Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0001-8

DFG

1750.

Pertinet ad Comunitatem in Polling.

ISTE LIBER EST MONAſterij SS. Saluatoris & S. Crucis in Polling.

Duplum Bibl. reg. Monac.

DV 213

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0002-4

DFG

Caii Plynii ſecundi Vero
nenſis / Naturalis Hyſtoriæ Libri.xxxvij. diligenti admodum labore: peruigiliq; cura Nuper / necantea in alma Parrhiſiorum academia emendatiores Impreſſi / atq; recogniti.

Qui in edibus Johannis
Petit eiuſdē academiæ bibliopolæ / in via Iacobi ſub iterſignio Lilij aurei commorantis / Venales proſtant.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0003-0

DV 213

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0004-6
DFG

Vita.

Plynius ſecundus Veronēſis natus ſub Tiberio:patre Celere:matre Marcella:oībꝰ liberali
bus diſciplinis operam dedit:vnus oīū mirifice ſtudioſiſſimus. Nam perire omne tp̄s arbitrabaꝫ: qđ
ſtudijs nō impartireꝫ. Opera cōplura ædidit:in q̄bus multa ſcrupuloſa abſoluit. Et nihilominꝰ cauſas
aliq̄n actitauit Augur fuit. Officia publica adminiſtrauit:et ꝓcurator in hiſpania floruit:maxīe ſub
imperatoribus Veſpaſianis/Tito nō mediocriter carus:cui libros naturalis hiſtoriæ dicauit:opus dif
fuſum:eruditum:varium ſtilo duriuſculum fuit opinioni Epicureę nōnunq̄ aſtipulator:vbiq; tn̄ :vi
tiorū acerrimus iſectator. Periſt ſub Tito anno ætatis ſexto/& quinquageſimo Kalen. Nouēb. cū Miſ
ſeni claſſē ipſo regeret ſpiritu obſtructo/clauſoq; ſtomacho. (Inualidus.n.illi/& auguſtus erat) ex cali
gine nubis ortæ e veſuuio monte/ad quam noſcendam ꝓpius acceſſerat.

Dictum ꝓfecto ſapiente dignum.

Ply. veſuuij. fumo extinctus.

Ioannes Britannicus Brixianus Salutem Plurimam
Lucæ Tertio Patricio Brixiano.

De patria. C. Plynij Secundi:qui de naturali hiſtoria non minus eleganter. xxxvij. libros q̄ ſapiē
ter conſcripſit diu magnum:vt non ignoras Luca Terti:inter Veronenſes/Nouocomenſeſq; certamē
fuit. Quum vtriq; multis/probabilibuſq; rationibus conciuem ſuum eſſe contenderent. Quæ res de
niq; effecerat:vt cuncti/q & ante & noſtris temporibus in ijs ſtudijs non ſine aliqua laude verſati ſūt:
partim Nouocomenſibus:partim Veronenſibus ſuffragia ſua ferrent. Multa etenim vtrinq; afferebā
tur vt citra etiā iuſtam rephenſionem vnicuiq; licere:vtranq; ſequi partem videretur. Et quantū cō
ijcere poterā:res in ambiguo diu futura erat. Sed veluti diutino excitatus eſt ſōno Matthæus Ruffꝰ
Veronenſis:vir quidem ætate noſtra litteris latinis/pariter & gręcis celeberrimus/qui non minꝰ ſtu
dioſe q̄ accurate cauſaꝫ patriæ ſuę agens/ita omnibus confutatis:vt videre in eius defenſiōe poteris:
quæ ab aduerſarijs obijciebanꝫ:rem ſane multis ꝓbationibus/& argumentis eo deduxit:vt iudicio
noſtro ijs recte ſenſiſſe videaꝫ:qui Plynio patriam magis veronam q̄ Nouocomū aſſignauerit. Vt aūt
ipſe in eius ſententiā tam facile deſcēdam illud me inter alia potiſſimum mouet:ꝙ animaduerto eos
qui Nouocomenſem Plynium affirmāt nominis ſimilitudine deceptos quod iunioris erat. Seniori at
tribuiſſe: vt vtrūq; indifferenter Nouocomenſem nominauerint:quum omnino Iunior Nouocomē
ſis:Senior Veronenſis fuerit. Quę omnia quum ipſe Matthęus in appologia ſua Hubertim/elegāter
q; complexus ſit:re ipſa ſupſedebimꝰ. Illud autem te ſcire volumus Angelo/& Iacobo Britānicis fra
tribus noſtris moleſtum accidiſſe. ꝙ in ipſam Matthæi apologiam ipſo die imo articulo inciderunt:
quo iam operi faſtigium imponebatur:ita vt cum fere omnes codices titulo Plynij Nouocomēſis im
preſſi eſſent:paucique ſuperarēt:mutato ſine cunctatione titulo:quod reliquum fuit:impreſſum ſit. Id
enim attentiſſima cura:infatigabiliq; ſtudio curarūt vt ſexcenti codices Plyniani: quos non taꝫ lucri
cupiditate:q̄ vt linguæ latinæ dignitas ꝓpagareꝫ:ſumptu ſuo imprimi fecerunt:vt q̄ correctiſſimi ha
berentur. Adhibitis enim multis quum exemplaribus:tum multorū caſtigationibus ita opus ꝑfece
re:vt iā in eo quod ad emendationem pertineat nihil deſiderari poſſe videaꝫ. Hæc auteꝫ vt ad te ſcri
berem Luca Terti:illud me maxime hortatum eſt:ꝙ in hac noſtra florentiſſima vrbe neminē ꝓrſus
cognoſcebam (quod omnium pace ſit dictum) qui bonarum diſciplinaruꝫ ſtudijs æque/ac tu delecta
retur. Putaui igr̄ tibi iucundū fore:ſi curarem:vt ipſius Matthei ruffi defenſionem videres. Neq; eni
inſcius ſum:q̄ rerum nouarum ſoleas eſſe curioſus indagator. Itaq; pro mea in te obſeruantia te vehe
menter rogo:vt rem ipſam ea diligentia/qua cuncta conſueuiſti examies:& an Matthęus/& nos qui
aſtipulamur:recte ſenſerimus. Plurimi.n.tuum omnibus in rebus ſemper iudicium fecimus. Et te ꝑ
tua ſingulari quum doctrina/& modeſtia:tum ꝓbitate ita dileximus:vt nobis ſtatuerimus te neminē
nobis eſſe chariorem:nec id immerito. In te.n.quod de bono phociōe legiꝫ placidos/& miſericordes
& liberales:omniq; ſuauitate temperatos mores agnoſcimus. Quę omnia ita me tibi penitus addixe
runt vt nihil iam mihi ſit magis in optatis: q̄ vt aliq̄n poſſim tibi oſtendere quanti dignitatem tuam
faciam. Vale: & nos (quod facis) ama plurimum. Vale iterum.

Diſceptatio an ply. vero. nouocomenſis ve fuerit.

Error quorūdam.

Alexander Benedictus phyſicus Veronēſis Reuerendo patri Domino
Matthæo Ruffo conciui ſuo. Sal. P. D.

His diebus veronā communē patriam adiuimus:a. xiiij. anno quo abſens fui:maxīe illuſtratā
a quo tp̄e alia ciuitatis facies mihi viſa eſt. Alij mores:alia igenia:alia templa:alia ædificia:alius cul
tus: alius deniq; viuēdi modꝰ. Tota vndiq; interpollata:ita vt eadem nō ſit. Ab omnibus tamen ſiue
noſtris neceſſarijs:ſiue alijs ciuibus bene/atq; benigne ſuſceptus ſum. Inter cętera Matthęus zuccus
noſtri amantiſſimus et quondam litterario ludo ſociꝰ:defenſionē illam tuam Plynianam vehemen
tiſſimam ꝓ ciuitatis noſtræ ornamento æditam:nobis legendam dedit. In qua aduerſariorum ictus
magnifice/atq; late refellis:omniaq; eorū argumēta vana/irritaq; facis. Rationeſq; omnes futiles:ina
neſq; reddis. Tua vero adeo confirmas:adeo munis:vt nemo ſit:vel aduerſarius ipſe:qui ſponte ſtatiꝫ
gramen ipſum humi deuolutus nō porrigit. Tibi debent patrij lares:ciues:et vniuerſa reſpublica/q̄

Date gramē victum ſe fateri.

nunc ſentit Plyniana incunabula: ortuſq; ſuos cognoſcit: conſciuem nunc affatur: & intelligit q̄ cōſtā
tiſſime. Annotauimus tamen/ & nos quoq;: qui eius medicinam artē indagauimus: nōnulla rerum no
mia patriā linguā/ maternāq; indicāt. Inter multa hęc pauca anumeraſſe par ſit palmulaȝ alū herbā:
ſiſimbriū: vuā taminiā: noia patrię dūtaxat nota. Obijciūt aduerſarij nūq̄ dixiſſe Ply. i agro Veronēſi
nr̄o: qbus rn̄deo neq; dixiſſe nouocomēſi noſtro: neq; patauino: neq; mātuano. Vbi ergo genit⁹? Lapi
dē itē illū hoiȝ incuria: ętatiſq; inſcitia cōfractū: ſcȝ nō ſine religiōe vidim⁹: de quo plura/ ac veriora ve
ris attuliſti: nec alq̄ in parte dubitandū ē citra ius deſiderij: qn̄ Plynij nr̄i certiſſima ſit inſcriptio: q̄ de
mortua tuo nutu ad vitā reuocata ē: iniuria tn̄ maxia debilitata. Hęc ꝑ tp̄e dicta ſint. Nā rapti ſcrip-
ſimus. Alia forte in gręcia excitabis. Vale. Venetijs.

¶ Mathæ⁹ Rufus p̄lat⁹ in æde diui Thomæ ciuitatis Veronæ: ſplēdidiſſimo equiti: clariſſimoq; iu-
tis/ antiſtiti Iuſto: Veronenſium decori. S. P. D.

NIcolaus Perottus pōtifex ſipōtinus. vir inter doctiſſimos ętatis noſtrę: q in vtraq; ligua nūe
roſiſſimi floruerūt: florētq; nemini (vt ei⁹ opa teſtanꝰ) poſthabēd⁹: eloquētiā romanā tn̄ mſ
ta a græcis traducēdo: tn̄ nō pauciora ipſe ſcribendo/ haud parū illuſtrauit: & auxit. Is hac
tēpeſtate prim⁹ oiȝ obſcurā illā. ædipo Sybillæ cōiectorib⁹ idigentē: ꝓhemij Plyniani epl̄aȝ interp̄ta
ri aggreſſ⁹ ē & in ea loca q̄piā difficillima qdē ſēſuſq; penitus abſtruſi: atq; recōditi magna diligētia/
magnoq; igenij cacumie i lucē eruit. Vbi (quis ēt id alibi egerit) Plyniū fuiſſe Veronēſē haud infirmis
argumētis mōſtrauit. Nōnulli nulla i re Perotto conferēdi: glorię ciuitatis noſtrę (vt puto) inuidētes
qbuſdā vanis oppinionibus/ falſiſq; teſtib⁹ nixi: veriſſimę tāti viri ſētētiæ cōtradicere & auſi/ & cona-
ti ſūt Quoꝝ leuitatē (ne qd acerbi⁹ dicā) nō potui nō vehemēter admirari: qn̄qdē cū veri nil/ aut cer-
ti cōtra poſſit afferre: id affirmare audeāt: qd ſtati cū ipoꝝ iſcitiæ demōſtratiōe refelli q̄at. Fui (ſicut
ſis) i Academia Beſſarionea a Sipōtino altus: cui⁹ diuini viri bonitati: munificētięq; ſingulari: oia me
debere acceptū refero. Mea igiꝰ intereſſe putaui: piētiſſimi patroni cāȝ/ dignitatēq;: niſi ingratiſſim⁹
& eſſe/ & haberi velim: defēſandā atq; tuēdā ꝓ igenioli facultate ſuſcipere: & expiri cōtrarias opinio
nes cōfutare: ad id vel maxime impellēte me cōis patriæ reuerētia: cui vniuerſis naturæ muneribus
locupletiſſimę: ſupra vires debeo. Iniuria. n. illi nō parua fieret: ſi tā clari ciuis ornamēto: tanq̄ altero
ex oculis eruto: quorūdam inani bus fabellis: & fictis mēdacijs ſpoliaretur: eiq; ſuoꝝ nemo ſuppeti-
as ferret. Cū aūt tu patriæ mirū in modū affectiſſimus ſis: & cūctis tam animi q̄ corporis dotibus/ q in
quouis mortaliū deſiderari liceat inter cōciues noſtros eminētiſſimus: quemadmodū ei ſummo ſplē
dori es: ita & ad ea q̄ illi gloriam/ ac commodum pariant inflammatiſſimus: vt iure pedamētum quo
dam ipſius/ & fortiſſimū ſuſtētaculum dici merearis. Et vt eſt doctrina/ facūdiaq; mirabili ſępius Ply
nium fuiſſe cōciuem noſtrū/ ornatiſſimeq; copioſiſſimeq; diſſerueris: ꝓptereaq; ei⁹ ſtatuas/ & imagies
in locis publicis ad ornamentum vrbis ponēdas in ſenatu cenſueris/ & inſtiteris qualecūq; eſt: qd ac i
re efficere potui ad te ſcripſi: cū rē gatā tibi me facturū ſpans ſi qd tu ſęp ſenſiſti/ ac renuiſti: ego quo-
q; ꝓbare ſtuderē: tū vt cū ingenio: ac iudicio oibus i rebus pene diuino maxie polleas: ſi nugas iſtas
non dignas/ q̄ in publicū exeāt ex tua ſūma pitia/ atq; prudētia iudicaueris: ob eā: quā erga me oſten-
dis humanitatē: aut tuæ eloquētię flumine caſtigando irriges/ & adiuues: āt oino ſupprimas: ne male
dicoꝝ morſibus pateāt: Qui Perotto cōtradicētes vir āpliſſime Iuſte Plyniū maiorē fuiſſe veronēſeȝ
negant in hūc modū ſcipſere. Cōterraneū caſtrēſe verbū eſſe videꝰ. Hic aūt quidā colligunt: Plynium
vt Catullus fuiſſe Veronenſē: ignorantes cōterraneū non tam idem territorium: q̄ eādē reſpicere re-
gionem. Cum vero & Suetonius/ & Hieronymus: & deniq; priſci oms illū nouo comenſem fuiſſe di- ☞ Suetoni⁹ Plini. vt volunt nouo. dixit.
cant. Cōterraneū eiuſdē regionis accipiamus cū ſe p̄ſerti Plynius romanū ꝓfiteaꝰ. Hæc illi nos/ q Ply
niū fuiſſe veronēſē: non Nouo comenſem ꝓbare volum⁹. In primis dicta teſtiū qbus nitunꝰ confuta-
bimus deinde q̄ leuiter moti ſint: & p̄cipites in hanc ſentētiā ierint oſtēdemus: ſiue cōterraneus eādē
regionē: ſiue idē territoriū denotet: Plyniū veronenſē fuiſſe docebimus Suetoniū/ & Hyeronymum
teſtes citant. Ego vt veꝝ ingenue fatear Suetonij librū de viris illuſtribus: ex quo teſtimonium pro-
ferunt: nūq̄ vidi: nec qui viderit (q̄uis non paucos ex doctioribus noſtri tp̄is interrogaueri) audiui q̄q̄
Verba aūt illa/ q̄ ei⁹ auctoris eē dicūꝰ/ & in primis chartis oiȝ pene codicū Plynianoꝝ mēdoſe notata
ſūt in voluminibus quorūdā/ qui de religione noſtra ſcripſerūt: inſerta iueni: quorū adiumēto ſit: vt ve
ritas rei de qua controuerſia eſt: fallacijs quorūdā quaſi ſubmerſa: in lucē emergat. Vincētius: quem
hyſtorialē vocāt in ope ſuo: vbi tractat de vita Traiani imperatoris: hęc verba/ q̄ ſcribit eſſe Suetonij
Tranquili in catalago virorū illuſtirū: ſic recenſuit. Plynius ſecundus: equeſtribus militijs induſtriæ
fūctus ꝓcurationes quoq; ſplendidiſſimas/ atq; continuas ſumma integritate adminiſtrauit. Diuus
etiam Antonius præſul florētinus: eadē ad verbū in ſuis chronicis poſuit. Suetonius in verbis: ſi Sue-
tonij ſunt: Plinium Nouocomenſem nequaq̄ nominat: immo cū ſecūdum dicit: Veronenſem potius

oſtendit. Nā ſecundoꝝ domus (vt pluribusvetuſtis monumētis docebim⁹) Veronēſis fuit. Dictio illā
Nouocomēſis:qua aduerſarij cōtra nos armātur:fraudulenter addita fuit. Per has.n.fraudes:qñ ap-
to Marte nō ſucceſſiſſet. Plyniū ſuffurari Veronēſibus tm̄ eſt. Sʒ volumina ipſa Vicentij/atq; Antonij
ſine illo verbo Nouocomenſis ꝓ nobis teſtificant̄ :hunc primū teſtē falſuʒ/& nulli⁹ roboris eē qñ Ply-
niū Nouocomenſē vt iactāt mime dicit. in textu ēt Diui Hieronymi :quē alterū teſtē adducūt:nō mi
nor falſitas eſt in traductione.n. Euſebij Cęſarieſis:anno.xij. Traiani hęc verba ſunt Plyni⁹ ſecundus
Nouocomenſis orator/& hyſtoricus inſignis habet̄:cui⁹ plurima īgenij opa extant. Hacten⁹ ille. Ad
uerſari q̄rentes plyniū cōtra ius nobis auferre:clauſulā hāc addiderūt. Perijt dū iuiſit veſuuiū:q̄ in ve
tuſtis codicibus nō eſt:ꝙ plynius ſecūdus Nouocomenſis orator/& hyſtoric⁹ īſignis fuerit:cui⁹ pluri
rima ingenij opa extarēt:nō negam⁹. Fuit.n.hic nepos Veronēſis:& ꝑ adoptionē fili⁹:qvt ipſe Hierō
nymus ponit. Traiani tp̄e claruit:ꝙ idē Nouocomēſis in īcendio veſuuij ꝑierit:negamus Subdita fuē
rūt verba illa:vt appareret Veronenſē:q ꝑijt in veſuuio Nouocomēſē fuiſſe:ꝙ ficta ſint ptʒ. Nō.n.cuʒ
verbis Hieronymi quadrāt:immo ſtatim oſtēdunt ipſuʒ ſibi cōtradicere. Hieronym⁹ p̄mittit:ꝙ pri-
mo anno Titi mōs Veſuuius tm̄ ex ſe iecit incendij:vt regiones vicinas cū hoibus exureret. Igr̄ ſi veſu
uius arſit primo anno Titi/& plynius ꝑijt dū ardentem veſuuium videre vult:perijt primo anno Ti-
ti. Quō ergo idem ipſe potuit eſſe ſupſtes:anno.xii. Traiani:cū a primo Titi ad duodecimuʒ Traiani.
Interfuerint anni vnde.xxx.? Diceret aliquis:arſit etiā veſuuius Traiani principatu:licet Hieronym⁹
de hoc nō meminerit:tūcq; Plynius ꝑijt. Et ſamonicus ſerenus:vt Macrobius ait:Plyniuʒ maiorē ad
vſq; Traiani ætatē ꝑueniſſe affirmat. Eſto arſerit vt iubet:& ſi nullus auctor id teſtat̄:ꝓbabit̄ tñ Ply-
niū maiorē nullo pacto ad tp̄a Traiani ꝑuenire potuiſſe. Iunior q impāte floruit ad cor. Tacituʒ ſcri-
pſit ꝙ qñ veſuuius cōflagrauit:vbi auunculus ꝑijt:ipſe agebat annū duodeuigeſimū. Idē ineunti pri
cipatū Traiano:Cōſul gratias egit:vt ex panægyrico liquet. Ergo qui cōſul fuerat ī initio impij Tra
iani non potuit eius anno.xij.agere annum duodeuigeſimū:niſi ſuis illū hærbis/& incātationib⁹:vt ē
in fabulis:reiuueneſcere Medea feciſſet. Ad hæc iunior ipſe ſub domitiano iā grādis natu cauſas ege
rat & magiſtratus geſſerat:ſi fuerat cōſul ſub Traiano:ſi iā grādis natu ſub Domitiano:ſi duodeuige
ſimū agebat annū flagrāte veſuuio:vbi auunculus ꝑijt:neceſſe eſt hoc fuerit impante Tito. Ergo ma
ior qui veronēſis fuit:ad impiuʒ Traiani ꝑuenire nequiuit. Et ꝙ nō ꝑuenerit ex verbis Quintiliani in
quarto patet:quibus oſtēdit:ꝙ Plynius iā obierat:qñ primis annis Domitiani: opus ſuum ipſe cōde-
bat. Cum inquit. Et ſcripſit de eadeʒ materia nō pauca Cornificius:aliqua Stertinius nō nihil pater
Gallio:accuratius vero priores Gallione celſus/& Lenas:& ætatis noſtrę virginius. Plynius Tutilius:
Sūt & hodiæ clari eius opis auctores:q ſi oia cōplexi forēt:cōſuluiſſent labori meo. Præterea Plynius
vixit tm̄ annis ſex & q̄nq̄ginta. Ipſe ī nouo die de margaritis tractās ait. Loliā Paulinā/q̄ fuit Caij prin
cipis Matrona:nec ſerio gdē/aut ſolemni cerimoniarū aliquo apparatu:ſʒ mediocri ēt ſpōſaliū:cœna
vidi ſmaragdis/margaritiſq; optā. Ab vltimo āno Caij ad duodecimū impij Traiani:colligunt̄ āni ſe
ptuaginta:qñ eā cœnā vidit Plynius:aliquot iā nat⁹ fuerat ānos:vtpote qui ſub Tiberio Apionē grā
maticū:vt in trigeſimo oñdit:adoleſcēs viderat. Cōſtat igr̄ & textū ſicut dixim⁹ vitiatū eē:& hūc quo
q; teſtē inualidū reddi. Et in Macrobio (niſi librariorū culpa ē) errorē eſſe:qñ Plyni⁹ maior pricipatū
Traiani videre nullo mō quieuerit. Ideoq; id nomē Nouocomēſis nō ad ipʒ:ſed ad minorē ei⁹ nepotē
pertinere:qui Traiani tp̄e fuit. . Teſtibus:vt arbitror fœliciter ꝓſtratis:quippe ꝓbatū ē:eos
corruptos ſubornatos/& falſarios eē:aduerſarioſq; minime iuuare:reſtat vt hoiʒ hac in cā leuitateʒ ſi
cut polliciti ſum⁹:apiamus. Aiaduerte q̄ſo. Aiunt Suetoniū:& Hieronymū/& deniq; priſcos oēs dice
re Plyniū fuiſſe Nouocomēſem:ſtatimq; ſubiūgūt:ꝙ ipſe romanū ſe ꝓfitet̄. Si ſuetonius/& Hierony
m⁹ & deniq; priſci oēs Plyniū Nouocomenſē dicūt:qūo roman⁹ fuit? Si ipſe romanū ſe ꝓfitet̄:qūo no
uocomēſis eſſe potuit. O delirā & ridiculā leuitatē. O incōſtantiam puerilibus ſiſimā altercatiōibus:
mō nouocomenſē:mō romanū Plyniū aſſerūt:& dū veræ Perotti ſentētiæ aduerſari:veritatēq; offuſca
re.& patriā noſtrā ſplēdore ſui ciuis fraudare nitūt̄ :neq; in hac/neq; ī alia parte ſtabiles ſibi ipſis ma
nifeſtiſſime ſe repugnāt:neq; ſuis cōfodiunt telis. Pręterea ſi priſci oms illū nouocomenſē fuiſſe dicūt
vbi hoc. Cur locū aliquē nō indicarūt:vt priſcis credētes:herbā darem⁹. O extremā arrogātiā. O te-
meritatē ipudētiſſimā: iactāt priſcos oēs id dicere:qđ adhuc nemo tēpeſtate noſtra:q̄tūuis ꝑit⁹ ſtudio
ſuſue:laborioſiſſime inueſtigādo repire ſciuerit:quaſi aut ſoli priſcos legerint : aut ſoli intellexerint.
Cōterraneū etiā nō minori temeritate cōtra opinionē quā defendere ſtudēt nō ide cōtēdūt territoriū
ſʒ eandē denotare regionē. Prætermittamus:ꝙ ipſoꝝ fuiſſet:vbi nā hoc vocabulū in ea ſignificatiōe.
quantā certā definiūt legerit docuiſſe. Sed eſto ſignificet eandē regionē:hoc modo Plynius :vt volūt
Nouocomēſis nequaq̄ eē potuit. Nā cū in q̄rto Italiā in certas regiōes deſcribat. Comū in noua: quā
appellat tranſpadanā. Veronā vero in decima:quā appellat. Venetiā collocat. Ergo Plynius ex deci-

Taxāt q̄ ꝓpē rā Suetoniū in teſtimoniū citant.

ma fuit: ex qua Catullus nō ex noua: vbi Comū eſt. Cōterraneus: vt breuiter agamus: ſignificat eiuſdem territorij: ſicut ex verbis ipſius Plynij ſole clarius patet: cū inquit. vt obijcere moliar Catullū cōterraneū meum. Catulo n. nō Verona: ſꝫ ſyrmio in territorio veronēſi natale ſoluꝫ fuit. Nec quiſq̄ hac in re maioris fidei eſſe debet: q̄ Catullus ipſe: qui de illa peninſula canēs ait. O quid ſolutis eſt beatiꝰ curis: Cū meꝰ onus reponit: ac pegrino labore feſſi: venimus larem ad noſtrū. Cōterraneū itaqꝫ rectiꝰ dixit: q̄ dixiſſet cōciuem: quaſi ex eodeꝫ territorio/nō ex eadem vrbe natum: quā opinioneꝫ ſequit̄ & Laurentius Valla in litteratura noſtro æuo nemini ſecūdus: & Angelus politianus vir/& ipſe doctriæ ſingularis/qui in ſua centuria. Catulū Veronenſium cōterraneuꝫ dixit. Et Landinus: qui plynium in linguā vulgarē vertit: & cōterraneum cōpatriotā vertit. Garinꝰ etiā/& pleriqꝫ alij ex iuniorībꝰ doctiſſimi quidem cōterraneo ꝓ cōciue vſi ſunt. Siue igit̄ conterraneus ſignificet ex eodem territorio: ſiue ex eadem regione plynius Veronenſis fuit. Quod & cōmunis omniuꝫ iā diu conſenſus/qui nō ſine cā inualuit: & Petrarcha/& Pius Pontifex Maximus: & Blōdus fluuius: & nō pauci alij maioris omnes auctoritatis q̄ calumniatores noſtri oſtendunt: qui ſuis in operibus Plynium veronenſem ſcripſerunt Et vetuſtum marmor illud: quod in vrbe noſtra ad ædem diui Blaſij viſitur confirmat. Ex quo licet multum debilitato: pulcherrimis litteris priſcis grādiuſculis: hæc verba colligi poſſunt.

¶ Plynius ſecundus Augu. Leri. Patri. Matri. Marcellę teſtamēto fieri iuſſit. Nomen p̄ris cū iactura quorūdā aliorū verborum dimidiatū eſt. Sed ꝑcipit̄ fuiſſe nomē in. er. tertiæ declinatiōis: vt celer: quid clarius: quid manifeſtius: qd ꝓbabilius adduci/vel oſtendi poſſet: ꝙ Plynins Veronenſis fuerit: q̄ huiuſmodi ſaxū? Si Veronēſis nō fuiſſet: vt qd Romæ degens: parentibus (ſicut litterę īdicāt) Monumentū in vrbe Verona: & nō potius Nouocomi: ſi eius patria fuiſſet: ad æternā memoriā teſtamēto fieri iuſſiſſet. Niſi quis nouocomo Veronā marmor illud aduectū dixerit: quod q̄ veriſſimile ſit inſpecto trūco: prudentium iudicio relinquo. Innumera etiā alia marmora Epitaphijs/& diuerſis titulis inſcripta: multis in locis agri Veronēſis: familiā ſecundoꝝ Veronēſē fuiſſe declarāt: q̄ oīa nūc recēſuiſſe ſupuacuū duxi ſatis exiſtimās duo/vel tria teſtificationis gr̄a ſubieciſſe. In caſtello montis aurei ſic eſt. Lellæ clæmentinę vxori incōparabili. Q. Furius ſecūdus maritus: & ſibi viuus fecit.

Functa iaces hic: ſed viuis: viueſqꝫ ſecundo
  Lella tuo: debent nec benefacta mori.
Te Tellus: ſanctoſqꝫ precor pro coniuge manes
  Vos ite placidi: tu leuis oſſa tegas.

In villa franca ſic eſt

L. Aquilius ſecundus. L. Aquilo Charitoni: & publiciæ veneriæ parent. pient.

In valle polyzela: in ęde Diui Ambroſij ſic eſt.

Calpurnia. L. F. Priſca. ſibi/& L. Calpurnio quadrato patri Valerię. C. F. ſecūdæ matri. L. Calpurnio Prudēti fratri. VI. VIR. AVG.

Ex hoc poſtremo: non ne oñdit̄ Valeriam ſecundā Calpurnie matrē fuiſſe. C. Plynij ſecundi filiā nuptam. L. Calpurnio quadrato? Nā legunt̄ duę iunioris epiſtolæ ad calpurniaꝫ: altera qua conq̄ritur: ꝙ eam in campaniā valitudinis gr̄a ſecedentem ſubſequi nō potuerit. Altera qua eaꝫ hortatur: vt frequētiſſime ſcribat. licet eius litterę ita ipꝫ delectent: vt torqueāt. Quibus epiſtolis patet Plyniū ad fęminam charitate/& neceſſitudine coniunctā ſcribere. Calpurnia. n. ipſa nata erat ex Valeria ſecunda C. Plynij ſenioris filia. Inuenire ēt eſt: eiuſdē iunioris eplaꝫ ad Calpurniū Calpurnię patrē qua oñdit q̄to ipſius deſiderio teneat̄: ꝙ ab eo abeſſe nō cōſueuerit. Viſunt̄ ēt in æde diui Georgij Capitōis monumēta: ad quē de hyſtoria cōponēda iunior ipſe reſcribit. Et in tēplo oīꝫ ſanctorū caſtri rupti: monumētū Arrię: cuius nois in vltiōe Heluidij Plynius mentionē facit. E qbus oībus abūde patet. Secundos fuiſſe Veronēſes: & habuiſſe rus ſuū in valle polyzela. Sed de his hactenus: qn̄ ſatis (ni fallor) ꝑſtātiſſimæ iuſtæ: ſi non ſumma eloquētia: ſūma grauitate/ac verborū pōdere: ꝓut rei dignitas poſtulaſſet: eo ꝙ nulla/vel mīma dicēda facultas in me ſit: ſaltē ītegra fide: mera veritate: demonſtraſſe puto: ea q̄ nobis: vt de poſſeſſione clariſſimi ciuis nr̄i nos deturbarēt obijciebant̄: falſa: vana: ridicula: & ſine rōne ficta eſſe. Ideoqꝫ nihil faciēda tāq̄ nō officiētia. Plyniūqꝫ nobis vt laborabāt: nō auferētia: cum falſi teſtes nō ſint admittēdi: ꝑterea oñdimus hoīm leuitatē: qui ꝓ arbitrio: mō aiūt: mō negāt: nil certi habentes: quo ſuam ꝑtinaciā tueantur. Docuimus etiam ſiue conterraneus ſignificet ex eadē regiōe ſiue ex eodē territorio. Plyniū Veronēſem eſſe. Quo circa faceſſant iā q̄ cōtrariū defendere fruſtra conant̄: erubeſcant: taceāt: cedāt: nec amplius certent. Plyniūqꝫ maiorē nobis Veronēſibꝰ (vt vere noſter eſt) dimittant: immo & minorē quoqꝫ qn̄ ipſemet eē noſter aptiſſime teſtatur. Cū inq̄t recte feciſti: ꝙ gladiatoruꝫ munus Veronēſibus noſtris ꝓmiſiſti. Noſtros (dixit) vt conſanguineos/& conciues. Fuit eñ (vt ſupradictū eſt) ſenioris ex ſorore nepos/& adoptatus ab eodē. Vnde licet Nouocominatꝰ. Nouocomenſis dictꝰ ſit: adoptionis tamen iure Veronenſis etiam fuit. Dicāt itaqꝫ aduerſarij quicq̄d ve-

Vita.

ſint. Nos ambobꝰ Plyniꝭ: necnō antiqꝭ marmoreis titulis fideliſſimis teſtibꝰ. Petrarche: Vallæ Perottoqꝫ & aliꝭ eruditiſſimis viris. Plyniū Veronenſem affirmātibus: fideꝫ indubiā habemꝰ: Vale o & pſidiū & dulce decꝰ patriæ vitāqꝫ Plynij ſuſcriptā legito.

Ⅽ Caius Plynius marco ſuo ſalutem.

PErgratū ē mihi ꝙ tā diligēter libros auūculi mei lectitas: vt heā oēs velis ꝗraſqꝫ q ſint oēs Fūgar īdicis ptibꝰ: atqꝫ ēt quo ſint ordine ſcripti: notū tibi faciā. Eſt. n. hęc quoqꝫ ſtudioſis nō iniucūda cognitio. De iaculatiōe eqſtri vnꝰ. Hūc cū pfectꝰ alę militaret: pari īgenio curaqꝫ cōpoſuit. De vita Pōponij Secūdi duo: a quo ſingulariter amatꝰ hoc memorię amici quaſi debitū munꝰ exoluit. Belloꝝ germaniæ. xx. quibꝰ oīa q̄ cū germanis geſſimꝰ bella collegit. Inchoauit cū in germania militaret: ſōnio monitꝰ. Aſtitit. n. ei qeſcēti. Druſi Neronis effigies: q germanię latiſſime victor ibi perijt. Cōmēdabat memoriā ſuā: orabatqꝫ vt ſe ab iniuria obliuionis aſſereret Studioſi tres: quos ī ſex volumīa ꝓpter āplitudinē diuiſit: qbꝰ oratorē ab īcunabul īſtituit & pfecit: Dubij ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis: cū oē genꝰ ſtudioꝝ paulo liberiꝰ & erectius piculoſū ſeruitꝰ feciſſet. A fine Aufidij Baſſi. xxxi. Naturæ hyſtoriarū. xxxvij. opꝰ diffuſū: eruditū nec minꝰ variū q̄ ipa natura: Miraris ꝙ tot volumīa multaqꝫ ī his tā ſcrupuloſa hō occupatꝰ abſoluerit? Magis miraberis: ſi ſcieris illū aliquādiu cauſas actitaſſe. Deceſiſſe āno ſexto & quinquageſimo Mediū tēpꝰ diſteritū īpeditūqꝫ qua officiꝭ maximis: qua amicitia principū egiſſe. Sꝫ erat acre ingeniū: īcredibile ſtudiū: ſūma vigilātia Lucubrare a vulcanalibꝰ īcipiebat: nō auſpicādi cauſa: ſed ſtudendi ſtatim a nocte multa. Hyeme vero ab hora ſeptima: vel cū tardiſſime octaua: ſæpe ſexta. Erat ſane ſōni parciſſimi. Nōnūq̄ etiā īter ipa ſtudia inſtātis & differētis. Ante lucē ibat ad Veſpaſianū imperatorē. Nā ille quoqꝫ noctibꝰ vtebat. Inde ad delegatū ſibi officiū. Reuerſus domū qđ reliquū tēporis ſtudiꝭ reddebat. Poſt cibū ſæpe quē interdiu leuē & facilē vterū more ſumebat: æſtate ſi quid ocij iacebat ī ſole liber legebat ānotabat: excerpebatqꝫ. Nihil. n. vnq̄ legit: qđ nō excerperet. Dicere etiā ſolebat nullū eē librū tā malū: vt nō aliqua pte ꝓdeſſet. Poſt ſolē plerūqꝫ frigida aqua lauabatur Deinde guſtabat: dormiebatqꝫ minimū. Mox quaſi alio die ſtudebat ī cęnę tpꝭ. Sup hāc liber legebat: annotabat & quidē curſim. Memini quēdā ex amicis cū lector q̄dā ꝓnūtiaſſet ꝑperā reuocaſſe: & repeti coegiſſe. Huic auunculū meū dixiſſe: intellexeras? Nēpe cū ille annuiſſet: Cur ergo reuocabas? Decē ampliꝰ verſus hac tua appellatiōe pdidimꝰ. Tāta erat pſimonia tēporis. Surgebat æſtate a luce. Cœna hyeme ītra primā noctis & tanq̄ aliqua lege cogēte. Hęc inter medios labores vrbiſqꝫ fremitū. Inceſſu ſolū balinei tēpus ſtudiꝭ eximebat: Cū dico balinei de interioribꝰ loquor. Nā dū diſtringit: tergitqꝫ audiebat aliquid: aut dictabat. In itinere q̄ſi ſolutus cæteris curis. huic vni vacabat Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebat: vt ne cęli qdē aſperitas vllū ſtudiꝭ tēpus eriperet. Qua ex cauſa romæ quoqꝫ ſella vehebat. Repeto me correptuꝫ ab eo cū ambularē. Poteras inquit has horas nō perdere. Nam perire oē tempus arbitrabat: qđ ſtudiꝭ nō impartiret. Hac intētiōe tot iſta volumina peregit: electorūqꝫ cōmētarios. clx. mihi reliquit. Opiſtographos qdē minutiſſimis ſcriptos. Qua ratiōe multiplicat hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe cū ꝓcuraret vēdere in hiſpania hos cōmētarios Lartio Licinio. cccc. milibꝰ nūmū: & tūc aliquāto pauciores erāt. Nōne videt tibi recordanti quātū legerit: quātū ſcripſerit: nec in officiꝭ vllis: nec ī amicitia principū fuiſſe? Ruſꝰ cū audis qđ officiorū ſtudiꝭ laboris īpēderit: nec ſcripſiſſe ſatis: nec legiſſe? Quid eſt eñ qđ nō ille aut occupatiōes īpedire: aut hęc īſtātia nō poſſit efficere? Itaqꝫ ſoleo ridere cū me quidā ſtudioſū vocāt: qui ſi cōparet illi: ſim deſidioſiſſimꝰ. Ego aūt tñ quē partim publica: partim officia amicorū diſtringūt. Quis ex iſtis q tota vita litteris aſſidēt collatꝰ illi non q̄ſi ſōno & iertię deditꝰ erubeſcat? Extēdi epiſtolā cū hoc ſolū qđ requirebas ſcribere deſtinaſſeꝫ: quos ſcilicet libros reliqſſet. Cōfido hęc tñ quoqꝫ tibi nō minꝰ grata q̄ ipſos libros futura: q te nō tātuꝫ ad legendos eos: verū etiā ad ſimile aliquid elaborādū poſſunt æmulationis ſtimulis excitate. Vale.

Ⅽ Suetonij Tranquilli In libro de Viris illuſtribus.

PLynius Secundꝰ Nouocomēſis equeſtribꝰ militiꝭ īduſtrię functꝰ. ꝓcuratiōes quoqꝫ ſplēdidiſſimas atqꝫ cōtinuas ſūma ītegritate adminiſtrauit. Et tñ liberalibꝰ ſtudiꝭ tātā operā dedit: vt nō temere quis plura in ocio ſcripſerit. Itaqꝫ bella oīa quæ nunq̄ cū germanis geſta ſunt. xx. voluminibus compræhēdit: item naturalis hyſtorię. xxxvij. libros abſoluit. Perijt clade campaniæ. Nam cum miſſenēſi claſſi præeſſet: & flagrante veſuuio ad explorandas propriꝰ cauſas liburnitias ꝑtendiſſet: neqꝫ aduerſantibus ventis remeare poſſet: vi pulueris ac fauille oppreſſus eſt. vel vt quidā exiſtimant a ſeruo ſuo occiſus: quem deficiens æſtu vt necem ſibi maturaret orauerat. Hic in illis libris. xx. milia rerum dignarum ex lectione voluminum circiter duum miliuꝫ cōplexus eſt. Primus autem liber quaſi index. xxxvi. librorum ſequentium conſumationem totius operis: & ſpecies continet titulorum.

Ⅽ Caius Plynius Tacito Suo Salutem.

Caii Plynii ſecundi naturalis hiſtorie

PEtis vt tibi auũculi mei exitũ ſcribã:quo veris tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nã vi=
deo morti eiꝰ ſi celebref a te imortalẽ gloriã eſſe ꝓpoſitã. Quãuis eñ pulcherrimaꝝ cla
de terraꝝ vt ppl̃i vt vrbes mẽorabili caſu quaſi ſẽp victurus occiderit:quãuis ipſe pluria
ſcripſerit:plura tñ ppetuitati eiꝰ ſcriptoꝝ tuoꝝ ęternitas addet. Eqdẽ beatos puto qbus
deoꝝ munere datũ eſt aut facere ſcribẽda:aut ſcribere legẽda. Beatiſſimos vero qbꝰ vtrũqꝫ. Hoꝝ in
nũero aũuculꝰ meꝰ & ſuis libris & tuis erit. Quo libẽtius ſuſcipio depoſco etiã qđ iniũgis. Erat miſſe
ni:claſſẽqꝫ iperio p̃ſens regebat.ix. Kalẽ. hora fere ſeptia mater mea idicat ei apparere nubẽ inuſita
ta & magnitudie & ſpecie. Vſus ille ſole: mox frigida; guſtauerat iacẽs: ſtudebatqꝫ Popoſcit ſoleas.
Aſcẽditqꝫ locũ:ex quo maxie miraculũ illđ cõſpici poterat. Nubes icertũ ꝓcul & ituẽtibꝰ ex quo mõ
te:veſuuiũ poſtea fuiſſe cognitũ ẽ:oriebaf. Cuiꝰ ſimilitudinẽ & formã nõ alia res magis q̃ pinꝰ expſ=
ſerit. Nã lõgiſſimo velut trũco flata i altũ qbuſdaꝫ ramis diffundebaf. Credo & recẽti ſpiritu euecta:
dein ſeneſcẽte eo deſtituta:aut etiã põdere ſuo victa i altitudinẽ vaneſcebat:cãdida interdũ:interdũ
ſordida & maculoſa:ꝓut terrã cinerẽue ſuſtulerat. Magnũ & ꝓpiuſqꝫ noſcendũ vt eruditiſſimo viro
viſũ. Iubet liburnitiã aptari. Mihi ſi venire vna vellẽ facit copiaꝫ. Reſpõdi ſtudere me malle: & forte
ipſe qđ ſcriberẽ dederat. Egrediebaf domo:accepit codicillos:retinæ encaſti iminẽte piculo exter=
ritæ:nauicula eiꝰ ſubiacebat:nec vlla niſi nauibꝰ fuga:vt ſe tãto diſcrimini eriperẽt orabat. Vertit il
le cõſiliũ: & qđ ſtudioſo aĩa ichoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes:aſcẽdit ipſe non retinę
modo. Sꝫ multis erat eñ frequẽs amœnitas:ore Laturꝰ auxiliũ ꝓperat. Alij territi fugiũt. Rectũ ipe
curſũ rectaqꝫ gubernacula i p̃iculũ tenet. Adeo ſolutꝰ metu:vt oẽs illiꝰ mali motꝰ ois figuras vt dep
hẽderat oculis dictaret:enotaret. Iã nauibꝰ cinis iciderat:quo ꝓpiꝰ accederet calidior & dẽſior. Iaꝫ
pumices ẽt nigri ãbuſtiqꝫ & fracti igne lapides. Iã vadũ ſubitũ ruinaqꝫ mõtis:littora obſtãtia. Cũctã
ti paulũ an retro flecteret:mox gubernatori vt ita faceret monẽti. Fortes iqt fortuna iuuat. Põponia
nũ pete:ſtabijs:erat:dirimit:ſinu medio. Nã cẽſim circũactis curuatiſqꝫ littoribꝰ maxia re iſũdif. Ibi
q̃q̃ nõdũ piculo appropinquãte cõſpicuo tñ: & cũ creſceret ꝓxio ſarcinas cõtulerat in nauis artꝰ fu=
gæ:ſi cõtrariꝰ vẽtꝰ reſediſſet. Quo tũc auũculꝰ meꝰ ſecũdiſſimo iuectꝰ complectif trepitãtẽ:cõſolaf:
hortaf:vtqꝫ timorẽ eiꝰ ſua ſecuritate leniret:deferri in balneũ iubet:lotꝰ accubat:cęnat atqꝫ hylaris
aut quod eſt æque magnũ ſiſis hylari:interim e veſuuio mõte pluribꝰ locis latiſſime flãmæ atqꝫ incẽ
dia relucebãt:quorũ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agreſtiũ trepidatione ignis re
lictos deſertaſqꝫ villas p ſolitudinẽ ardere in remediũ formidinis dictabat. Tũc ſe quieti dedit & qe=
uit veriſſimo qdẽ ſõno. Nã meatꝰ aię q illi pp ãplitudinẽ corporis grauior & ſonãtior erat:ab ijs q li=
mini obuerſabãf:audiebaf. Sꝫ aera ex qua diæta adibaf:ita iã cinere mixtiſqꝫ pumibꝰ oppleta ſurre
xerat:vt ſi lõgior i cubiculo mora eẽt:exitꝰ negaref. Excitatꝰ ꝓcedit:ſeqꝫ Põponiano cęteriſqꝫ q pui
gilarãt reddit i cõe cõſultãt:itra tecta nõ ſubſiſtãt:an inapto vagẽtur. Nã crebris vaſtiſqꝫ tremoribꝰ
tecta nutabãt: & q̃ſi emota ſedibꝰ ſuis nũc huc nũc illuc abire aut referri videbanf. Sub dio rurſꝰ q̃q̃
leuiũ exeſoꝝqꝫ pumicũ caſꝰ metuebaf:qđ tñ malloꝝ collatio elegit. Et apđ illũ qdẽ rõ rationẽ apđ
alios timorẽ timor vicit. Ceruicalia capitibꝰ ipoſita linteis cõſtrigunf. Id munimẽtũ aduerſꝰ icidẽtia
fuit. Iã dies alibi illic nox oibꝰ noctibꝰ nigrior:dẽſiorqꝫ quã tñ faces multæ variaqꝫ lumina ſolebant.
Placuit egredi i littꝰ: & ex ꝓxio aſpicef & qđ iã mare admitteret:qđ adhuc vaſtũ & aduerſũ pmane
bat. Ibi ſup abiectũ linteũ recubãs ſemel atqꝫ iteꝝ frigidã aquã popoſcit:hauſitqꝫ. Deinde flãmę flã
maꝝqꝫ p̃nũciꝰ odor ſulphuris alios i fugã vertũt excitãt illũ. Innixꝰ ſeruis duobꝰ aſſurrexerũt: & ſtati
cõcidit. Vt ergo cõiecto craſſiore caligine ſpiritu obſtructo:clauſoqꝫ ſtomacho: q illi natura iualidꝰ
& anguſtꝰ & frequẽter iteraæſtuãs erat. Vbi dies redditꝰ is ab eo quẽ nouiſſime viderat tertiꝰ:corpꝰ i
uentũ integrũ:opertũqꝫ vt fuerat indutus. Habitus corporis quieſcẽti ſimilior q̃ defuncto. Interim
miſſeni ego & mater. Sꝫ nihil ad hiſtoriã. Nec tu aliud q̃ de exitu eiꝰ ſcire voluiſti. Finẽ ergo faciaꝫ.
Vnũ adijciã:oia ea qbꝰ interfuerã:quæqꝫ ſtatim cũ maxime vera memoranf:audierã vera pſecutuꝫ:
tu potiſſimũ excerps. Aliud eſt.n. epl̃am:aliud hyſtoriã:aliud amico: aliud oibꝰ ſcribere. Vale.

¶ Item Tertulliani In Apologetico.

PLyniꝰ ſecũdꝰ cũ quãdã ꝓuinciã regeret: & i magiſtratu plurimos chriſtianoꝝ interficeret
multitudine eorũ pterritus quæſiuit de Traiano qd facto opꝰ eẽt:nunciãs pręter obſtina=
tionẽ ſacrificãdi & ante lucanos cœtus ad canẽdũ cuidã chriſto vt deo:nihil apđ eos repe
riri. Pręterea ad cõferãdã diſciplinã vetari ab his homicidia:furta:adulteria:latrocinia: & his ſimi=
lia. Ad quę cõmotus Traianus reſcribit:hos quidẽ inqrendos nõ eſſe:oblatos vero puniri oportere.

¶ Item Ex Libris De temporibus Euſebij Cęſarienſis.

PLynius ſecũdus Nouocomenſis Orator & hyſtoricus inſignis habef: Cuius plurima inge
nij opera extant. Perijt dum inuiſit veſuuium.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0010-8

❡Summatim Hæc Inſunt Libris Singulis.

PRimo præfatio operis ad. T. Veſpaſianum imperatorem.	
Item auctorum nomina: ex quibus deſumpſit ea quæ perſequitur libris ſex & triginta capita rerum ſingularum attingens.	Libros.
Secundo de mundo: elementis & ſyderibus.	Mundum.
Tertio primus & ſecundus europæ ſinus.	Hactenus.
Quarto terius europæ ſinus.	Tertius
Quinto deſcribiiur aphrica.	Aphricam.
Sexto aſiæ deſcriptio continetur.	Aſia.
Septimo de homine/ & rebus ab homine inuentis.	Mundus.
Octauo terreſtrium animalium genera.	Ad reliqua.
Nono aquatilia.	Animalium.
Decimo volucrum genera.	Sequitur
Vndecimo inſecta animalia.	Reſtant.
Duodecimo plantæ odoratorum.	Animalium.
Tertiodecimo plantæ arborum peregrinarum.	Hactenus
Quartodecimo plantæ vitium.	Externæ.
Quintodecimo plantę arborum frugiferarum.	Oleam.
Sextodecimo plantæ arborum ſilueſtrium.	Pomiferas.
Septimodecimo plantę ſatiuarum.	Natura.
Octauodecimo natura frugum & cerealium: ac ſtudia agriculatoris.	Sequitur.
Nonodecimo linum ſpartum & hortenſia.	Syderum.
Viceſimo quæ cibus & medicinę in plantis ſatiuis conueniant.	Maximum
Viceſimoprimo flores coronamenta.	In hortis.
Viceſimoſecundo coronæ & medicinæ ex hærbis.	Compleſſe.
Viceſimotertio medicinæ ex vino & arboribus vrbanis.	Peracta.
Viceſimoquarto medicinæ ex arboribus ſilueſtribus.	Ne ſiluæ.
Viceſimoquinto medicinæ hærbarum ſponte naſcentium.	Ipſaqꝫ
Viceſimoſexto noui morbi & medicinæ quarundam hęrbarum per morbos.	Senſit.
Viceſimoſeptimo hærbę aliæ quædam & medicinæ.	Creſcit.
Viceſimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat.
Viceſimonono de medicinæ auctoribus & medicinæ ex reliquis animalibus.	Natura.
Triceſimo magia: & medicinæ quædam per membra.	Magicas.
Triceſimoprimo medicinæ ex aquatilibus.	Aquatilium.
Triceſimoſecundo reliqua ex aquatilibus.	Ventum.
Triceſimotertio metalla auri & argenti.	Metalla
Triceſimoquarto metalla æris & plumbi: & artifices ærarij.	Proxime.
Triceſimoquinto pictura coloreſqꝫ & pictores.	Metallorum.
Triceſimoſexto marmora & lapides.	Lapidum.
Triceſimoſeptimo gemmæ.	Vt nihil.

LIBRO Secundo continetur de mundo/ & cæleſtibus/ & de terreſtribus/ & aerijs An finitꝰ ſit mūdus: & an vnus. ca.i.
De forma eius ca.ii.
De motu eius ca.iii.
Cur mundus dicatur ca.iiij
De quattuor elementis. ca.v.
De ſeptem planetis ca.vi.
De deo. ca.vii.
De natura ſyderum errantium. ca.viii.
De natura lunæ. ca.ix.
De defectu ſolis & lunæ & de nocte. ca.x.
De ſyderum magnitudie. ca.xi.
Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti ca.xii.
De defectibus. ca.xiii.
De lunæ motu. ca.xiiii.
Errantium motus & luminum canonica. ca.xv.
Quare eadem alias altiora: alias inferiora videantur. ca.xvi.
Catholica ſyderum errantium. ca.xvii.
Quæ ratio colores eorum mutet. ca.xviii
Solis motus: & dierum inæqualitatis ratio. ca.xix.
Quare Ioui fulmina aſſignentur ca.xx.
Interualla ſyderum. ca.xxi
De ſyderum muſica. ca.xxii.
De mūdi geometria. ca.xxiii.
De repētinis ſyderibus. ca.xxiiii
De cometis & cęleſtibus pdigiis natura: & ſitu: & generibus eorum. ca.xxv.
Hipparchꝰ de ſyderibꝰ p exempla hyſtorica: faces: lāpades: tra-

Tabula.

bes:bolides:& chaſma cæ-
li. ca.xxvi
De cœli coloribus ca.xxvii
De flāma cœli ca.xxviii
De coronis cœleſtibꝰ. ca.xxix
De circulis repentinis ca.xxx.
Plures ſoles. ca.xxxi.
Plures lunę. ca.xxxii.
Dierum lux nocte. ca.xxxiii.
Clypei ardentes ca.xxxiiii
Oſtentum cœli ca.xxxv.
De diſcurſu ſtellarum.ca.xxxvi.
De ſtellis caſtoribus ca.xxxvii
De aere ca.xxxviii.
De æſtatis tēpeſtatibꝰ.ca.xxxix.
De caniculæ exortu ca.xl.
Vis tempoꝝ anni ſtatuta.ca.xli.
De incertis tēpeſtatibus.ca.xlii.
De hymbribus. ca.xliii.
Qua lapides pluant. ca.xliiii.
De tonitruis & fulgoribꝰ.ca.xlv.
Quare rōne echo reddaꝶ. c.xlvi
De ventis ca.xlvii
Naturæ & obſeruationes vento-
rum ca.xlviii.
Ventorum genera. ca.xlix.
De repentinis flatibus ca.l
Alia prodigioſa genera tempe-
ſtatum. ca.li.
Quibus in terris fulmina non ca
dant. ca.lii.
Fulgurū gſia & miracula.ca.liii.
De obſeruationibus ca.liiii
De fulminibꝰ euocandis.ca. lv.
Catholica fulgurum ca.lvi.
Quæ nō ferianꝶ fulmine.ca. lvii.
De ꝓdigioſis pluuijs lacte: & ſā
guine:carne:ferro:lana: lateribꝰ
coctis. ca.lviii.
De crepitu armorum & tubarū
De cœlo audito. ca.lix.
De lapidibus e cęlo cadenti-
bus. ca.lx
De arcu cæleſti. ca.lxi.
De grandine:niue:pruina:nebu
la:rore. ca.lxii.
De nubium imaginibus.ca.lxiii
De proprietatibus cæli in
locis. ca.lxiiii.
de natura terræ. ca.lxv.
De forma terræ ca.lxvi.
De antipodibus an ſint.ca.lxvii.
Quomodo aqua ſit terræ
innexa. ca.lxviii.
De nauigatione maris & flu-
minum. ca.lxix.
Quæ portio terrę habiteꝶ. lxx.
Mediā eſſe mundi terrā.ca.lxxi.
De ſyderum inæqualitate: & de
eclipſi:& vbi & quare. ca.lxxii.
Quæ ratio diurnæ lucis in ter-
ris ca.lxxiii
Gnomica de eadem re & horolo
gio primo. ca.lxxiiii.
Vbi & qñ nullæ vmbræ.ca.lxxv
Vbi bis anno vmbre:& vbi in cō
trarium ca.lxxvi.
Vbi longiſſimus dies: & vbi bre
uiſſimus. ca.lxxvii.
Item de horologio ca.lxxviii.
Quō dies obſeruenꝶ. ca.lxxix
Differētię gētiū & ratio.ca.lxxx
De motu terrę ca.lxxxi.
De terrę hiatibus ca.lxxxii.
Signa motus futuri. ca.lxxxiii.
Auxilia contra motus fu-
turos. ca.lxxxiiii.
Portenta terrarum ſemel
viſa. ca.lxxxv.
Miracula terremotꝰ.ca.lxxxvi.
Quibus locis maria receſ-
ſerint. ca.lxxxvii.
Ratio inſularum enaſcen-
tium. ca.lxxxviii.
Quę & quibus temporibus æna
tæ ſunt ca.lxxxix.
Quas terras interruperint -
maria. ca.xc.
Quæ inſulę continenti ad-
iunctæ. ca.xci.
Quæ terremotu mari permu-
tatæ. ca.xcii.
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbue-
runt. ca.xciii.
Quę vrbes hauſte ſint a
mari ca.xciiii.
De piaculis ca.xcv.
De terris ſemper tremen-
tibus. ca.xcvi
De inſulis ſemper fluctuan-
tibus. xcvii.
Quibꝰ in terris nō pluat: & acer
uata terraꝝ miracula & cætero-
rum elementorum. ca.xcviii.
Qua ratione ęſtus maris accedāt
& recedant. ca.xc.x.
Vbi ęſtus extra rationem. ca.c.
Miracula maris. ca.ci.
Quæ poteſtas lunæ & terrena &
marina. ca.cii.
Quæ ſolis:& quare ſalſum
mare. ca.ciii
Item de natura lunæ. ca.ciiii.
Vbi altiſſimum mare. ca.cv.
Miracula aqꝝ fōtiū & flu.ca.cvi
Ignium & aquarum iūcta mira-
cula:& de maltha. ca.cvii.
De napta. ca.cviii.
De ſēp ardētibꝰ locis ca.cix.
Ignium per ſe miracula ca.cx.
Terræ vniuerſæ menſura:longi-
tudo & latitudo. ca.cxi.
Harmoniaca mundi rō. ca.cxii.
Summa res & hyſtoriæ & obſer-
uationes.cccc.xviii.

¶ Ex auctoribus

M.Varrone:Sulpitio Gallo: Tiberio Cęſare imperatore.Q.Tuberone. Tul.Titone.L.Piſone. T.Liuio:Cor.Nepote Statio Seboſo:Celio Antipatro:Fabiano: Antiate:Mutiano:Cecina qui de hetruſca diſciplina ſcripſit. Tarquinio.L.Aqla:q itē Sergio.

¶ Externis.

Platone:Hipparcho Timarcho Soſigene Petoſiri:Necepſo:Pythagoricis:Poſidonio:Caſimandro:Epigene:Gnomonico:Euclide:Cerano philoſopho Eudoxo:Democrito:Critodemo:Traſillo:Serapione:Dicearcho:Archimede:Oneſicrito:Eratoſthene:Pythea:Herodoto:Ariſtotele:Creſia:arthemidoro Epheſio Iſidoro: Caraceno: Theopōpo.

Libro tertio cōtinētur ſitꝰ gētes:maria:oppida:portꝰ:montes:flumia mēſurę:pp ři q ſūt aut fuerūt

De europa ca.i.
Bethicę lōgitudo & latitudo.c.ij
Hiſpania citerior. ca.iij.
Narbonenſis ꝓuincia ca.iiij.
Italia/tyberis/roma cāpania.c.v
De corſica. ca.vi.
De ſardinia. ca.vii.
De ſicilia. ca.viii.
De lipara. ca.ix.
De locris italiæ fonte. ca.x.
Secūdꝰ europę ſinus. ca.xi
Regio italię quarta ca.xii.
Quinta regio. ca.xiii.
Sexta regio. ca.xiiii.
Octaua regio. ca.xv.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0012-0
DFG

Tabula.

De pado flumine ca.xv
De italia tranſpadana regio
nona. ca.xvi
Venetia decima regio ca.xvij.
De iſtria ca.xviii
De alpib⁹ & gētib⁹ alpinis.c.xix
Illiricum ca.xx.
Liburnia ca.xxi
Macedonia ca.xxii.
Norici. ca.xxiii
Pannonia ca.xxiiij.
Dalmatia. ca.xxv
Meſia ca.xxvi
¶ Inſularum Ionij & Adriatici
ſumma Oppida gētes.xxvi. Sū-
ma flumina clara. Sūmi montes
pręclari. Summæ inſulæ. Sum-
ma ea quæ intercidere oppida/
& gentes. Summa res & hyſtorię
& obſeruationes.ccc.xxvi.

¶ Ex auctoribus.

Turranio Graccula: Corn. Nepo
te. T. Liuio: Catone Cēſorio. M.
Agrippa. M. Varrone: Diuo Au
guſto: Varrone: Atracino: Antia
te: Higino. L. Vetere: Pōponio.
Mela curione patre: Cælio Arū-
tio: Seboſo Licinio: Mutiano Fa
britio: Tuſco. L. Ateio Capitōe:
Verrio Flacco. L. Piſone. C. Elia
no. Valeriano.

¶ Externis.

Artemidoro: Alexandro: polyhi
ſtore: Tucydide: Theophraſto:
Iſidoro: Theopompo: Metrodo
ro Sepſio: Calicrate: Xenophon
te: Lampſaſeno: Diodoro Siracu
ſano: Nymphodoro: Caliphane.
Timagine.

Libro quarto cōtinent
Situs: Gentes: Maria
oppida: portus: mon-
tes flumina: menſurę: populi qui
ſunt aut fuerunt.
Epirus ca.i.
Aetolia. ca.ij.
Locri ca.iij.
Pelopōneſus ca.iiij
Achaia ca.v
De archadia ca.vi
Græcia & attica ca.vii.
Theſſalia ca.viii
Magneſia ca.ix
Macedonia ca.x
Thracia ca.xi.
Inſulę inter eas terras inter quas
creta euboea cyclades Sporades
Męotis Helleſpōtus Pōti
Mæotidis Daciæ Sarmatiæ
Scythię ca.xii
Inſulę ponti ca.xiij
Germaniæ ca.xiiij
Inſulæ in gallico oceano. ca.xv.
Britannia/hibernia ca.xvi
Gallia ca.xvii
Lugdunenſis gallia ca.xviii
Aquitania ca.xix.
Citerior hiſpania ca.xx
Luſitania. ca.xxi.
Inſulæ in oceano ca.xxii.
Vniuerſæ europę mēſura.c.xxiii
Summa oppida & gentes. Sum-
ma flumina clara: Summa mōti-
um clara: Summa inſulæ quæ in
tercidere oppida & gentes: Sum
ma res hyſtoriæ & obſeruatiōes.

¶ Ex auctoribus.

M. Varrone: Catone Cenſorio.
M. Agrippa diuo Auguſto: Var
rone: Attacino: Cor. Nepote Hi
gino. L. Vetere: Pōponio Mela:
Licinio: Mutiano: Fabritio Tu-
ſco: At eio: Capitone: Ateiophi-
logo.

¶ Externis.

Polybio: Hecateo: Hellanico da
maſte Eudoxo: Dicearcho: Ti-
moſthene: Ephoro: Cratere grā
matico Serapiōe Antiochēſe cal
limacho Artemidoro: Apollodo
ro: Agatocle. Eumacoſiculo mu
ſico. Alexandro polyhiſtore: Tu
cydide: doſiade: Anaximandro:
Philiſtide: Malote: Dionyſio:
Ariſtide: Callidemo: Menæcho:
Medoſthene: anticlide: Heracli
de: Philemone: Menephonte:
Pythea: Iſidoro: Philemde: Xe-
nagora: Aſtymonio: Staphilo:
Ariſtocrito: Metrodoro Cleobu
lo: Poſidonio.

Libro quinto continen-
tur ſitus: gētes: maria:
oppida: portus: mon-
tes: flumina. mēſuræ: populi qui
ſunt aut fu erunt.
De mauritania ca.i
Tingitana prouincia ca.ij
Numidia ca.iii.
Africa ca.iiii.
Cyrene ca.v
Libya mareotis ca.vi.
Inſulæ circa africam & aduerſa
rum africe ca.vii
Aetiopes ca.viii
De aſia ca.ix
Alexandria ca.x
Arabia ca.xi.
Syria paleſtina phœnicis. ca.xii.
Idumea: ſyria: paleſtina: ſama-
ria: aſcalum: azotus:
cæſarea ca.xiii.
Iudęa: galilea: hierico; emmaus:
Lidda: ioppe ca.xiiii
Iordanis ca.xv.
Aſphaltites ca.xvi
Gens heſſenorum ca.xvii.
Decapolis ca.xviii.
Tyrus & ſydon ca.xix
Mons libanus ca.xx
Syria antiochia. ca.xxi
Caſſius mons ca.xxii
Cœle ſyria. ca.xxiii.
Euphrates ca.xxiiii
Palmiras ca.xxv
Hierapolis ca.xxvi
Cilicia: & adiunctę gentes: Pam
philia: iſauria: homanaduꝫ: piſſi
dia: lycaonia: taurus mons:
lycia ca.xxvii
Indus fluuius ca.xxviii
Laodicea apamea ionia ca.xxix
Epheſus ęolis troas perga-
mus ca.xxx
Inſulæ ante aſiā: pamphiliū ma-
re: rhod⁹ ſamus: chius ca.xxxi
Helleſpontus: miſia: phrygia: ga
lacia: nicea bithinia: boſ-
phorus. ca.xxxii
Summa oppida & gentes. Sūma
flumina clara: Summa montiuꝫ
clara: ſumma inſulæ.cxviii. ſum-
ma q̄ itercidere oppida: ſumma
res hyſtoriæ & obſeruationes

¶ Ex auctoribus.

Agrippa: Suetonio: paulio: Var
rone. Attacino: Cor. Nepote: Hi
gino. L. Vetere: Mela: Domitio:
Carbulone: Licinio: mutiano:
Claudio Cæſare: Aruntio: Liuio
filio: Seboſo in actis triūphorum.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0013-6
DFG

Tabula.

Externis.
Iuba rege:Hecateo: Hellanico damaſte:Dicearcho:Bione: Timoſthene:philenide:Xenagora Aſtymonio:Staphylo:Dionyſio Ariſtotele:Ariſtocrito:Ephoro: Eratoſthene:Hipparcho:panetio:Serapione:antiocheno:Callimacho:agatocle:polybio:timeo:Machania:herodoto:myrſilo.Alexandro polyhiſtore:metrodoro:poſidonio qui periplũ: aut periegeſim id eſt de diuitijs: periegeſeos:ideſt de terræ ambitu:Sotade:periandro:arctare: Sycionio:Eudoxo:antigene:callicrate:Xenophonte:Lãpaſceno Diodoro Syracuſano: Hãnone: Himilcone:nymphodoro:calliphone:artemidoro megaſthene Iſidoro:Cleobulo:ariſtocreõte.

Libro ſexto continent̃ ſitus:gẽtes:maria: oppida:portus:flumina menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Poti mariandinorum. ca.i.
Gens paphalagonum & cappadocum. ca.ij.
Cappadocia. ca.iij.
Themilcyrę regiões gẽtes. c.iiij
Regio colchica:anchæi: & cæteri eodem tractu. ca.v
boſphorꝰ:cimericꝰ:męotis.c.vi.
Gẽtes circa meotum. ca.vii.
Armenię duæ. ca.viii.
Armenia maior ca.ix.
Albania hiberia ca.x.
Portæ caucaſiæ ca.xi.
Inſulę in ponto ca.xii.
Gẽtes in ſythico oceano. ca.xiii.
Media:caſpiæ:portæ:caucaſie. ca.xiiii.
Gẽtes circa hyrcanũ mare.c.xv.
Item gentes ca.xvi.
Scytarum gentes. ca.xvii.
Fluuius ganges. ca.xviii.
Gentes indiæ. ca.xix.
Indus fluuius. ca.xx.
Arij & iunctę gentes ca.xxi
Taprobanę inſula ca.xxii
Capiſſenę daritis carmia.c.xxiij
Sinus pſicus & arabicꝰ.ca.xxiiij
caſcãdrꝰ iſu.pthorũ regna.c.xxv
Media:meſopotamia:babilon ſeleucia. ca.xxvi.
Flumen tigris. ca.xxvii.
Arabia:nomades:nabatei:omani:tilos:& ogyris iſulæ. ca.xxviii
Sinus maris rubri trogloditici & ęthiopici. ca.xxix.
Multiformes & mirę hominum effigies ca.xxx
Inſulæ ęthiopici maris.ca.xxxi.
De fortunatis inſulis. ca.xxxii.
Terræ per menſuras computate digeſtio. ca.xxxiii.
Digeſtio terrarum in pararellos & vmbra pares ca.xxxiiii.
Sũma oppida.c.xcv.Summa gẽtes.d.lxvi.Sũma fluminũ clara. c.xc.Sũma montes clari.xxxviii Summa inſulæ.c.viii.Summa q̃ ĩterdicere oppida aut gẽtes.xcv Sũma res & hyſtoriæ & obſeruationes duo milia.cc.xiiii.

Ex auctoribus.
M.Agrippa:Varrone:attacino: Corne Nepote: Higidio.L.Vetere:mela:pomponio: domitio: Corbulone: Licinio:mutiano: Claudio Cæſare:aruntio:Seboſo:Fabritio.Tuſco.T.Liuio:Seneca:Nigidio.

Externis.
Iuba rege: Hecateo: Hellanico damaſte: Eudoxo:dicearcho: Betonio: Timoſthene: patrocle Demodemant e:Clitharco:Eratoſthene:Alexandro magno: Ephodoro:Hipparco:Panetio: Callimacho:Artemidoro:Apollodoro:Agatocle:Pollibio:Eumacho Siculo: alexandro: Polyhiſtore:Iſidoro: Hammometo: metrodoro:Poſidonio:Oneſicrito.Nearcho:megaſthene:Betone: & Diogneto: Ariſtocreonte: Bione:dialdone: Simonide minore:baſile: Xenophonte Lampſaceno.

Libro ſeptio cõtinẽt gẽtiũ mirabiles figuræ.

Gẽtiũ mirabiles figuræ. ca.i.
De ſcythis & aliarum diuerſitate gentium. ca.ii.
De prodigioſis partubus. ca.iii.
De mutatione ſexus & geminis partubus. ca.iiij.
De homine generando & pariẽdi tempora per illuſtria exẽpla a menſibus.vii.ad.xi. ca.v.
De cõceptibus & ſigna ſexus in grauidis pertinentia ante partum. ca.vi.
Der cõceptu hominum & generatione. ca.vii.
De agrippis ca.viii.
mõſtruoſi ptus exciſi vtero.c.ix.
Qui ſint vopiſci. ca.x.
Exẽpla numeroſę ſobolis. ca.xi.
Exempla ſimilitudinum.ca.xij.
Quæ ſit generandi ratio.ca.xiii.
Itẽ de eodẽ multipliciꝰ. ca.xiiii.
De menſtruis mulierum ca.xv.
Itẽ de ratione partuum. ca.xvi.
Inſignia corporum. ca.xvii.
Eexempla variarum figurarum. ca.xviii.
Diuerſoꝝ moꝝ exẽpla. ca.xix.
De fortitudie & velocitate. c.xx
De viſu. ca.xxi.
De auditu. ca.xxii.
Exempla patientiæ ca.xxiii.
Memoriæ exempla. ca.xxiiii
Laus.C.Iulij Cęſaris. ca.xxv.
Laus Pompeij magni. ca.xxvi.
Laus Catonis primi. ca.xxvii.
Item de fortitudine ca.xxviii.
Diuerſę laudes plurimorum. ca.xxix.
De platone:Ennio.Vergilio.M.Varrone:&.M. Cicerone ca.xxx.
De morum honeſtate. ca.xxxi.
De auctoritate. ca.xxxii.
De diuinitate ca.xxxiii.
De naſica ca.xxxiiii.
De pudicitia ca.xxxv.
De pietate ca.xxxvi.
De artium plurimarum excellentia:aſtrologia: grammatica:geometria ca.xxxvii.
Itẽ mira opa artificis. c.xxxviii.
De ſeruitijs. ca.xxxix.
De pręſtantia gentiũ. ca.xl.
De fœlicitate fœmię. ca.xli.
Varia exẽpla fortunæ. ca.xlii.
De bis proſcriptis.L.ſylla.Q. Metello ca.xliii.
De altero metallo ca.xliiii.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0014-1

De diuo Auguſto ca.xlv.
Quos beatiſſimos dij iudicaue-
runt ca.xlvi.
Quem viuentem vt
deum coli iuſſerunt ca.xlvij
de ſpatijs vitæ longiſ-
ſimis ca.xlviij
de varietate naſcendi ca.xlix
In moribus varia exempla ca.l.
De ſignis mortis ca.li.
De his qui elati reuixerunt. ca.lij
De mortibus repentinis ca.liij
de ſepultura ca.liiij.
de anima: vel de manibus vel de
ſurrectione verba gentilium
inania ca.lv
Quæ quis inuenerit
in vita ca.lvi.
In quo primus gentium conſen-
ſus ca.lvij.
de litteris antiquis ca.lviij
Quando primum tonſores
romæ ca.lix
Qñ primũ horologia ca.lx.
Summa res & hyſtoriæ & obſer-
uationes.d.cc.xlvij.

Ex auctoribus.

Varrio Flacco. C. Gelio: licinio: Mutiano: Mutio Maſurio: agippino: claudio: Cæſare. M. Cicrone. Aſinio: pollione: meſſala: ruffo Nepote cornelio: Virgilio. L. Cor. Melliſſo: ſeboſo: Cor. celſo Maxio Valerio: Trogo Nigidio Figulo: pōponio attico pediano Aſconio: Sabino: Catone Cenſorio: Fabio Veſtale.

Externis.

Herodoto: Ariſtea: Betone. ſigono Cratete: Agatharcide: Calliphane: Ariſtotele: Nymphodoro: Apollonide: Philarcho: Damone: megaſtene: Cteſia: Taurone: Eudoxo: Oneſicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: aſclepiade medico: Heſiodo Anacreonte: Theopompo: Hellanico damaſeno ephodoro. Epigene: Beroſo: Petoſiri: Neocepſo: Alexandro polyhiſtore: Xenophōte: callimacho: Democrito: diulio: polyhiſtore hyſtorico: Stratōe: qui contra Ephori theoremata ſcripſit. Heraclide pontico: aſclepiade: q tragodumena philoſopho Stephano. Egeſia: archimacho: Tucydide: mneſtigitone: Xenagora: metrodoro: Scepſio: Anticlide: Critodemo.

Libro octauo continentur animalium terreſtrium naturæ peditantum

De animalibus terreſtribus elephantorum commendatio: & de
ſenſu eorum ca.i.
Quando primum iuncti ca.ij
De docilitate eorum ca.iij.
de clementia eorum: & q̄ pericu-
la ſua intelligant & de tygridis
truculentia. ca.iiij.
De intellectu & memoria eo-
rum ca.v.
Quando primum in italia. ca.vi.
Pugnæ eorum ca.vij.
Quomodo capiantur ca.viij.
Quomodo domantur ca.ix
De partu eorum & reliqua na-
tura. ca.x.
Vbi naſcantur & de diſcordia eo-
rum & draconum ca.xi
De ſolertia animalium ca.xij
de draconibus ca.xiij.
de ſerpentibus maximis
& bois ca.xiiij.
de ſcythicis animalibus & ſeptē-
trionalibus ca.xv
de leonibus ca.xvi
de pantheris ca.xvij.
de tigridis natura & camellis &
camelopardali & qñ primum vi-
ſa romę ca.xviij.
de chao & cepho ca.xix
de rhinocerote ca.xx.
de lyncibus & ſpingibus & cro-
cutis cercopithecis: indicis bub⁹
leucrocutis: eale: tauris æthio-
piæ manticora monocerote: ca-
toblepa: baſiliſco. ca.xxi.
de lupis ca.xxij.
de ſerpentibus ca.xxiij.
de ichneumone ca.xxiiij.
De crocodilo & hippopota-
mo. ca.xxv.
Qui prim⁹ romæ hippopodam:
& crocodillos oſtendit: & medi-
cinæ ab aīalib⁹ repertę. ca.xxvi
Quæ aīalia quas herbas oſtende-
runt cerui lacerti: hirundines: te-
ſtudines: muſtella: ciconia aper:
anguis: draco: panthera: elephas
vrſi: cerui palumbes: columbæ:
grues coruus ca.xxvii.
Pronoſtica aīalium ca.xxviij.
Ciuitates & gentes a minutis
aīalibus deletæ. ca.xxix.
De hyena & crocuta & mantico-
ra & fibris & lutris ca.xxx.
De ranis & vitulis marinis & ſtel-
lionibus ca.xxxi.
De ceruis ca.xxxij
De tragelapho & cameleonte &
reliquis colorem mutan-
tibus ca.xxxiij
de tarando & lycaone &
thoe ca.xxxiiij
De hyſtrice ca.xxxv
de vrſis & fœtibus eorũ ca.xxxvi
De muribus ponticis & alpinis
& herinacijs ca.xxxvii.
de leonthophono: lynce: melib⁹
& ſciuris ca.xxxviij.
De vipera cocleis & lacer-
tis ca.xxxix
de canibus ca.xl
Ad canis rabidi morſum ca.xli
de natura equorum ca.xlii.
de aſinis ca.xliij.
de mulis ca.xliiij
de bubus ca.xlv
de api boue ca.xlvi
de natura pecorum & pecu-
dum ca.xlvii
de generibus lanarum & ve-
ſtium ca.xlviii
de muſimono ca.xlix
de capris & generatione ea-
rum ca.l.
de ſuibus & natura earum ca.li
de viuarijs beſtiarum ca.lii
de ſemiferis animalibus ca.liii
de ſimijs ca.liiij
de leporibus ca.lv
de damis ca.lvi
de muribus & gliribus ca.lvij.
Quæ animalia quibus locis non
ſint ca.lviii
Quæ aduenis noceant ca.lix
Summa res & hyſtoriæ & obſer-
uationes.dcc.lxxxviij.

Ex auctoribus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0015-7
DFG

Tabula

Mutiano:Procilio:Verrio Flac-
co.L.Piſone:Cor.Valeriano Ca-
tone cenſorio:Feneſtella:Trogo
Actio:Columella:Virgilio. Var
rone.L.Metello.Scipione:Cor-
ne.Celſo:Nigidio: Trebio Ni-
gro:Pomponio Mela:Manilio:
Sura.

¶Externis.

Iuba rege: Polybio Oneſicrito:
Iſidoro: Antipatro: Ariſtotelle:
Demetrio phiſico: Democrito:
Theophraſto: Euante. Apoca q
olympionica: Hierone rege: At-
talo rege: Philometere rege: cre
ſia: Duride: Philiſto: Archita:
Philarco: Amphilocho: Ateneo
Anaxipoli: Thaſio: Apollodoro
lennio: Ariſtophane mileſio: an-
tigono Cimæo: Agatocle Chio.
Apollonio pergameno: Ariſtan-
dro ateneo: Bachio milleſio: bio
ne ſolenſe Cherea ateneo: Diodo
ro prienneo: Dione colophonio:
Epigene: Rhodio: euagone Tha
ſio: Euphronio: Ateneo: Hege-
ſia: Maroneo Menandro prien-
nio: Heracleote: Menecrate po-
eta: Androchione qui de agricul
tura ſcripſit: Eſcrione qui item:
Dioyſio qui magonem tranſtu-
lit: Diophane qui ex Dionyſio
epitomen: fecit: Archelao rege
Nicandro.

LIbro Nono continẽtur animalium aquatiquorum hiſtoriæ & naturæ.

de aquatilium natura ca.i
Quare maxima in mari ani-
malia ca.ii
De indicis maris belnis .ca.iii
Quæ in quoq; oceano
maxima ca.iiij
De tritonum nereidũ & elephã
torũ maritimorum figuris ca.v
de balenis & orcis ca.vi
an ſpirãt piſces: an dormiãt ca.vii
de delphinis: & eorũ natura mi
rabili ca.viii
de torſionibus ca.ix
de teſtudinibus quomodo ca-
piantur ca.x
Quis primus teſtudines ſecare
inſtituerit ca.xi
Tegmenta aquatilium ca.xii
de vitulo marino ca.xiii
De piſcibus pilo carentibus: &
quomodo pariant: & quot eorũ
genera ca.xiiij.
De nominibus & naturis multo-
rum piſcium ca.xv
De augurijs & diuerſitate pi-
ſcium ca.xvi
De mugili & alijs piſcibus: & q̃
non idem vbiq; placeant ca.xvii
De mulo: & coracino: ſalpa: ſa
moue ca.xviii.
De exoceto: muribus: polypis: &
murenis ca.xix.
digeſtio piſcium in figuras cor-
porum ca.xx
de anguilis ca.xxi.
de captura earum in lacu be-
naco ca.xxii
de murenę natura ca.xxiii
de planis piſcibus ca.xxiiii
De echion piſce: eiuſq; natura
mirabili ca.xxv
De varietate naturę pi-
ſcium ca.xxvi.
de miluo piſce & dracone ma-
rino ca.xxvii
de piſcibus ſanguine caren-
tibus ca.xxviij
de loligine & ſepiis: & polypis: &
nauplijs ca.xxix.
de onigena: locuſtis & cancris: co
cleis & conchis ca.xxx.
de cancri ca.xxxi.
de cocleis ca.xxxii
de pectinibus ca.xxxiii
de diuitijs marinis ca.xxxiiii
Quõ naſcãtur & vbi: & quõ inue
niuntur margaritæ ca.xxxv
de natura purpuræ & mu-
ricis ca.xxxvi.
Quot ſunt genera ca.xxxvii
Quomodo capiant̃ ca.xxxviii
Romæ qñ vſus purpuræ c.xxxix
de pręcio earum ca.xl.
de tingendo amethyſtino & coc-
co biſiyno ca.xli.
de pinna & pinnotere: & aquati-
lium ſenſu ca.xlii
de ſcolopendris: vulpibus &
glauis ca:xliii
de ariete piſce ca.xliiii.
de his quæ tertiã naturã habent
non animaliũ neq; fruticũ & de
vrticis: & ſpongijs ca.xlv.
De caniculis marinis ca.xlvi
de animantibus quæ ſilicea
teſta: & quę ſine villo in-
cluduntur & reliquis
ſordidis ani-
malibus ca.xlvii.
de venenatis maris ca.xlviii
de morbis piſcium ca.xlix
de generatione eorum mira ca.l.
Item de generatione: &
qui piſces oua
pariant ca.li.
de vuluis piſcium ca.lii.
de longiſſima vita piſcium ca.liii
de viuarijs oſtrearum: &
quis primus inue-
nerit ca.liiii.
Qnis primus murenarum viua-
ria fecerit ca.lv
De coclearum viuarijs & quis pri
mus iuſtituit ca.lvi
de piſcibus terrenis ca.lvii.
de muribus nili ca.lviii.
de anthia piſce: & quomodo ca
piatur ca.lix.
de ſtellis marinis ca.lx
de dactylis eorumq; mi-
raculis. ca.lxi.
de inimicitijs & amicitijs inter ſe
aquatilium ca.lxii.
Summa res & hyſtoriæ & obſer
uationes.dc.l.

¶Ex auctoribus.

Turranio: Gracula: Trogo:
Mœcenate: Albino: flauio: Cor-
ne. Nepote: Valerio Minogra
pho: Fabiano: Feneſtella: Mu-
tiano: Helio: Stilone: Statio Se-
boſo: Melliſſo: Seneca: Cicero-
ne: Macro: Aemilio: Meſſala:
Coruino Trebonio Nigro Nigi-
dio.

¶Externis.

Ariſtotele: Archilao rege: Calli-
macho: Democrito: Theophra-
ſto: Traſillo: Hegeſidemo: Cyd-
nio: Alexandro polyhiſtore.

LIbro decimo continẽtur naturæ & hyſtorię aialium volatilium.

De natura auium ca.i.
de phœnice ca.ii

Tabula.

De aquilis ca.iii
Quando legionum ſigna eſſe cœperint ca.iiii.
Mirum de aquila ca.v
de vulturibus ca.vi
de ſanquale ca.vii.
de accipitribus ca.viii.
de cocyce quæ a ſuo genere interimitur ca.ix
de miluis ca.x
Digeſtio auium per genera ca.xi
de inauſpicatis auibus: cornice: coruis: bubone ca.xii
de incendiaria aue ca.xiii
de cliuina ca.xiiii.
de auibus incognitis ca.xv
de auibus nocturnis ca.xvi
de noctuis ca.xvii.
de pico martio ca.xviii
de vncos vngues habentibus & digytos ca.xix
de pauonibus: & quis eos primꝰ comederit. ca.xx
de gallis: & quomodo caſtrẽtur: & gallinatio locuto ca.xxi.
de anſeribus: & quis primꝰ iecur anſerinum comederit: & de adipe anſerino comageno ca.xxii.
de gruibus ciconijs: coloribus: & De pegrinis auibꝰ & coturnicibꝰ de glote ca.xxiii.
de hirundinibus: merulis turdis: & ſturnis: turturibus: & palumbis xxiiii
Quæ auium perennes: quæ ſemeſtres: quę trimeſtres ca.xxv
de auibus mira ca.xxvi
de auibus ſeleucidibus ca.xxvii.
de ibi ca.xxviii
Quæ aues in quibus locis nõ ſũt: & quæ mutant colorem & vocẽ: & de lucinijs. ca.xxix
de merulis ca.xxx.
Tempus auiũ genituræ ca.xxxi.
De halcionibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gauia: & reliquo aquaticarum genere ca.xxxii
De diuerſitate nidificantium auium agathilis: cinnamulgis & perdicibus ca.xxx iii.
de columbis ca.xxxiiii
de palumbibus et differentia palumbarum ca.xxxv
de paſſeribubus ca.xxxvi
De tinnungulo ca.xxxvii.
De volatu & inceſſu auium ca.xxxviii
de apodibus ca.xxxix.
de caprimulgis & plateis ca.xl.
De ingenijs auium ca.xli
De cardule & pſytaco: & auibus quæ loquuntur ca.xlii.
de coruorũ intelligentia ca.xliii.
de diomedeis auibus ca.xliiij.
Quæ animalia nihil diſcant ca.xlv.
de potu auium ca.xlvi.
de hemotopode & onocratalo & de peregrinis auibus ca.xlvij.
De multarum auium nominibus & natura ca.xlviii.
de nouis auibus & fabuloſis ca.xlix
Quis gallinas farcire inſtituerit de auiarijs & quis ea primus inſtituerit ca.l.
De Aeſopi patina ca.li.
De generatione auium: & præter aues q̃ quadrupedes oua pariant. ca.lii.
de tempore & generatione incubatus auium & coitu. ca.liii.
de vitijs & remedijs incubantium ca.liiii
De augurijs ouorum ca.lv
Quæ gallinę optimę ca.lvi.
de morbis earum & remedijs ca.lvii
de conceptu & numero fœtus auium ca.lviii.
de pauone & anſeribus ca.lix
de ardeolis & quomodo ſeruentur optime oua ca.lx.
Quæ volucrum ſola animal pariat & lacte nutriat ca.lxi
de conceptu viperæ & partu: & quæ terreſtrium oua pariant ca.lxii.
de generatione terreſtrium ca.lxiii
De varia generatione auium ca.lxiiii
de murium fœtu ca.lxv
De ſinu hominis anguem naſci ca.lxvi
de ſalamandra ca.lxvii.
de his q̃ naſcuntur ex non genitis: & quę nata nihil gignunt ca.lxviii
de ſenſibus animalum ca.lxix.
Auditum & olfatum eſſe piſcibus ca.lxx
Tactum communem eſſe omnibus ca.lxxi
Quæ venenis viuant: & quæ terra ca.lxxii
De cibo & potu quorundam ca.lxxiii
Quæ inter ſe diſſideant: & quæ inter ſe conueniant ca.lxxiiii
de ſomno animalium ca.lxxv.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. dcc.xxiiii.

¶ Ex auctoribus.

Manilio: Cornelio: Valeriano: Actio: Vmbricio meliore: Maſſurio: Sabino: Antiſtio: Labeone Trogo: Cremutio. M. Varrone: Macro: Aemilio: Emiſſio: Mutiano Nepote: Fabiano pictore T. Lucretio: Cor. Celſo: Oratio Deluſone: Higino: Sarſenis: Nigidio: Manilio Sura.

¶ Externis.

Homero: Phœmonoe Philemone: Boeto qui ornytogonia Hylla qui de augurijs: Ariſtotele: Theophraſto: Callimacho: Eſchilo: Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphliocho: Athenienſe Anaxipoli: Thaſio: Apollodoro lemnio: Ariſtophane milleſior Antigono Cymeo Agatoclechio Apollonio pergameno: ariſtãdro athẽeo: Bachio milleſio: Bione ſolenſe: Cherea: Athenienſe: Diodoro Priennio Dione colophonio: Democrito: Diophane nicenſe: Epigenethodio: Euagora thaſio: euphronio atheneo: iuba Androtiõe qui de agricultura: Aeſcriõe qui itẽ: dionyſio qui magonẽ tranſtulit: diophane qui ex Dionyſio epitoma fecit: Nicandro. Oneſicrito: philarcho: Heſiodo.

LIbro Vndecimo continentur hyſtorię & naturæ paruorũ animalium & reptilium

De inſectorum genere ca.i.
De ſubtilitate naturæ in his ca.ij
Vtrum ſpirent an habeant ſan-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0017-9

guinem ca.iii
de corpore eorum ca.iiii
De apibus ca.v
Qui ordo naturæ in eis ca.vi
de vocabulis operis ca.vii
Ex quibus floribus opera fi-
ant ca.viij
de amatoribus earum ca.ix
Ratio operis ca.x
De fucis ca.xi.
Quæ natura mellis ca.xii.
Quæ optima mella ca.xiij
Quæ genera mellis in ſin-
gulis ca.xiiii.
Quomõ probentur mella ca.xv
de tertio genere mellis: & quo-
modo apes probentur ca.xvi.
Quæ regiminis ratio. ca.xvij
de genere apum: & quæ inimica
apibus. ca.xviij
de morbis apum ca.xix.
de continendis apibus & quomo
do reparentur. ca.xx
de veſpis & crabronibus ca.xxi
de bombicibus & bombyli: &
necydalo & quis primus bom-
bicinam veſtem inue-
nerit ca.xxii
de bombice coa ca.xxiii
de araneis & generatione eo-
rum ca.xxiiii.
de ſcorpionibus ca.xxv
de ſtellionibus & de ci-
cadis ca.xxvi
De pennis inſectorum: & ſcarabe
is: & reliquis ſcarabeo-
rum generibus ca.xxvii:
de locuſtis ca.xxviii.
de formicis noſtratibus ca.xxix
de indicis ca.xxx
de diuerſitate inſectorũ ca.xxxi.
De animalibus in ligno & ex li-
gno naſcentibas ca.xxxii
De animali cui cibi exi-
tus non eſt ca.xxxiii
de tineis & culicibus: & de diuer
ſitate earum ca.xxxiiii
de pyrali ſiue pyrauſta ca.xxxv
Hyſtoria naturæ animalium
per ſingula membra ca.xxxvi
de ſanguine & quoruȝ celerrime
ſiccetur: quorum non coeat: quo
rum grauiſſimus vel te-
nuiſſimus: quorum nul-
lus ca.xxxvii
An in ſanguine principatus &
tergore & pilis & mammis
& veſtitu ca.xxxix.
Notabilia animalia quæ mam-
mis ca.xl.
De lacte & vnde caſeus
non fiat ca.xli
De diuerſitate caſeorum ca.xlii.
Differentia membrorum homi-
nis a cęteris anima-
libus ca.xliii.
de ſimiaruȝ ſimilitudine ca.xliiii
de vnguibus ca.xlv.
de vngulis ca.xlvi
de pedibus auium
& vnguibus ca.xlvii.
de pedibus inſectorum
a duobus ad cen-
tum ca.xlviii
De pomilionibus et genita
libus ca.xlix.
De caudis ca.l.
de vocibus ca.li.
de agnaſcentibus membris: et di
cta ariſtotelis de vi
ta hominis ca.lii.
De anima et de habitu animaliũ
et quæ guſtata interimant: et de
victu hominis et quibus de cau/
ſis non coquatur ca.liii.
De corpulentia augenda vel mi/
nuenda: et quę guſtu
famen ac ſitim ſedent ca.lii.i.
Summa res et hyſtoriæ et obſer/
nationes.ij.M.cc.lxx.

¶Ex auctoribus.

M.Varrone: Higino: Scropha: Sarcena: Celſo Corne. Aemilio: Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aquila qui de hetruſca diſciplina ſcripſit: Tarquinio qui itẽ: Vmbritio qui item: Catõe cenſorio: Domitio: caluino: trogo meliſſo: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Mãilio. Opio.

¶Externis.

Ariſtotele: Democrito: Neoptolemo: qui melliturgia: ariſtomacho qui item: Philiſto qui itẽ: Nicandro: Menecrate Dionyſio: q magonem trãſtulit: Empedocle: Callimacho: Attalo: rege: Apollodoro qui de beſtijs venenatis: Hipocrate: Eriphilo: Eraſyſtrato: Aſclepio: Themiſone: Poſidonio ſtoico: Menandro priennenſe: Heraclide: euphronio: atenen Theophraſto: Heſiodo: Philometere rege.

Libro duodecimo continetur de arboribus.

De arborum honore &
quando platanus primum in
italia & de natu-
ra earum ca.i
De cameplatano: & quis totonde
rit viridaria. ca.ii.
De peregrinis arboribus & malo
aſſyro. ca.iii
De indiæ arboribus vel quando
primum romæ hebenus ca.iiii.
de ſpina & ficu indicis ca.v
De arbore pala & arbori-
bus indicis ſine nomi-
nibus laniferis ca.vi
De piperis arboribus:
& gariophilo & alijs
pluribus ca.vii
De machir & arboribus ama-
næ gentis ca.viii
De bedelio: & arboribus perſici
maris ca.ix
de arboribus perſicæ inſulæ & la
nigeris arboribus ca.x.
de goſſampio & arboribus exqui
bus veſtes fiunt & quibus modis
conſtent arborum fru
ctus ca.xi.
De coſto & nardo & differentijs
nardi ca.xii.
de aſſaro amomo: & amomi: &
de cardamomo ca.xiii
de thure & arborib⁹ thuris c.xiiij
de myrrha & arboribus myr
rhe ca.xv.
De generibus myrrhæ et natura
& pręcio eius. ca.xvi.
de maſtice: ladano: & bruta: en
hemo: & ſtrobo & ſtyrace c.xvii.
de fœlicitate arabiæ ca.xviii
de cinnamomo & xilocinnamo
mo & caſia. ca.xix.
de iſocinamomo & cancamo
actaro ca.xx.
De ſericato & gaba
lio: & de myroba
lano ca.xxi

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0018-5
DFG

de phœnico balano & calamo
odorato ca.xxij
de hammoniaco & ſpa-
gno. ca.xxiii.
de cypero & aſpalato &
mero ca.xxiiii
de balſamo & opobalſamo & xi
lobalſamo: & ſtyrace &
galbana ca.xxv
de panace & ſodylio et malo
bathro ca.xxvii
de oleo omphacio ca.xxviii
de yrio et oenanthe: et de elate
arbore et cinnamo
et comaco ca.xxix
Summa res et hiſtoriæ et obſer
uationes.cccc.lxxviii.
¶ Ex auctoribus.
M.Varrone: Mutiano: Virgilio:
Fabiano: ſeboſo: Pomponio. Me
la: Flauio Proculo: Trogo: Higi
no Claudio cæſare. Corne. nepo
te: Sex. Nigro qui græce de me/
dicina ſcripſit: Caſſio: Hemnia.
L.Piſone: Tuditano: Antiate.
¶ Externis.
Theophraſto: Herodoto: Calli
ſtene: Iſigono: Clitarcho: Anaxi
mene: Duride: Nearcho: Oneſi/
crito: Polycrito: Olympiadoro:
Diogneto: Nigibulo: Anticlide:
Crarete: Cydonio: Menecho:
Dorotheo: Xenia: Atheneo: Li/
co: anteo: Epidodo: Cherea: De/
mocle: Ptolemęo Lago: Marſia:
Macedone: Zoilo: Item Demo
crito: amphilocho Ariſtomacho
Alexandro: Polyhiſtore: Iuba:
Apollodoro qui de odorib⁹ ſcrip
ſit: Heraclide medico: Archide/
mo: Itē dionyſio: Iteꝫ Democle:
Item Euphrone: Item Opſeni/
de: Item Diagera: Itē Iolla: item
Heraclide tarentino: zenocrate
epheſio.

LIbro tertiodecimo cō
tinentur de vnguentis
et arborib⁹ maritimis
De vnguētis et q̄do primū ſūt co
gnita nobis et de cōpoſitiōe ca.i.
Quod vnguentū regale vocetur
et quæ diapſamata et qualiter
ſeruentur ca.ii
Quāta in vnguentis luxuria: et
q̄n primū romanis in vſu ca.iii
De palmis et natura earum ge/
neribus ca.iiii.
De ſyriæ arboribus ca.v.
de therebintho ca.vi
de ficu ægyptia et cypria. ca.vij
de ſeraunia et ſiliqua ca.viij.
de perſico ægypti et ſpina ægy
ptia ca.ix
de pruno et arboribus circa
memphim ca.x
de gummi generibus et pa
piro ca.xi.
de generib⁹ chartarū: et quō char
tæ fiant: et de chartharū probati
one et vitijs et glutino earū c.xii.
de libris numæ ca.xiii
de arboribus æthiopię ca.xiiii
de athlantis arboribus et citreis:
et quæ in his laudentur: et q̄ vitu
perentur et de ar-
bore trogete ca.xvi
de arbore lotho ca.xvij.
de paliuro et punico malo: et de
flore punici mali ca.xvii.
de aſię et gręcię fructib⁹ ca.xviii
de timelea ſiue camelea et traga
gātha et de trago ſiue ſcorpione
et myrice et bria et galla ca.xix.
de enonymo et adrachna cōgry/
gia et thapſia ca.xx
De cappari ſiue ſinoſbatho aut
theoſtaphyle et de ſaripha ca.xxi
de ſpina babylonis regia: et de
cytiſo ca.xxii.
de fructibus et arboribus nr̄i ma/
ris atq; rubri et indici ca.xxiii.
Summa res et hyſtoriæ et obſer/
uationes.cccc.lxviii.
¶ Ex auctoribus.
M.Varrone: Mutiano: Virgilio:
Fabano: Seboſo: pomponio: Me
la: Fabio: Higino: Throgo Pro/
culo: claudio cæſare: Cor. Nepo/
te Sex. Nigro qui gręce de medi
cina ſcripſit: Caſſio: Hemina. L.
¶ Externis.
Piſōe: Tuditano: Antiate Theo/
phrato: Herodoto: Calliſthene:
Iſodoro: Clitarcho: anaximene:
Duride: Nearcho: Oneſycritho:
Olympiodoro: Diogento: Cleo/
bolo: Anticlide: Crate: Mitilēo:
Menæchmodoro Thebano:
Doroteo Athenienſe Lyco: An-
teo: Epipodo: Dione: Adiman-
tho: Ptolemęo Lago: marſia: Ma
cedone. zoilo. Item Democrito
Amphiloco: Alexandro: Polyſto
te: Ariſtomacho: Iuba rege: ap-
pollodoro qui de odoribus ſcrip
ſit: heraclide medico: botrye me
dico: Archidemo: Item Diony-
ſio: Item Democlide: Item Eu-
phrone: Item mneſide: Item dia
gora: item iolla: Item heraclide:
Tarentino: Xenocrate Epheſio.

LIbro quartodecimo
continetur de vitibus
et vineis.
De vitium natura et quibus mo-
dis ferant ca.i.
De generibus vitium ca.ii
Item de vitium generibus ca.iij.
Inſignia culturæ vinearū ca.iiii
de natura vini ca.v.
Vina generoſa ca.vi.
Vina tranſmarina ca.vii
De vino quod vocatur bion gene
ra ſeptem. ca.viii
De dulciuꝫ generibus.xiiii.ca.ix
de deutris & ſecundarijs vini
genera tria ca.x
Quæ nuper in italia generoſa vi
na eſſe cœperunt. xi.
de vini obſeruatione Romulo re
ge poſita ca.xii
Qui vini vſus antiquis & de vinis
antiquorum ca.xiii.
De apothecis & de vino opi-
miano ca.xiiii
de liberalitate Cæſaris in vino: &
quando primum genera vi-
ni factitij ca.xv.
de vinis factitijs ca.xvi.
De hydromelle & oxi-
melle ca.xvii
Prodigioſa genera vini ca.xviii
Quibus vinis ad ſacra vti fas non
ſit: & quibus generibus muſta
condiantur ca.xix
de piſcis generib⁹ & reſinis: & mu
ſtis condiendis & de aceto
& fece ca.xx.
De cellis vinarijs ca.xxi
De vitanda ebrietate ca.xxii.
Summa res & hyſtoriæ & obſer-
uationes.d.x.
¶ Ex auctoribus.
Cor. valeriano: virgilio: celſo Ca
tōe cēſorio: ſarſenis patre et filio

Tabula

Scropha.M.Varrōe. D.ſcyllano Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Vertio: Grecino: Iulio: Actico: Columella: Maſſurio. Sabino: Feneſtella: Tergilla: Mactio Planco: Flauio: Dorſino: ſceuola: Aelio: Atteio Capitōe: cotto Meſſalino. L. Piſone: Pōpeio: Leneo: Fabiano: Sex. Nigro: Vibio ruffino.

¶Externis.

Heſiodo: Theophraſto: Ariſtotele: Democrito: attalo rege: philomete rege: Archita: Xenophōte: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro: Lemnio: ariſtophane mileſio: antigonoCyneo agatone: apolloneo pgameno: ariſtādro athenęo: Botrie: Item bachio mileſio: Bione ſolēſe: Cherea atheniense. Cheriſto: Item diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio Euagora Thaſio: Euphrone ateneo: Androtione q de agricultura ſcripſit eſchiriōe q itē ſyſimaco q itē Dionyſio q magonē trāſtulit: Dyophane qui ex dionyſio epitoma fecit: Aſclepiade medico Oneſicrito. Eraſiſtrato qui itē Iubarege.

l Ibro quintodecio cōtinetur de natura frugiferarum arborū & cultarum
Naturæ frugiferarū arborū ca.i.
De oleo ca.ii
De natura oliuæ & oleæ incipientis ca.iii.
De natura olei ca.iiii
De cultura oliuarum ca.v.
deſeruandis oliuis & quomodo faciendum oleum ca.vi
de oleo ſactitio ca.vii
de amurca ca.viii
Pomorum omnium genera & naturæ ca.ix.
Nucum pinearum genera quattuor ca.x.
de malo cotoneo ca.xi
de perſico genera quattuor c.xii
de pruno genera.xi ca.xiii
De diuerſis generibus malorum genera.xxix. ca.xiiii
de pyiris & iſitorū varietate c.xv
de pomis ſeruandis. & vuis. c.xvi
De cotoneis pyris & ſorbis ca.xvii
de ficis genera.xxix. ca.xviii.
de caprifico & caprificatione ca.xix
de meſpilis & eorum generibus quattuor ca.xx
de ſorbis genera quattuor ca.xxi
de nuce iuglande ca.xxii
de caſtaneis genera octo. c.xxiij.
de ſiliquis & carnoſis pomis & moris & de acinis & baccis ca.xxiiii
de ceraſis genera octo ca.xxv.
de corno & lentiſco ca.xxvi
de generibus ſuccorum & de odore ca.xxvii
de ſuccis fructuum & arboruȝ & coloribus & odoribus: & natura pomorum: & de commendatiōe fructuum ca.xxviii.
de myrto genera eius.xxix. ca.xxix
de lauro genera.xiij. ca.xxx
Summa res & hyſtoriæ & obſeruationes.d.xx.

¶Ex auctoribus:

Feneſtella: Fabiano virgilio: cornelio Valeriano. Celſo: Catone: Cenſorio: Sarſenis patre & filio: Scropha. M. Varrōe: lyſimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Vertio: Græco: Attico: Iulio: Sabino: Tergilla: Cotta: Meſſalino: columella. L. Piſone: Pompeio: Leneo: Mactio: Planco: Flauio Dorſene: Sceuola: helio: Atteio capitone: Sex. Nigro: Mumio Ruffino.

¶Externis.

Heſiodo: Ariſtotele: demetrio: hierone rege Archita: Philometere rege: Attalo rege: Xenophōte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli: Thaſio: Apollodoro: Lennio: Ariſtophane: mileſio: Antigone: Cymeo: Agatocle Chio: apollodoro Pergameno: Ariſtandro: Atteneo: Bacchio Mileſio: Bione ſolenſe Cherea Atteneo: Cheriſto: Itē diodoro: Prienneo: dione Colophonio Epigene: rhodio: Euagora Thaſio: Euphronio atteneo: androtiōe q de agricutulra ſcripſit: Eſchirione q iteȝ Dionyſio qui magonem tranſtulit: Diophāe qui ex dionyſio epitomen fecit: Aſclepiade medico Eraſiſtrato itē: Comiade qui de conditura vini: ariſtomacho qui item Hyceſio qui item: Themiſōe medico oneſicrito: iuba rege

LIbro ſextodecimo continentur ſilueſtrium: arborum naturæ ca.i
Gentes ſine arbore: & miracula in ſeptemtrionalis regionis arboribus. ca.ii
De hyrciniæ ſiluæ magnitudine ca.iii.
de glandiferis ca.iiii
de glāde genera.xiii. ca.v.
de fagina glande & reliquis glandibus: & carbone & paſtu porcorum ca.vi
de galla & q̄ multa præter glandem eædem ferant arbores ca.vii
de cachrie & cocco grano & agarico & ſubere ca.viii
Quarū ſint in vſu cortices ca.ix
de ſcandulis & pinu: pinaſtro: abiete: piceaq;: larice: tæda: taxo ca.x.
Quibus modis fiant genera picis & quomodo fiat cedrū & de ſpiſſa pice quomodo fiat / & quibus modis reſina coquatur ca.xi.
de zopiſſa & ſapino & quaruȝ arborū materia in precio ca.xii
de fraxino genera eius.iiii. c.xiii.
de tilia genera duo ca.xv.
de aceris generibus.x. ca.xvi.
de bruſco moluſcho & ſtaphilodendro & buſco genera tria ca.xvii
de vlmo genera quattuor c.xviii
de arborū natara per ſitus c.xix.
diuiſio generum. ca.xx
Quibus folia nō decidant: & de rhododendro ca.xxi
Item quibus folia non decidunt: & quibus non oīa folia cadant: et quibus locis nullæ arborum ca.xxii
de natura foliorum cadētium & quibus foliorum varij colores ca.xxiii
de populo tria genera: & quoruȝ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0020-4

foliorũ figura mutetur ca.xxiiii
Quæ folia verſentur omnibus an
nis: quæ foliorum ex eius palmis
cura & vſus & foliorum
mirabilia. ca.xxv.
De ordine naturæ in ſatis: & de
flore arborum & conceptu &
germinatione & partu: & quo
ordine floreant ca.xxvi
de corno & quo tempore quæq;
ferant; & quæ fructum non ferãt
& quæ infœlices exiſtimantur:
& quæ facillime fructum
perdunt & quibus fru-
ctus anteq̃ foli-
um naſcantur ca.xxvii
de biferis & triferis:
& quę celerrime ſene-
ſcant: & de ætatibus
earum ca.xxviii.
de moro. ca.xxix.
be ſilueſtribus ca.xxx
de buxo & faba græca ſi-
ue loto ca.xxxi
de ramis & cortice & radicibus
arborum ca.xxxii.
de prodigioſis arboribus &
quibus modis ſponte na-
ſcuntur: & ꝙ non omnia
vbiq; naſcantur & quæ
non alibi naſcantur
arbores ca.xxxiii
de cupreſſo: & ꝙ ex terra noua
aliqua ſæpe naſcantur
quæ in ea ante non
fuerunt ca.xxxiiii.
de hedera ca.xxxv
de hedera quę vocatur
ſmilax ca.xxxvi
De aquaticis calamis & fru-
cticibus ca .xxxvii
de ſalice genera eius octo: & quę
pręter ſalicem ſint vtilia li-
gaturis & de rubis ca.xxxviij
de ſuccis arborum: & natura ma
teriarum: & de cedendis
arboribus ca.xxxix.
de teredinibus larice ca.xl
de materijs: de magnitudine ar-
borum & quę cariem & ruinam
non ſentiunt: & de perpe-
tuitate mate-
riarum ca.xli.
de teredinibus. ca.xlii.
de materijs architecti: & quę ma
teries ad quid vtilis: & quæ firmi
or materia in
tectum ca.xliii
de glutinanda materia: et lignis
ſectilibus ca.xliiii
de arborum ætate et quæ gene-
ra arborum mini
me durant ca.xlv
Summa res & hyſtoriæ et obſer-
uationes.c.xxxv.

Ex auctoribus.

M.Varrõe: Feciale: Nigido: cor.
nepote Higio: Maſſurio: Cato-
ne: Mutiano. L. Piſone: Trogo:
Calfurnio Baſſo: Cremutio: ſex.
Nigro. Cor. Boccho: Vitruuio:
Græcino.

Externis.

Alexandro Polyhiſtore: Heſio-
do: Theophraſto: Democrito:
Homero: timeo: Mathematico.

Libro decimoſeptimo
continentur ſatiuarũ
ac culturarum arbarũ
naturæ

Arborum precia mirabilia. ca.i
de natura cæli ad arbores: et quã
partem cęli ſpectare
debeant ca.ij
De ſocietate cæli et terræ ad ar-
bores ca.iii.
de qualitate regionum ca. iiii.
Genera terrarum ca.v
de terre quam britannia et Gal-
lia amat. ca.vi.
de gręcorum doctrina ca.vij
de terrarum generibus ca.viii.
de cineris vſu: et de fimo: et quæ
ſata vberiorem terram faciant
et quæ vrant ca.ix
de ſatione arborũ: et ꝙ auulſio
ne naſcuntur arbores ca.x
de transferendis ſeminarijs: et vl
mis ſerendis et ſcortibus ca.xi.
de interuallis plantandarum ar-
borum et vmbris et ſtillicidijs et
vbi plantari debeant ca.xii.
Quæ arbores tarde creſcant: et
q̃ celeriter: et de ſabina ca.xiii.
de ſatione arborum et inſitione
et quo inuenta ſit tenera
in ſerendi in pla-
ſtratio ca.xiiii
de vite inſerenda ca.xv
de emplaſtratione ca.xvi
Exemplum huius rei ca.xvii.
de cultura talearum: & quibus tẽ
poribus inſitio fiat ca.xviii
Quæ arbores ſocietate gaudeãt:
& de diſciplina oblequandi & ac
culeandi ca.xix
de ſalicto & harundineto: & cęte
ris cæduis ad ptицas palos ca.xx
De culturis & diſciplina
excolendarum
vinearum ca.xxi
De ſulco & vinearum pu-
tatione ca.xxii
Ratio arbuſcorum ca.xxiii
de ſeruandis vuis: & morbis ar-
borum xxiiii
de prodigijs ex mutatione: et de
remedijs ex arboribus: & quæ ir
rigatione proficiant: & qualiter
rigandum & mirabilia de
riguis ca.xxv.
de remedijs morborum ar-
borum ca.xxvi
De caprificatione ſtercora-
tione xxvii.
de diuerſis medicamentis arbo-
rum contra venenata ani-
malia & contra for-
micas et contra
noxia ani-
malia ca.xxviii
Summa res & hyſtoriæ et obſer-
uationes.d.xxxi

Ex auctoribus.

Cor.Nepote: Catone: Centurio.
M.Varrone Celſo: Virgilio: Hi-
gino: ſarſenis patre et filio: Scro-
pha: Calfurnio Baſſo: Trogo:
Aemilio: Macro: Græcino: Co-
lumella: Attico: Iulio: Fabiano:
Sura: Manilio: Doſteno: Mũdo.
C.Epidico.L.Piſone

Externis.

Iſiodoro: Theophraſto: Ariſto-
tele: Democrito: Teopompo: hi
erõe rege: Attalo rege: Philome
tere rege: Archita: Xenophon
te: Amphiloco: Atheniẽſe: Ana-
xipoli Thaſio: Apollodoro Lem
nio: Ariſtophane milleſio: Anti-
gono cymeo: agatocle chio apol
lonio pgameno: Bachio milleſio
Bione: Cherea atheniẽſe: Chere
cto: Itẽ Diodoro Priẽnio: dione:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0021-0
DFG

colophõio Epigene rhodio :eua
gone Thaſio: Euprhõio :ateneo
androtione : qui de agricultura
ſcripſit :aſchryõe qui itẽ: Lyſima
cho qui itez: Dionyſio qui mago
nem tranſtulit: Diophane qui ex
Dionyſio epitomen fecit: Ariſtã-
dro qui de portentis.

LIbro decimooctauo
cõtinẽ de agricultura
Quod antiquis maxi
mum ſtudium agriculturæ fuit:
& hortorũ ſingulari diligẽtia ca.i
Quæ corona primo romæ ca.ii.
De iugere & actu & legibus cir-
ca pecora: & quotiẽs et quibus tẽ
poribus fuit ſumma vtilitas anno
næ: & quę agricultura illu
ſtres. ca.iii.
Ratio de agricultura ca.iiii.
Laus argicolarũ: et quę obſeruã-
da in agro parando ca.v
De villarum poſitione :et præce
pta antiquorum de agro co
lendo ca.vi
De frugum generibus et natu-
ra ca.vii
Non omnia frumenti genera vbi
qȝ naſci : et de reliquis in oriente
generibus ca.viij
De piſtorijs et molitura et fa
rina ca.ix.
De ſimilagine: et filigine: et de
alijs generibus & de pictura ca.x
De fermentis et panis faciẽdi ra
tio et genera et quando primum
piſtores romæ et de cribris et ali-
ca ca.xi
De leguminibus ca.xii
De rapis et napis amiteri
nis ca.xiii
De lupino ca.xiiij.
De vitia et eruo ca.xv.
De fœno et faragine: et de oci
mo: et medica et cytiſo. ca.xvi
De vitijs frugum et remedijs: et
quid in quoqȝ terræ genere de
beat ſeri ca.xvii
De prodigijs frugum : et arandi
diſciplina et vomerum generi
bus ca.xviii.
De temporibus arandi et iunctio
ne bouum ca.xix
De occãdo et quodã aratiõis ge-
nere et interatione et reſe
ctione. ca.xx.
De cultura terræ ca.xxi
Exẽpla diuerſarũ terrarũ: et de ſũ
ma fertilitate et biſera vitæ: et
aquarũ differentia ca.xxii.
De qualitate terræ et ſtercora
tione ca.xxiii
De bonitate ſeminum et diſcipli
na ſeminãdi: et quantũ ex quoqȝ
genere frumenti in iugero ſeren-
duȝ: et tẽporibus ſerẽdi ca.xxiiii.
De geſtio ſyderum in noctoes et
dies ca.xxv.
Replicatio totius culturæ et qđ
quoqȝ menſe in agro fieri opor-
teat ca.xxvi.
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas: ſed
magis tẽpora ſerendæ frugis : et
ortus occaſuſqȝ ſyderis in quibuſ
dam hęrbis et proſtellarum or
tu et occaſu ca.xxvii
De pratis et reparatione prati et
coribus et falcibus et deſcriptio
frugum et ſiderum ca.xxviii
De tẽpeſtatibꝰ vtriuſqȝ tẽporis et
remedijs ſterilitatum ca.xxix.
De meſſe et tritico et palea et fru
mento ſeruando ca.xxx.
De vindemia et autumni tempo
ribus ca.xxxi
De lunari ratione ca.xxxii
De ventorum ratione ca.xxxiii
De limitatione agrorũ ca.xxxiiii
Pronoſtica tẽpeſtatum ca.xxxv.
Summa res et hyſtoriæ et obſer
uationes.ij.M.lx.

¶Ex auctoribus.

Maſſurio: Sabino: Caſſio Hemi-
na: Verrio Flacco. L. Piſone: cor.
Celſo: Turiano: Gracula. D. Sy
lano. M. Varrone : Catone Cen-
ſorio: Scropha : Sarſenis parte &
filio: Domitio Caluino: Higino:
Virgilio. Trogo: Ouidio : Greci
no: Columella: tuberne. L. Arun-
tio q græce de aſtris ſcripſit: Cæ-
ſare dictatore qui item : Sergio:
Paulo: Sabino: Fabiano. M. Ci-
cerone. Calfurino Baſſo : Atteio:
Capitone: Manilio. Surra Actio
qui praxidica.

¶Externis.

Heſiodo: Theophraſto : Ariſto-
tele: Democrito: Hierone rege:
Philometere rege: Attalo rege.
Archelao rege: Archita : Xeno-
phonthe: Amphilocho Ateneo:
Anaxipoli Thaſio : Ariſtophane
mileſio : Apollodoro Lemnio:
Antigene miceneo agatoclechio
Apollonio pgameno: Ariſtãdro:
ateneo: Bacchio Milleſio: Bione
ſolenſe: Cherea Athenienſe: che
reſto: Item Diodoro : prienneo:
Dione colophõio: Epigene rho-
dio: Euagora thaſio : auphronio
ateneo Androtione qui de agri-
cultura ſcripſit: Eſchryõe qui itẽ
Lyſimacho qui item: Dionyſio q
magonem tranſtulit: Diophane:
qui ex Dionyſio epitomen fecit:
Palete: Eudoxo Philippo Calip
po: Doſitheo: Parmeniſco: Meli
tone: Critone: Oenopide: zenõe:
Eutemone: Harpalo: Hecateo:
Anaximandro : Soſigene : Hip-
parcho: arato: Zoroaſtre archi-
bio.

LIbro decimonono con
tinentur lini natura : et
mirabilia.
De lini ſatione & generibus eius
& quomodo perficiantur : & de
mappis : & lino non
ardente: et quando pri-
mum in thea
tris vela ca.i.
De ſparti natura: & quando
primum vſus eius: et quo
modo perficiatur: &
quæ ſine radice na-
ſcantur et viuant ca.ij
De myſi & tuberibus : de fungis
pezicis laſerpitio: et magy-
deri: et rubia & ra-
dicula ca.iij
de hortorum cura et digeſtio
terrę naſcentium præter
fruges & frutices ca.iiii.
Natura & genera et
hyſtoria naſcenti-
umin hortis
rerum ca.v.
De hortenſium hęrba-
rum radicibus folijs
floribus coloribus ca.vi
Quoto die quæqȝ hærbę naſcun-
tur ſate et quomodo quæqȝ for-
mantur vel digerantur : et quorũ

ſingulagenera & quorum plu=
ra. ca.vii.
Natura & genera & hyſtoriæ ad
condimenta in horto ſatarum re
rum.xxxvi. ca.viii.
De fœniculo & canabi ca.ix.
De morbis hortoruꝫ & remedia
circa formicas & erucas & cu=
lices ca.x.
Quæ magis ſint fortia vel minꝰ:
& quibus ſalſæ aquæ pro=
ſint. ca.xi.
Ratio rigandorum hortorum &
quæ tranſlata meliora fiãt: & de
ſuccis hortenſiorum: & ſa=
poribus ca.xii.
Summa res & hyſtoriæ & obſer=
uationes.M.c.xliiii.

¶Ex auctoribus

M.Actio: Planco.M.Varrone.
D.Syllano: Catone Cenſorio:
Higino: Virgilio: Mutiano: Cel
ſo: Columella: Calfurnio Baſſo:
Manilio: Sura: Sabino: Tyrone:
Licinio: macro.Q.Hirtio: Vibio
Ruffino: Ceſenneo: qui cepurica
ſcripſit: Caſtritio: Item Firmio:
Item peritio.

¶Externis.

Herodoto: Theophraſto demo
crito: Ariſtomacho: Menandro:
qui biocreſta ſcripſit: Anaxilao:
Opione.

LIbro Viceſimo conti
nentur medicinæ ex
his quæ in hortis ſer=
uantur
De cucumere ſilueſtri & elate=
rio ca.i.
De anguino cucumere ſiue erra
tico: & de ſatiuo: & de pe=
pone ca.ii.
De cucurbita ſilueſtri &
rapo ca.iii.
De naporũ differentiiſ & rapha
no ſilueſtri: & raphano ſatiuo &
paſtinaca ca.iiii.
De ſtaphylino ſiue paſtinaca: &
gigido: & ſiſere: et ſeſili: et inula
et de cepe ſilueſtri ca.v
De porro ſectiuo et capitato: et
de allio ca.vi.
De lactuca ſaluatica ſiue ca=
prina: et eſopo et iſati et lactuca
ſilueſtri ca.vii.
De generibus betæ et in tubis et
cichorio: et ſeri gñã duo ca.viii.
de braſſica: et lapſana: et de braſ
ſica marina: & ſcylla: et de bul=
bis et bulbine ca.ix.
De aſparagis et coruda: et lybi=
co & horminio ca.x.
De apio et apiaſtro: et helioſeli=
no: et oreoſelino ca.xi.
De petroſelino et ocimo ca.xii.
De ſilueſtri ocimo et eruca: et
naſturtio et ruta ca.xiii.
De mẽtaſtro et mẽta et pulegio
et nepeta et de cumino ca.xiiii.
De cumino ętipico: quę vrinam
ſtringit: et de cappari: et de ligu
ſtico: ſiue panace: et cunila bu/
bula ca.xv.
Item de cunila ſiue origano et
de cunilagine et cunila molli: et
libanotide: et de cunila
ſatiua ca.xvi
de piperiti et origano et othimi
ne praſſio et tragorigano et he/
raclio et lepido: et de gith ſiue
melanthio et aniſo. ca.xvii.
De anetho et ſagapẽio: et de pa/
pauere albo et nigro et quomõ
ſuccus herbarum colligendus: ẽ
et de opio. ca.xviii.
de empractico et cerratico et
glaucio ſiue paralio et heracrio
ſiue aphro: & de diacodio ca.xix
de tithimalo et archelio et por/
tulaca ſiue per lio et coriandro:
et de attriplici. ca.xx.
de malua malope et althea et la
patio: et oxilapato et hydrolapa
to et hippoſapato et bupala/
pato ca.xxi.
De ſinapis tribus generibus et
marrhubio et ſerpillo et ſiſym/
brio ſiue thymbræo et de lini ſe
mine et blito ca.xxii
de meu et phœniculo et hippo/
maratro: vel myrſeneo & canabi
et de furula et car/
duis. ca.xxiii.
Confectio tyriacę cõpoſitio me/
dicaminis anthinochi ca.xxiiii.
Summa medicinæ et hyſtorię et
obſeruationes.M.dc.xiſ.

¶Ex auctoribus.

Catone cenſorio.M.Varrone:
Pompeio leneo Gallione: Higi
no: Sex: Nigro: q̃ græce ſcripſit:
Iulio baſſo qui item: Celſo: An=
tonio: Caſtore.

¶Externis.

Democrito: Theophraſto: Or=
pheo: Menandro qui biocrea
ſcripſit: Pythagora. Nicandro.

¶Medicis.

Hicandro: Hippocrate: Criſip=
po diocle: Opione: Heraclide:
Hiſeri Dionyſio: Apollodoro ta
rentino cicienſe: Praxagora: Phi
ſtonico medo: Dieuce: Cleopan
te: Philiſtione: Aſclepiade: Cra=
teia: petronio: Diodoro: Iolla:
Eraſiſtrato: Diagora: Andrea:
Mneſicle: Epicarmo: Damione
dalione: ſoſime: Hylepolemo:
Metrodoro Solõe: Lycio: Olym
piade: Thebana: Phillino. Petri
dio: Mictione: Glaucia: Xeno=
crate.

LIbro vigeſimoprimo
continentur floruꝫ &
coronamentorum na
turæ
De natura florũm et coronamẽ=
torum de mira florum varie=
tate ca.i.
De ſtrophiolo ſerto: et q̃ primuꝫ
flores miſcere cœperit: & quan=
do primum corolla inuenta vel
appellata et quare ca.ii.
Quis primum coronaꝫ foliis au
reis et argenteis dedit et de ho=
nore coronarum apud antiquos
et de ſcipionis honore: & de pa=
ctilibus coronis: & Cleopatre re
ginæ facta ca.iii.
De roſa in coronis: & de generi=
bus eius et vbi ſeratur ca.iiii.
De lilio tria genera: & ratiõe ea
inſerendi ca.v.
De violis: et de caita & baccha=
re et combreto ca.vi.

Tabula.

De florib⁹ antiquis & de odora-
mentorum diuerſitate & ſalium
ca & polio ca.vij
De veſtium emulatione cum flo
ribus & amarantho & chryſoco
me ſiue chryſiti ca.viij
De honore coronarum & cycla-
mino & meliloto & trifolio tria
genera eius ca.ix.
De origano & thymo & melle at
tico & conyza & Iouis flore &
helenio & ambrotono & leucan
temo ca.x.
De amaraco vel ſeſugo & nycte
greto & melliloto & viola alba
& codiamino & de ſilueſtribus
bulbis & heliochryſo: & lychnis
et de hærbis citra mare ca.xi.
De cura apuꝫ pabulo & morbis
earum & remedijs ca.xij.
De venenato melle & de reme-
dijs mellis venenati & mellis in-
ſani ca.xiij.
De melle quod muſcę non attin
gunt & aluearijs & cura eorum
ſi famen ſentiunt apes & quomo
do cæra fiat. ca.xiiij.
De hęrbis ſponte naſcentibus &
aculeatis ca.xv.
De carduo & helxine & tribulo
& anchuſa ca.xvi.
Differentia hærbarum per folia
& quę hærbę toto anno floreant
& haſtula regia & piſtana & de
gladiolo ca.xvij
De iũco genera ſex & de ypero
& de medicamẽtis earum & de
cypiro & odorato iunco. ca.xviii
Ex roſa medicinæ & de lilio et
de narciſo et ex viola & de bac-
chare & combrero
& aſaro ca.xix.
De nardo gellico: & de croco
medicinæ: & croco mago: & ſiri
& ſaliunca & hollochryſo & chri
ſocome & meliloto ca.xx.
De trifolio & thymo & hemoro-
calle: & de helenio & am-
brotono ca.xxi.
Ex leucanthemo et ſanſuco me
dicinæ ca.xxij
De anemona medicinę ca.xxiij
Ex oenanthe medicinę ca.xxiiii
De heliochryſo medi-
cinæ ca.xxv.
Ex hiacyntho medicinæ ca.xxvi
Ex vincaperuinca medi-
cinæ ca.xxvij.
Ex coclocaſia medicię. ca.xxviij
Ex anthalo medi-
cinæ ca.xxix.
De parthenio medi-
cinæ ca.xxx.
De ſtyrchne medi-
cinæ ca.xxxi.
De corcoro ca.xxxii
De perſoluta ca.xxxiij.
De menſuris & ponde-
ribus ca.xxxiiij.
Sũma medicinæ hyſtoriæ et ob-
ſeruationes. dcc.xxx.

Ex auctoribus.

Catone Cenſorio. M. Varrone: Maſſurio: Antiate. C. Helio Veſtino: Vibio ruffino: Higino. Põponio mela: Põpeio lenate: Cor. Celſo calfurnio Baſſo. P. Largio Licinio macro: Seſtio qui græce ſcripſit: Iulio baſſo: qui iteꝫ: Antonio Caſtore.

¶ Externis.

Theophraſto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro: qui biocrea ſcripſit: Nicandro: Homero: Heſiodo: Muſeo: Socophle: Anaxilao.

¶ Medicis

Mneſteo qui de corõis: Callimacho qui item: Phenia phyſico Simo: Timariſtho: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opione: Heraclide: Niceſio: dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro: Tarentino: Protagora: Philiſtonio: Medodi: Euche. Cleophanto: Philiſtine: Aſclepiade Cartecia. Petronio: diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Diagora: Andrea Mneſicle: Epicarmo: damione: dalione: Soſimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana Phillino: Petreio: Myctione: Glaucia: Xenocrate

Libro Vigeſimoſecundo continetur de auctoritate hærbarum:
de gentibus hærbis formæ gra-
tia vtentibus ca.i.
Quod hærbis veſtes infici-
antur ca.ij.
De cerona graminea ca.iij.
De raritate eius ca.iiij.
Qui ſoli corona ea donati ca.v.
Qui ſolus centurio coro-
natus ca.vi.
Medicinæ ex reliquis ornamen
tis & erynge ca.vij.
De hærba quam centum capita
vocant. ca.viii.
De achano & glycyrrhiza: & ſto
machice ca.ix.
De tribulo & generibus eius &
medicinis ca.x
De ſtoebe & medicinis ei⁹ ca.xi
De hyppophye & medici-
nis eius ca.xii
De vrtica & medicinis
eius ca.xiii.
De lamio & medicinis
eius ca.xiiii.
De ſcorpione generibuſqꝫ ac me
dicinis eius ca.xv
De leucacãthia ſiue phinio ſiue
iſchada & medicinis ei⁹ ca.xvi.
De helxine pditio parthenio ſi-
derite & medicinis eius ca.xvii
De chameleone generibuſqꝫ &
medicinis eius ca.xviii.
De coronopo & medici-
nis eius ca.xix.
De anchuſa & pſeudanchuſa &
medicinis earum ca.xx.
De onichilo: anthemi: lotho: &
lotometra: heliotropio: tricocco
& callitricho ca.xxi.
De picride: theſio & aſphodelo
halimo & achanto & bupreſti:
elaphoboſco ſcandice: & laſina:
& de caucalide: ſio ſyllibo: ſcoly
mo ſiue limonio ſoncho condri-
lo ſiue condrili & boletis ca.xxii
De fungis & ſilphio: & de laſere
medo ca.xxiii.
De natura mellis ex aqua mulſa
& quare genere ciborum mores
immutentur: & de melitide &
cæra ca.xxiiii.
Cõtra cõpoſitiones medicorum

medicinæ & frugibus ca.xxv.
Summa medicinæ & hyſtorię & obſeruationes.dcccc.vi.

Ex auctoribus

Iſdem quib⁹ priore libro: & præter eos Chryſermo: Eratoſthene: Alceo.

Libro Vigeſimotertio continetur de cultis arboribus

De medicinis vuarũ recentium & ſ rmentis vuarum & vinaceis & de vua thearice: & de vua paſſa & aſtaphide & aſtaphiſagria pituitaria & labruſca: & de vite alba & nigra: & de muſtis & vini generibus ca.i.
De aceto ſcyllino & oxymelle et ſapa et fecæ vini aceti et ſapæ ca.ii
De oleis et folijs oleæ: flore et cinere: et de oliua alba: et nigra: et de amurca ca.iii.
De folijs oleaſtri et oenantino oleo et coccino et amygdalino et laurino et myrteo chamemyrſino et cupreſſino et citreo carylno ca.iiii.
De myrobalano palma et de palma elata ca.v.
Medicinæ ex ſingulorum generũ flore: folijs: fructu: ramis: cortice: ligno: ſucco: radice: cinere ca.vi.
De pyris et eorũ et obſeruationibus et de ficorum obſeruatione: et caprifico et hermea et aliorum generibus medicinę ca.vij.
De pineis et amygdalis et nuce auellana: et de nuce iuglande et piſtacijs et caſtaneis et ſiliquis et cornu: vnedine et lauro ca.viij
De myrto ſatiua: et myrtidano: et de myrto ſilueſtri ca.ix.
Summa medicinæ et hyſtorię et obſeruationes.M.cccc.xix.

Ex auctoribus.

C.Valgio Pompeio Lennio: Seſtio: Nigro q gręce ſcripſit: Tul. Baſſo qui item Antonio: Caſtore. M.Varrone: Cor. Celſo. Fabiano.

Externis.

Theophraſto: Democtito: Orpheo Pythagora: Magone: Menandro qui biocra ſcripſit: Nicãdro: Homero: Heſiodo: Muſeo Sophocle: Anaxilao.

Medicis.

Mneſteo: Callimacho: Phania: Phyſico: Simo Timariſto: Hippocrate: Chriſippo: Diocle Opione: Heraclide: Hideſio: Dionyſio Apollodoro Citienſe: Apollodoro: Tarentino Praxagora: Phiſtonico medo: Dieuche: Cleophãto: Philiſtione: Aſclepiade Crateua: Petronio Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: diagora: Andrea Onorca: Mneſicle Epicarmo demione: datiõe: Coſimene Theopoleno: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Philino: Petrino: Myctiõe Glaucia: Xenocrate.

Libro Vigeſimoquarto cõtinentnr medicinæ ex arboribus ſilueſtribus. ca.i.
Lotos ca.ij.
Glans ca.iij
De coco ilicis et galla et viſco pilulis glande: de cerri radice & ſubere ca.iiij.
De fago et cupreſſo et cedro magna et de cædridæ galbano ca.v.
De hãmoniaco et ſtyrace et ſpõdylio et ſphano et therebintho et camepite et pitiuſa et reſinis et picea et lentiſco ca.vi.
De pice ſpiſſa et liquiſta et palimpiſſa et piſſa ſphalcos et zopiſſa et tæda et lentiſco ca.vij.
De platano et fraxino et acere et alba ppło et vlmo et talia & ſãbuco et iunipero ca.viij.
De ſalice et amerina et vitilibus et erice ca.ix.
De virga ſanguinea et ſilere et liguſtro et alno & hedera & ciſtho et ciſſo et erythrano et chameciſſo et milace & de clematida ca.x
De harũdine et papyro et hebeno et rhododendro: de thuſe et erythro et cãchry et ſabina et ſelagine et ſamulo et gummi medicinæ ca.xi.
De ſpina ęgyptia et ſpina alba & acanto et acatio ca.xij.
De vulgari ſpina et ſilueſtri: et de ſytiſceptro et de appendice ſpina et pyrachanto et palruro aquifolia et taxo et rubis medicinæ ca.xiij
De cinobato et ideo rubo et rhãno et lytio ſarcocola et oporice medicinæ ca.xiiij
De chamedrye et chamedaphne et chamelea et chameſice et chameciſſo et chameleuce et chameciperiſſo et ampolopraſo et ſtachye et clinopodio et cẽtunculo et clematide ægyptia medicinæ ca.xv.
De arõn et dracunculo et dracõtio et eri et milefolio et hærba eiuſdem nominis et ſpeudunio et myrrhi et onobryce medicinæ ca.xvi
De coriaceſia: et callicia et menaide: et alijs. xxiij. et medicinis earum quas quidam magicas eſſe dicunt: et de conſidia et de aproſſi et recidiuis morborum. ca.xvij.
De eriphia & lanaria et ſtratioti medicinę ca.xviij
De hęrba quę naſcitur in capite ſtatuæ: & de hęrba de fluminib⁹ et hęrba lingua & cribro & fimetis & rhodora & impia & veneris pectine & nodia & philãthropo & canaria lappa & tordyle: & de gramine & dactylo & phœnogræco medicinæ ca.xix.
Summa medicinę et hyſtorię & obſeruationes.M.cccc. xviij.

Ex auctoribus.

C.Valgio: Pompeio Leneo: Sex Nigro: qui græce ſcripſit: Iulio baſſo qui item: Antonio caſtore M.Varrone. Cor. Celſo: Fabiano.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0025-3
DFG

Tabula.

¶Externis

Theophraſto:apollodoro: De-
mocrito:Orpheo:Pythagora:
Magone: Menādro qui biocrea
ſcripſit:Nicandro:Homero:He
ſiodo Muſeo:Sophocle:Anaxi-
lao.

¶Medicis.

Mneſteo: Callimacho: Phania
Phyſico:Simo.Timariſto: Hip-
pocrate:Criſippo: Diocle Opio
ne:Heraclide:Hiceſio:dionyſio
Apollodoro Citienſe:Apollodo
ro Tarentino:Praxagora: pliſto
co medico:Cleophātus Philiſto
ne:Aſclepiade: Crateia: Petro-
nio:Diodoro:Iolla:Eraſiſtrato:
Diagora:Andrea:Enorta: aneſi
cle:Epicarmo Demione:ſoſime
ne:Theopolemo:Solone:Lycio
Metrodoro:Olympiade theba-
na:Phillino:Petreio Mictione:
Glaucia:Xenocrate:Dieuche.

Libro Vigeſimoquito
cōtinenẽ naturæ hær-
barum ſponte naſcen
tium:auctoritas hęrbarum & de
origine vſus earum ca.i.
Qui latine vſus hęrbarum ſcrip
ſerint:& Quādo ad romanos no
ticia earuꝫ peruenerit:& qui pri-
mi græcorum de his compoſue
rint:& de hęrbarum inuentione
& antiqua medicina et quare mi
nus exerceātur eaꝝ remedia: &
de cynhorodo:& de dracunlo
medicinæ ca.ii.
De quodam peſtifero fonte ger-
maniæ:& de britannia: & maxi-
mis morborum doloribus ca.iii
de moli & dodechateo: & pœ-
onia vel pētorobo: vel glycyſide
& panace vel aſclepio: & hera-
cleo panace:chironio & panace
cētaureo vel pharnaceo & hera/
cleo ſyderio & hyoſcyamo vel a-
pollinari ſiue altercāgeno ca.iiii
De linozoſte: parthenio: hermu
poa ſiue potius mercuriari:& a/
chillea & panace heraclea ſide/
ritmillefolio: & de ſcopa regia:
& hermineo teucrio ſplenio: de
melāpodio ſiue helleboro : qđ
ve eorum genera:& de nigro he/
leboro & albo medicinæ: & quā
do detur: & quomodo ſummen
dum:& quibus non dandum: &
ꝙ mures necat ca.v
De mithridatia:& ſcordati ſiue
ſcordio: & polemonia vel philæ
teria vel chiliodynama & eupa/
toria & centaurea ſiue chyronia
& de lecto cētaureo libadio fel/
le terræ & triorche medi/
cinæ ca.vi
De climeno & gentiana & lyſi/
machi & parthenide & arthemi
ſia & ābroſia et nymphea et he
racleo ſiue ropalo et euphorbia
medicinæ ca.vii
de plantagine et bugloſſo et cy
nogloſſo et buphtalmo & ſcythi
ca: et de ſpartania et hippice et
aſchęmone:et betonica et canta
biaca et conſiligine et hiberida:
et chelidonia et canaria et ela
phoboſco et dictāno et ariſtolo
chia et ꝙ eius delectatiōe inuol
uant piſces et ſtatim capiantur:
et medicinæ contra ſerpentium
ictus ex hęrbis quas ſuperius no
minauit. ca.viii.
De argemonia et agarico et e/
chio & hyoſcyāo et ierabotāe et
blattaria et lemonia et quinque
folio et dauco et perſolata et ar
ctio et cyclamino et peuce/
dano ca.ix.
De thyſellio et cētaurea et cheli
donia et panace et Hyoſcyamo
et euphorbio ca.x
De anagallide ſiue acoro et mā
dragora ſiue circelo et cicuta et
cremno agrio et molibdena et
iride et capno et alia de achoro
cotyledo aizoo et andrachne et
erigero:et de ephemero:et de la
broveneris et de ramiculo medi
cinæ:et de oris vitijs ca.xi.
Summa medicinæ et hyſtorię et
obſeruationes.M.cc.xcij.

Ex auctoribus.

Sex:Gallico: Pompeio Lenio:
Seſtio:Nigro qui gręce ſcripſit:
Iulio: Baſſo qui item: Antonio:
Caſtote. Cornelio
Celſo.

¶Externis·

Theophraſto:Apollodoro:De-
mocrito:Iuba:Orpheo:Pytha-
gora:Magone: Menandro qui
biocrea ſcripſit: Nicandro: Ho/
mero Heſiodo: Muſeo: Sopho/
cle:Xantho:Anaxilao.

¶Medicis.

Mneſteo:Callimacho: Phania:
phyſico:Timariſto:Simo Hip/
pocrate:Chriſippo:diocle: Opi
one:Heraclide:Hiceſio: Diony
ſio:Apollodoro: Citienſe :Apol
lodoro: Tarentino: Praxagora:
Phiſtonico medo:Dieuche cleo
phanto:Phyliſtione:Aſclepiade
Crateua:Iolla:Eraſiſtrato. Dia/
gora Andrea Mneſicle:epichar
mo:Demione:Soſimene: Theo
polemo:Metrodoro:Solone Ly
cio: Olympiade thebana Pſilli
no petreio mictione
Glaucia/Xenocrate

Libro Viceſimoſexto
continentur reliquæ
per morborum gene
ra medicinę/et de nouis morbis
et de lychne quid ſit/ et quando
primum in italia cœperint/et de
carbunculo et de elephanſiaſi et
colo ca.i.
Laus Hippocratis ca.ii.
De noua medicía et Aſclepiade
medico:et qua ratione veterem
medicinam mutauerit ca.iii.
Irriſio magicę artis: et de liche
ne et tapſia. ca.iiii.
Ad ſtrumas:& ad digytos: & ad
pectus & ad tuſſim medi-
cinæ ca.v
De verbaſco & chameleuce vel
tuſſilagie & bechio & aquilegia
& ſalula ca.vi.
Ad lateris dolores et pectoris:
ad ortopnoeas: ad iocineris do-
lorē cordis dolori pulmōi vrinæ
tuſſi pectori vlcerib⁹ pulmōi re-
nib⁹ epaticis advomitiōes:ad ſin
gultus pleureticis lateri ca.vii
De omnibus vitijs ventis & re-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0026-9

medijs & eorum quę circa vel in
tra ſunt: & de aluo ſiſtenda vel
ſoluenda ca.viii.
De priuilegio & argemõe ca.ix
De nymphea & abſtinẽtia & ap-
petentia veneris: & de ſatyrio
erytroccoco & crategi & ſi-
deriti ca.x
Medicinæ generales de pedibꝰ
talis articulis neruis: & remedia
contra morbos qui totum corpꝰ
occupant & de myrtido & vigili
is & paralyſi: & de febribus frigi
dis & febre iumentorum & fre-
neticis & chame acta & aizoo &
igne ſacro ca.ix.
Ad luxata membrata & contra
morbum regium & contra furũ-
culos & fiſtulas & inflationes &
ambuſtionem & contra alios
morbos ad neruos & ſan-
guinem ca.xij.
De hęrba equieſeto & ſtephano
meli et eriſitale & contra
vermes ca.iii.
De vlceribus & ad plagas & de
polychnemo ca.xiiii
De plurimis experimentis ad in
ficiendos capillos & partus eijci
endos & continendos & aliaruꝫ
remedia ca.xv
Summa medicinę & hyſtorię &
obſeruationes.M.cc.xcii.

¶Ex auctoribus.

M.Varrõe.C.Valgio.Pompeio
leneo: Seſtio: Nigro q græce ſcri
pſit: Iulio baſſo qui item Anto-
nio Caſtore: Cor.Celſo.

¶Externis.

Theophraſto: Apollodoro: De-
mocrito: Iuba: orpheo: pythago
ra: Magone: Menandro qui bio
chrea ſcripſit: Nicandro Home
ro: Heſiodo: Muſeo: Sophocle:
Xanto: Anaxilao.

¶Medicis.

Mneſteo: Callimacho: Phania
phyſico: thimarcho: Simo: Hip
pocrate: Chriſippo: Dyocle:
Opione: Heraclide: Hiceſio: Di
onyſio: Apollodoro: Citienſe:
Apollodoro: Tarentino: Praxa-
gora: Phiſtonico medo: Dieu-
che: Clephanto: Philiſtione: A-
ſclepiade: Crateua: Iolla: Eraſi-
ſtrato: Diagora: Andrea: Mneſi
cle: Epicharmo: Demiõe: Theo
polemo: Metrodoro: Solone:
Lycio: Thebana: Olympiade:
Philino: Petreio: Mictiõe: Glau
cia: Xenocrate.

Libro Vigeſimoſepti-
mo continentur reli-
qua hærbarum ge-
nera ca.i.
De aconito & pãthera & quę ex
tinguitur a conito ca.ii.
Quad omnium creaturarum cõ
ditor ſit deus ca.iii.
De æthiopide & amarantho &
aloe & alcea & alipho & alſina
& androſace & ãdroſemo & am
broſia & anconi & anagyro &
anonymo ca.iiii.
De aparine & arctio & ſpleno &
aſclepiade & aſtere vel bubonio
& aſyro vel aſcyroide & phace
& de alcibiox & alectoro-
lopho ca.v.
De alo ca.vi.
De alga & actea & de ampelo a-
gria & abſinthio ca.vii.
De abſinthio & ballote & bo-
trye fruticoſa & brauylla et brio
& bupleuri & catanance & calla
& circea & circeſio & crategono
& theligo & crocodillo & cyno-
ſorchy et chryſolachano et cucu
lo et conſerua ca.viii
De cocco gnidio et ďriopteris
et dryphono et elatine et empe
tro ſiue calcifraga et epicacti vel
heleborine et epimedio et enea-
phylo et filicepteri: et de femore
bubulo ca.ix
De glaucio et glycyſide et gla-
phalio ſiue camezelo et galedra
go et holco et hyoſiri et holo-
ſteo et hypopeſto ca.x
De hypogloſſa et hypeco idea
iſoſphiro: latyri: Lẽtopetalo lira
pſo lytoſpermo: lapide vulgari:
delimeo leuco. ca.xi.
de medio et myoſota et myagro
& natrice et othõe et onoſma &
onopordo et oxyri et oxye et ba
trachio et polygono et leucãthe
mo et plythema et phyllo et
phellandrio et phuleri et Polir-
rhizo et ꝓſerpinaca et de rheco
ma de reſeda et ſtoecade ca.xii
De ſolano et ſmirno et thele-
phio et thrichomane et thalie-
tro et thlaſpe et thragonia et tro
goni et trago et tragologo & ſpo
dile: et ꝙ quidam morbi in qui-
buſdam nõ ſũt gentibus ca.xiii.
Summa medicinę et hyſtorię et
obſeruationes.dc.ii.

¶Ex auctoribus.

Pompeio Lemnio: Seſtio nigro:
qui gręce ſcripſit: iulio baſſo qui
item Antonio Caſtore: Cor. Cel
ſo.

¶Externis.

Theophraſto: Apollodoro qui
item: Democrito: Ariſtogitone:
Orpheo: Pythagora: Magone:
Menãdro qui biocrea ſcripſit: ni
candro.

¶Medicis

Mneſteo Callimacho: timariſto
Simo: Hippocrate: Chriſippo:
Diocle opinione: Heraclide: Hi
ceſio: Dionyſio: Apollodoro: Ci
tienſe: Apollodoro tarẽtino. Pra
xagora: Pliſtonido medo diu-
che: Cleophanto: Philiſtione: A
ſclepiade: Crateua: Iolla: Eraſi-
ſtrato: diagora: Andrea: Mneſi-
cle: Epicarmo: Demione: Soſi-
mene: Theopoleno: metrodoro
Solone: Lycio Olympiade The
bana: Phylino: Petreio: myctiõe
Glauctia: Xocrate.

Libro Vigeſimoocta-
uo continentur
De medicinis ex ani-
malibus ca.i.
An ſit i medendo aliqua viſver-
borum: & ſanari & de
pelli ca.ii
Remedia ex homine contra ma

Tabula

gos. ca.iii.
De quibuſdam ſortilegijs & ſali
ua hominis ca.iiii.
Ad lippitudines oculorũ ca.v
De ſternutamẽto & venere: & cę
teris remedijs ca.vi.
De remedijs mulierib⁹ ca.vii
Medicinæ ex animalibus pere⸗
grinis: de elephanto & leone de
camele & hyena & crocodilo &
chameleonte & ſtinco & hippo⸗
potamo et lyncibus ca.viii.
Medicinæ cõmunes ex feris ani
malibus: aut eiuſdem generibus
placidis: lactis vſus: & obſerua⸗
tiones & caſeis: et butyro et
adipe ca.ix.
Medicinę de apro et capris et
equis feris et remedia de beſtijs
Cõtra omnes morbos ca.x.
Mira de animalibus ca.xi.
Summa medicinę et hiſtoriæ et
obſeruationes.dc.lxxxv.

Ex auctoribus.

M.Varrone.L.Piſone: Fabiano
Verre Antiate: Verrio Flacco:
Catone Cenſorio: Sergio: Sulpi
tio: Licinio: Macro: Celſo: Maſ⸗
furio: Seſtio: Nigro q̄ græce ſcri⸗
pſit. Bytho Dinthacẽo. Ophilio
Medi co: Granio medicis.

¶Externis

Democrito: Apollonio q̄ et mir/
ſin. Mileto Artemone: Sextilio:
Homero. Theophraſto: Lyſima
cho. Attalo: Xenocrate Orpheo
qui diophios archelao qui item:
Demetrio: Sotira: laide: Elephã
tide: Salpe: olympiade: thebana
diotio: Iolla: mictione: Smirneo
eſchine medico: Hippocrate
Ariſtotele: Metrodoro: Icacida
medico: Heſiodo: Dialcone: Ce
cilio: Bione: qui peridinameon
Anaxilao: Iuba rege.

LIbro Vigeſimonono
continẽtur medicinæ
ex animalibus.

De medicina et inuẽtoribus ei⁹
de origine medicinæ et quando
primum clinice et quando pri⸗
mum iatraliptice et de Cryſip⸗
po Et eraſiſtrato et empirice et
Erophilo et reliquis illuſtribus
medicis: et quotiens ratio medi⸗
cinę mutata ſit: et qui primus ro
mæ medicus et quando et quid
de medicis antiq̄ Romani iudi⸗
cauerint et vitia medicinæ ca.i
De medicina lanarum ca.ii.
De ouorum natura ca.iii.
Remedia de cane: et ex animali
bus quæ placida non ſunt ſed fe
ra: et ex volucribus et cõtra mor
ſus phalangiorum ca.iiii.
De ſeuo camelio et cane rabido
et lacerta et anſeribis et colum⸗
bus et muſtellis remedia ca.v.
Ad alopecias tollenda: et ad pi⸗
los reddendos et ad lendes tol/
lẽdas et ad palpebras et ad glau
comata et ad oculos et ad paro/
tidas remedia ca.vi
Summa medicinæ et obſeruatio
nes.d.xxi.

¶Ex auctoribus.

M.Varrone.L.Piſone.Verrio:
Flacco: Antiate.Nigidio.Caſſio
Hemina.Cicerone.Plauto: Cel/
ſo: Seſtio: Nigro qui græce ſcrip/
ſit Cecilio medico.Metello: Sci
pione: Ouidio poeta.Licinio

¶Externis.

Philopatore.Homero. Ariſtote
le.Orpheo Democrito.anaxilao

¶Medicis.

Botrie: apollodoro.Archidemo
Anaxilao.Ariſtone. Xenocrate.
Democrate: Diodoro.Chryſip/
po Philoſopho.Ori. Nicandro
Apollonio.Tyaneo

LIbro triceſimo conti/
nentur medicinæ ex
animalibus reliquæ
prioris libri.

De origine magicę artis: quãdo
et a quibus cœperit: et a quibus
celebrata fuerit & reliquę ex aia
libus medicinæ ca.i.
Vituperatio Neronis Cæſa/
ris ca.ii.
De talpis et reliquæ medicinę p̄
morbos digeſtæ in animalibus
quorum genera placida ſunt aut
fera. ca.iii.
Ad muliebria mala medẽda: et
conceptus maturandos ca.iiii
Promiſcuæ medicinæ ca.v.
de miraculis quarundam beſtia
rum ca.vi.
Summa medicinæ et obſeruatio
nes.dccc.liiii.

¶Ex auctoribus.

M.varrone: Nigidio.M.Cicero
ne.Seſtio Nigro qui græce ſcrip
ſit.Lycinio macro.

¶Externis·

Heudoxo: Ariſtotele: Hermip/
po: Homero: Appione: Orpbeo
Democrito: Anaxilao.

¶Medicis

Botriehoro: Apollodoro: Menã
dro: Archimede: ariſtone: Xeno
crate: Diodoro: Chryſippo: Ori
Nicandro: Apollonio: Tyaneo.

LIbro Triceſimoprio
continentur medici⸗
næ ex aquantibus: a⸗
quarum mirabilia

Aquarum mirabilia ca.i.
Differentia aquarum: medicinis
& obſeruationibus
cc.lxvi. ca.ii.
De qualitate aquarũ in ſalubrita
te vel commoditate earũ ca.iii
Aquarum ſubito naſcẽtium aut
deſinentium ca.iiii.
Obſeruatio hyſtorica ca.v.
Ratio aquę ducendę: & quomo
do medicatis vtendum: & q̄d ꝑ⸗
ſit nauigatio & medicinæ aquæ
marinę ca.vi.
De generibus ſalis & confectu⸗
ris & medicinis & obſeruationi⸗
bus ca.vii.
De ſcombro Piſce & muria &
alece ca.viii
De natura ſalis & eius medi⸗
cinis ca.ix.
De nitri generibus & confectu⸗
ris & medicinis & obſerua⸗

tionibus ca.x.
De ſpongiarum natura ca.xi.
Sũma medicinæ hyſtorię & ob
ſeruationes.dcccc.xxiij.

ℭEx auctoribus.

M.Varrone:Caſſio parmenſe:
Cicerone:mutio:Corne: Celſo:
Trogo: Ouidio Polybio:Sor
natio.

ℭExternis.

Callimacho:cecilio:Cteſia. Lyn
do Theophraſto: Eudoxo Teo
pompo:Polyclito:Iuba Lyco:
Appiõe:Epigene:pelope: Apel
le:Democrito: Traſillo: Nican=
dro:Menandro comœdo: Atta
lo:Saluſtio:Dionyſio:Andrea:
Nicerato:Hippocrate:Ana=
xilao.

LIbro Triceſimoſecũ=
do continentur reli=
quæ medicinæ ex a=
quatilibus
De echenide piſce: & mirabili
eius proprietate:& torpedine &
marino lepore & mirabilia ru=
bri maris ca.i.
De ingeniȷ́s & mãſuetudine quo
rundam piſcium & vbi ex manu
edant:& vbi reſponſa dantur ex
piſcibus ca.ii.
De his quibus in terris & in aqs
victus eſt & de caſtoreis medici=
nę & obſeruationes ca.iii.
De teſtitudine & multorum pi=
ſcium medicinę & obſeruatio=
nes. ca.iiii.
Promiſcue medicinę ca.v.
Ad febrem omnium generum:
& contra diuerſas infirmi=
tates ca.vi.
Aialiũ oĩm ĩ mari viuẽtiũ.clxxv.
genera eſſe ca.vii.
Summa medicinæ & hyſtorię &
obſeruationes.d.cccc.xxviii.

ℭEx auctoribus.

Licinio macro. Trebonio Nigro
Seſtio Nigro qui græce ſcripſit.
Ouidio poeta. Caſſio Hemina.
Mecennate.L.Ateio.

ℭExternis.

Iuba Andrea.Salpe.Appione.
Pelope.Apelle Thaſio: traſillo.

ℭNicandro.

LIbro trigeſimotertio
continent naturę me
tallorum.
Quæ prima commendatio me=
tallorum auri & de origine an=
nulorum aureorum & modo au
ri apud antiquos: & equeſtri or=
dine:& de iure annulorum
aureorum cap.i.
De decuriȷ́s iudicum:& quotiẽs
nomina equeſtris ordinis immu
tata:& donis militaribus: & quã
do primũ coronea aurea ca.ii.
De reliquo vſu auri ĩ viris & mu
lieribus: & de nummo aureo: &
quando primum ſignatũ eſt æs:
argentum:& aurum: & anteq̃ ſi=
gnaretur qui mos in ære: & quæ
maxima pecunia primo cenſu:
& quotiens & quibus tẽporibus
auctoritas auri. ca.iii.
Ratio naturalis auri inueniendi
& quando primum aurea ſtatua
& medicinę ex auro ca.iiii.
de chryſocolla & medicinę &
chryſocolla.vi.& mirabilia natu
rę de glutinandis inter ſe perfici
endiſq; metallis ca.v.
De argẽto & argento viuo ex ſti
bia ſiue alabaſtro:& ſcoria argẽ=
ti:& de ſpuma argenti ca.vi.
De minio quãte auctoritatis fue
rit apud Romanos:et origine ac
inuentione eius et cinnabaris ra
tione in picturis:et medicinę: de
generibus miniȷ́ et ratiõe eius in
pictur is. ca.vii.
De hydragyro:de argento inau=
rando:de coticulis in argenti ge
neribus et experimẽtis ca.viii.
De ſpeculis et ægyptio ar
gento. ca.ix.
De immodica pecunia:et quorũ
maxime opes fuerint:et quando
primum popu.Roma. Stipem
ſparſerit ca.x.
De luxura et frugalitate in vaſis
et lectis argẽteis:quãdo lances ĩ=
modice factę ca.xi.
De ſtatuis argenteis et cælatura
argenti et cæteris quibuſ/
dam ca.xii.
De ſile et ceruleo et chryſocolla
et neſtoriano et cilono: et q̃ non
omni anno ęqualiter ſpecies veri
dantur ca.xiii.
Summa medicinę et hyſtorię et
obſeruationes.M.ccxv.

ℭEx auctoribus

L.Piſõe:Antiate:Verrio.M.var
rone.Corn.Nepote:Meſſala ruf
fo:marſo poeta butho. Iulio baſ
ſo qui de medicinis gręce ſcrip
ſit:Seſtio nigro qui item:Fabio=
Veſtale.

ℭExternis

Democrito Metrodoro Scepſio
Menechio:qui de toreutice ſcri
pſit Xenocrate qui itẽ antigono
qui item.Heliodoro qui de athe
nienſium anathematis: Praxite/
le qui ad mirabilia opera ſcripſit
Nymphodoro:timeo qui de me
dicina milia ſcripſit: Iolla: Apol
lodoro:Andrea heraclide: Dia/
gora:Botrĩẽſe. Alchimede: Dio
nyſio:Ariſtogene: Democrito:
Mneſicle:Attalo medico:Xeno
crate: zenonis: Theomneſto.

LIbro triceſimoquarto
continentur æris me/
talla:et ferri: et plum
bi et ſtagni ca.i.
Genus ęris quæ corinthia:qui
deliaca:quę ęgnetica ca.ii.
De candelabris et templorũ or
namentis. ca.iii.
Quando primum ſimulachrum
rome factum et de origine ſtatu
arum:et honore ſtatuarũ:et ge/
neribus et figuris ca.iiii.
De ſtatuis togatis: et quibuſdã
aliȷ́s:et quibus primum in colũ/
na:et quando roſtra: et quando
primum publice: et quę primũ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0029-9
DFG

ſtatuæ romæ ca.v.
De ſtatuis ſine tunicis: & quibuſ
dam aliſs: & quę prima romę ſta
tua equeſtris: & quando omnes
ſtatuę priuatim & publice ſubla
tę & quibus romæ mulierib⁹: &
quæ primæ ab exteris publicæ
poſitæ. ca.vi.
De antiquis ſtatuariſs & præciſs
ſignorũ immodicis & coloſſis in
mis. ca.viſ.
Nobilitates ex ære operuʒ & ar
tificum.ccc.lxvi. ca.viiſ
Differentiæ æris & mixturæ: &
de ſeruando ære. ca.ix.
De cadmia medicinę. ca.x.
De ſcorea & flore & ſquãma ęris
& ſtomache & erugine &
hyeratio ca.xi.
De ſcoletia & calciti & pſoro &
calchanto. ca.xiſ.
De pompholyge & ſpodio & an
tiſpondio & diphryge & triente
ſeruilio. ca.xiiſ
De ferro & ferreis metallis & dif
ferentiæ ferri ca.xiiiſ
De temperatura ferri: & medici
nę ex ferro & ex erugine & rubi
gine & ſquamma ferri & hyrem
plaſtro ca.xv.
De plũbi metallis & albo plum-
bo & nigro ca.xvi
De ſtagno & plumbo argẽtario
& quibuſdam aliſs ca.xviſ.
Medicinæ de plumbo & ſcoria
plumbi: de molienda ſiue gale-
na: de pſymitio & ſan-
daraca. ca.xviiſ.
Summa res & hyſtoriæ & obſer-
uationes.dccc.xv.

¶Ex auctoribus.

L.Piſone: Antiate. Verrio. M.
Varrone: Meſſala: Ruffo: Mar-
ſo poeta: Betho: Iulio baſſo qui
de medicina græce ſcripſit: Sex.
Nigro item Furio veſtale.

¶Externis.

Democrito: Metrodoro: Septio
Menechino q de toreutice ſcri-
pſit: Xenocrate qui item antigo-
no qui item: duride qui item: he
liodoro qui de Athenienſiũ ana/
themate ſcripſit: Nymphodoro
Andrea: Heraclide: diagora: bu
trienſe: Iolla apollodoro: Archi
mede: Dionyſio ariſtogone: dio
mede: Mneſicle: zenone.

Libro triceſimoquito continetur honos pi-
cturæ
Honos picturæ ca.i.
Honos imaginum. ca.iſ.
Quando primum clypei imagi-
num publice: & quãdo in domi-
bus poſiti & de picturę initiſs &
monochromaton & primis pi-
ctoribus: & antiquitate pictura-
rum in italia. ca.iiſ.
De pictoribus romanis: & quan
do primum dignitas picturæ: &
qui victorias ſuas pictura propo
ſuerunt: & quãdo externis pictu
ris dignitas romę ca.iiiſ.
Ratio pingẽdi de pigmẽtis ca.v.
De coloribus natiuis & facti-
ciſs ca.vi.
Qui colores vdo non iudicantur
& quibus coloribus antiqui pin
xerunt: & quando primum gla-
diatorum pugnæ propoſitæ
ſunt ca.viſ.
De ętate picturæ operum & arti
ficum indicatura nobilita-
tes.cccv. ca.viiiſ.
Primum picturæ certamen: &
qui primi penicillo pin-
xerunt. ca.ix.
De auibus per picturam dece-
ptis & quid difficillimum in pi-
ctura. ca.x.
De auium cantu compeſcendo:
& qui encauſto & penicillo pri-
mus lacunaria & cameras pinxe
rit: ſparſimq; præcia mirabilia
picturarum. ca.xi
Plaſtices primi inuentores de ſi-
mulachris & vaſis fictilibus & p̃
cio eorum. ca.xiſ.
Terræ varietates: & de puluere
puteolano: & aliſ: terræ generi-
bus q̃ in lapidẽ vertant̃ ca.xiiſ.
De parietibus fornaceis & late-
ritiſs & eorum ratione. ca.xiiiſ.
De ſulphure & alumine & gene
ribus eoꝝ & medicine ca.xv.
De terra ſamia & eretria & chia
& ſelinuſia: & phiniti & appelli-
ti medicinę ca.xvi.
Crete genera ad veſtium vſus ci
molia: ſarda vmbrica: ſaxum ar-
gentaria ca.xviſ.
Qui & quorum liberti præpo-
ſiti ca.xviiſ.
Terra galata & terra clupea: ter
ra balearica: terra ebuſi-
tana. ca.xix.
Summa medicinæ & hiſtorię &
obſeruationes.d.cccc.lvi

¶Ex auctoribus.

Meſſala oratore: Maſſala ſene:
Feneſtella attico. Verrio. M. var
rõe: Corne. Nepote: Decio Ecu
leone: Mutiano: Meliſſo: Vitru-
uio Caſſio ſeuero. Lõgulano: Fa
bio veſtale q de pictura ſcripſit.

¶Externis.

Praſitele: Apelle melanthio: Aſ
clepiodoro: euphranore. parrha
ſio: Heliodoro qui anathemata
ſcripſit athenis: Metrodoro qui
de architectione ſcripſit: demo-
crito: Theophraſto: Appiõe grã
matico qui de metallica medici
na ſcripſit: Nymphodoro An-
drea: Heraclide: Iolla: Apollo-
doro: Diagora: Butriẽſe. Archy-
demo: Dionyſio. Ariſtogene: de
made: Mneſicle: Xenocrate: ze-
nonis: Theonneſto.

Libro Triceſimoſexto continẽtur naturæ la-
piduʒ & luxurie mar-
morum ca.i.
Quis prim⁹ in publicis operib⁹
oſtenderit. ca.iſ.
Quis primus peregrino marmo
re columnas habuerint ro-
mæ ca.iiſ.
Qui primum laudati in marmo
re ſcalpendos: & quibus tempo
ribus ca.iiiſ
Nobilitates operum & artificuʒ
in marmore.c.xxxvi. de marmo
re pario & mauſoleo. ca.v
Quãdo primum marmorum in
ędificiſs vſus & quis primus ro-
mę cruſtauerit parietes: & quib⁹
ętatibus quęq; marmora in vſuʒ
venerit romę: & quis primus
marmora ſecuerit: & ratio ſecan
di de harena ca.vi
De naxio & harmonio: & de ge
neribus marmo/
rum. ca.viſ.
De alabaſtrite & lygdino alaban

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0030-0

Tabula.

dico ca.viii.
De obeliſco thebaico: alexādri-
no & de illo qui eſt in circo
magno ca.ix
De illo qui eſt in campo martio
prognomone ca.x
de tertio obeliſco romæ in vati-
cano ca.xi
de pyramidibus ægyptijs &
ſphynge ca.xii
de laberynthis ægyptio: lemnio
italico ca.xiii.
De penſili & horto & oppido &
templo dianæ epheſiæ ca.xiiii
de delubro cyzici et lapide fugi-
tiuo: et de echo ſepties reſonan-
te et ædificio ſine clauo: et mira-
bilia ædificiorum
romæ ca.xv
de magnetis generibus et me-
dicinis ca.xvi.
De lapidibus qui cito abſumunt
corpora in eis condita et de his
qui diu ſeruant: & de thaſio lapi
de et medicinis eius ca.xvii
de ebore foſſili & lapidibus oſſe
is & palmatis & aliorum ge
neribus ca.xviii.
De corallio: vel pyrite & medici
nis eius: & oſtracite: de amanto
lapide & medicinis eius: de mili
tino lapide & viribus eius de ga-
gate lapide & medicinis eius: de
ſpongijs de phrygio
lapide & natu-
ra eius ca.xix.
De emathice & quinq; generi-
bus eius: & ſchiſto ca.xx
De quattuor generibus ætidis:
& calamo & ſamio & arabo &
punicibus ca.xxi
De lapidibus mortariorum me-
dicinalium & mollibus lapidib9
& ſpeculari lapide & ſcilicibus et
phengite & cotibus & reliquis
ad ſtucturam lapidibus igni & tē-
peſtatibus reſiſten-
tibus ca.xxii.
De ciſternis et calce et harenæ
generibus & mixtura calcis &
harenæ & vitijs ſtructuræ & te-
ctoris columnis ca.xxiii
De medicinis calcis et malta et
gypſo ca.xxiiii
de pauimentis & quando primū
romæ: & ſubdialibus pauimen-
tis & græcanicis & quādo primū
cameræ ca.xxv.
De origine vitri & ratione faciē-
di: & de obſiano vitro: & de ge-
neribums multifermibus
vitri ca.xxvi
Ignium miracula: & medicinæ
prodigia ca.xxvii.
Summa medicinæ & hyſtorię
& obſeruationes.d.xxiiii.

¶Ex auctoribus.

M.Varrone: Celio: Galba: C.
Icto mutiano Nepote Cor.L.Pi
ſone: Tuberone: Seneca Fabio:
Veſtale: Ammo: Fœciale Fabia
no: Catone cenſorio: Vitruuio:

¶Externis.

Theoprhaſto: Praxitele: Iuba re
ge: Nicandro Sotaco: Sudine:
Alexandro polyhiſtore: Apione
Pliſtonico: Duride: Herodoto:
Eumero: Ariſtagora: Dionyſio:
Archemidoro: Bucorida: Anthi
ſtene: Democrito: Demotele:
Lycea.

Libro triceſimoſeptio
cōtinetur origo gem-
marum
De gemma policratis tyranni et
pyrrhi regis: & qui ſculptores op
timi: & nobilitates artificum et
qui primns dactylothecam ro-
mæ habuit ca.i
De gemmis tranſlatis in triūpho
Pōpeij: & natura criſtalli & me
dicinis: & luxuria circa eam: et
quando primum inuenta myr-
rhina: & luxuria circa eam: & na
tura myrrhinorum quæ mentiti
ſunt auctores de
ſuccino ca.ii.
de ortu & medicinis: & generib9
& luxuria ſuccinoru3: & lyncurio
& medicinę ca.iii.
de adamntis generibus & medi-
cinis & margaritis ca.iiii.
de ſmaragdi generibus: & gem-
mis viridibus: & trāſlucidis ca.v.
de opali generibus & vitijs & ex
perimentis & varijs gem-
mis ca.vi
de generibus carbunculorum &
vitijs & experimentis & gemmis
ardentibus ca.vii.
de generibus topatij et callaitē:
& de gemmis viridibus nō tranſ
lucentibus ca.viii
de iaſpidum generibus ca.ix
De quibuſdam gemmis per al-
phabeti ordinem ca.x
de gemmis per b.&.c.or-
dinem ca.xi
de gemmis per.d.e.g.
ordinem ca.xii
de gemmis per.h.i.l.m.n.
ordinem ca.xiii
De gemmis per.o.p. & reliquis
litteris ordinem ca.xiiii
de gemmis quæ a membris ho-
minum cognominantur: & quæ
ab animalibus: & de his quæ a
cæteris rebus ca.xv
de gemmis naſcentibus & facti-
tijs: et figuris gem-
marum ca.xvi
de ratione ꝓbandarum gem-
marum ca.xvii
Summa res & hiſtoriæ et obſer-
uationes.M.ccc.

¶Ex auctoribus.

M.Varrone: Actis triumphi:
Mœcenate: Iaccho: cor. Bocchō

¶Externi.

Iuba rege: Xenocrate: Zenoniſ:
Sudine: Eſchylo: Phyloxene: eu
ripide: Nicandro: Satyro: Teo-
phraſto: Carete. Phylomene: de
mocrate: Xenotino: Metrodoro
Sotaco: Pythea. timeo Siculo:
Nicea: Theocreſto: Aſaruba:
Mnaſia: Theomene: Creſia: mi-
thridate: Sophocle: Archelao re
ge: calliſtrato: democrito: Iſme-
nio: Olympico: Alexandro: Po-
lyſtore: Appione: Ori. zoroaſtreſ
zactalia.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0032-1
DFG

Circunſpectiſſimo atq; cum litteris/tum virtute imprimis illuſtriſſimo ſenatori regio/domi no Guielmo Carrey: Nicolaus Maillard Rothomagenſis ſumma cum obſeruantia fœlicitatem.

ANtiquorum mos ille annalibus fuiſſe memoriæ proditur (illuſtris ſenator) cum quipiam aut oratorio dicēdi genere/aut diuino poeſeos condendi ſtillo/aut va-
rio deniq; rerum geſtarum ſcribendi eloquio/ſingulari excellentię quadam (ve
luti palladio conducti numine) ipſius naturæ benignitate pollerent: quemdem
ſibi: & animi generoſitate inſignē: & mentis contemplatione inclytū mecœnatē
ad quem (vti ad ſcopus ſagittarij) ſi quid aut laboris: aut lucubrationis in lucē
non ſolum ſuiipſius ſed & totius poſteritatis ſaluti conſulere cupientes: ędererēt
quo id facilius pro ſui tutamine referre poſſent: ſumma & ope & cura deligere
Hoc vnum (reor) apud ſe ducentes animo/nihil ſibi fœlicius: nihil antiquius: nihil deniq; beatiꝰ fo-
re: q̄ ſi ex animi ſententia: & nobilem pietate virum: & bonarum artium fautorem: cui tanq̄ proprię
fœturæ primitias/grati quid muneris vel offerre vel reddere valerent/nāciſcerentur. Hinc immota-
illa duo latij eloquij (velut flagrantiſſima belli fulmina ſcipiadę) propugnacula/quorum andinꝰ ille
buccinator grandiloquus (quem poetarum facile antiſtitem dixerint) ſuum Auguſtum. a quo quan
tis & pollionis/& vari/ceterorumq; plurimorum litterarum amatorum aura tutellari beneficijs cu-
multatus fuerit/qui ſatis ſuperq; & ad vnguem exploratum non habeat/reperietur nemo. Alterum
vero & ille torrens: qui extra omnem & ingenij/nedum oratorij muneris aleam poſitus/facūdiæ api
cem iure adeptus eſt: ſuum Pompeium. Hinc & ille patauinus (quem lacteum eloquentiæ fontem
vocitare non dubitant) hyſtoriarum cenſor acerrimus/fœlicem illum/ſub cuius temporibus florue
rit/Octauium. Sic & noſter veronenſis iſte (ne ab ipſius liuij fonte/a quo nec ętate nec natali ſolo lo
ginquior eſt/tanq̄ ſuorum immemor operum diſgredi videar) hiſce. xxxvii. (vt minora ſileamus) rō-
manæ totidemq; naturalis hiſtoriæ libris vberrimo nec minus emūcto filo deſcriptis/magnanimus
illum ne dicam clarum Veſpaſianū imperatorē (eorum qui Domitianum pace dixerimus) quaſi ſuo
rum laborum Achillem inuictiſſimum celebrat/celebrādo prædicat/prædicādo vero extollit & lau
dat. Quibus ſane mecum omnibus animo digeſtis atq; adamuſſim (vt ita loquar) trutinatis: Tu ſolꝰ
mihi inter tantorum virorum cœtus lucifer claris vndiq; micans virtutibus/& vſque adeo vnicus oc
curriſti: vt cui plus aut honoris aut laudis/cum ob merita/tum amorem illum/quo nos ſemper mu-
tuo proſequutus es/debere exiſtimem: haud facile comperimus. Tuarum nempe virtutum tanta eſt
multitudo vt ſi aceruum in te coniectum limpido mentis aſpectu intuendo/& æqua quidem lance
metiendo/perpendere voluerimus: te alterum in æui & maturitate & oris grauitate Catonē cēſoriū
in fidei integritate & opū continentia Fabricium aut Curium/in clementia & humanitate Lelium ac
Iulium/& vt tandem (ne tibi potius blandiri/q̄ veritati: lumen inſeqni cenſear) paucis tecū abſoluā:
in fortitudine & patrię populiq; deffenſione fulcimen ſtabile enarrare ab inſtituto forſitan non alie
num iudicabitur. Nam quāto ardore/quāta diligentia/quāta deniq; animi ſolertia ab ætatis tuæ pri-
mordijs ſapientiæ pariter atq; honeſtatis arduum illum ac laborioſum admodum virtutis callē in-
grediens/& pontificij & Cæſarei iuris ſtudia/non ad noſtri tantum ſęculi minutarum infimarūue re
rum negociationem/ſed maximarum & reipublicæ valde vtilium amplitudinem/plus vino (demo
ſthenis more) oleum impendendo cōſectatus atq; amplexatus fueris/ſatis iā ſatis liquido haberi po-
teſt. Vſqueadeo vt cum iuuenale illo criſpæ naris homine ſeueriſſimoq; vitiorū exploſore exclama-
re non pigeat. Fœlicia tēpora quæ te moribus opponunt. Prudentiam vero ſemper tibi comitem &
quaſi inatā taceo. Generis aūt tui propaginē (vt cæteras corporis dotes ſileā) ac lōge maioris glorię
ſplendoriſq; tuorū auorū originem dimiſſa omni verborum ambage curſim præterire (cū id indicāt
ſtemmata) non abſurdum videbit̄. Quo fit ęquiſſime iuris moderator/vt tuis tot pręcaris/quaſi ſtel-
lis rutilantibus/& virtutibus & moribus egregijs cōmotus atq; accitus/ex omni latinæ facundiæ au
torum ferociſſimo campo hanc Plinianæ maieſtatis celſitudinē/tanq̄ purum animi ſimulacrum de-
ſcernēdo/vt culex elephantū (temere forſan) adortus fuerim: eāq; dignitati tuę/ſi lubens aurē admo
ueas ſerenam/hac epiſtola quamtulacunq;/quo tutior eat/dicare non veritus ſim. Ea ſiquidem ſpe
fretus/vt ſi quando a forenſibus vulgi procellis in ſolitudinē (ſicuti ſoles) perpetua licet mētis occu
patione grande quid ſemp moliēs/ſeceſſeris: hoc animi pabulo/non vt virtus ocio marceſcat/a quo
gratiſſima nonminus q̄ vtilia proueniunt alimenta/tuus refocilletur animus. Is etenim tā fœcūdus
tamq; fertilis eſt ager vt (clariores referam) ſi aut Craſſi aut Trogi grauitatem/ſi Criſpi breuitatem
ſi Ciceronis aut Curtij copiam/ſi Maronis pinguedinem/ſi Lucilij fremitum/ſi deniq; impetū Iſeo
torrentiorem requiras: hæc in vno ꝓſecto oīa/& lōge p̄cellentiori mō/tam graphice tamq; exacte

repoſta cõperies:vt cui ſecundum comparare auſim non plane viderim⁹. Is ſiquidem: q̃uis ordine equeſtri pręclaras ſplendidiſſimaſq; ſumma cũ integritate procurationes adminiſtraret: tanto rerũ experimento variſs cum laboribus ſępiuſq; ipſius vitæ diſcrimine(q dij vtinam auertiſſent)occulta illius artificis naturæ ſecreta indagando exęſtuaſſe: tantoq; ſtudio maiorum veritatis lucem exquirẽdo/aut geſtis aut facinoribus inclytis inſudaſſe dr̃:vt omniũ periclorum vitã inexpertem habuiſſe ingenue fateri neceſſe eſt. Quid enim dic queſo/ ipſarum priſtinarum rerũ preſertim nobilium/quas lõga: prohdolor: ętas neſcio an ſcriptorum ignauia potius q̃ litteratorũ incuria abolere ſolet: hyſtoria/ ad vitæ nõ mõ iuuenum: ſed & ſenum inſtitutionem conducibilius: quid delectabilius: quidue gratius aut iucundius dici vel excogitari poteſt? Ipſa namq; ętatis nuncia: memoriæ vita: mentis oblectatio: perpetua deniq; virorum grauium menſæ comes & ſocia eſſe proculdubio videtur. Adde q & adulecẽtibus/haud immodicum virtutis ſtimulum ob immortalem laudẽ: ad pręclara arduaq; ſubeunda facinora pretentat: grandęuis vero diuturna rerum experientia ſeniſ bacillum ſubminiſtrat. Quare age: ſpectatiſſime guielme: hoc tam ſuaue tamq; luculentum opus mitti ſuſcipias aĩo: nobiſq;: vt facis: hylari arridere fronte nõ deſiſtas. Vale litterarum ſpecimen/huiuſq; ſæculi perpetuum ornamentum. Ex ædibus noſtris haricurianis in alma parrhyſiorum lutecia quinto Ianuarij idus.

¶ Nicolai Maillard Rothomagenſis: ad eximium ſacrarum litterarũ pfeſſorem ſuum Thomam Maillard. Carmen.

¶ Cum vaga pierios luſtraret muſa receſſus:
  Et tenui lætum pectine ciret ebur.
Frigida torpentes algebant corda per artus:
  Pigraq; ſopitæ pectora mentis erant.
Languida iam ſegni ducebant ocia luſu:
  Scalebant veteri plectra ſopora ſitu.
Ipſe ego tunc tacito Raptim ſub corde volutãs:
  An mea tam celſum cymba ſubiret onus.
Protinus excuſſa placido formidine vultu:
  Conuenit in lentas noſtra thalia moras.
Tum prior aggrediens certo ſic ordine fatur:
  Pone: inquit: gelido corda ſepulta metu.
Suſcipe threicio querulam cum pectine conchã:
  Grataq; vocali collige fila ſono.
Suſcipe: nec timeas tantum deducere pondus:
  Difficiles aditus ardua quæq; tenent.
Nec vaſti metuas vndantes fluminis ęſtus:
  Sæpe intrat magnum parua carina fretum.
Nec trepides timida conceptos mente labores:
  An foret hæc humili ſarcina danda cheli.
Inclita non ſequitur ſopitum muſa poetam:
  Semper amat claros docta minerua viros.
Me duce grãdiloquũ ſupat maro ſũmus homerũ
  Dum canit horribili troica dãna tuba.
Strenuus ecce tibi fidei deffenſor honeſtæ:
  Malleus ardenti flammeus ore micat.
Quattuor ipſe fouet doctores numinis alti:
  Sacraq; clauigeri ſtigmata geſtat aui.
Relligio: pietas: mores: clementia: virtus:
  Hęc ſunt a meritis nomina lecta ſuis.
Hoc duce cõpoſito tranquillos æquore portus:
  Intrabunt celeri linthea pulſa noto.
Florida dum roſeo loquitur ſic ore camena:
  Mens fuit ad laudes Ingenioſa tuas.
At tu ſanctiloqui thoma digniſſime cœtus:
  Fac age ſis noſtrę fida tabella ratis.
Hunc cole fulgorem totus quo prę nitet orbis:
  Creſcit & in magnum lingua latina decus.
Natus in excelſa veronæ plinius arce:
  Grandia non modicum fundit in ora melos.
Scilicet æterno digna eſt hæc pagina cędro:
  Ne mala diuinum blatta retundat opus.
Hęc igitur primo ſpectans munuſcula cultu:
  Excipias facili carmina miſſa manu.
Quod tua ſi ſolito ſpirauerit aura fauore:
  Hic liber a vano murmure tutus erit.

Caij Plynii ſecundi

Veronenſis/rerum memorandarum tabula Alphabetico ordine cõtexta: a magiſtro nicolao maillard Rothomagẽſi/ſuccincte nec minus luculenter (prout intuẽti patebit) paucis collecta.

De littera a.

Abſides fo.iii
Aqlo ſaluberrim⁹ f.vi
Aquæ ſaltares fo.xi
Aſphalt⁹ iudeę lac⁹ vii
Abila & calpe her. mõtes columnæ folio.xii
Albulæ nomina fo.xvi.
Angerona apđ ro. harpochrates apud egy. fo.xvi
Aeolię inſulæ ſeptem fo.xvii
Argo nauis fo.xix
Acheron fluuius fo.xx
Aeſculapi⁹ in epidauro colit̃.xxi
Archadiæ varia noia eodem.
Aes cariſto primo reptũ fo.xxii.
Achillis tumulus fo.xxiii.
Alter orbis fo.xxiiii
Aphrica libya dicta eodem xxi
Alexandria vrbs ab Alexandro condita fo.xxviij.
Aſphalton tutamẽ dicitur eodẽ.
Aiacis tumulus fo.xxx
Aſcanius fluuius eodem
Alter orbis fo.xxxv
Aſiæ aphricæ & europe longitudo & latitudo fo.xl.
Ancilla ſerpentẽ peperit fo.xlij.
Auguſtus in palude latitans folio.xlvii
Auiola in rogo reuixit fo.xlviii
Alces retrogradendo paſcit̃. f.lij
Ariſtoteles ab alex. vt rerų naturas exquireret miſſus eodem
Amphesibenę ſerp. duorų capitum vide fo.xliii
Antiochi equus fo.lvi
Apis bos quibus reſpõſa dat.lvii.
Aquilarũ varia genera fo.lxvii.
Agrippinæ turdus fo.lxxi
Aeſopi luxus fo.lxxii
Aſpidis manſuefactio fo.xxv.
Apum natura: & ritus. eodem
Alexandri temulẽtia fo.lxxxvii
Arbor capillata fo.cxiii
Apiũ feralibus dicatum fo.cxl
Antiochi cõtra oiavena potio.cl
Aegyptus regio maxie frugũ fertiliſſima. fo.cliiii
Auguſtus obſidionali corona donatus fo.clviii.
Aceti mirũ exemplum fo.clxvi
Aſini li. patri ſacri fo.clxx
Achilleos her. qua thelephus ſanatus eſt fo.clxxi
Ad tollendã viatoris laſſitudinę folio. clxxxviii
Aconitũ venenũ omniũ ociſſimũ vide vnde dicatur: & ex quo fingitur natum fo.clxxxix
Ad arcẽdos latrat⁹ canũ f.cxcviii
Ad reſiſtendũ magicis artib⁹ eođ
Antiquititus adipe nuptę poſtes vngebant fo.cxcix.
Adeps lupin⁹ palmũ obtinẽs eo.
Ad alliciendos ſomnos fo.cciiii
Archagatius romę primus medicus. fo.ccv
Antiquitus nubentes poſtes lana decorabant eodem
Ars magica a medicina fo.ccx
Aqua dulcior in æſtate q̃ in hyeme. fo.ccxvii
Ad dentium conſeruationem ſal vtilis fo.ccxix
Ad tollẽdũ faciei lẽtiginẽ. ccxxv
Aemilius lepidus fo.ccxxvi
Antiquitus annuli ferrei vſ⁹ eodẽ
Antiquitus ſub gẽmis venenũ ferebant ccxxvii
Aeris pena cur grauis. eodem
aurũ igni ñ pit ſ3 clareſcit. ccxxvii
Aurũ rubiginẽ non patit̃ eodem
Auguſti reſponſum fo.ccxxix.
Attalus aſię rex pp̃lum ro. in heredem aſcripſit ccxxx.
Argẽti & auri celatores egregij e.
Apelles pictorũ princeps. ccxlix
Alueus luſorius e duabus gẽmis compactus in triũpho põpeij eo.
Adamã. & mag. d. ſentio cclvii.
Aphricanus maior primus romę ſardionice vſus eodem
Androdamas hominũ iracũdias frenans cclx
Anachris lapis & ſynochitis. cclxi
Adamãte oẽs ſcalpũtur gemme folio cclxij

De littera B.

Beneuentũ oppidũ quõdã maleuentum f.xvii
Bondia alias felſine eo.
Bucephala vrbs vnde: & a quo dicta fo.xxxv.
Binæ pupillæ xli.
Baſylicus ſerpentiũ rex fo.liii.
bucephalus alexandri equus eiuſ q3 tumulus fo.lvi
Balenæ quattuor iugerũ fo.lix
Baſilicus viſu hoies necãs ccvii
Bubonis ſanguine criſpatur capillus fo.ccvii
Brontia lapis cum hymbre & fulgure cadens fo.cclxi

De littera C.

Cæleſtes orbes tinni⁹ cauſant fo.i
cometes romę colit̃.iiii
Co. in fronte ſtatuæ Iulij cę. fo.v
Caſtor & pol. maris numina eođ
Cur oceanus non decidat fo.xv
Chymera mons ardens fo.vij
Campi lapidei fo.xv
Campaniæ vbertas fo. eodem
Cyclades inſulę vnde dictę.xxii.
Cadmus proſę inuentor fo.xxx
Cappadoces vnde fo.xxxii
Crocodili hu. ſanguinis auidiſſimi. fo.xxxv
Cyri ſepulchrum xxxvii
Candei ſerpentibus veſcentes vide. fo.xxxix
Cæſaris memoria & ingenij velocitas fo.xlv.
Cyneas pyrrhi legatus eodem
Claudiæ vir. veſtalis miraculum vide fo.xlvi
Cor. ruffus in ſomnis oculis captus fo.lxviii.
Cephi humanos & pedes & man⁹ habentes fo.liij
Crocodili mira. .liiii.
Cum mures ex gyaro inſula icolas fugaſſent: ferrum roſere eodẽ
Cerui natura & ritus fo.lv
Caro ceruina contra febres eodẽ
Ceruus ab Ale. captus eodem
Chameleon ſolo viuens aere eo.
Chamelõ ſibi ꝓximũ mutat eo.
Canes/& equi fideliſſimi fo.lvi
Canum in dominos pietas eodẽ.
Canis loquẽs ſerpẽs latrãs eodẽ.
Caprę auribus ſpirantes lviii
Conchæ margarias ædunt vide fo.lxiiii
Clodij luxus eodem
Coruus ore pariens & coiens cc.iii

folio lxviii
Capitoliũ ab anſeribus ſerua-
tum fo lxix.
Ciconicidę in theſſalia qua puni
untur pena.eodem
Corui tumulus fo.lxxii.
Cicadis ad egerendũ foramen
negatum fo.lxxviii
Centuriones vitis baculo dona-
bantur fo.lxxxvi.
Cato optimus agricola.lxxxvi.
Cur in triumphis laurus habea-
tur fo.cvi
Ciuica.co.cęteris preſtãtior cv.
Carbaſa in hiſpania primum re-
perta cxxxvi.
Craſſus primus coro.argen.&au
reas in ludis ſuis dicauit fo.cli.
Cleopatre in antoniũ pfidia. eo.
Crocũ cõtra ebritatẽ fo.clvi
Coronarũ varia gña fo.clviii
Clau. tibe. boleto a cõiuge dato
extinctus fo.clxi
Cur homines vinoſi potius q̃ cæ
tera aïalia aquoſa dicant. clxv.
Cardiacis vinũ ſpes vnica. clvi
Cędri ſuccus cadauera ſeruat in
corupta/viuentia corũpẽs. clxx
Cynoſbaſton folia hñs hominis
veſtigio ſimilia fo.clxxiiii
Callicia herba aqua glacia-
tur fo.clxxv
Chelydonia herba quahy. pullis
viſus reſtituitur fo.clxxx
Cur infantibus lupi dens alli-
gatur fo.cciiii
Catonis verba in medicorum de
teſtationem fo.ccv.
Cur in pace legati caduceum au
gurum effigie ornabant fo.ccvi
Canes olim mactabantur. ccvii.
Cur anguis æſculapio di-
catus.eodem
Cannis piſcis ex ſeipſo concipi-
ens fo.ccxxv
Cyrus platanum auream ha-
buit fo.ccxxviii
Cati elij in vaſis fictilibus fruga-
litas fo.ccxxxi
Cur milites oberati
dicti fo.ccxxxii
Cocles ſol⁹ cõtra aciẽ ccxxxiii
Clelię ſtatua eodem
Cicerõis rñſum ad hor. ccxxxiiii
Cathena euphratis ab alexãdro
instructa. fo.ccxxxvii
Certamen inter parrhaſiũ & zeu
ſim fo.ccxli
Cur her. fingũt ſe cremaſſe.ccxlii
Chernites lapis in quo darij cor-
pus ſeruatũ dicitur fo.cclii.
Cryſtalũ i alpibus natũ fo.cclvi.
Carbũculi gẽmarũ principatum
habent fo.cclviii

De littera D.

Dies intercalaris biſſe-
xtus fo.ii
Duodecim aſie oppi-
da terræmotu pſtrata fo.x
Delphis ſpecu fatidicum fo.xi
Diomedea inſula vnde dicta.xx.
Delo primũ ignis reptus fo.xxiii
Draconis heſperidũ fabula.xxv.
Domus e ſale cõſtructę.fo. xxvij
Dyoniſij ortus fo.xxxviij
Diuerſę gẽtes/& viuẽdi ritus.xlii
De mutatiõe ſexus fo.xliij
Differentia viri & fœminæ cada-
ueris in aqua fo.xliiii.
Diuerſarum rer inuẽtores. xlix.
Dracones elephanti ſanguinis
auidiſſimi. fo.li
De fortitudine duor canũ fo.lvi
De amore canũ in dños eodem.
De delphini natura fo.lx.
De pueris a del. dilectis eodem
De valuis tẽpli dianæ cxiii.
Diuus auguſtus lactuca pſerua-
tus fo.cxl
Deos heliotropio corõabãt.clvii
De medicine inuẽtoribus cciiii.
De ſale mira dicũtur fo.ccxviii
Da triẽte ſeruilię fami. ccxxxvii.
De ferri differentijs eodem
Draconũ effigie ſilẽt aues.ccxliii
De vindicta ſigni gnidij. ccxlvii.
De quatruor labyrinthis. fo.ccl
De templo dianæ epheſiæ eodẽ
De põpeij triũphi luxu. fo.cclv
De Neronis impatientia.eodem
De electro varię opioniões.cclvii
Dyoniſias gẽma contra ebrieta-
tem cclx
De enhyd. liquore int⁹ fluctuãte
fo.cclxi.

De littera E

EVdymion pl⁹ lunę cur
ſus deprehendit. fo.ii.
Ethruſcorũ obſeruatio fo.vij.
Enaria inſula vnde fo.xvii.
Epheſi dianę templum fo.xxx
Echinis cũ demoſthene certamẽ
& emulatio fo.xlvi.
Elephãti ſolẽ & lunã venerãt.f.l.
Elephan. errantes redducunt in
viam.eodem
Elephas vno ictu cõfoſſus. fo.li.
Eorum capturæ.eodem
Ele.tm̃ vnũ ſemel in vita ędit.eo.
Ele.ventris pfluuio vexãt eodẽ.
Ele.muris odorẽ fugiunt eodez.
Equæ fauonio concipiẽtes. lvii
Echeneis alias remora naues re-
morans xlii.
Eſculus tantum eminens : q̃tum
deſcendens fo.cx.
Epicurus ortorũ magr̃. cxxxvii
Euripice incõ.ſomn⁹ alicit. clv.
Erithrodani ſolo aſpectu iſania
curatur clxxiii.
Equiſetum curſorũ lyenem extĩ
guens fo.clxxxviii
Eupompi reſponſuz fo.ccxxxiiii
Egregia picturę opera fo.ccxli.
Echo ſepties reſonans fo.ccl
Eumetis lapis oraculi viſa re-
dens fo.cclxi.

De littera F.

FOntiuz varia miracu-
la fo.xii.
Flumẽ darat crocodi
los gignens fo.xxvi
Fortunate inſulæ fo.xl.
Fecũditas in partu fo.xlii
Formicarũ mira lxxix
Fœminã nõ licebat niſi ſacroruz
cauſa vinũ bibere hinc ſunt varia
exempla vide. lxxxxviii
Fœminę menſtrua cõtinẽt.cxlix
Fœniculũ cur ſerpẽtib⁹ gratũ.cl.
Floris hiacinthi fabula cliii
Fœminarũ cutẽ helenũ incoru-
ptam nutriens fo.clvi
Fons quo dentes ſoluũtur.& ge-
næ clxxviii.
Fons liberi patris vinum fun-
dens ccxvi
Fontes duo memoriam & obli-
uionem adducentes eodẽ.
Fons terram rigando lapideam
reddens eodem.
Fictitium eſſe prometheum
ãnuli inuẽtionem dediſſe. ccliiii
facete dictũ ꝺ ſphĩge: ãguſti cclv
Fluuij gemmiferi cclxii.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0036-4

Tabula alphabetica.

¶De littera.G

GRæcia vnde nomẽ ſortita xxi.
Gyri mõs gẽmi. xxvij
Glaucus amnis xxx
Galli cybelles ſacer. vnde xxxii
Gangis ortus. xxxv.
Gorgones. xl
Gentes viſu interimentes xlii.
Gynoſophiſtę eodem
Gangis vermes lxi.
Gryphes & pegaſi aues ſunt fabuloſæ lxxii.
Clyreca floꝝ corõas adiuẽit cli.
Gelotophylidam poti continuo rident clxxvi.
Gorgias hominũ primus aureaꝫ ſibi poſuit ſtatuam ccxxix
Grãmaticoꝝ repręhenſio vnde ſit clypeus dictus ccxxxix.
Galli ſamia teſta caſtrabantur. ccxlv.
Gagates lapis vnde dictus cclij
Gemmæ fictitiæ cote deprehenduntur cclviij
Gẽmę. ebrietati reſiſtẽtes. cclix.
Gemmæ in os additę ſitim ſedãtes cclx.
Gaſidanes ſpatio concipiens trimeſtri eodem.

¶De littera.H.

HOrrenda ꝓdigia viii.
Hyſpaniæ in metallis vbertas xv.
Hecubæ tumulus xxij
Homeri ſepulchrum xxiii.
Hyperboreorum ritus & mors. xxiiij.
Hominũ variæ figure eodem.
Hoĩes capite carentes & os i pectore habentes xxvii.
Heſſeni ſine venere xxviii.
Hannibalis tumulus xxxii
Hydrorũ mira lõgitudo xxxvi.
Heſperides xl.
Hoĩes noctu videntes xlii.
Alij caninis capitibus eodem.
Alij ſingulis cruribus eodem.
Heraclides vuluę apertionæ fœminam in vitã reuocauit xlviii.
Hoĩes in lupos tranſformati. liii.
Hippotami aſtutia liiii.
Hiena vtriuſq; ſexus eodem.
Hienæ aſtutia eodem.
Hiſtrix ſpinas in perſequẽtes iaculans. lv.
Hortenſius primus pauonem in cęna appoſuit lxviii
Heliotropiũ inſtar ſolis ſe circũagit. clx.
Hexagon in ſcorpi. doliũ miſſus illeſus euadit. cxcv
Hoĩs mori⁹ aſperrimus cxxvi
Hippocrates ex inſula co. oriundus cciiij.
Hyrundinis lapillus ad viſum vtilis ccxiij
Heleborum capiti vtile ccxviij
Hercules in foro boario ab euãdro colebatur ccxxxiij
Heſperidũ orti iuxta ſyrtĩ. cclvi.
Hyenia gẽma. fuſa ꝑdicãt. cclxi.

¶De littera.I.

Ind⁹ maxim⁹ fluuij. xxx.
India (vt volunt) tertia orbis pars xxxiiii.
Indorũ quorũdã mors. xxxv.
In cõcœptu cogitatiões magnũ quid facientes xliii
Ilyas homeri ĩ nuce iclufa. xliiii.
Iulii ceſaris pater ſecalciẽdo occubuit. xlix.
Infans in boę aluo repertus. lii.
Ichneumoĩs & aſpidis pugna liiii
Ibis clyſteros modum medicis monſtrauit eodem.
Iulij cę. equus priores pedes inſtar hominis habebat. lvi.
In vere & autumno ſomnia frequenter. inſurgunt cxcvi.
In medicorum deteſtationeꝫ vide. ccv.
In clade cãnenſi annuloruꝫ trimodia carthaginem miſſa ſunt. ccxxvii
In ſcythia aurum a for. & tygri. effoditur ccxxxiii.
Iulius ceſar loricatam ſtatuam ſibi dicari in foro ſiuit. ccxxxiii.
Iani dygiti dierum anni numerum indicantes. ccxxxiii.
In campania colles ſulphurei. ccxlv.
Iris gemma arcum cęleſti ſimilẽ eiaculans. cclix.
Italiæ laus & vbertas cclxii

¶De littera.L.

LApis e cœlo lapſus: Folio. viii.
Liberi & cereris certamen fo. xvi.
Locri magna græcia fo. xvii
Licinius dentatus bellator inclytus & fortis xlv.
Liber elephanto inuectus prim⁹ in india triumphauit l.
Longitudo ſerpentis mira lii.
Leęna quinto partu fit ſterilis. eodem.
Leones dimicaturi oculos cur in terram demittunt. eodem.
Lyſimaci fortitudo eodem
Leucrocuta humanas imitatur voces. liii.
Lyncum humor in gemmas cõuertitur lvi.
Lacydi philoſophi & auſeris amor lxix.
Lacertę ore parientes. lxxiiii.
L. plotius vnguento eſt prodit⁹. lxxxxi.
Libri numæ xciii.
Lampyrides maturitatis ſignuꝫ adducunt. cxxxii.
Lentulus prim⁹ romæ vela, theatris ſuppoſuit. cxxxvi.
Lauri genera clxix.
Leporis pes podagris vtilis. ccii.
Lapis noctu lucens. ccliii.
Lapis vetuſtateꝫ non patiens. eo.
Lyncuriũ gẽma ex lyncum vrina generatur. cclvi.

¶De littera.M.

MIra in cęlo ſigna. v.
Martia romanaꝝ priceps fulmine grauida iecta. vii.
Meroe inſula. x.
Mediolanũ ab inſubribus cõdictum. xviii.
Macedonia olĩ orbe potita. xxi.
Mare dulce. xxiij.
Morimaruſa mare mortuũ xxiiii
Marſias cum apolline congreſſus. xxx.
Mare carpatiũ vnde xxxi.
Merum montem libero ſacrum dicunt. xxxv.
Mare viride. xxxvi
Mare rubrũ vnde nomẽ. xxxvi.
Monſtruoſę hoĩm figuræ xl.
Mira fidei coniugalis experiẽtia xlij.
Mirum de quodam infãte eodẽ: cc. iiij.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0037-0 DFG

Mulier ſola mēſtrua patiť. xliiij.
Mitabile volūtatis īperiū eodē.
Meretricis patientia xlv.
Modꝰ tigriū captandarū liii.
Manticora hoīs facie eodem.
Medici phlebotomiā ab hippo potamo didiſcere liiii.
Mulę parientes lvii
Mincius ex benaco fluit lxii.
Miluus nauigandi arteȝ docuit lxviii.
Meſſalę cōcubitꝰ & libido. lxxiii
Murum generatio lxxiiii.
Mira rerum varietas lxxxii
M. Curij abſtinentia cxxxviii
Melas porro interijt cxxxix.
Mel atticū primatū obtinēs. cliii
Mna nr̄i minā dicunt clvii.
Mithridatis antidotum clxix
Mithridates ſummus medicus. clxxvii.
Mi. xxii. linguas callebat. eodeȝ
Mira her. experiētia & hyſtoria. eodem.
Mœcenatis per triennium ſilentium. cxcvi.
Medicīa aeſculapio dicat. cciiii
Miodes muſcarum deus. ccviii.
Mulier eſſis gal. /teſtibus mares concipit ccxiiii.
Mola ſalſa in ſacris ccxix.
Murenę ſerpētibꝰ coeūtes. ccxxi
Magica rō ad oēs cōgregandos ſcorpiones ccxxii.
Mirum exempluȝ de cane æreo ccxxxiii.
Mirū de tegulis adeo graphice pictis vt corui ad eas aduolarēt. ccxl.
Mira apellis opera ccxlii.
Mirū de terra q̄ in mari merſa lapideſcit ccxlv.
Mauſoleum ſepulchrū cariæ regis ccxlvii
Mamurra fabroꝝ p̄fectꝰ ccxlviii
Magnes vnde dictus. ccli.
Mirū de cōceptione ſeruij tullij. ccliiii.

De littera. N.

NEapolis terremotui obnoxia fo. x.
Neapolis cur ptheno pe dicta xvi.
Nar fluuius ſulphureus. xviii.
Nauis vliſſis in ſcopulum mutata. xxii.
Nili ortus xxvii.
Nicomedis equus lvi.
Nili fœcunditas lxvi.
Numa varia iſtituit ſacra cxxxiii
Narciſſus vnde nomen ſortitꝰ & de fabula clv.
Nuces cōtra ebrietatem clxix
Nemeſis romæ venerata cxcv
Nauigatio ſanguinem emittentibus vtilis ccxviii
Nitrarie egyptiæ. ccxix.
Nitrū cōtra tauri ſanguinem. vide ccxx.
Nealces & pthogenes equinam ſpumā pīgere moliētes quid fecerint ccxliii.
Numa figulorum collegiū inſtituit ccxlv.
Nouius ſenator ro. ob gēmā ab anthonio pſcriptus cclvii
Neronis effigies in iaſpide figurata cclix.

De littera. O.

ORysaial ſolꝰ dr̄ fo. v
Olta monſtrū fo. vii.
Orbis circuitus. xiiii.
Oſtia ab an. mar. cōdita fo. xvi.
Oraculū phœbi delphis clariſſimum fo. xx.
Oriōis mirabilis lōgitudo. xliiii.
Othonis luxus in vnguētis. xci.
Olim in palmarū folijs ante papyri vſū inſcribebāt xcii.
Oliuarū democriti emptio vide cxxxiii.
Oleū ſanſucinum clvi.
Orti totius orbis celeberrimi. cxxxvii.
Oenotheridis aſperſu mitigātur ferę clxxvi
Oromenus indie mons natiui ſalis ccxviii.
Obeliſci cur ſoli dicati ccxviii
Obeliſcus Romę in campo martio eodem.

De littera. P.

PYthagoras ſyderū interualla collegit iiii
Philonides mirabilis curſor fo. ix.
Puteus ſyrenes fo. x.
Prochyta inſula vnde dicta eſt: fololio. xvii.
Pyrrhi excogitatio eodem.
Padꝰ gręce erydanꝰ xxx. fluminibus auctus xviii.
Paludes ſeptem maria. eodem.
Peneus orcū recipiens xxi.
Polydori tumulus xxii.
Pygmei eodem.
Phœnices primi animaliuȝ figuris pro litteris vſi xxviii.
Parthenius annis xxxii.
Pygmei in india xxxv.
Piper vnde aduehitur. xxxvi.
Pſitaci vbi primū repti xxxix.
Partuū diuerſitas xliii.
Pom. mithridatem ad venenum compulit xlv.
Pherecidis mors miſera xlviiii.
Puer qui lvii. annis dormiuit eo.
Pantherę in armo maculam lunę mō creſcentem hn̄t liii
Pegaſi alati equi eodem.
Phœnicis vita & mors lxvii
Perdicum libido lxxi
Pyratꝰ vermis naſcēs i igne. lxxix
Picea ſicut cupſſꝰ funeſta cvi.
Platani cōcipiētes vento cx.
Paſtoribꝰ vtile p̄ceptū. cxxxiiii.
Pro vitando oris fetore. cxlviii.
Poliū hęrba ter in die colorē mutat clii.
Periclis vernula parthenio her. ſeruatur clix.
Parthenium pericli a minerua oſtenſum eodem
Pregnās ſi onoſimā ſupergradiatur abhortiuuȝ reddens. cxciii.
Prima aurea ſtatua ccxxix.
Pythius lydus xerxis copias pauit ccxxxi.
Primū cereris romę ęreū ſimulachrum ccxxxiii.
polycletꝰ palmā obtinēſ. ccxxxiii
Phidias primus artem toreuticē aperuit eodem.
Perillus tauri fabricator ahæni. ccxxxv.
Picture initium. ccxxxix.
Primū picturrę certamen ccxli
Prouerbia ab apelle orta. ccxlii.
Parietes latericij pperui ccxlv
Portentoſum fuiſſe hā. alpes traieciſſe ccxlvii.
Pyramides tres famoſæ. ccxlix.
Porſenna laby. in italia ſepulchri gratia conſtruyit ccl.
pāthēō ab agrippa cōſtructū ccli

Tabula alphabetica.

Pyrrhi & policratis gēmę. ccliiij

De littera. Q.

QViq; zonę celeſtes. ix
Qui nūq̄ iſomnia patiuntur xxvij.
Quot repſ⁹ hoi a natura dať. xli.
Quis primus cęſar dictus xliii
Quo tpe gignātur dētes xliiij.
Quis mōſtruoſos habuerit dentes & cum his natus ſit. eodē.
Qui prim⁹ pater p̄rie dict⁹. xlvi.
Quintus metellus palladiuz ab igne ſeruauit. xlvij
Quinti metelli exequię. eodem.
Qui ſolus fęlix iudicatus. eodē.
Quis primus crematus in domo cornelia. xlix.
Qui primi in nauigando ſydera obſeruarunt. l.
Qui vrſi preſtantiores. lv.
Qui tempore hoſtię ſacrificijs conueniant. lviij.
Quis primus aprum integrum ī ſcena poſuit eodem.
Quando primum piſtores romę cxxvij.
Quercus & oleæ odium clxx.
Qua potione nero recreabatur. cciij.
Quid ad arcēdum ne mulier cōcipiat. ccviij.
Quomodo aqua marina dulceſcat. ccxviij
Quis olim in ordine equeſtri erat. ccxvij.
Quis ſecundum craſſum diues diceretur ccxxxi.
Quis prim⁹ in ſtatuis venas neruos capilloſq; expreſſit vide. ccxxxiiij.
Quis primus in pictura marem a fœmina diſtinxit ccxli.
Quę mulieres in pictura excelluere. ccxliiij.
Quę gem. figurę. p̄ſtant cclxij

De littera. R.

ROmæ febris fanum Folio primo
Romę xiiii. regiões xvi
Reate italię vmbilicus xviii
Romę palatiū vnde dictū xxi.
Romam quis primus tonſores adduxit. l.
Rex apum aculeo carens. lxxvii.
Raphani contra ebrietatē cxxii.
Radix hyacinthi pubertatem arcens. clvii.
Remediū p̄ dētib⁹ ſtabiliēdis. e.
Radix ſpōdilij criſpos reddit capillos. clxxi.
Remoræ vis mira. ccxx.
Ranæ lingua mulierum dor. ſecreta reuelare cogit vide. ccxxiii
Romanorum antiquorum mos in atrijs ſtatuis locādis. ccxxxix.
Reuera quid electrum. cclvi.

De littera. S.

SEptem planetarum colores. fo. iiij.
Sexdecim partes in celo ſignabant tuſci. fo. vii.
Solis fabula fo. xii.
Seruij tullij flamma. xiii.
Siciliæ varia nomina. fo. xvii.
Scylla & carybdis ma. pericula ī ſciculo freto. eodem
Sicilię tria promōtoria. eodem.
Syrtes. i tertio aphricę ſinu. xxvi
Sigeum promontorium quōdaz oppidum fuit xxxi.
Suani aurꝫ tm̄ effodiētes. xxxiii.
Seres populi ar. pectētes. xxxiiij
Sygaros inſula canibus infeſta. xxxviij.
Sabei ditiſſimi. xxxix.
Saliua contra ſerpentes. xlii.
Socrates eodem vultu. xliiij.
Strabo oculos hn̄s lynceos. eodē
Socra. Oim ſapientiſſimus. xlvi.
Sylle morbus xlvij
Senes peſtem non ſentire lviij
Sabis thuris deus lxxxviii.
Seruij regis ęris ſignatio. cxxiiii.
Scylla primus dictator cognomento fœlix clviij.
Seruius clodius podagra curat⁹ fuit clxxxiii.
Scylla phtiriaſi cōſūpt⁹. clxxviii
Sanguis humanus calidus efficax cxciiij
Salamādra ignē extiguens. ccvii
ſcarabeos cur ęgiptij colāt ccxiii
Sanda. vox lympida & canora efficitur ccxxxviii.
Sandix quō fiat vide. & carmen Virgilij. ccxli.
ſibelle turrita leōib⁹ iſidēs ccxliii
ſphix amaſis regis tumul⁹ ccxlix
Smaragdi aſpectu oculorum reficitur acies cclvij.
Smaragdi coloſſus eodem
Selenites lapis lunæ figuraz creſcentis & de. continens cclxi.
Siderites lapis diſcordias ſeminans. eodem.

De littera. T.

TRes vmbrarꝫ figurę. ij
Trini ſoles v.
Trinę lunę eodem
Tria fulminū gn̄a fo. vii.
Tria q̄ neq̄q̄ fulmie iciūtur. vii.
Thyle inſularum vltima. x.
Terra oia ſanans vulnera xi.
Tres orbis partes. fo. xiii.
Timauus fluuius xix.
Thębe bacchi & herculꝭ pria xxi
Tanais vnde defluit xxiii.
Tyrus quōdā inſula ab alexādro continenti addita xxix.
Teſtudines mirę magnitudinis vide xxxvi.
Tygris vn̄ hēat ortū vide. xxxvii
Thracum mos in dierum ſignatione xlvi.
Thoas a dracōe liberatus. lii.
Tauri dimicaturi qd faciāt. lvii.
Teſtudinū ſupficies domorum. caſas tegentes lxi.
Tyberij oculorum acies lxxx.
Tyberius cōtra fulmen coro. geſtabat lauream cv.
Tempeſtatis futuræ varia ſigna. cxxxv.
Tuſcia veſtalis aquam in cribro hauſit cxciiii.
Tullius hoſtili⁹ extinctus. cxcv.
Talpę cor diuinatiōi p̄deſt. ccxi
Talpę ſanguine ſymphati reſipiſcunt ccxiii.
Torquatus gallum vicit. ccxxvi.
Turris in pharo inſula ccl.

De littera. V.

VAriorꝫ diuerſa nuia. j.
Vn̄ lunę macula proueniat. ij.
Varia cometarū genera fo. iiii
Ventorum rō & noia. fo. vi.
Vulſcinij opidū fulminatū. vij.
Vndecim italię regiones xv.
Vmbri italię antiquiſſimi. xviij.
Veneti a troianis orti xix.
Vitri in ſydone inuentio xxix.
Viri q ſine medullis fuere xliiii.
Vn̄ mos fluxit apud ro. cadauera concremandi. xlix.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0039-4

DFG

Tabula alphabetica.

Varia leonis exempla lii.
Vrſi quales ædunt partus. lv.
Vrſi caput inualidum. eodem.
Vipa ſola ſerpentum in terra conditur lvi.
Vituli vocati reſponſum dant. lxi.
Vniones duo celeberrimi in orbe lxiiii
Veſpertilio ſola volucrum animal pariens lacte꞉ ꝙ nutriens. lxxiij.
Veſpaſianꝰ primꝰ ī capito.cin.co.dicauit. lxxxix
Vitis fœcunditas. xcv.
Vinum ſanguis terræ xcvij
Vrtica contra cicutam clxi.
Vitis lachrima lepram curans vide clxiiij.
Vini genera clxv.
Varia ſigna terræ in reperiendis aquarum ſcatu꞉ riginibus. ccxvij.
Vranoſcopos piſcis oculum in capite hñs. ccxxiij
Varia piſcium genera ccxxv
Vitri prima inuentio ccliiii
Veneti a græcis eneti. cclvi.

¶De littera.X.

Xerxes a continente athona montem diuiſit. xxi.
Xerxes pontem ſuper mare conſtru꞉ xit. xxiij.
Xenophili valitudo. lxviij.

¶De littera.z.

zOroaſtres eodem quo natus eſt die riſiſſe dicitur xliiij
zoroaſtres .xx. caſeo vixit annis lxxxiiij.
zoroaſtres magicæ artis inuentor. ccx.
zenodorus ſtatuarius a nerone romam accitus ccxxxiiij.

Soli Deo laus honor & gloria.

FINIS.

¶CAII PLYNII SECVNDI VERONENSIS HYSTORIARVM MVNDI ελεγχοσ LIBRORVM OMNIVM.XXXVII.LIBER VNVS QVI PRIMVS.

¶Caius Plynius Secundus Veronenſis.T.Veſpaſiano Suo Salutem. PRAEFATIO.

LIBROS NATVRALIS HYSTORIAE NOVITIVM CAMOENIS
quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura: licentiore epiſtola
narrare conſtitui tibi iucundiſſime imperator. Sit enim hęc tui præfatio veriſſi-
ma dum maximo cõſeneſcit in patre. Namq; tu ſolebas putare eſſe aliquid me-
as nugas Vt obiter moliam Catullum conterraneum meum. Agnoſcis & hoc ca
ſtrenſe verbum. Ille enim (vt ſis) permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fe
cit: q̃ volebat exiſtimari a vernaculis ſuis & famulis. Simul vt hac mea petulãtia
fiat: quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra: vt in quæ-
dam acta exeam. Sciantq; omnes q̃ ex æquo tecum viuat imperium. Triũphale cenſoriũ ius: tu ſex
tum conſul: ac tribunitię poteſtatis particeps. Et quod iis nobilius feciſti: dum illud patri pariter &
equeſtri ordini p̃ſtas: præfectus p̃torii eius omniaq; hæc reipu. Et nobis quidem qualis in caſtrenſi
contubernio? Nec quicq̃ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: niſi vt ꝓdeſſe tantũdem poſſes: vt
velles. Itaq; cum cæteris in venerationem tui pateant oĩa illa: nobis ad colendum te familiarius au-
dacia ſola ſupeſt. Hanc igitur tibi ĩputabis: & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem: nec ta-
men profeci. Quando alia via occurris ingens. Et longius etiam ſubmoues ingenii facibus. Fulgu-
rat in nullo vnq̃ verius dicta vis eloquentiæ: tribunitiæ poteſtatis facundia. Quãto tu ore patris lau-
des tonas? Quanto fratris amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quẽadmodũ
fratrẽ quoq; imitareris excogitaſti. Sed hæc qs poſſet itrepidꝰ æſtimare? ſubiturꝰ ingenii tui iudiciũ
pręſertim laceſſitum? Neq; enim ſimilis eſt cõditio publicantium: & nominatim tibi dicantiũ. Tum
poſſẽ dicere. quid iſta legis ĩperator? Humili vulgo ſcripta ſũt: agricolarum/ opificum turbę: deniq;
ſtudiorum ocioſis. Quid te iudicem facis. Cum hanc operam condicerẽ: non eras in hoc albo. Ma-
iorem te ſciebam/ q̃ vt deſcẽſurum huc putarẽ. Præterea eſt q̃dam publica etiã eruditorum reiectio
Vtitur illa & M. Tullius extra omnem ingenii aleã poſitus. Et quod miremur per aduocatum defẽ-
ditur? Hęc doctiſſimum perſium legere nolo. Lelium decimum volo Quod ſi hoc Lucilius: qui pri
mus condidit ſtili naſum: dicendũ ſibi putauit. Si Cicero mutandum pręſertim cuꝫ de republi. ſcri-
beret: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nũc patrocinia ademi
nuncupatione. Quãplurimũ refert ſortiaꝛ aliquis iudicẽ: an eligat. Multũq; apparatus intereſt apd̃
inuitatum hoſpitem & oblatum. Cũ apud Catonẽ illum ambitus hoſtem: & repulſis tanq̃ honoribꝰ
ineptis gaudẽteꝫ: flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc ſe facere ꝓ innocentia:
quod in rebus humanis ſummũ eſſet profitebanꝛ. inde illa nobilis. M. Ciceronis ſuſpiratio. O re fœ-
licẽ. M. porci a quo rẽ improbaꝫ petere nemo audet. Cum tribunos appellaret. L. Scipio Aſiaticus
inter quos erat Gracchꝰ: hoc atteſtabatur: vel inimico iudici ſe approbare poſſe. Adeo ſummũ quiſ
q; cauſæ ſuæ iudicem facit: quẽcunq; eligit. Vnde prouocatio appellaꝛ. Te quidem in excelſiſſimo
humani generis faſtigio poſitum: ſumma eloquẽtia: ſumma eruditione p̃ditum: religioſe adiri etiã.
a ſalutantibus ſcio. Et ideo immenſa præter cæteras ſubit cura: vt quæ tibi dicantur condigna ſint
Verum & diis lacte ruſtici multæq; gentes ſupplicant: & mola tantum ſalſa litant: qui non habent
thura. Nec vlli fuit vitio deos colere quoq̃ño poſſet. Mę quidem temeritati acceſſit hoc quoq; q; le
uioris operę hos tibi dedicaui libellos. Nã nec ingeniis ſũt cappaces: qd̃ alioqui nobis pq̃ mediocre
erat. Nec admittunt exceſſus aut orationes: ſermoneſue: aut caſus mirabiles: vel euẽtus varios: non
alia iucunda dictu: ac legentibus blanda. Sterili materia reruꝫ natura: hoc ẽ vita narraꝛ. Et hęc ſordi
diſſima ſui parte: vt plurimarũ rerũ aut ruſticis vocabulis: aut externis: imo barbaris cũ honoris p̃fa
tiones ponẽdis. Pręterea intereſt nõ trita auctoribus via nec qua pegrinari aius expectet. Nemo apd̃
nos quidẽ q attentauerit. Nemo apud gręcos quivnus oĩa ea tractauerit inueniꝛ. Magna pars ſtudio
rũ amœnitates q̃rimus. Quæ vero tractata ab aliis dicunꝛ imẽſæ ſubtilitatis obſcuris reꝝ tenebris p̃
munꝛ: iã oĩa attingẽda q̃ græci τασ ε γκυκλο παιδειασ vocãt: & tñ ignota aut icerta igeniis facta
Alia vero ita multis prodita: vt in faſtidiũ ſint adducta res ardua: vetuſtis nouitatẽ dare: nouis aucto
ritatẽ: obſoletis nitorẽ: obſcuris lucẽ. faſtiditis gratiã: dubiis fidẽ: omnibus vero naturã: & naturę ſuę
oĩa: itaq; etiã nõ aſſecutis voluiſſe: abũde pulchrum atq; magnificũ eſt. Eqdẽ ita ſentio peculiarem
in ſtudiis cauſam eorũ eẽ: q difficultatibus victi vtilitatem iuuãdi p̃tulerũt graciæ placẽdi: idq; & in
aliis operibus ipſe feci: & profiteor me mirari Liuiũ auctorẽ celeberrimũ in hiſtoriarũ ſuarum quas
repetit ab origine vrbis: quodam volumine ſic orſum: Iam ſibi ſatis gloriæ queſitum: & potuiſſe ſe
deſinere: ni animus inquies paſcereꝛ ope. Profecto.n. populi gẽtiũ victoris: & Romani nois gloriæ
non ſibi cõpoſuiſſe illa decuit. Maius meritũ eẽt opis amore: nõ animi cauſa pſeueraſſe: & hoc Po.
Ro. p̃ſtitiſſe nõ ſibi. xx. milia rerũ dignarũ cura (Qm̃ vt ait Domitius Piſo Theſauros oportet eẽ nõ
libros) lectione voluminũ circiter duum milium: quorum pauca admodũ ſtudioſi attingũt ꝓpter ſe-

vel domitiã
Vel maxĩe
vel obiicere
moliar.
vel veranio-
lis ſuis & fa-
bulis
vel exeas
vel vt noſtra
exeant.
vel triumpha
lis & cenſoriꝰ
Sextumq;
vel facundiæ.
Aduerte de
tullii laude
prouerbiali.
vel manium
vel iuniũ con
gium
vel leliũ con-
gium
vel ideptis.
Adagium.
Vel apd̃ cãs
mirabiles.
vel expetet.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0041-1
DFG

cretum materię:ex exquiſitis auctoribus centum:incluſimus.xxxvi.voluminib⁹ adiectis rebus plu
rimis:quas aut ignorauerant priores:aut poſtea inuenerat vita. Nec dubitamus multa eſſe quæ &
nos præterierint. Homines enim ſumus:& occupati officijs:ſubſiciuiſq; temporibus iſta curamus:
Ne quis veſtrum putet his ceſſatum horis. Dies vobis impendimus. Cum ſomnno valitudinem cõ
putamus:vel hoc ſolo præmio contenti ꝙ dum iſta (vt ait. M. Varro) muſſitamus:pluribus horis vi-
uimus. Profecto enim vita vigilia eſt. Quibus de cauſis atq; difficultatibus nihil auſo promittere.
Hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Hæc fiducia operis eſt: hæc indicatura. Multa valde
præcioſa ideo videntur:quia ſũt templis dicata. Nos quidem omnes:patrem te: fratremq; diximus
opere iuſto temporum noſtrorum hyſtoriam orſi a fine Aufidij baſſi. Vbi ſit ea quæres:iampridem
pacta ſancitur. Et alioquin ſtatutum erat hæredi mandare:ne quid ambitioni dediſſe vita iudicare-
tur. Proinde occupantibus locum faueo:& poſteris:quos ſcio nobiſcum decertaturos ſicut ipſi feci
mus cum prioribus: Argumentum huius ſtomachi mei habebis:ꝙ in his voluminibus auctorum
nomina prętexui. Eſt enim benignum (vt arbitror) & plenum ingenui pudoris fateri per quos pro-
feceris:non vt plęriq; ex his quos attigi fecerunt. Scito.n.conferentem me auctores deprehendiſſe
adiuratiſſimis & proximis veteres tranſcriptos ad verbum: neq; nominatos. Non illa virgiliana
virtute vt certarent, Non Ciceroniana ſimplicitate qui in libro de rep. Platonis ſe comitem pro-
fitetur in conſolatione filiæ. Crãtorem inquit ſequor. Item panetium de officijs. Quę volumina eius
ediſcenda non modo in manibus habenda quottidie noſti. Obnoxij profecto amini & infęlicis inge
nij eſt deprehendi in furto malle: q̃ mutuum reddere. Cum præſertim ſors fiat ex vſura. Inſcriptio-
nis apđ græcos mira fœlicitas:κηριον inſcripſere Alij:κερας αμαλθειας vel vt lactis gallinacei
ſperare poſſis in volumine hauſtũ. Iã:ιακυανος παντεκται.ενΧειριΔιον λειμων πινακιΔι-
ον inſcriptiones ꝓpter quas vadimonium deſeri poſſit. Ad cũ intraueris dij deæq; q̃ nihil in medio
inuenies:Noſtri craſſiores:Antiquitatũ:exemploꝝ artiumq;:q̃ facetiſſimi lucubrationẽ. Vt qui ait
Bibaculus eraꝫ:& vocabula. Paulo nimis aſſerit. Varro in ſatyris ſuis ſuſtullit & flexibula. Apđ græ
cos deſijt nugari Diodor⁹:& bibliotheces hyſtoriã ſuã inſcripſit. Appion quidẽ grãmaticus hic:quẽ
Tyberius Cæſar cymbalũ mũdi vocabat:qm̃ publicę famæ tympanũ potius videri poſſet:ĩmortali-
tate donari a ſe ſcripſit:ad quos aliqua componebat Me vero non pœnitet nullum feſtiuiorẽ exco-
gitaſſe titulum. Et ne in totum videar græcos inſectari:ex illis nos velim intelligi:pingiq; conditori-
bus:quos in libellis his inuenies abſoluta opera: & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur: pendenti
titulo inſcripſiſſe: Vt Appelles faciebat:aut Polycletus: tanq̃ inchoata ſemper arte & imperfecta vt
contra iudiciorum varietates ſupereſſet artificis regreſſus ad veniam: velut emendaturo quicquid
deſideraretur ſi non eſſet interceptus. Quare plenum verecundiæ illud eſt:ꝙ omnia opera tanq̃ no
uiſſima inſcripſere:& tanq̃ aliquid ſingulis fato ſit ademptum. Tria non amplius (vt opinor) abſolu
tę quę traduntur inſcripta:ille fecit:qui ſuis locis reddam:quo apparuit ſummam artis ſecuritatem
auctori placuiſſe. Et ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego plane meis adijci poſſe multa confi-
teor. Nec his ſolis:ſed & omnibus quæ ædidi. Vt obiter caueam iſtos ομηρομαστικας Ita enim
verius dixerim q̃ vt audio ſtoicos & dialeticos & Epicureos quoq;. Nam de grammaticis ſemper ex
pectaui parturiri aduerſus libellos:quos de grammatica ędidi. Et ſubinde abortus fecere iam decẽ
annis:cũ celerius etiam elephanti pariãt. Ceu vero neſciam aduerſus Theophraſtum hominem in
eloquentia tantum:vt nomen diuinum inde inuenerit:ſcripſiſſe etiam fœminam:& prouerbium in
de natum:ſuſpendio arborem eligendã Non queo mihi temperare:quo minus ad hoc pertinentia
ipſa cenſorij Catonis verba ponam. Vt inde appareat:etiam Catoni de militari diſciplina commen
tanti qui ſub Africano:immo vero ſub hannibale didiſciſſet militare Et ne africanum quidem ferre
potuiſſet:qui imperator triumphum reportaſſet:paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcien
tię famam ſibi accupantur. Quid enim ad te in meo volumine? Scio ego quæ ſcripta ſunt. Si palam
proferantur:multos fore:qui vitilitigent: Sed ij potiſſimum qui veræ laudis expertes ſunt. Eorum
ego orationes ſino præterfluere. Nec plancus illepide:qui cum diceretur aſinius Pollio orationes
in eum parare:quæ ab ipſo aut liberis poſt mortẽ Planci ędederentur:ne reſpõdere poſſet. Cum mor-
tuis inquit nõ niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas apud eruditos nihil ĩpudẽtius iudice
tur. Ergo ſecuri etiã contra vtilitigatores quos Cato eleganter ex vitijs & litigatoribus compoſuit.
Quid enim illi aliud q̃ litigant:aut litẽ quęrũt? Exequemur reliqua propoſiti. Quia vero occupatio
nibus tuis publico bono parcendum erat:quid ſingulis contineatur libris:huic epiſtolæ ſubiũxi. Sũ
maq; cura ne perlegendos eos haberes:operam dedi Tu per hoc & alijs p̃ſtabis:ne perlegãt:Sed vt
quiſq; deſiderauerit aliquid id tantũ quęrat:& ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit litteris no
ſtris Valerius Soranus in libris:quos εποπτιΔον ſcripſit Vale.

Vel nec fidu-
cia opis hæc
eſt:ſed indica
tura. vel vbi
ſit ea:quę iã-
pridem pera
cta ſancitur.
vel ꝓinde ve
ro occupanti
bus locum fa
ueo:ego vero
& poſteris.
vel ſpectare
vel facetiſſi-
me.
vel lucubra-
tionem puto
quia vt: vel
puto qui ait.
vel erat vł pã
tornimus.
vel ſeſculixẽ
vel me vero
pęnitet.

Vel qui ita re
probent: vt
eligant.
Vel qui inui-
ti legant
vel orationes
ſibi pretereo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0042-7
DFG

¶CAII PLYNII SECVDI VERONENSIS NA=
TVRALIS HYSTORIAE. LIBER SECVNDVS.

¶An Finitus Sit Mundus. Et An Vnus.

MVNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO CAELVM APPELLARI
libuit: cuius circunflexu teguntur cuncta: numē eſſe credi par eſt æternum immē
ſum: neq; genitum: neq; interiturum vnq̄. Huius extera īdagare nec intereſt ho=
minum: nec capit humanę coniectura mentis. Sacer eſt: ęternus: immenſus: tot⁹
in toto: immo vero ipſæ totum: finitus ac infinito ſimilis. Omnium reru; certus:
& ſimilis incerto. Extra/intra/cuncta complexus in ſe: idemq; rerum naturę op⁹
& rerum ipſa natura. Furor eſt menſuram eius animo quoſda; agitaſſe: atq; pro
dere auſos. Alios rurſus/occaſione hinc ſumpta aut his data/inumerabiles tradi
diſſe mundos: vt totidem rerum naturas credi oporteret. Aut ſi vna omnes incubarent: totidē tamē
ſoles: totidēq; lunas: & cætera etiam in vno & immenſa & innumerabilia ſydera: quaſi non eadē que
ſtione ſeper in termino cogitatiōis occurſura deſiderio finis alicuius. Aut ſi hæc infinitas naturę oīm
artifici poſſit aſſignari: non illud idem in vno facilius ſit intelligi tanto pręſertim opere. Furor eſt ꝑ=
fecto furor egredi ex eo: & tanq̄ interna eius cūcta plane iam ſint nota: ita ſcrutari extera: quaſi vero
menſuram vllius rei poſſit agere qui ſui neſciat: aut mens hominis videre quę mūdus ipē non capiat.

Mundus qui alias celū dē ætern⁹ eſt. & finitus vel īfinitus ac finito ſimilis.

Qd̄ vnus ſit

¶De Forma Eius. CA.II.

FOrmam eius in ſpeciē orbis abſoluti globatā eſſe nomen in primis/& conſenſus in eo mor
talium orbem appellantium. Sed & argumenta rerum docent: nō ſolum quia talis figura
omnibus ſui partibus vergit in ſeſe: ac ſibi ipa toleranda eſt: ſeque includit & continet nul
larum egens compaginum: nec finem aut initium vllis ſui partibus ſentiēs: nec quia ad mo
tum quo ſubinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptiſſima eſt. Sed oculorum quoq; ꝓbatiōe
ꝙ conuexus mediuſq; quacunq; cernatur: cum id accidere in alia non poſſit figura.

Mundus ab eius rotunditate orbis dictus.

¶De motu Eius CA.III.

HAnc ergo formā eius ęterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiij. horarum
ſpacio circumagi ſolis exortus & occaſus haud dubiu; reliquere: an ſit immenſus: & ideo
ſenſum aurium facile excedens tantę molis rotatæ vertigine aſſidua ſonitus nō equidē fa
cile dixerim: non hercle magis q̄ circumactorum ſimul tinnitus ſyderum: ſuoſq; voluētiū
orbes. An dulci quidem & incredibili ſuauitate concentus nobis qui intus agimus iuxta diebus no=
ctibuſq; tacitus labitur mundus: eſſe innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impreſſas
Et vt in volucrum notamus ouis lęuitate cōtinua lubricum corpus: quod clariſſimi auctores dixere
rerum argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerū omnium ſeminibus innumere in mari pͥci
pue: ac plerūq; confuſis mōſtrificæ digenerantur effigies. Præterea viſus ꝓbatione alibi plauſtra: ali
bi vrſi: tauri alibi: alibi litteræ figura candidiore medio ſuper verticem circulo.

Solis motus Cœleſtes orbes quoſda; tinnit⁹ cauſare credūtur. vel nec vel leuitatē continuā vel rerū. ꝙ mūdus variorū animātiū ipſſas habeat figuras

¶Cur Mundus Dicatur. CA.IIII.

EQuidem & cōſenſu gentium moueor. Nam quem κοσμον gręci noīe ornamenti appel=
lauerunt: eum & nos a perfecta abſolutaq; elegantia mūdum. Cælum quidē haud dubie
cælati argumēto diximus: vt interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo deſcripto cir=
culo: qui ſignifer vocat̄ in. xij. aīaliū effigies: & ꝑ illas ſolis curſu cōgruēs tot ſęculis ratio.

Coſmos grece mund⁹ ab ornatu dicit̄ igneum vel ignem cum. Circul⁹ ſignifer ʒodiac⁹ ē

¶De Quattuor Elementis. CA.V.

HEc de elementis video dubitari quattuor ea eē. Ignium ſummo: inde tot ſtellarū collucē
tium illos oculos. Proximum ſpiritus: quē græci noſtriq; eodem vocabulo aera appellāt.
Vitalē hunc: & per cuncta rerum meabilem: totoq; conſertū. Cuius vi ſuſpēſam cū quar=
to aquarū elemēto librari medio ſpatij tellurē. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici ne
xum & leuia ponderibus inhiberi quo minus euolēt Cōtraq; grauia ne ruāt ſuſpēdi leuibus in ſubli=
me tendētibus. Sic pari in diuerſa niſu/vi ſua queq; cōſiſtere irrequieto mūdi ipſius cōſtricta circui
tu: quo ſemper in ſe currente imam atq; mediam in toto terrā: eandēq; vniuerſo cardine ſtare pendē
tem librantem ꝑ quę pendeat. Ita ſolem immobilem circa eā volubili vniuerſitate eandēq; ex oīb⁹
necti: eidemq; omnia inniti.

Elementorū nexus. Sola terra immobilis.

¶De Septem Planetis. CA.VI.

INter hanc cœlumq; eodē ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatijs. vij. ſydera: quæ ab inceſſu
vocamus errantia: cum errent nulla minus illis. Quorum medius ſol fertur ampliſſima ma=

Cur. vij. ſydera dicantur errantia.

Sol mūdi et aim⁹ & mēs.

gnitudine ac poteſtate: nec temporum modo/terrarū q; : ſed ſyderum etiam ipſorum cęli q; rector. Hunc mundi eſſe totius animum: ac planius mentem. Hunc principale naturę regimen ac numen credere decet opa eius extimētes. Hic lucem rebus miniſtrat: auferto q; tenebras. Hic reliqua ſydera occultat. Hic vices temporum annū q; ſemper renaſcentē ex vſu naturę temperat. Hic cęli triſtitiam diſcutit. Atq; etiā nubila humani animi ſerenat. Hic ſuum lumen ceteris quoq; ſyderibus fœnerat: pręclarus eximius: omnia intuens: omnia etiam exaudiens: vt principi litterarū Homero placuiſſe in vno eo video.

De Deo. CA. VII.

Hic ply. ſatiſ ipie de fide ſentire videt̃ Democritus duos pone bat deos. Romę ī pala tio febris fa num. Quēadmo dum ęgyptij ibim et cro codillum

Q Vapropter effigiem dei formam q; /querere/imbecillitatis humanę reor: quiſquis eſt deus (ſi modo eſt alius) & quacun q; in parte/totus eſt ſenſus: totus eſt viſus: totus auditus: tot⁹ animę: totus animi: totus ſui: Innumeros quidē credere/atq; etiā ex virtutibus vitijſ q; hominum vt pudicitiam: concordiam: mentem: ſpem: honorem: clęmentiam: fidem: aut (vt Democrito placuit) duos oīno pœnam & beneficiū maiorē ad ſocordiā accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit infirmitatis ſuę memor: vt portionibus coleret quiſ q; quo maxīe īdigeret. Ita q; nomina alia alijs gētibus & numina in iſdem innumerabilia reperimus. Inferis quo q; in genera deſcriptis morbiſ q; / & multis etiā peſtibus dū eē placata trepido metu cupimus. Ideo q; etiam publicę febri fanū in palatio dicatū eſt. Et bonę ad ędē lariū ara. Et male fortunę eſquilijs. Quāobrē maior cęlitū populus etiā q̄ hoīm intelligi pōt: cū ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidē deos faciāt/iunones/genioſ q; adaptādo ſibi. Gētes vero q̄dā aīalia etiā: & aliqua: etiam obſcęna ꝓ dijs habēt: ac multa dictu magis pudēda per fœtidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidē iter deos credi/tāto q; ęuo ex his neminē naſci: & alios eſſe grandęuos: ſemp q; canos: alios iuuenes: atq; pueros atri coloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus viuētes/morienteſ q; puerilius ꝓpe deliramētorū eſt. Sed ſup oēm impudentiam adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia: & odia: Atq; etiam furtorū eē: & ſcelerū numina. Deus eſt mortali iuuare mortalē: & hec ad ęternā gloriā via: hac

Adulatur ply. veſpaſia no.

proceres ire romani: hac nunc cęleſti paſſu cū liberis ſuis vadit maximus oīs ęui rector Veſpaſian⁹ Auguſtus feſſis rebus ſubueniēs. Hic eſt vetuſtiſſimus referēdi benemerētibus gratiā mos: vt tales numinibus aſcribāt. Quippe & oīm aliorū noīa deorū & q̄ ſupra ſyderum rettuli ex hoīm nata ſunt meritis. Iouez quidē aut mercuriū/aliterue alios inter ſe vocari: & eē cęleſtis nomē culturę quis non interpretatione naturę fateatur: Irridēdū vero agere curā rerū humanarū illud quicquid ē ſummū. An ne tā triſti atq; multiplici miniſterio nō pollui credamus/dubitemuſue? Vix ꝓpe ē iudicare vtrū magis conducat generi humano quādo alijs nullus eſt deorū reſpectus: alijs pudendus: externis famulantur ſacris: ac dygitis deos geſtant: & monſtra quoq; qux colunt dānant: & excogitāt cibos: imperia dira in ipſos ne ſomno quidem quieto irrogant. Non matrimonia: nō liberos: non deni q; quic q̄ aliud niſi iubentibus ſacris diligunt. Alij in ipſo capitolio fallunt: ac fulminantem peierant iouem et hos iuuant ſcelera: illos ſacra pœnis agunt: Inuenit tamen inter has vtraſ q; ſententias medium ſibi ipſa mortalitas numen: quo minus etiam plana de deo cōiectatio eſſet. Toto quippe mundo & locis omnibus: omnibuſ q; horis hominū vocibus fortuna ſola iuocatur: & vna nominatur: vna accuſatur: vna agitur res: vna cogitatur: ſola laudatur: ſola arguitur: & cū cōuitijs colitur: volubiliſ q; a plę riſ q; vero: & cæca etiā exiſtimata: vaga incōſtans: incerta: varia/indignorū q; fautrix: huic oīa expenſa: huic oīa feruntur accepta: & in tota ratione mortaliū ſola vtrā q; paginā facit. Adeo q; obnoxię ſumus fortis: vt ſors ipſa ꝓ deo ſit: qua deus ꝓbatur incertus. Pars alia & hanc pellit: aſtro q; ſuo euēt⁹ aſſignat: & naſcēdi legibus/ſemel q; in omnes futuros vn q̄ deo decretū. In reliquū vero ocium datur. Sedere cœpit ſententia hęc/pariter q; & eruditū vulgus & rude in eā curſu vadit. Ecce fulgurū monitus oraculorum pręſcita/aruſpicū pręđicta: atq; etiā parua dictu in augurijs ſternutamēta & offenſiones pedum. Diuus Auguſtus læuū ꝑdidit ſibi calceū prępoſtere inductum/quo die ſeditione militari ꝓpe afflictus eſt. Quę ſingula improuidā mortalitatē inuoluunt: ſolum vt iter iſta vel certum ſit nihil eſſe certi: nec miſerius quic q̄ homine aut ſuperbius. Cęteris quippe animantium ſola victus cura eſt. In quo ſponte naturę benignitas ſufficit: vno quidem vel pręferenda cunctis bonis: ꝙ de gloria: de pecunia: ambitione/ſuper q; de morte non cogitant Verum in his deos agere curam reruz humanarum credi ex vſu vitę eſt: pœnaſ q; maleficijs aliquando feras occupato deo in tanta mole: nū q̄ autem irritas eſſe. Nec ideo proximum illi genitum hominez: vt vilitate iuxta beluas eſſet. Imperfectę vero in homine naturę: pręcipua ſolatia: ne deum quidem poſſe oīa. Nam q; nec ſibi poteſt mortem conſciſcere: ſi velit: quod homini dedit: optimū in tātis vitę pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos: ne facere vt qui vixit non vixerit: qui honores geſſit: non geſſerit: Nullum q; habere in ꝑterita ius pręter q̄ obliuionis. Atq; (vt facetis quoq; argumentis ſocietas hæc cum

Hic epicuri orū via tāgit̃ Variorū eſſe diuerſa numina. Fortuna numen mediuz ab omnibus inuocata. Fortunę deſcriptio. Collitur vel tollitur.

ꝙ omia forti aſtringātur: ſit q; īcertus deus. Inductum vel indictuz. Pecudū naturæ ꝓuidētia.

Nam ſi pn̄s malū non ſerant futurū non euadēt.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0044-8

deo copuletur)vt bis dena:viginti non ſint:ac multa ſimiliter efficere non poſſe.Per quę declaratur haud dubiæ naturæ potentiam/id quoqꝫ eſſe quod deum vocamus.In hęc diuertiſſe non fuerit alienum propter vulgatam aſſidue queſtionem de deo.

❡De Natura Syderum Errantium. CA.VIII.

Carpitur vulgi opinio.

HInc redeamus ad reliqua naturę ſydera quę affixa diximus mundo:non illa vt exiſtimat vulgus ſingulis attributa nobis:& clara diuitibus:minora pauperibꝰ:obſcura defectis:& pro ſorte cuiuſqꝫ lucẽtia ad munera mortalibus.Quia nec cũ ſuo q̄qꝫ hoīe orta moriũtur nec aliquẽ extingui decidua ſignificant.Nõ tanta cęlo ſocietas nobiſcum eſt:vt noſtro fato mortalis ſit ille quoqꝫ ſyderum fulgor.Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantia reddunt.Cum decidere creduntur:vt apud nos quoqꝫ id luminibus accenſis liquore olei notamꝰ accidere:Cęterum æterna eſt cęleſtibus natura intexẽtibus mundum intextuqꝫ cõcretis. Potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens:quę propter effectus claritatemqꝫ & magnitudineꝫ in tanta ſubtilitate noſci potuerunt:ſicut ſuo demonſtrabimus loco.Circulorũ quoqꝫ cæli rõ in terræ mẽtione aptius dicetur:quãdo ad eã pertinet tota ſigniferi modulatio inuentionibus nõ dilatis. Obliquitatẽ eius ĩtellexiſſe:hoc eſt rerum fores apperuiſſe.Anaximãder Mileſius tradit̃ primꝰ olympiade.lviij.Signa deinde in eo Cleoſtratus:& primũ arietis ac ſagitarij.Sphęrã ipaꝫ añ multo athlas Nunc relicto ipſius mũdi corpore reliqua inter cęlũ terraſqꝫ tractẽtur. Sũmum eẽ qđ vocant Saturni ſydus:ideoqꝫ minimũ videri:& maximo ambire circulo:ac.xxx.anno ad breuiſſima ſedis ſuę principia regredi certum eſt.Oĩm autem errantium ſyderũ meatus interqꝫ ea ſolis & lunę cõtrariũ mundo egere curſum:id eſt læuum:ſemper illo in dextrã præcipiti:& q̃uis aſſidua conuerſione immenſæ celeritatis attollantur ab eo:rapiaturqꝫ in occaſuꝫ:aduerſo tamen ire motu: per ſuos quęque paſſus ita ferri:ne conuolutus aer eandem in partem æterna mundi vertigine ignauo globo torpeat:ſed findatur aduerſo ſyderum verbere diſcretus & digeſtus.Saturni autem ſydus gelidæ ac rigentis eſſe naturæ:multoqꝫ ex eo inferiorẽ iouis circulum:& ideo motu celeriore duo denis circumagi annis.Tertium Martis:quod quidam Herculis vocant:ignea ardentis ſolis vicinitate binis fere annis cõuerti Ideoqꝫ huius ardore nimio & rigore Saturni interiectum ambobus ex vtraqꝫ temperari iouem:ſalutareqꝫ fieri deum.Inde ſolis meatum eſſe partium quidẽ trecẽtarũ.lx.Sed vt obſeruatio vmbrarũ eiꝰ redeat ad notas quinos annis dies adijci:ſuperqꝫ quartam parteꝫ diei.Quã ob cãm quinto annovnꝰ intercalaris dies aditur:vt tẽporuꝫ rõ facilius ſolis itineri congruat.Infra ſolem ambit ingens ſydus appellatum Veneris:alterno meatu vagum:ipſiſqꝫ cognominibus æmulum ſolis & lunę:p̄ueniẽs qppe & ante matutinum exoriẽs:luciferi nomen accipit:vt ſol alter:dieqꝫ maturans.Contra ob occaſu refulgens nuncupatur veſper:vt ꝓrogans lucem:vicemqꝫ lunæ reddẽs.Quam naturã eius Pythagoras Samius primus deprehẽdit olympiade circiter .xlij.qui fuit vrbis Romę ãnus.clxij.Largiori magnitudine extra cuncta alia ſydera:eſt claritatis quidẽ tãtæ vt vnius huius ſtellæ radijs vmbrę reddãtur.Itaqꝫ & in magno nominum ambitu eſt.Alij enim iunonis:alij Iſidis: alij martis deũ appellare. Huius natura cuncta generãtur in terris.Nãqꝫ in alterutro exortu genitali rore conſpergens non terræ modo cõceptus implet:verũ animãtium quoqꝫ omnium ſtimulat.Signiferi autem ambitũ peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus:ab ſole nunq̃ abſiſtẽs partibus ſex atqꝫ quadraginta longius(vt Timeo placet)Simili ratione ſed nequaq̃ magnitudine ſcilicet aut vi proximum illi Mercurij ſydus a quibuſdam appellatum Apollinis inferiore circulo fertur.ix.diebus ociore ambitu mõ ante ſolis exortum:modo poſt occaſum ſplẽdẽs:nũq̃ ab eo.xxij.partibus remotior:vt Cteſias & Soſigenes docẽt ideo & peculiaris horum ſyderum ſtatio eſt:neqꝫ cõmunis cum ſupradictis.Nãqꝫ ea et quarta parte cœli a ſole abſeſſe & tertia?& aduerſa ſoli ſæpe cernũtur:maioreſqꝫ alijs habent cũcta plenę cõuerſionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

Anaximander mileſius
Cleoſtratus.
Athlis.
Syderum natura ſupiorũ
Martis ſydꝰ alias ferculis
Solis meatꝰ.
Dies intercalaris biſſextus dictus.
Veneris ſidꝰ
Pythagoras
aĩaduertere.
Venis omĩa fecundat.
Mercurij ſydus alias appolinis.

❡De Lunæ Natura. CA.IX.

SEd omnium admirationẽ vincit nouiſſimum ſydus terriſqꝫ familiariſſimũ:& in tenebrarũ remedium ab natura repertum lunæ.Multiformi hęc ambage torſit ingenia contẽplãtiũ. & proximũ ignorari ſydus maxime indignantium:creſcens ſemper aut ſeneſcens.Et modo curuata in cornua:modo æqua ꝓportione diuiſa:modo ſinuata in orbẽ:maculoſa:eodemqꝫ ſubito prænitẽs:immẽſa orbe pleno:ac repente nulla:alias pernox:alias ſera:& parte diei ſolis lucẽ adiuuans:deficiẽs.& in defectu tñ conſpicua.Quæ mẽſis exitu latet cũ laborare nõ creditur. Iam vero humilis & excelſa:& ne id quidẽ vno modo:ſed alias admota cęlo:alias cõtigua mõtibꝰ: nunc in aquilonẽ eleta:nunc in auſtros deiecta.Quę ſingula in eam deprehendit nominum primus Endymion.& ob id amore eius captus fama traditu.Non ſumus profecto grati erga eos qui labore

Endymion filiꝰ lunę varios dephendit curſus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0045-4 DFG

curaq; lucem nobis aperuere.in hac luce mira quoq; humani ingenij peſte ſanguinẽ & cędes cõderẽ
annalibus iuuat:vt ſcelera hominum naſcanẽ mundi ipſius ignaris.Proxima ergo cardini:ideoq; mi
nimo ambitu vicenis diebus/ſeptenisq;/& tertia diei parte pagit ſpatia eadẽ:quę ſaturni ſydus altiſſi
mum.xxx.(vt dictũ eſt)annis.Dein remorata in coitu ſolis biduo cũ tardiſſime a triceſima luce rur
ſus ad eaſdẽ vices exit.Haud ſcio an omniũ quę in cęlo pręnoſci potuerũt magiſtra in.xij.ſpatia mẽ
ſium oportere diuidi annum:quãdo ipſum totiens ſolem redeundo ad principia conſequitur. Solis
fulgore eam vt reliqua ſydera tegi:ſiquidẽ in totũ mutuata ab eo luce fulgere:qualẽ in repercuſſu
aquę violare conſpicimus:ideo molliore & imperfecta vi ſoluere tantum humorẽ atq; etiam augere
quẽ ſolis radij abſumãt.ideo & inæquali lumine aſpici:quia exaduerſo demũ plæna reliqs diebus tã-
tum ex ſe terris oſtendat:quãtum ex ſole ipſa concipiat.in coitu quidem non cerni:quoniam hauſtũ
omnem lucis auerſa illo regerat:vnde acceperit.Sydera vero haud dubie humore terreno paſci:quia

Vñ lunę ma cula ꝓuẽiat.

orbe dimidio nõnunq̃ maculoſa cernatur:ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriẽdum vltra iuſta vi.
Maculas enim nõ aliud eſſe q̃ terrę raptas cum humore ſordes.

De Defectu Solis Et Lunæ Et de nocte. CA.X.

DEfectus autem ſuos/& ſolis rem in tota contẽplatiõe naturæ maxime mirã & oſtẽto ſimi
lem eorum magnitudinũ/vmbręq; indices exiſtere.Quippe manifeſtũ eſt ſolẽ interuẽtu lu-
næ occultari:lunãq; terræ obiectu:ac vices reddi:eoſdẽ ſolis radios luna iterpoſitu ſuo au
ferente terrę:terraq; lunæ.Hac vero ſubeunte repẽtinas obduci tenebras:rurſumq; illius

Nox terrę vmbra.

vmbra ſydus hebetari.Neq; aliud eſſe noctẽ q̃ terrę vmbrã.Figurã aũt vmbrę ſimilẽ metę ac turbini

Turbo iuerſus Pyramidem efficit.

inuerſo:quãdo mucrone tantũ ingruat:neq; lunæ excedat altitudinem:qm̃ nullũ aliud ſydus eodem
modo obſcuretur:& talis figura ſemper in mucronẽ deficiat.Spatio quidem conſumi vmbras/idico
ſunt volucrum p̃alti volatus.Ergo confinium illis eſt aeris terminus/initiũq; ætheris. Supra lunã pu
ra oĩa/ac diuturnę lucis plęna.A nobis aũt per noctẽ cernuntur ſydera vt reliqua lumina & tenebris.
Et ꝓpter has cauſas nocturno tẽpore deficit luna.Stati aũt atq; mẽſtrui nõ ſunt vtriq; defect⁹ ꝓpter
obliquitatẽ ſigniferi:lunæq; multiuagos(vt dictũ eſt)flexus:non ſemꝑ in ſcrupulis partiũ cõgruente
ſyderum motu.

De Syderum magnitudine. CA.XI.

HAec ratio mortales animos ſubducit in cęlum/ac velut inde contẽplãtibus triũ maximarum
rerum naturę partium magnitudinẽ detegit. Nõ poſſet quippe totus ſol adimi terris iter

Terra luna minor.

cedente luna:ſi terra maior eſſet q̃ luna.Certior ex vtraq; vaſtis ſolis aperitur:vt nõ ſit ne
ceſſe amplitudinem eius oculorum argumẽtis atq; coniectura animi ſcrutari.Immenſum eẽ
conſtat:quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum millia vmbras partibus iaciat in
terualis:tanq̃ toto ſpatio medius.Et quia per equinoctium omnibus in meridiana plaga habitãtib⁹
ſimul fiat a vertice.Item quia circa ſolſtitialẽ circulum habitantiũ meridie ad ſeptẽtrionẽ vmbrę ca
dant:ortu vero ad occaſum:q̃ fieri nullo modo poſſent: niſi multo eſſet maior q̃ terra:& q; montẽ idã
exoriens latitudine exuperat dextra/læuaq; large amplectẽs: præſertim diſcretus tanto interuallo.

Ida mons. phrigię.

Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat: ſicut terræ paruitatẽ ipa deficiẽs.
Namq; cum ſint tres vmbrarũ figuræ:cõſtetq; ſi par lumini ſit materia:quę iactat vmbram:colũnæ
effigie iaci:nec habere finem.Si vero maior materia:q̃ lumẽ turbinis recti:vt ſit imum eius anguſtiſſi

Tres vmbrarum figuræ.

mũ:& ſimili mõ infinita longitudo.Si minor materia q̃ lux:metæ exiſtere effigiẽ in cacuminis fine de
ſinentem:talemq; cerni vmbram deficiẽte luna palam fit:vt nulla amplius relinquatur dubitatio ſu
perari magnitudinem terram.Id quidem & tacitis ipſius naturæ idicijs.Cur enĩ partitis vicibus an-
ni brumalis abſcedit?vt noctium opacitate terras reficiat:exuſturus haud dubie:& ſi quoq; exurẽs
quadam in parte tanta magnitudo eius eſt.

Quæ Quis Inuenerit In Obſeruatione Cęleſti. CA.XII.

Sulpitius gallus.

ET rationem quidẽ defectus vtriuſq; primus romani generis in vulgus extulit Sulpiti⁹ Gal
lus:qui conſ.cum.M.Marcello fuit.ſed tũ tribunus militum ſollicitudine exercitu libera-
to:pridie q̃ Perſes rex ſuperatus a Paulo eſt:in cõcione ab imperatore ꝓductus ad p̃cinẽ
dam eclipſim:mox & compoſito volumine. Apud græcos autẽ inueſtigauit primus oĩm

Thales mileſius.

Thales Mileſius olympiadis.xlviij.anno quarto:p̃dicto ſolis defectu q ſub Aſtyage rege fact⁹ eſt vr
bis cõditæ anno.clxx.Poſt eos vtriuſq; ſyderis curſum in ſexcẽtos ãnos p̃cinuit Hipparcus mẽſes gẽ-
tium dieſq; & horas:ac ſitus locorũ:& vicos populorũ cõplexus æuo teſte haud alio modo q̃ cõſilio
rũ naturæ particeps.Viri ingẽtes ſupraq; mortalium naturã tãtorum numinũ lege dep̃henſa:& miſera
hoim mente abſoluta in defectibus ſtellarum ſcelera aut mortẽ aliquã ſyderũ pauentes.Quo in me
tu fuiſſe Sterſichori & pindari vatum ſublimia ora palã eſt deliquio ſolis:& in luna veneficia arguẽte

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0046-0

mortalitate:& ob id crepitu diſſono auxiliante.Quo pauore ignarus cauſæ Niceas athenienſiũ im
peratorveritus claſſem portu educere:opes eorum afflixit.Macti ingenio & cœli interpretes/rerũq
naturę capaces argumẽti imperatores quos deos homineſq viciſtis.Quis enim hęc cernens & ſta-
tos ſyderum(quoniam ita placuit appellare)labores non ſuę neceſſitati mortalis gemitus ignoſcat.
Nunc confeſſa de iiſdem breuiter atq capitulatim attingam:ratione admoduꝫ neceſſariis locis ſtri-
ctumq reddita.Nam neq ĩſtituti operis talis argumẽtatio eſt/neq omniũ rerum afferri poſſe cauſas
minus mirum eſt:q̃ conſtare in aliquibus.

⸿De Defectibus. CA.XIII

DEfectus.ccxxij.mẽſibus redire in ſuos orbes certũ eſt.Soliſq defectum nõ niſi nouiſſima:
primaue fieri luna:quod vocant coitũ. Lunę autem nõ niſi plęna:ſempq citra q̃ proxime
fuerit.omnibus autẽ annis fieri vtriuſq ſyderis defectus ſtatis diebus oriſq ſub terra.Nec
tñ cum fiant ſuperne vbiq cerni:aliquando ꝓpter nubila:ſępius globo terre obſtante cõ-
uexitatibus mundi.Intra ducẽtos annos Hipparchi ſagacitate cõpertum eſt & lunę defectũ aliquã
do quinto menſe a priore fieri:ſolis vero ſeptimo.Eandeꝫ bis triginta diebus ſupra terras occultari:
ſed ab aliis atq aliis hoc cerni:quæq ſunt in hoc miraculo maxime mira:cũ conueniat vmbra terræ
lunam hebetari:nunc ab occaſus parte hoc ei accidere nunc ab exortus.Et quanã ratione cũ ſolis ex
ortu vmbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat ſemel iã acciderit:vt in occaſu luna deficeret vtroq
ſuper terram conſpicuo ſydere.Nam vt in duodecim diebus vtrũq ſydus quęreretur:& noſtro ęuo
accidit imperatoribus Veſpaſianis parte.iij.filio iterum conſ.

⸿De Lunę Motu. CA.XIIII.

VNam ſemper auerſis a ſole cornibꝰ ſi creſcat ortus ſpectare:ſi minuatur occaſus haud du
biũ eſt.Lucere dodrantis ſemũtias horarũ ab ſecũda adiicientẽ vſq ad plęnũ orbẽ/detra-
hentẽq in diminutionẽ:intra.xiiij.aũt partes ſolis ſemper occultam eſſe. Quo argumẽto
amplior errantium ſtellarum q̃ lunæ magnitudo coligitur:qñ ille & a ſeptenis interdũ par
tibus emergant.Sed altitudo cogit minoris videri:ſicut affixas cęlo ſolis fulgore interdiu nõ cerni: Animaduerte.
cũ ęque die/ac noctu luceant:idq manifeſtus fiat defectibus ſolis:& ꝑaltis puteis.

⸿Errantium Motus & Luminum Canonica. CA.XV

ERrantium aũt tres quas ſupra ſolem dicimus ſitas occultantur meantes cum eo.Exoriun
tur vero matutino diſcedentes partibus nunq̃ amplius vndenis. Poſtea radiorum eius cõ
tractu teguntur:& in triquetro a partibus.cxx.ſtationes matutinas faciunt.quæ & primę
vocãtur.Mox in aduerſo a partibus.clxxx.exortus veſpertinos. Item in.cxx.ab alio la-
tere appropinquante ſtationes veſpertinas:quas & ſecundas vocant:donec aſſecutus in partibꝰ duo
denis occulte illas:qui veſpertini occaſus appellantur.Martis ſtella vt ꝓpior etiam ex quadrato ſen
tit radios ab.lxxxx.partibus vnde & nomen accepit.Is motus primus & ſecundus nonagenarius di
ctus ab vtroq exortu.Eadeꝫ ſtationalis ſenis menſibus commoratur inſignis:alioquin bimeſtris cũ
cæterę vtraq ſtatione quaternos menſes nõ impleant.Inferiores autem duæ occultãtur in coitu veſ
pertino ſimili modo:relictoq ſole totidem in partibus faciunt exortus matutinos:atq a longiſſimis
diſtantiæ ſuæ metis ſolem inſequũtur:adeptæq occaſum matutino conduntur ac prætereunt:mox
eodem interuallo veſperi exoriuntur vſq ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad ſo
lem:& occaſu veſpertino deliteſcunt.Veneris ſtella & ſtationes duas matutinam veſpertinamq ab
vtroq exortu facit a lõgiſſimis diſtantiæ ſuæ finibus. Mercurij ſtationes breuiore momento q̃ vt de
pręhendi poſſit.Hęc eſt luminum occultationumq ratio perplexiore motu:multiſq inuoluta mira Stellarum
culis.Siquidem magnitudines ſuas:& colores mutant:& eadem ad ſeptentrionem accedunt:abeũt ſtationes.
q ad auſtrum:terriſq ꝓpiores aut cęlo repente cernuntur.In quibus aliter multa q̃ priores traditu
ri fatemur:ea quoq illoruꝫ eſſe muneris:qui primi quærendi vias demonſtrauerunt. Modo ne quis
deſperet ſęcula profitere ſemper pluribus de cauſis hæc omnia accidunt.Prima circulorum ẽ:quos Abſides
græci αψιδασ in ſtellis vocant:etenim græcis vtendũ erit vocabulis.Sunt autem hi ſui cuiq earũ: circuli.
aliiq q̃ mũdo:quoniam terra a verticibus duobus:quos appellauerunt polos centrum cœli necnon
ſigniferi oblique inter eos ſiti.Omnia autem hæc cõſtat ratione circini ſemper indubitata. Ergo ab
alio cuiq centro abſides ſuæ exurgunt.Ideoq diuerſos habent orbes/motuſq diſſimiles: quoniam
interiores abſidas neceſſe eſt breuiores eſſe.

⸿Quare Eadem Alias Altiora:alias inferiora videantur. CA.XVI.

IGitur a terræ centro abſides altiſſimę ſunt:Saturno in ſcorpiõe. Iouiũ virgine:Marti i leo
ne:Soli in geminis:Veneri in ſagittario:Mercurio in capricorno:Mediis oĩm partibꝰ.Et

econtratio ad terræ centrum humilimæ atq; ꝓxime. Sic fit vt tardius moueri videantur: cum altiſſi
mo ambitu feruntur. Non quia accelerẽt tarde tuę naturales motus qui certi ac ſinguli ſunt illis: ſed
quia deductas ab ſumma apſide lineas coartari ad cẽtruz neceſſe eſt: ſicut in rotis radios. Idemq; mo
tus alias maior: alias minor: centri propinquitate ſentitur. Altera ſublimitatum cauſa, quoniaz a ſuo
centro apſidas altiſſimas habent in alijs ſignis. Saturnus in libræ parte viceſima. Iupiter cancri. xv.

Errãtes ſtel- lę p ſignifeꝝ vagãtur cir.

Mars capricorni. xxviij. ſol arietis. xxix. Venus piſciũ. xvi. Mercurius virginis. xv. Luna tauri. iiij. Ter
tia altitudinum ratio cęli mẽſura non circuli intelligitur: ſubire eas aut deſcẽdere per ꝓfundũ aeris
oculis exiſtimantibus. Huic connexa latitudinum ſigniferi/obliquitatiſq; cauſa eſt. Per hũc ſtellę q̄s
diximus errantes ferũtur. Nec aliud habitatur in terris q̄ qđ illi ſubiacet. Reliqua a polis ſqualẽt. Ve
neris tantum ſtella excedit eum binis partibus. Quæ cauſa intelligitur efficere vt quędã m animalia
& in deſertis mundi naſcantur. Luna quoq; per totam latitudinẽ eius vagatur: ſed oĩno nõ excedens
eum ab iJs. Mercurij ſtella laxiſſime: vt tamẽ e duodenis partibus (tot enim ſunt latitudines) non am
plius octonas pererret: neq; has æqualiter. Sz duas medio eius: & ſupra. iiij. infra duas. Sol deinde me
dio fertur inter duas partes flexuoſo draconum meatu inæqualis. Martis ſtella quattuor medias Io
uis mediã & ſuper eã duas. Saturni duas vt ſol. Hęc erit latitudinum ratio ad auſtrum deſcendentiũ
aut aquilonẽ ſubeuntium. Hac cõſtare & tertiã illã a terra ſubeũtium in cęlum. Et pariter ſcãdi eam
quoq; exiſtimauere plęriq; falſo. Qui vt coarguãtur aperiẽda eſt ſubtilitas immẽſa: & oĩs eas cõple
xa cauſas. Conuenit ſtellas in occaſu veſpertino ꝓximas eẽ terræ & latitudine & altitudine exortuſq;
matutinos in initio cuiuſq; fieri. Sationes in medijs latitudinũ articulis: quę vocãt cleptica· ꝓinde cõ
feſſum eſt motum augeri: q̄diu in vicino ſint terræ: cum abſcedãt in altitudinẽ minui. Quę ratio lunę
ſublimitatibus maxime approbatur. Aequę nõ eſt dubiũ in exortibus matutinis etiã numerũ auge-
ri: atq; a ſtationibus primis tres ſuperiores diminui vſq; ad ſtationes ſecundas. Quæ cum ita ſint: ma
nifeſtum erit ab exortu matutino latitudines ſcandi: quoniam in eo primum habitu incipiant parti⁹
adijci motus. In ſtationibus vero primis & altitudine ſubire: quoniam tum primum incipiãt detrahi
numeri: ſtelleq; retroire. Cuius rei rõ priuatim reddenda eſt. Percuſſę in qua diximus parte & trian
gulo ſolis radio inhibentur rectũ agere curſum: & ignea vi leuãtur in ſublime. Hoc nõ protinus ĩtelli
gi poteſt viſu noſtro: ideoq; exiſtimãtur ſtare: vnde & nomẽ accepit ſtatio. Progreditur deinde eiuſ
dẽ radij violẽtia: & retroire cogit vapor repercuſſus. Multo id magis in veſptino earũ exortu toto ſo

Cur ſtatiões appellatiuo.

le aduerſo: cũ in ſummas apſidas expellũtur: minimeq; cernũtur: q̄m altiſſime abſunt: & minimo fe-
runtur motu: tanto minore cum hoc in altiſſimis abſidum euenit ſignis. Ab exortu veſpertino latitu
do deſcẽditur partius iam ſe minuẽte motu: non tamẽ ante ſtationes ſecundas augente cũ & altitudo
deſcẽditur ſuperueniẽte ab alio latere radio: eadẽq; vi rurſus ad terras deprimẽte: q̄ ſubtulerit in cœ
lum ex priore triquetro. Tãtum intereſt ſubeãt ne radij an ſuperueniãt. Multoq; eadẽ magis in veſp
tino occaſu accidunt. Hęc eſt ſuperioꝝ ſtelllaꝝ ratio. Difficilior reliquaꝝ: & a nullo ãte nos reddita

¶ Catholica Syderum errantium. CA. XVII.

PRimum igitur dicatur cum ſint diuerſæ ſtellæ: Cur Veneris ſtella nunq̄ lõgius. xlvij. parti
bus Mercurius. xx. a ſole abſcedant. Sæpe citra eas ad ſolem reciprocent. Conuerſas ha-
bent vtręq; apſidas: vt infra ſolem ſitæ: tantumq; circulis earum ſub terra eſt: quantum ſu
pernæ prædictarũ: & ideo nõ poſſunt abeſſe amplius: quoniam curuatura apſidum ibi nõ
habet longitudinem maiorem. Ergo vtraq; ſimili ratione admodum ſtatuunt apſidum ſuarum mar

Ad vel ſed.

gines: ac ſpatia longitudinis latitudinum euagatione penſant. At enim cur nõ ſemper ad. xlvi. & ad
partes. xx. perueniunt? immo vero. Sed ratio canonica fallit. Namq; apparet apſidas quoq; earũ mo
ueri: ꝙ nunq̄ tranſeant ſolem. Itaq; cum in partem ipſam eius incidere margines alterutro latere: tũ
& ſtellę ad longiſſima ſua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem par
tibus: & ipſę ocius redire creduntur: cum ſit illa ſemper vtriq; extremitas ſumma. Hinc & ratio mo-
tuum conuerſa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occaſu veſpertino: hę tardiſſime
Illæ a terra altiſſime abſunt: cum tardiſſime mouentur: hæ cum ociſſime. Quia ſicut in illis propin-

Motuum diuerſitas.

quitas centri accelerat: ita in iJs extremitas circuli· Illę ab exortu matutino minuere celeritatem ĩci
piunt: hæ vero augere. Illæ retro curſum agunt a ſtatione matutina vſq; ad veſpertinam. Veneris a
veſpertina vſq; ad matutinã. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem ſcandere. Altitudinem
vero ac ſolem inſequi a ſtatione matutina ociſſima in occaſu matutino & altiſſima. Digredi autem la
titudine: motumq; minuere ab exortu matutino retro quidem ire: ſimulq; altitudine digredi a ſtatio
ne veſpertina. Mercurij rurſus ſtella vtroq; modo ſcandere ab exortu matutino: digredi vero latitu-
dine a veſpertino: conſecutoq; ſole ad. xv. partium interuallum cõſiſtit. quadriduo prope immobilis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0048-2
DFG

Mox ab altitudine deſcendit:retroq; graditur ab occaſu veſpertino vſq; ad exortum matutinum. Tantumq; hęc & luna totidem diebus quot ſubiere deſcēdunt. Veneris quindecies & pluribus ſubit Rurſus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta eſt naturæ varietas. Sed ratio euidens. Nam quę in vaporem ſolis nitūtur:etiam deſcendunt egre. Multa promi amplius circa hæc poſſunt ſecreta naturæ/legeſq;:quibus ipa ſeruiat:exempli gratia. In Martis ſydere cuius eſt maxime inobſeruabilis curſus nunq̄ id ſtationē facere. Iouis ſydere triquetro raro admodum ſexaginta partibus diſcreto. Qui numerus ſexangulas mundi efficit formas. Nec exortus niſi in duobus ſignis tantum cancri & leonis ſimul edere. Mercurij vero ſydus in piſcibus exortus veſpertinos raros facere:crebertime in virgine. In libra matutinos. Item matutinos in aquario:rariſſimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. in cancro vero non citra.xxv.partem. Luna bis coitum cū ſole in nullo alio ſigno facere q̄ geminis. Non coire aliquando in ſagittario tantū. Nouiſſimam vero primamq; eadem die vel nocte nullo alio in ſigno q̄ ariete cōſpici:id quoq; paucis mortalium contingit. Et inde fabula cernendi lynceo. Non comparere in cęlo Saturni ſydus/& Martis cū plurimum diebus.clxx. Iouis.xxxvi.aut cū minimum denis detractis diebus. Veneris.lxxix.aut cum minimum.lij. Mercurij.xiij.aut cum plurimum.xvij.

Varietas ſignorū ſyderū exortus mutant.

¶Quæ ratio colores eorum mutet. CA.XVIII.

COlores ratio altitudinem temperat:ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt: in quarum aera venere ſubeundo:tingitq; appropinquantes vtralibet alieni meatus circulus. Frigidior in palorem. Ardentior in ruborem. Ventoſus in horrorem. Sol atq; commiſſuræ abſidum/extremæq; orbitę a terra in obſcuritatem. Suus quidem cuiq; color eſt. Saturno candidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Veſperi refulgens. Mercurio radiās. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens. poſtea radians. His cauſis connexo viſu & earum quę cœlo cōtinentur. Namq; modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes lunę placida nocte leniter illuſtrāte eas Modo raritas vt fugiſſe miremur plenilunio abſcondente:aut cum ſolis ſupraue dictarum radij viſus perſtrinxere noſtros. Et ipſa aūt luna ingruentium ſolis radiorum haud dubie differentias ſe ntit hebetante cætera.inflexos mundi conuexitate eos:præterq̄ vbi recti angulorum competūt ictus. Itaq; in quadrato ſolis diuidua eſt:in triquetro ſemiambitur orbe:impletur autem in aduerſo:rurſuſq; minuens eaſdem effigies paribus edit interuallis:ſimili ratione qua ſupra ſolem tria ſydera.

Septem planetarum colores. earū vel inerunt ijs.

Lunę auctus

¶Solis motus & dierum inęqualitatis ratio. CA.XIX.

SOl autem ipſę quattuor differentias habet bis æquata nocte diei vere & autumno:& in cētrum incidens terræ octauis in partibus arietis/ac libræ. Bis permutatis ſpatijs in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis vero ſolſtitio totidem in partibus cancri. Inęqualitatis cauſa obliquitas eſt ſigniferi:cum pars æqua mūdi ſuper ſubterq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna longiore tractu tenent lucē:quæ vero obliqua ociore tranſeunt ſpatio.

Aīaduerte.

¶Quare Ioui Fulmina aſſignentur. CA.XX

PAtet plerōſq; magna cœli affectione compertum a principibus doctrinæ viris ſupernorū trium ſyderum ignes eſſe:qui decidui ad terras fulminum nomen habeant. Sed maxime ex iſs medio loco ſiti:fortaſſis quoniam contagiū nimij humoris ex ſuperiore circulo:atq; ardoris ex ſubiecto per hūc modum egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo vt e flagrante ligno carbo cum crepitu:ſic a ſydere cœleſtis ignis expuitur præſcita ſecum afferēs:ne abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Idq; maxima turbato fit aere:quia collectus humor abundantiam ſtimulat:vt quia turbatur/quodam/ceu grauidi ſyderis partu.

Analogia.

¶Interualla Syderum. CA.XXI.

INnteruallaquoq; ſyderum a terra multi indagare tentauerunt. Et ſolem abeſſe a luna vndeuiginti partes:quantum lunam ipſam a terra prodiderunt. Pythagoras vero,vir ſagacis animi a terra ad lunam.cxxv.milia ſtadiorum eſſe collegit. Ab ea vſq; ad ſolem duplū. Inde ad duodecim ſigna triplicatum. In qua ſententia Gallus Sulpitius noſter fuit.

Pythagoras ſyderū interualla collegit

¶De ſyderum muſica. CA.XXII

SEd Pythagoras interdum ex muſica ratione appelat tonum:quātum abſit a terra luna. Ab ea ad Mercurium ſpatij eius dimidiū. & ab eo ad Venerē. A qua ad ſolē ſeſquiplum. A ſole ad Martem tonum.i.quantum ad lunā a terra. Ab eo ad Iouē dimidiū. & ab eo ad Saturnum dimidium:& in ſeſquiplum ad ſigniferum.ita ſeptē tonos effici:quā diapaſon harmoniam vocant:hoc eſt vniuerſitatem concentus. in ea Saturnum Dorio moueri. Mercurinm Phtongo.iouem

Septē vel ſex Septem cęleſtes toni. Diapaſon.

phrygio.& in reliquis ſimilia iocunda magis q̃ neceſſaria ſubtilitate.

De mundi geometria. CA.XXIII

Stadium.
Poſſidonius
Philoſophꝰ.
Geometrica
ratio.

STadium.cxxv.noſtros efficit paſſus:hoc eſt pedes ſexcẽtos.xxv.Poſſidonius non minꝰ.xl. ſtadiorum a terra altitudinem eſſe:in qua nubila ac venti nubeſq; perueniant.Inde purū liquidumq; & imperturbatę lucis aerem.Sed a turbido ad lunam vicies cẽtum ſtadiorũ. Inde ad ſolem quinquies milies.Eo ſpatio fieri vt tã immenſa eius magnitudo nõ exurat terras.Plures aũt nubes non ingentis ſtadijs in altitudinẽ ſubire ꝑdiderunt.Incomperta hæc & inextricabilia:ſed tam ꝑdenda q̃ ſunt ꝑdita.In quis tamen vna ratio geometricę collectionis nunq̃ fallacis poſſit non repudiari:ſi cui libeat altius iſta proſequi.Nec vt menſura(id enim velle pene demẽtis ocij eſt)ſed vt tantum coniectanti animo conſtet ęſtimatio.Nam cum trecentis.lx.& fere ſex partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum per quẽ meat:ſemperq; dimetiens tertiã partem ambitus:& tertiæ paulominus ſeptimam colligat : apparet dempta eius dimidia:quoniam terra centralis interueniat.Sextam vero partem huius immẽſi ſpatij quod circa terram circuli ſolaris animo compręhenditur ineſſe altitudinis ſpatio. Lunæ vero duodecimam:quoniam tanto breuiore q̃ ſol ambitu currit. ita ferri eam in medio ſolis ac terræ. Mirum quo ꝓcedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu.Sicut in ſupradictis occaſionem impudentię ratio largitur:auſiſq; diuinare ſolis ad terram ſpatia.Eadem ad cęlū agunt:quoniam ſit medius ſol:vt protinus mundi quoq; ipſius menſura veniat ad digytos.Quantas enim dimetiens habeat ſeptimas:tãtas habere circulum duo & viceſimas:tanq̃ plane a perpendiculo menſura cęli conſtet.Aegyptia ratio quam Petoſiris & Necepſos oſtendere:ſingulas partes:in lunari circulo(vt dictum eſt)minimo.xxxiij.ſtadijs.paulo amplius patere colligit.In ſaturni ampliſſimo duplum. In ſolis quem medium eſſe diximus vtriuſq; menſuræ dimidium.Quæ computatio plurimum habet pudoris:quoniam ad Saturni circulum addito ſigniferi ipſius interuallo:nec numerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis ſyderibus. CA.XXIIII.

Repentinæ
ſtellæ.

REſtant pauca de mundo.Nãq; & in ipſo cęlo ſtellæ repente naſcuntur plura earũ genera.

De cometis & cęleſtibus prodigijs:natura: et ſitu:& generibus eorum. CA.XXV.

Cometæ
Criniti.
Pogoniæ.
Acontiæ.
Xiphiæ.
Pithetæ.
Ceratiæ
Lampades.
Hippei.

COmetas græci vocant:noſtri crinitas horrentes crine ſanguineo:& comarum modo ĩ verticę hiſpidas:Ijdem pogonias:quibus inferiore ex parte in ſpeciem barbæ longę ꝓmittitur iuba.Acontiæ iaculi modo vibrãtur ociſſimo ſignificatu.Hæc fuit de qua quinto conſulatu ſuo Tyberius imperator Cęſar pręclaro carmine perſcripſit ad hunc diem nouiſſime viſam.Eaſdem breuiores & in mucronẽ faſtigiatas xiphias vocauere:quę ſunt omnium palidiſſimę & quodam gladij nitore:ac ſine vllis radijs:quos chryſeus auro nomine ſimilis:colore autẽ electro raros e margine emittit.Pithetes doliorum cernitur figura in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus ſpeciem habet:qualis fuit cum gręcia apud ſalamina depugnauit.Lampades ardẽtes imitãtur faces.Hippeus equinas iubas celerrimi motus:atq; in orbem circa ſe euntis.Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens:vt vix contueri liceat : ſpecieq; humana dei effigiem in ſe oſtendens.Fiunt & hirti villorum ſpecie & iuba aliqua circũdati.Semel adhuc iubæ effigies mutata in haſta eſt olympiade centeſima octaua:vrbis anno.ccclxxxxviij.Breuiſſimum quo cernerentur ſpatiū ſeptem dierum annotatum eſt:longiſſimum octoginta.Mouentur autem alij errantium modo:alij immobiles hærent. Omnes ferme ſub ipſo ſeptentrione aliqua eius parte non certa:ſed maxime in candida:quę lactei circuli nomen accepit.Ariſtoteles tradit & ſimul plures cerni/nemini compertũ alteri:quod equidem ſciam.Ventos autem ab ijs graues æſtuſq; ſignificari.Fiunt & hybernis mẽſibus & in auſtrino polo:ſed ibi citra vllum iubar.Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis: cui nomen ęui eius rex dedit Typon:ignea ſpecie:ac ſpirę modo intorta viſu quoq; toruo:nec ſtella verius q̃ quidam igneus nodus.Sparguntur aliquando & errantibus ſtellis cęteriſq; crines.Sed cometes nunq̃ in occaſura parte cœli eſt.Terrificum magna ex parte ſydus ac nõ leuiter pyatum:vt ciuili motu Octauio conſule. Iterumq; Pompeij & Cæſaris bello.In noſtro vero æuo circa veneficiū quo Claudius Cæſar imperium reliquit Domitio Neroni:ac deinde principatu eius aſſiduum prope ac ſæuum. Referre arbitrantur in quas partes ſeſe iaculetur:aut cuiꝰ ſtellæ vires accipiat:quaſq; ſimilitudines reddat:& quibus in locis emicet.Tibiarum ſpecie arti muſicæ portendere. Obſcenis autem moribus in verẽdis partibus.Signorum ingenijs & eruditioni ſi triquetram figuram/ quadratamue paribus augulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edant. Venena fundere in capite ſeptemtrionalis:auſtrinæue ſerpentis. Cometes in vno totius orbis loco colitur in templo Romæ:

Notes.
Cometæ ſub
ſeptentrione
Ariſtoteles.
Typon.
Illarũ ſigna.
Cometes romæ colitur.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0050-1

admodū fauſtus Diuo Auguſto iudicatꝰ ab ipſo:qui incipiēte eo apparuit ludis:quos faciebat Ve-
neris genitricis/nō multo poſt obitū patris Cæſaris in collegio ab eo inſtituto.Namq; his verbis id
gaudium prodidit.Iȷs ipſis ludorum meorū diebus ſydus crinitū per ſeptē dies in regione cœli ſub
ſeptētrionibus eſt cōſpectū.Id oriebať circa vndecimā horā diei:clarumq; & oībus terris cōſpicuuȝ
fuit.eo ſigno ſignificari vulgus credidit Cæſaris animā inter deorū immortaliuȝ numina receptam
quo nomine id inſigne ſimulachro capitis eius qđ mox in foro cōſecrauimus adiectū eſt.Hęc ille in
publicū.Interiore gaudio ſibi illum natū ſe ſeq; in eo naſci interprętatus eſt:& vt verū fateamur:ſa
lutare id terris fuit.Sūt qui & hæc ſydera perpetua eſſe credāt:ſuoq; ambitu ire:ſed non niſi relicta
a ſole cerni.Aliȷ vero qui naſci humore fortuito & ignea vi:ideoq; ſolui.

Cometes in fronte ſtatue iuliȷ.
Is dicitur fuiſſe q magos ad xp̄m conducebat.

¶Hipparchus de ſyderibus per exempla hyſtorica:faces:
lampades:trabes:bolides:& caſma cœli. CA.XXVI.

IDem Hipparchus nūq̄ ſatis laudatꝰ:vt quo nemo magis approbauerit cognationē cum
homine ſyderū animaſq; noſtras partē eſſe cœli:nouā ſtellam & aliā in ęuo ſuo genitā de
prehēdit:eiuſq; motu qua die fulſit ad dubitationeȝ eſt adductꝰ:an ne hoc ſæpius fieret/
mouerenturq; & eę quas putamus affixas.Idemq; auſus rem etiā deo improbā annūera
re poſteris ſtellas:ac ſydera ad normā expangere organis excogitatis.per q̄ ſingularꝫ loca atq; ma
gnitudines ſignarēt:vt facile diſcerni poſſet ex eo:nō modo an obirent:naſcerenťq;:ſed oīno aliqua
tranſirēt/mouerenturve.item an creſcerent minuerentq; cœlo in hęreditate cunctis relicto:ſi quiſq̄
qui rationem eam caperet inuentus eſſet:Emicant & faces non niſi cum decidūt viſæ.Qualis Ger-
manico Cæſare gladiatorū ſpectaculū edēte præter ora populi meridiano tranſcurrit.Duo genera
earū.Lampades vocant plane faces.Alterū bolidas:qualē mutinenſibus malis viſum eſt.Diſtant q;
faces veſtigia longa faciūt priore ardēte ꝑte.Bolis vero perpetua ardens lōgiorē trahit limitē.Emi
cant & trabes ſimili modo:quas docos vocant:quales cum lacedęmoniȷ claſſe victi imperiū gręcię
amiſere.Fit & cœli ipſius hyatus quam vocant caſma.

Hipparchus
Normam ex pangere vel nomen expōgere:
Faces.
Lampades
Bolides.
Doci
Caſma
Cœli hyatus

¶De cœli coloribus. CA.XXVII

FIt & ſāguinea ſpe:quo nihil terribiliꝰ mortaliū timori eſt.Incēdiū ad terras cadens inde
Sicut olympiadis centeſimæ ſeptimæ anno tertio cū rex Philippus gręciā quateret.At
qui hęc egō ratis tēporibꝰ naturæ vt cætera arbitror exiſtere:nō vt plęriq; variȷs de cau
ſis quas ingeniorū acumē excogitat.Quippe ingētiū malorū fuere ꝓnūtia.Sed ea accidiſſe nō quia
hæc facta ſunt arbitror:verum hæc ideo facta quia incaſura erant illa raritate aūt Occultam eorum
eſſe rationem:ideoq; non ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci.

Philippus

¶De flamma cęli. CA.XXVIII

CErnuntur & ſtellę cū ſole totis diebus plęrūq;:& circa ſolis orbem ceu ſpe coronę/& ver-
ſicoloris circuli.Qualiter Auguſto Cęſare i prima iuuēta vrbē intrante poſt obitū patris
ad nomen ingens capeſſendum. ¶De coronis cęleſtibus. Ca.xxix.

Auguſtus

EXiſtunt eædem coronę circa lunam & circa nobilia aſtra cœlo quoq; inhęrētia.Circa ſo-
lem arcus apparuit.L.Opimio.iiȷ.Q.Fabio.iȷ.conſ.orbis.L.portio.M.Acilio.

¶De circulis repentinis. Ca.xxx.

CIrculus rubei coloris.L.Iulio.P.Rutilio cōſ.Fiunt ꝓdigioſi & lōgiores ſolis defectusqua
lis occiſo dictatore Cęſare:& Antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

Per annum pallidus ſol

¶Plures ſoles. Ca.xxxȷ.

ET rurſus plures ſoles cernuntur:nec ſupra ipſū:nec infra:ſed ex obliquo nūq̄ iuxta:nec cō
tra terrā:nec noctu:ſed aut oriēte aut occidēte.Semel in meridie cōſpecti in boſphoro ꝓ
dunť:qui a matutino tempore durauerunt in occaſum.Trinos ſoles antiqui ſępiꝰ videre.
Sicut Sp.Poſtumio.Q.Minutio.Q.Martio.M.Porcio.M.Antonio.P.Dolobella & .M.Lepido.
L.Planco conſ.& noſtra ętas vidit/Diuo Claudio principe cōſulatu eius Cornelio.Orſito collega.
Plures ſimul q̄ tres viſi ad hoc ęui nunq̄ produntur.

Trini ſoles

¶Plures lunæ. Ca.xxxiȷ.

LVnæ quoq; trinæ:vt Cn.Domitio.C.F.L.Annio conſ.apparuere:quos plęriq; appella-
uerunt ſoles nocturnos. ¶Dierum lux nocte. Ca.xxxiiȷ.

Trine lunæ

l Vmē de cœlo noctu viſū ē.C.Cecilio.Cn.Papyrio cōſ.& ſępe alias vt diei ſpēs noctu luceret

¶Clipei ardentes. Ca.xxxiiiȷ.

CLypeus ardens ab occaſu ad ortum ſcintillans tranſcurrit ſolis occaſum.L.Valerio.Cn.
Mario con. ¶Oſtentum cœli Ca.xxxv.

Dies nocturnus
Clypeus ardens.

Syntilla.

SIntillam e ſtella cadere: & augeri terrę appropinquantē: ac poſtq̃ in lunę magnitudinē facta ſit illuxiſſe ceu nubilo die. Dein cũ in cœlũ ſe reciperet: lampadē factam ſemel vnq̃ ꝓdit. Cn. Octauio. C. Scribonio cõſ. Vidit hoc Licinius Syllanꝰ ꝓcõſul cũ comitatu ſuo.

¶De diſcurſu ſtellarum. CA.XXXVI.

HIeri videntur & diſcurſus ſtellarũ nunq̃ temere vt nõ ex ea parte truces vẽti cooriantur: & exijs tunc procellæ in mari terriſq;.

¶De ſtellis caſtoribus. CA.XXXVII.

VIdi in nocturnis militũ vigilijs inhęrere pilis ꝓ vallo fulgurũ effigies. eæ & antẽnis nauigantiũ alijſq; nauium partibꝰ ceu vocali quodã ſono inſiſtunt: vt volucres ſedem ex ſede mutãtes. Graues cũ ſolitariæ venere: mergenteſq; nauigia: & ſi in carinæ ima deciderint exurentes. Geminæ aũt ſalutares: & ꝓſperi curſus prænũcię. quarũ aduẽtu fugari diram illam ac minacẽ/appellatãq; Helenã ferũt. Et ob id Polluci & Caſtori id numen aſſignant: eoſq; in mari deos inuocant. Hominũ quoq; capita veſpertinis horis magno pręſagio circũfulgẽt. Oĩa incerta ratione & in naturæ maieſtate abdita.

Caſtor & pollux maris numina.

¶De aere. CA.XXXVIII.

Cœlum Aer.

HActenus de mundo ipſo ſyderibuſq;. Nunc reliqua cœli memorabilia. Nãq; & hoc cœlũ appellauere maiores. Quod alio nomine aera/omne qđ inani ſimile vitalẽ. hunc ſpiritum fundit. Infra lunam hæc ſedes: multoq; inferior. Vt animaduerto propemodũ cõſtare: infinitum ex ſuperiore natura aeris & terręni halitus miſcens vtraq; ſorte confundiẽ. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina. Hinc grandines: & pruinę: hymbres: ꝓcellę: turbines. Hinc pluria mortaliũ mala: & rerum naturę pugna ſecum. Terręna in cœlum tendentia deprimit ſyderum vis. Eademq; quæ ſponte non ſubeant ad ſe trahunt: Decidunt hymbres. Nebulæ ſubeũt: Siccãtur amnes. Ruũt grandines: Torrent radij: & terram in medium vndiq; impellunt. Idẽ infracti reſiliunt: & quæ potuere auferunt ſecum. Vapor ex alto cadit: rurſumq; in altum redit. Venti ingruunt inanes. Ijdẽq; cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum e ſublimi trahit. At ille cõtra nititur. Telluſq; vt inani cęlo ſpiritum infundit. Sic vltro citro commeante natura vt tormento aliquo mundi celeritate diſcordia accendaẽ: nec ſtare pugnę licet: ſed aſſidue rapta conuoluitur. Et circa terrã immenſo rerum quaſi globo tendit ſubinde per nubes/cœlum aliud obtexens. Ventorũ hoc regnũ. Itaq; præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa cauſas quoniam & tonitruum & fulminũ iactus horũ violentię plęriq; aſſignãt. Quin & ideo lapidibꝰ pluere interim ꝙ vẽto ſint rapti: & multa ſimiliter. Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

Cur lapides pluant.

¶De æſtatis tempeſtatibus. CA.XXXIX.

TEmpeſtatum/rerũq; quaſdã ſtatas eẽ cauſas: quaſdã vero fortuitas: aut adhuc ratiõis incõpertę manifeſtũ ẽ. Quis eñ ęſtates & hyemes quęq; in tẽporibus annua vice intelligũtur ſyderũ motu fieri dubitet? Ergo vt ſolis natura tẽperãdo intelligiẽ annꝰ ſic reliquoꝝ quoq; ſyderũ ꝓpria eſt quibuſq; vis: & ad ſuã cuiq; naturã fertilis. Alia ſũt in liquorẽ ſoluti humoris fœcũda. Alia cõcreti in pruinas: aut coacti in niues: aut glaciati ĩ grãdines. Alia flatꝰ tẽporis. Alia vaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec vero hęc tãta debent exiſtimari quãta cernũẽ: cũ eẽ eorũ nullũ minꝰ luna/tam ĩmẽſę altitudinis ratio declaret. Igiẽ in ſuo quæq; motu naturã ſuã exercent. quod manifeſtũ Saturni maxime trãſitꝰ hymbribꝰ faciũt Nec meantiũ modo ſyderꝝ hęc vis ẽ: ſed multoꝝ etiã adhęrentiũ cœlo quotiẽs errãtiũ acceſſu ĩpulſa aut cõiectu radiorũ exſtimulata ſũt qualiter ĩ ſucculis ſẽtimꝰ accidere: quas gręci ob id pluuio noĩe hyadas appellãt. Quin & ſua ſpõte qdã ſtatiſq; tẽporibus vt hædoꝝ exortus/arcturi vero ſydus nõ ferme ſine ꝓcelloſa grãdie emergit.

Syderum vis

Hyades. viſ. ſtellę ſucculę dicte.

¶De caniculæ exortu. CA.XL.

IAm caniculę exortu accẽdi ſolis vapores quis ignorat? Cuiꝰ ſyderis effectꝰ ampliſſimi ĩ terra ſentiunẽ. Feruẽt maria exoriẽte eo. Fluctuãt in cellis vina. Mouẽtur ſtagna. Origẽ appellat ægyptus feram: quam in exortu eius cõtraſtate & contueri tradit: ac velut adorare cum ſternuerit. Canes quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi nõ eſt dubium

Oryx aĩal caprarum genere qđ & ſolus dicitur.

¶Vis temporum anni ſtatua. CA.XLI.

QVin in partibꝰ quoq; ſignoꝝ quorũdã ſua vis ineſt/vt autumnali ęquinoctio brumaq; cõ tempeſtatibus confici ſydus intelligimus.

¶De incertis tempeſtatibus. CA.XLII.

NEc hymbribus tantũ/tẽpeſtatibuſq; ſed multis & corporũ & ruris experimentis. Afflãẽ alij ſydere. Alij cõmouenẽ ſtatis temporibus: aluo: neruis: capite: mente. Olea & populꝰ

alba/& ſalices/folia ſolſtitio circũagunt: Floret ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arētis hęrba pulegij. Rumpuntur intente ſpiritu membranæ. Miretur hoc qui nõ obſeruet quotidiano experimento hærbam vnã: quæ vocatur hæliotropiũ abeuntē ſolē intueri ſemp: oĩbuſq; horis cũ eo verti: vel nubilo obũbrante. Iam quidē lunari poteſtate auſtrearũ cõchyliorũq; & cõcharũ oĩm corpa augeri: & rurſus minui. Quin & ſoricũ fibras reſpondere nũero lunæ exqſiuere diligentiores. Minimũq; aĩal formicã ſentire vires ſyderis/interlunio ſemp ceſſantē. Quo turpior hoĩ inſcitia eſt: fatēti p̄cipue iumentorũ quorũdã in oculis morbos cũ luna increſcere ac minui. Patrocinanť vaſtitas cœli imēſa diſcreta altitudie in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hę ſũt rerũ aut animãtiũ effigies: in quas digeſſere cęlũ periti. In his qdã mille ſexcētas annotauere ſtellas inſignes videlicet effectu/viſuve. Exempli grã in cauda tauri ſeptē quas appellauere Vergilias. In frõte ſucculas Bootē que ſequiť ſeptētriones.

Heliotropiũ hęrba.

Formicã ſolũ in plęni lunio operatur

De hymbribus. CA.XLIII.

EXtra has cauſas nõ negauerim exiſtere hymbres/vẽtoſq;: quoniã humidã a terra: alias vero propter vapores fumidaꝫ exhalare caliginē certũ eſt. Nubeſq; liquore egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquorē egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquoreꝫ gigni Denſitas earũ corpuſq; haud dubiũ cõiectať argumẽto cũ ſolē obũbrãt. Perſpicuo alias: etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides pluuant. Ca.XLIIII.

IGitur nõ eã inficias: poſſe in has & ignes ſupne ſtellarũ decidere: quales ſereno ſæpe cernimus: quorũ ictu cõcuti aera verũ eſt: qñ & tęla vibrata ſtridunt. Cuꝫ vero in nubem peruenerint: vaporem diſſonum gigni vt cadente ferro in aquam demerſo: & fumidum vorticem volui. Hinc naſci procellas.

De tonitruis & fulgoribus. Ca.XLV.

ETſi in nube luctetur flatus aut vapor tonitrua edi: ſi erũpat ardēs: fulmina. Si lõgiore tractu nitatur fulgetra. His findi nubem: illis prumpi. Et eſſe tonitrua impactorũ igniũ plagas: ideoq; protinus corruſcare igneas nubium rimas. Poſſe & repulſu ſyderuꝫ depreſſum qui a terra meauerit ſpiritũ nube cohibitum tonare natura ſtrangulante ſonitũ dum rixetur. Edito fragore cum erumpa. tVt in membrana ſpiritu intenta: poſſe & attritu dum in pręceps feratur illũ (quiſquis eſt) ſpiritum Accendi. Poſſe & afflictu nubium elidi: Vt duorum lapidum ſyntillãtibꝰ fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & vana: vt quę nulla veniant ratiõe naturę. Ijs percuti montes: ijs maria: omneſq; alios irritos iactus. Illa vero fatidica ex alto/ſtatiſq; de cauſis & ex ſuis venire ſyderibus. Simili modo ventos vel potius flatus poſſe ex arido ſiccoq; anhelitu terrę gigni nõ negauerim. Poſſe & aquis aera expirantibꝰ q neq; in nebulã dēſeť: nec craſſeſcat ĩ nubes Poſſe & ſolis impulſu agi: qm̃ ventus nõ aliud intelligať q̃ fluctus aeris: pluribuſq; etiã modis. Nãq; & fluminibus & niuibus & e mari videmus eqdē tranquillo: & alios quos vocant altanos e terra cõſurgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei vocantur: ſi pergunt apogei.

Ventus aeris fluctus.
Altani venti.

Qua ratione echo reddatur. Ca.XLVI.

MOntium vero flexus crebriq; vertices & cõflexa Cubito aut cõfracta in humeros iuga cõcaui vallium ſinus ſcindunt inęqualiter: inde reſultantem aera quę cauſa etiã voces multis in locis reciprocas facit.

De ventis. Ca.XLVII

SIne fine ventos generat iam quidam etiã ſpecus: qualis in dalmatię ora vaſto in præceps hyatu: in quē deiecto leui pondere quãuis tranquillo die turbini ſimilis emicat procella nomē loco eſt ſentaquin: Et in cyrenaica prouincia rupes quædam auſtro traditur ſacra: quã ꝓfanũ ſit attrectari hoĩs manu: cõfeſtim auſtro ĩuoluēte harenas. In domibꝰ etiã mĩtis manufacta incluſa opacitate cõceptacula auras ſuas habēt/adeo cauſa nõ deeſt. Sed plurimũ: intereſt flatus ſit an ventus: illos ſtatos/atq; ꝑſpirãtes: quos nõ tractꝰ aliqs verũ terræ ſētiunt: qui nõ aura nõ ꝓcella maris: ſed appellatiõe quoq; ipſa vẽti ſũt. Qui ſiue aſſiduo mundi incitu & cõtrario ſyderum occurſu naſcunť: ſiue hic eſt ille generabilis rerũ naturę ſpiritus huc/illucq; tanq̃ in vtero aliquo vagus: ſiue diſparili errantiũ ſyderũ ictu: radiorũq; multiformi iactu flagellatus aer: ſiue a ſuis ſyderibus exeũt his proprioribus: ſiue ab illis cęlo affixis cadũt: palã eſt illos quoq; legē habere naturæ nõ ignotam etiam ſi nondum percognitam.

Dalmatiæ hyatus
Sentaquin rupes auſtro ſacra.

Naturæ & obſeruationes venturum. Ca.XLVIII.

VIginti & amplꝰ auctores gręci veteres prodidere de his obſeruatiões: quo magis miror orbe tã diſcordi/& in regna hoc eſt ĩ mẽbra diuiſo tot viris curæ fuiſſe tã arduã inuentu perquirere inter bella: præſertim & infida hoſpitia. Piratis etiam omnium mortalium

hoſtibus tranſitus fame tenentibus:vt hodie quędā in ſuo quiſq; tractu ex eorum commētarijs qui
nunq̄ eo acceſſere veri⁹ noſcant q̄ indigenarū ſcientia Nūc vero pace tam feſta: tam gaudente ꝓuē
tu rerū/artiumq; principe omnino nihil adiſci noua inquiſitione:imo ne veteꝝ quidē inuēta ꝑdiſci
Non erāt maiora præmia in multos diſperſa fortunę magnitudine:& iſta plures ſine præmio alio q̄

Animaduerte.

poſteros iuuandi eruerunt.Namq; mores hoīm ſenuere nō fructus.Et immenſa multitudo apertu;
quodcunq; eſt mare hoſpitaliq; littoꝝ oīm appulſu nauigat:ſed lucri nō ſcientiæ gratia.Nec repu
tat cæca mens etiam tm̄ auaritiæ intēta idipſum ſcientia poſſe tutius fieri.Quapropter ſcrupuloſi⁹
q̄ inſtituto fortaſſis cōueniat operi tractabo ventos tot milia nauigantium cernens.

¶Ventorum genera. CA.XLIX.

Homerus

VEteres quattuor omnino ſeruare totidē mūdi partes:ideo nec Homerus plures nomiat
Hebetius mox iudicatum eſt/ſecuta ætas octo addidit ratione nimis ſubtili & conſciſſa
Proximis inter vtraq; media placuit ad breue numeꝝ additis quattuor.Sūt ergo bini in
quattuor cœli partib⁹.Ab oriēte æquinoctiali ſubſolan⁹.Ab oriēte brumali vulturnus.

Venti.xij.

Illū apelioten:hūc græci eurū appellāt.A meridie auſter.Et ab occaſu brumali africus:noton & li
ba noiant.Ab occaſu ęquinoctiali fauoni⁹.Ab occaſu ſolſtitiali corus:xephyron & argeſten vocāt.
A ſeptētrionib⁹ ſeptētrio.Interq; eū & exortū ſolſtitialē aquilo. Aparctias dicti & boreas. Numero

Ventoru; nomina varia.

ſior ratio quattuor ijs interiecerat/traciam media regione inter ſeptentrionē/& occaſum ſolſtitialē
Itemq; cætiam media inter aquilonem & exortum ęquinoctiale;.Ab ortu ſolſtitiali phœnica me-
dia regione inter ortum brumalem & meridiem.Item inter liba & noton compoſitū ex vtroq; me

Varijs regionibus venti peculiares

dium.Inter meridiem & hybernum occidentem libanoton.Nec finis.Alij quippe menſem nomie
etiamnum addidere inter boream & cętiam.Et inter eurum & noton & euronoton.Sūt etiam qui
dam peculiares quibuſq; gentibus venti non vltra certum procedētes tractū:vt Athenienſibus ſcy
ron:paulo ab argeſte deflexus reliq̄ græcię ignotus.Aliubi elatior idem olympias vocatur.Cōſue
tudo his omnibus nominibus argeſten intelligit & cætiam.Aliqui vocant helleſpontion. Et eoſdē
alibi aliter.Item in narbonnenſi prouincia clariſſimus ventorum eſt circius:nec vlli violentia inferi
or.Oſtiam plerūq; rector liguſtico mari perferens.Idem non modo in reliquis partibus cœli igno-
tus eſt:ſed ne viennam quidem eiuſdem prouincię vrbem attingens:paucis ante limitibus iugi mo
dici occurſu tantus ille ventorum eſt coercitus.Et auſtros in ægyptum penetrare negat Fabianus.

Ver maria aperiens

Quo fit manifeſta lex naturę ventis etiam & tempore/ & fine dicto. Ver ergo aperit nauigātib⁹ ma
ria.Cui⁹ in principio fauonij hybernum molliunt cęlum ſole aquarij.xxv.obtinente partes. Is dies
ſextus eſt ante februarias idus.Competit ferme & hoc omnibus/quos deinde ponam per ſingulas

De ventoru; exortu.

intercalationes:vno die anticipantibus/ruſumq; luſtro ſequenti ordinem ſeruantibus.Fauonium
quidam ad.vij.cal.martij chelidoniam vocāt ab hirundinis viſu.Nonnulli vero orinthiam vno& ſe
ptuageſimo die poſt brumam ab aduentu Auium flantem per dies nouem.Fauonio contrarius eſt
quem ſubſolanum appellauimus.Datus eſt autem huic exortus vergiliarū in totidem partib⁹ tau
ri ſex diebus ante maias idus.qđ tēpus auſtrinū eſt huic vento ſeptētrione contrario.Ardentiſſimo
autē æſtatis tempore exoritur caniculæ ſydus:ſole primam partem leōis ingrediente.Qui dies.xv.
añ auguſti calē.eſt.Hui⁹ exortū diebus octo ferme aquilones antecedūt:quos ꝓdromos appellant.

hinc ecthesie Annui aquilones.

Poſt biduū aūt exortus ijdem aquilones conſtantius perflāt diebus.xl.quos ectheſias vocāt.Molli
re eos creditur ſolis vapor germinatus ardore ſyderis.Nec nulli vētoꝝ magis ſtati ſūt. Poſt eos rur
ſus auſtri frequētes vſq; ad ſydus arcturi:quod exorit̃.xj.diebus ante æquinoctiū autumni.Cū hoc
corus incipit.corus antumnat Huic eſt contrarius vulturnus.Poſt æquinoctiū dieb⁹ fere quattuor
&.xl.vergiliarū occaſus hyemem incoat.Quod tempus in tertio idus nouembris incidere cōſueuit
hoc eſt aquilonis hyberni:multumq; æſtiuo illi diſſimilis:cuius ex aduerſo eſt africus.Ante brumā

Halcyones aues

autem ſeptē diebus/totidemq; poſtea ſternitur mare halcyonum fœturę:& inde nomen ij dies tra-
xere.Reliquum tempus hyemat.Nec tamen ſæuitia tempeſtatum concludit mare.Piratæ primu;
coegere mortis periculo in mortem ruere:& hyberna experiri maria.Nūc idem auaricia cogit.Vē

Cęcias flādo trahit nubes

torum etiam frigidiſſimi ſūt quos a ſeptētrione diximus ſpirare.Vicinus hic corus.Ij & reliquos cō
peſcunt:& nubes abigunt.Humidi auſter africus:& præcipue auſter italiæ. Narrāt & in ponto cæ-

Ventorū natura

cian in ſe trahere nubes.Sicci cor⁹ & vulturn⁹ pręterq̄ deſinētes.Niuales aquilo & ſeptētrio. Grā-
dines ſeptētrio īportat & corus.Aeſtuoſus auſter.Tepidi vulturn⁹ & fauoni⁹.Ijdē ſubſolano ſicco

Saluberrim⁹ aquilo

res:& in totum omnes a ſeptētrione & occidente ſicciores:q̄ meridie & oriente.Saluberrimns au-
tem omniū aquilo.Noxius auſter & magis ſiccus fortaſſis quia humidus frigidior eſt.Min⁹ eſurire

Nota.

ęo ſpirante credunt̃ animātes. Ecteſiæ noctu deſinunt flare:& a tertia diei hora oriunt̃.In hiſpania

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0054-4 DFG

& aſia ab oriēte flatus eſt eorum. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirāt aūt & a bruma qui vocanť ornithię: ſʒ leniores/ & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum ſitu. Auſter africę ſerenus. Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis expirant maiore ex parte. Aut vt cōtrarius deſinenti incipiat cū proxime cadentibus. Surgunt a leuo latere in dextrum vt ſol ambiunt. De ratione eorum menſtrua/ quarta maxime luna decernit. Iiſdem aūt ventis in cōtrariū nauigať ꝓlatis pedibus: vt noctu plerūqꝫ aduerſa vela cōcurrant. Auſtro maiores fluctus eduntur ꝙ aquilone. quoniam ille infernus ex imo maris ſpirat: hic ſummo. Ideoqꝫ poſt auſtros noxij præcipue terræmotus. Noctu auſter interdiu aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſūt ab occaſu flantibus. Septentriones in pari fere deſinunt numero. Quæ obſeruatio etiā in aliis multis reꝝ naturę partibus valet. Mares itaqꝫ exiſtimātur impares numeri. Sol & auget & cōprimit flatu. Auget exoriens occidenſqꝫ. Comprimit meridianus ęſtiuis temporibus. Itaqꝫ medio diei aut noctis plerūqꝫ ſopiuntur: quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et hymbribus venti ſopiuntur. Expectantur autem maxime vnde nubes diſcuſſę adaperuere cœlū. Omniuʒ quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus redire eaſdē vices quadriānio exacto Eudoxus putat/ non ventorum modo verum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus ventis hęc.

Nota.

Eudoxus philoſophus.

¶De repentinis flatibus. CA.L.

NVnc de repentinis flatibus/ qui exhalante terra vt dictū eſt coorti/ rurſuſqꝫ deiecti interim obducta nubiū cute multiformes exiſtūt. Vagi quippe & ruentes terrentiū modo vt aliquibꝰ placere oſtēdimus: tonitrua & fulgura edūt. Maiore vero illati pōdere incurſuqꝫ ſi late ſiccā ruperint nubē: ꝓcellā gignūt: ꝙ vocať a grecis Ecnephias. Sin vero deꝑſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne hoc eſt ſine flumine verticē faciunt: qui typhon vocať. i. vibratus. Ecnephias defert. His ſecū aliquid abreptū e nube gelida cōuoluens verſanſqꝫ: & ruinā ſuā illo pōdere aggrauās: & loco ex loca mutās rapida vertigine: ꝑcipua nauigātiū peſtis: nō antennas modo/ verū ipſa nauigia cōtorta frangēs: tenui remedio aceti in aduenientē effuſi: cui frigidiſſima eſt natura. Idē illiſu ipſo repercuſſus correpta ſecū in cœlū refert. ſorbetqꝫ in excelſū. Quod ſine maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu: ſed minus alto ꝙ procella: nec ſine fragore turbinem vocant: proxima queqꝫ proſternētem. Idem ardentior accenſuſqꝫ dum fuerit præſter vocatur amburens contacta pariter & proterens.

Ecnephias typhon.

Acetū contra typhona.

Turbo.

Præſter.

¶Alia prodigioſa genera tempeſtatum. CA.LI.

NOn fit autē aquilonibus typhon/ nec niualis: aut niue iacēte Ecnephias. Quod ſi ſimul rupit nubē: exarſitqꝫ: & ignē habuit: aut poſtea cōcepit fulmen eſt. Diſtat a pręſtere quo flāma ab igne. Hic late fundiť flatu. Illud cōglobať ipetu. Vortex aūt hic meādo diſtat a turbine quo ſtridor a frigore. Procella latitudie ab vtroqꝫ diſiecta nube verius ꝙ rupta. Fit & caligo beluæ ſimilis nube dira nauigantibus. Vocať & columna cū ſpiſſatus humor/ rigenſqꝫ ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit.

¶Quibus in terris fulmina non cadant. CA.LII.

HYeme & æſtate rara fulmina cōtrariis de cauſis: quoniā hyeme denſatus aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur: omniſqꝫ terrarum exhalatio rigens/ ac gelida quicquid accepit ignei vaporibꝰ extinguit. Quæ ratio immunem ſcythiam & circa rigentia a fulminū caſu præſtat: & e diuerſo nimis ardor ægyptum. Siquideʒ calidi ſicciqꝫ halitus terrę raras admodū/ tenueſqꝫ & infirmas denſātur in nubes: Vere autem & autumno crebriora fulmina corruptis in vtroqꝫ tempore æſtatis/ hyemiſqꝫ cauſis. Qua ratione crebra in italia fulmina: quia mobilior aer mitiore hyeme & ęſtate/ nimboſa: ſemper quodāmodo vernat aut autumnat. Italię quoqꝫ partibꝰ iis quæ a ſeptētrione deſcendunt a tepore qualis eſt vrbis campanię tractus iuxta hyeme/ & ęſtate fulgurat: qđ non in alio ſitu.

Scythia ęgyptus.

¶Fulgurum genera & miracula. CA.LIII.

FVlminum ipſoꝝ plura genera tradunť. Quæ ſicca veniūt nō adurunt: ſed diſſipāt. Quæ humida nō vrunt: ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarū vocāt mirificæ maximę naturæ quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloqꝫ alio veſtigio relicto. Aurū/ & ęs & argentum liquať intus ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis ac ne confuſo quideʒ ſigno cęræ. Martia princeps romanoꝝ icta grauida partu exanimato/ ipſa citra illū aliud incōmoduʒ vixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

Tria fulminū genera.

Mirabile de martia muliere.

¶De obſeruationibus. CA.LIIII.

Ethruſcoruꝫ obſeruatio.

THuſcorū lr̄e nouē deos emittere fulmina exiſtimāt: ea quę eſſe vndecim generū. Iouem ei trina iaculari. Romani duo tm̄ ex his ſeruauere: diurna attribuētes Ioui: nocturna Sūmano. Rariora ſane eadē cā frigidioris cęli hetruria rūpere a terra quoq; arbitraꝛ q̄ infera appellat brumali tempore facta ſæna maxime & execrabilia: cū ſint omnia quę terrena exiſtimāt nō illa generalia: nec a ſyderibꝰ veniētia: ſed ex ꝓxima atq; turbidiore natura. Argumētū euidēs eſt q̄ oia a ſupiore cœlo decidētia obliquos habeant ictus: hęc aūt quę vocantur terrena rectos. Sed quia ex ꝓpriore materia cadūt ideo creduntur e terra exire: qm̄ ex repulſu nulla veſtigia edant: cū ſit illa ratio nō inferni ictus ſed aduerſi: Saturni ea a ſydere proficiſci ſubtiliter iſta conſectari putant: ſicut cremātia a Martis. Qualiter cum vulſcinij oppidū thuſcorū opulētiſſimuꝫ totū concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam vitā fatidica: quę prima fiunt familiam ſuam cuiq; indepto. Cæterum exiſtimant non vltra deceꝫ annos portendere priuata: præterq̄ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non vltra triceſimum annum: pręterq̄ in deductione oppidorum.

Vulſcinij oppiduꝫ fulminatum.

¶De fulminibus euocandis. CA.LV.

Ethruria. Oltam monſtrum.

EXtat annaliū memoria ſacris quibuſdam & precationibus vel cogi fulmina vel īpetrari. Vetus fama eſt hetrurię īpetratum/vulſinis & vrbe & agris depopulatis: ſubeūte mōſtro quod vocauere Oltam: euocatū & a Porſena ſuo rege & ante eū a numa ſæpiꝰ hoc factitatū in primo annaliū ſuorū tradit. L. Piſo grauis auctor. Quod imitatū paruꝫ rite Tullum Hoſtiliū ictū fulmine. Lucoſq; & aras & ſacra habemus: inter quæ ſtatores & tonantes & feretrios: elicíū quoq; accepimus iouē. Varia in hoc vitæ ſētētia & pro cuiuſlibet animo. Imperari naturę audacis eſt credere: nec minus hebetis beneficijs abrogare vires: quando in fulgurū quoq; interpretatione eo profecit ſcientia: vt ventura alia finito die præcinat: & an peremptura ſint fatuꝫ: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilius in vtroq; publicis priuatiſq; experimentis. Quamobrem ſint iſta (vt rerum naturæ libuit) alijs certa alijs dubia: alijs probata: alijs damnanda. Nos cętera quæ ſunt in his memorabilia non omittemus.

Iuppiter elicius.

¶Catholica fulgurum. CA.LVI.

FVlgetrum prius cerni q̄ tonitrum audiri (cum ſimul fiant) certū ē. Nec mirū qm̄ lux ſonitu velocior. Ictum aūt & ſonitū cōgruere ita modulante natura. Sed ſonitū ꝓfecti eē fulminis: nō illati. etiānum ſpiritum ociorē fulmine deo quati prius omne & afflari q̄ pcuti nec quēq̄ tangi qui prior viderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua ꝓſpera exiſtimantur. qm̄ leua parte mundi ortus eſt. Nec tam aduentus ſpectatur q̄ reditus: ſiue ab ictu reſiliat ignis: ſiue opere cōfecto aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In. xvi. partes cœlum in eo reſpectu diuiſere tuſci. Prima eſt a ſeptemtrionibus ad æquinoctialē exortum. Secunda ad meridiem. Tertia ad ęquinoctialem occaſum. Quarta obtinet quod reliquuꝫ eſt ab occaſu ad ſeptētriones. Has in quaternas iterū diuiſere partes: ex quibus octo ab exortu ſiniſtras: totidē e cōtrario appellauere dextras. Exijs maxime dira quę per ſeptētriones occaſum attingunt. Itaq; per plurimum refert vnde venerint fulmina & quo conceſſerint. Optimū eſt in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima cœli parte venerit & in eandem conceſſerint ſumma fœlicitas portenditur. Quale Sylle dictatori: oſtentum datum accipimus. Cætera ipſius mundi portione minus proſpera aut dira. Quædam fulgura enūciare nō putant fas: nec audire: pręterq̄ ſi hoſpiti indicētur aut parenti. Magna obſeruationis huiꝰ nauitas tacta Iunonis æde romę deprehēſa eſt Scauro cōſule qui mox princeps fuit. Noctu magis q̄ interdiu ſine tonitribus fulgurat. Vnū animal hominem non ſemper extingui: cætera illico: hunc videlicet natura tribuente honorem: cum tot beluæ viribus pręſtent. Omnia contrarias incubant partes Homo niſi conuertatur vi percuſſus non expirat. Supernę icti concidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non eſt: cōditerra religio tradidit. Nullum animal niſi exanimatum fulmine accēditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore ſunt.

Leua ꝓſpa.

xvj. partes tuſci in cœlo ſignabant.

Ædes iunonis.

¶Quæ non feriantur fulmine. CA.LVII.

EXijs quæ terra gignūtur lauri fruticē nō icit. Nō vnq̄ altiꝰ quinq; pedibꝰ deſcēdit in terrā Ideo pauidi altiores ſpecꝰ tutiſſios putāt: aut tabernacula pellibus beluarū quas vitulos marinos appellāt: qm̄ hoc ſolū animal ex marinis nō percutiat: ſicut nec e volucribꝰ aqlam: quę ob hoc armiger huiꝰ tęli fingitur in italia inter terracinam & ædeꝫ Fetonię turres bellicis temporibus deſiere fieri: quia non nullę earum ſunt fulmine dirutæ.

Tria quæ nū q̄ fulmine iciuntur. Sicut Auguſtus geſſiſſe dicit

¶De ꝓdigioſis pluuijs lacte & ſanguine carne ferro lana lateribꝰ coactis. CA.LVIII.

PRæter hæc inferiore cęlo relatum in monumēta eſt late & ſanguine pluuiſſe. M. Acilio. C. Porcio conſ. Et ſępe alias carne. ſicut. L. Volūnio Seruio Sulpitio conſ. Exq; ea nō ꝓputruiſſe quod nō diripuiſſent aues. Item ferro in lucanis anno antequā. M. Craſſus a pthis interemptus eſt: oēſq; cū eo Lucani milites: quorū magnus numerus in exercitu erat. Effigies q̃ plu erat: ſp ōgiaru; fere ſimilis fuit. Aruſpices cauēda pręmonuerūt ſupna vulnera. L. Autem Paulo. C. Marcello conſ. lana pluit circa caſtellū cariſſanū: iuxta quod poſt annū. T. Anniꝰ Millo occiſus eſt. Eodē cauſam dicēte lateribus coctis pluiſſe/in eius anni acta relatum eſt.

Horrenda p digia.

¶De crepitu armorum & tubarum de cęlo audito. CA. LIX.

ARmorum crepitus & tubę ſonitus auditꝰ e cęlo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & poſtea. Tertio vero cōſulatu Mariȷ ab amerinis & tudertibus ſpectata arma cęleſtia ab ortu occaſuq; inter ſe cōcurrentia/pulſis quę ab occaſu erant. Ipſū ardere cęlū minime mitum eſt. Et ſæpius viſum maiore vi ignis nubibus correptis.

Nota.

¶De lapidibus e cælo cadentibus. CA. LX.

CElebrant gręci Anaxagorā clazomeniū olympiadis ſeptuageſimę octauę ſcđo anno p̄dixiſſe cęleſtiū litterarū ſcientia/quibus diebus ſaxum caſurum eſſet e ſole. Idq; factum interdiu in thracię parte ad egos flumen. Qui etiam lapis nunc oſtenditur magnitudine vehiculi/colore aduſto: cometę quoq; illis noctibꝰ flagrāte. Qđ ſi quis p̄dictū credat: ſimul fateatur neceſſe eſt maioris miraculi diuinitatem fuiſſe Anaxagore ſoluiq; rerū naturæ intellectum & cōfundi oīa/ſi aut ip̄e ſol lapis eſſe: aut vnq̃ lapidē in eo fuiſſe credatur. Decidere tn̄ crebro nō erit dubium. in abidi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieq; modicus quidā: ſed quē in medio terrarū caſurū idem Anaxagoras p̄dixiſſe narratur. Colitur & Caſſandrię: quæ potidea vocitata eſt/ob id deducta. Ego ipſe vidi in vocontiorum agro paulo ante delatum.

Anaxagoras Lapis e ſole lapſus. Egos fluuiꝰ.

¶De arcu cæleſti. CA. LXI.

ARcus vocamus extra mircaculū frequentes: & extra oſtentum: Nā nec pluuios quidē aut ſerenos dies cū fide portēdunt. Manifeſtū eſt radiū ſolis imiſſum cauæ nubi repulſa acie in ſolē refringi: colorūq; varietatē mixtura nubiū aeris igniūq; fieri. Certe niſi ſole aduerſo nō fiūt: nec vnq̃ niſi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Ariſtoteles prodat aliqn̄ viſum: qđ tn̄ fatetur idē non niſi triceſima luna poſſe. Fiunt aūt hyeme maxime ab ęquinoctio autūnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab æquinoctio verno nō exiſtunt: nec circa ſolſtitiū lōgiſſimis diebus: bruma vero hoc eſt breuiſſimis diebus frequēter. Idē ſublimes humili ſole: humileſq; ſublimi: & minores occidente vel oriente: ſed in latitudinē diffuſi. Meridie exiles: verū ambitꝰ maioris. Aeſtate vero per meridiem non cernuntur. Poſt autumni ęquinoctium quacunq; hora. Nec vnq̃ plures ſimul q̃ duo. Cętera eiuſdem naturę non multis dubia eſſe video.

Arcus alias noctu viſus.

¶De grandine: niue: pruina: nebula: rore. CA. LXII.

GRandinem coglaciato hymbre gigni: & niuem eodē humore mollius coacto. Pruinā aūt ex rore gelido. Per hyemem niues cadere nō grādines: ipſaſq; grandines inter diu ſępius q̃ noctu: & multo celerius reſolui q̃ niues. Nebulā nec æſtate nec maximo frigore exiſtere Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; ventis: nec niſi ſerena nocte. Gelādo liquorē minui ſolutaq; glacie non eundem inueniri modum.

¶De nubium imaginibus. CA. LXIII.

VArietates colorum figurarūq; in nubibus cerni ꝓut admixtus ignis ſupet aut vincatur.

¶De proprietatibus Cœli in locis. CA. LXIIII.

PRæterea quaſdā ꝓprietates cęli quibuſdā locis eſſe: Roſcidas ęſtate africę noctes: In italia locris & lacu velino/nullo nō die appere arquꝰ. Rhodi & ſyracuſis nūq̃ tāta nubila obduci: vt nō aliqua hora ſol cernat̄. Qualia aptiꝰ ſuis referētur in locis. Hæc ſint dicta de aere.

¶De natura terræ. CA. LXV.

SEquitur terra cui vni rerū naturæ partiū eximia ꝓpter merita cognomē ididimꝰ mater næ venerationis. Sic hoīm illa vt cœlū dei: quę nos naſcentes excipit: natos alit: ſemelq; ęditos ſuſtinet ſp: nouiſſime cōplexa gremio/iā a reliqua natura abdicatos: tum maxime vt mater operiens: nullo magis ſacramēto q̃ quo nos quoq; ſacros facit: etiā monumenta ac titulos gerēs. nomēq; ꝓrogās noſtrū & memoriam extendēs cōtra breuitatē ęui. Cuius numē vltimū iam nōnullis īprecamur rati graue: tanq̃ neſciamus hanc eſſe ſolā: quę nūq̃ iraſcatur homini. Aquę ſubeunt in hymbres: rigeſcunt in grandines: tumeſcunt in fluctus: pręcipitantur in torrentes Aer denſatur nubibus: furit procellis. Ad hæc benigna: mitis: indulgens: vſuſq; mortalium ſem

Terra oīm parēs. Vel nullis Laus terræ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0057-1 DFG

per ancilla: quæ coacta genera? quæ ſponte fundit? quos odores/ ſaporeſq;? quos ſuccos? quos tactꝰ? quos colores? q̄ bona fide creditū reddit fœnus? quæ noſtri cauſa alit? Peſtifera em̄ animantia vitali ſpiritu habente culpam neceſſe eſt illi ſeminata excipere: & genita ſuſtinere. Sed in malis generātiū noxa eſt. Illa ſerpentem homine percuſſo non recipit ampliꝰ: pęnaſq; etiā inertiū nomine exigit. Illa medicas fundit hęrbas: & ſemper homini parturit. Quin & venena noſtri miſerta iſtituiſſe credi pōt ne in tedio vitę dirę famis. mors terrę meritis alieniſſima/ lēta nos conſumere tabe: ne lacerū corpus abrupta diſpergerēt: ne laquei torqueret pęna præpoſtera: incluſo ſpiritu cui quęreretur exitus. Ne in profundo quęſita morte/ ſepultura ſabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt miſerta genuit id: cuius facillimo hauſtu illibato corpore & cū toto ſanguine extingueremur nullo labore ſitientibus ſimiles. Quo taliter defūctos/ non volucres/ non ferę attingerēt: terręq; ſeruaretur qui ſibi ipſe periſſet. Et vt verum fateamur terra nobis maloruʒ remedium genuit: nos illud vitę fecimus venenum. Nos enim & ferro quo carere non poſſumus ſimili modo vtimur. Nec tamē quęreremur merito etiam ſi maleficij cauſa attuliſſet. Aduerſus vnam quippe naturæ partē ingrati ſumus: quaſi quę non ad delitias quaſq;/ non ad cōtumelias ſeruiat homini. In maria iacitur: vt freta admittamꝰ: eluitur aquis ferro: ligno: igne: lapide: fruge omnibus cruciatur horis: multoq; plus vt delicijs q̄ vt alimētis noſtris famuletur. Illa tamen quæ ſumma patiatur: atq; extrema cute tolerabilia videantur.

Si ſerpēs hominem percuſſerit a terra non vltra recipitur.

Ferrum.

Auari notantur.

Penetramus in viſcera/ auri argentiq; venas: & æris ac plumbi metalla fodientes. Gemmas etiam & quoſdam paruulos querimus lapides ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus vt digyto geſtetur gemma: quā petimus. Quod manus atterūtur: vt vnius niteat articulus. Si vlli eſſent inferri: iam profecto illos auariciæ atq; luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadem ad noxā genuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiunt illā: arcentq; ſacrilegas manus. Nonne iter ſerpentes fodimus? Et venas auri tractamus cū veneni traducibus? Placatiore tn̄ dea vtimur ob hoc: ꝙ oēs hi opulentiæ exitus ad ſcelera/ cędeſq; & bella tendūt: quęq; ſanguine noſtro irrigamus inſepultis oſſibꝰ tegimus. Quibus tamē velut exprobato furore tandē ipa ſe obducit: & ſcelera quoq; mortaliū occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc dixerim ꝙ naturam eius ignoramus.

De Forma Terræ. CA. LXVI.

Eſt autem figura prima de qua conſenſus iudicat. Orbem certe dicimus terrę globū: queʒ verticibus includi fatemur. Neq; enim abſoluti orbis eſt forma in tanta montiū excelſitate tāta cāporum planitie: ſed cuius amplexus ſi cuncta linearum cōprehendantur ābitu: figuram abſoluti orbis efficiat. Id qđ ipſa rerū naturæ cogit ratio: nō eiſdem cauſis quas attulimus in cœlo. Nāq; in illo caua in ſe cōuexitas vergit: & cardini ſuo hoc eſt terrę vndiq; incūbit Hæc vt ſolida atq; conferta aſſurgit intumeſcēti ſimilis: extraq; ꝓtenditur. Mūdꝰ in cētrū vergit. At terra exit a cētro: imēſū eius globū in formā orbis aſſidua circa eā mūdi volubilitate cogēte.

De antipodibus An Sint. CA. LXVII.

Ingens hic pugna litterarum contraq; vulgi opinioneʒ circūfundit terræ hoīes vndiq; cōuerſiſq; inter ſe pedibus ſtare: & cunctis ſimilem eſſe cęli verticem: ac ſimili modo ex quacunq; parte mediam calcari. Illo quęrente cur non decidant/ contra ſiti tanq̄ non & ratio preſto ſit. vt non decidere mirentur illi. Interuenit ſententia q̄uis indocili probabilis turbę inequali globo & ſi ſit figura pineæ nucis nihilominus terram vndiq; incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? pendere ipſam ac non cadere nobiſcū ſeu ſpiritus vis mondo pręſertim incluſi dubium ſit: an poſſit cadere natura repugnante: & quo cadat negāte. Naʒ ſicut ignium ſedes nō eſt niſi in ignibus: aquarū niſi in aquis: ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terrę arcentibꝰ cūctis niſi in ſe locꝰ non eſt. Globum tamen effici mirū eſt in tāta planicie maris/ camporūq;. Cui ſententię adeſt. Dicęarchus vir in primis eruditus: regum cura/ permenſus montes: ex quibus altiſſimū prodidit Pelion M. cc. l. paſſuū ratione perpendiculi nullam eſſe eam portionē vniuerſę rotūditatis colligēs. Michi incerta hęc coniectatio videtur. Haud ignoro quoſdā alpiū vertices longo tractu nec breuiore quīquaginta milibus paſſuū aſſurgere. Sed vulgo maxime hæc pugna eſt: ſi coactā in verticē aquaruʒ quoq; figurā credere cogatur. Atqui non aliud rerū natura aſpectu manifeſtius. Nāq; dependētes vbiq; guttę paruis globantur orbibus. Et pulueri illatę/ frōdiūq; lanugini impoſitę abſoluta rotūditate cernunt. Et in poculis repletis media maxime tumēt. Quapropter ſubtilitate humoris/ molliciaq; in ſe reſidente ratione facilius q̄ viſu dep̄hendūt. Idq; etiā magis mirū in poculis repletis addito humore minimo circūfluere quod ſuperſit. Contra euenire pōderibꝰ additis ad vicenos ſepe denarios. Scilicet quia intus recepta liquorē in verticē attollāt: vt cumulo eminente infuſa dilabātur. Eadē eſt cauſa ꝓpter quam e nauibus terra non cernatur: e nauium malis conſpicua. At procul

Dicęarchus Pelion theſſaliæ mons altiſſimus vel ignaro.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0058-7

recidente nauigio ſi quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim deſcendere videat̃: & poſtremo occultetur. Deniq; oceanus quem fatemur vltimum qua nō alia figura cohæreret: atq; nō deciperet: nullo vltra margine includente: ipſum id ad miraculum redit: quonam modo etiā ſi globetur extremum nō decidat mare. Contra quod vt ſint plana maria: & qua videntur figura non poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent ſubtilitate geometrica. Cur ocean⁹ non decidat
Namq; cum e ſublimi in inferiora aquę ferantur: & ſit hęc natura earum conceſſa: nec quiſq̃ dubitet in littore vllo acceſſiſſe eas: q̃ longiſſime deuexitas paſſa ſit: proculdubio apparere quo qd humilius ſit propius centro eſſe terrę: omneſq; lineas quę emittantur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omniq; ex parte aquas vergere in centrum: ideoq; non decidere: quoniam in interiore nitantur. Quod quidem & ita formaſſe artifex natura credi debet: vt cum terra arida & ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet: nec rurſus ſtare aqua niſi ſuſtinente terra mutuo amplexu iungerentur. Hac ſinus pandente illa vero permanente totam intra: extra: ſupra: venis vt vinculis diſcurrentibus: atq; etiā in ſummis iugis erumpente. Quo ſpiritu acta & terræ pondere expreſſa ſiphonum modo emicat: tantumq; a periculo decidendi abeſt: vt in ſumma quæq; & altiſſima exiliat. Qua ratione manifeſtum eſt quare tot fluminum quotidano acceſſu maria non creſcant.

ℭ Quomodo Aqua ſit terræ innexa. CA.LXVIII.

ESt igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu præcincta circūfluo mari: nec argumentis: hoc inueſtigandum: ſed iam experimentis cognitum.

ℭ De Nauigatione maris Et fluminum. CA.LXIX.

A Gadibus/columniſq; Herculis hiſpanię & galliarum circuitu totus hodie nauigatur occidēs. Septētrionalis vero oceanus maiore ex parte nauigat⁹ eſt auſpiciis Diui Auguſti germaniam claſſe circūuecta ad cimbrorum promontoriū. & inde immēſo mari proſpecto: aut fama cognito: ad ſcythicā plagam & humore nimio rigētia. Propter quod minime veriſimile eſt illic maria deficere: vbi vis humoris ſuperet. Iuxta vero ab ortu ex indico mari ſub eodē ſydere pars tota vergens in caſpium mare pnauigata eſt macedonū armis. Seleucho atq; Anthioco Seleuchus
regnantibus: quæ ſeleuchida atq; anthiochida ab ipſis appellari voluere. Circa caſpiū quoq; multa Anthiocus.
oceani littora explorata: paruoq; breuis. q̃ totus hinc aut illic ſeptētrio eremigatus. Vi tñ cōiecturæ locum ſit quoq; in nō reliquā/ingēs argumētum paludis mæoticę: ſiue ea illius oceani ſinus ē: vt multos aduerto crediſſe: ſiue auguſto ſinu diſcreti reſtagnatio. Alio latere gadiū ab eodē occidēte magna pars meridiani ſinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorē quidē eius partē/& oriētis victoriæ Magni alexandri luſtrauere vſq; in arabicū ſinum. Mȩotica palus.
In quo res gerente. C. Cæſare Auguſti filio/ſigna nauium ex hiſpaniēſibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florēte/circūuectus a gadibus ad finē arabię nauigationē eam prodidit ſcripto. Sicut ad extra Europe noſcenda miſſus eodē tpe Himilco. Hanno. Himilco.
Preterea nepos Cornelius auctor eſt Eudoxum quēdam ſua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico ſinu egreſſum gades vſq; puectum. Multoq; ante eum Cęli⁹ Antipater vidiſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania in æthiopiā cōmertii gratia. Idē nepos de ſeptentrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Afranii in conſulatu collegæ ſed tum galliæ pconſuli idos a rege ſueuorum dono datos: qui ex india cōmertii cauſa nauigantes tēpeſtatibus eſſent in germaniā abrepti. Sic maria circūfuſa vndiq; diuiduo globo partē orbis auferunt nobis: nec inde huc nec hic illo peruio tractu. Quæ contēplatio apta detegēdæ mortaliū vanitati poſcere videtur vt totū hoc qcquid eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt ceu ſubiectum oculis quātum ſit oſtendam.

ℭ Quæ portio Terræ Habitetur. CA.LXX. Ocean⁹ oēs recipit aq̃s.

IAm primum in dimidio computari mihi videtur tanq̃ nulla portio ipſi decedat oceano: q toto circūdatus medio: & oēs cæteras fundēs recipiēſq; aquas: & qcquid exit in nubes ac ſydera ipā tot & tante magnitudinis paſcens. Quo tandē amplitudinis ſpatio terra credit̃ habitari. Improba & infinita debet eē tam vaſtę mollis poſſeſſio. Adde q̄ ex relicto ſpatio plus abſtulit cœlū. Nam cū ſint eius quinq; partes: quas vocāt zonas: infeſto rigore & æterno premitur gelu omne quicquid eſt ſubiectū duabus extremis vtrinq; circa vertices: hunc qui ſeptētrion vocantur: eūq; qui aduerſus illi auſtrin⁹ appellatur. Perpetua caligo vtrobiq; & aliena molliorū ſyderū aſpectu maligna ac pruina tātum albicans. Lux vero media terrarum qua ſolis orbita eſt exuſta flāmis & cremata quominus vapore torretur. Citra quam duę tantum inter ſe exuſtam/& rigētes temperantur. Hæq; ipſæ inter ſe non peruiæ ꝓpter incēdium ſyderis. Ita terræ tres partes abſtulit cęlū. quinq; zonæ cœleſtes.
Oceani rapina in incerto eſt. Sz & relicta nobis vna portio haud ſcio an etiam in maiore dāno ſit. Idē ſiquidem oceanus infuſus in multos (vt dicemus) ſinus adeo vicino acceſſu īterna maria allatrat: vt

centum quindecim milibus paſſuū arabicus ſinus diſtet ab ægyptio mari. Caſpius vero. ccclxxv. mi
libus a pontico. Idē interfuſus intrat per tot maria quibus africam/europam/aſiamq; diſpartit. Quā
tum terrarum occupet cōputetur etiam nunc mēſura tot fluminum/tantaꝝ palludiū. Addantur &
lacus/ & ſtagna. Iā elata in cęlum & ardua aſpectu quoq; iuga. Iā ſiluę valleſq; prærupte & ſolitudi
nes & mille cauſis deſerta detrahantur. Hæ tot portiōes terrę imo vero (vt plures tradidere) mūdi
pūctus: neq; em̄ eſt aliud terra vniuerſa. hęc ē materia glorię noſtrę: hęc ſedes: hic honores gerim⁹:
hic exercemus īperia: hic opes cupim⁹: hic tumultuaꝛ humanū genus: hic īſtauramus bella etiā ciui
lia: mutuis cędibus laxiorē facimus terrā. Et vt publicos gētiū furores trāſeā: hæc in qua cōtermīos
pellimus: furtoq; vicini ceſpitē nr̄o ſolo aſſodimus: vt q latiſſime rura metatus fuerit: vltraq; famam
exegerit acolas/quota terraꝝ parte gaudeat: vel cum ad menſurā auaritię ſuę ꝓpagauerit quā tan-
dem portionem defunctus eius optineat.

❡Mediam eſſe mundi terram. CA.LXXI.

Terra mūdi centrum.

MEdiam eſſe mundi totius terrā haud dubijs cōſtet argumētis: ſ; clariſſime ægnoctij pari-
bus horis. Nā ſi in medio nō eſſet: æquales dies nocteſq; habere nō poſſe dephenderūt/ &
Dioptræ: quæ vel maxīe id confirmāt: cum æquinoctiali tp̄e ex eadē linea ortus/ occaſuſ
q; cernatur: & ſolſtitialis exortus p ſuā lineam brumaliſq; occaſus. Quę accidere nullo mō
poſſent: niſi in cētro ſita eſſet.

❡De ſyderū inęq̄litate: & de eclipſi: & vbi & q̄re. CA·LXXII.

Sydera q̄ nō occidūt aut oriuntur.

TRes aūt circuli ſupradictis ȝonis implexi inæqualitates tēporum diſtingunt. Solſtitialis a
parte ſigniferi excelſiſſima nobis ad ſeptētrionalē plagam verſus. Contraq; ad alium po-
lū brumalis. Itē medio ambitu ſigniferi orbis incedēs ęquinoctialis. Reliquorum q̄ mira-
mur cauſa in ipſi⁹ terrę figura eſt: quam globo ſimilē & cum ea aquas iiſdem intelligitur
argumētis. Sic .n. fit haud dubie vt nobis ſeptētrionalis plagę ſydera nunq̄ occidāt cōtra meridianę
nunq̄ orianꝛ. Rurſuſq; hęc ab illis nō cernātur attollēte ſe contra medios viſus terraruȝ globo. Septē
triones nō cernit troglodytice & confinis ęgyptus. Nec canopū italia: & quā vocāt berenices crinem
Itē quā ſub Diuo Auguſto cognoīauere Cæſaris tronū: īſignis ibi ſtella: adeoq; manifeſto aſſurgens
faſtigio īcuruaꝛ: vt canopus quartā fere partē ſigni vnius ſupra terrā eminere Alexandriæ intuenti-
bus videaꝛ. Eadē a rhodo terrā quodāmodo ipſam ſtringere. In pōtho omnino nō cernaꝛ: vbi maxīe
ſublimis ſeptētrio. Itē a rhodo abſcōditur: magiſq; alexādriæ. In arabia nouēbri mēſe prima vigilia
occultus: ſecūda ſe oſtendit. In meroe ſolſtitio veſperi pauliſper apparet: pauciſq; ante exortū arctu
ri dieb⁹ pariter cū die cerniꝛ. Nauigantiū hęc maxime curſus dephendūt/in alia aduerſo: ī alia ꝓno
mari: ſubitoq; cōſpicuis atq; vt e freto emergētibus q̄ in anfractu pilæ latuere ſyderibus. Neq; .n. (vt
dixere aliqui) mundus hic polo excelſiore ſe attollit: vt vndiq; non cernanꝛ hęc ſydera. Verū hęc ea
dem quibuſq; ꝓximis ſublimiora credūtur: eadēq; demerſa longinquis. Vtq; nūc ſublimis in deiectu
poſitis videtur hic vertex: ſic in illam terrę deuexitatē trāſgreſſis illa ſe attollunt reſidētibus quę hic
excelſa fuerant: qđ niſi in figura pilę accidere nō poſſet. Ideoq; defectus ſolis ac lunæ veſptinos oriē
tis īcolæ non ſentiunt: nec matutinos ad occaſum habitātes: meridianos vero ſæpius. Nobili apđ ara

Defect⁹ lunę Defect⁹ ſolis

biam magni Alexādri victoria luna defeciſſe noctis ſecūda hora ꝓdita ē. Eadēq; in Sicilia exoriēs.
Solis defectum. Vipſano & fonteio conſ. qui fuere ante paucos annos factum pridie kalendas maias.
campania hora diei inter ſeptimam & octauā ſenſit. Corbulo dux in armenia iter horam diei deci-
mam & vndecimam ꝓdidit viſum circuitu globi alia alijs detegēte & occultāte. Quod ſi plana eēt
terra ſimul omnia apparerēt cūctis: nocteſq; non fierēt ięquales: neq; alijs q̄ in medio ſitis paria duo
decim horarum interualla cernerētur: quæ nūc non in omni parte ſimilimodo congruunt.

Quę ratio diurnæ lucis in terris. CA.LXXIII.

Philonides curſor mirabilis.

IDeo ne nox dieſq; quāuis eadē toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctē aut ambitu diem
afferente. Multis hoc cognitū experimentis. In africa hiſpaniaq; turrium Hannibalis. In
aſia vero ꝓpter piraticos terrores ſimili ſpecularū pręſidio excitato: in qs p̄nūciatos ignes
ſexta hora diei accēſos ſepe cōpertū eſt: tertia noctis a tergo vltimis viſos. Eiuſdē Alexā
dri curſor. Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducēta ſtadia nouē diei cōfecit horis. Indeq; quāuis
decliui itinere tertia noctis hora remēſus eſt ſępius. Cauſa ꝙ eunti cū ſole iter erat: eundēq; remeās
obuium cōtrario præuertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſuȝ nauigātes quāuis breuiſſimo die vin
cunt ſpatia nocturnæ nauigationis vt ſolē ipſum comitantes.

❡Gnomica de eadē re & horologio primo. CA.LXXIIII.

VAſaq; horoſcopa non vbiq; eidē ſunt vſui/trecētis ſtadijs aut lōgiſſime etiā quingētis mu-
tantib⁹ ſemet vmbris. Solis itaq; vmbilici quē gnomonē appellant vmbra in Egypto meri
diano tempore equinoctij die paulo plus q̄ dimidiam gnomonis menſuram efficit. In vrbe

Roma noua pars gnominis deeſtvmbrę. In oppido Ancona ſupereſt quinta.xxx. In parte Italiæ quę
Venetia appellatur eiſdem horis vmbra gnominis par ſit.

¶Vbi & quando nullæ vmbrę. CA.LXXV.

SImili modo tradunt in ſyene oppido quod eſt ſupra alexandriā quinqꝫ milibus ſtadiorum
ſolſtitij die medio nullā vmbrā iaci: Puteumqꝫ eius experimēti gratia factum totum illu-
minari. Ex quo apparere ſolē in illo loco ſupra verticē eſſe: qđ etiam in india ſupra flumen
hyſpaſin fieri tpe eodē Oneſicritus ſcripſit. Cōſtatqꝫ in berenice vrbe troglodytarū & idē
ſtadijs quattuor milibus octingētis.xx. eadem gēte in Ptolemaide oppido qđ in margine rubri ma-
ris ad primos elephantoꝝ venatus conditū eſt. Hoc idē ante ſolſtitiū quadrigenis quinis diebus toti-
dēqꝫ poſtea fieri: & per eos nonaginta dies in meridiē vmbras iaci. Rurſus in meroe inſula quæ eſt ca-
put gētis ęthiopum quinqꝫ milibus ſtadiorū: & ſyene in amne nilo habitatur bis āno abſumi vmbras
ſole duodeuiceſimam tauri partē & quartādecimā leonis obtinēte. In india gēte oretū mōs eſt ma-
leus nomine: iuxta quē vmbrę ęſtate in auſtrum: hyeme ad ſeptētrionē iaciūtur. Quindecim tantum
noctibus ibi apparet ſeptētrio. In eadē india patalis celeberrimo portu ſol dexter oritur Vmbrę ī me
ridiem cadunt. Septētrionē ibi Alexādro morāte annotatum prima tantū noctis parte aſpici Oneſi
critus dux eius ſcripſit. Quibus in locis in die vmbræ nō ſint ſeptētrionem non cōſpici: & ea loca ap-
pellari aſcia: nec oras dinumerari ibi.

Puteus ſye-
nes.
Hyſpaſis flu
uius.
Meroe nili ī
ſula nobiliſſi
ma.

¶Vbi bis anno vmbræ: & vbi in contrarium. CA.LXXVI.

ET in tota troglodytice vmbras biſquadragintaquinqꝫ diebus in anno Eratoſtenes ī cōtra-
rium tradere prodidit.

¶Vbi longiſſimus dies: & vbi breuiſſimus. CA.LXXVII.

SIc fit vt vario lucis incremento in merore lōgiſſimus dies.xij. horas equoctiales & octo par
tes vnius horæ colligat. Alexādrię vero.xiiij. horas. In italia.xv. In britānia.xvij. vbi æſta-
te lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: qđ cogit ratio credi. Solſtitialibꝰ diebꝰ ac-
cedente ſole ꝓpius verticē mundi/auguſto lucis ambitu ſubiecto terræ cōtinuos dies ha-
beri ſenis menſibus: noctesqꝫ e diuerſo ad brumā remoto. Quod fieri in īſula tyle pythias maſſilīēſis
ſcripſit ſex dierū nauigatione in ſeptētrionem a britānia diſtāte. Quidā vero in Nona: q̄ diſtat a Ca-
maldono britānię oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Subiecto vel
ſubiectæ.
Tyle inſula
ex notis vlti-
ma.

¶Item de horogolio. CA.LXXVIII.

VMbrarum hanc rationē/& quam vocant gnomonicē inuenit Anaximenes mileſius anaxi
māndri de quo diximus & Taletis diſcipulus: primuſqꝫ horologium quod appellant ſcio
tericon lacedęmone oſtendit.

anaximenes
gnomonis
inuentor.
Sciotericon.

¶Quomodo dies obſeruentur. CA.LXXIX.

IPſum diem alij aliter obſeruauere. Babilonij: inter duos ſolis exortus. Athenīēſes iter du
os occaſus. Vmbri a meridie ī meridiē. Vulgus oē a luce ad tenebras. Sacerdotes Roma-
ni & qui diē diffinire ciuilē: itē ægyptij & Hipparchus a media nocte in mediam. Minora
aūt interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia/q̄ equinoctia apparet: quia poſitio ſi
gniferi circa media ſui obliquior eſt: iuxta ſolſtitium vero rectior.

Varia diei
obſeruatio.

¶Differentiæ gentium & ratio. CA.LXXX.

COntexenda ſunt his cęleſtibus nexa cauſis. Nāqꝫ æthiopas vicini ſyderis vapore torreri:
aduſtiſqꝫ ſimiles gigni: barba & capillo vibrato nō eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi:
atqꝫ glaciali/cādida cute eſſe gētes flauis ꝓmiſſas crinibꝰ. Truces vero ex cęli rigore has/
& illas mobilitates habētes. Ipſorūqꝫ crinium argumento illis in ſupa ſuccū reuocari natu
ra vaporis. His in īferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras: illic varias effigies aīaliuꝫ
ꝓuenire: & maxime alitū: & in multas figuras gigni volucres. Corpoꝝ aūt ꝓceritatem vt robiqꝫ: illic
ignium niſu: hic humoris alimēto. Medio vero terræ ſalubris vtrinqꝫ mixtura: fertilis ad oīa tractꝰ:
modicus corporū habitus. Magna & in colore tēperies. Ritus molles: ſenſus liquidus: ingenia fœcū
da: totiuſqꝫ naturæ capacia. Iiſdē imperia quæ nunq̄ extimis gētibꝰ fuerint: ſicut ne ille quidē his pa
ruerint auulſæ/ac ꝓ immanitate naturæ vrgentis illas ſolitariæ.

ęthiopes.
Scythas in-
telligit.
Pro īmanita
te vel pronū
ciatę.

¶De motu terræ. CA.LXXXI.

BAbyloniorum placita motꝰ terrę hiatuſqꝫ/& cętera oīa vi ſyderū exiſtimant fieri. Sꝫ illoꝝ
triū quibus fulmina aſſignāt. Fieri aūt hæc meantium cū ſole aut cōgruētium: & maxime
circa quadrata mūdi. Præclara quædā eſſe & īmortalis ī eo (ſi credimꝰ) diuitas ꝓhibetur.
Anaximandro mileſio phyſico: quē ferūt lacedęmonijs prædixiſſe: vt vrbē ac tecta cuſto
dirēt. Inſtare.n. motu terrę. Et tū vrbs tota eoꝝ corruit. Et taygeti mōtis magna ps ad formā puppis

Anaximan-
der.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0061-2
DFG

eminens abrupta cladē inſuper eā ruina preſſit. Perhibetᷣ & pherecydis Pythagorę doctoris alia cō
iectatio: ſꝫ & illa diuina. Hauſtu aquæ e puteo p̄ſenſiſſe ac prędixiſſe ibi terrę motū. Quæ ſi vera ſūt
q̄tum a deo tandem videri poſſunt tales diſtare dū viuāt? Et hæc quidē arbitrio cuiuſqꝫ exiſtiman-
da relinquātur. Vētos in cauſa eſſe nō dubium reor. Neqꝫ. n. vnq̄ intremiſcunt terrę niſi ſopito mari:
cęloqꝫ adeo trāquillo vt volatus auium nō pendeāt ſubtracto omni ſpiritu q vehit: nec vnq̄ niſi poſt
Venti terræ motꝰ i cauſa
vētos conditos. ſ. in venas & cauernas eiꝰ occulto afflatu. Neqꝫ aliud eſt in terra tremor q̄ in nube to-
nitruū. Nec hiatus aliud: q̄ cum fulmen erūpit incluſo ſpiritu luctante: & ad libertatem exire nitente.

¶ De terræ hiatibus. CA. LXXXII.

VArie itaqꝫ quatitᷣ: & mira ędunᷣt opera: alibi ꝓſtratis mœnibꝰ: alibi hiatu ꝓfundo hauſtis
alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis amnibus: nōnunq̄ etiam ignibus/calidiſue fontibꝰ. ali-
bi aduerſo fluminum curſu. Præcedit vero/comitaſqꝫ terribilis ſonus: alias murmur ſimi
lius mugitibus/aut clamori humano/armorumue pulſantiū frigori: ꝑ qualitate materiæ
excipiētis/formaqꝫ vel cauernarū/vel cuniculi: ꝑ quē meat exilius graſſante in anguſto: eodē rauco
in recuruis reſultante: in duris feruente: in humidis fluctuāte & ſtagnantibus. Item feruēte cōtra ſo
lida. Itaqꝫ & ſine motu ſæpe ędiᷣt ſonus: nec ſimplici mō quatitur vnq̄: ſed tremit vibratqꝫ. Hiatꝰ ve-
ro alias remanet oſtendēs quę ſorbuit: alias occultat ore compreſſo. Rurſuſqꝫ ita īducto ſolo vt nulla
Alpes con cuſſę.
veſtigia extent/vrbibus plęrumqꝫ deuoratis/agrorumqꝫ tractu hauſto. Maritima aūt maxīe quatiūtᷣ
nec montoſa tali modo catent. Exploratum eſt mihi alpes apenninas ſępius tremuiſſe. Et autumno
gallię. ægyptus.
ac vere terræ crebrius mouentur: ſicut fiunt fulmina. Ideo gallię/& ægyptus minime quatiunᷣt: quo-
niam hic æſtatis cauſa obſtat: illic hyemis. Item noctu ſępius q̄ interdiu. Maximi autem futuri ſigna
motus exiſtant/hi matutini veſpertiniqꝫ: ſed ꝓpinqua luce crebri. Interdiu aūt circa meridiē fiūt: &
ſolis lunæqꝫ defectu: quoniam tēpeſtates tunc ſopiunᷣt. Præcipue vero cū ſequitur hymbrem æſtus/
hymbreſue æſtum. ¶ Signa motus futuri. CA. LXXXIII.

NAuigantes vero ſentiunt nō dubia cōiectura: ſine flatu ītumeſcente fluctu ſubito: aut qua-
tiente icti. Intremūt vero & in nauibus poſita æque q̄ in ædificijs: crepituqꝫ p̄nūtiāt. Quin
Nota.
& volucres nō impauidæ ſedēt. Eſt & in cęlo ſignum: præceditqꝫ motu futuro aut īterdiu
aut paulo poſt occaſum ſereno/ceu tenuis lineæ nubis in lōgum porrectæ ſpatium. Eſt &
in puteis turbidior aqua: nec ſine odoris tedio.

¶ Auxilia contra motus futuros. CA: LXXXIIII.

SIcut & iiſdem eſt remedium: quale cloacæ & crebri ſpecus præbent. Præcōceptū. n. ſpiri
tum exhalant: quod in certis notatᷣ oppidis: quæ minus quatiūtur/crebris ad purgādam
eluuiē cuniculis cauata. Multoqꝫ ſunt tutiora in iiſdē illis quæ pendent: ſicut neapoli i ita
lia intelligitur: parte eius quę ſolida eſt/ad tales caſus obnoxia. Tutiſſimi ſunt ædificiorꝫ
Neapolis terręmotui ob- noxia
fornices: anguli quoqꝫ parietum: pōteſqꝫ alterno pulſu renitēte. Et latere terręno facti parietes mino
re noxa quatiūtur. Magna differentia eſt & in ipſo genere motus. Pluribus ſiquidē modis quatiᷣt. Tu
tiſſimum eſt cum vibrat criſpāte ędificiorū crepitu: & cum intumeſcit aſſurgēs: alternoqꝫ motu reſi-
det innoxiū: & cū concurrentia tecta cōtrario ictu arietant: qm̄ alter motus alteri renittitur. Vndan-
tis inclinatio & fluctus more quædam volutatio infeſta eſt: aut cū in vnam partem totus ſe motꝰ im-
pellit. Deſinunt aūt tremores cum vētus emerſit. Sin vero durauere: nō ante quadraginta dies ſiſtū
tur. Plęrūqꝫ & tardius: vtpote cum quidē annuo & bienni ſpatio durauerint.

¶ Portenta terrarum ſemel viſa. CA. LXXXV.

FActum eſt & hoc ſemel: qd̄ equidē in hetruſcę diſciplinæ voluminibus inueni ingēs terra
rum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conſ. in agro mutinenſi. Namqꝫ montes duo iter ſe
cōcurrerūt crepitu maxīo aſſultātes recedēteſqꝫ: iter eos flamma fumoqꝫ in cœlum excū
te interdiu/ſpectāte e via æmilia magna equitum Romanorū familiarūqꝫ & viatorū mul-
duorū cōcurſus montiū.
titudine. Eo concurſu villęoēs eliſæ. Animalia ꝑmulta q̄ intra fuerāt exanimata ſunt/anno ante ſo-
Terrę oſtētū
ciale bellum: quod haud ſcio an funeſtius ipſi terræ italię fuerit q̄ ciuile. Non minus mirū oſtētuꝫ &
noſtra cognouit ætas anno Neronis principis ſupremo: ſicut in rebus eius expoſuimus/pratis/oleiſqꝫ
intercedēte via publica in cōtrarias ſedes trāſgreſſis in agro marrucino p̄dijs/Vectij Marcelli eqtis
Cū terręmotu inūdatio fit.
Rores Neronis procurantis. ¶ Miracula terręmotus. CA. LXXXVI.

FIunt ſimul cum terręmotu & inundatiōes maris: eodē videlicet ſpiritu infuſi: aut reſidētis
ſinu recepti. Maximi terrę memoria mortalium extitit motus/Tyberij Cæſaris principa
tu. xij vrbibus aſiæ vna nocte ꝓſtratis. Creberrimus punico bello intra eundē annū ſepties
xij. vrbes. aſię ꝓſtratæ.
atqꝫ quinquagies nunciatus Romam. Quo quidē anno ad thraſimenū lacū dimicātes maximū motū
neqꝫ pœni ſenſere nec Romani. Nec vero ſimplex malum aut in ipſo tātum motu periculum eſt. Sꝫ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0062-8 DFG

par aut maius oſtentum:nunq̄ vrbs Roma tremuit:vt nō futuri euētus alicuius id p̄nuntium eſſet.

¶Quibus locis maria receſſerint. CA.LXXXVII.

EAdem naſcētium cauſa terrarum eſt. cum idē ille ſpiritus attollendo potens ſolo nō valet Echinades
erumpere.Naſcūtur em̄:nec fluminum tantū inuectu : ſicut echinades inſulæ ab acheloo alcheoli
amne cōuectę.Maiorq; pars ægyptia a nilo.In quā a pharo iſula noctis &diei curſū fuiſſe inſulæ.
Homero credimus.Nec receſſu maris ſicut idē circeis.Qđ accidiſſe & in ambraciæ portu Idē vel eodē
decē miliū paſ.interuallo & atheniēſium quinq; miliū ad pyræ eum memoratur.Et epheſi vbi quō-
dam ędē Dianę alluebat.Herodoto quidē ſi credimus mare fuit ſupra mēphin vſq; ad æthiopū mō Vl teutranię
tes.Itēq; a planis arabię mare circa ilium &tota teuthranię quaq; campos intulerit meander.

¶Ratio inſularum e naſcentium. CA.LXXXVIII.

NAſcuntur & alio modo terræ:ac repēte in aliquo mari emergūt velut paria ſecū faciēte na
tura:quęq; hauſerit hiatus alio loco reddente.

¶Quę & quibus temporibus enatę ſunt CA.LXXXIX

CLare iampridē inſulæ delos & rhodos memorię p̄dunt enatę.Poſtea minores vltra melo:
anaphe:inter lēnum & helleſpontū nea:inter lebedū &theon alone:iter cycladas olympia
dis.cxxxv.anno quarto thera & theraſia.Inter eaſdē poſt ānos.cxxx.hiera eadēq; automa
te.Et ab ea duobus ſtadijs poſt ānos .cx.in noſtro æuo·M.Iunio Syllano &.L.Balbo cōſ.
ad.viij.id⁹ iulij thia. Quas terras interruperint maria. CA·XC.

ANte nos & iuxta italiam inter æolias inſulas:itē iuxta cretam emerſit e mari mille quingē
tum paſſuū vna.Cū calidis fontibus:altera olympiadis.cxliij.anno tertio i thuſco ſinu fla
grans hæc violēto cū flatu.Prodit̄ quoq; memorię magnā circa illā multitudinē piſciū flui Pythecuſæ
tantē confeſtim expiraſſe quibus ex iſs cibus fuiſſet.Sic &pythecuſas i cāpano ſinu ferunt inſula
ortas.Mox in iſs montē epopon cū repente flāma ex eo emicuiſſet cāpeſtri æquatū planitię.In eadē vel ſtagnum
& oppidū hauſtū p̄fundo:alioq; motu terræ ſtatinā emerſiſſe.Et alio p̄uolutus mōtibus inſulā exti Prochyta.
tiſſe p̄chitam.Nāq; & hoc mō inſulas rerū natura fecit.Auellit ſiciliā italię cyprū ſyriæ:euboeā boe
tiæ:euboeę Athlantē & macriam:be lbicum bithynię:leucoſiam ſyrenum p̄montorio.

¶Quæ inſulæ continenti adiunctæ. CA.XCI

RVrſus abſtulit inſulas mari:iūxitq; terris.Antiſſam leſbo:zephyriū halicarnaſo:ethuſā mi
do:domiſton & priene mileto:arthemiſiam parthenio p̄montorio:hybanda quondā inſu Hibandā.
la ionię.cc.nūc a mari abeſt ſtadijs.Syriten epheſus i mediterranea habet.Deraſidas &ſo
phoniam vicinam ei magneſia.Epidaurus & oricon inſulę eſſe deſierunt.

¶Quę terræ motu mari p̄mutatę. CA.XCII.

IN totum abſtulit terras primu3 oīm vbi atlāticum mare eſt(ſi Platoni credimus)i medio
ſpacio. Mox interno:quæ videmus hodie merſam arcananiā ambracio ſinu:achaiā corin
thio:europam aſiāq; p̄pōtide & pōto·Ad hoc p̄rupit mare leucada:antirrhiū:helleſpōtū
boſphoros duos. ¶Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. CA.XCIII.

ATq; vt ſinus & ſtagna prætercam:iṕa ſe condens terra deuorauit.Cybotum altiſſimū mō Cybotus.
tem cum oppido curite:ſyphilum in magneſia.Et prius in eodē loco clariſſimā vrbē quæ
tantalis vocabat̄.Galanis & Gameles vrbiū in phœnice agros & cū ipſis phegiū æthiopię
iugum excelſiſſimum:tanq̄ non infida graſſarent̄ & littora.

¶Quæ vrbes hauſtæ ſint a mari. CA.XCIIII.

PYrrham & antiſtam circa meotim pōtus abſtulit.Elicē & burā ſinus corinthius: quarū in
alto veſtigia apparēt.Ex inſula cęa ampli⁹.xxx.milia paſſuū abrupta ſubito cū plurimis
mortaliū rapuit.Et in ſicilia dimidiā tyndarida vrbē ac q̄cquid ab italia deeſt. Similiter i
boetia & eleuſina. ¶De Piaculis CA.XCV.

MOtus enim vero terræ ſileant̄ & quicquid eſt:vbi ſaltē buſta vrbiū extāt.Simul vt terrę mi Terrę laus.
racula potius dicam⁹ q̄ ſcelera naturæ.Et hercule nō cęleſtia enarratu difficiliora fuerint
Metallorū opulētia tā varia:tā diues:tā fœcūda:tot ſæculis ſuboriēs:cum tantū quotidie
orbe toto populent̄ ignes:ruinę:naufragia:bella:fraudes:tantū vero luxuria & tot morta
les cōterant.Gemmarū pictura tā multiplex Lapidū tā diſcolores maculæ.Interq; eos cādor alicu-
ius præter lucē/oīa excludens.Medicatorū fontium vis.Ignium tot locis emicantium perpetua tot
ſæculis incendia.Spūs lætales alibi:aut ſcrobibus emiſſi:aut ipſo loci ſitu mortiferi.Alibi volucrib⁹ Soracte.
tātum vt ſoracte vicino vrbi tractu.Alibi pręter hoīem cæteris animantibus:nonnunq̄ & homini:vt
in ſinueſano agro & puteolano ſunt:q̄ ſpiracula:alij charoneas ſcrobes mortiferū ſpiritū exhalantes. Hierapoli
Item in hirpinis aut ſācti ac mephiris eundē locū:quē qui intrauere moriunt̄.Simili modo hierapoli

Delphis ſpecus fatidicū exhalans Spiritum.

in aſia matris magnę tantum ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus: quoꝝ exhalatione temulēti
futura prę cinunt: vt delphis nobiliſſimo oraculo. Quibꝰ in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mor
talium quiſpiam: q̄ diffuſe ꝑ omnē naturæ ſubinde aliter atq; aliter numē erumpens.

Gabinenſis ager.

¶De terris ſemper trementibus. CA.XCVI.

QVędam vero terrę ad ingreſſus tremunt. ſicut in gabinēſi agro non ꝓcul vrbe roma iuge
ra ferme ducenta equitantium curſu.

¶De inſulis ſemper fluctuantibus. CA.XCVII

Quolibꝫ impulſu vl' quo libent ipulſę Aquę ad modulos exiliētes ſaltares dictę.

SImiliter in reatino quędam inſulæ ſemꝑ fluctuant: ſicut in agro cecubo: & eodē reatio muti
nenſi: ſtationēſi: in vadimonis lacu: & ad cutilias aquas opaca ſilua: quę nunq̄ die ac noctu eo
dem loco viſit. In lydia aquę vocātur calaminæ: nō ventis ſolū: ſꝫ etiā contis vel quolibet im
pulſu multoꝝ ciuium mithridatico bello ſalus. Sūt & in nympheo paruæ ſaltares dictæ: qm̄ in ſym-
phonię cantu ad ictus modulātium pedū mouent. In tarquinēſi lacu magno. Italię duo nemora cir
cūferunt nūc triquetrā figurā ędētes: nunc rotundā cōplexu vētis impellētibus: quadratam nunq̄.

vrbs paphos Cautes mobil' & imobil' Terra ſanās oia vulnera. Sarcophagꝰ Duo indię montes.

¶Quibꝰ in terris nō pluat: & aceruata terrarū miracula & cęterorū elemētorū. CA.XCVIII.

CElebre fanum habet Veneris paphos: in cuiꝰ quandā areā nō ipluit. Itē in ea oppido troa
dis circa ſimulachrū Mineruę i eodē relicta ſacrificia nō putreſcūt. Iuxta harpaſa oppidū
aſię cautes ſtat horrēda: vno digyto mobilis. Eadē ſi toto corpore impellat reſiſtēs. In tau
roꝝ peninſula in ciuitate paraſino terra eſt qua ſanant oia vulnera. At circa aſſon troadis
lapis naſcitur. quo cōſumunt oia corpora: ſarcophagus vocat. Duo ſunt mōtes iuxta flumē indū alte
ri natura eſt vt ferrū omne teneat: alteri vt reſpuat. Itaq; ſint calui i calciamēto: veſtigia auelli in alte
ro nō poſſe: in altero ſiſti. Locris & crotone peſtilētiā nunq̄ fuiſſe. nec vllo terrę motu laboratū anno
tatū eſt. In lycia vero ſēp a terræ motu. xl. dies ſerenos eē. In agro harpano frumētū ſatū nō naſcit. Ad
aras mutias i veiente & apud tuſculanū: & in ſilua ciminia loca ſunt in qbꝰ in terrā depacta nō extra
hunt. In cruſtumio natū fœnū ibi noxiū: extra ſalubre eſt. Et de aquarū natura complura dicta ſūt.

Sol & luna æſtꝰ marinos cauſant.

¶Quu ratione ęſtus maris accedant & recedant CA.XCIX.

SEd æſtus maris accedere & reciprocare maxime mirum eſt. Pluribꝰ quidē modis accidit.
Verum cauſa in ſole lunaq;: Bis inter duos exortus lunę affluūt: biſq; remeāt vicenis qua
terniſq; ſemꝑ horis. Et primum attollēte ſecum ea mūdo intumeſcētes. Mox a meridiano
cęli faſtigio vergēte in occaſum reſidētes. Rurſuſq; ab occaſu ſubter cęli ima & meridiāo
cōtraria accedēte inūdantes. Hic donec iteꝝ exoriant ſe ſorbētes. Nec vnq̄ eodē tēpore quo pridie
refluit: vt ancillante ſydere trahēteſq; ſecum auido hauſtu maria: & aſſidue aliūde q̄ pridie exoriēte
paribus tn̄ interuallis reciproci: ſeniſq; ſemꝑ horis non cuiuſq; diei aut noctis aut loci: ſꝫ equinoctia-
libus: ideoq; inæquales vulgarium horarum ſpacio vtcūq; plures in eas aut diei aut noctis illaꝝ mē
ſuræ cadunt: & æquinoctio tantum pares vbiq;. Ingens argumētum plęrumq; lucis ac vicis etiā diur
næ hebetes eſſe qui negēt ſubter meare ſydera: ac rurſus eadē reſurgere: ſimilēq; terris imo vero vni-
uerſę naturæ & inde faciem in iiſdem ortus occaſuſq; operibus nō aliter ſub terra manifeſto ſyderis
curſu aliove effectu: q̄ cum præter oculos noſtros ferat. Multiplex etiamnū lunaris differentia: pri-
mumq; ſeptenis diebus Quippe modici noua ad diuiduam æſtus. Plęniores ab ea exundāt: Plęneq;
maxime fuerunt. Inde miteſcūt. Pares ad ſeptimam primis. Iterūq; alio latere diuidua auget. In coi
tu ſolis pares. Plane eadem aquilonia & a terris longius recedēte mitiores q̄ cum in auſtros digreſſa
ꝓpriore niſu vim ſuā exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa cēte
ſimo lunę reuocātur ambitu: augēte ea cuncta ſolis annuis cauſis duobus ęquinoctijs maxime tumē
tes & autumnali amplius q̄ verno. Inanes vero bruma & magis ſolſtitio. Nec tamē in ipſis quod dixi
temporum articulis ſed paucis poſt diebus ſicuti neq; in plęna aut nouiſſima ſꝫ poſtea: nec ſtatim vt
lunam mundus oſtendat: occultetve: aut media plaga declinet: verum fere duabus horis ęquinoctia
libus ſeruis: tardiore ſemꝑ ad terras omnium quæ gerunt in cęlo effectu cadente q̄ viſu ſicuti fulgu-
ris & tonitrui & fulminum. Omnes eñ æſtus in oceano maiora integūt ſpacia inundātq; q̄ in reliquo
mari. ſiue quia totuꝫ in vniuerſitate animoſus eſt q̄ in parte: ſiue quia magnitudo aperta ſyderis vim

Pytheas.

laxe craſſantis efficatius ſentit eadē anguſtijs arcētibus. Quæ de cauſa nec lacus nec amnes ſimiliter
mouentur. Octogenis cubitis ſupra britaniam intumeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt. In
teriora autem maria claudunt vt portu. Quibuſdā tn̄ in locis ſpatioſior laxitas ditioni patet. vtpote
cum plura exempla ſunt in tranquillo mari: nulloq; velorum impulſu tertio die ex italia peruectoꝝ
vticam æſtu feruente. Circa littora autem magis q̄ in alto deprehēduntur hi motus: quoniā & in cor
pore extremo pulſū venarum id eſt ſpiritus magis ſentiunt.

¶Vbi æſtus extra rationem. CA.C.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0064-0
DFG

IN plæriſqȝ tñ æſtuarijs ꝓpter diſpares ſyderum in quoqȝ tractu exortus diuerſi exiſtunt
æſtus tēpore non ratione diſcordes: ſicut in ſyrtibus. Ex quorundā tamen priuata natura
eſt: velut taurominitani erupi. Sępius & in euboea ſepties die ac nocte reciprocātes. Aeſtꝰ
idē triduo in mēſe cōſiſtit ſeptima. Octaua: nonaqȝ luna. Gadibus q eſt delubro Herculis
ꝓximus fons incluſus ad putei modū alias ſimul cū oceano augeť: minuiťqȝ: alias vero vtrūqȝ cōtra
rijs tēporibus. Eodem in loco alter oceani montibus conſentit. In ripa bethys oppidum eſt: cuius
putei creſcente æſtu minuunť: augeſcunt decedēte medijs tēporum immobiles. Eadē natura in hiſ-
pali oppido vni puteo: cęteris vulgaris. Et pontus ſemp extra meat in ꝓpontidem: introrſus in pon
tum nunq̄ refluo mari.

Gadibꝰ herculis templo fons ꝓximꝰ.

Miracula maris. CA.CI.

OMnia plenilunio maria purganť: quædam & ſtato tēpore. Circa Meſſanam & milas fimo
ſimilia expuunť in littus purgamēta. vnde fabula ſolis boues ibi ſtabulari. His adde: vt ni
hil quod equidē nouerim p̄tereā. Ariſtoteles nullū animal niſi ęſtu recedēte expirare affir
mat. Obſeruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Locus ſolis fabulæ.
Ariſtoteles.

Quæ poteſtas lunæ & terręna & marina. CA.CII.

QVo vera cōiectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritum ſydus lunæ exiſtimari. Et hoc eſſe qđ ter
ras ſaturet: accedēſqȝ corpora impleat: abſedēſqȝ inaniat. Ideo cū incremento eius augeri
cōchylia: & maxime ſpiritū ſentire qbꝰ ſanguis nō ſit. Sȝ & ſāguinē hoīm etiā cū lumie eꝰ
augeri ac minui. Frōdes quoqȝ ac pabula (vt ſuo loco diceť) ſētire nō oīa eadē penetrātevi

Quæ ſolis & quare ſalſum mare. CA.CIII.

ITaqȝ ſolis ardore ſiccať liquor. & hoc eſſe maſculū ſydus accepimus torrēs cūcta ſorbēſqȝ
Sic mari late patēti ſaporē incoq ſalis: aut quia exhauſto ide dulci tenuiqȝ qđ facillime tra
hat vis ignea: omne aſperius craſſiuſqȝ liquať. Ideo ſummā æquorū aquā dulciorē ꝓfūda
Hanc eſſe veriorē cauſā aſperi ſaporis: q̄ ꝙ mari terræ ſudor ſit æternus: aut quia plurimū
ex arido miſceatur illi vapore: aut qa terræ natura medicatas aq̄s inficiat. Eſt in exēplis Dionyſio ſici
liæ tyrāno cū pulſus eſt ea potētia accidiſſe ꝓdigium: vt vno die in portu dulceſceret mare.

Sol maſculū ſydus.
Mare dulce

Item de natura lunæ. CA.CIIII.

COntrario ferūt lunę fœmineū ac molle ſydus atqȝ nocturnū ſoluere humorem: & trahere
non auferre. Id manifeſtū eſt ꝙ feraruȝ occiſa corpora in tabē viſu ſuo reſoluat: ſomnoqȝ
ſopitis torporē cōtractū in caput reuocet. Glaciē refundat: cūctaqȝ humifico ſpiritu laxet.
Ita penſari naturæ vices: ſemperqȝ ſufficere alijs ſyderum clemēta cogētibus: alijs vero fū
dentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum eſſe ſicut in marinis ſolis.

Luna fœmineum.

Vbi altiſſimum mare. CA.CV.

ALtiſſimum mare. xv. ſtadiorꝝ Fabianꝰ tradit. Alij in pōto ex aduerſo coraxorū gētis vocāt
bathea pōti. tricētis fere a cōtinēti ſtadijs ī mēſā altitudine maris tradūt vadis nūq̄ reptis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. CA.CVI.

MIrabilius id faciunt aquę dulces iuxta mare vt fiſtulis emicātes Nā nec aquarū natura a mi
raculis ceſſat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ quarū natu-
ra grauior magis inuecta ſuſtinēt. Quædam vero & dulces īter ſe ſupmeāt alias. Vt in fuci
no lacu inuectus amnis: in lario abdua in verbano ticinus: in benaco mintius: in ſeuinno ollius: in le-
mano rhodanus. Hi trās alpes ſuperiores in italiā multorū militum tranſitu hoſpitales ſuas tantum
nec largiores q̄ intulere aquas euehētes. Proditum hoc & in orōte amne ſyriæ multiſqȝ alijs. Quidaȝ
vero odio maris ipſa ſubeūt vada: ſicut Aretuſa fons ſyracuſanus in quo redduń iacta in alpheū: qui
per olympiam fluens peloponneſiaco littori infundiť. Subeūt terras ruſuſqȝ redduť. Lycus in aſia
Eraſinus in argolica. Tigris in meſopotamia. Et quę in Aeſculapij fonte athenis īmerſa ſunt in pha
lerico redduntur. Et in atinate campo fluuius merſus poſt. xx. milia paſſuuȝ exit. Et in agleieſi tima
uus. Nihil in aſphaltite iudeę lacu qui bitumen gigni mergi poteſt. Nec in armenię maioris aretiſſa
Is quidem introrſus piſces alit. In ſalētino iuxta oppidum māduriaȝ lacus ad margines plenus. neqȝ
exauſtis aquis minuiť: neqȝ infuſis augeť. In ciconū flumine & in piceno: lacu velino lignū deiectū la
pideo cortice obduciť. Et in ſurio colchidis flumine adeo vt lapidē plęrūqȝ durās adhuc integat cor
tex. Similiter in flumine ſilari vltra ſurrētum nō virgulta modo immerſa: verum & folia lapideſcunt
alias ſalubris potus eius aquę. In exitu paludis reatinę ſaxum creſcit. Et in rubro mari oleæ virēteſqȝ
frutices enaſcunť. Sed & fontiū plurimorum natura mira eſt feruore. Idqȝ etiā in iugis alpium ipſoqȝ
in mari: & inter italiam & enariā vt in baiano ſinu: & in liri fluuio multiſqȝ alijs. Nam dulcis hauſtꝰ in
mari plurimis locis vt ad chelidonias īſulas & arabū: & in gaditano oceano. Patauinorū aq̄s calidis

Aſphaltus iudeæ lacus.
Surꝰ fluuiꝰ.
Vel velutoni os a mari vel ameria.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0065-6
DFG

anapauomenon. Iouis fons. Solis fons

herbæ virentes innaſcunť:piſanorũ ranæ. Ad vetulonios in hetruria nõ ꝓcul a mari piſces. In caſinate fluuius appellatur ſcatebra frigidus abundãtior æſtate. In eo vt in archadiæ ſtymphali enaſcunť aquatiles muſculi. In dodone Iouis fons cũ ſit gelidus:& immerſas faces extinguat:ſi extinctę admoueantur accendit. Idẽ meridie ſemp deficit:qua de cauſa anapauomenon vocant. Mox increſcẽs ad medium noctis exuberat. Ab eo rurſus ſenſim deficit. In illyrijs ſupra fontẽ frigidum expanſę veſtes accendũtur. Iouis Hãmonis fons interdiu frigidus:noctibus feruet. in troglodytis fons ſolis appellatur dulcis:& circa meridiẽ maxime frigidus:mox paulatim tepeſcẽs ad noctis media feruore & amaritudine infeſtatur. Padi fons medijs diebus æſtiuis vel ut interquieſcẽs ſemp aret. In tenedo inſula fons ſemp a tertia noctis hora in ſextã ab æſtiuo ſolſtitio exũdat. Et in delo inſula inopus fõs eodem quo nilus modo:ac pariter cũ eo decreſcit augeturq;. Cõtra timauum amnẽ inſula parua in mari eſt cum fontibus calidis:qui pariter cũ æſtu maris creſcunt minuũturq;. in agro pitinate trans apẽninus fluuius nouanus omnibus ſolſtitijs torrens bruma ſiccatur:in faliſco clitũni amnis aqua potata cãdidos boues facit:in boetia amnis melas oues nigras. Cephiſus ex eodem lacu ꝓfluens albas:ruſ⁹ nigras penitus:rufaſq; iuxta ilium Xantus:vnde & nomen amni. in ponto fluuius aſtaces irrigat campos in quibus paſtæ oues nigro lacte æque gentes alunt. in reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exoritur annonæ mutationẽ ſignificãs. Brunduſij in portu fons incorruptas pręſtat aquas nauigãtibus. Lynceſtis aqua quę vocať acidula vini modo temulentos facit. Ita in paphlagonia & in agro caleno. In andro inſula tẽplo Liberi patris fõtem nonis ianuarijs ſemper vini ſapore fluere. Mutianus ter cõſ. credit. Dios techoſia vocatur. Iuxta nonacrin archadiæ ſtix nec odore differẽs nec colore epota illico:necat. Item in beroſo taurorum colle tres fontes ſine remedio ſine dolore mortiferi. In carinẽſi hiſpaniæ agro duos fontes iuxta fluunt:alter omnia reſpuens:alter abſorbẽs. In eadẽ gente alius aurei colori oẽs oſtendit piſces nihil extra illã aquã cæteris differentes. In commenſi iuxta larium lacum fons largus horis ſingulis ſemp intumeſcit ac reſidet:in cynonia inſula ante lebon fons calidus vere tm̃ fluit. Lacus ſinnanus in aſia circũnaſcente abſcynthio inficitur. Colophone in Appollinis clarij ſpecus lacuna eſt:cui⁹ potu mira reddũtur oracula bibẽtium breuiore vita. Amnes retrofluere & noſtra vidit ætas. Neronis principis annis ſupremis ſicut in rebus ei us tetulimus. Iam oẽs fontes æſtate q̃ hyeme gelidiores eſſe quẽ fallit? Sicut illa ꝑmira naturæ opa æs & plumbum in maſſa mergi:dilatata fluitare. Eiuſdemq; ponderis alia ſedere:alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem q̃uis grãdem innatare:eundemq; cõminutum mergi. Recẽtia cadauera ad vadũ labi:intumeſcẽtia attolli. inania vaſa haud facilius:q̃ plana extrahi. Pluuia ſalinas aquas dulciores eſſe q̃ reliquas. Nec fieri ſales niſi admixtis dulcibus. Marinas tardi⁹ gelare:& celerius accendi. Hyeme mare calidius eẽ:autumno ſalſius. Omne oleo trãquillari. Et ob id vrinãtes ore ſpargere:quoniã mitiget naturã aſperã:lucemq; deportet. Niues in alto mari nõ cadere. Cum omnis aqua deorſum feratur exilire fontes:atq; etiã in ætnæ radicibus flagrantis in tantum:vt quinquagena & cẽtena milia paſſuum harenas flammarum globus eructet.

Fõtes calidi. Amnis clitũnus. Melas. Cephiſus. Xanthos ruffus dicitur. vel peneus. Lac nigrum. Acidula aq̃ inebrians. Fons vini ſaporis. Lacuna clari ſpecus. Nota. Thyre⁹ lapis

❡ Ignium & aquarum iuncta miracula:& de maltha. CA.CVII.

maltã calcs. Lucullus.

IAmq; & ignium:quod eſt naturæ quartũ elementũ reddam⁹ aliqua miracula. Sed primũ ex aquis. in comagene vrbe ſamoſata ſtagnum ẽ emittẽs limum (malthã vocãt) flagrãtem cum quid attingit ſolidi adhęret. Pręterea tactus ſequitur fugiẽtes. Sic defendere muros oppugnãte. Lucullo:flagrabatq; miles armis ſu is. Aquis etiam accenditur. Terra tantum reſtingui docuere experimenta.

❡ De naptha. CA.CVIII.

Naptha piſcis. Medea.

SImilis eſt naturæ naptha:ita appellatur circa babyloniã:& in auſtagenis parthiæ ꝓfluens bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium:trãſiliuntq; protinus in eam vndecunq; viſam. Ita ferunt a media pelicem crematam. poſtq̃ ſacrificatura ad aras acceſſerat corona igne rapta.

❡ De ſemper ardentibus locis. CA.CIX

Ethna. Chimera. mõs ardens. Mirabile.

VErum in montium miraculis ardet ætna noctibus ſemper:tãtoq; æuo igniũ materia ſufficit. Niualis hybernis tẽporibus:egeſtumq; cinerẽ pruinis operiẽs. Nec in illo tm̃ natura ſęuit exuſtionem terris denũtians. Flagrat in phaſelide mõs chymera:& quidẽ immortalis diebus ac noctibus flãma. Ignem eius accẽdi aqua:extingui vero terra aut fœno Gnidius Cteſias tradit. Eadẽ in lycia epheſti mõtes teda flammãte tacti flagrãt adeo:vt lapides quoq; riuorũ & harenę in ipſis aquis ardeãt:aliterq; ignis ille pluuijs. Baculo ſi quis ex ijs accenſo traxerit ſulcos riuos igniũ ſequi narrãt. Flagrat in bactris cophãti noctibus vertex. Flagrat in medijs & ceſtia gente confinio ꝑſidis. Suſis quidem ad turrim albã. xv. caminis maximo eoꝝ. Et interdiu campus babylo

niæ flagrat quadam veluti piſcina iugeri magnitudine. Itẽ æthiopum iuxta heſperium mõtem ſtel
larum modo campi nocte nitent. Similiter in megaloponitanorũ agro: tametſi intern⁹ ſit ille iucũ=
dus: frondemq; denſi ſupra ſe nemoris non adurẽs: & iuxta gelidum fontem ſemper ardens. Nym=
phei crater dira apolloniatis ſuis portẽdit vt Theopomp⁹ tradidit. Augetur hymbrib⁹: egeritq; bi
tumen temperandũ fonte illo inguſtabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hęc mireť? In me
dio mari hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta italiã cũ ipo mari arſit per aliquos dies ſociali bello:
& donec legatio ſenat⁹ piauit: Maximo tñ ardet incẽdio theonochema dictũ æthiopũ iugũ. Torrẽ=
teſq; ſolis ardoribus flammas egerit. Tot locis tot incendijs rerũ natura terras cremat.

Campi lucentes.

Hiera inſula in mari ardẽs

❡ Ignium per ſe miracula. CA.CX.

PRæterea cum ſit huius vni⁹ elemẽti ratio fœcũda: ſeq; ipſa pariat: & minimis creſcat ſcyn
tilis: quid fore putandũ eſt in tot rogis terræ? Quę eſt illa natura q̃ voracitatẽ auidiſſimaʒ
in toto mũdo ſine damno ſui paſcit? Addantur iis ſydera inumera ingenſq; ſol. Addantur
humani ignes: & lapidum quoq; inſiti naturæ: attrita inter ſe ligna: iam nubiũ & origines fuminuʒ.
Excedit profecto omnia miracula/ vllũ diem fuiſſe: quo non cuncta cõflagrarent: cum ſpecula quo
q; concaua aduerſa ſolis radijs facilius etiã accẽdantur: q̃ vllus alius ignis. Quid quod innumerabi
les partus: ſed naturales ſcatent? In nympheo exit e petra flamma quæ aqua accẽditur. Exijt & ad
aquas ſcantias. Hęc quidẽ inualida cũ tranſit: nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hũc
fontem igneũ contexens fraxinus. Exit in mutinenſi agro ſtatis vulcano diebus. Reperitur apud au
ctores ſubiectis aricię aruis ſi carbo deciderit ardere terrã. In agro ſabino & ſidicino vnctũ flagrare
lapidẽ. In ſalẽtino oppido Inatium impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum/ ptinus flammaʒ
exiſtere. In laciniæ iunonis ara ſub diuo ſita cinerẽ immobilẽ eſſe perflantibus vndiq; pcellis. Quin
& repentinos ignes exiſtere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuiſſe. Traſimenuʒ la=
cũ arſiſſe totũ. Seruio Tullio dormiẽti in pueritia ex capite flammam emicuiſſe. L. Martiũ in hiſpa
nia interemptis Scipionibus concionãtem & milites ad vltionem exhortãtẽ arſiſſe ſimili modo Va
lerius Antias narrat. Plura mox & diſtinctius. Nunc enim quidã mixtura rerum omnium exhiben=
tur miracula. Verum egreſſa mens interpretatione naturæ feſtinat legentium animos per totuʒ or
bem veluti manu ducere.

Flamma q̃ in aqua accẽdiť

Saxum mire virtutis.

Seruij tullij flamma a vertice emicuit. Pariter & .L. martij

❡ Terræ vniuerſę menſura longitudo & latitudo. CA.CXI.

PArs noſtra terrarum de qua memoro ambiẽte (vt dictum eſt) oceano velut innatãs lõgiſ=
ſime ab ortu & ab occaſu patet: hoc ẽ ab india ad Herculis colũnas gadib⁹ ſacratas octua
gies quinquies cẽtena ſeptuagitaocto millia paſſuũ vt artemidoro placet auctori. Vt ve=
ro Iſidoro nonagies octies & decẽ & octo milia. Artemidorus adijcit ampli⁹ a gadib⁹ cir
cuitu ſacri pmontorij ad pmõtoriũ artabrũ: quo lõgiſſime frons pcurrit hiſpaniæ/ octingẽta milia
nonaginta vnũ. Id mẽſuræ duplici currit via. A gange amne hoſtioq; eius quo ſe in eoum oceanum
effundit per indiam parthienenq; ad myriandrum vrbem ſyriæ in iſſico ſinu poſitaʒ quiquagies bis
quindecim paſſuum decem & nouem. Inde pxima nauigatione cyprum inſulam/ pataram lyciæ/
rhodum: aſtypalęam: in carpacio mari in inſulas laconicę tęnarum. Lylibeum ſiciliæ. Caraliũ ſardi
niæ tricies quater quinquaginta milia. Deinde gades quadragies bis quiquaginta milia. Quę mẽſu
ra vniuerſa ab eo mari efficit octogies quiquies ſeptuagitaoctomilia paſſuũ. Alia via quę certior iti
nere terreno maxime patet a gange ad euphratem amnem quinquagies centena milia paſſuum &
xviij. Inde cappadociæ in mazaca. cc. milia. xliiij. ĩde per phrygiam: cariam: epheſum: quadringẽta
milia paſſuũ. xcviij. Ab epheſo per ęgeum pelagus delum ducẽta milia. iſthmũ ducẽta duodeci mi
lia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco ſinu patrans peloponneſi ducẽta duo milia quigẽ
ti. Leucadem octingenta ſex milia quingenti. Corcyrã totidẽ Acroceraunia centũ triginta duo mi=
lia quingenti. Brunduſium octingenta ſex milia quigenti. Romã. ccc. milia ſexaginta. Ad alpes vſq;
calcincomacum vicũ quigenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos mõtes illibriũ quingẽ
ta quinquaginta ſex milia. Ad oceanum & hiſpaniæ oram trecenta trigintaduo milia. Traiectu ga
dis ſeptẽ milia quingenti. Quæ menſura Artemidoro atteſtante nonaginta efficit ſexaginta noueʒ.
Latitudo autẽ terrę a meridiano ſitu ad ſeptentrionem dimidio fere minor colligitur: quinquagita
quattuor miliũ ſexaginta duo. Quo palam fit quantum & hic vapor abſtulerit: & illinc rigor. Neq;
enĩ deeſſe arbitror terris: aut non eſſe globi formam. Sed ĩhabitabilia vtrinq; incomperta eſſe. Hęc
menſura currit a littore ęthiopici oceani: qua modo habitatur ad mereon quigẽta quiquagita mi=
lia. Inde alexandriã duodecim milia quiquaginta. Rhodum quigenta octogintaria. Gnidum octo
ginta quattuor milia quigenti cũ. xxv. M. Samum. c. M. Chiũ octogitaquattuor. M. Mitilenen. lxv
M. Tenedon. xxix. M. Sigęum pmontorium. xij. M. quigenti. Os ponti. cccxij. M. d. Carãbin pro=

Terræ longitudo.

Eius latitudo

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0067-7

mōtorium.cccl.Os meotidis.cccxij.M.d.Oſtium tanais.cclxv.M.Qui curſ⁹ compēdijs maris breuior fieri poteſt.lxxxix.M.Ab oſtio tanais nihil modicuꝫ diligentiſſimi auctores fecere.Artemidorus vlteriora īcomperta exiſtimauit:cum circa tanain ſarmatarū gentes degere fateretur ad ſeptētriones verſas.Iſidorus adiecit.xij.M.l.vſqꝫ ad tilen:quæ cōiectura diuinationis eſt.Ego nō miore q̄ ꝓxime dicto ſpatio ſarmataruꝫ fines noſci intelligo. Et alioquin quātū eſſe debet qđ īnumerabiles gentes ſubinde ſedem mutātes capiat.Vnde vlteriorē menſuram inhabitabilis plagæ multo eē maiorē arbitror.Nam & germania immenſas inſulas non pridem cōpertas cognitū habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt quæ digna memoratu putem Vniuerſum aūt hūc circuitum.Eratoſthenes in omniū quidā litterarꝫ ſubtilitate:& in hac vtiqꝫ pręter cęteros ſolers:quē a cunctis ꝓbari video ducentorꝫ quinquaginta duorꝫ millium ſtadium ꝓdidit.Quę mēſura Romana cōputatione efficit trecēties quindecies cētena milia paſſuum.Improbum auſum:verū ita ſubtili argumētatione cōprehenſum vt pudeat nō credere.Hipparchus & incoarguēdo eo & in reliqua omni diligentia mirus adijcit ſtadiorum paulominus.xxv.milia.

Orbis circuitus

¶Harmonica mundi ratio. CA.CXII.

Dionyſiodorus.

TAlia Dionyſiodoro fides:neqꝫ enim ſubtrahaꝫ exemplū vanitatis græcę maximū. Cidius hic fuit geometrica ſciētia nobilis.Senecta dieꝫ obijt in patria.Funus duxere ei ꝓpinquę ad quas ꝑtinebat hæreditas Eæ cū ſecutis dieb⁹ iuſta peragerent:inueniſſe dicūť in ſepulchro epiſtolā Dionyſiodori noīe ad ſupos ſcriptam.Perueniſſe eū a ſepulchro ad īfimā terrā:eſſeqꝫ eo ſtadiorū quadragintaduo milia.Nec defuere geometræ qui interpretarenť ſignificare epiſtolā a medio terrarꝫ orbe miſſam quo deorſuꝫ ab ſummo lōgiſſimū eſſe ſpatiū:& idē pilæ mediū.Ex quo cōſecuta cōputatio eſt:vt circuitu eſſe.cc.quinquagintaquinqꝫ milia ſtadia ꝓnūciarent.Harmonica ratio quæ cogit rerū naturā ſibi ipſā cōgruere:addit huic menſuræ ſtadia ſeptem milia:terramqꝫ nonageſimā ſextam milleſimam totius mundi partem facit.

¶CAII PLY.SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS. PROHEMIVM.

HACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS TERRAE AQVARVMqꝫ/ac ſyderū/& rationevniuerſitatis atqꝫ menſura.Nunc de partibus q̄q̄ infinitū id quoqꝫ exiſtimatur nec temere ſine aliqua reprę̄hentione tractatū.Haud vllo in genere venia iuſtior eſt:ſi modo minime mirū eſt hominem genitum nō omnia humana nouiſſe.Quapropter auctorē nemineꝫ vnum ſequar.Sed vt quemqꝫ veriſſimum in quaqꝫ parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit:vt eos quiſqꝫ diligentiſſime ſitus diſceret:in quibus ipſe prodebat:ideo nec culpabo aut coarguam quemq̄ locorum nuda nomina:& quanta dabitur breuitate ponentur claritate:cauſiſqꝫ dilatis in ſuas partes.Nūc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi velim:vt ſicut vidua fama ſua nomina qualia fuere primordio ante vllas res geſtas nuncupentur:& ſic quædam in his nomen datura quidem:ſed mundi rerumqꝫ naturę.Terraruꝫ orbis vniuerſus in tres diuiditur partes:Eropam:Aſiam:Africam.Origo ab occaſu ſolis & gaditano freto:qua irrūpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur.Hinc intrāti dextra africa eſt:leua europa:inter has aſia eſt.Termini amnes tanais & nilus. Duodecim milia paſſuum in longitudinē quas diximus fauces oceani patent:quinqꝫ milium in latitudine a vico mellaria hiſpaniæ ad promontoriū africæ album/auctore tarquinio Gracula iuxta genito.T.Liuius/ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt.vbi minus.vij.M.paſſuum.Vbi vero plurimum.x.M. Taꝫ modico ore tam immenſa equorum vaſtitas proditur.Nec profunda altitudo miraculum minuit.Frequētes quippe tęnię cādicantis vadi carinas territant.Qua de cauſa limē īterni maris multi eū locum appellauere.Proxia aūt faucibus vtrinqꝫ impoſiti montes coercent clauſtra:abila africæ:europæ calpæ/laborū Herculis metæ.Quā ob cauſam indigenæ colūnas eius dei vocāt:creduntqꝫ perfoſſas excluſa antea admiſiſſe maria:& rerum naturę mutaſſe faciem.

Tres orbis partes

Vel.xv.

Proditur vel panditur

Abila & calpæ montes herculis metæ & colūnæ.

¶De europa. CA.I.

PRimum ergo de europa altrice victorijs omniū gētiū populi:lōgeqꝫ terrarꝫ pulcherrima quā plęriqꝫ merito nō tertiā portionē fecere:verꝫ ęquā in duas ꝑtes ab amne tanai ad gaditanū fretū vniuerſo orbe diuiſo.Ocean⁹ hoc qđ dictū eſt ſpacio atlāticū mare īfundēs:& auido meatu terras q̄cūqꝫ veniētē expauere demergens:reſiſtētes quoqꝫ flexuoſo litto

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0068-3
DFG

rum anfractu lambit europam:vel maxie receſſibus crebris excauans:ſed in quattuor p̄cipue ſin⁹.
Quorũ primus a calpe hiſpanię extimo(vt dictũ eſt)mõte locobrutinũ vſq; promõtoriũ/immenſo
ambitu flectiť. In eo prima hiſpania terrarũ eſt vlterior appellata. Eadẽ bethica. Mox a fine virgita
no citerior/eadẽq; tarraconẽſis ad pyrenea iuga. Vlterior ĩ duas ꝑ longitudinẽ ꝓuĩcias diuidiť. Si-
quidẽ bethycæ latere ſeptẽtrionali ꝓtendiť luſitania amne ana/diſcreta. Ort⁹ hic laminitano agro
citerioris hiſpaniæ:& modo ſe ĩ ſtagna fundens:mõ in anguſtias reſorbens:aut in totũ cuniculis cõ-
dens & ſæpi⁹ naſci gaudẽs in atlãticũ oceanũ effunditur. Tarraconenſis aũt hinc affixa pyreneo: to
toq; ei⁹ a latere decurrẽs & ſimul ad gallicũ oceanũ hibero mari trãſuerſa ſe pandẽs ſolorio monte
& oretanis iugis/carpetaniſq; & aſturu a bethyca atq; luſitania diſtinguiť. Bethyca a flumine eã me
diã ſecante cognominata:cũctas ꝓuinciaꝝ diuiti cultu/& quod ĩ fertili ac peculiari nitore pręcedit
Iuridici conuẽtus ei quattuor. Gaditan⁹:Cordubẽſis. Aſtygitan⁹:Hiſpalãſis. Oppida oĩa nume-
ro.clxxv. In ijs coloniæ.viij. Municipia.viij.latio antiquitus donata.xxix. Libertate.vj. Fœdere.iij
Stipẽdiaria.cxx. Ex his digna memoratu aut latiali ſermõe dictu facilia. A flumĩe ana littore ocea-
ni oppidũ onnoba luſturia cognominatũ. Interfluẽtes luxia & vrium mariani mõtes. Bethys fluui⁹
Littus curẽſe ĩflexo ſinu. Cui⁹ ex aduerſo gadis inter inſulas dicẽdę. Promõtoriũ Iunonis. Port⁹ Bę
ſippo. Oppida belõ mellaria. Fretũ ex atlãtico mari. Cartheia tartheſos a gręcis dicta. Mõs calpæ
Deĩde littore interno oppido berbeſula cũ fluuio. Itẽ ſalduba oppidũ vľ malacha cũ fluuio fędera
toꝝ. Dein menoba cũ fluuio. Sexifirmiũ cognomĩe iuliũ. Sexi & abdera Murgis. Betycæ finis. Orã
eã vniuerſã originis pęnoꝝ exiſtimauit. M. Agrippa. Abana aũt atlãtico oceano obuerſa baſtuloꝝ
turdulorũq; ẽ in vniuerſã hiſpaniã. M. Varro ꝑueniſſe hiberas/& pſas/& pœnicas/celtaſq;/& pœnos
tradit. Luſũ.n. Liberi patris:ac lyſam cũ eo bacchãtẽ nomẽ dediſſe luſitaniæ:& Pana pręfectum ei⁹
Vniuerſa aũt quę de Hercule/ac pyrene vel Saturno tradunť:fabuloſa ĩ primis vt arbitror. Bethys
in tarraconeſi ꝓuincia nõ(vt aliq dixere)menteſa oppido:ſʒ tygẽſi exoriẽs ſaltu:iuxta quẽ tader flu
uius qui carthaginenſem agrum rigat. ille ocior refugit Scipionis rogum/verſuſq; in occaſum ocea
num atlãticũ ꝓuinciã adoptans petit:modicus primo:ſed multorum fluminum capax: quibus ip̃e
famã aquaſq; aufert. Bethycæ primuʒ ab oſſigetania infuſus amœno blandus alueo:crebris dextra
leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hũc & oceani oram in mediterraneo ſegeda:quę augu
rina cognominať. iulia quę fidẽtia. Virgo quę alba. Ebura quę cerialis. Eliberi qđ liberini. Libida q̃
clauſa. Stici quod iuliẽſes. Veſci quod fauẽtia:ſingilia:hegua:auia:ebdanũ:aglaminor/hebura:ca-
ſtra vinaria:epiſiprium:ipho:noua:illurco:& oſca:eſcua:ſuccabo:nuditanum:ruati vetus. Oĩa ba
ſtetaniæ vergẽtis ad mare. Cõuentus vero cordubenſis circa flumen ipſum oſſigi quod cognomina
tur laconium. Illiturgi quod forum iuliũ. ipaſturgi quod triumphale. Sitia & xiij.m.paſ. remotũ in
mediterraneo. Obulco quod botificẽſe appellatur. mox ripepora fœderatorum. Sacili martalium
onubam. Et dextra corduba/colonia patritia cognomĩata. inde primũ nauigabili bethyę. Oppida
carbulo decuma fluui⁹ ſingulis eodẽ bethys latere ĩcedens. Oppida hiſpalẽſis cõuent⁹:celtiaca:va
camana:acria:ilpa cognomĩe ilipa italica. Et a leua hiſpali colonia cognomĩe romulenſis. Exad-
uerſo oppidũ oſſet:quod cognominať iulia cõſtantia. Virgentiũ qđ iulij genitor. Hippo caurаſiarũ
fluuius menoba & ipſe a dextro latere ĩfuſus. Ac inter æſtuaria bethys oppidũ nebriſſa/cognomine
veneria & colobona. Colonia aſta quę regia diciť:& ĩ mediterraneo aſſida:quæ cęſariana. Singulis
fluuius in bethyn quo dictũ eſt ordine irrumpens aſtigitanã coloniam alluit cognomine auguſtam
firmam:ab ea nauigabilis. Huius conuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominã
tur auguſta gemella. Ituci quę virtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Verſo quę genua vrbanorũ in-
ter quæ fuit nuda cũ Pompeij filio capta. Oppida libera aſtygie vetus oſtippo. Stipendiaria:callet:
calucula:caſtra gemina:ilipula minor:merucra:ſacrana:obucula:oningis. Ab ora venti prope mo
nobam amnem & ipſum nauigabilem haud procul accolunt alõtigiceli:aloſtigi. Quæ autẽ regio a
bethyæ ad fluuium anam tendit: Extra pręd icta beturia appellatur in duas diuiſa partes:totidẽq;
gentes. Celticos qui luſitaniam attingunt:hiſpalẽſis cõuentus. Turdulos qui luſitaniam & terraco-
nenſem accolunt:iurã cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania aduenisſe manifeſtuʒ eſt
ſacris lingua oppidorũ vocabulis:quę cognominibus in bethyca diſtinguntur. Seria quæ dicitur fa
ma iulia. Vertobrige cõcordia iulia. Segede reſtituta iulia:contributa iulia. Vcultuniacum:quæ &
turiga nunc eſt. Laconimurgi conſtantia iulia. Tereſibus fortunales:& callenſibus emanici. Præter
hæc ĩ celtica acimbro:arunda:arũci. turobrica:laſtigi:alpeſa:ſiſepone:ſerippo. Altera beturia quã
diximus turdulorum:& conuentus cordubenſis habent oppida non ignobilia. Arſam mellariam:
mirobicam regiones oſintiadis ſiſeponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Regina
latinorum regia. Cariſa cognomine Aurelia. Vrigia cognomine caſtrum iulium. Item Cæſaris ſa-

Vel locros & brutium

Vel virgitano vel vrſitano

Hiſpania bethyca, & tarraconẽſis.

Hiſpania bethica duplex

Vel aſturię

Vnde luſitania dicta

Vel ſuccubõ nuditanum.

Celtici a celtiberis orti.

Vel cinippo.

Vel vrium

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0069-1 DFG

lutariēſis. Stipēdiaria baſaro: belippo: barbeſula: lācippo: Beſippo: callet: cappagū: olearo: icocio: brana: ſargūtia: andoriſe. Porro longitudinē vniuerſā eiꝰ ꝓdidit. M. Agrippa. ccccl xv. M. paſ. Latitudinē. cclvij. M. Sed cū termini carthaginē vſqꝫ ꝓcederēt: ꝗ cauſa magnos errores cōparatiōe mēſuræ ſepius parit. Et dū alibi mutato ꝓuīciarū modo: alibi itinerū auctis aut diminutis paſſibꝰ incubuere maria tā lōgo ęuo alibi ꝓceſſere littora. Torſere ſe & fluminū aut correxere flexus. Præterea aliunde alijs exordiū menſuræ eſt: & alia meatus. Ita fit vt nulli duo concinant.

¶Bethycę longitudo & latitudo. CA. II.

BEthycæ longitudo nūc a caſtulonis oppidi fine gadis. ccccl xxv. M. & a murgi maritima ora. xxij. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxiiij. M. p. Agrippā quidē i tāta viri diligētia pręterqꝫ in hoc ope cura: cū orbē terrarū vrbi ſpectādū ꝓponeret cæce erraſſe quis credat? & cū eo Diuū Auguſtum. Is nāqꝫ cōplexā ea porticū ex deſtinatione & cōmentarijs. M. Agrippę a ſorore eius inchoatam peregit.

¶Hiſpania citerior. CA. III.

CIterioris hiſpaniæ ſicut cōplurīū ꝓuinciarū aliquantum vetus forma mutata eſt: vtpote cum pōpeius Magnus trophæis ſuis: quæ ſtatuebat in pyreneo. d. cccxlvj. oppida ab alpibus ad fines hiſpaniæ vlterioris in ditionē a ſe redacta teſtatꝰ ſit. Nūc vniuerſa ꝓuincia diuiditur in cōuētꝰ ſeptē. Carthainēſem: Tarraconenſem: Cæſarauguſtanum. Cluniēſem. Aſturū. Lucenſē. Bracatū. Accedūt inſulę quarū mētione ſepoſita p̄ter ciuitates cōtributas aliјs ꝓuincia ipa. ccxciij. cōtinet oppida. In ijs colonias. xij. Oppida ciuiū Romanorū. xiij. Latinorū veterum. xviij. Fœderatorum vnū. Stipēdiaria. cxxxij. Primi in ora baſtuli: poſt eos quo dicit̄ ordine intus recedētes: meteſani: oretani: & ad tugū carpentani: iuxta eos vaccei: vectones: & cel tiberi: atrebaci. Oppida oræ ꝓxima vrci. Adſcriptūqꝫ bethycę barea regio mauitania: mox deitania. Dein cōteſtania: carthago noua: colonia: cuius a ꝓmōtorio qđ Saturni vocatur Cæſaream mauritaniæ vrbem. clxxxvij. M. p. traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia immuni. Ilici vnde ilicitanꝰ ſinꝰ in eam cōtribuūtur icoſitania: mox latinorum lucentium: dianium: ſtipendiarium: ſucro fluuius: & quondā oppidū. Conteſtanię finis regio edetana amœno pręterdente ſe ſtagno ad celtiberos recedens Valentia colonia. iij. M. p. a mari remota. Flumen durias: tantundem a mari ſagontum ciuiuꝫ
Fide vel inde Romanorū oppidum. fide nobile flumen idubeda regio ilergoanum. Iberus amnis nauigabili cō-
Via vel varia mertio diues ortus in cantabris haud ꝓcul oppido iuliobrica. ccccl. M. paſ. fluens. nauiuꝫ. per. cclx M. a via oppido capax: quā propter vniuerſam hiſpaniā gręci appellauere iberiā. Regio coſſetania flumen ſubi: colonia. Tarraco Scipionū opus ſicut carthago pęnorum. Regio ilergetuꝫ: oppidū ſubur: flumen rubricatum: a quo laletani & indigetes. Poſt eos quo dicetur ordine intus recedētes radice pyrenei: auſetani: itani: lacetani. Perqꝫ pyreneū ceretani: dein vaſcōes. In ora aūt colōia barcie cognomine fauentia. Oppida ciuium Romanorū beturo: illuro. Flumen larnū: blande: flumen alba. Emporia geminum hoc veterum incolarum & græcorum: qui phocētiuꝫ fuere ſoboles. Flumē tichi. Ab eo pyrenea Venus in latere ꝓmōtorij altero. xl. m. Nūc per ſingulos cōuentꝰ reddent̄ inſignia præter ſupradicta terracone diſcreptant. populi. xliiij. quorū celeberrimi ciuiū Romanorum dertuſani: biſgargitani: Latinorū auſetani: cerretani: qui iuliani cognominant̄: & qui auguſtani: ederani: gerudēſes: geſſorienſes: teari qui iulienſes. Stipendiariorum aquicaldenſes: onenſes: betulonēſes: Ceſarauguſtana colonia immunis amne ibero affuſa: vbi oppidum antea vocabatur ſaldyba. Regionis idetaniæ recipit populos. lij. Ex his ciuiū romanoruꝫ bellitanos: celſenſes. Ex colonia calaturiganos: qui naſcici cognominant̄. Ilerdenſes ſurdaonum gentis iuxta quos ſicoris fluuiꝰ: oſcēſes regionis baſſetanię: turiaſſonenſes. Latinorum veterum caſcantēſes: ergauicēſes: gracchuritanos: leonicēſes: oſſigerdenſes. Fœderatos tarragenſes. Stipendiarios arcobriēſes: andologēſes: arcocelitanos: burſaonēſes: calaguritanos: ꝗ fabularenſes cognominant̄. Cōplutenſes: carcēſes: cinenſes: cortenſes: damanitanos: carnenſes: illurſenſes: ſpalenſes: ilumberitanos: lacetanos: iubienſes: pōpelonēſes: ſegiſenſes. Carthaginē conueniunt populi. lxij. exceptis inſularum incolis. Ex colonia accitania gemellēſes & libiſoca cognomine fero auguſtana: quibꝰ duabꝰ ius italię datū. Ex colonia ſalariēſe oppidani latij veteris caſtuonenſes: ꝗ cæſari venales appellant̄. Setabitani qui auguſtani valeriēſes Stipendiariorū aūt hi celeberrimi labanenſes baſtiani cōſaburēſes: dianēſes: ſegeſtani: ilorcitani: laminitani: mēſani ꝗ & oritani menteſani ꝗ & baſtuli: oretani ꝗ & germani cognominant̄: caputqꝫ celtiberiæ: ſegobrigenſes: carpentani & tolletani. tago flumini impoſiti. Dein viciēſes: virgilienſes. In cōuentum clunienſem varduli ducunt populos. xiiij. ex qbus labanenſes tantum nominare libeat. Turmodigi quattuor in qbus ſegiſamonenſes: ſegiſamaiuliēſes. In eundem conuentum carietes & vennenſes quinqꝫ ciuitatibus vadunt: quarum ſunt velienſes: eodem peledeones celtiberorū quat-

tuor populis quorū numantini fuere clare:ſicut in vacce eorū.xviij.ciuitatibus inter catinēſes Pallā-
tini:lacobricēſes:caucēſes.Nā in cātabris quattuor populis iuliobrica ſola memoratur.In autrigo-
num decē ciuitatibus tritium & virdoueſta.Areuacis nomen dedit fluuius areua.Horū ſex oppida
ſaguntia & vxama:quę nomina crebro alijs in locis vſurpantur.Præterea ſagouia & noua auguſta
termes:ipſaq; clunia celtiberiæ finis.Ad oceanuʒ reliqua vergūt varduliq; ex p̄dictis & cātabri.Iū-
guntur ij aſturuʒ.xij.populi diuiſi in auguſtanos aſtutica vrbe magnifica:in his ſūt giri:peſici:lācie-
ſes zoelæ.Numerus omnis multidudinis ad.cclx.M.liberorū capitum.Lucēſis conuentus populo-
rum eſt.xvj.præter ceucos & lebunos ignominioſe ac barbaræ appellationis.Sed liberorū capituʒ
ferme.clxvj.Similimodo bracarū.xxiiij.ciuitates.cclxxv.capitū:ex quibus pręter ipſos vibalos ce-
lerenos viballi:celerini:galleci:equiſilici:querquerni:citra faſtidiū nominent.Lōgitudo citerioris
hiſpanię eſt ad finē caſtulonis a pyreneo.d.Sexcēta ſeptē.M.p.& ora paulo ampliꝰ.Latitudo a tar-
racone ad littꝰ olarſonis.cccvij.E radicibus pyreni vbi cuneat anguſtis iter duo maria:paulatiʒ de-
inde ſe pandens:qua cōtingit vlteriorem hiſpaniam tantundē & amplius latitudinē adijcit.Metal-
lis plumbi:ferri:æris:argenti:auri:tota ferme hiſpania ſcatet.Citerior & ſpecularibꝰ lapidibus.Be-
thyca & minio.Sūt & marmorū lapidicinæ vniuerſæ hiſpaniæ.Veſpaſianus imperator Auguſtꝰ ia-
ctatus ꝓcellis reipub.latij ius tribuit.Pyreni mōtes Hiſpanias/galliaſq; diſtermināt promontorijs
in duo diuerſa maria proiectis.

Virdo veſta: vel viro veſta

Hyſpaniæ in metallis vbertas.

Narbonenſis prouincia. CA.IIII.

NArbonenſis prouincia appellat pars galliarū:quę īterno mari alluit:bacchata ante di-
cta:amne varo ab italia diſcreta/alpiumq; ſaluberrimis Romano imperio iugis.A re-
liqua vero gallia latere ſeptētrionali mōtibus gebenna & iuribus agrorū/cultu virorū
morūq; dignatiōe amplitudie opū nulli prouinciarū poſtferēda:breuiterq; italia veri-
us q̄ ꝓuincia.In ora regio ſardonū intuſq; cōſuaranorū.Flumina Telim & obrim:op-
pida illiberis magnę quondā vrbis tenue veſtigiū.Ruſcino latinorū flumen ataxe pyreneo rubreſuʒ
ꝑmeans lacū.Narbo Martius decumanorū colonia.xij.M.paſſuum a mari diſtās.Flumina araris:
liria.Oppida de cætero rara præiacentibus ſtagnis agatha quondā maſſiliēſiū/& regio volcarū te-
ctoſagum:atq; vbi rhoda rhodiorum fuit.Vnde dictus multo galliarum fertiliſſimus rhodanus flu-
uius ex alpibus ſe rapiens per remannum lacum:ſegnemq; deferēs ararim:nec minus ſeipſo torrē-
tem iſaram & druentiā.Libyca appellantur duo eius ora modica.Ex his alterum hiſpaniēſe:alterū
metapinum:tertium:idemq; ampliſſimum maſſalioticū.Sunt auctores & heracleā oppidum ī ho-
ſtio rhodani fuiſſe vltra faſſam ex rhodano.c.paſſibꝰ.Marij opere & nomine īſigne ſtagnum.Aſtro-
mela oppidū maritima auaticorū:ſuperq; cāpi lapidei Herculis præliorum memoria.Regio ana-
talioꝝ/& itus deſuuiatium/canarumq;.Rurſus a mari tricorium:& intus tricollorum.Vocontiorū
& ſegouellanorum/mox allobrogum/ac in ora maſſilia græcorum phocenſium.Fœderata ꝓmon-
torium nomine/citariſta portus regio clamatulicorum.Dein ſuelteri ſupraq; verucini.In ora auteʒ
hac athenopolis maſſiliēſium:foꝝ iulij octauianorū colonia:quę pacēſis appellatur:& claſſica am-
nis in ea argenteꝰ.Regio oxibioꝝ ligaunorūq;:ſuper quos ſuebri/quariates/adunicates.At ī ora op-
pidum latinuʒ antipolis.Regio deciariū.Amnis cema ex alpiuʒ mōte cemeno ꝑfuſus:In mediter-
raneo colonia arelate ſextanorū:biterę ſeptumanorū:arauſio ſecundanorū.In agro cauaruʒ valen-
tia:vienna allobrogum.Oppida latina aquę ſextiæ ſalioꝝ:auenio cauarū:apta iulia vulgientiū ale-
beceriorum:appollinariuʒ:alba heluoꝝ:auguſta tricaſtinoꝝ:antalia æarea bormānico macina bel-
lio/carcaſum/volcaꝝ/tectoſagū/ceſſero carpētoracthe:meminoꝝ:cenicēſes:cābolectri:q atlantici
cognominant.Forum Voconi:glanum Liui Leutenani:qui & foroneroniēſes.Nemauſū arecomi-
coꝝ.Piſcenæ:ruteni:ſanagenſes:toloſani:tectoſagij:aqtanię cōtermini:taſcodunitari:cononiēſes
vmbranici.Vocōtioꝝ ciuitatis fœderatę duo capita vaſgo:& lucꝰ auguſti.Oppida vero ignobilia.
xix.ſicut.xxiiij.nemauſenſibus attributa.Adiecit formulæ Galba īpator ex ialpinis auanticos at-
q; ebrodiōtios quorū oppidū dinia.Lōgitudinē ꝓuīciæ narbonēſis.ccclxx.M.p.Agrippa tradit:la-
titudinem.ccxlviij.

Narbonenſis ꝓuincia ante gallia bracchata dicta: Iuribus vel vrbibus

Thelim vel tichin.Vel rubrenſem

Cāpi lapidei

Bitere vl' blitere

Antalia vel anatilia

Bellio vel cabellio

Narbonenſis ꝓuincię longitudo ac latitudo

Italia tyberis/roma/campania. CA.V.

ITalia dehinc/primiq; eius ligures:mox hetruria:vmbria:latiū:vbi tyberina oſtia:& ro-
ma terrarū caput.xvj.M.p.iteruallo a mari.Volſcorū poſtea littꝰ:& cāpanię picentium
inde:ac lucanū:brutiumq;:quo lōgiſſime in meridiem ab alpiū pene lunatis iugis in ma-
ria excurrit italia.Ab eo gręcię ora:mox ſalentini:peduculi:apuli:peligni:ferētani:mar-
rucini:veſtini:ſabini:picentes:galli:vmbri:hetruſci:veneti:carni:iapides:iſtri:liburni.Nec ignoro
ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito:ſi breuiter atq; in trāſcurſu in hūc modū dicat terra
omnium terrarum alumna:eadem & parens numine deum electa quæ cœlum ipſum clarius face-

Roma mūdi caput

ret:ſparſa congregaret imperia:rituſq; moliret: & tot populorū diſcordes feraſq; linguas ſermonis
Italię laus.
cōmercio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini daret: breuiterq; vna cunctarum gen
tium in toto orbe patria fieret. Et quid agam: tanta nobilitas omniū locorum: quos qnis attigerit?
tanta rerum ſingularum populorūq; claritas tenet. Vrbs roma vel ſola i ea & digna etiam feſta cer-
Campaniæ vbertas
uice facies: quo tandē narrari debet opere? Et qualiter campanię ora per ſe fœlixq; illa ac btā amœ
nitas: vt palā ſit vno in loco gaudentis opus eē naturę. Iam vero tota ea vitalis ac perennis ſalubri-
tatis cœli temperies eſt: tam fertiles cāpi: tā aprici colles: tā innoxij ſaltus: tā opaca nemora: tā mu-
nifica ſyluarū genera: tot montiū afflatus: tanta frugum/ & vitium/ olearumq; fertilitas: taʒ nobilia
pecori vellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fōtiumq; vbertas: totā eam perfundēs:
tot maria: portus: gremiumq; terrarum commertio patens vndiq;: & tanq̄ ad iuuandos mortales
ipſa auida in mare procurrens. Neq; ingenia rituſq;/ ac viros/ & lingua manuq; ſuperatas cōmemo-
ro gentes. Ipſi de ea iudicauere græci: genus in gloriam ſuam effuſiſſimum quotam partem ex ea
appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cœli fecimus: hac quoq; i parte faci
Italia querno folio ſimilis
endum eſt: vt quaſdaʒ notas/ ac pauca ſydera attingamus. Legentes tantū quęſo meminerint ad ſin
gula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt ergo folio maxime querno aſſimilata: multo ꝓceritate am
plior/ q̄ latitudine in leuo ſe flectens cacumine: & amaʒonicę figura deſinens parmę: vbi a medio ex
vlcocynthos.
curſu cirthos vocatur/ per ſinus lunatos duo cornua emittens: leucopertā dextra: laciniuʒ ſiniſtra.
Patet longitudine ab alpino fine prętorię auguſtę per vrbē capuā neq; curſu meāte rhegium oppi-
dum in humero eius ſitum: a quo veluti ceruicis īcipit flexus: decies centenā/ & viginti milia paſſuū
multoq; amplior menſura fieret laciniū vſq;: ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo
eius varia eſt. cccc x. miliū inter duo maria īferum/ & ſuperum: amneſq; varum/ atq; arſiam: mediæ
atq; ferme circa vrbem romam ab hoſtio aterni amnis in adriaticum mare īfluentis ad tyberina ho
ſtia. cxxxvj. & paulo minus a caſtronouo adriatici maris alſium ad tuſcum æquor. Haud vllo in lo-
co. cc. in latitudinē excedēs. Vniuerſæ autē ambitus a varo ad arſiam. xxx. M. paſſuum. lviij. efficit.
Abeſt a circundatis terris Hiſtria a liburnia quibuſdam locis. c. M. paſſuum. Ab epiro & illyrico. l.
Ab africa minus. cc. vt auctor affirmat Varro. Ab Sardinia. cxx. milia. A Sicilia. m. d. A Corſica mi-
nus. lxx. Ab iſſa. l. Incedit per maria cœli regione ad meridieʒ quidē. Sed ſi quis diligēti ſubtilitate
id exigat: inter ſextam horam primamq; brumalem. Nunc ambitum eius/ vrbeſq; enumerabimus.
xj. italiæ regiones
Qua in re pręfari neceſſarium eſt auctorē nos diuum Auguſtum ſecuturos: deſcriptionemq; ab eo
factam italiæ totius in regiones. xj. Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet vrbiuʒ quidem vicinita
tes oratione vtiq; præpropera ſeruari non poſſe: itaq; interiori in parte/ digeſtionem in litteras eiuſ-
dem nos ſecuturos coloniarum mētione ſignata: quas ille in eo ꝓdidit numero. Nec ſitꝰ origineſq;
perſequi facile eſt. In gaunis luguribus/ vt cęteri omittantur agro trities dato. Igit̃ ab amne varo ni
cea oppidum a maſſiliēſibus conditū. Fluuius pado. Alpes populiq; īalpini multis nominibus: ſed
maxime capillati oppido vendiatioruʒ: ciuitatis Gemellion. Portus Herculis monæchi: Liguſtica
ora. Ligurū celeberrimi vltra alpes ſalyj deceates; moxubij: centrones/ & caturiges orti vagyēni: ſta
telli: elibi: velli/ aielli/ euburiates/ caſmonates/ veliates/ & quorum oppida i ora ꝓxima dicemꝰ. Flu-
men tutuba/ oppidum albiū/ itemeliū/ flumen merula/ oppidum albingaunum/ portus vadum ſaba
tium/ flumen porcifera/ oppidum genua/ fluuius feritor/ portus delphini. Tigulia itus ſegeſta/ tigu-
lioꝶ. Flumen macra ligurię finis. A tergo aūt ſupradictoꝶ omniū apenninus mōs italię ampliſſimꝰ
ꝑpetuis iugis ab alpibus tendens ad ſiculū fretū. Ab altero eius latere ad padū amnem italię ditiſſi
mum omnia nobilibus oppidis nitent. Libarna/ dertona/ colonia/ trira/ barderatæ/ īduſtria/ polētia/
Padus aurifer
carrea: quod potentia cognomiatur. Forofului quod valētinum. Auguſta vaciēnorū. Alba pōpeia
aſta: aquæ ſtatiellorum. Hęc regio ex diſcreptione Auguſti nona eſt. Patet ora liguriæ inter amnes
varū & macrā. ccxj. M. paſ. Adnectitur ſeptimę i qua hetruria ē ab amne macra: & ipſa mutatis ſę-
pe noibꝰ. Vmbros inde exegere antiquitus pelaſgi. Hos lydi: a quoꝶ rege tyrtheni: mox a ſacrificio
ritu lingua græcoꝶ tuſci ſunt cognominati. Primū hetrurię oppidū luna portu nobile. Colonia lu-
ca a mari recedēs: ꝓpiorq; ipa iter amnes Aeſerē & arnu orta a Pelope piſiſq;: ſiue a tenucanis gręs-
Luna ethruriæ nobilis portus.
ca gente. Vada volateranea: fluuius cecina populonium hetruſcorū quondaʒ/ hoc tantū in littore.
Hinc amnes prille: mox vmbro nauigiorū capax: & ab eo tractꝰ vmbriæ portuſq; telamō: coſa vol
tientiū a pp̄lo Ro. deducta grauiſce caſtrū nouū: pyrgi: cerętanꝰ amnis: & ipſuʒ cęre. Intus mil. paſ-
ſibus quattuor agillā a pelaſgis cōditoribꝰ dictū alſiū: phregene. Tyberis amnis a macra. cclxxxiiij.
M. p. Intꝰ colonię faliſca agris otra (vt auctor ē Cato) q̄ cognomiat̃ hetruſcoꝶ lucꝰ. Colonię ruſella
na ſenēſis: curtona: de cętero aretini veteres: aretini fidētiores: aretini iuliēſes: amitinēſes: aquēſesco
gnomie taurini. blerani: cortonēſes: capinates: cluſini noui: cluſini veteres: fluētini p̄fluēti arno ap-

poſiti:feſule:ferentinũ:feſcẽnia.hortanum:hęrbanuȝ:nepta.Nouẽ pagi pręfecturę:claudiæ.Foro
Clodij:piſtorium:peruſia:ſuanẽſes:ſaturnini qui ante aurinini vocabantur:ſudertani:ſtatones:tar=
quinienſes:thuſcaniẽſes:vetuloniẽſes.veretani:veretini:volaterrani cognomine hetruſci:volſciniẽ
ſes in eadem parte.Oppidorum veterũ nomina retinent agri cruſtuminus caletranus. Tyberis an=
tea tybris appellatus:& prius albula:e media fere longitudine appennini finibus aretinorũ ꝓfluit:
tenuis primo/nec niſi piſcinis corriuatus:emiſſuſq; nauigabilis.ſicuti tinia & clanis influentes in eũ
nouenorum ita cõceptu dierum ſi non adiuuent hymbres:ſed tyberis propter aſpera & confragoſa
Ne ſic quidem præterq̃ trabibus verius q̃ ratibus longe meabilis fertur.p.c.l.Mil.d.non procul ti=
ferno/peruſia/& otriculo:hetruriam ab vmbris ac ſabinis:mox citra.xiij.M.paſ.vrbis vegentem a=
grum a cruſtumino:dein fidenate:latinumq; a vaticano dirimens.Sed intra tiniam & clanim duo=
bus &.xl.fluuijs auctus:pręcipuis autem nare & aniene:qui & ipſe nauigabilis. Latiũ ĩcludit a ter
go.Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in vrbem perductis.Et ideo quãlibet magnarum nauiũ
ex italo mari capax reruȝ in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus.Pluribus ꝓpe ſolus q̃ cę
teri ĩ omnibus terris amnes accollitur/aſpiciturq; nullis.Nulliq; fluuiorum minus licet ĩcluſis vtri=
q; lateribus:nec tamen ipſe pugnat quamq̃ creber ac ſubitis incrementis:& nuſq̃magis aquis q̃ in
ipſa vrbe ſtagnantibus. Quinimmo vates intelligitur potius ac monitor auctu ſemper religioſus
verius q̃ ſæuus.Latium antiquum a tyberi circeios ſeruatum eſt.M.paſſuũ.l.Longitudine.Tam te
nues primordio imperij fuere radices.Colonis ſæpe mutatis tenuere alij alijs tẽporibus. Aborigi=
nes:pelaſgi:archades:ſiculi:arunci:tutyli.Et vltra circeos volſci:oſci:auſones vnde nomen modo
latij ꝓceſſit ad lirin amnem.In principio eſt oſtia colonia a romano rege deducta.Oppidum laurẽ
tũ lucus ſolis indigetis.Amnis numitius.Ardea a Danae perſei matre condita.Dein quõdã aphro=
diſiũ antiũ colonia.Aſtrua flumen & inſula fluuius nympheus:cloſtra romana. Circeij quondã iſu
la immenſo quidam mari circundata(ſi creditur Homero)& nunc plane.miruȝ eſt quod hac de re
tradere hoĩm notitiæ poſſum⁹.Theophraſtus qui primo externorum aliqua de romanis diligẽti⁹
ſcripſit. Nam Theopompus ante q̃ nemo mentionem habuit vrbem dumtaxat a gallis captam
dixit.Clitharcus ab eo proximus legationẽ tantum ad Alexandrum miſſam.Hic iam pluſq̃ & fa=
ma circeiorum inſulæ & mẽſuram poſuit ſtadia.lxxx.in eo volumine quod ſcripſit Nicodoro athe
niẽſiũ magiſtratui:qui fuit vrbis noſtræ.cccclx.anno.Quicquid eſt ergo terrarum propter decẽ mi
lia paſſuũ ꝓpe ambitus adnexum inſulæ.Poſt eum annum acceſſit italię aliud miraculum.e circe=
is palus pontina eſt quẽ locũ.xxiij.vrbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit.Dein flumen vfens
ſupra quod terracina oppidum lingua volſcorũ anxur dictum.Ibi fuere amyclæ a ſerpẽtibus dele=
tæ.Dein lacus fundamus:caieta portus.Oppidum formię antiqua lęſtrigonum ſedes.Vltra fuit op
pidũ pyrę:colonia minturnæ lyri amne diuiſa clanico appellato.Sinueſſa extremũ in adiecto latio
quam quidã dixere ſinopem vocitatam.Hinc Fœlix illa campania eſt.Ab hoc ſinu incipiũt vitife=
ri colles:& temulentia nobilis:ſucco p omnis terras inclyto:atq;(vt veteres dixere)ſũmum Liberi
patris cum cerere certamen.Hinc ſetini & cecubi obtendunẽ agri.Is iunguntur falerni:caleni.Deĩ
conſurgunt maſſici:gaurani:ſurrentiniq; montes.Ibi laborini campi ſternuntur:& in delitias alicę
politur mẽſis.Hæc littora fõtibus calidis rigantur:pręterq; cætera in toto mari cõchylio piſce no=
bili annotantur.Nuſq̃ generoſior oleę liquor. Et hoc quoq; certamẽ humanę voluptatis tenuere
oſci:gręci:vmbri:tuſci:campani.In ora ſauo fluuius.Fulturnum oppidum cum amne.Literniũ cu=
mæ calcidenſium:miſcenum:portus baiarum:bauli:lacus:lucrinus & auernus.Iuxta quẽ cimeriũ
oppidum quondã:Dein puteoli colonia dicæarchia dicti:poſtq; plægrei cãpi.Acheruſia palus cu=
mis vicina.Littore autẽ hoc Neapolis calcidenſiũ: & ipſa parthenope a tumulo ſyrenis appellata
Herculanium Pompeij haud procul expectãte mõte veſuuio.Alluẽte vero ſarno amne ager nuce
rius eſt:&.ix.milia.paſſibus a mari ipſa nuceria.Surrentum cum promontorio mineruę ſirenum
quondã ſede nauigatione circeis duo de.lxxx.milia.p.patet.Regio ea a tyberi prima italiæ ſeruaẽ
ex deſcriptiõe Auguſti.Intus Colonię Capua a.xj.Campo dicta aquinũ:ſueſſa:venafrũ:fora:thea
num:ſidicinum cognomine nola.Oppida abellinum:aritia:alba longa:acerani:allifani:attinates:
aletrinates:anagnini:attellani.Aeſulani:arpinates:auxiniates:auxelani:alfaterni. Et qui ex agro
latino.Item hernico. Item labinocano cognominati.Bouillæ:calatiæ: caſinum:calenum:capitu=
tum:cernetũ:cernetani qui mariani cognominantur.Corani a Dardano Troiano orti.Cubulteri=
ni:caſtrimonienſes:cigulani.Fabienſes.In monte Albano foro populienſes.Ex falerno fruſinates
ferentinates:freginates:frabaterni veteres:frabaterni noui:ficolenſes:fregellani:foroappi:forẽta
ni:gabini:iterannates:ſuccaſani qui & lirinates vocantur.Illionenſes:lauinij:norbani:nomentani:
prænestini vrbe quondam ſtephane dicta. Priuernates:ſetini:ſignini:ſueſſulani/telini:trebulani:

Albula
Tybris
Tyberis
Vel clauis.

Vel aurunci.
Oſtia vrbs ab anco mar=tio condita.
Vel lacus ſo=lis ab indige=nis.

Amyclę a ſer=pentibus de=letæ.

Liberi & ce=reris certa=men
Vel epulanẽ menſis.

Neapolis pri=us partheno=pe dicta

Vel aeſulani.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0073-0
DFG

cognomie balimēſes. Trebani:tuſculani:verulani:veliterni:vilūbrēſes:vluarnates ſupq; Roma ip-
ſa:cuius nomē alterum dicere arcanis ceremoniarū nefas habetur:optimaq; & ſalutari fide abolitū
annunciauit Valerius Solanus:luitq; mox pœnas. Nō alienum videtur inſerere hoc loco exemplū
Angerona religionis antiquę ob hoc maxie ſilētiū inſtitutę. Namq; Diua Angerona cui ſacrificatur ad diē.xij
apud Ro.vti Kalādas Ianuarij ore obligato:obſignatoq; ſimulachrum habet. Vrbem tris portas habentem Ro-
harpocrates mulus reliqt:aut vt plurimis tradentibꝰ credamus quattuor. Mœmia eius colligere ambitu impe-
apd ęgyptios ratoribus cenſoribuſq; Veſpaſianis anno conditę.d.cccxxxviij. Mil.paſ.xiij.M.cc. Complexa mō-
tes.vij. Ipſa diuiditur in regiōes.xiiij. Cōpita eaꝝ.cclxv.paſ.eiuſdē ſpatij menſura currēte a milia-
rio in capite romani fori ſtatuto ad ſingulas portas:quę ſūt hodie numero.xxxiiij.ita vt.xij.portę ſe
Vrbis romę mel numerent:pretereanturq; ex veteribus.vij.quę eē deſierunt. Efficit paſſuū per directum.xxx.
xiiij.regiōes M.d.v.lxij. Ad extrema vero tectorū cum caſtris pretorijs ab eodem miliario per vicos omniū via
rum menſura colligit paulo amplius.lxx.M.paſſuū. Quod ſi quis altitudinē tectorū addat: dignaꝫ
profecto ęſtimationē concipiat:fateaturq; nullius vrbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei cō-
parari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinij Superbi inter prima opere mirabili. Namq; eū mu-
ris ęquauit:qua maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat ꝑcelſis muris:aut abruptis mō-
tibus.niſi ꝙ ex patiētia tecta multas addidere vrbes in prima regione. Præterea fuere in latio clara
oppida ſatricum:pometia:ſcaptia:pitulum:politorium:tellene:tifata:cecin ficulnea:cruſtumeriū:
meridia:medullia:corniculū:ſaturnia vbi nunc Roma eſt. Antipolis qđ nūc ianiculū in parte romę
antenna:cameriū:collatia:amiternum:norbe:fulmo:& cum his carnem in mōte albano ſoliti acci-
pere populi albēſes. Albani:Aeſolani:acciēſes:abolani:bubetani:bolani:cuſuetani:coriolani:fide
Vel longai nates:foretij:hortenſes:albenſes:latinienſes:longultai:manates:macrales:mutucinēſes:olliculani:
octulani:pedani:polluſtini: querq̄tulani:ſicani:ſiſolēſes: toleriēſes:tutiēſes:vimiteraliueliēſes: ve-
netulani: vicellēſes. Ita ex ātiquo latio.liij.ppłi īteriere ſine veſtigijs. In cāpano aūt agro ſtabie op-
pidū fuit vſq; ad Cn.Pompeiū.&.L.Carbonē conſ.a pridie Kalen.maij:quo die Sylla legatꝰ bello ſo
ciali id deleuit:quod nūc in villas abijt: Intercidit ibi & taurania. Sunt & morientis ſcalini reliqæ.
Prętere a auctor eſt Antias oppidum latinorum apiolas captū a L. Tarquino rege:ex cuiꝰ prędа ca
pitoliū is in fine inchoauerit. A ſurrentino ad ſilarum amnem.xxx.M.paſſus ager picentinus fuit.
thuſcorū tēplo iunonis argiuę ab Iaſone cōdito inſignis Intꝰ oppidū ſalerni:picentia. A ſilaro regio
tertia & ager lucanus brutiuſq; incipit. Nec ibi rara incolarū mutatio. Tenuerūt eum pelaſgi:oeno
trij:itali:morgetes:ſiculi:gręcię maxime populi:nouiſſime lucani a ſannitibꝰ orti duce Lutio. Op
pida peſtū a grecis poſidonia appellatū ſinꝰ peſtanus:oppidum elea:quæ nunc velia. Promōtoriuꝫ
palinurū a quo ſinu recedente traiectus ad coloniā regiam.c.M.paſſus. Proximum autē huic ſlumē
melphes. Oppidum buxentum gręcię pixus magnæ:nūc lucanię. Saus amnis fuit & oppidum eo-
dem nomine. Ab eo brutium littus:oppidum blanda:flumen balethuꝫ:portus parthenius: & pho
cētium ſinus vibonēſis locus clampetię. Oppidum tempſa.a gręcis temeſe dictum:& crotonienſiū
terina:ſinuſq; ingēs terinꝰ. Oppidū cōſentia. Intus ī peniſula fluuius acheron:a quo oppidani ache
rontini. Hippo quod nūc vibonem valentiam appellamꝰ. Portus Herculis:Metaurus amnis. Ta-
rentum oppidum:portus Horeſtis & medma. Oppidum ſcylleum:Cratis fluuius pater (vt dixere)
Vel taurianū. ſcyllæ. Dein columna regia. Siculum fretum:ac duo aduerſa promōtoria ex italia cenys. Et ſicilia
pelorum.xij.ſtadiorū interuallo. Vnde rhegium.xij.paſſuum.inde appennini ſylua. Promontoriū
leucopetra.vij.Mil.paſſibus. Ab ea locri cognominati;a promōtorio zephiro abſūt a ſilaro.ccc.iij.
M.& icluditur europæ ſinus primus:in eoq; maria nuncupāt. Vnde irrumpit atlāticum ab alijs ma
gnum:qua intrat porthmos a gręcis.a nobis gaditanum fretum cū intrauit. Hiſpanum quatenꝰ hi-
ſpanias abluit. Ab alijs ibericum aut balearicum. Mox gallicum:ante narbonenſem prouinciā:hic
liguſticum. Ab eo ad ſiciliam iſulam thuſcum qđ ex græcis alij notium:alij thyrrenū: e noſtris plu-
rimi iferum vocant. Vltra ſiciliam quod eſt ad ſalentinos auſonium polybius appellat. Erathoſte-
nes aūt inter hoſtium oceani & ſardiniam quicquid eſt ſardonum. Inde ad ſiciliā tyrrenuꝫ. Ab hac
cretam vſq; ſiculum: Ab ea creticum. Inſulæ per hæc maria primæ oim pityuſæ a græcis dictę a fru
tice pineo:nunc ebuſus vocatur:vtraq; ciuitate fœderata anguſto freto iterfluente. patent.xlij.M.
paſſibus abſunt a dianio:ſeptigentis:ſtad. totidem dianium per continentem a carthagine noua.
Tantundem a pityuſis ī altum baleares duæ:& ſucronē verſus colubraria. Baleares funda bellico-
ſas græci gymnaſias dixere. Maior.c.M.p.eſt lōgitudie:circuitu vero.cccclxxx.M. Oppida habꝫ
ciuium romanorum palmā & pollentiam latinorum ciuium:& tucini quod fœderatum bochoruꝫ
fuit.ab ea.xxx.M.p.diſtat mīor:longitudie.lx.M.circuitu.M.cl.paſſuū Ciuitates habet Iamonē
ſaniſeram:magonem:a maiore.xiij.paſſuum ī altum abeſt capraria:iſidioſa naufragijs: & e regiōe

palmę vrbis meraria ac triquadra parua Hānibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat: colubrariæ parit. Iō infeſta omnibus niſi ebuſitanā terrā inferētibus: græci ophiuſā dixere: nec cuniculos Ebuſus gignit populātes balearium meſſes. Sunt aliæ.xx.ferme paruæ mari vadoſo. Galliæ autem hinc ora in rhodani hoſtio metina: mox quæ blaſcon vocaꝣ: tres ſtochades a vicinis maſſilienſibus dictę ꝓpter ordinem quas itē nomināt ſingulis vocabulis ꝓten: & meſen: quę & pōponiana vocaꝣ tertia hype. Ab iis ſturium: phœnice: phila: lero: & lerina aduerſum antipolim: in quā vergoani oppidi memoria.

De Corſica. CA.VI.

IN liguſtico mari eſt corſica: quā græci cyrnon appellauere: ſed thuſco ꝓpior a ſeptētrione in meridiē ꝓiecta: longa paſſuum centum quinquaginta. M. lata maiore ex parte. l. Circuitu. cccxxij. M. Abeſt a vadis volateranis. lxij. m. p. Ciuitates habꝫ. xxxiij. & colonias marianā a Mario deductā: aleriā a dictatore Sylla. Citra eſt ogloſa. Intra vero. lx. M. paſſibus a corſica planaria ſpecie dicta æqualis freto: ideoqꝫ nauigijs fallax: amplior vrgo & capraria: quā grę ci ægilon dixere. Itē igiliam & dianium: quam Artemiſſiam: ambæ contra coſanum littus: & contra littus harponę: meneria: colubria: venaria: ilua: cum ferri metallis circuitu. c. paſſuum. a populonia. x. M. a gręcis ętalia dicta: ab ea planaſia. xxxix. M. ab iis vltra tyberina oſtia in antiona: aſtrua: mox palmaria: ſinonia: aduerſum formias pōtiæ. In puteolano aūt ſinu pandataria: ꝓchyta nō ab Aeneæ nutrice: ſed quia ꝓfuſa ab ænaria erat. Aenaria ipa a ſtatione nauiū. Aeneæ Homero inarimæ dicta: gręcis pythecuſa: nō a ſymiaꝝ multitudīe (vt aliq exiſtimauere) ſꝫ a figulinis pythos doliū. Inter pauſilpiū & neapolim: megaris: mox a ſurrēto. viij. M. paſſibus diſtātes Tyberij princpis arce nobiles capreæ circuitu. xl. m. paſ. cx. leuchotea. Extra quem cōſpectū pelagus africā attingens. Sardinia minꝰ ix. mil. paſſibus a corſicæ extremis etiānum anguſtias eas arcentibus inſulis paruis: quę cuniculariæ appellātur. Itemqꝫ phitonis foſſę: a quibus fretum ipſum taphros nominatur.

Corſicā inſula.

Prochyta inſula a ꝓcheo .i. effundo dicta.

Aenaria vn̄ Velarinę.

De Sardinia. CA.VII.

SArdinia ab oriente patēs. clxxxviij. m. paſſuū ab occidēte. clxx. milia: a meridie. lxxiiij. milia. a ſeptētrione. cxxij. Circuitu. d. lxij. milia. abeſt ab africa calaritano ꝓmōtorio ducēta milia. a gadibus quattuor decieſcētena habet: & a gorditano ꝓmōtorio duas inſulas q̄vocātur. Herculis a ſulchenſi enoſin: a calaritano ficariā. Quid hand ꝓcul ab ea etiā beleridas ponūt: & collodē: & quā vocāt heras lutra. Celeberrimi in ea populorū iolēſes: Balari: corſi. Oppidorū. xiij. ſulchitani: valētini: neapolitani: bocēſes: calaritani ciuiuꝫ romanorū: & norēſes. Colonia aūt vna: q̄ vocaꝣ ad turrim libyſonis. Sardiniā ipſā Timeus ſandaliatin appellauit ab effigie foleæ. Myrſilius ichnuſā a ſimilitudine veſtigij. Contra peſtanum ſinum leucaſia eſt a ſyrene ibi ſepulta appellata. Contra veliā pōtia & iſacia: vtræqꝫ vno nomine œnotrides: argumentū poſſeſſę ab œnotrijs italiæ: & contra vibonē paruæ quæ vocātur ithaceſiæ vliſſis ſpecula.

Sardinia: ſandaliatis ichnuſa.

De Sicilia. CA.VIII.

VErum ante omnes claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta: Trinacria a pluribus aut triquetra a triāgula ſpecie. Circuitu patens vt auctor ē agrippa. d. cxviij. mil. paſſibꝰ quōdā brutio agro cohærēs: mox interfuſo mari auulſa. xij. mil. in longitudinē freto. In latitudinē aūt mille quingēti. Iuxta columnā regiā ab hoc dehiſcendi argumēto rhegiū græci nomen dedere oppido in margine italiæ ſito. In eo freto ē ſcopulus ſcylla. Item caribdis. Mare vorticoſum. Ambo clara ſęuitia. Ipſius triquetræ vt diximus ꝓmontorium pelorus vocaꝣ aduerſus ſcyllam vergēs in italiā. Pachinū in gręciā. cxliiij. mil. ab eo diſtāte pelopōneſo. Lylibeū in africā. clxxx. mil. interuallo a Mercurij ꝓmontorio: & a calaritano ſardinię centū viginti mil. Inter ſe aūt hæc promontoria late diſtāt his ſpatijs. Terreno itinere a peloro pachinū. clxvi. mil. paſſus. Inde lilybeū. cc. mil. Inde peloꝝ. clxx. m. colonię ibi vrbes ac ciuitates. lxxij. A peloro mare ionū ora ſpectāte oppidum meſſana ciuiū romanoꝝ: q mamertini vocātur: Promōtoriū drepanū: colonia taurominiū: quę antea naxos. Flumē aſines. Mōs ætna nocturnis mirus incēdijs. Crater eiꝰ patet ābitu ſtadia. xx. Fauilla taurominiū & catinā vſqꝫ ꝑuenit feruēs. Fragor vero ad maronē & gemellos colles Scopuli tres cyclopū portus vliſſis. Colonia: catina: Flumina ſymethū: terias. Intꝰ leſtrigoni cāpi. Oppida leōtini megaris: amnis pāthagies: Colonia ſyracuſę cū fonte arethuſa. Quāq̄ & temenitis: & acchidemiſa: & margea: & cyane militiæ fōtes in ſyracuſano potātur agro: portus nauſtachmus: flumē elorus. promontoriū pachynū: a qua fronte ſicilię flumē hirminiū: oppidū camarina: fluuꝰ gelas. oppidū agregas: qđ agrigētū noſtri dixere. Thermæ colonia: atys hypſa & ſelinus. Oppidū lilybeū: ab eo ꝓmōtorium drepana: mons erix. Oppida pāhormū: ſelynus hymera cū fluuio cęphalædis: aleuntinū agathyrſū: tyndaris colonia. oppidū mile. Et vn̄ cepimꝰ pelorus. Intus latinę cōditionis cēturipini: neſtini: ægeſſani. Stipēdiarij aſſorini: ætnēſes: agyrini: aceſtei: acrēſes: bidini: citarij & cirdini drepanita-

Sicilia cui Sicania Trinacria triq̄tra dicta

ſicilia alias brutio italię agro cōiūctā fuit.

Scylla & caribdis in ſiculo freto.

Scicilie tria ꝓmontoria.

ni:ergetini:eceſtienſes:erecini:antelletini:edini:enguini:gelani:galateni:haleſini:ennēſes:Hyblenſes:herbitēſes:& herbēſes:heubulēſes:helicyēſes:hadranitāi:imacarēſes:hypanēſes:ietēſes:mutuſtratini:magellini:murgētini:motyēſes mēanini:naxinonij:petini:paropini.terap hitiēſes:ſemellitani:ſcherini:ſelinūti:ſymetij:tallariēſes:tiſſinēſes:triocalini:triracīēſes:zāclęi meſſeniorū. Horū in ſiculo freto ſūt iſulæ in africā verſę gauros:melita:a cameria.lxxxiiij.m.paſſib⁹a lilybeo.cxiij.Coſyra:hieroneſos.Cænegalatha:Iopaduſa:ęthuſa:q̄ alij ęguſā ſcripſerūt.Bucinona ętnę & aſolūte.lxxv.m.oſteodes:contraq; paropinos vſtica. Citra vero ſiciliā ex aduerſo metauri amnis.xxij. ferme paſſuū ab italia.vij.æolię appellatę. Eędē lipareoꝝ & epheſtiades a gręcis a noſtris vulcāni. Aeolię q̄ Aeolus iliacis tēporibus ibi regnabat.

Aeoliæ iſulę vij ab æolo dictę.

De lipara. CA.VIII.

Lipara Hiera. ſtrongylę.

Lipara cum ciuiū romanoꝝ oppido dicta a liparo rege. Cui ſucceſſit Aeolus: ātea lōgonis vel meligunis vocitata abeſt.xij.m.p.ab italia ipā circuitu paulo minori. Inſ hāc & ſiciliā altera antea theraſia appellata nūc hiera:qa ſacra vulcano eſt. Colle in eā nocturnas euomēte flāmas. Tertia ſtrongyle a lipara mille paſſus ad exortū ſolis vergēs:in qua regnauit Aeolus:q̄ a lipara liquidiore flāma tm̄ differt. Cuius fumo qui nā flaturi ſint venti in triduum ꝑdicere incolę traduntur. Vnde Aeolo ventos paruiſſe exiſtimatū. Quarta didyme minor q̄ lipara. Quinta ericuſa. Sexta phœnicuſa pabulo ꝓximarum relicta. Nouiſſima/eademq; minima euonymus. Hactenus de primo europæ ſinu.

Dydimè ericuſa Phœnicuſa. euonymus.

De locris Italię Fronte. CA.IX.

locri magna gręcia.

A Locris Italię frōs incipit:magna gręcia appellata:in tres ſinus incedēs auſonij maris:quoniā auſones tenuere primi. patet.lxxxij.m.paſſuum vt auctor eſt Varro. Plæriq;.lxxij.m. fecere. In ea ora flumina inumera:ſ3 memoratu digna locan⁹:ſagra:& veſtigia oppidi caulonis:myſtia:conſulinum caſtrum:carcinum:quod eſſe longiſſimum italię ꝓmontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus & ſcyllatium & ſcylletium athenienſibus cum conderent dictum: quē locum occurrēs therineus ſinus peninſulam efficit:& in ea portus qui vocatur caſtra Hānibalis: nuſq̄ anguſtiore italia.xx.m.paſſuum latitudo eſt. Itaq; Dionyſius maior interciſam eo loco adijcere ſiciliæ voluit. Amnes ibi nauigabiles cæcinos:crotalus:ſemirus:arocha:targines. Oppidu3 intus petilia:mons clibanus:ꝓmontorium lacinium:cuius ante oram inſula.x.m.p.a terra diſcoron. altera calypſus quā ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur. Pręterea tres ſirenuſſę. Meloeſſa ipſum a caulone abeſſe.lxx.m.paſſibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ ſinus. CA.X.

A Lacinio ꝓmontorio ſecūdus europę ſinus incipit:magno ambitu flexus:& acroceraunio epyri finitur ꝓmontorio:a quo abeſt.lxxv.m.paſſibus. Oppidum croto:amnis næethus. Oppidum thurium inter duos amnes crathin & ſybarin:vbi fuit vrbs eodem nomine. Similiter eſt inter ſyrin & acirin heraclea aliq̄n ſyris vocitatā. Flumina thalādrum:caſuentū Oppidum metapontum:quo tertia italiæ regio finitur. Mediterranei brutiorum apruſtani tantu3. Lucanorum aūt hinc atinates:buxetini:eburini:grumentini:potentini:ſontini:ſyrini:tergilani:vrſētini:volſentani:quibus numeſtrani iunguntur. Præterea interiſſe thebās lucanas Cato auctor eſt. Et pandoſiam lucanorum vrbem fuiſſe Theopompus.in qua Alexāder epirotes occubuit. Cōnectitur ſecunda regio amplexa hirpinos:calabriā:apuliam: ſalētinos.ccl.M.ſinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconum in receſſu hoc intimo,ſito cōtributa eo maritima colonia:quę ibi fuerat. Abeſt.cxxxvi.m.p.a lacinio ꝓmontorio aduerſam ei calabriam in peninſulam emittens. Græci meſſapiem a duce appellauere. Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre. In ſalētino agro inter ꝓmōtoria.c.M.paſſuum interſunt. Latitudo peninſulę a tarēto brūduſium terreno itinere. xxxij.m.paſſib⁹ pt3:multoq; breuius a portu ſaſina. Oppida per cōtinentem a tarento varia. Cui cognomē apule:meſſapia:aletium. In ora vero ſenonum gallipolis:quę nunc eſt anxa.lxij.m.paſſibus a terēto. Inde.xxx.mil.ꝓmōtorium quod acran iapygiā vocāt:quo longiſſime,in maria excurrit italia. Ab eo haſta oppidum & hydruntum.x.mil.ac.ix.paſſuum ad diſcrimen ionij & adriatici maris:quia in gręciā breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo appollonia oppido latitudine itercurrētis freti. Cētū milianō ampli⁹ paſſuum. Hoc interuallum pedeſtri cōtinuare trāſitu pontibus iactis primum Pyrrhus epiri rex cogitauit Poſt eum.m.Varro cū claſſibus Pompeij pyratico bello præeſſet. Vtrunq; aliæ impedire curę. Ab hydrunte ſoletum deſertum. Dein fratuertium:portus tarētinus:ſtatio militum lupia:baleſſum celium:Brunduſium.l.mil.paſſuum. Ab hydrunte:in primis italiæ portu nobile ac velut certiore:tranſitu:ſicuti longior excipiente illyrica vrbe dirrachio.ccxx.m.traiectum brunduſio contermi nus pediculorum ager nouem adoleſcētes totidemq; virgines ad illyris.xiij.populos genuere. Pediculorum oppida rhudia:egnatia:barion:ante iapix a Dedali filio a quo & iapygia:amita pactius;

Pyrrhi excogitatio.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0076-7

aufidus:ex hirpinis mõtibus canuſium pręfluens. Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diome
dis ſocero. In quã oppidum ſalapia Hãnibalis meretricio amore inclytum: Sipõtū:vria:amnis cer
balus Dauniorum finis: Portus agaſus. Promõtoriũ mõtis gargani:a ſalẽtino/ſiue iapygio. cxxxiiij.
milibus paſſibus ambitu gargãi porus garganæ:lacus pãtanus:flumen portuoſū frento:teanũ apu
lorum. Itẽq; larinum. Cliternia:tiernus amnis. Inde regio frẽtana. Itaq; apulorũ genera tria. Teani
a duce Gares: Lucani qui ſubacti a calchãtæ tenuere loca:quę nunc tenẽt etinates. Dauniorũ pręter
ſupradicta colonie luceria:venuſia. Oppida canuſiū:harpi aliquãdo hargos hippium Diomede cõ
dente. mox hargirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gẽtes:monadorũ/dardorũq; & vrbes duas quę
in ꝓuerbiij ludricũ vertere apinã & tricã. Cętera intus. In ſecunda regione hirpinorũ colonia vna be=
neuentum auſpicatius mutato nomine:q̃ quondã appellata maleuentũ:auſeculani:aquiloni: abel=
linates cognomine ꝓtropi:cõpſani caudini:ligures qui cognoiant cornelani:& qui bebiani:veſcella=
ni:deculani:aletrini:abellinates:cognoĩati marſi:atrani:ecani:alfellani:artinates: Arpani: Borcani:
collatini:corinẽſes:& nobiles clade romana cãnenſes:dirini:forẽtani:genuſini:herdorienſes. Hyrini
larinaces cognomine frẽtani:etinates:ex gargano mateolani:nerecini:matini:tubuſtini:ſiluini:ſtra=
pelini:turmãtini:vibarnates:venuſini:vlurtini: Calabroꝝ mediterranei egetini butũtinẽſes:deciani
brumbeſtini:narbonẽſes:ſturnini:tutini: Salẽtinorũ aletini:baſterbini:ineretini:valetini:veretini.

beneuẽtum quondam maleuentū.

Regio Italię quarta. CA.XI.

SEquitur regio quarta gẽtium vel fortiſſimarũ italię in ora frẽtanorũ a tiferno flumẽ triniũ
portuoſum. Oppida hiſtonium:buca:ortona:aternus ãnis. Intus anaxini cognomine frẽ=
tani:carẽtini:ſupernates:& infernates:lãuenſes. Murcinorũ teatini. Pelignorũ corfiniẽſes
ſupequani ſulmonẽſes. Marſorũ anxãtini:atinates:ſuccẽtes:lucẽtes:marruuij. Albẽſium
alba ad fucinum lacũ. Aeqculanorũ cliternini:carſeolani. Veſtinorũ angulani:pinnẽſes:peltuinates:
quibus iungũtur auſinates:ciſmõtani. Sãnitiũ quos ſabellos & gręci ſaunitas dixere. Colonia bouia
num vetus:& alterũ cognoie vndecumanorũ:aufidenates/eſernini/ſagi/fugali/ficolẽſes/ſepinates/
treuẽtiates. Sabinorũ amiternini/curẽſes/forũ Decij/forũ nouũ:fidenates iteremnates/nurſini/nomẽ
tani. Reatini/trebulani qui cognoĩantur mutuſtęi & qui ſuffenates/tyburtes tarynates. In hoc ſitu ex
aquiculis interiere comini/tadiates/acedici/alfaterni. Gelian⁹ auctor eſt lacu fucino hauſtũ marſoꝝ
oppidum alchippe cõditum a Marſia duce lydorũ. Itẽ vtticinorũ in piceno deletũ a romanis Valeri
anus Sabini (vt quidã exiſtimauere) a religione & deorũ cultu ſeuini appellati velinos accollũt:lac⁹
roſcidis collib⁹. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tyberin ex his petẽs repleto mõte fiſcel
lo labens iuxta vacunę nemora & reate in eoſdẽ conditus. Et ex alia pte anio in mõte trebanorũ or=
tus lacus tris amœnitate nobiles qui nomẽ dedere ſub laqueo defert in tyberim. In agro reatio cuty
liæ lacum in quo fluctuet inſula italię vmbilicum eſſe. M. Varro tradit. Infra ſabinos latiū eſt: a late
re picenum:a tergo vmbria apẽninis iugis ſabinos vtrinq; vallantibus.

Nar ſulphu=reus.

Reatę italię vmbilicus. i medium

Quinta regio. CA.XII.

QVinta regio piceni eſt quõdam vberrimę multitudinis. cccl. M. picẽtium in fidẽ Ro.po=
puli venere. Orti ſunt a ſabinis voto vere ſacro. Tenuere ab aterno amne:vbi nũc ager ha
drianus:& hadria colonia a mari. vij. m. paſſuũ flumẽ vomanũ:ager prætutianus palmen
ſiſq;. Itẽ caſtrum nouũ:flumẽ batinum:truentum cũ amne:quod ſolum liburnorum in ita
lia reliquum eſt. Flumina albulates:ſuinum:heluinum:quo finit pręticiana regio:& picentium inci
pit. Cupra oppidum:caſtellum firmanorum. & ſup id colonia aſculum piceni nobilliſſima. Intus no
bana. In ora clauana:potẽtia:numana a ſiculis cõdita. Ab iiſdẽ colonia ancon appoſita ꝓmontorio
cumero in ipo flectẽtis ſe ore cubito a gargano. clxxxiij. m. paſſibus. Intus auximates/veregrani:cin
gulani:cuprenſes cognomine mõtani:falariẽſes:pauſulani:plyniẽſes:ricinẽſes:ſeptempedani:tollẽ=
tinates:triacenſes cum vrbe ſaluia:polentini.

Hadria vrbs

Sexta regio. CA.XIII

IVngitur hic ſexta regio vmbriã cõplexa:agrũq; gallicũ circa ariminũ. Ab ancone gallicã
ora incipit togata gallia cognoie ſiculi & liburni plurimi eius tractũ tenuere ĩ primis pal=
menſem prætutianũ adrianũq; agrum. Vmbri eos expulere:hos hetruria:hãc galli. Vm=
brorum gẽs antiquiſſima italiæ exiſtimatur:vt quos vmbrios a gręcis putãt dictos: q inũ
dtione terrarum hymbribus ſuperfuiſſent. Trecenta eorũ oppida tuſci debellaſſe reperiunt. Nunc
in ora flumẽ eſis:ſenogallia:metaurus fluuius: colonia fanum fortunæ:piſaurum cum amne. Et itus
hiſpellum tudet. De cętero amerini:attidiates:aſirinates:arnates:æſinates:camertes:caſuẽtini:car
ſulani:doiates:cognomine ſalẽtini:fulginates: foroflãminiẽſes:foroiuliẽſes cognomine cõcubiẽſes:
forobremitiani:foroſempromẽſes:inginini:iterãnates cognoie nartes; meuanates:meuanionenſes:

vmbri italiæ antiqſſimi.

mattilicates:narnieſes:qđ oppidū nequinū anteavocitatū ē:nucerini cognoīe fauonieſes:& camellani:otritulani:oſtrani:pitulani cognoīe piſuertes &aliȷ:mergētini:peſtini:ſetinates:farcinates:ſpolētini:ſuateani:feſtinates:ſuillātes:ſadinates:trebiates:tuſſicani:tibernates:cognoīe tyburini:&aliȷ timetaurēſes:veſionicates:vrbintates cognoīe metaurēſes:&aliȷ hortēſes:vettionēſes:vidinates:viuētani In hoc ſitu iteriere feliginates:& q cluſiolū tenuere:ſupra iterrānani:& ſaranates cū oppidis acerris q̄ vafriꝫ cognoīabant̃.Turocelo qđ vetriolū.Itē ſollinates:ſuriates:fallienates.Apiēnates iteriere & arienates cū crinouolo:&vlſcidicani:&plāgēſes:piſiates.cęlaſtini.Ameriā:ſupraſcriptā Cato añ pſei bellū cōditā annis.d.cccclxiiij.ꝓdidit.

❡Octaua regio. CA.XIIII.

Bononia vrbs alias felſina.

OCtaua regio determinat̃ arimino:pado:appēnino. In orā fluuius cruſtuminū:ariminū colonia cū amnibus arimino & aprusa.Fluuius hinc rubico quōdaꝫ finis italię.Ab eo ſapis:& vitis:& anemo.Rauēna ſabinorū oppidū cum amne beſede ab ācone.ciȷ.m.paſſibꝰ:nec ꝓcul a mari vmbrorū:butriū.Intꝰ coloniā bononia feſſina vocitata / cū prīceps hetruriæ eēt.Brixillū:mutina:Parma:placētia.Oppida Ceſena:claterna:forūclodiȷ:liuiȷ.Pōpiliȷ truētinorū:Corneliȷ:liciniȷ:fauētini:fidētini:oteſini : pādinates:regiēſes a Lepido :ſolonates:ſaltuſq; q galliani cognominātur:aquināte:tānitani:velitates cognoīe veteri:regiates:vrbinates.In hoc tractu interierunt boiȷ:quorum tribus.cxiȷ.fuiſſe auctor eſt Cato.Item ſenones qui cœperāt Romam.

❡De Pado flumine. CA.XV

Padus gręce erydanus.
Phaeton in padū corruit
Padus.xxx. auctus. fluminibus.

PAdus e gremio veſuli mōtis celſiſſimū in cacumē elati finibꝰ ligurū gabiēnorū viſēdo fōte ꝓfluēs cōdēſq; ſeſe cuniculo:& i forovibiēſiū agro iterū exoriēs:nulli āniū claritate iferior a græcis dictus eridanus:ac pœna Phaetontis illuſtratus.Augetur ad canis ortus liquatis niuibus:agris q̄ naugiȷs torrētior:nil tñ ex rapto ſibi vendicās.Atq; vbi liquit agros:vbertate largior.ccc.m.paſſibus a fonte addēsmeatu duodenaginta.Nec amnes tm̄ apēnios alpinoſq; nauigabiles capiēs:ſed lacus quoq; immēſos in eū ſeſe exonerātes omni numero.xxx.flumina in mare adriaticū defert.Celeberrima ex iȷs apēnini latere iactū:tanarū/trebiā/placētinū:tarū:viciā:gabellū ſculternā.rhenum.Alpiū vero ſturā:morgū durias duas ceſſiten:ticinū:lābrū:abduā:oliū:mintium. Nec alius amniū tā breui ſpatio maioris incremēti eſt.Vrget̃ quippe aquarū mole/& in ꝓfundū agit̃ Grauis terrę q̄q̄ deductus in flumina/& foſſas inter rauēnā altinūq; paſſuū.cxx.m.tamē quia largius vomit ſeptē maria dictus facere.Auguſta foſſa rauēnā trahitur/ vbi paduſa vocat̃/quōdā meſſanicꝰ appellatus.Proximū inde hoſtiū magnitudinē portus habet/ quivatreni dicit̃.Quo Claudius Cęſar e britānia triūphās prægrādi illa domo verius q̄ naue intrauit hadriā.Hoc añ eridanū hoſtiū dictuꝫ eſt/ab aliȷs ſpineticū ab vrbe ſpina/quæ fuit iuxta/ꝑualens & delphicis creditū eſt theſauris cōdita a Diomede.auget ibi padum vatrenus amnis ex forocornelienſi agro. Proximū inde hoſtiū capraſiæ:dein ſagis:dein volane:qđ ante olanevocabat̃. Oīa ea foſſas fluminaq; primi aſagi fecere tuſci egeſto amnis impetu ꝑ trāſuerſum in hadrianoꝝ paludes:q̄ ſeptē maria appellant̃:nobili portu oppidi tuſcorū atriæ a quo atriaticū mare ante appellatū:qđ nunc hadriaticū. Inde hoſtia plena carbonaria ac foſſiones philiſtinæ:qđ alliȷ tartarum vocāt.Omnia eſt philiſtinæ foſſę abvndatione naſcētia:accedētibus ateſi ex tridētinis alpibus &vigiſono ex patauinorū agris.Pars eorū &ꝓximum portum facit brūdulum:ſicut edronē Medoaci duo/ac foſſa clodia.His ſe padus miſcet:ac per hęc effundit̃ plęrūq;:vt in ægypto nilus quod vocāt delta triquetrāq; figurā in alpes atq; oram maris facere ꝓdit̃ ſtad.iȷ.m.circuitu.Pudet a græcis italiæ rationē mutuari.Metrodorus Tamen Septius dicit. Quoniam circa fontē arbor multa ſit picea quę pades gallicevocatur paduꝫ hoc nomē accepiſſe.Ligurū quidem lingua amnē ipſum bodincū vocari:qđ ſignificet fundo carētem.Cui argumēto adeſt oppidum iuxta induſtria vetuſto noīe bondicomagum:vbi pręcipua altitudo incipit.

Paludes ſeptē maria

Cur padus dictus.
Padus bodincus dictus.

❡De italia traſpadana regio nona. CA.XVI.

TRaſpadana appellat̃ ab eo regio nona tota in mediterraneo:cui maria cūcta fluctuoſo alueo iportāt.Oppida vbi forū:ſeguſio.Colonię ab alpiū radicibꝰ auguſta taurinoꝝ antiq̄ ligurū ſtirpe:inde nauigabili pado.Dein ſalaſorū auguſta ꝓtoria iuxta geminas alpiū fauces graias atq; pœninas.His pœnos:graiȷs Herculē Trāſiſſe,memorāt.Oppidū eporedia ſybillinis līis a po.ro.cōdi.iuſſū.Eporedicas.n.galli bonos equorū domitores vocāt.Vercellæ libinorum ex Salyis ortę:nouaria exverrāmocoris vocōtiorum:hodieq; pagos:Nō(vt Cato exiſtimat)ligurum ex quibus leui & marici cōdidere ticinum nō ꝓcul a pado.Sicut boiȷ trāſalpes ꝓfecti laudē pōpeiam.Inſubres mediolanū.Orobiorū ſtirpis eſſe Comū :atq; Bergomū:&licinifoꝝ:& aliquos circa populos auctor eſt Cato:ſꝫ originē gentis ignorare ſe fatetur:quā docet Cornelius Alexāder ortā a græca interpretatione etiā noīs vitā in montibus degētibus.In hoc ſitu iteriȷt oppidū orobiorū barra:vnde bergomates Cato dixit ortos etiānū ꝓdēte ſe altius q̄ fortunatiꝰ ſitos.Interiere &Caturiges

Eporedia Oppidum

Mediolanū ab inſubribꝰ conditum.

inſubrum exules: & ſpina ſupradicta. Itē melpū opulentia præcipuum. qđ ab inſulibus & boijs & ſe
nonibus deletū eſt/eo die;quo Camillus veios cœpit:vt nepos Cornelius tradit.

❡Venetia decima regio. CA.XVII

SEquitur decima regio italiæ hadriatico mari appoſita: Venetia cuiꝰ Fluuius ſilis ex mō
tibus tauriſanis. Oppiduȝ altinum:flumē liquentia ex mōtibus opiterginis: & portus eo=
dem noīe:colonia cōcordia:flumē & portus romatinū:tiliauētum maius minuſq;:anaſſū:
quo varamus defluit:alſa:natiſo cum turro ꝓfluēte aqleiā coloniā.xij.m.paſſibus a mari Timanus
ſitā. Carnoꝝ hęc regio iunctaq; regioni iapidum:amnis timauus:caſtellū nobile vino pucinū. Terge fluuius
ſtinus ſinus:colonia tergeſte.xxiij.m.p.ab aquileia:vltra quā ſex milia paſſuum formio amnis. Ab ra
uenna.clxxxix.paſſibus:antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc vero iſtriæ quā cognoiatā tradunt a
flumine iſtro in adriā effluēte e danubio amne eodēq; iſtro ex aduerſo padi fauces:cōtrario eoꝝ per
cuſſu mari interiecto dulceſcente pleriq; dixere falſo: & nepos Cornelius etiā padi accola Nullus .n.
ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur. Deceptos credo:q̄m argo nauis flumine in mare
hadriaticum deſcendit:nec ꝓcul tergeſte. Nec iam cōſtat quo flumine. Humeris trauectā alpes di= Argo nauis,
ligentiores tradūt. Subijce aūt iſtro:dein ſao:dein panporto:cui nomē ex eā cauſa eſt inter ęmonam
alpeſq; exorienti.

❡De iſtria CA.XVIII.

ISstria vt peninſula excurrit. Latitudinē eiꝰ.xl.m.paſſuuȝ:circuitum vero.cxxij.m.ꝑdide=
re quidā. Itē adherētis liburniæ & fanatici ſinus. Alij liburniæ.clxxx.m. Nōnulli in fanati
cum ſinum iapidiā ꝓmouere:a tergo iſtriæ.cxxx.m.paſſuum. Dein liburniā.cl.m.fecere:
tuditanus qui domuit iſtros in ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquileia ad titiū flumē ſtad.cc.m.
Oppida iſtrię ciuium romanorū agida:parētium. Colonia pola:q̄ nunc iulia pietas quōdā a colchis
cōdita. Abeſt a tergeſte.c.m.n.p.mox oppidū neſactiū:& nunc finis italię fluuiꝰ arſia. Polā ab ācona
traiectꝰ. cxx.M.Paſſibꝰ eſt.ī mediterraneo regiōis decime colonia cremona:brixia cenomānorum
agro. Venetorū autem atteſtæ & oppida accelum:patauinuȝ: opitergiū:belunū:Vicetia:mātua thu Veneti a tro
ſcorū trāſpadū ſola reliqua. Venetos troiana ſtirpe ortos auctor eſt Cato. Cenomanos iuxta maſſiliā ianis orti.
habitaſſe. In volſcis Feltrini:& tridētini:& bernēſes. Rhetica oppida rhetorū:& euganeorū Veronā
iuliēſes carnorū. Dein quos ſcrupuloſe dicere nō attineat: alutrēſes:aſſeriates:flamoniēſes:vaniēſes:
& alij cognoīe culici:foroiuliēſes cognoīe trāſpadani:forētani:nēdiuates:quarqueni:tauriſani cogiē
ſes:varuani. In hoc ſitu interiere p̄ orā iramine:pellaō:paſitiū:ex Venetis atina:& cælina:carnos:ſe
geſte:& ocra. Tauriſcis noreia. Et ab aquileia ad duodecimū lapidē deletū oppodū etiā inuito ſena=
tu a.M.Claudio.L.Marcello.L.Piſo auctor eſt. In hac regione & .xi.lacus inclyti ſunt:āneſq; eorū
partus aut alūni ſi mō acceptos reddūt:vt abduā larius:ticinū verbanus:mintiū benacus:olliuȝ ſebi
nus:lābrum eupilis:oēs incolas padi. Alpes ī longitudinē. x.M. paſſuuȝ patere a ſupero mari ad in=
ferū Cælius tradit. Timagenes.xxij.M.paſſuū deductis in latitudinē. Cornelius Nepos.c.M.T.Li
uius tria.M.ſtadiorū:vterq; diuerſis in locis. Nā & centū milia excedunt aliquādo ibi germaniā ab=
italia ſubmouēt.nec.lxx.m.explēt:reliqua ſui parte glacilis veluti naturę ꝓuidentiā. Latitudo italię
ſubter radices earū a varo p̄ vada ſabacia taurinos:Comum:Brixiā:Veronam:Vicetiam:opitergiū:
aquileiam:tergeſte::polam:arſiam.d.ccxlij.m.p.colligit.

❡De alpibus & gentibus alpinis. CA.XIX

INcolæ alpiū multi populi:ſȝ illuſtres a pola ad tergeſtis regionē:ſecuſſes:ſubocrini:atali:
menocaleni:iuxtaq; carnos quondā taurici appellati:nūc morici. His cōtermini rheti &
vindelici oēs in multas ciuitates diuiſi. Rhetos thuſcoꝝ ꝓlem arbitranꝫ a gallis pulſos du
ce Rheto. Verſo deinde italiā pectore:alpium latini iuris euganeæ gentes quaruȝ oppida
xxxiij.enumerat Cato. Ex ijs triūpilini venalis cum agris ſuis populus. Dein canuni:cōplureſq; ſimi=
les:finitimis attributi municipijs. Leopōtios:& ſalaſos tauriſcæ gentis idē Cato arbitranꝫ. Cæteri fere
lepōtios relictos ex comitatu Herculis interp̄tatiōe græci nois credunt:præuſtis intra ſinus alpium
niue membris:eiuſdem & graios fuiſſe poſitos in trāſitu:Graiarum alpium incolas p̄ſtanteſq; gene=
re euganeos inde tracto noie. Caput eorum ſteonos:rhetorum vēnones.ſaruneteſq; orthꝰ rheni am=
nis accollunt. Lepōtiorum:qui viberi vocātur:fontem rhodani eodem alpium tractu. Sūt præterea
latio donati incole:vt octodutēſes & finitimi ceutrones: cottianę ciuitates:Caturiges & caturigibus
orti:vageni:ligures:& qui mōtani vocātur. Capillatorumq; plura genera ad cōfiniuȝ liguſtici maris.
Non alienum videtur hoc loco ſubijcere inſcriptionem e trophęo alpium quę talis eſt. Imperatori
Cæſari diui filio Augu.pōtiferi maximo imper.xiiij.tribunitię poteſtatis. Senatus populuſq; Ro.q;
eius ductu auſpicijſq; gentes alpinę omnes:quę a mari ſupero ad inferum p̄tinebant:ſub imperium
Po.Ro.ſunt redactę. Gētes alpinę deuictæ:triumpilini;canumi:vēnotes:venonetes:hiſarci: breuni:

Collocanes vel collucones.

naunes:focunates:vindelicoꝝ gētes: quattuor:cōſuanetes:virucinates:licates:cattenates:abiſōtes·
ruguſci:ſuanetes:colocanes:brixentes:lepōtij:iuberi:nautuates:ſeduni:varagri:ſalaſſi: acitauones:
medulli:vcēni caturiges:brigiani:ſontiontij:ebrodūtij:nemaloni:epemnates:eſubiani:vcamini:gal
licę:triulatti:ectini:vergunni:eugituri:nemeturi:oratelli:veruſi:velauni:ſuetri.Nō ſunt adiectæ co-
tianę:ciuitates.xij.quę nō fuerāt hoſtilles:ſʒ itē attributę:municipijs lege pōpeia.Hęc eſt italia dijs
ſacra:hæc gentes eius:hęcoppida populorū.Sup hęc Iitalia q̄.L.Aemilio Paulo.C.Statilio Regu-
lo conſ.nūciato gallico tumultu ſola ſine externis vllis auxilijs:atqꝫ etiā tūc ſine traſpadanis equituʒ.
lxxx.m.peditum.d.cc.M.armauit.Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris.Sʒ interdictū
id vertere conſultu patrum italię parci iubentium.

Illiricum. CA.XX.

ASiæ gens liburnorū iungit̄ vſqꝫ ad flumen titium.Pars eius fuere mētores:hymani:enche-
leæ:dudini:& quos Callimachus peucecias appellat:nūc totū vno noīe illyricū vocat̄:ge-
neratim populorū pauca effatu digna aut fœlicia noīa.Cōuentū ſcardonitanū petūt iapi
des:& liburnorū ciuitates.xiiij.e q̄bus lacinienſes: ſcultinos:burniſtas:albonenſes noīare
nō pigeat.Ius italicum habēt eo cōuētu alutę:phlanates:a q̄bus ſinus noīatur.Lopſi varubarini:imu
neſqꝫ aſſeriates:& ex iſulis fulſinates:curictę.Cęterū p orā.oppida anefactio:aluona:flauona:tarſati
ca:ſenia:iopſica:ortopula:yegiū:argirūtuʒ:coriniū:enona ciuitas:pauſinus:flumē telanuū:quo fini-
tur iapidi.Inſulę eius ſinus cū oppidis præter ſupra ſignificata: abſyrtiū:arba:crexa:giſſa:portuna-
ta:pharos ante.Rurſus in cōtinēte colonia iadera:quę a pola.clx.m.p.abeſt inde·xxx.M. colentum
inſula.xviij.hoſtiū titij. fluminis.

Liburnia. CA.XXI·

LIburniæ finis:& initiū dalmatiæ ſcardona in amne ea.lxij.m.paſſuuʒ a mari. Dein tariota
rum antiqua regio:& caſtellum tariona.Promōtoriuʒ Diomedis:vel vt alij peniſula. His
circuitu.c.m.paſſuum traguriū ciuiū romanorū marmore notū ſicū. In quē locum Diuus
Claudius veteranos miſit.Salona colonia ab iadera.ccxxxix.m.paſſuum.Petunt in ea iura
iurib⁹ deſcriptis in decurias.ccclxij.dalmatę.xx.decuni.ccxxxix.ditiōes.lxix.mæzęi.lij.ſardiates.
In hoc tractu ſunt burnū:mādetriū:tribuliū. Nobilitata prælijs caſtella petunt ex iſulis Stæi:colenti
ni:ſepari:epetini.Ab his caſtella pigūtiæ:rataneū:narona colonia.Tertij cōuētus a ſalona:lxxij.M.
paſſuū appoſita cognoīs ſui fluuio a mari.xx.m.p.M.Varro.lxxxix.ciuitates eo vētitaſſe auctor eſt.
Nūc ꝓpe ſoli noſcūt cerauni decurijs.xxiiij.daurſi.xvij.deſitiates.ciij.docleates.xxxiij.deretini.xiiij
dereviſtę.xxx.dindari.xxxiij.glinditiones.xliiij.melcomani.xxiiij.nareſij.cij.ſcirtari.lxxij.ſiculotę.
xxiiij.Populatoreſqꝫ quōdā italię vardei nō ampli⁹ q̄.xx.decurijs.Pręter hos tenuere tractū eū œnei
partheni:hemaſi:marſthitę:armiſthę.Anarone amne.c.m.p.abeſt epidaurū colonia.Oppida ciuiuʒ
romanoꝝ thiziniū:aſcriuiū:butua:olchiniū:qđ antea colchiniū dictum eſt a colchis conditum:am-
nis dirilo:ſupqꝫ eum oppidum ciuium romanorum ſcodra a mari.xix.m.paſſuū. Pręterea multoruʒ
gręcię oppidorum deficiens memoria:necnō & ciuitatum validarum.Eo nāqꝫ tractu fuere labeates:
enederudini:faſſei:grabei:ꝓpriæqꝫ dicti illyri:& taulāti:& ꝓyrei. Retinet nomē in ora nymphæum
ꝓmontorium.Lyſſum oppidum ciuium Ro.ab epidauro.c.M.paſſuum.

Dirilo vel drilo.

Macedonia. CA.XXII.

ALyſſo macedonia ꝓuincia:gētes parthini:& a tergo coꝝ diſſaretæ.Mōtes cādauiæ a dyr
rachio.lxxix.m.paſſuū.In ora vero ciuiū Ro.epidamū colonia ꝓpter in auſpicatum no-
men a Romanis dyrrachium appellata. Flumē aous a q̄buſdā eas nominatū. Apollonia
quondā corinthioꝝ colonia.vij.m.paſſuū a mari recedens.Cuius in finibus celebre nym-
phæum accolunt barbari amātes:& belliones.At in ora oppidum oricū a colchis cōditū.Inde initiū
epiri.Mōtes acrocerauni:q̄bus hunc europę determinauimus ſinū.Oricum a ſalētino italię ꝓmon-
torio diſtat.lxxxv.m.paſ.a tergo carnorū:& iapidum:qua ſe offert magnus iſter.

Norici. CA.XXXIII

RHetis iūgunt̄ norici.Oppida eorū virunū:celeia:teurnia:aguntū:viana.Aemonia claudia
flauiū:ſoluēſe.Noricis iungunt̄ lacus peiſo:deſerta:boiorū.Iā tn̄ colonia Diui Claudij ſa-
baria:& oppida ſacarbātia iulia.

Pannonia & dalmatia CA.XXIIII

HAbitantur inde glādifera pānonię:qua miteſcētia alpium iuga: p medium illyricum a ſe-
ptentrione ad meridiem verſa molli in dextera:ac leua deuexitate conſidūt.Quę pars ad
mare hadriaticū ſpectat appellat̄ dalmatia:& illyricū ſupradictū.Ad ſeptētriōes:panno-
nia vergit:finit̄ inde danubio.In ea colonię/emona:ſiſcia.Amnes clari & nauigabiles ī da
nubiū fluūt drauus e noricis violētior.Sauus ex alpib⁹ carnicis placidior .cvx.m.p.iteruallo·Drau⁹
p ſerretes:ſerapillos:iaſos:ſandrizetes.Sau⁹ p colapianos:breucoſqꝫ.Populorū hęc capita.Pręterea

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0080-8
DFG

ariuates:azali:amātes:belgites:carthari:cornacates:eruiſci:hercuniates:latouici:oſeriates varciani mōſclaudius:cuiꝰ in frōte ſcordici:itergo tauriſci·Inſula i ſauo metubarris amnicarū maxīa. Pręterea āñes memorādi:calapis i ſauū iſluēs iuxta ſiſciā i gemio alueo iſulā ibi efficiēs:q̄ ſegeſtica appellatur. Alter amnis bacūtius ln ſauū ſirmio oppido influit:vbi ciuitas ſirmiēſium & amātinorū. Iñ.xlv: m.paſſuum taurunū:vbi danubio miſcet̄:ſauus.Supra influūt valdanus:vrpanꝰ:& ipſi nō ignobiles.

Meſia. CA·XXV.

PAnnoniæ iungitur ꝓuincia quæ meſia appellatur ad pontū vſq; cū danubio decurrēs; Incipit a confluēte ſupradicto.In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi:mœſi:thraces:pōtoq; cōtermini ſcythæ Flumina clara dardanꝰ:margis:pingius:timachus ex rhodope:œſcꝰ ex hemo:vtus:eſcamus:ieterus:illyrici latitudo,qua maxīa eſt.cccxxv.mil.p. colligit.Lōgitudo a flumine arſia ad flumen driniū.d.ccc.mil.a drino ad ꝓmontorium acroceraunīū .clxxij.m. Agripa ꝓdidit vniuerſum hunc ſinum italiæ/& illyrici ambitus.xiij.m.in eo duo maria quo diſtinximus ſiue inferū ſiue ionium in prima parte:interius hadriaticū:qđ ſuperū vocāt:inſulę in auſonio mari p̄ter iam dictas memoratu dignę nullę in ionio paucę:calabro littore ante brunduſium:quarū obiectu portus effici t̄.Cōtra apulum littus diomedea cōſpicua monumēto Diomedis.Et altera eodem noīe a qbuſdã teuthria appellata : illyrici ora mille amplius inſulis frequentat̄ natura vadoſi maris æſtuariiſq; tenui alueo itercuſantibus.Clarę ante hoſtia timani calidorū fontiū cū æſtu maris creſcētium iuxta iſtrorū agrum.Ciſſa pullariæ & abſyrtides graiis dictæ a fratre medeę ibi iterfecto: noīe abſyrtiū:iuxta eas electridas vocauere:in quibꝰ ꝓueniret ſuſcinum:qđ illi electrū appellāt vanitatis græce certiſſimū documētum.Adeo vt iis q̄s earum deſignēt:haud vnq̄ cōſtiterit. Cōtra iader eſt liſſa.Quæq; appellatę cōtra liburnoa cretęę aliquot.Nec pauciores ticanę liburnicę.Celaduſę in traſurium bubus:& capris laudata Braitia:iſſa ciuium Ro.reliqua:cum oppido phara.Ab his corcyra melana cognominata:cum gnidiorū oppido diſtat.xxij.m.paſſuum.inter quā & illyricū melita Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor eſt.xxij.M.p.Ab ea.iij. M.elaphites:In ionio autem mari aborico.m.m.p.Saſonis piratica ſtatione nota.

Diomedea i ſula a diomedis tumulo dicta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum:Et Omnis Fabuloſitatis.

TERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIIS INCIPIT MONtibus:finitur heleſponto:amplectit̄ p̄ter minores ſinus .xix.xxij.M. paſſuum.In eo epirus:a carnania ętholia:phocis:locris:achaia:meſſenia:laconia:argolis:megalis:attica:boetia:iterumq; ab alio mari eadē phocis:& locris:doris:phthiotis:theſſalia magneſia:macedonia:thracia.Omnis gręcię fabuloſitas:ſicut & litterarū claritas ex hoc primū ſinu effulſit.Quapropter in eo paululū cōmorabimur. Epitos in vniuerſum appellata acrocerauniis incipit mōtibus in ea primi chaones a quibus chaonia.Dein theſproti:antigonēſes:locus aornos:& peſtifera auibꝰ exhalatio.Ceſtrini:perhebi:quorum mōs pindus:caſſopei:driopes:ſellę:hellopes :molloſſi:apud quos dodonei iouis templum oraculo illuſtre.Tomarus mōs centum fontibus circa radices Theopōpo celebratus.

Epirus. CA.I.

EPirus ipa ad magneſiā macedoniāq; tendens a tergo ſuo daſſarethas ſupradictos liberā gētem:mox ferā dardanos hēt.Dardānis leuo tribali p̄tendūtur latere.Et mœſicæ gentes a fronte iungunt̄:mædi:ac dēſeletę:qbꝰ thraces ad pōtum vſq; ꝑtinentes:ita ſuccincta rhodopes:mox & hemi vallat̄ excelſitas:in epiri ora caſtellū in acrocerauniis chimera:ſub eo aquæ regię fons.Oppida meādria.Ceſtria flumē theſprotiæ.Thyamis colōia butrotū:maxīeq; nobilitatus ambracius ſinus faucibus ſpatioſum ęquor accipiēs.Lōgitudinis.xxxix.m.paſſuū.Latitudinis.xv.M.in eū defert̄ amnis acheron e lacu theſprotiæ:acheruſia ꝓfluēs.xxxvi.m.paſſuum:inde & mille pedū pōte mirabilis oīa ſua mirātibus:in ſinu oppidū ambracia.Moloſſorū flumina aphas:& arachthus.Ciuitas anactoria Lacus pādoſiā.Acarnania q̄ antea curetis vocabat̄.Oppida heraclea: echinus.Et in ore ipo colonia Auguſti actiū cū tēplo Appollinis nobilis:ac ciuitate libera nicopolitana.Egreſſos ſinu ambracio i ioniū excipit leucadiū littꝰ:ꝓmōtoriū leucates:dein ſinꝰ:ac leucadia ipſa peninſula quōdā neritis appellata opere accolarꝫ abſciſa a cōtinēti ac reddita vētorꝫ flatu cōgeriē harenę accumulātiū:q locus vocat̄ dioryctos:ſtadiorū lōgitudine triū.Oppidū in ea lucas quōdā neritū dictū.Deinde acarnanū vrbes halyrea:aſtacus:argos:amphilochiū cognominatū.Amnis acheIous e pindo fluēs:atq; carnaniā ab ætholia dirimēs:& artemitā inſulā aſſiduo terræ iuectu cōtinēti annectens.

Acheron fluuius.

Vel hazilia ſtratos.

Aetolia. CA.II.

AEtolorū populi athamanes.tymphei:ephyri æniēſes:ꝑrhebi:dolopes:marages:atraces:a qbꝰ atrax ānis ionio mari infunditur. Aetolię oppidū calidon eſt ſeptē milliū quingētorū paſſuum a mari iuxta euenū amnē. Dein macynia molycria:cuius a tergo chalcis & mōs eſt taphiaſus. At in ora ꝓmontorium antiriū:vbi hoſtiū corinthiaci ſinus minus mille paſſuum latitudine influētis.ætoloſq; dirimētis a pelopōneſo. Promōtorium qđ cōtra ꝓcedit appellatur rhion:ſed in corinthiaco ſinu. Oppida ætolię naupactū:pylene:& in mediterraneo pleuron:halycarna. Mōtes clari in dodōe tomarus in ambracia cranos:in acarnania aracynthꝰ.in ætolia acāthon panetolium:medion.

Locri. CA.III.

PRoximi ætolis locri:qui cognominātur ozolę īmunes. Oppidū œanthe. Portus apollinis phæſtij. Sinus eriſęus. Intus oppida argon:eupalia:phæſtū:calamiſus: Vltra cirrhei phocidis cāpi:oppidū cirrha:portus chalæon:a quo ſeptē millia.p. introrſus liberū oppidum delphi ſub mōte parnaſo clariſſimi in terris oraculi Apollonis. Fōs caſtelius Amnis cephiſus ꝑfluens delphos:ortus in lilea quōdā vrbe. Pręterea oppidū criſa:& cū bulēſibꝰ antycira:naulocū:pyrrha amphiſa immunis:thricone trithea ābriſus drymęa regio daulis appellata. Dein in ītimo ſinu angulus boetiæ alluitur cum oppidis gymnis:thebis:quę corſicę cognoīatæ ſunt iuxta heliconē Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum pāge:vnde poloponneſi ꝓſilit ceruix.

Oraculum phœbi delphis clariſſimum.

Peloponneſus. CA.IIII..

PElopōneſus apie ante appellata:pelaſgia peniſula haud illi terræ nobilitate poſtferēda īter duo maria:ægęum & ioniū platani folio ſimilis ꝑꝑ anguloſos Receſſꝰ:circuitu qngētoꝝ ſexagintariū milliū paſſuū colligit auctore Iſidoro. Eadē ꝑ ſinꝰ pene tātūdē adijcit. Anguſtię vn̄ ꝓcedit iſthmos appellaꝫ. In eo loco irrūpētia e diuerſo q̄ dicta ſunt maria a ſeptētriōe exortu eiꝰ oēm ibi latitudinē vorādo:donec cōtrario ī curſu æquorū tātorū in qnq; miliū paſſuū iteruallo exeſis vtrinq; lateribꝰ anguſta ceruice pelopōneſuꝫ cōtingat hellas. Corithiacꝰ hinc illinc ſaronicꝰ appellatus ſinus. Lecheæ hic: cēchreæ illinc anguſtiarū termini:lōgo & ācipiti nauiū ambitu:q̄s magnitudo plauſtris trāſuehi ꝓhibet. Quā ob cām ꝑfodere nauigabili alueo anguſtias tētauere Demetrꝰ rex:dictator Cæſar. C.priceps. Domitiꝰ nero:īfauſto:vt oīm patuit exitu īcœpto. Medio hoc īteruallo/qđ iſthmi appellauimꝰ/applicata colli habitaꝫ colonia corithꝰ/antea ephyra dicta/ſexagenis ab vtroq; littore ſtadijs e ſūma ſuā arce/q̄ vocaꝫ acrocorithꝰ In q̄ fōs pyrene diuerſa duo maria ꝓſpectās.lxxxvij m.paſſuū ad corithiacū ſinū traiectꝰ ē patras a leucade. Patræ colonia ī lōgiſſimo ꝓmōtorio pelopōneſi cōdita ex āduerſo ætolię: & fluminis eueni minꝰ mille paſſuū (vt dictū ē) iteruallo. In ip̄is faucibꝰ ſinū corithiacū.lxxxv.m.p.ī lōgitudinē vſq; ad iſthmō tramittūt.

Achaia. CA.V.

AChaię nomē ꝓuicię ab iſthmo īcipit:antea egialos vocabaꝫ ꝑꝑ vrbes ī littore ꝑ ordinē diſpoſitas. Primę ibi:q̄s diximꝰ:lechęę corithioꝝ portꝰ Mox olutos pellene oꝝ caſtellū. oppida helice:bura. In q̄ refugere hauſtis prioribꝰ ſytiō:ægira: ægiō:erineos. Intꝰ cleone hyſię panormꝰ:portꝰ. Demōſtratūq; iā rhiū:a quo ꝓmōtorio qnq; miliū paſſuū abſūt parte: qua ſupra memorauimꝰ. Locꝰ phere ī achaia nouē mōtiū ſcio eē. Notiſſimꝰ fōs cymornoe. Vltra patras oppidū olenū:colonię dyme:loca bupraſū hyrmyne:ꝓmōtoriū arœxū:ſinus ſylene ꝓmōtoriū chelonates Iñ cyllenen duoꝝ miliū paſſuū caſtellū philiū. Quę regio ab homero aręthyrea dicta poſtea aſophis:iñ eliorū ager:q antea epeę vocabaꝫ. Ip̄a elis ī mediterraneo:& a pilo.xij.milibꝰ paſſibus. Intꝰ delubrū olympij iouis ludorū claritate faſtꝰ gręcię cōplexū. Piſa eorū quōdā oppidū ꝑfluēte alpheo āne. At ī ora ꝓmōtoriū ichthis. Amnis alpheꝰ nauigabilis ꝓꝑe ſex oppida. Aulō:lepriū. ꝓmōtoriū plataniſtꝰ. Oīa hęc ad occaſū verſa. Ad meridiē aūt ſipariſſius ſinꝰ cū vrbe cypariſſa.lxxij.milliū paſſuū circuitu Oppida pylos:methone:locꝰ helos:ꝓmōtoriū acritas:ſinꝰ aſineꝰ ab oppido aſinę:coroneꝰ a corona. Finiunꝫ tenaro ꝓmōtorio. Ibi regio meſſenia duodeuigīti mōtiū ānis pamiſus. Intꝰ aūt ip̄a meſſene ithome:œchalia:arenę:pteleon:thryō:dorion:zācle varijs tꝑibꝰ clara. Huiꝰ ſinꝰ circuitꝰ.lxxx.millia paſ. Traiectꝰ vero.xxx.millia. Dehīc a tęnaro ager laconicꝰ liberę gētis:& ſinꝰ circuitu ducētaſex.m. traiectu trigīta nouē millia. Oppida tenarū:amiclę:phare:leuctra & itꝰ ſparta:therāne:atq; vbi fueꝫ Cardamile pitane:anthane:locꝰ thyre gerenia. Mōs taygetꝰ:ānis eurotas. ſinꝰ ęgilodes: Oppidū pſāmathus Sinꝰ gytheates ab oppido. Ex quo ad cretā īſulā certiſſimꝰ curſꝰ. Oīa aūt maleo ꝓmōtorio includūꝫ. Qui ſeqꝫ ſinꝰ ad ſcyleū argolicꝰ appellaꝫ:traiectu qnq̄gita millia paſſuū. Idē ābitu cētū ſeptuagintaduo mil. Oppida boea:epidaurꝰ limera cognoīe. Zarax cyphania portꝰ. amnes īachꝰ:eraſinꝰ īter quos argos hippiū cognoīatū Supra lacū lernē a mari q̄dringētis millibꝰ nouēq; additis millibꝰ micenę:& vbi fuiſſe tyrintha tradūt: & locus mātinea:mōtes artemiꝰ. Apeſas antheus:aſterio:parparus: alijq; vndecim nūero: Fōtes niobe:amymone:pſāmate. A ſcylleo ad iſthmū.c.lxxvij.milli.paſſibꝰ oppida hermonie:trœzene coripharſiū appellatū:quę alias inachiū alias dipſiū argos. Portꝰ cenites:ſi-

nus:ſaronicus olim querno nemore redimitus.Vnde ei nomẽ ita grecia antiqua appellãte quercũ
In eo epidaurũ oppidũ Aeſculapij delubro celebre.Pireũ ꝓmõtoriũ:portꝰ anthedon: & bucepha
lon:& quas ſupradixeramꝰ cenchreę.Iſthmi pars altera cuꝫ delubro.Neptuni quinquẽnalibꝰ ĩcly⸗
to ludis.Tot ſinus pelopõnẽſeꝫ orã lãcinãt:tot maria allatrãt.Siquidẽ a ſeptẽtriõe ioniũ irrũpit:ab
occidẽte ſiculo pulſať:a meridie cretico vrgeť:ab oriẽte brumali ægeo:ab oriẽte ſolſtitiali myrtoo:
quod a megarico incipiens ſinu totã atticã alluit.

In epidauro æſculapius colitur

De archadia. CA.VI.

MEditerranea eiꝰ archadia maxĩe tenet vndiq; a mari remota:ĩitio drymodis: mox pelaſ⸗
gis appellata.Oppida eiꝰ pſophis/mãtinea/ſtymphalũ/tegea/ antigonea/ orchomenum:
pheneũ/pallãtiuꝫ/vñ palatiuꝫ romę.Megalepolis/catina/bocaliũ/crãnon/paſię/telpuſa/
melenea herça/pyle pellana/agrę/epiũ/cynęte/lepon/archalie/ptheniũ/alea/methydrium/eniſphe
maciſtũ/lapea/clitoriũ/cleone/iter q̃ duo oppida regio nemea ẽ hembinadia vocitata.Mõtes in ar
chadia pholœ cũ oppido.Itẽ cyllene/lyceꝰ/in quo lycei iouis delubrũ.Menalus/arthemiſius/pthe⸗
nius/lãpeus/nonacris.Præterq; ignobiles octo.Amnes ladon e paludibꝰ/pheneus/& erimanthus e
mõte eiuſdẽ nois ĩ alpheũ deflueẽs.Reliq̃ citates ĩ achaia dicẽdę/aliphirei/abeatę/ pyrgẽſes/ pethes
pagenite/tortuni/tyania.Thriaſij/atricẽſes.Vniuerſæ achaiæ libertatẽ Domitiꝰ Nero dedit.Pelo⸗
põneſus in latitudine a ꝓmõtorio maleœ ad oppiduꝫ Lechęuꝫ corinthiati ſinus.clx.milibꝰ paſſibꝰ
patet.Et in tranſuerſuꝫ ab elide epidaurum.cxxv.milibus.Ab olympia argos p archadiã.lxxiij. mi
libꝰ.Ab eodẽ loco ad phliunta dicta menſura eſt.cl.mil.paſ.Vniuerſa autẽ velut penſante equoruꝫ
incurſus natura in montes ſex atq; ſeptuaginta attollitur.

Arcadia primo drymodis & pelaſgis dicta
Vel balium
Palatium romę a pallantio archadiæ oppido
Erimanthus fluuiꝰ & mõs

Græcia & attica. CA.VII.

AB iſthmi anguſtijs hellas ĩcipit/a noſtris grecia appellata.In ea prima attica/antiqtꝰ acte
vocata.Attigit iſthmũ pte ſui quę appellať megaris a colonia megara e regiõe pagaruꝫ.
Duo hæc oppida excurrẽte doleponneſo ſita ſunt vtraq; ex parte velut in humeris hella
dis pagei.clij.M.p.& amplius egoſthenẽſes cõtributi megarẽſibꝰ.In ora aũt hac portus
ſchænus.Oppida duo cremion ſyronia ſaxa ſeptẽ millia lõgitudĩe/geranea/megara/eleuſin. Fuere
& oenoa & ꝓbalithos:quę nunc nõ ſunt. Ab iſthmo quinquaginta duorũ milliũ paſſuum pyreus &
phalara portus duorum millia paſſuuꝫ muro recedẽtibꝰ athenis iuncti.Libera hęc ciuitas:nec indi
ga vllius precanij ampliꝰ:tãta claritas ſupfluit.In attica fõtes ſephiſia:larine:calliroe:enneacrunos
Montes brilleſſus:ægialus:icariꝰ:hymerus:licabettus:lacus ſelinos.A pyreo.xlij.mil.paſ.ſuniũ do
riſcũ ꝓmõtoriũ.Potamos:ſterea:brauron:ion quondã oppida. Rhannos pagus. Marathon campꝰ
Triaſſius oppidum melita:& opus in cõfinio boetię.Cuiꝰ anthedon oncheſtos:theſpię liberũ oppi
dum:lebadia.Nec cedẽtes athenis claritate:quæ cognominať boetię thebæ duoꝝ numinũ.Liberi
atq; Herculis(vt volũt)patria.Et muſis natale in nemore helicone aſſignãt.Datur & his thebis ſal⸗
tus citheron:amnis iſmenius.Preterea fontes in boetia œdipodia:pſammate.dirce:epigranea: are
thuſa:hippocrene:aganippe:gargaphie.Mõtes extra p̃dictos micaleſus:adiliſiꝰ: acotius. Reliqua
oppida iter megarẽ & thebas leuctra:haliarus:plateę:pherę:aſpledon:hylę:tiſbe:erithre:gliſas co
pe.Iuxta cephiſũ amnẽ lamie & anichie:medeon:philigõe:grephis:corone:cheronia In ora aũt in
tra thebas ocale:eleon:iolcos:iſchenos:peteon:hyrie:mycaleſſꝰ:hyreſeon:pteleõ:olyros. Tanagra
ber populus.Et ĩ ĩpis faucibꝰ euripi quã facit obiectu inſulę euboę aulis capaci nobilis portu:boe⸗
tos hyãtas antiqtꝰ dixere:locri:deide epicnemidi cognominãť oli legeges appellati:p quos amnis
cephiſꝰ deferť ĩ mare.Oppida opuns:vñ opõtinus ſinus phocidis:ĩ littore vnum daphnus.Introrſꝰ
aũt larice:elatea:& ĩ ripa cephiſi(Vt diximꝰ)lilea.delphoſq;:vercenemis & hyãpolis.Rurſꝰ ĩ locro
rũ ora:ĩ qua larymna:thronũ:iuxta qđ boagriꝰ amnis deferť in mare.Oppida narycion/alope/ſcar⸗
phia.poſtea maliacꝰ ſinus ab incolis dictus in quo oppida halcyone/econia/phalara. Doris deide ĩ
qua ſperchios erineon/boion/pidus/cythinũ.Doris a tergo mõs ẽ œtha.Seq̃tur mutatis ſepe noibꝰ
hemonia.Eadẽ pelaſgicũ argos.Hellas eadẽ theſſalia:& driopis ſpa regibꝰ cognomiata.Ibi genitꝰ
rex noie grecꝰ a quo grecia.Ibi Hellenã quo hellenis.hos eodẽ Homerꝰ tribꝰ noibꝰ appellauit myr
midonas & hellenas & acheos.Ex ijs phthiotę noiãť dorica accolẽtes.Eoꝝ oppida echinꝰ ĩ fauci
bus ſperchij fluminis.Termapilaꝝ anguſtię:quo argumẽto.iiij.mil.paſ.ĩde heraclea trachin dicta
eſt:mons ibi calidromus.Oppida celebria hellas:halos:lamia:phthia:arne.

thebæ liberi & herculis patria

Locri olim leleges dicti.

Grecia a græco rege nomẽ ſortita

Teſſalia. CA.VIII.

IN theſſalia aũt amnis orcomenꝰ minylꝰ antea dictꝰ.Et oppidũ alimõ ab alijs almõ: atrax
palamna fõs hyperia.Oppida pherę:quaꝝ a tergo pierꝰ ad macedoniã ꝓtẽdiť:lariſſa:gõ
phi:thecę:theſſalię:nemꝰ pteleõ:ſinꝰ pagaſicꝰ.oppidũ pagaſa/idẽ poſtea demetrias dem
tricea Pharſalici cãpi cũ ciuitate libera crannon iletia Mõtes phthiodis nympheꝰ quõdaꝫ topiario

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0083-5
DFG

naturę ope ſpectabilis. Buzigeꝰ: donaceſa: bermiꝰ: daphuſa: chimerion: athamas: ſtephane. In theſ
ſalia ſũt q̃ttuor atqꝫ trigĩta mõtes/ quoꝝ nobiliſſimi cerceti: olympꝰ: pieris oſſa: cuiꝰ ex aduerſo pin
dꝰ: & othris lapitaꝝ ſedes ad occaſũ vergẽtes. Ad ortꝰ pelios: oẽs theatrali mõ iſlexi caueatis añ eos
lxxv. vrbibꝰ. Flumina theſſaliæ apidanus: phœnix: enipheꝰ: onochonꝰ: laminiſſꝰ. Fõs meſſeis. Lacꝰ
bebeis: & añ cũctos claritate peneus: ortus iuxta gomphos: iterqꝫ oſſã & olympum nemoroſa cõual
le defluens quĩgẽtis ſtadijs dimidio eiꝰ ſpatio nauigabilis. In eo curſu tẽpe vocãt. v. milliũ paſſuũ lõ
gitudie: & ferme ſex latitudie vltra viſũ hois attollẽtibꝰ ſe dextera leuaqꝫ leniter cõuexis iugis. Intꝰ
ſua luce viridãte allabit oenus viridis calculo: amœnꝰ circa ripas garmine: canorꝰ auium cõcẽtu. Ac
cipit amnem orcon/ nec recipit/ ſꝫ olei mõ ſupnatãtẽ (vt dictum ẽ ab homero) breui ſpatio portatũ ab
dicat. Phœnales aquas diriſqꝫ genitas argẽteis ſuis miſceri recuſat.

Olympꝰ oſſa
Othris lapytarum ſedes

Peneus amnis orcum recipit: mox eum eijcit.

¶ Magneſia. CA. IX.

Heſſaliæ ãnexa magneſia ẽ/ cuiꝰ fõs libera. Oppida euroton: hormeniũ/ pyrrha/ metho
ne/ olizon. ꝓmõtoriũ ſepias. Oppida caſtana/ ſpalathra. Promõtoriũ ęãtiũ Oppida me
libœa/ rhizus/ erymne/ iolcꝰ/ oſtiũ/ penei oppidũ omolium/ orthe/ rheſię/ pelina thumacię
cyrron/ carnõ/ acarne/ doriõ/ meſite/ philace põti. Epiri. achaię theſſalię in porrectum lõgitudo qua
dringẽtorum octogita millium. p. tradit. Latitudo. cclxxxvij. mil.

¶ Macedonia. CA. X.

Macedonia alias emathia

Acedonia poſtea. cl. populorum duobus ĩclita regibus quondãqꝫ terrarum ĩperio: emathia
antea dicta Hęc ad epirotecas gẽtes ĩ ſolis occaſũ recedẽs poſt terga magneſię atqꝫ theſ
ſaliæ infeſtatur a dardanis. Partem eius ſeptẽtrionalem pæonia ac pelagonia protegunt a
triballis. Oppida aege: in quo mos ſepelire reges. Beroea & in regione quæ pieria appellatur a ne
more egidium. In ora heraclea: flumen apilas: oppida phina: oloros. Amnis haliacmon. Intꝰ halo
ritæ: vallei: philacei: cyrrei: tyriſſei. Pella colonia. Oppidum ſtobi ciuium ro. mox antigone europꝰ
ad axium amnẽ: codemqꝫ noie amnis p quod rhedias fluit: ſcydra: phorbea: emiexa: gordone: Mox
in ora ichne: fluuius axius. Ad hunc finem dardani: treres: pieres: macedonia accolunt. Ab hoc am
ne peoniæ gẽtes: parocei: heordẽſes: almopij: pelagones: mygdones. Mõtes rhodopę: ſcopiꝰ: orbel
lus. Dein p̃iacente græmio terrarũ arethuſij anthiochẽſes: idomenenſes: doberenſes: trienſes: ſalla
tenſes: andariſtenſes: morilli: gareci: lynceſtæ: othyonei: & amãtini liberi: atqꝫ oreſtę colonia: bulli
denſes: dienſes: xylopolytæ: ſcotuſſęi liberi: heraclea: ſinthica: timphei: coronei. In ora ſinꝰ macedo
nici oppidũ calaſtia: & intus phileros: lete. Medioqꝫ flexu littoris theſſalonicæ liberę cõditiõis. Ad
hanc a dyrrhachio. cxiiij. mil. paſſuũ thermæ. In thermaico ſinu oppida dicęa: pydna: derra: ſcione
Promõtoriũ chanaſtreũ/ Oppida palene: phlegra. Qua ĩ regiõe mõtes hypſizorꝰ: epitꝰ: alchio ne: le
uomne. Oppida niſſos: phrix: eleon: meãde: & hippaleſis: iſthmo quõdã potidea: nũc caſſãdria colo
nia: anthemꝰ: holophyxos ſinꝰ: mecyberna. Oppida phyſella: ampelos: torone: ſoggoſtedes: ſretũqꝫ
mons athon quẽ Xerſes rex pſaꝝ cõtinẽti abſcidit: in lõgitudine paſſuũ mille qngẽtoꝝ. Mõs ipſe a
planicie excurrit in mare. lxxv. millia paſſuũ. Ambitꝰ radicis. cl. M. colligit. Oppidũ ĩ cacumĩe fuit
acreton. Nũc ſũt vrãnopolis: paleotrũ thyſſꝰ cleone: appollonia: cuius ĩcolæ macrobij cognominãt
Oppidũ caſſera fauceſqꝫ alterę iſthmi. Acãtus: iſtria: graſtõia: heraclea. Regio mygdonię ſubiacẽs.
In qua recedẽtes a mari apolloniã/ arethuſa. In ora rurſus poſidiũ: & ſinꝰ cũ oppido cermoro: ãphi
polis. Libera gẽs byſalthe. Dein macedoniæ terminꝰ. Amnis ſtrimon ortꝰ ĩ emo. Memorãdũ in ſe
ptẽ lacꝰ eũ fundi priuſq̃ dirigat curſũ Hęc eſt macedonia terraꝝ ĩperio potita quõdã. Hæc aſiã: ar
meniã: iberiã: albaniã: capadociã: ſyriã: ęgyptũ: taurum: caucaſũ tranſgreſſa. hęc in bactris: medis: ꝑ
ſis dominata toto oriẽte poſſeſſo. hæc etiã indiæ victrix per veſtigia liberi patris: atqꝫ herculis vaga
ta. hæc eadẽ eſt macedonia: cuius vno die Paulus Aemilius iperator noſter. lxxij. vrbes direptas vẽ
didit: tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

Cyrrei vel cyneſtę

Amnis vel alius

Xerſes athona a cõtinenti diuiſit

Macedonia olim orbe potita

¶ Thracia. CA. XI.

Hracia ſequit iter validiſſimas europę gẽtes ĩ ſtrategeas qnquagita diuiſa. Populorũ eiꝰ
quos noiare nõ pigeat. Amnẽ ſtrimonẽ accolũt dextero latere dẽtelethę: & medi byſal
thas vſqꝫ ſupradictos. Leuo digeri. Beſſorõqꝫ mlta noia ad neſtũ amnẽ pãgei montis ima
ãbiẽtẽ iter heletos/ diobeſos/ carbileſos/ ĩde briſas/ ſapęos. Odomãtes: odryſarũ gẽs ĩfun
dit hebrũ accolẽtibꝰ/ carbiletis/ pyrogeris/ drugeijs/ cęnicis/ hypſaltis/ benis/ corpillis/ boticis edoni
Eodẽ ſũt ĩ tractu ſyaletę/ brimatę/ dolãgę/ thynicę/ laletę/ maiores emo/ miores rhodope ſubditi Int
quos hebrꝰ ãnis. Oppidũ ſub rhodope peneropol ãtea: mox a cõditore philippopolis: nũc a ſitu ter
mũtiũ dcã. Emi excelſitas ſex. M. p. ſubit. Auerſa eiꝰ & ĩ iſtrũ deuexa meſigetę: aoti: gaugdę: clarię
qꝫ. ſub ijs carrei ſarmatę: quos arcates vocãt. Scytęqꝫ & circa põti littora moriſenę: ſithõijqꝫ. orphei
vatis gẽitores optinẽt. Ita finit iſter a ſeptẽtriõe. ab ortu põtꝰ ac ꝓpõtis. a meridie ęgeũ mare: cuiꝰ ĩ
ora aſtrymõe. appollõia: oeſyma: neapolis: paſtos. Intꝰ philippi colõia. abſũt a dirrachio. cccxxv. ſco

tuſa topiris ciuitas. Neſti ãnis hoſtiũ. Mõs pãgeꝰ: heraclea: olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnũ biſtonũ & gens. Oppidũ fuit tinda Diomedis equoꝝ ſtabulis dirũ. Nũc ſũt diceę: iſmaron: locꝰ parthenion: phaleſina: maronea prius ortagurea dicta. Mons ſertiũ: & ʒone: tũ locus doriſcus cẽtũ vigintimillia hoĩʒ capax. Ita Xerſes ibi dinumerauit exercitũ. Os hebri. Portꝰ ſtẽtoris. Oppidũ ænos liberũ cũ Polidori tumulo. Ciconũ quõdã regio. A doriſco icuruat̃ ora ad macrũticos cẽtũ vigitiduoꝝ millia paſſuũ. Circa quẽ locũ fluuiꝰ melas: a quo ſinus appellat̃. Oppida cypſella biſãthe macronticos dictũ: qa a ꝓpõtide ad meleã ſinũ iter duo maria porrectis muris ꝓcurrẽtẽ excludit cherõneſũ nãqꝫ thracię altero latere a põtico littore ĩcipiẽs: vbi iſter amnis ĩmergit̃: vel pulcherrimas in ea pte vrbes hẽt: iſtropolin mileſioꝝ. tomos: calatinqꝫ: quæ ãtea aceruetis vocabat̃. heracleã habuit & biʒonẽ terrę hiatu raptã. Nũc hẽt dionyſiopolin: crunos ãtea dictã. Alluit ʒiras ãnis. Totũ eũ tractum ſcythę aroteres dicti tenuer̃. Eoꝝ oppida aphrodiſias: libiſtos: ʒigere: brocobe: eumeneda: ptẽopolis: gerania. Vbi pygmeoꝝ gẽs fuiſſe ꝓdit̃: quos gatiʒos barbari vocãt: credũtqꝫ a gruibus fugatos. In ora a dionyſiopoli eſt odeſſꝰ mileſioꝝ. Flumẽ pamiſus. Oppidũ terra naulochꝰ. Mõs emꝰ vaſto iugo ꝓcũbẽs ĩ põtũ. Oppidũ habuit in vertice ariſteũ. Nũc ĩ ora mẽſebriã: anchilaum vbi mẽſebria fuerat. Aſticę regio habuit oppidũ anthiũ: Nũc eſt apollonia. Flumina paniſſa: rira: ſteatꝰ: oroſines Oppida thynnias: halmideſſos: deueltõ cũ ſtagno qđ nũc deultũ vocãt. Veteranoꝝ phynopolis iuxta quã boſphorus. Ab aſtri oſtio ad os põti paſſuũ quigẽtoꝝ. lv. M. aliĳ fecere. Agrippa adiecit quadragita. Inde ad murũ ſupradictũ. cl. ab eo cherroneſꝰ. cxxvĳ. Mil. Sed a boſphoro ſinus caſthenes Portus ſenũ: & alter q mulieꝝ cognominat̃. Promõtoriũ chriſocerã. in quo oppidũ biʒãtiũ liberę cõditiõis: antea lygos dictũ. Abeſt a dyrrachio. d. ccxĳ. m. paſſuũ. Tantũ patet lõgitudo terrarũ iter hadriaticũ mare & ꝓpontidẽ. Amnes bathynias: pidaras ſiue atyras. Oppida ſelymbria pinthꝰ latitudine ducẽtorũ pedũ cõtinẽti annexa. Intus bizia arx regũ thracię a Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibꝰ: regio celica: colonia flauiopolis: vbi antea ʒela oppidũ vocabat̃. Et a biʒie quĩquaginta mil. paſ. apros colonia: quę a philippis abeſt. clxxxviĳ. m. paſ. Ad ĩ ora amnis eginꝰ. Oppidũ ganos fuiſſe fert̃ & lyſimachia. Iam in cherõneſo: aliꝰ nãqꝫ ibi iſthmos anguſtia ſimili eodẽ noĩe & pari latitudine illuſtrãt: duæ vrbes vtriqꝫ littora/ q haud diſſimili mõ tenuere. Pactyę a ꝓpontide/ a cardia melãne ſinu/ hæc ex facie loci noĩe accepto vtręqꝫ cõprehẽſę. Poſtea lyſmachia quinqꝫ. m. paſ. a longis muris. cherõneſos a ꝓpontide habuit tyriſtaſin/ critonẽ/ ſciſſã/ flumini ego appoſitã. Nunc habꝫ a colonia apro. xxĳ. m. ſeſton/ ex aduerſo colonię parianæ. Et helleſpontꝰ ſeptẽ vt diximꝰ ſtadĳs europã ab aſia diuidẽs/ illic iter ſe cõtrarias vrbes habet/ in europa callipolin & ſeſton. In aſia lãpſacuꝫ & abydon. Dein ꝓmõtoriũ cherõneſi maſtuſia aduerſuꝫ ſigæo/ cuiꝰ in frõte obliqua/ cynoſſema/ ita appellat̃ Hecubæ tumulꝰ/ ſtatio achęoruꝫ. Turris & delubrũ Proteſilai. Et ĩ extrema cherõneſi frõte/ quę vocat̃ aeoliuꝫ/ oppiduꝫ eleus. Dei petẽti melanẽ ſinuꝫ portꝰ cœlos/ & pãhormꝰ & ſupradicta cardia. Tertius europę ſinus ad hunc modũ claudit̃. Mõtes extra p̄dictos thracię edonus: gygemoros: meritus: melphyllas. Flumina in hebrũ cadentia bargus: ſuemus: Macedonię thracię: helleſpõti lõgitudo ſupradicta. Quidã. d. ccxx. M. faciũt. Latitudo. cccxxxiiĳ. M. eſt. Aegeo mari nomẽ dedit ſcopulꝰ inter tenũ: & chiũ veriꝰ q̄ inſula ex noĩe a ſpecie capræ: quę ita a gręcis appellat̃: repẽte ĩ medio mari exiliẽs. Cernunt eũ a dextera pte andrũ nauigãtes ab achaia dirũ ac peſtiferuꝫ. Aegei pars myrtoo datur: appellat̃ ab iſula pua: quę cernit̃ macedoniã a gereſto petentibꝰ haud ꝓcul euboeæ cariſto. Romani oĩa hæc maria duobꝰ noĩbꝰ appellãt. Macedonicum qđcũqꝫ macedoniã: aut thraciã attingit. Gręciẽſe qua gręciã alluit. Nã græci & ioniũ diuidunt in ſiculũ ac creticũ ab iſulis. Item icarium qđ eſt inter ſamuꝫ & myconẽ. Cętera noĩa ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem genteſqꝫ in tertio europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

Biſtonuꝫ ſtagnum

Cãpꝰ doriſcꝰ

Enos ciconũ regio. illic polydori tumulus

meleam vel melam.

Bizone hiatu terrę abſorpta

Pygmei a gruibꝰ fugati

Eizya arx hirundinibus inuiſa.

Cynoſſema hecubę tumulus

¶ Inſulæ inter eas terras inter quas cretą: euboia: clyclades: ſporades: mæotis: helleſpontus: ponti: mæotidis: daciæ: ſalmatię: ſcythiæ. CA. XII

INſulæ aũt ex aduerſo theſprotię a butroto. xĳ. m. paſſibꝰ. Eadẽ ab acrocerauniĳs. l. m. cũ vrbe eiuſdẽ noĩs corcyra liberę citatis: & oppido caſſiope: tẽploqꝫ caſſĳ iouis. p. lxxxxvĳ m. ĩ lõgitudĩe patẽs. Homero dicta ſcheria & phęacia. Callimacho ẽt drepane. Circa eã aliquot. Sꝫ ad italiã vergẽs thoronos: ad leucadiã paxœ duę. v. m. diſcretę a corcira nec ꝓcul ab ĳs. Añ corcyrã ericuſa: marathę: elaphuſa: maltace: trachię. pitiõia: ptichia: tarachię. Et a phalacrio corcyrę ꝓmõtorio ſcopulꝰ ĩ quẽ mutatã Vlyſſis nauẽ a ſiſi ſpe fabula ẽ. Añ leucadiã ſibora. Inter leucadiã aũt & achaiã pmultę: quaꝝ teleboides eędẽ quę taphię ab ĩcolis añ leucadiã appellantur: taphias: arnoxia: primeſſa. Et ante æetholiã echinades: ęgialia: cotonis: thyatira: geoaris dionyſia: cirnꝰ: chalcis: pinara: myſtꝰ. Añ eas in alto cephalenia: ʒacithus: vtręqꝫ liberę. Itacha: dulichiũ: ſamos: crocilea: paxos. Cephalẽia quõdã melena dicta. xĳ. m. p. abeſt: circuitu pꝫ. xliiĳ. m. ſame

Nauis vlyſſis in ſcopulum mutata.

diruta a romanis.adhuc tñ oppida tria habet. Inter hãc & achaiã cũ oppido magnifica & fertilita=
te pręcipua/ȝacinthus aliquando appellata hyrie cephalenię a meridiana pte.xxiȷ.M.abeſt:mons
elat⁹ ibi nobilis.ipa circuitu colligit.xxxvȷ.M.Ab ea ithaca.xiȷ.mil.diſtat.in qua mõs netit⁹. Tota
vero circuitu patet.xxv.mil.paſſuũ Ab eo araxum pelopõneſi ꝓmontoriuȝ.xiȷ.mil.paſ. Ante hãc
in alto aſteris.Prothe ante ȝachinthũ.xxxv.mil.paſſuũ.in eurũ vẽtũ ſtrophades duæ:ab aliȷs plotæ
dictæ.Ante cephaleniã letoia.Ante Piltũ.iiȷ.ſphagia:& totidem ante meſienem œnuſſa.in ſinu aſi
neo threſtirides:in laconico theganuſa:cothon.Cythera cũ oppido antea ꝓphyris appellata.Hæc
ſita eſt a maleæ ꝓmõtorio.v.mil.paſſuum ancipiti ꝓpter ãguſtias ibi nauiũ ambitu. in argolica pi=
tyuſa:irine:ephire cõtra hermonium agrũ tipaten⁹ epiropia colõis:ariſtera trœȝeniũ caluria quin=
quagita mil.p.diſtãs a plateis/belbina/laſia/baucidias.Cõtra epidaurũ cecriphalos: ſytioneſos. vȷ.
mil.paſſuum abeſt a continẽte ab hac egina liberę cõditiõis.xviȷ.mil.paſſuum.cui⁹.xx.mil.paſſuuȝ
nauigatio eſt.Eadẽ aũt a pireo athenienſiũ portu.xiȷ.M.paſſuũ abeſt ante oenone vocitata.Spirę̃o
ꝓmontorio obiacẽt eluſa:dẽdros:graugię duę:cetię duę:ſe lachuſa:dacẽchris:haſpis:ſeptẽ.Et eſt
megario ſinu ethrurides quattuor.Aegyla aũt.xv.paſ.a cythera.Eadẽq; a crete phlaſarna oppido.
xxv.M.paſ.Ipſa creta altero latere ad auſtrũ:altero ad ſeptẽtrionẽ iter ortũ & occaſũ: q̃ porrigitur
centum vrbiũ clara fama.Doſiades eã a creta nimpha heſperidis filia.Anaximander a rege euretũ
Philiſtides.Malotes Crates primũ aeriã dictã:deinde poſteri curetin appellauere.Et macaron nõ
nulli a tẽperie cœli appellatã exiſtimauere.Latitudĩe nuſq̃.l.M.paſſuũ excedẽs:& circa mediã ſui
partẽ maxime patẽs.Lõgitudĩe ĩplet.cclxx.M.paſſuũ.Circuitu.d.lxxxix.flectẽſq; ſe ĩ creticũ pela=
gus ab ea dictum:qua longiſſima eſt ad orientẽ ſãmoniũ ꝓmontoriũ aduerſum rhodo. Ad occiden
tem criu metopon cyrenas verſus expellit.Oppida eius inſignia phalaſarne:elea: ciſanũ: ꝑgamuȝ
cydon:minoum:apteron:pantomatriũ:amphimala:Rhithymna:parnomiũ:cyteuȝ:apollonia: ma
tiũ:heraclia:miletos:ampela:hierapytna:lebana:hierapolis.Et in mediterraneo corthina/phęſtũ:
gnoſum/polyrhenium/myrina/lycaſtus/rhãnus/lictus/dium/aſium/phileros/rhytion/ clatos/ pha=
ręholopyxos/laſpha/eleuterne/teraphne/marathuſa/githiſos & aliorꝫ circiť.lx. oppidorꝫ mẽoria
extat.Mõtes cadiſcus/idæus/dectineus/crocus.Ipſa abeſt a ꝓmõtorio ſuo q̃d vocať criu metopon/
vt ꝓdit Agrippa a cyrenarꝫ ꝓmõtorio phicũte.cxxv.M.p.Item cadiſco.a meleo pelopõneſi.lxxx.
A Carpato ĩſula ꝓmõtorio ſamonio.lx.M.in fauoniũ vẽtũ.Hęc iter eã & rhodũ ĩteriacet. Reliqua
circa eã ante pelopõneſũ duæ corycæ:totidẽ milę & a latere ſeptẽtrionali dextera certã habẽt. Cõ
tra cydoniã leuce:& duę budroæ.Cõtra matiũ dria.Cõtra itanũ ꝓmõtoriũ oniſa leuce.Cõtra hye=
rapycnam cryſa gaudos.Eodẽ tractu ophiuſa buto:aran⁹ circũueſtiſq; criu metopon:tres acauſago
res appellatę.Hæc ante ſammoniũ ꝓmontoriũ phocæ:plachię:ſirindes:naulocos:armedon:ȝephi
re.Ac in hellade etiãnuȝ in aegeo lycades:ſcarphia:coreſa:phocaſia:cõpluręſq; aliæ ex aduerſo at=
ticę ſine oppidis & ideo ĩgnobiles.Sȝ cõtra eleuſina clara ſalamis añ eã pſytalia. A ſunio vero hele
ne.v.mil.paſſuũ diſtãs.Dein ceos ab ea totidẽ:quã noſtri q̃dẽ dixere ceam.Gręci & hydruſã auulſã
euboeæ:qĩgentis longa ſtadiȷs fuit quõdã:mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam vergebãt
eodeȝ mari deuoratis.Oppida habet reliqua iulida:cartheia:intercidere coreſſa:pœceſſa. Ex hac
ꝑfectaȝ delectationi fœminis veſtem auctor eſt Varro.Euboea & ipa auulſa boetię & a modico in=
terfluente euripo vt ponte iungatur ad meridiẽ ꝓmontoriȷs duob⁹ geraſto ad atticã vergente & ad
helleſpontũ caphareo inſignis:a ſeptẽtrione ceneo.nuſq̃ latitudinẽ vltra.xl.M.paſſuũ extẽdit nuſq̃
infra.xx.mil.cõtrahit Sed in lõgitudinẽ vniuerſæ bœtię ab attica theſſaliã vſq; pręteẽtã in.cl.mil. p.
Circuitu vero.ccclxv.abeſt ab helleſpõte pte capharei.ccxxv.vrbib⁹ clara quõdã pyrrha:porthmo
neſſo:ceritho oreo:dio:ędepſo:ęchalia:nũc chalcide.Cuius ex aduerſo ĩ cõtinẽti aulis eſt geraſto
eretria:cariſtos:oroſtane:oritano:artemiſia:cum fonte arethuſa flumine lelãto/aquiſq; calidis q̃ hel
lopię vocať.Caryſt⁹ nobilis/notiorq; tñ marmore cariſtio/ante vocitata eſt chalcodotis:aut macris
vt Dionyſius & Ephorus tradũt.Vt ariſtides macra.Vt callidemus chalcis:ære ibi primuȝ reperto:
Vt Menechmus ambatias.Vt poetę vulgo aſopis:extra eã ĩ myrtoo multæ:ſȝ maxĩe illuſtres glau=
cõneſos:& begilia:& a ꝓmõtorio gereſto circa delum in orbẽ ſitæ:vnde & nomẽ traxere cyclades.
Prima earum andrus cum oppido/abeſt a gereſto.x.mil.paſſuum.a ceo.xxxix.M. Ipſaȝ Myrſilus
cauron deinde antãdron cognominatã tradit.Callimachus laſſiam:aliȷ nonagriã:hydruſã epagrin.
Patet circuitu.xciiȷ.M.paſ.ab eadẽ andro paſſ⁹ mille:& a delo.xviȷ.M.Tenos cũ oppido in.xv.m.
paſſuum porrecta.Quã ꝓp aquarũ abundãtiã Ariſtoteles hydruſam appellatã ait:aliqui ophiuſam
Cętere myconęs cũ mõte dimaſto a delo.xviȷ.mil.paſſuuȝ.Scyros ſiphnus ante meropia & acis ap
pellata circuitu.xxviiȷ.mil.paſ.ſeriph⁹.xiȷ.pręp eſinthus cithnos.Ipaq; lõge clariſſima cycladũ me
dia a tẽplo Apollonis & mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata(vt ꝓditur)ſola motũ terræ nõ

Caryſto pri=
mũ ęs reptuȝ

Cyclades in=
ſulę a ciclo
.i.circlo dictę

ſenſit ad.M.Varronis ętatem.Mutianus ꝓdidit bis cōcuſſam.Hanc Ariſtoteles ita appellatam ꝓ
didit:qm̄ repēte apparuerit enata:egloſthenes cynthiā:alij ortigiā:aſteriā:lagiam:cerā:mydiā: cy=
nethum:pyrpilen igne:ibi primuȝ reperto.Cingitur quinqȝ mil.paſſuuȝ:aſſurgit cintho mōte.Pro=
xima ei rhene:quā Anticlides celaduſam vocat.Itē arthemitē Helladiꝰ.Scyros quā circuitu patere
xx.mil.paſſuum ꝓdidere veteres.Mutianus.clx.Olearus:paros cum oppido ab delo.xxxviij.mil.
marmore nobilis quā prio plateā poſtea minoida vocarūt.Ab ea ſepties qngētis naxꝰ a delo.xviij.
mil.cū oppido quā ſtrogylen:dein dian:mox dionyſiada a vinearū fertilitate:alij Siciliā mīorē aut
calypolin appellarūt.Patet circuitu.lxxv.mil.p.dimidioqȝ maior ē q̄ paros.Et hactenꝰ quidē cycla
das ſeruāt.Cęteras q̄ ſequunt̄ ſporades.Sūt aūt hellena:phocuſa:hecaria:chinuſa:pholegrādos:&
a noxa decē & ſeptē mil.paſſuū icaros:quę nomē mari dedit:tātundē ip̄a in lōgitudinē patēs cū op
pidis duobꝰ tertio amiſſo añ vocata doliche:& macris:& ichtiſuſa.Sita ē ab exortu ſolſtitiali delo.l
mil.paſſuum.Eadem a ſamo.xxxv.mil.inter euboeā & andrum.x.mil.paſſuum freto.Ab ea gere=
ſtum.cxij.mil.quinquaginta.paſ.Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Aceruatiȝ ergo ponentur reliquę
Ios a naxo.xiiij.mil.paſ.Homeri ſepulchro venerāda.Lōgitudinis.xxv.mil.antea phœnice appel=
lata. Odua latando gyaros cum oppido circuitu.xij.mil.paſ.ꝑpe.Abeſt ab andro ſexaginta duo=
rum mil.paſſuum.Ab ea ſyrnos.lxxx:mil paſſuuȝ.Cynethuſa telos vnguento nobilis a Callimacho
agathuſa appellata.Donyſa:pathmos circuitu.xxx.mil.paſ.Caruſa lebinthus:gyrus:cynara:ficinꝰ
quæ antea œnoe:cheratia:quæ onꝰ:caſos quę aſtrabe:cimolus quę echinuſa:melos cū oppido quā
Ariſtides miblida appellat.Ariſtoteles ȝephyriā:callimachꝰ mimallidā:Heraclydes ſiphnu & aci
tiā Hęc īſulaꝝ rotundiſſima eſt.Poſt machia:hipere quōdā patage:& vt alij platage nūc amorgos
polyęgos:Philethera cū primū emerſit caliſte dicta:ex ea auulſa poſteā theraſia atqȝ īter duas ena
ta:mox automate:eadē hiera & ī nr̄o ęuothia iuxta eandē hierā nata.Diſtat ioſa thera.xxv.mil.p.
Sequunt̄ lea/aſcania/anaphe/hippurꝰ/hippuruſa/aſtiphalea/liberę ciuitatis circuitu.lxxxviij.m.p
Abeſt a cadiſto cretę.cxxv.mil.ab ea platea.lx.mil.Vñ carmiā.xxxviij.mil.Azibita/laniſe/tragia/
pharmacuſa/techedia/chalcia/calymna/ī qua oppidū co.Coreſia olymnos.A qua carpatū q̄ nomē
carpatio mari dedit.xxv.m.paſ.In rhodū africo vēto.l.mil.paſ.A carpatho ad caſon.vij.mil.A caſ
ſo ſammoniū cretę ꝓmōtoriū.xxx.mil.In euripo aūt euboico primo fere introitu petalię.iiij.inſu=
lę & in exitu athlāte cyclades/& ſporades/ab oriēte littoribus icarijs aſiæ/ab occidēte myrtois atti
cę/a ſeptētrione ægeo mari/a meridie cretico & carpatio iclusæ.cc.mil.paſ.in longitudinē/ & p.cc.
mil.in latitudinem iacent.Pagaſicus ſinus āte ſe habet euticiā & cicynetum ſcyrum ſupradictā/Sȝ
cycladum & ſporadum extimā gerontiā/ſcadirā/thermeuſim/irheſiā/ſolymniā/eudemiam/ neam/
quæ mineruæ ſacra eſt.Athos ante ſe quattuor peparethum cum oppido quondam euonum dictā
nouem mil.paſſuum:ſcyathuȝ.xv.mil.imbrum cum oppido.lxxxv.mil.p.Eadem abeſt a maſtuſia
cherōneſi.lxxv.mil.paſſuū: ipſa circuitu.lxxij.mil.paſ.Perfunditur amne iliſſo.Ab ea lemnos.xxij
mil.quæ ab atho.lxxxvij.mil.Circuitu bater.xxij.mil.d.paſ.Oppidā habet epheſtiam & myrinā:
in cuiꝰ foꝝ ſolſtitio athos eiaculat̄ vmbrā.ab ea thaſos libera.v.mil.p.olim eriā vel etria dicta inde
abdera a cōtinenti.xxij.mil.paſ.ad othos.lxij.mil.tātūdē ad inſulā ſamothracē:quę libera ante he
brum ab imbro.xxxij.mil.a lēno.xxij.M.d.attollit̄ mōte ſaoce.x.mil.p.portuoſiſſima omniū Calli
machus eaȝ antiquo nomine dardaniam nominat:inter cheronneſum & ſamothracen vtrinqȝ fere
quindecim mil.Haloneſos vltra gethone:lāponia:alpecōneſus haud ꝓcul a cœlo Cherōneſi portu
& q̄dā ignobiles:deſertis quoqȝ addunt̄ in hoc ſinu quaꝝ vix īueniri potuerūt nomina.Deſticos ſar
nos:cyſſiros:carbruſa:calathuſa:ſcilla:dialeon:dicta melātia:draconon:atroneſꝰ:diethuſa:ſcapos
capheris:meſatea:eantiron:phateruneſos:pateria:calete:neriphꝰ:polēdos.Quartus e magnis eu=
ropæ ſinꝰ ab helleſpōto incipiens mæotis oſtio finit̄.Sed totius ponti formā breuiter amplectendā
eſt:vt faciliꝰ partes noſcāt̄.Vaſtū mare præiacēs aſiæ & ab europa porrecto cherōneſi littore expul
ſum anguſto meatu irrūpit in terras ſeptē ſtad.(vt dictum eſt)interuallo europaȝ auferens aſiæ pri=
mas anguſtias helleſpōtum vocant.Hac Xerſes ꝑſarum rex cōſtrato in nauibus pōte duxit exerci=
tum.Porrigitur inde tenuis euripus.lxxxvj.mil.paſ.ſpatio ad vrbē priapum aſiæ:qua magnus Ale
xāder tranſcēdit.Inde expatiat̄ æquor:rurſuſqȝ in arctum coit laxitas.propontis apellat̄.Anguſtiæ
thracius boſphorus latitudīe.d.paſſuū:qua Darius pater Xerſis copias pōte trāſuexit:Tota ab hel
leſpōto lōgitudo.cc.mil.xxxix.mil.paſſuū.Deinde vaſtū mare.pōtus euxinus q quōdam axenus lō
ge refugiētis occupat terras:magnoqȝ littoꝝ flexu retro curuatus in cornua ab iīs vtrinqȝ porrigit̄
vt ſit plane arcꝰ ſcythici forma.Medio flexu iūgit̄ hoſtio męotici lacus cimerꝰ boſphoros:id os vo=
cat.ij.mil.du.paſ.latitudīe .At īter duos boſphoros thraciū & cimeriū directo curſu vt auctor ē Po
libius.d.paſſꝰ iterſunt.Circuitū vero totius pōti vities ſemel millia vt auctor eſt Varro & fere vete=

☞ Delo illum ignis reptus

Sporades in ſulæ.

☞ Io inſulæ homeri ſepulchrum eſt.

☞ Xerſes pōteȝ ſup mare con ſtruxit.

Darius.

res.Nepos Corneliꝰ.ccc.M.l.adiȷcit.Artemidorꝰ vities nouies decẽ nouẽ mil.fecit.Agrippa.xxiiȷ
lx.mil.mutianꝰ.xxviiȷ.lxv.mil.Simili mõ europę latere mẽſurã aliȷ quattuordcies.lxxviiȷ.mil.p.de
termiauere.Aliȷ vndecies.lxx.mil.M.Varro ad hũc modũ metit̃.Ab oſtio põti apolloniã.clxxxviiȷ
m.d.p.Calatin tãtũdẽ ad oſtiuȝ iſtri.cxxv.Ad boriſtene.ccl.m.Cheroneſũ heracleatarum oppiduȝ.
ccclxxv.m.p.Ad pãticapeũ qđ aliq boſphorũ vocãt:extremũ i europæ ora.cc.m.xxiȷ.d.q̃ ſũma effi-
cit.xiiȷ.m.xxxvȷ.m.d.Agrippa a bizãtio ad flumẽ iſtrũ.d.lx.Iñ pãticapeũ.d.cxxx.Iñ lacꝰ ĩpe mȩo-
Tanais ex ripheis montibus defluens — tis tanai amnẽ ex tipheis mõtibꝰ defluẽtẽ accipiẽs nouiſſimũ iter europã aſiãq̃ȝ finẽ.xiiȷ.m.vȷ.m.cir-
cuitu patere tradit̃.ab aliȷs.xȷ.m.xxv.Ab hoſtio eiꝰ tanais ortũ directo curſu.ccc.lxxv.mil.paſ.eſſe
cõſtat.Accolæ ſinꝰ eiꝰ i mẽtiõe thracię dicti ſũt hiſtropolin:inde oſtia iſtri.Ortꝰ hic i germaniæ iu-
gis mõtis abnobæ:ex aduerſo taurici galliæ oppidi:mĩtis vltra alpes milibꝰ:ac p ĩnumeras lapſꝰ gẽ-
tes danubiȷ noie ĩmẽſo aquarũ auctu & vñ primũ illyricũ alluit iſter appellat̃:ſexagita amnibꝰ rece-
ptis:medio ferme nũero eorũ nauigabili i põtũ vaſtis ſex flumibꝰ euoluit̃.Primũ oſtiũ peuces:mox
ĩpa pauce iſula:i qua ꝓximꝰ alueꝰ appellatꝰ.xix.m.p.magna palude ſorbet̃.Ex eodeȝ alueo & ſup
iſtropoli lacꝰ gignit̃.lxiiȷ.m.p. ambitu:halmiriȝ vocãt.Secũdũ oſtiũ naracuſtoma appellat̃.Tertiũ
caloſtoma iuxta inſulã ſarmaticã.Quartũ pſeudoſtoma & iſula conopõdiabaſis:poſtea boroſtoma
Mare dulce — & ſpireoſtoma.Sigula aũt ora tãta ſũt vt ꝓbat̃ i.xl.m.p.lõgitudis vici mare:dulcẽq̃ȝ ĩtelligi hauſtũ
Ab eo i plenũ qdẽ oẽs ſcytarũ ſũt gẽtes:varię tñ littori appoſitę tenuere alias gethę dacia romanis
dicti:alia ſarmatę a gręcis ſauromatę/eorũq̃ȝ hamoxobiȷ ãt aorſi/alias ſcythæ degeneres & a ſeruis
orti/ãt troglodytę/mox alani & toxolani.Supiora aũt ĩter danubiũ & hyrcinũ ſaltũ vſq̃ȝ ad pãnonica
hyberna carnũtiȷ germãoꝝq̃ȝ ſibi cõfiniũ Cãpos & plana iazyges/ſarmatę vero mõtes & ſaltꝰ.Pulſi
ab hisdaci ad patiſſũ amnẽ amorois ſiue duria ẽ a ſueuis/regnoq̃ȝ vãniano dirimẽs eos. Ex aduerſo
baſternę tenẽt/haliq̃ȝ ĩde germani.Agrippa totũ eũ tractũ ab iſtro ad oceanũ bis ad dcies cẽtũ mil.
p.i lõgitudie quattuor millibꝰ quadrigẽtis.In latitudie ad flumẽ viſtulã a dſertis ſarmatiæ ꝓdidit
Scytarũ nomẽ vſq̃ȝ quaq̃ȝ trãſit i ſarmatas atq̃ȝ germãos.Nec aliȷs priſca illa durauit appellatio/q̃ q
extremi gẽtiũ harũ ignari/ꝓpe cęteris mortalibꝰ dgũt.Verũ ab iſtro oppida crene ſcepoliũ. mõtes
macrocrẽnius clarꝰ Amnis tyra oppido nomẽ ĩponens/vbi antea ophiuſa dicebat̃.In eodẽ inſulam
ſpatioſã incolũt tyragetę.Abeſt a pſeudoſtomo iſtri oſtio.cxxx.mil.mox axiacę cognomies flumi-
ni:vltra quos crobyzi:flumẽ rhode:ſinꝰ aſaggaricꝰ:portꝰ ordeſꝰ.Et a tyra.cxx.mil.paſſuũ flumẽ bo-
riſtenes:lacuſq̃ȝ & gens eodẽ noie:& oppidũ a mari recedẽs.xv.mil.paſſuum.Olbiopolis & mileto
Inſula in qua eſt achillis tumulus — polis antiquis noibus.Rurſus in littore portus acheorum.Inſula achillis tumulo eius viri clara.Et
ab ea.cxxv.mil.paſ.peninſula ad formam gladiȷ in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſdeȝ co-
gnominata dromos achilleos.Cuius lõgitudinem.lxxx.mil. paſſuum tradidit Agrippa.Totum eũ
tractũ ſardi ſcythę & ſcyraci tenẽt.Inde ſilueſtris regio:hyleum mare:quo alluit̃ cognominãt.Enæ-
cadloę vocãtur incolę.Vltra panticapes amnis:qui nomadas & georgos diſterminat mox aceſinꝰ.
Quidam panticapem confluere infra olbiam cum boryſtene tradunt.Diligentiores hypanin tanto
errore eorum qui illũ in aſiæ parte prodidere.mare ſubit vaſto receſſu donec quinq̃ȝ mil. paſ. inter-
uallo abſit a mȩotide vaſta ambiẽs ſpatia/multaſq̃ȝ gẽtes.Sinus carcinites appellatur:flumẽ paccy-
ris.Oppida nauarum:carcine.A tergo lacus buces foſſa miſſus in mare.Ipſe buces a coreto mȩotis
lacus ſinu petroſo diſcludit̃ dorſo.Recepit amnes bucẽ/gerrhũ/hypanin/de diuerſo venientes tra-
ctu.Nã gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat.Hypanis p nomadas & hyleos fluit manu facto alueo
in bucẽ:naturali in coretũ.Regio ſcythię ſendica noiatur.Sed a carcinite taurica ĩcipit:quõdã ma-
ri circũfuſa & ĩpa quaq̃ȝ nũc iacẽt cãpi.Deĩde vaſtis attollit̃ iugis.Triginta ſunt eoꝝ populi.Ex iȷs
mediterranei.xxviȷ.Sex oppida orgocini:caraſeni:aſtyrani:tractari:arciſſalite:tecali: caliordi. Iu-
gũ ipſũ ſcythorauti tenẽt.Claudunt̃ ab occidẽte cheronneſo ab ortu ſcytiſatarchis.In ora a carcini-
te oppida taphrœ i ipſis ãguſtiȷs peninſulę.Mox heraclea cherõneſꝰ: libertate a romanis donatũ.
Megarice vocabatur ãtea pręcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis gręcię moribꝰ:quinq̃ȝ mil.p.
ambiente muro.Inde partheniũ ꝓmõtoriũ tauroꝝ ciuitas palacia.Symbolũ portus.Promontoriũ
criu metopon aduerſã carãbico aſiæ ꝓmõtorio:p mediũ euxinum percurrens.clxx.mil.paſſuuȝ in-
teruallo:quę maxime ratio ſchytici arcus formã efficit.Ab eo tauroꝝ portus multi. & lacus. Oppi-
dũ theodoſia a criu metopo.cxxiȷ.M.p.A cherõneſo.cxlv.M.Vltra fuere oppida:cyte:zephiriũ:a-
cre nympheũ:dia.Reſtat lõge validiſſimũ i ipſo boſphori introitu panticapeuȝ mileſiorũ a theodo-
ſia mille.xxxv.paſſuum:a cimmero vero oppido trans fretũ cito mille.d.vt diximus ſpatium. Hæc
ibi latitudo aſiam ab europa ſeparat:eaq̃ȝ ipſa pedibus plerũq̃ȝ puia glaciato freto boſphori cimeri.
Latitudo.xiȷ.d.paſ.Oppida habet hermiſiũ:myrmeciũ:& intus:inſulã olopecẽ.Per mȩotin aũt ab
extremo iſthmo:qui locꝰ taphrę vocat̃:ab oræ boſphori ducẽta ſexaginta millia paſſuũ longitudo

colligiꝛ. Ataphris ꝑ cōtinētē ītrorſus tenent auchetę: apud quos hypanis oritur. Neuri: apud quos
boryſthenes: geloni: thugaſetę: budini: baſilidę: & ceruleo capillo agathyrſi. Sup eos nomades. De
inde antropophagi. Abute ſup meotin ſauromatæ & heſſedones. At ꝑ orā ad tanain vſqꝫ męote a q
bus lacus nomē accepit. Vltimiqꝫ a tergo coꝝ arimaſpi. Mox riphei mōtes: & aſſiduo niuis caſu pi
naꝝ ſimilitudie pterophoros appellata regio: ps mūdi dānata a natura reꝝ: & dēſa merſa caligine
neqꝫ in alio q̄ rigoris ope gelidis aqlonis cōceptaculis. Pone eos mōtes vltraqꝫ aqlonē gens fœlix (ſi
credim⁹) quos hipboreos appellauere annoſo degit æuo: fabuloſis celebrata miraculis. Ibi credūꝛ
eſſe cardines mūdi: extremiqꝫ ſyderꝝ ābitus: ſemeſtri luce & vna die ſolis auerſi: nō vt iperiti dixere
ab equinoctio verno ī autūnū. Semel ī anno ſolſtitio oriunꝛ ījs ſoles: brumaqꝫ ſemel occidūt. Regio
aprica: fœlici tēperie: omni afflatu noxio carēs. Dom⁹ ījs nemora luciqꝫ & deoꝝ cult⁹. Viriti grega
tiqꝫ diſcordia ignota: & ægritudo oīs. Mors nō niſi ſatietate vitæ epulatis: Delibutiſqꝫ ſenib⁹ luxū
ex quadā rupe ī mare ſalientiū. Hoc genus ſepulturæ beatiſſimū. Quidam eos in prima partæ aſiæ
littoꝝ poſuere nō in europa: qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitu attacori noie. Alij medios fecere eos in
ter vtrūqꝫ ſolem antipodū occaſum exoriētēqꝫ noſtrū: quod fieri nullo modo poteſt cōſtare tā vaſto
mari iteruenientе. Qui albi q̄ in ſemeſtri luce cōſtituere eos: ſerere matutinis: meridie metere: occi
dente ſole fœtus arboꝝ decerpere: noctibus in ſpecus condi tradiderūt. Nec libet dubitari de gēte
ea: cū tot auctores prodant: frugū primitias ſolitos delon mittere. Apollini: quē praecipue colunt.
Virgines ferebant eas hoſpitijs gētiū per annos aliquot venerabiles: donec violata fide ī ꝓximis ac
colarū finib⁹ deponere ſacra ea iſtituere. Hiqꝫ ad cōterminos deferre: atqꝫ ita delū vſqꝫ. Mox & hoc
ipſū exoleuit. Sarmatię: ſcytiæ: tauricę: omniſqꝫ ab oriſtene amne: tractus lōgitudo. d. cccclxxx. M.
Latitudo. d. ccxvij. M. Agrippa tradita eſt. Ego incertā: hac terraꝝ parte mēſurā arbitror. Verum
inſtituto ordine reliqua huius ſinus dicātur: & mariā quidē eius nūcupabimus.

Hiperboreorū ritus & natura.
Hyp. Tedio vitæ affecti in mare ſe pręcipitant

¶ Inſulæ ponti. CA. XIII.

Elleſpont⁹ inſulas nō habet ī europa dicēdas. In ponto duę. M. d. paſſib⁹ ab europa. xiiij
M. ab hoſtio cyaneæ: ab alijs ſimplegades appellatæ: tradıtæqꝫ fabulis iter ſe cōcurriſſe
q̄m paruo diſcretę iteruallo ex aduerſo ītrātib⁹ germine cernebanꝛ: paulūqꝫ deflexa acie
coeūtiū ſpēm ꝓbebāt. Citra iſtrū apollonia taꝝ vna. lxxx. M. a boſphoro thracio. Ex qua
M. Lucullus capitolinū Apollinē aduexit. Inter oſtia iſtri q̄ eſſet dixim⁹. Ante boryſthenē achillea
eſt ſupradicta: eadē leuce & macaron appellata. Hāc tēporū horuꝫ demōſtratio a boryſthene. c. xl.
m. ponit. a tyra. cxx. mil. a peuce iſula. l. m. Cingiꝛ circiter. x. m. paſ. Reliq̄ ī carcinitis ſinu cephallo-
nes rhoſphod⁹ / amacra. Nō eſt omittēda multorū opinio priuſq̄ digrediamur: a pōto: q maria oīa
interiora illo capite naſci nō gaditano freto exiſtimauere: haud improbabili argumento: quoniaꝫ
æſtus ſemper e ponto ꝓfluens nūq̄ reciprocetur ad eūdē. Deinde eſt vt extra europæ dicātur: trāſ-
greſſiſqꝫ in ripheos mōtes littus oceani ſeptentrionalis in leua donec perueniaꝛ gades legendū. In-
ſulæ cōplures ſine noibus eo ſitu tradunꝛ: ex quibus ante ſcythiā quæ appellaꝛ bānonia: vnā abeſſe
a ſcythia diei curſu: ī quā veris tēperie fluctibus electruꝫ eijciatur. Timæus ꝓdidit. Reliqua littora
incerta ſignata fama. Septentrionalis oceanus: amalchiū eū hecatæus appellat a paropaniſo amne
qua ſcythiā alluit: quod nomen eius gētis lingua ſignificat congelatum. Philemon morimaruſam
a cimbris vocari: hoc eſt mortuuꝫ mare. Inde vſqꝫ ad ꝓmontorium rubeas. Vltra deinde cronium.
Xenophon lampſacenus a littore ſcytarum tridui nauigatione iſulā eſſe immēſæ magnitudinis bal
tiam tradit. Eandē Pythias baſiliam nominat. Ferūtur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis ico-
læ viuāt. Aliæ in quibus equinis pedibus homines naſcātur: hippopodes appellati. Faneſiorū aliæ
in quibus nuda alioquin corpora prægrādes ipſorum aures tota integānt. Incipit inde clarior ape-
riri fama ab gente ingeuonum / quæ eſt prima inde germanię ſeuo mōs ibi immēſus / nec ripheis iu-
gis minor immanē ad cimbrorum vſqꝫ ꝓmontorum efficit ſinum / qui codanus vocatur refertus iſu
lis / quarum clariſſima ſcādinauia eſt incōpertæ magnitudinis Portionē tātum ei⁹ quod ſit notū / hil-
leuionū gēte q̄ngentis incolēte pagis / quæ alterū orbeꝫ terrarū eā appellat. Nec eſt minor opinione
eningia. Quidā hęc habitari vi ſtulani vſqꝫ fluuiū / a ſarmatis benedis / ſciris / hyrris / tradūt. Sinū clyl
peum vocari: & in oſtio eius inſulaꝫ latrin. Mox alterū ſinum lagnū contermınū cimbris. Promōto
rium cimbrorum excurrēs in mare lōge peninſulam efficit: quę hauſtiſus appellaꝛ. xxiij. M. paſſuū
Inde iſulę romanis armis cognitę. Earū nobiliſſimę burcana fabaria a nr̄is dicta a frugis ſimilitudi-
ne ſpōte ꝓuenietis. Itē glæſſaria a ſucino militię appellata a barbaris auſtrania: ꝑterqꝫ actania. To-
to aūt hoc mari ad ſcaldin vſqꝫ fluuiū germaniæ acollūt gētes haud explicabili mēſura: tā imodica
prudētiū diſcordia eſt. Gręci & quidā noſtri. xxv. M. paſ. orā gęrmaniæ tradiderūt. Agrippa cū rhe
tia & norico longitudinem. cc. M. p. lxxxvj. M. p. Latitudinem. dc. xlviij. M.

Morimaruſa mare motuū
Hoies æquinos habentes pedes
Hoim aures
Alter orbis

¶Germaniæ. CA.XIIII.

RHetiæ prope vnius maiore latitudine:ſane circa exceſſum eiꝰ ſubactę. Nã germania multis poſtea amnis nec tota percognita eſt. Si cõiectare pmittit haud multũ ore deerit græcorũ opinioni: & lõgitudinis ab Agrippa traditę. Genera germanorum quinq;. Vindelici:quorũ pars burgundiones:varrinæ:charini:guttones. Alterũ genꝰ ingeuones:quorũ pars cimbri:teutoni a chaucorũ gẽte. Proximi aũt rheno iſteuones:quorũ ps cimbri mediterranei hermiones:quorũ ſueui heumũduri:catti:cheruſci. Quinta pars peucini:habernæ ſupradictis cõtermini dacis. Amnes clari in oceanũ defluũt:guttallus viſtilus ſiue viſtula:albiꝰ viſurgis ammiſſiꝰ: rhenus:moſa. Iotrorſus vero nulli inferius nobilitate hercinium iugum pretenditur.

Habernæ vel baſternæ.

¶Inſulæ in gallico oceano. CA.XV.

IN rheno aũt ipſo prope centũ Mil. paſſuũ in lõgitudinẽ nobiliſſima batauorũ inſula: & cãnenefatũ: & alię friſiorũ:caucorũ:friſiabonũ:ſturiorũ:morſatiorũ:quę ſternunt inter helinũ ac fleuũ. Ita appellant hoſtria in quę effuſus rhenꝰ ab ſeptẽtrione in lacꝰ ab occidẽte in amnem moſam ſe ſpargit:medio inter hæc chore modicũ noĩ ſuo cuſtodiens alueum.

¶Britania hibernia. CA.XVI.

EX aduerſo huius ſitus britania inſula clara gręcis noſtriſq; monumẽtis:inter ſeptẽtrionẽ & occidẽtẽ iacet germanię gallię hiſpaniæ:multo maximis europę ptibꝰ magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomẽ fuit:cũ britãnię vocarent oẽs de quibꝰ mox paulo dicemus Hæc abeſt a geſoriaco morinorũ gentis littore proxime traiecto quinquaginta milia millium. Circuitu vero patere trigintaocto Mil. paſſus. lxxv. Mil. Pythias & Iſidorus tradunt. Trigita prope iam amnis notitiam eius romanis armis non vltra vicinitatem ſiluę calidonię propagantibꝰ. Agrippa longitudinem octingentorũ milium ducentorum. M. p. minorem. Super eã hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu a ſilurum gente. xx. Mil. paſſuum. Reliquarũ mella. cxxv. Mil. circuitu amplior proditur. Sunt autẽ hinc. xl. Mil. paſ. orcades modicis inter ſe diſcrete ſpatijs. Septem acmodæ: & triginta hebudes: & inter hiberniam & britanniam:mona:menapia:ricnea:vectis:ſilinus:andros Infra vero ſiambis: & axantos. Et ab aduerſo in germanicũ marę ſparſæ gleſſariæ:quas electridas gręci recentiores appellauere:ꝗ ibi electrum naſceretur. Vltima omnium quæ memorantur:tyle. In qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignum ſole trãſeunte:nulloſq; cõtra per brumam dies. Hæc quidã ſenis menſibus continuis fieri arbitrãtur. Timæus hiſtoricus a britannia introrſus ſex dierum nauigatione abeſſe dicit inſulam mitterin. in qua candidiũ plumbũ ꝓueniat. Ad eã britãnos vitilibus nauigijs corio circũſutis nauigare. Sunt & qui alias prodant ſcẽdiã:dumã:bergos:maximãq; oĩm nerigon:ex qua in tylen nauigetur. A tyle vnius diei nauigatione mare cõcretum a nonnuliis cronium appellatur.

Millium vel minimum.

Vel cattiteri.

¶Gallia. CA.XVII

GAllia omnis comata vno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibꝰ maxime diſtincta. Aſcalde ad ſequanã belgica. ab eo ad garũnam celtica:eademq; lugdunẽſis. Inde ad pyrenei montis excurſũ:aquitania aremorica ante dicta. Agrippa vniuerſarum galliarum inter rhẽnum & pyreneum atq; oceanum/ ac montes gebennam & iuram:quibus narbonenſem galliã excludit:longitudinem. ccccxx. M. paſſuum. Latitudinẽ. cccxiij computauit. Aſcaldi incolũt:externi:texãdri pluribꝰ noĩbus. Deinde menapij:morini:oromanſaci iuncti pago:qui geſoriacus vocatur. Britanni:ambiani:bellouaci:baſſi:introrſus caſtologi:attrebates:neruij:liberi vero mandui:ſueuconi:ſueſſiões:veruni liberi:vlmanetes liberi:tũgri:rinuci:friſiauones:bethaſi:leuci liberi:treuei liberi:antea: & lingones fœderati:rhemi fœderati:medio matrici:ſequani:rauraci:helutij. Colonia equeſtris & rauriaca. Rhenum autem ac colentes germanię gẽtium in eadem prouincia menetes:triboci:vangiones:cubi:colonia agripinẽſis:guberni:butani: & quos in inſulis diximus rheni.

¶Lugdunenſis gallia. Ca.XVIII.

LVgdunẽſis gallia habꝫ lexouios:vellocaſſes:galletos: venetos:abrincatuos:oſiſinios flumen. clarum ligerin. Sed peninſulã ſpectatiorem excurrentem in oceanum a fine oſiſorum circuitu. d. c. xxv. mil. paſſuum longitudine. In latitudine. cxxv. mil. Vltra eã vãnete Intus aũt hedui fœderati:cauratani:fęderati:boij:ſenones:aulerci qui cognominãt eburones: & q cenomani :meldi:liberi:pariſij:trecaſſes: andegaui:iducaſſes:bodicaſſes:venelli:carioſuelites:diablidi:rhedones:thurones:iteſui:ſecuſſi:albij:liberi:in quorũ agro colonia lugdunum.

¶Aquitania. Ca.XIX.

AQuitanicæ ſũt:ambulatri:anagnutes:pictones:ſanctones liber:bituriges:liberi:ſeſiſgnani cognomine vbiſci:aquitani vnde nomen ꝓuincię ſediboniates:moxim oppidum cõ=

tributi conuenæ:bergebi:tarbeli quattuor:ſignani:cocoſates:ſexagnani:venani:enobriſates. belendi:ſaltuspyreneus: Infraq; nemeoſi:oſquidates:montani ſybillates:cāponi:bercorcates:pipedimui:ſaſſumini.vellates:tornates:cōſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſquidates:capeſtres:ſucceſſes:latuſates:baſabocates:vaſſei:ſennates:cābolectri:ageſinates:pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi qui cubi appellantur.Dein lemouices:aruerni liberi:gabales.Rurſus Narbonēſis prouinciæ cōtermini ruteti:cadurci:antobroges.Tarnæq; amne diſcreti a toloſanis petrogori maria circa oram ācrhenū ſeptentrionalis oceanus:inter rhenū & ſequanā britānicus:inter rhenum & pyreneū gallicus:Inſulæ complures venetorum:& quę veneticæ appellantur:& inter aquitanicum ſinum.

Citerior hiſpania. Ca.XX.

A Pyrenei ꝓmōtorio hiſpania incipit anguſtior nō gallia mō:verū etiā ſemetipa(vt diximꝰ) immēſum q̄tum hinc oceano:illinc hiberico mari cōprimētibus Ipa pyrenei iuga ab exortu equinoxiali in occaſum brumalē breuiores latere ſeptentrionali q̄ meridiano hiſpanias faciunt.Proxima ora citerioris eſt eiuſdē tarraconēſis ſitus a pyreneo ꝑ oceanū voſconum ſaltus.O larſo:vardulorū oppida maroſgi:menoſca:veſpies:amanum portus: vbi nūcobrica flauit:dolonia ciuitatū nouē.Regio cātabrorū flumen ſanga:portus victoriæ iuliobricēſium.Ab eo loco fōtes hiberi quadraginta mil.paſſuum:.portus biēdi:origeui mixtis cātabris. Portus eorū veſei:veca. Regio aſturum neoga oppidum in peninſula piſci.Et deinde cōuentus lucenſis a flumine nauiulbione:cibarci:egouarri cognomine namarini:iadoni:arrothrebę:ꝓmōtoriū celticum.Annes:floriꝰ:nelo:celtici:cognoīe neriæ:ſupq; tamarici:quoꝝ in peninſula treſaræ:feſtianæ Auguſto dicatæ:& Cæporici oppidū noela.Celtici cognoīe p̄ſemartij:cileni.Ex inſulis noīandę:corticata:& aunios:aciliēſis/cōuentus bracaꝝ heleni/gruij/caſtellū tide/grecoꝝ ſobolis oīa/inſulę cicæ. Inſigne oppidū abobrica.Miniꝰ amnis quattuor.mil.paſ.ore ſpatioſus/lebuni/ſeurbi/brachaꝝ oppidū auguſta/ quos ſupra galecia.Flumē limia.Durius amnis e maximis hiſpaniæ ortus in pelōdonibus/ & iuxta numātiā Lapſus dein ꝑ areuacos/vacceoſq; diſterminatis ab aſturia vectonibus.a luſitania gallecis.Ibi quoq; turdulos a bracharis arcēs/omniſq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argēti ferri plūbi nigri albiq;.

Luſitania. CA.XXI.

A Durio luſitania īcipit.Turduli veteres:peſuri.Flumē vacca:oppidū talabrica. Oppidū & flumē eumeniū:Oppida conibrica:colippo:eburo:britiū. Excurrit deīde ī aliud vaſto cornu ꝓmōtoriū:qđ alij artabrū appellauere alij magnū:multi vlyſiponēſe ab oppido:terras maria cęlū diſterminās.Illo finiť hiſpaniæ latus.Et a circuitu eius īcipit frōs ſeptentriōis.

Inſulę in oceano. CA.XXII.

Hinc oceanus qui & gallicus occaſus:illinc oceanus atlāticus ꝓmōtorij excurſum.xl.m.ꝓdidere.Alij.xc.mil.paſ.ad pyreneum:Inde nō pauci duodeq̄nquaginta milia : & ibi gētē artabrum quę nunq̄ fuit manifeſto errore.Arrotebras.n.quos ante celticū diximus ꝓmōtorium hoc in loco poſuere litteris ꝑmutatis.Erratuʒ & in amnibus inclytis ab minio:quē ſupra diximus.cc.m.paſſuum vt auctor eſt Varro abeſt eminius:quē alij quidā intelligūt:& limęam vocant:obliuionis antiquis dictus:multumq; fabuloſus.Ab durio tagus.cc.miliū paſſuū interuenięte munda.Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo.clx.m.paſſuū.ꝓmōtorium ſacrū e media ꝓpe hiſpanię frōte ꝓſilit.xiiij.millia paſſuū.Inde & pyreneum mediū colligit Varro tradit.Ab anavero: quo luſitaniā a betica diſcreuimus.cxxvi.paſſuū.A gadibus.cij.m.paſ.additis gētes celticæ turduli:& circa tagumvetones:Ab ana ad ſacrum luſitani:oppida memorabilia a tago in orā:olyſippo equarum e fauonio vēto cōceptu nobile ſalatia cognominata.Vrbs imperatoria merobrica:ꝓmōtoriū ſacrum:& alterū cuneus.Oppida oſſonoba baſſa myrtili.Vniuerſa ꝓuincia diuidiť in cōuētꝰ tres:emericēſem:pacēſem:ſcolabitanū.Tota populoꝝ.xlvi.in q̄bus coloniæ ſunt quinq; municipiū ciuiū romanorū latij ātiq q̄ttuor.Stipēdiaria.xxxvj.Colonia auguſta emerita anę fluuio appoſita:mertalinēſis:pacēſis:norbēſis cęſariana cognoīe.Cōtributa ſūt ī eā caſtra norbēſis iulia:caſtra cecilia.Quīta ē ſcalabis:q̄ p̄ſidiū iuliū vocať.Municipiū ciuiū romanorū olyſippo fœlicitas iulia cognoiatū.Oppida veteres latij ebora:qđ idē liberalitas iulia:& myrtilis:& ſalatia:quę diximus ſtipēdiorū:quos noīare nō pigeat.Pręter iam dictos in betica cognoībus:auguſtobrigēſes:eminēſes:arani:taxabritēſes: blaxenſes:cęſarobricenſes:caperenſes:cautēſes:colarniſi:bilitani:cōcordiēſes:& bocori:iterauſenſes:latiēſes:mirobrigēſes:q celtici cognoiaiť:medubrigēſes:q plūbarij:ocelēſes:laciēſes:turduli:q barduli:& tapori.Luſitaniā cū auſturia:& galecia patere lōgitudine cognoiaiť.d.xl.M.p. Latitudinē.d.xxxvi.m.Agrippa ꝓdidit.oēs aūt hiſpanię a duobus pyrenei ꝓmōtorijs ꝑ maria totius orę circuitu xxxix.m.xij.colligere exiſtimaiť:ab alijs.xxvi.M.Ex aduerſo celtiberię cōplures ſunt īſulę caſſiterides dictę a gręcis a fertilitate plūbi.& e regiōe arrotrebarū ꝓmōtorio deorū ſex quas aliqui fortuna

Tagꝰ hyſpaniæ fluuius aurifer.

Equę fauonio cōcipientes.

Fortunatæ inſulę.

taſappellauere. In ipo vero capite: mox beticæ ab oſtio freti paſſus. lxxv. Millia gadis lõga: & (vt polibyus ſcripſit) xij. mil. lata. iij mil. paſſuum abeſt a cõtinente. ꝓxima parte minus pedes. d. cc. Reliq̃ plus ſeptem mil. ipſius ſpatiũ. xv. m. paſ. eſt. Habet oppidum ciuium romanorum qđ appellať auguſtana vrbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hiſpaniã ſpectat paſſibus fere. c. Altera inſula eſt in longũ cc. millium paſſuum. xl. mil. lata. in qua prius oppidum gadium fuit. Vocať ab Ephoro & philiſtide: ærythrea a Timæo & Syleo ophrodiſias: ab indigenis Iunonis. Maiorẽ Timæus cotinuſam apđ eos vocitatã ait. Noſtri tarterõ appellãt: quã pœni appellarunt gadiritiã: pœni cadiruta punica lingua ſeptẽ ſignificante. Erythrea dicta eſt qm̃ tyrij ab origine eorũ orti ab erythreo mari ferebantur. In hac geriones habitaſſe a quibuſdã exiſtimãtur: quorũ armẽta. Hercules abduxerit. Sunt qui aliã eſſe eam & cõtra luſitaniam arbitrantur: eodemq; nomine quõdam ibi appellant.

Septem vel ſeptum.

❡Vniuerſę europę menſura. CA. XXIII.

DEracto ambitu europæ reddenda cõſumatio eſt: ne quid in expedito nõ ſit noſcere volẽtibus. Lõgitudinẽ eius Artemidorus atq; Iſidorus a tanai vſq; gades. lxxxiiij. m. xiiij. paſſuũ ꝓdiderunt. Polybius latitudinẽ europę ab italia ad oceanũ ſcribit. xi. mil. l. eẽ etiã tũ incõperta magnitudine huius. Eſt aũt ipſius italię (vt diximus) xij. mil. xx. ad alpes. Vñ lugdunum ad portum marinorum britannicum: qua videť menſurã agere. Polybius. xiij. mil. xviij. Sed certior menſura ac lõgior ad occaſum ſolis æſtiui oſtiumq; rheni p caſtra legionum germanię ab iiſdem dirigitur al pibus. xij. mil. xliij. paſ. Hinc deinde africa atq; aſia dicentur.

❡CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER QVINTVS.

❡Africæ Deſcriptio.

Aphrica libya dicta

AFRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE QVA MARE ANTE eam lybicum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars terrarũ pauciores recipit ſinus longe ab occidente littorũ obliquo ſpatio. Populorum eius oppidorũq; noĩa vel maxime ſunt ineffabilia: præterq̃ ipſoru3 linguis: & alias caſtella ferme inhabitant.

❡Mauritania CA. I.

PRincipio terrarũ mauritanię appellãtur vſq; ad C. Cęſarẽ Germanici filium regna. Sęuitia eius in duas diuiſa eſt ꝓuincias. Promõtoriũ oceani extimum ampeluſia noĩatur a gręcis. Oppida fuere liſſa: cotte: vltra columnas Herculis: nunc eſt tingi quãdam ab Anteo cõditum: poſtea a Claudio Cęſare cũ coloniã faceret appellatũ traducta iulia. Abeſt a belone oppido beticę ꝓximo traiectu. xxx. mil. paſ. Ab eo xxv. mil. in ora oceani colonia Auguſti: iulia cõſtantia: zubil regum ditioni exmpta: & iura in beticã petere iuſſa & ab eo. xxxij. mil. paſſuu3 colonia a Claudio Cęſare facta lixos: vel fabuloſiſſime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamẽq; cum hercule: & heſperidum horti. Affunditur autem huic æſtuarium e mari flexuoſo meatu: in quo draconis cuſtodię inſtar fuiſſe nunc interpretantur. Amplectitur intra ſe inſulam: quam ſolam e vicino tractu aliquanto excelſiore nõ tamen æſtus maris iniundant. Extat in ea & ara Herculis: nec præter oleaſtros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus ꝑfecto mirentur portentoſa gręcię mendacia de ijs de amne lixo ꝓdita: qui cogitent noſtros nuper paulominus monſtrifica quędam de iiſdem tradidiſſe. Pręualidam. hanc vrbem maioremq; carthagine magna. Pręterea ex aduerſo eius ſitam & ꝓpe immenſo tractu. Abtingi quoq; aliam Cornelius Nepos audaciſſime credit ab lixo. xl. m. paſſuum. In mediterraneo altera Auguſti colonia ẽ babba: iulia cãpeſtris appellata. Et tertia banaſa. lxxv. mil. valentia cognoĩata Ab ea. xxxv. mil. paſſuum volubile oppidum tantundem a mari vtroq; diſtãs: & in ora a lixo. l. m. amnis ſubur: pręter banaſam coloniam deflueš: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidem milibus paſſuum oppidum ſala eiuſde3 nominis fluuio impoſitum: iam ſolitudinibus vicinum: elephantorumq; gregibus infeſtum. Multo tamẽ magnis autololum gentem p quã iter eſt ad mõtem africæ vel fabuloſiſſimum atlãtem. E medijs hunc harenis in cęlũ attolli ꝓdiderũt: aſperũ ſqualẽtem qua vergat ad littora oceani: cui cognomen impoſuit. Eũdem opacũ: nemoroſũq; & ſcatebris fontium riguum: qua ſpectat africã fructibus omnium gener9 ſponte ita ſubnaſcẽtibus vt nunq̃ ſatietas voluptatibus deſit. Incolarum neminẽ interdiu cerni: ſilere omnia haud alio q̃ ſolitudinum horrore: ſubire tacitam religionem animos ꝓpi9 accedẽtium: pterq; horrorẽ elati ſup nubila atq; ĩvicinia Lunaris circuli. Eũdẽq; noctib9 micare crebris ignibus ægypanum ſatyrorũq; laſciuia. Impleri tipiarũ ac fiſtulæ cãtu: tympanorumq; & cymbalorum ſonitu ſtrepere. Hęc celebrari auctores ꝓdidere: pręter Herculi & Perſeo laborata ibi: ſpatiũ

Cur draconẽ mala heſperidum aurea cuſtodire fabulãtur

Athlas mõs.

Athlas ſatyris habũdãs.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0092-9
DFG

ad eum immẽſum incertumq;. Fuere & Hãnonis carthaginẽſium ducis cõmentarij punicis reb⁹ flo
rentiſſimis explorare ambitum africæ iuſſi: quẽ ſecuti plęriq; e gręcis noſtriſq;. Et alia quædã fabu=
loſa: & vrbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria vlla: nec veſtigiũ extat. Sci
pione Aemiliano res in africa gerente Polybius annalium cõditor ab eo accepta claſſe ſcrutãdi illi⁹
orbis gratia circumuectus prodidit a monte eo ad occaſum verſus ſaltus plęnos feris: quas generat a=
frica: ad flumen anatin. ccccxxxv. mil. paſſuum. Ab eo lixum. ccv. M. paſ. Agrippa lixum a gaditano
freto. cxij. Mil. paſſuum abeſſe. Inde ſinum qui vocetur ſaguti. Oppidum in ꝓmontorio mulelacha.
Flumina ſubur & ſalam. Portum rubis a lixo. cccxiij. mil. paſ. Inde promontorium ſolis portũ riſar=
dir. Getulos: autoteles: flumen coſenum: gentem ſelatitos & maſatos: flumen maſathat: flumẽ darat
in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum. d. cxvi. m. p. Includit montes barce promõtorio excurrente
in occaſum: qđ appellatur ſurrentium. Poſtea flumen palſum: vltra qđ æthiopas perorſos: quorum a
tergo poruſios. Iis iungi mediterraneos getulos: daras: at in ora ęthiopas daratitas. Flumen bambo
tum crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos vſq; ad eum quem theon oche
ma dicemus. Inde ad ꝓmontorium heſperum nauigatiõe dierum ac noctium. x. In medio eo ſpatio
atlãtem locauit: a cęteris omnibus in extremis mauritaniæ ꝓditum. Romana arma primũ Claudio
principe in mauritania bellauere Ptolemęum regẽ a. C. Cęſare interẽptum vlciſcente liberto Aedo
ne: refugientibuſq; barbaris ventum cõſtat ad mõtem atlantẽ. Nec ſolum cõſulatu ꝑfunctis atq; e ſe=
natu ducibus qui tum res geſſere: ſʒ equitibus quoq; romanis qui ex eo ꝑfuere: ibi atlantẽ penetraſſe
gloria fuit. Quinq; ſunt (vt diximus) romauæ coloniæ in ea ꝓuincia: ꝓuĩũq; famę videri põt. Sʒ id plę
rumq; fallaciſſimo experimẽto dep̃hẽditur: qa dignitate idagare vera pigeat: ignorãtię pudore mẽ
tiri nõ piget. Haud alio fidei ꝓniore lapſu: q̃ vbi falſæ rei grauis auctor exiſtit. Et eqdeʒ min⁹ miror
incõperta qđã eẽ eq̃ſtris ordinis viris. Iã vero & e ſenatu nõ aliunde intrãtib⁹ q̃ cã luxurię: cuius effi=
caciſſima vis ſentit̃ atq; maxia cũ ebori cytroq; ſiluę exq̃rãtur: oẽs ſcopuli getuli muricib⁹ ac purpu=
ris idigenę tñ trdũt i ora abſala. cl. m. p. flumẽ aſanã marino hauſtu: ſʒ portu ſpectabile: mox amnem
quẽ vocãt fuut. Ab eo ad dyri (hoc. n. atlãti nomẽ eẽ eoꝝ ligua cõuenit). cc. mil. paſ. iteruenieẽte flumi
ne cui nomẽ eſt vior. Ibi fama exiſtere circa veſtigia habitati quõdã ſoli vineaꝝ palmetorũq; reliq̃s
Suetonius paulinus quẽ cõſulẽ vidimus: primus romanoꝝ ducũ trãſgreſſus quoq; atlãtẽ aliquot mil
lium ſpatio ꝓdidit de excelſitate qdẽ eius q̃ cæteri Imas radices dẽſis altiſq; repletas ſiluis icognito
genere arborũ: ꝓceritatẽ ſpectabilẽ enodi nitore: frõdes cupreſis ſimiles. Pręterq; grauitatẽ odoris te
nui eas obduci lanugine: qbus addita arte poſſe quales bõbicę veſtes cõfici. Verticẽ altis etiã æſtate
opiri niuib⁹. Decumis ſe eo ꝑueniſſe caſtris: & vltra ad fluuium q niger vocat̃: ꝑ ſolitudines nigri pul
ueris eminentibus interdũ velut exuſtis cautibus loca inhabitabilia feruore q̃q̃ hyberno tpe exptus
Qui ꝓximos ihabitẽt ei ſaltus refertos elephãtorũ ferarũq; & ſerpẽtũ omni gñe canarios appellari.
Quippe victũ eius animalis ꝓmiſcuũ ijs eẽ: & diuidua ferarũ viſcera. Iunctã æthiopũ gentem quos
perortos vocãt ſatis cõſtat. Iuba Ptolæmei pater qui primus vtriq; mauritanię imperauit ſtudioruʒ
claritate memorabilior etiã q̃ regno ſimilia ꝓdidit de atlãte: pręterq; gigni ibi herbã euphorbiã no
mine ab inuẽtore medico ſuo appellatã. Cuius lacteũ ſuccũ miris laudibus celebrat in claritate viſus:
contraq; ſerpẽtes & venena omnia: priuatim dicato volumine. Et ſatis ſupq; de atlante.

Margin notes: Flumẽ darat crocodilos gignit. — Idẽ bambotum facit. — Edone vel Aedemone. — Vel phut — frõdes lanugine obductæ. — Euphorbia hęrba cõtra venena.

Tingitania prouincia. CA. II.

Tingitaniæ prouinciæ longitudo. clxx. mil. paſſuũ eſt: & gens in ea quondã pręcipua mau
rorum: vnde nomẽ prouinciæ: quos plęriq; mauruſios dixerunt. Attenuata bellis ad pau
cas redijt familias: Proxima illi maſſeſylorum fuerat: ſed ſimili modo extincta eſt Getulę
nunc tenent gentes: bãnurrę: multoq; validiſſimi autolales. Et horũ pars quondã veſuni:
qui auulſi ijs propriam fecere gentẽ verſi ad æthiopas. Ipſa prouincia ab oriente montoſa fert elep=
hantos. in abila quoq; monte & quos ſeptem fratres a ſimili altitudine appellant freto imminenti iũ
cti abilę: ab ijs ora interni maris. Flumen tamuda nauigabile quõdam & oppidum. Flumen laud &
ipſum nauigiorum capax. Ruſardir oppidum & portus maluana. Fluuius nauigabilis ſiga. Oppidũ
ex aduerſo malacę in hiſpania ſitæ: Syphacis regia alterius iam mauritanię. Namq; diu regum no=
mina optinuere: vt bogudiana appellaretur extima. Itemq; Bocchi qui nũc cæſarieſes. Ab ea portus
magnus a ſpatio appellatus ciuium romanorum oppidum. Amnis mulucha Bocchi maſſeſylorum
q; finis. Quiza cenitana peregrinorum oppidum. Arſennaria latinorum tria mil. paſſuũ a mari. Car=
cenna colonia Auguſti: legio ſecunda. Item colonia eiuſdem deducta cohorte prætoria gunugij: ꝓ
montorium Apollinis oppidumq; ei celeberrimũ cęſarea antea vocitatũ iol: iubæ: regia a Diuo Clau
dio coloniæ iure donata: eiuſdẽ iuſſu deductis veteranis. Oppidum nouũ & latio datum tipaſa. Itẽ=
q; a Veſpaſiano imperatore eodem munere donatum icoſio. Colonia. Auguſti ruſconiæ: Ruſcurium

ciuitate honoratum a Claudio. Ruzarus colonia. Auguſti. Salde colonia eiuſdem: igilgili oppidum
Tucca impoſitum mari & flumini ampſagę. intus colonia auguſta q̄ item ſuccabar: item tebu ſupꝰ.
Ciuitates timici: tigauæ. Flumina iſarges: genſnabades: ſarnadala: nabar: genſina: turebi: flumen vſa
riens nauigabile. Flumē ampſaga abeſt a ceſarea. ccxxxiij. M. paſſuum. V triuſq; mauritanię longitu
do. d. ccc. Mil. paſ. xxxix Mil. Latitudo. cccclxvij. mil. paſ.

¶ Numidia. CA. III

AB ampſaga numida ē maſſiniſſę clara noīe: metagonitis terra a gręcis appellata. Numidę
vero nomades a ꝑmutādis papilionibꝰ mapalia ſua hoc ē domus plauſtris circūferentes.
Oppida cullu ruſicade. Ab ea ad. xlviij. m. paſ. in mediterraneo colonia cirtha ſitianoꝝ co
gnomine: & alia intus ſicca: liberūq; oppidum bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius.
Flumen armua. Oppidum tabracha ciuium Ro. Tuſca fluuius numidiæ finis: nec pręter marmoris
numidici ferarumq; prouentum aliud inſigne.

¶ Africa CA. IIII.

AT Tuſca zeugitana regio: & quę ꝓprie vocetur africa eſt. Tria ꝓmōtoria: candidum: mox
Apollinis aduerſum ſardiniæ. Mercurij aduerſum ſicilię in altum ꝓcurētia duos efficiūt
ſinus hipponeſem ꝓximum ab oppido: qđ hipponem dilutū vocāt diarrhitū a gręcis di
ctum ꝓpter aquaꝝ irrigua. Cui finitimum theudalis imune oppidum longius a littore. Dein ꝓmō
torium Apollinis: & in altero ſinu vtica ciuium romanorū Cathonis morte nobilis: flumē bagrada.
Locꝰ caſtra cornelia. Colonia carthago: magnę inveſtigijs carthaginis colonia maxulla. Oppida car
pi: niſua. Et liberum clupea in ꝓmōtorio Mercurij. Item libera curubis neapolis. Mox africæ ipſius
alia diſtinctio. Libyphœnices vocātur qui bizātiū incolunt. Ita appellaē regio. ccl. m. p. per circuitū
fertilitatis eximię cū cēteſima fruge agricolis fœnus reddēte terra. Hic oppida libera leptis adrumē
tum: ruſpina: tapſus. Inde thenę a macomades: fachape: ſabrata cōtingēs ſyrtin: minorē: ad quā nu-
midiæ & africę ab ampſaga lōgitudo. d. lxxx. mil. p. Latitudo qua cognitū eſt. cc. m. Ea pars quā afri
cā appellauimus diuidiē in duas ꝓuincias: veterem: & nouā diſcretas foſſa. Inter africanū ſequētē &
reges thenas vſq; ꝑducta. qđ oppidū a carthagine abeſt. ccxvij. mil. paſſus. Tertius ſinꝰ diuidiē in ge
minos, duarū ſyrtium vadoſo ac reciproco mari. Dirhoos: ad ꝓximā quę minor eſt a carthagine. ccc.
mil. p. vt Polybius tradit. Ipām. c. mil. paſ. additu. ccc. mil. ambitu. Et terra hęc aūt ſyderum obſerua
tione nobilis. Ad eam ꝑ deſerta harenis ꝑq; ſerpētes iter eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarum mul
titudine: & introrſus elephātorū ſolitudines: mox deſerta vaſta. V trinq; garamātes ab augylis dierū.
xij. itinere diſtātes. Sup illos fuere gēs: pſyli: ſup quos. lacus lycomedis deſertis circūdatꝰ. Augylę ipī
medio fere ſpatio locātur ab æthiopia quę ad occidentē vergit: & a regione quę duas ſyrtes īteriacet
par vtrinq; interuallo: ſ; littore inter duas ſyrtes. ccl. m. p. ciuitas oenſis. Cynips fluuius ac regio. Op
pida neapolis: taphra: abrothonū: leptis: tera quę cognominatur magna. Syrtis maior circuitu. cxxv
m. p. aditu aūt. cccxiij. mil. Inde accollit gēs ciſipadū. In intimo ſinu fuit ora lothophagō: quos qdaꝫ
alachroas dixere ad philenorū aras ex harena ſunt eę. Ab ijs nō ꝓcul a cōtinēte pallus vaſta ad amnē
tritonē: nomēq; ab eo accepit: palātias appellata a Callimacho: & citra minorē ſyrti eē dicta: a mul-
tis vero īter duas ſyrtes. Promōtoriū qđ maiorē includit boriō appellaē: vltra cirenaica ꝓuincia. Ad
hunc finē africa a fluuio ampſaga populos. xxvi. habet qui romano parent īperio. In ijs colonias ſex
ꝓter iam ſupra dictas vthinam tuburbin. Oppida ciuium romanorum. xv. ex quibus mediterraneo
dicenda abſuritanum abutucēſe: ab oriente canophicum: chilmanenſe: ſimittuenſe: thunuſidēſe: tu
burnicenſe. tynidrumēſe: tibigēſe. V citana duo maius & minus: vagenſe: oppidum latinum vnū vzza
litanum. Oppidum ſtipendiarium vnū. Caſtris cornelijs oppida libera triginta: ex quibus dicēda in
tus acolitanum: apharitanum: auinenſe: aziritanum: canopitanum melzitanum: madarenſe: ſalaphi
tanum: tuſdritanum: diricenſe: thiphicenſe: tuniſenſe: theudēſe: tegaſenſe: migenſe vluſubritanuꝫ va
giēſe: aliud ſigēſe ziamēſe. Ex reliquo numero non ciuitates tm̄: ſed plęręq; etiam nationes iure dici
poſſunt vt natabudes: capſitani: iſulani: ſabarbares: maſiniſiues. vamacures: ethini: muſſini: marchu
bi & tota getulia ad flumen nigri: qui africā ab æthiopia dirimit.

Duę ſyrtes ī tertio aphricę ſinu.

Philenorum aræ.

¶ Cyrenæ CA. V.

CYrenaica eadem pētapolitana regio illuſtratur Hammonis oraculo: quod a cyrenis abeſt
cccc. mil. paſſuum fonte ſolis: pētapolis vrbibus maxime quinq; berenicæ: arſinoe. ptole-
maide: apollonia: īpaq; cyrene. Berenice in ſyrtis extimo cornu eſt quōdam vocata heſpe
ridum ſupradictarum vagantibus græciæ fabulis. Nec ꝓcul ante oppidum fluuius lethō
lucus ſacer: vbi heſperidum horti memorātur. Abeſt a lepti. ccclxxxv. Millia paſſuuꝫ. Ab ea arſinoe
thauchera vocitata. xliij. milliū paſſuum. Et deinde ptolemais antiquo nomine barche. xxij. mil. paſ.

Velladon.

Mox.ccl.mil.ꝓmontorium phycus ꝑ creticum mare excurrit diſtans.cccl.mil.paſ.a tęnaro laconicę
ꝓmontorio.A certa vero ipa.cxxv.mil.Poſt id cyrene a mari.xi.m.p.Aphicunte appolloniā.xxiiij.
mil.p.ad cherōneſum.lxxxviij.mil.paſ.Vnde catabathmū.ccxvi.m.p.accollunt marmaridę a pare
toni ferme regiōe ad ſyrtin vſq; maiores porrecti.Poſt eos acrauceles:atiani.In ora ſyrtis.naſammo-
nes quos meſammones gręci appellauere ab argumēto loci:medios inter harenas ſitos. Cyrenaic⁹
ager.xv.mil.paſ. latitudine a littore arboribus fertilis habetur.Intus eodem ſpatio frugibus tantum
mox.xxx.mil.paſſuum latitudine:&.ccl.mil.paſſuum longitudine laſeri modo. Poſt naſammonas
haſbytæ:& macæ viuunt.Vltra eos hammaniētes.xi.dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidē
tem:& ipi quaqua verſus harennis circundati:puteos tamen haud difficiles binum fere cubitorū in-
ueniunt altitudine ibi reſtagnātibus mauritanię aquis.Domos ſale e montibus ſuis exciſo ceu lapide
cōſtruūt.Ab iis ad troglodytas hyberni:occaſus plaga dierū quattuor iter:cum quibus cōmertiū gē
mę tantum:quā carbunculū vocamus ex æthiopia vectæ:Interuenit ad ſolitudines africę ſup mino Domus e ſa-
rem ſyrtin dictas verſa phazania.vbi gētem phazaniorū vrbeſq; alelen & cillabam ſubegimus.Item le montium
cidamum e regione ſabrate.Ab his mōs lōgo ſpatio in occaſum ab ortu tēdit:ater a noſtris dictus a conſtructæ.
natura aduſto ſimilis:aut ſolis repcuſſu accenſo.Vltra eum deſerta.Matelgæ oppidum garamantū:
Itemq; detris affuſo fonte a medio die ad mediā noctem aquis feruentibus:totidem horis ad mediū
diem rigentibus.Clariſſimūq; oppidum garadamū caput garadamātū.oīa armis romanis ſupata:&
a Cornelio Balbo triūphata:vni oīm curru externo & quiritium iure donato.Quippe gadibus nato Cor balbus
ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data eſt.Et hoc miruz ſupradicta oppida ab eo capta au
ctores noſtros ꝓdidiſſe.Ipſum in triumpho pręter cydamum & garadamum oīm aliarum gentium
vrbiumq; numina ac ſimulachra duxiſſe:quę fuere hoc ordine.Tabidiuz oppidū:niteris natio glige
mela oppidū.Bubeium natio vel oppidum.Enipi natio.Thuben oppidū Mōs noīe niger nitibrūra
pſa oppida:diſcera natio:detri oppidū:flumen natabur:tapſagū oppidū:nānaginatio:boin oppidū
pege oppidum:flumē daſibari.Mox oppida cōtinua baracū:buluba:alaſi:galſa:balla:maxalla:ziza Giri mons
ma.Mōs gyri:in quo gēmas naſci titulus ꝓdidit.Ad garamātas iter inexplicabile adhuc fuit latroni gemmifer.
bus gētis eius.Puteos qui ſunt nō alte fodiēdi ſi locoruz noticia adſit:harenis operiētibus. Proximo
bello qđ cum oenſibus Romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris cōpēdium vię quadriduo
deprehenſum eſt.Hoc iter vocatur p̄ter caput ſaxi:finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppi-
dum:& vallis repēte cōuexa.Ad eum terminū cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexagita mil.p.
in longitudinem patet.In latitudine quā cognitum eſt.d.ccc.paſſuum.

Libya mareotis. CA.VI.

EA quæ ſequitur regio mareotis libya appellatur ægypto cōtermina.Tenēt marmarides:
adirmachidę:deinde mareotę.Menſura a catabathmo ad paretoniuz.lxxxvi.mil.paſ.In
eo tractu vicus apis intereſt nobilis regione ægypti locus.Ab eo paretonium.lxij.Mil.paſ
ſuum.Inde alexandriam.c.m.paſ.Latitudo.clxix.eſt.Eratoſthenes a cyrenis alexandriaz
terreſtri itinere.d.xxv.m.ꝓdidit.Agrippa toti⁹ africę a mari atlātico cū inferiore ægypto.lxxxv.m.
paſ.longitudinē poſuit Polybius & Eratoſthenes diligētiſſime exiſtimari ab oceano ad carthagineƺ
magnā.lxvi.mil.paſ.Ab ea canopum nili ꝓximum oſtiū.xvi.mil.paſſuum.xxix.fecerunt.Iſidorus at
tingi canopū.xxxv.xcix.mil.paſſuū.Artemidorus quadraginta:minus q̃ Iſidorus

Inſulæ circa africam & aduerſarum africæ. CA.VII.

INſulas non ita multas complectūtur hæc maria.Clariſſima eſt meninx lōgitudine.xxxv.
Mil.p.latitudine.xxv.ab Eratoſthene latophagites appellata.Oppida habet duo menin
gen ab africę latere:& altero thoiar.Ipa a dextro ſyrtis minoris ꝓmontorio paſſibus.cc.
ſita ab ea.c.p.cōtra o leua cercina cum vrbe eiuſdē nominis libera longā.xxv.mil.paſ.La-
ta dimium eius vbi plurimum:ac in extremo nō plus.v.mil.paſſus.Hinc perparua carthaginem ver
ſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis.l.mil.fere paſſuum lepaduſa longa.vi.mil.paſſuū.Mox gaulos Mirum.
& galata:cuius terra ſcorpionem dirum animal africę necat Dicuntur & in clupea emori:cui⁹ ex ad
uerſo coſſyria cum oppido.At cōtra cartaginis ſinum duæ e gremio æreæ arę.Reuera autem ſcopu
li verius q̃ inſulę:inter ſiciliā maxime & ſardiniā auctores ſunt ethas quondā habitatas ſubſediſſe.In
teriori autem ambitu africæ ad meridiem verſus:ſuperq; getulos interuenientibus deſertis primum
omnium libyi ægyptij:deinde leucæ æthiopes habitant.

Aethiopes. CA.VIII.

SVper eos æthiopum gētes nigritę a quo dictū eſt flumine.Gymnetes pharuſi etiā oceanum
attingentes:quos in mauritaniæ fine diximus perorſi.Ab iis omnibus vaſtæ ſolitudines oriē
tem verſus vſq; garamātes:augylaſq; & troglodytas:veriſſima opinione eorum qui deſertis

africę duas æthiopias ſupponunt:& ante omnes Homeri qui bipartitos tradit æthiopas ad orientē
occaſumq; verſos.Nigri fluuio eadem natura quę nilo:calamum & papyrum & eaſdē gignit animā
tes iiſdemq; temporibus augeſcit.Oritur iter tareleos æthiopas:œcalicas.Horum oppidū mauin q
dā ſolitudinibus interpoſuerūt.Atlantas iuxta eos:ægipanas ſemiferos:& blemmias:& gamphaſan
tas:& ſatyros:& himātopodas.Atlātes degeneres ſunt humani ritus ſi credimus.Nā neq; nominū vl
lorū inter eos appellatio eſt:& ſolē orientē occidentēq; dira imp̄catiōe cōtuentur:vt exitialem ipſis
agriſq;.Neq; inſomnia viſunt qualia reliqui mortales.Troglodytæ ſpecus excauāt.Hæ illis domus:
victus ſerpentium carnes:ſtridorq; nō vox adeo ſermonis cōmercio carent.Garamātes matrimonio
rum exortes paſſim cum fœminis degunt.Augylæ tātum inferos colunt.Gāphaſantes nudi prelio-
rumq; exptes nulli externo congregātur.Blemmijs traduntur capita abeſſe:ore & oculis pectore af-
fixis.Satyris præter figurā nihil moris humani.Aegipanis qualis vulgo pingitur forma. Himātopo
des loripedes quidā:quibus ſerpendo ingredi natura eſt.Pharuſi quondā pſę comites fuiſſe dicunt.
Herculis ad heſpidas tendentis.Nec de africa plura quæ memorentur occurrunt.

Qui nūq̄ inſōnia patiūt.

Hoīes qui capitę carēt & os in pectore habent

De Aſia. CA.IX.

ADhęret aſia quam patere a canopico oſtio ad pōti oſtiū Thimoſthenes.xxvi.xxxviij. m.
paſſuum tradidit.Ab ore autem pōti ad os męotis Eratoſthenes.xv. xlv. mil.p.Vniuer-
ſam vero cum ægypto ad tanain Artemidorus & Iſidorus.lxxxviij.d.ccl.mil.paſſus.Ma
ria eius cōplura ab accolis traxere noīa:quare ſimul indicabūtur.Proxima africę incolit
ægyptus introrſus ad meridiē recedēs donec a tergo pretendātur æthiops.Inferiorē eius partē nilus
dextra leuaq; diuiſus amplexu ſuo determinat canopico oſtio ab africa:ab aſia peluſiaco.c.lxx.mil.
paſſuum interuallo.Quā ob cauſam inter inſulas quidā ægyptum retulere:ita ſe findente nilo vt tri-
quetrā terrę figurā efficiat.Ideo multi grecæ litterę vocabulo deltā appellauere ægyptū.Mēſura ab
vnitate aluei:vnde ſe primum finditur in latera ad canopicum oſtium.xlvi.mil.ad peluſiacum.cclvi
mil.eſt.Sūma pars cōtermina æthiopiæ thebais vocat.Diuiditur in prefecturas oppidorū:quas no-
mos vocāt:ombiten:phāturiten:apollopoliten:hermoniten:tiniten.phāturiten:coptiten:tētiriten:
diopoliten:antiopoliten. aphroditopoliten.lycopoliten.Quæ iuxta peluſiū eſt regio nomos habet
pharbæthiten:bubaſtiten:thyetroiten:taniten.Reliqua aūt arabicum hāmoniacum tendentem ad
Hāmonis Iouis oraculum oxyrynchiten leōtopoliten:atribiten:ſynopolyten:hermopoliten:xoitē:
mēdeſium:ſebenniten:cabaſtiten:hetapoliten:heliopoliten:pſopiten:cynopoliten:thermopoliten
bruſophiten:onuphiten:ſaiten:ptenethum:ptemphū.naucratiten.veratiten:meletiten:gymnopoli
ten:menelaiten:Alexādrię regione.Itē libye mareotis:heracleopolites eſt in inſula nili lōga paſſus.l.
M.in qua & oppidū Herculis appellatum.Arſinoitę duo ſunt:hi & mēphites vſq; ad ſummū delta p
ueniunt.Cui ſunt contermini ex africa duo œaſitæ.Quidā ex iis aliqua nomina pmutāt & ſubſtituūt
alios nomos:vt heroopoliten:crocodilopoliten.Inter ārſinoiten aūt ac mēphiten:lacus fuit circuitu
ccl.mil.p.aut vt Mutianus tradit.cccccl.m.& latitudinis.l.p.manufactus a rege qui fecerat Myeridis
appellatus.Inde.lxxij.mil.paſ.ppe abeſt mēphis quōdam arx ęgypti regū.inde ad Hāmonis oracu
lum.xij.dierum intereſt.Ad ſciſſuram aūt nili qđ appellauimus delta.xv.m.paſ.Nilus incertis ortus
fontibus:vt p deſerta & ardentia:& immēſo lōgitudinis ſpatio ambulās phamaq; tm̄ inermi q̄ſitu co
gnitus ſine bellis:quę cęteras oēs terras inuenire:originē (vt iuba rex potuit exquirere) in mōte infe-
rioris mauritanię nō pcul oceano habet:lacu ptinus ſtagnāte:quē vocāt nilidē. Ibi piſces repiuntur
alabetæ:coracini:ſiluri:crocodilus quoq; inde ob argumētum hoc cęſareę ortus creditur.in iiſ quæ
nili alueo ſpectantur:hocq; lacu educātur:in heſeo dicatus ab eo ſpectat hodie. Preterea obſeruatū
eſt put in mauritania niues hymbreſue ſatiauerint: ita nilū increſcere ex hoc lacu. Rurſus indignat
fluere p harenoſa & ſqualentia.Cōditq; ſe aliquot dierum itinere.Mox alio lacu maiore in cęſariēſis
mauritanię gēte maſeſylū erūpit:& hominū cetus:veluti circūſpicit iiſdem animaliū argumētis iter
harenis receptus cōditur rurſus.xx.dierum deſertis ad pximos æthiopas:atq; vbi iterum ſēſerit ho
minem pſilit fōte (vt veriſimile eſt) illo quem nigrin vocauere.Inde africa ab ęthiopia diſpeſcēs etiā
ſi non ptinus populis:feris tamen & beluis frequēs:ſiluarumq; opifex medios æthiopas ſecat cogno
minatus aſtapus quod illarum gentium lingua ſignificat aquā e tenebris pfluentem.Inſulas ita inu
meras ſpargit quaſdamq; tā vaſtę magnitudinis q̄q̄ rapida celeritate:vt tamen dierum quinq; cur-
ſu non breuiore tranſuolet:circa clariſſimam earum merœn aſtrabores leuo alueo dictus:hoc eſt ra
mus aquę venientis tenebris.Dextra vero aſtuſapes:quod latentis ſignificationem adiicit.Nec ante
nilus q̄ ſe totum aquis cōcordibus rurſus iūxit.Sic quoq; etiānum ſiris vt ante nominatus per aliquot
milia:& in totum Humero ægyptiis:aliiſq; triton.Subinde inſulis impactus totidem incitatus irrita
mentis.Poſtremo incluſus montibus nec alibi torrentior vectus aquis pperātibus ad locū æthiopū:

delta ęgypt⁹ dicta.

Nili exortus

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0096-2 DFG

quí catadupi vocantur:nouiſſimo cataracte interoccurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore
creditur:ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis domitaq; violentia:alioquin & ſpatio feſſus mul-
tis q̄uis faucibus in ægyptium mare ſe euomit. Certis tum diebus auctu magno per totam ſpatiatus
ægyptum fœcūdus innarat terrę. Cauſas huius incremēti varias ꝓdidere ſ; maxie ꝓbabiles eteſiaꝝ
eo tpe ex aduerſo flantium repercuſſu vltro in ora acto mari. Aut hymbres æthiopiæ æſtiuos iiſdem
eteſiis nubila illo ferētibus e reliquo orbe. Timęus mathematicus occultam ꝓtulit rationē. Phialā
appellari fontem eius mergiq; in cuniculos ipſum amnem vapore anhelantē; fumibus cautibus vbi
conditur. Verum ſole per eos dies comminus facto extrahi ardori vi:& ſuſpēſum abundare:ac ne de
uoretur abſcondi. Idq; euenire a canis ortu per introitum ſolis in leonē contra perpendiculum fon-
tis ſydere ſtante:cum in eo tractu abſumantur vmbrę. Plęriſq; e diuerſo opinatis largiorem fluere ad
ſeptētrionem ſole diſcedēte:quod in cācro & leone euenit. Ideoq; tūc minus ſiccari. Rurſus in capri
cornum & auctrinū polum verſo ſorberi:& ob id parcius fluere. Sed Timęo ſiquis extrahi poſſe cre-
dat:vmbrarum defectus iis diebus ſine fine abeſt. Incipit creſcere luna noua quęcunq; poſt ſolſtitiū
eſt ſenſim modiceq; cancrum ſole tranſeunte:abundātiſſime autem leonem. Et reſidet in virgine iiſ- Aīāduertē
dem. quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra:vt tradit Herodotus cē
teſimo die. Cū creſcit reges aut pręfectos nauigare eo nefas iudicatum eſt. Auctus eos ꝑ puteos men
ſurę notis deprehenduntur. Iuſtum incrementum eſt cubitorū.xvi. Minores aquę nō oīa rigant. Am
pliores detinēt tardius recedendo. Hę ſerendi tpa abſumunt ſolo madēte: Illæ nō dat ſitiente. Vtru;
q; reputat ꝓuincia. In.xii.cubitis famē ſentit in.xiii.etiānum eſurit.xiiii.cubita hilaritatē afferūt.xv.
ſecuritatē.xvi.delitias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum.xviii. Claudio principe
Minimumq; pharſalico bello veluti necē Magni ꝓdigio quondā flumine auerſante. Cū ſtetere aquę
apertis molibus admittūt̄. Vt quęq; liberatā eſt terra:ſerit̄. Idē amnis vnus oim nullas expirat auras
Ditionis ægypti eſſe incipit a fine æthiopiæ:ſyene:ita vocat̄ peninſula.c.m.p.ambitu. in qua ceraſtiæ
ſunt latere arabię:& ex aduerſo inſulæ.iiii.phile.d.c.m.p.& a nili fixura:vnde appellari diximꝰ deltā
Hoc ſpatiū edidit Artemidorus:& in eo.ccl.oppida fuiſſe. Iuba.cccc.mil.paſſus. Ariſtocreō ab ele
phantide ad mare.d.ccl.mil.paſ. Elephantis inſula infra nouiſſimum cataractē.cccc.mil.paſ.& ſupra
ſyenem.xvi.mil.habitat̄. Nauigationis ægyptię finis ab alexādria.d.lxxxv.m.p.in tātum errauere ſu
praſcripti. Ibi æthiopicę cōueniūt naues. Namq; eas plicatiles humeris trāſferunt quotiēs ad catara
ctas vētum eſt. Aegyptus ſuper cęterā antiqtatis gloriā.xx.m.vrbium ibi Amaſe regnāte habitata p̄
fert. Nūc quoq; multis etiā ſi ignobilibus:frequēs celebrat̄ tñ Apollinis:mox leucothoe:& dioſpolis
magna. Eadē thebe:portarū.c.nobilis:fama copioſa indicarum/arabicarumq; merciū nilo ꝓximu;
emporiū. Mox Veneris oppidū:& iteꝝ iouis ac tentiris:īfra qd̄ abydus Mēnonis regia: & Oſiris tē
plo inclytū.vii.dieꝝ itinere ī libyā remotū a flumine. Deīde ptolemais & panopolis ac Veneris iteꝝ
Et in libyco lycon vbi mōtes finiūt thebaidē. Ab iis oppida Mercurii alabaſtrū canū:& ſupradictū-
Herculis deinde artiones & iam dicta mēphis:inter quā & arſinoitē:nomō:in libyco:turres que py
ramides vocātur. labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus.& oppidū crialō. Vnū
præterea intus & arabiæ conterminum claritatis magnę ſolis oppidum.

¶Alexandria. CA.X.

SEd iure laudetur in littore ægyptii maris Alexandria a magno Alexandro cōdita in africę — Alexandria vrbs ægypti ab alexādro ma.condita.
parte ab oſtio canopico.xii.M.p.iuxta mareotim lacum:qui lacus antea arapotes nomina
batur. Metatus eſt eam dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio:quin
decim milium paſſiuum laxitate inſertā ad effigiem macedonicæ chlamidis orbe gyrato laciniofam
dextra leuaq; auguloſo procurſu:iam tum tamē quinta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacꝰ ad me
ridianam vrbis partem euripo & canopico oſtio mittitur. ex mediterraneo cōmercio. Inſulas quoq;
plures amplexus.xxx.m.paſ.traiectū.d.c.ambitu vt tradit Claudius Cæſar. Alii ſcœnos in latitudinē
patere.xl.faciunt ſcœnum que ſtadia.xxx. Ita fieri longitudinis.cl.mil.paſ.tantundem & latitudinis
Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida præcipue quę noia debere oſtiis nō omnibus.xi.
enim reperiuntur:ſuperq; quattuor quę ipſi falſa ora appellant. Sed celeberrimis ſeptem:proximo
Alexandrię canopico:deinde bolbitino:ſebenitico:phānitico:mēdeſico:tanico:vltimoq; peluſiaco
Præterea buthos:pharbœtos:leontopolis:attribis: Iſidis oppidū:buſiris cynopolis:aphroditos:ſais
naucratis:vnde oſtiū qdā naucraticū nomināt:quod alii heracleoticū:canopico:cui.vi.mil.paſ.ꝓxi-
mum eſt præferentes.

¶Arabia. CA.XI.

VLtra peluſiacū arabia eſt ad rubrū mare ꝑtingens & odoriferā illā ac diuitē & beate cogno
mine inclytā hęc catabanū & eſbonitarū & ſcenitaꝝ arabū vocat̄ ſterilis p̄terq̄ vbi ſyrię cō
finia attingit. nec niſi caſſio mōte nobilis. His arabes iungūtur:ab oriēte cāchleis: a meri-

die cędreis qui deinde ambo nabathęis. Heroopoliticus vocatur: alterq; lelanitic⁹ ſinus rubri maris in ægyptū vergētis. cl. m. p. īteruallo. Inter duo oppida læana: & in nr̄o mari gaza. Agrippa a peluſio arſinoē rubri maris oppidū ꝑ deſerta. cxxv. m. p. tradit tam ꝑuo diſtāt ibi tāta rerū naturę diuerſitas.

℃ Syria paleſtina phœnicis. CA. XII.

Syrię lōg. & latitudo.

IVxta ſyria littus occupat quōdam terrarum maxiā: & pluribus diſtincta noib⁹. Nāq; paleſtina vocabaꝫ qua cōtingit arabas & iudæa: & cœ le: dein phœnice: & qua recedit int⁹: dadamaſcena: ac magis etiā nūc meridiana babylonia. Et eadē meſopotamia iter euphratē tigirin: quaq; trāſit tauꝝ ſophene. Citra vero etiā comagene. Et vltra armeniā adiabene: aſſyria ante dicta. Et vbi ciliciā attingit antiochiā. Lōgitudo eius inter ciliciā & arabiā. cccc. lxx. M. p. eſt. Latitudo a ſeleucia pieria ad oppidū in euphrate zeuma. d. xxv. m. p. Qui ſubtilius diuidūt circum euphraten ſyriā phœnicē volunt: & eē orā maritimā ſyrię: cuius pars ſit idumęa & iudæa: deinde phœnicē: deinde ſyriam: id qđ piacet mare totum. phœnicum appellatur. Ipſa gens phœnicum in gloria magna litteratū inuentionis: & ſyderum: naualiumq; : ac bellicarum artium. A peluſio gabriæ caſtra: caſſius mons: delubrum iouis Caſſij tumulus magni Pompeij oſtracine. Arabia finitur a peluſio. lxv. mil. paſ.

Primi phœnicēs (vt voluut) aīalium figuris ꝑ lr̄is vſi ſunt.

℃ Idumęa ſyria: paleſtina: ſamaria: aſcalum: azotus: cæſarea. CA. XIII.

MOox idumęa īcipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lac⁹: quē qdā. cl. m. p. circuitu tradideꝛ Herodotus caſſio mōti applicuit. Nūc eſt palus modica. Oppida rhinocolura: & int⁹ raphea: gaza: & itus atheodon: mōs angaris. Regio ꝑ orā ſamaria: oppidū aſcalo liberū: azotus: iamnes duę. Altera vicus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione (vt ferunt) iuſidet colli piacēte ſaxo: in quo vinculorum Andromade veſtigia oſtendunt. Coliꝫ illic fabuloſa ceto. Inde apollonia ſtratonis turris: eadē cæſarea ab Herode rege cōdita. Nūc colonia pr̄ia flauia a Veſpaſiano imꝑatore deducta. Finis peleſtines. clxxxix. m. p. a cōfinio arabię. Deinde phœnices. Intus aūt ſamaria. Oppida neapolis qđ antea mamortha dicebatur. Sebaſte in mōte altiore gamala.

℃ Iudæa: galilęa: hierico: emmaus: lyddæ: ioppe. CA. XIIII.

SVpra idumęam & ſamariā Iudæa lōge lateq; funditur. Pars eñi ſyrię iunctā galilęa vocatur Arabię vero & ægypto ꝓxima peręa aſperis diſperſa montibus: & a cęteris iudęis iordane amne diſcreta. Reliqua iudęa diuiditur in toparchias decē quo dicemus ordine. Hiericontē palmetis conſitam: fontibus irriguā: emmaum: lydam: iopicā: acrabathenā: thamiticā: & zophaniticā: bethole: & tephene: norine in qua fuere hieroſolyma longe clariſſima vrbiū oriētis: nomē iudeæ: modo herodium cum oppido illuſtri eiuſdem nominis.

℃ Iordanis. CA. XV.

IOrdanis amnis oriꝫ e fonte peneade: qui cognomē dedit cæſareæ de q̄ diximus: amnis amœnus: & quatinus locoꝝ ſitus patiꝫ: ambitioſus: accoliſq; ſe ꝓbens velut iuit⁹: aſphaltitem lacum dirū natura petit: a quo poſtremo ebibiꝫ: aq̄ſq; laudatas ꝑdit peſtilētib⁹ mixtas Ergo vbi pr̄ia cōualiū fuit occaſio: in lacū ſe fūdit: quā plures geneſarā vocāt. xvi. m. p. lōgitudinis. vi. m. latitudinis: amœnis circūſept⁹ oppidis: ab oriēte iuliade & hippo: a meridie tharitie: quo & nomine aliqui etiā lacum appellāt. ab occidēte tiberiade aquis calidis ſalubri.

℃ Aſphaltites. CA. XVI.

Hinc aſphalton tutamen dictum.

ASphaltites: nihil pręter bitumē gignit: vnde & nomē. Nullū corpus animaliū recipit: tauri cameliq; fluitāt. Inde fāma nihil in eo mergi. Lōgitudine excedit. c. m. p. Latitudie maxia xxv. implet. Minima ſex. Proſpicit eū ab oriēte arabia nomadū: a meridie macharō: ſecūda qnondā arax iudeæ ab hieroſolymis. Eodeꝫ latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis callirhoe aquarum gloriam ipſo nomine præferens

℃ Gens heſſenorum. CA XVII.

Heſſeni abſq; vlla venere.

AB occidentali littore heſſeni: quos fugitāt vſq; quaq; nocētes. Gēs ſola & in toto orbe pręter cæteros mira: ſine vlla fœmina: omni venere abdicata: ſine pecunia ſotia palmaꝝ. In diē ex æquo cōuenarū turba renaſciꝫ: lōge frequētātibus quos vita feſſos ad mores eorū fortunæ fluctibus agitat Ita ꝑ ſęculorum milia (incredibile dictu) gēs æterna eſt: in qua nemo naſciꝫ. Tam fœcunda illis aliorū vitę pœnitētia eſt. Infra hos ē gadda oppidū fuit ſecundum ab hieroſolymis fertilitate palmetorumq; nemoribus. Nūc alterū buſtū. Inde maſada caſtellū in rupe & ipſum haud procul ab aſphaltite. Et hactenus iudæa eſt.

℃ Decapolis. CA. XVIII.

IVngitur e latere ſyrię decapolitana regio a numero oppidoꝝ: ī qua nō oēs eadē obſeruāt. Plurimi tn̄ damaſcum & opotō riguas amne chryſorhoa: fertilē philadelphiā: raphanā: oia in arabiā recedētia Scythopolin antea niſa a Libero patre, ſepulta nutrice ibi ſcythis dedu

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0098-4
DFG

ctis. Gaddara hieremiace ꝑfluēte & iā dictū hippodion. Pellā aqs diuitē: galaſā canatā. Intercurrūt cingūtq; has vrbes tetrarchię: regnoꝝ iſtar ſingulæ: & i regna cōtribuunt: traconitis paneas. In qua cęſarea cū ſupradicto fōte abila: arca: amplœſſa: gabe.

Tyrus & ſidon. CA. XIX.

HInc redeundū eſt ad orā atq; phœnicem. Fuit oppidū crocodilon. Eſt flumē memoria vrbiū: dorum. Sigamiū ꝓmontorium: carmelūq;. Et in monte oppidū eodē noīe quondā egbatana dictū. Iuxta getta ebba. Riuus pagida ſiue belus: vitri fertiles: harenas puo litori miſcēs. Ipē e palude cendeuia a radicibꝰ carmeli ꝓfluit. Iuxta colonia Claudij. Cęſaris ptolemais quę quōdam ace. Oppidū ecdippa. Promōtoriū album. Tyrus quondā inſula præ alto mari ſeptingentis paſſibus diuiſa. Nunc vero Alexandri oppugnantis opibus cōtinētis. Olim partu clara vrbibus genitis: lepti: vtica: & illa romani imperij emuta terraꝝ orbis: auida carthagine: etiam gadibus extra orbē cōditis. Nunc oīs eius nobilitas conchylio atq; purpura cōſtat. Circuitus xix. M. paſ. eſt. Intra paletyro īcluſa. Oppidū ipſ. xxij. ſtadia optinet. Inde īde ac ſarepta & ornithō oppida. Et ſidon artifex vitri: thebarūq; boetiarum parens.

Tyrus quondā inſula ab Alex. continēti adiuncta

Inſidione prima vitri inuētio.

Vel en hydre vel ſarapta iudeæ careptas.

Mons libanus. CA. XX.

A Tergo eiꝰ mōs libanꝰ orſus cētū quiquaginta ſtadijs zymirā vſq; porrigit: quę cœleſyria cognominat. Huic par interiacēte valle mōs aduerſus antelibanus obtendit quōdā muro cōiunctus. Poſt eū introrſus decapolitana regio eſt: ꝑdictęq; cū ea tetrarchiæ & paleſtines tota laxitas. At in ora nūc ſubiecta libano fluuius nagoras berytꝰ colonia: quæ fœlix iulia appellatur. Leontos oppidū: flumē lycos: palehyblos: flumē adonis: Oppida byblos: botris gycarda: trieris: calamos: tripolis quōdā. Tyrij & ſydonij & arabij optinēt/orthoſia eleutheros flumen. Oppida zymira: marathos: cōtraq; aradon ſeptem ſtadiorum oppidum: & inſula ducētis paſſibus a continente diſtās. Regio in qua ſupradicti deſinunt montes. Et interiacētibꝰ cāpis bargilus mons incipit. Hic rurſus ſyria deſinēte phœnice. Oppida carne balanea paltos. Gabale ꝓmōtorium in quo laodicea libera: diopolis: heraclea: caradrus: poſſidium.

Syria antiochia. CA. XXI.

DEinde ꝓmontorium ſyriæ antiochenæ. Intus ipa antiochia libera: epidaphne cognominata oronte amne diuidit. In ꝓmōtorio aūt ſeleucia libera pieria appellata.

Caſſius mons. CA. XXII.

SVper eam mons eodē quo alius nomine caſſius. Cuiꝰ excelſa altitudo quarta vigilia oriētem p tenebras ſolem aſpicit breui circūactu corporis diē noctēq; pariter oſtendens. Ambitus ad cacumē. xix. mil. paſ. eſt: altitudo p directū. iiij. At in ora amnis orontes natꝰ inter libanū & antelibanū iuxta heliopolin. Oppidū rhoſos: & ā tergo portæ: quæ ſyrię appellātur interuallo rhoſiorum mōtiū & tauri. In ora oppidū myriandros. Mōs amanus. In quo oppidum bomite. Ipſe ab ſyris ciliciam ſeparat.

Cœleſyria. CA. XXIII

NVnc īteriora dicātur. Cœle habet apameā marcia amne diuiſā. Anazerinorū tetrarchia bābicen: q̄ alio noīe hierapolis vocat. Syris vero magogibi prodigioſa. Atargatis: grecis hęc decreto dicta colit/chalciden cognominata ad bellū: vnde regio achalcidene fertiliſſima ſyriæ. Et inde cyrtetica: irneazates: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas q̄ granij comatitæ vocat. Hemiſcenos; hylatas: ituręoꝝ gentē: & qui ex ijs betareij vocat: mariammitanos. Tetrarchiā quę mamiſia appellat. Paradiſū pagras: pinaritas: ſeleucia: ꝑter iaſ dictas duas: quæ ad euphraten: & q̄ ad amellū vocātur. Cardicēſes. Reliqua aūt ſyria habet: exceptis q̄ cum euphrate dicent arethuſios: berœneſos: epiphanenſes. Ad orientē laodicenos: qui ad libanū cognominant: laucadios: lariſſęos: præter tetrarchias in regna deſcriptas barbaris noībus decem & ſeptem.

Euphrates. CA. XXIIII.

ET de euphrate hoc in loco dixiſſe aptiſſimū fuerit. Orit in ꝑfectura armenię maioris caranitide. Vt ꝓdidere ex ijs q ꝓxime viderūt Domitiꝰ corbulo in mōte aba. Luciniꝰ Mutianus ſub radicibꝰ mōtis: quē capoten appellāt: ſupra zymarā. xij. mil. p. initio pyxirates nominatꝰ. Fluit derzenē primū: mox anctiā: armenię regiōes a cappadocia excludēs. Daſcuſa abeſt a zimara. lxxxv. M. p. Inde nauigat paſtonā quiquagita. M. p. Melitenen cappadocię. xxvij M. p. Elegiā armeniæ. x. M. p. acceptis fluminibꝰ lyco: arſania: arſano. Apd eligeā occurrit ei taurus mons. Nec reſiſtit: q̄q̄. xij. mil. p. latitudine pforata pręualens ōmiorā vocāt irrumpentem. Mox vbi cornu perfregit: euphraten. Vltra quoq; ſaxoſū ac violentū: arabiā inde leua merorum dictā regionem tricena menſura: dextraq; comagenen diſterminat. Pontis tamen etiā vbi taurū expugnat patiens. Apud claudiopolim cappadocię curſum ad occaſū ſolis agit. Primo hūc illi impugnatus cur-

Euphratis ortus

ſum taurus auſert:victuſqꝫ & abſciſſus ſibimet alio modo vicit:ac fractũ expellit ĩ meridiẽ. Ita natu
ræ dimicatio illa ęquat̃.hoc eũte quo vult:illo ꝓhibẽte ire qua velit. A cataractis iteꝝ nauigat̃ qua
draginta mil.paſ.inde comagenes apud ſamoſata. Arabia pręter ſupradicta habet oppida edeſſaꝫ:
quę quondã antiochia dicebatur:callirhoen a fonte nominatam:carras:clade Craſſi nobiles. Iungi=
tur pręfectura meſopotamię originẽ a ſyris trahẽs:ĩ qua a tenuſia & nicephoriũ oppida. Mox arabes qui rhetaui vocãtur. Horũ caput ſingara. A ſamoſatis aũt latere ſyrię marſias amnis ĩfluit. Gin=
gla comagenẽ finit. Meroꝝ ciuitas ĩcipit. Oppida alluunt̃:epiphania:& ãtiochia:quę ad euphratẽ
vocãtur. Iteꝫ zema.lxxij.mil.p.a ſamoſatis trãſitu euphratis nobilis. Ex aduerſo apameã Seleucus
Idẽ vtriuſqꝫ conditor põte iunxerat. Qui cohęrent meſopotamię rhoali vocãtur. At in ſyria oppida
europum:thapſacũ quõdã:nunc amphipolis. Arabes ſchenitæ:ita ferunt̃ vſqꝫ vrã locum in quo cõ=
uerſus ad orientẽ relinquit ſyriæ palmirenas ſolitudines:quæ vſqꝫ ad petream vrbem & regionẽ ara
biæ fœlicis appellatæ pertinent.

¶Palmira. CA.XXV.

PAlmira vrbs nobilis ſitu. Diuitiꝭs ſoli & aquis amœnis:vaſto vndiqꝫ ambitu harenis inclu
dit agros:ac velut terris exempta a reꝝ natura priuata orte inter duo ĩperia ſũma roma=
norum parthorũqꝫ. Et prima in diſcordia:cuiꝰ ſemꝑ vtrinqꝫ cura. Abeſt a ſeleucia partho
rũ:q̃ vocatur ad tigrin quĩgentis trigĩtaſeptẽ mil.paſ. A ꝓximo vero ſyrię littore ducẽtis quinquagĩ
taduobus mil. Et a damaſco vingintiſeptem mil.paſ.

¶Hierapolis. CA.XXVI.

PRopiꝰ infra palmirę ſolitudies ſtellẽdena regio ẽ:dictaqꝫ iã hierapolis ac boroea & chal=
cis. Vltra palmirã quoqꝫ & ſolitudinibꝰ iꝭs aliquid optinet hemeſaitẽ latiũ:dimidio ꝓpi=
or petreę q̃ damaſcus. Aura huic ꝓxima eſt. Philiſcũ oppidũ parthoꝝ ad euphraten:ab
eo ſeleuciã dierũ decẽ nauigatio:totidẽqꝫ fere babylonẽ. Scindit̃ euphrates a zeugmate.
Euphrates nili modo in creſcens lxxxiij.mil.paſ.circa vicum maſſicen. Et parte leua in meſopotamiã vadit ꝑ ipſã ſeleuciam: circaqꝫ
eam pręfluenti infuſus tigri. Dexteriore autem alueo babylonẽ quõdã caldeæ caput petit:mediãqꝫ
permeans. Iteꝫ quas otrin vocãt:diſtrahit̃ in paludes. Increſcit aũt & ĩpe nili modo ſtatis diebꝰ pau
lum differens:ac meſopotamiã inundat ſole optinente viceſimam ꝑtem cancri. Minui incipit in vir
gine & leone tranſgreſſo. In totum vero remeat in.xxix.ꝑte virginis.

¶Cilicia & adiunctę gentes:pamphilia:iſauria:homonadum:
piſidia:lycaonia:taurus:mons:lycia. CA.XXVII.

SEd redeamꝰ ac orã ſyrię: cui ꝓxia ẽ cilicia. Flumẽ diaphanes:mõs crocodillꝰ portæ ama
ni mõtis. Flumina adricꝰ:pynarus:lycus:ſinus iſſicꝰ. Oppidũ iſſos:ĩde alexãdria. Flumen
chlorꝰ:oppidũ aege liberũ:amnis pyramꝰ:portę ciliciæ:oppida mallos:magirſos: & intꝰ
tarſos. Cãpi alei:oppida caſſipolis:moſpos liberũ pyramo ĩpoſitũ:thynos:zephiriũ:ſanci
le. Amnes ſaros:cydnus.tharſum liberã vrbem ꝓcul a mari ſecans. Regio celẽdiritis cũ oppido. Lo=
cus nympheũ:ſoloe ciliciæ:nũc põpeiopolis adana cibyra:pynara:pedaliæ:halix:arſinoe:tabe: do
rion. Iuxtaqꝫ mare corycos:eodẽ noie oppidũ & portꝰ & ſpecꝰ. Mox flumen calicadnꝰ. ꝓmõtoriuꝫ
Vel oppida ſarpedon:horrida holme. Myle ꝓmõtorium & oppidum Veneris:a quo ꝓxime cyprus inſula. Sed
& incõtinente oppida myanda:anemurium:coraceſium:finiſqꝫ antiquus ciliciæ:melas amnis: Intꝰ
aũt dicẽdi anazarbeni:qui nunc cęſaraguſtani:caſtabala:epiphania quæ antea eniandos:eleuſa ico
nium. Seleucia ſupra amnẽ calicadnum tracheotis cognomine a mari relatã:vbi vocabat̃ horamia.
Vel caradriꝰ. pręterea intus flumina liparis:bombos:padiſꝰ. Mõs imbarus:Cilicię pãphiliaꝫ oẽs iũxere neglecta
gente iſaurica. Oppida eius intus iſaurica:clybanus:lalaſſis fluuiꝰ decurrit. Hic aũt ad mare a neu
muriæ regione ſupradicta. Simili modo omnibus:qui eadẽ compoſuere ignorata eſt cõtermina il=
li gens homonodum:quorum intus oppidum homona. Cæſarea caſtella.xliiij.inter aſperas cõual=
les latent.inſident verticẽ piſidię quõdã ſolymi appellati:quorum colonia cæſarea: eadẽ antiochia
Oppida oronda:ſegaleſos. Hos ĩcludit lycaonia in aſiaticã iuriſdictionẽ verſa:cũ qua cõueniũt phi=
lomelienſes: tymbriani:leucolithi:pelthení:tyrienſes. Datur & tetrarchia ex lycaonia qua parte ga
lacię cõtermina eſt:ciuitatũ.xiiij.vrbe celeberrima iconio. Ipſius lycaonię celebrant̃ therbaſa ĩ tau
ro:idea in cõfinio galaciæ atqꝫ cappadociæ. A latere autẽ eius ſuper pamphiliam inueniũt thracuꝫ
ſoboles mylię. Quorum aricanda oppiduꝫ:pamphilia ante meſophia appellata. Mare pamphiliũ
cilicio iũgit̃. Oppida eius ſide:& in mõte aſpendum:plantaniſtuꝫ:perga. Promontorium leucolla.
Mons ſardemiſus:Amnis eurimedon iuxta aſpẽdũ fluẽs cataractes:iuxta quẽ lyrneſus & olbia. Vl=
timaqꝫ eiꝰ orę phaſelis:iunctũ ei mare lyciũ eſt:gẽſqꝫ lycia:vnde vaſtus ſinus. Taurꝰ mõs ab eois ve
Taurus mõs. niens littoribus chelidonio ꝓmontorio diſterminat̃. Immenſus ipſe:& innumerarum gentium ar=

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0100-8

biter dextero latere ſeptētrionalis:vbi primū ab indico mari exurgit:leuo meridianus: & ad occaſū
tendēs mediāqꝫ diſtrahēs aſiā:niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad ſeptētrio-
nes flexuſqꝫ immēſū iter quęrit velut de induſtria rerū natura ſubinde æquora opponēte:hinc phœ
nicum:hinc ponticuꝫ:illinc caſpium:& hyrcanium:cōtraqꝫ mœotium lacuꝫ torquet. Itaqꝫ colliſus
inter hęc clauſtra:& tamē victor flexuoſus euadit vſqꝫ ad cognata ripheorum mōtium iuga nume-
roſis noibꝰ:& nouis quocunqꝫ incedit inſignis. Imaus prima pte dictꝰ:mox edigis:paropaniſus:cir
cius:cambades:pharphariades:cohatras:oreges:oroes:nymphates:taurus. Atqꝫ vbi ſe quoqꝫ exu
perat caucaſꝰ:vbi brachia emittit ſubinde tentāti maria ſimilis ſarpedon:coraceſius: cātragꝰ: iterū
qꝫ taurus etiā vbi dehiſcit:ſeqꝫ populis aperit:portarū tamen nomine vnitatem ſibi vendicās:q̄ ali-
bi armenicæ:alibi caſpiæ:alibi ciliciæ vocāt. Quinetiā cōfractus effugiens quoqꝫ maria plurimis ſe
gentiū noibꝰ hinc & illinc implet:& a dextra hyrcaniꝰ:caſpius:a leua pariedrꝰ mochicus: amaꝫoni
cus:coraxicus ſcythicꝰ appellatꝰ. In vniuerſum vero græce ceraunꝰ. In licya igitur a ꝓmōtorio eiꝰ
oppidum ſemena:mons chimera noctibus flagrans:epheſtium ciuitas:& ipſa ſæpe flagrantibus iu
gis. Oppidū olympꝰ ibi fuit:nunc ſunt montana gagecorydalla:rhodiopolis. Iuxta mare lymira cū
amne:in quē aricādꝰ īfluit:& mōs maſicitꝰ:andria ciuitas mira:oppida apye & antipellos:quę quō
dā habeſſus atqꝫ in receſſu phellꝰ, Deinde phyrra. Itēqꝫ xantꝰ a mari.xv.mil.paſ.flumē eodeꝫ nomi-
ne. Deinde patara quæ prius pataros:& in mōte ſidyma. Promōtoriū cragus. Vltra par ſinus priori
Ibi pinara:& in quā lycia finit telmeſus. Lycia quondam ſeptuaginta oppida habuit:nunc triginta
ſex habet. Ex hiſceleberria p̄ter ſupradicta canas:cadina:vbi laudat oeniū nemus. Pedalia colima
præfluēte. Edeſa cyane:aſcandialis:amelas:noſcopium tlos:telendus. Cōprehēdit & in mediterra-
neis cabaliā:cuiꝰ tres vrbes:oenanda:balbura:bubona Telmeſo. Aſiaticum mare ſiue carpatiū: &
quæ propriæ vocatur aſia in duas eam partes Agrippa diuiſit. Vnaꝫ excludit ab oriente phrygia &
lycaonia:ab occidēte ægęo mari:a meridiæ ęgyptio:a ſeptētrione paphlagonia. Huiꝰ longitudinē
cccclxx.mil.paſ. Latitudinē.ccc.mil.fecit. Alterā determinauit ab oriente armenia miore. Ab occi
dente phrygia lycaonia pamphylia:a ſeptētrione ꝓuincia pontica a meridie mari pāphylio. Longa
d.lxxv.mil.p. Lata.cccxxv.mil.in ꝓxima ora caria eſt:mox ionia. Vltra eā æolis:media doride. Cir
cunfunditur mari vtroqꝫ latere ambiente. In ea ꝓmōtoriū pedaliū. Amnis glaucꝰ deferēs telmeſſū
Oppidum dædala cyria fugitiuorū. Flumen axon:oppidum calynda.

Indus fluuius. CA.XXVIII.

OMnis indus cybiratarū iugis ortus recipit.lx.perennes fluuios:torrētes vero ampliꝰ cētū — *Maximus indus fluuius*
Oppidū caunos liberū:dein pyrnos. Portꝰ creſſa a quo rhodꝰ inſula paſ.xx.M. Lacus lo-
ryma. Oppida thyſanuſa:paridion:larimna. Sinꝰ tymnias. Promōtoriū aphrodiſias. Op
pidum hydas. Sinus ſchœnus. Regio bubaſſꝰ. Oppidū fuit acanatꝰ:alio noīe dulopolis.
Eſt in ꝓmōtorio gnidos libera:triopia. Deīde pegaſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris īcipit: ſꝫ priꝰ
terga. Et mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellat cybiratica. Ipſum oppidū
phrygiæ eſt. Conueniunt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. CA.XXIX.

CEleberrima vrbs laodicea impoſita eſt lyco flumini latera alluētibꝰ aſopo & capro:appella
ta primo dioſpolis:dein rhoas. Reliq in eo cōuētu:quos noīare nō pigeat. hydrelitæ: themi
ſones. hieropolitę. Alter conuentus a ſynnada accipit nomen. Conueniunt lycaones:appia
ni/cercopeni/dorilei/midęi/iuliēſes/& reliqui ignobiles populi.xv. Tertiꝰ apameam vaditañ appel
latā celenas:dei cibothon. Sita eſt ī radice mōtis ſigniæ circūfuſa marſia: obrima orga:fluminibus — *Marſyæ cum*
in meandrū cadentibꝰ Marſyas ibi credit ortus:ac paulo mox cōditus:vbi certauit tibiaꝝ cantu cū — *apollinæ con*
Apollinę: Aulocrenes ita vocat cōuallis.x.mil.p.phrygiam ab apamea patētibus. Ex hoc cōuentu — *greſſus.*
deceat noīare metropolitas:dionyſiopolitas:euphorbenos:ac moneſos:peltenos:ſilbianos. Reliq
ignobiles.ix. Doridis ſinu leucopolis:amaxitos:eleuſis:& eutene. Deinde carię oppida piatum:eu
thanæ:halycarnaſus:ſex oppida cōtributa ei ſūt a magno Alexādro theāgela:ſibde:medmaſia:eu — *Vel eleus.*
raniū:pedaſū:telmeſſū. Habitat inter duos ſinus ceramicum & iaſium inde mindos: & vbi fuit pa-
lemindus:nariandus:neapolis:caryāda:termera libera:bargila & a quo ſinus iaſius:oppidū iaſꝰ. Ca
ria iterioꝝ noim fama prænitet. Quippe vbi ſunt oppida mylaſa libera:antiochia:vbi fuere ſemie-
thos & chranaos:oppida:nunc eam circunfluūt mæāder & moſſinus. Fuit in eo tractu & meādro-
polis. Eſt eumenia cludro flumini appoſita. Glaucꝰ amnis:lyſias oppidū:& orthoſia:berecinthꝰ tra
ctus:nyſa:trallis:eadē euātia & ſeleucia & antiochia dicta. Alluit eudone amne. pfundit thebaide. — *Glaucus am-*
Quidam ibi pigmęos babitaſſe tradūt. Pręterea ſunt thydonos:pyrrha:eurome:heraclea:amyzōn — *nis.*
alabanda libera:quę conuentum eum cognominauit. Stratonice:alinda libera:hynidos: ceramus:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0101-4
DFG

throcene:phorōtis.Lōginquiores eodē diſceptāt foro ortonieſes:halydienſes:ſeu hippini: xyſtrani hydiſſenſes:apolliniatę.trapezopolitę:aphrodieſes liberi.Pręter hęc coſcinꝰ:harpaſa appoſita fluuio harpaſo:quo & trallicon: cū fuit alluebatur.Lidia aūt perfuſa flexuoſi amnis meandri recurſibus ſuper ioniam ꝓcedit:phrygię ab exortu ſolis vicina:ad ſeptētrionez myſię:meridiana parte carian amplectens:meonia ante appellata.Celebratur maxime ſardibus in latere tmoli mōtis: ꝗ ante tmolus appellabatur vitibus conſitus:ex quo ꝓfluēte pactolo eodemq; chryſorhoa ac fonte tarne a meonijs ciuitas ipa hyde vocitata ē:clara ſtagno gygeo.Sardiana appellaꝶ nūc ea iuriſdictio.Cōueniuntq; in eam extra prędictos macedones:cadueni:loreni:philadelpheni: & ipi in radice tmoli cogamo flumini appoſiti.Meonij:tripolitani.Idez & antoniopolitę meādro alluūtur.Apolloniheritæ:myſotmolitæ:& alij ignobiles.Ionia ab iaſio ſinu īcipiens:numeroſo ambitu littoꝝ flectiꝶ. In

Miletus. eam primus ſinus baſilicus.Poſſideum ꝓmontorium & oppidum:oraculum brancidaruz appellatum.Nūc didymei Apollinis a littore ſtadijs.xx.mil.Et inde.clxxx.mil.miletꝰ ionię caput.Lelege

Cadmus primus ꝓſaicaz adinuenit orationem. is antea & phitiuſa & anactoria noiata:ſup.lxxx.vrbium per cuncta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus proſaicā orationē cōdere inſtituit.Amnis meander ortus eſt lacu in mōte aulocrene:plurimiſq; affuſus oppidis.& repletus fluminibꝰ:crebris ita ſinuoſus flexibꝰ:vt ſępe credatur reuerti.Apamenam primū peruagatur regionem:mox eumeneticam:ac dein bargylieticos cāpus.poſtremo cariā placidus:omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo.Ad decimū a mileto ſtadium lenis illabiꝶ mari.Inde mons latmius.Oppida heraclea.Montis eius cognominis carię mijus quod primo cōdidiſſe iones narranꝶ:athcis ꝓfecti naulocū:prienne.In ora quæ trogilia appellatur geſſꝰ amnis.Regio omnibus ionibꝰ ſacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fugitiuis cōditū(vti nomen inditio eſt)phygela fuit & marathesium oppidū.Supra hæc magneſia męandri cognomine in ſignis a theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo.xv.M.p.Trallibꝰ eo amplius.ccc.mil.antea theſſaloce & endrolitia noiata & littori appoſita.Deraſidas inſulas ſecū ſubſtulit mare:intus & tyana alluiꝶ:& lyco pelopea:aliquādo & euhippia cognomiata.in ora aūt mathium:epheſus amazonū opꝰ multis ante expetita nominibus.Alopes cū pugnatum apud troiam eſt:mox ortygia:& morges vocata eſt:& ſmyrna cognomine thracia & hermoniō & ptelea.Attolliꝶ mōte pione.Alluiꝶ cayſtrō in cilbianis iugis orto:multoſq; amnes deferente & ſtagnuz pegaſeum.quod phyrites amnis expellit.

Epheſi Dianæ templum. Ab ijs multitudo limi eſt:qua terras ꝓpagat: medijſq; iā cāpis ſyrien inſulam adiecit.Fons in vrbe callipia templū Dianę cōplexa.Ediuerſis regionibus duo ſelinūtes.Ab epheſo matium aliud colophoniorum:& intus ipa colophon:haleſo affluente.Inde Apollinis clarij fanū lebedos fuit & notium oppidum.Promontorium cyreneum:mons minas.ccl.mil.paſ.excurrens:atq; incōtinentibꝰ cāpis reſidēs.Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eā iuſſerat.vij.mil.d.paſ.longitudine:vt duos ſinus iungeret:erythraſq; cum minante circūfunderet.Iuxta eos fuerunt oppida pteleō Helos doryon:nūc eſt aleon.Fluuius cortineon.Minantis ꝓmontorium:clazomenæ:partheniæ:& hyppi chythophoria appellatæ cū inſulę eſſent.Alexāder idem per duo ſtadia cōtinenti adnexuit Interiere intus dapbnus & hermeſia:& ſyphilum quod ante tātalis vocabatur caput mæoniæ: vbi nūc eſt ſtagnū ſale ob id & archeopolis ſubſtituta ſypilo & ide.illicolpe & huic lebade regrediētibꝰ Inde abeſt.xij.mil.paſ.ab amazōe cōdita:reſtituta ab Alexandro.In ora ſmyrna amne melete gaudēs nō ꝓcul orto.Mōtes aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu fere explicāt ſe:maſtuſia at tergo ſmyrnæ & thermetis olympi radicibus iunctus.Is in dracone deſinit draco in tmolo:tmolus in cadmo:ille in tauro.A ſmyrna hermꝰ amnis cāpos facit: & noi ſuo adoptat. Oriꝶ iuxta dorilaū phrygiæ ciuitatē: multoſq; colligit fluuios:inter quos phrygē:qui noie gēti dato:a caria eā diſtermiat:hyllū & cryon & ipos phrygię:meſię:lydię amnibus repletos.Fuit in ora eiꝰ oppidū temnos:nūc in extremo ſinu ſmyrnę cheſeopolis oppidū.Leuce dein ꝓmōtoriū qđ inſula fuit: finiſq; ionię ſmyrneū cōuētū magna pars æolię ꝗ mox diceꝶ:frequētat:ꝓterq; macedones hyrcani cognominati:& magnetes.A ſypillo vero epheſū alteꝝ lumē aſię remotiores cōueniūt:cęſarieſes:metropolitę:cilbiani:inferiores:& ſuperiores myſomacedones:maſtaurenſes:brulitę:hypępeni:dioſhieritę.

¶Epheſus:æolis:troas:pergamus. CA.XXX

Veladæ. AEolis ꝓxia eſt quōdā myſia appellata:& ꝗ helleſpōto adiacet troas.Ab ea phocea:aſcanīꝰ portꝰ:dei fuerat lariſſa:& cyme:myrine:ꝗ ſebaſtopoli ſe vocat.& itꝰ ægę attalia poſt edę:neōtichos:temnos:ī ora aūt titanꝰ amnis:& ciuitas ab eo cognoiata.Fuit & grynia nūc tātū portꝰ ſoli inſula apprehēſa.Oppidū elęa:& ex myſia veniēs caicꝰ amnis.Oppida pitane canaiꝰ ānis.itercideꝶ cane liſymachea:atarnea:carene:ciſtene:cilla:cocyltū:thebe:aſtyre chryſa:paleſcepſis:gergithos:neādros:nūc ē pperēne ciuitas Heracleotes tractꝰ.Coriphas oppidū Amnis grylioſolius.Regio aphrodiſias:quę ān politiceorgas.Regio ſcepſis.Flumē euenum: cuius

ĩn ripis intercidere lyrneſos & miletos. in hoc tractu ida mõs. Et in ora quæ ſinum cognominauit &
cõuẽtũ adramitteos olim pedaſꝰ dicta. Flumia aſtron: cormalos: cryanos: alabaſtros: hieros ex ida.
Intus mons gargara eodẽq; nomine oppidũ. Rurſus in littore antandros edonis prius vocata: dein-
de cymeri & aſſos: eadẽ apollonia. Fuit & palamediuȝ oppidum. Promontorium lectum diſtermi-
nans ęolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas: & chriſſa: & lariſſa alia: ſimitium templum durat.
Intus colonię intercidit deportata adramiteuȝ negocia: apolloniatę arhindaco amne ereſi mileto-
politę pemanetij: macedones aſchylacę: polycnęi: pionitę: cilices: mãdagãdeni: miſani: abreteni: &
helleſpontij appellati: & alij ignobiles Troadis primus locus amaxitꝰ: dein cebrenia. Ipſaq; troas
antigonia dicta: nunc alexãdria colonia romana. Oppidũ nee. Scammander amnis nauigabilis: &
in promõtorio quondã ſigęum oppidum. Dein portus achęorum: in quem influxit xantus ſimoen-
ti iunctus/ ſtagnumq; prius faciens. Palęſcammander. Cæteri Homero celebrati rheſus: heptaporꝰ:
acreſus: rhodius veſtigia non habent. Granicus diuerſo tractu in propõtida fluit. Eſt tamen & nũc
ſcãmandria ciuitas parua. Ac mille quingentis paſſibus remotuȝ a portu iliũ immune: vnde omnis
rerum claritas. Extra ſinum ſunt rhetea littora rheteo & dardanio: & ariſbe oppidis habitata. Fuit
& achilleon oppidũ iuxta tumulum Achillis cõditũ a mytilenæis: & mox athenienſibus: vbi claſſis
eius ſteterat. in ſigęo fuit & æantion rhodijs cõditũ in altero cornu Aiace ibi ſepulto. xxx. ſtadiorũ
interuallo a ſigęo & ipſo in ſtatione claſſis ſuę. Supra eolida & partem troadis in mediterraneo eſt.
quæ vocaẽ teutrania: quã myſij antiquitꝰ tenuere. Ibi caicus amnis iã dictꝰ oriẽ. Gens ampla ꝑ ſe: ẽt
cũ totũ myſia appellareẽ. In ea pioniæ: andera: idale: ſtabulũ: coniſiũ: tegiũ: balcea. Tiare: teutranie
ſarnaca: hariſerne: lycide: partheniũ: tymbre: oxyopũ: lygdanũ: apollonia: longeq; clariſſimũ aſiæ ꝑ
gamũ: quod intermeat ſilenus: præflui cetius ꝓfuſus pindaſo monte. Abeſt haud ꝓcul elea: quã in
littore diximus. Pergamea vocaẽ eiꝰ tractꝰ iuriſdictio. Ad eã cõueniũt thyatireni: migdones. moſſi-
ni/ bregmẽteni/ hierocomitæ/ ꝑpereni/ tyareni/ hidrodoliẽſis/ hirmatopolitæ/ attalẽſes/ pantaenſes/
apollodonienſes/ alięq; in honore ciuitates. A thereo dardanium oppidũ paruũ abeſt ſtadia. lxx. M.
Inde. xviij. mil. ꝓmõtoriũ trapeȝe. Vnde primum concitat ſe helleſpontus. Ex aſia ĩteriſſe gẽtes tra
dit Eratoſthenes ſolymoꝝ/ lelegũ/ bebricũ/ colycãtiorũ. trepſedoꝝ. Iſidorꝰ arimos/ & capretas: vbi
ſit apamea cõdita a Seleuco rege inter ciliciã/ cappadociã/ cataoniã/ armeniam. Et quoniam ferociſ
ſimas gentes domuiſſet: initio dameam vocatam.

Sigęum oppidum

Vel caræſus.

Achilleon oppidum.

Aiacis tumulus.

¶ Inſulæ ante aſiam/ pamphylium mare/ cyprus/ rhodus/ ſamus/ chius. CA. XXXI.

INſulaꝝ ãn aſiã pria eſt ĩ canopico hoſtio nili a Canopo Menelai gubernatore (vt ferũt)
dicta. Altera iũcta põte Alexãdrię colonia Cæſaris dictatoris pharꝰ: quõdã diei nauiga-
tiõe diſtãs ab ęgypto: nũc e turri nocturnis ignibꝰ curſũ nauiũ regẽs. Nãq; fallacibꝰ vadis
alexãdria tribꝰ oino adiẽ alueis maris/ tegamo/ poſſidonio/ tauro. In phœniceo deiñ mari
eſt ante ioppe: paria. Tota oppidũ ĩ q̃ obiectã belua Andromedã ferũt: & iã dicta arados. Inter quã
& cõtinẽtẽ. l. cubita alto mari (vt auctor ẽ Mutianꝰ) e fõte dulcis aq̃ tubo corijs facto vſq; ad vadum
trahiẽ. Pãphyliũ mare ignobiles ĩſulas hȝ. Ciliciũ ex quiq; maxĩs cyprũ ad ortũ occaſũq; cilicię ac ſy
rię obiectã: quõdã nouẽ regnoꝝ ſedẽ. Huiꝰ circuitũ Timoſthenes. cccccxxix. mil. d. ꝓdidit. Iſidorus
ccclxxv. mil. Lõgitudinẽ ĩter duo ꝓmõtoria dinareta & acamãta qđ ẽ ad occaſũ. Artemidorꝰ. clxij.
d. Timoſthenes. cc. vocatã ãtea acamãtida. Philonides ceraſtin. Xenagoras & aſpeliã & amathuſiã:
& macariã. Aſtymonꝰ cripton & coliniã. Oppida ĩ ea. xv. paphos: palæpaphos: curias: cithiũ: coriæ
um: ſalamina: amatꝰ: lapetos: ſoloe: tammaſꝰ: epidaꝝ: chytri: arſinoe: carpaſiũ: golgoe. Fuere & ibi
cynyria: mariũ: idaliũ. abeſt ab anemurio cilicię. l. p. Mare qđ p̃tẽdiẽ vocãt aulona ciliciũ. In eodeȝ
ſitu eleuſſa ĩſula eſt & q̃ttuor ãn ꝓmõtoria. Ex aduerſo ſyrię clides: rurſuſq; ab alfo capite ſtiria. Cõ
tra neãpaphaũ hierocepia. Cõtra ſalaminã ſalamię. In lycio aũt mari illyris: telãdros: attęlebuſa. Ci
prię tres ſteriles: & dionyſia prius caretha dicta. Deinde cõtra tauri promõtoriũ peſtiferę nauigan-
tibꝰ chelidonię totidẽ ab ijs cũ oppido leucola: pactię: eliſia: nymphaẽ: meris. megiſta cuiꝰ ciuitas ĩ
terijt. Mĩtę deide ignobiles. Sȝ cõtra chimerã/ dolichiſtę/ chirogiliũ/ crambuſſa rhogę/ enagora. viij
mil. paſ. dedalęon duę cyrieon/ tres ſtrũgylę/ & cõtra ſidyma antiochia: glaucũq; verſꝰ amneȝ leguſa
macris didyme: helbo: cope: aſpis: & in qua oppidũ interijt telãdria: ꝓximaq; cynorodoſa. Sed pul
cherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. M. p. Aut ſi potiꝰ Iſidoro credimus. ciij. habitata vrbibꝰ
lyndo: camyro: ialyſo: nũc rhodo. Diſtat ab alexãdria ęgypti. d. lxxviij. M. vt Iſidorꝰ tradit. Vt Era-
toſthenes. cccclxix. mil. Vt mutianus. d. a cypro. clxvj. Vocitata eſt ãtea ophiuſa: aſteria: aethrea: tri
macria: corymbia: poeſſa: atabiria: ab rege. Deide macria & olœſſa. Rhodioꝝ inſulę carpatꝰ q̃ ma-
ri nomẽ dedit. Caros duę calymnę ſcyros diſtãs ab gnido. xij. mil. d. porphyris antea dicta. Et eodeȝ

Canopus

Pharus.

Vnde mare carpatium

tractu media inter rhodum gnidūq; ſime. Cingitur.xxxvij.mi.d.Portus benigne prębet octo.Præ
ter has cytra rhodū cyclobs tergamon:cordiuſa:diabetę.iij.Hamos calche cum oppido ſeuteuſa
natthecuſa:dymaſtos:ꝓgne:& a gnido ciſeruſa:therion:archia:calydnę:cū tribꝰ oppidis:nououi-
ſtiro:mēdetero:& marcōneſo.Oppidum cerainus.In carię ora quę vocātur argię numero.xx.ethe
cuſa:lepſia:leros.Nobiliſſima vero in eo ſinu co ab halycarnaſo.xv.paſ.diſtās circuitu.c.mil.vt plu
res exiſtimant merope vocata.Coea:vt Staphilus:meropis vt Dionyſius:dein nymphea.Mons ibi
prion & niſiron.Abruptam illi putant quę porphyris antea dicta eſt. Hinc carianda cum oppido.
Nec ꝓcul ab halicarnaſo pidoſus.In ceramico autez ſinu priapōneſos:hipponeſos:pſyra:mya:lam
pſa:emindus:paſſala:cruſa:pyrrhe:ephiuſſa:melano paulumq; a cōtinente diſtans:quæ vocata eſt
cynedopolis:ꝓbroſis ibi relictis a rege Alexandro.Ioniæ ora ægęas & corſeas habet:& icaron: de
qua dictuz eſt.Ladem:quę prius late vocabatur:atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas mile
tos:vicinas:micalem:trogilias:tredſylion: argēnon:ſcādalion:ſamon liberam circuitu.lxxxvij.m.
d.Aut vt Iſidorꝰ.c.ꝑtheniā primū appellatā.Vt ariſtotiles tradit:poſtea driuſā:dei ān muſā.Ariſto
critus adijcit melamphilum:dein cypariſiaz ab parthenio aruſam:ſtephano.amnes in ea imbraſus
cheſius:ibetthes.Fontes eucarto:leucothea. Mons cercecius. adiacent inſulæ rhypara:nyphea.
achillea:par claritate ab ea diſtat.xciij.mil.paſ.cum oppido.Chios libera quam etaliam Ephorus
Chios priſco nomine appellat.Metrodorus& Cleobolus chiā a Chione nympha:aliqui a niue:& macrin
& pityuſam.Montē habet pillineum.Marmor chium circuitu.cxxv.mil.paſ.colligit vt veteres tra
didere.Iſidorus.ix.mil.adijcit.Poſita eſt inter ſamum & leſbum.Ex aduerſo maxime erythrarum
Finitime ſūt thalluſa:quam alij daphnuſam ſcribunt. Oenuſſe laphites:eurianaſſa:arginuſa cū op
pido:Iam hęc circa epheſum:& quę Piſiſtrati vocātur athinæ:myonneſos:clareuſa.In vtraq; oppi
da intercidere.Poroſelene cū oppido certie:halene:commone:illetia:lepria:& rheſperia:procuſe
bolbule:pheate:priapos:ſyce:melane:enare:ſiduſa:pela:drimuſa:anhydros:ſtopelos:ſicuſa:mara
tuſa:pſile:peritheuſa:multęq; ignobiles.Clara vero in alto teos cum oppido a chio.lxxj.mil.d.Tā
tundē ab erythris. Iuxta ſmyrneam ſunt periſterides.Cateria/alopece/eleuſa/bachina/pyſtira/cō-
mionneſos/megale.ante troada aſcaniæ/plateæ tres.Dein lamiæ plitaniæ.duę plateę/ſcopelos/go
tone/artheidon/celæ/laguſæ/didymæ.Clariſſima autem leſbos a chio.lxv.mil.paſ.Herme/& laſia/
pelaſgia egira/ęthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyta.Ex ijs pyrtha hauſta eſt ma
ri. ariſbe terrarū motu ſubuerſa.antiſſam methymna traxit in ſeipſam octo vrbibꝰ aſiæ.xxxvij.mil.
paſ.vicina.Et agademe obijt & hiera.Reſtāt ereſon/pyrrha/& libera mytilenæ amnibus.l.potens.
Tota inſula circuit(vt Iſidorus(clxvij.mil.paſ.Vt veteres.cxcv.mil. Mōtes habet lepethymnū/or
dinum/maſticum/creonem/olympum.a proxima continente abeſt.vij.mil.d.paſ. inſulæ appoſitæ
ſcandalion/leucæ.v.Ex his cydonea cū fonte calido.argenuſſę.iiij.mil.paſ.diſtāt.Dein pheluſa pe
dna.Extra helleſpontum aduerſa ſigeo littori adiacet tenedus:leucophrys dicta:& phœnice & lyr
neſos:abeſt a leſbo.lvj.mil.paſ.a ſigeo.xij.mil.d.

¶Helleſpontus/myſia/phrygia/galatia/nicea/bithynia/boſphorus. CA.XXXII.

IMpetum deinde ſumit helleſpontus:& mare incumbit vorticibus:limitem fodiens:do-
nec aſiam abrumpat europę.Promontoriuz id quod appellauimus trapezā ab eo.x.M.
paſ.ad abydum oppidum:vbi anguſtię ſeptem ſtadiorum.De inde percote oppidum:&
lampſacum antea pytiuſa dictum.Parium colonia quam homerus adraſtiam appellauit
Oppidum priapos/amnis æſepus: zelia ꝓpontis:ita appellatur vbi ſe dilatat mare.Flumē granicū
artace portus vbi oppidum fuit vltra inſulam quā continenti iunxit alexander. In qua oppidū mi-
Vel artargel. leſioꝝ cyzicū antea vocitatū arctonneſꝰ/& doliōis/& didymis/cuiꝰ a vertice mōs didymis.Mox op
pida placia/ariacos/ſcylace/quorum a tergo mōs olympus myſus dictꝰ. Ciuitas olympena. amnes
horiſius/& rhyndacus/ante lycus vocatus.Orit in ſtagno artynia iuxta miletopolim.Recipit mace
ſton & plęroſq; alios.aſiam bithyniamq; diſterminans.Ea appellata eſt cronia/dein theſſalis/dein-
de malianda/& ſtrymonis.Hos Homerus halizonas dixit/quando pręcingitur gens mari.Vrbs fu-
it immenſa attuſa nomine/nunc ſunt.xv.ciuitates:inter quas gordiu/come/quæ iuliopolis vocatur
& in ora daſcylos.Deinde flumen gebes/& intus elgas oppidum/quæ germanicopolis/ alio nomi-
Aſcanius flu- ne booſcœte:ſicut apamea quæ nunc myrlea. Colophoniorū flumen ethelecanticus troadis finis
uius. & myſiæ initium. Poſtea finis in quo flumen Aſcanium: oppidum bryllion: amnes hylas: & cios
cum oppido eiuſdem nominis:quod fuit emporium non procul accolentis phrygiæ a mileſijs qui-
dem conditum. In loco tamen qui a ſcaniæ phrygiæ vocabatur. Quapropter non alibi aptius
de ea dicitur.Phrygia troadi ſuperiecta populiſq; a promontorio lecto ad flumen celeum prędictis
ſeptentrionali ſui parte galatiæ contermina: meridiana lycaoniæ: pyſidæ:mygdoniæ: ab oriente

dæ:mygdonię:ab oriente cappadociā attingit.Oppida ibi celeberrima.præter iā3 dicta ancyra:andria:celene:coloſſe:carina:coteon:cerane:iconiū:mideum.Sūt auctores tranſiſſe ex europa Myſas & Phrygos & Thinos a quib⁹ appellant myſi:phryges bithyni.Dicēdū ſimul videtur & de gallatia quæ ſuppoſita agros maiori ex pte phrygię tenet.Caputq3 quōdā eius gordium.Qui partem eam inſedere gallorum toliſtobogi & voturi:& ambiati vocant:qui meoniæ & paphlagoniæ regionem Trogum prætendit cappadocia a ſeptētrione & ſolis ortu:cuius vberrimam partē occupauere tectoſages & teutobodiaci.Et gentes quidā hę.Populi vero ac tetrarchię omnes numero.cxcv.Oppida tectogaſum ancyra:trogmorum tauium:toliſtobagoru3 peſſinus.Præter hos celebres attalēſes alaſēſes:comēſes:didyenſes:hieronēſes:lyſirene:neapolitani:œandenſes:ſeleucēſes:ſebaſteni:timoniacēſes:thebiſeni.Attingit galatia & pamphylię carbaliā & mylias:q circa barin ſūt:& cyllāticū & orondicū pyſidiæ tractum.Itē lycaoniæ ptē obigenen.Flumina ſūt i ea pter iā dicta ſangariū:& gallus:a quo nomen traxere matris deū ſacerdotes.Nunc reliqua in ora a Cio intus & bithynnia pruſa ab hannibale ſub olympo condita.Inde nicea.xxv.mil.paſ.interueniente aſcanio lacu.Deide nicea in vltimo aſcanio ſinu:q pri⁹ olbia & pruſa.Itē altera ſub hippio mōte.Fuere pythopolis:parthenopolis:coriphanta.Sūt in ora amnes eluis:briazon:plataneus:areus:iſiros:gendos:q & chryſorhoas Promōtoriū in quo megarice oppidū fuit.Inde craſpedites ſinus vocabatur:quoniā id oppidu3 velut in lacinia erat.Fuit & aſtacū:vnde & ex eo aſtacenus idem ſinus.Fuit & libyſſā oppidu3 vbi nūc Hannibalis tantum tumul⁹.& in intimo ſinu nicomedia bithynię pręclarā.Leucadas ꝓmontoriu3 quo includitur aſtacenus ſinus a nicomedia.xlij.mil quingētis paſſibus.Rurſus coeūtibus terris anguſtiæ ptinētes vſq3 ad boſphoꝝ thracium.In iis calcedon libera a nicomedia.lxxij.quingentoru3 ꝓceraſtis ante dicta:dein compuſa.Poſtea cæcorum oppidum quod locū eligere neſciſſent:ſepte3 ſtadijs diſtans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis ſede.De cætero intus in bithynia colonia apamena:agrippenſes:iuliopolytę:bithyniatę.Flumina ſyriu3:lapſias:pharmicas:alces crynis:lyleus:ſcopius:hieras qui bithyniā & galaciā diſterminat.Vltra calchedona:deinde chryſopolis fuit.Deinde nicopolis:a qua nomē etiānū ſinus retinet.In quo port⁹ azari.Deinde naulociū:ꝓmontorium eſtię templum Neptuni.Boſphoros quingentorum paſſuu3 interuallo aſiam europę iterꝝ auferens abeſt a chalcedone.xij.mil.d.paſ.Inde fauces primæ.viij.mil.ccl.p.vbi boſphoropolis oppidū fuit.Tenent oram oēm thyni:interiora bithyni.Finis aſiæ eſt populorumq3.cclxxxij.mil.qui ad eū locū a fine lycię numerāt.Spatium helleſponti & ꝓpōtidis ad boſphorum thracium.clxxxviij.mil.paſ.diximus.A chalcedone ſigæū Iſidorus.cccxij.mil.d.paſ.Inſulę in ꝓpōtide ante cizicu3 elaphoneſus:vnde cizicenū marmor.Eadem neuris & ꝓconneſus dicta.Sequunt ophiuſa.achāthus phœbe:ſcopelos:porphyrione:halone cū oppido delphace:polydora:attaceon cum oppido.Eſt & cōtra nicomediam demōneſes.Item vltra heracleā aduerſa bithynię thynias:quam barbari bithyniā vocāt.Eſt & antiochię & cōtra fauces rhyndaci beſoicos.xviij.mil.paſ.circuitu.Eſt & elęa:& duæ rhodiuiſſę:erebinthus:megale:chalcitis:pithyodes.

Galli cybeles ſacerdotes a gallo phrygiæ fluuio dicti.

In libyſſa oppido hannibalis tumul⁹

Vel amycı.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO. CA.I.

PONTVS EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITATE anexos appellat⁹,eſt:peculiari inuidia naturę ſine vllo fine indulgentis auiditati maris.Et ipſe in europam aſiamq3 funditur.Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras:& partem earum aucta inanitate abſtuliſſe. Non irrupiſſe fractis montibus:calpeq3 africæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe q̄ reliquerit ſpatia.Nō per helleſpontum propontida infudiſſe:iteru3 terris deuoratis. A boſphoro quoq3 in aliā vaſtitatem panditur nulla ſacietate:donec expatianti lacus a mæoti rapinā ſibi iungant.Inuitis hoc accidiſſe terris inditio tot ſunt anguſtię:atq3 tā parua naturæ repugnantis interualla:ad helleſpontum octingentorū.lxxv.paſ.ad boſphoros duos:vel bubus meabili tranſitu.Vnde nomen ambobus:& tanq̄ in diſſotiatione germanitas concors.Alitū quippe cantus canumq3 latratus inuicē audiuntur.Vocis etiam humanę commertia inter duos orbes manēte colloquio:niſi cū idipſum auferunt venti.Mēſuram ponti a boſphoro ad mętotium lacū qdā fecere.xiiij.xxxviij.mil.d.paſ.Eratoſthenes.c.miorē.Agrippa a chalcedōe ad phaſin.x.m. Inde boſphoꝝ cimeriū.ccclx.mil.Nos interualla generatim ponim⁹ cōperta in noſtro æuo:quan-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0105-7 DFG

do etiã in ipſo ore cimmerio pugnatũ eſt. Ergo a faucib⁹ boſphori eſt amnis rhebas: quẽ aliqui rheſum dixerũt. Deinde pſillis. Portus calpas. Sangaris fluui⁹ ex inclitis. Oritur in phrigia: accipit vaſtos amnes: inter quos tẽbrogium & gallũ. Et idem ſanguarius a pleriſq; dictus corali⁹: a quo icipiunt mariandini ſinus: oppidumq; heraclea celeceno flumini appoſitũ. Abeſt a ponti ore miliarijs ducẽtis portus ancone veneno aconito dirus. Specus acheruſia. Flumina pedopiles: callichorũ ſonantes. Oppidum Tium ab heraclea. xxxviij. mil. paſ. Fluuius Bileus.

Celeceno vel lyco.

❡Gens paphlagonum: & cappadocum. CA. II.

Veneti ab henetis orti
Parthenius amnis.

VLtra quẽ gẽs eſt paphlagonia: quã pylęmeniam aliqui dixerũt: incluſam a tergo galatia. Oppidũ maſtya myleſioꝝ: deĩde cromna. Quo loco henetos adijcit Nepos Corneli⁹: a quib⁹ in italia ortos cognomines eorũ venetos credi poſtulat. Seſamũ oppidum qđ nũc amaſtris. Mõs cytorus a Tio. lxiij. mil. paſ. Oppida Cimolis ſtephane. Amnis partheni⁹ Promõtoriũ carambis vaſto ex curſu abeſt a ponti hoſtio. cccxv. mil. paſ. vel vt alijs placuit. cccl. m. Tantundẽ a cimmerio: aut vt aliqui maluere. cccxij. mil. d. Fuit & oppidum eodẽ nomine: & aliud inde armine nũc eſt colonia ſinope ꝑteria cytoro. clxiiij. mil. flumen varetũ. Gens cappadocũ. Oppidum gaziura & gazelum. Amnis halys a radicibus tauri per cataoniã cappadociamq; decurrens. Oppida gangre cariſſa inde. Amyſum liberum a ſinope. cxxx. mil. paſ. Eiuſdẽq; nominis ſinus tanti receſſus vt aſiã peninſulam faciã: ducẽtis millibus paſ. aut amplius: ꝑ cõtinentẽ ad iſſicũ ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu ꝓdit̃ tres tm̃ gentes græcas iure dici doricã: ionicã: æolicã: cęteras barbaroꝝ eſſe. Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditũ. Victo eo pompeiopolis vtrumq; appellatum eſt.

❡Cappadocia. CA. III.

CAppadocia intus habet coloniam Claudij Cęſaris archelaidẽ/quam præfluit halys. Oppida comana/quod ſarus. neocæſariam/quod lycus/amaſiã/quod iris. In regione hac gazacena in colopena a vero ſabaſtiã & ſabaſtopolin. Hæc parua/ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui ꝑte habet melitam a Semiramide conditam haud ꝓcul euphrate. Diocæſariam tianam: caſtaliam: megalopolin. zelã. Et ſub monte argæo Mazacã: q̃ themyſcira nũc cęſarea nominatur. Cappadociæ pars pręteñta armenię maiori militene vocatur: comagenæ cataonia: phrygiæ garſauritis: ſargauraſane cãmanene: galatię morimeni: vbi diſtermiat eos cappadox amnis: a quo nomen traxere: antea leucoſyri dicti. A neoceſarea ſupradicta minorem armeniam lycus amnis diſterminat. Eſt & ceraunus intus clarus. In ora aũt ab amyſſo oppidum & flumen chadiſia: lycaſtũ: a quo themiſcyrena regio. Iris flumẽ deferens lycum. Ciuitas ziela int⁹ nobilis clade Triarij & victoria. C. Cęſaris. in ora amnis thermodoon ortus ad caſtellũ: quod vocãt phannoroeram: præterq; radices amazoni montis lapſus. Fuit oppidum eodẽ nomine: & alia quinq; phamizonium: themiſyra: ſortira: amaſia: comara.

A cappadoce amne cappadoces dicti

❡Themiſtidæ regionis gentes. CA. IIII.

NVnc manteum: genetarũ chalibũ. Oppidũ cotyorum Gentes tybareni: moſſini notis ſignãtes corpora. Gens macrocephali: oppidũ cæraſus: portus cordulę. Gentes bechires buzeri: flumen melas. Gens macrones ſydeni: flumenq; ſydenum: quo alluitur oppidum polemoniũ ab amyſo. cxx. mil. paſ. inde flumina iaſoniũ: melanthium: & ab amyſo. lxxx. mil. paſ. Pharnace oppidũ: tripol' caſtellũ & fluui⁹. Itẽ cocalia: & ſine fluuio liuiopolis: & a pharnace. c. mil. p. Trapezus liberũ vaſto mõte clauſũ. Vltra qđ gẽs armenocalibes: & maior armenia. xxx. M. paſ. diſtans. in ora aũt trapezũta flumen eſt pyſites. Vltra vero gens ſannorũ: heniochorum. Flumen abſarum cum caſtello cognomine in faucibus. a trapezunte. cxl. mil. paſ. eius loci a tergo mõtium hiberia eſt. in ora vero eniochi: ampreutelazi. Flumina a camſeonyſis: nogrus bathis. Gẽtes colchorum. Oppidum matium. Flumẽ heracleum: & promõtorium eodem nõie. Clariſſimuſq; ponti phaſis orit̃ in moſchis. Nauigatur q̃libet magnis nauigijs. xxxviij. M. d. p. Inde minorib⁹ lõgo ſpatio põtibus. cxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura. Celeberrima Tyriacen: cygnũ: & i faucibus phaſin. Maxime autem inclaruit ea. xv. mil. paſ. a mari: vbi hippos & cyanos vaſti amnes e diuerſo in eũ cõfluunt. Nunc habet ſurium tantum: & ipſum ab amne influente ibi cognominatũ: vſq; quo magnarũ nauiũ capacem eſſe diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucum. in ora eius inſulę ſine nomine. Abeſt abſaro. lxxv. mil. Inde aliđ flumẽ charien. Gens ſalaæ antiquis phthirophagi dicti & alaſani. Fumen cobum e caucaſo ꝑ ſuanos fluẽs Dein rhoon. Regio ecrectice: ãnes ſigania: terſos: atelpos: chryſorrhoas: gẽs abſylę: caſtellũ ſebaſtopolis. A phaſide. c. mil. paſ. gens. ſannigarum: oppidum cygnus. Flumen & oppidum penius. Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Phaſis fluui⁹

Vel pityus.

❡Regio colchica anchęi & cæteri eodem tractu. CA. V.

SVbiicitur ponti regio colchica: in qua iuga caucaſi ad ripheos mōtes torquētur: vt dictū eſt altero latere: in euxinū/& meotin deuexa. Altero in caſpiū & hyrcanū mare. Reliqua littora fere nationes tenēt melāchæni coraxi vrbe colchorū dioſcoriade iuxta fluuiū ante munta. Nūc deſerta. quōdam adeo clara: vt Timoſthenes in eā. ccc. natiōes q̄ diſſimilibus linguis vterenť: deſcendere ꝓdiderit. Et poſtea a noſtris. cxxx. interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam ab Amphito/& Telchio Caſtoris/ac Pollucis aurigis putant: a quibus ortā eniochorum gentem feram conſtat. A diſcoriade oppidum heracleum diſtat a ſebaſtopoli. lxxx. m. paſſ. achæi: mardi: cercetę. Poſt eos ſerri: cęphalotomi. in intimo eo tractu pityus oppidū opulētiſſimum ab eniochis direptum eſt. A tergo eius epageritæ ſarmatarum populus in caucaſi iugis. Poſt quę ſauromatæ. Ad hos confugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalos iis eſſe cōfines: q ab oriente caſpii maris fauces attingerēt ſiccari eas æſtu recedente. In ora autem iuxta cerceras flumē icaruſa cum oppido hiero/& flumine ab heracleo. cxxxvi. mil. Inde ꝓmontorium cronea: quo ſupercilium arduum tenēt torete. Ciuitas ſindica ab hiero. lxvii. m. d. paſſ. flumen ſceaceriges.

❡Boſphorus cimericus: męotis. CA.VI

INde ad boſphori cimmeri introitū. lxxxviii. m. d. paſ. Sed ipſius peninſulæ inter pontum & męotin lacū excurrentis non amplior. lxxxvii. m. d. paſ. lōgitudo eſt. Latitudo nuſq̄ itra duo iugera: eonem vocāt. Ora ipa boſphori vtrinq; ex aſia/atq; europa curuatur in mæotin. Oppida in aditu boſphori primo hermonaſia. Dein cepœ mileſiorū. Mox ſtratoclia & phanagoria/& pene deſertū apaturos: vltimoq; in hoſtio cimmeriū: qđ antea cimbricū vocabatur

❡Gentes circa męotin. CA.VII.

INde męotis palus in europa dictus. A cimmerio accolūt męotici: valli: ſerui: arrechi: zingi pſeſii. Dein tanain amnem gemino ore influentem incolunt iaxamatę medorum (vt ferūt) ſoboles. Et ipſi in multa genera diuiſi. Primo ſauromatę: gynei: gratumenæ. vnde amaxonum conubia. Dein euazę cottę: cizimeni: meſſeniani: coſtobocci: choatrę: cyzoæ: dādari: tuſſagetæ turcę: vſq; ad ſolitudines ſaxoſis cōuallibus aſperas: vltra quas aripheos. qui ad harriſeos pertinent montes Tanaim ipſum ſcythæ ſilin vocāt: mæotin temerinda: quod ſignificāt matrem maris. Oppidum in tanais quoq; oſtio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde clazomenii/& mæones. Poſtea panticapēſes. Sunt qui circa męotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gētes: a littore napoas: ſupraq; eſſedonas colchis iūctos: ac mōtiū cacumibus. Dein carmacas: oranos: antacas: mazacas aſcātios: acapeatas: aggamātas: phycaros: rhimoſolos: aſcōmarchos. Et ad iuga caucaſi icatalas: imaduchos: ranos: anclacas: tydios: caraſtaſcos: aſſutiādas. Lagoū amnem ex montibus catheis: in quem defluit opharus: vbi gentes caucadas: opharitas. Amnem menotharū imituenis ex mōtibus ſciſſum Inter agdeos: carnapas: gardeos: acciſos: gabros: gregaros. Circaq; fontē imitiſii: imituos: & apartheнос. Alii influxiſſe eo ſuitas. auchetas: ſatarneos:: aſanpatas. Ab his tanaitas: & nepheonitas viriti deletos. Aliqui flumen ocarium labi p cātecos/ & ſapcos tradunt. Tanaim vero tranſiſſe fatareos: herticeos: ſpōdolicos: ſynhietas: amaſſos: iſſos: catacetos: tagoros: catonos: neripos: agandeos: mādarcos ſaturcheos: ſpaleos.

❡Armeniæ duæ CA.VIII.

PFracta eſt interior ora: omneſq; accolæ: nunc reddātur gentes in mediterraneo ſinu: in quo multo aliter: ac veteres ꝓditurum me non eo inficias anxia pq̄ſita cura rebus nup in eo ſitu geſtis a Domitio corbulone: regibuſq; inde miſſis ſupplicibus: aut regū liberis obſidibꝰ. Ordiemur autem a capadocum gente. Longiſſime hęc ponticarum oīm introrſus recedēs minorem armeniam/maioremq;/& comagenem leuo ſuo latere tranſit. Dextra vero omnes in aſia dictas gentes plurimis ſupfuſa ppl̄is: magnoq; impetu ſcandens ad ortum ſolis: & tauri iuga trāſit lycaoniā: pyſidiam: ciliciam. Vadit ſup antiochiæ tractū vſq; ad cyreſticam eius regionem: parte ſua/quę vocať cataonia. Contendit itaq; ibi longitudo aſię. xii. l. m. paſ. efficit latitido. d. c. m. xl. m.

❡Armenia maior. CA.IX.

ARmenia aūt maior īcipit a pariedris mōtibꝰ: euphrate amne vt dictum eſt: auferť cappadociæ: & qua diſcedit euſtrates meſopotamię haud minus clara amne tigri. Vtrūq; fundit ipſa: & initiū meſopotamiæ facit īter duos amnes ituræ. Qđ intereſt ibi tenent arabes orei. Sic finē vſq; ī adiabenē pferť. Ab ea trāſuerſi iugis īcluſa latitudinē ī leua pādit ad cyrū amnē trāſuerſa in araxē. Lōgitudinē vero ad minorē vſq; armeniā abſaro amne in pontum defluente: & pariedris montibus: qui fundūt abſarꝫ: diſcreta ab illa coriis. Oritur in eniochiis montibus: quos alii coraxicos vocauere. Araxes eodē monte quo euphrates. v. m. p. interuallo/actuſq; amne muſi: & ipſe (vt plures exiſtimauere) a cyro deferť in caſpiū mare. Oppida celebranť in minore caſara: aza: nicopolis. In armenia maiore arſamote euphrati ꝓximū. Tigri carcathiocerta: ī excelſis aūt tigranocer-

ta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuerſæ magnitudinem Aufidus quinquagies cētena milia prodidit. Claudius Cæſar longitudinem ad ſacuſa ad confinium caſpij maris. xiij. M. paſ. Latitudinē dimidium eius Atigrano certā ad hiberiaȝ diuiditur (quod certū eſt) in pręfecturas: quas ij ſtrategias vocant. Quaſdam ex ijs/ vel ſingula regna quondam barbaris nominibus. cxx. Claudūt eam ab oriente montes: ſed non ſtatim ceraunij: nec adiabene regio. Quod intereſt ſpatij ſopheni tenēt. Ab ijs iuga ceraunia. Vltra adiabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ ſunt menobardi: & moſcheni. Adiabenem tigris/ & mōtes tres. xij. m. paſ. cingunt. Ab leua eius regio medorum eſt: & ꝓſpectus caſpij maris. Ex oceano hoc & ſuo loco dicemus funditur: totumqȝ caucaſijs mōtibus cingiť

Vel ꝓſpectꝰ

Horum incolæ per confinium armeniæ nunc dicentur.

¶ Albania hyberia. CA. X.

Vel ocazene

Vel pharmaſus.

PLanitiem omnē a cyro vſqȝ albanorum gens tenet. Mox hiberum diſcreta ab ijs amne aragone in cyro e caucaſijs montibus defluente. Præualent oppida albanię cabalacha. Hyberiæ harmaſtis iuxta flumen neoris. Regio thaſiæ: & triare vſqȝ ad partedoros montes. Vltra ſunt colchiceæ ſolitudines: quaruȝ a latere ad ceraunios verſo armenocalybes habitant. Et moſcorum tractus ad hiberum amnem in cirum defluentē: & infra eos ſacaſani/ & deīde macrones ad flumen abſarum. Sic plana/ ac deuexa optinētur. Rurſus ab albaniæ cōfinio tota montium fronte gentes ſiluorum fere/ & infra lubienorum mox diduti & ſodij.

¶ Portæ caucaſię. CA. XI.

Nota.

Suani auruȝ tm̄ effodientes.

AB his ſunt portę caucaſię magno errore a multis caſpiæ dictę: ingens naturę opus: & mōtibus interruptis repente vbi fores obditę ferratis trabibus ſubter medias amne dyr iodori fluente. Citraqȝ in rupe caſtello: quod vocatur cumania: communito ad arcendas trāſitu gentes innumeras: vbi loci terrarum orbe portis diſcluſo: ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſijs per montes gordigeos valli. Suaui indomitæ gentes auri tm̄ metalla fodiunt. Ab ijs ad pontum vſqȝ eniochorum plurima genera: mox acheoruȝ. Ita ſe habet terrarum ſinus e clariſſimis. Aliqui inter pontum: & caſpium mare. ccclxxv. M. paſ. non amplius intereſſe tradiderunt. Corneliꝰ. Nepos. cl. m. tātis interī anguſtijs infeſtať aſia. Claudius Cęſar a Cīmerio boſphoro ad caſpium mare. cl. m. paſ. ꝓdidit: eaqȝ ꝑfodere excogitaſſe Nicanorem ſeleucum: quo tēpore ab Ptolomæo Ceraunio ſit īterfectus. A portis caucaſis ad pontum. cc. m. paſ. eſſe conſtat fere.

¶ Inſulę in ponto. CA. XII.

INſulę in pōto planetę/ ſiue Cyaneę/ ſiue ſymplegades. Deinde apollonia thynias dicta: vt diſtingueref ab ea q̄ eſt in europa. Diſtat a cōtinēte paſſibus mille. Cingiť. iij. m. & contra pharnaceam calcitin: quā gręci ariem dixerūt ſacrāqȝ Marti. Et in ea volucres cū aduenis pugnaſſe pennarum ictu.

¶ Gentes in ſcythico oceano. CA. XIII.

NVnc omnibus q̄ ſunt interiora aſiæ: dictis ripheos montes tranſcendat animus: dextraqȝ littora oceani īcedat. Tribus hic e partibꝰ cœli aluēs aſiā ſcythicus a ſeptētrione: ab oriēte æous: a meridie indicus vocať: varieqȝ per ſinus/ & incolas in cōplura noīa diuidiť: Verꝝ aſiæ hęc quoqȝ magna portio appoſita ſeptētrioni iniuria ſyderis rigētis vaſtas ſolitudies hȝ. Ab extremo aqlone ad initiū oriētis æſtiui extra eos ſcythę ſunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui poſuere: pluribus in europa dictos. Primum inde noſciť ꝓmontoriū celtice lyrtamis. Fluuius carambucis vbi laſſata cū ſyderum vi ripheoꝝ montiū deficiunt iuga. Ibiqȝ arimpheos quoſdam accepimus haud diſſimilē hyꝑboreis gentem. Sedes illi remota. alimēta bacchæ. Capillus iuxta fœminis/ viriſqȝ in ꝓbo exiſtimať. Ritus clemētis. Itaqȝ ſacros haberi narrāt: inuiolatoſqȝ eſſe etiā feris accolarum populis. Nec ipſos modo: ſed illos etiā qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam ſcythæ cimmerij: ciſianthi: georgi: & amazonū gens. Hęc vſqȝ ad caſpiū/ & hircaniū mare. Nāqȝ id erumpit ſcythico oceano in aduerſa aſię pluribus noībus accolarum appellatū celeberrimis duobꝰ caſpio & hircano. Non minus hoc eſſe q̄ ponthū euxinū Clytarchus putat. Eratoſthenes ponit & mēſuram ab exortu ad meridiē ꝑ caduſię/ & albanię orā quinges quadriginta ſtadia: inde ꝑ aratiaticos: amarbos hyrcanos: ad oſtium zoni fluminis, quater octingēta ſtadia. ab eo/ & oſtiū laxatiſum mille quadraginta Quę ſumma efficit qndecies. lxxv. m. paſ. artemidorus hinc detraxit. xxv. M. paſ. agrippa Caſpium mare/ genteſqȝ/ q̄ circa ſunt: & cum ijs armeniam diſterminās ab oriēte oceano ſerico: & ab occidente caucaſi iugis a meridie tauri a ſeptētrione oceano ſcythico patere qua cognitū eſt. ccccxc. m. paſſ. in longitudinē. ccxc. m. in latitudinē ꝓdidit. Non deſunt vero qui eius maris vniuerſum circuituȝ: a freto. xxv. m. paſ. tradunt. Irrūpit aūt arctis faucibus iu longitudinē ſpatioſis. At vbi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus velut ad meotiū lacū ab ore diſcedēs ſcythici arcus: vt auctor eſt. M. varro ſimilitudine. Primus ſinus appellatur ſcythicus: vtrunqȝ eīm accolunt ſcythæ: & per

anguſtias inter ſe cõmeant. Hinc nomades/ & ſauromatæ multis noībus: illinc abzoæ non paucori⸗
bus Ab introitu dextra mucronem ipſum facium tenent vdini: ſcytharum populus. Dede per oram
albani (vt ferunt) ab Iaſone orti. Ante quos mare quod eſt: albanum nominatur. Hęc gens ſuperfu⸗
ſa montibus caucaſijs ad cyrũ amnẽ armeniæ cofinium: atq; hyberiæ deſcendit: vt dictum eſt. Super
maritima eius: vdinorumq; gente ſarmatę: vtidorſi: aroteres prętendũtur. Quorum a tergo indica⸗
tæ iam amazones ſauromatides. Flumina per albaniam decurrunt in mare caſſios/ & albanos. Dein
de cãbyſes: in caucaſijs ort⁹ mõtib⁹ mox cyrus in coraxicis vt dixim⁹. Orã oẽs a caucaſo pꝛaltis rupib⁹
in acceſſo patere. ccccxxv. paſ. auctor eſt Agrippa. A cyro caſpiũ mare vocari incipit: accollunt caſpij
Corrigendus eſt error in hoc loco multorum: & eorum etiam qui in armenia res proximę cum cor⸗
bulone geſſere. Nãq; ij caſpias appellauere portas hyberiæ: quas caucaſias diximus vocari. Situſq;
depicti/ & inde miſſi: hoc nomen inſcriptum habent. Et Neronis principis cõminatio ad caſpias por
tas tendere dicebatur cũ peteret illas: quę per hyberiam in ſarmatas tendũt vix vllo ꝑpter appoſitos Carpitur ali
montes aditu. Ad caſpiũ mare ſunt alię caſpijs gentibus iunctę qđ dignoſci non poteſt niſi in comita quorum opi
tu rerum Alexandri magni. Nanq; perſarum regna: quę nunc parthorum intelligimus iter duo ma nio.
ria perſicum & hyrcanum caucaſij iugijs attolluntur vtrinq; per deuexa laterum. Armeniæ maiori
a frontis parte: quæ vergit in commagenem ſophene/ vt diximus copulatur: eiq; adiabene aſſyriorũ
initium. Cuius pars eſt arbelitis: vbi Darium Alexander debellauit proxima ſyrię. Totam eam ma⸗
cedones mygdoniam cognominauerunt a ſimilitudine. Oppida Alexandria: item antiochia: quã ny
ſibim vocant. Abeſt ab artaxatis. dccl. mil. paſ. Fuit & ninus impoſita tigri ad ſolis occaſum aſpectãs
quondam clariſſima. Reliqua vero fronte qua tendit ad caſpiuꝫ mare atrapatenæ: ab armenia opene
regione diſcreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquagint a mil. paſ. Toti Vel otene
dem ab ecbathanis medorum: quorum pars ſunt atrapateni.

¶ Media caſpiæ portæ caucaſię. CA.XIIII.

E Cbatana caput mediæ ẽ. Seleucus rex condidit. A ſeleucia magna. dccl. m. paſ. a portis ve
ro caſpijs. xx. mil. Reliqua mediorum oppida phauſya & agãzua: apamea: raphane cogno
minata. Cauſa portarum nominis eadẽ quę ſupra: interruptis anguſto tranſitu iugis: ita vt
vix ſingula meẽt plauſtra longitudine. viij. mil. paſ. toto opere manufacto. Dextra leuaq;
ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli ſitiente tractu per. xxxviij. mil. paſ. Anguſtias ipedit corriuatus
ſalis e cautibus liquor: atq; eadẽ emiſſus. Pręterea ſerpentiũ multitudo (niſi hyeme) trãſitũ nõ ſinit.

¶ Gentes circa hyrcanum mare. CA.XV.

A Diabenis cõnectuntur carduci quondam dicti. nunc gordyęni pręfluente tigri: hyſpratite
paredoni appellati qui tenent caſpias portas is a latere occurrũt altero deſerta parthię: &
cythenis iuga. Mox eiuſdẽ parthię amœniſſim⁹ ſitus qui vocaꝟ choara. Duę vrbes ibi par
thoꝝ appoſitę quondã medis caliope: & alia in rupe iſſatis quondam. Ipſius vero parthię
caput hecatõpylos adeſt a portis. cxxxiij. mil. paſ. Ita parthoꝝ quoq; regna foribus diſcludũꝟ. Egreſ
ſos portis excipit protinus gens caſpica ad littora vſq;: q̃ nomẽ portis/ & mari dedit. Leua montoſa.
Ab ea gente retrorſus ad cyrum amnẽ ꝓdunꝟ. ccxx. mil. paſ. Ab eodẽ amne ſi ſubeaꝟ ad portas. dcc.
mil. paſ. Hunc eẽi deinde cardinem Alexandri magni itinera facere. Ab ijs portis ad ĩdię principiuꝫ
ſtadia. xv. dc. lxxx. mil. ꝓcedẽdo ad bactra oppidũ: qđ appellãt zariaſpa milies tria milia. dcc. Iñ ad Vel hieraxũ
iaxartem amnem. v. mil. p.

¶ Item alię gentes. CA.XV.

A Caſpijs ad orientẽ verſus regio eſt ʒapauortene dicta/ & in ea fertilitatis inclytę loc⁹ dareiũ
mõs: gentes tapyri: anariaci: ſtauri: Hyrcani: a quoꝝ littorib⁹ idẽ mare hyrcaniũ vocari in
cipit a flumĩe ſideri. Citra id amnes maʒiris ſtrator oĩa ex caucaſo. Seqꝟ regio margia ne
apricitatis inclytę ſola in eo tractu vitifera. Vndiq; ĩcluſa mõtibus amœnis: ãbitu ſtadioꝝ
mille qngẽtorũ: difficilis aditu ꝑpter harenoſas ſolitudines p. cxx. mil. paſ. & ipa contra parthiũ tra⸗
ctũ ſita. In qua Alexãder alexãdriã condiderat: qua diruta a barbaris. Antiochus Seleuci fili⁹ eodẽ lo
co reſtituit Seleuciam. Nã interfluente margo qui corriuatur in ʒotale. Is maluerat illam antiochiaꝫ
appellare. Vrbis amplitudo circuitu. lxx. ſtadijs. In hãc. Orobes romano craſſana clade captos dedu
xit Ab huius excelſi p iuga caucaſi ꝑtẽdiꝟ ad bactros vſq; gẽs mardorũ fera ſui iuris. Ab eo tractu gẽ
tes ochani: chomari berdigei. pharmacotrophi. bomarei: coamani: marucęi: mardrieni: iatij. flumia
mandrum: cridinum. Vltraq; choraſmi: gandari: ataſini: paricani: ſarangæ: parraſini: martiani: naſo⸗
tiani: aorſi: gelæ: quos græci caduſios appellauere: matiani. Oppidum heraclea ab alexãdro cõditũ
quod deinde ſubuerſum/ ac reſtitutum antiochus achaida appellauit. Derbites quorũ medios fines Vel oxia
ſecat ox⁹ ãnis ort⁹ in lacu coaxo ſyrmatę: oxij heucochij: tagæ: bateni ſaraparę: bactri quoꝝ oppidũ vel oxiſtagę.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0109-3
DFG

zariape: quod poſtea bactrum a flumine appellatum eſt. Gens hęc obtinet aduerſa montis paropa
miſij/ & aduerſus fontes indi. Includitur flumine ocho. Vltra ſogdiani oppidum panda. & in vltimis
eorum finibus Alexandria ab Alexādro magno conditum oppidum. Arę ibi ſunt ab Hercule/ & Li

Alexādria.

bero patre conſtitutę. Item Cyro/ & ſemiramide: atq; Alexandro. Finis omniū eorum ductus ab illa
parte terrarum includente flumine iaxartę: quod ſcythę ſylin vocant. Alexāder/ militeſq; eius tānaī
putauere eſſe. Tranſcendit eum amnem Dęmodamas Seleuci/ & antiochi regnū dux: quem maxime
ſequimur in jis: araſq; apollini dydimæo ſtatuit.

ℂScytarum gentes CA.XVII.

VLtra ſunt ſcytarum populi. Perſæ illos ſacas vniuerſos appellauere a ꝓxima gente. Anti-
qui arameos. Scythæ ipſi perſas chorſaros: & caucaſum montem graucaſum: hoc ē niue
candidum. Multitudo populorum inumera: & quę cum parthis ex æquo degat. Celeber
rimi eorum ſacæ: maſſagetæ: dahę: eſſedones: ariacę: rhimnici: perſtithomoti: hiſti. edões

Vel peſici/ & amordi

camæ: camecę: euchatę: cotieri: antariani: pialę: arimaſpi: antea cacidiri: aſęi: oetei. Ibi napei interi-
ſe dicuntur: & appellęi. Nobilia apud eos flumina mandragreū: & caſpa ſum. Nec in alia parte maio

Mare dulce

rem auctorum inconſtātiam credo propter innumeras/ vagaſq; gentes. Hauſtum ipſius maris dul-
cem eſſe: & Alexander magnus prodidit: & M. Varro talem prælatum Pompeio iuxta res gerenti
mithridatico bello magnitudine haud dubie influentium amnium victo ſale. Adijcit idem Pompei
ductu exploratum in bactros ſeptem diebus ex india peruenirí ad icarum flumen: quod in oxum in
fluat. Et ex eo ꝑ caſpium incyrū ſubuectos. Et quinq; non amplius diebꝰ terreno itinere ad phaſin in

Vel tazaga.

pontum indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ. Vulgata vna maxīe tazata. A caſ-
pio mari/ ſcythicoq; oceano in eam curſus inflectitur ad orientem conuerſa littorum frōte. Inhabita
bilis eius prima pars a ſcythico ꝓmontorio ob niues. Proxima inculta ſæuitia gentium antropopha-
gi ſcythę inſident humanis corporibus veſcentes. Ideoq; iuxta vaſtę ſolitudines/ ferarumq; multitu
do haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde ſcythę/ iterumq; deſerta cū
beluis vſq; ad iugum incūbens: mari q̄d vocāt tabin. Nec ante dimidiā ferme longitudinē eius orę: q̄
ſpectat ęſtiuū orientē inhabitat̄ illa regio. Primi ſunt hominū q noſcant̄. ſeres lanitio ſiluarum nobi
les: perfuſam aqua depectentes frondiū caniciem. Vnde geminus fœminis noſtris labor redordiendi

Seres vellera ſerica ex arboribus depectentes.

fila: rurſumq; texendi tā multiplici opere: tam longinquo orbe petit̄: vt in publico matrona trāſluce
at. Seres mites q̄d: ſed & ipſis feris ꝑſimiles. Cœtum reliquorū mortaliū fugiūt cū cōmertia expetāt
Primū eorū noſcitur flumē pſitaras proximum carabi: tertium lanos: a quo ꝓmōtoriū: chryſe ſinus
cirnaba flumē: attanos ſinus. Et gens hominū attacorum apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa colli-
bus eadē qua hyperborei degūt tēperie. De iſs priuati condidit volumē Amometus: ſicut Ecateꝰ de
hyperboreis. Ab attocoris gētes vnni/ & thocari: & iā indoꝝ caſiri itrorſus ad ſcythas verſi hūanis cor
poribus veſcant̄. Nomades quoq; īdiæ vagant̄. Sunt q ab aqlone cōtingi ab ipſis/ & cyconas dixere:
& bryſanos. Sʒ inde (vt plane cōſentiūt oēs) emodi mōtes aſſurgūt. Indorūq; gēs incipit nō eo tm̄ ma
ri adiacēs: verum & a meridiano q̄d indicū appellauimus q̄q; pars oriēti aduerſa recto ꝑtendit̄ ſpatio
ad flexū/ & initiū iudici maris. xviij. lxxv. m. paſ. colligit. Deinde q̄ flectit̄ in meridiē. xxiiij. lxxv. M.
paſ. vt Eratoſthenes tradit vſq; ad indū. qui eſt ab occidente finis indiæ. Complures autem totā ip-
ſius longitudinem. xl. dierum/ noctiumq; velifico nauium curſu determinauere. Et a ſeptētrione ad
meridiem. xxviij. l. milia paſ. Agrippa longitudinis. xxxiij. milia latitudinis. xxiij. milia ꝓdidit. Poſſi
donius ab æſtiuo ſolis ortu ad hybernum exortum metatus eſt. Eā aduerſam gallię ſtatueus: quam
ab occidente ęſtiuo ad occidentem hybernum metabatur totam a fauonio. Itaq; obuerſam eius ven
ti afflatu iuuari indiam: ſalubremq; fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies. alij ſyderꝝ
ortus. Binæ meſſes in anno. Binę æſtates media inter illas hyeme eteſiarū flatu. Noſtra vero bruma
li. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gētes/ & vrbes innumerabiles: ſiquis omnes ꝑſequi velit. Etem̄
patefacta eſt non modo alexādri magni armis: regumq; qui ei ſucceſſere: circunuectis etiam in hyr-
canum mare/ & caſpium Seleuco & antiocho: præfectoq; claſſis eorum Patrocle. Verum & alijs au-
ctoribus grecis qui cum regibus indicis morati ſunt: ſicut Megaſthenes/ & Dionyſius a Philadelpho

India vt quibuſdā placet orbis. iij. ps.

miſſus eſt ea cauſa: vires quoq; gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentię locus: adeo diuerſa
& incredibilia tradunt̄. Alexandri magni comites in eo tractu Indię: quem ſubegerant. Scripſerunt
quinq; milia oppidorum fuiſſe: nullum cominus gentium nouem. Indiamq; tertiam partem eſſe ter
rarum omnium multitudinem gentium innumeram probabili ſane ratione. Indi enim prope gen-
tium ſoli: nunq̄ emigrauere finibus ſuis. Colligunt̄ a libero patre ad alexandrum magnum reges eo-
rum. cliij. annis. vi. ml. cccclj. adijciunt & mēſes tres. amniū mira vaſtitas. Prodit̄ & alexādrū magnū
nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in indo: nec potuiſſe āte menſes quinq; enauigare adiectis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0110-4
DFG

paucis diebus:& tamen minorem gange eſſe conſtat. Seneca etiã apud nos Megaſthenes tentata in die commentatione.lx.amnes eius prodidit. Gentes duodeuinginti/centumq;. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe maius:hemodus:paropamiſus.caucaſus.p.a.R.a quibus tota decurrit in planitiem imenſã/& ægypto ſimilẽ·Verũ & terrena demonſtratio intelligať. Alexandri magni veſtigijs inſiſtamus. Diognetus/& Betõ itinerum eius menſores ſcripſere a portis caſpijs hecatompylon parthorum quod diximus milia eſſe.inde alexandriam Arion:quam vrbem is Rex condidit.d.lxxv.m. Inde ad prophthaſiam drangarum.cxcix.M.ad arachoſiorum oppidum.d.xv.M.inde orthoſpanum.ccl.m.inde alexandri oppidum.l.m.in quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri repiũť Hanc vrbem ſub ipſo caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen chepta/& oppidum indorum peucolaitim.ccxxvij.m. Inde ad flumẽ indum/& oppidum taxilla.lx.m.ad hyſpaſin fluuium clarum.cxx.m. ad hyſpaſin non ignobiliorem.lxix.cccxc.m.qui fuit alexandri itinerum terminus:exuperato tamẽ amne/ariſq; in aduerſa ripa dicatis. Epiſtolę quoq; regis ipſius conſentiũt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata ſunt ad heſidrum.clxviij.miliomanem amnem tantũdem. Exemplaria aliqua adijciunt quinq; mille paſſuum:inde ad gangem.cxij.m.ad rhodapham.clxix.mil. Alij.ccc.m.xxv.mil.in hoc ſpatio prodũt ad calinipaxa oppidum.clxvij.d.alij.cclxv.mil.inde ad cõfluentẽ lomanis amnis/& gangis.d.xxv.mil. Pleriq; adijciunt.xiij.mil.ad oppidũq; palibotra.ccccxxv. Ad oſtiũ gãgis.dcxxxviij.m.d.gentes quas memorare non pigeat:a montibus hemodis:quorum ꝓmontorium Hymaus vocatur:incolarum lingua niuoſum ſignificante:Iſari:Coſyri:izgi:& per iuga chiſotoſagi:multarumq; gentium cognomẽ bracmanę:quorum macco calingæ flumina pumas/& cainas:quod in gangem influit ambo nauigabilia. Gentes calingę proxime mari:& ſupra mãdęi:malli:quorum mons malus/tractuſq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. CA.XVIII.

Nunc alij inceris fontibus vt nilũ:rigantemq; vicina eodem mõ:alij in ſcythicis montibus naſſi dixerũt. Influere ineũ.xix.amnes. Ex ijs nauigabiles p̃ter iam dictos Canucham vamam erranoboan coſoagum ſoan. Alij cum magno fragore ipſi⁹ ſtatim fontis erũpere:deiectũq; p ſcopuloſa/& abrupta vbi primũ molles planities cõtingat in quodã lacu hoſpitari:inde lenem fluere:vbi minimũ.viij.m.paſ.latitudine:vbi modicum ſtadiorum.c. Altitudine nuſq̃ minore.pa.xx.M.

Ganges ex fõtib⁹ ortus. Vel crenatiã thãnũ:bonã cõſuagũ: ſõnũ vľ thãnũ bouã:ſubnui

Gentes indiæ. CA.XIX.

Nouiſſimę gentes gãdaridũ:caligarꝫ. Regio partalis vocať. Regi.lxx.mil.peditũ:eqtes.m. elephanti.dcc.in ꝓcinctu bellorũ excubant. Nanq; vita mitioribus populis indorꝫ multipartita degiť. Alij tellurẽ exercẽt. Militiã alij capeſſũt:merces alij ſuas euehũt:res externas inuehũt:res publicas optimi:ditiſſimiq; tẽpant. Iudicia reddũt. Regib⁹ aſſident. Quĩtũ gen⁹ celebratę illic/& ꝓpe in religionẽ verſę ſapiẽtię deditũ:voluntaria ſemper mortevitã accẽſo prius rogo finit:vnũ ſup hoc eſt ſigniferũ:ac plenũ laboris immenſi:a quo ſupradicta cõtinẽtur venãdi elephãtes:domandiq;·Iis arãt. Iis inuehũt. Hæc maxie nouere pecuaria. His dimicant:militãtq; pro finibus. Delectum in belua vires/& ętas:atq; magnitudo faciunt. iſula in gange ẽ magnę amplitudinis gentẽ continens vnam modo galicã noie. Vltra ſiti ſunt modubę:molindę. Vbere cum oppido eiuſdẽ nois magnifico modroeſi:pręti:caliſſę:ſaluri:phaſſulę:colubę:orſulæ:alabi:taluctę:Rex horũ peditũ.l.m.equitũ.iiij.milia elephãtorũ.cccc.in armis habet Validior deinde gẽs andarę plurimis vicis.xxx.oppidis:q̃ muris/turribuſq; muniũtur. Regi p̃bet peditum.c.milia:equitum duo milia:elophantos mille. Fertiliſſimi ſunt auri:dardę:ſetæ vero argenti. Sed omnium in india ꝓpe non modo in hoc tractu potentiã/claritatẽq; antecedũt praſi ampliſſima vrbe:ditiſſimaq; palybotra. Vnde qdẽ ipſam gentem palybotros vocãt:imo vero tractum vniuerſum a gãge. Regi eorum peditum ſexcenta milia:equitum.xxx.milia.elephantorum.ix.milia per omnes dies ſtipendiantur. Vnde cõiectatio ingens opum eſt. Ab ijs in interiore ſitu monedes.& ſuari quorũ mõs maleus:in quo vmbrę ad ſeptẽtrionẽ cadunt hyeme:æſtate in auſtrum:per ſenos mẽſes. Septentriones eo in tractu ſemel in anno apparere:nec niſi.xv.dieb⁹. Betõ auctor ẽ. Hoc idẽ plurib⁹ locis indię fieri Megaſthẽes. Auſtrinũ polũ indi dramaſa vocãt. Amnis iomanes p gangẽ:& palybothros decurrit. Inter oppida methora:& cyriſoborca. A gange verſa ad meridiẽ plaga tingunť ſole populi iam qdẽ infecti.nondum tñ æthiopum modo exuſti:quantnm ad indum accedunt:tãtum colore pręferunt ſydus· Indus ſtatim a praſiorũ gẽte quorꝫ in mõtanis pygmei traduntur. Artemidorus inter duos amnes.xxi.m.paſ.iteresse tradit.

Indorũ gẽs ĩ rogũ moriťa volũtarie ſe inijcit·

Indi exuſti pygmei ĩ india.

Indus fluuius. CA.XX.

Indus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi mõtis:quod vocať paropanyſus aduerſus ſolis ortũ effuſus.& ipe vndeuiginti recipit amnes. Sed clariſſimos hydaſpen quattuor alios afferentẽ:cantabram tres.per ſe vero nauigabiles aceſinum/& hypaſin:quadã tamẽ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0111-0 DFG

aquarum modeſtia nuſq̄ latior quinquaginta ſtadijs:aut altior quindecim paſſuum ampliſſimaȝ inſulam efficiens:quę praſianę nominatur:& aliam minorem quę patale.ipe per.xij.xl.paſſuum. pauciſſimis auctoribus nauigatus :& quodam ſolis comitatu in occaſumverſus oceano infunditur Mēſuram in ora ad eum ponam vt inuenio generatim:quāq̄ inter ſe nullę congruant. Ab oſtio gāgis ad ꝓmontoriū calingon & oppidum dandagula.dccxxv.mil.paſ.Ad tropina.xij.mil.xxv.ad perimulę promōtoriū:vbi eſt celeb ertimū indiæ emporium dccl.ad oppidum in inſula quā ſupradiximus patalam.dcxx.mil.paſ.Gentes montanę inter eum & iomanem ceſi:cetriboni ſilueſtres.Deīde megallæ quorū regi quingenti elephanti peditum & equitum numerus incertus.Chryſei:paraſangę:aſangi: tigrifera ſcatētes. Armant peditū.xxx.mil.elephantos.ccc.equites.dccc.Hos includit indus mōtium corona circundatos & ſolitudinibus.dcxxv.mil.infra ſolitudines dari:ſuræ.Iterumq; ſolitudines:per:clxxvij.mil.paſ.plærūq; harenis ambiētib⁹ haud alio modo q̄ inſulas mari:infra deſerta hęc maltercorę:ſingæ marohę:rarungę:moruntes &maſuæ:pangungę:ialij. Hi montiuȝ qui perpetuo tractu oceani oram tenēt:incolæ liberi & regum expertes multis vrbibus montanos optinent coles Nareæ deinde quos claudit mons altiſſimus indicorū capitalia.Huius incolę alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab ijs orature.Quorum regi elephāti quidem.x.milia.Sed amplę vires peditum.Varetate qui ſub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;. Odomboerę:ſalabaſtræ:horatæ:vrbe pulchra foſſis paluſtribus munita:per quas crocodili humani corporis auidiſſimi aditum niſi ponte non dant.Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impoſitū littori qn q; amnium in vnum confluente concurſu emporio nobili.Regi eorum elephantos mille.dc. peditū cl.milia equitum.m.quinq; Pauperior charmarum rex elephantos.lx. paruaſque reliquas vires habet.Ab ijs gens pande ſola indorum regnata fœminis.Vnam Herculis ſexus eius genitam ferūt:ob idq; gratiorem:regno donatam pręcipuo.Ab ea deducentis originem imperitant. ccc. oppidis:peditum.cl.milia:elephantis quingētis.Poſt hanc trecētarum vrbium ſyrieni:derangę:poſingę: buzæ gogiarei:vmbræ:nereæ branccoſi:nobundæ:cocondæ.neſei:pedatritæ:ſalobriaſę:oloſtrę:patalam inſulam attingentes.a cuius extremo littore ad caſpias portas.xviij.xxv.milia produntur.Hinc deīde accolunt indum aduerſus eos euidenti demonſtratione amatę:bolingæ:gallitalutæ:dimuri : megari ordabe:meſe:abhiſuri:ſileni.Mox deſerta in.ccl.millia paſſuuȝ.Quibus exuperatis organagæ abortę ſibarę:ſuertæ:& ab ijs ſolitudines prioribus pares.Dein ſorophages:ſargę:baragomatę : vmbriteq;:quorum duodecim nationes/ſinguliſq; binæ vrbes·Aſeni trium vrbium incolæ. Caput eorū bucephala Alexaudri regis equo:cui fuerat hoc nomen ibi ſepulto condituȝ.Mutani ſuper hos caucaſo ſubiecti.Soleadę:ſondræ:tranſgreſſiſq; indū:& cum eo decurrentibus ſamarabiæ: ſambraceni briſabritæ:orſiandi:xeni:taxilę.cum vrbe celebri.Iā in plana demiſſo tractu cui vniuerſo nomē amādrę.Populi quattuor peucolaitę:arſagalitę:geretæ:aſoi.& enim plęriq; ab occidente nō indo amne determinant:ſed adijciunt quattuor ſatrapias gedroſos:arachotas:arios:paropamiſſadas.

crocodili humani ſāguīs auidiſſimi.

☞

Bucephala vrbs ab equo Alex.m.illic ſepl̄to denominata.

Merum mōteȝ libero ſacrum dicunt

ℂArij/& iunctę gentes. CA.XXI.

VLtimo fine cophete fluuio:quæ omnia arioruȝ eſſe alijs placet.Necnō & nyſam vrbē plęriq; indiæ aſcribunt:monteq; merum Libero patri ſacruȝ.Vnde origo fabulę Iouis fęminæ edictum. Item aſpagonas gentem vitis/& lauri/& buxi/pomorūq; omnium in græcia naſcentium fertilem.Quę memoranda & prope fabuloſa de fertilitate terrę/ac genere frugū arborumq;/aut ferarum/aut volucrum/& aliorum animalium traduntur : ſuis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur.Quattuor vero ſatrapiæ mox paulo ad taprobanam inſulā feſtināte animo.Sed ante ſunt alię patalę q̄ ſignificauimus in ipſis faucibus indi triquetra figura.ccxx.mil. paſſuum latitudine.Extra oſtium indi chryſę/&agyrę feriles metalis:vt credo.Nam quod aliqui tradidere aureum/argentumq; ijs ſolum eſſe facile crediderim.Ab ijs viginti mil.paſſuū crocale.Ab ea xij.milia paſſuum.bibaga oſtreis/& conchilijs referta.Deinde toralliba.ix.mil.paſſuum a ſupradicta/multæq; ignobiles.

taprobane alter orbis palęogones

ℂTaprobane inſula. CA.XXII

TAprobanam alterū orbem terrarum eſſe diu exiſtimatū eſt antichthonū appellatiōe. Vt liqueret inſulā eſſe Alexandri magni ætas/reſq; p̄ſtitere.Oneſicritus claſſis ei⁹ p̄fect⁹ elephantos ibi maiores/bellicoſoſq; q̄ in īdia gigni ſcripſit.Megaſthenes flumīe diuidi īcolaſq; palęogones appellari:auri/margaritarūq; grādiū fertiliores q̄ idos.Eratoſthenes/&mēſurā ꝓdidit lōgitudinis.vij.mil.ſtadiorū.Latitudinis.v.mil.nec vrbes eſſe:ſȝ vicos ſeptīgētos.Incipit ab eoo mari inter ortum/occaſumq; ſolis indię prętenta:& quondam credita.xx.dierū nauigatione a praſiana gente diſtare:mox quia papiraceis nauibus armamētiſq; nili peteretur ad noſtrarū nauiū curſus.vij.dierum īteruallo taxato.Mare intereſt vadoſum:ſenis non amplius altitudinis paſſib⁹ :ſȝ

certis canalibus adeo profundum/vt nullæ anchorę ſidant:ob id nauibus vtrinq̃ prorę:ne per angu
ſtias aluei circũagi ſit neceſſe.Syderũ in nauigando nulla obſeruatio.Septentrio non cernitur. Sed
volucres ſecum vehunt emitentes ſępius:meatumq̃ earum terras petentium comitantur.Nec pluſ
q̃ ternis mẽſibus in anno nauigãt.Cauent a ſolſtitio maxime centum dies tũc illo mari hyberno.Hã=
ctenus a priſcis memorata.nobis diligentior notitia.Cladij principatu contigit.Legatis etiam ex in
ſula aduectis. Ibi accidit hoc modo.Annici Plocamij q maris rubri vectigal a Fiſco redemerat liber
tus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter carmaniam quindecimo die hippuros portũ
eius inuectus hoſpitali regis clęmentia ſex menſium tempore imbutus alloquio percontanti poſtea
enarrauit romanos: & Cęſarem mirum in modum in auditis iuſtitia:ille ſuſpexit: q̃ pares pondere
denarij eſſent incaptiua pecunia:cum diuerſæ imagines indicarent a pluribus factos. Et hoc maxi=
me ſollicitatus ad amicitiam:legatos quattuor miſit principe eorum Rhachia. Ex iſs cognitum.d.
eſſe oppida:portum contra meridiem appoſitum oppido paleſimundo omniũ ibi clariſſimo/ac re=
gia ducentorum paſſuum.Lebis ſtagnum intus Megiſba.ccc.lxxv.milliũ paſſuuʒ ambitu inſulas pa
buli tantum fertiles complexum.Et ex eo duo amnes erumpere paleſimundum iuxta oppidũ eiuſ=
dem nominis influentem in portum tribus alueis.v.ſtadiorum arctiſſimo.xv.ampliſſimo. Alterũ ad
ſeptẽtrionem:indiamq̃ verſus cydara nomine.Proximum eſſe indiæ promontorium:quod vocatur
colaicum quadridui nauigatione medio in curſu ſolis inſula incurrente. Mare id colore peruiridi:p̃ Mare viride
terea,fruticoſum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus.Septentriones/vergiliaſq̃ apd̃
nos veluti in nouo cœlo mirabantur.Lunam quidam apud ipſos non niſi ab octaua ad quindecimã
ſupra terram aſpici fatentes.Canopum lucere noctibus ſydus ingens/& claruʒ. Sed maxime mirum
iſs erat vmbras ſuas in noſtrum cœluʒ cadere non in ſuum:ſolemq̃ a leua oriri:& in dextra occidere
potiuſq̃ e diuerſo. Idem narrauere latus inſulę/quod prætenderet indie decem milia ſtadiorum eſſe
ab oriente hyberno vltra montes emodos.Seras quoq̃ ab ipſis aſpici:notos etiam cõmertio patrem
mabaciæ commeaſſe eo aduenis ibi feras occurſare. Ipſos vero excedere hominum magnitudineʒ: Rex eligitur
rutulis comis:cæruleis oculis:oris ſono truci nulli commercio linguę.Cætera eadem quę noſtri ne=
gociatores.Fluminis vlteriore ripa merces poſitas iuxta venalia tolli ab iſs ſi placeat permutatio:nõ
aliter odio triſtiore luxuriæ q̃ſi perducta mens illuc vſq̃ cogitet quid/& quod petatur:& quare.Sed
næ taprobaue quidem q̃uis extra orbem a natura relegata noſtris initijs caret:aurũ/argentũq̃(& ibi
in præcio.Marmor teſtitudinis ſimile.Gemmæ/margaretæq̃ in honorẽ multo præſtantiores. Et to
tus luxurię noſtrę cumulus ipſoruʒ opes maiores eſſe dicebant: ſed apud nos opulentiæ maiorem Mirę magni
vſum.Serum nemini.Ne in diem/aut interdiu ſomnũ.Aedificia modice ab humo extantia.Annonẽ tudinis teſtu
nunq̃ augeri.Non foralite ſue eſſe.Coli.Herculem.Eligi regem a populo ſenecta clæmentia/ quæ li= dines.
beros non habentem:& ſi poſtea gignat abdicari:ne fiat hęreditarium regnum. Rectores ei a popu=
lo.xxx.dari:nec niſi plurium ſentẽtia quẽq̃ capite damnari:ſic quoq̃ appellationem eſſe ad populuʒ
lxx.iudices dari: ſi liberent ij reum amplius .xxx. iſs nullam eſſe dignationem grauiſſimo probo.
Regi cultum liberi patris cæteris arabum.Regem ſiquid delinquat morte mulctari nullo interimen
te:ſed adeuerſantibus cunctis/& cõmertia etiã ſermonis negantibus. Feſta venatione abſumi. Gra=
tiſſimã eam tigribus/elephantibuſq̃ conſtare. Agros diligenter coli.Pomis abũdare. Eſſe inpiſcatu
voluptatem: teſtudinum maxime: quarum ſuperficie familias habitantium contegi tanta reperiri
magnitudine.Vitam hominnm centum annis modicam.Hęc cõperta de Taprobane. Quattuor ſa=
trapię:quas in hunc locum diſtulimus:ita ſe habent.

¶Capiſſenæ/Dariti/Carmenia. CA.XXIII.

A Proximis indo gentibus montana capiſſenę habent capiſſam vrbẽ:quã diruit Cyrus.Ara
chosia cum oppido/& flumie eiuſdẽ nois:quod quidã Cophen dixere a Semiramide con
ditum.Amnis hermandus p̃fluens p abeſten arachoſiorꝫ.Proximos iſs a meridie ad partẽ
arachatarꝫ faciũt gedroſos:& a ſeptẽtriõe popamiſſidas.Cartana oppidũ ſub caucaſo:qd̃
poſtea cectogonis dictũ.Hęc regio eſt ex aduerſo bactrianorꝫ.Deide ei9 opidũ Alexãdria a cõdito
re dictũ:Syndraci:daugalę parapianę:cãtaces:magi.Ad caucaſũ cadruſi oppidũ ab Alexãdro cõdi
tum.Infra hæc oĩa ora arabindo.Ariana regio ambuſta feruoribus:deſertiſq̃ circundata. Multa tñ
interfuſa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tõderon/& aroſapen.Oppidũ ar
tacna:arius amnis:qui p̃fluit alexãdriam ab Alexãdro conditã.Patet oppidum ſtadia.xxx.multoq̃ Alexandria.
pulchrius(ſicut Atracin9 tradit)artacabane.Item ab antiocho munitum ſtadia.l.Deide Doriſcigẽs
Amnes pharnacotis:oppradus:prophthaſia.Oppidũ zaraſparum drangæ: argetę:zatãgę:gedruſi.
Oppida peucolais:lymphorta:methoricum:deſerta.Amnis manain.Auguttiri gens.Flumen boru
Genſurbi flumen nauigabile ponamus pandorꝫ finibus:itẽ caberon ſorarũ oſtio portuoſus.Oppidũ

cundrigramma. Flumē cophes:influunt in eum nauigabilia:ſadarus:paroſpus:ſodinus. Ariane par
tem eſſe dararin aliqui volunt:menſuraqꜫ ꝓdunt vtriuſqꜫ longitudine.xix.l.milium paſſuum:latitu
dine dimidio minorē q̄ indię. Alij gedruſos/& ſyros poſuere p.clxxxiiij.mil paſ.mox ichthiophagos
Oritas ꝓpria nō indorū lingua loquētes p.cc.mil.paſ.idē poſuere arbiorū gētē p.cc.mil.paſ. Ichthio
phagos oēs. Alexāder metuit piſcibus viuere. Vltra deſerta deinde carmania/ac perſis /atqꜫ arabia.
Sed priuſq̄ hęc generatim pſequamur:indicare conuenit quæ ꝓdit Oneſicritus claſſe Alexādri cir-
cunuectus in mediterranea pſidis & indię narrata ꝓxime a Iuba. Deinde eam nauigationē :quæ his
Solis inſula. annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti/& nearchi nauigatio:nec nomina hꝫ māſionū:nec ſpatia.
Primū q̄ Xylenopolis ab Alexandro condita:vnde cœperunt exordiū. Iuxta quod flumē aut vbi fue
rit nō ſatis explanaꝝ. Hæc tamē digna memoratu produntur. Ab ijs oppidū a Nearcho cōditū in na
uigatione ea. Flumen nabrū nauium capax cōtra inſulā diſtās.lxx.ſtadijs Alexandria condita a Leo
nato iuſſu alexandri in finibus gentis. Argenuus portu ſalubris. Flumen tuberū nauigabile/circa qđ
☞ pariræ. Deinde Ichthiophagi tam longo tractu vt.xx.dierū ſpatio prænauigauerint inſulam:q̄ ſolis
Hydri vicenum cubitorum longitudine. appellatur:& eadē cubile nympharū rubens:in qua nullū nō animal abſumitur incertis cauſis. Ori-
gens. Flumen carmanię hytanis portuoſum & auro fertile. Ab eo primū ſeptētriones apparuiſſe an-
notauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus:nec totis vnq̄ achemenide vſqꜫ illo tenuiſſe. Aeris/
& ferri metalla/& Arſenici/& Minij exercere. Inde ꝓmontoriū carmanię eſt. Ex quo in aduerſo ora
ad gentem arabię macas traiectus diſtat quinquaginta milia paſſuū. Inſulę tres:quarū organa tantū
habitatur a Coſa a continenti vigintiquinqꜫ milia paſſuū. Inſulæ quattuor intimo in ſinu ante perſi-
da. Circa has hidri marini vicenum cubitorū adnantes terruere claſſem:inſula acrotadus. Item gau-
tatæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio ſinu perſico onerariū nauiuꝫ capax. Flumen
ſitiogagus:quo Paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirſtimus:inſula ſine noie.
Flumen grauius modicarum nauiū capax/per ſuſianem fluit. Dextera eius accollunt deximontani/
qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis oſtio difficili niſi peritis:inſulę duæ parte īſulę vadoſa naui
gatio paluſtri ſimilis. Per euripos tamen quoſdam peragitur. Oſtium eufratis. Lacus quem faciunt
euleus/& tigris iuxta caracem:inde tigris inſula. Feſtos dies ibi agentem alexandrū inuenerunt ſep-
timo menſe poſtq̄ digreſſus ab ijs fuerat Patalis tertio nauigationis. Sic Alexandri claſſis nauigauit.
Poſtea a ſyagro arabię ꝓmontorio patalen fauonio/quem hypalum vbi vocant:peti certiſſimū vide
batur tredecim milia/trigintaduo paſſuum eſtimatione. Secuta vero ætas ꝓpriorem curſum:tutio-
remqꜫ indicauit:ſi ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiæ peteret. Diuque ita na-
uigatum eſt donec compendia inuenit mercator : lucroqꜫ india admota eſt. Quippe omnibus annis
nauigatur ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim piratę maxime infeſtabant. Nec pigebit to-
tum curſum ab ægypto exponere nunc primum certa noticia pateſcente. Digna res nullo anno mi-
nus ſextertijs quingentis milibus imperij noſtri exhauriente india/& merces remittente:quæ apud
nos centuplicato veniant. Mille millibus paſ.ab alexādria abeſt oppidum heliopolis. Inde nauigāt
nilo coptū.ccciij.mil.paſ.qui curſus eteſijs flantibus pagitur.xv.diebus. A copto camelis itur aqua-
tionum ratiōe manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur hydreū.xxxij. Secunda in monte diei itine
re. Tertia in altero hydremate a copto.xcv. Deide in mōte. Mox ad hydreū apollinis a copto.clxxx.
iiij.mil.paſ. Rurſus in monte. Mox ad nouuꝫ hydreuꝫ a copto.ccxxiij.paſ. Eſt & aliud hydreū vetus.
Trochlodyticum nominatur:vbi pręſidium excubat diuerticulo duū milium. Diſtat a nouo hydre
mate quattuor mil.paſ. Inde berenice oppidum vbi portus rubri maris a copto.cclviij.paſ. Sed quia
maior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus : & ſtatim die abſumuntur totū a copto. Bere-
nicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt ęſtate media ante canis ortū:aut ab exortu
protinus. Veniuntqꜫ circiter.xxx.die ocelin arabię:aut canan thuriferę regionis. Eſt & tertius portꝰ
qui vocatur muza:quem indica nauigatio nō petit:nec niſi thuris/odorumqꜫ arabicorum mercato-
res. Intus oppida regia eius:vnū appellatur ſaphar:aliudqꜫ ſaba. Indos autem petentibus vtiliſſimū
eſt ab oceli egredi. Inde vento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ. Muzirū nō
expetendum ꝓpter vicinos pyratas:qui optinent locum nomine hydras : neqꜫ eſt abundans merci-
vel becarem bus. Præterea lōge a terra abeſt nauiū ſtatio:lintribuſqꜫ efferuntur onera quę geruntur. Regnabat ibi
cum proderem hæc Celebothras. Alius vtilior portus gentis necanidon:qui vocatur becare. Ibi re-
A cottonara regione pip conuehitur. gnat Paridion:longe ab emporio mediterraneo diſtāte oppido quod vocatur moduſa. Regio auteꝫ
ex qua piper monoxylis lintribus baraton conuehitur vocatur cottonara:quę omnia gentiū portuū
ue aut oppidorū nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locoruꝫ ſtatus
Ex india renauigant menſę ægyptio tybi incipite noſtro decembri : aut vtiqꜫ mechiris ægypti intra
diem ſextum:quod fit intra idus ian. noſtras. Ita euenit vt eodem anno remeēt. Nauigās aūt ex īdia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0114-7
DFG

vento vulturno & cũ intrauere rubrum mare africo vel auſtro. Nunc reuertemur ad ꝓpoſituʒ. Carmaniæ oram patere duodecies.l.M.paſ.Nearchus ſcripſit. Ab initio eius ab flumen ſabin.c.mil.p. Inde vineas coli & arua. Flumen andanin.xxv.mil.ſpatio. Regio vocat̃ armuſia. Oppida carmaniæ zetis Alexandria. Irrumpit deinde & in hac partæ geminum mare in terras: quod rubrũ dixere noſtri: gręcia erythreũ a rege erythra: aut vt alij ſolis repercuſſu talẽ reddit colorẽ exiſtimãtes. Alij ab harena terraqꝫ. Alij tali aquæ ipſius natura.

☞ Vnde mare rubrum dicatur.

¶Sinus perſicus & arabicus. CA.XXIIII.

SEd in duos diuidit̃ ſinus. Is qui ab oriẽte eſt perſicus appellatur.xxv.mil.paſ.circuitu: vt Eratoſthenes tradit. ex aduerſo eſt arabia: cuius.xij.mil.paſ.eſt longitudo. Rurſus altero ambitur ſinu arabico nominato: oceanum qui influit azanium appellãt. Perſicum introitum.v.mil.paſ.latitudinis: alij quattuor fecerunt. Ab eo ad intimum ſinũ recto curſu.xj.mil.xxv.propemodum conſtat eſſe: & ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearch⁹ ab indo amne in ſinum perſicum: atqꝫ illinc babylonem ab euphratis paludibus ſcripſerũt.xxv.mil.p. eſſe. in carmaniæ angulo ſunt chelonophagi teſtudinum ſuperficiæ caſas tegentes: carne veſcentes. A flumine arbi ꝓmontoriũ ipſum inhabitant: præter capita toto corpore hirti: corijſqꝫ piſciũ veſtiti

☞ Chelonophagorum ritus.

¶Caſcandrus inſula: parthorum regna. CA.XXV.

AB horum tractu indiam verſus caſcãdrus deſerta inſula in oceano.mil.paſ.traditur. iuxta eam freto influẽte ſtoidis quęſtuoſa margaritis a ꝓmõtorio. Carmanis iunguntur armozei. Quidam interponunt arbios.cccexij.paſ.toto littore. Ibi portus macedonum: & arę Alexandri: in ꝓmontorio amnes ſaganos: dein: daras & ſalſus. Ab eo promontoriuʒ themiſteas: inſula aphrodiſias habitatur. inde pſidis initiũ ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Cõtra perſidem inſulæ philos caſandra aracia cuʒ monte præalto Neptuno ſacra: ipſa perſis aduerſus occaſum ſita optinet littora.d.l.mil.paſ.etiam in luxuʒ diues. in parthorũ iampridem trãſlata nomen. Horum de imperio nũc paucis: Regna parthorum duodeuiginti ſunt omnia. ita em̃ diuidunt ꝓuincias circa duo (vt diximus) maria: rubrum a meridie: hyrcanum a ſeptẽtrione. Ex ijs.xj.q̃ ſuperiora dicuntur incipiunt a cõfinio armeniæ caſpijſqꝫ littoribus pertinent ad ſcythas: cũ quibus ex æquo degunt. Reliqua.vij.regna inferiora appellant̃. Quod ad parthos attinet: ſemper fuit parthi in radicibus montiũ ſæpius dictorum: qui oẽs eas gentes prætexũt. Habent ab ortu arios: a meridie carmaniã & arrianos ab occaſu hyrpratitas: medos: a ſeptẽtrione hyrcanos. vndiqꝫ deſertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellant̃. Citra deſerta. Ab occaſu vrbes eoruʒ: quas dixim⁹: iſſatis & calliope: ab oriẽte æſtiuo Europuʒ: ab hyberno mania: in medio hecatõpylos. Arſacia regio neſęa parthienæ nobiles; vbi alexandropolis a conditore.

Vel perſicus.

¶Media: meſopotamia: babylon: ſeleucia. CA.XXVI.

NEceſſarium eſt in hoc loco ſignare & medorum ſitum: terrarumqꝫ faciẽ circumagere ad perſicum mare: quo facilius deinde reliqua vocantur. Namqꝫ media ab occaſu trãſuerſa oblique parthię occurrẽs: vtraqꝫ regna includit. Habet ipſa ab ortu caſpios & parthos: a meridie ſitaceneʒ: & ſuſianẽ & perſida: ab occaſu adiabenen: a ſeptẽtrione armeniã: Perſæ rubrun mare ſẽper accoluere: ꝓpter quod is ſinus perſicus vocatur. Regio ibi maritima cyropolis. Quia vero ipſa ſubit ad medos elymais megalla appellatur locus arduo montis aſcenſu per gradus introitu anguſto ad perſopolin caput regni dirutam ab alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceam ab Antiocho conditam. Inde ad orientem magni optinent paſſargada caſtelluʒ: in quo Cyri ſepulchrum eſt. Et horum agbatana oppidum: tranſlatum ab Dario rege ad mõtes. Inter parthos & arrianos excurrunt parętacene. His gentibus & euphrate inferiora regna includũtur Reliqua dicemus a meſopotamia excepto mucrone eius arabũqꝫ populis in priore dictis volumine Meſopotamia tota aſſyriorum fuit vicatim diſperſa: præter babylona & ninum. Macedones eaʒ in vrbes congregauere propter vbertatem ſoli. Oppida præter iam dicta habet ſeleuciam: laodiceaʒ: artemitam. Item in arabum gente qui arroei vocãtur & mardani: antiochia: quæ a præfecto meſopotamiæ Nicanore condita nicatoria vel arbelis vocatur. Iungũtur ijs arabes: introrſus eldemarij. Super quos ad pellacontam flumen bura oppidum ſalamij & maſei arabes. Gordyæis vero iuncti aloni: per quos ʒerbis fluuius in tigrin cadit: azones: ſilices: montani: & orontes. Quoruʒ ad occidẽtem oppiduʒ gaue: camela. Item ſue in rupibus. Supra ſiciclaſſi.iij.mil.paſ.per quos lycus ex armenia fertur. Abſitris ad hybernum exortuʒ. Aʒochis oppidum. Mox in campeſtribus oppida dioſpage: polytelia: ſtratonicea: anthemus. In vicina euphratis nicephorion: quod vt diximus Alexander iuſſit condi ꝓpter loci oportunitatem. Dicta eſt & in ʒeumate apamia: ex qua oriẽtẽ petẽtes excipit oppidũ apprime munituʒ quondã ſtadiorũ.lxv.amplitudine: & ſatraparũ regia appellatuʒ: quo

Vel elymax.

Cyri ſepulchrum.

tributa cōferebātur:nūc in arcem redactum. Durātur fuerāt:hebata: & ductu Pōpei magni terminus romani imperiſ oruros. A zeumate.ccl.mil.paſ. Sūt qui tradūt euphratē Cobaris præfecti opere deductum:vbi eum dixim⁹ fidi:ne præcipiti curſu babyloniam īfeſtaret. Ab aſſyriſs vero vniuerſis appellatum armalchar:quod ſignificat regium flumē. Qua deriuatus oppidum fuit agranie maximus:quod diruere perſę. Babylon chaldiacarum gentium caput diu ſummam claritatē obtinuit in toto orbe:propter quam reliqua pars meſopotamię:aſſyriæq; Babylonia appellata eſt.lx.mil.p. amplexa:muris ducenos pedes altis:quinquagenos latis. In ſingulos pedes ternis digitis manſura ampliore q̄ noſtra:interfluo euphrate mirabili opere vtroq;. Durat adhuc ibi Iouis beli tēplum. Inutenor hic fuit ſyderalis ſcientię. Cætero circuitu in ſolitudinem reddit exhauſta vicinitate ſeleucię ob id conditę a Nicanore intra nonageſimum lapidem in confluentem euphratis foſſa perducti atq; tigris:quæ tamen babylonia cognominatur:libera hodie:ac ſui iuris macedonumq; moris. Ferūtur ei plebes vrbane ſexcēta eſſe. Situm vero mœnium aquilæ pandentis alas. Agrum totius oriētis fertiliſſimum. Inuicē ad hanc exhauriendam & ceſiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in chalonitide condidere parthi:quod eſt nūc caput regni. Et poſtq̄ nihil ꝓficiebatur nuper Vologeſus rex aliud oppidum velogeſocertam in vicino condidit. Sunt etiam in meſopotamia oppida borſippenos chaldeorum doctrina clarū. Et hoc ſicut Babylon iuxta flumen narragam:qui dedit ciuitati nomē Muros hippaneorum perſæ diruere. Orcheni quoq; tertia chaldeorū doctrina in eodem ſitu locantur:ad meridiē verſi. Ab iſs notitę & orthophanitæ & græciocāthæ. Euphrate nauigari Babylonem & perſico mari.ccccxxiſ.mil.paſ.tradūt. Nearchus & Oneſicrithus. Qui vero poſtea ſcripſere a ſeleucia.ccccxc.mil. Iuba a babylone characem.clxxv.M.d. Fuere aliqui vltra Babylonem continuo alueo priuſq̄ diſtrahitur in irrigua.lxxxviſ.M. Vniuerſo autem curſu.xſ.M.paſ.inconſtantiam menſuræ diuerſitas auctorum facit:cum perſę quoq; ſchœnos & paraſangas alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu ſtatim infeſtant attali latrones:arabum gens. Vltra quos ſcenitę. Ambitu vero euphratis nomades arabiæ vſq; ad deſerta ſyrię:vnde ī meridiem flecti eū diximus ſolitudines palmirenas relinquentem. Seleucia abeſt a capite meſopotamiæ euphraten nauigantibus vndecies.xxv.M.paſ. A mari rubro ſi tigri nauigetur.cccxx.M.a zeumate.d.M.xxviſ. Zeuma a ſeleucia ſyriæ ad noſtrū littus.cxxxiſ.M.paſ. Hæc eſt ibi latitudo terrarū inter duo maria. Parthici vero regni.d.cccc.M.xliiiſ.paſ.eſt etiānū oppidum meſopotamiæ in ripa tigris circa cōfluente:quod vocāt digbani.

Babylon.
Babylonia

¶ Flumen tigris. CA.XXVII.

Tygris ortum a fonte in armenia hñs

Tigris ſagitta medorum lingua.

SEd & de tigri ipſo dixiſſe cōueniat. Oritur in regione armenię maioris/fonte cōſpicuo in planitie. Loco nomen elōgoſine eſt. Ipſius qua tardior fuit diglito. Vnde cōcitat a celeritate tigris īcipit vocari. Ita appellāt medi ſagittam:influit in lacū arethuſſam omnia illata pondera ſuſtinentem: & nitrū nebulis exhalantē. Vnum genus ei piſcium eſt: & hic aquę tranſcurrētis non miſcetur alueo:ſicut nec e tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis. Tranſuectuſq; occurrēte tauro monte in ſpecu mergitur. Subterq; lapſus a latere altero eius erumpit. locus vocatur zoroando. Eundem eſſe manifeſtum eſt quod demerſa perfert Alterum deinde trāſit lacum:qui teſbidis appellatur:rurſuſq; in cuniculos mergitur: & poſt.xxv.M. paſ.circa nympheum redditur tam vicinum arſaniæ. Fluere enim in regionem arhenı:Claudius Cæſar auctor eſt:vt & cum intumuere confluant:nec tamē miſceātur. Leuiorq; arſanias innatat.iiiſ.M. ferme ſpatio. Mox diuiſus in euphratē mergitur. Tigris autē ex armœnia acceptis fluminibus claris partheni:agnice:phariōe:arabas oreos:adiabenoſq; diſterminas: & quā diximus meſopotamiam faciens luſtratis mōtibus gordiæorum circa apameam meſenes oppidum:circa ſeleuciam babyloniam.cxxv.M.paſ.diuiſus in alueos duos. Altero meridiem ac ſeleuciam petit meſenem profundens Altero ad ſeptētrionem flexus eiuſdem gentis tergo campos caucas ſecat. Vbi remeauere aquæ paſi tigris appellatur. Poſtea recipit ex media choaſpen:atq; vt diximus īter ſeleuciam & cteſiſphontem vectus:in lacus chaldiacos ſe fundit:eoſq;.lxx.M.paſ.amplitudine implet. Mox vaſto alueo profuſus dextra caracis oppidi īfertur mari perſico decimo ore. Inter duorum amniū hoſtia.xxv.M.p.fuere. Aut vt aliſ tradūt.viſ.M.vtroq; nauigabili. Sed longo tempore euphratem præcluſere orcheni: & accolæ agros rigantes:nec niſi poſt tigrin defertur in mari. Proxima tigri regio paropotamia appellatur.in ea dictum eſt de meſene. Oppidum eius dibitach. Iungūtur chalonitis cum cteſiphōte: non palmetis modo:verum & olea pomiſq;:aliſs arbuſtis nobilis. Ad eam peruenit zagrus mōs ex armenia inter medos adiabenoſq; veniēs ſupra paratacenem & perſidem. Chalonitis abeſt a pſide cccclxxx.mil.paſ. Tantum a caſpio mari & aſſyria abeſſe compēdio iterum aliqui tradūt. Inter has gentes atq; meſenen ſittacene eſt:eadem arbelitis: & paleſtinæ dicta. Oppidū eius ſittace grecorum

ab ortu eſt & ſabata. Ab occaſu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotuꝫ. Item apa-
meæ cui nomē Antiochus matris ſuę impoſuit. tigris circunfundit. Hęc diuiditur archoo. Infra eſt
ſuſiane: in qua vetus regia perſarum. ſuſa a Dario Hiſtapis filio cōdita. Abeſt a ſeleucia babylonia
ccccl. mil. paſ. Tantundem ab egbatanis medorū per montem charbantum in ſeptētrionali. Tigris
alueo oppidum eſt babythace. Abeſt a ſuſis. cxxxv. mil. p. Ibi mortalium ſoli aurū in odio cōtrahūt Auri contra-ctio
Id defodiūt ne quo cui ſit in vſu. Suſianis ad orientem verſus iunguntur coſſæi latrones & mizeoruꝫ
xl. populi liberæ feritatis. Supra eos parent parthuſi mardi & ſaitæhyi qui pretenduntur ſupra he-
limaida: quam Perſidi in ora iunximus. Suſa a pſico mari abſunt. ccl. mil. paſ. qua ſubijt ad eaꝫ claſ- Vexoxiſ.
ſis Alexandri paſitigri intus ad lacum chaldaicum vocatur aphle. vnde ſuſa nauigatiōe. lxv. mil. d.
paſ. abſūt. Suſanis ab oriente ſunt choſiei. Supra choſieos. ad ſeptētrionē moſobatene ſub mōte cā-
balido: qui eſt caucaſi ramus. Inde molliſſimo trāſitu in bactros. Suſianen ab elemaide diſterminat
amnis euleus ortus in medis: medioꝗ ſpatio cuniculo cōditus: ac rurſus exortus p meſobatenen la
pſus circuit arcem ſuſaꝝ ac dianę templum auguſtiſſimum: cum illis gentibus: & ipſe in magna ce
rimonia ſit. Siquidem reges non ex alio bibunt: & ob id in longinca portāt. Recipit amnes edippuꝫ
præter aſylum a mōtib⁹ perſaꝝ veniente ad vnum ex ſuſianis oppidum: iuxta eum magoga a cara
ce. xv. paſ. Quidam hoc in extrema ſuſiane ponunt ſolitudinibus ꝓximū. Infra euleum elymas eſt.
in ora cūcta pſidi: a flumine oroati ad characen. ccxl. mil. paſ. Oppida eius ſeleucia & ſoſirate appo
ſita monti caſyro Oram quę pręiacet minorem ſyrtium vice dixim⁹ inacceſſam cœno plurimū limi
deferentibus brixa & ortacea amnibus madente: & ipſa elymaide in tantū vt nullus ſit niſi circuitu
eius a pſide aditus. Infeſtatur a ſerpentibus quos flumina deportant. pars eius maxime inuia chara
cene vocatur ab oppido arabię claudente regna de quo dicemus expoſita prius. M. Agrippę ſentē
tia. Namꝗ is mediam & parthiam & pſidem ab oriente indo: ab occidēte tigri: a ſeptētrione tauro
caucaſo: a meridie rubro mari terminatas patere in lōgitudinem terdecies. xx. mil. paſ. in latitudie
d. cccxl. ꝓdidit. Præterea p ſe meſopotamiaꝫ ab oriente tigri: ab occaſu euphrate: a ſeptētrione tau
ro: a meridie mari pſico incluſam longitudine octingentorum mil. paſ. latitudine. ccclx. Charax op
pidum pſici ſinus intimū: a quo arabia eudemon cognominata excurrit: habitatur in colle manufa
cto inter confluētes dextra tigrin: leua euleum. iij. mil. paſ. laxitate conditum eſt. Primum ab Alexā
dro magno colonis ex vrbe regia durine: quę tum interijt deductis: militumꝗ inutilibus ibi relictis
alexandriam appellari iuſſerat: pagumꝗ pelleneum a patria ſua quem ꝓprie macedonum fecerat.
Flumina id oppidum expugnauere. Poſtea Antiochus reſtituit quintus regum & ſuo nomie appel
lauit. Iterumꝗ infeſtatū Paſſiones Sogdonaci filius rex finitimoꝝ arabū quem iuba ſatrapē Antio-
chi fuiſſe falſo tradit: oppoſitis mollibus reſtituit: nomē ſuū dedit emunito ſitu iuxta in lōgitudinē
vj. mil. paſ. Latitudine paulo min⁹. Primo fuit a littore ſtadijs. x. & maritimū etiā in pſanda portic⁹
habet: iuba vero ꝓdente. l. mil. paſ. Nūc abeſſe a littore. c. xx. mil. Legati arabum noſtriꝗ negociato
res: qui inde venere affirmāt. Nec in vlla pte plus aut celerius ꝓferre terræ fluminibus inuectę. Ma
gis id mirum eſt eſtu longe vltra id accedente nō repercuſſa. Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium Dionyſij orb⁹
terraꝝ orbis ſitus recentiſſimuꝫ auctorem conſtat: quem ad cōmentāda oīa in orientē præmiſit Di-
uus Auguſtus ituro in armeniam ad parthicas/arabicaſꝗ res maiore filio. Non me præterit: nec ſuꝫ
oblitus ſui queꝗ ſitus diligentiſſimū auctorē viſum nobis in introitu huius operis. In hac tamē par
te arma romana ſequi placet nobis: iubāꝗ regem ad eundem Claudium Cæſarem ſcriptis volumi-
nibus de eadem arabica expeditione.

¶ Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris inſulæ. CA. XXVIII.

ARabia gentium nullis poſtferenda amplitudine lōgiſſima a monte amano a regione cili
cię: comageniſꝗ deſcendit (vt diximus) multis gentib⁹ eoꝝ deductis illo a Tigrane ma-
gno: ſponte vero ad mare noſtrū littuſꝗ ægyptiacum vt docuimus. Necnō & in media ſy
riæ ad libanum monteꝫ penetrantibus nubeis. quibus iunguntur ramiſi. Deinde teranei
deinde patami. Ipſa vero peninſula arabia intra duo maria rubrum pſicūꝗ ꝓcurrens quodā naturę
artificio ad ſimilitudinē itali maris etiā circūfuſa. In eādē etiā cœli ptē nulla differētia ſpectat. Hæc
quoꝗ in illo ſitu. Fœlix eius populus. A noſtro mari vſꝗ ad palmirenas ſolitudies dixim⁹. Reliqua
nunc inde peragemus. Nomades infeſtatoreſꝗ chaldeorum ſcenitæ vt diximus claudunt: & ipſi va
gi: ſed a tabernaculis cognominati: quæ cilicijs metātur vbi libuit. Deinde nabatei oppiduꝫ incolūt
petram nomine in cōualle paulominus. ij. mil. paſ. amplitudinis circundatum montibus inacceſſis
amne interfluente. Abeſt a gaza oppido littoris noſtri. d. c. mil. a ſinu pſico. cxxij. M. Huc conuenit
vtrūꝗ biuiū eorū: qui ſyrię palmiram petiere: & eorū qui ab gaza venerūt. A petra icoluerūt omani

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0117-4

ad characen oppidis quondam claris a Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia. Nunc ſunt ſo-
litudines. Deinde eſt oppidum qđ characenorũ regi paret in paſitigris ripa forat nomine. In quo a
petra cõueniunt characeni. Inde.xij.mil.paſ.ſecundo æſtu nauigant. E pthico eniꝫ regno nauigãti-
bus vicus:teredon. Infra cõfluentẽ euphratis & tigris leua fluminis chaldęi optinẽt: dextra noma-
des ſcenitę. Quidã ex alia duo oppida longis interuallis tigris pnauigari tradunt barbathiaꝫ:quod
abeſt a petra decem dierum nauigatione. Noſtri negociatores dicunt characenoruꝫ regi parere: &
apameã ſitam vbi reſtagnatio euphratis cũ tigri confluat. Itaqꝫ molientes incurſionẽ parthos:operi
bus abiectis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus orã Epiphanio primum exquiſitã: locus
vbi euphratis oſtiũ fuit flumen falſum: pmontorium chaldone:voragini ſimilius:q̃ mari: p.l. m.p.
ore:flumẽ achanã:deſerta.c.mil.paſ.vſqꝫ ad inſulam icariam. Sinus capeius quẽ accollũt gaulopes
Vel cathei. & chateni. Sinus gerraicus. Oppidum gerra.v.m.paſ.amplitudine turres habet ex ſalis quadratis
molibus. A littore.l.mil.paſ.regio attenæ Ex aduerſo tyros inſula totidem milibus a littore. Pluria
margaritis & celeberrima cum oppido eiuſdẽ nominis. Iuxta altera in ora pmontoria eius.xxij.d.
paſ. Vltra magnas aſpici inſulas tradunt:ad quas nõ ſit peruentũ. Huius ambitum.cxij.mil.d.paſ.a
perſide longius abeſſe:adiri vno alueo anguſto. In inſula aſgilia gentes nocheti: ʒurachi: borgodi:
catarrei:nomades. Flumẽ cynos. Vltra nauigationem incõpertã ab eo latere ppter ſcopulos tradit
iuba. Prætermiſſa mentione oppidi omanorum batraſa aues & tomamem:quod priores celebrem
portum carmaniæ fecere. Item omẽ & athane:quæ nunc oppida maxime celebrari a Perſico mari
noſtri negociatores dicunt a flumine canis:vt iuba tradit mons aduſto ſimilis. Gentes epimaranitę
Mox ichthiophagi. inſula deſerta. Gẽtes bathymi. Eblitei montes. Inſula omœmus. Portꝰ machor
be. inſula etaxalos. Onchobrice gens cadei. inſulæ ſine nominibus multæ. Celebres vero iſura:rhin
nea & pxima in qua ſcriptę ſunt ſtelæ lapideę litteris icognitis. Goboea portus:bragæ inſulæ deſer
tę. Gens caludei:dabanegoris regio. Mons orſa cum portu. Sinus duatus. inſulę multæ. Mõs trico-
riphos. Regio cardalena. inſulę ſolanidę:capina:item ichthiophagoruꝫ. Deinde glari. Littus ham-
maeum:vbi auri metalla. Regio canauna. Gentes apitami:gaſani:inſula deuuade. Fõs goralus gar
pheti. inſulę alaea & amnamethus. Gens clare. inſulę chelonitis:ichthiophagon:multhæ. Eodãda
deſerta baſag. Multę ſabæorum. Flumina thamar:amnũ. inſulę dolicę. Fõtes daulotes dora. inſula
epteros:labanis:coboris:ſambracate: & oppidũ eodem nomen incontinenti. A meridie inſulę mul-
tæ:maxima camari:flumen myſecros:portus leupas. Scenitæ ſabei. inſulæ multę. Emporium eoruꝫ
acila:ex quo in indiaꝫ nauigatur. Regio amithoſcuta: damnia. Miʒi maiores & miores:drimati:ma
cę. Horum pmontorium contra carmaniam eſt. Diſtat.l.mil.paſ. Mira res ibi traditur. Numeniuꝫ
ab Antiocho rege miſcenę prępoſitum ibi viciſſe. Eodẽ die claſſe ęſtuqꝫ reuerſo. iterũ equitatu con
tra perſas dimicantẽ & gemina trophea eodem in loco ioui ac neptuno ſtatuiſſe. inſula in alto obia
cet ogyris:clara: Erythra rege ibi ſepulto. Diſtat a cõtinente.cxxv.mil.p. Circuitu.cxij.mil.p. Nec
minus altera clara in aʒanio mari dioſcuriada diſtãs aſiagro extimo pmõtorio.cclxxx.mil.p. Reli-
qui in continente a noto etiãnum autaride in mõtes octo dieꝝ tranſitus. Gentes larendani:cataba-
ni:gebanitæ pluribus oppidis:ſed maximis nagia & thonna tẽploꝝ.lxv. Hęc eſt ãplitudinis ſigni-
ficatio hoc pmontoriũ:a quo ad cõtinentẽ trogloditaꝝ.l.mil.paſ. thoani:achchitę:chatras motitę
tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani:ſabæi arabuꝫ ppter thura clariſſimi ad vtraqꝫ maria por-
Vel accheni. rectis gentibus. Oppida eorũ in rubro littore marane:marma:corolia:ſabatra: intꝰ oppida naſcus:
cardaua:carnus:& quo merces odoꝝ deferunt tomala. Pars eoꝝ atramitę quoruꝫ caput ſobotale.
lx.mil. templa muris includens. Regia tamen omniũ mari iaba. Sinũ optinent.xciiij.mil.p.refertuꝫ
inſulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur. Minei mare accolũt: & elamitæ. Oppiduꝫ
eiuſdem nõis. Iis iungũtur cagulatæ. Oppidũ ſibi quod græci appoten vocãt arſicodani. Vadei op
☞ ; pido magno:baraſei:lechieni:ſygaros inſula:quam canes non intrãt:expoſitiqꝫ circa littora errãdo
Sygaros inſu moriuntur. Sinꝰ intimus in quo leanite qui nomen ei dedere. Regia eoꝝ lęana:& in ſinu leanar:vel
la canibꝰ pni vt alij elana. Nã & ipſũ ſinũ noſtri elaniticũ ſcripſere:alij alaniticũ. Artemidorus alaniticuꝫ. Iuba la
cioſa niticũ. circuitus arabię a charace lęana colligere pditur quadragies octies.lxv.p. Iuba paulo minꝰ.
Vel agra. xl.mil.putat. Latiſſima eſt a ſeptẽtrione inter oppida heroũ & characen. Nũc & reliqua mediterra-
nea eius dicantur. Nabatheis thimaneos iunxerunt veteres:nunc ſunt taueni:ſuelleni:ſarraceni:ar-
reni. Oppidũ i quo oĩs negociatio cõuenit:hemuatę:analitę. Oppida domada:egrata:mudei. Op-
pidũ badanatha:carrei. Oppidũ chariati:achoali. Oppidũ phoda:ac minei a rege cretæ Minœ(vt
exiſtimãt)originẽ trahentes: quorũ charmei oppidũ.xiiij.mil.p.marriba baramalacũ:& ipſum non
ſpernendũ. Itẽ carnon rhammei:& horũ origo Rhadamãthus putat̃ frater Minois. Homerite maſ-
ſala. Oppida hamirei:ſãnei:chãtace:bactias:harma. Oppidũ gedranitę:ampre:iliſinate:bachilite:

ſamei:amathei.cū oppidis neſſa& cēneſſeri.Zamareni cū oppidis ſaiace:ſcātate:bacaſcami.Riphe
arma oppidū quo vocabulo appellāt ordeū.Aurei:& rhaui:gyrei & mathei.Helmodenes:cū oppi
do ebode.Agacturi in montibus oppido.xxv.M.p.in quo fons emiſchabales:qđ ſignificat camelo
rū oppidū.Amyelomei colonia mileſioꝝ.Actrida oppidū calingij:quorū mariba oppidum ſignifi=
cat dominos omniū.Oppida pallon murannimal iuxta flumen per qđ euphraten emergere putāt.
Gentes agrei.Hāmonij.Oppiduꝫ athenæ:caurarani:qđ ſignificat ditiſſimos armēto.Coranitæ:ce=
ſani:choani.Fuerūt & græca oppida:arethuſa:lariſſa:chalcis deleta vaxijs bellis.Romana arma ſo
lus in eā terrā adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine.Nā Caius Cæſar Auguſti filius ꝓſpe
xit tātum arabiā.Gallus oppida diruit nō noīata ab auctoribꝰ qui ante ſcripſerūt:egran anneſtum:
eſcā maguſū:tamacū:labeciā:& ſupradictā maribā.circuitu.vj.M.paſ.Itē caripera: quo longiſſime
proceſſit.Cętera explorata rettulit.Nomades lacte & ferina carne veſci.Reliquos vinū vt indos pal
mis exprimere.Oleū ſeſamę.Numeroſiſſimas eſſe homeritas minoęs fertiles agros palmetis arbu=
ſtis.In pecore diuites cembanos & areos:armis pręſtare maxime chatramotitas.Carreis latiſſimos
& fertiliſſimos agros.Sabæos ditiſſimos ſiluarum fertilitate odorifera:auri metallis agroruꝫ riguis Sabæi ditiſſi=
mellis:cęræqꝫ prouentu.Deinde de odoribus ſuo dicemus volumine.Arabes mitrati degunt:aut i mi.
tonſo crine:barba abraditur:præterq̄ in ſuperiore labro.Alijs & hęc intōſa:mirumqꝫ dictu ex inu=
meris populis pars coęqua in cōmertijs aut latrocinijs degit in vniuerſum gētes ditiſſime:vt apud
quas maxime opes romanorū parthorūqꝫ ſubſiſtāt:vēdētibꝰ q̄ e mari aut ſiluis capiāt.nihilqꝫ īuiceꝫ
redimētibꝰ.Nūc reliquā orā arabiæ cōtrariā perſequemur.Timoſthenes totū ſinū quatridui naui=
gatiōe in lōgitudinē taxauit:bidui latitudinē.Anguſtias.iiij.M.d.p.Eratoſthenes ab oſtio.xiij.M.
in quāqꝫ partem.Artemidorus arabię latere.xiiij.l.M.

¶Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. CA.XXIX.

TRoglodytico vero vndecies.lxxxiij.mil.d.paſ.ptolemaida vſqꝫ Agrippa.xiiij.paſ.xxxij.
ſine differentia laterū.Plęriqꝫ latitudinē.ccccxij.prodiderunt faucis quę hyberno orien
ti obuerſa.Alij.iiij.M.alij.vij.M.alij.xij.M.paſ.patere.Situs aūt ita ſe habet. A ſinu lea
nitico alter ſinus quem arabes eant vocant:in quo heroon oppidum eſt.Fuit & cambiſo
inter neſos & marchadas deductis eo ægris exercitus.Gens tyra.Daneon portus.Ex quo nauigabi
lem alneum perducere in nilum qua parte ad delta dictuꝫ:decurrit.lxij.d.paſ.interuallo quod iter
flumen & rubruꝫ mare iter eſt primus omnium Seſoſtris ęgypti rex cogitauit.Mox.Darius perſarū
Deinde ptolomæus ſequēs qui eduxit foſſaꝫ latitudine pedū.c.altitudine.xxx.in lōgitudīe.xx xvij
d.paſ.vſqꝫ ad fōtes amaros.Vltra deterruit inundatiōis metus excelſiore tribus cubitis rubro mari
comperto q̄ terra ægypti.Aliqui eam nō auferunt cauſā:ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua
nili:quæ ſola potus prębet.Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari ægyptio:quod eſt
triplex.Vnum a peluſio per harenas in quo niſi calami defixi regant via nō reperitur:ſubinde aura
veſtigia operiente.Alterum vero duobꝰ mil.paſ.vltra caſium montē: quod a.lx M.paſ.redit in pe=
luſiacam viā.Accolunt arabes autei.Tertium a gerro quod ad ipſum vocant.Per eoſdē arabes.lx.
paſ.ꝓpius aſperum mōtibus & inops aquarum.Eæ viæ omnes arſinoen ducunt cōditam ſororis no
mine in ſinu charandra a Ptolemæo philadelpho:qui primus trogloditicen excuſſit amnem:qui ar
ſinoen præfluit:ptolemęū appellauit.Mox oppidū paruum eſt aennum:ꝓ quo alij philoterias ſcri
bunt.Deinde ſunt azarei:ex trogloditarum cōnubijs arabes feri:inſulę ſapirene:ſcitala:mox deſer=
ta adymios herinos:vbi fons tadnos:mōs cos:inſula lambe.Portus multi.Berenice oppidū:matris
Philadelphi nomīe:ad qđ iter a copto diximus.Arabes autei & gnebadei troglodytice:quā priſci
michoen:alij midoen dixere.Mōs pentedactylos.Inſulæ ſtenediræ aliquot halōneſos non paucio=
res:cardamin:Topazos quę gemmæ nomē dedit.Sinus inſulis refertus ex ijs:quæ maren vocatur: Topazos
aquoſa quę erataños:ſinentes Regum ij præfecti fuere.Introrſus candei:quos ophiophagos vocāt
ſerpētibus veſci aſſueti.Neqꝫ alia regio fertilior earum.Iuba qui videtur diligētiſſime ꝓſecutꝰ hæc Candei ſerpē
omiſit in hoc tractu(niſi ſi exemplariū vitiū eſt)berenicen alterā:quę panchryſos cognominata eſt. tibus veſcen=
Tertiam quæ epidires inſignē loco.Eſt enim ſita in ceruice lōge ꝓcurrente: vbi fauces rubri maris tes.
iiij.M.d.paſ.ab arabia diſtant.Inſulę ibi cytis topaziū ferēs & ipſa vltra ſiluas vbi ptolemais a Phi=
ladelpho cōdita ad venatus elephātorū:ob id epiterias cognominata iuxta lacū monoleū. Hæc eſt
regio ſecundo volumine a nobis ſignificata.In qua.xlv.diebus ante ſolſtitium totidemqꝫ poſtea ho
ra.vj. cōſumuntur vmbrę:& in meridiem reliquis horis cadūt.Cæteris diebus in ſeptētrionē: cū in
berenice quā primā poſuimus ipſo die ſolſtitij.vj.hora vmbræ in totum abſumantur:nihilqꝫ adno=
tatur aliud noui.D.cij.M.paſ.interuallo a ptholemaide res ingētis exempli locuſqꝫ ſubtilitatis im=
menſę mundo ibi depręhēſo cū indubitata ratione vmbrarum.Eratoſthenes mēſuram terrę ꝓdere

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0119-8
DFG

inde cœperit. Hinc azanium mare: ꝓmõtorium qđ aliqui hiſpalũ ſcripſere. Lacus mandalũ. Inſula
caſitis: & in alto multę: in qbꝰ teſtudo plurima. Oppidũ ſuche. Inſula daphnidis. Oppidũ aduliton
Aegyptioꝝ hoc ſerui a dñis ꝓfugi cõdidere. Maximũ hic emporiũ troglodıtaꝝ etiã ęthiopũ. Abeſt
a ptolemaide. v. dierũ nauigatiõe. Deferũt plurimũ ebur. Rhinocerotũ cornua. Hippopotamorum
coria celtiũ: teſtudinũ: ſpingia: mãcipia. Supra æthiopes arroteras iſulę quę alęan vocãtur. Itẽ bac-
chias: & antibachias: & ſtratioten. Hinc in ora æthiopiæ ſinus incognitꝰ: qđ admiremur cũ vlterio-
ra mercatores ſcrutentur. Promõtorium in quo eſt fons cutius expetitus nauigãtibus. Vltra Iſidis
portus. x. dierũ remigio ab oppido adulitarũ diſtãs. In eum troglodytis myrrha cõfertur. Inſulæ añ
portum duę pſeudopylę vocanť: interiores totidem pylę. In altera ſtellę lapideę litteris incognitis
Vltra ſinus ablites. Inſula diodori: & aliæ deſertæ. Oppidũ gaza: ꝓmõtorium & portus moſſilicus:
quo cynnamomum deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui vnum ęthiopiæ oppidũ
vltra ponũt in littore baragaza. A moſelite ꝓmõtorio atlãticũ mare incipere vult Iuba: pter mauri
tañias ſuas: gadis vſq; nauigãdu ʒ choro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A ꝓ-
montorio indorum quod vocatur lepte acra ab alijs drepanũ: ꝓponit recto curſu pter exuſta & ma
lacho inſulã. xv. M. paſ. eſſe. Inde ad locum quem vocant ſceneos. ccxxv. mil. Inde ad inſulã ſadanũ
cl. mil. p. Sic fieri ad apertu ʒ mare. xviij. lxxxv. mil. paſ. Reliqui oẽs ꝓpter ſolis ardorẽ nauigare poſ
ſe nõ putauerunt. Quin & commertia ipſa infeſtant ex inſulis arabes aſcitę appellati: quoniã bubu-
los vtres binos ſternentes põte pyraticam exercent ſagittis venenatis. Gẽtes troglodıtarũ iuba tra-
dit therothoas a venatu dictos mirę velocitatis ſicut ichthiophagos natãtes ceu maris aĩalia. Barge
nos: zageras: chalybas: ſaxinas: ſyrecas: daremas: domazenes. Quin & accolas nili a ſyene nõ ęthio-
pum populos: ſed arabũ eſſe dicit vſq; meroen. Solis quoq; oppidũ qđ nõ ꝓcul mẽphi in ægypti ſi-
tu diximus arabas cõditores habere. Sunt & qui vlteriorẽ ripam ęthiopię auferãt adnectantq; afri-
cæ. Ripas autem incolere ꝓpter aquam. Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo tradũť
ordine vtrinq; ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deide ſcenitæ. Oppida ta-
cõpſon: quã quidã appellauerunt thathicen: araman: ſeſamon: ſandura: naſaudum: anaundoma: cu
mara: betha: & bochiana: leuphitorga: tantarene: mechidita: noa: gophoa: gyſtate: megeda: lea: rhẽ
nia: nupſia: direa: pataga: bagada: dumana: thadata: i quo feles aurea ꝓ deo colebať. Borõ in medi
terraneo mallo ꝓximũ meroe. Sic ꝓdidit Biõ. iuba aliter. Oppidũ limũ i mõte megaticos iter ęgy
ptũ & ęthiopiã: qđ arabes myrſon vocauere. Deide taconſpon: arantũ: ſeſaſiniũ: pidne: mamuda: co
rambin. Iuxta eã bituminis fontẽ: hammodata: proſda: parẽta: mama: teſſata: gallas: zoton: gauco-
mene: meũpidi: botas: endonda: cametas. Nomadas i tabernaculis viuẽtes cyſtæ: pẽmani: gadaga-
leni: paloi: primi: nupſij: deſeleni: patini: gambreues: magaſne: ſegaſmala: crãda: dẽna: cadeumna:
thena: batha: alana: macua: ſcãmos: gorã. in inſula ab iſs ab Alexãdro callim: ſeren: mallos: agocen.
Ex africæ latere tradita ſunt eodem nomine tacompſos altera: ſiue pars prioris mogora: ſea: edoſa:
pelenaria: epyndis: maguſa: bauma: lanitima: ſpyntuma: ſydopta: genſoa: pĩdicitora: cugoa: orſima
ſuaſa: mauma: thuma: vrbuma: mulona: qđ oppidũ gręci hypatiton vocarũt. Pagoargas: zamnes:
vñ elephãti incipiãt. Mamblia: berreſa: cetuma. Fuit quõdã & epis oppidum contra meroen anteq̃
Bion ſcriberet deletum. Hęc ſũt prodita vſq; meroen: ex quibus hoc tempore nullũ ꝓpe vtroq; late
re extat. Cæterę ſolitudines. Nuper renunciauere principi Neroni miſſi ab eo milites prætoriani cũ
tribuno ad explorãdum: inter reliqua bella æthiopicum cogitanti. Intrauere aũt & eo arma roma-
na Diui Auguſti temporibus duce. P. Petronio & ipõ equeſtris ordinis pręfecto. Aegyptus oppida
eorũ expugnauit quę ſola inuenerat: quo dicemꝰ ordine. pſelchin: primin: boccin: furumin: cãbuſin
attenan: ſtadiſin: vbi nilus pręcipitãs ſe fragore auditum accolis aufert. Diripuit. & nepata. Lõgiſſi-
mi autẽ a ſyene ꝓgreſſus. d. ccclxx. mil. paſ. Nec tamen arma romana ſolitudinẽ ibi fecerunt. Aegy
ptiorum bellis attrita eſt æthiopia viciſim iperitãdo ſeruiendoq; clara & potens etiam vſq; ad tro-
iana bella Mẽnone regnãte. Et ſyriæ imperitaſſe eam noſtroq; littore ætate regis Cephei patet an-
dromadę fabulis. Simili modo & de menſura eius varia ꝓdidere. Primꝰ Dalion vltra meroen lõge
ſubuectus. Mox ariſtocreon: & Bion: & Baſilis. Simonides minor etiam quinquẽnio in meroe mo-
ratus cũ de æthiopia ſcriberet. Nã & Thimoſthenes claſſiu ʒ Philadelphi pfectus ſine menſura die-
rum. lx. a ſyene meroen iter ꝓdidit. Eratoſthenes. d. c. M. xxv. artemidorꝰ. d. c. mil. Seboſꝰ ab ægy-
pti extremis ſexdecies. lxxv. M. p. ꝓxime dicti. lxv. Verũ oĩs hęc finita nuper diſputatio eſt: quoniã
a ſyene. d. cccclxij. mil. Neronis exploratores renũciauere his modis. A ſyene hieramſycaminõ. liiij
mil. p. Inde tania. lxxv. M. p. regiõe enominiton. Aetiopum primi. cxx. M. Acinã. lxiiij. mil. Pitarã.
xxv. Tergedũ. cvj. M. inſulã gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primũ viſas aues pſitacos: & al
terã quę vocatur artigula: animal: phingiõ: a tergedo cynocephalos. Inde nabatha. lxxx. M. Oppi-

Primi pſitaci in gagaude inſula reperti

dum id paruū inter p̄dicta ſolum. Ab eo ad inſulaꝫ meroen.ccclx.mil. Hærbas circa meroen demū viridiores ſiluarūqꝫ aliquid apparuiſſe rhynocerotum elephātorūqꝫ veſtigia. Ipſum oppidum meroen ab introitu inſulæ abeſſe.lxx.mil.p. Iuxtaqꝫ aliā inſulā tractu dextro ſubeūtibꝰ alueo:quę portum facere. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacem:quod multis iā annis nomē ad reginas tranſijt. Delubrum Hammonis eſt ibi religioſū:& toto tractu ſacella. Cęteꝝ cū potirentur reꝝ ęthiopes:inſula ea magnę claritatis fuit. Tradūt armatorum.ccl.mil.dare ſolitā:artificum.iiij.mil.alere. Reges ęthiopum.xlv.& hodie traduntur.

¶ Multiformes & miræ hominum effigies. CA.XXX.

Vniuerſa vero gēs etheria appellata eſt:deiñ atlātia:mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia. Animaliū hoīmqꝫ effigies mōſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirum artifici ad formanda corpora effigieſqꝫ celendas mobilitate ignea. Ferūt certe ab oriētis parte intima gentes eſſe ſine naribus:ęquali totius corporis planitie. Alias ſupiore labro orbas:alias ſine linguis. Pars etiam ore cōcreto:& naribus carēs:vno tantuꝫ foramine ſpirat:potūqꝫ calamis auenę trahit & grana eiuſdē auenę ſponte ꝓuenientis ad veſcenduꝫ. Quibuſdam ꝓ ſermone intus motuſqꝫ mēbrorū eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæū latinum regem ægypti ignotus fuit vſꝰ ignium. Quidā & pygmeorum gentem ꝓdidere ante paludes:ex quibus nilus oriretur. In ora eñ vbi deſimus continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractꝰ omnis qui ſupponitur a napata tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad vſum compluribꝰ locis ſeruatur:fertiliſſima regione quę intereſt auri. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deinde contra meroen megabarri:quos aliqui adiabaras nominauere:oppiduꝫ habent Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephātis veſcitur. Et ex aduerſo in africę parte macrobij. Ruſus a megabarijs mēnones:& danelli:dierumqꝫ viginti.interuallo critēſi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſemp nudi. Mox anderæ:mathitoe:meſagebes:hiporæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex africæ pte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte viuētes:olabi:ſorbotæ: qui octonū cubitorum eſſe dicuntur. Ariſtocreon libyę latere a meroe oppidum tolen dierum quinqꝫ itinere tradit. inde dieꝝ.xij.eſar ęgyptioꝝ oppidū:quo pſammetichum fugerent in eo ꝓduntur amnis.ccc.habitaſſe. Contra in arabico latere daron oppidum eſſe eorū. Bion aūt ſapen vocat quod ille eſar:& ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorū in inſula ſembobitin:& tertiū in arabia ſai. Inter mōtes autem & nilum ſymbarri ſunt phaliges.in ipſis vero montibus aſchę multis nationibꝰ. Abeſſe a mari dicuntur dieruꝫ quinqꝫ itinere. Viuunt elephantoruꝫ venatu inſula in illo ſebritarum regioni paret. Ab ea nubei ęthiopes dierum octo itinere. Oppidū eorum nilo impoſitum tenupſi ſambri:apd quos quadrupedes oēs ſine auribus etiā elephāti. At ex aphricę pte ptoembari toēphanæ:qui canē ꝓ rege habent motu eius iperia augurātes:Aruibi oppido lōge a nilo ſito. Poſtea achiſarin:phaliges marigerri caſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit. A ſembobiti meroen verſus dierū toto itinere.xx. Proxime inſulę oppidū ſabarritarum ſub regia. Et aliud aſar. Alterius oppidum dandem. Tertiā medoen vocāt:in qua oppidū aſel. Quartā eodē quo oppidū nomine garoden:inde paropas oppidum. Nauos modūdæ:maudatini:ſecādini:colligati:ſecādæ:nauectabæ:cumi:agroſpi:ægyptani:candrogari arabū ſummorū. Regio ſupra ſirbituꝫ:vbi deſinunt mōtes:traditur a quibuſdam habere maritimos ęthiopas niſicaſtes:niſitas:qđ ſignificat ternū & quaternū oculorū viros:nō quia ſic ſit:ſed quia ſagittis p̄cipua cōtēplatione vtunt̄. Ab ea vero pte nili quæ ſupra ſyrtes maiores oceanumqꝫ meridianū ꝓtenditur:dalion vocatos eſſe dicit pluuia tantū aqua vtentes ciſoros:lōgoporos. Ab eocalicibꝰ dierū.v.itinere vſibalcos:iſuelos:peruſios:valios:ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa ad occidētē verſus nigroæ quorū rex vnum oculū habeat in frōte. Agriophagi pāther arum & leonum carnibus maxime viuētes:pāphagi oīa mādentes.antropophagi hūana carne veſcētes. Cynamolgi caninis capitibus.arthabathitæ quadrupedū ferarū modo vagi. Deinde heſperiæ ſperori quos in mauritanię cōfinio diximꝰ. Pars quędam æthiopum locuſtis tantum viuit fumo & ſale duratis in annua alimenta in quadrageſimum vitæ annum nō excedunt. aethiopū terrā vniuerſā cū mari rubro patere in lōgitudinē ſemel & vities.lxx.M.p. In latitudinem cū ſuperiore ęgypto duodecies.xcvij.M.agrippa exiſtimauit. Quidā in lōgitudinē ita diuiſerunt.a meroe ſirbitum xv.dierum nauigatione.ab ea.xij.ad dabellos.ab ijs ad oceanum æthiopicum.vj.dierū iter. In totum eñ ab oceano ad meroen.d.cc.mil.xxv.M.p.eſſe iter auctores fere cōuenit. Inde ſyenē quātuꝫ diximus. Sita eſt æthiopia ab oriēte hyberno ad occidētē hybernū. Meridiano cardine ſiluę hebeno maxime virent.meridiana eius parte imminens mari mōs excelſus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo nauigatio quatridui ad ꝓmontorium qđ heſperionceras vocatur confine africæ iuxta ęthiopas & heſperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate veſtitos ægy-

Aethiopia vnde ☞ animaduerte

Gentes octonū cubitoruꝫ

Elephantis veſcentes ☞ Canis quorūdā rex

Vel daroen

☞ Vel nigrim.

Pantheris & leonibus veſcentes.

Alij hūanis hoīes capituꝫ caninorum

Locuſtis viuētes.

panum ſatyrorumq; produnt.

ℭInſulæ æthiopici maris. CA.XXXI.

INſulas toto eo mari & Euphorꝰ cōplures eſſe tradit: & Eudoxꝰ: & Timoſthenes. Clitar-
chus vero Alexandro regi renunciatā adeo diuitem: vt equos incolę talentis auri ꝑmuta
rent. Alterā vbi ſacer mōs opacꝰ ſilua reptus eſſet diſtillantibꝰ arboribus odore mirę ſua
uitatis. Cōtra ſinū pſicū cernennominať inſula aduerſa ęthiopiæ: cuius neq; magnitudo
neq; interuallū a continēte cōſtat. Aethiopias tantū populos habere traditur. Euphorus auctor eſt
a rubro mari nauigātes in eā non poſſe ꝓpter ardores vltra quaſdā colūnas (ita appellantur) paruæ
inſulę ꝓuehi. Polybius in extrema mauritania cōtra mōtē athlantē a terra ſtadia.viij. abeſſe prodi
dit cernen. Nepos Cor. ex aduerſo maxime carthaginis a cōtinēte. paſ. mil. nō ampliorē circuitū.ij.
mil. Tradiť & alia inſula contra montē atlāteʒ: & ipa atlantis appellata. Ab ea quinq; dieꝝ nauiga-
tione ſolitudines ad ęthiopias heſperios: & ꝓmōtorium qđ vocamus heſperionceras. Inde primuʒ
circūagente ſe terraꝝ fronte in occaſuʒ ac mare atlāticum. Contra hoc quoq; ꝓmontorium gorgo

Gorgones.

nes inſulę narranť. Gorgonum quodam domus bidui nauigatione diſtantes a continente vt tradit
Xenophon Lāpſacenꝰ. Penetrauit in eas Hāno pœnoꝝ imperator: ꝓdidiq; hyrta fœminaꝝ corpo
ra viros pernicitate euaſiſſe. Duarumq; gorgonum cutes argumenti: & miraculis gratia in Iunonis

Heſperides

tēplo poſuit: ſpectatas vſq; ad carthaginē captā. Vltra has etiānū duæ heſperides inſulæ narrantur.
Adeoq; omnia circa hęc incerta ſunt: vt Statius. Seboſus a gorgonū inſulis p̄nauigatione atlātis die
rū.xl. ad heſperidū inſulas curſū ꝓdiderit: ab ijs ad heſperionceras vnius. Nec mauritaniæ inſularū

Vel antoliaʒ.

certior fama eſt. Paucas modo cōſtat eſſe ex aduerſo autologū a Iuba repertas: in quibꝰ gętulicam
purpuram tinguere inſtituerat.

ℭDe fortunatis inſulis. CA.XXXII.

Fortunatæ quinq; inſulę

SVnt qui vltra eas fortunatas putant eſſe quaſdā & alias: quarū numero idē Seboſus etiaʒ
ſpatia cōplexus iunoniā abeſſe a gadibus.d.ccl.mil.paſ.tradit. Ab ea tantūdem ad occa
ſum verſus pluuialiā caprariamq;: in pluuialia non eſſe aquam niſi ex hymbribus. Ab ijs
ccl.mil.paſ. Fortunatas cōtra leuam mauritaniæ.viij.mil.paſ. Oraʒ ſolis vocari in cōual
le a conuexitate & planariā a ſpecie conuallis: circuitu.ccc.mil.paſ. Arborum ibi ꝓceritatē ad cen
tū quadragintaquattuor pedes adoleſcere. iuba de fortnnatis ita inquiſiuit: vt ſub meridiē poſitas
eſſe prope occaſū a purpurarijs.d.ccxxv.mil.paſ. ſic vt.ccl. ſupra occaſū nauigeť. Deīde p.ccclxxv.

Ombrion prima

mil.paſ. ortus petatur. Primā vocari ombrion nullis ædificiorum veſtigijs: habere in montibus ſta-
gnū: arbores ſimiles ferulæ: ex quibus aqua exprimatur ex nigris amara: ex candidioribus potui iu
cunda. Alteram inſulam iunoniam appellari. in ea ediculam eſſe tantuʒ lapide extructam. Ab ea in

A qua ex arboribꝰ exp̄ſſa

Iunonia maior.

Minor.

Capraria

Niuaria

Canaria

vicino eodem nomine minorem. Deinde caprariam lacertis grandibus refertā: in cōſpectu eaꝝ eſſe
niguariam; quæ hoc nomē accepit a perpetua niue nebuloſā. Proximā ei canariā vocari a multitu-
dine canū ingentis magnitudinis. Ex quibꝰ perducti ſunt a iuba duo: qui apparent ibi veſtigia ædi
ficioꝝ. Cū aūt copia oēs pomorū & auiū oīs generis abundent: hāc & palmetis cariotas ferētibus ac
nuce pinea abūdare. Eſſe copiā quoq; mellis: Papyrū quoq; & ſiluros in amnibꝰ gigni. infeſtari eas
beluis q̄ expellanť aſſidue putreſcētibꝰ. At abūde orbe terrarū extra intra indicato collecta in arctū
menſura æquior videtur.

ℭTerræ per menſuras computatæ digeſtio. CA.XXXIII.

POlybius a gaditano freto lōgitudine directo curſu ad os męotis.xxxiiij.xxxvij.M.d.paſ.
ꝓdidit. Ab eodem initio ad orientem recto curſu ſiciliā duodecies.lx.M.d.paſ. Cretam
ccclxxv.paſ. Rhodum.clxxxvj.d.paſ. Cheledonias tātūdem. Cypruʒ.ccxxv.paſ. Inde ſy
riæ ſeleuciam pieriam.cxv.paſ. Quæ computatio efficit vicies ter.xl.M.paſſus. Agrippa
hoc idem interuallum a freto gaditano ad ſinum perſicum ꝑ lōgitudinem directam.xxxiiij.xl.mil.
paſ. taxat. in quo haud ſcio an ſit error numeri: quoniaʒ idem a ſiculo freto alexandriam curſus.xij.
.l.M.p. tradidit. Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit intra mœo-
tin lacum.clvj.M.paſ. Artemidorus adijcit.d.cclvj.M. Idem cuʒ mæotidę.clxxiij.xc.p. eſſe tradit.
Hęc eſt mēſura inermium & pacata audacia fortunā ꝓuocātium hominum. Nunc ipſarum partiuʒ

Europę Africæ & Aſiæ magnitudo

magnitudo comparabitur: vtcūq; difficultatē afferet auctorū diuerſitas. Aptiſſime tamē ſpectabiť
ad longitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc p̄ſcriptū europæ magnitudo.lxxxj.xlviij. mil.
paſ. Africę vt media ex omni varietate ꝓdentium ſummatur computatio. Efficit longitudo.xxxvij
xlviij.M. Latitudo qua coliť nuſq̄.ccl.M.p. excedit. Sed quoniā a cyrenaica eius p̄te.d.ccccx.M.p.
eā fecit Agrippa. Deſerta eius ad garamātas vſq; qua noſcebātur: complectens vniuerſā menſuram
quæ venit in cōputationē.xlvj.viij.M.p. efficit. Aſię lōgitudo i cōfeſſo ē.lxiij.d.ccl.M.p. Latitudo

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0122-1

ſane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum ſitam:vt per Meroen/&ſyenem mēſu
ra currat.xviij.lxxv.M.paſſuū.Apparet ergo europam paulominus dimidia aſię parte maiorem eē/
q̄ aſiam.Eandem altero tanto/& ſexta parte africę ampliorem q̄ africam.Quod ſi miſceantur oēs
ſummæ liquido patebit europam totius terræ tertiam eſſe partem/& octauam paulo amplius.Aſiā
vero quartam/& quartamdecimam.Africam autem quintam/& inſuper ſexageſimam.His addemꝰ
etiamnum vnam græcę inuētionis ſententiam/vel exquiſitiſſimę ſubtilitatis:vt nihil deſit in ſpectā⸗
do terrarum ſitu:indicatiſq; regionibus noſcatur:& quę cuiq; earum ſocietas ſit:ſiue cognitio dierū
ac noctium:quibuſq; inter ſe pares vmbræ/& æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiā: ter⸗
raq; vniuerſa in membra cœli digeretur.Plura ſunt autem hęc ſegmenta mundi:quæ noſtri circulos
appellauere:græci paralellos. Digeſtio terrarum in paralellos/& vmbras pares. CA.XXXIIII.

PRincipium habet indię pars verſa ad auſtrum.Patet vſq; arabiam/& rubri maris accollas.
Continētur Gedroſi:perſę:carmani:elimęi:parthienę:aria:ſuſianæ:meſopotamia.ſeleu⸗
cia cognominata.Babylonia:arabia ad petras vſq; Syria cele:peluſium ægypti.Inferiorq;
ora quę vocatur Alexādrię africę maritima.Cyrenaica oppida omnia.Tapſus hadrumē⸗
tum:clupea:carthago.Vtica vtraq; hippo.Numidia:mauritania vtraq;.Atlanticum mare:columnę
Herculis. In hoc cœli circomplexu æquinoctij die media vmbilicus:quem gnomonem vocant:ſep
tem pedes longus:vmbram non amplius quattuor pedes longam reddit.Noctis vero/dieiq; lōgiſſi⸗
ma ſpatia horas.xiiij.equinoctiales.habent breuiſſima e contrario decem. Sequens circulus incipit
ab india vergente ad occaſum:vadit per medios parthos:perſepolin:citima:perſidis:arabiā:citerio
rem:iudęam:libani:montis accolas. Amplectitur babylonē:ydumęam:ſamariam:hieroſolymā:aſ⸗
calonem: ioppaȝ.cęſaream:phœnicem:ptolemaidam:ſydonem:tyrū:beritū:botrin:tripolin:byblū
anthiochiam:laodiceam:ſelenuciā:cilicię maritima:cyprum:auſtrinam:cretam:lilybæum in ſicilia
ſeptentrionalia africę/& numidię.Vmbilicus equinoctio.xxxv.pedum vmbram.xxiiij.pedes lōgā fa
cit.Dies autem/noxq; maxima quattuordecim horarum eqnoctialiū eſt accedēte:iis qnta parte vni
us horę.Tertius circulus ab indis imao proximus oritur:tendit per caſpias portas:mediæ ꝓximas
cataoniam:cappadociam:taurum:amanum/iſſum:cilicias portas:ſolos:tharſum:cyprum: piſidiā:
pamphyliam:ſyden:lycaoniam:lyciam:patharā:xanthum:caunum:rhodum:coum:halycarnaſum
gnidum:doriadum:delum:cycladas:medias:gythium:malean:argos:laconiā:elin:olympiam:meſ⸗
ſeniā:peloponneſi:ſyracuſas:catinā:ſiciliā mediā ſardiniæ auſtrina:cartaiā:gades. Gnomonis centū vel chium
vncię vmbrā.lxxvij.vnciarū faciunt.Longiſſimus dies eſt equinoctialium horarum. xiiij. atq; dimi⸗ Dorida.
dię cū.xxx.parte vniꝰ horę.Quarto ſubiacēt:circulo q̄ ſūt ab altero latere imaui:cappadocię auſtria
galatia:myſia:ſardis:ſmyrna:ſipylus:tmolꝰ:mons:lydia:caria:Ionia:tralis:colophō:epheſꝰ:miletos
ſamos:chios:licariū mare:cyclades ſeptētrionales: athene:megara: corithus:ſicyō:achaia:patae:
iſtmus:epirus:ſeptentrionalia ſicilię narbonēſis gallię exortiua:hiſpanię maritima a carthagine no⸗
ua & inde ad occaſum.Gnomoni.xxi.pedū reſpondēt vmbrę.xvij.pedū.Lōgiſſimus dies habet equi
noctiales horas quattuordecim/& duas tertias vnius horæ.Quinto continentur ſegmento ab introi⸗
tu caſpij maris bactria:hyberia:armenia:myſia:phrygia:helleſpōtus:troas:tenedus:abidos:ſcepſis:
ilium:ida mons:cizicum:lapſacum:ſinope:amiſum:heraclea in ponto:paphlagonia:lemnꝰ:imbrꝰ:
thaſſus:caſſandria:theſſalia:macedonia:lariſa:amphipolis:theſſalonice.pella:edeſus:beroea:phar
ſalia:cariſtum:euboea:boeotum:chalcis:delphi:acarnania:ętholia:apollonia:brunduſiū:tarentuȝ
thurij:locri:regiū:lucani:neapolis:puteoli:thuſcū mare:corſica:baleares:hiſpania media.Gnomo⸗
ni.vij.pedes vmbris ſex.Magnitudo diei ſūma horaꝝ æquinoctialiū quindecim.Sexta comprehen⸗
ſio:qua continetur vrbs roma amplectitur caſpias gentes:caucaſum:ſeptētrionalia armenię:appollo
niam ſupra rhyndacuȝ:nicomediam:niceam:chalcedonem:bizantium:lyſimachiaȝ:cheronneſum:
melanem ſinum abderam:ſamothraciam:maroneam:oenum:beſſicam:thraciam:medicaȝ:pæoni⸗
am:illyrios:dyrrachium:canuſium:apuliæ extima:campaniam::& ethruriam:piſas:Lunam:lucam
Genuam:Liguram antipolin:maſſaliam:narbonē:tarraconem:hiſpaniam tarraconenſem mediam
& inde per luſitaniam.Gnomoni pedes nouem:vmbrę octo.Longiſſima diei ſpatia horarū æquino⸗
ctialiū.xv.addita nona parte vnius horæ:aut(vt Nigidio placuit)quita.Septima diuiſio ab altera ca
ſpij maris hora incipit.Caditq; ſupra callatin:boſphorum:boryſthenen:omos:thracię auerſa:tribal
los:illyrici:reliqua:adriaticum mare:aquileiam:altinum: venetiam:vincentiā:patauium:Veronaȝ.
Cremonam:rauennam:anconam:picenum:marſos:pelignos:ſabinos:vmbriam:Ariminum:Bono
niam:piacentiam:Mediolanum:oiaq; ab apenino.Trāſq; alpes galliā:aquisaniā:viennam:pyrene⸗
um:celtiberiam.vmbilico.xxxv.pedum vmbræ.xxxvi.Vt tamen in partē venetię exequetur vmbra
gnomini Ampliſſima dies horarum equinoctialium.xv.& quintarum partium horarum trium. Ha

ctenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentiſſimi/ quod ſupeſt terrarꝫ tribus aſſignauere ſegmentis. Aranai p̄ mȩotin lacum/ & ſarmatas vſqꝫ boryſthenem: atqꝫ ita p̄ dacos / partēqꝫ germaniȩ gallias oceani littora amplexi: qđ eſſet horarū. xv. Alterꝫ p̄ hyperboreos/ & britaniā horarum. xvij. Poſtremo ſcythicū a rhipheis iugis in thilem. in quo dies continuarenť (vt diximus) nocteſqꝫ p̄ vices: Iidem & ante principia. quȩ fecimus: poſuere circulos duos. Primum per inſulam meroē & Ptolemaide3 in rubro mari ad elephantorum venatus condita3 vbi longiſſimus dies. xij. horarū eſſet dimidia hora amplior. Secūdum p̄ ſyenem ȩgypti euntem: qui eſſet horarum. xiij. Idēqꝫ ſingulis dimidia horarum ſpatia vſqꝫ vltimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII.

PROHEMIVM. De animalibus.

MVNDVS/ & in eo terræ gentes: maria: inſulæ: inſignes vrbes ad hūc modū ſe habent. Animantium in eodem natura nullus prope partis contēplatione minor ē Siquidem cum omnia exequi humanis nequeat animus. Principiu3 iure tribuetur homini: cuius cauſa videtur cuncta alia genuiſſe natura: magna/ & ſeua mercede contra tanta ſua munera: vt non ſit ſatis ȩſtimare: parēs melior homini: an triſtior nouerca fuerit. Ante omnia vnū animantiū cunctoru3 aliena alienis velat opibus: cæteris varie tegumenta tribuit: teſtas cortices: coria: ſpinas: villos: ſætas: pilos: plumā: pennas: ſquāmas: vellera. Truncos etiā/ arboreſqꝫ/ cortice interdū gemino a frigoribus/ & calore tutata eſt. Hominē tantū nudū/ & in nuda humo natali die abiſcit ad vagitus ſtatim/ & ploratum: nullūqꝫ tot animaliuu3 aliud ad lachrymas/ & has protinus vitæ principio. At Hercule riſus præcox illi/ & celerrimus ante quadrageſimū diē nulli datur. Ab hoc lucis rudimento/ quod ne feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt: & omniū membroru3 nexus atqꝫ infœliciter natū iacet manibus/ pedibuſqꝫ deuinctis flens. Animal cȩteris imperaturu3: & a ſupplicijs vitā auſpicatur: vnā tantū ob culpā: quia natum eſt. Heu dementia ab iſs initijs exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Prima roboris ſpes primumqꝫ temporis munus quadrupedi ſimile3 facit. Quando homini inceſſus? Quando vox? Quando firmum cibis os? Quandiu palpitans vertex. Summæ inter cuncta animalia imbecillitatis inditiū. Iam morbi tot/ atqꝫ medicinæ tot contra mala excogitatæ: & hæ quoqꝫ ſubinde nouitatibus victæ: cætera ſentire naturam ſuam. Alia pernicitatem vſurpare: alia præpetes volatus: alia vires: Alia nare. Hominem ſcire nihil ſine doctrina: non fari: non ingredi: non veſci: breuiterqꝫ nō aliud naturæ ſponte q̄ flere. Itaqꝫ multi extitere: qui non naſci optimū cenſerent: aut q̄ ociſſime aboleri. Vni animantiu3 luctus eſt datus. Vni luxuria: & quidem innumerabilibus modis: ac per ſingula membra: vni ambitio. Vni immenſa viuendi cupido. Vni ſuperſtitio. Vni ſepulturæ cura: atqꝫ etiam poſt ſe de futuro. Nulli vita fragilior. Nulli rerum omnium libido maior. Nulli pauor confuſior. Nulli rabies acrior. Deniqꝫ cætera animantia in ſuo genere probe degunt. Congregari videmus/ & ſtare contra diſſimilia Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentes. Ne maris quidē beluȩ/ ac piſces niſi in diuerſa genera ſȩuiūt. At Hercule homini plurima ex homine ſunt mala

Nō añ quadrageſimu3 diē risꝰ homini datur.

¶ Gentium mirabiles figuræ. CA. I.

ET de vniuerſitate quidē generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus. Neqꝫ eñ ritus: moreſqꝫ nunc tractamus. Innumeri ſunt totidem pene quot ſunt hominum cœtus. Quȩdam tamen non omittenda duco: maximeqꝫ longius a mari degentiu3. In quibus prodigioſa aliqua/ & incredibilia multis viſu3 iri haud dubito. Quis eñ æthiopas ante q̄ cerneret credidit? aut cui non miraculo eſt cum primum in noticia3 venit? Quā multa fieri non poſſe priuſq̄ ſint facta iudicantur. Naturæ vero rerum vis/ atqꝫ maieſtas in omnibus momentis fide caret: ſi quis modo partes eius: ac non totam complectatur animo. Ne pauones/ aut tigrium/ pantherarūqꝫ maculas: & tot animalium picturas cōmemorem: paruum dictu: ſed immēſum ȩſtimatione: tot gētiū ſermones: tot linguȩ: tanta loquēdi varietas: vt externus alieno pene non ſit hominis vice. Iam in facie/ vultuqꝫ noſtro cum ſint. x. aut paulo plura mēbra nullas duas in tot milibus hominum indiſcretas effigies exiſtere. Quod ars nulla in paucis nūero prȩſtet affectando. Nec tamē ego in pleriſqꝫ eorum obſtringam fidem meam: potiuſqꝫ ad auctores relegabo: qui de dubijs rogentur oībus. Modo ne ſit faſtidio græcos ſæqui tanto maiore eorū diligentia/ vel cura vetuſtiore.

¶ De Scythis/ & aliarum diuerſitate gentium CA. II.

ESſe ſcytharꝫ genera/ & quidē plura: quȩ corporibus humanis veſcerētur indicauimus. Id ipſum incredile fortaſſe: ni cogitemus in medio orbe terrarū: ac Sicilia/ & italia fuiſſe gentes huius monſtri cyclopas/ & leſtrigonas: & nuperrime trās alpes hoīe3 imolari gētiū earꝫ

more ſolitum: quod paulo a mandendo abeſt. Sed & iuxta eos/qui ſunt ad ſeptentrionem verſi: haud ꝓcul ab ipſo aqlonis exortu/ſpecuq; eius dicto: quem locũ geſglitrõ appellant ꝓduntur arimaſpi: quos diximus vno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſidue bellũ eſſe circa metalla cũ griphis ferarum volucri genere quale vulgo traditur eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate/& feris cuſtodientibus/& arimaſpis rapientibus: multi ſed maxime illuſtres. Herodotus/& Ariſteas Proconeſius ſcribunt: ſuper alios autem antropofagos ſcythas in quadam conualle magna timaui montis regio eſt: quæ vocatur abarimon: in qua ſilueſtres viuunt homines auerſis poſt crura plantis eximiæ velocitatis: paſſim cum feris vagantes. Hos in alio non ſpirare cœlo: ideoq; ad finitimos reges nõ ꝓtrahi. neq; ad Alexandrũ magnũ pertractos Betõ itinerũm eius menſor prodidit. Priores antropophagos quos ad ſeptẽtrionem eſſe diximus. x. dierum itinere ſupra Boriſthenem amnem: oſſibus humanorum capitum bibere. Cutibuſq; cum capillo probalthelibus ante pectora vti Iſigonus Niceenſis. Idem in albania gigni quoſdam glauca oculorum acie pueritia ſtatim canos: qui noctu pluſq̃ iterdiu cernant. Idem itinere dierum. x. ſupra boryſthenem ſauromatas tertio die cibũ capere ſemper. Crates Pergamenus in helleſpõtum circa parium genus hominum fuiſſe tradit: quos ophiogenes vocat ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos: & manu impoſita venena extrahere corpori. Varro etiã nũc eſſe paucos ibi: quorum ſaliuæ contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in africa gens pſylorũ fuit: vt agatharchides ſcribit: a Pſyllo rege dicta: cuius ſepulchrum a parte ſyrtiuƺ maiorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus: ex cuius odore ſopirent eas. Hos vero liberos genitos protinus obijciendi ſæuiſſimis earum. Eoq; genere pudicitiã coniuguƺ experiendi non profugientibus adulterino ſanguine natos ſerpentibus. Hęc gens ipſa quidem prope interemptione ſublata eſt a naſamonibus: qui nunc tenent has ſedes. Genus tamen hominuƺ ex iſs qui profugerant: aut cum pugnatum eſt abfuerant: hodieq; remanet in paucis. Simile & in italia marſorum gente durat: quos a Cyrces filio ortos ferunt: & ideo ineſſe iſs vim naturaleƺ eam. Et tamen omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt venenum. Feruntq; ictas ſaliua/vt feruẽtis aquæ contactu fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit: etiã mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra naſamonas: cõfineſq; illis maclyas androgynas eſſe vtriuſq; naturæ inter ſe vicibus coeuntes Calliphantes tradit. Ariſtoteles adijcit dextrã mammam iſs virilẽ: leuaƺ muliebrẽ eſſe. In eadem africa familias quaſdam effaſcinãtũ Iſigonus/& Mẽphodorus tradunt. Quarum laudatione intereant ꝓbata: areſcant arbores: emoriantur infantes. Eſſe eiuſdẽ generis in triballis/& illyrijs adijcit Iſigonus: qui viſu quoq; effacinẽt: interimãq; quos diutius intueanť: iratis pręcipue oculis: quod eorũ malũ facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe: ꝙ pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huiꝰ gñis fœminas in ſcythia q̃ vocantur vithyæ ꝓdit Apollonides. Philarcus/& in põto thibiorꝫ genꝰ: multoſq; alios eiuſdẽ naturę: quorꝫ notas tradit in oculo altero geminã pupillã in altero eq effigiẽ. Eoſdẽ pterea nõ poſſe mergi: nec veſte qdẽ degrauatos. Haud diſſimile iſs genus pharmacũ in æthiopia prodidit Damon. Quorum ſudor tabem contractis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes vbiq; viſu nocere: quę duplices pupillas habeãt Cicero quoq; apud nos auctor eſt. Adeo naturæ cum ferarum more veſcendi humanis corporibꝰ in hoĩem rabiẽ genuiſſet: gignere in toto corpe: & quorũdã oculis quoq; venena placuit: ne qd vſq̃ mali eẽt qd in homine non eẽt. Haud ꝓcul vrbe romana in faliſcorũ agro familię ſunt paucę quę vocanť hirpiæ: quæ ſacrificio annuo/quod fit ad montẽ ſoracten Apollini ſuper ambuſtaƺ ligni ſtruẽ ambulãtes non aduruns. Et ob id ꝑpetuo ſenatuſconſulto militiæ/omniumq; aliorũ numerũ vacationẽ hñt Quorũdam corpori partes naſcunť ad aliqua mirabiles. Sicut pyrrho regi polex in dextro pede cuiꝰ tractu Lyenoſis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuiſſe tradunt. Conditumq; loculo in tẽplo. Præcipue ĩdia/æthiopũq; tractus miraculis ſcatent. Maxia in india gignunť animalia. Inditio ſunt canes grãdiores cęteris. Arbores qdẽ tãte ꝓceritatis tradũť: vt ſagittis ſupari neqãt Hæc facit vbertas ſoli: tẽperies cœli: aquarũ abũdantia (ſi libeat credere) vt ſub vna ficu turmæ cõdantur equitũ. Arundines vero tantę ꝓceritatis: vt ſingula internodia alueo nauigabili ternos iterdũ hoĩes ferãt. Multo ibi quina cubita cõſtat lõgitudĩe excedere. Non expuere. Non capitis/nõ dẽtiũ/aut oculorũ vllo dolore affici. Raro aliarũ corporis partiũ: tã moderato ſolis vapore durari. Philoſophos eorũ/quos gynoſopiſtas vocãt ab exortu ad occaſum ꝑſtare contuentes ſolẽ immobilibus oculis. Feruẽtibꝰ harenis toto die alternis pedibus iſiſtere. In mõte cui nomẽ ẽ milo hoĩes eẽ auerſis plantis octonos digytos in ſingulis pedibus hñtes: auctor eſt Megaſthenes. In multis aũt montibus genus hominum capitibus caninis ferarum pellibus velari: pro voce latratum edere vnguibus armatum venatu/& aucupio veſci. Horum ſupra. cxx. mil. fuiſſe produntur. Creſias ſcribit in quadã gẽte indiæ fœminas ſemel in vita parere: genitoſq; cõfeſtim caneſcere. Itẽ hoĩƺ genus qui monoſceli vocarentur ſingulis cruribus mirę pernicitatis ad ſaltum. Eoſdemq; Scipodas vocari: qui in maiore æſtu

arimaſpi monoculi.

griphi (ſi ſit) aurũ effodiẽtes.

Qui hoĩƺ capitibꝰ bibũt

Hoĩes noctu videntes.

vel dẽtibuſq; cũ capillo ꝓmantilibus

mira fidei cõiugalis expientia.

Saliua cõtra ſerpentes.

Androgyni.

Gẽtes viſu interimẽtes.

binę pupillę

Mirabile.

Arbores ſũmę in india.

Ficꝰ mirabiſ magnitudĩs.

Ginoſophẽ

Aduerſis homines plãtis

Alij capitibꝰ caninis.

Singlis cruribꝰ homines.

Pedis mirabilis magnitudo. vel choranēorum. Oculi in humeris Satyri mirę velocitatis.

Hoīes ſolo viuētes odorē

Non miruꝫ ē apđ pygmeos gruē iportare duos.

Vel pandea.

Homies caudati. pāes ex piſcibꝰ q ſole torrentur.

humi iacentes reſupini/vmbra ſe pedum protegant. Non lōge eos a troglodytis abeſſe. Ruſuſqꝫ ab iis occidentem verſus quoſdam ſine ceruice:oculos in humeris habētes: Sūt & ſatyri ſubſolanis īdorum montibus cartadulorum dicitur regio:perniciſſimuꝫ animal tāq̄ quadrupedes tā recte currētes humana eff gie vt ꝓpter velocitatem niſi ſenes aut ægri nō capiant Coromādarū gentē vocat. Tauron ſilueſtrē ſine voce: ſtridoris horrendi:hirtis corporibus:oculis glaucis:dētibus caninis. Eudoxꝰ in meridianis indię viris plātas eſſe cubitales· Fœminis adeo paruas vt ſtruthopodes appellent. Megaſthenes gentē inter nomadas indos variū loco foramina tantum hn̄tem:anguium modo loripedē vocari ſcyritas. Ad extremos fines indię ab oriente circa fontē gangis aſtomorū gentē ſine ore corpore toto hirtam veſtiri frondium lanugine:halitu tm̄ viuentem/& odore quē naribus trahāt. Nullum illis cibum:nullumqꝫ potum. Tantum radicum/florūqꝫ varios odores ſilueſtriuꝫ maloꝝ :q̄ ſecū portant lōgiore itinere:ne deſit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter examinari. Sup hos extrema in parte montiū ſpithamæi:pygmęi narrantur:ternas ſpithamas lōgitudine:hoc eſt ternos dodrantes non excedētes:Salubri cœlo:ſemperqꝫ vernāte/mōtibꝰ ab aquilone oppoſitis:quos a gruibꝰ infeſtari. Homerus quoqꝫ ꝓdidit. Fama eſt inſidentes arietū/caprarūqꝫ dorſis armatos ſagittis veris tempore vniuerſo agmie ad mare deſcendere:& oua/pulloſqꝫ earū alitū cōſumere:ternis eā expeditionem mēſibus cōfici.aliter futuris gregibus nō reſiſti. Caſas eorū luto/pēniſqꝫ:& ouorū putaminibus conſtrui. Ariſtoteles in cauernis viuere pygmæos tradit. Cętera de his vt reliqui. Cirnio indorū genus Iſogonus tradit annis cētenis quadragenis:viuere. Itē ęthiopas macrobios/& ſeras exiſtimāt: & q athon montem incolant. Hos quidē quia viperinis carnibus alātur :itaqꝫ nec capiti/nec veſtibus eorū noxia copori ineſſe aīalia. Oneſicritus qbꝰ in locis indiæ vmbrę nō ſint. Corpora hoīm cubitorum quinnū/& binorū palmorū exiſtere:& viuere annos.cxxx.nec ſeneſcere:ſed vt medio æuo mori crates ꝑgamenus indos qui cētenos annos excedāt gymneſtas appellat:non pauci macrobios. Creſias gentē ex iis/ q̄ appellat pandoræ in cōualibꝰ ſitam annos ducenos viuere:in iuuenta cādido capillo qui in ſenectute nigreſcat. Cōtra alios quadragenos nō excedere annos iunctos macrobiis:quorū fœminę ſemel pariant. Idqꝫ & Agatharchides tradit. Pręterea locuſtis eos ali:& eſſe pernices. Mandrorum nomē iis dedit clytarchus/& Megaſthenes:tricentoſqꝫ eoꝝ vicos ānumerāt. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere:ſenectam quadrageſimo anno accidere. Artemidorus in taprobanam inſulam longiſſimam vitam ſine vllo corporis languore traduci. Viros indorū quoſdā cū feris coire: mixtoſqꝫ & ſemiferos eē partus. In calingis eiuſdem indiæ gēte quiquēnes cōcipe fœminas :octauū vitæ annum nō excedere. Et alibi cauda villoſa hoīes naſci pernicitatis eximię. Alios auribus toto cōtegi Soritas ab indis arbis fluuius diſterminat.ii.nullum aliū cibum nouere:q̄ piſcium:quos vnguibꝰ diſſectos ſole torreāt:atqꝫ ita panem ex iis faciūt:vt refert clitarchus. Trogloditas ſup æthiopiam velociores eſſe equis Pergamenus crates. Item æthiopas octana cubita lōgitudine excedere:ſyrbotas vocari gentem eā nomadum æthyopum ſecundum flumen aſtaxū ad ſeptētrionem vergentē. Gēs medimnorum appellata abeſt ab oceano dierum itinere.xx.animaliuꝫ quę cynocephalos vocamus lacte viuūt:quorum armēta paſcit maribus interemptis præterq̄ ſobolis cauſa: in africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuię ſubinde fiunt:momentoqꝫ euaneſcunt. Hęc/atqꝫ talia ex hominū genere ludibria ſibi nobis miracula ingenioſa fecit natura. Et ſingula quidē quę fecit indies/aut ꝓpe horas qs enumerare valeat? Ad detegendam eius potentiam ſatis ſit inter prodigia poſuiſſe gentes. Hic ad cōfeſſa in homine pauca.

De prodigioſis partubus. CA.III

Fauſta q̄daꝫ mulier.

Septem eođ partu editi hermophroditi.

ancilla ſerpētē edidit.

Infans vt primum natus i vterū rediit.

TErgeminos naſci certū eſt Oratiorum/curatiorūqꝫ exemplo Supra inter oſtēta adducitur pręter q̄ in ægypto:vbi fœtifer potu nilus. Proxime ſupmis Diui Auguſti ānis fauſta q̄dā e plebe oſtię duos mares:totidem fœminas enixa fameꝫ/quę ſecuta eſt:portēdit haud dubie:Reperitur/& in pelopōneſo binos quater enixa:maioremqꝫ partē ex omni eius vixiſſe partu:& in ægypto ſeptenos vtero ſimul gigni auxctor ē Trogus. Gignūtur & vtriuſqꝫ ſexus:quos Hermophroditos vocamus:olim Androgynos vocatos:& in ꝓdigiis habitos:nunc vero in delitiis. Pompeius magnus in ornamētis theatri mirabiles fama poſuit effigies:ob id diligentius magnoruꝫ artificum ingeniis elaboratas.iter quas legitur Ethiche a.xx. liberis rogo illata trallis enixa triginta partꝰ. Alcippe elephātum q̄q̄ id iter oſtēta eſt. Nāqꝫ & ſerpentē peperit iter initia marſici belli. Ancillę Multiformes pluribus modis inter monſtrum partus eduntur. Claudius cęſar ſcribit Hippocētaurum in theſſalia natum eodē die interiiſſe. Et nos principatu eius allatum illi ex ægyptu in melle vidimus. Eſt inter exempla in vterū protinus reuerſus infans Sagunti:quo anno ab Annibale deleta ē.

De mutatione ſexus:& geminis partubus.

EX fœminis mutari in mares non eſt fabuloſum. Inuenimus annalibus Licinio Craſſo .C. Caſſio Longino conſule. Caſini puerum factum ex virgine ſub parẽtibus: iuſſuq; aruſpicũ deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mutianus prodidit vſum a ſe argis. Ariſtõtẽ: cui nomẽ Areſtuſæ fuiſſe. Nupſiſſe etiã. Mox barbã & virilitatẽ ꝓueniſſe: vxorẽq; duxiſſe. Eiuſdem ſortis: & Smyrnæ puerũ a ſe viſum. Ipſe in africa vidi mutatũ in marẽ nuptiarũ die. L. Coſſicium ciuem tiſdritanum. Editis geminis rarum eẽ: aut puerperę / aut puerperio: pręterq; alteri vitã. Si vero vtriuſq; ſexus editi ſint gemini rariorem vtriq; ſalutem. Fœminas gigni celerius q̃ mares: ſicuti celerius ſeneſcere. Sępius vero moueri mares in vtero: & in dextra fere parte: in leua fœminas conſtat.

Caſini puer ex virgĩe factus.
Qui primũ nupſit mox vir fact⁹ duxit.
Mares ĩ dextra fœmię in leua

¶De homine generando / & pariendi tempore per illuſtria exempla a menſibus ſeptem ad vndecim. CA.VI.

CAeteris animantibus ſtatutum / & pariẽdi / & partus egerendi tp̃s eſt. Homo tanto anno / & incerto gignit̃ ſpatio. Alius ſeptimo mẽſe: ali⁹ octauo: & vſq; ad initia decimi / vndecimiq;. Ante ſeptimuʒ mẽſem haud vnq̃ vitalis eſt. Septimo non niſi pridie / poſteroue plenilunij die / aut interlunio cõcepti naſcuntur. Tranſlatitium in ægypto eſt / & octauo gigni. Iã quidẽ & in italia tales partus eẽ vitales. Contra priſcorũ opiniones variãt hæc pluribus modis. Veſtilia. C. Herdicij / ac poſtea Pomponij / atq; Orfiti clariſſimorum ciuiũ coniunx ex iis quattuor partus enixa ſẽp ſeptĩo mẽſe: genuit Suillum Ruffuʒ vndecimo. Corbulonũ ſeptimo vtrũq; cõſulem. Et poſtea Ceſoniam Caij principis coniugeʒ octauo. In quo mẽſium numero genitis ĩtra quadrageſimum diẽ maximus labor grauidis. Quarto autem / & octauo mẽſe lœtales in iis abortus. Maſurius auctor eſt. L. Papyrium pretorem ſecundo hęrede lege agente bonorum poſſeſſionem cõtra eum dediſſe cum mater partũ .xiiij. menſibus diceret tuliſſe. quoniam nullum certum tempus pariẽdi ſtatutũ videret̃.

Ante .vij. mẽſeʒ geniti raro viuentes.
Veſtilia. vij. ſẽp piẽs mẽſe.

¶De conceptibus / & ſigna ſexus in grauidis pertinẽtia ante partum. CA.VI.

A Conceptu decimo die dolores capitis oculoruʒ vertigines / tenebręq;: faſtidiũ in cibis: redundatio ſtomachi indices ſunt hominis inchoati. Melior color mareʒ ferenti / & facilior part⁹. Motus in vtero quadrageſimo die. Cõtraria oĩa in altero ſexu. Ingeſtabile on⁹. Crurum & inguiũ leuis tumor. Primus autem nonageſimo die motus. Sed plurimũ lãgoris in vtroq; ſexu: capillum germinante partu & in plenilunio. Q̃d tp̃s editos quoq; infantes ꝑcipue infeſtat. Adeo q; inceſſus / atq; omne quicquid dici poteſt: in grauida refert: vt ſalſioribus cibis vſæ carentẽ vnguiculis partum edant: & ſi reſpirauere: difficilius enitantur. Oſcitatio quidẽ in enixu lœtalis eſt ſicut ſternuiſſe a coitu abortiuum.

Partus ĩ mare facilior.
Oſcitatio in enixu.
Sternutatio in coitu cauenda.

¶De conceptu hominum / & generatione. CA.VII.

MIſeret atq; etiam pudet æſtimãtem q̃ ſit friuola aialiuʒ ſupbiſſimi origo. cũ plerũq; abhortus cauſa fiat odor a lucernaꝝ extinctu. His pricipiis naſcunt̃ tyrãni. Carnifex his animus Tu q corporis viribus fidis. Tu qui fortunę munera amplexaris: & te ne alumnũ qdẽ eius exiſtimas: ſed partum. Tu cuius ſemper in victoria mens. Tu qui te deum credis aliquo ſucceſſu tumens: tanti tamen perire potuiſti Atqui etiam hodie minoris potes: quãtulo ſerpẽtis ictus dẽte. Aut etiam vt Anacreon poeta acino vuæ paſſę. Vt fabius ſenator ꝑtor in lactis hauſtu vno pilo tranſgulatus. Is demum profecto vitam æqua lance penſitabi t: qui ſemper fragilitatis hũanæ memor fuerit.

mortes repẽtinæ.

¶De Agrippis. CA.VIII.

IN pedes ꝓcedere naſcẽtem cõtra naturã eſt. Ex quo argumẽto eos appellauere agrippas vt ægre partus: q̃liter. M. Agrippã ferunt genitũ vnico ꝓpe fęlicitatis exẽplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanq̃ is quoq; aduerſa peduʒ valitudine. Miſera iuuẽta exercito æuo iter arma / hoſteſq; / & ad mortẽ obnoxio acceſſu: infœlici terris ſtirpe oĩ: ſʒ ꝑ vtraſq; Agrippinas maxime: quæ Caium / & domitium Neronem principes genuere totidẽ faces generis humani. Præterea breuitate ęui qnquageſimo vno rapt⁹ anno in tormẽtis adulterioꝝ cõiugis. ſoceriq; pręgraui ſeruitio luiſſe ꝑpoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronẽ quoq; pauloante principeʒ / & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitum parẽs eius ſcribit. Agrippina. Ritu naturę capite hominem gigni mos eſt pedibus efferri.

Auctoritas.
Nota

¶Monſtruoſi partus exciſi vtero. CA.IX.

AVſpicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. Primuſq; cęſar a cæſo matris vtero dictus. Qua de cauſa & cęſones appellati. Similimodo natus / & Manlius qui carthaginem cum exercitu intrauit.

ſcipio maior p⁹ cęſar ſ dictus.

¶Qui ſint vopiſci. CA.X.

VOpiſcum appellant vnum ex geminis: qui recenti vtero naſceretur altero interẽpto abortu Namq; maxima: etſi rara circa hoc: miracula exiſtunt.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0127-0

¶Exempla numeroſæ ſobolis. CA.XI.

PRæter mulierem pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidẽ omnino aut alte-
rum ſuperfœtat. Extat in monumẽtis etiã medicorum: & quibus talia cõſectari curę fuit
vno abortu duo puerperia egeſta. Sed vbi paululum tẽporis inter duos cõceptus itercef-
ſit vterq; eſt ꝑfectus: vt in Hercule/ & Iphiclo fratre eiꝰ apparuit. Et in ea q̃ gemino partu alterũ ma-
rito ſimilem: alterum adultero genuit. Item Proconneſia ancilla/ quę eiuſdẽ diei coitu alterũ domi-
no ſimilem: alterum procuratori eius. Et alia quę vnum iuſto partu quinq; menſium alterum edidit.
Rurſus in alia quę ſeptem menſium edito puerperio/ in ſecutis mẽſibus/ geminos enixa eſt. Iã illa vul-
gata eſt varię. Ex integris truncos gigni: ex truncis integros/ eademq; parte trũcos. Signa quædã: ner-
vel aliquoꝝ. uoſq; & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur.

¶Exempla ſimilitudinum. CA.XII

IN lepidorum gente tres intermiſſo ordine obducto membrana oculo genitos accepimus.
Similes quidem alios auo. Et ex geminis quoq; alterum patri/ alteruz matri. Annoq; poſt
genitũ maiori ſimilem fuiſſe vt geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemper parere: quaſdam
viro quaſdam nulli: quaſdã fœminã pati/ marem ſibi. Indubitatum exemplũ eſt Nicei no-
bilis poetæ Bizantij geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipſe in
auum degenerauit æthiopem. Similitudinũ quidẽ in mẽte reputatio eſt: & in qua credant multa for-
Bizãtiꝰ poeta. tuita pollere: viſus: auditus: memoriaq;: hauſtæ imagines ſub ipſo conceptu: Cogitatio etiã vtriuſli-
bet animo ſubito trãſuolans effingere ſimilitudinẽ: aut miſcere exiſtimat. Ideoq; plures in hoie q̃ in
in cõceptu cogitatiões multũ faciũt cæteris omnibus animalibus differentiæ: q̃m velocitas cogitationum/ animiq; celeritas/ & ingenij va-
rietas multiformes notas imprimit: cum cęteris animantibus immobiles ſint animi: & ſimiles omni-
bus: ſinguliſq; in ſuo cuiq; genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe nomine Arteon in tantum ſimilis fuit
vt Laodice coniunx regia/ necato iam Antiocho munus ꝑ eum commẽdationis/ regniq; ſucceſſionis
Vel iubius peregerit. magno Pompeio Vibius quidam e plebe/ & publitius etiã ſeruitute liberatus īdiſcreta ꝓ-
pe ſpecie fuere ſimiles: illud os probum reddentes: ipſumq; honorẽ eximiæ frontis. Qualis cauſa pa-
tri quoq; eius Menogenis coci ſui cognomẽ impoſuit Strabonis a ſpecie oculorum nomen habẽtis
vitium imitata. Et Scipioni in ſeruo Serapione victimari negociatoris vili mancipio. Eiuſdẽ familię
Scipioni poſt Gneum cognomẽ ſalutio minus dedit. Sicut ſpinter ſecundanus: Retiariuſq; Pamphy-
lius collegio Lentuli/ & Metelli conſulũ. In quo ꝑ q̃ infortune fortuitum hoc quoq; fuit. Duorum ſi-
mul conſulum in ſcœna imagines cerni. E diuerſo. L. Plancus orator hyſtrioni Rubrio cognomẽ im-
poſuit. Rurſus curioni patri Burbuleius. Itemq; Meſſalæ cẽſortio Menogenes ꝑide hyſtriões. Suræ
quidem proconſulis etiam rictum in loquẽdo contractionem linguę/ & ſermonis tumultum nõ ima-
ginem modo piſcator quidam in Sicilia reddidit caſſio Seuero celebri oratori armẽtarij Mirmillo-
nis obiecta ſimilitudo eſt. Toranius. M. Antonio iam triumuiro eximios forma pueros alterũ in aſia
genitum: alterum trãs alpes vt geminos vendidit: tãta vnitas erat. Poſtq̃ deinde ſermone puerũ dete-
cta fraude a furente increpitus. Antonio eſt inter alia magnitudinem precij requirente (nã ducentis
erat mercatus ſeſtertijs) reſpondit verſutus ingenij magno ob id ipſum ſe tanti vẽdidiſſe: quoniã: nõ
eſſet mira ſimilitudo in vllis eodem vtero editis. Diuerſarum quidem gentium natales tã cõcordi fi-
gura reperiri: ſuꝑ omnem eſſe taxationem: adeoq; tempeſtiuam admirationem intulit: vt ille proſcrip-
tor animus mero/ & contumelia furens nõ aliud in cenſu magis/ & in fortuna ſua duceret.

¶Quæ ſit generandi ratio. CA.XIII.

ESt quædã priuatim diſſociatio corporuz: & inter ſe ſterilis. At vbi cum alijs iũxere gignũt
Sicut Auguſtus/ & Liuia. Item alij/ aliæq; fœminas tantũ generant: aut mares. Plerũq; al-
ternant. Sicut Gracchorũ mater duodecies/ & Agrippina germanici nouies. Alijs ſterilis
eſt inuẽta. Alijs ſemel invita dat gignere. Quędã nõ perferunt partus. Quales ſiquãdo me-
dicina & cura vincere: fœminã fere gignũt. Diuus auguſtus in reliqua exemplorũ raritate neptis ſuę
nepotem vidit genitum: quo exceſſit anno. M. Syllanus: qui cũ aſiam optineret poſt cõſulatum. Ne-
ronis principis ſucceſſione veneno eius interemptus eſt. Q. Metellus macedonicus cũ ſex liberos re-
linqueret vndecim nepotes relinquit. Nurus vero generoſq;/ & omnes/ qui ſe patris appellatiõe ſalu-
tarent. xxvij. In actis diui Auguſti temporum inuenitur. xij. conſulatu eius/ quem. L. Sylla collega
ad. iij. idus aprilis geſſit criſpinuz Hylarium ex ingenua plebe Feſulana cũ liberis nouem: in quo nu-
mero filiæ duæ fuerunt. nepotibus. xxvij. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pompa cum omni-
bus his in capitolio immolaſſe.

¶Item de eodem multiplicius. CA.XIIII.

MVlier poſt quinquageſimū annum nō gignit:maiorq; pars quadrageſimo profluuium ge-
nitale ſiſtit.Nam in viris Maſſiniſſam regem poſt octoginta ſex annos generaſſe filiū :quē
Metymathnū appellauerit clarum eſt.Catonem cenſoriuȝ octogeſimo exacto e filia Salo
nij clientis ſui.Qua de cauſa aliorum eius liberorum ꝓpago Liciniani ſunt cognominati hi Saloniā:
ex quibus Vticenſis fuit.Nuper etiam.L.Voluſio Saturnino in vrbis præfectura extincto notum eſt
Corneliam e Scipionum gente Voluſium Saturnium/qui fuit conſul Poſt.lxij.annum genuiſſe. Et
vſq; ad.lxxv.apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

Mſier .I. trāſ actō n̄ gignit vl̄ methymi um. Maſiniſſa.

De menſtruis mulierum. CA.XV.

SOolum aūt animal menſtruale mulier eſt. In vnius vtero quas appellarunt molas. Ea eſt
caro informis in anima ferri ictum/& aciem reſpuens:mouetur ſiſtitq; menſes:& vt partus
alias lœtalis:alias vna feneſcens:aliquādo aluo citatior excidens.Simile quidam/&viris in
ventre gignitur:quod vocant ſcyron.Sicut oppido Capitoni prætorio viro.Sed nihil faci
le reperitur mulierū ꝓfluio magis monſtrificum.Aceſcunt ſuperuentu muſta.Sterileſcunt Tactę fru
ges.Moriuntur inſita. Exuruntur hortorū germina:& fructus arborum: quibus inſidere decidunt.
Speculorū fulgor aſpectu ipſo hebetat̄.Acies ferri p̄ſtringit̄:eboriſq; nitor.Aluei apū emoriunt̄·Aes
etiā ac ferrū rubigo protinus corripit:odorq; dirus aera.Et in tabiem aguntur guſtato eo canes:atq;
inſanabili veneno morſus infigitur.Quin & butuminū ſequax alioquin/& lenta natura in lacu iudeæ
qui vocat̄ aſphaltites certo tp̄e anni ſupnatās neqt ſibi auelli:ad omnē contactū adhęrens p̄terq̄ filo:
qđ tale virus infecerit.Etiā formicis aiali minimo ineſſe ſenſum eius ferunt:abijciq; guſtatas fruges:
nec poſtea repeti.Et hoc tale/tantūq; oībus tricenis diebus malum in muliere exiſtit:& trimeſtri ſpa
cio largius.Quibuſdam vero ſæpius mēſe:ſicut aliquibus nunq̄ Sed tales non gignunt.Quando hęc
eſt generando homini materia fœminę maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerāte. Qđ deinde tē
pore ipſo animatur:corporaturq;.Ergo cum grauidis fluxit:iualidi/aut nōvitales partus ædunt̄:aut
ſanioſi vt auctor eſt Nigidius.

ſola mēſtrua patit̄ mulier vel ſirron.

Nihil ꝓfluuio mēſtruali letalius.

canes eo ī rabiē vertūtur.

Item de ratione partuum. CA.XVI.

IDem lac fœminę nō corrūpi alenti partum ſi ex eodē viro rurſus cōceperit arbitrat̄. Inci-
piente aūt hoc ſtatu/āt deſināte conceptus facilime tradunt̄. Fœcūditatis in fœminis pre
rogatiuam accepimus inūctis medicamine oculis ſaliuā infici.Cęterū editis primores ſep
timo mēſe gigni dentes:priuſq̄ in ſupā fere parte haud dubiū eſt.Septimo eoſdē decidere
anno alioſq; ſuffici.Quoſdā & cū dentibus naſci ſicut.M.Curiū/q ob id dētat⁹ cognoiat⁹ eſt.Et.Cn.
Papyriū carbonē p̄claros viros.In fœminis ea res in auſpicati fuit exempli regum temporibus:cum
ita nata eēt Valeria exitio ciuitati in quam deleta eēt futurum reſponſo aruſpicū vaticināte.Seſſapiā
etiā illa tēpeſtate florentiſſimā deportata eſt veridico exitio cōſecuto. Quaſdam cōcreto genitali gi
gni infauſto omine Cornelia Gracchoꝝ mater inditio eſt.Aliqui vice dentiū cōtinuo oſſe gignunt̄.
Sicuti Pruſię regis bythiniorum filius ſuperna parte oris.Dētes aūt tm̄ inuicti ſunt ignibus:nec cre-
mantur cum reliquo corpe.Idem flāmis indomiti tābe cauant̄:pituitaue.Cādorem trahūt quodam
medicamine.Vſu aterunt̄:multoq; primū in aliqb⁹ deficiūt.Nec cibo tm̄/& alimētis neceſſarij.Quip
pe vocis/ſermoniſq; regimē primores tenēt concentu quodā excipientes ictuȝ linguæ:ſirieq; ſtructu
ræ/atq; magnitudine mutilantes/molienteſue/aut hebetantes verba.Et cum defluxere explanatio-
nem oēȝ adimētes.Quin & auguriū in hac eſſe credit̄ parte.Triceni bini viris attribuūt̄: excepta tur
duloꝝ gēte.Quibus plures fuere lōgiora ꝓmitti vitę putāt ſpatia. Fœminis minor numer⁹.Quib⁹ ī
dextra parte gemini ſupne a canibus cognoiāti fortunæ blādimenta pollicetur.Sicut in Agrippina
Domitij Neronis matre:contra in leua.Hominem priuſq̄ genito dente cremari mos gentium nō eſt
Sed mox plura de hoc:cū mēbratim hyſtoria decurret.Riſiſſe eodē die quo genitus eſſet vnū acce-
pimus hominem zoroaſtren.Eidē cerebrū ita palpitaſſe:vt impoſitam repelleret manuȝ futuræ p̄ſa
gio ſcientię.In trimatu ſuo cuiq; dimidiam eē menſurā ſtaturæ certū eſt.In plęnū autem cūcto mor-
taliū generi minore indies fieri ꝓpemodum obſeruat̄.Raroſq; patribus ꝓceriores cōſumēte vberta
tē ſeminum exuſtione:in cui⁹ vices nunc vergat ęuū:in creta terræ motu rupto mōte inuētum eſt cor
pus.ſtans.xlvi.cubitorum:qđ alij Orionis/alij Etionis fuiſſe tradūt.Horeſtis corpus oraculi iuſſu re
foſſum ſeptem cubitorū fuiſſe monumētis tradit̄.Iam vero ante annos:ꝓpe mille vates ille Homer⁹
non ceſſauit minora corpora mortaliū q̄ priſca cōqri.Neuij Pollionis amplitudinē annales nō tradūt
Sed quia populi cōcurſu pene interēptus eſſet:ꝓdigij vice habitū.ꝓceriſſimū hoiem ætas noſtra di-
uo Claudio principe Gabbarā noie ex arabia aduectum nouē pedū/& totidē vnciarum vidit.Fuere
ſub diuo Auguſto ſemipede adito:quoꝝ corpora eius miraculi gratia in conditorio Saluſtianorum
aſſeruabant̄ hortoꝝ.Puſioni/& ſecūdillę erāt noia. Eodē p̄ſide minimus hō duos pedes/& palmuȝ

Quo tp̄e gignāt̄ dētes.

M.curius cū dētibus nat⁹

Pruſias os cōtinuū dentiū loco hn̄s.

plures mari-bus q̄ fœmis dentes eē.

zoroaſtres prio quo nat⁹ ē die riſit.

Orionis corpus.xlvi.cubitorū. horeſtis lōgitudo

Conops nomine in delitijs Iuliæ neptis eius fuit. Et mulier andromeda liberta Iuliæ Auguſtę. Maniū maximū: &. M. Tulliū equites romanos binum cubitorū fuiſſe auctor eſt Varro. & ipſi vidimus in loculis aſſoruatos. Sexquipedales gigni quoſdā lōgiores ī trimatu implētes vitę curſuꝫ haud ignotum eſt: inuenimus in monumentis Salamiam Eutimenis filiuꝫ in tria cubita triēnio adoleuiſſe: īceſſu tardum: ſenſu hebetem: & iam puberem factum: voce robuſta: abſumptum contractione mēbroꝝ ſubita triennio circūacto. Ipſi nos pridē vidimus eadē ferme omnia p̄ter pubertatē in filio Cornelij taciti equitis. Ro. belgicæ gallię rationes ꝓcurantis· Ectrapelos gręci vocāt eos· in latino nō hn̄t nomen.

Ectrapeli q̄ ſint.

☞ *Viri exanimi ſupini: fœminę aūt ꝓnæ fluitant.*

Inſignia corporum. CA. XVII.

Quod ſit hoīm ſpatium a veſtigio ad verticem: id eē ſparſis manibus inter longiſſimos digitos obſeruatum ē. ſicuti vires quibuſdam dextra ꝑte maiores: quibuſdā æquas vtraq;: aliq̄bus leua manu p̄cipuas. Nec id vnq̄ in fœminis. Mares p̄ſtare pondere· Et defuncta viuētibus corpora omnium animalium. Et dormientia vigilantibus. Virorum cadauera ſpina fluitare Fœminarum prona: velut pudori defunctarum parcente natura.

Viri ſine medullis.

☞ *Mirabile voluntatis ſpiuꝫ*

Exempla variarum figurarum. CA. XVIII.

Concretis quoſdam oſſibus/ac ſine medullis viuere accepimus. Signū eorum eſſe nec ſitim ſentire: nec ſudorem emittere: quanq̄ & voluntate ſciamus ſitim victā. Equitemq; ro. Iulium viatorem euocontiorū gēte fœderata in pupilaribus annis aquę ſubter cutē fuſę morbo ꝓhibitū humore a medicis naturā feciſſe cōſuetudine/atq; ſenecta caruiſſe potu. Necnon & alij multa ſibi imperauere.

Craſſus nūq̄ riſit. Socrates eodē ſēp vultu.

☞

Diuerſorum morum exempla. CA. XIX.

Ferunt Craſſum auū craſſi in parthis interēpti nūq̄ riſiſſe. Ob id Agelaſtū vocatum. Sicuti nec feciſſe multos. Socratem clarum ſapientia eodem ſemper viſum vultu: nec aut hylari magis/aut turbato. Exit hic animi tenor aliq̄n in rigorem quēdam/toruitatemq; naturæ duram/& inflexibilē: affectuſq; humanos adimit: quales apathes græci vocant. Multos eiꝰ generis experti: q̄dq; mirum ſit auctores maxiē ſapientiæ. Diogenem cynicum. Pyrronē. Heraclitū Timonem. Hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectuꝫ. Sed hęc parua naturę inſignia in multis varia cognoſcuntur. Vt in Antonia Druſi nunq̄ expuiſſe. In pōponio conſulari poeta nunq̄ ructaſſe. Quibus natura cōcreta ſunt oſſa: qui ſunt rari admodum: cornei vocātur.

Antonia. Pōponius.

De fortitudine/& velocitate. CA. XX.

Corpore veſcō eē: ſed eximijs viribus. Tritanum in gladiatorio ludo ſannitiū armatura celebrem: filiūq; eius militē magni Pōpeij/& rectos/& tranſuerſos cācellati toto corpore habuiſſe neruos in brachijs etiam/manibuſq; auctor eſt Varro ꝓdigioſa virum elatiōe. Atq; etiā hoſtē ab eo ex ꝓuocatione dimicātē iermi dextra vno digito ſupatū & poſtremo correptū in caſtra tranſlatum. Alunius Valens meruit in prætorio. Diui Auguſti centurio vehicula cuꝫ culeis onuſta donec exinanirentur ſuſtinere ſolitus. Carpenta cōprehēſa vna manu retinere obnoxiꝰ contra nitētibus iumētis. Et alia mirifica facere: quæ inſculpta monumēto eius ſpectātur. Ideo. M. Varro Ruſticellus inq̄t Hercules appellatus: mulū ſuum tollebat. Fuſius Saluius duo cētenaria pōdera pedibus: totidē manibus: & ducenaria duobꝰ humeris cōtra ſcalas ferebat. Nos quoq; vidimus Athanatū noīe; ꝓdigioſæ oſtentationis quinquagenario thorace plumbeo indutū. Coturniſq; quingentorum pōdo calcitatū p ſcœnā ingredi. C. Milonē Athletā cū cōſtitiſſet nemo veſtigio educebat Malū tenenti nemo digytū corrigebat. Cucurriſſe mille centū. lx. ſtadia ab athenis lacedæmonē biduo Philippidē magnū erat: donec caniſtius curſor lacedęmonius/& Philonides Alexādri magni a ſytione helyn vno die. M. ccij. ſtadia cucurrerunt. Nūc q̄dem in circo quoſdam. clx. paſ. tolerare non ignoramus. Nupq; Fonteio/& Vipſano cōſ. annos. ix. genitū puerū a meridie ad veſperum. lxx. m. p. cucurriſſe. Cuius rei admiratio ita demū ſolida ꝑueniet: ſi quis cogitet nocte ac die longiſſimum iter vehiculis tribus Tyberium Nerone emēſum feſtinantem ad Druſum fratrem ægrotantē in germania in ea fuerunt ducenta. m. paſ.

Fuſius ſaluiꝰ

Philonides alexādri curſor.

De viſu. CA. XXI.

Oculorum acies/vel maxime fidem excedētia inuenit exempla. In nuce incluſā iliada Homeri carmē in mēbrana ſcriptum tradidit cicero. Idem fuiſſe qui ꝓuideret. c. xxvv. mil. paſſuum. Huic & nomen. M. Varro reddidit ſtrabonem vocatum. Solitum auteꝫ punico bello a Lilybeo ſiciliæ promontorio/exeunte claſſe carthaginis portu etiam numerū nauiuꝫ dicere callicrates ex ebore formicas/& alia tā parua fecit animalia: vt partes earū a cęteris cerni non poſſent. mermecides quidam in eodem genere inclaruit. A quo quadrigam ex eadem materia/quaꝫ muſca integeret alijs fabricatam: & nauem/quam apicula pennis abſconderet.

☞ *Ilias homeri ī nuce īcluſa. ſtrobo oc͞los hn̄s lynceos.*

De auditu. CA. XXII.

AV ditus vnum exemplum habet mirabile.prœlium quo ſybaris deleta eſt:eo die quo ge Caſtores viſi
ſtum erat autum olympię.Nam cymbricę victoriæ Caſtoreſq; romani qui perſicã victo & auditi
riam ipſo die quo contigit nũciauere viſus & auditus & numinũ fuere præſagia.

¶Exempla patientiæ. CA.XXIII.

PAtientia corporis vt eſt crebra ſors calamitatũ innumera documẽta peperit. Clariſſimũ Meretricis
in fœminis leænæ meretricis exẽplũ:quę torta nõ indicauit Harmodium & Ariſtogito= patientia
nem tyrẽnicidas.In viris Anaxarchias qui ſimili de cauſa cũ torquere᷑ pręciſã e dentibꝰ Anaxarchus.
linguam vnamq; ſpem indicij in tyrannos expuit. vel pręcoſam

¶Memoriæ exempla. CA.XXIIII.

MEmoria neceſſarium maxime vitæ bonum cui præcipua fuerit haud facile dictu eſt: tam
multis gloriaʒ eius adeptis.Cyrꝰ rex omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit Cyrus
L.Scipio populo ro.Cyneas Pyrrhi regis legatus ſenatui & ęqueſtri ordini romę poſtero Scipio.
die q̃ aduenerat.Mithridates duarum &.xx.gentium rex totidem linguis iura dixit: pro contione Cyneas.
ſingulas ſine interpręte affatus.Carmaidas quidaʒ in græcia quæ quis exegerit volumina in biblio Mithridates
thecis legentis modo repræſentauit. Ars poſtremo eius rei facta & inuẽta eſt a Simonide melico
cõſumata a Metrodoro Sceptio:vt nihil non iiſdẽ verbis reddere᷑ auditum.Nec aliud eſt ęque fra
gile in homine morborum & caſus iniurias:atq; etiaʒ metus ſentiens:alias particulati:alias vniuer=
ſa.ictus lapide oblitus eſt litteras tantum.Ex pręalto tecto lapſus matris & affinium propinquoruʒ
cœpit obliuionem.Alius ęgrotus ſeruorum etiam.Sui vero nominis oblitus Meſſala Coruinus ora
tor.itaq; ſæpe deficere tentat & medita᷑ vel quieto corpore & valido.Sõno quoq; ſerpẽte cõputat: Maſſala cor=
vt inanis mens quærat vbi ſit loci. uinus.

¶Laus.C.Iulij.Cæſaris. CA.XXV

ANimi vigore pręſtantiſſimum arbitror.C.Cæſarẽ dictatorem.Nec virtutem cõſtantiã=
q; nunc cõmemoro:nec ſublimitatem omnium capacem quę cęlo continentur:ſed pro
prium vigorẽ claritatemq; quodã igne volucreʒ.Scribere & legere ſimul dictare & audi=
re ſolitũ accepimus.Epiſtolas vero tãtũ rerũ quaternas pariter librarijs dictare:aut ſi ni=
chil aliud ageret:ſeptenis.Ideʒ ſignis collatis quinquagies bis dimicauit.Solꝰ.M.Marcellũ tranſ= Mirabilis
greſſus qui vnde quadragies dimicauerat.Nam præter ciuiles victorias vndecies centum & nona= C.cęſaris me
ginta duo milia hominum occiſa prælijs ab eo:non quidem in gloria poſuerim.Tantã etiaʒ coactã moria:ac in=
humani generis iniuriam:qđ ita eſſe confeſſus eſt ipſe:bellorum ciuilium ſtrageʒ nõ prodendo.Vt genij veloci=
iuſtius Pompeio magno tribuatur:octingentas quadragintaſex naues piratis ademiſſe.Cęſari pro= tas.
prium & peculiare fuit pręter iam ſupradicta clęmẽtię inſigne:qua vſq; ad pœnitentiam omnes ſu=
perauit.Ideʒ magnanimitatis perhibuit exemplum:cui comparari non poſſit aliud.Spectacula eñ
edita effuſaſq; opes aut operum magnificentiã in hac parte enumerare luxurię fauentis eſt.Illa fu=
it vera & incõparabilis inuicti animi ſublimitas. captis apud pharſaliã Pompeij magni ſcrinijs epi=
ſtolarũ iterũq; apud tapſũ Scipionis ea optima cõcremaſſe fide:atq; nõ legiſſe.

¶Laus Pompeij magni. CA.XXVI

VErum ad decus imperij Ro.non ſolũ ad viri vnius pertinet victoriam.Pompeij magni ti=
tulos omnes triumphoſq; hoc in loco nuncupare:ęquato nõ modo alexandri magni re=
ruʒ fulgore:ſed etiã Herculis ꝓpe.ac Liberi patris.Igitur ſicilia recuperata vnde primũ
Syllanus in reipublicę cauſa exoriẽs auſpicatus eſt.Africã vero tota ſubacta & in ditionẽ
redacta.Magniq; nomine ſpolio inde capto eques romanus id quod antea nemo curru triumphali
reuectus eſt:& flatis ad ſolis occaſum tranſgreſſus excitatis in pyreneo tropheis oppida octoginta.
lxxvj.ab alpibus ad fines hiſpanię vlterioris in ditionem redacta:victorię ſuę aſcripſit:& maiore ani
mo Sertorium domuit:belloq; ciuili/quod omnia concutiebat externa extincto reruʒ triumphales
currus eques Ro.induxit.Totiens imperator anteq̃ miles.Poſtea ad tota maria & deinde ſolis ortꝰ
miſſus hos rettulit patriæ titulos more ſacris certaminibus vincentiũ.Neq; enim ipſi coronan᷑: ſed
patrias ſuas coronant.Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro.Mineruæ quod ex manubijs dica
bat.Cn.Pompeius magnus imperator bello.xxx.annorum confecto fuſis fugatis occiſis in deditio
nem acceptis hominuʒ centies vities ſemel octuagintatribꝰ milibus.Depreſſis aut captis nauibꝰ.d.
cccxlvj.Oppidis caſtellis mille quingẽtis.xxxviij.in fidem receptis.Terris a mæotis lacu ad rubruʒ
mare ſubactis votum merito Mineruæ.Hoc eſt breuiarium eius ab oriente. Triumphi vero quem
duxit ad.iij.Kalen.octob.M.Meſſala.M.Piſone conſ.præfatio hæc fuit.Cum orã maritimã a præ=
donibus liberaſſet:& imperium maris populo Ro.reſtituiſſet:ex aſia:ponto:armenia: paphlagonia
cappadocia:cilicia:ſyria:ſcythis:iudæis:albanis hiberia iſula:creta:baſternis:& ſup hæc de regibꝰ

Pom. mithridatē ad venenum cõpulit.

Mithridate atq; Tigrane triũphauit. Sũma ſũmaꝝ in illo gloria fuit: vt ipe in cõtiõe dixit: cũ de re-
bus ſuis diſſereret. Aſiã vltimã ꝓuinciaꝝ accepiſſe: eandẽq; mediã patriæ reddidiſſe. Si quis e cõtra
rio ſimili modo velit percẽſere Cæſaris res qui maior illo apparuit: totum ꝓfecto terraꝝ orbẽ enu-
meret: quod infinitum eſſe conueniet.

Laus Catonis primi. CA. XXVII.

Cato portius

CAeteris virtutum generibus varie & multi fuere præſtantes. Cato primus portiæ gẽtis tres
ſummas in hoie res præſtitiſſe exiſtimatus eſt: optimus orator: optimus imperator: optim9
ſenator. Quæ mihi oia etiã ſi nõ prius attamen clarius fuiſſe in Scipione Aemiliano videnꝛ
Dempto præterea plurimoꝝ odio: quo Cato laborauit. Itaq; ſit ꝓprium Catonis quater & quadra
gies cauſam dixiſſe: nec quẽq̃ ſæpius poſtulatum: & ſemper abſolutum.

Item de fortitudine. CA. XXVIII.

L. Sicim9 dẽtat9 bellator. ęgregius.

FOrtitudo in quo maxime extiterit immenſę quęſtionis eſt. Vtiq; ſi recipiaꝛ poetica fabu
loſitas. Q. Ennius. T. Cecilium Teucrum fratremq; eius præcipue miratus propter eos
ſextũ annalẽ adiecit. L. Sicinius Dentat9: qui tribunus plebis fuit: Sp. Tarpeio. A Ther-
mo cõſ. haud multo poſt exactos reges inumeroſiſſima ſuffragia habet cẽties vities proe
liatus: ocies ex ꝓuocatione victor. xlv. cicatricibus aduerſo corpore iſignis nulla in tergo. Itẽ ſpo-
lia cœpit. xxxiiij. Donatus haſtis puris duodeuiginti. Phaleris. xxv. Torquib9 trib9 &. lxxx. Armil-
lis c. lx. Coronis. xxxvj. ciuicis. xiiij. Aureis octo. Muralib9 trib9. Obſidionali vna. Fiſco ęris. x. Ca-
ptiuis. xx. milibus imperatores nouẽ ipſius maxime opera triumphãtes ſecutus. Præterea qđ opti
mum in operibus ei9 reor vno ex ducibus. T. Romulo ex cõſulatu ad populum cõuicto male acti i-
perij rei militaris. Haud minora forent Mãlij Capitolini decora: ni pdidiſſet illa exitu vitę ante. xxij
annos bina cœperat ſpolia. Primus omniũ eques coronã muralem acceperat. vj. ciuicas. xxxvij. do-
na. xxxiij. cicatrices aduerſo corpore exceperat. P. Seruiliũ magiſtrũ equitum ſeruauerat: ipſe vul-
neratus humerum ac femur. Super omnia capitoliũ ſummãq; rem in eo ſolus a gallis ſeruauerat: ſi
non regno ſuo ſeruaſſet. Verũ ſunt in his quidem virtutis opera magna ſed maiora fortunæ. M. Ser-
gio vt equidem arbitror nemo quemq̃ hominum iure pretulerit: licet ꝓnepos Catilina gratiã nomi
ni derogarit. Secundo ſtipẽdio dextram manũ perdidit. Stipẽdijs duobus ter & vicies vulnerat9 eſt
ob id neutra manu neutro pede ſatis vtilis. Vno tantum ſeruo plurimis poſtea ſtipendijs debilis mi
les. Bis ab Hannibale captus. Neq; enim cum quolibet hoſte res fuit. Bis vinculorum eius ꝓfugus.
xx. mẽſibus nullo nõ die in cathenis aut compedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater pugna-

Dextra ferrea.

uit: duobus equis inſidente eo ſuffoſſis. Dextrã ſibi fecit ferreaʒ: eaq; religata prœliatus. Cremonã
obſidione exemit. Placentiam tutatus eſt. Duodena caſtra hoſtium in gallia cœpit. Quæ omnia ex
oratione eius apparent habita cum in prætorio ſacris arcereꝛ a collegijs vt debilis. Quos hic coro-
narum aceruos cõſtructurus hoſte mutato? Etenim plurimuʒ refert in quæ cuiuſq; virtus tẽpora i-
ciderit. Quas trebia ticinuſq; aut traſimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cãnis corona merita? vn
de fugiſſe virtutis ſummuʒ opus fuit. Cæteri ꝓfecto victores hominum fuere. Sergius vicit etiã for-
tunam. Ingenioꝝ gloriæ quis poſſit agere delectum per tot diſciplinaruʒ genera & tantã rerũ ope-
rumq; varietatem? niſi forte Homero vate gręco nullum fœliciorem extitiſſe conuenit: ſiue operis
fortuna ſiue materia æſtimetur.

Diuerſæ laudes plurimorum. CA. XXIX.

IT taq; Alexander magnus (etenim inſignibus iudicijs optime citraq; inuidiã tã ſuperba
cenſura peragetur) inter ſpolia Darij perſarum regijs vnguentoruʒ ſcrinio capto qđ erat
auro gemmiſq; ac margaritis precioſũ: varios eius vſus amicis demõſtrantibus: quando
tędebat vnguẽti bellatorẽ & militia ſordidũ: immo Hercule inquit librorũ Homeri cu-
ſtodiæ detur: vt precioſiſſimũ humani animi op9 q̃ maxĩe diuiti opere ſeruareꝛ. Idem Pindari vatis

Vel ſuam credidit.

familiæ penatibuſq; iuſſit parci: cum thebas raperet. Ariſtotelis philoſophi patriam condidit: tãtæ
q; rerũ claritati tam benignum teſtimonium miſcuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo argu
it delphis. Sophoclẽ tragici cothurni principẽ defunctũ ſepelire Liber pater iuſſit obſidentib9 mœ-

Dictum notandum

nia lacedęmonijs. Lyſandro eoꝝ rege inquiete ſæpius admonito vt pateretur humari delicias ſuas.
Requiſiuit rex qui ſupremũ diẽ athenis obiſſet: nec difficulter ex ijs quæ deus ſignificaſſet itellexit
pacemq; funeri dedit.

De platonę: Ennio: Virgilio. M. Varrone &. M. Cicerone. CA. XXX.

Plato

PLatoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus alias ſæuitiæ ſuperbieq; natus vittatam na-
uem miſit obuiam. ipſe quadrigis albis egredienteʒ in littore excepit viginti talentis vnã

Iſocrates

orationem Iſocrates vendidit. Aeſcines athenienſes ſummus orator cum accuſationẽ qua

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0132-7
DFG

fuerat vſus rhodi legiſſet:legit & defenſionem Demoſthenis:ob quam in illud depulſus fuerat exili
um. Mirantibuſq; tum magis fuiſſe miraturos dixit:ſi ipſum orantem audiuiſſent:in calamitate te=
ſtis ingens factus inimici. Tucydidē imperatorem athenienſes in exilium egere rerum geſtarum cō
ditorem reuocauere:eloquentiam mirati cuius virtutem dānauerant Magnum & Menādro in co=
mico ſocco teſtimoniū regum ægypti & macedoniæ cōtingit claſſe & per legatos petito. Maius ex
ipſo regię fortunę prælata litterarum conſcientia. Perhibuere & romani proceres etiam exteris te=
ſtimonia. Cn. Pompeius confecto mitridatico bello intraturus Poſidonij ſapientiæ profeſſione cla=
ri domum fores percuti de more a littore vetuit & faces lictorios ianuæ ſubmiſit:is cui ſe oriens oc
cidenſq; ſubmiſerat. Cato cēſorius in illa nobili trium ſapientię procerū ab athenis legatione audi=
to Carneadæ:q̄ primum legato eos cenſuit dimittēdos:quoniā illo viro argumētāte quid veri eſſet
haud facile diſcerni poſſet. Quanta morū cōmutatio? Ille ſemp alioquin exitiali appellās noīe vni=
uerſos ex italia pellendos cenſuit græcos. At pronepos eius vticenſis cato vnuз ex tribunatu militū
philoſophum:alterum ex cypria legatione deportauit. Eandemq; linguaз ex duobus Catonib⁹ in
illo abieciſſe:in hoc importaſſe memorabile eſt. Sed & noſtroruз gloriaз percenſeamus. Prior Afri
canus. Q. Enni ſtatuaз ſepulchro ſuo imponi iuſſit:clarumq; illud nomen imo vero ſpolium ex ter=
tia orbis parte raptum in cinere ſupremo cū poetæ titulo legi. Diuus Auguſt⁹ carmina Virgilij cre
mari cōtra teſtamenti eius verecūdiā vetuit. Maiuſq; ita vati teſtimonium contigit:q̄ ſi ipſe ſua car=
mina ꝓbauiſſet. M. Varronis in biblioteca quę prima in orbe ab Aſinio Pollione de manubijs pu=
blicata Romę & vnius viuentis poſita imago eſt:haud minore (vt equidē reor) gloria principe ora=
tore & ciue ex illa ingeniorum:quę tunc fuit multitudine vni hanc coronam dante:q̄ cum eideз ma
gnus pompeius pyratico ex bello naualeз dedit. Innumerabilia deinde ſūt exempla Romana ſi ꝓ=
ſequi libeat. cū plures vna gens in quocūq; genere eximios tulerit. q̄ cæterę terræ. Sed quo & te. M.
Tulli piaculo taceam? quoue maxime excellentē inſigni prędicē:potius q̄ vniuerſi populi & illius
gentis ampliſſimo teſtimonio:& tota vita tua ad conſulatum tantum operibus electis? Te dicēte le
gē agrariā:hoc eſt alimēta ſua abdicauerūt tribus. Te ſuadēte Roſcio theatralis ſeditionis auctori
leges ignouerunt:notataſq; ſedes ignominię diſcrimine ęquo animo tulerūt. Te orante ꝓſcriptorū
liberos honores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium. Tu. M. Antonium proſcripſiſti. Sal
ue primus omnium parens patriæ appellate. Primus in toga triumphuз:linguæq; laurea merite &
facundæ litterarum latinarum parēs æque vt dictator Cæſar hoſtis quondam tuus de te ſcripſit oīз
triumphorum lauream adepte maiorē. Quanto plus eſt ingenij romani terminos in tantuз promo=
uiſſe q̄ imperij.

Echines & demoſthenes emuli

Cato græcis infeſtus.

Vnde extat illa auguſti exclamatio Ergone?

Primus omnium ci. pater patrię dictus. in toga triumphauit.

¶De morum honeſtate. CA.XXXI.

REliquis animi boni præſtitere & apud cęteros mortales ſapientia:ob id Cati Corculi apd̄
Romanos cognominati. Apd̄ græcos Socrates oraculo Apollinis Phytij prælatus cūctis.

Socrates oīз ſapiētiſſimus

¶De auctoritate. CA.XXXII

RVrſus mortales oraculoruз ſocietatē dedere Chiloni lacedęmonio:tria p̄cepta eius del=
phis cōſecrādo aureis litteris quę ſunt hęc. Noſſe ſe queq̄:& nihil nimiū cupere. Comitē
q; æris alieni atq; litis eſſe miſeriam. Quin & fun⁹ ei⁹ cū victore filio olympiæ expiraſſet
gaudio tota græcia proſecuta eſt.

Noſſe te ipm

¶De diuinitate. CA.XXXIII.

DIuinitas & quædam cęlituз ſocietas nobiliſſima ex fœminis in ſybilla fuit. Ex viris in me
lāpode apud græcos apud romanos in Martio.

¶De Naſica. CA.XXXIIII.

VIr optimus ſemel a cōdito ęuo iudicat⁹ eſt Naſica a iurato ſenatu. Idē in toga cādida bis
repulſa notatus a populo. In ſūma ei in patria mori non licuit. Nō hercule magis q̄ extra
vincula illi ſapientiſſimo ab Apolline iudicato Socrati.

¶De pudicitia. CA.XXXV.

PVdiciſſima fœmina ſemel matronaruз ſententia iudicata eſt Sulpitia Paterculi filia: vxor
Fuluij Flacci electa ex centum p̄cipuis:q̄ ſimulachruз Veneris ex ſybillinis libris dedica=
ret. Iterum religionis experimento claudia inducta Romā deoꝝ matre.

Claudia virgo ve. ſola traxit p tyb. cybelles ſimulachrum ob eius pu.

¶De pietate. CA.XXXVI.

PIetatis exempla infinita quidem toto orbe extitere:ſed Romę vnum:cui comparari cū=
cta nō poſſint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera ſupplicij cauſa carcere inclu
ſam matrē cum impetraſſet auditū a ianitore ſemper excuſſa ne quid inferret cibi:depre
henſa ē vberibus ſuis alens eā. Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate ē. Ambeq;

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0133-3
DFG

perpetuis alimentis. Et locus ille eidē conſecratus eſt deę. C. Quintio. M. Attilio conſ. tēplo pietatis extructo in illius carceris ſede: vbi nunc Marcelli theatrum eſt. Gracchorum pater anguibꝰ apprehenſis in domo cuꝫ reſponderetur ipſum victurum alterius ſexus interempto: imo vero inquit meuꝫ necate. Cornelia em̄ iuuenis eſt: & parere adhuc poteſt: hoc erat vxori parcere: & reipublicæ conſulere: idqꝫ mox conſecutū eſt. M. Lepidus Apuleiæ vxoris caritate poſt repudium obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus nūciata fratris repulſa in conſulatꝰ petitiōe ilico expirauit. Publiꝰ Catienus Philotimus patronū adeo dilexit: vt hæres oibꝰ bonis īſtitutus in rogū eiꝰ ſe iaceret.

Gracchorū pater.
Rutilius
Philotimus

De artium plurimarū excellentia: aſtrologia: grammatica: geometria. CA. XXXVII

VAriarum artium ſcientia innumerabiles enituere: quos tamē attingi par ſit florē hominū libantibus. Aſtrologia Beroſus: cui ob diuinas prædictiōes athenieſes publico in gymnaſio ſtatuā inaurata lingua ſtatuere. Grāmatica Apollodorꝰ: cui amphyctiones græcię honorē habuere. Hippocrates medicina pollēs: qui veniētē ab illyrijs peſtilētiā prędixit: & diſcipulos ad auxiliādū circa vrbes dimiſit. Cui ob meritū honores illos quos Herculi decreuit grę cia. Eandē ſcientā in teōbroto Ptolemæus rex megalenſibꝰ ſacris donauit centū talētis ſeruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama ē extracta Philippi regis oculo ſagitta: & citra deformitatē oris curata orbitate luminis. Summa aūt Aſclepiades pruſieſis condita noua ſecta ſpretis legatis & pollicitationibus. Mithridatis regis: reperta ratione qua vinum ęgris medetur: relato e funere homine & cōſeruato: ſed maxime ſponſione facta cum fortuna ne medicus crederetur: ſi vnq̄ inualidꝰ vllo modo fuiſſet ipſe: & victor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarum exanimatus eſt. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis ſcientiæ teſtimoniuꝫ. M. Marcelli contingit interdicto cum ſyracuſę caperent: ne violaretur murus: niſi fefelliſſet imperiū militaris imprudētia. Laudatus Cteſiphon Gnoſius ęde epheſie Dianę admirabiliter fabricata: Philon athenis armamētario mille nauiū. Cteſibius pneumatica ratiōe & hydraulicis organis repertis. Dinocrates metatus Alexādro cōdēte in ęgypto Alexādriā. Idē hic iperator dixit ne quis ipſū aliꝰ q̄ Appelles pingeret: q̄ Pyrgoteles ſculperet: q̄ Liſippus ex ære duceret. Quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Beroſus

Philippus oculo curatꝰ.

Item mira opera artificis. CA. XXXVIII.

ARiſtidis thebani pictoris vnam tabulaꝫ centuꝫ talētis rex attalus licitatus eſt. Octingēta emit duas Cæſar dictator. Medeam & aiaceꝫ Timomachi in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam magnetū exitij haud mediocris pari repēdit auro. Rhodū non incendit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulā Protogenis cremaret a parte ea muri locatā. Praxitelis marmore nobilitatus eſt: gnidiaqꝫ Venere præcipue: veſano amore cuiuſdā iuuenis inſigni: & Nicomedis æſtimatione regis grandi gnidioꝝ ære alieno permutare eam conati. Phidię Iupiter olympius quotidie teſtimoniū ꝓhibet. Mentori Capitolinus & Diana epheſia: quibus fuere cōſecrata artis eius vaſa.

De ſeruitijs. CA. XXXIX

GRæcium hominis in ſeruitio geniti maximū ad hanc diem quod equidem comperierim fuit grāmaticæ artis Daphnidis Cn. Piſaurenſe vendēte: & M. Scauro principe ciuitatis iij. mil. d. cc. ſeſtertijs licēte. Exceſſere hoc ī noſtro ęuo nec modice hiſtriōes: ſed libertatem ſuā mercati. Quippe cū iā apud maiores Roſcius hiſtrio. iij. mil. d. anniā mercaſſe ꝓdatur: niſi ſi quis in hoc loco deſiderat armeniaci belli paulo ante ꝓpter Tyridatē geſti diſpēſatorē quē Nero. iij. cxxx. manumiſit. Sed hoc p̄cium belli nō hoīs fuit. Tā hercule q̄ libidinis nō formę Paronetem iſpadonis. Seiano. iij. mil. d. mercante a Sutorio priſco. Quā quidē iniuriā lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis qm̄ arguere nulli vacabat.

Roſcius hyſtrio.

De præſtantia gentium. CA. XL.

GEntium in toto orbe præſtantiſſima vna omni virtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui pręcipua fuerit homini nō eſt humani iudicij: cuꝫ ꝓſperitatem ipſam alius alio modo & ſuopte ingenio quiſqꝫ terminet. Si verum facere iudiciuꝫ volumus ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortaliuꝫ nemo eſt fœlix. Abunde igitur atqꝫ indulgenter fortuna deciditur: cum eo qui iure dici nō infœlix pōt. quippe vt alia nō ſit: certe ne laceſcat fortuna metus eſt. Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nō eſt. Quid ꝙ nemo mortaliū omnibus horis ſapit: vtināqꝫ falſum hoc & non a vate dictum q̄ plurimi iudicent vana mortalitas: & ad circūſcribēdam ſeipſam igenioſa: computat more thraciæ gentis: quę calculos colore diſtinctos pro experimento cuiuſqꝫ diei in vrnaꝫ condit; ac ſupremo die ſeparatos dinumerat: atqꝫ ita de vno quoqꝫ pronunciat. Quid ꝙ iſte calculi candore illo laudatus dies originē mali habuit? Quaꝫ multos accepta

Nota

Thraces fœlices dies candido: & infœlices atro ſignabant calculo.

afflixere imperia? Quã multos bona pdidere: & vltimis mercere ſupplicijs? iſta nimiruꝫ bona: ſi cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita eſt profecto alius de alio iudicat dies: & tamen ſupremus de omnibus. Ideoq; nullis credẽdum eſt. Quid ꝙ bona malis paria non ſunt etiam pari numero? Nec lætitia vllo minimo mœrore penſanda. Heu vana & imprudens diligẽtia numerus dierum computat̃ vbi queritur pondus.

Auctoritas

¶De fœlicitate fœminæ. CA.XLI.

VNa fœminarum in omni æuo Lampido lacedæmonia refert̃: quæ regis filia: regis vxor regis mater fuit. Vna Berenice: quę filia/ſoror/mater Olympionicaruꝫ. Vna familia Curionũ: in qua tres cõtinua ſerie oratores extiterũt. Vna Fabiorũ: in qua tres cõtinui pricipes ſenatus. M. Fabius Ambuſtus. Fabius Rutilanus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

¶Varia exempla fortunæ. CA.XLII.

CAetera exẽpla fortunæ variantis inumera ſũt. Etenĩ quæ facit magna gaudia niſi ex malis? aut quæ mala immẽſa niſi ex ingentibus gaudijs.

¶De bis proſcriptis. L. Sylla. Q. metello. CA.XLIII.

SEruauit ꝑſcriptum a Sylla. M. Fiduſtium ſenatorem annis. xxxvj. Sed iterum proſcriptus ſuperſtes Syllæ vixit vſq; ad antoniũ. Conſtat nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum ꝗ quia proſcriptus fuiſſe. Triumphare. P. Ventidium de parthis voluit quidem ſolum: ſed eundem in triumpho aſculano. Cn. pompeij Strabonis duxit puerum. Quamq̃ Maſſurius auctor eſt bis in triumpho ductum. Cicero mulionem caſtraſem ſuffaraneum fuiſſe. Plurimos iuuentam in opem in caliga militari tolleraſſe. Fuit & balbus Cornelius maior conſul: ſed accuſatus atq; de iure virgariuꝫ in eum iudicem in exilium miſſus. Prim⁹ externoꝝ atq; etiam in oceano genitorum vſus illo honore quem maiores latio quoq; negauerunt. Eſt &. L. Fuluius inter inſignia exempla tuſculanorũ rebellantium conſule: eodẽ quoq; honore cuꝫ tranſiſſet exornatus confeſtim a populo romano qui ſolus eodem anno quo fuerat hoſtis romę triumphauit ex iſs: quorum conſul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui fœlicis ſibi cognomen aſſeruat. L. Sylla ciuili nẽpe ſanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus: & quibuſdam fœlicitatis inductus argumẽtis: ꝙ proſcribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuiſſet. O parua interpretatio & futuro tempore infœlix. Non melioris ſortis tunc fuere pereuntes: quorum miſeremur hodie: cum Syllam nemo non oderit? Age nõ exitus vitæ eius omniuꝫ proſcriptorum ab illa calamitate crudelior fuit erodente ſeipſo corpore & ſupplicia ſibi gignente: qđ vt diſſimulauerit & ſupremo ſomno eius cui immortalis quodammodo eſt: credamus ab vno illo ĩuidiaꝫ gloriam victam. Hoc tamen nempe fœlicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt ꝙ capitolium nõ dedicauiſſet. Q. Metellus in ea orationeꝫ quaꝫ habuit in ſupremis laudibus patris ſui. L. Metelli pont. bis cõſulis: dictatoris magiſtri equitum. Quindecim viri agris dandis: qui primus elephãtos primo punico bello duxit in triumpho ſcriptum reliquit. Decem maxima res optimaſq; in quibus quærẽdis ſapientes ætatem exigerent: conſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe. Optimuꝫ oratorẽ. Fortiſſimum imperatorem. Auſpicio ſuo maximas res geri. Maximo honore vti: ſũma ſapientia eſſe: ſummum ſenatorem haberi. Pecuniam magnam bono modo inuenire. Multos liberos relinquere & clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc cõtigiſſe ei: nec vlli alij poſt romaꝫ cõditam. Longũ eſt refellere & ſuperuacuuꝫ: abunde vno caſu refutante. Siquidem is Metellus orbã luminib⁹ exegit ſenectam amiſſis incendio cum palladiũ raperet ex æde veſte memorabili cauſa: ſed euentu miſero Quo fit vt infœlix quideꝫ dici non debeat: fœlix tamen eſſe non poſſit. Tribuit ei po. Ro. quod nũq̃ vlli alij ac condito æuo: vt quotiens in ſenatum iret: curru veheretur ad curiam. magnuꝫ & ſublimẽ ſed pro oculis datum.

Vel iudiciuꝫ conſilium.

Sylla pediculari morbo laborans: fingebat ſe profundo dormire ſomno.

Q. metellus palladiuꝫ ex ęde flagrante ſeruauit

¶De altero Metello. CA.XLIIII.

HVius quoq;. Q. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanę exẽpla numeratur. Nã præter honores ampliſſimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filijs illatus eſt rogo: vno prętore: trib⁹ cõſularibus: duobus triũphalibus: vno cẽſorio. quę ſingula quoq; paucis cõtigere. In ipo tamen flore dignitatis ſuæ ab catinio Labeone cui cognomẽ fuit macerioni: tribuno plebis: quẽ e ſenatu cẽſor eiecerãt: reuertẽs e cãpo meridiano tempore: vacuo foro & capitolio ad tarpeiũ: raptus vt precipitaret̃ cõuolente quidã tam numeroſa illa cohorte: quæ patrem eum appellabat. Sed vt neceſſe erat in ſubito tarde & tanq̃ in exequias cũ reſiſtendi ſacroq; factum repellendi ius nõ eſſet: vt virtutis ſuæ opera & cẽſura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipo mortis reuocat⁹ alieno beneficio poſtea vixit. Bonis inde etiã conſecratis a damnatu ſuo tanq̃ parum eſſet faucium certe intortarũ expreſſiq; per aures ſanguinis pœnã exactam eſſe. Equidem & Africani Aemiliani inimicuꝫ fuiſſe inter calamitates duxerim ipſo

Pompa ĩ metelli. Facta exequijs

Vel ſanctum collegium.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0135-4 DFG

teſte. Macedonico. Siquidē liberis dixit. Ite filij celebrare exequias: nūq̄ ciuis maioris funus videbitis. Et hoc dicebat iā balearicis & creticis diadematis: iā Macedonicus ipſe. Verum vt illa ſola iniuria æſtimetur: qui hunc iure fœlicem dixerit periclitatū ad libidinē inimici? nec Africano ſaltem perire: quos hoſtes viciſſe tanti fuit? aut quos non honores curruſq; illa ſua violentia fortuna retroegit p mediam vrbē cenſore tracto. Etenim ſola hæc moriendi ratio fuerat tracto in capitoliuȝ illo in quod triūphās ipſe deorū exuuijs ne captiuos quidē ſic traxerat. Maius hoc ſcelus fœlicitate cōſecuta factū eſt periclitato macedonico vel funus tm̄ ac tale pdere: i quo a triūphalib⁹ liberis portaret̄ i rogū velut exequijs quoq; triūphās. Nulla eſt ꝑfecto ſolida fœlicitas: quā cōtumelia vlla: vitæ rumpit: nedū tāta. Quod supereſt neſcio maior gloriæ an indignatiōi dolor accedat: iter tot Metellos tam ſcelerata Catinij audaciam ſemper fuiſſe inultam.

De Diuo Auguſto. CA. XLV.

IN Diuo quoq; Auguſto quē vniuerſa mortalitas in hac cenſura nūcupat: ſi diligēter æſtimentur cūcta magna ſortis humanę reperiētur volumina. Repulſa in magiſterio equitū apud auunculū: & cōtra voluntatē eius prælatus Lepidus. Proſcriptiōis inuidia in collegam. Collegiū in triumuiratu peſſimorū ciuiū: nec æqua ſaltē portiōe: Sed pręgraui Antonio Philippenſi prœlio morbo: fuga: & triduo in palude latebra ægroti. Et vt fatentur Agrippa & Mœcenas aqua ſubter cutē fuſa. Turgida latera. Naufragia ſicula. Et alia ibi quoq; in ſpelunca occultatio. Iaȝ in naualli fuga vrgēte hoſtiū manu preces Porculeio mortis admotæ. Cura peruſinę cōtentionis. Sollicitudo martis actiaci: pannoniciq; belli: Ruine pōtis. Tot ſeditiones militum. Tot ancipites morbi corporis. Suſpecta Marcelli nota. Pudēda agrippæ ablegatio. Totiens petita inſidijs vita: incuſatæ liberorū mortes: luctuſq; non tantū orbitate triſtes. Adulterium filiæ. Et conſilia patricidæ palā facta. Contumelioſus priuigni Neronis ſeceſſus. Aliud neptis adulterium. Iūcta deinde tot mala. Inopia ſtipendij. Rebellio illyrici. Seruitiorꝫ delectus. Iuuētutis penuria. Peſtillētia vrbis. Fames ſitiſq; italiæ. Deſtinatio expirādi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta. iuxta hęc variana clades: & maieſtatis ei⁹ fœda ſugillatio. Abdicatio poſtumi Agrippæ poſt adoptionem. Deſiderium poſt relegationem. Inde ſuſpicio in Fabium: archanorumq; ꝓditionem. Hinc vxoris & Tyberij cogitationes ſuprema eius cura. In ſumma deus ille cœlūq; neſcio adeptus magis an meritus hærede hoſtis ſui filio exceſſit.

Auguſtus p triduum ĩ palude latuit

Vel ſuæ.

Quos beatiſſimos dij iudicauerunt. CA. XLVI.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula velut ad caſtigādam hominum vanitatem a deo emiſſa. Duo ſunt hæc. Phedium fœliciſſimum qui pro patria proximo occubuiſſet. Iterum a Gige rege tunc ampliſſimo terrarum conſultum Aglauum Prophodium eſſe fœliciorem. Senior hic in anguſtiſſimo archadiæ paruum ſed annuis victibus large ſufficiens prediū colebat: nūq̄ ex eo egreſſus. Atq; vt e vitæ genere manifeſtū eſt: minima cupidine minimum in vita mali expertus.

☞ Vel alterum

Vel pſophidium.

Pſophidius fœlix iudicatus: q̄ agro nūq̄ egreſſ⁹ ē

Quem viuentem vt deum coli iuſſerunt. CA. XLVII.

COnſecratus eſt viuus ſentienſq; oraculi eiuſdē iuſſu & iouis deorū ſummi aſtipulatu Euthymus poeta ſēper olympiæ victor: & ſemel victus. Patria ei locri in italia: vbi imagineȝ eius eſſe: & olympiæ alterā eādem die tactaȝ fulmine. Callimachiū vt nihil aliud miratū video: ad eūq; iuſſiſſe ſacrificari: quod & viuo factitatū & mortuo: nihilq; adeo mirū alid q̄ hoc placuiſſe dijs.

Euthymus poeta colitur

De ſpatijs vitæ longiſſimis. CA. XLVIII.

DE ſpatio atq; longiquitate vitę hominum non locorum modo ſitus: veruȝ exempla ac ſua cuiq; ſors naſcendi incertū fecere. Heſiodus qui primus de hoc aliqua prodidit fabuloſe (vt reor) multa de hominum æuo referens cornici nouē noſtras attribuit ætates. Quadrupluȝ eius ceruis. id triplicatū coruis. Et reliqua fabuloſius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argantonio tarteſiorum regi. cl. tribuit annos. Cyniræ cypriorum. x. ānos amplius. Aegimio ducentos. Theopompus Epimenidi Gnoſio. cliij. Hellanicus quoſdam ętholia epioruȝ gentis ducētos explere. Cui aſtipulatur Damiates memorans Pictoreum ex ijs pręcipuum corpore viribuſq; etiā trecēti vixiſſe. Ephodorus arcadum reges trecētis annis. Alexander & Cornelius Dandonē quędā illyrico quingentis vixiſſe. Xenophon Impetrim pulutiniorum inſulę regem octingentis: atq; vt parce mentitus eſt filium eius ſexcentis. Quę omnia inſcitia temporū acciderūt. Annum enim alij ęſtatę vnum determinabāt: & alterum hyeme. Alij quadripartitis temporibus ſicut arcades: quorū anni trimeſtres fuere. Quidā lunę ſenio vt ęgyptij. Itaq; apud eos aliqui & ſingula milia annorū vixiſſe ꝓdunt̄. Sed vt ad cōfeſſa tranſeamus. Argātoniū gaditanū octoginta annis regnaſſe

☞ animaduerte

☞ Annorum diuerſitas.

prope certum eſt. Putāt quadrageſimo cœpiſſe. Maſſiniſſam .lx. annis regnaſſe indubitatū eſt. Gorgiam ſiculum centum octo vixiſſe. Q. Fabi⁹ Maximus ſexagintatribus annis augur fuit. M. Perpenna & nuper. L. Voluſius Saturninus omniuꝫ quos in conſulatu ſētentiam rogauerāt ſuperſtites fuere. Perpēna ſeptem reliquit ex iſs quos cēſor legerat. Vixit annos nonagintaocto. Qua in re & illud annotare ſuccurrit: vnum omnino quinquēnium fuiſſe quo ſenator nullus moreretur. Cuꝫ Flaccus & Albinus cenſores luſtrum condidere vſqꝫ ad proximos cenſores ab anno vrbis quigenteſimo ſeptuageſimonono. Mil. Valerius Coruinus cētum annos impleuit. Cuius inter primum & ſextū cōſulatuꝫ .xlvj. anni fuere. Idem ſella curuli ſemel ac vicies: ſedit: quotiēs nemo alius. Aequauit eius vitę ſpatium. Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilij nonaginta ſeptē annos exceſſit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouē. Terētia Cicerōis .cvij. Clodia Ofelbi .cxv. Hæc quidē etiā enixa quindecies. Luceia mima cētum annis in ſcęna pronūciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcænā Gn. Pōpeio. Q. Sulpitio conſ. ludis ꝓ ſalute Diui Auguſti votiuis annum centeſimum quartum agens. Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone conſ. ante annos nonagintanoueꝫ. Et a magno Pōpeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. Sammulam quoqꝫ cētum decem annis vixiſſe auctor eſt Aſconi⁹ Pedianus. Minus miror Stephanionē qui primus togatus ſaltare inſtituit vtriuſqꝫ ſęcularibus ludis ſaltaſſe: & diui Auguſti & quos Claudius Cęſar conſulatu ſuo quarto fecit: quando ſexagītatres nō amplius anni interfuere: qq̄ & poſtea diu vixerit. In tmoli mōtis cacumine quod vocāt tempſin .cl. annis viuere Mutianus auctor eſt. Totidē annos itē cēſum Claudij Cæſaris cēſura. T. Fulloniū boniēſem: idqꝫ collatis cenſibus quos ante detulerat: vitæqꝫ argumētis (eteniꝫ id curæ pricipi erat) verum apparuit.

¶De varietate naſcendi. CA.XLIX.

DOſcere videtur locus ipſe ſyderalis ſcientię ſentētiaꝫ. Epigenes .cxxij. annos impleri negauit poſſe. Beroſus excedi cētum ſeptemdeciꝫ. Durat & ea ratio quā petoſyris ac Necepſos tradiderūt: & trimorion appellāt a trium ſignorum portione: qua poſſe in italiæ tractu .cxxvj. annos vitę cōtingere apparet. Negauere illi queq̄ nonaginta partiū exortiuaꝫ menſuram quod anaphoras vocāt tranſgredi: & has ipſas incidi occurſu maleficiorum ſyderuꝫ: aut etiam radijs eorum ſoliſqꝫ. Rurſus Aeſculapij ſententiam ſecuti: qui ſtatuta vitę ſpatia a ſtellis accepi dicit. Sed quantum primum tribuat incertum eſt. Rara autem eſſe dicūt longiora tempora: quādoquidem momētis horaruꝫ inſignibus lunę dierumue ſeptēatqꝫ .xxiiij. quæ nocte ac die obſeruātur ingēs turba naſcatur: ſcanſili annoruꝫ lege occidua: quam climactaras appellant: nō fere ita genitis quinquageſimumquartuꝫ annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius inconſtantia declarat q̄ incerta res ſit. Accedūt experimēta & exempla recentiſſimi cenſus: queꝫ intra quadrienniū imperatores Cæſares veſpeſiani pater filiuſqꝫ cēſores egerunt. Nec ſunt omnia vaſaria excutiēda. Mediæ tantum partis inter apēnium mōtem padumqꝫ ponemus exempla. Cētum viginti natos annos parmæ tres edidere. Brixelli vnū .cxxv. Parmæ duos .ccxxx. placētiæ vnū .cxxxj. Fauētię vnā mulierem .cxxxij. Bononiæ. L. Tarētiū Marci filiū. Arimini vero. M. Apomum. C. & L. Tertulā .cxxxvij. Citra placētiā in collib⁹ oppidū eſt velleiaciū: i quo .cx. natos ānos ſex detulere. Quattuor cētenos vicenos. Vnū .cl. M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribns moremur ī re cōfeſſa in regione italiæ octaua cētenū ānorū cēſi ſūt hoies .liiij. Cētenuꝫ denū hoies .lvij. Cētenū vicenū quinū homines duo. Cētenū tricenū hoies quattuor. cētenū tricenū quinū aut ſeptenū totidē. cētenū quadragenū hoies tres. Alia mortalitatis cōſtātia. Homerus eadē nocte natos Hectorē & Polydamāta tradit tam diuerſæ ſortis viros. C. Mario. C. Carbone .iij. cōſ. ad. v. Kalē. iunias. M. Celi⁹ Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti ſūt: oratores quidem ambo: ſed tamē diſpari euētu. Hoc etiam iiſdeꝫ horis naſcētibus in toto mundo quotidie euenit: pariterqꝫ domini ac ſerui gignuntur: reges & inopes.

Eſculapius

Vel.xv.

¶In morbis varia exempla. CA.L.

PVblius Cornelius Ruffus: qui cōſul cum Manio Curio fuit dormiens oculorum viſū amiſit: cum id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo Phalereus iam tuꝫ deploratus a medicis vomicæ morbo: cum morteꝫ in acie quæreret vulnerato pictore medicinam iuenit ex hoſte Q. Fabius Maximus conſ. apud flumē iſaram prœlio commiſſo aduerſus alobrogum regem aruernorūqꝫ gentes ad .vj. idus auguſtas .cxxx. perduelliū cęſis febri quartana liberatus eſt in acie. Incertū ac fragile nimirū eſt hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignū vero & breue in iſs etiaꝫ quibus largiſſime cōtingit: vniuerſum vtiqꝫ æui tempus intuētibus. Quid ꝙ æſtimatione nocturnę quieti dimidio qſqꝫ ſpatio vitæ ſuę viuit? Pars æqua morti ſimilis exigiť: aut pœne niſi cōtigit quies

Cor. ruffus in ſōnis oculis captus

Animaduerte diligenter.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0137-6 DFG

Nec reputant̃ infantię anni qui cenſu carent:nec ſenectę in pœnam viuacis. Tot periculoꝝ genera tot morbi:tot metus:tot curæ:toties inuocata morte vt nullum frequẽtius ſit votũ. Natura vero nihil hominibꝰ breuitate vitę prȩſtitit melius. Hebeſcũt ſenſus. Membra torquentur. Promoritur viſus:auditus:inceſſus:dentes etiam ac ciboruꝫ inſtrumenta:& tamen vitę hoc tempus annumeratur

☞ Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplũ. Xenophilum muſicum centum & quinq; annis vixiſſe ſine vllo corporis incõmodo. At hercule reliquis oĩbus per ſingulas mẽbrorũ ptes qualiter nullis alijs animalibus:certis peſtifer calor remeat horis:aut rigor:neq; horis modo:ſed & diebꝰ noctibuſq; trinis quadrinisve etiam toto anno. Atq; etiam morbus eſt aliquis per ſapientiam mori. Morbis enim quoq; quaſdam leges natura impoſuit. Quadrini circuitus febrem nunq̃ bruma nũq̃ hybernis menſibus incipere. Quoſdam poſt ſexageſimum vitæ ſpaciuꝫ non accedere. Alios pubertate deponi:a fœminis præcipuæ. Senes minime ſentire peſtilentiam. Namq; vniuerſis gentibus ingruunt morbi:& generatim modo ſeruitijs:modo proceruꝫ ordini alioſq; per gradus. Qua in re obſeruatum in meridianis partibus ad occaſum ſolis peſtilentiaꝫ ſemp̱ ire. Nec vnq̃ fere aliter fieri niſi hyeme:nec vt ternos excedat menſes.

Xenophi valitudo.

Senes peſtilẽtiã nõ ſentire.

De ſignis mortis. CA.LI.

Iam ſigna lœtalia in furoris morbo riſum. Sapientiæ vero ægritudine fimbriarum curaꝫ & ſtragulæ veſtis plicaturus. A ſomno mouentium neglectuꝫ profundi humoris e corpore effluuium:in oculorum quidem & narium aſpectu indubitata maxime:etiam ſupino aſſiduo cubitu. Venaꝝ inæquali:aut formicãte pcuſſu Et alia quoq;. Hippocrati pricipi medicinę obſeruata ſũt. Et cũ ĩnũerabilia ſint mortis ſigna:ſalutis ſecuritatiſq; nulla ſũt. Quippe cũ cẽſorius Cato ad filium de valitudinis quoq; obſeruatione vt ex oraculo aliquo prodiderit ſenilẽ iuuentam prȩmaturæ mortis eſſe ſignum. Morborum vero tam infinita eſt multitudo vt Pherecides Syrus copia ſerpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibuſdam perpetua febris eſt vt C. Mœcenati. Eidem triennio ſupremo nullo horæ momento contigit ſomnus. Antipater ſydonius poeta oĩbus annis vno die natali tantũ corripiebatur febre:& eo cõſũptus eſt ſatis lõga ſenecta.

Riſus in furore.

Stragulæ cõplicatio.

☞ *Pherecides erũpentibus a corpore ſerpentibꝰ mortuus eſt.*

De his qui elati reuixerunt. CA.LII.

Auiola conſularis in rogo reuixit. Et quoniam ſubueniri non potuerat præualente flãma viuus crematus eſt. Similis cauſa in. L. Lamia prætorio viro traditur. Nam celium Tuberonem pretura functum a rogo relatum Meſſala Ruffus & pleriq; tradunt. Hæc eſt conditio mortalium. Ad has & huiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur. vti de homine ne forte morti quidem debeat credi. Reperimus inter exẽpla Hermotinij Clazomeni animam relicto corpore errare ſolitam:vagamq; e longinquo multa annũciare:quæ niſi a preſenti noſci non poſſet corpore interim ſemianimi:donec cremato eo inimici qui Cantaridæ vocabantur remeãti animæ velut vaginam ademerint. Ariſtei etiam viſam euolantẽ ex ore in p̱cõneſo corui effigie magna quę ſequitur fabuloſitate:quam equidem & in gnoſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum ęſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quiuquaginta dormiſſe annis:rerum faciem mutationemq; mirãtẽ velut poſtero experrectum die. Hinc pari numero dierũ ſenio ingruente:vt tamẽ in ſeptimum & quinquageſimum atq; centeſimum vitæ duraret annuꝫ. Fœminarum ſexus huic malo videtur maxime oportunus conuerſione vuluæ:quę ſi corrigatur ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos volumen. Heraclidis ſeptẽ diebus fœminę exanimis ad vitam reuocatę. Varro quoq; auctor eſt viginti viris agros diuidẽtibus capuę quendã qui efferretur feretro domuꝫ remeaſſe pedibus. Hoc idem aquini accidiſſe. Romę quoq; Corfidium materterę ſuæ maritum funere locato reuixiſſe:& locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quę tota indicaſſe cõueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe vt videretur expiraſſe:apertoq; teſtamẽto recitatum heredeꝫ minorẽ funeri inſtituiſſe. Interim euꝫ qui videbatur extinctus plaudendo cõcinuiſſe myſteria:& narraſſe a fratre ſe veniſſe. Cõmẽdatam ſibi filiaꝫ ab eo. Demonſtratuꝫ præterea:quo in loco defodiſſet auruꝫ nullo cõſcio:& rogaſſe:vt ijs funeribus quę cõparaſſet efferretur. Hoc eo narrante fratris domeſtici p̱pe annũciauere exanimatũ illũ & aurũ vbi dixerat:repertuꝫ eſt Plena prȩterea vita eſt his vaticinijs:ſed nõ cõferenda:cũ ſæpius falſa ſint. Sicut ingẽti exẽplo docebimꝰ. Bello ſiculo Gabienus Cæſaris claſſium fortiſſimus captꝰ a Sex. Põpeio iuſſu eius inciſa ceruice:& vix cohęrẽte:iacuit in littore tota die. Deide cũ adueſperauiſſet:cũ gemitu precibuſq; cõgregata multitudine petijt:vti Põpeius ad ſe veniret:aut aliqueꝫ ex charis mitteret. Si aũt ab ĩferis remiſſũ:habereq; quod nũciaret. Miſit plures Põpeius ex amicis:quibus Gabienꝰ dixit. Inferis dijs placere Põpeij cauſas & partes pias. Proinde euẽtum futuruꝫ quẽ optaret:hoc ſe nunciare iuſſum. Argumẽtũ fore veritatis ꝙ peractis mandatis protinus expiraturus eſſet. Idq; ita euenit. Poſt ſepulturaꝫ quoq;

☞ *Auiola in rogo reuixit.*

☞ *Puer qui. lvij dormiuit annis.*

Heraclides vuluę apertione. per. vij. dies exanimẽ reuocauit fœminã

Mirabile ſi modo verum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0138-1

viſorum exempla ſunt:niſi ꝙ naturæ opera non prodigioſa conſectamur.

¶De mortibus repentinis. CA.LIII.

IN primis aūt miraculo ſunt :atq; frequentia mortis repentinę. Hæc eſt ſumma vitæ fœli=
citas.quam eſſe naturalem docebimus. Plurimas ꝓdidit Verrius. Nos cum delectu modū
ſeruabimus. Gaudio obiere:ꝑter Chilonem:de quo diximus Sophocles/&Dionyſius ſici
liæ tyrannus vterq; accepto tragicæ victoriæ nuncio. Mater pugna illa cānēſi filio incolu=
mi viſo:contra falſum nūcium pudore Diodorus ſapiētię dialecticæ profeſſor luſoria quæſtione nō
Protinus ad interrogatiōes Stilbonis diſſoluta. Nullis euidētibus cauſis obiere dum calciant̄ matuti
no duo Cęſares Prętor/& pretura populi Ro. functus dictatoris Cęſaris pater. Hic piſcis exanimatus
ille romę. Q. Fabius in maximis cōſulatu ſuo pridie.kalen.ianua. In cuius locuȝ. M. Orellius paucıſ
ſimaꝝ horarū cōſulatum petiȷt. Item. C. Vulcatius Gurges ſenator. Omnes adeo ſani/atq; tempeſti
ui:vt de ꝓgrediēdo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi:
C. Aufidus cum egreſſus in ſenatum iret offenſo pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodioruȝ cau
ſam in ſenatu magna cum admiratione orauerat in limine curię protinus expirauit progredi volēs.
Cn. Bebius Pamphylus præfectura/& ıp̄e fūctus:cum a puero quęſiſſet horas. A. Pompeius in capi
tolio:cum deos ſalutaſſet. M. Iuuētius Thalna conſ. cum ſacrificaret. C. Seruilius Panſa cum ſtaret
in foro ad tabernam hora diei ſecūda:in. P. Panſam fratrem innixus. Bebius iudex:dum vadimoni=
um differri iubet. M. Terētius Corax:dum tabellas ſcribit in foro. Necnō & proximo anno dum cō=
ſulari viro in aurem dixit eques romanus ante Apollinem eboreum:qui eſt in foro Auguſti. Super
omnes. C. Iulius medicus dū inungit ſpecillum per oculum trahens. A. Manlius Torquatus conſu=
laris cum cœna placētam appeteret. L. Dutius medicus valla dum mulſi potionem haurit. Ap. Sau=
feius cum a balneo reuerſus mulſum bibiſſet:ouumq; ſorberet. P. Quintus Scapula cum apud. Aqui
lium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius Scriba:cum domi ſuę pranderet. Cornelius Gallus præ=
torius/&. Q. Heterius eques Ro. in venere obiere:& quos noſtra adnotauit ætas duo equeſtris ordi=
nis in ædem Pantomimo Mythico tū forma præcellēte. Operioſiſſima tamen ſecuritas mortis i. M.
O. filio Hylaro ab antiquis traditur:comœdiarum hiſtrione:cum populo admodum placuiſſet: na=
tali die ſuo cōuiuiumq; haberet edita cœna calidam potionem in pultario popoſcit:ſimulq; perſo=
nam eius diei acceptam inſtruēs coronaȝ e capite ſuo in eam trāſtulit:tali habitu rigēs nullo ſentiēte
donec acubātium proximus tepeſcere potionem ammoueret. Hęc fœlicia exempla. At contra mi=
ſeriarum innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud maſſiliam victus:Corfini captus ab eodem
cæſare veneno poto propter tędium vitæ:poſtq̄ biberat: omni opere vt viueret annixus eſt. Inuenit̄
in actis Fœlicis Ruſſeti aurigę iam igne illato in rogum eius vnum e fauentibus ieciſſe ſeſe. Friuoluȝ
dictu ne hoc gloriæ artificis daretur:aduerſis ſtudiȷs cōpia odorū corruptum crimināntibus. Cū ante
non multo. M. Lepidus nobiliſſimę ſtirpis:quē e vēti anxietate diximus mortuum flammævi e rogo
eiectus recōdi propter ardorem nō potuiſſet:iuxta ſarmentis aliȷs nudus crematus eſt.

Iuliȷ cæſaris pr̄ calciando ſe obiȷt.

¶De ſepultura CA.LIIII.

IPſū cremare apd̄ romanos nō fuit veteris inſtituti. Terrā cōdebant̄. At poſtq̄ lōginq̄s bellis
obrutos erui cognouere :tūc inſtitutū. Et tn̄ multifarie priſcos ſeruanere ritus. Sicut in cor
nelia domo nemo ante Syllā dictatorē tradit̄ eē crematus. Idq; eū noluiſſe veritū talioneȝ
eruto. C. Mariȷ cadauere. Sepultus intelligitur quoquo mō cōditus:hūatus vero humo cōtectus.

Vn̄ fluxit apud ro. mos cremādi cadauera.

¶De aīa/vel de manibus/vel de reſurrectiōe verba gētiū inania. CA.LV.

POſt ſepulturam alię/atq; alię manium ambages. Oībus a ſuprema die eadē.quę ante pri
mū. Nec magis a morte ſenſus vllus/aut corpori/aut aīæ q̄ an̄ natalē. Eadem.n. vanitas in
futurū ēt ſe ꝓpagat:& ī mortis quoq; tp̄a ip̄a ſibi vita mentit̄. Alias imortalitatē aīæ:alias
tranſfiguratıonē :alias ſenſum inferis dādo:& manes colēdo:deumq; faciendo:q iā ēt homo eſſe de=
ſierit. Ceu vllo modo ſpirādi rō hoī a cæteris aīalibus diſtet:aut non diuturniora in vita multa reperi
ant̄:quib⁹ nemo ſimilem diuinat immortalitatē. Quod aūt corpus aīæ ꝑſequit̄ materiaȝ. Vbi cogita
tio illi? quomō viſus? auditus? aut qui tangit? qui vſus eius? aut quod ſine his bonum? Quæ deīde ſe
des? quantaue multitudo tot ſæculis animarum velut vmbrarum? Puerilium iſta delirametorū. Aui
deq; nunq̄ deſinere mortalibus commenta ſunt. Similis & de aſſeruādis corporibus hominū/ac reui
uiſcendis promiſſa a Democrito vanitas:qui nō reuixit ip̄e. Quæ malum iſta demētia ē : iterari vitā
morte. Quæ genitis quies vnq̄ ſi in ſublimi ſenſus animę manet? inter inferos vmbrę? Perdit profecto
iſta dulcedo/credulitaſq; pręcipuuȝ naturę bonum mortem:ac duplicat obitus:ſi dolere etiam poſt
futuri æſtimationem euenit. Etenim ſi dulce viuere:cui poteſt eſſe:vixiſſe? At quāto facilius/certiuſ=
q; ſibi quenq̄ credere:ac ſpecimen ſecuritatis ante genitali ſumere experimento.

Sylla dicta=tor prim⁹ cre=matus.

Quæ quis inuenerit in vita. CA.LVI.

Conſentaneum videtur priuſq̃ digrediamur a natura hoim indicare quæ cuiuſq; ſcentia a quoq; inuēta ſunt. Emere/ac vendere inſtituit Liber pater. Idem diadema regũ inſigne/& triumphum inuenit. Ceres frumēta cum antea glãde veſcerent̃. Eadem molere: & cõficere: in atica/italia: & ſicilia: ob id dea iudicata. Eadē pria leges dedit: vt alij putauerę. Rhadamanthꝰ. Litteras ſemp arbitror aſſyrias fuiſſe. Sed alij apđ ægyptos a Mercurio vt Gelius. Alij apđ ſyros reptas volunt. vtiq; in gręciam attuliſſe e phœnice cadmum ſexdecim nũero. A.B.C.D.E.G.I.L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiano bello Pallamedē adieciſſe quattuor hac figura θ ξ φ χ totidem poſt eum Simonidem melicum ζ η ψ. Quarum omniũ vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles decē/& octo priſcas fuiſſe. α β γ δ ε ζ κ λ μ ν ο π ρ σ τ υ χ. Et duas ab epicarmo additas θ χ q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inueniſſe quēdaʒ noie Menona tradit qndecim annis ãte Phoroneuʒ antiquiſſimum gręciæ regem. Id monumētis approbare conat̃. E diuerſo epigenes apud babylonios ſeptingētoꝝ viginti annoꝝ obſeruatiões ſyderũ coctilibus laterculis inſcriptas docet grauis auctor in primis. Qui minimũ Beroſos/& critodemus quadringentorũ octoginta annorum. Ex quo apparet æternus litterarũ vſus. In latiũ eas attulerũt pelaſgi. Laterarias domos cõſtituerunt primi Euryalos/& Hypbios fratres athenis: antea ſpecus erant ꝓ domibus Gelio Doxius Celij filius lutei ædificij inuētor placet: exemplo ſumpto ab hirundinum nidis. Oppidum cęcrops a ſe appellauit cæcropiam: quæ nũc eſt arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum volunt. Quidam & ſicyonē. Agyptij multo añ apđ ipos dioſpolim. Tegulas iuenit cinyra Agriopę filius: & metalla æris. Vtrũq; in iſula cypro. Itē forcipē: marculũ: vectē: incudem. Puteos Danaus ex ęgypto aduectus in græciã qua vocabat̃ argos. Lapidicinas Cadmus thebis. Aut vt Theophraſtus in Phœnice. Traſon muros. Turres vt Ariſtoteles cyclopes. Phœnices vt theophraſtus. Aegyptij textilia. Infecere lanas ſardibus Lydi. Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnæ. Linuʒ/& retia arachnæ. Fulloniam artē Nitias Megarēſis. Sutrinam Boetius. Medicinam ęgyptij apđ ipſos volunt repertaʒ. Alij per arabũ Babylonis/& Apollinis filium. Herbariam/& medicamētariam a Chirone Saturni/ & Phillitæ filio. Aes cõflare/& temperare Ariſtoteles Lydum ſcyteʒ mõſtraſſe. Theophraſtus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alij chalybas: alij cyclopas. Ferrum Heſiodus in creta eos: q vocati ſunt Dactyli Idęi. Argentum inuenit Ericthonius athenienſis: vt alij ceacus. Auri metalla/& cõflaturã cadmus phœnix ad pangeum mõtem. Vt alij thoas/& eaclis in panchaia aut ſol oceani filius: cui Gelliꝰ medicinę quoq; inuētionem ex melle aſſignat. Plumbum ex caſſiteride iſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere cyclopes. Figulinas chorebus atheniēſis. In iis orbem anacharſis ſcythes: vt alij Hyperbeos corinthius. Fabricam materiarum dedalus: & in ea ſerram: aſciam perpendiculum: terebrã: glutinum: icthyocollam. Normã. Fornicē aũt & libellam & tornum & clauem Theodorus Samius. menſuras & põdera Phidon argiuus: aut Palemedes vt maluit Gellius ignem e ſilice Pyrodes: Cilicis filius. At eundem aſſeruare in ferula Prometheus. Vehiculum cũ quattuor rotis Phryges. Mercaturas pœni. Culturas vitium/& arborum Eumolphus atheniēſis. Vinũ aquas miſceri Staphilus Sitheni filius. Oleum/& trapetas Ariſteus atheniēſis. Idem mella. Bouem/& aratruʒ Briges atheniēſis: vt alij Triptolemus. Regiã ciuitatē ægyptij: popularem artici: poſt Theſeum tyrãnus primus fuit phalaris agrigenti. Seruitiũ inuenere lacedęmonij. Iudiciũ capitis in Ariopago primum actum eſt. Prælium afri cõtra ægyptios primi fecere fuſtibus: quos vocant phalangas clypeos inuenerunt prœtus/& Acritus inter ſe bellantes: ſiue chalchus Athamãtis filius loricã Mydias meſſenius. Galeam: gladium: haſtaʒ lacedęmonij. Ocreas/& criſtas cares Arcũ/& ſagittã/ Scythem Iouis filium. Alij ſagittas Perſen Perſei filium inueniſſe. Lanceas ætholas. Iaculũ cũ amēto ferũt iueniſſe ætolum Martis filiũ. Haſtas velitares Tyrrhenũ/Pylũq; pentheſileã Amazonē ſecuri. Piſeũ venabula. Et in tormētis ſcorpionē cretas. Catapuliã ſyros phœnicas baliſtã/& fundã: æneã tubam Piſeũ Tyrrhenum teſtudines Artemonem clazomenũ. Equum qui nũc aries appellatur in muralibus machinis epeuʒ ad troiã. Equo vehi Bellorophōtē. Fręnos/& ſtrata equoꝝ peletroniũ. Pugnare ex quo theſſalos: qui cētauri apellati ſunt. habitãtes ſecundum peliũ montem. Bigas primũ iũxit phrygum nario. Quadrigas Ericthonius. Ordinē exercitus: ſigni dationem: theſſaras: vigilias inuenit palamedes troiano bello. Speculareʒ ſignificationē eodē bello Sinon. Inducias Lycaõ. Fœdera theſeus. Auguria ex auibꝰ Car a quo caria appellata. Adiecit ex cęteris aialibꝰ Orpheꝰ. Aruſpiciũ Delphꝰ. Igniſpicia amphiaraus. Auſpicia auiũ Tyreſias thebanus. Interpretationē oſtētorũ/& ſomniorum amphictyon. Aſtrologiam athlas Libyę filius: vt alij ęgyptij: vt alij aſſirij. Spherã in ea mileſius Anaximandei. Ventorũ rationē Aeolus Hellenis filius. Muſicam amphion. Fiſtulã Pã. Monaulũ mercuriꝰ. Ob

Liber pater Ceres frumē ta adiuenit: priaq; mortalibꝰ leges tulit: hic legiſera dicta.

cadmus latinas. xvi. inuenit lrãs.

ædiũ iuētors

Hirũdies domos docuerũt luteas.

Traſõ mœnium inuētor.

Chirion medicina.

Ericonius. aregenti.

Cadmꝰ auri.

Theodorus clauis.

Pyrodes ignis.

aut prometheus

ſtaphilus Vinuʒ aqua tempari docuit.

Scythes arcꝰ & ſagittę

Tubę piſeus

centauri primi in equis pugnatores hinc biffores crediti.

Muſicę amphion.

liquam tibiam Mydas in phrygia. Geminas tibias Marſias in eadem gente lydios modulos Amphi- *Lyrę.am.or. vel linus.*
on. Dorios Thamyras trax Phrygios. Marſias phryx. Citharā Amphion: vt alij Orpheus: vt alij Li-
nus: Septē cordis additis Terpāder. Octauam Simonides addidit Nonam thimotheus. Cythara ſi-
ne voce cecinit. Thamyras primus. Cum cantu amphion: vt alij Linus. cithara edita carmina compo
ſuit Terpander cum tibijs canere voce Troezenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Cure
tes docuere Pyrrhycem Pyrhus: vtrāq; in creta. Verſum heroicum pythio oraculo debemus. De poe
matum origine magna queſtio eſt. Ante Troianum bellum probant̄ fuiſſe. Proſaicam orationem cō
dere pherecides Syrius inſtituit tempore cyri regis. Hyſtoriam cadmus mileſius. Ludos gymnicos
in archadia Lycaon. Funebres acaſtus in iolcho poſt eū Theſeus in iſthmo. Hercules olympię athle
ticam. Pythus pilam luſoriam. Gyges lydius picturā in ægypto. In græcia vero Pyrrhus Dedali co-
gnatus aut Ariſtoteli placet: vt theophraſto polygnotus atheniēſis. Nauem primus ī græciā ex ęgy- *Pythꝰ pilę lu ſorię.*
pto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabat̄ inuētis in mari rubro inter inſulas a rege Erythra. Re-
periunt̄ qui myſos/ & troianos priores excogitaſſe in helleſponto putēt: cum tranſirēt aduerſus thra *danaꝰ nauis.*
cas. Etiam nūc in britannico oceano vitiles corio circunſutæ fiunt. In nilo ex papyro/ & ſyrpo/ & arun *Iaſon longæ*
dine. Longa naue Iaſonem primū nauigaſſe philoſtephanus auctor ē. Egeſias parrhaluʒ etheſias Sa
myram. Saphanꝰ Semiramin Arimachus ægeonē Biremē Damaſthenes erithreos feciſſe. Triremē
Thucydides Amoclen corinthium. Quadriremē Ariſtoteles carthaginēſes. Quinqueremē inſtituit
Neſichthon ſalaminius. Sex ordinū Zenazoras Syracuſius. Ab ea ad deciremē Neſigitō. Alexādrū
magnum ferunt inſtituiſſe ad duodecim ordines. Philoſtephanus ptolemæum ſoterem ad quindeci ☞
Demetrium antigoni ad. xxx. ptolemæum philadelphum ad. xl. ptolemęum philopatorē: qui Tri- *Phœnices in*
phon cognominatus eſt: ad. l. Onerariam Hyppus tyrius inuenit lembum cyrenēſes. Cymbam phœ *nauigādo ſy*
nices. celocem rhodi. certam cyprij. Syderum obſeruationem in nauigādo phœnices Remum copę *derū primi*
Latitudinem eius plateę. Vela icarus. Malus/ & antemnam Dędalus. Hypagū ſalaminij: aut peri- *obſeruato-*
cles athenienſis tectas longas taſij: ātea ex prora tātum & puppi pugnabatur. Roſtra addidit piſeus *res.*
Tyrrheni anchoram. Eupalamius eandē bidentē: anacharſis harpagonas. Et manus pericles athe-
nienſis amminicula gubernandi Typhis claſſe princeps depugnauit. Minos animal occidit. primus
Hiperbius martis filius. prometheus bouem.

¶ In quo primus gētium conſenſus. CA.LVII.

GEntium conſenſus tacitus primus omnium cōſpirauit vt ſonum litteris vterentur. *Tacitus.*

¶ De litteris antiquis. CA.LVIII.

VEteres græcas fuiſſe eaſdem pene: quæ nūc latine inditio erit delphica tabula ātiqui æris
quæ eſt hodie in palatio dono principū. Mineruæ dicata in bibliotheca cum inſcriptione
tali. ναυσικρατησ τισαμενου. αθημαιοσ αμεθηκεν.

¶ Quando primum tonſores Romę. CA.LIX.

SEquens gentium conſenſus in tonſoribus fuit: ſed romanis tardior. In italam ex ſicilia vene
re poſt romam conditam anno quadringēteſimo quinquageſimoquarto. adducente. p. Tici- ☞
nio Mena vt auctor eſt Varro. Ante intonſi fuere. Primus omniū radi quotidie inſtituit africanus. Se- *Menas p̄mꝰ ro. tonſores adduxit.*
quens diuus auguſtus cultris ſemper vſus eſt.

¶ Quando primum horologia. CA.LX

TErtius conſeuſus fuit in horarum obſeruatione iam hac ratione accedēs. Quādo & a quo
in græcia reperta diximus in ſecundo volumine. Serius etiam hoc romę cōtigit. Duodeci
tabulis ortus tantum/ & occaſus nominatur. Poſt aliqunot annos adiectus eſt: & meridies
accēſo conſulum id pronūciante cum curio inter roſtra: & græcoſtaſin proſpexiſſet talem
ſolem a colūna ænea ad carcerem inclinato ſydere ſupremā pronūciauit. Sed hoc ſerenis tm̄ diebꝰ
vſq; ad primum punicum bellum. Princeps romanis ſolariū horologiū ſtatuiſſe ante duodecim an-
nos q̄ cum Pyrrho bellatum eſt ad ædem. Quirini. L. Papyrius curſor cū eandē dedicaret a patre ſuo
votam a Fabio Veſtali proditur. Sed neq; facti horologij rationē/ vel artificis ſignificat: nec vn̄ tranſ-
latum ē: aut apud quem ſcriptum id inuenerit. M. Varro primum ſtatutū in publico ſecundū roſtra
in columna tradit bello punico primo a. M. Valerio Meſſala cōſule carina capta in ſicilia. Deporta-
tum inde poſt. xxx. annos q̄ de Papyriano horrologio tradit̄ anno vrbis quadringēteſimo ſeptuageſi *Vel vnde cēſ-*
mo ſeptimo. Nec cōgruebāt ad horas eius lineę. Paruerunt tamen annis vndecim: donec. Q. Marti- *tum.*
us philippus qui cum. L. Paulo fuit cenſor diligentius ordinatum iuxta poſuit. Idq; munus iter cēſo
ria opera gratiſſime eſt acceptum. Etiānum tn̄ nubilo incertę fuere horę vſq; ad proximum luſtruʒ
Tunc Scipio Naſica collega lanati primus aqua diuiſit horaſq; quæ noctium/ ac dieruʒ. Idq; horolo
gium ſub tecto dicauit: anno vrbis. lxxxv. Tam diu po. Ro. indiſcreta lux fuit. Nunc reuertamur ad rē
liqua animalia: primumq; terreſtria.

ℂCAII PLYNII SECVNDI. NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

ℂDe animalibus terreſtribus. Elephantoꝝ cõmẽdatio: & de ſenſu eorum. CA.I.

Aialiũ terræ maximũ elephãtꝰ. Elephãti ſolẽ/ & lunã venerautur.

AD RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA ET PRIMVM TERREſtria. Maximũ ẽ elephas: ꝓximũq; hũanis ſenſibus: Quippe intellectus illis ſermonis patrij: & in primis obedientia officiorũq; q̃ didicere memoria. Amoris/ & glorię voluptas imo vero q̃ ẽt in hoie rara ꝓbitas: prudẽtia eq̃tas. Religio quoq; ſyderꝫ/ ſoliſq;/ ac lunę veneratio. Auctores ſunt in mauritanię ſaltibus ad quẽdã amnẽ cui nomẽ eſt anulo niteſcẽte luna noua: greges eorũ deſcẽdere: ibiq; ſe purificantes ſolẽniter aqua circũſpergi: atq; ita ſalutato ſydere in ſyluas reuerti: vitulorũ fatigatos p̄ ſe ferẽtes. Alienę quoq; regionis intellectu credũtur maria trãſituri nõ ante naues conſcẽdere: q̃ inuitati rectoris: iureiurãdo de reditu. Viſiq; ſunt feſſi ægritudie: qñ & illas molles ĩfeſtãt morbi: p hęrbas ſupini in cœlũ iacẽtes: veluti tellure p̄cibus alligata. Nã q̇d ad docilitatẽ attinet. Regem adorãt. Genua ſubmitũt. Coronas porrigũt. Indicis arabici minores: quos appellant nothos.

ℂQuando primum iuncti. CA.II.

Liber primꝰ elephãto iunctꝰ ĩ idia triũphauit.

ROmæ iuncti primum ſubiere currũ Pompei Magni africo triũpho. Quod prius india victa triumphante Libero patre memorat̃. Procilius negat potuiſſe Pompeij triumpho iunctos ingredi porta. Germanici Cęſaris munere gladiatorio quoſdã incõditos motus ædidere ſaltantiũ mõ. Vulgare erat p auras arma iacere nõ auferẽtibus vẽtis: atq; inter ſe gladiatorios cõgreſſus edere: aut laſciuiente pnicitate colludere. Poſtea & p funes ĩceſſere. Lecticas etiã ferẽtes quaterni ſingulas: puerpras imitãtes: pleniſq; hoiꝫ triclinijs accubitu: iere p lectos ita libratis ſtigijs: ne quis potantium attingeretur.

ℂDe docilitate eorum. CA.III.

CErtum eſt vnum tardioris ingenij in accipiendis q̃ tradebant̃: ſæpius caſtigatũ verberibꝰ eadem illa meditantẽ noctu reptũ. Mirũ maxime & aduerſis quidẽ funibus ſubire. Sꝫ regredi magis vtriq; pronis. Mutianus ter cõſul auctor eſt aliquẽ ex ijs/ & lr̃aꝝ ductus gręcarũ didiciſſe: ſolitũq; p̄ſcribere eius linguæ verbis. Ipſe ego hęc ſcripſi: & ſpolia celtica dicaui. Itẽq; ſe vidẽte puteolis cũ aduecti de naue egredi cogerẽtur: territos ſpatio procul pontis a cõtinente porrecti: vt ſeſe lõginquitatis æſtimatiõe fallerẽt. auerſos retrorſus iſſe. Pręda m ipſi in ſe expectandã ſciunt ſolam eẽ in armis ſuis: quæ iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiquior/ & cõſuetudo meliꝰ dẽtes. Quã ob rẽ deciduos caſu aliquo/ vel ſenecta defodiũt: hoc ſolũ ebur eſt. Cæterũ & in ijs quoq; q̇d corpus intexit vilitas oſſea. Quã q̃ nup oſſa etiã in laminas ſecari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium pręterq̃ ex india repit̃. Cæterum in noſtro orbe ceſſere luxurię. Dentium cãdore intelligit̃ iuuenta. Circa hos belli cura ſumma. Alterius mucroni parcunt: ne ſit p̄lijs hebes: alterius operario vſu fodiunt radices Impellunt moles. Circũuentiq; a venantibus primos conſtituũt: quibus ſunt minimi: ne tanti prælium putet̃. Poſtea feſſi impactos arbori frangunt: prædaq; ſe redimũt.

Dẽtes ſolum ex ebore eẽ.

ℂDe clęmẽtia eorum: & q; pericula ſua intelligant: & de Tigridis truculentia. CA.IIII.

Eleph. oberrãtes ĩ viam reducunt.

MIrum in plęriſq; animalium ſcire quare petant̃. Sed & per cũcta quod caueãt. Elephas homine obuio forte in ſolitudine/ & ſimpliciter oberrãte clæmens/ placiduſq; etiam demõſtrare vitam traditur. Idem veſtigio hominis animaduerſo priuſq̃ homice ĩtremiſcere inſidiarum metu. Subſiſtere ab olfatu. circũſpectare: Iras proflare. Nec calcare: ſed erutum proximo tradere. Illum ſequenti nuntio ſimul vſq; ad extremum tũc agmen circũagi: & reuerti: aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare virus: illud maiore ex parte ne nudoruꝫ quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta: atq; ipſa elephãti quoq; ſpernens veſtigia. Homine viſo transferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? vbi ante conſpecto illo quem timet. Etenim tales ſiluas minime frequentari certuꝫ ẽ. Sane mirantur ipſam veſtigij raritatem. Sed vnde ſciunt timendos eſſe? immo vero cur vel ſæpius conſpectum paueant: tãto viribus: magnitudine: velocitate p̄ſtantiores? Nimirum hæc eſt natura rerum hęc potentia eius ſæuiſſimas ferarum/ maximaſq;: quę nunq̃ vidiſſent: quod debeant timere: & ſtatim intelligere cur ſit timendum.

ℂDe intellectu/ & memoria eorum. CA.V.

☞ Aiaduerte.

ELephanti gregatim ſemper ingrediunt̃. Duxit agmen maximus natu. Cogit ætate ꝓximꝰ amnẽ tranſituri minimos p̄mittunt: ne maiorũ ingreſſu atterẽte alueuꝫ creſcat gurgitis altitudo. Antipater auctor eſt duos antiocho regi in bellicis vſibus celebres etiã cognominibꝰ fuiſſe. Etenim nouere ea. Certe cato cũ impatoꝝ noia annalibus deſcriberet: eũ qui fortiſſime prælia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0142-2
DFG

tus eſſet in punica acie Sutrum tradidit vocatum altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax: alioquin dux agminis ſemꝑ. Tum ꝓnunciatuꝫ eius fore principatū qui trāſiſſet: auſumqꝫ Patroclum. Ob id phaleris argenteis: quo maxime gaudēt: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabaꝛ in edia mortē ignominiæ ꝑtulit. Mirus nāqꝫ pudor eſt. Victuſqꝫ vocē fugit victoris. Terram/ac verbenas porrigit. Pudore nunꝗ̄ niſi habito coeunt. Mas quinquēnis: fœmina decennis. Iniꝛ aūt biēnio: quis (vt ferunt) cuiuſqꝫ anni diebus: nec amplius. Sexto ꝓfunduntur amne non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere. Nullaue ꝓpter fœminas īter ſe prælia: cęteris animalibus ꝑnicialia. Nec quia deſit illis amoris vis. Nanqꝫ tradiꝛ vnus amaſſe quendam in ægypto corollas vēdentē. Ac ne quis vulgariter electam putet: mireꝛ gratā Ariſtophani celeberrimo in arte grāmatica: alius menādrū Syracuſanum incipiētis iuuente in exercitu Ptolęmęi deſiderium eius quotiens non videret inedia teſtatus. Et vnguentariā quēdam dilectā Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium a cōſpectu: blāditiæqꝫ inconditæ: ſtipes quas populus dediſſet ſeruatę: & in ſinuꝫ effuſę. Nec mirum eſſe amorē quibus ſit memoria. Idem nāqꝫ tradit agnitum in ſenecta multos poſt annos: qui rector in iuuēta fuiſſet. Idē diuinationem quādam iuſtitię. Cum Bocchus rex. xxx. elephātis totidem in quos ſæuire inſtituerat ſtipitibus alligatos obieciſſet: procurſātibus inter eos qui laceſſerent: non potuiſſe effici: vt crudelitatis alienę miniſterio fungeretur.

Quando primum in italia. CA. VI.

ELephantes italia primuꝫ vidit Pyrrhi regis bello: & boues lucas appellauit, in lucanis viſos anno vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Roma auteꝫ in triūpho ſeptē annis. ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingenteſimo ſecundo victoria. L. Metelli pōtificis in ſicilia de pœnis captos. cxlij. fuere trauecti ratibus: quas doliorꝫ conſertis ordinibus impoſuerat. Verius eos pugnaſſe in cyrco: interfectoſqꝫ iaculis tradit penuria cōſilij. Quoniam neqꝫ ali placuiſſet: neqꝫ donari regibus. L. Piſo inductos dūtaxat in cyrcum: atqꝫ vt cōtemptus eorum increſceret ab operarijs haſtas ꝑpilatas habentibus ꝑ cyrcum totum actos. Nec qđ dein de ijs factum ſit auctores explicant: qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CA. VII.

CLara ē vnius e Romanis dimicatio aduerſus elephātū. Cū Hānibal captiuos noſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Nāqꝫ vnū qui ſuperat: obiecit elephāto: & illū dimitti pactꝰ ſi itereniſſet. Solus ergo in harena congreſſus magno pœnorꝫ dolore cōfecit. Hānibal cū famaꝫ eius dimicationis contēptū allaturā beluis intelligeret: eqtes miſit q abeuntē interficerēt. Promuſcidē eorꝫ facillime āputari Pyrrhi ꝓliorū experimētis patuit. Romę pugnaſſe Feneſtella tradit primū oīꝫ in cyrco Claudij Pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Poſthumo cōſ. āno vrbis ſexcēteſimo qnquageſimo. v. Itē poſt ānos. xx. Lucullorū ædilitate curuli aduerſꝰ tauros. Pōpeij quoqꝫ altero cōſulatu dedicatiōe tēpli Veneris victricis pugnauere ī circo. xx. aut vt qdā tradūt. xvij. Getulus ex aduerſo iaculātibꝰ mirabili vnius dimicatiōe: qui pedibꝰ cōfoſſis repſit genibꝰ in cateruas: arrepta ſcuta iaciēs in ſublime: q̄ decidētia volubilitate ſpectantibꝰ voluptati erāt in orbē circūacta: velut arte nō furore beluæ iacerenꝛ. Magnū & ī altero miraculū fuit vno ictu occiſo. Pilū ſub oculo adactum in vitalia capitis venerat. Vniuerſi eruptionē tentauere nō ſine vexatione populi circūdantis clauſtris ferreis. Qua de cā Cęſar dictator poſtea ſimile ſpectaculū editurꝰ euripis harenam circūdedit: quos Nero princeps ſuſtulit equiti loca addēs. Sed Pōpeiani amiſſa fuge ſpe miſericordiā vulgi inenarrabili habitu q̄rentes ſupplicauere quadā ſeſe lamētatiōe cōplorātes: tanto populi dolore. vt oblitus impatoris: ac munificētię/honorifice exquiſitæ flens vniuerſus cōſurgeret: diraſqꝫ Pompeio: quas ille mox luit pœnas imꝑcareꝛ. Pugnauere & Cæſari dictatore tertio conſulatu eius. xx. cōtra pedites quingētos. Iterꝫ totidē turriti cū ſexagenis ꝓpugnatoribꝰ eodē quo priores numero peditū: & pari equitum e diuerſo dimicāte. Poſtea ſingulis principibus Claudio/& Nerōi in cōſūmatione gladiatorum. Ipſius animalis tāta narraꝛ clęmentia contra minus valida. vt in grege pecudū concurrentia manu dimouerat: ne quid obterat imprudēs. Nec niſi laceſſiti noceāt. Ideoqꝫ gregatim ſemꝑ ambulent. Minime ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circūuecti infirmos aut feſſos/vulneratoſue in medium agmen recipiunt: ac velut imperio: aut ratione per vices ſubeunt. Capti celerrime mirificātur ordei ſucco.

Elephas vno ictu cōfoſſus

vl' qnq̄ginta.

Quomodo capiantur. Ca. VIII.

CApiunꝛ aūt in india vnū ex domitis agente rectore: qui deprehēſum ſolitarium/ abactumue a grege verberat ferrū. Quo fatigato trāſcēdit in eū: nec ſecꝰ ac priorē regit. africa foueis capit: in q̄s deerrāte aliquo ꝓtinꝰ cęteri cōgerūt ramos: moles deuoluūt: aggeres cōſtruūt: oīqꝫ vi conanꝛ extrahere. Antea domitādi grā grægis equitatu cogebāt in cōuallē manufactā: & lōgo tractu fallacē. Cuius incluſos ripis/foſſiſqꝫ fame domabāt. Argumētū erat ramus hoīe porrigēte clemē

Subtile capturę genus.

ter acceptus.Nunc dētium cauſa.Pedes eorum iaculanť alioquin molliſſimos. Trogloditæ cōtermi
ni æthiopię:qui hoc ſolo venatu alunť:arbores ꝓpinquas itineri eorum conſcendunt.Inde totius ag
minis nouiſſimū ſpeculati extremas in clunes deſiliunt.Lęua apprehendiť cauda.Pedes ſtipanť in ſi
niſtro fœmore.Ita pendēs alterum poplitem dextra cadit:ac præacuta bipēni hoc crure tardato ꝑ-
fugiēs alterius poplitis neruos ferit:cuncta præceleri pernicitate pagēs.Alij tutiore genere:ſed ma-
gis fallaci intētos ingētes arcus defigunt humi longius.Hos præcipui viribus iuuenes cōtinent.Alij
cōnixi pari conatu tendunt:ac pretereuntibus ſagittaꝝ venabula infigunt:mox ſanguinis veſtigijs ſe-
quunť.Elephantorū generis fœminę multo pauidiores.

Quomodo domantur. CA.IX.

Elephas tm̄ ſemel vnū in vita ędit

Domanť aūt rabidi fame/& verberibus:elephātis alijs admotis:qui tumultuātem cathenis
coerceāt.Alias circa coitus maxīe efferanť:& ſtabula indorū dentibus ſternunt.Quapro-
pter arcent eos coitu:fœminarūq; pecuaria ſeparant:quę haud alio modo/q̄ armētoꝝ ha
bent.Domiti militant:& turres armatoꝝ in hoſtes ferunt: magnaq; ex parte oriētis bella
conficiunt.Proſternūt acies:proterunt armatos.Iidē minimo ſui ſtridore terrētur:vulneratiq;& terri
ti retro ſemꝑ cedūt:haud minore partiū ſuaꝝ ꝑnicie.Indicum afri pauent:nec contueri audent.Nā
& maior indicis magnitudo eſt.

Alui maxīe ꝓfluuiū patitur.

De partu eorū & reliqua natura. CA.X.

Sūme murē fugit.

Decem annis geſtare in vtero vulgus exiſtimat.Ariſtoteles biēnio nec amplí⁹ q̄ ſingulos ſe
mel gignere:pluresq; viuere ducētis annis/& quoſdam trecētis. Iuuenta eorū ſexageſimo
incipit.Gandēt amnibus maxīe.Et circa fluuios vagantur.cum alioquin nare ꝓpter ma-
gnitudinem corporis nō poſſint.Iidem frigoris impatiētes.Maximum hoc malū: inflatio
nemq;/& ꝓfluuium alui:nec alia morborū genera ſentiūt.Olei potu tæla q̄ corpori eorū ihęſerāt de
cidere inuenio.A ſudore aūt facilius adhęreſcere:& terrā ediſſe ijs rabificū eſt:niſi ſępi⁹ mandant.De
uorant aūt & lapides.Truncos quidē gratiſſimo in cibatu hn̄t.Palmas excelſiores fronte proſternūt
Ac ita iacentium aſſumūt fructū.Mandūt ore.Spirāt:& bibūt:odoranturq; haud improprie appel-
lata manu.Animalium maxīe odere murem : & ſi pabulum in p̄ſepio poſitum attingi ab eo videre
faſtidiunt.Cruciatū in potu maximū ſentiūt hauſta hirūdine:quā ſanguiſugā vulgo cœpiſſe appella
ri aduerto.Hæc vbi in ipō animę canali ſe fixit:intolerādo afficit dolore.Duriſſimū dorſo tergus Vē
tres molles.Setarum nullum tegumētum:ne in cauda quidē præſidiū abigēdo tędio muſcarū.Nāq;
id & tanta vaſtitas ſentit.Sed cancellata cutis/& inuitās id genus animalium odore.Ego cum exten
ti recepere examina arctatis in rugas repente cancellis cōphēſas enecāt. Hoc ijs ꝓ cauda: ꝓ iuba:ꝓ
villo eſt.Dentibus ingēs p̄cium:& deorū ſimulachris laudatiſſima ex ijs materia. Inuenit luxuria cō
mendationē : & aliā expetit in callo manus vim ſaporis:haud alia de cauſa credo q̄ quia ipſum ebur
ſibi mandere videtur.Magnitudo dentium videtur quidē in tēplis p̄cipua.Sed tn̄ in extremis africę
qua confinis æthiopię eſt.poſtium vicem in domicilijs prębere.Sępeſq; ijs/& pecoruꝫ ſtabulis palos
elephantorū dentibus fieri Polybius tradit auctore Gauluſa Regulo.

Serpētes ele. circūuoluentes.

Vbi naſcantur:& de diſcordia eorū/& draconum. CA.XI.

Elephātes fert africa vltra ſyrticas ſolitudies:& in mauritania.Ferūt ætiopes & troglodytę
vt dictum eſt.Sed maxios india bellāteſq; cū ijs ꝑpetua diſcordia dracōes tātę magnitudi
nis:vt & ipſos circūflexu facili ambiāt:nexuq; nodi pręſtringāt.Cōmoritura dimicatio vi
ctuſq; corruens complexum elidit pondere.

De ſolertia aīalium. CA.XII.

Mira animaliuꝫ pro ſe cuiq; p̄cipua ſolertia eſt:vt ijs vna ſcādendi in tantā altitudinē difficul
tas.Draco itaq; iter ad pabula ſpeculatur.Ab excelſa ſe arbore inijcit.Scit ille iparē ſibi lu
ctatū cōtra nexus:Itaq; arborū/aut rupiū attritū q̄rit.Cauent hoc dracōes:ob idq; greſſus
primum alligāt cauda.Reſoluūt illi nodos manu.At hi in ipſa nare caput condūt:pariterq; ſpiritum
præcludūt·& molliſſimas lācināt partes.Iidē obuij depręhenſi in aduerſo erigūt ſe:oculoſq; maxīe
petunt.Ita fit vt plerūq; cęci/ac fame:& mœroris tabe confecti repiantur.Quā quis aliā tātę diſcor-
diæ cauſā attulerit:niſi naturæ ſpectaculū ſibi ac paria cōponētis.Eſt & alia dimicationis huius fama
Elephātis frigidiſſimū eſſe ſanguinē:ob id æſtu torrente pręcipue a draconibus expeti. Quāobrem
in amnes merſos inſidiari bibētibus arctatiſq; illigata manu in aurē morſū defigere.Qm̄ is tm̄ loc⁹ de
fendi nō poſſit manu.Dracōes eē tātos vt totū ſāguinē capiāt.Itaq; elephātos ab ijs ebibi:ſiccatoſq;
concidere/& dracones inebriatos opprimi commoriq;.

dracōes ele. ſāguis auidiſſimi.

De draconibus. CA.XIII.

Generant dracones æthiopia indicis pares vicenum cubitorum.Id modo mirū vn̄ criſtatos
iuba crediderit.Aſachæi vocanť æthiopes: apd̄ quos maxime naſcantur.Narratur in mari

timis eorum quaternos/quinoſq; inter ſe cratiuȝ modo implexos erectis capitibus viliſicātes (ad me
miliora pabula arabiæ) vehi fluctibus.

¶De ſerpentibus maximis/& bois. CA.XIIII.

MEgaſthenes ſcribit in india ſerpentis in tātam magnitudinem adoleſcere: vt ſolidos hau=
riant ceruos/tauroſq;. Metrodorus circa rhindacum amnem in pōto: vt ſupuolantes: quis
alte/perniciterq; alites hauſtu raptās abſorbeāt. Nota eſt in punicis bellis ad flumē bagra
dam a Regulo imperatore baliſtis tormētiſq; vt oppidum aliquot expugnata ſerpēs. cxx. pedum lō
gitudinis Pellis eius maxillę vſq; ad bellum numantinum durauere romæ in templo. Faciunt his fi=
dem in italia appellatæ boę in tantam magnitudinem exeuntes: vt diuo Claudio principe occiſæ in
vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntur primo bibuli lactis ſucco. Vnde nomē traxere.
cæterorum animalium/quæ modo cōuecta vndiq; italiæ contingere ſæpius: formas nihil attinet ſcro
puloſe referre.

Serpens.cxx pedum
Infās in aluo reptus ſerpē tis.

¶De ſcythicis animalibus/& ſeptentrionalibus. CA.XV.

PAuciſſima ſcythia gignit inopia fructuum. Pauca cōtermina illi germania. Inſignia tamē
boum ferarum genera: iubatos biſontes: excellentiq;/& vi/& velocitate viros/quibꝰ impe
ritum vulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat africa vituli potius ceruiue qua
dam ſimilitudine. Septētrio fert/& equorum greges ferorum: ſicut aſinorum aſia/& afri=
ca. Præterea alcen/ni proceritatis aurium/& ceruicis diſtingat: iumēto ſimilem. Item natam in ſcādi
nauia inſula: nec vnq̄ viſam in hoc orbe: multis tamen narratam alcen haud diſſimilē illis & nullo ſuf
fragium flexu. Ideoq; non cubātem/& accliuem arbori in ſōno: eaq; inciſa ad inſidias capi. Alias ve=
locitatis memoratę. Labrum eis ſępius ꝑgrāde: ob id retrograditur in paſcendo ne in priora tēdens
inuoluatur. Tradūt in pęonia feram quæ bonaſus vocetur equina iuba: cætera tauro ſimilem: corni=
bus ita in ſe iflexis: vt nō ſint vtilia pugnæ. Quapropter fuga ſibi auxiliari: reddente ea fimum inter=
dum & triū iugerum longiudine: cuius cōtactus ſequētes vt ignis aliquis comburat. Mirum pardos:
pātheras leones: & ſimilia cōdito in curporis vaginas vnguiuȝ mucrōe: ne refringātur: hebetēturq;
ingredi: auerſiſq; falculis currere: nec niſi appetendo pretendere.

Vri bubali.
vel machlin.
Alces retro=gradēdo pa=ſcitur
bonaſi fimus adurēs.

¶De leonibus. CA.XVI.

LEoni præcipua generoſitas: tunc cum colla/armoſq; veſtiunt iubę. Id enim ætate contin
git e leone conceptis. Quos vero pardi generauere ſemper inſigni hoc carēt. Simili modo
fœminę magna iſs libido coitus: & ob hoc maribus ira. Africa hęc maxime ſpectat inopia
aquarū ad paucos amnes cōgregātibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus:
varie fœminis cuiuſq; generis mares/aut vi/aut voluptate miſcente. Vn̄ etiam vulgare græcię dictuȝ
ſemper aliquid noui africā afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo: totaq; vi cōſurgit in pœ
nam. Idcirco/aut culpa flumine abluitur: aut longius comitatur. Semel aūt edi partum lacerato vn=
guium acie vtero in enixu vulgum credidiſſe video. Ariſtotiles diuerſa tradit: vir quem in iſs magna
ſecuturus in parte ꝑfandum reor. Alexādro magno rege inflāmato cupidine animalium naturas no
ſcendi: delegataq; commētatione. Atiſtoteli ſummo in omni ſciētia viro: aliquod milta hominuȝ in
totius aſię: gręcięq; tractu parere iuſſa: oīm quos venatus aucupia/piſcatuſq; alebāt. Quibuſq; viua=
ria armēta: aluearia: piſcinię: auiaria in cura erāt: ne quid vſq̄ gentiū ignoraret̄ ab eo. Quos percontā
do. L. ferme volumina illa pręclara de animalibus cōdidit. Quæ a me collecta in arctum cum iſs/quæ
ignorauerat: quęſo vt legentes boni conſulant in vniuerſis rerum naturæ operibus: medioq; clariſſi=
mi regum omnium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinātes. Is ergo tradit leænam primo fœtu
parere quinq; catulos: ac per annos ſingulos vno minus: ab vno ſterileſcere. Informes minimaſq; car
nes magnitudine muſtellarum eſſe initio. Semeſtres vix ingredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In
europa aūt inter acheoloum tantum/& neſtum amnes leonis eſſe: ſed longe viribus præſtantiores iſs
quos africa/aut ſyria gignāt. Leonum duo genera/compactile & breue criſpioribus iubis. Hos paui=
diores eſſe q̄ longo/ſimpliciq; villo: eos cōtemptores vulnerum. Vrinam mares crure ſublato redde
re: vt canes. Grauem odorem: nec minus halitum. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate
interim triduo cibis care: Quę poſſint in mādendo ſolida deuorare: nec capiente aluo conіectis ī fau
ces vnguibus extrahere: vt ſi fugiendum ſit nō in ſatietatē abeat. Vitam iſs longam docet argumēto
ꝙ plęriq; dentibus defecti reperiant̄. Polybius Aemiliani comes in ſenecta hoieȝ appeti ab iſs refert
Qm̄ ad ꝑſequēdas feras vires nō ſuppetāt. Tūc obſidere africę vrbes. eaq; de cauſa crucifixos vidiſſe
cū Scipione: quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrētur eadem noxa. Leoni tātuȝ ex feris clæmentia
in ſupplices proſtratis parcit: & vbi ſęuit: in viros prius q̄ in fœminas fremit: infantes non niſi magna
fame. Credit libya intellectū ꝓuenire ad eos precū. Captiuaȝ certe getulię reducē audiui multoꝵ in
ſiluis īpetū a ſe mitigatū alloquio auſę ſe dicere fœminā ꝓfugā: infirmā. ſupplicē aīalis oīm genero=

Leęnæ iubis carentes.
Prouerbiuȝ.
Ariſtoteles. ab alexādro vt aīantiū nā tā reꝫq; ſcru taret̄ miſſus.
Leęna q̄nto partu fit ſteri lis.
Leonis clæ=mentia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0145-0

ſiſſimi: cæteriſq; ĩpantis indignã ei⁹ gloria ꝑdam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſq; vel caſu mulceri alloquijs feras. Quippe iam ſerpẽtes extrahi cantu: cogiq; in pœnã. Verũ/ falſumue ſit: vita decreuerit. Leonum animi index cauda: ſicut & equorũ aures. Nanq; & has notas generoſiſſimo cuiq; natura tribuit. imota ergo placido clęmẽs/ blãdientiq; ſimilis: quod rarũ eſt. Crebrior enim iracũdia eius. In principio terga verberatur. Incremẽto terra. ceu quodã incitamẽto flagellantur. Vis ſũma in pectore. Ex omni vulnere ſiue vngue impreſſo: ſiue dente ater ꝓfluit ſanguis. Iidẽ ſatiati ĩnoxi ſunt. Generoſitas maxime in ꝑiculis dephẽdit̃: nõ in illo tantũmõ/ qꝫ ſpnẽs tęla diu ſe terrore ſolo tuetur: aut velut cogi teſtat̃. Cogit̃q; nõ tã̄ ꝑiculo coact⁹: ſed tanq̃ amẽtia ira⁹. Illa nobilior aĩ ſignificatio q̃libet magna canũ/ & venãtiũ vrgẽte vi: cõtemptim / reſiſtãſq; cedit in cãpis: & vbi videri poteſt Idem vbi virgulta/ ſiluaſq; penetrauerit acerrimo curſu fertur: velut deputãs abſconſione turpitudinem. Dũ ſeq̃tur: inſilit ſaltu: quo in fuga nõ vtitur. Vulneratus obſeruatione mira ꝑcuſſorem nouit: & in quãtalibet multitudine appetit. Eum vero q tęla quidẽ miſerit: ſed tamen nõ vulnerauerit correptum/ raptatũq; ſternit: nec vulnerat. Cum ꝓ catulis fœta dimicat oculorũ aciem traditur defigere in terrã ne venabula expaueſcat. Cæterũ dolis carent/ & ſuſpitione. Nec limis intuet̃ oculis: aſpiciq; ſimili mõ nolunt. Creditũ eſt a moriente humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Atq; hoc tale/ tãq; ſęuum animal rotarũ orbes circũacti: curruſq; inanes: & galinaceorũ criſtæ/ cantuſq; etiã magis terrẽt: ſed maxĩe ignes. Aegritudinẽ faſtidij tm̃ ſentit: in qua medetur ei cõtumelia: in rabiẽ agente annexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonum ſimul pugnam plurium romę princeps dedit. Q. Sceuola. P. filius in curuli edilitate. Centum aũt iubatorũ primus oĩ3. L. Sylla qui poſtea dictator fuit in prætura. Poſt eũ Põpeius magnus in cyrco. dc. ac in ijs iubatoꝝ. cccxv. Cæſar dictator quadringentos. Cape eos ardui erat quondã opis: foueiſq; maxĩe. Principatu Claudij caſus rationem docuit pudẽdam pene talis fere noĩe: paſtoris getuli ſago contra ingruẽtis impetum obiecto. qđ ſpectaculum in harenam ꝓtinus trãſlatum eſt: vix credibili modo torpeſcẽte tãta illa feritate: quis leui iniectu opto capite: ita vt deuiciatur nõ repugnãs. Videlicet oĩs vis cõſtat in oculis. Quo minus mirum ſit a Lyſimacho Alexãdri iuſſu ſimul incluſo ſtrãgulatũ leonẽ. Iugo ſubdidit eos. Primuſq; romæ ad currum iunxit. M. Antonius & quidem ciuili bello: cum dimicatum eſſet in pharſalicis campis nõ ſine oſtẽto quodã tp̃e illo generoſos ſpiritus iugum ſubire prodigio ſignificante. Nãqꝫ ita vectus eſt cum mima cytheride ſupra mõſtra etiam illarum calamitatum fuit. Prim⁹ aũt hoĩm leonẽ manu tractare auſus/ & oſtẽdere mãſuefactũ Hãno e clariſſimis pœnorũ tradit̃. Dãnatuſq; illo argumẽto: quoniã nihil nõ ꝑſuaſurus vir tam artificis ingenij videbatur: & male credi libertas ei: cui in tm̃ ceſſiſſet etiam feritas. Sunt vero & fortuita eorum quoq; clæmentiæ exempla. Mẽtor Syracuſanus in ſyria leone obuio ſuppliciter volutante attonitus pauore: cum refugienti vndiq; fera opponeret ſeſe: & veſtigia lamberet: adulanti ſimilis animaduertit in pede eius tumorem/ vulnuſq;: & extracto ſurculo liberauit cruciatu. Pictura caſum hũc teſtatur ſyracuſis. Simili mõ Helpis ſamius natiõe in africam delatus naue: iuxta littus cõſpecto leone hiactu minaci arborem fuga petit Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus votorum locus eſt: cum ſpei nullus eſt. Sed neq; ꝓfugienti cũ potuiſſet: fera inſtiterat: & procumbens ad arborem hiatu/ quo terruerat miſerationem quærebat. Os morſu validiore adhæſerat dentibus: cruciabatq; inedia. Tum pene in ipſis ei⁹ tęlis ſuſpectantẽ/ ac velut mutis precibus orãtem: dum fortuitu fidẽs non eſt cõtra fera3. Multoq; diutius miraculo/ q̃ metu ceſſatum eſt. Digreſſus tandem euellit præbenti: & q̃ maxime opus eſt accõmodãti. Tradũtq; q̃diu nauis ea in littore ſtetit retuliſſe gratiam venatus aggerendo. Qua de cauſa Lybero patri templum in ſamo Helpis ſacrauit: quod ab eo factum gręci σωτηρο νεωσ τουΔιομυσιου. i. ſaluatoris tẽplum Dyoniſij appellauere. Miremur poſtea veſtigia hominum intelligi a feris: cum etiam auxilia ab vno animalium ſperẽt. Cur enim nõ ad alia iere? aut inde medicas manus hominis ſciũt? niſi forte vis malorum etiam feras omnia experiri cogit?

Leones dimicaturi oc'los ĩ terrã demit

Lyſimachus manu linguã leõis auellit.

Varia leonis exempla.

¶ De pantheris. CA. XVII.

NEque memorãdum & de pãthera tradit Demetrius phyſicus. Iacẽtem in media via hoĩs deſiderio repẽte apparuiſſe patri cuiuſdã philinis aſſectatoris ſapiẽtię: illũ pauore cœpiſſe regredi. Ferã vero circũuolutari nõ dubie blãdientẽ ſeſe cõflictãtẽ mœrore qui ẽt in pãthera intelligi poſſet. Fœta erat: catulis ꝓcul in foueã delapſis. Primũ ergo miratiõi fuit nõ expaueſcere proximum ei curã intẽdere: ſecutuſq; qua trahebat veſtem vnguiũ leni iniectu: vt cauſam doloris intellexit: ſimulq; ſalutis ſuæ mercedem: exemit catulos: eaq; cum ijs ꝓſequẽte/ vſq; extra ſolitudines deductus lęta/ atq; geſtiẽte: vt facile appareret gratiam referre: & nihil inuicẽ imputare: qđ etiam in hoĩe rarum eſt. Hęc fidem etiam Democrito afferunt: qui Thoantem in achaia ſeruatum a dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum/ pauẽſq; ſerpentis naturam & magnitudi-

Thoas a dracõe liberat⁹.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0146-6
DFG

nē metuēs in ſolitudines tulerat.in quibus circumuēto latronuꝫ inſidiis agnitoqꝫ voce ſubuenit.Nā quę de īfantib⁹ ferarū lacte nutricis cū eſſēt expoſiti ꝓdūt:ſicut de cōditorib⁹ noſtris a lupa:magnitudini fatorū acceptare ferri æquus q̄ ferarum naturę arbitror.Pāthera & tigris maculaꝝ varietate ꝓpe ſolę beſtiarum ſpectantur.Cęteris vnus ac ſuus cuiuſqꝫ generis color eſt.Leonum tantum in ſyria niger.Pantheris in candido breues macularum oculi.Ferūt colore earū mire ſollicitari quadrupedes cunctas:ſꝫ capitis toruitate terreri.Quāobrē occultato eo reliquas dulcedine inuitatas corripiunt.Sunt qui tradant in armo iis ſimilē lunę eſſe maculaꝫ creſcētē in orbes:& cauantē pari modo cornua.Nunc varias & pardos qui mares ſūt appellāt in eo omni genere crebērrimo ī africa ſyriaqꝫ Quidam ab iis pantheras ſolo candore diſcernunt:nec adhuc aliam differentiam inueni.Senatuſcōſultum fuit vetus:ne liceret affricanas in italiam aduehere.Cōtra hęc tulit ad populum.Cn. Aufidius tribunus plebis:permiſitqꝫ circenſiuꝫ gratia importare.Primus aūt Scaurus ædilitate ſua.cl.vniuerſa miſit.Deinde Pōpei⁹ magn⁹ quadringētas decē.Diu⁹ Auguſt⁹ quadrigētas vigiti idē.Q.Tuberone Fabio Maxio cōſ.iiii.nonas Maii.theatri Marcelli dedicatione tigrin prim⁹ oīm romę oſtēdit in cauea māſuefactā.Diu⁹ vero Claudius ſimul quattuor.

Pātherę & tygres ſparſis maculis

In ſyria leones nigri.

Pātherę in armo maculam lunę mō creſcentem hūt.

¶De tigridis natura:& camelis:& camelopardali: & quando primum viſa Romæ. CA.XVIII.

Tigrin hyrcani & indi ferunt animal velocitatis tremendę:& maxime cognitæ dū capitur. Totus eius fœtus qui ſemper numeroſus eſt ab inſidiante rapitur equo q̄ maxime ꝑnici atqꝫ in recentē ſubinde tranſfertur:At vbi vacuum cubile repperit:fœta(maribus enī cura nō eſt ſobolis)fertur pręceps odore veſtigans.Raptor appropinquāte fremitu abiicit vnum ex catulis.Tollit illa morſu:& pondere etiam ocior acta remeat:iterum conſequitur & ſubinde:donec in nauē regreſſo irrita feritas ſęuit in littore.Camellos iter armēta paſcit oriēs:quoꝝ duo genera bactrię & arabię differunt:ꝙ illi bina habēt tubera in dorſo:hi ſingula:& in pectore alteruꝫ cui incumbant.Dentium ſuperiore ordine vt boues carēt in vtroqꝫ genere. Omnes aūt iumētoꝝ in iis terris dorſo fungunꝰ:atqꝫ etiā equitatu in prælíis.Velocitas inter equos.Sꝫ ſua cuiqꝫ mēſura:ſicuti vires Nec vltra aſſuetum ꝓcedit ſpaciū:nec plus inſtituto onere recipit. Odiuꝫ aduerſus equos gerunt naturale.Sitim & quatriduo tolerant.Implētur cuꝫ bibēdi occaſio eſt:& in præteritū & ī futurum:obturbata conculcatione prius aqua:aliter potu nō gaudēt.Viuūt quinquagenis annis:quidam & cētenis.Vtcunqꝫ rabiem & ipſi ſentiunt.Caſtrandi genus etiam fœminas quę bello pręparētur:inuentum eſt.Fortiores ita fiunt coitu negato.Horum aliqua ſimilitudo in duo trāſfertꝰ animalia.Nabim ęthiopes vocāt:collo ſimilem equo:pedibus & cruribus boui:camelo capite:albis maculis rutilum colorē diſtinguētibus.Vnde appellata camelopardalis.Dictatoris Cæſaris circēſibus ludis primum viſa romæ.Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis q̄ feritate conſpicua. Quare etiam ouiſſerę nomen inuenit.

Modus tygrium captandarum.

¶De chao & cepho. CA.XIX

Pompeii magni primum ludi oſtenderunt chaum:quem galli Rhaphiuꝫ vocabant:effigie lupi:pardorum maculis.Idem ex ęthiopia quas vocāt cephos:quarum pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus.priores manib⁹ fuere ſimiles hoc animal poſtea Roma non vidit.

Cephi hūanos pedes manuſqꝫ habentes.

¶De rhinocerote. CA.XX.

Iiſdem ludis & rhinoceros vnius in nare cornu qualis ſæpe viſus.Alter hic genitus hoſtis elephanto:cornu ad ſaxa limato pręparat ſe pugnę.In dimicatione aluuꝫ maxime petēs quā ſcit eſſe molliorē.Lōgitudo ei par.Crura multo breuiora.Collor buxeus.

Rhinocerotis & elephanti pugna

¶De lyncibus:& ſpingibus:& crocutis.cercopithecis: indicis bubus:leucrocutis:eale:tauris æthiopię:manticora:monocerote:catoblepā:baſiliſco. CA.XXI.

Lyncas vulgo frequētes & ſpyngas fuſco pilo:māmis in pectore geminis ęthiopia generat multaqꝫ alia monſtro ſimilia.Pennatos equos & cornibus armatos:quos pegaſos vocant. Crocutas velut ex cane lupoqꝫ conceptos omnia dētibus frāgētes:ꝓtinuſqꝫ deuorata cōficiētes ventre.Cercopithecos nigris capitib⁹:pilo aſinino:& diſſimiles cęteris voce.Indicos boues vnicornes tricorneſqꝫ.Leucrocutam pernicioſiſſimam feram:aſini fere magnitudine:cruribus ceruinis:collo cauda pectore leonis:capite melium:biſulca vngula:ore ad aures vſqꝫ reſciſſe: dentium loco oſſe ꝑpetuo.Hāc feram humanas voces tradūt imitari.Apud eos & quæ vocaꝰ eale magnitudīe equi fluuialis:cauda elephanti:colore nigra vel fulua.Maxillas apri:maiora cubitalibus cornua habēs mobilia:quę alterna in pugna ſiſtit:variatqꝫ infeſta:aut obliqua:vtcumqꝫ ratio monſtrauit.Sed

Pegaſi equi alati.

Leucrocuta hūanas imitatur voces.

atrociſſimos habet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus:velocitate ante omnes:colore:fuluos:oculis ceruleis:pilo in cōtrariū verſo:rictu ad aures dehiſcēte:Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia ſilicis:omne reſpuens vulnus. Feras omnes vernanť. Ipſi nō aliter q̄ foueis capiti fetitate ſemp intereunt. Apud eodem naſci. Creſias ſcribit quam manticoram appellat triplici dentium ordine pectinati coeūti.

Manticora hois facie.

Facie & auriculis hoīs:oculis glaucis:colore ſāguineo:colore leōis:cauda ſcorpiōis mō ſpicula infigētē. Vocis vt ſi miſceať fiſtulæ & tubę concētus. Velocitatis magnæ: hūani corporis vel præcipue appetentem. In india & boues ſolidis vngulis:vnicornes:& ferā nomine axin:hinnuli pelle:pluribus candidioribuſq; maculis ſacram Liberi patris. Orſei indi ſimias candentes toto corpore venantur. Aſperrimā autem ferā monocerotem:reliquo corpore equo ſimilē:capite ceruo:pedibus elephanto:cauda apro:mugitu graui:vno cornu nigro media fronte cubitorum duū eminēte.

Vel niger.

Catoblepas viſu homines necat.

Baſylicus ſerpentum rex

Hanc ferā viuam negant capi. Apud heſperios æthiopas fons eſt nigris vt plęriſq; exiſtimauere nili caput:vt argumēta quę diximus:perſuadent. Iuxta hūc fera appellatur catoblepas modica alioquī cęteriſq; mēbris iners:caput eius tantū prægraue ægre ferens:id deiectum ſēper in terram. Alias internetio humani generis oībus:qui oculos eius videre:confeſtim expirātib⁹. Eadem & Baſiliſci ſerpentis eſt vis. Cyrenaica hūc generat prouincia .xiȷ. nō amplius digytoꝝ magnitudine. Candida in capite macula vt quodaȝ diademate inſigni. Sibilo omnes fugat ſerpētes. Nec flexu multiplici:nec vt reliquæ corpus impellit:ſed celſus & erectus in medio incedēs. Necat frutices non contactas modo:verum eſt afflatas exurit hærbis:rumpit ſaxa. Talis vis malo eſt. Creditum quōdam ex equo occiſo haſta:& per eam ſubeunte vi nō equitem modo ſed quoq; abſumptum. Huic tali monſtro (ſæpe enim enectum cōcupiuere reges videre) muſtellarū virus exitio eſt adeo naturæ nihil placuit eē ſine pari. Interficiūt eos cauernis facile cognitis ſola tabe. Necant illi ſimul odore:moriunťq;: & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. CA.XXII.

Lupi vocem adimunt.

Sed in italia quoq; creditur luporum viſus eſt noxius. Vocēq; homini quē priores contemplatur/adimere ad pręſens. Inertes hos paruoſq; africa & ęgyptus gignūt:aſperos truceſq; frigidior plaga. Homines in lupos verti:rurſumq; reſtitui ſibi: falſum eſſe cōfidēter exiſtimare debemus:aut credere omnia quæ fabuloſa tot ſęculis cōperimus. Vnde tamē iſta vulgo infixa ſit fama intantum vt in maledictis verſipelles habeāt:indicabitur.

Hoīes (ſim ō credere dignum ē) in lupos transfigurati

Græcię leuis credulitas.

Euātes inter auctores græciæ non ſpretus tradit archadas ſcribere ex gente Antęi cuiuſdā ſorte familia electuȝ ad ſtagnum quoddam regionis eius duci:veſtituq; in quercu ſuſpenſo tranare:atq; abire in deſerta trāſfigurariq; in lupum:& cum cæteris eiuſdem generis cōgregari ꝑ annos nouē. Quo in tpe ſi homine ſe abſtinuerit reuerti ad idē ſtagnum:& cum tranauerit effigiē recipere ad priſtinum habitū addito nouē annorum ſenio. Addidit quoq; Fabius eandem recipere veſtem. Mirum eſt q̄ procedat gręca credulitas. Nullum tam impudens mendaciū eſt vt teſte careat. Itaq; Copas qui olympionica ſcripſit narrat Demarchum Parrhaſium in ſacrificio quod archades: Ioui Lyceo humana etiam cū hoſtia faciebant:imolati pueri exta deglutaſſe:& in lupum ſe cōuertiſſe. Eūdem decimo anno reſtitutū athleticæ reſtitiſſe in pugilatu: victorēq; victoria olympia reuerſū. Quin & caudę hu⁹ aīalis creditur vulgo ineſſe armatorium virus exiguo in villo:eumq; capiatur abiȷcere. Nec ideȝ pollere:niſi viuenti direptum.

Lupi terra fame veſcentes.

Dies quibus coeant toto anno non amplius .xiȷ. Eundem in fame veſci terra. Inter auguria ad dexteram cōmeantium pręciſo itinere ſi plęno id ore fecerit:nullum omniū præſtātius. Sunt in eo genere qui ceruariȷ vocāť:qualem e gallia in pompei magni harena ſpectatum diximus. Huic q̄uis in fame mandenti ſi reſpexit obliuionem cibi ſurrepere aiunt:degreſſuq; q̄rere alid.

De ſerpentibus. CA.XXIII.

Amphesibenæ duorum capitum ſerpens.

Aſpidis morſus peſtifer.

Quod ad ſerpētes attinet vulgatum eſt colores earuȝ plęraſq; terras habere in quas occultentur. In numera eſſe genera. Ceraſtis corpore eminere cornicula ſæpe quadrigemina: quoꝝ motu reliquo corpore occultato ſollicitent ad ſe aues. Geminuȝ caput amphesibonæ:hoc eſt & ad caput & ad caudam tanq̄ parum eſſe vno ore fūdi venenum. Aliȷs ſquāmā eſſe. aliȷs picturas. Omnibus exitiale virus. Iaculum ex arboꝝ ramis vibrari. Nec pedibus pauēdas tantum ſerpentes:ſed & miſſili volare tormēto. Colla aſpidū intumeſcere nullo ictus remedio: prӕterq̄ ſi cōfeſtim ꝑtes contactæ amputentur. Vnus huic tam peſtifero animali ſēſus vel poti⁹ affectus eſt. Coniuga ferme vaganť:nec niſi cuȝ compare vita eſt. Itaq; alterutra interēpta: incredibilis alteri vltionis cura. Perſequiť interfectorē:vnumq; eum in quātolibet populi agmine noticia quadā infeſtat perrumpit omnes difficultates. ꝑmeat ſpatia:nec niſi amnibus arceť:aut pręceleri fuga. Nō eſt fateri rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit:eoſq; nō in fronte aut ex aduerſo cernere:ſȝ in tꝑibus. Ita excitať:ſȝ ſæpius auditu q̄ viſu.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0148-7

¶De ichneumone. CA.XXIIII.

HAbet deīde interneciuū bellū cū ichneumone. Notū eſt animal hac gloria maxime in ea
dem natum ęgypto. Mergit ſe ī limo ſępius: ſiccatq; ſole. Mox vbi pluribꝰ eodē modo ſe
corijs loricauit in dimicationē pergit. In ea caudā attollens ictus irritos auerſꝰ excipit: do
nec obliquo capite ſpeculatus inuadat in fauces. Nec hoc cōtentus aliud haud mitius de
bellat animal.

Ichneumon cum aſpide pugnat.

¶De crocodilo & hippopotamo. CA.XXV.

CRocodilum habet nilus quadrupes malū: & terra pariter ac flumine infeſtum. Vnuȝ hoc
animal terreſtrē lingue vſu caret. Vnum ſuperiore mobili maxilla imprimit morſuȝ: ali
ās terribile pectinatim ſtipāte ſe dentium ſerie. Magnitudine excedit plærūq; duodeui=
ginti cubita. Parit oua quanta anſeres: eaq; extra eum locū trāfferens ſemper incubat: p̄=
diuinatione quodam ad quem ſummo auctu eo anno egreſſus eſt nilus. Nec aliud animal ex minori
origine in maiore creſcit magnitudinem. Et vnguibus hic armatus eſt contra omnes ictus cute inui
cta. Dies in terra agit: noctes aqua temporis vtrumq; ratione. Hunc ſaturum cibo piſcium: & ſemp
eſculento ore in littore ſomno datum parua auis quæ trochilos ibi vocatur rex auium in italia: inui
tat ad hiandum pabuli ſui gratia os primum eius adſultim repurgās: mox dentes: & intꝰ fauces quo
q; ad hanc ſcabendi dulcedinem q̄ maxime hiantes. In qua voluptate ſomno preſſum conſpicatus
ichneumon per eaſdem fauces: vt tęlum aliquod immiſſuȝ erodit aluum. Similis crocodilo: ſed mi=
nor etiam ichneumone eſt in nilo natus ſcincos: contra venena pręcipuum antidotuȝ. Itē ad inflam=
mandā virorū venerē. Verū in crocodilo maior erat peſtis q̄ vt vno eſſet eius hoſte natura contenta.
Itaq; & delphini imeātes nilo: quorum dorſo tanq̄ ad hūc vſum cultellata ineſt penna abigētes eos
pręda: ac velut in ſuo tantum amne āregntes alioquin impares viribus ipſi aſtu interimunt. Callent
enim in hoc cuncta animalia: ſciuntq; non modo ſua commoda: verum & hoſtium aduerſa. Norūt
ſua tęla: norūt occaſiones: parteſq; diſſidentium in belli. In ventre mollis eſt: tenuiſq; cutis crocodi=
lo: ideo ſe vt territi immergunt delphini: ſubeunteſq; aluum illā ſecant ſpina. Quin & gens hominū
huic belue aduerſa in ipſo nilo. Tentyritę ab inſula in qua habitant appellata. Menſura eorū parua
ſed pręſentia animi in hoc tantuȝ viſu mira. Terribilis hęc cōtra fugaces bęlua eſt: fugax cōtra inſe=
quentes. Sed aduerſum ire ſoli hi audent. Quinetiam flumini innatant. Dorſoq; equitantium modo
impoſiti hiantibus reſupino capite ad morſuȝ addita in os claua dextra ac leua tenētes extrema eiꝰ
vtrinq; vt fręnis in terrām agunt captiuos: ac voce etiam ſola territos cogunt euomere recētia corpo
ra ad ſepulturam. Itaq; ei vni inſulę crocodili non adnatant. Olfatuq; eius generis hominū: vt pſyl=
lorum ſerpentes fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua: extra acerrimi viſus
Quattuorq; menſes hyemis inedia ſemp tranſmittere in ſpecu. quidam hoc vnuȝ q̄diu viuat creſce=
re arbitrantur. Viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodē nilo bęlua hyppopotamꝰ edi
tur. Vulgus binis quales bubus: dorſo equi: & iuba: & hinnitu: roſtro reſimo: cauda torta: & dētibꝰ
aproruȝ aduncis: ſed minꝰ noxijs. Tergoris ad ſcuta galeaſq; impenetrabilis: præterq̄ ſi humore ma
deat. Depaſcitur ſegetes: deſtinatione ante vt ferūt: determinatas in diem & ex agro ferētibus veſti=
gijs ne quæ reuertenti inſidię comparentur.

Vnde os crocodilicum

Crocodili diu ī terra nōctu in aqua verſantur.

Trochilos.

Ichneumon crocodilum necat.

Delphini. idem faciunt

Cōſpecto homine flere dr̄ cro. mox appropiquantē deuorat. hinc lachrymæ crocodili.

Hippopotami in ferēdis veſtigijs aſtutia.

¶Qui primus romæ hippopotamū & crocodilos oſtendit. CA.XXVI.

PRimus eum & quinq; crocodilos romæ ędilitatis ſuæ ludis. M. Scaurus temporario euri=
po oſtendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiaȝ magiſter exiſtit: aſſidua nā=
q; ſatietate obeſus exit in littus: recentes arundinum cæſuras perſpeculatus: atq; vbi acu=
tiſſimum videt ſtipitē imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atq; ita ꝓfluuio ſāgui=
nis morbidū alias corpꝰ exonerat: & plagam limo rurſus obducit.

Medici phlebothomiā ab hippopotamo didiſcere Vel incute.

¶Quæ animalia quas hærbas oſtenderunt cerui lacerti: hirundines:
teſtudines: muſtella: ciconia: aper: anguis: draco: panthera: elephas: vrſi:
cerui: palūbes: colūbæ: grues: coruus. CA.XXVII.

SImile quidam & volucris in eadem ęgypto monſtrauit: quę vocatur ibis roſtri aduncita=
te per eā partem ſe perluens: qua reddi ciborum onera maxime ſalubre eſt. Nec hæc ſo=
la multis animalibus reperta ſunt vſui futura & homini. Dictamum hærbam extrahēdis
ſagittis cerui monſtrauere percuſſi eo tælo: paſtuq; eius hærbę eiecto. Ideȝ percuſſi a pha
langio quod eſt aranei genus: aut aliquo ſimili cancros edendo ſibi medentur. Eſt & ad ſerpentiuȝ
ictus præcipua: qua ſe lacerti: quotiens cum his cōſeruere pugnam vulnerati refouent. Chelidoniā
viſui ſaluberrimā hirūdines monſtrauere vexatis pullorū oculis illa medētes. Teſtudo cunilæ quaȝ
bubulam vocant paſtu vires contra ſerpētes refouet. Muſtella ruta in murium venatu cum ijs dimi

Ibis clyſteros modū mōſtrauit dictamuȝ cerui.

Chelidoniā hirūdines lapidē viſui ſalubertimam.

cãtione cõſerta. Ciconia origano. Edera apri in morbis ſibi medeñ: & cãcros veſcẽdo maxime mari
eiectos. Anguis hyberno ſitu mẽbrana corporis obducta fœniculi ſucco impedimẽtum illud exuit:
nitiduſq; vernat. Exuit aũt a capite primũ: nec celerius q̃ vno die ac nocte replicans: vt extra fiat mẽ
branę quod fuerat intus. Ide3 hyberna latebra viſu obſcurato: matathro hęrbę ſeſe affricãs oculos
inũgit ac refouet. Si vero ſquamę obtorpuere: ſpinis iuniperi ſe ſcabit. Dracovernã nauſeã ſilueſtris
lactucæ ſucco reſtringit pãtheras p̄ carnes fricatas aconito venañ barbari. Occupat ilico fauces ea
rum angor. Quare pardalianches id venenum appellauere quida3. At fera contra hæc excremẽtis
hominis ſibi medetur: & alias tam auida eoru3: vt a paſtoribus eſt induſtria in aliquo vaſe ſuſpẽſa al
tius q̃ vt queat ſaltu cõtingere: iaculando ea petẽdoq; defatigata poſtremo expiret: alioquin viua-
citatis adeo lẽtę: vt eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte cõcolori: frõde deuorato oc
currit oleaſtro huic veneno ſuo. Vrſi cum mãdragoræ mala deguſtauere: formicas lãbunt. Ceruus
hęrba cynare venenatis pabulis reſiſtit. Palumbes: graculæ: merulæ: perdices: lauri folio annuũ fa-
ſtidium purgant. Columbæ: turtures: & gallinacei hęrba quę vocatur helxine. Anates: anſeres: cæ-
teræq; aquaticæ: hærba ſiderite: Grues & ſimiles iunco paluſtri. Coru⁹ occiſo cameleonte: qui etiã
victori nocet lauro infeſtum virus extinguit.

Paſtorum in-
duſtria.

Prognoſtica animalium. CA.XXVIII.

Millia præterea vtpote cũ plurimis animalibus eadẽ natura reru3. cœli quoq; obſeruatiõe
& ventorum: & hymbriũ: & tẽpeſtatum pręſagia alijs alia dederit: quod perſequi immẽ
ſum eſt: æque ſcilicet: q̃ reliquã cũ ſingulis hominũ ſocietatẽ. Siquidẽ & pericula pręmo
nent: nõ fibris modo extiſq;: circa quod magna mortalium portio hęret: ſed alia quadam ſignifica-
tione. Ruinis imminentibus muſculi præmigrant. Aranei cum telis primi cadunt. Auguria quide3
artem periculis fecere. Apud romanos ſacerdotum collegium: vel maxime ſolemne eſt. In thracia
locis rigentibus & vulpes animal alioquin ſolerti auditu: amnes gelatos: lacuſq; non niſi ad paſtus
ituræ: redituræq; tranſeunt. Obſeruatũ eã aure ad glaciẽ appoſita conectare craſſitudinẽ gelu.

Ciuitates & gentes a minutis animalibus deletæ. CA.XXIX.

Nec minus clara exitij documenta ſunt etiã ex cõtẽnẽdis animalibus. M. Varro auctor eſt
a cuniculis ſuffoſũ in hiſpania oppidum: a talpis in theſſalia: ab ranis ciuitatem in gallia
pulſã: ab locuſtis in africa. Ex gyaro cycladu3 inſula incolas a muribus fugatos. In italia
amyclas a ſerpẽtib⁹ deletas. Citra cynamulgos æthiopas late deſerta regio eſt a ſcorpio-
nibus & ſolpugis gẽte ſublata: & a ſcolopẽdris abactros otrerietes auctor eſt Theophraſtus. Sed ad
reliqua ferarum genera tranſeamus.

Ex gyaro in-
ſula quũ mu-
res incolas
fugaſſẽt ferrũ
roſere.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. CA.XXX.

Hyenis vtranq; eſſe natura3: & alternis annis eſſe marem: alternis fœminã fieri. Parere ſine
mare vulgus credit. Ariſtoteles negat. Collum & iuba cõtinuitate ſpinę porrigitur: flecti
q; niſi circũactu totius corporis nequit. Multa præterea mira tradũtur. S3 maxie ſermo-
nẽ humanũ inter paſtorum ſtabula aſſimulare: nomenq; alicuius adiſcere: quẽ euocatu3
foras laceret. Ite3 vomitionem hominis imitari ad ſollicitãdos canes: quos inuadat. Ab vno animali
ſepulchra erui: inquiſitione corporũ. Fœminã raro capi. Oculis mille eſſe varietates: oculorũq; mu
tationes. Præterea vmbrę eius contactu canes obtumeſcere. Et quibuſdam magicis artibus omne
animal quod ter luſtrauerit in veſtigio hęrere. Huius generis coitu leæna ęthiopica parit crocuta3:
ſimiliter voces imitante3 hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in vtraq; parte oris: nullis gingi-
uis dente continuo: qui ne contrario occurſu hebetetur: capſarũ modo includitur. Hominũ ſermo-
nes imitari & mãticoram in ęthiopia auctor eſt iuba. Hyenę plurimę gignuntur in africa: quę & aſi
norum ſilueſtrium multitudinẽ fundit. Mares in eo genere ſingulis fœminarũ gregibus imperitãt.
Timent libidinis ęmulos: & ideo grauidas cuſtodiunt. Morſuq; natos mares caſtrãt. Cõtra grauidę
latebras petũt: & parere furto cupiunt: gaudẽtq; copia libidinis. Eaſdẽ partes ſibijpſi pontici ampu
tant fibri periculo vrgente: ob hoc ſe peti gnari. Caſtoreum id vocant medici. Alias animal horren-
di morſus. Arbores iuxta flumina vt ferro cędit. Hominis parte cõpręhẽſa nõ anteq̃ facta cõcrepue
rint oſſa morſu reſoluit. Cauda piſcium ijs: cętera ſpecies lutrę. Vtrunq; aquaticum. Vtriq; mollior
pluma: pilus.

Hyena vtriuſ
q; ſexus dr̃.

Sermonẽ hu-
manũ effigit.

Mirabilis
hyenę aſtutia
Manticora
crocutaq; hu
manos imitã
tur ſermones

De ranis & vitulis marinis & ſtellionibus. CA.XXXI.

Ranę quoq; rubetæ quarum & in terra & in humore eſt vita: plurimis refertę medicamini
bus deponere ea quotidie: ac reſumere paſtu dicũtur: venena tantũ ſibi reſeruantes. Simi-
lis & vitulo marino victus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniu3. Euomit fel ſuũ ad mul
ta medicamẽta vtile. Itẽ coagulũ ad comitiales morbos. Ob ea ſe peti prudẽs. Theophraſt⁹ auctor

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0150-7

eſt:angues eodẽ mõ & ſtelliones ſenectutẽ exuere:eaq; ꝓtinus deuorare:pręcipiẽtes cõmitiali morbo remedia. Eoſdem peſtiferos ferunt in gręcia:innocuos eſſe in ſicilia.

¶De ceruis. CA.XXXII.

SEruis quoq; eſt ſua malignitas:quãq̄ placidiſſimo animaliũ:vrgẽte vi canũ vltro cõfugiunt ad hoiem. Et in pariẽdo ſemitas minꝰ cauẽt:humanis veſtigijs tritas:q̄ quę ſecretę ac feris opportunę. Cõceptꝰ earũ poſt arcturi ſydus. Octonis mẽſibꝰ ferũt partꝰ: & interdu3 gẽmos. A cõceptu ſeparãt ſe. At mares:relicti rabię libidinis ſeruiũt. Fodiũt ſcrobes. Tũc roſtra eorũ nigreſcũt:donec aliqui abluant hymbres. Fœminę aũt partũ purgantur hęrba quadam quę ſeſelis dicit:faciliore ita vtẽtes vtero. A partu duas habẽt hærbas quę aros & ſeſelis appellatur. paſtę redeunt ad fœtũ. Illos imbui lactis primo nolunt ſucco quacunq; de cauſa. Editos partus exercẽt curſu:& fugã meditari docẽt. Ad prerupta ducunt:ſaltũq; demonſtrant. Iam mares ſoluti deſiderio libidinis auide petũt pabula. Vbi ſe prępingues ſenſere latebras quęrũt:fatentes incõmodũ pondus:& alias ſemp in fuga acquieſcũt:ſtanteſq; reſpiciunt. Cum prope vẽtum eſt:ruſus fugę p̄ſidia repetẽtes. Hoc fit inteſtini dolore tam infirmi:vt ictu leui rũpatur intus. Fugiũt aũt latratu canũ audito:aura ſemp ſecunda:vt veſtigia cũ ipſis abeant. Mulcẽtur fiſtula paſtorali & cãtu. Cũ erexere aures:accerrimi auditus:cũ remiſere:ſurdi. Cæterum animal ſimplex:& omniũ rerũ miraculo ſtupẽs: i tantũ/vt equo aut bucula accedẽte ꝓprius hominẽ iuxta venantẽ nõ cernãt:aut ſi cernunt: arcum ipſum ſagittaſq; mirẽtur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine:& capita imponẽtes præcedentium clunibus:vicibuſq; ad terga redeũtes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprũ traijcientibus. Nec vident terras:ſed in odore earũ natant. Cornua mares habent:ſoliq; animaliũ omnibus ãnis ſtatuto veris tempore amittunt. Ideo ſub ipſa die q̄ maxie in via petũt. Latẽt amiſſis velut inermes. Sed & ipſi bono ſuo inuidentes. Dextrũ cornu negant inueniri:ceu medicamento aliquo p̄ditum. Idq; mirabilius fatendum eſt:cum & in viuarijs mutent omnibus annis. Defodi ab ijs putãt. Accenſis autem vtriſlibet odore ſerpentes fugantur:& comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq; ętatis in illis gerunt ſingulis annis adijcientibus ramos vſq; ad ſexẽnes. Ab eo tempore ſimilia reuiuiſcũt. Nec poteſt ætas diſcerni. Sed dentibus ſenecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent:nec in cornibus imis ramos:alioquin ante frontem prominere ſolitos iunioribus. Nõ decidũt caſtratis cornua:nec naſcũtur. Erumpunt aũt renaſcẽtibus tuberibus primo aridæ cutis ſilia. Eadem teneris increſcunt ferulis arũdineas in pãniculas molli plumata lanugine. Quãdiu carẽt ijs noctibus procedunt ad pabula. Increſcentia ſolis vapore durant:ad arborem ſubinde experientes. Vbi placuerit robur:in aperta prodeũt. capiti iam ſunt edera in cornibus viridante ex attritu arborum:vt in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando ex cãdido calore qualem fuiſſe traditur. Q. Sertorij ceruam:quam eſſe fatidicam hiſpaniæ gentibus perſuaſerat. Et ijs cũ ſerpente pugna. Inueſtigant cauernas:variumq; ſpiritu extrãhunt renitentes. Ideo ſingulare abigẽdis ſerpentibus odor aduſto cornu ceruino. contra morſu vero pręcipuum remedium ex coagulo hinnuli in vtero occiſi. Vita ceruis in confeſſo longa: poſt cẽtum annos aliquibus carptis cũ torquibus aureis quos alexãder magnus addiderat:adopertis iam cute in magna obeſitate. Febrium morbos nõ ſentit hoc animal. Quin & medetur huic timori. Quaſdã nos pricipes fœminas ſcimus oibꝰ diebus matutinis carnem eã deguſtare ſolitas:& lõgo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demũ exiſtimãt ratum ſi vulnere vno interierit.

Paulo ãn p̄tũ cęrue purgant ſe ſeſeli hęrba.

Auditus ceruoꝝ mutabiſ

Cerui flumia traijciẽtes tergo capita ſub leuant ſequẽtium

Cerui mares ſolũ etiã(vt & vult Ariſtoteles)cornua habẽt fœminę nequaq̄.

Cerui cũ ſerpẽtibꝰ pugna

Odor cerui cornu aduſti ſerpentes fugans.

Ceruus ab alexandro captus.

Caro ceruina cõtra febriu3 morbos.

¶De tragelapho:& chameleonte:& reliquis colorem mutantibus. CA.XXXIII.

ESt eadem ſpecie barba tantum & armorum villo diſtans:quem tragelophon vocãt: non alibi q̄ iuxta phaſin amnem naſcens. Ceruos africa propemodum ſola nõ gignit. At chameleontem & ipſa:quãq̄ frequẽtiorem india. Figura & magnitudo erat lacerti: niſi crura eſſent recta & excelſiora. Latera ventri iungũtur & piſcibus & ſpina ſimili modo. Eminet roſtrum vt in paruo ſit haud abſimile ſuillo. Cauda prælonga in tenuitatem deſinens: & implicans ſe viperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior vt teſtudini. Corpus aſpecu3 vt crocodilo Oculi in receſſu cauo:tenui diſcrimine prægrandes:& corpori cõcolores. Nunq̄ eos operij:nec pupillæ motu:ſed totius oculi verſatione circumaſpicit. Ipſe celſus hianti ſemper ore. Solus animaliũ: nec cibo:nec potu:ſemper alitur:nec alio q̄ aeris alimẽto. Circa caprificos ferus: innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat namq; eum ſubide & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; ſemper quẽcunq; proxime attingit pręter rubrum candidumq;. Defũcto pallor eſt. Caro i capite & maxillis & ad cõmiſſurã caude admodũ exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tãtum. Viſcera ſine ſplene. Hybernis mẽſibus latet vt lacerta.

Chameleon ſolo alitur aere.

Proximum ſibi mutat.

¶De tarando & lychaone & thoe. CA.XXXIIII.

Taradi i mutado arboru colore i qbus latet ne capiatur/aſtutia.

MVtat colores ſcitharum tarandus: nec aliud ex ijs quæ pilo veſtiuntur: niſi in indis lycaon: cui iubata traditur ceruix. Nam thoes luporum id genus eſt procerius lõgitudine: breuitate crurum diſſimile: velox ſaltu. Venatu viuens. Innocum homini. Habitum nõ colorez mutat. Per hyemes hirti: æſtate nudi. Tarando magnitudo quæ boui eſt. Caput maius ceruino: nec abſimile. Cornua ramoſa: vngula bifida: villus magnitudine vrſorum. Sed cuz libuit ſui coloris eſſe: aſino ſimilis eſt. Tergori tanta duricia: vt thoraces ex eo faciãt. Colorem omnium arborũ fruticum florũ locorũq; redit metuens in quibꝰ latet. Ideoq; raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore taz multiplicem dari: mirabilius & villo.

¶De hyſtrice. CA.XXXV.

Hyſtrix ſpinas i pſequentes iaculatur.

HYſtrices generat india: & africa ſpina cõtectas: ac erinaceoruz genere: ſz hyſtrici lõgiores aculei: & cũ intẽdit cutẽ miſſiles. Ora vrgẽtiũ figit canũ: & paulo lõgius iaculatur. Hybernis autem ſe menſibus condit. Quæ natura multis & ante omnia vrſis.

¶De vrſis & fœtibus eorum. CA.XXXVI.

Vrſæ carnem edũt informẽ Vnde poeta more vrſino ſua effigiebat poemata.

Vrſorũ ſõnus

EOrum coitus hyemis initio: nec vulgari quadrupedũ more: ſed ambobꝰ cubãtibꝰ cõplexiſq;. Deinde receſſus in ſpecꝰ ſepatim: in quibꝰ pariũt triceſimo die: ac plurimuz quinos. Hi ſũt cãdida informiſq; caro: paulo muribꝰ maior: ſine oculis: ſine pilo. Vngues tãtũ pminent. Hãc lãbẽdo paulatim figurãt. Nec quicq̃ rarius hoies q̃ pariẽtẽ videre vrſã. Ideo mares quadragenis diebꝰ latẽt. Fœminę quaternis mẽſibus. Specus ſi nõ habuere: ramorũ fruticũq; cõgerie ędificant: in penetralibus hymbribus molliq; fronde conſtratos. Primis diebus bis ſeptenis tam graui ſomno præmuntur: vt ne vulneribus quidem excitari queant. Tunc miruz immodũ vterno pingueſcunt. Illi ſunt adipes medicaminibus apti: cõtraq; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus reſidunt: ac priorum pedum ſuctu viuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent: nõ alio incubitu q̃ oua volucres. Mirum dictu credit Theophraſtus per id tempus coactas quoq; vrſorum carnes ſi aſſeruent increſcere. Cibi tunc nulla argumenta: nec niſi humoris minimum in aluo iueniri. Sanguinis exiguas circa corda tãtum guttas: reliquo corpori nihil eſſe. Procedũt vere: ſed mares præpingues. Cuius rei cauſa nõ prompta eſt. Quippe nec ſomno quidem ſaginatis pręter quattuordecim dies vt diximus. Exeuntes hærbam quandam aron nomine laxandis inteſtinis alioquin concretis deuorant. circaq; ſurculos dentioni prædomantes ora. Oculi eorum hebetãtur crebro. Qua maxime fauos cauſa expetũt: vt cõuulneratum ab apibus os leuet ſanguine grauedinem illam. Inualidiſſimũ vrſo caput: quod leoni fortiſſimum. Ideo vrgẽte vi pręcipitaturi ſe ex aliqua rupe: manibus eo operto iaciunt: ac ſæpe in harena colaphis inflictis exanimant. Cerebro veneficiũ eſſe hiſpaniæ credũt occiſorumq; in ſpectaculis capita cremant teſtato quoniam potum in vrſinã rabiẽ agat. Ingrediũtur & bipedes. Arborem auerſi diripiunt. Tauros ex ore cornibuſq; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi pondere fatigãt. Nec alteri animalium in maleficia ſtultitia ſolertior. Annalibus notatum eſt. M. Piſone. M. Meſſala cõſ. ad. xiiij. Kalẽ. octob. Domitium Aenobarbum ædilem curulem vrſos numidicos. c. & totidẽ venatores æthiopias in cyrco dediſſe. Miror adiectũ numidicos fuiſſe: cum in africa vrſos non gigni conſtat.

Vrſi caput iualiduz/leõis fortiſſimum

Numidici vrſi forma cæteris præſtãt.

¶De muribus ponticis & alpinis & herinaceis. CA.XXXVII.

COnduntur hyeme & pontici mures dumtaxat albi. Quorũ palatum in guſtu ſagaciſſimũ auctores: quonã modo intellexerint miror. Condũtur & alpini: quibus magnitudo media eſt. Sed hi pabulo ante in ſpecus coniecto: cum quidã narrent alternos: marem ac fœminam ſupra ſe complexo faſce hęrbæ ſupinos cauda mordicus appræhẽſa inuicem detrahere ad ſpecũ. Ideoq; illo tẽpore detrito eſſe dorſo. Sũt his partes & in ægypto: Similiter reſidẽt in clunes: & i binis pedibꝰ gradiũt: prioribuſq; vt manibꝰ vtũt. Præparãt hyemi & herinacei cibos: ac voluptati ſupra iacẽtia poma affixa ſpinis: vnũ nõ ampliꝰ tenẽtes ore portãt in cauas arbores. Idẽ mutationez aquilonis in auſtrum cõdentes ſe in cubile præſagiũt. Vbi vero ſenſere venãtez cõtracto ore pedibuſq;: ac parte omni inferiore: qua rarã & innocuã habẽt lanuginem: cõuoluũtur in formaz pilæ: ne quid cõprehendi poſſit præter aculeos. In deſperatiõe vero vrinam ex ſe reddũt tabiſificaz tergori ſuo ſpiniſq; noxiam: ꝑpter hoc ſe capi gnari. Quãobrem exinanita prius vrina venari ars eſt. Et cum pręcipua dos tergos. Alias corrupta fragilis putribus ſpinis atq; deciduis: etiaz ſi viuat ſub tractus fuga. Ob id non niſi in nouiſſima ſpe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipſi odere inſitũ veneficium: ita parcentes ſibi: terminumq; ſupremuz operientes: vt ferme ante captiuitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluit pila: appręhẽſuſq; pede altero e poſterioribus ſuſpendio: ac fame necatur. Aliter non eſt occidere & tergori parcere. Ipſum animal nõ verẽtur plęriq; dicerę vitę

Mira. Vrina

hominũ ſupuacuum eſſe. Si non ſint illi aculei: fruſtra velleꝝ mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliunť veſtes. Magnũ fraus & ibi lucrum monopolio inuenit. De nulla re crebriorıbꝰ ſenatuſconſultis: nulloq; nõ pricipe addito querimonijs ꝓuincialibus.

¶ De leontophone: lynce: melibus: & ſciuris. CA.XXXVIII.

VRina & duobus alijs aĩalibus ratione mira eſt. Leontophonon accepimus vocari paruũ: nec alıubi naſcẽs ꝗ vbi leo gigniť. Quo guſtato tanta illa vis eſt: vt cæteris quadrupeduꝫ imperitans ilico expiret. Ergo corpꝰ eius aduſtum aſpergũt alijs carnibus polẽte modo inſidiantes feræ: necantq; etiaꝫ cinere: tam cõtraria eſt peſtis. Haud immerito igitur odit leo: viſumq; frangit & circa morſum exanimat. ille cõtra vrinam ſpergit prudens: hanc quoq; leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus vbi gignũtur: glaciatur: areſcitue in gemmas carbunculis ſimiles: & igneo colore fulgẽtes: lyncurium vocatas: atq; ob id ſucino a plerıſq; ita generari prodito. Nouere hoc ſciuntq; lynces: & inuidentes vrinam terra operiunt: eoq; celerius ſolidatur. Illa alia ſolertia: & in metu melibus ſufflata cute diſtente ictus hominuꝫ: & morſus canum arcẽt: Præuidẽt tẽpeſtatem & ſcyuri: obturatiſq; qua ſpiraturus eſt ventus cauernis: ex alia parte ꝑiũt fores decretos. Ipſis villoſior cauda pro tegumẽto eſt. Ergo in hyemes alijs prouiſum pabulum: alijs pro cibo ſomnus.

Leontophonis exitialis leoni vrina.

Humor lyncum i gẽmas conuertitur

Sciuris ꝓ cibo ſomnus

¶ De vipera cocleis & lacertis. CA.XXXIX.

SErpentium vipera ſola terra diciť condi. Cæteræ arborum aut ſaxoruꝫ cauis. Et alias vel annua fame edurant algore modo dempto. Omnia ſeceſſus tempore veneno orba dormiunt. Simili modo & cocleæ. Illę quidem iterum & ęſtatibus adhęrentes maxime ſaxis: vt etiam iniuria reſupinatę auulſæq; non tamen exeant. In balearibus vero inſulis cauaticæ appellatæ nõ ꝓrepũt e cauis terrę: neq; hęrba viuunt: ſed vuę mõ inter ſe cohęrẽt. Eſt & aliud genꝰ minus vulgare. Adhærent operculo eiuſdẽ teſtæ ſe operientes: obrutæ terra ſemp. Hę & circa maritimas tantum alpes quondam effoſſę: cœpere iam erui & in veliterno. Omniũ tamẽ laudatiſſimæ in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimuꝫ genus cocleis. Negantur ſemeſtrẽ vitẽ excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india vero in niſa mõte. xxiiij. in longitudine pedum: colore fului/ aut punicei/ aut cęrulei.

Vipera ſola ſerpẽtum terra cõditur.

¶ De canibus. CA.XL.

EX ijs quoq; animalibus: quæ nobiſcum degũt multa ſunt cognitu digna. Fideliſſimi ante omnia homini canes atq; equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones caneꝫ pro domino accepimus: cõfectumq; plagis a corpore nõ receſſiſſe: volucres & feras abigentẽ. Ab alio in epiro agnitum in conuẽtu percuſſorẽ domini laniatu & latratu adactum: vt cogeretur fateri ſcelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes cõtra reſiſtentes. Propter bella colophonij: itemq; caſtabalenſes cohortes canum habuere. Eæ primæ dimicabãt in acie nunꝗ detrectantes. Hęc erant fidiſſima auxilia: nec ſtipẽdiorum indiga. Canes defendere cimbros cęſis dominis eorum plauſtris impoſitis. Canis Iaſone Lycio interfecto cibum capere noluit: inediaq; cõſumptus eſt. Is cui vero nomẽ hyrcani reddidit. Durides accẽſo regis Liſimachi rogo: iniecit ſe flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & pyrrhum Gelonis tyranni canem Philiſtus. Memorať & Nicomedis bithynię regis vxore eius Conſinge lacerata propter laſciuiorẽ cũ marito iocuꝫ. Apđ nos Volcatium nobilẽ qui Ceſeliũ ius ciuile docuit aſturcone e ſuburbano redeuntẽ: cum aduesperauiſſet: canis a graſſatore defẽdit. Itẽ Celium ſenatorẽ ęgrum placẽtiæ ab armatis oppreſſum. Nec prius ille vulneratus eſt ꝗ cane interẽpto. Sed ſup omnia in noſtro æuo actis populi ro. teſtatuꝫ. Appio Iunio & P. Silio conſ. cum animaduerteret ex cauſa Neronis Grammatici filij. in. T. Sabinuꝫ & ſeruitia eius: vnius ex ijs caneꝫ nec a carcere abigi potuiſſe: nec a corpore receſſiſſe: abiecto in gradibus gemonijs mœſtos edentem vlulatus magna populi ro. corona circunſtante: ex qua cum quidaꝫ ei cibum obieciſſet: ad os defũcti tuliſſe. Innatauit idẽ in tyberim cadauere abiecto ſubſtẽtare conatus effuſa multitudine ad ſpectandam animalis fidem. Soli dominum nouere. Et ignotum quoq; ſi repẽte veniat intelligũt. Soli nomina ſua: ſoli vocẽ domeſticam agnoſcunt. Itinera quis lõga meminere. Nec vlli pręter hominẽ memoria maior. Impetꝰ eoꝝ: & ſęuitia mitigatur ab hoie cõſidẽte humi. Plurima alia in his quotidie vita inuenit. Sed ĩ venatu ſolertia: & ſagacitas pręcipua eſt. Scrutať veſtigia atq; perſequitur. Comitantẽ ad ferã inquiſitorẽ loro retrahẽs: quis aquam trãſiliẽs ſe occultaſſet: quam ſignificãs demõſtratio eſt cauda primũ: deinde roſtro. Ergo etiam ſenecta feſſos cęcoſq; ac debiles ſinu ferunt: vẽtos & odorẽ captantes: ꝓtẽteſq; roſtro cubilia. E tigribus eos indi volũt cõcipi. Et ob id ĩ ſyluis coitꝰ tẽpore alligant fœminas. Primo & ſecundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demũ educant. Hoc idẽ e lupis galli: quorum greges ſuum quiſq; ductorẽ e canibus & ducẽ habẽt. Illum in venatu comitanť: illi parẽt. Namq; inter ſe exercẽt etiam magiſteria. Certũ eſt

Canes & equi fideliſſimi.

Canes in bello auxiliãtes.

Canis iaſonis inedia mortuus.

Notabile de pietate canis in dominos exemplum Vi genitorijs

Canes cũ tygribꝰ cocũtes

Nota de fortitudine geminorũ canum alexãdro datorum

☞ iuxta nilũ amnẽ currentẽ lambere:ne crocodiloruȝ auiditati occaſionẽ prębeant. Indiã petẽti Alexãdro magno rex albaniæ dono dederat inuſitate magnitudinis vnũ cuius ſpecie delectatus iuſſit vrſos:mox apros:& deinde damas emitti cõtemptu immobili iacẽte. Eaqȝ ſegnicie tãti corporis offenſus imperator generoſi ſpiritus eũ interimi iuſſit. Nunciauit hoc fama regi. Itaqȝ alteruȝ mittẽs addidit mãdata:ne in paruis experiri vellet:ſȝ in leone elephãtoue. Duos ſibi fuiſſe. Hoc interempto pręterea nullum fore. Nec diſtulit alexãder:leonẽqȝ fractum ꝓtinus vidit. Poſtea elephantum iuſſit induci haud alio magis ſpectaculo lętatus. Horrẽtibus quippe ꝑ totuȝ corpus villis ingẽti primum latratu intonuit. Mox in ceruicẽ aſſultans:contraqȝ beluaȝ exurgẽs hinc & illinc artifici dimicatione:qua maxime opus eſſet.infeſtans/atqȝ euitans:donec aſſidua rotarum vertigine afflixit: ad caſum eius tellure cõcuſſa. Canum generibus annui partus. Iuxta ad pariendum annua ætas Gerũt in vtero ſexagenis diebus. Gignunt cæcos:& quo largiore alunť lacte:eo tardiorẽ viſũ accipiũt. Nõ tamẽ nũq̃ vltra viceſimumprimum dieȝ:nec ante ſeptimũ. Quidam tradũt ſi vnus gignať nono die cernere:ſe gemini decimo. Idemqȝ in ſingulos adijci totidẽqȝ eſſe tarditatis ad lucẽ dies. Et ab ea q̃ fœmina ſit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouiſſimꝰ cernere incipit:aut quẽ primum fert in cubile fœto. Rabies canum ſyrio ardente homini peſtifera vt diximus:ita morſis lœtalis aque metus. Qua propter obuiam itur per triginta eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis:aut ſi pręuenerit morbus veratro.

Syrio ardẽte facile in rabiẽ vertuntur.

☞

¶Ad canis rabidi morſum. CA.XLI

Cynorhodæ roſæ radix cõtra rabioſi canis morſum

Canis loq̃ns ſerpẽs latrãs

AD morſum vero vnicum remediũ oraculo quodam nuper repertum. Radix ſilueſtris roſe quę cynorhoda appellať Columella auctor eſt:ſi quadrageſimo die.q̃ ſit natus:caſtreť morſu cauda:ſũmuſqȝ eius articulus auferatur ſequenti neruo exempto:nec caudaȝ creſcere:nec canes rabidos fieri Canẽ locutũ in prodigijs:quod equidem annotaueriȝ accepimus:& ſerpentem latraſſe:cũ expulſus eſt regno Tarquinius.

¶De natura equorum. CA.XLII.

☞

Bucephala Alexandri equus

Bucephali. tumulus

EIdem Alexandro:& equi magna raritas contingit. Bucephalan eũ vocarũt:ſiue ab aſpectu toruo:ſiue ab inſigni taurini capitis armo ĩpreſſi. Sexdecim talẽtis ferũt ex philonico pharſali grege emptum. etiã tum puero capto eius decore. Neminẽ hic alium q̃ Alexandruȝ regio inſtratus ornatu recepit in ſedem:alios poſſim reijciens. Idem in prœlijs memoratæ cuiuſdẽ perhibetur operę. Thebarũ oppugnatione vulneratus in alium tranſire Alexãdrũ nõ paſſus. Multa pręterea eiuſdẽ modi. Propter quę rex defũcto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circũdedit nomine eius. Nec Cæſaris dictatoris:queq̃ aliuȝ recepiſſe dorſo equus traditur:idẽqȝ hominis ſimiles pedes priores habuiſſe. Hac effigie locatus ante Veneris genitricis ędẽ. Fecit & Diuꝰ Auguſtus equo tumulum. De quo Germanici Cęſaris carmẽ eſt. Agrigenti cõpluriũȝ equoꝝ tumuli pyramides habent. Equum adamatum a Semiramide vſqȝ ad coituȝ iuba auctor eſt. Scythæ quidem equitatus & equoꝝ gloria ſtrepunt. Occiſo deniqȝ ipſoꝝ regulo ex ꝓuocatiõe dimicãtẽ hoſtẽ cum victor ad ſpoliandũ veniſſet ab equo eius ictibus morſuqȝ cõfectum. Alium detracto oculoruȝ operimẽto:& cognito:cum matre coitu petiſſe prærupta atqȝ exanimatum. Equã eadẽ ex cauſa in reatino agro laceratumqȝ pariter aurigam inuenimus. Namqȝ & cognationum intellectus in ijs eſt. itaqȝ in grege prioris anni ſorore libẽtius etiã quam matre equa comitatur. Docilitas tãta eſt:vt vniuerſus ſybaritani exercitus equitatus ad ſymphoniæ cantũ ſaltatiõe quadã moueri ſolitus inueniať.

☞

Iulij cæ.equꝰ priores pedes hominis habebat

Quidem tradunt ſmyramidẽ illũ tumulaſſe

☞

Nicomedis equus inedia finiuit

Antiochi equus.

Dionyſij.

Idem præſagiunt pugnam:& amiſſos lugẽt dominos:lachrimaſqȝ interduȝ deſiderio fundũt. Interfecto. Nicomede rege:equus eius inedia vitã finiuit. Philarchus refert Cẽtaretriũ e galatis in pręlio occiſo Antiocho potitum equo eius cõſcẽdiſſe ouãtẽ. At illum indignatiõe accẽſum domitis frenis ne regi poſſet pręcipitẽ in abrupta iſſe:exanimatumqȝ vna. Philiſtus a Dionyſio relictũ in cœno hærentem vt ſeſe euelliſſet:ſecutum veſtigia domini examine apum iubæ ĩhærẽte. Eoqȝ oſtẽto tyrannidem a Dionyſio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia iaculãtes obſequio experiuntur: difficiles conatus corpe ipſo:nixuqȝ inuitãtium. Iam tela humi collecta equiti porrigũt. Nam ĩ cyrco ad currus iũcti nõ dubie ĩtellectum abhortatiõis & gloriæ fatẽtur. Claudij Cæſaris ſæcularium ludorũ cyrcẽſibus excuſſo in carceribus auriga albati equi palmã occupauere:primatũ obtinuere:oppoſita effũdẽtes omnia quæ cõtra æmulos debuiſſẽt:peritiſſimo auriga inſiſtẽte faciẽtes. Cum puderet hominum artes:ab equis vinci:peracto legitimo curſu ad metaȝ ſtetere. Maius augurium circa priſcos plebeijs cyrcẽſibus excuſſo auriga:ita vt ſi ſtaret:ĩ capitolium cucurriſſe equos:ſedemqȝ ter luſtraſie. Maximũ vero eodem perueniſſe a veijs cum palma & corona effuſo Ratumena:qui ibi vicerat. Vñ poſtea nomẽ portæ eſt. Sarmatę lõginqua itinera acturi:inedia pridie p̄parãt eos:exiguũ tãtum potũ ĩpartiẽtes:atqȝ ita ꝑ cẽtena milia & quinquagita cõtinuo curſu eũtibus inſidẽt. Viuũt annis quidẽ quinquagenis. Fœminę minore ſpatio. Eędẽ quiquẽnio finem creſcẽdi capiũt. Mares ãno

Vel ædem.

Sarmatę.

additō. Forma equorū/quales maxime legi oporteat. Pulcherrime quidem Virgilio vate abſoluta ē.
Sed & nos diximus in libro de iaculatione equæſtri cōdito: & fere inter omnes cōſtare video. Diuer
ſa aūt cyrco ratio q̄rit. Itaqꝫ cū bimi in alio ſubigant ipſo: nō ante qnquēnes ibi certamē accipiūt. Par
tum in eo genere vndenis mēſibus ferunt. xij. gignunt. Coitus verno equinoctio bimo vtrinqꝫ vulga
ris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad annos. xxxiij. Vtpote cum a cyrco poſt viceſimū an
num mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt: adiutuꝫ modo in attol
lenda priore parte corporis. Sed ad generādum paucis animalium minor fertilitas. Qua de cauſa p
interualla admiſſurę dantur: nec tamen quindecim initus eiuſdeꝫ anni valet tolerare. Equarum libi
do extinguitur iuba tonſa. Gignūt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuaginta-
quinqꝫ annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit: pręterqꝫ cęteras fœtū diligit. Et ſane equis
amoris innaſci veneficium: hyppomanes appellatū in frōte: caricæ magnitudīe: colore nigro. Q̄d ſta
tim ędito partu deuorat fœta: aut partum ad vbera nō admittit: ſiqs p̄reptū habeat. Olfatu in rabiē
id genus agit. Amiſſa parēte in grege armenti: reliquæ fœtæ educāt orbū. Terrā attingere ore triduo
proximo q̄ ſit genit⁹ negāt poſſe. Quo qs acrior: in bibēdo ꝓfundius nares mergit. Scythæ per bel-
la fœminis vti malūt. Q̄m vrinam curſu nō impedito reddāt. Conſtat in luſitania circa vlyxipponem
oppidum/& tagum amnem equas fauonio flante obuerſas animalem cōcipere ſpiritum: idqꝫ partuꝫ
fieri: & gigni perniciſſimum ita: ſed triennium vitæ non excedere. In eadem hiſpania gallecia gēs: &
aſturia equi generis. Hi ſunt quos tiheldones vocamus. Minori forma appellatos aſturcones gignūt
Quibus nō vulgaris in curſu gradus: ſed mollis alterno crurū explicatu glomeratio. Vnde equis tol-
lutim carpere in curſu traditum arte. Equo fere qui homini morbi: pręterq̄ veſicæ conuerſio: ſicut oī
bus in genere veterino.

Virg. i. iij. geor. ſic ait. Illi ardua ceruix argutūqꝫ ca-put. &c.

Hyppoma-nes amoris veneficium ī eqs. eoī rabiem vertūtur

In luſitania eq̄ fauonio cōcipiunt.

¶ De aſinis. CA. XLIII.

ASinum quadringētis nummis emptū. Q. Aſio ſenatori auctor eſt. M. Varro: haud ſcio an
omnium p̄cio animalium victo: opa ſine dubio gęruli mirifica arando quoqꝫ. Sꝫ mularuꝫ
maxie ꝓ gñatione patria ēt ſpectat in ijs arcadibus in achaia. In italia reatinis. Ipſum aīal
frigoris maxie ipatiens: ideo nō generat in pōto: nec in eqnoctio verno: vt cętera pauca ad
mittit: ſed ſolſtitio. Mares in remiſſiōe operis deteriores. Partus. xxx. mēſe ociſſimus: ſed a trimatu le
gitimus. Totidē quot æq̄/& eiſdem mēſibus: & ſimili modo. Sed incōtinēs vterus vrinam genitalem
reddit: ni cogat in curſum verberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucem fugit: & tenebras
q̄rit: ne cōſpiciat ab hoīe. Gignit tota vita: quæ eſt ei ad. xxx. annū. Partus caritas ſumma: ſed aquarū
tedium magis. Per ignes ad fœtus tendunt. Eę item ſi riuus minimus interſit: horrēt ita: vt pedes om
nia caueant tingere. Nec niſi aſſuetos potant fontes: qui ſunt in pecuarijs. Atqꝫ ita vt ſicco tramite ad
potum eant. Nec pontes tranſeant per raritatem plancarum tranſlucentibus fluuijs. Mirumqꝫ dictu
ſitiunt: & ſi immutētur aquæ vt bibant: cogendæ exonerandeve ſunt. Nec niſi ſpatioſæ incubāt alias
atteruntur. Varia nanqꝫ ſomnio viſa concipiunt: ictu pedum crebro: qui niſi per inane emicuerit re-
pulſu durioris materiæ clauditatem ilico affert. Quęſtus ex ijs opima pręsdia exuperat. Notū eſt ī cel
tiberia ſingulas quadragenis milibus nummorum emi. At mularum maxime partus aurīū referre in
his & palpebrarum pilos aiunt. Quāuis em̄ vnicolor toto reliquo corpore: totidē tn̄ colores quot ibi
fuere reddit pullos earū epulari Mœcenas īſtituit: multū eo tp̄e pręlatos onagris. Poſt euꝫ interijt au
ctoritas ſaporis. Sed aſino moriēte viſo celerrime id genus deficit.

Aſini arcadici/& reatini.

Mœcenas.

¶ De mulis. CA. XLIIII

EX aſino/& equa mulus gignit mēſe. xij. Animal viribus/& labore eximiū. Ad tales partus
equas neqꝫ quadrimis minores: neqꝫ decēnibus maiores legūt: arceriqꝫ vtrūqꝫ genus ab al
tero narrāt: niſi in īfantia eius generis qd ineāt lacte exhauſto. Quapropter ſubreptis ſtatī
pullis in tenebris ęquarū vberi: aſinarūve equuleos admouēt. Gignit aūt mula ex equo/&
aſina ſꝫ effrenis/& tardatis idōitę. Lēta oīa ex vetulis. Cōceptū ex equo ſecut⁹ aſini coit⁹ abortu pimit
Nō item ex aſino equi. Fœmias a partu optime. vij. die ipleri obſeruatū eſt: mares fatigatos meli⁹ im
plere. Quę nō priuſq̄ dentes/quos pullinos appellant: iaciat/conceperit: ſterilis intelligitur. Et quæ
non prio initu generare cœperit. Equo/& aſina genitos mares hinnulos antiqui vocabāt: cōtraqꝫ mu
los: quos aſini/& eq̄ generarēt. Obſeruatū e duobus diuerſis generibus nata tertij generis fieri & neu
tri parentū eſſe ſimilia. Eaqꝫ ipſa quæ ita nata ſunt nō gignere in omni animaliuꝫ genere: idcirco mu-
las nō parere. Eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe: verum prodigij loco habitū. Theophraſt⁹ vul-
go parere in cappadocia tradit. Sꝫ eē id animal ibi ſui generis. Mulæ calcitrat⁹ inhibetur vini crebrio
re potu. In plurium gręcorum eſt monumētis cum equa muli coitu natum quem vocauerūt hinum
id eſt paruum mulum. Generātur ex equa/& onagris māſuefactis mulæ veloces in curſu: duricia exi

Hinnuli.

Mulę in cappadocia parientes.

mia peduꝫ:verū rugoſo corpore indomito animo:ſed generoſo Onagro ex aſina genitus oēs antecel
lit. Onagri in phrygia/& lycaonia p̄cipui. Pullis eoꝝ ceu p̄ſtātibus ſapore africa gloriaẜ:quos laliſio-
nes appellant. Mulum.lxxx.annis vixiſſe athenienſium monumētes apparet. Eo gauiſi cum tēplum
in arce facerēt:quod derelictus ſenecta cadentia iuuēta comitatu/niſuqꝫ exhortareẜ:decretuꝫ fecere
quo cauereẜ ne frumētari negociatores ab incerniculis eum arcerent.

¶De bubus. CA.XLV.

BVbus indicis camelorū altitudo tradiẜ:cornua in latitudinē quaternoꝝ pedū. In noſtro or
be epiroticis laus magna a Pyrrhi(vt ferunt)iā īde regis cura. Id cōſecutus eſt nō āte qua-
drimatum ad partus vocādos. Pregrādes itaqꝫ fuere:hodieqꝫ reliquię ſtirpium durāt. At
nunc aniculę ad fœcunditatem poſcunẜ. Tolerātius tñ bimę. Tauri generationem quadri
ni implent.& ſingulis denę eodem anno tradunẜ. Si aūt poſt coitum in dexteram partem habeāt tau
ri:generatos mares eſſe:ſi in lęuam fœmias. Cōceptio vno initu pagitur:qđ ſi forte perrauit.xx.poſt
die marem fœmina reperit. Pariunt mēſe decimo quicqd añ genitum inutile eſt. Sunt auctores ipſa
complēte.x.mēſe duos parere:nūc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuariȷ̈
diebus.xxx.aliquibus & autumno:gentibus quidem q̃ lacte viuūt:ita fœtus diſpenſantibus:vt omni
Paſcēdo boues retro ambulantes.
tempore anni ſuperſit id alimentum. Tauri non ſæpius q̃ bis die ineunt. Boues animalium ſoli/& re-
tro ambulantes paſcuntur. Apud garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis.xv. annis longiſſi-
ma. Maribus.xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ tradūtur pingueſcere:& ſiquis inciſa cu
te ſpiritum in viſcera arundine adigat. Non degeneres exiſtimari etiam minus laudato aſpectu:pluri
mum lactis alpinis:quibus minimum corporis:plurimū laboris capite/non ceruice iunctis. Syriacis
non ſunt palearia:ſed gibber in dorſo. Carici quoqꝫ in parte Aſiæ fœdi viſu tubere ſuper armos a cer-
uicibus eminēte:laxatis cornibus excellentes in opere narrātur. Cęteri nigri coloris/cādidi ue ad la-
borem damnātur. Tauris minora q̃ bubus cornua/tenuioraqꝫ. Domitura boum in trimatu:poſtea ſe
ra:ante præmatura. Optime cum domito iuuēcus imbuitur. Socium enim laboris/agriqꝫ culturę ha
bemus hoc animal tantæ apud priores curę:vt ſi inter exempla damnatus a populo romano die di-
Tauri dimicaturi pedib⁹ ſpargunt harenam.
cta:qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negāti occiderit bouem:actuſqꝫ in exilium tanq̃ co
lono ſuo interempto. Tauris in aſpectu generoſitas torua fronte:auribus ſetoſis:cornibus in p̄cinctu
dimicatonem poſcentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat:ira gliſcente alternos re-
plicans:ſpargenteſqꝫ in altum harenam:& ſolus animalium eo ſtimulo ardeſcens. Vidimus de impe-
rio dimicantes:& ideo demonſtratos rotari cornibus cadētes excipi:iterumqꝫ reſurgere:modo iacē-
quivituli maxie ad ſacrificādū apti.
tes ex humo tolli:bigarumqꝫ etiam curru citato velut aurigas inſiſtere. Theſſalorum gentis inuētum
eſt equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id ſpectaculum dedit ro
mæ Cæſar dictator. Hinc victimę optimę/& lautiſſima deorum placatio. Huic tātum animali omni
um/quibus procerior cauda non ſtatim nato cōſumatę:vt cęteris mēſuræ:creſcit vni donec ad veſti-
gia ima perueniat. Quamob rem victimarum probatio in vitulo:vt articulū ſuffraginis cōtingat:bre
uiore non litant. Hoc quoqꝫ notatum vitulos ad aras humeris hominis allatos nō fere litare:ſicut nec
claudicantem:nec aliena hoſtia deos placari:nec trahēte ſe ab aris. Eſt frequens in prodigiȷ̈s priſco-
rum bouem locutum. Quo nunciato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

¶De Api boue. CA.XLVI.

Macula apis modo lunæ creſcens.

BOs in ægypto etiam numinis vice colitur. Apim vocant. Inſigne ei in dextro latere cādicās
macula cornibus lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua:quem cantarum appellant.
Non eſt fas eum certos vitæ excedere annos:merſumqꝫ in ſacerdotum fonte enecant quæ-
ſituri luctu alium:quem ſubſtituant:donec inueniāt mœrēt. Deraſis etiam capitibus:nec tamen vſqꝫ
Apis bos his ex quib⁹ ſūi t cibū rñſa dat
diu quęritur. Inuentus deducitur a ſacerdotibus memphim. Sunt delubra ei gemina:quę vocāt tha
lamos auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt:in altero dira portēdit. Reſpōſa priuatis dat
e manu cōſulentium cibum capiendo. Germanici Cęſaris manum auerſatus eſt haud multo poſt ex
tincti. Cætero ſecretius cum ſe prorupit:in cœtus incedit:ſummoto ſtrepitu lictoruꝫ:grexqꝫ pueroꝝ
comitatur carmen honori eius canētium:intelligere videtur:& adorari velle. Hi greges repente lym
phati futura præcinunt. Fœmina bos ſemel ei anno oſtenditur ſuis & ipſa inſignibus:q̃q̃ aliȷ̈s: ſemp
qꝫ eodem die/& inueniri eam:extinguiqꝫ tradunt. Memphis eſt locus in nilo:quē a figura vocāt phia
lam. Omnibus annis ibi aurem pateram/argenteamqꝫ mergētes diebus/quos habent natales apis.
Septem hi ſunt. Mirumqꝫ neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo poſt horaꝫ diei.vi.redire be
luæ feritatem.

¶De natura pecudum/& pecorum. CA.XLVII.

MAgna & pecori gratia:vel in placamētis deorum/vel in vſu vellerum. vt boues ſumptū hoī
nem excolūt:ita corpoꝝ tutela pecori debetur. Generatio bimis vtrinqꝫ ad nouenos ānos

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0156-1
DFG

quibuſdam & ad.x.primiparę minores fœtus. Coitus omnibus ad arcturi occaſum: id eſt a tertio id⁹
maias ad aquillæ occaſum id eſt.xiij.kalen.auguſti. Gerũt partũ diebus.cl.poſtea concępti inualidi
Cordos vocabant antiqui poſt id tp̃s natos. Multi hybernos agnos p̃ferunt vernis: qm̃ magis intersit
ante ſolſtitium: q̃ ante brumam firmos eſſe: ſolumq; hoc animal vtiliter bruma naſci. Arieti naturale
agnas faſtidire: ſenectam ouium cõſectari: & ipſe ſenecta melior: illis quoq; vtilior. Ferocia eius co=
hibetur cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teſte p̃ligato fœminas generat: leuo mares. Tonitr⁹ ſo
litarijs ouibus abortus inferunt. Remedium eſt cõgregare eas: vt cœtu iuuẽtur: Aqlonis flatu mares
concipi dicunt: auſtri fœminas. Atq; in eo genere arietum maxie ſpectanť ora. Quia cuius coloris ſub
lingua habuere venas eius: & lanicium eſt in fœtu: variumq; ſi plures fuere: & mutatio aquaꝶ: potuſ
q; variat. Ouium ſumma genera duo rectum/ & colonicum. Illud mollius. Hoc in paſcuo elegantius
Quippe cum tectum rubis veſcať. Opimẽta eis ex arabicis p̃cipua. Lana autem laudatiſſima apula:
& quæ in italiá græci pecoris appellať: alibi italica. Tertium locum mileſię oues obtinẽt. Apulæ bre
ues villo: nec niſi penulis celebres. Circa tarentum/ canuſiumq; ſummam nobilitatem habẽt. In aſia
vero eodem genere laodiceæ. Alba circũpadanis nulla præfertur: nec libra centenos nũmos ad hoc
æui exceſſit vlla. Oues nõ vbiq; tondentur. Durat quibuſdam in locis mos vellendi. Colorum plura
genera. Quippe cum deſint etiam nomina eis quas natiuas appellant aliquot modis.

Aries dextro teſte vincto fœmias lęuo mares gignit

❡De generibus lanarum/ & veſtium. CA.XLVIII.

HIſpania nigri velleris præcipuas habet: pollentia iuxta alpes: canuſia rutili: quas erythras
vocãt. Item betica vt canuſium. Fuluas tarentum/ ac pulliginis ſuæ: & ſuccidis oı̃bus vſus
medicatus. Hyſtriæ/ liburniæq; pilo proprior q̃ lanę pexis aliena veſtibus: & quẽ ſola ars
ſcutulato textu commendat. In luſitania ſimilis circa piſcinas ꝓuinciæ narbonenſis. Siſis
& in ęgypto ex qua veſtis detrita vſu tingiť: ruſuſq; æuo durat. Eſt & hirtæ filo craſſo in tapetis anti
quiſſima gratia. Iam certe priſcos iſvſos Homerus auctor ẽ. Aliter hæc galli tingũt: aliter parthorũ
gentes. Lanę & per ſe coactę veſtez faciunt: & ſi addatur acetum etiam ferro reſiſtunt: immo vero ẽt
ignib⁹. Nouiſſimo ſui purgamẽto: quippe ahenis coquẽtiũ extractę indumẽtis vſu veniũt galliaꝶ (vt
arbitror) inuẽtum. Certe gallicis hodie noı̃bus diſcernuntur: nec facile dixerim qua id ætate cœpe=
rint. Antiquis enim thorus e ſtramẽto erat: qualiter nunc etiam in caſtris gauſape. Patris mei memo=
ria cœpere amphimala noſtra: ſicut viloſa/ & etiam ventralia. Nam tunica lati claui in modum gauſa
pe texi nunc primum incœpit lanarum nigrę nullum colorem bibunt. De reliquarum infectu ſuis lo
cis dicemus. In conchylijs marinis/ aut herbarum natura: lanam colo/ & fuſo Tanaquilis q̃ eadẽ Ca=
ia Cecilia vocata eſt: in templo. M. Anci duraſſe prodẽte ſe auctor eſt. M. Varro: factumq; ab ea to=
gam regiam vngulatam in ęde fortunę: qua Seruius Tullius fuerat vſus. Inde factuz vt nubẽtes virgi
nes comitaretur colus compta/ & fuſus cum ſtamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua ſimul cuz
toga pura tyrones induũtur: nouæq; nuptæ. Vngulata veſtis primo lautiſſimis fuit: ide ſuriculata de
fluxit. Togas raſas: phrygianaſq; diui Auguſti nouiſſimis temporibus cœpiſſe ſcribit, Feneſtella. Cre
brę papaueratæ antiquiorem habent originẽ. Iam ſub Lucilio poeta in Torquato notate. Pretextæ
apud hetruſcos originem inuenere. Trabeis vſos accipio reges. Pictas veſtes iam apud homerũ fuiſ
ſe: vnde triumphales natæ. Acu facere idęi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiões appellati ſunt. Au=
rum intexere in eadem aſia inuenit Attalus rex: vnde nomen attalicis. Colores diuerſos picturæ ite=
xere Babylon maxie celebrauit: & nomẽ impoſuit. Plurimis vero licijs texere: quæ polyimita appel=
lant: alexãdria inſtituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica ſeſtertium
octingentis milibus veniſſe: iam tunc poſuit in capitalibus criminibus: quę Neroni principi quadrin
gentis milibus ſeſtertium nuper ſtetere. Serui Tullij prætexere: quibus ſignum fortunæ ab eo dicatę
cooptum erat durauere ad Seiani exitum. Mirumq; fuit nec defluxiſſe eas: nec teredonum iniurias
ſenſiſſe annis.d.lx. Vidimus iam/ & bidentium vellera purpura: cocco: conchylio: ſeſquipedalibus li
bris infecta: velut illa ſic naſci cogẽte luxuria. In ipſa oue ſatis generoſitatis oſtenditur breuitate cru
rum vẽtris veſtitu: quibus nudus eſſet apicas vocabat: damnabãtq;. Syrię cubitales ouiuz caudę: plu
rimumq; in ea parte lanicij. Caſtrari agnos niſi quinq; meſtres pręmaturũ exiſtimant.

Mos virginũ nubentium, vel virgulata vel ſeroticu=lata.

❡De muſimonio. CA.XLIX.

ESt & in hiſpania: & maxime corſica nõ maxime abſimile pecori genus muſimonuz capri=
no villo q̃ pecoris velleri propius. Quorum e genere & ouibus natos prici vmbros vocaue
runt. Infirmiſſimum pecori caput. Quamobrem auerſum a ſole paſci cogendum. Quam
ſtultiſſima animalium lanata. Qua timuere ingredi vnum cornu rapto ſequuntur. Vita lõ=
giſſima annis.x.in æthiopia.xiij. Capris eodem loco.xi. In reliquo orbe plurimum octo. Vtrũq; gen⁹
intra quartum coitum impletur.

Vel muſmo=num.

Pec⁹ auerſuz paſciť.

¶ De capris/ & generatione earum. CA.L

[Margin:] Capræ auribꝰ/ & nõ naribꝰ ſpirãtes: continuo febricitant ac noctu vident q̃ vtiliſſimuʒ capn̄ũ iecur

Capræ pariunt & quaternos: ſed raro admodum. Ferunt quinq; menſibus vt oues. Capre pinguedine ſterileſcunt. Trimæ minus vtiliter generant: & in ſenecta: nec vltra quadriẽnium. Incipiunt ſeptimo mẽſe/ & adhuc lactantes. Mutilum in vtroq; ſexu vtilius. Primus in die coitꝰ non implet: ſequens efficatior: ac deinde concipiunt nouembri menſe: vt martio pariant: turgeſcẽtibus virgultis. Aliqñ anicule: ſemꝑ bime: in trimatu inutiles pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra ſuffuſos iunci puncto ſanguine exonerat. Caper rubi. Solertiam eius aĩalis Mutianus viſam ſibi prodidit in ponte prætenui duabus obuijs e diuerſo cum circumactum anguſtie nõ caperent: nec reciprocationem longitudo in exilitate. ceca torrente rapido minaciter ſubterfluẽte alteram decubuiſſe: atq; ita alteram proculcate ſupgreſſam. Mares q̃ maxĩe ſimos longis auriculis/ infractiſq; armis q̃ veliſſimos probãt. Fœminarum generoſitatis inſigne lacinie corporibus: & ceruice binæ dependentes. Nõ omnibus cornua: ſed quibus ſunt: in his/ & indicia annorũ ꝑ incremẽta nodorum. Mutilis lactis maior vbertas. Auribus eas ſpirare non naribus: nec vnq̃ febri carere Archelaꝰ auctor eſt. Ideoq; fortaſſis: ꝙ anima his q̃ ouibus ardentior: calidioreſq; cõcubitus. Tradũt & noctu nõ minus cernere q̃ interdiu. Et ideo caprinum iecur ſi veſcaꝛ: reſtituit veſpertinam aciẽ his: quos nyctalopas vocant. In cilicia/ circaq; ſyrtes villo tõſili veſtiuntur. Capras in occaſum decliui ſole in paſcuis negant cõtueri inter ſeſe: ſed auerſas iacere. Reliquis aũt horis iter ſe aduerſas/ & cognitiores. Depẽdet omnium mẽto villus: quem aruncum vocant. Hoc ſiquis apprehẽſam ex grege vnã trahat: cæteræ ſtupentes ſpectãt. Id etiã euenire cum quandã herbam aliqua ex eis momorderit. Morſus earum arbori exitialis. Oliuam lambẽdo quoq; ſterilem faciunt. Eaq; ex cauſa Mineruæ immolatur.

[Margin:] cur capra Mineruæ imoletur.

¶ De ſuibus/ & natura earum. CA.LI.

Suilli pecoris admiſſura a fauonio ad equinoctium vernuʒ ætatis. viij. menſe. Quibuſdã in locis etiam a. iij. vſq; ad. vij. annum. Partus bis in anno. Tempus vtero. iij. mẽſiũ. Numerus fœcunditatis ad vicenos. Sed educare tam multos nequeũt. Diebus. x. circa brumam ſtatim dẽtes naſci. Nigidius tradit. Implentur vno coitu: qui & geminatus ꝓpter facilitatẽ abortiẽdi remediũ ne prima ſubatione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares nõ vltra trimatũ generãt. Fœminæ ſenectute feſſæ cubãtes coeũt. Comeſſe fœtus his nõ eſt ꝓdigiũ. Suis fœtus ſacrificio die quinta purus eſt. Pecoris die ſeptima. Bubus. xxx. corũcanius ruminalis hoſtias donec bidẽtes fierent: puras negauit. Suem oculo amiſſo putãt cito extingui: alioquin vita ad quidecim annos: quibuſdam vicenos. Verum efferanꝛ: & alias obnoxium genus morbis anginæ maxime: & ſtrume. Index ſuis inualide cruor in radice ſete/ dorſo euulſæ: caput obliquum in ĩceſſu. Penuriam lactis præpingues ſentiũt: & primo fœtu minus ſunt numeroſe. In luto volutatio generi grata. In torta cauda. Id etiam notatum facilius iacere in dexterum q̃ leuum detortam. Pingueſcũt. lx. diebus: ſed magis tridui inedia ante ſaginationem orſa. Animalium hoc maxime brutum: animamq; ei pro ſale datã nõ illepide exiſtimabaꝛ. Cõpertum agnita voce ſuarij furto abactos merſo nauigio inclinatiõe lateris vnius remeaſſe. Quin & duces in vrbe forũ/ nundinarum/ domoſq; petere diſcunt: & feri ſapiũt veſtigia palude cõfundere: vrina fugam leuare: Caſtrãtur fœmine ſic quoq; vti cameli poſt bidui inediam ſuſpẽſæ pernis prioribꝰ vulua reciſa celerius. Ita pingueſcunt. Et adhibetur ars iecoriuʒ fœminaꝛ ſicut anſerum. Inuẽtum. M. Apicij fico carica ſaginatis a ſatietate necatis repẽte mulſi potu dato. Neq; alio ex aĩali numeroſior materia ganeæ: quinquaginta ꝓpe ſapores cum cæteris ſinguli. Hinc cẽſoriaꝝ legum paginæ: iter dictaq; cœnis abdomina: glãdia: teſticuli: vuluæ ſincipita verrina: vt tamẽ publij minoruʒ poetæ cœna poſtq̃ ſeruitutem exuerat: nulla memoretur ſine abdomĩe: etiam vocabulo ſuminis ab eo impoſito. Placuere autem & feri veſice. Catonis cẽſoris oratiões aprinũ exprobãt callum. In tres tamẽ partes diuiſo apro media ponebãt lumbos aprunos appellata. Solidum aprum romanorũ primus in epulis appoſuit. P. Seruilius Rullus pater eius Rulli: qui ciceronis in cõſulatu legem agrariam ꝓmulgauit. Tam ꝓpinqua origo tũc quotidianæ rei eſt. Et hoc annales notarũt horũ. ſ. ad emẽdationẽ morum: quibus notata quidem eẽt cœna: ſed in principio bini/ terniq; pariter mãdebantur apri.

[Margin:] Quo tp̃e hoſtie ſacrificijs cõueniant.

[Margin:] P. Seruilius aprũ in ſcena ſolidũ primꝰ appoſuit.

¶ De viuarijs beſtianum. CA.LII

Viuaria eoꝝ/ ceterorũq; ſilueſtriuʒ primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinius qui in tarquẽſi feras paſcere iſtituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullꝰ &. Q. Hortẽſius. Sues fere ſemel anno gignũt. Maribus in coitu plurima aſpitas. Tũc inter ſe dimicãt indurãtes attritu arborũ coſtas: lutoq; ſe tergorãtes. Fœmine in partu aſpiores: & fere ſimiliter in oĩ genere beſtiarũ. Apris maribus nõ niſi ãniculis generatio. In india cubitales dẽticm flexꝰ gemini ex roſtro. Totidem a fronte ceu vituli cornua exeũt. Pilus æreo ſimilis agreſtibus: ceteris niger. At in arabia ſuillũ genus nõ viuit in vllo genere.

[Margin:] In apris cubitales dentes.

¶De ſemiferis animalibus. CA.LIII.

NEque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiqui hibridas ſues vocabāt ſemiferos; ad hoies quoq; vt in Caium Antonium Ciceronis in conſulatu collegam appellatione trāſlata non in ſuibus tātum: ſed in oībus quoq; aīalium cuiuſcūq; generis vllum eſt placidum. Eiuſdem inuenit & ferum: vt pote cum hominum etiam ſilueſtrium tot genera pdicta ſint Capręe tñ in plurimas ſimilitudines transfigurātur. Sunt capræ: ſunt rupicapreę: ſunt ibices pnicitatis mirandę: qq onerato capite vaſtis cornibus gladiorūq; vaginis in hęc ſe librāt: vt tormento aliquo rotati in petris potiſſimum: e monte aliquo in alium tranſilire cupientes: atq; recurſu pernici quo libuerit: exulant. Sunt & origes ſoli a quibuſdam dicti cōtrario pilo veſtiti: & ad caput verſo. Sūt & damę: & pigardi: & ſter pſicerotes. multaq; alia haud diſſimilia. S; illa alpes: hæc trāſmarini fluctus mittūt.

Soli cōtrarīo veſtiti pilo.

¶De ſimijs CA.LIIII

SImiarū quoq; genera hominis figuræ pxīa caudis inter ſe diſtinguntur. Mira ſolertia viſco inūgunt laqueos: calceariq; imititatione venātium traduntur. Mutianus/ & latrūculis luſiſſe fictis cera: nuces viſu diſtinguere. Cornelius luna caua triſtes eē quibus in eo genere canda ſit Noua exultationem adoriri. Nāq; defectum ſyderum/ & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarū generi præcipua erga fœtum affectio. Geūaot catulos: quos manſuefactę intra domos peperere: omnibus demonſtrant: tractariq; gaudent: tractu gratulationem intelligētes. Itaq; magna ex parte cōplectendo necāt. Efferatior cynocephalis natura: ſicut mitiſſima ſatyris. Callitriches pene aſpectu differunt. Barba eſt in facie: cauda late diffuſa priori parte. Hoc animal negatur viuere in alio niſi in ęthiopiæ: quo gignitur: cœlo.

¶De leporibus. CA.LV.

LEporum plura ſunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis menſibus p cibatu niues credunt eſſe. Certe liqueſcente ea rutileſcunt annis omnibus. Et eſt alioquin aīal intollerādi rigoris alumnum leporum generis. Sunt & quos hiſpania cuniculos appellat fœcūditatis innumeræ. famēq; balearibus inſulis populatis meſſibus afferens. Fœtus ventre exectos vel vberibus ablatos nō repurgatis interraneis gratiſſimo in cibato hñt: laurices vocāt. Certum ē balearicos aduerſus prouētum eorum auxilium militare a diuo Auguſto petiſſe. Magna pter venatū eorum viuerris gratia eſt. Inijciunt eas in ſpecus: qui ſunt multifores in terris: vnde & nomen animali/ atq; ita eiectos ſuperne capiūt. Archelaus auctor eſt quod ſint corporis cauernę: ad excremēta lepori totidem annos eſſe ętatis. Varius certe numerus reperitur. Idē vtrāq; vim ſingulis ineſſe: ac ſine mare ęque gignere. Benigna circa hoc natura innocua: & eſculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prędæ naſcens ſolus: pręter daſipodem ſupfœtat. aliud educās: aliud in vtero piliſ veſtitum: aliud implume: aliud inchoato generis partu. Necnō & veſtes leporino pilo facere tentatum eſt tactu non perinde molli vt in cute: propter breuitatem pili dilabi.

Lepores candidi.

Viuerre muſtellę ruſticę

Lepores vtrīuſq; ſexꝰ generādi vī hēt

¶De damis. CA.LVI.

DAmę manſueſcunt raro: cum ferę iure dici non poſſint. Complura nanq; ſunt: nec placida nec fera: ſed mediæ inter vtrunq; naturæ: vt in volucribus hirundines: apes in cāpo: in mari delphini.

¶De muribus/ & gliribus. CA.LVII.

QVo in genere multi & hos incolas domus impoſuere. Mures haud ſpernēdum in oſtentis etiam publicis animal. Arroſis lauini clypeis argenteis marſicum portendere bellū. Carboni impatori apud cluſium faſcijs quibus in calciatu vtebatur exitium. Plura eorūm genera in cyrenaica regiōe: alij lata fronte: alij acuta: alij herinaceorum genere pungētibus pilis. Theophraſtus auctor eſt in gyaro inſulas cum incolas fugaſſent: ferrum quoq; roſiſſe. Conſtat id quod iacturam quidam/ & ad calybas fecere in ferrarijs officinis. Aurarijs quidam in metallis ob hoc aluos eorum excidi: ſemperq; id furtū dephendi: tantam eſſe dulcedinem furandi. Veniſſe murem. cc. nūmis caſilinū obſidendete Hannibale: eumq; qui vendiderat fame interiſſe: emptorem vixiſſe annāles tradunt. Cum candidi prouenere: lętum faciunt oſtentū. Nam ſoricū occētu dirimi auſpicia annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme condi auctor eſt Nigidius: ſicut glires: quos cenſoriæ legis principes. Q. Scaurus/ & M. in conſulatu nō alio modo cœnis ademere q̄ cōchylia. aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipſum animal: cui viuaria in dolijs idem: qui apris inſtituit. Qua ī re notatum non congregari niſi populares eiuſdē ſiluę: & ſi miſceantur alienigenę: niſi amne/ vel mōte diſcreti interire dimicando genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate ſenium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcunt: ſimili & muſtellis quiete.

Aiaduerte ī colas a muribꝰ fugatos.

Soricū occētu. f. maxius &. c. flaminiꝰ priuati.

¶Quæ animalia quibus in locis non ſint. CA.LVIII.

SIc mirum rerum naturam non ſolum alia aliſs dediſſe terris animalia:ſed in eodē quoq; ſitu
quędā aliquibus locis negaſſe. In meſia ſilua italiæ nō niſi in parte repiunt̄ hi glires. In licia
dorcades nō tranſeūt montes ſyris vicinos. Onagri mōtem/qui capadociam a lycia diuidit.

Vel argēnuſ ſam.

In helleſponto in alienos fines nō cōmeant cerui:& circa argninuſam elatum montem nō excedunt
auribus etiam in monte fiſſis. In pordoſolene inſula vicinam muſtellę nō tranſeunt. In bœotia leba=
dia illatę ſolum ipſum fugiunt:quę iuxta in orchomeno tota ſubruūt arua talpę:quarū e pellibus cu
bicularia vidimus ſtragula. Adeo ne religio quidē a portētis ſummouet delitias. In ithaca lepores il
lati moriunt̄ externis quidem in littoribus. In ebuſo cuniculi non ſunt:ſcatēt in hiſpania/balearibuſ=
q; Cyrenis mutæ fuere ranę:illatis e cōtinente vocalibus durat genus eaꝝ. Mutæ ſunt etiam nūc in
ſeripho inſula: Eædem alio tranſlatæ canunt. Qđ accidere/& in lacu theſſaliæ ſicendo tradunt:in ita
lia muribus araneis venenatus eſt morſus. Eoſdem vlterior appennina regio nō habet. Iidem vbi cū=
q; ſint orbitam ſi tranſire moriūtur:in olympo macedoniæ mōte nō ſunt lupi. Nec in creta inſula:ibi
quidem nō vulpes/vrſiue:aut oīno vllum maleficum aīal:pręter phalāgium. Aranei id genus de quo
dicemus ſuo loco. Mirabilius in eadē iſula ceruos pręterq̄ in cydoneatarū regionē nō eſſe. Itē apros

Nota.

& attagenas/herinaceos:in africa aūt nec apros:nec ceruos:nec capreas:nec vrſos.

¶Quæ aduenis noceant. CA.LIX.

IAm quędam animalia innoxia indigenis/aduenas interimūt ſicut ſerpētes. Parcunt ī my
rinthe:quos terra naſci ꝓdit̄. Item in ſyria angues circa eufratis maxime ripas dormiētes
ſyros nō attingunt. Aut etiā ſi calcati/momordere:nō ſentiūt maleficia: alios cuiuſq; gētis
infeſti auide & cum cruciatu exanimātes. Quāobrē/& ſyri nō necat eos. Cōtra in aletenio

Mirabile.

cariæ mōte Ariſtoteles tradit a ſcorpionibus hoſpites nō ledi:indigenas interimi. Sꝫ reliquorū quoq;
animalium/& præterea terreſtrium dicemus genera.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

¶De aquatili um natura. CA.I.

ANIMALIVM QVAE TERRESTRIA APPELLAVIMVS hominū qua=
dam conſortione degētia indicata natura eſt. Ex reliquis minimas eſſe volucres
conuenit. Quamobrem prius æquorum:amnium:ſtagnorumq; dicētur.

¶Quare in mari maxima animalia. CA.II.

SVnt autem complura in his maiora etiā terreſtribus. Cauſa euidēs hu
moris luxuria alia ſors alitum. Quibus vita pēdentibus. In mari autem
tam late ſupino/molliq;/ac fertili accremēto accipiēte cauſas genitales
ſublimi/ſemperq; pariente natura:plæraq; etiam mōſtrifera reperiūt̄:
perplexis:& in ſemet/aliter/atq; aliter nūc flatu nūc fluctu cōuolutis ſeminibꝰ atq; pricipiſs. Vt vera
fiat vulgi opinio:quid naſcitur in parte naturæ vlla:& in mari eſſe:ꝑterq; multa/quæ nuſq̄ alibi rerū
quidem nō ſolum aīalium ſimulachra ineſſe:licet intelligere intuētibus vuam:gladium:ſerras. Cu=
cumim vero/& in colore/& in odore ſimilē. Quo minus miremur equorum capita in tam paruis emi
nere cocleis.

¶De indici maris beluis. CA.III.

Balenę quatuor iuger ū. priſtes ducē toꝝ cubitoꝝ

PLurima autem/& maxima in indico mari aīalia:e quibus balenę quaternū iugerum :pri=
ſtes ducenum cubitorum. Quippe vbi locuſtę quaterna cubita impleant. Anguilæ quoq;
in gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluę circa ſoſtitia maxime viſuntur. Tūc illic
ruunt turbines:tūc imbres/tūc deiectę mōtium iugis ꝓcellæ ab imo vertūt maria:pulſataſ
q; ex profundo beluas cum fluctibus voluūt:& alias tanta tynnorū multitudine: vt magni Alexādri
claſſis haud alio modo:q̄ hoſtium acie obuia cōtrarium agmen aduerſa fronte direxerit. Aliter ſpar
ſis nō erat euadere:qui nō voce:nō ſonitu:nō ictu:ſed fragore terrentur:hæc niſi ruina turbantur Ca
dara appellatur rubri maris peninſula. Huius obiectu vaſtus efficitur ſinus duodecim dierum/& no
ctium remigio enauigatus Ptolemæo regi:quādo nullius auræ recipit aflatum. Huius loci quiete ꝑ
cipua ad immobilem magnitudinem beluę adoleſcūt. Gedroſi:qui arbin amnem accolūt alexandri

fores ex beluarū maxilī Piſces variarū figuraꝝ in trā exeūtes.

magni claſſium præfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere :oſſibus tecta conti=
gnare. Ex quibus multa quadragenum cubitorum lōgitudinis reperta. Exeunt & pecori ſimiles be
luę ibi in terrā:paſteq; radices fruticum remeāt:& quędam equorum:aſinorum:taurorum capitibus
quæ depaſcūtur ſata. Maximum animal in indico mari priſtis/& balena eſt.

¶Quę in quoq; oceano maxima. CA.IIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0160-2
DFG

IN gallico oceano phyſeter ingẽtis columnę modo ſe attollẽs :altiorq; nauiũ velis diluuiẽ quandam eructãs. In gaditano oceano arbor in tãtum vaſtis diſpenſa ramis:vt ex ea cauſa fretum nunq̃ intraſſe credat̃. Aparent & rotæ appellatę a ſimilitudine quaternis diſtinctæ radijs modiolos earum oculis duobus vtrinq; claudentibus.

De tritonum/& Nereidum/& elephãtoꝝ maritimorum figuris. CA.V.

TIberio principi nunciauit oliſiponenſium legatio/ob id miſſa viſum/auditũq; in quodam ſpecu cõcha canentem Tritonem qua noſcitur forma. Et Nereidum falſa opinio non eſt ſquamis modo hiſpido corpore etiam in quo humanam effigiem habent. Nãq; hæc in eodem ſpectata littore eſt. Cuius moriẽtis etiam gannitu𝔷 triſtem accolę audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus gallię cõplures in littore apparere exanimes Nereidas ſcripſit. Auctores habeo in equeſtri ordine ſplendẽtes viſum ab his in gaditano oceano marinum hominem toto corpore abſoluta ſimilitudine aſcendere nauigia nocturnis tẽporibus:ſtatimq; degrauari quas inſederit partes:& ſi diutius ꝑmaneat etiam mergi. Tiberio principe cõtra lugdunẽſis prouinciæ littus inſularum trecentas amplius beluas reciprocans deſtituit oceanus miræ varietatis/& magnitudinis. Nec pauciores in ſãtonũ littore. Interq; reliquas elephãtos/& arietes cãdore tantũ cornibus aſſimilatis. Nereidas vero multas. Turanius vero ꝓdidit expulſam beluam in gaditana littora:cuius inter pinnas duas vltimæ caudę cubita.xvi.fuiſſent:dentes eiuſdem.cxx. Maximi dodrãtium mẽſura:minimi ſemipedu𝔷. Beluæ cui dicebat̃ expoſita fuiſſe Andromeda oſſa romæ apportata ex oppido iudeę ioppe oſtẽdit iter reliqua miracula:ædilitate ſua. M. Scaurus:longitudine pedum.xl.altitudine coſtarum indicos elephãtos excedẽte ſpinæ craſſitudine ſexquipedali.

Nereides humanã hñtes figuram.

Marinus homo viſus.

Belua mirabilis.

De balenis/& orcis. CA.VI

BAlenę in noſtra maria penetrãt. In gaditano oceano non ante brumam cõſpici eas tradũt Condi autem æſtatis temporibus in quodam ſinu placido/& capaci mire gaudẽtes ibi parere. Hoc ſcire orcas infeſtam his beluam. & cuius imago nulla repreſentatione exprimi poſſit alia:q̃ carnis immẽſę dẽtibus truculẽtæ. Irrumpunt ergo iu ſecreta/ac vitulos earũ/& fœtas vel etiamnum grauidas lacerat morſu:incurſuq; ſeu liburnicaꝝ roſtris fodiunt. Illę ad flexũ immobiles:ad repugnãdum inertes:& põdere ſuo oneratæ. Tunc quidem & vtero graues:pariendi ue pœnis inualidæ ſolum auxilium nouere:in altum ꝓfugere:& ſe toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere labororãt:ſeſeq; opponere:& cautium anguſtijs trucidare:in vada vrgere:ſaxis illidere. Spectant̃ ea prelia ceu mari ipſo ſibi irato nullis in ſinu ventis. Fluctibus vero ad anhelit⁹/ictuſq; quãtos nulli turbines voluãt. Orca & in portu hoſtienſi viſa eſt oppugnata a Claudio principe. Venerat tunc exædificãte eo portum inuitata naufragijs tergorũ euectoꝝ e gallia:ſatianſq; ſe ꝑ complures dies alueum in vado ſulcauerat:accumulata fluctibus in tãtum:vt circunagi nullo modo poſſet. Et dum ſaginam ꝑſequitur in littus fluctibus propulſa eminẽte dorſo multum ſup aquas carinę vice inuerſæ. Protendi iuſſit Cæſar plagas multiplices inter ora portus:ꝓfectuſq; ipſe cum prætorianis cohortibus populo romano ſpectaculum p̄buit:lanceas cõgerente milite e nauigijs aſſultãtibus:quorum vnum mergi vidimus reflatu beluæ oppletum vnda. Ora balenę habent in frõtibus. Ideoq; ſumma aqua annatantes in ſublime nimbos efflant.

Orcę balenis infeſtæ.

An ſpirent piſces/an dormiant. CA.VII.

SPirant aũt cõfeſſione oĩ𝔷 & pauciſſima aĩalia in mari:q̃ internorũ viſcerũ pulmonẽ hñt. Q̃m ſine eo nullum aĩal putat̃ ſpirare:nec piſcium brãchias hñtes anhelitu𝔷 reddere:ac per vices recipere exiſtimãt:quorũ hæc opinio eſt. Nec multa alia genera etiam branchijs carentia. In qua ſnĩa fuiſſe Ariſtotelẽ video:& multis ꝑſuaſiſſe doctrinę indaginib⁹. Nec me protinus huic opiõi eorũ accedere haud diſſimulo:q̃m & pulmonũ vice alijs poſſunt alia ſpirabilia ĩeſſe viſcera ita volẽte natura ſicut:& ꝓ ſanguĩe multus alius humor. In aquas quidẽ penetrare hũc vitalẽ halitũ qs miret̃:qui etiã reddi ab his eũ cernat:& in terras tãto quoq; ſpiſſiorẽ naturę partẽ penetrare argumẽto aĩaliũ q̃ ſemp defoſſa viuũt ceu talpæ. Accedit apd̃ me certæ efficacię vt credã oĩa in aq̃s ſpirare naturę ſuę ſorte:primũ ſępe annotata piſciũ æſtiuo calore q̃da𝔷 anhelatio:& alia trãquillo velut oſcitatio. Ipſorũ quoq; q ſunt in aduerſa opiniõe de ſomno piſciũ cõfeſſio. Quis.n.ſine reſpiratiõe ſõno loc⁹? Præterea bullãtiũ aquarũ ſuffiatio:lunęq; effectu cõcharũ quoq; corpora augeſcẽtia:ſup oĩa eẽ auditũ:& odoratũ piſcibus nõ erit dubiũ ex aeris vtrũq; materia. Odorẽ q̃dẽ nõ aliud q̃ ĩfectũ aera ĩtelligi poſſe Quãobrẽ de his opinent̃:vt cuiq; libitũ erit. Brãchię nõ ſunt balenis/nec delphinis. Hęc duo gecera fiſtulis ſpirant:q̃ ad pulmonẽ pertinẽt. Balenis a frõte:delphinis a dorſo:& vituli marini:quos vocant phocas:ſpirãt/& dormiũt in terra. Item teſtudines de quibus mox plura.

Piſces q̃ pulmõe carent.

Alij ꝓ ſãguiẽ hũorẽ habẽt

De delphinis. CA.VIII.

Oīz animāti/ um velociſſimū delphin⁹

VElociſſimum oīz aīaliū nō ſolum marinorū delphinus: ſꝫ ocior volucre: acrior tęlo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene in vētre: nullus piſciū celeritatē eius euaderet. Sed affert morē ꝓuidētia naturę: qa niſi reſupini/ atq; cōuerſi nō corripiūt q̄ cauſa p̄cipue velocitatē eorū oſ̄dit. Nā cū fame cōcitati fugiētē in vada ima pſecuti piſcem diutius

Delphi. fœt⁹ vberibus nutriētes / geſtāteſq;.

ſpiritum continuere: vt arcu emiſſi ad reſpirandum emicauit. Tanta vi exiliūt: vt plærūq; vela nauium traſuoluent vento. Agunt vere cōiugia: pariunt catulos. x. menſe: æſtiuo tp̄e. Interdū & binos nutriunt vberius ſicut Balena. Atq; etiā geſtāt fœtus in infantia infirmos. Quinetiā adultos diu comitātur magna erga partū caritate. Adoleſcūt celeriter. X. annis putant̄ ad ſummā magnitudinē puenire

☞ Viuunt ēt tricenis. Qđ cognitū p̄ciſa cauda in expimētum. Addunt̄ tricenis diebus circa canis ortū

Soli delphīo līgua mobil'.

occultāturq; incognito mō. Qđ eo magis mirum eſt: ſi ſpirare in aqua nequeūt. Solēt in terrā erūpere incerta de cauſa. Et ſtatim tellure tacta moriūtur: multoq; ocius fiſtula obturata. Lingua eſt his cōtra naturam aquatilium mobilis: breuis: atq; lata: haud differēs ſuillæ. Pro voce gemitus humano ſi

Simō vocari gaudet.

milis: dorſum repādum: roſtrū ſimū. Qua de cauſa nomē ſimonis oſ̄s miro modo agnoſcūt: malunt q; ita appellari. Delphinus nō tm̄ hoīs amicum animal: verꝫ & muſica arte mulcet̄ ſymphonię cantu

Muſica mulcentur. ☞

& præcipue hydrauli ſono. Hoīeꝫ nō paueſcit vel alienū. Obuiam nauigijs euenit. Alludit exultans: certat etiam: & q̄uis plena p̄terijt vela. Diuo aūt Auguſto principe lucrinum lacū inuectus pauperis

Delphi puerorūꝫ amore ducūtur. ☞

cuiuſdam puerū ex baiano puteolos in ludum lr̄aꝵ itātem: cum meridiano immorās appellatum eū Simonis noīe ſæpius fragmētis panis quē ob id ferebat allexiſſet: miro amore dilexit. Pigeret referre: ni res Mœcenatis/ & Flauiani/ & Flauij Alfij/ multorūq; eſſet litteris mādata. Quocunq; diei tempore inclamatus a puero/ q̄uis occultus/ atq; abditus ex imo aduolabat: paſtuſq; e manu p̄bebat aſcēſu

Is puer & delphin⁹ eodeꝫ tumlati ſepl'chro dicūtur

ro dorſum pennæ aculeos velut vagina condēs: receptumq; puteolos per magnum æqnor in ludū ferebat. Simili modo reuehēs pluribus annis donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetum locū ventitans triſtis/ & merenti ſimilis ipſe quoq; (quod nemo dubitaret) deſiderio expirauit. Alius inter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti ſimili modo ex hominum manibus veſcē/ fereſq; ſe tra

Varia amoris in pueros delphini exempla.

ctandū: & alludēs natātib⁹: īpoſitoſq; portans: vnguēto punctus a Flauiano ꝓconſule africæ: & ſopitus vt apparuit odoris nouitate/ fluctuatuſq; ſilis exanimi caruit hoīꝫ cōuerſatione: vt iniuria fugat⁹ p aliquot mēſes: mox reuerſus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ ptātū inhoſpitales ad viſendum veniētium hypponēſes in necem eius cōpulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in iaſſo vrbe memorāt̄. Cui⁹ amore ſpectatus lōgo tp̄e dum abeuntem in littus auide ſeqnitur: in harenā inuectus expirauit. Puerum Alexāder magnus babylone. Neptuni ſacerdotio pręfecit: amorem illum numinis propitij fuiſſe interpretatus. In eadem vrbe Iaſſo egeſidemus ſcribit & alium puerum Hermiā nomine: ſimiliter maria p̄equitātem: cū repētine ꝓcellæ fluctib⁹ exaīmat⁹ eſſet relatū: delphinūq; cauſam lœti fatēteꝫ non reuerſum in maria: atq; in ſicco expiraſſe. Hoc idem & Naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit.

☞ Nec modus exēplorū. Eadē Amphilochij/ & tarētini de pueris/ delphiniſq; narrāt. Quæ faciūt/ vt cre

Ariō delphini dorſo īuectus.

datur Arionē quoq; citharedicę artis inteficere nautis in mari parātibus ad intercipiēdos eius queſt⁹ eblāditū: vt prius caneret cithara: cōgregatis cantu delphinis cum ſe ieciſſet in mare: exceptū ab vno tenarum in littus puectū. Eſt ꝓuinciæ narbonēſis/ & in nemauſiēſi agro ſtagnū laterna appellatū: vbi cū hoīes delphini ſocietate piſcātur: innūera vis mugilū ſtatuto tp̄e anguſtis/ faucib⁹ ſtagni ī mare erū

Nota/

pit obſeruata æſtus reciprocatiōe. Qua de cā p̄tendi nō queūt retia: q̄ molē ponderis nullo modo tolerēt etiā ſi nō ſolertia inſidietur tēpori ſimili rōne in altū ꝓtinus tendunt quod vicino gurgite efficere: locūq; ſolum pandendis retibus habilem effugere feſtināt. Quod vbi animaduertere piſcātes: concurrit aūt multitudo temporis gnara: & magis etiā voluptatis hui⁹ auida: totuſq; popul⁹ e littore quāto pōt clamore conciet Simonē ad ſpectaculi euētum. Celeriter delphini exaudiūt deſideria aquilonum flatu vocem ꝓſequente auſtro vero tardius ex aduerſo referente. Sed tūc quoq; improuiſo in auxiliū aduolant. Propere apparet acies: quę ꝓtinus diſponitur in loco: vbi cōiecta eſt pugna. Opponūt ſeſe ab alto: trepidoſq; in vada vrgent. Tunc piſcatores circundāt retia: furciſq; ſubleuāt. At mugilū nihilominus velocitas tranſilit/ At illos excipiunt delphini: & occidiſſe ad præſens contenti cibos in victoriam differunt. Operæ prælium feruet: includiq; retibus ſe fortiſſime vrgentes gaudent. Ac ne id ipſum fugam hoſtium ſtimulet: inter nauigia/ & retia/ natantēſue hoīes ita ſenſim elabūtur: vt exit⁹ nō appareat. Saltu: quod eſt alias blādiſſimum. His nullus conatur euadere. ni ſumitantur ſibi retia. Egreſſi protinus ante vallū p̄liantur. Ita pacta captura/ quos interimere: diripiūt. Sed enixioris operę: q̄ in vnius diei p̄miū: vt conſcij ſibi operiūtur in poſteruꝫ: nec piſcibus tātum. ſed interiectu panis/ ac vino ſatiātur. Quæ de eodem genere piſcandi in iaſſio ſinu conſul Mutianus tradit: hoc differunt q; vltro neq; inclamāti præſto ſint: parteſq; e manibus accipiāt: & ſuum quēq; cubātes/ cū delphinis ſocium habeāt: q̄uis noctu & ad faces. Ipſis quoq; iter ſe ē publica ſocietas. Capto a rege carię alliga

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0162-4
DFG

toq; in portu delphino ingẽs reliquoꝝ cõuenit multitudo mœſtitia quadã:quæ poſſet itelligi miſerationẽ petẽs:donec dimitti rex eum iuſſit. Quin & paruos ſẽper aliquis grandior comitaſ vt cuſtos Cõſpectiq; ſunt iam defunctum portantes:ne laceretur a beluis.

Defunctos portant.

De turſionibus aquatilibus. CA.IX.

DElphinorum ſimilitudinem habẽt qui vocanſ turſiones. Diſtant & triſtitia quidẽ aſpect⁹ Abeſt eñi illa laſciuia:maxime tamen roſtris caniculaꝝ maleficẽtia aſſimulati.

Vel thyrſiones

De teſtudinibus quomodo capiantur. CA.X.

TEſtudines tantæ magnitudinis indicu; mare emittit vt ſingularum ſupficie habitabiles caſas integant. Atq; inter iſulas rubri præcipue maris his nauigẽt cymbis. Capiũſ multis quidẽ modis ſed maxie euectę in ſũma pelagi:aut meridiano tẽpore blãdito eminẽte toto dorſo per tranquilla fluitãtes. Quæ voluptas libere ſpirãdi in tantum fallit oblitas ſui: vt ſolis vapore ſiccato cortice nõ queant mergi. inuitæq; fluitẽt opportunæ venãtium prædæ. Ferũt & paſtum egreſſas noctu:auideq; ſaturatas laxari. Atq; vt remearint matutino ſũma in aqua obdormiſcere:id ꝑ diſtertẽtiũ ſonitu. Tumq; leuiter capti. Annatare enim ſingulis ternos a duob⁹ in dorſum verti a tertio laqueũ inijci ſupinę:atq; ita ad terrã a plurib⁹ trahi. In phœnicio mari haud vlla difficultate capiunſ:vltroq; veniũt tẽpore ſtatuto anni in amnẽ eleutherũ effuſa multitudine. Dentes nõſũt teſtudini:ſed roſtri margines acuti ſupna parte inferiorẽ claudẽte pixidum mõ. In mari viuunt cõchylijs tãta oris duritia:vt lapides cõminuant. In terrã egreſſæ in hęrbis pariunt oua auium ouis ſimilia ad cẽtena numero. Eaq; defoſſa extra aquas & cooperta terra ac pauita pectore: & complanata incubant noctibus:educãt fœtus annuo ſpatio. Quidam oculis ſpectando quoq; oua foueri ab ijs putant. Fœmina coitum fugere:donec mas feſtucam aliquam imponat aduerſæ. Troglodytæ cornigeras habent:vt in lyra annexis cornibus latis:ſed mobilibus:quorum in natando remigio ſe adiuuãt. Celtiu; genus id vocatur eximię teſtudinis:ſed raræ. Namq; quaſi ſcopuli præacuti chelonophagos terrẽt. Troglodytæ autẽ ad quos adnatant vt ſacras adorant. Sunt & terreſtres:quę ob id in operibus cherſinæ vocantur in aphricę deſertis:qua parte maxime ſitientibus harenis ſqualẽt roſido(vt creditur)humore viuẽtes. Neq; ibi aliud animal prouenit.

Teſtudinum ſuperficies cãſas ſingulæ iſtegunt.

Qui primus teſtudines ſecare inſtituit. CA.XI.

TEſtudinum putamina ſe care in laminas:lectoſq;/& repoſitoria his veſtire Carbilius Pollio inſtituit:ꝓdigi & ſagacis ad luxurię inſtrumenta ingenij.

Tegmenta aquatilium. CA.XII.

AQuatiliũ tegmẽta plura ſũt. Alia corio & pilis teguñ vt vituli hippopotami. Alia coriotãtũ vt delphini. Cortice vt teſtudines. Silicu; duricia vt oſtreę & cõchę. Cruſtis vt locuſtæ. Cruſtis & ſpinis vt echini. Squãmis vt piſcis. Aſpera cute vt ſquatia:qua lignũ & ebora poliũtur. Molli vt murenæ. Alia nulla vt polypus.

De vitulo marino. CA.XIII.

QVæ pilo veſtiũtur animal pariunt vt priſtis:balena:vitulis. Hic parit in terra pecudũ more ſecũdo partus reddit initu. Canũ modo cohęret: & parit nũq̃ geminis plures. Educat mãmis fœtum. Nõ ante.xij.diẽ deducit in mare:ex eo ſubinde aſſuefaciẽs. Interficiũtur difficulter niſi capite eliſo. Ipſi in ſomno mugitus. Vnde nomẽ vituli accipiũt. Tenẽt diſciplinã:voceq; pariter & viſu populũ ſalutãt. Cõdito fremitu noĩe vocati reſpõdent. Nullũ aĩal grauiore ſomno premitur. Pẽnis quibus in mari vtunſ:humi quoq; vice pedũ ſerpũt. Pelles eorũ etiam detractas corpi ſenſũ æquoꝝ retinere tradũt:ſempq; æſtu maris recedẽte ĩhorreſcere. Præterea dextrę pennæ vim ſoporiferã ineſſe ſõnoſq; allicere ſubditam capiti.

Vitulus.m. mãmis fœtu; educat.

Vituli vocati reſpondent.

Vituli pẽnæ. ſõnũ alliciũt.

De piſcibus pilo carentibus: & quomodo pariant: & quot eorum genera. CA.XIIII.

PIlo carẽtium duo omnino animalia pariunt:delphinus ac vipera. Piſciũ ſpecies ſũt.lxxiiij præter cruſtis intecta quæ ſũt.xxx. De ſingulis alias dicemus. Nunc enim naturæ tractantur inſignium.

Vipera inter piſces.

De nominibus & naturis multorum piſcium. CA.XV

PRæcipua magnitudine thynni. Inuenim⁹ talẽta.xv.pependiſſe.eiuſdem caudę latitudinem duo cubita & palmum. Sũt & in quibuſdã amnibus haud minores. Sylurus in nilo: eſos in rheno:attil⁹ in pado inertia pingueſcẽs ad mille aliquãdo libras cathenato capt⁹ hamo:nec niſi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus appellatus clupea venã quãdam eius in faucibus mira cupidine appetẽs morſu exanimat. Sylurus graſſatur vbicunq; eſt omne animal appetẽs:equos innatãtes ſæpe demergens:præcipue ĩ rheno germaniæ amne ꝓpter liſboũ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0163-0 DFG

Piſcis ſpinis oſſibuſq; carens.
In gãge vermes.lx.cubitorum.
Vetus lectio clidio.

Et in danubio mari extrahit porculo marino ſimillim⁹. Et in boriſthene memoratur præcipua ma
gnitudo nullis oſſibus ſpiniſue interſitis: carne prędulci. In gange indiæ plataniſtas vocẽt roſtro del
phini & cauda: magnitudine aũt.xv.cubitoꝝ. In eodẽ eſſe ſtatius Seboſus haud modico miraculo
affert vermes brachijs binis.lx.cubitorum ceruleos: qui nomen a facie traxerunt. His tantas eſſe vi-
res: vt elephãtos ad potum venientes mordicus compręhenſa manu eorum abſtrahant. Tynni ma-
res ſub ventre nõ habent pinnã. Intrant magno mari pontũ verno tempore gregatim: nec alibi fœ
tificant. Cordilla appellatur partus/qui fœtas redeuntes in mare autũno comitat. Limoſæ vero a lu
to pelamides incipiunt vocari: & cum annuum exceſſere tempus thynni. Hi mẽbratim cæſi ceruicẽ
& abdomine commendãtur: atq; edulio recenti dumtaxat: & tum quoq; graui ructu: cætera parte
plenis pulpamẽtis ſale aſſeruant. Melãdrya vocatur cęſis quernis aſſulis ſimillima. Viliſſima ex his
quę caudæ ꝓxima quia pingui carẽt: probatiſſima ea quæ faucibus. At in alio piſce circa caudã ex
ercitatiſſima. Pelamides in apolectos particulatimq; conſectę: in genera cybioꝝ diſpartiunt. Piſciũ
genus omne pręcipua celeritate adoleſcit: maxime in ponto. Cauſa multitudo amniũ dulces infe-
rentium aquas: amiam vocant: cuius incremẽtum ſingulis diebus intelligitur. Cum thynnis hæc &
pelamides in pontũ ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæq; ducibus: & primi omniũ
ſcõbri. Quibus & in aquis ſulphureus color: extra qui cęterij. Hiſpanię cętarias hi replẽt thynnis nõ
cõmeantibus. Sed in pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica: præter vitulos & paruos delphi-
nos. Tynni dextera ripa intrãt: exeunt leua. Id accidere exiſtimatur: quia dextro oculo plus cernũt
vtroq; hebete natura. Eſt in euripo thracij boſphori: quo propontis euxino iungitur in ipſis europã
aſiamq; ſeparantis freti anguſtijs ſaxum miri candoris a vado ad ſũma perlucẽs: iuxta calcedonẽ in
latere aſiæ. Huius aſpectu repente territi ſemp̄ aduerſum bizantij ꝓmontorium ex ea cauſa appel-
latum auricornu pręcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura bizãtij eſt magna calcedõis penuria

Vel.d.p.
Thynni nauigia cõmitantes.

d.c.P.medij interfluẽtis euripi. Operiuntur autem aquilõis flatum: vt ſecundo fluctu exeant ex põ
to: nec niſi intrãtes pontum bizantij capiũtur. Bruma nõ vagãtur. Vbicunq; depręhẽſi viſq; ad æqui
noctium ibi hybernãt. Iidẽ ſæpe nauigia velis euntia comitantes mira quadam dulcedine ꝑ aliquot
horarum ſpatia & paſſuum milia a gubernaculis nõ ſeparantur: nec tridente quidem in eos ſæpius
iacto territi. Quidam eos qui hoc e tynnis faciant pompilos vocãt. Multi in ꝓpontide æſtuant pon-
tum nõ intrant. Item ſoleæ: cum rombi intrent. Nec ſæpia eſt cum loligo reperiatur. Sexatilũ turd⁹
& merula deſunt: ſicut conchylia. cum oſtreę abundent. Omnia autem hybernant in ægęo. Intrãti-
um pontum ſoli nõ remeant trichiæ. Græcis enim in pleriſq; nominibus vti par erit: quãdo alijs at-
q; alijs eoſdem diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli hiſtrũ amnẽ ſubeũt ex eo ſubterrancis eius ve
nis in adriaticũ mare defluũt. Itaq; & illi deſcẽdẽtes nec vnq̃ ſubeũtes e mari viſunt. Tynnoꝝ captu
ra eſt a vergiliaꝝ exortu & acturi occaſũ. Reliquo tẽpore hyberno latẽt in gurgitibus imis: niſi tepo
re aliquo euocati: aut plęnilunijs. Pingueſcunt & in tantũ vt dehiſcant. Vita lõgiſſima his biennio.
Animal eſt paruum: ſcorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc ſe & tynno & ei qui gladius vocat:
crebro Delphini magnitudinem excedẽti ſub pĩna affigit aculeo: tãtoq; infeſtat dolore: vt in naues
ſepenumero exiliãt. Quod & alias faciũt alioꝝ vim timẽtes. mugiles maxime tam præcipue veloci
tatis: vt tranſuerſa nauigia interim ſuperiectent.

De augurijs & diuerſitate piſcium. CA.XVI.

Auguſti augurium
Piſcium fœminę maiores.

Svnt & pſcibus præſcita in hac parte auguria. Siculo bello ambulante in littore Auguſto
piſcis e mari ad pedes eius exiliſt. Quo argumẽto vates reſpõdere Neptunum patrẽ ado
ptãtem eum ſibi Sexto Pompeio repudiato. Tãta erat naualis rei gloria: ſub pedibus Cę
ſaris futuros qui maria tẽpore illo tenerẽt. Piſcium fœminę maiores q̃ mares. In quodam
genere omnino nõ ſunt mares: ſicut in erythinis & chromibus. Omnes enim ouis grauidę capiũtur.
Vagãtur gręgatim fere cuiuſq; generis ſquãmoſi. Capiũtur ante ſolis ortum. Tum maxime piſcium
fallitur viſus. Noctib⁹ quidẽ illuſtribus equæ q̃ die cernũt. Aiũt & ſi iteret gurges intereſſe capturę
Itaq; plures ſecundo tractu trahi q̃ primo: guſtu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudent alũ
turq;. Quippe & harũdines q̃uis in paludæ ꝓgnatæ: nõ tamẽ ſine imbre adoleſcũt. Et alias vbicũq;
piſces in eadẽ aqua aſſidui/ſi nõ affluat/exanimãtur. Pręgelidã hyemẽ oẽs ſẽtiũt: ſ; maxĩe qui lapi-
dẽ in capite exiſtimãtur vt lupi: coracini: ſciena: pagri. Cũ aſpere hyemes fuere multi cęci capiũtur
Itaq; his mẽſibus iacẽt in ſpelũcis cõditi: ſicut in terreſtrium genere rettulimus. Maxime hippurus
& coracinus hyeme nõ capi: præterq̃ ęſtatis diebus paucis & iiſdem ſemper. Item munera & orph⁹
cõger: percæ: & ſaxatiles oẽs. Terra quidẽ hoc eſt vado maris excauato cõdi per hyemes torpedi
nem pſittam ſoleamq; tradũt. Quidã ruſſus æſtus ĩpatiẽtia medijs feruorib⁹ ſexagenis dieb⁹ latent
vt glauc⁹: aſelli: auratę. Fluuiatiliũ ſylur⁹ caniculę exortu ſyderat: & alias fulgure ſopit. Hoc ĩ mari

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0164-5
DFG

accidere cyprino putant: & alioquin totũ mare sentire exortũ eiꝰ ſyderis. Quod maxīe in boſphoro apparet. Algę em̃ & piſces ſuperferuntur: ab imo verſa omnia.

℄De mugili & aliȷ́s piſcibus: & ꝙ non iȷ́dem vbiqꝫ placeant. CA.XVII.

Mvgilum natura ridet: in metu capite abſcondito toto ſe occultari credentiũ. Iiſdē tamē tāta facilitas: vt in phœnice & narbonēſi prouincia coitus tempore e viuariȷ́s marē linea longinqua per os ad brāchias religata emiſſum in mare: eademqꝫ linea retractum fœminæ ſequantur ad littus: rurſuſqꝫ fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus accipenſer: vnus omnium ſquamis ad os verſis cōtra aquam nādo meat: nullo nunc in honore eſt. Quod quidem miror: cum ſit rarus inuentu. Quidam eum elopē vocant. Poſtea præcipuam auctoritatem fuiſſe luppo & aſellis Cornelius Nepos & Laberius poeta minorum tradidere. Luporum laudatiſſimi/ qui appellātur lanati a candore mollitiaqꝫ carnis. Aſellorũ duo genera collyri minores & bacchi: qui nō niſi in alto capiunť. Ideoqꝫ prelati priorībꝰ. At in lupis in amne capti pręferunť. Nunc ſcaro dať: principatus qui ſolus piſciũ dicitur ruminare: hęrbiſqꝫ veſci nō aliȷ́s piſcibus. mari carpathio maxime frequēs. Promontorium troadis lectum ſponte nunq̄ tranſit. Inde aduecto Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius præfectus claſſis inter hoſtiēſem/ & campaniæ oram ſparſos diſſeminauit. Quīquēnio fere cura eſt adhibita: vt capti redderenť mari. Poſtea frequētes inueniuntur italiæ littore nō ante ibi capti. Admouitqꝫ ſibi gula ſapores/ piſcibus ſatis: & nouũ incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romę parere miretur. Proxima eſt his mēſa generis dũtaxat muſtellarum: quas mirum dictu inter alpes lacuſqꝫ retiæ bigrātinus æmulas marinis generat Ex reliqua nobilitate & gratia maxīa eſt & copia mullis: ſicutꝫ magnitudo modica: binaſqꝫ libras pōderis raro admodum exuperāt: nec in viuariȷ́s piſciniſqꝫ creſcunt. Septentrionalis tantum hos & ꝓxima occidentis parte gignit oceanus. Cętera eorum genera plura. Nam & alga veſcũtur & oſtreis & limo & aliorum piſcium carne: barba gemina inſigniũtur inferiori labro. Lutarium ex his viliciſſimi generis appellant. Hũc ſemp comitatur ſargus nomine alius piſcis/ & cœnum fodiente eo excitatum deuorat pabulum: nec littoralibus gratia. Laudatiſſimi conchlium ſapiunt. Nomē his Feneſtella a colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariũt ter anno. His certe totiens fœtura apparet. Mullum expirātem verſicolori quadam & numeroſa varietate ſpectari proceres gullę narrant/ rubentium ſquāmarum multiplici mutatione palleſcenteꝫ: vtiqꝫ ſi vitro ſpectetur incluſus. M. Apicius ad omnem luxũ ingenio mirus in ſociorum garo (nam ea quoqꝫ res cognomen inuenit) necari eos pręcellēs putauit: atqꝫ e iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enĩꝫ ect facilius dixiſſe: q̄ quis vicerit. Aſinus Celer e conſularibus hoc piſce prodigus Claudio principe vnum mercatus octo milibus nũmum. Mullus æque reputatione aufert tranſuerſum animum ad contēplationē eorūꝫ: qui in conquęſtione luxus cocos emi ſingulos pluris q̄ equos querebātur. Adhuc coci triumphorum preciȷ́s parantur: & equorum piſces. Nulluſqꝫ prope iam mortalis æſtimatur pluris: quã q peritiſſime cenſum domini mergit.

Vbi mugil cāput abſcōderit: totum crēdit ocultũ eē.
Accipenſer ſquāmis ad os verſis
Vel banchi.
Scarus piſciũ principatum tenet.
Vel luxus ingeniũ mirꝰ.
Hominum luxus.

℄De mullo: ſalpa: & ſalmone. CA.XVIII.

Mvllum. lxxx. librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura eum luxuria ſuburbanis littoribus inuentum? Et hæc natura/ vt aliȷ́ alibi piſces principatum optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idē faber appellatur gadibus. Circa ebuſum ſalpa. Obſenꝰ alibi: & qui nuſq̄ percoqui poſſit: niſi ferula verberatꝰ. In aquitania ſalmo fluuiatilis marinis omnibꝰ præferť. Piſcium aliȷ́ branchias multiplices habēt. aliȷ́ ſimplices: aliȷ́ duplices. His aquam acceptam ore remittunt. Senectutis indicium ſquāmarum duritia: quæ nō ſũt omnibus ſimiles. Duo lacus italiæ in radicibus alpium larius & verbanus appellanť: in quibꝰ piſces oībus annis vergiliaꝝ ortu exiſtũt ſquāmis cōſpicui crebris/ atqꝫ præacutis clauoꝝ caligariuꝫ effigie: nec amplius q̄ circa eum menſem viſuntur.

℄De exocœto. CA.XIX.

Miratur archadia ſuuꝫ exocœtum appellatuꝫ ab eo/ quod in ſiccum ſomni cauſa exeat. Circa clitorium vocalis hic traditur & ſine branchiȷ́s. Idem aliquibus adonis dictus. Exeunt in terraꝫ & qui marini mures vocantur: polypi & murenæ. Quin & ĩ indiæ fluminibꝰ certum genus piſciuꝫ: ac deinde reſilit. Nam ſtagna & amnes tranſeũt: plęriſqꝫ & euidēs ratio eſt: vt tuto fœtus edāt: quia nō ſint ibi/ qui deuorēt fœtꝰ: fluctuſqꝫ minus ſeuiant. Has intelligi ab his cauſas ſeruariqꝫ tēpoꝝ vices magis mireť: ſi quis reputet quoto cuiqꝫ hoīm noſci vberrimā eſſe capturā ſole tranſeunte piſcium ſignum.

℄Digeſtio piſcium in figuras corporum. CA.XX.

Pennæ piſcibus pedũ loco datæ.

MArinorum alij ſunt plani vt rumbi: ſoleę: a c paſſeres: qui a rumbis ſitu tantum corporũ differunt. Dexter reſupinatus eſt illis: paſſeri leuus. Alij longi vt murena: cõger. Ideo pẽnarum quoq; fiunt diſcrimina: quæ pedum vice datæ ſunt piſcibus. Nullis ſupra quinas Quibuſdã binæ: quibuſdam trinæ: aliquibus nullæ. In fuſcino tantum lacu piſcis eſt: qui octonis pẽnis natat. binę oĩno lõgis. vt lõbricis / & anguillis / & cõgris. Nullæ vt murenis: qb⁹ nec bꝛachię. Hęc oĩa fluxuoſo corpoꝛe ĩpulſu ita mari vtunt̃: vt ſerpẽtes terrę in ſicco quoq; repũt. Ideo etiã viuaciora talia. Et e planis aliqua nõ habẽt pẽnas: vt paſtinacę. Ipa em̃ latitudine natãt. Et quæ mollia appellantur / vt polypi / quoniam pedes vicem pennarum illis præſtant.

De anguillis. CA.XXI.

Anguillæ ſolæ ex piſcib⁹ exanimes nõ fluitant.

ANguillę octonis viuunt annis. Durant & ſine aqua ſenis diebus aquilone ſpirante: auſtro paucioribus. At hyemẽ eędem in exigua aqua non tollerant: nec in turbida. Ideoq; circa vergilias maxime capiũtur. fluminibus tum pręcipuę turbidis. Paſcuntur noctibus exanimes piſcium ſolę nõ fluitant.

De lacu benaco. CA.XXII.

Mincius flu. ex benaco lacu fluit.

LAcus eſt italiæ benacus in veronenſi agro mincium amnem tranſmittẽs: ad cuius emerſus annuo tempore octobri fere menſe autũnali ſydere / vt palam eſt / hyemato lacu fluctibus glomeratæ voluuntur / in tantum mirabili multitudine: vt in excipulis eius fluminis ob hoc ipm fabricatis: ſingulorum milium globi reperiantur.

De murena. CA.XXIII.

Vulgi opinio

MVrena quocũq; tempore parit: cũ cœteris piſces ſtato pariant. Oua eius citiſſime creſcũt in ſicco littore: elapſas vulgus coitu ſerpentium impleri putat. Ariſtoteles myrinũ vocat marem: qui generat. Diſcrimẽ eſſe: ꝙ murena varia & infirma ſit: myrinus vnicolor & robuſtus: denteſq; extra os habeat. In gallia ſeptẽtrionali: murenis oĩbus dextera in maxilla ſeptenæ maculę ad formam ſeptẽtrionis aureo colore fulgẽt dumtaxat viuentibus: pariterq; cum aĩa extinguntur. Inuenit in hoc animali documẽta ſæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis Diui Auguſti viuarijs eorum ĩmergens dãnata mãcipia: non tanq̃ ad hoc feris terrarum non ſufficiẽtib⁹: ſed quia in alio genere totum pariter hoĩem diſtrahi ſpectare nõ poterat. Ferunt aceti guſtu præcipue eas in rabiẽ agi. Tenuiſſimũ his tergus. Contra anguillis craſſius: eoq; verberati ſolitos tradit. Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit non inſtitutam.

De planis piſcibus. CAXXIIII.

Selachæ cete & rana viuũ pariunt aial.

PLanorum piſciũ alterũ eſt genus: quod pro ſpina carthilaginẽ habet: vt raiæ: paſtinacę: ſquatinæ: torpedo: & quos: bouis: lamiæ: aquilę ranę: noĩbus græcia appellat. i Quo numero ſũt ſquali q̃uis non plani. Hæc græce in vniuerſum Selachæ appellauit Ariſtoteles primus. Hoc noĩe eis ĩpoſito nos diſtinguere nõ poſſumus: ni cathilaginata appellare libeat. Oĩa aũt carnoſiora ſũt talia: & ſupina veſcunt̃: vt in delphinis diximus. Et cũ cæteri piſces oua pariãt: hoc genus ſolũ vt ea: quæ cete appellant animal parit / excepta quã ranam vocant.

De echeneide. CA.XXV.

Echeneis piſcis qui latine remora remiligoq; dicit̃. Mirabile ꝙ remora piſcis paruus flante etiã aquilone naues retardet.

EST paruus admodũ piſcis aſſuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adherẽte naues tardius ire credũtur. Inde nomine impoſito. Quã ob cauſam amatorijs quoq; veneficijs infamis eſt: & iudiciorum: ac litium mora. Quæ crimina vna laude penſat. Flux⁹ grauidarum vtero ſiſtens: partuſq; continẽs ad puerperium. Tamen in cibos nõ admittitur. Pedes eum habere arbitratur Ariſtoteles: ita poſita pennarum ſimilitudine. Mutianus muricẽ eſſe latiorem purpura: neq; aſpero / neq; rotundo ore: neq; in angulos ꝓdeũte roſtro: ſed ſimplice cõcha vtroq; latere ſeſe colligẽte. Quibus inhærentibus plęnam ventis ſtetiſſe nauem portantem nuntios a Periandro: vt caſtrarentur nobiles pueri: conchaſq; quæ id præſtiterunt apud gnidiorum. Venerẽ coli. Trebinus niger ſexquipedalẽ eſſe: & craſſitudine quinq; digytorũ naues morari. Pręterea hãc eſſe vim eius aſſeruati in ſale: vt auꝝ quod deciderit in altiſſimos puteos admot⁹ extrahat.

De varietate naturæ piſcium. CA.XXVI.

Phycis ſola nidificat

MVtant piſces colorem. Candidæ hyeme menę: & fiunt æſtate nigriores. Mutat & phycis reliquo tpe candida: vere varia. Eadem piſciũ ſola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo ſane per q̃ ſimilis volucri hirundini.

De miluo piſce & dracone marino. CA.XXVII.

ITem miluus ſubit in ſũma maria piſcis ex argumẽto appellatus lucerna: linguaq; ignea per os extra trãquillis noctib⁹ relucet. Attollit cornuta e mari ſexquipedalia fere cornua quę ab his nomen traxit. Rurſus draco marinus captus atq; immiſſus in harenã cauernã

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0166-7
DFG

bi roſtro mira celeritate excauat.

¶De piſcibus ſanguine carentibus. CA.XXVIII.

PIſcium quidam ſanguine carent: de quibus dicemus. Sūt autē tria genera. In primis quæ mollia appellantur. Deinde cōtecta cruſtis tenuibꝰ. Poſtremo teſtis cōcluſa duris. Mollia ſunt loligo: ſæpia: polypus: & cętera eius generis. His caput inter pedes & in vētre Pediculi octoni omnibus: Sæpię & loligini pedes duo. Ex his longiſſimi & aſperi quibꝰ ad ora admouēt cibos: & in fluctibꝰ ſe velut anchoras ſtabiliūt: cæteri cirri: cū quibus venantur.

Nota diligenter.

¶De loligine: & ſæpijs: & polypis: & nautilis. CA.XXIX.

LOligo etiam volitat extra aquam ſe efferens: quod & pectūculi faciunt ſagittę modo Sæpiarum generis mares varij & nigriores: conſtātięqꝫ maioris. Percuſſæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo autē vbi ſenſere ſe apprehendi: effuſo atramēto quod ꝓ ſanguine his eſt: infuſcata aqua abſcondūt. Polyporū multa genera. Terreni maiores q̄ pelagici: & omnes brachijs vt pedibus ac manibus vtūtur. Cauda vero quę eſt biſulca & acuta in coitu. Eſt polypis fiſtula in dorſo: qua trāſmittūt mare: eāqꝫ modo in dexteram partē: modo in ſiniſtram transferunt. Natant obliqui in caput: quod prædurū eſt ſuffocatione viuentibus. Cęterum per brachia velut acceptabilis diſparſis eo hauſto quodāmodo cui adhęreſcūt tenent ſpini: vt auelli non queant. Vada nō apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Solli molliū in ſiccū exeunt dūtaxat aſperum. Leuitatē odere. Veſcuntur conchyliorum carne: quorum conchas cōplexu crinium frangunt. Itaqꝫ pręiacentibus teſtis cubile eorum depręhēditur. Et cum alioquin brutū habeatur animal: vt quod ad manum hominis adnatat/ in re quodāmodo familiari callet. Oīa i domum cōportat: dein putamina roſa carne egerit: annatant ſeqꝫ piſciculos ad ea venāt. Colorem mutat ad ſimilitudinē loci: & maxime in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt. Id enim a cōgris euenit ei. Sꝫ renaſci ſicut colcotis: & lacertis cauda haud falſū. Inter præcipua aūt miracula eſt qui vocatur nautilos: ab alijs pōpilos. Supinus in ſumma equorū ꝑuenit: ita ſe paulatim ſubrigēs: vt emiſſa omni ꝑ fiſtulam aqua velut exoneratus ſentina facile nauiget. Poſtea duo prima brachia retorquens mēbranā inter illa mirę tenuitatis extēdit. Qua veliſicante in aras cęteris ſubremigās brachijs media cauda/ vt gubernaculo ſe regit. Ita vadit alto liburnicarum gaudēs imagine. Si quid pauoris interueniat hauſta ſe mergens aqua.

Nautilis polypo ſimilis piſciculus

Vel ſufflatiōe

¶De onizena nauplio & locuſtis. CA.XXX.

POlyporum generi onizēna dicta a graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eā cōſectātibus. Polypi binis menſibus condūtur. Vltra bimatum non viuunt. Pereunt autꝫ tabe ſemper. Fœminæ celerius & fere a partu. Nō ſunt prętereunda & .L. Lucullo procōſ. beticę cōperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibꝰ eius prodidit. Auidiſſimos eē cōcharū. Illas ad tactū cōprimi pręcidentes brachia eorum: vltroqꝫ eſcam ex prædāte capere. Carent conchę viſu omniqꝫ ſenſu alio q̄ cibi & periculi. Inſidiantur ergo polybi apertis. Impoſitoqꝫ lapillo extra corpus ne palpitatu eijciatur: ita ſecuri graſſātur: extrahuntqꝫ carnes. Illæ ſe contrahūt: ſed fruſtra diſcuneate. Tanta ſolertia animalium hebetiſſimis quoqꝫ eſt. Præterea negat vllum eſſe atrocius animal ad conficiēdum hominem in aqua. Luctatur enim cōplexu: & ſorbet/ acceptabulis: ac numeroſo ſuctu detrahit eum. In naufragos vrinantis ve impetuꝫ capit. Sed ſi inuertatur: elāgueſcit vis. Exporrigunt enim ſe reſupinati. Mire omnibus marinis expetentibus odorem quoqꝫ eoruꝫ Qua de cauſa & naſſis illiūtur. Cætera quę idem retulit: monſtro propiora poſſūt videri. Carteię in cetarijs aſſuetus quidam polypus exire e mari in lacus eorum apertos: atqꝫ ibi ſalſamenta populari. Conuertit in ſe cuſtodum indignatiōne aſſiduitate furti immordici. Sæpes erāt his obiectæ. Sꝫ has tranſcendebat per arborem: nec depręhēdi potuit niſi canum ſagacitate. Hi redeuntem circūuaſere noctu concitiqꝫ cuſtodes expauere nouitatem. Primuꝫ omniū magnitudo inaudita erat. Deinde color muria oblitus odore dirus. Quis ibi polypum expectaſſet? aut ita cognoſceret? Cū monſtro dimicare ſibi videbāt. Namqꝫ & afflatu terribili canes agebat: nūc extremis crinibus flagellatos: nūc robuſtioribus brachijs clauarū modo incuſſos: ægręqꝫ multis tridentibus cōfici potuit. Oſtendere Lucullo caput eius dolij magnitudine amphorarꝫ .xv. capax: atqꝫ (vt ipſius Trebij verbis vtar) barbas: quas vix vtroqꝫ brachio cōplecti eſſet: clauarum modo toroſas: longas pedum .xxx. acceptabulas ſiue calliculis vrnalibus peluium modo. Dentes magnitudini reſpondentes. Reliquiæ aſſeruatæ miraculo perpendere pōdo ſeptingentorum. Sæpias quoqꝫ & loligines eiuſdē magnitudinis expulſas in littus illud idē auctor eſt. In noſtro mari loligines quinū cubitoruꝫ capiūtur: ſæpiæ binū Neqꝫ his bimatu longior vita. Nauigereꝫ ſimilitudinem & aliam in ꝓpontide viſam ſibi ꝓdidit Mutianꝰ concham eſſe achatij modo carinatam inflexa puppe prora roſtrata. In hanc cōdi nauplium animal

Onizēn odor

Cōchæ oī cārentes ferme ſenſu.

Animaduerte mirum de polypo.

Vel callicibꝰ.

ſæpiæ ſimile ludendi ſocietate ſola. Duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorem demiſ
ſis palmulis ferre vt remis. Si vero flatus inuitent: eaſdē in vſu gubernaculi porrigi pandiqꝫ cōcharū
ſinus aura. Huius voluptatē eſſe vt ferat: illius vt regat. Simulqꝫ eandem deſcendere incluſo ſinu:
fluctu hauſto: terriam viſu forte triſti. Id eñ cōſtat rumore nauigantium. Humana calamitas in cau
ſa eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniuntur in eo genere: quod caret ſanguine. Latent menſibus quinis.

Mirabile in locuſta coquenda.

Similiter cancri: qui eodem tempore occultantur: & ambo veris principio ſenectutē anguium mo
re exeunt reuocatione tergorum. Cæterum in aquis natant. Locuſtæ reptantium mō fluitant. Si nul
lus ingruat metus: recto meatu cornibus: quę ſunt rotunditate præpillata, ad latera porrectis. Iiſdē
erectis in pauore obliquæ in latere ꝓcedunt. Cornibꝰ inter ſe dimicant. Vnū hoc aīaliū niſi viuū fer
uenti aqua incoquatur: fluida carne non habet callum.

De cancris. CA. XXXI.

Mææ cancrorum genus maximum.

VIuunt petroſis locis / cācri mollibus. Hyeme aprica loca ſectanꝫ. Aeſtate in opaca gurgi
tum recedūt. Oīa eius generis hyeme lęduntur: autūno & vere pingueſcūt: & plenilunio
magis: quia nocte ſydus tepido fulgore mitificat. Cācrorū genera carabi: aſtaci: męę: pa
guri heracleotici: leones: & alia ignobiliora. Carabi a cęteris cācris cauda diſtāt. In phœ
nice hippoe vocātur: tātę velocitatis vt cōſequi nō ſit. Cancris vita lōga. Pedes octoni oībus in obli
quum flexi. Fœminę primꝰ pes duplex: mari ſimplex. Pręterea bina brachia dēticulatis forcipibꝰ
ſuperior pars in primoribus his mouetur inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius:
Vniuerſi vbi aliquando congregantur / os ponti euincere nō valent. Quāobrē egreſſi circūeunt. ap
paretqꝫ tritum iter. Pinnoteras vocatur minimus ex omni genere. Ideo opportunꝰ iniuriæ. Huic ſo
lertia eſt inanium oſtrearum teſtis ſe condere: & cum acreuerit migrare in cappatiores. Cācri in pa
uore etiam retrorſum pari velocitate redeūt. Dimicāt inter ſe vt arietes aduerſis cornibꝰ incurſātes
Cōtra ſerpētium ictus mordētur. Sole cācri ſignum tranſeunte & ipſorum cum exanimati ſint / cor
pus transfigurari in ſcorpiones narrantur in ſicco. Ex eodem genere ſunt echini: quibus ſpinæ ꝓ pe
dibus. Ingredi eſt his in orbē volui. Itaqꝫ detritis ſæpe aculeis inueniūtur. Ex his echinometrę ap
pellantur: quorum ſpinæ lōgiſſimæ: calices minimi. Nec omnibus idem vitreus color. Circa toronē
candidi naſcūtur: ſpina parua. Oua omnium amara: quina numero. Ora in medio corpore in terrā
verſa. Tradūt ſæuitia maris p̄ſagire eos: correptiſqꝫ operiri lapillis: mobilitatēqꝫ pōdere ſtabilientes
nolūt volutatiōe ſpinas atterere. Quod vbi videre nautici ſtatim pluribus anchoris nauigia ifrenāt.

De cocleis. CA. XXXII.

IN eodē genere ſūt cocleæ aquatiles / terreſtreſqꝫ exerētes ſe domicilio: binaqꝫ ceu cornua
ꝓtendētes / cōtrahētesqꝫ: oculis carēt: ideoqꝫ corniculis prætentāt iter.

De pectinibus. CA. XXXIII.

PEctines in mari ex eodē genere habētur. Reconditi & ipſi in magnis frigoribꝰ / ac magnis
ęſtibꝰ: vngueſqꝫ velut igne lucētes in tenebris etiā in ore mandētium. Firmioris iam teſtæ
murices: & cōcharū genera: in quibꝰ magna ludētis naturę varietas: tot colorū differētię
tot figuræ: planis: & concauis: lōgis: lunatis: in orbē circūactis: dimidio orbe cæſis in dor
ſum elatis: læuibus: rugatis: dēticulatis: ſtriatis: vertice: muricatim intorto margine ī mucronē emiſ
ſo: foris effuſo: intus replicato: iam diſtinctiōe virgulata: crinita: criſpa: cuniculatim: pectinatim: im
bricatī: vndata: cācellati reticulata: in obliquū ī rectū expāſa: predēſata: porrecta: ſinuata: breui no
do ligatis: toto latere connexis: ad plauſum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritę:
prębenteſqꝫ cōcauam ſibi partem: & alteram aurę opponentes per ſumma æquorum velificant. Sa
liunt pectines: & extra volitant: ſeqꝫ & ipſi carinant.

De diuitijs marinis. CA. XXXIIII.

SEd quid hæc tam parua commemoro? cum populatio morum / atqꝫ luxuria nō aliūde ma
ior: q̄ e concharum genere proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimum
ventri mare eſt: tot modis: tot menſis: tot piſcium ſaporibus: quibus præcia capientium pe
riculo fiunt.

Quomodo naſcātur: & vbi: & quō inueniunꝫ margaritę. CA. XXXV.

SEd quota hęc portio eſt reputātibus purpuras? cōchylia? margaritas? Parum ſcilicet fue
rat in gulas cōdi maria: niſi manibꝰ: auribus: capite: toto corpore a fœminis iuxta / viriſqꝫ
geſtarentur. Quid mari cū veſtibꝰ? Quid vndis fluctibus cū vellere? Nō recte recipit hic
nos rerum natura niſi nudos. Eſto: ſi tanta vētri cum eo ſocietas. Quid tergori? Parum ſit

Margaritæ p̄cij primatū tenentes.

niſi qui veſcimus: periculis etiam veſtiamur. Adeo per totū corpus anima hominis periculo quæſi
ta maxime placent. Principiū ergo culmenqꝫ omnium rerum pręcij margaritę tenent. Indicus ma

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0168-8
DFG

xime has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantaſq; quas diximus: per tot maria veniẽtes tam longo terrarum tractu: e tantis ſolis ardoribus: atq; indicis quoq; inſulis petuntur: & admodu; paucis. Fertiliſſima eſt taprobane & ſtoidis vt diximus in circuitu mundi. Item perimula ꝓmontoriũ indiæ. Pręcipue aũt laudãtur circa arabiam in perſico ſinu maris rubri. Origo aute; atq; genitura cõchæ eſt haud multum oſtrearum conchis differens. Has vbi genitalis anni ſtimulauerit hora pandentes ſeſe quadam obſcitatione implere reſcido cõceptu tradunt: grauidas poſtea eniti: partumq; concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepi. Si purus influxerit: cãdorem conſpici. Si vero turbidus: & fœtum ſordeſcere. Eundem pallere cœlo minante cõceptum. Ex eo quippe cõſtare: cœliq; eis maiorẽ ſacietatem eſſe q̃ maris: inde nubilum trahit colorem: aut pro claritate matutina ſerenu;. Si tempeſtiue ſatiẽtᷣ: grãdeſcere & partus. Si fulgeret: comprimi cõchas: ac ꝓ ieiunij modo minui. Si vero & tonuerit: pauidas ac repente cõpreſſas; quæ vocant phyſemata / efficere ſpeciẽ: veru; inani inflatam ſine corpore. Hos eſſe conchaꝝ abortus. Sani quidem partus multiplici cõſtãt cute: non improprie callum vt exiſtimari corporis poſſit. Itaq; & purgãtᷣ a peritis. Miror ipo tantũ eas cœlo gaudere: ſole rubeſcere: candorẽq; ꝑdere vt corpus humanum. Quare p̃cipuũ cuſtodiunt pelago altius merſæ: q̃ vt penetrent radij. Flaueſcunt tamen & illę ſenecta: rugiſq; torpeſcunt: nec niſi in iuuenta conſtat ille qui quæritᷣ vigor. Craſſeſcunt etiam in ſenecta: conchiſq; adhæreſcũt: nec ijs auelli queũt: niſi lima. Quibus vna tantum eſt facies / & ab ea rotunditas: auerſis planities: ob id tympana nominãtᷣ. Cohęrentes videmus in conchis hac dote vnguenta circũferentibus. Cętero in aqua mollis vnio: exemptus ꝓtinus dureſcit. Concha ipſa cum manum videt: comprimit ſeſe: operitq; opes gnara ꝓpter illas ſe peti: manumq; p̃ueniat acie ſua abſcidit: nulla iuſtiore pœna: & alijs munita ſupplicijs. Quippe inter ſcopulos pars maior inuenitᷣ: ſed in alto quoq; comitãtᷣ marinis canibus. Nec tamẽ aures fœminarum arcentᷣ. Quidam tradũt ſicut apibus: ita conchaꝝ examinibus ſingulas magnitudine & vetuſtate præcipuas eſſe veluti duces: miræ ad cauẽdũ ſolertię. Has vrinãtium cura peti. Illis captis facile cæteris palãtes retibus includi. Multo deinde obrutas ſale in vaſis fictilibus eroſa carne omni nucleos quoſdam corporum hoc eſt vniones decidere in ima. Vſu atteri nõ dubium eſt: coloremq; indiligẽtia mutari. Dos omnis in cãdore: magnitudine: orbe: leuore: pondere: haud promptis rebus intãtum: vt nulli duo reperiãtᷣ indiſcreti. Vnde nomẽ vnionũ romanæ ſcilicet impoſuere delitię. Nã apud gręcos nõ eſt: nec apud barbaros inuẽtores eius aliud: q̃ margaritæ. Et in candore ipſo magna differẽtia. Clarior in rubro mari reptus. Indicus ſpecularium lapidũ ſquãmas aſſimilat: alias magnitudine p̃cellẽs. Sũma laus coloris eſt exaluminatos vocari: & ꝓcerioribus ſua gratia eſt. Elẽchos appellãt faſtigiata lõgitudine. Alabaſtroꝝ figura in pleniore orbe deſinẽtes. Hos digytis ſuſpẽdere: & binos ac ternos auribus. Fœminaꝝ gloria eſt. Subeunt luxurię eius nomina & tędia exquiſita ꝑditore portatu. Siquidẽ cu; id ferere crotalia appellãt: ceu ſono quoq; gaudeant: & colliſu ipſo margaritarũ. Affectantq; iam & paupes lictore; fœminę in publico vnionẽ eſſe dictãtes. Quin & pedibus: nec crepidaꝝ tantum obſtragulis: ſed totis ſocculis addunt. Nec eñ geſtare iam margaritas: niſi calcẽt: ac ꝑ vniones etiam ambulẽt: ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebant. Crebius circa boſphorũ thracium: ruffi ac parui in cõchis: quas myas appellãt. At in carnania quæ vocatᷣ pinna gignit. Quo apparet nõ vno cõchę genere naſci. Nam & Iuba tradit arabicis concham eſſe ſimilẽ pictini in ſecto. hirſutam echinorũ modo. Ipſum vnionẽ in carne ipſa eẽ grãdini ſimilẽ. Cõchę nõ tales ad nos afferuntᷣ. Nec in acarnania añ laudati reperiũtᷣ: enormes & feri: colorisq; marmorei. Meliores circa actium: ſ; & ij parui. Et in mauritanię maritimis. Alexãder Polyhiſtor & Sudines ſeneſcere eos putãt: colorẽq; expirare. Eorum corpus ſolidum eẽ manifeſtũ eſt: ꝙ nullo lapſu frãguntᷣ. Nõ aũt ſemp in media carne reperiuntᷣ: ſed alijs atq; alijs locis. Vidimuſq; iam extremis etiam marginibus velut e cõcha exeuntes. Et in quibuſdam quaternos quinoſq;. Podus ad hoc æui ſemũcię pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britãnia paruos atq; decolores naſci certũ eſt. Q̃m Diuus Iulius thoracẽ quẽ Veneri genetrici in tẽplo eius dicauit: ex britãnicis margaritis factum voluerit ĩtelligi. Lollia; Paulinam / quæ fuit Caij principis matrona / nec ſerio quidẽ / aut ſolẽni cerimoniarum aliquo apparatu: ſ; mediocrium etiam ſpõſalium cœna / vidi ſmaragdis margaritiſq; opertã alterno textu fulgẽtibus toto capite crinibus: ſpiris aurib⁹: collo manibus digytiſq;. Quę ſũma quadringẽties ſeſtertium colligebat. Ipſam cõfeſtim paratam nũcupatiõe tabulis ꝓbare. Nec dona prodigi principis fuerãt: ſ; auitæ opes ꝓuinciarũ ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarũ exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamat⁹ regũ munerib⁹ ĩ toto oriẽte interdicta amicitia a Caio Cęſare auguſti filio venenum biberet: vt neptis eius quadrigẽties ſeſtertium operta ſpectaretur ad lucernas. Cõputet nũc aliquis ex alia parte: quãtum Curius / aut Fabritius in triumphis tulerit: & imaginetur eorũ fercula: & ex altera parte Lolliam vnam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detra-

Cõchæ margaritas pro vt rorẽ accępe-rint ædũt.

In cõchis eſſẽ duces tradũ-tur:

Cur vniones dicãtur.

Indicę fœminæ auribus vniones ſuſpẽdũt.

Vel licitatorẽ

Duo vniones toti⁹ orbis celeberrimi: quos cleopatra in antonij cœna p̄parauerit: & de eius luxu.

ctos:ꝙ in hoc viciſſe malit? Nec hęc ſumma luxurię exēpla ſunt. Duo fuere maximi vniones ꝑ omne æuum. Vtrumqꝫ poſſedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouiſſima ꝑ manus oriētis regum ſibi traditos Hæc: cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaret epulis: ſuꝑbo ſimul ac ꝓcaci faſtu: vt regina meretrix lautitiam eius omnēꝫ apparatumqꝫ detrectās: quęrente eo quid aſtrui magnificētiæ poſſit: reſpōdit. Vna ſe cœna centies ſeſtertiuꝫ abſumpturam. Cupiebat dicere Antonius: ſꝫ fieri poſſe nō arbitrabat. Ergo ſpōſionibus factis/poſtero die quo iudicium agebat: magnificam alias cœnā ne dies periret: ſed quotidianā Antonio appoſuit irridenti: cōputationēqꝫ expoſtulanti. At illa corollarium id eſſe: cōſumpturamqꝫ ſe ea in cœna taxationē cōfirmans: ſolamqꝫ ſe centies ſeſtertium cœnaturaꝫ Inferri mēſam ſecundam iuſſit. Ex p̄cepto miniſtri vnum tantum vas ante eam poſuere aceti: cuius aſperitas viſqꝫ in tabem margaritas reſoluit. Gerebatqꝫ auribus tum maxime ſingulare illud & vere vnicum naturę opus. Itaqꝫ ſpectante Antonio quidnaꝫ eſſet actura detractum alteꝝ merſit: ac liq̄factum abſorbuit. Iniecit alteri manum. L. Plaucus iudex ſpōſionis eius: eum quoqꝫ parāti ſimili modo abſumere. Victumqꝫ Antonium ꝓnunciauit homine irato. Comitetur fama vnionis eius parem facta illa tantę queſtiōis victrice regina diſſectū: vt eſſet in vtriſqꝫ Veneris auribus romæ in pātheo dimidia coꝝ cœna. Nō ferēt tamē hanc palmam: ſpoliabunturqꝫ etiā luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in vnionibus magnæ taxatiōis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus hęres: ne triumphatu ſuo nimis ſuꝑbiat Antonius pene hiſtrioni cōparatus. Et quidē nulla ſpōtiōe ad hoc ꝓduct⁹: quo id magis regiū erat: ſꝫ vt experiret in gloria palati quid ſaperēt margaritę: atqꝫ vt mire placuere: ne ſolus hoc ſciret ſingulos vniones cōuiuis ad ſorbēduꝫ dedit. Romę in ꝓmiſcuū ac frequētē vſum veniſſe: Alexandria in ditione redacta. Primuꝫ aūt cœpiſſe circa ſyllana tēpora minutas & viles Feneſtella tradit manifeſto errore: cum Elius Stilo iugurthino bello vnionū nomē impoſitum maxime grandib⁹ margaritis ꝓdat. Et hoc tamē ęternę ꝓpe poſſeſſiōis eſt: ſequit heredē. In mācipatum venit: vt p̄diū aliquod. Cōchylia & purpuras oīs ora atterit: quib⁹ eadē mater luxuria paria pene etiā margaritis præcia fecit.

Vel capta.

Clodij æſopi filij i vnionibus abſumendis luxus.

Carpit feneſtella.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

Purpuræ cuꝫ vita nobilē illum ſuccum emittunt.

Purpurę viuūt annis plurimum ſeptenis. Latēt ſicut murices circa canis ortuꝫ tricenis diebus. Congregant verno tempore: mutuoqꝫ attritu lentorē cuiuſdam cære ſaliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florē illum tingendis expetitum veſtibus in medijs habent faucibus. Liquoris hic eſt minimi in cādida vena. Vnde precioſus ille bib it nigrātis roſę colore ſublucens. Reliquum corpus ſterile. Viuas capere contendūt: quia cum vita ſua ſuccum illum euomunt. Et maioribus quidē purpuris detracta concha auferūt: minores cū trapetis frāgūt. Ita demum rorē eū excipiētes tyrij. Pręcipuus hic aſię. In ineninge africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc faſces ſecureſqꝫ romanæ viam faciunt. Idēqꝫ pro maieſtate in pueritia eſt. Diſtinguit ab equite curiam. Dijs aduocat placandis: omnēqꝫ veſtē illuminat. In triumphali miſcet auro Quapropter excuſata & purpurę ſit inſania. Sed vnde cōchylijs pręcia? Quis virus graue in fuco: color auſterus in glauco: & iraſcenti ſimilis mari. Lingua pupurę lōgitudine digytali: qua paſcit ꝑforādo reliqua conchylia: tāta duricia aculeo eſt. Aqua dulci enecant: & ſicubi flumini imergunt: alioquin captę dieb⁹ quinquagenis viuunt ſaliua ſua. Cōchę oēs celerime creſcunt præcipue purpurę. Anno magnitudineꝫ implēt. Quod ſi hactenus tranſcurrat ex poſitio: fraudatam ſe ꝓtinus luxuria credat. Nos indiligētiæ dānet. Quāobrem ꝓſequemur etiam officinas: vt tanq̄ inuictu frugū noſcit ratio. Sic omnes qui iſtis gaudēt pręmio vitę ſuæ calleant. Concharum ad purpuras & cōchylia eadē quidē eſt materia: ſed diſtat temperamēto. Duo ſunt genera. Buccinum minor cōcha ad ſimilitudinē eius buccini: quo ſonus editur. Vnde & cauſa nominis rotūditate oris in margine inciſa. Alterum purpura vocatur calliculatim procurrente roſtro: & calliculi latere introrſus tabulato qua ꝑferatur lingua. Præterea clauatum eſt ad turbinem vſqꝫ: aculeis in orbem ſeptenis fere: qui nō ſūt buccino: ſed vtriſqꝫ orbes totidem quot habent annos. Buccinum nō niſi petris adhæret: circaqꝫ ſcopulos legitur.

Vel imperij.

Vel ſucco.

Vel canicnlatum.

Vel cuniculi.

Quot ſunt genera. CA. XXXVII.

Purpurarum capturę.

Purpuræ nomine alio pelagię vocātur. Earuꝫ genera plura: pabulo & ſolo diſcreta. Luten ſe putri limo: & algenſe enutritum alga viliſſimuꝫ. Vtriſqꝫ melius tenienſe in tenarij maris ora collectum. Hoc quoqꝫ tamen etiānum leuius atqꝫ dilutius. Calculoſæ appellant a calculo maris mire apto cōchylijs: & lōge optimo purpuris. Dialuſitēſe id eſt vario ſoli genere paſtum: capiūtur autem purpurę paruulis rariſqꝫ conchis textu veluti naſſis in alto iactis. Ineſt iſs eſca cluſiles mordaceſqꝫ cōchę: quales videm⁹: has ſemineces: ſꝫ redditas mari auido hiatu reuiuiſcētes. Appetunt eas purpurę: porrectiſqꝫ linguis infeſtant. At illę aculeio extimulatæ claudūt ſeſe: cōprimūt qꝫ mordentia: ita pēdētes auiditate ſua purpurę tolluntur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0170-8
DFG

¶Quo capiuntur tempore. CA.XXXVII.

Capi eas poſt canis ortum aut antevernum tp̃s vtiliſſimũ: quoniam cum fœtificaue re fluxos
habent ſuccus. Sed id tingentũ officinæ ignorãt: cum ſumma vertat in eo. Eximit poſtea ve
na/quam diximus. Cui addi ſalem neceſſarium: ſextarios ferme in libras cẽtenas. Macerari
triduo iuſtum. Quippe maior vis tanto quãto recentior. Feruere in plumbo: ſingulisq; aquæ ampho
ris centenas/atq; qnquagenas medicaminis libras æquari: ac modico vapore torreri: & ideo longinq
fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus/quas hæſiſſe venis neceſſe ẽ: decimo ferme die li
quatis cortina vellus elutriatũ mergit in experimentũ. Et donec ſpei ſatiſſiat vrit liquor. Rubẽs color
nigrante deterior. Quinis lana potat horis Rurſusq; mergit carmiata: donec omnẽ ebibat ſaniẽ. Buc
cinum p ſe damnant: qm̃ fucũ remittit. Pelagio admodũ alligat: nimiæq; eius nigritie dat auſteritatẽ
illam/nitoreq;: q q̃ritur cocci. Ita pmixtis viribus/alterum altero excitat: aut aſtringit. Sũma medica
minum in libras. Vellerum buccino ducẽtę. Pelagio. cxi. Ita fit amęthyſti color eximius ille. At tyri⁹
Pelagio primũ ſatiatur imatura/viridiq; cortina: mox pmutatur in buccino. Laus ei ſumma in colorẽ
ſanguinis cõcreti nigricans aſpectu: ideq; aſpectu refulgens. Vñ & Homero purpure⁹ dicit ſanguis.

¶Romæ qñ vſus purpuræ. CA.XXXIX.

Purpuræ vſum Romæ ſemp fuiſſe video. Sed Romulo in trabea. Nã toga p̃texta/& latiore Romulus
clauo Tullũ hoſtiliũ e regibus primũ vſum: hetruſcis deuictis ſatis cõſtat. Nepos Corneli⁹ T. Hoſtilius
q diui Auguſti principatu obijt. Me inqt iuuene violacea purpura vigebat: cui⁹ libra dena
rijs cẽtũ venibat: nec multo poſt rubra tarẽtina. Huic ſucceſſit dibapha tyria: q̃ in libras
denarijs mille nõ poterat emi. Hac Lẽtulus Spinter ędilis curulis prim⁹ in p̃texta vſus iprobat. Qua Lentulus.
purpura quis nõ iam inqt triclinaria facit? Spinter ædilis fuit vrbis cõditę anno. dcc. Cicerone conſ.
Dibapha tũc dicebatur: q̃ bis tincta eſſet veluti magnifico ipendio. Qualiter nũc oẽs pene commo
diores purpurę tingũtur. In cõchyliata veſte cętera eadẽ ſine buccino: p̃terq; ius tẽpaturæ. Aeq̃ pro
indiuiſo humani potus excremẽto dimidia/& medicamia addũtur. Sic gignitur laudat⁹ ille pallor ſa
turitate fraudata: tantoq; dilucidior/quãto magis vellera eſuriunt.

¶De p̃cio earum. CA.XL

Præcia medicamẽto ſunt qdem p fertilitate littorũ viliora. Nõ tñ vſq̃ pelagis vmbras qqua
genos nũmos excedere: & buccini centenos ſciãt: qui iſta mercãtur imenſo. Sʒ alia ſunt nec
hñt finẽ vitia: iuuatq; ludere ipendio: & luſus geminare miſcẽdo iterũ: & ipa adulterare a
dulteria naturę: ſicut teſtudines tĩgere: argentum auro confundere: vt electra fiant: addere ijs æra: vt
corinthia.

¶De tingẽdo amethyſtino/& cocco byſſino. CA.XLI.

Non eſt ſatis abſtuliſſe gemmę nomẽ tamehyſtũ. Rurſum abſolutus inebriatur tyrio: vt ſit
ex vtroq; nomẽ improbũ tyriamethyſtus: ſimulq; luxuria duplex. Et cũ confecere cõchy
lia: tranſire melius in tyriũ putãt. Pœnitẽtia hoc primum debet inueniſſe artifice mutante
qđ dãnabat. Inde ratio eſt nata. Votũ quoq; factũ e vitio portẽtoſis ingenijs: & gemia de
mõſtrata via luxurię: & color alius operiretur alio. Suauior ita fieri/leuiorq; dictus. Quin & terrena
miſcere: cocoq; tinctum tyrio tingere: vt fieret bis byſſinũ. Coccũ gallatię rubens gramẽ: vt dicem⁹ Vel granum
in terreſtribus/aut circa emeritam luſitanię in maxima laude eſt. Verũ vt ſimul pagrãtur nobilia pig
menta anniculo gramini lãguidus ſuccus. Idẽ a quadrimo euanidus. Ita nec recenti vires: neq; ſene
ſcenti. Abunde tractata eſt ratio: qua ſevirorum iuxta/fœminarumq; forma credit ampliſſimam fieri.

¶De pinna/& pinnoteræ/& aquatilium ſenſu. CA.XLII.

Concharum generis & pinna eſt. Naſcitur in limoſis ſubrecta ſep: nec vnq̃ ſine comite: quẽ Mirabile.
pinnoterem vocãt: alij pinnophilacem: id eſt ſquilla parua. Alibi cãcer dapis aſſectator
Pandit ſe pinna luminibus orbum corpus intus minutis piſcibus prębẽs. Aſſultant alij p
tinus: & vbi licentia audacia creuit: implẽt ea. Hoc tempus ſpeculatus index morſu leui ſi
gnificat illa ore cõpreſſo quicquid incluſit examiat: partemq; ſocio tribuit. Quo magis miror quoſ
dam exiſtimaſſe aquatilibus nullũ ineſſe ſenſum. nouit torpedo vim ſuam ipſa nõ torpẽs: merſaq; in
limo ſe occultat: piſces qui ſecuri natãtes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfer
tur. Nec minor ſolertia ranę: quæ in mari piſcatrix vocatur: emintia ſub occulis cornicula eſt turbato piſciũ aſtutia
limo exerit: aſſultãtes piſciculos ptrahẽs: donec tã prope accedant: vt aſſiliat. Simili mõ ſquatina/&
rhombus abditi pinnas exertas mouẽt ſpecie vermiculorũ. Itemq; vocatur raia. Nã paſtinaca latro
cinatur ex occulto tranſeuntes radio: qđ tælum eſt ei fingens argumẽta ſolertiæ huius/quod tardiſſi
mi piſcium hi mugilem velociſſimum omnium habentes in ventre reperiuntur.

¶De ſcolopẽdris: vulpibus: & glanis. CA.XLIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0171-4 DFG

SColopendrę terreſtribus ſimiles/quas cẽtipedes vocãt/hamo deuorato omnia īterranea euomunt: donec hamum egerãt: deinde reſorbẽt. At vulpes marinæ ſimili in periculo glutiunt. amplius vſq; ad infirma lineæ: q̃ facile ꝓdant. Glauius qui & glanis vocaꝛ auerſus mordet hamos: nec deuorat: ſed eſca ſpoliat.

Glauiꝰ auerſus eſcã in hamis mordẽs.

¶De ariete piſce. CA.XLIIII.

CRaſſatur aries vt latro. Et nunc grandiorũ nauium in ſalo ſtantiũ occultatus vmbra: ſi quẽ nandi voluptas inuitet expectat. Nunc elato iuxta aquam capite piſcantium cymbas ſpeculatur: occultuſq; adnatans mergit.

¶De his q̃ tertiã naturã hñt: nõ aialiũ/neq; fruticũ/& de veticis/& ſpongiis. CA.XLV.

vrtica mixtũ mirabile: Si mõ verum.

EQuidem & iis ſenſum ineſſe arbitror: q nec aĩalium/neq; fruticũ: ſed tertiã ex vtroq; naturam hñt: vrticis dico/& ſpongiis Vrticæ noctu vagãꝛ: noctuq; mutanꝛ: carnoſę frondis. Iis natura vt carne veſcanꝛ. Vix pruritu mordax: eadẽq; q̃ terreſtris vrticę. Cõtrahit ergo ſe q̃ maxime riges: ac ꝑnatãte piſciculo frondẽ ſuã ſpargit: cõplectẽſq; deuorat. Alias mercẽti ſimilis & iactari ſe paſſa fluctu algæ vice cõtactos piſces: attrituq; petræ ſcalpẽtes pruritũ inuadit. Eadẽ noctu pectines/& echinos ꝑquirit. Dũ admoueri ſibi manũ ſentit: colorẽ mutat: & contrahiꝛ. Tacta vredinem mittit: paulũq; ſi fuerit interualli: abſcõdiꝛ. Ora ei in radices eẽ tradũtur. Excremẽta ꝑ ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiarũ tria genera accipimus. Spiſſũ ac ꝑdurũ/& aſpeꝝ. Tragos id vocatur. Minus ſpiſſum/& mollius manę. Tenue/denſumq;: ex quo penicilli: achilleũ. Naſcunꝛ oẽs ī petris. Alunꝛ cõchis: piſce: limo. Intellectũ ineſſe iis apparet: quia vbi auulſorem ſenſere: contractę mĩto difficilius abſtrahunꝛ. Hoc idem fluctu pulſante faciũt. Viuere eſca manifeſto cõchæ minutę in iis repertę oſtendunt. Circa toronẽ veſci illis auulſas etiam aiũt: & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhęret color: africis ꝑcipue q̃ generanꝛ in ſyrtibꝰ: maxime fiunt manę. Sed molliſſime circa lyciam. In ꝓfundo aũt/nec ventoſo molliores. In heleſponto aſpę. Et denſę circa maleam. Putreſcũt in apricis locis. ideo optimę in gurgitibus viuẽtibus: idẽq; madẽtibus nigricãs color. Adhęrent: nec in parte/nec totę. Interſunt. n. fiſtulę q̃dam inanes: quaternæ fere/aut quinę: ꝑ quas paſci exiſtimantur. Sunt & aliæ: ſed ſuꝑne concretę. Et ſubeſſe membrana q̃dam radicibus earũ intelligiꝛ. Viuere conſtat longo tẽpore. Peſſimum omnium genus earum eſt q̃ aplyſię vocantur: quia elui non poſſunt: in quibus maxime ſunt fiſtulæ: & reliqua denſitas ſpiſſa.

Tria ſpõgiarum genera.

Spõgiarũ fiſtulæ.

¶De canibus marinis. CA.XLVI.

CAniculaꝝ maxima multitudo circa eas vrinãtes graui ꝑiculo infeſtãt. Ipſi ferunt & nubem quandam craſſeſcere ſuꝑ capita animaliũ planorũ piſcium ſimilem ꝑmentem eos: arcentẽq; a reciprocando: & ob id ſtillos ꝑacutos lineis annexos habere ſeſe: quia niſi ꝑfoſſę ita nõ recedãt caliginis/& pauoris (vt arbitror) ope. Nubem. n. & nebulam /cuius noĩe id malum appellãt inter animalia illa haud vltra cõpit quiſq̃. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina/& calces/omnẽq; cãdorem corporũ appetũt. Salus vna in aduerſas eundi: vltroq; terrendi. Pauet. n. hominẽ æque/ac terret. Et ſors æqua in gurgite. Vt ad ſumma aquæ ventũ eſt: ibi periculum anceps. Adẽpta ratione cõtra eundi: dum coneꝛ emergere. Et ſalus omnis in ſociis. Funem illi religatuꝫ ab humeris eius trahũt Hunc dimicãs vt ſit ꝑiculi ſignũ: leua quatit. Dextera apꝓhenſo ſtilo in pugna eſt. Modicus alias tractus. Vt ꝓpe carinam vẽtum eſt: niſi ꝑceleri/vt repente rapiãt: abſumi ſpectant. Ac ſæpe iam ſubducti e manibus auferuntur: ſi nõ trahẽtiũ ope cõglobato corpore in pilæ modum ipſi ſe adiuuere. Protendunt quidem tridẽtes illi. Sed mõſtri ſolertia eſt nauigium ſubeũdi: atq; ita e tuto ꝑliandi. Omnis ergo cura ad ſpeculandum hoc malũ inſumitur.

Vel frons.

¶De animantibus quę ſilicea tecta: & quę ſine villo includuntur: & reliquis ſordidis animalibus. CA.XLVII.

SErtiſſima eſt ſecuritas vidiſſe planos piſces: qa nunq̃ ſunt vbi maleficę beſtię. Qua de cã vrinantes ſacros appellãt eos. Silicea teſta incluſis fatendũ eſt nullũ eẽ ſenſum: vt oſtreis. Multis eadẽ natura q̃ frutici vt holothuris: pulmonibus: ſtellis. Adeoq; nihil nõ gnigiꝛ in mari: vt campo. Nã etiã æſtiua animalia pnici moleſta ſaltu: aut q̃ capillꝰ maxĩe cælat exiſtãt: & circũglobata eſcę ſæpe extrahunꝛ. Quę cã ſomnũ piſciuꝫ in mari noctibꝰ infeſtare exiſtimatur. Quibuſdam vero ipſis naſcuntur: quo in numero chalcis accipitur.

Plani piſces vrinantes ſacri.

¶De venenatis marinis. CA.XLVIII.

NEc venena ceſſant dira: vt in lepore: qui in indico mari etiã tactu peſtilẽs vomituꝫ/diſſolutionemq; ſtomachi ꝓtinꝰ creat. In noſtro offa in formis: colore tñ lepori ſimilis. In indis & magnitudine/& pilo duriore. Tãtũ viuus ibi capitur. æq; peſtiferũ aĩal araneꝰ ſpinæ ī dorſo aculeo noxiꝰ. Sed nullũ vſq̃ execrabiliꝰ: q̃ radius ſuꝑ caudã eminẽs trigonis: quam noſtri paſtina-

Areaneus.

cauſa appellant. Quin cõchilij magnitudine arbores infixus radici necat. Arma vt tælũ pforat/& ferri/& veneni malo.

¶De moribis piſcium. CA.XLIX

MOrbos vniuerſa genera piſcium/& cætera animalia etiã fera nõ accipimus ſentire. Verum ægrotare ſingulos manifeſtum facit aliquoꝝ macies: cum in eodem genere p̃pingues alij capiantur.

¶De generatione eorum mira. CA.L.

QVonam modo generẽt deſiderium/& admiratio hoĩ3 differri nõ patitur. Piſces attritu vẽtriũ coeunt: tanta celeritate: vt viſum fallãt. Delphini/& reliqua cete ſimili modo/& paulo diutius. Fœmina piſcis coitus tẽpore marem ſeqtur: ventrem eius roſtro pulſans. Sub partu mares fœminam ſimiliter oua veſcẽtes eaꝝ. Nec ſatis eſt gñationi per ſe coitus: niſi editis ouis inter ſe verſando mares: Et fœminę vitale aſperſerint virtus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioquin replerẽtur maria/& ſtagna: cũ ſinguli vteri innumerabilia concipiant

Piſces coeũt

Ratio notanda de vitali ſpiritu piſcibꝰ infũdẽdo.

¶Item de generatione/& qui piſces oua pariant. CA.LI.

PIſcium oua in mari creſcũt: qdã ſumma celeritate vt murenarum. Quædam paulo tardius: Plani piſcium quibus cauda nõ obeſt: aculeiq3/vt teſtudines: &rage: in coitu ſupueniũt. Polypi crino vno fœminę naribꝰ adnexo. Sępiæ/& loligines linguis cõponẽtes ĩter ſe brachia & in contrarium nãtes: & pariunt ore. Sed polypi in terram verſo capite coeũt. Reliqua mollium tergis: vt canes. Item locuſtę/& ſquillæ. Cancri ore. Ranę ſupueniũt: prioribus pedibus alas fœmię mare appręhendente: poſterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras: quas gyrinos vocãt: oculis tm̃ & cauda inſignes: mox pedes figurãtur: cauda findente ſe in poſteriores. Mirũq3 ſemeſtri vita reſoluuntur in limũ nullo cernẽte: & rurſus vernis aquis renaſcũtur. Quæ fuere natæ: pinde occulta rõne cum omnibus annis id eueniat. Et mytuli/& pectines ſponte naturæ in harenoſis ,pueniunt. Quæ durioris teſtę ſunt: vt murices purpurę: ſaliuario lentore. Sicut areſcente humorę culices: atq3 ſpuma maris icaleſcẽte/cum admiſſus eſt hymber. Quæ vero ſiliceo tegmine opiũtur: vt oſtrea putreſcẽte limo: aut ſpuma circa nauigia diutius ſtãte: defixoſq3 palos: & lignum maxime. Nup comptũ in oſtrearijs: humorem ijs fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterũt ſe ſcopulis: ea ſtrigmẽta viueſcũt Nec alia eſt eaꝝ ,pcreatio. Piſcium diuerſa genera nõ coeunt: p̃ter ſquatinam/& raia3: ex quibus naſcitur priori parte raiæ ſimilis: & nomẽ ex vtroq3 cõpoſitũ apd gręcos trahit. Quędã tp̃e anni gignũtur & in humore vt in terra. Vere pectines/limaces/hirundines eodem tp̃e euaneſcũt. Piſcium aũt lupus/& trichias bis anno parit: & ſaxatiles omnes. Mulli ter: vt chalcis: cyprinꝰ ſexies. Scorpęnę bis/ac ſargi vere/& autumno. Ex planis ſquatina ſola autũno/& occaſu iunco: vergiliarũ. Plurimi piſciũ tribus mẽſibꝰ/aprili/maio/& Salpæ autumno: ſpari torpedo: ſquali circa equinoctium. Moles vere. Sæpia omnibus menſibus. Oua eius glutino atramenti ad ſpeciẽ vuę cohærẽtia: maſculus ,pſequit̃ afflatu. alias ſterileſcunt. Polypi hyeme coeunt. Pariunt vere oua tortili vibrata pampino: tãta fœcunditate: vt multitudine ouorum occiſi nõ recipiant cauo capitis: quæ p̃gnãtes tulere. Ea excludũt qnquageſimo die: e qbꝰ multa ,ppter nũerũ intercidũt. Locuſtę & reliqua tenuioris cruſtæ ponũt oua ſupra oua atq3 ita incubãt. Polypis fœmia mõ in ouis ſedet: mõ cauernã cãcellato brachiorũ implexu claudit Sæpia in terreno parit: inter harũdines: aut ſicubi enata alga. Excludit qntodecimo die. Loligies in alto cõſerta oua edũt vt ſępię. Purpurę: murices: eius deniq3 generis vere pariũt. Echini oua plęni lunijs hñt hyeme. Et cocleę hiberno tp̃e naſcũtur. Torpedo octogenos fœtus hñs inuenit̃: eaq3/q̃ intra ſe parit oua p̃mollia in alium locũ vteri transferẽs: atq3 ida excludẽs. Simili mõ omnia quæ carthilaginea appellauimus ita fit vt ſola piſciũ/& animal pariãt: & oua cõcipiãt. Sylurus mas ſolus omniũ edita cuſtodit oua ſępe: & quinquagenis diebus ne abſumãtur ab alijs. Cęteræ fœminę in triduo excludunt: ſi mas attigit. Acus ſiue belonæ vnus piſciũ dehiſcente ,ppter multitudinem vtero parit. A partu caleſcit vulnus: quod & in cæcis ſerpentibus tradunt. Mus marinus in terras ſcrobe effoſſa parit oua: & rurſus obruit terra. Triceſimo die refoſſa aperit: fœtũq3 in aquam ducit.

Sępię/& loligines ore parientes:

Anguillę ſcopłoꝝ attritu ,pcreatio.

Nã Ari. lib. vij. eos/& qnqes/& ſexties parere ait.

Nota.

Mus marinꝰ pariens.

¶De vuluis piſcium. CA.LII.

ERythini/& chanæ vuluas habere tradunt̃. Qui trochos appellat̃ a gręcis ip̃e ſeinire. Aq̃tilium omnium fœtus inter initia viſu carent.

¶De longiſſima vita piſcium. CA.LIII.

TEui piſciũ memorãdũ nup exemplũ accepimus. Pauſylipũ villa eſt cãpanię haud procul neapoli. In ea in cęſaris piſcinis a Pollione Vedio coniectum piſcem: ſexageſimũ Poſt annum expiraſſe ſcribit Anneus Seneca. Duobus alijs æqualibus eius ex eodẽ genere etia3 tunc viuẽtibus. Quę mẽtio piſcinarum admonet: vt paulo plura dicamus hac de re: priuſq̃ digrediamur ab aquatilibus.

Piſcis ſexagenarius.

¶De viuarijs oſtreaꝝ: & quis ea primus inuenerit. CA.LIIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0173-5 DFG

Vel balineas

OStrearum viuaria primꝰ oīm Sergius Oratā inuenit in baiano ætate. L. Craſſi oratoris an̄ marſicū bellū: nec gullæ cauſa: ſꝫ auariciæ: magna vectigalia tali ex īgenio ſuo ꝑcipiēs. Vt q̄ primꝰ pēſiles īuenit balneas ita māgonizatas villas ſubinde vendēdo. Is primꝰ optimū ſaporē oſtreis lucrinis adiudicauit: qn̄ eadē aq̄tilia gn̄a alıubi/atqꝫ alıubi meliora. Scut lupi piſces in tyberi amne īter duos pōtes: rhōbꝰ rauēnæ: murena ī ſicilia elops rhodi: & alia genera ſiſiter: ne culinarū cēſura pagrat̄. Nōdū britānica ſeruiebāt littora: cū Orata lucrina nobilitabat: poſtea viſū tanti in extrema italia petere brūduſium oſtreas: ac velitis. Sed inter duos ſapores nuꝑ excogitatū famen longæ aduectiōis a brunduſio cōpaſcere in lucrino. Eadē ætate prior Liciniꝰ Murena reliquoꝝ piſcium viuaria inuenit. Cuiꝰ deinde exemplū nobilitas ſecuta eſt Philippus. Hortēſius Luculꝰ exciſo etiā monte iuxta neapolim maiore īpendio: q̄ villā ædificauerat euripū/& maria admiſit. Qua de cā magnꝰ Pōpeiꝰ xerſē togatū eū appelabat. Quadragita. M. ipſiꝰ piſcinæ. A defūcto illo venire piſces

Vel Curſius.

¶Quis primus murenarum viuaria fecerit. CA. LV.

MVrenarū viuarium priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios:: q cœnis triūphalibꝰ Cæſaris dictatoris ſex milia nūero murenaꝝ mutuo appēdit. Nā ꝓmutare qdē ꝑcio noluit. alia ue merce. Huiꝰ villam inter q̄ modicū. xl. milibꝰ piſcinæ vēdiderūt. Inuaſit deīde ſingulorum piſcium amor. Apud baulos in parte baiana piſcinam habuit Hortēſius orator. Murenā adeo dilexit: vt exaīatam fleſſe credatur. In eadem villa Antonia druſi murenæ: quā dıligebat in aures addidit. Cuius ꝓpter famam nōnulli baulos videre concupiuerunt.

Murena ab Hortēſio dilecta.

¶De coclearum viuarijs: & quis primus inſtituit. CA. LVI.

COclearum viuaria inſtituit Fuluius Hirpinus in tarqnenſi pauloante ciuille bellum: qđ cum Pompeio Magnū actū eſt: diſtinctis quidē generibus earū ſeꝑatim vt eſſent. albæ q̄ in reatino agro naſcūt̄. Separatim illyricæ: quibus magnitudo ꝑcipua. Africanæ: quibꝰ fœcūditas. Solitanæ/quibus nobilitas. Quin & ſaginam earum cōmentatus eſt: ſappa/& farre: alijſqꝫ generibns. Vt cocleæ quoqꝫ altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem ꝑducta ſit: vt octoginta quadrantes capent ſingularū calices auctor eſt. M. Varro.

De piſcibus terrenis. CA. LVII.

PIſcium genera etiamnum a Theophraſto mira produntur circa babylonis rigua/decedētibus fluuijs in cauernas aquas hebetes remanere. Quoſdam inde exire ad pabula pēnulis gradiētes crebro caudæ motu. Cōtraqꝫ venātis refugere ī ſuas cauernas: & ijs obuerſos ſtar̄ Capita eorū eſſe ranæ marinæ ſiſia: reliquas partes gobiorū. Brāchias vt cæteris piſcibꝰ. Circa heracleam: & toronem/& lycum amnē eſſe multifaria. In ponto vnū genus eē: qđ extremas fluminum aquas ſectetur: cauernaſqꝫ ſibi faciat in terra: atqꝫ in ijs viuat etiam reciprocis amnibus ſiccato littore. Effodi ergo: motu demum corporum viuere eos approbant. Circa heracleam eandem/eodēqꝫ Lyco amne decedente ouis relictis iu limo generari piſces: qui ad pabula petēda palpitēt exiguis branchijs Quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius viuere exemptas aquis. Oua autem in ſicco maturari: vt teſtudinum. Eadem in ponti regiōe apꝑhendendi in glacie piſcium quoſdam maxime gobiones nō niſi patinarū calore vitalem motum fatētes. In ijs qdē tametſi mirabilis: eſt aliqua ratio. Idem tradit in paphlagonia effodi piſces gratiſſimos cibis terrenos altis ſcrobibꝰ In ijs locis vbi nullæ reſtagnēt aquæ. Mirat̄qꝫ & ip̄e gigni ſine coitu. Humoris quidē vim aliquā ineē quā puteis arbitratur: cū nōnulli repiantur piſces. Quicquid eſt hoc certe minus admirabile talpaꝝ facit vita ſubterranei aīalis: niſi forte vermiū terrenorū: & ijs piſcibus natura eſt.

Mirabile.

¶De muribus nili. CA. LVIII.

TErū oībus ijs fidē nili īundatio affert oīa excedētē miracula. Quippe deturgēte eo muſculi repiūtur inchoato opere genitalis aq̄/terræqꝫ iā parte corporis viuētes: nouiſſima effigie etiamnum terrena.

Tanta ē nili fœcūdatio vt & glebas animet.

¶De anthia piſce: & quomō capiatur. CA. LIX.

NEc de anthia piſce ſileri cōuenit: Itaqꝫ plæroſqꝫ aduerto crediddiſſe apđ chelidōias īſulas: q̄s/diximꝰ aſiæ ſcopulos ī mari an̄ ꝓmontoriū ſitas. Ibi frequēs hic piſcis/& celeriter capit̄ vno gn̄e: paruo nauigio/& concolori veſte: eademqꝫ ora ꝑ aliquot dies continuos piſcator enauigat certo ſpacio: eſcamqꝫ proijcit. Quicquid ex eo mutet̄ ſuſpecta fraus prædæ eſt. Cauēſqꝫ qđ timuit cū id ſæpe factum eſt: vnus aliq̄n conſuetudine inuitatis anthiar eſcam appetit. Notatur hic intentione diligenti: vt auctor ſpei: conciliatorqꝫ capturæ. Neqꝫ. n. eſt difficile cū ꝑ aliquot dies ſolꝰ accedere audeat: tādem & aliquos inuenit: paulatim comitatior. Poſtremo greges adducit innumeros iam vetuſtiſſimis quibuſqꝫ aſſuetis piſcatorē agnoſcere: & cibum e manu capere. Tū ille paulum vltra digytos in eſca iaculatꝰ hamū ſingulos īuolat veriꝰ q̄ capit ab vmbra nauis breui conatu abſcedēs. Ita ne cæteri ſentiant alio intus excipiēte centonibus raptū: ne palpitatio vlla/aut ſonus cæteros abigat.

Anthiæ captura.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0174-1

Conciliatorē noſſe ad hoc ꝓdeſtne capiatur. Parcit piſcator fugituro in reliquū gregē. Ferunt diſcordem ſociū duci ſocij īſidiatū/pulchre notho cœpiſſe malefica volūtate. Agnitū in macello a ſocio cuius iniuria erat: & dati dāni formula ex edicto cōdēnatū. Addit Mutian⁹ eſtimata lite decē libris. Idē anthię cū vnū hamo teneri viderit: ſpinis quas in dorſo ſerratas hn̄t lineā ſecare tradunt: eo q tenetur extendēte: vt p̄cidi poſſit. At inter ſargos ipſe qui tenetur ad ſcopulos lineam terit.

De ſtellis marinis. CA.LX.

PRæter hęc claros ſapiētia auctores video mirari ſtellā in mari. Ea figura ē parua admodū caro intus: extra duriore callo. Huic tā igneū feruorē eē tradūt: vt oīa in mari cōtacta adurat. Oēm cibū ſtatī pagat. Quibus ſit hoc cognitū expimentis haud facile dixerim. Multo mirabilius dixerim id cuius expiendi quotidie occaſio eſt.

Stellę piſcēs contactu oīa adurentes.

De dactylis/eorumq; miraculis CA.LXI.

COnchatū e gn̄e ſunt dactyli ab humanoꝝ vnguiū ſiſitudine appellati. Is natura i tenebris remoto lumine alio fulgore clarere: & quāto magis hūorē habeāt. Lucere in ore mādentiū. Lucere in manib⁹: atq; etiā in ſolo: atq; veſte decidētib⁹ guttis: vt ꝓculdubio pateat ſucci illā naturam eſſe: quam miremur etiā in corpore.

De inimicitijs: & amicitijs inter ſe aquatilium. CA.LXII.

SVnt & inimicitiaꝝ/atq; cōcordię miracula. Mulgi/& lup⁹ mutuo odio flagrāt. Cōger/& murena caudas inter ſe p̄rodētes. Polypū in tm̄ locuſta pauet: vt ſi iuxta viderit oīno moriat̄. Locuſtam conger. Rurſus polypū cōgri lacerāt. Nigidius auctor eſt p̄rodere caudā mugili lupū: eoſdēq; ſtatis menſibus cōcordes eſſe. Omnes aūt viuere quibus caudæ ſic amputent̄. At ecōtrario amicitiæ exēpla ſunt: ꝑter illos/de quorū diximus ſocietate. Balenæ muſculus qn̄q; ꝑgraui ſupciliorū pōdere obrutis eius oculis infeſtantia magnitudinē vada p̄natās demōſtrat: oculorumq; vice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicentur.

Mirabilē

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De natura auium. CA.I.

SEQVITVR NATVRA AVIVM: QVARVM GRANDISSIMI/ET PEne beſtiarum generis ſtrutio cameli. Africi/vel æthiopici altitudinē eqtis inſidētis equo excedunt: celeritare vincunt. Ad hoc demū datis pennis: vt currentem adiuuent. Cætero nō ſunt volucres: nec a terra tollūtur. Vngulæ ijs ceruinis ſiſes quibus dimicant: biſulcæ compræhendēdis lapidibus vtiles: quos in fuga cōtra ſequentes ingerunt pedibus. Concoquendi ſine delectu deuorata mira natura. Sed non minus ſtoliditas: in tāta reliqui corporis altitudine cum colla frutice occultauerunt latere ſeſe exiſtimantium. Præmia ex ijs oua propter amplitudinē pro quibuſdam habita vaſis: conoſq; bellicos/& galeas adornantes pennę.

De Phœnice CA.II.

AEthiopes/atq; indi diſcolores maxime/& inenarrabiles ferunt aues. Et ante omnes nobilem arabię phœnicem. Haud ſcio an fabuloſe vnum in toto orbe: nec viſum magnopere. Aquilę narratur magnitudine: auri fulgore circa colla: cętera purpureus: cęruleam roſeis caudam pennis diſtinguētibus. Criſtis facieʒ: caputq; plumeo apice honeſtare. Primus/atq; diligētiſſimus togatoꝝ de eo ꝓdidit Manilius ſenator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor eſt neminē extitiſſe/q viderit veſcentē. Sacrū in arabiæ ſolo eſſe. Viuere annis ſexcētis ſexaginta. Seneſcētē caſia/thuriſq; ſurculis cōſtruere nidū: replere odoribus: & ſup emori. Ex oſſib⁹ deinde ac medulis naſci primo ceu vermiculū: inde fieri pullū. Principioq; iuſta funeri priori reddere: & totū deferre nidū ꝓpe pancaiā in ſolis vrbē/& in ara ibi deponere. Cū huius alitis vita magni cōuerſionē anni fieri ꝓdit idem Manilius. Iterūq; ſignificationes tempeſtatū: & ſyderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiē incipe. Quo die ſignum arietis ſol intrauerit. Et fuiſſe eius conuerſionis annum ꝓdente ſe. P. Licinio. M. Cornelio conſ. ducenteſimū quintūdecimū. Corneli⁹ Valerian⁹ phœnicem deuolauiſſe in ægyptum tradit. Q. Plautio. Sex. Papinio cōſ. allatumq; eſſe in vrbem Claudij principis cēſura: anno vrbis. dccc. & in comitio ꝓpoſitū. Qđ actis teſtatū eſt. Sed q falſa eſſe nemo dubitarit.

Phœnix in arabia hic Ply. dubitat an vnicus fuerit.

Vita Phœnicis: eiuſq; mors.

Vide quō regeneretur phœnix.

phœnix claudij tp̄ib⁹ romā ex ęgypto allatus.

De aquilis. CA.III.

EX ijs quas nouimus: aqlę maximus honos/maxia & vis. Sex earū genera. Melenętos a græcis dicta: eadēq; Valeria minima magnitudine: virib⁹ p̄cipua: colore nigricans. Sola aqlaꝝ fœtus ſuos alit. Cæterę (vt dicem⁹) fugāt. Sola ſine clandore: ſine murmuratiōe. Cōuerſat̄ autem in montibus. Secūdi generis pygargus ī oppidis māſitat: & in cāpis albicāte cauda. Tertij morphnos: quā Homerus/& parcnō vocat: aliqui & plancū/& anatariā: ſcđa magnitudine/& vi: huicq;

Sex aqlarū genera. vel clangum

Æſchylus po. teſtudis caſu interēptus.

vita circa lacus. Phœmonę Apollinis dicta filia dentes ei eſſe prodidit: mutæ alias carēti lingua. Eademq; aquilarum nigerrimam: prominētiore cauda. Conſenſit & Boetius. Ingenium eſt ei teſtudies raptas frangere e ſublimi iaciendo. Quę ſors interemit poetam Aeſchylum: prędictā ſatis (vt ferunt) eius diei ruinam ſecura cœli fide cauentem. Item quarti generis eſt percopterus: eadeʒ moratur ꝑ lacus: vulturina ſpecie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: ſed imbellis/ & degener: vtpote quam verberet coruus. Eadem ieiunę ſemper auiditatis: & quęrulę murmurationis. Sola aquilarum exanima ferit corpora. Cæteræ/ cum occidere/ conſidunt. Hæc facit vt quintum genꝰ gneſion vocet: velut verum/ ſolumq; incorruptę originis: media magnitudine: colore ſubrutilo: rarum cōſpectu. Supereſt halietus: clariſſima oculorum acie: librans ex alto ſeſe: viſoq; in mari piſce p̄ceps in eum ruēs: & diſcuſſis pectore aquis rapiens. Illa quam tertiā diximus: circa ſtagna aquaticas aues appetit: mergentes ſe ſubinde: donec ſopitas/ laſſataſq; rapiat. Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorum tendente: maxime ſi condenſa harundo ſit: Aquila in deiectu abigente ala: & cum appetit iu lacus cadēte: vmbramq; ſuam nāti ſub aqua a littore oſtendente. Rurſus aue in diuerſa/ & vbi minime ſe credat ſpectari emergente. Hæc cauſa eſt gregatim auibus natandi: quia plures ſimul nō infeſtant: reſperſu pennarum hoſtem occæcātes. Sępe/ & aquilæ ipſę nō tolerantes pondus appręhenſum/ vna mergūtur.

Halieti aquilę i pullos ex piētia mira.

Halietus tantum implumes etiamnum pullos ſuos percutiens ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios: & ſi cōniuentem/ flentēq; animaduertit: p̄cipitat e nido velut adulterinum/ & degenerem. Illum cuius acies firma contra ſteterit: educat. Halieti ſuum genus nō habent: ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcuntur. Id quidem quod ex ijs natum eſt in oſſifragis genus habet: e quibus vultures ꝓgenerantur minores. Et ex ijs magni/ qui omnino nō generant. Quidam adijciunt genus aquilę: quā barbatam vocāt: thuſſi vero oſſifragam: tribus primis: & quinto aquilarum generi inedificatur. Nido lapis ætites: quē aliqui dixere gagiten: ad multa remedia vtilis: nihil igne depdēs. Eſt autē lapis iſte prægnans: intus cum quatias alio velut in vtero ſonāte. Sed vis illa medica: non niſi in nido direptis. Nidificant in petris/ & arboribus. Pariunt oua terna. Excludūt pullos binos: viſi ſunt & tres aliquādo Alterum expellūt: tędio nutriendi. Quippe eo tempore ipſis cibum negauit natura ꝓſpiciens: ne oīs ferarum fœtus raperentur. Vngues quoq; earum inuertuntur diebus ijs. Albeſcunt inedia pennæ: vt merito partus ſuos oderint. Sed eiectos ab ijs cognatum genus oſſifragi excipiunt: & educāt cum ſuis

Aquilę ſenio cōfectę ſoluʒ putāt: hinc aquilę ſenectꝰ

Verum adultos quoq; ꝑſequitur parens: & longe fugat æmulos ſcʒ rapinę. Et alioqui vnum par aquilarū magno ad populandū tractu: vt ſatiet indiget. Determināt ergo ſpatia: nec in ꝓximo p̄dant. Rapta nō ꝓtinus ferunt: ſed primo deponūt: experteq; pōdus tūc demuʒ abeūt. Oppetunt nō ſenio nec ægritudine: ſed fame: in tantum ſupiore accreſcente roſtro. vt aduncitas apiri nō queat. A meridiano

aqla nunꝗ fulmie icta: ob id ales Iouis credita.

autem tempore operātur: & volāt. Prioribus horis diei donec impleātur hoīm cōuentu fora ignauæ ſedent. Aquilarum pēnæ mixtas reliquarum auium pennas deuorāt. Negāt vnꝗ ſolam hanc alitem fulmine exanimatā. Ideo armigeram Ioui cōſuetudo iudicauit.

¶ Qn̄ legionum ſigna eſſe cœperint. CA. IIII.

romani ibello aqlę i ſigne habebant.

Romanis eam legionibus. C. Marius in ſecūdo cōſulatu ſuo ꝓprie dicauit. Erat/ & antea prima cū. iiij. alijs lupis: minotauris: equis: apris: q̄ ſingulos ordines anteibāt. Paucis ante annis ſola i acie portari cœperat: reliq̄ in caſtris relinq̄bātur. Marius in totū ea abdicauit. Ex eo notatū nō fere apd̄ legiōes vnꝗ hybernatū eſſe in caſtris: vbi aquilarū nō ſit iugū.

aquila cū ceruis/ & dracōibus pugnat.

Primo & ſcdo generi nō minoꝝ tm̄ quadrupedū rapina: ſʒ etiā cū ceruis ꝑlia. Multū puluerē volatu collectū inſidēs cornibus excutit in occulos pēnis ora verberās: donec p̄cipitet in rupes. Nec vnus hoſtis illi ſatis eſt. Acrior eſt cum dracōe pugna: multoq; magis anceps etiam ſi in aere. Oua hic cōſectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit vbicūq; viſū. Ille multiplici nexu alas ligat: ita ſe implicās vt ſimul decidat.

¶ Mirū de aquila. CA. V.

Mira aqlę i virginem dilectio.

Eſt percelebris apd̄ feſton vrbē aqlę gloria. Educatam a virgine retuliſſe gratiam aues primo mox deinde venatus aggerētem. Defūcta poſtremo in rogū accenſū eius inieciſſe ſeſe: & ſimul cōflagraſſe. Quam ob cauſam incolę q̄d vocāt herotum/ i eo loco fecere appellatū Iouis/ & virginis: quoniam illi deo ales aſcribitur.

¶ De vulturibus. CA. VI.

Vmbricius vulturis ꝑſēſio.

Vulturum p̄ualēt nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere q putarēt illos ex aduerſo orbe aduolare falſo. Nidificāt. n. in excelſiſſimis rupibꝰ. Fœtꝰ quidē ſępe cernūtur fere bini Vmbricius aruſpicum in noſtro æuo pitiſſimus parere tradit oua. xiij. Duo ex ijs reliqua oua/ nidumq; luſtrare: mox abijcere. Triduo autem ante/ vt biduo volare eos vbi cadauera futura ſunt.

¶ De ſanquale. CA. VII

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0176-3
DFG

SAanqualem auem/atq; immuſulum augures romani magnæ q̄ſtioni hn̄t. Immuſulum aliqui vulturis pullum arbitrātur eſſe: & ſanqualem oſſifragam. Maſſurius ſanqualem oſſifragam dicit eſſe. Immuſulum autē pulum aquilæ priuſq̄ albicet cauda. Quidā poſt Mutium augurē viſos nō eſſe romæ confirmauere. Ego (quod veriſimilius eſt) in deſidia rerū oīum non arbitror agnitos.

¶De accipitribus. CA.VIII.

ACcipitrum genera ſexdecim inuenimus Ex iįs circon claudū; altero pede proſperrimi augurij nuptialib⁹ negocijs/& pecuariæ rei. Triorchē a numero teſtiū: cui principatū in augurijs Phœmonœ dedit. Buteonē hūc appellāt romani. Familia ēt ex eo cognominata cū ꝓſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet. Eſalona græci vocāt:q ſolus oī tp̄e apparet. Cęteri hyemeabeunt. Diſtinctio generum ex auiditate. Alij nō niſi ex terra rapiunt auem. Alij non niſi circa arbores volitantem. Alij ſedentē in ſublimi. Aliquivolantē in aperto. Itaq; & colūbæ nouere ex iįs pericula: viſoq; conſidunt: vel ſubuolant: contra naturam eius auxiliantes ſibi: in inſula Africæ cerne in oceano. Accipitres totius maſſilię humi fœtificant: nec alibi naſcuntur illis aſſueti gētibus. In thracię parte ſup amphipolim homines/atq; accipitres ſocietate quada; aucupātur. Hi ex ſiluis/& harūdinetis excitant aues. Illi ſupuolantes deprimūt. Rurſus captas aucupes diuidūt cū iįs. Traditum eſt miſſas in ſublime ibi excipe eos: & cum tp̄s ſit capturæ: clāgore/acvolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quidam lupi apud męotin paludē faciunt. Nam niſi partem a piſcantibus ſuā accepere: expanſa eorum retia lacerāt. Accipitres auium nō edunt corda. Nocturnus accipiter cybindus vocatur. Rarus etiam in ſiluis: interdiu minus cernens. Bellum internecium gerit cum aquilla: cohęrenteſq; ſępe præhenduntur.

Vel egicum.

maſſiliæ acci pitres.

Lupi męotis paludis.

Bellū acci. & aquilę.

¶De cocyce quę a ſuo genere interimitur. CA.IX.

COcyx ex accipitre videtur fieri: temporcanni figuram mutans: quoniam tunc non apparēt reliqui: niſi pq̄ paucis diebus. Ipſeq; modico tēpore æſtatis viſus nō cernitur poſtea. Eſt autem neq; adūcis vnguibus ſolus accipitrū: nec capite ſīlis illis: neq; alio q̄ colore/ ac rictu columbi potius. Quin abſumitur ab accipitre: ſi quādo vna apparuere. Sola omnium auis a ſuo genere interēpta. Mutat aute; & vocem. Procedit vere. Occultat̄ caniculę ortu: ſemperq; parit in alienis nidis: maxime palumbiu; maiori ex parte ſingula oua: qđ nulla alia auis: raro bina. Cauſa ſubijciēdi pullos putatur: ꝙ ſciat ſe inuiſam cunctis auibus. Nā minuta quoq; infeſtāt. Ita nō fore tutam generi ſuo ſtirpē opinatur ni fefellerit. Quare nullum facit nidum: alioquin trepidum animal. Educat ergo ſubditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pingueſcit: & nitid⁹ in ſe nutricem cōuertit. Illa gaudet eius ſpecie. miraturq; ſeſe ipſam: ꝙ talē peperit. Suos cōparatiōe eius damnat vt alienos: abſumiq; etiam ſe inſpectante patit̄: donec corripit ipſam quoq; iam volandi potens. Nulla tum auium ſuauitate carnis comparatur illi.

Cocix in alienū parit nidū

Aīaduerte.

¶De miluis. CA.X.

MIlui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt. Notatū in iįs rapaciſſimā/ & famelicā ſemp alitē: nihil eſculenti rapere vnq̄ ex funerum ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac ne ferentiū qdem manibus: niſi lugubri municipiorū immolātiū oſtēto. Ijdē videnť artem gubernādi docuiſſe cauda flexibus in cœlo monſtrāte natura: qđ opus eſſet in ꝓfundo. Milui/& ipſi hybernis menſibus latent: nō tn̄ ante hirundines abeūtes. Tradunť aūt & ſolſticijs affici podagra.

milu⁹ cauda nauigādi artem docuit.

¶Digeſtio auium per genera. CA.XI

VOlucrum prima diſtinctio pedibus maxīe cōſtat. Aut em̄ adūcos vngues habent: aut digytos: aut palmipedū in genere ſunt: vti anſeres/& aquaticę ferę aues. Adūcos vngues habentia carne tn̄ veſcuntur ex parte magna.

¶De inauſpicatis auibus cornice: coruis: bubone. CA.XII.

COrnices & alio papulo. Vtq; duriciā nucis roſtro repugnātem volātes in altū in ſaxa/tegulaſue iaciūt iteꝝ ac ſępi⁹: donec quaſſatā ꝑfringere q̄ant. Ipſa ales ē inauſpicatę garrulitatis: a qbuſdā tn̄ laudata. Ab arcturi ſydere ad hirūdinū aduentū notat̄: eam in mineruę lucis/tēpliſq; raro: alicubi oīno nō aſpici: ſicut athenis. Pręterea ſola hęc etiā volātes pullos aliquādiu paſcit. Inauſpicatiſſima fœtus tp̄e: hoc eſt poſt ſolſtitiū. Cęterę omnes ex eodē genere pellunt nidis pullos: ac volare cogunt: ſicut & corui: qui & ipſi nō carne tn̄ alunt̄: ſed robuſtos quoq; fœtus ſuos fugant longius. Itaq; paruis in vicis nō plus bina coniugia ſunt. Circa cranonem quidē theſſaliæ ſingula ꝑpetuo. Genitores ſoboli loco cedunt. Diuerſa in hac/& ſupradicta alitę quędam corui ante ſolſtitium generāt. Item ægreſcunt ſexagenis diebus: ſiti maxime ante q̄ fici coquantur autumno. Cornix ab eo tp̄e corripitur morbo. Corui pariūt cum plurimos quinos. Ore eos parere/āt coire vulgus arbitratur. Ideoq; grauidas ſi ederint coruinū ouum per eos partum reddere: atq; in totū diffi

Nullę athēis cornices.

Coruus ore parere/& coite creditur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0177-8

culter parere: ſi tecto inferãtur. Ariſtoteles negat. Nõ hercule magis q̃ in ęgypto ibim. Sꝫ illã ex oſculationem quę ſæpe cernitur: qualem in columbis eſſe. Corui in auſpicijs ſoli videntˀ intellectum habere ſignificationũ ſuarum. Nã cũ medię hoſpites occiſi ſunt: omues e peloponneſo/ & attica regione volauerunt. Peſſima eorũ ſignificatio cũ glutiũt vocem velut ſtrangulati. Vncos vngues/ & nocturnæ aues hñt: vtrꝫ nocturnę: bubo: vlulę. Oĩꝫ ho hebetes iterdiu oculi. Bubo funebris/ & maxie ab oĩh⁹ publicis ꝑcipue auſpicijs. Deſerta incolit: nec tm̃ deſolata: ſed dira etiaꝫ/ & inacceſſa. Noctis monſtrum nec cãtu aliquo vocali: ſed gemitu. Itaqꝫ in vrbibus/ aut omnino in luce viſus dirũ oſtentũ ẽ. Priuatorꝫ domibus inſidẽtem plurimũ ſcio nõ fuiſſe feralẽ. Volat nunq̃ quolibet: ſed trãſuerſus aufertur. Capitolij cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro. L. Pediano cõſ. propter qđ nonis martijs vrbs luſtrata eſt eo anno.

Medias vir.
Bubo auis infauſta.
☞ Aduerte

¶ De incendiaria aue. CA.XIII.

INauſpicata eſt/ & incẽdiaria auis: propter quã ſępenumero luſtratã vrbem in annalib⁹ iuenimus: ſicut. L. Craſſo. C. Mario cõſ. Quo anno & bubone viſo luſtrata ẽ. Quę ſi auis ea nec reperitˀ: nec traditˀ. Quidam ita interpretantˀ incendiariã eſſe quęcũqꝫ apparuerit carbonẽ ferens ex aris/ vel altaribus. Alij ſpinturnicem eam vocãt. Sed hęc ipa q̃ eſſet inter aues: q ſe ſcire dicere nõ inuenit.

Romanorũ vanitas.
Cur incẽdiaria auis dicta

¶ De cliuina. CA.XIIII.

CLiuinam quoqꝫ auem ab antiquis nominatam aiaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt. Labeo ꝓhibitoriam. Et apđ Nigidium ſubis appellatˀ auis: q̃ aquilarũ oua frãgat.

¶ De auibus incognitis. CA.XV.

SVnt præterea alcõplura genera depicta in hetruſca diſciplina ſęculis nõ viſa: q̃ nunc defeciſſe mirum eſt cum abundẽt etiam quæ gula humana populatˀ.

¶ De auibus nocturnis. CA.XVI.

EXternorum de augurijs peritiſſime ſcripſiſſe illapſas noie putatˀ. Is tradit noctuam: bubonem picũ arbores cauantẽ: trigoneꝫ: cornicem a cauea de ouo exire: quoniã pondere capitum peruerſa oua poſteriorẽ partẽ corporũ fouẽdam matri appẽdit.

Quid hilas:

¶ De noctuis. CA.XVII.

NOctuarꝫ cõtra aues ſolers dimicatio. Maiore circũdatæ multitudine reſupinæ pedibus repugnent: collectæqꝫ in arctũ roſtro/ & vnguibus rotæ tegũtur. Auxiliatˀ accipiter collegio quodã naturę: bellũqꝫ partitˀ. Noctuas ſexagenis diebus hyemis cubare/ & nouẽ voces habere tradit Nigidius.

Noctua nouem ædit voces.

¶ De pico martio. CA.XVIII

SVnt & paruæ aues vncorũ vnguiũ: vt picus Martius: cognoie iſignes/ & in auſpicijs magnæ Quo in genere arborũ cauatores ſcãdẽtes in ſubrectum ſtellionũ mõ. Illi vero & ſupini ꝑcuſſi corticis ſono pabulum ſubeſſe itelligũt. Pullos in cauis educãt auiũ ſoli. Adactus cauernis eorũ paſtore cuneus admata quędã herba ab ijs elabi creditˀ vulgo. Trebius auctor eſt clauũ/ vel cuneum adactũ quãta vi libeat in arbores: in quibus nidũ habeat ſtatim exilire cũ crepitu arboris: cum inſederit clauo/ aut cuneo. Ipſi principales latio ſũt in augurijs: a rege qui nomẽ huic aui dedit. Vnũ eorũ pręſcitũ trãſire nõ queo. In capite pretoris vrbani. L. Tuberonis in foro iura ꝓ tribunali reddẽtis ſedit ita placide vt manu apprehẽderetur. Reſpondere vates: exitium imperio portendi ſi dimitteretur. At ſi exanimaretˀ ꝓtori. Et ille auem protinus cõcerpſit. Nec multo poſt impleuit prodigiũ. Veſcuntur & glãde in hoc genere: pomiſqꝫ multæ: ſed quę carne tãtum nõ viuũt. Excepto miluo: qđ ipſum in augurijs dirum eſt.

Mirabilis pici virtus
Pici i latio a pico ſaturni filio dicti.

¶ De vncos vngues habentibus/ & digytos. CA.XIX.

VNcos vngues habẽtes omnino nõ congregãtur: & ſibi quoqꝫ prædãtur. Sũt autem omnes fere altiuolæ præter nocturnas/ & magis maiores. Oĩb⁹ qbus alę grãdes corpus exiguum Ambulãt difficulter. In petris raro cõſiſtunt curuatura vnguium ꝓhibente. Nunc de ſecũdo ordine dicam⁹: qui in duas diuiditˀ ſpecies: oſcines: & alites. Illarꝫ generi cãtus oris: his magnitudo differẽtiam dedit. Itaqꝫ præcedẽt ordine omnes reliquas.

¶ De pauonibus/ & quis eos primus comederit. CA.XX.

IN his pauonum genus cũ formã/ tũ intellectũ eius & gloriam geminãtes. Laudatus expandit colores: aduerſo maxime ſole: qa ſic fulgẽtius radiat. Simul vmbræ quoſdã repcuſſus cęteris/ qui in opaco clarius micãt. Cõcauo q̃rit cauda. Oẽſqꝫ in acetuũ cõtrahit pẽnarꝫ: quos ſpectari gaudet oculos. Idẽ cauda ãnuis vicibus amiſſa cũ folijs arborũ: donec renaſcatˀ iterũ cũ flore: pudibundus/ ac mœrẽs q̃rit latebrã. Viuit annis. xxv. Colores incipit fũdere in trimatu. Ab auctoribus nõ glorioſum tantum animal traditur: ſed & maliuolum: ſicut anſerum verecũdum. Quoniam has quoqꝫ quidam addiderũt notas in his: haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romę prim⁹ occidit orator Hortẽſius a Dialiciali cœna ſacerdotij. Saginare prim⁹ inſtituit circa nouiſſimũ piraticũ

Vel cocata
☞ Hortẽſi⁹ prim⁹ pauonem in cœna appoſuit.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0178-4
DFG

bellū.M.Aufidius Lurco:exq; eo quæſtus redditus is ſeſtertium ſexagena milia habuit.

¶De gallis & quomodo caſtrentur:& de gallinaceo locuto. CA.XXI.

PRoxime gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni:quos excitādis in opera mortalibꝰ
rūpendoq; ſomno natura genuit.Norunt ſydera:& ternas diſtingunt horas interdiu can=
tu.Cū ſole eunt cubitū.Quartaq; caſtrenſi vigilia ad curas laboreq; reuocāt. Nec ſolis or
tum incautis patiuntur obrepere. Diemq; venientem nuntiant cātu.Ipſum vero cantum
plauſu laterꝝ.Imperitant ſuo generi:& regnum in quacunq; ſunt domo exercēt.Dimicatione pariť
hoc quoq; inter ipſos:velut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligētes.Nec finis ſæpe cōmoriētibus.
Quod ſi palma cōtingit:ſtatim ī victoria canunt:ſeq; ipſi pꝛincipes teſtanť.Victus occultať ſilēs:ęgre
q; ſeruitium patiť.Et plebs tamē æque ſupba gradiť:ardua ceruice:criſtis celſa. Cœlumq; ſola vo=
lucrum aſpicit crebro.In ſublime quoq; caudam falcatam erigens.Itaq; terrori ſūt etiam leonibus
generoſiſſimis ferarꝝ.Iam ex his quidam ad bella tantum & prælia aſſidua naſcunť:quibus etiā pa=
trias nobilitarunt rhodū ac tanagram.Secundus eſt honos habitus melicis & calcidicis: vt plane di
gnę aliti tātum honoris prębeat romana purpura.Horꝝ ſunt tripudia ſolliſtima.Hi magiſtratus no
ſtros quotidie regūt:domoſq; ipſi ſuas claudunt:aut referant.Hi faſces romanos impellunt aut re=
tinēt.Iubent acies aut ꝓhibent.Victoriarꝝ omnium toto orbe partarꝝ auſpices.Hi maxime terrarꝝ
imperio impitant.Ex iis etiam fibræ ſunt:quę haud aliter q̃ optime victimę diis gratę.Habent oſtē
ta ex ſe & præpoſteri eorū veſptiniq; cantꝰ.Namq; totis noctibus canēdo boetiis nobilem illam ad=
uerſus lacedęmonios p̄ſagiuere victoriam.Ita coniecta interpꝛætatione:quoniam victa ales illa nō
caneret.Deſinūt canere caſtrati.Quod duobus fit modis:lumbis aduſtis cādēte ferro:aut imis cruri
bus.Mox vlcere oblito figulina creta.Facilius ita pingueſcunt.Pergami omnibus annis ſpectaculuꝫ
gallorū publice editur ceu gladiatorꝝ.Inuenitur in annalibus in ariminenſi agro.M.Lepido.Q.Ca
tulo coſ.in villa Galerii locutum gallinaceum ſemel quod equidem ſciam.

Inde gallini=cium noctis pars.

Galli de re=gno dimican=tes.

Solus gallus cœlū reſpici=ens.

Gallinaceus locutus.

¶De anceribus & quis primus iecur anſerinum comederit:
& de adipe anſerino comageno. CA.XXII.

ESt & anſeri vigil cura capitolio teſtata defenſo: per id tempꝰ canum ſilētio ꝑditis rebus
Quamobrem cibaria anſerum cenſores imprimis locāt.Quin & fama amoris.Argis dile
cta forma pueri nomine oleni:& Glauces Ptolomęo regi cithara canētis quam eodeꝫ tē=
pore & aries amaſſe ꝓdiť.Poteſt & ſapiētię videri intellectus iis eſſe:ita comes perpetuo
adhęſiſſe Lacydi philoſopho diciť:nuſq̃ ab eo non in publico nō in balneis:non noctu:non interdiu
digreſſum.Noſtri ſapientiores qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinē
creſcit:exemptum quoq; lacte mulſo augeť.Nec ſine cauſa in quęſtione eſt. Quis primus tātum bo
num inuenerit.Scipio an Metellus vir cōſularis:an.M.Seſſius eadem ætate:eques Ro.Sed(qđ con
ſtat)Meſſalinus Cotta Meſſalæ oratoris filius palmas pedum ex iis torrere:atq; parinus cū gallina
ceorum criſtis condire repperit.Tribueť enim a meculinis cuiuſq; palma cuꝫ fide.Mirum in hac ali
te:a morinis vſq; romaꝫ pedibus venere.Feſſi proferunť ad primos.Ita cæteri ſtipatione naturali ꝓ
pellūt eos.Candidorum alterū vectigal in pluma.Vellunť quibuſdam locis bis anno. Rurſus plumi
geri veſcuntur:molliorq; quę corpori q̃ ꝓxima.Et e germania laudatiſſima.Candidi ibi:verum mi
nores.ganzæ vocātur.Pręciū plumę eorū in libras denarii quini.Et inde crimina plerūq; auxiliariū
præfectis a vigili ſtatiōe ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis.Eoq; delitię ꝓceſſere:vt ſine hoc
īſtrumēto durare iam ne virorum quidem ceruices poſſint. Aliud reperit ſyriæ pars quę comagene
vocať.Adipe eorū in vaſe æreo cū cinnamo niue multo obrutum:ac rigore gelido maceratū ad vſū
præclari medicaminis quod ab gente diciť comagenū.Anſerum generis ſūt penelopes:& quibꝰ lau
tiores epulas nō nouit britannia chenalopeces fere anſere minores.Decet & erythrotaonas ſuus ni=
tor:abſolutaq; nigritia:in ſupciliis cocci rubor.Alterū eorū genus vulturum magnitudinē excedit:
quorū & colorē reddit.Nec vlla auis excepto ſtrutio camelo maius corpore implēs pōdus in tātum
aucta vt ī terra quoq; imobilis p̄hēdať.Gignūt eos alpes:& ſeptētrionalis regio. In auiariis ſaporeꝫ
ꝑdūt.Moriūť cōtumacia ſpiritu reuocato.Proximę eis ſūt quas hiſpania aues tardas appellat.Grę=
ci otidas:dānatas in cibis.Emiſſa eni oſſibus medulla odoris tedium extēplo ſequitur.

Capitolium ab anſeribus ſeruatum.

Lacydꝰ philo=ſophus ab an=ſere nuſq̃ de=relictus.

Meſſallinus.

Anſerū mors cōtumacia.

¶De gruibus:ciconiis:oloribus:& peregrinis:auibus:
& coturnicibus de glotte. CA.XXIII.

INducias habēt gens pygmeorū abſceſſu gruū(vt diximus)cū iis dimicātiū. Immēſus eſt
tractus quo veniūt ſi quis reputet a mari eoo.Quādo ꝓficiſcūť cōſentiūt.Volant ad ꝓſpi
ciendū altę.Ducē quē ſequāť eligūt.In extremo agmine ꝑvices qui acclament diſpoſitos
habēt:& qui gregē voce cōtineant.Excubias habēt nocturnis tēporibꝰ lapillū pede ſuſti=

Ordo gruum in volatu.

nentes: qui laſſatis ſomno decidēs in diligentiam ſono coarguat. Cęterę dormiunt capite ſubter alā cōdito alternis pedibus inſiſtētes. Dux erecto ꝓuidet collo: ac prædicit. Eæ eædem manſuefactæ laſciuiunt: gyroſqꝫ quoſdam in decoro curſu vel ſingulę peragūt. Certū eſt pōthum trāſuolaturas primū omnium anguſtias petere inter duo ꝓmōtoria criumetopū & caramben. Mox ſaburra ſtabiliri. Cum medium trāſierint: abijci lapillos e pedibus. Cum attingerint cōtinētem: & e gutture harenā. Cornelius Nepos qui Diui Auguſti principatu obijt: cuꝫ ſcriberet turdos pauloante cœptos ſaginari: addidit ciconias magis placere q̄ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetat̄: illam nemo velit tetigiſſe. Ciconię quonam e loco veniāt: aut quo ſe referant incōpertum adhuc eſt. E longinquo venire nō dubiū eodē quo grues modo. Illas hyemis: has æſtatis aduenas. Abiturę cōgregant̄ in loco certo: comitatæqꝫ ſic: vt nulla ſuis generis relinquat̄: niſi captiua & ſerua: ceu lege prędicta die recedūt. Nemo vidit agmē diſcedētiū: cū diſceſſurū appareat: nec venire: ſꝫ veniſſe cernim⁹. V trūqꝫ nocturnis fit tēporib⁹: & q̄uis vltra citraue ꝓuolēt: nūq̄ tñ aduēiſſe vſq̄: niſi noctu exiſtimāt̄. Pitōis comē vocant in aſia patentibus cāpis: vbi cōgregatę inter ſe cōmurmurāt. Eam deniqꝫ quę nouiſſimo aduenit lacerant: atqꝫ ita abeūt. Notatū poſt idus auguſtas nō temere viſas ibi. Sunt qui ciconijs nō ineſſe linguas cōfirment. Honos ijs ſerpentium exitio tātus: vt in theſſalia capitale fuerit occidiſſe: eadem legibus pœna: quę in homicida. Simili anſeres quoqꝫ & olores ratiōe cōmeant. Sed horuꝫ volatus cernitur: liburnicarum more roſtrato impetu feruntur: facilius ita fidentes aera: q̄ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigit̄ agmen: largeqꝫ impellenti prębetur auræ. Colla imponunt p̄cedentibus. Feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconię nidos eoſdem repetūt. Genitricum ſenectam inuicem educant. Olorum morte narrat̄ flebilis cātus falſis (vt arbitror) aliquot experimētis. Idē mutua carne veſcuntur inter ſe. V erū hæc cōmeantium per maria/terraſqꝫ peregrinatio nō patit̄ deferri minores quoqꝫ quib⁹ eſt natura ſimilis. V trumqꝫ enim ſupradictas magnitudo & vires corporum inuitare videri poſſunt. Coturnices etiam ſemp anteueniunt q̄ grues. Parua auis & cum ad nos venit terreſtris potiuſq̄ ſublimis. Aduolāt & eæ ſimili modo nō ſine periculo nauigātium: cuꝫ appropinquauere terris. Quippe velis ſępe incidūt: & hoc ſemp noctu: mergūtqꝫ nauigia. Iter eſt ijs ꝑ hoſpitia certa. Auſtro nō volant humido ſcilicet & grauiore vento. Aura tamē vehi volunt ꝓpter pondus corporum: vireſqꝫ paruas. Hinc volantiū illa cōqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime volant ortygometra duce. Primam earꝫ terrę appropiquantē accipiter rapit. Et ſemper hinc remeātes comitatum ſollicitāt. Abeuntqꝫ vna per ſua ſigna glottis & ottus & cenchramus. Glottis per longam exerit: linguam vnde ei nomē. Hanc in initio blandita peregrinatione auide ꝓuectam pœnitentia in volatu cum labore ſcilicet ſubit. Reuerti incomitataꝫ piget: & ſequi: nec vnq̄ plus vno die peragit. In proximo hoſpitio deſerit. Verum inuenitur alia antecedēte anno relicta. Simili modo in ſingulos dies. Cēchramus perſeuerātior feſtinat etiaꝫ peruenire ad expetitas ſibi terras. Itaqꝫ noctib⁹ is eas excitat: admonetqꝫ itineris. Othus bubone minor eſt: noctuis maior: aurib⁹ plumeis eminentibus. vnde & nomen illi. Quidam latine aſionē vocāt. Imitatrix alias auis ac paraſita: & quodam genere ſaltatrix. Capit̄ haud difficulter vt noctuę: intenta in aliquo circumeūte alio. Quod ſi ventus agmen aduerſo flatu cœperit inhibere: ponduſculis lapiduꝫ appręhēſis: aut gutture harena repleto ſtabilitę volant. Coturnicibus veneni ſemen gratiſſim⁹ cibus. Quā ob cauſam eas damnauere menſis. Simulqꝫ comitialem propter morbum deſpui ſuetum: quem ſolę animaliuꝫ ſentiunt præter hominem.

Aïaduerte.

Ciconiaꝝ vltima congregata diſcerpitur.

Qui in theſſalia ciconiā occidit grauiſſime mulctat̄.

Olor moriturus canit.

Coturnices nauigia mergunt.

Vł cichram⁹.

Othus.

Sunt q̄ velint & paſſeres ſimiliter illum pati.

De hyrūdinibus: merulis: turdis: & ſturnis: turturibus: & palumbis. CA.XXIIII.

ABeunt & hyrundines hybernis mēſibus ſola carne veſcēs auis. ex ijs quę aduncos vngues non habent: ſed in vicina abeunt: africos ſecutę mōtium receſſus. Inuentæqꝫ iam ſunt ibi nudę atqꝫ deplumes. Thebarum tecta ſubire negantur: quoniaꝫ vrbs illa ſæpius capta ſit. Nec biziæ in thracia propter ſcelera Torei. Cecina volaterran⁹ equeſtris ordinis quadrigarum dominus depræhenſas in vrbem ſecum afferens victoriæ nuncias amicis mittebat: in eundē nidum remeātes illito victoriæ colore. Tradit & fabius pictor in annalibus ſuis: cū obſideretur prę ſcidiū romanū a liguſtinis hyrundinē a pulis ad ſe cū epiſtola allatā: vt lino ad pedē eius alligato nodis ſignificaret quotodie aduenięte auxilio eruptio fieri deberet. Abeūt & merulæ turdiqꝫ & ſturni ſimili mō in vicina. Sed ij plumam nō amittūt: nec occultant̄ niſi ſpe cibi: quo hybernū pabuluꝫ petant. Itaqꝫ in germania hyeme maxime turdi cernunt̄. Vere turtur occultat̄: pēnaſqꝫ amittit. Abeūt & palumbes quonam & in ijs incertum. Sturnorū generi propriuꝫ cateruatim volare: & quodā pilæ orbe circumagi omnibus in medium agmen tendentibus. Volucruꝫ ſoli hirundini flexuoſi volatus: velox celeritas: quibus ex cauſis neqꝫ rapinæ cæterarum alitum obnoxia eſt. Eadem demum

Hyrundines abeuntes africæ petunt receſſus.

Hirū. victorię indicatrices.

Sola hi. volādo paſcitur.

ſola auium nonniſi in volatu paſcitur.

Quę auium perennes: quę ſemeſtres: quę trimeſtres. CA.XXV.

TEmpoꝝ magna differētia auib⁹. Perēnes vt colūbæ. Semeſtres vt hirūdines. Trimeſtres vt turdi: & turtures: & quæ cum fœtū eduxere abeunt: vt galguli: vpupę.

De auibus mira. CA.XXVI.

AVctores ſunt omnib⁹ annis aduolare iliū ex ęthiopia aues: & cōfligere ad Mēnonis ſepulchrum quas ob id memnonidas vocāt. Hoc idem quinto quoq; anno facere eas in æthiopia circa regiam Mēnonis exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili mō pugnāt meleagrides in boetia: africę hoc eſt gallinarum genus giberium: varijs ſparſū plumis: quæ nouiſſimę ſunt peregrinarum auium in menſas recepte propter nigratum virus. Veruꝫ meleagri tumulus nobiles eas fecit.

Mēnonidæ aues quotānis ad mēnonis aduolant ſepulchrum

De auibus ſeleucidibus. CA.XXVII.

SEleucides aues vocanť: quarum aduētū ab Ioue pręcibus īpetrant caſij mōtis incolę fruges eoꝝ locuſtis vaſtantib⁹ nec vnde veniant: quoue abeant cōpertū: nunq̄ conſpectis niſi cum pręſidio darum indigent

Seleucides aues cōtra locuſtas.

De Ibi. CA.XXVIII.

INuocant & ægyptij ibes ſuas contra ſerpentium aduentum. Et cyrenaici Achorem deum muſcarum multitudine peſtilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̄ litatum eſt illi deo.

Achor: deus muſcarum.

Quę aues in quibus locis non ſūt: & quę mutāt colorē: & vocem: & luſinijs. CA.XXIX.

SEd in ſeceſſu auium & noctuæ paucis diebus latere traduncť. Quarum genus in creta inſula nō eſt: & etiam ſi qua inuecta ſit emoriť. Nā hæc quoq; mira naturę differētia. Alias alis locis negat: tanq̄ genera frugum fructicumue: ſic & animaliū non naſci: tranſlatitiorūq; inuecta mori. Mirum quidem eſt illud vnius generis aliti aduerſum. Quę naꝫ eſt ijs naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam nō habet. Tranſpadana italia iuxta alpes larium lacum appellat amœnum arbuſto agrum: ad quem ciconię nō tranſmeant. Sicuti nec octauum circa lapidem ab eo. Immenſa alioquin finitimo inſubrum tractu examina gracculorum monedularum: cui ſoli aui furacitas auri argentiq; p̄cipue mira eſt. Picus maritus in tarentino agro negatur eſſe. Nuper & adhuc tamē rara ab apēnino ad vrbem verſus cerni cœpere picarum genera: quæ longa inſignes cauda variæ appellātur. Proprium ijs calueſcere omnibus annis cum ſeriť rapa. Perdices nō tranſuolant boetię fines in attica. Nec vlla auis in ponto inſula in qua ſepultus eſt Achilles infeſtat ſacratam ei ędem. In fide natę agro iuxta vrbem ciconię nec pullos nec nidum faciunt. At in agrum volaterranum palumbiū vis e mari qnotannis aduolat. Romę in ędem Herculis in foro boario nec muſcæ nec canes intrent. Multa p̄terea ſimilia: quę prudens ſubindę omitto ī ſingulis generibus faſtidio parcens. Quippe cum Theophraſtus tradat inuectitas eſſe in aſia etiaꝫ columbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica vocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: fere mutāt colorem vocēq; tempore anni ac repente fiūt aliæ. Quod in grādiore alitum genere grues tātuꝫ. Eæ enim ſenectute nigreſcūt. Merula ex nigra ruffeſcit. Canit æſtate: hyeme balbutit: circa ſolſtitiū muta Roſtrum quoq; āniculis in ebur tranſfiguratur dumtaxat maribus. Turdis color ęſtate circa colſum varius: hyeme cōcolor. Luſinijs diebus ac noctibus cōtinuis quindecim garrulus ſine intermiſſu cātus: denſante ſe frondium germine non in nouiſſimum digna miratu aue. Primum tanta vox tā paruo in corpuſculo: tam p̄tinax ſpiritus. Deinde in vna perfecta muſicę ſciētia modulat⁹ ęditur ſonus: & nūc continuo ſpiritu trahitur in longum: nunc variatur inflexo: nunc diſtinguitur conciſo: copulatur in torto: p̄mittitur: reuocatur: infuſcatur ex inopinato. Interdum & ſecum ipſa murmurat: plenus: grauis: acutus: creber: extentus: vbi viſum eſt vibrās: ſummus: medius: imus. Breuiterq; oīa tam paruulis in faucibus: quæ tot exquiſitis tibiarum tormētis ars hominum excogitauit. Vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio: cum in ore Sterſicori cecinit infātis. At ne quis dubitet artes eſſe plures: ſingulis ſunt cātus: & non idem omnibus: ſed ſuus cuiq;. Certāt inter ſe: palamq; animoſa contentio eſt. Victa morte finit ſæpe vitam ſpiritu prius deficiente q̄ cantu. Meditantur aliæ iuniores: verſuſq; quos imitentur: accipiunt. Audit diſcipula intentione magna: & reddit: vicibuſq; recitēt. Intelligitur emēdatę correctio: & in docēte quædam repręhenſio. Ergo ſeruorum illis præcia ſūt: & quidem ampliora q̄ quibus olim armigeri parabātur. Candidam ſcio incōditam: alioquin quod eſt prope inuſitatum veniſſe: quæ Agrippine Claudij principis coniugi dono daretur. Viſum iam ſæpe iuſſas canere cœpiſſe: & cum ſyphonia alternaſſe. Sicut homies repertos q ſonum earum audit in trāſuerſas aquas frōde arumdi nea quaſi foramine inſpirātis linguæ: vt parua

Gracculi auri & argenti fures.

Achillis tumulus in pōto. inſula.

Muſcę & canes ædeꝫ her. fugiētes

Ranæ vocales.

Roſtrū eburneum.

Luſinia prius vita q̄ cātu deficit

Luſinia agrippinę data.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0181-9 DFG

aliqua oppoſita mora indiſcreta redderent ſimilitudine. Sed eæ tantæ tanq̃ artifices argutiæ a.xv. diebus paulatim deſignunt: nec vt fatigatas poſſis dicere/aut ſatiatas. Mox ęſtu aucto in totum alia vox fit: nec modulata aut varia. Mutatur & color. Poſtremo hyeme ipſa nõ cernitur. Linguis earũ tenuitas illa prima nõ eſt: quę cęteris auibus. Pariunt vere primo: cum plurimum ſena oua. Alia ratio ficedulis. Nam formam ſimul coloremq̃ mutant. Hoc nomen nõ niſi autumno habent: poſtea melanchoryphi vocãtur. Sic & erythacus hyeme: idem phœnicurus ęſtate. Mutat vt & vpupa. vt tradit Aechilus poeta. Obſcęna alias paſtu auis. Criſta viſenda plicatili: cõtrahens eam ſubrigenſq̃ per longitudinẽ capitis. Oenanthe quidem etiam ſtatos latebrę dies habet: ex oriente ſyrio occultata: ab occaſu eiuſdem ꝑdit. Quod miremur ipſis diebus vtrũq̃. Chlorion quoq̃ qui tot⁹ eſt lute⁹: hyeme non viſus circa ſolſtitia procedit.

❡ De merulis. CA.XXX.

MErulę circa cyllenẽ archadię nec vſq̃ alibi cãdidę naſcũtur. Ibis circa peluſium tantum nigra eſt cæteris omnibus locis candida.

❡ Tempus auium geniturae. CA.XXXI.

OScines ꝓ̃ter exceptas nõ temere fœt⁹ faciũt ante ęquinoctium vernũ: aut poſt autũnale. Ante ſolſtitium autem dubio: poſt ſolſtitium vitales.

❡ De halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus: & gauię: & reliquo aquaticarum genere. CA.XXXII.

EOq̃ maxime ſũt inſignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq̃ nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere: colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpureis & cãdidis admixtis pennis collo gracili: ac procero. Alterum genus earũ magnitudine diſtinguitur & cantu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonem videre rariſſimũ eſt: nec niſi vergiliarum occaſu: & circa ſolſtitia brumãue naue aliquando circũuolata ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma qui dies halcyonides vocãtur: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus. Siculum vtiq̃ tractabile. Faciunt aũt ſeptem ante brumam diebus nidos: & totidem ſequentibus pariunt. Nidi earum admirationẽ habẽt: pilę figura paulum eminẽti: ore perq̃ anguſto: grandium ſpongiarũ ſimilitudine. Ferro intercidi nõ queunt. Franguntur q̃ ictu valido: vt ſpuma arida maris. Nec vnde cõfingantur inuenit̃. Putãt ex ſpinis aculeatis. Piſcib⁹ em̃ viuunt. Subeunt & in amnes. Pariũt oua quina. Gauię ĩ petris nidificãt. Mergi in arboribus. Pariũt plurimum terna. Sed gauiæ æſtate: mergi incipiente vere.

Vel roſtro: Halcyones raro vidẽtur.

❡ De diuerſitate nidificantium auium argathylis cinnamulgis & perdicibus. CA.XXXIII.

HAlcyonum nidi figura reliquarum quoq̃ ſolertiæ nos admonet. Neq̃ alia parte ingenia auium magis admiranda. Hyrundines luto conſtruũt: ſtramento roborant. Si quãdo inopia eſt luti: madefactum multa aqua pennis puluerem ſpargunt. Ipſum vero nidũ mollibus plumis flocciſq̃ cõſternunt tepefaciendis ouis ſimul: ne durus ſit infantibus pullis. In fœtu ſumma ęquitate alternant cibum. Notabili mundicia egerunt excremẽta pullorũ. Adultioreſq̃ circũagi docent: & foras ſaturitatẽ emittere. Alterum genus hirundinũ eſt ruſticarum & agreſtium: quæ raro in domibus diuerſos figura. ſed eadẽ materia cõfigunt nidos totos ſupinos faucibus porrectis in anguſtũ vtero capaci. Mirum qua peritia occultãdis habiles pullis: & ſubſternẽdis molles. In ęgypti heracleotico oſtio molẽ cõtinuatione nidorus euagãti nilo ĩ expugnabilẽ opponũt ſtadij fere vnius ſpatio: quod humano opere perfici nõ poſſet. In eadem ęgypto iuxta oppidũ copton inſula eſt ſacra Iſidi: quã ne laceret amnis idem muniunt opere incipientibus vernis diebus palea & ſtramẽto roſtro firmãtes cõtinuatis ꝑ triduum noctibus tanto labore: vt multas in opere emori conſtet. Eaq̃ militia illis cũ anno redit ſemp̃. Tertiũ eſt earũ genus quæ ripas excauant atq̃ ita in terrã fœtificant. Harũ pulli ad cinerẽ ambuſti mortifero fauciũ malo multiſq̃ alijs morbis humani corporis medent̃. Nõ faciunt hæ nidos. Migrantq̃ multis diebus ante ſi futurũ eſt vt auctus amnis attingat. In genere rupararum eſt: cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficit̃ pila: vt inueniri nõ poſſit aditus. Agatylis appellat̃: eadem figura ex lino intexẽs. Picorũ aliquis ſuſpẽditus in ſurculo primis in ramis cyathi modo: vt nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidẽ ipſos repẽdẽtes pedibus ſomnũ capere cõfirmant: quia tutiores ita ſe ſperãt. Iam publicum quidẽ omniũ eſt: tabulata ramorũ ſuſtinẽdo nido ꝓuide eligere: camerare ab hymbri aut frõde ꝓtegere denſa. In arabia cinnamulgus auis appellatur. Cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis igitur eos ſagittis decutiũt indigenę mercis gratia. In ſcythis auis magnitudine otidis binos parit in leporia pelle ſemp̃ in cacuminib⁹ ramorũ ſuſpẽſa. Picę cũ diligẽtius viſũ ab hoĩe nidũ ſenſere: oua transferunt alio. Hoc in his auib⁹ quarũ

Vel acãthilis

Ab ari. cynnamomus vocatur.

digyti nõ ſint accõmodati cõplectendi transferendiſq; ouis miro traditur modo. Namq; ſurculo ſuper bina oua impoſito ac ferruminato alui glutino ſubdita ceruice medio ęque vtrinq; libra de portent alio. Nec vero iis minor ſolertia: quę cunabula in terra faciunt corporis grauitate ꝓhibitę ſublime petere. Meros vocatur genitores ſuos recõditos paſcẽs pallido intus colore pennarũ: ſupne cyaneo: priori ſubrutilo. Nidificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudie. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum: vt cõtra feras abunde vallentur. Ouis ſtragulũ molle puluere cõtumulant: nec in quo loco peperere incubant. Neue cui frequentior conuerſatio ſit ſuſpecta transferunt alio. Illæ quidẽ & marinos ſuos fallunt: quoniam intẽperãtia libidinis frangunt earum oua: ne cubando detineanť. Tũc inter ſe dimicãt mares deſiderio fœminarum. Victum aiũt venerem pati. Id quidem & coturnices. Trogus inquit & gallinaceos aliquãdo. Perdices vero a domitis feros & nouos haud victos iniri ꝓmiſcue. Capiunť quoq; pugnacitate eiuſdẽ libidinis cõtra aucupis indicẽ exeũte in prælium duce totius gregis. Capto eo ꝓcedit alter: ac ſubide ſinguli. Rurſus circa cõceptũ fœminę capiũtur cõtra aucupem fomia exeũte: vt rixando abigat eum. Nec in animali alio par opus libidinis Si cõtra mares ſteterint fœminę: aura ab iis flãte pręgnantes fiunt. Hiantes aũt exerta lingua per id tẽpus ęſtuãt: cõcipiũtq; ſupuolãtium afflatu: ſæpe voce tantuȝ audita maſculi. Adeoq; vincit libido etiam fœtus caritatem: vt illa furtim & in occulto incumbans cum ſenſit vt fœmina aucupe accedẽte: ac marem recanat: reuocetq;: & vltro prębeat ſe libidini. Rabie quidem tanta ferunt: vt in capite aucupãtiũ ſæpe cęcæ metu ſedeãt. Si ad nidum is cœperit accedere ꝓcurrit ad pedes eiꝰ fœta prægrauẽ aut delũbẽ ſeſe ſimulãs: ſubitoq; in ꝓcurſu aut breui aliquo volatu cadit fracta: aut ala: aut pedibꝰ. Aut ꝓcurrit iteꝝ iãiam prehẽſurũ effugiẽs ſpe fruſtrãs: donec in diuerſũ abducat a nidis. Eadẽ iã pauore libera ac materna vocãte cura in ſulco ruſupina glęba ſe terra pedibꝰ apprehenſa operit. Perdicum vita ad .xvi. annos durare exiſtimatur.

Mira auis ſolertia.

Vel aut

Mirabilis ꝑdicuȝ libido: fœminę eniȝ marium afflatu fœtę fiunt.

De columbis. CA.XXXIIII.

AB iis columbarum geſta ſpectantur maxime ſimili ratione. Mores in idẽ: ſed pudicitia illis prima: & neutri nota adulteria. Cõiugii fidẽ non violant: communemq; ſeruant domũ. Niſi celebs aut vidua domũ nõ relinqui. Et imperioſos mares ſubinde etiã iniquos ferũt. Quippe ſuſpitio eſt adulteri: q̃uis natura nõ ſit. Tunc plenum querela guttur: ſęuiq; roſtro ictus: mox in ſatiſfatiõe oſculatio: & circa veneris pręceps crebris pedũ orbibus adulatio. Amor vtriq; ſobolis æqualis. Sæpe & ex hac cauſa caſtigatio pigriꝰ intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia: & miniſteria ex mare. Pullis primo falſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt: p̄parantes tempeſtiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum cum bibant colla non reſupinare: large bibere iumentorum modo.

Colũbę nulla nouere adulteria.

De palumbibus & differentia columbarum. CA.XXXV

VIuere palumbes ad triceſmũ annũ: aliquos ad .xl. Ariſtoteles auctor eſt. Vno tamẽ incõmodo vngiũ: eodẽ & argumento ſenectæ: qui citra pernicem reciduntur. Cantus oibꝰ ſimilis atq; idẽ: terno cõficiť verſu: præterq̃ in clauſulæ gemitu. Hyeme mutis: vere vocaliť bus Nigidius putat cũ oua incũbãt ſub tecto noiata palũbẽ relinquere nidos. Pariunt aũt poſt ſolſticia. Columbæ & turtures octonis annis viuunt.

De paſſeribus. CA.XXXVI

COntra paſſeri minimũ vitę: cui ſalacitas par. Mares negant anno diutiꝰ durare. Argumẽto quia nulla veris initio appareat nigritudo in roſtro: quę ab ęſtate incipit. Fœminis lõgiuſculum ſpatium. Verũ columbis ineſt quidã gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores: varietatemq; diſpoſitã: quę etiaȝ ex volatu creduntur plaudere in cœlo: varieq; ſulcare. Qua in oſtentatione vt victę prębẽtur accipitri implicatis ſtrepitu pennis: qui nõ niſi ipſis alarum humeris editur. Alioquin ſoluto volatu in multum velociorẽ ſpeculatur occultus fronde latro: & gaudentem in ipſa gloria rapit.

De tinungulo. CA.XXXVII.

OB id cum iis habenda eſt auis quę tinungulus vocatur. Defẽdit eniȝ illas terretq; acipitres naturali potẽtia in tãtum vt viſum vocẽq; eius fugiant. Hac de cauſa pręcipuus columbis amor eoꝝ. Feruntq; ſi in quattuor angulis defodiãtur in ollis nouis oblitis nõ mutare ſedẽ colũbas. Quod auro iſectis alaꝝ articulis quęſiere aliqui nõ aliter inoxiis vulneribꝰ: multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri: & corrũpere alias: furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internuncię in rebus magnis fuere: & epiſtolas adnexas eaꝝ pedibus obſidiõe mutinẽſi in caſtra cõſulũ ꝓtulere. D. Bruto mittẽte. Quid vallũ & vigillũ obſidio: atq; etiã rhetia amneẽ pręterta profuere Antonio ꝑ cœlum eunte mutio? Et harũ amore iſaniũt multi: ac ſup̄ tecta exędificãt turres iis: nobi

Tinunguli ſæpe in bello nuncii.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0183-1

litatemqꝫ ſingularꝫ & origenes narrant vetere iam exẽplo. L. aſſius eques romanus ante belluꝫ ciuile põpeianũ denarijs quadringentis ſingula paria vẽdicauit: vt. M. Varro tradit. Quin & patriã nobilitauere. In cãpania grandiſſimę ꝓuenire exiſtimatę. Harum volatus in reputationem cæteratuꝫ quoqꝫ volucrum nos impellit.

¶De volatu & inacceſſu auium. CA.XXXVIII.

OMnibus animalibus reliquis certus & vniuſmodi: & in ſuo cuiqꝫ genere in ceſſꝰ eſt. Aues ſolæ vario meatu ferũtur & in terra & in aere. Ambulãt aliquæ vt cornices. Saliũt aliquæ vt paſſeres: merulę. Currũt vt perdices ruſticulæ. Ante ſe pedes iaciunt: vt ciconiæ & grues. Expandũt alas: pandanteſqꝫ raro interuallo quatiunt. Alię crebrius: ſed & primas dũtaxat pennas. Aliæ & tota latera pandũt. Quædam vero maiore ex parte compreſſis volant. Percuſſoqꝫ ſemel aliquę: & gemino ictu aere feruntur: velut incluſum eũprementes. Iaculãtur ſeſe in ſublime: i rectũ: in pronũ: in pingui putes aliquas. Aut rurſꝰ ab alto cadere has: illas ſalire. Anates ſolę q̃qꝫ ſunt eiuſdem generis in ſublime protinus ſeſe tollũt: atqꝫ e veſtigio cœlum petũt: & hoc etiam ex aqua. Itaqꝫ in foueas quibus feras venamur delapſæ ſolę euadũt. Vultur & feræ grauiores niſi ex ꝓcurſu aut altiore tumulo immiſſæ nõ euolant. Cauda teguntur alię. Circũſpectant aliæ: flectũtqꝫ colla. Nõnullę veſcuntur ea quę rapuere pedibus. Sine voce nõ volant multæ. Aut e contrario ſemper in volatu ſilent. Subreptę: pronę: obliquæ: in latera: in ora. Quædã & reſupinę feruntur: vt ſi pariter cernanť: plura genera nõ in eadẽ natura meare videantur.

Anates ſolę extẽplo cœlũ petunt.

☞

¶De apodibus. CA.XXXIX.

Apodes vſu carent peduꝫ & ideo his nulla quies.

PLurimum volãt quę apodes vocantur: quia careant vſu pedum. Ab alijs cypſelli appellãtur hirundinum ſpecie. Nidificãt in ſcopulis. Hę ſunt quę toto mari cernuntur. Nec vnq̃tam longo naues/tamqꝫ cõtinuo curſu recedunt a terra: vt circũuolitant eas apodes. Cętera genera reſidunt & ſiſtunt. His quies niſi in nido nulla. Aut pendent aut iacent: & ingenia æque varia ad paſtum maxime

¶De caprimulgis & plateis. CA.XL.

Aci. platalea ab Ari. pelacanis dicitur.

CAprimulgi appellãtur grandiores merulæ aſpectu: fures nocturni. Interdiu enim viſu carent. Intrant paſtorꝫ ſtabula: caprarũqꝫ vberibus aduolãt ſuctuꝫ propter lactis. Qua iniuria vber emoriť: capriſqꝫ cæcitas quas ita mulſere oboritur. Platea noiať aduolãs ad eas: quæ ſe in mari mergũt: & capita illarꝫ morſu corripiẽs: donec capturã extorqat. Eadẽ cũ deuoratis ſe ĩpleuit cõchis: calore vẽtris coctas euomit: atqꝫ ita ex ijs eſculenta legit teſtas execreãs.

¶De ingenijs auium. CA.XLI.

VIllaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcunt ędito ouo: excutiũtqꝫ ſeſe: & circũactæ purificãt: aut feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant.

¶De carduele: & pſytaco & auibus quę loquuntur. CA.XLII.

Mira vocum imitatio

Pſytacus volans roſtro ſe excipit.

MInimæ auium cardueles imperata faciunt: nec voce tãtum: ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boũ mugitus imitetur in arelatẽſi agro taurus appellata: alioquin parua Eſt quæ equorum quoqꝫ hinnitus anthus nomine: hęrbę pabulo aduẽtu eorum pulſa imitatur ad hunc modum ſe vlciſcens. Super omnia humanas voces reddunt pſytaci: & quidem ſermocinantes. India auem hanc mittit. Pſytacem vocant: viridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctam. Imperatores ſalutat: & quæ accipit verba pronunciat. In vino pręcipue laſciua. Capiti eius duricia eadem quę roſtro. Hæc cum loqui diſcit ferreo verberatur radio. Non ſentit aliter ictus. Cum deuolat roſtro ſe excipit. Illi inititur: leuiorem ſe ita peduꝫ infirmitati facit. Minor nobilitas: quia nõ ex longinquo venit: ſed expreſſior loquacitas certo generi picarum eſt. Adamant verba: quæ loquũtur. Nec diſcunt tantum: ſed diligunt: meditãteſqꝫ intra ſemet cura/atqꝫ cogitatione intentionem non occultant. Cõſtat emori victas difficultate verbi: ac niſi ſubinde eadem audiãt: memoria falli: quęrenteſqꝫ mirum in modum hylarari: ſi interim audierint id verbũ. Nec vulgaris ijs forma: q̃uis nõ ſpectanda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verum adiſcere alias negant poſſe: q̃ quæ ex genere earum ſunt: quę glande veſcuntur. Et inter eas facilius quibus quini ſunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidẽ ipſas primis duobus vitæ annis. Latior ijs eſt lingua omnibꝰ in ſuo cuiqꝫ genere: quę ſermoneꝫ imitatur humanum: q̃q̃ id pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx. Claudij Cęſaris turdum habuit (quod nunq̃ ante) imitãtem ſermones hominum cum hæc proderem. Habebant & cęſares iuuenes item ſturnum: luſcinias gręco atqꝫ latino ſermone dociles. Pręterea meditantes in diem: & aſſidue noua loquentes longiore etiam contextu. Doceſť ſecreto: & vbi nulla alia vox miſceať: aſſidẽte qui crebro dicat ea: quæ condita velit adiſci aliquo blãdiente.

Agrippina turdum habuit hũano loquens ſermone.

¶De coruorum intelligentia. CA.XLIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0184-7
DFG

REddatur & coruis ſua gratia indignatione quoq; populi Ro.atteſtata:non ſolum cõſcia Tiberio principe ex fœtu ſupra caſtorum ædem genitus pullus in oppoſitã ſutrinaʒ deuolauit:etiam religione cõmẽdatus officinę domino. Is mature ſermoni aſſuefactus omnibus matutinis euolans in roſtra:in forũ verſus Tiberium:deinde Germanicũ: & Druſum Cęſares nominatim:mox tranſeuntẽ populum Ro.ſalutabat. Poſtea ad tabernam remeãs plurium annorum aſſiduo officio meritus. Hunc ſiue ęmulatione incitatus manceps proxime ſutrinæ: ſiue iracũdia ſubita:vt voluit videri:excremẽtis eius poſita calceis macula exanimauit: tãta plebei conſternatiõe:vt primo pulſus ex ea regione:mox & interẽptus ſit:funuſq; innumeris aliti celebratum exequijs. Conſtratũ lectum ſuper ęthiopum duorum humeros pręcedente tibicene:& coronis omnium generum ad rogum vſq;:qui cõſtructus dextra vię appię ad ſecundum lapidum in campo rediculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cauſa populo Ro.viſa eſt exequiarũ ingenium auis.aut ſupplici de ciue romano in ea vrbe qua multorum principium nemo deduxerat funus. Scipionis vero Aemiliani poſt carthaginem numantiamq; deletas ab eo nemo vindicauerat mortem. Hoc geſtuʒ. M.Seruilio.C.Ceſtio conſ.ad.v.Kalen.april. Nũc quoq; erat in vrbe Roma hæc prodiente me equitis.Ro.cornix e betica primum colore mirã admoduʒ nigro:deinde plura cõtexta verba exprimẽs: & alia atq; alia crebro addiſcẽs. Necnon & rẽcens fama. Crateri monocerotis cognomine in trœzena regione aſię coruorum opera venantis:eo q deuehebat in ſiluis eos conſidentes humeris. Atq coruiculos illi veſtigabant agebantq;:eo perducta conſuetudine:vt exeuntem ſic comitarẽtur & feri. Tradendum putauere memorię quidam viſu p ſitim lapides congerentem in ſitulam monumẽti in qua pluuia aqua durabat:ſed quę attingi non poſſet. Ita deſcendere pauentem expreſſiſſe tali congerie:quæ poturo ſufficeret.

Mirabile de coruo.

Is coruus ſolẽniter tumulatus.

Mirates.

De diomedeis auibus. CA.XLIIII

HEc diomedeas pręteribo aues. Iuba cataractas vocat. Et eis eſſe dẽtes oculoſq; igneo colore:cætero cãdidas tradens. Duos ſemper ijs duces. Alterum ducere agmen:alteruʒ cogere:ſcrobes excauare roſtro:inde crate cõſternere:& operire terra quæ ante fuerit egeſta. In his fœtificare. Fores binas omnium ſcrobibus. Orientem ſpectare quibus exeãt in paſcua occaſum quibus redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſemper:& cõtrario flatu. Hæ in ſolo loco totius orbis viſuntur. In inſula quam diximus nobileʒ Diomedis tumulo atq; delubro cõtra apulię oram/ fulicarũ ſimiles. Aduenas barbaros clangore infeſtant. Gręgis tantuʒ adulantur miro diſcrimine:velut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedẽq; eiꝰ quotidie plęno gutture madẽtibꝰ pẽnis pluunt atq; purificãt. Vñ origo fabulę. Diomedis ſocios in earum effigies mutatos.

In anibꝰ dio. ſemp duæ ſũt volando duces.

Dio.aues in ſola inſula diuerſant.

Quæ animalia nihil diſcant. CA.XLV.

NOn omittendum eſt cum de ingenijs diſſerimus:e volucribus hirundines eſſe indociles/ & terreſtribus mures:cum elephanti iuſſa faciant. Leones iugum ſubeant. In mari vituli: totq; piſcium genera miteſcant.

He.ſolis adulantur gręcis.

Hirũ.& mures ſolę indociles.

De potu auium. CA.XLVI.

BIbunt aues ſuctu cęteræ. Sed ex ijs quibus longa ſũt colla intermittentes capite reſupinato veluti infundentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit. Idẽ ex ꝓprio genere oẽm cibum aqua ſubinde tingens. Deinde pede ad roſtrum veluti manu afferẽs. Laudatiſſimi ĩ comagene. Roſtra ijs & pręlonga crura rubent.

De hematopodi & onocrotali:& de peregrinis auibus. CA.XLVII.

HAec quidẽ & hęmatopodi multo minori:q̃q̃ eadẽ crurum altitudĩe. Naſcitur in ægygto. Inſiſtit ternis digytis. Pręcipuę ei pabulũ muſcę. Vita in italia paucis diebus. Grauiores oẽs fruge veſcũtur:altiuolę carne tantũ. Inter aquaticas mergi ſoliti ſũt deuorare quę ceteræ raddunt. Olorũ ſimilitudinẽ onocrotali hñt:nec diſtare exiſtimarẽtur oĩno:niſi faucibus ipſis ineſſe alterius vteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit.mira vt ſit capacitas Moxpe rfecta rapina ſenſim inde in os reddita inferam in aluuʒ ruminãtis modo defert. Gallia hos ſeptẽtrionalis proxima oceano mittit. In hercinio germaniæ ſaltu inuſitata genera alituʒ accępimꝰ quaꝝ plumę igniũ modo colluceant noctibus. In cęteris nihil pręter nobilitatem longinquitate factam memorandum occurrit.

Aliqui imantopodas legunt.

Plumę noctu lucentes.

De multarum auium nominibus & natura. CA.XLVIII.

PHalerides in ſeleucia parthorum & in aſia aquaticaruʒ laudatiſſimæ. Rurſus phaſianę in colchis geminas ex pluma aures ſubmittunt:ſubrigũtq;. Numidicæ in parte africæ numidia:omneſq; iam in italia. Phœnicopetri linguam p̃cipui ſaporis eſſe. Apicius docuit nepotum omniũ altiſſimus gurges. Atagnem maxime ionius celebrat;vocalis alias captus

Apicius guloſus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0185-2 DFG

vero obmuteſcens:quondam exiſtimatus inter raras aues. Iam & in gallia hiſpaniaq; capitur:& alpes etiam vbi & phalacrocoraces aues baleariu; inſularum peculiares. Sicut alpium phyrrochoras luteo roſtro niger & præcipuo ſapore Lagopus pedes leporino villo ei nomen hoc dedere. Cætero candidæ columbarum magnitudine. Non extra terram in qua naſcitur eam veſci facile: quãdo nec viuã mãſueſcit:& corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Et alia nomine eodẽ a coturnicibus magnitudine tantum differẽs croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſã in alpibus ab ſe peculiarẽ ægypti ibin. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit.

¶De nouis auibus & fabuloſis. CA.XLIX

Pegaſi & gryphes fabuloſe aues tradũtur.

VEnere in italiam bebriacẽſibus bellis ciuilibus tranſpadum externę:& nouę aues:ita eñ adhuc vocãtur turdorum ſpecie:paulum infra columbas magnitudine ſaporę gratæ. Baleares inſulę nobiliorẽ etiam ſupradicto porphyrionẽ mittũt. Ibi & buteo accipitru; generis in honore mẽſarum eſt. Itẽ vipiões:ſic enim vocant minorẽ gruem. Pegaſos equino capite volucres:& griphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor. Illos in ſcythia: hos in æthiopia Equidem & tragophanadem quam plures affirmant maiorem aquila:cornua in temporibus curuata habentem:ferruginei coloris:tãtum capite phœniceo. Nec ſirenes impetrauerint fidem:licet affirmet Diuo Clitarchi celebrati auctoris pater in india eſſe: mulceriq; earum cantu: quos grauatos ſõno lacerant. Qui credit iſta & melãpodi ꝓfecto aures lambendo dediſſe intellectum auium ſermonis dracones nõ abnuet. Vel Quę Democritus tradit nominando aues:quarum cõfuſo ſãguine ſerpẽs gignatur:quem quiſquis ederit intellecturus ſit alitum colloquia. Quęq; de vna aue galerita priuatim cõmemorat:etiã ſine iis imẽſa vitę ambage circa auguria. Nominanť ab Homero ſcopes auiũ genꝰ. Neq; hax ſatyricos motꝰ cũ inſidẽt plęriſq; memoratos facile cõcœperim mẽte. Neq; ipſe ia; aues naſcunť. Quãobrem de cõfeſſis differuiſſe pręſtiterit.

¶Quis gallinas farcire inſtituerit:de auiariis. & quis ea primus inſtituerit. CA.L.

GAllinas ſaginare deliaci cœpere. Vnde peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpe vnctas deuorãdi. Hoc primum antiquis cœnax interdictis exceptum inuenio iam lege. C. Fanni cõſulis. xi. annis ante tertium punicum bellum:ne quid volucrum ꝓponeretur:præter vnam gallinam:q̃ nõ eẽt altilis. Quod deinde caput tranſlatum per oẽs leges ambulauit Inuentumq; diuerticulum eſt in fraude eax gallinaceos quoq; paſcẽdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbãtur. Fœminæ quidem nõ omnes ad faginam eliguntur:nec niſi in ceruice pingui cute. Poſtea culinarum artes vt clunes ſpectẽtur:vt diuidantur in tergora:vt a pede vno dilatatę repoſitoria occuperit. Dedere & parthi cocis ſuos mores. Nec tamẽ i hoc mãgonio quicq̃ totũ placet hic clune:alibi pectore tãtum laudatis. Auiaria primus inſtituit incluſis omnium generum auibus M. Lęlius Strabo brunduſii equeſtris ordinis. Ex eo cœpimꝰ carcere animalia cohercere quibꝰ natura cœlum aſſignauerat.

M. Lelius auiaria inſtituit.

¶De Aeſopi patina. CA.LI.

Aeſopi luxus in auibus abſumendis.

MAxime tamen inſignis eſt in hac memoria Claudii Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcẽtis ſeſtertii taxata in qua poſuit aues cantu aliquo aut hũano ſermone vocales: nũmis ſex ſingulas coẽptas nulla alia idutꝰ ſuauitate niſi vt in iis imitationẽ hois mãderet: ne q̃ſtus qdem ſuos reueritus illos opimos & voce meritos:dignus prorſus filio a quo diximꝰ deuoratas margaritas. Nõ ſit tamẽ (vt vex fatear) facile inter duos iudiciũ turpitudinis:niſi quod minus eſt:ſũmas rerum naturæ opes q̃ hominum linguas cœnaſſe.

¶De generatione auium:& pręter aues quę quadrupedes oua pariant. CA.LII.

Aduerte.

GEneratio auium ſimplex videtur eſſe cum & ipſa ſua habeat miracula:quoniã & quadrupedes oua gignunt:chameleontes:lacertę:& quę diximus inter ſerpẽtes. Pennatorum autem infœcunda ſunt quę aduncos habent vngues generi cenchris ſola ex iis ſupra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura fœcũdiores eſſẽt fugaces earum q̃ fortes. Plurima pariunt ſtrutio cameli:gallinę:perdices:ſali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi cõſidente: vt in gallinis:aut ſtãte vt in gruibus. Ouorum alia ſunt cãdida vt colũbis:perdicibus. Alia pallida vt aquaticis. Alia pũctis diſtincta vt meleagridum. Alia rubri coloris vt phaſianis:cenchridis. Intus autem omne ouum volucrum bicolor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq; ipſum magis liuidum:q̃ cęteris piſcium vnus color:in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia. Serpentium ex frigore lenta. Piſcium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda Reliqua fere faſtigio cacuminata. Exeũt a rotũdiſſima ſui parte: dum pariuntur molli putamine:ſed protinus dureſcente: quibuſcunq; emergunt

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0186-8
DFG

portionibus. Quæ oblonga ſint oua gratioris ſaporis putat Oratius Flaccus. Fœminaȝ edunt q̄ rotũ
diora gignũtur: reliqua marē. Vmbilicus ouis a cacumine ineſt ceu gutta eminens in putamine. Oua oblõga gratiora.

❡De tp̄e/& generatione incubatus auiũ/& coitu. CA.LIII.

QVædam omni tp̄e coeũtvt gallinæ: & pariunt: pręterq̄ duob⁹ menſibus hyemis brumali
bus. Ex iſs iuuēcę plura q̄ veteres: ſed minora. Et in eodem fœtu prima/& nouiſſima. Eſt
autem tāta fœcunditas: vt aliquæ & ſexagena pariant: aliquæ quotidie: aliq̄ bis die: aliq̄ in
tantum/vt effœtę moriātur. Hadrianis laus maxima. Columbę decies anno pariunt: quædam & vn-
decies. In ægypto etiam brumali menſe. Hirundines/& merulę/& palumbi/& turtures bis anno pari
unt. Cęteræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arborũ luto nidificātes pene cōtextim in ſeceſſu
generant. A coitu decem diebus oua matureſcũt in vtero. Vexatæ autem gallinæ/ & collumbę pēna in ouis gutta
euulſa/aliave ſimili iniuria diutius. Omnibus ouis medio vitelli parua ieſt velut ſanguinea gutta: q̄d ſang. auium
eſſe cor auium exiſtimant. Primum in omni corpore id gigni opinātes. In ouo certa eſt gutta: ea ſalit cor.
palpitatq;. Ipſum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo eſt. Omnibus intus ca-
put maius toto corpore. Oculi compreſſi capite maiores. In creſcente pullo candor in mediũ vertit.
Luteum circũfunditur viceſimo die: ſi moueat ouum. Iam viuētis intra putamē vox audit. Ab eodē ☞
tp̄e plumeſcit ita poſitus: vt caput ſupra dextrũ pedē habeat: dextram vero alā ſupra caput. Vitell⁹ Oēs aues im
paulatim defici. Aues omnes impedes naſcūt cōtra q̄ reliqua aīalia. Quædam gallinę omnia gemia pedes naſcũ-
oua pariũt: & geminos interdũ excludũt: vt Corneli⁹ Celſus auctor eſt. Alterũ maiorē: alioqui negāt tur.
oīno geminos excludi. Plus vicenaquina incubēda ſubiici vetāt. Parere a bruma incipiũt. Optima fœ
tura ante vernum equinoctiũ. Poſt ſolſtitium nata nō implent magnitudinem iuſtam: tantoq; minus
q̄to ſerius peruenere.

❡De vitiſs/& remediſs incubantium. CA.LIIII

OVa incubare īfra decē dies ædita vtiliſſimũ. Vetera/aut recētiora īfœcũda. Subiici impari
numero debēt. Quarto die poſtq̄ cœpere incubari ſi cōtra lumē cacumine ouorũ apphē
ſo vna manu purus/& vniuſmodi pluceat color: ſterilia exiſtimant eſſe: proq; eis alia ſubſti
tuenda. Et in aqua eſt expimētũ: inane fluitat. Itaq; ſi dētia/hoc eſt plena ſubiici volũt. Cō ☞
cuti vero ex pimēto vetāt: q̄m nō gignant cōfuſis vitalibus venis. Incubationi datur initiũ poſt nouā aīaduerte re
lunā: qa prius inchoata nō ꝑueniāt. Celeri⁹ excludũtur calidis dieb⁹. Ideo æſtate vndeuiceſimo edu mediũ cōtra
cunt fœtum: hyeme viceſimoquinto. Si in cubatu tonuerit oua peũt: & accipitris audita voce vitiant toni. ne oua
Remediũ cōtra tonitruũ: clauus ferreus ſub ſtramīe ouoꝝ poſitus: aut terra ex aratro. Quędā aũt & pereant.
citra incubitũ ſponte natura gignit: vt in ægypti figmētis eſt ſcriptum. De quodaȝ vini potore repitur
ſyracuſis tandiu potare ſolitũ: donec ab eo cooperta in terra fœtum æderet oua. Quin & ab homine
perficiuntur.

❡De auguriſs ouorum. CA.LV.

LIuia Auguſta prima ſua iuuēta Tiberio Cęſare ex Nerone grauida/cũ parere virilem ſe- ☞
xum admodũ cupet: hoc vſa eſt puellari augurio. Ouũ in ſinu fouēdo/atq; cũ deponendũ nota de liuia
haberet nutrici p ſinum tradendo ne interimeret tepor. Nec falſo Auguſta augurata ꝓdit ☞
impatoris īde fœta. Sed inuētũ: vt oua in calido loco īpoſita paleis igne modico fouerētur
hoīe verſante pariter nocte/ac die: & ſtatuto die illinc erũpere fœt⁹. Tradit q̄dā ars gallinarij cuiuſ-
dā dicētis qd ex quoq; eſſet. Narrātur & mortua gallina mariti earũ viſi ſuccedētes inuicē: & reliq̄ fœ Arte oua icu
tę more faciētes: abſtinēteſq; ſe a cātu. Sup oīa eſt anatũ ouis ſubditis/atq; excluſis admiratio prīa nō bant.
plane agnoſcētis fœtũ. Mox incerti cōcubitus ſollicitæ cōuocatiōis. Poſtremo lamenta circa piſcinę
ſtagna mergentibus ſe pullis natura duce.

❡Quæ gallinæ optimę. CA.LVI.

GAllinaꝝ gn̄oſitas ſpectat circa erecta: interdũ & gemina: pēnis nigris: ore rubicũdo: digy
tis imparib⁹: aliq̄n & ſup quattuor digytos trāſuerſo vno. Ad rē diuinā luteo roſtro pedib⁹
purę nō videntur. Ad optanea ſacra nigrę. Eſt & pumilionũ genus non ſterile: in iſs quod
nō in alio gn̄e alitũ: ſed quibus cōtra fœcũditas rara/& incubatio ouis noxia.

❡De morbis earum/& remediſs. CA.LVII. Auib⁹ pitui- ta noxia.

INimiſſima aũt oīȝ generi pituita: maxieq; iter meſſis/& vīdemię tp̄s. Medicina in fame: &
cubat⁹ i fumo: ſi vtiq; ex lauro/aut hęrba ſauina fiat: pēna p trāſuerſas iſerta nares: & p oēs
dies mota. Cibus aliũ cũ farre: aut aqua pfuſus in qua lauerit noctua auis cũ ſemīe vitis al
bæ coct⁹: & q̄dam alia.

❡De cōceptu/& numero fœtus auium. CA.LVIII

COlumbę ꝓprio ritu oſculant ante coitũ. Pariunt fere bina oua: ita natura moderāte/vt aliſs
crebrior ſit fœtus aliſs numeroſior. Palũbes/& turtures plurimũ terna: nec pluſq̄ bis fere pa
riunt: atq; ita ſi prior fœt⁹ corruptus eſt. Et q̄uis tria pepererint: nunq̄ plus duobus educāt.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0187-4 DFG

Aduerte

Tertium quod irritum eſt:vrinum vocãt. Palumbes incubãt fœmina poſt meridiana in matutinum: cætero mas. Columbæ marem ſemp/& fœminam pariũt:priorem marem:poſtridie fœminam. incubant in eo genere ambo:iterdiu mas. Noctu fœmia. Excludũtviceſimo die. Pariũt a coitu.v. Aeſtate qdẽ interdum binis menſibus terna edũt paria. Nãq; octauodecimo die excludũt:ſtatimq; concipiũt Quare inter pullos ſæpe oua inueniũtur:& alij ꝓuolant. Alij erumpũt. Ipſi deinde pulli quinqueme ſtres fœtificãt. Et ipſæ autem inter ſe (ſi mas non ſit) fœminę æque ſaliũt:pariũtq; oua irrita:ex qbus nihil gignitur quæ hypenemia græci vocant.

ℂ De pauone/& anſeribus. CA.LIX.

PAuo a trimatu parit. Primo ãno vnũ/aut alterũ ouuꝫ:ſequẽti quaterna/qnave: cęteris duodena nõ amplius intermittẽs binos dies/ternoſue parit:& ter ãno ſi gallinis ſubijciant incubãda. Mares ea frangũt deſiderio incubantiũ. Quapropter noctu & in latebris pariunt/aut in excelſo cubãtes/& niſi molli ſtrato excœpta frangũtur. Mares ſinguli qnis ſufficiunt cõiugibus. Cum ſingulę/aut binę fuere corrũpit ſalacitate fœcũditas. Partus excludit diebꝰ ternoue nis:aut tardius triceſimo. Anſeres in aqua coeũt:pariũt vere. Aut ſi bruma coiuere pꝰ ſolſtitiũ qdraginta ꝓpe. Bis anno ſi priorẽ fœtũ gallinę excludãt:alias plurima oua.xvi. pauciſſima ſeptẽ. Siqs ſurripiat pariũt:donec rumpãtur. Aliena nõ excludũt. Incubãda ſubijci vtiliſſimum nouẽ/aut vndecim: incubãt fœminæ tãtum tricenis diebus. Si vero tepidiores ſint viceſimoquinto. Pullis eorum vrtica contactu mortifera. Nec minus auiditas:nũc ſatietate nimia :nunc ſuamet vi:quando apphẽſa radice morſu. Sæpe conãtes auellere ante colla ſua abrumpunt. Contra vrticam remediũ ſtramẽto ab incubatu ſubdita radix earum.

ℂ De ardeolis/& qũo ſeruentur optime oua. CA.LX.

Mirabile.

ARdeolarum tria genera:leucon:aſterias:pellos. Hi in coitu agũtur. Mares quidem cũ vociferatu ſanguinẽ etiã ex oculis ꝓfundũt. Nec minus ęgre pariũt grauidæ. Aquila tricenis diebus icubat:& fere maiores alites:Minores vicenis:vt miluus/& accipiter. Singulos vere parit:nunq̃ plus ternos:ijs q egolios vocatur quaternos. Coruus aliqñ & qnos:incubant totidẽ diebꝰ. Cornicem incubãtem mas paſcit. Pica nouenos. Melãcoriphus ſupra viginti parit:ſemper nũero ipari. Nec alias in pluribus tãta fœcũditas:maior tamẽ paruis. Hirundini cęci primo pulli & fere omnibus quibus numeroſior partus:irrita oua q̃ hypenemia diximus:quęq; aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione cõcipiunt:aut puluere. Nec columbæ tãtum:ſed & gallinę:perdices:pauones:anſeres:chenalopeces. Sunt autem ſterilia/& minora/& minus iucũdi ſaporis:& magis hũida. Quidam & vẽto putãt ea generari. Qua de cauſa etiam zephyria appellãtur. Hęc autem vere tantum. Vrina fiunt incubatiõe derelicta/quę alij cynoſura dixere. Oua aceto macerata in tãtũ emolliuntur:vt per annulos tranſeãt. Seruari ea in lomẽto:aut hyeme in paleis:æſtate in furfuribus vtiliſſimum. Sale exinaniri creduntur.

melãcoriphꝰ teſte theodoro eadẽ ẽ cuꝫ ficedula.

☞ oua zephiria

ℂ Quæ volucrum ſola animal pariat:& lacte nutriat. CA.LXI

☞ veſptilio ſola vo. aial parit lacteq; nutrit

VOlucrum animal parit veſptilio tm̃:cui membrana ceu pẽnæ. Eadem ſola volucrum lacte nutrit vbera admouẽs:geminos volitat amplexa infantes:ſecũq; deportat. Eidẽ coxendix vna traditur:& in cibatu culices gratiſſimi.

ℂ De cõceptu vipę/& partu:& q̃ terreſtriũ oua pariãt. CA.LXII.

☞ Vipa ore concipit.

Vipa corroſis lateribus pullos ędit.

VRſꝰ i terreſtribꝰ oua pariũt ſerpẽtes:de qbꝰ nõdũ dictũ ſit. Coeũt cõplexu adeo circunuolutę ſibi:vt vna exiſtimari biceps poſſit. Vipe mas caput inſerit in os : qđ illa abrodit voluptatis dulcedine. Tereſtriũ eadẽ ſola ĩtra ſe parit oua vniꝰ coloris/& molliavt piſces. Tertia die intra vterũ catulos excludit:deĩde ſingulos diebus ſingulis parit.xx. fere nũero. Itaq; cęteri tarditatis ipatiẽtes ꝓrũpũt latera occiſa parẽte. Cęterę ſerpẽtes cõtecta oua in terra incubãt:& fœtũ ſequẽte excludũt ãno. Crocodili vicibꝰ icubãt mas/& fœmia. Sed reliquorũ quoq; terreſtriũ reddetur generatio.

ℂ De gñatione terreſtrium. CA.LXIII.

☞ meſſalia.xxv iter noctẽ/& diẽ eadem ſe de paſſa eſt cõcubitus.

BIpedũ ſolꝰ hõ ãial gignit. Homini tm̃ primi coitꝰ pœnitẽtia auguriũ ſcꝫ vitæ a pœnitenda origine. Cęteris aialibꝰ ſtati p tp̃a anni cõcubitus. Homini (vt dictum eſt) oĩbus horis dierum/noctiũq;. Cęteris ſatietas in coitu. Homini ꝓpe nulla. Meſſalina Claudij Cęſaris cõiũx hãc regalẽ exiſtimãs palmã elegit in id certamẽ nobiliſſimã e ꝓſtitutis ãcillã mercenarię ſtipis:eãq; die/ac nocte ſupauit qnto/ac viceſimo cõcubitu. In hoĩꝫ gñe maribꝰ diuerticula veneris excogitata oĩa ſcelere naturæ:fœmĩs vero abortꝰ. Quãtũ in hac parte mlto nocẽtiores q̃ ferę ſumꝰ Viros auidiores veneris hyeme:fœminas æſtate. Heſiodus ꝓdidit. Coitꝰ auerſus elephãtis:camelis tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:daſipodi:cuniculis:quibus auerſa genitalia. cameli etiam ſolitudines/aut ſecreta certa petũt:neq; interuenire datur ſine pnicie. Coitus tota die ẽ tantũ ijs ex omni

bus:quibusſolida vngula. In quadrupedum genere mares olfatus antecedit. Auertuntur & canens.
phocæ:lupi:in medioq; coitu:inuitiq; etiam cohęrent. Supradictorꝫ pleriq; fœminę priores ſupueni
unt:reliquis mares. Vrſi aūt(vt dictū eſt) humanitus ſtrati. Herinacei ſtantes ambo inter ſe cōplexi.
Feles mare ſtante fœmina ſubiacēte. Vulpes in latere proiectę:marēq; fœmina amplexa. Taurorum
ceruorūq; fœminę vim nō tolerant:ea de cauſa ingrediuntur in cōceptu. Ceruiviciſſim ad alias trāſ-
eunt:& ad priores redeunt. Lacertę vt ea q̄ ſine pedibus ſunt circumplexu venerem nouere. Omnia
aīalia/quo maiore corpore:eo minus fœcūda ſunt. Singulos gignunt elephanti:cameli:equi. Acan-
this duodenos auis minima. Ociſſime pariūt:q̄ plurimos gignunt. Quo maius ē aīal:tāto diutius for
matur in vtero. Diutius geſtanꝛ/qbus longiora ſunt vitę ſpatia. Neq; creſcēti um tempeſtiua ad gene
randum ætas. Quę ſolidas hn̄t vngulas ſingulos:q̄ biſulcas/& geminos pariūt. Quorū in digytos pe-
dum fiſſura diuiſa eſt:eo numeroſiora in fœtu. Sed ſupiora oīa pfectos edūt partus: hęc inchoatos
In quo ſunt genere leænæ:vrſæ:& vulpes. Informia etiā magis q̄ ſupradicta vrſæ pariūt:rarumq; eſt
videre pariētes. Poſtea lambēdo calefaciunt fœtus oīa ea:& figurant:pariūt plurimum quaternos
Cęcos aūt gignūt canes:lupi:pāthere:thoes. Canum plura ſūt genera. Laconicę octauo mēſe vtrinq;
generāt. Ferūt.lxx.diebus:& plurimum tribus menſibus. Cęterę canes/& ſemeſtres coitum patiunꝛ
Implentur oēs vno coitu. Quę ante iuſtum tempus cōcepere:diutius cęcos habent catulos:nec om-
nes totidem diebus. Exiſtimaꝛ in vrina attollere crus fere ſemeſtres:id ē ſignum cōſumati virium ro-
boris:fœminæ hoc idem ſidētes. Partus duodeni:quibus numeroſiſſimi:cætero quini ſeni:aliqn̄ ſin-
guli:quod prodigioſum putāt. Sicut omnes mares:aut omnes fœminas gigni. Prios quoq; mares pa
riunt:in cęteris alternāt:ſi ineāt opportuno:& recto menſe. Ineūtur a partu ſexto menſe. Octonos la
conicę pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuūt laconici annis denis: fœminæ
duodenis. Cætera genera quindecim ānos:aliqn̄ viginti. Nec rota ſua ætate generāt:fere a duodecio
deſinētes. Felium/& ichneumonū reliquavt canū. Viuūt annis ſenis. Daſipodes oī mēſe pariūt:&ſup
fœtant ſicut lepores. A partu ſtatim implētur. Cōcipiūt q̄uis vbera ſiccāte fœtu:pariūt nō cęcos. Ele
phanti(vt dixim⁹)pariunt ſingulos magnitudine vituli trimeſtris. Cameli.xij.mēſibus ferūt a trima-
tu:pariunt vere:iterumq; poſt annum implētur a partu. Equas aūt poſt tertium diem/ aut poſt vnuꝫ
ab enixu vtiliter admitti putāt:cogūtq; inuitas: Mulier ſeptima die cōcipe facillime creditur. Equa- Equę iubis
rum iubas tonderi p̄cipiūt:vt aſinorū in coitu patiātur humilitatē:comātes.n.gl̄ia ſupbire. A coitu ſo tōſe nō ſupbi
læ aīalium currūt:ex aduerſo aquilonum/auſtrorūue:prout marem/aut fœminam cōcepe. Colorem unt.
ilico mutāt rubriore pilo:vel quicūq; ſit pleniore. Hoc argumēto deſinūt admittere etiam volentes.
Nec impedit ptus quaſdā ab ope. Fallūtq; grauidę. Viciſſe olympia p̄gnātem equā Hecratidis theſ ☞
ſali inuenim⁹. Equos/& canes/& ſues iitum matutinum appetere. Fœminas aūt poſt meridiē blādiri Eruca hoīes
diligētiores tradūt. equas domitas.lx.diebus equire:anteq̄ gregales. Sues tm̄ coitu ſpumam ore fun- reddit falla-
dere. Verrem ſubātis audita voce niſi admittaꝛ cibū nō cape vſq; ad maciem. Fœminas tm̄ efferari: ces.
vt hominem lacerēt:candida maxime veſte indutuꝫ. Rabies ea aceto mitigaꝛ naturę aſpſo. Auiditas
coitus putatur ex cibis fieri. Sicut viro eruca:pecori cepa. Quę ex feris mitigētur nō cōcipere: vt an-
ſeres. Apros vero tarde:& ceruos:nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt quadrupedū p̄gnātes ve- Aduerte
nerem arcēt:p̄ter equam/& ſuem. Sꝫ ſupfœtant & daſipus/& lepus tantum.

¶De varia generatione animalium. CA.LXIIII.

QVæcūq; animal pariunt in capite gignūt circūacto fœtu ſubenixū:alias in vtero porrecto.
Quadrupedes geſtantur extēſis ad longitudinē cruribus: & ad aluuꝫ ſuam applicatis. Ho Mulier ex ſe
mo inſemet cōglobatus inter duo genua naribus ſitis. Molas/de quibus ante diximus.gi- ſola cōcipe
gni putant:vbi mulier nō ex mare:verū ex ſemetipſa tm̄ cōceperit. Ideo nec animari:quia poteſt.
non ſit ex duobus. Altricemq; habere:p ſe vitam illam:q̄ ſatis/arboribuſq; cōtingat:ex omnibus que
pfectos fœtus tātū/& numeroſos ędunt. Item plures cōtra naturam ſolipedū/aut biſulcorum.

¶De murium fœtu. CA.LXV.

SVpra cuncta eſt murium fœtus haud ſine cōtatione dicēdus. Quāq̄ auctore Ariſtotele/& Ale Mures lābē-
xandri magni militibus generatio eorꝫ lambendo cōſtare non coitu dicatur. Exvna genitos do/& nō coi/
cxx.tradiderūt. Apd̄ pſas vero p̄gnātes in vtero parētis reptas:& ſalis guſtatu fieri p̄gnantes tu(vt vult ari
opinantur. Ita deſinit mirum eſſe vn̄ vis tāta meſſes populeꝛ muriuꝫ agreſtiū. In quibus illud quoq; ſto).gignūt.
adhuc latet:quo nam modo illa multitudo repēte occidat. Nam nec exanimes reperiuntur:neq; ex-
tat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem peruenīūt. Et iam inde fugauerūt
accolas. Prouentus eoruꝫ ſiccitatibus tradunt. Et iam obituris vermiculū in capite gigni. Aegyptijs
muribus durus pilus:ſicut herinaceis. Idem bipedes ambulāt:Ceu alpini. Cum diuerſi quoq; gene-
ris coire animalia. Ita demum generāt:ſi tempus naſcendi par habent. Quadrupedum oua gignen-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0189-8

Lacertę ore parientes.

tiū lacertam ore parere (vt credit̄ vulgo) Ariſtoteles negat. Neq̃ȝ incūbāt cędeȝ oblitę: quo ſint ī loco enixę: qm̄ huic animali nulla memoria: itaq̃ȝ catuli per ſe erumpūt.

Mirabile

De ſpina hominis anguem naſci. CA.LXVI.

ANguem ex medulla hois ſpinæ gigni accepimus a multis. Plæraq̃ȝ .n. occulta / & cæca origine ꝓueniunt: etiam in quadrupedum genere.

Aduerte de ſalamandra.

De ſalamandra. CA.LXVII.

SIcut ſalamādra animal lacerti figura ſtellatum nūq̄ niſi magnis hymbribus ꝓueniēs: & ſerenitate deficiēs. Huic tātus rigor: vt ignē tactū extinguat nō alio modo q̄ glacies. Eiuſdem ſanie q̄ lactea ore vomit̄: quacūq̃ȝ parte corporis humani contacta toti defluūt pili. Idq̃ȝ qđ cōtactum eſt: colorem in vitiliginem mutat.

In anguillis nullus ſexus

De ijs q̄ naſcunt̄ ex nō genitis: & q̄ nata nihil gignūt. CA.LXVIII.

QVædam vero gignūt̄ ex nō genitis: & ſine vlla ſili origine: vt ſupradicta: & q̄cunq̃ȝ æſtas / āt ver / ſtatūq̃ȝ tp̄s anni generāt. Ex ijs q̄dam nihil gignūt: vt ſalamādræ. Neq̃ȝ eſt in ijs genus maſculinū / fœmineūue: ſicut neq̃ȝ in anguillis: omnibuſq̃ȝ q̄ nec animal / nec ouū ex ſeſe generant. Neutrū eſt & oſtreis genus: & cæteris adherētibus vado / vel ſaxo. Quæ aūt p ſe generantur (ſicuti īfra mares / ac fœminas deſcripta ſunt) ita generant qdē ea aliqđ coitu: ſed imꝑfectū: & diſſimile: & ex quo nihil amplius gignat̄: vt vermiculos muſcæ. Id magis declarant naturę eorū q̄ inſecta dicuntur. Arduæ explanationis oia & priuatim dicato ope narranda. Quapropter vt ingeniū prędictorū / ita & reliqua ſubtexet diſeratio.

Aquilæ viſus vulturis odoratus. Talpę auditus

De ſenſibus animalium. CA.LXIX.

EX ſenſibus ante cætera homini tact⁹ deinde guſtus. Reliquis ſupat̄ a multis. Aquilę clari⁹ cernūt. Vultures ſagacius odorant̄. Liquidius audiūt talpę obrutę terra: tam dēſo / atq̃ȝ ſurdo naturę elemēto. Pręterea voce oīm in ſublime tendēte ſermonem exaudiūt: & ſi de ijs quare intelligere etiam dicūtur: & ꝓfugere. Auditus cui hoīȝ primo negat⁹ eſt: huic & ſermonis vſus ablatus. Nec ſunt naturaliter ſurdi: vt nō idem ſint & muti. In marinis oſtreis: audituȝ eē non eſt veriſimile: ſed ad ſonū mergere ſe ſolēt. Ideo & ſilētium in mari piſcantibus.

Auditum / & olfatum eſſe piſcibus. CA.LXX.

PIſces quidem auditus: nec mēbra hn̄t: nec foramina: audire tn̄ eos palā eſt: vt patet cū plauſu congregati feros ad cibum cōſuetudine in quibuſdā viuarijs ſpectet̄. Et in piſcinis Cęſaris gn̄e piſciū ad nomē venire: quoſdam ſingulos. Itaq̃ȝ ꝓdunt̄ etiam clariſſime audire mugil: lupus: ſalpa: chromis: & ideo in vado viuere. Olfatū ijs eē manifeſtū patet. Quippe nō oēs cadeȝ eſca capiūtur: & priuſq̄ appetāt odorātur. Quoſdā ſpelūcis latētes ſalſamēto illitis faucib⁹ ſcopuli piſcator expellit: velut ſui cadaueris agnitionē fugiētes. Cōueniūtq̃ȝ ex alto etiam ad quoſdam odores: vt ſæpiam vſtam: & polypū: q̄ ob id cogūtur in naſſas. Sentine quidē nauiū odorū fugiūt ꝓcul: maxīe

Aduerte.

tamen piſcium ſanguinē: nō pōt petris auelli polyp⁹. Idem cunicula admota ab odore ꝓtin⁹ reſilijt. Purpuræ quoq̃ȝ fœtidis capiunt̄. Nam de reliquo animaliuȝ gn̄e quis dubitet? Corn⁹nus ceruini odore ſerpētes fugant̄: ſȝ maxime ſtyracis: origani: aut chalcis / aut ſulphuris formicę necant̄. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactus oib⁹ eſt.

Tactum cōmunem eſſe omnibus. CA.LXXI

TActus ſenſus oibus eſt: etiam quib⁹ nullus ali⁹. Nā & oſtreis / & terreſtrib⁹ vermibus. Quo exiſtimauerim oibus ſenſum guſtus eſſe. Cur .n. alios alia ſapores appetūt? In quo vel p̄cipua naturę / architectiq̃ȝ vis. Alia dētibus p̄dant̄: alia vnguibus: alia roſtri adūcitate capiūt alia latitudine ruūt. Alia acumine excauāt. Alia ſugunt. alia lambūt: ſorbent: mandunt: vorant. Nec minor varietas in pedum miniſterio: vt rapiant: diſtrahāt: teneāt: p̄mant: pendeāt: tellureȝ ſcabere non ceſſent

Quæ venenis viuant: & q̄ terra. CA.LXXII.

VEnenis capreę / & cothurnices (vt dixim⁹) pingueſcunt placidiſſima aīalia: at ſerpētes ouis Spectanda quidē draconum arte. Aut .n. ſolida hauriūt: ſi iam fauces capiūt: q̄ deinde in ſemet cōuoluti frangūt intus: atq̃ȝ ita putamia excutiunt: aut ſi tenerior eſt / & catuli adhuc ætas orbe app̄hēſa ſpira: ita ſenſim / vehemēterq̃ȝ p̄ſtringunt: vt amputata parte / ceu ferro: reliquā quæ amplexu tenet̄: ſorbeāt. Simili modo auibus deuoratis ſolidis contētione plurima / & cętera oſſa reuomunt. Scorpiones terra viuūt. Serpētes (cum occaſio eſt) viuum p̄cipue appetunt: cuȝ alioquin exiguo indigeāt potu. Eędem minimo / & pene nullo cibo cū adſeruāt̄ incluſæ: ſicuti aranei quoq̃ȝ alioquin ſuctu viuētes. Ideo nullū interit fame / aut ſiti venenatū. Nā neq̃ȝ caloris vim hn̄t: neq̃ȝ ſanguinis: neq̃ȝ ſudoris / q̄ auiditatē naturali ſale augēt: In quo genere omnia magis exit alia: ſi ſuuȝ genus edere ante q̄ noceāt. Cōdit in theſauros maxillarꝫ cibum ſphingionuȝ & ſatyrorꝫ gen⁹. Mox ide

Vt cōtritiōe plumam

Scorpiones terra viuētes

ſenſim ad mandendũ manibus exprimit. Et qđ formicis in annũ ſolẽne eſt: his in dies vel horas.

De cibo & potu quorumdam. CA.LXXIII.

VNum animal digytos habẽtiũ herba alit̃ lepus: ſed & fruge. Solidipedes/ & biſulci ſues om
ni cibatu/ & radicibus. Solidipedũ volutatio ꝓpria. Serratorũ dentium carniuora ſunt oĩa
Vrſi/ & fruge frõde: vindemia: pomis viuũt/ & apibus: cancris etiam/ & formicis. Lupi (vt di Lupi terraveſcentes.
ximus) & terra in fame. Pecus potu pingueſcit: ideo ſal illis aptiſſimꝰ. Itẽ veterina: q̃q̃ & fru
ge/ & herba ſed vt bibere: ſecedũt. Ruminãt p̄ter iam dicta ſilueſtriũ cerui cũ a nobis alunt̃. Oĩa aũt
iacentia potiꝰ q̃ ſtãtia: & hyeme magis/ q̃ æſtate ſeptenis fere mẽſibus. Põtici quoqꝫ mures ſimili mõ
remandũt. In potu/ quibus ſerrati dentes: lambũt. Et mures hi vulgares: q̃uis ex alio gñe ſint. Quibꝰ
cõtinui dẽtes ſorbẽt: vt equi: boues. Neutrũ vrſi: ſed aquã quoqꝫ morſu vorãt. In africa maior pars fe-
rarũ æſtate non bibunt inopia hymbriũ. Quã ob cauſam capti mures lybici ſi biberint moriũt̃. Origẽ
perpetuo ſitientem africa generat ex natura loci potu carẽtem cũ mirabili modo ad remedia ſitien-
tium. Nãqꝫ getuli latrones eo durãt auxilio repertis in corpore eorũ ſaluberrimi liquoris hauſtu ve-
ſicis. Inſidunt in eadem africa pardi condẽſa arbore: occultatiqꝫ eius ramis in p̄tereũtia deſiliũt: atqꝫ
e volucrũ cęde craſſant̃. Feles q̄dem quo ſilentio q̃ leuibus veſtigijs obrepunt auibꝰ: q̃ occulto ſpecu
latu in muſculos exiliũt? Excremẽta ſua effoſſa obruũt terra: intelligẽtes odorem illũ indiceꝫ ſui eſſe.

Quę inter ſe diſſideant: & q̃ inter ſe cõueniant. CA.LXXIIII

ERgo & alios ſenſus quoſdã eſſe: q̃ ſupradictos haud difficulter apparet. Sunt em̃ q̄daꝫ his
bella: amicitięqꝫ. Vnde & affectus p̄ter illa q̃ de quibuſqꝫ eorꝫ ſuis diximus locis. Diſſident
olores/ & aquilę. Coruus/ & clorius noctu inuicẽ oua exquirẽtes. Simili mõ coruꝰ/ & miluꝰ
illo p̄ripiẽte huic cibos. Cornices & noctua Aquilæ: & trochilus (ſi credimꝰ) quoniam rex appellatur Rex auium
auium. Noctuę/ & cęteræ minores aues. Rurſus terreſtribus muſtella/ & coruix. Turt̃/ & pyralis. Ich-
neumones veſpæ: & phalanges aranei. Aq̄ticę anates/ & gauię. Harpę/ & triorches accipiter. Sorices
& ardeolę inuicẽ fœtibus inſidiantes. Egithus auis minima cũ aſino. Spinetis.n. ſe ſcabendi cauſa at
terẽtes nidos eius diſſipat: qđ illa adeo pauet: vt voce omnino rudẽtis audita oua eijciat: pulli ipſi me
tu cadant. Igitur aduolãs vlcera eiꝰ roſtro excauat. Vulpes/ & milui. Angues/ & muſtellæ: & ſues. Eſa
lon vocatur parua auis oua corui frangẽs: cuius pulli infeſtãtur a vulpibus. Inuicẽ hæc catulos eiꝰ ip
ſamqꝫ velit. Qđ vbi viderint corui cõtra auxilãtur: velut aduerſus cõem hoſtẽ. Et anchatis ĩ ſpinis vi
uit. Idcirco aſinos/ & ip̃a odit flores ſpinę deuorãtes. Egithũ vero anthus in tm̃: vt ſanguinem eorum
credãt nõ coire: multiſqꝫ ob id veneficijs infamẽt. Diſſidẽt thoes/ & leones: & minima æque/ ac maxi-
ma. Formicoſam arborẽ ſorices cauent. Librat araneus ſe filio in caput ſerpentis porrectę ſub vmbra
arboris ſuę: tãtaqꝫ in morſu cerebrum app̄hẽdit: vt ſtridẽs ſubinde: ac vertigine rotata ne filium qui-
dem de ſup pẽdẽtis rũpe ab eo nõ fugere q̄at: nec finis ante mortẽ eſt. Rurſus amici pauones/ & colũ-
bæ: Turtures: & pſitaci: merulæ & turdi. cornix: & ardeolę. Cõtra vulpium genus communibus ini- Dñs a dracone ſeruatus
micitijs. Harpę/ & miluus contra triorchin. Quin & affectus indicia ſunt ẽt in ſerpẽtibus immitiſſimo
animalium genere. Dicta ſunt q̃ arcadia narrat de domino a dracone ſeruato/ & agnito voce hominis Mirabile de aſpidis manſuefactione.
De aſpide miraculũ a Philarcho traditur. Is.n. auctor eſt. Cũ ad mẽſam cuiuſdã veniẽs in ægypto ale
retur aſſidue enixam catulos: quorũ ab vno filiũ hoſpitis interemptum. Illam reuerſam ad cõſuetudi
nem cibi intellexiſſe culpam/ & necem intuliſſe catulo: nec poſtea in tectum id reuerſam.

De ſomno animalium. CA.LXXV

SOmni q̄ſtio nõ obſcuram cõiectationẽ habet. In terreſtribus omnia q̃ cor habẽt dormire ma
nifeſtũ eſt. Aquatilium quoqꝫ exiguum quidam etiam qui de cęteris dubitãt: dormire tamẽ Oẽ aĩal cor hñs dormit
exiſtimant: non oculorũ argumẽto: quia nõ hñt genas: verũ ip̃a quiete cernũtur placida ceu
ſoporata: neqꝫ alia q̃ caudis mouẽtia: & ad tumulum aliquẽ expauẽtia. De thynnis cõfidẽtius affirma
tur. Iuxta ripas.n. aut petras dormiũt. Plani aũt piſcium in vado: vt manu ſępe tolãtur. Nam & del-
phini/ balenęqꝫ ſtertẽtes etiã audiũtur. Inſecta quoqꝫ dormire ſilentio apparet: quia nec luminibꝰ qui
dem admotis excitent̃: Homo genitus p̄mit̃ ſomno ꝑ aliquot mẽſes. Deĩde lõgior in dies vigilia. Sõ
niat ſtatim infans. Nã & pauore expgiſcitur: & ſuctũ imitatur. Quidam vero nunq̃/ quibus mortiferũ
fuiſſe ſignum cõtra cõſuetudinem ſomniorum inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & di
uerſis refertus documẽtis: vtrum ne ſint aliqua p̄ſcita animi quiſcentis. Qua fiat ratiõe: an fortuita res
ſit vt plęraqꝫ? Et ſi exemplis agatur: profecto paria fiãt. A vino/ & acibus ꝓxima/ atqꝫ in redormitiõe
vana eſſe viſa ꝓpe cõuenit. Eſt aũt ſomnus nihil aliud q̃ animi in mediũ ſeſe receſſus. Propter hominẽ
ſomniare equos: canes: boues: pecora: capras palã eſt. Ob hoc credit̃: & in omnibus q̃ animal pariunt Quid ſõnus.
De ijs/ q̃ oua gignũt incertũ eſt. Sed dormire ea certũ. Verum & ad inſecta tranſeamus. Hæc nanqꝫ re-
ſtant immenſæ ſubſtilitatis animalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS PROHEMIVM.

De inſectis animalibus: vt ſunt apes: formicę: & huiuſmodi.

RESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA QVANDO aliqui ea neq; ſpirare/ & ſine ſanguine eſſe etiam ꝓdiderunt.

De inſectorum genere. CA.I.

Cur inſecta dicantur animalia.

MVlta hæc/ & multigena terreſtrium volucrumq; vita. Alia pennata vt apes. Alia vtroq; modo vt formicæ. Aliqua & pennis/ & pedibus carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inciſuris: quę nunc ceruicum loco: nunc pectorũ: atq; alui præcincta ſeparant membra tenui modo fiſtula cohærẽtia. Aliquibus vero nõ tota inciſura eas ambiẽtes rugas: ſed in aluo/ aut ſuperne tã/ Vel ĩplicatis tum imbricatis flexilium vertebris: nuſq̃ alibi ſpectatiore naturæ rerum artificio.

De ſubtilitate naturæ. CA.II

IN magnis ſiquidẽ corporibꝰ: aut certe maioribus facilis officina ſeq̃ci materia fuit. In his vero tam paruis/ atq; tã nullis q̃ ratio? q̃tauis tam inextricabilis pfectio. Vbi tot ſenſus collocauit in culice? & ſunt alia dictu minora. Sed vbi viſum in ea ptendit? Vbi guſtatum applicauit? vbi odoratũ ĩſeruit? vbi vero truculẽtã illam/ & portiõe maximã vocẽ ĩgenerauit? Qua ſubtilitate pẽnas adnexuit? plõgauit pedũ crura? Diſpoſuit ieiunam caueam vi alueũ? Auidã ſãguinis & potiſſimũ hũani ſitim accẽdit? Telũ vero pfodiẽdo tergori/ quo ſpiculauit ĩgenio? Atq; vt in campaci cũ cerui nõ poſſit exilitas: ita reciproca gñauit arte: vt fodiẽdo acuminatũ pariter ſorbẽdoq; fiſtuloſũ eſſet. Quos teredini ad pforãda robora cũ ſono teſte dẽtes affixit? potiſſimũq; e ligno cibatũ fecit? Sʒ turrigeros elephãtoꝝ miramur hũeros: taurorũq; colla: & truces in ſublime iactꝰ: tigriuʒ apinas: leonũ iubas: cũ rerũ natura nuſq̃ magis q̃ in minimis tota ſit. Quapp q̃ſo ne noſtra legentes (q̃m ex iis ſpnunt̃ multa) etiã relata faſtidio damnẽt: cum in cõtemplatione naturæ nihil poſſit videri ſuperuacuum.

Vtrum ſpirent: an habeant ſanguinem. CA.III.

INſecta multi negarũt ſpirare idratione pſuadẽtes: q̃m viſceri iterioris nexꝰ ſpirabilis non ieſſet. Itaq; viuere vt fruges: arboreſq;. Sed plurimũ intereſſe ſpiret aliquid an viuat. Eadẽ de cauſa nec ſanguinẽ iis eſſe: q ſit nullis carentibus corde/ aut iecore. Sic nec ſpirare ea quibꝰ pulmo deſit. Vñ numeroſa q̃ſtionum ſeries exorit̃. Idẽ. n. & vocem eſſe iis negãt ĩ tãto murmure apũ cicadarũ ſono: & aliis q̃ ſuis exiſtimabunt̃ locis. Nam mihi cõtuenti ſemp ſuaſit rerũ natura nihil icredibile exiſtiare de ea. Nec video: cur magis nõ poſſint trahere aiaʒ talia/ & viuere: q̃ ſpirare ſine viſceribus. Qđ ẽt in marinis docuimus: q̃uis arcẽte ſpiritum denſitate/ & altitudine hũoris. Volare quidẽ aliqua/ & aiatu carere in ipo ſpiritu viuẽtia. Habere ſenſũ victꝰ gñationis/ atq; opis/ & de futuro ẽt curam. Et q̃uis nõ ſint membra: q̃ velut carinas ſenſus inuehãt: eſſe tñ iis auditũ: olfatũ: guſtatũ: eximia pterea naturę dona: ſolertiã: aim: artẽ qs facile crediderit? Sanguinẽ nõ eẽ iis fateor: ſicut ne terreſtribus quidẽ cũctis: verũ ſimile quidẽ: vt ſepię in mari ſanguinis vice attramẽtũ optineat: purpurarũ generi infector ille ſecutꝰ quiſq; eſt vitalis humor hic erit ſanguinis loco. Sʒ exiſtimatio ſua cuiq; ſit. Nobis ꝓpoſitum eſt naturas rerum manifeſtas indicare: non cauſas iudicare dubias.

Inſectis ſanguis loco humor ineſtꝰ.

De corpore eorum. CA.IIII.

INſecta vt intelligi poſſit nõ videt̃ neruos habere. nec oſſa: nec ſpinas: nec carthilaginẽ: nec pinguia: nec carnes: nec cruſtam q̃dem fragilẽ: vt q̃dã marina: ne iure dicet̃ cutis: ſʒ medię cuiuſdã inter oia hæc naturæ corpus arenti ſimile neruo mollius: in reliq̃s partibꝰ ſiccꝰ verꝰ q̃ durꝰ. Et hoc ſolũ iis ẽ: nec pterea aliud. Nihil intus niſi admodum paucis inteſtinuʒ implicatũ. Itaq; diuulſis p̃cipua vicacitas: & partium ſingularũ palpitatio. Quia q̃cũq; eſt rõ vitalis: illa nõ certis ineſt membris: ſed toto in corpore: minime tñ capite. Solũq; nõ mouetur niſi cũ pectore auulſum. In nullo gñe plures ſunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius viuũt diuulſa: vt in ſcolopẽdris videmꝰ. Habẽt aũt oculos: pterq; ſenſus tactum/ & guſtatũ: aliqua & odoratũ: pauca & auditum.

De apibus. CA.V.

Apes rẽpu. & monarchiam hñtes

In apibꝰ ſanguis videt̃ in eſſe.

SEd inter omnia principatus apibꝰ/ & iure p̃cipua admiratio. Solis ex eo gñe hominuʒ cauſa genitis. Mella contrahũt: ſuccunq; dulciſſimũ: atq; ſubtiliſſimũ/ ac ſaluberrimum. Fauos cõfingunt: & cęras. Ille ad vſus vitæ laborẽ tolerãt. Opa conficiũt. Rempublicam habẽt: conſilia priuatim/ ac duces gregatim: & quod maxime mirũ ſit mores habent. Præterea cum ſint neq; mãſueti generis: neq; feri: tamẽ tãta eſt natura rerum: vt ꝓpe ex vmbra minimi animalis incõparabile effecerit q̃dã. Quos efficatiæ/ induſtrięq; tãtę comparemus neruos? quas vires? quos ratiõe mediuſfidius viros? Hoc certe pſtãtioribꝰ: quo nihil nouere/ niſi cõe. Nõ ſit de aia q̃ſtio. Cõſtet & de ſãguie q̃tulũ ta-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0192-4

men eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

¶Qui ordo naturę in eis. CA.VI.

HYeme condunť. Vnde eñ ad pruinas niueſq́ʒ/& aqlonũ flatus pferẽdos vires ſ Sane & inſecta oia: ſed minus diu: q̃ parietib⁹ noſtris occultata naturę tepefiũt. Circa apes / aut tẽporũ locorũue ratio mutata eſt: aut errauerũt priores. Cõdunť a vergiliaꝝ occaſu: ſʒ latent vltra exortum. Adeo nõ ad veris initiũ vt dixere: nec vt quiſq̃ in italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florẽtes nõ exeunt ad opa/& labores: nulluſq́ʒ (cum p cœlum licuit) ocio perit dies. Primũ itaq́ʒ fauos conſtruũt: cærã fingunt: hoc eſt domos/cellaſq́ʒ faciũt. Deinde ſobolẽ/poſtea mella: cęraʒ ex florib⁹. Melligineʒ a lachrymis arboꝝ: q̃ glutinũ pariũt ſalicis: vlmi: arũdinis ſucco: gũmi reſina. Iis primũ alueũ ipſum intus totũ/vt quodam tectorio illinũt: & aliis amariorib⁹ ſuccis cõtra aliaꝝ beſtiolarũ auiditates. Id ſe facturas cõſciæ/qđ cõcupiſci poſſit. Iis deinde fores quoq́ʒ latiores circũſtruunt.

Mira apum opera.

¶De vocabulis operis. CA.VII.

PRima fundamẽta operis comoſin vocant periti: ſecũda piſſocæron: tertia propolin. Inter coria cęraſq́ʒ magni ad medicamina vſus. Metis cruſta eſt. nigra ſaporis amari. Piſſocæros ſup eam venit picãtium modo/ceu dultior. Cęræ initium/populorumq́ʒ e mitiore gummi propolis craſſioris iam materiæ additis floribus: nõdum tamen cæra: ſed fauorum ſtabilimentum/quam omnes frigoris/aut iniuriæ adit⁹ obſtruunť: odore etiam nũc grauivt qua plęriq́ʒ pro galbano vtanť. Præter hęc cõueheť rhithace: quã aliĩ ſandaracã: aliĩ cærinthum vocãt. Hic erit apuʒ dum operanť cibus: qui ſæpe inueniť in fauorũ inanitatib⁹ ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis: ſed plenus humoris cib⁹. Gignitur aũt rore verno: & arborũ ſucco gũmi mõ: africi minor: auſtri flatu nigrior: aqlonib⁹ melior/& rubens. Plurimum in gręcis nucibus Menecrates floreʒ ait eẽ futurę meſſis inditiũ: ſed nemo pter eum.

κωμη: Gummi.

Vť erithacę.

¶Ex quibus floribus opera fiant. CA.VIII.

CAeras ex oĩm arborũ/ſatorũq́ʒ florib⁹ confingunt: excepta rumice/& chenopode. Herbaruʒ hæc genera. Falſo excipitur ſpartũ. Quippe cũ hiſpania multa in ſpartariis mella herbã eaʒ ſapiunt. Falſo & oleas excipi arbitror. Quippe oliuę ꝓuẽtu plurima exanima gigni certũ eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus qdẽ nõ modo corporibus inſidũt. Operantur intra .lx. paſſus. Et ſubinde cõſumptis in ꝓximo floribus ſpeculatores ad pabula vlteriora mittũt. Noctu dephenſę in expeditione excubãt ſupinę: vt alas a rore protegãt.

Metha ope apum.

Apes cur noctu ſupię cubant.

¶De amatoribus earum CA.IX.

NEquis miretur amore eaꝝ captos Ariſtomachũ ſolẽſem duo de ſexaginta ãnis nihil aliud egiſſe. Philiſtum vero Thaſium in deſertis apes colentẽ Agrium cognominatũ: qui ambo ſcripſere de iis.

¶Ratio operis. CA.X.

RAtio opis: interdiu ſtatio ad portas more caſtroꝝ. Noctu quies in matutinũ donec vna excitet oẽs gemino/aut triplici bumbo: vt buccino aliquo. Tunc vniuerſæ ꝓuolant: ſi dies mitis futurus eſt. Prędiuinãt. n. vẽtos/hymbreſq́ʒ: & tũc ſe cõtinent tectis. Itaq́ʒ tẽperię cœli (hãc. n. inter pſcita habent) cũ agmẽ ad opera ꝓceſſit. Alię flores aggerũt pedibus: aliæ aquam ore: guttaſq́ʒ lanugine totius corporis/quibus eſt. Quarum adoleſcẽtiores ad opa exeũt: & ſupradicta conuehũt. Seniores intus operãtur. Quæ flores comportant prioribus pedibus femora onerant. Propter id natura ſcabra pedes priore roſtro: toteq́ʒ onuſtę remeant ſarcina pãdatæ. Excipiunt eas ternę: quaternę q́ʒ exonerãt. Sũt. n. intus quoq́ʒ officia diuiſa. Aliæ ſtruũt. Aliæ poliũt. Aliæ ſuggerunt. Alię cibum comparant ex eo quod allatum eſt. Neq́ʒ. n. ſeparatim veſcũtur: ne inequalitas opis aut cibi fiat/& tẽporis. Struunt rurſus ea orſa cõcameratione aluei: textũq́ʒ/vel vſq́ʒ ad ſũma tecta deducunt: limitib⁹ binis circa ſingulos arc⁹: vt aliis intrent: aliis exeant. Faui ſupiore parte affixi: & paululũ etiã lateribus ſimul hærent: & pendent vna. Alueũ nõ cõtingunt: nunc obliqui: nunc rotũdi qualiter poſcit alueus: aliqñ & duoꝝ geneꝝ cũ duo examina cõcordib⁹ populis diſſiſes habuererit⁹. Ruentes cęras/ fulciunt pilaꝝ inſtar interi⁹ a ſolo fornicatis: vt ſit aditus ad ſarciẽdũ. Primi fere tres verſus inanes ſtruunť: ne promptũ ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime impleнť melle. Ideoq́ʒ auerſo alueo faui eximũť. Gerulæ ſecundos flatus captant. Si cooriať procella: appræhenſis ponduſculo lapillis ſe librant. Quidã in humeros eum imponi tradunt. Iuxta vero terram volãt in aduerſo flatu vepribus hebetato. Mira obſeruatio opis. Ceſſantium inertiã notãt: caſtigãt: mox & puniũt morte. Mira mũditia. Amoliunť omnia e medio: nullęq́ʒ inter opa ſpurcitię iacent. Quin & excrementa operantium intus ne longius recedãt: vnum cõgeſta in locum turbidis diebus / & opis ocio egerunt. Cum aduesſpaſcit in alueo ſtrepunt minus/ac minus: donec vna circũuolet eodem quo excitauit bõbo: ceu quietem cape imperãs. Et hoc caſtrorum more. Tũc repente omnes conticeſcũt. Domos primum plebeis exędificant: deinde regibus.

Vua apũ more caſtroꝝ facto bõbo ali/as mane excitat.

Vel fœmina

Varia apum officia.

Apes cur ſiť veſcentes.

Mira apum (ſi cooriať ꝓcella) aſtutia apes ad mortẽ vſq́ʒ puniunt.

In veſpe idẽ vt ſupra.

¶De fucis. CA.XI

Fuci apũ ſobolẽ fouẽtes

SI ſperat̃ largior ꝓuentus: adijciunt̃ cõtubernia/ & fucis. Hę cællarum minime: ſed ipſi maiores apibus. Sũt aũt fuci ſine aculeo velut impfectæ apes: nouiſſimæqꝫ a feſſis/ & iã emeritis inchoatę: ſerotinus fœtus/ & quaſi ſeruitia verarũ apũ. Quamobrem imperant iiſ: primoſqꝫ in opera expellunt: tardãtes ſine clemẽtia puniunt. Neqꝫ in opere tantum: ſed in fœtu adiuuant eas multum ad calorem cõferẽte turba. Certe quo maior eoꝝ fuerit multitudo: eo maior fiet examinuꝫ prouẽtus. Cum mella cœperint matureſcere: abigunt eos. Multæ ſingulos aggreſſę trucidãt. Nec id genus niſi vere cõſpicitur. Fucus adeptis alis in alueum: reiectis ipę cęteris adimit. Regias imperatoribus futuris in vna parte aluei extruunt amplas: magnificas: ſeparatas: tuberculo eminentes. Quod ſi exprimat̃: nõ gignunt̃ ſoboles. Sexangulę oẽs cellæ a ſinguloꝝ eæ pedum opere. Nihil horum ſtatuto tempore: ſed rapiunt diebus ſerenis munia. Et melle vno alterove ad ſummũ die cellas replent.

¶Quæ natura mellis. CA.XII.

Aduerte

VEnit hoc ex aere: & maxime ſyderũ exortu: p̃cipueqꝫ in ipſo ſyrio explẽdente fit: nec oĩno prius vergiliarũ exortu/ſub lucanis temporibus. Itaqꝫ cũ prima aurora folia arborũ melle roſcida inueniunt̃. Ac ſi qui matutino ſub diuo fuere: vnctas liquore veſtes: capillũqꝫ cõcretũ ſẽtiũt. Siue ille ẽ cœli ſudor: ſiue q̃dã ſyderũ ſaliua: ſiue purgãtis ſe aeris ſuccus: ſiue aq̃ eſt: & purus/ac liq̃dus/ & ſuę naturę: q̃lis defluit primo. Nũc vero e tãta cadens altitudine: multũqꝫ dum venit ſordeſcẽs: & obuio terræ halitu infectus. Pręterea a frõde/ac pabulis potus: & in vtriculos congeſtus apuꝫ. Ore.n.vomunt. Ad hęc ſucco florũ corruptus/ & alueis maceratus: totieſqꝫ mutatus. Magnam tamen cœleſtis naturę voluptatem affert.

¶Quæ optima mella. CA.XIII.

VBi optimus ſemp: vbi optimorũ doliolis florũ cõdit̃. Atticæ regionis hic/ & ſiculę hymeto & hybla ab locis: mox calline inſula. Eſt aũt initio mel vt aqua dilutum: & primis diebus feruet vt muſta: ſeqꝫ purgat. Viceſimo die craſſeſcit. Mox obducit̃ tenui mẽbrana: qua ferуoris ipſius ſpuma cõcreſcit/ Sorbet̃ optimũ/ & minime frõde infectũ e quercus: tilię arũdinum folijs.

¶Quæ genera mellis in ſingulis. CA.XIIII

Varia mellis genera.

SVmma quidẽ bonitatis natiõe conſtat (vt ſupra diximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cęra ſpectabiles gignũtur: vt in pelignis: ſicilia. Aliubi mellis copia: vt ĩ creta: cypro: africa aliubi magnitudine: vt in ſeptẽtrionalibꝰ: viſo iam in germania octo pedũ lõgitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocũqꝫ tñ tractu terna ſũt mellis gña. Vernũ ex floribus cõſtructo fauo: q̃d ideo vocat̃ anthinũ. Hoc quidẽ attingi vetãt: vt largo alimẽto valida exeat ſoboles. Alij ex nullo minus apibꝰ relinquũt: q̃m magna ſequat̃ vbertas magnoꝝ ſyderũ exortu. Pręterea ſolſtitio cum thymum/ & vna florere incipiũt: p̃cipua cellarũ materia. Eſt aũt in eximẽdis fauis neceſſaria diſpenſatio: q̃m inopia cibi deſpant: moriũturqꝫ: aut effugiunt. Contra copia ignauiã affert. Maciẽ melle non rhithace paſcunt. Qui aũt ſunt diligentiores: ex hac vindemia duodecimam partẽ apibus relinquunt. Dies ſtatutus inchoandi: vt quadam lege naturæ ſi ſcire/aut obſeruare hoĩes velint: triceſimꝰ ab educto examine: fereqꝫ maio menſe includitur hæc vindemia. Alterũ genus ẽ mellis æſtiui: quod ideo vocat̃ horeũ a tẽpeſtiuitate p̃cipua ipſo ſyrio explendeſcẽte poſt ſolſtitium diebus.xxx.fere. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt: niſi fraus hominum cuncta pnicie corrũperet. Nãqꝫ ab exortu ſyderis cuiuſqꝫ: ſed nobiliũ maxĩe/aut cœleſtis arcꝰ ſi nõ ſequatur hymbres: ſed ros tepeſcat ſolis radijs. Medicamẽta nõ mella gignũt̃ oculis vlceribus: iterniſqꝫ viſceribus dona cœleſtia. Quod ſi ſeruetur hoc/ſyrio exoriẽte: caſuqꝫ congruat in eundem diem: vt ſępe Veneris/aut Iouis: Mercurijue exortus: nõ alia ſuauitas. Vſuſqꝫ mortalium malis a morte vocandis/ q̃ diuini nectaris fiat.

¶Quomodo probentur mella. CA.XV.

MEl plenilunio vberius capitur: ſerena die pinguiꝰ. In omni melle p quod ſe fluxit: vt muſtũ oleũqꝫ: appellat̃qꝫ acœton: maxime laudabile eſt. Aeſtiuũ omne rutilum: vt diebus confectum ſiccioribus. Aptiſſimũ in æſtimatione e thymo coloris aurei: ſaporis gratiſſimi: cum ſit palam doliolis pingue: marino e rore ſpiſſũ. Q̃d cõcreſcit aũt: hoc minime laudatur. Thymoſũ nõ coit: & tactu p̃tenuia fila mittit. Quod primũ grauitatis argumẽtũ eſt: abrumpi ſtatim/ & reſilire guttas vilitatis indiciũ habet̃. Sequẽs ꝓbatio vt ſit odoratũ: & ex dulce reglutinoſũ plucidũ. Aeſtiua mellatione decimam partem thaſio Dionyſio apibus relinqui placet. ſi pleni fuerint aluei. Si minus: pro rata portione: aut ſi inanes: omnino non attingi. Huic vindemię attici ſignũ dedere ĩitium caprificialem diem Vulcano ſacrum.

¶De tertio genere mellis: & quõ apes ꝓbentur. CA.XVI.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0194-6
DFG

TErtium genus mellis minime probatum ſilueſtre:quod ericeum vocant. Conuehiť poſt
primos autumni hymbres cum erice ſola floret in ſiluis. Ob id harenoſo ſimile. Gignitur
id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptembris. Quidam æſtiuam mellationeꝫ ad ar-
cturi exortum proferunt:quoniam ad æquinoctium autumni ab eo ſuperſunt dies.xiiij.
& ab æquinoctio ad vergiliarum occaſum diebus.xlviij. Plurima ſit erice:athenienſes tetradicẽ ap
pellant:eſt in euboea ſiſarum:quã apibus eſſe gratiſſimã fortaſſis quia tũc nulla alia ſit copia. Hæc
ergo mellatio fine vindemiæ/& vergiliarũ occaſu idibus nouẽbris fere includiť. Reliqui ex ea duas
partes apibus ratio perſuadet:& ſemper eas partes fauorum:quæ habeãt rhithacẽ. A bruma ad ar
cturi exortum diebus.lx.ſomno aluntur ſine vllo cibo. Ad arcturi exortum ab æquinoctio verno te-
pidiore tractu iam vigilãt. Sed etiam tunc alueo ſe continent:ſeruatoſq; in id tempus cibos repetũt
In italia vero hoc idem a vergiliaruꝫ exortu faciunt:& in eum dormiunt. Alueos quidem in eximẽ
do melle expendũt:ita dirimẽtes q̃tum relinquant. Aequitas etiam in eis obſtringitur ferũtq; ſocie
tate frauda alueos mori. In primis ꝑcipitur vt lauti puriq; eximant mella. Furẽ & mulierum menſes
odere. Cum eximuntur mella apes abigi fumo vtiliſſimũ:ne iraſcãtur:aut ipſæ auidę vorent. Fumo
crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam vbi incubauere fauos liuidos faciunt. Rur
ſus nimio fumo inficiuntur:quarum iniuriam celerrime ſentiunt mella:vel minimo contactu roris
aceſcẽtia. Et ob id inter genera ſeruatur quod acapnon vocant. Albuꝫ mel nõ fit quod bithymũ eſt:
ſed oculis & vlceribus aptiſſimũ. Fœtus quo nam mõ ꝓgenerarẽt:magna inter eruditos & ſubtilis
queſtio fuit. Apum enim coitus viſus eſt nũq̃. Plures exiſtimauere oportere cõfici floribus cõpoſitis Vel aportari.
apte atq; vtiliter. Aliqui coitu vniꝰ:qui rex in quoq; appellať examine. Hũc eẽ ſolum mareꝫ:ꝑcipua
magnitudine:ne fatiſcat. Ideo fœtũ ſine eo nõ edi:apeſq; reliquas tã q̃ marẽ fœminas comitari:non
tanq̃ ducẽ. Quã ꝓbabilẽ alias ſentẽtiam fucorum euentꝰ coarguit. Quæ enim ratio vt idem coitus
alios ꝑfectos:impfectos generet alios? Proprior vero prior exiſtimatio fieret:ni ruſ ꝰ alia difficultas
occurreret. Quippe naſcunť aliq̃n in extremis fauis apes grãdiores:quę cęteras fugãt. Oeſtrꝰ vocať
hoc malum:quo nam mõ naſcẽs:ſi ipſæ ſe fingũt? Quod certũ eſt gallinaꝝ mõ incubãt. id quod ex- Rex apum eligitur.
cluſum eſt primũ vermiculꝰ videť candidus:iacens tranſuerſus:adhęrenſq; ita:vt paſcere videatur.
Rex ſtatim mellei coloris vt electo flore ex omni copia factus neq; vermiculus:ſed ſtatim penniger
Cætera turba cum formam capere cœpit nymphæ vocantur:vt fuſci:ſirenes:atq; cephenes. Si quis Nymphæ apes perfectę
alterutris capita demat:priuſq̃ pennas habeant:pro gratiſſimo ſunt pabulo matribus. Tempore
procedente inſtillant cibos:atq; incubant tum maxime murmurantes coloris vt putant faciẽdi gra-
tia neceſſarij excludentes pullis:donec ruptis membranis:quæ ſingulos cingunt:ouoruꝫ modo vni
uerſum agmen emergat. Spectatum hoc romæ conſularis cuidem ſuburbano alueis cornu laternæ:
tranſlucido factis. Fœtus intra.xlv.diem peragitur. Fit in fauis quibuſdam qui vocatur clerus ama-
ræ duricia cæræ:cum fœtũ inde non eduxere morbo aut ignauia:aut infœcũditate naturali. Hic eſt
abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam diſciplina cum matribus. Regemq; iuue
nem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne deſint. Poſtea ex iſs ſoboles cum adulta
eſſe cœpit concordi ſuffragio deterrimos necant:ne diſtrahãt agmina. Duo autem genera eoꝝ:me
lior ruffus q̃ niger variuſq;. Omnibus forma ſemper egregia:& duplo q̃ cæteris maior. Pẽnę breuio
res:crura recta:ingreſſus celſior. In fronte macula quõdam diademate cãdicans. Multum etiam ni
tore a vulgo differunt.

Quę regiminis ratio. CA.XVII

QVerat nunc aliquis vnus ne Hercules fuerit? & quod Liberi patris ſepulchrũ? & reliqua
vetuſtatis ſint obruta? Ecce in re parua:villiſq; noſtris annexa:cuius aſſidua copia eſt:nõ Nõ cõſtat an Rex apũ aculeo careat necne.
cõſtat inter auctores. Rex nullum ne ſolus habeat aculeum/maieſtate tantum armatꝰ:an
dederit eũ quidem natura:ſed vſum eſſe tantum negauerit. Illud conſtat imperatorẽ acu
leo nõ vti. Mira plebei circa eũ obedientia:cum ꝓcedit vna eſt. Totum examẽ circa eum cõgloba-
tur:cingit:ꝓtegit:cerni nõ patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt:ipſe opera intꝰ cir-
cuit ſimilis exortanti:ſolus immunis. Circa eũ ſatelites quidam:lictoreſq; aſſidua cuſtodiẽtes aucto Solus apum rex immunis
ritate. Procedit foras nõ niſi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebꝰ murmure
intus ſtrepẽte apparatus inditio diẽ tempeſtiuuꝫ eligentiũ. Si quis alam ei detruncet:nõ fugiet exa
men. Cum proceſſere ſe quæq; proximã illi cupit eſſe:& in officio cõſpici gaudet. Feſſuꝫ hũeris ſub-
leuant. Validius fatigatũ ex toto portãt. Si qua laſſatus deficit:aut forte aberrauit:odore proſequiť. Mira res: Apes volando regẽ feſſuꝫ portant
Vbicunq; ille cõſedit:ibi cunctarum caſtra ſũt. Tũc oſtẽta faciũt priuata ac publica vna dependẽte
in domibus tẽpliſue ſæpe expiata magnis euẽtibus. Sedere in ore infãtis Platonis:tunc etiam ſuaui
tatẽ illã ꝑdulcis eloqui portẽdẽtes. Sedere in caſtris ducis. Druſi imperatoris:cuꝫ ꝓſperime pugna-

tum apud arbalonem eſt: haud quāq̄ perpetua aruſpicū cōiectura qui dirum id oſtētum exiſtimant:
Semꝑ duce preheſo totum tenet̃ agmen. Amiſſo dilabit̃: migrantqꝫ ad altos. Eſſe vtiqꝫ ſine rege nō
poſſunt. Inuite aūt interimūt eos cū plures fuere: potiuſqꝫ naſcētiū domos dirimūt. Si ꝓuentꝰ deſpe
ratur: tūc & fucos abigūt. Quāq̄ de iſs video dubitari: ꝓpriumqꝫ iſs genꝰ eſſe aliquos exiſtimare. Si-
cut furibus grandiſſimis inter illas: ſed nigris: lataqꝫ aluo. Ita appellatis: quia furtim deuorent mel-
la. Certuꝫ eſt ab apibus fucos interfici. Vtiqꝫ regē nō habēt. Sꝫ quomodo ſine aculeo naſcant̃ i que-
ſtione eſt. Humido vere melior fœtꝰ: ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus: im
petuꝫ in proximas faciunt rapinę ꝓpoſito. At illæ cōtra dirigūt aciē: & ſi cuſtos adſit alterutra pars
quem ſuis fauere ſentit: non appetit eum. Et aliſs quoqꝫ ſæpe dimicant cauſis: eaſqꝫ acies contrarias
duo imperatores inſtruunt. Maxima rixa: & incōuehendis floribus exorta: & ſuos quibuſqꝫ euocan
tibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris: aut fumo tota diſcutit̃. Recōciliant̃ vel lacte vł aqua mulſa.

De genere apum: & quæ inimica apibus. CA.XVIII.

APes ſūt & ruſticę ſilueſtreſqꝫ: horridę aſpectu: multo iracūdiores. ſꝫ ope ac labore ꝓſtātes
Vrbanoꝝ duo genera. Optimæ breues: varięqꝫ: & in rotūditatē compactiles. Deteriores
lōgę: & quibꝰ ſimilitudo veſpaꝝ: etiānum deterrimę ex iſs piloſę. In pōto ſunt quædam

Apes aculeo infixo moriūt̃

albæ: q̄ bis in mēſę mella faciūt. Circa thermodoontē aūt fluuiū duo genera. Aliaꝝ q̄ i ar
boribꝰ mellificāt. Aliarū q̄ ſub terra: triplici cæraꝝ ordine vberrimi ꝓuētꝰ. Aculeū apibꝰ natura de
dit vētri cōſertum eſt: ad vnū ictū hoc infixo. Quidā eas ſtatim emori putāt. Aliqui nō niſi in tantuꝫ
adacto: vt in teſtinuꝫ ſępe aſſequat̃. Sꝫ fucos poſtea eſſe: nec mella facere: velut caſtratis viribus. Pa-
riterqꝫ & nocere & ꝓdeſſe: dein deſinere. Eſt in exēplis equos ab iſs occiſos. Odere fœdos odores: ꝓ

Equi frequē-ter ab apibus occiſi:

cul. fugiunt: ſꝫ & infectos. Itaqꝫ vnguenta redolētes infeſtāt. Ipſæ plurimoruꝫ animalium iniuriſs ob
noxię. Impugnāt eas naturæ eiuſdem degeneres veſpę atqꝫ crabrones: & e culicuꝫ genere qui vocā
tur muliones. Populant̃ hirūdines & quędam alię aues. Inſidiant̃ aquatibus ranę: quę maxima eaꝝ
eſt opatio: tum cum ſobolē faciunt. Nec eę tātum quæ ſtagna riuoſqꝫ obſidēt: verum & rubetę veni-
unt vltro: arrepēteſqꝫ floribus optas ſufflāt. ab hoc ſpatio ꝓuolāt: confeſtimqꝫ abripiunt̃. Nec ſenti-
re ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues: difficile ſe a lanis earum explicantibus. Cancrorum

Signa mortis apum.

etiam odore ſi quis iuxta coquat examināntur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum
triſtitia torpens. Et cū ante fores in teporē ſolis promōtis aliæ cibos miniſtrant. Cum defunctas pro

Apuꝫ luctus & funus regis

gerunt. Funerantiūqꝫ more comitant̃ exequias. Rege ac peſte cōſumpto mœret plebs ignauo dolo
re. Non cibos cōuehūt. Non ꝓcedunt. Triſti tātū murmure glomerant̃ circa corpus eius. Subtrahi-
tur itaqꝫ deducta multitudine: alias ſpectantes exanimē luctū nō minuūt. Tunc quoqꝫ ni ſubueniat̃
fame moriunt̃. Hylaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De morbis apum. CA.XIX.

SVnt & operis morbi cum fauos non explent: cleron vocant. Iidē blapſigoniam: ſi fœtū nō
peragāt. Inimica & echo eſt reſultanti in ſono: qui pauidas alterno pulſat ictu. Inimica &
nebula. Aranei quoqꝫ vel maxime hoſtiles cum pręualuere vt intexant: enecant alueos.
Papilio etiam ignauus & inhonoratꝰ: luminibus accenſis aduolans peſtifer: nec vno mo-
do. Nam & ipſe cęras depaſcitur: & relinquit excremēta: quibus teredines gignunt̃. Filis etiam ara-
neus quacunqꝫ inceſſerit alarum maxime lanugines obtexit. Naſcuntur & in ipſo ligno teredines: q̄
cęras pręcipue appetunt. Infeſtat & auiditas paſtus nimia florum ſatietate verno maxime tempore
aluo cita. Oleo quidem non opes tantum: ſed omnia inſecta exanimantur: præcipue ſi capite vncto

Apes mella vorando mortem ſibiſpſis cōciſcunt.

in ſole ponantur. Aliquando & ipſę contrahunt mortis ſibi cauſas: conſenſere eximi mella auide vo
rantes. Cętero pręparcæ: & quę alioquin ꝓdigas/atqꝫ edaces/nō ſecus ac pigras/& ignauas ꝑturbēt
Nocent & ſua mella ipſis: illitęqꝫ ab aduerſa parte moriuntur tot hoſtibus: tot caſibus: & quota por
tione eorum commemorata: tam munificuꝫ animal expoſitum eſt. Remedia dicemꝰ ſuis locis. Nūc
enim ſermo de natura eſt.

De cōtinēdis apibus: & quomodo reparentur. CA.XX.

In apibus ſenſus ineſſe auditus.

GAudent plauſu atqꝫ tinnitu ęris: eoqꝫ cōuocātur. Quo manifeſtū eſt/auditus quoqꝫ ineſſe
ſenſum. Effecto opere: educto fœtu: fūctæ munere omni: exercitationē tamen ſolēnē ha-
bent. Spatiatęqꝫ in aperto: & in altum datę gyris volatu editis tum demum ad cibū rede
unt. Vita eis longiſſima: vt ꝓſpere inimica ac fortuita cedant: ſeptenis annis vniuerſa. Al-

Quomodo regenerantur apes.

ucos nunq̄ vltra. x. annos duraſſe ꝓditur. Sūt qui mortuas ſi intra tectum hyeme ſeruent̃. deinde ſo-
le verno torreant̃: ac ficulneo cinere toto die foueant̃: putēt reuiuiſcere. In totū vero amiſſas repara
ri vētribus bubulis recētibꝰ cū fimo obrutis. Virgilꝰ iuuēcoꝝ corpore exaiato: ſicut equoꝝ veſpas
atqꝫ crabrones: ſicut aſinoꝝ ſcarabeos mutante natura ex aliſs quædaꝫ in alia. Sed horum omnium

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0196-8
DFG

coitus cernuntur.Et tamen in fœtu eadem ꝓpe natura quę apibus.

¶De veſpis & crabronibus. CA.XXI.

VEſpæ in ſublimi e luto nidos faciunt & in iјs cęras.Crabrones cauernis & ſub terra.Et ho
rum omnium ſexangulæ cellę:cętera aũt cortice & arena:fœtus & ipſę inęqualis: vt bar-
barus:alius euolat:& alius in nympha eſt:alius in vermiculo.Et autũno non verno omia
ea.Plenilunio maxime creſcunt.Veſpę quæ ichneumones vocanꝭ(ſũt aũt miores q̃ aliæ)
vnum genus ex araneis perimunt phalangium appellatum:& in nidos ſuos ferũt:deinde illinũt.Et
ex iјs incubando ſuum genus ꝓcreant.Pręterea omnes carne veſcũtur cõtra q̃ apes:quæ nullũ cor-
pus attingunt.Sed veſpę muſcas grandiores venanꝭ:& emputato iјs capite reliquũ corpus auferũt
Crabronum ſilueſtres in arborum cauernis degunt.Hyeme vt cętera inſecta condunꝭ.vita bimatuꝫ
non tranſit.Ictus eorum haud temere ſine febri nõ eſt.Auctores ſũt ternouenis punctis interfici ho-
minem.Aliorũ qui mitiores videnꝭ duo genera.Opifices minores corpore:qui moriũꝭ hyeme.Ma
tres quę biennio durãt iј & clęmentes.Nidos vere faciunt fere quadriſores:in quibus opifices gene
rẽtur.Iis educatis:alios deinde nidos maiores fingunt in quibꝰ matres futuras ꝓducant.Iaꝫ tũc opi
fices fũgunꝭ mũere:& paſcũt eas.Latior matrũ ſpecies:dubiũq; an habeãt aculeos quia nõ egrediũꝭ
Et his ſũt ſui fauci.Quidã opinãꝭ oibꝰ his ad hyemẽ decidere aculeos.Nec crabronũ aũt nec veſpa-
rum generi reges aut examina.ſubinde renouatur multitudo ſobole.

Apes nullum cadauer atti-gunt.

Inſecta oĩa hyeme con-dũtur.

¶De bombicibus:& bombili:& necydalo:& quis primus bombicinam veſtem inuenerit. CA.XXII.

QVartum inter hęc genus eſt bombicum in aſſyria proueniẽs:magis q̃ ſupradicta. Nidos
luto fingũt ſalis ſpecie applicatos lapidi:tanta duricia:vt ſpiculis perforari vix poſſint.In
iјs & cęras largius q̃ apes faciunt:deinde maiorẽ vermiculum.Et alia horũ origo. E grã-
diore vermiculo gemina ꝓtendẽs ſui generis cornua.Hic erucę ſũt.Fit deinde quod vo-
catur bombylis:ex ea necydalus.Ex hoc in ſex menſibus bombices.Telas araneorum modo texũt
ad veſtem luxumq; fœminarum:quę bombicina appellatur.prima eas torqueri:rurſuſq; texere in-
uenit in Ceo mulier pamphile platis filia non fraudanda gloria excogitatę rationis:vt denudet fœ-
minam veſtis bombicina.

Ari.vitti le-git.

Ari.co.legit ex ari.paſa-phile latoi fi-lia.

¶De bombice coa. CA.XXIII

ET in co inſula naſci tradunt cupreſſi:terebinthi:fraxini. Quęrcꝰ florẽ hymbribꝰ decuſſũ
terrę halitu animante.Fieri autem primo papiliones paruos nudoſq;.Mox frigoruꝫ im-
patiẽtia villis inhorreſcere:& aduerſus hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas:pedũ aſpe
ritate radente folioruꝫ lanuginem in vellera.Hanc ab his quoq; cogi ſubigiq; vnguiũ car
minatione.Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine.Poſtea apprehenſã corpori inuolui nido vo
lubili.Tunc ab homine tolli:fictilibuſq; vaſis tepore & futurum eſca nutriti. Atq; ita ſubnaſci ſui
generis plumas:quibus veſtitos ad alia pẽſa dimitti.Quæ vero capta ſint lanificia humore more cę
ræ lẽteſcere:mox in fila tenuari iũceo fuſo. Nec puduit has veſtes etiã viros leuitate vſurpare ꝓpter
onera æſtiua in tantũ a lorica gerẽda diſceſſere mores:vt oneri ſint etiam veſtes. Aſſyria tamẽ bom
bice adhuc fœminis cedimus.

Vel in terraꝫ

Vel furfuruꝫ.

Luxus hoim dãnatur.

¶De araneis:& generatione eorum. CA.XXIIII.

ARaneorum his nõ abſurde iungatur natura:digna vel præcipue admiratione. Plura autẽ
horũ ſunt genera:nec dictu neceſſaria in tanta notitia.Phalangia ex iјs ap pellantur: quo
rum noxiј morſus: corpus exiguũ:variũ:acuminatẽ:ad ſaltũ igrediẽtiũ.Altera corũ ſpe-
cies nigri prioribus cruribus longiſſimis.Omnibus internodia terna in crurib ꝰ luporũ in
noĩe in imi nõ texunt.Maiores in terra cauernarũ exigua veſtibula prępandũt.Tertium eorundem
genus erudita operatione cõſpicuũ.Orditur telas:tantiq; operis materiæ vterꝰ eius ſufficit: ſiue ita
corrupta alui natura ſtatuto tempore(vt democrito placet)ſiue eſt intus quædã lanigera fertilitas:
tã moderato vngue:tã tereti filo:& taꝫ æquali deducit ſtamina ipſo ſe põdere vſus.Texere a medio
incipit circinato orbe ſubtemina adnectẽs:maculaſq; paribus ſemper interuallis:ſed ſubinde creſcẽ
tibus ex auguſto dilatans indiſſolubili nodo implicat.Quanta arte celant pedicas ſcutulato rete ad
capiẽdas muſcas circa graſſãtes?q̃ nõ ad hoc videtur pertinere cribrata pexitas telę:& quadã poli
tur artis:ipſa per ſe tenax ratio textrinę?q̃ laxus afflatus ad nõ reſpuenda quæ veniant?ſinus dereli
cto laxo prętenti ſũma parte:vt arbitrari liceat illa quæ difficile cernũtur:atq; vt in plagis lineæ of-
fenſę pręcipitantur in fimum.Specus ipſę qua cõcameratę architectura?& cõtra frigora quanto vil
loſior?q̃ remotus a medio aliudq; agenti ſimilis:incluſus vero ſic vt ſit nec ne intus aliquis cerni nõ
poſſit.Age firmitas quãta irrũpẽtibus vẽtis?qua puluerũ mole degrauante.Latitudo telæ ſæpe iter

Aſſultim vetꝰ lectio habet.

Mirabile vñ aranei proue niat tela

Vel plaxitas.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0197-4

duas arbores cum exercet artẽ & diſcit texere. Longitu do fili a culmine ac rurſus a terra ꝑ illud ipſũ
velut reciprocatio: ſubitq; pariter ac fila deducit. Cũ vero captura incidit q̃ vigilãs & paratꝰ ad cur
ſum. Licet extrema hęreat plaga ſemp in mediuꝫ currit: ex quo ſit maxime totum cõcutiẽdo impli=
cet. Sciſſa ꝓtinꝰ reficit ad polituram ſartiẽs. Nãq; & lacertarꝝ catulos venãt. Hos primũ tela ĩuoluẽtes
& tunc demuꝫ labra vtraq; morſu apprehẽdẽtes amphitheatrali ſpectaculo cum contingit. Sunt &

Aranei vermiculos parientes ouis ſimiles.

ex eo auguria. Quippe incremẽto amnium futuro telas ſuas altius tollunt: Idẽ ſereno nõ texunt: nu
bilo texunt. Ideoq; multę araneæ hymbrium ſigna ſunt. Fœminam putant eẽ quæ texat: mareꝫ qui
venatur. Ita paria fieri merita. Cõiugio aranei conueniunt crunibus. Pariunt vermiculos ouis ſimi=
les. Nam nec differri horum genitura poteſt: quoniam inſectoruꝫ vix vlla alia narratio ẽ. Pariũt aũt
oua ea in telas expanſa: quia ſaliũt: atq; ita emittũt. Phalãgiꝰ tantũ in ipſo ſpecu incubat magno nu=
mero. Qui vt emerſerit matrẽ cõſumit: ſæpe & patrẽ. Adiuuat .n. ĩcubare. Pariũt aũt trecẽtos. Cęte=
rę pauciores. Et incubãt triduo. Cõſumant aranei quater ſeptenis diebus.

De ſcorpionibus. CA.XXV.

Vel pereunt.

SImiliter his & ſcorpiones terreſtres vermiculos ouorum ſpecie pariunt: ſimiliterq; ꝑimũt
Peſtis importuna veneni ſerpẽtium: niſi ꝙ grauiore ſupplicio lẽta ꝑ triduum morte cõfi=
ciunt. Virginibus lœtali ſemp ictu: & fœminis fere in totum. Viris aũt in matutino exeun
tes canis priuſq̃ aliquo fortuito ictu ieiunum egerãt venenum. Semp cauda in ictu eſt: nul

Scor. venenum emittentes cãdidum.

loq; momẽto meditari ceſſat: ne quãdo deſit occaſioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenuꝫ ab ijs
candidum fundi Apollodorus auctor eſt in nouem genera deſcriptis ꝑ colores maxime ſupuacuos:
quoniam nõ eſt ſcire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibuſdam aculeos eſſe: mareſq;
ſæuiſſimos. Nam coitum ijs tribuit. Intelligi aũt gracilitate & longitudine. Venenum omnibus me=

Africa ſcor. gignit.

dio die cum incãduere ſolis ardoribus. Itẽq; cuꝫ ſitiunt: inexplebiles potu. Cõſtat & ſeptena caudæ
internodia ſæuiora eẽ. Pluribus enim ſena ſunt. Hoc malum africæ volucrę etiam auſtri faciunt: pan
dentibus brachia vt remigia ſubleuantes. Apollodorus ideꝫ plane quibuſdam ineſſe pennas tradit.
Sæpe pſylli: qui reliquarum venena terrarum inuehentes quęſtus ſui cauſa: peregrinis malis imple=
uere italiam. Hos quoq; importare conati ſunt. Sed viuere intra ſiculi cœli regionem non potuere.
Viſuntur tamen aliquãdo in italia: ſed innocui: multiſq; alijs in locis: vt circa farum in ęgypto. In ſcy
thia interimunt etiam ſues: alioquin viuatiores contra venena talia. Nigras quidẽ celerius ſi in aquã
ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſoruꝫ cinis potus in vino: aut oleo merſus. Ma=
gnam aduerſitatem cum ſtellionibus putãt eſſe: innocuos dumtaxat ijs: qui & ipſi carent ſanguine
lacertarum figura. Atq; ſcorpiones in totũ nulli nocere: quibus nõ ſit ſãguis. Quidam & ab ipſis fœ=
tum deuorari arbitrant. Vnũ mõ reliqui ſolertiſſimũ: & qui ſe ipſiꝰ matris clunibus imponẽdo tutus
& a cauda & a morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum vltorem: qui poſtremo genitores cõficiat ſup=
ne: pariuntur autem vndeni.

De ſtellionibus: & cicadis. CA.XXVI.

CHameleonũ ſtelliones quodammodo naturã habent: rore tantum viuẽtes: ꝑterq; arane=
is. Similis cicadis vita: quarum duo genera. Minores quæ primę ꝓueniunt: quęue nouiſ
ſime pereunt. Sũt auem multę. Sequẽs eſt volatura. Itẽ maiores quę vocant achetæ: & q̃
minores ex ijs ſũt tetigonię. Sed illę magis canorę. Mares cãtant in vtroq; gñe. Fœminę

Qui cicadis veſcantur.

Cicadæ rore aluntur.

ſilent. Gentes veſcunt ijs ad orientem: etiam parti opibus abundantibus. Ante coitum mares pręfe
runt ja coitu fœminas: ouis earum correptis quę ſunt cãdida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in
dorſo: qua excauãt fœturę locum in terra. Fit primo vermiculus. Dein ex eo quæ vocat tettigome=
tra: cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolẽt: noctu ſemp. Primum nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex ijs q̃

Solis cicadis ad egerendũ nullum foramen.

viuunt: & ſine ore eſt. Pro eo quidam acculeatum linguis ſimile. Et hoc in pectore: quo rorem lãbũt
Pectus ipſum fiſtuloſum. Hoc canunt achetę vt diximus. De cętero in vẽtre nihil eſt. Excitatę cum
ſubuolant humoreꝫ reddunt: quod ſolum argumentum eſt rore eaſdem ali. Iiſdem ſolis nullum ad
excrementa corporis foramen. Oculis tam hebetes: vt ſi quis digytum contrahẽs ac remittẽs ijs ap=
propinquet: tranſeant in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum. Surgulariam quæ ſit grãdi=
or: frumentariam quam alij auenariam vocant. Apparet enim ſimul cum frumentis areſcentibus.

Cicadę vbi deſunt arbores naſci non poſſunt.

Cicadæ nõ naſcunt in raritatę arborꝝ. Idcirco ſunt cyrenis circa oppidum: nec in campis nec in fri=
gidis: aut vmbroſis nemoribꝰ. Eſt q̃dã & ijs locorꝝ differẽtia. In mileſia regiõe paucis ſũt locis. Sed ĩ
cephalenia amnis quidam penuriã earũ: & copiã dirimit. At in rhegino agro ſilẽt oẽs. Vltra flumẽ in
locris canunt. Pẽnarum illis natura quæ apibus: ſed pro corpore amplior.

De pennis inſectorum: & ſcarabeis: & reliquis ſcarabeorum generibus. CA.XXVII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0198-0

INnſectoruʒ quędam binas gerunt pennas vt muſcæ: quędam quaternas vt apes. Mēbranis vt cicadæ volāt. Quaternas habent quę aculeis in aluo armanť. Nullum cui tælum in ore: pluribus q̄ binis aduolat pennis. Illis enim vltionis cauſa datuʒ: & his auiditatis. Nullis eorū pennę reuiuiſcunt auulſę. Nullū cui aculeus in aluo bipennę eſt. Quibuſdā pēnarumt utelę cruſta ſuperuenit: vt ſcarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeꝰ. Sʒ in quodā genere eoruʒ grandi cornua pręlonga. biſulcis dentata forcipibus in cacumine (cū libuit) ad morſum coeuntibus. Infantum remedijs etiam ex ceruice ſuſpendūtur. Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus: qui e fimo ingentis pilas auerſi pedibus volutant. paruoſq; in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui indulanť. Volitant alij magno cum murmure aut mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno ſtridore vocales. Lucent igniū modo noctu laterum & cluniū colore lampyrides: nūc pēnarū hiatu refulgentes: nūc vero cōpreſſu obūbratę conante matura pabula aut poſt defecta conſpicuæ. Econtrario tenebrarū alumnæ blattæ vitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido vapore prognatę. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; pręgrādes ſcarabei tellurem aridam: fauoſq; paruę & fiſtuloſæ modo ſpongię medicato melle fingunt. In thracię partibus iuxta olinthum locus eſt paruus: in quo vnum hoc animal examinať: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennę inſectis omnibus ſine ſciſſura: nulli cauda niſi ſcorpioni. Hic eorum ſolus & brachia habet: & in cauda ſpiculū. Reliquorū quibuſdaʒ aculeꝰ in ore vt aſilo: ſi tabanū dici placet. Item culicibꝰ & quibuſdaʒ muſcis. Oibꝰ aūt his ore & ꝑ lingua ſūt hi aculei: quibuſdam hebetes: neq; ad punctū: ſʒ ad ſuctū: vt muſcarū generi: in quo loco euidēs fiſtula eſt. Nec ſūt talibꝰ dentes. Alijs cornicula ante oculos pretendunť ignauia: vt papilionibꝰ. Quędaʒ inſecta carēt pennis: vt ſcolopendrę. Inſectorū pedes quibus ſunt in obliquū mouentur. Quorūdam extremi longiores foris curuantur: vt locuſtis.

Ari. pyrolampides.
Lāpyr. quo tpe cernanť: hæ em̄ ſignuʒ maturitatis īdicant.

¶De locuſtis. CA. XXIX.

HAe pariunt in terra demiſſo ſpinæ caule oua cōdēſa autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequēti anno exitu veris emittunt paruas nigrātes: & ſine cruribus: pēniſq; reptātes. Itaq; vernis aquis intereunt oua: ſicco vere maior prouētus. Alij duplicē earuʒ fœtū: geminumq; exitum tradunt. Vergiliaruʒ exortu parere: deinde ad canis ortuʒ obire: & alias renaſci. Quidam acturi occaſu renaſci. Mori matres cum pepererint certum eſt vermiculo ſtatim circa fauces innaſcente: qui eas ſtrangulat. Eodem tēpore mares obeunt. Tā friuola ratione moriētes ſerpētem (cum libuit) necant ſingulę: faucibus eius apprehēſis mordicibus. Non naſcuntur niſi in planis & rimoſis locis. In idia ternum pedum longitudinis eſſe tradūtur: cruribus & femoribus ſerrarū vſū prębētes cū inarueruint. Eſt & alius earū obitꝰ. Gregatim ſublatę vēto in maria aut ſtagna decidunt. Forte hoc caſuq; euenit: nō vt priſci exiſtimauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe noctibus nō volare eas propter frigora tradiderūt. Ignari etiam lōginqua maria ab iis trāſiri continuata plurium dierum profectione. Quod maxime miremur: famē quoq; quam propter externa pabula petiere: ſciunt imminere. Ac inire peſtis ea intelligitur. Namq; & grādiores cernuntur & tanto volat pennarum ſtridore: vt alię alites credātur: ſolemq; obumbrent: ſollicite ſuſpectātibus populis: ne ſuas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tāq̄ parū ſit maria trāſire: immenſos permeant tractus: diraq; meſſibus cōtegunt nube: multa contactu adurentes. Omia vero morſu erodentes: & fores quoq; tectorum. Italiam ex africa magna cohorte infeſtant: ſæpe populo ad ſybillina coacto remedia confugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex eſt ter anno debellandi eas. Primo oua obterēdo: deinde fœtū. poſtremo adultas. Deſertoris pœna in eū qui ceſſauerit. Et in lemno inſula certa mēſura pręfinita eſt: quam ſinguli enecatarum ad magiſtratꝰ referāt. Gracchulos quoq; ob id colūt aduerſo volatu occurrētes earū exitio. Necari & in ſyria militari iperio cogunť. Tot orbis partibꝰ vagať id malū. Parthis & hæ i cibo gratę. Vox earū ꝓficiſci ab occipitio videtur. Eo loco in cōmiſſura ſcapularuʒ habere quaſi dētes exiſtimanť. eoſq; inter ſe terēdo ſtridorē edere: circa duo æquinoctia maxīe: ſicut cicadæ circa ſolſtitiuʒ. Coitus locuſtarū qui inſectorū oim quæ coeūt: marē portāte fœmina: in eū fœminaruʒ vltimo caudę reflexo tardoq; digreſſu. Minores aūt in omni hoc genere fœminis mares.

Locuſtæ indicæ maximæ.
Locuſtę ſoleʒ obūbrantes.
Locuſtæ meſſibus infeſtæ oīa adurētes rodenteſq; & maxime in italia.

¶De formicis noſtratibus. CA. XXX.

PLurima inſectorū vermiculū gignūt. Nā & formicæ ſimilē ouis vere: & hę vt apes cōmunicātes laborē. Sed apes vtiles faciūt cibos. Hæ cōdunt. At ſi quis cōparet onera corporibꝰ earū: fateať nullis portiōe vires eſſe maiores. Gerūt ea morſu. Maiora auerſę poſtremis pedibꝰ moriūť: humeris obnixę. Et iis reipu. ratio: memoria. cura. Semina arroſa cōdūt: ne rurſus in fruges exeāt e terra. Maiora ad introitū diuidūt. Madefacta hymbræ ꝓferūt: atq; ſiccāt. Ope

Vires formicæ.
Cur fruges in terra a for. cōditę nō renaſcantur.

Formicæ mutua inter ſe habentes colloquia.
Sole for. (homine excepto) ſeinuicẽ ſepeliunt.

rant̃ & noctu plena luna. Eędẽ interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quę ſedulitas? Et quoniã ex diuerſo cõuehunt altera alterius ignara: vt ſigna inuicem recognoſcãt: certi dies ad recognitionẽ mutuam nundinis dantur. Quę tunc earum concurſatio? q̃ diligẽs? Cum obuiȷs quędam collocutio atq; percõtatio. Silices itinere earum attritos videmus: & in opere ſemitam factam: ne quis dubitet qualibet in re quid poſſit q̃tulacunq; ſedulitas. Sepeliuntur inter ſe viuentium ſolę: pręter homines Non ſunt in ſicilia pennatę.

For. indice vnguibus aurum effodere dicuntur.

¶De indicis. CA.XXXI.

INdicę formicę cornua erythris in ęde Herculis fixa miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terrę in regione ſeptẽtrionalium indorum qui dardæ vocãtur. Ipſis color felium Magnitudo ægypti luporum. Erutum hoc ab iȷs tẽpore hyberno indi furẽtur æſtiuo feruore cõditis ꝓpter vaporẽ in cuniculis formicis: q̃ tñ odore ſollicitatæ prouolãt crebroq; lacerãt: q̃uis pręvelocibus camelis fugiẽtes. Tãta pnicitas feritaſq; eſt cum amore auri.

¶De diuerſitate inſectorum. CA.XXXII.

MVlta aũt inſecta & aliter naſcunt̃. Atq; aſilus in primis ex rore inſidet: hic raphani folio primo vere: & ſpiſſatus ſole: in magnitudinem miliȷ cogit̃. Inde orit̃ vermiculus puus: & triduo: mox eruca: q̃ adiectis diebus creſcit immobilis duro cortice ad tactũ mouet̃ aranee. Hęc eruca quam chryſalidẽ appellãt: rupto deinde cortice volat papilio.

¶De aĩalibus in ligno & ex ligno naſcentibus. CA.XXXIII.

Sylla di. & Alcman tineis vermiculis interiere.

SIc quędam ex hymbre generant̃ in terra: quędam & in ligno. Nec enim & coſſi tantu; in eo: ſed etiam tabani ex eo naſcuntur: & alia vbicunq; humor eſt nimius. Sic intra hominem tineæ tricenum pedum: aliquando & plurimum longitudine: iã in carne exanimi viuentium quoq; hominu; capillo. Qua fœditate & ſylla dictator & Alcman ex clariſſimis gręcię poetis obiere. Hoc quidem & aues infeſtat. Phaſianas vero interimit: niſi puluerãtes ſeſe. Pilos habentium aſinũ tantũ immunẽ hoc malo credũt: & oues. Gignunt̃ aũt ex veſtis genere: p̄cipue lanicio interẽptarũ a lupis ouiũ. Aquas quoq; quaſdã quibus lauamur: fertiliores eius generis inuenio apud auctores. Quippe cum & cærę hoc gignant: quod animalium minimum exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli: poſteriorum crurum laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis volucria.

Mirũ de aĩali nullum hñs fecis exitum.

¶De animali cui cibi exitus nõ eſt. CA.XXXIIII.

EStanimal eiuſdẽ turpitudine infixo ſemp ſanguini capite viuẽs: atq; ita intumeſcẽs: vnu; animaliũ cui cibi nõ ſit exitus: cũ nimia dehiſcit ſocietate: alimẽto ipo moriẽs. Nũq̃ in iumẽtis gignitur: in bubus frequẽs: in canibus aliquãdo: in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc ſolũ. Aeque eſt mira ſanguinis & hirundinũ generi in plauſtri aqua ſitis. Namq; & hæ toto capite cõduntur. Eſt & volucre canibus peculiare ſuũ malu;: aures maxime lancinãs quę defendi morſu non queunt.

Tineę ex puluere ꝓductę.

¶De tineis & culicibus & diuerſitate eaꝝ. CA.XXXV

IDem puluis in lanis & veſte tineas creat: præcipue ſi araneus vna includatur. Sitit eni; & omnem humorem abſorbens ariditatẽ impliat. Hoc eſt in chartis naſcitur. Eſt earu; genus tunicas ſuas trahentiũ quo coclęę modo. Sed horũ pedes cernũtur. Spoliatę expirãt Si accreuere faciũt chryſalidẽ. Ficarios culices caprific⁹ generat. Cantharides vermiculi ficoꝝ: & pyri: & peuces: & cynachãtę: & roſę. Venenũ hoc remedia ſecum habet. Alę medentur. q̃bus demptis lœtale eſt Rurſus alia. genera culicum aceſcẽs natura gignit. Quippe cũ & in niue candidi repiantur: & vetuſtiores vermiculi in media quide; altitudine rutili. Nã & ipſa nix vetuſtate rubeſcit. Hirti pilis: grandiores torpenteſq;.

Pyralis ſeu pyratus vermiculus ex medio naſcẽs igne.
Beſtiolæ quæ eodẽ quo naſcunt̃ die moriuntur.

¶De pyrali ſiue pyrauſta. CA.XXXVI.

GIgnit aliqua & contrarium natura elementum. Si quidem in cypri ærariȷs fornacibus ex medio igni maioris muſcę magnitudinis volat pennatũ quadrupes: appellatur pyralis a quibuſdã pyrauſta. Quandiu eſt in igne viuit. Cum euaſit longiore paulo volatu tũc moritur. Hypanis fluui⁹ in ponto circa ſolſtitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit volucris quadrupes ſupradictæ modo: nec vltra diem viuit: vnde hemerobion vocatur. Reliquis talium ab initio ad finem ſeptenariȷ ſunt numeri. Culici & vermiculo terſepteni. Corpus parientibus quater ſepteni. Mutationes & in alias figuras tranſitus trinis aut quadrinis diebus. Cętera ex iȷs pennata autumno fere moriũtur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muſcis humore exanimatis ſi cinere condantur redit vita.

¶Hyſtoria naturæ animalium per ſingula membra. CA.XXXVII.

ITaq; nunc per ſingulas partes corporis præter iam dictas membratim tractetur hyſtoria
Caput habent cuncta quę ſanguinem. In capite paucis animaliuȝ niſi volucribus apices:
diuerſi quidem generis. Phœnici plumarum ſerie medio eo exeũte alio. Pauonibus crini
tis arbuſculis. Stymphalidę cirro. Phaſianę corniculis. Pręterea pare: atq; ab illo galeri-
ta appellata quondã. Poſtea gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui
plicatilem criſtam dediſſet natura per medium caput a roſtro reſidentẽ. Et fulicarum generi dedit
cirros: pico quoq; martio & grui balearicę. Sed ſpectatiſſimum inſigne gallinaceis corpore cõſerra-
tum: nec carneȝ id eſſe. nec cartilaginem: nec callum iure dixerimus: verum peculiare. Draconũ eñi
criſtas qui viderit non reperitur. Cornua multis quidem & aquatiliũ & marinoꝝ & ſerpentiũ variȷs
data ſunt modis. Sed q̃ iure cornua intelligãtur: quadrupedi tantũ generi. Arcteonen. & Cippũ etiã
in latina hyſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia naturę luſit animalium armis. Sparſit hęc
in ramis: vt ceruorum. Aliȷs ſimplicia tribuit vt eodem genere ſublonibus ex argumẽto dictis. Alio
ruȝ finxit in palmas: digytoſq; emiſit ex iȷs: vnde platycerotas vocãt. Dedit ramoſa capreis: ſed par-
ua: nec fecit decidua. Cõuoluta in anfractum arietem generi: ceu ceſtus daret: infeſta tauris. In hoc
quideȝ genere & fœminis tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorſum adunca. Damis
in aduerſuȝ. Erecta aũt rugarũq; ambitu cõtorta & in leue faſtigiũ exacuta vt lyras diceres ſtrepſice
roti: quẽ addacẽ africa appellat. Mobilia eadeȝ: vt aures Phrygię armẽtis. Troglodytarum in terrã
directa: qua de cauſa obliqua ceruice paſcunt. aliȷs ſingula: & hęc medio capite: aut naribus vt dixi
mus. Iamq; aliȷs ad incurſum robuſta: aliȷs ad ictũ Pluribus modis: ſupina: cõuerſa: cõnexa: omĩa in
mucronẽ migrãtia. In quodam genere pro manibus ad ſcabẽdũ corpus. Cochleis ad p̃tẽtandũ iter.
In corpore cornua hæc ſicut ceraſtis: aliquando & ſingula. Cochleis ſemper bina: & vt p̃tendant: ac
reſiliant. Viroꝝ cornibus barbari ſeptentrionales potant: vrnaſq; binas capitis vnius cornua implẽt
Aliȷ præfixa his pila cuſpidãt. Apud nos ĩ lamina ſectat tranſlucẽt: atq; etiam lumẽ incluſum latius
fundũt: multaſq; alias ad delicias conferuntur: nunc tinctas: nunc ſublita: nunc quæ ceroſtrota pictu
ræ genere dicũtur. Omnibus autem caua: & in mucrone demum cõcreta ſunt. Ceruis tantuȝ ſolida:
& omnibus annis decidua. Boum attritis vngulis cornua vnguẽdo aruina medẽtur agricolę. Adeo
ſequax natura eſt: vt in ipſis viuẽtiũ corporibus feruenti cęra flectãtur: atq; inciſa naſcentium in di-
uerſas partes torqueãtur: vt ſingulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plęrumq; ſũt: vt in
pecore. Multis ouium nulla: nec ceruarum: nec quib⁹ multifidi pedes: nec ſolipedũ vlli: excepto aſi
no indico: qui vno armatus eſt cornu. Biſulcis bina tribuit. Nulli qui ſuperne primores habẽt dẽtes.
Qui putant eos in cornua abſumi facile coarguuntur ceruaꝝ natura: quę neq; dẽtes habent: vt neq;
mares: nec tamẽ cornua. Cæteroꝝ oſſibus adhęrẽt. Ceruorum tantũ cutibus enaſcunt. Capita piſci
bus portione corporũ maxima: fortaſſis vt mergant. Oſtrearuȝ generi nulla: nec ſpõgiȷs: nec aliȷs fe
re: quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt. Quibuſdam indiſcretum caput eſt vt cãcris. In capite cuncto
rum animalium homini plurimus pilus: iam quidẽ ꝓmiſcue maribus ac fœminis. Apud intõſas vti
q; gentes atq; etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis gallię comatę: vt tamẽ ſit aliqua in hoc
terrarũ differẽtia. Quippe miconiȷ carẽtes eo gignuntur: ſicut in cauno lienoſi. Et quędam animali
um naturaliter caluẽt: ſicut ſtrutio cameli & corui aquatici: quib⁹ apud gręcos nomẽ eſt inde. Deflu
uium eorum in muliere rarũ. In ſpadonib⁹ nõ viſum. Nec in vllo ante veneris vſum. Nec infra cere-
brum: aut infra verticem: aut circa tẽpora: atq; aures. Caluitiũ vni tãtũ animaliũ homini: præterq̃ i-
natum. Canicies homini tãtum & equis: ſed homini ſemper a priori parte capitis: tum deinde ab a-
uerſa. Vertices bini homini tãtũ. Aliquib⁹ capitis oſſa plana: tenuia: ſine medullis: ſerratis: pectina-
tim ſtructa compagibus. Perfracta nõ queũt ſolidari. Sed exempta modice nõ ſunt lœtalia in vicem
eorũ ſuccedẽte corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe vrſis: duriſſima pſitacis ſuo diximus loco. Cere
brum omnia habent animalia: quę ſanguinẽ. Aeque & in mari quę mollia appellauim⁹: quãuis care
ant ſanguine: vt polypi. Sed homo portione maximũ & humidiſſimũ: omniũq; viſcerũ frigidiſſimuȝ
duab⁹ ſupra: ſubterq; mẽbranis velatũ: quarũ alterutrã rũpi mortifeꝝ eſt. Cætero viri q̃ fœminę ma
ius. Hominibus hoc ſine ſanguine: ſine venis: & reliqui ſine pingui. Aliud eſſe q̃ medullam eruditi
docẽt: quoniam coquẽdo dureſcat. Omniũ cerebro medio inſũt oſſicula parua. Vni hominũ in infã-
tia palpitat: nec roboratur ante primũ ſermõis exordiũ. Hoc ẽ viſcerũ excelſiſſimũ: ꝓximumq; cælo
capitis ſine carne: ſine cruore: ſine ſordib⁹. Hic habet ſenſuũ arcẽ. Huc venaruȝ omnis a corde vis tẽ
dit. Hic deſinit. Hic culmẽ altiſſimum. Hic mẽtis eſt regimẽ. Oĩm aũt animalium in priora pronũ:
quia & ſenſus ante nos tendũt. Ab eo proficiſcit ſomnus. Hic capitis nutatio. Quæ cerebrum nõ ha-
bent nõ dormiũt. Ceruis in capite ineſſe vermiculi ſub linguę inanitate & circa articulũ: qua caput

galerita alauda vulgo.

Vel aliȷs adunca: aliȷs reduca: aliȷs ad iactum.

Ceruis tantũ cornua ſolida.

Aſini indici vnico armati cornu.

Gallia vnã dicta ẽ comata.

Cerebro carẽtes non dormientes.

Soli hoĩ au-
res imobiles
Vñ flacci dci.

iungit humero numero.xx.prodũtur. Aures hoĩ tãtũ immobiles. Ab iſs flaccorũ cognomia. Nec in
alia parte fœminis maius impẽdiũ margaritis dependentibus. in oriẽte quidẽ & viris aurꝫ geſtare eo
loci decus exiſtimatur. Animaliũ aliis maiores: aliis minores. Ceruis tãtũ ſciſſę aut velut diuiſæ: So
ricibꝰ piloſę. Sed aliquę oĩbus aĩal dũtaxat generãtibꝰ: excepto vitulo marino atq; delphio & quæ
cartilaginea appellauimꝰ: & viperis. Hęc cauernas tantũ habẽt auriũ loco: pter cartilaginea & del-
phinũ: quẽ tamẽ audire manifeſtũ eſt. Nam & cantu mulcent: & capiũtur attonitu ſono. Quo nã mo
do audiãt: mirũ. Iidẽ nec olfatꝰ veſtigia habẽt: cum olfaciant ſagaciſſime. Pennatorum animalium
buboni tãtũ & oto plumę velut aures. Cęteris cauerne ad auditũ. Simili modo ſquamigeris atq; ſer-
pentibꝰ. In ęquis & omnium iumentorum genere indicia animi pręferũt. Feſſis marcidę. Nutantes
pauidis. Subrectæ furẽtibus. Reſolutę ægris. Facies homini tantũ: cæteris os aut roſtra. Frõs & aliis
Sed homini tantũ triſtitię: hilaritatis: clemẽtię: ſeueritatis index in aſſeſu eius. Supcilia homini & pa
riter & alterne mobilia: & in iis pars animi. Negamus/annuimꝰ: hęc maxime indicãt. Faſtus ſupbia
aliubi cõceptaculũ: ſed hic ſedẽ habet. In corde naſcit: hic ſubit: hic pẽdet. Nihil altiꝰ ſimul abrupti
uſq; inuenit in corpore: vbi ſolitaria eſſet. Subiacẽt oculi pars corporis p̃cioſiſſima: & qui lucis vſu vi
tam diſtinguant a morte. Non omnibus animalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdam concharum dubii.
Pectines enim ſi quis digytos aduerſũ hyantes eos moueat: cõtrahuntur vt videntes. Et olentes fu-
giũt admota ferramenta. Quadrupedum talpis viſus nõ eſt. Oculorum effigies ineſt: ſi quis pręten-
tam detrahat mẽbranaꝫ. Et inter aues ardeolarũ genera: quos leucos vocãt: altero oculo carere tra-
dunt. Optimi auguri cum ad auſtrum volant ſeptẽtrionẽue. Solui enim pericula & metus narrant.
Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit. Cochleis oculorum vicem cornicula bina pretẽtatu ad-

Qui cõditos
hñt ocl'os a-
cutiſſimi viſꝰ.

implent. Nec lumbricis vlli ſũt: vermiumue generi. Oculi homini tantum diuerſo colore: cęteris in
ſuo cuiq; generi ſimiles. Et equorum quibuſdam glauci: ſed in homine nũeroſiſſimę diuerſitatis atq;
differentiæ: grandiores: modici: parui: prominentes: quos hebetiores putant. Conditi quos clariſſi-
me cernere: ſicut in colore caprinos. Præterea alii contuentur lõginqua. Alii niſi prope admotã nõ
cernũt. Multorum viſus fulgore ſolis conſtat nubilo die non cernẽtiũ: nec poſt occaſũ. Alii interdiu

Tyberius mi
rã oculorum
fert habuiſſe
aciem.

hebetiores: noctu pręter cęteros cernũt. De geminis pupillis aut quibꝰ noxii viſus eẽnt ſatis diximꝰ.
Tyberio Cęſari i tenebris clariores ferũt: ipſi aliã q̃ cęterorꝫ mortaliũ fuiſſe naturã: vt expgefactꝰ no
ctu pauliſper haud alio modo q̃ luce clara cõtueret oĩa: paulatiꝫ tenebris ſeſe obducẽtibꝰ. Diuo Au-
guſto equorum modo glauci fuere: ſupraq; hominem albicãtis magnitudinis. Quam ob cauſã dili-
gentius ſpectari eos iracũdæ ferebat. Claudio Cæſari: ab angulis cãdore carnoſo: ſanguineiſq; venis
ſubinde ſuffiſi. Caio pricipi rigẽtes. Neroni niſi cuꝫ cõniueret: ad ꝑpe admota hebetes. Viginti gla-
diatorꝫ paria in Caii pricipis ludo fuere: in iis duo omnino qui cõtra comminationẽ aliquam nõ con
niuerent. & ob id iuicti. Tantę hoc difficultatis eſt hoĩ. Plæriſq; vero naturale: vt nictare nõ ceſſent:
quos pauidiores accepimus. Oculos vnicolores nulli cum candore omnibꝰ mediuſculo differentes.
Neq; vlla ex parte maiora indicia animi cunctis animalibus: ſed maxime homini: id eſt moderatio-
nis: clemẽtiæ: miſericordiæ: odii: amoris: triſticiæ: læticię. Cõtuitu quoq; multiformes: truces: torui
flagrantes: graues: tranſuerſi: limi: ſumiſſi: blãdi. Profecto in oculis animꝰ ĩhabitat. Ardent: ĩcendũ-
tur: humectant: cohibent. Hinc illæ miſericordiæ lachrymæ. Hos cum oſculamur: aĩm ipſum vide-

Vel mẽtis vi-
ſu.
Lepores ocu-
lis dormiunt
apertis.

mur attingere. Hic fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcundꝰ & paratꝰ?
Aut vbi reliquo tempore? Animo autem videmus. Animo cernimus. Oculi ceu vaſa quædam viſi-
bilem eius partem accipiũt: atq; tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcęcat abducto intus viſu. Sic
in morbo comitiali aperti nihil cernũt animo caligante. Quin & patentibus dormiũt lepores: multi
q; hominum quos corybantiam gręci dicunt. Tenuibus multiſq; membranis eos natura compoſuit
callofis contra frigora: caloreſq; in extremo tunicis: quas ſubinde purificant lachrymationũ ſaliuis:
lubricos propter incurſãtia & mobiles. Media eorum cornea feneſtrauit pupilla: cuius anguſtiæ nõ
ſinunt vagari in certam aciem: & velut canali dirigunt: obiterq; incidentia facile declinant. Aliis ni
gra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibꝰ circundatis: vt habili mixtura accipiat circũiecto

Cur alites o-
culos hoĩm
q̃nq; iuadant

cãdore lux: & temperato repercuſſu non obſtrepat: adeoq; iis abſoluta vis ſpeculi. vt tam parua illa
pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea cauſa eſt: vt plęreq; alitum e manibꝰ hoĩm oculos po
tiſſimum appetãt: qꝛ effigiẽ ſuam ĩ iis cernentes velut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tã
tum quædam & in cremẽta lunę morbos ſentiũt. Sed homo ſolus emiſſo humore cęcitate liberatur
Poſt viceſimum annũ multis reſtitutus eſt viſus. Quibuſdam ſtati naſcẽtibus negatus nullo oculorꝫ
vitio. Mltis repẽte ablatꝰ ſimili mõ nulla p̃cedẽte iiuria. Venã ab iis ptigere ad cerebrũ pitiſſimi au
ctores tradunt. Ego ad ſtomachum crediderim. Certe nulli ſine redundatione eius eruitur oculus:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0202-5
DFG

morientibus illos operire:rurſuſq; in rogo patefacere quiritium magno ritu ſacrum eſt. Ita more cōdito:vt neq; ab homine ſupremum eos ſpectari nefas:& cœlo non oſtendi nephas. Vni aialiu3 homini deprauātur. Vnde cognomina:Strabonum & Petorum. Ab ijſdem/qui altero lumine orbi naſcerētur:coclites vocātur. Quis parui vtrinq; ocelli luſcini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnoru3 aialium veluti felium in tenebris fulgent:radiātq; oculi:vt contueri nō ſit. Et capræ/lupoq; ſplēdent:lucemq; iaculantur. Vitulo marino/& hyenæ in mille colores trāſeunt ſubinde. Quin/& ī tenebris multorum piſcium refulgent:ſicut aridi robuſtiq; caudices vetuſtate putreſcq;. Non cōniuere diximus:q̄ non obliquis oculis/ſed circunacto capite cernerēt. Chamæleonis oculos circūagi totos tradūt. Cācri in obliquum aſpiciunt. cruſtra fragili incluſis rigētes. Locuſtis/ſquilliſq; magna ex parte ſub eodē munimento prędurí eminent. Quorum duri ſunt:minus cernūt:q̄ quorum humidi. Serpentium catulis/& hirundinum pulis ſiquis eruat:renaſci tradunt. Inſectorum omnium:& quibus teſtacea opimenta oculi mouentur:ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta:ijs oculi duri:omnia talia/&piſces/& inſecta nō hn̄t genas:nec integunt oculos. Omnibus mēbrana vitri mō trāſlucida optendit. Palpebrę in genis hoīvtrinq;. Mulieribus etiam inſectę quotidiano:tāta eſt decoris affectatio vt tingant oculi quoq;. Alia de cauſa hoc natura dederat:ceu vallum quoddam viſus/& ꝓminēs munimentum circa occurſantia:animalia:aut alia fortuitu incidētia. Defluere eas haud īmerito venere abūdātibus tradūt. Ex cæteris nullis ſūt:niſi q̄bus & in reliquo corpore pili. S3 quadrupedi in ſupioribus tantum genę. Volucribus in īferiore. Et quibus molle tergus vt ſerpētibus. Et quadrupedibus quę oua pariūt:vt lacertæ Strutio camelus alitū ſola:vt homo vtrinq; palpebras habet. Nec genę qdem omnibus:ideo neq; nictationes ijs quę animal generant. Grauiores alitum inferiore gena cōniuent. Eędem nictantur ab angulis mēbrana obeūt. Colūbę & ſimilia vtraq; conniuent. At quadrupedes quæ oua pariunt vt teſtudines:crocodili inferiore tātum ſine vlla nictatione :propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperioris antiqui cilium vocauere:vnde & ſupcilia. Hoc vulnere aliquo diductum non coaleſcit. In paucis humani corporis mēbris. Infra oculos malæ homini tm̄ quas priſci genas vocabāt. xij. tabularꝫ interdicto radi a fœminis eas vetātes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maxime oſtendit rubor. Infra eas hylaritates:riſumq; indicantes buccę. Et altior homini tm̄:quem noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus. Non alij aīalium nares eminēt. Auibus:ſerpētibꝰ:piſcibus foramina tm̄ ad olfactus ſine naribus. Et hinc cognomia ſimonꝫ:ſilonū. Septimo mēſe genitis ſæpenumero foramina aurium:& narium defuere. Labra quibus brōchi labeones dicti. Et os probum duriuſue aīal generantibus. Pro ijs cornea & acuta volucribus roſtra. Eadem rapto viuentibus adunca. Collecto recta hęrbas ruentibus limumq; redunca vt ſuum generi. Lata in vſum iumētis vice manus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu viuentibus. Mentū nulli pręter hominē:nec malæ. Maxillas crocodilus tm̄ ſuperiores mouet. Terreſtres quadrupedes eodē quo cæterę more:præterq̄ in obliquū. Dentiū tria genera Serrati aut cōtinui aut exerti. Serrati pectinatim coeūtes:nec cōtrario occurſu atterātur : vt ſerpentibus:piſcibus:canibus. continui vt homini:equo. Exerti apro. hippopotamato:elephāto. Continuorum qui digerūt cibū lati & acuti. Qui conficiunt:duplices. Qui deſcriminant eos canini appellantur. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Cōtinui aūt vtraq; parte oris ſunt vt equo Aut ſuperiore primores nō ſunt vt bubus:ouibus:omnibuſq; quæ rumināt. caprę ſuperiores nō ſunt: pręter primores geminos. Nulli exerti quibus ſerrati Raro fœminę & tamen ſine vſu. Itaq; cū apri pcutiant:fœminæ ſues mordent. Nulli cui cornua exerti:ſed omnes ſui cōcaui. Cæteris dentes ſolidi: piſciū omnibus ſerrati:præter ſcarꝫ. Huic vni aquitalium plani. cætero multis eorū in lingua & toto ore:vt turba vulnerū molliant:quę attritu ſubigere nō q̄runt. Multis & in palato :atq; etiā in cauda. præterea in os vergentes ne excidant cibi nullū habentibus retinēdi āminiculū Similes aſpidi & ſerpentibus ſed duo in ſuperna parte dextera lęuaq; longiſſimi tenui fiſtula perforati:vt ſcorpionū aculei venenum infundentes:nō aliud hoc eē q̄ fel ſerpentium. Et inde venis ſub ſpina ad hos puenire:& has per ventrem deſcendere diligentiſſimi auctores ſcribunt. Quidam vnū eē eum:& quia ſit aduncus:reſupinari cum momorderit. Aliqui tūc decidere eū:rurſuſq; recreſcere facilem decuſſu :& ſine eo eē quos tractari cernamus. Scorpionis caudę ineē eum:& plęriſq; ternos. Viperę dentes gingiuis conduntur. Hęc eadem pregnās veneno impreſſo dentium repulſu virus fundit in morſus. Volucrū nulli dentes pręter veſpertilionem. cameli ſoli ex ijs quę non ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores non habent. Cornua habētium nulli ſerrati. Et cocleæ dētes habēt:indicio eſt a minimis earum deroſas vites. At in marinis cruſtata & cartilaginea priores habere. Itē echinis qnos eē:vnde intelligi potuerit miror. Dentium nice aculei inſectis. Simiæ dentes vt homini. Elephāto intus ad mādendum quattuor:præterq; eos qui prominēt. Maſculis reflexi:fœminis recti atq; ꝓni. Muſculus marinus qui balenam antecedit nullos habet. Sed pro ijs ſetis intus os hirtum:& linguam etiam appella

Aniaduertēto. ritus ī oculis mor. ape. & ope.
Strabones peti & coclites vnde
☞ Oculi hiru3. & ſer. exerti renaſcuntur.
☞ Lege. xij. ta. cautū erat ne fœminarꝫ genę raderent.
naſus deriſioni dicatus era.
Mētū ſoli ī eſt homini.
croco. ſuper maxi. mouēs
pecora rumi. pri. carent ſupio parte dētibꝰ
☞ Veſptilioni. īter aueſ ſolę inſunt dētes.
Muſculus.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0203-1
DFG

tam. Terreſtrium minutis quadrupedibus primores bini vtrinq; longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcũ
tur. Homini poſtq̃ natus eſt ſeptimo mẽſe. Reliquis perpetui manẽt. Mutãtur homini: leoni iumẽto
cani: & ruminantibus. Sed leoni/ & cani non niſi canini appellati. Lupi dexter caninus in magnis ha=
betur opibus. Maxillares qui ſunt a caninis nullum animal mutat. Homini nouiſſimi/ qui genuini vo
cantur circiter viceſimum annum gignũtur: multis & octogeſimo. Fœminis quoq;: ſed quibus in iu
zãcles dẽtes quo tẽpore renati. uenta non fuere nati: decidere in ſenecta: & mox renaſci certum eſt. Zanclen ſamothracenum ciuẽ/
cui renati eſſent poſt centum/ & quattuor annos Mutianus viſũ a ſe prodidit. Cætero maribus plures
q̃ fœminis in hoie: pecude: capriſue. Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordĩes habuit maxillarẽ
Timarchus duos maxi. ordines ha= buit. Frater eius non mutauit primores: ideoq; præteriuit. Eſt exemplum dentis homini/ & in palato ge=
niti. At canini amiſſi caſu aliquo nunq̃ renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcũt. Equo tantum cãdidio=
res fiunt. Aetas veterinorum dentibus indicaſ. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe pri=
more vtrinq; binos. Sequẽti anno totidẽ pxios cũ ſubeũt dicti columellares. Quinto anno incipiẽte
dentes in pa lato geniti. binos amittit: qui ſexto ãno renaſcunſ. Vij. ois habet & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius
non decidunt dentes. Aſinorum genus triceſimo mẽſe ſimiliter amittit: deinde ſenis menſibus. Qđ
ſi non prius peperint: q̃ decidant poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutãtur. Suibus decidũt nunq̃
☞ Aſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis & cẹteris veterinis intelligitur dentiũ bronchitate: ſu=
hoim dẽtib⁹ virus ineſſe. perciliorum canicie: & circa ea lacunis cũ fere. xvi. annorum exiſtimãtur. Hominum dentibus quo=
dam ineſt virus. Namq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant: & columborũ fœtus implu=
mes necant. Reliqua de ijs in generatione hominũ dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora iſantia
accipiunt. Reliqua aialia quẹ ſerratos habent: ſæuiſſima dentibus. Linguẹ non omnibus eodẽ mõ te=
nuiſſima ſerpentibus & triſulca: vibrans: atri coloris: & ſi extrahas prẹlonga. Lacertis bifica & piloſa.
Vitulisq; marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cẹteris ad circumlambenda ora.
Piſcibus paulominus quam tota adhẹrens. crocodilis tota. Sʒ in guſtatu linguæ vice carnoſum aqua
tilibus palatum. Leonibus/ ac pardis/ omnibusq; generis eius ẽt felibus imbricitate aſpitatis: & limẹ
ſimilis/ attenuansq; lambendo cutẽ hominis. Quæ cauſa ẽt mãſuefacta vbi ad vicinũ ſanguinẽ puenit
ſaliua: inuitat ad rabieʒ. De purpurarũ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gut
ture/ qua voce mittunt. Mares tum vocanſ ololygones ſtato id tẽpore euenit: cientibus ad coitũ fœ=
minas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo ad libramentũ modice aquẹ receptẹ in fauces palpi=
tante ibi lingua vlulatus elicitur. Tũc extenti buccarum ſinus plucẽt. Oculi flagrant labore ppulſi.
Quibus in poſteriore parte aculei: ijs & dentes & lingua. Apibus etiam prẹlonga: eminẽs & cicadis.
Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: ijs nec lingua nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua & formi
Metellus. cas. cẹterum lata elephãto prẹcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta. Homini tantũ ita ſæpe
conſtricta venis: vt interdici eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeo inexplanatẹ fuiſſe accepim⁹:
vt multis menſibus torrus credatur: cũ meditatur in dedicãda æde opifere dicere. Cæteris ſeptimo=
fere anno ſermonem exprimit. Multis vero talis eius ars cõtigit: vt auium & aialium vocis indiſcre=
tẹ edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cẹteris in prima lingua: homini & in palato. Tonſille in
homine. In ſue glãdulæ: quod inter eas vuæ nomine vltimo depẽdet palato: homini tantum eſt. Sub
ea minor lingua: quẹ nulli oua generãtium. Opera eius gemina duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior
earum appellatur arteria ad pulmonem atq; cor pertinẽs. Hãc operit in epulãdo epiglotys ſpiritu ac
voce illac meãte: ne ſi potus cibuſue in alienuʒ deerrauerit tramitem: torqueat. Altera exterior eſt:
appellatur ſane gula: qua cibus atq; potus deuoratur. Tẽdit hæc ad ſtomachum: inde ad ventrem.
Hanc per vices operit cum ſpiritus tm̃ aut vox commeat: ne reſtagnatio intẽpeſtiua alui obſtrepat.
Ex cartilagine & carne arteria: gula neruo & carne cõſtat. Ceruix nulli: niſi qb⁹ vtraq; hẹc. cẹteris col
lum: quibus tm̃ gula. Sed qbus ceruix e multis vertebratisq; orbiculatim: oſſibus flexilis ad circũſpe
ctum articulorum nodis iungitur. Leoni tm̃: & lupo: & hyenæ: & ſingulis rectisq; oſſibus rigens. Cẹ=
tero ſpinẹ adnectitur. Spina lũbis oſſea: ſed tereti ſtructura p media: foramina a crebro medulla de
ſcendente. Eandẽ eẽ ei naturã: quã cerebro colligũt. qm̃ prætenui eius mẽbrana mõ inciſa ſtatim ex=
pireſ. Quibus lõga crura: ijs longa & colla. Itẽ aquaticis q̃uis breuia crura habẽtibus: ſimili modo
vncos vngues: Guttur hoi tm̃ & ſuib⁹ intumeſcit: aquarũ quæ potãtur plærũq; vitio. Sũmũ gulẹ fau
ces vocanſ: poſtremũ ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iã carnoſa ianitas adnexa ſpinæ ad lati
☞ tudinẽ ac longitudinẽ lagenẹ mõ fuſa. Quib⁹ fauces nõ ſunt: ne ſtomachus qdẽ eſt: nec colla: nec gut
Cordis loc⁹ tur: vt piſcibus: & ora ventribus iunguntur. Teſtudini marinæ lingua nulla: nec dẽtes: ſed roſtri acie
cõminuit oia. Poſtea arteria & ſtomachus dẽticulat⁹ callo in modũ rubi ad cõficiẽdos cibos: de creſ=
centibus crenis quicquid appropinquat ventri. Nouiſſima aſperitas vt ſcobina fabri. Cor aialib⁹ cẹ
teris in medio pectore eſt. Homini tantũ infra leuã papillã turbinato mucrõe in priora eminẽs. Piſci

buſ ſolis ad os ſpectat. Hoc primũ naſcẽtibus formari in vtero tradũt. Deinde cerebrum: ſicut tardiſ
ſime oculos. Sed hos primum mori cor nouiſſime. Huic pręcipuus calor. Palpitat certe: & quaſi al
terꝫ mouetur. Intra aial ꝑmolli/firmoq; opertũ membranę inuolucro: munitum coſtarum/& pecto
ris muro: vt pareat pręcipuam vitę cauſam/& originẽ. Prima domicilia intra ſe animo/& ſanguini ꝑ
bet ſinuoſo ſpecu: & in magnis animalibus triplici: in nullo nõ gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fõ
te duę grandes venę in priora/& terga diſcurrunt: ſparſeq; ramorum ſerie per alias minores omnibꝰ
membris vitalem ſanguinem rigãt. Solum hoc viſcerum vitijs non maceratur: nec ſupplicia vitę tra
hit: lęſumq; mortẽ ilico affert. Cęteris corruptis vitalitas in corde dura. Bruta exiſtimãtur animaliũ
quibus durum riget: audacia quibus paruum eſt: pauida/quibus prægrãde. Maximum autẽ eſt pro
portione muribus lepori: aſino: ceruo: pãtherę: muſtellis: hyenis: & omnibus timidis/aut ꝓpter me
tum maleficis. In paphlagonia bina ꝑdicibus corda. In equorum corde & boum oſſa reperiũtur: in
terdum augeri id per ſingulos annos in hoie ad binas drachmas ponderis ad qnquageſimum annũ
accedere. Ab'eo detrahi tantũdem: & ideo non viuere hominẽ vltra cẽteſimum annum defectu cor
dis ægyptij exiſtimãt. Quibus mos/& cadauera aſſeruare medicata. Hirto corde gigni quoſdam ho
mines ꝓdunt: nec alios fortiores eſſe induſtria: ſicut Ariſtomenem meſſeniũ: qui trecẽtos occidit la
cedęmonios. Ipſe cõuulneratatꝰ/& captus ſemel ꝑ cauernã latomiarꝫ/euaſit anguſtias: vulpiũ aditus
ſecutus. Iterum captus: ſopitis cuſtodibus ſomno ad iguẽ aduolutꝰ: lora cũ corpore exuſſit. Tertio
capto lacedęmonij pectus diſſecuere cauſa viuendi: hirſutũq; cor reptũ eſt. In corde ſummo pingui
tudo eſt quędam lętis extis. Non ſemp hoc aũt in parte exortũ habitum eſt. L. Poſtumio Albino rege
ſacrorũ poſt cẽteſimã viceſimãtertiã olympiadẽ: cũ rex Pyrrhꝰ ex italia diſceſſiſſet cor ĩ extis aruſpi
ces aſpicere cœperũt. Cęſari dictatori/quo die primũ veſte purpurea ꝓceſſit: atq; in cella aurea ĩſedit
ſacrificãti bis in extis defuit. Vnde quęſtio magna de diuinatione argumẽtãtibus: potuerit ne ſine il
lo viſcere hoſtia viuere? An ad tẽpus amiſerit? Negaꝰ cremari poſſe in iis q cardiaco morbo obierint
Negatur & veneno interẽptis. Certe extat oratio. P. Vitellij: qua reũ Piſonẽ eius ſceleris coarguit: hoc
vſus argumẽto: palãq; teſtatꝰ: nõ potuiſſe ob venenũ cor Germanici Cęſaris cremari. Cõtra gñe mor
bi defenſus eſt Piſo. Sub eo pulmo eſt: ſpirãdiq; officina attrahẽs: ac reddẽs aiam: idcirco ſpõgioſus:
ac fiſtulis inanibꝰ cauus. Pauca eũ (vt dictũ eſt) hñt aquatilia: ac cętera oua pariẽtia exiguum: ſpumo
ſum: nec ſanguineũ: ideo nõ ſitiunt. Eadẽ eſt cauſa quare ſub aqua diu ranæ/& phocę vrinẽtur. Teſtu
do quoq; q̃uis ꝑgrandem/& ſub toto tegumẽto habeat: ſine ſanguine tñ habet. Quãto minor hic cor
poribus: tãto velocitas maior. Chameloni portiõe maximus/& nihil aliud intus. Iecur: & dextera in
parte eſt. In eo/quod caput extorũ vocant: magnę varietatis. M. Marcello circa mortẽ cũ periſt Ab
Hannibale defuit in extis. Sequẽti deinde die/geminũ reptũ eſt. Defuit & Caio Mario cũ immolaret
vticæ. Itẽ Caio principi kalen. ianuarijs cũ iniret cõſulatum: quo anno interfectus eſt. Claudio ſucceſ
ſori eius: quo mẽſe interemptus eſt veneno. Diuo Auguſto ſpoleti ſacrificãti primo poteſtatis ſuę die
ſex victimarꝫ iocinera replicata intrinſecus ab vna fibra repta ſunt. Reſponſũq; duplicaturꝫ ĩtra annũ
impiũ. Caput extorũ triſtis oſtẽti viſũ tũ quoq; eſt: ꝑter q̃ in ſollicitudie/ac metu. Tũc. n. ꝓmit curas
At bina iocinera leporibus circa briletum/& tharnen: & in cherõneſo ad ꝓpontidem. Mirũq; tranſ
latis alio interit alterum. In eodẽ eſt etiam fel nõ omnibus datum animalibus. In euboeæ chalcide.
nullũ pecori. In naxo ꝑgrãde/geminũq;: ut ꝓdigij loco vtrinq; aduenę. Equi: mulli: aſini: cerui: caprę
apri: cameli: delphini nõ hñt. Muriũ aliqui hñt. Hominum paucis non eſt: quorũ valitudo firmior &
vita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore eſſe: ſed in aluo putent: & ceruo in cauda/aut ĩteſti
nis. Ideo tãtam hñt amaritudinẽ: vt a canibus nõ attingaꝰ. Eſt aũt nihil aliud q̃ purgamẽtũ peſſimi
ſanguinis: & ideo in materia eius eſt. Certe iecur nulli eſt: niſi ſanguinem hñtibus. Accipit hoc a cor
de cui iungitur: fũditq; in venas. Sꝫ in felle nigro inſaniæ cauſa homini: morſq; toto reddito. Hinc &
in mores crimẽ bilis noie. Adeo magnum eſt in hac parte virus: cum ſe fundit in animũ. Quin & toto
corpore: vagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidem redditum etiã ahenis. Nigreſcũtq; cõta
cta eo: ne quis miretur id venenum eſſe ſerpentium. Carent eo/qui abſinthio veſcũtur in põtho. Sꝫ rẽ
nibus ex parte tantum altera inteſtino iungitur: vt coruis: coturnicibus: phaſianis. Quibuſdam ĩteſti
no tantum/vt columbis: accipitri: murenis. Paucis auium in pectore. Serpẽtibus portiõe maxime co
pioſum/& piſcibus. Eſt aũt plęriſq; toto inteſtino/ſicut accipitri miluo. Præterea in pectore ẽ/& cæ
teris auibus. Vitulis quidẽ marinis ad multa quoq; nobile Taurorꝫ felle aureꝰ ducit color. Aruſpices
id Neptuno/& humoris potẽtię dicauere. Geminũq; fuit diuo Auguſto: quo die apud actium vicit.
Murium iecuſculis fibræ ad numerũ lunæ dierꝫ in mẽſe cõgruere dicunt: totidẽq; & iueniri quorꝫ lu
men eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuniculorũ exta in betica gemina ſępe repiunt. Ranarũ ru
betarũ altera fibra a formicis nõ attingitur propter venenum: vt arbitrant. Iecur maxie vetuſtatis pa

Cor primũ ĩ vtero formatur: & vltimũ moritur.

Perdices geminorũ cordium.

Oſſa in corde repta.

Ariſto. meſſenius hirſuto genitꝰ corde

Sacri. cę. bis ĩ extis cor nõ reptum.

Aiaduerte.

Geminũ cor ĩ extis reptũ.

Bina iocinera.

Vel omnibꝰ vel iuuonis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0205-3

Dra. ab extis manantes.
Pyrrhi horrẽdũ dictum.
Aiaduerte.

tiens: centenis durare annis obſidionum exempla prodiderẽ. Exta ſerpentibus/ & lacertis lõga. Cæ=
cinę: volaterrano dracões emicuiſſe de extis læto ꝓdigio tradiẗ. Et ꝓfecto nihil incredibile ſit exiſti
mãtibus Pyrrho regi quo die perit ꝑciſa hoſtiarum capita tepſiſſe ſanguinem ſuũ lambẽtia. Exta ho
mini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur mẽbranis q̃ ꝑcordia appellant: quia cordi ꝑtenduntur:
quod gręci appellauerũt phrenas. Omnia quidem principalia viſcera membranis proprijs/ ac velut
vaginis incluſit prouidens natura. In hac fuit & peculiaris cauſa vicinitas alui: ne cibis ſuppr imeretur
animus. Hinc certe refertur accepta ſubtilitas mẽtis: ideo nulla eſt ei caro: ſ꜠ neruoſa exilitas. In eadẽ
præcipua hilaritatis ſedes: quod titillati maxime intelligiẗ alarũ: quas ſubit: non alibi tenuiore cute

Mors gladi. cũ riſu ſæpe.

humana: ideo ſcabẽdi dulcedine ibi ꝓxima. Ob hoc in ꝑlijs. gladiatorũq꜠ ſpectaculis mortem cu꜠ ri
ſu traiecta præcordia attulerunt. Subeſt venter ſtomachum habẽtibus: cæteris ſimplex: ruminãtib⁹
geminis ſanguine carẽtibus nullus. Inteſtinus enim quibuſdam ab ore incipiens/ quadam via eodem
reflectitur: vt ſępię/ & polypo. In homine adnexus infimo ſtomacho ſimilis canino. His ſolis animali
um inferiore parte anguſtior. Itaq꜠ & ſola vomũt: qa repleto ꝓpter anguſtias ſupprimitur cibus. Qđ
accidere nõ poteſt ijs: quoru꜠ ſpacioſa laxitas eum ad inferiora tranſmittit. Ab hoc ventriculo lactes
in homine/ & oue ꝑ quas labiẗ cibus in cęteris ilia a quibus capaciora ĩteſtina ad aluum. Hominiq꜠ fle
xuoſiſſimis orbibus. Iccirco magis auidi ciborum: quibus ab aluo longius ſpacium. Iidem minus ſo=
lertes: quibus obeſiſſimus venter. Aues quoq꜠ geminos ſinus habent. Quędam vnum/ quo mergũtur
recentia: vt guttur. Alterum in quem ex eo dimittunt concoctiõe maturata: vt gallinæ: palumbes: co
lumbæ: perdices. Cætera fere carent eo: ſed gula patentiore vtũtur: vt graculi: corui: cornices. Quæ=
dam neutro modo. ſed ventrem ꝓximum habẽt: quibus prælonga colla/ & anguſta: vt porphirioni
Venter ſolidipedũ aſꝑ/ & durus Terreſtrium alijs denticulatę aſꝑitatis: alijs cãcellatim mordacitatis.
Quibus dentes vtrinq꜠: nec ruminatio. Hic cõficiũtur cibi. Hinc in aluũ delabũtur. Medio hęc vmbi
lico adnexa oĩbus. In hoĩe ĩle infima parte ſimile ſuillo: a græcis appellaẗ colõ: vbi doſorũ magna cã
eſt Anguſtiſſima canibus. Qua de cauſa vehemẽti niſu: nec ſine cruciatu leuãt eã. Inſatiabilia aĩaliũ/
quibus a ventre protinus recto inteſtino tranſeũt cibi: vt lupis ceruarijs: & inter aues mergis. Vẽtres

Elephanto. iiij. ventres.

& elephãto quattuor. Cætera ſuibus ſimilia. Pulmo quadruplo maior q̃ bubulo. Auibus venter car=
noſus/ calloſuſq꜠ in vẽtre hirũdinum pullis lapilli cãdido/ aut rubenti colore: qui chelydonij vocãtur:
magicis narrari artibus repiũtur. Et in iuuẽcarũ ſecundo vẽtre pilæ rotũditate nigricãs tophus: nullo
pondere: ſingulare (vt putant) remediũ ægre pariẽtibus: ſi tellurem nõ attigerit. Vẽtriculi atq꜠ inteſti
na pingui/ ac tenui omẽto integũtur: ꝑter q̃ oua gignẽtibus. Huic adnectiẗ lien in ſiniſtra parte aduer
ſus iecur: cum quo locu꜠ aliquãdo ꝑmutat: ſed ꝓdigioſe. Quidam eum putãt ĩeſſe oua pariẽtibus: itẽ
ſerpẽtibus admodum exiguum: ita certe apparet in teſtudine/ & crocodillo/ & lacertis/ & ranis. Aego
cephalo aui nõ eẽ conſtat: neq꜠ ijs/ quæ careãt ſanguine. Peculiare curſus impedimẽtũ aliquãdo ĩ eo.

Lien curſum impedit.
Lien riſũ cauſat: vl̄ adimit
Ceruis qbuſ/ dã renes quaterni.

Quãobrẽ inuriẗ curſorũ laborãti bus. Et ꝑ vuln⁹ etiam exempto viuere animalia tradũt. Sũt q putẽt
adimi riſum ſimul hoĩ: intẽꝑantiãq꜠ ioci cõſtare lienis magnitudine. Aſię regio ſepſis appellatur: in q̃
minimos eſſe pecori tradũt: & ide ad lienẽ iuenta remedia. At in brileto/ & tharne: quaterni renes cer
uis. Cõtra pẽnatis/ ſquãmoſiſq꜠ nulli. Cętero ſummis adhęrẽt lũbis. Dexter oĩbus eſt latior: & minus
pinguis/ ſiccior q꜠. Vtriq꜠ aũt pinguitudo e medio exit: præterq̃ in vitulo marino. Aĩalia in renib⁹ pin
guiſſima. Oues quidẽ lœtaliter circũ eos cõcreto pingui. Aliquãdo in eis ĩueniũẗ lapili. Renes habẽt
omnia quadrupedũ q̃ aĩal generãt. Oua pariẽtiũ/ teſtudo ſola: quæ & alia oĩa viſcera. Sed homo bu=
bulis ſimiles velut e multis renib⁹ cõpoſitos. Pectus hoc eſt oſſa: ꝑcordijs/ & vitalibus natura circũde

Hoĩ octo ineſſe coſtæ.

dit. At vẽtri quẽ neceſſe erat increſcere: ademit. Nulli aĩalium circa ventrẽ oſſa pectus homi tm̃ latũ:
reliquis carinatum: volucribus magnis: & inter eas aquaticis maxime. Coſtę homini tãtum octonæ:
ſuibus denę: cornigeris tredecim: ſerpẽtibus triginta. Infra aluum eſt a priore parte veſica: quę nulli
oua gignentium præter teſtudinẽ. Nulli niſi ſanguineum pulmonem habenti. Nulli pedibus caren=
tium. Inter eam/ & aluũ arterię ad pubẽ tendẽtes: quæ ilia appellãtur. In veſica lupi lapillus: qui ſiry
tes appellaẗ. Sed hoĩ꜠ qbuſdam diro cruciatu ſubinde naſcẽtes/ calculi: & ſetaꝶ capillamẽta. Veſica
mẽbrana cõſtat: q̃ vulnerata cicatrice nõ ſolideſcit: neq꜠ qua cerebrũ: aut cor ĩuoluitur. Plura em̃ mẽ
branaꝶ genera. Fœminis eadem omnia: ꝑterq̃ veſicę iunctis vtriculus: vnde dictus vterus: quod alio
noĩe locos appellãt. Hoc in reliquis aĩalibus vuluam. Hęc vipę: & intra ſe parẽtibus duplex. Oua ge
nerantium adnexa ꝑcordijs. Et in muliere geminos ſinus ab vtraq꜠ parte laterũ habet. Funebris quo
tiens verſa ſpiritum ĩcluſit. Boues grauidas negãt præterq̃ dextero vulue ſinu feræ: etiam cum gemi
nos ferãt. Vulua eiecto partu melior q̃ edito. Eiectitia vocaẗ illa Hæc porcaria. Primiparę ſuis optia
Contra effœtis a partu: ꝑterq̃ eodem die ſuis occiſę liuida/ ac macra. Nec nouellarũ ſuu꜠ ꝑterq̃ primi
paratũ ꝓbaẗ: potiuſq̃ veterum: necdum effœtarum: & biduo ante partũ: aut poſt partũ: aut quo eie=

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0206-8
DFG

cerint die. Proxima eiectitię eſt occiſæ vno die poſt partū. Huius eſt ſumen optimum: ſi modo fœtus non hauſerit. Eiectitiæ teterrimū. Antiqui abdonen vocabāt: priuſq̄ calleret id ſcientes/ occidere nō aſſueti. Cornigera vna parte dentata/ & q̄ in pedibus talos habēt: ſæuo pingueſcunt. Biſulca/ ſciſſiſue in digytos pedibus/ & nō cornigera adipe: Concretus hic & cū refrixit fragilis: ſemperq; in fine carnis. Cōtra pingue inter carnem/ cutēq; ſucco liquidū. Quædā nō pingueſcūt: vt lepus: ꝑdix Steriliora cuncta pinguia/ & in maribus/ & in fœminis. Seneſcūt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam in occulis pingue. Adeps cunctis ſine ſenſu: qui nec arterias habet: nec venas. Pleriſq; animalium eſt pinguedo ſine ſenſu: quam ob cauſam ſues ſpirantes a muribus tradunt roſas. Quin & L. Apronij cōſularis viri filio detractos adipes: leuatūq; corpus immobili onere. Et medulla ex eodem videtur eſſe a iuuēta rubens: & ſenecta albeſcens. Non niſi canis hęc oſſibus. Nec cruribus iumētorū aut canū. Quare fracta nō ferruminētur: q̄d defluēte euenit medulla. Eſt aūt pīguis iis: quibus adeps. Seuoſa cornigeris. Neruoſa: & in ſpina tātum dorſi oſſa non hn̄tibus vt piſcium generi. Vrſis nulla. Leoni in femorū/ & brachiorum oſſibus paucis exigua admodum. Cæteris enim eſt tanta duritia: vt ignis elidatur velut e ſilice. Is dura quæ nō pingueſcunt. Aſinorū ad tubas canora. Delphinis oſſa nō ſpinę. Animal enim pariunt. Serpētibus ſpinæ. Aquatilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis victum: vt ſępiæ/ atq; lolligini. Et inſectis negaī eq̄ eſſe vlla. Cartilaginea animalium aquatilium hn̄t medullam in ſpina. Vituli marini carthilaginem: nō oſſa: item omnium auriculæ/ ac nares q̄ modicum eminēt flexili mollicia/ naturæ ꝓuidētia: ne frangerētur. Cartilago rupta nō ſolideſcit. Nec p̄ciſa oſſa recreſcūt: p̄terq̄ veterinis ab vngula ad ſuffragia. Homo creſcit in lōgitudinem ad annos ter ſeptenos. Tum deīde ad plęnitudinem. Maxime autem pubeſcēs nodum quēdam ſoluere: & præcipue ægritudine ſentitur. Nerui orſi a corde: bubuloq; etiam circūuoluti ſimilem naturam: & cauſaſ habēt in omnibus lubricis applicati oſſibus/ nodiſq; corporum/ qui vocātur articuli. Aliubi interuētu: aliubi ambitu: aliubi trāſitu ligātes. Hinc teretes: illic lati: vt in vnoquoq; poſcit figuratio. Neq; ij ſolidātur inciſi: mirumq; vulneratis ſūmus dolor: p̄fectis nullus. Sine neruis ſunt quædam animalia: vt piſces: arterijs enim cōſtant. Sed neq; eæ molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui: interiores cōducūt membra: ſupiores reuocāt: inter hos latēt arteriæ: ideſt ſpiritus ſemitæ: iis innatāt venæ: id eſt ſanguinis riui. Arteriarum pulſus in cacumine maxime membrorū euidēs index fere morborum in modulos certos/ legeſq; metricas ꝑ ætates ſtabilis: aut citatus/ aut tardus deſcriptas ab Eriphilo medicinę vate: mirāda arte: nimiam ꝓpter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatio tamen crebri/ aut languidi ictus guberuacula vitæ temperat. Arterię carēt ſenſu: nam: & ſanguine. Nec omnes vitalem continēt ſpiritum: p̄ciſiſq; torpeſcit tātum pars ea corporis. Aues nec venas/ nec arterias habent: item ſerpentes: teſtudines: lacertæ: minimumq; ſanguinis. Venę in p̄tenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſpſę: adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuātur: vt penetrare ſanguis nō poſſit: aliudue q̄ exilis humor ab illo qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur: in vmbilico venarum nodoſo coitu.

Marginal notes: vl' id ſinētes. — Cur canum crura fracta nō ferruminātur.

¶ De ſanguine/ & quorum celerrime ſiccetur: quorum non coeat: quorum grauiſſimus/ vel tenuiſſimus: quorum nullus CA.XXXVIII.

Sanguis quibus multus: & pinguis iracūdia. Maribus q̄ fœminis nigrior: & in iuuēta magis q̄ ſenio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo vitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum trahit ſecum: & tamen tactum nō ſentit. Animalium fortiora: quibus: ſanguis craſſior. Sapientiora quibus tenuior. Timidiora/ quibus minimus. At quibus nullus: hebetia. Tauroruꝫ celerrime coit/ atq; dureſcit: ideo peſtifer potu maxime: Aprorum/ & ceruoruꝫ/ caprarumq;/ & bubalorum omniū nō ſpiſſatur. Pinguiſſimus aſin⁹. Homini tenuiſſimus. Iis, quib⁹ plus quaterni pedes nullus. Obeſis min⁹ copioſus: quoniam abſumitur pingui. Profluuiuꝫ eius vni fit in naribus homini: alij nare altera: alijs vtraq;. Quibuſdam per inferna. Multis per ora ſtatuto tempore: vt nuper macrino viro p̄torio: & oībus annis Voluſio Saturnino vrbis præfecto: qui nonageſimum etiam exceſſit annum. Solū hoc ī corpore temporarium ſentit incremētum. Siquidem hoſtię abundātiorem fundūt: ſi prius bibere. Quæ animalium latere certis temporibus diximus: non habēt tunc ſanguinem: pręter exiguas admodum circa corda guttas miro ope naturę. Sicut & in homine: vim eius ad minima momēta mutari: nō modo tātum in ore ſuffuſa materia. Verum ad ſingulos animi habitus: pudore: ira: metu: paloris plurib⁹ modis: item ruboris. Alius enim iræ: & alius verecundiæ. Nam & in metu refugere: & nuſq̄ eſſe certum eſt. Multiſq; non trafluere trāſfoſſis: quod homini tātum euenit. Nam q̄ mutari diximus colorem: alienum accipiunt quodam repercuſſu. Homo ſolus in ſe mutat. Morbi omnes/ morſq; ſanguinem abſumunt.

Marginal notes: Aīaduerte. — Tauri ſāguis cur letalis. — Vide quę ſāguine carent — Voluſius Saturninus.

¶ An in ſanguine principatus: & tergore: & pilis: & mammis: & veſtitu. CA.XXXIX.

SVnt qui ſubtilitatẽ animi conſtare nõ tenuitate ſanguinis putẽt: ſed cure/opimẽtiſq; corporũ Et tunc magis/aut minus bruta eẽ: vt oſtreas/& teſtudines. Boum tergora/ſetas ſuũ obſtare tenuitati innati ſpiritus: nec purũ/liquidũq; tranſmitti. Sic & in homine cũ craſſior/calloſior

Hippopotamus equ⁹ fluuiatilis in nullo maxime vel impenetrabilia.

ue excludat cutis. Quę vero ratio crocodilis ſi nõ cruori: ſed duriciæ tergori tribuatᷓ/& ſolertia? Hippopotami corij craſſitudo talis: vt ĩde tornãtur haſtę. Et tñ eſt q̃dã ingenio medica diligẽtia. Elephãtorum quoq; tergora impenetrabiles ſetas hñt: cum tamẽ omnium quadrupedum ſubtilitas animi p̃cipua phibeatᷓ illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret: maxime in capite. Vbicũq; p ſe hac ſine carne eſt vulnerata non coit: vt in bucca/ciliocq;. Quæ animal pariunt pilos hñt. Quę oua pẽnas: aut ſquamas: aut Corticen: aut teſtam: vt teſtudines: aut cutam puram vt ſerpẽtes. Pennarum caules omnium auium pręciſę non creſcũt: vulſę aũt renaſcuntur. Membranis volãt fragilibus inſecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta veſptilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili a cute exeunt craſſa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni. Daſipodi/& in buccis/& intus in pedibus. Quæ vtraq; Trogus & in lepore tradit. Hoc exẽplo libidinoſiores hominum quoq; hirtos colligens.

☞

hirti hoĩes libidinoſi.

Hoĩes nõ puberes ſteriles

Villoſiſſimus animalium lepus. Pubeſcit homo ſolus: quod niſi contingat ſterilis in gignẽdo ẽ: ſeu maſculus/ſeu fœmina. Pili in homine partim ſimus: partim poſtea gignũtur. Congeniti autẽ non deſinunt: ſicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quędam/de fluuio capitis inualidę: velut lanugines cum mẽſtrui curſus ſtetere. Quibuſdã poſt genitiuiris ſponte nõ gignũtur. Quadrupedibus pilum cadere: atq; ſubnaſci annuum eſt. Viris creſcunt maxime in capite: mox in barba. Reciſi nõ vt hærba ab cętera inciſura augentᷓ: ſed ab radice exeũt. Creſcunt & in quibuſdam morbis: maxime raſis: & in ſenecta. Defunctorum quoq; corporibus. Libidinoſis cõgeniti maturius defluũt. At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcunt: lanęq; rareſcunt.

ſol⁹ hõ e ma. mãmas hñt. dicitur.

Strix auis infauſta.

Quadrupedum dorſa piloſa ventres glabri. Boum corijs glutinum excoquitur: taurorumq;: & id pręcipuum. Mammas homo ſolus e maribus habet. Cætera animalia mammarum notas tãtum. Sed ne fœminæ q̃dem in pectore: niſi quæ poſſũt partus ſuos attollere. Oua gignẽtium nulli. Nec lac niſi animal parienti. Volucrum veſptilio tãtũ. Fabuloſum.n. arbitror de ſtrigibus vbera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigẽ cõuenit: ſed quę ſit auium conſtare non arbitror.

❡Notabilia animalia quę mãmis. CA.XL.

Aĩaduerte.

ASinia fœtu dolẽt: ideo ſexto mẽſe arcent partus: cum equæ anno ꝑpe toto præbeãt. Quibus ſolida vngula: nec ſupra geminos partus. Hęc omnia binas habent mãmas. Nec alìubi q̃ in femoribus. Eodem loco biſulca/& cornigera. Boues quaternas. Oues/capræ binas. Quæ numeroſo fœcũda partu: & quibus digiti in pedibus. Hęc plures habent toto vẽtre duplici ordine: vt ſues. Generoſę duodenas. Vulgares binas minus. Similiter canes Alia vẽtre medio quaternas/vt pãtherę. Alia binas/vt leęnæ. Elephas tantum ſub armis duas: nec in pectore/ſed citra in alis occultas. Nulla in fœmoribus digytos habẽtium. Primi geniti in quaq; parte ſues primas premunt. Et ſi eſcę ſunt faucibus proximę: tamen ſuam nouit quiſq; in fœtu: quo genitus eſt ordine: eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alumno ſuo ſterileſcit ilico: ac reſilit. Vno vero ex omni turba relicto: ſola munifex quę genito fuerat attributa/deſcendit. Vrſę mãmas quaternas gerũt. Delphini binas in ima aluo papillas tãtum. Nec euidẽtes/& paulo in obliquum porrectas. Neq; aliud animal in curſu lambitur. Et balenę/vituliq; mammis nutriũt fœtus.

❡De lacte: & vnde caſeus non fiat. CA.XLI.

Vel cameli lac habẽt donec iterũ grauefcãt

vl' cameli lac mulgetᷓ ne in itinere gra.

MVlieri ante ſeptimum menſem profuſum lac inutile. Ab eo menſe: quod vitalis eſt partus ſalubre. Plęriſq; autem totis mammis: atq; etiam in alarum ſinus fluit. Camelis lac mulgetur: ne iterum graueſcãt. Suauiſſimum hoc exiſtimatur ad vnam mẽſuram tribus aqua additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper a partu coloſtra fiunt: ni admiſceatur aqua. In pumicis modum coeunt duritia. Aſinę prægnantes continuo lacteſcunt. Pullo earum vbi pingue pabulum: biduo a partu maternuz lac guſtaſſe lœtale eſt. Genus mali vocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex vtrinq; dentatis: quoniam eorum lac non coit. Tenuiſſimum camelis: mox equabus. Craſſiſſimum aſinæ: vt coaguli vice vtantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur.

☞

Po. domi. Nec vxor in arſine lacte ſe balneãdo proluit.

Popeia certe Domitij Neronis cõiunx quingentas per omnia ſecum fœtas trahens balnearum etiam ſolio: totum corpus illo lacte macerabat: extendi quoq; cutem credẽs. Omne autem lac igne ſpiſſatur humore ſereſcit. Bubulum caſeo fertili⁹ q̃ caprinum: ex eadem mẽſura pene altero tãto. Quę plures quaternis mammas habẽt caſeo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum inuli/leporis. Hædi laudatum. Pręcipuum tamen daſipodis: quod & profluuio alui medetur. Vnius vtrinq; dẽtatoꝝ. Mirũ barbaras gẽtes: q̃ lacte viuant ignorare/aut ſpernere caſei tot ſæculis dotem: dẽſantes id alioquin in acorem iucundum: & pingue butyrũ ſpuma: id eſt lactis/cõcretiuſq; q̃ quod ſeron vocatur. Nõ omit-

tendum in eo olei vim eſſe: & barbaros omnes/infanteſqꝫ noſtros ita vngi.

¶De diuerſitate caſeoꝝ. CA.XLII.

Laus caſeo romæ: vbi oīm gentiū bona iudicātur: cōminꝰ e ꝓuincijs nemauſenſi p̄cipua: leſuræ/gabaliciqꝫ pagis. Sed breuis/ac muſteo tm̄ cōmendatio. Duobus alpes generibꝰ pabula ſua approbāt. Dalmatię docleatē mittūt. Cētrionicæ vatuſicū. Numeroſior apennino cebanus. Hūc & liguria mittit ouium maxīe lactis. Auximatē ex vmbria. Mixtoqꝫ etrurię/atqꝫ liguriæ confinio lunēſem magnitudine conſpicuū. Quippe & ad ſingula milia pondo p̄mit̄. Proximū aūt & vrbi veſtinū: cruſtuminūqꝫ/& e cedito cāpo laudatiſſimū. Et capityrum gregibus ſua laus eſt agrigēti maxima: eam augēte gratiam fumo: qualis in ipſa vrbe cōficitur: cūctis p̄ferēdus. Nā galliarū ſapor medicamēti vim optinet. Tranſmaria vero bithynius fere in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem etiaꝫ vbi nō detur. Ita maxime intelligit̄: omni in ſale caſeo ſeneſcēte. Quales redire in muſteū ſaporem aceto e thymo maceratos certū eſt. Tradūt zoroaſtrem in deſertis caſeo vixiſſe annis viginti: ita temperato vt vetuſtatem nō ſentiret.

VT centronū terrę natuſicum.

Vlæſinatem

zoroaſtes.xx caſeo vixit annis.

¶Differentia membroꝝ hoīs: a cæteris animalibus. CA.XLIII.

Terreſtrium ſolus homo bipes Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni vlnę. Quibus aīaliuꝫ manus ſunt intus tantū carnoſæ. extra neruis: & cute cōſtant. Digyti quibuſdam in manibus ſeni. Caij Oratij ex p̄ritia gēte filias duas ob id ſedigytas appellatas accepi. Vulcatiuꝫ ſe digytum illuſtrē in poetica. Hoīs digyti articulos habet ternos. Pollex binos: & digytis aduerſus vniuerſis flectit̄: p ſe vero in obliquū porrigit̄: craſſior cęteris. Huic minimus mēſura par ē. Duo reliqui ſibi. Inter quos medius longiſſime ꝓtendit̄. Quibꝰ ex rapina victus quadrupedū qni digyti in prioribus pedibꝰ: reliqꝫ quaterni. Leones: lupi: canes:: & pauca in poſterioribꝰ quoqꝫ/quos vngues habent: vno iuxta cruris articuluꝫ dependēte. Reliqua q̄ ſunt minora digytos qnos. Brachia nō omnibus paria eē. Thraci. n. ſtudioſo in. C. Cæſaris ludo notū eſt dextrā fuiſſe ꝓceriorē. Animalium q̄dam vt manibus vtūt̄ priorū miniſterio pedū: ſedentqꝫ ad os illis admouētia cibos: vt ſciuri.

Sedigyti qui ſint.

¶De ſimiarum ſimilitudine. CA.XLIIII.

Tam ſimiarum genera p̄fectā hoīs ſimulationeꝫ cōtinent: facie: naribus: auribus: palperis. Quę ſolę quadrupedū/& inferiorē hn̄t genā: iam mammas in pectore: & bachia: & crura in contrarium flexa. Similiter in manibus vngues: digytos: longioremqꝫ mediū. Pedibus paulum differūt. Sunt. n. vt manus p̄longi: ſed veſtigium palmę ſimile faciūt. Is quoqꝫ pollex/& articuli vt homini. Et p̄ter genitale tm̄. Et hoc in maribus. Viſcera etiā interiora oīa ad exēplar

Simia, magis hōi aſſimilat̄

¶De vnguibus. CA.XLV

Vngues qui clauſulę neruorū ſummę exiſtimant̄: oībus iſs quibꝰ & digyti. Sꝫ ſimię imbricati: hoībus lati: & defuncto creſcūt. Rapacibus vnci. Cęteris recti: vt canibus: p̄ter eū q a crure plęriſqꝫ depēdet. Oīa digytos hn̄t: q̄ pedes: excepto elephāto. Huic em̄ informes numero quidē quinqꝫ: ſed īdiuiſi: ac leuiter diſcreti: vnguliſqꝫ nō vnguibus ſimiles: & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idē poplites intus flectit hoīs mō. Cætera animalia in diuerſum. Poſterioribus articulos pedibus q̄ prioribꝰ. Nā q̄ aīal generāt: genua ante ſe flectūt: & ſuffraginum artus in aduerſuꝫ. Homini genua/& cubiti cōtraria. Itē vrſis: & ſimiaꝝ generi: ob id minie pernicibus. Oua pariētibus quadrupedū crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuātur: poſteriora in priorē partē. Sūt aūt crura his obliqua humani policis mō. Sic & mlti pedibꝰ: p̄terq̄ nouiſſima ſaliētibus. Aues vt quadrupedes: alas in priora curuant: ſuffragines in poſteriora. Hoīs genibus q̄dā & religio ineſt obſeruatione gentiū. Hæc ſupplices attingunt. Ad hęc manus tendūt. Hæc vt aras adorāt fortaſſis: quia ineſt iſs vitalitas. Nāqꝫ in ipa genu vtriuſqꝫ cōmiſſura dextra/leuaqꝫ a priore parte gemina quędam buccarū inanitas eſt: qua p̄foſſa/ceu vinculis ſpiritus fugit. Ineſt & in aliſs partibꝰ q̄dā religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetit̄. In fide porrigit̄. Antiquis græcię in ſupplicādo mentū attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus: quem tangētes atteſtamur. Et poſt aurē æque dextram nemeſi os: quæ dea latinum nomen: ne in capitolio quidē inuenit: quo referimus tacto ore ꝓxiꝫ a minimo digytum: veniam ſermonis a diſs expoſcentes. Varices in cruribus viro tātum: mulieri raro. C. Mariū/q ſepties cōſul fuit ſtantē ſibi extrahi paſſū vnū hoieꝫ. Oppius auctor ē. Oīa aīalia a dextris partibus icedūt: ſiniſtris incubāt. Reliqua vt libitū eſt gradiunt̄. Leo tantum/& camelus pedati: hoc eſt vt ſiniſter pes non tranſeat dextrum: ſed ſubſequatur. Pedes homini maximi: fœminis tenuiores. In omni genere ſuræ homini tantum/& crura carnoſa. Reperit̄ apud auctores in ægypto quædaꝫ non habuiſſe ſuras. Vola hoi tātum exceptis quibuſdā. Nāqꝫ & hinc cognomina inuēta Plāci: Plauti. Scauri. Pāſę. Sicuti a cruribꝰ Vari: Variæ: vatinij. Quæ vitia/& in quadrupedibus: ſolidas habēt vngu

C. Marij fortitudo q varices ex[illegible] ſinit.

Soli hoi ſurę ſunt.

Quidā i ęgypto abſqꝫ ſus

las.q̄ non ſunt cornigera. Igiť ꝓ eis telũ vngula eſt illis. Nec talos habẽt eadem. At quæ biſulca ſunt habẽt. Iidem digytos habẽtibus nõ ſunt. Neq; prioribus pedibus oĩno vlli. Camelo tali ſimiles bubulis: ſed minores paulo. Eſt.n. biſulcum diſcrimine exiguo pes imus veſtigio carnoſo/vt vrſi. Qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

¶De vngulis CA.XLVI.

hic ply. inueť videť hoĩ ẽt tallos nõ eſſe qđ & Ari. cõfirmat.

VNgulæ veterino tm̃ generi renaſcuntur. Sues in illyrico quibuſdam locis ſolidas hñt vngulas. Cornigera fere biſulca. Solida vngula/& bicorne nullu3. Vnicorne aſinus tm̃ indicus. Vnicorne biſulcũ orix. Talos aſinus indicus vn⁹ ſolidi pedũ habet. Nã ſues ex vtroq; gñe exiſtimanť: ideo fœdi earũ hoĩem q existimarũt habere facile cõuicti. Lynx tm̃ digytos habentiũ ſimile quiddã tallo hẽt. Leo etiãnũ tortuoſos. Talus aũt rectus eſt in articulo pedis vẽtre eminens: cõcauo in vertebra ligatus.

¶De pedibus auium/& vnguibus. CA.XLVII.

AVium aliæ digytatę: alię palmipedes: aliæ inter vtrunq; digytis diuiſis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digyti: tres in ſuperiore parte: vn⁹ in calce. Hic deeſt quibuſdã lõga crura hñtibus. Lynx ſola vtrinq; binos habet. Eadem linguam ſerpentiũ ſimilem in magnam longitudine3 porrigit. Circumagit: collũ in aduerſũ ſe. Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auiũ quibuſdã grauiorib⁹ in cruribus additi radiȷ. Nulli vncos habẽtium vngues longi pedes Porrectis ad cauda3 eæ cruribus volãt. Quibus brenes cõtractis ad mediũ. Qui negãt volucrẽ vlla3 ſine pedibus eſſe: cõfirmant & hapodas habere: & nycterin/& drepanin in eis: q̄ rariſſime apparent. Viſæ iam etiã ſerpẽtes anſerinis pedibus.

Lynx turbo diciť iſamis veneficiȷs ad amorem.

¶De pedibus inſectorũ a duobus ad centum. CA.XLVIII

INſectorũ aĩaliũ pedes primi longiores duros hñtibus oculos: vt ſubinde pedibus eos tergant: ceu notamus in muſcis. Quæ ex iȷs nouiſſimos hñt longos: ſaliunt vt locuſtæ. Oĩbus aũt iȷs ſeni pedes. Araneis q̄buſdam p̄longi accedũt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eẽ diximus polypis: ſępiȷs/lollyginib⁹: cãcris: qui brachia in cõtrariũ mouẽt: pedes in orbem: aut in obliquũ. Iidem ſoli aĩaliũ rotũdi. Cætera binos pedes duces hñt: cãcri tãtũ quaternos. Quæ hunc numerum pedum exceſſere terreſtria/vt plęriq; vermes: nõ infra duodenos habẽt: aliqua vero & cẽtenos. Numerus pedũ impar nulli eſt. Solidipedum crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura. Poſtea ex porrigentia ſe veri⁹/q̄ creſcẽtia. Itaq; in infantia ſcabũt aures poſteriorib⁹: quod addita ętate nõ quæũt. Quia longitudo ſupficiem corporũ ſola3 ampliat. Hac de cauſa inter iitia paſci: niſi ſubmiſſis genib⁹ nõ poſſunt: nec vſq; dum ceruix ad iuſta incrementa pueniat.

Locuſtæ ſalientes.

¶De pomilionibus/& genitalib⁹. CA.XLIX.

POmilionum genns in oĩbus animalibus eſt: atq; etiam inter volucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis: vulpibus: muſtellis: viuerræ. Sunt iȷs ẽt calculo humano remedia p̄cipua. Vrſo quoq; ſimu lvt expirauerit corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidiſſimum. Necnõ in aliqua gentium quoq; in iȷs diſcrimina. Et ſacrorũ etiam citra perniciẽ amputatis matris deum gallis. Contra mulierũ paucis ꝓdigioſa aſſimulatio/ſicut hermaphroditis vtriuſq; ſexus. Quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primũ arbitror. Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpẽto ſuo: quas ĩ treberico gallię agro reptas: ceu plane viſenda res eẽt: principẽ terrarum inſidere portẽtis. Teſtes pecori: armentoq; ad crura decidui: ſuibus adnexi: delphino p̄longi: vltima cõdũtur aluo: & elephãto occulti: Qui oua parientiũ lumbis intus adhęrẽt: qualia ociſſima in venere. Piſcib⁹/ſerpẽtibuſq; nulli: ſ3 eorũ vice binę ad genitalia a renib⁹ venę. Buteonib⁹ terni. Homini tm̃ iniuria/aut ſpõte naturę franguntť. Idq; tertiũ ad hermaphroditis/& ſpadõib⁹ ſemiuiri gen⁹ hñt. Mares in oĩ genere fortiores: p̄ter q̄ in pantheris/& vrſis.

Nerones tp̄e equę hermaphroditę.

¶De caudis CAP.L.

CAudæ p̄ter hoĩe3/ac ſimias oĩb⁹ fere aĩalib⁹: & oua gignẽtib⁹ ꝓ deſiderio corporũ. Nudę hirtis: vt apris: ſetoſæ/vt equis. Amputatæ lacertis & ſerpẽtib⁹ renaſcunť. Piſciũ meat⁹ gubernaculi mõ regũt. Atq; etiã in dextrã/ac lęuam motę: vt remigio quodã impellũt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis lõgiſſimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idẽ aſinis lõgior q̄ equis ſed ſetoſus veterinis. Leoni infima parte/vt bub⁹/& ſorici: & pãtheris nõ itẽ. Vulpibus/ & lupis villoſ⁹ vt ouibus: quippe ꝓcerior. Sues intorquẽt. Canũ degeneres ſub aluum reflectunt.

Vel pugę viloſæ vt vrſis p̄longę/& ſetoſę vt equis.

¶De vocibus. CA.LI.

VOcem non habere niſi q̄ pulmonem/& arterias hñt: hoc eſt niſi q̄ ſpirant. Ariſtoteles putat Iccirco & inſectis ſonũ eſſe nõ vocẽ intus meãte ſpiritu & incluſo ſonãte. Alia murmur edere/vt apes. Alia cum tractu ſtridorem/vt cicadas. Recœpto enim/vt duobus ſub pectore cauis ſpiritu mobili occurſante membrana intus atritu eius ſonare viſcera ſat notum eſt. Cętera ſimuȷ

Solis ſpirãtib⁹ ineſt vox.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0210-9

cū volatu icipere audiri:& deſinere:vt muſcas:apes.Sonum enim attritu & interiore aura non ani-
ma reddi.Locuſtas pennarum & fœmorum attritu ſonare credit᷑ ſane.Iteꝫ aquatilium pectines ſtri
dere cum volant.Mobilia & cruſtis itecta nec vocem:nec ſonum vllum habere.Sed & cæteri piſces
q̄uis pulmone & arteria careant:non i totū ſine vllo ſono ſunt.Stridorem eum dentibus fieri cauillā
tur.Et iis qui aper vocatur i acheloo amne grūnitum habet:& alij de quibus diximus oua parienti
bus:Sibilus ſerpētibus lōgus.Teſtudini abruptus.Ranis ſonus ſui generis:vt dictum eſt:niſi ſi & in
his ferenda dubitatio eſt:qui mox in ore cōcipitur nō in pectore.Multū tamen in his refert & locoꝝ
natura.Multę i macedonia tradunt᷑.Muti & apri.Auiū locatiores quæ minores:& circa coitꝰ maxi
me.Aliis in pugna vox vt coturnicibꝰ.Aliis ante pugnaꝫ vt perdicibus.Aliis cū vicere vt gallinace-
is.Iiſdem ſua maribꝰ.Aliis eadem fœminis:vt luſciniarū generi.Quędā toto anno canunt:quędam
certis temporibus:vt in ſingulis dictum eſt Elephas circa nares ore ipſo ſternutamēto ſimilē elidit
ſonum:per nares aūt tubaruꝫ raucitati.Bubus tātū fœminis vox grauior:i alio omni genere exilior
q̄ maribus.In hoīe etiam caſtratis.Infātis naſcentis nulla auditur anteq̄ totus emergat vtero.Primꝰ
ſermo anniculo eſt.Semeſtris locutus eſt Crœſi filius i crepūdiis.Quo prodigio totum id cōcidit re
gnū.Qui celerius fari cœpere:tardius igredi icipiunt.Vox roborat᷑ a tredecim annis.Eadem i ſene
cta exilior.Neqꝫ in alio animalium ſæpius mutatur.Mira pręterea ſunt de voce digna dictu i thea-
trorum orcheſtris ſcobe aut harena ſuperiecta deuorat᷑:& in rudi parietū circūiectu.Etiaꝫ doliis in-
anibus currit eadem cōcauo vel recto parietum ſpacio:q̄uis leui ſono dicta verba ad alterum caput
perferens ſi nulla inæqualitas impediat.Vox in homine magnam vultus partem habet.Agnoſcimꝰ
eam priuſq̄ cernamus:non aliter q̄ oculis.Totidemqꝫ ſunt eæ:quot in rerum natura mortales:& ſua
cuiqꝫ ſicut facies.Hinc illa gentium:totqꝫ linguarum toto orbe diuerſitas.Hinc tot cātibꝰ & modu
lis flexiones.Sed ante oīa explanatio animi:quæ nos diſtinxit a feris.Inter ipſos quoqꝫ hoīes diſcri-
men alterum æque grandem q̄ a beluis fecit.

Vox maribꝰ q̄ fœminis grauior.

Crœſi filius ſemeſtris lo-cutus.

¶De agnaſcentibus membris:& dicta
Ariſtotelis de vita hominis. CA.LI.

MEmbra animalibus agnata:inutilia ſunt:ſicut ſextus homini ſēper digytus.Placuit i ęgy
pto nutrire portentū:binis & in aduerſa capitis parte oculis hominem:ſed iis nō cernen-
tem.Miror quidem Ariſtotelem nō modo credidiſſe pręſcita vitę eſſe aliqua in corpori-
bus ipſis:verumetiam prodidiſſe.Quæ quamq̄ vana exiſtimo:nec ſine cōtatione proferenda:ne in
ſe quiſqꝫ & anguria auxie quęrat.Attingam tamen quæ tantus vir in doctrina nō ſpreuit.Igitur vi-
tæ breuis ſigna ponit raros dentes:prælongos digytos:plumbeum colorem:pluresqꝫ in manu inci-
ſuras:nec perpetuas.Cōtra lōgæ eſſe vitę incuruos humeris:& in manu vna duas inciſuras lōgas ha
bentes:& pluresq̄.xxxiij.dentes habētes:auribus amplis.Nec vniuerſa hæc(vt arbitror)ſed ſingula
obſeruat.Friuola(vt reor)& vulgo tamen narrata.Addidit morum aſpectus ſimili modo apud nos
Trogus:& ipſe auctor ſeueriſſimus:quos verbis eius ſubiiciam.Frons vbi eſt magna ſegnem animū
ſubeſſe ſignificat.Quibꝰ parua mobileꝫ.Quibus rotūda iracundum:velut hoc veſtigio tumoris ap-
parente.Supercilia quibus porrigūtur in rectum:molles ſignificant.Quibus iuxta naſum flexa ſunt
auſteros.Quibus iuxta tempora inflexa deriſores.Quibus in totum demiſſa:maliuolos & inuidos.
Oculi quibuſcūqꝫ ſūt lōgi maleficos eē idicāt.Qui carnoſos a naribꝰ angulos hn̄t:malitię nota p̄uē
ti.Candidi pars extēta notā ipudētiæ habet.Qui idētidē aūt operire ſolēt icōſtātie.Auricularꝫ ma-
gnitudo loquacitatis & ſtultitię nota eſt.Hactenus Trogus.

Vitę breuis ſigna.

Moruꝫ aſpe-ctus.

¶De aīa:& de habitu aīaliū:& quę guſtata interimāt:& de victu hoīs:
& quibus de cauſis nō coquatur. CA.LII.

ANimæ leonis virus graue:Vrſi peſtilens.Contacta halitu eius attingit nulla fera:citiuſqꝫ
putreſcunt afflatæ reliquis.Hominis tantum natura infici voluit pluribus modis:& cibo
rum ac dentiū vitiis:ſed maxime ſenio.Dolorē ſentire non poterat:tactu ſenſuqꝫ omni ca
rebat:ſine qua nihil ſentit᷑.Eadem cōmeabat ab eo recēs aſſidue exitura ſupremo:& ſola
ex omnibus ſuperfutura.Deniqꝫ hęc trahebat᷑ e cœlo.huius quoqꝫ tamen reperta pœna eſt:vt neqꝫ
id ipſū quo viuit᷑ in vita iuuaret.Parthoꝝ populis hoc præcipue & in iuuēta ꝓpter idiſcretos cibos
nāqꝫ & vino fœtēt ora nimio.Sed ſibi ꝓceres medent᷑ grano aſſyrij mali:cuius eſt ſuauitas præcipua
in eſculēta addito.Elephātoꝝ anima ſerpentes extrahit.Ceruorum item vrit.Diximus hominū ge
nera q venena ſerpētiū ſuctu e corporibꝰ exigerēt.Quin & ſuibꝰ ſerpētes i pabulo ſūt:& aliis venenū
eſt.Quæ inſecta appellauimus oīa olei aſperſu necant᷑.Vultures vnguento quidē fugātur.Alia alios
appetūt odores.Scarabei roſam.Quoſdam ſerpentes ſcorpio occidit.Scythæ ſagittarū vngūt acieꝫ
viperina ſanie & humano ſanguine.Irremediabile id ſcelus.Morteꝫ ilico affert leui tactu.Quę aīa-

Mos ſcytharuꝫ in ſagittis inficiendis.

lium veneno paſcerentur dixim⁹. Quędã innocua alioquin venenatis paſta noxia fiũt & ipſa. Apros in pamphilia & ciliciæ mõtoſis ſalamãdra ab iſs deuorata qui edere moriunť. Nec enim eſt intellectus vllus in ſapore vel odore. Et aqua vinumq; interimit. Salamandra ibi immortua: vel ſi omnino biberit: vnde peteť. Itẽ rana quam vocant rubetam: tantum inſidiarum eſt vitæ. Veſpę ſerpente auidæ veſcunť. Quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia eſt victus: vt in tractu piſce viuentium. Theophraſtus ꝓdidit. Boues quoq; piſce veſci: ſed nõ niſi viuente. Homini cibus vtiliſſimus ſimplex. Aceruatio ſaporum peſtifera: & condimenta pernicioſiora. Difficulter aũt pficiuntur omnia in cibis acria: nimia: & auide hauſta: & æſtate q̃ hyeme difficilius: & ĩ ſenecta q̃ ĩ iuuẽta Vomitiones homini ad hæc in remediũ excogitatę: frigidiora corpora faciũt. Inimicę oculis maxime aũt dẽtib⁹. Sõno cõcoquere corpulẽtię q̃ firmitati vtilius. Ideo athletas malũt cibos ambulatiõe perficere. Peruigilio quidẽ pręcipue vincuntur cibi.

Simplex cibus hoi; vtiliſſimus.

Difficilior digeſtio in æſtate q̃ hyeme.

¶ De corpulentia augenda vel minuenda: & quæ guſtu famẽ ac ſitim ſedant. CA.LIII.

AVgeſcunt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuunť ſiccis & aridis frigidiſq;: ac ſiti. Quędam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini nõ ante diẽ ſeptimum lœtalis inedia. Duraſſe & vltra vndecimum plęroſq;. Certum eſt mori eſurienti ſemper inexplebili auiditate animaliu; vni homini. Quędam rurſus exiguo guſtu famem ac ſitim ſedant: cõſeruantq; vires: vt butyrum: vt titipace. glycirrizon. Pernicioſiſſimũ autẽ & in omni vita quidem quod nimiũ. Præcipuę tamen corpori: minuiq; quod grauat quodlibet modo vtilius. Verum ad reliqua naturę tranſeamus.

Hoi inedia nõ lœtalis eſt ante diẽ. vij.

Vel hippace.

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XII. PROHEMIVM.

ANIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI POTVERE NATVRAE generatim membratimq; ita ſe habẽt. Reſtant neq; ipſa anima carentia: quando quide; nihil ea viuit terra edita: vt inde eruta dicãtur: ac nullum ſileatur rerum naturę opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumq; munus homini datũ arbores ſiluæq; intelligebantur. Hinc primum alimentu;. Harum fronde melior ſpecus: libro veſtis. Etiãnum gentes ſic degũt. Quo magis ac magis admireris ab iſs principiſs cędi mõtes in marmora. Veſtes a ſeribus peti. Vnionẽ in rubri maris profũdo. Smaragdum in ima tellure quęri. Ad hoc excogitata ſũt aurium vulnera. Nimirum quoniam parum eſt collo crinibuſq; geſtari: niſi infœderẽtur etiam corpori. Quamobrẽ ſequi par eſt ordinem vitę: & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ĩgerere.

Vel admiraris ſubit.

¶ De arborum honore: & quando platanus primum in italia: & de natura earum. CA.I.

HAe fuere numinũ tẽpla: priſcoq; ritu/vt ſimplici/a rura etiã nunc deo pręcellente; arborem dicãt. Nec magis auro fulgẽtia atq; ebore ſimulachra q̃ lucos. Et ĩ iſs ſilẽtia ipa adoramus. Arborũ genera numinibus ſuis dicata perpetuo ſeruãtur. Vt Ioui eſcul⁹. Apollini laurus. Mineruę olea. Veneri. myrtus. Herculi populus. Quin & ſiluanos. Faunoſq; & deorum genera ſiluis: ac ſua numina tanq̃ e cœlo attributa credimus. Arbores poſtea blandioribus fruge ſuccis hominem mittigauere. Ex iſs recreãs membra olei liquor: vireſq; potus vini: tot deniq; ſapores annui ſpõte venientes: & menſæ: depugnetur licet earum cauſa cum feris: & paſti naufragorum corporibus piſces expectantur: etiamnum tamen ſecũdæ. Mille pręterea ſunt vſus earum: ſine quis vita degi nõ poſſit. Arbore ſulcamus maria: terraſq; admouemus. Arbore exędificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinu; fuere: nondum precio excogitatio beluarũ cadaueri: atq; vt a diſs nato iure luxurię eodem ebore numinum ora ſpectarẽtur: & menſarũ pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hãc primum habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſeſe italiæ: ꝙ Elico ex heluetiſs ciuis eoꝝ fabrilẽ ob artẽ Romæ commoratus ficum ſiccam & vua;: oleiq; ac vini p̃miſſa remeans ſecum tuliſſet. Quapropter hęc vel bello quæſiſſe venia ſit. Sed quis nõ iure mireť arborẽ vmbræ gratia tantu; ex alieno petitam orbe? Platan⁹ ea eſt. Hæc per mare ionium in Diomedis inſulam eiuſdem tumuli gratia primũ inuecta. Inde in ſiciliam tranſgreſſa: atq; inter primas donata italię. etiam ad morinos vſq; peruecta. ad tributariũ etiã pertinẽs ſolum: vt gẽtes vectigal/& ꝓ vmbra pendãt. Dionyſius prior ſiciliæ tyrãn⁹ regiã in vrbẽ tranſtulit eas: dom⁹ ſuæ miraculũ: vbi poſtea factũ gymnaſiũ: nec potuiſſe in amplitudine; adoleſcere: & alias fuiſſe in italia: ac no-

Arbores varijs dicatæ dijs

Platanus vmbra grata primum in Dio. inſulã vecta

Vel vt alias.

minatim hiſpania apud auctores inuenitur. Hoc actum circa captę vrbis ætatem: tantumqꝫ poſtea
honoris increuit: vt mero infuſo enutriantur. Compertũ id maxime prodeſſe radicibus. Docuimuſqꝫ etiam arbores vina portare. Celebratæ ſunt primũ in ambulatione achademiæ athenis cubitorũ — Platani vino enutriuntur radi. infuſo.
xxx. ſex vnius radice ramos antecedente. Nunc eſt clara in lycia ſotia gelidi fõtis amœnitate itineri
appoſita domicilij modo caua octoginta atqꝫ vnius pedum ſpecu/numeroſo vertice: & ſe vaſtis ꝓte
gens ramis arborũ inſtar agros longis optinens vmbris: ac ne quid deſit ſpeluncę imagini ſaxea intus crepidicus corona muſcoſos complexa pumices extat: tãdigna miraculo: vt Licinius Mutianꝰ
ter conſul: & nuper prouincię eius legatus prodendum etiam poſteris putarit: epulatum intra eã ſe — Platani latitudo.
cum duo deuiceſimo comitę. Large ipſa toros ꝓbente fronde: ab omni afflatu ſecurũ optantẽ hym
brium per folia crepitus. Lętiorem q̃ marinoruꝫ nitore picturæ varietate laquearium auro cubuiſſe
in eadem. Aliud exemplum Caij principis in veliterno ruræ mirati vnius tabulata: laxiſqꝫ ramoruꝫ
trabibus ſcamna patula & in ea epulanti cum ipſe pars eſſet vmbræ quidecim cõuiuarum ac miniſterij capacem triclinio: quam cœnam appellauit ille nidum. Et gortynę in inſula creta iuxta fonteꝫ
platanus vna inſignis vtriuſqꝫ linguæ monumẽtis: nunq̃ folia dimittens. Statimqꝫ ei græcię fabuloſitas ſuperfluit. Iouem ſub ea cum europa concubuiſſe. Ceu vero non alia eius generis eſſet in cypro:
ſed ex ea primum in ipſa certa vt eſt natura hominuꝫ nouitatis auida. Platani ſatę regenerauere vitium: quandoquidem commendatio arboris eius nõ alia maior eſt: q̃ ſolem æſtate arcere: hyeme admittere. Inde in italiam quoqꝫ ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli eſernini libertꝰ: ſed qui
ſe potentię cauſa Cęſaris libertus adoptaſſet ſpado theſſalicus ꝓdiues vt merito dici poſſet. Id quoqꝫ Dionyſius tranſtulit id genus. Durãtqꝫ etiam in italia portenta terrarum: præter illa ſcilicet quæ — A dyo. plã. ro. tranſlatus.
ipſa excogitauit italia.

De cameplatano: & quis totonderit viridaria. CA.II

NAmqꝫ & cameplatani vocanẽ coactæ breuitatis: quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc quoqꝫ ergo in genere pumilionuꝫ infœlicitas dicta erit. Fit aũt & ſerendi genere & recidendi primus. Cn. Martius ex equeſtri ordine Diui Auguſti amicus iuenit nemora tonſilia intra hos. lxxx. annos. — Cn. martius.

De peregrinis arboribus: & malo aſſyria. CA.III.

PEregrinę ceraſi perſicęqꝫ: & omnes quarum gręca nomina aut aliena. Sed quæ ex ijs incolarum numero eſſe cœpere: dicentur inter frutiferas. In præſẽtia externa ꝓſequemur: a ſalutari maxime orſi. Malus aſſyria quam alij vocant medicam: venenis medetur. Foliũ eiꝰ
eſt vnedonis intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum alias nõ manditur: odore præcellit foliorũ quoqꝫ: qui tranſit in veſtes vna cõditus: arcetqꝫ animalium noxia. Arbor ipſa omnibꝰ horis pomifera ẽ: — Nota.
alijs cadentibus: alijs matureſcentibus: alijs vero ſubnaſcentibus. Tentauere gentes transferre ad ſe
propter remedij præſtantiaꝫ fictilibus in vaſis dato per cauernas radicibus ſpiramẽto. Qualiter oĩa
tranſitura longius ſeri artiſſime transferiqꝫ quę meminiſſe cõueniet: vt ſemel quæqꝫ dicantur. Sꝫ niſi
apud medos & in perſide naſci voluit. Hæc aũt cuius grana parthorum proceres incoquere diximꝰ
eſculentis/commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras ſerum in mẽtione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus: vel qñ primũ romæ hebenus. CA.IIII.

ITem indię arborum magnitudinem vnam: quã peculiarius Virgilius celebrauit hebenũ
nuſq̃ alibi naſci profeſſus. Herodotꝰ eam æthiopiæ intelligere maluit: tributi vice regibꝰ — Hebenus in idia aut ęthiopia.
perſidis e materie eius centenas phalãgas tertio quoqꝫ anno penſitaſſe ęthiopas cum auro & ebore prodendo. Nõ omittendum id quoqꝫ vicenos dentes elephãtorum grandes:
quaniã ita ſignificauit: ęthiopas eadem cauſa pendere ſolitos: tanta ebori auctoritas erat: vrbis noſtrę trecenteſimodecimo anno. Tunc enim auctor ille hyſtoriam eam condidit Thurijs in italia.
Quo magis mirum eſt: quod eidem credimus: qui padum amnem non vidiſſet: nemini ad id tẽpus — He. in tribunorũ auctoritate.
aſiæ gręcięqꝫ: aut ſibi cognitum. Aethiopię forma vt diximus. Meroen vſqꝫ nuper allatam. Neroni
principi raram arboreꝫ hebenum. A meroe vſqꝫ ad ſyenem finem imperij per nõgenta nonagita ſex
mil. paſ. nullãqꝫ aliã niſi palmarũ generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis in tributorum auctoritate tertia — Pom. ma. in triũ. he. oſtendit.
res fuerit hebenus. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho mithridatico oſtendit. Accendi eã
Fabianus negat. Vritur tamen odore iucundo. Duo genera eius. Rarum id quod melius. Arboreuꝫ
trunco enodi: materiæ nigri ſplendoris: ac vel ſine arte protinus iucundi. Alterum fructicoſuꝫ cytiſi — Duo hebeni genera.
modo: & tota india diſperſum eſt.

De ſpina & ficu indicis. CA.V.

Mirum de ficus generatione.

IBi & ſpina ſimilis: ſed deprehenſa vel lucernis igni protinus tranſiliente. Nūc eas exponam: quas mirata eſt Alexādri magni victoria orbe eo patefacto. Ficꝰ ibi exilia poma habet. Ipſa ſe ſemper ſerens: vaſtis diffūditur ramis. Quorum pondera adeo in terram curuantur: vt annuo ſpatio infigantur nouamqꝫ ſibi propaginem faciant circa parentē in orbes: quodā opere topiario. Intra ſepem eam æſtiuant paſtores: opacam pariter & munitaꝫ vallo arboris: decora ſpecie ſubter intuēti proculue formicato ambitu. Superiores eiuſdem rami in excelſū emicāt: ſiluoſa multitudine: vaſto matris corpore: vt. lx. paſ. plęrǫqꝫ orbē colligant. Vmbrę vero bina ſtadia operiāt. Folioꝝ latitudo peltę effigiē amazonicę habet. Ea cauſa fructū integens creſcere ꝓhibet. Raruſqꝫ eſt nec fabę magnitudinē excedens. Sed per folia ſolibꝰ coctus prędulci ſapore digno miraculo arboris gignitur circa aceſinem maxime amnem.

Mira vmbrarum amplitudo.

¶De arbore pala: & arboribus indicis ſine nominibus: & laniferis. CA. VI.

MAior alia pomo & ſuauitate præcellentior: quo ſapientiores indorum viuunt. Foliū alas auium imitatur longitudine triū cubitorum: latitudine duum. Fructum e cortice mittit admirabilē ſucci dulcedine: vt vno quaternos ſatiet. Arbori nomen palæ pomo: arienæ. plurima eſt in ſidracis expeditionum. Alexandri termino. Eſt & alia ſimilis huic: dulcior pomo: ſed interaneoruꝫ valitudini infeſta. Edixerat Alexander ne quis agminis ſui id pomum attingeret. Genera arborum macedones narrauere: ex maiore parte ſine nominibus. Eſt & terebintho ſimilis cætera: pomo amygdalis: vel minore tantum magnitudine: præcipuæ ſuauitatis in bactris. Vtiqꝫ hanc aliqui terebinthum eſſe proprij generis potiuſq̄ ſimilem ei putauerunt. Sed vnde veſtes lineas faciunt: folijs moro ſimilis: calice bombicino. Cynorhodo: ferūt eam in campis. nec eſt gratior vllarū ꝓſpectus. Oliua indiæ ſterilis: præterq̄ oleaſtri fructu.

Vel ſienæ.

Vel pomi.

¶De piperis arboribus: & gariophilo: & alijs pluribus. CA. VII

PAſſim vero quę piper gignunt: iuniperis noſtri ſimiles: q̄q̄ in fronte caucaſi ſolibꝰ oppoſita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero diſtant paruulis ſiliquis: quales ī phaſiolis videmus. Hę priuſq̄ dehiſcāt: decerptę toſtęqꝫ ſole faciunt quod vocatur piper longuꝫ. Paulatim vero dehiſcentes per maturitatem oſtendunt candiduꝫ piper: qđ deinde toſtum ſolibus: colore rugiſqꝫ mutatur. Verum & ijs ſua iniuria eſt: atqꝫ cœli intēperie carbunculantur: fiuntqꝫ ſemina caſſa & inania: quod vocāt brechmaſin: indorum lingua ſic ſignificante abortum. Hoc ex omni genere aſperrimum leuiſſimumqꝫ & pallidum. Gratius nigrū leniſqꝫ vtroqꝫ candidum. Non eſt huius arboris radix: vt aliqui exiſtimauere: quaꝫ vocant ſingiuerin: alij vero gingiberim: q̄q̄ ſapore ſimili. Id enim in arabia atqꝫ troglodytica in villis naſcit̄. Paruæ hærbę: radice cādida. Celeriter ea cariam ſentit: q̄uis in tanta amaritudine. Precium eius in libras ſex. Piper longuꝫ facilime adulteratur alexandrino ſinapi. Emitur in libras. xxv. Albū. xvij. Nigrū. xiiij. Vſū eiꝰ adeo placuiſſe mirum eſt. In alijs quippe ſuauitas cœpit: in alijs ſpecies inuitauit. Huic nec pomi: nec baccę cōmendatio eſt aliqua. Sola placere amaritudine: & hāc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri voluit? aut cui in appetenda auiditate eſurire nō fuit ſatius? Vtrumqꝫ ſilueſtre gentibus ſuis eſt: & tamen pondere emitur vt aurum vel argentuꝫ. Piperis arborem iam etiam habet italia maioreꝫ myrtho: nec abſimilē. Amaritudo grano eadē quæ piperi muſteo creditur eſſe. Deeſt toſta illa maturitas: ideoqꝫ & rugarum coloriſqꝫ ſimilitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire vim trahētibꝰ. In pondere quidē multis modis. Eſt etiamnum in india piperis grani ſimile: quod vocat̄ gariophylon grādius fragiliuſqꝫ. Tradūt in indico luco id gigni. Aduehit̄ odoris gr̄a. Fert & in ſpinis piperis ſimilitudinem: p̄cipua amaritudine folijs paruis denſiſqꝫ cyperi mō: ramis triū cubitoꝝ: cortice pallido: radice lata: lignoſaqꝫ: buxei coloris. Hac in aqua cū ſemine excepta in æreo vaſe medicamētū fit: quod vocat̄ lycion. Ea ſpina & in pelio monte naſcitur: adulteraqꝫ medicamētum. Itē aſphodeli radix: aut fel bululuꝫ: aut abſinthium vel thus vel amurca. Lytiū aptiſſimū medicinę qđ eſt ſpumoſum. Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum admittunt. Spinam ipſaꝫ in gręcia quidā pixacanthum chironium vocant.

Vel iuniperi modo.

¶De machir: & arboribus amanæ gentis. CA. VIII

ET machir ex india aduehitur cortex rubēs: radicis magnę: nomie arboris ſuæ. Qualis ſit ea incompertū habeo. Corticis melle decocti vſus in medicina ad dyſentericos pręcipuꝰ habet̄. Saccaron & arabia fert: ſed laudatius india. Eſt aūt mel in arundinibus collectū: gummiū modo cādidū: dētibus fragile. Ampliſſimū nucis auellanę magnitudine: ad medicinę tantū vſū. Cōtermina indis gens ariana appellatur: cuius ſpina lachrymarū precioſa: myrrhę ſimilis: acceſſu ꝓpter aculeos anxio. Ibi & frutex peſtilēs raphani folio lauri: odore: equos inuitāte

qui pene equitatum orbauit Alexandrum primo introitu. Quod & in gedroſiſs accidit. Itẽ laurino folio. Et ibi ſpina tradita eſt: cuius liquor aſperſus oculis cæcitatẽ infert aĩalibꝰ oĩbus. Necnõ & hęrba pręcipui odoris referta minutis ſerpentibus: quarũ ictu protinus moriendũ eſſet. Onoſicritꝰ tradit in hyrcanię conualibus ficis ſimiles eſſe: arbores: quę vocentur occhi: ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

Spina cuius liquore reſtituiƭ viſus.
Mel ex arfluens.

De bdellio & arboribus perſici maris. CA.IX.

VIcina eſt bactriana: ĩ qua bdelliũ nominatiſſimũ. Arbor nigra eſt: magnitudĩe oleæ folio roboris: fructu caprifici: naturaqꝫ gũmi. Aliſ brochon appellãt: aliſ malachram: aliſ maldacon. Nigrum vero & in offas conuolutũ hadrobalũ. Eſſe aũt debet tranſlucidũ: ſimile cærę odoratũ: & cuꝫ fricatur pingue: guſtu amarũ: citra acorẽ. In ſacris vino perfuſũ odoratiꝰ. Naſciƭ & ĩ arabia ĩdiaqꝫ & media ac babylone. Aliqui pthicũ vocãt ex media aduectũ. Faciliꝰ hoc & cruſtoſius: amariuſqꝫ & gũmoſũ. Adulteratur amygdalã nuce. Cætera eius genera cortice: & ſcordaſti. Ita vocatur arbor æmula gũmi. Sed depręhendũtur (quod ſemel dixiſſe & in cęteros odores ſatis ſit) odere: colore: põdere: guſtu: ĩgne. Bactriano nitor ſiccus: mĩtiqꝫ cãdidi vngues. Pręterea ſuum pondus: quod grauius eſſe aut leuius nõ debeat. Preciũ ſincero in libras decem tantum. Gentes ſupradictas perſis attingit rubro mari: quod ibi ꝑſicum vocauimꝰ lõge in terra æſtus agẽte. Mira arborum natura. Namqꝫ eroſę ſale inuectis derelictiſqꝫ ſimiles ſicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexę ſteriles harenas ſpectãtur. Eædeꝫ mari adueniente fluctibus pulſatę reſiſtũt immobiles. Quin & plęno æſtu operiuntur totę. Apparetqꝫ rerum argumentis aſperitate aquarum illas ali. Magnitudo mirãda eſt. Species ſimilis vnędonis. Pomũ amygdalis extra: intꝰ cõtortis nucleis.

Vel blochon
Vel machin.
Vel mandachon.

De arboribꝰ ꝑſicę inſulæ & lanigeris arboribus. CA.X.

TYlos inſula in eodem ſinu eſt: repleta ſiluis qua ſpectat orientem: quaqꝫ & ipſa æſtu maris perfunditur. Magnitudo ſingulis aboribus fici. Flos ſuauitate inenarrabili. Pomum lupino ſimile: propter aſperitatem ĩtactũ oĩbus aĩalibꝰ. Eiuſdẽ inſulæ excelſiore ſuggeſtu lanigeræ arbores alio modo ꝙ ſerum. Iis folia infœcũda: quę ni minora eſſẽt: vitiuꝫ poterãt videri. Ferũt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptę oſtendũt lanuginis pilas ex quibus veſtes precioſo linteo faciunt.

De goſſipio & arboribus ex quibus veſtes fiunt: & quibus modis conſtent arborum fructus. CA.XI.

ARbores vocãt goſſipios fertiliores etiã tylo in minore: quæ diſtat .x.M. paſſuum luba circa fruticẽ lanugines eſſe tradit. lintheaqꝫ fieri indicis pręſtantiora. Arabię aũt arbores ex quibus veſtes faciant cynas vocari: folio palmę ſimili. Sic indos ſuæ arbores veſtiũt. In tylis autem & alia arbor floret albę violę ſpecie: ſed magnitudĩe quadruplici ſine odore qđ miremur. In eo tractu eſt & alia ſimilis. folioſior tamen. roſeiqꝫ floris: quem noctu comprimẽs aperire incipit ſolis exortu: meridie expandit. Incolę dormire eum dicunt. Fert eadem inſula & palmas: oleaſqꝫ: ac vites: & cũ reliquo pomoꝝ genere ficos. Nulli arboꝝ folia ibi decidũt. Rigaƭqꝫ gelidis fõtibus: & hymbres accipit. Vicina iſs arabia flagitat quãdã generꝫ diſtictionẽ: qm̃ fructꝰ iſs cõſtat: radice: frutice: cortice: ſucco: lachryma: ligno: ſurculo: flore: folio: pomo.

Arborum lanugines

De coſto & nardo: & differentiſs nardi. CA.XII.

RAdix & folium indix eſt maximo præcio. Radix coſti guſtu feruẽs: odore eximio: frutice alias inutili: primo ſtatim introitu annis indi in patale inſula. Duo ſũt eius genera: nigrũ & quod melius candicãs. Præcium in libras .xvi. De folio nardi plura dicere par eſt: vt principali in vnguẽtis. Frutex eſt graui & craſſa radice: ſed breui ac nigra: fragiliqꝫ: q̃uis pingui. Situm redolente vt cupreſſi aſpero ſapore: folio paruo denſoqꝫ. Cacumina in ariſtas ſe ſpargũt: ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud gangeꝫ naſcens damnatur. In totum ozenitidis nomĩe virus redolẽs. Adulteratur & ſpeudo nardo hęrba: quæ vbiqꝫ naſcitur craſſiore atqꝫ latiore folio: & colore lãguido in candiduꝫ vergente. Item ſua radice premixta ponderis cauſa: & gummi: ſpumaqꝫ argẽti aut ſtibio: cyperiue cortice. Sincerum quideꝫ leuitate depręhẽditur: & colore ruffo: odoriſqꝫ ſuauitate & guſtu: maxĩe ſiccante os ſapore iucundo. Pręciũ ſpicę in libras .lxxxx. Folia diuiſere ad nouã ab amplitudĩe: qđ hadroſphęrũ vocaƭ: maioribꝰ ſiclis .xxx. Qđ minore folio eſt meſopheruꝫ appellaƭ: emiƭ .lx. Laudatiſſimũ microſpheꝝ e minimis foliũ. Preciũqꝫ eius .lxxxv. odoris gratia omnibꝰ maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In noſtro orbe ꝓxime laudaƭ ſyriacũ: mox gallicum. Tertio loco creticũ: quod aliſ quidẽ agrion vocãt: aliſ phu: aliſ oluſatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicãte: radice obliqua villoſaqꝫ & imitante auiũ pedes. Baccaris vocaƭ nardum ruſticum: de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia hęrbę:

Nardus in vnguẽtis principalis.
Vel cypery.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0215-8

præter indicum. Ex iis gallicũ & cum radice vellitur: abluitq; vino. Siccatur in vmbra: alligatur faſciculis in charta: nõ multum ab indico differens: ſyriaco tamẽ leuiꝰ. Precium ſiclis. xiij. In iis ꝓbatio vna: ne ſint fragilia & arida potiuſq̃ ſicca folia. Cũ gallico nardo ſemper naſcitur hęrba: quę hirculus vocatur a grauitate odoris & ſimilitudie: qua maxime adulteratur. Diſtat ꝙ ſine cauliculo ẽ: & ꝙ minoribus foliis: quoq; radicis neq; amarę neq; odoratę.

De aſſaro: amomo: & amomide: & de cardamomo. CA. XIII

Aſſarum nardum ſilueſtre

NArdi vim habet & aſſarum: quod & ipſum aliqui ſilueſtre nardũ appellãt. Eſt aũt hederæ foliis: rotũdioribus tantum mollioribuſq;: flore purpureo: radice gallici nardi ſemen acinoſum ſaporis calidi: ac venoſi. Mõtibꝰ in vmbroſis bis anno floret. Optimum in põtho: ꝓximũ in phrygia. tertiũ in illyrico. Fodit̃ cũ folia mittere incipit. Et in ſole ſicat̃ celeriter ſitum trahens: ac ſeneſcens. inuenta nuper & in thracia hærba eſt: cuius folia nihil ab indico nardo diſtant. Amomi vua in vſu eſt indica vite labruſca vt alii exiſtimauere: frutice venoſo: palmi altitudine: capitq; cum radice: manipulatiũ leniter cõponitur: protinus fragile. Laudatur q̃ maxime punici mali foliis ſimile: nec rugoſis: colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Hęrbaceũ peius. Peſſimumq; candidum: quod & vetuſtate euenit. Precium vuæ in libras ſicli. lxx. Friato vero amomo. xlviij. Naſcit̃ & in armenię parte: quæ vocat̃ otene: & in media & in põto. Adulterat̃ foliis punicis: & gummi liquido: vt cohæreat conuoluatq; ſe in vuæ modum. Eſt & quę vocat̃ amomis minus venoſa: atq; durior: ac minus odorata: a quo apparet aut aliđ eſſe: aut colligi immaturũ. Simile iis & nomine & frutice cardamomum: ſemine oblõgo. Metit̃ eodẽ mõ & in arabia. Quattuor eius genera. Viridiſſimum ac pingue acutis angulis contumax fricãti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius: atq; nigrius. Peius tamen varium: & facile tritu: odoriſq; parui. Quod verius coſto vicinius eſſe debet. Hoc & apud medos naſcitur. Preciũ optimi in libras. xij. Cinamomo gẽtilitas proxima erat nilus: ni prius arabiæ diuitias indicari cõueniret cauſaſq; quę cognomẽ illi fœlicis/ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cũ troglodytis cõmunis.

Vł myrtuoſo.

Vel ſyriaco.

Thus & myrrha in arabia

Cur ſtrabia fœlix dicta.

De thure & arboribus thuris. CA. XIIII.

Saba regio græ. miſteriũ

THura præter arabiam nullis: ac ne arabiæ quidẽ vniuerſæ. In medio eius ſunt fere attramitæ pago ſabæorum capite regni. Sabota: in mõte excelſo: a quo octo manſionibus diſtat regio eorum thurifera: Saba appellatur: quod ſignificare gręci miſterium dicũt: ſpectans ortus ſolis æſtiui vndiq; rupibus inuia: & a dextra maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolũ e rubro lacteum traditur. Siluarum longitudo eſt ſchœnorum. xx. Latitudo dimidiũ eius. Schonꝰ patet Eratoſthenis ratiõe ſtadia. xl. hoc eſt paſſꝰ quinq; milia. Aliqui. xxij. ſtadia ſingulis ſcœnis dedere: attolluntur colles alti: decurrũtq; & in plana arbores ſponte natę. Terram argilloſam eſſe cõuenit: raris fontibus ac nitroſis. Attingũt & minęi pagus alius: per quos euehitur vno tramite anguſto. Hi primi cõmertium thuris fecere: maximeq; exercent. A quibus & mineum dictũ eſt. Nec prętera arabũ alii thuris arborem vident: ac ne horum quidem omnes. Feruntq;. ccc. nõ amplius eſſe familiarum: quæ ius per ſucceſſiones id ſibi vendicẽt. Sacros vocari ob id: nec vllo congreſſu fœminarum: funerumq; cum incidant eas arbores: aut metant pollui. Atq; ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius iis populis eſſe tradunt in ſiluis. Alii per vices annorum diuidi. Nec arboris ipſius q̃ ſit facies cõſtat. Res in arabia geſſimꝰ: & romana arma in magnã partẽ eiꝰ penetrauere C. etiam Cęſar Auguſti filius inde gloriam petiit: nec tamen ab vllo (quod quidẽ ſciam) latino arborum earꝫ tradita eſt facies. Gręcorum exempla variãt. Alii folio pyri minore dumtaxat & hærbidi coloris prodidere. Alii lentiſco ſimilem ſub rutilo folio. Quidam terebinthum eſſe: & hoc viſũ Antigono regi allato frutice. Iuba ex iis voluminibus: q̃ ſcripſit ad. C. Cæſarem Auguſti filium ardentẽ fama arabię tradit cõtorti eſſe caudicis: ramis aceris maxime ponthici. Succum amygdalæ modo emittere. Taleſq; in carmania apparere: & in ægypto ſatas ſtudio Ptolomæorũ regnantiũ. Cortice lauri eſſe cõſtat. Quidam & folium ſimile dixere. Talis certe fuit arbor ſardibus. Nam & aſię reges ferendi caram habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia venerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur virgis etiã thuris ad nos cõmeantibus quibus credi poteſt: matrem quoq; teretem & enodi fructificare trunco. Meti ſemel anno ſolebat minore occaſione vendendi. Iam quæſtus aliam vindemiam affert. Prior atq; naturalis circa canis ortum flagrãtiſſimo æſtu incidentibus: qua maxime videatur eſſe pręgnans: tenuiſſimuſq; tendi cortex. Laxatur hic plaga: non adimittur. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hę concreta denſat̃: vbi loci natura poſcat tegere palmea excipiente. Alibi area circum pauita. Purius illo mõ: ſed hoc põderoſius. Quod in arbore hęſit ferro depectit̃ ideo corticoſũ. Silua diuiſa certis portionibus mutua innocẽtia tuta eſt. Neq; vllus faucias arbores cuſtodit. Nemo furat̃ alteri. At hercule alexãdriæ vbi thura interpollant̃: nulla ſatis cuſtodit diligẽ

Aĩaduerte.

Thuri q̃ ſit facies nõ conſtat.

tia officinas.Subligaria ſignātur opifici.Perſona adijcit capiti:demptiſue reticulis.Nudi emittūtur
tanto minus fidei apud nos pœna:q̄ apud illos ſiluę habent.Autūno legit ex æſtiuo partu.Hoc pu
riſſimū candidū.Secūda vindemia eſt vere:ad eā hyeme corticibꝰ inciſis.Ruffum hoc exit:nec cō‐
parandū priori.Illud carſiatum:hoc dathiathicū vocant.Creditur & nouellæ arboris cādidius eſſe
ſed veteris adoratiꝰ.Quidā & in iſulis meliꝰ putāt gigni.Iuba i iſulis negat naſci.Qđ ex eo rotūdita
te guttæ pepēdit:maſculū vocamꝰ: cū alias nō fere mas vocet:vbi nō ſit fœmiā Religiōi tributū ne
ſexꝰ alter vſurparet.Maſculū aliqui putāt a ſpecie teſtiū dictū.Præcipua aūt gratia eſt mā moſo cuꝫ
hęrente lachryma priore cōſecutā alia miſcuit ſe.Singula hæc manū implere ſolita inuenio. Cū mi Vel orobiam
nori diripiendi auiditate lentius naſci liceret.Gręci ſtagoniaꝫ & atomum tali modo appellant: mi‐ ab orobo.
norem autem arabiam.Micas conceſſu eliſas mānam vocamus.Etiānum tamē inueneniunt guttæ
que tertiaꝫ partem minę:hoc eſt.xxxix.denariorum pondus ęquent.Alexandro magno in pueritia
ſine pſimonia thura ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat vt illo modo cum deuiciſſet thuri‐
feras gentes ſupplicaret.At ille arabia potius thure onuſtā nauiū miſit ei.Large exhortatꝰ vt deos
adoraret.Thus collectum ſabotam camelis conuehitur:porta ad id vna patente.Digredi via capi‐
tale leges fecere.Ibi decimas deos:quem vocāt Sabin.Menſura non pondere ſacerdotes accipiunt Sabis thuris
Nec ante mercari licet inde impenſæ publicę tolerātur.Nam & benigne certo itineruꝫ numero de‐ deus.
us hoſpites paſcit.Euehi nō poteſt niſi per gebbānitas.Itaqꝫ & horū regi pendit vectigal. caput eo
rum thōna abeſt a gaza noſtri littoris iudeę oppido.lxxx.xxxvij.mil.paſ.Quod diuiditur in māſio‐
nes camelorum.lxij.Sunt & quę ſacerdotibus dantur portiones ſcribiſqꝫ regum certæ. Sed præter
hos & cuſtodes ſatelliteſqꝫ & hoſtiarij & miſtri populāt.Iā q̄cūqꝫ iter eſt alibi ꝓ aqua alibi ꝓ pa‐
bulo aut ꝓ māſionibꝰ varijſqꝫ portorijs pēdūt:vt ſūptus in ſingulos camelos denariorū.dc.lxxxviij.
ad noſtrū littus colligat.Iterumqꝫ imperij noſtri publicanis pēditur.Itaqꝫ optimi thuris libra ſiclo‐
rum.vj.precium habet ſecūda.xij.tertia.xiij.Apud nos adulteratur reſine candidæ gemma per q̄
ſimili:ſed depręhēdit qbꝰ dictū eſt modis.Probat cādore:amplitudine:fragilitate:carbōe.Vt ſtatiꝫ
ardeat.Item ne dentē recipiat potiuſq̄ in micas frangatur.

De myrrha & arboribus myrrhę. CA.XV.

MYrrham in iiſdeꝫ ſiluis permixtam arborē naſci tradidere:aliqui plures ſeparatim. Quip
pe multis in locis arabiæ gignitur:vt apparebit in generibus.Conuehitur & ex ſiluis lau
data:petuntqꝫ eam etiam a troglodytis ſabbæi tranſitu maris.Satiua quoqꝫ ꝓuenit mul‐
tum ſiluestri prælata.Gaudet raſtris & ablaqueationibus.Melior radice refrigerata.Arbori altitu‐
do ad quinqꝫ cubita.nec ſine ſpina:caudice duro & intorto:craſſiore q̄ thuris: & ab radice etiā q̄ re‐
liqua ſui parte.Corticem læuē:ſimilēqꝫ vnedoni.Scabrū alij ſpinoſūqꝫ dixere.Foliuꝫ oliuę: verū cri
ſpis.& aculeatum.Iuba oluſatri:aliqui ſimilem iunipero:ſcabriorem tantum:ſpiniſqꝫ horridā:folio
rotundiore:ſed ſapore iuniperi.Necnon fuere qui e thuris arbore vtrūqꝫ naſci mentirentur.Incidū‐
tur bis & ipſę:iiſdemqꝫ temporibus:ſed a radice vſqꝫ ad ramos qui valent.Sudant autem ſponte pri
uſq̄ incidātur.ſtacten dictā:cui nulla præfertur.Ab hac ſatiua & in ſiluestri quoqꝫ melior æſtiua.Nō
dāt ex myrrha portiones deo:quoniā & apud alios naſcitur.Regi tn̄ gebbānitaꝝ quartas partes eiꝰ
pendūt.Cætero paſſim ac vulgo coemptam in folles cōfarciunt ipſiqꝫ vnguentarij digerūt haud dif
ficulter odoris atqꝫ pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhę: & natura & precio eius. CA.XVI:

GEnera complura.Troglodytita ſiluestrium prima.Erythrea ſequens & minęa in qua ſta
tea & aſtramitica eſt gebbānitica & auſeritis gebbānitarū regno. Tertia dianitis. Quar‐
ta collatitia.Quinta ſembracena a ciuitate regni ſabęoruꝫ mari proxima. Sexta quā du‐
riſitin vocant.Eſt & candida vno tantum loco:quæ in meſſalum oppidum cōfertur.Pro‐
batur troglodytica pinguedie:& ꝙ aſpeſtu aridior eſt:ſordidaqꝫ atqꝫ barbara:ſed acrior cæteris.Sē
bracena prædictis caret vitiſs:ante alias hylaris:ſed viribus tenuis.In plęnum autē probatio eſt mi‐
nutis glebis:nec rotundis. In cōcretu albicantis ſucci & tabeſcentis:vtqꝫ cōfracta candidos vngues
habeat.guſtu leniter amara.Secūda bonitas:intus varia.Peſſima quæ intus nigra. Peior ſi ſit etiam
foris.Precia ex occaſione ementium varia.Stacte a.vj.ad.l.Satiuę ſummū ad.xxij.Erythreę ad.xvj
hanc volunt arabicam intelligi.Troglodyticæ nucleo ad.xiij.Seæ quam odorariam vocāt ad.xiiij. Vel ſcey.
Adulteratur lentici glebis & gummi.Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa:ſicut ponderis ſpu
ma argenti.Reliqua vitia depręhēduntur ſapore:gummi dente lentiſcētis. Facillime autem adul‐
teratur indica myrrha:quæ ibidem quadam e ſpina colligitur.Hoc ſolum peius idia affert facili di‐
ſtinctiōe:tāto deterior eſt.

De maſtice:ladano:& bruta:enhemo:& ſtrobo:& de ſtyrace. CA.XVII.

ERgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit in india. Itemq; in arabia lamam vocāt. Sed maſtice quoq; gemina eſt: quoniā & in aſia græciaq; hærba reperitur e radice folia emittens: & carduum ſimilem malo ſeminis plęnuꝫ lachrymaq; erumpit inciſa parte ſumma vix vt dinoſci poſſit a maſtice vera. Necnon & tertia in ponto eſt bituminis ſimilior. Laudatiſſima autē chia candida: cuius preciū in libras .xx. nigrę vero .xiſ. Chia e lentiſco traditur gigni gummi modo. Adulteratur thure & reſina. Arabia etiamnū & ladano gloriatur: forte caſuq; hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficū alias frondibus animal: odoratoruꝫ vero fruticum expetentius tanq̄ intelligant præcia carpere geminum caules prędulci liquore turgentes: diſtillantemq; ab iſs caſus mixtura ſuccū improbo barbarum villo abſtergere. Hunc glomerari in puluerē: & icoq ſole. Et ideo in ladano caprarū pilos eſſe. Sed hoc nō alibi fieri q̄ in nabatheis: q ſūt ex arabia cōtermini ſyriæ. Recentiores ex auctoribus ſtrobon hoc vocāt. Tradūtq; ſiluas arabum paſtu caprarum infringi: atq; ita ſuccum villis inhęreſcere. Verum auteꝫ ladanum cypri in inſula eſſe. Vt obiter quęq; gña odoꝝ dicanſ: q̄uis nō terrarū ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradūt: & eſſe ceſyphū hyrcorū barbis genibuſq; villoſis inhęrēs. Sed edere flore deroſo paſtibꝰ matutinis cū eſt roſulenta cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa in puluerē madentibus villis adhæreſcere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum vocāt: huius pingui inſidere. Itaq; attractis funiculis hęrbā eam conuolui: atq; ita offas fieri. Ergo ī vtraq; gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenum eſt friabile: factitium lentum. Necnon & fruticem eſſe dicunt in carmina & ſuper ægyptum per Ptolemęos tranſlatis plantis. Aut vt aliſ generari & in iſs: vt thuris arbore colligiq; vt gūmi inciſo cortice: & caprinis pellibꝰ excipi. Precia ſūt laudatiſſimo in libras aſſes .xl. Adulteratur myrthi baccis: & aliſs animaliū ſordibus. Sinceri odor debet eſſe ferus: & quodammodo ſolitudinem redolens. Ipſū viſu aridum: ſtatim tactu molleſcere. Accenſum fulgere: odore iucundo gratuitum. Mirthata depręhēduntur: crepitantq; in igne. Præterea ſincero calculi potius e rųpibꝰ inhęrent: q̄ puluis. In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentū conficitur a græcis enhemon dictum: ſingulari effectu contrahendis vulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æſtuq; operiuntur. Nec baccæ nocet: cuꝫ conſtet & in foliſs ſalē relinqui. Hæc ſunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi cōmunia dicēda: quoniam in iſs vincit: peregrinoſq; ipſa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus ſuarū reruꝫ ſacietas eſt: alienarumq; auiditas. Petunt igitur in helimęos arborem brutam cupreſſo fuſæ ſimilem: ex albidis ramis: iucundi odoris accenſā: & cum miraculo hiſtoriſs Claudiſ Cæſaris prædicatam. Folia eius inſpergere potionibus parthos tradit. Odorē proximum eſſe cedro: fumumq; eius cōtra ligna alia remedio. Naſcitur vltra phaſin tigrimq; in finibus opimis ſcythiæ in monte ſcātho. Petunt & in carmanos arborem hyſtrobū ad ſuffitus perfuſam vino palmeo accedentes. Huius odor redit a cameris ad ſolum iucundus: ſed aggrauans capita: citra doloreꝫ tamen. Hoc ſomnum ægris quærūt. His commertiſs carracem oppidum aperuere: quod eſt illis nundinarū. Inde gabbam omnes petere ſolebant dierum .xx. itinere: & paleſtinam ſyriam. Poſtea carracem peti cœptum: ac regna parthoruꝫ ex ea cauſa Iuba auctor eſt. Minei & ad perſas etiam prius iſta portaſſe: q̄ in ſyriam aut ægyptum videntur. Herodoto teſte qui tradit ſingula milia talentum thuris annua penſitaſſe arabas regibus ꝑſarum. Ex ſyria reuehunt ſtyracem: acri odore eius in focis abigentes ſuorum faſtidium. Cætero nō alia ligni genera ſunt in vſu q̄ odorata. Ciboſq; ſabęi coquūt thuris ligno: aliſ myrrhę. Oppidoꝝ viſcorumq; non alio q̄ ex aris fumo aq; nidore. Ad hunc ergo ſanandum vrunt ſtyracē in pellibus hyrcinis: ſuffiūtq; tecta. Adeo nulla eſt voluptas: quæ nō aſſiduitate ſui faſtidiū pariat. Eūdē & ad ſerpētes fugandos vrunt in odiferis ſiluis frequentiſſimas.

Vel paſitigri.

Vel ſittacæ.

Sabęi odori fera ligna cōcremant

De fœlicitate arabiæ. CA.XIX

Arabia fœlix falſo appellata.

NOn ſunt eorum cinnamomum aut caſia. Et tñ fœlix appellatur arabia falſo & ingrati cognominis: quę hoc acceptū ſuperis fuerat: cum plus ex eo inferis debeat. Beatā illa fecit hominem etiam in morte luxuria: quę diſs intellexerat genita adhibens vrendis defūctis. Periti rerum adſtruxerunt non ferre tantū annuo fœtu: quantum Nero princeps nouiſſimo pompę ſuę die cōcremauit. Aeſtimētur poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera: aceruatimq; congeſta honori cadauerum: quę diſ per ſingulas micas dātur. Nec minus propitiſ erant molla ſalſa ſupplicantibꝰ. Immo vero (vt palam eſt) placatiores. Verū arabię etiā nūc fœliciꝰ mare eſt. Ex illo namq; margaritas mittit. Minimaq; cōputatione milies cētena milia ſeſtertium annis oībꝰ india & ſeres peninſulaq; illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœmina cōſtant. Quota cm̄ portio ex illis ad deos quæſo iam vti ne inferos pertinet?

Odores in cadaueruꝫ concrematione apponebanſ.

De cinnamomo & xilocinnamomo & caſia. CA.XX.

CInnamomum/& caſias fabuloſa narrauit ãtiquitas:princepſue Herodotꝰ auiũ nidis:& priuatim phœnicis:in quo ſitu Liber pater educatꝰ eſſet ex inuijs rupibus/arboribuſq; decuticarius:quã ipſæ inferrẽt põdere/aut plumbatis ſagittis. Item caſiam circa paludes ꝓpugnante vnguibus diro veſptilionũ gñe:aligeriſq; ſerpentibus: his cõmentis augentes rerum ꝑcia. Cõmutatã vero fabula eſt ad meridiani ſolis repcuſſus:inenarrabilem quandam vniuerſitatis halitum e tota peninſula exigere tot generum auris ſpirante cõcentu. Magni Alexãdri claſibus arabiam odore primum nũtiatum in altũ. Oĩa falſa:ſiquidẽ cinnamomum:idẽq; cinnamũ naſcitur ĩ æthiopia troglodytis cõnubio pmixta. Ij mercãtes a cõterminis vehũt p maria vaſta ratibꝰ: q̃s neq; gubernacula regãt:neq; remi trahãt/vel ĩpellãt nõ vela:nõ ratio vlla adiuuet:cũ oĩm iſtar ibi ſint hõĩm/& audacia. Præterea hybernũ mare exigãt circa brumã euris tũ maxĩe flãtibꝰ. Ij recto curſu p ſinꝰ impellũt:atq; a ꝓmõtorij ambitu argeſte deferũt in portum gebbãnitarũ:qui vocatur ocila. Quãobrem illi maxime id petũt. Produñtq; vix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Cõtra reuehunt vitrea:& ænea:veſtes:fibulas cum armillis/ac mõilibus. Ergo negociatio illa fœminarum maxime fide cõſtat. Ipſe frutex duorum cubitorũ altitudine ampliſſimus:palmiq; minimus.iiij.digytorum craſſitudinis:ſtatim a terra ſex digytis ſurculoſus arido ſimilis. Cũ viret nõ odoratꝰ/folio origani:ſiccitate gaudens:ſterilior hymbræ:ceu dirę naturę. Gignit̃ quidem in planis:ſed dẽſiſſimis in vepribus:rubiſq; difficilis collectu. Metitur nonniſi permiſerit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui Aſſabinum illi vocãt.xliiij.boum caprarumq;/& arietuʒ extis impetratur venia metendi. Non tamẽ ante ortum ſolis:aut poſt occaſum licet. Sarmenta haſta diuidit ſacerdos:deoq; partem ponit. Reliquum mercator in naſſas condit. Eſt & alia fama:cum ſole diuidi:ternaſq; partes fieri. Deinde forte germina diſcerni. Quodq; ſoli ceſſerit relinqui:ac ſponte cõflagrare. Præcipua bonitas virgultorum tenuiſſimis partibus ad longitudineʒ palmi. Secũda ꝓximis breuiore mẽſura/atq; ordine. Viliſſimũ/quod radicibus ꝓximum:q̃m ibi minimum corticis: in quo eſt ꝓpter origani acrimoniam: xilocinamum vocatur. Precium eſt in libras.xx. Quidam cinnami duo genera tradidere:candidius/nigricãſq;:& quõdam ꝑferebatur candidum. Nunc cõtra nigrum laudatur. Atq; etiam varium præferunt cãdido:certiſſima tamen æſtimatione:ſi ſit ſcabrum:atq; vt inter ſeſe tritum tarde frietur. Dãnatur in primis molle:aut cui albet cortex:ius eius a gebbãnitarũ rege ſolo ꝓficiſcitur. Is adiecto mercatu vẽdit. Precia quondam fuere in libras denarioruʒ mille. Auctum id parte dimidia eſt incẽſis (vt ferunt) ſiluis ira barbarorum:id acciderit ne ob iniquitatem ꝑpotentiuʒ:an forte non ſatis conſtat. Auſtros ibi tam ardẽter flalere:vt ęſtatibꝰ ſiluas accẽdãt:iuenimꝰ apđ auctores. Coronas ex cinnamomo iter raſili auro incluſas primus oĩm in templis capitolij/atq; pacis dicauit imperator Veſpaſianus Auguſtus. Radicem eius magni ponderis vidimus in palatij templo/quod fecerat Diuo Auguſto coniunx Auguſta aureæ paterę impoſitam:ex qua guttæ editæ annis oĩbus in grana durabãtur:donec id de lubrum incẽdio conſumptum eſt. Frutex & caſia eſt:iuxtaq; cinami cãpos naſcitur:ſed in montibus craſſiore ſarmẽto. tenui cute:verius q̃ cortice:quẽ cõteri:atq; in cinamomo leuari:& exinaniri ꝑciuʒ eſt amplitudo fruticis trium cubitorũ. Colos triplex. Cũ primum emicat cãdidus pedali mẽſura. Deinde rubeſcit addito ſemipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxĩe laudatur:ac deinde ꝓxima. Dãnatur vero cãdida. Tum ſecant ſurculos longitudine binuʒ cubitorum. Mox præſunt recẽtibus corrijs quadrupedum ob id interemptorũ:vt ijs putreſcẽtibus vermiculi lignũ erodãt:& excauẽt corticem tutum amaritudine. Probatur recẽs maxime/& q̃ ſit odoris molliſſimi:guſtuue q̃ maxime feruẽs:potius q̃ lento tepore leuiter mordens:colore purpureo:q̃q; plurima minimũ põderis faciat breui tunicarũ fiſtula/& nõ fragili. Ladam vocant talem barbaro noĩe. Alia eſt balſamoides ab odore ſimili appellata:ſed amara:ideoq; vtilior medicis:ſicut nigra vnguentis. Precia nulli diuerſiora. Optime in libras.xl. Cæteris.xv.

Cinamomi frutex.

Mirabile dẽ cinnamomi ineſſe.

Veſpaſianus primꝰ coronas cina.i capito. dicauit

De Iſocinnamo:& chancamo/ac taro. CA.XX.

HIs addidere mangones/quã daphonoides vocãt meſocinnamõ cognoĩatã:ꝑciũq; eius faciunt.ccc. Adulterat̃ ſtyrace:& ꝓpter ſimilitudinẽ cortice lauri tenuiſſimis ſurculis. Quin & in nr̃o orbe ſerit̃:extremoq; in margine impij:qua rhenus aluit. Viuit in aluearijs apũ ſata Color abeſt ille torridus ſole:& ob id ſimul ideʒ odor. Ex cõfinio caſiæ/cinamiq;/& chãcamũ/ac tarũ inuehit̃:ſʒ p nabathęos/troglodytaſq; cõfines/q conſidere ex nabathæis.

Vel cõfines nabathęis;

De ſerichato:& gabalio:& de myrobalano. CA.XXI.

EO comportat̃ & ſerichatũ:& gabalium:quę intra ſe conſumunt arabes noſtro orbi tantuʒ nominibus cognita:ſed cum cinnamomo/caſiaq; naſcẽtia. Peruenit tñ aliq̃ñ ſerichatũ: & in vnguẽta addit̃ ab aliq̃bꝰ. Permutat̃ in libras.vi. Myrobalanũ troglodytis/& thebaidi/& arabiæ:q̃ iudeã ab ægypto diſterminat:cõmune eſt:naſcẽs vnguento vt ip̃o noĩe apparet:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0219-4
DFG

Quo item indicaẗ:& glandē eſſe arbitror is heliotropio:quam dicemus inter hęrbas ſimili folio. Fru
ctus magnitudine auellanę nucis. Ex iis in arabia naſcēs ſyriaca appellaẗ:& eſt candida. Cōtra in the
baide nigra. Præferẗ illa bonitate olei/qđ exprimiẗ. Sꝫ copia thebaica. Inter hæc troglodytica viliſſia
eſt. Sunt q ęthiopicam iis ꝑferāt glādem nigraꝫ:nec pinguē:nucleoq͡ꝫ gracili:ſed liquore /q exprimẗ
odoratiori naſcētē in cāpeſtribꝰ. Aegyptiā pinguiorē eſſe:& craſſiori cortice rubentem:& q̄uis in pa-
luſtribus naſcaẗ breuiorē/ſicciorēq͡ꝫ. E diuerſo arabicā viridem/ac tenuiorē:& qm̄ ſit mōtoſa ſpiſſiorē
Longe aūt optimā petreā:ex quo diximus oppido:nigro cortice :nucleo cādido. Vnguētarii autem.
tantum cortices ꝑmunt. Medici nucleos tondūt:affuſa eis paulatim calida aqua.

¶ De phœnicobalano/& calamo odorato. CA.XXII.

MYrrhobalano in vnguentis ſimilem/ꝓximūq͡ꝫ vſum habet palma in ægypto:q̄ vocaẗ ad ip-
ſos:viridis:odore mali cotonei:nullo intus ligno. Colligiẗ aūt pauloāte q̄ īcipiat matureſ-
cere. Quod relinquiẗ:phœnicobalanus vocaẗ:& nigreſcit:veſcēteſq͡ꝫ inebriat. Myrrhoba
lano precium in libras binas. Inſtitores & feceꝫ vnguēti hoc nomine appellant. Calamus quoq͡ꝫ odo
ratus in arabia naſcens cōmunis indis/atq͡ꝫ ſyriæ eſt. In aqua vincit omnis a noſtro mari centum.l.ſta
diis. Inter libanum montē/aliūq͡ꝫ ignobilē:non(vt quidā exiſtimauere)antilibanū in conualle modi-
ca:iuxta lacum/cuius paluſtria ęſtate ſiccātur:tricenis ab eo ſtadiis calamus/& iūcus odorati gignū
tur. Sane.n.dicamus & de iunco q̄uis alio hęrbis dicato volumie:q̄m t̄n hic vnguētoꝝ materia tracta
tur. Nihil ergo a cæteris ſui generis differūt aſpectu:ſed calamus ꝑſtātior odore ſtatim e longinquo
inuitat. molior tactu. meliorq͡ꝫ/qui minus fragilis/& q a ſolo ſe/potiuſq̄ qui raphani mō frāgitur. Ineſt
fiſtulæ araneum/quod vocāt florem. Pręſtātior eſt cui numeroſius. Reliqua probatio vt niger ſit. Dā
natur alibi. Melior/quo breuior/& craſſior:lentuſq͡ꝫ in frangendo. Calamo ꝑcium in libras.i.iunco.v.
Tradunt iuncum odoratum/& in campania inueniri. Diſceſſimus a terris oceanum ſpectantibus ad
cōuexas in nr̄a maria.

¶ De hammoniaco/& ſpagno. CA.XXIII.

ERgo æthiopiæ ſubiecta africa hāmoniaci lachrymā ſtillat in harenis ſuis. Inde ēt noīe Hā
Vel liparon. monis oraculo iuxta qđ gigniẗ arbor:quā metopion vocant:reſine mō/aut gūmi. Genera
eius duo/thrauſtō maſculi thuris ſīſitudine:qđ maxie ꝓbaẗ. Alterū pingue:& reſinoſum
qđ pyrama appellāt. Adulteratur harenis velut naſcēdo apꝑhenſis. Igitur q̄ minimis gle-
bis ꝓbaẗ:& q̄ puriſſimis. Preciū optimi in libras aſſes.xl. Spagnos inter eos ſitus in cyrenaica ꝓuīcia
maxime ꝓbatur. Alii ibrion vocāt. Secūdum locum optinet cyprius. Tertium phœnicius. Fertur in
ægypto naſci. Quin & in galla:nec dubitauerim. Sūt.n.hoc noīe cani arborū villi:quales in q̄rcu ma
xime videmus:ſed odore ꝑſtantes. Laus prima cādidiſſimis/atq͡ꝫ altiſſimis. Secūda rutilis. Nulla ni-
gris. Et in inſulis petriſq͡ꝫ nati īprobātur:oēſq͡ꝫ/quibus palmarum:atq͡ꝫ non ſuus odor eſt.

¶ De cypro:& aſpalatho:& maro. CA.XXIIII

CYperus in ægypto eſt arbor ziziphi foliis:ſemine coriandri:candido odorato. Coq̄tur hoc in
oleo:ꝑmiturq͡ꝫ poſtea qđ cyprus vocatur. Preciū eſt ei in libras quinq͡ꝫ. Optimū habetur e ca
nopica in ripis nili nata:ſcđm aſcalonæ iudęæ. Tertium cypro inſula odoris ſuauitate. Qui-
dam hanc eſſe dicūt arborem:quæ in italia liguſtrū vocetur. In eodem tractu aſpalathos naſcitur ſpi
na candida magnitudine arboris modicę:flore roſæ. Radix vnguentis expetitur. Tradūt in quocūq͡ꝫ
frutice curuetur arquus cœleſtis:eandē quæcūq͡ꝫ ſit aſpalato ſuauitateꝫ odoris exiſtere:ſed in aſpala-
Vl̄ odore ca tho inenarrabilem quādam. Quidam eum Eriſi ſceptrum vocāt:alii ſceptrum Eliſei. Cuius proba-
ſtiæ. tio eſt in colore ruffo:vel igneo:tactuq͡ꝫ ſpiſſo:& odore caſtoreo. Permutatur in libra.xv. In ęgypto na
ſcitur & maron peius q̄ lidyum maioribꝰ foliis:ac variis Illa breuia:ac minuta:& odorata.

¶ De balſamo:& opobalſamo:& xylobalſamo:& ſtyracæ:& galbana. CA.XXV

SEd oībus odoribꝰ ꝑfertur balſamū vni terrarū iudęæ cōceſſum. Quondam in duobus t̄m
hortis vtroq͡ꝫ regio:altero iugerū.xx.non amplius:altero pauciroum. Oſtendere arbuſculā
hanc vrbi imperatores Veſpaſiani. Clarumq͡ꝫ dictu a Pompeio magno in triumpho arbo-
res quoq͡ꝫ duximus. Seruit nunc hęc:& tributa pendit cum ſua gente. In totum alia eſt na-
tura q̄ noſtri:externiq͡ꝫ prodiderant. Quippe viti ſimilior eſt q̄ myrto. Malleolis ſeri dicitur nuper iū
cta vt vitis:& implet colles vinearum modo quę ſine adminiculis ſe ipſe ſuſtinēt. Tondetur ſimiliter
fruticās:ac raſtris niteſcit. Properat naſci. Intra tertium annum frutifera. Folium proximum rutæ:ꝑ
petua coma. Sæniere in eandem iudæi:ſicut in vitam quoq͡ꝫ ſuam. Cōtra defendere romani:& dimi
catum pro frutice eſt. Seritq͡ꝫ nūc eam Fiſcus:nec vnq̄ fuit numeroſior:aut procerior. Proceritas in-
tra bina cubita ſubſiſtit. Arbori tria genera. Tenui:& capillacea coma:quod vocāt eutheriſton. Al-
Tria balſami terum ſcabro aſpectu : incuruum:fruticoſum:odoratius:hoc trachy appellant. Tertium eumeces:
arboris gn̄a. quia eſt cæteris procerius:leui cortice. Huic ſecunda bonitas:nouiſſima antherio. Semē eius eſt vino

proximum guſtu :colore ruffum:nec ſine pingui.Pei⁹ in grano:quod leuius/atq; viridius.Ram⁹craſ
ſior myrto.Incidiẜ vitro:lapide:oſſeiſue cultellis. Ferro lædi vitalia odit.Emoriẜ ꝓtinus.Eadem am
putari ſupuacua patiēs.Incidētis manus libratur artifici tempamēto:nec quid vltra corticem violet.
Succus e plaga manat:quem opobalſamu₃vocāt eximię ſuauitatis:ſed tenui gutta:ploratu lanis par
ua colligiẜ in cornua.Exiȷs nouo fictili condiẜ craſſiori ſimilis oleo:& in muſto cādida.Rubeſcit dei Balſami ſuc⸗
de:ſimulq; dureſcit &tranſlucida Alexādro Magno res ibi gerēte toto die æſtiuovnam concham im c⁹ opobalſa⸗
pleri iuſtum erat. Omni vero fœcūditate e maiore horto cōgios ſenos.Minore ſingulos:& cū duplo mum.
rependebaẜ argento.Nunc etiam ſingularum arborum largiorvena ter omnibus percutiẜ æſtatibus.
Poſtea deputaẜ.Et ſarmēta quoq; in merce ſunt.dcccc.amputatio ipſa/ſurculuſq; venit intra quintū
demu₃ annum.Xylobalſamū vocaẜ:& coquiẜ in vnguētis.Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinę.Cor⸗
ticis etiā ad medicamēta p̄ciū ē.Pręcipua aūt gratia lachrymę ſecūda ſemi:tertia cortici:mimaligno Balſami am/
Ex hoc buxeū eſt optimū:qđ eſt odoratiſſimū.Ex ſemine aūt maximū/&⁹pōderatiſſimū mordēs gu⸗ putatio xylo
ſtu:feruēſq; in ore.Adulteraẜ petreo hyperico:qđ coarguiẜ magnitudine:inanitate:latitudie:ſeu lō⸗ balſami.
gitudine:odoris ignauia:ſapore piperis.Lachrymæ ꝓbatio:vt ſit pinguis:tenuis/ac modice ruffa: &
in fricando odorata.Secūdus cādido colos.Peior viridis:craſſuſq;.Peſſimus niger.Quippe vt oleum
ſeneſcit.Ex omni ĩciſura maxīe ꝓbaẜ:qđ ante ſemel fluxit.Et alias adulteraẜ:ſemine ſucco:vixq; ma
leficium dep̄hendiẜ guſtu amariore.Eſſe em̄ debet lenis:non ſubacidus:odore tantū auſterus.Vitiaẜ
& oleo roſę:cyperi:lētiſci balani:terebinthi:mirthi:reſinę:galbano:cęra cypria:prout quæq; res fuit
Nequiſſime autem'gummi:qm̄ ipſu₃ quoq; inareſcit in manu inuerſa:& in aqua:ſidetq;.Probatio ei⁹
gemina eſt.Debet ſincerum & inareſcere:ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit:& guſtu dep̄
henditur.Carbone vero qđ cæra/reſinaq; adulteratum eſt nigriori flāma. Nam melle mutatū ſtatim
contrahit muſcas.Præterea ſincera dēſaẜ in tepida aqua gutta ſidēs ad ima vaſis.Adulterata olei mo
do innatat.Et ſi metopio vitiatum eſt:circulo candido cingiẜ.Summa ꝓbatio eſt:vt lac coagulet:&
in veſte maculas nō faciat.Nec manifeſtior alibi fraus.Quippe milibus denariorū ſextariȷ empti vē⸗
dente fiſco.ccc.denariȷs veneunt.In tm̄ expedit augere liquorem.Xylobalſamo preciu₃ in libras ſex
proxima ſyria iudeæ ſupra phœnicem ſtyracem gignit circa gabala/& marathūta/& caſſiu₃ ſeleutiæ
montem.Arbor eſt eodem noīe:cotoneo malo ſimilis lachrymę ex auſtero iucūdioris:intus ſimilitu
do harūdinis:ſuccoq; prægnās.In hāc circa canis ortum aduolant pennati vermiculi erodētes ob id
in ſcrobe ſordeſcit:Styrax laudatur poſt ſupradicta ex piſidia:ſydōe:cypro.cilicia:creta minime. Ex
amano ſyrię medicis:ſed vnguētariȷs magis.Colos in quacūq; natiōe p̄fertur ruffus/& pinguiter len⸗
tus:deterior fur furoſus:& cano ſitu obduct⁹.Adulteraẜ cedri reſina:vel gūmi:alias melle:aut amyg
dalis amaris.Oiaq; ea dep̄hendūtur guſtu.Preciū optimū.xix. Exiȷt & in pamphylia:ſed acrior mi⸗
nuſq; ſuccoſus.Dat & galbanū ſyria in eode₃ amano mōte:e ferula q̄ eiuſdē nominis reſinę mō ſtago
nitim appellāt.Qđ maxīe laudāt:cartilaginoſum purū:ad ſimilitudinē hāmoniaci:minimeq; ligno⸗
ſum.Sic quoq; adulteraẜ faba aut ſalcopenio.Sincerū:ſiuratur/fugat nidore ſerpētes:Permutatur in
libras.v.medicinę hoc tm̄.

De panace:& ſpōdylio:& malobathro. CA.XXVII.

PAnacē/& viguētis eadē gignit naſcētē/& ĩ ip̄o phineo archadię/citraq; erimāthi fōtes:& ĩ
africa/& ĩ macedōia ferula ſui gn̄is qnq; cubitorū:foliȷs prio q̄ternis:mox ſenis in terrā ia⸗
cētib⁹ āpla magnitudīe rotūdis: ĩ cacumē vero oleagineis:ſemīe ĩ muſcariȷs depēdēte:vt
ferulę.Excipiẜ ſucc⁹ inciſo caule meſſib⁹:radice in autūmno.Laudaẜ cādor ei⁹ coacti.Se⸗
quēs pallido ſtatera.Niger color ĩprobaẜ.Pręciū optīo in libras biniaſſes . Ab hac ferula differt q̄ vo⸗
catur ſpōdylion:foliȷs tm̄:qa ſūt mīora/& platani diuiſura.Nō niſi ĩ opacis gigniẜ.Semē eodē noīe ſi
lis ſpeciē hēt:medicīe tm̄ vtile.Dat & malobathron ſyrię arborē folio cōuoluto/arido colore/ex quo
exprimiẜ oleum ad vnguēta. Fertiliorē eiuſdē ægypto: laudati⁹ ex india venit. In paludib⁹ ibi gigni Vel ſeſelis.
tradūt lentis mō:odorati⁹croco:nigricās/ſcabrūq; quodā ſalis guſtu.Min⁹ ꝓbatur candidū.Celerri⸗
me ſitū in vetuſtate ſentit.Sapor ei⁹ nardo ſilis eē dēt ſub lingua.Odor vero in vino ſufferuefacti ante
cedit alios.In p̄cio qdē ꝓdigio ſimile ē a ſingulis ad.ccc.puenire libras. Oleum aūt ipſū in libras.lx.

De oleo omphacio. CA.XXVIII.

OLeum&/omphaciū eſt.Fit duob⁹ generib⁹/& totidē modis ex olea/& vite.Olea adhuc al
ba expreſſa deteri⁹ex drupa.Ita.n.vocatur priuſq̄ cibo matura ſit:iā tum colorem mutās.
Differētia ꝙ hoc viride eſt illđ cādidū.E vite fit pſytia/aut aminea:cū ſint acini ciceris ma
gnitudinę an̄ canis ortū. In pria lanugīe demetiẜ vna:eiuſq; melligo.Reliquū corp⁹ſole coquiẜ.No⸗
cturni rores cauētur.In fictili cōdita melligo colligiẜ:ſubinde cyprio ære ſeruaẜ.Optia q̄ ruffa/acrior
q;:& aridior.Præciū omphacio in libras ſex.Fit & alio mō cū in mortariȷs vua matura teriẜ.Siccata⸗
q; in ſole poſtea digeritur in paſtilos.

¶De bryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamo caryopo. CA.XXIX.

EOdem & bryon pertinet vua populi albę. Optima circa gnidũ aut cariã i ſciẽtibus aut ſiccis aſperiſq;. Scđa in lycia cedro. Eodẽ & oenanthe pertinet. Eſt autem vitis labruſcęvua. Colligitur cũ flore cũ optime olet. Siccať in vmbra ſubſtrato linteo:atq; in cados cõditur Pręcipua ex papotamia:ſcđa ab ãtiochia:atq; laodicea ſyriæ:tertia ex montibus medicis Hæc vtilior medicię. Quidem oĩbus his ꝓferunt eam:q̃ i cypro inſula naſciť. Nã q̃ in africa fit ad medicos tñ ꝑtinet:vocaturq; maſaris. Oĩs aũt ex alba labruſca ꝓſtantior q̃ e nigra. Eſt ꝓterea arbor ad eadẽ vnguẽta ꝑtinens:quã alij elaten vocãt:qđ nos albietem/alij palmam:alij ſpathen. Laudatur hãmoniaca maxime:mox ægyptia. Dein ſyriaca dũtaxat in locis ſitiẽtibus odorata:pingui lachryma q̃ in vnguenta additur ad domãdum oleum. In ſyria gignitur & cinamũ:qđ aryopum appellãt. Hic eſt ſuccus nuci exꝓſſus multũ a ſurculo veri cinnami differẽs:vicina tñ gr̃a. Preciũ i libras aſſes q̃dragita

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSTERTIVS. PROHEMIVM.

¶De peregrinis arboribus.

HACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA SILVAE. ERANTq; per ſe mira ſingula. Iuuitq; luxuriam ea oĩa miſcere:& e cunctis vnum odorem facere. Ita reperta ſunt vnguenta.

¶De vnguentis/& q̃do primum ſunt cognita nobis:& de compoſitione. CA.I.

☞ Pritꝰ cędro/ & citro/ & nõ thure ſacrificabatur.

QVis primus inuenerit nõ trahitur. Iliacis tꝑibus nõ erãt:nec thure ſupplicabať. Cædri tñ & citri ſuorum fruticum in ſacris fumo conuolutum nidorez verius q̃ odorem nouerant:iam roſæ ſucco repto. Nominatur enim id quoq; in olei laude. Perſarum eſſe debet gentis vnguẽtum. Sed & bathylli mãdẽt eo:& accerſita commẽdatiõe ingluuie natũ virus extingent. Primum qđ eq̃dem inueniam. Caſtris darij regis expugnatis in reliquo eiꝰ apparatu Alexander cœpit ſcrinium vnguẽtoꝝ. Poſtea voluptas eius a noſtris quoq; inter laudatiſſima/atq; etiaz honeſtiſſima vitę bona admiſſa ẽ. Honoſq; ijs & ad defũctos ꝑtinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus:q̃ q̃ etiam ij nouerũt. Fruticum ad ꝓſens nominibus tñ indicabũtur. Natura vero eoꝝ ſuis reddetur locis Vnguẽtis cognoĩa dedere alijs patrię:alijs ſucci:alijs arbores:alijs cauſę. Primũq; id ſcire cõuenit:mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gl̃iam. Laudatiſſimũ fuit antiq̃tus in delo iſula:poſtea mẽdeſiũ. nec mixtura tñ & cõpoſitiõe hoc accidit. Sed ijdẽ ſucci varie alibi ad q̃libet ꝓualuere:aut degñauere. Iriũ corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici ſilimõ rhouinũ phaſeli. Quã gloriaz abſtulere neapolis:Capua:ꝓneſte. Crocinũ in ſolis cilicię diu maxĩe laudatũ:mox rhodi. Oenãthinũ in cypro:deinde in ægypto ꝓpoſitum:poſtea adramiteo. Amaracinũ in co. Poſtea eodem loco pręlatum eſt melinum. Cyprinũ in cypro. Deinde in ægypto vbi mendeſium:& metopiũ graciꝰ factuz eſt Mox hoc abſtulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panatheniacuz ſuum athenæ perſeueranter obtinuere. Fuerat & pardalium in tharſo. Cuius etiam compoſitio/ & mixtura obliterata ẽ Narciſſinũ quoq; ex flore narciſſo:deſijt cõponi. Ratio faciẽdi duplex:ſuccꝰ/& corpꝰ. Ille olei generibꝰ fere cõſtat:hoc odorũ. Hæc ſtymmata vocãt:illa hedyſmata. Tertius inter hęc ẽ colos a multis neglectus. Huius cã addũtur cinabri/& anchuſa. Sal aſpſus olei naturã coercet. Quibꝰ anchuſa adiecta eſt:ſal nõ additur. Reſina/aut gũmi adijciũtur ad cõtinẽdũ odorẽ in corpore. Celerrime ijs euaneſcit atq; defluit:ſi nõ ſit hęc addita. Vnguẽtorũ expeditiſſimũ fuit:primũq; vt veriſimile ẽ ebryo/& balanino oleo de q̃bus ſupradiximus. Increuit deinde mendeſiũ. Balanino reſina mixta: magiſq; etiãnuz metopio Oleũ hoc ẽ amygdalis:amaris expreſſũ in ægypto. Cui addidere omphaciũ:cardamomuz:iuncũ:calamũ:mel. vinũ:myrrhã:ſemẽ balſami:galbanũ:reſinã:therebinthinã. Et e veliſſimis q̃dem hodie ẽ:ob id creditũ/& id i vetuſtiſſimis eẽ:qđ cõſtat oleo myrtheo:calamo:cupreſſo:cypro:lẽtiſco malogranati cortice:ſed diuulgata maxime vnguẽta crediderim roſa:q̃ plurima vbiq; gignitur. Itaq; ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit:additis omphacio:flore roſę:crocino:cinabari:calamo:melle iunco:ſalis flore:aut anchuſa:vino:Siſis ratio/& in crocino additis cinabari:anchuſa:vino. Siſis & in ſanſucino admixtis omphacio:calamo. Optimũ hoc in cypro/& mytilenis:vbi plurima ſanſucꝰ. Miſcẽtur & viliora genera olei myrtho/lauro:quibꝰ addiť ſanſucinum:liliũ:fœnogræcuz:myrrha:caſia:nardum:iuncus cinamomũ. E malis quoq; cotoneis:& ſtruteis fit oleum(vt diximus)melinuz:quod in vnguẽta trãſit:admixtis omphacio:cyprio ſe:ſamio:balſamo:iũco:caſia:ãbrotano. Suſinnũ tenuiſſimũ oĩz eſt. Cõſtat ex lilijs:ballano:calamo:cinamomo:croco:myrrha:aſpalatho. Et idem cyprinũ ex cypro:& omphacio/& cardamomo:calamo: aſpalatho:ambrotano:Aliqui & in cyprinũ addunt

☞ Alexãder pꝰ vnguenta ad nos attulit.

myrrha & panacē.Hoc optimū ſidone:mox ęgypto:ſi nō addať ſeſaminū oleum.Durat & quadrien
nio.Excitatur cinamomo.Telinū fit ex oleo recēti:cypro:calamo melliloto:fœnogręco:melle:meli Vel maro.
no:oraro:amaraco.Hoc erat celeberrimū Menādri poetæ comici ætate.Poſtea multo ſucceſſit pro-
pter gloriā appellatū megaliū ex oleo balanino:balſamo:calamo:iunco:xylobalſamo:caſia : reſina.
Huius ꝓprietas vt ventileť in coquēdo donec deſinat olere.Curſus refrigeratū odorē ſuum capit. Si
guli quoq; ſucci nobilia vnguēta faciūt.In primis malobathrū:poſtea iris illyrica: & cyzicena amara
cus.Hęrbarij in vtraq; pauca ſed alia alij miſcent. Qui plurima alterutri mel:ſalis florem:omphaciū
angnifoliam:panacē.Externa omnia.Et prodigioſa cinnamomo precia. Adijcitur cinamomo bala- vl' agni folia.
mnū oleū:xylobaſamū:calam⁹:iūcus:balſami ſemina:myrrha:vel odoratū.Vnguētoꝝ hoc craſſiſſi- vel agrifoliā.
mū.Præcia ei a denarijs.xxxv.ad.cccx.Nardinū ſiue foliatū cōſtat omphatio:balanino iunco:coſto:
nardo:amomo:myrrha:balſamo.In hoc gñe cōueniet meminiſſe hærbarū q̄ nardū indicū imitentur
ſpecies nouem a nobis eē dictas:tanta materia adulterādi eſt.Omnia autem acutiora fiūt coſto:amo
mo:quę maxime nares feriunt.Craſſiora myrrha ſuauioraq;.Medicinę aūt vteriora croco.Acerrima
per ſe amomo.Hoc & capitis dolore facit.Quidā ſatis habēt aſpergere quæ ſunt precioſiſſima:cęte-
ris decoctis:ipendio parcentes:ſed nō eadem eſt vis:niſi vna decoctis.Myrrha & per ſe vnguētū facit
ſine oleo:ſtacte dūtaxat:alioquin nimiā amaritudinē affert. Ciprino viride fit:ſuſino vguinoſum:mē
deſio nigrum:rhodino candidum:myrrha pallidum.Hęc ſunt antiquę inuētionis genera: & poſtea
officinarum furta.Nunc dicetur cumulus iſte delitiarum:& ſumma auctoriras rei.

Quod vnguentum regale vocetur:& quę diapaſmata:& qualiter ſeruentur. CA.II. vel caryopo-

Ergo regale vnguētū appellatū:qđ parthoꝝ regibus ita tēpatur.Cōſtāt myrobalano:coſto
amomo:cinamomo:comaco:cardamomo:nardi ſpica:maro:myrrha:caſia:ſtyrace: lada
no:opobalſamo:calamo:iūcoq; ſyrio:oenanthe:malobathro:ſericato:cypro:aſpalathro:
panace:croco cyprio:amaraco:collato melle:vino.Nihilq; eius rei cauſa in italia victrice
oīꝫ.In æuropa vero tota ꝑter irin illyricā:& nardū gallicū gigniť.Nā vinū & roſa & myrti folia oleū-
q; cōmunia fere oīꝫ terrarū intelligūtur.Siccis odoribus cōſtat quę diapaſamata vocātur.Nam feces
vnguenti magmata appellāt.Inter oēs potentiſſimus odor qſquis nouiſſime addiť.Vnguēta optime
ſeruātur in alabaſtris.Odores in oleo.Quod diuturnitati eoꝝ tanto vtilius eſt quāto pinguius:vt ex
amygdalis.Et ipſa vnguēta vetuſtate meliora. Sol inimicus ijs. Quāobrem in vmbra coquūtur plū-
beis vaſis.Experimentum eorum inuerſa manu capitur:ne carnoſæ partis calore vitietur.

Quanta in vnguētis luxuria:& quādo primum romanis in vſu. CA.III.

Haec eſt materia luxus e cunctis maxime ſuperuacui Margaritæ eñ gēmæq; ad hęredē ta
men tranſeunt.Veſtes ꝓlongāt tēpus.Vnguēta illico expirāt:ac ſuis moriunť horis.Sūma
cōmēdatio eoꝝ:vt trāſeuntē fœminā odor inuitet etiā aliud gentem Exceduntq; quadra
genos denarios libræ.Tanti emitur voluptas aliena.Etenim odorē qui gerit ipſe nō ſentit
Sed & hęc aliqua differentia ſignanda ſunt.In.M.Ciceronis monumētis inuenitur vnguēta gratiora
eſſe quę terram:q̄ quę crocū ſapiāt:quādo etiā corruptiſſimo in genere.Magis tamen iuuat quędam
ipſius vitij ſeueritas.Sed quoſdam craſſitudo maxime delectat:idipſum approbantes.Liniq; iam nō
ſolum:ſed & perfundi vnguētis gaudēt.Vidimus etiā veſtigia pedum tingi.Quod.M.Othonem mō- ☞
ſtraſſe Neroni principi ferebant.Quęſo vt qualiter ſentiretur iuuāri ab ea parte corporis?Necnō ali- Othonis lu-
quem ex priuatis audiuimus iuſſiſſe ſpargi parietes balnearū vnguēto.Atq; Caium principem ſolitū xus q pedes
lauari.Ac ne principale videať hoc bonū & poſtea quendā ex ſeruis Neronis.Maxime tamen miruꝫ ſuos vnguen
eſt hāc gratiā penetraſſe & in caſtra.Aqlę certe ac ſigna puluerulēta illa & cuſtodijs horrida inungū to tingebat.
tur feſtis diebus.Vtināq; dicere poſſemus qs primus inſtituiſſet iſta.Nimiꝝ ac mercede orbē terrarū
corruptæ deuicere aqlæ.Iſta patrocinia q̄rimus vitijs:vt per hoc ius ſummātur ſub caſſide vnguenta
Quādo aūt primū ad romanos penetrauerit:nō facile dixerim.Certū ē Antiocho rege aſiaq; deuictis
vrbis anno quingenteſimo ſexageſimoquinto.P.Licinium craſſum iuliū Cæſarē cenſores edixiſſe:ne ☞
quis venderet vnguēta exotica:ſic eñ appellauere.At hercule iā qdā etiā in potu addūt:tātaq; ama- L.plotius ꝓ-
ritudo eſt vt odore prodigio fruantur ex vtraq; parte corpis.L.Plotiū.L.Plotij bis conſulis cēſoriſue ſcript⁹ vnguē
fratrē ꝓſcriptum a triumuiris in ſalernitana latebra vuguenti odore ꝓditum conſtat.Quo dedecore to proditus.
tota abſoluta proſcriptio eſt.Quis eñ non merito vidiſſet periſſe tales?Cęterum terrarum omnium egipti vnguē
ægyptus accōmodatiſſima vnguētis.Ab ea cāpania eſt proxima copia roſæ. ta:campa-

De palmis:& natura earum:& generibus. CA.IIII. niæ roſę.

Iudęa inclita eſt vel magis palmis:quarū natura nūc dicetur.Sūt quidē in europa vulgoq;
italia:ſed ſteriles.Ferunt in maritimis hiſpanię fructū:verū immitē:dulcē in africa:ſꝫ ſta-
tim euaneſcentē.Cōtra in oriēte ex ijs vina.Gentiūq; aliqbus panis.Plurimis vero etiā qua

drupedū cibus. Quāobrē iure dicenť externę. Nulla eſt in italia ſponte genita: nec in alia pte terrarꝫ:
niſi in calida. Frugifera vero nuſꝙ niſi in feruida. Gignif leui fabuloſaqꝫ terra: maiore in parte & nitro
ſa. Gaudet & riguis totoqꝫ anno bibere cum amet: anno ſitiēti: A fimo quidam etiam lędi putant. Et
aſſyriorū pars aliqua ſi nō riuis miſceaf. Genera earū pluria. Et pria fruticē nō excedētia. Sterilē hāc
Aliubi & ipſam fertilē: breuēqꝫ ramis obiri vmbrā foliorū. Tectorij vicē hęc parietib⁹ pleriſqꝫ in locis
pręſtat cōtra aſpgines. Sūt e pcerorib⁹ ſiluę arbore ex ipa foliorū aculeo fruticāte circa totas pecti=
natim. qs ſilueſtres intelligi neceſſe ē. Incerta tn̄ libidine etiā mitioribus ſe miſcēt. Reliquię teretes at
qꝫ pceres denſis gradatiſqꝫ corticū pollicibus: vt orbibus faciles ſe ad ſcādendū oriētis populis pbēt:
Vtilē ſibi arboriſqꝫ induuijs circulū mira pnicitate tum hoīe ſubeūte. Coma oīs in cacumie: & pomū
eſt: nō īter folia vti cæteris: ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſuꝫ. Vtraqꝫ natura vuę atqꝫ pomi

Palmis vt quibuſdam alijs vterqꝫ ineſt ſexus.

Folia cultrato mucrōe laterib⁹ in ſeſe bifidatis bellas primū demōſtrauere gēmas. Nūc ad funes viti=
liūqꝫ nexus & capitū leuia vmbracula fundūtur. Arboribus īmo potius oībus quæ terra gignit: hær=
biſqꝫ etiā vtrunqꝫ ſexum eſſe diligentiſſimi nature tradunt. Quod in plenū ſatis ſit dixiſſe hoc in loco.
Nullis tamē arboribus manifeſtius. Mas in palmite floret Fœmina citra florē germinat tantuꝫ ſpinę
modo. Vtriſqꝫ aūt prima naſcif pomi caro: poſteā lignū intus: hoc eſt ſemen eius. Argumentū ꝙ par
uæ ſine hoc reperiunf in eodem palmite. Eſt aūt oblongū nō vt oliuis orbiculatū. Præterea cæſum a
dorſo puluinato: & in aluo media ſiſſura: plęriſqꝫ vmbilicatū: vn̄ primū ſpargitur radix. Seritur autē
pronū: & bina iuxta cōpoſita ſemina: ſuperqꝫ totidem: qm̄ infirma ſingulis planta eſt. Quaterne coa=
leſcunt. Multis candidiſqꝫ lignum hoc a carnibus diſcinditur tunicis alijs corpori adhærētib⁹: laxęqꝫ
diſtans: tantum a cacuminis filo adhærens. Caro matureſcit anno. Quibuſdā tamē in locis vt cypro:
quāꝙ ad maturitateꝫ nō pueniat: grato ſapore dulcis eſt: & foliū ibi latius: fructuſqꝫ reliqs rotundior.
Nec vt deuoref corpus: verū vt exputatur ſucco modo expreſſo. Et in arabia languidę dulces tradū=
tur eſſe palmę. Quāꝙ iuba apud ſcenitas arabas pręfert oībus ſaporibus: quam vocant dabulan Cęte
ro non ſine maribus gignere fœminas ſponte edito nemore confirmant. Circaqꝫ ſingulas plures nuta
re in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hiſpiduꝫ afflatu viſuqꝫ ipſo & puluere etiā reliqs
maritare. Huius arbore exciſa viduas poſt ſterileſcere fœminas. Adeo eſt Veneris intellectus vti coit⁹
etiā excogitatus ſit ab homine: ex marib⁹ flore ac lanugine: interim vero tm̄ puluere inſparſo fœmi=
nis. Serunf aūt palmæ & trunco duorū cubitorū longitudine a cerebro ipo arboris viridi fiſſuris diui
ſo atqꝫ defoſſo. Et ab radice auulſę vitalis eſt ſatus: & ramorū tenerrimis. In aſſyria ipſa quoqꝫ arbor
ſtrata in ſolo humido tota radicatur: ſed in frutices non in arborem. Ergo plantaria inſtituūt: annicu
laſqꝫ trāſferunt: & iterū bimas. Gaudent enim mutatione ſedis. verna alibi: in aſſyria aūt circa canis
ortū. Nec ferro attingunt ibi nouellas: ſed religant comas: vt in altitudinē exeant. Robuſtas deputāt
craſſitudinis gratia ſemipedales ramorū relinquētes trūcos. Qui deciſi alibi necāt matrem. Diximus
ſalſum ab ijs ſolū diligi. Eergo vbi nō eſt tale: ſalem aſpergunt: nō radicibus: ſed longius paulo. Quæ
dam in ſyria & ægypto in binos diuidunt ſe trūcos: in creta & ternos: quædā & in qnos. Ferunt ſtatim
in trimatu. In cypro vero ſyria ægypto quadrimę alię: alięqꝫ quinquēnes: aliæ altitudine hoīs: nullo
intus pomi ligno ꝙdiu ſunt nouellę: ob id ſpadonum accepto noīe. Genera earū multa. Sterilibus ad
materias operaqꝫ lautiora vtif aſſyria: & tota perſis. Sunt & cęduę palmarū quoqꝫ ſiluæ: germinātes
rurſus ab radice ſucciſę. Dulcis medulla earꝫ in cacumine quod cerebrū appellāt: exemptaqꝫ viuunt
quod non alię. Vocanf aūt chameriphes: folio latiore ac molli: ac vitilia vtiliſſimo. Copioſæ in creta.
Sꝫ magis in ſcilia. E palmis prunæ viuaces igniſqꝫ lentus. Frutiferarū alijs breui⁹ lignū in pomo: alijs
longius. His mollius: illis durius. Quibuſdā oſſeū: lunatūqꝫ dente cōtra faſcinātes religiōe politum.

Vel lunatuꝫ.

Aliud pluribus veſtitum paucioribuſue tunicis. Aliud craſſioribus tenuioribuſue. Ita fiunt vnde qn=
quaginta genera: ſi quis oīm pſequi velit noīa etiā barbara: vinorumqꝫ ex ijs differentias. Clariſſimæ
oīm quas regias appellauere ab honoribus: qm̄ regibus tantuꝫ perſidis ſeruarenf babylone natę vno
in horto bagoi. Ita enim vocant ſpadones qui apud eos etiā regnauere. Hortus ille nūꝙ niſi domināͣ=
tis in aula fuit. At in meridiano orbe pręcipuā obtinent nobilitatē ſyagri: Proximāqꝫ margarides. Eę
breues candidæ: rotundę: acinis ꝙ balanis ſimiliores. Quare & nomē a margaritis accepere. Vna eo
rum arbor in chora eſſe traditur: vna & ſyagrorum. Mirūqꝫ de ea accepimus cum phenice aue: quæ
putatur ex huius palmę argumēto nomē accepiſſe. iterū mori: ac renaſci ex ſeipſa: quod erat pri⁹: po
mis refertā. Ipſum pomū grāde: durū: horridū: & a cęteris generibus diſtās: ſapore ferino: quē ferme
ſyagris nouimus: euidētiſſimeqꝫ cā eſt noīs. Quarta auctoritas ſcandalidū a ſimilitudine appellataꝫ.

Phenix moriens: iteruꝫ ex ſeipſa renaſcēs.

Vel quoniaꝫ

Iam in æthiopiæ fine quinqꝫ earū nec plurimas arbores traduut: nō raritate magis ꝙ ſuauitate mirabi
les. Ab ijs cariotæ maxime celebranf & cibo quidē: ſed & ſucco vberrimę. Ex qbus pcipua vina oriē=
ti iniqua capiti: vnde pomo nomē. Sꝫ vt copia ibi atqꝫ fertilitas: ita nobilitas in iudęa: nec in tota ſꝫ hie

recunte maxime.Quãq̃ laudatę & rhachelaidæ:& phaſelidæ:atq; libyadæ gẽtis eiuſdẽ conuallibus.
Dos his præcipua.Succo pingui lactẽtibus:quodãq; vini ſapore in melle prędulci.Sicciores ĩ hoc ge
nere Nicolai :ſed amplitudinis præcipuę:quaterni cubitorũ lõgitudinẽ efficiũt.Minus ſpecioſę:ſʒ ſa
pore caryotaꝝ ſorores:& ob hoc adelphides dictæ:ꝓximã ſuauitatẽ hñt:nõ tamẽ eandẽ. Tertiuʒ ex [Vel patetoni.]
ijs gen⁹ patet:& nimio liquore abũdat.Rũpitq; ſe pomi ipſius etiã in ſuã matrẽ ebrietas calcatis ſimi
le.Suũ genus ſed e ſicciore turba iacẽs dactylis prælonga gracilitate curuatis in terrã.Nã quos ex ijs
deoꝝ honori dicamus:idęos appellauit iudea gens cõtumelia numinũ inſignis.In totũ arẽtes thebai
des atq; arabicæ:macro corpore exiles:& aſſiduo vapore torrentes.Cruſtã verius q̃ cutem obducũt.
In ipſa quidẽ æthiopia friatur hæc tãta eſt ſiccitas:& farinę mõ ſpiſſatur in panẽ.Gignit aũt in fruti-
ce ramis cubitalibus:folio latiore:pomo rotũdo:ſed maiore q̃ mali amplitudine cycas vocant. Triẽ
nio matureſcunt.Semperq; frutici pomuʒ eſt ſubnaſcẽte alio. Thebaidis fructus extemplo in cados
conditur:cum ſui ardoris animam:ni ita fiat:celeriter expiret:marceſcitq; non retoſtus furnis.Ex re
liquo genere plebeę videntur.Syri hoc & iuba tragemata vocãt.Nam in alia parte phœnicis ciliciæ
quæ populari etiam nomine a nobis appellantur.Eorum quoq; plura genera.Differũt figura rotũdi
tatis aut proceritatis.Differunt & colore:nigriores ac rubẽtes. Nec pauciores fico tradũtur colores.
Maxime tamen placẽt cãdidi.Diſtant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam ſunt
non ampliores faba.Seruantur ij demum:qui naſcuntur in ſalcis atq; fabuloſis vt in iudæa:& cyrenai
ca africa.Non item in ægypto:cypro:ſyria:ſeleucia:aſſyria.Quamobtem ſues & reliqua animalia ex [Alexã.mili-]
ijs ſaginantur.Vitiati aut vetuſti eius pomi ſignum eſt:decidiſſe candidaʒ verrucam:quæ racemo ad [tes ſtrãgulati]
hęſerit.Alexandri milites palmis viridibus ſtrãgulati ſunt.In Gedroſis id factũ eſt pomi genere.Ali
bi copia euenit. Eſt eñ tanta muſteis ſuauitas:vt finis mandendi non niſi periculo fiat.

¶De ſyriæ arboribus. CA.V.

SYria præter hãc peculiares habet arbores.In nucũ genere piſtacia nota.Prodeſſe aduerſ⁹ ſer
pentium traduntur morſus:& potu & cibo.In ficorũ aũt caricas & minores eius generis:quę
cottana vocant.Item pruna in damaſco monte nata & myxa:vtrãq; iã familiarem italiæ. Ex
myxis in ægypto & vina fiunt.Iunipi ſimilitudine habent phœnices & cedrum minorẽ. Duo eius ge
nera:lycia & phœnicia Differũt folio.Nã quæ durũ:acutũ:ſpinoſum habet oxycędros vocaẽ:ramoſã
& nodis infeſta.Altera odore pręſtat.Fructũ ferũt myrti magnitudine:dulcẽ ſapore. Et maioris cæ-
dri duo genera.Quę floret:fructũ nõ fert. Frutifera nõ floret. Et in ea antecedentẽ fructum occupat
nouus.Semen eius cupreſſo ſimile.Quidã cædralatẽ vocãt.Ex hac reſina laudatiſſima.Materięvero
ipſi æternitas.Itaq; & ſimulachra deoꝝ ex ea factitauerũt.Cędrinus eſt romę in delubro Apollo So [Materiã cæ-]
ſianus e ſeleucia aduect⁹.Cædro ſimilis in archadia eſt arbor:quę in phrygia frutex vocatur. [dri æterna:]

¶De terebintho. CA.VI. [hic de ſimu-]

SYria & terebinthũ habet.Ex ijs maſcula ẽ ſine fructu.Fœminarũ duo genera.Alteri fruct⁹ [finguntur.]
rubet lentis magnitudine:alteri pallidus.Cũ vite matureſcit:nõ grãdior faba:odore iucũ-
dior:tactu reſinoſus circa idã troadis.Sed in macedõia breuis arbor hęc atq; fruticoſa. In
damaſco ſyrię magna.Materies ei admodũ lẽta:ac fidelis ad vetuſtatẽ:eximij ac nigri ſplẽ
doris.flos racemoſus oliuę mõ:ſʒ rubẽs:folia dẽſa. Fert & folliculos emittẽtes q̃dã aĩalia ceu culices
lẽtoreq; reſinoſum:q & cortice erumpit.Etiã thus ſyriæ maſcula fert:ſterili fœmina:folio vlmi paulo
longiore:& piloſo:foliorũ interſe ſemper cõtrarijs pediculis:gracili breuiq; ramo:pelles cãdidę cõſi
ciũtur.Ijs ſemen lentici ſimile cũ vua rubeſcit:quod vocaẽ rhus medicamẽtis neceſſarium.

¶De ficu ægyptia & cypria. CA.VII. [Poma in cau-]

ET in ægypto multa arborũ genera:quę nõ alibi.Añ oĩa ficus ob id ęgyptia cognoĩata.Ar [dice.]
bor moro ſimilis folio:magnitudine:aſpectu Pomũ fert non ramis:ſed caudice ipſo.Idq; [Ficus ſine]
ipſum ficus eſt prædulcis:ſine granis interioribus:pręterq̃ fœcundo prouẽtu:ſcalpẽdo tã- [granis.]
tum ferreis vnguibus: aliter nõ matureſcit.Sed cũ factũ eſt quarto die demetitur:alio ſub
naſcẽnte:ſepteno ita numeroſa partu:per ſingulas æſtates multo lacte abũdante.Subnaſcitur etiã ſi
non ſcalpatur fœtus quater æſtate:prioreq; expellit ĩmaturũ.Materies ꝓprij generis ĩter vtiliſſimas
Cęſa ſtatim ſtagnis mergitur Hoc eſt eius ſiccari Et primo ſidet:poſtea fluitare incipit:certoq; eã ſug
git alienus humor:qui aluũ omnẽ rigat.Cũ innatare cœperit:tẽpeſtiue habet ſignũ.Huic ſimilis qua
dẽtenus quæ vocaẽ cypria ficus in cræta.Nam & illa in caudice ipſo fert pomũ & ramis:& cũ in craſſi
tudineʒ adoleuere.Sed hæc germina emittit ſine vllis folijs radici ſimilia.Caudęx arboris populo ſi
milis:folium vlmo.Fructus quaternos fundit:totiens & geminat.Sed groſſus eius nõ matureſcit:niſi
inciſura emiſſo lacte.Suauitas & interior fici.Magnitudo ſorbi ſimilis.

¶De ceraunia ſiliqua. CA.VIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0225-4 DFG

Siliqua quam iones ceraunium vocãt:trunco & ipſa fertilis:ſed pomo ſiliquæ. Ob id quidã ægyptiã ficũ dixere errore manifeſto. Nõ eñ in ægypto naſcit̃:ſed in ſyria:ioniaq;: & circa gnidum:atq; in rhodo:ſemper comãtibus folijs:flore cãdido:cũ vehementia odoris. Plãtigera imis partibus:& ideo ſupficie flaueſcẽs ſuccũ auferẽte ſobole. Pomo antecedẽtis anni circa canis ortus detracto,ſtatim alterũ parit. Poſtea florẽ per arcturũ hyeme fœtus enutriente.

De perſico egypti & ſpina ęgyptia. CA.IX.

Aegyptus & perſicã arborẽ ſui generis habet ſimilẽ pyro folia retinentẽ. Fertilitas aſſidua eius ſubnaſcente craſtino fructu. Maturitas etẽſiarũ afflatu. Pomuz longius pyro:incluſũ amygdalæ putamine & corio:colore hęrbido. Sed vbi nux illi:huic pomũ:differẽs breuitate ac mollicie. Et q̃uis blãdiat̃ p̃dulcis:ſuauitas:nõ inocuũ. Materies bonitate: firmitudine:nigricia:quoq; nihil differẽs a loto. Simulachra ex ea factitauere nõ eadẽ gr̃a q̃ fideli materie:vt ex arbore quã balanũ appellauim⁹:magna ex parte cõtorta. Naualis itaq; tñ eſt. At e diuerſo cneij i magno honore palmę ſimilis:qñ & ei⁹ folijs vtuntur ad extilia. Differt q̧ in brachia ramorũ ſpargit̃. Pomo magnitudo quę magnuz impleat: color fuluus:cõmẽdabilis ſucco & auſtero & duci. Lignum intus grandis firmeq; duritie:ex quo velares detornãt anulos. In eo nucleus dulcis dum recens eſt: Siccatus dureſcit ad infinitũ:vt mandi nõ poſſit niſi pluribus diebus maceratus. Materies criſpioris elegantię:& ob id perſis gratiſſima. Nec minus ſpina celebratur in eadem gente dũtaxat nigra:quoniã incorrupta etiã in aquis durat:ob id vtiliſſima nauiũ coſtis. Candida facile putreſcit. Acule⁹ ſpinarum & in folijs. Semen in ſiliqs:quo coria pficiunt̃ gallæ vice. Flos & coronis iucũdus: & medicamentis vtilis. Manat & gũmi ex ea. Sed pręcipua vtilitas q̧ cęſa ãno tertio reſurgit. Circa thebas hęc vbi & quercus & perſica & oliua.ccc. a nilo ſtadijs:ſilueſtri tractu & ſuis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphiz. CA.X.

Ibi prunus ægyptia nõ diſſimilis ſpinę,pximę dictę. Pomo meſpili:matureſcẽs bruma:nec folia dimittens. Lignũ in pomo grãde:ſed corpus ipſũ natura copiaq; meſſiũ inſtar incolis Purgatum eñ tũdunt:ſeruantq; eius offas. Silueſtris fuit & circa mẽphin regio tã vaſtis arboribus:vt terni nequirẽt vel circũplecti:vnius peculiari miraculo: nec pomũ ,ppter vſũue aliquem:ſed euentũ! Facies eñ ſpinæ folia habet ceu pennas:quę tactis ab homine ramis cadunt protinus ac poſtea renaſcuntur.

De gummi generibus & papyro. CA.XI.

Gvmmi optimũ eſſe ex ægyptia ſpina cõuenit: vermiculatũ colore glauco:purũ:ſine cortice:dẽtib⁹ adhęrẽs. Preciũ ei⁹ in libras:xiij. Deterius ex amygdalis amaris & ceraſo. Peſſimũ ex prunis. Fluit & ex vitib⁹:infantiũ vlcerib⁹ aptiſſimũ. Et aliqñ in olea:dẽtiũ dolori. Vlmo etiã in corico mõte cilicię. Ac iunipo ad nihil vtile. Ex vlmi vero gũmi & culices ibi naſcũt̃. Fit & ex ſarcocolla:ita vocat̃ arbor:gũmi vtiliſſimũ pictorib⁹ ac medicis:ſimile pollini thuris & ideo candidũ q̃ ruffũ melius. Preciũ eius qđ ſupra. Nondũ paluſtria attingimus: nec frutices amnium. Primus tñ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicet̃. Cũ chartę vſu maxime humanitas vitę cõſtet & memoria. Et hanc Alexãdri magni victoria reptam auctor eſt. M. Varro cõdita in ęgypto Alexandria. Antea nõ fuiſſe chartarũ vſum. Palmarum folijs primo ſcriptitatum. Deinde quarũdã arborũ libris. Poſtea publica monumẽta plũbeis voluminibus. Mox & priuata linteis confici cœpta:aut cæris. Pugillariũ enim vſum fuiſſe ante troiana tempora inuenimus apud Homerũ. Illo vero prodente ne terra qdem ipſa tota fuiſſe:quæ nunc ęgyptus intelligitur:cũ in ſebẽnitico ſaltez eius nominis charta naſcat̃. Poſtea adaggeratã nilo ĩtelligit̃. Siqdẽ a pharo inſula:q̃ nũc alexãdrię põte iungitur:noctis dieiq; velifico nauigij curſu terrã fuiſſe ,pdidit. Mox æmulatiõe circa bibliothecas regũ Ptolomęi & Eumenis ſupprimente chartas Ptolomęo idem Varro membranas pergami tradidit repertas. Poſtea promiſcue paruit vſus rei:qua cõſtat ĩmortalitas hoim. Papyrũ ergo naſcit̃ in plauſtribus ægypti:aut quieſcentibus nili aquis:vbi euagatæ ſtagnãt duo cubita nõ excedẽte altitudine gurgituz. Brachiali radicis obliquę craſſitudine:triangulis lateribus decẽ nõ amplius cubitorũ lõgitudine:in gracilitatẽ faſtigiatũ thyrſi mõ cacumẽ includẽs. Semine nullo aut vſu eius alio q̃ floris ad deos coronãdos. Radicibus incolæ ,p ligno vtunt̃:nec ignis tñ gratia:ſed ad alia quoq; vtẽſilia vaſorũ. Ex ipſo quidẽ papyro nauigia texũt. Et e libro vela:tegereſq;:necnõ & veſtẽ:atq; ſtragula:ac funes. Mãdunt quoq; crudũ decoctumq;:ſuccum tñ deuorãtes. Naſcit̃ & in ſyria circa quẽ odoratus ille calamus lacũ. Neq; ad alios vſus illis:q̃ funibus. Rex Antigonus in naualibus vſus eſt rebus:nõdum ſparto cõmunicato. Nuper & euphrate naſcens circa babylonem papyrum intellectum eſt eũdem vſum habere:quem chartę. Et tamẽ adhuc malũt parthi veſtibus litteras intexere. Pręparãtur ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues ſed q̃ latiſſimas filuras.

Papyri inuẽtio.
Ante pa. vſũ palmarũ folijs ſcribebãt Vel ſcedis.
Mẽbranarũ ĩuẽtio pgami

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0226-0
DFG

¶De generibus chartarum:& quomodo chartę fiant:& de chartarũ ꝓbatione & vitijs & glutino earum. CA.XII

PRincipatus medio atq; inde ſciſſuræ ordĩe:Hieratica appellabatur antiquitus: religioſis Aduertẽ.
tãtum voluminibus dicata:quę ab adulatiõe Auguſti nomẽ accępit.Sicut ſecunda Liuię
a cõiuge ei⁹.Ita deſcendit hieratica in tertiũ nomen.Proximũ amphitheatricę datũ fue=
rat:a cõfecturę loco.Excipit hanc Romę Fannij ſagax officina:tenuatamq; curioſa iter=
pollatione:principalez fecit e plebea:& nomen ei dedit.Quæ nõ eſſet ita recurata:in ſuo mãſit am=
phiteathrica. Poſt hãc ſaitica ab oppido:vbi maxima fertilitas ex viliotibus ramẽtis.Propiorq; etiã
num cortici.Teneotica a vicino loco pondere iam hęc nõ bonitate venalis.Nam emporetica inuti
lis ſcribẽdo:in volucris carthaæ ſegeſtriumq; in mercibus vſum prębet:& ideo a mercatoribus co=
gnominata.Poſt hanc papyrum eſt extremũq; eius ſcirpo ſimile:ac ne ad funes quidẽ niſi in humo=
re vtile.Texũturq; omnes tabulę madente nili aqua.Turbidus liquor vim glutini prębet:cum pri=
mo ſupina tabula.Sceda adlinitur longitudine papyri:quę potuit eſſe ſeminibus vtrinq; amputatis
Tranſuerſa poſtea crates peragitur.Pręmũtur deinde pręlis:& ſiccantur ſole: atq; inter ſe Pagellæ Vel plagellę.
iungũtur.A proximarum ſemper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures ſcapo q̃ vice=
nę.Magna in latitudine earum differentia.xiii.digytorum optimis.Duo detrahũtur hieraticæ.Fan
nania denos habet.Et vno minus amphitheatrica.Pauciores ſaitica:nec malleo ſufficit.Naz empo=
reticæ breuitas ſex digytos nõ excedit.Præterea ſpectantur in chartis tenuitas: ſed denſitas: cãdor:
leuor.Primatum mutauit Claudius Cæſar.Nimia quippe Auguſtę tenuitas tolerandis nõ ſufficie=
bat calamis.Ad hoc tranſmittẽs litteras lituræ metum afferebat aduerſis: & alias indecoro viſu per
tranſlucida.Igitur & ſecundo corio ſtamina facta ſunt e primo ſub regimine.Auxit & latitudinẽ.Pe Vel ſtatumiã
dalis erat mẽſura:& cubitalis macrocolis.Sed ratio depręhẽdit vitium vnius ſcedę reuulſione plu=
res infeſtante paginas.Ob hoc pręlata omnibus Claudia:Auguſtę in epiſtolis auctoritas relicta.Li=
uiana ſuam renuit:cui nihil e prima erat ſed omnia e ſecunda.Scabricia leuigatur dẽte cõcauæ: ſed
caducæ litterę fiũt. Minus ſorbet.Politur & charta magis vt ſplẽdeat. Rebellat ſæpe humor incu=
rioſe datus:primoq; malleo depręhẽdit:aut etiam odore cum fuerit indiligentior.Depręhẽditur&
lentigo oculis:ſed medijs incerta glutinamentis ceu tenia incõpapyri bibulo ibi vix littera fundẽte Vel bubulo.
ſe tantum ineſt fraudis. Alius igitur iterum texẽdis labor.Glutinum vulgare e pollinis flore tempe
ratur feruente aqua minimo aceti aſperſu.Nam fabrili a gummi commiſſuræ fragiles ſunt.Diligen= Vel fermen=
tior cura molli panis frumentarij colata aqua fueruẽte minimum hũc modum intergerit.Atq; etiã tati.
lini leuitas ſuperatur.Omne autem glutinum nec vetuſtius eſſe vno die debet:nec recẽtius. Poſtea
malleo tenuatur:& iterum glutino percurritur:iterumq; cõſtricta erugatur:atq; extẽditur malleo.
Ita ſunt longinqua monumenta Tyberij Caijq; Gracchorũ manus:quę apud pomponium Secun=
dum vatem/ciuemq; clariſſimum vidi annos fere poſt.cc.Iam vero Ciceroni ac diui Auguſti Virgi=
lijq; ſæpenumero videmus.

¶De libris Numæ. CA.XIII.

INgentia quidem exempla contra varronis ſententiam de carthis reperiũtur.Nãq; Caſ=
ſius Hemina vetuſtiſſimus auctor annalium quarto eorum libro prodidit.Cn.Terentiuz
Scribam agrum ſuum in ianiculo repaſtinantem offendiſſe arcam:in qua Numa qui Ro= Mirabile de
mæ regnauit ſit⁹ fuiſſet.In eadẽ libros ei⁹ reptos.P.Cornelio.L.filio Cetego.M.Bebio. libris numæ ĩ
Q.filio Pamphilo conſ.Ad quos a regno Numæ colligũtur anni.d.xxxv.& hos fuiſſe e cartha. Ma= tumulo re=
iore etiamnuz miraculo: ꝗ tot infoſſi durauerunt annis.Quapropter in re tãta ipſius Heminæ ver= pertis.
ba ponam.Mirabantur alij quomodo illi libri durare potuiſſent.Ille ita rationez reddebat.Lapidez Vel medio
fuiſſe quadratum circiter in media arca victum cãdelis quaqua verſum. In eo lapide inſuper libros arctæ.
ĩpoſitũ fuiſſe:propterea arbitrarier eos nõ cõputruiſſe.Et libros cędratos:propterea arbitrarier eos Vel cæratos.
tineas nõ contigiſſe.Nulla in ijs libris ſcripta erant: niſi phyloſophiæ pythagoricæ.Eoſq; cõbuſtos
a.Q.Petilio prætore:quia phyloſophiæ ſcripta eſſẽt.Hoc idem tradit.C.Piſo cenſorius primo com
mentariorum libro.Sed libros ſeptem iuris pontifici:totidem pythagoricos fuiſſe.Tuditanus vero
tertiodecimo Numæ decretorum libro.xij.fuiſſe.Ipſe Varro humanarum antiquitatum.vi.Antias
duos fuiſſe.Ex ijs duodecim pontificales latinos:totidem gręcos pręcepta phyloſophię continẽtes
Iidem tres ponit:quo comburi eos placuerit.Inter omnes vero cõuenit Sybillam ad Tarquiniũ Su
perbum tris libros attuliſſe.Ex quibus igni duo cremati ab ipſa.Tertius cuz capitolio ſyllanis tẽpo
ribus.Præterea Mutianus ter conſul prodidit nuper ſe legiſſe cum præſideret lyciæ: Sarpedonis a
troia ſcriptam in quodam templo epiſtolæ chartaz.Quo eo magis miror:ſi etiamnum Homero ꝑ=
dente ægyptus non erat.At cur ſi iam hic erat vſus:in plumbeis linteiſq; voluminibus ſcriptitatum

conſtet? Cur & Homerus in ipſa illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epiſtolas prodidit?
Sterilitatē ſentit hoc quoq;. Factūq; iā Tyberio principe inopia carthę: vt e ſenatu darentur arbitri
diſpenſandi alias in tumultu vita erat.

¶De arboribus æthiopiæ. CA.XIIII.

AEthiopia ægypto contermina inſignes arbores nō fere habet: præter liniferas: quarū na-
tura in deſcriptione indorum atq; arabię dicta eſt. Proprior tamē huic natura lanæ: ma-
iorq; folliculus granati modo mali. Similes & inter ſe arbores ipſę: Pręter hāc palmę qua
les rettulimus. Inſularum arbores ambitu æthiopię & nemora odorata in mentione ea-
rum dicta ſunt.

¶De atlantis arboribus & cedrinis menſis: & quę in his laudentur: & quæ vituperētur: & arbore trogete. CA.XV.

ATlas mons peculiari proditur ſilua: de qua diximus Confines ei mauri: quibus plurima
arbor cedri & menſaru; inſania: quas fœminæ viris cōtra margaritas regerunt. Extāt ho-
die. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mirū eſt: illo ęuo emptę libris. xi. Cu;
his memorātur & Galli Aſinij quę libris. xi. venūdatę ſunt. Et duę a Iuba rege vēdente.
Quarū alteri pręciū fuit libris. xv. alteri paulomin⁹. Interijt nuper incēdio: quā Cethegus decedēs
libris. xiiij. permutauerat latifūdi taxatione ſi quis pręDia tanti mercari malit. Magnitudo ampliſſi
ma adhuc fuit vnius cōmiſſæ ex orbibus dimidiatis duob⁹ a rege Mauritaniæ Ptolęmeo quattuor
pedum & ſemipedis per medium ambitum: craſſitudine quadrantali. Maiuſq; miraculū in ea eſt ar
tis latente iunctura: q̄ potuiſſet eſſe natura. Solidę a Nomio Tiberij Cæſaris liberto cognomen tra-
hentis tribus ſicilicis infra quattuor pedes: totidemq; infra ſemipedem craſſitudinis. Qua in re non
Tyberij mēſa omittendum videtur Tyberio principi menſam quattuor pedes ſextante & ſilicio excedentē. Tota
vero craſſitudine ſeſcūciali operimento conchylij & laminę per medium veſtitam fuiſſe: cum tā op-
tima Nomio liberto eius eſſet. Cuius materia erat tuber hoc eſt radicis vitium. Maximeq; in eo lau-
datum: quod ſub terra totum fuerit & rarius: q̄ quæ ſuperne: quęq; gignūtur etiam in ramis: ꝓprie
q; quod tanti emitur arborum vitium eſt: quarum amplitudo ac radices ęſtimari poſſunt ex orbib⁹
Sūt autē cupreſſo fœminę etiamnū ſilueſtri ſimiles filio: odore: caudice. Anchorarius mōs vocatur
citerioris mauritanię: qui laudatiſſimam dedit cedru; iam exhauſtus. Mēſis præcipua dos in vena
criſpis: vel in verticeparuis. Illud oblongo euenit diſcurſu: ideoq; tigrinæ appellātur. Hoc intorto:
& ideo tales pantherinę vocantur. Sunt & vndatim criſpę maiore gratia ſi pauonum caudæ oculos
imitentur. Magna vero poſt has gratia extra pręDictas criſpi denſa voluti grani cōgerie: quas ob id
a ſimilitudine apiatas vocāt. Summa vero omnium in colore. Hic maxime mulſi placet ſuis reful-
gens venis. Poſt hæc amplitudo etiā totius caudicis. Iuuant plura quoq; in vua menſa vitia. Lignu;
ita vocatur Materia ſurda & indigeſta ſimplicitas: aut platani folioru; modo digeſta. Illigneę venę
etiam ſimilitudo: vel coloris: & quib⁹ maxime obnoxias fecere ęſtus ventiq; rimę aut capillamenta
rimas imitata. Poſtea murena nigro tranſcurrēs limite: varijſq; corticum pūctis appręhenſus papa-
uerū modo: & in totū atro propior color: maculęue diſcolores. Virides terra condūt barbari: & cęra
illinunt. Artifices vero frumēti aceruis imponūt ſeptenis diebus: totidem intermiſſis Mirumq; pō-
deri quātum ita detrahāt. Naufragia docuere. Nuper quoq; hanc materiam ſiccatam mari duricie
& maturitate icorrupta ſpiſſari: nō vllo modo vehemētius. Nutriūtur optimæ: ſplendeſcuntq; ma-
nuq; ſiccaq; fricātur ab alienis maxime: ne ab accolis lædātur: vt in ijs genitę. Inter pauca nitidoris
vitæ inſtrumēta hæc arbor eſt. Quapropter reſiſtendum ei quoq; paulum videtur. Nota etiam Ho-
Vel thyam mero fuit: Trogete vocatur: ab alijs thya. Hāc igitur inter odores vri tradit in delicijs Circes: quam
deam volebat intelligi magno errore eorum: qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt. Cum præ-
ſertim eodem verſu cedrum laricemq; vna tradat. In quo manifeſtum eſt de arboribus tātum locu
Troge. arboris materia imortalis. tum. Theophraſtus qui primus a magni Alexādri ætate ſcribit quæ circa vrbis romæ quadringēte
ſimum quadrageſimum geſta ſunt annum: magnum iam huic arbori honorē tribuit memoratas ex
ea referens templorum veterum contignationes: quandam īmortalitatem materiæ in tectis contra
vitia omnia incorruptæ. Radice nihil criſpius. Nec aliūde precioſiora opera. Pręcipuam autem eſſe
eam arborem. circa Hamonis delubrum. Naſci & in inferiore cyrenaicæ parte. De mēſis tamen ta-
cuit. Et alias nullius ante ciceronianā vetuſtior memoria eſt. Ex quo nouitiæ apparent. Alia eſt ar-
bor eodem nomine malum ferēs execratum aliquibus odore & amaritudine: alijs expetitū: domos
etiam decorans: nec dicenda verboſius.

¶De arbore loto. CA.XVI.

EAdem africa qua vergit ad nos inſignem arborem loton gignit: quam vocant celtin. Et ipſam italię familiarem: ſed terra mutatā. Præcipua eſt circa ſyrtes atq; naſamonas. Magnitudo quæ pyro: qnanq̃ Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ in folio crebriores: alioquin ilicis viderentur. Differētię plures: eæq; maxime fructibus fiūt. Magnitudo huic fabę: color croci: ſed ante maturitatē alius atq; alius: ſicut vuius Naſcitur denſus in ramis myrti modo: non vt in italia ceraſi. Tam dulcis ibi cibus: vt nomē, etiam genti terręq; dederit nimis hoſpitali aduenarum obliuione patrię. Ferunt ventris non ſentire morbum qui eū mandant. Melior ſine interiore nucleo: qui in altero genere oſſeus videtur. Vinū quoq; exprimit̄ huic ſimile mulſo: quod vltra denos dies negat durare idem Nepos: baccaſq; cōtuſas cum ſilica ad cibos dolijs condi. Quin & exercitus paſtos eos accepimus vltro citroq; cōmeantes per africā. Ligno colos niger. ad tibiarū cantus expetitur. E radice cultellis capulos breueſq; alios vſus excogitauit. Hęc ibi natura arboris. Eſt autem eodem nōie & hęrba & in ęgypto caulis in plauſtrium genere. Recedētibus enim aquis nili riguis: prouenit ſimilis fabę caule folijſq; denſa congerie ſtipatis breuioribus tantum gracilioribuſq;: cui fructꝰ in capite papaueri ſimilis inciſuris: omniq; aliomodo. Intus grana ceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt: mox ſeparāt lauando: & ſiccata tundūt: eoq; pane vtuntur. Mirū eſt quod pręter hæc traditur. Sole occidente papauera ea comprimi & integri folijs. Ad ortū aūt aperiri donec matureſcant: floſq; qui eſt cādidus decidat. Hoc amplius in ea parte tradūt: & ſcapū ipſum & florem veſpera mergi vſq; in medias noctes. Totumq; abire in lacum: vt ne dimiſſa quidē manu poſſit inueniri. Verti deinde paulatimq; ſubrigi: & ad exortum ſolis emergere extra aquā: ac florem patefacere: atq; etiamnum exurgere, vt plane ab aqua abſit alte. Radicem lotos hæc mali cotonei magnitudine opertā nigro cortice: qualis & caſtaneas tegit. Interius candidum corpus: gratū cibis. ſed crudo. Gratius decoctum ſiue aqua ſiue pruna. Nec aliunde magis q̃ purgamentis eius ſues craſſeſcunt.

Lothus cōtra ventrē valēs

Vel aqua.

Vel euphrate.

De paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. CA.XVII.

CYrenaica regio loton ſuæ poſtponit paliuro. Fruticoſior hæc fructuq; magis rubēs: cuius nucleus non ſimul manditur. Iucundus per ſe: atq; ſuauior eſt vino. Quin & vina ſucco ſuo cōmendans. Interior africa ad garamāthas vſq; ad deſerta palmarū magnitudine & ſuauitate cōſtat. Nobilis maxime circa delubrum Hammonis. Sed circa carthaginē punicum malum cognomē ſibi vendicat. Aliqui granatum appellāt. Diuiſit & in genera: apyrinon vocando: cui lignoſus nucleus abeſt. Sed candidior ei natura: & blādiores ſunt acini: minuſq; amari: diſtincti membranis. Alia ſtructura eorum quædam vt in fauis cōmunes nucleos habentium. Quinq; ſpecies: dulcia: acria: mixta: acida: vinoſa. Samia & ægyptia diſtinguntur. Erythrocomis & leucocomis. Corticis maior vſus ex acerbis ad pficiēda coria. Flos balauſtiū vocat̄: & medicinis idoneꝰ: & tingendis veſtibus: quarum color inde nomen accępit.

Poma punica vulgo granata.

Vel glaucocomis.

Vel balauſtiū

De aſię & græcię fructibus. CA.XVIII.

IN aſia & gręcia naſcūtur frutices. Epipactis quem alij helleborinem vocāt/paruis folijs: quę pota contra venena proſunt: ſicut erices contra ſerpentes.

De timelea ſiue chamelea: & tragachante: & de trago: ſiue ſcorpione: & murice: & brya: & galla. CA.XIX

ET in quo naſcitur granum gnidium: quod aliqui linum vocāt. Fruticē vero timeleā: alij chamelā: alij pyroſachnē: alij icneſtron: alij cnerō. Et ſimilis oleaſtro: folijs anguſtioribꝰ: gūmoſis/ſi mordeātur: myrthi magnitudine: ſemine: colore: & ſpecie farris: ad medicinę tantum vſum. Tragion fruticem ſola crēta inſula gignit terebintho ſimilē & ſemine. Quod contra ſagittarum ictus efficaciſſimum tradūt. Eadem & tragechantē ſpinę albę radice: multum pręlatam apud medos: aut in caucaſo naſcenti. Precium eius in libras. xij. Tragon & aſia fert: ſiue ſcorpionē: veprem ſine folijs ramis rubentibus: ad medicinę vſum. Myricen & italia: quam alij tamaricen vocant. Achaiam autem bryan ſilueſtrem: inſignem in ea quod ſatiua tantum ferat gallæ ſimilem fructum. In ſyria & in ægypto copioſa hæc eſt: cuius infœlicia ligna appellamus: quę tamen infœliciora ſunt græcię. Gignit arborem oſtrin: quā & oſtream vocant: ſolitariam circa ſaxa aquoſa: ſimilem fraxino cortice & ramis & folio piri paulo tamen longioribus craſſioribuſq;: ac rugoſis inciſuris quę per totā diſcurrunt. Semine ordeo ſimili: & colore & materia dura atq; firma: qua in domum illata: difficiles partus fieri produnt: morteſq; miſeras.

Vel foris.

Vel achaia.

Vel racemis.

Vel ſubeuntibus

De anonymo: & adrachna: congrygia: & tapſia. CA.XX.

NEc auſpicatior in leſbo inſula arbor quæ vocatur anonymos: nō abſimilis punnicę arbori interq; eam & laurū folij magnitudine: figura vero & mollicia punicę flore candidior eſt:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0229-0
DFG

ſtatim peſtem denuncias. Fert ſiliquas ſeſami ſimiles: intus granum quadrangula figura: ſpiſſuꝫ lœ-
tale animalibꝰ: necnō & in folio eadem vis. Succurrit aliquādo præceps alui exinanitio. Alexāder
Cornelius arborē eonem appellauit: ex qua facta eſſet agro ſimilem robori viſcum ferenti: quæ nec
aqua nec igni poſſet corrūpi: ſicuti nec viſcum: nulli alij cognitam quod equidem ſciā. Adrachnen
omnes fere græci portulacæ nomine interpretātur: cum illa ſit hęrba & andrachne vocetur vniꝰ litte
ræ diuerſitatæ. Cæterum adrachne eſt ſilueſtris arbor: neqꝫ in planis naſcēs: ſimilis vnedoni folio tā
tum minore & vnq̄ decidente. Cortice nec ſcabro quidem: ſed qui circumgelatus videri poſſit: tā tri

Vel coggrygia.

ſtis aſpectu eſt. Similis & cōgrygia eſt folio: magnitudine minor. Proprietatem habet fructum amit-
tēdi lanugine pappū vocāt: quod nulli alij arbori euenit. Similis & apharce bifera æque q̄ adrachne
priorem fructum incipiente pubeſcere vua peragit: alterum in initio hyemis. quales eos non tradit.

Ferula arbor

Et ferulam inter externas dixiſſe cōueniet arborumqꝫ generi adſcripſiſſe: quoniam quarundam na-
turę ſicut diſtinguemus: lignum omnem corticis loco habēt: hoc eſt forinſecus ligni autem loco fū-

Duo ferularꝫ genera.

goſam intus medullam vt ſambuci. Quædam vero inanitateꝫ vt arundines. Ferula calidis naſcitur lo-
cis: atqꝫ trāſmaria geniculatis nodata ſcapis. Duo eius genera. Nartheca græci vocant aſſurgentem
in altitudine. Nartheciā vero ſemper humilem a genibus exeuntia folia maxima vt quęqꝫ terrę pro
xima. Cætero natura eadem quæ anetho: & fructui ſimilis. Nulli fruticuꝫ leuitas maior: ob id geſta
ta facilius baculorum vſū ſenectui prebet. Semen ferulę thapſiam quidaꝫ vocauere decepti eo: quo
niam ferula ſine dubio eſt tapſia: ſed ſui generis folijs fœniculi: inani caule: nec excedente baculi lō-
gitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Inciſa lac emanat: & contuſa ſucco nec corticem ab
dicant omnia venenata. Quippe etiam fodientibus nocet. ſi minima aſpirat aura: intumeſcunt cor-
pora: faciemqꝫ inuadunt ignes ſacri: ob id cęrotoprius illinunt. Quibuſdam tamen morbis auxiliari
dicunt medici permixtam alijs. Iteꝫ in alopetijs ſugillatiſqꝫ ac liuentibus. Ceu vera remedia deſint.
vt ſcelera concractent. Sed iſta prætexuerunt noxio inſtrumēto: tantumqꝫ impudentiæ eſt: vt vene-
num artis eſſe perſuadeant. Thapſias in africa vehementiſſima. Quidaꝫ caulem incidūt per meſſes:
& in ipſa excauant radice: quo ſuccus cōfluat: arefactumqꝫ tollunt: alij folium. Radicem tondunt in

Ignis optime in ferula fouetur.

pila: & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cęſar claritatem ei dedit: initio imperi:
nocturnis craſſationibus cōuerberatā faciē illinens ſibi cum thure cæraqꝫ: & ſequenti die cōtra famā
cutem ſinceram circūferens. Ignē ferulis optīe ſeruari certū eſt: eaſqꝫ in ægypto præcellere.

De cappari ſiue cinoſbato aut opheoſtaphyle: & de ſaripha. CA. XXI.

VBi & capparis firmioris ligni frutex: ſeminiſqꝫ & cibi vulgati. Caule quoqꝫ vna plęrūqꝫ de
cerpto. Cauēda eius genera peregrina. Siquidem arabicuꝫ peſtilens. Africū gingiuis ini-
micum. Marmaricum vuluis: & omniū inflationibus. Apulum vomitus facit. Stomachū
& aluum mouet. Quidam eum cynoſbaton vocant: alij opheoſtaphylen: fruticoſi eſt ge-

Vel ſari.

neris. Et ſaripha circa nilum naſcēs duorum cubitorum altitudine: pollicari craſſitudine. Coma pa
pyri: ſimiliqꝫ mādítur mō. Radice ferrarijs officinis præcipua carbonis vſu ꝓpter duriciam.

De ſpina babylonis regia & de cytiſo. CA. XXII.

Spina regia.

NOn omittendum eſt & quod babylone ſeritur in ſpinis: quoniam non alíubi viuit. Eſtqꝫ ſi-
cut viſcum in arboribus. Sed illud in ſpina tantum: quę regia vocatur. Miruꝫ ꝙ eadē die
germinat quod iniectum eſt. Inijcitur aūt ipſo canis ortu: & celerrime arborem occupat.
Condiūt eo vina: & ideo ſeritur. Spina illa naſcitur & athenis in longis muris. Frutex eſt &
cytiſus ab Ariſtomacho athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus vero etiā ſuū.
Spondetqꝫ iugero eius annuos perpluris vel mediocri ſolo redditus. Vtilitas hęrboſa: ergo & eo lę-
tior ſatietas ꝙ perq̄ modico pingueſcunt & quadrupedia: ita vt iumenta hordeum ſpernāt. Nō ex
alio pabulo lactis maior copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a morbis omni vſu pręſ-
tante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridū atqꝫ in aqua decoctum potui cum vino dari iubet
firmiores celſioreſqꝫ infātes fore. Viridem etiam gallinis: aut ſi aruerit madefactuꝫ. Apes quoqꝫ nūq̄
de flore cytiſi pabulum contingentes promittunt Democritus & Ariſtomachus. Nec aliud mino-
ris impendij eſt. Seritur cum hordeo: aut vere ſemine vt porrum: vel caule autumno ante brumam.
Si ſemine madidum. Et deſint hymbres: ſatum ſpargitur. Plantæ cubitales perferuntur ſcrobe pe-
dali. Seritur poſt equinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur verno equinoctio cū flo-
re deſinit: vel pueri vel anꝰ viliſſima opera. Canus aſpectu breuiterqꝫ ſi quis exprimere velit ſimilitu
dinem anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduuꝫ ſemper Hyeme vero quod inaurit:
madidum Satiant equos denæ librę: & portione mīora animalia. obiterqꝫ iter ordines alliū capeſce

Vel alueoruꝫ

re fertile eſt. Inuentus hic frutex in cytro inſula inde tranſlatus eſt in omnes cycladas: mox in vrbes
græcas magno caſei prouentu. Propter quod maxime miror rarum eſſe in italia. Non æſtuum: non

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0230-1
DFG

frigorum:non grandinum:aut niuis iniuriam expaueſcit. Adijcit Higinus ne hoſtiũ quidem ꝓpter nullam gratiam ligni.

¶De fruticib⁹ & arborib⁹ noſtri maris:atq; rubri:& indici. CA.XXIII.

NAſcuntur & in mari frutices arboreſq; minores in noſtro. Rubrum enim & totus orientis oceanus refertus eſt ſiluis. Nõ habet ligna alia nomen:quod greci vocãt phycos: quoniã alga hærbarũ magis vocabulum intelligitur. Hic autẽ eſt frutex. Folia lata colore viridi gignit:quod quidam praſon vocãt: alij zoſtera. Alterum genus eiuſdem capilaceo folio ſimile fœniculo:in ſaxis naſcitur. Super ius inuadit haud ꝓcul littore. Verno vtrũq;: & interit autũno. Circa cretam inſula3 nato in petris purpuras quoq; inficiũt. Laudatiſſimo a parte aquilonis:aut cum ſpongijs. Tertium eſt gramini ſimile:radice genicula & caule:qualiter calami. Aliud gen⁹ fruticum bryon vocatur folio lactucæ:rugoſiore tãtum. Iam hoc in terra naſcens. In alto vero abies & Vel interius:
quercus cubitali altitudine. Ramis eorum adhęrent cõchę. Quercu etiam tingi lanas tradũt. Glandem etiam quaſdã ferre in alto. naufragijs hęc depręhẽſa vrinantibuſq;. Et aliæ traduntur pręgrandes circa ſycionem. Vitis eni3 paſſim naſcitur. Sed phycos ſine folijs rubro cortice. Fit & palma fruticum generis:extra Herculis columnas porri frõde naſcitur frutex: & alius lauro & thymo ſimilis: qui ambo eiecti in punicẽ transfigurãtur. Aut in orientem mirum eſt ſtatim a copto per ſolitudines nihil gigni præter ſpinam:quæ ſitiens vocatur: & hãc raram admodũ. In mari vero rubro ſiluas viuere:maxime laurum & oliuam ferentem baccas:& cu3 pluat fũgos:qui ſole tracti mutãtur in punicem. Fruticum ipſorum magnitudo ternorum eſt cubitoru3 caniculis referta:vix vt reſpicere e naui tutum ſit:remos plęrumq; ipſos inuadentibus. Aiaduerte:
Qui nauigauere in indos. Alexandri milites frondem marinarũ arboru3 tradidere in aqua viridem fuiſſe:exemptam ſole protinus in ſalem areſcentem. Iuncos quoq; lapideos perq̄ ſimiles veris per littora:& in alto quaſda3 arbuſculas colore bubuli coruus ramoſas & in cacuminibus rubentes:cum tractarentur:vitri modo fragiles. In igne aũt vt ferrum exardeſcẽtes:reſtinctis colore ſuo redeunte. Eodem in tractu inſularum ſiluas operit æſtus: q̄q̄ altiores ſint platanis populiſq; altiſſimis:folia laurea:flos violę & odore & colore. Baccę vt oleis: & ipſę odoris iucundi autumno naſcẽtes: folijs nunq̄ deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extãt:ad quæ naues religãtur:& cũ deceſſerit æſtus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eiſdem accepimus eodem in mari viſas:ſemper folia retinentes. Fructum earum lupino ſimilem. Iuba tradit circa troglodytarum inſulas fruticem in alto vocari iſidos plocamon corallio ſimilem ſine folijs pręciſum mutato colore in nigrum dureſcere. Cum cadat:frãgi. Item aliu3 Mirabile.
qui vocetur charitoblepharon efficacem in amatorijs. Spathalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eũ ſe capi/durariq; cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod ſi fefellerint inſidię in lapidem transfigurari.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIIII. PROHEMIVM.

¶In quo Fructiferę Arbores Traduntur.

EXTERNE ARBORES INDOCILES QVAE NASCI ALIBI Quam vbi cœpere:& quę in alienas non comeant terras hactenus fere ſunt. Licetq; iam de cõmunibus loqui:quarum omniu3 peculiaris parens videri poteſt italia. Noſcentes tantum meminerint naturas earum a nobis interim dici:non culturas. quamq̄ & colendi maxima in natura portio eſt. Illud ſatis mirari non queo interiſſe quarũdam memoriam:atq; etiam nominu3 quę auctores prodidere notitiam. Quamuis enim non cõmunicato orbe terrarum maieſtate romani imperij profeciſſe vitam putet cõmertio rerum/ac ſocietate feſtæ pacis/omniaq; etiam quæ occulta ante fuerant in promiſcuo vſu facta/At hercule non reperiũtur:qui norint multa ab antiquis prodita:tantum priſcorum cura fertilior:aut induſtria fœlicior fuit:ante milia annoru3:inter principia litterarum. Hæſiodo præcepta agricolis pandere orſo:ſubſecutiſq; nõ paucis hanc curam eius:vnde nobis creuit labor. Quippe cum requirẽda ſint non ſolum poſtea inuenta: verum etia3 ea quæ inuenerant priſci deſidia rerum internitione memoriæ inducta. Cuius vitij cauſas quis alias q̄ publicas mundi inuenerit/Nimirum alij ſubire ritus. Circaq; alia mentes hominum detinentur: & auaricię tãtum artes coluntur:antea incluſis gentium imperijs intra ipſas. Ideoq; & ingenijs quadã ſterilitate fortunæ neceſſe erat animi bona exercere. Reges innumeri honore artiu3 colebãtur:& in oſtentatiõe has præferebant:opẽ & immortalitate3 ſibi per illas prorogari arbitrãtes. Quare abũ-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0231-7

dabant & præmia opera vitæ. Poſteris laxitas mūdi & rerum amplitudo dāno fuit: poſtq̄ ſenator cēſu legi cœptus. iudex fieri cēſu: magiſtratum ducēq; nil magis exornare q̄ cēſus: poſtq̄ cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potētia eſſe captatio in quæſtu fertiliſſimo: ac ſola gaudia in poſſidēdo: peſſum iere vitę precia: omneſq; a maximo bono liberales dictæ artes in cōtrarium cecidere: ac ſeruitute ſola profici cœptū. Alius hanc alio mō. & in alijs odorare: eodē tamen habēdi quæſtu ad ſpes hominū tendente voto. Paſſim vero etiam egregij aliena vitia q̄ bona ſua colere malle. Ergo hercule voluptas viuere cœpit: vita ipa deſijt. Sed nos ob litterata quoq; ſcrutabit̄. Nec deterrebit quarūdam rerum humilitas: ſicut nec in aīalibus fecit. Quāq̄ videmus Virgiliū præcellētiſſimum vatē eadē cauſa hortoꝝ dotes fugiſſe: e tantiſq; quę rettulit flores modo rerū decerpſiſſe. Beatū fœlicemq; gratię quindecim oīno generibus vuarū noīatis: tribus oleæ: totidem pyrorum: malo vero tātū aſſyrio: cęteris oībus neglectis. Vnde aūt potiꝰ incipiemus q̄ a vitibus? Quarum principatus in tātū peculiaris italiæ eſt: vt vel hoc vno oīa gentium viciſſe: q̄q̄ odorifera poſſit videri bona: q̄q̄ vbicūq; pubeſcentium odor nulla ſuauitas præfertur.

De vitium natura: & quibus modis ferant. CA.I.

Vitis inter arbo.

Iouis ſimulachrū vite cōſtructum.

VItes iure apud priſcos magnitudine quoq; inter arbores numerabant̄. Iouis ſimulachrū in vrbe populonia ex vna cōſpicimꝰ vite tot æuis incorruptū. Itē maſſiliæ pateram. Metapōti templū iunonis vitigineis calumnis ſtetit. Etiamnum ſcalis tectum Epheſiæ Dianæ ſcanditur vite vna cypria (vt ferunt) quoniam ibi ad ꝑcipuam altitudinē exeūt. Nec eſt ligno vlli æternior natura. Verum iſta ex ſilueſtribus facta crediderim: quando hæ vites tonſura annua coercētur: & vis earum omnis euocatur in palmites aut deprimitur in propagines: ſucciq; tātum gratia ex ijs pluribus modis ad cœli mores ſoliq; ingenia. Iā in campano agro populis nubūt: maritaſq; cōplexæ: atq; per ramos earum procacibus brachijs geniculato curſu ſcādētes cacumina æquant: in tātum ſublimes vt vindemiator autoratus rogum ac tumulū excipiat. Nullo fine creſcūt diuidiq; aut potius auelli nequeunt. Villas & domos ambiri ſingularū palmitibus ac ſequacibus loris memoria quoq; dignum. Inter prima Valerianus quoq; Cornelius exiſtimauit vna vitis romę in liuiæ portionibus ſub diuales deambulationes vmbroſis operculis opacat. Eademq; duodenis muſti amphoris fœcunda. Vlmos quidem vbiq; exuperant. Miratumq; altitudinem earum aricię ferūt legatum regis Pyrrhi. Cyneā facete luſiſſe in auſteriore guſtu vini merito matrem eius pēdere in tā alta cruce. Rumbotinus vocatur & alia nomie populus arbor italię padum tranſgreſſis: cuius tabulata in orbem patula replent: puroq; producto dracone in palmē eius inde ſubrectos ramoruꝫ digytos flagella diſpergūt. Eędem modici hominis altitudine adminiculatæ ſudibus horrent: vineamq; faciūt: & aliæ improbo reptatu pampinorumq; ſupfluitate peritia homini amplo diſcurſu atria media cōplentes. Tot differētias vel ſola tantum italia recipit. Stat prouintiaruꝫ aliquaꝝ per ſe vitis ſine vllo pedamento: artus ſuos in ſe colligens: & breuitate craſſitudinem paſcens. Vetant hoc alibi venti: vt in africa & in narbonēſis ꝓuintiæ partibus. Excreſcereq; vltra ſuos pollices ꝓhibitæ: ſēperq; paſtinatis ſimiles hęrbaꝝ modo vagātur per arua: ac ſuccum terrę paſſim vuis bibunt: quæ ob id magnitudinē infantium puerorū in interiore africę parte exuperāt vites. Vua nō alibi gratior collo: vt inde poſſit inueniſſe nomē duracini durus acinus. Nāq; genera magnitudine: colore: ſaporibꝰ acini: innumetata etiamnuꝫ multiplicant̄ vino. Hic purpureo lucent colore: illic fulgēt roſeo: nitētq; viridi. Cādidæ eñ nigreq; vulgare. Tument vero māmarū modo bumaſti. Pręlongis dactyli porrigunt̄ acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia: vt prægrādibus adhęreāt pergulis parui: mites: & ſuauitate certantes: leptorogas has vocant. durant alię per hiemē penſili concameratæ nodo. Alię in ſua tantum continentur anima ollis fictilibus: & inſuper folijs incluſæ ſtipatę vinaceis circunſudantibus. Alijs gratiam qui & vinis fumus affert. Fabrilis iiſq; gloriam præcipuā in fornacibus africæ Tiberij Cæſaris auctoritas fecit. Ante eum reticis prior menſa erat: & vuis Veronenſium agro. Quin & a patientia nomen acinis datur paſſis. Conduntur & muſto vuę: ipſæq; vino ſuo inebriantur. Aliæ decoctę in muſto dulceſcunt. alię vero ſobolem nouā in matre ipſa expectant tranſlucidæ vitro: affertq; acinis tandem: quam in dolijs amphoriſue duratricem illam firmitatem auſteritas picis infuſa pediculo. Iam inuenta vitis per ſe in vino picem recipiens viennenſem agrum nobilitas auerno ſecanoq;: & heluico generibus nō pridem illuſtrata. Atq; hæc Virgilij vatis ætate incognita: a cuius obitu nonaginta agūtur anni. Quid ꝙ inſertę caſtris ſummam rerum imperiumq; cōtinent? Cēturionum in manu vitis: & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atq; etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Necnō vineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibꝰ adeo magnum optinēt locum: vt per ſeſe vino ipſo remedia ſint.

Scalæ ī tēplo dianæ vna vite cōſtructæ.

Mira vitis fœcunditas.

Centuriones vitis baculo donabantur.

De generibus vitium. CA.II.

GEnera vitium comprehendi numero vnus exiſtimauit Democritus:cūcta ſibi gręcię co-
gnita profeſſus.Cæteri innumera atqꝫ infinita eſſe ꝓdiderunt.Quod verius apparebit ex
vinis.Nec omnia dicentur:ſed maxime inſignia:quippe quæ totidem ſunt pene q̄ð agri.
Quā obrem celeberrimas vitium aut quibus eſt aliqua proprietate miraculum oſtendiſ
ſe ſatis erit.Principatus datur amineis propter firmitateꝫ ſenio quoqꝫ proficiſcentē vtiqꝫ:viniqꝫ vni-
uſcuiuſqꝫ vitam.Quinqꝫ eius genera.Ex iſs germana minor acino melius defloreſcit:hymbres tēpe
ſtateſqꝫ tolerat.Nō item maior ſed in arbore q̄ in iugo minus obnoxia.Gemellarum quibus hoc no
men vuæ ſemp̄ geminæ dedere.aſperrimus ſapor:ſed vires præcipuæ. Ex iſs minor auſtro leditur:
cęteris ventis alitur:vt in veſuuio mōte ſurrentiniſqꝫ collibus.In reliquis italię partibus non niſi ar-
bori accōmodata.Quintum genus lanatæ ne ſeres miremur aut indos:adeo lanugo eam veſtit. Pri
ma ex amineis matureſcit ociſſime atqꝫ putreſcit.Proxima dignitas veiētanis rubēte materia.Qua
propter quidam rubellas appellauere vineas.Eę minus fertiles vinaceis & fęce nimię.Contra prui
nas fortiſſimę:ſiccitate magis q̄ hymbre:ęſtu q̄ algore vexant̄.Quāobreꝫ in frigidis humidiſqꝫ prin
cipatum optinēt.Eertilior quę minor acino:& folio ſciſſa minus.Apianis apes dedere cognomē p̄-
cipue earum auidę.Ex iſs duo genera:lanugine & ipſę pubeſcūt.Diſtant ꝙ altera celerius mature-
ſcit:q̄q̄ & altera ꝓperante.Situs frigidos non reſpuunt:& tamen nullę celerius hymbre putreſcunt.
Vina primo dulcia auſteritateꝫ annis recipiunt:& rubra fiunt.Nulla magis vite gaudet.Et hactenꝰ
potiſſima nobilitas datur peculiaribus atqꝫ vernaculis italię.Cęterę aduenere chio thaſoue.Gręcu
la nō inferior amineis bonitate pretenera acino:& vua taꝫ parua:vt niſi pinguiſſimo ſolo colere non
proſit.Eugeniam taurominitani colles cum generoſitatis cognomine miſere albano tantum agro:
quoniam tranſlata ſtatim mutatur.Namqꝫ eſt aliquibus tantuꝫ locoꝝ amor:vt oēm in iſs gloriā ſuā
relinquant:nec vſq̄ tranſeant totæ.quod & in retica allobrogicaqꝫ quā ſupra picatam appellauimus
euenit:domi nobilibus nec agnoſcendis alibi.Fœcundę tamen bonitatis vice copiam pręſtant. Eu
genia feruentibus locis:rhetica temperatis:allobrogica frigidis:gelu matureſcens & colore nigra.
Adhuc ex iſs quas diximus:ſed etiam e nigris vina vetuſtate in album colorem tranſeunt.Reliquæ
ignobiles.Aliquando tamen cęli aut ſoli opera nō fallunt vetuſtatem:ſicuti fecenia & cuꝫ ea florēs
biturica.Acino rarior nunq̄ floris obnoxiſ:quoniam antecedūt ventiſqꝫ & hymbribus reſiſtunt.Me
liores tamē algentibus locis q̄ calidis:humidis q̄ ſitiētibus.Vix vlla magis tam denſo vuarum partu
impatiens variantis cœli:ſed contra tenorē vnū algoris ęſtuſue cōſtās.Quæ minor eſt ex eo genere
mollior.In neglecto ſolo moroſa:pingui putreſcit.Gracili omnino nō prouenit.Mediam temperi-
em delicate quęrit:ob hoc ſabinis collibus familiaris.Vua eius idecora viſu:ſapore iucūda: niſi ma
tura ꝓtinus rapiatur:etiam non putreſcens cadit.Cōtra grandines tuetur foliorum amplitudo atqꝫ
duricia.Inſignes iam colore interpurpureas nigraſqꝫ medio heluolę ſepius varianti:& ob id varianę
a quibuſdā appellatę.Pręfert̄ in iſs nigrior:vtraqꝫ alternis annis fertilis.Sed melior vino cum parci
or.Et precię duo genera magnitudine acini diſcernunt̄.Quibꝰ materies pluria:vuaqꝫ ollis vtiliſſi-
ma:folio apio ſimilis.Baliſcam dirachini celebrant. Hiſpaniæ cocolubin vocant:rauior vua:æſtus
auſtroſqꝫ tolerat.Capiti inimica.Copia larga.Hiſpani duo genera eius faciūt. Vnum oblōgo acino
altero rotūdo:nouiſſimas vindemiant.Quo dulcior cocolubis:hoc melior.Sed & auſtera tranſit in
dulcē vetuſtate:& q̄ dulcis fuit in auſteritatem.Tuncqꝫ albanū vinum ęmulātur.Tradūt veſicæ vi-
tiſs vtiliſſimum ex iſs potum.Albuelis ſummis arboribus eſt fertilior:viſula imis.Quamobreꝫ circa
eaſdem ſatę diuerſitate naturę locupletāt.Inerticulam e nigris appellauere iuſtius ſobriam dicturi
inueterato p̄cipue commendabilem vino:ſed viribus innoxiam.Siquidem temulentiam ſola nō fa-
cit.Fertilitas cōmēdat cęteras principemqꝫ heluenacam.Duo eius genera.Maior quam quidaꝫ lō-
gam:minor quā arcam appellāt:non tam fœcundam ſed gratiorē hauſtu.Diſcernit̄ folio circinato.
Verum vtraqꝫ gracilis.Furcas ſubdere iſs neceſſariuꝫ:alioquin vbertatem ſuam nō tollerāt.Mariti-
mo afflatu gaudent.Roſcido odore.Nulla vitium minus italiam amat rara:parua: putreſcēs in ea.
Vinum quoqꝫ:quod genuit æſtate nō exuperans.Nec alia macro ſolo familiarior.Græcinus q alio
quin Cornelium Celſum trāſcripſit arbitratur nō naturam eius repugnare italiæ: ſed culturaꝫ:aui-
de palmites euocātium. Ob id fertilitatem ſuam abſumi:ſi nō prepinguis ſoli vbertas laceſcentem
ſuſtineat.Carbunculari negatur:magna dote:ſi verum eſt:aliqua in vite e cœlo nō eſſe vis. Aeſtum
fert ſpionia:quam quidam ſpineam vocant.Autumniſqꝫ & hymbribus pingueſcit.Quinimo nebu-
lis vna alitur.Ob id rauēnati agro peculiaris.Aueniculam inter optime defloreſcētes: & ollis aptiſ-
ſimā campani malunt ſcirculam vocare:aliſ ſtaculam.Tarracini numiſianam nullas vires proprias
habentem:ſed totam perinde ac ſolum valeat.Surrentinis tamen efficaciſſima teſtis veſubio tenus.
Ibi enim murgentina e ſicilia potiſſima:quam pompeianam aliqui vocāt.Latio demū feraceꝫ:ſicut

Vel ſine qua.
vel vini eius
vbiqꝫ vitam.

Nomētanis.
Vel numatis.

Vel coaleſce-
re poſſit.

Vel arcelacā.

Vel marcam.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0233-8
DFG

horconia in campania tãtũ vilitatis cibariæ:ſʒ vbertate p̃cipua. Tolerat & annos mœrica cõtra oẽs ictus firmiſſima:nigro a cino vinis vetuſtate rubeſcentibus.

Item de vitium generibus. CA.III.

ET hactenus publica ſũt genera:cætera regionuʒ locorumq;:aut ex iíſ inter ſe inſito mixta. Siquidem thuſcis peculiaris eſt tudernis æque etiam eius nominis florentia. Eſt optĩa aretio talpana & eteſiaca & conſeminia. Talpana nigra candidũ facit muſtum. Eteſaica fallax:quæ quo plus tulit eo laudabilius fũdit. Mirumq; fœcunditate ceſſat. Cõſeminia nigra vino minimo durãte. Vua maxime poſt.xv.dies q̃ vlla alia. Minus fertilis:ſʒ cibaria. Huius folia ſicuti labruſcæ priuſq̃ decidant: ſanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiã quibuſdã alijs peſſimi generis argumento. Irtiola vmbriæ meuanatiq; & piceno agro peculiaris eſt. Amiternino pumula. Iiſdem bannanica fallax eſt:amant tamen eã: Municipij vuam Pompeij noíe appellãt: q̃uis cluſinis copioſiorem. municipij & tyburtes appellauere: q̃uis oleaginẽ nuper inuenerint a ſolitudine oliuę. Nouiſſima hęc vuarum ad hoc tempus reperta eſt. Vinaciolam ſoli quidem nominauerũt ſabini ac laurenti. Nã gauranas ſcio a falerno agro tranſlatas vocari falernas celerrimę vbiq; degenerantes. Necnon tarentinum genus aliqui fecere: p̃dulci vua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thuris collibus non ante demetunt̃ q; gelauerit. Pharia gaudẽt piſæ. Mutina pruſinia nigro acino ĩtra quadrienniũ albeſcente vino. Mirum vbiq; cum ſole circumagi vuam:q̃ ob id ſtrepita vocatur. Et in italia gallicaʒ placere:trans alpes vero picenam. Dixit Virgilius tapſias & mareotidas & lageas complureſq; externas quæ nõ reperiuntur in italia:ſed ſunt etiam nunc inſignes vua nõ vino ambroſiaca duracina ſine vllis vaſis in vite ſeruabilis:tanta eſt cõtra frigora æſtus tempeſtateſq; firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis ipſa ſe ſuſtinens. Nõ item dactylides digytali gracilitate. Columbinę acinoſiſſimę. Et magis purpurę cognomine bimãmię:quãdo nõ racemos: ſʒ vuas alias gerunt. Item tripedanea cui nomen a mẽſura eſt. Item ſcripula paſſo acino. Et rhetica in maritimis alpibus appellata diſſimilis laudatæ illi. Nãq; hęc breuis conferta acino:degener vino: ſʒ cute omniũ tenuiſſima. Nucleo quem chiũ vocant:vno ac minimo. Acinum p̃grandẽ vnuʒ alterumue habens. Eſt & nigra aminea:cui ſyriace nomen imponũt. Item hiſpania ignobilium ꝓbatiſſima. In pergulis vero ſeruntur eſcarię appellatę e duracinis:albæ:nigreq;. Ebumaſti totideʒ coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & vncialis:veluti a pondere acini. Item pucina omniũ nigerrima. Et coronario naturę luſu ſtephanitis acinos folijs intercurſantibus. Et quę forenſes vocantur celeres ꝓuentu:vendibiles aſpectu:portatu faciles. Cõtra damnant̃ etiam viſu cinerea & rabuſcula & aſinica Minus tamen caudam vulpium imitata alopecis. Alexandrina appellat̃ vitis circa phalacram breuis ramis cubitalibus:acino nigro:fabę magnitudine:nucleo molli:& minimo:obliquis racemis p̃dulcib⁹:folio paruo:& rotũdo:ſine diuiſuris. Septimo ab hĩc ãno in narbonẽſis ꝓuíciæ aruo inuẽta eſt vitis vno die defloreſcẽs:ob id tutiſſima:carbonicã vocãt:quã nũc tota ꝓuincia cõſerit.

Vel crepedanea

Inſignia culturæ vinearum. CA.IIII.

Cato ille cen. in agricultura optimus.

CAtonum illæ prim⁹ triũpho & cenſura ſuper cętera inſignis magis tamẽ etiãnũ claritate litterarũ pręceptis omniũ rerum expetendarum datis generi romano. Inter prima vero agrũ colẽdi. Illius vero æui cõfeſſione optim⁹ ac ſine æmulo agricola pauca attigit vitiũ genera:quarũdã ex iíſ etiã iãnoib⁹ abolitis toto ſeparatiʒ tractatu teſtatus ſentẽtiã. Cui⁹ excellẽtia indicãda eſt:vt in oĩ gñe noſcam⁹ q̃ fuerint celeberrima. Anno.d.vrbis.c.circa captas carthaginem ac corinthum cum ſupremum is diem obijt:quantuʒ poſtea.ccxxx.annis vita profecerit. Ergo de vitibus vuiſq; ita ꝓdidit. Qui locus vino optimus dicitur eſſe: & oſtẽtus ſolibus. Amineũ/minuſculum/& geminum/eugenium/heluinum/minuſculũ cõſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior amineũ maius aut murgentiuʒ/apicum/lucanũ ſerito. Cæterę vites miſſellę maxime in quẽ vis agrum cõueniunt. In lora recte conduntur. Quas ſuſpendas duracinas amineas maiores: vel ad fabrum ferrarium pro paſſis hęc recte ſeruãtur. Nec ſunt vetuſtiora de illa re latinę linguæ p̃cepta tã prope ab origine rerum ſumus Amineam proxime dictam. Varro ſcantianã vocat. In noſtra ætate pauca exempla conſumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda:vt noſcantur etiam præmia:quæ in omni re maxime ſpectantur. Summã ergo adeptus eſt gloriam. Acilius Steneleus e plebe libertina.lx.iugerum non amplius vineis excultis in nomentano agro: atq; æque.cccc.nummis venundatis. Magna fama & Vetulano Egilao perĩde libertino fuit ĩ campanię rure linternino:maiorq; etiam fauore hominum quoniam ipſum Africani colebat exilium. Sed maxima eiuſdem Stenelei opera Rhemmium Palæmonen alias grammatica arte celebrem in hiſce.xx.annis mercatuʒ dc.nũmũ in eodem nomentano decimi lapides ab vrbe diuerticulo. Eſt autem vſq;quaq; nobilitas mercis per omnia ſuburbana:vbi tamen maxima:quoniam & neglecta per indiligentiam prædia.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0234-4

parauerat.Ac ne in peſſimis quidem elegantioris ſoli hęc aggreſſus excolere:nõ virtute animi:ſʒ va
nitate.Quę primo notata miro in illo fuit.Paſtinatas enim deintegro vineas cura Steneleũ agricolã
imitatus ad vix credibile miraculum ꝓduxit.Intra octauum annum.cccc.nummũ emptori ad dicta
pendente vindemia.Cucurritq́ʒ non nemo ad ſpectandas vuarũ in iĳs vineis ſtrues:litteris eius altio=
ribus:cõtra id pigra in ciuitate cibi patrocinãte.Nouiſſime Anneo Seneca principatu traditionis/ac — Vel altiores.
potentia:q̄ poſtremo nimia fuit ſupˀipſum. Minime vtiq́ʒ miraturi Anneum tãto prædiĳ eiꝰ amore — Vl'vicinitate
captum.Vt non puderet inuiſo alias & oſtẽto futuro tradere palmã eã emptis quadruplicato vineis
illis intra decimũ fere curę annũ digna opera/q̄ in cecubis/ſeriniſq́ʒ ꝑficeret:quãdo & poſtea ſępenu
mero ſeptenos culeos ſingula iugera:hoc eſt amphoras cẽtenas quadragenas muſti dedere.Ac ne qs
victam in hoc antiquitatem arbitrareť. Idem cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit.Efficaci
bus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori:nõ in rubrum littus/indicũue merces pe=
titas:q̄ ſedulum ruris larem.Vino antiquiſſima claritas maroneo in thracię maritima parte genito:
vt auctor eſt Homerus.Neq́ʒ.n.fabuloſa/aut de origine varie ꝓdita cõſectamur.Pręter q̄ ariſteũ pri
mum omniũ in eadẽ gente/vel miſcuiſſe vino ſuauitate p̄cipua/vtriuſq́ʒ naturæ ſpõte ꝓueniẽtis.Ma
roneum vicies tãtum addito aquę miſcẽdum Homerus ꝓdidit.Durat etiamvis in eadẽ terra generi:
vigorq́ʒ indomitus.Quippe cũ mutianus ter cõſul:ex iĳs q nuprime ꝓdidere:ſextarios ſingulos octo=
nis aquę miſceri cõperit p̄ſens in eo tractu.Eſſe autem colore nigrum:odoratum: vetuſtate pingueſ
cere.Et pramnio/qđ Homerus celebrauit:etiam nũc honos durat.Naſciť ſmyrnæ regione iuxta de
lubrum matris deum.In reliquis generi claritas nõ fuit alicui.Anno fuit omnium generum bonitas
L.Opimio conſule:cum.C.Gracchus Tri.ple.ſeditionibus agitatis interemptus ea cœli tẽpies ful=
ſit:quã cocturam vocãt ſolis ope natali vrbis.dc.xxxiiĳ.Durãtq́ʒ adhuc vina ducẽtis fere annis iã in
ſpeciem redacta mellis aſperi.Etenim hęc natura vinis in vetuſtate ẽ:ne portari per ſe queãt ſine ꝓui — Vel ſi nõ per
tiæ aqua:vſq́ʒ in amaritudinem cariæ indomita:ſed cæteris vinis commẽdandis minima aliqua mix — uincantur.
tura medicamẽta ſunt:quo fit vt eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nummi ſta
tuantur.Ex iĳs tamẽ vſura multiplicata ſemiſſibus:quę ciuilis ac modica eſt.In.C.Cæſaris Germani
ci filiĳ principatu annis cẽtum ſexaginta ſingulis vncias vini cõſtituiſſe nobili exemplo docuimus:re
ferentes vitam Pomponiĳ ſecundi vatis : cœnãq́ʒ/quam principi illi dedit. Tãtum pecuniarum deti=
nent vini apothecæ.Nec alia res maius incremẽtum ſentit. Ad viceſimuʒ annũ/maiuſue ab eo diſpẽ
dium:non perficiente precio.Rara quippe adhuc fuere:nec niſi in portatis ſingulis teſtis milia num=
mum.Viennenſes ſoli picata ſua:quorum genera plura diximus:pluris ꝑmutaſſe:ſed inter ſeſe amo
re patrio creduntur.Idq́ʒ vinum frigidius reliquis exiſtimatur in frigido potu.

¶De natura vini. CA.V.

Vino natura eſt exhauſto accẽdendi calore viſcera itus. Foris iſuſo refrigerãdi.Nec alienũ
fuerit commemorare hoc in loco qđ Androcides ſapiẽtia clarus ad Alexãdrum magnuʒ — Androci. ad
ſcripſit:intempantiam eius cohibẽs.Vinum potaturus rex memento te bibere ſanguineʒ — alexã. docu=
terrę.Sicuti venenum eſt hoi cicuta:ſic & vinum.Quibus p̄ceptis(ſi ille obtẽpauiſſet)ꝑfe — mentum.
cto amicos in temulentia nõ interemiſſet.Prorſus vt iure dici poſſit:neq́ʒ viribus corporis vtilius aliđ — vinũ ſanguis
neq́ʒ aliud voluptatibus ꝑniciosius:ſi modus abſit. — terræ.

aduerte/&
nota.

¶Vina generoſa. CA.VI

Genera aũt vini alia aliĳs gratiora eſſe qs dubitet?aut nõ ex eodẽ lacu aliud p̄ſtãtiꝰ potu eẽ — alex. cariorẽ
altero?Aliud alterum germanitate p̄cedere?Siue teſta/ſiue fortuito euentu?Quamobrẽ — amicũ ĩ mẽſa
de principatu ſe quiſq́ʒ iudicẽ ſtatuat.Liuia Auguſta.lxxxiĳ.annos vitæ punico vino ret= — temulẽtia oc
tulit acceptos nõ aquoſo.Gignitur in ſinu adriatici maris : nõ ꝓcul a timauo fonte:ſaxeo — cidiſſe fertur
colle:maritimo afflatu paucas coquẽte amphoras.Nec aliud aptiꝰ medicamẽtis iudicať.Hoc eẽ cre= — vel ſimile
diderim qđ græci celebrãtes miris laudibus pictanum appellauerũt ex adriatico ſinu.Diuus Augu
ſtus ſe tinũ prætulit cũctis:& fere ſecuti principes ꝓpter cõfeſſa experimẽta nõ temere cruditatibus
noxiĳs.Ab eo ſaliua naſcitur ſupra forum Apiĳ.Antea cecubo erat generoſitas celeberrima ĩ paluſtri
bus populetis:ſinu amiclano:qđ iã intercedit & incuria coloni/lociq́ʒ anguſtia.Magis tñ foſſa Nero
nis:quam a baiano lacu oſtiam vſq́ʒ nauigabilẽ inchoauerat.Secunda nobilitas falerno agro erat.Et
ex eo maxime fauſtiano:cura/culturaq́ʒ id collegerat.Exoleuit hoc quoq́ʒ nimietate copię potiꝰq̄ bo
nitati ſtudẽtiũ.Falernus ager a ponte campano leua petẽtibus vrbanam coloniam ſyllanã nup capuę
contributam incipit.Fauſtianus aũt circiter quattuor miliaria a vico ꝓpe cedias/qui vicus a ſinueſſa
ſex milibus abeſt.Nec vlli in vino maior auctoritas ſolo vinorum flãma accendiť. Tria eius genera.
Auſterũ:dulce:tenue.Quidam ita diſtingũt.Summis collibus gauranũ gigni:mediĳs fauſtianuʒ:imis

falernum. Non omittendu; autem nulli eorum/quę celebrētur iocūdum ſaporem vuę eſſe. Ad terti
am palmam variæ venere. Albanę vrbi vicinę ꝑdulces/ac ratæ in auſtero. Item ſurrētina in vineis tā
tum naſcentia conualeſcētibus maxime ꝓbata: ꝓpter tenuitatem/ſalubritatemq;. Tiberius Cæſar
dicebat conſenſiſſe medicos/vt nobilitatem ſurrētino darent: alioquin eſſe generoſu; acetum. C. Cæ
ſar/qui ſucceſſit illi nobilem vappam. Certāt maſſica æque ex monte gaurano puteolos/baiaſq; pro-
ſpectantia. Nam falerno cōtermina ſtatana ad principatus venere non dubie: palāq; fecere. Sua qui-
buſq; terris tempora eſſe ſecundum ꝙ rerum ꝓuentus/ occaſuſq; iuncti. Iis ꝑponi ſolebant calena: &
Vel vicinia
quę in vineis/arbuſtiſq; naſcūtur fundana. Ex alia vicina vrbis viliternina: priuernatiaq;. Nam quod
ſigniæ naſcitur auſteritate nimia continēdę vtile aluo: inter medicamēta numeraꝛ. Quartū curriculū
publicis epulis optinuere a diuo Iulio (is. n. primus auctoritatē iȷs tribuit: vt epiſtolis ei⁹ apparet) ma
mertina circa meſſanam in ſicilia genita. Ex iȷs potulana ab auctore dicta: in loco ꝓxima italię laudā
tur ꝑcipuę. Eſt &, in eade; ſicilia/& taurominitanis honos lagenis ꝓ mamertino plęrūq; ſubditis. Ex
reliquis autem a ſupero mari pretutia: atq; ancone naſcētia: & quæ a palma vna forte enata palmeſia
appellantur. In mediterraneo vero ceſenatia mecenatiana. In verronēſi item retica falernis tantum
poſthabita a Virgilio. Mox optima ab ītimo ſinu maris adriana. Ab infero aute; latinēſia grauicana
ſtonienſia. Etrurię palmā luna hab[illegible]. Liguriæ genua/ Inter pyreneum/alpeſq; maſſilia: gemino ſapo
re: quando & condiēdis aliȷs pinguius gignit: quos vocāt ſuccoſum. Ceretano inter gallias cōſiſtit au
ctoritas. De reliquis in narbonēſi genitis aſſeuerare non eſt: quoniam officinam eius rei infecere tin-
gentes fumo: vtinamq; non & hærbis/ac medicamētis noxiȷs. Quippe etiam aloen mercātur: quo ſa
porem/coloremq; adulterāt. Verum & longinquiora italiæ ab auſonio mari nō carēt gloria taretina:
Vel agrigēto
& ſeruitiana: & coſentiæ genita: & tempſe/ac babię/lucanaq; antecedētibus thurinis. Omnium vero
eorum maxime illuſtrata meſſalle potu: & ſalute lagarina nō procul grumento naſcētia. Campania
nup excitauit nouis noībus auctoritatem: ſiue cura/ſiue caſu ad quartu; neapoli lapidē trebellanis iu
Vel trebella nis.
xta capua; caulinis: & in ſuo agro trebulanis: alioquin ſemper iter plebeia/& trifollinis gloriata. Nā
pompeianis ſummum dece; annorū incremētū eſt nihil ſenecta conferēte. Dolore etiam capitum in
ſextam horam diei ſequētis īfeſta dep̄hendūtur. Quibus exemplis (niſi fallor) manifeſtū eſt patria;/
terramq; referre nō vuam. Et ſupuacuum generꝝ cōſectatione; in numerꝝ: cum eadē viris aliud aliȷs
locis pullulet. Hiſpaniarū laletana copia nobilitāꝛ. Elegātia vero tarraconēſia: atq; lauronēſia: & ba
Vel luſitana.
learica ex inſulis cōferūtur italiæ primis. Nec ignoro multa ꝑtermiſſa: plęroſq; exiſtimaturos: qm̄ ſuū
cuiq; placet: & quocūq; eaꝛ: fabula eade; repiaꝛ. Diui Auguſti iudiciorꝝ/ac palati pitiſſimū e libertis
cenſuram vini in epulas eius faciētem dixiſſe hoſpiti de indigena vino nouū qdem ſibi guſtū eſſe eū
atq; nō ex nobilib⁹: ſed Cæſare; nō aliud potaturꝝ. Nec negauerim & alia digna eſſe fama. Sed de q
bus conſenſus æui iudicauerunt hęc ſunt.

¶ Vina tranſmarina. CA. VII.

NVnc ſimili mō trāſmarina dicemus. In ſumma gloria poſt Homerica illa: de quib⁹ ſupra/
diximus fuere thaſium/chiūq;. Ex chio qđ aruiſium vocāt. Iis addidit leſbium Eraſiſtrati
maximi medici auctoritas circiter. cccccl. āno vrbis romę. Nūc gratia ante oīa eſt clazome
nio: poſtq̄ parcius mari cōdiūt. Leſbiū ſpōte naturę ſuæ mare ſapit. Nec tmolio p ſe gratia
vt vino: ſed cui⁹ dulci admixto reliquorꝝ duritia ſuauitatem accipiat ſimul & ætatē: quoniā vetuſtio
ra protinus vidētur. Ab iȷs dignatio eſt ſycionio: cyprio: telmeſico: tripolitico: berritio: tyrio: ſebēniti
co In ęgypto hoc naſciꝛ tribus generibus vuarꝝ: ibi nobili⁹ thaſio/& alopece. Poſt hęc auctoritas hip
podomātio: myſtico: cātharitę: protropo: gnidio: cacice: caramnitæ: petritæ: myconio. Nā meſogi-
ten capitis dolores facere cōpertum eſt. Nec epheſium ſalubre eſſe: qm̄ mari & de fruto condiatur.
Apamenum mulſo ꝑcipue conuenire dr̄: ſicut ꝑtutium in italia. Eſt. n. & hoc proprietas generu; vt
dulcia vtiq; inter ſe nō cōgruant. Exoleuit & protagion: quod italicis ꝓximum fecerant Aſclepiadis
ſcholæ. Apollodorus medicus in volumine/quo ſuaſit ptolomęo regi q̄ vina biberet italicis etiam tū
ignotis: laudauit in ponto naſpcenitē: mox oroeticum: oenathē: leucaniū: ambraciotem: & qđ cūctis
ꝑtulit ꝑparentium. S; minoris famę eſſe dixit: qm̄ ſex annos non placeret.

¶ De vino/quod vocatur biȩon genera. viȷ. CA. VIII.

vel lucœniu; vel leuco-chrum.
HActenus bonitas vini nationibus debeꝛ. Apud gręcos iure clariſſimū nomen accepit quod
appellauerunt Biȩon ad plurimos valitudinū vſus excogitatum: vt docebim⁹ i parte me-
dicinæ. Fit autem hoc modo. Vuæ paulum ante maturitatē decerptæ ſiccātur acri ſole ter
die verſatę p triduū: quarto exprimūtur: dein cadis ſole iuerterātur. Cui marinā aquā lagiorē miſcēt:
aſerui, furto origine orta: ſic mēſurā explētis. Idq; trāſlatu i albū muſtū leucochin appellatur. In aliȷs
aūt gētibus ſimili mō factū tethalaſſomenō vocāt. Thalaſſitē autē vaſis p muſti deiectis in maꝛ. Quo

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0236-5
DFG

genere p̃cox fit/& vetuſtius. Necnõ apud nos quoq; coum vinũ ex italico faciẽdi rationẽ. Cato demonſtrauit. Sup ceтera in ſole quadriẽnio maturandũ pręcipiens Rhodiuʒ coo ſimile eſt. Phorineũ ſalſius coo. Oĩa trãſmarina ſeptem in ſex ãnis ad vetuſtatem mediam puenire exiſtimãtur.

Vel biennio.

ℂDe dulcium generibus.xiiij. CA.IX.

VInum omne dulce minus odoratũ: quo tenui⁹/eo odoratius Coloresvinis quattuor. Alb⁹ fulus: ſanguineus: niger. Pſythiũ/& melãpſythiũ paſſi genera ſunt ſuũ ſaporẽ nõ vini referentia. Ciſibilites vero mulſi in galatia naſcẽs/& balinciũ in ſicilia. Nã ſyreũ qđ aliter hepſema: noſtri ſapã appellãt ingenij nõ naturę opus eſt: muſto vſq; ad tertiã partem mẽſuræ decocto. Quodvbi factũ ad dimidiã eſt: defructuʒ vocamus. Omnia in adulteriũ mellis excogitata. Sed priora vua/terraq; cõſtant. Paſſum a cretico ciliciũ ꝓbaᷓ: & africũ: & in italia/ ꝓuintiſq; finitimis. Fieri certũ eſt ex vua/quam gręci ſticã vocãt: nos apianã. Item ſcirpula diutius in vite ſolevuis aduſtis/aut feruẽte oleo. Quidã e quacũq; dulci dum p̃cocta alba faciũt ſiccantes ſolæ: donec paulo amplius dimidium põdus ſupſit. Tuſaſq; leniter vuas exprimunt. Deinde quãtuʒ expſſere adijciũt viuaceis aquæ puteanæ: vt,& ſecundariũ paſſum faciant. Diligentiores eodem modo ſiccatis acinos eximunt: ac ſine ſarmentis madefactos vino excellenti/donec intumeſcãt: exprimunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac ſimili modo aqua addita ſecundarium faciũt. Medium inter dulciavinũ eſt quod gręci aigleuces vocãt: hoc eſt ſemp muſtum. Id euenit cura: quoniã feruere prohibetur. Sic enim appellant muſti in vina tranſitũ. Ergo mergũt e lacu protinus in aqua cados: donec bruma trãſeat: & conſuetudo fiat algẽdi. Eſt etiãnũ aliud genus ei⁹ per ſe: quod vocat dulce narbonẽſis prouĩcia: & in ea maxime vocontia. Aſſeruaᷓ eius gratia vua diutius in vite pediculo intorto. Ab alijs ipſe palmes inciditur,in medullã. Ab alijs vua torreᷓ in tegulis: omnia ex eluennaca vite. Ijs adijciunt aliqui/quod vocãt diachyton: vuis in ſole ſiccitatis/loco cluſo per dies ſeptẽ in cratibus totidem pedibus a terra alte: noctibus a rore defẽſis: octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris/ſaporiſq;. Dulci e genere eſt & melitites. Diſtat a mulſo/quo fit e muſto: cum quinq; congijs auſteri muſti cõgio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo: & ꝓtropum: ita appellatur a quibuſdam muſtum ſpõte deflués anteq̃ calcentur vuæ: hoc protinus diffuſum lagenis ſuis de feruere paſſi. Poſtea in ſole.xl. diebus torrent æſtatis ſecutę ipſo canis ortu.

Vinis quattuor colores.

ℂDe deuteris/& ſecundarijs vini genera tria. CA.X.

NOn poſſunt iure dicivina: quę græci deuterias appellãt. Cato/& nos lorã/maceratis aqua vinaceis. Sed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorum genera. Decima parte aq̃ addita q̃ muſti expreſſa ſit: & ita nocte & die madefactis vinaceis: ruſuſq; prælo ſubiectis. Alterum quod hoc modo græci factitauere: tertia parte eius/quod expreſſũ ſit addita aquę: expreſſoq; decocto ad tertias partes. Tertium eſt fęcibus vini expreſſum: quod fæcatũ Cato appellat. Nulli ex ijs plus q̃ anno vſus.

ℂQuæ nup in italia generoſa vina eſſe cœperunt. CA.XI.

VErum inter hęc ſubit mentem: cum ſint genera nobilia/quæ ꝓprie vini intelligi poſſit. octoginta fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italię eẽ. Lõge p̃terea ante cunctas terras & hinc deinde altius cura ſerpit nõ a primordio hanc gratiam fuiſſe.

ℂDe vini obſeruatione Romulo rege poſita. CA.XII.

AVctoritatẽ poſt ſexcenteſimum forte vrbis annum cœpiſſe Romulũ lacte non vino libaſſe inditio ſunt ſacra ab eo inſtituta: quę hodie cuſtodiunt morem. Numæ regis poſthumia lex eſt. Vino rogum ne reſpergito. Quod ſanxiſſe illum propter inopiã rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex imputata vite libari vina dijs nephas ſtatuit: ratiõe excogitata: vt putare cogerentur alias aratores: & pigri circa arbuſti picula. M. Varro auctor eſt Mezentiũ etrurię regẽ auxilium rutulis contra latinos tuliſſe vini mercede: quod tum in latino agro fuiſſet.

Romulea lege nephas olim erat vino libaᷓ: ſʒ lacte

Fœminę olĩ apđ ro. in ſacrorum cã vinũ nõ bi.

ℂQui vini vſus antiquis/& de vinis antiquorum. CA.XIII.

NOn licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus iter exempla Egnatij Mecenij vxorẽ: ꝙ vinũ bibiſſet e dolio interfectã fuſte a marito: eumq; cædis a romulo abſolutum Fabi⁹ pictor in annilibus ſuis ſcripſit. Matronã ꝙ loculos in q̃bus erãt claues vinarię cellę reſignatiſſet a ſuis inedia mori coactã. Cato ideo ꝓpinquos fœminis oſculum dare: vt ſcirent an temetũ olerent. Hoc tum nomẽ vino erat: vnde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronũciauit mulierem videri plus vini bibiſſe: q̃ valitudinis cauſa viro inſciente: ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parſimõia fuit. L. Papirius imperator aduerſus ſannites dimicaturus votũ fecit: ſi viciſſet Ioui pocillum vini. Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſq̃ vini. Idẽ Cato cum in hiſpaniã na

Hinc a ma. vxor. iterẽpta.

aduerte de q̃dã matrona.

Cur ca. oſculũ fœmĩs dare iſtituerit.

uigaret:vnde cum triumpho rediјt. Non aliud(inquit)vinũ bibi:q̃ remiges:in tantum diſſimilis iſtis qui etiam cõuiuijs alia q̃ ſibimetipſis miniſtrãt: aut ꝓcedente menſa ſubijciunt. Laudatiſſima apud priſcos vina erant miro odore condita:vt apparet in plauti fabula:q̃ perſa inſcribitur:q̃q̃ in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius.

Catonis aui no abſtinẽtia vel myrrhæ.

Doſemnus his verſibus decreuit.
Mittebantur vinum pulchum murrinam. E in achariſtione.
Panem/& polentam vinum murrinam.
Scæuolam quoq; & Lælium/& Atteum Capitonẽ in eadem ſentẽtia fuiſſevideo:qm̃ in pſeudulo ſit.
Quod ſi opus eſt vt dulce promant idem/& quid habeant roga.
Murinam:paſſum:defrutum:mellã.
Quibus apparet nõ inter vina mõ murinam:ſed inter dulcia quoq; noiatum.

De apothecis/& de vino opimiano. CA.XIIII.

APothecas fuiſſe/& diffũdi ſolita vina:anno.dc.xxxiij.vrbis apparet ĩdubitato opiniani vini argumẽto:iã intelligẽte ſuũ bonũ italia. Nõdum tñ iſta genera in claritate erant. Itaq; oia tũc genita vnum hñt conſulis nomen. Sic quoq; diu tranſmarina fuerũt in auctoritate ad attauos vſq; nños ẽt falerno iã repto :ſicut appet ex illo comico verſu Anaxipolis thaſij
Quinq; thaſij vini/inde depromam falerni bina.
P.Licinius Craſſus/&.L.Cæſar cẽſores ãno vrbis cõditæ.dc.lxxv.edixerũt ne quis vinũ græcũ/amineumq; octonis æris ſingula quadrantalia venderet. Hęc.n.edicti verba ſunt. Tãta vero vino græco gratia erat:vt ſingulę potiones in vno cõuictu darẽtur. Quibus vinis auctoritas fuerit ſua in menſa. M.Varro his verbis tradit. L.Lucullus puer apud patrem nunq̃ lautũ cõuiuiũ vidit:in quo pl⁹ſemel grecum vinum daref. Ipſe cum rediјt ex aſia milia cadorum:diuiſit amplius cẽtum. C.Cenſius /quẽ pretorem vidimus chium vinũ in domum ſuam illatũ dicebat tum primũ:cum ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortenſius ſup.x.cados hęredi reliquit. Hactenus Varro.

Aiaduerte.

De libertate cæſaris in vino. CA.XV.

QVid ni & Cęſar dictator triumphi ſui cœna vini falerni amphoras centũ:chij cados cẽtũ in cõuiuia diſtribuit. Idẽ hiſpaniẽſi triũpho chiũ/& falernũ dedit. Epulo vero in tertio cõſulatu ſuo falernũ:chiũ/leſbiũ/mamertinũ/quo primũ tpe quattuor genera vini appoſita cõſtat:poſtea ergo alia oia in nobilitatẽ venerunt circiter ſeptuageſimum vrbis annum.

De vinis binis factitijs. CA.XVI

ITaq; nõ mĩora innũerabilia pene genera factitij repta multis ante ſæculis:q̃ nũc dicemus omnia ad medicinæ vſum ptinentia. Omphacium quomodo fieret ꝓpter vnguenta diximus priore libro. Fit e labruſca:hoc eſt vite ſilueſtri:quod vocatur oenãthinũ. Flores ei⁹ libris duab⁹ in muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutãf. Pręter hoc radix labruſcę & acini coria pficiũt. Ij paulo poſtq̃ defloruere :ſingulare remediũ hñt ad refrigerãdũ in morbis corpoꝝ arbores gelidiſſima(vt ferunt)natura. Pars eorum æſtu moritur:priuſq̃ reliqui qui ſoſtitiales dicunf. Vniuerſi nunq̃ matureſcũt. Et ſi prius q̃ tota vua matureſcat:incocta detur cibo gallinaceo generi faſtidium gignit vuas appetẽdi. Factitiorum primum fit ex ipſo vino:quod vocant adynamon hoc modo. Alibi muſti ſextarij.xx.aquæ dimidiũ feruet donec excoquaf aquæ mẽſura. Alij marine ſextarios.x.tantũdem pluuię in ſole.xl.diebus torrent. Dant ægris/quibus vini noxam timẽt. Proximum fit e milij ſemine maturo cum ipſa ſtipula libram/& quadrantem in congios duos muſti macerant. Et poſt ſeptimum mẽſem tranſfuſo. Ex loto arbore frutice hęrba dictum eſt vti q̃q; fierẽt. Fit & e pomis quę dicem⁹ interpretationibus nõ niſi neceſſarijs additis. Proximumq; ei e palmis:quo parthi & indi vtuntur:& oriens totus. Maturarum quas vocãt & chydęas modio in aquę congijs tribus macerato/expreſſoq;. Sic fit & ſycites e fico:quẽ alij palmiprunũ:alij trocin vocãt. Aut dulce eſſe nõ libeat pro aqua tantundem vinaceoꝝ adijciũt. Ex cypria fico/& acetum fit p̃cellens:atq; alexãdrino quoq; melius. Vinũ fit & ex ſiliqua ſyriaca:& e pyris:malorũq; oibus generibus. Sed e pumicis quod rhoitẽ vocãt. Et e cornis:meſpilis:ſorbis:moris ſiccis:nucleis:pineis. Hi muſto madidi exprimũf. Supiora per ſe mitia. Myrtitem. Cato quẽadmodũ fecerit hoc paulo poſt ĩdicabimus. Græci vero/& alio mõ Ramis teneris cum ſuis folijs in albo muſto decoctis tuſis libra in tribus muſti cõgijs deferuere faciũt donec duo ſupſint. Quod ita ſilueſtris myrti baccis factũ eſt myrtidanum vocãt. Hoc man⁹ tingũt Ex ijs quæ in hortis gignũtur fit vinum e radice aſparago:cunila:origano:apij ſemine : ambrotono: mentaſtro:ruta:nepeta:ſerpillo:marrubio. Manipulos binos tundũt in cadum muſti: & ſapę ſextarium:& aquę marinę heminã. E napis fit vndeciẽ denariorũ pondere in ſextarios binos muſti addito. Item e ſcylla radice. Inter flores/& roſę folijs tuſis:in linteoloq; in muſtum collatis cum põduſculo:vt

vl' maceratis

vel catorcitẽ

ſidat.xl.pondere denariorum in ſextarios vicenos muſti:nec ante tres mēſes vaſe apto.Item e nardo
gallico:& aliud e ſylueſtri. Aromatiten quoqȝ inuenio factitatum nō tantum vnguentorum compoſi
tione.Primo ex myrrha(vt diximus)mox e nardo celtico:calamo aſpalatho:offis in muſtū:aut dul-
ce vinū deſectis.Alij de calamo:iunco:coſto:nardo:ſyriaco:amomo caſia:cinamomo:croco:palma
aſſaro:ſimiliter &offa. Apud alios nardi:& malobathri ſe libris in muſti cōgios duos additis.Qualia
nūc quoqȝ fiūt pipe/& melle addito:q̄ alij condita/alij pipata appellant. Inuenit & nectarites ex her
ba:quam:alij Helenion:alij medicam:ſymphyton:alij idem/& horreſtion:alij nectaream vocāt:ra-
dice ponderis.xl.denariorū in ſextarios ſex muſti addita.Similiter in linteo.Ex cęteris hęrbis colla-
tis fit abſinthites in.xl.ſextarijs muſti abſinthij pōtici libra decocta ad tertias partes:vel ſcopis abſin
thij in vinum additis.Sic̄r hyſopites e cilicio hyſopo vncijs tribus in duos cōgios muſti coniectis/aut
tuſis in vinum. Fiūt vtraqȝ & alio mō circa radices vitiū ſato. Sic & heleboriten fieri ex veratro nigro
Cato docet.Sic fit & ſcāmonites.Mira vitiū natura ſaporē alienū in ſe trahēdi:qualē & redolēt ſalicū
patauinorū in paluſtribus vindemiæ.Sic & helleborū ſerit in thaſo:aut cucumis ſilueſter:aut ſcamo
nea:qđ vinū ectromatiū vocāt:qm̄ abortus facit. Fit & ex hęrbis:quarū natura ſuo loco dicet. Eſte-
chade/& radice gētiane:& tragorigano:& dictamo:aſſaro:dauco:eleliſphaco:panace:acoro:Cony-
za:thymo:mādragora:iūco.Vocarūt &ſycinū:& ithacomelin:& lectiſpagitē:quorꝫ iā obliterata rō ē
Ex fruticum vero generi cędri vtriuſqȝ cupreſſi:laurus:iuniperi:pini pyri:terebinthi:calami:lentiſci
Baccas aut lignū recens in muſto decoquūt.Itē chameleæ/& chamepithios/ & chamedryos lignuꝫ.
Eodem mō & ex flore in congiū muſti decē denariorum pondere addito.

De hydromelle/& oximelle. CA.XVII.

SIt vinum ex aqua/& melle tātum. Quinquēnio ad hoc ſeruari cœleſtē iubēt aliqui prudētio
res.Alij ſtatim ad tertias partes decoquūt:& tertiam mellis veteris adijciunt.Deinde.xl.die
bus canis ortu i ſole hn̄t.Alij diffuſa ita decimo die obturāt.Hoc vocat hydromel:&vetuſta
te ſaporē vini aſſequit:nuſq̄ laudatius q̄ in phrygia. Quin & acetum melle tempabat:adeo nihil intē
ptatum in vita fuit.Oxymel hoc vocarūt mellis decē libris:aceti veteris heminis quinqȝ:ſalis marini
libra:aq̄ pluuiæ ſextarijs qnqȝ ſufferuefactis decies:mox elutriatis:atqȝ ita inueteratis. Oīa ab Themi
ſone ſūmo auctore dānata. Et hercule coactus eorū vſus videri pōt:niſi ſi quis naturæ op⁹ credit aro
matitē:& ex vnguētis vina cōpoſita:aut vt biberent genuiſſe eā frutices. Iſta ſūt cognitu iucūda ſoler
tia humani animi oīa exquirēte.Nihil quideꝫ ex ijs anno durare:p̄terq̄ q̄ vetuſtate ipſa fieri diximus.
Et plura ne tricenis qdem diebus nō erit dubium.

Prodigioſa genera vini. CA.XVIII

SVnt & in vino ꝑdigia.Dicit in archadia fieri qđ fœcūditatem fœminis importet:viris ra- Vinū fęmias
biem.At in acaia maxime circa caryniam abigi partū vino:atqȝ etiam ſi vuā edāt grauidę fœcundans
cū differentia in guſtatu nō ſit. Troezenū vinū q bibūt:negant generare. Thaſos duo gene
ra vini diuerſa facere ꝑdit. Vnū quo ſomnus cōciliet:alterū vero quo fuget. Apud eoſdeꝫ Mirabile.
vitijs theriace vocat:cuius:& vinū/& vua cōtra ſerpētiuꝫ ictus medet. Libaneos thuris odore:ex qua
dijs ꝓlibāt. E diuerſo aſpēdios dānata a feris. Ferūt eā nec ab alite vlla attingi. Thaſiam vuā ægypt⁹
vocat apud ſe p̄ dulcē/q̄ ſoluit aluū. Eſt cōtra in lycia q̄ ſolutū firmat. Aegyptus/& ecbolinam habet.
abortiuos facientē. Vina in apothecis canis ortu mutant quędam:poſteaqȝ reſtituūtur ſibi. Sic & ma
ris nauigio:cui⁹ iactatus ijs/q̄ durauerint tm̄ vetuſtatis adijcere ſentit:quātum habuerint.

Quibus vinis ad ſacra vti fas nō ſit:& quibus generibus muſta condiantur. CA.XIX.

Aduerte.

ET qm̄ relligiōe vita cōſtat:ꝓlibare dijs nefaſtū habet vino p̄ter iputate vitis:fulmīe tactę
quanq̄ iuxta hoīs mors laqueo pependerit:aut vulneratis pedibus calcata:& quod circūci
ſis vinaceis ꝓfluxerit:aut ſupne deciduo immūdiore lapſu laqueo polluta. Itē gręca:qm̄
aquam habeat. Vitis ipſa quoqȝ mādi̇tur decoctis caulibus ſummis:q& condiūtur in aceto:ac muria.
Verum & de apparatu vini dixiſſe cōueniat:cū græci priuatim ea p̄cepta tradiderint:arteqȝ fecerint:
ſicut Euphroni/& ariſtomacus/& Coniades/& Hiceſius. Africa gypſo mitigat aſpitatē:necnō aliqui
bus ſui partibus calce. Græcia argilla/aut marmore:aut ſale aut mari lenitatē excitat. Italię in parte
aliqua rabulana pice/ac reſina. Cōdire muſta vulgare ē ei/ꝓuincijſqȝ finitimis. Anni prioris vina nō- vel radulana
nuſq̄ fecę/acetoue cōdiūt. Necnō & ex ipſo muſto fiūt medicamina. Dequoqt vt dulceſcat portione
virīu. Nec durare vltra annū ſpatium tale ꝓdit. Aliquibus in locis decoquūt ad ſappas muſta:infuſiſ-
qȝ ijs ferociam frāgūt. Et in hoc tn̄ genere/& in omni alio ſubminiſtrāt vaſa ipſa condimētis picis. Cu
ius faciendę ratio ꝓximo dicetur volumine.

De picis generibus:& reſinis:& muſtis condiendis:& de aceto/& fęce. CA.XX

ARborum ſucco manãtium picē/reſinãq; alia ortę in oriēte:aliæ in europa ferūtur. Quæ inter eſt aſia vtrinq; quaſdam habet. In oriēte optimā/tenuiſſimamq; terebinthi fundunt. Deinde lentiſci:quam & maſticē vocāt. Poſtea cupreſſi acerrimam ſapore. Liqdam oēs & tantū reſinā. Craſſiorē vero/& ad piſces faciēdas cedrus. Arabica reſina alba eſt acri odore difficilis coquēti. Iudaica calloſior:& terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis ſimilitudē habet. Cypria antecedit omnes. Eſt autē melleo colore carnoſa. Colophonia p̄ter cęteras fulua:ſi teratur:alba fit. Grauior odore. Et ob id nō vtūtur ea vnguētarij. In aſia q̄ fit e picea admodū cādida ſpargas vocāt. Reſina oīs diſſoluitur oleo. Quidam creta figulinarū hoc fieri arbitrātur. Pudetq; cōſiteri maxim iam honorem eius eſſe in euellēdis a virorum corporibus pilis. Ratio aūt cōdiendi muſta in primo feruore qui nouē diebus cum plurimū peragit̄ aſperſu picis:vt odor vino cōtingat:& ſaporis/quędam acumina Vehemētius id fieri arbitrātur crudo flore reſinę excitariq; lenitatem. E diuerſo crapulam compeſci:& feritatem nimiam. frāgiq; virus. Aut vbi pigra lenitas torpeat:virus addi Ligurie maxime circum/padaniſq; muſtis vtilitas diſcernit̄ hoc modo pugnacib⁹ muſtis crapulæ plus

Vappa quid

inditur:lenibus parcius. Sūt q & ex vtroq; condiri velint: Necnō alia q̄ multiplici natura. Vitiūq; muſto quibuſdam in locis iterum ſpōte feruere:qua calamitate cū deferbuit depit ſapor:vappæq; accipit nomē. Probroſum etiam hominum cum degenerauit animus. Acetis eñ nequiciæ ineſt virt⁹ magnos adṽſus:& ſine quis vita mitior degi nō poſſit. Cęterovinoꝝ medicaminis tāta cura eſt:vt cinere apud quoſdam ceu gypſo alibi/q̄bus diximus modis inſtaurētur. Sed cinerē e vitis ſarmētis/aut quercu præferunt. Quin & marinam aquam eiuſdem rei gratia ex alto peti iubēt:ſeruariq; ab equinoctio verno:aut certe nocte ſolſtitio/& aquilone flāte hauriri:vel circa vindemiam ſi hauriat̄ decoqui. Pix in italia ad vaſa vino cōdēdo maxime ꝓbatur brutia. Fit e picea reſina. In hiſpania autē e piceaſtris minime laudata. Eſt.n. reſina harū amara/& arida/& graui odore. Differētiā rationē faciēdi ꝓximo volumine demōſtrabimus inter arbores feras. Vitia pręter ſupradicta acor:aut fumidū virus:aut picis aduſtio. Expimētum vero ſi fragmēta ſubluceāt:ac ſub dente lenteſcat acore iucūdo. Aſia picem indicam maxime ꝓbat:græcia piericam. Virgilius naritiam. Diligētiores admiſcēt nigrā maſticem: quæ in ponto bituminis ſimilis gignitur:& irys radicem/oleumq;. Nam cæram accipientibus vaſis compertum eſt vina acreſcere:ſed trāſferre in ea vaſa in quibus acetum fuerit vtilius:q̄ in ea in quib⁹ dulce/aut mulſum. Cato iubet vina cōcinnari:hoc enim vtitur verbo cineris lexiui cū defructo cocti parte quadrageſima pulegij/vel ſalis ſexquilibra. Interim & tuſo marmore. Facit & ſulphuris mētionem. Reſinę vero in nouiſſimis. Super omnia addi matureſcēte iam vino iubet muſtum:quod ille tortinū appellat. Nos intelligimus nouiſſime expreſſū. Et adijci muſtis tingēdi gratia coloris:vt pigmētum aliquod vini. Atq; ita pinguius fieri. Tot veneficijs placere cogitur. Et miramur noxia eſſe in vitium inclinātes. Experimētum eſt laminæ plumbeæ mutatus in eo colos. Proprium aūt inter reliquos liquores vino muceſcere:aut in acetum verti. Extātq; medicinę volumina. Et fex vini ſiccata recipit ignes:ac ſine alimēto per ſe flagrat. Cinis eius nitri naturam habet:eaſdemq; habet vires. Hoc amplius/quo pinguius ſentitur.

Vitis/& quercus cinis/alijs p̄latus.

De cellis vinarijs. CA.XXI.

Vini moles glaciatæ.

MAgna & collecto iā vino differētia in cella. Circa alpes ligneis vaſis cōdūt:circuliſq; cigūt: atq; ēt hyeme gelida ignib⁹ rigorē arcēt. Mirꝫ dictu. Sed aliq̄n viſū ruptis vaſis ſtetere glaciatę molles ꝓdigij mō:q̄m vini natura nō gelaſcit:alias ad frigus ſtupēs tm̄. Mitiores plagę dolijs condunt:infodiūtq; terrę tota/aut ad portionē ſitus. Itē cœlū p̄bent. Alij vero impoſitis tectis arcēt. Tradūtq; ad hæc p̄cepta. Lat⁹ cellę vinarię aut certe feneſtras obuerti in aqlononē oportere:vel vſq; in exortū equinoctialē. Sterquilinia/& arborū radices ꝓcul abeſſe:oīaq; odoris euitandi facillimo in vina trāſitu. Ficos vtiq;/& caprificos. Dolijs ēt interualla dari:ne iter ſeſe vitia ſerpāt cōtagione vini ſemp ociſſima. Quin & figuras referre. Vētroſa/ac patula minus vtilia. Picari oportere protin⁹ a canis ortu:poſtea p̄fūdi marina aq̄/aut ſalſa:ac leui cinere ſarmēti ea aſpgi:vel argilla aſpa myrtha ſuffiri:ipſaſq; ſępius cellas. Imbecilla vina demiſſis in terrā dolijs ſeruāda. Valida expoſitis. Nūq̄ implenda. Et quo ſupſit:paſſo aut de fruto perungēdū:admixto croco:pice veteri cū ſapa. Sic coopcula doliorum medicāda addita maſtice/ac pice. Bruma apiri vetāt:niſi ſereno die. Vetant auſtro flante:lunaue plena. Flos vini candidus ꝓbatur:rubēs triſte ſignum eſt:ſi nō ijs vini colos ſit. Itē vaſis incaleſcētibus:opculiſue ſudantibus. Q đ celeriter florere cœperit:odorēq; trahere nō fore diutinū

Aduerte.

Ipſa quoq; defruta/ac ſapas cū ſit cœlū ſine luna:hoc eſt in ſideris ei⁹ coitu/neq; alio die coqui iubēt. Præterea plūbeis vaſis nō ęreis:nucib⁹ iuglādib⁹ additis. Eas.n. fumum excipe. Cāpanię nobiliſſima expoſita ſub diuo in cadijs verberari ſole/luna/hymbre/ac vētis aptiſſimum videtur.

De vitanda ebrietate. CA.XXII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0240-6

AC ſi quis diligentius reputet:in nulla parte operoſior vita eſt:ceu non ſaluberrimũ ad po
tum aquę liquorem natura dederit :quo cętera oĩa animãtia vtuntur. At nos vinum bibe
re & iumenta cogimus:tantoq; opere:tanto labore/& impēdio cõſtat:quod hominis mē
tem mutet:ac furorē gignat:milibus ſcelerum huic deditis tãta dulcedine: vt magna pˢ
nõ aliud vitæ p̄miũ itelligat. Quinimo vt plus capiamꝰ:ſucco frangũtur vires:& alia irritamēta exco
gitant. Ac bibendi cauſa etiam venena cõficiuntur. Aliſs cicutam p̄ſumētibus:vt bibere mors cogat
Aliſs pumicis farinam:& q̃ referendo putet docere. Cautiſſimos ex iſs balneis quoq; coqui videmꝰ
exanimeſq; efferri. Iam vero alios lectum expectare nõ poſſe:immo vero nec tunicam. Nudoſq; ibi
ꝓtinus/& anhelos ingētia vaſa corripe:velut ad oſtentationẽ viriũ/ac plene infũdere:vt ſtatim euo
mant:rurſuſq; hauriant. Idq; iterũ tertioq;:tanq̃ ad ꝑdēda vina geniti:& tanq̃ effundi illa non poſſint:
niſi per humanum corpus. Ad hęc pertinent peregrinæ exercitationes:& volutatio in cœno:ac pe-
ctoroſa ceruicis reparandæ oſtentatio. Per omnia hæc p̄dicant ſitis quæri. Iam vero quę vaſa adulte *vel repandę.*
riſs celata:tãq̃ ꝑ ſe parum doceat libidines temulētia: Ita vina ex libidine hauriũtur:atq; etiã præ- *Ad qd ebrie/*
mio inuitatur ebrietas. Et ſi diſs placet:emitur alius vt vel quãtum biberit tãtum edat :& preciũ vio *tas hũanos*
lentię lege accipit. Alius quantum alea quęſierit:tãtum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur. *nõ cogat.*
Tunc graui produntur marito. Tunc animi ſecreta proferũtur. Aliſ teſtamenta ſua nuncupant. Aliſ
mortifera loquuntur:rediturasq; per iugulum voces non continēt:q̃ multis ita interemptis. Vulgoq; *Libido ebrie*
veritas iam attributa vino eſt. Interea vt optime cadat:ſolem orientem nõ vidēt:ac minus diu viuũt *tatis p̄mium*
Hinc pallor: & genæ pendulæ:oculorum vlcera:tremulę manus:effundētes plena vaſa/& q̃ ſit pœ-
na præſens:furiales ſomni:& iquies nocturna. Pręmiumq; ſummum ebrietatis libido portētoſa/ac iu *Ebrietas me*
cundum nephas. Poſtera die ex ore halitus fœtidi:ac fere rerũ omnium obliuio:morſq; memoriæ. *morię mors.*
Rapere ſe ita vitam prædicãt priorem diem quotidie perdant:illi vero & venientē. Tiberio Claudio *Tricõgiꝰ ab*
principe ante hos quadraginta annos inſtitutum:vt ieiuni biberent:potuſq; vini antecederēt cibos: *ebrietate nõ*
externis & hoc artibus:ac medicorũ placitis nouitate aliqua ſeſe commendãtium. Gloriã hac virtu- *mē ſumpſit.*
te parthi quęrunt. Famam apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellius
Tricongius Mediolanēſis ad proconſulatum vſq; e prætura honoribus geſtis tribus congiſs(vnde &
cognomen illi fuit)epotis vnõ impetu:ſpectante miraculi gratia Tiberio principe in ſenecta iam ſe-
uero:atq; etiam alias ſęuo. Sed ipſa iuuēta ad merum ꝓnior fuerat. Eademq; commēdatione credi
dere. L. Piſonem vrbis romę curatorem ab eo delectum:q; biduo/duabuſq; noctibus per potationē
continuaſſet apud ipſum iam principem. Nec alio magis Druſus Cęſar regeneraſſe patrem Tiberiũ
ferebatur. Tricongiſ rara gloria:quando & hęc ars ſuis legibus conſtat:non labaſſe ſermõe:nec leua *mirabiles po*
tum vomitione:nõ altera corporis parte. Dum biberet matutinas obiſſe vigilias:plurimum hauſiſſe *tores.*
vno potu. Plurimum aliſs minoribus addidiſſe:optima fide:nõ reſpiraſſe in hauriēdo:neq; expuiſſe:
nihilq; ad elidēdum in pauimentis ſummum ex vino reliquiſſe:diligenti ſcito legum contra bibendi
fallacias. Tergilla Ciceronem. M. F. binos congios ſimul haurire ſolitum ipſi obiſcit. M. q;. Agrip-
pę a marcido/ac temulento ſyphum impactum. Etenim hæc ſunt ebrietatis opa. Sed nimirũ hãc glo
riam auferre Cicero voluit interfectori patris ſui. M. Antonio. Is enim ante eum auidiſſime apprehē *M. Antoniꝰ*
derat hãc palmam:ędito etiã volumine de ſua ebrietate:quo patrocinari ſibi auſus approbauit pla- *vir vndiq; q;*
ne(vt equidem arbitror)quãta ꝑ temulētiam mala terrarum orbi intuliſſet:exiguo tēpore ante præ- *temulentus.*
lium actiacum illud volumē euomuit. Quo facile intelligat ebrius iam ſanguine ciuium:& tãto ma-
gis eum ſitiens. Nanq; & hæc neceſſitas vitium comitatur:vt bibēdi conſuetudo augeat auiditatem.
Scitumq; eſt ſcytharum legati q̃to plus biberint:tanto magis ſitire parthos. Eſt & occidētis populis
ſua ebrietas:fruge madida. Pluribuſq; modis ꝑ gallias/hiſpaniaſq; nominibus aliſs:ſed ratione eadē *Aduerte.*
Hiſpaniſ iam & vetuſtatem ferre ea genera docuerũt. Aegyptus quoq; e fruge ſibi potus ſimiles exco
gitauit. Nullaq; in parte mundi ceſſat ebrietas. Meros quippe hauriũt tales ſuccos:nec diluēdo vt vi
na mitigant. At hercule illic tellus fruges parere videbatur. Heu mira vitiorum ſolertia inuentum ē:
quemadmodũ aqua quoq; inebriaret. Duo ſunt liquores corporibus humanis gratiſſimi:intus vini:
foris olei:arborum e genere ambo præcipui. Sed olei neceſſarius. Nec ſegniter vita in eo elaborauit:
Quanto tamen in potu ingenioſior apparebat ad bibēdum generibus centumnonagintaquinq;. Si
ſpecies vero æſtimetur pene duplici numero excogitatis:tantoq; paucioribus olei. De quo in ſequēti
volumine dicemus.

ℂCAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSQVINTVS.

ℂNaturæ frugiferarum arborum. CAP. I.

OLEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVSE GRAECORVM
auctoribus vrbis Romæ anno circiter quadringẽteſimo quadrageſimo negauit:
niſi intra.xl.millia paſſuum a mari naſci. Feneſtella vero omnino non fuiſſe in ita
lia/hiſpania/atq; africa. Tarquinio Priſco regnãte:ab annis ppli romani.clxxxiij
Quæ nũc peruenit trans alpes quoq;/& in gallias/hiſpaniaſq; medias. Vrbis qui-
dem anno quingenteſimoquinto. Appio Claudio Cęci nepote. L. Iunio cõſ.olei
librę duodenis aſſibusveniere. Et mox anno.dc.octogeſimo.M.Seruiꝰ.T.F.ędi
lis currullis olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo Romano/per totuȝ
annum. Minus ea mireẽ qui ſciat poſt annos·xxij. Cn. Pompeij quarto cõſulatu oleum prouincijs ita
liam miſiſſe. Heſiodus quoq; in primis cultum agrorum docendam arbitratus vitam:negauit oleę ſa
torẽ fructũ ex ea pepiſſe quenq̃. Tam tarda tũc res erat. At nũc etiam in plãtarijs ferũt: trãſlatarumq;
altero anno decerpuntur baccæ. Fabianus negat prouenire in frigidiſſimis oleaȝ:neq; in calidiſſimis
Genera earum tria duxit Virgilius :orchites:& radios:& pauſias. Nec deſiderare raſtros:aut falceȝ
vllam:aut curam. Sine dubio & in ijs ſolum maxime/cœlumq; referre. Veruntamen attundentur ſi-
cut & vites/atq; etiam interradi gaudent Conſequẽs earum vindemia eſt:arſq; vel maior oleo q̃ mu-
ſta temperandi. Ex eadem quippe oliua differũt ſucci. Primum omnium cruda/atq; nõdum inchoa-
tę maturitatis:hæc ſapore præſtãtiſſimo. Quin & ex ea prima vnda preli laudatiſſima:ac deinde per
diminutiones/ſiue(vt nuper inuẽtum ẽ)exilibus regulis/pede incluſo. Quãto maturior bacca:tanto
pinguior ſuccus:minuſq; gratus. Optima autem ætas ad decerpendum : inter copiam/ bonitatemq;
incipente bacca nigreſcere. Noſtri vocãt drupas:gręci vero drypetas. Cætero diſtat an maturitas il-
la in torcularibus fiat:an ramis. Irrigua fuerit arbor:an ſuo tãtum bacca ſucco. Nihilq; aliud q̃ rores
cœli biberit.

¶De oleo. CA.II

VEtuſtas oleo tedium affert:non item vt vino. plurimumq; ętatis ãnuo eſt:prouida ſi libeat
intelligere natura. Quippe temulẽtiæ naſcẽtibus vinis vti neceſſe nõ eſt. Quinimmo in-
uitat ad ſeruandum blanda inueterari caries· Oleo voluit parci:fecitq; veteratuȝ ea neceſ
ſitate promiſcuum. Et vulgo principatuȝ ni hoc quoq; bono obtinuit italia toto orbe:ma
xime agro ue nafrano:eiuſq; parte quę licinianum fundit oleum:vnde & licinię gloria p̃cipua oliuæ.
Vnguẽta hanc palmã dedere:accommodato ipſis odore. Dedit & palatum delicatiore ſentẽtia. Cę-
tero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquum certamẽ inter iſtrię terram/& beticę par eſt. Vicina
bonitas prouintijs:excepto africæ frugifero ſolo. Cæteris totum id natura cõceſſit. Oleuȝ/ac vinum
inuidit tãtum:ſatiſq; glorię in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena:quem in nulla parte vitę numero
ſiorem eſſe docebimus.

¶De natura oliuę:& oleæ incipientis. CA.III.

OLiuæ conſtãt nucleo:oleo:carne:amurca. Sanies eſt hæc eiꝰ amara. Fit ex aquis. Ideo ſicci
tatibus minima:riguis copioſa. Suꝰ qdẽ oliuæ ſuccus eſt oleum:idq; p̃cipue ex immatu-
ris intelligimus:ſicut de omphacio docuimꝰ. Augeẽ oleũ ab arcturi exortu ad.xvi. kalen.
octob. Poſtea nuclei increſcũt:& caro. Cũ ſitiẽti hymbres:copioſi acceſſere: vitiaẽ oleũ in
Vel ſucci amurcã. Huius color oliuã cogit nigreſcere. Ideoq; incipiẽte nigricia minimũ amurcæ:ante eã nihil.
Et error hoiȝ falſus exiſtimãtium maturitatis initiũ:qđ eſt vitio ꝓximum. Deinde ꝙ oleum creſcere
oliuæ carne arbitrãtur:cum ſuccus omnis in corpus abeat:lignũq; intꝰ grãdeſcat. Ergo cũ maxie rigã
tur. Quod vbi cura multa ſine hymbribus accidit oleũ abſumiẽ:niſi ſecuta ſerenitate:quę corpus ex-
tenuet. Omnino enim vt Theophraſto placet:eſt olei cauſa calor. Quare & in torcularibus etiã in cel
lis multo igni quęriẽ. Tertia eſt culpa in parſimonia:quoniam ꝓpter impẽdium decerpẽdi expectaẽ
vt decidat oliua. Qui mediũ tempamẽtũ in hoc ſeruãt:perticis decutiũt:cũ iniuria arborũ ſequentis
Lex oliuantibus lata. anni dãno. Quippe oliuãtibus lex antiquiſſima fuit. Oleam ne ſtringito neve verberato. Qui cautiſſi
me agunt:harundine leui ictu:nec aduerſos percutiũt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogitur de
cuſſis germinibus. Nec minus ſi expetaẽ vt cadat. Hęrãdo enim vltra ſuum tempus abſumũt venien
tibus alimẽtum:& detinent locum. Argumẽtum eſt:ꝙ niſi ante fauonium collectę:nouas vires reſu-
munt:& difficilius cadũt. Primũ ergo ab autumni colligiẽ initio opere nõ natura poſia:cui plurimuȝ
carnis:mox orchites/quibus olei:poſt radios. Has enim ociſſime occupat ęſtas:qa ſunt tenerrimę:&
amurca cogit decidere. Differũtur vero etiam in martium menſem calloſę:cõtra humorẽ pugnaces
ob idq; minimæ:licinia:cominia. Contra ſergia:quam ſabini regiam vocãt:non ante fauonij flatum
nigreſcẽtes:hoc eſt ad.vi.idus feb. Tũc arbitranẽ eas matureſcere:& quoniã ꝓbatiſſimũ fiat ex iſs ole
um. Accedere etiã ratio prauitati videtur. Ferũtq; frigore ſterilitatẽ fieri ſicut copiam maturitate:cũ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0242-8
DFG

ſit illa bonitas non temporibus:ſed generis tarde putreſcentis in amurcam.Similis error collectaȝ
ſeruandi in tabulatis:nec priuſq̄ ſudet premendi:cũ omni hora oleuȝ decreſcat:amurca augeatur.
Itaqꝫ vulgo non amplius ſenas libras ſingulis modis exprimi dicũt.Amurcæ menſuram nemo agit
quanto eo copioſior reperiatur in eodem genere diebus adiectis.Omnino in vita error publicus.
Tumore oliuę creſcere oleum exiſtimantium:pręſertim cum magnitudine copiam olei nõ conſta
re:indicio ſint q̄ regię vocãtur:ab alijs maiorinæ:& ab alijs phaulię grandiſſimæ:alioquin minimo
ſucco.Et in ægypto carnoſiſſimis olei exiguum. Decapoli vero ſyrię perq̄ paruę:nec cappari maio
res:carne tamen commendantur.Quam ob cauſam italicis trãſmarinæ pręferũtur in cibis:cũ oleo
vincantur.Et in ipſa italia cęteris picenæ:& ſidicinę.Sale illę priuatim condiuntur:vt & reliquę a-
murca ſapa ve.Necnon aliquæ oleo ſuo ſine accerſita commendatiõe purę innatant. Colymbades
franguntur:eædemqꝫ hęrbarum viridium ſapore condiuntur.Fiunt & præcoces feruenti aqua per-
fuſæ:q̄libet immaturæ.Mirumqꝫ dulcẽ ſuccũ oliuas bibere:& alieno ſapore infici.Purpureę ſũt & ĩ
ijs & in vuis in nigrũ colorẽ tranſeũtibus poſiæ.Sunt & ſupbæ præter iam dicta genera.Sunt & præ
dulces per ſe tantũ ſiccatæ:vuiſqꝫ paſſis dulciores.Admodum raræ in affrica:& circa emeritã luſita
niæ.Oleum ipſũ ſale vindicatur a pinguitudinis vitio.Cortice oleę conciſo odorẽ accipit medicati
alias vt vino palati gratia nulla eſt.Nec taȝ numeroſa differẽtia. Tribus vt plurimũ bonitatis diſtat
Odor in tenui argutior:& is tamẽ etiam in optima breuis.

¶De natura olei. CA.IIII.

OLeo natura tepefacere corpus:& contra algores munire.Eideȝ feruores capitis refrigera
re.Vſũ eiꝰ ad luxuriã vertere græci vitioꝝ oĩm genitores in gymnaſijs publicãdo. Notuȝ
eſt magiſtratus honoris eius octogenis ſeſtertijs ſtrigmenta olei vẽdidiſſe.Oleæ honoreȝ
romana maieſtas magnũ p̄buit.Turmas equitũ idibus iulijs ex ea coronando.Itẽ minori
bus triũphis ouantes.Athenę quoqꝫ victores olea coronant:gręci vero oleaſtro olympię.

Ouãtes olea ſicuti trium-phantes lau-ro coronabãt

¶De cultura oliuarum. CA.V.

NVnc dicemus Catonis placita de oliuis.In calido & pingui ſolo radiuȝ maioreȝ: ſalẽtinã.
orchitẽ:poſiam:ſergianam:cominianam:albiferã ſeri iubet.Adijcitqꝫ ſingulari prudẽtia
quã eaꝝ in ijs locis optimã eſſe dicãt.In frigido aũt & macro liciniam.Pingui eñ aut fer
uenti vitiari eiꝰ oleũ:arborẽqꝫ ipſam fertilitate cõſumi.Muſco pręterea & rubro infeſtari.Spectare
oliueta in fauonium loco expoſita ſolibus cenſet.

Vel ĩſingulis

¶De ſeruandis oliuis:& quomodo faciendum oleum. CA.VI.

NEc alio vllomodo laudat cõdi oliuas optime orchites & pauſitas q̄ vel virides in muria:
vel fractas in lentiſco.Oleum q̄ acerbiſſima diu optimum fieri.Cætero q̄ primum e terra
colligendam.Si inquinata ſit:lauãdam.Siccari triduo ſatis eſſe.Si gelent frigora:quarto
die premendam.Hanc & ſale aſpergi.Oleum in tabulato minui:deteriuſqꝫ fieri.Item in
amurcam:& fracibus.Eæ ſunt carnes:& inde feces.Quare ſæpiꝰ die decapullãdũ.Pręterea cõchas
& palumbeas cortinas aere vitiare.Ferueẽtibus omnia ea fieri clauſiſqꝫ torcularibꝰ:& q̄ minime vẽ-
tilatis.Ideo nec ligna ibi cædi oportere.Qua de cauſa e nucleis ipſarum ignis aptiſſimus:& e corti-
nis in labra fundendum:vt fraces & amurca liquentur.Ob id crebrius vaſa mũdanda.Fiſcinas ſpõ-
gia tergẽdas:vt q̄ maxĩe pura ſinceritas cõſtet.Poſtea inueẽtũ vt lauarent̃:vbiqꝫ ferueẽti aqua.Protinꝰ
prælo ſubijcerent̃ ſolidæ.Ita eñ amurca exprimitur.Mox trapetis fractæ premerent̃.Iteruȝ premi
pluſq̄ cẽtenos medios nõ ꝓbant.Factus vocat̃.Quod vero poſt molam primũ excuſſũ eſt flos: factꝰ
Tres gemini foros a quaternis hoĩbus nocte ac die premi iuſtum eſt.

Vel fraces.

¶De oleo factitio. CA.VII.

NOn erat tum factitiũ oleũ. Ideoqꝫ arbitror nihil a catone dictũ.Nunc eius genera plura.
Primũ perſequemur ea:quę ex arboribus fiunt:& inter illas ante omnes ex oleaſtro.Te-
nue in:multoqꝫ amarius q̄ oleæ:tãtum ad medicamentuȝ vtile.Similimum huic ineſt ex
chamelea frutice ſaxoſo:nõ altiore palmo:folijs oleaſtri:bacciſqꝫ.Proximum fit & e tyci
arbore in ęgypto copioſe.Alij crotonẽ:alij rhibin:alij ſiſamũ ſilueſtre appellãt.Ibiqꝫ nõ pridẽ.Et in
hiſpania repente prouenit:altitudine oleę:caule ferulaceo:folio vitium:ſemine vuarum gracilium
pallidarumqꝫ.Noſtri eam vocant ricinum a ſimilitudine ſeminis. Coquitur id in aqua:innatanſqꝫ
oleum tollitur.At in ægypto vbi abundat ſine igni & aqua ſale aſperſum exprimitur:cibis feduȝ lu-
cernis exile.Amygdalinum quod aliqui nepotum vocãt:ex amaris nucibus arefactis:& in offam cõ
tuſis aſperſum aqua:& iterum tuſis exprimitur.Fit & lauro admixto druparũ oleo.Quidãqꝫ e bac-
cis exprimunt tantum.Alijs folijs modo.Alij folio & cortice baccarum. Necnon ſtiracem addunt:
alioſqꝫ odores.Optĩa laurꝰ ad id latifolia:ſilueſtris:nigra baccis.Siſe ẽ e myrto nigra:& hęc latifolia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0243-4
DFG

melior. Tundūtur baccę aſperſę calida aqua: mox decoquūtur. Aliꝫ folioꝝ molliſſima decoquūt in
oleo & exprimunt. Aliꝫ deiecta ea in oleum prius ſole matant. Eadem ratio & in ſatiua myrto: ſꝫ ꝑ=
fertur ſilueſtris: minore ſemine: quam quidā oxymyrſinem vocāt: aliꝫ chamęmyrſinem: aliꝫ acoron
a ſiſitudine. Hęc ē eñ breuis fructicoſa. Fit & ex citro: cupreſſo: nucibuſqꝫ iuglādibꝰ: qđ carynō vo=
cāt Malis cędri qđ cędreleon. Ex grano quoqꝫ gnido purgato ſemie & tuſo. Itē lētiſco. Nā & cypri
nū ēt: e glāde ęgyptia vt fieret odorū cauſa dictū ē. Indi etiā ex caſtaneis & ſiſamo atqꝫ oriza facere
dicuntur. Ichthiophagi e piſcibus. Inopia cogit aliquādo luminū cauſa & e platani baccis fieri aqua
& ſale maceratis. Et oenanthinum fit de ipſa oenanthe: vt dictum eſt in vnguentis. Gleucino muſtū
incoquitur vapore lēto. Ab aliꝫs ſine igne circūdatis vinaceis diebus. xxiꝫ. bis ſingulis permixtū. Cō
ſumitqꝫ muſtū oleo. Aliꝫ nō ſanſucum tantum admiſcent: ſed etiam præcioſiora odoramenta. Et in
gymnaſiꝫs quoqꝫ cōditur odoribus: ſed viliſſimis. Fit & de aſpalato: calamo: balſamo: yri: cardamo=
mo: meliloto: nardo: gallico: panace: ſanſuco: helenio: cinami radice: omniū ſuccis ī oleo maceratis
expreſſiſqꝫ. Sic & rhodinū e roſis: iuncinum e iunco: quod eſt roſaceo ſimillimuꝫ. Item hyoſcyamo:
lupinis: & narciſſo. Plurimum autem in ægypto e raphani ſemine aut gramine hærba: qđ agroſtinē
vocant. Item ſiſamo & vrtica: quod enicinon appellant. E lilio & alibi fit ſub diuo ſole: luna: pruina:
maceratum. Suis hærbis componunt inter cappadociam & ſeleucicā: quod ſeleuticū appellāt: ner=
uis admodum vtile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellāt: cuꝫ cōcoquiť velleri=
bus ſupra halitum eius expāſis atqꝫ expreſſis. Probatū maxime e brutia. Eſt enim pinguiſſima & re
ſinoſiſſima. Color oleo fuluus. Spōte naſcitur ī ſyrię palmyris: quod eleomeli vocāt. Manat ex arbo
ribus pingue: craſſius melle: reſina tenuius: ſapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoqꝫ oleo vſꝰ eſt ad
quędā genera morboꝝ. Exiſtimať & ebori vindicādo a carie vtile eſſe. Certe ſimulachrum Saturni
Romæ intus oleo repletum eſt.

¶ De amurca. CA. VIII.

SVper omnia autem celebrauit amurcaꝫ laudibus Cato. Dolia olearia cadoſqꝫ illa imbui:
ne bibant oleum. Amurca ſubigi areas terendis meſſibus vt formicæ rimęqꝫ abſint. Quin
& lutum parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti. Veſtiarium etiam con
tra teredines: ac noxia animalia amurca aſpergi. Semina frugum perfundi. Morbis qua=
drupedum arborum quoqꝫ mederi illa: efficaci ad vlcera interiora humani quoqꝫ oris. Lora etiā ac
coria omnia & calceamina: axeſqꝫ decocta vngi atqꝫ æramenta contra eruginem. Coloriſqꝫ gratia
elegātioris & totam ſuppellectilem ligneam: ac vaſa victilia inquis ficū aridā libeat aſſeruare. Aut ſi
folia baccaſqꝫ & virgas myrti aliudue id genus ſimile. Poſtremo ligna macerata amurca nulliꝰ fumi
Hinc olea minerue ſacra. tedio ardere. Oleam ſi lambendo capra lingua cōtigerit: depaueritqꝫ: primo germinatu ſterileſcere
auctor eſt. M. Varro. Et hactenus de olea atqꝫ oleo.

¶ Pomorū oim genera & naturę. CA. IX.

REliqui arboruꝫ fructus vix ſpecie figuraue nō modo ſaporibus ſucciſqꝫ totiens permixtis
atqꝫ inſitis enumerari queunt.

¶ Nucum pinearum genera quattuor. CA. X.

Vel laciniatis GRandiſſimis pineis nucibus altiſſimeqꝫ a terra ſuſpēſis: intus exiles nucleos lacunatis in=
cluditoris veſtitos alia ferruginis tunica. Mira naturę cura molliter ſemia collocādi. Ha
rum genus alteꝝ tarentinū dygitis fragili putamine auiūqꝫ expoſituꝫ furto in arbore. Et
tertiū ſapineū e picea ſatiua: nucleoꝝ cute verius q̄ putamine adeo molli: vt ſimul mādā
Vel e pinea. qui pinea co=ronantur co=rona. tur. Quartum pytida vocant e pinaſtris ſingularis remediꝫ aduerſum tuſſim. In melle decoctos nu=
cleos taurini aqcelos vocāt. Pinea cotona victores apud iſthmuꝫ coronātur.

¶ De malo cotoneo. CA. XI.

HIs ꝓxima amplitudie mala quæ vocamꝰ cotonea: & gręci cydonea ex creta inſula adue
cta. Incuruatos trahūt ramos: prohibētqꝫ creſcere parenteꝫ. Plura eorum genera. Chry=
ſomella inciſuris diſtincta: colore ad auruꝫ inclinato. Quę cādidiora noſtratia cognomi=
nata odoris pręſtātiſſimi. Eſt & neapolitanis ſuꝰ honor. Minora ex eodē gñe ſtrutea odo
ratius vibrāt: ſerotino ꝓuentu. Pręcotia vero muſtea. Sturteis aūt cotonea inſita ſuum genus fecere
muluianum: quę ſola ex iꝫs vel cruda mandūtur. Omnia iam & virorum ſalutatoriꝫs cubilibus īclu=
ſa ſimulachris noctiū conſciꝫs impoſita. Sunt pręterea ſilueſtria parua & ſtruteis odoratiſſima in ſe=
pibus naſcētia. Mala appellamꝰ quanq̄ diuerſi perſica & granata: quæ in punicis arboribus nouem
generū dicta ſūt. His acinus ſub cortice intꝰ. Lignū illis in corpore. Necnō & q̄dā epyris libralia ap=
pellata amplitudinem ſibi ponderis nomine aſſerunt.

¶ De perſico genera quattuor. CA. XII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0244-0
DFG

SEd perſicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen gallica & aſiatica. Poſt
autũnũ matureſcũt:æſtate p̄cocia intra.xxx.annos reperta:& primo denarijs ſingula ve=
nũdata. Supernatia e ſabinis veniunt:popularia:vndiq̧. Pomum innocuũ expetitᷣ ægris.
Preciũq̧ ſingulis iã triceni nummi fuere:nullius maiore. Quod miremur quia nõ aliꝰ fu=
gacius. Lõgiſſima nãq̧ decerpto bidui mora eſt:cogitq̧ ſe venundari.

¶De pruno genera.xi. CA.XIII

TIngenis poſtea turba prunoꝝ verſicolor:nigra:candicãs. Hordearia appellata a comita=
tu frugis eius. Alia eodem colore ſeriora maioraq̧:aſinina cognominata a vilitate. Sũt &
nigra ac laudatiora:cærina atq̧ purpurea. Necnõ ab externa gẽte armenica:quæ ſola &
odore cõmendãtur. Peculiaris impudẽtia nucibus eſt inſitoꝝ quæ faciẽ parẽtis:ſuccũq̧
adoptionis exhibent appellata ab vtroq̧ nucipruna. Et hæc autẽ & perſica'& cærina ac ſilueſtria vt
vuę autumno cadis condita vſq̧ ad alia naſcentia ætatem ſibi prorogãt. Reliquorum velocitas cito
miteſcentium trãſuolat. Nuper imbetica malina appellari ceperũt malis inſita:& alia amygdalina Vel miceſcen
amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalę eſt. Nec aliud pomum ingenioſius geminatuʒ eſt. tium.
In peregrinis arboribus dicta ſunt damaſcena a ſyrię damaſco cognominata:iam prideʒ in italia na
ſcentia grandiore quam̃q̃ ligno:& exiliore carne:nec vnq̃ in ruga ſiccata quãdo ſoles ſui deſunt. Si=
mul dici poſſunt populares eorũ myxtæ:quę:& ipſę nunc cœpere Romæ naſci inſitæ ſorbis. In totũ
quidem perſica peregrina etiam aſiæ gręcięq̧ eſſe ex nomine ipſo apparet:atq̧ ex perſide aduecta.
Sed pruna ſilueſtria vbiq̧ naſci certum eſt. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone nõ
habitam:præſertim cum condenda demonſtraret quędam etiam ſilueſtria. Nã perſicæ arbores ſe=
ro & cum difficultate tranſire:vt quæ in rhodo nichil ferant:quod primum ab ægypto earuʒ fuerat
hoſpitium. Falſum eſt venenata cum cruciatu in perſis gigni:& pœnarum cauſa a regibus trãſlata:
& in ęgyptũ terra mitigata. Id eñ de perſea diligẽtiores tradũt:quę in totũ alia eſt:myxis rubeſcẽti
bus ſimilis:nec extra orientẽ naſci voluit. Eã quoq̧ eruditiores negauerũt ex pſide ꝓpter ſupplicia Aduerte.
tranſlatã:ſed a Perſeo memphiſatã. Et ob id alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe in ho=
noreʒ attaui ſui. Sẽper aũt folia habet & poma ſubnaſcẽtibus alijs:Sed pruna quoq̧ omnia poſt Ca=
tonem cœpiſſe manifeſtum eſt.

¶De diuerſis generibus maloꝝ:genera.xxix. CA.XIIII.

MAlorum plura ſunt genera. De citreis cum ſua arbore diximus. Medicaʒ autem gręci vo
cãt patrię nomine. Aeque peregrina ſunt zinzipha & tuberes:quæ & ipſa non pridẽ vene
re in italiam. Hæc ex africa:illa ex ſyria. Sex. Papinius quem conſulem vidimus:primus
vtraq̧ attulit Diui Auguſti nouiſſimis temporibus:in caſtroꝝ aggeribus ſata baccis ſimiliora q̃ ma
lis. Sed aggeribus præcipue decora:quoniam & in tecta iam ſiluæ ſcandunt. Tuberum duo genera.
Candidum & a colore ſericum dictum pene peregrina. Sunt & in vno italiæ agro veronenſi naſcen=
tia:quæ lanata appellantur. Lanugo ea obducit. Struteis quidem perſiſq̧. Plurimis tamen peculia=
rie nomen dedit nulla alia commendatione inſignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare?cũ
conditoribus ſuis æternam propagauerint memoriam:tanq̃ ob egregium aliquid in vita factum?
Ni fallor apparebit ex eo ingenium inſerendi.nihilq̧ tam paruum eſſe quod nõ gloriam parere poſ
ſit. Ergo habent originem a Matio Geſtioq̧ & Manlio: item Claudio a quibus cotoneo inſito. Ab Vel ſcantio.
Appio e claudia gente appiana ſunt cognominata. Odor eſt his cotoneorum:magnitudoq̧. Sʒ clau
dianis color rubeus. Ac ne quis id ambitu valuiſſe claritatis & familiæ putet:ſũt & ſeptiana ab inuẽ
tore libertino inſignia rotunditate. Cato adijcit quiriana:& quæ tradit in dolijs cõdi ſcãtiana. Oĩm
autem nuperrime adoptata ſũt parua gratiſſimi ſaporis quæ petiſſia nominantur. Primas nobilita=
uere camerina & græcula. Cætera e cauſis traxere nomẽ. Germanitatis cohærentia & gemella nũq̃
ſingula in fœtu. A colore ſerica:cognatiõe melappia:muſtea a celeritate miteſcẽdi. Quæ nunc meli
mella dicuntur a ſapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatẽ circunacti. Hæc in epyro
primum ꝓueniſſe argumento ſunt gręci:qui epirotica vocãt. Mammarũ effigie ortomaſtica. A cõ=
ditione caſtrati ſeminis:quæ ſpadonia appellãt. Belgemella a folijs. Folium enim vnum aliquando
& geminum erũpit e latere medio. Celerrime in rugas marceſcunt pãnutia. Stolide tument pulmo
nea. Sunt quibus ſanguineus eſt color:origine ex mori inſitu tracta. Cunctis vero quæ fuerunt a ſole
partes rubent. Sunt & parua grati ſaporis:atq̧ etiam acutiora odore:ſilueſtria. Id peculiarie impro
bitatis & acerbitatis cõuitiũ:& vis tanta vt aciem gladij perſtringat. Dacis ferme viliſſimis nomen:
q̄q̄ primis aduentu decerpiq̧ properantibus.

¶De pyris & inſitorum varietate. CA.XV.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0245-5 DFG

EAdem cauſa in pyris taxatur: ſuperba cognomine. Parua hæc: ſed ociſſima. Cunctis autẽ cruſtumina gratiſſima. Proxima iis falerna a potu: quoniã tanta vis ſucci abũdat. Lactea hæc vocãtur in his: quę aliis colore nigro donãt ſyrię. Reliquorum nomina aliter in aliis atq; aliis locis appellãtur: Sed cõfeſſis vrbis vocabulis auctores ſuos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractum: quod pſeudo decimianuʒ vocãt. Dolobelliana longiſſimi pediculi. Põpeiana cognomine mammoſa: liceriana: ſeueriana: & quę ex iis nata ſũt tyryanniana longitudine pediculi diſtantia. Fauoniana rubra. Paulo ſuperbis maiora. Lateriana: antiana. Poſt autũnalia acibulo ſapore iucũda. Tiberiana appellãtur: quę maxime Tiberio principi placuere. Colorãtur magis ſole: grãdeſcuntq; alioquin eadem eſſent quę liceriana. Primæ nomina habent ſeriſſima omniuʒ amerina: picentina: numantina: alexandrina: numidiana: græca & in iis tarentina: ſignina: quæ alii a colore teſtacea appellãt: ſicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia: lauræa: nardina. A tempore hordearia. A collo ampulcacea: & coriolana. Brutæ gẽtilitatis cucurbitana. Acidula ſucci. In creta nominum cauſa eſt barbaricis venerisq;: quæ colorata dicũt. Regiisq;: quę minimo pediculo. Seſſilia patriciis voconiis viridibus oblõgisq;. Præterea dixit volema Virgilius a Catone ſumpta: qui: & ſementina & muſtea nomiat. Pars hæc vitæ iampridem peruenit ad columen: expertis cũcta hominibus. Quippe cum Virgilius inſitam nucibus arbutum: malis platanum: ceraſis vlmum dicat. Nec quicq̃ amplius excogitari poteſt: nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Nec oĩa inſita miſceri fas eſt: ſicut nec ſpinas inſeri: quando fulgura expiari nõ queunt. Facile quoq; genera inſita fuerunt: tot fulgura vno ictu pronunciant. Turbinatior pyris figura. In iis ſerotina ad hyemem vſq; ad matrem pendent gelu matureſcentia. Græca: ampulacea: laurea: ſicut in malis amerina: ſcantiana. Conduntur vero pyra vt vuæ: ac totideʒ modis nõ aliter q̃ in cadis. Præterea quę pomis proprietas pyris quoq; vini. Similiter iis ægris medentia calentia in eſcam dant: ac vino & aqua coquũtur: atq; pulmentarii vicem implent quod nõ alia præter cotonea & ſtrutea.

¶ De pomis ſeruandis & vuis. CA. XVI.

Vl peculiariꝰ

IN vniuerſum vero de pomis ſeruãdis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac ſicco contabulari. Septẽtrionalibꝰ feneſtris ſereno die patere. Auſtros ſpecularibꝰ arcere. Aquilõis quoq; afflatu poma deturpãte rugis. Colligi mala poſt ęquinoctiũ autũnale: neq; ãn. xv. lunã: neq; ante primã horã. Cadiua ſeparari ſtramẽtis: ſtoreis: paleiſue ſuſterni. Rara cõponi: vt limites parui ſpiritũ æqualẽ accipiãt. Amerina maxime durare: melimella minime.

¶ De cotoneis pyris & ſorbis. CA. XVII.

COtoneis interclusis ſpiramẽtum omne adimẽdum: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo ſole ſiccata: ita ne nocturno rore contingãtur ſuſpendi. Cum libeat vti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenę ſeruari iubet: & immatura obrui terra in ollis fũdo effracto: ſed ſpiritu excluſo: ac ſurculo pice illito. Sic etiam creſcere amplitudine maiore q̃ poſſint in arbore. Cętera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis ſingula conuolui ciſtisq; victilibus cõdi: vel creta figulinarum illini. Pyra in vaſis fictilibus picatis inuerſis obrui inter ſcrobes. Tarẽtina ſeriſſime legi. Anitiana ſeruari & ĩ paſſo. Sorba vero & in ſcrobibus gypſato operculo duum peduʒ terra ſuperinducta in loco aprico inuerſis vaſis: & in doliis vt vuas cũ ramis ſuſpẽdi. E proxis auctoribꝰ qdã altiꝰ curã petũt putariq; ſtati poma: ac vites ad hũc vſum pręcipuunt decreſcẽte luna. Poſt horã diei tertiaʒ cœlo ſereno aut ſiccis a vẽtis. Similiter delegi & ex locis ſiccis: & ante perfectam maturitatẽ: addito vt luna infra terrã ſit: vuas cuʒ malleolo ſarmenti duro demptis forcipe corruptioribus acinis in dolio picato recenti ſuſpendi: excluſa omni aura operculo & gypſo. Sic & ſorba & pyra illitis omnium ſurculis pice. Dolia procul ab aqua eſſe. Quidã ſic eũ palmite in gypſo. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo gñe & vino odorem acquiri putãt. Aliqui oĩa hæc in milio ſeruare malũt. Pleriq; vero in ſcrobe duum pedũ altitudinis harena ſubſtracta: & fictili operculo: dein terra operto. Creta quidam etiaʒ figulina vuas illinunt: ſiccatasq; ſole ſuſpendunt: in vſu diluẽtes cretam. Eãdem pomis in vino ſubigunt. Mala vero generoſiſſima eadem ratione cruſtãt gypſo vel cæra. Quæ niſi maturauerint: incremẽto calicem rũpunt. Semper autem in pediculos collocãt ea. Alii decerpunt cũ ſurculis: eosq; ĩ medullã ſãbuci abditos obruũt: vt ſupra ſcriptuʒ eſt. Aliis ſingulis malis pyrisq; ſingula vaſa fictilia aſſignãt: & opercula eoꝝ picata dolio iteꝝ includũt. Necnõ aliqui in flocciscapſisq; quas luto paleato illinũt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in ſcrobe ſubiecta harena. ita ſicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cęra põtica illita melle demergãt. columella auctor ĩ puteos ciſternaſue ĩ fictilibꝰ vaſis pice diligẽti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibꝰ proxĩa vuas ſole ſiccatas iunci faſciis ĩuoluit: cadisq; cõditas gypſo includit. Hoc idẽ gręci platani foliis: aut vitis ipſiꝰ: aut fici vno die in vmbra ſic-

Vel ſic cum palmite

Vel faſcis.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0246-1

citatis:atq; in cado vinaceis interpoſitis. Quo genere coavua & berritia ſeruãtur nullius poſteritati poſtferendę. Quidã vt has faciãt in cinere lexiuio tingũt protinus q̃ detraxere viribus. Mox in ſole ſiccãt. Tum folijs vt ſupra dictum eſt inuolutas vinaceis ſtipãt. Sunt qui malunt vuas in ſcobe ramẽtiſq; abiectiſq;:populi:fraxini:ſeruare. Sũt qui ſuſpẽdi procul malis: protinuſq; in granarijs iubeãt: quoniam optime ſit operimẽto puluis penſilibus. Contra veſpas remedio eſt oleo aſpergi ex ore:vt de palmis diximus.

¶De ficis genera.xxix. CA.XVIII

E Reliquo genete pomorũ ficus ãpliſſima eſt. Quædãq; & pyris magnitudine æmula. De ægyptię cyprięq; miraculis retulim⁹ inter externas. Iudæa rubet oliuæ magnitudine rotundior tãtũ ſapore meſpili. Alexãdriã hãc ibi vocãt:craſſitudine cubitali ramoſã:materia validã:lentã ſine lactæ cortice viridi:folio tilię:ſed molli. Oneſicritus trãdit in hyrcania multũ noſtris eſſe dulciores:fertilioreſq;:vtq; modios.cclxx. ſingulę ferãt. Ad nos ex alijs trãſiere gẽtibus chalcidicę:quarũ plura generas. Siquidem & lybię quę ſunt purpureę: & mamillanæ ſimilitudinem mãmarum habẽt. Et caliſtrutię partim ſapore pręſtãtiores ficorum omnium frigidiſſimæ. Nã de africanis quas multi præferunt cunctis magna quæſtio eſt:cum id genus in africa nuperrime trãſierit patrię nomen optinẽt. Nã alexãdriæ enixiores. Cãdicãs terina cognomine delicata. Nigra & rhodia eſt: & tyburtina de pręcocibus. Sũt & auctorum nomina ijs. Liuiæ:Pompeię:ſiccatæ hæ ſolę in annos vſus aptiſſimę cũ mariſcis: & quas harundinei folij macula variat. Eſt & herculanea & albicerata: & aratia alba:pediculo minimo latiſſima. Primo aũt ꝓuenit porphyritis lõgiſſimo pediculo. Comitatur eam e minimis & viliſſimis popularis dicta. Contra nouiſſima ſub hyeme maturatur chelidonia. Sunt pręterea eędem ſerotinę & pręcoces biferę alba ac nigra cum meſſe vindemiaq; matureſcente. Serotinæ & a corio appellatę duro. Ex chalcidicis quarundam trifero prouentu. Tarenti tantum prædulces naſcuntur:quas vocant onias. Cato de ficis ſerẽdis ita memorat. Ficus mariſcas in loco cretoſo aut aperto ſerito. In loco autẽ craſſiore aut ſtercorito africanas: ſed & herculaneas:ſagontinas:hybernas:telianas:atras pediculo longo. Poſtea tot ſubiere nõia atq; genera:vt vel hoc ſolum æſtimãtibus appareat mutatã eſſe vitã. Sũt & hybernę quibuſdam prouintijs ſicuti meſiæ: ſed arte nõ natura. Paruarum genus arborum poſt autumnum fimo cõtegunt: depreheſaſq; in his hyeme groſos:quę mitiorem cœlo refoſſę cũ arbore:atq; in lucem remiſſę nouos ſoles alioſq; q̃ quibus vixere:auide tanq̃ iterum naturæ accipiunt: & cum venientiũ flore matureſcũt: alieno pręcoces anno:in tractu vel gelidiſſimo. Sed a Catone appellata iam tũ africana ammonet & africę ad ingens documentum vſo eo pomo. Namq; perniciali odio carthaginis flagrãs:nepotũ ſecuritatis anxius:cum clamaret in omni ſenatu carthaginẽ delendam:attulit quodam die in curia præcocem ex ea prouincia ficum. Oſtendenſq; patribus. Interrogo vos inquit quãdo hoc pomum demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens eſſe conſtaret. Atqui tertium inquit ante diẽ ſcitote decerptũ carthagine:tãm prope a muris habem⁹ hoſtẽ. Statimq; ſumptum eſt punicũ tertium bellum:quo carthago deleta eſt. Quamq̃ Catone anno ſequẽte rapto Quid primum in eo miremur? curam ingenij:an occaſionem fortuitã? celeritatẽq; curſus an vehementiam viri? Super omnia equidem eſt quo nichil equidem duco:mirabilius:tantam illã vrbẽ & de terrarum orbe p.cxx. annos vrbis æmulã vnius pomi argumẽto euerſam. Quod non trebia aut tranſimenus:nõ cãnæ buſto inſignes romani nominis perficere potuere. Nõ caſtra punica ad tertium lapidem vallata. Portæq; colinę adequitãs ipſe Hãnibal. Tanto proprius carthaginem pomo. Cato adiri monuit. Colitũ ficus arbor in foro ipſo ac comitio romæ nata ſacra fulguribus ibi cõditis. Magiſq; ob memoriã ei⁹ quę nutrix fuit Romuli ac Remi cõditoris appellata:qm̃ ſub ea inuẽta eſt lupa infãtib⁹ p̃bẽs rumẽ. Ita enim vocabãt mãmã. Miraculo ex ęre iuxta dicato tanq̃ in comitũ ſponte trãſiſſet. Adacto nauigio ilico areſcit. Rurſuſq; cura ſacerdotum ſeritur. Fuit & ante ſaturni ędem vrbis anno ducẽteſimo ſexageſimo ſublata ſacro a veſtalibus facto cum Siluani & Iſidis ſimulachrum ſubuerteretur. Eadẽ autem fortuito ſato adiuuit in medio foro:quaſi ſidentia imperij fundamẽta oſtento fatali. Curtius maximis bonis hoc eſt virtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodẽ loco eſt vitis atq; olea vmbrę gratia:ſedulitate plebeia ſatę. Ara inde ſublata gladiatorio munere Diui Iulij:quod nouiſſime pugnauit in foro. Admirabilis eſt pomi huiuſce feſtinatio vnius in cũctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

Vel enixæ glyſcẽdi cauſas canterinæ

Vel renũiſſe

Vel natæ.

Vel admonemur.

Ruminalis ficus a rumine id eſt mãmã dicta.

Vel adiuuit.

¶De caprifico & caprificatione. CA.XIX.

C Aprificus e ſilueſtri genere ficus nunq̃ matureſcens: ſed quod ipſa nõ habet alijs tribuens: quoniam eſt naturalis cauſarum trãſitus:atq; e putreſcentibus idẽtidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimẽto in matre:hoc putri eius tabe ex qua nati ad cognatã võ

lãt morſuſqꝫ ficorũ crebro hoc eſt auidiore paſtu aperientes ora earum: atqꝫ ita penetrantes intus ſolem primo ſecum inducũt: cerealeſqꝫ auras imittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc eſt infantiã pomi abſumũt: quod fit & ſponte. Ideoqꝫ ficetis caprificus permittitur ad rationẽ vẽti: vt flatus euolẽtes in ficos ferat. Inde reptũ vt illatę quoqꝫ aliũde & inter ſe colligatę inijcerent fico Quod in macroſo & aquilonio ſitu nõ deſiderat: quoniã ſponte areſcunt loci ſitu: rimiſqꝫ eadẽ quæ culicũ opera cã perficit. Nec nõ vbi multꝰ puluis: quod euenit maxime frequẽti via appoſita. Nãqꝫ & pulueri vis ſiccãdi: ſuccumqꝫ lactis abſorbendi: quę ratio puluere & caprificatione hoc quoqꝫ pſtat: ne decidãt abſumpto humore tenero: & cum quadã fragilitate põderoſo. Ficis mollis omnibꝰ tactus. Maturis frumẽta intus. Succus matureſcentibus lactis: percoctis mellis. Seneſcũt in arbore Anuſqꝫ diſtillat. Gummi lachrymam ſiccat. Honos laudatas ſeruat in capſis. ſebuſo inſula præſtantiſſimas ampliſſimaſqꝫ: & mox in marrucinis. At vbi copia abũdat implentur arcę: in aſia cadi: aut in reſupina africæ vrbe: paniſqꝫ ſimul & obſonij vicez ſiccatę implent: vt pote cum Cato cibaria ruris operarijs iuſta ceu lege ſãtiens minui iubet perfici maturitatẽ: cuz & obſonij vicem habeãt recẽtes ficus. Salis ſiccatis & caſei loco veſci nuper excogitatum eſt. Ex hoc genere ſũt vt diximꝰ coctana & caricę: queqꝫ cõſcẽdenti nauium aduerſus parthos omen fecere. M. Craſſo venales prędicãtis voce caunee. Oĩa hæc in albenſe rus e ſyria intulit. L. Vitellius qui poſtea cẽſor fuit: cũ legatus in ea prouintia eſſet nouiſſimis Tiberij Cæſaris temporibus.

Vel in gũmi lachryma ſiccatur.
Vel cuz nimium ſiccat lachryma
Vel caneę.

De meſpilis & eorum generibus tribus. CA. XX.

MAlorum pyrorumqꝫ generi adnumerẽtur iure meſpilia atqꝫ ſorba. Meſpilis tria genera: anthedon: ſetania. Tertium degenerat. Antedoni tametſi ſimilis eſt quod gallicuz vocãt ſetanię tamẽ maius pomuz. Candidiuſqꝫ acini molliore ligno. Anthedoni cęteris minus pomum: ſed odore prętantius: & quod diutiꝰ ſeruetur. Arbor ipſa de ampliſſimis. Folia anteq̃ decidant rubeſcunt. Radices multę atqꝫ altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De ſorbis genera quattuor. CA. XXI.

SOrbis quadruplex differentia. Alijs enĩ eorꝫ rotunditas mali. Alijs turbinatio pyri. Alijs ouata ſpecies: ceu malorũ aliquibꝰ. Hæc obnoxia acri odore: & ſuauitate iucunda. Cęteris vini ſapor. Generoſiſſima quibus circa pediculos folia. Quartũ genus torminalle appellãt: remedio tantũ ꝓbabile: aſſiduũ ꝓuentu: minimũqꝫ pomo arbore: diſſimili: folijs: pene platani. Nõ ferunt ante trimatũ ex vllo genere. Cato & ſorba ſapa cõdi iubet.

De nuce iuglande. CA. XXII.

AB ijs locum amplitudine vindicauerunt quæ ceſſere auctoritati. Nuces iuglandes quãq̃ & ipſæ nuptialium feſcenninoruz comites: multuz pineis minores vniuerſitate. Eædem qꝫ portiõe ampliores nucleo. Necnõ & honor his naturę peculiaris: gemino ꝓtectis operimento: puluinati primũ calicis: mox lignei putaminis. Quę cauſa eas nuptijs fecit reliſas tot modis fœtu munito quod eſt veriſimilius: q̃ quia cadendo tripudium ſonũue faciãt. Et has e perſide a regibus tranſlatas indicio ſunt græca nomina. Optimum quippe earum genus perſicuz atqꝫ baſilicon vocãt. Et hęc fuere prima nomina. Carion a capitis grauedine ꝓpter odoris grauitatem cõuenit dictum. Tinguntur cortice earum lanæ: & ruffatur capillus primum prodeũtibus nucleis. Id compertum infectis tractatu manibus. Pingueſcunt vetuſtate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliſue & tenui ac craſſo loculo & ſimplici. Solum hoc pomũ natura compactili operimento clauſit. Namqꝫ ſunt bifidæ putaminũ carinę. Nucleorũqꝫ illis quadripartita diſtinctio lignea intercurſante membrana. Cęteris quicquid eſt ſolidum eſt. Vt in auellanis & ipſo nucum genere: quas antea abellinas patrio noĩe vocabãt. In aſiam græciamqꝫ e põt genere: & ideo põticæ nuces vocantur. Has quoqꝫ mollis protegit barba. Sed putamini nucleiſqꝫ ſolida rotunditas ineſt. Eæ & torrent vmbilicus illis intus in vẽtre medio. Tertia ab ijs natura amygdalis tenuiore: ſed ſimili iuglandiũ ſommo operimento. Item ſecundo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine: & acriore callo. Hęc arbor an fuerit in italia Catonis ętate dubitat: quoniam gręcas nominat: quas quidaz & in iuglandiuz genere ſeruãt. Adijcit pręterea euellanas: & galbas: preneſtinas: quas maxime laudat: & cõditas ollis in terra ſeruari virides tradit. Nunc thaſię & albenſes celebrant: & tarentinaruz duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ ſũt ampliſſime: & minime rotundę. Pręterea molluſcę putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur: & Iouis glandem eſſe dicunt. Nuper conſularẽ virꝫ audiui biferas & iuglãdes nuces ſe habere ꝓfitentẽ. De piſtacijs & ipi retulimus. Et hęc aũt idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulqꝫ in hiſpaniam Flaccꝰ Põpeius equ es romanus: qui cum eo militabat.

Ponticæ nuces.

Glans Ioui ſacratur

¶De caſtaneis genera octo. CA.XXIII.

NVces vocamus & caſtaneas:q̃q̃ accommodatiores glandiuȝ generi. Armatũ iijs echinato
calice vallum:quod inchoatum glandibus. Mirumqȝ viliſſima eſſe:quę tanta occultaue=
rit cura naturæ. Trini quibuſdam partus ex vno calice:cortexqȝ lętus. Proxima vero cor
pori mẽbrana:& in iijs & in nucibꝰ saporẽ ni detrahatur:infeſtat. Torrere has in cibis gra
tius modulãtũ laturas præſtãti ieiunio fœminarum quãdam imagineȝ panis. Sardibus eæ ꝓuenere
primũ. Ideo apud græcos ſardianos balanos appellant. Nam Diuus Tiberius poſtea balanum no=
men impoſuit excellentioribus ſatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinę faciles:nec opero=
ſo ſunt cibo:planæ figura. Rotundior q̃ balanitis vocatur purgabilis maxime:& ſponte proſiliens.
Pura & plana eſt ex iijs & ſalariana. Tarẽtina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta:
quod dicemus in iſitis meterana:quam rubens cortex ꝑfert triangulis & popularibus nigris:q̃ cocti
uę vocanť. Patria laudatiſſimis tarentum:& in campania neapolis. Cęterę ſuũ paulo gignunť: ſcru
puloſæ corticis:intra nucleos quoqȝ ruminatione.

Vel molitura præſtari

Vl ruminoſæ

¶De ſiliquis & carnoſis pomis/& moris/& de acinis/& baccis: CA.XXIIII.

HAud procul abeſſe videnť & prædulces ſiliquę:niſi ꝙ in his cortex ipſe mãditur. Digyto
rum hominis longitudo illis:& interim falcata pollicari latitudine. Glandes inter poma
numerari non poſſũt. Quamobrem in ſua natura dicentur. Reliqua carnoſi ſunt generis:
eaqȝ baccis atqȝ carnibus diſtant. Alia acinis caro:alia moris:alia vnedonibus:& alia aci=
nis inter cutem ſuccumqȝ:alia myxys:alia baccis:vt oliuis. Moris ſuccus in carne vinoſus. trini colo=
res:candidus primo:mox rubens:maturis niger. In nouiſſimis florent. Inter prima matureſcunt.
Tingunt manus ſucco. Maturæ ruunt:acerbę minimum. In hac arbore ingenia profecerũt:nec no=
minibus:nec inſitis:nec alio modo q̃ pomi magnitudine. differunt mora oſtẽſia:& tuſcula. Romę na
ſcuntur & in rubis:multum differente callo. Aliud corpus eſt e terreſtribus fragis. Aliud congeneri
eorum vnedoni:quod ſolum pomũ ſimile frutici terræqȝ gignitur. Arbor ipſa fruticoſa. Fructus an=
no matureſcit:pariterqȝ floret ſubnaſcẽs:& prior coquitur. Mas ſit an fœmina ſterilis iter auctores
non cõſtat. Pomum inhonorum:vt cui nomen ex argumento ſit vnum tantũ edendi. Duobus tamẽ
hoc nominibus appellant græci. Comarum & memecylon. Ex quo apparet totidem eſſe genera &
apud nos. Alio nomine arbutus vocatur. Iuba auctor eſt quinquagenum cubitorum altitudine in
arabia eſſe eas. Acinorum quoqȝ magna eſt differentia. Primum inter vuas ipſas callo: tenerit craſ=
ſitudine interiore ligno alijs paruo:& alijs etiam gemino:qui minime feraces muſti. Plurimum ve=
ro differunt hederæ ſambuciqȝ acini. In figura etiam punici anguloſi quippe ſoli: necutis vlla ſingu
lis pręter cõmunẽ q̃ eſt candida:totiſqȝ ſuccus & caro eſt ijs præcipue q̃bus paruulꝰ ineſt ligni. Ma=
gna & baccis differẽtia. Aliæ nãqȝ ſũt oliuis:lauris. & alio mõ loto:cornis:alia myrtis:lentiſco. Aquĩ
folio enim ac ſpinæ ſine ſucco. Medioqȝ etiam non genere inter baccas acinoſqȝ ceraſis. Pomum ijs
primo cãdidũ:& fere oĩbꝰ baccis:mox alijs vireſcit:vt oliuis:lauris. Rubet vero moris:ceraſis: cor
nis. Deinde nigreſcit moris:ceraſis:oliuis.

Vel chamæ= mecylon.

¶De ceraſis genera octo. CA.XXV

CEraſi ante victoriam mitridaticam. L. Luculli nõ fuere in italia. At vrbis anno ſexcenteſi=
mo octogeſimo is primum vexit e põto:anniſqȝ. cxx. trans oceanum in britaniam vſqȝ ꝓ=
uenere. Eadem (vt diximus) in ęgypto nulla cura potuere gigni. Ceraſorũ aproniana ma
xime rubẽt. Nigerrima ſunt vt actia. Ceciliana vero & rotunda. Iulianis gratus ſapor:ſed
pene tantum ſub arbore ſua adeo teneris:vt geſtatum nõ tolerẽt. Principatus duracinis. quæ cãpa=
nia plyniana appellat. In belgica vero luſitanis. In ripis etiaȝ rheni. Tertius is colos e nigro ac rubẽ=
ti viridiqȝ ſimilis matureſcentibꝰ ſemp. Minus quinquẽnio eſt:ꝙ ꝓdiere quæ vocãt laurea: nõ igra
tæ amaritudinis inſitæ in lauro. Sũt & macedonica paruæ arboris raroqȝ tria cubita excedẽtis:& mĩ
nore etiã nũc frutice chameceraſi. Inter prima hoc e pomis colono gratiã annuã refert. Septẽtrione
frigidiſqȝ gaudet. Siccatur etiam ſole:cõditurqȝ vt oliua cadis.

¶De corno & lentiſco. CA.XXVI.

QVæ cura & cornis atqȝ lentiſco adhibeť:ne quid nõ hominis vẽtri natũ eſſe videať. Miſcẽ=
tur ſapores:& alio alius placere cogiť. Miſcẽtur vero & terræ cœliqȝ tractꝰ. Inqȝ alio cibi
genere india aduocať:in alio ægyptꝰ:cretæ:cyrenæ:ſingulęqȝ terræ. Nec ceſſat in venefi=
cijs vita:dummõ oĩa deuoret. Planius hoc fiet in hærbarum natura.

¶De generibus ſuccorum & de odore. CA.XXVII.

INterim q̃ ſũt cõmunia & pomis:omnibuſqȝ ſuccis ſaporum genera treſdecim reperiũtur
dulcis:ſuauis:pinguis:amarus:auſterus:acer:acutꝰ:acerbus:acibꝰ:ſalſus. Pręter hæc tria
genera ſũt mirabili maxime natura. Vnum in quo plures pariter ſẽtiunť ſapores vt vinis.

Treſdecim ſa porũ genera.

Nāqꝫ in iȷs & auſterus & acutus & dulcis & ſuauis:omnes alieni. Alteꝝ eſt genus in quo ſit & alienꝰ quidem:ſed & ſuus quidaꝫ & peculiaris:vt in lacte. Siquidē ineſt ei quod tamen iure dici non poteſt dulce: & pingue & ſuaue optinente lenitate:quę ipſa ſuccedit in ſaporis vicem. Nullus hic aquis:ne ſuccus quidem:vt tamen eo ipſo fiat aliquis:ac ſuum genus faciat. Sentiri quidē aquæ ſaporem vllū ſuccumue vitium eſt. Magnum his omnibus in odore momentum & magna cognatio qui & ipſe vllus eſt aquis:aut ſi ſentitur omnino vitium eſt. Mirum tria naturæ p̄cipua elemēta: ſine ſapore: ſine odore:ſine ſucco:aqua:aer:ignis.

Aqua ſine ſapore. Aer ſine odore. Ignis ſine ſucco.

De ſuccis fructuum & arborum: & coloribus: & odoribus: & natura pomorū: & de commendatione fructuum. CA. XXVIII.

Ergo ſuccorū vinoſus pyro:moro:myrto. Minime quod miremur vuis. At pinguis oliuæ lauro:nuci iuglandi:amygdalis. Dulcis vuis:ficis:palmis. Aquoſꝰ prunis. Magna eſt & in colore ſucci differentia. Sanguineus moris:ceraſis:cornis:vuis nigris. Idem albis cādidꝰ. Lacteus in capite ficis:in corpore nō item ſpumeus malis. Nullus perſicis: cum preſertiꝫ duracina abundent ſucco. Sed quis eius vllum dixerit colore:ſua & in odore miracula? Malis acutꝰ Perſicis dilutꝰ. Dulcibus nullus. Nam & vinum tale ſine odore. Tenue odoratius. Multoqꝫ celerius talia ad vſum veniunt q̄ pinguia. Quæ odorata nō eodeꝫ in guſtu tenera:quia nō ſūt pariter odor & ſapor. Quamobreꝫ citreis odor acerrimus. Sapor aſperimus quadātenus & cotoneis. Nulluſqꝫ odor ficis. Et hactenus ſint ſpecies ac genera pomorū. Naturas arctius colligi par eſt. Alia ſiliquis gignūtur:ipſis dulcibus:ſemenqꝫ complexis amarum. Cuꝫ in pluribus ſemina placeant: in ſilica dānetur Alia baccis:quarum intus lignum: & extra caro:vt oliuis:ceraſis. Aliquarū intus baccę:foris lignū: vt in his quę in ęgypto diximus gigni. Quæ baccis natura:eadem & pomis. Aliorum intus corpꝰ & foris lignum:vt nucum. Aliȷs foris corpus:intus lignuꝫ:vt perſicis & prunis:vitiumqꝫ cinctū fructu: cum fructus alibi muniaꝛ̄ vitio. Putamine claudūtur nuces. Corio caſtaneæ. Detrahiꝛ̄ hoc iȷs. At in meſpilis māditur. Cruſta teguntꝛ̄ glandes. Cute vuę. Corio & membrana punica. Carne & ſucco mora cōſtant. Cute & ſucco ceraſi. Quædam ſtatim a ligno recedunt:vt nuces & palmę. Quędā adhęrēt:vt oliuę lauroqꝫ. Quorumdā generi vtraqꝫ eſt natura:vt perſicis. Etenim duracinis adhæret corpus:e lignoqꝫ auelli nequit:cū in cæteris facile ſeparetur. Quibuſdā nec intus nec extra lignū: vt in palmarum genere. Aliquorū lignū ipſū in vſū & pomi vicem vt genera myxis:quas in ęgypto gigni diximus. Quorumdam extra gemina geminātur vitia:vt in caſtaneis:amygdalis:nucibuſqꝫ iuglādibus. Quorūdā natura trigemina eſt:corpꝰ: deinde lignū:rurſuſqꝫ ſemē in ligno vt perſicis. Quædaꝫ inter ſe dēſa vt vuæ:ſorbꝫ:quæ ramos circūdata ex omni parte vuaꝝ modo degrauāt. Alia rara vt ī perſicis. Quædā aluo continenꝛ̄ vt granata. Dependent alia pediculis vt pyra. Alia racemis vt vuæ: palmæ. Alia & pediculis & racemis:vt hederę ſambuci. Alia ramo adhęrēt vt in lauro. Quædā vtroqꝫ mō:vt oliuæ. Nā & breues pediculi & longi. Quædam vaſculis conſtant:vt punica: & meſpila:lotoſqꝫ in ægypto: & euphrate. Iam vero diuerſa gratia & cōmendatio Carne palmæ placent. Cruſta thebaicæ. Succo vuę & carıcę. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora cartilagine. Nuclei grano. Quædam in ægypto cute carıcę. Detrahitur hæc ficis virentibus:vt putamen. Eadem in ſiccis maxīe placet. In papyris & ferulis ſpinaqꝫ alba caulis ipſe pomū eſt. Sunt & ficulni caules. In fructicoſo genere cum caule capparis. In ſiliquis vero quod manditur: quid niſi lignum eſt? Nō omittēda ſeminis earum proprietas. Naꝫ neqꝫ corpus/neqꝫ lignum/nec cartilago/dici poteſt: neqꝫ aliud nomen inuenit.

Vel qui eſt tenuis.

Vel cariotæ.

De myrto genera eius. xxix. CA. XXIX.

Succorum natura pręcipuam admirationem in myrto habet. Quando ex vua omniū olei viniqꝫ bina genera fiunt. Item myrtidanuꝫ vt diximus. Et alius vſus baccæ fuit apud antiquos:anteq̄ piper reperiretur:libæ optinens vicē. Quodā etiam generoſi obſoniȷ nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatū vocatur. Eademqꝫ origine aproꝝ ſapor cōmendatur:plęrūqꝫ ad intinctus additis myrtis. Arbor ipſa in europa tetriore cœlo quod e ceraunis mōtibꝰ incipit primum celcei in Elpenoris tumulo viſa traditur:græcumqꝫ ei nomē remanet: quo pegrinā eſſe apparet. Fuit vbi nunc roma eſt:iam tum cum cōderetur. Quippe ita traditur myrtea verbena romanos ſabinoſqꝫ cum propter raptas virgines dimicare voluiſſēt depoſitis armis pacificatos ī eo loco:qui nunc ſigna veneris Claucinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebāt. Et in ea quoqꝫ arbore ſuffumenti genus habetur. Ideo tum electa:quoniam coniunctioni & huic arbori pręeſt Venus. haud ſcio an primęua etiam omnium in locis publicis romę ſata ſit:fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquiſſima namqꝫ delubra habetur. Quirini hoc eſt ipſius Romuli. In eo ſacræ myrti fuere duę ante ędem ipſam per longū tempus. Altera patricia appellata:altera plebeia.

Vel in liba. Vel illam. Vel citeriore Vel celteſ. Vel circeis.

Myrtus veneri ſacra. Mirabile.

Patricia multis annis p̄ualit. Flacceſcente plebeia. Exuberās/ac lęta:q̄diu ſenatꝰ quoqꝫ floruit:illa in
gēs. Plebeia torrida/ac ſqualida. Quę poſtq̄ eualuit flacceſcēte patricia marſico bello:lāguida aucto
ritas patrū facta eſt:ac paulatim in ſterilitatē emarcuit maieſtas. Quin & aras vetus fuit Veneri myr=
teę:quam murtiam vocant. Cato tria genera myrti prodidit. Cādidam:nigram:coniugalē:fortaſſis
a coniugijs ex illo cluacinę genere. Nūc & alia diſtinctio ſatiuę/aut ſilueſtris:& in vtraqꝫ latiſfolię. In
ſilueſtri ꝓpria oxymyrſine. Satiuarū genera torpiarij faciūt. Tarētinam folio minuto:noſtratem pa=
tulo:exoticam denſiſſimo:ſenis foliorū verſibus. Hæc nō eſt in vſu. Ramoſa vtraqꝫ alia. Coniugalem
exiſtimo nūc noſtratē dici Myrtus adoratiſſima eſt in ægypto. Cato docuit vinū fieri e nigra:ſiccata=
qꝫ vſqꝫ in ariditatem in vmbra:atqꝫ ita mulſo indita. Si nō ſiccēt baccæ oleū gigni. Poſtea cōptū & ex
alba vinū fieri albū. Duobus ſextarijs myrti tuſæ in vini tribus heminis maceratę/exp̄ſſæqꝫ. Folia &
per ſe ſiccātur in farina ad vlcerū remedia in corpore hūano leniter mordaci puluere:ac in frigerādis
ſudoribus. Quinimo oleo quoqꝫ(mirū dictu)ineſt quidā vini ſapor:ſimulqꝫ pinguis liquor p̄cipua vi
ad corrigēda vina:ſaccis ante ꝓfuſis. Retinet quippe fecē:nec p̄ter purum liquorem tranſire patitur:
datqꝫ ſe comitē p̄cipua commēdatione liquato. Virgæ quoqꝫ eius geſtatæ modo viatori ꝓſunt in lon
go itinere pediti. Quin & virgę ānuli exptes ferri inguinum tumori medētur. Bellicis ſe quoqꝫ rebus
inſeruit:triumphanſqꝫ de ſabinis Poſtumius Lubertus in conſulatu:qui primus omnium ouās ingreſ
ſus vrbem eſt:quoniam rem leuiter ſine cruore geſſerat. Myrto Veneris victricis coronatus īceſſit:op
tabilemqꝫ arborē etiā hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouātium fuit corona:excepto. M. Craſſo/qui de fu=
gitiuis/& Spartaco laurea coronatus inceſſit. Maſſurius auctor eſt:curru quoqꝫ triumphātes myrtea
corona vſos. L. Piſo tradit Papyrium Naſonem:qui primus in mōte albano triūphauit de corſis myr
to coronatum ludos circēſes ſpectare ſolitum. Auus maternus Africani ſequētis hic fuit. M. Valerius
duabus coronis vtebatur:laurea/& myrtea:qui & hoc vouerat.

De lauro genera.xiij. CA.XXX

LAurus triumphis ꝓprie dicaẗ:vel gratiſſima domibus. Lanitrix Cæſarum/ pōtificumqꝫ:q̄
ſola & domos exornat:& ante limina excubat. Duo eius genera tradit cato:delphicam/&
cypriam. Pompeius Leneus adiecit:quam muſtacem appellauit:quoniā muſtaceis ſubij=
ceretur. Hāc eſſe folio maximo:flaccidoqꝫ/& albicāte. Delphicaꝫ æquali colore viridiorē:
maximis baccis:atqꝫ e viridi rubentibus. Hac victores delphis coronari:& triūphātes romę. Cypriā
eſſe folio breui:nigro ꝑ margines imbricato criſpam. Et poſtea acceſſere gn̄era cinus hāc ſilueſtrem
laurum aliqui intelligūt nōnulli ſui generis arborem. Differt color. Eſt enim cęrulea bacca. Acceſſit
& regia:quæ cœpit Auguſta appellari ampliſſima/& arbore & folio:baccis guſtatu quoqꝫ nō aſpero
Aliqui negant eandem eſſe:& ſuum genus regię faciūt longioribus folijs/latioribuſqꝫ. Iidem in alio
genere baccaliam appellant hanc:quæ vulgatiſſima eſt:baccarumqꝫ fertiliſſima. Sterilem vero earuꝫ
(quod maxīe miror)triūphalē:eaqꝫ dicūt triūphātes vti:niſi id a diuo Auguſto cœpit:vt docebimus:
ex ea lauro:q̄ ei miſſa e cœlo minima eſt altitudine:folio criſpo.ac breui:q̄ inueniẗ rara. Accedit in to
piario ope taxa excreſcēte in medio folio:paruulo veluti lacinia folij. Et ſine ea ſpadonia mira opaci
tatis patientia. Itaqꝫ quātalibeat ſub vmbra ſoluꝫ īplet. Eſt & camedaphne ſilueſtris frutex:& alexā
drina:quam aliqua idęā. alij hippoglotchion:alij daphnem:alij carpophylō:alij hypelatē vocāt. Ra
mos ſpargit a radice dodrātales topiarij ac coronarij opis:folio acutiore q̄ myrti molliore/& cādidio
re. Maiore ſemine inter folia rubro. Plurima in ida:& circa heracleam ponti:nec niſi in mōtoſis. Id
quod danaides vocatur genus in nominum ambitu eſt. Alij enim pelaſguꝫ:alij euptalon:alij ſtepha=
non Alexādri vocāt. Et hic frutex ē ramoſus:craſſiore/ac molliore q̄ laurꝰ folio. Ex cuius guſtatu/ac
cedātur os:thuris baccis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lauri in corſica fuiſſe: quod
nunc ſatum/& ibi prouenit. Ipſa pacifera:vt quam prętēdi etiam inter armatos hoſtes quietis ſit idi=
cium. Romanis pręcipuæ lętitiæ/victoriarūqꝫ nuntia. Additur littuis:& militum lanceis:piliſqꝫ. Fa=
ces imperatorum decorat. Ex ijs in gremio Iouis optimi maximi deponitur:quotiēs lęticiam victo
ria nouam attulit. Idqꝫ nō quia perpetuo viret:nec quia pacifera eſt pręferēda vtiqꝫ myrto/& oleę eſt
ſed quia ſpectatiſſima in mōte pernaſo. Ideoqꝫ iam grata Apollini:aſſuetis eo dona mittere iā & re=
gibus romanis teſte. L. Bruto. Fortaſſis etiam in argumētum : quoniam ibi libetatem publicā is me=
ruiſſet:lauriferam tellurem illā obſculatus ex r̄nſo. Et qa manu ſatarū/receptarumqꝫ in domos fulmi
ne ſola nō icitur. Ob has cauſas equidem crediderim honorem eis habitum in triumphis potius : q̄
quia ſuffimentum ſit cędis hoſtium:& purgatio:vt tradit Maſſurius. Adeoqꝫ in ꝓphanis vſibꝰ polui
laurum/& oleam fas nō eſt:vt ne propiciādis quidem numinibus accendi ex ijs altaria/aræve debeāt
Laurus quidem manifeſto abdicat ignes crepitu: & quadam deteſtatione. Interaneoruꝫ etiā vitia/&

Vel flaueſcē/te. Vł vigēs. vel euiruit. vel flaueſcē=te.

Poſthumius bubertus pꝰ ouās vrbē ingreſſus. Ouātes in triumpho myrto coronabā tur.

Triūphātes lauro coronā tur.

Vel danaen.

vel daphnoides.

vel litteris.

Laurus apollini dicata.

Cur laurus ī triūphis hēẗ. Laurū ī ignē ꝓijceẗ nefas.

Ti.cõtra ful. co.geſtabat laureã.

Mirabile de gallia/ & lauro.

neruorũ ligno torquẽte. Tiberium principem tonãte cœlo coronari ea ſolitum ferũt contra fulminũ metus. Sed & circa diuum Auguſtum euenta eius digna memoratu. Namq́ꝫ liuię Druſillæ q̃ poſtea Auguſta matrimonij nomen accepit: cum pacta eſſet illa Cęſari: gallinam cõſpicui c..ndoris ſedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæſam. Intrepideq́ꝫ mirãti acceſſit miraculum: quoniã teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Cõſeruari alitẽ/ & ſobolem iuſſere aruſpices: ramũq́ꝫ eum ſeri: ac rite cuſtodiri. Quodq́ꝫ factũ eſt in villa. Cæſarũ fluuio tiberini impoſita iuxta nouuꝫ lapidem flãminia via: q̃ ob id vocatur ad gallinas. Mireq́ꝫ ſilua ꝓuenit. Ex ea triumphãs poſtea Cæſar laurũ in manu tenuit: coronamq́ꝫ in capite geſſit. Ac deinde imꝑatores cęſares cũcti. Traditusq́ꝫ mos ẽ ramos quos tenuerũt ſerendi. Et durãt ſiluę nominibus ſuis diſcretę. Fortaſſis ideo mutatis triumphalibus Vnius arboꝝ latina lingua nomẽ imponitur viris. Vnius folia diſtingũtur appellatione. Lauream. n. vocamus. Durat & in vrbe impoſitum loco: quãdo lauretum in auentino vocatur: vbi ſilua lauri fuit Eadem purificationibus adhibeť: teſtatũq́ꝫ ſit obiter: & ramo eam ſeri: qm̃ dubitauere. Democritus/ & Theophraſtus. Nunc dicemus ſilueſtrium naturas.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSSEXTVS. PROHEMIVM.

Silueſtrium arborum naturæ. CA.I.

POMIFERAE ARBORES QVAE QVAE MITIORIBVS SVCCIS VOluptatem primæ cibis attulerũt: & neceſſario alimẽto delitias imiſcere docuerũt. Siue illæ vltro/ ſiue ab homine didicere blandos ſapores adoptione / & cõnubio. Idq́ꝫ munus etiã feris volucribusq́ꝫ dedimus. intra ꝑdictas cõſtant. Primũ erat narrare glãdiferas quoq́ꝫ: q̃ primo victum mortaliũ aluerũt nutrices iopis/ ac fere ſortis: ni ꝑuerti cogeret admiratio vſu cõpta: q̃nam/ qualisq́ꝫ eſſet vita ſine arbore vlla ſine frutice viuentium.

Gentes ſine arbore/ & miracula in ſeptẽtrionalis regionis arboribus. CA.II.

DIximus & in oriẽte qdẽ iuxta oceanũ cõplures ea neceſſitate gẽtes. Sũt vero & ĩ ſeptẽtriõe viſæ nobis caucorũ: q maiores/ minoresq́ꝫ appellãť. Vaſto ibi meatu ꝑpetuis bis dieꝝ noctiũq́ꝫ ſingularũ interuallis effuſis in imenſũ agiť ocean⁹ ęternã opiens reꝝ naturæ cõtrouerſiã dubiũq́ꝫ terræ ſit an pars maris. Illic miſera gẽs tumulos optinet altos: aut tribunalia ſtructa manib⁹ ad expimẽtu altiſſimi ęſtus: caſis ita ĩpoſitis: nauigãtib⁹ ſiles: cũ integãt aq̃ circũdatæ naufragijs. Cũ vero receſſerit fugiẽtes cũ mari piſces circa tuguria venãť. Nõ pecudes hos habere nõ lacte ali: vt finitimos. Ne cũ feris qdẽ dimicare cõtingi oĩ ꝓcul abacto frutice. Vlua/ & paluſtri iũco funes nectũt ad ꝑtexẽda piſcib⁹ retia. Captũq́ꝫ manib⁹ lutũ vẽtis magis q̃ ſole ſiccãtes. Terra cibos & rigẽtia ſeptẽtriõe viſcera ſua ruũt. Potus nõ niſi ex hymbre ſeruato ſcrobibus in veſtibulo domus. Et eę gẽtes certe ſi vincanť hodie populo Ro. ſeruire ſe dicũt. Ita ẽ ꝓfecto: multis fortuna parcit ĩ pœnam. Aliud e ſiluis miraculũ totã reliquã germaniã replent: addũtq́ꝫ frigori vmbras: altiſſime tamen Haud ꝓcul ſupradictis caucis circa duos ꝑcipue lacus. Littora ipſa optinẽt quercus maxĩa auiditate naſcendi/ ſuffoſſęq́ꝫ fluctibus aut ꝓpulſæ flatibus vaſtas cõplexu radicũ iſulas ſecũ auferũt. Atq́ꝫ ita libratę ſtãtes nauigant ĩgentiũ ramorũ armamẽtis. Sępe territi claſſibus noſtris cum velut de induſtria fluctibus agerenť: vt in ꝓſpectu ſtãtes: noctu: ĩopesq́ꝫ remedij illæ ꝑliũ naualle aduerſus arbores ĩirẽt

De hyrciniæ ſiluæ magnitudine. CA.III.

IN eadem ſeptẽtrionali plaga hyrcinię ſiluæ roborũ vaſtitas ĩtacta/ & cõgenita mũdo: prope ĩmortali ſorte: miracula excedit. Vt alia omittať: fide caritura. Cõſtat attolli colles occurſantiũ inter ſe radicum repcuſſu. Aut vbi ſecuta tellus nõ ſit: arc⁹ ad ramos vſq́ꝫ: & ĩpos inter ſe rixãtes curuari portaꝝ patẽtiũ modo: vt turmas equitum trãſmittãt.

De glãdiferis: ciuica corona: & qui frõdea corona donati. CA.IIII

Ciuica corona cęteris ꝑſtantior.

GLandiferi maxie gñis oẽs/ quibus honos apud Romanos ꝑpetuus. Hinc ciuicę coronę militum virtutis inſigne clariſſimũ. Iampridem vero & clæmentiæ imperatorũ poſtq̃ ciuiliũ bellorũ ꝓfanatione meritum cœpit videri: ciueꝫ nõ occidere. Cedũt ijs murales: vallaresq́ꝫ & aureæ: q̃q̃ precio antecedentes. Cedunt & roſtratę: q̃uis in duobus maxime ad hoc ęui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dãte magno Pompeio. Itemq́ꝫ. M. Agrippa tribuẽte cæſare e ſiculis: quę & ipſa piratica fuere. Antea roſtra nauium tribunali ꝑfixa foro decus erant: veluti populo. Ro. ĩpa corona ĩpoſita. Poſtq̃ vero tribunitijs ſeditiõib⁹ calcari/ ac pollui cœpere: poſtq̃ vires e xpublico ĩ priuatũ magis/ ſingulisq́ꝫ ciuiũ q̃ri: & ſacroſancta oĩa ꝓfana fecere: tũ a pedibus eorũ ſubiere ĩ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0252-4

capita ciuium roſtra. Dedit hãc Auguſtus coronã Agrippæ. Sed ciuicam a genere humano accepit
ipſe. Antiqtus quidẽ nulla niſi deo dabatur. Ob id Homerus cœlo tãtum eas/& p̃lio vniuerſo tribuit Co.ci.oli ſoli
Viritim vero ne in certamine quidem vlli. Feruntq; primũ omnium Liberũ patrem ĩpoſuiſſe capiti deo dabatur
ſuo ex hedera. Poſtea deoꝝ honori ſacrificantes ſumpſere victimis ſimul coronatis. Nouiſſime & ĩ ſa P⁹.li.ex he-
cris certaminibus vſurpatæ in qbus hodie nõ victori dant: ſed patriam ab eo coronari ꝓnuntiaꝶ. In- dera coronã
de natum vt etiam triũphaturis conferenꝶ in templis dicãdę. Mox vt & ludis darenꝶ. Lõgum eſt: nec tus
ex inſtitutione opis differere quiſq̃ Romanoꝝ prius accepit. Neq; .n. alias nouerãt q̃ bellicas. Quod
certum eſt: vni gentium huic plura ſunt genera q̃ cũctis. Romulus frondea coronauit Hoſtuƺ/Hoſti
lium: ꝙ fidenam primus irrupiſſet. Auus hic Tulli Hoſtilij regis fuit. P. Detium patrem tribunũ mi
litum frondea donauit exercitus ab eo ſeruatus: ĩpatore Cornelio Coſſo cõſule ſamnitium bello. Ci
uica iligna primo fuit: poſtea magis placuit ex ęſculo Ioui ſacrũ. Variataq; in hoc cũ quercu ẽ: ac da
ta vbiq; q̃ fuerat: cuſtodito tamen honore glãdis. Additę leges arctæ: & ideo ſupbæ: quaſq; conferre
libeat: cum illa gręcorũ ſumma: q̃ ſub ipſo Ioue daꝶ. Quiq; patrię muros primus ſcandẽs audẽtem ir
rumpe occidit. Quiq; ciuem maluit ſeruare: q̃ oſtem occidere. Vtq; eum locum in quo ſit actũ optię
ret hoſtis eo die. Vtq; ſeruatus fateaꝶ: alias teſtes nil proſũt. Vt ciuis fuerit. Auxilijs q̃uis rege ſeruato
decus id non dant. Nec creſcit honos idem ĩpatore cõſeruato: quoniam cõditores in quocũq; ciuẽ
ſummum eſſe voluerunt. Accepta licet vti ꝑpetuo ludos. Ineũti ſemp aſſurgi etiã ab ſenatu in more
eſt. Sedẽdi ius in ꝓximo ſenatui. Vacatio muneꝝ omnium ipſi: patriq; / & auo paterno. xiiij. eas accę
pit. Sicinius Dentatus vt rettulimus ſuo loco. Sex capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africa
nus de patre accipe noluit apud trebiã. O mores æternos/q tanta opa honore ſolo donauerũt. Et cũ
reliquas coronas auro commendarẽt: ſalutem ciuis ijs in p̃cio eſſe noluerunt: clara ꝓfeſſione ſeruari
quidem hoĩem nephas eſſe lucri cauſa.

De glande genera. xiij. CA.V.

GLandes opes eſſe nũc quoq; multarũ gentium etiã pace gaudẽtium cõſtat. Necnon & ino Glãde panis
pia frugum arefactis moliꝶ farina: ſpiſſaturq; in panis vſũ. Quin & hodieq; ꝑ hiſpanias ſecũ cõficitur.
dis mẽſis glans inſeriꝶ. Dulcior eadem in cinere toſta. Cautuƺ eſt p̃terea lege. xij. tabulaꝝ
vt glandem in alienum fundum ꝓcidẽtem liceret colligere. Genera eaꝝ multa. Diſtãt fru
ctu: ſitu: ſexu: ſapore. Nãq; alia fageę glandi figura: alia quęrnæ: & alia ilignæ. Atq; inter ſe quoq; ge
nerum ſingulorũ differentię. Pręterea ſunt alię ſilueſtres: alię placidiores: q̃ culta optinent. Iam etiã
in montoſis/planiſq; diſtant. Sicut & ſexu mares/ac fœminę. Item ſapore dulciſſima oĩm fagi: vt qua
obſeſſos etiam homines duraſſe in oppido chio tradit Cornelius Alexãder. Genera diſtinguere non
daꝶ noĩbus/q̃ ſunt alia alibi. Quippe cum robur/quercũq; vulgo naſci videam⁹: ſed æſculum nõ vbiq;
Quartam vero generis eiuſdẽ/q̃ cerrus vocaꝶ ne italię quidẽ maiori ex parte notã eẽ. Diſtinguẽs ergo
ꝓprietate/naturaq;: & vbi res coget: ẽt gręcis noĩbus vtendum.

De fagina glande/ & reliqs glandibus/ & carbone/ & paſtu porcoꝝ. CA.VI

FAgi glãs nucleis ſimilis: triãgula cute includitur. Foliũ tenue: ac leuiſſimũ populo ſimile
celerrime flaueſcẽs: & media parte plęrũq;. Gignẽs ſupne paruulã baccam viridẽ: cacu-
mie aculeatã. Fagi glãs muribus gratiſſima eſt: & ideo aĩalis eius vna ꝓuẽtus. Glires quo
q; ſaginat. Expetiꝶ & turdis. Arborũ fertilitas oĩm fere alternat: ſed maxime fagi. Glandem q̃ ꝓprie
intelligitur: ferũt robur: quercus: æſculus: cerrus: ilex: ſuber. Continẽtur hiſpido calice per gña plus
minus. Item cõplectẽte folia p̃ter ilicem: grauia carnoſa: procera: ſinuoſa latebris. Nec cũ cadũt fla- Vel laterib⁹.
ueſcẽtia: vt fagi. Pro differentia generũ breuiora/vel longiora. Ilicis duo genera. Ex ijs in italia folio
non multũ ab oleis diſtãt. Milaces a quibuſdam græcis dictæ: in ꝓuincijs aqfolię. Ilicis glans vtriuſq; vel ſimilaces
breuior & gracilior. Quã homer⁹ aculon appellat: eoq; noĩe a glãde diſtinguit. Maſculas ilices negãt
ferre. Glans optima in quercu/atq; grãdiſſima. Mox æſculo. Nã roboris parua. Cerro triſtis horrida
echinato calice/ceu caſtaneę. Sƺ in querna alia dulcior: molliorqƺ fœminę: maris ſpiſſior: Maxĩe aũt
ꝓbanꝶ latifolię ex argumẽto dictæ. Diſtãt autem inter ſe magnitudĩe/ & cutis tenuitate. Item ꝙ alijs
ſubeſt tunica rubigine ſcabra: alijs ꝓtinus cãdidum corpus. Probatur & ea: cui⁹ in balano vtrinqƺ ex
longitudine extrema lapideſcit in duriciam. Melior cui in cortice: q̃ cui in corpore. Vtrunqƺ nõ niſi
mari. Pręterea alijs ouata: alijs rotunda: alijs acutior figura. Sicut & colos nigrior: candidiorue: q prę
fertur. Amaritudo in extremitatibus: medię dulces. Quin & pediculi breuitas/ꝓceritaſqƺ differẽtiã
habet. In ipſis vero arboribus q̃ maximã fert: hemeris vocatur: breuior & in orbem camoſa: alaſqƺ ra
morum crebro cauata. Fortius lignuƺ quercus habet: & incorruptius: ramoſa & ipſa. Procerior tñ &
craſſiore audice. Excelſiſſima autem egilos incultis amica. Ab hac ꝓxĩe latifoliæ ꝓceritas: ſƺ minus
vtilis ædificijs. Atquę carbone dotata vitijs obnoxia eſt. Quãobrem ſolido vtuntur carbone: ęrariorũ vel thãleis

Vel hiſcentibus. tantum officinis compẽdio. Quoniã deſinente flatu protinus emoriẽs ſępius recoquitur. Cętero plu
rimis ſintilis. Idem e nouellis melior. Aceruí cõfertis paleis recẽtibus luto camiant : accenſaq; ſtrue
contis pungit dureſcẽs calx. Atq; ita ſudorẽ emittit. Peſſima & carboni/ & materie haliphleos dicta
ceu craſſiſſimus cortex/atq; caudex: & plęrũq; cauus: fũgoſuſq;. Nec alia putreſcit ex hoc genere: ẽt
eum viuit. Quin & flumine ſæpiſſime icit: q̃uis altitudinem non excellat. Ideo ligno eius nec ad ſacri
ficia vti fas habetur. Eidem raro glans: & cum tulerit amara. Quam pręter ſues nullum attigit aĩal.
Ac ne eæ quidem ſi aliud pabulum habeât. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis eſt: ꝙ emor
tuo carbone ſacrificatur. Glans fagea ſuẽ hylarem facit: carnẽ coctibilem/ac leuem: & vtilem ſtoma-
Aĩaduerte. cho. Iligna ſuem anguſtam: nitidam: ſtrigoſam: ponderoſam. Querna diffuſam/ & grauiſſimã: & ipa
glandium ęq̃ dulciſſima. Proximam huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia ſolidiorẽ carnem: ſed
duram. Iligna tentari ſues: niſi paulatim detur. Hãc nouiſſimam cadere. Fungoſam carnẽ fieri ęſcu
lo robore: ſubere. Quę glandem ferũt omnes/ & gallam. Alterniſq; annis glãdem. Sed gallã hemeris
optimam: & coriſs pficiendis aptiſſimam. Similem huic latifoliã: ſed leuiorẽ: multoq; minus ꝓbatã.
Fert & nigrã. Duo. n. genera ſunt. Hæc tingendis vtilior.

¶De galla/ & q̃ multa p̃ter glãdẽ eædẽ ferant arbores. CAP. VII.

NAſcitur aũt galla ſole de gemis exeunte erumpẽs noctu ſemp vniuerſa. Creſcit vno die cã
didiot. Et ſi excepta eſt æſtu areſcit ꝓtinus: neq; ad iuſtũ incremẽtum ꝓuenit: hoc ẽ vt nu
cleum fabę magnitudinem habeat. Nigra diutius viret : creſcitq; vt interdũ mali comple
at magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signũ eius ꝙ cauernæ trãſlu
cent. Robur p̃ter fructum plurima alia gignit. Nãq; fert & gallæ vtrũq; genus: & q̃dã veluti mora: ni
diſtarẽt arida duricia/plęrũq; tauri caput imitãtia: quibus fruct⁹ ineſt nucleis oliuę ſimilis. Naſcunt
in eo & pilulæ nucibus non abſimiles: intus habentes flocculos molles: lucernarũ luminibus aptos.
Nã & ſine oleo flagrãt: ſicuti galla nigra. Fert & aliam vtilem pilulam cum capillo verno tp̃e tñ mel
ligeni ſucci. Gignũt & aliſ ramorũ eius pilulas corpori nõ pediculo achęrẽtes: candicãtes vmbilicis.
Theophraſt⁹ ĩdureſcũt legit. Cætera nigra varietate diſpſa. Media cocci calorem hñt. Aptis amara inanitas eſt. Aliquando/ & pu
lices gignit. Necnon & e foliſs conuolutas pilulas: & in folio rubẽtes. Aquoſos nucleos cãdicantes/ &
tranſlucidos: q̃diu molles ſint: in qbus & culices naſcũtur: matureſcũt in modũ gallæ.

¶De canchrye: & cocco grano: & agarico/ & ſubere. CA. VIII.

FErunt robora & cachryn: ita vocat pilula in medicina vrendi vim habẽs. Gignit & in abie
te: larice: picea: tilia : nuce: platano: poſtq̃ folia cecidere hyeme durãs: Cõtinet nucleum pi
neis ſimilem. Is creſcit hyeme. Apit vere pilula tota. Cadit cũ folia cœperint creſcere. Tã
multifera ſunt: & tot res p̃ter glãdem pariũt robora. Sed & boletos/ſuilloſq; gulæ nouiſſima irritamẽ
ta: q̃ circa radices gignuntur. Quercus ꝓbatiſſimos. Robur aũt/ & cypreſſus/ & pinus noxio. Robora
ferunt & viſcum/ & mella: auctor eſt Heſiodus. Cõſtatq; rores melleos e cœlo (vt diximus) cadentes
non aliſs magis inſidere frondibus. Cremati quoq; roboris cinerem introeſum eſſe manifeſtũ ẽ. Om
nes tamen has eius dotes ilex ſolo ꝓuocat cocco. Granũ hoc. Primoq; ceu ſpectes frutices paruos aq-
folię ilicis. quiſquilium vocãt: penſionem alteram tributi paupibus hiſpanię donati. Vſum ei⁹ gratio
Vel nõ odoratus. rem in cõchiliſ mentione tradidim⁹. Gignit & in galatia : africa: piſidia: cilicia. Peſſimum in ſardinia
Galliarũ glandiferæ maxime arbores agaticum ferũt. Eſt autem fungus candidus odoratus: antido
tis efficax: in ſummis arboribus naſcẽs/nocte relucẽs. Signũ hoc eius ꝙ in tenebris decerpit. E glandi
feris ſola q̃ vocatur egilops fert pannos arẽtes: muſcoſo villo: canos non in cortice modo: verũ & e ra
mis depẽdẽtes cubitali magnitudine: odoratos: (vt diximus) ĩter vnguẽta. Suber minima arbor glãs
peſſima: rara: cortex tantum in fructu/p̃craſſus /ac renaſcens: atq; etiã in denos pedes vndiq; explana
tus. Vſus eius anchoralibus maxime nauium: piſcãtiumq; tragulis: & cadorũ obturamẽtis. Pręterea
in hyberno fœminarũ calceatu. Quamobrem nõ infacete græci cortices arborũ appellãt. Sunt q fœ
minam ilicem vocẽt: atq; vbi non naſcitur ilex ꝓ ea ſubere vtũtur. In carpentariſs p̃cipue fabricis vt
circa elin & lacedęmonem: nec in italia tota naſcitur: aut in gallia oĩno.

¶Quarum ſint in vſu cortices ;CA. IX.

COrtex e fago: tilia: abiete: picea: in magno vſu agreſtiũ. Vaſa/corbeſq;/ac patẽtiora q̃dam
meſſibus cõuehẽdis: vindemiſq; faciũt: atq; p̃texta tuguriorũ. Scribit in recenti ad duces
explorator incidẽs litteras a ſucco. Necnõ in quodam vſu ſacrorũ religioſus eſt fagi cortex
Sed non durat arbor ipſa.

¶De ſcandulis/ & pinu: pinaſtro: abiete:
piceaq;: larice: tæda: taxo. CA. X

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0254-5
DFG

SCandulæ e robore aptiſſime:mox e glãdiferis aliȷ́s:fagoqꝫ:facillime ex omnibus/q̃ reſinaꝫ
ferunt:ſed minime durãt:p̄terq̃ e pino.Scandula contectã fuiſſe romam vſqꝫ ad bellũ Pyr
rhi annis quadringẽtis.lxx.Cornelius nepos auctor eſt.Siluaꝫ certe diſtinguebanť inſigni
bus.Fagus italo Ioui etiã nũc eſt:vbi lucus fageus fuit:portataqꝫ querculana:colle in quẽ
vimina petebanť:totqꝫ lucis quibuſdã/& geminis.Q.Hortẽſius dictator cũ plebs ſeceſſiſſet in ianicu
lum:legẽ in ęſculeto tulit:vt ea/qđ iuſſiſſet:omnes quirites tenerẽtur.Peregriẽ tũc videbãtur:qm̃ nõ
erant ſuburbanę pinus/atqꝫ abies.Omneſqꝫ q̃ picem gignũt:de q̄bus nunc dicemus.Simul vt tota cõ
diendi vina origo cognoſcatur.Quę ferunt in aſia/aut in oriẽte e p̄dictis picẽ in europa ſex genera co
gnatarũ arborũ reſinaꝫ ferũt.Ex iȷ́s pinus/atqꝫ pinaſter foliũ hñt capillamẽti mõ p̄tenue:longumqꝫ/
& mucrone aculeatum.Pinus fert minimũ reſinæ:interdum ex nucibus ipſis de q̄bus dictuꝫ eſt.Viſ
qꝫ vt aſcribať generi.Pinaſter nihil aliud eſt q̃ pinꝰ ſilueſtris:mira altitudine:& a medio ramoſa:ſicut
pinus in vertice. Copioſiorem dat hęc reſinam:quo dicemus modo.Gignitur & in planis.Eaſdẽ ar-
bores alio nomine eſſe ꝑ orã italiæ:quas ſtibulas vocãt:vt plæriqꝫ arbitrãtur:ſed graciles:ſuccinctio-
reſqꝫ:& enodes liburnicaꝫ adv́ſus:pene ſine reſina.Picea mõtes amat/atqꝫ frigora:feralis arbor:& fu
nebri iudicio ad fores poſita:ac rogis virens. Iam tamẽ/& in domo recepta:tõſili facilitate.Hęc plu
rimam reſinã fũdit:interueniẽte candida gemma taꝫ ſimili thuri:vt mixta viſu diſcerni nõ queat:&
inde fraus ſeplaſiæ aſiæ.Omnibus iȷ́s generibꝰ folia breui ſeta/& craſſiore:duraqꝫ ceu cupreſſis.Picęę
rami pene ſtatim ab radice modici velut brachia lateribꝰ inhærẽt.Similiter abiecti expetitę nauigiȷ́s
Situs in excelſo montiũ ceu maria fugerit:nec forma alia.Materies vero p̄cipua trabibꝰ:& plurimis
vitę opibus.Reſina ei viriũ.Vnde fructus vnus picęę:exiguũqꝫ ſudat:aliquando contactu ſolis.Edi-
uerſo materies q̃ abieti pulcherrima picęę ad fiſſiles ſcãdulas cupaſqꝫ & pauca alia ſecamẽta. Quito
generi ſitus idẽ: eadeꝫ facies:larix vocatur:materia p̄ſtãtior longe:incorrupta vis:humori cõtumax:
rubens p̄terea:& odore acrior.Pluſculum huic erumpit liquoris melleo colore:atqꝫ lentiore:nũq̃ du
raſcentis:Sextum genus eſt tæda ꝓprie dicta:abũdãtior ſucco q̃ reliqua:partior/liquidiorqꝫ q̃ picea.
Flãmis/ac lumini ſacrorũ etiã grata.Hanc mares dũtaxat ferũt:& eã quã greci ſycẽ vocãt odoris gra
uiſſimi.Laricis morbus eſt vt tęda fiat.Omnia autem hęc genera accẽſa fuligine immodica carbonẽ
repente expuunt:cum eruptionis crepitu:eiaculanťqꝫ lõge:excepta larice:q̃ nec ardet:nec carboneꝫ
facit:nec alio mõ ignis vi cõſumitur:q̃ lapides.Omnia vero ea ꝑpetuo virẽt:nec facile diſcernũtur in
fronde etiam a peritis:tãta nataliũ mixtura eſt.Sed picea minus alta q̃ larix.Illa craſſior/leuiorqꝫ cor
tice:folio villoſior:pinguior:& dẽſior:molliorqꝫ flexu.At picęę rariora/ſiccioraqꝫ folia/& tenuiora/
ac magis algentia.Totaqꝫ horridior eſt:& ꝑfuſa reſina.Lignum vero abieti ſimilius.Larix vſtis radici
bus nõ repullulat:picea repullulat:vt in leſbo accidit:incenſo nemore pyrrheo.Alia etiãnum generi
bus ipſis in ſexu differentia.Mas breuior/& durior:fœmina procerior.Pinguioribus foliȷ́s/& ſimpli-
cibus:atqꝫ non rigẽtibus.Lignum maribus durum:& in fabrili ope contortum:fœminæ mollius:pu
blico diſcrimine in ſecuribꝰ.Eę in quocũqꝫ genere dep̄hendũt marem quippe reſpuũtur:& fragoſius
ſidũt ægriꝰ reuellũtur.Ipſaqꝫ materies retorrida:& nigrior maribꝰ radix.Circa idẽ in troade/& alia
differentia ẽ mõtanæ/maritimæqꝫ.Nãqꝫ in macedonia/& arcadia circa elin ꝑmutãt noĩa.Nec cõſtat
auctoribus/quod cuiqꝫ generi attribuãt:nos iſta Romano diſcernimus iudicio.Abies e cũctis ampliſ
ſima eſt:& fœmina etiã ꝓlixior.Materia mollior:vtiliorqꝫ:arbore rotundior:folio pinnato:denſa vt
hymbres nõ tranſmittat:at hylarior intuitu.E ramis generũ horũ pãniculãrũ modo nucamẽta ſqua-
matim compacta dependẽt:p̄ter q̃ larici.Hę quoqꝫ abietes maſculę prima in parte nucleos habent:
non itẽ fœminæ.Piceæ vero totis panniculis minoribus:gracilioribuſqꝫ minimos/ac nigros.Propter
quod gręci phthirophoron eam appellant.In eadem nucamẽta compreſſiora maribus ſunt:ac minꝰ
reſina roſcida.Similis his etiam nũc aſpectu eſt:ne quid p̄tereatur taxus virẽs:gracilliſqꝫ/& triſtis/ac
dira:nullo ſucco:ex omnibus ſola baccifera.Mas noxio fructu.Lœtale quippe baccis in hiſpania prę
cipue venenũ ineſt.Vaſa etiam viatoria ex ea vinis in gallia facta mortifera fuiſſe compertuꝫ eſt. Hãc
Seſtius ſimilacem a græcis vocari dixit.Et eſſe in arcadia tam p̄ſentis veneni:vt ſi qui dormiãt ſub ea
cibumue capiant:moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicãt venena:q̃ nũc toxica diximus:
quibus ſagittæ tingãtur.Reptum innoxiã fieri:ſi in ipſam arborẽ clauus æreus addicatur.

Pinaſter.

Picea olĩ (vt cupreſſus) funus ĩdicãs forib' appẽdebatur.

vel ſegmẽta.

vel ſtactem.

vel torta.

vel rota.

Dormientes ſub taxo veſcenteſqꝫ moriuntur.

Venena taxica q̃ nũc toxica a taxo.

¶Quibus modis fiant genera picis:& quomodo fiat cędriũ:& de
ſpiſſa pice q̃uo fiat:& quibus modis reſina coquať. CA.XI.

PIx liq̄da in europa e teda coquiť naualibꝰ muniẽdis:multoſqꝫ ad alios vſus. Lignũ eiꝰ cõci
ſũ furnis vndiqꝫ igni extra circũdato ferro vt primꝰ ſudor aq̃ mõ fluat in canali.Hoc ex cę-
dro in ſyria cædriũ vocať:cui tãta vis eſt:vt in ægypto corpora hoĩm defũctorũ eo ꝑfuſa ſer
ueņť.Sequẽs liquor craſſior iã picem fundit.Hæc ruſus in cortinas æreas cõiecta aceto ſpiſſatur:&

vel terra.

coagulata brutiæ cognomẽ accepit: dolijs dũtaxat/vaſiſqꝫ cęteris vtilis: lentore ab alia pice differẽs. Item colore rutilante: & ꝙ pinguior eſt. E tæda omnia illa fiunt. E picea reſina feruẽtibus cocta lapidibus in alueis validi roboris: aut ſi aluei nõ ſint ſtruis congerie: velut in carbonis vſu. Hæc in vinuꝫ additur: farinæ modo thuſa: nigrior colore. Eadem reſina (ſi cũ aqua leuius decoquatur: colet̃qꝫ) ruffo colore lenteſcit: ac ſtillatitia vocatur. Seponũtur aũt id ferevitia reſinę/corticiſqꝫ. Alia tempies ad crapulam. Nãqꝫ flos crudus reſinæ cum multa haſtula tenui/breuiqꝫ auulſus cõcidit̃ ad cribrum minuta deinde feruẽti aqua donec coquat̃ ꝓfunditur. Huius expreſſum pingue p̄cipua reſina fit: atqꝫ rara: nec niſi paucis in locis ſub alpine italię cõueniens medicis. Reſinę albe congium in duobus aquę pluuiæ coquunt. Alij vtilius putant ſine aqua coq̃re lento igne tota die. vtriqꝫ vaſe æris albi. Itẽ terebinthinam in ſartagine referuẽti: hanc cæteris p̄ferentes. Proxima ex lẽtiſco.

¶De zopiſſa/& ſapino: & quarũ arborũ materia in p̄cio. CA.XIII

NOn omittendum apud eoſdem zopiſſam vocari deraſam nauibus maritimis picem cũ cęra: nihil nõ expiente vita: multoqꝫ efficatiorem ad omnia quibus pices/reſinæqꝫ proſũt videlicet adiecto ſalis callo. Apitur picea e parte ſolari nõ plaga: ſed vulnere ablati corticis: cum plurimũ bipedali hiatu: vt a terra cubito cũ minimũ abſit. Nec corpori ipſi parcitur vt in cæteris: quoniam haſtula in fructu eſt. Verũ hęc terræ ꝓxima laudat̃. Altior amaritudinẽ affert. Poſtea humor omnis e tota cõfluit in vlcus. Itẽ in tæda. Cũ id manare deſijt: ſili modo ex alia parte apitur: ac deinde alia. Poſtea tota arbor ſuccidit̃: & medulla eiꝰ vrit̃. Sic & in ſiria terebinto detrahũt cortices. Ibi quidẽ & e ramis/ac radicibus cum reſina dãnetur ex ijs partibus. In macedonia lariceꝫ maſculam vrunt: fœminę radices tãtum. Teopõpus ſcripſit in apollinitarũ agro picem foſſilẽ nõ deteriorem macedonica iueniri. Pix optima vbiqꝫ ex apricis aq̃lonis ſitu. Ex opacis horridior vtriſqꝫ p̄ferens. Frigida hyeme deterior/ac minus copioſa/& decolor. Quidam arbitrãtur in mõtoſis copia p̄ſtantiorem fieri: ac colorationem: & dulciorem quoqꝫ/& gratiorem dum reſina ſit. Decoctã autẽ minus picis reddere: quoniã in inferum abeat: tenuioreſqꝫ eſſe ipſas arbores: q̃ in planis. Sed has/& illas ſerenitate ſteriliores: Fructum q̃dam ꝓximo anno ab inciſu largiũtur. Alię ſecundo. Quędam tertio. Expletur aũt plaga reſina: non cortice: nec cicatrice: q̃ in hac arbore nõ coit. Inter hæc genera ꝓpriũ quidem fecere ſapium: quoniam ex cognatiõe earũ ſerit̃ Qualis dicta eſt nucleis. Eiuſqꝫ arboris imas partes tędas vocãt: cuꝫ ſit, illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulũ mitigatæ ſatu. Sapij aũt materies cęſaruꝫ e gñe fit: ſicuti docebimus.

Vel in ſerum vel viruſqꝫ.

¶De fraxino genera eius quattuor. CA.XIIII.

MAterię.n.cauſa reliquas arbores natura genuit. Copioſiſſimamqꝫ fraxinũ. Procera hęc/ac teres: pennata & ipſa folio. Multumqꝫ Homeri p̄conio/& Achillis haſta nobilitata. Materies eſt ad plurima vtilis. Ea q̃dem q̃ ſit in ida troadis in tãtum citro ſimilis: vt ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Lõgam: enodẽ. Alteram breuẽ: duriorem: fuſciorẽqꝫ: laureis folijs. Bumeliã vocãt in macedonia ampliſſimã/lentiſſimamqꝫ. Alij ſitu diuiſere. Campeſtrem.n. eſſe criſpam: mõtanam: ſpiſſam. Folia earum iumẽtis mortifera. Cęteris ruminãtiũ innocua græci ꝓdidere. In italia nec iumẽtis nocet. Cõtra ſerpẽtes vero ſucco expreſſo ad potũ: & īpoſita vlceribus opifera: ac nihil ęq̃ reperitur. Tãtaqꝫ eſt vis: vt ne matutinas q̃dem occidẽteſue vmbras q̃uis ſint longiſſimæ, ſerpẽs arboris eius attingat: adeo ipſaꝫ ꝓcul fugat. Expta ꝓdimus. Si frõde ea gyro claudatur ignis: & ſerpens/in ignes potius q̃ in fraxinũ fugere ſerpẽteꝫ. Mira naturæ benignitas priuſq̃ hę ꝓdeant florere fraxinum: nec ante cõditas folia dimittere.

☞ Fraxi. ſerpẽtes fugans.

¶De tilia genera duo. CA.XV.

IN tilia mas/& fœmina differũt omni mõ. Nãqꝫ & materies maris dura/ruffiorqꝫ/ac nodoſa & odoratior. Cortex quoqꝫ craſſior: ac detractus iflexibilis. Nec ſemẽ fert/aut florẽ vt fœmina: q̃ craſſior arbore: materia cãdida/p̄cellẽſqꝫ eſt. Mirũ ī hac arbore fructũ a nullo aīaliũ attingi: foliorꝫ/corticiſqꝫ ſuccũ dulcẽ eẽ. Inter corticẽ/& lignum tenues tunicas multiplici membrana: e q̃bus vincula tiliæ vocant̃. Tenuiſſimũ eorũ phillyre coronarꝫ lẽniſcis celebres/ãtiquorũqꝫ honore. Materies teredinẽ nõ ſentit: ꝓceritate pꝙ̃ modica: verum vtilis.

¶De aceris generibus.x. CA.XVI

ACer eiuſdẽ fere ãplitudinis opum elegãtia/ac ſubtilitate cędro ſecũdũ. Plura eiꝰ gña. Albũ q̃d p̄cipui cãdoris vocat̃ gallicũ: ī trãſpadana italia/trãſqꝫ alpes naſcẽs. Alterꝫ genꝰ criſpo macularꝫ diſcurſu: q cũ excellẽtior fuit: a ſiſitudie caudę pauonum nomen accepit. In iſtria retiaqꝫ p̄cipuũ. E viliori genere craſſiueniũ vocat̃. Gręci citu diſcernũt. Cãpeſtrę em̃ candidũ eẽ: nec criſpũ: q̃d glinõ vocãt. Mõtanũ vero criſpius/duriuſqꝫ: ẽt nũc e maſcula criſpiꝰ ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fiſſili ligno: cortice liuido: & ſcabro Hoc alij proprij generis eſſe malunt. Et latine carpinum appellant.

Vel alnion.

¶De bruſco:molluſco:& ſtaphilodẽdro:& buxo genera tria. CA.XVII

PVlcherrimum vero eſt bruſcũ:multoqꝫ excellentius etiamnum molluſcũ. Tuber vtrũqꝫ ar
boris eius. Sed bruſcũ intortius criſpũ/molluſcum ſimplicius ſparſum. Et ſi magnitudinẽ
mẽſarũ capet:haud dubie p̄ferreret cedro. Nũc itra pugillares/lectorũqꝫ ſilicios aut lamias
raro vſu ſpectatur. E bruſco fiũt & mẽſę nigreſcẽtes. Repit & in alno tuber tãto deterius q̃to ab acere
alnus ipſa diſtat. Aceris mares prius florent. Etiamnũ in ſiccis natæ p̄ferũtur aquaticis: ſicut & fraxi
ni. Eſt & trans alpes arbor ſimillima aceri alba in materia: quæ vocatur ſtaphylodẽdron. Fert ſiliqs/ Vel ſilentio
& in iis nucleos ſapore nucis auellanę. In primis vero materies honorata buxo eſt raro criſpanti:nec quodam.
niſi radice: Cætero lentici ex materia ſilenti:& quadam duricia/ac palore cõmendabilis. In ipſa vero
arbore topiario opere. Tria eius genera:gallicũ/quod in mettas emittitur:amplitudineqꝫ ꝓcerior ẽ.
Oleaſtrum in omni vſu damnatum fert grauem odorem. Tertiuꝫ genus noſtrate vocãt. Silueſtre (vt
credo) mitigatum ſatu:diffuſius:& dẽſitate parietum virens ſemp/ac tonſilæ. Buxus pyreneis/ac cy
thoro montibus plurima/ac berecynthio tractu. Craſſiſſima in corſica florem nõ ferendo. Quę cauſa
amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animãtibus inuiſum. Hęc in olympo macedoniæ gracilior
ſed breuis. Amat frigida:aprica ligni quoqꝫ duricia/quæ ferro/nec flamma/nec carbone vtilis.

¶De vlmo genera quattuor. CA.XVIII

INter has/atqꝫ frugiferas materię/vitiũqꝫ amicicia accipit vlmus. Gręci duo eius gña noue
re. Montoſam:quę ſit amplior. Campeſtrem:quę fruticoſa. Italia attinias vocat excelſiſſi vlmus viti a
mas:& ex iis ſiccanas illis p̄fert:quæ nõ ſunt riguæ. Alterũ genꝰ gallicas. Tertiũ noſtrates: mica.
dẽſiore folio:& ab eodẽ pediculo nũeroſiore. At quartũ ſilueſtre. Inter quas attinię nõ fe
runt. Samarã ita vero vocatur vlmi ſemen. Oẽſqꝫ e radicũ plantis ꝓueniũt. Reliquæ ſemine.

¶De arborũ natura per ſitus. CA.XIX

HVnc celeberrimis arborũ dictis q̃dã in vniuerſuꝫ de cũctis indicãda ſunt. Montes amant
cædrus:larix:tęda:& cęteræ e quibus reſina gignit. Item aqfolia:buxus:ilex:iuniperꝰ:te
rebinthus:populus:ornus:cornus:carpinꝰ. Eſt & in apẽnino frutex/qui vocat cotinꝰ ad li
niamenta modo conchylii colore inſignis. Montes/ & valles diligit abies:robur:caſtanee:
tilia:ilex:cornus. Aquoſis montibus gaudẽt acer:fraxinus:ſorbus:tilia ceraſus. Nõ temere in mõtibꝰ
viſę ſunt prunus:punicæ oleaſtri:iuglans:morus:ſambuci. Deſcendũt etiã in plana cornꝰ:corylus:q̃r
cus:ornus:acer:fraxinus:fagus:carpinus. Subeũt & in mõtoſa vlmus:malus:pyrus:laurus:myrtꝰ. Sã
guinei frutices ilex:tingẽdiſqꝫ veſtibus naſcẽtes geniſtę. Gaudet frigidis ſorbus:& magis etiã betulla.
Gallica hęc arbor mirabili candore/atqꝫ tenuitate terribilis magiſtratuũ virgis. Eadem circulis flexi
bilis:item corbium ſportis. Bitumen ex ea gallie excoquũt. In eoſdem ſitus comitat & ſpina nuptiarũ
facibus auſpicatiſſima: quoniaꝫ inde fecerint paſtores/qui rapuernut ſabinas:vt auctor eſt. Maſurius
Nunc facibus carpinus/& corilus familiariſſimę. Aquas odere cupreſſi:iuglãdes:caſtaneę:laburnũ. Spina nupti
Alpina & hęc arbor:nec vulgo nota. Dura/ac cãdida materiæ:cuius florẽ cubitalem lõgitudine apes is apta.
non attingũt. Odit & q̃ appellatur Iouis barba in ope topiario tonſilis:& in rotũditatẽ ſpiſſa: argẽteo
folio. Non niſi in aquoſis ꝓueniũt ſalices:alni:populi:ſiler. Liguſtra teſſeris vtiliſſima. Itẽ vacinia ita
lię in aucupiis ſata. Galliæ vero etiam purpura tingẽdi cauſa ad ſeruorũ veſtes. Quęcunqꝫ cõia ſunt
montibus:planiſqꝫ maiora fiũt:aſpectuqꝫ pulchriora. Quæ in cãpeſtribus meliora materię. Criſpio
ra/in montibus excœptis malis/piriſqꝫ.

¶Diuiſio generum. CA.XX.

PReterea arborum aliis decidũt folia:aliæ ſempiterna coma virẽt. Quã differẽtiam neceſ
ſe eſt antecedat prior. Sũt.n. arborũ q̃dam omnino ſilueſtres:q̃dã vrbaniores:quas his pla
cet noĩbus diſtinguere. Ergo mites q̃ fructu/aut aliqua dote/ vmbrarũue officio humanꝰ
iuuant:nõ improbe dicãtur vrbanæ.

¶Quibus folia nõ decidãt:& de rhododẽdro. CA.XXI.

HArum generi non decidunt oleæ: lauro:palmæ:myrto:cupreſſo:pinis:hederę:rhododen
dro: Et q̃uis hęrba dicatur ſabina rhododẽdron:vt nomine apparet:a græcis venit. Alii ne
rion vocarunt:alii rhododaphnen:ſempiternuꝫ fronde roſæ ſimilitudine caulibus frutico
ſum. Iumentis/capriſqꝫ: & ouibus venenum eſt. Idem homini contra ſerpentium venena
remedio.

¶Item quibus folia non decidunt:& quibus nõ omnia
folia cadant:& quibus locis nullæ arborum. CA.XXII.

SIlueſtrium generis folia nõ decidũt abieti:larici:pinaſtro:iunipero:cędro:terebintho: bu
xo:ilici:aquifo lio:ſuberi:taxo:tamarici. Inter vtraqꝫ gña ſũt andrachne ĩ gręcia: & vbiqꝫ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0257-3
DFG

vnedo.Reliqua.n.folia decidũt his:p̄terq̃ in cacuminibus.Nõ decidũt aũt & in fruticũ genere qbuſ
dam rubo/& calamo.In thurino agro vbi vrbs ſybaris fuit:ex ipſa vrbe ꝓſpiciebaẽ quer cus vna nũq̃
folia dimittens:nec ante mediam ęſtatem germinãs.Idq; mirũ eſt græcis auctoribus proditũ.Apd̃

Folia in ęgy/ pto vitibus nõ decidunt

nos poſtea ſileri.Nam locorũ tanta vis eſt:vt circa memphim ęgypti & inelephãtine Thebaidis nul
li arbori decidant:ne vitibus quidem.

¶De natura foliorũ cadẽtium:& qbus foliorũ varij colores. CA.XXIII

CAeterę oẽs extra p̄dictas(etenim numerare longum eſt)folia dep̄dũt. Obſeruatũq; non are
ſcere niſi tenuia/& lata/& mollia.Quæ vero nõ decidãt callo craſſa/& anguſta eſſe. Falſa de
finitimo eſt nõ decidere ijs quarum ſuccus pinguior ſit.Quis enim poteſt in ilice intelligere?
Decidere Timeus mathematicus ſole ſcorpionẽ trãſeũte ſyderis vi: vt quodam veneno aeris putat.
Cur ego non eadem cauſa aduerſum omnes polleat:iure miremur.Cadũt p̄imis autumno.Quædã
tardius amittũt:atq; in hyemes ꝓrogant moras. Nec intereſt maturius germinaſſe: vtpote cum q̃=
dam primæ germinẽt:& inter nouiſſimas nubẽtur.Vt amygdala:fraxini:ſambuci. Morus aũt nouiſ
ſime germinat:& cũ primis folia dimittit.Magna & in hoc vis ſoli.Prius decidũt in ſiccis/ macriſq;:
& vetuſtate prius arbori.Multiſq; etiã anteq̃ matureſcat fructuſq;.In ſerotina ficu:& hyberna pyro:
& malo granato eſt pomum tãtum aſpici in matre.Neq; ijs quæ ſemp retinẽt comas eadem folia du

Vel rhicinũ vel cici.

rant:ſed ſubnaſcẽtibus alijs:tunc areſcũt vetera.Quod euenit circa ſolſtitium.Maxime foliorum vni
tas in ſuo cuiq; genere p̄manet:p̄terq̃ populo:hederę crotoni:quam & cinnum diximus vocari.

¶De populo tria generea:& quorũ foliorũ figura mutetur. CA.XXIIII.

POpuli tria genera:alba/& nigra:& q̃ libyca appellatur minima folio/ac nigerrima:fũgiſq;
enaſcentibus laudatiſſima.Alba folio bicolor:ſup̄ne candicãs:inferiore parte viridi.Huic
nigrę/q̃ & crotoni folia in iuuẽta circũnatæ rotunditatis ſunt.Vetuſtiora in angulos exeũt.
Econtrario hederæ anguloſa rotundanẽ.Populorũ folijs grandiſſima lanugo.Euolat cã=
didę.Tradita folio numeroſiore cãdida:& vt villi. Folia granatis/& amygdalis rubẽtia.Mirũ i primis
id qd̃ vlmo:tiliæq;:oleæ:populo albæ:& ſalici euẽit.Circũagũtur.n.folia earũ poſt ſolſtitiũ.Nec alio
argumento certius intelligitur ſydus confectum.

¶Quæ folia verſenẽ omnibus annis:quę foliorum ex eius pal=
mis cura/& vſus: & foliorum mirabilia. CA.XXV

ESt & publica oĩm foliorũ differẽtia.In ipſis nãq; pars inferior a terra herbido viret colore.
Ab eadẽ leuiora.Neruos/callumq;/& articulos i ſup̄ore hñt parte.Inciſuras vero ſubter:
vt manus humana:Oleæ ſup̄ne cãdidiora/& minus leuia.Itẽ hederæ.Sed oĩa folia quotti
die ad ſolẽ oſcitãt:interiores partes tepefieri volẽtia.Sup̄ior pars oĩm lanuginẽ quãtulãcũ
q; hꝫ:q̃ in alijs gentiũ lana eſt.In oriẽte funes validos e palmę folijs fieri dictum eſt: eoſq; in humore
vtiliores eſſe.Et apud nos vero palmę a matre integrę decerpũtur.Meliores enĩ ſunt quę nõ diuiſæ
fuerint.Siccanẽ ſub tecto quaternis dieb⁹.Mox in ſole expandũtur.Et noctib⁹ relictæ/donec cãdore
inareſcant:poſtea in op̄a diuiduntur.Latiſſima folia ſunt fico:viti:platano.Auguſta myrto:punicę:

Aduerte.

oleæ.Capillata pino:cędro.Aculeata aquifolio/& ilicũ generi.Nam iunipero ſpina ꝓ folio eſt. Car
noſa cupreſſo:tamarici.Craſſiſſima alno.Longa harũdini ſalici.Palmę etiã duplicia.Circinnata py=
ro.Mucronata malo.Anguloſa hederæ.Diuiſa platano.Inſecta pectinũ modo picee:abieti.Sinuoſa
toto ambitu robori.Spinoſa cute rubro.Mordacia ſunt qbuſdã:vt vrticis.Pũgenta pino:picee:abie
ti:larici:cędro aquifolijs.Pediculo breui oleæ:& ilici.Lõgo vitibus.Tremulo populis.Et hiſdẽ folijs
inter ſe crepitãtia.Iã & in pomo ipſo mali quodã in genere parua medijs emicãt folia.Interim & ge
mina.Pręterea alijs circa ramos/alijs in cacumine ramorũ.Robori & in ipſo caudicæ: iã denſa/ac ra
ra:ſempq; lata rariora.Diſpoſita myrto.Cõcaua buxo.Inordinata pomis.Plura eodẽ pediculo exeũ
tia malis/pyriſq;.Ramuloſa vlmo/& cytiſo.Quibus adijcit Cato decidua a populo/quernaq; aĩalib⁹
iubens dari non p̄ arida.Bubus quidem &/ficulnea/ilignaq;: & hederatia. Dãtur & ex harundine:
ac lauro.Decidũt ſorbo vniuerſa.Cęteris paulatim.Et de folijs hactenus.

¶De ordine naturæ in ſatis:& de flore arborũ/& cõceptu:&
germinatione:& partu:& quo ordine floreant. CA.XXVI.

☞ Non niſi flã= te zephyro flores ap̄iũẽ. Vel catulitio nem.

ORdo aũt naturæ annuus ita ſe habet.Primus eſt cõceptus flare incipiẽte vẽto fauonio.Ex
ide fere.vi.idus febru.Hoc eñ maritãtur viueſcẽtia e terra.Cũ etiã equæ in hiſpania vt di
xim⁹.Hic eſt genitalis ſp̄ũs mũdi a fouẽdo:dict⁹ vt qdã exiſtimauere.Flat ab occaſu eq̃no
ctiali ver inchoãs: cathlitionẽ ruſtici vocãt geſtiẽte natura ſemina accip̄e:eoq; animã iferẽ
te oib⁹ ſatis.Cõcipiũt varijs diebus:& pro ſua q̃q; natura.Alia ꝓtin⁹ vt aĩalia.Tardius aliqua/ & diu
tius grauida partus gerũt.Quod germinatio iõ vocatur.Pariunt vero cũ florẽt:floſq; ille ruptis con

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0258-8

ſtat vtriculis. Sed educatio in pomo eſt. Hoc & germinatio arborum. Flos eſt pleni veris indiciuꝫ: &
anni renaſcentis. Flos gaudiũ arborum. Tunc ſe nouas aliaſq; q̃ ſunt oſtendunt. Tunc varijs colorũ
picturis in certamen vſq; luxuriant. Sed hoc negatum plęriſq;. Nam nec omnes florẽt: ſed ſũt triſtes
quędam: quęq; non ſentiãt gaudia annorum. Nam neq; ilex: picea: larix: pinus: vllo flore ex hylarã
tur: natales ſue pomorum recurſus annuos verſicolori nũcio promittunt. Nec fici atq; caprifici. Pro-
tinus enim fructum flores gignunt. In ficis mirabiles ſũt & abortꝰ: qui nunq̃ matureſcunt. Nec iuni-
peri florent. Quidam earum duo genera tradunt. Alteram florere nec ferre. Quę vero nõ floret fer
re protinus baccis ſubnaſcẽtibus quę biennio hęreant. Sed id falſuꝫ omnibuſq; ijs dura facies ſem-
per. Sic & hominum multis fortuna ſine flore eſt. Omnes aũt germinant etiam quæ nõ florent. Ma
gna & locorũ differẽtia. Quippe cum ex eodem genere quæ ſũt in paluſtribꝰ priora germinẽt: mox
campeſtria/ nouiſſima in ſiluis. Per ſe aũt tardiꝰ pyri ſilueſtres q̃ cętera. Primo fauonio germinat cor
nus. Proxime laurꝰ. Pauloq; ante ęquinoctiũ tilia: acer. Inter primas vero populus: vlmꝰ: ſalix: alnꝰ
nuces. Feſtinat & platanꝰ. Cęterę vere cõcepto aquifoliũ terebinthꝰ: paliurꝰ: caſtanea: glãdes. Sero
tino aũt germĩe malꝰ: tardiſſio ſuber. Quibuſdã germinaẽ germinatio: nimia ſoli vbertate: aut iuitã
tis cęli voluptate: qđ magis in hęrbis ſegetũ euenit. In arboribꝰ tñ nimia germinatio elaſceſſit. Sũt
alię naturales quidẽ quibuſdã germinationes: paritérq; vernę: quę ſuis cõſtant ſyderibꝰ: quaꝝ ratio
aptius reddeẽ ob hoc tertio volumine. Hyberna aquilę exortuꝫ. Aeſtiua canis ortu. Tertia arcturi.
Has duas quidẽ oĩbus arboribus cõmunes putant. Sentiri aũt maxime in fico: vite: punicis: cauſam
afferentes: quoniam in theſſalia macedoniaq; plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen in ægypto
apparet hæc ratio. Et reliquę quidem arbores vt primum cœpere cõtinuant germinationẽ. Robur
& abies & larix intermittunt tripartito: ac terna germina edunt. Ideo & inter ſquamas corticẽ ſpar
gunt. Quod omnibus arboribus in germinatione euenit: quoniam p̃gnantium rumpiẽ cortex. Eſt
autem prima earum incipiente vere circiter .xv. diebus. Iteruꝫ germinãt trãſeũte geminos ſole. Sic
fit vt dum prima cacumia impelluntur ſecutis apperiat geniculato incremẽto. Tertia eſt earũdẽ ab
ſolſtitiũ breuiſſima: nec diutius ſeptẽnis diebꝰ. Clareq; & tũc cerniẽ excreſcentium cacuminũ articu
latio. Vitis ſola bis parturit: cum primũ emittit vuam: iterum cum digerit. Eorum quę non florent
partus tantum & maturitas. Quędam ſtatim in germinatione florent: properãtq; in eo: ſed mature-
ſcunt tarde vt vites. Serotino quędam germinatu florẽt: maturantq; celeriter: vt morus: quę nouiſſi
ma vrbanarum germinat: nec niſi exacto frigore: ob id dicta ſapientiſſima arborum. Sed cuꝫ cœpe
rit in tantum vniuerſa germinatio erumpit: vt vna nocte peragat etiam cuꝫ ſtrepitu. Ex ijs quę hye
me aquila ex oriente (vt diximus) concipiunt: floret prima omniũ amygdala menſe Ianuario. Mar-
tio vero poma matura. Ab ea ꝓxime florẽt armeniaca: de intuberes: & pręcoces. Illę peregrinę: hę
coactę. Ordine autem naturæ ſilueſtrium primę ſambucus: cui medulla plurima: & cui nulla cornꝰ
maſcula. Vrbanarum malus: paruoq; poſt vt ſimul poſſit videri pyrus/ & ceraſus/ & prunus. Sequiẽ
laurus: illamq; cupreſſus. Deinde punica fici. At vites/ & oleæ florentibꝰ iam ijs germinant. Conci
piunt vergiliarum exortu. Hoc ſydus illarum eſt. Floret autẽ ſolſtitio vitis. & quæ paulo ſerius inci-
pit olea defloreſcũt oĩa ſeptenis diebus: nõ celerius. Quædaꝫ tardius. Sed nulla pluribꝰ bis ſeptenis
Oĩa & intra .viij. iulij idus eteſiaꝝ præcurſu. Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

Vitis ſola bis parturiens.

¶ De corno: & quo tempore quæq; ferant: & quę fructum non
ferant: & quæ infœlices exiſtimantur & quæ facilimæ fructum
perdunt: & quibus fructus anteq̃ folium naſcatur. CA.XXVII.

Cornus enim circa ſolſtitia reddit primo candidum: poſtea ſanguineuꝫ. Ex eo genere fœ-
mina poſt autũnũ fert baccas acerbas & inguſtabiles cũctis animantibus. Ligno quoq; fũ
goſa & inutilis. Cum mas e fortiſſimis: quæ ſit in tãta differentia ab eodem genere. Et te-
rebinthus meſſibꝰ reddit ſemẽ: & acer: & fraxinus: nuces: & mala: & pyra: pręterq̃ hyber
na: aut præcocia. Autũno glãdiferę. Serius etiamnum vergiliarum occaſu. Aeſculus tãtum autum-
no. Incipiẽte autẽ hyeme quędam genera mali pyriq; & ſuber. Abies flores croci colore circa ſolſti
tium. Semen vero reddit poſt vergiliarũ occaſuꝫ: pinus autẽ & picea pręueniunt germinatione .xv.
fere diebus. Semen vero poſt vergilias & ipſę reddũt. Cędri & iuniperus & ilex annuę fere habẽtur
nouuſq; fructꝰ in ijs cũ autũno pẽdet. In maxima tñ admiratione pinus eſt. Habet fructũ matureſcẽ
tem. Habet ꝓximo anno ad maturitateꝫ venturũ: ac deinde tertio. Nec vlla arbor auidiꝰ ſe ꝓmittit
Quo mẽſe ex ea nux decerpiẽ: eodem matureſcit alia: Et ſic diſpenſaẽ: vt nullo non menſe mature-
ſcant. Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere vocãtur zamię: læduntq; cęteras: niſi detrahantur. Fructuꝫ ar-
borum ſolę nullum ferũt: hoc eſt ne ſemen quidem tamarix. Scopis tãtum naſcens: populus: alnus:
vlmus: attinia: alaternus: cui folia inter ilicem & oliuam. Infœlices autem exiſtimãtur: dãnatæq; re.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0259-7
DFG

ligione:quæ neqꝫ ferunt vnq̄:neqꝫ fructū ferunt. Cremutius auctor eſt nunq̄ virere arborem:ex qua
Arbor phillidis ſterilis. phyllis ſe ſuſpenderit. Quę gummi gignunt poſt germinationem aperiunt. Gummi vero nō niſi fru
ctu detracto ſpiſſat. Nouellę arbores carent fructu q̄diu creſcunt. Perdūt aūt facillime ante maturi
tatem palma:ficus:amygdala:malus:pyrus. Item punica q̄ etiam rorībꝰ nimis & pruinis florē amit
tit. Qua de cauſa inflectunt ramos eiꝰ:ne ſubrecti humorem infeſtuꝫ excipiāt:atqꝫ contineant. Pyrꝰ
& amygdala etiam ſi nō pluat:ſed fiat auſtrinū cœlum atqꝫ nubilum amittūt florem:& primos fru=
ctus cum ſi defloruere tales dies fuerint. Ociſſimę autem ſalix amittit ſemē anteq̄ omnino maturita
tem ſentiat. Ob id dicta ab Homero frugiperda. Secutaqꝫ ætas ſcelere ſuo interp̄tata eſt hanc ſentē
Fruguperda tiam. Quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamētū eſſe conſtat. Sed hoc quoqꝫ ꝓuidens na
tura facile naſcenti & de pacto circulo incurioſius ſemen dedit. Vna tantum ꝓditur ad maturitateꝫ
ꝓferre ſolita in creta inſula ipſo deſcēſu Ioui ſpeluncæ toruum ligneumqꝫ magnitudine ciceris. Fi=
unt vero quædā & loci vitio infructuoſa:vt in paro ſylua cædua:q̄ nil fert. Perſicę arbores in rhodo
florent tātum. Fit hęc differentia & ex ſexu. In iis eſſe mares quę non ferunt. Aliqui hoc ꝑmutantes
mares eſſe:q̄ ferant tradūt. Facit & denſitas ſterilitatē. Gignentium aūt quędam ex lateribus ramo
rū ꝑ cacuminibus ferūt:vt pyrus:punicus:ficus:myrtus. Cætero eadē natura q̄ frugibus. Nāqꝫ & in
eis ſpica in cacumen naſcit. Legumina in lateribus. Palma ſola (vt dictū eſt) in ſpatulis habet fructū
Vel ſpatiis. Vel ſpathis. racemis ꝓcedētē. Reliquis ſub folio pomū:vt ꝓtegat/excepta fico cui foliū maximū vmbroſiſſimū
qꝫ Et ideo ſupra id pomū:ei demū ſerius foliū naſcit q̄ pomū. Inſigne ꝓdit in quodā genere ciliciæ
cypriæ helladis:ficos ſub folio:groſſos vero ſupra folium naſci. Ficus & p̄coces habet:quas athenis
ꝓdromos vocant. In laconico genere maximæ ſunt.

¶De biferis & triferis & q̄ celerime ſeneſcant:& ætatibꝰ eaꝝ. CA.XXVIII.

SVnt & biferæ in eiſdem. In cea inſula caprifici triferæ ſunt. Primo fœtu ſequēs euocatur:
ſequenti tertius. Hoc fici caprificantur. Et caprifici aūt ab aduerſis foliis naſcuntur. Bife=
ræ & in malis ac pyris quædam ſicut & p̄coces. Malus ſilueſtris bifera. Sequēs eius fructꝰ
poſt arcturum in apricis maxime. Vites quidem & triferæ ſunt:quas ob id inſanas vocāt:
quoniam in iis alia matureſcūt:alia turgeſcunt.alia florent. M. Varro auctor eſt vitem fuiſſe ſmyrnę
Vel tacapēſi. apud matream triferam:& malum in agro cōſentino. Hoc autem euenit perpetuo in frauēneſi afri=
cæ agro de quo plura alias:ea eſt ſoli fertilitas. Trifera eſt & cupreſſus. Namqꝫ baccę eiꝰ colliguntur
menſe Ianuario:& Maio:& Septembri:ternaſqꝫ eaꝝ gerūt magnitudines. Eſt vero & in ipſis arbo=
ribus:etiam honeſtis peculiaris differentia. Sūma ſui parte fertilior eſt arbutus. Quercus inferiore:
iuglandes:fiſci mariſcę. Omnes quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferunt:& in apricis locis nec pin=
gui terra. Silueſtriora omīa tardiora. Quædam ex iis omnino nō matureſcunt. Itē q̄ ſubarant:aut q̄
ablaqueantur:celeriora neglectis hæc & fertiliora. Et etiānum ætatis differētia. Amygdala enim &
pyrus in ſenecta fertiliſſimæ:vt glandiferæ:& quoddam genus ficorum. Cæterę eius in iuuenta tar=
diuſqꝫ maturātes:quod notat in vitibus maxime. Vetuſtioribus enim vinuꝫ melius:nouellis copio=
ſius. Celerrime vero ſeneſcit:& in ſenecta deteriorē fructum gignit malus. Nāqꝫ & minora poma ꝓ
ueniūt:& vermiculis obnoxia. Quin & in ipſa arbore naſcūtur. Ficꝰ ſola ex omniū arboꝝ fœtu ma=
turitatis cauſa medicatur. Iā quidē ex portētis:quoniā maiora ſunt p̄cocia ꝑpoſteris. Omnia autem
celerius ſeneſcunt p̄fœcunda:quin & ꝓtinus moriunt aliqua cœlo fœcunditatem omnē eblandito:
quod maxime vitibus euenit.

¶De moro. CA.XXIX.

COntra morus tardiſſime ſeneſcit:fructibus minime laborans. Tarde & ea quoqꝫ criſpa ma=
teries:vt acer:palpa:populus. Et ſubarata ocius ſeneſcunt.

¶De ſilueſtribus. CA.XXX.

SIlueſtria aūt tardiſſime. Atqꝫ i totū oīs cura fertilitatē adiicit:fertilitas ſenectā:ideoqꝫ & p̄
florēt talia & p̄germināt:atqꝫ in totuꝫ p̄conia fiunt. Quoniā oīs infirmitas cœlo magis ac
cidit. Multę vero plura gignunt:vt diximus in glandiferis:inter q̄ laurus vuas ſuas:maxi
meqꝫ ſterilis q̄ nō gignit aliud obqꝫ id a quibuſdā mas exiſtimat. Ferūt & auellanæ iulos
compactali callo ad nihil vtiles.

¶De buxo & faba græca ſiue loto. CA.XXXI.

PLurima vero buxus. Nā & ſemē ſuū:& granū quod cartegon vocāt:& a ſeptētrione viſcuꝫ:
Vel de quis vel de quibꝰ. a meridie hyphear:e quis plura mox paulo. Interdum pariter res quaternas habent. Ar=
borum q̄dam ſimplices:quibus a radice caudex vnus & rami frequētes:vt oliuę:fico:viti.
Quædā fructicoſi generis:vt paliurus:myrtus. Itē nux auellana. Quinimmo melior eſt & copioſior
fructu in plures diſperſa ramos. In quibuſdam oīno nullus:vt in ſuo genere buxo:loto tranſmarine.

Quædam bifurcæ:atqꝫ etiam in quinas partes diffuſę. Quædaꝫ indiuiduæ:nec ramoſæ:vt ſambuci.
Quædam indiuiduę ramoſæ:vt piceæ Quibuſdā ramorum ordo:ſicut piceæ:abiecti. Alijs incondi
tus:vt robori:malo:pyro. Et abiecti quidē ſubrecta diuiſura:ramiqꝫ in cęlū tendēs:nō in latera ꝓni.
Mirum cacuminibus eoruꝫ deciſis moritur:totis vero detruncatis durat. Et ſi infra q̄ rami fuere p̄
cidatur:quod ſupeſt viuit. Si vero cacumē tantū auferat̄:tota moritur. Alia ab radice brachiata: vt
vlmus. Alia in cacumine ramoſa:vt pinus:lotos ſiue faba græca:quā romæ a ſuauitate fructus ſilue
ſtris quidem:ſed ceraſorum pene natura loton appellāt. Pręcipueqꝫ domibus expetitur ramoꝝ pe
tulantia:breui caudice:latiſſima expatiantium vmbra:& in vicinas domos ſæpe tranſilientiū. Nul
li opacitas breuior:nec aufert ſolem hyeme decidētibus folijs. Nullis cortex iucundior: aut oculos
excipiēs blādius. Nulli rami longiores validioreſqꝫ aut p̄ſes:vt dixiſſe totidē arbores liceat. Cortice
pelles tingunt radice lanas. Malis propriū genus. Ferarū enim roſtra reddunt:adhęrētibus vni ma
ximo minoribus. Ramorū aliqui cęci qui nō germinant. Quod natura fit ſi non eualuere:aut pœna
cum amputatos cicatrix hebetauit. Quę diuiduis in ramo natura eſt:hæc viti in oculto:harūdini in
geniculo. Omniuꝫ terræ ꝓxima craſſiora. In longitudinem excreſcūt abies:larix:palma: cupreſſus:
vlmus: & ſi qua vniſtirpia. Ramoſaꝝ ceraſus etiā in.xl.cubitorum trabes æquali per totum duū cu
bitorum craſſitudine reperitur.

¶De ramis & cortice & radicibus arborum. CA.XXXII.

Quædā ſtatim in ramos ſpargunt̄ vt mali. Cortex alij tenuis:vt lauro:tiliæ. Alias craſſus vt
robori. Alijs lenis:vt malo:fico. Ideꝫ ſcaber robori palmæ. Omnibus in ſenecta rugoſior.
Quibuſdam rumpit̄ ſponte:vt viti. Quibuſdam etiam cadit:vt malo:vnedoni. Carnoſus
ſuberi:populo. Mēbranaceꝰ vt viti:harūdini. Libris ſimilis ceraſo. Multiplex tunicis: vt
vitibus:tiliæ:abieti. Quibuſdam ſimplex:vt fico:harundini. Magna & radicum differētia. Copioſæ
fico:robori:platano. Breues & anguſtę malo. Singulares abieti:larici. Singulis eniꝫ innitūt̄:q̄q̄ mini
mis in latera diſperſis. Craſſiores lauro & įęquales. Itē oleę:cui & ramoſæ. At robori carnoſę. Robo
ra ſuas in profundū agūt. Si Virgilio quidem credimus æſculus quātum corpore eminet: tantuꝫ ra — Eſculus tātuꝫ
dice deſcendit. Oleæ maliſqꝫ & cupreſſis per ſūmam ceſpitū. Alijs recto meatu:vt lauro:oleæ. Alijs — eminēs q̄tum
flexuoſo:vt fico. Minutis hæc capillamētis hirſuta vt abies:multęqꝫ ſilueſtrium. E quibus montani — deſcendens.
prætenuia fila decerpentes ſpectabiles lagenas & alia vaſa nectunt. Quidam non altius deſcendere
radices:q̄ ſolis calor tepefaciat. Idqꝫ natura loci tenuioris ſiue craſſiſſimas dixere:qđ falſuꝫ arbitror.
Apud auctores certe inuenitur abietis plātā cū trāſferret̄:octo cubitoꝝ in altitudine:nec totā refoſ
ſam:ſed abruptā. Maxima ſpatio atqꝫ plenitudine & cędri eſt Ab ea platani:roboris: & glādiferarū
Quarūdā radix viuatior ſuperficie:vt lauri. Itaqꝫ cum trūco inaruit reciſa:etiaꝫ lætius fruticat. Qui
dā breuitate radicū celerius ſeneſcere arbores putāt. Quod coarguunt fici: quarum radices lōgiſſi
mæ:& ſenectus ociſſima. Falſuꝫ arbitror & quod aliqui ꝓdidere radices arborū vetuſtate minui. Vi — Carpit̄ quo
ſa eteniꝫ eſt annoſa quercus euerſa vi tempeſtatis:& iugerū ſoli amplexa. Proſtratas reſtitui plęrūqꝫ — rūdē opinio.
& quædā terræ cicatricę reuiuiſcere:vulgare eſt. Et familiariſſimū hoc platanis:quæ plurimū vēto — Platani ven
rum concipiunt ꝓpter dēſitatē ramorū. Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe reponunt̄. Fa — to cōcipiētes.
ctumqꝫ iam eſt hoc & in iuglandibus oleiſqꝫ ac multis alijs.

¶De ꝓdigioſis arboribus:& quibꝰ modis ſpōte naſcunt̄:& quod nō omnia vbi
qꝫ naſcantur:& quę non alibi naſcantur arbores. CA.XXXIII.

Est in exemplis & ſine tempeſtate vllaue cauſa alia q̄ ꝓdigij cecidiſſe multas: ac ſua ſpōte
reſurrexiſſe. Factuꝫ hoc populi Ro. quiritibus oſtentum cimbricis bellis nucerię in luco — Vlmus mira
iunonis vlmo poſtq̄ etiam cacumen amputatū erat: quoniā in arā ipſā ꝓcūbebat:reſtitu — bilis in vitam
ta ſpōte:ita vti ꝓtinus floreret. A quo deinde tēpore maieſtas populi Ro. reſurrexit:quæ — reſtituta.
ante vaſtata cladibus fuerat. Memorat̄ hoc idē factū & in philippis ſalice ꝓcidua atqꝫ detrūcata. Et
ſtagiris in muſęo populo alba Omnia fauſti ominis. Sed maxime mirū antandri platanus etiam cir
cūdolatis lateribus reſtibilis ſpōte facta:vitęqꝫ reddita. Lōgitudine.xv.cubitorū:craſſitudine quat
tuor vlnarū. Arbores quas naturę debeamꝰ tribus modis naſcunt̄. Spōte: aut ſemine:aut ab radice. — Arborum tri
Cura numeroſior exiſtit:de qua ſuo dicemus volumine. Nunc enim totus ſermo de natura eſt miſtis — plex genitu
modis miriſqꝫ memorabili. Nāqꝫ nō oīa ī oībus locis naſci docuimꝰ:nec trāſlata viuere. Hocqꝫ alias — ra.
faſtidio:alias cōtumacia:ſæpius imbecilitate eorū q̄ trāſferunt̄ euenit:alias cœlo iņidēte:alias ſolo
repugnāte. Faſtidio balſamū alibi naſci natura q̄ in ſyria noluit fere:Nec nō & palmā naſci vbiqꝫ:aut
natā parere:vel cū ꝓmiſit etiā oñditqꝫ ea educare:q̄ tāq̄ iuita peperit. Nō habet vires frutex cinna — Balſamū ī ſo
mi in ſyriæ vicina perueniendi. Non ferunt amomi nardiqꝫ delicię ne in arabia quideꝫ ex india naue — la ſyria natuꝫ
peregrinari. Tētauit enim Seleucus rex. Illud maxime miruꝫ ipſas arbores plęrūqꝫ exorari vt viuāt — Vel vicinia.

atq; tranſmigrent. Aliquãdo & a ſolo impetrari vt alienas alat: aduenaſq; nutriat cœluz nullo modo quid flecti. Viuit ĩ italia piperis arbor. Caſiæ vero etiã in ſeptẽtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris Sed vnde ſorbentes ſuccũ oẽm ex iis ſoles coquenteſq; lachrymã? Illud ꝓxime mirũ mutari naturã in iiſdẽ locis: atq; improuiſo valere. Cædrum æſtuoſis partibus dederat: & in lyciis frigidiſq; montibus naſcitur. Frigus inimicũ lauro fecerat: ſ; in olympo copioſior nulla eſt. Circa boſphorꝫ cimerium in pãticapeo vrbe omni mõ laborauit. Mithridates rex & cęteri incolę. Sacrorꝫ certe cauſa laurũ myrtũq; habere: & nõ cõtingit: cũ habũdẽt arbores ibi punicę ficiq;. Iaz mali & pyri laudatiſſimę Frigidasnatura eodẽ tractu nõ genuit arbores: pinũ: abietẽ: piceã. Et quid attinet ad pontuz abire? Iuxta romã ipſã caſtaneæ ceraſiq; ægre ꝓueniunt. Perſica in tuſculano. Necnon nuces græcæ cum tedio inſeruntur. Teracina ſiluis ſcatet earum.

¶ De cupreſſo & ꝙ ex terra noua aliqua ſæpe naſcantur quæ in ea ante non fuerunt. CA. XXXIIII.

Cupreſſ⁹ cur diti ſacra.

Cupre olim ante domos (neqs funere inſcius polluereť) appẽdebatur.

CVpreſſus aduena & difficillime naſcenotiũ fuit: vt de qua verboſius ſępiuſq; q̃ de eo oĩbus aliis ꝓdiderit Cato. Natu moroſa: fructu ſupuacua: bacis: torua: folio amara: odore violẽta: ac ne vmbra quidẽ gratioſa: materie rara: vt pene fructicoſi generis. Diti ſacra: & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fœmĩa ſterilis diu. Metę demũ aſpectu nõ repudiata diſtinguendis tãtum pinorꝫ ordinibus. Nunc vero tonſilis facta in dẽſitate parietum: coercitaq; gracilitate ꝑpetuo tenera. Trahiť q; etiã in picturas ope hyſtoriali venat⁹ claſſeſue & imagines rerũ tenui folio breuiq; & virente ſupueſtiens Duo genera earꝫ. Meta in faſtigium conuoluta: quę & fœmina appellať. Mas aſpergit extra ſe ramos: deputať: & accipit vitẽ. Vtraq; autem immittiť in perticas aſſereſue amputatiõe ramorum qui. xiii. anno denariis ſingulis veneunt. Quæſtuoſiſſima in ſat⁹ ratione ſilua. Vulgoq; dotem filiarum antiqui plãtaria appellabãt. Huic patria inſula creta quãq̃ Cato tarentinam eam appellat. Credo ꝙ primũ eo euenerit. Et in enaria ſucciſa regerminat. Sed ĩ creta quocũq; loco terram mouerit quiſpiã niſi feratur alia: hęc gignitur: protinuſq; emigrat. Illa vero etiã nõ appellato ſolo ac ſponte: maximeq; in idæis mõtibus: & quos albos vocant: ſummiſq; iugis: vbi niues nunq̃ abſunt plurima. Quod miremur alibi niſi in tepore prouenienſ: & nutricez magnopere faſtidiens. Nec terræ tãtum natura circa has refert: aut perpetua cœli: verum & quædam temporaria vis hymbriũ. Aliquę plærumq; ſemina afferunt: & certo fluunt genere. Aliquę etiã incognito. Quod accidit cyrenaicæ regioni: cum primum ibi laſſerpitium natum eſt vt in hęrbarum natura dicemus. Nata eſt & ſilua vrbi ei proxia hymbre piſſeo craſſo circiter vrbis Romę anno quadringẽteſimo triceſimo.

¶ De hedera. CA. XXXV.

HEdera iam dicitur in aſia naſci. Negauerat Theophraſtus: nec in india niſi in mõte mero Quin & Harpalum omni modo laboraſſe vt ſereret eam in medi fruſtra. Alexandrũ vero ob raritatẽ ita coronato exercitu victorẽ ex india reddiſſe exẽplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornãt thyrſos: galeaſq; etiã ac ſcuta in thracię populis in ſolẽnib⁹ ſacris. Inimica arbor ſatis omnibus ſepulchraq;: ac muros rumpens. Serpentium frigori gratiſſima: vt mirum ſit illam in honore vllo habitam. Duo genera eius. Prima vt reliquarum mas & fœmina. Maior tradiť mas corpore: & folio duriore ac pinguiore: & flore ad purpurã accedẽte. Vtriuſq; aũt flos ſimilis eſt roſę ſilueſtri: niſi ꝙ caret odore. Species horum generum tres. Eſt enim cãdida & nigra hedera: tertiaq; vocať helix. Etiãnum hæ ſpecies diuidũtur in alias: quoniam eſt alia fructu tãtum cãdida: alia & folio. Fructumq; candidum ferentium: aliis denſus acinus & grandior racemis in orbẽ circũactis: qui vocãtur corymbi. Item ſilenitiuz cuius eſt minor acinus ſperſior racemus. Simili modo ĩ nigra. Alicui & ſemen nigrũ: aliis crocatum. Cuius coronis poetę vtũtur. Foliis minus nigris: quam quidã nyſiam: alii bacchicã vocãt: maximis inter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnuz duo genera huius faciũt. A colore acinorꝫ erythranum & chryſocarpum. Plurimas aũt habet differentias helix: quoniã folio maxime diſtat. Parua ſunt & anguloſa cõcinioraq;: cum reliquorum genera ſimplicia ſint. Diſtat & longitudine internodiorum: pręcipue tamen ſterilitate: quoniã fructum nõ gignit. Quidam hoc ętatis eſſe nõ generis exiſtimãt: primoq; eſſe helicẽ putãt fieri hederã vetuſtate. Horũ error manifeſtus intelligiť: quoniã helicis plura genera reperiũtur: ſed tria maxime inſignia. Hęrbacea ac virens: quę plurima eſt. Altera cãdido folio. Tertia verſicolor: q̃ thracia vocať. Etiãnũ hęrbaceę tenuiora folia: in ordinẽ digeſta: dẽſioraq;. In alio genere diuerſa omnia. Et in verſicolori alia tenuioribus foliis ac ſimiliter ordinatis dẽſioribuſq;. In altera neglecta oĩa hęc. Maiora quoq; a minora ſũt folia: macularũq; habitu diſtãt. Et in cãdidis alia ſunt cãdidiora. Adoleſcit in longitudinẽ maxime hærbacea. Arbores aũt necat cãdida: omnẽq; ſuccũ auferẽdo tanta craſſitudine augeť: vt ipſa arbor fiat. Signa eius folia maxima: atq; latiſſima mãmas erigentis: quæ ſũt cęteris inflexæ. Racemi

Exercitus ale. hedera coronatus.

☞ Corymbi.

Poetę in tutella bacchi hedera coronantur.

Vel ſubtilitate.

ſtãtes ac ſubrecti.Et q̃q̃ omniũ generi radicoſa brachia:huic tamẽ maxime ramoſa ac robuſta. Ab
ea nigrę.Sed proprium albę q̄ inter media folia emittit brachia vtrumq; ſemp ãplectẽs.Hęc eſt &
in muris q̃uis ambire non poſſit.Itaq; etiã pluribus locis interciſa viuit tamen duratq;:& totidẽ ini-
tia radicu; habet:quot brachia.Quibus incolumes & ſolidas arbores ſugit ac ſtrãgulat.Eſt & in fru
ctu differentiæ albę nigræq; hederę:quoniam aliꝭs tãta amaritudo acini:vt aues non attingant.Eſt
& rigens hedera quæ ſine amminiculo ſtat ſola omniũ generum ob id vocata ciſſos.E diuerſo nunq̃ Vł ortociſſos
niſi humi repens chamęciſſos.

De hedera quę vocatur ſmilax. CA.XXXVI

SImilis eſt hederę e cilicia quidem primum ꝑfecta:ſed in græcia fræquentior:quã vocant
ſmilacẽ dẽſis geniculata caulibus:ſpinoſa:fructicoſa ramis.folio hederaceo:paruo nõ an-
guloſo:a pediculo emittente pãpinos:flore cãdido:olẽte liliũ.Fert racemos labruſcę mo Vel binos & ternos
do nõ hederę:colore rubro:complexa acinis maioribus nucleos vndenos:minoribus ſin
gulos:nigros duroſq; in fauſta omnibus ſacris & coronis quonia; ſit lugubris: virgine eius nominis
propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fructicem.Id vulgus ignorãs plęrũq; feſta ſua pollu
it hederã exiſtimãdo.Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno:qui omnino neſcit quibus corone
tur.Et ſmilace fiunt condicilli.Propriumq; materiæ eſt vt admota auribus leuem ſonu; reddat.He
deræ mira proditur natura ad experienda vina. Si vas fiat ex ligno eius:vina trãfluere:ac remanere Mirabile.
aquam ſi qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. CA.XXXVII.

INterea qui frigidis gaudẽt aquaticos frutices dicere cõuenit.Principatum in iꝭs tenebũt
harũdines belli paciſq; experimẽtis neceſſariæ:atq; etiam in deliciꝭs gratę.Tegulo enim
eaꝝ domus ſuas ſeptẽtrionales populi operiũt:durãtq; eius alta recta.In reliquo vero or
be & cameras leuiſſime ſuſpendũt.Chartiſq; ſeruiunt calami ęgyptiꝭ maxime cognatio-
ne quadã papyri.Probatiores tamẽ gnidiꝭ: & qui in aſia circa anaericum lacum naſcunt.Noſtratibꝰ Vel anęiticu;
fungoſior ſubeſt natura:cartilagine bibula:quę cano corpore intꝰ:ſuperne tenui inareſcit ligno.Fiſ
ſilis præacuta ſemp acie geniculata.Cætero gracilitas nodis diſticta leui faſtigio tenuat in cacumia.
Craſſiore peniculo coma:neq; hac ſupuacua.Aut eni ꝓ pluma ſtrata cauponarũ replet:autvni limo
ſiore callo induruit:ſicut in belgis contuſa & interiecta nauiũ commiſſuris feruminat textꝰ:glutino
renacior:rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt.Calamis ſpicula Calamorum vſus in armis.
addunt irreuocabili hamo noxia.Mortem accelerãt pinna addita calamis.Fitq; & ex ipſo tęlũ ali
ud fracto in vulneribus.His armis ſolem ipſu; obumbrãt.Propter hoc maxime ſerenos dies optãt. Vel penna.
Odore ventos & hymbres qui inter illos pacem eſſe cogunt.Ac ſi quis æthiopas:ægyptum:arabas:
indos:ſcytas:bactras:ſarmentarũ tot gentes & oriẽtis oĩaq; parthorũ regna diligẽtiꝰ cõputet:æqua
ferma pars hominum in toto mundo calamis ſuperata degit.Pręcipuus hic vſus in creta bellatores
ſuos pręcipitauit.Sed in hoc quoq; vt in cæteris rebus vicit italia.Quoniã nullꝰ ſagittis aptior calã
mus q̃ in rheno bononienſi amne cui plurima ineſt medulla punduſq; volucre.Contra flatus quoq;
peruicax libra.Quippe nõ eadem gratia belgicis.Hæc & creticis commẽdationibꝰ:q̃q̃ præferãtur
indi:quorũ alia quibuſdã videt natura:quãdo & haſtarũ vicem p̄bent additis cuſpidibus.Harundĩ
ni quidam indicæ arborea amplitudo.qualẽ vulgo in templis videmus. Differre mares ac fœminas
in his quoq; indi tradunt.Spiſſius mari corpus:fœminæ capacius. Nauigiorũ etia; vicẽ præſtant(ſi
credimus)ſingula internodia.Circa aceſinẽ amnem maxime naſcũtur:Harundo omĩs ex vna ſtirpe
numeroſa.Atq; etiã reciſa fœcũdius reſurgit.Radicis naturæ viuax:geniculata & ipſa. Folia indicis
tantum breuia.Omnibus vero a nodo orſa complexu tenues per ambitum inducũt tunicas:atq; in
medio internodio cum plurimum deſinunt veſtire:procũbuntq;.Latera harundini calamoq; in ro-
tunditatẽ bina ſuper nodos:alterno ſemper inguine:vt alterũ ad dextrã fiat:alterũ ſupiore geniculo
ab leua per vices.Inde exeunt aliquãdo rami qui ſunt calami tenues.Plura aũt genera.Alia ſpiſſior
dẽſiorq; geniculis:breuibus internodiꝭs.Alia rãtior maioribus:tenuior & ipſa. Calamus vero alius
totus concauus.quem ſyringiã vocãt:vtiliſſimus fiſtulis:quonã nihil eſt ei chartilaginis atq; carnis.
Orchomenius eſt continuo foramine peruius:quẽ auleticon vocãt.Hic tibiꝭs vtilior:fiſtulis ille.Eſt
alius craſſiore ligno & tenui foramine.Hũc totum fungoſa replet medula.Alius breuior:alius ꝓce-
rior:exilior:craſſiorq;.Fruticoſiſſimus qui vocatur donax nõ niſi in aquaticis natus:quonia; & hæc
differentia eſt multum pręlata harundine quæ in ſiccis proueniat.Suu; genus ſagittario calamo vt
diximus.Sed cretico longiſſimis internodiꝭs obſequiumq; quo libeat flecti calefacto. Differẽtias fã
ciunt & folia nõ multitudine verum robore & colore.Valida laconicis:& ab vna parte dẽſiora:quã
les:in totum circa ſtagna gigni putant.diſſimiles annicis:lõgiſq; veſtiri foliꝭs:ſpatioſius a nodo ſcã-

dente cõplexu. Eſt & in obliqua harundo nõ in excelſitatẽ naſcens: ſed iuxta terrã fruticis modo ſe
ſpargens: ſuauiſſima ĩ teneritate animalibus. Vocaꝛ a quibuſdã elegia. Eſt & ĩ italia naſcẽs ad archa
noĩe paluſtris ex cortice tantũ. Sub ipſa coma vtiliſſima dentibus: quoniã vis eadem eſt quę ſinapi
De orchiomenij lacꝰ harũdinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Characian vocabãt craſ-
ſiorem firmioremq;. Plociam vero ſubtiliorem. Hãc in iſulis fluitãtibus natare: illam ĩ ripis expatiã
tis lacus. Tertia harundo eſt tibialis calami: quẽ auleticon vocãt. Nono hic anno naſcebaꝛ. Nã & la
cus incremẽta hoc tẽporis ſpatio ſeruabat. Prodigioſus ſi quãdo amplitudinem biennio extẽdiſſet.
Vel lebaida. quod notatũ apud cheroniam ĩfauſto athenienſium prœlio. Et apud thebaida ſæpe notatur ĩfluen
te cephiſo. Cum igitur anno permãſerit ĩundatio ꝓficiunt ĩ occupatoriã quoq; amplitudinẽ. Voca
Vel ixcuſite. tur zeugitę: cõtra bombycię maturius reciproco graciles. Fœminarum latiore folio atq; candidio-
re: modica lanugine: aut oĩno nulla: ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erãt armamenta ad inclu-
☞ ſos cãtus nõ ſilendo ex reliquo curæ miraculo: vt venia ſit argento iam potius rani. Cædi ſolebãt tẽ
Calami ĩ vſu pestiue vſq; ad Antigenẽ tibicinẽ cum adhuc ſimplici muſica vterentur ſub arcturo Sic præparatæ
tibiarum. aliquot poſt annos vtiles eſſe cupiebãt. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione: & canore tibiæ
ipſæ educendę: comprimentibus ſe lingulis: quod erat illis theatroꝝ moribꝰ vtilius. Poſtꝗ varietas
acceſſit & cãtus quoq; luxuriãtes cędi ante ſolſticia cœptæ: & fieri vtiles in trimatu apertioribꝰ eaꝝ
Vel quamq;. lingulis ad flectendos ſonos. Quę inde ſunt & hodie. Sed tunc ex ſua quaq; tãtũ arundine congrue
re perſuaſum erat: & ea quæ radicem antecesſerat: leuę tibiæ cõuenire: quæ cacumen dexterę. Im-
menſum ꝗtum iſs prælatis quas ipſæ cephiſus abluiſſet. Nũc ſacrificæ tuſcorum e buxo. Ludicrę ve
ro loto oſſibuſq; aſſininis & argẽto fiunt. Aucupatoria harũdo a pãhormo laudatiſſima. Piſcatoria
ab aritana & africa. Harundis italię vſus ad vineas maxime. Cato ſeri eam iubet in humidis agris bi
palio ſubacto prius ſolo: oculis diſpoſitis interuallo ternoruȝ pedum. Simul & corrudã vnde aſpara
gi fiãt: cõcordare amicitiã. Salicis vero qua nulla aquaticaꝝ vtilior. Licet populi vitibꝰ placeãt: & ce
cubũ ducãt. Licet alni ſępes muniant: cõtraq; erũpentiũ animũ impetꝰ ripaꝝ muro in tutelis ruris
excubent: in aqua ſatę: cæſæq; denſius innumero hęrede proſint.

De ſalice genera eius octo: & quæ pręter ſalicem ſint
vtilia ligaturis & de rubis. CA. XXXVII.

SAlicis ſtatim plura genera. Nam quędam & in ꝓceritatem magnam emittũt iugis vinea
rum particas. Pariuntq; balteo cortice vincula. Et aliæ virgas ſequacis ad iũcturas lenti-
tię. Aliæ prętenues viminibus texendis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbi
bus ac plurimę agricolarum ſupellectili cãdidiores oblato cortice: leuiq; tractatu mollio
ribus vaſis: ꝗ vt e corio fiant: atq; etiã ſupinaꝝ in delicias cathedraruȝ aptiſſia. Decidua facili fertili
tas: denſiorq; tonſura ex breui pugno verius ꝗ ramo: non vt remur in nouiſſimis curanda arbore.
Nullus quippe tutior eſt reditus minoriſue impendij aut tempeſtatis ſecurior. Tertium locum ei in
æſtimatione ruris. Cato attribuit: prioremq; ꝗ olim veris: ꝗq; frumento: aut pratis: nec quia deſint
alia vincula. Siquidem & geniſtę: ithaceæ: & populi: & vlmi: & ſãguinei frutices: & betullæ: & harũ
do fiſſa: & harundinum folia: vt in liguria & vitis ipſa: reciſſiſq; aculeis rubi alligãt: & intorta corylꝰ
Mirumq; contuſo ligno alicui: maiores ad vincula eſſe vires. Salici autem pręcipua dos. Findiꝛ enĩ
græca rubẽs: cãdidiorq; amerina: ſed paulo fragilior. Ideoq; ſolido ligat nexu. In aſia genera obſer
uãt. Nigrã vtiliorẽ viminibus. Cãdidã agricolaꝝ vſibus. Tertiam quę breuiſſima eſt helicem vocãt.
Apud nos quoq; multi totidẽ nomina iponũt. Vimineam vocãt eãdem purpuream. Alterã vicelinã
a colore: quę ſit tenuior. Tertiã gallicã: quę tenuiſſima. Nec in fruticũ nec ĩ veprium caulinumue ne
q; ĩ hęrbaꝝ: aut alio vllo ꝗ ſuo genere numerentur iure ſcirpi fragiles paluſtreſq; ad tegulum tege-
teſq;. E quibus detracto cortice cãdelę luminibꝰ & funeribꝰ ſeruiunt. Firmior quibuſdã ĩ locis eaꝝ
rigor. Nãq; iſs velificãt nõ in pado tãtũ nautici: verum & in mari piſcator africus præpoſtero more
Aduerte. velã ĩtra malos ſuſpendẽs. Et mapalia ſua mauri tegunt. Proximeq; æſtimãti hoc videaꝛ eſſe quod ĩ
Vel nili interiore mundi parte pari ſunt papyri vſui: ſed fruticoſi generis ſunt. Inter aquaticas arbores ſunt
& rubi atq; ſambuci fungoſi generis aliter tamẽ ꝗ ferulę. Quippe plus ligni ac ſucci vtiq; ſambuco.
Ex qua magis canorem buccinã tubãq; credit paſtori ibi cæſã vbi gallorum cantum frutex ille non
exaudiat. Rubi mora ferũt & alio genere ſimilitudinem roſę: qui vocatur cinoſbatos. Tertiũ genus
Vel tenerior. ideũ vocant gręci a loco: tenuior eſt ꝗ cętera minoribuſq; ſpinis: & minus aduncis. Flos eius contra
lippitudinem illinitur ex melle: & ignem ſacrum. Cõtra ſtomachi quoq; vitia bibitur ex aqua. Sam
buci acinos habẽt nigros atq; paruos humoris lenti inficiendo maxime capillo: qui & ipſi aqua de-
cocti manduntur.

De ſuccis arboꝝ & natura materiarũ: & de cedendis arboribꝰ. CA. XXXIX.

HVmor & cortici arborum eſt:qui ſanguis earum intelligi debet:nō idem omnibus.Ficis
lacteus.Huic ad caſeos figurādos coaguli vis.Cęraſis gummoſus.Vlmis ſaliuoſus.Lēt⁹
ac pinguis malis.Vitibus ac pyris aquoſus.Viuatiora quibus lentior.Atqꝫ in totuꝫ corpo
re arboꝝ:vt reliquorū animalium:cutis:ſāguis:caro:nerui venę:oſſa:medullę.Pro cute
cortex mirum in moro medicis ſuccum quęrentibus fere hora diei ſecunda lapide inciſus manat al
tius fractus ſiccus videtur.Proximi plęriſqꝫ adipes.Ii vocātur a colore alburnum.Mollis ac peſſima
pars ligni etiam in robore facile putreſcens: teredini obnoxia.Quare ſemper amputabitur. Subeſt
huic caro:cui oſſa:id eſt materię optimum.Alternāt fructus quibus ſiccius lignum: vt olea: magiſq̃
quibus carnoſum:vt cæraſus.Nec omnibus adepes carneſue largę:ſicuti nec animaliuꝫ acerrimis.
Neutrū habēt buxus:cornus:olea.Nec medullū:minimumqꝫ etiam ſanguinis.Sicuti oſſa nō habēt
ſorba:carnē ſambuci:& plurimaꝫ ambę medullam.Nec arundines maiore ex parte.In quarūdā ar-
borū carnibus pulpę veneqꝫ ſunt.Diſcrimen earum facile.Venę latiores candidioreſqꝫ.Pulpę fiſſili-
bus īſunt.Ideo fit vt aure ad caput trabis quālibet pręlongæ admota ictus ab altero capite vel gra-
uis ſentiatur:penetrante rectis meatibus ſono.Vnde depræhendit̄ an torta ſit materies:nodiſqꝫ con
ciſa.Quibuſdam ſunt tubera:ſicut ſunt in carne glandia In ijs:nec vena nec pulpa:quodā callo car- Vel glandes.
nis in ſe cōuoluto.Hoc precioſiſſimum in citro & acere.Cætera menſarum genera fiſſis arborib⁹ cir
cinnant̄ in pulpam.Alioquin fragilis eſſet vena in orbē arboris cęſa.Fagis pectines tranſuerſi in pul
pa apđ antiquos.Inde & vaſis honos.Ma.Curius iurauit ſe ex pręda nihil attigiſſe:pręter guttū fa-
ginum:quo ſacrificaret.Lignum in lōgitudineꝫ ita fluctuat:vt quæ pars fuit ac radice validius ſidat
Quibuſdam pulpa ſine venis/mero/ſtamine/& tenui cōſtat.Hęcqꝫ maxime fiſſilia.Alia frangi cele-
riora q̃ findi:quibus pulpa non eſt:vt oleæ:vites.At e contrario totum a carne corpus fico.Tota oſ-
ſea eſt ilix:cornus:robur:cytiſus:morus:habenus:lotos:& quę ſine medulla eſſe dixim⁹.Cęteris ni-
gricans color.Fulua cornus in venalibus nitet inciſuris notata propter decorē.Cędrus:& larix:& iu
niperus rubent.

¶De teredinibus & larice. CA.XL.

LArix fœmina habet:quā græci vocāt ægida mellei coloris inuentum eſt pictorū tabellis
immortale:nulliſqꝫ fiſſille rimis.Hoc lignū proximuꝫ medullæ eſt.In abiete leucon græ-
ci vocauere.Cædrus quoqꝫ duriſſima:quę medullę proxia vt in corpore oſſa deraſo mo-
do limo.Et ſābuci interiora mire firma tradunt̄.Nāqꝫ qui venabula ex ea faciūt præferūt
omnibus.Cōſtat enim ex cute & oſſibus:Cędi tēpeſtiuum quæ decorticent̄.Vt teretes ad tēpla cæ-
teraqꝫ vſus rotundi cum germināt:alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcente ei materiaqꝫ nigre
ſcente.Tigna & quibus aufert ſecuris corticem a bruma ad fauonium:aut ſi pręuenire cogamur ar-
cturi occaſu:& ante eum fidiculę.Nouiſſima ratione ſolſtitio.Dies ſyderum horum reddētur ſuo lo Aduerte.
co.Vulgo ſatis putant obſeruare:ne quę dedolādę arbores ſternant̄ ante ęditos ſuos fructus.Robur
vere cęſum teredinem ſentit.Bruma aūt ne vitiatur:neqꝫ finditur:alias obnoxium etiam vt torquę-
at ſeſe:findatqꝫ quod in ſubere tempeſtiue quoqꝫ cæſo euenit.Infinitum refert:lunaris ratio:nec niſi
a viceſima in triceſimā cędi nolunt. Inter omnes conuenit vtiliſſime in coitu eius ſterni:quem dieꝫ
alij interlunium:alij ſilentis lunę appellāt.,Sic certe Tiberius Cæſar cōcremato ponte naumachia- Tiberius cæ.
rio larices ad reſtituēdū cædi ex rhetia p̄finiuit.Quidā dicūt vt in coitu & ſub terra ſit luna.Qđ fieri
nō p̄t niſi noctu.At ſi cōputāt coit⁹ ī nouiſſimū diē brumæ:illa ęterna ſit materies ꝓxīe cū ſupradi-
ctis ſyderib⁹.Quidā & canis ortū addūt:& ſic cæſas materies ī foꝝ auguſtū.Nec nouellę:aūt ad ma
teriē nec veteres vtiliſſīę.Circūciſas quoqꝫ ad medullā alij nō iutiliter reliquūt:vt oīs humor ſtātib⁹
defluat Mirū apđ ātiquos prio punico bello claſſeꝫ Diui Iulij īperatoris ab arbore exciſa ſexageſio
die nauigaſſe.Cōtra vero Hieronē regē ducētas.xx.naues effectas dieb⁹.xlv. tradit.L.Piſo. Secūdo
quoqꝫ punico bello Scipiōis claſſis.xl.die a ſecuri nauigauit.Tātū tēpeſtiuitas etiā ī rapida celerita-
te pollet. Cato hoīm ſummus in omni vſu de materijs hæc adijcit. Prælum e ſapino atra potiſſimū
facio vlmeam:pineam:nuceam:hanc atqꝫ aliam materiem omnem cum effodies: luna decreſcente
eximito poſt meridieꝫ ſine vento auſtro.Tunc erit tempeſtiua:cum ſemen ſuum maturū erit.Caue
to ne per rorem trahas:aut doles.Idemqꝫ mox.Niſi in trimeſtri lunaqꝫ dimidiata ne tāgas materieꝫ
Tūc ne effodias aut pręcidas abs terra.Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime
eximit̄.Omnino caueto nigram materiam ne doles:ne cedas:neue tangas niſi ſiccam:neue gelidaꝫ
neue rotulentem. Tiberius idem & in capillo cōdendo ſeruauit interlunia.M.Varro aduerſus de-
fluuia pręcipit obſeruanduꝫ idem a plenilunijs.Larici & magis abiecti ſucciſis humor diu defluuit.
Hę omnium arborum altiſſimę ac rectiſſimę.Nauium malis antēniſqꝫ ꝓpter leuitatē præfert̄ abies
Cōmuni ab ijs pino:quę aut quadripartitos venarū curſus biſſidoſqꝫ habeat:vel omnino ſimplices

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0265-7
DFG

Fabrorum inteſtia operta medulla fictilis optima quadripartitis materijs & mollior q̄ cætere. Intel
lectus in cortice ꝓtinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq; quaꝫ diximus rotio
ne fluuiata decorticatur: atq; ita ſappinus vocaẜ: ſuperior pars nodoſa duriorq; ſuſterna. Et in ipſis
aūt arboribus robuſtiores aquilonię partęs. Et in totum deteriores ex humidis opaciſq;. Spiſſiores
ex apricis: & diuturne. Ideo Romę inferna abies ſupernati pręferẜ. Eſt per gentium quoq; regiones
in iſs differentia. Alpibus apēninoq; laudatiſſimę. In gallia iuribus ac monte voſego: in corſica: bi

Vel æanica.

thynia: ponto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Peſſimę parnaſia: & euboca: quoniaꝫ ro
moſæ ibi & contortę putreſcenteſq; facile. At cædrus in creta: africa: ſyria: laudatiſſima. Cædri oleo
peruncta materies nec tineam nec cariem ſentit. Iunipero eadeꝫ virtus quę cædro. Vaſta hęc in hi-
ſpania: maximeq; baccę eis. Medulla eius vbicūq; ſolidior etiam q̄ cędrus. Publicum omniū vitiuꝫ
vocāt ſpiras vbi ſeſe conuoluere venę atq; nodi. Inueniuntur in quibuſdam ſicut in marmore cētra:
id eſt duricia clauo ſimilis: inimica ferris. Et quędam forte accidunt in lapide comprehēſo: aut rece

☞ Mirū de oleaſtro vrbis fatali

pto in corpus: aut alterius arboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter in foro: cui viri fortes affixerāt
arma: quem cortice ambiēte ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio vrbis p̄moni
tæ oraculo cū arbor arma periſſet: quod ſuccisę accidit ocreis galeiſq; intꝰ repertis. Ferūt lapides ita
inuentos ad cōtinendos partus eſſe remedio.

¶ De materijs. De magnitudine arborum: & quæ cariem & ruinā non ſentiunt
& de perpetuitate materiarum. CA. XLI.

Aduerte.

AMpliſſima arborum ad hoc ęui exiſtimatur Romę viſa: quā ꝓpter miraculum Tiberius
Cæſar in eodem ponte naumachiario expoſuerat aduectam cum reliqua materiæ. Dura
uitq; ad Neronis principis amphiteatrū. Fuit aūt trabs e larice lōga pedes. cxx. bipedali
craſſitudine ęqualis. quo intelligebaẜ vix credibilis reliqua altitudo faſtigiū ad cacumē
æſtimantibꝰ. Fuit & memoria noſtra in porticibus ſeptorū a. M. Agrippa relicta æque miraculi cā:
quę diribitorio ſuperfuerat. xx. pedibus breuior ſexquipedali craſſitudine. Abies admirationis pręcipuę in naui quę ex ægypto Caij principis iuſſu obeliſcū in vaticano circo ſtatutū: quattuorq; trun-
cos lapidis eiuſdem ad ſuſtinendum eum adduxit. Qua naue nil admirabilius viſum in mari certuꝫ
eſt. cxx. modij tunc lentis pro ſaburra ei fuere. Longitudo ſpatium optinuit magna ex parte oſtiēſis
portꝰ latere leuo: ibi nāq; demerſa eſt a Claudio principe cū tribus molibus turriū altitudīe in ea ex
ædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quę arboris craſſitudo quattuor hominū vlnas com

☞ Germani arboribus nauigantes

plectentium implebat. Vulgoq; auditur. lxxx. nūmorum & pluris malos ad eos venundari vſus. Ra
tes vero cōuecti. xl. ſeſtertijs pleraſq;. At in ęgypto ac ſyria reges inopia abietis cędro ad claſſes ferū
tur vſi. Maxima ea ī cypro traditur ad vnde ciremē Demetrij ſucciſa. cxxx. pedū longitudinis: craſ-
ſitudinis vero ad trium hominum cōplexum. Germanię p̄dones ſingulis arboribus cauatis nauigāt
quarum q̄dam & triginta homines ferunt. Spiſſima ex omni materie: ideo & grauiſſima iudicaẜ he
benus & buxus: graciles natura: neutra in aquis fluitat: nec ſuber ſi demaẜ cortex: nec larix. Ex reli-
quis ſicciſſima lotos: q̄ Romę ita appellatur. Deinde robur exalburnatū: & huic nigricās color: ma-
giſq; etiam cytiſo: q̄ ꝓxime accedere hebenū videtur. Quanq̄ nō deſinit ſyriacas terebīthos nigrio-

Vel terides

res affirmēt. Celebraẜ & Tericles nomine calices ex terebintho ſolitus facere torno. Per quam ꝓbaẜ
materies: omnium hæc ſola vngi vult: meliorq; oleo fit. Colos mire adulteratur iuglande ac pyro ſil
ueſtri tinctis atq; in medicamine decoctis. Omnibꝰ q̄ diximus ſpiſſa firmitas. Ab his ꝓxima eſt cor-
nus: quāq̄ nō poteſt videri materies ꝓpter exilitatem. Sed lignum nō alio pene q̄ ad radios rotaruꝫ
vtile: aut ſi quid cuneāduꝫ ſit in ligno clauiſue figendum ceu ferreis. Illex itē & oleaſter & olea atq;
caſtanea: carpinus: populus. Hæc omnia & criſpa aceris modo. Si vila materies idonea eſſet. Ramis
ſępe deputatis caſtratio illis eſt: adimitq; vires. De cæteris pleriſq; eorum. Sed vtiq; robori tanta du
ricia eſt: vt terebrari niſi madefactum nō q̄at: & ne ſic quidē adactus auelli clauus. E diuerſo clauum
non tenet cædrus. Molliſſima tilia: eadem videtur & calidiſſima: argumentum afferunt qꝫ citiſſime
aſcias retundet. Calide morus: laurus: hedera: & omnes quibus igniaria fiunt. Exploratoꝝ hoc vſus
in caſtris: paſtorūq; repperit: quoniam ad excutiendum ignem nō ſemper lapidis occaſio eſt. Teri-
tur igitur lignum ligno: ignemq; cōcipit attritu: excipiente materia aridi fomitis fungi vel foliorum
facillime conceptum. Sed nihil hædera p̄ſtantius: quę teraẜ lauro: laurumq; terat. Probatur & vitis
ſilueſtris alia q̄ labruſca: & ipſa hederę modo arborem ſcādens. Frigidiſſima q̄cunq; aquatica. Len-
tiſſima autem: & ideo ſcutis faciendis aptiſſima quoq; plaga cōtrahit ſe ꝓtinus: clauditq; ſuum vul-
nus. Et ob id cōtumatius tranſmittit ferrum. In quo ſunt genere fici: ſalix: tilia: betulla: ſambucꝰ: po-
pulus vtraq;. Leuiſſimę ex his ſicut & ſalix: ideoq; vtiliſſimę. Omnes auteꝫ etiam ad ciſtas q̄cūq; fle
xibili crate cōſtant. Habent & Candorem rigoremq; & in ſculturis facilitatem. Eſt lentitia platano:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0266-2
DFG

ſed madida ſicut alno. Siccior eadem vlmo: fraxino: moro: ceraſo: ſed põderoſior. Rigore₃ fortiſſime
ſeruat vlmus. Ob id cardinibus/aſſamentiſq₃ portarũ vtiliſſima: quoniam minime torq̃tur: pmutãda
tñ ſic: vt cacumen ab inferiore ſit cardine/radix ſupior. Palma eſt mollis. Et ſuberis materies ſpiſſa.
Et malus: papyruſq₃: necnõ acer: ſed fragiles: & q̃cũq₃ criſpa. In omnibus ſilueſtris/& maſcula differẽ
tia cuiuſq₃ generis augẽt. Et in fœcũda firmiora fertilib⁹: niſi quo in genere mares ferũt ſicut cupreſſ⁹
& cornus. Cariẽ/vetuſtatemq₃ nõ ſentiunt cupreſſus: cædrus: hebenus: lotos: buxus: taxus: iuniperus
oleaſter/& olea. Et ex reliq̃s tardiſſie larix: robur: ſuber: caſtanea: iuglãs. Rimã/fiſſuráq₃ nõ capit ſpõ
te cędrus: cupreſſus: olea. Buxum maxime æternã putãt: hebenũ: & cupreſſum: cędrumq₃. Claro de
omnibus materijs indicio in tẽplo epheſię Dianę: vtpote tota aſia extruẽte: cũ quadrigẽtis annis per
actum ſit. Cõuenit tectu₃ eius eſſe e cædrinis trabibus. De ipo ſimulachro deæ ambigit. Cęteri ex he
beno eſſe tradũt. Mutianus ter cõſul ex ijs qui ꝓxime viſo eo ſcripſere: vitigineũ: & nũq̃ mutatũ ſep-
ties reſtituto templo. Hanc materiã elegiſſe eãdem. Canetiam nomen artificis nũcupãs. Quod equi-
dem miror cum antiquiorẽ Mineruam nõ quoq₃ modo libero patri vetuſtatẽ attribuat. Adijcit mul
tis foraminibus nardo rigari: vt medicatus humor alat: teneatq₃ iũcturas: quas & ipas modicas admo
dum miror. Valuas eſſe cupreſſo: & iam quadringentis prope annis durare materiam omnem nouæ
ſimilem. Id quoq₃ notãdum valuas in glutinis compage quadriennio fuiſſe. Cupreſſus in eas electa:
quoniam p̃ter cætera vno in genere materiæ nitor maxime valeat æternus. Nõne ſimulachrum Io-
uis in arce e cupreſſo durat a cõdita vrbe ſexcẽteſimo ſexageſimo primo anno dicatum. Memorabi
le & vticæ templu₃ Apollinis: vbi idicarum cædrorũ trabes durãt: ita vt poſitæ fuere prima vrbis ei⁹
origine annis. mil. ccc. lxxxviij. & in hiſpanis ſagũti aiunt templ Dianę a Zacyntho aduectę cum cõ
ditoribus anno ducenteſimo ante excidium troię: vt auctor eſt Boccus infra oppidum ipſum id ha-
beris. Cui pepcit religione inductus. Hãnibal iuniperi trabibus etia₃ nũc durãtibus. Sup omnia me
moratur ædes in aulide eiuſdẽ deę ſæculis añ troianũ bellũ exędificata. Cuius q̃m generis materię ſci
entia obliterata in plęnũ dici nõ põt: vtiq₃ q̃ odore p̃cellãt: ea æternitate p̃ſtare. A p̃dictis morus pro
xime laudaẽ: q̃ vetuſtate etiã nigreſcit. Et q̃dam tñ in alijs diuturniora ſũt vſibus q̃ alia. Vlm⁹ in p̃fla-
tu firma. Robur defeſſũ. Et in aquis quercus obruta. Eadem ſup terrã rimoſa facit opa torquẽdo ſeſe
Larix in humore p̃cipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrumpiẽ. Nõ improbaẽ in aqua & fa-
gus/& iuglãs. Hę q̃dem in ijs q̃ defodiũtur vel principales. Item iuniper⁹: eadẽ & ſubdialibus aptiſſi
ma. Fagus/cerrus celeriter marceſcũt. Aeſculus quoq₃ humoris impatiẽs. Ecõtra adacta in terra₃ pa
luſtribus alnus ęterna: oneriſq₃ q̃tilibet patiẽs. Ceraſus firma. Vlm⁹/& fraxinus lẽte: ſed facile pãdun
tur: flexibiles tñ ſtãtes a circũciſura: ſiccatę fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiã teredi
ni tradunt. Et omnia p̃ter q̃ oleaſtrum/& oleam. Quædam enim in mari: quædam in terra vitijs op-
portuniora.

¶De teredinibus. CA.XLI.

INfeſtãtium quattuor genera. Teredines capite ad portionem grauiſſimo rodunt dentib⁹.
Hæ tñ in mari ſentiũtur: nec aliã putãt teredinẽ ꝓprie dici. Terreſtres tineas vocãt. Culi-
cibus vero ſimiles tripas. Quartũ eſt & e vermiculotũ genere quorum quidẽ alij putreſcẽ-
te ſucco: ipſa materie alij pariunẽ: ſicut in arborib⁹. ex eis/q cerãſtes vocaẽ cũ tñ eroſerit: vt
circũagat ſe generat alium. Hæc naſci ꝓhibet in alijs amaritudo vt cupreſſo: in alijs duritia vt buxo.
Tradũt & abietẽ circa germiatiões decorticatam: qua diximus luna aquis nõ corrumpi. Alexãdri ma
gni comites ꝓdiderunt in tylo rubri maris iſula arbores eſſe ex quib⁹ naues fierẽt: quas. cc. annis du-
rantes inuẽtas & ſi mer gerẽtur incorruptas. In eadem eſſe frutice₃ baculis tñ idoneę craſſitudinis va
rium tigrium maculis põderoſum: & cũ in ſpiſſiora decidit: vitri modo fragilem.

¶De materijs architecti: & quæ materies ad quid vtilis
& quę firmior materia in tectum. CA.XLII.

APud nos materiæ findũtur aliq̃ ſpõte: ob id architecti eas fimo illitas ſiccari iubẽt: vt affla-
tus nõ noceãt. Pondus ſuſtinere valide abies larix etiam in trãſuerſũ poſitę. Robur: olea in
curuãtur: cedũtq₃ põderi. Illæ renitũtur: nec temere rumpũtur: priuſq₃ carie q̃ viribus defi
ciunt. Et palma arborũ valida in diuerſũ. n. curuaẽ. At populus cõtra omnia iſeriora pan-
daẽ. Palma e cõtrario fornicaẽ. Pinus/& cupreſſus aduerſus cariẽ/tineaſq₃ firmiſſimę. Facile pãdiẽ iu
glãs. Fiũt. n. & ex ea trabes: frãgiq₃ ſe p̃nũtiat ſtrepitu. Q d in andro accidit. cũ e balneis territi ſono ꝓ
fugerũt. Pinus: piceę alni ad quarũ ductus in ſtobos cauãtur. Obrutę terra plurimis durãt annis. Eę-
dem ſi nõ integantur: cito ſeneſcunt: miro modo fortiores ſi humori extra quoq₃ ſuperſit. Firmiſſima
in tectum abies. Eadem valuaru₃ repagulis/& ad q̃q₃ libeat iteſtina opa aptiſſima ſiue gręco: ſiue cã
pano: ſiue ſiculo fabricę artis genere ſpectabilis: ramentorũ crinib⁹ pãpiato ſẽp orbe ſe voluẽs ad ici-
tatos runcinarũ raptus. Eadẽ & curribus maxie ſociabilis glutino in tñ: vt ſc indaẽ añ cum ſolida eſt.

Marginal notes:
quæ arbores nõ putreſcãt
Intẽplo Dianę trabes cedrinæ.
Mirabile de quodã mi. ſimulachro.
Valuæ ex cupreſſo.
quattuor vermiculorũ arboribus iſeſta genera.
Vel ĩ ãtãdro
vel tubos.
vel circulis
vel quæ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0267-8
DFG

¶De glutinãda materia & lignis ſectilibus. CA.XLIII.

V'glutinire. vel fartileaȝ. vel lachrymoſe.

MAgna aũt & glutinatio: ꝓptereaqȝ ſectilibus laminis/ac in alio gñe opiunť. Stamineã hoc vſu ꝓbat venã: & vocãt fertileã argumẽto ſilitudinis: qm̃ lacunoſe criſpa. In oĩ genere/& glutinũ abdicãt q̃dam: & inter ſe/& cum alijs inſociabili glutino ſicut robur. Sed nec fere cohęrẽt niſi ſilia natura: vt ſi quis lapidem/lignũqȝ cõiũgat. Cornũ maxime audit ſorbus carpinus: buxus: poſtea tilia. Cuicũqȝ operi facilia flexilia oĩa q̃ lenta diximus: p̃terq̃ morus & caprificus. Durabilia/ac ſectilia q̃ modice humida. Arida enim latius q̃ viridia ſerris cedunt: p̃ter robur: & buxum: quæ pertinacius reſiſtunt: ſerrarumqȝ dẽtes replent æqualitate inerti. Qua de cauſa alterna inclinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocũqȝ inope fraxinus: eadẽqȝ corylo haſtis melior: cornu leuior: ſorbo lentior. Gallica vero etiam ad currus flexibilis. Vitem æmularetur vlmus: ni pondus eſſet in culpa. Facilis & fagus: q̃q̃ fragilis/& tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis: capſiſqȝ/ac ſcrinijs ſola vtilis. Secať in laminas ꝑtenues: & ilex colore quoqȝ nõ ingrata: ſed maxime fida ijs: q̃ teruntť: vt rotarũ axibus. Ad quos lentore fraxinus vtilis: ſicut duritia ilex: & vtroqȝ legiť vlmus. Sũt vero & parui vſus fabrilium miniſteriorũ inſignes. Ideoqȝ ꝓditum terebris vaginas ex oleaſtro: buxo: ilice: vlmo fraxino vtiliſſimas fieri. Ex ijſdem maleos: maiores quoqȝ e pinu/& ilice. Et ijs autẽ maior ad firmitatem cauſa tempeſtiuæ cęſurę q̃ immaturę. Quippe cũ ex olea duriſſimo ligno cardines in forib⁹ diutius imorati plantę mõ germiauerint. Cato vectes aquifolios: laureos: vlmeos fieri iubet. Higin⁹ manubria ruſticis caprinea: ilina cerrea. Quę in laminis ſecanť: quorumqȝ opimẽto veſtiať alia materies p̃cipua ſunt citr⁹: terebinthus: aceris genera: buxuȝ: palma aquifolium: ilex: ſambuci radix: populus. Dat & alnus (vt dictum eſt) tuber ſectile: ſicut citrus: acerqȝ. Nec aliarũ tubera in p̃cio. Mediaqȝ pars arborũ criſpior: & quo ꝓprior radici minorib⁹ magiſqȝ flexibilibus maculis. Hęc prima origo luxuriæ arborẽ alia integi: & viliores ligno p̃cioſiores cortice fieri: vt vna arbor ſæpi⁹ veniret. Excogitatę ſunt: & ligni brattęę. Nec ſatis. Cœpere tingi aialium cornua dẽtes ſecari: lignumqȝ ebore diſtingui: mox opirj. Placuit deinde materiẽ & in mari q̃ri. Teſtudo in hoc ſecta. Nupqȝ portẽtoſis ingenijs principatu Neronis inuẽtum: vt pigmẽtis ꝑderet ſe: pluriſqȝ veniret imitata lignum. Sic lectis p̃cia q̃rũtur Sic terebinthũ vinci iubent. Sic citrum p̃cioſius fieri. Sic acer decipi. Modo luxuria nõ fuerat contẽta ligno. Iam lignum emi teſtudinem facit.

Vel tenera eadem. vel ſectilibus

vel immoti

vel bractęę.

¶De arborum ætate/& q̃ genera arborũ minime durant. CA.XLIIII

VIta arborũ quarũdã imẽſa credi põt: ſi quis ꝓfũda mũdi/& ſaltus inacceſſos cogitat. Verũ ex ijs quas memoria hoĩȝ cuſtodit durãt ĩ veliterno. Africani prioris manu ſatę oliuę. Itẽ myrtus eodẽ loco cõſpicuę magnitudinis. Subeſt ſpec⁹ in quo manes eius cuſtodire draco tradiť. Romę vero lotos ĩ lucię area ãno/q fuit ſine magiſtratib⁹ .ccclxix. vrbis æde cõdita Incertum q̃tum ipſa vetuſtior. Eſſe qdẽ vetuſtiorẽ nõ eſt dubiũ: cũ ab eo luco Lucina nomineť. Hæc nũc circiter annũ: cccel. habet. Antiqor eñ illa eſt: ſed incerta eius ætas/q̃ capillata dicitur: qm̃ veſtaliũ virginũ capillus ad eã deferť. Verꝫ altera lotos in vulcanali: qđ Romulus conſtituit ex victoria de decimis ęqua vrbi intelligiť: vt auctor eſt maſſurius. Radices eius in forũ vſqȝ Cæſaris per ſtatiões municipiorũ penetrãt. Fuit cũ ea cupreſſus ęqualis circa ſup̃ma Neronis principis ꝓla pſa/atqȝ neglecta Vetuſtior aũt vrbe in vaticano ilex: in q̃ titulus ęreis litteris hetruſcis religiõe arborẽ iam tũc dignam fuiſſe ſignãt. Tyburtes quoqȝ originẽ multo ante vrbẽ romã habẽt. Apud eos extãt ilices tres etiã Tyburno cõditore eoꝝ vetuſtiores: apud quas iauguratus tradiť. Fuiſſe aũt eũ tradũt filiũ Amphiarai/q apud thebas obierit vna ætate añ iliacũ bellũ. Sũt auctores & delphicã platanũ Agamẽnonis manu ſatã. Et alterã in caphie archadię luco. Sũt hodie ex aduerſo ilienſiũ vrbis iuxta heleſpõtũ in Proteſilai ſepulchro arbores: q̃ oĩbus ephebijs eius cũ in tm̃ accreuere: vt ilium aſpiciant inareſcũt: rurſuſqȝ adoleſcũt. Iuxta vrbẽ aũt querc⁹ in Ili tumulo tũc ſatę dicũtur cum cœpit iliũ vocari. Argis olea nũc etiam durare dicitur: ad quã Ionẽ in vaccã mutatã Argus alligauerit. In ponto circa heracleã arę ſunt Iouis Statiui cognomie. ibiqȝ quercus duę ab hercule ſatæ. In eodẽ tractu portus amyci eſt Bebryce rege interfecto clarus. Eius tumulus a ſup̃mo die lauro tegiť: quam inſanã vocãt: qm̃ ſi quid ex ea decerptum auferatur nauibus iurgia fiãt: donec abijciať. Regionẽ aulocrenẽ diximus ꝑquã ab apamea in phrygiã itur. Ibi platan⁹ oſtẽditur: ex qua pepẽdit Marſia victus ab Apollinę: q̃ iam tum magnitudine electa ẽ. Necnõ palma deli ab eiuſdẽ dei ætate cõſpiciť. Olympię oleaſter: ex quo prim⁹ Hercules coronat⁹ eſt: & tũc cuſtoditur religioſe. Athenis quoqȝ olea durare tradiť in certamine edito a Minerua. E diuerſo breuiſſima vita eſt punicis: fico: malis. Ex ijs p̃cocib⁹ breuior q̃ ſerotinis: dulcib⁹ q̃ acutis: & dulcior in punicis. Item in vitibus: p̃cipueqȝ fertiliorib⁹. Gręcinus auctor eſt ſexagenis annis duraſſe vites. Videnť & aquaticæ celeri⁹ interire. Seneſcũt qdem velociter: ſed e radicibus repullulant laurus: & mali: & punicæ. Firmiſſime ergo ad viuẽdũ oleæ: vt quas durare annis .cc. inter au-

vel liternino
Aduerte.
☞ Romę arbor cur capillata dicta.
Aiaduerte.
☞ Mirabile de arboribus tumuli ꝓtheſilai.
Io. oleæ alligatata fuit.
Laur⁹ inſana martię platanus.
Mineruæ olea.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0268-4
DFG

ctores conueniat. Et in ſuburbano tuſculani agri colle/qui corne appellaꝛ. Lucus antiq̄ religiõe. Dia= Vel fagei
næ ſacratus a Latio: velut arte tõſilij coma faginei moris. In hoc arborẽ mori eximiã ętate noſtra ada more.
mauit Paſſienus Criſpus bis cõſul orator Agripinę matrimonio/ & Nerone priuigno clarior poſtea Vel mentiẽs
oſculari: complectiq; eam ſolitus: nõ modo cubare ſub ea: vinũq; illi effundere. Vicina luco eſt ilex: & Velamitienſ
ipſa nobilis. xxxv. pedũ ambitu caudicis. x. arbores metiẽs ſingulas magnitudinis viſendæ: ſiluãq; ſo=
la facit. Hedera necari arbores certũ eſt. Simile quidã & in viſco: tametſi tardiorem earũ iniuriam ar
bitrantur. Nãq; & hoc pręter fructus agnoſcitur nõ in nouiſſimis mirabile. Quędam. n. in terra gigni
nõ poſſunt: & in arboribus naſcũtur. Nanq; cum ſuam ſedem nõ habeãt: in aliena viuunt: ſicut viſcũ. Vel caſſycas.
Eſt & in ſyria hærba q̄ vocatur caſſitias: nõ tantum arboribus: ſed ipſis etiam ſpinis circunuoluens ſe
ſe. Item circa templa theſſalica/quæ polypodion vocaꝛ: & q̄ dolichos: ac ſerpillum. Oleaſtro quoq;
deputato: quod gignitur vocãt phaunos. Q̄ď vero in hiſpiria fullonia hippophacton calliculis ianib⁹ hipophactõ
folijs paruis: radice alba: cuius ſuccus ad detractiões in comitiali morbo vtiliſſimus habeꝛ. Viſci tria cõtra morbũ
genera. Nãq; ẽ in abiete/& larice caſſitias. Stelin dicit euboea naſci. Hyphear archadia. Viſcũ aũt ĩ q̄r comitialẽ va/
cu robore: ilice: pruno ſiluestri: terebintho: nec alijs arboribus adnaſci. Plęriq; copioſiſſimũ in quer= lens.
cu: quod dryos hyphear vocãt. In omni arbore excepta ilice/& quercu differẽtiam facit odor vtriuſq;
& folium nõ iucundi odoris. In vtroq; viſcuȝ amarum/& lẽtum. Hyphear ad ſaginãda pecora vtilius
Vitia modo purgat primo: dei ea pingue facit: quę ſufficere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus
negant durare ea. Edẽdi ratio ætatis quadragenis diebus. Adijciunt diſcrimẽ in ijs quę folia emittãt Vel mutani.
& ipſi decidere. Cõtra ĩhærere nato in æterna frõde. Omnino aũt ſatũ nullo modo naſciꝛ: nec niſi per
aluum auium reditũ: maxime palumbis/& turdis. Hęc eſt natura: vt niſi maturatum in vẽtre auium
nõ ꝓueniat. Altitudo eius nõ excedit cubitalẽ ſemp fruticoſi/ac viridis. Mas fertilis. Fœmina ſterilis.
Aliquãdo nõ fert. Viſcum fit ex acinis/qui colligũtur meſſium tp̄e imaturi. Nã ſi acceſſere hymbres:
amplitudine qdẽ augenꝛ: viſco vero marceſcũt. Siccanꝛ deĩde & aridi tundũtur: ac cõditi in q̄ putreſ
cunt duodenis fere diebus. Vnũq; hoc rerũ putreſcẽdo gratiã inuenit. Inde in ꝓfluẽte rurſus malleo
tuſis amiſſis corticibus ĩteriore carne lenteſcũt. Hoc eſt viſcum pẽnis auium tactu ligandis. Iuglãdis
oleo ſubactũ cũ libeat inſidias moliri. Nõ eſt omittẽda in ea re & galliarũ admiratio. Nihil hñt drui=
des (ita ſuos appellãt magos) viſco/& arbore in aqua gignatur (ſi mõ ſit robur) ſacratius. Iã p ſe robo
rum eligũt lucos: nec vlla ſacra ſine ea fronde cõficiũt: vt inde appellari quoq; ĩterp̄tatiõe græca poſ Aduerte.
ſint druides videri. Enimuero q̄cquid adnaſcaꝛ illis e cœlo miſſũ putãt: ſignũq; eſſe electę ab ĩpo deo
arboris. Eſt aũt id rarũ admoduȝ inuẽtu: & reptũ magna religiõe petitur. Et ante oĩa ſexta luna: q̄ pri
cipia mẽſiũ/annorũq; ijs facit: & ſęculi poſt triceſimũ annũ: quia iam viriũ abũde habeat: nec ſit ſui dĩ
midia. Oĩa ſanantẽ appellãtes ſuo vocabulo. Sacrificio/epuliſq; rite ſub arbore p̄paratis duos admo
uent candidi coloris tauros/ quorũ cornua nũc primũ vitianꝛ. Sacerdos cãdida veſte cult⁹ arborẽ ſcã
dit. Falce aurea demittit. Candido id excipiꝛ ſago. Tum demũ victimas ĩmolat p̄cãtes: vt ſuuȝ donũ
deus ꝓſperum faciat ijs/quibus dederit. Fœcũditatẽ eo poto dari cuicũq; aĩali ſterili arbitrantur. Cõ
traq; venena oĩa eſſe remedio. Tãta gẽtium in rebus friuolis plærũq; religio eſt.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSSEPTIMVS. PROHEMIVM.

Arborum p̄cia mirabilia. CA. I.

NATVRA ARBORVM TERRA/MARIQVE SPONTE SVA PROVE=
nientiũ dicta eſt. Reſtat earũ/q̄ arte/& humanis ingenijs fiũt. verius q̄ naſcunꝛ. Sȝ
prius mirari ſuccurrit q̄ abſtulimus penuria ꝑ indiuiſo poſſeſſa a feris: depugnã
te cum ijs hoĩe circa caducos fructus. Circa pẽdentes vero & cũ alitib⁹ in tãta de
liciaꝝ p̄cia veniſſe clariſſimo (vt eq̄dem arbitror) exẽplo. L. Craſſi/atq;. Cn. Domĩ
tij aenobarbi. Craſſus orator fuit in primis noĩs Romani. Domus ei magnifica: ſȝ
aliquando p̄ſtãtior in eodem palatio. Q. Catuli/qui cimbros cũ. C. Martio fudit.
Multum vero pulcherrima conſenſu oĩm ætate ea in colle viminali. C. Aquilij equitis Romani clario
ris etiam tum q̄ iuris ciuilis ſcientia: cum tamẽ obiecta Craſſo ſua eſt. Nobiliſſimarum gẽtium ambo
craſſ⁹/atq; domiti⁹ cẽſurã poſt cõſulatũ ſiꝛ geſſere: anno cõditę vrbis cẽteſimo ſexageſimo ſecũdo fre=
quẽtẽ iurgijs pp diſſiitudinẽ moꝝ. Tũc. n. c. Domiti⁹ vt erat vehemẽs natura: p̄terea accẽſ⁹ odio: qđ
ex ęmulatiõe auidiſſiȝ ẽ grauiter ĩcrepuit tãti cẽſorẽ hĩtare ꝑ domo ei⁹ milia nũmorũ idẽtidẽ ꝓmittẽs
Et Craſſ⁹ vt p̄ñs ĩgenio ſẽp/& faceto lepore ſolers cõſedere ſe rñdit: exceptis ſex arborib⁹. Ac ne vno

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0269-2 DFG

quidē denario ſi adimerētut emptā volēte Domitio. Craſſus vtrū ne igiť ego ſum inquit queſo domi
ni exēplo graui/& ab ipſa mea cēſura notādus: qui in domo/q̄ mihi hereditate obuenit comiter ha=
bitem: an tu/qui ſex arbores æſtimes? Eæ fere loti patula ramorum opacitate laſciuiæ. Cecina largo
e ꝓceribus crebro in iuuēta noſtra eas in domo ſua oſtētāte. Durauerūtq; (quoniā & de longiſſimo
æuo arborum diximus) ad Neronis principis incēdia: quibꝰ cremauit vrbē: ānis .clxxx. Poſtea cultu
virides/iuueneſq;: ni princeps ille accelleraſſet ēt arborū mortem. Ac ne quis vilē de cetero Craſſi do
mū: nihilq; in ea iurgāte Domitio fuiſſe dicendū p̄ter arbores iudicet. Iā colūnas quattuor hymetij
mamoris edilitatis gratia ad ſcenā ornādam aduectas in atrio eius domus ſtatuerat: cū in publico nō
dū eſſent vlle marmoree. Tā recēs ē opulētia: tantoq; tūc plus honoris arbores domibus afferebant:
vt ſine illis ne inimicitiarū quidem p̄ciuꝫ ſeruauerit Domitius. Fuere ab ijs/& cognoīa antiquis. Frū
ditio militi illi/qui p̄clara facinora vulturnū tranſnatās fronde capiti īpoſita aduerſus Hānibalē edi=
Lex.xij.tabularuꝫ lata de ar.miria. dit. Stolonum Licinie genti ita.n.appellať in ipſis arboribus fruticatio inutilis: vnde & pāpinatio iuē
tā prio Stoloni dedit nomē. Fuit & arboꝝ cura legibus priſcis: cautūq; eſt.xij.tabulis vt qui iiurias ce
cidiſſet alienas lueret in ſingulas ſiclos eris.xxv. Quid exiſtimamꝰ? futuras ne eas credidiſſe ad ſupra
dictam eſtimationē illos/qui frugiferas tanti taxauerāt? Nec minus miraculum in pomo eſt multaꝝ
Vel adicto. circa ſuburbana fructu ānuo addito binis milibus nūmū maiore ſingularū reditu: q̄ erat apd̄ ātiquos
p̄diorū. Ob hoc inſita/& arborū quoq; adulteria excogitata ſūt: vt nec poma paupibus naſcereť. Nūc
ergo dicemo quo maxime mō tm̄ ex ijs vectigal cōtingat: verā colēdi rationē/abſolutāq; ꝓdituri. Et
ideo nō vulgata tractabimus: nec q̄ conſtare aīaduertimus: ſed incerta/atq; dubia: ī quibꝰ maxie fal=
liť vita. Nā diligētiam in ſupuacuis affectare nō noſtrū eſt. Ante oīa autem in vniuerſū/& q̄ ad cuncta
arborū genera ꝑtinēt in cōmune de cœlo/terraq; dicemus.

De natura cœli ad arbores: & quam partem cœli.
ſpectare debeant. CA.II.

AQuilone maxie gaudēt: dēſiores ab afflatu eius/letioreſq;/& materiæ firmioris. Qua in re
plerīq; falluntur: cū in vineis pedamēta nō ſint a vento eo opponenda: & id tm̄ a ſeptētrione
ſeruādū. Quīimo tēpeſtiua frigora plurimū arborū firmitati cōferunt: & ſic optime germi
nāt. Alioqn ſi blandiātur auſteri defatiſcētes: ac magis etiā in florē. Nā ſi cū defloruere: ꝓ=
tinꝰ ſequātur hymbres: in totū poma depeūt. Adeo vt amygdala/& pyri ēt ſi oino nubiliū fiat auſtri=
nuſue flatus amittant fœtus. Circa virgilias quidem puluere: inimiciſſimuꝫ vti & olee: qm̄ tunc coitꝰ
eſt eaꝝ. Hoc ē illud quatriduū oleis decretoriū. Hic articulus auſtrinus nubili ſpurci quod diximus
Fruges quoq; peius matureſcunt auſtrinis diebus: ſed celeriꝰ. Illa ſunt noxia frigora: q̄ ſeptentrioni=
bus/aut p̄poſteris fiunt horis. Hyemeꝫ quidem aquiloniā eſſe: omnibus ſatis vtiliſſimū. Hymbres ve=
ro tunc experēdi euidens cauſa eſt: qm̄ arbores fœtu exinanitas: & foliorū quoq; amiſſiōe languidas
naturale eſt auide eſurie. Cibus aūt earū hymber. Quare tepidā eſſe hyemē: vt abſumpto partu arbo
rum ſequatur ꝓtinus cōceptus: id eſt germiatio/ac deide alia floreſcendi exinanitio: inutiliſſimū ex=
perimentis creditur. Quīimo ſi plures ita continētur anni: etiam ipſe moriūtur arbores. Quoniā ne=
mini dubia pœna eſt in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes ſerenas optādas nō ꝓ arboribꝰ vo
ta fecit. Nec ꝑ ſolſtitia hymbres vitibus cōducūt. Hyberno qdē puluere fieri meſſes letiores luxurian
tis ingenij fertilitate dictum eſt. Alioquin vota arborum cōmunia ſunt: frugūq;: niues diutinas ſede=
re. Cauſa non ſolum quia animam terræ euaneſcētem exhalationem includūt: & cōprimūt: retroq;
agunt in vires frugum/atq; radices: veꝝ & quod & liquorem ſenſim p̄bent: puꝝ p̄terea/leuiſſimūq;:
quando nix aquarum cœleſtium ſpuma eſt. Ergo humor ex ijs nō vniuerſus ingurgitās/diluēſq;: ſed
quomodo ſititur diſtilans velut ex vbere alit omnia quæ nō inundat. Tellus quoq; illo modo fermē=
teſcit: & ſucci plena: ac lacteſcētibꝰ ſatis nō effœta cū tp̄s aderit: tepidis aridet horis. Ita maxime fru=
menta pingueſcūt: p̄ter q̄ vbi calidus ſemper aer eſt: vt in ægypto. Cōtinuatio.n.& ip̄a cōſuetudo idē
quod modus aliubi efficit. Plurimumq; prodeſt vbicunq; nō eſſe quod noceat. In maiore parte orbis
cum p̄coces excurrere germinationes euocatæ indulgētia cœli ſequutis frigoribꝰ exurūtur. Qua de
cauſa ſerotine hyemes noxiæ ſilueſtribus quoq; que magis etiam dolent vrgente vmbra ſua: nec ad=
iuuante medicina. Quoniam veſtire teneras intorto ſtramēto in ſilueſtribus nō eſt. Ergo tempeſtiue
aquis hybernis primum hymbribus: deinde germinatione ātecedētibus. Tertium tempns eſt cū edu
cant poma: nec ꝓtinus: ſed iam valido fœtu. Que fructus ſuos diutius cōtinent: lōgioreſq; deſiderāt
cibos: ijs & ſerotinæ aque vtiles: vt viti: olee: punicis. Hæ iam pluuie generis: cuiuſq; arboribus diuer
ſo modo deſiderātur: alij alio tempore maturātibꝰ. Quapropter iiſdem hymbribus quedam lædi vi
deas: alia iuuari. Et ī eodē genere ſicut in pyris. Alio die hybernas querunt pluuias: alio vero preco=
cia. Vt pariter quidem omnia deſiderent. Hybernum tempus eſt ante germinationeꝫ quæ aquilonē

auſtro vtiliorem facit.Ratio eadeȝ mediterranea maritimis p̄fert(ſunt eñ plęriq; frigidiora)& mōto
ſa planis:& nocturnos ignes diurnis.Magis fruūtur aqs ſata:non ſtatim auferēte eas ſole.Cōuexa/&
ſitus vinearū/arbuſtorūq; ratio eſt:quas in oras debeat ſpectare.Virgili⁹ad occaſus ſeri dānauit.Aliq
ſic maluere q̄ in exortu A pluribus meridieȝ ꝓbari aduerto. Nec arbitror ꝑpetuū quicq̄ in hoc p̄cipi
poſſe.Ad ſoli naturam:ad loci ingeniuȝ:ad cœli cuiuſq; mores dirigēda ſolertia eſt.In africa meridiē
vineas ſpectare:& ſi viti inutile/colono ſalubre eſt:quoniā ipſa meridianæ ſubiacet plagæ.Quapro-
pter ibi/qui in occaſum/aut ſeptētriones conſeret optime miſcebit ſolum cœlo:cum Virgilius occaſ⁹
improbet.Nec de ſeptētriōe relinqui dubitatio videtur.At qui in ciſalpina italia magna ex parte ni-
ueis ita poſitis compertum eſt nullas eſſe fertiliores.Multum rationis obtinent vēti.In narbonēſi ꝓ
uincia/atq; liguria/& parte hetruriæ contra circium ſerere impitia exiſtimat̃. Eundemq; obliquum
accipe ꝓuidentia.Is.n.ibi æſtatem tempat:ſed tanta plęrūq; violentia vt auferat tecta.

¶De ſocietate cœli/& terræ ad arbores. CA.III.

QVidam cœlum terræ parere cogunt:vt quæ in ſiccis ſerantur orientem/ac ſeptētriōes ſpe-
ctent.Quę in humidis meridiem.Necnon ex ipſis vitibus cauſas mutātur.In frigidis pręc-
coces ſerendo:vt maturitas antecedat algorem.Quę poma/viteſq; rores oderint cōtra or-
tus:vt ſtatim auferat ſol.Quę ament ad occaſus/vel etiā ad ſeptētriones/vt diutius eo fru-
antur a Cęteri vero fere rationē natare ſecuti in aqlonē obſeruare vites/& arbores poni ſuaſere.Odo Vel obuerſa/re.
ratiorem etiam fieri talem fructuȝ Democritus putat.

¶De qualitate regionum. CA.IIII.

AQuilonis ſitum/ventorumq; reliquorū diximus ſecūdo volumine.Dicemuſq; ꝓximo plu
ra cœleſtia.Interim manifeſtū videtur ſalubritatis argumētuȝ:quoniā in meridiem etiam
ſpectātium ſemp ante decidunt folia.Similis & in maritimis cauſa.Quibuſdā locis afflat⁹
maris noxij:in plurimis idem vtiles. Quibuſdā ſatis e longinquo aſpicere maria iucūdum
Propius admouere ſalis halitū iutile.Siſis & fluminū/ſtagnorūq; ratio.Nebulis adurūt: āt æſtuantia
refrigerāt opacitate:atq; etiā rigore gaudēt:q̄ dixim⁹.Quare expimētis optime credit̃. A cœlo ꝓxi-
mū eſt terrę dixiſſe rationē haud faciliore tractu.Quippe nō eā arboribus cōuenit:& frugib⁹:plęrūq;
nec pulla qualē habet cāpania:vbiq; optima vitibus.Aut q̄ tenues exalat nebulas.Nec rubrica m̄tis
laudata.Cretam in albēſium/Pompeianorumq; agro/& argillam cunctis ad vineam generibus ante
ponūt:q̄q̄ p̄pingues/quod excipitur in eo genere inuicem ſabulum album.In ticinēſi/ multiſq; in lo-
cis nigrum.Itemq; rubrum etiam pingui terræ permixtum infecūdum eſt.Argumenta quoq; iudicā
tium ſępe fallunt.Non vtiq; ſolum lætum eſt:in quo proceræ arbores nitēt:præterq̄ illis arboribus.
Quid enim abiete ꝓcerius?Aut quę vixiſſe poſſit alia in loco eodem?Nec luxurioſa pabula pinguis
ſoli ſemper indicium habēt.Nam quid laudatius germanię pabulis?& tamen ſtatim ſubeſt harena te
nuiſſimo ceſpitum corio.Nec ſemp aquoſa eſt terra:cui proceritas herbarum. Non hercule magis q̄
pinguis adhærens digytis.Quod in argillis arguitur.Scrobes quideȝ regeſta in eos nulla complet:vt
denſa/atq; rara ad hūc modum deprehēdi poſſit:ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis/aut
leuior iuſto dep̄hēditur pondere.Quod enim terræ pondus iuſtum intelligi poteſt. Nec fluminibus
aggeſta ſemper laudabilis quādo ſeneſcant ſata quędam aqua.Sed neq; illa quę laudat̃ diu:pręter q̄
ſalici vtilis ſentitur.Inter argumēta ſtipulæ craſſitudo eſt tāta alioquin in leborino campaniæ noblili
campo:vt ligni vice vtātur.Sed idem ſolum vbicūq; arduū opere: difficile cultu:bonis ſuis acrius pe
ne q̄ vitijs cum affligit agricolam.Et carbūculis/quæ terra ita vocatur.Emēdarij vitem hac terra pu
tatur.Nam tofus ſcaber natura fricabilis expetit̃ quoq; ab auctoribus.Virgilius & quę filicē ferat non
improbat vitibus.Salſeq; terræ multa melius credūtur:tutiora vitijs innaſcentium animalium. Nec
colles opere nudātur:ſiquis perite fodiat.Nec campi omnes minus ſoles/atq; perflatus q̄ opus ſit ac
cipiunt.Et quaſdam prunis/ac nebulis paſci diximus vites.Omniū rerū ſunt quędā in alto ſecreta:&
ſuo cuiq̄ corde pręuidēda.Quid ꝙ mutat̃ ſæpe iudicata quoq;/ac diu comprehenſa? In theſſalia cir
ca lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt. Oleę deſiderūt quæ prius fuerāt. Item vites aduri
qđ nō antea thracia ſenſit admoto hebro.Et circa philippos cultura ſiccata regio mutauit cœli habi
tuȝ.At in ſyracuſano agro aduena cultor elapidato luto ſole ꝑdidit fruges:donec regeſſit lapides.In
ſyria leuem tenui ſulco imprimūt vomerem:quia ſubeſt ſaxum exurēs ęſtate ſemina.Iā in quibuſdaȝ
locis ſimiles æſtus:immodici/& frigoruȝ effectus.Eſt fertilis thracia frugum rigore:& ęſtibus africa/
& ęgyptus.In chalchia rodiorum inſula locus quidam eſt in tantum fœcūdus:vt ſuo tempore ſatum vel pucina.
demetant hordeum:ſublatumq; protinus ſerāt: & cū alijs frugibus metāt.Glareoſum oleis ſolū ap-
tiſſimū in venafrano:pinguiſſimum in betica.Punica vina in ſaxo coquuntur. Cecubę vites in ponti-
nis paludibus madent.Tanta eſt argumentorum/& ſoli varietas/ac differētia.Cęſar Vopiſcus cū cau

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0271-9

Vel roſeę. ſam apud cenſores ageret campos roſię dixit italiæ ſumē eē: ī q̄bus ꝑticas pridie relictas gramē opiret
Sed non niſi ad pabulū ꝓbant. Non tñ indociles natura eos eſſe voluit: & vita cōfeſſa fecit ēt vbi bona
certa non fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera terrarum. CA.V.

TErrarū amaram ſiue macram ſi quis ꝓbarę velit. Demonſtrāt eā atræ, degenereſq; herbę
Frigidā autē retorride nata. Itē vliginoſam triſtia. Rubricam oculi. Argiloſā q̄ opi diffi=
cillima quæq; raſtros, ac vomeres ingētibus glebis oneret: q̄q̄ aliq̄n nō q̄d opi: hoc & fru=
ctui ſit aduerſū. Item ecōtrario cineraceam, & ſabulū albū. Nā ſterilis dēſa callo facile de
prehendit: vel vno ictu cuſpidis. Cato breuiter, atq; e ſuo more vitia determinat. Terrā carioſaʒ caue
ne ve plauſtro ne ve pecore ipellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tātope reformidari: vt pe
ne veſtigijs quoq; interdicat? Reddeamus ad ligni cariē, & inuenimus illa: quæ in tātum abhomina=
tur vitia: aridę: fiſtuloſæ: ſcabre caneſcētis: exeſæ punicoſæ. Plus dixit vna ſignificatione q̄ poſſit vlla
copia ſermonis enarrari. Eſt enim interꝑtatione vitiorū quadā nō ætate. quę nulla in ea intelligi pōt
ſed natura ſua anus terra. Et ideo infœcūda oia: atq; ēt imbecilla. Idem agrum optimū iudicat ad ra
dicem montium planicie in meridiem excurrēte: quæ eſt totius italię ſitus. Terrā vero tenerā quę vo
vel ſatia. cet pulla. Erit igit hæc optima, & opi ſatiua. Intelligere mō libeat dictam mira ſignificatione tenerā:
& quicquid optari debet in eo vocabulo inueniet: Illa tempatę vbertatis. Illa mollis: faciliſq; cultu=
ræ: nec madida: nec ſitiēs. Illa poſt vomerem niteſcēs: qualē fons ingeniorū. Homerus in armis ab eo
cælatā dixit: addiditq; miraculū increſcētis: q̄uis fieret in auro. Illa quā recētē exq̄rūt improbę alites
vomerem comitātes: coruiq; aratoris veſtigia ipſa rodētes. Reddat in hoc loco luxurię quoq; ſenten
Cicero Lux doctri-narum tia, & aliqua in propoſitū. Certe Cicero lux doctrinarū altera Meliora inquit vnguēta ſunt quę terrā
q̄ q̄ crocū ſapiūt. Hoc enim maluit dixiſſe q̄ redolent. Ita eſt ꝑfecto. Illa eñ erit optima: quę vnguen
ta ſapiet. Quod ſi admonēdi ſumus: qualis ſit terræ color ille qui q̄ritur: contingit ſæpe etiā quieſcē=
te ea ſub occaſu ſolis: in quo loco arcus cœleſtis deiecerit capita ſua. Et cū a ſiccitate cōtinua imadue
rit hymbre: tūc emittit illū ſuū halitū diuinū ex ſole conceptū: cui cōpari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe
odor in commota debebit: reptuſq; neminē fallet: ac de terrę odore optime iudicabit. Talis fere ē in
noualibus cęſa vetere ſilua: q̄ conſenſu laudat. Et in frugibus quidē ſerēdis eadem terra vtilior intel
ligitur: quotiēs intermiſſa cultura q̄euit quod in vineis nō fit. Eoq; diligētius eligēda eſt: ne vera exi=
ſtat opinio eorū: qui iam italię terram exiſtimauere laſſam. Operis quidem facultas in alijs generibꝰ
conſtat e cœlo: nec poteſt araci poſt hymbres aliqua vbertatis vitio lēteſcēs. Contra in bizantio afri=
cę illum centena, & quinquagena fruge fertilem cāpum: nullis cū ſiccus eſt arabilē tauris: poſt hym=
bres vili aſello: & a parte altera iugi anu vomerem trahēte vidimus ſcindi. Terram eñ terra emēda=
ri (vt aliqui ꝑcipiunt) ſuꝑ tenuem pingui iniecta: aut gracili: bibulaq; ſuꝑ humidā, ac pinguem: demē
tiæ oparij eſt. Quid enim poteſt ſpare: qui talem colit.

De terra quā britānia, & gallia amat. CA.VI.

ALia eſt ratio: quā britānia, & gallia inuenere alēdi eam: ipa q̄d vocant margā. Spiſſior vber
tas in ea intelligitur. Eſt aūt q̄dē terræ adeps: ac velut glādia in corporibus ibi denſante ſe
pinguitudinis nucleo. Non omiſere & hoc græci.

De græcorum doctrina. CA.VII.

QVid. n. intentatū illis? Leucargyllion vocāt candidā argillā: qua in megarico agro vtūt. Sʒ
tñ in humida, frigidaq; terra. Illas gallias, britāniaſq; locupletātis cū cura dici conuenit.
Duo genera fuerāt. Plura nuꝑ exerceri cœpta ꝓficiētibꝰ igenijs. Eſt. n. alba ruffa: colum=
bina: argyllacea: tofacea: harenacea. Natura duplex: aſpa: aut pinguis. Expimēta vtriuſq;
in manus: vſuſqʒ geminus: aut vt fruges tātum alant: aut eædem, & pabulum. Fruges alit tofacea alba:
quę ſi ſit inter fontes repta eſt: ad infinituʒ fertilis: verū aſpa tractatu: & ſi nimia iniecta eſt exurit ſolū
Proxima eſt ruffa: q̄ vocatur capumargos ītermixto lapide terræ minutæ harenoſæ. Lapis cōtundit
in ipſo cāpo: primiſqʒ annis ſtipula difficulter cæditur ꝓpter lapides. Impendio tamē minimo leui=
tate dimidio minoris q̄ cæterę inuehitur. Inſpgit rara ſale eam miſceri putāt. Vtrūqʒ hoc genus ſemel
iniectum in. l. annos valet: & frugum, & pæbuli vbertate.

De terrarum generibus. CA.VIII.

QVę pingues eſſe ſentiunt: ex ijs pręcipue alba. Plura eius genera Mordaciſſimuʒ q̄d ſupra
diximus. Alterum genus albæ certę argētaria eſt. Petit ex alto ī cētenos pedes actis plerū
qʒ puteis ore anguſtatis intus vt in metallis ſpatiante vena. Hac maxime britānia vtit. Du
rant annis. lxxx. Neqʒ eſt exemplū vllius, qui bis in vita hanc eidem iniecerit. Tertiū genus candidæ
gliſchromargon vocāt. Eſt auteʒ cręta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̄ frugū fertilior: ita vt meſ

ſe ſublata ante ſemētem alteram lætiſſimum ſecetur. Dum in fruge eſt nullum aliud gramen emittit.
Durat.xxx.annis dēſior iuſto. Cymini modo ſtrangulat ſolū. Columbinā gallia ſuo noīe glaucopelō
appellat: glebis excitaꝛ lapidū mō. Sola gelatiōe ita ſoluiꝛ: vt tenuiſſimas brateas facit. Hęc ex ęquo
fertilis. Harenacea vtūtur ſi alia nō ſit: in vliginoſis verticibus & ſi alia ſit: vbi hos gentiū ſolos noui Vel harena
mus: qui fertiliſſimū agrū colētes quacūq; terra infra tres pedes effoſſa/ & pedali craſſitudine iiecta lę
tificēt. Sed ea nō diutius ānis.x.prodeſt. Hedui/ & pictōes calce vberrimos fecere agros. q̄ ſane & ole
is/ & vitibus vtiliſſima repiꝛ. Oīs aūt marga arato iniſciēda eſt: vt medicamētū rapiaꝛ: & fimi deſide
rat aliquātulū. Quæ primo plus aſpa/ & q̄ in hęrbas nō effundiꝛ: alioqn nouitate q̄cūq; fuerit ſolū læ
det. Ne ſic qdem primo anno fertilis. Intereſt & quali ſolo q̄ratur. Sicca.n.humida melior: arido pin
guis. Temperata alterutra creta/ vel columbina cōuenit.

¶ De cineris vſu: & de fimo/ & quę ſata vberiorem
terram faciant: & quæ vrant. CA.IX.

TRanſpadanis cineris vſus adeo placet: vt anteponāt fimo iumētoꝝ: qđ quia leuiſſimū ē: ob
id exurūt. Vtroq; tamē pariter nō vtūtur in eodem aruo: nec in arbuſtis cinere: nec quaſdā
ad fruges vt diximus. Sunt qui p̄uluere quoq; vuas ali iudicēt: pubeſcenteſq; puluerēt: &
vitiū arborūq; radicibus aſpgent. Quod certū eſt narbonēſi ꝓuintie & vindemias certiꝰ ſic
eo coq: quia plus puluis ibi q̄ ſol confert. Fimi plures differentię. Ipſa res antiqua. Iam apud Home
rū regius ſenex agrū ita ſuis manibus lętificās repiꝛ. Argeꝰ rex in gręcia excogitaſſe tradiꝛ. Diuulgaſ
ſe vero hercules in italia: q̄ regi ſuo Stercuto Fauni filio ob hoc inuētum īmortalitatē tribuit. M.Var
ro principatū dat turdorū fimo ex auiariſs. Quod etiā pabulo boum ſuū magnificat. Neq; alio cibo
celerius pingueſcere aſſeruerat. De nr̄is moribus bene ſpare eſt: ſi tāta apud maiores fuere auiaria: vt
ex iſs agri ſtercorarentur. Proximū Columella calūbariſ: mox gallinariſs facit: natātiū alitū dānato.
Cæteri auctores cōſenſu humanas daper ad hoc in primis aduocāt. Aliſ ex iſs p̄ferunt hoīm potus in
corioꝝ officinis pilo madefacto. Aliſ p ſeſe aqua iterū: largiuſq; etiā q̄ cum bibitur admixta. Quippe Aduerte dili
plus iā ibi male domandū eſt: cum ad virus illud vini homo acceſſerit. Hęc ſūt certamina: qbus inui gentet.
cem ad tellurem quoq; alendam vtūtur homines. Proxime ſpurcitias ſuū laudāt. Columella ſolus dā
nat. Aliſ cuiuſcūq; quadrupedis exitioſum. Aliqui columbarū p̄ferūt. Proximū deinde caprarum eſt
Ab hoc ouium. Deinde boū. Nouiſſimus iumentorū. Hæ fuere apud priſcos differētiæ. Simulq; p̄ce
pta nō inuenio re tali vtēdi: quādo & hic vetuſtas vtilior: viſumq; iam eſt apud quoſdam prouintialiū
in tantum abundante geniali copia pecudum farinę vice cribris ſuperiniſci: fetore: aſpectuq; tempo
ris viribus in quādā etiam gratiam mutato. Nup reptum oleas gaudere maxime cinere/ & calcariſs
fornacibus. Varro p̄ceptis adiſcit: equino quod fit leuiſſimum ſegetes alēdas. Prata vero grauiore: &
qđ ex hordeo fiat: multaſq; gignit hærbas. Quidam etiam bubulo iumētorū p̄ferunt: ouillumq; capri
no. Omnibus vero aſininum: quoniā lentiſſime mandat. Econtrario vſus aduerſus vtrūq; ꝓnūciat. In
ter omnes aūt conſtat nihil eſſe vtilius lupini ſegete: priuſq; ſiliqueꝛ aratro/ vel bidētibus verſa: mani
puliſue circa radices arborū/ vel vitiū obrutis. Etiam vbi non ſit pecus: culmo ipſo/ vel etiā felice ſter
corare arbitranꝛ. Cato ſtercꝰ vnce fiat: ſtramēta: lupinū: paleas: fabilia: ac frōdes ilineas: quernaſq; e ſe
gete euellito. Ebulū cicutā/ & circū ſalicta herbam auctam/ vuluāq; ea ſuſternito ouibus/ frōdēq; pu
tridam. Vinea ſi macruerit: ſarmēta ſua cōburito: & itidem inarato. Itēq; vbi ſaturus eris frumentū
oues ibi delectato. Necnon & ſatis quibuſdā ipſis paſci terrā dicit. Segetem ſtercorāt fruges: lupinū:
faba: vitia. Sicut ecōtrario cicer: quia velliꝛ: & quia ſalſum eſt: hordeum: fœnū gręcū: eruū. Hęc om
nia ſegetem exurūt: & omnia/ q̄ velluntur. Nucleos in ſegetem ne indideris. Virgilius & lino ſegetem
exuri: & auena: & papauere arbitratur. Fimeta ſub diuo cōcauo loco/ & qui humorē colligat ſtramē
to intecta ne in ſole areſcāt. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innaſcanꝛ iſs ſerpētes. Fimū
miſcere terræ plurimū refert fauonio flante/ ac luna ſitiēte. Id plęriq; praue intelligūt a fauoniſ ortu
faciendū ac februario mēſe tm̄: cum id plęraq; ſata aliſs poſtulent mēſibus. Quocūq; tp̄e fiat curādū
vt ab occaſu æquinoctiali flante vēto fiat luna decreſcēte/ ac ſicca. Mirum in modū augetur vbertas
affectuſq; eius obſeruatione tali.

¶ De ſatione arborum: & q̄ auulſiōe naſcuntur arbores. CA.X.

ABunde p̄dicta ratiōe cœli/ ac terrę. Nūc de his arboribus dicemus: quæ cura hoīm/ atq; ar
te ꝓueniūt. Nec pauciora ꝓpe ſunt genera: tā benignæ naturæ gr̄ā rettulimꝰ. Aut.n.ſemi
ne ꝓueniūt: aut plātis radicis: aut ꝓpagine/ aut auulſiōe: aut ſurculo/ aut īſito: & cōſecto ar
boris tūco. Nam folia palmarū apud babylonios ſeri: atq; ita arborē ꝓuenire. Trogū cre
didiſſe demiror. Quædā pluribus generibus ſeruntur: q̄dā omnibus. At plęraq; ex iſs natura ipſa do
cuit: & in primis ſemen ſerere: cum decidens/ exceptūq; terra viuiſceret. Sed q̄dā non aliter ꝓueniūt

vt caſtaneę.iuglãdes:cęduis duntaxat exceptis.Ex ſemine autem q̃q̃ diſſimili ea quoq; q̃ & aliȷ́s mo-
dis ſerunẽ:vt vites/& mala/atq; pyra.Nanq; ijs ꝓ ſemine nucleus:nõ vt ſupradictis fructus ip̃e.Et me
ſpila ſemine naſci poſſunt.Omnia hæc tarda ꝓuẽtu/ac degenerantia/& inſito reſtituenda.Interdum
etiam caſtaneę.Quibuſdam natura cõtra omnino non degenrandi quoquo modo ſerãtur:vt cupreſ
ſis:palmis:lauris.Nanq; & laurus pluribus modis ſeritur.Genera eius diximus.Ex ijs auguſta/& ba
calis/& pinus ſimilimõ ſerũtur.Baccæ mẽſe ianuario aquilonis afflatu ſiccãte legũtur:expandũturq;
raræ:ne calefiant aceruo.Poſtea quidam fimo ad ſerendum paratas/vrina madefaciũt. Aliȷ́ in qualo
pedibus in ꝓfluente deculcant:donec auferatur cutis. Alioqn vligo infeſtat:nec patiẽ naſci.In ſulco
repaſtinato palmi altitudine vicenę fere aceruatim menſe martio.Eędem & ꝓpagine ſerunẽ.Triũ-
phaliſq; talea tãtum.Myrti genera omnia in cãpania baccis ſerũtur.Romę ꝓpagine tarẽtina.Demo
critus & alio mõ ſeri docet:grãdiſſimis baccarꝫ tuſis leuiter ne grana frangãtur:eaq; in trita reſte cir
cunligari:atq; ita ſeri:parietes fore dẽſitatis:ex quo virgulæ differãtur/Sic & ſpinas ſæpis cauſa ſerũt
tomicę moris ſpinarũ circũlita.Pilas aũt laurus & myrti inopia a trimatu tempeſtiuum eſt transfer-
re.Inter ea quæ ſemine ſerũtur.Mago in nucibus operoſus eſt.Amygdalę in argilla molli meridiem
ſpectãti ſeri iubentur.Gaudere eas in dura/calidaq; terra.In pingui/& humida mori /ac ſterileſcere.
Serendas q̃ maxīe falcatas/& e nouella:fimoq; diluto maceratas ꝑ triduũ:aut pridie q̃ ſeranẽ aq̃ mul
ſa.Mucrone defigi aciem lateris.In aquilonem ſpectare:ternas ſimul ſerẽdas:triãguli ratiõe:palmo
inter ſe diſtantes:denis diebus adaquari:donec grandeſcãt.Iuglãdes nuces porrectæ ſeruntur com-
miſſuris iacentibus.Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas perforatas additis : aut vt laurus quæ baccis
ſeritur.Citrea grano/& ꝓpagine.Sorba ſemine & a radice plãta/& aulſione ꝓueniũt.Sed illa in cali-
dis.Sorba & in frigidis/& humidis.Natura & plantaria demonſtrauit:multarum radicibus pululare
ſobole denſa/& pariente matre/quas enecet.Eius quippe vmbra indigeſta premitur:vt in lauris:pu
nicis:platanis:ceraſis:prunis.Paucorꝫ in hoc genere rami parcunt ſoboli:vt vlmoruꝫ: palmarumq;.
Nullis vero tales pulluli proueniũt:niſi aquarum radices amore ſolis /atq; hymbris in ſua tellure ſpa
tiantur.Omnia ea nõ ſtatim moris eſt in ſua locari:ſed prius nutrici dari:atq; in ſeminariȷ́s adoleſce-
re:iterumq; migrare.Qui tranſitus mirum in modum mitigat etiam ſilueſtres:ſiue arboruꝫ quoq; vt
hominum natura nouitatis/ac peregrinationis auida eſt :ſiue diſcedẽtes virus relinquunt : manſueſ-
cuntq; tractatu/ceu feræ duꝫ radici/auellitur plãta.Et aliud genus ſimile natura pręmõſtrauit.Auul
ſiq; arboribus ſtolones vixere.Quo in genere/& cum parui ſunt auelluntur:partemq; aliquam e ma
tris quoq; corpore auferũt ſecum fimbriato corpore.Hoc modo plantantur punicę:coryli:maiȷ́:ſor
bi:meſpili:fraxini:fici.In primiſq; vites.Cotoneũ ita ſatum degenerat.Ex eodeꝫ inuẽtu eſt: ſurculos
abſciſos ſerere hoc primo ſæpis cauſa factum ſambucis : cotoneo/ & rubis depactis. Mox & culturæ
vt populis:alnis:ſalici.Quę vel inuerſo ſurculo ſeritur.Iam eæ ibi diſponuntur : vbi libeat eſſe eas.

Quamobrem ſeminariȷ́ curam ante cõuenit dici:q̃ transeatur in alia genera.Nanq; & huic principio
eligi ſolum refert.Quoniam nutricem indulgẽtiorem eſſe:q̃ matrem ſæpe conuenit.Sic ergo ſiccuꝫ/
ſuccoſumq; bipalio ſubactum:aduenis hoſpitale:& q̃ ſimillimum terrę:in quam transferendum ſit.
Ante omnia elapidatum:munitumq; ad incurſum etiam gallinacei generis.Quam minime rimoſuꝫ
ne penetrans ſol exurat fibras.Interuallo ſexquipedum ſeri:ne ſe inter ſe cõtingant:& noceant.Præ-
ter alia vitia etiam verminoſa fiunt:ideo ſarriri conuenit ſępius:hęrbaſq; auelli.Pręterea ſemina ip-
ſa fruticãtia ſupputare:ac facilem pati conſueſcere.Cato/& frucis crates imponi iubet altitudine ho
minis ad ſolem recipiendũ:atq; integi culmo ad frigora arcẽda.Sic pyroruꝫ malorũq; ſemina nutri-
ri.Sic pineas nuces.Sic cupreſſos ſemine ſatas/& ipſas.Minimis id granis cõſtat:vt vix perſpici q̃daꝫ

Mirabiles natu
ture opatio.

poſſint.Non omittẽdum naturę miraculum.Ex tam paruo gigni arbores:tãto maiore tritici/& hor-
dei grano:ne quis fabam ruptet.Quid ſimile originis ſuæ habent malorum/pyrorumq; ſemina/His
principiȷ́s reſpuentem ſecures materiem naſci indomitam ponderibus immẽſis p̃la:arboris velis tur
ribus/muriſq; impellendis arietibus.Hęc eſt natura eius.Hęc potẽtia.Sup omnia erit e lachryma na
ſci aliquid:vt ſuo loco dicem⁹.Ergo e cupreſſo fœmina(mas enim vt diximus nõ gignit)pilulæ colle
ctę:quibus docui mẽſibus ſiccantur ſole:ruptæq; emittunt ſemen formicis mire expetitum:amplia-
to etiam miraculo tãtuli aĩalis cibo abſumi nataleꝫ tantarũ arborũ.Seriẽ menſe aprili area æquata cy
lindris:aut volgiolis denſum:terraq; cribris ſupcerniẽ pollicis craſſitudine.Cõtra immane põdus at
tollere:ſe nõ valet:retoquetur q̃ ſub terra.Ob hoc parcitur veſtigiȷ́s.Leniter rigatur a ſolis occaſu in
trinis diebus:vt ęqualiter bibat:donec erumpãt.Differũtur poſt annũ dodrantali filo cuſtodita tem-
perie:vt viridi cœlo ſerãtur:ac ſine aura.Mirũq; dictu piculum tm̃ eo die eſt:ſi rotauerit q̃tulũcunq;
hymbrẽ:aut ſi afflauerit.De reliquo tutę ſũt ꝑpetua ſecuritate.Aquaſq; poſtea odere.Et zinzifa gra
no ſeruntur menſe aprili.Tuberes melius inſerũtur in pruno ſilueſtri/& malo cotoneo.Et in calabria

ea eſt ſpina ſilueſtris:qcũq; optime & myxas recipit:vtiliter & ſorbos.

De transferendis ſeminariſs:& vlmis ſerendis & ſcrobibus. CA.XI.

PLantas ex ſeminario transferre in aliud prius q̃ ſuo loco ponanẗ operoſe p̃cipi arbitror:li
cet tranſlatione folia latiora fieri ſpondeanẗ. Vlmorum prius q̃ folio veſtianẗ. Samara col
ligenda eſt circa martias Kalẽ. cuʒ flaueſcere incipit. Deinde biduo in vmbra ſiccata ſerẽ=
da denſa in refracto terra ſup minutatim cribrata craſſitudine q̃ in cupreſſis. Pluuię ſi nõ
adiuuent:riganda. Deferendæ ex areaꝝ venis poſt annum in vlmaria interuallo pedali in vnãquãq;
partem. Maritas vlmos autũno ſerere vtilius:quia carent ſemine. Nam eę e plantis ſerunẗ. In arbu=
ſtum quinquennes ſuburbe transferũtur:aut (vt quibuſdam placet) q̃ vicenum pedum eſſe cœperũt
Sulco qui nouenarius dicit̃:altitudine pedum trium:pari latitudine:& eo amplius circa poſitas pe
des terni vndiq; e ſolido adaggeranẗ. Arulas id vocãt in campania. Interualla ex loci natura ſumũ=
tur. Aridiores ſerendas in campeſtribus cõuenit. Populos & fraxinos quia feſtinantius germinãt di
ſponi quoq; maturius conuenit. Hoc eſt ab idibus febru. plantis & ipſas naſcentes. In diſponẽdis ar
boribus arbuſtiſq; ac vineis quincũcialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria:nõ perflatu modo vti
lis:verum & aſpectu grata quocũq; modo intueare in ordinem ſe porrigẽte verſu. Populis eadeʒ ra=
tio ſemine qua vlmos ſerendi:trãſferẽdi quoq; e ſeminariſs eadẽ & ſiluis. Ante omnia igit̃ in ſimileʒ
trãſferri terrã aut meliorem oportet. Nec e tepidis aut p̃cocibus infrigidos aut ſerotinos ſitus:vt ne
q; ex iſs illos. Pręfodere ſcrobes ante (ſi fieri poſſet) tãto:donec pingui ceſpite obducanẗ. Mago ãte
annum fieri iubet:vt ſolem pluuiaſq; cõbibãt:aut ſi cõditio largita non ſit:ignes in medio fieri ante
menſes duos:nec niſi poſt hymbres in his ſeri. Altitudinem earum in argilloſo aut duro ſolo triũ cu
bitorum eſſe in quanq; parteʒ. In pruinis palmo amplius:& vbiq; caminata foſſura ore cõpreſſiore
ſint. Nigra vero terra duo cubita & palmũ quadratis angulis. Eadẽ menſura græci auctores conſen
tiunt:nõ altiores quino ſemipede eſſe debere:nec latiores duobus pedibus. Nuſq̃ vero ſexquipede
minus alto:q̃m in humido ſolo ad vicina aquę perueniat. Cato ſi locus aquoſus ſit ĩquit latas pedes
ternos. In faucibus imiſq; palmũ & pedẽ:altitudine quattuor pedũ:eas lapide cõſterni:aut ſi non ſit
perticis ſalignis viridibus. Si neq; eæ ſint:ſarmentis:ita vt altitudinem ſemipedem trahanẗ. Nobis
adiſciẽdum videt̃ ex prædicta arborũ natura vt altius dimittanẗ eæ: quæ ſumma tellure gaudent:
tanq̃ fraxinus:olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Cęteris ſat eſt ſi altitudinis pe
des ternos effecerint. Excide inquit radicem iſtaʒ Papyrius curſor imperator ad terrorẽ p̃neſtinorũ
prætoris. Deſtringi ſecurius ſe teſte innoxiuʒ abradi partes:q̃ſe nudauerint terra. Aliqui lepides ro=
tundos ſubiciſ malunt:qui & contineãt humoreʒ & tranſmittãt. Nõ item planos facere: & a terreno
arcere radicem exiſtimãtes. Glarea ſubſtrata inter vtranq; ſententiaʒ fuerit. Arborem nec minorem
bima nec maiorẽ trima trãſferri quidam p̃cipiunt. Aliſ cum annum impleat. Cato craſſiorẽ quinq;
digytis nõ omiſit. Idẽ ſi abſtineret meridianã cœli partem aſſignare in cortice:vt tranſlata iiſdem &
aſſuetis ſtatueretur oris:ne aquiloniæ meridianis oppoſitę ſolibus finderentur:& algerent meridia=
nę aquilonibus. Quod e diuerſo affectãt etiam quidam in vite ficoq; permutantes in contrariũ. Dẽ=
ſiora enim folia ita fieri: magiſq; protegere fructum & minus amittere:ficumq; ſic etiam ſcanſilem
fieri. Plęriq; id demum cauẽt:vt plagã deputati cacuminis meridiem ſpectet:ignari fiſſuris nimiſ va
poris opponi. Id quidem in horã diei quintam vel octauam ſpectare maluerim. Aeque latet nõ ne
gligendũ:ne radices mora inhareſcãt:ne ve a ſeptẽtrionibus:aut ab ea parte cœli vſq; ad exortũ bru
malem vero flante effodiantur arbores:aut certe nõ aduerſę iſs ventis radices præbeantur. Propter
quod emoriuntur ignaris cauſę agricolis. Cato omnes ventos & hymbrem quoqʒ in tota tranſlatiõe
damnat. Et hoc ꝓderit q̃ plurimũ terrę in qua vixerint radicibꝰ cohęrere:ac tota ceſpite circũligari Aduerte.
Cum ob id Cato in corbibus trãſferri iubeat. Proculdubio vtiliſſime quidẽ ſummã terrã cõtẽtꝰ ſub
di. Quidã punicis malis ſubſtrato lapide nõ rumpi pomũ in arboribus tradunt. Radices inflexas po
ni melius. Arborem ita locari:vt media ſit totius ſcrobis neceſſarium. Ficus ſi in ſicilia bulborũ hoc
genus eſt ſerit̃:ociſſime ferre tradit̃ pomũ:neqʒ vermiculationi obnoxium. Quo vitio nõ carent reli
qua poma ſimiliter ſata. Radicũ eius magnã adhibẽdã curã vt exemptas appareat non auulſas quis
dubitet? Qua ratione & reliqua confeſſa omittimus. Sicuti terrã circa radices feſtucato ſpiſſandaʒ.
Qđ cato primũ i ea re eſſe cẽſet. Plagã quoqʒ a trũco oblimi fimo: & foliſs p̃ligari p̃cipiens.

De interuallis plantandarum arborum/ & vmbris/ & ſtillicidiſs:
& vbi plantari debeant. CA.XII.

HViꝰ loci ps eſt ad interualla ptinẽs. Quidã punicas & myrtos & lauros denſiores ſeri iuſ=
ſerũt. In pedibꝰ tñ nouenis. Malos ampliꝰ paulo:vel magis etiã pyros:magiſqʒ amygda
las:& ficus. Qđ optime diiudicabit ramoꝝ ãplitudis rõ:locorũqʒ & vmbrę cuiuſqʒ arbo

ris:quoniam has quoq; obſeruari oportet. Breues ſunt q̄uis magnaꝝ arborum:ꝙ in orbē ramos cir
cinēt:vt in malis pyriſq;. Eadē enormes ceraſis:lauris. Iam quædam vmbraꝝ ꝓprietas. Iuglandiuꝫ
grauis & noxia:etiam capiti humano:omnibuſq; iuxta ſatis. Necat germina & pinus:ſꝫ vētis vtraq;
reſiſtit:quoniam & ꝓtecta vinearū ratione egent. Stillicidia pignus/quercus/ilicis/ponderoſiſſima.
Nulluꝫ cupreſſi:vmbra minima:& in ſe circūuoluta. Ficoꝝ leuis q̄uis ſparſa: ideoq; inter vineas ſe⸗
Attende. ri nō vtanť. Vlmorū leuis:etiā nutriens quæcunq; opacat. Sed attico hęc quoq; videť e grauiſſimis:
nec dubito ſi emittātur in ramos. Conſtrictæ quidem vlmi noxiam eſſe non arbitror. Iucūda & pla⸗
tani q̄q̄ craſſa. Licet gramini credere nō ſoli: haud alia lætius operiente toros. populo nulla ludenti⸗
bus folijs. Pinguis aluo:ſed paſcēt ſata. Vitis ſibi ſufficit:mobili folio:iactuq; crebro ſolem vmbra tē
perans. Eodem graui ꝓtegens in hymbræ. Omnium fere leuis vmbra:quoꝝ pediculi longi. Nō fa⸗
ſtidienda hæc quoq; ſcientia:atq; nō in vltimis ponēda:quādo quibuſq; ſatis vmbra aut nutrix aut
nouerca eſt. Iuglandium quidem pinorumq; & picearum & abietis quacunq; attigere:nō dubie ve
nenum eſt. Stilicidij breui diffinitio eſt. Omnium quę proiectu frōdis ita diffūdunť:vt per ipſas non
defluant hymbres:ſtilla ſæua eſt. Ergo plurimuꝫ intererit hac in quęſtione terra in qua ſeremus: in
quantum arbores quaſq; alat. Iam per ſe colles minora quęrunt interualla. Vētoſis locis crebriores
ſeri conducit. Olea tamen maximo interuallo. De qua Catonis italia ſentētia eſt. In.xxv. pedibꝰ mi
nimū:plurimuꝫ.xxx.ſeri. Sed hoc variatur locorum natura. Nō alia maior in betica arbor. In africa
vero fides penes auctores erit. Moliarias vocari multas narrat a pōdere olei quod ferant annuo ꝓ⸗
uentu. Ideo.lxxv.pedes. Mago interuallo dedit vndiq;: etiam in macro ſolo ac duro atq; ventoſo.
Cum minimum.xlv. Betica quidē vberrimas meſſes inter oleas mittit. Illam inſcitam pudendā eſſe
conueniet: & adultas inter ſeſe luctari iuſto plus: & in ſenectam præcipitare:aut plerumq; ipſis:qui
poſuere coarguētibus imperitiā ſuaꝫ totas excidere. Nihil eſt fœdius agricolis:q̄ geſtę rei penitētia
multo iam vt preſtet laxitate delinquere.

¶Quę arbores tarde creſcāt:& quę celeriter:& de ſabina. CA.XIII:

QVædam autē natura tarde creſcunt:& in primis ſemine tātum naſcētia:& lōgo ęuo durā
tia. At q̄ cito occidūt velocia ſūt:vt ficꝰ:punica:prunꝰ:malꝰ:pyrus:myrtus:ſalix: & tamē
antecedūt diuitijs. In trimatu eñ fere incipiunt oſtendētes & ante. Ex ijs lētiſſimam py⸗
rus. Ociſſima oīm cyperꝰ & pſeudocapiriꝰ frutex. Protinꝰ eñ floret:ſemēq; ꝓfert. Oīa ve
ro acelerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis:vnāq; ī ſtyrpem redactis alimētis Eadē natura: & ꝓpagi
nes docuit. Rubi nāq; curuati gracilitate & ſimul ꝓceritate nimia defigūt ruſꝰ ī terrā capita. Iterū
q; naſcūť ex ſeſe repleturi oīa:ni reſiſtat cultura:p rorſus vt poſſint videri hoīes terrę cauſa geniti. Ita
peſſima atq; execrāda res ꝓpaginem tamē docuit:atq; radicemq; acquiri viridem. Eadē aūt natura
eſt hederis. Cato ꝓpagari p̄ter vitem tradit ficum:oleam:punicam:maloꝝ genera oīa. Laurū:pru⸗
nos myrtꝰ:nuces auellanas:& p̄neſtinas:platanū. Propagationū duo genera:ramo ab arbore depreſ
ſo in ſcrobē quattuor pedum quoq;:& poſt bienniū amputato flexu:plantaq; tranſlata poſt trimatū
quas ſi lōgius ferre libeat:ī qualis ſtatim aut vaſis fictilibus defodere ꝓpagines aptiſſimū:vt ī ijs trāſ
feranť. Alteꝝ genꝰ luxurioſius:radices ī ipſa arbore ſollicitādo traiectis p vaſa fictilia:vel qualos ra
mis/terraq; circumpactis:atq; hoc blandimēto impetratis radicibus:inter poma ipſa & cacumina (ī
ſūma.n.cacumina hoc modo petunť audaci ingenio) arborem aliam longe a tellure faciendi. Eodē
quo ſupra biēnij ſpatio abſciſſa ꝓpagine:& cū qualis illis ſata. Sabina hęrba ꝓpagie ſeriť/& auulſio
ne Tradūt fece vini aut e parietibus latere tuſo mire ali. Iiſdē modis roſmarinū ſerunt:& ramo: qm̄
neutri ſemen Rododendron ꝓpagine & ſemine.

¶De ſatione arborum/& inſitione:& quo inuenta
ſit tenera inſerendi implaſtratio. CA.XIIII

SEmine quoq; iſerere natura docuit rapti auiū fame deuorato:ſolidoq; & alui tepore madi⸗
do cū fœcūdo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lecticis:& vētis ſæpe trāſlato ali
quas corticū rimas. vnde vidimus ceraſum in ſalice:platanū in lauro:lauꝝ in ceraſo: & bac⸗
cas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernarū eiuſdē rei
p̄bere cauſas. Hinc nata inocultatio ſutorię ſimili feſtula aperiēdi in arbore oculū cortice exciſo:ſe⸗
mēq; includēdi eā fiſtula ſublatū ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana
q̄rit ſimum in nodo germine expulſi corticis:gēmamq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura
ipſa docuit. Inſitionē aūt caſꝰ magiſter alius:& pene numeroſior ad hūc modū. Agricola ſedulus ca
ſā ſepis munimēto cingēs:quo minꝰ putreſcerēt ſudes limē ſubdidit ex hedera. At illæ viuaci morſu
apphēſę/ſuā ex alieno fecere vitā:apparuitq; truncū eſſe ꝓ terra. Auferť ergo ſerra ęqualiter ſupfici
es leuigať falce trūcus. Ratio poſtea duplex. Et prima inter corticē lignūq; inſerēdi. Timebāt priſci

truncũ findere.Mox inforare auſi medio.Ipſiq; medullę calamum imprimebant vnum inſerentes
Neq; enim plures cupiebat medulla ſubtilior.Poſta ratio vel ſenos adijcit mortalitati eorum ex nu
mero ſuccurrere pſuaſa per media trunco leniter fiſſo:cuneoq; tenui fiſſurã cuſtodiente: donec cu-
ſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus.Multa in hoc ſeruãda.Primum omniuʒ quæ patia-
tur coitum talem arbor & cuius arboris calamus.Varie quoq; & nõ iiſdem partibus. Subeſt oĩbus
ſuccus.Vitibus ficiſq; media ſicciora: & e ſumma parte cõceptus.Ideo illinc ſurculi petũtur. Oleis
circa medias ſuccus:inde & ſurculi.Cacumina ſitiunt.Facilimę coaleſcunt.Quibus eadem corticis
natura:quæq; pariter florentia eiuſdem boræ gignationem ſuccorumq; ſocietatem habẽt. Lẽta eñ
res quotiẽs humidis repugant ſicca:mollibus corticum duri.Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo
fiat.Repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia:vt in parte nuditiſſima:ne lõgior multo tribus
digytis:ne obliqua ne tranſlucẽs.Virgilius ex cacumine inſeri vetat.Certũq; eſt ab humeris arborũ
orientem æſtiuum ſpectantibꝰ ſurculos petendos:& e feracibus & e germine nouello:niſi vetuſtate
arbori inſeranẽ.Ii eñ robuſtiores eſſe debẽt.Pręterea vt prægnãtes.hoc eſt germinatione turgẽtes:
& qui parere illo ſperauerit anno.Bimi atq; nec tenuiores digyto minimo.Inſerunẽ auteʒ & inuerſi
cum id agitur:vt minor altitudo in latitudinem ſe fundat.Ante omnia gemmãtes nitere conueniet
nihil vſq̃ vlceroſũ eſſe aut retorridum:Spei fauet medulla calami commiſſuræ:ſi in matre ligni cor-
ticiſq; iungatur.Id enim ſatius q̃ foris cortici æquari.Calami exacutio medullaʒ ne nudetur.Tenui
tamẽ fiſtula detegaẽ:vt faſtigatio leui deſcendat cuneo tribus non amplior digytis.Quod facillime
cõtingit tinctum aqua radentibus ne excutiaẽ in vẽto:ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus
ad corticem vſq; ſuũ deprimaẽ.Ne laxeẽ dum deprimiẽ:ne ve cortex expliceẽ in rugas.Ideo lachry
mantes calamos inſeri nõ oportet.Non hercule magiſq̃ aridos:quia illo modo labat humore nimio
cortex.Hoc vitali defectu nõ humeſcit neq; concorporat. Id etiã religionis ſeruant:vt luna creſcen
te calamus vtraq; deprimaẽ manu.Et alioquin in hoc opere duę ſimul manus minus nituntẽ neceſſa
rio temperamẽto.Validius enim demeſſi tardius ferunt:fortius durant. Contrarium ex diuerſo:ne
hiſcat nimium rima:laxeq; capiat:aut ne parũ exprimat:aut cõpreſſum necet. Hoc maxime pręca
uendum.vt prævalide accipientis trunco in media fiſſura relinquanẽ. Quidaʒ veſtigio fiſſuræ falce
in truncis facto ſalice p̄ligant marginem ipſum.Poſtea cuneos figunt cõtinẽte vinculo libertatẽ de-
hiſcẽdi.Quædã in plantario inſita eodem die tranſferunt. Si craſſior truncus inſeraẽ:inter corticen
& lignũ inſeri meliꝰ cuneo optime oſſeo:ne cortice rumpatur laxato.Ceraſi libro dempto findũtur
Hęſolę & poſt brumã inſerunẽ:dẽpto libro habẽt veluti lanuginem:quę ſi cõprehendit inſitum:pu
trefacit.Incolumi cuneo adactum vtiliſſime aſtringitur.Inſerere aptiſſimum q̃ ꝓximũ terræ patiaẽ
nodorum trunciq; ratio.Eminere calami ſex digytorũ lõgitudine nõ amplius debent.Cato argillę
vel cretæ harenam fimumq; bubulum admiſeri:atq; ita vſq; ad lẽtorem ſubigi iubet: idq; interponi
& circũlini.Ex iis quę cõmẽtatus eſt facile apparet illa ætate inter lignũ & corticem:nec alio mõ in
ſerere ſolitos:aut vltra latitudine duuʒ digytorũ calamos dimittere.Inſeri aũt præcepit pyra ac ma
la per ver:& poſt ſolſtitium diebus.L.poſt vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tãtum luna ſitiẽ
te hoc eſt ſicca.Pręterea poſt meridiem ac ſine vento auſtro.Mirum ꝙ non contentus inſitum mu-
niſſe:vt dictum eſt:& ceſpite ab hymbre frigoribuſq; ꝓtexiſſe:ac mollibus biſidorum viminuʒ faſci
bus:lingua bubula(hęrbe id genus eſt)inſup obtegi iubet:eamq; illigari opertã ſtramẽtis. Nũc aũt
abunde arbitreẽ paleato luto libro farcire duos digytos incito extãte. Verno inſerentes tempus vr-
get incitantibus ſe gẽmis:præterq̃ in olea:cuius diutiſſime oculi parturiũt:minimumq; ſucci habẽt
ſub cortice:q nimiꝰ inſitis nocet.Punica vero & ficũ q̃q̃ alias ſicca recraſtinare minimę vtile.Pyrũ vẽ
florentẽ inſerere licet:& in maium quoq; mẽſem ꝓtendere inſitionẽ.Quod ſi lõgiꝰ afferãtur pomo-
rum calami rapo infixos optime cuſtodire ſuccum arbitrãtur.Seruariq; inter duos hymbrices iuxta
riuos vel piſcinas vtrinq; ſerra obſtructos.

¶De vite inſerenda. CA.XV.

Itium vero in ſcrobibus ſiccis ſtramẽto opertos ac deinde terra obrutos:vt cacumine exi
ſtant.Cato vitẽ tribus modis inſerit.Præfectã findi iubet per medullam.In eam ſurculos
exacutos vt dictu addi:medulas iungi. Altero vt ii ſeſe vites contingant: vtriuſq; in obli-
quum latere cõtrario adraſo iunctis medullis colligari.Tertium genus eſt:terebrare vitẽ
in obliquum ad medullam:calamoſq; addere lõgos pedes binos:atq; ita ligatum inſitũ in tritaq; il-
litum operire terra calamis ſubrectis.Noſtra ętas correxit vt gallica vtereẽ terebra:quę excauat nec
vrit:quoniam aduſtio omnis hebetat:atq; vt gẽmaſcere incipiens ligetur calamus.Nec plus q̃ binis
ab inſito emineat oculis vlmeo vimine alligatus:binaq; circundareẽ acie a duabus partibus:vt inde
potius diſtillet humor: qui maxime vites infeſtat.Deinde cum eualuiſſet flagella pedes binos: vin-

culum inſiti incideretur vbertati craſſitudine permiſſa. Vitibus inſerendis tempus dedere ab æqui-
noctio autũno ad germinationis initia. Satiuę plãtæ ſilueſtrium radicibus inſerũtur natura ſicciori-
bus. Sic enim ſatiuę ſilueſtribus inſeranť: degenerant in fertilitatem. Reliqua cœlo cõſtant. Aptiſſi-
ma inſitis ſiccitas. Huius enim remediũ appoſitis fictilibus vaſis modicus humor per cinereȝ diſtil-
lat. Inoculatio rores amat leues.

¶ De emplaſtratione. CA.XVI.

Mplaſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata videri poteſt. Craſſo aũt maxime cortici con
uenit ſicut eſt ficis. Ergo amputatis omnibꝰ ramis ne ſuccum auocẽt. Nitidiſſima in par-
te quaq; præcipua cernanť hylaritas: exempta ſcutula ita ne deſcẽdat vltra ferruȝ cortici
imprimitur ex alia cortex par cum ſui germinis mamma: ſic compage dẽſata vt cicatrici
locus nõ ſit: & ſtatim vnitas fiat: humorẽ non afflatum recipiẽs: nihilominus tamẽ & luto munire &
vinculo melius. Hoc genus nõ pridẽ repertum volunt qui nouis moribus fauẽt. Sed id etiam apud
veteres græcos inueniť: & apud Catonem: qui oleam ficumq; ſit inſeri iuſſit menſura etiam præfini-
ta ſecundum reliquam diligentiã ſuam. Cortices ſcalpro excidi quattuor digytoruȝ longitudine: &
trium latitudine. Atq; ita coagmentari & illa ſua intrita oblini. Eadeȝ ratione & in malo. Quidã hu-
ic generi miſcuere fiſſuram in vitibus exempta cortice teſſalla ſurculo a latere plano adigendo. Tot
modis inſitam arborem. Vidimus iuxta tyburtes tiliam omni genere pomorũ onuſtã alio ramo nu-
cibus: alio baccis: aliunde vite: ficis: pyris: punicis: malorumq; generibus. Sed huic fuit breuis vita.
Nec tamen omnem experimentis aſſequi naturam poſſumus. Quædam enim naſci niſi ſpõte nullo
modo queunt. Eaq; imitibus & deſertis tantum locis proueniunt. Capaciſſima inſitorum omnium
dicitur platanus: poſtea robur. Verum vtraq; ſapores corrumpunt. Quędam omni genere inſerun-
tur: vt ficus & punicę. Vitis non recipit emplaſtra: nec quibus tenuis ac caducus rimoſuſq; cortex.
Neq; inocultationem ſiccæ aut humoris exigui: fertiliſſima omniũ inoculatio: poſtea emplaſtratio
Sed vtraq; infirmiſſima: & quæ cortice nituntur tãtum: vel leui aura ociſſime deplãtanť: inſerere fir
miſſimum & fœcundius q̃ ſerere.

¶ Exemplum huius rei. CA.XVII.

NOn eſt omittenda raritas vnius exempli. Corellius eques romanus Ateſte genitus inſeru
it caſtaneã ſuomet ipſã ſurculo in neapolitano agro. Sic facta eſt caſtanea quæ ab ipſo no
men accepit inter laudatas. Poſtea hæres eiuſdem libertus corellianam iterum inſeruit.
Hæc eſt inter eas differentia: illa copioſior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera caſus
ingenio ſuo excogitauit: ac defractos ſerere ramos docuit: cum pali defixi radices cepiſſent. Multa
ſic ſeruntur. In primiſq; ficus oĩbus quidẽ alijs modis naſcens: præterq̃ talea. Optime quidem ſi va-
ſtiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo ſuper terram relicto capite: eoq; ipſo harena
Vel ramo. cooperto. Ramo ſeruntur & punica palis laxato prius meatu: itẽ myrtus. Omnium horum lõgitudi
ne trium pedum: craſſitudine minus brachiali. Cortice diligenter ſeruato: trunco exacuto. Myrtus
& talei ſeritur. Morus talea tantum: quoniaȝ in vlmo ea inſeri religio fulguruȝ ꝓhibet. Quapropter
de talearum ſatu nunc dicendum eſt. Seruandum in eo ante omnia: vt taleę ex feracibus fiãt arbori
bus: ne curuę: ne ſcrabę: aut bifurcæ: ne ve tenuiores q̃ vt magnum impleant: ne minores pedalibus
vt illibato cortice atq; vt ſectura inferior ponať ſemper: & quod erit ab radice: accumuleťq; germi-
natio terra: donec robur planta capiat.

¶ De cultura taleaꝝ: & quibus tẽporibus inſitio fiat. CA.XVIII.

QVæ cuſtodienda in talearum cultura Cato iudicauerit: ipſius verbis optime præcipemꝰ.
Taleas oleaginas quas in ſcrobe ſaturus eris: tripidaneas facito diligẽterq; tractato ne li
ber laboret: cũ dolabis aut ſecabis. Quas in ſeminario ſaturus eris: pedale facito. Eas ſic ĩ
ſerito: locꝰ bipalio ſubactꝰ ſit: beneq; gluttus. Cũ taleã dimittis pede taleã opprimito. Si parum de-
ſcendat maleo aut mateola adijcito: cauetoq; ne librum ſcindas. Cũ adijcis palo prius locũ ne fece-
ris quo taleam demittas. Ita meliꝰ viuet talea. Et vbi trimæ ſunt: tũ deniq; curę ſint: vbi liber ſe ver
tet. Si in ſcrobibus aut in ſulcis ſeras: ternas taleas põto. Eas diuaricato ſuper terram nec plus quat-
tuor digytis. Tranſuerſo ſemine vel oculis ſerito. Diligẽter eximere oleam oportet: & radices q̃ plu
rimas cũ terra ferre. Vbi bene radices operueris: calcare bene: ne quid noceat. Si quis quærat qđ tẽ-
pus oleæ ſerendæ: ſit: agro ſicco ꝑ ſementẽ: agro lęto per ver. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctiũ
Vel inde omnia ea. vernũ incipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc mõ putato. Qua locꝰ recte ferax erit:
quę arida erunt: & ſi quid ventus interfregerit in ea omnia eximito. Qua locus ferax non erit id plus
Vel a digyto. concidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes leues facito: circum oleas autũno ablaqueato: & ſtercus
adijcito. Qui oliuetum ſæpiſſime & altiſſime miſcebit: is tenuiſſima radices exarebit. Radices ſi ſur

ſum abibunt craſſiores fiẽt:& eo in radices vires oleæ abibunt. Quę genera olearum vel in quo gñe terrę viuere & ſeri debeant:ſpectariq; olіueta:diximus in ratiõe olei. Magno ĩcolle & ſiccis & argilla & inter autumnum & brumam. Quod p̄cepiſſe eum africę intelligit̃. Italia quidẽ nunc vere maxime ſerit. Sꝫ & autũno ſi libeat. Poſt ęquinoctium.xl.diebus ad vergiliarum occaſum.xiiij.ſoli dies ſunt:quibus ſeri noceat. Africę peculiare quidẽ in oleaſtro eſt inſerere. Quadam æternitate conſeneſcunt proxime adoptione virga emiſſa:atq; ita alia arbore ex eadẽ iuueneſcẽte. Iterumq; & quotiẽs opus ſit:vt eius eadẽ olіueta cõſtẽt. Inſeritur autẽ oleaſter calamo & inoculatione. Olea vbi quercus effoſſa ſit male ponitur:quoniam vermes qui raucæ vocantur in radice quercus naſcuntur & tranſeunt. Non inhumane taleas aut ſiccare prius q̄ ſerãtur vtilius compertum. Vetus olіuetũ ab ęquinoctio verno intra vergiliarum exortum interradi alternis annis melius inuẽtum. Itẽ muſcuꝫ circũdare radici. Circũfodi autẽ omnibꝰ ãnis a ſolſtitio duum cubitorum ſcrobe pedali altitudine. Stercorari tertio anno. Mago idẽ amygdalas ab occaſu arcturi ad brumã ſeri iubet. Pyra nõ eodẽ tempore omnia tp̄e oĩa:quoniã neq; floreant. Eodẽ oblonga aut rotunda ab occaſu vergiliarum ad brumaꝫ. Reliqua gña media hyeme ab occaſu ſagittæ ſubſolanũ aut ſeptẽtrionem ſpectantia. Laurum ab occaſu aquilę ad occaſum ſagittę. Confeſſa enim de tempore ſerẽdi quę ratio eſt vere & autũno. Id ex magna parte fieri decreuere. Eſt & alia hora circa canis ortus paucioribus nota:quoniaꝫ nõ omnibꝰ locis vtilis pariter ĩtelligit̃. Sꝫ haud omittenda nobis:nõ tractus alicuius rationẽ:verum naturę potius indagantibus. In cyrenaica regione ſub ecthesiarũ flatu conſerunt. Necnõ & in gręcia oleã maxime in laconia. Co inſula & vites tunc ſerit. Cæteri apud græcos inoculare & inſerere nõ dubitant. Sꝫ arborẽ nõ ſerunt. Plurimũq; in eo locoꝝ natura pollet. Nãq; in ęgypto omni ſerunt menſe: & vbicũq; hymbres æſtiui nõ ſunt:vt in india & ęthiopia. Neceſſario poſt hæc autumno ſeruntur arbores. Ergo tria tẽpora eadem germinationis ver & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aĩalium tantũ eſt ad coitum auiditas:ſed multo maior eſt terrę ac ſatorum omniuꝫ libibo. Qua tẽpeſtiue vti plurimũ ineſt conceptus. Peculiare vtiq; in inſitis cum ſit mutua cupiditas vtrinq; coeundi. Qui ver probant: ab æquinoctio ſtatim admittunt:pręficãtes germina parturite:ideo faciles corticum eſſe amplexꝰ Qui pręferunt autũnum ab arcturi exortum:quoniam ſtatim radicẽ quandam capiãt:& ad ver parata veniãt:atq; nõ protinus:germinatio auferat vires. Quædam tamen ſtatutum tempus anni habent vbiq;:vt ceraſi & amygdalæ circa brumam ſerendi vel inſerẽdi. De pluribus locoꝝ ſitus optiẽ iudicabit. Frigida & aquoſa verno conſeri oportet. Sicca & calida autũno. Cõmunis qdẽ italię ratio tẽpora ad hũc modũ diſtribuit. Mora ab idibus Februarijs in ęquinoctiũ. pyra in autũnũ: ita vi brumã.xv.ne minus diebus antecedãt. Malis ęſtiuis & cotoneis. Item ſorbis prunis poſt mediã hyemẽ in idus februarias. Siliquę græcę & perſici ante brumã per autũnũ. nucibus iuglãdi & pineæ & auellanę græcę/atq; caſtaneæ a Kalen. Martijs ad idus eaſdem. Salici & geniſtę circa martias Kalẽ. Hãc in ſiccis ſemine:illam in humidis virga ſeri diximus.

Vel proxima adoptioni.

¶ Quæ arbores ſocietate gaudeant:& de diſciplina ablaqueandi & accumulandi. CA.XIX.

EST etiam nunc noua inſerẽdi ratio:ne quid ſciẽs quidẽ prętereã quod vſq̄ inuenerim a Columella excogitata vt affirmat ipſe. Qua vel diuerſę inſociabileſq; naturę arborũ copulentur vt fici atq; oleę. Iuxta hãc ſeri ficũ iubet:non ampliore interuallo q̄ vt contingi large poſſit:ramo oleę q̄ maxime ſequaci atq; obedituro. Eumq; omni interim tẽpore edomari meditatione curuãdi. Poſtea fico adepta vires:quod euenire trimę atq; vtiq; quinquẽnij ſolet: detruncata ſupficie ipſaq; deputata vt dictum eſt adraſo cacumine defigi in cruce fici cuſtoditũ vinculis. nec curuatura fugiat. Ita quodam propaginum inſitorumq; tẽperamẽto triẽnio cõmuni inter duas matres coaleſcere. Quarto anno abſciſſũ totum adoptantis eſſe:nõdum vulgata ratione haud mihi certe ſatis comperta. Cætetum eadẽ illa de calidis frigidiſq; & humidis & ſiccis ſupradicta ratio & ſcrobes fodere monſtrauit. In aquoſis enim neq; alto neq; amplos facere conuenit. Altos æſtiuoſo ſolo & ſicce:vt q̄ maxime accipiant aquam contineantq;. Hæc & apud veteres arbores colẽdi ratio eſt. Feruentibus enim locis accumulant æſtate radices:operiũtq;:ne ſolis ardor adurat. Aliubi ablaqueant:perflatuſq; admittunt. Idem hyeme cumilis a gelu vindicant. Cõtra illi hyeme aperiũt humoreq; ſitientibus quærũt. Vbicũq; circũfodiẽdi arbores ratio in circuitu pedes in orbẽ ternos: neq; in pratis:quando amore ſolis humoriſq; in ſumma tellure oberant. Et de arboribus hęc quidẽ fructus gratia ſerendis inſerẽdiſq; in vniuerſum ſint dicta.

¶ De ſalicto & arundineto:& cæteris cæduis ad perticas palos. CA.XX.

HInc reſtat earũ ratio: quæ propter alias ſeruntur: vineas maxime cęduo ligno. Principatũ
i iſs optinẽt ſalices quaꝝ ſatio fit loco madido tñ refoſſo duos pedes & ſemipedẽ talea ſex
qpedali vel ꝑtica: q̄ vtilior quo plęnior. Interuallo eſſe pedes ſenos trimę pedibus binis a
terra putatiõe coercẽtur: vt ſic ſe in latitudinem fundãt: ac ſine ſcalis tondeãtur. Salix eñ
fœcundior eſt quo terrę ꝓpior. Has quoqꝫ omnibus amnis confodi iubent mẽſe aprili. Hęc eſt vimi
nalium cultura. Perticalis & virga & talea ſeritur foſſura eadem. Perticas ex ea iuſtuꝫ eſt cædi quar
to fere anno. Et hę autem ſeneſcẽtium ꝓpagine ſartiunt locum. Pertica immerſa ac poſt annum re⸗
ciſa. Salicis viminalis iugera ſingula ſufficiunt. xxv. vineę iugeribus. Eiuſdeꝫ rei cauſa populus alba
ſeritur bipedanco peſtinatu: talea ſexquipedali biduo ſiccata palmipede interuallo: terra ſuperinie
cta duorum cubitorũ craſſitudine. Harundo etiamnum dulciorem q̄ hæ ſolo gaudet. Seritur bulbo
radicis quem alij oculum appellãt dodrantali ſcrobe: interuallo duum pedum & ſemipedis: reficiẽ
qꝫ ex ſeſe vtere harundineto extirpato: quod vtilius repertum q̄ caſtrare ſicut antea. Namqꝫ inter ſe
radices ſerpũt: mutuoqꝫ diſcurſu necanẽ. Tempus inſerendi prius q̄ oculi harũdinum ĩmuteſcãt ãte
Kal. Martias. Creſcit ad brumam vſqꝫ: deſinitqꝫ cum dureſcere incipit. Hoc ſignum quod tempeſti
uam habet cęſuram. Et hãc autẽ quotiẽs & vineam fodiendum putant. Seritur & tranſuerſa non al⸗
te terra condita. Erumpuntqꝫ ſingulis oculis totidẽ plantæ. Seritur & deplantata pedali ſulco binis
obrutis gemmis: vt tertius nodus terrã atingat prono cacumine: ne rores cõcipiat. Cęditur diſcreſcẽ
te luna. Vineis anno ſiccata vtilior q̄ viridis. Caſtanea pedamẽtis omnibꝰ pręfertur facilitate tracta⸗
tus: perdurãdi peruicacia. regerminatione cædua vel ſalice lętior. Quęrit ſolum facile: necnõ hare⸗
noſum: maximeqꝫ ſabulum humidum aut carbunculuꝫ: vel tofi etiã farinam q̄libet opaco ſeptẽtrio
naliqꝫ & ꝑfrigido ſitu vel etiã decliui. Recuſat eadẽ galliam rubricam: cætam omnemqꝫ terræ fœcũ
ditatem ſeri nuce diximus: ſed niſi ex maximis nõ prouenit: nec niſi quinis aceruatim ſatis. Perfrin⸗
gi ſolum debet ſupra ex nouẽbri menſe in februarium: quo ſolutę ſponte cadunt ex arbore: atqꝫ ſub
naſcuntur. Interualla ſint pedalia vndiqꝫ ſulco dodrantali. Ex hoc ſeminario trãſferũtur in aliud bi⸗
Vel viui radice. pedali iteruallo plus biennio. Sũt & ꝓpagines nulli quidẽ faciliores. Nudata eñ radice tota ĩ ſulco
proſternitur. Tunc ex cacumine ſuper terram relicto renaſcitur & alia ab radice. Sed trãſlata neſcit
hoſpitari: pauet nouitatem. Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potiuſq̄ radice plantaria cæ⸗
dua implenẽ. Cultura non alia q̄ ſupradictis fodiendis/ſupputandiſqꝫ per biennium ſequens. De cę⸗
tero ipſa ſe colit vmbra ſtolones ſuperuacuos enecante. Ceditur intra ſeptimuꝫ annum. Sufficiũt pe
damẽta iugeri vnius vicenis vineaꝝ iugeribꝰ: qñ etiã ea bifida ſtirpe fiunt: durantqꝫ vltra alterã ſil⸗
uæ ſuę cęſuram. Aeſculus ſimiliter ꝓuenit cęſura triennio ſenior minus moroſa naſci. In quacunqꝫ
terra ſeritur: naſcitur e balano ſed non niſi ęſculi ſcrobe dodrantali: interuallis duorum pedum ſeriẽ
leuiter quater anno. Hoc pedamẽtũ minime putreſcit: lęſũqꝫ maxĩe fruticat. Pręter hęc ſũt cędua q̄
Vel amygdalus. dixīmꝰ: fraxinꝰ: laurꝰ: ꝑſica: corylꝰ: malus: ſed tardiꝰ naſcunẽ. Terrã defixa vix tolerãt: nõ modo hu⸗
morem. Sãbucꝰ cõtra firmiſſima ad palum: taleis ſeritur vt populꝰ. Nam de cupreſſo ſatis diximus.
Et prędictis velut armamentis vinearum.

¶ De culturis & diſciplina excolendarum vinearum. CA. XXI.

REſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium. Surculis & quarundam arboꝝ q
bus fungoſior intus natura eſt: geniculatis ramorum nodis interſerpiunt medullaꝫ. Feru
læ ipſæ breues: & ad ſumma breuiores articulis vti duobus internodia includũt. Medula
ſiue illa vitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinem impellẽs quãdiu nodi peruia patet
fiſtula. Cum vero concreti ademere tranſitum repercuſſa erumpit: ab ima ſui parte: ixuta priorẽ no
dum alternis laterum ſemper inguinibus vt dictum eſt in harundine ac ferula: quorum dextrum ab
imo intelligitur articulo: lęuum in proximo: atqꝫ ita per vices Hæc vocatur in vite gemma: cũ ibi ce
ſpitem facit. Ante vero q̄ faciat in cõcauo oculos: & in cacumine ipſo germen. Sic palmites nepotes
vuæ folia pãpini gignũtur. Mirumqꝫ firmiora eſſe in dextra parte genita. Hos ergo ĩ ſurculis nodos
cum ſeruntur medios ſecare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico quidem dodrãtales paxilli ſo
lo patefacto ſerunẽ: ſic vt deſcendat quę proxĩa arbori fuerit. Duo oculi extra terrã emineant. Oculi
autem in arborum ſurculis ꝓprie vocantur vnde germinant. Hac de cauſa & in plantarijs aliquãdo
eodem anno ferũt quos fuere laturi fructus in arbore: cum tempeſtiue ſati prægnãtes inchoatos cõ
ceptus aliubi pariũt. Ita ſatas ficos tertio anno transferre facile. Hoc ꝑ ſeneſcendi celeritate attribu
tum huic arbori vt citiſſime ꝓueniat. Vitium numeroſior ſatus. Primum omniũ nihil ẽ iſs niſi inuti⸗
le/ & deputatum in ſarmẽto. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructuꝫ. Solebat capitulatꝰ
vtrinqꝫ e duro ſurculus ſeri eoqꝫ argumento malleolus etiam vocaẽ nunc. Poſtea auelli cuꝫ ſua calce
ceptus eſt: vt in fico: neqꝫ aliud eſt viuacius. Tertium genus adiectum etiãnum expeditius in calce:

quod ſagittę vocant:cum intorti panguntur. Id enim cum deciſi nec intorti trigẽmes. Plures auteꝫ
ex eodem ſurculo hoc modo fiunt. Serere e pãpinarijs ſagittas ſterile eſt:nõ niſi fœcunditas oportet
Quæ raros habẽt nodos infœcundæ iudicantur. At denſitas gemmarum fertilitatis indiciũ eſt. Qui
dam ſeri vetant niſi eos qui floruerint ſurculos. Sagittas ſerere minus vtile:quoniã in transferẽdo fa
cile rumpitur quod intortum fuit. Seruntur pedali nõ breuiores longitudine quinq; ſex vel nodorũ.
Pauciores tribus gemmis in hac mẽſura eſſe nõ poterunt. Inſeri eodem die quo putãtur vtiliſſimuꝫ
Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cuſtoditos vti pręcipimus oportet caueri vtiq; ne extra terrã poſiti
ſole inareſcãt. vẽtove aut frigore hebetanť:qui diutius in ſicco fuerint priuſq̃ ſerantur in aqua pluri=
bus diebus reuiuiſcant. Solum apricum & q̃ ampliſſimum in ſeminario ſiue in vinea bidẽte paſtina
ri debet ternos pedes bipalio alte in area reijci quaternorum pedum fermẽto:ita vt in pedes binos
foſſa procedat. Foſſatum purgari & extendi ne crudum relinquať. Verum & ex menſura. Male pa=
ſtinatum deprę hendũt ſcanna inæqualia. Metiẽda eſt & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſe=
runť & in ſcrobe & in ſulco longiore:ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili ſolo fruſtra
niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet:& proximã attingi terram:& eodem pa=
xillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plantario ſexquipedes inter bina ſemina in latitudinẽ:in longi=
tudinẽ ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xx. iiij. menſe recidere ad imũ articulum:niſi ipſi parcatur. Ocu
loruꝫ inde materia emicat cum aqua. xxxvi. menſæ viuæ radix transferť. Eſt & luxurioſa ratio vites
ſerendi:vt quattuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxurioſa: atq; ita vel per oſſa
bubuli cruris vel per colla fictilia traiecti obruẽtur binis eminẽtibus gemmis. Humeſcũť hoc modo
reciſiq; palmitẽ emittũt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit vires:vuamq; fert:& omniũ corporũ
ſuorum acinos. In alio genere inuẽtu nouitio finditur malleolus:medullaq; eraſa in ſe colliganť ipſi
caules:ita vt gemmis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta ſeritur: & cum ſpar
gere cœperit caules deciditur:foditurq; ſæpius. Talis vuę acinos nihil intus ligni habituros. Collu=
mella promittit:cũ viuere ſemina ipa perq̃ mirũ ſit:& medulla adẽpta naſci. Surculus etiam quibuſ
dam fit articulatio arboris nõ omittendum videť. Nam buxi tenuiſſimis quinis ſeniſue colligatis de
pacti proueniunt. Quodam in obſeruatione etiam vt defringerentur ex imputata buxo:aliter viue
re nõ crediti. Detraxere hæc experimenta ſeminarij curaq;. Sequitur vinearum ratio. Quinq; gene=
rum hæ. Sparſis per terram palmitibus aut per ſe vite ſubrecta:vel cum amminiculo ſiue iugo Aut Vinearum ra
pedatę ſimplici iugo. Aut cõpluuitatę quadruplici. Quæ pedatę ratio erit eadẽ intelligiť ei⁹ quoq; tio diuerſa.
in qua ſine amminiculo vitis per ſe ſtabit. Id enim nõ fit niſi pedamenti inopia. Simplici iugo cõſtat
porrecto ordine quem cãterium appellãt. Mediorq; ea vino:quãdo ſibi ipſa non obũbrat: aſſiduoq;
ſole coquitur. & afflatum magis ſentit & celerius roreꝫ dimittit. Pãpinationi quoq; & occationi om=
niq; operi facilior. Super cętera defloreſcit vtilius. Iugũ fit ptica aut harũdine aut crine funiculoue
vt in hiſpania:arunduſioq;. Compluuiata copioſior vino eſt dicta a cauis. ædium compluuijs. Diui=
ditur in quaternas partes totidẽ iugis. Huius ſerẽdi ratio dicetur eadem valitura in omni genere:in
hoc vero numeroſior tãtum. His vero tribus ſeriť modis. Optime in paſtinato:proxime in ſulco: no
uiſſime in ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt.

De ſulco & vinearum putatione. CA.XXII.

SVlco latitudo palæ eſt. Scrobibus ternorum pedum in quãcunq; partẽ. Altitudo in quo=
cunq; genere tripedalis:ideo nec vitis minor trãſferri debet. Exatura etiãnum duab⁹ gẽ=
mis. Emolliri terram minutis in ſcrobe ima ſulcis fimoq; miſceri neceſſariũ. Cliuoſa altio
res poſcunt ſcrobes. Pręterea puluinatis a deuexitate labris. Quę ex ijs longiores fient:vt
vites binas accipiant. E diuerſo aliæ locabunť. Eſſe vitis radicem in media ſcrobe oportet. Sed ipſaꝫ
innixam ſolido in oriẽtem æquinoctialẽ ſpectare adminicula prima e calamo accipere. Vineas limi
tari decumano. xviij. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum tranſitus:aliiſq; cõuerſis limiti
bus. Denum pedum diſtingui p media iugera. Aut ſi maior modus ſit:totideꝫ pedum cardine quot
decumano leuitari. Semper vero quintanis ſemitari. hoc eſt in quinto quoq; palo ſingulę iugo pagi
ne includanť. Solo ſpiſſo non niſi repaſtinato:nec niſi viuere radicem fert. Tenero & ſoluto vel mal
leolum ſulco vel ſcrobe. In colles ſulcos agere tranſuerſos melius q̃ paſtinare vt defluuia palis coruꝫ
cõtineanť. Aquoſo cœlo vel ſicco ſolo melleolos ſerere autumno:niſi ſi tractos ratio mutauerit. Sic
cus enim & calidus autumno poſcit ſeri. Humidus frigiduſq; etiaꝫ veris exitu. In arido ſolo viuę ra
dix quoq; fruſtra ſeritur. Male & in ſiccis malleolus:niſi poſt hyemẽ. Aut in riguis vel frondẽs vitis
& vſq; ad ſolſtitium recte vſq; ver vt in hiſpania. Quieſcere ventos ſationis die vtiliſſimum. Plęriq;
auſtros optant. Cato abdicat. Intereſſe medio temperamento inter binas vites oportet pedes qnos.
Minimum autem læto ſolo pedes quaternos. Tenui plurimum octonos vmbri & marſi ad vicenos

intermittunt arationis gratia in iјs:quę vocant proculeta.Pluuio & caliginoſo tractu rariores poni-
ſicco denſiores congruit.Subtilitas parſimonię cõpendia inuenit.Cum vinea in paſtinato ſerat̃ ob-
iter ſeminarium faciendi vt viuæ radix loco ſuo.& malleolus qui transferatur inter vites ordine ſera
tur.Quæ ratio in iugero circiter.xvi.viuę radicem donat.Intra biennium autem fructus quo tardiꝰ
in ſato prouenit q̃ in tranſlato.Viui radix poſita in vinea poſt annum reſecatur vſq; ad terram:vt vnꝰ
tantum emineat oculus ãminiculo iuxta affixo & fimo addito.Simili mõ & ſecũdo anno recidit̃ vi-
reſq; concipit:& intra ſe paſcit ſuffecturas oneri:alias feſtinatiõe pariendi graciliſcat: ac mucida(ni
cohibeatur)caſtigatione tali in fœtum exeat tota.Nihil auidius naſcitur:ac niſi ad pariendum vires
ſeruẽtur:tota fit fœtus.Pedamenta optima quę diximus aut radice: robur:oleaq;:aut ſi nõ ſint pa
li:iunipero:cupreſſo:alburno:ſambuco.Reliquorum generum ſudes omnibus ãnis reciduntur.Sa-
luberrima in iugo harundo connexa faſciculis durat quinis annis.Cum breuiores palmites ſarmẽto
iungũtur inter ſe funium:modo ex hoc arcus funera dicuntur.Tertius vineæ annus palmitem velo
cem robuſtumq; emittit in quem faciat ætas vitem.Hic in iugum inſilit. Quidam tunc excecant eũ
ſpina falce auferendo oculos:vt noxia iniuria longius euocent.Vtilior enim cõſuetudo pariendi:ſa-
tiuſq; pãpinos adiudicate detergere vſq; quo placeat roborari eã.Sunt qui vetãt tangi proximo an-
no:quo tranſlata ſit:neq; ante quadrageſimum mẽſem falce curari.Tunc autem ad tres gemmas re
cidi.Aliј proximo quidem anno recidunt. Sunt vt ternos quaternoſue ſingulis annis adiјciunt arti-
culos:quarto demum perducant ad iugum.Ideo vtriuſq; fructũ tardum.Pręterea retorridu3 & no-
doſum puluinoſũq; reddit incremento.Optimũ autem matrem eſſe firmam:poſtea fœtum audacẽ.
Nec tutum eſt quod cicatricoſum:magno imperitiæ errore.Quicquid eſt tale plagis naſcitur non e
matre.Totas enim habet illas vires dum roboratur:& annos accipit tota fœtus:cum permiſſũ fue-
rit naſi.Nil natura portionibus parit.Quę cum excreuerit ſatis firma protinus in iugo collocari de-
bebit.Sin etiamnum infirmior erit:ſub ipſo iugo hoſpitari:reciſa viribus non ætate decernitur. Te-
merarium eſt ante craſſitudinem pollicarem viti imperare.Sequẽti anno palmites ſalutẽtur ꝓ viri-
bus matris ſinguli aut gemini.Idẽ & ſecũdo ſi cogit infirmitas nutriãtur.Tertioq; demũ anno duo
☞ Vitis mira fecunditas.
adiјciantur.Nec ſũt plures quaternis vnq̃ permittendi.Breuiterq; non indulgendum eſt:& ſemp in
hibenda fœcunditas.In ea eſt eni3 natura:vt parere malit q̃ viuere.Quicquid materię adimitur fru
ctui accedit.Illa ſemina mauult q̃ fructum gigni quonia3 fructus caduca res eſt.Sic pernicioſe luxu
riat:nec ampliat ſe ſed egerit.Dabit cõſilium & ſoli natura.In macro etiam ſi vires habebit: reciſa ĩ-
tra iugum moretur:ne omnis fœtura ſub eo exeat.Minimum id eſſe debebit interuallu3:vt attingat
iugum ſuperetq; nõ teneat:adeo nõ recumbat in eo nec delicate ſe ſpargat. Ita temperetur hic mo
dus:vt creſcere etiam malit q̃ parere.palmes duas treſue gẽmas ſub iugo habere debet ex materiјs
quibus materia naſcatur.Tunc per iugum mergi alligariq; vt ſuſtineatur iugo nõ pendeat.Vinculo
mox aſtrictus a tertia gemma alligari:quoniam & ſic coerceturimpetus materię.Denſioreſq; circa
pampini exultant:cacumen religari vetãt Natura hæc eſt deiecta pars aut pręligata fructũ dat plu-
rimumq; ipſa curuatura.Quod citra eſt materiem mittit:offenſãte credo ſpiritu & illa que3 dixímꝰ
medulla.Quę ita emicuerit materia fructum dabit anno ſequente.Sic duo genera palmitũ.Quod e
duro exit materiamq; in proximu3 annũ promittit:pampinariũ vocatur.Aut vbi ſupra cicatricẽ eſt
fructuarium.Alterum ex adminiculo palmite ſempq; fructuarium relinquit̃ ſub iugo. Et qui vocat̃
cuſtos.Hic eſt nouellus palmes nõ longior tribꝰ gẽmis:ꝓximo anno materiam daturꝰ: ſi vitis luxu
ria ſe cõſumpſerit.Et alius iuxta eu3 verucę magnitudine qui ferũculus appellat̃.Si forte cuſtos fal-
lat.Vitis añq̃ ſeptimũ ãnũ cõpleat a ſurculo euocata ad fructũ ei iuueneſcit:ac morit̃. Nec veterem
placet palmitẽ in longũ & ad quartũ vſq; pedamentũ emitti:quod aliј dracones:aliј iuniculos:vt fa
ciant quę maſculeta appellãt.Cum induruit vitis peſſimum in vinea traducere.Quinto anno & ipſi
palmites intorquẽtur:ſingulæq; e ſingulis materię emittunt̃:ac deinde ꝓximis prioreſq; amputan-
tur.Semper cuſtodem relinqui melius.Sed iјs ꝓximus viti eſſe debet:nec longior q̃ dictum eſt.Et ſi
luxuriauerint:palmites intorqueri vt quattuor materias vł duas ſi vniiuga erit vinea emittat. *Si per*
ſe vitis ordinabit̃ ſine pedamẽto.qualecũq; tamẽ initio adminiculum deſiderabit:dum ſtare condi-
ſcat:& recta ſurgere.Cætera primordia eadẽ.Diuidi autem putatione pollicis inęquali examine vn
diq; ne pregrauet fructus parte aliqua obiter idẽ deprimẽs ꝓhibebit in excelſum imicare. Huic vi-
neæ trium pedũ altitudo excelſior nutat:cæteris a quinto:dũ nõ excedat hominis longitudinem iu-
ſtam.Iis quoq; quę ſpargũtur in terra breuis ad initendum caueas circundant: ſcrobibus p ambitu3
actis:ne vagi palmites inter ſe pugnent occurſantes. Maiorq; pars terrarum ita ſupinam in tellure
vindemiam metit.Siquide3 & i africa & in ęgypto ſyriaq; a tota aſia & multis locis europæ *hic* mos
pręualet.Ibi ergo iuxta terrã comprimi debet vitis.Eodẽ modo & tpe nutrita radice:quo iniugata

vinea: vt ſemp tantum pollices relinquãtur fertili ſolo cũ tribus gẽmis graciliore gnis. Præſtatq; multos eſſe q̃ longos. Quę de natura ſoli diximus tãto potentiora ſentientur: quãto ꝓpior fuerit vua terræ. Genera ſeparari: ac ſingulis cõſeri tractibus vtiliſſimũ. Mixtura em̃ generũ etiam in vino nõ modo in muſto diſcors. Aut ſi miſcãtur nõ alia q̃ pariter matureſcentia iungi neceſſarium. Iuga altiora/ quo letior ager/ & quo planior: Item roſcido nebuloſo/ minuſq; ventoſo conueniunt. Cõtra humiliora gracili/ & arido: æſtuoſo: ventiſq; expoſito. Iuga ad pedamẽtum q̃ arctiſſimo modo vinciri oportet vitem leui contineri. Quę genera vitium & quali ſolo/ cœloq; eſſent conferenda cũ enumerarem naturas earũ/ & vinorũ notauimus. De reliquo cultu vehemẽter ambigit̃. Plęriq; æſtate tota poſt ſingulos rores confodi iubẽt vineaƺ. Aliȷ vetãt gẽmantem: decuti em̃ oculos/ tractuq; intrãtium deteri. Et ob id arcendum procul omne quidem pecus: ſed maxime lanatum: quoniã facillime auferat gẽmas. Inimicos & pubeſcente vua roſtros. Satiſq; eſſe vineam ter anno cõfodi: ab equinoctio verno ad vergiliarũ exortum: & canis exortum: & nigreſcente acino. Quidam ita determinãt. Vetereƺ ſemel a vindemia ante brumaƺ cum aliȷ ablaqueare/ & ſtercorare ſatis putẽt. Iterꝫ ab idibus aprilis: anteq̃ cõcipiat: hoc eſt in .vi. idus maiȷ. Deinde prius q̃ florere incipiat: & cum defloruerit: & variãte ſe vua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſępius fodiat̃: in tm̃ tenereſcere acinos: vt rumpãtur. Quę fodiũtur ante feruentes horas diei fodiendas cõuenit. Sicuti lutum neq; arare: neq; fodere. Foſſione puluerem excitatum contra ſoles/ nebulaſq; ꝓdeſſe. Pampinatio verna in cõfeſſo eſt ab idibus maiȷs intra dies .x. vtiq; anteq̃ florere incipiat: & eam infra iugum debere fieri. De ſequẽte variant ſententiæ. Cũ defloruerit aliqui pampinãdum putãt. Aliȷ ſub ip̃a maturitate. Sed de his Catonis p̃cepta decernet. Nãq; & putationũ tradẽda ratio eſt. Protinus hãc a vindemia vbi cœli tepor ĩdulget adoriũtur. Sƺ hoc fieri nũq̃ debet ratione naturę ante aquilæ exortum: vt in ſiderum cauſis docebimus ꝓximo volumine/ Immo vero fauonio: quoniam anceps culpa ſit p̃propę feſtinationis. Si ſaucias recenti medicina mordeat q̃dam hyemis ruminatio certum eſt gemmã earũ frigore hebetari: plagaſq; findi. Et cœli vitio exuti oculos lachryma diſtillãte. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? Oparũ iſta computatio eſt. In latifundis non legitima naturæ feſtinatio quo maturius putant̃ aptis diebus: eo plus materie fundũt: quo ſerius eo fructum vberiorem. Quare macras prius cõuenit putare: validas nouiſſime. Plagam omnem obliquam fieri: vt facile decidant hymbres: & ad terram verti q̃ leuiſſima cicatrice: alcie: falce: exacta plagaq; cõuellata. Recidi aũt ſemper inter duas gẽmas: ne ſit vulnus oculis in reciſa parte. Nigrã eẽ eam exiſtimãt: & donec ad ſinceram veniat̃ recidendam: quoniam e vitioſa materie vtilis non exeat. Si macra vitis idoneos palmites non habeat: ad terrã recidi eã: nouoſq; elici vtiliſſimuƺ. In pãpinatione nõ hos detrahere pãpinos: qui cũ vua ſint. Id enim vuas ſupplãta: p̃terq̃ in nouella vinea. Inutiles iudicantur in latere nõ ab oculo. Quippe etiam vua quæ naſcatur e duro rigeſcẽte vt niſi ferro detrahi nõ poſſit. Pedamẽtum qdã inter duas vites vtilius putãt ſtatui: & facilius ablaqueat̃: ita: meliuſq; ẽ vniiugę vineæ: ſi tamẽ & ipſi iugo ſint vires: nec flatui infeſta regio. In quadripartita q̃ ꝓximũ oneri adminiculum eſſe debet ne tamen impedimẽtum ſentiat ablaq̃atio cubito abeſſe nõ amplius. Ablaqueari aũt priuſq̃ putari iubẽt. Cato de omni cultura vitium ita p̃cipit. Quã altiſſimaƺ vineam facito: alligatoq; recte duƺ ne nimiũ cõſtringas: hocq; modo eã curato. Capita vitiũ putata circũfodito. Arare incipito. Vltra/ citraq; ſulcos ꝑpetuos ducito. Vites teneras q̃ primũ ꝓpagato. Veteres q̃ minimuƺ caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiȷcito: biennio poſt p̃cidito. Vitẽ nouellã reſecari tũ erit tp̃s: vbi valebit. Si vinea ab vite caluata erit ſulcos interponito: ibiq; viuam radicem ſerito. Vmbrã a ſalucis remoueto: crebroq; fodito. In vinea veteri ſerito ocimũ. Si macra erit quod granũ capit ne ſerito. Et circũ capita addito ſtercus: paleas: vinaceas: aliquid horũce: Vbi vinea frõdere cœperit: pãpinato. Vineas nouellas aligato crebro ne caulis p̃fringat̃. Et q̃ iam in ꝑticã ibit eius pampinos teneros alligato leuiter porrigitoq;. Quæ vbi recte ſteterint: vbi vua vallaria fieri cœperint. Vites ſubligato. Vitis iſitio vna eſt ꝑ ver: cum vna floret: ea optima eſt. Vineam veterem ſi in aliũ locũ transferre voles duntaxat brachium craſſum primum deputato. Binas gẽmas ne amplius relinquito. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne ſaucies. Ita vti fuerit ponito in ſcrobe: aut in ſulco: opitoq; : & bene occultato. Eodẽq; modo vineaƺ ſtatuito: alligato: floxatoq; vti fuerit: crebroq; fodito. Ocimũ quod in vinea ſeri iubet antiqui appellabant pabulum vmbræ patiens quod celerrime ꝓueniat.

cur vinea putatur.

¶Ratio arbuſtorum CA. XXIII

SEquit̃ arbuſti ratio mirũ in modũ dãnata a Sarſẽna patre/ filioq; celebrata Scrofę: vetuſtiſſimis poſt Catonem peritiſſimiſq;: ac ne a Scrofa quidem niſi vni italiæ cõceſſa: cum tam longo iudicet̃ æuo. Nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni: & in iȷs quoq; laudatiora ſummis: ſicut vberiora imis: adeo excelſitate ꝑficit̃. Hac ratiõe/ & arbores: eligunt̃ Prima oĩm vlmus: excepta ꝓpter nimiã frõdẽ atinia. Deĩde populus nigra eadẽ de cã minus denſa folio. Non ſpernunt plæriq;

Vina in arbuſtis nobilia.

& fraxinum/ficumqꝫ etiam oleam:ſi non ſit vmbroſa ramis. Harū ſatus/cultuſqꝫ abūde tractatus eſt
Ante triceſimumſextum mēſem attingi falce vetātur. Alterna ſeruanť brachia. Alternis putātur an-
nis. Sexto anno maritāť. Trāſpadana italia ꝑter ſupradicta:cornu:populo:tilia:acere:omo:carpino
quercu arbuſtat agros. Venetia ſalice ꝓpter religionē ſoli. Et vlmus detrūcata a media inter ramoꝝ
ſcāna dirigitur:nulla fere.xx.pedū altiore arbore. Tabulata earū ab octauo pede altitudinis dilatā
tur in collibus/ſicciſqꝫ agris. A duodecimo in cāpeſtribus/& humidis. Meridianū ſolē ſpectare palmi
tes debēt. Rami a ꝓiectu digytorū mō ſubrigi tonſili in iis tenuium quoqꝫ virgultorū barba ne obū-
brent. Interuallum iuſtum arborū ſi aretur ſolū:quadrageni pedes in terga/frontē:in latera viceni.
Si nō aretur:hoc in oēs partes. Singulis denas ſæpe adnutriūt vites:damnato agricola minus ternis.
Maritare niſi validas inimicum:enecāte veloci vitium incremēto. Serere tripedaneo ſcrobe neceſ-
ſarium diſtātes inter ſe:arborēqꝫ ſingulis pedibus. Nihil ibi malleolis/atqꝫ paſtinatiōis. Nulla fodien
di impēdia:vtpote cū arbuſti ratio hac peculiari dote ꝑſtet:ꝙ in eodē ſolo ſeri fruges & vitibꝰ ꝓdeſt
Supqꝫ ꝙ vindicans ſe altitudo nō vt in vinea ad arcēdas animalium iniurias pariete/vel ſæpe/vel foſ
ſarū vtiqꝫ impēdio muniri ſe cogat in arbuſto. Et ꝓdicta eſt ſola viuæ radicis ratio. Item ꝓpaginū:&
Vel citra hęc gemma/vt diximus. Qualorū in ipſo tabulato maxīe ꝓbata:quoniam a pecore tutiſſima ē. Alte
ra deflexa vite/vel palmite iuxta ſuam arborem/aut circa ꝓximā cęlibem. Quod ſupra terram eſt e
matre radi iubetur:ne fruticet. In terra ne pauciores gemmæ quattuor obruūtur ad radicē capiēdā
Extra in capite binæ relinquūtur. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo cōſtat: omni ſulco tres la
to:altos duos cum ſemipede. Poſt annum ꝓpago inciditur ad medullā:vt paulatim radicibus aſſueſ
cat ſuis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus abſcidiť:reponiťqꝫ altius in
terram:ne ex reciſo frondeat. Tolli viua radix a vīdemia ꝓtinus debet. Nup reptum draconem:ita
palmitem appellamus emeritū:pluribuſqꝫ induratū annis. Hunc ꝑciſum q̃ maxima amplitudine tri
bus partibus longitudinis deraſo cortice:quatinus obruať:vnde & raſilē vocāt:deprimere ſulco:re
liqua parte ad arborem erecta ociſſimum in vite. Si gracilis ſit vitis/aut terra: viſitatum eſt q̃ ꝓxime
ſolum decidi:donec firmetur radix:ſicut neqꝫ roſcidam ſeri:neqꝫ ſeptētrionis flatu. Vites aquilonem
ſpectare debēt ipſæ:palmites aūt earundem ad meridiem. Nō eſt feſtinādum ad putationem nouel-
læ:ſed primo in circulos materies colligēda:nec niſi valide putatio admouēda. Seriora ferre āno ad
fructum arbuſta q̃ vitis iugata. Sunt qui omnino putari vetāt priuſq̃ arborū longitudinem æquaue-
rit. Prima falce ſex pedes a terra recidatur flagello ifra relicto/& naſci coacto incuruationē materiæ.
Tres ei gemmæ nō ampilus deputato ſupſint. Exqꝫ iis emiſſi palmites proximo anno imis inferātur
ſcānis:ac ꝑ ſingulos annos ad ſuperiora ſcādāt:relicto ſemper duramēto in ſingulis tabelatis: & emiſ
ſario vno/qui ſubeat vſqꝫ quo placuerit/De cętero putatiōe omni flagella/quæ ꝓxime tulerint recidā
tur. Noua circūciſis vndiqꝫ capreolis aſꝑgātur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis ꝑ ramos vitiū
crinibus circūueſtit arborem:crineſqꝫ ipſos vuis. Gallica in traduces porrigiť. Aemilię vię in radices
atiniarum ambitur frōdem earū fugiēs. Eſt quorūdam imperitia ſub ramo vitem vinculo ſuſpenden
di ſuffocātium iniuria:quādo contineri debet vimine nō arctari. Quinimmo etiam quibus ſalices ſu
perſunt molliore hoc vinculo facere malunt:hærbaqꝫ quam ſiculi vocāt ampelodeſmē. Græcia vero
vniuerſa iunco:cypero:vlua. Liberam quoqꝫ vinculo ꝑ aliquot dies vagari:& incōditam ſpargi:atqꝫ
in terra/quam per totum ānum ſpectauerit:recūbere. Nāqꝫ vt veterrina a iugo/& canes a curſu volu-
tatio iuuāt:ita tum & vitium porrigi lumbos. Arbor quo ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſ
ſpiranti. Nihil eſt in ope naturę:quod nō exemplo dierū/noctiūqꝫ aliquas vices feriarū velit:ob id ꝓ
tinus a vindemina putari. & laſſas etiamnū fructu edito improbať:vt putatæ rurſus alligenť alio lo-
co. Nāqꝫ orbita vinculi ſentiť vexatiōe nō dubia. Traducis gallicę cultura binis vtriqꝫ lateribus:ſi ꝑs
Aduerte. quadrageno diſtet ſpatio:quaternis. Viceno iter ſe obuii miſcenť:alliganťqꝫ vno cōciliati virgultoꝝ
comitatu obiter ligati:qua deficiāt. Aut ſi breuitas nō patiať ipſoꝝ adalligato ꝓtēdunť in viduā ar-
borem iunco. Traducē bimum ꝑcidere ſolebāt. Oneratis enim vetuſtate melius donare tp̄s vt tranſi
lem faciant:ſi largiať craſſitudo. Alias vtile toros futuri draconis paſci. Vnum etiamnū eſt mediū in-
ter hęc/& ꝓpaginem. Totas ſupplatādi in terram vites:cuneis findendi: & in ſulcos plures ſimul ex
vna ꝓpagādi gracilitate ſingularū firmata circūligatis baſtilibus:nec reciſis/qui a lateribus excurrūt
pampinis. Nouarieſis agricola traducū turba nō cōtētus:nec copia ramorū ipoſitis etiānū patibulis
palmites circūuoluit. Itaqꝫ ꝑter ſoli vitia cultura quoqꝫ torua fiūt vina. Alia culpa iuxta vrbem vara-
cinis:quæ alternis putātur annis:nō quia id viti cōducat:ſed quia vilitate redituum impēdia exupēt.
Medium tempamētum in carſulano ſequūtur:carioſaſqꝫ tātum vitis partes incipiētes marceſcere de
putando:cęteris ad vuam relictis detracto onere ſupuacuo ꝓ nutrimēto omni eſt raritas vulneris. Sꝫ
niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari q̃ altiſſime deſiderāt: & ſi tātum

frumenti ratio non exigit.Pampinari ea nō eſt moris:& hoc compendium opere.Deputãtur cum vi
te pariter interlucata denſitate ramorū:qui ſint ſupuacui:& abſumant alimēta. Plagas ad ſeptētrio-
nem/aut ad meridieꝫ ſpectare metuimus.Melius ſi neqꝫ in occaſus ſolis.Diu.n.dolēt talia quoqꝫ vlce
ra:& difficile ſaneſcunt algendo minus/æſtuandoue.Nō eadem in vite/quæ in arbuſtis libertas:quo
niam certa latera/& facilius abſcondere:q̄ detorquere quo velis.Plagas in arborū tōſura ſupinare ve
lut calices faciendi ne cōſiſtat humor.Viti adminicula addēda q̄ ſcādat apphēſa ſi maiores ſint.

De ſeruandis vuis/& morbis arborum. CA.XXIIII

VItium generoſarum pergulas quinquatribus putādas:& quarū ſeruare vuas libeat decreſ
cente luna tradūt.Quæ vero interlunio ſint putatæ:nullis animalium obnoxias eſſe.Alia
ratione plena luna noctu tondēdas:cum ſit ea in leone:ſcorpione:ſagittario:tauro:atqꝫ in
totum ſerendas plena/aut creſcente vtiqꝫ cenſent.Sufficiūt in italia cultores deni in cētena iugera vi-
nearum.At abunde de ſatu/cultuqꝫ arborum tractato:quoniam de palmis/ac cytiſo peregrinis arbo
ribus aflatim diximus:ne quid deſit:indicanda reliqua natura ſit magnopere pertinēs ad omnia ea.
Infeſtanter nāqꝫ & arbores morbis. Quid enim gentium caret iis malis? Et ſilueſtrium quidē pnicio
ſos negant eſſe:vexariqꝫ tātum grādine in germinatione/aut flore.Aduri quoqꝫ feruore/aut flatu fra
giliore prępoſtero die q̄ ſuo.Frigiora etiam ꝓſunt vt diximus.Quid ergo:nōne & vites algore inter-
eunt?.Hoc quidem eſt quo dep̄hendatur ſoli vitium:quoniam nō euenit niſi in frigido.Itaqꝫ p hye-
mes cœli rigorem probamus.Nō enim ſolum infirmiſſime arbores gelu periclitantur : ſed maxime:
vexatiſqꝫ ita prima cacumina inareſcūt:quoniam præſtrictus gelu/non potuit eo peruenire humor.
Arborum quidam communes morbi:quidam priuati generum. Cōmunis vermiculatio eſt. Sidera-
tio/& dolor membrorum.Vnde partium adhibita ſocietate nominum quoqꝫ cum hominum miſeriis
trunca dicimus certe corpora/& oculos germinum exuſtos:ac multa ſimili ſorte.Itaqꝫ laborāt & fa-
me & cruditate:quę fiunt humoris quātitate. Aliquę vero & obeſitate:vt omnia quæ ferunt reſinā ni
mia pinguedine in tędam mutãtur:& cum radices quoqꝫ pingueſcere cœpere:intereūt.Vt animalia
nimio adipe q̄to & peſtilentia per genera:ſicut inter homines nūc ſeruitia/nunc plebes vrbana vel ru
ſtica.Vermiculantur magis:minuſue quædam:omnes tamen fere.Idqꝫ aues caui corticis ſono expi-
untur.Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit:prægrādeſqꝫ roborum delicatiores vt in cibo.Coſſos
vocant.Atqꝫ etiam farina ſaginati.Ii quoqꝫ altiles fiunt. Maxime autem arborum hęc ſentiunt pyri:
mali:fici.Minuſqꝫ quę amaræ ſunt:& odoratę.Eorum qui in ficis exiſtunt alii naſcūtur ex illis:alios
parit qui vocatur ceraſtes.Omnes tamen in ceraſtem figurãtur:ſonumqꝫ ædunt paruuli ſtridoris.Et
ſorbus arbor infeſtatur vermiculis ruffis/piloſis:atqꝫ ita emoritur.Meſpila quoqꝫ i ſenecta obnoxia
ei morbo eſt.Sideratio tota e cœlo cōſtat. Quapropter & grādo in iis cauſis intelligi debet:& carbū
culatio:quod pruinarum iniuria euenit.Hęc enim verno tempore inuitatis/ & erumpere audētibus
ſatis mollibus inſidēs adurit lacteſcētes germinum oculos: qnod in flore carbūculum vocant.Prui-
nę perniciosior natura:quoniaꝫ lapſa perſidet:gelatqꝫ:ac ne aura quidem vlla depellitur:quia nō fit
niſi in moto aere/& ſereno.Proprium tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatum vapor:cuꝫ inſi
tę/ac nouellæ arbores moriuntur:pręcipue ficus/& vites. Olea præter vermiculationem/quam æq̄
ac ficus ſentit.Clauum etiam patitur:ſiue frugum placet dici:vel patellam.Hęc eſt ſolis exuſtio.No
cere tradit Cato & rubrum muſcum.Nocet plerūqꝫ vitibus/atqꝫ oleis nimia & fertilitas. Scabies cō
munis omnium eſt.Impetigo/& quę adnaſci ſolent cocleæ peculiaria ficorum vitia.Necvbiqꝫ.Sunt
enim quædam ægritudines/& locorum.Verum vt homini neruorū cruciatus:ſic & arbori:ac duobꝰ
ęque modis.Autē in pedes/hoc eſt radices erumpit vis morbi:aut in articulos / hoc eſt cacuminuꝫ
digytos:qui longiſſime a toto corpore exeūt.Inareſcunt ergo:& ſunt apud gręcos ſua nomina vtriqꝫ
vitio.Vndiqꝫ primo dolor:mox & macies earum partium fragilis:poſtremo tabes/morbuſqꝫ non in
trante ſucco:aut nō perueniente:maximeqꝫ id fici ſentiunt.Caprificus omnibus immunis eſt:quę ad
huc diximus.Scabies gignitur roribus lentis poſt vergilias.Nam ſi rariores fuere:perfundūt arborē
non ſcalpunt ſcabie.Cęterum ſi cadūt ſiue hymbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus
madidis. Vitibus pręter vermiculationem/& ſiderationem morbus peculiaris articulatio tribus de
cauſis.Vna vi tēpeſtatum germinibus ablatis.Altera vt notauit Theophraſtus in ſupinū exciſis.Ter
tia culturæ imperitia lęſis Omnes enim earum iniurię in articulis ſentiūtur.Siderationis genus eſt in
his defloreſcentibus roratio.Aut cum acini priuſq̄ creſcāt decoquūtur in callum.Aegrotāt & cū alſe
re:læſis vredine attōſarum oculis.Ex calore hoc euenit intempeſtiuo:qm̄ omnia modo cōſtat:certo
qꝫ tempamēto fiunt.Et culpa vinitorū colētiū:cū p̄ſtringūtur:vt dictnm eſt.Aut circūfoſſor iniurioſo
ictu verberauit.Vel etiā ſubarator imprudēs laxauit radices:corpuſqꝫ deſquāmauit.Eſt & quædā cō
tuſio falſis hebetioris.Quibꝰ oibꝰ cauſis difficilius tolerāt frigora:aut æſtꝰ:quoniā in vlcus penetrat

Vermiculatio arborū morbus cōis.

Vel luxauit.

oīs a foris iniuria. Infirmiſſima vero malus maxime/quę dulcis eſt. Quibuſdam debilitas ſterilitateꝫ
non neceꝫ affert: vt ſi quis pino cacumen auferat palmæ. Sterileſcūt enim nec moriūt. Aegrotant ali
quādo & poma ipſa ꝑ ſe ſine abore: ſi neceſſarijs temporibus hymbres/aut tepores/vel afflatus defue
re: aut cōtrario abundauere decidunt. n. aut deteriora fiunt. Peſſimum eſt inter omnia cum deflore-
ſcentem vitem/& oleam ꝑcutit hymber: quoniā ſimul defluit fructus. Sūt eadē cauſa naſcētes/ & eru
cę dirum animal: erodūtqꝫ frondem: aliæ: florem. Oliuarū quoqꝫ vt in mileto: ac depaſtam arborem
turpi facie relinquūt. Naſcitur hoc malum tempore humido/& lento. Fit aliud ex eodeꝫ ſi ſol acrior
inſecutus inuſſerit ipſum vitium. Ideoqꝫ mutauit. Eſt etiamnuꝫ peculiare oliuis & vitibus: quod ara
neum vocant: cum veluti telæ inuoluūt fructum: & abſumunt. Adurunt & flatus qdam eas maxime:
ſꝫ & alios fructus. Nā vermiculatio bē/& poma ipſa ꝑ ſe quibuſdam annis ſentiūt mala: pyra: meſpila
punica. In oliua ancipiti euētu: quādo ſubeunt nati fructum adimunt. Augent ſi in ipſo nucleo fuere
erodentes eum. Gigni illos ꝓhibent pluuiæ quæ fiunt poſt arturū. Eædem ſi auſtrinę fuere generāt.
In drupis quoqꝫ/quæ matureſcentes tūc ſunt ꝑcipue caducæ. Id riguis magis euenit: etiam ſi non ce

In arboribuſ ęgrotatio.

ciderint faſtidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus moleſta: vt glandibus: fico: qui vidētur ex hu
more naſci: tunc dulci ſubdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his eſt. Quędam tēporū cau-
ſæ/aut locorū ꝓprię dicūtur morbi quoniam protinus necāt: ſicut tabes cuꝫ inuaſerit arborē: aut vre
do. Vel flatus alicuius regionis ꝓpri⁹: vt eſt in apulia atabulus: in euboea olympias. Hic. n. ſi flauerit
circa brumā: exurit frigore arefaciēs: vt nullis ſolibus poſtea recreari poſſint. Hoc gn̄e conualles: &
appoſita fluminibus laborāt. Præcipueqꝫ vitis: olea: ficus. Quod cum euenerit detegitˀ ſtatim in ger
minatione. In oliuis tardius. Sed in omnibus ſignū eſt reuiuiſcendi ſi folia amiſere: alioquin quas pu
tes ꝑualuiſſe: moriūtur. Nōnunꝙ inareſcūt folia: eademqꝫ reuiuiſcūt. Aliæ in ſeptentrionalibus vt in
pōto: phrygia: frigore: aut gelu laborant: ſi poſt brumam cōtinuare quadraginta diebus. Ibi aut & in
reliquis partibus ſi ꝓtinus editis fructibus gelatio magna cōſecuta eſt etiā paucis diebus necat. Quæ
iniuria hominum cōſtant ſecundas habent cauſas. Pix oleum: adeps inimica ꝑcipue nouellis. Corti-
ce in orbe detracto necātur excepto ſubere: quod ſic etiam iuuatˀ: craſſeſcēs enim ꝑſtringit & ſtrāgu-
lat. Nec andrachne offenditˀ: ſi nō ſimul incidatˀ & corpus. Alioquin & ceraſus/& tilia/& vitis corticeꝫ
mittunt: ſed nō vitalem: nec ꝓximum corpori: verū eum qui ſubnaſcente alio expellitˀ. Quarundam
natura rimoſus cortex: vt platanis. Tilię renaſcitur paulomin⁹ ꝙ tot⁹. Ergo ijs quarū cicatricē trahit
medētur luto/fimoqꝫ: & aliquādo ꝓſunt: ſi non vehemētior frigorū/vel calorū vis ſecuta eſt. Quædā
tardius ita moriūtur: vt robora/& quercus. Refert & tempus anni. Abieti enī & pino ſi qs detraxerit
ſole taurū/vel geminos tranſeunte cum germināt ſtatim moriūtur. Eadem iniuriam hyeme paſſę diu
tius tolerāt. Similiter ilex/& robur/& quercus. Quod ſi anguſta decorticatio fuerit: nil nocet ſupradi
ctis. Infirmiores quidem & in ſolo gracili/vel ab vnatātum parte detractus interimit. Similem & de-
cacuminatio rationem habet cupreſſi: picę cędri. Eæ. n. detracto cacumine/aut ignibus aduſto inte
reunt. Similem & depaſtio animalium. Oleam quidem etiam ſi lambat capra ſterileſcere auctor eſt
Varro: vt diximus. Quędam hac iniuria moriūtur. Aliqua deteriora fiunt: vt amygdalę. Ex dulcibus
enim trāſfigurātur in amaras. Aliqua vero etiam vtiliora: vt apud chios pyrus/quam phocida apel-
lant. Nam detrūcatio diximus: quibus ꝓdeſſet. Intereunt plęraqꝫ exciſa ſtirpe exceptis vite malo: fi-
co: punica. Quędam vel abvlcere. Ficus hanc iniuriam ſpnit: & omnia: ꝙ reſinam gignūt. Radicibus
amputatis mori minime mirum eſt. Plęræqꝫ tamen nō omnibus: ſed maximis: aut quę ſunt īter illas

Raphan⁹ cōtra ebrietatē valens.

vitales abſciſſis moriūtur. Necat inuicē inter ſeſe vmbra. Vel denſitate/atqꝫ alimēti rapina. Necat/&
hedera viciens. Nec viſcum ꝓdeſt/& cytiſus: nec aureo/quod alimon gręci vocāt. Quorundam natu
ra nō necat quidem: ſed lędit odore/aut ſucci mixtura: vt rhaphanus: & laurus vitem. Olfatrix enim
intelligitur: & tāgi eam odore mirū in modum. Ideoqꝫ cum iuxta ſit: auerti/& recedere: ſaporemqꝫ
inimicū fugere: Hinc ſumpſit Androcides medicinā cōtra ebrietates rhaphanū mādi ꝑcipiēs. Odit
& caulem/& omne olus. Odit & corylū niſi ꝓcul abſint triſtis/atqꝫ ęgra. Nitrū qdem & alumē marina
aqua calida: & fabæ putamina: vel erui vltima venena ſunt inter vitia arborū.

De ꝓdigijs ex mutatione. CA. XXV

ESt & ꝓdigijs locus. Inuenimus. n. ſub folijs natas vitē: ficū: & malū: punicū ſtirpe fructū tu
liſſe: nō palmite: aut ramis vitē vuas ſine folijs: oleas quoqꝫ amiſiſſe folia baccis hærētibus
Sunt & miracula fortuita. Nā & oliua in totū ambuſta reuixit. Et in boetia deroſæ a locu-
ſtis ficus iterū germinauere. Mutātˀ arbores: & colore. Fiūtqꝫ ex nigris cādidæ: nō ſēp ꝓdi
gioſe: & maxime ꝙ ex ſemine naſcūtur: vt populus alba in nigrā trāſit. Quidā & ſorbū ſi in calidiora
loca venerit ſterileſcere putā. Prodigio aūt fiunt ex dulcib⁹ acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E ca
prifico fici: & contra. Graui oſtento cum in deteriora mutātur ex olea in oleaſtruꝫ. Ex cādida vua: &

ſicco in nigras:vt laudiceæ Xerſis aduentu platano in oleã mutata. Qualibꝰ oſtẽtis Ariſtãdri apđ grę
cos volumen ſcatet:ne in infinitũ abeamus. Apud nos vero·C. Epidij commẽtarij in quibus arbores
locutę repiant. Subſedit in cumano arbor graui oſtẽto paulo ante Pompeij magni bella ciuilia pau-
cis ramis eminẽtibus. Inuẽtum ſybillinis libris internitionẽ hoim fore: tantoq; eam maiorem quan-
to ꝓpius ab vrbe poſtea facta eſſet. Sũt ꝓdigia & cum alienis locis naſcũtur vt in capitibus ſtatuarũ
vel aris:& cum in arboribus ipſis alienę. Ficus in lauro nata eſt cizici ante obſidionem. Simili modo
tralibus palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnõ & romæ ni capitolio in capi
te bis bello pſei enata palma victoriam/triumphoſq; porrẽdit:ac tẽpeſtatibus ꝓſtrata:eodem loco fi
cus enata eſt. M. Meſſalę. C. Caſſij cenſorũ luſtro. A quo tp̃e pudicitiã ſubuerſã Piſo grauis auctor ꝓ
didit. Suꝑ oĩa q̃ vnq̃ audita ſunt etiam ꝓdigium in noſtro æuo. Neronis principis ruina factũ in agro
marrucino Vectij Marcelli e primis eq̃ſtris ordinis olivueto vniuerſo viam publicã trãgreſſo: aruiq;
inde e contrario locum oliueti ꝑfectis.

De remedijs morborum arborum. CA.XXVI.

NVnc expoſitis arborũ morbis conſentaneũ eſt dicere & remedia. Ex ijs q̃dã ſunt cõia oĩ3
quędã ꝓpria quarũdã3. Cõia ablaqueatio:accumulatio afflari radices: aut coopiri riguis
dato potu/vel ablata fimi ſucco refectis putatiõe leuatis onere. Itẽ ſucco emiſſo q̃buſdam
veluti detractio ſãguinis circũraſi corticis :vitiũ extenuato:& domitura palmitũ. Gẽmas
(ſi frigus retorridas/hirſutaſq; fecerit repumicatio/& q̃dã dolitura. Arborũ ijs aliæ magis /aliæ minꝰ
gaudẽt:veluti cupreſſus:& aquã aſpnatᷣ:& fimũ:& circũfoſſurã/amputationẽq; & omnia remedia o-
dit. Quinetiam necatur. Riguis & vites & punicę p̄cipuę alũtur. Ficus ipa arbor riguis alitᷣ. Pomũ ve
ro eius inareſci. Amygdalæ ſi colãtur foſſiõe florẽ amittũt. Nec inſitas circũfodere oportet priuſq̃ va
lidæ ferre cœperit poma. Plurimęq; aũt ãputari ſibi volũt oneroſa/ac ſuꝑuacua:ſicut nos vnguẽ/& ca
pillum. Reciduntᷣ veteres totæ. Ac ruſus a ſtolone aliquo reſurgũt:ſed nõ oẽs :nec niſi quarũ naturã
pati diximꝰ. Rigua æſtiuis vaporibus vtilia:hyeme inimica:autumno varia. Et hoc eſt ex natura ſoli
Quippe cũ vindemiator hiſpaniarũ ſtagnãte ſolo vuas demetat. Cęterũ maiore ĩ parte orbis etiã plu
uia aut omni aqua ſeri/& arari nõ cõuenit. Circa canis ortus rigua maxime ꝓſunt:ac ne tũc quidẽ ni-
mia q̃ñ inebriatis radicibus nocẽt. Et ętas modũ tempat. Nouellę.n.minus ſitiũt. Deſiderãt autem
maxime rigari q̃ aſſueuere. Contra ſiccis locis genita nõ expetũt humorẽ niſi neceſſariũ. Aſpiora vi-
na rigari vtiq3 cupiũt. In ſulmonẽſi italiæ agro pago fabiano vbi & arua rigantᷣ:miru3 q herbæ aqua
illa necantᷣ:fruges alũtur:& riguis ꝓ ſarculo eſt. In eodem agro bruma tãto magis ſi niues ſcateãt ge
letve:ne frigus vites adurat circũfundũt riguis:qđ ibi tepidare vocãt:memorabili natura in amne ſo
lo/Sed eadem in æſtate vix tolerandi rigoris.

De caprificatione/& ſtercoratione. CA·XXVII.

CArbunculi/ac rubiginum remedia demõſtrabimus volumine ꝓximo. Interi ẽ & caprificatio
q̃dam in remedijs. Cũ macie corticis ex ægritudine aſtringẽte ſe iuſto plus vitalia arboru3 cõ
primente exactam falcis aciem vtraq; manu imprimẽtes ꝑpetuis inciſuris deducũt:ac veluti
cutem laxãt. Salutare id fuiſſe argumẽto ſunt dilatatę cicatrices:& internato corpore expletæ. Ma-
gnaq; ex parte ſimilis hoim medicina & arborũ eſt: q̃ñ earũ quoq; terebrãtur oſſa. Amygdalę ex ama
ris dulces fiunt:ſi circũfoſſo ſtipite:& ab vna parte circunforato defluens pituita aſtergatur. Et vlmis
mis detrahitᷣ ſuccus inutilis ſupra terrã foratis vſq; ad medullã in ſenecta:aut cũ alimãto nimio abũ-
dare ſentiuntᷣ. Idẽ & ficorũ turgido cortice inciſuris in obliquũ leuibus emittitᷣ. Ita fit ne decidãt fru-
ctus. Pomiferis quæ germinãt:nec ferũt fructum fiſſa radice inditᷣ lapis:fertileſq; fiunt. Hoc idem &
amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris/ſorbiſq; e tęda/ac cinere/& terra coopto ẽt radices circũci
diſſe ꝓdeſt. Vitium luxuriãtiũ/ficorũq;/& circũciſis cinere addidiſſe. Ficci ſerotine fiũt:ſi primæ groſ
ſi cum fabę magnitudinem exceſſere detrahãtur. Subnaſcũtur.n.q̃ ſerius matureſcũt. Eędẽ cũ frõde
re incipiũt:ſi cacumina rami cuiuſq; detrahãtur:firmioreſq; fiunt. Na3 caprificatiõe maturata ĩ ea cu
lices naſci groſſis manifeſtum eſt quoniam cum euolauere nõ inueniuntur intꝰ grana quę in eos ver
ſa apparet. Exeundi tãta eſt auiditas:vt plęriq;/aut pede relicto / aut penna pariter erumpant. Eſt &
aliud genus culicum:quos vocãt cẽtrinas fucis apum ſimiles ignauia/maliciaq; cum pernicie verorũ Vel apparẽt
& vtilium. Interimunt.n.illos:atq; ipſi moriũtur. Vexãt & tineę ſemina ficorũ. Contra quas remediũ
in eadem ſcrobe defodere italicam lentiſcum inuerſa parte/quę fuerit a cacumine. Vberrimas aute3
ficus rubica a murca diluta/& cũ fimo infuſa radicibus frondere incipiẽtium facit. Caprificoꝝ laudã
tur maxime nigrę/& in petroſis:quoniam frumẽta plurima habeat caprificatio ipa poſt hymbrẽ. In
primis aũt cauendũ ne ex remedijs vitia fiant. Quod euenit nimia/aut intẽpeſtiua medicina. Interlu
catio arboribus ꝓdeſt:ſed omnium annorũ trucidatio inutiliſſima. Vitis tantu3 tonſuram annuã q̃rit

alternam myrtus:punicæ oleæ:quia celeriter fruticeſcũt. Cæterę rarius tondenť. Nulla autũno ac ne
radũtur quidem/niſi vere putatione. Plagæ ad vitalia ſunt omnia q̄cunqꝫ nõ ſupuacua Similis ſterco
ratio. Gaudent ea. Sed cauẽdum eſt:ne in feruore ſolis admoneať:ne immaturiꝰ:ne validius q̄ opus
ſit. V rit vineas ſuillũ:niſi qnquẽnio interpoſito:p̄terq̄ ſi riguis diluať. Et ecõtrariorum ſordibus niſi
admixta aqua. Iteꝫ largius. Iuſtũ exiſtimãt in denos pedes q̄dratos tres medios. Id quidẽ ſoli natura
decernit. Colũbino ac ſuillo plagis quorũ arborũ medeť. Si mala punica acida naſcãť:ablaqueatis ra
dicibus fimũ ſuillũ adhibẽt:eo ãno violenta:ꝓximo dulcia futura. Alij vrina hominis aqua mixta ri-
gãda cenſent quater anno:ſingulis amphoris:aut cacumina ſpargi vino laſere diluto. Si findãtur ĩ ar-
bore:pediculũ intorquæ rit Ficis vtiqꝫ amurcã adfũdi. Cęteris arboribus ægris fecẽ vini:ac lupinũ cir
ca radices earũ ſeri. Aqua quoqꝫ lupini decocti circũfuſa pomis ꝓdeſt. Fici cũ vulcanalibus tonuerit.
cadent. Remediũ eſt:vt ante ſtipula hordeacea areę ſtringanť. Ceraſos p̄coces facit: cogitqꝫ mature
ſcere calx admota radicibus. Et hæc ante oĩa poma inreruelli melius eſt : vt q̄ relicta ſunt grãdeſcant

¶De diuerſis medicamẽtis arborum cõtra venenata animalia: &
contra formicas/& contra noxia aĩalia. CA.XXVIII.

QVædam pœna emẽdanť:aut morſu excitãť vt palmæ/& lentiſci. Salis.n.aquis alunť. Salis
vim/& cinis/ſed leniorem habet. Ideo ficis aſpgũtur:rutaqꝫ:ne fiãt verminoſæ :neue radi-
ces putreſcãt. Quin & vitiũ radicibus aquam ſalſam iubẽt affundi ſi ſint lachrimoſę. Sive
ro fructus earũ decidãt/cinerem aceto aſpgi:ipſaſqꝫ illini:aut ſandaraca ſi putreſcat vua. Si vero fer-
tiles non ſunt:aceto acri/ſubacto cinere rigari:atqꝫ oblini. Quod ſi fructũ nõ maturẽt prius inareſcen
tem p̄ſciarũ ad radices plagã/fibraſqꝫ aceto acri/& vrina vetuſta madefacere:atqꝫ eo luto obruere:ſę
pe fodere. Olearũ ſi parũ ꝓmiſere fructꝰ:nudatas radices hyberno frigori opponũt:eaqꝫ caſtigatiõe
ꝓficiunt. Omnia hæc annua cœli rõne conſtant. Et aliqñ ſerius poſcũtur aliqñ celerius. Necnõ ignis
aliqd ꝓdeſt:vt harũdini. Ambuſta nãqꝫ denſior:mitiorqꝫ ſurgit. Cato & medicamẽta q̄dam compo-
nit:menſuræ quoqꝫ diſtinctione ad maiorũ arborũ radices amphoram:ad minoꝝ vrnam amurcę/&
aquę portionem ęquam:ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubẽs. In olea hoc amplꝰ ſtra
mentis antea circũpoſitis. Item fico Huius p̄cipue veterem terrã adaggerari radicibus. Ita futurũ vt
nõ decidãt groſſi:maiorqꝫ fœcũditas/nec ſcabra ꝓueniat. Simili mõ ne cõuoluolus fiat in vinea:mur
Vł decoqui cæ congios duos decoctos in craſſitudinem mellis:ruſuſqꝫ cũ bitumis tertia parte/& in ſulphuris q̄r
Vel vngui. ta ſub diuo vſqꝫ quo ardeſcat ſub tecto. Hoc vites circa capita ſub brachijs vngi. Ita nõ fore cõuoluo
lum. Quidã contẽti ſunt fumo huius mixture ſuffire vineas ſecũdo flatu continuo triduo. Plęriqꝫ non
minus auxilij/& alimẽti arbitrãtur in vrina/q̄ Cato in amurca addita modo aquę pari portione: qm̃
p ſe noceat. Alij voluocẽ appellãt aĩal p̄rodẽs pubeſcẽtes vuas. Quod ne accidat: falces cum ſint exa
cutę fibrina pellę detergunt. Atqꝫ ita putãt. Atqꝫ ſanguine vrſino liniri volũt poſt putationẽ eaſdẽ Sũt
arborum peſtes/& formicę. Has abigũt rubrica/ac pice liquida punctis caudicibus. Necnon & piſce
ſuſpenſo iuxta in vnum locum cõgregant. Aut lupino trito cum oleo radices linũt. Multi & talpas a
murca necãt. Contraqꝫ erucas/& mala putreſcant:lacertę viridis pelle tangi cacumina iubẽt. Priua
tim aũt cõtra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere incitati mẽſis nudis pedibꝰ recinta. Itẽ ne qd
aĩal paſtu malefico decerpat frondẽ fimo boũ diluto aſpgi folia:quotiens hymber ĩteruenjat:qm̃ ita
abluať virus medicaminis mira q̄daꝫ excogitãte ſolertia humana. Quippe cũ auerti carmine grãdi
nes credãt plęriqꝫ. Cuiꝰ verba inſerere non equidẽ ſerio auſim q̄q̄ a Catone ꝓdita. Cõtra luxata mẽ-
Vel vnguẽda bra iungẽda harũdinũ fiſſuræ. Idẽ arbores religioſas/lucoſqꝫ ſuccidi pmiſit ſacrificio priꝰ facto:cuiꝰ
rei rationemqꝫ notionẽqꝫ eodẽ volumine tradit.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE
LIBER DECIMVSOCTAVVS. PROHEMIVM.

¶Quod antiquis maximũ ſtudium agriculturę fuit: & hortoꝝ ſingulari diligẽtia. CA.I.

SEQVITVR NATVRA FRVGVM/HORTORVMQVE/AC FLOruꝫ
Quæqꝫ alia p̄ter arbores/aut frutices benigna tellure ꝓueniũt:vel p ſe tãtũ hęc
immẽſa cõtẽplatione ſi qs æſtimet varietateꝫ:numeꝝ flores:odoreſqꝫ:colores:
& ſuccos/ac vires eaꝝ:quas ſalutis/aut voluptatis hoĩꝫ gratia gignit. Qua ĩ par
te primũ oĩꝫ patrocinari terrę: & adeſſe cũctoruꝫ parẽti iuuat. Quãq̄ iter initia
opis defẽſę. Quoniã tamẽ ipſa materia intꝰ accedit ad reputationẽ eiuſdẽ pati-
entis/& noxia. Noſtris eã criminibus vrgemus:culpãqꝫ noſtraꝫ illi imputamus
Genuit venena:ſꝫ qs iuenit illa p̄ter hoieꝫ? Cauere/ac refugere alitibꝰ/feriſqꝫ ſa

tis eſt. Atq; cū in arbores exacuāt: limētq; cornua elephāti: & duro ſaxo rhinocerotes: & vtroq; apri
denſium ſiccas: ſciātq; ad nocēdum ſe p̄parare animalia. Quod tamen eorū tela ſua excepto hoīe ve
nenis tingit? Nos & ſagittas vnguimus: & ferro ipſi nocētius aliqd damus. Nos & flumia infiximꝰ/ &
rerū naturæ elemēta. Ipſum quoq; quo viuit aerē in pniciem vertimus. Neq; eſt vt putemus ignorari
ea ab aīalibus: quæ quidem q̄ p̄pararēt cōtra ſerpētium dimicationem: quę poſt p̄lium ad medendū
excogitarent indicauimus. Nec ab vllo p̄ter hoīem veneno pugnat̃ alieno. Fateamur ergo culpam
ne iis qdē q̄ naſcūtur contēti. Etenim quādo plura earū genera humana manu fiunt. Quid? nō & ho-
mines quidam ad venena naſcūtur. Atra hoīs/ ceu ſerpētium lingua vibrat: tabeſq; animi cōtractata
adurit culpātium oīa. Ac dirarū alitum modo/ tenebris quoq;/ & ipſarū noctium quieti inuidentium
gemitu. q̄ ſola vox eorū eſt: vt inauſpicarū animātium vice obuii quoq; vetent agere: aut ꝓdeſſe vitæ/
Nec vllum aliud abhominati ſpiritus p̄mium nouere. q̄ odiſſe oīa. Verū & in hoc eadem naturę maie
ſtas tāto plures binos genuit/ ac fruges: quāto fertilior in iis: q̄ iuuant: aluntq;. Quorum æſtimatione/ Vel vt.
& gaudio nos quoq; relictis exuſtioni ſuæ iſtis hoīm turbis pgamus excolere vitā: eoq; conſtantius: Vel eſtuatiōi
quo opere nobis maior q̄ famæ gratia expetit̃. Quippe ſermo circa rura eſt/ aggreſteſq; vſus. Sed qui
bus vita/ honoſq; apud priſcos maximus fuerit.

¶ Quæ corona primo Romę. CA.II.

A Ruorū ſacerdos Romulus in primis inſtituit: ſeq; duodecimum fratrē appellauit inter il
los ab Acca Laurētia nutrice ſua: ſpicea corona q̄ vitta alba colligaret̃ in ſacerdotio ei pro
religioſiſſimo inſigni data. Quæ prima apud Romanos fuit corona: honoſq; iis nō niſi vita
finit̃: & exules etiam/ captoſq; comitat̃. Bina tūc iugera populo Romano ſatis erāt: nulli
q; maiorem modum attribuit: quo ſeruos pauloante principis Neronis contēpto huius ſpatii virida
ria/ & ſpicinas iuuat habere maiores/ gratumq; ſi nō aliquem/ & culinas. Numma inſtituit deos fruge
colere: & mola ſalſa ſupplicare. Atq; vt auctor eſt Hemina: far torrere: quoniam toſtū cibo ſalubrius
eſſet. Id vno modo conſecutum ſtatuēdo nō eſſe purū ad rē diuinam niſi toſtum. Is & fornicalia calue
inſtituit farris torrendi ferias: & ęque religioſas terminis agrorum. Hos. n. duos tūc maxime nouerāt
Seiamq; a ſerendo: ſegeſtam a ſegetibus appellabāt: quarum ſimulachra in cyrco videmus. Tertiam
ex his nomiare ſub tecto eſt religio. At ne deguſtabāt quidem nouas fruges: aut vina ante q̄ ſacerdo
tes primitias libaſſent.

¶ De iugere/ & actu/ & legibus circa pecora: & quotiēs/ & quibus
tp̄ibus fuit ſumma vtilitas annonæ/ & qui agricultura illuſtres. CA.III.

I Vgum vocabatur quod vno iugo boum indie exarari potuiſſet. Actus in quo boues age
rentur cū aratur vno impetuiuſto. Hic erat. cxx. pedum: duplicatuſq; in longitudinē iuge
rum faciebat. Dona ampliſſima impatorum/ ac fortiū ciuium/ q̄tum quis vno die plurimū
circūarauiſſet. Itē quartarii farris/ aut hemine cōferente populo. Cognomina etiā prima
inde. Pilūni qui pilum piſtrinis inuenerūt. Piſones a piſendo. Iam Fabiorum: Lentulorum: Ciceronū
vt quiſquis alioqd optime genus ſereret. Iuniorum familiæ bubulcum nominauerūt: qui bubus op- Vel lētulorū
time vtebatur. Quin & in ſacris nihil religioſius confarrationis vinculo erat. Nouæq; nuptæ farreum
p̄ferebant. Agrum male colere cenſoriū ꝓbrū iudicabatur. Atq; (vt refert Cato) quem virum bonū
colonum dixiſſent: ampliſſime laudaſſe exiſtimabāt. Hinc & locupletes dicebāt loci/ hoc eſt agri ple
nos. Pecunia ipſa a pecore appellabatur. Etiā nūc in tabulis cenſoriis paſcua dicūtur omnia: ex qui
bus populus reditus habet: quia diu hoc ſolum vectigal ferat. Mulctatio quoq; nō niſi ouium/ boū
q; impendio dicebatur. Nō omittēda priſcarum legum beniuolētia. Cautū quippe eſt ne bouē priuſ
q̄ ouem nominaret: qui indiceret mulctam. Ludos boum cauſa celebrātes bupetios vocabāt. Seruius
rex ouium/ boumq; effigie primus æs ſignauit. Frugē quidem aratro quęſitam furtim nocte pauiſſe: ſorinꝰ rex pri
ac ſecuiſſe puberi duodecim tabulis capitale erat: ſuſpenſumq; Cereri necari iubebāt grauius: q̄ ho- mꝰ i cypro in
micidio cōuictum. Impubem p̄toris arbitratu verberari: noxāue/ duplionemue decerni. Iā diſtinctio ſula æs nota
honoſq; ciuitatis ipſius nō aliūde erat. Ruſticæ tribus laudatiſſimę eorum qui rura haberēt. Vrbanę pecudis ſi-
vero in quas transferri ignominia eſſet deſidię ꝓbro. Itaq; quattuor ſole erāt partibꝰ vrbis in q̄s habi gnauit huic
tabāt: ſuburbana: palatina: collina: eſqlina. Nūdinis vrbē reuiſitabāt: & ideo comitia nūdinis haberi pecunia.
non licebat: ne plebs ruſtica auocaret̃. Quies: ſōnuſq; in ſtramētis erat. Gloriā deniq; ipſā a farris ho
nore adoreā appellabāt. Equidē ēt verba priſcę ſignificationis admiror. Ita. n. eſt in cōmentariis pōti Vel augēdo.
ficum. Augurio canario agēdo dies cōſtituant̃: priuſq̄ frumēta vaginis exeāt: & anteq̄ in vaginas pue
niat. Ergo iis moribus nō mō ſufficiebāt fruges nulla ꝓuinciarū paſcēte italiā. Verūetiā annonę vili-
tas incredibilis erat. Mānꝰ Martius ædilis plebis primū frumētū populo in modios aſſibus donauit
Minutiꝰ Augurinꝰ: qui Sp. Melium coarguerat farris p̄ciū in trinis nundinis ad aſſem redegit vnde

cimus plebei tribunus:qua de cauſa ſtatua ei extra portã trigeminã a populo ſtipe collata ſtatua eſt
Vel eã ętate. Trebius ĩ ædilitate aſſib⁹ populo frumẽtũ ꝑſtitit.Quã ob cauſam & ei ſtatuæ ĩ capitolio/& palatio
dicatę ſunt.Ipſe ſuꝑmo die populi humeris portat⁹ ĩ rogum eſt.Verũ quo anno mater deũ aduecta
Romam eſt:maiorẽ ea ęſtate factam eſſe ꝙ̃ antecedẽtib⁹ annis.x.facta eſſet tradũt.M.Varro auctor
eſt:cũ.L.Metellus in triumpho plurimos duxit elephãtos aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe. Itẽ
vini congios:ficiqꝫ ſiccæ põdo.xxx.olei pondo.x.carnis põdo.xij.Nec e latifundis ſingulorꝫ cõtige
bat arcentiuꝫ vicinos.Quippe etiã lege Stolonis Licini incluſo modo qngentorũ iugerũ/& ipſo ſua
lege damnato cum ſubſtituta filij ꝑſona amplius poſſideret luxuriantis iam reipublicę fuit iſta mẽſu
ra.Manij qdem Curij poſt triumphos/immẽſũqꝫ terrarũ adiectum imperio nota contio eſt: ꝑnicio-
ſum intelligi ciuem:cui ſeptẽ iugera nõ eſſent ſatis.Hęc autem menſura plebi poſt exactos reges aſ
ſignata ẽ.Quænã ergo tãtæ vbertatis cauſa erat:ipſorũ tũc manib⁹ ĩpatoruꝫ colebanꝭ agri(vt fas eſt
credere)gaudẽte terra vomere laureato:& triumphali aratore. Siue illi eadeꝫ cura ſemia tractabãt:
qua bella:eademqꝫ diligentia arua diſponebãt qua caſtra:ſiue honeſtis manibus omnia lętius ꝓue
niunt:quoniã & curioſius fiunt.Serentẽ ĩuenerũt dati honores.Serranũ:vnde cognomẽ. Arãti quat
tuor ſua iugera in vaticano/ꝗ parata quinta appellanꝭ.Cincinato viator attulit dictaturaꝫ: & quidẽ
(vt tradit Norbanus)nudo/plenoqꝫ pulueris etiãnum ore.Cui viator vela corpus inquit:vt ꝓferam
ſenatus/populiqꝫ romani mãdata.Sales tum etiam viatores erant:quibus id ipſum nomen inditũ ẽ:
ſubinde ex agris ſenatum/ducesqꝫ accerſẽtibus.At nunc eadem illa vincti pedes:damnatę manus:ĩ-
ſcripti vultus exercẽt.Nõ tamen ſurda tellure:ꝗ parens appellaꝭ:coliqꝫ diciꝭ & ipſa:honore hinc aſ
Vel vt nõ iui ſumpto:vt nunc immutata ea:& indigne ferẽte credaꝭ id fieri.Sed nos miramur ergaſtulorꝫ non ea-
ta ea & indi- dem emolumenta eſſe ꝙ̃ fuerũt ĩpatorũ.Igiꝭ de cultura agri ꝑcipe pricipale fuit:& apud exteros:
gnata:vl vt ñ Siquidem & reges fecere Hiero.Philometer.Attalus:Archelaus:& duces Xenophon:& pen⁹ etiaꝫ
inuite ea/& ĩ Mago.Cui quidẽ tm̃ honorẽ ſenatus noſter attribuit carthagine capta:cuꝫ regulis africę bibliothe-
digne credaꝭ cas donaret:vnius eius duodetrigita volumina cẽſeret ĩ latinã linguã transferenda cum.M.Cato ꝓ-
cepta cõdidiſſet:peritiſqꝫ linguę punicę dandũ negociũ ĩ quo ꝓceſſit oĩs vir tum clariſſime familię.D.
Syllanus ſapientiæ compoſitiſſimę/quos ſequeremur ꝑtexuimus ĩ hoc volumine nõ ĩgrate nominã
do.M.Varronẽ/ꝗ octogeſimũprimũ vitæ annũ agẽs ea de re ꝓdendum putauit.

ℂRatio de agricultura. CA.IIII.

AVd Romanos multo ſerior vitiũ caltura eſſe cœpit.Primoqꝫ vt neceſſe erat arua tm̃ colere
Quorũ nobis ratio nũc tractabiꝭ nõ vulgari mõ:verũ vt adhuc fecimus:& vetuſtis: & po-
ſtea inuẽtis,omni cura ꝑquiſitis:cauſaqꝫ rerꝫ/& ratione ſimul eruta.Dicemus & ſydera:ſy
derũqꝫ ipſorũ terreſtria ſigna dabim⁹ indubitata.Quãdoquidẽ ꝗ adhuc ea diligẽti⁹ tracta
uere:qbuſuis oratoribus potius ꝙ̃ agricolis ſcripſiſſe poſſunt videri. Ac primũ oĩꝫ oraculis maiore ex
parte agemus:ꝙ nõ in alio vitæ genere plura/certiora ue ſunt.Cur.n.nõ videãtur oracula a certiſſimo
vel ꝓuecta. die:maximeqꝫ veridico vſu ꝑfecta?Principium aũt a Catone ſũmemus.

ℂLaus agricolarum/& quę obſeruãda in agro parãdo. CA.V.

FOrtiſſimi viri/& milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignũtur:minimeqꝫ male cogitãtes.Præ
Nota. ☞ diũ ne cupide emas.In re ruſtica opi ne parcas.In agro emẽdo:minime. Qđ male emptũ
vel aquam eſt:ſẽp pœnitet.Agrũ paraturos añ oĩa intueri oportet aquarꝫ vim:& vicinũ. Singula ma
viam gnas ĩterꝑtatiões habẽt:nec dubias.Cato in cõterminis hoc amplius æſtimari iubet:quo pacto viuãt
In bona eſt regione bene nitere:Attilius Regulus ille punico bello bis cõſul aiebat:neqꝫ fœcundiſſi
mis locis in ſalubrem agrũ parãdum.Neqꝫ effœtis ſaluberrimũ.Salubritas loci nõ ſemp incolarũ cõ-
lore detegiꝭ:qm̃ aſſueti in peſtilẽtibus durãt.Præterea ſunt ꝗdam partibus anni ſalubria.Nihil autẽ
ſalutare eſt:niſi quod toto anno ſalubre.Malus eſt ager:cum quo dominus luctatur. Cato inter pri-
Aduerte. ma ſpectari iubet:nõ ſolum ſua virtute valeat:qua dictũ eſt poſitione.Vt operariorum copia ꝓpe ſit.
Oppidũqꝫ validum.Vt nauigiorũ euectus/vel itinerũ.vt bene ędificatus:& cultus.In quo falli pleroſ
qꝫ video.Segnitiẽ.n.prioris domini ꝓ emptore eſſe arbitrãtur.Nihil eſt damnoſius deſerto agro. Ita
qꝫ Cato de bono domino melius emi:nec temere contemnẽdam alienã diſciplinam:agroqꝫ vt homi
ni:ꝙ̃uis ꝗſtuoſus ſit:ſi tamen/& ſumptuoſus:nõ multum ſupeſſe.Ille in agro ꝗſtuoſiſſimam iudicat vi
tem nõ fruſtra:quoniã ante oĩa de impẽſę ratione cauit. Proxĩe hortos irriguos:nec id falſo:ſi & ſub
oppido ſint.Et prata ꝙ̃ antiqui parata dixere. Idẽqꝫ Cato interrogatus qs eẽt certiſſimus ꝗſtus reſpõ
dit.Si bene paſcat:Qui ꝓximus ſi arat bene ſumma omniũ in hac ſpectãda fuit: vt fructus is maxi-
me ꝓbaretur:qui ꝙ̃ minimo impẽdio cõſtatur⁹ eſſet.Hoc ex locorꝫ occaſiõe aliter alibi decerniꝭ.Eo
demqꝫ ꝑtinet:ꝙ agricolã vendacẽ oportere eſſe,dixit.Fundum in adoleſcẽtia conſerẽdum ſine con-
tatione ædificãdum nõ niſi cõſito agro. Tunc quoqꝫ cõtanter: optimumqꝫ eſt(vt vulgo dixere)alie-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0290-8 DFG

na iſania frui:ſed ita vt viliarũ tutela nõ ſit oneri. Eũ tñ qui bene habitet ſępius vẽtitare in agrũ. Frõ
tẽqꝫ domini plus ꝓdeſſe q̃ occipitum nõ mentiuntur.

Nota.

¶ De villarũ poſitione: & p̄cepta antiquoꝝ de agro colẽdo. CA.VI.

Modus hic ꝓbaṫ: vt neqꝫ fundus villam quærat: neqꝫ villa fundum. Non vt fecerint: iuxta
diuerſum eadem ætate exemplis. L. Lucullus. Q. Scęuol acum villa. Scæuolę fundus ca
reret: villa Luculli agro. Quo in genere cẽſoria caſtigatio erat: minus arare q̃ vertere. Nec
hoc ſine arte quadam eſt. Nouiſſimus villam in miſienſi poſuit. C. Marius. vij. conſul: ſed peritia ca=
ſtramentandi: ſicut comparatus ei in ceteris etiam. Scylla fœlix. Quos cęcos fuiſſe dixere cõuenit.

C. Marius ſũmus colonus vij. conſul electus.

Neqꝫ iuxta paludes ponẽdam eſſe: neqꝫ aduerſo amne. Quanq̃ Homerus omnino e flumina ſemper
ante lucanas auras inſalubres veriſſime tradit. Spectare in æſtuoſis locis ſeptẽtrionẽ debet: meridiẽ
in frigidis. In tẽperatis exortum æquinoctialem. Agri ipſius bonitas quibus argumentis indicanda

Vel omni e.

ſit: q̃q̃ de terræ optimo genere differẽtes abunde dixiſſe poſſumus videri: etiamnum tamẽ traditas
notas ſubſignabimus Catonis maxime verbis. Ebulum: vel prunus ſilueſtris: vel rubus: bulbꝰ minu
tus: trifolium: hęrba pratenſis: quercus ſilueſtris: pyrus: maluſqꝫ frumẽtarij ſoli notę. Item nigra ter
ra & cinerei coloris. Omnis creta coquit: niſi permacra. Sabuluꝫ etiam niſi id pertenue eſt: & multo

Vel pinus.

campeſtribus magis q̃ cliuoſis reſpondent eadem. Modum agri in primis ſeruandũ antiqui putaue
re. Quippe ita cenſebant. Satius eſſe minus ſerere & melius arare. Qua in ſentẽtia & Virgilium fuiſ
ſe video. Verumqꝫ confitẽtibus latifundia ꝑdidere italiam. Iam vero & ꝓuintias ſex & ſemiſſeꝫ do=
mini africæ poſſidebãt: cum interfecit eos Nero pr̃iceps. Nõ fraudabo magnitudine hac quoqꝫ ſua.
Cn. Pompeium qui nunq̃ agrum mercatus eſt conterminum. Agro empto domum vendendam in=
clementer atqꝫ nõ ex vtilitate publicis ſtans. Mago cenſuit. Hoc exordio p̄cepta pandere ingreſſꝰ vt
tamen appareat aſſiduitatem deſideratã ab eo. De hic peritia villicorũ in cura habẽda eſt. Multaqꝫ
de ijs Cato p̄cepit. Nobis ſatis ſic dixiſſe: q̃ ꝓximum domino corde eſſe debere: & tamẽ ſibimetipſi
nõ videri. Coli rura ergaſtulis peſſimũ eſt: vt quicquid agitur a deſperantibus. Temerarium videaṫ
vnam vocem antiquorum poſuiſſe: & fortaſſis incredibile penitus ęſtimẽt. Nihil minus expedire q̃
agrum optime colere. L. Tarius Ruffus infima natalium humilitate cõſulatũ militari induſtria me=
ritus antiquę alias parſimonię circiter mille ſextertium liberalitate Diui Auguſti congeſtuꝫ vſqꝫ ad

Vel ſiclum.

detractionem hęredis exhauſit agros in piceno coemẽdoqꝫ in gloriam. Internitionẽ ergo famẽqꝫ cẽ
ſemus? Immo hercule iudico modum rerum omniũ vtiliſſimuꝫ. Bene colere neceſſarium eſt. Opti=
me damnoſum. Pręter q̃ ſobole ſua colono: aut paſcendis. Alioquin domino aliqua meſſes colligere
nõ expedit: ſi computetur impendiũ operæ. Nec temere oliuam nec quaſdã terras diligẽter colere:
ſicuti i ſicilia tradũt itaqꝫ decipi aduenas. Quo nã igitur modo vtiliſſime coluṅ agri? ex oraculo ſci=
licet malis bonis. Sed defẽſi ęquum eſt abauos: qui p̄ceptis ſuis ꝓſpexere vitę. Nã cũ dicerent malis
intelligere voluere viliſſimos. Summũ ꝓuidẽtię illoꝝ fuit: vt q̃ minimuꝫ eſſet impẽdij. Pręcipiebat
enim iſta: qui triũphali denas argẽti libras in ſuperlectile crimini dabãt: qui mortuo villico relinque
re victorias Et reuerti ſua rura poſtulabãt: quorũ prædia colẽda ſuſcipiebat reſpubli. execrituſqꝫ du
cebant ſenatu illi vilicãte. Inde illa reliqua oracula. Neq̃ agricolam eẽ quiſquis emeret quod p̄ſtare
ei fundus poſſet. Malum patrẽfamilias: quiſquis interdiu faceret quod noctu poſſet: niſi in tẽpeſtate
cæli. peiorẽ qui ꝓfeſtis diebus ageret quod feriatis deberet. Peſſimum qui ſereno die ſuo tecto potiꝰ
operareṫ q̃ in agro. Nequeo mihi tẽperare: quo minus vnum exẽpluꝫ antiquitatis afferã. Ex quo in=

Agriculturæ oracula

telligi poſſit apud populuꝫ etiã de culturis agẽdi morẽ fuiſſe: qualiter defẽdi ſoliti ſint illi viri. C. Fu
rius Creſinus e ſeruitute liberatus cum in paruo admodum agello largiores multo fructus ꝑciperet
q̃ ex ampliſſimis vicinitas. In inuidia magna erat: ceu fruges alienas pelliceret venęficijs. Quãobreꝫ a
Sp. Albino curuli die dicta metuẽs damnationẽ cuꝫ in ſuffragium tribus oporteret ire: iſtrumẽtũ ru

C. Furius creſinꝰ a iudicio abſolutus.

ſticũ omnẽ in forum attulit: & adduxit filiã validã: atqꝫ (vt ait Piſo) bñ curatã ac veſtitam: ferramẽta
egregie facta: graues ligones: vomeres ponderoſos: boues ſaturos. Poſtea dixit. Veneficia mea quiri
tes hęc ſunt nec poſſuꝫ vobis oſtendere: aut in forum adducere lucubrationes vigiliaſqꝫ & ſudores.
Omniũ ſẽtẽtijs abſolutus itaqꝫ ẽ. Profecto opa nõ ipẽſa cultura conſtat. Et ideo maiores fertiliſſimũ

Verba furij ad ſenatum

in agro oculũ domini eẽ dixerũt. Reliqua p̄cepta reddẽṫ ſuis locis: quę ꝓpria ſinguloꝝ geneꝝ erũt
Interim cõmunia quę ſuccurrũt nõ omittemus. Et in primis Catonis humaniſſimũ & vtiliſſimũ. Id
agendũ vt diligant vicini. Cauſas reddit ille: quas exiſtimamus nulli eſſe dubias. Inter prima idẽ ca
uet: ne familiæ malę ſint. Nihil ſero faciẽdum in agricultura oẽs cẽſẽt. Iterũqꝫ ſuo quæqꝫ tpe facien=
da. Et tertio p̄cepto p̄termiſſa fruſtra reuocari. De terra carioſa execratio. Catonis abũde ĩdicata ẽ.
Quanq̃ p̄dicere nõ ceſſat is. Quicquid per aſellum fieri poteſt vtiliſſime conſtat. Filix biẽnio moriṫ:
ſi frondẽ agere nõ patiaris. Id efficaciſſime cõtingit germinãtis ramis baculo decuſſis. Succus enim

In agricultura veſpe nihil agendum.

ex ipſa defluẽs necat radices. Aiunt & circa ſolſtitium auulſas non renaſci: nec harundine ſectas: aut
exaratas vomeri harũdine impoſita. Similiter & harundinẽ exarari filice vomeri impoſita p̃cipiũt
Iũcoſus ager verti pala debet. At i ſaxoſo bidẽtibꝰ. Fruteta igni optime tollunt̃. Humidiorẽ agrum
foſſione concidi: atq; ſiccari vtiliſſimũ eſt. Foſſas aũt retuſis locis apertas relinqui. In ſolutiore terra
ſepius firmari. In reprocibus ac ſupinis lateribꝰ ꝓcumbere quaſdã obſerari: & in alias dirigi. Maio
res patẽtioreſq; (ſi ſit occaſio) ſilice vł glarea ſterni. Ora vtrinq; lapidibꝰ ſtatu minari: & alio ſupinte
gi. Siluæ extirpande rationem Democritus prodidit: lupini flore in ſucco cicutæ vno die macerato
ſparſiſq; radicibus.

De frugum generibus & natura. CA. VII.

ET quoniam preparatus eſt ager: natura: nunc indicabitur frugum. Sunt autẽ duo prima
earum genera. Frumẽta vt triticum: hordeuʒ. Et legumina vt faba & cicer. Differẽtia ve-
ro notior: q̃ vt indicari deceat. Frumẽti ipſius totidẽ genera per tempora ſatu diuiſa. Ty-
berna quæ circa virgiliarum occaſum terra per hyemẽ nutriuntur: vt triticũ: far: hordeũ:
Aeſtiua quæ æſtate ante vergiliarum exortum ſeruntur: vt miliuʒ: panicũ: ſiſama: horminũ: irio: ita
liæ dũtaxat ritu. Alioquin in grçcia & aſia omnia vergiliarum occaſu ſeruntur. Quędam aũt vtroq;
tempore in italia. Ex his quędam & tertio veris ſcilicet. Aliqui verna: milium: panicum: lentẽ: cicer:
halicã appellãt. Sementica autem triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et in tritici genere ꝑs
Legumina omnia Ra. p̃ter fa. habentia. aliqua pabuli eſt quadrupedũ cauſa ſati: vt farrago. Et in leguminibus vt vitia. At cõmunis quadru-
pedum hominumq; vſui lupinus. Legumina omnia ſingulas habẽt radices p̃ter fabam: eaſq; ſurcu-
loſas: quia nõ in multa diuiduntur. Altiſſimas autẽ cicer. Frumenta multis radicant̃ fibris ſine ramis
Erumpit a primo ſaltu hordeuʒ die ſeptimo. Legumina quarto: vel cum tardiſſime ſeptimo. Faba a
xv. ad. xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicẽ exit: alterum in
hærbam: quę & prior floret. Radicẽ craſſior pars grani fũdit: tenuior florẽ. Cæteris ſeminibus eadẽ
pars & radicem & florẽ. Frumẽta hyeme in hęrba ſunt: verno tẽpore faſtigiant̃ in ſtipulam: quæ ſũt
hyberni generis. At milium & panicum in culmẽ geniculatũ & concauũ. Siſama vero in ferulaceuʒ
Omnium ſatoꝝ fructus aut ſpicis cõtinent̃: vt tritici: hordei: muniturq; vallo ariſtaruʒ quadruplici
aut includitur ſiliquis: vt leguminũ: aut vaſculis: vt ſiſamæ: ac papaueris. Milium ac pannicũ tantũ
Pãnicũ vnde. pro indiuiſo & paruis auibꝰ expoſita ſunt: indefenſa quippe mẽbranis continent̃. Pannicum a pãni-
culis dictũ: cacumine languido nutãte: paulatim extenuato culmo: pene in ſui culum p̃denſis acer-
uatur granis: cũ longiſſima pedali obſimili comę granũ cõplexæ: quę fimbriato capillo curuat̃. Sũt
& panico genera. Mãmoſo: epẽno: paruis racemato pãniculis: & cacumine gemino. Quin & colore
dinſtinguit̃: cãdido: nigro: ruffo: etiã purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico: rarius. Sʒ nul
lum frumẽto põderoſius: aut qđ coquẽdo magis creſcat. Lx. eñ pondo panis e modio reducũt: mo-
diũq; pultis ex tribus ſextarijs madidis. Milium intra hos decem annos ex india in italiam inuectuʒ
eſt: nigrum colore: amplũ grano: harũdineũ culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſepteʒ p̃grandibꝰ
culmis. Lobas vocant: oĩm frugũ fertiliſſimũ. Ex vno grano terni ſextarij gignunt̃. Seri debẽt in hu-
midis. Frumẽta quędã in genu tertio ſpicã icipiũt cõcipere. Quædã in quarto: ſed etiãnum occultã
Genicula aũt ſunt tritico quaterna. Farri ſena. Hordeo octona. Sʒ nõ ante ſupra dictum geniculorũ
numeꝝ cõceptus eſt ſpice ſui fecerit: quattuor aut quinq; tardiſſime diebus florere incipiunt. Toti-
dẽq; aut paulo pluribus defloreſcũt. Hordea vero cuʒ tardiſſime ſeptẽ. Varro quater nouenis diebꝰ
fruges abſolui tradit: & mẽſe nono meti. Fabæ in folia exeunt: ac deinde caulem emittũt nullis di-
ſtinctũ internodijs. Reliqua legumina ſurculoſa ſunt. Ex ijs ramoſa cicer: eruum: lens. Quorũdã cau
les ſpargunt̃ in terram: ſi nõ habeant adminiculum: vt piſorũ. Quod ſi non habuere deteriora fiunt
Leguminum vnicaulis faba ſola. Vnus & lupinis. Cæteris ramoſus: prætenui ſurculo. Omnibꝰ vero
fiſtuloſus. Folium quædam a radice mittũt: quædam a cacumine. Frumentum vero & hordeũ vitia
q; & quicquid in ſtipula eſt in cacumine vnum foliũ habẽt. Sed hordeo ſcabra ſũt: cęteris leuia. Mul
tiplicia cõtra fabæ: ciceri: piſo. Frumẽtis foliuʒ harũdinaceũ. Fabę rotundũ: & magnæ leguminum
parti. Longiora eruiliæ & piſo. Faſiolis venoſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tan-
tum: & papaueri. Legumina diutius florent: & ex ijs eruum ac cicer. Sed diutiſſime faba. xl. diebus.
Non autem ſingulis capi tandiu: quoniam alio deſinente alius incipit. Nec tota ſeges ſicut frumen-
ti pariter. Siliquantur vero omnia diuerſis diebus: & ab ima primum parte paulatim flore ſubeũte.
Frumẽta cũ defloruere craſſeſcunt: maturant̃q;: cũ plurimũ diebus. xl. perficiunt̃. Itẽ faba. Pauciſſi-
mis cicer. Id enim a ſemẽte diebꝰ. xl. p̃ficitur. Miliũ/ & panicũ/ & ſiſama/ & omnia ęſtiua quadragita
diebus maturant̃ a flore. Magna terrę cęliq; differẽtia. In ægypto enim hordeum ſexto a ſatu men-
ſe. Frumenta ſeptimo metuntur. In hellade hordeũ. In pelopõneſo octauo & frumẽta etiãnũ tardiꝰ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0292-0

Grana in ſtip̄ula crinito textu ſpicant̃. In faba leguminibuſq; alternis lateribus ſiliquant̃. Fortiora hyeme frumēta leguminaq; in cibo. Tunicę frumēto plures. Hordeū maxie nudū: & halica: ſ; præcipue auena. Calamus altior frumēto q̄ hordeo. Ariſta mordacior hordeo: in area exterunt̃ triticū & ſiligo & hordeum. Sic & ſerunt̃ pura: qualiter molunt̃: quia toſta nō ſūt. E diuerſo far: milium: pani cū purgari niſi toſta nō poſſūt. itaq; hæc cū ſuis folliculis ſerunt̃ cruda. Et far in vaginulis ſuis ſeruāt ad ſatus: atq; nō torrēt. Leuiſſimū ex iis hordeū raro excedit. xv. libras: & faba. xxii. Pōderoſius far: magiſq; etiānū triticū. Far in ęgypto olyra cōficit̃. Tertiū genus ſpicę hoc ibi eſt. Gallia quoq; ſuum genus farris dedere: quod illic brance vocāt: apud nos ſcandalam nitidiſſimi grani. Et alia differentia eſt: qꝫ fere quaternis libris plus reddit panis: q̄ far aliud. Populū romanū farre tantum e frumento. ccc. annis vſū. Verrius tradidit. Tritici genera plura quę fecere gētes. italico nullū equidē cōparauerim cādore ac pondere: quo maxime decernit̃. Montanis modo cōparet̃ italię agris externu;: in quo principatu; tenuit boetia: deinde ſicilia: mox africa. Tertium pōdus erat thracio ſyrioq;: deinde ęgyptio: athletarum cum decreto: quorum capacitas iumētis ſimilis quem diximus ordinē fecerat. Gręcia & ponticum laudauit: quod in italiam nō peruenit. Ex omni eodem genere grani prætulit oreūtium & tragu; dignes: & ſelinūtium argumēto craſſiſſimi calami. itaq; pingui ſolo hęc genera aſſignabat. Leuiſſimum & maxime inane ſeu tenuiſſimi calami in humidis ſeri iubebat: quoniā multo egeret alimēto. Hæ fuere ſententiæ Alexandro magno regnante: cum clariſſima fuit græcia atq; in toto terraꝝ orbe potētiſſima: ita tamē: vt ante mortē ciꝰ annis fere cētū quadragitaquiq;. Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumētū italicū ante cuncta laudauerit: aduerbiū trāſlata ſnia. Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido.

Vel cōtra cōtion & tragu; & ſelior nimium

Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros gręcoꝝ nullam mentionē huiꝰ feciſſe frumēti. Nunc ex iis generibus quæ romam inuehuntur leuiſſimum eſt gallicu; atq; cheroneſo aduectum: quippe nō excedunt in modum vicenas libras: ſi quis granum ipſum pōderet. Adiicit ſardium ſex libras: alexandrinū & trientes. Hoc eſt & ſicli pondus. Boeticum totam libra; addit: africum & dodrantes. In tranſpadana italia ſcio vicenas quinas libras farris modios pendere. Circa cluſium & ſenas. Lex naturæ certa eſt in quocūq; genere pane militari: tertia portio ad grani pōdus accedat. Sicut optimum eſſe frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibuſda; generibus per ſe pondus ſicut balearico: modio tritici panis pōdo. xxx. reddit. Quibuſdam in permixtis vt cyprio & alexandrino. xx. prope libras nō excedentibus. Cyprium fuſcum eſt: panem nigrum facit. Itaq; miſcet̃ alexandrinum candidū: redduntq;. xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua ſubigi: quod plęriq; maritimis in locis faciūt occaſione lucrandi ſalis viliſſimū. Nō alia de cauſa oportuniora morbis corpora exiſtunt. Gallię & hiſpaniæ frumēto in potum reſoluto quibus diximus generibus ſpuma ita cōcreta pro fermēto vtuntur. Qua de cauſa leuior illis q̄ cęteris panis eſt. Differētia eſt & calami. Craſſior quippe melioris eſt generis. Plurimis tunicis thraciu; triticū veſtitur ob nimia frigora illi plagę exquiſitum. Eadem cauſa & trimeſtria inuenit detinētibus terras niuibus: quod tertio fere ſatum menſe vt in reliquo orbe metitur. Totis hoc alpibus notū: & hyemalibus ꝓuintiis. Nullum hoc frumento lętius. Vnicalamum p̄terea: nec vſq; capax: ſerit̃q; nō niſi tenui terra. Eſt & bimeſtre circa tracium ſinum: quod. xl. die quo ſatum eſt matureſcit: mirumq; nulli frumento plus eſſe ponderis: & furfuribus carere. Vtit̃ eo & ſicilia & achaia: mōtoſis vtraq; partibꝰ. Euboea quoq; circa cariſtum. In tātum fallitur Columella: qui ne trimeſtris quidē proprium genus exiſtimauerit eſſe cum ſit antiquiſſimum. Græci trimenon vocant. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: vt ſingula ſpicas noſtra æquent. Primum ex oībus frumētis ſerit̃ hordeum. Dabimus & dies ſerendi cuiq; generi natura ſingulorum expoſita. Hordeum indis ſatiuu; & ſilueſtre ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidē maxime oriza gaudēt: ex qua ptiſanam conficiūt: qua; reliqui mortales ex hordeo. Orizæ quidē folia carnoſa: porro ſimilia: ſed latiora. Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gemmę rotunditatis. Antiquiſſimum in cibis hordeum: ſicut athenienſiu; ritu. Menandro auctore apparet & gladiatorum cognomine: qui hordearii vocabant̃. Polentā quoq; gręci non aliunde p̄ferunt. Pluribus fit hęc modis. Gręci ꝑfuſum aqua hordeum ſiccant nocte vna: ac poſtero die frigunt: deinde mollis frāgunt. Sunt qui vehementius toſtū rurſus exigua aqua aſpergant: ſiccentq; priuſq̄ molant. Alii vero virētibus decuſſum hordeum recens purgāt madidumq; in pila tundūt: atq; in corbibus eluunt: ac ſiccatum ſole rurſus tundūt: & purgatum molunt. Quocūq; aute; genere p̄parato vicenis hordei libris: ternas ſeminis lini: & coriādri ſelibras: ſaliſq; acetabulo: torrentes ante omnia miſcent in mola. Qui diutius volunt ſeruare cum polline ac furfuribus ſuis cōdūt nouis fictilibꝰ. Italia ſine perfuſione toſtum inſuctilē formā molit: iiſdem additis: atq; etiā milio. Pane ex hordeo antiquis vſitatum vita dānauit: quadrupedumq; tradidit refectibus. Ptiſanæ inde

Vel granum hemine.

vſus validiſſimus ſaluberrimuſq; tantopere ꝓbat̃. Vnum laudibus eius volumen dicauit Hippocrates clariſſimus medicinę ſcientiæ. Ptiſanę bonitas p̄cipua vticenſi. In ægypto vero ea eſt q̄ fit ex hordeo: cum ſunt bini anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei glabruz appellat Turranius. Idem olyrā & oryzam eandē eſſe exiſtimat. Ptiſanę cōficiendę vulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemine tragum fit in campania tantum & ęgypto. Amilum vero ex omni tritico ac ſiligine. Sed optimum ex trimeſtri. Inuentio eius chio inſulę debet̃: & hodie laudatiſſimum inde eſt: appellatuz ab eo q̄ ſine mola fiat. Proximū trimeſtri: quod eſt minime pōderoſo tritico. Madeſcit dulci aqua ī ligneis vaſis: ita vt integat̃: quiquies in die mutata. Meli⁹ ſi & ī nocte: ita vt miſceat̃ pariter emolitū priuſq̄ aceſcat. Linteoq; aut ſportis ſiccatū tegulę infundit̃ illitę fermēto: atq; ita in ſole denſat̃. Poſt chiū maxīe laudat̃ creticū: mox ęgyptium. Probat̃ autez leuitate & leuore: atq; vt recens ſit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medēdū vtunt̃. Mirumq; in vſu iumentoꝝ ignibus durato: ac poſtea mollito: offiſq; humana manu dimiſſis maiores in aluum vires toroſq; corpis fieri. Spicę quędā binos ordines habent: quędam plures vſq; ad ſenos. Grano ipſi aliquot differētię: longius leuiuſq;: aut breuius: aut rotūdius: cādidius: nigrius: vel cui purpura eſt. Vltimo ad polentam contra tempeſtates cādido maxima infirmitas. Hordeum frugum omnium nobiliſſimū eſt: ſeri non valet niſi in ſicca & ſoluta terra: ac niſi lęta. Palea ex optimis. Stramētovero eiu's nullum comparatur. Hordeum ex omni frumēto minime calamitoſum: quia tollit̃ anteq̄ triticum occupet rubigo: itaq; ſapientes agricolę triticum cibarijs tantum ſerunt. Hordeū ſarculo ſeri dicunt: propterea celerrime reddit: fertiliſſimūq;. Quod in hiſpania & carthagine aprili menſe collectum eſt: hoc ſeritur eodem mēſe in celtiberia: eodemq; anno bis naſcitur. Rapitur omne a prima ſtatim maturitate feſtinantius q̄ cętera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima palea granum continetur. Meliorem etiam polentā fieri tradunt ſi nō exacta maturitate tollatur.

¶Non omnia frumenti genera vbiq; naſci: & de reliquis in oriente generibus. CA.VIII.

FRumenti genera non eadem vbiq;: neq; vbi eadem ſunt iiſdem nominibus. Vulgatiſſima far: quod adoreum veteres appellauere: ſiligo: triticum Hæc plurimis terris communia. Arinca galliarū propria: copioſa & italiæ eſt. In ægypto autem ac ſyria ciliciaq; & aſia ac græcię parte peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus ſimilaginez conficit e tritico ſuo nequaq̄ italicę

Vel habet. parem. Qui zea vtuntur non habent far. Eſt & hæc italię in cāpania maxime: ſemēq; appellat̃. Hoc debet nomen res præclara vt mox docebimus. Propter quam Homerus ζειδωρος αρουρα. dixit Non vt arbitrantur aliqui: quoniaz vitam donaret. Amyum quoq; ex ea fit priore craſſius. Hęc ſola differentia eſt. Ex omni genere duriſſimum far: & cōtra hyemes firmiſſimum. Patitur frigidiſſimos locos: & minus ſubactos: vel æſtuoſos ſitienteſq;: primus antiquis latio cibus: magno argumento in adoreę donis ſicuti diximus. Pulte autem nō pane longo tempore vixiſſe romanos manifeſtū. Quoniam inde & pulmentaria hodieq; dicuntur. Et Ennius antiquiſſimus vates obſidionis famē deſcribens offam eripuiſſe plorātib⁹ liberis patres cōmemorat. Et hodie ſacra priſca atq; nataliū pulte fritilla conficiunt̃: videt̃q; tam plus ignota græcię fuiſſe: q̄ italię polēta. Tritici ſemine auidius nullum eſt: nec quo plus alimēti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias: candor eſt: & ſine virtute & ſine pondere: conueniens humidis tractibus: quales italię ſunt & gallię comatę. Sed tranſalpes in allobrogum tantum auernorumq; agro ꝑtinax. In cęteris ibi partibus biennio in triticum trāſit. Remedium vt grauiſſima quæq; grana eius ſerantur.

¶De piſtorijs: & mollitura: & farina. CA.IX.

E Siligine lautiſſim⁹ panis. piſtrinarumq; opera laudatiſſima. Pręcellit in italia: ſi campana pilis natę miſceat̃. Ruffior illa: at piſana candidior ponderoſior vero cretacea. Iuſtum eſt e grano campanæ quam vocant caſtratē: e modio redire ſextarios quattuor ſiliginis. Vel e gregali ſi e caſtrata ſextarios quinq;. Præterea floris ſemodium. Et cibarij quod ſecūdarium vocāt ſextarios quattuor. Furfuris ſextarios totidem. E piſana autem ſiliginis ſextarios quiq;.

Vel adſciunt. Cętera paria ſunt. Cluſina arentiaq; etiānum ſextarios ſiliginis aſſumunt: in reliquis pares. Si vero pollinem facere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarij tria. Furfurum ſemodium. Mole diſcrimine hoc conſtat. Nam quę ſicca moluntur plus farinæ reddunt. Quę ſalſa aqua ſparſa cādidiorem medullā: verum plus retinēt in furfure. Farinā a farre dictam noīe ipſo apparet. Siligineę farinę modius gallicę. xxij. libras panis reddit. Italicę duabus tribus ve amplius in atroptitio pane. Nā furnaceis binas adijciunt libras in quocunq; genere.

¶De ſimilagine & ſiligine & de alijs generibus & de piſtura. CA.X.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima. Ex africo iuſtũ eſt e modijs redire ſemodios:& polli=
nis ſextarios quinq;. Ita enim appellant in tritico:quod florem in ſiligine. Hoc ęrarię offi
nę chartarięq; vtuntur. Pręterea ſecundarij ſextarios quattuor. Furfurumq; tantũdẽ. Pa=
nes vero e modio ſimilaginis.cxxij. E floris modio.cxvij. Precium huic annona media in Vel polinem.
modio farinæ.xl.aſſes. Similagini caſtratę octonis aſſibus amplius. Siligini caſtratæ duplum. Eſt &
alia diſtinctio. Similago.l.pollin autem.xvij.pondo panis reddere viſa tritici.xxx.cũ3 triente: & ſe=
cundarij panis quinas ſelibras:totidem cibarij:& furfurum ſextarios ſex. Siligo nũq̃ matureſcit pa=
riter:nec vlla ſegetũ minus dilationem patitur propter teneritatem. Iiſq; quæ maturitre ꝓtin⁹ gra
num dimittentibus:ſed minus q̃ cętera frumenta in ſtipula periclitaꝛ:quoniã ſemper rectam habet
ſpicam:nec rorem continet:qui rubiginem faciat. Ex africa dulciſſim⁹ panis:ipa ſpiſſior q̃ far:& ma
ior ſpica eadem & põderoſior. Raro modius grani non.xvi.libras implet. Exteriꝛ in grępcia difficul=
ter. Ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hęc em̃ eſt quam vocat olyram. Eadem in ęgypto faci=
lis fertiliſq; far ſine ariſta eſt. Item ſiligo excepta ea quę laconica appellaꝛ. Adijciunꝛ ijs genera:bro
mos:ſiligo exceptitia:& tragos externa omnia ab oriẽte inuecta orize ſimilia. Tiphe & ipſa eiuſdẽ
generis:ex qua fit in noſtro orbe oriza. Apud græcos eſt & iſia. Tradũtq; eam ac tiphen cũ ſint dege
neres radice ad frumentum:ſi piſtæ ſeranꝛ:nec ꝓtin⁹:ſed tertio anno. Tritico nihil eſt fertilius. Hoc
enim natura ei tribuit:quoniam eo maxime alat hominem. Vt pote cum e modio ſi ſit aptum ſolũ:
quale in bizãtio africę cãpo centeni quinquageni modij reddanꝛ. Miſit ex eo loco Diuo Auguſto ꝓ
curator eius ex vno grano vix credibile dictu quadringẽta paucis minus germina. Extãtq; de ea re
epiſtolę. Miſit & Neroni ſimiliter.cccxl.ſtipulas ex vno grano. Cũ3 centeſimo quidem & leontini ſi
cilię cãpi fundunt. Alijq;:& tota betica:& in primis ęgyptus. Fertiliſſima tritici genera ramoſũ: aut
quod centigranum vocãt. Inuẽt⁹ eſt iam & ſcap⁹ vnus centũ fabis onuſtus. Aeſtiua frumẽta dixim⁹
ſi famã:miliũ panicũ. Siſama ab indis venit:ex ea & oleũ cõficiunt. Color eius cãdidus. Huic ſimile
eſt in aſia græciaq; eriſimũ:idẽq; erat:niſi pinguis eſſet:quod apud nos vocãt irionẽ:medicaminib⁹
annumerandũ potiuſq̃ frugibus. Eiuſdem naturę & hormiũ a gręcis dictum:ſed cymino ſimile:ſeri
turq; cum ſiſama hoc & irione. Nullum animal veſcitur virentibus Piſtura non oĩm facilis. Quippe
& hetruria ſpicam farris toſti piſẽte pilo p̃ferrato fiſtula ſerrata: & ſtella intus denticulata:vt niſi in=
tenti piſant:concidantur grana:ferroq; franganꝛ. Maior pars italię ruido vtitur pilo:rotis etiã:quas
aqua verſet obiter:& molat. De ipſa ratione piſendi Magonis ꝓponeꝛ ſententia. Triticũ ante pſun=
di aqua multa iubet:poſtea euelli. Deinde ſole ſiccarũ pila repeti. Simili modo hordeũ. Hui⁹ ſexta
rios.xx.ſpargi duob⁹ ſextarijs aquæ. Lentẽ torrere prius:deinde cũ furfurib⁹ leuiter piſi. Aut addi=
tos in ſextarios.xx.lateris crudi fruſtro:& harenę ſemodio. Eruiliam iiſdem modus quib⁹ lẽtẽ. Siſa=
mam in calida maceratã exporrigi Deinde cõfricari:frigide immergi:vt paleę fluctuent:iterũq; ex=
porrigi in ſole ſup lintea. Quod niſi feſtinato pagaꝛ:lurido colore muſcere. Et ipſa quæ aũt eualuã=
tur variã piſturarum rationem habent. Acus vocatur cum p ſe piſitur. Spica tantũ aurificũ ad vſ⁹. Si
vero in area teriꝛ cũ ſtipula:palea vt maiore in terrarꝝ parte ad pabula iumentorꝝ. Milij & panici &
ſiſame appludã vocãt purgamẽta:alibi alijs nominibus. Milio cãpania gaudet p̃cipue:pultẽq; can=
didã ex eo facit. Fit & panis pręducis. Sarmatarũ quoq; gentes hac maxime pulte alũtur: & cruda
etiam farina equino lacte:vel ſanguine e cruris venis admixto. Aethiopes nõ aliã fruge3 q̃ milij hor=
deiq; nouere. Panico & gallię q̃dã pręcipue aquitania vtitur. Sed circũpadana italia addita faba:ſi
ne qua nihil cõficiũt. Põticę gentes nullum panico præferũt cibũ. Cętero æſtiua frumẽta riguis ma
gis etiã q̃ hymbribus gaudẽt. Miliũ & panicum aqui minime:cũ in folia exeũt. Vetãt ea inter vites
arboreſq; frugiferas ſeri terram emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera:& quando primum piſtores
romæ & de cribris & alica. CA.XI.

MIlij præcipu⁹ ad fermẽta vſus e muſto ſubacti in annũ tempus. Simile fit ex tritici ipſi⁹ fur
furib⁹ minutis & optimis e muſto albo triduo maturato ſubactis:ac ſole ſiccatis. Inde pa
ſtilos in pane faciendo dilutos:cum ſimilagine ſeminis feruefaciũt:atq; ita farinæ miſcẽt:
ſic optimũ panẽ fieri arbitrantes. Græci in binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermẽti cõſtituere.
Et hæc quidẽ genera vindemijs tantũ fiunt. Quo libeat vero tpe ex aqua hordeoq; bilibres offæ fer
uenti foco:vel fictili patina torrenꝛ cinere & carbone:vſq; dum rubeãt. Poſtea operiũtur in vaſis do
nec aceſcãt:hinc fermẽtũ deluiꝛ. Cũ fieret aũt panis hordeaceus eruiliæ aut cicerulæ farinæ ipſę ad= Vel erui.
mixtiõe fermẽtabãꝛ. Iuſtũq; erat duę libræ i quiq; ſemodios. Nũc fermẽtũ fit ex ipa farina q̃ ſubigiꝛ Vel cicerculę
pri⁹ q̃ addaꝛ ſal ad pultis modu3 decocta:& relicta donec aceſcat. Vulgo vero nec ſufferuere faciunt
ſed tãtũ pridie aſſeruata materia vtunꝛ. Palãq; natura eſt acore frumentarij:ſicut & validiora eẽ cor=

pora quæ frumentato pane aluntˀ. Quippe cũ apud veteres ponderoſiſſimo cuiq; p̄cipuo tritico ſa-
lubritas ꝓhibita ſit. Panis ipſiꝰ varia gn̄a ꝑſeq ſupuacuũ videtˀ. Alias ab obſonijs appellari vt oſtrea
rij. Alias a delitijs vt artolagani. Alias a feſtinatiõe vt ſpeuſici. Necnõ a coquẽdi ratione vt furnacei
Vl artopticij. vel artopteſij: aut in clibanis cocti nõ pridem etiã e ptibꝰ aduecto: quẽ alij aquaticũ vocãt: qm̃ aqua
trahitur a tenui & ſpongioſa inanitate alij pthicũ. Sũma laus ſiliginis bonitate & cribri tenuitate cõ
ſtat. Quidam ex ouis aut lacte ſubigunt. Butyro vero gentes etiam pacatę ad operis piſtorij genera
tranſeunte cura. Duratˀ ſua piceno in panis inuentiõe gratia ex alicę materia cũ nouẽ diebꝰ macera
ta: decimo ad ſpeciem tracta: vt ſubacta vuę paſſę ſucco eſt: ibi poſtea in furnis ollis indita: q̃ rumpã
☞ tur ibi torrent. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto: quod fit lacte maxime mulſo. Piſtores Romę nõ
In primũ piſtores romæ fuerunt. fuerunt ad perſicum vſq; bellum: annis ab vrbe cõdita ſuper quingentos octoginta. Ipſi panes facie
bant quirites: mulierũq; id opus erat ſicut etiã nũc in plurimis gentium. Artopteſiã Plautus appel-
lat in fabula: quã aulularíam ſcripſit. Magna ob id cõcertatione eruditoꝝ: an is verſꝰ poetę ſit illius
Vel artoptaꝫ. certumq; ſit Attei Capitonis ſentẽtia. Toſtũ panẽ lautioribus coquere ſolitos: piſtoreſq; tãtum eos
qui far piſcebãt nominatos. Nec cocos vero habebãt in ſeruitijs eoſq; ex macello conducebant. Cri
brorũ genera gallię ſetis equorum iuenere. hiſpaniæ lino excuſſiora & pollinaria: ægyptus e papy-
ro atq; iunco. Sed inter hæc dicatˀ prima & alicæ ratio: p̄ſtãtiſſimæ ſaluberrimęq;: quę palma frugũ
indubitãter italiã contingit. Fit ſine dubio & in ægypto ſed admodũ ſpernẽda. In italia vero pluri-
bus locis ſicut veronẽſi piſanoq; agro. In cãpania tamen laudatiſſimus: cãpus eſt: mõtibus ſubiacet
nymboſis totis quideꝫ. xl. mil. paſ. planiciæ. Gracia terræ eius (vt ꝑtinus ſoli natura dicatˀ) puluerea
ſumma inferior bibula: & pumicis fiſtulãs vice. Montium quoq; culpa in bonum cedit. Crebros em̃
hymbres percolat atq; tranſmittit: nec dilui aut madere voluit propter facilitatem culturę. Eadem
acceptum humorem nullis fontibus reddit: ſed temperat: & cõcoquẽs ĩtra ſe vice fuſi cõtinet. Seritˀ
toto anno: panico ſemel: bis farre. Et tamẽ vere ſegetes quæ interquieuere fundunt roſaꝫ odoratio-
rem ſatiua: adeo terra nõ ceſſat parere. Vnde vulgo dictũ plus apud campanos vnguẽti: q̃ apud cæ-
teros olei fieri. Quãtum autem vniuerſas terras cãpus circũ campanus antecedit: tãtum ipſum pars
eius: quæ laboriæ vocãtur: quẽ phlegræũ gręci appellãt. Finiuntˀ laborię via ab vtroq; latere cõſula
ri: quę a puteolis: & quę a cumis capuam deducit. Alica fit e zea quam ſemen appellauimus. Tundi
tur granum eius in pila lignea. Nam lapidis duritia cõteritur. Nobilius vt notum eſt pilo vinctoruꝫ
penali opera. Primori ineſt pixis ferrea excuſſis inde tenuicis. Iteꝝ ijſdẽ armamẽtis nudata cõciditˀ
medulla. Ita fiũt alicæ tria genera: minimum: ac ſecundarium: grandiſſimum vero apherema appel
lant. Nondum habẽt candorem ſuuꝫ quo præcellunt. Iam tamen alexandrię p̄feruntur. Poſtea mi-
rum dictu admiſcetur creta: q̃ trãſit in corpus: coloremq; & teneritatẽ affert. Inuenitur hæc inter pu
teolos & neapolim in colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Auguſti decretum quo anno ad vice-
na milia neapolitanis ꝓ eo numerari iuſſit e fiſco ſuo colonia deducens capuam. Adiecitq; cauſã af-
ferendi: quoniaꝫ negaſſem cãpani alicam cõficit ſine eo metallo poſſe. In eodẽ reperitur & ſulphur.
Emicãtq; fõtes oraxi oculoruꝫ claritati: & vulnerum medicinę: dentiumq; firmitati. Alica adulteri
na fit maxime e zea quæ in africa degenerat. Latiores eius ſpicæ nigrioreſq;: & breui ſtipula. Piſunt
Vel deterunt cũ harena: & ſic quoq; difficulter cõterunt vtriculos. Fitq; dimidia modij mẽſura. Poſteaq; gypſi ps
quarta inſpergitur: atq; vt cohęſerit farinario cribro ſubcerunt. Quæ in eo remãſit exceptitia appel
latˀ: vt grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit arctiore cernit: & ſecundaria vocatur. Item cribraria: quæ
ſimili modo in tertio remãſit cribro auguſtiſſimo: & tantum harenas tranſmittente. Alia ratio vbiq;
adulterandi. Ex tritico candidiſſima atq; grãdiſſima eligunt grana: & ſemicocta in ollis: poſtea are-
faciunt ſole ad initium: rurſuſq; leuiter aſperſa molis frangũt. Ex zea pulchrius q̃ ex tritico fit granũ
quãuis id alicę vitium ſit. Cãdorem aũt ei ꝓ creta lacti incoctis mixtura cõfert.

De leguminibus. CA. XII.

SEquitˀ natura leguminũ: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus ſit etiã
panis. Lomẽtũ appellatˀ farina ea: aggrauaturq; põdus illa & omni legumine. Iam vero &
pabulo venalis. Fabę multiplex vſus: omnium quadrupedum generi præcipue homini.
Frumẽto etiam miſcetur apud pleraſq; gentes: & maxime panico ſolida: ac delicatiꝰ fra-
cta. Quin & priſco ritu fabaia ſuæ religionis dijs in ſacra eſt: p̄ualens pulmẽtarij cibo & hebetare ſẽ
ſus exiſtimata: inſomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica ſẽtentia damnata. Vel (vt alij tradidere)
quoniam mortuorum animæ ſunt in ea. Qua de cauſa parentando vtiq; aſſũmitur. Varro & ob hæc
flaminem ea non veſci tradit: quoniam & in flore eius litterę lugubres reperiãtur. In eadeꝫ peculia
Vel refrina. ris religio. Nãq; fabam vtiq; in frugibus referre mos eſt auſpicij cã: quæ ideo referina appellatur. Et
auctionibus eã adhiberi lucroſum putãt. Sola certa frugum etiã exeſa repletur creſcẽte luna. Aqua

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0296-3
DFG

marina alia ve ſalſa nō ꝑcoquitur. Seritur ante vergiliarum occaſum leguminum prima: vt antece-
dat hyemem. Vergilius per vere ā ſeri iubet circumpadanę italiæ ritu. Sed maior pars malunt faba
lia naturæ ſationis: q̄ trimeſtrem fructum eius. Nam ſiliquæ cauleſq; gratiſſimi ſunt pabulo pecori.
Aquas in flore maxime concupiſcit: cum vero defloruit: exiguas deſiderat. Solum in quo ſata eſt lę
tificat ſtercoris vice. Ideo circa macedoniam theſſaliamq; cum florere incepit vertunt arua. Naſcit̃
& ſua ſponte plęriſq; in locis: ſicut ſeptētrionalis oceani inſulis: quas ob id noſtri fabarias appellant.
Item in mauritania ſilueſtris paſſim: ſed ꝑdura & q̄ percoqui nō poſſit. Naſcitur & in ęgypto ſpino-
ſo caule. Qua de cauſa crocodili aculeos timentes refugiunt. Longitudo ſcapo quattuor cubitoꝝ ē.
Ampliſſima craſſitudo. Octona genicula habet: molli calamo. Simile caput papaueri: colore roſeo
In eo fabæ non ſupra tricenas. Folia ampla. Fructus ipe amarus & odore: ſed radix ꝑquilata. Incola
rum cibus cruda: & omnino decocta. Harundinum radicibus ſimilis. Naſcitur & in ſyria ciciliaq; & Vel cibis.
in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus autē nouēbri ſeruntur lens: & in græcia piſa. Lens amat
ſolum tenue magis q̄ pingue: cœlum vtiq; ſiccum. Duo genera eius in ægypto: alterum rotundi⁹ ni
griuſq;: alterum ſua figura. Vnde vario vſu trāſlatu eſt in lenticulas nomen. Inuenio apud auctores
æquanimitatem fieri veſcentibus ea. Piſum in apricis ſeri debet: frigorum impatientiſſimū. Ideo in
italia & in auſteriore cęlo nō niſi verno tempore terra facili ac ſoluta. Ciceris natura eſt gigni cū ſal-
ſigine: ideo ſolū vrit. Nec niſi madefæctum pridie ſeri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figu
ra: colore: ſopore. Eſt em̄ arietino capiti ſimile: vnde ita appellatur. Album nigrumq; eſt & colum-
binū: quod alij venerium vocant: candidum: rotundum: leue. Arietino minus: quod religio peruigi
lijs adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris: inęqualis angulos habens veluti piſum. Dulciſſimū autē
id quod eruo ſimillimū: firmiuſq; qđ nigrū & ruffū q̄ qđ albū. Siliquę rotundę ciceri: cæteriſq; legu
minum lōgę: & ad figurā ſeminis latæ. Piſo cilindracię. Faſioloꝝ cū ipſis mādunt̃ granis. Serere eos
qua vellis terra licet ab idib⁹ octobris in Kalē. nouēbris. Legumina cū matureſcere cœperint rapiē-
da ſunt: quoniam cito exiliunt: latentq; cum didicere ſicut & lupinum.

De rapis & napis amiterinis. CA. XIII.

QVāq̄ prius dixiſſe cōueniat de rapis: in tranſcurſu eas attigere noſtri: paulo diligenti⁹ gręci: & ipſi tamen inter hortenſia. Si iuſtus ordo fiat a frumento ꝓtinus aut certe faba dicē-
dis. Quādo alij præſtantior vſus ab ijs non eſt. Ante omnia namq; cunctis animalibus na-
ſcuntur: nec in nouiſſimis. Satiāt ruris alitum quoq; genera: magiſq; ſi decoquētur aqua.
Quadrupedes & fronde earum gaudent. Et homini nō minore rapaciorū ſuis horis gratia q̄ cima- Vel rapicioꝝ
rum. Flaccidorum quoq; & in horreis enecatorum: vel maiore q̄ virentium. Ipſa vero durāt & ī ſua
terra ſeruata. Et poſt a paſſo pene ad alium ꝓuentū famāq; ſentiri ꝓhibent. A vino atq; meſſe ter-
tius hic trāſpadanis fructus. Terrā non moroſe eligit: pene vbi nihil aliud ſeri poſſit. Nebulis & pruī
nis ac frigore vltro alūtur amplitudine mirabili. Vidi. lx. libras excedētia. In cibis quidē noſtris plu
ribus modis cōmendant̃: durantq; ad alia ſinapis acrimonia domita: etiam coloribus picta: præter
ſuum ſemen: ſex alijs purpureo quoq;: neq; aliud in cibis tingui decet. Genera eorū græci duo pri-
ma fecere: maſculinū fœmininumq; & ea ſerendi modo ex eodem ſemine. Denſiore enim ſatu ma-
ſculeſcere: item in terra difficili. Semen preſtantius quo ſubtilius. Species vero omniū tres. Aut em̄
in latitudinem fundi: aut in rotunditatem globari. Tertiam ſpeciem ſilueſtrem appellauere: in lōgi
tudinē radice ꝓcurrēte: raphani ſimilitudine & folio anguloſo ſcabroq;: ſucco acri. Qui circa meſſē
exceptus oculos purgat: medeturq; caligini admixto lacte mulierū. Frigore dulciora fieri exiſtimā-
tur & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nurſino agro naſcētibus. Taxatio in libras ſexter
tij ſinguli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi vero amiternini quorū eadem fere natu
ra gaudent æque frigidis. Serunt̃ & ante Kalen. Martias in iugero ſextarij quattuor. Diligentiores
quinto ſulco napum ſeri iubent: rapā quarto vtroq; ſtercorato: rapaꝫ latiorē fieri ſi palea ſeminetur.
Serere nudū volūt præcātem ſibi & vicinis ſerere ſe. Satus vtriq; generi iuſtus inter duorū minimū
dies feſtos. Neptūni atq; Vulcani. Ferūtq; ſubtili obſeruatione quota luna ꝓcedente hyeme nix pri
ma ceciderit: ſi totidē numinum die intra ꝑdictum temporis ſpaciū ſerātur mire ꝓuenire. Seruntur
& vere in calidis atq; humidis.

De lupino. CA. XIIII.

LVpino eſt vſus ꝓximus: cū ſit & homini & quadrupedū generi vngulas habenti cōis. Re
mediū eius ne mētes fugiant exiliendo: aut ab hymbre tollant̃. Nec vllius q̄ ſerūtur natu
ra aſſēſu terrę mirabilior eſt. Primū oim cū ſole quotidie circūagit̃: horaſq; agricolis etiā
nubilo demōſtrat. Ter ꝑterea floret. Terrā amat: terraq; operiri non vult. Et vnū hoc ſerit̃ nō arato:
vbi fuerit maxīe ſabuloſa: & ſicca: atq; etiā harenoſa. Coli: vtiq; nō vult. Tellurē adeo amat: vt q̄uis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0297-9 DFG

fruteto ſolo coniectū inter folia vepreſq;: atq; terrā tamē radice ꝓueniat. Pingueſcere hoc ſatu ar=
ua vineaſq; diximus. Itaq; deo nō eget fimo vt optimi vicem repręſentet. Nihil aliud nullo ĩpendio
conſtat: vt quod ne ſerendi quidem gratia opus ſit afferre ꝓtinus ſerit ex aruo. Ac ne ſpergi quidē
poſtulat decidens ſpōte. Primumq; omnium ſeritur: nouiſſimū tollit. Vtrumq; ſeptembri fere men
ſe: quia ſi nō anteceſſerit hyemē frigoribus obnoxium eſt. Impune pręterea iacet: vel derelictum:
etiam: ſi nō ꝓtinus ſicuti obruant hymbres: ab omnibus animalibus amaritudine ſua tutum. Plerū
q; tamen leui ſulco integunt. Ex denſiore terra rubricam maxime amat. Ad hanc alendā poſt terti=
um florem verti debet: in ſabulo poſt ſecundum. Cretoſa tantum limoſaq; odit: & in ijs non ꝓuenit.
Maceratum calida aqua homini in cibo eſt. Nam bouem vnū modij ſinguli ſatiant: validumq; p̄=
ſtant. Quādo etiam impoſitum puerorū ventribus ꝓ remedio eſt. Cōdi in fumo maxime conuenit:
quoniam in humido vermiculi vmbiculum eius in ſterilitatem caſtrāt. Si depaſtum ſit in frōde: ina
rari protinus ſolum opus eſt.

¶ De vitia: & eruo. CA.XV.

ET vitia pingueſcūt arua: nec ipſa agricolis operoſa: vno ſulco ſata: nō ſarrit: nō ſtercorat:
nec aliud q̄ deoccat. Sationis eius tria tempora. Circa occaſū arcturi vt decēbri mēſe pa
ſcat. Tūc optime ſerit in ſemen. Aeque nāq; fert depaſta. Secunda ſatio mēſe Ianuarij eſt:
nouiſſima martio: actum ad frondē vtiliſſima. Siccitatē ex oībus quę ſerunt maxīe amat
nō aſpernat etiā vmbroſa. Ex ſemine eius ſi lecta matura eſt palea cæteris p̄fert. Vitib⁹ pręripit ſuc=
cum langueſcuntq; ſi in arbuſtis ſerat. Nec erui operoſa cura eſt. Hoc amplius q̄ vitia rūcat: & ipm
medicaminis vim optinens. Quippe p eū Diuū Auguſtū curatū epiſtolis ipſius memoria extat. Suf
ficiunt ſingulis boū iugis modij quini ſati. Martio menſe ſatum noxiū eſſe bubus aiunt. Itē autumno
grauedinoſum. Innoxium autem fieri primo vere ſatum.

¶ De fœno & farragine & de ocimo & medica & cytiſo. CA.XVI.

ET ſicilia hoc eſt fœnū græcū ſacrificatiōe ſerit: nō altiore quattuor digytorū ſulco quanto
q; peius tractatur: tāto ꝓuenit melius. Rarum dictu: eſſe aliquid cui proſit negligentiam
Id autem quod ſecale atq; farrago appellatur occari tātum deſiderat. Secale taurini ſub
alpibus aſiam vocāt: deterrimum: & tantum ad arcendum famē vtile fœcundam ſed gra
cili ſtipula: nigritia: triſte: ſed pondere pręcipuum. Admiſcetur huic far vt mitiget amaritudinē ei⁹:
& tamen ſic quoq; ingratiſſimum ventri eſt. Naſcitur qualicunq; ſolo cum cēteſimo grano. Ipſūq; ꝓ
letamine eſt. Farrago ex recrementis farris prędenſa ſeritur: admixta aliquādo & vitia. Eadem ali=
quando in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. Degenerantq; ex leguminibus quæ vocatur
cracca: in tantum columbis grata: vt paſtas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat
pabuli genus: quod Cato ocimū vocat: quo ſiſtebant aluum bubus. Id erat e pabulis ſegete viridi
deſecta anteq̄ gelaret. Sura Manulius id aliter interpretatur: & tradit fabę modios decē vitię duos
tantumdem: & eruilię in iugero autumno miſceri & ſeri ſolitos. Melius & aduena gręca: cui non ca
dit ſemen admixta. Hoc vocitatum ocimum: boumq; cauſa ſeri ſolitum. Varro appellatum a celeri
tate ꝓueniendi a gręco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiam gręcię vt a medijs aduecta
per bella perſarum quæ Darius intulit. Sed vel in primis dicenda tāta dos eius: vt cum vno ſatu am=
plius q̄ tricenis ānis duret. Similis eſt trifolio caule: folijſq; geniculata: quicquid in caule aſſurgit in
folia contrahitur. Vnum de ea & cytiſo volumen Amphilochus fecit confuſū. Solum in quo ſeratur
elapidatum purgatumq;. Subigitur autumno: mox aratum & occatum integit crate iterū & tertio:
quinis diebus interpoſitis infimo addito. Poſcit autem ſiccum ſuccoſum vel riguum ita pręparatū
ſeritur mēſe maio: alias pruinis obnoxia Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari: internaſcenteſ
q; hęrbas excludi. Id pręſtāt in iugera modia vicena immouēdū ne adurat: terraq; ꝓtinus integi de
bet. Si ſit humidum ſolum: hęrboſū ve vineit: & deſciſcit in pratum. Ideo ꝓtinus altitudine vnciali
hęrbis omnibus liberanda eſt manu potius q̄ ſarculo. Secatur incipiens florere: & quotiēs refloruit.
Id ſexies euenit per annos: cū minimū quater in ſemen matureſcere ꝓhibendum eſt: quia pabulum
Vel in aruis. vtili⁹ ē vſq; ad trimatū. Verno ſeri deb;: liberariq; cęteris hęrbis ad trimatū marris a ſolo radi. Itaq;
Vel in aris. reliquę hærbe intereūt ſine ipſi⁹ damno ꝓpter altitudinē radicū. Si euicerint hęrbe: remediū vnicū
Vel radicis. eſt aratio: ſæpius vertēdo donec omnes alię radices intereant. Dari non ad ſatietatē debet: ne repel=
Vel replere lere ſanguinem neceſſe ſit: & viridis vtilior eſt. Areſcit ſurculoſe: ac poſtremo in puluerem inutilem
ſanguine. extenuatur. De cytiſo cui & ipſi principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices. Et nūc
frugū oīm natura peragenda eſt: cuius in parte de vitijs quoq; dicatur.

¶ De vitijs frugum & remedijs: & quid in quoq;
terrę genere debeat ſeri. CA.XVII.

PRimum omnium frumenti vitium auena eſt: & hordeū in eam degenerat:ſicut ipſa frumē
ti fit inſtar. Quippe cum germaniæ populi edant eā:neq; alia pulte viuant. Soli maxime
cæliq; humore hoc euenit vitium. Sequētem cauſā habet imbecillitas ſeminis:cum diuti⁹
retentum eſt terra:prius q̄ erumpat. Eadem eſt ratio ſiccariorum fuit:cū ſereretur. Prima
autem ſtatim eruptione agnoſcitur: ex quo apparet in radice eſſe cām. Eſt & aliud in vicino auenę vi
tium:cum amplitudine inchoata granū:ſed nondum natura : priuſq̄ roboretur corpus afflatu noxio
caſſū & inane a ſpica euaneſcit quodā abortiuo. Venti aūt tribus tēporibus nocēt frumēto & hordeo
In flore aut protinus cum defloruere:vel matureſcere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana.
Prioribus cauſis naſci prohibēt. Nocet & ſol crebere e nube. Naſcūtur & vermiculi in radice: cū ſemē
tē hymbribus ſecutis incluſerit repētinus calor humorē. Gignunť & in grano :cū ſpice in pluuijs ca-
lor inferueſcit. Eſt & cantharis dictus ſcarabeus paruus frumēta erodēs. Oīa ea animalia cuʒ cibo de
ficiunt. Oleū:pix:adeps cōtraria ſeminibus. Cauēdumq; ne contacta eis tūc ſerātur. Hymber in hęr
ba vtilis quarto. Florentibus autem frumēto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus. preterq̄ cice
ri. Matureſcentia frumēta hymbre ledūtur: & hordeum magis. Naſcitur & hærba alba panico ſimi-
lis:occupans arua:pecori quoq; mortifera. Nam loliū & tribulum & carduum:lappamq; non minus
q̄ rubum inter frugum morbos potius q̄ iter ipſius terræ peſtem numerauerim. Cæleſte frugum vi-
nearumq; malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu:cōualibuſ Vel alias
q; ac ꝑflatum nō habētibus. E diuerſo carēt ea vētoſa & excelſa. Inter vitia ſegetum & luxuria eſt cum vel q̄ rubigo
onerata fertilitate ꝓcunbūt. Cōmune aūt oīm ſatorū vitiū vrtica:etiam ciceris cum ſalſilagine eius a-
bluendo hymber dulcius id facit. Eſt hærba quę cicer enecat & eruum circūligādo ſe : vocatur oro-
banche. Triticū ſimili mō era. Hordeum feſtuca quę vocať ægilos. Lentē hęrba ſecuridaca:quā græ
ci a ſimilitudine pelecinon vocāt. Et hę quidem cōplexu necant. Circa philippos aūt antranium no- vel ſecuriclā
minant in pingui ſolo hęrbā:qua faba necať. Era nōnunq̄ in macro:cū vdā qdā vētus afflauerit. Eræ
granum minimū eſt in cortice aculeato. Cum eſt in pane celerrime vertigines facit. Aiuntq; in aſia &
gręcia balneatores cū velint turbā pellere:carbonibus id ſemē inijcere. Naſcitur & phalāgius in eruo
beſtiola aranei generis:ſi hyems aquoſa ſit. Limaces e naſcūtur in vitia:aliquādo terra cocleę minutę
mirū immodū erodētes eā. Et morbi quidē hi ſunt. Remedia eorū quęcūq; ꝑtinēt ad hęrbas inſarcu
lo:& cū ſemē iactatur cinere. Quæ vero in ſemine & circa radicē cōſiſtūt præcedēte cura caueť. Vi-
no aūt ſemina perfuſa minus egrotare exiſtimant. Virgilius nitro & amurca ꝑfundi iubet fabam : ſic
etiā grādeſcere ꝓmittit. quidā vero ſi triduo ante ſatum vrina & aqua maceretur:p̄cipue adoleſcere
putant. Ter quidem ſartā modiuʒ fractæ e modio ſolidę reddere Reliqua ſemina cupreſſi folijs tuſis
ſi miſceātur:nō eſſe vermiculis obnoxia:nec ſi interlunio ſerātur. Multi ad milij remedia rubetā no-
ctu aruo circūferri iubet priuſq̄ ſarriať:defodiq; in medio incluſā vaſe fictili. Ita nec paſſerē nec vermē
nocere:ſed eruēdam priuſq̄ metať:alioquin amaron fieri. Quin & armo talpe cōtacta ſemīa vberiora
eſſe. Democritus ſucco hęrbę quæ appellať aizoō in tegulis naſcēs tabuli feſſum latine vero ſeduma
(vt dicit ille) medicata ſeri iubet oīa ſemina. Vulgo vero ſi dulcedo noceat & vermes radicibus inhe
reant:remediū eſt amurca pura hac ſine ſale ſpargere:deinde:ſarrire· Si in articulū ſeges ire cœpit rū
care:ne hęrbæ vincāt. Peſtem a milio atq; panico ſturnorum paſſerū ve agmina ſcio abigi hærba:cu-
ius nomen eſt ignotum:in quattuor angulis ſegetis defoſſa miruʒ dictu vt oino nulla auis intret. Mu
res abiguntť cinere muſtelle vel felis diluto & ſemine ſparſo:vel decoctarū aqua· Sed redolet vir⁹ ani
maliū eorū etiā in pane. Ob id felle bubulo ſemina attingi vtilius putāt. Rubigo quidē maxīa ſegetuʒ
peſtis lauris ramis in aruo defixis tranſit in earū folia ex aruis. Luxuria ſegetum caſtigatur dente pe
coris in hærba dūtaxat: & depaſte quiſtē vel ſępius nullā in ſpica iniuriam ſentiūt. Retonſarū vero ēt
ſemel omnino certum eſt granum longius fieri:ſed inane caſſumq; ac ſatum non naſci. Babylone ta-
men bis ſecant:tertio depaſcūt. Alioquin folia tantum fierent. Sic quoq; cum quintodecimo fenore
meſſes reddit exilitas ſoli. Verū diligētioribus cum centeſimo quinquageſimo. Neq; eſt cura diffici-
lis. Quā diutiſſime aquari gaudent vt præpinguis & dēſa vbertas diluatur. Limū autem nō inuehūt
euphrates tigriſq;:ſicut in ægypto nilu. Nec terra ipſa hęrbas gignit. Vbertatis tamē tāte ſunt:vt ſe-
quente anno ſponte reſtibus fiat ſeges impreſſis veſtigio ſeminibus que tanta ſoli differentia ammo-
net terrę genera in fruges deſcribere. Igiť Catonis hæc ſententia eſt: In agro craſſo & lęto frumētum
ſeri. Si vero nebolo ſus ſit. Idem raphanum:miliū:panicum in frigido & aquoſo prius ſerendum.po
ſtea in qualido. In ſolo autem rubicoſo vel pullo:vel arenoſo ſi nō ſit aquoſū lupinum. In cretoſo &
rubricoſo & aquoſiore agro adoreū. In ſicco & non hęrboſo nec vmbroſo triticū. In ſolo valido fabā
Vitiam vero q̄ minime aquoſo hærbidoq;. Siliginē & triticuʒ in apto loco edito qui ſole q̄ diutiſſime
torreatur. Lentem in fruteto & rubicoſo: qui non ſit hęrbidus. Hordeū in nouali & in agro quod re-

ti.

ſtibile poſſit fieri:trimeſtre vbi ſemētē maturā facere nō poſſit & cuius craſſitudo ſit reſtibilis. Subti-
lis & illa ſentētia. Serenda eſſe ea in tenuiore terra:q̄ nō multo indigēt ſucco:vt cytiſus & cicer:exce-
ptis leguminibus q̄ vellūtur e terra nō ſubſecātur. Vnde & legumina appellata:quia ita leguntur. In
pingui autem q̄ cibi ſunt maioris :vt olus:triticū:ſiligo:linum. Sic ergo tenue ſolum hordeo dabitur
Minus em̄ alimenti radix poſcit. Leuior terra denſiorꝙ tritico. In loco humili far adoreū q̄ triticum
ſeratur. Temperato & triticū & hordeum. Coles rubiſtius ſed minus reddūt triticum. Far & ſiligo&
cretoſum & vliginoſum ſolum ſortiuntur.

¶De ꝓdigiȷs frugum & arandi diſciplina:& vomerum generibus. CA.XVIII.

EſT & in frugibus oſtentū. Semel(qđ equidē iueneri)accidit. P. Elio. Cn. Cornelio cōſ. quo
anno ſupatus eſt Hānibal. In arboribus em̄ tūc nata ꝓduntur frumēta. Et qm̄ de frugum
terræꝙ generibus abunde dixim⁹:nūc de arādi rōne dicemus: ante oīa ægypti fœlicitate
cōmemorata. Nilus ibi colonivite fungēs euagari incipit(vt dixim⁹)a ſolſtitio aut noua lu
na ac primo lēte deide vehemētius q̄diu in leone ſol eſt. Mox pigreſcit in virginē trāſgreſſo: atꝙ in li
bra reſidet. Si.xiȷ.cubitos nō exceſſerit. fames certa eſt. Nec min⁹ ſi.xvi.expauerit. tāto em̄ tardi⁹ de
cidit:quāto abundātius creuit: & ſementē arcet. Vulgo credebaꝛ ab eius deceſſu ſerere ſolitos : mox
ſues impellere veſtigiȷs ſemina deprimētes: & in madido ſolo credo antiquitus factitatū. Nūc quoꝙ
non multo grauiore opera : ſed tamē inarari certum eſt : abiecta prius ſemina in limo digreſſi annis:
hoc eſt Nouēbri menſe incipiente. Poſtea pauci runcāt. quod botaniſmon vocāt. Reliqua pars non
niſi cū falſe arua viſit pauloante Kalen. Aprilis. Peragitur aūt meſſis mēſe maio:ſtipula nūq̄ cubitali.
Vel excutit. Quippe fabulum ſubeſt:granūꝙ limo tm̄ cōtinetur. Excellētius in thebaidis regionibus frumētuꝫ q̄
paluſtribus ægyptiȷs. Similis ratio ſed felicitas maior babyloniȩ ac ſeleucie euphratȩ:atꝙ tigri reſta
gnātibus:qm̄ ibi rigandi modus manu tempaꝛ. Syria quoꝙ tenui ſulco erat:cū multifariam in italia
☞ octoni boues ad ſingulos vomeres anhelāt. In omni quidem parte culture:ſed in hac quidem maxie
Vomerꝝ ge- valet oraculū illud. Quid quæꝙ regio patiatur. Vomerū plura genera. Culter vocaꝛ prȩdēſam pri⁹ q̄
nera plura ꝑſcindatur:terrā ſecās:futuriſꝙ ſulcis veſtigia ꝑſcribens inciſuris:quas reſupin⁹ in arādo mordeat vo
vel faſtigiata met. Alterū genus eſt vulgare roſtratū vti vectis. Tertiū in ſolo facili nec toto porrectum dentali:ſed
vel plāmora exigua cuſpide in roſtro latior. Hæc quarto generi:ſed exacutior in mucronē faſtigata:eodemꝙ gla
ti. dio ſcindens ſolum: & acie laterꝝ radices hȩrbarū ſecās nō pridem inuētuꝫ in rhetia. Galliȩ vero duas
vel ꝓcellis. addiderunt rotulas:quod genus vocāt plā morati. Cuſpis effigiem palæ habet. Serūt ita nō niſi cul-
ta terra & fere noua. Latitudo vomeris ceſpites verſat. Semē ꝓtinus iniȷciūt. Crateſꝙ dentatas ſuper
trahunt. Nec ſarriēda ſunt hoc modo ſata:ſed procellis binis terniſꝙ ſic arant. Vno iugo boum cēſe
ri anno facilis ſolis quadragena iugera difficilis tricena iuſtum eſt.

¶De temporibus arandi:& iunctione boum. CA.XIX.

IN arando magnoꝑe ſeruādū eſt Catoni oraculū. Quid eſt primū? agrū bene colere. Quid
ſecundū? Bene arare. Quid tertiū? ſtercorare. Sulco vario ne ares. Tēpeſtiue ares. Tepidio
ribus locis a bruma ꝑſcindi arua oportet: ac frigidioribus ab eqnoxio verno. Et maturius
ſicca regiōe q̄ humida. Maturi⁹ dēſa terra q̄ ſoluta pingui q̄ macra. Vbi ſicce & graues ȩſta
tes terra cretoſa aut gracilis. Vtilius iter ſolſtitiū & autoni æqnoxiū aratur. Vbi leues ȩſtus frequētes
hymbres pingue hȩrboſūꝙ ſolū:ibi melius caloribus. Altū & graue ſolum etiā hyeme moueri placet
Tenue valde & aridum pauloāte ſationis tempus. Sūt & hic ſuȩ leges: Lutoſā terraꝫ ne tāgito. Vi oī
arato. Priuſq̄ ares ꝓſcindito. Hoc vilitatē habet ꝙ in verſo ceſpite hȩrbaruꝫ radices necātur. Quidā
vtiꝙ ab equinoxio verno ꝓſcindi volunt:quodꝙ vere ſemel aratū eſt a temporis argumēto veruactū
vocatur. Hoc in nouali atꝙ requieto neceſſariū eſt. Nouale ē qđ alternis annis ſeriꝛ. Araturos boues
veſpaſianus. q̄ arctiſſime iungi oportet:vt capitibus ſublatis arent. Sic minime colla contundūt. Si inter arbores
viteſꝙ areꝛ ſiſcellis capiſtrari:ne germinū tenera prȩceperāt. Securiculā inſitiuā pendere:qua inter-
cidātur radices. Hoc melius q̄ cōuelli aratro:boueſꝙ luctari. In arādo verſū pagi:nec ſtrigare ī actu
ſpiritus. Iuſtum eſt ꝓſcindi ſulco dodrātali iugerum vno die:iterari ſex q iugerū:ſi ſit facilitas ſoli. Si
minus proſcindi ſemiſſem iterari aſſem. Qn̄ & aīalium labori natura leges ſtatuit. Omne aruum re-
vel zallo. ctis ſulcis mox & obliquis ſubigi debet. In collibus tranſuerſo tantum monte aratur:ſed modo in ſu-
vel cruda. periora mō in inferiora roſtrante vomere. Tantumꝙ eſt laboris homini:vt etiā bouum vice fungatur
vel vomeri Certe ſine hoc aīali mōtane gētes ſarculis arāt. Arator niſi incuruus ꝑuaricatur. Inde trāſlatum hoc
erit. crimē in forū. Ibi itaꝙ caueaꝛ:vbi inuētū eſt. Purget vomerē ſubinde ſtimul⁹ cuſpidatus rulla. Scāna
vel colloqas. inter duos ſulcos cruda ne relinquantur glebȩ ne exultent. Male aratur aruum:quod ſatis frugibus
occādū eſt. Id demū recte ſubactū erit:vbi nō intelligetur vltro vomerierit. In vſu eſt: & collctitias i-
terponere:ſi ita locus poſcat:ampliore ſulco:que in foſſas aquam deducant.

¶De occãdo:& quodam arationis genere:& iteratione:& reſectione. CA.XX.

ARatione p trãſuerſũ iterata occatio ſequit̃:vbi res poſcit:crate vel raſtro:& ſato ſemine ite
ratio. Hoc quoq; cõſuetudo patit̃ crate dẽtatã:vel tabula aratro adnexa qđ vocant lerare.
operientes ſemina. Vnde primũ appellata deliratio eſt. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſti=
matur voluiſſe:cum dixit optimã eſſe ſegetẽ:quæ bis ſolẽ bis frigora ſenſiſſet. Spicius ſolũ
ſicut plęrũq; in italia quinto ſulco ſeri melius eſt in thuſcis vero nono. At fabã & vitiã nõ ꝓciſſo ſere=
re ſine dãno cõpendium operę eſt. Nõ omittemus vnã etiãnũ arãdi rationem:in trãſpadana italia bel
loruꝫ iniuria ex cogitatã. Salaſſi cum ſubiectos alpibus depopularẽtur agros panicũ miliũq; iã excreſ
cẽs tẽtauere. Poſtq̃ reſpuebat natura inararũt. At illæ meſſes duplicatę docuere qđ nũc vocãt artrare
ideſt aratrare vt credo nũc dictũ. Hoc fit vel incipiẽte culmo vel tum iam ſi aut bina ternaue emiſe=
rit:folia nec recens ſubtrahemus exemplũ. In treuerito agro tertio ante hũc annũ cõpertum. Nã cuꝫ
hyeme prægelida caprę ſegetes eſſent:reſeueret:reſarrientes cãpos mẽſe martio vberrimaſq; meſſes
habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

¶De cultura terræ. CA.XXI.

SIliginẽ:far triticũ:ſemẽ ordeũ occato:ſarrito rũcato:qbus dictũ erit diebus Singulæ opæ.
cuiuſq; generi in iugero ſufficiẽt. Sarculatio induratã hyberno rigore ſoli triſticiã laxat tẽ
poribus vernis nouoſq; ſoles admittit. Qui ſariet caueat ne frumẽti radices ſuffodiat. Triti
cũ hordeũ:ſemẽ:fabã bis ſarrire melius. Rũcatio cũ ſeges in articulo ẽ enulls inutilib⁹ hær
bis frugũ radicẽ vindicat ſegẽtẽq; diſcernit a ceſpite. Leguminũ cicer eadẽ q̃ far deſiderat. Faba rũca
ri nõ geſtit qm̃ euincit hęrbas. Lupinũ runcat̃ tãtum. Melium panicũ occatur:& ſeritur :nõ iteratur:
non rũcatur:ſcilicia:& faſioli occanũ tãtum. Sunt genera terrę:quarum vbertas pectinari ſegetem in
hęrba cogat. Cratis & hoc genus dẽtatis ſtillis ferreis. Eadẽ nihilominus & depaſcuntur. Quæ depa
ſta ſunt ſarculo iterum excitari neceſſariũ. At in bactris africa cyrene oĩa hæc ſupflua. Quę fecit idul
gentia:cæli:& a ſemẽte nõ niſi nouis menſibus in areã redeunt:qa ſiccitas coercet hęrbas fruges no=
cturno tactas rore nutriẽs. Virgilius alternis ceſſare arua ſuadet & hoc (ſi patiantur ruris ſpatia) vti=
liſſimũ ꝓculdubio eſt. Qđ ſi neget conditio:far ſerendũ:vnde lupinum aut vitia aut faba ſublata ſint
& quæ terram faciãt lætiorẽ. In primiſq; & hoc notandum quędam propter alia ſeri ob iter:ſed paꝝ
ꝓuenire priori diximus volumine ne eadem ſæpius dicãtur. plurimuꝫ enim refert ſoli cuiuſq; ratio.

¶Exempla diuerſaꝝ & de ſũma fertilitate:& bifera vitę:& aquarũ differẽtia. CA.XXII.

CIuitas africæ in medijs ſita arenis ſyrtis petẽtibus leptin : quæ magna vocat̃ racape fœlici
ſuper oẽm miraculum riguo ſolo ternis fere mil.paſ.in oẽm partẽ. Frõs abũdat largus qui
dẽ ſed certis horarũ ſpatijs diſpẽſatus iter ĩcolas. Palmę ibi p̃grãdi ſubditur olea:huic fic⁹
fico punica:illi vitis ſub vitę ſerit̃ frumentũ mox legumẽ:demũ olus:oĩa eodẽ anno oĩaq;
aliena vmbra alũtur. Quaterna cubita eius ſoli in q̃dratũ:nec vt a porrectis metiat̃ digytis:ſed impu=
gnũ cõtractis quaternis denarijs venũdant̃. Sup oĩa eſt bifera vitẽ bis anno vindemiare. Et niſi multi
plici partu exinaniatur vbertas pareãt luxuria ſinguli fructus. Nũc vero toto anno metitur aliquid: vel peant:
Cõſtatq; fertilitati nõ occurrere hoĩes. Aquarũ quoq; differẽtia magna riguis eſt. In narbonenſi ꝓui
tia nobilis fons orge noĩe eſt. In eo hęrbe naſcũtur in tm̃ expetite bubus:vt merſis capitibus totis eas
quærãt viribus. Sed illas in aqua naſcẽtes certũ eſt nõ niſi hibribus ali. Ergo quiſq; ſuam terrã aquaq;
nouerit.

¶De qualitate terræ:& ſtercoratione. CA.XXIII.

SI fuerit illa terra quã appellauimus tenerã:poterit ſublato hordeo miliũ ſeri eo cõdito ra=
phan⁹:ijs ſublatis hordeũ vł triticũ ſicut ĩ cãpapania. Satiſq; tał terra arat̃ cũ ſerit̃. Ali⁹ ordo
vt vbi adoreũ fuerit ceſſet quattuor mẽſibus hybernis:& vernã fabã recipiat:aut añ hyema
lem:ne ceſſet. Necnõ minus pinguis alternari põt ita:ſi frumẽto ſublato legumẽ tertio ſerat̃. Gracili
or & in annũ tertiũ eſſet frumẽtũ quidã ſeri vetãt:niſi in ea q̃ ꝓximo anno geuerit. Maximam huius
loci partẽ ſtercorationis optinet ratio:de qua & priore diximus volumine. Hoc tm̃ vnum in confeſſo
eſt niſi ſtercorato ſeri nõ oportere quãq̃ & hic leges ſint ꝓprie. Miliũ:panicũ:tapa:napus niſi in ſter=
coratione nõ ſerãtur. Nõ ſtercorato frumẽtum poti⁹ q̃ hordeũ ſerito. Itẽ in noualibus tametſi in illis
fabam ſeri volunt:eandẽ vbicũq; q̃ recẽtiſſime ſtercorato ſolo. Autũno aliquid ſaturus. Septẽbri mẽ
ſe fimũ inaret poſt hymbrẽ. Vtiq; ſi neruo erit ſaturus:p hyemẽ fimũ diſponat. Iuſtum eſt vehes.xviij
iugero tribui diſpgere autem prius q̃ areſcat :aut iactato ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio ſequẽs
eſt prius q̃ ſerat.ante puluerẽ. Quod vt hanc quoq; cutẽ determinemus:iuſtũ eſt ſingulas vehes fimi
denario ire:in ſingulas pecudes minores:in maiores denas niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonuꝫ
appareat. Sunt qui optime ſtercorari putent ſub diuo retibus incluſa pecorum manſione. Ager ſi nõ
ſtercoratur:alget:Si nimium ſtercoratus eſt aduritur. Satiuſq; eſt id ſæpe: q̃ ſupramodum facere.
Quo calidius ſolum eſt eo minus addi ſtercoris ratio eſt.

¶ De bonitate ſeminum: & diſciplina ſeminãdi: & quãtum ex quoq; genere frumenti
in iugero ſerendũ: & temporibus ſerendi. CA.XXIIII

SEmẽ optimũ anniculũ: bimũ deteri⁹: trimũ peſſimũ vltra ſterille. Et in imo oĩm definitã
genere rõ eſt. Qđ in ima areæ ſubſedit ad ſemẽ reſeruandũ eſt. Id eñ optimũ qm̃ grauiſſi-
mũ. Neq; alio mõ vtili⁹ diſpgit̃. Quæ ſpica p interualla ſemina habebit abijciet̃. Optimũ
eſt granũ qđ rubet: & dẽtib⁹ fructũ eũdẽ habet colorẽ. Deteri⁹ cui pl⁹ ĩtus albi eſt. Certũ
terras alias plus ſeminis recipe: alias minus. Religioſũq; inde primũ colinis auguriũ: cũ auidius acci
piat eſurire credit̃: & comeſſe ſemẽ. Sationẽ locis humidis celerius fieri rõ eſt: ne ſemẽ hymbre putre
ſcat. Siccis ſerius: vt pluuiæ ſequãtur: nec diu iacẽs atq; nõ cõcipiens vaneſcat. Itẽq; feſtinata ſationẽ
denſũ ſpergi ſemẽ: q̃a tarde cõcipiat: ſerotina ra℞: q̃a denſitate nimia necẽt. Artis quoq; cuiuſdã eſt
æqualiter ſpargere. Manus vtiq; cõgruere debet cũ gradu: ſempq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorũ
dã occulta rõne: q̃ ſors genialis atq; fecunda ea. Nõ trãſferendũ eſt ex frigidis locis ſemẽ in calida:
neq; ex p̃cocibus in ſerotina nihilq; in cõtrariũ p̃ripe quadã falſa diligẽtia. Serere in iugero tempera-
ti ſoli iuſtũ eſt tritici aut ſiliginis modios. v. farris aut ſeminis: quod frumẽti genus ita appellamus. x.
hordei. vi. fabę quintã partem amplius q̃ tritici. Vicie. xij. Ciceris & cicerculę & piſi. iij. Lupini decẽ
Lentis. iij. Sed hanc cũ fimo arido ſeri volunt. Erui. vi. Silicię. vi. Faſiolorũ. iiij. Pabuli. xx. Mil. panici
ſextarios quattuor: Pingui ſolo plus: gracili minus. Eſt & alia dictinctio. In dẽſo aut cretoſo aut vligi-
noſo ſolo tritici aut ſiliginis modios. vi. In ſoluta terra & nuda & ſicca & lęta quattuor. Macies eñ ſo
li maior: niſi ra℞ culmũ habeat: ſpicã minutã facit & inanẽ. Pinguia arua ex vna ſeminis radice fruti-
cẽ numeroſũ fundũt: denſamq; ſegetẽ e raro ſemine emittũt. Ergo inter quattuor & ſex modios pro
natura ſoli: alij quinq; nõ minus ſeri pluresue pręcipiũt. Item in cõſito aut cliuoſo aut macro hoc per
tinet. Oraculũ illud magnope cuſtodiẽdũ ſegetẽ ne defruges. Adiecit his Accius in praxidico: vt ſe-
reretur cum luna eſſet in ariete: geminis: leone: libra. aquario. Zoroaſtes ſole. xij. ptes. ſcorpiõis trãſ-
greſſo cum luna eſſet in tauro. Sequitur huc dilatã & maxima indigẽs cura de tp̃e fruges ſerendi q̃-
ſtio: magnaq; ex parte ratiõe ſyde℞ cõnexa. Quãobrẽ ſentẽtias oĩm in primis ad id pertinẽtes expo-
nemus. Heſiodus qui princeps oĩm de agricultura pręcepit: vnum tempus ſerẽdi tradidit ad vergi-
liarum occaſũ. Scribebat eñ in boetia helladis: vbi ita ſeri diximus. Inter diligẽtiſſimos cõuenit vt
in alitũ quadrupedũq; genitura eſſe quoſdã ad cõceptũ ĩpetus terræ. Hos gręci ita definiũt: cũ ſit ca
lida & humida. Virgilius triticũ & far ad vergilia℞ occaſum ſeri iubet: hordeũ inter ęquinoxiũ autũ
ni & brumã. Vitiã vero faſiolos & lentẽ boete occidẽte. Quo fit vt horũ ſyderũ aliorũq; exort⁹. & oc-
caſus dirigendi ſint in ſuos dies. Sunt q̃ & ante vergiliarũ occaſũ ſeri iubeãt dũtaxat in arida terra ca-
lidiſq; ꝓuincijs. Cuſtodiri. n. ſemẽ corrũpente humore. & a proximo hymbre vno die erumpere. Alij
ſtati ab occaſu vergiliarũ ſequi hymbres a ſeptimo fere die. Aliqui in frigidis ab æquinoxio autumni
in calidis ſerius: ne ante hyemẽ luxuriẽt: iter oẽs aũt cõuenit: circa brumã ſerẽdũ nõ eſſe magno argu
mento: qm̃ hyberna ſemina cũ ante brumã ſata ſint ſeptimo die erũpant: ſi poſt brumã: vix. xl. Sunt
qui ꝓperent: atq; ita ꝓnũciẽt feſtinatã ſementẽ ſępe decipe ſerotinã ſemp. Ecõtrario alij vel vero po
tius ſerendũ q̃ male in autũno. Atq; vbi fuerit neceſſe iter fauoniũ & vernũ equinoxiũ. Quidã omiſſa
cæleſti cura vt inutili tẽporibus deffiniũt. Vere linũ & auena & papauer: atq; vti nũc etiã trãſpadani
ſeruãt vſq; in quinquatribus fabã. Siliginẽ nouẽbri mẽſe. Far ſeptẽbri extremo vſq; in idus. Octobri
Alij poſt hunc diẽ in kalen. Nouẽbris: ita his nulla naturę cura eſt: illis nimia. Et ideo ceſa ſubtilitas:
cũ res iter ruſticos gerat̃ lr̃arũq; exptes nõ mõ ſyderũ. Et cõfidendũ ẽ cęlo maxĩe cõſtare ea. Quippe
Virgilio iubẽte p̃dici vẽtos ante oĩa ac ſyderũ mores neq; aliter q̃ nauigãtibus ſeruari. Spes ardua &
immẽſa miſceri poſſe cęleſtẽ diuinitatẽ ĩpitiæ. S; cõtẽplãda tñ grãdi vitæ emolumẽto. Prius tñ ſyde-
ralis difficultas q̃ ſenſere etiã piti ſubijciẽda cõtẽplatiõi eſt. Quo deinde lætior mẽs diſcedat a cælo:
& facta ſentiat: quæ futura p̃noſci nõ poſſunt. ¶ Digeſtio ſyderũ in noctes & dies. CA.XXV.

PRimum omnium dierũ ipſo℞ ãni ſoliſq; motus ꝓprie inexplicabilis ratio eſt. Ad. ccclxv.
adijciũt etiãnum intercalarios diei noctiſq; quadrantes ita ſit vt tradi nõ poſſit certa ſyde
rum tempora. Accedit cõfeſſa rerum obſcuritas: nũc p̃currẽte: nec paucis diebus tempe-
ſtatum ſignificatione quod prochemaſin gręci vocãt: nunc poſtueniente: quod epichema
ſin. Et plęrumq; alias citius: alias tardius cœli effectu ad terrã deciduo. Vnde vulgo ſerenitate reddi
ta confectum ſydus audimus. Præterea cum omnia hæc ſtatis ſyderibus cęloq; affixis conſtent: inter
ueniunt motus ſtellarum grandines: hymbres & ipſi non leui effectu vt docuimus: turbantq; conce-
ptæ ſpei ordinem. Idq; ne nobis tantum putemus accidere: & reliqua fallit animalia ſagatiora circa
hoc vt vita eorum conſtet: æſtiuaſq; aliter præpoſtere aut præpropere rigore: nec ante hybernos æſt⁹
Ideo Virgilius errantium quoq; ſyderum rationem ediſcendam præcipit ammonens obſeruandum

frigidæ.Saturni ſtellæ trāſitū.Sunt qui certiſſimū veris indiciū arbitrenť ob infirmitatē aīalis papilio
nis ꝓuentū.Ideo ipſo anno cū cōmētaremur hæc notatū eſt:ꝓuentū eorū ter repetito frigore extin⸗
ctū aduenaſq; volucres ad.vi.kalē.februarij ſpē veris attuliſſe:mox ſæuiſſima hyeme cōflictatas.Res
anceps primū oīm a cœlo peti leges.Deinde eā argumētis eē quęrendā.Sup oīa eſt mūdi cōnexitas:
rarūq; globi differētia eodē ſydere alio tp̄e alijs apiēnte ſe gentib⁹.Quo fit vt cauſa ei⁹ nō iiſdē dieb⁹
vbiq; valeat.Addidere difficultatē & auctores diuerſis in locis obſeruādo mox etiā in iiſdē diuerſa ꝓ
dēdo.Tres aūt fuere ſectę:chaldæa:ęgyptia:gręca.His addit apud nos quartā.Cæſar dictator āņos
ad ſolis curſū redigēs ſingulos.Soſigene perito ſcientiæ ei⁹ adhibito.Et ea ipā rō poſtea cōperto erro
re correcta eſt.Ita vt.xij.ānis cōtinuis nō intercalareť:quia cœperat ſydera annus morari qui pri⁹ an
tecedebat.Et ſoſigenes ipſe tribus cōmentationibus (quāq̄ diligentior eſſet cęteris)nō ceſſauit tamē
addubitare ipſe ſemet corrigendo. Auctores ꝓdidere ea quæ ꝓtexuimus volumini huic : raro illius
ſententia cum alio cōgruēte.Minus hoc in reliquis mirū quos diuerſi excuſauere tractus. Eorū qui
in eadē regione diſſidere vnā diſcordiā ponem⁹:exempli gratia.Occaſū vergiliarū matutinū. Heſio
dus (nā huius quoq; nomine extat aſtrologia) tradidit fieri:cū æqnoxium autumni cōficeretur.Tha⸗
les.xxv.die ab æquinoxio.Anaximāder.xxix.Eudemō.xlviij.Nos ſequemur obſeruationes Cęſaris
maximeq; hęc erit italiæ rō.Dicem⁹ tamen & alioꝝ placita.Id qm̄ nō vnius terræ: ſed totius naturæ
interprętes ſumus:nō auctorib⁹ poſitis:id eū verbum eſt:ſed regionibus vt legentes tm̄ meminerint
breuitatis gratia.Dum attica nominata fuerit ſimul intelligere cycladas īſulas.Cum macedonia ma
gneſiam:trachiam.Cum ægyptus phœnicē: cyprum ciliciā.Cum boetia locridē:phocidem:& finiti
mos ſemper tractus. Cum helleſpōtus cherſonneſus: & cōtinentia vſq; athomontē. Cum ionia aſias
& inſulas aſiæ.Cū pelopōneſus achaiā:& ad heſperus iacētes terras.Chaldei aſſyriā & babyloniā de
mōſtrabunt.Africā.hiſpaniā:galias ſileri nō erit mirū.Nemo eñ obſeruauit in ijs q ſyderū ꝓderet ex
ortus nō tm̄ difficili rotione dinoſcentur in illis quoq; terris digeſtiōe circulorum:quā in ſexto volu⸗
mine fecimus:qua cognitio cęli nō gentium mō:verū vrbiū quoq; ſingularū intelligiť:nota ex ijs ter
ris quas noīauimus ſumpta cōuexitate circuli ptinentis ad quas quiſq; quæret:& terras ad earū ſyde
rum exortus p oīm circulorus pares vmbras.Indicādū & illud tēpeſtates ipās ardores ſuos habere q̄
drinis annis.Et eaſdem nō magna differentia reuerti rōne ſolis:octonis vero augeri eaſdem:centeſi⸗
ma reſoluente ſe luna.Oīs aūt rō obſeruata eſt tribus mōis :exortu ſiderum occaſuq; & ipſorum tem
porum cardinibus.Exortus occaſuſq; binis modis intelliguntqr. Aut eñ aduentu ſolis occultantur
ſtellę:& cōſpici deſinūt:aut eiuſdem abſeſſu p̄ferunt ſe in emerſū.Hoc melius q̄ exortum cōſuetudo
dixiſſet:& illud occultatiōes potius q̄ occaſum:illo mō quo die incipiunt apparere:vel deſinunt ori⸗
ente ſole aut occidente:matutini veſptiniue cognoīati:ꝓut alterutris eorū mane vel crepuſculo cōtin
git.Dodrātes horarum(cum minimū)interualla ea deſiderāt ante ſolis ortū vel poſt occaſum vt aſpi
ci poſſint.Pręterea bis q̄dā exoriuntur & occidūt.Oīſq; ſermo de his eſt ſtelis:quas adherere cœlo di
ximus.Cardo tēporum quadriptita anni diſtinctiōe cōſtat.Per incrementa lucis augeť hoc a bruma:
& æquať noctibus:verno æqnoctio in diebus.xc.tribus horis.Deinde ſupat noctes ad ſolſtitium die⸗
bus.xciiij.horis.xij.vſq; ad eqnoctium autūni.Et cū equata die ꝓcedit ex eo ad brumā dieb⁹.lxxxix.
horis tribus.Horę nunc in oī acceſſiōe ęqnoctiales nō cuiuſcunq; diei ſignificanť : oēſq; eæ differen⸗
tiæ fiunt in octauis partibus ſingulorum.Bruma capricorni ad octauo kalen.Ianuarij fere.Aeqnino⸗
ctium vernum arietis.Solſtitium cācri.Alterūq; æqnoxium librę.Qui & ipſi deis raros nō aliquos tē
peſtatum ſignificatus hn̄t.Rurſus hi cardines ſingulis etiānus articulis tēporū diuiduņť p media oēs
dierum ſpatia.Qm̄ inter ſolſtitium & æqnoxium autūni:fidiculę occaſus q autūnus inchoat dies.xlv.
At ab æquinoxio eo ad brumā vergiliarus matutinus occaſus hyemē dies.xliij.inter brumā & ęqui⸗
noxiam dies.xlv.Elatus fauonij neruum tēpus.Ab æqnoxio verno initius æſtatis dies.xlviij. vergilia
rum exortus matutinus.Nos incipiemus a ſementibus frumenti hoc eſt vergiliarus occaſu matutino
Nec deinde paruorus ſyderū mēſiōe cōcidēda rō eſt:& difficultas rerū augēda:cū ſyd⁹ vehemēs orio
nis iiſdem diebus longo decedat ſpatio ſementibus tpa plęriq; perſumunt:& ab.xi. die autumnalis
æquinoxij fruges ſerunt:aduenīēte coronę exortu cōtinuis diebus certo ꝓpe hymbrium ꝓmiſſu.Xe
nōphon nō ante q̄ deus ſignū dederit.Hoc Cicero Nouēbris hymbre fieri interp̄tat⁹ eſt cū ſit vera ra
tio nō prius ſerendi q̄ folia:cępint decidere.Hoc ipſo vergiliarū ocaſu fieri putāt.Aliq ad.iij.idus no
uembris vt diximus ſeruāt:qm̄ id ſydus etiā veſtis inſtitorijs eſt: & eſt ī cęlo notatu facillimum.Ergo
ex occaſu eius de hyeme augurātur quibus eſt cura negociatoris inſidiādi auariciæ. Nubilo occaſu
pluuioſam hyemē denuncat:ſtatimq; augent lacernaꝝ pręcia.Sereno aſperā:& reliquarum veſtium
accedunt.Sed ille indocilis:cęli agricola hoc ſignum habet inter ſuos vepres: humumq; ſuam aſpi
ciens:cum folia viderit decidua.Sic indicatur anni teperies:alibi tardius.alibi maturius. Ita enis ſeti

Vel ſeruātq; id ſydus etiās veſtis inſtito/res. Vel qm̄ id ſyd⁹ etiam veſtis inſtitu/tor eſt.

vel corona riꝭs. tur vt cœli lociqꝫ efficit natura. Idqꝫ in hac ratione p̄cellit qđ eadē & in mūdo publica eſt: & vniſcuiqꝫ
loco peculiaris. Mireť hoc q nō meminerit ipſo brumali die pulegiū in carnarijs florere: adeo nihil
eē occultū natura voluit. Et ſerendi igiť hoc ſignū dedit. Hęc eſt vera interpretatio argumentū natu
re ſecum afferens. Quippe ſe & terra peti ſuadet: promittitqꝫ quādam ſtercoris vlicem: & contrarigo
res terram ſatuſqꝫ operiri a ſe nunciat: & monet feſtinari. Varro in fabæ vtiqꝫ ſatu hāc obſeruationeꝫ
cuſtodiri pręcipit. Alij plena luna ſerēdam: Lentē vero a.xxv.ad.xxx. Vitiā quoqꝫ iiſdē lunæ diebus.
Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubēt: ſeminis aūt vere. Eſt & alia ma-
nifeſtior ratio mirabiliore naturæ ꝓuidentia. In qua Ciceronis ſentētiam ipſius verbi ſubſignabimꝰ.
Iam vero ſemper viridis: ſemperqꝫ grauata.
Lentiſcus triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu.
Ter fruges fundens: tria tempora monſtrat arandi.
Ex his vnum hoc erit idē & lino & papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & ſarmen-
ta q̄ tibi in ſatione ſupāt: in ſegete cōburito. Vbi eas cōbuſſeris: ibi papauer ſerito ſilueſtre: qđ in mi-
ro vſu eſt melle decoctum ad fauciū remedia. Viſqꝫ ſomnifera etiā ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſe
mente.

¶ Replicatio totius culturę: & qđ quoqꝫ mēſe in agro fieri oporteat. CA.XXVI.

VErum vt pariter oīs culturæ quoddā breuiariū pagať: eodē tp̄e cōuenit & arbores ſterco-
rare: accumulare itē vineas. Sufficit in iugerū opa: & vbi patieť loci ratio arbuſta ac vine
as putare ſeminarijs ſolū bipalio p̄parare. foueas apire: aquā de agro pelleť: torcular laua
re & recōdere. A Kalen. Nouēbris gallinis oua ſuppōere nolito: donec bruma cōficiať. In
Vel iugero. eū diē terna dena ſubijcito æſtate tota: hyeme pauciora: nō tn̄ infra nouena. Democritꝰ talē futuraꝫ
hyemē arbitrať q̄lis fuerit brumæ dies: & circa eū terni: itē ſolſtitio æſtatē. Circa brumā plęriqꝫ biſep
tē halcyonū fœtura ventorū quietā mollius cęlū: ſed & in his & in alijs oībus ex euētu ſignificationū
intelligi ſydera debebunt: nō ad dies vtiqꝫ præfinitos ſpectari tēpeſtatum vadimonia. Per brumā vi-
tem ne colito. Vina tū defęcari: etiā diffūdi Higinꝰ ſuadet a cōfecta ea ſptimio die vtiqꝫ ſi ſeptima lu
na competat. Ceraſa circa brumā ſeri. Bubus glādē tunc aſpergi cōuenit in iuga ſingula modios. Lar
gior valitudinū infeſtat: & quocūqꝫ tp̄e deť ſi minus.xxx. diebꝰ cōtinuis data ſit: narrant verna ſcabie
pœnitere. Materiei cędēdę tēpus hoc dedimus. Reliqua opa nocturna maxime vigilia cōſtāt. cū ſint
noctes tāto āpliores. Qualos: crates: fiſcinas texere. Faces incidere. Rudicas p̄parare interdiu.xxx.
palos.xl. In lucubratione veſptina rudicas.v. palos.x. Totidē ante lucano. A brumā in fauoniū. Cæſa
ri nobilia ſydera ſignificāt.iij.kalen. Ianuarij matutino canis occidēs. Quo die atticæ finitimis regiōi
bus aquila veſperi occidere tradiť. Pridie nonas Ianuarij cęſari delphinus matutino exoritur: & po
ſtero die fidicula. Quo ægypto ſagitta veſperi occidit: itē ad.vi. idus Ianuarij eiuſdē delphini veſpti-
no occaſu cōtinui dies hyemāt italiæ: & cū ſol in aquariū ſentiať trāſire: qđ fere.xvi.kalen. Februarij
euenit.viij.kalē. ſtella regia. Venus appellata Tuberoni in pectore leonis occidit matutino. Et pridie
nonas Februarij fidicula veſperi. Huius tēporis nouiſſimis diebꝰ vbicunqꝫ patieť cęli ratio. terrā ad
roſarū & vineę ſatū vertere bipalio oportet. Iugero ope.lx. ſufficiūt. Foſſas purgare aut nouas facere
Mira ſyderū & dieꝝ ſigna Antelucanis ferramēta acuere: manubria aptare. Dolia quaſſa ſarcire ipſorūqꝫ lanas ſcabendo purga
re. aut nouas facere. Antelucanis a fauonio in æquinoxiū vernū cęſari ſignificat.xvij.kalen. Martij tri
duū varie. Et viij.kalen. hirundinis vſu: vt poſtero die arcturi exortu veſptino. Item.iij. nonas Martij
cæſar cancri exortu id fieri obſeruabit. Maior pars auctorū vindemiatoris emerſu.viij.idus aquilōi pi
ſcis exortu: & poſtero die orionis. In attica miluū apparere obſeruať. Cęſar & idus martias ferales ſi-
bi annotauit ſcorpionis occaſu.xv. vero. kalen. aprilis italię miluū oſtēdit.xij.kalē. equū occidere ma-
tutino. Hoc interuallū tēporis vegetiſſimū agricolis maximeqꝫ opoſū eſt. In quo p̄cipue fallunť. Neqꝫ
eñ illo die vocanť ad munia: quo fauonīꝰ flare debeat: ſed quo cœpit. Hoc acri intētiōe ſeruādū eſt.
Hoc illo mēſe ſignū deus habet obſeruatiōe minime fallaci aut dubia ſi quis attendat vnde ſpiretis
ventus: quaqꝫ parte veniat diximus ſecūdo volumine: & dicemus mox paulo operioſius. Interi eo die
(quiſquis ille fuerit) quo flare cœpit: nō vtiqꝫ.vi. idus februarij: ſed ſiue āteq̄ ver p̄uenerit: ſiue poſtq̄
hyemarit: poſt eā diē inquā inumera ruſticos cura diſtringat: & prima quæqꝫ pagantur: q̄ differri ne-
queunt. Trimeſtria ſeruātur. Vites puteť qua diximꝰ rōne. Oleę curentur. Poma ſerātur: inſerāturqꝫ
Vineę peſtinētur. Semina digerātur. Inſtaureť alias Harūdines: ſalices: geniſtę ceranť cędāturqꝫ. Se-
ranť vero vlmi: populi: platani: vti dictū eſt. Tuꝫ & ſegetes cōuenit purgare. Sarrire hybernas fruges
maximeqꝫ far. Lex certa in eo cū quattuor fibrarū eſſe cœperit. Faba vero nō anteq̄ triū foliorū. Tūc
quoqꝫ leui ſarculo pugare verius q̄ fodere. Florētē vtiqꝫ.xv. primis diebus nō attingere. Hordeū niſi
ſit ſiccum ne ſerito. Putationē æquinoxio pactā habeto. Vineę iugerū quaterne ope putāt: alligantqꝫ
in arbuſto ſingulę ope.xv. arbores. Eodē hoc tp̄e hortorum roſariorūqꝫ cura eſt: quę ſeparatim ꝓxi-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0304-2
DFG

mis voluminibus dicenť:eodē & topiariorū. Tūc optimę ſcrobes fiunt. Terra in futurū ꝓſcindiť. Virgilio maxime auctore.vt glebas ſol coquat. Vtilior ſnia q̄ nō niſi tēperatuȝ ſolū in mediovere arari iubet qm̄ in pingui ſtatim ſulcos ocupāt hęrbę. In gracili inſecuti ęſtus exſiccāt:certūq; ſuccuȝ futuris ſeminibus auferunt. Talea autūno melius arari certū eſt. Cato verna opa ſic diffinit: ſcrobes fieri:ſeminaria ꝓpagari in locis craſſis & hūidis:vlmos:ficos:poma:oleas:prata ſtercorari luna ſitiēte. Quę rigua nō erūt ab afflatu fauonij defēdit:purgari hærbas:malas radicit⁹ erui:ficus interpurgari:ſeminaria fieri:& vetera ſarciri. Hæc anteq̄ vinea florere incipiat. Itēq; pyro florēte arare incipiat macra harenoſaq;. Poſtea vtiq; grauiſſima & aquoſiſſima. Ita poſtremo arato. Ergo hæc aratio has hēbit notas lētiſci primū fructū oſtēdētis ac pyri florētis. Erit & tertio in bulborū ſatu ſcyllæ. Itē in coronamētorū narciſſi. Nāq; & hęc ter florēt. Primoq; flore primā orationē oſtēdūt:medio ſecūdā:terrio nouiſſimā:qm̄ inter ſeſe alias notas ꝓbēt. Ac nō in nouiſſimis caueť:ne fabis florētibus attingať hedera. Id em̄ noxiuȝ & exitiale eſt ei tp̄s. Quędā vero & ſuas hn̄t notas. ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli mō germinent:tūc maxīe ſerendas fic⁹. Aeqnoctiūvernū ad.viij.Kalen.aprilis pagi videtur. Ab eo ad vergiliarū exortū matutinū. Cęſari ſignificāt Kalē.aprilis.iij.nonas aprilis. In attica vergiliæ veſpi occultāt. Eędē poſtridię in boetia. Cęſari aūt & chaldęis nonis ęgypto oriō & gladius ei⁹ incipiunt abſcondi. Cęſari.vi.idus ſignificať hymber librę occaſu.xiiij.Kalen.maij. Aegypto ſuculę: occidunt veſpi:ſydus vehemēs:& terra mariq; turbidū.xvi.atticæ.xv. Cæſari cōtinuoq; triduo ſignificat. Aſſyriæ aūt.xij.Kalen.hoc ē vulgo appellatuȝ ſydus palilicium:qm̄.xi.Kalen.maij.vrbis romæ natalis:quo fere ſerenitas reddiť. Claritateȝ obſeruatiōi dedit nymboꝝ argumento:hyadas appellātibus græcis has ſtellas. Qđ noſtri a ſimilitudine cognōis:gręci pp ſues impoſitū arbitrātes imperitiā appellauere ſuculas. Cæſari ad.viij.Kalen.notať.dies.vij.Kalen. Aegypto hedi exoriunť.vi.kalē. Boetię & atticę canis veſperi occultatur. Fidicula mane oritur.v.kalen. Aſſyrię orion tot⁹ abſcondiť. Tertio aūt canis.vi.nonas maij Cęſari ſuculę matutino exoriunť. Et.viij.idus capella pluuialis. Aegypto autem eodem die canis veſpi occultať. Sic fere in.vi.idus maij qui eſt vergiliaꝝ exortus decurrunt ſydera. In hoc tp̄is interuallo.xv.diebus prius agricolæ rapienda ſunt ea:q̄bus pagendis ante æquinoctium nō ſuffecerit. Dum ſciat inde natā exprobationem fœdā putantiū vites ꝑ imitationem cantus alitis temporarij:quē cuculuȝ vocāt. Dedecus em̄ habetur:oboprobiumq; meritum:falceȝ ab illa volucre invite deprehendi:& ob id petulantię ſoles etiam cum primo vere ludātur. Auſpicio tamen deteſtabiles videntur. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autē panici milijq; ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo:atq; etiaȝ in eodem aruo. Eſtq; ſignum illius maturitati:& horū ſationis cōmune. Lucentes veſpe per arua cecidere. Ita appellāt ruſtici ſtellantes volatus. Gręci vero lampyridas:incredibili benignitate naturę.

vel tēperarij

Cicedule gręcę lāpyrides mirū maturitatis ſignum agricolis aferunt.

❡ Ne agricolę aſpicant ſtellas:ſed magis tēpora ſerendę frugis:& ortus occaſuſq; ſyderis in quibuſdam hærbis:& ſtellarum ortu & occaſu. CA.XXVII

IAm vergilias in cœlo notabiles natura fecerat: nō tamen ijs contenta terreſtres fecit alias veluti vociferans. Cur cœlum intueris agricola? cur ſydera queris ruſtice? iam te breuiore ſomno feſſum pręmunt noctes. Ecce tibi inter hęrbas tuas ſpergo peculiares ſtellas:eaſq; veſpere & ab opere diſſurgenti oſtendo. Ac ne poſſis præterire miraculo ſollicito. Videſne vt fulgor igni ſimilis allarum cōpreſſu tegatur? ſecum lucem habeat & noctē? Dedi ecce tibi hęrbas horarū indices:& vt ne ſic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiū ac lupinuȝ circūagūtur cum ſole. Cur etiā nunc altius ſpectas:ipſumq; cęluȝ ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce vergilias. In certis eæ diebus ꝓueniunt:durant fœdere ſydere huiuſce. Partumq; eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit:ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula ꝓcedens fabam florere iudicat:fabaq; floreſcens eam euocet. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare videris morum:iniuriā poſtea frigoris timere nolito. Ergo opator. Taleas oliuarum ponere ipſaſq; oleas interradere:Rigare prata æquinoxij diebus primis. Cū hærba creuerit in feſtucam:arcere aquas. Vineas pampinare. Et hinc lex ſua cum pampini quattuor digytos longitudine expleuerint. Pampinat vna opera iugerū. Segetes iterare. Seritur vero dieb⁹.xx. Ab æquinoxio ſatu ranocere & vineæ & ſegeti exiſtimatur. Et oues lauādi hoc idē tp̄s eſt. A vergiliarum exortu ſignificant. Cæſari poſtridie arcturi occaſus matutini.iij.idus maij. Fidicule exortus.xij.kalen.iunij capella veſpere occidens. Et in attica canis.xi.kalen. Cæſari orionis gladius occidere incipit.ii.nonas Iunij. Cæſari & aſſyriæ aquila veſperi oritur.viij.idus. Arcturus matutino occidit italię.viij.&.iiij.id⁹ Delphinis veſperi exoritur.xvij.kalendas iulij gladius orionis exoritur. Quod in ægypto poſt quatriduum.xi.kalen.eiuſdem orionis gladius. Cæſari occidere incipit.viij.kalen. Iulij vero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo vineę papinātur

curaturq; vt vinea vetus ſemel foſſa ſit: bis nouella. Oues tondētur. Lupinū ſtercorādi cauſa vertitur. Terra proſcinditur. Vitia in pabulum ſecatur. Faba metitur: deinde concutitur.

¶ De pratis & reparatiōe prati: & cotib⁹: & falcib⁹: & deſcriptio frugū & ſyderū. CA. XXVIII

PRata circa kalen iunij cedunť: quoꝝ facillima agricolis cura: ac minimi īpendij: hęc de ſe poſtulat dici. Relinq debēt in læto ſolo: vel humido: vel riguo: eaq; aqua pluuia rigari via publica. Vtiliſſimū ſimul & hęrbę arare: deinde cratire: ſerere florē ex fœnilib⁹: atq; ex p̄ſepibus fœno dilapſum ſpgere: priuſq̄ cratiātur. Nec prio anno rigari: nec paſci ante ſecūda fœniſecia: nec hęrbæ vellātur: obtrituq; haberētur. Seneſcūt prata: reſtituiq; debēt: faba in ijs ſata: vł rapis: vel milio. Mox in ſeq̄nte āno frumēto: rurſuſq; in prata tertio relinq. Pręterea quotiēs ſecta ſint ſcilire: hoc eſt q̄ fœniſeces p̄tereunt ſecari. Eſt em̄ in primis inutile enaſci hærbas ſemētaturas. Hærba optia in prato trifolij: ꝓxima graminis: peſſima mimmuli. Siliqua etiā dira ferēdis: inuiſa & æquiſelis eſt: a ſimilitudine equinę ſetæ. Secādi tēpus cum ſpica defloreſcere cœpit: atq; roborari: ſecādūq; anteq̄ inareſcat. Cato fœnū inqt nō ſeces: priuſq̄ ſemē maturū ſit. Quidā pridie rigāt vbi ſunt rigua Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædā partes italię poſt meſſē ſecāt. Fuit hoc quoq; maioris impendij apud priores creticis tm̄: tranſmarinisq; cotibus notis: nec niſi oleo falcis aciē excitātibus. Igitur. cornu propter oleū ad crus ligato fœniſeca indicebat. Italia aq̄rias cotes dedit: limę vice imperantes ferro. Sed aquaria ꝑtinus virent. Falciū duo genera. Italicum breuius: ac vel inter vepres quoq; tractabile. Galliarū latifundia maioris cōpēdij: quippe medias cedunt hęrbas: breuioreſq; p̄tereūt. Itali phœnū ex dextera vna manu ſecāt: Iuſtū eſt vna opa iugerū in die deſequari: alligariq; manipulos tria milia. cc. quaternorum pondo. Sectum verti ad ſolē: nec niſi ſiccum cōſtrui oportet. Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter: exhalare matutino nebulā quādā: metaſq; mox ſole accēdi: & cōfligari certū eſt. Rurſus rigari deſecta oportet: vt ſecetur autūnalę fœnō: quod vocāt cordū. Interānę in vmbria: quater anno ſecātur etiā nō rigua. Ter vero plæriſq; in locis: & poſtea in ipſo pabulo nō minus emolumēti eſt q̄ a fœno. Armētorū id cura iumētorūq; ꝓgeneratio ſuū cuiq; cōſiliū dabit. Optimū maxie quadrigarū quæſtus. Solſtitiū pagi in. viij. parte cācri &. viij. kalen. iulij diximus. Magnus hic āni cardo: magna res mundi. Ex hoc vſq; ad brumā decreſcunt dies: qui creuerunt ſex menſibus. At ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper: ardua emenſus ab ea meta incipit flecti: & digredi ad auſtrum: aucturus noctes alijs ſex mēſibus: ablaturuſq; diei menſurā. Ex hoc deinde conuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tempus: & præparādi ſe contra ſęuam feramq; hyemem: dicebatq; hoc diſcrimen in dubitatis notis ſignaſſe naturam. Quāobrem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit: vertiq; iuſſit: ipſa die folia: & eſſe confecti ſyderis ſignum. Nec ſilueſtrium tātum arborū remotarūq; ne in ſalt⁹ deuios mōteſq; eūdū eſſet quærentibus ſigna. Nō rurſus ꝓximarū vrbanarūq;: & quæ topiario tātum vſu colūtur: q̄q̄ & in ijs illa viſanť. Vertit oleæ āte pedes ſatæ. Vertit tiliæ ad mille vſus petēdę. Vertit populi albæ: etiā vitibus nupte. Adhuc parū eſt inqt: vlmū vitæ doratā habes. Et huius veterinorum pabulo vera folia ſtringis. Stringēs aūt deputas. Aſpice & tenebris ſydus. Alia parte cœlum reſpiciunt q̄ qua ſpectauere pridie. Salice oia alligas. Humillima arborum ipſe toto capite altior: & huius folia circūagūtur: qd te ruſticū q̄reris? Non ſtat per me quo minus cœlū intelligas: & ſcęleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignū. Palūbū vtiq; exaudi gemitus. Trāſiſſe ſolſtitium cantu ne putes: niſi cū incūbantes videris palumbē. A ſolſtitio vſq; ad fidiculæ occaſum. vi. kalen. iulij. Cæſari oriō exoriť. Zona autem eius. iiij. nonas aſſyriæ. Aegypto vero procyon matutino æſtuoſus: quod ſydus apud romanos nō habet nomen: niſi caniculam hanc velimus intelligi: hoc eſt minorē canem. Sane vt in aſtris pingiť. Eſt autem magnopere ꝑtinens ſicut mox docebimus. iij. nonas chaldeis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exoritur. Pridie idus iulij & ęgyptijs orion deſinit exoriri. xvi. Kalēdas. auguſti aſſyrię procyon exoritur. Deinde poſtridie fere vbiq; confeſtin inter oēs ſydus indicans: quod canis ortum vocamus ſole primam partem leonis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium. xxiij. dies. Sentiunt id maria & terrę: multę vero & ferę vt ſuis locis dixim⁹. Neq; eſt ei minor veneratio: q̄ deſcriptis in deos ſtellis. Accenditq; ſolē: & magnam æſtus optinet cauſam. xviij. kalen. auguſti ægypto aquila occidit matutino: eteſiarumq; ꝓdromi flatus incipiunt: quod Cæſar. x. kalen. ſentire italiam exiſtimauit Aquila atticæ matutino occidit. iij. kalen. regia in pectore leonis ſtella matutino Cęſari immergitur viij. idus auguſti. Arcturus medius occidit. iij. idus fidicula occaſu ſuo autumnum inchoat vti is adnotat. Sed & vera ratio id fieri inuenit. vi. idus eiuſdem. In hoc temporis interuallo res ſumma vitiū agitur decretorio vuis ſydere illo: quod caniculam appellamus. Vnde carbunculare dicuntur vt quodam vredinis carbone exuſtæ: non cōparantur huic malo grādinis procellæ: nec quæq; vnq̄ annonæ intulere caritatem. Agrorū quippe mala ſunt illa. Carbūculus aūt regionū latepatētiū: nō difficili remedio: niſi calūniari magis naturā rerū homines q̄ ſibi ꝓdeſſe malent. Ferunt democritū q primus

Vel nūmuli.

Vel ſerendis

Vel tene.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0306-4

intellexit oſtenditq; cũ ternis cœli ſocietatẽ:ſpnentibus hãc curã ei⁹ opulentiſſimis ciuib⁹ puiſa olei
caritate ex futuro vergiliaꝝ ortu qua diximus ratiõe:oſtendemuſq; iã plenius:magna vtilitate tunc
propter ſpẽ oliuę coemiſſe in toto tractu oẽ oleũ:mirantibus qui paupertatẽ & quietẽ doctrinarum
ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; vt apparuit cauſa & ingẽs diuitiaruз curſus:reſtituiſſe mercedã
anxię & auidę dominoruз pœnitẽtię:cõtentus ita ꝓbaſſe opes ſibi(cũ vellet)in facili fore. Hoc Se-
ſtius poſtea e romanis ſapientię ſectatorib⁹ athenis fecit eadẽ ratiõe. Tãta litterarũ occaſio eſt. Quas
equidẽ miſcebo agreſtibus negotijs q̃ potero dilucide atq; pſpicue. Plęriq; dixere rorẽ inuſtum ſole
agri frugibus rubiginis cauſã eſſe:& carbũculi vitib⁹. Qđ ex parte falſũ eſſe arbitror:oẽmq; vredinẽ
frigore tãtuз innoxio cõſtare ſole. Id manifeſtum fiet attendentib⁹. Nã primuз oĩm hoc nõ euenire
niſi noctibus:& ante ſolis ardorẽ:dep̄henditurq; totũq; lunari ratione cõſtat:qm̃ talis iniuria non fit
niſi interlunio:plena ve luna:hoc eſt p̄ualente vtroq; enĩ habitu plena eſt:vt ſæpius diximus. Sed in-
terlunio oẽ lumẽ qđ a ſole accipit cœlo regerit Differentia vtriuſq; habitus magna:ſed magnifeſta.
Nãq; interlunio æſtate calidiſſima eſt:hyeme gelida. Ecõtrario ĩ plenilunio æſtate gelidas facit no-
ctes:hyeme tepidas. Cauſa euidẽs. Sed alia reddiẽ a Fabiano gręciſq; auctoribus. Aeſtate.n.ĩterlu-
nio neceſſe eſt vt cũ ſole nobis proximo circulo currat igne eius cominus recepto candens:eadẽ in-
terlunio abſit hyeme:qñ abſcedit & ſol. Iteз plenilunio ęſtiuo ꝓcul abeat auerſa ſoli. Hyeme autem
ad nos p ęſtiuũ circulũ accedat. Ergo p ſe roſcida:quotiẽs alget:infinitũ quãtũ illo tp̄e cadẽtes prui-
nas cõgelat. Ante oĩa aũt duo gña cœleſtis iniurię meminiſſe debem⁹. Vnuз qđ tẽpeſtates vocamus
in quibus grandines:ꝓcellæ:cęteraq; ſimilia intelligunẽ. Quę cum acciderint vis maior appellatur
Hæc ab horridis ſyderibus exeunt:vt ſępius:diximus veluti arcturo:orione:hædis. Alia ſũt illa quę
ſilente cœlo ſereniſq; noctibus fiunt:nullo ſitiente:niſi cũ facta ſunt. Publica hęc:& magnæ differen
tię a prioribus:alijs rubiginẽ:alijs vredinem:alijs carbunculum appellantib⁹. Omnibus vero ſterili
tatem. De his nunc dicemus:a nullo ante nos prędicta priuſq; cauſas reddemus.

Prim⁹ democrit⁹ celeſtes oſtendit cãs.
Vide de emptione oliuarũ democriti mirabile.
Idẽ ſeſti⁹ fecit

¶ De tempeſtatibus vtriuſq; temporis:& remedijs ſterilitatem. CA.XXIX.

QVæ ſũt p̄ter lunarẽ pauciſq; cęli locis eẽ cõſtat. Nãq; vergilię priuatĩ attinẽt ad fruct⁹:vt q̃
rũ exortu æſtas ĩcipiat:occaſu hyems ſemeſtri ſpatio:intra ſe meſſes vindemiaſq;:& oĩm
maturitatẽ cõplexe. Eſt p̄terea in cœlo q vocaẽ lacteus circulus etiã viſu facilis. Huius de
fluuio velut ex vbere aliquo ſata cũcta lacteſcunt:duorũ ſyderũ obſeruatiõe:aquilæ in ſe-
ptentrionali parte:& in auſtrina caniculæ. Cui⁹ mẽtionẽ ſuo loco fecimus. Ipſe circul⁹ ferẽ p ſagitta
riũ & geminos:ſolis centrũ ĩfra ęquinoxialeз circulũ ſecãs:cõmiſſuras eoꝝ obtinente hinc aquila:il-
linc canicula. Ideo effectus vtriuſq; ad oẽs frugiferas ꝑtinet terras. Quoniã in ijs tantũ locis ſolis ter-
ræq; centra cõgruũt. Igiẽ hoꝝ ſyderũ dieb⁹ ſi purus atq; mitis aer genitaleз illũ lacteumq; ſuccũ trãſ
miſerit in terras lęta adoleſcunt ſata. Si luna qua dictũ eſt ratiõe roſcidũ frig⁹ aſpſerit:admixta ama-
ritudo:vt in lacte:puerperiũ necat. Modus in terris huius iniurię quã fecit ĩ quacũq; cõuexitate co-
mitatus vtriuſq; cauſę. Et ideo nõ pariter in toto orbe ſentiẽ:vt nec dies. Aquilã dixim⁹ in italia ex-
oriri ad.xiij.Kalẽ.ianuarij. Nec patiẽ ratio naturę quicq̃ in ſatis ante eũ dieз ſpei eſſe certe. Si vero in-
terluniũ incidat:oẽs hybernos fructus & p̄coces lędi neceſſe eſt. Rudis fuit priſcoꝝ vita:atq; ſine lit-
teris nõ minus tamen ingenioſã fuiſſe in illis obſeruationẽ apparebit:q̃ nũc eſſe rõem. Tria nãq; tem
pora fructib⁹ metuebãt:ꝓpter quod inſtituerũt ferias:dieſq; feſtos:rubigalia:floralia:vinalia. Rubi-
galia Numa cõſtituit anno regni ſui.xi.q̃ nũc aguntẽ ad.vij.Kalen.maij. Quoniã tunc fere ſegetes ru-
bigo occupat. Hoc tempus varro determinat ſole tauri partem decimam optinente:ſicut tunc fere-
bat ratio. Sed vera cauſa eſt ꝙ poſt dies vndeuiginti ab æquinoxio verno:p id quatriduũ:varia gen-
tium obſeruatione.in.iiij.Kalẽ.maij canis occidit:ſydus & p ſe vehemens:& cui pręoccidere canicu
lam neceſſe ſit. Idẽ itaq; floralia.iiij.Kalen.eaſdẽ inſtituerũt vrbis anno quingenteſimo ſextodecimo
ex oraculis ſybillę:vt oĩa bene defloreſcerent. Hunc diem Varro determinat:ſole tauri partẽ quartã
decimã optinente. Ergo ſi in hoc quatriduũ inciderit pleniluniũ:fruges & oĩa quæ florebũt lædi ne
ceſſe erit. Vinalia priora:quæ ante hos dies ſunt.xi.Kalen.martij deguſtandis vinis inſtituta nihil ad
fructus attinẽt. Nec quæ adhuc diximus ad vites oleaſq;:qm̃ eoꝝ cõceptus exortu vergiliarũ ĩcipit
ad.vi.idus maii.vt docuimus:Aliud hoc quatriduuз eſt:qđ neq; rote ſordere velint. Ex horrẽt enim
frigidũ ſydus arcturi poſtridie occidẽs:& multo minus plenilunium incidere.iiii.nonas iunii iteruз
aquila exoritur veſperi:decretorio die florẽtibus oleis vitibuſq; ſi pleniluniũ in euз incidat. Equidẽ
& ſolſticium.viii.kalen.iunij in ſimili caſu dixeri:& canis ortũ poſt dies a ſolſtitio.xxiii. Sed interlu-
nio accidente:quoniam vapore conſtãt culpa:aciniq; p̄coquunẽ in callum. Rurſus plenilunium no-
cet ad.iii.nonas iulii cũ ęgypto canicula exoritur. Vel certe.xvi.kalen.auguſti cum italię. Item.iiii.
Kalen.Auguſti cum aquila occidit vſq; in.x.Kalen.eiuſdẽ. Extra has cauſas ſunt vinalia altera quæ

Lacteus circulus.
A circulo lacteo veluti ab vbere ſata lac ſugunt.
Ad quid ferię inſtitutæ.
Numa rubigalia inſtituit
Idẽ floralia.
Vinalia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0307-0 DFG

agunt̃ ad.xiij.Kalẽ.ſeptẽbris. Et Varro a fidicula incipiẽte occidere mane determinat:ꝙ vult ĩitiuꝫ autumni eſſe. Et hunc diem feſtũ tẽpeſtatibꝰ leniẽdis eſſe inſtitutũ. Nũc fidiculã occidere ad.vi.idꝰ auguſti ſeruat̃. Intra hęc cõſtat cœleſtis ſterilitas. Neqꝫ negaueri poſſe eã ꝑmutari arbitrio legẽtiuꝫ: locoꝝ æſtimãtium naturas. Sed a nobis rõem demõſtratã eſſe ſatis eſt. Reliqua obſeruatiõe cuiuſqꝫ cõſtabunt. Alterutruꝫ quidẽ fore in cauſa: hoc eſt pleniluniũ: aut interluniũ nõ erit dubiuꝫ. Et ĩ hoc mirabilẽ admirari benignitateꝫ naturę ſuccurrit. Iã primũ hãc iniuriã oĩbus annis accidere nõ poſſe ꝑꝑ ſtatos ſyderꝝ curſꝰ. Nec niſi paucis noctibꝰ ãni Idqꝫ quãdo futurꝝ ſit facile noſci. Ac ne ꝑ oẽs menſes timeret̃ caruꝫ quoqꝫ lege diuiſuꝫ. Aeſtate ĩterlunia pręterq̃ biduo ſecura eſſe. Hyeme plenilunia Nec niſi æſtiuis breuiſſimiſqꝫ noctibus metui. Nõ diebꝰ itẽ valere. præterea tã facile intelligi: vt formica minimũ aĩal interlunio quieſcat. Plenilunio etiã noctibus operet̃. Auem parã oriente ſirio ipſo die nõ apparere: donec & occidat. E diuerſo viriorẽ ꝓdire ipſo ſolſtitij die. Neutrũ vero lunę ſtatuꝫ noxium eſſe: nec noctibꝰ quidẽ niſi ſerenis: & oĩ aura qeſcente: qm̃ neqꝫ in nube: neqꝫ in flatu cadũt rores. Sic quoqꝫ nõ ſine remedio. Sarmẽta aut palearũ aceruos & euulſas hęrbas frutices ꝑ vineas cãpoſqꝫ cum timebis incẽdito. Fumꝰ medebit̃. Hic e paleis & cõtra nebulas auxiliat̃. vbi nebulæ nocẽt. Quidã tres cãcros viuos cremari iubẽt in arbuſtis vt carbunculi nõ noceãt. Alij ſiluri carnem leuiter vri a vento: & ꝑ totã vineã fumus diſꝑgat̃. Varro auctor eſt: ꝙ fidiculæ occaſu qđ eſt initium autumni vna picta cõſecret̃ inter vites minus nocere tempeſtates. Archibius ad Antiochũ ſyriæ regem ſcripſit. Si fictili nouo obſeruata obruat̃ rubeta rana in media ſegete nõ eſſe noxias tẽpeſtates. Opera ruſtica huius ĩteruali. Tertiã iterare. Vbi æſtiua regio poſcat accumulare. Germinantia niſi in ſolo luxurioſo fodiẽda nõ ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſſẽ hordeaceã facere. Areã ad meſſem creta præparare Catonis ſententia amurca tẽperata Vergilij opoſius. Maiore ex parte æquant tantum. & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id ſatis ad pulueris remedium videtur.

Velparnam

¶De meſſe: & tritico: & palea: & frumento ſeruando. CA.XXX.

MEſſis ipſius ratio varia. Galliarũ latifundijs vali ꝑ̃grãdes: dentibꝰ in margĩe infeſtis: duabus rotis ꝑ ſegetẽ ĩpellunt̃: iumento in cõtrariũ iũcto. Ita directe in vallũ cadũt ſpicę. Spiculæ alibi media falce præcidũt̃ atqꝫ ĩter duas mergites ſpica deſtringit̃. Alibi ab radice euellunt. Qđ q faciunt ꝓſcindi ab ſe obiter agrũ interꝑ̃tant̃: cuꝫ extrahãt ſuccuꝫ differentia hęc Vbi ſtipula domos cõtegunt q̃ lõgiſſimã ſeruãt. Vbi fœni inopia eſt: ſtramento paleã quęrunt. Panici culmo nõ tegunt. Milij culmum fere inurunt. Hordei ſtipulã bubus gratiſſimã ſeruãt. Panicuꝫ & miliũ pectine manuali ſigillatim legunt gallię. Meſſis ip̃a alibi tribulis in area: alibi equoruꝫ greſſibus exterit̃. alibi ꝑticis flagellatur. Triticuꝫ quo ſeriꝰ metitur: copioſiꝰ inuenit̃. Quo celerius vero: eo ſpecioſiꝰ/ & robuſtiꝰ. Lex aptiſſia anteq̃ granũ indureſcat: & cuꝫ iã traxerit colorẽ. Oraculũ vero biduo celeriꝰ meſſem facere: potius q̃ triduo ſerius. Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoqꝫ. Far qa difficulter excutitur cõuenit cuꝫ palea ſua cõdi & ſtipula tãtum: & ariſtis liberat̃. Palea plures gentiuꝫ ꝓ fœno vtuntur. Melior ea quæ tenuior. minutiorqꝫ. & pulueri propior. Ideo optima e milio. Proxima hordeo peſſima ex tritico: præterqꝫ iuuentis opere laborantibus. Culmum ſaxoſis locis cum inaruerit: baculo frãgunt ſubſtratu animaliuꝫ. Si palea deficit: & culmus teritur. Ratio hęc maturus defectus muria diu aſpergitur. Dehinc in manipulos ſiccatus conuoluitur: atqꝫ ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendunt in aruo & ſtipulas magno. Virgilij preconio. ſumma autem ratio: vt herbarum ſemen exurant. Ritus diuerſitatem magnitudo facit meſſium: & raritas operatiorum. Connexa eſt ratio frumenti ſeruandi. Horrea operoſa: tripedali craſſitudine pariete lateritio exædificari iubent aliqui. Pręterea ſuperne impleri: nec afflatus admittere: aut feneſtras habere vllas. Alij ab exortu tantum æſtiuo aut ſeptentrione: eaqꝫ ſine calce conſtrui: quoniam ſit frumento inimiciſſima. Nam quæ de amurca præceperint indicauimus. Alibi cõtra: ſuſpendunt granaria lignea columnis: & perflari vndiqꝫ malunt: atqꝫ etiam a fundo. Alij omnino pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrãtur: & ſi tegulis ſubiaceat: conferueſcere. Multi ventilare quoqꝫ vetant. Gurgulionem enim non deſcendere infra quattuor digytos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium ventũ conferre frumento predicit: quod minor equidẽ ſiciſſimum alioquin. ſunt qui rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus ſuſpẽſã inuehere iubeant. Nobis referre plurimuꝫ tempeſtiuitas condẽdi videbit̃. Nã ſi parũ totũ atqꝫ robuſtũ collectũ ſit: aut calidũ cõditũ: inimica ĩnaſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures. Aut in ipſius grani corio: cũ eſt numeroſius vt milio: aut ſucci pinguedine: qui ꝓ humere ſufficit tantuꝫ vt ſiſamę: aut amaritudine vt lupino & cicerrulæ. In tritico maxĩe creſcunt aĩalia qm̃ ſpiſſitate ſua concaleſcit: & furfure craſſo veſtit̃. Tenuior hordeo palea exilis: & leguminĩ iõ nõ generãt. Faba craſſioribꝰ tunicis opit̃. Ob hoc efferueſcit. Quidã ipſũ triticuꝫ diuturnitatis gr̃a aſꝑgũt amurca mille modios q̃drãtali. Alij chalcidica aut careotica creta: aut ẽt abſintio. Eſt & olyn

Lex.
Oraculum.

Rubeta rana ad frumentũ ſeruandum apta.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0308-6
DFG

thi ac pinthi:euboeę terra:q̄ corrūpi nō ſinat:nec fere cōdita in ſpica ledūt.vtiliſſime tamen ſeruātur in ſcrobibꝰ:quos ſyrios vocāt vt in capadocia:& ī thracia:& hiſpania africa. Ante oīa vt ſicco ſolo fiāt curat.Mox vt palea ſuſternātur.Pręterea cū ſpica ſua cōdūt.Ita frumēta ſi nullꝰ ſpiritꝰ penetret:certū eſt nihil maleficū naſci.Varro auctor eſt ſic cōditū triticū durare annis qnquagita:miliū vero cētuȝ.Fabā & legumina in olearijs cadis oblita cinere lōgo tp̄e ſeruari.Idē fabā a pyrrhi regis ætate in quodā ſpecu ambraciæ vſq; at piraticū Pōpeij magni bellū duraſſe annis circiter.cxx.Ciceri tātuȝ nullæ beſtiole in horreis innaſcūt.Sūt q vrceis cinere ſubſtratis & illitis acetū habētibꝰ leguminū aceruos ſupingerāt:ita nō naſci maleficia credētes.Alij q in ſalſamentarijs cadis gypſo illināt.Alij q lentē aceto laſerpitiato reſpgant:ſiccatāq; oleo iungāt.Sed breuiſſima obſeruatio qđ vitijs carere velis:interlunio legere.Quare plurimuȝ refert:cōdere quis malit:an vendere.Creſcēte.n.luna frumenta grādeſcunt.

De vindemia & autūni temporibus. CA.XXXI.

Sequit ex diuiſione tempoꝝ.Autūnus a fidicule occaſu ad æquinoctiū:ac deīde vergiliarū occaſuȝ:initiūq; hyemis ijs interuallis ſignificat.Pridie idus auguſti atticæ equꝰ oriens Veſpera ægypto & Cęſari delphinꝰ occidēs.xi.kalē.ſeptēbris Cæſari & aſſyriæ ſtella quæ vindemiator appellat exoriri mane incipit:vindemie maturitatē ꝓmittēs.Eius argumentuȝ erūt acini colore mutati.Aſſyrię.v.kalē.& ſagitta occidit & eteſiæ deſinūt.Vindemiator ægypto nō exorit.Atticę arcturꝰ matutino & ſagitta occidit mane.v.idꝰ ſeptēbris Cæſari capella oritur veſperi.Arcturꝰ vero medis pridie idꝰ vehementiſſimo ſignificatu terra mariq; p dies quīq; ratio eius hæc traditur.

Signū maturitatis vuarū.

Si delphino occidēte hymbres fuerit:nō futuros p arctuꝝ.Signū oriētis eiꝰ ſyderis ſeruet hirūdinuȝ abitꝰ:nāq; dephēſæ itereūt.xvi.kalē.octobris ęgygpto ſpica:quā tenet virgo:exoritur matutino:eteſięq; deſinūt.Hoc idē Cęſari.xiiij.kalē.aſſyrię ſignificāt &.xi.kalē.Cæſari cōmiſſura piſciuȝ occidēs:ipſūq; equinoxij ſydꝰ.viij.kalen.octobris Deinde cōſētiunt(qđ eſt raruȝ)Philippꝰ:Caſippus:Diſitheus:Parmeniſtꝰ.Conon:Criton:Democritus:Exodus:Ion.iiij.kalē.octobris capelleȝ matutino exoriri.Et.iij.Kalē.hædos ſex nonas octobris atticę cerona exoritur.Mane aſię & Cęſari.v.Kalen.eniochꝰ occidit matutino.iij.Kalē.Cæſari corona exoriri incipit.Et poſtridie occidunt abditi veſperi.viij.idus octobris Cæſeri fulgēs in corona ſtella oritur.Et.iij.idus vergiliæ veſpi.Idibus corona tota.vi.Calē.nouēbris ſuculę veſpi exoriuntur.Pridie Kalē.Cęſari arcturus occidit & ſuculæ exoriunt cū ſole.iiij.nonas arcturꝰ occidit veſperi.v.idus nouēbris gladius orionis occidere incipit.Deinde tertio idus vergilię occidunt:ī his tēporuȝ interuallis opa ruſtica napos:raphanos ſerere qbꝰ diebus diximꝰ.Vulgꝰ agreſte & rapā poſt ciconiæ diſceſſuȝ male ſeri putat.Nos oīno poſt vulcanalia:& precocia cuȝ panico.

Vulgi opinio de rapa ſerenda.

Afidiculæ autē occaſu vitiā:faſiolos:pabulum.Et hoc ſilente luna ſeri iubent.& frōdis præparande tēpus hoc eſt.Vnus frōdator quattuor frōdarias fiſcinas cōplere in die iuſtum habet.Si decreſcente luna pręparetur nō putreſcit.Aridā colligi non oportet.Vindemiā antiqui nunq̄ exiſtimauere maturā ante æquinoxium.Iam paſſim rapi cerno.Quāobrem & huius tēpora notis argumentiſq; ſignentur.

Leges vindemiæ colligendę.

Leges ita ſe habent.Vuā calidā ne legito:hoc eſt in eius ſiccitate Ac niſi hymber interuenerit.Hāc ne legito rotulentam:hoc eſt ſi ros nocturnus fuerit. Nec prius q̄ ſole diſcutiatur:Vindemiare incipito:cum ad palmitem pampinꝰ ꝓcumbere cœperit aut cum exēpto acino ex denſitate interualluȝ nō cōpleri apparuerit acinū nō augeri.Acino plurimum refert:ſi contingat creſcente luna vindemiare.Preſſura vna culeos.xx.implere debet.Hic eſt pes iuſtus. Ad totidem culeos & lacus.xx.iugeribus vnum ſufficit torculuȝ:Premuntq; aliqui ſingulis.Vtiliꝰ binis licet magna ſit vaſtitas ſingulis.Lōgitudo in ijs refert:nō craſſitudo.Spacioſa meliꝰ p̄mūt. Antiqui funibus vitiſq; loreis ea detrahebāt:& vectibꝰ intra cauos:iuēta gæcanica:mali rugis p cocleas bullantibus palis affixa arbori ſtella:a palis arca lapidū attollente ſe cū arbore:qđ maxime ꝓbat.Intra xxij.hos annos inuentuȝ paruis p̄lis & minori torculari ædificio breuiore:& malo in medio decreto tympana impoſita a vinaceis:ſupne toto pondere vrgere & ſup præla cōſtruere cōgeriē. Hoc & poma colligēdi tēpus & obſeruatio:cū aliquod maturitate nō tēpeſtate deciderit. Hoc & fęces exprimēdi Hoc & defrutum coquendi:ſilēte luna noctu:aut ſi interdiu plena.Cęteris diebus aut ante exortum lunæ:aut poſt occaſum.Nec de nouella vitę aut paluſtri Nec niſi e matura vna. Nec niſi e folijs deſpumādum.Quia ſi ligno cōtingat vas aduſtum ad fumoſum fieri putāt.Iuſtū vindemiæ tempus ab æquinoctio ad vergiliarū occaſum dies.xliiij.Ab eo die oraculū occurrit:frigidū picari ꝓ nihilo ducentium.ſed iaȝ & Kalen.ianuarij defectu vaſo vindemiātes vidi:piſciniſq; muſta condi:aut vina effuudi priora vt dubia reciperentur.Hoc non tam ſæpe ꝓuentu nimio euenit:q̄ ſenicia inſidiantium caritati ciuili.ſed æqui patriſfamilias modus eſt annonæ cuiuſq; anni vtilitate. Id pequæ lucroſiſſimum.Reliquas de vinis affatim dicta ſunt.Item vindemia facta oliuā eſſe rapiendam:& quæ ad oleum pertinent:quæq; a vergiliarum occaſu agi debent.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0309-4

¶De lunari ratione. CA.XXXII.

HIs quæ ſunt neceſſaria:adijciētur de luna ventiſqꝫ: & p̄ſagijs:vt ſit tota ſyderalis rōꝑfecta nē.Nāqꝫ virgilius etiā ĩ numeros lunæ quædā digerēda putauit: Democriti ſecutꝰ oſtētatio nē.Nos legū vtilitas quę ĩ toto ope:in hac quoqꝫ mouet parte.Oĩa quę cędunť:carpunť: tūdunť innoſcentiꝰ decreſcente luna q̃ creſcēte fiūt.ſtercꝰ niſi decreſcente luna ne tāgito. Maxie aūt ĩter mēſtrua dimidiaqꝫ ſtercorato.Verres:iuuēcos:arietes:hędos decreſcēte luna caſtra to.Oua luna noua ſupōito.Scrobes luna plena noctu fecito.Arboꝝ radices luna plena opito.Humi dis locis ĩterlunio ſerito:& circa ĩterluniū q̃triduo.Vētilari quoqꝫ frumēta:ac legumia: & cōdi circa extremā lunā iubēt.Semiaria cū luna ſupra terrā ſit fieri.Calcari muſta cū luna ſub terra.Itē materi es cædi.quęqꝫ alia locis ſuis diximꝰ:neqꝫ facilior eſt obſeruatio:ac iā dicta a nobis ſecūdo volumine ſed qđ ĩtelligere vł ruſtici poſſit.Quotiēs ab occidēte ſole cerniť prioribuſqꝫ noctis horis lucebit:cre ſcens erit.Et oculis dimidiata iudicabiť.Cū vero occidēte ſole orieť ex aduerſo:ita vt pariter aſpici anť:tūc erit pleniluniū.Quotiēs ab ortu ſolis oriť:prioribuſqꝫ noctis horis detrahet lumen:& ĩ diur nas extēdet:decreſcens erit.Iterūqꝫ dimidia.In coitu vero qđ interluniū vocāt cū apparere deſierit Supra terras aūt erit:quādiu & ſol ĩterlunio & prima tota die ſecūda hora noctis vniꝰ dextāte ſicili co ac deide tertia vſqꝫ ad quītādecimaꝫ multiplicatis horaꝝ iiſdeꝫ portionibꝰ:quītadecima tota ſu pra terras noctu erit:eademqꝫ ſub terris tota die.xvi.ad primę horæ nocturnę dextanteꝫ ſicilicū ſub terra aget:eaſdem portiones horaꝝ per ſingulos dies adijcit vſqꝫ ad ĩterluniū.Et quātū primis par tibus noctis detraxerit:quod ſub terris agat:tātūdem nouiſſimis ex die adijciet ſup terraꝫ.Alternis aūt menſibus.xxx.implebit numeros.Alterius vero detrahet ſingulos.Hæc erit ratio lunaris.

Oĩa quæ de agricultura fi unt:luna de q̃ cre.p̄ſtātiꝰ fiunt.

Vel ſecunde

¶De ventorum ratione. CA.XXXIII.

VEntoꝝ paulo ſcopuloſior obſeruatio.ſolis ortu quocūqꝫ libeat die: ſtātibꝰ hora diei ſexta ſic vt ortū eū a ſiniſtro humero habeāt.Cōtra mediā facieꝫ meridies:a vertice ſeptentrio erit:q ita limes ꝑ agrū currit cardo appellať.Circūagi deinde meliꝰ eſt: & vmbrā ſuā qſqꝫ cernať:alioquin poſt hoieꝫ erit. Ergo ꝑmutatis lateribꝰ vt ortꝰ illiꝰ diei a dextro humero fiat occaſꝰ a ſiniſtro:tūc erit hora ſexta:cū minima vmbra cōtra mediū fiat hoieꝫ. Per huiꝰ mediā lō gitudinē duci ſarculo ſulcū:vel cinere lineā:verbi gr̄a:pedū.xx.cōueniet:mediāqꝫ mēſurā:hoc ē ĩ.x. pede circūſcribi circulo ꝑuo:qui voceť vmbilicꝰ.Quę pars fuerit a vertice vmbrę hęc erit ventꝰ ſe ꝑtentrionalis.Illo tibi putator arboꝝ plagę ne ſpectent ne ve arbuſta vineæ ve niſi ĩ africa:cyrenis: ęgypto.Illinc flente ne arato q̃qꝫ alia p̄cipimꝰ:Quæ ꝑs lineę fuerit a pedibꝰ vmbrę meridieꝫ ſpectās hęc ventū auſtrū dabit:quē a gręcis notū diximꝰ vocari.Illinc flatu veniente materiā vineāqꝫ agrico la ne tractes.Humidꝰ aut ęſtuoſꝰ italię ē.Africę qdeꝫ incendia cū ſerenitate affert.In hūc italię pal mites ſpectēt:ſꝫ nō plage arborū vitiū ue.Hūc oliueti metator vergiliarū q̃triduo. Hūc caueat ĩſitor calamis:gēmiſqꝫ inoculator.De ip̄a regiōis eiꝰ hora ꝓmonuiſſe cōueniet.Frōdeꝫ medio die arbora tor ne cędito.Cū meridieꝫ adeſſe ſēties paſtor ęſtate cōtrahente ſe vmbra pecudeꝫ a ſole ĩ opaca co gitato.Cū ęſtate paſces in occidentē ſpecta ante meridieꝫ poſt meridiē in orienteꝫ.Aliter noxiū ſicut hyeme & vere ĩ rorulētū duceres.Nec cōtra ſeptentrionē paueris ſupra dictum.Clodūt ita:lippiunt ve ab afflatu:& aluo cita ꝑeunt.Qui fœminas concipi voles:in hunc ventum ſpectantes iniri cogito.

Vtile paſcēdi paſtoribꝰ pręceptū cū concipi pecudes volent.

¶De limitatione agrorum. CA.XXXIIII.

DIximus in media linea deſignaretur vmbilicus. Per hunc medium tranſuerſa currat alia. Hęc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoxialeꝫ Et limes qui ita ſecabit agruꝫ decumanꝰ vocabiť.Ducanť deinde alię duę lineæ indecuſſis obliquæ:ita vt a ſeptentrio nis dextera leuaqꝫ ad auſtri dextrā leuāqꝫ deſcendat. Oĩes ꝑ eundeꝫ currant vmbilicū Omnes inter ſe pares ſint.Omnium interualla paria.quæ ratio ſemel in quoqꝫ agro ineunda erit:vel ſæpius:ſi libeat:ita vitæ ligno facienda:regulis paribus in typanum exiguum:ſed circinnatum ada ctis.Ratione qua doceo occurrendum ingenijs quoqꝫ imperatoruꝫ eſt.Meridieꝫ excuti placet quo niam ſemper eſt idem.Sol autem quotidie ex alio cœli momento q̃ pridie oritur. Ne quis forte ad exortum capiendam putet.lineam.Ita cœli exacta parte quod fuerit lineæ caput ſeptentrioni pro ximum a parte exortiua ſolſticialem habebit exortum:hoc eſt longiſſimi diei:ventumqꝫ aquiloneꝫ: boream a græcis dictum.In hunc ponito arbores viteſqꝫ.Sed hoc flante ne arato.Frugem ne ſerito Semen ne iacito pręſtringit enī atqꝫ ꝑcellit hic radices arborū:quas poſiturus afferes.Præmonitus eſto.Alia robuſtis proſūt:alia infātibus.Nec ſū oblitus in hac parte ventū a gręcis poni:quem cæciā vocāt.ſed ideꝫ ariſtoteles vir ĩmenſe ſubtilitatis qui ipſū fecit rationē cōnexitatis mundi reddit:quia contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eum:toto anno in prædictis timet agricola. Mollit ſydera æſtate media:mutatqꝫ nomen:& eteſias vocatur.Ergo cū frigidū ſenties:caueto. Ac quacūqꝫ aqui

Vel ꝑgellat. ariſtoteles vł mollit ſydere

lo prædicitur:tanto pnitioſior ſeptētrio eſt. In hunc aſię:gręciæ:hiſpaniæ:maritimæ:italiæ:campa-
niæ apuliæ arbuſta vineæq; ſpectāt. Qui mares concipi voles:in hunc paſcito:vt ſic in eūdez ineant.
Ex aduerſo aquilonis ab occaſu brumali africus quē gręci lyba vocāt. In hunc a coitu cuz ſe pecus
circūegerit:fœminas cōceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptētrione linea quam per latitudinez vmbræ du
ximus & decumanuz vocamus exortum habebit æquinoxialē:ventūq; ſubſolanū a græcis apeliotē
dictū: In hunc ſalubribus locis villę vineæq; ſpectent. Ipſe leniter pluuius: tamē eſt ſiccior fauonio.
Ex aduerſo eius ab ęquinoxiali occaſu zephirus a græcis nominatur. In hunc ſpectare olueta Ca-
to iuſſit. Hic ver inchoat:aperitq; terras tenui frigore ſaluber. Hic vites putandi: frugeſq; curandi
arbores ſerendi:poma inſerendi:oleas tractādi ius dabit:afflatuq; nutricum exercebit. Quarta a ſe- Vel nutricius
ptemtrione linea:eandē auſtro ab exortiua parte ꝓxime brumalē habebit exortū vētūq; vulturnuz
euruz a gręcis dictū:ſicciorē & ipſū tepidiorēq;. In hunc apiaria & vineę italię galliarumq; ſpectare
debēt. Ex aduerſo vulturni flabit chorus:ab occaſu ſolſtitiali & occidentali latere ſeptētrionis:a græ
cis dictus argeſtes ex frigidiſſimis & ipſe:ſicut omnes qui a ſeptentrionis parte ſpirāt. Hic & grandi-
nes infert:cauendus & ipſe non ſecus ac ſeptentrio. Vulturnus ſi a ſerena cœli parte cepetit flare nō
durabit in noctem. At vbi ſubſolanꝰ in maiorē partē noctis extendif:quiſquis erit ventus:ſi feruidus
ſentief:pluribus diebus ꝑmanebit. Aquilonez prænunciat terra ſicceſcens:ſed roreſcēs repente:au-
ſtrum immiſcet humeſcens in rore occulta.

¶Pronoſtica tempeſtatum. CA.XXXV.

ETenim prędicta rōe ventorū:ne ſępius eadē dicāf:tranſire cōuenit ad reliqua tempeſta-
tum pręſagia:quoniā & hoc placuiſſe Virgilio magnopere video. Siquidem in ipſā meſſē
ſæpe occurrere ꝑlia ventoꝝ dānoſa imperitis refert. Tradūt eni eūdem Democritū me-
tente fratre eiꝰ Damaſo ardētiſſimo ęſtu:oraſſe vt reliquę ſegeti parceret: raperetq; deſe
cta ſub tectū paucis mox horis ſęuo hymbrę vaticinatione approbata. Quiimo & harūdinez nō niſi
impēdente pluuia ſeri iubent & fruges id ſecuturo hymbre Quāobrē & hęc breuiter cōtigemꝰ ſcru Oratio demo
tāti maxīe ꝑtinentia primūq; a ſole capiemꝰ preſagia. Purus oriens atq; nō feruens ſerenum diez nū criti fratris.
tiat. At hybernā pallidus grādinez. Si & occidit pridie ſerenus:& orif tanto certior fides ſerenitatis.
Cōcauus oriens pluuias predicit. Item ventos. cuz ante exorientez euz nubes rubeſcunt. Quod ſi & Varia tēpeſta
nigre rubentibꝰ interuenerint. & pluuias cum orientis atq; occidentis radij rubent:coire pluuias. Si tis ſigna.
circa occidentez rubeſcunt nubes:ſerenitatē futurę diei ſpōdent. Si in exortu ſpargentur:partim ad
auſtrum:partim ad aquilonem:pura circa eū ſerenitas ſit licet:pluuiā tamen ventoſq; ſignificabūt.
Si in exortu aut in occaſu cōtracti cernētur radij hymbrez. Si in occaſu eius pluuet aut radij in ſe nu
bem trahent aſperam in proximum diem ſignificabunt tempeſtatez. Cum oriente radij nō illuſtres
eminebūt quis circundati nube nō ſint:pluuiā portendent. Si ante exortū nubes globabunf hyemē
aſperā denunciabunt. ſi ab exortu repellenf:& ad occaſū abibūt:ſerenitatē ſi nubes ſolē circūludent
quāto minꝰ luminis reliquēt:tāto turbidior tēpeſtas erit. Si vero etiā duplex orbis fuerit eo atrocior
Qđ ſi in exortu fit ita vt rubeſcāt nubes:maxīa oſtendef tēpeſtas. Si nō abibūt:ſed incumbent a quo
cūq; vento fuerit eū portendēt. ſi a meridie: & hymbrē. Si oriēs cingef orbe ex qua parte is ſe aperit:
expectef ventꝰ ſi totꝰ defluxerit:equaliter ſerenitatē dabit. Si ī exortu lōge radios ꝑ nubes porriget:
& mediꝰ erit inanis pluuiā ſignificabit. Si ante ortū radij ſe oſtendēt aquā & ventuz. Si circa occidētē
cādidus circulꝰ erit:noctis leuē tēpeſtatez. Si nebula vehemēſiorem. Si cādente ſole:vētū. ſi ater cir-
culꝰ fuerit:ex qua regiōe is eruperit ventū magnum. Proxīa ſunt iure lunæ ꝑſagia. Quartā eam ma-
xime obſeruat ægyptus. ſi ſplendens exorta puro nitore fulſerit:ſerenitatem. Si rubicunda:ventos.
Si nigra pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtuſa pluuiā. Erecta & infeſta ventos
ſemper ſignificāt. Quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptentrionale acuminatum atq; rigidum il-
lum preſagit ventum. Inferius auſtruz. Vtraq; recta noctē ventoſā. Si quartum orbis rutilus cinget:
ventos & hymbres premouebit. Apud Varronem ita eſt. Si quarto die luna erit directa magnā tem
peſtatem in mari preſagiet:niſi ſi coronam circa ſe habebit:& eam ſinceram quoniam illo modo nō
ante plenam lunam hyemādum oſtendit. Si plenilunio per dimidium pura erit:dies ſerenos ſignifi
cabit. Si rutila:ventos. Nigreſcens hymbres. Si caligo orbis nubē incluſerit:ventos qua ſe ruperint.
Si gemini orbes cixerint maiorē tempeſtatem. Et magis ſi tres erunt:aut nigri aut interrupti atq; di
ſtracti. Naſcens luna ſi cornu ſuperiore obatro ſurget:pluuias decreſcens dabit:ſi inferiore ante ple
niluniū. ſi ī media nigricia illa fuerit hymbrē in plenilunio. Si plena circa ſe habebit orbē:ex qua ꝑ-
te is maxime ſplendebit ex ea vētū oſtendet. ſi in ortū cornua craſſiora fuerit:horridā tēpeſtatē. ſi an
te quartā nō apparuerit vento fauonio flāte hyemalis toto mēſe erit. Si.xvi.vehemētiꝰ flāmea appa
ruerit aſperas tēpeſtates præſagit Sunt & ipſius lunæ octo articuli:quotiēs ī angulos ſolis īcidit:plę

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0311-1 DFG

riſq; iter eos tantu; obſeruãtibꝰ p̄ſagia eiꝰ:hoc eſt.iij.vij.xi.xv.xix.xxiij.xxvij.& iterlunium. Tertio
loco ſtellaꝝ obſeruationẽ eſſe oportet.Diſcurrere eæ vidẽtur iterdũ vẽtiq; ꝓtinꝰ ſequũtur.In quarũ
parte ita p̄ſagauere.Cœlũ cũ equaliter totũ erit ſplẽdidũ articulis tẽporũ quos ꝓpoſuimꝰ:autũnum
ſerenũ p̄ſagabũt & frigidũ.Si ver & ęſtas non ſine riguo aliquo tranſierint:autũnũ ſerenũ & denſum
minuſq; vẽtoſũ facient.Autũni ſerenitas vẽtoſam hyemem facit.Cũ repẽte ſtellarũ fulgor obũbrat̃:
vti neq; nubilo neq; caligine fluitans graues denũtiantur tempeſtates. Si volitare plures ſtellæ vide
buntur:quo ferunt̃ albeſcentes ventos ex iis partibus nuntiant. At ſi circa puræ ſtabũt: certos.ſi id
in partibus pluribus fiet:incõſtantes ventos effundent.Si ſtellaꝝ errãtiũ aliquã orbes icluſerit:hym
bres ſunt in ſigno cãcri duæ ſtellæ paruæ aſſeri appellatę:exiguũ inter illas ſpacium obtinẽte nube-
cula:quã præſepia appellãt.Hęc cũ cœlo ſereno apparere deſierit:atrox hyems ſequit̃.ſi alterã eaꝝ

Duo arquus pluuias nunciant.

aquiloniã caligo abſtulerit:auſter ſæuit.ſi auſtrinã:aquilo.Arquus cũ ſũt duplices:pluuias nunciãt.
A pluuiis ſerenitatẽ nõ ꝓinde certã.Circuli noui circa ſydera aliqua:pluuiã.Cum æſtate vehemẽtiꝰ
tonuerit q̃ fulſerit:vẽtos ea parte denunciat.Econtra ſi minus tonuerit:hymbrẽ.Cũ ſereno cœlo ful
get:pluuię erũt:& tonitrua:& hyemabit.Atrociſſime aũt cũ ex oĩbus quattuor partibus cœli fulgu
rabit.Cũ ab aquilone tantũ in poſterum diem aquã portendit.Cũ a ſeptẽtrione ventum.Cu; ab au-
ſtro vel choro aut fauonio nocte ſerena fulgurauerit:ventum & hymbrẽ ex iiſdẽ regionibus demon-

Tonitruoru; ſigna & nubium.

ſtrabit.Tonitrua matutina ventũ ſignificant:hymbrem meridiana.Nubes cum ſereno cœlo ferunt̃:
a quacũq; parte id fiet:expectent̃ euẽti.ſi eodẽ loco globabuntur appropinquãte ſole diſcutientur.
& hoc ſi ab aquilone fiat vẽtos:ſi ab auſtro:hymbres ꝓtendẽt.ſole occidẽte ſi ex vtraq; parte eiꝰ cæ
lum patet tẽpeſtatẽ ſignificabũt.Vehementius atre ab oriente in noctem aquam minãtur.Ab occi-
dente in poſterum diem.ſi nubes vt velera lanę ſpargent̃ multę ab oriente:quẽ i triduũ p̄ſagiẽt.Cũ
in cacuminibꝰ mõtiũ nubes cõſident:hyemabit ſi cacumina pura fient:diſſerenabit. Nube grauida
cãdicãtę qđ vocãt tempeſtatẽ albã grando imminebit.Cœlo q̄uis ſereno nubecula q̄uis parua ven-
tum ꝓcelloſũ dabit.Nebulæ e mõtibus deſcẽdẽtes aut cœlo cadente vel in vallibꝰ ſedẽtes ſerenita
tem ꝓmittũt.Ab his terreni ignes ꝓxime ſignificãt.Palidi nãq; murmurãteſq; tempeſtatum nuntii
ſentiunt̃.Pluuię etiã ſi in lucernis fungi.ſi flexuoſe volitet flãma ventũ.Et lumĩa cũ præ ſe flãmas eli
dunt:aut vix accendũt̃.Itẽ cũ in eo pendentes coaceruant̃ ſintillæ:vel cũ tolẽtibꝰ ollas carbo adhę-
reſcit aut cũ cõtentꝰ ignis & ſe fauillã diſcutit:ſintillã ve emittit:vel cũ cinis i foco cõcreſcit: & cũ car
bo vehemẽter ꝑlucet.Eſt & aquarũ ſignificatio.Mare ſi i trãqllo portu a curſu ſtabit:& murmuraue

Tẽpe.ſigna aquarum obſeruatione.

rit itra ſe:ventũ p̄dicit.Si idẽtidẽq;:& hyeme; & hymbrem.Littoris ripæq; ſi reſonabãt trãquilla:a-
ſperã tempeſtate;.Ite; maris ipſius tranqllus ſonitus ſpumæ ve diſperſæ aut aquæ bullãtes.Pulmo
nes marini in pelago plurimu; dierum hyemem portendunt.Sæpe & ſilentio intumeſcit:flatuq; al-
tius ſolito iã intra ſe eſſe vento:fatet̃.Equidem & mõtium ſonitus nemorumq; mugitus p̄dicunt.Et
ſine aura quæ ſentiat̃ folia ludentia.Lanugo populi aut ſpine volitans.Aquiſq; pluma innatans.At-
q; etiã in cãpis tempeſtatem venturã præcedens ſuus fragor:& cœli quidem murmur non dubiã ha
bet ſignificationem.Præſagiunt & aĩalia.Delphini tranquillo mari laſciuientes flatum ex qua veni-

Aĩalia futurã præſagiunt temp.

unt parte.Item ſpergentes aqua;.Item turbantes tranquilitatem.Loligo volitans.Conchæ adhere-
ſcentes.Echini affligentes ſeſe:aut harena ſaburrantes tempeſtatis ſigna ſunt.Ranę quoq; vltra ſoli-
tum vocales.Et fulicæ matutino clangore.Item mergi anateſq; pennas roſtro purgãtes ventu;.Cę
teræq; aquaticæ aues cõcurſantes.Grues in mediterranea feſtinantes.Mergi maria aut ſtagna fugi
entes.Grues ſilentio per ſublime volãtes ſerenitate;.ſic noctua in himbre garula:aut ſereno tempe
ſtatem.Coruiq; ſingultu quodã latrãtes ſeq; cõcutientes ſi continuabunt:ventos.ſi vero captim vo-
cem reſorbebunt:ventoſum hymbrem.Graculi ſero a pabulis recedentes hyemem.Et albę aues cũ
congregabunt̃.Et cum terreſtres volucres contra aquã clãgores dabunt:ꝑfundentes ſeſe:ſed maxi

Mira brutorum p̄ſagia.

me cornix.Hirundo tã iuxta aquam volitans vt penna ſæpe ꝑcutiat.Quęq; in arboribus habitãt fu-
gitantes in nidis ſuis.Et anſeres continuo clangore intẽpeſtiui.Ardea in mediis harenis triſtis. Nec
mirum aquaticas aut in totum volucres pręſagia aeris.Pecora exultãtia & indecora laſciuia luden-
tia eadem ſignificationem habent.Et boues cœlum olfactantes ſeq; lambentes contra pilum. tur-
peſq; porci alienos ſibi manipulos fœni lacerantes:ſegniterq; & cõtra induſtriã ſuã formicæ abſcon
ditæ concurſantes aut progerentes oua. Item vermes terreni erumpẽtes.Vrifolium quoq; inhorre
ſcere & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnon & in conuiuiis menſiſq; noſtris va-
ſa quibus eſculentũ addit̃.ſudorem repoſitoriis linquentia diras tempeſtates prænuntiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIX. PROHEMIVM.

In Quo Lini Natura Continetur Et mirabilia.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0312-7

SYDERVM QVOQVE TEMPESTATVMQVE RATIO VEL IMperitis facili atq; indubitato mō mōſtrata eſt. Verꝫ quia intelligentibus nō minus conferunt rura deprehendendo cœlo q̄ ſyderalis ſcientia. Agro colēdo ꝓximam multi hortorum curam fecere. Nobis nō protinus tranſire ad iſta tempeſtiuum videtur. Miramurq; quoſdā ſcientiæ gratia eruditionis ſuæ gloriam ex his petentes tam multa pręteriſſe nulla mentione habita tot rerū ſponte cura ve prouenientium: pręſertim cuꝫ plęriſq; earuꝫ precio vſuq; vitæ maior etiā q̄ frugibus perhibeatur auctoritas. Atq; vt a confeſſis ordinamur vtilitatibus quæq; non ſolum terras verum omnes etiam maria repleuere: ſeritur: ac dici neq; inter fruges neq; inter hortentia poteſt linum. Sed in qua nō occurrere vitæ parte? Quod ve miraculum maius? Herbam eſſe quæ admoueat ægyptū italiæ: in tantū vt Galerius a freto ſiciliæ alexandriam ſeptima die peruenerit: Babillus ſexta: ambo præfecti. Aeſtate vero proxima Valerius Marianus ex pretorijs ſenatoribus a puteolis nono die leniſſimo flatu. Hærbaꝫ eſſe quę cadis Herculis colūnas ſeptimo die hoſtiam afferat: & citeriorum hiſpaniā quarto ꝓuinciam narbonēſem tertio: africam altero. Quod etiam moliſſimo flatu contigit. C. Flacco legato Vibij Criſpi proconſulis. Audax vita ſcelerū plena aliquid feri vt ventos procellaſq; recipiat. Et parū eſſe fluctibus ſolis vehi. Iam vero nec vela ſatis eſſe maiora nauigijs. Sed q̄uis amplitudini antēnarū ſingulę arbores ſufficiant: ſuper eas tamen addi velorū alia vela. Pręterq; alia in proris & alia in puppibus pādi: ac tot modis ꝓuocari mortē. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbē terrarū vltro citroq; portet: tā gracili auena: tam nō alte a terra tolli: neq; id viribus ſuis necti: ſed paſſū: tuſūq; & in molliciem lanę coactum iniuria naturę: ac ſūma audacia: & quo ꝓuenire nulla execratio ſufficit cōtra inuentorē dictuꝫ ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hominem in terra mori: niſi periret & īſepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauēdos frugum caſa victuſq; premouebamus. Ecce ſeritur hominis manu: metitur eiuſdem hominis ingenio quod vētos in mari optet. Pręterea vt ſciamus fauiſſe penas: nihil gignitur facilius. Vt ſentiamus nolente id fieri natura: vrit agrum: deterioremq; ipſum facit.

Aduerte:

¶ De lini ſatiōe: & generibus eius & quomodo perficiatur: & de mappis & lino nō ardente: & quādo primū in theatris vela. CA. I.

SEritur ſabuloſis locis maxime: vnoq; ſulco: nec magis feſtinat aliud. Vere ſatum æſtate vellitur: & hanc quoq; terræ iniuriam facit ignoſcat tamen aliquis ægypto ſerenti: vt arabiæ indiæq; merces oportet. Ita ne & galię cenſentur hoc raditu? Monteſq; mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis: & a latere oceani obſtare ipſum quod vocant innane. Cadurci: caleti ruteni: bituriges: vltimiq; hominuꝫ exiſtimati morini: immo vero galliæ vniuerſæ vela texūt. Iā quidem & trāſrhenani hoſtes. Nec pulchriorē aliam veſtē eorū fœminæ nouere. Qua ammonitiōe ſuccurrit qđ. M. Varro tradit ī Serranoruꝫ familia gentiliū eſſe fœminas linea veſte nō vti. In germania autē defoſſi & ſub terra id opus agunt. Similiter in italia a ratione alia. Nā īter padū ticinūq; amnes ſubiacēt abiterna. In europa lino palma ſecunda. In vicino. n. halionis capeſſunt retouina. Et in ęmilia via fauētina cādore. Halionis ſēper crudis fauentina p̄ferunt. Retouinis tenuitas ſūma dēſitaſq; Cādor æque vt fauētinis: ſed lanugo nulla. Qđ apud alios gratiā: apud alios offētionē hēt. Neruoſitas filo æqualior pene q̄ cotoneis: tinituſq; cū dēte libeat expiri. Iō duplex q̄ cęteris p̄cium. Et hiſpania citerior habet ſplēdorē lini p̄cipuū torrētis: in quo polit natura: qui abluit terraconeꝫ. Et tenuitas mira ibi primū carbaſis reptis. Nā dudū ex eadē hiſpania zœlicū venit in italiā plagis vtiliſſimuꝫ. Ciuitas ea gallacię & oceano propinqua. Eſt ſua gloria & cumano in cāpania ad piſciuꝫ & halitum capturā. Eadē & plagis materia. Neq;. n. minores cunctis animalibꝰ inſidias: q̄ nobiſmetipſis lino tēdimus: ſed cumanæ plagæ cōcidunt apros: & hæ caſſes ve aſperi ferri aciem cōuincunt. Vidimuſq; iam tantæ tenuitatis: vt annuluꝫ hominis cum epidromibus tranſirent: vno portante multitudinem qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirum: ſed ſingula earꝫ ſtamina centeno quinquageno filo conflare: ſicut paulo ante Iulio Lupo q in præfectura ægypti obijt. Mirentur hoc ignorātes in ægyptij quōdā regis queꝫ amaſyn vocāt: thorace in rhodiorꝫ inſula oſtendi in templo Mineruæ. ccclxv. filis ſingula fila cōſtare. Quod exēplum per ſe expertum nuper romæ ꝓdidit. Mutianus ter conſul: paruaſq; iā reliquias eius ſupereſſe: hac experimētuꝫ iniuria. Italia ex pelinis etiānum linis honorē habet: ſed fullonū tātum in vſu. Nullum eſt cādidus lenæ ve ſimilius: ſicut in culcitris præcipuā gloriam cadurci optinēt. Galliaruꝫ hoc ad tormēta pariter inuētum. Italiæ quidē mos etiam nūc durat in appellatiōe ſtramēti. Aegypto lino minimū firmitatis: plurimū lucri. Quattuor ibi genera: tanicium: ac peluſiacum: buticum: tētiriticum: cum regionum nominibus in quibus naſcūtur. Superior pars ægypti in arabia vergens gignit fruticeꝫ quem aliqui goſſipion vocāt: plures xylon: & ideo lina

Vel ſubiacet: vel araneis: vel coronæ his.

Carbaſa lini in hiſpania cite primum reperta

inde facta xylina. Paruulus eſt: ſimilemq; barbatę nucis defert fructū: Cuius in exteriore bōbice la-
Vel veluti bō bicis.
nugo netur. Nec vlla ſunt eis in cādore mollicia ve p̄ferenda Veſtes inde ſacerdotibus ægypti gra-
tiſſimę. Quantum genus orthominuʒ appellant. Fit e paluſtri velut harundine dumtaxat pānicula
Vel ortholinon
eius. Aſia geniſta facit lina ad retia p̄cipua. in piſcando durātia frutice madefacto. x. dieb⁹ Aethio-
pes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus vt diximus geniſtis. apud nos maturitas eius duo
Vel genitis.
bus argumentis intelligitur: intumeſcēte ſemine: aut colore flaueſcente. Tunc euulſū & i faſciculos
manuales colligatū ſiccatur i ſole pēdēs cōuerſis ſupne radicib⁹ vno die: mox quiq; alijs in cōtrariuʒ
inter ſe verſis faſcium cacuminibus vt ſemē in mediū cedat. Inter medicamina huic vis: & in quodā
ruſtico ac prędulci italię tranſpadanæ cibo: ſed iam pridē ſacrorū tātuʒ gratia. Deinde poſt meſſem
triticeā virgæ ipſę merguntur in aquam ſolibus tepefactā: pōdere aliquo depræſſę. Nulli enim leui-
tas maior. Maceratas indicie eſt membrana laxatior. Iterūq; vniuerſæ vt prius ſolle ſiccantur. Mox
arefactæ in ſaxo tunduntur ſtupatio malleo. Quod proximum cortici fuit ſtuppa appellatur. dete-
rioris lini lucernarū ferem luminibus aptior. Et ipſa tamen pectitur ferreis athenis donec oīs mem-
Vel hamis.
brana decorticetur. Medulę numeroſior diſtinctio cādore: mollicia. Linum vere & viris decorū eſt
Cortices quoq; decuſſi clibanis & furnis præbent vſum. Ars depectendi digerendiq;. Iuſtum eſt e
quinquagenis faſcium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur illiſum crebro in
ſilice ex aqua. Tectumq; rurſus tunditur clauis: ſemper iniuria melius. Inuentum iam eſt etiā quod
Linū viuum igni non conſumptibile.
ignibus non abſumeretur. Viuum id vocant ardenteſq; in focis conuiuiorum exeo vidimus map-
pas ſordibus exiſtis ſplendeſcentes igni magis q̄ poſſent aquis. Regum inde funebres tunicæ corpo-
ri fauillā ab reliquo ſupant cinere. Naſcitur i deſertis aduſtiſq; ſole īdie: vbi nō cadūt hymbres inter
diras ſerpētes. aſſueſcitq; viuere ardēdo. Rarū iuentu: difficile textu pp breuitatē. Ruffus de cętero
Regū tunice funebres cur ex lino viuo conſtructę.
colos ſplēdeſcit igni. Cū inuētū eſt ęquat p̄cia excellētiū margaritarū. Vocaͬ aūt a gręcis aſſueſtinuʒ
exargumēto naturę. anaxilaus auctor eſt: lītheo eo circundatā arborē ſurdis ictib⁹ & q nō exaudiā-
tur cędi. Ergo huic lino pricipat⁹ in toto orbe. Proximus byſſino. mulierū maxīe delicijs circa elim
in achaia genito: quaternis denarijs ſtipula eius pmutata quōdā vt auris Repertaq; lintheorū lanu-
go e vilis nauium maritimarū maxīe in magno vſu medicine eſt: & cinis ſpodij vī habet. Eſt & inter
papauera genus quoddā quo cādorē lynthea pręcipuum trahunt. Tentatum eſt tingi linum quoq;:
& veſtium inſaniā accipere in alexandri magni primū claſſibus indo āne nauigātis: cum duces eius
ac præfecti in certamine quodā variaſſent inſignia nauium. Stupueruntq; littora flatu verſicoloria ī
plente. Velo purpureo ad acciū cū. M. Antonio cleopatra venit: eodēq; effugit. Hoc fuit imperato-
riæ nauis inſigne. Poſtea in theatris tantū vmbram fecere. Quod primus omniū inuenit. Q. Catulus
cum capitolium dedicaret. Carbaſina deinde vela primus ī theatro duxiſſe tradiͬ Lētulus Spither
Lentul⁹ p̄oſt Romę vela theatris ſuppoſuit.
appollinaribus ludis. Mox Cęſar dictator totum forū romanū intexit. Viamq; ſacram ab domo ſua
ad cliuum vſq; in capitoliū: quod munere ipſo gladiatorio mirabilius viſum tardunt. Deinde & ſine
ludis marcellus. Octauia ſorore auguſti genitus in edilitate ſua auūculo. xi. cōſule Kalen. auguſti ve-
lis forum vmbrauit: & ſalubrius litigantes conſiſterent. Quantum mutatis morib⁹ Catonis Cenſo-
vel ferri.
rij qui ſternēdū quoq; in forū muricibus cēſuerat. Vela nuper colore cœli ſtellata per rudētes terræ
etiam in amphiteatris principis Neronis rubent & cauis ædium: & muſcū ac ſolem deſcēdūt. Cęte
ro māſit cādori ptinax gratia. Honor etiaʒ & troiano bello. Cur enī & nō p̄lijs interſit vt naufragijs?
Thoracibns lineis paucos tamen pugnaſſe teſtis eſt Homerus. Hinc fuiſſe & nauium armamenta
apud eundem interpretati ſunt eruditiores quoniā cum ſparta dixit ſignificauerit ſata.

De ſparti natura: & quando primū vſus eius: & quomodo perficiatur & quæ ſine radice naſcantur: & viuant. CA. II.

SParti quidē vſus multa poſt ſecula cœptus eſt. Nec ante pœnoruʒ arma: quæ primum hiſ-
panię intulerūt. Hærba & hæc ſponte naſcens: & quę non queat ſeri: iuncuſq; proprie ari-
Vel vbi nec ſeri aliud nec naſci poteſt.
di ſoli vini terrę dato vitio. Nāq; id malluʒ telluris eſt: nec aliud ibi ſeri aut naſci poteſt In
africa exiguū & inutile gignitur: carthaginēſis hiſpanię citerioris portio. Nec hęc tota: ſʒ
quatinus patit mōtes quoq; ſparto operit. Hinc ſtrata ruſticis: eoruʒ hinc ignes faceſq;. Hinc calcea
mina & paſtorum veſtis animalibus noxiū pręterq̄ cacuminum teneritate. Ad reliquos vſus laborio
ſe euelliͬ. Ocreatis cruribus manibuſq; tectis manicis conuolutū oſſeis ligneis ve conamētis. Nūc tā
in hyeme vix. Facillime tamē & idibus maijs in iunias hoc maturitatis tp̄s. Vulſum faſcibus in acer
uo adunatum biduo tertio reſolutuʒ. Spargitur in ſole ſiccaturq;: & rurſus in faſcibus reddit ſub te-
cta. Poſtea maceratur aqua marina optime ſed & dulci ſi marina deſit. Siccatūq; ſole iterū rigatur: ſi
repente vrgeat deſideriū perfuſū calida in folio: ac ſiccatum ſtans compendiuʒ operę fatetur. Hoc
Vel ſolio.
autem tunditur. vt fiat vtile præcipue in aquis: mariq; inuictū. In ſicco præferu nt e canabi funes. Et

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0314-8 DFG

ſpartum aliter etiam diuerſum:veluti natalium ſit impenſa. Eſt quidā eius natura interpolis Rurſuſq;
q̄ libeat vetuſtum nouo miſcetur. Verūtamē cōplectetur animo:qui volet miraculum eſtimare: q̄to ſit
in vſu oibus terris nauium armamētis:machini ędificationumq;:aliiſq; deſiderijs vitæ. Ad hos omnes
vſus que ſufficiant minus.xxx.paſſ.in latitudinem. A litore carthagis nouæ/minuſq; in longitudine eſſe
repientur. Lōgius.n.vehi impēdia ꝓhibent. Iūco gręcos ad funes vſus nomini credamus σχοινοσ quo
gerbam eam appellant. Poſtea palmaꝝ folijs/phyllyraq; manifeſtum eſt. Et idē trāſlatū a pœnis ſpar-
ti vſum ꝑ q̄ ſimile eſt veri. Theophraſtus auctor eſt eſſe bulbi genus circa ripas amniū naſcens: cuius in
ter ſummum corticem:eamq; partem/qua veſcuntur eē laneā naturā: ex qua mapilia/ veſteſq; quondā Vel veſteſq; q̄dā
cōficiebantur. Sed neq; regionem in qua id fiat.neq; quicq̄ diligētius:p̄ter q̄ eriophorō id appellari i ex cōficiant
emplaribus que equidē inuenerim tradit. Neq; oino vllā mētionē habet bulbi generꝭ circa ripas amni-
um naſcentis:cuius inter ſummū corticem/eamq; partem/qua veſcuntur ſemper habet ſpartum Cun-
cta cura magna perſecutus.ccccxc. annis ante nos vt alio iam loco diximus. Quo apparet poſt id tem-
poris ſpatium in vſum veniſſe ſpartum.& quoniam a miraculis rerū cœpimus:ſequemur coꝝ ordines
in quibus vel maximum eſt aliquid naſci:aut viuere ſine vlla radice. Tubera vocātur hęc vndiq; terra
circundata: nulliſq; fibris nixa/ aut ſaltem capillamentis:nec vtiq; extuberante loco/in quo gignuntur
aut rimam agente. Neq; ipſa terrę coherent. Cortice etiā includūtur.,vt plane/nec terrā eſſe poſſimus
dicere:neq; aliud q̄ terrę callum. Sicis hęc fere/& fabuloſis locis frutetoſiſq; naſcuntur. Excedūt ſæpe
magnitudinem mali cotonei:ēt librali pōdere. Duoꝝ genera:harenoſa dētibus imica.& altera ſincera.
Diſtingūtur & colore ruffo/nigroq; & itus candido. Laudatiſſima que africę creſcunt. Anne vitium id
terræ? Neq;.n.aliud intelligi pōt malū ne id eaꝓtinus globetur magnitudine qua futurū eſt. Et viuat ne
an non haud facile arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi.n.ratio cōmunis eſt ijs cum ligno. Lartio licinio
p̄torio viro iura reddente in hiſpania carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe mordēti tuber:vt de
p̄hēſus inde denarijs primos dētes inflecteret. Quod manifeſtū erit terrę naturā i ſe globari. Quod cer
tum eſt ex ijs que naſcuntur:& ſeri non poſſunt.

¶De myſi:& tuberibus:de fungis pezicis:laſerpitio & magyderi:
&rubia:& radicula. CA.III.

SImile eſt quod i cyrenaica prouintia vocant: myſi:p̄cipuum ſuauitate:odore:ac ſapore:ſed car Quo tp̄e
noſius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hęc tradūtur peculiariter Cū fuerīt hym tuber na
bres autumnales/ac tonitrua crebra: tūc naſci:& maxime e tonitribus:nec vltra annum durare tenerri ſcatur.
ma autem verno eſſe. Quibuſdam locis acceptantur:riguis & ſerūtur ſicut mytilenis. Negant naſci niſi
exundatione fluminum inuecto ſemine aptiaris. Eſt autem is locus in quā plurima naſcūtur. Aſię no-
biliſſima circa lāpſacū/& alope coneſum:gręciæ vero circa elin. Sunt & in fungoꝝ genere a græcis di-
cti pezicæ:qui ſine radice/aut pediculo naſcūtur. Ab his ꝓximū dicetur auctoritate clariſſimū: laſerpi-
tiū:qđ gręci ſiliphion vocāt:in cyrenaica ꝓuincia reptū cuiꝰ ſuccū vocāt laſer magnificū in vſu medica
mentiſq;.& ad pōdus argētei denarij penſū. Multis iam annis in ea terra nō iuenitur:quoniā publicani
qui paſcua cōducūt. Maius ita lucrū ſētiētes depopulātur pecoꝝ pabulo. Vnus aūt caulis noſtra reptꝰ
memoria. Neroni pricipi miſſus. Si q̄do icipit pecus in ſpē naſcentis hoc dep̄hēditur ſigno oue cū come
derit dormiēte ꝓtinus capta/ & ſternutāte. Diuq; iā nō aliud ad nos inuehit:q̄ qđ in pſide/aut media/&
armenia naſcitur. Iaſer:multo ifra cyrenaicū. Id quoq; adulteratū gūmi:aut ſagopenio:āt faba fracta.
Quo minus omittēdū videtur. C. Valerio. M. Herēnio cōſ. cyrenis aduecta Romā publice laſerpitij pō
do.xxx. Cęſarē vero dictatorē initio belli ciuilis inter aurū/argētumq; ꝓtuliſſe ex ęrario laſerpitij pōdo
cxj. Id apud auctores gręciæ euidentiſſimos inuenimus. Natū hymbre piceo repēte madefacta tellure
circa heſpidū hortos/ſyrtiq; maiorē.vij.annis ante oppidū cyrenaꝝ qđ cōditū eſt vrbis noſtrę ãno.cxliij
Vim aūt illā ꝑ quattuor ſtadioꝝ ſpatiū i africa valuiſſe. In ea laſerpitiū gigni ſolitū rem feram/ac contu
macem:& ſi coleretur i deſerta fugiētē. Radice multa/craſſaq;:caule ferulaceo:haud ſimili craſſitudie
Huius folia maſpetū vocabāt:apio maxime ſimilia. Semen erat foliaceū. Foliū ipſum vero deciduum.
Veſci pecora ſolita:primoq; purgari:mox pingueſcere:carne mirabilem in modū iucunda. Poſt folia
amiſſa caule ipſo/& homines veſcebantur decocto:aſſo:elixoq;. Eorum quoq; corpora.xl.primis diebꝰ
purgante a vitijs. Ex ijs omnibus ſuccus duobꝰ modis capiebatur:e radice/atq; caule. Et hęc duo erāt
nomina rhizias/atq; caulias. Vilior ille/ac putreſcēs radice:cortex niger:& ad mercis adultera. Succum
ipſum in vaſa conectum admixto furfure ſubinde concutiendo ad matutritatē ꝑducebāt:ni ita feciſſēt vel farina
putreſcentem. Argumentum erat maturitatis color/ſiccitaſq; ſudore finito. Alij tradunt laſerpitij radi
cem fuiſſe maiorem cubitali:tuberq; in ea ſuper terram. Hoc inciſo profluere ſolitum ſuccum ceu lactis
ſupernato caule:quem magydarim vocarunt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe cadentia a canis or-
tu:auſtro flante. Ex ijs laſerpitium naſci ſolitum annuo ſpatio/& radice/& caule conſumentibus ſeſe.

Hoc & circunfodi ſolitum ꝓdidere. Nec purgari pecora: ſed ægra ſanari: aut ꝓtinus mori: quod ĩ pau
cis accidere. Perſico Silphio prior opinio congruit. Alterũ genus eſt quod magydaris vocatur teneri⁹
& minus vehemens: ſine ſucco. Quod circa ſyriam naſcitur: nõ ꝓueniens in cyrenaica regione. Gignit̃
& in pnaſo monte copioſius: quibuſdam laſerpitium vocãtibus: pq; omnia adulterat̃ ei ſaluberrimę/ vti
liſſimæq; auctoritas. Rõ ſinceri prima in colore modice ruffo: & cum frangit̃: candido intus. Mox trã-
lucente gutta aquæ/ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnũ duo genera nõ niſi
ſordido nota vulgo cũ q̃ſtu nullo poleãt. In primis rubia tingendis lanis/ & corijs neceſſaria. Laudatiſſi
ma italica/ & maxime ſuburbana: & omnes pene ꝓuintię ſcatent ea. Sponte ꝓuenit: ſerit̃q; ſimilitudine
eruilię. Verꝫ ſpinoſus ei caulis/ & geniculatus hic eſt quinis circa articulos ĩ orbe folijs. Semen eius ru-
bia eſt. Quot ĩ medicina vſus habet ſuo dicemus loco. At quę vocatur radicula lauandis demum lanis
ſuccum habet: mirũ quãtũ conferens candore/ molliciaq;. Aeq; naſcit̃ ſatiua vbiq;: ſed ſponte p̃cipua in
aſia/ ſyriaq; ſaxoſis/ & aſpis locis. Trans eufratem tamẽ laudatiſſima caule ferulaceo tenui: & ipſis cibis
indigenarꝫ expetito: & vngenti quicquid ſit: cum quo dequoquat̃ folio oleæ. Iſatim gręci vocãt: floret
ęſtate: grata aſpectu: verũ ſine odore ſpinoſa/ & caule lanuginoſo. Semen ei nullum: radix magna: quę
cõciditur: ad quem dictuꝫ eſt vſum.

De hortorum cura & digeſtio terrę naſcentium: pręter fruges/ & frutices. CA. IIII.

Orti p̃ci- pui heſpi dũ: Alci- noi: Ado nis penſi- les ſemi.

Ab his ſupeſt reuerti ad hortorũ curã/ & ſuapte natura memorandam. Et q̃m antiquitas nihil
prius mirata eſt: q̃ & heſperidum hortos/ ac regum Adonis/ & Alcioni. Item penſiles. ſiue il-
los. Semiramis ſiue aſſyriæ rex Cyrus fecerit: de quorꝫ ope alio volumine dicemus. Romani
quidem reges ipſi coluere. Quippe etiam ſupbus Tarquinius nuntium illum ſęuũ/ atq; ſan-
guinarium remiſit ex horto. In. xij. tabulis legum noſtrarꝫ nuſq̃ nominat̃ villa: ſemper in ſignificatione
ea hortus. In horto vero hęredum. Quã rem comitata eſt & religio quædam: hortoſq;/ & fores tantum
contra inuidentium faſcinationes dicari videmus. In remedio ſatyrica ſigna q̃q̃ hortos tutelæ. Veneris

Epicur⁹ hortoruꝫ magiſter.

aſſignante. Plauto. Iam quidem hortorꝫ nomine in ipſa vrbe delicias: agros: villaſq; poſſident. Primus
hoc inſtituit athenis Epicurus hortorum magiſter. Vſq; ad eum moris non fuerat in oppidis haberi ru-
ra. Romę quidem p ſe hortus ager paupis erat. Ex horto plebei macellum q̃to inocẽtiore victu. Mergi
enim credo in ꝓfunda ſatius eſt: & oſtrearꝫ genera naufragio exquiri. Aues vltra phaſidem amnẽ peti:
& fabuloſo quidem terrore tutas: imo ſic p̃cioſiores. Alias in numidia/ atq; ęthiopia in ſepulchris aucu
pari: aut purgari: cũ feris mandi ab eo cupientem: qđ mandat alius. Ad Hercule q̃ vilia hęc q̃ parata vo
luptati/ ſanetatiq;: niſi eadẽ q̃ vbiq; indignatio occurreret? Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma
alia ſapore: alia magnitudine: alia mõſtro: paupib⁹ interdicta. Inueterari vina/ ſacciſq; caſtrari. Nec cui
q̃ adeo lõgã eſſe vitã: vt nõ ante ſe genita potet. E frugibus quoq; q̃dã alimentum excogitaſſe luxuriã
ac medullã tantũ earũ: ſupq; piſtrinarꝫ opibus/ & ex celaturis: viuere alios pane ꝓcerũ: alios vulgi: tot
generibus vſq; ad infimã plebem deſcendente aĩa. Et iã ne in herbis diſcrimen inuentum eſt. Oluſq; dif-

Bona ex- clamatio

ferẽtiam facere in cibo: etiam vno aſſe venali? Et in his aliqua quoq; ſibi naſci tribus negant. Caule in tã
tum ſignato: vt paupis menſa non capiat. Silueſtres fecerat natura horridos: vt quiſq; demeteret paſſiꝫ
Ecce altiles ſpectãtur aſparagi. Et rauẽna ternis libris repẽdit. Heu ꝓdigia vẽtris: mirꝫ eſſet non licere
carduis pecori veſci: nõ licet plebi. Aquę quoq; ſeparãtur. Et ipſa naturæ elemẽta vi pecuniæ diſcreta
ſunt. Hi niues: illi glaciẽ potãt: pœnas mõtium ĩ voluptatẽ gulę vertunt. Seruat̃ algor ęſtibus: excogita
turq; vt alienis menſibus nix algeat. Dequoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini
ſic quo rerꝫ naturæ placet. Etiã ne herba aliqua diuitijs tantũ paſcit̃. Nemo ſacros/ auẽtinoſq; mõtes &

vel mox:

irate plebis receſſ⁹ circũſpexerit. Mors. n. certe ęquabit: quos pecunia ſeparauerit. Itaq; hercule nullũ
macelli vectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud oẽs pricipes: donec remiſſum eſt por
toriũ mercis huius: cẽptumq; nõ aliter quęſtuoſius cenſum haberi: aut tutius: ac minore fortunę iure:
cũ credatur pẽſio ea pauperũ. Is in ſolo ſpõſor eſt: & ſub die redditus: ſupficieſq; cœlo quocũq; gaudẽs.

Vel neq̃ cẽmirem.

Hortorũ Cato p̃dicat caues. Hinc primũ agricolę exiſtimabãtur priſci: & ſic ſtatim faciebãt iudiciũ: nõ
quę eſſet in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœminæ dicebat̃: vbi indiligens eſſet hortus. Quip-
pe e carnario/ aut macello viuẽdũ eſt. Nec caules vt nunc maxime ꝓbabãt: dãnantes pulmentaria quæ
egerẽt alio pulmãtario. Id erat oleo parcere. Nam carnis deſideria etiã erãt ĩ exprobratiõe. Horti maxi
me placebãt: quia nõ egerẽt igni: parcerẽtq; ligno. Expetita res/ & parata ſemp: vnde & acetaria appel
labãtur. Facilia cõcoqui: nec oneraturo ſenſum cibo: & quæ minĩe accẽderẽt ad deſideriũ panis. Pars
eorũ ad cõdimẽta ptinẽs fatetur nõ domi uerſurã fieri ſolitã. Atq; nõ indicũ piper quęſitum: quęq; trã-
mara petimus. Iã quoq; in feneſtris ſuis plebs vrbana in imagine hortorũ quotidiana oculis rura præbe
bant: anteq̃ p̃figi ꝓſpectus oĩs coegit multitudinis innumerę ſęua latrocinatio. Quamobreꝫ ſi taliquis

& his honos:neue auctoritatem rebus vilitas adimat. Cum p̄ſertim etiam cognomina ꝓceꝝ īde nata vi
deamus. Lactucinoſqꝫ in valeria familia non puduiſſe appellari: & cōtingat aliqua gratia operi:cureqꝫ
noſtræ. Virgilio quoqꝫ cōfeſſo q̄ ſit difficile verborum honorem tam paruis ꝑhibere. Hortos villę tin-
gendo non eſt dubium. riguoſqꝫ maxime habendos:ſi contingat ꝓfluo amne. Si minꝰ e puteo ꝑtica or-
ganis ve pneumaticis tollendo non hauſtu rigando. Solum ꝓſcindēdum a fauonio:in autumnum p̄pa
randum eſt poſt.xiiij.dies:iterandumqꝫ ante brumā. Octo iugerū opis palari iuſtum ē. Fimū tres pe-
des alte cum terra miſceri. Areis diſtingui:eaſqꝫ reſupinis puluinoꝝ toris ambiri ſingulis tramitum ſul
cis:quę detur acceſſus homini:ſcatebriſqꝫ decurſus. In hortis naſcentium alia bulbo cōmendantur alia
capite:alia caule:alia folio:alia vtroqꝫ:alia ſemine:alia cortice:alia cute carthilagine:alia carne:alia tu
nicis carnoſis. Alioꝝ fructus in terra eſt:aliorū & extra alioꝝ non niſi extra. Quędam iacent:creſcūtqꝫ
vt cucurbitæ/& cucumis. Eadem & pendēt q̄q̄ grauiora multo etiam iis q̄ in arboribus gignuntur. Sed
cucumis carthilagine. Cortex huic vni maturitate tranſit ī lignum. Terra cōduntur raphani:napiqꝫ/&
rapa:atqꝫ alio modo inulæ:cicer:paſtinacæ. Quędam vocauimus ferulacea anetum.maluas. Nāqꝫ tra
dunt auctores in arabia maluas ſeptimo mēſe arboreſcere:baculoꝝ vſum p̄bere exemplo. Sed & arbor
eſt malua in mauritania lixi oppidi ęſtuario:vbi heſperidum horti fuiſſe ꝓduntur.cc.paſſibus ab ocea-
no iuxta delubrum. Herculis antiquius gaditano vt ferunt. Ipſa altitudinis pedes.xx.craſſitudinis quā
circumplecti nemo poſſit. In ſimili genere habebitur/ & canabis. Necnon & carnoſa aliqua appellabi-
mꝰ vt ſpongias in humore pratorum enaſcentes.

¶ Natura/& genera/& hyſtoria naſcentium in hortis rerum. CA.V.

FVngorum enim callum in ligni/arborumqꝫ natura diximus:& alio genere tuberū pauloan-
te. Carthilaginei generis/extraqꝫ terram eſt cucumis: mira voluptate Tiberio principi expe
titus. Nullo quippe die cōtingit ei penſiles eoꝝ hortos ꝓmouentibus in ſoles rotis olitoribꝰ.
Ruſuſqꝫ hybernis diebus intra ſpeculiariū munimenta reuocātibus. Quin & lacte mulſo ſe
mine eoꝝ biduo macerato:apud antiquos gręcię auctores ſcriptum eſt ſeri oportere vt dulciores fiāt.
Creſcunt qua coguntur forma. In italiam virides/& q̄ minimi. In ꝓuinciis q̄ maximi/& citrini/aut nigri.
Placent copioſiſſimi africę/ac grandiſſimi. Aſt cū magnitudine exceſſere:pepones vocātur. Viuūt hau
ſti ī ſtomacho/ī poſterum diem:nec ꝑfici queunt. In cibis nō inſalubres:tamen plurimū natant. Oleuꝫ
olere mire. Nec minus aquas diligunt. Defecti quoqꝫ ad eas modice diſtantes adrepūt. Contra oleum
re fugiunt. Aut ſi quid obeſt:vel ſi pēdeant:curuātur: Idqꝫ vel vna nocte depꝛhēditur. Si vas cū aqua ſu
biiciatꝰ a quattuor digytoꝝ interuallo deſcendentibꝰ ante poſterum diē. At ſi oleum eodē modo ſit in
hamos curuatis. Idem in fiſtula flore dimiſſo mira lōgitudine creſcunt. Ecce cuꝫ maxime noua forma
eorum in campania ꝓuenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio vnum:mox ſemine ex il
lo genus factum:melopeponas vocant. Non pendent hi:ſed humi rotundantur. Mirū in his ꝓpter figu
ram:coloremqꝫ/& odorem:ꝙ maturitatem adepti q̄q̄ non pendentes ſtatim a pediculo recedunt. Co-
lumella tradit ſuum commentum:vt toto anno contingant. Fruticem rubi q̄ vaſtiſſimum ī apricū locuꝫ
trāſferre:& recidere duum digytoꝝ relicta ſtirpe circa equinoctiū vernū. Ita in medulla rubi ſemine cu
cumeris inſito terra minuta/fimoqꝫ circū aggeratas reſiſtere frigori radices. Cucūeroꝝ græci tria gene-
ra fecere. Laconicū:ſcitalicū:boeticū. Ex iis tm̄ laconicū aqua gaudere. Sunt qui herba que vocatꝰ culix
nomine tria ſemen eorū maceratum ſeri iubeāt:vt ſine ſemine naſcātur. Similis & cucurbitis natura dū
taxat in naſcendo. Aeque hyemē odere. Amāt rigua/ac fimū. Seruntꝰ ambo emine in terra ſexquipeda-
li:foſſura inter ęquinoctiū vernū/& ſolſtitium. Parilibus tm̄ aptiſſime. Aliqui malunt ex calē.martii cu-
curbitas:& nonis cucumeres:& p quiquatros ſerere ſimili mō reptātibus flagellis ſcādentes p arteſum
aſpa in tectū vſqꝫ natura ſublimitatis auida. Vires ſine adminiculo ſtādi nō ſunt:velocitas pnix leui vm
bra cameras/ac ꝑgulas opientes. Inde hęc duo prima genera. Camerariū:& plebeiū:qđ humi creditur:
in priore mire tenui pediculo libratꝰ pōdus immobile aore. Cucurbita quoqꝫ oi mō faſtigatꝰ vaginis ma-
xime vitilibus cōiecta in eas poſtq̄ defloruit:creſcit qua cogitꝰ forma. Plerūqꝫ & draconis intorti figura.
Libertate vero pēſili cōceſſa:iā viſa eſt.ix.pedum lōgitudinis. Particulati cucumis floret:ſibi ipe ſupflo
reſcēs:& ſicciores locos patitur:candida lanugine obductus:magiſqꝫ dū creſcit. Cucurbitaꝝ nūeroſior
vſus. Et primū caulis ī cibio. Atqꝫ ex eo ī totum natura diuerſa. Nup in balneaꝝ vſum venere vrceoꝝ vi
ce. Iam pridē vero ēt cadorū ad vina cōdenda. Cortex viridi tener. Deraditꝰ nihilominus cibis. Cibos ſa
lubres/ac leues pluribus modis exiſtimāt:qui ꝑfici humano ventre nō queant:ſed non intumeſcant. Se
mina que ꝓxima collo fuerint ꝓceras pariunt. Item ab imis:ſed non cōparādas ſupradictis: quæ in me
dio rotundas:quę lateribus craſſas/breuioreſqꝫ. Siccantꝰ in vmbra:& cum libeat ſerere ī aqua maceran
tur. Cibis quos longiores/tenuioreſqꝫ:eo gratiores. Et ob id ſalubriores q̄ pendēdo creuere minimūqꝫ
ſeminis tales habent:duricia eius in cibis gratiam terminante. Eas q̄ ſemini ſeruantꝰ aū hyemem præci

Vel defe-
cti.

Tria cu-
meꝝ gn̄a

di non eſt mos. Poſtea fumo ſiccantur condendis hortenſiorū ſeminibus ruſticę ſuppellectili. Inuenta ē
ratio: qua cibis quoq; ſeruarenť. Eodēq; modo cucumis vſq; ad alios pene ꝓuentus: & id quidem iniu
ria fit. Sed & ſcrobe opaco ī loco harena ſubtracto: fœnoq; ſicco optos: ac deinde terra virides ſeruari
tradunt. Sunt & ſilueſtres in vtroq; genere: & oībus fere hortenſibns. Sed & is medica tantum natura
eſt. Quamobrem differētur in ſua volumina. Reliqua carthilaginum natura terra occultātur omnia.
In quibus de rapis abunde dixiſſe poteramus videri: niſi medici maſculini ſexus facerent in his rotūda.
Latiora vero / & concaua fœmini: ꝓſtantiora ſuauitate: & ad condēdum faciliora: quæ ſępius ſata trāſe-
unt in marē. Iidem naporum quinq; genera fecere. Corinthiū cloeneum: lyothaſium boeticū: & quod
vel liotha per ſe viride dixerunt. Ex ijs in amplitudinem adoleſcit corinthiū nuda fere radice. Solum .n. hoc genꝰ
laſſium. ſuperne tendit: non vt cætera in terram. Lyothaſium quidam tracium appellant: frigorū patientiſſimū
Ab eo boeticuз dulce eſt: rotunditate etiam breui notabile. Neq; vt cleoneum prælongum in totū qui-
dem. Quorum tenuiora folia ipſi quoq; dulciores. Quorum ſcabra / & anguloſa / & horrida armariores
Eſt præterea genus ſilueſtre: cuius folia ſunt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis dať: inde murſijs
tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eorum in rapis dicta ſunt. Cortice / & carthilagine conſtant raphani
Multiſq; eorum cortex craſſior etiam q̄ quibuſdam arborū. Amaritudo plurima illi eſt: & ꝓ craſſitudi
ne corticis. Cætera quoq; aliquando lignoſa. Et vis mirā colligendi ſpiritum: laxādiq; ructū. Ob id cibꝰ
illiberalis vtiq; ſi proxime olus mandatur. Si vero cum oliuis diruptis rarior fructus fit: minuſq; fœtibꝰ
Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatēm: quod de ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt
ſerere: ſi liceat: quoniam & queſtus plus q̄ eſt e frumenť o: & minus tributi eſt: nullumq; copioſius ole-
☞ um. Genera raphani græci fecere tria foliorum differentia: criſpi / atq; lenis: & tertium ſilueſtre. Atq; hu
tria rapha ic leuia quidem folia: ſed breuiora / ac rotunda: copioſaq; / atq; fructicora. Sapor autem aſper / & medica
ni gn̄a. menti inſtar ad eliciandos aluos. Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt: quoniam aliqua admo-
dum exiguū ferunt. Hæc vitia nō cadunt: niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe a loco
longum / atq; tranſlucidum. Alterum rapi figura: quod vocant ſyriacum: ſuauiſſimum fere / ac tenerri-
mum: hyemiſq; patiens. Pręcipuum tamē eſt: quod e ſyria non pridem aduectum apparet: quoniam a-
pud auctores non repitur. Id autem tota hyeme durat. Etiamnū vnuз ſilueſtre græci cheriam vocant:
pontici armon: alij lucem: noſtri armoratiam fronde copioſius q̄ corpore. In omnibus autem proban-
dis maxime ſpectantur caules: in initio enim rotundiores / craſſioreſq; / ac longis canalibus. Folia ipſa trī
ſtiora: & angulis horrida. Seri vult raphanus terra ſoluta; humida. Fimum odit: palea contētus. Frigo
Vel defle re adeo gaudet: vt in germania infantium puerorū magnitudinem æquet. Seritur poſt idus febr. vt ver-
xa. nus ſit: iterumq; circa vulcanalia quę ſatio melior. Multi / & martio / & aprili ſerunt: & ſeptembri. Incipi
vel deme ente incremento confert alterna folia circū obruere: ipſos vero accumulare. Nam qui extra terrā emer
re. ſerit: durus fit: atq; fungoſus. Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet: & ne lacunæ ſtagnēt accu
mulare. Ita in ęſtate grandeſcere. Quidam prodidere ſi palo adacto cauerna palea inſternatur in ſex di
gytorum altitudine: deīde ſemen / fimūq; / & terra congeratur ad magnitudinem ſcrobis creſcere. Pręci
pue tamen ſalſis aluntur. Itaq; etiam talibus aquis irrigātur: & in ęgypto nitro ſparguntur: vbi ſunt ſua
uitate præcipui. In totum quoq; ſalſugine amaritudo eorum eximitur: fiuntq; coctis ſimiles. Namq; &
coctis dulceſcunt: & in naporum vicem tranſeunt. Crudos medici ſuadent. ad colligenda acria viſcerū
☞ dandos cum ſale ieiunis eſſe: atq; ita vomitionibus ꝑparāt meatum. Tradunt & precordijs neceſſarium
Gręcięva hunc ſuccum: qn̄ phteſin cordi intus nō hęrentē non alio potuiſſe depelli comptū ſit in ægypto regibus
nitas de ra corpora mortuoꝝ ad ſcrutandos morbos inſecātibus. Atq; vt eſt gręca vanitas ferť in templo. Apollinis
phāo: be- delphis adeo cęteris cibis ꝑlatus raphanus: vt ex auro dicaretur raphanus: beta ex argento: rapū e plū-
ta. & rāpo bo. Scires nō ibi genitū Māniū Curiū impatorē: quę in hoſpitio legatis aurū repudiaturo afferentibus
apollini rapū torrentē in foco iuuenū: annales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Marchion gręcus de raphano vnū vo-
dicando. lumē. Vtiliſſimi in cibis hyberno tp̄e exiſtimanť. Iidemq; dentibus ſemp inimici: qm̄ atterant. Ebora cer
M. Curij te poliunt. Odiū ijs cū vitę maximū: refugitur iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua in carthilaginū gene-
dētati ab re a nobis poſita. Mirūq; oībus vehementiā ſaporis ineſſe. Ex ijs paſtinacę vnū genus agreſte ſponte ꝓ-
auro abſti uenit: ſtaphylinos græcę dicitur. Alterū ſerť radice / vel ſemīe primo vere / vel autūno. Vt Hygino pla-
nentia. cet februario: auguſto. ſeptēbri: octobri: ſolo q̄ altiſſime refoſſo Annicula vtilis eē īcipit: bima vtilior: gra
cilior autūno. patiniſq; maxie. Et ſic quoq; virus illi in tractabile eſt. Hibiſcū a paſtinaca gracilitate di-
ſtat. Dānatū cibis: ſed medicinę vtile. Eſt & quartū genus ī eadem ſimilitudine paſtiacæ: quā noſtri galli
cām vocant: gręci vero glaucō. Cuiꝰ genera etiā quattuor fecere: iter medica dicendum. Siſer / & ip̄з Ty
berius priceps nobilitauit flagitās oībus annis a germania Gedulia appellatur caſtellū rheno impoſitū:
vbi generoſitas ꝑcipua. Ex quo apparet frigidis locis conueniret ſemp lōgitudine neruus: qui in deco-
ctis extrahiť: amaritudinis tamen magna parte relicta quę mulſo in cibis tēpata etiam ī gratiā vertitur

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0318-1
DFG

Neruus iſdem & paſtinacæ maiori duntaxat anniculę. Suer his ſerit̃ menſibus februario:martio:apri
li:auguſto:ſeptembri:octobri. Breuior his eſt: ſed toroſior:amariorq̃ʒ:nulla p ſe ſtomacho īimiciſſima
Eadem dulcibus mixtis ſaluberrima. Plurimis modis auſteritas euicta inſanit. Nanqʒ & in pollinem tũ
ditur arida:liquidoqʒ dulci tempat̃:& decocta poſtea aut aſſeruata/vel macerata plurib⁹ modis:& tũc
mixta defruto/aut ſubacta melle:vuiſqʒ paſſis: aut pinguibus carioris. Alio ruſus modo cotoneis:ma-
lis/vel ſorbis/aut prunis. Aliquãdo pipe/aut thymo variata defectus p̄cipue ſtomachi excitat: Illuſtrata
maxime Iulię Auguſtæ quotidiano cibo. Supuacuũ ei⁹ ſemen: qm̃ oculis ex radice exciſis vt harũdo ſe
rit̃. Et hęc autem ſerit̃ ſiſer/ & paſtiaca vtroqʒ tp̄e/vere/& autumno magnis ſeminum interuallis Nulla
ne minus quaternoꝝ pedum quoniam ſpatioſe fruticat̃. Siſer autem transferre melius. Proxima auteʒ
nõ eſt bulboꝝ natura:quos Cato ī primis ſerẽdos p̄cipit:celebrãſqʒ megaricos. Verũ nobiliſſima ē:ſcy
tia:q̃q̃ medicamini nata:accetoqʒ exacuẽdo. Nec vlli amplitudo maior:ſicut nec vis aſpior. Duo gene
ra medicæ. Maſculus albis folijs:fœmina nigris. Et tertium genus eſt cibis gratũ. Epimenidum vocant̃
anguſtius folio:ac minus aſpo. Seminis plurimum omnibus Celerius tñ ꝓueniunt ſatę bulbis circa la
tera natis. Et vt creſcãt folia:q̃ ſunt in his ampla:deflexa circa obruunt̃. Ita ſuccum omnem in ſe trahũt
capita. Sponte naſcuntur copioſiſſime in balearibus/ ebuſoqʒ iſulis:ac p hiſpanias. Vnũ de ijs volumen
condidit. Pythagoras philoſophus:colligens medicas vires:quas ꝓxio reddemus libro. Reliqua bul-
boꝝ gña differũt colore:magnitudine:ſuauitate. Quippe cũ quidam crudi mãdant̃:vt ī cheroneſo tau
rica. Poſt hos ī africa nati maxime laudant̃. Mox apuli genera græci hęc fecere. Bulbine:ſitaniõ: pithi
on:acrocorion:egylops:iſorichion. In hoc miꝝ imas eius radices creſcere hyeme. Verno aũt cum appa
ruerit viola:minui/ac contrahi:tum deinde bulbum pīgueſcere. Eſt īter genera qđ ī ægypto arõ vocãt
ſcyllæ ꝓximuʒ amplitudine:folijs latipati:caule recto:duũ cubitoꝝ baculi craſſitudine:radice mollio
ris naturæ:q̃ edat̃:& cruda. Effodiũtur bulbi ante ver. At deteriores illico fiũt ſi fundunt̃. Signum ma-
turitatis folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant. Item paruos/& longos. Contra rubicundis
rotundioribuſqʒ laus/& grandiſſimis. Amaritudo pleriſqʒ in vertice eſt. Media coꝝ dulcia. Bulbus non
naſci ex ſemine priores tradiderunt. Sed & in preneſtinis campis ſponte naſcuntur:ac ſinẽ modo:etiaʒ
in remorum aruis.

¶De hortenſium herbaꝝ radicib⁹:folijs:floribus:coloribus. CA.VI.

HOrtẽſibus oĩbus fere ſingulæ radices:vt raphano:betę:apio:maluæ. Ampliſſimã aũt lapato:
vt quæ deſcendat ad tria cubita. Silueſteri minores tumidæ. Effoſſa quoqʒ diu viuit. Quibuſ
dam tñ capillatę. vt apio:maluæ. Quibuſdam ſurculoſę: vt ocimo. Alijs carnoſę:vt betę: aut
magis etiamnũ croco. Aliquibus ex cortice/& carne conſtant: vt raphano/& rapis. Quorundã genicu-
culatę ſunt:vt graminis. Quę rectam non habent radicem ſtatim plurimis nituntur capillamentis:vt ar
tiplex:& blitum. Scylla aũt/& bulbi/ & cepe & alium nõ niſi in rectum radicãtur. Sponte naſcentiũ quę
dam numeroſiora ſunt radice/q̃ folio:vt calax:pdiotum crocũ. Florẽt vero cum fraxino ſerpillum: am- Vel aſpa-
brotanũ:napi:raphani:menta:ruta:& cętera quidẽ defloreſcunt cum cœpere. Ocimũ aũt particulatiʒ lax: pdici
& ab imo incipit. Qua de cauſa diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos alijs cãdid⁹: um.
alijs luteus:alijs purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano:inulæ:& aliquando rutę iniuria leſę
Maxime concaua ſunt cepe:getio. Allium/cepaſqʒ inter deos iureiurando habet ęgyptus. Cepe gña
apud grecos ſarda:ſamothracia:halſidena:ſetania. Itẽ ſcirta. Aſcalonia ab oppido iudeę noĩata. Oĩb⁹
etiã odor lachrymoſus/ & p̄cipuę cyprijs:minime gnidijs. Oĩbus corpus tutũ piguitudinis eaꝝ carthi
lagine. E cũctis ſetania minia excepta tuſculana: ſed dulcis. Scirta aũt & aſcalonia cõdunt̃. Scirtã hye-
me cũ coma ſuo relinqnũt. Vere folia detrahũt: & alia ſubnaſcũtur diuiſuris:vñ & nomen. Hoc exẽplo
reliquis quoꝝ generibus detrahi iubẽt:vt ī capita creſcãt potius q̃ ī ſemetipſa. Aſcaloniaꝝ ꝓpria natu-
ra. Etenim velut ſteriles ſunt ab radice:& ob id ſemine ſeri illas non deponi iuſſere gręci:Præterea ſeri-
us circa/vel cũ germinãt trãſferri. Ita craſſeſcere. Et tunc ꝓperare p̄teriti tp̄is pẽſitatione. Feſtinãdũ au
tẽ in his eſt:qm̃ natura celeriter putreſcunt. Si deponãtur:caulẽ amittũt:& ſemen:ipſęqʒ euaneſcũt. Eſt
& coloꝝ differẽtia. Samo.n.& ſardibus candidiſſimę ꝓueniunt. Sũt ī honore & cretice:de quib⁹ dubi-
tãt an eędẽ ſint:q̃ aſcalonię:quoniã ſatis capita craſſeſcũt:depoſitis caulibus/& ſemine. Diſtãt ſapore tã vel cauleſ
tũ dulci. Apđ nos duo prima genera. Vnuʒ condimẽtarium:qđ illi getion:noſtri pallacanã vocãt. Serit̃ et ſemina
mẽſib⁹ martio:aprili:maio. Alterũ capitatũ ęquę ab ęquinoctio autũni vel fanonio. Genera ei⁹ auſteri
tatis ordine africana:gallica:tuſculana: amiterina. Optima aũt q̃ rotũdiſſima. Itẽ ruffa acrior q̃ cãdida
ſicca q̃ viridis:& cruda q̃ cocta:ſicca q̃ cõdita. Serit̃ amiternina frigidis/& hũidis locis:et ſola alij modo
capite:reliq̃ ſemine. Proximaqʒ ęſtate nullum ſemen emittunt:ſed caput tantum qđ inareſcit. Sequenti
autẽ anno pmutata ratione ſemẽ gignit̃. Caputipm corrũpit̃. Ergo oĩbus annis ſeparati ſemę cepe cau
ta ſerit̃. Separati cepe ſeminis. Seruant̃ autẽ optime in paleis. Getium pene ſine capite ẽ:ceruicis tantũ

longæ:& ideo totũ in fronde:ſępiuſq; reſecaꝛ vt porrum. Ideo & illud ſerũt:non deponunt. Cætero cę
pas ter foſſo ſolo ſeri iubẽt:extirpatis radicibus herbaꝝ. In iugero denas libras. Intermiſceri ſatureiã:
quoniam melius ꝓueniat. Rũcari ꝑterea:& ſarriri ſi non ſępius quater. Aſcaloniam mẽſe februario ſe-
runt noſtri. Semen cepaꝝ nigreſcere incipiens anteq̃ mareſcat metunt. Et de porro in hanc cogationẽ
De porro dici cõuenit:ꝑſertim cum ſectiuo nup auctoritatẽ dederit prĩceps Nero:vocis gratia ex oleo ęſtatis mẽ
ſium omnibus diebus. Nichilq; aliud ac ne pane quidem veſcẽdo. Seriꝛ ſemine ab ęquinoctio autumno
ſi ſectiuum facere libuerit denſius. In eadem area ſecaꝛ:donec deficiat:ſtercoraꝛq; ſemp:ſin vtriꝛ ĩ capi
ta anteq̃ ſeceꝛ:cum increuerit: in aliam areã trãſferaꝛ ſummis folijs leuiter reciſis ante medullã/& capi
tibus retractis/tunicis ve extremis. Antiqui ſilice/ vel tegula ſubiecta capita dilatabãt. Hoc item de bul
bis. Nunc ſarculo leuiter conuellunꝛ radices vt delumbatæ alãt:neq; diſtrahãt. Inſigne ꝙ cum fimo/lę
toq; ſolo:gaudeat:rigua odit:& tñ ꝓprietate quadã ſoli conſtat. Laudatiſſimus in ęgypto:mox orchiæ
atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceum folio inciſuris eius euidẽtibus:quo vtunꝛ medicamẽta
rij. Alterũ gen⁹ ſuauidioris folij/rotundioriſq;:inciſuris leuioribus. Fama eſt melã eq̃ſtris ordinis reum
Melaſeq̃ſ ex ꝓcuratione a Tyberio principe accerſitum ĩ ſumma deſpatione ſucco porri ad trium denarioꝝ ar-
Ro. porri genteorũ pondus hauſto confeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorem modum negãt noxiũ eſſe. Alli-
ſucco hau um ad multa ruris ꝑcipue medicamenta ꝓdeſſe crediꝛ. Tenuiſſimis/& q̃ ſeparanꝛ in vniuerſum velatur
ſto iterijt. membranis:mox plurib⁹ coagmẽtatur nucleis: & ijs ſeparatim veſtitis. Aſpi ſaporis:& quo plures nu-
clei fuere:hoc eſt aſpius. Tedium huic quoq; halitu vt cepis:nullum tñ coctis. Generꝝ differẽtia in ipſe.
Pręcox matureſcit.lx.diebus:tum in magnitudinẽ. Vlpicum quoq; in hoc genere gręci appellauere al
lium cyprium:alij antiſcordon:ꝑcipue africæ celebratum inter pulmentaria ruris grãdius alio trito in
oleo/& aceto mixꝝ quantum increſcat ſpuma. Quidã & allium vlpi cum ĩ plano ſeri vetãt:caſtei latimq;
vel aphro grumulis ĩponi diſtantibus inter ſe pedes ternos. Inter grana quattuor digyti ĩtereſſe debent:ſimul atq;
ſcordon. tria folia erupint ſarriri. Grandeſcunt quo ſępius ſarriunꝛ. Matureſcentium caules depreſſi ĩ terrã ob-
ruunꝛ:ita cauet ne in frondem luxurient. In frigidis vtilius vere ſeri q̃ autumno. Cęterũ vt odore careãt
omnia hæc iubentur ſeri:cum luna ſub terra ſit: colligi cum in coitu. Sine ijs Menãder e gręcis auctor
eſt:aliũ edentibus ſi radicem betę ĩ pruna toſtam ſupederit:odorem extingui. Sũt qui & alium/& vlpi-
cõ inter cõpitalia/ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putẽt. Allium & ſemine ꝓuenit : ſed tarde. Primo.n.anno
porri craſſitudĩe capite efficitur:ſequẽti diuiditur:tertio cõſumatur. Pulchriuſq; exiſtimatur tale. A qui
buſdã in ſemen exire vetãtur. Sed intorqueri caulis ſationis gratia:vti caput valid⁹ fiat. Quod ſi diutius
vel apalia allium/cepeq; inueterari libeat:aqua ſalſa tepida capita intingẽda ſunt. Ita diuturniora fiẽt : melioraq;
vſui:ſed in ſatu ſterilia. Alij contenti ſunt primo ſup prunas ſuſpendiſſe:abundeq; ita ꝓfici arbitrantur:
ne germinent. Quod facere alium/cepãq; extra terram quoq; certum eſt:& cauliculo acto euaneſcere
Aliqui & allium palea optime ſeruari putant. Allium eſt in aruis ſponte naſcens:alum hoc vocant: qđ
aduerſus ĩprobitatẽ alitum depaſcentium ſemina coctum ne renaſci poſſit:abijciꝛ:ſtatiq; q̃ deuorauerẽ
aues ſtupentes manu capiunꝛ:& ſi paulum commemorauere reſupitę. Eſt & ſilueſtre quod vrſinum vo
cant odore molli:capite ꝑtenui: folijs grandibus.

¶ Quoto die quęq; herbę naſcunꝛ ſatę/& quõ q̃q; formaꝛ:vel digeraꝛ:& quorum ſingula genera/& quorum plura. CA.VII

Aduerte. IN ortu ſatorum celerrime naſcunꝛ:ocimum:blitum: napus: eruca. Tertio enim die erum-
punt:anetum quarto. lactuca quinto:raphanus ſexto: cucumis/ & cucurbitę ſeptimo:prior
cucumis:naſturtium/ ac ſinapi quinto: beta ęſtate ſexto:hyeme decimo:a triplex octauo:ce
pe.xix.aut.xx.getium.x.aut.xij. Contumacius coriandrum. Cunila quidem/ & origanum
poſt trigeſimum diem. Omnium difficillime apium.xl. enim die cum celerrime quinquaginta maiorẽ
ex parte emergit. Aliquid & ſeminum ętas confert: quoniã recẽtiora maturius gignunꝛ. In porro:gen-
tio:cucumere:cucurbita. Ex vetere autem celerius ꝓueniũt apium:beta:cardamum cunila:origanũ:
coriandrum. Mirũ ĩ betæ ſemine:non enim tota eo anno gigniꝛ:ſed aliquid ſeq̃nte:aliquid tertio. Itaq;
ex copia ſeminis modice naſciꝛ. Quædã anno tñ ſuo pariunt:quedã ſæpius:ſicut apium:porrũ: getiũ.
Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate ꝓueniunt. Semina plurimis rotũda:aliquib⁹ob
lõga:paucis foliacea/& lata:vt atriplici. Quibuſdã ãguſta:& caniculata:vt cumio. Differũt & colore ni-
gro/cãdidoq; itẽ duritie. Sucurlacea ĩ folliculo ſũt raphano:ſinapi rapo. Nudũ ſemẽ apij:coriãdri:ane
ti fœniculi:cumini. Cortice obducta bliti:betę:atriplicis:ocimi. At lactucis ĩ lanugine. Nihil ocimo fœ
cundius. Cũ maledictis/ac ꝓbris ſerendũ ꝑcipiunt:letius ꝓueniet. Satũ etiam paſciꝛ terra adacta cumi-
Vel paniꝛ nũ:& qui ſerũt ꝑcanꝛ ne exeat. Quę ĩ cortice ſunt difficillime matureſcũt. maximeq; ocimũ:& gyt. Siccã
Vel inare tur oĩa/ac ſunt fœcũda. Vtiq; meliora naſcunꝛ aceruati ſato ſemine:q̃ ſparſo. Ita certe porrũ & allium ſe
ſcunt. runt in lacinijs colligatum. Apium etiam paxillo cauerna facta/ac fimo ingeſto. Naſcuntur autem om-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0320-1
DFG

nia/aut ſemine/aut euulſiõe. Quędã ſemine/& ſurculo:vt ruta origanũ. Ocimũ ꝑcidũt.n.& hoc cũ pue- Nota.
nit ad palmæ altitudinẽ. Quędã & radice/& ſemie:vt cepa:alliũ:bulbi & ſi quoꝝ radicẽ minimi florum
relinquunt. Eoꝝ vero q̃ a radice naſcũť radix diuturna/& fruticoſa ẽ: vt bulbi. getij:ſcyllæ. Fruticãt alia
& nõ capite:vt apiũ:& beta. Caulę reciſo fere quidẽ oĩa regerminãt:exceptis q̃ non ſcabrum caulẽ hñt.
Eſt in vſu vero ocimũ raphanus:lactuca. Hanc etiã ſuauiorẽ putãt a regermiatiõe. Raphanus vtiq; iu-
cundior detractis folijs anteq̃ decauleſcat. Hoc & in rapis. Nã & eadem direptis folijs coopta terra cre-
ſcunt:durantq; in æſtate. Singula genera ſunt ocimo:lapato:blito:naſturtio:erucę:atriplici:coriandro
aneto. Hęc.n.vbiq; eadem ſũt.neq; aliud alio melius vſq̃. Rutam furtiuã tantum ꝓuenire fertilius pu-
tant:ſicut apes furtiuas peſſime. Naſcunť etiã nõ ſata mẽtaſtrũ:nepeta:itubũ puleium. Cõtra plura ge-
nera ſunt eorũ/q̃ diximus:dicemuſq; in primis de apio.

¶Natura/& genera/& hiſtoriæ ad condimẽta in horto ſatarũ rerum.xxxvj. CA.VIII

ID enim qđ ſponte in humidis naſciť helioſelinũ vocať vno folio:nec hirſutũ. Ruſus in ſiccis
hippoſelinũ:pluribus folijs:ſimile helioſelino. Tertiũ ẽ oreoſelinũ cicutę folijs:radice tenui:
ſemie aneti:minutiore tamẽ. Eſt autẽ ſatiuis differẽtia ĩ folio dẽſo criſpo: aut rariore/& leuio
re. Itẽ caule tenuiore/ac craſſiore. Et caulia alioꝝ cãdid⁹ eſt:aliorũ purpureus:aliorũ varius
Lactucæ gręci fecere tria gña. Vnũ lati caulis:adeo vt hoſtiola/& olitoria ex ijs factitari ꝓdiderint. Foliũ
his paulo maius herbaceo/& anguſtiſſimũ:vt alibi cõſumpto ĩcremẽto:alteꝝ rotundi caulis. Tertiũ ſeſ
ſile qđ laconiõ vocãt. Alij coloris/& tꝑoris ſat⁹ genera decreuere. Eſſe.n.nigras quaꝝ ſemẽ mẽſe ianua- Velyrceo
rio ſeratur:albas quaꝝ martio:rubẽtes/quaꝝ aprili. Ac oĩm eaꝝ plantas poſt binos mẽſes differri. Dili- la.
gẽtiores plura genera faciũt:purpureas:criſpas:cappadocas:græcas. Longiora his folia/cauleſq; lati.
Præterea longi & anguſti ĩtubis ſimiles. Peſſimũ aũt gen⁹ cum exprobatione amaritudinis appellauer.
pierida. Eſt etiãnũ alia diſtinctio atræ:q̃ meconis vocať a copia lactis ſoporiferi:q̃q̃ oẽs ſõnũ parere cre- Vñ lactu-
dãť. Apđ antiquos italię hoc ſolũ gen⁹ eaꝝ fuit:& ideo lactucę nomẽ adeptæ. Purpureã maxime radi- cę nomẽ.
cis cecilianã vocãt. Rotundam vero/ac minime radicis: latis folijs aſtylida. Quidamq; eunuchiõ: q̃m Diu⁹ Au-
hęc maxĩe refrageť veneri Eſt quidã natura oĩb⁹ refrigeratrix:& ideo ęſtate gratę/a ſtomacho faſtidiũ gu. lactu-
auferũt.cibiq; apparẽtiã faciũt. Diuus certe Auguſtus lactuca cõſeruatus ĩ ęgritudĩe ferť prudẽtia. Mu ca ꝑſerua
ſæ medici: cũ priores eã ob religionẽ minime cõmãducaret ĩ tm̃ recepta cõmendatione:vt ſeruari ẽt in tus.
alienos mẽſes eas oxymelitę reptũ ſit. Sanguinẽ quoq; augere credunť. Eſt etiamnũ/q̃ vocať caprina la- Cũ prio-
ctuca:de qua dicem⁹ ĩter medicas. Et ecce cũ maxĩe cœpit irrepe ſatiuis admodũ ꝓbata:quæ cilicia vo- res eã ob
cať folio cappadocię/niſi criſpum/latiuſq; eſſet. Nec ex eodem genere poſſunt dici:neq; ex alio intubi religionẽ/
hyemis impatientiores:viruſq; ꝑferẽtes:ſed caule non minus grati. Serũtur verno plãtę eoꝝ:vltimo ve- ac omẽ ca
re transferẽtur. Eſt & erraticum intubũ:qđ in ęgypto cichorium vocant. De quo plura alias. Inuentum uerẽt. cuz
omnes thyrſos/vel folia lactucaꝝ ꝓrogare vrceis conditos/ac recentes ĩ patinis coquere. Seruntur lactu prior eẽt
cę anno toto lętis/& irriguis/ſtercoratiſq; binis mẽſibus ĩter ſemẽ/plantamq;/& maturitatem. Legitimũ eſca e mel
tamen a bruma ſemen iacere:plantãq; ĩ fauonio trãſferre. Aut ſemen fauonio:plantam ęquinoctio ver- le (religio
no. Albę maxime hyemen tolerãt. Humore oĩa hortẽſia:gaudẽt/& ſtercore:precipue lactucę & magis minime
intubi. Seri etiam radices illitas fimo intereſt:& repleri ablaqueatas humo. Quidam & aliter amplitudi caret)
nem augent:reciſis cum ad ſemipedẽ excreuerint:fimoq; ſuillo recenti illis. Candore vero putant con-
tingere ijs dũtaxat:quę ſunt ſeminis albi:ſi harena de littore a primo incremẽto congerať ĩ medias:atq;
in creſcentia folia contra ipſas religenť: Beta hortenſiorum leuiſſima ẽ. Eius quoq; a colore duo genera
gręci faciunt:nigram/& cãdidã:quã ꝑferũt: parciſſimi ſeminis:appellãtq; ſiculũ candoris ſane diſcrimi
ne ꝑferentes/vt lactucaz. Noſtri betæ genera faciunt vernum vt autumnale:a temporibus ſatiuis:quãq̃
& iunio ſeratur. Transferuntur autem in planta hę quoq;.& oblimi fimo radices ſuas:locumq; ſimiliter
madidum amant. Vſus ijs & cũ lente/ac faba. Idẽq; qui oleris/& precipuus vt lenitas exciteť acrimonia
ſinapis. Medici innocẽtiorẽ q̃ olus eſſe iudicauere. Quãobrẽ appoſitas nemini deguſtare etiã religio ẽ:
vtq; validis potius in cibo ſint. Gemina ijs natura/& oleris/& capite ipſo exilientis. Bulbi ſpecies ſumma
in latitudine. Ea cõtingit vt in lactucis:cũ cœperint colorẽ trahere impoſito leui pondere. Neq; alij hor
tenſiorum latitudo maior. In binos pedes aliquando ſe pandũt:multum & ſoli natura conferẽte eis. Et
in circelẽſi agro ampliſſimæ ꝓueniũt. Sunt qui betas punico malo florente optime ſeri exiſtiment: trãſ
ferri aũt cum quinq; folioꝝ eſſe cœpint. Mira differentia ſi vera eſt: candidis ſolui aluos:modice nigris
inhiberi. Et cũ braſſica corrũpať ĩ dolio vini ſapor:odore betæ folijs demerſis reſtitui. Olus/cauleſq; qui
bus nũc principatus hortoꝝ:apud gręcos in honore fuiſſe nõ repio. Sed Cato braſſicę miras canit lau-
des quas ĩ medẽdi loco reddemus. Genera ei⁹ facit tria. Vnã extẽtis folijs caule magno. Alteram criſpo Tria braſ
folio:q̃ apianam vocat. Tertiam minutis caulibus leuem teneram: minimeq; ꝓbat. Braſſica toto anno ſicę gña.
ſeriť:quoniam & toto ſecať. Vtiliſſime tamen ab equinoctio autumni. Transfertur cuz quinq; foliorum

eſt.Cima a prima ſectione p̄ſtat ꝓximo vere.Hic eſt quidam ipſoꝝ caulium delicatior/teneriorq; cau-
Vel faſti- liculus Apitij luxuria.Et ꝑ eum Druſo Ceſari blanditus nō ſine caſtigatione Tiberij patris.Poſt Cimā
ditus. ex eadem braſſica contingunt eſtiui autumnales cauliculi:mox hyberni:iterumq; cimæ:nullo æque
genere multifero:donec ſua fertilitate cōſumatur. Tertia circa ſolſtitium:ex qua ſi humidior locus eſt
eſtate ſiccior autumno plātatur.Humor/fimuſq; ſi defuere:maior ſaporis gratia eſt.Si abundauere leti
or fertilitas.Fimum aſininum maxime cōuenit.Eſt hec quoq; res īter opa ganeæ.Quapropter non pi-
gebit verboſius perſequi.Precipuus fit caulis ſapore/ac magnitudine.Primū omnium ſi in repaſtinato
ſeras:dein ſi in terram fugientes cauliculos ſeces:a terra ꝓceritate luxurioſa attolentes ſe exagerando
aliam accumules ita:ne plus q̄ cacumē emineat.Tritianū hoc genus vocat̄:bis cōputabili impendio te
dioq;.Cætera genera cōplura ſunt.Cumanū:ſeſſile folio capite patulū:aricinū altitudine nō excelſius:
folio numeroſius qua tenuius.Hoc vtiliſſimū exiſtimatur:quia ſub omnibus fere folijs fruticat caulicu
lis peculiaribus.Pōpeianū ꝓceri⁹ caule ab radice tenui:intra folia craſſeſcit.Rariora hec anguſtioraq;:
ſed teneritas in dote fit.Frigora nō tolerat.Quibus etiā alunt̄ brutiani p̄grādes folijs:caule tenues:ſa-
pore acuti.Sabellico vſq; ad admirationem criſpa ſunt folia:quoꝝ craſſitudo caulē ipm extenuat:ſed
dulciſſimi ꝓhibentur ex omnib⁹.Nup ſubiere lacu turres ex conualle aricina:vbi quondam fuit lacus
turni:que remanet:capite p̄grandes:folio innumeri.Alij in orbem porrecti.Alij in latitudinem toroſi.
Nec plus vllis capitis poſt tritianum:cui pedale aliquādo cōſpicitur.Et cima nullis ſerior.Cuicunq; au
tem generi pruine plurimum ſuauitatis conferunt.Et niſi obliquo vulnere defendatur medulla pluri-
mum nocet.Semini deſtinati non ſecantur.Eſt etiam ſua gratia nonnunq̄ plantæ habitu excellentibus.
Halmyrida vocant:quoniam niſi in maritimis non ꝓueniunt.Nauigatione quoq; longinqua viridibus
adſeruatis.Statim deſecta ita ne humum attingant:in cados olei.q̄q̄ ꝓxime ſiccatos obturatoſq; condū
tur omni ſpiritu excluſo.Sunt qui platam in tranſferendo alga ſubdita pediculo/nitroue trito:quod tri-
bus digytis capiatur:celeriores ad maturitatem fieri putēt.Sunt qui ſemen trifolij/nitrumq; ſimul tritū
aſpergant folijs.Nitrum etiam in coquendo viriditatem cuſtodit.Aut apiciana coctura oleo/ac ſale pri
uſq̄ coquantur maceratis.Eſt inter herbas genus inſerendi geminib⁹ caulis:& in medullam ſemine ex
alijs addito.Hoc & in cucumere ſilueſtri.Necnō olus quoq; ſilueſtre eſt trium foliorū.Diui Iulij carmī
nibus p̄cipue iocis militaribus celebratū.Alternis quippe verſibus exprobrauere lapſana ſevixiſſe apd
dyrarchium p̄mioꝝ parſimoniam cauillantes.Eſt autem id cima ſilueſtris.Omnium hortenſiorū lau-
datiſſima cura aſparagis.De origine eoꝝ in ſilueſtribus curis abunde dictū:& quom eos iuberet Cato
in harundinetis ſeri.Eſt & aliud genus incultius:aſparago mitius corruda paſſim etiam in montibus
naſcens:refertis ſupioris germanie cāpis:non inſcito Tyberij Ceſaris dicto herbam id quandam naſci
ſimillimam aſparago.Nam quod in neſide campanie inſula ſponte naſcit̄ longe optimum exiſtimatur
Hortenſium ſerit̄ ſpongijs.Eſt enim plurime radicis:altiſſimeq; germinat.Viret thyrſo primū emican
te.Qui caulem educens tempore ipſo quo faſtigiatus eſt in toros ſtringitur.poteſt & ſemine ſeri.Nihil
diligentius comprehendit Cato.Nouiſſimumq; libri eſt:vt appareat repētinam/ac nouitiam viro curā
fuiſſe.Locum ſubigi iubet humidum/aut craſſum. Semipedali vndiq; interuallo ſerine calcetur.Præ-
terea ad lineam grana bina/aut terna paxillo dimitti.Videlicet ſemine tum tantum ferebantur.Id fieri
ſecundum equinoctium vernum.Stercore ſatiari.Crebro purgari.Caueri ne cum herbis euellantur aſ
paragi.Primo anno ſtramento ab hyeme protegi.Vere aperiri:ſariri:runcari. Tertio incendij verno.
Quo maturius incenſus eſt:hoc melius prouenit.Itaq; harundinetis maxime cōuenit:que feſtinant in-
cendi.Sarriri iubet idem nō ante q̄ aſparagus natus fuerit:ne in ſarriendo radices vexentur.Ex eo velli
aſparagum ab radice.Nam ſi defringatur:ſtirpeſcere:& intermori.Velli donec in ſemen eat.Id autem
matureſcere ad ver:incendiq;:ac rurſus cum apparuerit aſparagi ſariri:ac ſtercorari.Ac poſt annos no
uem:cum iam vetus ſit:digeri ſubacto ſolo:ſtercoratoq;.Tum ſpongijs ſeri ſingulorum pedum inter-
uallo.Quin & ouillo fimo nominatim vti:quoniam aliud herbaſceret:nec quicq̄ poſtea tentatum vtili⁹
apparuit:niſi ꝙ circa idus februarij defoſſo ſemine aceruatis paruulis ſcrobibus ſerunt:plurimūq; ma-
ceratum fimo.Dein nexis inter ſe radicibus ſpongias factas poſt equinoctium autumni diſponunt peda
libus interuallis:fertilitate in denos annos durante.Nullum gratius ijs ſolum q̄ rauēnatium.Hortorum
indicauimus corrudam.Hunc intelligimus ſilueſtrem aſparagum:quē græci orminum/aut myacantō
vocant:alij ſue nominibus.Inuenio naſci/& arietis cornibus tuſis/atq; defoſſis.Poterant videri dicta oīa
que in præcio ſunt:niſi reſtaret res maximi quæſtus non ſine pudore dicenda.Certum eſt quippe car-
duos apud carthaginē magnā/cordubāq; p̄cipue ſeſtertia ſena milia e paruis ijs reddere:quoniam por-
tenta quoq; terraꝝ in ganeā vertimus.Etiā ea quæ refugiūt quadrupedes cōſcie.Carduos ergo duob⁹
vel ét ſi di- modis ſerunt autumno:planta/& ſemine ante nonas martias.Plantæq; quæ ex eo diſponent̄ ante idus
ſplicet. Nouembris/aut in locis frigidis circa fauonium.Stercorant̄ etiā ſi dijs placet:latiuſq; ꝓueniūt.Ocimū

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0322-2
DFG

patilibus optime ſeri ferunt. Quidam & autũno: iubẽtqꝫ cuꝫ hyeme ſerat̃: aceto ſemẽ perfundi. Eruca quoqꝫ & naſturtium vel æſtate vel hyeme facillimę naſcuntur. Eruca præcipue frigorum contemptrix diuerſę eſt q̃ lactuca naturæ. Concitatrix veneris. Icciro iungitur illi fere in cibis: vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet. Naſturtium nomen accepit a narium tormento. Et inde vigoris ſignificatio prouerbio id vocabulo vſurpauit veluti torporem excitantis. In arabia mire amplitudinis dicitur gigni. Ruta quoqꝫ ſeritur fauonio & ab æquinoctio autũni: odit hyemẽ & humorem ac fimũ. Apricis gaudet & ſiccis: terra q̃ maxie lateritia. Cinere vult nutriri. Hic & ſemini miſcet̃: vt careat erucis. Auctoritas etiã peculiaris apd̃ antiquos ei fuit. Inuenio muſtũ rutarum populo datum a Cornelio Cethego in conſulatu collega. Q. Flamini comitijs peractis. Amicitia eſt ei & cum fico in tantum vt nuſq̃ ſub hac arbore. Seritur & ſurculo melius in perforatam fabam: inditoqꝫ ſucco nutrit comprehendendo ſurculum. Seritur & a ſeipſa. Namqꝫ incuruato cacumine alicuius rami cum attigerit terrã ſtatĩ radicatur. Eadem & in ocimo natura: niſi ꝙ difficilius creſcit. Sed natura runcatur non ſine difficultate ꝓuenientibus vlceribus: ni munitis manibus id fiat. oleoue defenſis. Conciduntur autem & eius folia: ſeruanturqꝫ faſciculis. Ab ęquinoctio verno ſeritur apiũ ſemine paulum in pila pulſato. Criſpius ſic putant fieri: aut ſi ſatum calcetur cylindro pedibuſue. Proprium ei ꝙ coloreꝫ mutat. Honos ipſi ĩ achaia coronare victores ſacri certaminis nemeę. Eodemqꝫ tempore ſeritur menta planta: vel ſi nondum germinat: ſpongia: minus hæc humido gaudet. Aeſtate viret. Hyeme flaueſcit. Genus eius ſilueſtre mentaſtrum eſt. Et hoc propagatur vt vitis: vel ſi vniuerſi rami ſerant̃. Mentæ nomen ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin minthes vocaretur. Vnde veteres noſtri nomẽ declinauerũt. Grato mẽta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus Semel ſata diutina ætate durat. Congruit pulegio cuius natura in carnarijs refloreſcens ſæpius dicta eſt. Hæc quoqꝫ ſeruent̃ ſimili genere: mentã dico pulegiũqꝫ & nepitam. Condimẽtoruꝫ tamẽ oĩmqꝫ faſtidijs cyminũ amiciſſimũ. Naſcit̃ in ſumma tellure vix hærens: & ſublime tendens. In putribus & calidis maxime locis: medio ſerendum vere. Alterum eius genus ſilueſtre quod ruſticum vocant: alij thebaicum: ſi tritum ex aqua potetur: in dolore ſtomachi ꝓdeſt In carpentina noſtri orbis maxime laudatur. Alioquin æthiopico africoqꝫ palma eſt. Quidaꝫ huic ægyptium p̄ferunt. Sed p̄cipue oluſatrum miræ naturæ eſt. Hippoſelinum græci vocant: alij ſmirnium. E lachryma caudicis ſui naſcitur. Serit̃ & radice. Succum eius qui colligũt murræ ſaporẽ habere dicũt. Auctor eſt Theophraſtus murra ſata natum. Hipposellinum veteres pręceperent in locis incultis lapidoſis iuxta maceriam ſeri. Nunc & repaſtinato ſeritur: & a fauonio poſt æquinoctium autũnum. Quippe cum capparis quoqꝫ ſeratur ſiccis maxime: area in defoſſu cauata ripiſqꝫ vndiqꝫ circunſtructis lapide: alias euagatur per agros: & cogit ſolum ſteriliſcere. Florent æſtate. Viret vſqꝫ ad vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſſimum. Vitia eius quod trans maria naſcitur diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & careum gentis ſuæ nomine appellatum culminis principale. In quacunqꝫ terra ſeri vult ratione eadem qua oluſatrum. Laudatiſſimum tamen in caria: proximum phrygia. Liguſticũ ſilueſtre eſt. In liguriæ ſuæ montibus ſeritur. Vbiqꝫ ſuauius ſatiuum: ſed ſine viribus. Panacem aliqui vocãt. Crateias apud græcos cunilã bubulam eo nomie appellat. Cæteri fere cuniꝫ amidẽ: cunilaginẽ. Thymbram vero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet vocabulum & aliud ſatureia dicta in condimentario genere. Seritur menſe februario: origano æmula. Nuſq̃ vtrumqꝫ additur: quippe ſimilis effectus. Sꝫ cunilæ ægyptium origanum tantum p̄fertur. Peregrinum fuit & lepidum. Seritur a fauonio. Dein cum fruticauerit: iuxta terraꝫ pręſciditur. Tunc runcatur: ſtercoraturqꝫ. Per biennium hæc. Poſtea: iiſdẽ fruticibus vtuntur: ſi non ſæuitia hyemis ĩgrauat: quando ĩpatientiſſimum eſt frigorum. Exit & in cubitalẽ altitudinem: folijs laurinis: ſed mollibus. Vſuſqꝫ eius non ſine lacte. Gyt piſtrinis: aniſum: & anetum culinis & medicis naſcuntur. Sagapenum & ipſum in hortis quidem: ſed medicinæ tantum. Sunt quædam comitantia aliorum ſatus: vt papauer: namqꝫ cum braſſica ſeritur. Ac portulaca & eruca cum lactuca. Papaueris ſatiui tria genera. Candidum cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum mulle apud antiquos edebatur. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur ad fuſo ouo inhærens. Vbi inferiorem cruſtã apio: gytqꝫ cerilai ſapore condiũt. Alterum genus papaueris nigrum: cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant gręci: id noſtri erraticum. Sponte quidem: ſed in aruis: cuꝫ hordeo maxime naſcit̃: erucæ ſimile: cubitali altitudine: flore ruffo & ꝓtinus deciduo: vnde & nomẽ a gręcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſponte naſcentis docebimus in medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud Romanos ſemp ĩdicio eſt Tarquinius Superbus. q legatis a filio miſſis decutiẽdo. papauera in horto altiſſima ſanguinarium illud reſponſum hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſeruntur coriandrum: anetum: atriplex: maluæ: lapati: cerepolon: quod pæderota græci vocant: & acerrimum ſapore: ignei effectus ac ſaluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamen planta relata. Quin e diuerſo vis eſt ſato ſemel eo liberare locum: quoniam ſe-

☞ eruca reddit hoĩes ſalaces.

Naſturtiũ vnde.

Rutę natura.

Muſtũ rutæ a Cornelio primũ datuꝫ

☞ Victores certa miſnis nu meæ ruta coronat̃.

☞ Ruta contra ſtomachũ ꝓdeſt

thymbra vulgo ſatureia.

Papaueris tria genera.

Aduerte.

Vel ſerpillum.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0323-8 DFG

men cadens protinus viret. Vſus eius etiam pro multario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia ſicut reliquorum oleo᷑. Sunt autē trium generum. Vnum gracile: alterũ rapi folijs ſimile: tertium erucæ. Semen optimum ægyptium. Athenienſes napi appellauerunt: alij tapſij: alij ſaurion. Serpylo & ſiſimbrio montes pleriq; ſcatent: ſicut thracia. Aut aquæ deferunt ex ijs auulſos ramos: ſeruntq;. Item ſicyone ex ſuis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo & ſiſimbrium ſerũt. Lętiſſimum naſcitur in puteorum parietibus & circa piſcinas & ſtagna.

Vel ex.

❡De fœniculo & canabe. CA.IX.

Reliqua ſunt ferulacei generis ceu fœniculum: anguibus (vt diximus) gratiſſimum: ad cõdiēda plurima cum inaruerit. Eiq; perq̃ ſimilis thapſia: de qua diximus inter externos frutices Deinde vtiliſſima funibus canabis ſeritur a fauonio. Quo denſior eſt eo tenerior. Semen eius cum eſt maturum ab æquinoctio autumni defringitur: & ſole aut vento aut fumo ſiccatur. Ipſa canabis vellitur poſt vindemiam: ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabandica: plagarum præcipue vſibus. Tria ibi ei⁹ genera. Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatiſſimum eſt e medio: quæ meſa vocatur. Secunda milaſea. Quod ad proceritatem quidam attinet: roſea agri ſabini arborum altitudinem ęquat. Ferulę duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus eſt. Conditur quippe duratq; in vrceis vel anni ſpatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiam hanc vocant: corymboſq; quos condiunt.

❡De morbis hortorum: & remedia circa formicas: & erucas: & culices. CA.X.

Morbos hortenſia quoq; ſentiunt: ſicut reliqua terrę ſata. Namq; & ocymum ſe necat: degeneratq; rite in ſerpillum: & ſiſymbrium in calaminthan. Et ex ſemine braſſicæ veteris rapæ fiunt atq; inuicem: enecatur cyminum ab vno dorſo niſi repurgetur. Eſt autem vnicaule: radice bulbo ſimili: non niſi in ſolo gracili naſcens. Alias priuatim cymini morbus ſcabies. Et ocymuʒ ſub canis ortu paleſcit. Omnia vero acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Beſtiolarum quoq; genera innaſcuntur. Napis culices: raphano: erucæ & vermiculi. Item lactucis & oleri. vtriuſq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro vero priuatim animalia quæ facillime ſtercore iniecto capiuntur. condentia in id ſe. Ferro quoq; non expedire tangi rutam: cunilam: mentam: ocimum: auctor eſt ſabinus Tyro in libro cepuricon. quem Mœcenati dicauit. Item contra fornicas non minimum hortorum exitium: ſi nõ ſint rigui: remedium monſtrauit. Limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio hęrba necãt. Quidã & quã diluto latere crudo inimicã eis putãt. Naporũ medicinę ſũt: ſiliquas vna ſeri: ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ ſi omiſſo iam natæ ſint: remedium abſinthij ſuccus decocti in ſperſus & ſedi: quam aiʒonum vocant. Genus hoc hęrbę diximus. Semen olerum ſi ſucco eius madefactum ſeratur: olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totũ vero nec erucas ſi palo imponantur in hortis oſſa capitis ex equino genere fœmine duntaxat. Aduerſus erucas & cancrum fluuitialem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis virgis tangant ea: q̃ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos riguos pręcipuę ſi ſunt arbuſculę aliquę. Hi galbano accenſo fugantur.

Remediũ contra formicas heliotropiũ habetur.

❡Quæ magis ſint fortia vel minus: & quibus ſalſæ aquæ pſint. CA.XI.

Iam quod ad permutationem ſeminũ attinet: quibuſdam ex ijs firmitas maior eſt: vt coriandro: betæ: porro: naſturtio: ſinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora autem ſunt atriplici: ocimo: cucurbitę: cucumi: & æſtiua omia hybernis magis durant: minime autem getium. Sed ex ijs quę ſunt fortiſſima nullum vltra quadrimatum vtile eſt dumtaxat ſerendo Cunilis & vltra tempeſtiua ſunt. Peculiaris medicina raphano: betę: rutę: cumilę: in ſalſis aquis quę plurimum ſuauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulcius aquarum rigua proſunt Vtiliſſimæ ex ijs aquæ frigidiſſimæ: & q̃ potu ſuauiſſime. Minus vtiles e ſtagno: & quas ſilices inducunt: quoniam hærbarum ſemina inuehunt. Præcipue tñ hymbres alunt. Nam & beſtiolę innaſcentes necantur.

❡Ratio rigandorum hortorum: & quę tranſlata meliora fiant: & de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus. CA.XII.

His horę rigandi matutina atq; veſpera: ne inferueſcat aqua ſole. Ocimo tantuʒ & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aſperſum. Omnia auteʒ tranſlata meliora grandioraq; fiunt: maxime porri: napiq;. In tranſlatione & medicina eſt: deſinuntq; ſentiri iniurias: vt getium: porrum: riphani: apium: lactucæ: rapa: cucumis. Omnia autem ſilueſtria fere ſunt: & folijs minora & caulibus: ſucco acriora: ſicut cunila: origanum ruta. Solummodo ex omnibus lapatum ſilueſtre melius. Hoc inſatiuum tumex vocatur: naſciturq; fortiſſimuʒ Traditur ſemel ſatum durare: nec vnq̃ vitiari terra maxime iuxta aquam. Vſus eius cum ptiſana tantum in cibis leuiorem gratioremq; ſaporem pręſtat. Silueſtre ad multa medicamenta vtile eſt.

Adeoq; nihil amiſit cura vt carmine quoq; comprehẽſu; reppererim: in fabis caprini fimi ſingulis cauatis: ſi porri: eruce: lactucę: apij: intubi: naſturtij ſemina incluſa ſerantur: mire ꝓuenire. Quæ ſunt ſilueſtria eadem in ſatiuis ſicciora intelliguntur & acutiora. Namq; & ſuccoꝝ ſaporũq; dicenda differentia eſt: vel maior in iis q̄ pomis. Sunt autẽ acres cunilę: origani: naſturtij: ſinapis. Amari abſinthij: centaureæ: Aquatiles cucumeris: cucurbitę: lactucę. Acuti tantum cunilę. Acuti & odorati apij: aneti: fœniculi. Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur: alioquin extra inſidit pulueris modo: & circulis tantu; aquæ vt intelligatur vana ceu plerũq; vitę perſuaſio. Panax piperis ſapore; reddit: magis etiam ſiliquaſtrum: ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris: murta mirrhæ. De panace abunde dictum eſt. Libanotis locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur. Radicẽ habet oluſatri: nichil a thure differentem. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinu; appellant. Et ſmyrnium olus ſeritur, iiſdem locis. Myrtamq; radicem recipit. Eadem & ſilicaſtro ſatio. Reliqua a cæteris & odore & ſapore differunt: vt anetum. Tantaq; eſt diuerſitas atq; vis: vt non ſolum aliud alio mutetur: ſed etiam in totum auferatur. Apio eximi in coctis auſonijs aceto: in eodem cellario in ſaccis odorem vino grauem. Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborum gratia dumtaxat. Maximum quidem opus in iiſdem naturę reſtat: quonia; ꝓuentus tantum adhuc ſũmaſq; quaſdam tractauimus. Vera autẽ cuiuſq; natura non niſi medico effectu prenoſci poteſt: opus ingens oculumq; diuinitatis: & quo nullum reperiri poſſit maius. Ne ſingulis id rebus cõtexeremus. Iuxta fecit ratio: cũ ad alios medendi deſideria ꝑtinerent: longius vtriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nunc ſuis quæq; ꝑtibus conſtabunt: poterunt a volentibus iungi.

Vel fauis

Vel tami.

☞ Libanotis cõtra ſtomachum thuri ſimilis.

Vel acętũ

¶CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XX. PROHEMIVM.

MAXIMVM HINC OPVS NATVRAE ORDIEMVR ET CIBOS SVos homini narrabimus: fateriq; cogemus ignota eſſe per quæ viuat. Nemo id paruum ac modicum exiſtimauerit nominum vilitate deceptus. Pax ſecum in his aut bellum naturæ dicetur: odia amicitiæq; rerum ſurdarum ac ſenſu carentium. Et quo magis miremur omnia ea hominum cauſa quod græci ſympathiam appellauere: quibus cuncta conſtant. ignes aquis reſtringentibus aquam ſole deuorante luna pariente: altero alterius iniuria deficiente ſydere. Atq; vt a ſublimioribus recedamus: ferrum ad ſe trahente magnete lapide: & allio rurſus abigente a ſeſe. Adamantem opum gaudium infragilem omni cætera vi inuictum ſanguine hircino rumpente. Queq; alia in ſuis dicemus locis paria vel maiora mira. Tantum venia ſit a minimis: ſed a ſalutaribꝰ ordiemur. Primumq; ab hortenſibus.

☞ Adamas opũ gaudiu; : ſolo fit ſãguie mollis.

¶De cucumere ſilueſtri: & elaterio. CA.I.

CVcumim ſilueſtrem eſſe diximus multo infra magnitudinem ſatiui. Ex eo fit medicamentum quod vocatur elaterium ſucco expreſſo e ſemine. Cuius cauſa niſi maturius incidat: ſemen exilit oculorum etiam periculo. Seruatur autem decerptus vna nocte. Poſtero die inciditur harundine. Semen quoq; cinere conſpergitur ad coercendam ſucci abundantiam. Qui exp̃ſſus ſuſcipitur aqua cęleſti: atq; ſubſidet. Deinde in ſole cogitur in paſtilos ad magnos mortalium vſus. Obſcuritates & vitia oculoꝝ ſanat: genarumq; vlcera tradũt hoc ſucco tactis radicibus vitium nõ attingi vuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium odori medetur. Arida cum reſina impetiginem & ſcabiem quam pſoram & lichenas vocant. Parotidas & panos ſanat. Et cicatricibus colorem reddit. Et foliorum ſuccus auribus ſurdis cum oceto inſtillatur. Elaterium tempeſtiuum eſt autumno. Nec vllum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit a bimatu. Si quis recentiore vti velit: paſtillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Idq; melius quo veſtutius erit. Quem iam ducentis annis ſeruatum eſſe auctor eſt Theophraſtus. Et vſq; ab quinquageſimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum eſt: ſi admotum priuſq̄ extinguat ſintillare ſurſum ac deorſum cogat. Pallidum ac læue hærbaceo: ac ſcabro melius: ac leniter amarum. Putant conceptus ad alligato ſemine adiuuari: ſi terram non attigerit. Partus vero ſi in arietis lana alligatum iſcientis lumbis fuerit': ita vt protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipſam. Cucumim qui magnificant naſci præcipuum in arabia: mox cyrenis. Alij in arcadia tradunt ſimilem heliotropo. Cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis ſemẽ. Eſſe autẽ ad ſpeciẽ ſcorpiõis cauda reflexa: ſed candida. Aliqui etiam ab eo ſcorpionum cucumim vocant efficaciſſime contra ſcorpionum ictus: & ſemine & elaterio. Et ad purgandum vterum aluoſq;. Modus portione virium ab dimi-

Elaterius medicamẽ. oculorum vitia ſanans.

Aduerte.

dio obdolo ad ſolitum. Copioſius necat. Sic & contra phthiriaſin bibitur. Et hydropiſes illitum. Angi-
nas & arterias cum melle & oleo vetere ſanat.

☞ ¶ De anguino cucumere: ſiue erratico: & de ſatiuo: & de pepone. CA.II.

Anguin⁹ cucumer cōtra podagram.

MVlti hūc eſſe apud nos qui anguin⁹ vocāt: ab alijs erraticus arbitrantur. Quo decocto ſperſa
mures de eius medicina non attingūt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum ī
aceto illinunt pręſentaneo remedio. Lumborū vero dolori ſemine ſole ſiccato deī trito. xxx.
denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat & humores ſubitos illitum cum lacte mulierum.
Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit. Suſpirioſis prodeſt. Morbo vero regio in nares con-
iectum. Lentigines & maculas e facie tollit in ſole illitū. Multi eadem omnia ſatiuis attribuūt. Magnū
etiam in eis momenti. Nāq; & eorum ſemen quātū tres digyti apprehenderit cū cumino tritum potum
q; in vino tuſſientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dyſentericis acceptabuli men-
ſura. Purulenta autem expuentibus cū cumino pari pondere. Et iocineris vitijs in aqua mulſa. Vrinam
mouet ex vino dulci. Et in renum dolore clyſterib⁹ ſimul cū cumino infundit̄. Penopes refrigerant ma-
xime in cibo: & emolliūt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix ſa-
nat vlcera concreta in modum faui: quem cerion vocant. Eadem contrahit vomitiones ſiccatur in fa-
rina tuſa. Datur quattuor obolis in aqua mulſa: ita vt qui biberit quingentos poſtea paſſus ambulet.

☞ *Aduerte contra canis morſ⁹*

Hæc farina & in ſmegmata adijcitur. Cortex quoq; vomitionem mouet: faciem purgat. Hoc & folia cu
iuſcūq; ſatiui illita. Eadem cū melle epinyctidas ſanant. Cū vino canis morſus. Item millepedem ſepa
græci vocant: oblongam: piloſis pedibus: pecori præcipue nociuam. Morſum tumor inſequitur: & pu-
treſcit locus ipſe. Cucumis odore defectum animi coctos deraſo cortice ex oleo aceto & melle iucun-
diores eſſe certum eſt.

¶ De cucurbita ſilueſtri & rapo. CA.III.

CVcurbita ſilueſtria quoq; inuenit̄ ſomphos a græcis appellata inanis: vnde & nomen: digy-
tali craſſitudine: non niſi in ſaxoſis naſcens. Huius commanducatæ ſuccus ſtomacho admo
dum prodeſt. Colocinthis vocatur alia: ipſa plena: ſed minor q̄ ſatiua. Vtilior pallida: quan-
do eius ſunt medicinæ. Hærbacea arefacta per ſe inanit aluum. Infuſa quoq; clyſteribus inte
ſtinorum omnium vitijs medetur & renum: & lūboꝝ: & paraliſi eiecto ſemine: aqua mulſa in ea coquit̄

Cucurbitę ſemina cōtra morbū regiū.

ad dimidias: ſic tuſſienti infunditur obolis quattuor. Prodeſt & ſtomacho farinæ aridæ piluris cum de-
cocto melle ſumptis. In morbo vero regio vtiliter ſemina eius inſumuntur & ꝓtinus aqua mulſa. Car-
nes eius cum abſinthio & ſale dentium dolorem tollunt. Succus vero cū aceto calefactus mobiles ſiſtit.
Item ſpinæ et lumborum ac coxarum dolores: cum oleo ſi infricetur. Præterea mirū dictu. Semia eius

☞ *Mirabile de febrib⁹ ſanandis cu. ſeminibus.*

ſi fuerint pari numero adalligata febribus ſanare dicuntur: quas græci perihodicas vocant. Satiuæ
quoq; raſæ ſuccus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior ſine ſemine clauis dedum & ſuppu-
rationibus: quæ græci vocant apoſtemata. Decocte aūt vniuerſę ſuccus dentium mot⁹ ſtabilit. Dolores
inhibet. Vinum cum ea ferueſactum oculorum etiam impetus. Folia eius etiam cum recentibus cupſ-
ſi contuſa & impoſita. Ipſa quoq; toſta in argilla actrita cum adipe anſeris vulneribus medetur. Nec
non ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantum. Et ignes
ſacros de ſtrigmentis velis impoſitis vel ſeminibus. Succus ex ſtrigmentis illitus cū roſaceo & aceto fe-
brium ardores reſtigerat. Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus damna-
bat eas in cibis. Sed omnium confeſſu ſtomacho vtiliſſimæ iudicant̄: & interaneorū veſicarumq; exul-
cerationibus. Eſt & rapo vis medicaꝗ. Ferniones feruens impoſitū ſanat. Item frig⁹ pellit e pedib⁹ aqua
decoctus. Et ius feruens podagris etiam frigidis medet̄. Et crudū tuſum cum ſale cuicūq; vitio pedū.
Semen illitum & potum in vino contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis vero antido

☞ *Cu. venerē ſtimulans.*

ti vim habere in vino & oleo. Democritus in totum eum abdicauit in cibis propter inflationes. Dio-
cles magnis laudibus extulit: etiam venerem ſtimulari ab eo profeſſus. Item Dionyſius. Magiſq; ſi
eruca condiretur. Toſta quoq; articulorum dolori cum adipe prodeſt. Silueſtre rapum in aruis ma-
xime naſcitur: fruticoſum: ſemine candido: duplo maiore q̄ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in
facie totoq; corpore vtuntur mixta vrina pari menſura. Nam (vt ſupra diximus) erui: hordei: & tritici:
& lupini radix ad omnia inutilis.

¶ De naporum differentijs: & raphano ſilueſtri: & ra-
phano ſatiuo: & paſtinaca. CA.IIII.

NAporum duas differentias & in medicina græci ſeruant. Anguloſis foliorum caulibus flo-
rentis: & quod bulion vocant: purgationibus fœminarum et veſicæ. Et vrinæ vtile deco-
ctum potum ex aqua mulſa: vel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum tritum in aqua
calida e cyathis quattuor. Sed vrinam inhibet: ſi non lini ſemen vna bibatur. Alterum ge-

nus buniada appellant: & raphano & rapo ſimile. Seminis præclari contra venena: ob id & antidotis vtuntur illo. Raphanū & ſilueſtre eſſe diximus. Laudatiſſimū in arcadia: q̄q̄ & alibi naſcitur: vtilior vrinæ dūtaxat eijciendæ. Cætero bilē detrahit. Præterea corticis ī vino. Pręterea q̄ circa eos dicta ſunt ſtomachum purgāt pituitā extenuāt: vrinā cōcitāt. Eſt eſtiuoſus in italia & armoratiā vocāt ſatiuā. Satiui vero decocti mane poti ad ternos ciathos comminuunt & eijciūt calculos. Idem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. Ad tuſſim etiam mane ieiunis raphanus prodeſt cum melle. Semen eorum toſtum ipſumqꝫ commenducandum ad lagaraponon. In aqua folijs eis decoctis bibere vel ſuccum ipſius cyathis binis. Contra phlegimoni ipſos illinire tuſcos vtile. Inchoantibus vero recenteꝫ corticem cum melle. Veternoſis autem q̄ acerrimos mandere. Semēqꝫ toſtum dein contritum cū melle ſuſpirioſis. Idem & contra venena proſunt. Cæterum ceraſtis ſcorpionibus aduerſatur: vel ipſo ſemine infectis manibus impugne tractabilibus. Impoſito raphano ſcorpionibus moriuntur. Salutares & contra fungoruꝫ aut hyoſcyami venena æque vt Nicander tradit. Et contra viſcum quoqꝫ dari Apollodori duo iubent ſcyllæus & tarentinus. Scyllæus ſemen ex aqua tritum: tarentinus ſuccum. Lyenem iteꝫ extenuat. Iocineri proſunt. & lumborum doloribus. Hydropicis quoqꝫ ex aceto aut ſumpti aut ſinapi ſumpti & letargicis. Praxagoras & ileoſis dandos cenſet. Pliſtonices & colicis. Inteſtinorū vlcera ſanant. At purulenta præcordiorum ſi cum melle edātur. Quidam ad hæc coquere eos in luto illitos malunt. Sic & fœminas purgari. Ex aceto & melle ſumpti inteſtinorum animalia detrahunt. Item ad tertias decocto eorum poto cum vino entherocelis ꝓſunt. Sanguinem quoqꝫ inutilē ſic extrahunt. Medius ad hęc & ſanguinem execrantibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiā augendam Hippocrates capillos mulierum defluos fricari raphanis: & ſuper vmbilicuꝫ imponi contra tormenta vuluæ. Reducūt & cicatricem ad colorem. Semen quoqꝫ ex aqua impoſitū ſiſtit vlcera: quæ phagedenas vocant. Democritus venerem hoc cibo ſtimulari putat. Ob id fortaſſis voci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantum naſcuntur excitare oculorum aciem dicuntur. Vbi vero acrior raphani medicina admora ſit: hyſopum dari protinus imperant. Hęc anthipathia eſt. Et aurium grauitati ſuccum raphani inſtillant. Non vomituris ſummo cibo eſſe eos vtiliſſimum eſt. Paſtinacæ ſimile hibiſcum: quod molochen agriam vocant: & aliqui pliſtolachiam. Vulceribus: charthilagini oſſibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluunt: ſerpentes abigunt. Apum: veſperam: crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante ſolis ortum erutam inuoluunt lana coloris quem natiuum vocant. Præterea ouis quæ fœminam peperit. Strumiſqꝫ vel ſuppuratis alligant. Quidem ad hanc vſum auro effodiendam cenſent. Cauendumqꝫ ne terram attingunt. Celſus podagris quæ ſine tumore ſunt radicem eius in vino decoctam imponi iubet.

Vel ſatiui vſus.

Vel lagapononi

Vel œſtro mine.

Vel iliosis Vel cœliacis.

Raphani cōtra vuluę tormēta.

De ſtaphylino: ſiue paſtinaca: & gigido: & ſiſere: & ſeſili: & inula: & de cepe ſilueſtri. CA. V.

Alterum genus eſt ſtaphylinos: quod paſtinacam erraticam vocant. Eius ſemen contritum & in vino potum tumentem aluum & ſuffocationes mulierum doloreſqꝫ lenit: in tantum vt vuluas corrigat. Illitum quoqꝫ paſſionibus ventris earum prodeſt. Viris vero prodeſt cū panis portione æqua tritum. Ex vino potum contra ventris dolores. Pellit & vrinam: & phagedenas vlcerum ſiſtit recens cum mille impoſitum. Vel aridæ farinæ inſperſam radicē ei9. Diuces contra iocineris ac lyenis: ilium: lumborum: & renum vitia ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſentricis veteribus. Philiſton in lacte coquit: & ad ſtranguriam dat radicis vncias quattuor. Ex aqua hydropicis: ſimiliter & opiſtotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habentes eam feriri aꝫ ſerpentibus negantur. Aut qui ante guſtauerint non lædi. Percuſſis imponitur cum axūgia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium ineſſe ſtaphylino dixit: fortaſſis quoniam venerem ſtimulari hoc cibo certum eſt. Ideo conceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & ſatiua pollet. Efficacior tamen ſilueſtris: magiſqꝫ in petroſis nata. Semen ſatiuæ quoqꝫ contra ſcorpionum ictus ex vino aut poſca ſalutare eſt. Radice eius circunſcalpti dentes dolore liberantur. Syria in hortis operioſiſſima Inde quoqꝫ eſt prouerbium gręcis. Multa ſyriorum olera. Simillimam ſtaphylino hęrbam ſerit: quam alij gigidion vocant: tenuuius tamen & amarius: eiuſdēqꝫ defectus eſt. Coctum crudumqꝫ ſtomachi magna vtilitate. Siccat enim ex alto omnes humores eius. Siſer erracicum ſatiuo ſimile eſt & effectu. Stomachum excitat. Faſtigium aſtergit. Ex aceto laſerpitiato ſumptum: aut ex pipere & mulſo: vel ex agro vrinam ciet (vt Opiniō credit) & venerem. In eadem ſententia eſt Diocles. Præterea cordi conuenire conualeſcentium. Aut poſt multas vomitiones per q̄ vtile. Heraclides contra argētum viuū dedit Et veneri ſubinde offenſantē ægriſqꝫ ſe recolligentibus. Hunc Heſius ideo ſtomacho vtile videri dixit: quoniam nemo tres ſiſeres edendo cōtinuaret. Eſſe tamen vtile cōualeſcentibus: & ad vitaꝫ tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Et quoniam pleroſqꝫ ſimilitudo no-

Aduerte de ſtaphylino vuluā corrigens.

Staphylinus cōceptus adiuuans.

minum græcorum cõfundit: conteximus & de ſeſili: ſed hoc eſt vulgaris notitiæ. Optimum maſilienſe. Lato enim grano & fuluo eſt. Secundum æthiopicum nigrius. Creticum odoratiſſimum omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semen eius eſſe & vultures dicuntur. Prodeſt hoĩ ad tuſſim veterem. Rupta: conuulſa: & in vino albo potum. Item opiſtotonicis: & iocinerum vitijs: & torminibus: & ſtranguriæ: duarum aut trium ligularum menſura. Sunt & folia vtilia: vt quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc maxime paſci dicuntur ceruę pituræ. Illinitur & igni ſacro. Multũ in ſummo cibo cõcoctionibus confert vel folio vel ſemine. Quadrupedum quoq; aluum ſiſtit: ſiue tritum potui infuſum: ſiue mandendo commanducatum e ſale. Boum morbis medet̃: vel ſi cõtritum infundit̃. Inula quoq; a ieiunijs cõmãducata dẽtes cõfirmat: ſi vt eruca eſt terrã nõ attingit. Cõdita tuſſim emundat. Radicis vero decoctę ſuccus tineas pellit. Siccata autem in vmbra farina tuſa & cõuulſis & inflationibus & arcterijs medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex vino lumborum dolori illinuntur.

Cepæ cõtra canis morſus.

Cepæ ſilueſtres nõ ſunt ſatiuæ olfatu ipſo & delachrymationi & caligini medentur. Magis vero ſucci inunctione. Somnũ etiam facere traduntur. Et vlcera oris ſanare commanducatæ cum pane. Et canis morſus virides ex aceto illitę: aut ſiccæ cũ melle & vino: ita vt poſt diẽ tertium ſoluantur. Sic & tritæ ſanant.

Vel vulnera.

Toſtam in cinerem epiphoris multi impoſuere cũ farina hordeacea. & genitalium vlceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines & argemas inunxere: & ſerpẽtium morſus: & oĩa vlcera cũ melle. Itẽ auricularꝫ cũ lacte mulierum: & in iiſdem ſonitũ ac grauitatẽ emẽdãtes cũ adipe anſerino aut cũ melle ſtilauere: & ex aqua bibendum dederũt repẽte obmuteſcẽtibꝰ. In dolore quoq; ad dẽtes colluẽdos inſtillauere: & plagis beſtiarum omnium priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere & pſoras tuſis cepis. Coctas dyſentericis veſcendas dedere. Et cõtra lũboꝝ dolores. Purgamenta quoq; earꝫ cremata in cinerẽ illinentes ex aceto ſerpentium morſibus. In ipſas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuerſitas. Proximi inutilia eſſe pręcordijs & cõcoctiõi. Inflationẽq; & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola ad validum quoq; colorẽ ꝓfici in cibo. Et ſi ſuccum ieiuni quottidie edant firmitatem valitudinis cuſtodiri. Stomacho vtilia eſſe: ac ſpiritus agitatiõi. Ventrẽ mollire. Hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis. Succum cum ſucco fœniculi contra incipientes hydropiſes mire proficere. Item contra anginas rutæ & melle. Excitari eiſdẽ lethargicos. Varro quæ ſale aut aceto piſa eſt arefactaq; vermiculis nõ infeſtari auctor eſt.

De porro ſectiuo: & capitato: & de alio. CA. VI.

Aduerte.

Porro ſectiuo ꝓfluuia ſanguinis ſiſti in naribꝰ cõtrito eo obturatis: vel gallæ mixto: aut mentę. Item ex abortu ꝓfluuia poto ſucco cum lacte mulierũ: tuſſi etiã veteri: ac pectoris & pulmonis etiam vitijs medetur. Illitis folijs ſanant̃ ambuſtæ epinyctides: ita vocat̃ vlcus aciem hebetans: & in angulo oculi perpetim humor emanans. Quidam eodẽ noĩe appellãt puſtulas liuentes: ac noctibus inquietantes. Et alia vlcera cũ melle trito. Vel beſtiarũ morſus ex aceto. Itẽ ſerpẽtium aliorum vitia cũ felle caprino vel pari mẽſura mulſi. Stridores cũ lacte mulieris. Capitis dolores ſi in nares fundatur. Dormituriſue in aurẽ duobus ſucci coclearibus: vno mellis. Succus & ad ſerpẽtium ſcorpionumq; ictus in potum bibitur cum mero: & ad lumboꝝ dolores cum vino hemina potus. Sanguinem vero excreantibus & phthiſicis diſtillationibus longis vel ſuccis: vel ex ipſo cibo prodeſt. Item morbo regio vel hydropicis. Et ad renum dolores: cũ ptiſanę ſucco acetabuli mẽſura. Idẽ modus cum melle vuluas purgat. Toſtus vero editur & cõtra fungoꝝ venena. Imponitur & vulneribꝰ. Venerem ſtimulat. Sitim ſedat. Ebrietates diſcutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur. Inflationẽ quoq; facere: quę tamen ſtomacho nõ noceat: ventremq; molliat. Voci ſplendorem affert. Capitato maior eſt. ad eandem effectus. Sanguinẽ reijciẽtibus ſuccus cũ caule aut thuris farina vel acacia datur. Hippocrates & ſine alia mixtura dari iubet. Vuluaſq; contractas aperiri putat. Fœcunditatem etiam fœminarũ hoc cibo auguri. Contritum ex melle vlcera purgare. Tuſſi & diſtillationes thoracis. Pulmonis & arterię ſanat vitia datum in ſorbitione ptiſanæ. Vel crudum pręter capita ſine pane ita vt alternis diebus ſumatur. Vel ſi purulenta excreantur. ſic & voci vel veneri ſõnoq; multum cõfert. Capita bis aqua mutata cocta aluum ſiſtunt: & inflationes veteres. Cortex decoctus illituſq; inficit canos. Allio magna vis: magnę etiam vtilitates cõtra aquarꝫ & quorũlibet locoꝝ mutatiões ſerpentes abigit & ſcorpiones odore. Atq; vt aliqui tradidere ad beſtiarum omnium ictibus medet̃. Potu vel cibo vel illitu priuatim contra hemorrhoidas prodeſt. Cum vino reddit vomitum.

Vel redditũ vomitu

Ac ne cõtra araneorum murum venenatũ morſum valere miremur: aconitum quod alio nomine pardalianches vocatur depellit. Itẽ hyoſcyanum cõtra canis morſus. Inq; vulnera cum melle ĩponit̃. Ad ſerpẽtium quidem ictus potum cum reſtibus ſuis. Efficaciſſime ex oleo illinitur. Atritiſq; corporum partibus. Vel ſi veſica intumuerit. Quin & ſuffitu eo ſecundos partus euocari exiſtimauit. Hippocrates: cinere eoꝝ cum oleo capitis vlcera manantia ſanitati reſtituens. Suſpirioſis coctum aliqui crudum id dedere. Diocles hydropicis cum centaurea aut in

fico duplici ad euacuandam aluum. Qđ efficatius preſtat viride cum coriandro in mero potum. Suſpi-
rioſis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & contra morbum regium vino miſcuit. Et contra
ileum in oleo & pulte ſicillinens. Strumis quoq;. Antiquis & inſaniẽtibus dabant crudum. Diocles phre Alliũ iſa-
neticis elixũ. Cõtra anginas tritum imponi: & gargarizare prodeſt. Dentium dolorẽ tribus capitibus i niẽtib⁹ dã
aceto tritis immunit. Vel ſi decocta aqua colluanť: addať ipſuʒ in caua dẽtium. Auribus etiã inſtillatus dum.
ſuccus cum adipe anſerino. Phthiriaſes & prurigines potum. Tuſum itẽ cum aceto & nitro. Compeſcit
diſtillatiões cum lacte coctum vel tritum permixtũue caſeo molli. Quo genere & raucitatem extenuat
Vel phthiſin in fabæ ſorbitione. In totum aũt coctum vtilius eſt crudo: elixumq; toſto. Sic & voci plus
confert. Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit in aceto mulſo coctum. Tenaſmo in pulte me-
detur. Tẽporum doloribus illitum elixum: & puſtulis coctum cum melle: deinde trituʒ. Tuſſi cũ adipe
vetuſto decoctum vel cum lacte. Aut ſi ſanguis etiã excreetur: vel purulenta ſint. Et pituitæ ſub pruna
coctum potum & cum mellis pari modo ſumptum. Conuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nam cũ adi-
pe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis vitia cum ſulphure & reſina etiam arundines cum pice.
Lepras: lichenas lentigines exulcerat: ſanatq; cũ origano. Vel ſignis eius in oleo & garo illitus. Sic & ſa
cros ignes. Sugillata: aut liuentia ad dolorem reducit. Combuſtum ex melle credunt & comitialẽ mor
bum ſanare: ſi quis eo in cibo vtatur ac potõe. Quartanas quoq; excutere potum caput vnum cum la-
ſerpiti / obolo. In vino auſtero tuſſi: & alio modo acceptum. Suppurationẽs quantaſlibet ſanat: fractæ
incoctium fabæ atq; in cibo ſumptum donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſomnos: atq; in totum rubi-
cundiora corpora. Venerem quoq; ſtimulat cũ coriãdro viridi tritum potumq; e mero. Vitia eius ſunt
ꝙ oculos hebetat. Inflationes facit: ſtomachum ledit copioſius ſumptum. ſitim gignit. Cæterum cõtra
pituitam & gallinæ & gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis vrinam reddere: atq; non tor
queri tradunt: ſi eo trito natura tangatur.

¶ De lactuca ſiluatica: ſiue caprina: & eſopo: & iſati: & lactuca ſilueſtri. CA. VII.

LActucæ ſponte naſcẽtis primum eſt gen⁹ eius: quã caprinã vocant. Qua piſces in mare deie Lactuca
cta ꝓtinus necanť qui ſunt in ꝓximo. Huius lac expiſſatum mox in aceto põdere oboloruʒ caprina
duum adiecto aquæ vno cyatho hydropicis dať. Caule & folijs contuſijs aſperſo ſale nerui piſces ne-
inciſi ſananť. Eadem trita ex aceto colluta matutinis bis e menſe dentium dolorem prohi- cans.
bet. Alterum eſt genus quod græci eſopon vocãt. Huius folia trita & cum polenta illita vlceribus medẽ Vel ſilue-
tur. Hæc in aruis naſcitur. Tertium genus eſt in ſiluis naſcens: iſatin vocãt. Huius folia trita cum polen- ſtrẽ iſatiŋ
ta vulneribus proſunt. Quarto infectores lanaꝵ vtunť: quod gluſtum vocant: ſimile erat lapatos ſylue-
ſtri folijs niſi ꝙ plura habet: & nigriora: ſanguinem ſiſtit. Phagedenas & putreſcentia vlcera quæ ſer-
punt ſanat. Item tumores ante ſuppurationem. Contra ignẽ ſacrum radice vel folijs prodeſt vel ad lye
nes pota. Hæc propria ſingulis. Communia autem ſponte naſcentibus: candor caulis: interdum cubi-
tali longitudine: thyrſo & folijs ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem ſunt qui hierarciaʒ
vocent: quoniam accipitres ſcalpendo eam: ſuccoq; oculos tingẽdo obſcuritatem cum ſenſere diſcuti
ant. Succus omnibus candidus: viribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per menſes inciſo caule. Con
ditur in fictili nouo ad multa preclarus. Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nu-
beculas: cicatrices aduſtioreſq; omnes ꝑcipue caligines. Impõitur etiam oculis i lana cõtra epiphoras.
Item ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus.
Et folia toſta thyrſuſq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime cõtra ſcorpionum ictus. Ve-
rum contra longiam commixto vino ex aceto. Alijs quoq; venenis reſiſtunt: exceptis quæ ſtrangulan-
do necant: aut ijs quę veſicę nocẽt. Itẽ pſimythio excepto. Imponunť & vẽtri ex melle atq; aceto ad de
trahenda vitia alui. Vrine difficultates ſuccus emendat. Crates eum & hydropicis obolis duobus in
aceto cyatho vini dari iubet. Quidam et e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiares earum vi-
res partim iam dictę ſunt. Sõnum faciendi: veneremq; inhibendi: ęſtum refrigerandi ſtomachum pur-
gandi: ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant quoniam et inflationes diſcutiunt: ructuſq; lenes
faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatem ipſæ nequaq̃ faciunt: nec vla res maiorem in cibis auidi- Vel vti ne
tatem incitat inhibetq;. Eadem in cauſa alterutrinq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt. Mo- eo.
dicę ſiſtunt. Lenticiam pituitæ digerunt. Atq; vt aliqui tradiderunt: ſenſum purgant. Stomachos diſ- Vſu ablu
ſolutos vtiliſſime adiuuant. Vrinæ eo vſu adiuuantur: & oxiporoboli aſperitatem addito dulci acremẽ antur.
tum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit: ſcyllite autumo abſinthite. ſi & tuſſis ſentiať hyſopyte ad- Vel adiu-
mixto. Dantur cœliacis cuʒ intubo erratico: & ad duriciam ꝑcordioꝵ. Danť & melãcolicis candidæ co uãt in eo
pioſiores: & ad veſicæ vitia. Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus pri- vſu.
us q̃ puſtulę fiant cũ ſale illitę. Vlcera etiam quę ſerpũt coercent initio cũ aſſo nitro. Mox in vino tritæ. Vel oxi-
Igni ſacro illinuntur. Cõuulſa et laxata caulib⁹ tritis cũ polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiões pa- poris.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0329-5
DFG

pularum ex vino & polenta. In colera quoq; coctas patellis dederunt. Ad q̄d vtiliſſimæ q̄ maxime cau=
le: ſed amarę. Quidam lacte infundunt. Deferuecti ij caules & ſtomacho vtiliſſimi traduntur. Sicut ſon
no & ſatiua maxime lactuca & amara lactenſq;: quam miconidem vocauimus. Hoc lac & oculorum
claritati cum muliebri lacte vtiliſſimum eſſe precipiť: dum tempeſtiue capiti inſiguntť. Oculorum quo=
q; vitijs quæ frigore in ijs facta ſūt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiam vitijs prodeſſe non
ſecus q̄ ambrotonum cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen ſatiuarum contra ſcor=
piones dari. Semine trito ex vino poto & libidinum imaginationes in ſomno compeſcit. Tentantes
aquas non noſcere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo efficere claritati oculo=
rum tradiderunt.

De generibus betæ: & intubis: & cichorio: & ſeri genera duo. CA. VIII.

Beta con=
tra ſerp.
morſus.

NEc beta ſinere medio ē vtraq;. Siue candidæ ſiue nigrę radix recens & madefacta ſuſpen=
ſa funiculo contra ſerpentium morſus efficax eſſe dicitur. Candida beta cocta & cum allio
crudo ſumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt. Atq; in
totum efficatior eſſe traditur nigra. Succus eius capitis dolores veteres & vertigines. Item
ſonitum aurium ſedat infuſus ijs. Ciet vrinam. Medetur dyſentericis iniecta & morbo regio. Dolores

Aduerte
diligēter.

quoq; dentium ſedat illitus ſuccus. Et contra ſerpentium ictus valet: ſed huic radici dumtaxat expreſ=
ſus. Ipſa vero decocta pernionibus occurris. Albę ſuccus epiphoras ſedat fronte illita. A luminis paruo
admixto ignem ſacrum. Siue oleo trita licet aduſtis medetur. Et contra eruptiones papularum cocta.
Eadem contra vlcera quæ ſerpunt. Illiniť & olopetijs cruda. Et vlceribus quæ in capite manant. Suc=
cus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquiť & cum lenticula addito aceto: vt vētrem mol=
liat. Validius cocta fluctuationes ſtomachij ſiſtit & ventris. Eſt & beta ſilueſtris quam limonion vocāt
Alij neuroides: multum minoribus tenuioribuſq; ac denſioribus folijs. Vndecim ſæpe caulium.
Huius folia ambuſtis vtilia: guttantia aſtringunt. Semen acetabuli mēſura dyſentericis prodeſt Aquæ
e radice coctæ maculas veſtium eluere dicuntur: itemq; membranarum. Intubi quoq; non extra reme
dia ſunt. Succus eorum cum roſaceo & aceto capitis dolores lenit. Idemq; cum vino potus iocineri=

Vel ābu=
buleiam.

bus & veſicæ & epirois imponitur. Et raticum apud nos quidam ambubeiam appellauere. In ægy=
pto cichorium vocant q̄d ſilueſtre ſit. Satiuū aūt ſerin: quod eſt minus & venoſius. Cichorium refrige=

Intubi fœ
tus ab vte
ro eijciūt.

rat. Inde cibum ſumptum & illitū collectiones: ſuccuſq; decocti ventrem ſoluit. Iocineri & renibus &
ſtomacho prodeſt. Item ſi in aceto decoquať: vrinæ tormina diſcutit. Itē morbū regiū e mulſo ſi ſine
febre ſit. Veſicā adiuuant. Mulierum purgationib⁹ quidē decoctum in aqua adeo prodeſt: vt emortu=
os partus trahat. Adijciunt magi ſucco totius cū oleo perunctos fauorabiles fieri: & quæ velint facilius
impetrare. Quod quidem ꝓpter ſingularē ſalubritatē aliqui chreſton appellant: alij pācration. Et ſilue
ſtre genus alij edypnioda vocant: latioris folij. Stomachum diſſolutū aſtringit cocta. Crudaq; ſiſtit al=
uum. Et dyſentericis prodeſt magis cum lente Rupta & cōuulſa vtroq; genere iuuanť: item quibus ge
nitura valitudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimillima duum generū eſt. Silueſtris melior. Ni=
gra liſta & æſtiua. Deterior hyberna: & candidior. Vtraq; tamen ſtomacho vtiliſſima: præcipue quem
humor vexat. Cum aceto in cibo refrigerant vel illitæ: diſcutiūtq; & alios q̄ ſtomachi. Cum polēta ſilue
ſtrium radices ſtomachi cauſa ſorbentur. Et cardiacis illinuntur ſuper ſiniſtram mammam & ex aceto
Omnes hę & podagricis vtiles: & ſanguinem reijcientibus. Item quibus genitura fluit alterno dierum
potu. Petronius. Diodotus qui antilegomena ſcripſit in totum damnauit: ſerin multis modis arguens.
Sed aliorum omnium opinio reſiſtit.

De braſſica: & lapſana: & de braſſica marina: & ſcylla:
& de bulbis: & bulbine. CA. IX.

Braſſicę
tres ſpēs.

BRaſſicę laudes lōgū ē exq: cū & Chryſippus medic⁹ priuatim volumen ei dicauerit per ſin=
gula membra hoi̅ digeſtū & diuches. Aн̄ oēs autē pythagoras & Cato non partius celebrarit.
Cuius ſn̄iam vel eo diligēti⁹ pſequi par eſt: vt noſcatur qua medicina vſus ſit annis ſexentis.
In tres ſpecies diuiſere eā gręci antiquiſſimi. Criſpā: quā ſalinada vocauerūt a ſimilitudine a=
pij folioꝝ: ſtomacho vtilē: aluū modice mollientē. Alterā leā latis folijs e caule exeūtib⁹. Vn̄ cauloden
quidā vocauere: nulli⁹ i medicina momēti. Tertia eſt ꝓprie appellata carābe: tenuiorib⁹ folijs: & ſim=
plicib⁹: dēſiſſimiſq; amarior: ſ3 efficaciſſima. Cato criſpā maxie ꝓbat: dein leuē: grādib⁹ folijs: caule ma
gno. Prodeſſe tradit capitis dolorib⁹: oculorū caligini: ſintillatiōibuſq;: vel ſtomachi p̄cordijs. Crudam
ex aceto & melle: coriādro: ruta: mēta. Laieris radicula ſūpta acetabulis duob⁹ matutino. Tātaq; eē vi
vt qui terāt hęc validiores fieri ſe ſentiāt. Ergo vel cū vino tritā ſorbēdā vel ex olei itictu ſūmēdā Poda=
græ aūt morbiſq; articularijs illini cum rutæ coriādri & ſalis mica hordei farina. Aqua quoq; eius deo=
ctā neruos articuloſq; mire iuuari. Si foueanť vulnera & recētia & vetera. Etiā carcinomata quę nullis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0330-6
DFG

aliȷs medicamētis ſanari poſſint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritaꝫ imponi. Sic etiam fi-
ſtulas eluxatas/ & tumores reuocari: qꝫ diſcuti opus ſit: inſomnia etiam: vigiliaſqꝫ tollere decoctaꝫ ſi
ieiuni edant: qui plurimam ex oleo & ſale. Tormia ſi decocta iterum decoquatur: addito oleo/ & ſale
cucumino polenta. Si ita ſumaꝛ ſine pane magis ꝓfuturam: inter reliqua bilē detrahit ꝑ vinū nigrum
pota. Quin & vrinam eius in braſſicam potādaꝫ eſitauerit: aſſeruari iubet: calefactamqꝫ neruis reme
dio eſſe. Verba ipſius ſubiȷciam ad exprimēdam ſententiam. Pueros puſilos ſi laues illa vrina: nunq̃
debiles fieri. Auribus quoqꝫ ex vino ſuccum braſſiccæ tepidum inſtillari ſuadet. Idqꝫ etiam tarditati
audientiuꝫ ꝓdeſſe aſſeuerat. Et impetigines eadem ſanare ſine vlcere. Gręcorum quoqꝫ opiniones iā
& Catonis cauſa poni cōuenit in iȷs duntaxat quę ille p̄termiſit. Biles detrahere non percoctam pu-
tant. Itē aluū ſoluere. Eadēqꝫ bis coctā ſiſtere. Vino aduerſari: vt inimicā vitibꝰ. Antecedēte q̃ cibis ca
ueri ebrietatē. Poſtea ſumpta crapulā diſcuti. Hūc cibū/ & oculoꝝ claritati cōferre multū. Succo ve
ro crudæ angulis/ vel tm̃ tactis cū attico melle plurimū. Facilime cōcoq. Ciboqꝫ eo ſeſū purgari Eraſi
ſtrati ſcola clamat: nihil eē vtilius ſtomacho/ neruiſqꝫ. Ideo paralyticis/ & tremulis dari iubet: & ſāgui
nē excreātibus. Hippocrates cœliacis dyſētericis bis coctā cū ſale. Itē ad tenaſmō/ & renuꝫ cās. Lactis
quoqꝫ vbertatem puerperis hoc cibo fieri iudicās. Et purgationem fœminis. Crudus quidē caulis ſi
edatur: partus quoqꝫ emortuos pelli. Apollodorus aduerſus fungoꝝ venena ſemen/ aut ſuccū bibēdū
cenſet. Philiſtion opiſtotōicis ſuccum ex lacte caprino/ cū ſale/ & melle. Inuenio & a podagra liberatꝰ
edendo eam: decoctęqꝫ ius bibēdo. Hoc & cardiacis datū: & comitialibꝰ morbis addito ſale. Itē ſple
nicis in vino albo ꝑ dies. xl. ictericis: necnō & phreneticis radicis crude ſuccū gargarizādū/ bibēdūqꝫ
demōſtrat. Cōtra vero ſingultus cū coriādro/ & aneto/ & melle/ ac pipe/ & aceto. Illitā quoqꝫ prodeſſe
inflationibus ſtomachi. Itē ſerpētiū ictibus. Et ſordidis vlceribus/ ac vetuſtis: vel ipſa aqua cū hordea
cea farina. Succū & aceto/ vel cū fœnogræco. Sic aliqui & articulis podagris iponūt. Epinyctidas/ ac
quicqd aliud ſerpit in corpore ipoſita leuat: itē repētinas caligies. Has etſi mandiꝛ ex aceto. Sugilla
ta vero & alios liuores. Pura illita lepras/ & pſoras cū alumine rotūdo ex aceto. Sic & fluētes capillos
retinet. Epicharmius teſtiū: & genitaliū malis hāc vtiliſſime iponi aſſerit. Efficatiꝰ eādē cū faba trita
itē cōuulſis cū ruta. Cōtra ardorē febriū/ & ſtomachi vitia cū rutæ ſemine/ & ad ſecūdas. Et muris ara
nei morſus folioꝝ aridorū farina alterutra parte exinaniuit. Ex oībus braſſicę gn̄ibꝰ ſuauiſſima ē & ſi
Cyma inutilis hētur: difficilis in coquēdo: & renibꝰ cōtraria: illud quoqꝫ nō eſt omittēdū: aquā deco
ctæ ad tot vſus laudatā fecere humi effuſaꝫ. Stirpiū braſſicę aridoꝝ cinis iter cauſtica itelligiꝛ. Ad co
xēdicū dolores cū adipe vetuſto. At cū laſere/ & aceto inuicē pſilothri euulſis illitꝰ pilis naſci alios ꝓ
hibet. Bibiꝛ & cū oleo ſubferuefactꝰ: vel ꝑ ſe elixꝰ ad cōuulſa/ & rupta intꝰ/ lapſūqꝫ ex alto. Nulla ergo
ſunt crimia braſſicę/ imo vero apud eoſdē aīæ grauitatē facere. Dentibꝰ/ & gingiuis nocere: & i ægy-
pto ꝓpter amaritudieꝫ nō eſtur. Silueſtris/ ſiue erratice imenſo plꝰ effectꝰ laudat. Cato: adeo vt aridę
quoqꝫ farinā i olfatorio collectā/ vel odore tm̃ naribꝰ rapto vitia eaꝝ/ graueolentiāqꝫ ſanare affirmet.
Hāc aliȷ petrā vocāt: iimiciſſimā vino. quā p̄cipue vitis fugiat. Aut ſi nō poſſit fugere moriaꝛ. Folia
hēt parua: rotūda. lęuia: plātis oleris ſimilior: cādidior ſatiua/ & hirſutior. Hāc iflatiōibꝰ mederi. Me
lancholicis quoqꝫ/ ac vulneribꝰ recentibꝰ cū melle ita ne ſoluāꝛ an̄ diē ſeptimū. Strumis fiſtulis in aq̄
contritā. Chryſipo auctore. Et aliȷ cōpeſcere mala corporis q̄ ſerpūt nomas vocāt. Itē excreſcētia ab
ſumere. Cicatrices ad planū reducere. Oris vlcera/ & tōſillas mādueatā/ & coctā ſucco gargarizato cū
melle tollere. Itē pſoras/ & lepras veteres ipſius tribus partibꝰ cū duabꝰ aluminis in aceto acri illitis.
Epicharmꝰ ſatis eē eā cōtra canis rabioſi morſū iponi. Melius ſi cū laſere/ & aceto acri: necari quoqꝫ
canes ea ſi deꝛ ex carne. Semen eiꝰ toſtū auxiliaꝛ cōtra ſerpētes: fungorūqꝫ venena. In tauri ſāguie fo
lia cocta/ ſpleneticiſqꝫ in cibo data/ & cruda illita cū ſulphure/ & nitro ꝓſunt. Itē mām̄aꝝ duriciæ. Ra
dicū cinis vuę in faucibꝰ tumēti tactu medeꝛ. Et parotidas cū melle illitus reprimit. Serpētiuꝫ morſꝰ
ſanat. Viriū braſſicæ vnū & magnū argumentū addemꝰ: mirabile. Cruſtę ſi occupēt intꝰ vaſa oīa i qbꝰ
aq̄ feruēt in tm̃ vt nō ſit eas auellere: ſi braſſicca in iȷs dequoquaꝛ abſcedunt. Inter ſilueſtres braſſicas
& lapſana eſt: pedalis altitudinis: hirſutis foliȷs: napi ſimillimis: niſi cādidior eſſet flore. Coquiꝛ i cibo.
Aluū leniter emollit. Marina braſſica vehemētiſſime ex oībus aluuꝫ ciet. Coqꝛ ꝓpter acrimoniā cuꝫ
pingui carne: ſtomaco inimiciſſima. Scyllaꝝ in medicina alba eſt quę maſculus: fœminę nigrę. Scylla
quæ candidiſſima fuerit: vtiliſſima erit. Huic aridis tunicis direptis qd̄ reliquuꝫ e vino ē cōfectū ſuſpē
ditur lino. modicis interuallis. Poſtea arida fruſta in cadum aceti q̄ aſprimi pendētia immerguntꝛ: ita
ne vlla parte vas contingāt. Hoc fit ante ſolſtitiū diebus. xlviij. Gypſo deinde oblitꝰ cadus poniꝛ ſub
tegulis totius diei ſolē accipiētibus. Poſt eū numerū dierū tolliꝛ vas. Scylla eximitur. Acetuꝫ tranſfū
diꝛ. Hoc clariorē oculorū aciem facit. Salutare eſt ſtomachi/ laterumqꝫ doloribus parū ſumptū binis
diebus. Sed tāta vis eſt; vt auidius hauſtū extinctę aīæ momēto aliquo ſpeciē ꝑbeat. Prodeſt & gingi

Braſſicæ ſuccꝰ auditui ꝓdeſt.

Aduerte.

Vidi de cōtra lepras.

Mirabile.

uis & dentibus/vel ꝑ ſe commãducata. Tineas/& reliqua ventris animalia pelli ex aceto/ & melle ſũ-
pta. Linguæ quoqꝫ recẽs ſubiecta p̄ſtat ne hydropici ſitim ſentiãt. Coquit̃ pluribus modis in olla quę
cõijciat̃ in clibanũ/aut furnũ: vel adipe/aut luto illita: aut fruſtratim in patinis. Et cruda ſiccat̃: dein
de cõdit̃. Coquiturqꝫ in aceto. Tum ſerpentium ictibꝰ imponitur. Toſta quoqꝫ purgat̃: & mediũ eius
iterum in aqua coqtur. Vſus ſic coctę ad hydropicos: vrinam ciendam tribus obolis cum melle/& ace
to potę. Item ſpleneticos/& ſtomachicos ſi nõ ſentiãt vlcus: quibus innatet cibus. Ad tormina regios
morbos: tuſſim veterẽ cum ſuſpirio. Diſcutit & ex folijs ſtrumas: quadrinis diebus ſoluta. Furfures
capitis ad vlcera manãtia. illita ex oleo cocta. Coqt̃ & in melle cibi gratia: maxĩe vti coctionẽ facias

Quid pitha. de ſcylla cẽſuit.

Sic & iteriora purgat. Rimas pedum ſanat in oleo cocta: & mixta reſinæ. Semen eiꝰ lũborũ dolori ex
melle imponit̃. Pythagoras ſcyllã in limine quoqꝫ ianuę ſuſpẽſam malorũ madicamẽtoꝝ itroitũ pel
lere tradit. Cęterũ bulbi ex aceto/& ſulphure vulneribꝰ in facie medent̃. Per ſe vero triti neruorũ cõ
tractionẽ. Et ex vino porrigines. Succum cũ melle canũ morſibus. Eraſiſtrato placet cum pice. Sãgui
nem idem eos ſiſtere tradit illitos cũ melle. Allij ſi e naribus fluat coriandrũ/& farinã adijciũt. Theo-
dorꝰ/& lichenas ex aceto bulbis curat. Erumpẽtia in capite cũ vino auſtero/aut ouo. Et bulbos epi-
phoris idẽ illinit: & ſic lippitudini medet̃: æq̃ vitia q̃ ſunt in facie eoꝝ rubẽtes maxĩe in ſole illitis cũ
melle/& nitro emẽdat. Lẽtiginẽ cũ vino/aut cũ cumino coctis. Vulneribꝰ qnoqꝫ mire ꝓſunt ꝑ ſe. Aut
vt Damiõ ex mulſo: ſi qnto die ſoluãt̃. Iiſdẽ & auriculas fractas curat: & teſtiũ pituitas. In articulorũ
doloribus miſcẽt farinã. In vino cocti illiti vẽtri duritiã p̄cordiorũ emolliũt. Dyſẽtericis in vino ex aq̃
cœleſti tẽpato dant̃. Ad cõuulſa intus cũ ſilphio pilulis fabæ magnitudĩe. Ad ſudorẽ tuſi illinũt̃. Ner
uis vtiles ideo & palyticis dant̃ iuxta in pedibus. Qui ſunt ruffi ex his citiſſime ſanãt cũ melle/& ſale.
Venerem maxĩe magarici ſtimulãt. Hortenſij partum cũ ſapa/aut paſſo ſumpti. Silueſtres interane-

Vel paruis. vel porraceis

oruꝫ plagas/& vitia cũ ſilphio pilulis deuoratis ſedãt. Et ſatiuorũ ſemen cõtra phalãgia bibitur in vi
no: ipſi ex aceto illinũtur cõtra ſerpẽtium ictus: ſemen antiqui bibẽdum inſaniẽtibus dabãt. Flos bul-
borum tritꝰ crurũ maculas: varietateſqꝫ igne factas emẽdat. Diocles oculos hebetari ab ijs putat. Eli
xos aſſis minus vtiles adijciũt eſſe: & difficile cõcoq ex vi vniuſcuiuſqꝫ naturę. Bulbinẽ gręci vocant
hęrbam paracæ folijs: rubicũdo bulbo. Hęc traditur vulneribꝰ mire vtilis dũtaxat recẽtibus. Bulbꝰ
quem vomitorium vocãt ab effectu: folia habet nigra: cęteris longiora.

¶ De aſparagis/& corruda/& libyco/& horminio. CA.X.

VTiliſſimus ſtomacho cibꝰ (vt traditur) aſparagi/cumino qdem addito inflatiões ſtomachi
coliqꝫ diſcutiũt. Vẽtrẽ leniter moliunt. Pectoris/& ſpinæ doloribꝰ/inteſtinorũqꝫ vitijs pro
ſunt. Vino cum coquũtur addito ad lumborum/& renum dolores ſemen trium obolorum
pondere parte cumini bibit̃. Venerẽ ſtimulãt. Vrinam cient vtiliſſime: p̄ter q̃ ꝙ veſicã exulcerãt. Ra
dix quoqꝫ plurimorũ p̄dicatiõe trita/& in vino albo pota calculos quoqꝫ exturbat. Lumborum/& re
num dolores ſedat. Quidam ad vuluæ dolorem radicem cum vino dulci propinãt. Eadẽ in aceto de
cocta contra elephantiam ꝓficit. Aſparago trito cũ oleo punctum pungi ab apibus negãt. Silueſtreꝫ
aſparagum aliqui corrudã: aliqui libycum vocant: attici horminium. Huius ad ſupradicta omnia ef-
ficatior vis: & cãdidiori maior. Regium morbum extenuãt. Veneris cauſa aquam eorum decoctam
bibi iubent ad heminiã. Ad idem/& ſemen valet cum aneto tritum. Ternis vtrumqꝫ obolis datur. Et
ad ſerpentium ictus ſuccus decoctus. Radix quoqꝫ miſcetur radici marathri iter efficaciſſima auxilia

Remidiũ cõtra ſãguis cũ vrĩa ꝓfluuiũ.

Si ſanguis per vrinã reddat̃: ſemẽ aſparagi/& apij/& cumini ternis obolis in vino cyathis duobꝰ qui
nis diebus Chryſippus dari iubet. Sic & hydropicis cõtrarium eſſe: q̃uis vrinã moueat: docet. Itẽ vo-
neri. Veſicę quoqꝫ niſi coctum aqua. Si canibus detur occidit eos. In vino decoctæ radicis succꝰ ſi ore
contineatur dentibus mederi.

¶ De apio/& apiaſtro: & helioſelino: & oreoſelino. CA.XI

Piſces ægrotãtes apio recreantur.

APio gratia vulgo eſt. Nanqꝫ rami largis portionibus per rura innatãt: & in cõdimẽtis pecu
liarem gratiam habent. Pręterea oculis illitum cum melle: ita vt ſubinde foueãtur feruen
ti ſucco decocti: alijqꝫ membrorũ. Epiphoris ꝑ ſe tritũ/aut cũ pane/aut polẽta ĩpoſitũ mire
auxiliat̃. Piſces quoqꝫ ſi ægrotẽt in piſcis apio viridi recreãt̃. Veꝝ apd̃ eruditos nõ alid̃ eru
tũ terra ĩ maiore ſnĩarũ auctoritate ẽ. Diſtiguit̃ ſexu. Chryſippꝰ fœminã eẽ dicit criſpioribꝰ folijs/& du

Apiũ oli fœralibus defũctorũ ſacris dicatum.

ris: craſſo caule: ſapore acri: & feruido. Dionyſius marẽ nigriorẽ: breuioris radicis: vermiculos gignẽ
tẽ. Ambo neutrũ ad cibos admittendũ: imo oĩno nephas. Nã id defũctorũ epulis feralibꝰ dicatũ: Ipſi
us quoqꝫ viſus claritati iimicũ. Caule fœminę vermiculos gigni. Ideoqꝫ eos q ederint ſterileſcere ma
res: fœmina ſue. In puerpijs vero ab eo cibo comitiales fieri. q vbera hauriũt. Innocentiorem tñ eẽ ma
rem. Eaqꝫ cauſa ẽ ne inter nefaſtos frutices: dãnet̃. Mãmarũ duritiã ĩpoſitis folijs emollit. Suauiores

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0332-8

aquas potui ĩcoctũ p̄ſtat.Succo maxime radicis cuꝫ vino lumborũ dolores mittigat.Eodẽ iure ĩſtil-
lato grauitatem aurium.Semine vrinã ciet:menſtrua/ac ſecũdos partus.Et ſi foueant̃ ſemie decocto
ſugillata reddit colori:cum oui albo illitũ. Aut ex aqua coctũ/potumqꝫ renibus medetur.In frigida
tritum oris vlceribus.Semen cũ vino/vel radix cum veteri vino veſicę calculos frangit.Semen datur
ex tribus cyathis ex vino albo.Apiaſtrũ.Higinus quidẽ meliſſophylon appellat. Sed in cõfeſſa dãna
tione eſt venenatum in ſardinia.Cõtexenda enim ſunt omnia ex eodem nomine apud gręcos pendẽ
tia.Oluſatruꝫ quod hipposelinũ vocãt aduerſat̃ ſcorpiõibus.Poto ſemine torminibus interaneis me
detur.Itẽqꝫ difficultatibus vrinæ ſemen eius decoctũ/ex mulſo potum.Radix eiꝰ in vino decocta cal
culos pellit/& lumborũ/ac lateris dolores.Canis rabioſi morſibus potũ/& illitum medet̃.Succꝰ eius Nota helis
algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciũt aliqui oreoſelino frutice/ac palmum alto cõtra arane-
recto ſemine cumino ſimile.Vrinæ/& menſtruis efficax.Helioſelino vis priuata contra araneas. Sed as.
de oreoſelino fœminæ purgantur e vino.

De petroſelino/& ocimo. CA.XII.

ALio genere petroſelinõ qdã appellãt in ſaxis natũ.Præcipuũ ad vomicas coclearibꝰ binis
ſucci additi in cyathum marrubij ſucci:atqꝫ ita aquæ calidæ tribus cyathis.Addidere qdẽ
buſelinõ differẽs breuitate caulis a ſatiuo/& radicis colore ruffo eiuſdẽ effectus.Prẹualere
contra ſerpẽtes potũ/& litũ.Ocimũ quoqꝫ Chryſippus grauiter increpuit. Inutile eſſe di-
cens:ſtomacho:vrinæ:oculorũ quoqꝫ claritati.Præterea inſaniaꝫ facere/& lathargicos/& iocineris vi
tia.Ideoqꝫ capras id aſpnari.In omnibus quoqꝫ fugiẽdum cenſet.Adijciunt quidã tritum ſi opiat̃ la-
pide ſcorpionem gignere.Cõmanducatuꝫ/& in ſole poſitum vermes afferre.Alij vero ſi eo die feriat̃
quiſpiam a ſcorpione qui ederit ocimum ſanari nõ poſſe.Quinimo tradũt aliqui manipulo ocimi cũ Vl hemittitę
cancris.x.marinis/vel fluuiatilibus trito:cõuenire ad eum ſcorpiões a ꝓximo oẽs.Diodorus in emite is;alij empe-
ricis etiam pediculos facere ocimum cibum.Secuta ætas alacriter defẽdit.Nã id eſſe capras.Nec mi ricis.
nus q̄ mẽtam/& rutam ſcorpionum terreſtrium ictibus/marinorũqꝫ venenis mederi cuꝫ vino addito
aceto exiguo.Vſu quoqꝫ comptum deficiẽtibus ex aceto odoratu ſalutarem eſſe.Item lethargicis/&
inflammatis refrigerationi:illituꝫ capitis doloribus cũ roſaceo:aut myrteo:aut aceto.Itẽ oculoꝝ epi
phoris impoſitum ex vino.Stomacho quoqꝫ eſſe vtile.Inflationes/& ructum ex aceto diſſoluere ſum
ptum.Aluum ſiſtere impoſitum.Vrinam ciere.Sic & morbo regio/& hydropicis ꝓdeſſe etiã coleri-
cis.Diſtillatiões eo coli/& ſtomachi inhiberi.Ergo ẽt cœliacis.Philiſto dedit:& coctuꝫ dyſentericis: vel cõtra pli/
& cõtra pliſtonicum.Aliqui & in tenaſmo/& ſanguinẽ excreãtibus in vino.Duriciãqꝫ p̄cordiorũ illini ſtonicus.
tur mammis.Extinguit quoqꝫ lactis ꝓuentum.Auribus vtiliſſimum:infãtium p̄cipue cum adipe an
ſerino ſemen tritum/& hauſtum naribus ſternutamẽta:& diſtillatiões capitis quoqꝫ illitum. Vuluas vẽ.'atramẽto
purgat in cibo ex aceto Verucas mixto ceramento ſutorio tollit.Venerem ſtimulat. Ideoqꝫ & equis
aſiniſqꝫ admiſſuræ tempore ingeritur.

De ſiluestri ocimo:& eruca:& naſturtiõ:& ruta. CA.XIII

SIlueſtri ocimo vis efficatior ad eadẽ oĩa.Peculiaris ad vitia q̄ vomitionibus crebis cõtrahũ
tur.Vomiciſqꝫ vuluę:cõtraqꝫ beſtiarũ morſus radix in vino ẽ efficaciſſima.Erucæ ſemẽ ſcor Ocimi mira
pionum venenis/& muris aranei medet̃.Beſtiolas oẽs innaſcẽtes corpori arcet.Vitia cutis ĩ vis.
facie cũ melle illitũ.Lẽtigies ex aceto.Cicatrices nigras reducit ad cãdorẽ cũ felle bubulo.
Aiũt verbera ſubituris potũ ex vino duriciã quãdã cõtra ſenſuꝫ induere:in cõdiẽdis obſonijs tãta eſt Nota.
ſuauitas:vt gręci euzomõ appellauerint.Putãt ſubtrita eruca ſi fouant̃ oculi:claritatẽ reſtitui. Tuſſiꝫ
infantiũ ſedare.Radix eiꝰ in aqua decocta fracta oſſa extrahere.Nã de venere ſtimulãda diximꝰ tria
folia ſilueſtri erucæ ſiniſtra manu decerpta/& trita in qua mulſa ſi bibãtur.Ecõtrario naſturtiuꝫ vene
rẽ inhibet.Animũ exacuit.Vt diximus duo eiꝰ genera aluũ purgat.Detrahit bilem potum in aqua.x.
denariorum pondo.Cũ lomento ſtrumis illitum/optũqꝫ braſſica prẹclare medet̃.Alterum eſt nigri-
us:qđ capitis vitia purgat.Viſum clarificat.Cõmotas mẽtes ſedat ex aceto ſumptum.Lyenẽ ex vino
potum/vel cum fico.Tuſſim ex melle:ſi quotidie ieiuni ſummãt.Semen ex vino omnia inteſtinorum
animalia expellit.Efficatius addito mẽtaſtro.Prodeſt & contra ſuſpiria/& tuſſim cũ origano/& vino
dulci pectoris doloribus decoctuꝫ in lacte caprino.Panos diſcutit cum pice:extrahitqꝫ corpori acule
os.Et maculas illitum ex aceto.Cõtra carcinomata adijcitur ouorũ albũ.Et lyenibꝰ illinitur ex aceto
Infãtibus vero e melle vtiliſſime.Seſtius adijcit hoc ſerpẽtes fugare:ſcorpiõibus reſiſtere.Capitis do
lores cõtritum:& alopecias emẽdare addito.Sinapi grauitatem aurium trito impoſito auribus cum
fico.Dentium dolores infuſo in auris ſucco.Pruriginem/& vlcera capitis cũ adipe anſerino.Furũcu-
los concoquit cũ fermẽto.Carbũculos ad ſupputationem perducit:& rumpit.Phagedenas vlcerum
expurgat cum melle.Coxẽdicibus/& lumbis cum polẽta ex aceto illinitur.Itẽ Lichnei.Item vngui-

bus ſcabris. Quippe natura eius cauſtica eſt. Optimum aũt babylonium. Silueſtri vero ad omnia ea
effectus maior. In p̃cipuis aũt medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuę folia. Rami fruticoſiores. Silue
ſtris horrida effectuꝫ eſt: & ad omnia acrior. Succus exprimitur tuſa ea / & aſpera modice aqua. Et in
vꝫhaliacmũ. pyxide cypria aſſeruat̃. Hic copioſior datus veneni noxiã obtinet. Macedonia maxime iuxta flumẽ
anacimum. Mirũq; cicutę ſucco extinguitur: adeo etiã venenorũ venena ſunt. Quãdo cicutæ ſuccus
prodeſt manibus colligentium rutam. Cęterũ inter prima immiſcetur antidotis pręcipueq; galaciæ.
Quęcũq; aũt ruta aut per ſe / aut ꝓ antidoto valet folijs tritis & ex vino ſumptis. Contra aconitũ ma-
xime / & viſcum. Itẽ fũgos ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili modo cõtra ſerpẽtium ictus: vtpote
cũ muſtellæ dimicaturæ cũ ijs rutã pri⁹ edẽdo ſe muniãt. Sꝫ valẽt & cõtra ſcorpionũ ictus: & araneo
rum: apũ crabronũ veſparũ aculeos. Et cantaridas: ac ſalamãdras: caniſue rabioſi morſus: acetabuli
menſura ſi ſuccus e vino bibitur. Et folia trita / vel cõmãducata iponũtur cũ melle / & ſale / vel cũ aceto
Attende. & pice decocta. Succo vero pũctos / aut etiã habẽtes negãt feriri ab ijs maleficijs. Serpẽteſq; ſi vrat̃ ru
tanidorem fugere. Efficaciſſima tñ eſt ſilueſtris radix cũ vino ſũpta. Eandẽ adijciũt efficatiorem eſſe
ſub diuo potã. Pythagoras & in hac marẽ minoribus: herbaceiq; coloris folijs a fœmina diſcreuit: ẽt
latioribus folijs / & colore. Idẽq; oculis noxiã putauit falſo: qm̃ ſculptores / & pictores hoc cibo vtunt̃
oculorũ cauſa. Cum pane quoq; / vel naſturtio ſatiuę / atq; ſilueſtris ꝓpter viſum. Vt aiũt multi: ſucco
eius cum melle attico iuncti diſcuſſerũt caligines: vel cum lacte mulieres puerũ enixę: vel puro ſucco
angulis oculorũ tactis. Epiphoras cũ polẽta ipoſita. Lenit aũt capitis dolores pota cũ vino / aut cum
aceto: & roſaceo illita. Si vero ſint cephalea: cũ farina hordeacea / vel aceto. Eadẽ cruditates diſcutit:
mox iflatiões: dolores ſtomachi veteres. Vuluas apit. Corrigitq; cõuerſas illita in melle toto vẽtre / &
pectore. Hidropicis cũ ficu / & decocta ad dimidias partes / potaq; ex vino. Sic bibit̃ / & ad pectoris do
lores: lateſũq; / & lũborũ. Tuſſes: ſuſpiria: pulmonũ: iocinerũ: renũ vitia: horrores frigidos. Ad crapu-
læ grauedines. Decoquũt̃ folia poturis. Et in cibo / vel cruda / vel decocta cõditaue ꝓdeſt. Itẽ tormini
bus in hyſopo decocta. Et cũ vino. Sic & ſanguinẽ ſiſtit iteriorẽ: & nariũ indita. Sic & collutis dẽtibus
ꝓdeſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus infundit̃: cuſtodito vt dixim⁹ mõ. E ſilueſtri vero cõtra tardi-
tatẽ / & ſonitũ cũ roſaceo / vel cũ laureo oleo / ant cumino / & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritę
inſtillat̃ in tp̃a / & cerebrũ. Adiecerũt aliqui / & ſerpillũ / & lauruꝫ illinẽtes capita / & colla. Dederunt &
☞ lethargicis ex aceto olfaciẽdum. Dederũt & comitialibus bibendũ decoctæ ſuccũ in cyathis quattu
Cõtra vrinaꝫ or ante aceſſiones quaꝝ frigus intolerabile eſt. Alſioſiſq; cruda dari in cibo. Vrinã quoq; vel cruentã
cruentam. pellit. Fœminaꝝ etiã purgatiões: ſecũdaſq;: ẽt emortuos partus: vt Hippocrati videt̃: ex vino dulci
nigro pota. Itaq; illitã / & vuluaꝝ cã etiã ſuffire iubet. Diocles / & cardiacis iponit ex aceto / & melle cũ
farina hordeacea. Et cõtra ileũ decocta farina in oleo / ac velleribꝰ collecta. Multi vero & cõtra puru
lentas execrationes ſiccæ drachmas duas ſulphuris / vnã & dimidiã ſumi cenſent. Et cõtra cruẽtas ra
mos tres in vino decoctos. Dat̃ & dyſentericis cũ caſeo in vino contrita. Dederunt & cum bitumine
infrictã potioni ꝓpter anhelitũ. Ex alto lapſis feminis tres vncias: olei: libra: viniq; ſextario illinitnr.
Cum oleo coctis folijs partibus / quas frigus aduſſerit. Si vrinam mouet (vt Hippocrati videt̃) mirum
eſt quoſdam dare velut inhibentẽ potui cõtra incõtinẽtiã vrinæ. Pſoras / & lepras cũ melle / & alumie
illita emẽdat. Itẽ vtiligies / vel rugas: ſtruma / & ſimilia cũ hircinio / & adipe ſuillo / ac taurino ſeuo. Ignẽ
ſacrum ex aceto / & oleo: vel pſimythio. Carbũculum ex aceto. Nõnulli laſerpitiũ vna illini iubẽt: ſine
quo epinyctidas puſtullas curãt. Imponũt & mãmis turgentibus decoctam: & pituitæ eruptionibus
cũ cæra. Teſtiuꝫ vero epiphoris cum ramis laureæ teneris: adeo peculiari in viſceribus his effectu: vt
ſilueſtri ruta cum axungia veteri illitos ramices ſanari ꝓdant. Fracta quoq; membra ſemine trito cũ
☞ cæra ipoſito. Radix rutę ſanguinẽ oculis ſuffuſuꝫ: & in toto corpore cicatrices / aut maculas illita emẽ
Quæ rutę vis dat. Ex reliquis quoq; q̃ tradũtur: mirũ eſt: cum feruentẽ rutę naturã eſſe cõueniat. Faſciculæ eius in
roſaceo decoctũ addita vncia aloes punctis ſudorẽ reprimere. Itẽq; gñationes ipediri hoc cibo. Ideo
profluuio genitali dat̃: & venerem crebro ꝑ ſomnia imaginãtibꝰ. Pręcauendum eſt grauidis abſtinet̃
aut hoc cibo. Necari eñ partus iuenio. Eadẽ ex oibus ſatis quadrupedũ quoq; morbis in maxio vſu
eſt: ſiue difficile ſpirãtibus: ſiue contra maleficiorum animalium ictus infuſa per nares ex vino: aut ſi
ſanguiſugam exhauſerit: ex aceto: & quocũq;. in ſimili morborum genere: vt in homine temperato.

Mẽtaſtrum. ❡ De mentaſtro: & menta: & pulegio: & nepeta: & de cumino. CA. XIIII.

Pulegium. MEntaſtrũ ſilueſtris mẽta eſt differens ſpecie foliorũ quaſi figura ocimi: pulegij colore. Pro-
pter quod quidam ſilueſtre pulegiũ vocãt. Ijs cõmanducatis / & impoſitis ſanari elephãtiã
ſicut magni Põpeij ætate fortuito cuiuſdã expimẽto ꝓpter putorẽ in facie illita cõptũ eſt.
Eadem illinũtur: bibunturq; aduerſus ſcolopẽdras: & ſerpẽtium ictus: & drachmis duabus in vini cya
this duobus. Aduerſus ſcorpioneꝫ ictus cum ſale / oleo / & aceto: Itẽ aduerſus ſcolopẽdras ius decocti

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0334-9
DFG

Aduerſuſqꝫ omnia venena ſeruātur folia arida ad farinæ modū. Subſtratū/vel accēſū fugat ſcorpiões.
Potum fœminas purgat a partu:ſed partus necat. Ortopnoicis:torminibꝰ colericis efficaciſſimē. Iteꝫ
lumbis. Podagris impoſitū. Succus naribus verminoſis inſtillat̄. In regio morbo bibit̄. Strumis illinit̄
Oīa veneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potū. Cōtra pruriginē ex aceto ĩfundit̄ capiti in ſole. Mē
tæ ipſius odor animum excitat:& ſapor auiditatem in cibis:ideo in māmarū mixtura familiares ĩpę — Mēte odor aim excitat.
acceſſere:vt coire/denſareqꝫ lac nō patiant̄. Quare lactis potiōibꝰ addit̄.ne huiꝰ coagulati potu ſtrā
gulent̄. Data in aqua/& mulſo eadem vi reſiſtere: & generationi creditur:cohibēdo genitalia dēſari
Aeque maribus/ac fœminis ſiſtit ſanguinē:& purgatiões fœminaꝝ inhibet. Cum amylo ex aqua po
ta cœliacoꝝ impetus. Syration/& vomicas vulųę curauit:ille & iocinerū vitia ternis obolis ex mulſo — Vel illa.
datis:item ſanguiuem excreātibus in ſorbitionem. Vlcera in capite infātium mire ſanat. Arterias hu
midas ſiccat. Siccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat i mulſo/& aqua. Voci succꝰ ſub certamievti
lis duntaxat:et qui gargarizat̄ vua tumente adiecta ruta/& coriādro ex lacte. Vtilis & cōtra tonſillas
cum alumine Linguæ aſpæ cū melle. Et cōuulſa intus ꝑ ſe vitijſqꝫ pulmonis. Singultus/& vomitiões
ſiſtit cum ſucco granati:vt Democritus mōſtrat. Recētis ſuccus narium vitia. Spiritus obductos emē
dat. Ipſa trita choleras in aceto quidem pota. Sanguinis fluctiones intus. Iletim etiā impoſita cū po=
lenta:& ſi māmę tendant̄. Illinit̄ & tēporibus in capitis dolore. Sumitur & cōtra ſcolopēdras/&ſcor
piones marinos/& ad ſerpētes. Epiphoris ilinit̄:& omnibus in capite eruptionibꝰ. Itē ſedis vitijs. Im
petigines quoqꝫ vel ſi teneātur tantum ꝓhibet. Auribus cū mulſo inſtillatur. Aiūt & lyeni mederi eā
in horto guſtatam ita vtvellat̄:ſi is q momorderit dicat ſe lyeni mederi ꝑ dies nouem. Aridæ quoqꝫ fa
rineæ tribus digytis appħenſam/& ſtomachi dolorem ſedare in aqua:& ſimiliter aſpſa in potionē vē=
tris animalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreādos defectos animo pulegio cū ſurculis ſu
is in ampulas vitreaſqꝫ aceti vtriſqꝫ deiectis. Qua de cauſa dignior e pulegio corona vertigini ꝗ̄ e roſis
cubiculis noſtris ꝓnūtiata eſt. Nā & capitis dolores impoſita dicit̄ leuare. Quin & olfatu capita tueri
contra frigoꝝ/æſtuſqꝫ iniuriā:& ab ſiti tradit̄. Neqꝫ æſtuare eos qui duos e pulegio ſurculos ĩpoſitos — Corona e pulegio ad qd prodeſt.
auribus in ſole habeant. Illinit̄ etiam in doloribus cū polenta/& aceto Fœmina efficatior. Eſt autem
hæc flore purpureo. Mas cādidum habet. Nauſeas cū ſale/& polēta in frigida aqua pota inhibet. Sic
& pectoris/ac ventris dolorē. Stomachi autem ex aqua ĩtercıſiões ſiſtit:& vomitiones cū aceto aluuꝫ
ſoluit ſale adiecto in polenta. Inteſtinorū vitia melle decocta/& nitro ſanat. Vrinaꝫ pellit ex vino:& ſi — vel iteꝫ roſio
amineū ſit:& calculos/& ĩteriores oēs dolores. Ex melle/&aceto ſedat mēſtrua:& ſecūdas. Vuluas cō — nes.
uerſas corrigit. Defūctos partus eijcit. Semen obtumeſcētibus olfatu admouetur. Comitialibꝰ in ace — Vel vino ni=
to cyati menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendę ſunt:tritū aſꝑgitur. Salſitudines corporis ſi cū vi= — gro.
no tradatur minuit. Neruoꝝ cā/& in cōtractione cum ſale/& aceto/& mello cōfricatur epiſtotono
Imbibitur ad ſerpētium ictus decoctum. Ad ſcorpionū in vino tritum:maxime quod in ſiccis naſcit̄.
Ad oris exulceratiões:ad tuſſim efficax habet̄. Flos recētis incenſus pulices necat odore. Xenocrates
pulegij ramum lana inuolutum in tertianis ante acceſſionē olfactandum dari:aut ſtraguli ſubijci:&
ita collocari ęgrum inter remedia tradit. Silueſtri ad eadem vis efficatior eſt:quod ſimile eſt origano
minoribus folijs ꝗ̄ ſatiuum:& a quibuſdam dictamus vocatur. Guſtatum a pecore/capriſqꝫ balatum
concitat. Vnde quidam gręci litteras mutātes blechon vocauerunt. Natura tam feruens eſt:vt illitas — Pulegiū balatū cōcitat.
partes exulceret. Tuſſi inter frictiones fricari ante balnea couenit:& ante acceſſionum horrorem cō — vl' i ꝑfrictiõe
uulſis & torminibus. Podagris mire prodeſt. Epaticis cum melle/& ſale bibēdum datur. Pulmonum
vitia excecrabilia facit. Ad lyenem cum ſale vtile eſt:&veſicę/&ſuſpirijs/& inflationibus decoctū ſuc
co æqualiter:&vuluas corrigit:&contra ſcolopēdram tereſtrem/vel marinam. Item ſcorpiones Pri=
uatimue valet cōtra omnem morſum. Radix contra increſcentia vlcera recens potētiſſima. Arida ve
ro cicatricibus decorem affert. Item pulegio eſt nepetæqꝫ ſocietas. Decocta eñ in aqua ad tertias diſ
cutiunt frigora. Mulierumqꝫ mēſtruis proſunt. Et æſtate ſedāt calores. Nepeta quoqꝫ vires cōtra ſer
pentes habet. Fumum ex ea/nidoremqꝫ fugiūt:ꝗ̄ & ſubſternere in metu obdormituris vtile eſt. Tuſa
egilopis imponitur:& capitis doloribus recēs cum tertia parte panis tēperata aceto illinitur. Succus
eius inſtillatus naribus ſupinis:ꝓfluuium ſanguinis ſiſtit. Item radix cum myrti ſemine in paſſo tepi=
do gargarizata anginis medetur. Cuminuꝫ ſilueſtre eſt pręteuue quaternis aut quinis folijs veluti ſer
ratis. Et in ſatiuo magnus vſus in ſtomachi præcipue remedijs. Diſcutit pituitas/& inflationes. Tri= — vl' aſſertores.
tum/& cum pane ſumptum/vel potuꝫ ex aqua/vinoqꝫ:tormina quoqꝫ/& inteſtinoruꝫ dolores. Verū
tamen omnem palorem bibētibus gignit. Ita certe ferunt. Portij Latronis clari inter magiſtros dicē=
di ad ſectores ſimilitudinem coloris ſtudijs contra æmulos imitatos:& paulo ante iulium Vindicem
aſſertorem illum a Nerone libertatis captatione teſtamētis ſic lenocinatū. Natium ſanguinē paſtillis
inditum:vel ex aceto recēs ſiſtit. Et oculorum epiphoris ꝑ ſe impoſitum tumētibus cum melle ꝓdeſt

infantibus imponi in ventre ſatis eſt. Morbo regio in vino albo a balneis datur.

¶ De cumino ęthiopico/& de capari/& de liguſtico/ſiue panace. CA.XV

cuminū ęthi. incōtinētiaꝫ arcet.

AEthiopicū maxime in poſca illinit̃ cū melle. Africano priuatim vrinę in cōtinētiā cohiberi putent. Satiuū datur: ad iocineris vitia toſtū tritū in aceto. Itē ad vertiginē. Iis vero quos acriore vi vrina mordeat in dulci tritū vino: ad vuluaꝝ vitia in vino. ꝑterq; ipoſtis vellere folijs teſtium tumoribus toſtū/tritūq; cū melle/aut roſaceo/& cæra. Silueſtre ad omnia ea dem efficatius. Præterea ad ſerpētes cum oleo: ad ſcorpiones: ad ſcolpēdras. Siſtit & vomitionē nau‑ ſeaſq; ex vino: quātum apprehenderint tres digyti. Propter colū qđ bibitur. Illinitumq; vel penicillis feruens: vel aſtringit̃ faſcijs. Strāgulationes vuluæ potum in vino apit tribus drachmis in tribus cya‑ this vini. Auribus inſtillat̃ ad ſonit⁹/atq; tinnitus cū ſeuo vitulino/vel melle. Sugillatis illinitur cum melle/& vua paſſa: & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſimillimū: quod græci vocant am‑ mi. Quidam vero ęthiopicum cuminum id eſſe exiſtimāt. Hippocrates regiū appellat: videlicet qa efficatius in ægypto iudicauit. Plęriq; alterius naturę in totum putāt: qm̄ ſic exilius: & cādidius. ſimi lis aūt & huic vſus. Nā & panibus alexandrinis ſubigit̃: & cum alimentis interponit̃. Inflatiōes & tor‑ mina diſcutit. Vrinā & mēſtrua ciet. Sugillata/& oculoꝝ epiphoras mitigat. Cū lini ſemīe ſcorpionū ictus in vino potum drachmis duabus. Priuatimq; ceraſtratū cū pari portiōe myrrhæ. Colorē quoq; bibētium ſifiter mutat in palorē. Suffitum cum vua paſſa: aut reſina vuluas purgat. Tradūt facilius concipe eas: q̄ odorātur id ꝑ coitus. De cappari ſatis diximus inter pegrinos frutices. Nō vtendū trāſ marino. Innocētius italicū eſt. Ferunt eos: qui quotidie id edūt paralyſi nō piclitari: nec lyenis dolori bus.

Aduerte.

Radix eius vitiligines albas tollit: ſi tritę in ſole fricent̃. Spleneticis ꝓdeſt in vino pota. Radicis cortex duabus drachmis dēpto balnearū vſu. Ferūtq; trigintaquiq; diebus ꝑ vrinā/& aluū totū lyenē emitti. Bibit̃ i lūboꝝ doloribus/ac paraliſi. Dentiū dolores ſedat tritū ex aceto ſemē decoctū vel mā ducata radix. Infundit̃ auriū dolori decoctū oleo. Vlcera q̄ phagedenas vocāt folia: & radix recēs cū melle ſanāt. Sic & ſtrumas diſcutit radix. Parotidas vermiculoſq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medet̃. Dāt & ad tineas i aceto/& melle. Oris exulceratiōes in aceto decocta tollit. Stomacho iutiles eſſe iter auctores cōuenit. Liguſticū aliqui panacē vocāt: Stomacho vtile ē. Itē cōuulſionibus/& infla tionibus. Sunt & qdā qui cunilā bubulā appellauerūt vti diximus falſo.

¶ De cunila: origano: cunilagine: cunila molli: libanotide. CA.XVI.

Plura cunilę genera.

CVnilæ ꝑter ſatiuam plura ſunt in medicina genera. Quę bubula appellat̃: ſemē pulegij ha bet. vtile ad vulnera cōmādu catū/ipoſitūq;: vt quito poſt die ſoluat̃. Cōtra ſerpētes quoq; in vino bibit̃: ac tritus plage imponit̃. Vulnera ab ijs facta ꝑfricat̃. Itē teſtudines cū ſerpen tibus pugnaturæ hac ſe muniūt. Quidāq; in hūc vſum panacem vocāt. Sedat & tumores: & viriliū mala: ſicca vel folijs tritis in omni vſu mire cōgruēs ex vino. Eſt alia cunilia gallinacea appel lata a noſtris: a græcis origanū heracleoticū. Prodeſt oculis trita addito ſale. Tuſſim quoq; emendat/ & iocinerum vitia. Laterū dolores cum farina/oleo/& aceto in ſorbitionem tēpata. Pręcipue vero ſer pentium morſus. Tertium genus eſt eius: quę a græcis maſcula a noſtris cunilago vocatur: odoris fœ di: radicis lignoſę: folio aſpo. Vires eius vehementiſſimas in omnibus ijs generibus earū tradūt. Ma‑ nipulo quoq; eius adiecto omnes etiaꝫ a tota domo blattas cōuenire ad eam. Priuatim aduerſus ſcor piones ex poſca pollere. Tribus folijs ex oleo peruncto homine fugari ſerpētes. E contrario quę mol lis vocat̃: piloſioribus folijs/ac ramis/& aculeatis. Trita mellis odorē habet digytis tactu eius cohęrē tibus. Altera thuris q̄ libanotidē appellamus. Medetur vtraq; cōtra ſerpētes ex vino/vel aceto. Puli‑ ces etiam cōtritæ cū aqua ſparſę necāt. Satiua quoq; ſuos vſus habet. Succus eius cum roſaceo auri‑ culas iuuat. Ipſa ad ictos bibitur. Fit & ex ea mōtana ſerpillo ſimilis: efficax cōtra ſerpētes. Vrinā mo uet. Purgat/& a partu mulieres. Concoctionē mire adiuuat: & ad cibos auiditatē. Vtraq; vel i crudi‑ tate ieiunijs in portiōe aſpa. Luxatis quoq; vtilis. Cōtra veſparū/& ſimiles ictus ex farina hordeacea & poſca vtiliſſima. Libanotidis alia genera ſuis dicētur locis.

¶ De pipiti/& origano: & oniti: praſio: & tragorigano & heraclio & lepidio: & de gith: ſiue melātio: & aniſo. CA.XVII.

Pipitis ſucc⁹ cōtra morbū valēs comiti alem.

PIperitis q̄ & ſiliquaſtrū appellam⁹: cōtra morbos comitiales bibit̃ Caſtore taliter demōſtrā te. Caule rubro/& lōgo: dēſis geniculis: folijs lauri: ſemīe albo: tenui guſtu pipis. Vtilis gigi uis: dētib⁹: oris ſuauitati: & ructib⁹. Origanū qđ in ſapore cunilā emulat̃ (vt diximus) plura gñā in medicina habet: & onitin/vel praſion appellāt: nō diſſimile hyſopo. Priuatim ei⁹ vſus cōtra tor ſiones ſtomachi in tepida aq̄: & cruditates. Cōtra araneos: ſcorpiōeſq; i vino albo. Luxata/& icuſſa in aceto/& oleo/& lana. Tragoriganō ſimilis ē ſerpillo ſilueſtri Vrinā ciet. Tumores diſcutit cōtra viſcū potū/vipęq; ictū efficaciſſimū: ſtomacho acida ructāti: & p̄cordijs. Tuſſientib⁹ quoq; cū melle dat̃: &

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0336-1
DFG

pleureticis:& pipneumonicis.Heracliũ quoq; tria genera habet nigrius latioribus folijs glutinoſum
Alteꝝ exilioribus/mollibuſq; ſanſuco nõ diſſimile:quod aliqui praſion vocare malunt.Tertiũ eſt in- Tria genera
ter hæc medium minus q̃ cætera efficax.Optimũ aũt creticũ.Nã & iucũde olet.Proximũ ſmyrneum.
Deinde heracleoticum ad potum vtilius:qđ othiminvocãt.Cõmunis aũt vſus ſerpentes fugare pcuſ
ſis eſui dare decoctũ potu vrinam ciere Ruptis cõuulſis mederi cũ panacis radice.Hidropicis cum fi
co/aut cum hyſopo acetabuli mẽſuris decoctu ad ſexã.Item ſcabiem prurigine pſoras in deceſſione
balnearũ.Succus auribus infunditur cũ lacte mulieris.Tõſilis quoq; & vuis medetur.Capitis vlceri- VIi deſcẽſio
bus.Venena opij/& gypſi extinguit decoctũ:ſi cũ ſinere/& vino bibitur.Aluũ mollit acetabuli mẽſu ne.
ra.Sugillatis illinitur.Itẽ dentiũ dolori:quibus etiã & cãdorẽ facit cum melle & nitro.Sanguinẽ nari
um ſiſtit.Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina.Ad arterias aſpas cum galla/ & melle teri
tur.Ad lienem folia cum melle/&ſale.Craſſiores pituitas & nigras extenuat coctum cũ aceto/& ſale
ſumptum paulatim.Regio morbo tritũ cũ oleo/& nares infuditur.Laſſi pũguntur ex eo:ita vt ne vẽ-
ter attingatur.Epinyctidas cũ pice ſanat.Furunculos apit cũ fico trita.Strumas cum oleo/& aceto&
farina hordeacea.Lateris dolores cũ fico illitũ.Fluctiones ſanguinis in genitalibus tuſum ex aceto il-
litum.Reliquias purgationũ a partu.Lepidium inter vrẽtia intelligitur.Sic & in facie cutẽ emẽdat ex
ulcerãdo:vt tamen cæra/& roſaceo facile ſanetur.Sic lepras/& pſoras:& cicatricũ vlcera.Tradũt ĩdo
lore dentium adalligatuȝ brachio qua doleat:cõpeſcere dolorem.Gith ex græcis alij melãthion:alij
melaſpmon vocãt.Optimum q̃ excitatiſſimi odoris & q̃ nigerrimũ.Medetur ſerpẽtiũ plagis/& ſcor-
pionum.Illini ex aceto/& melle repio.Incenſoq; ſerpẽtes fugari.Bibitur drachma vna cõtra araneos
Diſtillationem narium diſcutit tuſum in lintheolo olfatum.Capitis do lores illitum ex aceto/& infu-
ſum naribus Cum mirino oculoꝝ epiphoras/& tumores.Dentiũ dolores coctũ cũ aceto.Vlcera oris
tritum/aut cõmãducatum.Item lepras/& lentigines ex aceto.Difficultates ſpirãdi addito vino potũ
Duricias/tumoreſq; veteres/& ſuppurationes illitum.Lac malierũ auget cõtinuis diebus ſumptum.
Colligiẽ ſuccus eius:vt hyõſcyami.Similiter largius ventum eſt:quod miremur: cũ ſemen gratiſſime
panes etiam cõdiat.Oculos quoq; purgat.Vrinã/& menſtrua ciet.Quinimo lintheolo illigatis tantũ
granis.xxx.ſecundas trahi repio.Aiunt/& clauis in pedibus mederi tritũ in vrina. Culices ſuffitu ne-
care:item muſca a.Et aniſum aduerſus ſcorpiones ex vino bibitur:a Pythagora inter pauca laudatũ
ſiue crudum/ſiue decoctum:item viride/aridũue oĩbus q̃ cõdiuntur:q̃q; intingũtur deſideratũ.Panis ☞
etiã cruſtis inferioribus ſubditũ.Saccis quoq; addiẽ.Cũ amaris nucibus vina cõmendat.Quin ipſum Attende,pvi
oris halitũ iucundiorẽ facit.Fętorẽq; tollit manducatũ matutinis cũ ſmyrneo/& melle exiguo.Mox tando oris fe
vino collutũ vultũ iuniorẽ p̃ſtat:iſomnia leuat ſuſpẽſum in puluino:vt dormiẽtes olfaciãt.Appetẽtiã tore.
ciborũ p̃ſtat:qñ id quoq; inter artificia deliciæ fecere:ex quo labor deſijt cibos poſcere. Ob has cau-
ſas qdã anicetũ id vocauere.Laudatiſſimũ eſt creticũ.Proximũ ęgyptiũ.Hoc liguſtici vicẽ p̃ſtat ĩ cõ-
dimentis.Dolores capitis leuigat ſuffitũ narib⁹.Epiphoris oculorũ radicẽ eius tuſã ĩponit Iolas:ipſũ
cũ croco pari mõ/& vino:& p ſe tritũ cũ polẽta ad magnas fluctiones:extrahẽdaq; ſi quæ in oculis in
ciderint.Nariuȝ quoq; cardines cõſumit illitũ ex aqua.Sedat anginas cum melle/& hyſopo ex aceto
gargarizatũ.Auribus infundiẽ cum roſaceo.Thoracis pituitas purgat toſtũ:cũ melle ſumptum meli
us.Cum acetabulo aniſi nuces amaras.l.purgatas tere in melle ad tuſſim.Facillime vero aniſi drach
mæ tres papaueris duę miſcẽtur melle ad fabę magnitudinem:& ternis dieb⁹ ſũmunẽ.Pręcipuũ aũt
ructus.Ideo inflatiõibus ſtomachi/& iteſtinoꝝ tormínib⁹/& cœliacis medetur.Singultus: & olfatuȝ
decoctum potũq; ihibet.Folijs decoctis digerit cruditates ſoccus decocti:ipſum cũ apio olfatũ ſter-
nutamẽta inhibet.Potũ ſomnũ concitat.Calculos pellit.Vomitiones cohibet.& p̃cordiorũ tumoruȝ
& pectoꝝ vitijs.Neruis quoq; quibus ſuccinctũ eſt corpus vtiliſſimum.Prodeſt eius capitis dolorib⁹
inſtillati ſuccum cũ oleo decocti.Non aliud vtilius vẽtri/& iteſtinis putãt:ideo dyſentericis/& tenaſ-
mis datur toſtũ. Aliq̃ addunt & opium pilulis in die ternis lupini magnitudine:ne & ĩ vini cyatho di
lutis.Dieuches/& ad lumboꝝ dolores ſucco vſus eſt.Semẽ hydropicis/& cœliacis dedit tritũ cũ mẽ- ☞
ta.Veꝝ & radicẽ ad renes.Darion herbarius parturiẽtibus eo caraplaſma impoſuit cum Apio.Item Mira vis.
vuluaꝝ dolori.Deditq; bibẽdum cũ aneto parturiẽtibus.Phreneticis quoq; illinũt recẽs cum polẽta.
Sic & infantibus comitiale vitiũ/aut cõtractiões ſentiẽtib⁹.Pythagoras qdẽ nõ corpori vitio comitia
li in manu hñtes.Ideoq; q̃plurimum domi ſerendum.Parere quoq; facilius olfantes. Et ſtatim a par
tu dãdum potui polẽta aſpa.Soſimenes cõtra oĩs duricias ex aceto vſus eſt.Eo & cõtra laſſitudines
in oleo dequoquẽs addito nitro.Semĩe eis poto laſſitudis auxiliũ viatorib⁹ ſpopõdit. Heraclides ad
inflationes ſtomachi ſemẽ tribus digytis cum caſtorei obolis duob⁹ ex mulſo dedit. Similiter ad vẽtri
tris:aut inteſtinorũ inflatiões.Et ortopnoicis qđ ternis digytis p̄henderit ſeminis: tantumdem hyo-
ſcyami cũ lacte aſinino.Multi vomituris acetabula eius/&folia lauri decẽ trita ĩ aqua bibẽda iter cœ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0337-7
DFG

nam ſuadent. Strangulationes vuluæ ſi manducenr̃: & linar̃ calidũ: vel ſi bibar̃ cum caſtoreo in aceto
& melle ſedat. Vertigines a partu cum fœminæ cucumeris / & lini pari mẽſura trinũ digytorum / vini
albi tribus cyathis diſcutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis ſeminis aniſi / & fœniculi vſus eſt
in aceto / & mellis cyatho vno. Lenit articulares morbos cum amaris nucibus illinitum. Sunt & q̃ aſpi
dum venenis aduerſari naturã eius putent. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem ſtimulat. Cum vino
ſudorem leniter p̄ſtat. Veſtes quoq; a tineis defẽdit. Efficatius ſemꝑ reces / & quo nigrius. Stomacho
tamen inutile eſt: p̄ter q̃ inflato.

¶ De aneto / & ſagapenio: & de papauere albo / & nigro: & quõ
ſuccus hęrbarum colligendus eſt: & de opio. CA. XVIII.

☞ Anetũ ruct⁹ cõcitans.

ANetum quoq; ructus vomet: & tormina ſedat. Aluum ſiſtit. Epiphoris radices illinunr̃ ex a
qua / vel vino. Singultus cohibet ſemen feruẽs olfatum. Sumptuꝫ ex aqua ſedat cruditates
Cinis eius vuã in faucib⁹ leuat. Oculos in geniturã hebetat: ſacopeniũ q̃d apd̃ nos gignir̃ ĩ
trãſmarino alienar̃. Illud .n. ammoniaci lachrymę ſimile ſagapenion vocar̃. Prodeſt laterũ
& pectoris dolorib⁹: cõuulſis: tuſſibus veterib⁹: execrationibuſq;: p̄cordiorũ tumorib⁹. Sanat & verti
gines: tremulos: opiſtothonicos: lyenes: lumbos: pfrictiões. Datur & olfactãdum ex aceto in ſtrãgula
tu vuluæ. Cęteris & potu datur: & cũ oleo infricar̃. Prodeſt & cõtra mala medicamẽta. Papaueris ſa
vel ſuccus. tiui dixim⁹ gña: & ſpõte naſcẽtis alia ꝓmiſim⁹. Sed ſatiui albi calix ipe terir̃: & bibir̃ ſomni cã. Semẽ
elephãtijs meder̃. E nigro papauere ſapor gignitur ſcabo inciſo: vt Diagoras ſuadet cuꝫ turgeſcit: vt
iolas cum defloreſcit hora diei ſereni: hoc eſt cum ros in eo exaruerit. Incidi iubẽt ſub capite / & calice
Nec in alio genere ipſum inciditur caput. Succ⁹ & hic / et hęrbę cuiuſq; lana excipitur. Aut ſi exigu⁹
eſt: vngue pollicis / aut lactucis: et poſtero die magis q̃d inaruit. Papaueris vero largus denſatur: et in
paſtillos tritus: in vmbra ſiccatur nõ vi ſopori fera mõ: verum ſi copioſior hauriar̃: etiam mortifera ꝑ
Aduerte de licinio Ce. ſomnũ opion vocant. Sic ſcimus interẽptum Licinij Cecinnæ p̄torij viri patrem in hiſpania bailiẽ
cum valitudo impatibilis odiuꝫ vitæ feciſſet. Item plęroſq; alios. Qua de cauſa magna cõcertatio ex
titit. Diagoras / & Eraſiſtratus in totum dãnauere: & vt mortiferꝫ infundi vetãtes. Præterea q̃m viſui
noceret. Addidit Andreas: ideo nõ ꝓtinus excecari: eo q̃m adulteratur alexandriæ. Sed poſtea vſus
eius non improbatus eſt medicamento nobili: quod diaconion vocant. Semine quoq; eius trito in pa
ſtillos e lacte vtunr̃ ad ſomnium. Item ad capitis dolores cum roſaceo. Cum his aurium dolori inſtil
latum. Podagris illinitur cũ lacte mulierũ. Sic & folijs ipſis vtuntur ad ſacros ignes. Item vulnera cuꝫ
aceto. Et tñ damnauerim collyrijs addi. Multoq; magis quas vocãt laxipyretas: quaſq; pepticas &
cœliacas. Nigrum tamẽ in cœliacis vino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At ſilueſtri lõ
gum / ac puſillum: & ad omnes effectus valẽtius. Dequoquir̃: & bibir̃ cõtra vigilias: eademq; aqua fo
vel modus ẽ. uet ora. Optimus in ſiccis: & vbi raro pluit. Cum capita ipſa / & folia decoquunr̃: ſuccus: meconiuꝫ vo
catur: multum opio ignauior. Expimentum opij eſt primũ in odore. Sinceron eñ ppeti non mos eſt.
Dein in lucernis: vt pura luceat flãma: aut extinctũ demum oleat. Quæ in fucato nõ eueniũt. Accẽdi
tur quoq; difficilius: & crebro extinguitur. Eſt ſinceri expimentũ & in aqua: quia nebula innatat. Fi
ctũ in ꝓſca coit: ſed maxime mirum æſtiuo ſole dep̄hendi: ſincerum eñ ſudat: & ſe diluit: donec ſuc
vel puſtulas. co recenti ſimile fiat. Mneſides optime ſeruari putat hyoſcyrami ſemine adiecto. Alij in faba.

¶ De empractico / & ceratico / & glaucio / ſiue paralio: & heraclio
ſiue aphro: & de diacodio: & tychymalo. CA. XIX

INter ſatiua eſt & ſilueſtria medium genus: quod niſi in aruis eſſet ſponte naſceretur. Rhiã
vocauimus / & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calice mãdũt. Aluuꝫ
exinaniunt capita quinq; decocta in vini tribus heminis pota ſomnum faciunt: ſilueſtriuꝫ
vnũ gñs ceratitin vocãt: nigrũ: cubitali altitudĩe: radice craſſe: & corticoſa: caliculo iflexo
vt cornicula. Folia minora / & tenuiora q̃ cęteris ſilueſtribus ſemẽ exile. Tẽpeſtiuũ ẽ meſſibus. Aluuꝫ
purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cũ oleo argẽmas iumentoꝝ ſanant. Radix acetabuli
menſura cocta in duob⁹ ſextarijs ad dimidias datur ad lumborũ vitia / & iocineris. Carbũculis medẽ
tur ex melle folia. Quidam hoc genus glaution vocant: alij paralion. Naſcir̃ eñ in afflatu maris: aut
nitroſo loco. Alterũ eſt in ſilueſtribus generibus heraclion vocar̃ ab alij aphron. Folijs ſi ꝓcul intuea
Attende. ris ſpeciem paſſerum p̄ſentibus: radice in ſumma terrę cute: fœminæ ſpumeo. Ex hoc lina ſplẽdoreꝫ
trahunt æſtate. Tũditur in pila comitialibus morbis acetabuli menſura ſeminis in vino albo: vomitio
nes enim facit. Medicamento q̃d diacodion / & aſteriace vocar̃ vtiliſſimũ. Fit aũt huius papaueris aut
cuiuſcũq; ſilueſtris capitibus. cxx. in aquæ cœleſtis ſextarijs tribus biduo maceris: in eademq; deco
ctis: deinde ſiccatis: iterũq; cũ melle decoctis ad dimidias ptes vapore tenui. Addidere poſtea drach
mas ſenas croci: hyppociſtidis: thuris: acicę: & paſſi crætici ſextarium: Hac oſtentatiõe ſimplex q̃deꝫ

& antiqua illa ſalubritas papauere & melle cōſtat. Tertium genꝰ eſt rithymalon: mecona vocāt: aliꝫ
archalion: folio leui: albo: capite: magnitudinis fabæ. Colligit̃ vna florēte. Siccat̃ ī vmbra. Semē po
tum purgat aluum dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcūq; autem papaueris caput viride vel ſiccuꝫ
illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex vino miraculo ſi ꝓtinus detur ſcorpionum ictibꝰ reſi-
ſtit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt: ſi capita eius vel folia terantur.

¶ De portulaca ſiue peplio: & coriandro & de attriplici. CA.XX.

ESt & portulaca quā peplion vocāt: nō multuꝫ ſatiua efficatior. Cuius memorabiles vſꝰ tra- *Vel preſterū.*
duntur. Sagittarū venena & ſerpentiū hemorroidum & p̄ſigrum reſtringi: ꝓ cibo ſumpta
& plagis impoſita extrahit: Itē hyoſcyamo poto e paſſoq; expreſſo ſucco. Cū ipſa nō eſt:
ſemē eiꝰ ſimili effectu ꝓdeſt. Reſiſtit & aquaruꝫ vitijs: capitis dolori: vlceribuſq; ī vino tu
ſa & impoſita. Reliqua vlcera cōmanducata cū melle ſanat. Sic & īfātiuꝫ cerebro īponit̃: vmbilicoq;
ꝓciduo. In epiphoris vero oīm frōte tēporibuſq; cū polēta. Sꝫ ipſis oculis e lactę & melle. Eadē ſi ꝓ
cident ꝓdeſt oculis: folijs tritis cū corticibꝰ fabæ. Puſtulis cum polenta & ſale & aceto ac cęra. Et vl
cera oris tumorēq; gingiuarū cōmāducata cruda ſedat. Item dentium dolores. Tonſillaruꝫ vulcera
ſuccus decoctæ. Quidā adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes ſtabilit cōmāducata. Cru
ditates ſedat: vocemq; firmat: & ſitim arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini ſemine pari menſura
ſedat. Mām̄arum vitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris & ſuſpirioſis ſemine cuꝫ melle hauſto
Stomachum in acetarijs ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias
manducata refrigerat etiā inteſtina. Vomitiones ſiſtit. Dyſenteriæ & vomicis datur ex aceto vł bibi
tur cū cumino. Tenaſmis autē cocta & comitialibus cibo vel potu prodeſt. Purgationibus mulieruꝫ
acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni. Sucus eiꝰ potus renes iuuat
ac veſicas. Ventris animalia pellit. Ad vulnerū dolores ex oleo cum polēta imponit̃. Neruorū durici *Quid ad ner-*
as emollit. Metrodorus qui epitomen: ton: rhizotomumenon ſcripſit. Purgationibus a partu dādā *uos molligen*
cenſuit. Venereꝫ inhibet: venerıſq; ſōnia. Prętorij viri pater eſt hiſpanię princeps: quē ſcio ꝓpter im *dos.*
patibiles vuæ morbos radicem eius filo ſuſpenſam e collo gerere: p̄terq̄ in balneis: & ita liberatū in-
cōmodo omni. Quinetiā īueni apud auctores: caput inde litum diſtillationem toto anno nō ſentire. *Notabile.*
Oculos tamē hebetare putat̃. Coriandrū inter ſilueſtria nō inuenit̃. Præcipuū tamē eſſe cōſtat ſtatiꝫ
ægyptiū. Valet cōtra ſerpentiū genꝰ vnū: q̄d amphiſbenas vocāt: potū impoſitūq;. Sanat & alia vul-
nera. Epinyctidas puſtulas tritū. Sic & oēs tumores collectioneſq; cū melle aut vua paſſa. Panos ve-
ro ex aceto tritū. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubēt aliqui ante acceſſionē. Vł plura illini
fronti. Sunt qui ante ſolis ortum ceruicalibus ſubijci efficaciter putent. Vis magna ad refrigerēdos
ardores viridi. Vlcera quæ ſerpunt ſanat cum melle vel vua paſſa. Iteꝫ teſtes: ambuſta: carbunculos:
aures cum lacte mulieres: epiphoras oculorū: ventris & inteſtinorum fluctiones. Semen ex aqua po
tum bibitur in choleris cum ruta. Pellit aīalia interaneorum cuꝫ mali punici ſucco & olea ſemē po-
tum. Xenocrates tradit rem mirā: ſi vera eſt. Menſtrua cōtineri vno die: ſi vnū granū biberint fœmi
næ: biduo ſi duo: & totidē diebus quot grana ſumpſerint. M. Varro coriandro ſubtritro cū aceto car *mirabile quo*
nem incorruptā æſtate ſeruari putat. A triplex & ſilueſtre eſt & ſatiuum accuſatum a Pythagora tā- *nā pacto mu-*
q̄ faceret hydropicos morboſq; regios & pallorē. Coquit̃ difficillime: ac ne in hortis q̄dē iuxta id na *lieres men-*
ſci quicq̄ niſi languidū culpauit. Addidere Dionyſius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos. Nec *ſtrua contine*
niſi mutata ſępius aqua coquendū. Stomacho cōtrarium eſſe. Lentigines & papulas gignere. Miror *re poſſunt.*
quare difficulter in italia id naſci tradiderit. Solum Smyrneus hippocrates vuluarum vitijs id infū-
di cū beta. Lycus neapolitanus cōtra cātharidas bibendum dedit. Panos furunculos incipiētes: du-
ricias omnes vel cocto vel crudo vtiliter illini putant. Itē ignē ſacrum cū melle aceto nitroq;: ſimili-
ter podagris. Vngues ſcabros detrahere dicit̃ ſine vlcere. Sunt qui in morbo regio dent ſemen eius
cū melle. Arterias & tonſillas nitro addito ꝑfricēt. Aluū moueāt. Cocto aūt p ſe aut cū malua aut lē-
ticula cōcitantes vomitiones. Silueſtri capillos tingunt: & ad ſupradicta vtuntur medicina.

¶ De malua: malope: & althea: & lapatio: & oxylapato: & hyppolapato: & bubalapato. CA.XXI.

ECōtrario ī magnis laudibꝰ malua eſt vtraq; & ſatiua & ſilueſtris. Duo genera eaꝝ ampli- *Malua a mol*
tudine folij diſcernunt̃. Maiorē græci malopen vocāt in ſatiuis. Alterā ab emolliēdo ven- *liendo ventre*
tre dictā putāt malachen. E ſilueſtribus cui grande foliuꝫ & radices albæ althea vocatur:
ab excellētia effectꝰ a q̄buſdā ariſthalthea. Omne ſolū in quo ſerunt̃ pinguiꝰ faciūt. Huic
cōtra omnes aculeatos ictus efficatior vis: pręcipue ſcorpionum: veſpaꝝ: ſimilium: & muris aranei.
Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti ante vel habentes eas nō feriunt̃. Foliuꝫ impoſitū
ſcorpionibus torporem affert. Valent & contra venena. Aculeos oīs extrahunt illitę crudæ aut cum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0339-1 DFG

anetho potæ. Decocte vero cum radice ſua leporis marini venena reſtriguunt. Et vt quidã dicunt ſi
vomaꝛ. De eiſdem mira & alia traduntꝛ. Sed maxime ſi quottidie quis ſucci ex qualibet earũ ſorbeat
cyathum dimidium omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanãt. In vrina putrefa-
ctę lichenas. Et vlcera oris cum melle. Radix decocta furfures capitis & dentium mobilitates. Eius
quæ vnũ caulẽ habet radice circa denteꝫ qui doleat perunge: donec deſinat dolor. Eadẽ ſtrumas &
parotidas panoſqꝫ addita hominis ſaliua purgat citra vulnus. Semen in vino nigro potum a pituita
& nauſeis liberat. Radix mammaruꝫ vitiis occurrit ad alligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta &
ſorbitionis modo ſumpta quinis diebus emendat. Stomacho inutiles ſex. Niger dicit. Olympiades
thebanus abhortiuas eſſe cum adipe anceris. Aliqui purgari fœminas folijs eaꝝ manus plenę men
ſura in oleo & vino ſumptis. Vtiqꝫ conſtat parturiẽtes folijs ſubſtractis celerius ſolui. Protinus a par-
Vel cubili. tu reuocãda: ne vulua ſequaꝛ. Dat & ſuccũ bibendum parturientibus ieiunis in vino decocta hiemi-
Vel genitali. na. Quin & ſemẽ tritũ adalligant brachio genitale nõ continentiuꝫ. Adeoqꝫ eæ veneri naſcunꝛ: vt ſe-
men vnicaulis aſperſum cubitali fœminarum auiditates augere ad infinitũ. Xenocrates tradat. Iteꝫ
tres radices iuxta adalligatas. Tenaſmo & diſentericis vtiliſſime infundi. Item fœdis vitijs: vel ſi fo-
ueãtur. Melãcolicis quoqꝫ ſuccus datur cyathis thernis tepidus. Et inſaniẽtibus quaternis. Decoctę
comitialibus heminę ſucci. Hic & calculos & inflatiõe & torminibꝰ aut optiſtotonico laborantibus
tepidus illinitur. Et ſacris ignibus: & ambuſtis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad vulnerum
impetꝰ cruda cũ pane: ſuccꝰ decoctæ neruis ꝓdeſt: & veſicæ: & inteſtinoꝝ roſionibꝰ. Vuluas & cibo
& infuſione mollit in oleo: ſuccus decoctæ pori meatus ſuaues facit. Artheę in oĩbus ſupradictis effi
catior radix: p̄cipue cõuulſis ruptiſqꝫ. Cocta in aqua aluuꝫ ſiſtit. Ex vino albo ſtrumas & parotidas:
& mãmarũ inflatiões: & panos in vino folia decocta & illita tollũt. Eadẽqꝫ arida in lacte decocta q̄li
bet ꝑniciosæ tuſſi citiſſime medenꝛ. Hippocrates vulneratis ſitientibuſqꝫ defectu ſanguinis radicibꝰ
☞ decoctę ſuccũ bibẽdũ dedit. Et eã vulneribꝰ cũ melle & reſina. Itẽ cõuulſis: luxatis: tumẽtibꝰ: & mu
Mirum. ſculis: neruis: articulis ĩpoſuit. Et aſmaticis ac diſentericis in vino bibendũ dedit. Mirũ aquaꝫ radice
ea addita addẽſari ſub diuo: atqꝫ e lacteſcere. Efficatior aũt quo recẽtior. Nec lapatiũ diſſimiles effe-
ctus habet. Eſt aũt ſilueſtre: quod alij oxalidẽ appellãt: ſatiuo ꝓximũ: folijs aquoſis: colore betę can
didę: radice minima. Noſtri vero rumicem: alij lapatiũ in cãtherinũ ad ſtrumas cũ axũgia efficaciſſi
mũ. Eſt & alteꝝ genus fere oxilapatũ vocant. Satiuo ideꝫ ſimilius: & acutiora habet folia ac rubrio-
ra: nõ niſi in paludibꝰ naſcẽs. Sunt qui hydrolapaton tradũt in aqua natum. Eſt & aliud hyppolapa-
ton maius ſatiuo: cãdidiuſqꝫ ac ſpiſſius. Silueſtria ſcorpionũ ictibꝰ medenꝛ: & ferire ꝓhibẽt habẽtes
Radix aceto ſatiuo decocta ſi coleꝛ ſuccꝰ dẽtibꝰ auxiliaꝛ. Si vero bibaꝛ morbo regio: ſemẽ ſtomachi
ĩextricabilia vitia ſanat. Hippolapati radices priuatiꝫ vngues ſcabroſos detrahũt. Dyſẽtericos ſemẽ
duabus drachmis in vino potũ liberat. Oxylapati ſemen lotũ in aqua cœleſti ſanguinẽ ꝓdeſt reijciẽ
tibus. Adiecta a cacia lẽtis magnitudine ꝓdeſt. Prętãtiſſimos paſtillos faciunt ex folijs & radice ad
dito nitro & iure exiguo. In vſu aceto diluũt. Sed ſatiuuꝫ in epiphoris oculorũ illinunt frontibus. Ra
dice melicerias & lepras curãt. In vino vero decocta ſtrumas & potidas & calculos. Poto vino & lyẽ
tes. Cœliacos æque & dyſentericos & tenaſmos. Ex eadẽqꝫ omnia efficatius. Ius lapati & ructꝰ facit
& vrinã ciet: & caliginẽ oculoꝝ diſcutit. Itẽ pruritũ corporis in ſola balnearũ additũ: aut prius ipſuꝫ
illitũ ſine oleo. Firmat & cõmanducata radix dentes. Eadẽ decocta cum vino ſiſtit aluum. Folia ſol
uunt adiecto ſale. Adiecit Solon (neqꝫ vt omittamꝰ bulapaton) radicis tantũ altitudine differens eſt:
& erga dyſentericos efficacis effectus potum ex vino.

¶ De ſinapis tribus generibus: & marrubio: & ſerpillo: & ſiſymbrio: ſiue tymbrio: & de lini ſemine: & blito. CA. XXII.

SInapis cuius in ſatiuis tria genera diximus. Pythagoras principatũ habere ex ijs quorum
ſublime vis feraꝛ iudicauit: qm̄ nõ aliud magis in nares & cerebron penetret. Ad ſerpẽtiũ
ictus & ſcorpionũ tritũ cũ aceto illiniꝛ. Fungorũ venena diſcutit. Cõtra pituitã teneꝛ ĩ ore
donec liqueſcat: aut gargarizaꝛ cuꝫ aqua mulſa. Ad dentiũ dolorẽ mãdiꝛ. Ad vuã gargari
Mira ſinapis virtus. zatur cũ aceto & melle. Stomacho vtiliſſimũ cõtra omnia vitia pulmonibuſqꝫ. Excreationes faciles
facit in cibo ſumptũ. Daꝛ & ſuſpirioſis. Itẽ comitialibꝰ tepidũ cũ ſucco cũcumerũ. Senſꝰ atqꝫ ſternu-
taмẽta capitis purgat. Aluũ mollit. Mẽſtrua & vrinã ciet. Et hidropicis ĩponiꝛ. Cum fico & cumino
tuſum ternis partibus comitiali morbo. Et vuluarũ cõuerſionẽ ſuffitũ excitat odore aceto mixto. Itẽ
lethargicos. Adijcitur tordylion. Eſt autẽ id ſemen ex ſili. Et ſi vehemẽtior ſomnus lethargicos pre
mat: cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Veteres dolores thoracis: lumboruꝫ: coxẽ
Vel biſtio. dicum: lienum: & in quacũqꝫ parte corporis ex alto vitia extrahenda ſunt: illituꝫ cauſtica vi emẽdat
puſtulas faciendo. At in magna duricia ſine fico impoſitum vel ſi vehemẽtior vrigo timeaꝛ ꝑ dupl[

ces pãnos. Vtuntur ad alopetias cum rubrica:pſoras:lepras:phthiriaſes:litannicos:opiſtothonicos
Iungunt quoqꝫ ſcabras genas aut caligãtes oculos cum melle. Succuſqꝫ tribus modis exprimitur in
fictili:caleſcitqꝫ in eo in ſole modice. Exit & e cauliculo ſuccus lacteus:qui ita cum induruit:dentiũ
dolori medetur. Semen ac radix cum immaduere:muſto conteruntur. Manuſqꝫ plenę menſura ſor-
bentur ad firmandas fauces ſtomachum:oculos:caput:ſenſuſqꝫ omnes. Mulierũ etiã laſſitudines ſa
luberrimo genere medicinę. Calculos quoqꝫ diſcutit potũ ex aceto. Illinunt̃ & liuoribus ſuggillatiſ
qꝫ cũ melle & adipe anſerino aut cæra cypria. Fit & oleũ ex ſemine madefacto in oleo expreſſoqꝫ:
quo vtunt̃ ad neruorum rigores:lumborũqꝫ & coxẽdicũ perfrictiones. Sinapis naturã effectuſqꝫ eoſ Vel inter pa-
dẽ habere traditur ad adarca inter ſiluas:tacta in cortice calamoꝝ ſub ipſa coma naſcẽs. Marrubiũ luſtres
plęriqꝫ inter primas hęrbas cõmandauere:quem gręci praſion vocãt:alij linoſtrophon: nõnulli phi
lopeda:aut philophares:notius ꝙ vt indicãdũ ſit. Huius folia ſemenqꝫ cõtrita ꝓſunt contra ſerpen-
tes:pectorum & lateris dolores:tuſſim veterem. Et ijs qui ſanguinẽ eijciunt eximie vtile: ſcapis eiꝰ
cum panico aqua decoctis:vt aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui vi-
ridis ſemen q̄tum duobus digytis capiant cũ farris pugille decoctum addito exiguo olei & ſalis ſor-
bere ieiunos ad tuſſim iubeant. Alij nihil cõparãt. In eadẽ cauſa marrubij & fœniculi ſucci ad ſexta
rios ternos expreſſis decoctiſqꝫ ad ſextarios duos: cum addito mellis ſextario rurſus decocto ad ſex-
tarios duos:ſi coclearij mẽſura in die ſorbeat̃ in aquæ cyatho Et viriliũ vitijs tuſũ cũ melle mire pro Vel ſpaticis
deſt. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulſis ſpaſmatum neruis ſalutare. Potũ aluũ ſoluit cũ ſale
& aceto. Itẽ mẽſtrua & ſecũdas mulieꝝ. Arida farina cũ melle ad tuſim ſiccã efficaciſſima eſt. Itẽ ad
cõcrenas & pterygia. Succus vero articulis & enaribus morbo regio: minuẽdeqꝫ bili cũ melle ꝓdeſt
Itẽ cõtra venena inter pauca potens. Ipſa hærba ſtomachũ & excreatiões pectoris purgat. Cũ irride
& melle vrinam ciet. Cauenda tamẽ exulceratæ veſicæ & renũ vitijs. Dicit̃ ſuccus claritatẽ oculorũ ☞
adiuuare. Caſtor marubij duo genera tradit. Nigrũ: & quod magis ꝓbat cãdidũ. In ouũ inane ſuc Marubij duo
cum adijcit his:ipſumqꝫ ouũ infũdit melle æquis portionibus tepefactũ:vomicas rũpere: purgare: genera.
perſeuerare ꝓmittens. Illitis etiã vulneribus a cane factis tuſa cũ axũgia veteri. Serpillũ a ſerpendo Serpillũ vn-
putant dictũ. Quod in ſilueſtri euenit:in petris maxime. Satiuum nõ ſerpit:ſed ad palmi altitudinẽ de nomẽ ſor-
increſcit. Pinguius voluntarium & cãdidioribꝰ folijs & ramis:aduerſus ſerpẽtes efficax maxime cẽ- titum.
chrin & ſcolopẽdras terreſtres ac marinas. Et ſcorpiones decoctis ĩ vino ramis folijſqꝫ. Fugat & odo
re:cominus ſi vrat̃ Et cõtra marinoꝝ venena pręcipue valet. Capitis doloribꝰ decoctũ in aceto illi-
nitur tẽporibus ac fronti cũ roſaſeo. Itẽ phreneticis:lethargicis:cõtra tormina & vrinæ difficultatẽ:
anguinas:vomitiones:drachmis quattuor datur. Ex aqua bibit̃ & ad iocinerũ dolores. Folia obolis
quattuor dantur ad lyenẽ ex aceto. Ad cruentas excreatiões terit̃ in cyathis duobus aceti & mellis.
Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdam tymbræum appellatũ:pedali non amplius altitudine: quod in
riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt. Vtrũqꝫ efficax aduerſus aculeata aĩalia:vt ſunt crabrones & ſimi-
lia. Quod in ſicco ortũ odoratum eſt:inſerit̃ coronis anguſtiore folio. Sedant vtraqꝫ capitis dolorẽ
Itẽ epiphoras. Alij panẽ addũt. Alij per ſe decoquũtur in vino. Sanat & epinyctidas: cutiſqꝫ vitia in
facie mulierum intra quartũ diem noctibus impoſitũ diebuſqꝫ detractum. Vomitiones:ſingultꝰ:tor
mina:ſtomachi diſſolutiones cohibet:ſiue in cibo ſumptũ:ſiue in ſucco potũ. Nõ edendũ grauidis:
niſi mortuo conceptu. Quippe etiam impoſitum eijcit. Mouet vrinã cum vino potũ. Silueſtre & cal Attende.
culos. Quos vigilare opus ſit excitat infuſum capiti cũ aceto. Lini ſemen cum alijs quidẽ in vſu eſt.
Et per ſe mulierũ cutis vitia emendat in facie. Oculorũ aciẽ ſucco adiuuat. Epiphoras cum thure &
aqua aut cũ myrrha. Cũ vino ſedat potidas. Cum melle aut adipe aut cæra ſtomachi ſolutiones in-
ſperſum polentę modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniſo illitum. Torret̃ vt aluum ſi
ſtat. Cœliacis & diſẽtericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores eſtur cũ vua paſſa. Et ad phthi
ſin vtiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculoꝝ:neruoꝝ:articuloꝝ:ceruicum duricias. Cerebri
membranas mitigat farina ſeminis nitro aut ſale aut cinere additis. Eadẽ cũ fico itẽ cõcoquit ac ma
turat. Cum radice vero cucumeris ſilueſtris extrahit quęcunqꝫ corpori inhęrẽt. Sic & fracta oſſa:ſer
pere vlcus in vino decocta prohibet. Eruptiones pituitæ cum melle emendat. vngues ſcabros cũ pa
ri modo naſturtij:& teſtium vitia: & ramices cum reſina & murrha: & cancrenas ex aqua. Stomachi
dolores cum fœnogręco ſextarijs vtriſqꝫ decoctis in aqua mulſa. Inteſtinoꝝ & thoracis pernicioſa vi ☞
tia clyſtere in oleo & melle. Blitũ iners videtur ac ſine ſapore aut acrimonia vlla. Vñ cõuitiũ fœmi Belito muli-
nis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrẽ adeo turbat:vt choleram faciat erum men-
aliquibus. Dicit̃ tamen aduerſus ſcorpiones potum e vino ꝓdeſſe: & clauis pedum illini. Itẽ lyenibꝰ ſtrua arcent̃.
& temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

¶ De meu: & fœniculo: & hippomarathro vł myrſeneo: & canabi: & de furula: & carduis. Ca.xxiij.

Meu. duo genera.
Vel aniſo.

MEu in italia nõ niſi a medicis ſerit̃: & ijs admodum paucis. Duo genera eiꝰ. Nobiliꝰ athamanticum vocãt illi ab athamante inuentum. Hi qm̃ laudatiſſimum in athamante reperiat̃: folijs anetho ſimile: & caule aliquãdo bicubitali: radicibus multis & obnigris: qbuſdã altiſſimis. Minus ruſſum q̃ illud alterum. Ciet vrinaꝫ in aqua potum radice trita vel decocta Inflationes ſtomachi mire diſcutit. Itẽ tormina & veſicæ vitia. Vuluarumqꝫ articulis cũ melle. Infantibus cuꝫ apio illitum imo ventri vrinas mouet.

Fœniculum cur ſerpentibus gratum.

Fœniculum nobilitauere ſerpentes guſtatu vt diximꝰ ſenectam exuẽdo: oculorũqꝫ aciem ſucco eiꝰ reficiendo. Vnde intellectum eſt hominũ quoqꝫ caliginẽ præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcẽte. In ſole ſiccat̃. Iungit̃ ex melle. Vbiqꝫ hoc eſt. Laudatiſſimum tamen in hiberia e lachrymis fit & ex ſemine recenti. Fit etiaꝫ e radicibus prima germinatione inciſis. Eſt & hoc genere ſilueſtre: quod alij hippomarathron: alij myrſeneum vocãt: folijs maioribus: guſtu: acriore: ꝓcerius: brachiali craſſitudine: radice candida. Naſcit̃ in calidis: ſed ſaxoſis. Diocles & aliud hippomarathri genus tradit: lõgo & anguſta folio: ſemine coriandri. Medicinę in ſatiuo ad ſcorpionũ ictus & ſerpentium ſemine in vino poto. Succus & auribꝰ inſtilatur: vermiculoſqꝫ in his necat. Id ipſum cõdimẽtis ꝓpe omnibus inſeritur. Oxyporis etiam aptiſſime. Quin & cruſtis ſubditur panis. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit vel infebribus ſumptum. Nauſeã ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit cum modice ſumit̃. Vrinã excitat: & tormina mitigat totuꝫ decoctum. Lactiſqꝫ defectu potum mammas replet. Radix cuꝫ ptiſana ſumpta renes purgat ſiue decocto ſucco ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex vino cocta. Iteꝫ conuulſus illinuntur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos veſicę pellunt. Geniturę abundantiam quoquomodo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum: ſiue ad fouendum radice cum vino cocta: ſiue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſugillatis cum cæra illinũt: & radice cum ſucco vel cum melle contra canis morſum vtunt̃: & contra multipedem ex vino.

Ad qd hippo. proſit.

Hippomarathron ad oĩa vehemẽtius. Calculos pręcipue pellit. Prodeſt veſicæ cum vino leui: & fœminarum menſtruis: efficacius in eo ſemen q̃ radix. Modus in vtroqꝫ quod duobus digytis trito additur in potionem.

Hyppo. aduerſus ſerpentes nihil efficatius.

Petricliꝰ qui ophiaca ſcripſit & Mycon qui rhizotomumena: aduerſꝰ ſerpẽtes nihil hyppomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander nõ nouiſſimis poſuit. Canabis in ſiluis primuꝫ nata eſt: nigriore folio & aſperiore. Semen eius extinguere geniturã viroruꝫ dicit̃. Succus ex eo vermiculos aurium & quocunqꝫ intrauerit eijcit: ſed cũ dolore capitis. Tantaqꝫ vis ei eſt: vt aquæ infuſa coagulare eã dicatur. Et ideo iumẽtorum aluo ſuccurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta. Item podagras & ſimiles impetꝰ. Ambuſtis cruda illinitur: ſed ſæpius mutatur: priuſq̃ areſcat. Ferula ſemen ſimile aneto habet. Quæ ab imo caule diuiditur a cacumine fœmina putat̃ Cales eduntur decocti. Commendãturqꝫ muſto ac melle. Stomacho vtiles. Sint plures ſumpti: capitis dolores faciunt.

Ferula qd ꝓdeſt.
Vel faciei

Radix denarij pondere in vini cyathis duobus bibitur aduerſus ſerpẽtes. Et ipſa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto contra ſudores immodicos vel infebribus proficit. Succus ferulæ aluum ſoluit fabę magnitudine deuoratuſqꝫ. Et viridi ferula muſculus vtilis eſt ad omnia ea vitia. Ad ſanguinem ſiſtendum decem grana ſeminis bibuntur in vino trita vel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandũ putãt luna quarta: ſexta: ſeptima ligulę mẽſura. Natura ferularum murenis infeſtiſſima eſt. Tactæ ſiquidem ea moriũtur. Caſtor radicis ſuccuꝫ & oculorum claritati conferre multum putauit: & de carduoruꝫ ſatu inter hortenſia diximus. Quapropter & medicinam ex ijs non differamus. Silueſtrium genera ſunt duo. Vnum fruticoſius a terra ſtatim. Alteruꝫ vnicaule craſſius. Vtriqꝫ folia pauca: ſpinoſa: muricatis cacuminibus. Sed alter floreꝫ purpureum mittit inter medios aculeos celeriter caneſcentẽ: & abeuntem cum aura Scolimon gręci vocãt.

Carduus vuluiſquo faciliꝰ gignatur confert.

Hic anteq̃ floreat cõtuſus atqꝫ expreſſꝰ illito ſucco alopetias replet. Radix cuiuſqꝫ ex aqua decocta potatoribus ſitim facere narratur. Stomachum corroborat: & vuluis (ſi credimus) etiaꝫ cõferre aliquid traditur: vt mares gignantur. Ita enim Cherias athenienſis ſcripſit: & Glaucias qui circa carduos diligentiſſimus videtur Manducatus carduus hic odorem cõmendat oris.

Aduerte.

¶ Confectio thetriacæ compoſitio medicis minis Antiochi. CA. XXIIII.

Anthiochi magni cõtra oĩa venena medicinę cõpoſitio.

SEd ante diſceſſum ab hortenſibus vnã compoſitioneꝫ ex ijs clariſſimam ſubtexemus aduerſus venenata animalia: inciſaꝫ lapide verſibus in limine ædis. Aeſculapij. Serpilli duũ denariorum pondus. Oppoponacis & milij tantundem ſingulorum. Trifolij pondus denarij. Anethi/ & fœniculi ſeminis/ & aniſi/ & maij/ & apij/ denarioruꝫ ſenum ex ſingulis generibus: erui farinę duodecim. Hæc tuſa cribrataqꝫ vino quantum poſſit excellenti digerũtur in paſtillos: victoriati pondere. Ex ijs dãtur ex vini mixti cyathis ternis. Hęc thetriaca magnꝰ rex Anthiochus aduerſus omnia venena vſus traditur.

⸿CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXI.PROHEMIVM.

⸿De natura florum & coronamentorum. De mira florū varietate. CA.I.

IN HORTIS SERI ET CORONAMETA IVSSIT CATO INEnar
rabili florū maxime ſubtilitate: quādo nulli pōt facilius eſſe loqui q̃ rerū naturæ
pingere: laſciuienti præſertim: & in magno gaudio fertilitatis tam variȩ ludenti
Quippe reliqua vſus alimētiqꝫ gratia genuit. Ideo ſȩcula annoſqꝫ tribuit iĳs. Flo
res vero odoreſqꝫ de die in diē gignit. Magna vt palam eſt admonitione hoīm: q̃
ſpectatiſſime floreāt celerrime marceſcere. Sed nec pictura quidē ſufficiēte ima-
gini colorū reddādæ: mixturamqꝫ varietati ſiue alterni atqꝫ multiplices inter ſe
nectantur: ſiue priuatis generum funiculis in orbem: in obliquum in ambitum:
quædam coronȩ per coronas currunt.

⸿De ſtrophiolo ſerto: & qui primum flores miſcere cœperint: & quādo primū
corolla inuenta: vel appellata & quare. CA.II.

TEnuioribꝰ vtebanť antiqui: ſtrophia appellātes: vnde nata ſtrophiola. Quin & vocabulū
ipſum tarde inde cōmunicatū eſt inter ſacra tm̄ & bellicos honores coronis ſuū nomē vin
dicātibꝰ. Cū vero a floribꝰ fierēt ſerta a ſerēdo ſeruiȩ appellabanť. Qđ apud grȩcos quoqꝫ
nō adeo antiquitꝰ placuit. Arboꝝ em̄ ramis coronari i ſacris certaminibꝰ mos erat primū
Poſtea variari cœptū mixtura verſicolores. Florūqꝫ inuicē odoreſqꝫ accedere ſicyonĳ ex īgenio Pau
ſiæ pictoris atqꝫ Glyrecæ coronariȩ dictȩ admodū illi cū opa eiꝰ pictura imitareť adiuenit: & illa ꝓ
uocās variaret: eſſetqꝫ certamē artis ac naturȩ. Quales etiā nūc extāt artificis illiꝰ tabellȩ: atqꝫ in pri-
mis appellata ſtephanoplocos quas pinxit ipſaꝫ. Idqꝫ factū eſt poſt olympiadē cēteſimā. Sic coronis
e floribus receptis paulo mox ſubiere quæ vocanť ægyptiȩ: ac deinde hybernæ: tū cū terra flores ne
gat: ramēto e cornibus tincto. Paulatiqꝫ & romȩ ſubrepſit appellatio corollis inter initia ꝓpter gra
cilitatē noīatis: mox & corolarĳs: poſtq̃ e lamina ærea tenui inaurata aut inargētata dabantur.

Antiquitus, ar. ramis victores coronabantur poſt floribus.

Glyreca coro. florū coronas adinuēit.

⸿Quis primuꝫ coronā folĳs aureis & argenteis dedit & de honore coronarum
apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibꝰ coronis: & Cleopatre re-
ginæ facta. CA.III.

CRaſſus diues primus argento auroqꝫ folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt
quoqꝫ & laniſci: quos adĳci ipſarū coronaꝝ honos erat pp hetruſcas qbꝰ iūgi niſi aurei nō
debebant. Puri diu fuere iĳ. Celare eos primuꝫ inſtituit. P. Claudius pulcher: bratteaſqꝫ
etiā phylirȩ dedit. Semp tamē auctoritas vel ludicro quȩſitaruꝫ fuit. Nāqꝫ ad certamia in
circū per ludos & ipſi deſcēdebant: & ſeruos ſuos quoſqꝫ mittebant. Inde illa. xĳ. tabularuꝫ lex. Qui
coronā parit. Ipſe pecuniamve eius. Virtutis ergo arguitur: quā ſerui equiue meruiſſent. Pecuniā ꝑ
tem lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos? vt ipſi mortuo parētibuſqꝫ eius dū intꝰ, poſitꝰ eſſet
foris ve ferreť: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in vſu ꝓmiſcuo ne ludicrȩ quidē erant: ingenſqꝫ & iĳs
ſeueritas. L. Fuluiꝰ argentarius bello punico ſecundo cū corona roſacea interdiu e pergula ſua in fo
rū prorexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerē adductꝰ nō ante finē belli emiſſꝰ eſt. P. Mutia-
nus cum dēptā Marſyæ coronā e floribꝰ capiti ſuo impoſuiſſet: atqꝫ ob id duci eum in vincula triūui
ri iuſſiſſent: appellauit. Tri. Pleb. nec interceſſere illi alter q̃ athenis: vbi comeſſabundi iuuenes ante
meridiē cōuentus ſapientiū quoqꝫ doctrinȩ frequentabant. Apud nos exemplū licentiȩ huius nō eſt
aliud q̃ filia. Diui Auguſti. Cuius luxuria noctibꝰ coronatū. Marſiā litterȩ illiꝰ deſcribunt. Floꝝ qdē
populus Ro. honoreꝫ Scipioni tantuꝫ adhibuit. Suario cognominabatur: ꝓpter ſimilitudinē Suarĳ
cuiuſdā negociatoris. Ob id erat in tribunatu plebei admodū gratus: dignuſqꝫ africanoruꝫ familia.
nec ei fuit in bonis funeris impēſa. Aſſes ergo cōtulit populꝰ: ac funus elocauit: quaqꝫ parte ferebať
flores e ꝓſpectū omni ſparſit. Et iam tūc coronæ deorū honos erāt. Et lariū publicorū priuatorumqꝫ
& ſepulchrorū & maniū. Sūmaqꝫ auctoritas pactili coronȩ. Sutiles ſalioꝝ ſacris inuenimꝰ: & ſolēnes
cœnis. Trāſire deīde ad roſaria. Eoqꝫ luxuria ꝓceſſit: vt nō eſſet gratia niſi mero folio. Sutilibꝰ mox
petitis ab īdia aut vltra indos. Laudatiſſimū qdē habeť e nardi folio eas dati aut veſte ſerica verſico
lores vnguētis madidas. Hūc habet nouiſſime exitū luxuria fœminarū. Et apđ græcos quidē de co
ronis priuati ſcripſere. Mneſteꝰ atqꝫ Callimachꝰ medici: q̄ nocerēt capiti: qm̄ & i hoc eſt aliqua va
litudis portio. In potu atqꝫ hylaritate p̄cipue odoꝝ vi ſurripiēte fallaciť ſolertiā. Nāqꝫ ſcelerata cleo
patra appatu belli acciaci gratificationē ipiꝰ regiȩ Antonio timēte: nec niſi p̄guſtatos cibos ſumēte:
ferť: ab ore eiꝰ luſiſſe extremis coronȩ floribꝰ veneno illitis. Ipſaqꝫ capiti ipoſita. Mox ꝓcedēte hyla

Craſſꝰ primꝰ co. arg. & aur. ſuis in ludis dedit.

L. Fuluius.

P. Mutianus.

Auguſti filiæ luxur.

Suarius ſcipio

Salĳs ſutiles coronæ.

ꝑfidia Cleo. in antonium Vel faciliter.

ritate iuitauit. Antoniũ vt coronas biberēt. Quis iſtas timeret īſidias? Ergo cōcerpta ī ſyphũ īcipiē
ti haurire: oppoſita manu: en ego ſuꝫ iquit illa care Antonij: quã tu noua ꝑguſtãtiũ diligētia caues:
adeo mihi ſi poſſiꝫ ſine te viuere occaſio & ratio adeſt. Inde eductã e cuſtodia bibere iuſſit: ilico ex-
pirãtē. De coronis extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtꝰ apđ græcos. Ex noſtris aũt īſcripſere aliq
libros antologicon. Flores vero pſecutꝰ eſt nemo: ꝙ equidē inueniaꝫ. Nec nos nunc ſcilicet coronas
nectemus. Id eñ friuolũ eſt. Sed de floribꝰ q̃ videbunť digna memorabimꝰ. Pauciſſima genera no-
ſtri coronamentorum inter hortenſia nouere: ac pene violas roſaſꝙ tantum.

¶De roſa in coronis: & de generibus eius: & vbi ſeratur. CA. IIII.

ROſa naſciť ſpina veriꝰ q̃ frutice: ī cibo quoꝙ ꝓueniēs. Illic etiã iucũdi odoris q̄uis auguſti
Geminat oīs prīo īcluſa granato cortice. Quo mox ītumeſcēte & in virides alabaſtros fa
ſtigato paulatim rubeſcētes dehiſcit: ac ſeſe pandit ī calicis medio ſui ſtãtis cōplexa lute-
os apices. Vſus eius in coronis ꝓpe nimius eſt. Oleo maceratur. Idꝙ iaꝫ a troianis tꝑibus
Homero teſte: Pręterea ī vnguēta trãſit vt diximꝰ. Per ſe medicas artes p̄bet. Emplaſtris atꝙ coly-
rijs īponiť mordaci ſubtilitate. Mēſaꝝ etiã delicijs inungēdis minime noxia. Cōtra gñа eiꝰ noſtri fe
cere celeberrima: preneſtinã & cãpanã. Addidere alij mileſiã: cuiꝰ ſit ardētiſſimꝰ colos nō excedētis
duodena folia. Proximã ei trachiniã: minꝰ rubētē. Mox alabãdicã viliorē: albicãtibꝰ folijs. Viliſſimã
vero pluribꝰ vel minutiſſimã ſpinoſã. Differunt eñ multitudīe foliorum: aſperitate: leuore: colore:
Roſ. cētifolia. odore. Pauciſſima quina folia ac deinde nũeroſiora. Cũ ſit genꝰ eiꝰ quã cētifoliã vocãt: quæ eſt in cã
pania italiæ græcię vero circa philippos. Sed ibi nō ſuę terrę ꝓuētu. Pãgęus nanꝙ modos in vicino
fere eſt nũeroſis folijs ac paruis. Vnde accolę trãſferētes cōſerũt. Ipſaꝙ plãtatione ꝓficiunt. Nō aũt
talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimũ maximũꝙ foliũ. Breuiterꝙ īdiciũ eſt odoris ſcabricia corti-
cis. Cepio Tiberij Cæſaris pricipatu negauit cētifoliã ī coronis addi ꝑterq̃ extremos velut ad cardi
nes: nec odore nec ſpecie ꝓbabilē. Eſt & q̃ græca appellať a noſtris a gręcis lichnys: nōniſi in humi-
dis locis ꝓuenient: nec vnq̃ excedēs quiꝙ folia: violæ magnitudine: odore. Eſt & alia gręcula appel
lata cōuolutis folioꝝ paniculis: nec dehiſcēs niſi manu cocta: ſempꝙ naſcēti ſimilis: latiſſimis folijs
Vel moſcetō Alia fundiť e caule maluaceo: folia olaceata habēt. Muſceton vocãt. Atꝙ inter has media magnitu
Vel mochemua. dine autũnalis: quē coroneolã vocãt oēs: ſine odore ꝑter coroneolã ī rubro natã tot modis adulterať
Et alias vera quoꝙ plurimũ ſala p̄ualet. Cyrenis odoratiſſima eſt. Ideoꝙ ibi vnguētũ pulcherrimũ.
Carthagine hiſpaniæ hyeme quoꝙ tota p̄cox. Refert & cœli tēperies. Quibuſdã eñ ãnis minꝰ odo
rata ꝓuenit. Pręterea locis omnibꝰ ſiccis q̃ humidis odoratior. Seri nec pinguibꝰ vult: nec argilloſis
locis: nec riguis: cōtenta ruribꝰ. Proprieꝙ ruderatũ agrum amat. Pręcox cãpana. Sera mileſia. No
uiſſime tamen deſinit p̄neſtina. Fodiuntur altius q̃ fruges: leuius q̃ vites. Tardiſſime ꝓueniũt ſemi-
ne: quod in ipſo certice eſt ſub ipſo flore optũ lanugine. Ob id potiꝰ caule cōciſo īſeruntť & ocellis ra
dicis vt arundo. Vnũ genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ longiſſimis viris quinꝙ foliæ: quæ e gręcula al
tera eſt. Omni aũt reciſione atꝙ vſtione ꝓficit. Tranſlatione quoꝙ vt vitis optime ociſſimeꝙ proue-
nit. Surculis quaternũ digytorum longitudine aut ampliore poſt vergiliarum occaſum ſata. Dein ꝑ
fauonium tranſlata: pedalibus interuallis: crebroꝙ circũfoſſa. Qui pręcoceꝫ faciunt pedali circa ra-
dicem ſcrobe aqua calida infundunt: germinare incipiente calice.

¶De lilio tria genera: & ratione ea inſerendi. CA. V.

Vel lilinum. LIlium roſę nobilitate ꝓximũ eſt: quodã cognatiōe vnguēti oleiꝙ: quod lilion appellať. Et
īpoſituꝫ etiã maxīe roſas decet: medio ꝓuētu eaꝝ īcipiēs. Nec vllis floꝝ excelſitas maior
Interdũ cubitoꝝ triũ. Lãguido ſemp collo: & nō ſufficiēte capitis oneri. Cãdor eiꝰ eximiꝰ
Folijs foris ſtrinatis: & ab anguſtijs ī latitudineꝫ paulatim ſeſe laxãtibus eff gie calathi. Reſupinis ꝑ
ambitũ labris. Tenuiꝙ folio & ſemine ſtãtibꝰ ī medio crocis. Ita odor colorꝙ duplex: vt aliꝰ calicis
aliꝰ ſtaminis: differētia ãguſta. In vnguēti vero oleiꝙ vſu folia nō ſpernunť. Et flos nō diſſimilis illi in
hęrba quã cōuoluoũ vocãt: naſcēs ꝑ fruteta: nullo odore: nec crocis intus: cãdorē tãtũ referēs: ac ve-
luti rudimētũ naturę lilia facere cōdiſcētis. Alba lilia iiſdē oībus modis ſerũť quibꝰ roſa. Et hoc am-
pliꝰ lachryma ſua: vt hippoſelinũ. Nihilꝙ eſt fœcũdiꝰ. Vñ radice quinquagenos ſæpe emittēte bul-
Crynon liliũ. bos. Eſt & rubēs liliũ: qđ græci crynon vocãt. Alij florē eiꝰ cynorhodon. Laudatiſſimũ ī anthiochia:
& laodicea ſyriæ: mox in phaſelide. Quartũ locũ optinet ī italia naſcēs. Sũt & purpurea lilia: aliquã-
do gemino caule: carnoſiore tãtũ radice maioriſꝙ bulbi: ſed vniꝰ. Narciſum vocãt huiꝰ alteruꝫ genꝰ
flore cãdido: calicę purpureo. Differentia a lilijs eſt & hæc: ꝙ narciſis folia in radice ſũt ꝓbatiſſimis
in lyciæ mōtibꝰ. Tertio generi cætera eadē. Calix hærbaceus: oēs ſerotini. Poſt arcturꝝ .n. florēt: ac ꝑ
æquinoctiũ autũnũ. Inuēta eſt ī ijs & ratio īſerēdi mōſtrificis hoīm ingenijs. Colligũť nãꝙ mēſe ī iu-
lio ſcapi arreſcentes: liliaꝙ ſuſpenduntť in fumo. Dein nudantibus ſe nodulis ī fęce nigri vini vel græ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0344-5 DFG

ei menſe martio macerant̃:vt coloré accipiát:atqꝫ ita i ſcrobiculis ſeruat̃ heminis fecis circunfuſis. Sic fiunt purpurea lilia:mirumqꝫ ita tingi aliquid vt naſcatur infectum.

De violis & de calta:& de baccare:& combreto. CA.VI.

VIolis honos ꝓximus.Eaꝝ plura genera.Purpureæ:luteæ:albæ:plãtis oẽs vt olꝰ ſatæ.Ex iis vero quę ſpõte opacis & macris locis ꝓueniunt:purpureę latiore folio ſtatim ab radice carnoſa exeunt:ſolęqꝫ græco nomíe a cæteris diſcernũt̃:appellatę ia:vt ab iis anthina veſtis.Sꝫ ſatiuis maxĩa auctoritas luteis.Genera iis tuſculana & quę marina appellat̃.Folio aliqñ latiore:ſed minus odorato.In totuꝫ vero ſine odore:minutoqꝫ folio calathiana munꝰ autũni:cæteræ veris.Proxima ei calta eſt cõcolori amplitudine.Vincit nũero folioꝝ marinã quinqꝫ folia nõ excedentẽ.Eadẽ odore ſupat̃.Eſt eñ grauis calta.Nõ leuior ei quã ſcopã regiã appellãt:qꝗ folia eiꝰ oleãt:nõ flores.Bacchari quoqꝫ radici tantũ odoratæ eſt:a quibuſdaꝫ nardũ ruſticũ appellatum. Vnguẽta ex ea radice fieri ſolita apud antiquos Ariſtophanes priſcę comedię poeta teſtis eſt.Vnde quidã errore falſo barbaricã eã appellabant.Odor eſt ei cinnamomo ꝓximꝰ.Gracili ſolo nec humido ꝓuenit.Simillimũ ei cõbretũ appellat̃ foliorũ exilitate:vſqꝫ in fila extenuata:& ꝓcerꝰ q̃ baccar. Nec hęc ſunt tãtuꝫ:ſed eorũ quoqꝫ error corrigẽdꝰ eſt:q bacchar ruſticũ nardũ appellauere. Eſt eñ alia hęrba ſic cognominata:quã gręci aſaron vocãt:cuiꝰ ſpeciẽ figurãqꝫ diximus in nardi generibus. Quinimmo aſaron inuenio vocitari:quoniam in coronas nõ addat̃. Crocum ſilueſtre optimum ſere re in italia minime expedit.ſed ad ſcrupula vſqꝫ areis decoquentibus.Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius magiſqꝫ & nitidius:ſed multo leuius degenerans.Sed vbiqꝫ nec fœcundũ etiam cyrenis:vbi ſẽper flores laudatiſſimi.Prima nobilitas cilicio croco:& ibi in corico mõte.Dein lycio mõte olympo Mox centuritino ſicilię.Aliqui phlegræo ſecunduꝫ locum dedere.Adulteratur nihil æque. Probatio ſinceri impoſita manu crepat veluti fragile.Humidũ eñi quod euenit adulteratione:ſedet.Altera ꝓbatio ſi manu ꝓlata ad ora leniter faciem oculoſqꝫ mordeat.& per ſe genus ſatiui blãdiſſimum vulgo:cum ſit medio cãdidũ dialeucon vocãt.Cõtra cyrenaico vitiũ:quod omni croco nigriꝰ eſt:& celerrime marceſcit.Optimũ vbicũqꝫ quod pinguiſſimũ & breuibus capillis.Peſſimum vero eſt qđ ſitum redolet. Mutianus auctor eſt in lycia anno ſeptimo aut octauo trãſferri in locum ſubactuꝫ atqꝫ ita degenerans renouari.Vſus eius in coronis nuſq̃.Hærba enim eſt folio anguſto pene in capillamẽti moduꝫ.Sed vino mire cõgruit:pręcipue dulci tritũ & theathra replẽda.Foret vergiliarũ occaſu paucis diebus folioqꝫ florem expellit.Viret bruma & colligit̃.Siccat̃ vmbra melius etiã hyberna. Carnoſa & illi radix:viuaciorqꝫ q̃ cæteris.Gaudet calcari:& atteri pede:pereundoqꝫ melius prouenit.Ideo iuxta ſemitas ac fontes lętiſſimum.

Vel apricis

Violę luteæ præſtãtiores.

Baccar flo. nardũ appellant ru.

Vel cedit.

De floribꝰ antiquis:& de odoramẽtorũ diuerſitate:& ſaliunca:& polio. CA.VII.

TRoianis tẽporibꝰ ei iã erat honos.Et hos certe flores Homerꝰ tris laudat:loton:crocon: hyacinthũ.Oĩm adoramẽtorũ atqꝫ adeo hęrbarũ differẽtia eſt ĩ colore:& odore:& ſucco. Odorato ſapor raro vlli nõ amarꝰ.E cõtrario dulcia raro odorata.Itaqꝫ & vina odoratiora muſtis ſilueſtria magis oĩa ſatiuis.Quorũdã odor ſuauior e lõginquo:ꝓpiꝰ admotꝰ hebetat̃.vt violę.Roſa recens a lõginquo olet:ſicca ꝓpiꝰ.Oĩs aũt verno tpe acrior:& matutinis.Quicquid ad meridianas horas diei vergit hebetatur.Nouella quoqꝫ vetuſtis minus odorata. Acerrimꝰ tamẽ odor omniũ ęſtate media.Roſa & crocum adoratiora cum ſerenis diebus legunt̃.Et omnia in calidis magis q̃ in frigidis.In ægypto tamẽ minime odorati flores:quia nebuloſus & roſcidus aer eſt a nilo flumine.Quorundam ſuauitati grauitas ineſt.Quędã cum virent nõ olent ꝓpter humorẽ nimium:vt buceros quod eſt fœnogręcum.Acutus odor nõ omnium ſine ſucco eſt:vt violæ:roſę:croco.Quæ vero ex acutis ſucco carent eorum omniũ odor grauis:vt in lilio vtriuſqꝫ generis.Ambrotonum & amaracus acres habẽt odores.Quorũdã flos tãtum iucũdus:reliquę partes ignauę:vt violæ ac roſę.Hortenſium odoratiſſima quę ſicca:vt ruta:menta:apium:& quæ in ſiccis naſcuntur.Quędam vetuſtate odoratiora:vt cotonea:eademqꝫ decerpta q̃ in radicibus.Quædam nõ niſi defracta: aut ex attritu olent.Alia non niſi detracto cortice.Quædaꝫ vero non niſi vſta:ſicut thura myrrhęqꝫ. Flores triti omnes amariores q̃ intacti.Aliqua arida diutius odoreꝫ cõtinent vt melilotos Quædaꝫ locum ipſum odoratiorem faciunt:vt iris.Quędam & arborem totam cuiuſcunqꝫ radices attingũt. Heſperis noctu magis olet:inde nomine inuẽto.Animalium nullum odoratũ:niſi de pãtheris quicq̃ dictuꝫ eſt ſi credimus.Illa quoqꝫ nõ omittẽda differentia:odoramentorum multa nihil pertinere: ad coronamenta:vt irin:atqꝫ ſaliuncam:qꝗ nobiliſſimi ſit odoris vtraqꝫ.Sed iris radice tantũ cõmeudatur:vnguentis aut medicinę naſcens.Laudatiſſima in illyrico.Et ibi quoqꝫ nõ maritimis ſed in ſilueſtribus drilõis.& narone.Proxĩa in macedonia.Laudatiſſima hæc & candicans Et ex illis tertiuꝫ locum habet africana ampliſſima inter omnes:guſtatuqꝫ amariſſima.Illyrica quoqꝫ duoꝝ generuꝫ

Homerꝰ tris maxime flores laudat.

Varia odoruꝫ diuerſitas.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0345-1 DFG

Aduerte

eſt. Raphanitis a ſimilitudie: quę & melior. Rizothomos ſubruffa Optima quæ ſternutamēta tactu mouet. Caulē habet cubitalez: & rectum. Floret diuerſi coloris ſpecie: ſicut arquus cœleſtis vnde & nomen. Hoc improbatur & piſidica. Et foſſuri tribus ante menſib⁹ mulſa aqua circūfuſa hoc veluti placamēto terrę blandiunt̄ circūſcriptaz mucrone gladioue triplici: & cum legerint eā ꝓtinus in cęlum attollunt. Natura eſt feruens. Tractataqꝫ puſtulas ambuſti modo facit. Præcipit̄ ante oia vt caſti legant. Teredines nō ſicca mō: veruz & in terra celerrime ſentit. Optimū antea irinum leucade & elide ferebat̄. Iampridem enim & ſeritur. Nunc e pamphilia. Sed cilicuz maxime laudatur: atqꝫ e ſeptētrionibus.

Saliūca hærba potius q̄ flos.

Saliunca folioſa quidem eſt: ſed breuis: & quę necti nō poſſit. Radici nūeroſę coheret. Hærba verius q̄ flos: denſa veluti manu pręſſa breuiterqꝫ ceſpes ſui generis. Pannonia hāc gignit & norica: alpiumqꝫ aprica vrbium eporredia: tante ſuauitatis vt metalluz eſſe cœperit. Veſtibus interponi eam gratiſſimū. Sic & apud græcos polion hęrbam inclitam Muſei & Heſiodi laudib⁹: ad oia vtilem prędicantium. Superqꝫ cætera ad famam etiam dignitatis.

Mirū de polio hęrba ter in die colorez mutāte.

Prorſuſqꝫ miram. ſi modo (vt tradunt) folia eius mane cādida: meridie purpurea: ſole occidente cerula aſpiciunt̄. Duo genera ei⁹ cāpeſtre maius. Silueſtre quod minus eſt. Quidā teuthrion vocāt. Folia canis hominis ſimilia: a radice protinus nunq̄ palmo altiora. Et de odoratis floribus ſatis dictum: in quibus vnguenta viciſſe naturam gaudent.

De veſtiū ęmulatiōe cū floribus & amarāto & chryſocome ſiue cryſiti. CA. VIII.

Vel lacynthinum.

LVxuria veſtibus quoqꝫ ꝓuocauit eos flores: qui colore cōmēdant̄. Hos aiaduerto tres eē principales. Vnū in croco qui in roſis micat. Grati⁹ nihil tradit̄ aſpectu: & in purpuras tyrias dibaphaſqꝫ ac laconicas. Aliū amethyſton: qui viola: & ipē i purpureū quēqꝫ lāthinū appellauim⁹. Genera eñ tractam⁹ in ſpes multas ſeſe ſpargētia. Terti⁹ eſt q ꝓprie cōchilij intelligit̄ mltis modis. Vn⁹ in heliotropio & i aliquo ex ijs plęrūqꝫ ſaturatior. Ali⁹ in malua ad purpurā inclinās. Ali⁹ in viola ſerotina cōchylioꝝ vegetiſſima. Paria nūc cōponunt̄ & natura atqꝫ luxuria depugnāte. Lutei video honorem antiquiſſimū in nuptialibus flāmeis totum fœminis cōceſſum Et fortaſſis ideo nō numerari inter principales. hoc eſt cōes marib⁹ ac fœmis: qm̄ ſocietas principatuz dedit. Amarāto nō dubie vincemur. Eſt aūt ſpica purpurea verius q̄ flos aliqs: & ipſe ſine odore.

Mirabile.

Mirūqꝫ in eo gaudere decerpi: & læti⁹ renaſci. Prouenit auguſto mēſe. Durat in autūnum. Alexādri nō palma: qui decerptus aſſeruatur. Mirūqꝫ poſtq̄ defecere cūcti flores madefact⁹ aqua reuiuiſcit: & hybernas corōas facit. Sūma ei⁹ natura i noie ē appellato qm̄ nō marceſcit. In noie ē & cyani colos. Itē holochryſi. Oēs aūt hi flores nō fuere in vſu Alexādri magni ętate: qm̄ ꝓximi a morte ei⁹ auctores ſiluere de illis. Quo manifeſtuz eſt poſtea placuiſſe. A gręcis tamē reptos qs dubitet? nō aliter italia vſurpāte noia illoꝝ.

Hercules.

At Hercules petilio ipa nomē ipoſuit autūnali circa vepreſqꝫ naſcēti. Et tantū colore cōmendat̄ q eſt roſæ ſilueſtri. Folia pua quina. Miruz in eo flore inflecti cacumen & nō niſi intorto folia naſci puo calice ac verſicolori luteū ſemē icludente. Luteus & bellio paſtilli cātib⁹ quiquagenīſgnis barbulis coronat̄. Pratēſes hi flores: ac ſine vſu: & ideo plęriqꝫ ſine noib⁹. Qui & his ipſis alia alij vocabula imponūt.

Corymbi chryſocomis aurei.

Chryſocome ſiue chryſitis nō habet latinā appellationē. Palmi altitudine eſt: comātibus fulgore auri corymbis: radice nigra ex auſtero dulci. In petroſis opaciſqꝫ naſcēs.

De honore coronarum: & cyclamino: & meliloto: & trifolio tria genera eius. CA. IX.

ET fere pactis coloꝝ celeberrimis trāſeat rō ad eas coronas q̄ varietate ſola placēt. Duo eatū gn̄a quō aliæ flore cōſtāt: alię folio. Florē eē dixeriz geniſtas. Nāqꝫ & ijs decerpit̄ lute⁹ Itē rhododēdrō. Itē ziziphā: q̄ & cappadocia vocat̄. Iſqꝫ odorat⁹ ſimiliſqꝫ olearū florib⁹. In veprib⁹ naſcit̄ cyclaminū: de quo plura alias. Flos ei⁹ coloſſin⁹ i coronas admittit̄.

Hederæ & ſmilacis corone pricipatuz obtinent.

Folia ſmilacis & hederę i coronamētū ſe dedet̄. Coronęqꝫ earū optinēt pricipatū De qb⁹ i fruticū loco abūde dixim⁹. Sūt & alia gn̄a noib⁹ gręcis idicāda: qa nr̄is maiore ex pte nomē dare ijs defuit cura. Et plęraqꝫ eorū in exteris terris naſcunt̄ nobis tamen conſectata: qm̄ de natura ſermo nō de italia ē. Ergo i coronamenta folio venere melothron: ſpireon: triganō: cneorō: qd̄ caſiā Higin⁹ vocat. Et qd̄ cunilaginez: coniza: meliſophillon. qd̄ apiaſtrū: meliloton: qd̄ ſertulā cāpanā vocāt Eſt. n. in cāpania italiæ laudatiſſima: a græcis in ſunio: mox chalcidica & cretica vbicūqꝫ vero aſpis & ſilueſtrib⁹ nata Coronas ex hac antiquit⁹ facticas indicio eſt nomen ſertulę qd̄ occupauit. Odor ei⁹ croco vicin⁹ eſt & flos: ipſa cana. Placet maxime folijs breuiſſimis atqꝫ piguiſſimis. Folio coronat & trifolium.

Trifolij tria genera.

Tria eius genera. Minyāthes vocāt gręci. Alij aſphaltion maiore folio quo vtunt̄ coronarij. Alterū acuto oxitriphillon. Tertiuz ex oīb⁹ minutiſſimū. Inter hæc neruoſi cauliculi quibuſdā: vt marathro: hippomarathro: myophono. Vtunt̄ e ferulis & corymbis: hederę flore purpureo. Eſt & i alio genere earum ſilueſtribus roſis ſimilis. Et in ijs quoqꝫ colos tantuz delectat. Odor aūt abeſt. Et cneori duo ge-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0346-7
DFG

nera nigri/atqꝫ candidi. Hoc & odoratū. Ramoſa ambo florent poſt equinoctio autumni.

¶De origano: & thymo: & melle attico: & conyza: & Iouis flore: & heleno: & abrotono: & leucanthemo. CA.X.

TOtidem/& origano in coronamētis ſpecies. Alterius.n.nullū ſemē: id aūt cui odor eſt cre
ticū vocaṫ. Totidē: & thymi: candidū/ac nigricās. Fleret aūt circa ſolſtitia: cum & apes de
cerpūt. Et auguriū mellis eſt. Prouentū.n.ſpāt apiarij large florente eo. Lædiṫ hymbribus
amittitqꝫ florem. Semen thymi nō poteſt dephendi cum origani p q̄ minutum non tamen Thymꝰ mel-
fallat. Sed quid intereſt id occultaſſe naturam? In flore ipſo intelligiṫ: ſatoqꝫ eo naſciṫ. Quid nō tenta lis futuri fœ-
uere homines? Mellis attici in toto orbe ſumma laus exiſtimaṫ. Ergo tranſlatum eſt ex attica thymuꝫ lix eſt omen.
& vix flore (vti docemus) ſatū. Sed alia ratio natureͅ obſtitit: non durante attico thymo: niſi in afflatu Mel atticuꝫ
maris feraṫ. Erat quidem hec opinio antiqua in omni thymo. Ideoqꝫ nō naſci in archadia. Tunc ole- primatū obti
ra non putabāt gigni: niſi intra trecenta ſtadia a mari. Thymis quidē nunc etiā lapideos campos i ꝓ net.
uintia narbonēſi refertos ſcimus. Hoc pene ſolo redditu e lōginquis regionibus pecudū milibꝰ cōue vel īterlegiṫ.
nientibꝰ vt thymo veſcanṫ. Et conize duo genera in coronamentis: mas/& fœmina. Differentia in fo-
lio. Tenuiꝰ fœmiæ. & cōſtrictiꝰ/anguſtiuſqꝫ Imbricatum maris/& ramoſios. Flos quoqꝫ magis ſplen-
det eius. Serotinus vtriqꝫ poſt arcturū. Mas odore grauior. Fœmia acrior. Et ideo cōtra beſtiarū mor
ſus aptior. Folia fœmineͅ mellis odorem hn̄t. Maſculæ radix a quibuſdā libanotis appellatur: de qua
diximus. Et tātum folio coronāt Iouis flos: amaracus: hermerocalles: abrotonum: helenum: ſiſym-
brium: ſerpillum. Omnia ſurculoſa roſeͅ modo. Colore tantummō placet Iouis flos. Odor abeſt ſicut Iouis flos.
& illi/q greͅce phlox vocaṫ: & ramis autem/& folio odorata ſunt excepta ſerpillo. Helenum e lachry
mis Helenæ dicitur natū. Et ideo in helena inſula laudatiſſimuꝫ. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens:
dodrātalibus ramulis: folio ſimili ſerpillo. Abrotonuꝫ iucūdi odoris eſt & grauis. Floret æſtate. Flos
aurei coloris. Vacuum ſponte ꝓuenit. Cacumine ſuo ſe propagat. Seritur autē ſemine melius q̄ radi-
ce/aut ſurculo. Semine quoqꝫ non ſine negocio plantaria transferūtur. Sic & adonium. Vtrūqꝫ æſtate.
Alſioſa.n.admodum ſunt: & ſole nimio læduntur. Sed vbi conualuere ritu vitis fruticāt. Ambrotono
ſimile odore leucanthemum eſt flore albo folioſum.

¶De amaraco/vel ſanſuco: & nyctegreto: & meliloto: & viola alba & alba: & codiamino: & de ſilueſtribus bulbis: & heliochryſo: & lychni: & de herbis citra mare. CA.XI.

AMaracū Diocles medicus/& ſicula gens appellauere: qđ ægyptus/& ſyria ſanſucū. Seritur
vtroqꝫ genere/& ſemine/& ramo: viuacius p̄dictis/& odore melius. Copioſuꝫ amaraco æq̄
q̄ ābrotono ſemē. Sꝫ ābrotono radix vna: & alte deſcēdēs: ceͅteris in ſūmo terreͅ leuiter hæ-
rens. Reliquoꝝ ſatio autūno fere incipiēte: necnō & vere quibuſdā locis: q̄ vmbra gaudēt: Nictegrethō
& aqua/ac fimo. Nictegreton inter pauca miratus eſt Democritus: coloris ignei: folijs ſpineͅ: nec a ter
ra ſe attollentē: p̄cipuāqꝫ in gedroſia narrat. Eruitur poſt eͅquinoctiū vernuꝫ radicitus. Siccaturqꝫ ad Parthorū re-
lunaꝫ.xxx.dies: ita lucens noctibꝰ. Magos/parthorūqꝫ reges vti hac heͅrba ad vota ſuſcipiēda. Eadēqꝫ ges/& magi.
vocari chenamychon: qm̄ anſeres a primo cōſpectu eius expaueſcāt. Ab alijs nyctilopa: qm̄ e longin Nicte. heͅrba
quo noctibus fulgeat. Melilotos vbiqꝫ naſciṫ. Laudatiſſimum tn̄ in attica. Vbicunqꝫ vero recens: nec invotis vtebā
candicās: & croco q̄ ſimillima. Quāq̄ in italia odoratior/& candida. Florū prima ver nuntiātiū viola tur.
alba. Tepidioribus vero locis etiam hyeme emicat. Poſtea q̄ appellatur & purpurea. Proxie flāmea:
q̄ & flox vocatur: ſilueſtris dūtaxat. Codiaminō bis anno: vere/& autūno. Aeſtates/hyemeſqꝫ fugit. Se
riores ſupradictis aliqn̄ narciſus: & lilium trans maria. Et in italia quidē (vt diximus) p roſam. Nā in
græcia tardius etiānū anemone. Eſt aūt hæc ſilueſtrium bulborū flos: aliaqꝫ q̄ q̄ dicetur in medicinis.
Sequitur oenāthe: melanion: ex ſilueſtribus helichryſos. Deinde alteꝝ genus anemōes/q̄ limonia vo
catur. Poſt hāc gladiolus comitatꝰ hyacinthis. Nouiſſima roſa. Eadē prima deficit: excepta ſatiua. cæ
terū hyacinthus maxie durat: & viola alba: & oenāthe. Sed heͅc ita/ſi deuulſa crebro. ꝓhibeaṫ in ſemi
nibus. Naſcitur locis tepidis. Odor idē/qui germinātibus vuis. Atqꝫ inde nomē. Hyacinthum comita
tur fabula duplex: luctum p̄ferens eius: queꝫ Apollo dilexerat: aut ex aiacis cruore editi: ita diſcurrē Hyacīthi flo
tibus venis vt græcaꝝ lr̄aꝝ figura ea legaṫ inſcripta. Helichryſos florem habet auro ſimilem: foliū te ris duplex fa
nue: cauliculum quoqꝫ gracilē: ſed durum. Hoc coronare ſe magi ſi & vngunenta ſūmantur ex auro: bula.
quod apyrō vocāt: ad gr̄am quoqꝫ/& vitæ gloriam pertinere arbitrantur. Et verni quidē flores hi ſūt
Succedūt illis æſtiui lychnis: & Iouis flos: & alterū genꝰ lilij. Itē typhyon/& amaracus: queꝫ phrygiū amarari duo
cognomināt: ſed maxime ſpectabilis pothos. Duo gn̄a huius. Vnū/cui flos hyacinthi eſt. Alterū can- genera.
didius/q fere naſcitur ad tumulos: qm̄ fortius durat. Et iris æſtate florēs. Abeunt & hi: marceſcuntqꝫ.
Alij rurſus ſubeūt autūno. Tertiū genus lilij: & crocus: & oſirin in vtroqꝫ genere: vnū habes: alterum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0347-2

odoratum:primis omnia hymbribus emicantia. Coronarij qdē & ſpinæ flore vtūtur. Quippe cū ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamēta gulæ quoq; cōdiātur. Hic eſt trās maria odor florū ī italia violis ſuccedit roſa. Huic interuenit lilium. Roſam cyanus excipit. Cyanū amarāthus. Nā vinca peruinca ſē
Vel lilij. per viret in modum lineæ folijs geniculatim circūdata. Topiaria hærba inopiā tamen florū aliquando ſupplet. Hæcq; a grecis camedaphne vocat̃. Vita longiſſima violæ albæ eſt trimatu. Ab eo tp̄e degenerat. Roſa & quinquēnium pfert nō reciſa:nec aduſta. Illo.n.modo iuueneſcit. Diximus & terraz referre plurimum. Nam in ægypto ſine odore hęc oīa. Tantū q; myrtis odor p̄cipuus. Alicubi etiam binis menſibus antecedit germinatio oīz. Roſaria a fauonio foſſa oportet eſſe:iterūq; ſolſtitio. Et id agendum:vt intra id tp̄s purgata/& pura ſint.

¶De cura apum:pabulo:& morbis earū:& remedijs. CA.XII

VErum hortis/coronamētiſq; maxime aluearia:& apes cōueniunt: res p̄cipui q̄ſtus cōpendijq; cū fauet. Harū ergo cauſa oportet ſerere thymum:apiaſtrum.roſam:violas:liliū:cytiſum:fabam:eruiliū:cunilā:papauer:conizam:caſiam:melilotū:meliſſophyllū:cerinthen.
Corynthe. Eſt aūt cerynthe folio cādido:incuruo cubitalis:capite cōcauo:mellis ſuccum hn̄te. Hoꝝ florum auidiſſimæ ſunt:atq; etiā ſinapis:qđ miremur cum oliuę florē ab ijs nō attingi cōſtat. Ideoq; hanc arborem ꝓcul eſſe melius ſit:cum aliquas q̄ ꝓxime ſeri conueniat:quæ & euolantium examina inuitent:nec longius abire patiant̃. Cornum quoq; arborez caueri oportet. Nam flore eius deguſtato aluo concita moriūtur. Remedium ſorbam cōtuſam e melle p̄bere ijs:vel vrinam hominuz:vel boū
Mirabile. aut grana punici mali amineo vino conſpſa. Et geniſtas circūſeri aluearijs gratiſſimū. Mirū eſt:dignū q; memoratu de alimētis/qđ comperi. Hoſtilia vicus abluit̃ pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponūt nauibus aluearia:noctibuſq; ad quina milia paſſuū cōtrario amne naues ſubuehunt. Egreſſæ luce apes:paſtęq; ad naues quotidie remeant:mutantes locum donec pōdere ipſo preſſis nauibus plena aluearia intelligātur:reuectiſq; eximūtur mella:& in hiſpania mulis ꝓuehunt.

¶De venenato melle:& de remidijs mellis venenati:& mellis inſani. CA.XIII.

TAntumq; pabulum refert:vt mella quoq; venenata fiant. Heracliæ in ponto quibuſdaz annis pernicioſiſſima exiſtunt:ab ijſdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamen trademus:quæ comperimus. Hærba eſt alba. Vexatio quidez iumētorum eſt:ſed precipue caprarum appellata ægolethron. Huius flore concipiunt noxium
Egolethron hęrba q̄ paſtæ apes mel cōficiūt veneficum. virus aquoſo vere marceſcēte. Ita fit vt nō omnibus annis ſentiantur hoc malum. Venenati ſigna ſūt q; omnino nō denſatur. q; color magis rutilus eſt: odor alienus ſternutamēta protinus mouēs:quod ponderoſius innoxio. Qui edere abiciūt ſe humi refrigerationem quærentes. Nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa:quę ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repręſentari aliqua in tantis inſidijs oportet:mulſum vetus e melle optimo/& ruta:ſalſamēta etiam ſi reiciātur ſumpta crebro. Certum eſt id malum per excremēta ad canes etiam peruenire:ſimiliterq; torqueri eos. Mulſum tamen
Aduerte. ex eo inueteratum innocuum eſſe conſtat. Et fœminarum cutem nullo melius emēdari cum coſto:ſugillata/& ſale. Aliud genus in eodem ponti ſitu viget ex ānona mellis:qđ ab inſania quā gignit męnomenon vocant. Id exiſtimat̃ cōtrahi flore redodēdri:quo ſcatent ſiluæ. Genſq; ea cū cęram in tributa Romanis pręſtet:mel (qm̄ exitiale eſt) non vendit. Et in perſide/& in mauritania cæſarienſis getulia cōtermina maſſylis venenati faui gignūtur. Quidāq; a parte:quo nihil eſſe fallacius pōt:niſi q; liuore dep̄hendūtur. Qđ ſi voluiſſe naturā ijs arbitremur iſidijs:vt ab ijſdem apibus/nec oib⁹ annis fierent:aut nō totis fauis. Parū.n.erat genuiſſe rem in qua venenū facillime daret̃. Etiam ne hoc ip̄a in melle tot animalibus dedit. Quid ſi voluit:niſi vt cautiorē/minuſq; auidū faceret hominē. Nō.n.ipſi melli:
Remediū ꝓ apibus. ſed apibus iam cuſpides dederat:& quidem venenatas. Remediuz aduerſus has vtiq; nō differendo. Ergo maluæ ſucco/aut folioꝝ hederæ pungi ſalutare eſt. Vel pcuſſos eas bibere. Miruz tn̄ eſt venena portātes ore:fingēteſq; mori. Niſi q; illa domina reꝝ oīm hanc dedit repugnātiam apibus. Sicut cōtra ſerpentes pſyllis:marſiſq; inter homines.

¶De melle quod muſcæ nō attingunt:& alueariis:& cura eoꝝ ſi famem ſentiunt apes:& quomodo cæra fiat. CA.XIIII

☞ Mirum. ALiud in creta miraculū mellis. Mōs eſt carina nouē millia paſſuū ambitu. Intra qđ ſpatiuz muſcæ nō repiunt̃. Natūq; ibi mel nuſq̄ attingunt. Hoc expimento ſingulare medicamentis eligit̃. Aluearia orientē æqnoctialē ſpectare cōuenit:aqlonem euitent. Nec fauoniū minus. Aluearia optima cortice. Scđa ferula. Tertia vimenę. Multi ea & ſpeculari lapide fecere:vt opātes intus ſpectarēt. Circūlini aluearia fimo bubulo vtiliſſimū. Opculū a tergo eſſe ambulatoriū:vt ꝓperatus intus ſit ꝓſper. Si magnus ſit vterus aluearij ꝓuentus aūt ſterilis:ne operādi deſperatione curam abijciāt:id paulatiz reduci oportet fallente operis icremēto. Aluearia hyeme ſtramēto opiri cre-

bro ſuffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iſs/ & innaſcētes beſtiolas necat: araneos: papiliões: teredines: apeſq; ipas excitat. Et araneorū quidā exitium facilius eſt. Papilionū maior peſtis. Tollit̃ vero cum matureſcit malua noctu interlunio cœlo ſereno accēſis lucernis ante alueos. In eam flāmā ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe ſentiat̃: apibꝰ: vuas paſſas/ ſiccaſue/ ficoq; tuſas ad fores earū poſuiſſe cōueniet. Item lanas tractas madentes paſſo: aut de fruto: aut aqua mulſa. Gallinarū etiā crudas carnes Quibuſdam ēt æſtatibus iſdem cibi p̄ſtandi: cum ſiccitas cōtinua florum alimenta negat. Aluẽorum cum mel eximit̃ illini oportet exitus meliſophyllo: aut geniſta tritis: aut medios alba vite p̄cingere: ne apes diffugiant. Vaſa mellaria/ aut fauos lauari aqua præcipiūt. Hac decocta fieri ſaluberrimū acetum. Cęra fit ex exp̄ſſis fauis: ſed ante purificatis aqua: ac triduo in tenebris ſiccatis: quarto die liquatis igni: in nouo fictili aqua fauos tegente: tunc ſporta collatis. Rurſus in eadē olla coqtur cęra cū eadem aqua: excipiturq; alia frigida: vaſis melle circūlitis. Optima q̃ punica vocatur. Proximū q̃ maxime fulua: odoriſq; mellei pura. Natione autem pontica. Quā conſtare equidem miror inter venenata mella. Deinde cretica. Plurimum em̃ ex ꝓpoli habet: de qua diximus in natura apū. Poſt has corſica qm̃ ex buxo fit: & habere aliquātā vim medicaminis putatur. Punica fit hoc mō. Vētilatur ſub diuo ſępius cęra fulua. Deinde feruet in aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligūt florem: id eſt candidiſſima quæq;: trāſfundūtq; in vas: quod exiguum marinæ habeat frigide. Et rurſus marina decoquūt ſeparatim: dehinc vas ipſum referant. Et cum hęc ter fecere: iuncea crate ſub diuo ſiccant ſole: lunaq;. Hoc enim cādorem facit: ſi ſic ſiccatur. Et ne liquefaciāt protegunt tenui litheo. Candidiſſima vero fit poſt inſolationē etiānū recocta. Punica medicinis vtiliſſima. Nigreſcit cera addito chartarū cinere. Sicut anchuſa admixta rubet. Varioſq; in colores pigmētis trahit̃ ad reddēdas ſimilitudines/ & in numeros mortaliū vſus: parietumq; etiā/ & armorū tutelam. Cętera de melle/ apibuſq; in natura earū dicta ſunt. Et hortorū quidem omnis fere ratio pacta eſt.

De hęrbis ſponte naſcentibus: & aculeatis. CA. XV.

Sequūtur hęrbę ſponte naſcētes: qbus plereq; gentiū vtūt̃ in cibis. Maxieq; ægyptꝰ frugū fertiliſſima. Sed vt ſola iſs carere poſſit: tāta eſt ciborū ex herbis abundantia. In italia pauciſſimas nouimꝰ: fraga: ithamū: ruſcū: batin marianā: batin hortēſianā: quā aliq aſpagū gallicū vocāt. Pręter has paſtinacā pratēſem: lupū ſalictariū: eaq; verius oblectamēta q̃ cibos. In ęgypto nobiliſſima ē collocaſia: quā cyamon vocāt aliq. Hāc a nilo metūt: caule cū coctus ē hareno ſo in mādēdo. Thyrſo aūt q inter folia emicat: ſpectabilis folijs latiſſimis ēt ſi arbores cōpiēt̃ ad ſilitudinē eorū: q̃ pſona in noſtris manibus vocamꝰ. Adeoq; nil ſui dotibus gaudet: vt implexis colocaſſiæ folijs in variam ſpeciē vaſorum portare gratiſſimū habeāt. Serit̃ iam hęc in italia: & in ægypto ꝓxia auctoritas cicorio eſt: quā diximus intubū erraticū. Naſcit̃ poſt vergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta: q̃re etiā ad vincula vtunt̃ illa. Antaliū longius a flumīe naſcit̃ meſpili magnitudine/ & rotunditate: ſine nucleo: ſine cortice: folio cyperi. Mandūt igniparatū. Mādūt & oetū: cui pauca folia/ minimaq;: verū radix magna: Archidna qdē/ & aracos cū habeāt radices ramoſas: ac multiplices: nec foliū nec hęrbā vllā: aut quicq̃ aliud ſupra terrā hn̄t. Reliqua vulgariū in cibo apud eos hęrbarū noia ādralia: hypocaris: & caucaris anterſitū ſcādix: q̃ ab alij tragopogon folijs croco ſimillimis: ptheniū ſtrichnū: corcorꝰ. Et æqnoctio naſcētis: aphace: achine: quā epipetrū vocāt: q̃ nūq̃ floret. At ecōtrario aphace ſubide marceſcēte flore emittit aliū tota hyeme/ totoq; vere vſq; i æſtatē. Multas p̄terea ignobiles hn̄t. Sȝ maxie celebrāt enicō italiæ ignotā: ipſis aūt oleo nō cibo gratā. Hoc faciūt ex ſemine eiꝰ. Differētia prima ſilueſtris/ & ſatiuę. Silueſtriū duę ſpecies. Vna mitior ē ſimili caule tm̄ rigido. Itaq; & ęolij antiqui vtebant̃. Exilis quā quidā atractylida vocāt. Semē eius candidū: & grāde: amarū. Altera irſutior toroſiore caule: & q pene humi ſerpat: minuto ſemine. Aculeatarū hęc eſt generis: qm̄ diſtinguenda ſunt & genera. Ergo q̄dā hęrbarū ſpinoſa ſunt: q̄dam ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpēs. In totū ſpia ē aſparagus: ſcorpio: nullū.n. foliū hȝ. Quædā ſpinoſa foliata: vt carduꝰ eryngiō: glycyrrhizō & vrtica. Iſs.n. oibus folijs aculeata mordacitas. Aliqua & ſecundū ſpinā hn̄t foliū: vt tribulus: & ononis. Quędā in folio hn̄t/ & in caule: vt phleos: quod aliq ſtoeben appellauere. Hyppophies ſpinis geniculatū. Tributa ꝓprietas: qd̄ & fructū ſpinoſū hēt. Ex omnibus iſs generibus vrtica maxime noſcitur: acetabulis in flore purpureā lanuginē. Fundentibus ſæpe altior quinis cubitis. Plures eius differētiæ Silueſtris quam fœminaȝ vocāt mitior. Et in ſilueſtri/ quæ dicitur cania acrior. Caule quoq; mordaci fimbriatis folijs. Quę vero etiam odorem fundit: herculea vocat̃. Semen omnibus copioſum: nigrum Mirū ſine vllis ſpinarū aculeis lanuginē ipſam eē noxiam: & tactu tm̄ leui pruritum/ puſtulaſq; conſeſtim aduſto ſimiles exiſtere. Notū eſt & remediū olei. Sȝ mordacitas nō ꝓtinus cum ipſa hęrba gignit̃: nec niſi ſolibus roborata. Incipiēs quidē ipſa naſci vere nō ingrato: multis ēt religioſo in cibo eſt ad pellendos totiꝰ anni morbos. Silueſtriū quoq; radix oēm carnē teneriorē facit ſimul cocta. Quę in

Aegyptꝰ iter oēs regio maxie frugū fertiliſſima.

Vl̃ polyrohizon.

Mirum.

noxia eſt morſu carens aononium vocatur. De ſcorpione dicemus inter medicas.

¶De carduo: & helxine: & tribulo: & anchuſa. CA.XVI.

Vel lamium CArduus & folio/& caule ſpinoſas lanugines hēt. Item acorna: leucacanthos: chalceos. Cnydos: polyacāthos: onopygos: helxine: ſcolimos. Chamæleon in foliſs nō hēt aculeos. Eſt & illa differentia: ꝙ quædam in iſs multicaulia/ramoſaqꝫ ſunt: vt carduus. Vno autem caule/ nec ramoſum cnidos. Quędam cacumine tm̄ ſpinoſa ſunt: vt erigium. Quędam æſtate florent: vt tetralix/& helxine. Scolimus floret ſero/& diu acrona colore tm̄ ruffo diſtinguiť: & piguiore ſucco. Idem erat atractylis quoqꝫ: niſi cādidior eſſet: & niſi ſanguineum ſuccuꝫ funderet. Qua de cauſa phonos vocať a quibuſdā: odore etiam grauis: ſero matureſcente ſemine: nec ante autumnū q̄q̄ id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. Verū omnia hæc/& ſemine/& radice naſci poſſūt. Scolimos carduoꝝ generis ab iſs diſtat: ꝙ radix eius veſcendo eſt decocta. Mirū ꝙ ſine interuallo tota ęſtate aliud floret in eo genere: aliud cōcipit: aliud parturit. Aculei areſcēte folio deſinūt pungere: helxine rara viſu eſt neqꝫ in oībus terris eſt: radice folioſa: ex qua media (veluti malū) extuberat. Cōtacta ſuaue olet. Huius vertex ſummus lachrymam cōtinet iucundi ſaporis achanticen maſticē appellataꝫ. Et tactos quoqꝫ in ſicilia tātum naſcitur ſuæ ꝓprietatis/& ipā. Cuius in terra ſerpūt caules e radice emiſſi lato folio & ſpinoſo: cauleſqꝫ vocant cactos. Nec faſtidiunt in cibis inueteratos quoqꝫ. Vnum caulem rectuꝫ ha-

Nota. bent quem vocant pternica: eiuſdem ſuauitatis: ſed vetuſtatis impatienteꝫ. Semen ei lanuginis: quē pappon vocant: quo detracto ex cortice teneritas ſimilis cerebro palmę eſt: vocāt aſcaliā. Tribulꝰ nō

Tribulus. niſi in paluſtribus naſciť. Dira res albi. Iuxta nilum/& ſtrimonē amnes excipitur in cibis. Inclinatus in vadum: folio ad effigiē vlmi: pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo vni Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & ſerius floret. Magiſqꝫ ſepta obſidet villarum. Semen ei rotundius: niguꝫ in ſiliqua

Vl herinaceum. Alteri harenaceum. Spinoſorū etiānum aliud genus ononis. In ramis eīn ſpinas habet appoſito folio rutę ſimili: toto caule foliatū in modū coronæ: ſequitur a frugibus: aratro inimicuꝫ: viuaxqꝫ p̄cipue. Aculeatarū caules aliqnarū ꝑ terram ſerpunt: vt eius quam coropon vocāt. Et ex diuerſo ſtās anchuſa inficiēdo ligno/cæriſqꝫ radice apta. Eſt autem mitior iſs anthemis: & phylāthes: anemone: & aphace: caule foliato eſt: & crepis/& apate. Differentia foliorū/& hic q̄ in arboribus breuitate pediculi: ac longitudinem: anguſtiſs ipſis foliorū: amplitudine: angulis: inciſuris: odore flore. Diuturnior hi qbuſdā per partes florentibus: vt in ocimo: heliotropio: aphace: onochite.

¶Differentia hærbarū ꝑ folia: & quæ hęrbę toto anno floreāt: & haſtula regia: & piſtana: & de gladiolo. CA.XVII

MVltis inter hęc æterna folia: ſicut quibuſdā arborū. In primiſqꝫ heliotropio: adiāto. Aliud rurſus ſpicarū genus ex quo eſt Cynops: alopecuros: ſtelephuros: quam quidaꝫ ortyga vo-

vel conops. cāt. Aliſ plantaginem: de qua infra dicemus inter medicas: thryallis ex iſs Alopecuros ſpicam habet mollem/& lanuginem denſam: nō diſſimilem vulpium caudis: vnde ei & nomen. Proxima eſt ei & ſelepyros: niſi ꝙ illa particulatim floret. Cicorion/& ſimilia circa terram folia habent germinantes ab radice poſt vergilias. Perdito: quam & æoliæ gētes/& ęgyptiſ edunt: nomen dedit auis id maxīe eruēs. Craſſas/plurimaſqꝫ habet radices. Item ornithogale caule tenero: cādido: ſemipedali radice bulboſa: molli tribus/aut quattuor agnatis. Coquiť in pulte. Mirum loton hęrbā/& egilopa non niſi poſt annū e ſemine ſuo naſci. Mira/& anthemidis natura: ꝙ a ſūmo flore īcipit: cum cæteræ

vel laſciue. oēs quę particulatim florent: ab ima ſui parte incipiāt. Notabile & in lappa/quę adhæreſcit: quoniaꝫ

vel apaten. in ipſa flos naſcitur: nō euidens: ſed intus ocultus: & intra ſe germinat: velut animalia/quę in ſe pariunt. Item circa opuntem opuntia eſt hęrba etiā homini dulcis. Mirumqꝫ e folio eius radiceꝫ fieri: ac ſemina naſci. Laſſione vnum folium habet: ſed ita implicatum: vt plura videātur. Chōdrylla amara ē & acri in radice ſucco. Amara & aphace: & quæ pigris nominať: & ipſa toto anno florens nomen ei amaritudo impoſuit. Notabilis & ſcyllę/crociqꝫ natura: quæ cum omnes hęrbę folium primū emittāt moxqꝫ in caulem rotundētur: in iſs caulis prior intelligitur q̄ folium. Et in croco quidem flos impellitur caule. In ſcilla vero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eademqꝫ ter floret (vt diximus) tria tēpora ſationum oſtendens. Bulborum generi quidam adnumerant & cypiri: hoc eſt gladioli radicem Dulcis ea eſt: & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat ponderoſiorem ſimul ſubacta. Similis ē & quæ theſion vocatur: guſtu aſpera. Cęteræ eiuſdem generis folio differunt. Aſphodelus oblonguꝫ

Aſphodelus cōtra veneficia. & anguſtum habet. Scylla latum/& tractabile. Gladiolo ſimile nomini. Aſphodelus mādiť: & ſemīe toſto: & bulbo. Sed hoc in cinere toſto: dein ſale/& oleo addito. Præterea tuſo cū ficis p̄cipua voluptate: vt videť Heſiodo. Tradiť & ante portas villaꝝ ſatū remedio eſſe cōtra veneficorū noxam. Aſphodeli mētionē/& Homerus fecit. Radix eius napis modicis ſimilis eſt. Neqꝫ alia numeroſior: octogita ſimul aceruatis ſępe bulbis. Theophratꝰ/& fere græci/pricepſqꝫ Pythagoras caulē eius cubitalē/& ſę

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0350-8

DFG

pe duum cubitorum folijs porri ſiluestris anthericō vocauere. Radicē vero id eſt bulbos aſphodelō: nr̄i illđ albucū vocāt: & aſphodelum haſtulā regiam. Ea eſt & caulis acinoſi. Eius duo genera faciūt. Albuco eſt ſcapus cubitalis: & amplius: purus: leuis. De quo magno p̄cipit exitu mēſis Martij: & initio aprilis cum floruerit: nondum ſemine eius intumeſcente demetendum: ſidēdoſqꝫ ſcapos: & quarto die in ſolem ꝓferendos. Ita ſiccatis manipulos faciendos. Item piſtanam dicit a græcis vocari: quā inter vluas ſagittam appellamus. Hāc ab idibus maij vſqꝫ ad finē octobris mēſis decorticari: atqꝫ leui ſole ſiccari iubet. Idem & gladiolum alterum/quem cypirō vocāt: & ipſum paluſtrem iulio menſe ſecari: iubet ad radicem: tertioqꝫ die in ſole ſiccari: donec candidus fiat. Quotidie autē ante ſolē occidentem in rectum referri: quoniam paluſtribus deſectis nocturnis rores noceant.

Piſtana.

¶De iunco genera ſex: & de cypero: & de medicamentis eaꝝ & de cypiro: & odorato iunco. CA.XVIII

Similia p̄cipit de iunco quē mariſcon appellāt: ad texēdas tegetes: & ipſum iunio menſe eximi añ iuliū mediuꝫ p̄cipiēs. Cętera de ſiccando eadem q̃ de vlua ſuo loco diximus. Alterum genus iuncorū facit: qđ marinū/& a græcis oxyſchoenon vocari inueni. Tria genera eiꝰ: acuti: ſterilis: quē marē/& oxyn gręci vocāt: reliqua fœminini ferētis ſemē nigrū: quē melācraninvocant. Craſſior hic/& fruticoſior. Magiſqꝫ etiamnū tertius q vocaſ holoſchenos. Ex ijs melancranis ſine alijs generibus naſciſ. Oxys aūt/ & holoſchoenos eodē ceſpite. Vtiliſſimꝰ ad vtilia holoſcenos: qa mollis & carnoſus eſt. Fert fructū ouorū cōhęrentiū mō. Naſciſ aūt is quē marē appellamꝰ ex ſemetipo: cacumine in terrā defixo. Melācranis aūt ſuo ſemine. Alioqn oīꝫ radices oībus annis ītermoriūſ. Vſus ad naſſas marinas: vitilium nexus: elegātium lucernarum lumina p̄cipua medullę āplitudine. Iuxta maritimas alpes tāta: vt iciſo vētre impleāt pene vnciarū latitudinē. In ægypto vero cribroꝝ lōgitudinē nō alias vtiliorē. Quidā etiānū vnū genus faciunt. Iunci triāguli cyperō vocāt. Multi.n.nō diſcernūt a cypiro vicinitate nois. Nos diſtinguemꝰ vtrunqꝫ. Cypirus eſt gladiolus vt diximus radice bulboſa: laudatiſſimus in inſulis creta: dein naxo: & poſtea phęnice. Crætico cādor/odorqꝫ vicinus nardo: naxio acrior: phœnicio exiguū ſpirās: nullus ęgyptio. Nā & ibi naſcitur. Diſcutit duritias corporū. Iā.n. remedia dicemus: qm̄ & florū/odorūqꝫ generi eſt magnus vſus in medicina. Quod ad cypiron attinet Apollodorū quidē ſeqmur: q negabat bibendū: q̄q̄ ꝓfeſſus efficaciſſimuꝫ eſſe aduerſus calculoſos. Eo fœtas fœminas quidē abortus facere nō dubitat. Mirūqꝫ tradit barbaros ſuffitū huius hærbæ excipiētes ore lyenes cū ſumere. Et nō egredi domibus: niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores.n.firmioreſqꝫ ſic ēt fieri. Intertriginō: & alaꝝ vitijs ꝑfrictiōibuſqꝫ cū oleo illitū nō dubie mederi. Cyperos.iūcus eſt qualiter diximꝰ anguloſus: iuxta terrā cādidus: cacumine niger: piguiſqꝫ. Folia ima porraceis exiliora: ī cacumine minuta: inter q̃ eſt ſemen. Radix oliuę nigrę ſimilis: quam cū oblonga eſt cyperida vocant: magni in medicina vſus. Laus cypero prima hāmōiaco: ſecūda rhodio: tertia thracio: & nouiſſima ægyptio: quæ & cōfundit intellectū: qm̄ & cypiros ibi naſciſ. Sed cyperos duriſſima/vixqꝫ ſpirans. Cęteris odor/eſt: ipſam nardum imitās. Eſt & per ſe indica hęrba: q̃ cyperis vocaſ: gingiberis effigie: commāducata croci vim reddit. Cypero vis in medicina pſilothri. Illiniſ pterygijs: vlceribuſqꝫ genitaliū: & q̃ in humore ſunt omnibus: ſicut oris vlceribus. Radix aduerſus ſerpentium ictus/& ſcorpionuꝫ p̄ferti remedio eſt. Vuluas aperit pota. Largiori tanta vis: expellit eas: vrinam ciet: & calculos: ob id vtiliſſima hydropicis. Illinitur: & vlceribus quæ ſerpunt: ſed ijs pręcipua quę in ſtomacho ſunt ex vino/vel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ ad tertias tuſſi medetur. Semē toſtū/& in aqua potū ſiſtit aluum: & fœminaꝝ menſes: capitiſqꝫ dolores facit. Aut qui vocaſ holoſchœnos eius quæ ꝓxima ſunt radicis cōmanducantur aduerſus araneorū morſus. Inuenio etiānū vnū iunci genus: quod euripicen vocant. Huius ſemine ſomnum allici. Sed modum ſeruandum: ne ſopor fiat. Ob id/& odorati iūci medicinę dicētur: quoniā & in ſyria cœle (vt ſuo loco rettulimꝰ) naſcitur. Laudatiſſimꝰ ex nabathea iuncus cognoīe theucitis. Proximis babylonius. Peſſimus ex affrica/ac ſine odore. Eſt aūt rotūdus vinoſę mordacitatis ad linguā. Sincerus in cōfricādo odorē roſæ emittit rubentibus fragmētis. Diſcutit inflationes. Ob id ſtomacho vtilis: bilēqꝫ/& ſanguinē reijcientibus. Singultus ſedat. Ructꝰ mouet. Vrinā ciet. Veſicę medeſ. Ad muliebres vſus decoquiſ. Opiſtothōicis cū reſina arida īponiſ. Excalfactoria/& roſa vteros aſtringit: refrigerat. Vſus eius diuiditur in folia/& flores. Capita foliorū/& parteſqꝫ cādidę vngues vocanſ. In flore aūt aliud: eſt ſemē aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix Foliū ſiccaſ: aut tribus modis exprimiſ. Per ſe cū vngues nō detrahunſ. Ibi.n.humoris plurimū. Aut cū detractis vnguibus reliqua pars/aut oleo/aut vino maceraſ in ſole vaſis vitreis. Quidā & ſalem admiſcent: & anchuſaꝫ nōnulli: aut aſphaltum: aut iuncū odoratū: quia talis maxime prodeſt vuluæ/ac dyſentericis. Exprimūtur eadē folia detractis vnguibus trita ꝑ lintheū ſpiſſum in æreū vas: leuiqꝫ igni ſuccus coqtur: donec fiat craſſitudo mellis: ad hoc eligi oportet odoratiſſima quęqꝫ folia.

Varia iunci genera.

Cyperꝰ/& cypirꝰ iunci diſtingūtur.

Vel troxicen Euripice iunco ſomnꝰ alicitur.

¶Ex roſa medicinæ: & de lilio: & de narciſo/ & viola: & de baccare: & combreto: & aſaro. CA.XIX.

Ad qd ꝓdeſt roſa.

VInum quomodo fieret ex roſa diximus inter genera vini. Vſus ſucci ad aures: oris vlcera gī
giuas: tonſilas gargarizatus. Stomachũ: vuluas: ſedis vitia: capitis dolores. In febre per ſe
vel cum aceto ſomnos: nauſeas. Folia vtũtur in caliblepharum. E ſiccis fœmina aſpergun
tur. Epiphoras quoq; aridas leniũt. Flos ſomniuꝫ facit. Inhibet fluctiones mulierũ maxie
albas in poſca potus. Et ſanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores quãtum in vini cyathis tri-
bus. Semen iis optimum crocinum: nec ãniculo vetuſtius/ & in vmbra ſiccaṫ. Nigrũ inutile. Dentiuꝫ
dolori illiniṫ. Vrinam ciet. Stomacho imponiṫ. Item igni ſacro nõ veteri. Naribus ſubductum caput
purgat. Capita pota ventrem/ & ſanguinẽ ſiſtunt. Vngues roſæ epiphoris ſalubres ſunt. Vlcera enim
oculorũ roſa ſordeſcũt: ꝑterq̃ in initiis epiphoræ ita vt arida cum pane interponatur. Folia quidem vi
tiis ſtomachi: roſionibus/ & vitiis ventris/ & iteſtinorũ: & p̄cordiis vtiliſſima vdi illita. Cibo quoq; lapa

Aiaduerte.

ti mõ cõdiũtur. Cauẽdus quoq; in iis ſitus celeriter inſidẽs. Et aridis/ & expreſſis aliquis vſus. Diapaſ-
mata inde fiunt: ad ſudores coercẽdos: ita vt a balneis inareſcãt corpora: dein frigida abluanṫ. Silue-
ſtris cum adipe vrſino alopecias mirifice emẽdat. Lilii radices multis modis florem ſuum nobilitaue
re. Contra ſerpentium ictus ex vino potæ: & contra fungorum venena. Propter clauos peduꝫ in vino
decoquunṫ: triduoq; nõ ſoluunṫ. Cũ adipe/ aut oleo decoctæ pilos quoq; aduſtis redunt. E mulſo po-
tæ inutilem ſanguinem cũ aluo trahunt. Lyeniq;/ & ruptis vulſis proſunt. Et menſtruis fœminarum
in vino decoctæ. Impoſiteq; cum melle neruis p̄ciſis medẽtur. Cõtra lichenas/ & lepras/ & furfures in
facie mendãt. Erugãt corpora. Folia in aceto cocta vulneribus imponũtur. Epiphoris teſtiũ in melle
cum hyoſcyamo/ & farina tritici. Semẽ illinitur igni ſacro. Flos/ & folia vlceruꝫ vetuſtati. Succus q flo
re expreſſus eſt: ab aliis vel vocaṫ: ab aliis ſyrium ad emolliẽdas vuluas: ſudoreſq; feciendos: & ſuppu

☞ Narciſſi duo gn̄a vtilia. vn̄ ꝓprie narciſus dictus: & quõ nõ a fab. puero.

rationes coquẽdas. Narſici duo genera in vſu medici recipiunt. Vnuꝫ purpureo flore: & alterũ herba
ceum. Hunc ſtomacho inutilem: & ideo vomitorium: aluos quoq; ſoluẽtem: neruis inimicum: caput
grauantem. Et a narce narciſum dictum nõ a fabuloſo puero. Vtriuſq; radix vt diximꝰ mulſei ſaporis
ẽ. Ambuſtis ꝓdeſt cũ exiguo melle. Sic & vulneribus/ & luxatis. Panis vero cũ melle & erinæ farina.
Sic infixa corpori extrahit in polenta tritus: oleoq; contuſus. Medeṫ/ & lapide ꝑcuſſis. Purgat vulne-
ra ꝑmixtus farinarũ. Nigrat vitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narciſſinũ oleuꝫ ad emolliẽdas duri
cias. Calefaciẽda q̃ alſerint. Auribus eſt vtiliſſimus: ſed capitis dolores facit. Violę ſilueſtres ſũt & ſa-
tiuę. Purpureę refrigerãt. Cõtra inflãmationes illinũtur ſtomacho ardẽti. Imponũtur & capiti in frõ
te. Oculorũ priuatim epiphoris: & ſede ꝓcidente vuluave. Et cõtra ſuppuratiões. Crapulam/ & gra-
uedines capitis: ĩpoſitis coronis: olfactuq; diſcutiũt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureũ ex iis
comitialibus medeṫ: maxie pueris in aqua potũ. Semen violæ ſcorpiõbus aduerſaṫ. Contra flos albę
ſuppurata apit. Ipſa diſcutit. Et alba autem/ et lutea extenuant menſtrua. Vrinã ciunt. Minor vis ẽ re
centibꝰ. Ideoq; aridis poſt annũ vtendũ. Lutea dimidio cyatho in aq̃ tribus mẽſes trahit. Radices eiꝰ

Vel mero.

cum aceto illitæ ſedãt lyenem. Item podagrã. Oculoꝝ inflatiões cũ myrha/ & croco. Folia cũ melle
purgant capitis vlcera. Cũ cęra rimas ſedis. Et q̃ in humidis ſunt. Ex aceto vero collectiões ſanãt. Bac
car in medicinę vſu eſt. Aliq ex noſtris ꝑpẽſam vocãt. Auxiliaṫ cõtra ſerpentes. Capitis dolores/ feruo
reſq;. Item epiphoras. Mãmis tumẽtibus aparatu/ & ægilopiis. Incipiẽtibuſq;/ ignibuſq; ſacris. Odor
ſõnuꝫ gignit. Radicẽ decoctã bibere ſpaſticis: euerſis cõuulſis: ſuſpirioſis ſalutare eſt. In tuſſi vetere ra
dices eiꝰ tres/ quattuor ve decoquũṫ ad tertias partes. Hęcq; potio mulieres ex abortu purgat. Lateꝝ
cõpunctiones tollit: & veſicæ calculos. Tõdiṫ cũ diapaſmate. Veſtibus odoris gratia inſeritur. Cõbre
tum qd ſimile ei diximus tritũ cũ axũgia vulnera mire ſanat. Aſarũ iocineꝝ vitiis ſalutare eſſe tradiṫ:
vncia ſumptũ in hemina mulſi mixti. Aluum purgat hellebori mõ. Hydropicis ꝓdeſt/ & p̄cordiis vul
uiſq; ac morbo regio. In muſtum ſi addatur facit vinũ vrinis ciẽdis. Effoditur cum folia emittit. Sicca
tur in vmbra. Situm celerrime ſentit.

¶De nardo gallico: & de croco mediciæ: & croco magmate: & viride & ſaliunca: & holocriſo: & chryſocome/ & meliloto. CA.XX.

☞ Nardi gallici vtilitas.

ET qm̄ quidã (vt diximus) nardũ ruſticũ noiare radicẽ baccaris: cõtexemus: & gallici nardi
remedia in hũc locum dilata: cum diſputaremus de ꝑegrinis arboribus. Ergo aduerſꝰ ſer-
pẽtes duabꝰ drachmis i vino ſuccurrit. Inflatiõbꝰ coli vel ex aq̃/ vel ex vino. Itẽ iocineris &
renũ/ ſuffuſiſq; felle. Et hydropicis p ſe: vel cũ abſinthio. Siſtit purgatiões mulierũ: i petꝰ ve
ro eius/ quã phun eodẽ loco appellauimꝰ. Radix daṫ potui trita/ vel decocta ad ſtrãgulatiões/ vel pe-
ctoris dolores/ vel laterũ. Mẽſes quoq; cit. Bibiṫ cũ vino. Crocũ cũ melle nõ ſoluiṫ: nulloq; dulci. Facil
lime aũt vino/ aut aqua Vtiliſſimũ i medicina. Ad ſeruaṫ cornea pyxide. Diſcuit inflãmatiões oẽs: q-

dem.Sed oculorũ maxime ex ouo illiſ.Vuluarũ quoq; ſtrangulatus.Stomachi exulceratiões: pecto
ris:& renum:iocinorũ:pulmonũ:veſicarũq; peculiariter inflãmationi eaꝝ vehementer vtile.Itẽ thuſ
ſi/& pleuteticis.Tollit & pruritus.Vrinã cit.Qui crocum prius biberint crapulam nõ ſentient.Ebrie
tati eo reſiſtunt.Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem.Somnuꝫ facit.Caput leniter mouet.Vene
rẽ ſtimulat.Flos eius igni ſacro illinitur cũ creta cimolia:ipſum plimis medicaminibus miſcetur.Col
lyrio vini nomẽ dedit.Ex eo quoq; expreſſo vnguẽto crocino:qd crocomagma appellãt.Habet ſuas
vtilitates contra ſuffuſiones oculorũ.Vrinas magis excalfacit:q̃ crocũ ipſum. Optimum quod guſta-
tum ſaliuã:denteſq; ĩficit:iris ruffa melior q̃ cãdida:infantibus eã circũligari ſalutare eſt.Dẽtientibus
ꝑcipua eſt:& tuſſientibus:tinearũue vitio laborantibus inſtillari.Cæteri effectibus eius nõ multum a
melle differũt.Vlcera purgat capitis ꝑcipue.Suppuratiões veteres.Aluũ ſoluit duabus drachmis cũ
melle.Tuſſim:tormina:inflationes pota:lyenes ex aceto.Cõtra ſerpẽtium/& araneorũ morſus ex po
ſca valet.Contra ſcorpiones duarũ drachmarũ pondere in pane/vel aqua ſumitur. Cõtra canũ morſꝰ
ex oleo imponitur.Et cõtra pfrictões.Sic & neruoꝝ doloribꝰ. Lumbis vero/& coxendicibus cũ reſi-
na illinitur.Vis ei cõcalfactoria.Naribus ſubducta ſternutamẽta mouet:caputq; purgat.Dolori capi
tis cũ cotõeis malis/aut ſtruteis illinitur.Crapulas quoq;/& orthopnoeas diſcutit.Vomitiões cit duo
bus obolis ſumpta.Oſſa fracta extrahit ĩpoſita cũ melle.Ad paronychias farina eius vtũtur. Cũ vino
ad clauos/vel verrucas.Triduoq; nõ ſoluitur.Halitus oris cõmanducata abolet:alarũq; vitia.Succo
duricias oẽs emollit.Sõnum cõciliat.Sꝫ genituras cõſumit.Sedis rimas/& cõdylomata. Omniaq; in
corpore excreſcẽtia ſanat.Sunt q ſilueſtrẽ yrim vocẽt.Strumas hęc/vel panos/vel ĩguina diſcutit.Pręcipitur vt ſiniſtra manu lecta ad hos vſus ſeruetur:colligenteſq; dicãt cuius hoĩs vtiq; cã eximãt.Sce
lus hęrbariorũ apitur in hac mentiõe:partẽ eiꝰ ſeruãtiũ:& quarũdã aliaꝝ hęrbarũ ſicuti plãtagis ſub
ſtituẽntiũ ſi parũ mercedis tuliſſe ſeſe arbitrãtur.Rurſuſq; vt plus opis acqrãt partẽ eã quã ſeruauere
eodẽ loco infodiũt.Credo vt vitia q̃ ſanauerit faciãt rebellare.Saliũcæ radix in vino decocta ſiſtit vo-
mitiones.Corroborat ſtomachũ.Polio Muſeus/& Heſiodus pungi iubent dignatiõis gr̃a.Gloriæq;
auidos poliũ tractare colere.Poliũ cõtra ſerpẽtes ſubſternitur:vel portatur.Medici in vino decoquũt
recẽs vel aridũ:illinũtq; vel ſpleneticis ꝓpinãt ex aceto.Morbo regio in vino.Et hydropicis incipiẽti
bus in vino decoctũ.Vulneribus quoq; ſic illinũt.Secundas mulieruꝫ/partuſq; emortuos repellit.Itẽ
dolores corporis.Veſicas ianit.Et epiphoris illinitur.Nec magis alia hęrba cõuenit medicamẽto:qd
allexipharmacõ vocãt.Stomacho tñ inutile eẽ.Caputq; eo ĩpleri: & abortũ fieri poto. Aliq negant.
Ad religionẽ addũt vbi inuẽtum ſit:ꝓtinus ad alligãdũ cõtra oculorũ ſuffuſionẽ. Cauẽdũq; ne terraꝫ
attingat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradũt: niſi ꝙ molliora ſunt: & lanatiore canicie.Cũ ruta ſil-
ueſtri: & ſi teratur ex aq̃ cœleſti aſpidas mitigare dr̃.At nõ ſecus atq; cytinꝰ aſtringit:& cohibet vul-
nera:ꝓhibetq; ſerpere.Holochryſos medetur ſtrãguriæ in vino pota:& oculorũ epiphoris illita.Cũ
fæce vero vini cremata in polẽta ſichemas emẽdat.Chryſocomes radix calfacit/& ſtringit.Daſ potui
ad iocinerũ vitia.Item pulmonũ.Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta.Ciet mẽſtrua.E ſi cruda de-
tur:hydropicorũ aquaꝫ ſiſtit.Melliſſophyllo ſiue melitena ſi pungãtur aluearia nõ fugient apes.Nul
lo.n.magis gaudẽt flore.Copia iſtius examina facillime cõtinentur. Item pręſentiſſimum eſt contra
ictus earũ:veſparũq;/& araneorũ.Item ſcorpionum.Item cõtra vuluarũ ſtrãgulationes addito nitro.
Contra tormina e vino. Folia eius ſtrumis illinũtur:& ſedis vitijs cum ſale decocta. Succus fœminas
purgat:& ĩflationes diſcutit:& vlcera ſanat.Articularios morbos ſedat.Caniſq; morſus.Prodeſt dyſẽ
tericis veteribus:& cœliacis:& ortopnoicis:lyenibus:vlceribus:thoracis.Caligines oculorũ ſucco cũ
melle inũgi eximiũ habeſ.Melilotos quoq; oculis medeſ cũ lacte: aut cũ lini ſemine.Maxillaꝝ quo
q; dolores leuit.Et capitis cũ roſaceo.Item auriũ e paſſo.Quęq; in manibꝰ ĩtumeſcũt vel erũpũt.Sto
machi dolores in vino decocta vel cruta tritaq;.Idem effectus eſt ad vuluas.Teſtes vero & ſedẽ proci
duam:q̃q; ibi ſunt vitia:recens ex aqua decocta/vel ex paſſo.Adiecto roſaceo illinũtur ad carcinoma
ta De ferueſcit in vino dulci.Peculiariter/& contra meliceridas efficax.

Crocũ cõtrà crapulam/& ebrietatem.

Aduerte.

¶De trifolio/& thymo/& hemorocalle/& de helenio/& abrotono. CA.XXI.

TRifoliũ ſcio credi ꝓualere cõtra ſerpentiũ ictus:& ſcorpionũ:ex vino/aut poſca ſemis gra-
nis viginti potis.Vel folijs:& tota hęrba decocta.Serpenteſq; nunq̃ in trifolio aſpici.Præ-
terea celebratis auctoribus cõtra oĩa venena ꝓ antidoto ſufficere.xxv.grana eiꝰ qd minyã
thes ex eo appellauimus tradi.Multa alia ꝑterea in remedijs eiꝰ aſcribi.Sꝫ me cõtra ſentẽ
tias eorum grauiſſimi viri auctoritas mouet.Sophocles eñ poeta venenatum id dicit. Simus quoq;
medicꝰ decocti/aut contriti ſuccum infuſum corpori eaſdẽ vredines facere quaſi percuſſus a ſerpẽte
imponaſ.Ergo nõ aliter vtendũ eo:q̃ cõtra venena cõſueuerũt.Fortaſſis eñ & ijs venenis iter ſe con-
traria ſit natura:ſicut multis alijs.Item aĩaduerto ſemen eius:cuius minima ſint folia vtile eſſe ad cu-

Serpẽtes trifoliũ fugiẽtes Hinc ẽ ſummũ cõtra eos remedium:

Duo thymi genera.

ſtodiendam mulierum cutis gratiam in facie illitum. Thymū colligi oportet in flore: & in vmbra ſic
cari. Duo autem ſunt genera eius. Cādidum: radice lignoſa: in collibus naſcēs: quod & præfertur. Al-
terum nigrius/ floriſq; nigri. Vtraq; oculorum claritati multum cōferre exiſtimantur. Et in cibo/ & in
medicamētis. Item diutinæ tuſſi eligmate faciles excreationes facere cum aceto/ & ſale. Sanguinem
cōcreſcere nō patiꝛ e melle. Lōgas fauciū diſtillationes extra illita cū ſinapi extenuare. Itē ſtomachi
& ventris vitia. Modice tamen vtendum eſt. Cōdylomata excalfaciūt: q̄uis ſiſtunt aluum: quę ſi exul
cerata ſit denarij pondus in ſextariū aceti/ & mellis addi oportet. Itē ſi lateralis dolor ſit: aut iter ſca-
pulas/ aut in thorace. Præcordijs medētur ex aceto cū melle. Quæ potio daꝛ & inalienatione mētis:

Thym⁹ melancolicis vtilis.

ac melancholicis. Datur & comitialibus: quos correptos olfatus excitat thymi. Aiunt & dormire eos
oportere in molli thymo. Prodeſt/ & ortopnoicis/ & anhelationi. Mulierūq; mēſibus retardatis. Vel ſi
emortui ſint in vtero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris vero cōtra inflatiōes cum melle/ & ace
to. Et ſi venter turgeat. Teſteſue/ aut veſicæ dolor exigat. E vino tumores/ & impetus tollit impoſi-
tum. Coxēdicibus imponitur cū vino articularibus morbis trium oboloꝝ pondere in tribus cyathis
aceti/ & mellis. Et in faſtidio tertium cum ſale. Hemorocalles pallidū e viridi/ & molle folium habet:
radicem odoratā/ atq; bulboſam. Quę cum melle impoſita ventri aquā pellit: & ſanguinem etiā inu
tilem. Folia epiphoris oculorum/ māmarumq; poſt partum doloribus illinuntur. Heleniū ab Hele-

helenū creditur mulierū nutrire cutē incorruptā.

næ lachrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cutem mulierum in facie/ reliquoq; corpore
nutrire incorruptam. Præterea putant vſu eius quādam datam gratiam iꝭs: venereq; conciliari. Attri
buunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino: eumq;/ quē habuerit. Nepenthes illud p̄dicatū ab
Homero: ꝙ ea triſtitia omnis aboleatur. Eſt aūt ſucci p̄dulcis. Prodeſt & orthopnoicis. Traditio ra-
dicis eius in aqua ꝓdeſt ieiunis. Eſt autem cādidus intus/ & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus
ex vino. Mures quoq; cōtrita dicitur necare. Ambrotonum duorū traditur generum. Campeſtrē/ ac
montanum. Hoc fœminam: illum marē intelligi volumus. Amaritudo abſinthij in vtroq;. Siculū lau
datiſſimum: dein gallicum. Vſus eſt & folijs. Sed maior ſemine ad calfaciēdum. Ideo neruis vtile: tuſ
ſi: orthopnoicis: conuulſis: ruptis: lumbis: vrinæ anguſtijs. Datur bibēdum manualibus faſciculis de
coctis ad tertias partes. Ex iꝭs quaternis cyathis bibitur. Datur & ſemen tuſum in aqua drachmæ pō-
dere. Prodeſt & vuluæ. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculorum inflāmationibus illinitur.
Cotoneo malo concocto ſerpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum vino: illiniturq;. Efficaciſ
ſimum cōtra ea/ quorū veneno tremores/ & frigus accidunt: vt ſcorpionum/ & phalangiorum/ & con
tra venena alia pota. Prodeſt & quoquomodo algentibus. Et ad extrahenda ea/ q̄ inhęrent corporib⁹
Pellit & interraneorū mala. Ramo eius ſi ſubijciatur puluino venerē ſtimulari aiunt. Efficaciſſimāq;

Aduerte.

eſſe hęrbam cōtra oīa veneficia/ quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo: & ſanſucco medicinæ. CA. XXII.

Sāſucum/ & amaracū dr̄. Oleū ſanſucinum ad neruos molliendos.

LEucanthemum ſuſpitioſis medeꝛ duabus partib⁹ aceti ꝑmixtum. Sāſucum/ ſiue amaracū
in cypro laudatiſſimum/ & odoratiſſimum. Scorpionibus aduerſaꝛ ex aceto/ & ſale illitum
Menſtruis quoq; multum confert impoſitum. Minor eſt eidē poto vis. Cohibet/ & oculo-
rum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina diſcutit. Et vrinis/ & hydropicis vtile. Mouet &
narium ſternutamenta. Fit ex eo oleū: quod ſanſucinum vocatur: aut amarcinum ad excalfaciendos
emolliendoſq; neruos: & vuluas calefacit. Et folia ſugillatis cum melle/ & luxatis cum cęra ꝓſunt.

De anemona medicinæ. CA. XXIII.

ANemonas coronarias tātum diximus. Nūc reddemus/ & medicas. Sunt qui pherinion vo
cent. Duo eius genera. Silueſtris prima. Altera in cultis naſcēs. Vtraq; ſabuloſis. Huiuſq;
plures ſpecies aut em̄ phœniceum florem habet: quæ & copioſiſſima eſt: aut purpureum
aut lacteum. Harum trium folia apio ſimilia. Nec temere ſemipedalem altitudinem exce
dunt: cacumine aſparagi. Flos nūq̄ ſe aperit: niſi vēto ſpirāte: vnde/ & nomen accepit. Silueri amplitu
do maior: latioribuſq; folijs florere phœniceo. Hāc errore ducti argemonem putant multi. Alij rur-
ſus papauer: qđ rhyan appellauimus. Sꝫ diſtinctio magna: ꝙ vtraq; hæc poſtea floret. Nec aut ſuccū
illarum anemonę reddunt: aut calices habent: nec niſi aſparagi cacumē. Proſunt anemonę capiti: do
loribus: & inflammationibus: vuluis mulierum/ lacti quoq; & mēſtrua cient. cum ptiſana ſumptæ/ āt

Anemōæ radix cōtra pituitā trahēs.

vellere appoſitę. Radix commanducata pituitam trahit. Dentes ſanat. Decocta oculorū epiphoras.
Magi multum quidem iꝭs tribuere. Quamprimū aſpiciaꝛ eo anno tolli iubētes: diciq; colligi eas ter
tianis quartanis remedio. Poſtea alligari florem pāno roſeo: & in vmbra aſſeruari: ita cum opus ſit al
ligari. Quæ ex iꝭs phœniceū florem habet: radice: contritaq;: cuicūq; aīalium ipoſita vlcerū facit: &
ipticam vim. Et ideo expurgandis vlceribus adhibetur.

Ex oenanthe medicinæ. CA. XXIIII.

OEnanthe hęrba naſcitur in petris: folio paſtinacę: radice magna: numeroſa. Caulis eius & folia cum melle ac vino nigro pota facillitatem pariendi pręſtant: ſecundaſqꝫ purgāt. Tuſſim e melle tollunt. Vrinam cient. Radix e veſicæ vitijs medetur.

Oenāthes fo- lia partuꝫ iu- uant.

¶De heliochryſo medicinę. CA.XXV.

HEliocryſum qđ alij chryſanthemon vocāt ramulos habet candidos: folia ſubalbida: abro- tono ſimilia: ad ſolis repercuſſum aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus: qui nunq̄ marceſcunt. Qua de cauſa deos coronant illo. Quod diligentiſſime obſernauit Ptolemęus rex ægypti. Naſcitur in frutetis. Ciet vrinas e vino pota: & menſes. Duricias inflamma- tiones diſcutit. Ambuſtis cum melle imponitur. Contra ſerpētium ictus & lumborum vitia bibitur. Sanguinem concretum ventris ac veſicæ abſumit cum mulſo. Folia eius trium obolorum pondere ſiſtunt profluuia mulierum in vino albo. Veſtes tuetur odore non ineleganti.

Deos helio. coronant.

¶Ex hyacintho medicinæ. CA.XXVI.

HYacinthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi cocochyſginum tingit. Radix eſt bulbacea mangonicis venalitijs pulchre nota. Quæ in vino dulci illita pubertatem cohercet: & nō patitur erumpere. Torminibus: & araneorum morſibus reſiſtit. Vrinam impellit. Contra ſerpentes & ſcorpiones: morbumqꝫ regium ſemen eius cum abrotono datur lychnis quo- qꝫ flammea illa aduerſus ſerpentes: ſcorpiones: crabrones: ſimiliaqꝫ bibitur e vino ſemine trito. Sil- ueſtris eadem ſtomacho inutilis. Aluū ſoluit. Ad detrahendā bileꝫ efficaciſſima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria vt omnino viſa ea torpeſcant. Radiceꝫ eius aſiani aboliten vocāt. Qua alligata oculo albugines tolli dicuntur.

Hyacinthi radix puber- tateꝫ coercet Hy. ſemen cū abro. contra morbū regiū

¶Ex vincaperuinca medicinæ. CA.XXVII.

ET vincaperuinca ſiue camędaphne arida tuſa hydropicis datur in aqua cocleari menſura. Celerrimeqꝫ reddunt aquā. Eadem decocta in cinere ſparſa vino tumores ſiccat. Auribus ſucco medeť. Aluinis impoſita multū ꝑdeſſe diciť. Ruſci radix decocta bibiť alternis die- bus in calculorū valitudine: & toruoſiore vrina: vel cruēta. Radicē pridie erui oportet: poſtero mane decoqui. Ex eo ſextario vini cyathis duobus miſceri. Sunt qui crudā radicē tritam ex aqua bibāt: & in totū ad virilia cauliculis eius in vino & aceto tritis nihil vtilius putāt. Batis quoqꝫ aluū mollit. Illi- nitur podagris toſta & contuſa. Acinum & coronarum cauſa & ciborum ægyptij ferunt. Eademqꝫ erat quæ ocimum: niſi hirſutior: ramis ac folijs eſſet: & ad modum odorata. Ciet menſes & vrinas.

Aduerte.

¶Ex colocaſia medicinæ. CA.XXVIII.

COlocaſia Glaucias acria corporis leniri putauit: & ſtomachum iuuari.

¶Ex anthalio medicinæ. CA.XXIX.

ANthalij quod ægyptij edunt nullū aliū repperi vſum eſt hærba. Anthillon quaꝫ alij anti- cellum vocant duorum generum: folijs & ramis lenticulæ ſimilis palmi altitudine: ſabu- loſis apricis naſcēs ſub ſalſa guſtāti. Altera camæpithyos ſimilis breuior & hirſutior: pur- purei floris: odore grauis: in ſaxoſis naſcens. Prior vuluis aptiſſima eſt ex roſaceo & lacte impoſita etiam vulneribus. Bibitur in ſtrāguria renumqꝫ doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia vuluarum & in torminibus & in comitiali morbo cum melle & aceto quattuor dragmis.

¶De parthenio medicinæ. CA.XXX.

COntra parthenium alij leuchaten: alij thamnacum vocant. Celſus apud nos perditum & muralium. Naſcitur in hortorum ſepibus: flore albo: odore mali: ſapore amarato. Ad in- ſedendum decoctum in duricia vuluarum: & inflammationibus. Siccatum cum melle & aceto poſitum bilem trahit atram. Ob id hoc contra vertigines vtilis: & calculoſis. Illini- tur & ſacro igni. Item ſtrumis cum axungia inueterata. Magi cōtra tertianas ſiniſtra manu euelli eā iubent: dici quæ cuius cauſa vellatur. nec reſpicere. Dein eius folium agri linguæ ſubijcere: vt mox in cyatho aquæ deuoretur.

Nota.

¶De ſtrychne medicinæ. CA.XXXI.

STrychnē quam quidā ſtrychnū ſcripſere: vtinā nec coronarij in ægypto vtereꝛ: quos inui tat hederæ floꝝ ſimilitudo in duobus eius generibꝰ. Quoꝝ alterū: cui acini coccinei: gra noſi folliculi. Halicaccabū vocāt: & alij callion. Noſtri aūt veſicariā: qm̄ veſicæ & calculis ꝓdeſt. Frutex eſt ſurculoſus verius q̄ hęrba: folliculis magnis latiſqꝫ & tubinatis: grādi in- tus acino: qui matureſcit nouembri menſe. Tertio folia ſunt ocimi minime diligenter demōſtrāda. Remedia enim nō venena tractamus. Quippe inſaniam facit paruo quoqꝫ ſucco: quamquā & gręci auctores in iocum vertere. Drachmæ enim pōdere luſum pudoris gigni dixerūt: ſpecies vanas ima gineſqꝫ conſpicuas obſeruari demōſtrantes. Duplicatum hunc modum legitimaꝫ inſaniam facere. Quicquid vero adijciaꝛ pōderi repræſentari morteꝫ. Hoc eſt venenum quod innocentiſſimi aucto-

Mirabile ſi modo verum

res ſimpliciter dorycnion appellauere. Ab eo qđ cuſpides in prelijs tingerēt illo paſſim naſcēte: qui partius ſpectauerāt: maniton cognominare qui neqꝫ occultabāt erythron: aut neurita: vt nōnulli periſſone cauendum equidem cauſa curioſius dicendū. Quin & alterum genus quod hallicaccabon vocant: ſoporiferum eſt: atqꝫ etiaȝ opio velocius ad mortem: ab alijs morion: ab alijs moly appellatum. Laudatum vero a locro ad fruendum & thymariſto. Quidam etiaȝ carmine minore obliuione inducentes. Quippe preſentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos ſi coluerentur. Hali caccabo vni exceptionem addidere ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonſtranda remedia: quoqꝫ medicina maioris mali periculum afferat Commendatur em̄ cibis tertium: licet præferatur hortenſis ſaporibus. Et nihil ſit corporis malorū cui non ſalutare ſit ſtrychnos. Xenocrates predicet. Non tñ auxilia eorum tanti ſunt: vt vel profutura non de iſs commemorare nefas putem. Præſertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicaccabi radicem bibūt qui ſunt vaticinandi callentes ꝙ fuere ad confirmandas ſuperſtitiones aſpici ſe volūt. Remedio eſt (id enim libentius rettulerim) aqua copioſa mulſa calida potui data. Nec illud prætéribo aſpidum naturæ halicaccabum in tantum aduerſam: vt radice eius propius admota ſoporetur: illas ſopore enecans vis earum. Ergo trita ex oleo: percuſſis auxiliatur.

☞ Vel furendū. Remediuȝ ꝑ dentibus ſtabiliendis.

☞ Halic. radix aſpidibus infeſta.

¶De corcoro. CA.XXXII.

Corcorum alexandrini cibi hærba eſt conuolutis folijs ad ſimilitudinem mori. Precordijs (vt ferunt) vtilis alopetijſqꝫ & lentigini. Boum quoqꝫ ſcabiem celerrime ſanari ea inuenio apud Nicandrum quidē & ſerpentium morſus anteq̄ floreat. Nec de cnico ſiue attractylide verboſius diſputetur Aegyptia hærba eſt: & magnuȝ contra venenata animalia præbet auxilium. Item aduerſus fungos. Conſtat a ſcorpione percuſſos q̄diu teneant eam hærbam non ſentire cruciatum.

☞ Mira attractylidis virtꝰ

¶De perſoluta. CA.XXXIII.

Et perſolutam egyptus in hortis ſerit coronarum gratia: Duo genera eius: fœmina ac mas. Vtraqꝫ ſubdita venerem inhiberi virorum maxime tradunt.

Perſoluta viro ſubdita venerē arcens.

¶De menſuris & ponderibus. CA.XXXIIII.

Et quoniam in menſuris quoqꝫ ac ponderibus crebro græcis nominibus vtendū eſt: interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemꝰ. Drachma attica: fere em̄ attica obſeruatione medici vtuntur: denarij argentei habet pondus. Eademqꝫ ſex obolos pondere efficit. Obolus decem calchos. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cum acetabuli mēſura dicitur ſignificat heminæ quartam partem: id eſt drachmas. xv. Mna quam noſtri minaȝ vocāt: pendet drachmas atticas centum.

Mna nr̄i minam dicunt.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXII. PROHEMIVM.

COMPLESSE POTERANT MIRACVLVM SVI NATVRA: ATQZ tellus reputantium vel prioris tantum voluminis dotes totqꝫ genera hærbarum vtilitatibus hominum aut voluptatibus genita. Sed quanto plura reſtant: tanto quoqꝫ mirabiliora inuentu. Illa enim maiore parte cibi: aut odoris: decoriſue cōmendatione ad numeroſa experimenta duxit. Reliquorum potentia approbat nihil a rerum natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

¶De generibus hærbis formæ gratia vtentibus. CA.I.

Equidem & formæ gratia rituſqꝫ perpetui in corporibus ſuis aliquas exterarum gentium vti herbis quibuſdam aduerto animo. Illinunt certe alijs aliæ faciem in populis barbarorum fœminæ. Mareſqꝫ etiam apud dacos & ſarmentas corpora ſua inſcribunt. Simile plātagini glaſtum in gallia vocatur. Quo britannorum coniuges nuruſqꝫ toto corpore oblitæ quibuſdam in ſacris nude incedunt & æthiopum colorem imitentes.

¶Quod hærbis veſtes inficiantur. CA.II.

Iam vero infici veſtes ſcimꝰ admirabili ſucco. Atqꝫ vt ſileamꝰ galatie: africæ: luſitanie granis coccum imperatoris dicatum paludamentis: tranſalpina gallia herbis tyrium atqꝫ cōchyllium tingit: oīſqꝫ alio colores. Nec querit in profundis murices: ſeſeqꝫ obijcientis dū preripit eſcā beluis marinis: intacta etiā anchoris ſcrutatꝛ vadat: vt inueniat ꝑ qđ facilꝰ matrona adultero placeat: corruptor inſidietꝛ nuptæ. Stās & in ſicco carpit quo frugi mundos exculpat vſu alioqn fulgētis. Inſtrui poterat luxuria certe innocētiꝰ. Nūc ꝓpoſitū iſta cōſectari. nec omittemꝰ: vt ſubiciēdo vtiliora luxuriā vilitate circūſcribamꝰ dicturi & alijs hærbis tingi lapides parieteſqꝫ. Nec tingendi nec pingēdi tñ rōnē omiſſemus: ſi vnq̄ ea liberaliū artiū fuiſſet. Interim fortiꝰ augetur auctoritas

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0356-2
DFG

quæ quanta debeat etiam ſurdis: hoc eſt ignobilibꝰ hęrbis ꝑbebitur. Siquidē auctores īperij romani cōditoreſq; immenſū quidā & hinc ſumpſere: qm̄ non aliunde lagmina in remedijs publicis fuere & in ſacris legationibꝰ: q̄ verbenæ. Certe vtroq; nomine idē ſignificatur. Hoc eſt gramen ex arce cū ſua terra euulſum. Hac ſemper & legati cum ad hoſtes clarigatumq; mitterētur vſi: id eſt res raptas clare repetitū vnus vtiq; Verbenarius vocabatur.

Verbene ī honore ſummo. Verbenarius legatus.

¶De corona graminea. CA.III.

COrona quidē nulla fuit graminea nobilior in maieſtate populi terrarū principis ꝑmiſſq; glorię. Gēmatæ: & aureæ: vallares: murales: roſtratæ: ciuicæ: triūphales poſt hanc fuere. Suntq; cunctę magno interuallo: magnaq; differētia. Cæteras omnes ſinguli & duces ipſi Imperatoreſq; militibus aut aliquādo collegijs dedere.

Corona graminea ceteriſ præſtantior.

¶De varietate eiꝰ. CA.IIII.

TEcreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus: & populus ocioſus: gramineā nūq̄ niſi in ſuprema deſperatione. Contingitq; nulli niſi in ab vniuerſo exercitu ſeruato ſeruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori. Eadem vocatur obſidionalis: liberatis obſidione abhominandoq; exitio toſtis caſtris. Quod ſi ciuicæ honos vno aliquo ac vel humillimo ciue ſeruato ꝑclarus ſacerq; habet̄. Qui tādem exiſtimari debet vnius virtute ſeruatꝰ vniuerſus exercitus? Dabatur hæc viridi e gramine decerpto inde vbi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Namq; ſummum apud antiquos ſignum victoriæ erat hærbam porrigere victos: hoc eſt terra & altrice ipſa humo & humatiōe etiā cedere. Quē morē etiā nunc durare apd̄ germanos ſcio.

Quibus & qñ corona dabatur graminea Coro. gra. q̄ & obſidionalis ex quo cōficiebatur. Hinc dare hęrbā: eſt victū ſe fateri.

¶Qui ſoli corona ea donati. CA.V.

DOnatus eſt ea. L. Sicinius Dentatꝰ ſemel: cū ciuicas quattuordecim meruiſſet: depugnaſſetq;. cxx. prœlijs ſemper victor. Tanto rarius eſt ſeruatorem vnū a ſeruatis donari. Quidam imperatores & ſæpius donati ſunt: veluti. P. Decius Mus videlicet tribunus militū ab exercitu. Altera ab ijs qui in ꝑſidio obſeſſi fuerant: quanta eſſet eius honoris auctoritas confeſſus religione ſi qdē donatꝰ bouē albū Marti imolauit & centū fulnos: qui ei virtutis cauſa dati fuerāt ſimul ab obſeſſis. Hic Deciꝰ poſtea conſul & imperio & collegæ ſe pro victoria deuouit. Data eſt & a ſenatu populoq; romano: qua claritate nichil equidem in rebus hųmanis ſublimius duco. Fabio illi qui rem omnē romanā reſtituit nō pugnādo. Nec data cum magiſtrum equitū & exercitū eiꝰ ſeruaſſet. Tūc ſatius fuit nō noīe nouo coronari appellatum patrē ab ijs quos ſeruauerat. Sed quo dictum eſt cōſenſu honoratus eſt Hannibale ex italia pulſo. Quę corona adhuc ſola ipſiꝰ īperij manibꝰ ipoſita eſt. Et qđ peculiare ei eſt: ſola a tota italia data.

Aduerte.

¶Qui ſolꝰ centurio coronatus. CA.VI.

PRæter hos cōtigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flāmę. Tribuno militū in ſicilia. Centurioni vero vni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello primū pilū is capeſſens ſub Catulo excluſam ab hoc legionem ſuā hortatus tribunū ſuū dubitatū per caſtra hoſtiū erūpere interfecit: legionēq; eduxit. Inuenio apud auctores eūdē ꝑter hūc honorem aſtantibus. Mario & Catulo conſulibis prætextatum imolaſſe ad tibicinē foculo poſito. Scripſit & ſcylla dictator ab exercitu ſe quoq; donatū apud nolam legatum bello marſico. Idq; in villa ſua tuſculana: quæ fuit poſtea Ciceronis pinxit. Quod ſi verum eſt: hoc execrabiliorem eum dixerim quādoquidem eam capiti ſuo proſcriptione detraxit. Ipſe tanto paucioribus ciuiū ſeruatis: q̄ poſtea occiſis. Addat etiā nunc huic glorię ſuperbū cognomen fœlicē. Ipſe tamen obceſſus in toto orbe ꝓſcriptus. Hęc corona Sertorio etiam ceſſit. Aemilianum quoq; Scipionem Varro auctore eſt donatū obſidionali in africa. Manlio cōſule cohortibus ſeruatis totidēq; ad ſeruandas eas eductis. Qđ & ſtatuæ eius in foro ſuo Diuus Auguſtus ſcripſit. Ipſum Auguſtū cū Marco Cicerone filio conſulem idibus ſeptembribus ſenatꝰ obſidionali donauit. Adeo ciuica nō ſatis videbatur. Nec præterea quē quam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbę fuere certe in hoc honore: ſed quæcunq; fuerant in periculi ſede quamuis ignobiles ignotęq; honorē nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror. cernens negligi ea quoq; q̄ ad valitudinem conſeruandam: cruciatuſq; corporis propulſandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure caſtiget? Adidere viuendi pręcia delicię luxuſq;. Nunq̄ fuit cupido vitę maior: nec minor cura. Aliorū hanc operam eſſe credimus: ac ne mandato quidem noſtro alios id agere: mediciſq; prouiſum eſſe. Proh bonis ipſi fruimur voluptatis. Et quo nihil equidē ꝓbroſius duco. Viuimꝰ aliena fiducia. Immo vero pleriſq; vltro etiā in riſu ſumus iſta commentantes atq; friuoli operis arguimus. Magna quāq̄ immenſi laboris ſolatia ſperni cum rerum natura: quam certe nō defuiſſe nobis docebimus: & inuiſis quoq; hęrbis inſeruiſſe remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hęc enim proxime reſtant ex ijs quas priore libro nominauimus: in quibus ipſius prouidentia naturæ ſatis admirari amplectiq; non eſt. Dederat & quas diximus molles: cibiſq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: viſuq; ipſos animos inuitauerat: etiam delicijs auxilia permiſcēs. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas: tactu truces

Scylla primꝰ dicta perpetuus: cognomento fœlix dictus.

Auguſtꝰ obſi. corona donatus.

Vel irriſui.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0357-8

vt cantum nō vocem ipſius fingentis illas rationemq; reddentis exaudire videamur: ne ſe depaſcat auida quadrupedes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu veſtigia obterant: ne inſidens ales infringat. Has muniēdo aculeis tæliſq; armando remedijs vt tuta ac ſalua ſint. Ita hoc quoq; quod in ijs odimus hominum cauſa excogitatum eſt.

¶Medicinæ ex reliquis ornamentis: & erynge. CA.VII.

ET clara in primis aculeatarum erynge eſt ſiue eryngion contra ſerpentes & venenata omnia naſcens. Aduerſus ictus morſuſq; radix eius bibitur drachmæ pondere in vino. Aut ſi plęrūq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax cōtra chryſodos ac ranas. Omnibus vero contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure anſeris decocta arbitratur. Apollodorus aduerſus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipſa dura: fruticoſa: ſpinoſis folijs: caule geniculato: cubitali & maiore aliquando. Alias albicans: alia nigra: radice odorata. Et ſatiua quidē eſt: ſed & ſponte naſcitur in aſperis & ſaxoſis & in littoribus maris durior: nigriorq; folio apij.

Vel cherſydros.
Heraclides.

¶De hęrba quam centumcapita vocant. CA.VIII.

EX ijs candidā noſtri centum capita vocant. Omnes eiuſdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis vtroq; modo ſiue coquere libeat: ſiue cruda veſci. Portentoſuȝ eſt quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius ſextus ſimilitudinem referre rara inuentu. Et ſi viris cōtigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & phaonem leſbium dilectū a Sappho. Multęq; circa hanc non magoꝝ ſolū vanitates: ſed etiā pithagoricoꝝ. Sed in medico vſu præter ſupradicta auxiliatur inflationib⁹: torminibus: cordis vitijs: ſtomacho: iocineri: p̄cordijs in aqua mulſa. Lyeni in poſca. Iteȝ ex mulſa renibus: ſtrangurię: opiſtothonicis: ſpaſmis: lumbis: hidropicis: comitialibus: mulierum menſib⁹ ſiue ſubſidēt: ſiue abūdāt: vuluaꝝ: oib⁹ vitijs. Extrahit īfixa corpori cum melle: ſtrumas parotidas: panos. Recedentes ab oſſibus carnes ſanat cum axūgia ſalia & cærato: item fracturas. Carpulam præſumpta arcet: aluum ſiſtit. Aliqui e noſtris ſub ſolſtitio colligi eā iuſſere. Ex aqua cœleſti imponi omnibus ceruicis vitijs. Oculorum quoq; albugines ſanare adalligatam tradiderunt.

Hærba centū capita.

¶De achano & glycyrriza & ſtomatice. CA.IX.

SVnt qui & achanon eryngio aſcribant ſpinoſam breuemq; ac latam hęrbā ſpiniſq; latioribus Hanc impoſitam ſanguinē mire ſiſtere. Alij eryngen falſo eandem putauerunt eſſe & glycyrrhizam: quare ſubiungi eam ꝑtinus refert. Et ipſe ſine dubio inter aculeatas eſt: folijs echinatis: pinguibus: tactuq; gūmoſis: fruticoſa: binoꝝ cubitoꝝ altitudine: flore hyacynthi: fructu pilulaꝝ platani magnitudinis. Pręſtantiſſima in cicilia: ponto ſecūda radice dulci. Et hæc tantū in vſu. Capitq; ea vergiliarū occaſu: longa ceu vitiū: coloris buxei. Meliorq; nigra: queq; lenta: q̄ quę fragilis. Vſus in ſubditis decocta ad tertias: cætero ad mellis craſſitudinē. aliquādo & tuſa. E quo genere & vulneribus imponitur & fauciū vitijs oibus. Itē voci vtiliſſimo ſucco ſic vt ſpiſſatus eſt: lingue ſubdito. Itē thoraci: iocineri. Hac dixim⁹ ſitim famemq; ſedari. Ob id quidā adipſon appellauere eā: & hydropicis dedere: ne ſitirent. Ideo & commanducata ſtomaticę eſt: & vulcerib⁹ oris inſperſa ſæpe & ptericis. Sanat & veſicę ſcabies: renuȝ dolores: cōdilomata: vlcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis drachmarum duaruȝ pondere & pipere: hemina aquę. Cōmanducata ſanguinem ſiſtit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

Aduerte.

¶De tribulo & generibus eius & medicinis. CA.X.

TRibuli vnū genus in hortis naſcit̄: alterū in fluminib⁹ tantū. Succus ex ijs colligit̄ ad oculorū medicinas. Eſt eñ refrigerantis naturæ: & ideo vtilis cōtra inflammationes collectioneſq;. Vlcera per ſe erūpentia & præcipue in ore cum melle ſanat: item tōſillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad ſtrymona habitāt folijs tribuli equos ſaginant. Ipſi nucleo viuunt panem facientes prædulcem: & qui contrahit ventrem. Radix caſte pureq; collecta diſcutit ſtrumas Semen adalligatum varicum dolores ſedat. Tritum vero & in aquā ſparſum pulices necat.

Remediū cōtra pulices.

¶De ſtoebe & medicinis eius. CA.XI

STœbe: quam aliqui phleon vocant: decocta in vino præcipue auribus purulentis medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dyſenteriæ infuſa.

¶De hippophie & medicinis eius. CA.XII.

HIppophies in ſabuloſis maritimiſq; naſcitur: ſpinis albis. Hederę modo ramoſa eſt: candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix ſucco madet: qui aut per ſe condit̄: aut paſtillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis ſaluberrime cū mulſo. Altera hippope ſine caule: ſine flore: folijs tantum minutis. Huius quoq; ſuccus hidropicis mire prodeſt. Debent accommo-

Hippophies bilem frenat.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0358-4
DFG

date eſſe equorũ naturę:neqꝫ ex alijs cauſis nomẽ accepiſſe. Quippe q̄dã aialiũ remedijs naſcũtur: locupleti diuinitate ad gerẽda p̄ſidia:vt nõ ſit mirari ſatis ingeniũ eiꝰ diſponẽtis auxilia ĩ genera:in cauſas:in tẽpora:vt alijs proſit atqꝫ alijs ab horis:dieſqꝫ nullus prope ſine p̄ſidijs reperiatur.

¶De vrtica & medicinis eius. CA.XIII.

VRtica quid eſſe inuiſius poteſt? Ad illa pręter oleũ q̄d in ęgypto ex ea fieri diximꝰ vel plurimis ſcatet remedijs. Semen eiꝰ cicutæ contrariũ eſſe nicander affirmat. Itẽ fungis in argento viuo. Apollodorus & ſalmandris cũ iure decoctę teſtudines. Itẽ aduerſari hyoſcyamo:& ſerpentibus:& ſcorpionibus. Quin illa ipſa amaritudo mordax vuas in ore:ꝓcidẽteſqꝫ vuluas:& infantiũ ſedes tactu reſilere cogit Letargicos expergiſcit tactis cruribus:magiſqꝫ frõte. Eadem canis morſibus addito ſale medetur. Sanguinẽ trita naribus indita ſiſtit & magis radice Carcinomata & ſordida vlcera ſale admixto. Item iuxta. Sanat & panos:parotidas: carneſqꝫ ab oſſibus recedentes. Semen potum cum ſapa vuluas ſtrangulantes aperit. Et profluuia narium ſiſtit impoſitum. Vomitiones in aqua mulſa ſumptũ a cœna faciles præſtat duobus obolis. Vno autẽ in vino poto laſſitudines recreat. Vuluę vitijs toſtum acetabuli menſura. Potum in ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus. Ortopnoicis prodeſt cum melle & thoracem purgat eodẽ eligmate. Et lateri medetur cum ſemine lini. Addunt hyſopum & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilẽ ventrem toſtum cibo emollit. Hippocrates vuluam purgari poto eo pronunciat. Dolores leuari toſto acetabuli menſura dulci poto:& impoſito cum ſucco maluæ. Inteſtinorum animalia repellit cum hydromelite & ſale. Defluuia capitis ſemine illito cohoneſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cũ oleo vetere:aut folia cum vrſino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tuſa cum aceto non minus vtilis. Itẽ lyeni. Et cocta in vino diſcutit panos cum axungia vetere ſalſa. Eadem pſilothrũ exiccat. Condidit laudes eius Phanias phiſicus:vtiliſſimam cibis coctam conditamue ꝓfeſſus:arteriæ:tuſſi:vẽtris diſtillationi:ſtomacho:panis parotidis:pernionibus cum oleo. Sudorem coctam cum conculis ciere aluum cum ptiſana. Pectus purgat:mulierumqꝫ menſes cum ſale. Vlcera quæ ſerpunt prohibere. Succus quoqꝫ quo in vſu eſt. Fxpreſſus illituſqꝫ fronti ſanguinem varium ſiſtit. Potus vrinam ciet. Calculos rumpit. Vnam gargarizatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinũ maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræqꝫ efficaces. Sed præcipue ſilueſtris illa. Et amplius lepras e facit tollit in vino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant: vrtica naturam fricandam monſtrat.

Vrticæ ſemẽ cicutæ cõtrarium.

Vr. lethargicos excitat.

vl' eclegmate Vel phlegmate.

Vel eſt ſicca.

¶De lamio & medicinis eius. CA.XIIII.

EA nunc quoqꝫ quam lamiũ inter genera earũ appellauimus:mitiſſima & folijs nõ mordentibus:medeſ cum mica ſalis contuſis:incuſſiſqꝫ:vſtis:& ſtrumis:tumoribus:podagris: vulneribus. Albũ habet in medio folio:quod ignibus ſacris medetur. Quidã e noſtris tẽpore diſcreuere genera. Autumnalis vrticę radicem alligatam in tertianis:ita vt ægri nuncupetur.cum eruitur ea radix:& dicatur quæ & cui & quorũ folio eximatur:liberari morbo tradiderũt. Hoc idem contra quaternas pollere. Idem vrticę radice addito ſale infixa corpori extrahi. Folijs cũ axungia ſtrumas diſcutit. Vel ſi ſuppurauerint erodi compleriqꝫ.

Lamiũ vrticę gens albũ in medio hñs folio.

¶De ſcorpione:generibuſqꝫ ac medicinis eius. CA.XV.

EX argumẽto nomẽ accepit ſcorpiꝰ hærba. Semen enim habet ad ſimilitudinẽ caudę ſcorpionis:folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui. Eſt & alia eiuſdem nominis effectuſqꝫ:ſine folijs:aſparagi caule:in cacumine aculeum habens:& inde nomen.

Scorpinus hærba vnde dicta.

¶De leucacantha:ſiue phinio:ſiue iſchada:& medicinis eius. CA.XVI

LEucantha:quã alij phynion alij iſchiada:alij polygonaton appellant:radice cyperi:quæ commanducata dentium dolorem ſedat. Item laterum & lumborum:vt Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo:aut ſucco. Eademqꝫ ruptis conuulſiſqꝫ medetur.

¶De helxine:perdicio:parthenio:ſyderite:& medicinis eius. CA.XVII

HElxinem aliqui perdicium vocant:quoniam perdices ea præcipue veſcantur. Alij ſyderitem: nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ ſimilitudinis plantagini:& marrubio:cauliculos:denſos leuiter rubentes. Semina in capitibus lippaceis adhærentia veſtibus: vnde helxinem dictam volunt. Sed nos qualis vera eſſet helxine diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas:ſanat ignes ſacros:& tumores:collectioneſqꝫ omnes:& aduſta. Panos ſuccus eius cum pſimithio. Ignes ſacros:tumores:collectioneſqꝫ:& guttura incipientia turgeſcere. Item veterem tuſſim cyatho hauſto. Et omnia in humido. Sicut tonſillas & variaces cũ roſaceo. Imponitur & podagris cum caprino ſeuo ceraqꝫ cypria. Perdicium ſiue parthenium (nam ſyderis alia eſt) a noſtris hærba vrceolaris vocatur:ab alij aſtericum:folio ſimilis ocimo:nigrior tantum: naſcens in tegulis: parie-

Helxine ignẽ ſanat ſacrum.

Vernula periclis pthenio hærba cõſeruat.

Parthenium pericli a minerua monſtratũ & huic ſacrum.

tiniſqꝫ. Medetur cum mica ſalis trita iiſdem omnibus quib⁹ lamiuꝫ: & eodem modo. Item vomicæ calefacto ſucco pota. Et cõtra vlcera rupta: lapſuſqꝫ: & pręcipitia: aut vehiculoruꝫ euerſiones ſingularis Vernulla carus Pericli athenienſium principi cum is in arce templuꝫ ædificaret: repſiſſetqꝫ ſup altitudinem faſtigij: & inde cecidiſſet: hac hærba dicitur ſanatus: monſtrata Pericli ſomno a Minerua. Quare parthenium vocari cœpta eſt: aſſignaturqꝫ ei deæ. Hic eſt & vernula: cui⁹ effigies ex ære fuſa eſt & nobilis ille Splachnoptes.

De chamęlione generibuſqꝫ & medicinis eius. CA.XVIII.

Cameli ſuccus canes occidens.

Quadrupedum quo ſcabies curatur

CHamęlionem aliqui ixion vocant. Duo genera eius. Candidior aſperiora folia habet: ſerpit in terra: echini modo: ſpinas erigens: rodice dulci: odore grauiſſimo: quibuſdam in locis viſcum gignit album ſub alijs foliorum: maxime circa canis ortum. Quo modo thura naſci dicuntur: vnde & ixia appellatur. Hoc vt maſtiche vtuntur mulieres. Quare & chamęleon vocetur a varietate folioruꝫ euenit. Mutat em̃ colores. Hic niger: illic viridis: alibi cyane⁹: alibi croceus: atqꝫ alijs colorib⁹. Ex ijs cãdidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctę. Bibit̃ drachma in paſſo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli menſura ſucci eiuſdeꝫ in vino auſtero cũ origani ſcopis: facit ad difficultatem vrinæ. Hic ſuccus occidit canes ſueſqꝫ in polenta. Addita aqua & oleo cõtrahit in ſe mures: ac necat niſi protinus aquam ſorbeant. Radicem eius aliqui conciſam ſeruari iubent funiculis pendentẽ: decoquũtqꝫ in cibo cõtra fluxiões quas græci rheumatiſmos vocãt. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus eſſet: & fœminaꝫ cui violaceus. Vno naſcunt̃ caule cubitali: craſſitudine digitali. Radicibus earũ lichenes curãtur cum ſulphure & bitumine vna coctis. Cõmanducatis vero dẽtes mobiles in aceto decoctis. Succo ſcabiem etiã quadrupedum ſanãt. Et rhicinos canum necant. Iuuencas quoqꝫ anginæ modo. Quare a quibuſdam vlophonon vocat̃. Eſt & cynozolon ꝓpter grauitatẽ odoris. Ferunt & hæ viſcum vlceribus vtiliſſimuꝫ. Oĩm aũt generum earum radices ſcorpionibus aduerſantur.

De coronopo: & medicinis eius. CA.XIX.

COronopus oblonga hærba eſt cum fiſſuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis pręclare facit in cinere toſta.

De anchuſa & pſeudanchuſa: & medicinis earum. CA.XX.

Anchuſæ radix pulices necat.

ET anchuſę radix in vſu eſt: dygitali craſſitudine. Findit̃ papyri mõ: manuſqꝫ inficit ſãguineo colore: ꝑparat lanas præcioſis colorib⁹. Sanat vlcera in cærato: ꝑcipue ſenũ: itẽ aduſta. Liquari nõ poteſt in aqua: oleo diſſoluitur. Idqꝫ ſincere experimentum eſt: & ad renũ dolores drachma ei⁹ in vino. Aut ſi febris ſit in decocto balani. Itẽ iocinerũ vitijs & lyeni: & bile ſuffuſis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cuꝫ melle & farina luxatis imponunt̃. Et pota drachmis duab⁹ ĩ mulſo aluũ ſiſtũt. Pulices necare radix ĩ aq̃ decocta tradit̃. Eſt & alia ſimilis pſeudanchiſa ob id appellata: a qbuſdã vero enchuſa: aut doris: & multis alijs nomĩb⁹ lanuginoſior & minus pinguis: tenuioribus folijs & lãguidiorib⁹. Radix oleũ nõ fundit: ſed rubentem ſuccuꝫ Et hoc ab anchuſe diſcernitur. Contra ſerpentes efficaciſſima potu folioꝝ vel ſeminis. Folia ictibus imponuntur. Virus ſerpentium fugat. Bibitur & ꝓpter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent magi: & cuius cauſa ſumatur dici: tertianiſqꝫ febribus alligari.

De onochelo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. CA.XXI.

Anthemis genera: variaqꝫ eius nomina.

Anthemis flętus pellens mortuos.

ESt alia hærba ꝓprio noĩe onochelos: quam aliqui anchuſaꝫ vocãt: alij archelion: alij onochelim aliqui rhexiaꝫ: multi enchuſã: paruo frutice: flore purpureo: aſperis folijs & ramis radice meſſib⁹ ſãguinea: cætero nigra. In ſabuloſis naſcens: efficax contra ſerpẽtes: maxĩe viperas & radice & folijs: eque cibo ac potu. Vires habet meſſib⁹. Folia trita odoreꝫ cucumeris reddũt. Dat̃ in cyathis trib⁹ vulua ꝓcidẽte. Pellit & tineas cũ hyſopo: & ĩ dolore renũ aut iocineris ĩ aqua mulſa ſi febris ſit. Sin aliter ex vino bibit̃. Lẽtigini ac lepris radix illinit̃. habẽtes eã a ſerpẽtib⁹ feriri negant̃. Eſt & alia huic ſimilis flore rubro: minor: & ipſa ad eoſdẽ vſus. Tradũtqꝫ cõmãducata ea ſi inſpuat̃ mori ſerpẽtẽ. Anthemis magnis laudib⁹ celebratur ab Aſclepiade. Aliqui leucãthemida vocãt. Alij leuchanthemũ. alij erãthemida: qm̃ vere floreat. Alij chamęmilon: quoniã odorem mali habeat. Nõnulli melanthe vocãt. Genera eius tria flore tantũ diſtant: palmũ nõ excedẽtia paruiſqꝫ floribus: vt rutæ candidis aut milinis aut purpureis. In macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur vere: & in coronamenta reponitur. Eodem tempore & medici folia tuſa in paſtillos degerunt. Item florem & radicem. Dantur oĩa mixta drachmę vnius pondere cõtra ſerpentiũ ictus. Pellit mortuos partus. Item menſtrua in potu: & vrinam: calculoſqꝫ: inflationes: iocinerum vitia: bileꝫ ſuffuſã: egilopiam: cõmãducata vlcerum eruptiones manãtes ſanat. Ex omnibus ijs generibus ad calculos

efficaciſſima eſt:quæ florem purpureum habet:cuius & folioſuꝫ & fruticis amplitudo maiuſcula eſt
Hanc proprie quidam Eranthemon vocant. Loton qui arborem putant tantum eſſe vel homero au
ctore argui poſſunt. Is enim ĩter hęrbas ſubnaſcentes deoꝝ voluptati loton primam nominauit. Fo
lia eius cum melle oculorum cicatrices argemata:nubeculas diſcutiunt. Eſt & lotometra quæ fit ex
loto ſata. Ex cuius ſemine ſimili milio fiunt panes in ęgypto a paſtoribꝰ:maxime aqua vel lacte ſub=
acto. Negat̃ quicq̃ illo pane ſalubrius eſſe: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius cõcoquit̃:
fitq; põderoſius. Cõſtat eos qui illo viuãt ne dyſenteria:nec tenaſmo:neq; aliꝭs morbis ventris infe= Helio.ſe in=
ſtari. Itaq; inter remedia eorũ habetur. Heliotropij miraculum ſæpius diximus cum ſole ſe circun= ſtar ſolis cir=
agentis:etiã nubilo die:tantũ ſyderis amor eſt. Nocte velut deſiderio contrahit cæruleum florẽ. Ge cunagit.
nera eius duo. Tricoccum: & helioſtrophium. Hoc altius:q̃q̃ vtrũq; ſemipedalem altitudineꝫ nõ ex Helio.duo
cedat. Ab ima radice ramoſum. Semen ĩ folliculo meſſibꝰ colligitur. Naſcitur nõ niſi in pingui ſolo: genera.
cultoq; maxime. Tricoccũ vbiq;. Si decoquatur inuenio cibis placere. Et in lacte iucundiꝰ aluũ mol
lit. Et ſi decocti ſuccus bibatur:efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipit æſtate:hora ſexta:mi
ſcetur cum vino:ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Verrucas cum ſale tollit ſuccꝰ e
folio. Vnde noſtri verrucariam hærbam appellauere:aliꝭs cognominari effectibus digniorem. Nãq; Tricocci fo=
& ſerpentibus & ſcorpionibꝰ reſiſtit ex vino & aqua mulſa: vt Apollophanes & Apollodorꝰ tradũt. lij ſuccus ver
Folia infãtium diſtillationibus quod ſyriaſim vocant illita medentur. Item contractionibus etiaꝫ ſi rucas ſanans.
id comitialiter accidat. Decoctio quoq; foueri eos ſaluberrimum eſt. Potum id pellit tineas:& renũ
harenas. Si cuminum adiciatur:calculos frangit. Decoqui cum radice oportet. Quę cũ foliꝭs & hir=
cino ſeuo podagris illinitur. Alterum genus quod tricoccum appellauimus: & alio nõie ſcorpiuron
vocatur:foliꝭs non ſolum minoribus ſed etiam in terraꝫ vergentibus. Semen ei eſt effigie ſcorpionis
caudæ:quare nomen. Vis ad omnia venenata & phalangia:& contra ſcorpiones præcipue illita.
Non feriuntur habentes. Et ſi terram ſurculo helioſtrophij circumſcribat aliquis negat ſcorpioneꝫ Mirabilis he
egredi. Impoſita vero hęrba aut inde omnino reſperſum protinus mori. Sic ſeminis grana quattuor lioſtrophij.
pota quartanis prodeſſe dicuntur. Tria vero tertianis. Vel ſi hęrba ter circumlata ſubijciantur capi= natura.
ti. Semen & venerem ſtimulat. Cum melle panos diſcutit. Et verrucas hoc vtiq; helioſtrophiũ radi=
citus extrahit:& excreſcẽtia in ſedibus. Spinę quoq; ac lumborum ſanguinem corruptum trahit:illi
tum ſemen & potum in iure gallinacei decoctum:aut cum beta & lente. Cortex vero liuentibus co
lorem reddit. Magis helioſtrophium quartanis quater:intertianis ter alligari iubent ab ipſo ęgro:p̄
cariq; eum ſoluturum ſe nodos:& liberandum:& ita facere non exempta hærba. Aliud adianto mi= Vel non.
raculum:æſtate viret:bruma non marceſcit:aquas reſpuit:perfuſum merſumq; ſicco ſimile eſt:tãta
diſſotiatio deprehenditur:vnde & nomen a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidam callichricon
vocant:aliꝭ polytricon. Vtrunq; eſt ab effectu. Tingit enim capilluꝫ:& ad hoc decoquitur in vino cũ
ſemine apij adiecto oleo copioſe:vt criſpuꝫ denſumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo gene=
ra eius candidius:& nigrum breuiuſq;. Id quod maius eſt polythricon: aliud trichomanes vocant.
Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliꝭs filicis:ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia auteꝫ
contrariꝭs pediculis denſa inter ſe ex aduerſo radix nulla:vmbroſas petras:parietumq; aſpergines:
ac fontium maxime ſpecus ſequitur & ſaxa manantia:quod miremur cum aquas non ſentiat. Calcu
los e corpore mire pellit:Frangitq;:vtiq; nigrum. Qua de cauſa potius q̄ ꝙ in ſaxis naſceretur:& a
noſtris ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur e vino quantum terni decerpſere dygiti. Vrinã
cient. Serpentium & araneorum venenis reſiſtunt. Capitis dolores corona ex iꝭs ſedat. Contra ſco=
lopẽdrę morſꝰ illinũt̃ crebro auferẽdi ne pereãt. Hoc & in alopeciꝭs. Strumas diſcutiunt:furfureſq;
in facie & capitis manantia vlcera. Decoctuꝫ ex iꝭs prodeſt ſuſpirioſis:& iocineri:& lyeni:& felle ſuf=
fuſis:& hydropicis. Strangurie illinunt̃: & renibus cum abſinthio. Secundas cient & menſtrua. San
guinẽ ſiſtunt ex aceto:aut rubri ſucco poti. Infãtes quoq; vlcerari perungunt̃ ex iꝭs cũ roſaceo & vi
no prius. Folium in vrina pueri impubis trium quidẽ cum a fronitro & illitum ventri mulierum: ne
rugoſus fiat:pręſtare dicitur. Perdices & gallinaceos purgatiores fieri putant in cibum eorum addi
tis:pecoriq; eſſe vtiliſſimos.

¶ De picride:theſio:& aſphodelo:Halimo:& acantho: & bupreſti: elaphoboſ=
cho. Scandice:& laſiona:& de caucalide:Sio:ſyllibo. Scolymo ſiue lymonio:ſõ=
cho:condrylo ſiue condrili & boletis. CA.XXII.

PIcris ab inſigni amaritudinis cognominat̃:vt diximꝰ rotũdo folio. Tollit eximie verrucas
Theſiũ quoq; nõ diſſimi amaritudine eſt:ſꝫ purgat aluũ:ĩ quẽ vſuꝫ terit̃ ex aqua. Aſpho=
delũ de clariſſimis hærbarum:quã heroion aliqui appellauerũt. Heſiodus & in ſiluis na
ſci dixit. Dionyſius marẽ ac fœminã eſſe. Defectis corporibus & ptyſicis cõſtat bulbos eiꝰ

cum ptiſana decoctos aptiſſime mederi: paneq; ex iis cū farina ſubactum ſaluberrimū eſſe. Nicāder
& cōtra ſerpentes & ſcorpiones: vel caulē quē anthericon vocauimus: vel ſemen: vel bulbos dedit in
vino tribus drachmis. Subſtrauitq; ſōno cōtra metus. Datur & cōtra venenata marina: & cōtra ſcolo
pendras terreſtres Cocleæ mire in cāpania caulē eū perſequuntur: & ſuggēdo areſaciūt. Folia quoq;
illinunť venenatoꝝ vulneribꝰ ex vino. Bulbi neruis articuliſq; cū polenta tuſi illinunť. Prodeſt & cō
ciſis ex aceto lichenas fricare. Itē vlceribus putreſcentibꝰ ex aqua imponere. Mammaꝝ quoq; & te
ſtiū: inflāmatiōibꝰ. Decocti in fæce vini oculoꝝ epiphoris ſuppoſito lintheolo medenť. Folijs i quo
cunq; morbo decoctis magis medici vtūtur. Itē ad tybiaꝝ tetra vlcera: rimaſq; corpoꝝ quacūq; i p
te farina areſactoꝝ. Autūno aūt colligunť: cū plurimū valēt. Succus quoq; ex tuſis expreſſus aut de
coctus vitilis fit corporis dolori cū melle. Itē odorē corporis iucūdum affectantibꝰ cū iri arida & ſa
Vel extyrſis
le exiguo. Folia etiam ſupradictis medenť. Et ſtrumis: panis: vlceribus in facie decocta cū vino. Ci
nis e radice alopecias emendat: & rimas pedū. Decoctę radicis in oleo ſuccus perniones & ambuſta
Et ad grauitatē aurium infundiť. A cōtraria aure in dolore dentium. Prodeſt & vrinæ pota modice
radix: & menſtruis: & lateris doloribus. Item ruptis cōuulſis: tuſſibus drachmæ pondere in vino po
ta. Eadem & vomitiōes adiuuat cōmanducata. Semine ſumpto turbatur venter. Chryſermus & pa
rotidas in vino decocta radice curauit. Item ſtrumas amixta cachry ex vino. Quidā aiunt: ſi impoſi
ta radice pars eius in fumo ſuſpendatur & quarta die ſoluatur: vna cum radice areſcere ſtrumam So
phocles ad podagris vtroq; modo cocta crudaq; vſus eſt. Ad perniones decoctam ex oleo dedit: &
ſuffuſis felle in vino & hydropicis. Venerē quoq; cōcitari cum vino & melle perunctis aut bibētibus
tradiderūt. Xenocrates & lichenas & pſoras radice in aceto decocta tolli dicit. Itē ſi cocta ſit cū hyo
ſcyamo & pice liquida: alarum quoq; fœminum vitias. Et capillum criſpiorem fieri raſo prius capi
te: ſi radice ea fricet̃. Simus lapides renuꝫ in vino decocta atq; pota eximit. Hippocrates ſemē eiꝰ ad
impetus lyenis dari cenſet. Iumentorum quoq; vlcera ac ſcabiem radix illita aut decoctæ ſuccus ad
pilum reducit. Mures etiam eadem fugant. Cauerna pręcluſa moriuntur. Aſphodelon ab Heſiodo
Vel cocci.
quidam halimon appellari exiſtimauere: quod falſum arbitror. Eſt enim ſuo nomine halimon non
parui & ipſum erroris inter auctores. Alij enim fruticem eſſe dicunt denſum. candiduꝫ ſine ſpina: fo
lijs oleæ: ſed mollioribus. Coquitur autem hoc ciboruꝫ gratia. Radix tormina diſcutit drachmę pō
dere in aqua mulſa pota. Itē cōuulſa rupta. Alij olus maritimum eſſe dixere falſum: & inde nomē fo
lijs in rotunditate longis laudatum in cibis. Duorum præterea generum ſilueſtre: & mitius: vtrunq;
prodeſſe dyſentericis & exulceratis cuꝫ pane: ſtomacho vero ex aceto. Vlceribꝰ vetuſtis illinitur cru
dum & vulnerum recētium impetus lenire perhibetur: & luxatorum peduꝫ ac veſicę dolores. Silue
ſtri tenuiora folia: ſed in iiſdem remedijs effectus maiores: & in ſananda hominum ac pecorum ſca
bie. Pręterea nitorem corpori fieri: dentibuſq; candorem: ſi fricentur radice ea. Semine linguæ ſub
dito ſitim nō ſentiri. Hoc quoq; mandi. Et vtraq; etiam cōdiri. Crateias etiā tertium genus tradidit
lōgioribus folijs & hirſutioribus. odore cupreſſi: naſci ſub hedera: maxime prodeſſe opiſtothonicis:
cōtractiōibus neruorū tribus obolis in ſextarium aquæ. Ancāthos eſt topiaria. & vrbana hęrba: ela
to longoq; folio crepidines marginum ad ſurgentiumq; puluinorum toros veſtiens. Duo genera eiꝰ
ſunt aculeatum & criſpum: quod breuius. Alterum lene quod aliqui pederoton vocant: alij melam
phyllum Huius radices vſtis luxatiſq; mire ꝓſunt. Item ruptis cōuulſis: ptyſim metuētibus incoctæ
cibo: maxime ptiſana. Podagris quoq; illinunť tritę & calefactæ calidis. Bupleuron in ſpōte nacen
tium hęrbarū numero gręci habēt caule cubitali: folijs multis: lōgiſq;: capite anethi: laudatum in ci
bis. Hippocrate in medicina. Glaucone: & Nicandro. Semen cōtra ſerpētes valet. Folia ad ſecūdas
fœminarum vel ſuccum ex vino illinunt. Et ſtrumis folia cum ſale & vino. Radix cōtra ſerpētes dať
in vino: & vrinæ ciendæ. Bupreſtin magna in cōſtantia græci in laudibus ciboruꝫ etiā habere. Idēq;
remedia tanq̄ cōtra venenum ꝓdiderunt. Et ipſum nomen indicio eſt boum eſſe venenū: quos diſſi
lire diguſtata fatentur. Quapropter nec de hac plura dicemus. Eſt vero cauſa quapropter venena
monſtremus inter gramineas coronas: niſi libidinis cauſa expetēda alicui videtur: quā nō aliter ma
gis accendi putantq; potu. Elaphoboſchon feniculaceum eſt geniculatum digyti craſſitudine: ſemi
ne corimbis dependentibus: ſilis effigie: ſed nō amaris: folijs oluſatri: & hoc laudatuꝫ in cibis Quip
pe etiam cōditū prorogatur ad vrinam ciendam: lateris dolores ſenandos: rupta cōuulſa ſananda: in
flationes diſcutiēdas: coli quoq; tormēta. Cōtra ſerpentium omniumq; aculeatoꝝ ictus. Quippe fa
ma eſt hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. Fiſtulas quoq; radix nitro addito illito ſanat. Siccan
da autē in eos vſus prius eſt ne ſucco eius madeat: qui contra ſerpentium ictus facit eam deteriorem.
Scandix quoq; in olere ſilueſtri a gręcis poniť: vt Opion & Eraſiſtratus tradunt. Itē decocta aluuꝫ ſi
ſtit. Semine ſingultꝰ cōfeſtim ex aceto ſedat. Illiniť ambuſtis: vrinas cit. Decoctæ ſuccꝰ ꝓdeſt ſtoma

cho:iocineri:regnibus:veſicæ.Hęc eſt quaꝫ Ariſtophanes. Euripidi poetę obijcit iocularitermatrem
eius ne olus quidem legitimũ vẽdicaſſe:ſed ſcandiciem.Eadẽ erat antriſchus:ſi tenuiora folia & odora
tiora haberet.Peculiaris laus eius:ꝙ fatigato venere corpori ſuccurrit:marceſcenteſq; ſenio iam coitus
excitat.Siſtit ꝓfluuia alba fœminaꝝ.Et Iaſone olus ſilueſtre habeť in terra repẽs cum lacte multo:flo-
rem fert candidũ:cõſilium vocant.Et huius eadem cõmẽdatio ad ſtimulãdos coitus. Cruda ex aceto in — Vel cõci-
cibo ſumpta mulieribus lactis vbertatẽ præſtat. Salutaris eſt ptyſin ſentientibus.Infantium capiti illita — tationem
nutrit capillum:tenacioreq; eius cuteꝫ efficit.Eſt & caucalis fœniculo ſimilis:breui caule:flore cãdido:
cordi vtilis.Succus eius bibitur ſtomacho per q̃ comodatus & vrinę:calculiſq; & harenis pellnedis: &
veſicę pruritibus.Extenuat & lyenis iocineris renũq; pituitas.Semẽ mẽſes fœminarũ adiuuat: hilemq;
a partu ſiccat.Datur & cõtra profluuia genituræ viris.Chryſippus & conceptionibus eam putat con-
ferre multum.Bibitur in vino ieiunis.Illinitur & contra venena marinoꝝ: ſicut Petricus ĩ carmine ſuo
ſignificat.His adnumerant ſion latius:apio in aqua naſcens:pinguius nigrius:copioſum ſemine ſapo-
re naſturcij.Prodeſt vrinis renibus:lyenibus:mulierũq; menſibus:ſiue ipſum in cibo ſumptum:ſiue ius
decocti:ſiue ſemẽ eſt e vino drachmis duabus.Calculos rũpit:aquiſq; quę gignũt eos reſiſtit.Dyſenteri
cis prodeſt infuſum.Item lentigini illitum:& mulieruꝫ vitijs in facie noctu illitum momento cutẽ emen
dat:& ramices lenit:& ſcabiem equorum.Sillybum chameleonti albo ſimilem ęque ſpinoſam ne in ci-
licia quidem:aut ſyria:aut phœnice: vbi naſcitur.Coquere tanti eſt:ita operoſa eius culina traditur.
In medicina nullum vſum habet. *Scolymon* quoq; in cibos recipit oriens:& alio nomine limonion ap-
pellat.Frutex eſt nunq̃ cubitali altior: criſtiſq; foliorum ac radice nigra: ſed dulci. Erathoſteni quoq;
laudata in pauperis cœna.Vrinam ciere præcipue traditur.Sanare lichenas & lepras ex aceto. Vene-
rem ſtimulari in vino.Heſiodo & Alceo teſtibus:qui florente ea cicadas acerrimi cantus eſſe:& mulie-
res libidinis auidiſſimas:viroſq; ĩ coitum pigerrimos ſcripſere:velut prouidentia naturæ hoc adiumen
to tunc valentiſſimo.Item graueolentiam alarum iemendat:radicis emedullatę vncia in vini falerni he
minis tribus decocta ad tertias:& a balneo eiuno. Itemq; poſt cibum cyathis ſingulis pota. Mirum eſt
quod Xenocrates promittit experimento vitiuꝫ id ex alijs per vrinam affluere. Eſtur & ſonchos:vt quẽ
Theſeo apud Callimachum apponat Hecale vterq; albus & niger:lactucę ſimiles ambo : niſi ſpinoſi
eſſent:caule cubitali anguloſo: intus cauo:ſed qui fractus copioſo lacte manet. Albus qui e lacte nitor
vtilis ortopnoicis lactucarum modo.Eraſiſtratus calculos per vrinam pelli eo monſtrat:& oris graueo — Vel nitro.
lentiam commenducato corrigi.Succus trium chiatorum menſura in vino albo & oleo calefactus adiu
uat partus:ita vt a potu ambulent grauide. Datur & in ſorbitione.Ipſe caulis decoctus facit lactis abun
dantiam nutricibus:coloremq; meliorem infantium.Vtiliſſimus ijs quæ lac ſibi coire ſentiant. Inſtilla-
tur auribus ſuccus:caliduſq; in ſtranguria bibitur Cyathi menſura:& in ſtomachi roſionibus cum ſemi
ne cucumeris nucleiſq; pineis. Illinitur & ſedis collectionibus.Bibit contra ſerpẽtes ſcorpioneſq;.radix
vero illinitur.Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt. Hæc omnia
ex albo.Cleomporus nigro prohibet veſci:vt morbos faciente:de albo conſentiens. Agothocles etiam
cõtra ſanguinem tauri demonſtrat ſucco eius vti. Refrigeratoriam tamen vim eſſe conuenit nigro: ex
hac cauſa imponendum cum polenta.ʒenon radice albi ſtranguriam docet ſanari. Chondrilum ſiue
chondrile folia habet intubi circunroſis ſimilia:caulem minus pedali ſucco madentem amaro: radicæ
fabæ ſimili aliquando numeroſam.Habet proximam terrę maſticem tuberculo fabę:quę appoſita fœ
minarum menſes trahere dicitur.Thuſa cum radicibus tota diuiditur in paſtillos contra ſerpentes ar-
gumento probabili.Siquidem mures agreſtes lęſi ab ijs hanc eſſe dicuntur.Succus ex vino coctę aluuꝫ
ſiſtit.Eadem palpebrarum pilos inordinatiſſimos pro gummi efficaciſſime regit.Dorotheus ſtomacho
& concoctionibus vtilem ſuis carminibꝰ pronunciauit. Aliqui fœminis & oculis generationiq; virorum — C. Tibe.
contrariam putauere. Inter ea quę temere manduntur boletos merito poſuerim.Optimus quidem eſt — boleto ab
ijs cibus:ſed immẽſo exemplo in crimen adductus veneno Tiberio Claudio principi per hanc occaſio — A. coniu.
nem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris venenum alterum ſibiq; ante omnes Neronem ſuũ — dato exti-
dedit.Quorundam ex ijs facile noſcuntur venena:diluto robore: rancido aſpectu liuido intus colore: — ctus.
rimoſa ſtria pallido per ambitum labro.Non ſunt hęc in quibuſdam:ſicciq; & nitri ſimiles veluti guttas — Vel veriſſi
in vertice albas ex tunica ſua gerunt.Voluã enim terra ob hoc prius gignit:ipſum poſtea involua ceu in — miles.
ouo eſt luteum.Nec tunicę minor gratia in cibo infantibus boleti.Rumpitur hoc primo naſcente: mox — vel vuluã.
creſcente in pediculo corpus abſumitur:raroq; vnq̃ geminis ex vno pede. Origo prima cauſaq; limo:
& aceſcente ſucco mandentis terrę:aut radicis ferme glandiferę:initioq; ſpuma ſentior.Dein corpꝰ mẽ
branę ſimile mox partus:vt diximus illa pernitialia prorſus improbanda.Si enim caligaris claus:ſi ferri
vel çalibis aliqua rubigo:aut panni marcor affuerit:omnem ilico ſuccum alienum ſaporemq; in vene-
nũ decoquit:deprehendiſſeq; niſi aggreſtes poſſunt:atq; qui colligunt.Ducũt ipſi alia vicia.Nũc quidẽ

ſi ſerpentis cauerna iuxta fuerit: ſi pateſcentes primo adhalauerit capaci venenorum cognatione ad vi
rus accipiendum. Itaqȝ caueri conueniet prius q̄ ſe condant ſerpentes. Signa erũt tot herbę tot arbores
fruticeſqȝ ab emerſu earum ad latebram vſqȝ vernantes & vel fraxini tantum folia nec poſtea naſcentia
nec decidentia. Et boletis quidem ortus occaſuſqȝ omnis intra dies ſeptem eſt.

¶ De fungis & ſilphio: & de laſere medo. CA. XXIII.

FVngorum lętior natura: & numeroſa genera: & origo non niſi ex pituita arborum. Tuſſim
qui rubent callo minus diluto rubore q̄ boleti. Mox candidi: velut apice flaminis inſignibus
pediculis. Tertium genus ſuillis venenis accomodatiſſimum. Familias nuper interemere: &
tota conuiuia. Amneum Serenum præfectum Neronis vigilum & tribunos & centuriones
Vel taxo. quoſqȝ. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidam diſcreuere arborum generibus: fico ferula: & gummi fe
vel hic ha rentibus. Nos item fago aut robore aut cupreſſo vt diximus. Sed iſta quis ſpondet in venabulis? Omni
bebit. um colos liuidus. His aberit veneni argumentum: quo ſimilior fuerit abortum fici. Aduerſus hęc dixi=
mus remedia: dicemuſqȝ: interim ſunt aliqua & in iis Claudius ſtomacho vtiles putat boletos. Siccãtur
pendentes ſuilli iunco tranſfixi: quales a bithinia veniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatiſmos vo=
cant: medentur: exceſcentibuſqȝ in ſede carnibus: minuunt enim eas: & tempore abſumunt. Item lenti
gines & mulierum vitia in facie leuant. Leuantur etiam in plumbum in oculorum medicamenta. Sordi
dis vlceribus & capitis eruptionibus: canum morſibus ex aqua illinũtur. Libet & coquẽdi dare aliquas
communes in omni eorum genere obſeruationes: quando ipſę ſuis manibus delicię pręparant hunc ci
bum ſolum: & cogitatione ante paſcuntur: ſuccineis nouaculis aut argento apparatu comitante. Noxii
erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores qui nitro addito coquentur: ſi vtiqȝ perco=
quantur. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo pyri. Proſunt & pyra confeſtim ſumpta.
Debellat eos & aceti natura cõtra his hymbribus proueniunt omnia hęc. Hymbre & ſilphion venit pri=
mo e cyrenis: vt dictum eſt. Et ſyria nunc hoc maxime importatur deterius per thicho: ſed medico me=
lius extincto omni cyrenaico vt diximus. Vſus ſilphii in medicina. Nam folia ad expugnãdas vuluas:
pellendoſqȝ emortuos partus decoquuntur in vino albo odorato: vt bibatur menſura acetabuli a balne
is. Radix prodeſt arteriis exaſperatis: & collectionibus ſanguinis illinit. Sed & in cibis cõcoquitur ęgre.
Inflationes facit & ructus. Vrinę quoqȝ noxia. Sugillatis cum vino & oleo amiciſſima: & cum cęra ſtru=
mis. Verrucæ ſedis crebriore eius ſuffitu cadunt. Laſer e ſilphio profluens quo diximus modo: inter
eximia eſt naturę dona numeratum. Pluribus compoſitionibus inſeritur. Per ſe autem algores excalfa
cit. Potum neruorum vitia extenuat. Fœminis datur in vino. Et lanis mollibus admouetur vuluæ ad
menſes ciendos. Pedum clauos circũſcarificatos ferro mixtum cerę extrahit. Vrinam ciet ciceris magni
tudine dilutum. Andrias ſpondet copioſius ſumptum: nec inflationes facere: & concoctioni plurimum
conferre ſenibus & fœminis. Item hyeme q̄ æſtate vtilius. Verũtamen aquam bibentibus: cauendumqȝ
ne qua ſit exulceratio intra ab ęgritudine recreationi efficax in cibo. Tempeſtiue enim datum caute=
rium optinet: aſſuetis etiam vtilius q̄ ex partibus. Extera corporum indubitatas confeſſiones habet. Ve
nena telorum & ſerpentium extinguit potum ex aqua vulneribus iis circũlinitur. Scorpionum tantum
plagis ex oleo. Vlceribus vero non matureſcentibus cum farina hordeacea vel fico ſicca. Carbunculus
cum ruta vel cum melle: vel per ſe viſco ſuper litam vt hæreat. Sic & ad canis morſus. Excreſcentibus
circa ſemen cum tegmine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum qui vulgo morticini appellan
tur nitro mixto. Ante ſubactum carnes replet cum vino & croco: aut pipere: aut murium fimo & aceto.
Perniones ex vino fouet: & ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum ſuperraſis pręcipue
vtilitatis. Contra aquas malas: peſtilentes tractus: vel dies. In tuſſi: vua: fellis veteris effuſione: hydro=
picis raucitabus. Confeſtim .n. purgat fauces vocemqȝ dedit. Podagras in ſpongia dilutum poſtea lenit.
Pleureticis in ſorbitione vinum poturis datur: contractionibus: epiſthotonicis: ciceris magnitudine cę
ræ circũlitum. In angina gargarizatur. Anhelatoribus & in tuſſi vetuſta cum porro ex aceto datur: atqȝ
ex aceto iis qui coagulum lactis ſorbuerint. Pręcordiorum vitiis: ſynthecticis: comitialibus cum vino in
aqua mulſa: lingue paralyſi. Coxendicibus lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non ceń
ſuerim quod auctores ſuadent cauernis dẽtium in dolore inditum cęra includi. magno experimẽto ho
minis: qui ſe eadeȝ cauſa p̄cipitauit ex alto: quippe tauros inflãmat narib⁹ illitis ſerpentes auidiſſimas
vini admixtum rumpit: ideo nec iungi ſuaſerim cum attico melle: licet p̄cipiant. Quas habet vtilitates
admixtum aliis immenſum eſt referre: & nos ſimplicia tractamus: quoniam in iis naturam eſſe apparet
in illis coniecturam ſępe fallacem: nulli ſatis cuſtodita in mixturis concordia naturæ ac repugnantia.
Qua de re mox plura dicemus.

¶ De natura mellis: & aqua mulſa. Et quare genere ciborum mores immutẽtur:
& de melitide: & cæra. CA. XXIIII.

NOn eſſet mellis auctoritas in precio minor: q̄ laſeris: ni vbiq; naſceretur. Illud ipſa fabricata
ſit natura. Sed huic gignendo animal vt diximus innumeros ad vſus ſi quotiens miſceatur:
æſtimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus: aculeos & omnia infixa corpori ex-
trahit: tubera diſcutit. dura concoquit: dolores neruorum mulcet: vlceraq; iam deſperantia
cicatrice includit. Mellis quidem ipſius natura talis eſt: vt putreſcere corpora non ſinat iucundo ſapore Mellis na
atq; non aſpero. Alia q̄ ſalis natura fauſcibus: tonſillis: anginæ: omnibuſq; oris deſiderijs vtiliſſimum: tura.
areſcentiq; in febribus linguæ. Iam vero peripneumonicis pleureticis decoctum. Item vulneribus: a ſer
pente percuſſis. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulſo: q̄q̄ ſuę mulſo dotes cōſtant. Mel au- Mel con-
ribus inſtillatum cum roſaceo prodeſt: lendes & fœda capitis animalia necat. Vſus deſpumati ſemper tra fūgos.
aptior: ſtomachum tamen inflat: bilem auget: faſtiduū creat: & oculis per ſe inutile aliqui arbitrantur.
Rurſus quidam angulos exulceratos melle tangi ſuadent. Mellis cauſas atq; differentias nationeſq; &
indicationem in apium ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miſcenda.
Rurſus natuam rerum pernocere volentibus in mellis operibus & aqua mulſa tractari debet. Duo ge-
nera eius ſubitæ ac recentis. Alterum inueterate. Repentina deſpumato melle præclaram vtilitatem ha
bet in cibo egrotantium læui: hoc eſt alicę elutę viribus recreandis: ore ſtomachoq; mulcendo: arbore
refrigerando. Erigam enim vtilius dari ventri moliendo. Inuenio etiam apud auctores hunc potum bi
bendum alſioſis. Item animi humilis & preparci: quos illi dixere micropſycos. Eſt & ratio ſubtilitatis
immenſę a Platone deſcendens. Corpuſculis rerum leuibus ſcabris angulosis rotundis magis aut min9
ad aliorum naturam accedentibus ideo non eadem omnibus amara aut dulcia eſſe. Sic & in laſſitudine
proniores eſſe ad iracundiam & in ſiti. Ergo & hęc animi aſperitas ſeu potius anime dulciore ſucco mi
tigatur. Lenit tranſitum ſpiritus: & molliores facit meatus ne ſcindant euntem redeūtemq;. Experimen
ta in ſe cuiq;. Nullius non ira luctuſq; triſtitię. Omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoq; obſeruanda
ſunt quę non ſolum corporum medicina: ſed & morum habent. Aqua mulſa & tuſſientibus vtilis tradi
tur. Calefacta incitat vomitiones. Cōtra venenum pſimythij ſalutaris addito oleo. Item contra hyoſcya
mum cum lacte maxime aſinino: & contra hali caccabin vt diximus. Infunditur & auribus & genitali-
um fiſtulis. Vuluis imponitur cum pane molli. Subitis timoribus: luxatis: leniendiſq; omnibus. Inuete Aĩ ipetus
ratę aut vſum damnauere poſteri. Minus innocentem aqua: minuſq; vino firmum. Longa tamen vetu- cibo mol-
ſtate tranſit in vinum: vt conſtat inter omnes ſtomacho inutiliſſimū: neruiſq; contrarium. Semper mul- liri pōt.
ſum ex vetere vino vtiliſſimum facillimeq; cum melle concorporatur: quod in dulci nunq̄ euenit. Ex
auſtero factum non implet ſtomachum: neq; ex decocto melle minuſq; inflat: quod fere euenit. Appetē
di quoq; reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido ſiſtit. Corpora auget.
Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu tolerauere: neq; vllo alio cibo. Celebri Pollionis romulę
exemplo quē centeſimum annum excedentem cum Diuus Auguſtus hoſpes interrogaret. quanā ra-
tioue maxime vigorem illum animi corporiſq; cuſtodiſſet: ille reſpondit: Intus mulſo: foris oleo. Varro Vel ĩtrita
regium cognominatum morbum arquatum tradit: quoniam curetur mulſo. Melitites quo fieret mo-
do ex muſto & melle docuimus in ratione vini. Sęculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus
obnoxium. Solebat tamen inueteratarum alui cauſa dari in febre. Item articulario morbo: & neruorū
infirmitate laborantibus: & mulieribus vini abſtemijs. Mellis naturæ adnexa cæra eſt de cuius origine
& bonitate nationibuſq; ſuis diximus locis. Omnis autem mollit: calfacit: explet corpora: recens melior
Datur in ſorbitione diſcentericis. Fauiq; ipſi in pulte alicæ prius toſtę. Aduerſatur lactis naturę: ac mi-
lij magnitudine decem grana ceræ hauſta: non patiuntur coagulari lac in ſtomacho. Si inguem tume-
at: albam cęra ī pube fixiſſe remedio eſt. Nec huius vſus: quos mixta alijs præſtat: enumerare medicina
poſſit: ſicuti nec cęterorum quę cum alijs ꝓſunt. Iſta vt diximus ingenijs conſtant non fecit cęrata: ma
lagmata: amplaſtra: collyria: antidota. Parens illa diuina rerum artifex. Officinarum imo verius auari-
tię cōmenta ſunt. Naturæ quidem opera abſoluta atq; perfecta gignuntur. paucis ex cauſa non ex con
iectura rebus abſumptis: vt ſucco aliquo ſicca temperantur ad meatus aut corpore alio humentia ad
nexus ſcrupulatim quidem colligere ac miſcere vires: non coniecturę humanę opus eſt: ſed impuden
tię eſt. Nos nec indicarum arabicarūq; mercium: aut externi orbis attingimus medicinas. Non placēt
remedijs tam longe naſcentia. Non nobis gi gnuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non venderent.
Odorum cauſa vnguentorumq;: & delitiarum: ſi placet etiam ſuperſtitionis gratia emantur: quoniam
thure ſupplicamus: & coſto. Salutem quidem ſine ijs poſſe conſtare: vel ob id probabimus: vt tanto ma
gis ſui delitias pudeat. Sed medicinas e floribus coronamentiſq; & hortenſis: quęq; manduntur herbis
proſecuti: quoniam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

❡Contra compoſitiones medicorum: medicinę ex frugibus. CA.XXV.

IN primis ſapientiſſima animalium eſſe conſtat: quę fruge veſcātur. Siliginis grana combuſta
& trita in vino amineo oculis illita epiphoras ſedant. Tritici vero ferro combuſta iis: quę fri-
gus vſſerit: pręſentaneo ſunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta neruorū contractionibus
cum roſaceo vero: & fico ſicca mixiſq; decoctis. furfures tōſillis faucibuſq; gargarizatione ꝓ-
ſunt. Sex Pompeius prętorij viri pater hiſpanię citerioris princeps cum horreis ſuis ventilandis p̄ſide-
ret. correptus dolore podagrę merſi in triticuȝ ſeſe ſuper genua: leuatuſq; ſiccatis pedibus mirabili mo
do hoc poſtea remedio vſus eſt. Vis tanta eſt: vt cados plenos ſiccet. Paleam quoq; tritici vel hordei cali
dam imponi ramicum incommodis experti iubet: quaq; decoctę: ſunt aqua foueri. Eſt in farre vermicu
luſ te redini ſimilis: quo cauis dentium cęra incluſo cadere vitiati dicuntur: etiam ſi fricentur. Olyram
arincā diximus vocant. Hac decocta fit medicamentum: quod egyptiis atharem vocant: infantibus vti-
liſſimum: ſed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetuſq; diſcu-
tit: lenit & concoquit. Decoquitur alias in mulſa aqua aut fico ſicca. Ad iocineris dolores eam in poſca
poſitam concoqui opus eſt aut cum vino. Cum vero inter concoquendum diſcutiendumq; cura eſt: tūc
in aceto melius. aut in fæce aceti: aut cotoneis pyriſue decoctis. ad multipedum morſus cum melle: ad
ſerpentium in aceto: & contra ſuppurantia ad extrahenda ſuppurationes ex poſca addita reſina & gal-
Vel galli-ca. la. Ad concoctiones vero & vlcera veterea cum reſina. Ad duritias cum fimo columbarū: aut fico ſicco:
aut cinere. Ad neruorum inflammationes: aut inteſtinorum: vel laterum: vel virilium dolores cum pa-
pauere aut meliloto: & quotiens ab oſſibus caro recedit. Ad ſtrumas cuȝ pice & impubis pueri vrina.
Vel auriū Cum oleo & fœno gręco contra tumores pręcordiorum: vel in febribus cum melle vel adipe vetuſto.
Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyoſciami ſucco illinitur. Ex aceto/ & melle lenti-
gini. zea ex qua alicam fieri diximus efficatior etiam hordeacea videtur: trimeſtris mollior. Ex vino ru-
bro ad ſcorpionum ictus tepida: & ſanguinem excreantibus. Item arterię. Tuſſi cum caprino ſeuo aut
butyro: Ex fœnogreco molliſſima omnium. Vlcera manantia ſanat: & furfures corporis: ſtomachi dolo
res: pedes & mammas cū vino & nigro cocta. Herina magis cęteris purgat vlcera vetera & grāgrenas.
Cum raphano & ſale & aceto lichenas. Lepras cum ſulphure vino. Et capitis dolores cum adipe anſeri
no impoſita fronti. Strumas & panos concoquit in fimo columbino & lini ſemine decocta in vino. De
Polentæ natura & virtus. polentę generibus in frugum loco ſatis diximus: locorum ratione: quę a farina hordei diſtat eo ꝙ torre
tur. Ad ſtomachum vtilis: aluuȝ ſiſtit: impetuſq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori
cum menta: vt alia refrigerante herba. Item pernionibus & ſerpentium plagis. Item ambuſtis ex vino
inhibet quoq; poſtulas. Farinam in pollionem ſubacta vim extrahendi humoris habet. Ideo & cruore
ſuffuſis in faſcias vſq; ſanguinem producit. Efficatius in ſapa: imponitur & pedum callo clauiſq;. Nam
cum oleo vetere ac pice decocta polline condylomata: & alia omnia ſedis vitia q̄ maxime calido mirabi
lem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartę glutinantur ſanguinem excreantibꝰ
datur tepida ſorbenda efficaciter prodeſt. Halica res romana eſt: & nō pridem excogitata: alioquin nō
ptiſanę potius laudes ſcripſiſſent gręci. Nondum arbitror pompeij magni ętate in vſu fuiſſe. & ideo vix
quicq̄ de ea ſcriptum ab Aſclepiadis ſcola. Eſſe quidem eximie vtilem nemo dubitat: ſiue eluta detur ex
aqua mulſa: ſiue in ſorbitiones decocta: ſiue ī pulte. Eadeȝ in aluo ſiſtenda torretur: dein fauorū cęra co
quitur: vt ſupra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis ſubuenit: ternis eius
cyatis in ſextarium aquę ſenſim decoctis: donec omnis aqua cōſumatur. Poſtea ſextario iactis ouilli aut
caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntheſes: q̄
ſunt ex iis ſumpta. Milio Seſtitur aluus. Diſcutiuntur tormina in quē vſum torretur ante Neruorū do-
loribus & aliis feruens in ſucco ponitur. Neq; aliud vtilius: quoniam leuiſſimum molliſſimūq; eſt: & ca-
loris capaciſſimum. Itaq; talis vſus eius eſt ad omnia quibus calor profuturus eſt. Farina eius cum pice
liquida ſerpentium & multipede plagis imponitur. Pannicum diocles medicus mel frugum appella-
uit. Effectus habet quos milium. In vino potum prodeſt dyſcentericis. Similiter iis quæ vaporanda ſūt
excalfactum imponitur. Siſtit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die hauſtum. Sic prodeſt & ad
tormia. Seſama trita in vino ſūpta inhibet vomitiones. Aurium inflammationi illinitur & ambuſtis. Ea
dem efficit & dum in herba eſt. Amplius hoc oculis imponitur decocta in vino. Stomacho inutilis cibꝰ:
& animæ grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit. Item vlceribus quæ cocoethe vocant. Et au
ribus oleū quod ex ea fit: ꝓdeſſe diximus. Seſamoides a ſimilitudine nomen accipit: grano amaro: fo-
lio minore. Naſcitur in glarioſis. Detrahit bilē in aqua potū. Semen illinitur igni ſacro. Diſcutit panos.
Eſt etiaȝ nunc aliud ſeſamoides anticyræ naſcens: quod ideo aliqui anticyricon vocant: cætera ſimile
erigeronti herbę: de qua ſuo dicemus loco. Granū ſeſamę datur in vino dulci ad detractiones quantū
trinis digytis capitur. Miſcent & hellebori albi & dimidiuȝ obolū. Purgationē eā adhibentes maxie in

ſane melācholię comitialibus:podagris. Et per ſe drachme pondere exinanit. Hordeum optimū quod
candidiſſimum. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtilos:vt infundatur exulceratus intrane
is & vuluis. Cinis eius ambuſtis illinitur & carnibus:quę receditit ab oſſibus:& eruptionibus pituitę mu
ris aranei morſibus. Idem aſperſo ſale ac melle candorem dentibus & ſuauitatem oris facit. Eos qui pa
ne ordeaceo vtuntur morbo pedum tentari negant. Nouemq; granis ſi furunculum quis circunducat: Mirum
ſingulis ter manu ſigniſtra & omnia in ignem abijciat:confeſtim ſanari aiunt. Eſt & hęc herba phœni- Phœni-
cæa appellata a gręcis:a noſtris vero hordeum murinum. Hęc trita ex vino pota pręclare ciet menſes. cea herba
Ptiſanę quę ex hordeo fit laudes vno volumine condidit Hipocrates: quę nunc omnes in halicam tran
ſeunt. Contra quanto innocentior eſt halica. Hippocrates tantum ſorbitionis gratia laudauit:quoniaꝫ
lubrica ex facili hauriretur:quoniam ſitim arceret: q̄m in aluo nō tumeſceret:q̄m facile redderetur: &
aſſuetis hic ſolus cibus in febribus die poſſet dari:tantum remotus ab iſtis qui medicinam fame exer-
cent. Sorbitione tamen dari tantum vetuit. Aliudue q̄ ſuccuꝫ ptiſanę. Itē vetuit. q̄diu pedes frigidi eſſēt
tunc quidem nec potionem dandā. Fit & ex tritico glutinoſior:arterięq; exulcerate vtilior. Amylō he-
betat oculos:& gulę inutile contra q̄ creditur. Item ſiſtit aluum. Epiphoras oculorū inhibet: & vlcera
ſanat. Item puſtulas & fluitiones ſanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo ijs qui ſanguinem rei
cerint. In veſice vero dolore ſemuncia amyli cum ouo & paſſis tribus ſufferue facta a balneo. Quin &
auenę farina decocta in aceto tollit neruos. Panis ipſe quo viuitur innumeras pene continet medicinas
ex aqua enim & oleo aut roſaceo mollit collectiones:ex aqua mulſa duritias valde mitigat. Datur ex vi
no ad diſcutienda valens: aut quæ perſtringi opus ſit:& ſi magis etiānum ex aceto. Aduerſus acutas pi
tuitę fluxiones:quas gręci rheumatiſmos vocant. Item ad percuſſa luxata. Ad omnia autē hęc fermen-
tatus:qui vocantur autopyros:vtilior. Illinitur & paronomichijs:& callo pedum in aceto veteri. Nauti-
cus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit aluū. Vocis ſtudioſis & cōtra diſtillationes ſuccum eſſe primo ci
bo vtiliſſimuꝫ eſt. Sitanius hoc eſt trimeſtris incuſſa in facie:aut diſquāmata cum melle aptiſſime curat.
Candidus ęgris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimum cibum prebet. Oculorum tumori ex vi-
no imponitur:ſic & puſtulis capitis:aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua eſſe ieiunis ſta-
tim a balneo demonſtrant. Quin & grauitatem odorum cubiculis vſtus emēdat & vini in ſaccis addito.
Auxiliatur & faba. Nāq; ſolida fricta feruenſq; in acri aceto coniecta torminibus meditur. In cibo freſ-
ſa & cum alie cocta contra deploratas tuſſes ſuppurationeſq; pectorum quottidiano cibo ſumitur:& cō
manducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturandos:diſcutiendoſue imponitur:& in vino decocta
ad teſtium tumores & genitalium. Lomento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit. Item
liuoribus combuſtis medetur. Voci eam prodeſſe auctor eſt. M. Varro. Fabalium etiam ſiliquarumq;
cinis ad coxendices:& ad neruorum veteres dolores cum adipis ſilli vetuſtate prodeſt:& per ſe cortices Quę lens
diſcocti ad tertias ſiſtunt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur:eaq; quę maxime aquā abſorbet. optima.
Aciem quidem oculorum obtūdi: & ſtomachum inflat: ſed aluum ſiſtit in cibo: magiſq; decocta celeſti
aqua. Eadem ſoluit minus percocta. Cruſtas vlcerum rumpit: eaq; quę intra eos ſunt purgat & aſtrin-
git. Collectiones omnes impoſita ſedat:maximeq; exulceratas & rimoſas. Oculorum autem epiphoras
cum melliloto aut cutoneo. Contra ſuppurantia cum polenta imponitur. Decocte ſuccos ad oris exul-
cerationes & genitalium adhibetur. Ad ſedem cum roſaceo aut cotoneo. In ijs quę acrius remediū exi
gunt cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demū ne celeriter inareſcat: adijciunt & betæ
folia. Imponitur & ſtrumis paniſq; vel maturis vel matureſcētibꝰ ex aceto diſcocta. Rimis ex aqua mul
ſa:& grāgenis cum punici germine. Item podagris cum polenta:& vuluis et renibus:et pernionibꝰ. Vl-
ceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter diſſolutionem ſtomachi .xxx. grana lentis deuorātur.
In choleris quoq; dyſenteria efficatior eſt in tribus aquis cocta. In quo vſu melius ſemper eam torrere
aut tundere:vt tenuiſſima detur vel per ſe vel cum cotoneo malo:aut pyris:aut myrton:aut intubo erra
tico aut beta nigra:aut plātagine. Pulmoni eſt inutilis:& capitis dolori neruoſiſq; omnibus:et felli:nec
ſomno facilis:ac puſtulas vtilis: igniq; ſacro et mammis in aqua marina decocta. In aceto autem duriti-
as et ſtrumas diſcutit. Somachi quidem cauſa pollentę modo potionibus inſpergitur. Quę ſunt ambu-
ſta aqua ſemicocta curat. Poſtea trita et per cribrum effuſo furfure:mox precedente curatione addito
melle. Ex poſca coquitur ad guttura. Eſt et plauſtris lens et per naſcens in aqua non fluente refrigerato
riæ nature. Propter quod collectionibus illicitur:et maxime podagris: et per ſe cum polenta glutinat
et interanea procidentia. Eſt ſilueſtris et elelisphacos dicta a grecis ab alijs phachos. Ea eſt ſatiua lente
leuior: et folio minore. Atq; ſicciore odoratiore. Eſt et alterum genus eius ſilueſtris: odore graui:
hęc mitior. Folia habet cotonei mali effigie:ſed minora et candida: quę cum ramis decoquuntur. Men
ſes cit:et vrinas et paſtinacæ marine ictus ſanat. Torporem autem obducit percuſſo loco. Bibitur cum

abſinthio ad dyſenteriam. Cum vino eadem commmorantes menſes trahit. Abundantes ſiſti decocto
eius poto. Per ſe impoſita herba vulnerum ſanguinem cohibet. Sanat & ſerpentium morſus. Et ſi invi-
no decoquatur pruritus teſtium ſedat. Noſtri qui nunc ſunt herbarij eleliſphacon græce: latine ſaluiam
vocant mentę ſimilem: canam odoratam: partus emortuos ea appoſita extrahunt. Item vermes autiu;
vlcerumq;. Cicer & ſilueſtre eſt: folijs ſatiuo ſimile: odore graui. Sed ſi largius ſumatur: aluus ſoluitur: et
inflatio tontrahitur: et tormina. Toſtum ſalubrius habetur. Cicercula etiam nunc magis in aluo ꝓficit.
Farina vtriuſq; vlcera manant a capitis ſanat efficacius ſilueſtris. Item comiciales et iocinerum tumores
et ſerpentium ictus. Cit menſes et vrinas grano maxime. Emendat et lichenas: et teſtium inflationes: re-
gium morbum hydropycos. Ledunt omnia hęc genera exulceratam veſicam et renes. Grãgrenis vtilio
ra cum melle et ijs quę cachoete vocantur. Verrucarum in omni genere prima luna ſingulis granis ſin
gulas tangunt. Eaq; grana in lintheolo deligata abiſciunt poſt ſe: ita fugari vitium arbitrantes. Noſtri
pręcipiunt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere: ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus vrinę.
☞ Sic et calculos pelli: morbumq; regium. Eiuſdẽ folijs ſarmentiſq; decoctis aqua q̃ maxime calida mor-
Erui vis magna. bos pedum tolli: & ipſum calidum tritumq; illitum. Columbini decocti aqua horrorẽ tertianę et quar-
tanę minuere traditur. Nigrum autem cum gallę dimidio tritum oculorum vlceribus ex paſſo mede-
tur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem veteres q̃ braſſicę tribuere.
Contra ſerpentium ictus ex aceto ad crocodillorum hominumq; morſum. Si quis eruum quottidie ie-
iunus edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmant. Farina eius (vt ait Varro) maculas ex toto
corpore emendat. Serpere vulnera non patitur. In mammis efficaciſſimum. Carbunculos rumpit ex vi
no. Vrinę difficultates: inflationem: vitia iocineris: tenaſmon quæ cibum non ſentiant atropha appella-
ta: toſtum & in nucis auellane magnitudinem melle collectum deuoratumq; corrigit. Item petigines
ex aceto coctum & quarto die ſolutum. Panos in melle ſuppurare prohibet impoſitum. Aqua decoctu;
perniones & pruritus ſanat fouendo. Quin & vniuerſo corpori ſiquis quottidie ieiunus biberit: melio
rem fieri colorem exiſtimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet. Aluum turbat. Capiti
& ſtomacho onerosum Genua quoq; degrauat. Sed madefactum pluribus diebus miteſcit. Bubus iu-
mentiſq; vtiliſſimum. Siliquæ eius virides prius q̃ indureſcant: cum ſuo caule folijſq; contritę capillos
nigro colore inficiunt. Lupini quoq; ſilueſtres ſunt omnimodo minores ſatiuis: pręterq̃ amaritudine.
Ex omnibus quę eduntur ſicco nulli minus ponderis eſt: nec plus vtilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua
calida. Diſcolorem hominem frequentiores in cibo exilarant. Amari contra aſpidas valent. Vlcera atra
aridi decorticatiq; triti ſuppoſito linteolo ad viuum corpus redigunt. Strumas paroditas in aceto cocti
diſcutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere vel in febri datur ad ventris animalia pelenda mino
ribus. xxx. annorum. Pueris vero etiam impoſiti in ventrem ieiunis proſunt. Et alio genere toſti & in-
defruto poti vel ex melle ſumpti. Idem auiditatem cibi faciunt: faſtidium detrahunt. Farina eorũ ace-
Erui vis magna. to ſubacta papulas prutituſq; in balneis illita cohibet: & per ſe ſiccat vlcera. Liuores emendat. Inflam-
mationes cum polenta ſedat. Silueſtrium efficatior vis eſt contra coxendicum & lumborum debilita-
tem. Ex iiſdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si vero ad mellis craſſitudinem deco
quantur ſatiui: vtiligenes nigras & lepres emendant. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impoſiti: pa-
nos & ſtrumas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si vero
cęleſti aqua decoquatur: ſuccus illé ſmegma fit: quo ſolent fouere grangrenas: eruptiones pituitæ: vl-
cera manantia vtiliſſimum. Expedit ad lyenem bibere: & cum melle menſtruis hęrentibus. Lyeni crudi
cum fico ſicca ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta vrinas pellit. Medentur pecori cum
chameleone herba decocti: aqua in potum collata. Sanãt & ſcabiem quadrupedum omnium i amurca
decocti: vtroq; liquore poſtea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges ſeſamæ
ſimilem eſſe diximus: & a græcis eryſimon vocari. Galli velarum appellant. Eſt autem fructicoſum fo-
lijs erucæ anguſtioribus paulo ſemine naſturtij. Vtiliſſimum tuſſientibus cum melle: & in thorachis pu
rulentis excreationibus. Datur & regio morbo: & lumborum vitijs pleureticis torminibus celiacis. Illi-
nitur vero paroditum & carcinomatum malis. Teſtium ardoribus ex aqua alias cum melle. Infantibus
quoq; vtiliſſimum. Item ſedis vitijs & articularijs morbis cum melle & fico. Contra venena etiam effi-
cax potu. Medetur & ſuſpirioſis. Item fiſtulis cum axungia veteri ne intus addatur. Orminum ſemine
(vt diximus) cymino ſimile eſt: cętero vero porro dodrãtali altitudine. Duorum generum alteri ſemen
nigrius & oblongum. Hoc ad venerem ſtimulandam & ad oculorum argema et albugines. Alteri can-
didius ſemen et rotundius. Vtroq; tuſo extrahuntur aculei ex corpore per ſe illitum ex aqua. Folia ex
aceto impoſita panos per ſe vel cum melle diſcutiũt. Item furunculos: prius q̃ capita faciant: omneſq;
acrimonias. Quin & ipſe frugum peſtes in aliquo ſunt vſu: infœlix dictum eſt a Virgilio lolium. Hoc a

men molitum ex aceto coctum impoſitumq; ſanat impetigines: celerius quo ſepius mutatum eſt. Me=
detur & podagris: aliiſq; doloribus cum oximelite. Curatio hęc a cęteris differt. Aceti ſextario vno di=
lui: melis vncias duas iuſtum eſt: ita temperatis ſextariis tribus decocta farina lolij ſextariis duobus
vſq; ad craſſitudinem: calidumq; ipſum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit oſſa fra=
cta. Miliaria appellatur herba quę necat milium. Hęc trita & cornu cum vino infuſſa podagras iumen
torum dicitur ſanare. Bromos ſemen eſt ſpicam ferentis herbę: naſcitur inter vitia ſegetis auenæ gręce
genere: & folio & ſtipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas velut locuſtas habet
Semen vtile ad cataplaſmata atq; hordeum & ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchem appel
lauimus necantem eruum & legumina. Alij cynomorion eam appellant a ſimilitudine canini genitalis:
cauius cauliculus eſt ſine filiis pinguis rubens. Eſtur & per ſe & in patinis cum tenera eſt decocta. Et le
guminibus innaſcuntur beſtiolę venenatæ: quę manus pungunt: & periculum vitæ afferunt. Soli fuga=
rum generis. Aduerſus has omnia eadem medentur: quę contra araneos & phalangia demonſtrantur.
Et frugum quidem hęc ſunt in vſu medico. Ex iiſdem fiunt & potus zithum in ęgypto: cęlia & cærea in
hiſpana: ceruiſia & plura genera in gallia: aliiſq; prouintiis: quorum omnium ſpuma cutem fœmina=
narum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipſum attinet: pręſtat ad vini tranſire menſionem: atq; a vi=
tę ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXIII.PROHEMIVM.

PERACTA CAEREALIVM IN MEDENDO QVOQVE NATVRA
eſt: omniumq; quæ ciborum aut florum odorumq; gratia proueniunt ſupina tellu=
re: non ceſſit his pomona: parteſq; medicas pendentibus quoq; dedit: non conten=
ta protegere: arborumq; alere vmbra quę diximus: immo velut indignata plus au=
xilij ineſſe iis quę longius a cælo abeſſent: quæq; poſtea cœpiſſent. Primũ enim ho
mini cibum fuiſſe inde: & ſic inductos cęlum ſpectare: paſciq; & nunc ex ſe poſſe ſi= Vel ſʒiaʒ.
ne frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit vitibus: non contenta delitias etiam Telluris
& odores atq; vnguenta omphacio: & oenanthe: ac maſſari: quę ſuis locis diximus verba.
nobiliter inſtruxiſſe. Plurimum inquit homini voluptatis ex me eſt. Ego ſuccum vini: liquorem olei gi=
gno. Ego palmas & poma totq; varietates. Neq; vt tellus omnia per labores: aranda thauris: terenda
areis: deinde ſaxis: vt quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata omnia: nec curuo adoranda
aratro: nec cura laboranda: ſed ſeſe porrigentia vltro: & ſi pigeat attingere etiam cadẽtia. Certauit ipſa
ſecum: pluſq; vtilitatis cauſa genuit etiam q̃ voluptatis. Folio vitium & pampino capiti dolores: inflam
mationeſq; corporum mitigantur cum polenta. Folia per ſe ardores ſtomachi ex aqua frigida. Cum fa=
rina vero hordei articularios morbos. Pampini triti & impoſiti tumorem omnem ſiccant. Succus eorũ
dyſſentericis infuſus medetur. Lachryma vitium quę veluti gummi eſt: lepras & lichenas: & ploras ni= Vitis la=
tro ante pręparatas ſanat. Eadem cum oleo ſępius pilis illitis pſilothri effectum habet maximeq; aqua chrima le
quam virides anciſę vites exudant: qua & verucę tolluntur. Pampini ſanguinem excreantibus: & mu= prã curãs
lierum a conceptu defectioni diluti potu proſunt. Cortex vitium & folia arida vulnerum ſanguinem ſi=
ſtunt: ipſumq; vulnus conglutinant. Vitis albę viridis tuſę ſucco: & thure impetigines tolluntur. Cinis
ſarmentorum vitiumq; & vinaceorum condylomatis & ſedis vitiis medetur ex aceto: item luxatis: & Ad quid
ambuſtis: & lyenis tumori cum roſaceo & ruta & aceto: item igni ſacro ex vino citra oleum aſpergitur: & vitiũ ꝓſit
intertrigines & pilos abſumit. Dant & bibendum cinere ſarmentorum ad lyenis remedia aceto conſper= cinis.
ſum ita vt vini cyathi in tepida aqua bibant: vtq; qui biberit in lyene iaceat. Clauiculę ipſę quibus repũt
vires tritę & ex aqua potæ ſiſtunt vomitionum conſuetudinem. Cinis vitium cum axungia vetere con=
tra tumores proficit: fiſtulas purgat: mox & perſanat: neruorum dolores frigore ortos: contractioneſq;
contuſas vero partes cum oleo: carnes excreſcentes in oſſibus cum aceto & nitro: ſcorpionum & canuʒ
plagas cum oleo. Corticis: per ſe cinis combuſtus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipien
tis vuę pubertate in vnguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicauimꝰ.
Sanat ea quę in humido ſunt vlcera oris: tonſillarum genitalium. Oculorum claritati plurimum con=
fert. Scabritię genarum: vlceribuſq; angulorum: nubeculis: vlceribus quacũq; in parte manãtibus. Cir
catricibus marcidis. Oſſibus purulente limoſis. Frangitur vehementia eius melle aut paſſo. Prodeſt dyſ
ſentericis: ſanguinẽ excreantibus: anginis. Omphacio choeret oenante: quã vites ſilueſtres ferunt dicta
a nobis in vnguenti ratione. Laudatiſſima in ſyria: maxime circa antiochie & laodiceę mõtes: & ex alba
vite refrigerat: aſtringit. vulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: vtilis vrinæ: iocineri. Capitis dolori

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0369-8 DFG

bus:dyſſentericis:cęliacis: choloricis. Contra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eru
ptiones:efficaciſſima ad vitia quę ſunt in humidis. Ideoq; & oris vlceribus:& vrendis ac ſedi. Cum mel-
le & croco:aluum ſiſtit. Genarum ſcabiem emendat oculorumq; lachrymationes. Ex vino ſtomachi
diſſolutionem. Ex aqua frigida pota ſanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria:& ad vlcera purgan
da & paronychia:& pterygia probatur. Vritur i n furno: donec panis percoquatur. Maſſaris odoribus
tantũ gignitur omniaq; ea auiditas humani ingenij nobilitauit rape feſtinando.

¶ De medicinis vuarum recentiũ:& ſarmentis vuarũ:& vinaceis:& de vua theriace:& de vua paſ
ſa:& aſtaphidæ:& aſtaphiſagria:pituitaria:& labruſca & de vitæ alba:& nigra:& de muſtis:& vini
generibus. CA.I.

Cur vuæ albę ſuauiores q̃ nigræ.

Maturescentium autem vuę vehementiores nigrę:ideoq; vinum ex ijs minus iucundum:ſua-
uiores albæ quoniam e trãſlucido facilius accipitur aer Recentes ſtomachum & ſpiritum in-
flant:aluũq; turbant. Itaq; i febri damnãtur vtiq; largiores. Grauedinem enim capiti mor-
bumq; letargicum faciunt. Innocentiores quæ decerpte diu pependere: qua vẽtilatitione etiam vtiles
fiunt ſtomacho ægriſq;. Nam & refrigerant leniter:& faſtidium auferunt. Quę autẽ in vino dulci condi
tę fuere:caput tentant. Proxime ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. Nam & vinaceis ſeruatę & caput & ve
ſicam & ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum:ſanguinem excreãtibus vtiliſſimę. Quæ vero i mu
ſto fuere peiorẽ vim etiãnum habent:q̃ quę in vinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit. Saluberri-
mas putant medici in cęleſti aqua ſeruatas:etiã ſi minime iucundas ſed voluptatem earum in ſtomachi
ardore ſentirent: & in amaritudine iecoris felliſq; vomitione. In choleris hydropicis cum ardore febri-
um ægrotantibus. At in ollis ſeruatę/& os et ſtomachum/& auiditatem excitant. Paulo tamen grauio-
res exiſtimantur fieri vinaceorũ halitu. Vuę florem in cibis ſi edere gallinacei vuas non attigunt. Sarmẽ-
ta earum in quibus acini fuere aſtringendi vim optinent. Efficatiora ex ollis. Nuclei acinorũ eandẽ vim

Aduerte.

optinẽt. Hi ſunt qui in vino capitis dolorem faciunt. Toſti tritiq; ſtomacho vtiles ſunt. Inſpergitur fari-
na eorũ polentę modo potionis dyſentericis:& cęliacis:et diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eorũ fo-
uere pſoras:& pruritum vtilę eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut veſicę nocent q̃ nuclei. Mammarũ in-
flationi triti cum ſale vtiles. Decoctura eorum veteres dyſenterieos & cęliacos iuuat & potione & fœtu.
Vua theriace de qua ſuo loco diximus:contra ſerpentium ictus valet. Pampinos quoq; eius edendos cẽ

Vua paſſa aſtaphiſ dicta.

ſent:imponendoſq;:vinumq; & acetum ex eis factum auxiliarem contra eandẽ vim habet. Vua paſſa
quã aſtraphida vocant:ſtomachum ventrem interanea tentaret: niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei
eſſent. Iis exemptis veſicę vtilis habeť: & tuſſi alba vtilior. Vtilis & arterię & renibus:ſicut ex ijs paſſum
priuatim e ſerpentibus. Contra hemorrhoiam potens. Teſtium inflammationi cum farina cumini aut
coriandri imponuntur:item carbunculis:articularibus morbis ſine nucleis tritæ cum ruta fouere ante
vino vlcera oportet. Sanant epinyctidas & dyſenteriam cum ſuis nucleis:& in oleo cocte grãgrenis illi-
nuntur cum cortice raphani & melle. Podagris & vnguium mobilibus cum panace & per ſe ad purgan
dum os caputq; cum pipere commanducãtur. Aſtaphis agria ſiue ſtaphis quã vuam taminiã aliquivo-
cant falſo:ſuum enim genus habet:cauliculis nigris rectis folijs labruſcę:fer folliculos verius q̃ acinos
virides ſimiles ciceri. In ijs nucleum triangulum. Matureſcit cum vindemia nigreſcitq; cum taminiæ
rubentes norimus acinos:ſciamuſq; illam in apricis naſci:hanc non niſi in opacis. Hic nucleis ad pur-
gationem vti non cenſuerim propter ancipitem ſtrangulatiouem. nec ad pituitam oris ſiccandam:fau-
ces enim ledunt:phthriaſi caput & reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta ſãdaraca. Item pru

Vel gingiuarum.

ritu & pſoris. Ad dentium dolores decoquũtur in aceto. Ad aurium vitia rheumatiſmuȝ:cicatricum:vl
cerum manantia. Flos tritus in vino contra ſerpentes bibitur. Semen enim abdicauerim ꝓpter nimiam
vim ardoris. Quidam eam pituitariam vocant:& plagis ſerpentiũ vtiq; illinunt. Labruſca quoq; oenã-
thẽ fert ſatis dictum. Quæ a grę cis ampelos agria appellatur:ſpiſſis:& candicantibus folijs geniculata
rimoſo cortice:fert vuas rubentes cocci modo quę cutẽ in facie mulierũ purgant:& varijs coxendicum

Oenathe gre. ãpelos.

& lumborũ vitijs tulę cum folijs et ſucco ꝓſunt. Radix decocta in aqua & in vini coi cyathis duob⁹ hũo-
rem alui ciet:ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim eſſe:quã vulgns vuam taminiã vocat. Vtũ
tur ea ꝓ amuleto:& ad expiationem ſanguinis quoq; adhibent nõ vltra gargariȝationes:& ne qđ deuo

Salicaſtrũ cõtra oẽȝ ſcabiem.

retur addito ſale thymo aceto mulſo. Ideo & purgationibus ancipitem tentant. Eſt huic ſimilis : ſed in
ſalictis naſcens:ideo diſtinguitur nomine:cum eoſdem vſus habeat:& ſalicaſtrum vocant. Scabiẽ & pru
riginem hominum et quadrupedum aceto mulſo tria hęc efficatius tollit. Vitis alba quã gręci ampelo
leucen:alij ophio ſtaphylon:alij melptron:alij pſilothrum:alij archeȝoſtrin:alij cedroſtin alij madon
appellant. Huius ſarmenta longis et exilibus internodijs geniculata ſcandunt. Folia pampinoſa ad
magnitudinem ederę diuiduntur vt vitium. Radix alba grandis : raphano ſimilis initio : ex ea cau-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0370-9
DFG

les aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & vrinam cient. Folia & caules exulcetam
corpus: vtiq; vlcerum phagedenis & grangrenis tibiarumq; tedio cum ſale illinuntur. Semen in vna ra
ris acnis dependent ſucco rubente poſtea croci. Nouere id qui coria perficiunt: *illo.n.* vtuntur. Pſoris &
lepris illinitur. Lactis abundantiaȝ fecit coctuȝ cum tritico potuq;. Radix numeroſis vtilitatibus nobilis
contra ſerpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie varoſq; lentigines & ſugillata
emendat & cicatrices. Eadēq; pręſtat decocta in oleo decocto: datur & in comitialibus potus. Iteȝ men
te cōmotis: & vertigine laborantibus drachmæ pondere quotidie anno roto. Et ipſa autem largior ali-
quanto purgat ſenſus. Illa vis præclara ꝙ oſſa infracta extrahit in aqua īpoſita ſed vt bryenia quare qui-
dam hanc albam bryeniam vocant. Alia vero nigra efficatior in eodem vſu cum melle & thure. Sup-
purationes incipientes diſcutit: veteres maturat & purgat. Cit meſes & vrinam. Eligma ex ea fit ſu
ſpirioſis & contra lateris dolores vulſis ruptis. Splenam ternis obolis pōta. xxx. diebus conſumit. Illi-
nitur eadem cum fico & pterigijs digytorum. Ex vino ſecundas fœminarum appoſita trahit & pi-
tuitam drachma pota in aqua mulſa. Succus radicis colligi debet antē maturitatem ſeminis. Qui illi-
tus per ſe & cum eruo lætiore quodem colore & cutis teneritate mangoniȝat corpora. Serpentes fu-
gat. Tunditur ipſa radix cum pingui fico: erugatq; corpus: ſi ſtatim bina ſtadia ambulent: alias vrit
niſi frigida ſtatim abluatur. Iucundius hoc idem præſtat nigra vitis: quoniam alba pruritum affert.
Eſt ergo & nigra: quam proprie etiam bryeniam vocant: alij chironiam: alij gynæcanthen aut apro- Nigra vi-
niam ſimilem priori: præterq̃ colore. Huius enim colorem nigrum eſſe diximus: cuius aſparagos ſimi tis brye-
les. Diocles prætulit veris aſparagis in cibo vrinæ ciende: lyeniq; minuendo. In frutetis & harundine- nia dicit.
tis maxime naſcitur. Radix foris nigra: intus buxeo colore: oſſa infracta efficacius extrahit q̃ ſupradi-
cta. Cæterum eidem peculiare eſt quod iumentorum ceruicibus vnicę medetur. Aiunt ſi quis in villa Mirabile
eam extruxerit: fugere accipitres: turaſq; fieri aues villaticas alites: eadem in iumento homine- de ei⁹ vir-
q; flegma aut ſanguinem qui ſcreatur: talos circunligata ſanat. Et hactenus de vitium generibus. Mu- tute.
ſta differentias habent naturales has: ꝙ ſunt candida aut nigra: aut inter vtrūmq; alia ex alijs ex quibus de muſto.
vinum fiat: alia ex quibus paſſum: curaq; differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hoc dixiſſe
conueniet. Muſtum omne ſtomacho inutile: venis iucundum. A balneis raptim & ſine interſpiratione Muſtū ſa-
potum necat: cantharidum naturæ aduerſatur. Item ſerpentibus maxime emorrhoiæ & ſalamandræ: lamādræ
Capitis dolores facit & gutturi inutile. Prodeſt renibus: iocineri: & interaneis veſicæ: colleuat enim ea. cōtrariuȝ.
Priuatim contra bupreſtrin valet. Contra meconium: lactis coagulationem. Cicutaȝ: toxica: dorycnidū
ex oleo potum redditumq; vomitionibus. Ad omnia infirmius album. iucundius paſſi muſtum: & quod
minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiaſq; per q̃ multas expoſuimus: & fere cuiuſq;
proprietates. Neq; eſt vlla pars difficilior tractatu: aut numeroſior. Quippe cum ſit tardum dictu pluri
bus proſit: an noceat. Præterea q̃ ancipiti euentu potu ſtatim auxilium ſit aut venenum. Etenim de ei⁹
natura quæ ad remedia tantum pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo volumen. Aſclepiades
condidit: ab eo cognominatum: qui vero poſtea de volumine illo diſſeruere innumeri. Nos iſta roma
na grauitate artiumq; liberalium appetentia non vt medici: ſed vt iudices ſalutis humanæ diligen-
ter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere immenſum & inexplicabile aut falernum. Deinde
alia alij iniquiſſimo genere decreti: quod cuiq; gratiſſimum cæteris omnibus pronunciando. Quin
vt conſtarent ſententiæ: quota portio tamen mortalium ijs generibus poſſet vti. Iam vero nec pro-
ceres vſq̃ ſinceris. Eo venere mores vt nomina cellarum modo veneant: ſtatimq; in lacubus vinde-
miæ adulterentur. Ergo hercle mirum dictu innocentius iam eſt quodcum q; & ignobilius. Hæc ta-
men facere conſtantiſſime videntur ſententiæ victoriam: quorum menſionem fecimus: ſi quis hoc quo-
q; diſcrimen exigat. Falernum nec in nouitate: nec in nimia vetuſtate corpori ſalubre eſt. Media eius Falerni vi
ætas a quintodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu ſtomacho vtile: non item in calido. Et in- nivis & na
diutina tuſſi ſorbetur merum vtiliter a ieiunis: item in quartanis. Nullo æque venæ excitantur: al- tura.
uum ſiſtit. corpus alit. Creditum eſt obſcuritatem viſus facere: nec prodeſſe neruis: aut veſicæ. Albana Albanū vi
neruis vtiliora: ſtomacho minus quæ ſunt dulcia vel auſtera. Falerna vtiliora. Concoctionem mi- nuȝ.
nus adiuuant. Stomachum modice implent. Ad ſurrentina nullo modo: nec caput tentant: ſtomachi & Surrenti-
inteſtinorum rheumatiſmos cohibent: ſecubum iam non gignitur. At quæ superſunt ſentina cibos con- nuȝ.
coqui cogunt. Virium plus ſurrentino: auſteritatis albano: vehementiæ minus falerno. Ab ijs ſtatana ſtatanuȝ.
non longo interualo abſuerunt. Aluo citæ ſigninum maxime conducere indubitatum eſt. Reliqua in
commune dicentur. Vino aluntur vires: ſanguis coloſq; hominuȝ. Hoc quoq; diſtat orbis medius & mi
tior plaga a circuniectis: quantum illis feritas facit roboris: tantū nobis hic ſuccus. Lactis potus oſſa alit.
Frugū neruos: aquæ carnes. Ideo minus ruboris eſt ī corporibus illis: & minus roboris: cōtraq; labores Vini natu
patiētiæ. Vino modico nerui iuuant: copioſiore ledūt: ſic & oculi. Stomach⁹ recreatur. Appetētia cibo- ra.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0371-5
DFG

☞ rum inuitatur. Triſticiæ cura hebetatur. Vrina & algor expellitur. Sõnus conciliatur. Præterea vomitionem ſiſtit. Collectiones extra lanis humidis impoſitis mitigat. Aſclepiades vtilitatem vini æquari vix deorum potentia poſſe pronunciauit. Vetus copioſiore aqua miſcetur. Magis nouum vrinam expellit: minus ſiti reſiſtit. Dulce minus inebriat: ſed ſtomacho innatat. Auſterum facilius conquoquitur. Leuiſſimum eſt: quod celerrime inueteratur. Minus infeſtat neruos quod vetuſtate dulceſcit Stomacho minus vtile eſt pingue nigrum: ſed corpora magis alit: tenue & auſterum minus alit: magis ſtomachum nutrit. Celerius per vrinam tranſit: tantoq; magis capita tentat. Hoc & in omni alio ſucco ſemel dictum ſit. Vinum ſi ſit fumo inueteratum inſaluberrimum eſt. Mangones iſta in apothecis excogitauere. Iam & patrefamilias ætate ademere iјs: quæ per ſe cariem traxere. Quo certe vocabulo ſatis conſilij dedere priſci: quoniam & in materijs cariem fumus erodit. Ad nos e diuerſo fumi

Vini vtilitas ferme deorꝝ potẽtie eq̃.

☞ amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodum exalbida hæc vetuſtate inſalubria fiunt. Quo generoſius vinum eſt: hoc magis vetuſtate craceſcit: & in amaritudinem corpori minime vtilem coit. Condire eo aliud minus annoſum inſalubre eſt. Sua cui vino ſaliua innocentiſſima. Sua cuiq; ætas gratiſſima: hoc eſt media. Corpus augere volentibus: aut mollire aluum conducit inter cibos bibere. Contra minuentibus: aluumq; cohibentibus ſitire in edendo: poſtea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento: inutiliſſimum eſt. Curas vigoremq; animi impedit ad procintum tendentibus. Somno vero accommodatum ac ſecuritatibus. Iamq; dudum hoc fuit quod

Vi igeneroſitati in dicium.

☞ homerica illa Helena ante cibum miniſtrauit. Sic quoq; in prouerbium ceſſit: ſapientiam vino obumbrari: vitio damus homini quod ſoli animalium non ſitientes bibimus. Aquæ potum interponere vtiliſſimum. Itemq; iugi ſuperbibere ebrietati: quam quidem frigidæ potus exemplo diſcutit. Meracis potionibus per viginti dies ante canis ortum totidemq; poſtea ſuadet heſiodus vti. Merum quidem remedio eſt contra cicutas: coriandrum: aconita: viſcum: meconium: argentum vinum: apes: veſpas: crabrones: phalangia: ſerpentum ſcorpionumq; ictus: contraq; omnia quæ refrigerando nocẽt. Priuatim contra hemorrhoidas: præſteras. fungos item contra inflationes roſioneſq; præcordiorum & quorum ſtomachus in vomitiones effunditur. Et ſi venter aut interanea rheumatiſmum ſentiant. Dyſentericis: ſudatoribus: in longa tuſſi: in epiphoris meracum. Ad vero cardiacis in mamma leua

Prouerbiũ hinc hoĩes vinoſi: potiꝰ dicimur: q̃ cętera anĩalia aquoſa.

☞ merum in ſpongia imponi prodeſt. Ad omnia autem maxime album inueteraſcens. Vtiliter etiam fouet in vino calido virilitas iumentis: quo etiam infuſo cornu laſſitudinem auferri aiunt. Simias quadrupedeſq; quibus digyti ſunt: negant creſcere aſſuetas meri potu. Nunc circa ægritudines ſermo de vinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcumq; tenuiſſimum. Vulgo vero quod quemq; maxime iuuerit validum. Vtiliſſimum omnibus ſacco viribus fractis. Meminerimus ſaccum eſſe qui feruendo vires e muſto ſibi fecerit. Miſceri plura genera omnibus inutile. Saluberrimum cui nihil in muſto additum eſt: meliuſq; ſi nec vaſis pix affuit. Marmore enim: & gypſo aut calce condita quis non etiam validus expauerit? In primis igitur vinum marina aqua factum inutile eſt ſtomacho neruis: veſicæ. Reſina condita frigidis ſtomachis vtilia eſſe exiſtimatur: non expedire vomitionibus: ſicut neq; muſtum: neq; ſapa: neq; paſſum. Nouitium reſinatum nulli conducit. Capitis dolorem & vertigines facit: ab hoc dicta crapula eſt. Tuſſientibus: & in rheumatiſmo nominata proſunt. Item cæliacis: & dyſentericis mulierum menſibus. In hoc genere rubrum nigrumue magis conſtringit: magiſq; calefacit. Innocentius pice ſola conditum. Sed & picem meminiſſe debemus non aliud eſſe q̃ combuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus vini calefacit: concoquit: purgat: pectori: ventri vtile. Item vuluarum dolori ſi ſine febre ſit: veteri rheumatiſmo: exulcerationi: ruptis: conuulſis: ner

Merum quonã pacto cardiacis ꝓdeſt.

☞ uorum infirmitati: inflationibus: tuſſi: anhelationibus: luxatis in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc vtilis id quod ſponte naturæ ſuæ picem reſipit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamen nimio caput tentari conueniet. Quod ad febrium valitudines attinet: certum eſt non dandum in febre: niſi veteribus ægris vinum: nec niſi declinante morbo. In acutis vero periculis nullis niſi qui manifeſtas remiſſiones habeant & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi eſt noctu: hoc eſt ſpe ſomni bibentibus: nec a partu abortuue: nec a libidine ægrotantibus: nec in capitis doloribus: nec quorum acceſſiones cum frigore extremitatum fiant: nec in febri tuſſientibus: nec in tremore neruorũq; doloribus vel faucium: aut ſi vis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia præcordiorum: venenarum vehementia: neq; in opiſthotonio: tetano: & ſingultientibus: nec ſi cum febre dyſponoea ſit. Minime vero oculis rigentibus: & genis ſtantibus: aut defectis grauibuſq;: nec quorum conniuentium perlucebunt oculi neu palpebris non coeuntibus. Vel ſi dormientibus hoc idem eueniet. Aut ſi cruore ſuffunduntur oculi: vel ſi lachryme in oculis erunt. Minime lingua fungoſa: nec graui: & ſubinde imperfecta loquentibus: nec ſi vrina difficile reddetur. Neq; expaueſcentibus repente. Nec ſpaticis: aut ruriꝰ torpentibus: nec ſi per ſomnos genitura effundetur. Cardiacorum morbo vnicam ſpem hanc in vino

Vinũ i febre nulli niſi ſenidã dum.

eſſe certum eſt. Sed id dandum quidam non niſi in acceſſione cenſent: alij in remiſſione. Illi vt ſudo-
rem coerceant. Hi quia tutius putant minuente ſe morbo quamplurimum ſententiam eſſe video.
Dari vtiq; non niſi in cibo debet: nec a ſomno: nec precedente alio potu: hoc eſt vtiq; ſitienti: nec ni-
ſi in deſperatione ſumma: et viro facilius q̄ fœminæ: ſeni q̄ iuueni: iuueni q̄ puero: hyeme q̄ æſtate:
aſſuetis potius q̄ expertibus. Modus dandi pro vehementia vini: item mixtura. Atq; vulgo ſatis pu-
tant vnum vini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi dandum: et ſi cibus non de-
ſcendat. Inter vini genera quæ fingi docuimus: nec fieri iam arbitror. Eſt et superuacaneus eorum
vſus cum ipſis rebus ex quibus fingitur doceamus vti: et alias modum exceſſerat medicorum in his
oſtentatio: veluti e napis vinum vtile eſſe ab armorum equitatu ſue laſſitudine præcipientium: atq; vt
reliqua omittamus: etiam in iunipero. Et ſi quis ſatius ſenſeat abſinthite vino vtandum potius q̄ ab-
ſinthio ipſo. In reliquis omittatur. Et palmeum capiti noxium: ventriq; tantum molliendo et ſangui-
nem excreantibus non inutile. Fictitium non poteſt videri: quod bion appellauimus: cum ſit in eo ſola
pro arte feſtinatio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto: aut cibos non perficiente: prægnantibus: defectis para-
lyticis: tremulis: vertigini. torminibus: iſchiadicis: In peſtilentia quoq; ac peregrinationibus vi3 ma-
gnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam vitium tranſit in remedia. Aceto ſumma vis eſt in refri-
gerando: non tamen minor in diſcutiendo. Ita fit vt infuſo terræ ſpumet. Dictum eſt ſæpius diceturq;
quotiens cum alijs proſit. Per ſe hauſtum faſtidia diſcutit. Singultus cohibet. Sternutamenta olfa-
tu. Vim et balneis æſtus arcet: ſi contineatur ore. Quin et cum aqua bibitur. Multorum ſtomacho
vtiliter gargarizatur. Cum eadem conualeſcentium et a ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo modo ſa-
luberrimum. Plurimum fotu medetur poſt vredines: item lepris: furfuribus: vlceribus manantibus:
canis morſibus: ſcorpionumq; ictibus: ſcolopendarum muris araneiq;. Contra omnium aculeatoru3
venena & pruritus. Item contra multipedum morſum. Calidum in ſpongia appoſitum: aut adiecto
ſulphuri ſextante ſextarijs tribus aceti aut hyſopi faſciculo medetur ſedis vitijs. In ſanguinis fluxione
poſt exciſos calculos & omnes alias roſiones foris in ſpongias impoſitum intus potum chiatis binis q̄
acerrime. Conglobatum vtiq; ſanguinē diſcutit. Contra lichenas & bibitur & imponitur. Siſtit aluos:
& rheumatiſmos interaneorum infuſum. Item procidentia ſedis vuluæq;. Tuſſim veterem inhibet &
gutturis rheumatiſmo. Orthopnoeam dentium labefactionem. Veſicæ nocet: neruorum infirmitati-
bus. Neſcire medici quantum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus vtrem aceti fe-
rens quotiens depoſuiſſet ſentiebat ictum: alias illeſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt: potuq; ſuc-
curſum. Neq; altero os colluunt venena exeuntes in totum vomitrix vis hæc non ciborum modo eſt ve-
rum & rerum plurimarum. Saxa rumpit infuſum: quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem
& ſapores non alius magis ſuccus commendat aut excitat: in quo vſu mitigatur toſto pane aut vino.
Vel accenditur pipere ac laſere vtiq; ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum ex eo exemplu3 ingens.
Siquidem. M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedum cum dolorem eum per-
peti nequiret: vnius medicorum portentoſa ſcientia ignorante. Diuo Auguſto tanti putauit vſu pedū
ſenſuq; omni: carere dummodo & dolore illo careret: demerſis in acetum calidum cruribus in acerri-
mo impetu morbi euaſit.

Cardiacis vinū ſpes vnica.

Aceti vis.

Exemplū ꝙ acetu3 contra aſpi. morſ9 vi imodicas hēat. Hic hānibal alpes aceto & igni tranſiuit. Aiaduerte exēplū.

¶ De aceto ſcyllino: & oximelle: & ſapa: & fecę vini: aceti: & ſapæ. CA. II.

ACetum ſcyllinum inueteratū magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea quæ diximus: aceſcentibus
cibis. Guſtatum enim diſcutit pœnam eam: & ijs qui ieiuni vomunt. Callum enim facium fa-
cit. ac ſtomachi odorē oris tollit gingiuas: aſtrigit dentes firmat colorē meliorē præſtat Tardi
tate3 quoq; auriū gargarizatione purgat: & trāſitū auditus aperit. Oculorum aciē obiter exa-
cuit: comitialibus: melancholicis: vertiginoſis: vuluarum ſtrugulationibus: percuſſis: aut præcipitatis.
Et ob id ſanguine conglobato. Neruis infirmis: renum vitijs perq̄ vtile. Cauendum exulceratis. Oxy-
mel antiqui (vt Dieuces tradit) hoc modo tempetabant. Melius heminas. x. aceti veteris heminas
quinq;: ſalis marini pondo: thymbræ quadrantem: aquæ marinæ ſextarios. v. variter coquebant de-
cies deferueſcente cortina: atq; diffundebant: inueterabantq;. Suſtulit totum id Aſclepiades: coargu-
itq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes: quo ſepas vocant: & cō-
tra meconium: ac viſcum & anginas calidum: gargarizatum: & auribus: & oris gutturiſq; deſiderijs: q̄
nunc omnia oxyhalme contingunt: id ſale & aceto recente efficatius eſt. Vino cognata res ſapa eſt: mu-
ſto decocto: donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas: bupreſtin pino-
rum erucas: quas pityocampas vocant. ſalamandras: & contra mordentia venenata. Secundas partuſ-
q; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt: venenum eſſe ſi quis ieiunis a balneis id bi-
bat. Conſequens horum eſt fex vini: ſui cuiuſq; generis. Ergo vini fæci tanta vis eſt: vt deſcendentes in-
cupas enecet. Experimentum dimiſſa præbet lucerna q̄diu extinguatur deſcenſionis periculu3 denū-

Vel in cubas.

tians. Illota miſcetur medicamentis. Cum iridis vero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur. Et ſicca vel madida contra phalangia: & teſtium mammarumq; inflammationes: vel in quacumq; parte corporis. Item cum hordeacea farina & thuris polline in vino decocta crematur: & ſiccatur. Indeq; experimentum eſt legitimæ coctæ: vt refrigerata linguaʒ tactu videatur vrere. Celerrime examinatur non incluſo condita. Crematio ei multum virium adijcit. Vtiliſſima eſt ad compeſcendas licenas: furfureſq; cum fico decocta. Sic & lepris & vlceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria eſt pota ſed magis cruda. Oculorum medicamentis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus & genitalibus. In vino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expiauerit quoq; lauandis corporibus & veſtibus vtilis: tuncq; vſum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt: multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationum incrementis: ſtomachum interanea: ventrem illita adiuuant. Siſtit earum partium rheumatiſmos: & mulierum menſes. Panos diſcutit nondum exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæras Mammas lactis ſui impatientes eadem extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpentibus contra ceraſtas validiſſima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morſus: & canis. Et hæc cremata ampliat vires. Tunc addito lentiſcino oleo illita vna nocte ruffat capillum. Eadē aqua lintheolo appoſita: vuluas purgat. Sapæ fæce ambuſta ſanantur. Medius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fecæ decocta potáq; tuſſes veteres. Decoquitur in patinis cum ſale & adipe: ad tumorem quoq; maxillarum: & ceruicum.

¶ De oleis & folijs oleæ & flore: & cinere: & de oliua alba: & nigra: & de amurca. CA. III.

OLearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum vehementiſſime aſtringunt: purgant: ſiſtunt. Itaq; manducata impoſita vlceribus medentur: & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iјs quæ medici vſſerint. Gingiuarum inflammationibus: paronychijs ſordidiſq; vlceribus excreſcentibus. Cum melle profluuium ſanguinis e neruoſis partibus cohibet. Succus eorum carbunculentibus excreſcentibus circa oculos vlceribus: & puſtulis: procidentiq; pupilę efficax: quapropter in collyria additur. Nam & veteres lachrymationes ſanat: & genarum eroſiones. Exprimitur autem ſuccus tuſis: effuſo vino ex aqua cæleſti. Siccatuſq; in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus vuluæ. Vtilis & ſaniem emanantibus. Item condylomatis: ignib⁹ ſacris: quæq; ſerpunt vlcera: epinyctidi. Eoſdem & flos eorum habet effectus. Vruutur & cauliculi floreſcentes vt ſpodij vicem cinis præſtet. Vinoq; infuſo iterū vrit̃. Suppurationes & panos illinunt cinere eo vel folijs tuſſis cū melle. Oculos vero cuʒ pollenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas: furfures manētia vlcera. Nā lachrymam quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maximæ oleæ: mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt qui dentiū dolores illinendos cenſerent: venenū eſſe prædicantes: atq; etiā in oleaſtro querēdam. E radice oleæ q̄ tenerrime cortex deraſus: in melle crebro guſtatu medet̃ ſanguinē retijcientibus: & ſuppurata tuſſientibus. Ipſius oleæ cinis cū axungia tumores ſanat. extrahitq; fiſtulis vitia: & ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho vtiliores ventri munus. Pręclaræ habēt anteq̄ cōdiantur vſū

oliuę albe Vis. recentes per ſe cibi modo deuoratæ. Medentur enim harenoſę vrinę: item dentibus: aut attritis: aut cōuulſis. Nigra oliua ſtomacho mutilior: neutri facilior: capiti & oculis non conuenit. Vtraq; ambuſtis ꝓdeſt trita & illita. Sed nigra commanducantur: & protinus ex ore impoſita poſtulas gygni prohibet. Colymbades ſordida vlcera purgant. Inutiles difficultatibus vrinæ. De amurca poteramus videri ſatis dixiſſe Catonem ſecuti: ſed reddenda quoq; medicinæ ratio eſt. Gingiuis & oris vlceribus dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Item ignibus ſacris infuſa: & iјs quæ ſerpunt pernionibus nigræ oliuæ amurca vtilior: item infantibus fouendis. Albæ vero mulierum vuluæ in lana admouetur. Multo auteʒ omnis amurca decocta efficatior. Coquitur in cupreo vaſe ad craſſitudinem mellis. Vſus eius cum aceto: aut vino vetere: aut mulſo: vt quæq; cauſa exigat in curatione oris dentium: aurium: vlcerum manātium: genitalium: rhagadum. Vulneribus in lintheolis imponitur: luxatis in lana. Ingens hic vſus vtiq; linueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infunditur ſedis genitalium: vuluæ exulcerationi illinitur vero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si vero cum omphacio recoquatur. ad mellis craſſitudineʒ: caſuros dentes extrahit. Item iumentorum ſcabiē cum decocto lupino & chameleonthe herba mira ſanat. Cruda amurca podagris foueri vtiliſſimum.

¶ De folijs oleaſtri: & oenanthino oleo: & cicino: & amygdalino: et laurino: et myrteo: chamęmyrſino: et cupreſſino: et citreo carino. CA. IIII.

Mira oleaſtri vis. OLeaſtri foliorū eadeʒ natura. Spodiūq; e cauliculis vehementi⁹ inhibet rheumatiſmos. Sedet inflāmatiōes oculoruʒ. Purgat vlcera: alienata explet: excreſcentia leniter erodit. Siccat et ad cicatriceʒ ꝑducit cetera vt in oleis. In hoc aūt peculiare: ꝙ folia decoquunt̃ ex melle danturq; coclearib⁹ cōtra ſāguinis excreatiōes. Oleū tn̄ acri⁹: atq; efficaci⁹. et os quoq; colluitur illo.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0374-2
DFG

Ad dentium infirmitatem imponuntur folia: & paronychijs: & carbunculis & contra omnem collectio-
nem cum vino. Iȷs vero quę purganda ſint: cum melle. Miſcentur oculorum medicamentis: & coctum
foliorum: & ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiam auribus inſtillatur cum melle: vel ſi pus effluat. Flore oleaſtri
condylomata illinuntur & epinyctides. Item cum farina hordeacea venter in rheumatiſmo cum oleo.
Capitis doloribus. Cutem in capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti & cum melle impoſiti cõ-
primunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autem & cum melle triti nouas repur-
gant. Carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generib⁹
hæc pertinent. Vtiliſſimum eſt omphacium: proxime viride. Præterea q̃ maxime recens: niſi cum vetu-
ſtiſſimum queritur: tenue: odoratum: quoq; non mordeat: e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphiacium
prodeſt gingiuis. Si contineatur in ore: colorem dentium cuſtodit magis q̃ aliud ſudores cohibet. Oe-
nantino idem eſt effectus qui roſaceo. Omni autem oleo mollitur corpus: vigorem & robur accipit. Sto
macho contrarium Auget vlcerum incrementa. Fauces exaſperat. Et venena omnia cohibet: hebetat-

Olei varia gña & ꝓprietates.

q; Præcipue pſimythij & gypſi in aqua mulſa. Aut ficorum ſiccarum decoctum potum contra meco-
nium. Ex aqua contra cantharidas bu preſtin ſalamandras pityocampas. Per ſe lotum: redditũq; vomi-
tionibus. Contra omnia ſupracta laudatiſſimum & laſſitudinum perfrictionumq; refectio eſt tormina
calidum potum chiathi. vȷ. magiſq; ruta ſimul decocta pellit. Item ventris animalia. Soluit aluum hemi
næ menſura cum vino & calida aqua potum aut ptiſanæ ſucco. Vulnerarijs emplaſtris vtile. Facieꝫ pur
gat. Bubus infuſum per nares donet ructent: inflationem ſedat. Vetus autem magis excalfacit corpora:
magiſq; diſcutit ſudoris. Duritia magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare & inclinato morbo. Ocu-
lorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis ac opiȷ. Capitis doloribus remedium eſt. Item
ardoribus in febri cum aqua. Et ſi vetuſti non ſit occaſio: decoquitur: vt vetuſtatem repræſentet. Oleuꝫ
cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldæ menſura. Priuatim dicitur purgare præcordia.
Prodeſt & articulorum morbis: duritiȷ omnibus: vuluis auribus: ambuſtis. Cum cinere vero muricum
ſedis inflammationibus. item pſoræ. Colorem cutis commendat: capillumq; fertili natura euocat. Se-
men ex quo fit: nulla animans attingit. Ellychnia ex vua fiunt claritatis præcipue. Ex oleo lumen obſcu
rum propter nimiam pinguedignem. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto. Per ſe autem recentia mam-
mis & epiphoris. Eadem decocta in vino inflammationibus cum polenta & croco. Per ſe autem triduo
impoſita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat: mollit corpora: cutem erugat: nitorem com-
mendat varos cum melle tollit a facie. Prodeſt & auribus cum roſaceo & melle & mali punici germine
decoctum. Vermiculoſq; in his necat: & grauitatem auditus diſcutit: ſonos incertos: & tinnitus: obiter
capitis dolores: & oculorum. Medetur furunculis: & a ſole vſtis cum cæras Vlcera manantia & fur-
fures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per ſe vero capiti illitum ſomnum allicit.

Oleum laurinum vtilius quo recentius quoq; viridius colore. Vis eius excalefactoria: & ideo paraly-
ticis: ſpatici: iſchiadicis: ſigillatis: capitis doloribus inueteratis diſtillationibus auribus in calice pu-
mici calfactum illinitur. Similis & myrthei olei ratio: aſtringit: indurat: medetur gingiuis dentium
dolori: dyſenterie: vuluæ exulceratæ: veſicis: vlceribus vetuſtis vel manantibus cum ſcamina æris &
cæra. Item eruptionibus ambuſtionibus. Attritas ſanat & furfures rhagadas condylomata; articu-
los luxatos odorem grauem corporis. Aduerſatur cantharidi bupreſti: alijſq; malis medicamentis
quæ exulcerando nocent. Chamemyrſinæ ſiue oxymyrſinæ eadem natura. Cupreſſinum oleum
eoſdem effectus habet quos myrteum: item citreum. Enuce vero iuglandium quod carynum ap-
pellauimus: alopecijs vtile eſt & tarditati aurium infuſum. Item capitis doloribus illitum. Cæte-
rum iners & graue ſapore corpori. Enimuero ſi quid in nucleo putridi fuerit: totus modus deperit.
Ex gnidio grauo factum vim habet quam cicinum. Ex lentiſco factum vtiliſſimum acopo eit. Idem-
q; proficeret æque vt roſaceum: ni durius paulo intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimios ſudo-
res. papulaſq; ſudorum. Scabiem iumentorum efficaciſſime ſanat balaninum: oleum repurgat va-
ros: furunculos: lentigines: gingiuas. Cypros qualis eſſet: & quemadmodum ex ea fieret oleum:
docuimus. Natura eius excalfacit: emollit neruos. Folia ſtomacho illinuntur: & vuluæ concitatæ ſuc-
cus quoq; eorum apponitur. Folia recentia commanducata: vlceribus in capite manantibus. Item
oris medentur collectionibus condylomatis. Decoctum foliorum ambuſtis & luxatis prodeſt. Ipſa ruf-
fant capillum tuſa: adiecto ſtrutei mali ſucco. Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idem com-
buſtus in cruda ola nomas ſanat: & putreſcentia vulcera per ſe vel cum melle. Odor floris olet: qui
ſomnum facit. Aſtringit gleucinium & refrigerat eadem ratione qua & oenanthinum. Balſaminuꝫ lon
ge precioſiſſimum omnium: vt in vnguentis diximus: contra omnes ſerpentes efficax. Oculorum cla-
ritati plurimum confert: caliginem diſcutit. Item dyſpono eas collectiones omnes duritiaſq; lenit. San-
guinem denſari prohibet. Vlcera purgat: auribus: capitis doloribus: tremulis ſpaticis ruptis: perq̃

Oalſamĩ cõtra oculorũ aciẽ efficax.

vtile. Aduerſatur a cognito ex lacte potum. Febres cum horrore venientes perũcti leuiores facit. Vtendum tamen modice: quoniam adurit: augetq; vitia non ſeruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera expoſuimus. Vrinam cit. Oculorum epiphoris vino expreſſum vtiliſſime imponitur. Item frontibus dormire volentibus. Efficaſſius ſi & nares illinantur: aut ſi ex aqua bibantur. Oris halitus & ſuauitatem commendat linguæ ſubditum folium: ſicut & veſtium odorem interpoſitum Hyoſcyaminum molliendo vtilius eſt: neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum roſaceo effectum habens. Narciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. Rhaphaninum phthiriaſes longa valitudine tollit. Scabritiaſq; cutis in facie emendat. Seſaminum aurium dolores ſanat: & vlcerum quæ ſerpunt: & quæ cacoethe vocant alcera. Lilinum quod & phyllynum & ſyrium vocauimus: renibus vtiliſſimum eſt: ſudoribuſq; euocandis: vuluæ moliendæ: concoquendoq; intus Seleucum neruis vtile eſſe diximus: ſicut hærbaceum: quoq;: quod eugubini circa flaminiam viam vendunt. Eleomeli quod in ſyria ex ipſis oleis manare diximus: ſapore melleo non ſine nauſea aluum emollit: bilem præcipue detrahit: duobus cyathis in hemina aquæ datis. qui bibere torpeſcunt: excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi præſumunt ex eo chatyum vnum piſſimo oleo

Ve ad tuſſim.

vſus eſt paſſim ad quadrupedum ſcabiem. Eſt autem vitibus oleiſq; proxima nobilitas palmis inebriant recentes capitis dolorem afferunt: minus ſiccæ. Nec quantum videtur vtiles ſtomache: tuſſim exaſperant: corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad vires recreandas: ſitim ſedandam: in quem vſum præferebant thebaichas. Sanguinem quoq; excreantibus vtiles: in cibo maxime Illinuntur cariotæ ſtomacho: veſicæ: ventri inteſtinis. Cum cotoneis & cæra & croco ſugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodij vicem efficiunt: miſcenturq; collyrijs: & caliblephara faciunt addito nardo.

¶De myrobalano palma: & de palma elate. CA.V.

PAlma quę fert myrobalanum probatiſſima in ægypto. Oſſa non habet reliquarum modo in balneis. Aluum & menſes ſiſtit in vino auſtero: & vulnera conglutinat. Palma elate: ſiue ſpathe medicinæ confert germina folia: corticem. Folia imponuntur præcordijs. ſtomacho: iocineri: vlceribus quæ ſerpunt cicatrici repugnantia. Pſoras cortex eius tener cum reſina & cæra ſanat diebus. xx. Decoquitur & ad teſtium vitia. Capillum denigrat ſuffitu. Partus extrahit. Datur bibẽdus renum vitijs: & veſicę: & præcordiorum Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac ventris fluxionem ſiſtit decoctum eius. Item cinis ad tormina potꝰ in vino albo. In vuluarum vitijs efficaciſſimus.

Elate cortex ad qd prodeſt.

¶Medicinæ ex ſingulorum generũ flore: folijs: fructu: ramis cortice: ligno: ſucco: radice: cinere. CA.VI.

PRoximæ varietates generum medicinarumq;: quę mala habent. Ex his verna acerba ſtomacho inutilia ſunt. Aluum veſicam circunagunt. Neruos lędunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuauiora. Cruda tamen dũtaxat matura proſunt ſanguinem excreantibus: ac dycentericis: cholericis: cœliacis. Non idem poſſunt decocta: quoniam amittunt conſtringentem illaꝫ vim ſucci. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tum decoquuntur in aqua cæleſti: ad eadem quæ ſupra ſcripta ſunt. ad ſtomachi autem dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorũ carbunculos ſanat: cocta in vino & illita cum cæra. Alopecijs capillum reddunt. Quæ ex ijs cruda in melle condiuntur: vrinam mouent. Mellis autem ſuauitati multum adijciunt: ſtomachoq; id vtilius faciunt. Quæ vero in melle condiuntur cocta: quidẽ ad ſtomachi vicia tria cum roſaceo folijs decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lyenibus: orthopnoicis hydropicis prodeſt. Item mammis condylomatis: varicibus. Elos & viridis & ſuccus inflammationibus oculorum: execrationibus ſanguinis: mẽſibus mulierum. Fit & ſuccus ex ijs mitis cum vino dulci tuſſis: vtilis & cæliacis & iocineri. Decocto quoq; eorum fouẽtur: ſi procidant: vuluæ & interanea. Fit & oleum ex ijs: quod melinum vocauimus quotiẽs nõ fuerit in humidis nata. Ideo vtiliſſima quæ ex cicilia veniunt. Minus vtilia ſtruthia quanuis cognata. Radix eorum circunſcripta terra manu ſiniſtra capitur: ita vt qui facit dicat quæ capiat: & cuius cauſa. Sic ad alligata ſtrumis medetur. Melimela & reliqua dulcia ſtomachum & ventrem ſoluunt: ſiticuloſa: æſtuoſa: ſed neruos non lædunt. Orbiculata ſiſtunt aluum: & vomitiones: & vrinas ciunt. Silueſtria mala ſimilia ſunt vernis acerbis: aluumq; ſiſtunt. Sane in hunc vſum immatura opus ſunt. Citerea contra venenũ in vino bibuntur: vel ipſa vel ſemen. Faciunt oris ſuauitatem decocto eorum colluto autem ſucco expſſo: horum ſemen edendum præcipiunt in malicia pergnãtibus: ipſa vero contra infirmitatem ſtomachi: & non niſi ex aceto facilline manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare ſuperuacuum.

Aduerte.

Mali punici. Virtus.

Ex ijs dulcia: quę epyrina alio nomine appellauimus ſtomacho inutilia habentur: inflationes pariũt: dentes gingiuaſq; lædunt. Quæ vero ſapore maxime vinoſa diximus: paruum nucleum habẽtia: vtiliora paulo intelliguntur. Aluum ſiſtunt & ſtomacum dũtaxat pauca citraq; ſacietatem. Sed hæc minime

danda q̄q̄ omnino nulla in febri nec carne acinorum vtili nec ſucco. Cauentur æque vomitionibus:
ac bilem reijcientibus. Vuam in his ac ne muſtum quidem: ſed protinus vinum aperuit natura. Vtrū- ☞
q; vero aſperiore cortice. Hic & acerbis in magno vſu. Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob malicoriū
id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem monſtrant: mixtaq; galla in aceto decocto mobi- cur voca-
les dentes ſtabilire. Expetitur in grauidarum malicia: & quoniam guſtatu moneat infantem. Diuiditur tum.
malum: cæleſtiq; aqua madeſcit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cæliacis: & ſanguinem excre-
antibus. Ex acerbo fit medicamentum: ſtomachice vocatur: vtiliſſimum oris vitijs: narium: auriu3: ocu
lorum caligini: pterygijs: genitalibus: & ijs quę nomas vocant: & quę in vlceribus excreſcunt. Contra
leporem marinum hoc modo acinis detracto cortice tuſis mellis attici ſelebris. Alij hoc modo faciunt.
Punica acida multa tunduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis craſſitudine: ad virilitatis & ſe-
dis vitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulentas: epiphoras incipientes rubras maculas. In ma
nibus rami punicoru3 ſerpentes fugant. Cortici punici ex vino cocti & impoſiti perniones ſanantur. Cō
tuſū malū ex trib⁹ heminis vinis decoctum ad heminam: tormina: & tineas pellit. Punicum in olla no-
ua opericulo indito in furno toſtum & contritum potumq; in vino ſiſtit aluum: diſcutit tormina. Prim⁹
pomi huius partus florere incipientis cytinus vocatur a gręcis: mire obſeruationes multorum experi-
mento. Si quis vnum ex ijs ſolutus vinculo omni cinctus & calciatus: atq; etiam annuli decerpſerit Cytinus.
duobus digytis pollice & quarto ſiniſtræ manus: atq; ita luſtratis leui tactu oculis: mox in os additum
deuorauerit ne dente contingat: affirmatur nullam oculorum imbecilitatem paſſurum eo anno. Idem Mirum ſi
cytini ſiccati tritiq; carnes excreſcentes cohibent. Gingiuis & dentibus medentur. Vel ſi mobiles ſint verum.
decocto ſucco. Ipſa corpuſcula trita vlceribus quæ ſerpunt putreſcuntue: illinuntur. Item oculorum
inflammationi: inteſtinorumq; priſcorum: & fere ad omnia quæ cortices malorum. Aduerſatur ſcor-
pionibus. non eſt ſatis mirum curam diligentiamq; qui omnia ſcrutati nihil intentatum reliquere.
In hoc ipſo cytino floſculi ſunt: anteq̄ ſcilicet malum ipſum prodeat: erumpentes: quos balauſtium
vocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerunt ſcorpionibus aduerſari. Siſtunt potu menſes fœ-
minarum: ſanant oris vlcera: tonſillas: vuam: ſanguinis excreationes: ventris & ſtomachi ſolutiones: ge
nitalia vlcera quacunq; in parte manantia. Siccauere etiam vt ſic quoq; experirentur. Inueneruntq;
tuſorum farina dyſentericos a morte reuocari. Aluum ſiſtit. Quin & nucleos ipſos acinorum experiri Vel vt tu-
non pinguit. Toſti tuſiq; ſtomacum iuuant. Cibo aut potione inſperſi bibuntur ex aqua cæleſti ad ſi- ſis.
ſtendum aluum. Radix decocta ſuccum emittit: qui tineas necat victoriati pondere. Eadem diſcocta in
aqua quas lycium præſtat vtilitates. Eſt & ſilueſtre punicum a ſimilitudine appellatum. Eius radices ru
bro cortice denarij pondere ex vino potæ ſomnos faciunt. Semine poto aquam: quæ ſubierit cutem ſic- ☞
cat. Mali punici corticis fumo culices fugantur. Nota.

¶De pyris: & eorum obſeruationibus: & de ficorum obſeruatione: & caprifico: &
erineo: & aliorum generibus medicinæ. CA.VII.

Pyrorum omnium cibus etiam valentibus oneroſus: ægris quoq; vini modo negatur. De- ☞
cocta eadem mire ſalubria / & grata: præcipue cruſtumina. Quæcunq; vero cum melle de-
cocta ſtomachum adiuuant. Fiunt cataplaſmata e pyris ad diſcutienda corporum vitia: Et pirorū
& decocto eorum ad duritias vtuntur. Ipſa aduerſantur boletis atq; fungis: pelluntq; pon- & vini vſ⁹
dere & pugnante ſucco. Pyrum ſilueſtre tardiſſime matureſcit. Conciditur: ſuſpenſumq; ſiccatur ad ægris ne-
ſiſtendam aluum: quod & decoctum eius potum præſtat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eoſdem gatus.
vſus. Pyrorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficatius proficit. Mala pyraq; portatu vtiq; iumē
tis mire grauia ſunt vel pauca. Remedio aiunt eſſe ſi prius edenda dentur aliqua: aut oſtendantur. Fici
ſuccus lacteus aceti naturam habet. Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem po-
mi: & in vmbra ſiccatur ad aperienda vlcera: cienda menſtrua appoſitus cum luteo oui: aut potus cum
amylo. Podagris illinitur. Cum farina fænogręci & aceto. Pilos quoq; detrahit: palpebrarumq3 ſcabie3
emendat. Item lichenas & ſporas: aluum ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum veſparūq;
& ſimilium venenis priuatim ſcorpionum. Idem cum axungia verrucas tollit. Folia & q̄ non maturue-
re fici: ſtrumis illinuntur: omnibuſq; quę emollienda ſunt diſcutiendaue. Pręſtant hęc & per ſe folia. Et
alij vſus eorum tanquam in fricando lichene & alopecijs: & quæcunq3 exulcerari opus ſit: & aduerſus
canis morſus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle vlceribus quæ cæria vocā-
tur: illinitur. Extrahūt infracta oſſa cum papaueris folijs ſilueſtris. Canum rabioſorum morſus folio tri ☞
to ex aceto reſtringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furunculis: muriſaranei morſibus cum Aduerte.
cæra cinis earum e folijs grangrenis: conſumendiſq3 quæ excreſcunt. Fici mature vrinam ciunt: al-
uum ſoluunt: ſudorem mouent: papulaſq3. Ob id autūno inſalubres: quoniam ſudantia huius cibi opa
corpora refrigeſcunt. Nec ſtomacho vtiles. Sed ad breue tempus. Et voci cōtrariæ intelliguntur. Nouiſ

ſimę ſalubriores q̃ primæ. Medicatæ vero nonnunquam iuuenum vires augent. Senibus meliorem
valitudinem faciunt: minuſq; rugatum. Sitim ſedant. Calorem refrigerant. Ob id non negande in febri-
bus conſtrictis: quas ſtegnas vocant. Siccæ fici ſtomachum lædũt gutturi & faucibus magnifice vtiles.
Natura iis excalfaciendi. Sitim afferunt. Aluũ molliunt. Reumatiſmis eius & ſtomacho contrariæ. Ve-
ſice ſemper vtiles: & anhelatoribus: ac ſuſpirioſis. Itẽ iocinerum: renum: lyenum vitiis. Corpus & vires
adiuuant: ob id ante athletæ hoc cibo parcebantur. Pythagoras exercitator primum ad carnes eos trã-
ſtulit. Recolligentibus ſe a longa valitudine vtiliſſimæ. Item comitialibus & ydropicis. Omnibuſq;
quæ maturanda aut diſcutienda ſunt: imponuntur. Efficacius calce aut nitro admixto. Ad coctæ cum
hyſopo pectus purgant: pituitam: tuſſim veterem. Cum vino autem ad ſedem & tumorem maxillarũ
& furunculos: panos: parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Deco-
ctæ quoq; eædem cum fœno gręco vtiles ſunt pleureticis: et peripneumonicis. Cum ruta coctæ tormi-
nibus proſunt tibiarum vlceribus. Cum æris flore et ſpaticis et pterygiis. Cum punico malo ambu-
ſtis: pernionibus. Cum cęra hydropicis coctę in vino et cum abſinthio et farina hordeacea nitro ad-
dito. Aluum ſiſtunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum ſale trite illinuntur. Carbunculos extrahunt
in vino coctę et impoſitæ. Carcinamati ſi ſine vlcere eſt: quam pinguiſſimam ficum imponi: pene ſin-
gulare remedium eſt: item phagedene. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior: non congluti-
nat. replet: aſtringit. Bibitur et ad diſcutiendum ſanguinem concretum. Item percuſſis præcipitatis.
Conuulſis ruptis cinereis cyathis ſingulis aquæ & olei datur tetanicis & ſpaticis. Item potus vel in-
fuſus cæliacis: dycentericis. Et ſi quis eo cum oleo perungatur: excalfacit. Item cum cera & roſaceo
ſub actus ambuſtis cicatricem tenuiſſimam obducit. Luſcioſos ex oleo illitus emendat: dentiumq;
vitia crebro fricatu. Produnt etiam ſi quis inclinata arbore ſupino ore aliquem nodum eius morſu
abſtulerit nullo vidente: atq; in aluta alligatum licio e collo ſuſpenderit ſtrumas & parotidas diſcu-
tit. Cortex tritus cum oleo ventris vlcera ſanat. Crudæ groſſi verrucas & thymos nitro farinaq; addi-
tis tollunt. Spondiiſq; vicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis toſtus adiecto pſimythio
digeritur in paſtillos ad vlcera oculorum & ſcabritiam. Caprificus etiamnum multo efficatior fico.
Lactis minus habet. Surculo quoq; eius lac coagulatur in caſeo. Exceptum id coactumq; in durici-
am ſuauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miſcetur exulceratoriis medicamentis. Al-
uum ſoluit: vuluam cum amylo aperit. Potamenſes cit cum luteo oui. Podagris cum farina fœno-
græci illinitur. Lepras: pſoras: lychenas: lentigines expurgat. Item venenatorum ictus & canis morſus.
Dentium quoq; dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt: aut in canis eorum additus. Cauliculi &
folia admixto eruo contra marinorum venena proſunt. Adiiciunt & vinum. Bibulas carnes additi
caules magno ligni compendio percoquunt. Groſſi illitæ ſtrumas & omnium collectionem emolli-
unt & diſcutiunt aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſunt ex iis cum aceto vlcera manantia & epi-
nyctidas & furfures ſanant. Cum melle item & foliis ceria ſanant & canis morſus. Recentes cum vi-
no phadegenas. Cum papaueris foliis oſſa extrahunt. Groſſi caprifici inflammationes diſcutiunt ſuf-
fitu. Reſiſtunt & ſanguini taurino poto: & pſimythio & lacti coagulato potæ. Item aqua decoctæ at-
q; illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut groſſi eius q̃ minutiſſimæ ad ſcorpionum ictus e vino bibun-
tur. Lac quoq; inſtillatur plagæ: & folia imponuntur. Item aduerſus muremaraneum. Cauliculorum
cinis vuam faucium ſedat. Arboris ipſius cinis ex melle: thagadia. Radix deferuefacta in vino den-
tium dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit. Illinuntur ramentrami ſi-
ne cortice q̃ minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quoq; medicinæ vnius miraculum additur.
Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat hentibus medullam ipſam
Vel rabi- adalligatam ante ſolis ortum prohibere ſtrumas. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum
dã naturã circundata in tantum mirabili natura compeſcit vt immobiles præſtet. Hærba quoq; quam græci eri-
neon vocant: reddenda in loco propter gantilitatem. Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimi-
litudine. flos candidus: ſemen. nigrum: paruum tritum cum melle attico oculorum epiphoris me-
detur. Manat lacte multo & dulci. Hærba perq̃ vtilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt
venenis. Pruni folia decocta tonſillis. gingiuis: vuæ proſunt in vino decocta: & ſubinde ore colluto.
Ipſa pruna aluum molliunt: ſtomacho non vtiliſſima: ſed breui momento. Vtiliora perſica ſuccuſ-
q; eorum etiam in vino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſq̃ minus
odoris. Succi qui plus tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita hemorrhoiam ſiſtunt. Nuclei per-
ſicorum cum aceto & oleo capitis doloribus illinuntur. Silueſtrium quidem prunorum baccæ: vel e
radice cortex in vino auſtero ſi decoquantur ita vt triens & hemina ſuperſit: aluum & tormina ſiſtunt.
Satis eſt ſingulis chiato decocti ſumi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum. quem græci lichem
appellant: rhagadis & condilomatis mire vtilis. Mora in ægypto & cypro ſui generis (vt diximus)

largo ſucco abundant. Summo cortice deſquãmato altiore plaga ſicca mirabili natura. Succus aduerſatus venenis ſerpentium. Prodeſt dyſentericis. Diſcutit panos: omneſq; collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores ſedat: item aurium. Splenticis bibitur. Illinitur & contra pfrictiones. Celerrime teredinem ſentit. Nec apud nos ſucco vſus minor. Aduerſatur aconito: & araneis in vino potum. Aluũ ſoluit. Pituitaſq; ac tineas/ & ſimilia vẽtris animalia extrahit. Hoc idem p̄ſtat & cortex tritus. Folia tingũt capillum cum fici nigrę/ & vitis cortice ſimul coctis in aqua cœleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit ꝓtinus ipſa poma ad pręſens ſtomacho vtilia refrigerant: ſitim faciunt. Si non ſuperueniat alius cibus: intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum: veluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis/ quę in natura eius diximus. Fit ex pomo pãchreſtos ſtomatice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarij tres ſucci e pomo leui vapore ad craſſitudinem mellis redigũtur. Poſt additur omphacij aridi pondo duodecim: aut myrrhę vndecim: Croci .xi Sed hęc ſimul mixta/ vel trita miſcentur decocto. Neq; eſt aliud oris arteriæ vuę ſtomachi iucundius remediu;. Fit & alio modo. Succi ſextarij duo/ mellis attici decoquũtur: vt ſupra diximus. Mira ſunt præterea: quę produntur. Mora germinatione prius q̄ in folia exeant ſiniſtra decerpi iubentur futura poma: cytinos gręci vocant. Hi terrã ſi non attingere: ſanguinem ſiſtunt ad alligati: ſiue ex vulnere fluat: ſiue ore: ſiue naribus: ſiue hemorrhoidis. Ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem pręſtare/ & ramus dicitur luna plena defractus. incipiens fructum habere. Si terrã non attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocũq; tempore ab ipſis decerptum: ita vt terram non attingat: adalligatumq; exiſtimant pręſtare. Folia mori trita/ aut arida decocta ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemq; potu proficitur. Scorpionibus aduerſatur e radice corticis ſuccus ex vino/ aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorũ compoſitio. Succu; expreſſum pomi maturi/ immaturiq; mixtũ coquebant in vaſe ęreo ad mellis craſſitudinẽ. Aliqui myrrha adiecta/ & cupreſſo p̄duratum vas ſole torrebant: permiſcentes ſpatha ter die. Hęc erat ſtomatice: quę e vulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio ſuccum ſiccato exprimebant pomo multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina vero contra nomas: & pectoris pituitas: & vbicũq; opus eẽt aſtringi viſcera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertiũ genus ſucci folijs/ & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponũtur: & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentiũ dolori collectionibuſq;/ & ſuppurationibus habetur. Aluum purgat. Folia mori in vrina madefacta pilum corijs detrahunt. Cęraſia aluum molliunt: ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluum ſiſtunt. Vrinam ciunt. Inuenio apud auctores: ſi quis matutino roſcida deuoret cum ſuis nucleis: in tantũ leuari aluum: vt pedes morbo liberẽtur. Meſpila exceptis ſetanijs: quę malo ꝓpriorem vim habent: reliqua aſtringunt ſtomachu; ſiſtumq; aluum. Item ſorba ſicca. Nam recentia ſtomacho/ & citę proſunt.

Attẽde ad extrahendas vẽtris tineas.

Põd⁹ ſextariorum duorũ ãt myrrhæ ſextarij vni⁹: croci vnius.

Morę vis mirabilis.

Aduerte.

¶ De pineis/ & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & piſtacijs/ & caſtaneis: & ſiliquis: cornu: & vnedone & lauro. CA.VIII.

Nvces pineæ quę reſinam habent cõtuſę leuiter additis in ſingulis ſextarijs aquę ad dimidiũ decoctę ſãguinis excreationi medẽtur: ita vt cyathi bini bibãtur ex eo. Cortex e pino in vino decoctus contra tormina datur. Nucleo nucis pineę ſitim ſedant: & acrimoniam ſtomachi roſioneſq;/ & contrarios hũores cõſiſtẽtes ibi: & infirmitatẽ viriũ roborant: renibus/ & veſicæ vtiles. Fauces vidẽtur exaſperare/ & tuſſim. Bilem pellunt Poti ex aqua: aut vino/ aut paſſo: aut balanorum decocto. Miſcetur ijs contra vehementiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen/ & ſuccus portulacæ. Item ad veſicę vlcera: & renes: quoniam & vrinam cient. Amygdalę amarę radicũ decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipſę ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinã et menſes ciunt. Capitis dolori illinũtur maximeq; i febri: ſi ab ebrietate in aceto: & roſaceo ex aquę ſextario/ & ſanguinem ſiſtunt. Cũ amylo/ & menta lethargicis/ comitialibuſq; proſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant e vino vetere vlcera putreſcentia. Canum morſus cũ melle. Et furfures ex facie ante potu p̄parata. Item iocineris/ & renum dolores ex aqua potę. Et ſępe ex eligmate cum reſina terebinthina Calculoſis/ & difficili vrinę in paſſo: & ad purgãdã cutẽ in aqua mulſa tritæ ſunt efficaces. Proſunt eligmatę iocineri: tuſſi/ & colo cum eleliſphaco modice addito. In melle ſumitur nucis auellanæ: magnitudine. Aiunt quoq; quinis fere pręſumptis ebrietatem non ſentire potores. Vulpeſq; ſi ederint eas nec cõtingat e vicino aquam lambere: mori. Minus valent in remedijs dulces: & eæ tamen purgant: & vrinam ciunt. Recentes ſtomachum implent. Nucibus gręcis cum abſinthij ſemine ex aceto ſumptis morbus regius ſanari dicitur. Item illitis per ſe vitia ſedis. Et priuatim condylomata. Item tuſſi/ et ſanguinis reiectioni ꝓdeſt. Nuces iuglandes gręci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipſarũ/ foliorũq; vires in cerebrum penetrant. Hocq; minore momento: ſed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores. Siccę noxiores: & ſtomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferẽtes. Tuſſiẽ

nuclei piꝓſunt.

Nucũ magna vtilitas.

Nuces cõtra ebrietatẽ remediũ: vel ebrietatis nõ ſentiri putores.

Nu. gręcis morb⁹ ſanatur regius.

tibus inimicæ: et vomituris ieiunis aptę: tenaſmo ſolo: trahunt enim pituitam. Eędem pręſumptę vene
na hebetant. Item anginam cum ruta/et oleo. Item aduerſantur cepis: leniuntq; earum ſaporem Auriũ
inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item ruta mammis/et luxatis. Cum cepa autem et ſale/
et melle canis/hominiſq; morſui. Putamine nucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combuſtũ/
tritumq; in oleo: aut vino infantium capiti puncto nutrit capillum: et ad alopecias eo ſic vtuntur. Quo

De ãtido to Mithridatis: ama. Põ. cõtra venena inuento.

plures quis nuces ederit: hoc faciliustineas pellit. Et quę per veteres ſunt nuces gangrenis/et carbuncu
lis medentur. Item ſuggillatis. Cortex iuglandium lichenum vitio/et dyſſentericis ꝓdeſt. Folia trita cũ
aceto aurium dolori. In ſanctarijs Mithridatis maximi regis deuicti. Cn. Pompeius inuenit in peculia-
ri commentario ipſius manu compoſitionem antidoti e duabus nucibus ſiccis. Item ficis totidẽ: et rutę
folijs. xx. ſimul tritis: addito ſalis grano: et qui hoc ieiunus ſumat: nullũ venenum nociturũ illo die. Cõ
tra rabioſi quoq; canis morſus nuclei a ieiuno homine commanducati/illitiq; pręſenti remedio eſſe di-

Nuces auellanæ cõtra tuſſim ꝓſũt.

cuntur. Nuces auellanę capitis dolorem faciunt: & inflammationem ſtomachi/& pinguedini corporis
conferunt pluſq̃ ſit veriſimile. Toſtæ & diſtillationi medentur. Tuſſi quoq; veteri tritę/& in aqua mulſa
potę. Quidam adijciunt grana piperis. Alij e paſſo bibũt. Piſtacia eoſdem vſus/& effectus habẽt: quos
pinei nuclei: ꝑterq; ad ſerpentium ictus: ſiue edantur: ſiue bibantur. Caſtaneæ vehementer ſiſtunt ſto-

Caſtaneæ virtus.

machi/& ventris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus proſunt. Carnes alunt. Siliquæ re-
centes ſtomacho inutiles. Aluum ſoluunt. Eædem ſiccatę ſiſtunt: ſtomachoq; vtiliores fiunt. Vrinam
ciunt. Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquę ſextarijs decoquunt. Quidam ad dimidium: eũq; ſuc-
cum bibunt. Sudor virgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus: non contingente ligno illitaq;
inde ferrugo incipientes lichenas ſanat. Arbuſtus/ſiue vnedo fructum fert difficilem concoctioni: & ſto
macho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & folijs/& corticę: & baccis. Itaq; decoctum

Laur⁹ naturę calfactorię.

ex ijs maxime e folijs prodeſſe vuluis/& veſicis conuenit. Illita vero veſparum/cabronumq; & apium.
Item ſerpentium venenis reſiſtunt: maxime ſepis dypſadis/& viperę. Proſunt & menſibus fœminarum
cum oleo cocta. Cum polenta autem quę tenera ſunt trita inflammationes oculorum cum ruta: teſtiu;

Vel vino.

cum roſaceo capitis dolores: aut cum irino. Quin manducata/atq; deuorata per triduum terna: liberãt
a tuſſi. Eadem a ſuſpirijs trita cum melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos rũpit:
iocineri prodeſt tribus obolis in vino odorato pota. Folia pota vomitiones mouent. Baccę menſes tra-
hunt appoſitę tritę/vel potę. Tuſſim veterem/ & ortopnoeam ſanant binę detracto cortice i vino potæ.
Si & febris ſit: ex aqua: aut eligmate ex aqua mulſa: aut ex paſſo decoctę. Proſunt & phthiſicis eodem
modo/& omnibus thoracis/rheumatiſmis. Nam & excoquũt pituitam: & extrahunt. Aduerſus ſcorpio
nes quaternę ex vino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitę/& lentigines. Et vlcera manantia: & vlcera
oris: & furfures. Cutis pruriginem ſuccus baccarum emendat: & phthiriſin. Aurium dolori: & grauita
ti inſtillatur cum vino vetere: & roſaceo. Perunctos eo fugiunt venenata omnia. Prodeſt & contra vene
natorum ictus potus. Maxime autem eius laurus: quę tenuiora habet folia. Baccę cum vino ſerpentib⁹
& ſcorpionibus/& araneis reſiſtunt. Ex oleo/& aceto illinũtur: & lyeni/& iocineri. Gangrenis cũ mellæ/
& infatigatione etiam/aut perfrictione ſucco eo pungi: nitro adiecto prodeſt. Sunt qui celeritati partus
multum conferre putent radice acetabuli menſura pota iu aqua. Efficacius recentem q̃ aridam. Quidã
aduerſus ſcorpionum ictus. x. baccas dari iubent potui. Item & in remedio vuę iacentis quadrantẽ pon
do baccarum/foliorumue decoqui in aqua ſextarijs tribus ad tertias: eamq; calidam gargarizare: & in
capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere: & calfacere. Laurus delphicę folia trita/olfa

Laur⁹ delphica cõtra peſtis contagia.

ctaq; ſubinde peſtilentię contagia ꝓhibent: tanto magis ſi & vtantur. Oleum ex delphica ad cerata: aco
põq;: ad ꝑfrictiones: diſcutiendas neruos laxandos lateris dolores: febreſq; frigidas vtile eſt. Item ad au
rium dolorẽ: in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquę vuã cohibent gar
rizatione pota alui dolores: inteſtinorumq;. Tenerrima ex ijs trita in vino papulas prurituſq; illita noct
bus ꝓximę valent: inter cetera lauri genera. Laurus alexandrina/ſiue idęa partus celeres facit radice po

Laur⁹ alexandrina

ta trium denariorũ pondere in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: menſeſq; eodem modo
pota. Daphnoides ſiue ijs nominibus quæ diximus ſilueſtris laurus prodeſt aluum ſoluit: recenti folio/
vel arido drachmis tribus cum ſale/& hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium/& vomit⁹: ſto-
macho inutile. Sic & baccę quinę deneuę purgationis cauſa ſumuntur.

De myrto ſatiua: & myrtidano: & de myrto ſilueſtri. CA. IX.

Vel menãdri.

Myrti vtilitas.

Myrtus ſatiua candida minuus vtilis eſt medicinę q̃ nigra. Semen eius medetur ſãguinẽ excre
antibus. Itẽ contra fungos in vino potum. Odorem oris commendat: vel pridie commandu-
catum. Itẽ apud Menandrum ſynariſtuſim hoc edunt. Datur & dyſentericis denarij põdere
in vino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum vino ſubferuefactum imponitur lippitu

dini cum polenta. Et cardiacis in mamma ſiniſtra. Et contra ſcorpionis ictus mero: & ad veſicę vitia.
Capitis dolores: & ęgilopas: anteq̄ ſupputent. Item tumoribus. Exemptiſq; nucleis in vino vetere tritū
eruptionibus pituitę. Succus ſeminis aluum ſiſtit. Vrinas cit. Ad eruptiones puſtularum/pituiteq; cum Mytti vti
cętato illinitur: & contra phangias. Capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt: ex eadem myrto: & vi= litas.
num: quo nunq̄ inebriantur. Inueteratumq; ſiſtit: & aluum/ & ſtomachum: tormina ſanat: faſtidiū abi=
git. Foliorum arentium farina ſudores cohibet inſperſa: vel in febri. Vtilis & cœliacis: & procidentię vul
uarum: ſedis vitijs: vlceribus manantibus igni ſacro fotu: capillis fluentibus: furfuribus. Item alijs eru=
ptionibus ambuſtis. Additur quoq; in medicamento: quod liparas vocāt: eadē de cauſa/qua oleum ex
ijs efficaciſſimum ad ea quę in humore ſunt: tanq̄ in ore/vulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex Vel ale=
vino: cum cæravero articularibus/ & collectionibus. Eadem in vino decocta dyſentericis/ & hydropicis pſas.
potui dantur: ſiccantur in farina/quę inſpergitur vlcerib⁹/aut hemorrhoię. Purgant & lentigines ptery
gia/ & paronychia: & epinyctidas condylomata: teſtes: tetra vlcera. Item ambuſta cum cętato. Ad au=
res pululentas/ & folijs crematis vtuntur: & ſucco decocto. Cōburuntur & in antidota. Itē cauliculi flo=
re decerpti in nouo fictili operto cremati in furno dein triti ex vino: & ambuſtis foliorum cinis medetur.
inguem ne intumeſcat ex vlcere ſatis eſt ſurculum tantum myrti habere ſecum: nec ferro/nec terra con=
tactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret. Vuluę ꝓdeſt appoſitum fotu/ & illitu. Multo efficatius/
& cortice folio/ & ſemine. Exprimitur/ & folijs ſuccus molliſſimis in pila tuſis ad fuſo: paulatim vino au=
ſtero. Alias aqua cœleſti: atq; etiam expreſſo vtuntur ad oris/ſediſq; vlcera vuluę: & ventris. Capillorū
nigritiam malarū perfuſiones/purgationes lentiginum: & vbi conſtringendum aliquid eſt. Myttus ſil=
ueſtris: ſiue oxymirſine: ſiue chamemyrſine baccis rubentibus & breuitate a ſatiua diſtat. Radix eius in
honore eſt: decocta vino ad renum dolores pota. Et difficili vrinę: pręcipueq; craſſę/ & grauiter olenti.
Morbo regio/ & vuluarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoq; incipientes aſparagorum modo
in cibo ſumpti: & in cinere cocti. Semen cum vino potum/ aut oleo/ aut aceto calculos frangit: item in
aceto & roſaceo tritum capitis dolores ſedat: & potum morbum regium. Caſtor oxymirſinem myrti fo
lijs acutis: ex aqua fiunt ruri ſcopę: ruſcum vocauit: ad eoſdem vſus. Et hactenus habent ſe medicinæ
vrbanarum arborum. Tranſeamus ad ſilueſtres.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVSQVARTVS. PROHEMIVM.

Medicinę ex arboribus ſilueſtribus. CA.I.

HE SILVAE QVIDEM/HORRIDIORQVE NATVRAE FACIES ME
dicinis carent: ſacra illa parante rerum omnium nuſq̄ non remedia diſponente ho=
mini: vt medicina fieret etiam ſolitudo ipſa: ſed ad ſingula illius diſcordię atq; con=
cordię miraculis occurſantibus. Quercus/ & olea tam pertinaci odio diſſident: vt al Mirū q̄ter
tera in alterius ſcrobę de pactę moriātur. Quercus vero & iuxta nucem iuglandē. c⁹/& oleę
Pernicialia/ & braſſicæ cum vitę odia: ipſumq; olus/quo vitis fugatur aduerſum ci= odium.
clamino/ & origano areſcit. Quin & annoſas iam & quę ſternātur arbores: difficili⁹
cędi: ac celerius inareſcere tradunt: ſi prius manū q̄ ferro attingātur. Pomoꝝ one=
ra a iumētis ſtatī ſentiri: ac niſi prius oſtēdātur ijs: q̄uis pauca portent: ſudare illico. Ferulę aſinis gratiſſi Vel mar=
me ſūt in pabulo: cęteris vero iumētis p̄ſtaneo veneno. Qua de cā id aīal. Libero pr̄i aſſignaꝛ: cui feru= ceſcere.
la. Surdis ēt rerū ſua cuiq; ſunt venena: ac minimis quoq;. Phillyra coci/ & polie nimiū ſalē cibis eximūt. Ferulę aſi
Prędulciū faſtidium ſal tempat. Nitroſę/aut amarę aq̄ polēta addita mittigātur: vt ītra duas horas bibi nis gratæ
poſſint. Qua de cauſa & ſaccos vinarios aditur polēta. Similis vis rhodiæ cretę/ & argillę noſtratis cōcor hinc a ſili
dia valētiū. Pix oleo extrahitur: quādo vtrūq; pinguis naturę eſt. Oleum ſolum calci miſcetur: quando pr̄i datur.
vtrūq; aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua: in numera pręterea alia/ q̄ ſuis lo
cis dicētur aſſidue. Hinc nata mediciua. Hæc ſola naturę placuerat eſſe remedia parata vulgo: inuentu Vel cū his
facilia/ac ſine impendio: ex quib⁹ viuimus. Poſtea fraudes hominum/ & ingeniorū capturę officina iue aceto faci
nere iſtas: quib⁹ ſua cuiq; homini venalis ꝓmittitur vita. Statim cōpoſitiones/ & mixturę in explicabiles li⁹ eluitur
decantātur. Arabia/atq; in india in medio ęſtimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputaꝛ: atramētū
cum remedia vera quotidie pauperim⁹ quiſq; cœnet. Nam ſi ex horto petaꝛ herba/vel frutex queratur:
nulla artium vilior fiet. Ita eſt ꝓfecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: vincendoq; victi ſumus Dictū no
Paremus externis. Et vna artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura. tandum.

Lothos. CA.II.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0381-0
DFG

LOton herbam/itemq; ęgyptiam eodem nomine alias & ſyrticā arborem diximus ſuis locis.
Hęc lothos/q̄ herba gręca appellatur a noſtris: aluum baccis ſiſtit. Ramenta ligni decocta in
vino ꝓſunt dyſentericis: mēſtruis: vertigini: comitialibus. Cohibent & capillum. Mirū his ra
mētis nihil eſſe amari⁹: fructuq; dulcius. Fit & e ſcrobe eius medicamentū ex aqua myrti de
cocta ſubacta/ & diuiſa in paſtillos: I dyſētericis vtiliſſimū pōdere victoriati cum aquę cyathis tribus.

¶ Glans. CA. III.

GLans intrita duritias: quas cachoete vocāt cū falſa axungia ſanat: vehementioreſq; lichenas
vel iliacos In omnibus cortex ipſę: corticiq; tunica ſubiecta. Hęc decocta iuuat cœliacos. Dyſentericis
etiam illinitur: vel ipſa glans. Eademq; reſiſtit ſerpentium ictibus: rheumatiſmis ſupputatio
nibus. Folia/ & baccæ/ vel cortex/ vel ſuccus decocti ꝓſunt contra toxica. Cortex illinitur de-
coctus lacte vaccino ſerpentis plagę. Datur ex vino dyſentericis.

¶ De Cocco ilicis: & galla: et viſco: pilulis: glande: de cerri radice/ et ſubere. CA. IIII.

EAdem et ilici vis. Coccum vulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua. Et
oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur. Eſt autem genus ex eo in attica fere: et naſcens: celerrime
in vermiculum ſe mutans: quod ideo ſcolecion vocant: improbantq;. Principalia eius genera
diximus. Nec pauciora genera gallę fecimus: ſolidam: perforatam. Item albam: nigram: maiorem: mi
norem. Vis omnium ſimilis. Optima comagena. Excreſcentia in corpore tollit. Proſunt gingiuis vuæ.
Ouis exulcerationi. Crematę & in vino extinctę cœliacis. Dyſentericis illinūtur. Paronychijs ex melle/
& vnguibus ſcabris: pterygijs: vlceribus manantibus condylomatis: vulneribus: quę phagedenica vocā
☞ tur. In vino autem decoctę auribus inſtillantur: oculis illinuntur. Aduerſus eruptiones & panos cū ace
Nuclei to. Nucleus commanducatus dentium dolorem ſedat. Item intertrigines: & ambuſta. Immaturę ex ijs
gallę dēti ex aceto pote lyenem conſumunt. Eędem crematę/ & aceto ſalſo extinctę menſes ſiſtunt vuluas ꝓcidē
b⁹ vtiles. tes: fotu omnes capillos denigrant. Viſcum e robore pręcipuum diximus haberi: & quo conficeretur
modo. Quidam in aqua contuſum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam cōmanducantes acinos ex
puunt cortices. Optimum eſt: quod ſine cortice eſt: quodq; leuiſſimum extra: fuluū: intus porraceum:
quo nihil eſt glutinoſius: emollit: diſcutit: humores ſiccat. Strumas cum reſina/ & cera panos mitigat
omnis generis. Quidam & galbanum adijciunt pari pondere ſingulorū: eoq; modo & ad vulnera vtū-
☞ tur. Vnguium ſcabricias expolit: ſi ſeptenis diebus ſoluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionē
Mira reli efficatius fieri putant prima luna collectum e robore ſine ferro. Si terrā non attigerit comitialibus mede
gio. ri. Conceptum fœminarū adiuuare: ſi omnino ſecum habeant. Vlcera commanducatu/ impoſituq; ef
ficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe vrſino alopecias capillo replent. Cerri folia/ & cortex/ & glās
ſiccat collectiones/ ſuppurationeſq; fluitiones ſiſtit. Torpentes membrorū partes corroborat decoctum
eius fotu. Cui & inſidere expedit ſiccandis/ aſtringendiſue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpioni-
bus. Suberis cortex tritus ex aqua calida/ & potus ſanguinem fluētem ex vtralibet parte ſiſtit. Eiuſdem
cinis ex vino calido ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

¶ De fago/ & cupreſſo/ & cędro magna: & de cedride: galbano. CA. V.

Cupreſſi FAgi folia manducantur in gingiuarū/ labiorūq; vitijs. Calculis glandis faginee cinis illinitur.
folia con- Item cū melle alopecijs. Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus imponuntur: & capiti cū polē
tra ſerpē- ta ſi a ſole doleat. Item ramici. Qua de cauſa/ & bibuntur. Teſtium quoq; tumori cum cęrato
tes. illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis &
e vino amineo ſubacta pedum/ ac neruorum dolores ſanant. Pilulę aduerſus ſerpentium ictus bibūtur.
Aut ſi eiciatur ſanguis collectionibus illinuntur. Ramici quoq; tenerę tuſæ cum axungia/ & lomento ꝓ-
ſunt. Bibuntur ex eadem cauſa. Parotidi/ & ſtrumę cum farina imprimuntur. Exprimitur ſuccus tuſis
cum ſemine: qui mixto oleo caliginem oculorū aufert. Item victoriati pōdere ī vino potus/ illituq; cum
fico ſicca pingui exēptis granis vitia teſtium ſanat. Tumores diſcutit: & cum fermento ſtrumas. Radix
☞ cum folijs trita/ potaq; veſicę/ & ſtrangurię medetur: & contra phalangias. Rameta pota menſes ciunt.
cedria pix Scorpionum ictibus aduerſantur. Cędeus magna/ quā cędrelatam vocant: dat picem: quę cędria vocāt
☞ dentium doloribus vtiliſſimam. Frangit. n. eos: & extrahit: dolores ſedat. Cędri ſuccus ex ea quomodo
Cedri ſuc fieret diximus. Magni ad lumina vſus: in capitis dolorem inferret. Defūcta corpora incorrupta conſer-
c⁹ cadaue uat. Viuentia corrumpit mira differentia cum vitam auferat ſpirantibus: defunctiſq; pro vita ſit. Veſtes
ra ſeruat ī quoq; corrumpit: & animalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio vtendum: neq; in cru
corrupta. ditatibus: quod ſuaſere aliqui. Guſtu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim: vel grauitati:
viuentia aut vermibus aurium inſtillare. Portentum eſt quod tradunt: abortiuum fieri in venere ante perfuſa vi
corrūpēs. rilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim: itemq; prurigines. Suadent & contra venenū lepo-

ris marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia: ſi illinātur: & vlcera ſordida/ & excreſcentia in iis. Au-
ctores quidā & oculorū albugines/caligineſq; inunxere eo. Et cōtra pulmonis vlcera cyathum eius ſor-
bere iuſſerunt. Itē aduerſus tineas. Fit & ex ea oleum: qđ piſſe leon vocant: vehementiores ad omnia ea
dem vſus. Cędri ſcobe ſerpentes fugari certū eſt. Item baccis tritis cū oleo ſi qui perungātur. Cedrides — Cedrides
hoc eſt fructus cędri tuſſim ſanant: vrinā ciunt: aluū ſiſtuntur: vtiles ruptis: couulſis ſpaſticis: ſtrangurię: — cedri fru-
vuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus ſupra inflammationibuſq;. De galba — ctus.
no diximus: neq; humidum/neq; aridum ꝓbaꝛ: ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim veterem:
ſuſpiria rupta cōuulſa. Imponitur iſchiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis: corpori ab oſſibꝰ acce
denti. Strumis articulorum nodis: dentiū quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis vlceribꝰ. Puru
lentis infunditur auribus cum roſaceo/aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit: & vuluæ iſtrangulatu:
& ſtomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appoſitu/vel ſuffitu. Item ramis hellebori circūlitum/
atq; ſubiectum. Serpentes nidore vrentium fugari diximus. Fugiuut & perunctos galbano. Medetur &
a ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu faueę magnitudine in vini cyatho: vuluaſq; conuerſas
corrigit. In myrrha autem/& in vino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & venenis maxime toxicis
cum myrrha/& vino. Serpentes oleo/& ſpondylio mixto tactu necat. nocere vrinę exiſtimatur.

¶De ammoniaco/& ſtyrace: & ſpondylio: & ſphagno: & terebintho/& chame pi-
te: & pityuſa: & reſinis/& picea. & lentiſco. CA.VI.

Similis ammoniaci natura/atq; lachrymę probandę (vt diximus) mollit: calfacit: diſcutit: diſ-
ſoluit. Claritati viſus in collyriis conuenit. Pruritum: cicatrices/albugines oculorū tollit. Dē
tium dolores ſedat: efficatius accēſum. Prodeſt diſpnoicis: pleureticis: pulmonibꝰ veſicis: vri
nę cruentę: lyeni: iſchiadicis potum: Sic & aluū ſoluit. Articulis/& podagrę cuꝫ pari pōdere picis/āt cę
re/& roſaceo coctuꝫ. Maturat panos extrahit clauos cum melle. Sic & duricias emollit. Lyeni cū aceto/
& cęra cypria/vel roſaceo efficaciſſime imponitur. Laſſitudines pungi cū aceto/ & oleo/ exiguoq; nitro
vtile. Et ſtyriacis natura in peregrinis arboribꝰ diximus. Placet pter illa/q̄ diximus maxime pinguis: pu
rus: abdicantibus fragmentis. Medeꝛ tuſſi faucibus: pectoris vitiis: vuluę p̄cluſę/ duriciaue laboranti.
Cit menſes potu: appoſituq; aluum mollit. Inuenio potu modico triſtitiā animi reſolui: largiore cōtrahi
Sonitus auriū emendat infuſu: ſtrumas illitu/neruorūq; nodos. Aduerſatur venenis: q̄ frigore nocent: iō — Stiri. audi
& cicutę. Spondylion vna demōſtratum. Infundiꝛ capitibus phreneticorum: & lethargicorū. Item ca- — tum clari
pitis doloribus lōgis. Cum vetere oleo bibiꝛ: & in iocinerum vitiis morbo regio: comitialibꝰ: orthopnoi — ficat.
cis: vuluarum ſtrangulatione: quibus & ſuffitu prodeſt. Aluum mollit. Illinitur vlceribus: ſerpētibus cū
ruta. Flos auribus purulētis efficaciter infunditur. Sed ſuccus cū exprimitur: integendus eſt quoniā mi
re appetitur a muſcis/& ſimilibus. Radix deraſa/ & in fiſtulas coniecta callum earum derodit. Auribus
quoq; inſtillatur cū ſucco. Datur & ipſa contra morbū regium: vt in iocineris vitio/ & vuluarū. Capillos
criſpos facit/perunctо capite. Sphagnos/ſiue ſphacos/ſiue bryon: & in galia (vt indicauimus) naſcitur — radix ſpō
vuluis inſidentium vtilis. Item genibus/& fœminum tumoribus mixtus naſturtio/& aqua ſalſa tritus. — dylii cri-
Cum vino/aut reſina ſuccus potus vrinā pellit celerrime. Hydropicos inanit cū vino/ & iunipero tritus — ſpos facit
& potus. Terebinthi folia/& radix collectionibus imponūtur. Decoctū eorū ſtomachū firmat. Semē in — capillos.
capitis dolore bibitur in vino: & cōtra difficultatē vrinę. Ventrē leniter emollit. Venerē excitat. Picęę/ &
laricis folia trita/& decocta in aceto dentiū dolori ꝓſunt. Cinis corticum intertrigini/& ambuſtis. Potus
aluum ſiſtit. Vrinā mouet. Suffitu vuluas corrigit. Picęę folia priuatim/& iocineri vtilia ſunt drachmæ
pondere in aqua mulſa pota. Siluas eas duntaxat quę picis/reſinæq; gratia radūtur vtiliſſimas eē pthiſi
cis: aut qui lōga ęgritudine non recolligunt vires ſatis conſtat. Et illū cœli aera plus ita q̄ nauigationem
ęgyptiam ꝓficere plus q̄ lactis herbidos per montium ęſtiua potus. Chamępitis latine a iuga appellaꝛ:
diciturq; ꝓpter abortus ab aliis thus terrę. Cubitalibus ramis: flore pinus/& odore. Altera leuior/& in- — Vel breui
curuę ſimilis. Tertia eodem odore: et ideo noīe quoq; paruula colliculo craſſitudine dygitali foliis ſca- — or.
bris: exilibus albis: in petris naſcens. Omnes herbę: ſed ꝓpter cognationem nominis non differendæ.
Proſunt aduerſus ſcorpionum ictus. Item iocineri illitę cum palmis/aut cotoneis. Renibus/& veſicę de
coctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio/& vrinæ difficultatibus ex aqua decoctę bi- — Aduerte
buntur. Nouiſſima contra ſerpentes valet cum melle. Sic & appoſita vuluas purgat. Sanguinem denſa — ꝓ morbi
tum extrahit pota. Sudores facit punctis ea. Peculiariter renibus vtilis eſt. Fiunt ex ea & hydropicis pilu — regii cura
læ cum ficu aluum trahentes. Lumborum quoq; dolorem victoriati pondere in vino finit: et tuſſim recē — tione.
tem. Mortuos partus ex aceto cocta/potaq; eiicere ꝓtinꝰ diciꝛ. Cū honore/et pityuſa ſimili de cauſa di-
cetur: quā quidam in tytymali genere numerant. Frutex eſt ſimilis piceæ flore paruo purpureo. Bilem
et pituitā per aluū detrahit. Radix decocti hemina aut ſeminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta

furfures cutis emendant. Mammas quoq; mixto rute decocto et tormina: et ſerpentium ictus/ et in totū
collectiones incipientes. Reſinam e ſupradictis arboribus gigni docuimus: et genera eius/ et nationes
in ratione vini/ ac poſtea in arboribus. Cuius ſummę ſpecies duę: ſicca/ & liquida. Sicca quæ e pinu/ et pi
cea fit. Liquida e terebintho: larice: lentiſco: cupreſſo. Nam et eæ ferunt in aſia/ et ſyria. Falluntur qui eā
dem putant eſſe e picea: atq; larice. Picea enim pinguem et tyrſi modo ſuccoſam fundit. Larix gracilē
ac mellei liquoris virus redolētem. Medici liquida raro vtuntur: et in ouo fere. Larice ꝓpter tuſſim/ vlce

Vel coloris.

raq; viſcerum. Nec pignea magnopere in vſu. Cęteris non niſi coctis. Et coquendi genera ſatis demon-
ſtrauimus. In arborum differentia placet terebinthina odoratiſſima/ atq; leuiſſima nationum cypria/ et

Vel craſſior.

ſyriaca vtraq; mellis attici colore. Sed cypria carnoſior: ſiccior q;. In ſicco genere quęrunt vt ſit candida:
pura: perlucida. In omni autem vt montana potiuſq̄ campeſtris. Item aquilonia q̄ ab alio vento. Reſol-
uitur reſina ad vulnerum vſus/ et malagmata oleo in potiones amygdalis amaris. Natura in medendo
contrahere vulnera: purgare: diſcutero collectioues. Item pectoris vitia. Terebinthina illinitur: et eadē

Aduerte.

calida membrorum doloribus: ſpaſtaciq; illinitur in ſole: totiſq; corporibus. Mangonum maxime cura
ad gracilitatem emendendā: ſpatijs ita laxantium cutem p ſingula membra: capacioraq; ciborum faci
enda corpora. Proximum locum optinet lentiſco. Ineſt ei vis aſtringendi. Mouet et ante cæteras vrinā.
Reliquę ventrem molliunt. Cruda concoquunt. Tuſſim veterem ſedant. Vuluę onera extrahunt etiam
ſuffitę. Priuatim aduerſantur viſco. Panos/ & ſimilia cu; ſeuo taurino/ & melle ſanāt. Palpebras lentiſci
na commodiſſime replicat. Factis quoq; vtiliſſima: & auribus purulentis: item in pruritu genitalium.
Pinea capitis vulneribus optime medetur.

De pice ſpiſſa/ & liquida: & palimpiſſa: & piſſaſphaltos: & zopiſſa: & tęda: & lētiſco. CA. VII.

Picis duo genera.

PIx quoq; vnde & quibus cōficeretur modis indicauimus. Et eius duo genera. Spiſſum liqui-
dumq;. Spiſſarū vtiliſſima medicinę eſt brutia: q̄m pinguiſſima/ & reſinoſiſſima vtrāſq; ꝑbet
vtilitates. Ob id magis rutila q̄ cęteræ. Id enim quod in hoc adiciūt ex maſcula arbore melio
rem eſſe nō arbitror poſſe intelligi. Picis natura ex calfacit: explet. Aduerſatur priuatim cera
ſtę morſibus cum polenta. Item anginę cum melle. Diſtillationibus: & ſternutamentis. Pituitis auribus
infunditur cum roſaceo: illinitur cum cęra. Sanat lichenas. Aluum ſoluit. Excreatiōes pectoris adiuuat
eligmate/ aut illita. Tonſillis cum melle. Sic & vlcera purgat. Explet cū vua paſſa/ & axungia. Carbūcu
los purgat: & putreſcentia vlcera. Quę vero ſerpunt cum pineo cortice/ aut ſulfure. Phthiſicis etiā cya-
thi menſura quidam dederunt: & contra veterem tuſſim. Rhagadas ſedis/ & pedum: panoſq;/ & vngues
ſcabros emendat. Vuluę duritias/ & conuerſiones odore. Item lethargicos/ ſtrumas. Item cū farina hor
deacea/ & pueri impubis vrina decocta ad ſuppurationem ꝑducit. Et alopecias ſicca pice vtūtur. Ad mu
lierum mām̄as brutia ex vino ſubferuefacta cū poline farraceo quā calidiſſimis impoſitis. Liquida pix

Pix liquida ad qd vtilis.

oleumq;/ quod piſſeleon vocant queādmodum fieret diximus. Quidam iterum decoquūt: & vocant/ &
palimpiſſam. Liquida anginę pungunt intus/ & vua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris cir
cunlitiones: ſuſpirioſos: vluas: tuſſim veterem. Et crebras excreatiōes pectoris: ſpaſmos: tremores: opi-
ſthotonos: paralyſes: neruorum dolores ꝑſtantiſſimum. Ad canum/ & iumentorum ſcabien. Eſt & piſſa
ſphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex appolloniatarum agro. Quidam autē ipſi miſcent ꝑcipuū
ad ſcabiem pecorū remedium. Aut ſi fœtus mammas læſerit: naturale optimum ex eo quod cu; feruet:
innatat. Zopiſſam eradi nauibus diximus cæra marino ſale macerata. Optima hęc a tyrocinio nauium.
Additur autē iu malagmata ad diſcutiendas collectiones. Tedę decoctę in aceto dentium dolores effica
citer colluunt. Lentiſci/ & arbores/ & ſemen/ & cortex/ & lachryma vrinam ciunt: aluum ſiſtunt. Decoctū
eorū vlceribus/ quę ſerpuut fotu. Illinitur in humidis/ & igni ſacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in
dolore atteruntur. Mobiles decocto colluntur. Capillum tingunt. Lachrymas ſedis vitijs ꝓdeſt: cū quid
ſiccari/ excalfieriue opus ſit. Decoctum & e lachryma ſtomacho vtile ructum/ & vrinam mouens: quod
& capitis dolori cum polenta illinitur. Folia vero tenera oculis inflammatis illinūtur. Itē maſtice lentiſci
replicandis palpebris: et ad exterendā cutem in facie/ et ſmegmata. Adhibetur et ſanguinem reijcienti-

Democritus conſidię Seruilij filię medicus.

bus: tuſſi veteri: et ad omnia q̄ hāmoniaci vis. Medetur et attritis partibus ſiue oleo e ſemine eius fracto
cęræq; mixto: ſiue folijs ex oleo decoctis: ſiue cum aqua virilia foueātur. Scio Democritū medicū in va
litudine cōſidiæ. M. Seruilij cōſularis filię omnem curationē auſterā recuſantis diu efficaciter vſum la-
cte caprarum quas lentiſco paſcebat.

De platano: et fraxino: & accere: et alba pulpo/ et vlmo: et tilia: et ſabuco: et iunipero. CA. VIII.

PLatani aduerſantur veſpertilionibus. Pilulę earum i vino potę. xiiij. pōdere omnibus ſerpenti
um/ & ſcorpionum venenis medētur. Item ambuſtis tuſę/ aut cum aceto acri/ magiſq; ſcylliti-
no ſanguinē omne; ſiſtunt: et lentiginē/ et carcinomata: melādrias quoq; veteres addito mel-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0384-8
DFG

le emēdāt. Folia/ & cortex illinuntur collectionibus/ & ſuppurationibus & decoctū eoꝝ. Corticis aūt ni
aceto dentiū remediū eſt. Folia eorū tenerrima ī vino albo dococta oculorū. Lanugo foliorū/ & auribus
& oculis inutilis. Cinis pilularū ſanat ambuſta igni/ vel frigore. Cortex e vino ſcorpionū ictus reſtinguit
Fraxinus quā vim aduerſus ſerpentes haberet: indicauimus. Semen folijs eius ineſt: quę medētur ioci-
neris/ & lateris doloribus ī vino. Aquā quę ſubit cutem extrahūt. Corpus obeſum leuāt onere ſenſim ad
maciem reducenda: iiſdem folijs cū vino tritis ad virū portionē: ita vt puero quinqꝫ folia tribus cyathis Fraxini
dentur. Robuſtioribus ſeptē folia quinqꝫ cyathis vini. Nō omittendū ramēta eius & ſcobem a quibuſdā folia con-
cauenda pędici. Aceris radis contuſa iocineris doloribus vtiliſſime imponitur. Populi albę vuarum in tra inter-
vnguentis vſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis/ & ſtrangurię prodeſt. Foliorū ſuccus calidꝰ auri cutem.
um dolori. Virgā populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficaciſſima ha- Vel ꝑcipi
betur: quę iu creta naſcitur. Comitialibus ſemen ex aceto vtile. Fundit illa & reſinā exiguam: qua vtū-
tur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cauis populi nigrę effluens
verrucas/ papulaſqꝫ ex attritu odoratus tollis. Populi feruntin folijs guttaꝫ ex qua apes ꝓpolin faciunt.
Gutta quoqꝫ aquę ꝓpolis ex aqua remedium q̄ efficax eſt. Vlmi & folia/ & cortex/ & rami vim habent
ſpiſſandi/ & vulnera cōtrahēdi. Corticis vtiqꝫ interior tilia lepras ſedat: & folia ex aceto illita. Corticis
denarij pōdus potum in hemina aquæ frigidę aluum purgat. Pituitaſqꝫ & aquas priuatim trahit. Impo
nitur & collectionibus lachryma. Et vulneribus/ ambuſtiſqꝫ decocto fouere prodeſt. Humor in follicu-
lis arboris huius naſcens/ cuti nitorem inducit: faciemqꝫ gratiorem pręſtat. Cauliculi foliorū primi vino
decocti tumores ſanat: extrahuntqꝫ per fiſtulas. Idem pręſtant & tilię corticis. Multi corticem cōman-
ducatum vulneribus vtiliſſimum putant. Folia trita aqua aſperſa pedum tumori. Humor quoqꝫ e me-
dulla (vti diximus) caſtratę arboris effluens: capillum edidit capiti illitus defluenteſqꝫ continet. Arbor ti
liæ leniter tuſa ad eadeꝫ fere vtilis eſt: atqꝫ oleaſter. Folia autem tm̄ in vſu & ad infantiū vlcera in ore/ &
cōmanducata/ & decocta vrinā ciunt: menſes ſiſtuut illita: ſanguinem pota detrahūt. Sambucus habet
alterum genus magis ſilueſtre: qđ gręci chameacten: alij helion vocant multo breuius. Vtriuſqꝫ deco-
ctum in vino veteri foliorū/ vel ſeminis/ vel radicis ad cyathos binos potū ſtomacho inutile eſt: aluo detra
hens aquā. Refrigerat etiam inflāmationē: maxime recētis ambuſti. Et canis morſum cū polenta molliſ-
ſimis foliorū illitis. Succus cerebri collectiones priuatimqꝫ mēbranę: quę circa cerebrum eſt: lenit infu-
ſus. Acini eius infirmiores q̄ reliqua tingunt capillum poti acetabuli menſura. Vrinam mouent. Foliorū
moliſſima ex oleo/ & ſale eduntur ad pituitam bileqꝫ detrahēdam. Ad omnia efficatior quę minor. Radi
cis eius in vino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt. Has & foliorū deco-
cto inſidentium. Caules teneri minoris ſambuci in patinis cocti aluum ſoluunt. Reſiſtunt folia/ & ſerpē-
tium ictibus in vino pota. Podagris cū ſeuo hircino vehemēter ꝓſunt cauliculi illita. Iidemqꝫ ī aqua ma-
cerantur: vt ea aſperſa pulices necētur. Foliorū decocto ſi locus ſpargaꝛ: muſcæ necantur. Boa appellaꝛ Boa pa-
morbus pabularū cum rubent corpora: ſambuci ramos verberatur. Cortex interior tritus ex vino albo pularum
potus aluum ſoluit: iuniperus vel ante cętera oīa excalfacit: extenuat: cędro aſſimilis. Et eius duo gene morbus.
ra. Altera maior. Altera minor. Vtraqꝫ accenſa ſerpentes fugat. Semen ſtomachi pectoris lateris dolori
bus vtile. Inflationes/ lāguoreſqꝫ diſcutit Tuſſes concoquit/ & duritias. Illitum tumores ſiſtit. Item aluū:
baccis ex vino nigro potis. Item vētris tumores illitis. Miſceꝛ & antidotis oxyporis. Vrinas cit. Illinitur
& oculis in epiphoris. Datur conuulſis: ruptis: torminibꝰ: vuluis: iſchiadicis cum vino albo potū pilulis
quaternis: aut decoctis viginti in vino. Sunt qui & perungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

De ſalice: & amerina: & vitilibus: & erice. CA.IX.

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed ſi prius colligatur ſanguinem reijcienti
bus prodeſt. Corticis e ramis primis cinis clauum: & callum aqua mixta ſanat. Vitia cutis ī fa- Salicis fru
cie emēdat: magis admixto ſucco ſuo. Eſt autem trium generum. Vnum arbor ipſa exudat gū ctus faciei
mi modo alterum manat in plaga cum floret exciſo cortice trium digytorum magnitudine. Hic ad pur- cutē emē-
ganda quę obſtent oculis. Item ad ſpiſſanda quę opus ſunt: ciendāqꝫ vrinā: & ad omnes collectiones in- dus.
tus extrahendas. Tertius ſuccus eſt detrūcatione ramorū a falce diſtillās. Ex iiſ ergo aliquis cū roſaceo
in calice punici calfactus auribus infundiꝛ. Vel folia cocta/ & cū cęra trita imponuntur item podagricis
Cortice & folijs in vino decoctis foueri neruos vtiliſſimum. Flos tritus cum folijs furfures purgat ī facie
folia contrita/ & pota intemperantiam libidinis coercēt: atqꝫ in totum auferunt vſum ſępius ſumpta.
Amarinę nigrę ſemen cum ſpuma argenti pari pondere a balteo illitum ꝓſilotrum eſt. Non multum a
ſalice vitilium vſu diſtat vitex: foliorum quoqꝫ aſpectu: niſi odore gratior eſſet. Sed gręci ligō vocāt: alij Aduertē.
agnon: quoniam matronę ī teſmophorijs athenienſium caſtitatem cuſtodiētes iiſ folijs cubitus ſibi ſter Amerinę
nunt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit. Minor ramoſa folijs candidioribus la- duo gña.

nuginoſis. Prima albū florem mittit cum purpureo: quę candida vocať. Nigra quę tantum purpureuꝫ.
Naſcuntur iu paluſtribus cāpis. Semen potum vini quendā ſaporem habet: & dicitur febres ſoluere. Et
cum vngantur oleo admixtum ſudorē facere: ſic & laſſitudines diſſoluere. Vrinam ciunt: & menſes. Ca
put tentāt vini modo: nā & odor ſimilis eſt. iflationes pellūt in iferiora. Aluū ſiſtunt Hydropicis/ & lieni
bus pq̄ vtiles. Lactis vbertatem faciunt. Aduerſantur venenis ſerpentium: maxime quę frigus inerunt.
Minor efficatior ad ſerpentes. Bibitur ſeminis drachma in vino/ vel poſca: aut duabus foliorū tenerrimo
rū. Illinunť & vtreqꝫ aduerſus araneorū morſus vel perunctis tantum. Suffitu quoqꝫ aut ſubſtratu fugāt
venenata. At venereæ rei impetus inhibēt. Eoqꝫ maxime phalangijs aduerſantur quoꝝ morſus genita
le excitat. Capitis dolorē ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos/ teneriqꝫ cauliculi. Seminis decoctū vehe
mentiorē capitis dolorē diſſoluit fotu: & vuluam ēt ſuffitu/ vel appoſitu. Purgat aluū cū pullegio/ & mel
le potū. Vomicas/ panoſqꝫ difficile cōcoquētes cū farina hordeacea mollit. Lichenas/ & lentigines cum
aphronitro/ & aceto ſemen ſanat: & oris vlcera/ & eruptiones cum melle. Teſtiū cū butyro/ & folijs vitiū.
Rhagadas ſedis cū aqua illitū. Luxatis cū ſale/ & nitro/ & cęra/ & ſemine/ & folio. Additť i malagmata ner
Ericis vir uorum/ & podagras. Semen inſtillať in oleo decoctū capiti in lethargia/ & phreneſi. Virgā qui in manu
tus. habeant/ aut cinctu: negant intertriginem ſentire. Ericem gręci vocant fruticem nō multū a myrice dif
ferentem colore roris marini: & pene folio. Hoc aduerſari ſerpētibus tradunt. Geniſta quoqꝫ vinculi vſū
pręſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hęc ſit quā gręci auctores ſparthon appellauere: cuꝫ ex ea
lina piſcatoria: apud eos factitari docuerim. Et nunquid hāc deſignauerit Homerus: cū dixit Nauium
ſparta diſſoluta? Nondū. n. fuiſſe africanū/ vel hiſpanū ſpartū in vſu certū eſt. Et cū ſutiles fierent naues:
lino tñ non ſparto vnq̄ ſutas. Semen eius qđ gręci eodem nomine appellant: in folliculis paſſiolorū mo-
do naſcens purgat hellebori vice drachma/ & dimidia pota in aquę mulſę cyathis quattuor ieiunis. Ra-
mis ſimiliter fronde in aceto maceratis pluribus diebus/ & tuſis ſuccum dant iſchiadicis vtilē cyathi vni
us potu. Quidam marina aqua macerate malunt: & infundere clyſtere. Perunguntť eodē ſucco iſchiadi
ci addito oleo. Quidā ad ſtranguriam vtūtur ſemine. Geniſta tuſa cum axungia genua dolentia ſanat.
Myricem/ quē & tamaricem vocat Leneus ſimilem ſcopis amerinis. Sanari dicit eā carcinomata i vino
cecocta/ tritaqꝫ cum melle illita. Arbitrātur quidā hāc eſſe tamaricē. Sed ad lyenem p̄cipua eſt: ſi ſuccus
Tamari- eius expreſſus in vino bibatur. Adeoqꝫ mirabilem eius anthipathiam contra ſolum hoc viſcerū faciunt:
ce ar. ſues vt affirment: ſi ex ea/ alueis factis/ bibāt ſues ſine lyene inueniri. Et ideo hoi ſplenetico cibum/ potū dant
ſine lyene in vaſis ex ea factis. Grauis autē auctor i medicina virgam ex eadē fractā: vt neqꝫ terrā/ neqꝫ ferrū attin-
efficiunť. geret: ſedare vētris dolores aſſeuerauit impoſitā: ita vt tunica/ cinctuqꝫ corpori apprimeretur. Vulgus i-
fœlicem eam arborem appellat: vt diximus qm̄ nichil ferat: nec ſeratur vnq̄. Corinthus & q̄ circa eſt re-
gio: brianeam vocat. Eiuſqꝫ duo genera facit. Silueſtrem plane ſterilē. Alteram mitiorē. Hęc fert i ęgy-
pto ſyriaqꝫ etiam abundanter lignoſum fructū. maiorē galla: aſpum guſtu: quo medici vtuntur vice gal-
lę: & in compoſitionibus quas antheras vocant. Lignum autem/ & flos/ & folia/ & cortex in eoſdem vſus
adhibentur q̄q̄ remiſſiora. Datur ſanguinem reijciētibus cortex tritus: et contra ꝓfluuia fœminarū: cœ
liacis quoqꝫ. Idem tuſus impoſituſqꝫ collectiones omnes inhibet. Folijs exprimitur ſuccus. Ad hęc eadē
& in vino decoquūtur. Ipſa vero adiecta melle grangrenis illinūtur. Decoctū eorum in vino potum/ vel
impoſitum cum roſaceo/ & cęra ſedat. Sic & epynictidas ſanant. Ad dentium dolorē/ auriūqꝫ decoctum
eorum ſalutare eſt: radix ad eadē: ſimiliter folia. Hęc amplius ad ea quę ſerpunt: imponuntur cū polen
ta. Semen drachmę pondere aduerſus phalangias/ et araneos bibitur. Cū altiliū vero pingui furunculis
imponitur. Efficax/ & contra ſerpentium ictus: pręterq̄ aſpidum. Necnon morbo regio: phthiriaſi: len-
dibuſqꝫ decoctū infuſum ꝓdeſt. Abundātiāqꝫ mulierū ſiſtit. Cinis arboris ad oīa eadē prodeſt: ſi bouis ca
Aduerte. ſtrati vrine miſceatur: vel in potu: vel in cibo venerem finiri. Carboqꝫ ex eo gn̄e vrina ea reſtinct⁹ in vm-
bra cōditur. Idē cum libeat accendere: reſoluitur. Magi/ & id ex ſpadonis fieri vrinā tradiderunt.

De virga ſanguinea: & ſilere: & liguſtro: & alno: & hedera: & ſiſtho: &
ciſſo: & erythrano: & chamęciſſo: & milace: & de clematide. CA. X.

HEc virga ſanguinea fœlicior habetur. Cortex ei⁹ interior cicatrices: q̄ p̄ſanauere apit. Sileris
folia illita fronti capitis dolores ſedant. Eiuſdem ſemen tritū i oleo phthiriaſes coercet. Ser-
Cur ruſti pentes & hunc fruticē refugiunt: baculūqꝫ ruſtici ob id ex eo gerunt. Liguſtrū eadē arbor ē:
ci ſileris quæ in oriente cypros: ſuos i europa vſus habet. Succus eius neruis articulis: algoribus: folia
baculum vbiqꝫ veteri vlceri cum ſalis amica: & oris exulcerationi ꝓſunt. Acini contra phthiriaſin: item contra in-
gerunt. tertrigines: folia ve. Sanant/ et gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certiſſimo reme-
dio ſunt tumori. Hederę genera. xx. demōſtrauimus. Natura omnium in medicina anceps. Mentē tur-
bat: & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iſdem neruis adhibita foris ꝓdeſt. Eadem natura

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0386-9
DFG

quæ et aceto ei eſt. Oia genera eius refrigerant. Vrinā ciunt potu. Capitis dolorē ſedant: præcipue cere-
bro: cōtinentiq; cerebrum mēbranę vtiliter mollibus impoſitis folijs cu3 aceto & roſaceo tritis & deco-
ctis addito poſtea roſaceo oleo. Illinunt autem frōti & decocto eoru3 fouetur os: caputq; perungit. Lye
ni & pota & illita pſunt. Decoquentur & cōtra horrores febrium: eruptiōeſq; pituitæ: aut in vino terun
tur. Corymbi quoq; poti vel illiti lyenem ſanant: iocinera autem illiti. Trahunt & menſes appoſiti. Suc-
cus hederæ tedia narium graueolētiamq; emēdat pcipue albæ ſatiuæ. Idem infuſus naribus caput pur-
gat. Efficacius addito nitro infundit etiam purulentis auribus: aut dolentibus: cū oleo. Cicatricib⁹ quo-
q; decorem facit ad lyenes efficatior albæ eſt ferro calefactus. Satiſq; eſt acinos ſex vini cyathis duob⁹ ſu
mi. Acini quoq; ex eadē alba terni in aceto mulſo poti tineas pellūt. In qua curatione vētri quoq; impoſ
ſibile eos vtile eſt. Hederæ: quā chriſocarpon appellauimus: baccis aurei coloris viginti in vini ſextario
tritis ita vt terni cyathi potenti: aqua3 quæ cutē ſubierit: per vrinam educit. Eraſiſtratus eiuſdē acinos. v.
tritos in roſaceo oleo: calefactoſq; in corticē punico inſtilllauit dentiu3 dolori a cōtraria aure. Acini qui
croci ſuccum habent: præſumpti potu a crapula tutos præſtant Item ſanguinē excreantes aut tormini-
bus laborantes. Hederæ nigræ cādidiores corymbi poti ſteriles etiam viros faciunt. Illinitur decocta in
vino omnium vlcerum generi: etia3 ſi cacoetæ ſint. Lachryma hederæ pſilothrū eſt: phthiraſinq; tollit.

Hederæ mira vis: ad expellēdā aquā q̄ cutem ſubijt.

Flos cuiuſcunq; generis trium digytorum carptu dyſentericos & aluum citam emendat in vino auſtero
bis die potus. Et ambuſtis illinitur vtiliter cum cęra Denigrant capillum corymbi. Radicis ſuccus in ace
to potu contra phalangia prodeſt. Huius quoq; ligni vaſe ſpleneticos bibētes ſanari inuenio. Et acinos
terunt: moxq; comburunt & ita illinunt ambuſta prius perfuſa equa calida. Sunt qui & incidāt ſucci gra
tia: eoq; vtantur ad dentes eroſos: frangiq; tradunt proximis cæra muniris: ne ledantur. Gummi etiam
in hedera quęrunt: quod ex aceto vtiliſſimum dentibus promittunt. Græci vicino vocabulo ciſthon ap-
pellant fruticem maiorē tymo folijs ocimi. Duo eius genera. Flos maſculo roſaceus: fœmine albet. Am
bo proſunt dyſentericis & ſolutionibus ventris in vino auſtero trinis digytis flore capto: & ſimiliter bis
die poto. Veteribus & ambuſtis cu3 cæra: & per ſe oris vlceribus. Sub his maxime naſcitur hipociſthos:
quam inter hederas diximus. Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis hederæ: coxēdicibus vtilis
e vino potus: item lumbis: tantamq; vim accipiunt: vt ſanguinem vrina detrahant. Ite3 chamęciſſon ap
pellant hederam non attollentem ſe a terra. Et hæc cōtuſa in vino acetabuli menſura lyeni medetur. Fo
lia ambuſtis cum axungia: Smilax quoq;: que Nicophoros cognominatur: ſimilitudinem hederæ ha-
bet: tenuioribus folijs. Coronam ex eo factam impari foliorū3 numero aiunt capitis doloribus mederi.
Quidam duo genera Smilacis dixere. Alterum immortalitati proximum conualibus opacis ſcandentē
arbores comantibus acinorum corymbis contra venenata omnia efficaciſſimis: in tantū vt acinorū ſuc-
co infantibus ſepe ſtillato nulla poſtea venena nocitura ſint. Alterum genus culta a mare. & in iſs gigni
nullius effectus. Illa3 eſſe ſmilacē priorem: cuius lignum ad aures ſonare diximus. Similem huic aliqui
clematida appellauerunt repentem per arbores geniculatam & ipſam. Folia eius lepra3 purgat. Semē
aluum ſoluit acetabuli menſura in aqua hemia aut aq̄ mulſa. Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

Nicophoros. Smilacis duo gn̄a.

¶ De harundine: & papyro: & hebeno: & rhododendro: & ruſe:
& erytho: & canchri: & ſabina: & ſaligine: & ſamulo: & gummi
medicinis. CA. XI.

HArundinis genera. xxix. demonſtratiuus: nō aliter euidentiore illa natura quam continuis iſs
voluminibus tractamus. Siquidem harūdinis radix contrita & impoſita filicis ſtirpē corpore
extrahit. Item harundinem filicis radix. Ex quo plura genera fecimus. Illaq; in india ſyriaq;
naſcitur odorum vnguentorumq; cauſa vrinam mouet cū gramine aut apij ſemine decocta
Cit & menſtrua admotu. Medetur cōuulſis duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tuſſi etiam
ſuffitu: magiſq; cum reſina. Furfuribus volucribuſq; manātibus cum myrrha radix decocta. Excipitur
& ſuccus eius: fitq; elaterio ſimilis. Efficaciſſima aūt in omni harūdineq proxima radici. Efficacia & ge
nicula. Harūdo cypria q̄ donax vocatur corticis cinere alopecias emēdat. Itē putreſcentia vlcera. Folijs
eius ad extrahendos aculeos vtūtur. Efficacius & contra ignes ſacros: collectioneſq; oēs. Vulgaris harū
do extractoriā vim habet: & recēs tuſa: nō in radice tantū. Multū eñ & ipſā harūdinē valere tradūt. Me
deī & luxatis: & ſpinæ dolorib⁹ radix i aceto illita. Eadē recēs trita & in vino pota venerē cōcitat. Harū-
dinū lanugo illita aurib⁹. obtundit auditum. Cognata res eſt in ægypto harundini. Papyr⁹ præcipue vti
litatis cum inaruerit: ad laxādis ſiccandaſq; fiſtulas: & intumeſcēdo ad introitum medicamētorum ape-
riendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter cauſtica eſt. Cinis eius ex vino potus ſomnum facit. Ipſa ex
aqua impoſita callum ſanat. Ne in ęgypto quidem naſcitur hebenus vt docuimus. Nec tractamus i me-
dicia alienes orbes. Nō omitteī tñ pter miraculū. Scobē ei⁹ oculis vnice mederi dicūt. Lignoq; ad cotē

Harūdo cypria donax dicta.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0387-5
DFG

trico cū paſſo caliginē diſcutit. Ex aqua vero & radice albugines oculorū: item tuſſim pari mō dracūcu-
li radicis cum adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia aſſumunt. Rhododendros ne nomen
quidem apud nos inuenit latinū. Rhododaphnem vocāt aut neriū. Mirū folia eiꝰ quadrupedum vene-
num eſſe. Homini vero cōtra ſerpentes p̄ſidiū: ruta addita & e vino pota. Pecꝰ etiam & capræ ſi aquam
biberint: in qua folia ea maduerint: mori dicuntur. Nec thus latinum nomē habet: cū in vſum pluribus
modis veniat. Nā & hærba eſt ſilueſtris: folijs myrti: cauliculiſqꝫ breuibꝰ: ꝗ venena & tineas pellit & fru-
tex excoriarius appellat̄: ſubrutilus: cubitalis: craſſitudine digytali. Huius aridis folijs vt malicorio co-
ria ꝑficiunt̄. Medici autē rhoicis vtunt̄ ad contuſa. Itē cœliacos & ſedis vlcera: aut quæ phagedenas vo-
cāt: trita cū melle & illita cū aceto. Decoctū eorū inſtillat̄ auribꝰ purulētis. Fit & ſtomachice decoctis ra-
Rhus.
mis ad eadē quæ ex moris: ſed efficatior admixto alumine. Illinit̄qꝫ eadē hydropicorū tumoribꝰ. Rhus
quæ erythros appellat̄ frutex eſt: & huius fruticis ſemen vim habet aſtringendi refrigerendiqꝫ. Aſpergit̄
ꝓ ſale obſonijs. Aluos reſoluit: oēſqꝫ carnes cū ſilphio ſuauiores facit. Vlceribꝰ medet̄ manātibꝰ cū mel-
le. Aſperitati liguæ ꝑcuſſis: liuidis: deſquamatis eodeꝫ mō. Capitis vlcera ad cicatricē celerrime ꝑducit:
& fœminarum abūdātiaꝫ ſiſtit cibo. Erythrodanus quā aliqui eruthodanū vocant: nos rubiā: quam tin-
guntur lanæ pelleſqꝫ perficiunt̄: in medicina vrinā ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa. Et liche-
nas ex aceto illita. Et iſchiadicos & paraliticos ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix ſemenqꝫ trahunt
Miræ ſiue rum.
menſes. Aluum ſiſtunt: & collectiones diſcutiunt. Contra ſerpentes rami cum folijs imponunt̄. Folia &
capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regiū ſanari hoc frutice: etiam ſi adalligatus ſpecte-
tur tantū. Diſtat ab eo qui alyſſon vocatur folijs tantū & ramis minoribus. Quippe nomē accepit ꝙ a ca-
Erythrodani ſolo aſpectu inſania curatur.
ne e morſos rabiem ſentire non parit̄ potus ex aceto adalligatuſqꝫ. Mirumqꝫ eſt quod additur: inſaniam
conſpecto eo omnino frutice ſanari. Tingentibus & radicula ramos p̄parat quaꝫ ſtruchion vocari dixi-
mus a græcis. Medet̄ morbo regio ipſa decocta & ius potū: item pectoris vitijs. Vrinam ciet: aluum ſol-
uit & vuluas purgat. Quāobrem aureum poculum medici vocant. Ea & ex melle prodeſt magnifice ad
tuſſim. Ortopnoæ coclearijs menſura. Cum polenta vero & aceto lepras tollit. Eadeꝫ cū panace & cap-
paris radice calculos frāgit: pellitqꝫ. Panos diſcutit cum farina hordeacea vino decocta. Miſcetur & ma-
lagmatis & collirijs claritatis cauſa. Ad ſternumenta vtilis inter pauca. Lyeni quoqꝫ ac iocineri. Eadem
pota denarij vnius pondere ex mulſa aqua ſuſpirioſos ſanat. Sic & pleureticos: & omnes lateris dolores
Apocyni ſemen ex aqua frutex eſt. folio hederæ: molliore tamen & minus longis viticulis: ſemine acuto:
Roſmarini duo genera.
diuiſo: lanugioſo: graui odore. Canes & oēs quadrupedes necat ī cibo datū. Eſt & roſmarinū. Duo gene-
ra eius. Alterū ſterile: alterū cui & caulis & ſemen reſinaceum: quod canchrys vocatur. Folijs odor thu-
ris Radix vulnera ſanat viridis impoſita et ſedis procidentia cōdylomata hæmorroidas. Succus et fru-
ticis et radicis morbū regium: et ea quæ repurganda ſunt. Oculorū aciem exacuit. Semen ad vetera pe-
Vel æruinea.
ctoris vitia datur potui. Et ad vuluas cum vino et pipere. Menſes adiuuat. Podagris illinitur cū ærinea
farina. Purgat et lentigines: et quæ excalefacienda ſunt: aut cum ſudor quærendus illitum. Item cōuul-
ſis. Auget et lac in vino potū. Item radix. Ipſa hærba ſtrumis cum aceto illinitur: ad tuſſim cuꝫ melle pro-
deſt. Cāchrys multa genera habet vt diximus. Sed hæc quæ ex rore ſupradicto naſcitur ſi fricetur: reſi-
Sabina herba. Vel amultis.
noſa eſt Aduerſatur venenis et venenatis: præter anguibus. Sudoreꝫ mouet tormia diſcutit. Lactis vber-
tatem facit. Hærba ſabina brathy appellata a græcis duorū generū eſt. Altera tamaracæ ſimilis folio eſt:
altera cupreſſo. Qua ex re quidam creticā cupreſſum dixerunt: vtilis in ſuffitus ꝓ thure aſſumit̄. In me-
dicamentis vero duplicato pōdere eoſdem effectus habere quos cynnamum traditur. Collectiones mi-
nuit: et nomas compeſcit. Illita vlcera purgat. Partus emortuos appoſita extrahit et ſuffitu. Illinit̄ igni
ſacro et carbunculis. Cum melle et vino pota regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo
Mira ſelaginis colligēdæ obſeruatius.
eius hærbæ ſanari tradunt. Similis herbæ huic ſabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra
manu per tunicam: qua ſiniſtra manu exuitur velut furante: candida veſte veſtito pureqꝫ lotis nudis pe-
dibus ſacro facta priuſq̄ legatur: pane vino. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem ha-
bendam prodidere druidæ gallorum: et contra omnia oculorum vitia fumuꝫ eius prodeſſe. Idem ſamu-
lum herbam nominauere naſcente in humidis. Et hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis contra morbos ſuuꝫ
boumqꝫ: nec reſpicere legenteꝫ: nec alibi q̄ in canali deponere: ibiqꝫ conterere poturis. Gummi genera
diximus. Ex ijs maiores effectus melioris cuiuſqꝫ erunt. Dentibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant:
et ideo reijciētibus ſanguinem ꝓſunt: item ambuſtis: arteriæ vitijs. Inutilem vrinaꝫ ciunt: amaritudines
hebetant aſtrictis cæteriſqꝫ. Ex amygdala amara eſt ſpiſſandiqꝫ viribus efficatio. Habere excalefacto-
rias vires. Præponuntur autem prunorum et ceraſorum ac vitium. Siccant illitæ et aſtringunt. Ex ace-
to vero īfātium lichenas ſanāt. Proſunt et tuſſi veteri: quattuor obolis in mixto potis. Credunt̄ et coloreꝫ
gratiorem facere ciborūqꝫ appetentiā: et calculoſis ꝓdeſſe cū paſſo potæ. Oculorum et vulneruꝫ in vti-

litatibus maxime conueniunt ab ſpina ægyptia.

De ſpina arabica: et ſpina alba: et achanto: et acatia. CA.XII.

SPinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: et ipſa ſpiſſat: ſtringitq; diſtillationes omnes
et ſanguinis excreationes: menſiumq; abundantiam: etiam nunc radice valentior ſpinæ albę
ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita capitis dolores minuit. Huic ſimi
lis eſt ſpina illa: quam græci acanthion vocant: minoribus multo folijs aculeatis per extremi=
tates et harenoſa lanugine obductis. Qua collecta etiam veſtes quedam bombicinis ſimiles fiunt in ori=
ente. Ipſa folia vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur. Eſt et acaciæ ſpina. Fit in ægypto alba ni=
graq; arbore: item viridi: ſed longe melior eſt prioribus. Fit et in gallaria tenerrima ſpinoſior arbore. Se
men omnium lenticulę ſimile: minore eſt tantum et grano et foliculo. Colligitur autũno ante collectu
nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex foliculis aqua cæleſti perfuſis: mox ĩ pilla tuſis exprimitur origanis:
tunc denſatur in ſole mortarijs in paſtillos. Fit ex folijs minus efficax ad coria perficienda ſemine pro
galla vtuntur. Foliorum ſuccus & gallatiaçæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde ruffus. Pur
purea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis ſumma ad diſſipandum refrigerandumq; eſt. Ocu=
lorum medicamentis ante alias vtiles. Lauantur in eos vſus paſtilli: ab alijs torrentur: ab alijs capilli tin=
guntur. Sanant ignem ſacrum. Vlcera quæ ſerpunt: & humida vitia corporis: collectiones articulos cõ=
tuſos: perniones: pterygia. Abundantiam menſium fœminis ſiſtunt: vuluãq; & ſedem procidentem: itẽ
oculos: oris vitia & genitalium.

**De vulgari ſpina: & ſilueſtri: & de ſyriſceptro: & de appendice ſpina: & de pyxacã
tho: & paliuro: aquifolia: & taxo: & rubis medicinę. CA.XIII.**

VLgaris quoq; hæc ſpina: & aqua venæ fulloniæ impleť: radicis vſus habetur. Per hiſpanias aſpalathũ
quidez multi & inter odores & ad vnguenta vtuntur illa aſpalathum vocantes. Eſt ſine dubio
hoc nomine ſpina ſilueſtris in orientem (vt diximus) candica magnitudine arboris iuſtæ. Sed
& frutex humilior atq; ſpinoſus. In niſyro & rhodiorum inſulis: quam alij eriſiſceptrum: alij
adipſatheum ſiue dipſacon ſiue diaxylon vocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubens: & in purpu
ram vergens detracto cortice: naſcitur pluribus locis: ſed non vbiq; odoratus. Quaz vim haberet cæleſti
arquu in eum innixo: diximus. Sanat terra oris vlcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculan
tia: item rhagadia: inflationes potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus medeť de=
coctũ eius. Aluũ ſiſtit cortex. Similia pręſtare ſilueſtrem quoq; putant. Spina eſt ap pẽdix appellata: qm̃
baccę puniceo colore in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per ſe & aridæ in vino decoctæ aluum ci=
tant: ac tormina compeſcunt. Pyxachanti baccæ contra ſerpentium ictus bibuntur. Paliuris quæ ſpinæ Vel ſerpẽ
genus eſt. Semen eius afri zuram vocãt: contra ſcorpiones efficaciſſimum: item calculoſis & tuſſi. Folia tes.
aſtrictoriam vim habent. Radix diſcutit panos: collectiones: vomicas: vrinas trahit pota. Decoctum ei⁹
potum in vino aluum ſiſtit. Serpentibus aduerſatur: radix pręcipue dať in vino. Alioquin folia contuſa
addito ſale articulorum morbis imponunt. Proſunt baccæ purgationi fœminaruz: cæliacis: dyſẽtericis:
ac cholericis. In vino potę aluum ſiſtunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtiliſſima eſt &
luxatis tumoribuſq;. Aquifolia arbor in domo aut villa ſata veneficia arcet. Flore eius aquam glaciari.
Pythagoras tradi. Itemq; baculum ex ea factum in quoduis animal emiſſum etiam ſi citra ceciderit de=
fectu mittentis: ipſum per ſeſe recubitu ꝓpius ad albi: tam pręcipuaz naturã ineſſe arbori. Taxi arboris Aqfolia
fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantũ genuit natura: ideoq; ex eis mora beſtijs vel homini= vbi fuerit
bus cibos dedit. Vim habent ſiccãdi: aſtringendi. Gingiuis: tonſillis: genitalibus accõmodatiſſimi. Ad= venena ar
uerſantur ſerpentiũ ſceleratiſſimis hemorrhodi & pręſteri flos aut mora. Scorpionuz vulnera ſine colle= cet.
ctionum periculo iũgunt. Vrinã ciunt. Caules eorum tunduntur teneri: exprimiť q; ſuccus mox ſole co=
gitur in craſſitudinem mellis ſingulari remedio cõtra mala oris oculorumq; ſanguinem excreantes: an=
ginas: vuluas: ſedes: cœliacos potus aut illitus. Oris quidẽ vitijs etiã folia commanducata ꝓſunt: & vlce
ribus manãtibus: aut quibuſcunq; in capite illinuntur cardiacis. Vel ſic per ſe imponuntur a mamma ſi
niſtra. Item ſtomachi doloribus: oculiſq; procidentibus. Inſtillatur ſuccus eorum & auribus. Sanat con
dylomata cum roſaceo cęrato. Calculorũue ex vino decoctum vel præſentaneum remediũ eſt. Itez per
ſe in cibo ſumpti cyme modo: aut decocti in vino auſtero labantes dentes firmant. Aluum ſiſtunt &
profluuia ſanguinis. Dyſentericis proſunt. Siccantur in umbra vt cinis crematorum vuam reprimant.
Folia quoq; arefacta & contuſa iumentorum vlceribus vtilia traduntur. Mora quæ in his naſcuntur vel
efficaciorem ſtomachicem præbuere q̃ ſatiua morus. Eademq; compoſitione vel cum hypociſtide tan=
tum & melle bibuntur in colera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamẽta quę ſtyptica vocãt:
nihil efficacius rubi mora fęrentis radice decocta in vino ad tertias partes vt colluantur eo oris vlcera et

Aduerte.

ſedis foueantur. Tantaq; vis eſt: vt ſpongiæ ipſæ lapideſcant. Alterum genus rubi eſt in quo roſa naſcitur. Gignit pilulam caſtaneæ ſimilem: pręcipuo remedio calculoſis. Alia eſt cynorhoda: quam proximo dicemus volumine.

De cynoſbato: & ideo rubo: & rhāno: & lycio: & ſarcocolla: & oporice medicinę. CA.XIIII.

Cynoſbaſton folia hn̄s hoīs veſtigio ſimilia.

Cynoſbaton quam alij cynoſpaſton: alij neuroſpaſton vocāt: foliū habet veſtigio hominis ſimile. Fert et vuam nigrā: in cuius acino neruum habet: vnde neruſpaſſus dicit̄. Alia ē cappari: quā medici cynoſbatō appellauerunt. Huius thyrſus ad remedia ſplenis et inflatiōes condit⁹ ex aceto mādítur. Neruus eius cum maſtice chia cōmanducatus os purgat. Ruborum roſa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori ꝑ meſſes colligitur. Cādidus pleureticis pręcipuus ex vino potus: item cœliacis. Radix ad tertias decocta aluū ſiſtit & ſanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem ſucco fouent̄ ſedis atq; genitaliū vlcera. Cinis e radice deprimit vuā. Idęus rubus appellat⁹ eſt: quoniā ī ida nō alias naſcit̄. Eſt aūt tenerior/ac minor rarioribus calamis/inocētioribuſq; ſub arborum vmbra naſcens. Huius flos cū melle epiphoris illinit̄ & ignibus ſacris. Stomachiſq; ex aqua bibēdus datur. Cætera eadē præſtat quæ ſupraſcripta. Inter genera ruborum rhamnos appellat̄ a græcis cādidior & fruticoſior. Is floret ramos ſpargens rectis aculeis nō vt cæteri aduncis: folijs maioribus. Alterū genus eius ſilueſtre nigrius & quadāten⁹ rubēs. Fert veluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamentū qđ vocat̄ lyciū. Semen ſecundas trahit. Alterq; cādidior aſtringit magis refrigerat: collectionibus & vulneribus accōmodatior. Folia vero vtriuſq; & cruda & decocta illinunt̄ cū oleo. Lycium pręſtātius & ſpina fieri tradunt: quā & pyxacanthon chironiam vocāt: quales in medicis arboribus dixim⁹: quoniā longe pręſtantiſſimū exiſtimatur indicum. Coquūtur in aqua tuſſi rami radiceſq; ſummæ amaritudinis æreo vaſe fere per triduū. Iterūq; exēpto ligno donec mellis craſſitudo fiat. Adulteratur amaris ſuccis: etiā amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo ſucco facieꝫ purgat: & ſpora ſanat: eroſos angulos oculorum: vetereſq; fluctiones: aures purulentas: tonſillas: gingiuas: tuſſim: ſanguinis excreationes fabæ magnitudine deuoratum. Aut ſi ex vlceribus fluat: illitum rhagadas: genitaliū vlcera. Attritus vlcera recētia & ſerpētia putreſcētia. In narib⁹ clauos: ſupuratōes. Bibit̄ & a mulierib⁹ ī lacte cōtra ꝓfluuia. Indici differentia glebis extrinſecus nigris intus ruffis: cum fregeris: cito nigreſcētibus. Aſtrigit vehemēter cuꝫ amaritudine. Ad eam omnia vtilis eſt: ſed pręcipue ad genitalia. Sunt qui & ſarcocollam & ſpinę lachrymam putēt pollinituris ſimilem cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tuſa ſiſtit fluctiones. Illinitur infantibus maxime. Vetuſtate & hæc maxime nigreſcit. Melior quo candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicem vocant. Fit ad dyſentericos ſtomachiq; vitia in congio muſti albi lento vapor e decoctis malis cotoneis quinq; cum ſuis ſeminibus: puniſcis totidem: ſorborum ſextario & pari menſura eius quod rhun ſyriacon vocant: croci ſemuncia. Coquitur vſq; ad craſſitudinem mellis. His ſubnectemus ea quæ græci cōicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum eſſent.

Ideꝰ rubꝰ cur dictꝰ.

Vel vulneribus.

Sarcocolla.

De chamędrye: & chamædaphne: & chamælea: & chamæſyce: & chameciſſo: & chamæleuce: & chamęcyperiſſo: & ampelopraſo: & ſtachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægyptia medicinę. CA.XV.

Serra ab her. ſerrata vt volūt inuenta.

Chamędris hærba eſt: quę latine triſago dicit̄. Aliqui eam chamædropen: alij theucriam appellauere. Folia habet magnitudine mentæ: colore & diuiſura quercus. Alij ſerratam: et ab ea ſerram inuentam eſſe dixere: fiore pene purpureo: Carpitur ꝑgnans ſucco. In petroſis aduerſus ſerpentium venena potu illituq; efficaciſſima. Itē ſtomacho thuſſi vetuſtæ pituitæ in gulla cohęreſcenti: ruptis: conuulſis: lateris doloribus. Lyenem cōſumit. Vrinā et menſes cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manualibus ſcopis eius in tribus heminis: aquæ decoctis vſq; ad tertias. Faciunt et ex ea paſtillos terētes eā ex aqua ad ſupradicta. Sanat et vomicas et vetera vlcera vel ſordida cum melle. Fit et vinum ex ea pectoris vitijs. foliorum ſuccus cum oleo caligineꝫ oculorum diſcutit. Ad ſplenem ex aceto ſumitur. Excalfacit perunctiones. Camedaphne vnico ramulo eſt cubitali fere: folio tenui lauri ſimilitudine. Semen rubens admixtum folijs illinitur capitis doloribus recent. Ardores refrigerat. Ad tormina cum vino bibitur. Menſes ſuccus eius/et vrinam cit potu: partuſq; difficiles in lana appoſitus. Chamælea ſimilitudinem foliorum oleę habet. Sunt autem ei amara odorata: in petroſis naſcēs palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemq; folijs in duabus partibus abſinthij decoctis: ſuccoq; eo cum melle poto. Folijs impoſitis et vlcera purgant̄. Aiunt ſi quis ante ſolis ortum capiat: dicatq; ad albugines oculorum ſe capere: adalligata diſcutit id vitium. Quoquo modo

Mira vanitas.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0390-4
DFG

collectã iumentorum pecorumq; oculis ſalutarẽ eſſe. Chamęſyce lentis folia habet nihil ſe attollentia:
in aridis petroſiſq; naſcens. Claritati oculorũ & contra ſuffuſiones vtiliſſima: & cicatrices caligines mu
riculas nubeculas in vino cocta: inuncta. Vuluæ dolores ſedat appoſita in lintheolo. Tollit et verucas
oim̃ generum illita. Prodeſt et ortopnicis. Chamęciſſos ſpicata eſt tritici modo ramulis quinis fere folio
ſa: cũ floret exiſtimari poteſt alba viola radice tenui. Cuius bibunt ſchiadici folia tribꝰ obolis: in vini cya
thi duobus ſeptem diebus admodum amara potione. Chamaleucem apud nos farranum ſiue farfugiũ
vocant. Naſcit̃ ſecus fluuios: folio populi: ſed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi: atq;
is nidor p̃ infundibulũ imbibitur in vetere tuſſi. Chamepeuce laricis folijs ſimilis lumborũ et ſcinæ do-
loribus ꝓpitia eſt. Chamęcypariſſos herba ex vino pota contra venena ſerpentium omnium ſcorpionũ
pollet. Ampeloprason ĩ vinetis naſcitur: folijs porri: ructu grauis. Contra ſerpentium ictus efficax. Vri-
nam et menſes cit: eruptiones ſanguinis per genitale inhibet potum impoſitumq;. Datur et a partu mu
lieribus: et contra canis morſum. Ea quoq; quæ ſtachys vocatur: marrubij ſimilitudinẽ habet: longiori
bus folijs pluribuſq;: & odoris iucundi: coloriſq; in luteę inclinati. Pellit menſtrua. Clinopodion: quod vel porri.
alij cleonicion: alij ȝopiron: alij ocimoides appellant: ſerpillo ſimilẽ: furculoſã palmi altitudine. Naſcit̃ i Vel folio-
petroſis: orbiculato florũ ambitu: ſpeiem lectipedũ prębens. Bibitur ad cõuulſa rupta ſtranguria: ſerpẽ rum.
tium ictus: item decocti ſuccus. Nunc ſubtexemus herbas mirabiles quidem: ſed minus claras: nobilibꝰ
inſequentia volumina dilatis. Itali centũculum vocant roſtratis folijs ad ſimilitudinẽ capitis penularũ ☞
iacentem in aruis: græci aũt clematidem. Eſt eius egregius effectus ad ſiſtendem aluũ in vino auſtero. Cleumati
Idẽ ſanguinẽ ſiſtit tritꝰ cũ oximellite: aut aquæ calidæ cyathis quinq; denarij vniꝰ pondere. Sic & ad ſe- dis effectꝰ
cundas mulierũ efficax. Sȝ græci clamatidas & alias habent: vnam quã aliqui echiten vocant: alij laginẽ
nõnulli tenuem ſcamoniã: & pedales folioſos: non diſſimiles ſcamonæ ramos habet: niſi ꝙ nigriora mi-
noraq; ſunt folia. Inuenitur in vineis aruiſq;. Eſtur vſu vt olus cum oleo & ſale. Aluum cit. Eadem a dy-
ſentericis cũ lini ſemine in vino auſtero ſorbet̃. Folia epiphoris imponunt̃ cũ polẽta: ſuppoſito vno lin-
teolo. Strumas ĩpoſita ad ſuppurationẽ perducunt: deinde axungia adiecta ꝑcurrãt: itẽ hemorrhoidas
cũ oleo viridi phthiſicos iuuãt cũ melle. Lactis vbertatẽ faciũt ĩ cibi ſũpta. Et ĩfãtibꝰ illita capillũ alunt.
Ex aceto dentiũ dolores ſedant. Venerem ſtimulãt. Eſt & alia clematis ægyptia cognomĩe: quę ab alijs
daphnoides: ab alijs polygonoides vocatur folio lauri longa tenuiſq;: aduerſꝰ ſerpentes ac priuatim a-
ſpides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

De aro: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & hærba eiuſdem nomi-nis: & pſeudounio: & myrrhi: & onobryce medicinæ. CA.XVI.

Eſt & aron: de qua inter bullos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidam enim eſſe dixe-
runt eandem. Glaucias ſatu diſcreuit: dracuntium ſilueſtrem arum pronunciando. Aliqui
radicem aron appellauerunt: caulem vero dracuntium: in totum alium. Si modo hic eſt: qui
vocatur apud nos dracunculus. Nãq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet: ☞
multo quoq; maiorem & qua manus impleatur. Dracunculus: ſubrutilam & draconis conuoluti mo- Dracũcu-
do: vnde ei & nomen. Quin & ipſi græci immenſam poſuere differentiam. Semen dracunculi feruens lus cur di
mordaxq; tradendo: tantumq; ineſſe ei virus vt olfatum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus ctus.
extullere: primũ in cibis fœminarũ præferentes: quoniam mas dulcior eſſet: & in coquendo lentior pe-
ctoriſq; vitia purgaret. Aridum impoſitione inſperſũ aut eligmate: vrinã & menſes cieret. Sic & in oxy-
melite potum ſtomacho interraneis exulceratis in lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim in cinere coctum
ex oleo dedere. Alij coxere in lacte: vt decoctum biberetur. Epiphoris elixum impoſuere: item ſuggilla
tis tõſulis. Ex oleo hemorrhoidũ vitio infudere: lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophãtus &
ꝓantidoto contra venena pleureticis: peripneumonicis quoq;: & tuſſientibus. Semen intritum cũ oleo
aut roſaceo infundens auriũ dolori. Diucles. Cleophantus tuſſientibus aut ſuſpirioſis & orthopnoicis
& purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodorus phthiſicis e melle eligma- Aduerte.
te & pulmonis vitijs: oſſibus etiã fractis impoſuit. Partus omnium aĩaliũ extrahit naturæ circũlitũ. Suc-
cus radicis eius cum melle attico: oculorum caligines: ac ſtomachi vitia diſcutit: tuſſim decocti ius cum
melle. Vlcera oim̃ generũ ſiue phagedene ſint: ſiue carcimonica: ſiue ſerpant ſiue polypi in naribꝰ: ſuc-
cus mire ſanat. Folia ãbuſtis ꝓſunt ex vino & oleo coctã. Aluũ inaniũt ex ſale & aceto ſumpta. Etiam lu-
xatis cocta cum melle proſunt. Item articulis podagricis cum ſale recentia vel ſicca. Hippocrates quaſli
bet ad collectiões cũ melle ĩpoſuit ad mẽſes trahẽdos: ſemis vel radicis drachmę duæ ĩ vini cyathis duo
bus ſufficiunt. Eadem potio ſi a partu non purgantur: & ſecunda trahit. Hippocrates & radicem ipſam
appoſuit. Dicũt & in peſtilẽtia ſalutarẽ in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore cũ cremat̃ priua- Vel vt lau
timq; aſpides fugat: aut inebriat: ita vt torpentes inueniantur. Perunctos quoq; areo aut laureo oleo teo.

fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in vino nigro putant vtile. In folijs ari caſeus optime ſeruari tra-
ditur. Dracunculus quem dixi ordeo matureſcente effoditur luna creſcente. Omnino habentem ſerpē-
tes fugiunt. Ideo percuſſis ꝓdeſſe in potu aiunt maiorem vt & menſes: ſi ferro non attingatur ſiſtat. Suc
cus eius & aurium dolori prodeſt. Id autem quod græci dracontion vocant triplici effigie mihi demon-
ſtratum eſt: folijs betæ: non ſine thyrſo: flore purpureo. Hoc eſt ſimile aro. Alij radice lōga veluti ſignata
articuloſaq; monſtrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto decoqui contra ſerpentium ict⁹
iubentes. Tertia demonſtratio fuit folio maiore q̄ cornus: radice harundinea: totidem vt affirmabant ge
Vel grani. niculata nodis: quot haberet annos totidem eſſe folia. Hi ea ex vino vel aqua contra ſerpentes dabant.
Eſt & aris quæ in eadem ægypto naſcitur ſimilis aro: minor tantum minoribuſq; folijs: & vtiq; radice: q̄
tamen oliuæ grandis magnitudinem implet. Alba geminum caulem: altera vnum tantū emittens. Me
detur vtraq; vlceribus manātib⁹: itē cōbuſtis ac fiſtulis. Collyrio imixta & nomas ſiſtunt: decoctarum in
aqua & poſtea tritaꝝ roſaceo addito. Sed vnū miraculum ingens: contacto genitali cuiuſq; fœmini ſex⁹
Myriophyllon. animal in perniciē agi. Myriophillon quod noſtri mille foliū vocant caulis eſt tener. Similis eſt fœnicu-
lo plurimis folijs: vnde & nomen accepit. Naſcitur in paluſtribus: magnifici vſus ad vulnera. Cū aceto
bibitur ad difficultates vrinæ: & veſicæ: & ſuſpiria: pręcipitatiſq; ex alto. Efficaciſſima eadem ad dentiū
dolores. Hetruria hoc nomine appellat hærbam in pratis tenuem: a lateribus capillamenti modo folio
ſam: eximij vſus ad vulnera: boum neruos abſciſſos vomere ſolidari ea rurſuſq; iungi addita axungia af
firmans. Pſeudobunion napi folia habet fruticans palmi altitudine. Laudatiſſima in creta. Contra tor-
mina atq; ſtranguriam: laterum pręcordiorūq; dolores bibuntur rami eius quini ſeniue. Myrrhis quā
alij ſmyrrhizam alij myrrham vocāt ſimillima eſt cicutæ. Caule folijſq; & flore minor tantum & exilior:
cibo non inſuauis. Cit menſtrua & partus cum vino. Aiunt quoq; eandem potam in peſtilentia ſalutarē
eſſe. Subuenit & phthiſicis in ſorbitione. Auiditatem cibi facit. Vlcera in facie aut capite ſuccus eius in
aqua triduo maceratæ ſanat. Onobrychis folia habet lentis longiora paulo florem rubentem: radicem
exiguam & gracilem. Naſcitur circa fontes. Siccata in farinæ modum & inſparſa vino albo ſtrangurias
finit. Aluum ſiſtit. Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

¶ De coriaceſia: & callicia: & menaide: & alijs. xxiij. & medicinis earum: quas quidam magicas eſſe dicunt: & de conſidia: & de aproxi: & recidiuis morborum. CA. XVII.

Pythagoras. Democritus. IN promiſſo hęrbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quę enim mirabilio
res ſunt? Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus cōſectati magos
Callicia hærba aqua glaciatur. Coriaceſiam & calliciā Pythagoras qua aquā glaciari tradit: & quarū mentionē apud alios
non reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadē:
cuius decocto in aqua ſucco protinus ſanari ictus ſerpentium ſi foueatur: dicit. Eundēq; effuſum in hær
ba qui e veſtigio contigerint: aut forte reſperſi fuerint inſanabiles perire: monſtrifica prorſus natura ve-
neni præterq̄ contra venena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba: cuius radix e longinquo
Aproxis hærba mirabilis. concipiat ignes vt naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpo
ri acciderint florēte aproxi: quāuis ſanatos admonitionem eorum ſentire quotiens florere eam contige-
rit: & frumentum: & cicutam: & violam ſimilem cōditionem habere. Nec me fallit hoc volumen eius a
quibuſdam Cleemporo medico aſcribi. Pythagoræ vero eſſe pertinax fama antiquitaſq; vendicant. Et
id ipſum auctoritatem voluminibus affert: ſi quis alius curæ ſue op⁹ illo viro dignū iudicauerit. Quod
Marmaritis hęrba. feciſſe ſcimus Cleemporum: cum & alia ſuo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chirocineta
eſſe cōſtat. At in ijs ille poſt pythagoram magorum ſtudioſiſſim⁹ quanto portentoſiora tradit? Aglao
Acheme. hęrba oia i ſōnis fatentur. photin hærbam: quę admiratione hominū ꝓpter eximiū colorem acceperit nomē: in marmoribus ara-
bię naſcentem: perſico latere. Qua de cauſā & marmaritidem vocari. Magos vtiq; ea vti: cū velint deos
euocare. Achemenidon colore eſt electri ſine folio naſcens in taradaſtilis indiæ. Cuius radix in paſtillos
digeſta: in dieq; pota: in vino noxij per cruciatus nocte cōfiteantur omnia per varias numinum imagi-
Adamantis hærba indomabilis. nationes. Eandem hippophoruadem appellat: quoniā equæ præcipue caueant eam. Theombrotion.
xxx. ſcœnis a Cloaſpe naſci pauonis picturis ſimilem odore eximio. Hanc autē a regibus ſperſarū co-
medi aut bibi cōtra omnia corporum incōmoda: ſtabilitātemq; mentis et iuſticiæ vocari. Eandem deni-
q; ſemniona potētiæ maieſtate appellari. Aliam deinde adamantidē armeniæ cappadociæq; alumnā.
Hac admota leones reſupinari cū hiatu laxo. Nominis cauſā eſſe q͵ cōteri nequeat. Arianidē in arianis
Arianidis vis mirabilis. gigni igneā colore. Colligi cum ſol in leone ſit. Hui⁹ tactu peruncta oleo ligna accendi: therionarca in
cappadocia et myſia naſcente: et omnes feras torpeſcere: nec niſi hyenæ vrine aſperſu recreari. Ethiopi
da in meroe naſci. Ob id et meroidem appellari: folio lactucæ. hydropicis vtiliſſimam e mulſo potam.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0392-5

Ophiuſam in elephantine eiuſdem æthiopiæ liuidam: difficilemq; aſpectu: qua pota terrorem minaſq; ſerpentium obſeruari: ita vt mortem ſibi eo motu conſiſcant: ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Aduerſari autem ei palmeum vinum. Thalaſſeglen circa nidum amnem inueniri: quæ ob id nomine alio potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obſeruantibus miraculis. Theangelida in libano ſyriæ: dicteo cretæ montibus & babylone: & ſuſis perſidis naſci: qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa boryſtenem. Hęc ſi bibatur cum myrrha & vino: varias obſeruari ſpecies: ridendiq; finem non fieri: ni potis nucleis pineę nucis/ cum pipere/ et melle/ in vino palmeo. Syſſitieterida a conuictu in perſide nominari: quoniam hilarentur illa: eadem proto media: qua primatum apud reges optineant. Caſignetem: quoniam ſecum ipſa naſcatur: nec cum alijs hærbis. Eandem Dionyſio nymphadem: quoniam vino mire conueniat. Heliatem vocant in themiſcira regione et cilicię montibus maritimis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta: addito croco et palmeo vino: perungi magos: et perſarum reges: vt fiat corpus aſpectu iucundum. Ideo eandem helliocallidem nominari Hermeſias ab eodem vocatur ad liberandos generandos pulchros bonoſq;. Non hærba: ſed compoſitio e nucleis triſtis cum melle myrrhe croco vino palmeo: poſtea admixto theõbrotio et lacte bibere genituros iubet: et a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo et forma: atq; bonos. Harum omnium magica quoq; vocabula ponit. Adięcit Apollodorus aſſectator eius herbam eſchynomenem: quoniam appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocidem: cuius tactu phalangia morerentur. Crateiax oenotheridem: cuius aſperſu e vino feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampſerotem celeber arte grammatica paulo ante: cuius omnino tactu redirent amores vel cum odio depoſiti. Et abunde ſit hactenus ſit attigiſſe inſignia magorum in ijs herbis alio de his aptiore dicturus loco.

Ophiuſa.
Theãgelida herba pota diuinãt magi
Gelotophyllidaʒ poti continuo ridẽt
Hermeſias vtilis ad pulchros generandos liberos.
Oenotheridis aſperſu aialiuʒ oiʒ feritas mitigaẽ.
Quo mõ redeũt amores.

¶ De eriphia: & lanaria: & ſtratiore medicinæ. CA.XVIII.

ERriphiam multi prodidere. Scarabeum hęc in auena habet ſurſum deorſumq; decurrentem cũ ſono hædi: vnde & nomen accepit. Hac ad voceʒ nihil præſtantius eſſe tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data: lactis abundantiam facit. Eq; nota latoris vulgo eſt plena lactis: q̄d deguſtatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicunt: & alij ſimilem illi: quam militarem vocant: quoniam vulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; ſanat ex oleo impoſita. Celebratur autem a græcis ſtratiores. Eſt ea in ægypto tantum: & inundatione nili naſcitur aizoo ſimilis: ni maiora haberat folia. Refrigerat mira & vulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros ac ſuppurationes. Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure maſculo mirifice ſiſtit.

Herba lanaria lactis copiã facit.

¶ De herba quę naſcitur in capite ſtatuæ: & de herba de fluminibus: & herba lingua: & cribro: & fimetis: & rhodora: & impia: & veneris pectine: & nodia: & philantropo: & canaria lappa: & tordyle: & de gramine: & dactylo: & fœnogręco medicinæ. CA.XIX.

HErba in capite ſtatuæ nata collectaq; alicuius in veſtis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem confeſtim ſedare traditur. Herba quecumq; e riuis aut fluminibus ante ſolis ortum collecta: vt nemo colligentem videat: contra tertianas adalligata leuo brachio: ita vt æger quid ſit illud ignoret: tertianas arcere traditur. Lingua herba naſcitur circa fontes. Radix eius combuſta & trita cum adipe ſuis: adijciunt vt nigra ſit & ſterilis: alopetias emendat vnguentum in ſole. Cribro in limite abiecto: hęrbę intus extantes decerptæ adalligatæq; grauidis: partus accelerant: Herba quæ gignitur ſupra fimenta ruris: contra anginas efficaciſſime pollet ex aqua pota. Hærba iuxta quam canes vrinam fundunt euulſa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medetur. Rumbotinum arborem demonſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hanc viduam vitæ naſcitur herba: quam galli rhodhoram vocant: caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum folia vrtice in medio exalbida: eadem procidente tempore tota rubentia: florem argenteum: pręcipua contra tumores feruoreſq; & collectiones. Cum axungia vero veteri tuſa: ita vt ferro non attingatur: qui perunctus eſt: ſi deſpuat ad ſuã dexteram ter: efficacius remedium eſſe aiunt: ſi tres quoq; trium nationuʒ homines perungant dextrorſus. Hęrba impia vocatur incana: roris marini aſpectu thyrſi modo veſtita atq; capitata. Inde alij ramuli aſſurgunt ſua capitella gerentes: ob id impiam appellauere: quoniam liberi ſuper parentem excellãt. Alij potius ita appellatam: ꝙ nullum animal eãm attingat: exiſtimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet præcipuo aduerſus anginas ſucco lacte & vino admixto: mirumq; traditur nunquam ab eo morbo tentari qui guſtauerint. Itaq; & ſuibus dari: quęq; medicamentũ id noluerit haurire: eo mõ interire. Sũt qui & in auiũ nidis inſeri aliquid ex ea putẽt: atq; ita nõ ſtrãgulari pullos auidius deuorãtes. Veneris pectinam appellant a ſimilitudine pectinum. Cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. Veternoſa curat: quæ exeduʒ vocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota: ea mularis dr̃ alijſq; feratur.

Mirabile ſi mõ verũ
Herba ĩca na cur impia dicta.
Cur ĩpia herba ĩ auiũ nidis ĩ

nominibus. Efficaciſſimamq; aduerſus ſcorpiones eſſe potam in vino aut poſca reperio. Philathropon hęrbam gręci appellant irſutam: quoniam veſtibus adhereſcat. Ex hac corona impoſita capitis dolores ſedantur. Nam quę canaria appellatur lappa cum plantagine & mille folio trita ex vino carcinomata ſanat: ternis diebus ſoluta. Medetur & ſuibus hæc effoſſa ſine ferro: & addita in colluuiem poturis vel ex lacte & vino. Quidam adijciunt & fodientem dicere oportere. Hęc eſt hęrba argemon: quaꝫ Minerua repperit ſuibus is remedium: qui de illa guſtauerint. Tordylen alij ſemen ſilis eſſe dixerunt. Alij hęrbam per ſe quam & ſyreon vocauerunt. Neq; aliud de ea proditum inuenio ꝗ in montibus naſci: combuſtam potu ciere menſes: & pectoris excreationes. Efficatiore etiamnum radice. Succo eius obolis hauſto renes ſanari. Addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipſum eſt inter hęrbas vulgatiſſimum.

Velſemẽ ſimilis.

Geniculatis ſerpit iternodijs: crebroq; ab ijs & ex cacumie nouas radices ſpargit. Folia eius in reliquo orbe in eilitatem faſtigiantur. In pernaſo tantum hederacea ſpecie denſius ꝗ vſq; fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis hærba non alia gratior ſiue viridis ſiue in fœno ſiccata. Tunditur aſpera aqua. Succum quoq; eius in pernaſo excipi tradunt propter vbertatem. Dulcis enim eſt. In vicem eius in reliqua parte terrarum ſuccedit decoctum ad vulnera conglutinanda: quod & ipſa hærba tuſa præſtat.

Tueturq; & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur vinum ac mel: ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæq; tertiæ portiones. Rurſuſq; coquitur in æreo vaſe ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur & vrinæ difficultatibus. Vlceribus veſicæ. Calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit. Aluum vomitioneſq; ſiſtit. Priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Sunt qui genicula.ix. vel vni⁹ vel e duab⁹ tribuſve hærbis ad hũc articuloꝝ nũerũ inuolui lana ſuccida nigra iubeant ad remedia ſtrumæ panorũue. Ieiunum debere eſſe qui colligat. Ita ire in domum abſentis cui medeatur: ſuperuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunum medicamentum dare. Atq; ita adalligare: triduo id facere. Quod e graminũ genere ſeptẽ iternodia habet: efficaciſſime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter veſicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias e balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum cum in cacumine aculei ſint plurimum: quod illi dactylon vocant: hos conuolutos naribus inſerunt: extrahuntq; ſanguinis ciendi gratia. Altero quod eſt aizoo ſimile ad paronychia & pterygia vnguium: & cum caro vnguibus excreuerit vtũtur cum axungia. Ideo dactilon appellantes quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli ſed tenuis naſcitur in parietibus aut tegulis. Huic cauſtica vis eſt. Siſtit vlcera quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum ſanguinis e naribus fluctiones ſiſtit. Camelos auteꝫ necare traditur in babylonis regione id quod iuxta vias naſcitur. Nec fœnogræco minor auctoritas: quod telin vocant: alij carphos. Aliqui buceras: alij ęgoceras: quoniam corniculis ſemen eſt ſimile: nos ſiliciam: quod quo modo ſereretur ſuo loco diximus. Vis eius ſiccare: mollire: diſſoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis ſubuenit ſiue duricia ſiue tumor: ſiue contractio ſit vuluę: fouetur: incidunt: infuſum quoq; prodeſt. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impoſitum medetur: item ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſæpe ad tertias partes bibere: vt qui biberint in calida lauarentur. Et in balneo ſudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro ſummo auxilio. Farinam fœnogræci cum hordeo aut lini ſemine decoctam aqua mulſa contra vuluę cruciatus ſubiecit. Itemq; impoſuit imo ventri. Lepras lentigines ſulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cutæ ſępius die illinens: perungiq; precipiens. Theodorus fœnogręco miſcuit quartam parteꝫ purgati naſturtij acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci ſemen acetabuli dimidia menſura cum ſapæ & aquę nouem cyathis ad menſes ciendos dedit potu. Nec dubitatur quin decoctum eius vtiliſſimum ſit vuluis interaneiſq; exulceratis: ſicuti ſemen articulis atq; præcordijs. Si vero cum malua decoquatur: poſtea addito mulſo potus ante cætera vuluis interaneiſq; laudatur. Quippe cum vapor quoq; decocti plurimum proſit. Alarũq; etiam graueolentiam: decoctum fœnogræci ſemen emendat. Farina prurigines capitis furfureſq; cum vino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano perotidi podagrę chiragrę: articulis: carnibuſq; quæ recedunt ab oſſibus. Aceto vero ſubacto luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tantum. Carcinomata ſubacta ex vino purgat. Mox addito melle perſanat. Sumitur & ſorbitio e farina ad pectus exulceratum longãq; tuſſim. Diu decoquitur: donec amaritudo deſinat. Poſtea mel additur. Nunc ipſa claritas hęrbarum dicetur.

Mira & alioqui vana obſeruatio.

Dactyli tria gña.

Dactylon cur vocatum.

Diocles.

Finis.xxiiij.libri.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXV. PROHEMIVM.

¶Natura Hærbarum Sponte naſcentium. CA. I.

IPSA QVAE NVNC DICETVR HAERBARVM CLARITAS: MEdicinæ tm̄ gratia gignēte eas tellure: in admiratiōnē curæ priſcoruꝫ diligentiæqꝫ aīum agit. Nihil ergo intentatū inexpertumqꝫ illis fuit. Nihil deinde occultatuꝫ quod non ꝓdeſſe poſteris vellent. At nos elaborata iis abſcondere ac ſupprimere cupimus: & fraudare vitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt qui pauca aliqua nouere: inuidentes aliis: & neminen docere in auctoritatē ſcientiæ eſt. Tātum ab excogitandis nouis ac adiuuāda vita mores abſunt. Summumqꝫ opus ingeniorum diu in hoc fuit: vt intra vnūquēqꝫ recte facta veterum perirent. At hercule ſingula quoſdam inuēta deorum numero addidere: oīmqꝫ vitam clariorem fecere cognominibus hęrbarum tam benigne gratiam memoria referente. Non æquæ hęc cura eorum mira eſſet in iis quæ ſatu blandiuntur: aut cibo inuitāt: ſed culmina quoqꝫ mōtium inuia & ſolitudines abditas omniſqꝫ terræ fibras ſcrutati inuenere: quid quæqꝫ radix polleret: ad quos vſus hærbarum folia pertinerent: etiam quadrupedum pabulo intacta ad ſalutis vſus vertentes.

Antiquoruꝫ cura i hærbarum ſcrutandis viribus.

¶Qui latine vſus hærbarū ſcripſerint: & qn̄ ad romanos noticia eoruꝫ peruenerit: & qui primi græcorum de his compoſuerint: & de hęrbarum inuētione: & antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia: & de cynorhodo: & de dracunculo medicine. CA. II.

MInus hoc q̄ par erat: noſtri celebrauere omniuꝫ vtilitatum & virtutū rapaciſſimi. Primuſqꝫ & diu ſolus idem ille. M. Cato omnium bonarū artium magiſter paucis duntaxat attigit. Boum etiam medicamina nō omiſſa. Poſt eum vnus illuſtrium tentauit. Ca. Valgius eruditione ſpectatꝰ: imperfecto volumine ad diuum Auguſtum: inchoata etiaꝫ prefatione religioſa: vt omnibus malis humanis illius potiſſimum principis ſemper medicetur maieſtas. Ante condiderat ſolus apud nos: quod equidem inueni. Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hanc ſcientiam ad noſtros perueniſſe animaduerto. Nāqꝫ Mithridates maximus ſua ætate regum: quem debellauit. Pompeius: omnium ante ſe genitorum diligentiſſimus vitę fuiſſe argumentis præterq̄ fama intelligitur. Vni ei excogitatum quottidie venenum bibere: preſumptis remediis: vt conſuetudine ipſa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti: ex quibus vnum etiam nomen eiꝰ retinet. Illius inuentum autumāt ſanguinem anatum ponticarum miſcere: antidotis: qn̄ veneno viuerent. Ad illum aſclepiadis medēdi arte clari: volumina extant: cum ſollicitatus ex vrbe Roma pręcepta pro ſe mitteret. Illum ſolum mortalium. Mithridatem. xxii. linguis locutū certum eſt. Nec de ſubiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellatum ab eo annis. lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curioſus ab hominibus ſubiectis: qui fuere pars magna terrarum: ſingula exquirens: ſcrinium commētionum harum & exemplaria effectuſqꝫ in archanis ſuis reliquit. Pompeius autē oī regia præda potius: transferre ea ſermone noſtro libertum ſuum Leneum grammaticæ artis doctiſſimum iuſſit. Vitęqꝫ ita ꝓfuit non minus qua reipublicę victoria illa pręter hos græci auctores medicinæ prodidere: quos ſuis locis diximus. Etiis: Euax rex arabum qui de ſimplicium effectibus ad Neronem conſcripſit. Crateias: Dionyſius: Metrodorus ratione blādiſſima: ſed qua nihil pene aliud qui rei difficultas intelligatur. Pinxere namqꝫ effigies hærbarum: atqꝫ ſubſcripſere effectus. Verum & pictura fallax eſt ex colloribus taꝫ numeroſis: præſertim in ęmulatione naturę: multumqꝫ degenerat tranſcribentium ſors varia. Pręterea parum eſt ſingulas earum ætates pingui: cum quadriparticis varietatibus anni faciem mutēt. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie quidē indicata & nudis quidē plęrūqꝫ nominibus defuncti: quoniam ſatis videbatur poteſtates vimqꝫ demonſtrare querere volentibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe: exceptis admodum paucis contigit reliquas contemplari ſcientia Antonii Caſtoris: cui ſumma auctoritas erat in ea arte noſtro æuo. Viſendo hortulo eius: in quo plurimas alebat: centeſimum ætatis annum excedens nullum corporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria aut vigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuēta iampridēꝫ ratio eſt prænuntians horas nō modo dies ac noctes ſolis lunęqꝫ defectuuꝫ. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte vulgi veneficiis & hærbis id cogi. In eo namqꝫ fœminarum ſcientiam pręualere. Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea. aliæqꝫ? In primiſqꝫ italica circe diis etiam adſcripta? vnde arbitror natum vt Aeſchylus e vetuſtiſſimis in poetica re refertam italiam hærbarum potentia prodoret. Multiqꝫ circeios agros vbi habitauit illa: in magno argumento etiamnum durante in marſis a filio eius orta gente:

M. Cato.

C. Valgius.

Her. notio magni pompeii tp̄ibus. Ro. venit.

Mithri. i medicina periſſimus veneno quotidie hauſto Remediis preſeruabatur.

Solus. Mi. xxii. linguas callebat.

Mirabilis memoria.

M. mr̄ta medicine monumenta reliqt

Antonii Caſtoris vigor & ætas mirāda.

Colchis medea.

Circę italicā

Homerus her. primatū ęgypto dat. Helena. orpheus her. primus prodidit. Pythagoras Apollo & æſculapius hęrbarum inuētores. Democritus Mirabile de dra. catulo hęrba bali. ad vitam reuocato. Illa eadē tillo reuocatus Iuba hærba homo in vi renocatus.

quos eſſe domitiores ſerpentium cōſtat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens: multus alias in admiratione Circes: gloriam hærbarum ægypto tribuit: tum etiam cum rigaretur ægyptus illa non autem eſſet: poſtea fluminis limo inuecta. Hærbas certe Egyptias a regis vxore traditas ſuę Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud nepenthes obliuionem triſtitiæ veniamq; afferens: & ab Helena vtiq; omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omnium: quos memoria nouit. Orpheus de his hærbis curioſius aliqua prodidit. Poſt eū Muſeus & Heſiodus polion hærbam in quautum mirati ſunt: diximus. Orpheus & heſiodus ſuffitiones cōmendauere. Homerus & alias nominatim hęrbas celebrat: quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia prim⁹ volumen de earum effectu compoſuit. Apollini: Aeculapioq;: & in totum diis immortalibus inuentione & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus: ambo peragratis perſidis arabię ęthiopię ægyptiq; magis. Adeoq; adhæc attonita antiquitas fuit: vt affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus hyſtoriarum auctor in prima earum tradidit occiſum draconis catulum reuocatum ad vitam a parenthe hęrba: quam balim nominat. Eademq; tillonem quem draco occiderat: reſtitutum ſaluti. Et Iuba in arabia hęrba reuocatum ad vitā hominem tradit. Dixit Democritus: credidit theophraſtus eē hęrbam: cuius cōtactu illatę ab alite: quam rettulimus: exiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus. Quę etiā ſi fide carent admiratione; tamen implent: coguntq; cōfiteri multum eſſe: quid vero ſupſit inde & plęroſq; video exiſtimare: nihil non hærbarū vi effici poſſe. Sed plurimaru; vires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina: a quo ferunt dictum quaſda; etiam fortaſſis calcatas ꝓdeſſe. Obſeruatum certe eſt inflāmari vulnera: ac morbos: ſuperuentu eoru;: qui pedibus iter confecerint. Hęc erat antiqua medicina: q̄ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noſcuntur cauſæ: niſiq; eas agreſtes litterarūq; ignari experiūtur: vtpote qui ſoli iter illas viuant pręterea ſecuritas quęrendi obuia medicorū turba. Multis etiā inuētis noīa deſunt: ſicut illi. quā rettulimus in frugū curaſcimuſq; defoſſā in angulis ſegetis pręſtare ne quauis intret. Turpiſſima cauſa raritatis: qđ etiam qui ſciunt: demonſtrare nolunt: tanq̄ ipſis pariturū ſit quod tradiderint aliis.

☞ Hiſtoria notanda.

Accedit ratio inuētionis anceps. Quippe etia; in repertis: alias inuenit caſus: alias (vt vere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus: pauorem aquæ: potuſq; omnis afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in prętorio mater vidit in quiete vt radicē ſiluestris roſę: qua; cynothodon vocant: eblanditā ſibi aſpectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In luſitania res gerebatur hiſpanię proxima parte. Caſuq; accidit: vt milite a morſu canis incipiente aquar expaueſcere ſuperueniret epiſtola orantis: vt pareret religioni. Seruatuſq; eſt ex inſperato. Et poſtea qſquis auxiliu; ſimile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi vna medicina erat ſpongiolæ quę in mediis ſpinis eius naſcitur cinere cum melle alopecias capitis expleri.

☞ Dracunculi caulis vis.

In eadem prouintia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem pollicali craſſitudine verſicoloribus viperarum maculis: quam ferebāt contra omniū morſus eſſe remedium. Alius eſt quē nos in priori volumine eiuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas ſerpentiu; vernationes bipedali fere altitudine ruſuſq; cū iiſdē in terrā ſe cōdendis: nec oino occultato eo apparet ſerpens: vel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere: ſi tantum præmoneret: tempuſq; formidinis demonſtraret.

❡ De quodam peſtifero fonte germaniæ: & de britānica: & maximis morborum doloribꝰ. CA. III.

☞ Mirabilis germanię fōs quo dētes genæq; ſoluerētur. Hærba britānica cōtra illū fontem reperta.

HEc beſtiarum ſolum ad nocendū ſcelera ſunt: ſed iterim aquarū quoq; ac locorum. In germania trans rhenum caſtris a germanico Cęſare promotis maritimo tractu fons erat aquę dulcis ſolus: qua pota intra biennium dentes deciderent. Compageſq; in genibus ſoluerētur. Stomacacem medici vocabant & ſceletirben. Ei malo reperta auxilio eſt hærba: quæ vocatur britānica nō neruis modo & oris malis ſalutaris: ſed contra anginas quoq; & ſerpentes. Folia habet oblonga nigra: radicem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem vibones vocant: qui collectus prius q̄ tonitrua audiātur: & deuoratus ſecuros in totū reddit friſi qua caſtra erant noſtris demōdrauere illā. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa: niſi forte cōfini oceano britānię veluti propinquę dicauere. Non eñ īde appellatam eā: quonia; ibi plurima naſceretur certū eſt. Etiam tum britannia libera fuit quidem: & hic quondam ambitus nominibus ſuis eas adoptandi: vt docebimus feciſſe reges: vt res tanta debeatur: hęrbam inuenire: vitam iuuare nō fortaſſis credet aliquis: cum hęc noſtra friuola quoq; exiſtimentur: adeo deliciis ſordent: etiam quę ad ſalutē pertinent. Auctores tñ quarum inueniuntur in primis celebrare par eſt: effectu earū digeſto in genera morboru;. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit: & præter fortuita caſuſq; & nomina quæ omnis hora excogitat ad milia morborum ſingulis mortalibus timenda. Qui grauiſſimi ex iis ſint diſcernere ſtultitia prope videri poteſt: cum ſuus cuiq; ad præſens quiſq; atrociſſimus videatur. Et de

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0396-9
DFG

hoc tamen iudicauere aut experimento aſpimos cruciatus eſſe calculorum aſtillicidio veſicæ. Proximum ſtomachi tertiuum eorum qui in capite doleãt. Non ob aliud fere morte cõſcita græcis: & noxias hærbas demonſtratas miror equidem. Nec venenorum tñ: qm̃ ea conditio vitæ eſt: vt mori plærumqꝫ etiã optimi portus ſit: tradatqꝫ Varro Seruiũ Clodiũ equitẽ romanũ magnitudine doloris in podagra coactũ veneno crura punxiſſe: & poſtea caruiſſe ſenſu oĩ æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monſtrandi: qua mentes ſoluerentur? Partus elididerẽtur? multaqꝫ ſimilia? Ergo nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidẽ memoro. Lucullũ iperatorẽ clariſſimum amatorio periſſe. Nec alia magica portenta: niſi vbi cauenda ſunt aut coarguenda in primis fide eorum dãnata. Satis operę fuit abundeqꝫ p̄ſtitũ vitæ ſalutares dixiſſe: ac poſtea inuenta.

vel vſſ.

Seruius clo. podagrę dolore veneno curatus.

Lu. imperator amatorio periſt.

¶ De moly: & dodecatheo: & pęonia vel pentorobo: vel glycylide: & panace vel aſclepio: & heracleo panace: chironio: & panace centaureo: vel pharnaceo: & heracleo ſidereo: & Hyoſcyamo vel apollinari ſiue altercangeno. CA. IIII.

Moly hęrbarum oim laudatiſſima.

LAudatiſſima herbarum eſt Homero teſte quã vocari ab dijs putat: moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſſignat. Contraqꝫ ſumma veneficia demõſtrat. Naſci eam hodie circa pheneum & in cylene archadię tradunt. Specie illa homerica radice rotunda nigraqꝫ magnitudine cepæ folio ſcylle: effodi autem difficulter. Gręci auctores florẽ eius luteũ pinxere: cũ Homerus candidum ſcripſerit. Inueni e peritis hęrbarũ medicis qui in italia naſci eã dicerẽt: afferriqꝫ campania mihi aliquot diebus effoſſam inter defficultates ſaxeas radicis triginta pedes longæ. Ac ne ſic quidem ſolidę ſed abrutę. Ab ea maxima auctoritas hęrbę eſt: quã dodecatheon vocãt: omnium deorum maieſtatem cõmendãtes. In aqua potã omnibus morbis mederi tradũt. Folia eius ſeptẽ lactucis ſimilima exeũt lutea radice. Vetuſtiſſima inuẽtu pęonia eſt. Nomẽqꝫ auctoris retinet. Quã quidã pẽtorobon appellãt: alij glycyliden. Hęc quoqꝫ difficultas eſt: ꝙ eadẽ aliter alibi nuncupatur. Naſcitur opacis montibus caule inter folia dygitorum quattuor ferente in cacumine veluti gręcas nuces quattuor aut quinqꝫ. Ineſt ijs ſemen copioſum: rubrum: nigrumqꝫ. Hæc medetur & faunorum in quiete ludibrijs. Præcipiunt eruere noctu: quoniã ſi picus martius videat: tuẽdo in oculos impetũ faciat. Panaces ipſo noĩe oĩm morborum remedia ꝓmittit: numeroſum & dijs inuẽtoribus adſcriptum. Vnum quippe aſclepion cognominatur: quoniã is filiam panicam appellauit. Succus eiꝰ eſt coactus ferulæ qualem diximus. Radix eſt multi corticis & ſalſi. Hac euulſa ſcrobem repleri vario genere frugũ religio eſt. ac terrę piamẽtum. Vbi: & quo fieret modo: & quale maxime probaretur inter peregrina docuimus. Id quod e macedonia affertur bucolicon vocãt armentarijs ſponte erupentẽ ſuccũ excipientibus: hoc celerrime euaneſcit. Et in alijs autem generibus improbatur maxĩe nigrũ ac molle. Id. n. argumentum eſt cęra adulterati. Alterum genus heracleon vocant: & ab Hercule inuentum tradũt. Alij origanum heracleoticum ſiluere: qm̃ eſt origo ſimile: radice inutili. De origano diximus. Tertium panaces chironeõ cognominatur ab inuẽtore. Folium eius lappato ſimile maius tamen & hirſutius. Flos aureus: radix parua. Naſcitur pinguibꝰ locis. Huius flos efficaciſſimꝰ eoqꝫ amplius q̃ ſupra dicta prodeſt. Quartum genus panaces ab eodẽ Chirone repertum centaurion cognominatur. Sed & pharnaceon in controuerſia inuẽtionis a Pharnace rege deductũ. Seritur hoc longioribus q̃ cętera folijs & ſerratis. Radix odorata in vmbra ſiccatur: vinoqꝫ gratiã adijcit. Huius genera duo fecere: alterum leuioris folij: alterũ tenuioris. Heracleon ſiderion & ipſum ab hercule inuentum eſt: caule tenui digytorum quattuor altitudine. Flore puniceo. folij coriandri. Iuxta lacus & amnes inueniť. Oĩaqꝫ vulnera ferro illata efficaciſſime ſanat. Et Chironis inuẽtum ampelos quę vocatur cherõia: de qua diximus inter vites. Sicuti de hęrba cuius inuẽtio aſſignatur minerue. Herculi quoqꝫ eã aſcribũt: quę appollinaris apud arabas altercum ſiue altercangenum: apud græcos vero hyoſcyamos appellatur. Plura eius genera. Vnum nigro ſemine floribus pene purpureis ſpinoſum. Talis naſcitur in galacia. Vulgare autem candidius eſt: & fructicoſius: altius papauere. Tertij ſemen irionis ſemini ſimile: & omnia inſaniam gignẽtia: capitiſqꝫ vertigines. Quartum genus molle languinoſum pinguius ceteris. Candidi ſeminis: in maritimis naſcens hoc recepere medici. Item ruffi ſeminis nõnunq̃ ante cãdidum ruffecit: ſi non ematuruit: improbaturqꝫ. Ex alioquin nullum niſi cum inaruerit legitur: natura vini Ideoqꝫ mentem caputqꝫ infeſtans. vſus ſeminis & per ſe & ſucco expreſſo. Exprimitur ſeparatim & caulibus folijſqꝫ vtuntur. & radice: temeraria in totum (vt arbitror) medicinę. Quippe etiam folijs cõſtat mentem corrumpi: ſi plura q̃ quattuor bibantur. Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex ſemine: vt diximus: quod ipſum auribus infuſum tentat mentem: mireqꝫ contra venenum remedia ꝓdidere ijs: qui id bibiſſent: & ipſum pro remedijs: a deo nullo omnia experiendi fine: vt cogerentur etiam venena ꝓdeſſe.

Dodecatheon hær. in aq̃ pota omnes ſanãs mor.

Picus martiꝰ pęoniam diu colligentibꝰ infeſtus.

Heracleon oĩa vulnera ſanãs.

vel folijs.

vel eryſimi.

vel lini.

¶ De linozoſte: parthenio: hermupoa: ſiue potius mercuriali: & achillea: & panace: heraclea ſideriti

millefolio: & de ſcopa regia: & hermineo: teucrio: ſplenio: de melãpodio: ſiue heleboro: quotue eo-
rum genera & de nigro helleboro: & albo medicinæ: & quando detur: & quomodo ſumenduꝫ: & qui
bus non dandum: & ꝙ mures necet. CA.V.

Linozoſtis ſiue parthe. a Mer. repert⁹ hinc mercurialis dictus.

Linozoſtis ſiue partheonion a Mercurio inuentus eſt: ideo apud grꝙcos herumpoan multi
vocant. Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera: maſculus: & fœmina quę ef
ficatior: caule cubitali interduꝫ ramoſo in cacumine: ocimo anguſtioribus folijs geniculis
denſis: alaꝝ cauis multis ſemie in geniculis dēpēdēte: fœmine copioſo: mari iuſta genicu
la ſtatim rariore ac breui: cõtortoqꝫ. Fœmine ſoluto & cãdido. Folia maribus nigriora: fœminis cãdi

Mirũ de duplici mer. genere.

diora: radix ſuperuacua pretenuis. Naſcũtur in cãpeſtribus cultis. Mirum eſt quod de vtroqꝫ eorũ ge
nere proditur. Vt mares dignãtur hunc facere: vt fœminæ illam. Hoc contingere ſi a cõceptu ſuccus
ꝓtinus bibatur impaſſo edãtur ve folia decocta ex oleo & ſale vel cruda ex aceto. Quidã decoquunt
eum in nouo fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus ſpicis donec decoquatur. Decoctum dari
iubent: & hærbam ipſam in cibo altero die: purgatiõi: muliebus: per triduum: quarto die a balneo
coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierũ vſu prędicauit illas. Eaſqꝫ ad hunc modum adhuc
medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle vel roſaceo vel lilino vel irino admouit: item ad ci
endos menſes ſecundaſqꝫ. Hoc idem præſtare potu fotuqꝫ dixit. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum in-
unxitqꝫ cum vino vetere. Aluo folia impoſuit: epiforis: ſtranguriæ & veſicæ. Decoctum eius dedit
cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendę: vel in febri decoquitur quantum manus capiat in duo
bus ſextarijs aquę ad dimidias: bibitur ſale & melle admixto: necnon cum vulga ſuis aut callinaceo
decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui vtrãqꝫ dandam: ſiue cum malua decoctum.
Thoracem purgat. Billem detrahunt. Sed ſtomachum lædunt. Reliquos vſus dicemus ſuis locis. In-

Achilleos her. ab achille inuēta: q̄ thelephus ſanatus dr̄.

uenit & achilleon. Achilles diſcipulus Chironis: qua vulneribus mederetur: q̄ ob id achilleos vocaт.
Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alij primum eruginē inueniſſe vtiliſſimam emplaſtris: ideoqꝫ depin
gitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alij vtroqꝫ vſum medicamento volunt.
Aliqui & hanc panacem heracleon: alij ſidetitem. Hãc apud nos milefoliam vocãt cubitali ſcabo ra
moſam: minutioribus q̄ fœliculi folijs veſtitam ab imo. Ali fatentur quidem illam vulneribus vtilem
ſed veram achilcon eſſe ſcapo cæruleo pedali: ſine ramis ex omni parte ſingulis folijs rotundis ele-
ganter veſtitam. Alij quadrato caule: capitibus marrubij folio quercus. Hãc etiaꝫ præcioſos neruos
glutinare faciunt. Alij ſidetiten incerijs naſcentem cum teritur fœdi odoris. Etiamnum aliam ſimilē
huic ſed candidioribus folijs & pinguioribus tenuioribus cauliculis in vineis naſcentem. Aliam ve-
ro binum cubitorum ramulis exilibus triangulis: folio ſcilicis: pediculo longo: : betæ ſemine: omnes

vel quinum.

vulneribus præcipuas. Noſtri eam quæ eſt latiſſimo: folio ſcopam regiam vocãt. Medetur anguinis
ſuum. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion quã quidã Heminion vocant: ſpargētem iũcos tenues
folia curua aſperis locis naſcentem: auſtero ſapore: nunq̄ florentem. Neqꝫ ſemē gignit. Medetur lye
nibus. Conſtatqꝫ ſic inuētam: cum exta ſuper eam proiecta eſſent fertur adhæſiſſe lyeni: eumqꝫ ina-
niſſe. Ob id a quibuſdam ſplenion vocatur. Narrãt ſues qui radicem eius edunt ſine ſplene inueniri.
Rami hyſopi ſurculoſaꝫ: folio fabę. Eodem nomine appellant: & colligi florentē adhuc iubent adeo
florere nõ dubitant: maximeqꝫ ex cilicijs & pyſidiæ montibus landant. Melãpodis fama diuinatiõis
artibus nota eſt. Ab hoc appellatur vnum hellebori genus melãpõdion. Aliqui paſtorem eodem no
mine inueniſſe tradũt: capras purgari paſtore illo animaduertēte datoqꝫ lacte earũ ſanaſſe prœtidas
furentes. Quãobrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit. Prima duo ſunt candidũ ac ni

vel hermineum. vel parua.

grum. Hoc radicibus tantum intelligi tradũt plęriqꝫ. Alij folia nigri plãtani ſimilia & minora nigrio
raqꝫ: & pluribus diuiſuris ſciſſa. Albi betæ incipientis. Hæc quoqꝫ nigriora & canalium dorſo rube-
ſcentia. Vtraqꝫ caule palmi ferulaceo bulborũ tunicis cõuoluta radice fibrata ceparum modo. Nigro
equi boues ſues necant. Itaqꝫ cauent id cum candido veſcantur. Tempeſtiuum eſſe tradunt meſſib⁹
Plurimum aũt naſcitur in oeta monte. Et optium vnum eius loco pyram. Nigrum ibiqꝫ ꝓuenit: ſed
melius in helicone: qui mõs & alijs laudatus hęrbis. Candidum ꝓbatur oeteuꝫ. Secundũ poncũ. Ter
tio loco heleaticũ: quod in vitibus naſci ferunt. Quarto pnaſum: quod adulteratur ætolico ex vicino
Nigrum ex ijs melampodion vocant: quo & domos ſufficiuut purgantqꝫ aſpergentes ſe: & pecora.
Cum pręcatione ſolēni hoc & religioſius colligitur. Primum em̄ gladio circunſcribitur. Deinde qui
ſucciſurus eſt ortum ſpectat. Et præcatur vt id liceat ſibi concedentibus dijs facere. Obſeruatqꝫ aqlę
volatus: fere enim ſecantibus iter eſt. Etſi prope adolauerit: moriturum illo anno qui ſuccidit augu-
rium eſt. Nec album facile colligitur: caput aggrauans maxime: niſi præſũmatur aliũ: & ſubinde vi-
num ſorbeatur: celeriterqꝫ fodiatur. Nigrum alij entomon vocant: alij polyrrhyſõ: purgat ꝑ inferna.
Candidum autem vomitione. Cauſaſqꝫ morborũ extrahit. Quondã terribile. Poſtea tam ꝓmiſcuum

vt pleriqꝫ ſtudiorum gratia ad ꝓuidenda acrius quæ cōmendabant: ſæpius ſūptinauerint. Carneadē reſponſurum Zenonis libris. Druſum quoqꝫ apud nos tribunorū popularium clariſſimum: cui ante omnes plebs abſtans plauſit: optimates vero bellum marſicum īputauere: cōſtat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in antycira inſula. Ibi eñ tutiſſime ſumitur: qm̄ (vt diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia veratrū vocat. Farina eorum ꝑ ſe & mixta radiculæ q̄ lana diximus leuari ſternutamentum facit. Amboqꝫ ſomnum. Legūtur autem tenuiſſimæ radices breueſqꝫ ac velut decurtatæ ē hę. Nam ſumma quæ eſt craciſſima cepis ſimilis canibus tantum datur purgationis cauſa. Antiq radicem corticemqꝫ carnoſiſſimū eligebāt: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongiſs optam turgeſcentemqꝫ in longitudinem findebant. Deinde filia in vmbra ſiccabāt iſs vtentes. Nūc ramunculos ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis ita dantes. Optimuꝫ quod acre guſtu: ferueſqꝫ in frāgendo puluerem emittit. Durare vim eius. xxx. annis ferunt. Nigrū medetur paralyticis inſanientibꝰ hydropycis dūmodo citra fibrim. podagris veteribus: articularijs morbis. Trahit aluum & bilem pituitaſqꝫ. Ex aqua datur ad leniter moliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor obolis. Miſcuere aliqui & ſcamoneā: ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculum infert. Oculorum caliginem fotu diſcutit. Ob id quidam & inunxere. Tritum ſpumas ſuppurata duritias concoquit: & purgat. Itē fiſtulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum ſcamis æris: & ſandaraca. Hydropicorum ventri imponit cum farina hordeacea & vino. Pecorum & iumentorum pituitas ſanat ſurculo per aurem traiecto: & poſtero eadem hora exēpto. Scabiem quadrepedū cū thuræ & cęra ac pice vel cum piſſeleo. Album obptimum: qđ celerrime mouet ſternutamenta: ſed multum terribilius nigro ꝑcipue ſi quis apparatum poturorum apud antiquos legat: contra horrores ſtrāgulatus intempeſtiuas ſomni vires ſingultus infinitos aut ſternutamēta ſtomachi diſſolutiones tardiores vomitꝰ aut longinquiores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti: quæ cōcitarēt vomitiones ipſumqꝫ helleborum extraherent medicamentis aut clyſteribus: ſępe etiam ſanguine venis emiſſo. Iā vero & cum proſpere cedat terribilius viſu in varijs coloribus vomitionum: & poſt vomitiones obſeruatiōe alui balnearū diſpenſatione: totius corporis cura antecedente: oīa hæc magno terrore & fama. Nāqꝫ tradunt abſumi carnem ſi coquatur vna. Sed antiquorū vitium erat: ꝙ propter hos metus partiꝰ dabāt: cum celerius erumpat: quo largius ſumit. Themiſon binas nō amplius drachmas donauit: ſequentes & quaternas dedere. Claro Herophili preconio q helleborum fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Concitatis enim intus oībus: ipſum in primis exire. Pręterea mirū inuentum eſt: ꝙ inciſum forficulis vt diximus: cribrant: cortex remanet. Hoc inanito medula cadit. Hęc in nimia purgatiōe data: vomitiones ſiſtit. Cauendum eſt fœlici quoqꝫ cura ne nubilo detur die: quippe impatibiles crutiatus exiſtunt. Nam ęſtate potius q̄ hyeme dandū nō eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus pręparandum cibi acribus abſtinentia vini: quarto & tertio de vomitionibus: pridię cænæ abſtinētia. Album e dulci datur: aptiſſime vero in lacte aut pulte nuper inuentre diſſectis raphanis inſerere helleborum: rurſuſqꝫ comprimere raphanos: aut tranſeat ius atqꝫ eo lenimento dare. Reddi poſt quattuor fere horas incipit. Totuꝫ opus ſeptenis pergitur horis. Medetur ita morbis comitialibus: vt diximus: vertigini: melancholicis: inſanientibus: limphaticis: elephantiæ albæ: lepri tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipiētibuſqꝫ tympanicis: ſtomachicis: ſpaſticis: clinicis iſchiadicis: quartanis quę aliter nō deſinat: tuſſi veteri: iflāmationibus torminibus redeuntibus: Vetāt dari ſenibus & pueris. Item mollibꝰ ac fœminei corporis: animęue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̄ viris. Item timidis: aut ſi exulcerata ſint ꝑcordia: vel tumeāt. minimeue ſanguinem excreantibus: cauſarijs vel laterę: vel faucibꝰ Medetur extra corporis eruptiōibus pituitæ cū axungia ſalſa illitū: itē ſuppuratiōi veteri. Mures polenta admixtū necat. Galli ſagittas in venatu helleboro tingunt. circūciſoſqꝫ vulnere teneriorē ſentiri carnē affirmat. Muſce quoqꝫ necantur albo trito & cum lacte ſparſo. Eodem & phthiriaſis emēdat.

Druſus morbo comitiali ſanatus.

¶De mithridatia: & ſcordoti ſiue ſcordio: & polemonia: vel philæteria: vel chillo dynama: & eupatoria: & centaurea: ſiue chironia: & de lecto centaureo: libadio felle terræ: & triorchę medicinę. CA. VI.

IPſi Mithridati Crateias adſcripſit vnā mitridatiā vocatā. Huic folia duo a radice achanto ſimilia. Caulis inter vtraqꝫ ſuſtinēs roſeum florem. Alteraꝫ lenem ſcordotin ſiue ſcordiō ipſius manu adſcriptā: magnitudine cubitali: quadrāculo caule ramoſam quęrne ſimilitudine folijs lanuginoſis. Reperit in ponto campis pinguibus humidiſqꝫ guſtus amari. Eſt & alterius gn̄is latioribus folijs: mentaſtro ſimilis: plurimoſqꝫ vtraqꝫ ad vſus per ſe & inter alia in ātidotis. Polęmoniā aliud philetheriā a certamine regū inuētionis appellāt. Capadoces aūt chiliodynamā radice craſſa: exilibus ramis: quibus in ſummis corymbi depēdent. nigro ſemine cætero rutæ ſimilis. Naſcitur in montoſis: Eupatoria quoqꝫ regiā auctoritatem habet. Caulis lignoſi nigricantis hirſuti

Mithridatia a mithridate inuenta.

cubitalis aliqñ:& amplioris folij p interualla.v.folij aut canabis per ambitũ inciſis qnquepartito:ni-
gris & ipſis pulmoſiſq; radice ſuperuacua.Semen dyſentericis in vino potum auxiliatur vnice.Cẽtau
ria curatus dicitur·Chiron cu3 Herculis exceptus hoſpitio ptractãti arma:ſagitta excidiſſet in pedẽ:
quare aqui chironiũ vocãt.Folia ſunt lata & oblonga:ſerrata ambitu denſa ab radice:caules ternum
cubitorum geniculati.In ijs capita ſeu papauerũ Radix vaſta rubeſcens:tenera fragiliſq; ad bina cu-
bita madida.Succo amara cum quadã dulcedine.Naſcitur in collibus pingui ſolo. Laudatiſſima ar-
cadia:elide:meſſenia:pholoe & lyceo atq; in alpibus:pluribuſq; locis in lycia. Quidã & ex ea lycium
faciunt.Vis in vulneribus tanta vt cohæreſcere ẽt carnes tradant: ſi coquantur ſimul. In vſu radix tñ
duabus drachmis bibenda quibus dicet̃:ſi febris ſit:in aqua trita:cæteris in vino.Medet̃ & oĩm mor
Vel obuius. bis decocte ſuccus. Eſt alteru3 centaurion cognomine lecton:minutis folijs:qđ aliqui libadion vocãt
quoniã ſcđm fontes naſcitur:origani ſimile : anguſtioribus & longioribus folijs anguloſa caule pau-
lulum alto fructicanti flore lichnidis:radice tenui & ſuperuacua ſucco efficax. Ipſa hærba autumno
legitur:ſuccus e fronte.Quidã caules conciſos madefaciunt diebus.xviij.Atq; ita exprimũt. Hoc cẽ
taurion noſtri fel terræ vocãt:pp amaritudinem ſummã.Galli exacũ: qm̃ oĩa mala medicamẽta po-
tum e corpore exigat:per aluu3: Tertia eſt centauris cognomine trioches.Qui eã cecat re℞ eſt vt nõ
vulneret ſeſe.Hæc ſuccu3 ſanguinẽ mittit. Theophraſtus defendi eã:ipugnariq; colligentes tradit a-
triorche accipitrũ genere:a quo & nomen accipit.Imperiti cõfundũt hæc oĩa :& vni generi aſſignãt.

¶De climeno:& gentiana:& lyſimachia:& parthenide:& artemiſiæ: & ambroſia : &
nymphea heracleo:& euphorbia medicinæ. CA.VII.

CLimenos a rege hærba/appellata eſt / hædere folijs ramoſa caule inani / articulis p̃cincta:
odore graui & ſemine hędere:ſilueſtribus & mõtoſis naſcens.Quibus morbis pota medea
tur:dicemus.Sed hic indicãdum eſt dũ mediat̃:ſterilitatẽ pota ẽt in viris fieri.Græci plan
tagini ſimilẽ eſſe dicerunt:caule q̃drato:folliculis cũ ſemine inter ſe iplexis : velut in poly-
porũ.Et ſuccus aũt in vſu.vis eius ſumma in refrigerendo.Gẽtianã inuenit. Gentius rex illyriorũ vbi
q; naſcente3:in illilyco tñ p̃ſtantiſſimam folio fraxini:ſed magnitudine lactucæ:caule tenero pollicis
graſſitudine:cauo & inani:ex interuallis foliato.Triũ aliqñ cubito℞;radice lenta:ſubnigra ſine odo-
re aquoſa montibus ſubalpinis plurima.Vſus in radice & ſucco. Radicis natura eſt excalfactoria:ſed
prænantibus nõ bibenda.Inuenit & Lyſimachus hærbã Lyſimachiã:quæ ab eo nomen retinet :cele
brata.Eraſi ſtrato.Folia habet ſalicis virida:florẽ aureũ:fruticos:ramulis erectis graui gignit̃ in aquo
ſis.Vis eius tãta eſt:vt iumẽtis diſcordãtibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. Mulieres quoq;
hac gloriam affectauere.In quibus Artemiſia cognominatã putent qm̃ priuatim medicat̃ fœminarũ
Abſinthij aũt modo fruticoſa maioribus folijs pinguibuſq;.Ipſius duo genera. Altera latioribus fo-
lijs:altera tenera tenuioribus.& nõ niſi in maritimis naſcens.Sunt qui in mediterraneis eodẽ nomine
appellãt ſimplici caule:minimis folijs flores copioſi erumpẽtes:cũ vua matureſcit odore nõ iucũdo:
quã quidã botryn alij ãbroſiã vocant.Talis in capadocia naſcit̃.Nymphea nata tradit̃ a nympha Ze
lotypia erga Herculem mortua.Quare heracleon vocant aliqui :alij rhopalon a radice clauæ ſimili.
Ideoq; eos qui bibãt eẽ.xij.diebus coitu genituraq; priuari.Laudatiſſima in orchomeno & maratho
ne Boœtimadon vocant qui ſemẽ edunt·Naſcit̃ aquoſis folijs magnis & alijs ex radice p̃deũtibus flo
re lilio ſimili:& cũ defloruerit capiti papaueris.In caule ſecat̃ autumno.Radix nigra in ſole ſiccatur
Aduerſaturq; aluinis.Eſt & alia nymphea in theſſalia amne pęneo:radice alba:capite luteo:roſę ma
gnitudine.Inuenit & patrum noſtrorũ ætate rex iuba quã appellauit euphorbiam medici ſui nomĩe
& fratris muſæ:a quo Diuũ Auguſtũ cõſeruatum indicauimus.Ijdẽ fratres inſtituere a balneis frigi-
da multa corpora aſtringi.Antea nõ erat mos niſi calida tãtum lauari ſicut apud Homerum erat in-
uenimus.Sed iubæ volumen quoq; extat de ea hęrba & clarũ pręconiu3.Ieuenit eam in mõte atlan-
te:ſpectatur folijs achantinis.Vis tãta eſt:vt vel e longinco ſuccus excipiatur inciſę conto.Suſcipit̃ ex
cipulis vẽtriculo.hędino.Humor lactis videtur effluere.Siccatur cõto. Sic thuris effigiẽ hẽt.Qui col
ligũt clarius vident.Cõtra ſerpẽtes medet̃.Quacũq; parte pcuſſa vortce inciſo & medicamẽto addito
Ibi getuli qui legunt:hędino lacte adulterã:ſed diſcernit̃ igni.Id eñ qđ ſincerũ nõ eſt faſtidiẽdũ odo
rem habet.multũ infra hunc ſuccũ eſt q in gallia fit ex hærba chamelea granũ cocciferente. Fractus
Vel tepido· ammoniaco ſimilis eſt etiam leui guſtu os accenſum diu detinens : & magis ex interualo donec fau-
ces quoq; ſiccet.

¶De plantagine & bugloſſo:& cynogloſſo:& buphthalmo:& ſcythica:& de ſpartania:& hip
pice:& iſchęmone:& betonica:& cantabrica:& conſiligine:& hyberida:& chelidonia : & canaria:&
elpaheboſco:& dictãno:& ariſtolocia:& quod eius delectatiõe inuoluãt piſces:& ſtatim capiatur :&
medicinę contra ſerpentiũ ictus ex hęrbis:quas ſuperius nominauit:& de argemonia. CA.VIII.

CElebrauit & Themiſon medicus vulgarẽ hærbã plãtaginẽ tanq̃ inuentor volumine de ea edito. Duo eius genera. Minor anguſtioribus folijs & nigrioribus: & linguę pecorum ſimilimis: caule anguloſo in terrã inclinato in pratis naſcẽs. Altera maior folijs laterũ modo inclusa quæ quia ſeptena ſunt quidã eam heptapleuron vocauere. Huius & caulis cubitalis eſt & napi ſimilis. Naſcitur in humidis multo efficatior. Vis mira in ſiccando dẽſandoq́ꝫ corpore cantari vicem optinens. Nulla res aquæ ſiſtit fluctiones: quas græci rheumatiſmos vocãt. Iungitur huic boglos ſoſboum linguę ſimilis: cui p̃cipuũ ꝗ in vinum deiecta animi voluptates auget: & vocatur euphraſinum. Iungitur & cynogloſos caminas imitans linguas: topiarijs operibus gratiſſima. Aiuntq́ꝫ quę tres thyrſos ſeminis emittat: eius radicem potam ex aqua ad tertianas ꝓdeſſe: quæ quattuor ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei & quę ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & ſerpẽtibus aduerſatur. Eſt & butphthalmos ſimilis boũ oculis: folio fœniculi: circa oppida naſcens fruticoſa caulibus: qui & mandunt decocti. Quidã cachlã vocãt. Hęc cũ cæra ſteatomata diſcutit. In venere hærbas & vniuerſæ gentes. Scythia eam primum: quæ ſcytice vocatur: circa boetiam naſcens prædulcis. Aliam quoq́ꝫ vtiliſſimam quã ſparthaniam vocant. Magna & ea commendatio: ꝗ in ore eã habẽtes famam ſitimq́ꝫ non ſentiunt. Idem præſtat apud eos hippice dicta: ꝗ in equis quoq́ꝫ eũdem effectum habeat. Tradũtq́ꝫ his duabus hærbis ſcythas ẽt in duodenos dies durare in fame ſitiq́ꝫ. Iſchemonem thracia inuenit: qua ferũt ſãguinem ſiſti: non aperta modo vena: ſed etiam p̃cisa. Serpit e terra milio ſimilis: folijs aſperis & lanuginoſis: farcitur in nares. Quę in italia naſcitur & ſanguinẽ eodem adalligata ſiſtit. Vetones in hiſpania eam quæ betonica dicitur in gallia. In italia autem ſerratula a græcis ceſtron aut pſychotrophon aute cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule cubitorũ duum a radice ſpargẽs folia fere lappati ſerrata ſtamine purguteo. Folia ſiccant in farinã plurimos ad vſus. Fit vinũ ex ea & acetum ſtomacho & claritati oculorum. Tantumq́ꝫ gloriæ habet: vt domus in qua ſata ſit tuta exiſtimetur a piaculis omnibus. In eadem hiſpania inuẽta eſt cantabrica per diui Auguſti tempora a cantabris reperta. Naſcitur vbiq́ꝫ caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi velut calathi. In ijs ſemen perq̃ minutum. Nec alias defuere hiſpaniæ hẹrbis exquirendis vt in quibus etiãnũ hodie in virorum lætiore cõuictu potionem e centum hærbis mulſo additis credidere ſaluberrimã ſuauiſſimãq́ꝫ. Nec quiſq̃ genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus tm̃ conſtat in nomine. Noſtra ætas meminit hærbam in marſis repertã. Naſcitur & aquiculis circũuicuꝫ neruiſiæ: vocatur conſiligo. Prodeſt vt demonſtrabimus ſuo loco deploratis in phtiſi. Inuenit nuper & ſeruilius. Democrates primus medentium quam appellauit heberidam quãq̃ ficto nomine inuentioni eius affligato carmine. Naſcitur maxime circa vetera monumẽta parietinaſq́ꝫ & inculta itinerum. Floret ſemper folio naſturtij: caule cubitali: ſemine tam paruo vt vix aſpici poſſit. Radici odor naſturtij. Vſus æſtate efficatior: & recenti tantuꝫ. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis oĩbus cum axungia modica vtiliſſima: viris plurimum quaternis horis: fœminis minus dimidio adalligata: vt dein in balneuꝫ deſcendatur in calidam: & poſtea oleo & vino corpus perungatur: diebuſq́ꝫ vicenis interpoſitis ideꝫ fiat ſi qua admonitio doloris ſuperſit. Hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos. Imponitur non in ipſa inflammatione: ſed imminuta. Aĩalia quoq́ꝫ inuenere hẹrbas: inprimiſq́ꝫ chellidoniam. Hac enĩ hirundines oculis pollorum in nido reſtituunt viſum: vt quidam volunt etiã erutis oculis. Genera eiꝰ duo. Maior fruticoſo caule: folio paſtinacæ erraticæ ampliore: ipſa altitudine duum cubitorum. Colos albicans: flos luteus. Minori folia hederę rotundiora minus candida. Succꝰ croci mordax. Semẽ papaueris. florent aduentu hirundinum. Diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuccus exprimitur: & in æreo vaſe cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: ſingulari remedio cõtra caligines oculorum. Vtuntur & per ſe ſucco in collyrijs: quæ chelidonia appellãtur ab ea. Inuenerunt & canes canariam: qua faſtidium deducunt: eamq́ꝫ in noſtro coſpectu madunt: ſed ita vt nunq̃ intelligatur quæ ſit: etenim depaſta cernitur. Notata eſt autem aĩalis huius malignitas in alia hærba maior. Percuſſus enim a ſerpente: mederi quadam ſibi dicitur: ſed illam homine inſpectante non decerpit. Simplicius cerue monſtrauere elaphoboſcon: de qua diximus. Item ſeſeli enixæ a partu dictamuꝫ oſtendere (vt indicauimus) vulneratę eo paſtę ſtatim decidẽtibus telis. Non eſt alibi q̃ in creta: ramis prętenue: pulegio ſimile: feruens & acre guſtu: folijs tantum vtuntur. Flos nullus ei eſt: aut ſemen aut caulis. Radix tenuis & ſuperuacua. Et in creta autem non ſpatioſe naſcitur: mireq́ꝫ a capris expetitur. Pro eo ẽ & pſeudo dictamum multis in terris naſcens: folio ſimili: ramulis minoribus a quibuſdam condris vocatum. Minoris effectus ſtatim intelligitur. Dictamum enim minima portione accendit eos. Qui legere eam: in ferula vel arundine condunt: preligantq́ꝫ: ne potentia euanaſcat. Sunt qui dicant vtranq́ꝫ naſci multifariam: ſed deteriores in agris pinguibus: veram quidam dictamuꝫ non niſi in aſperis. Eſt & tertium genus dictamum vocatum: ſed neq́ꝫ facie neq́ꝫ affectu ſimile folio ſiſybrij: ramis maioribꝰ

Qualiter variasaialia inuenerũt her. Mirum de chelidonia hẹrba qua hi pullis viſu reſtituitur.

procedente pſuaſione illa:quicquid in creta naſcitur:infinito præſtare cæteris eiuſdem generis alibi
genitis. Proxime quod in parnaſo:alioquin herbiferum eſſe. Et pelium montem in theſſalia. Et tele-
ſtrium in euboea. Et totam arcadiam ac laconicam. Tradunt arcades quidem non medicaminibus
vti:ſed lacte circa ver:qm̄ tunc maxime ſuccis herbę turgeant:medicētur q; vbera paſcuis. Bibūt au
tem lac vaccinum:quoniam boues omniuoræ ſunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiā
tunc duobus claris exemplis manifeſta fit. Circa abderam & limitē:qui Diomedis vocatur equi pa
ſti inflammātur rabie:circa pothniā vero & aſini. Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ nomen dediſſe gra-
uidæ videntur:quoniam eſſet ariſte leuchuſes. Noſtri malum terrę vocāt:& quattuor genera eius ſer
uant. Vnum tuberibus radicum rotundis folijs inter maluam & hederam nigrioribus pinguioribus

vel vberes paſcuæ.

q;. Alterum maſculę radice longa quattuor dygitorū longitudine baculi craſſitudine. Tertium lon
giſſime tenuitatis vitis nouellæ cui ſit pręcipua vis. quę clematicis vocat̄:ab alijs cretica. Omnes co-
lore buxeo:caulibus paruis:flore purpureo. Ferunt baculas paruas vt capari. Valent radice tantum
Eſt & quę piſtolochia vocatur quarti generis:tenuiori q̄ proxime dicta:denſis radicis capillamentis
iunci plenioris craſſitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Sꝫ
oblonga radice tenuiori q; gratior. Carnoſi.n.eſt corticis:vnguentis quoq; nardinis conueniēs. Naſ-
cuntur pinguibus locis & campeſtribus. Effodere eas meſſibus tēpeſtiuū:ita deſcqāmato terreno ſer
uātur: maxime tamen laudatur pontica. Et in quocūq; genere ponderoſiſſima quęq; medicinis ap-
tior. Rotūda contra ſerpentes. Oblonga in ſumma tamē gloria eſt etiam mō. A cōceptu admota vul
uis in carne bubula mares figurat:vt traditur: Piſcatores campaniæ radicē eā:quę rotunda eſt:vene
num terræ vocant:coram q; nobis contuſam immixta calce in mari ſparſere:aduolant piſces cupidita
te mira:ſtatim examinati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur:conuulſis contuſis ex alto præci
pitatis radice pota ex aqua vtiliſſima eſſe traditur. Semine pleureticis & neruis confirmare excalfa-
cere. Eadem ſatyrion eſt. Verum et effectus earū vſuſq; dicendi ſunt. Odiendūq; malorū omniū peſ
ſimo:id eſt ſerpentium ictu. Medentur ergo britānica hærba:panaces generū oīm radix e vino. Chi-
ronię & flos & ſemen potum illitum q; ex vino & oleo. Priuatim q; quæ cunila bubula appellat̄. Pole
mōnia vel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria:ſideritis ſcordotis:ex vino priua-
tim ad angues potæ & illitę:ſiue ſucco ſiue folio ſiue decocto. Centauriæ maioris radice drachma in
vini albi cyathis tribus. Gentia pręcipue aduerſus angues duabus drachmis cum pipere & ruta vini
cyathis.vi.ſiue viridis ſiue ſicca. Et lyſimachę odorē fugiunt ſerpentes. Datur ex vino percuſſis che
lionia. Morſibus imponitur betonica p̄cipue:cuius vis tanta perhibetur vt incluſe circulo eius ſerpē-
tes ipſe ſeſe interimat flagellando. Datur & ad ictus ſemen eius denarij pondere cum tribus cyathis
vini:vel farina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Cantabricæ:dictami: ariſtolochiæ radicis
drachma in vini hemina ſępius bibenda prodeſt & illita ex aceto. Similiter piſtolochiæ. Quin & om-
nino ſuſpenſa ſupra focum fugat e domibus ſerpentes. Argemonia quoq; radice eius denarij ponde-
re in vini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dicit cęteriſq; q̄ primū nō abuntur. In eo autē
genere medendi primum conuenit:quā q; nominari:in quo maxime valebit. Folia habet anemone ęq̄
lia diuiſa apij mō:caput in cauliculo papaueris ſilueſtris itē radicem. Succū croci colore acrē & acu
tum. Naſcitur & in aruis apud nos. Noſtri tria genera ei⁹ faciunt:& id demum ꝓbant cuius radix th⁹
redoleat.

¶ De agorico:& echyo:& hyoſcyamo:& hierabotane:& blatria:& lemonia:& quinq;
folio:& dauco:& perſolata:& arctio:& cyclaminos:& peucedano. CA.IX

AGaricon vt fungus naſcitur in arboribus circa boſphorum:colore candido. Datur obolis
quattuor contritum cum binis cyathis aceti mulſi. Id quod in gallatia naſcitur infirmius
habetur. Præterea mas ſpiſſior amarior q;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina ſolutior in
initio guſtus dulcis:mox in amaritudinem tranſit. Echyos vtriuſq; generis pulegio ſimi-
lis. Folijs coronata:drachmis duabus ex vini cyathis quattuor datur. Item altera quæ lanugine di-
ſtinguitur ſpinoſa:cui & capitula viperæ ſimilia ſunt hæc ex vino & aceto. Quidam arcion perſona-
tam vocant:cuius folio nullum eſt latius:grandes lapas ferentem. Huius radicem decoctam ex a ce-
to dant potui. Hyeſcyamum contuſum cum folijs & vino datur peculiariter contra aſpidas. Nulla ta
men romanæ nobilitatis plus habet q̄ hierobotanem. Aliqui pariſtereon:noſtri verbenacam vocant:
Hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac eouis menta vertitur. Domus purgantur:lu
ſtrantur q;. Genera eius duo ſunt. Folioſa quam fœminam putant. Mas rarioribus folijs Ramuli vtri-
uſq; plures:tenues:cubitales:anguloſi. Folia minora q̄ quercus:anguſtiora q; diuiſuris maioribus:co
los glaucus:radix longa:tenuis. Naſcitur vbiq; in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt:ſed vnum

oĩno genus faciũt:quoniã vtraq; eoſdẽ effectus habeat.Vtraq; ſortiũť galli & precinũt reſponſa.Sed
magni vtiq; circa hãc inſaniũt.Hac punctos impetrare q̃ velint:febres abigere:amicitias conciliare:
nulliq; nõ morbo mederi. Colligi circa canis ortũ debere:ita vt ne luna aut ſol conſpiciať:fauis ante
& melle terræ ad piamẽtũ datis.Circũſcriptã ferro effodi ſiniſtra manu:& in ſublime tolli.Siccari in
vmbra ſeparatim:folia:caulẽ:radicẽ.Aiũtq; ſi aqua ſpargať tricliniũ:qua maduerit:lętiores conui-
ctus fieri.Aduerſus ſerpẽtes cõteriť ex vino.Eſt ei ſimilis verbaſco:hærba quæ ſępe fallit ꝑ ea capta
folijs minus cãdidis:cauliculis pluribus flore luteo.Hac abiecta blattas i ſe cõtrahit:ideoq; rõe bla
tariã vocať.Lemoniũ ſuccũ lacteũ mittit.concreſcentẽ gũmi modo humidis locis:Dať denarij pon-
dus in vino.Quinq;foliũ nulli ignõtũ eſt:cũ etiã fraga gignendo cõmendeť.Græci vocant pentapen
tes ſiue chamezeleon ſiue pẽtaphillon.Cũ effoditur rubrã habet radicẽ.Hæc marceſcẽs nigreſcit &
angulosa fit:Nomẽ a numero folioꝝ habet. Et ipſa hærba incipit & deſinit cũ vite.Adhibeť & pur- Vel pentape talon.
gandis domibus.Aduerſus ſerpẽtes bibiť & eius radix quæ ſparganiõ vocať & ex vino albo. Dauci
genera q̃ttuor fecit Petronius.Diodorus quæ pſequi nihil attinet: cũ ſint differẽtiæ duæ.Probatiſſi-
mę in creta mox in achaia & in ſiccis vbicũq; nati:fœniculi ſimilitudine.cãdidioribus folijs & mino
ribus hirſutiſq;.Caule pedali recto:radice ſuauiſſimi guſtus & odoris.Hoc genus in ſaxoſis naſcitur
meridianis:Reliqua genera vbiq; naſcuntur:terrenis collibus limitibuſq; nec niſi pingui ſolo: folijs
coriandri:caule cubitali:capitibus rotũdis:ſæpe pluribus q̃ ternis radicę linoſa:ſed cuꝫ inaruerit ſu-
peruacua.Semẽ eius cymino ſimile prioris milio albũ acre odoratũ oĩbus & feruẽs. Secundũ priore
vehemẽtius eſt:ideoq; parce ſumi debet.Si iã maxime tertiuꝫ genus facere libeat:eſt ſimile ſtaphyli
no:qđ paſtinacã erraticã appellãt:ſemĩe oblongo:radice dulci.Oĩa hæc & hyeme & ęſtate ſunt inta
cta q̃drupedi niſi poſt abortus.Ex alijs vſus ſeminis.Ex creta radicis & magicis ad ſerpẽtes eſt.Bibi
tur e vino drachma vna.Dať & q̃drupedibus ꝑcuſſis.Therionarca alia q̃ magica & ĩ noſtro orbe na
ſcitur:fructicoſa:folijs ſub viridibꝰ:flore roſeo.Serpẽtes necat cuicũq; admota fuerit. Et hæc torpo
rem affert.Perſolatã quã nẽo ignorat græci vero arction vocant folia habet maiora etiã cucurbitis&
hirſutiora nigrioraq; & craſſiora:radicẽ albã & grandẽ. Hæc ex vino bibiť denarioꝝ duũ pondere. Vel artion.
Itẽ cyclamini radix cõtra ſerpentes oẽs.Folia habet mĩora q̃ hedera nigriora & tenuiora ſine angu-
lis in quibus albicãt maculæ.Caule exiguo inani:floribus purpureis:radice lata:vt rapõ videri poſ-
ſit cortice nigro.Naſcitur in vmbris.A noſtris tuber terræ vocať.In oĩbus ſerẽda domibus.Si veꝝ ẽ
vbi ſata ſit nihil nocere mala medicamẽta Amuletũ vocãt:narrantq; ea ebrietatẽ rep̃ſentari.Addita
in vinũ & radice & ſiccata ſcyllæ mõ cõciſca reponiť decoquiturq; eadẽ ad craſſitudinẽ mellis.Suuꝫ
tamẽ venenũ ineſt ei:traduntq; ſi prægnans radicẽ trãſgrediať abortũ fieri.Eſt & altera cyclaminos
cognomine ciſanthemos geniculatis caulibus ſupuacuis a priore diſtãs circa arbores ſe voluẽs aci-
nis hædere:ſed mollibus: Flore cãdido:ſpecioſo:radice ſupuacua.Acini tantũ in vſu:guſtu acri:ſed
lenti.Siccãť in vmbra:tuſiſq; diuidũtur in paſtillos.Mihi & tertia cyclamios demõſtrata eſt: cogno
mine chameciſſos vno oĩno folio:radice ramoſa:qua piſces necabanť.Sed inter prima celebrať peu
cedanũ:laudatiſſimuꝫ in ſardonia:mox ſamothrace Caulis eſt ei tenuis:longus:fœniculo ſimilis:iu-
xta terrã folioſꝰ: radice nigra:craſſa graui odore:ſuccoſa. Gignitur ĩ mõtibꝰ opacis. Fodiť exitu au
tumni.Placẽt tenerrimę & altiſſimæ radices.Hæ cõcidũtur in quaternos digytos oſſeis cultellis: fũ
dũtq; ſuccũ in vmbra capite prius & naribus roſaceo punctis ne vertigo ſentiať. & alius ſuccus inue-
nitur caulibꝰ adhærẽs inciſiſq; manat:Probať craſſitudine mellea:colore ruffo:odore ſuauiter gra-
ui feruẽs guſtu.Et hic in Vſu & radix:& decoctũ eius pluribus medicamẽtis.Succo tamẽ efficaciſſi-
mo q̃ reſoluitur a maris amygdalis aut ruta bibiturq; contra ſerpentes & ex oleo perunctos tuetur.

¶De ebulo:& verbaſco:& thelegono:& de phrymo:& de aliſima:& de piſterco: & de
moly:& anthirrino:& cõtra aliqua mala medicamenta:& de pericarpo. CA.X.

EBuli quoq; quẽ nemo ignorat:fumo fugat ſerpẽtes.Priuatĩ aduerſať ſcorpiõibus polymo
nię radix vel alligata tãtũ.Itẽ phalãgia ac ceteris minoribꝰ venetatis.Scorpiõibus ariſto-
lochia agaricũ obolis q̃ttuor ĩ vino mixtis cyathis totidẽ.Verbenaca & phalãgio cũ vino
Itẽ quinquefoliũ daucũ.Verbaſcon græci plomon vocãt.Gñа habet prima duo. Albũ in
quo mas intelligiť.Alteꝝ nigrũ:ĩ quo fœmina.Tertiũ genus nõ niſi in ſiluis inuenitur.Sũt folia bra-
ſice latiora:piloſa:caulis erectus:cubitali ãplior.Semẽ nigrũ inutile.Radix vna craſſitudine digyti.
Naſcũtur & in cãpeſtribꝰ.Silueſtri folia eleliſphaci:alta ramis linoſis.Sũt & plomides duæ hirſutæ:
rotundis folijs:humiles.Tertia lignitis vocatur.Ab alis aũt thryalis folijs ternis aut cũ plurimũ q̃ter
nis craſſis pinguibuſq;: ad lucernaꝝ lumĩa aptis.Aiũt in folijs eiꝰ quã fœmĩa diximus: ficus oĩno nõ
putreſcere.Diſtingui gñа hæc pene ſupuacuũ eſt:cũ ſint oĩa eiuſdẽ effeťꝰ.Cõtra ſcorpiones bibitur
radix cũ ruta ex aqua:magna amaritudĩe:ſed effectu pari.Thelegonõ hęrba ab alijs ſcorpion vocať

Vel thelyphons — pp ſimilitudinē radicis: cuius tactu moriunt̃ ſcorpiões. Itaq; cōtra eoꝝ ictus bibit̃. Scorpionē mor-
tuū ſi qs helleboro cādido linat: reuiuiſcere aiūt. Thelegonō oēm q̄drupedē necat ipoſita verendis
radice. Folio qdē intra eūdē diē qđ eſt ſimile cyclomina: Ipſa geniculata naſcit̃ in opacis. Scorpioni
bus aduerſat̃ & betonicę ſucc⁹ ac plātaginis. Sūt & ranis venena rubetis maxīe: vidimuſq; pſyllos in
certamīe patinis cādefactas: admittētes ociore etiā q̄ iaſpidū pnice. Auxiliat̃ eis phryniō in vino po
ta. Aliq neurada appellāt: alij poteriō florib⁹ paruis: cadicib⁹ multis neruoſis bene olētibus. Itē ali-
Vel polyrrizon. — ſma quā alij damaſaniō: alij lyrō appellāt. Folia ei plātaginis niſi āguſtiora eſſēt. & magis laciniosa:
cōnexaq; in terrā. Alias etiā vernoſa ſimiliter: Caule ſimplici & tenui: cubitali capite thyrſi: radici-
b⁹ denſis: tenuib⁹: vt veratri nigri: acrib⁹: odoratis: pinguib⁹. Naſcit̃ i aquoſis. Alteꝝ gen⁹ eiuſdē i ſil
uis nigrius maioribus folijs. Vſus in radice vtriſq; aduerſus ranas lepores marinos drachme ponde-
re in vino potū. Lepori marino aduerſatur. & cyclaminos. Veneni vim canis quoq; rabidi morſ⁹ ha-
bēt cōtra quos erit cynorhodū: de quo diximus. Plantago ad oēs beſtiaꝝ morſus pota atq; illita pro
deſt. Betonica ex mero veteri. Periſtereos vocat̃ caule alto foliato cacumine in alios caules ſe ſpar-
gens: colūbis admodum familiaris. Vnde & nomē. hāc habētes negāt latrari a canib⁹. Proxia ab his
mala venena ſunt q̄ ſibimetipſis hoīes excogitāt. Contra hæc oīa: magicaſq; artes erit primum illud
Homericum moly. Dein mitridaria & ſcordotis & centaurium. Pota omnia mala medicamenta exi
git per aluum. Betonicæ ſemen in mulſo aut paſſo vel farine drachma in vini veteris ciathis. iiij. vo-
mere cogēdi atq; iterū bibere: ijs qui quotidie guſtent eā nulla nocitura mala medicamenta tradūt.
Poto veneno ariſtolochia ſubuenit eadē menſura qua contra ſerpentes. Quinquefolij ſuccus. Agari
cū poſtq̄ nouerint denarij pondere ex aquæ mulſæ cyathis tribus. Anthyrrhinon vocatur ſiue phar
narimō ſiue lychni agria ſimilis aparinæ radice nulla flore hyachinthi ſemine vitulinariū. Ex hoc p
unctos venuſtiores fieri: nec vllo malo medicamēto lædi poſſe aut veneno ſiqs in brachiali habeat:
arbitrāt̃ magi. Similiter eā quā eupleā vocāt: tradūtq; ea punctos cōmēdationis eē famæ. Artemiſiā
quoq; ſecū habētibus negat nocere mala medicamēta beſtiāue vllā: ne ſolē qdē. Bibit̃ & hæc ex vino
aduerſus opium. Alligata priuatī potēs tradit̃: potaue aduerſus ranas. Pericarpū bulbi gen⁹ ē. Duæ
eius ſpes: cortice rubro alteꝝ nigro papaueri ſimile. Sed vis maior q̄ priori: vtriq; aūt excalfaciēdo
Iō cōtra dant̃ cōtra quā & thus & panaces & chironiū p̄cipue. Hoc vero & cōtra fungos.

¶ De remedijs quæ generatim membratimq; ſingulis corporum morbis eueniunt. CA. XI.

VEꝝ & generatī mēbratiq; ſingulis corpoꝝ morbis remedia ſubtexem⁹. Orſi a capite. alo
pecias emendat nympheę & cicutę radix: ſi vna tritę illinant̃. Polythricha diſtat a callitri
chi q iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quoq; maior eſt: & defluentem
capillū cōfirmat: & dēſat. Itē lingulaca circa fōtes naſcēs: cuius radix admixta cōbuſta te
ritur cū adipe ſuis nigræ: id quoq; excipit̃ vt eius ſit ſuis: quę nūq̄ pepit. Sol deīde plurimū confert il
litę. Similis vſus eſt cyclamini radicis. Pruriginē veratri radix tollit in oleo decocta vel in aqua. Ca-
pitis dolori medet̃ panacis oīum geneꝝ radix in oleo contrita ariſtolochia & hiberis adalligata ho-
ra: vel diutius ſi pati poſſit comitante balnei vſu. Medet̃ & daucū. Purgat autē cyclaminos cū melle
in nares addita: & vlcera capitis ſanat illita. Medet̃ & periſtereos. Calcallia ſiue leōtice vocat̃ ſemen
margaritis minutis ſimile dependens. inter folia grandia in montibus fere. Huius grana. xv. in oleo
macerant̃: atq; ita aduerſo capillo caput vngit̃. Fit & ex callithriche ſternutamētū. Folia ſūt lenticu
læ ſimilia. Caules iuncis tenuiſſimis: radice minima. Naſcit̃ in opacis & humidis: guſtatu feruēs. Hy
ſopum in oleo cōtritū phthiriaſi reſiſtit & prurigini in capite. Eſt aūt optimū ciliciū e thauro monte.
Dein pāphylium: & ſmyrnæū. Stomacho cōtrariū. Purgat cū fico ſūptū per inferna: cū melle vomi
tionibus. Putant & ſerpentiū ictibus aduerſari tritū cū melle & ſale & cumino. Lōchitis nō (vt plęri-
q; exiſtimauerūt) eadē eſt quę & xiphion: aut phaſganiō q̄q̄ cuſpidi ſimilis ſemine. Habent enim fo-
lia porri rubentia ad radicem & pluraq; in caule capitula perſonis comicis ſimilia paruam exerenti
bus linguam radicibus pręlongis. Naſcitur in ſitientibus. E diuerſo xiphion & phaſganion in humi
dis: cum primum exit gladij prebet ſpeciem caule duum cubitorum: radice ad nucis euellanę figu-
ram fimbriata: quam effodiante meſſes oportet. ſiccą in vmbra. Superior pars eius cum thure trita
æquo pondere admixto vino: oſſa fracta e capite extrahit: aut ſi quid in corpore ſuppurat. vel ſi cal-
cata ſunt oſſa. Serpentes eadem contra venena efficax caput in dolore veratro in oleo vel roſaceo
decocto tritoq; vngi conuenit. Peucedano ex oleo vel roſaceo: & aceto Tepidum hoc prodeſt & do
loribus qui plęrumq; ex dimidia parte capitis ſentiantur: & vertigini: Perungūt & radice eius. ſudo
ris cauſa eliciēdi. Quoniam cauſſica vis ei eſt. Pſyllion alij cynoides: alij chriſtalion: alij ſicelion: alij
cynomyian appellāt radice tenui: ſuperuacua ſarmentoſum: fabæ granis in cacuminibus. folijs cani
Vel floribus. — no capiti non diſſimilibus: ſemine autem pulici: vnde & nomen hoc in baccis. Ipſa hærba in vineis

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0404-8

Inuenit̃.Vis ei ad refrigerãdũ & diſcutiẽdum ingẽs.Semẽ in vſu.Fronti iponit̃ i dolore & tpibus:ex aceto & roſaceo:aut poſca.ad cetera illinit̃ acetabuli mẽſura ſextario aquę dẽſat ac cõtrahit.Tũc te rere oportet:& craſſitudinẽ illinere cuicũqꝫ dolori & collectiõi iflãmatiõiqꝫ.Et vulnerib⁹ capitis ari ſtolochia:fracta extrahẽs oſſa:& i alia qdẽ parte corporis:ſꝫ maxie e capite.Similiter plyſtolochia.

¶De thyſellio:& cẽtaurea:& chelidonia:& panace:& hyoſciamo:& euphorbio. CA.XII.

THyſelliũ eſt nõ diſſimile apio.Huius radix cõmãducata purgat capitis pituitas.Oculoꝝ aciem cẽtaurio maiore putant adiuuari:ſi addita aqua foueant̃.Succo vero minoris cum melle culices nubeculas oſcuritatẽ diſcuti:cicatrices extenuari.Albugines quidẽ etiã iu mentorũ ſiderite.Iã chelidonia ſupradictis oĩbus mire medet̃.Panacis radicẽ cũ polenta epiphoris imponitur.Hyoſcyami ſemen bibunt obolo tantundeꝫ meconij adijciẽtes:vinũqꝫ ad epi phoras inhibendas.Adiungunt & gentiane ſuccũ:quã collyrijs acrioribus pro meconio miſcẽt.Fa cit claritatem & euphorbiũ in vnctis.Inſtillat̃ plantagini ſuccus lippitudini.Caligines ariſtolochia diſcutit.Iberis adalligata capiti cum quinquefolio epiphoras:& ſi qua in oculis vitia ſunt:emendat Verbaſcum epiphoris imponitur.Periſtereos ex roſaceo vel aceto.Ad hypochyſis & caligineꝫ cycla minon in paſtillos diluunt.Peucedani ſuccum vt diximus ad claritatẽ & caligines cũ meconio & ro ſaceo.Pſyllion illiton fronti epiphoras ſuſpendit.

Thyſſellij ra dix capitis pi tuitas purgãs

¶De anagallide ſiue acoro:& mãdragora:ſiue circelo:& cicuta:& crẽno agrio. & molibdena: & capno:& alia:& acorio:& iride:& cotiledo:& aizoo:& andrachne:& erigero:& de epheme ro:& delabro veneris:& de ramunculo medicinę:& de oris vitijs. CA.XIII.

ANagallida aliq corchoron vocãt.Duo genera eius.Mas flore phœniceo:fœmina ceruleo non altiores palmo:frutice tenero:folijs puſillis:rotundis:in terra iacentibus:naſcunt̃ in hortis & aquoſis.Prior floret cerulea.Vtriuſqꝫ ſuccus oculoꝝ caligineꝫ diſcutit cum mel le:& ex ictu cruorẽ & argema rubens:magis cum attico melle inunctis.Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur ante quibus paraceriteſis fit.Bibitur:& contra angues ſucci drachmã in vi no.Mirum ꝙ fœminam pecora vitant.Ad ſi decepta ſimilitudine(flore.n.tantũ diſtant)deguſtau e re:ſtatim eam quæ aſyla vocat̃ in remedio querũt.Ea a noſtris ferus oculus nuncupat̃.Precipiũt ali qui effoſſuris ante ſolẽ ortũ priuſq̃ quicq̃ aliud loquantur ter ſalutare eam:tunc ſublatam exprimere Ita precipuas eſſe vires.De ephorbio ſatis dictum eſt:cuius ſuccus lippitudini ſi tumor erit.Iteꝫ ab ſinthiũ cũ melle tritũ.Itẽqꝫ betonicæ farina cõueniet.Et egilopas ſanat hærba eodẽ noĩe quæ in or deo naſcit̃ tritici folio ſemine contrito cũ farina ꝑmixta impoſitaqꝫ vel ſucco.Exprimitur hic e cau libus folijſqꝫ prænantibus dempta ſpica:& in trimeſtri farina digeritur in paſtillos. Aliqui & man dragora vtebantur.Poſtea abdicatur in hac curatione eſt.Sed epiphoris quod certum eſt medetur: & oculorum dolori.Radix tuſa cum roſaceo & vino. Nam ſuccus multis oculorum medicamentis miſcetur.Mandragoram alij circæum vocant.Duo eius genera.Candidus qui & mas:niger quę fœ mina exiſtimatur.Anguſtioribus folijs q̃ lactucę. Hirſutis:& caulibus:radicibus binis terniſue ni gris foris.Intus albis carnoſis:teneriſqꝫ pene cubitalibus.Ferũt mala auellanarum nucum magnitu dine.Et iis ſemen ceu pyrorum album.Hoc alij arſen:alij morion:alij hyppoplomon vacant.Hui⁹ folia alba q̃ alterius latiora vt lappati ſatiuæ.Cauent effoſuri contrarium ventum.Et tribus circulis ante gladio circunſcribunt.Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes.Succus fit & e malis & e caule de ciſo cacumine & radice.Punctis aperta aut decocta vtilis hæc vel ſurculo.Conciſa quoqꝫ in orbicu los ſeruatur in vino.Succus non vbiqꝫ inuenitur:ſed vbi poteſt:circa vindemias queritur.Odor gra uis ei ſed radicis & mali grauior. Mala maturata in vmbra ſiccantur.Succus ex iis ſole denſatur.Itẽ radicis tuſæ:vel in vino nigro aut tertias decoctę.Folia ſeruantur in murijs efficacius.Alias rorantiũ ſuccus peſtis eſt.Sic quoqꝫ noxiæ vires.Grauedinem afferunt etiã olfactu:q̃q̃ mala in alijs terris mã dantur.Nimio tamen odore abmuteſcunt ignari.Potu quidem largiore etiam moriuntur.Vis ſom nifica pro viribus bibentium.Media potio cyathi vnius.Bibit̃ & cõtra ſerpẽtes:& ante ſectiones vn ctioneſqꝫ ne ſentiant̃.Ob hæc ſatis eſt aliquibus ſõnum odore quaſiſſe. Bibit̃ & pro helleboro duo bus obolis in mulſo.Efficatius helleborum ad vomitiones & ad bilẽ nigraꝫ extrahendã.Cicuta quo venenũ eſt:publica athenientium pœna inuiſa. Ad multa tamen vſus non omittendi.Semen habet noxium.Caulis autem eſt viridis:& vrit plerumqꝫ vt in platanis.Lenis hic & geniculatus vt calami nigricans.Altior ſępe binis cubitis:in cacuminibus ramoſus.Folia coriãdri tenuiora:grui odoratu. Semen aniſo craſſius:radice concaua nullius vſus. Semini & folijs refrigeratoria vis:quæ ſi enecat: incipiunt:algere ab extremitatibus corporis.Remedium eſt:prius q̃ ꝑueniat ad vitalia vim natura excalfactoria.Sed in vino pota irremediabilis exiſtimat̃.Succus exprimitur folijs floribuſqꝫ:tũc.n. maxie tẽpeſtiuus eſt & melior.Semine rõ expreſſus & ſole denſatus in paſtillos necat:ſãguinẽ expiſ

Vel acharoni

Duo mandra gore genera.

Vel apta.

Cicuta athe nienſiuꝫ pena publica.

andó. Hęc altera vis. Et ideo ſic necatoꝝ maculæ in corporibus apparent. Ad diſſoluenda medica-
menta vtunẽ illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandũ ſtomachũ malagma. Pręcipuus tamẽ eſt ad co
hibendas epiphoras æſtiuas oculorũq; dolores ſedãdos circũlitũ. Miſceẽ collyrijs. Et alios oẽs rheu
matiſmos cohibet. Folia quoq; tumorẽ oẽm doloreq; & epiphoras ſedant. Anaxilaus auctor eſt mã
mas a virginitate illitas ſemper eſſe ſtaturas. Quod certũ eſt: lac puerperarũ mãmis impoſita extin-
☞ guit: Veneremq; teſtibus circa pubertatẽ illita. Remedia liberationi qbus bibenda cenſeẽ: nõ equi-
Quæ terrarũ dem præcipimus. Maxima vis terræ parthoꝝ: mox laconicæ: creticæ aſiaticę. In græcia vero mega
vis maxima. ricæ: deinde atticæ. Cremnos agricos gremios gremias tollit oculoꝝ impoſitus: tumorẽ quoq; polẽ
ta addita. Naſcitur vulgo molibdena: ideſt plumbago etiam in aruo: folio leppati: craſſa radice hiſ-
pida. Hæc cõmanducata: ſi oculis ſubinde religatur: plumbum quod eſt genus vitij: ex oculis tollit.
Capnos prima quam pedes gallinaceos vocãt: naſcẽs in parietinis: & ſæpius ramis tenuiſſimis ſpar-
ſiſq;: flore purpureo viridis: ſucco calliginem diſcutit. Itaq; in medicamento oculorũ addiẽ. Similis
& nomine & effectu alia eſt capnos fruticoſa pretenera folijs coriandri: cineracei coloris: flore pur-
pureo. Naſcitur in hortis & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis delachrymatio-
nemq; ceu fumus: vnde nomen accepit. Eadem euulſas palpebras renaſci prohibet. Acoron iridis
folia habet anguſtiora tantum & longiore pediculo: radices nigras: minuſq; venoſas. Cætero & has
ſimiles irridis guſtu acres: odore non ingratas: ructu faciles. Optimæ põticæ: dein galaticæ mox cre
ticæ. Sed primæ in cholchide iuxta phaſin amnẽ: & vbicũq; in aquoſis. Recẽtibus virus maius ꝗ ve-
tuſtis. Creticæ candidiores ponticis. Siccantur vtribus in vmbra digytalibus fruſtis. Necnon inue-
niuntur qui oxymyrſine radicem acorõ vocãt. Ideoq; quidam hãc acron agrion vocare malunt. Vis
ei ad calfaciendũ extenuandũq; efficax contra ſuffuſiones & caligines oculoruꝫ ſucco eiuſdeꝫ poto:
contraq; ſerpentes. Cotylodon paruula hærba cauliculo tenero: puſillo pingui folio & coxendices
Naſcitur in maritimis petroſiſq; viridis: radice oliuę modo rotunda. Oculis medetur ſucco. Eſt ali-
ud genus eiuſdem ſordidis folijs: latioribus: dentioribuſq; circa radicẽ velut oculum cingẽtibus: aſ-
perrimi guſtus: longiore caule: ſed ꝑgraciali. Vſus eius ad eadem ꝗ iridis. Aizoi duo genera. maius
in fictilibus vaſculis ſeritur. qđ aliqui buphtholmon vocãt: alij zopthalmũ alij erogẽneton: qđ ama-
torijs cõueniat. Alij hypogeſon: quoniã in ſuggrundis fere naſciẽ. Sunt q ambroſiam potius vocant:
& qui amerimnon. Itali ſedũ magnũ: aut oculũ: aut digytellũ. Alteꝝ minuſculũ: qđ eritheles vocãt:
alij tritheles: quia ter floreat: alij chryſotheles: aliqui iſoetes. Sed alij itali ſeduꝫ: alij aizoum. Vtrũq;
quoniam vireat ſemper viuuꝫ. Maius cubiti altitudinẽ excedit craſſitudine pluſꝗ pollicari. Aliud in
cacumine linguæ ſimile carnoſũ. pingue: largo ſucco: latitudine pollicari. Alia in terrã conuexa: alia
in terra cõuexa: alia ſtantia: ita vt ambitu effigiẽ imitenẽ oculi. Quod minus eſt: in muris parietiniſq;
muris parietiniſq; naſciẽ: & tegulis. Fruticoſum a radice: & ſurſum vſq; ad cacumen. Folijs anguſtis
munocratis ſuccoſis: palmo alto caule: radix inutilis. Huic ſimilis ẽ: quã græci andrachnẽ agriã vo-
cant: itali illecebrẽ puſillis laſſioribus folijs & breuiori cacumine. Naſciẽ in petris: & colligiẽ cibi cã.
Oim haꝝ vis eadẽ: ꝑfrigerare & aſtringere. Medantur epiphoris folia impoſita: vel ſuccus iunctus.
Purgant enim vlcera oculorũ explẽtq;: & ad cicatricẽ perducũt palpebras deglutinãt. Eędẽ capitis
doloribus medenẽ: ſucco vel folio temporibus illitis. Aduerſanẽ phalangiorũ ictibus. Aconito vero
maius aizoum præcipue. A ſcorpionibus quoq; ferri id habentẽ negãt. Medenẽ & auriũ dolori. Iteꝫ
ſuccus hyoſcyami modice. Itẽ achileę: & minori cẽtaureę: & plãtaginis peucedani cũ roſaceo & me
conio. Acori ſuccus cũ roſa. Ois aũt ſtrigili calefactus infundiẽ. Cotyledon etiã infũditus purulentis
cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ & ſuccus lintheo colatus: mox inſule dẽſatus &
☞ cũ opus eſt roſaceo dilutus & calefact⁹ parotidas. Verbenaca quoq;: itẽ plãtago ſanat: itẽ ſideritis cũ
Dentiũ reme axungia veteri. Nariũ ozenas emẽdat ariſtolocia cũ cypero. Dentibus remedio ſũt panacis radix cõ
dium. mãducata: præcipue chironiæ: itẽ collutis ſucco. Radix hyoſcyami ex aceto mãducata. Itẽ polymo
nie cõmãducanẽ: & plãtaginis radices: aut coluunẽ in aceto decoctę ſucco. Et folia ſunt vtilia. Vel ſi
ſanguine gingiuæ putreſcant: vel ſemen eiuſdẽ apoſtemata & collectiões gingiuaꝝ ſanat. Et ariſto-
lochia gingiuas dẽteſue cõfirmat. Verbenaca cũ radice manducata & decoctæ ex vino aut aceto ſuc
cus collutus. Itẽ qnquefolij radices decoctæ ad tertias vino aut aceto. Pri⁹ vero ꝗ decoquatur aqua
marina aut ſalſa lauãẽ. Decoctũ diu tenẽdũ i ore Quidã cinere qnquefolij fricare malũt. Et verbaſci
☞ radix decoquiẽ in vino ad colluendos dẽtes. Et hyſopo coluunẽ: & peucedani ſucco cũ meconio vel
Mirũ ſed for- radicũ anagallidis magis fœminę ſucco ab altera nare quã doleat iſuſo. Erigerõ a græcis: quæ a no-
ſã nõ creden- ſtris vocaẽ ſenecio. Hãc ſi ferro circũſcriptã effodiat aliqs: tãgatq; ea dẽtẽ & alternis ter deſpuat ac re
dum. pugnat in eũdẽ locũ: ita vt viuat hærba: aiũt dẽtẽ eũ poſtea nõ dolituꝝ. Hęrba ẽ theriſſagũ ſpecie &
mollitia: cauliculis ſubrubicũdis. Naſciẽ & i tegulis & i muris. Nomẽ hęc gręci dederũt: qa vere ca

neſcit.Caput eius numeroſa diuiditur lanugine qualis eſt ſpinę inter diuiſuras exeunte.Quare eam
Callimachus achantida appellat:alij pappum.Nec deinde græcis de ea conſtat. Alij erucæ folijs
eſſe dixerũt:alij roboris:ſed minoribus multo.Radice alij ſuperuacua:alij neruis vtili:alij potu ſtrã
gulante.E diuerſo quidam regio morbo cum vino dederunt.Et contra omnia veſicæ vitia.Itẽ cor-
dis & iocineris:Renibus extrahere arenam dixere. Iſchiadicis drachmam cum oxymellite ab am-
bulatione propinauere.Torminibus quoq; in paſſo vtiliſſimam.pręcordijs etiam:cibo ex aceto eaȝ
predicantes ſerenteſq; in hortis.Nec defuere qui & alterum genus facerent.Nec quale eſſet demon
ſtrarent contra ſerpentes in aqua bibendam edendamq; comitialibus dantes.Nos eam romanis ex
perimentis per vſus digerimus.Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit epipho-
ris.Toſta cum mica ſalis ſtrumis.Ephemeron folia habet.Lilij:ſed minora:caulem parem: florẽ cæ
ruleum:ſemen ſuperuacuum:radicem vnam digytali craſſitudine:dentibus præcipuuam cõciſaȝ in
aceto:decoctamq; vt tepido colluãtur.Et ipſa eſſet radix mobiles ſiſtit.Cauis & exeſis imprimitur
Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore.Eroſis veratrum nigrum imponitur. Mobiles den-
tes vtralibet decocta in aceto firmantur.Labrum venereum vocant in flumine naſcentem.Eſt ei ver Nota ad fir-
miculus qui circa dentes ligatur:aut cauis dẽtium cæra includitur.Cauendum ne euulſa hærba ter mandos den-
ram tangat.Ranunculum vocamus quam gręci vatrachion.Genera ęius quattuor. Vnum pinguio tes.
ribus q̄ coriandri folijs:& ad latitudinem maluę accedentibus:colore liuido:caule albo: gracili: &
radice alba.Naſcitur in limitibus humidis & opacis.Alterum folioſius pluribus foliorum in ciſuris
altis caulibus.Tertium minimum eſt:graui odore:flore oreo.Quartum ſimile huic flore luteo Om
nibus vis cauſtica ſi cruda folia imponantur:puſtulaſq; vt ignis faciunt.Ideo & lepras & pſoras vtũ-
tur & ad tollenda ſtigmata. cauſticiſq; omnibus miſcent.Alopecijs imponunt:celeriter remouẽtes.
Radix in dolore commanducata diutius rumpit dentes.Eadem ſicca conciſa ſternutamentum facit
Noſtri hærbarij ſtrumeam vocant:quoniam medetur ſtrumis & panis parte in ſumo ſuſpenſa.Cre-
duntq; ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint vitia. Quo celere & plantagine vtuntur.Oris vlcera
intus ſuccus plantaginis emendat & folia radiceſq; commanducata: vel ſi rheumatiſmo laboret os
Vlcera fetoremq; quinquefolium.Vlcera pſyllium. Compoſita quoq; ad fetorem vel maxime putẽ
dum vitium trademus.Ergo folia myrti & lentiſci pari.pondere gallę ſyriacę dimidiũ põdus ſimul
terræ in vino vetuſto ſparſa mandere matutino optimum eſt.Vel hederæ baccas cũ caſia & myrrha
pari pondere ex vino.Naribus vtiliſſimum eſt dracõtij ſemen corticuȝ ex melle:etiam ſi carcinoma
ta in ijs ſunt.Sugillata hyſopo emendantur.Stigmata in facie mandrogora illita delet.

❡CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXVI.PROHEMIVM.

❡Reliquæ per morborũ genera medicinę:& de nouis morbis:& lichena quid ſit: & quando
primũ in Italia ceperint:& de carbunculo:& de elephanſiaſi:& colo. CA.I.

SENTIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIQVE AEVO
priore incognitos non italiæ modo:verũ etiaȝ vniuerſæ prope europe morbos
Tunc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliaſue aut hiſpanias magnope
re vagatos:aut alibi q̄ romæ circaq; ſine dolore quidem vllo:aut ſine perniciæ
vite:ſed tanta fœditate vt quęcunq; mors pręferenda eſſet.Grauiſſimum ex ijs
lichenas appellauere græco nomine:latine quoniaȝ a mẽto fere oriebatur iocu
lari primuȝ laſciuia:vt eſt procrax natura multoruȝ in alienis miſerijs. Mox &
vſurpato vocabulo mentagrã:occupantẽ multis & intuitus totoſq; vtiq; vultus
oculis tantum immunibus:deſcendentẽ vero & in colla pectuſq; ac manus fœdo cutis furfure.Non
fuerat hæc lues apud maiores patreſq; noſtros.Et primuȝ Tiberij Claudij Cæſaris principatu me-
dio irrepſit in italia quodam Perſino equite romano quæſtorio ſcriba cum in aſia apparuiſſet: inde
contagionem eius importante.Ne ſenſere id malũ fœmine aut ſeruitia:plebeſq; humilis & media:
ſed proceres veloci tranſitu oſculi:maxime fediore multoꝝ qui perpeti medicinaȝ tolerauerant ci-
catrice q̄ morbo:Cauſticis nanq; curabatur: nec niſi vſq; in oſſa corpus exuſtuȝ eſſet non rebellante
tedio.Adueneruntq; ex ægypto genitrice talium virorum medici hanc ſolam operã afferentes ma-
gna ſua preda.Siquideȝ certũ eſt maniliũ Cornutũ ex pretorijs legatũ aquitanicæ prouinciæ ſeſter-
tia.cc.elocaſſe in eo morbo ad curanduȝ ſeſe. Acciditq; ſepius:vt noua contra genera morborũ gre-
gatiȝ ſentirẽtur.Quo mirabilius qd ꝓdeſt repiri aliqua gigni repẽte vitia terraꝝ ĩ parte certa: certiſ
q; mẽbris hoĩm:vel ætatibus:aut etiã fortunis tanq̄ malo eligẽte:hæc in pueris:graſſari:illa in adul-
tis:hæc ꝓceres ſẽtire:illa pauperes.L.Paulo.Q.Martio cenſoribus primũ in italia carbũculũ venif
ſe:animalibus conſcriptũ eſt peculiare narbonenſis ꝓuincie malũ:quo duo cõſulares obiere: cõdem

tibus hæc nobis. Eodē āno Iulius. Ruffꝰ: & Q. Locanius Baſſus: ille medicorū inſcitia ſectus: hic de
ro pollice leuæ manus euulſo acu ab ſemetipſo tam paruo vulnere vt vix cerni poſſet. Naſcitur in oc
cultiſſimis corpoꝝ partibus: & plęrumq; ſub lingua duritia rubēs varijs modis: ſed nigricans capite
alias liuida corpus intendens neq; intumeſcens: ſine dolore: ſine pruritu: ſine alio q̄ ſomni indicio:
quo grauatos in triduo. aliquando & horrorem afferens: circaq; piſtulas paruas: rarius feriens ſto-
machum. Fauceſq; cum inuaſerit ociſſime exanimans. Diximus elephantiaſin ante Pompeij ma-
gni ætatem non accidiſſe in italia: & ipſam a facie ſępius incipientem. In nare prima veluti lenticula
mox inualeſcente per totum corpus maculoſa varijs coloribus & inęquali cute alibi craſſa: alibi te-
nui dura ceu ſcabie aſpera: ad poſterum vero nigreſcente: & ad oſſa carnes apprimente intumeſcen
tibus dygtis in pedibus manibuſq;. Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidiſſet: popu-
lis funebre. Quippe in balneis folia temperabantur humano ſanguine ad medicinā eſſe. Et hic qui-
dem morbus in italia celeriter reſtinctus eſt: ſicut & ille quem gemurſam appellauere priſci inter
digytos pedum naſcentem etiā nomine oblitterato. Idipſum mirabile: alios deſinere in nobis mor-
bos: alios durare. ſicuti colum. Tiberij Cæſaris principatum irrepſit id malum. Nec quiſq̄ prior im
peratore ipſo ſenſit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excuſantis valitudinē legeret nomen
incognitum. Quid hoc eſſe dicemus: aut quas deorum iras? Parum enim erant homini cætera mor-
borum genera cum ſupra. ccc. eſſet: niſi etiaꝫ noua timerentur. Neq; ipſi homines pauciora ſibi ope
ſuo negotia importāt Hæc apud priſcos erant q̄ memoramus remedia medicina. ipſa quodā modo
Neruꝫ natura faciente & diu fuere.

¶Laus Hippocratis. CA. II.

Hippocratis certe qui primus medendi pręcepta clariſſime cōdidit referta hærbaꝝ mētio
ne inuenimus volumina. Nec minus Dioclis Cariſtij q ſecundus ætate famaq; extitit. Itē
Praxagorę & Chryſippi: ac deinde Eraſiſtrati. Erophilo quidē q̄q̄ ſubtilioris ſectę: cōdi-
tori ante oēs celebratā rationeꝫ eam paulatim vſu efficaciſſimo rerū oīm magiſtro pecu-
liariter vtiq; medicinæ ad verba garrulitatēq; deſcendente. Sedere nāq; in iſs ſcholis auditioni occu
patum gratius erat: q̄ ire per ſolitudines: & quærere hærbas alias alijs diebus anni.

¶De noua medicina & aſclepiade medico: & qua ratiōe veterē medicinā mutauerit. CA. III.

Turabat tamen antiquitas firma: magnaſq; confeſſę rei vindicabat reliquias: donec. Aſcle
piades ætate magni Pōpeij rhetoricæ magiſter: nec ſatis in ea arte quæſtuoſus vt ad alia
ſaggacis ingenij huc ſe repente conuertit: atq; vt neceſſe erat homini q nec id egiſſet nec
remedia noſſet oculis vſuq; percipienda torrenti ac meditata quottidie oratione blandi- *Vel currenti.*
ens: omnia abdicauit: totāq; medicinaꝫ ad caſum reuocando coniecturaꝫ fecit. Quinq; res maxime
communium auxiliorum profeſſus. Abſtinentiam cibi: alias vini: fricationem corporis: ambulatio-
nem: geſtationeſq;: cum vnuſquiſq; ſemetipſum ſibi pręſtare poſſet intelligere. Fauētibus cunctis in
eſſent vera: quæ facillima erant: vniuerſum prope humanum genus circūegit in ſe: non alio modo q̄
ſi cœlo emiſſus adueniſſet. Trahebat præterea mentes artificio mirabili vino promitendo ęgris dā-
do tempeſtiue tum frigidam aquam. Et quoniam cauſas morborum prior ſcutari. Herophilus inſti
tuerat: vini rationem illuſtrauerat Cleophantus apud priſcos: ipſe cognominari ſe frigidam dando
præferens: & vt auctor eſt. M. Varro: alia quoq; blandimenta excogitabat in ſuſpendendo lectulos:
quorū iactatu aut morbos extenuaret. aut ſomnos alliceret: iam balneas auidiſſima hominum cupi
dine inſtituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate nec minore fama: cū oc-
curriſſet ignoto funeri: relato homine ab rogo atq; ſeruato: ne quis leuibus momentis tantam cōuer
ſionem factam exiſtimet: Id ſolum poſſumus indignari vnum hominem e leuiſſima gente ſine opi-
bus vllis orſum vectigalis ſui cauſa repente leges ſalutis humano generi dediſſe: quas tamen poſtea
abrogauere multi. Aſclepiadem vero adiuuere multi: quorum cura nimis anxia & rudi aut obruen
di ægros veſte ſudoreſq; omni modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: ſoleſve aſſidue quæ-
rendo in vrbe vmbroſa: immo vero tota italia imperatrice tum primum penſili balnearum vſu ad in
finitum blandiente. Pręterea in quibuſdam morbis medendi cruciatus detraxit: vt anginis quas cu
rabant in fauces organo demiſſo. Damnauit merito & vomitiones tunc ſupra modum frequentes.
Arguit & medicamentorum potus ſtomacho inimicos: quod eſt magna ex parte vetitum. Itaq; nos
in primis quæ ſunt ſtomacho vtilia ſignemus.

¶Irriſio magicæ artis & de lichene. CA. IIII.

Super omnia adiuuere eū magicę vanitates: in tantum euectę vt abrogare hęrbis fidē cun
ctis poſſent Aethiopide hærba annes ac ſtana ſiccari coniectu tactu clauſa omnia aperiri.
Achemenide coniecta in aciē hoſtiuꝫ trepidare agmina: ac terga vertere. Latacē dari ſoli-
tā a perſaꝝ rege legatis: vt quocūq; veniſſent oīm rerum copia abundarent: ac multa ſimi

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0408-1

lia. Vbi nam iſtæ fuere: cuȝ cimbri teutoniqȝ terribili Marte vlularent? aut cum Luccullus tot reges
magorum paucis legionibus ſterneret? Curve romani duces primam ſemper in bellis rationem cō⸗
mertiorum habuere? Cur Hercules Cæſaris miles in pharſalia famem ſentit: ſi abundātia omnis cō
tingere vnius hęrbæ fœlicitate poterat? Nō ſatius fuit Aemilianum. Scipionem carthaginis portas
hærba patefacere: q̄ machinis clauſtra per tot annos quatere. Siccentur æthiopide pōtinæ paludes
tantumqȝ agri ſuburbanæ reddatur italiæ. Nanqȝ apud eundem Democritum inuenitur compoſi⸗
tio medicamenti: quo pulchri boniqȝ & fortunati gignantur liberi. Cur nunq̄ perſarum regi talis eſt
dedita. Mirum eſt profecto hucuſqȝ prouectā crudelitatem antiquorum ſaluberrimis ortaȝ initijs:
ſi in vlla re modum humana ingenia nouiſſent. Atqui nos hanc ipſam medicinam ab Aſclepiade rē⸗
pertam ſuo loco probaturi ceſſemus: euectam vltra magos etiam. Sed hæc eſt omni in re animoruȝ
conditio: vt a neceſſarijs orſa primum cuncta venerint ad nimium. Igitur demonſtrataruȝ priore li⸗
bro hærbarum reliquos effectus dicemus: adijciemuſqȝ quas ratio dictauerit. Sed in lichenis reme⸗
dijs atqȝ tā fœdo etiam malo plurą vndiqȝ aceruabimus: q̄q̄ non paucis iam demonſtratis. Medetur
ergo plantago trita. Quinquefoliū. Radix albuci ex aceto decocti. Ficulni caules decocti. Hibiſci
radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice. Et rumicis radix tri
ta ex aceto illinitur. Et flos viſci cū calce ſubactus. Laudatur & tithymalum cum reſina decoctū. Li⸗ Vel longo
chen vero hærba his omnibus præfertur: inde nomine inuēto. Naſcitur in ſaxoſis folio vno ad radi⸗ paruis.
cem lato: caule vno: paruo: longis folijs dependentibus. Hæc delet & ſtigmata. Teritur cum melle
Eſt aliud genus lichenis petris tātum adhærens vt muſcus: qui & ipſe illinitur. Hic & ſanguinem ſi⸗
ſtit vulneribus inſtillatus: & collectiones illitus. Morbum quoqȝ regiuȝ cum melle ſanat ore illito &
lingua. Qui ita curantur: aqua ſalſa lauari iubentur: vngi oleo amygdalino: hortenſibus abſtinere.
Ad lichenas & tapſiæ radice vtuntur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur ſumpta ex vi⸗
no. Et hyſopum cum vino decoctum & gargarizatum Peucedanum cū coagulo vituli marini ęquis
partibus. Perſonata cum muria & ex oleo trita vel ſub lingua habita. Item ſuccus de quinqȝ folio po
tus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium vitijs medetur gargarizatus. Verbaſcum priuatim ton⸗
ſillis in aqua potum.

¶ Ad ſtrumas: & ad dygitos: & ad pectus: & ad tuſſim medicinæ. CA.V.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinqȝ folium. Et radix perſolatæ
Item cum axungia operitur folio ſuo impoſita. Itē ratemiſia. Radix mādragoræ ex aqua
Sideritis lata folia clauo ſiniſtra manu circūfoſſa adalligantur cuſtodienda ſanatis: ne rur⸗
ſus ſata dito hęrbariorū ſcelere vt in quibuſdā repellet. Quod & in ijs quos artemiſia ſana
uerit prędici reperio Itē in ijs quos plātago. Damaſiō quę & caucalis. Vocatur ſub ſolſtitio collecta Vel aliſma.
imponitur ex aqua cœleſti folium tritum vel radix cum axungia ruſa: ita vt impoſita folio ſuo ope⸗
riatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoreſqȝ quacunqȝ in parte. Bellis in pratis naſcitur: flore
albo aliquatenus rubente. Hanc cū artemiſia illatam efficatiorem produnt. Condurdum hærba ſol
ſtitialis flore rubeo ſuſpenſa in collo comprimere dicitur ſtrumas. Item verbenaca cū plantagine di
gytorum vitijs omnibus: & priuatim pterigijs. Quinquefoliū medetur pectoris vitijs. Vel quod gra
uiſſimum eſt tuſſis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoſcyami etiam ſanguinē ex
creantibus. Nidor quoqȝ accenſi tuſſientibus. Itē ſcordotis mixto nauſturtio & reſina cum melle tu⸗
ſa arida. Facit & per ſe facile. excreationes. Item centaurium maius & ſanguinem reijcientibus. Cui
vitio & plantaginis ſuccus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas: contraqȝ
cruentas excreationes. Perſolatæ radix drachme pōderis cū pineis nucleis. xi. Peucedani ſuccus Pe
ctoris doloribus & aquorum ſubuenit. Et ideo antidotis miſcetur. Tuſſi daucum Itē ſcythiaca hær⸗
ba. Ea demum omnibus pectoris vitijs tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo.

¶ De verbaſco: & chameleucæ: & bechio: & ſaluia. CA.VI.

TOtidem obolis bibitur verbaſcum: cuius flos aures. Tanta huic vis eſt: vt iumētis etiā non
tuſſientibus mō: ſed illa quoqȝ trahentibus auxilietur potus. Quod & de gētiana reperio
Radix cacalię quę tuſſilago dicit̄ cōmanducata & in vino madefacta nō tuſſi tantū: ſed &
fauſcibus ꝓdeſt. Hyſopi quoqȝ ramis cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem
purgāt. Tuſſim ſedat bechion: q̄ & tuſſilago dicit̄. Duo eiꝰ gn̄a. Silueſtris vbi naſcitur ſubeſſe aquas
credūt: & hoc habēt ſignū aq̄leges. Folia ſūt maiuſcula q̄ hederæ q̄nto: aut ſeptimo: ſubalbida a ter⸗
ra ſup̄ne pallida: ſine caule: ſine flore: ſine ſemine radice tenui. Quidā eandē eſſe bechion & alio no⸗
mine chameleucē putant. Huius aridæ cū radice fumus ꝑ arundinē hauſtus aut deuoratus veterem
ſanare dicit̄ tuſſim. Sed in ſingulos hauſtus paſſū guſtanduȝ eſt. Altera a quibuſdā ſaluia appellatur
ſimilis verbaſco cōterit̄ ea & colata calefacit: atqȝ ita ad tuſſi lateriſqȝ dolores bibit̄. Cōtra ſcorpiōes

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0409-9
DFG

cadem & dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoq; ex oleo perungi ea ꝓdeſt. Hyſopi faſci
culus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

¶ Ad lateris dolores: & pictoris: ad orthoponeas ad iocineris doloreʒ: cordis pulmo-
ni: vrinæ: tuſſi: pectori: vlceribus renibus epaticis: ad vomitiones: ad ſingultus & pleu-
reticos lateris.
CA.VII.

LAteris & pectoris dolores verbaſcum cum ruta ex aqua. Betonicę farina bibitur ex aqua
calida ſtomachum corroborat ſcordotis ſuccus: centaurium: gentiana ex aqua potæ. Plã
tago aũt per ſe ſumpta in cibo cũ lente halicæue ſorbitione. Betonica alias grauis ſtoma-
cho vitia tamen ſanat pota vel folijs cõmanducata. Item ariſtolochia pota. Agaricũ man
ducatũ ſiccũ vt ex interuallo merum ſorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani ſuccꝰ. Pſyllino
ardoribus imponitur vel cotelydõ trita cum polenta: vel aizoum. Molon ſcapo eſt ſtriato folij mol-
libus paruis radice quattuor digitorum: in aqua extrema alij caput eſt. Vocatur a quibuſdam ſyron
ex vino ſtomacho & diſpnoeæ medetur. Centaurium maius elygmate. Plantago ſucco vel cibo. Fe
tonicæ tuſæ pondo libra mellis attici ſemuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Ariſtolochia
vel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte aſini pota. Ciſſanthemos ad ortopnoeas bibitur.
Item hyſopũ Et aſmaticis. Peucedani ſuccus in iocineris doloribus & pectoris laterisq; ſi febres nõ
ſunt. Sanguinem quoq; expuentibus ſubuenit agaricum victoriati pondere tritum & in mulſa quin
q; cyathis datum. Idem & amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recens drachmis quattu-
or in poſcæ hemina. Betonicæ drachma vna in aqua calida cyathis tribus ad cordis vitia: in frigida
cyathis duobus. Quinq; folij ſuccus iocineris & pulmonis vitijs: ſanguinemq; reicientibus & cuicũ
q; ſanguinis vitio intus occurrit Iocineri anagalides mire proſunt. Capnion hærbam qui edere: bi-
lem per vrinam trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoq; & præcordijs. Caucum quæ & e-
phedra: ab alijs anabaſis vocata naſcitur ventoſo fere tractu ſcandens arborem: & ex ramis propen
dens folio nullo: cirris numeroſa qui ſunt iunci geniculati: radice pallida. Datur ex vino nigro auſte-
ro trita ad tuſſim: ſuſpiria tormina & ſorbitione facta in quam vinum addi conuenit. Item gentiana
madefacta pridie contrita denarij pondere in vino cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet ni
gras bene olentes. Medetur nõ modo pectoris doloribus aut lateris: ſed & cruditates diſcutit in iu-
cundo ſapore. Verbenaca vero omnibus viſceribus medetur lateribus pulmonibus iocineribus
thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab ijs phthiſis tentat. Radix vero hęrbæ conſiligi-
nis: quam nuper inuentam diximus: ſuum quidem & pecorum omnium remedium preſens eſt. Pul
monum vitio vel traiecta tantum in auicula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore aſſidue ſub lingua
Superficies huius hærbæ an ſit in aliquo vſu adhuc incertum eſt. Renibus prodeſt plãtaginis cibus.
Betonicę potus. Agaricum potum vt in tuſſi. Tripolium in maritinis naſcirur ſaxis. vbi allidit vnda:
Vel ſolo. neq; i mari neq; i ſicco folio ſatis craſſiore: palmo alto in mucrone diuiſo: radice alba odorata craſ-
ſa calidi guſtus. Datur epaticis in farre cocta: Hæc hærba eadem videtur quibuſdam quæ polium
de qua ſuo loco diximus. Syomphana vel cromphena alternis viridibus roſeiſq; per caulem folijs
in poſca ſanguinem reijcientibus medetur Iocineri autem hærba melandrium naſcens in ſegete ac
pratis flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex vino vetere. Item hęrba chalcetum e vineis
contrita imponitur. Faciles præſtat vomitiões radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis
in paſto aut mulſo. Hyſopum tritum cum melle vtilius præſũpto naſturcio aut irione. Melomoniuʒ
denarij pondere. Eſt & pſyllibus lacteus ſuccus qui denſatus in gummi ſumitur cum melle ſupradi
cto pondere præcipueq; bilem trahit. Rurſus ſiſtunt vomitionem cyminum: ſilueſtre: betonicæ fari
na ſumuntur ex aqua: abſterguntq; faſtidia: cruditateſq; digerunt daucum betonicę farina ex aqua
mulſa: plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium ſedat. Itẽ ariſtolochia. Suſpiria di-
menus. Pleuretis & paripneumonicis centaurium maius. Item hyſopum bibitur. Pleureticis peuce
cedani ſuccus. Halus autem: quam galli ſic vocant: veneti cotoneam medetur lareti: itẽ renibus cõ-
uulſiſq; & ruptis. Similis eſt cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & ſitim ſedat: raræ radi-
Vel raſę. cie alibi albæ, alibi nigræ. Eoſdem effectus lateris doloribus habet chamerops. myrteis circa caulẽ
geminis folijs capitibus græculę roſæ ex vino pota. Iſchiadicos dolores & ſpineæ leuat agaricũ po
tum vt in tuſſi. Item & ſtoecadis aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

¶ De omnibus vitijs ventri: & remedijs: & eorum quæ circa vel intra ſunt: & de
aluo ſiſtenda vel ſoluenda.
CA.VIII.

PLurimum tamen negotij humano generi aluus exhibet: cuius cauſa maior pars mortaliũ
viuit. Alias enim cibos non tranſmittit: alias non continet: alias nõ capit: alias non cõficit.
Eoq; mores venere: vt homo maxime cibo pereat. Peſſimũ corporuʒ vas. Inſtat vt credi-

tor & ſępius die appellat. Huius gratia p̄cipue auaritia expetit̃: huic luxuria condit̃: hinc nauigatur ad
phaſin: huic ꝓfunda vada exquirũtur. Et nemo vtilitatē eius ęſtimat cõſumationis fœditate. Ergo nu-
meroſiſſima eſt circa hanc medicinę opera. Siſtit eam ſcordotis recentis drachma cũ vino trita vel deco- Vētris oīa
cta pota. Polemonia quoq; & dyſentericis ex vino datur. Verbaſci radix pota ex aqua duorũ digytorũ quaſi ex-
magnitudine. Nympheę heraclię ſemen cũ vino potũ. Radix ſupior ex xiphio drachmę põdere ex ace petuntur.
to. Semen plantaginis in vino tritum: vel ipſa ex aceto cocta: aut aqua ex ſucco eius ſumpta. Itē cũ lenti-
cula cocta/ ve aridę farina inſperſa potioni cum papauere toſto/ & trito. Vel ſuccus infuſus/ aut potus be
tonicę in vino ferro calefacto. Eadē cœliacis in vino auſtero datur. Is & iberis imponitur: vt dictum eſt.
Teneſmo radix nympheę heraclię e vino bibitur. Pſyllum in aqua cum radicibus decoctũ. Aizoi ſuccus
aluum ſiſtit. Et dyſenterias/ & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dyſenteriã ſiſtit. Itē dauci. Aizoũ vel obliqs
folijs cõtritis ex vino torminibus reſiſtit. Alcmeę ſiccę farina torminibꝰ pota cũ vino. Aſtragalus folia ha
bet longa inciſuris multis: obliqua circa radicē: caules triũ/ aut quattuor foliorũ plenos: florē hyacinthi:
radices violoſas: implicatas: rubras: p̄duras. Naſcitur in petroſis: apricis: & iiſdem niualibꝰ: ſicut phe-
neo archadię. Vis ei ad ſpiſſanda corpora. Aluũ ſiſtit radix in vino pota: quo fit: vt moueat vrinã repcuſ-
ſo liquore: ſicut pleraq; quę aluũ ſiſtunt. Sanat & dyſentericos in vino rubro tuſa. Difficile aũt tunditur.
Eadem gigiuarũ ſuppurationi vtiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autumni cũ folia amiſerit. Siccatur in
vmbra. Et ladano ſiſtitur alluus vtroq;. Quod in ſegetibus naſcit̃ cõtuſo/ & cribrato bibitur ex aqua mul
ſa: item nobili e vino. Ledon appellatur hærba ex qua ladanũ ſit in cypro barbis caprarum adhereſcēs.
Nobilius in arabia. Fit iam & in ſyria/ atq; africa: quod taxicon vocãt. Neruos. n. in arcu circũdatos lanis
trahunt adhęreſcente roſcida lanugine. Plura de eo diximus inter vnguenta. Hoc grauiſſimũ odore eſt:
duriſſimum tactu. Plurimũ eñ terrę colligit: cum ꝓbetur maxime purũ: odoratum: molle: viride: reſi-
noſum. Natura ei molliendi: ſiccãdi: coquendi: ſonum alliciendi. Capillum fluentē cohibet: nigriciãq;
cuſtodit. Auribus cum hydromellite/ aut roſaceo infunditur. Furfures cutis/ & manantia vlcera ſale ad-
dito ſanat. Tuſſim veterē cum ſtorace ſumptũ. Efficaciſſimũ ad ructus. Aluũ ſiſtit: & chõdris: ſiue pſeu
dodictamũ: hypociſthis: orobathiõ/ vel orobache a quibuſdã dictũ malogranato imaturo ſimilis. Naſci
tur vt diximus ſubciſtho vñ nomē hoc. Arefacta i vmbra ſiſtit aluũ ex vino auſtero/ nigroq; vtraq;. Duo
enim genera eius candida/ & ruffa. Vſus in ſucco ſpiſſat: ſiccat. Et ruffa magis ſtomachi reumatiſmos
emendat. Pota tribus obolis ſanguinis excreationes. Cũ amylo dyſenterias pota: & infuſa. Item verbena
ca ex aqua data: aut carentibus febre ex vino amineo coclearibus. v. additis in cyathis tribus vini. Lauer
quoq; naſcens in riuis condita/ & cocta torminibꝰ medet̃. Potamogetõ vero ex vino dyſentericis etiã/ &
cœliacis: ſimilis betę folijs minoribus tñ/ hirſutioribuſq; paululum ſupeminens/ extra aquã peculiari-
ter refrigerant: ſpiſſant. Vſus in folijs cruribus vitioſis vtilia: & contra vlcerũ nomas cũ melle/ vel aceto.
Caſtor hanc aliter nouerat tenui folio/ velut equinis ſetis: thyrſo lõgo/ & leui in aquoſis naſcētē. Radice
ſanabat ſtrumas & duritias. Potamogetõ aduerſatur & crocodilis: itaq; ſecũ hñt eam/ qui venãtur illos.
Aluum ſiſtit: & achillea. Eoſdē effectus p̄ſtat & ſtatice. vij. caulibus/ veluti roſæ capita ſuſtinens. Ceratia
vno folio radice nodoſa: & magna: in cibo cœliacis/ & dyſentericis medetur. Leontopodion/ alij liceotõ:
alij dorypetrõ: alij toriuētorũ vocant: cuius radix aluũ ſiſtit: purgatq; bilem in aqua mulſa addito põde
re denariorũ duũ. Naſcitur in campeſtri/ & gracili ſolo. Semen eius potum lymphatica ſomnia facere di
citur. Lagopus ſiſtit aluũ e vino pota/ aut in febri ex aqua. Eandem inguini adalligatur in tumore. Na-
ſcitur in ſegetibus. Multi ſup oīa laudãt ad deploratos dyſentericos quinque folium decoctis in lacte ra
dicibus/ & potis: & ariſtolochiam in victoriati pondere/ in cyathis vini tribus. Quę ex ſupradictis calida
ſumentur: hęc cãdente ferro temperari aptius erit. E diuerſo purgat aluũ ſuccus cētauri minoris drach-
ma i hemina aquę cum exiguo ſalis/ & aceti: bilēq; detrahit. Maiore tormina diſcutiũtur. Betonica aluũ
ſoluit drachmis quattuor: in hydromelitis cyathis nouē. Itē euphorbium/ vel agaricũ drachmis duabus
cum ſale modico potum ex aqua/ aut in mulſo obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota/ autem
balneis ſubditis. Item chamęciſſi balanus. Hyſopi manipulus decoctus ad tertias cum ſale pituitas tra-
hit illitus: vel contritus cum oxymellite/ & ſale. Pellitq; ventris aīalia. Pituitam/ & bilem detrahit peuce
dani radię. Aluum purgat anacallis ex aqua mulſa. Itē epithymõ/ qui eſt flos/ & thymo ſatureię ſimilis
Differantiaq; hic herbaceus eſt: alterꝰ thymi albus. Quidam hypopheon vocant: ac ſtomacho minꝰ vti
lis. Vomitiões mouet. Sedat tormia: & iflãmationes diſcutit. Sumit̃ & ex elygmate ad pectoris vitalia cũ
melle: & aliquando iride. Aluum ſoluit a quattuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo/ ſaliſq;/ & aceti.
Quidam aliter epithymum tradunt ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioli rubēs: ſiccari in vmbra.
Bibi ex aqua acetabuli menſura. Dimidia detrahere pituitã/ bilemq;. Aluum leniter ſoluit: & nymphea Vel tenui
in vino auſtero. Soluit & pygmocomon erucę folijs craſſioribus/ & acrioribus radice rotunda: lutei colo

ris:terram olente caule quadrangulo modico tenui flore ocimi. Inuenitur in ſaxoſis locis. Radix ei⁹ in
aqua mulſa duodecim pondere denariorũ/ & aluũ/ & bilem/ & pituitaꝫ exinanit. Semen ſomnia tumul⸗
tuoſa facit vna drachma in vino potum. Et capnos ſtrumã diſcutit: detrahit bilẽ polypodyon: quã no⸗
ſtri filiculam vocãt: ſimilis eñ eſt filici. Radix in vſu piloſa: coloris intus herbacei: craſſitudine digyti mi
nimi: acetabulis cauernoſa/ ceu polyporum cirri ſubulcis: & in petris naſcens: aut ſub arborib⁹ vetuſtis.
Exprimitur ſuccus aqua madefacta: & ipſa conciſa inſpergiť olei/ et betæ/ vel maluę/ vel ſalſamento:
vel cum pulticula coquitur ad aluum leuiter ſoluendam: vel in febri. Detrahit bilẽ & pituitam. Stoma⸗
chum offendit. Aridę farina indita naribus polypum conſumit Floret: et ſemen non fert. Scamonium
quoqꝫ diſſolutionem facit: bilem detrahit: aluũ ſoluit: pręterq̃ ſi adiciantur aloes drachmę duę/ obolis
eius duobus. Eſt autem ſuccus herbę ab radice ramoſę/ pinguibus folijs/ triangulis albis radice craſſa/
madida: nauſeoſa. Naſcitur pingui/ et albo ſolo. Radix circa canis ortum excauatur: vt in ipſa confluat
ſuccus: qui ſole ſiccatus digeritur in paſtillos. Siccatur et ipſa/ vel cortex. Laudatur natione colophoniũ
myſſium priennenſe. Specie autem nitidum: et q̃ ſimillimũ taurino glutini fungoſum/ tenuiſſimis fiſtulis
cito liqueſcens virus redolens ſuminoſum/ linguę tactu lacteſcens: q̃ leuiſſimum cum diluiť albeſcens.
Hoc euenit et adulterino: quod fit herbę farina titymalli marini ſucco in iudęa fere: quod etiam ſtrãgu
lat ſumptũ. Deprehenditur guſtu. Titymallus enim linguã excalfacit bubi more: nec ante/ nec poſtea
vtile. Dedere & per ſe ex aqua/ vel mulſa/ & ſale quaternis obolis. Sed vtiliſſime cum aloe/ ita vt incipien
te purgatione mulſum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad craſſitudinem mellis: quo leprę illi⸗
nuntur. Et caput vngitur in dolore cũ oleo. Titymallum noſtri herbam lactariam vocant: alij lactucam
caprinam. Narrantqꝫ lacte eius inſcripto corpore cũ inaruerit: ſi cinis inſpergatur apparere litteras: &

vel ſucco ſis.

ita quidẽ adulteras alloqui malluere: q̃ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias:
qui & maſculus exiſtimať; ramis digytali craſſitudine rubris rugoſis quinqꝫ/ aut ſex cubitali lõgitudine

Vel pene oleæ.

a radice folijs pendet: in cacumibus coma iunci. Naſcitur in aſperis maritimis. Legiť ſemẽ autũno cum
coma ſiccatũ ſole tũditur: & reponiť. Succus vero incipiẽte pomorũ lanugine defractis ramulis excipiť
farina erui/ aut fici: vt cũ ijs areſcat. Quinas aũt guttas ſingulis excipi ſatis eſt. Traduntqꝫ etiam totiens
purgari hydropicos fico ſumpta: quod guttas & lactis exceperit. Succus cũ colligiť: ne attingat oculos
cauendũ eſt. Fit & folijs tuſis priore minus efficax. Fit & decoctũ e ramis. Eſt & ſemen in vſu cum melle
decoctũ ad catapocia ſoluendæ alui gratia. Semen & dentiũ cauis cęra includitur. Coluntur & radicis
decoctę vino/ aut oleo. Illinunt & lichenas ſucco. Bibuntqꝫ eũ vt purgẽt vomitiones: & aluo ſoluta: alias
ſtomacho inutilem. Trahit pituitam ſale adiecto in potu bilem afronitro. Si per aluum purgari libeat in
poſa. Si vomitione: in paſſo/ aut aqua mulſa. Media potius tribus obolis conſtat. Ficos a cibo ſumpiſſe
melius eſt. Fauces vrit leniter. Eſt eñ tam feruentis naturę: vt per ſe extra corpori impoſitum puſtulas
ignium modo faciat. Et pro cauſtico in vſu ſit. Alterum genus thytimalli myrſiniten vocant: alij caryo⸗
ten folijs myrti acutis: & pungentibus: ſed mollioribus: & ipſum etiam in aſperis naſcens. Colliguntur
comę eius hordeo turgeſcente: ſiccatęqꝫ in vmbra diebus nouem in ſole inareſcunt. Fructus nõ pariter
matureſcit: ſed pars anno ſequente: & nux vocať. Inde cognomen gręci dedere. Demetitur cum meſſiũ
maturitate. Lauatũ deinde ſiccatur: & datur cũ papaueris nigri duabus partibus: ita vt ſit totum acera⸗
buli mõ: min⁹ hic vomitionibus q̃ ſupior: cęteri ijdem. Aliqui ſic & foliuꝫ eius dedere: nucẽ vero ipam in
mulſo/ aut paſſo: vel cũ ſe ſama. Trahit bilẽ/ & pituitam p aluũ. Oris vlcera ſanat. Ad nomas oris folium
cum melle eſtur. Tertium genus eſt tithymalli: paralius vocať ſiue titymallis folio rotundo: caule pal⸗
mum alto: ramis rubentibus ſemine albo: quod colligitur incipiẽte vua: & ſiccatum territur: ſumiturqꝫ
acetabuli menſura ad purgationes. Quartũ genus heloſcopion appellant: folijs portulacę: ramulis ſtã
tibus a radice quattuor/ aut quinqꝫ rubentibus ſemipedali alitudine ſucci plenis. Quintũ cypariſſian vo
cant ꝓpter foliorũ ſimilitudinẽ: caule gemino/ aut triplici naſcente in campeſtrib⁹: cui eadẽ vis q̃ helſco
pio/ aut characię. Hoc circa oppida naſci ſemine albo colũbis gratiſſimo: qđ colligiť incipiẽte vua. No⸗
men accepit: qm̃ capita cum ſole circumagit. Trahit bilẽ p inferna ĩ oxymellite dimidio acetabulo. Cæ⸗
teri vſus qui characię. Sextũ platyphilon vocãt: alij corymbiten. alij amygdalitẽ a ſimilitudine. Nec vlli
us latiora ſũt folia. Piſces necat: aluũ ſoluit: radice: vel folijs: vel ſucco ĩ mulſo/ aut aqua mulſa drachmis
quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimũ dendroides cognominant: alij codion: alij leptophyllon in
petris naſcens: comoſiſſimum ex oĩbus maxime cauliculis rubentibus: & ſemine copioſiſſimũ: eiuſdem
effectus cui⁹ characias. Opoſſcylla/ ſiue rhaphanoſagria iuncos duos/ ſiue tres ſpargit in terra rubentes
folij rutę: radice cepe: ſed amplior: quare quidã rhaphanũ ſilueſtrẽ vocant. Intus habet mãmã candidã
extra cortices nigros. Naſcitur in montoſis/ & aſperis: aliquando & herboſis: effoditur vere: tuſaqꝫ in fi⸗
ctili mergiť. Deiectoqꝫ quod ſupernatat: reliquis ſuccus purgat vtraqꝫ parte ſeſquiobolo in aqua mulſa.

Sic & hydropicis dat̃ acetabuli menſūra. Inſpergitur & aridæ radicis farina potioni: aiuntq; ſuperiorē
partem eius vomitione biles extrahere. inferiorem per aluū. Tormina diſcutit quodcūq; betonica/ & pa
naces p̄ter q̃ a cruditate. Peucedani ſuccus inflationes/ & ructus gignit. Acori radix/ paucumue ſi lactu-
cę modo ſumatur. Ladanū cyprium potum interraneorū vitijs occurrit. Item gentianę farina ex aqua
tepida fabę magnitudine. Plantago mane ſumpta duabus linguis/ & tertia papaueris in vini non vete-
ris cyathis quattuor dat̃ in ſomnū euntibus addito nito ſeu polenta. Simul ſi poſt cibū detur. Colo infun
ditur hemina ſuccis: vel in febri. Agaricum potū obolis tribus in vini veteris/ cyatho vno lyeni medet̃.
E panace omnium generū radix in mulſo: ſed teucria p̄cipue pota arida/ & decocta quantū manus ca
piat in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cū aceto: aut ſi tolerari non poſſit ex ficu vel aqua
Pelemonia bibitur ex vino. Betonicę drachma in oxymelitis cyathis tribus. Ariſtolochia contra ſerpen
tes. Argemonia ſeptem diebus in cibo ſumpta/ lyenē cōſumare dicit̃. Agaricū in aceto mulſo obolis duo
bus. Nymphęę heraclię radix in vino pota & ipſa cōſumit. Ciſſanthemus drachma bis die ſumpta ī vini
albi cyathis duobus ꝑ dies quadraginta lyenem dicitur paulatim emittere per vrinā prodeſt & hyſopū
cum ficu decoctum Lonchitidis radix decocta prius q̃ ſemē emittat. Peucedani quoq; radix decocta/ &
lyeni/ & renibus. Lyen acoro poto cōſumitur. Pręcordijs/ & illibus vtiliſſimę radices. Climeni ſemen po
tum diebus. xxx. pondere denarij in vino albo. Betonicę farina ex melle/ & aceto ſcyllite pota. Radix lō — Vel picli-
chitidis in aqua/ & teucriū illinitur. Item ſcordium cū cęra: agaricum cū farina fœno gręci veſicę malis: — meni.
cōtraq; calculos grauiſſimis cruciatibus (vt diximus) auxilio eſt. Polemonia ex vino pota: item agaricū.
Plantago radice/ vel folijs potis ex paſſo. Et betonica vt in iocinere diximus. Itē ramici pota/ atq; illita.
Eadem ad ſtrangurias efficaciſſima ad calculos quidā betonicam/ & verbenacā/ & millefoliū ęquis por-
tionibus ex aqua ꝓ ſingulari remedio bibere ſuadent. Strangurias diſcutere/ & dictamū certū eſt. Item
quinq; folium decoctū ad tertias in vino ictericis dari: atq; illini vtiliſſimum eſt. Xiphij quoq; radix ſupi-
or vrinam ciet infantibus. Enterocœlicis datur ex aqua: & illinitur veſicę vitijs. Peucedani ſuccus infāti — Vel ente-
um ramici: & vmbilicis eminentibus pſyllion illinit̃. Vrinam cient anagallides: achoriq; radicis decoctū: — rocœlicis
vel ipſa trita/ potaq;: & omnia veſicę vitia ſanat: & calculos herba/ & radix cotelydonis. Itemq; genitali- — Vel ſym-
um inflammationē pari pondere: & caulis/ & ſeminis/ & myrrhę. Ebulum tenerū cū folijs tritum ex vino — phiti.
potum calculos pellit. Impoſitum teſtes ſanat. Erigeron quoq; cū farina thuris & vino dulci: teſtiū iflā-
mationes ſanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: & genitalium nomas hypociſthis alba. Arte
miſia quoq; datur cōtra calculos ex vino dulci: & ad ſtranguriā. Dolores veſicę ſedat ex vino nympheæ — Vel ſpe-
heraclię radix. Eadem vis certhimo ab Hyppocrate admodum laudata. Eſt autē inter eas quę edūtur — cieq; batis
ſilueſtrium herbarum. Hancq; certe apud Callimachū apponit ruſtica illa hecale. Specieſq; elatę hortē
ſis. Caulis palmum vnum altus. Semen feruens odoratum ceu libanotidis rotundum. Siccatū rumpit̃.
Habet intus nucleum candidum: quem aliqui cachryn vocant: folio pingui: albicantę: veluti oliuę craſ
ſiore: & ſalſo guſtu radice digyti craſſitudine tres aūt quattuor. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur cru
dum/ coctumue cum olere odorati ſaporis/ iucundi. Seruatur etiam in muria: pręcipueq; eius vſus ad
ſtranguriam folio/ vel caule/ aut radice ex vino. Colorem quoq; corporis gratiorem facit. Verum largiot
quoq; inflationes. Aluum ſoluit decocto. Vrināq;/ & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeę ſiccę farine
in vino pota ſtranguriam tollit: efficatius addito dauco. Lyeni quoq; vtilis. Aduerſus ſerpentes bibitur.
Iumētis quoq; in pituita/ aut ſtranguria hordeo inſperſa ſuccurrit. Anthyllion eſt lenti ſimillima: quę in
vino pota veſicas vitijs liberat. Sanguinem ſiſtit. Altera eſt anthylis chamæi pityos ſimilis: flore purpu-
reo: odoris grauis: radice intubi: vel magis cepe: ſimilis portulacę: nigriore radice: ſed inutili: naſcens ī
littoribus harenoſis: guſtu amara. In vino cum aſparagi radice veſicę plurimum ꝓdeſt. Eadem pręſtat
hypericon: quam alij chamepithi: alij corycon appellant: oleraceo frutice: tenui: cubitali: rubente: folio
rutę: odore acri: ſemine ſiliquę: nigro matureſcente cum hordeo. Natura ſemini ſpiſſandi. Aluū ſiſtit. — Vel ī ſiliq̃
Vrinam cit. Ad calculos veſicę cum vino bibitur. Eſt aliud hypeticon: quod alij corion appellant: folio — Vel mi-
tamarici: & ſub ea naſcitur: ſed pinguioribus folijs/ & minus rubentibus: odoratum palmo altius: leni- — noribus.
ter ſuaue: aculeatum. Vis ſemini excalfactoria: & ideo inflationem facit enterocœlicis: ſed ſtomacho
non inutile: præcipue ad ſtranguriam ſi exulcerata non ſit veſica. Medetur & pleureticis ex vino potū.
Veſicę autem callitrichon trita ſimilis cumino medetur & data ex vino albo. Verbenaca quoq; folijs
decocta ad tertias: vel radix eius emulſo calido calculos eijcit. Itemq; perpreſſa: quę aretij/ & in illyrico
naſcitur: in aqua decoctę e tribus heminis ad vnum & pota. Trifolium ex vino ſumptum & chryſanthe
mum primum. Anthemum quoq; calculos eijcit paruis e radice folijs quinis: caulibus longis: duobus:
flore roſeo: radices tritę per ſe: vel lauer crudum. Si laus naſcitur glareoſis/ & perennibus riuis: cubita-
lis: apij ſimilitudiue. Coquitur vt olus accidum: magna vtilitate veſicæ. Quę ſi ſcabiem ſentiat: panacis

radice ſanatur. Aliter inutilis veſicis. Calculos pellit malum erraticũ radicis libra in vini congio decocta
Vel cũ ʒ:o ad dimidias. Inde heminę ſumuntur per triduum. Reliquũ ex vino conyza: & vrtica marina: & daucuʒ:
& plantaginis ſemen ex vino. Et herba fuluiana trita ex vino: quę & nomen inuẽtoris habet nota tractã
tibus vrinas cit. Scordium teſtium tumores ſedat. Hyoſcyamum genitalibus medetur. Peucedani ſucc⁹
ex melle/ & ſemen ſtrangurię. Agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho vno. Trifolij radix drach-
mis duabus in vino: dauci vna drachma/ vel ſeminis. Iſchiadici/ & ſemine/ & folijs erythridani tritis ſanã
tur panace pota. Et infricata polemonia ariſtolochię decoctę folijs. Agarico quidẽ/ & neru⁹/ qui platys
appellatur: atq; humerorum dolor ſanatur obolis tribus in vini veteris cyatho vno poto. Quinquefoliũ
iſchiadicis/ & bibitur/ & imponitur. Item ſcamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici vtriuſq;
bibitur ex vino. Sedis vitia/ & attritus celerrime ſanat plantago. Condylomata vero quinquefoliũ. Sedẽ
conuerſam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cęrulea ꝓcidentia ſedis retro agit. E diuerſo rubẽs ꝓ-
ritat. Cotelydon condylomata/ & hemorrhoidas mire curat. Teſtiũ tumores acori radix decocta in vino:
tritaq;/ & illita. Intertrigines negat fieri Cato abſinthium ponticum ſecum habentibus.

¶ De pulegio/ & argemone. CA. IX.

ALij adijciunt & pulegium: quod ieiunus quis legerit: ſi poſt ſe alliget. Inguinis dolores prohi
bet: aut ſedat cœptos inguinaria: quã quidã argemonem vocant: paſſim in vepribus naſcẽs.
Vt proſit inguinibus in manu tantum habenda eſt. Panos ſanat panaces cum melle. Planta
go cum ſale. Quinquefolium. Perſolatę radix vt in ſtrumis. Item damaſoniuʒ. Verbaſcum
cum ſua radice tuſum vino aſperſum/ folioq; inuolutum: & ita in cinere calfactum: vt imponaẽ calidũ.
Expertiq; affirmauere plurimum remediũ eſſe: ſi virgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu ſpina tan
gẽs dicat. Necat Apollo peſtem poſſe creſcere quã nuda virgo reſtinguat: atq; ita retroſa manu ter dicat:
totienſq; diſpuãt ambo. Medetur & radix mandracoræ ex aqua: radicis ſcamonię decoctum cũ melle.
Sideritis cum adipe veteri vel chryſippea cum ficis pinguibus: q̃ hoc ab inuẽtore habet nomen.

¶ De nymphea: & abſtinentia: & appetentia veneris: & de ſatyrio: erythrococo: & crategi: & ſideriti. CA. X.

VEnerem in totum admittit (vt diximus) nymphea heraclia: eadem ſemel pota in. xl. dies inſõ
nia quoq; veneris a ieiuno pota: & in cibo ſumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non
ſolum venerẽ: ſed affluentiã genitturę: ob id corpus alere/ vocẽq; dicĩ. Appetentiam veneris
vel durior facit radix exiphio ſuperior data potu ĩ vino. Item quã cremnõ aggriõ appellãt. Et orminos
Vel fun- agrios cum polenta contritus. Sed inter pauca mirabilis eſt orchis herba: ſiue ſarapias folijs porri: cau-
goſo. le palmeo flore purpureo: gemina radice: teſticulis ſimili: ita vt maior: ſiue (vt aliqui dicunt) tenuior: ex
Vel ramo aqua pota excitet libidinẽ: minor/ ſiue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidam folio ſcyllæ eſſe dicunt
ſo. leuiori/ ac minori: caule ſpinoſo. Eiuſq; radices ſanant oris vlcera: thoracis pituitas aluum ſiſtunt e vino
pote. Concitatricem vim habet ſatyron. Duo eius genera: vna longioribus folijs q̃ oleę: caulę quattuor
digytorum: flore purpureo: radice gemina ad formam hominis teſtium alternis annis intumeſcente/ ac
reſidente. Altera ſatyrion orchis cognominatur: & fœmina eſſe creditur. Diſtinguitur internodijs/ & ra
Vel lacte- moſiore frutice: radice faſcinis vtili. Naſcitur fere iuxta mare. Hęc tumores/ & vitia partim earũ erum-
ouilo. pentia cum polenta illita ſedat: vel per ſe trita. Superioris radix in lacte ouis colonice data: neruos intẽ-
dit. Eadem ex aqua remittit. Gręci ſatyrion: folijs lilij rubri minoribus/ & tribus non amplius e terra ex
euntibus tradunt: caule leui cubitali nudo radice gemina: cuius inferior pars/ & maior mares gignit: ſu
perior/ ac minor fœminas. Eſt & aliud genus ſatyrion erythrococon appellant: ſemine viticis: maiore:
leui: durę radicis: cortice: rubro: intus albũ includiẽ: ſapore ſubdulci. Fertur in montoſis inueniri. Vene
rem ẽt ſi oino manu teneaẽ radix ſtimulat. Magis adeo ſi bibatur in vino auſtero. Arietibus quoq;/ & hir
cis ſegnioribus in potu dari. Et ſarmatis equis ob aſſiduum laborem pinguioribus in coitu: qđ vitiũ ꝓſe
damum vocant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa/ aut lactuca ſumpta. In totũ quidẽ gręci cũ cõcitationeʒ
hãc volũt ſignificare ſatyrion appellant. Sic & crategin cognominãtes/ & teliconon: quarũ ſemẽ teſtiũ ſi
☞ mile eſt. Titymali quoq; ramorũ medullã hñtes ad venerẽ ꝓniores fieri dicũtur. Prodigioſa ſunt q̃ circa
Vel. xvij. hoc tradit Theophraſtus auctor alioquin grauis: ſeptuageno coitu durare libidinẽ contactu herbæ cu-
iuſdam: cuius nomẽ/ ſpeciẽq; nõ poſuit. Sideritis adalligata varices minuit: & ſine dolore p̄ſtat. Podagrę
Mõſtruo morbus rarior ſolebat eſſe: nõ modo patrũ/ auorũq; memoria: verũ etiã noſtra. Peregrinus & ipſe. Nã ſi
ſa libido ĩ italię fuiſſet antiquitus: latinũ nomen inueniſſet. Inſanabilis non eſt credendus. Quippe qm̃ in multis &
coit⁹ cõti ſpõte deſinit: & in pluribus curatur. Medẽtur panacis radices cũ vua paſſa: ſuccus hyoſciami cũ farina:
nuatione. vel ſemen ſcordion ex aceto. Iberis vti dictũ eſt. Verbenaca cũ axũgia trita cyclamini radix: cuius deco-
ctum/ & pernionibus ꝓdeſt. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semen e pſylio. Cicuta cũ lythargirio

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0414-4
DFG

aut axungia. Aiʒoum in primo impetu podagrę rubentis: hoc eſt calide. Vtrilibet vero conuenit erige-
ron cum axungia Plantaginis folia trita/addito ſale modico. Argemonia tuſa ex melle. Medetur & ver-
benaca illita: aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt & lappago ſimilis anagallidi: niſi eſſet ramo-
ſior/ac pluribus folijs aſpera: rugoſa: aſperioris ſucci: grauis odoris: q̄ talis eſt mollugo vocatur. Similis
& aſperioribus folijs aſparago. Superioris ſuccus expreſſus pondere vndecim denariorum in vini cya-
this duobus quotidie ſumitur. Pręcipue veo liberat eo malo phycos thalaſſion: id eſt fucus marinus la-
ctucę ſimilis: qui conchylijs ſubſternitur: nō podagrę modo: ſed omnibus articulorum morbis impoſi-
tus priuſq̄ exareſiat. Tria autem genera eius. Latum. Et alterū longius: quādantenus rubens. Tertium
criſpis folijs: quo in creta veſtes tinguntur omnia eiuſdem vſus. Nicander eam & aduerſus ſerpentes in
vino dedit. Salutare eſt & ſemen eius herbæ: quam pſyllium appellauimus: madefactum aqua admix-
tis in heminam ſeminis reſinę colophonię coclearibus duobus: thuris vno. Laudantur & mandracoræ
folia cum polenta tuſa.

¶ Medicinę generales de pedibus: talis: articulis: neruis: & remedia contra morbos/qui totum corpus occupant: & de myrthido: & vigilijs: & paralyſi: & de febribus frigidis: & febre iumentorum/& freneticis: & chameacta: & aiʒoo: & igne ſacro. CA. XI.

TAlis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo ſubactus mire prodeſt. Articulis ſuccus e cē-
taurio minore. Idem neruis vtiliſſiums. Itē centauriū. Betoica neruis diſcurrentibus per ſca- Limꝰ aq̄ti
pulas humeris: ſpinę: lumbis pota vt in iocinere. Articulis quinquefoliū īpoſitū. Mādragora cus ad q̄d
folia cū polēta/vel radix recens tuſa cum cucumere ſilueſtri: vel decocta in aqua. Cubitorum prodeſt.
ad pedum rimis polypodij radix. Articulis ſuccus hyoſciami cum axungia. Amomi ſuccus cum deco-
cto. Item centumculus decocta: vel muſcus recens ex aqua obligatus donec inareſcat. Item lappę boa-
rię radix e vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniumculos curat: omniaq̨ alia frigoris vitia. Per-
niunculos curat: & cotelydon cum axungia. Folia ex batrachio. Epictymi ſuccus. Clauos pedū extra-
hit ladanum cum caſtoreo. Verbenaca ex vino. Nunc peractis malis/quę membratim ſentiuntur: dice-
mus de iſs/quę totis corporibus graſſantur. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota
dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis omnium generū radices peculiariter longinquis mor-
bis. Et ſemen interraneorum vitijs. Ad omnes vero corporis dolores ſuccum e ſcordio. Item betonicæ Succus e
quę pota colorem plūbeum corporis priuatim emendat: gratioreq̨ reducit. Geranion aliqui myrrhyn: ſcordio
alij myrthida appellant. Similis eſt cicutæ folijs minutioribus: & caule breuiori rotundo ſaporis & odo cor. dolo-
ris iucundi. Noſtri ſic etiaʒ tradunt. Gręci folijs candidioribus paulo q̄ malue: caulibus tenuioribus/ & ribꝰ ꝓdeſt
piloſis: ramoſam/ & interuallis binū palmorū/ & i ijs folijs: inter quę in cacuminibus capitula ſunt gruū.
Alterum genus folijs anemones: diuiſuris longioribus: radice mali modo rotunda dulci reficiētibus ſe
ab imbecillitate vtiliſſima: & fere talis vera eſt. Bibitur cōtra phthiſin drachma in vini cyathis tribus bis
die. Item cōtra inflationes: quę & cruda idem pręſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſtothonicis
ſemen drachmis quattuor cum pipere/& myrrha potum phthiſin ſanat: & plantaginis ſuccus: ſi bibat.
Et ipſa decocta in vino cum ſale/& oleo a ſomno matutino refrigerat. Eadem datur iſs: quos atrophos
vocant interpoſitis diebus. Betonica phthiſicis eligmate cum melle fabę magnitudine. Agaricum potū
duobus odolis in paſſo/vel dauco cum centaurio maiore in vino. Phagedenis: quod nomen ſine modo
eſurientium eſt: & alias vlcerum: tythymalli medentur cum ſeſamis ſumpti. Inter mala vniuerſi corpo-
ris vigilię ſunt pleriſq̨. Harum remedio monſtratur panaces: clymenos ariſtolochia: & odore: & perun-
cto capite. Aiʒoum/ſiue ſedum ſi inuolutum panno nigro ignorantis puluino ſubijciatur: oenothera/
ſiue onuris hylaritatem afferunt in vino. Amygdalino eſt folio: flore roſaceo: fruticoſa: longa radice: & Aduerte.
cum ſiccata eſt vinum olente. Hęc in potu data feras quoq̨ mitigat. Cruditates quæ nauſeam faciunt:
digerit betonica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmę ponde
re: & crapulam diſcutit. Item agaricum poſt cibos in aqua calida potum. Paralyſin betonica ſanare dici
tur. Item iberis vt dictum eſt. Eadem & torpentibus membris prodeſt. Item argemonia/ omniaq̨ quæ
periclitentur ſecari diſcutiendo. Comitiales ſanantur panacis: quā heracleam diximus: radice pota cum
coagulo vituli marini: ita vt ſint panacis tres partes. Plantago pota. Betonica ī oxymelitis drachma: vel
agarici obolis tribus. Folia quinquefolij ex aqua. Sanat & archeʒoſtis: ſed cum amineo pota. Sanat & ba
caris radis arida in puluerē contrita cyathis tribus cū coriādro in aqua calida. Et centūculus trita in ace Vel ãnuo
to/aut melle: aut ī aqua calida. Verbenaca ex vino pota. Hyſopi baccę ternę cōtritę: & ī aqua potę diebꝰ
ſexdecim. Peucedanum cum coagulo vituli marini ęquis portionibus potum. Quinquefolij contrita fo
lia/ex vino ſumpta diebus. xxx. in betonicę farinæ pondo denariorum. xiij. cum aceti ſcyllitici cyatho

mellis artici vncia. Scamonium obolis duobus cū caſtorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua. Tertianas ſideritis cum oleo. Item ladanum: quod in ſegetibꝰ naſcitur contuſum. Plantago ex aqua mulſa duabus horis ante acceſſionem pota binis drachmis. Vel ſuccus radicis madefactę/ vel tuſę. Vel ipſa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquę dedere. Iidem in quartanis quatarnas fecerunt. Bubloſſo inareſcente ſi quis medullā e caule eximat: dicatq; ad quē liberādum febre id faciat: & alliget ei ſeptem folia ante acceſſionem: aiūt febre liberari. Itemq; betonicę drachmam in aquę mulſę cyathis tribus/ vel agaricum: maxime in iis febribus: quę cum horrore veniunt. Quinquefolij folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cęteris: alijs omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulſa. Verbenaca quidem/ & iumentorum febribus in vino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo inciſa: quaternis a quarto. Bibitur et ſemen hyperici vtriuſq; in quartanis/ & horroribus betonicę farina: quę omnes horrores coercet. Item panaces adeo excalfactoria natura vt per niuem ituris bibere id ac perungi eo precipiāt. Et ariſtolochia perfrictionibus reſiſtit. Phreneticos ſomnus ſanat: qui contingit peucedano ex aceto capiti infuſo anagallidum ſucco. E diuerſo lethargicos excitari labor eſt. Hoc præſtat euphorbium (vt pibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco. Contra inſanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat betonicę farina ex aqua/ aut braſſica cum thure frequenti potu calidę: vel e carbone in conſpectu extincto fauilla digyto ſublata: & illita: vel plantago tuſa. Titymallus characites hydropicos ſanat. Panaces: plantago id cibo: cum prius panem ſiccum comederint ſine potu. Betonica drachmis duabus in duobꝰ cyathis vini/ aut mulſi. Vel agaricum: vel ſemen lonchitidis duabus linguis ex aqua potum. Pſyllius ex vino. Anagallidum ſuccus. Cortelydonis radix e mulſo. Ebuli recentis radix excuſſa tantum nec colluta/ quantum duo digyti cōphendat: ex vini veteris calidi hemina. Trifolij radix drachmis duabus in vino. Titymallum: platyphylon cognomine. Semen hyperici: quod coris appellatur. Actę/ quā quidaʒ eſſe ebulum putant: radice contrita in vini cyathis tribus ſi febris abſit: vel ſemine ex vino nigro. Item verbenaca faſciculo manus plenę decocta in aqua ad dimidias. Pręcipue tamē chameactę ſuccus aptiſſimus creditur. Eruptiones/ pituitaſq; emendat plantago Cyclamini radix cum melle. Ebuli folia contrita/ & e vetere vino impoſita etiam boam ſanant: id eſt rubentes papulas. Pruriginem ſuccus ſtrychni illitus. Igni ſacro medetur aiʒonum. Folia trita cicutę. Mandragorę radix. Siccatur in aſſes vt cucumis: primoq; ſuper muſtum ſuſpenditur: mox in fumo: dein tunditur in vino/ aut aceto. Prodeſt & vino myrteo fouere: mente ſextans: vini ſulphuris vncia ex aceto ſimul trita: fuligo ex aceo. Ignis ſacri plura ſunt genera. Inter quę medium hominem ambiens: qui ʒoſter appellatur: & enecat: ſi cinxerit. Medeť plantago cum creta cymolia & periſtereos per ſe. Radix perſolatę. Alijs quæ ſerpunt cotelydonis radix cum mulſo. Aiʒoum. Succus linoʒoſtis ex aceto.

Bugloſſi medulla cuʒ folijs febrem ſanans.

Betonica cōtra inſaniam.

❡ Ad luxata mēbrata: & cōtra morbum regium: & cōtra furunculos: & fiſtulas: & inflatiões: & ambuſtionem: & contra alios morbos: ad neruos: & ſanguinem. CA. XII.

RAdix polypodij illita luxatis medeť. Doloremq;/ & tumores tollunt ſemen pſylij. Folia plantaginis thuſa: ſale modico addito. Verbaſci ſemen ex vino decoctū/ & cōtritum. Cicuta cū axungia. Folia ephemeris tuberibus/ atq; tumoribus. Illinūturq; ēt dum diſcuti poſſunt. Morbum regiū in oculis pcipuē mirari eſt tenuitatē illā/ denſitatēq; tunicularū felle ſubeūte. Hippocrates a ſeptimo die in febre mortiferū ſignum eſſe docuit. Nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. Fit vero & citra febres: impugnaturq; cētaurio maiore (vt diximus) poto. Betonica agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho. Item verbenacę folio obolis tribus ex vini calidi hemina q̄ triduo. Sed celerrime quinquefolij ſuccus medetur tribus cyathis potus cum ſale/ & melle. Ciclamini radix drachmis tribus bibiť in loco calido: & pfrictionibus tuto: ſudores. n. felleos mouet. Folia tuſſilaginis ex aqua. Semē linoʒoſtis vtriuſq; inſpſum potioni: vel cū abſinthio/ aut cicere decoctum. Hyſopi baccæ cum aqua potę Lichen herba ſi cum ſumitur cętero olere abſtineať. Polytrix ī vino data. Struthion in mulſo. Paſſim et in quacunq; parte/ ac maximo incōmodo naſcuntur: qui furunculi vocanť: mortiferū aliquādo malum confectis corporibus. Remedia ſunt pignocomi folia trita cum polenta ſi nondum caput fecerint. Diſcutiunt & folia ephedri illita fiſtulę quoq; in omni parte ſerpunt: medicorum vitio maleſectis corporibus auxilio eſt centaurium minus collyris cum melle decocto additis. Plantaginis ſuccus infuſus. Quinquefolium cum ſale/ & melle. Ladanum cum caſtoreo. Cotelydon cum medulla ceruina caleſacta impoſita. Verbaſci radicis medulla collyri tenuitate in fiſtulam addiť. Vel ariſtolochiæ radix. Vel ſuccꝰ tithymalli. Collectiones/ inflammationeſq; ſanant argemonię folia illita. Duritias/ & collectiones omnes verbenaca/ vel quinquefolium: decoctūq; in aceto verbaſci folia vel radix. Hyſopū e vino impoſitū. Acori radix decocto eius herbę fouentibus. Aiʒoum. Item q̄ contuſa ſint: duritiaſq; & ſinus corporis/ & tela

Morbi regij pcipue in oculis ſignum.

omnia infixa corpori extrahunt. Folia tuſſilaginis. Daucum. Semen leontopodi tritum in aqua cum po
lenta. Suppurationibus imponiť pygnocomi folia trita cum polenta: vel ſemen. Item orchis. Vitia quæ
ſunt in oſſibus ſatirij radice impoſita efficaciſſime ſanari dicuntur. Nomæ/ & collectiones omnes fuco
maris priuſq̄ inareſcat. Et alcmeę radix collectiones diſcutit. Ambuſta ſanantur plantagine arctio: ita vt
cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta/ & contrita illinuntur. Radices cyclamini cum aizoo. Herba ip
ſa hyperici: quod corion appellauimꝰ. Neruis/ & articulis cōuenit plantago trita cum ſale. Argemonia
tuſa ex melle. Peucedani ſucco punguntť ſpaſtici: tetanici. Neruoꝝ duriciæ egilopi ſucco. Doloribꝰ eri-
geron ex aceto illiniť. Epythimo ſpaſticis. & opiſthonicis perungi: ſemine hyperici: quod coris vocatur.
Idemqꝫ bibere ꝓdeſt. Phrinion diciť ēt abſciſſos ſanare neruos: ſi confeſtim imponatur trita/ vel manſa.
Spaſticis tremulis opiſthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulſa. Sic & rigores excalfacit. Sangui-
nis ꝓfluuium ſiſtit herbæ peoniæ ſemen rubrum. Eadem & in radice vis. Cyclaminos vero ſi ore ſan-
guis reijciatur: ſiue e naribus: ſiue aluo fluat: ſiue fœminaꝝ vtero. Itē lyſimachia pota/ vel illita vel nari
bus indita. Item plantaginis ſemen. Quinquefolium potum/ & illitum. Cicutæ ſemen in nares ſi inde flu
at tritum ex aqua/ & inditum. Aizoum. Aſtragali radix ſiſtit. Et iſchemon. Et achillea.

¶ De herba equiſeto: & ſtephanomeli: & eriſitale:
& contra vermes. CA.XIII.

EQuiſetum hyppuris a græcis dicta/ & in pratis naſcens: vitupata a nobis. Eſt aūt pilus terræ eq- Eq̄ſetū curſoꝝ lyenē extiguens.
næſetæ ſimilis lyenem curſoꝝ extinguit decocta fictili nouo ad tertias quantū vas capiat: & p
triduū heminis pota: vnctꝰ eſculentis añ diē vnū iterdiciť. Grecoꝝ varia circa hāc opinio. Alij
pini folijs ſimilē nigricantē eodem noie appellant vim eius admirabilem tradentes: q̄ ēt ſāguis ꝓfluuia
vel tacto eo tm̄ hoie ſiſtat: alij hippurin: alij ephedron: alij anabaſin vocat: traduntqꝫ iuxta arbores na-
ſci: & ſcandentem eas dependere comis iunceis: multis nigris vt ex equorum cauda geniculatis ramis Vel ieiunis.
folia hr̄e pauca: tenuia: exigua: ſemen rotundū: ſimile coriandro: radice lignoſa: naſci ī arbuſtis maxime.
Vis eius ſpiſſare corpora. Succus ſanguinē e naribus fluentem incluſus ſiſtit. Item aluū. Medeť dyſēteri Vel ſextāte
cis in vino dulci potus cyathis tribus. Vrinā cit. Tuſſim ortopnoeā ſanat. Item rupta: & quæ ſerpunt. In
teſtinis/ & veſicæ folia bibuntur. Enterocœlen cohibet. Faciunt & aliā hippuri breuioribus/ & mollitiori
bus comis/ candidioribuſqꝫ p q̄vtilem iſchiadicis: & vulneribus ex aceto impoſitam ꝓpter ſanguinē ſiſtē
dum. Et nymphea trita plagis imponiť. Peucedanū cum ſemine cupreſſi bibiť: ſi ſanguis p os redditus
eſt: fluitqꝫ ab infernis. Sideritis tantam vim habet: vt q̄uis recenti gladiatoris vulneri illigata ſanguinem
claudat. Quod facit & ferulæ cinis/ vel carbo. Fungus vero ēt efficacīꝰ: qui ſecundū radicem eius naſciť:
Per nares aūt fluenti/ & cicutæ ſemen tritū ex ęqua: inditumqꝫ efficax habeť. Itē ſtephanomelis ex aqua
Betonicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit exubere fluentē. Plantagoqꝫ contuſa. Eiuſdē ſuccꝰ vomētibus
ſanguinem dať. Ad erraticum aūt radix pſolatę cū axungia vetere illita. Potať a ruptis/ conuulſiſqꝫ/ & ex
alto deiectis centaurium maius. Gentianæ radix trita/ vel decocta/ vel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius
addo: iocineris/ aut lateris contorſionibus: panaces ſcordiō ariſtolochia pota cū agarico. Itē contuſis/ &
euerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit: in aqua mulſa verbaſcū: cuiꝰ flos ſi
milis auro eſt. Acori radix. Aizoum omne. Sed e maiori ſuccus efficaciſſime. Itē ſimphiti radices: vel de Scylla phthiria ſi putredine abſumptus
coctū. Daucū crudū. Eryſithale eſt flore luteo/ folijs achanti. Bibiť e vino. Itē chamerops: & ī ſorbitio
nes irio/ vel plantago oibꝰ modis. Itē phthiriaſi: quo Scilla dictator cōſumptꝰ eſt. Naſcuntur quoqꝫ ī ſan
guine ipſo hois aialia exeſura corpus. Reſiſtitur vuę taminię ſucco/ aut vęratri cū oleo punctis corpori-
bus. Taminia qdem in aceto decocta ēt veſtes eo tedio liberat.

¶ De vlceribus: & plagas: & de polycnemo. CA.XIIII.

VLcera multoꝝ ſunt generꝝ/ ac multis modis curantur. Panacis oīm generꝝ radix ex vino cali
do illiniť manantibus. Siccat priuatī quā chironiā diximꝰ. Cū melle trita tubera apit: vlceri-
buſqꝫ que ſerpunt Deploratis auxilio eſt cū eris flore vino tempata omnibus modis/ vel flore
vel ſemine/ vel radice. Eadē cū polenta vetuſtis vulneribus ꝓdeſt. Heracleō quoqꝫ ſidereon. Apollina
ris pſylium. Tragacantha. Scordotis cū melle purgat. Farina eius carnes excreſcētes p ſe inſparſa cōſu-
mit. Polemonia vlcera que cacoethæ vocant: ſanat. Centauriū maius inſparſū/ vel illitum. Itē minoris
coma decocta/ vel trita: vetera quoqꝫ vlcera purgat: & p ſanat. Foliculi climeni recentibus plagis impo- Vel licinium
nunť. Illinitur aūt gētiana vlceribus q̄ ſerpunt radice tuſa/ vel decocta in aqua ad mellis craſſitudinē: vel
ſucco vulneribus. Ex ea factū lichium. Lyſimachia recentibus plagis medeť. Plātago oīū generꝝ vlceri
bus peculiariter fœminaꝝ ſenum/ & infantium. Igne mollita melior: & cum cæroto craſſa vlcerū labra
purgat. Nomas ſiſtit. Et tritam ſuis folijs integere oportet. Suppurationes: collectiones: ſinus vlcerum.
Chelidonia quoqꝫ ſiccantur vlcera: adeo: vt etiam ꝓ ſpodio vtanť eadem iam deſperatis cum axūgia im
ponitur. dictamum pota ſagittas pellit: & alia tęla extrahit illita. Bibiť ex aquę cyatho folioꝝ obolo. Pro

xime pſeudo dictamum. Vtraq; & ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putrida vlcera ex eſt. Sordida expurgat cum melle: vermeſq; extrahit. Itemq; clauo in vlceribus natos. Et infixa corpori omnia præcipue ſagittas/et oſſa fracta cum reſina. Caua vero vlcera explet per ſe. Et cuȝ iride recentia vulnera exaceto. Vetera vlcera verbenaca qnque foliuȝ cum ſale/ & melle. Radices perſolatæ vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia veteribus. Cum axungia vtraq;: & ſuo folio operitur. Damaſoniũ autem & in ſtruma. Folia verbaſci ex aceto/aut vino: Periſterios ad omnia genera/vel calloſorum/putreſcẽtiumq; vlceꝝ facit. Manantia nympheæ heraclię radix ſanat. Iteȝ cyclamini radix vel p ſe: vel ex aceto: & cum melle. Eadem & contra ſteatomata efficax: ſicut ad vlcera manantia hyſopum. Itẽ peucedanũ: cui ad recentia vulnera tanta vis eſt: vt ſaniem oſſibus extrahat. Præſtant hoc & anagallides: cohibẽtq; quas vocant nomas/ & rheumatiſmos. Vtiles & recentibus plagis: ſed p̃cipue ſenum corpori. Cum cęroto apoſtemata/ & vlcera tetra folia mandragorę recentia. Radix vulnera cuȝ melle/aut oleo. Cicuta con ſiligini mixta mero. Aiȝoum herpetas quoq; & nomas/ac putreſcentia: ſicut erigeron vermioſa. Recẽtia autem vulnera aſtragali radix: & vetera quoq; vlcera purgat hypociſthis vtraq;. Leontopodij ſemen tritum in aqua/ & cum polenta illitum ſpicula ſagittarioruȝ extrahit. Item pycnocomi ſemen: tithymallus Characithes ſucco gangrenas phagedenas putria: vel decocto ramorum cuȝ polenta/ & oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle ſiccæ/ & recentes. Per ſe vulnera onothera efferentia ſeſe vlcera ſanat. Scythę vulnera ſcythice curant. Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus preſanatis aſphodeli radix decocta (vt diximus) trita cum polẽta/ & illita. Quibuſcunq; vero appollinaris. Aſtragali radix in puluerem trita humidis vlceribus prodeſt. Item callitrix decocta in aqua. Priuati vero is q̃ calciamento facta ſint verbenaca. Necnõ & lyſimachia cõtrita/ac nymphea arida infricata. Polytris inueteratis iiſdeȝ vtilior. Policnemon cunilæ bubulę ſimilis eſt ſemine pulegij ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata acri/ & dulci odore: quæ ferro factis vulneribus commanducata imponitur quinto die ſoluit. Symphyton ad cicatricem celerrime ꝑducit: item ſyderitis Hæc imponitur ex melle. Verbaſci ſemie/ac folijs ex vino decoctis/ac tritis omnia corpori infixa extrahunt. Item mandragoræ folijs cum polenta. Cyclamini radicibus cum melle. Triſaginis folia in oleo contrita ijs maxime adhibentur vlceribus: quæ ſerpunt. Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melandria: ac veteres addito ſale. Verrucas tollit argemõia ex aceto/vel batrachij radix: que & vngues ſcabros aufert. Linoȝoſtidis vtriuſq; folia/vel ſuccus illitus. Titymalli omnes genera verrucaꝝ omniũ. Item omnia pterygia: varroſq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

Peucedani vis mira.

tithy. oẽs ſanãt verrucas.

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos: & partus eijciendos/ & continendos: & aliaꝝ remedia. CA. X.

ARtemiſiam/ & eleliſphacum alligatas: qui habet viator: negatur laſſitudinem ſentire. Mulieribus morbis medetur maxime in vniuerſum peoniæ herbæ ſemen nigrum ex aqua mulſa. Eadem & in radice vis menſes cit. Panacis ſemen cũ abſinthio menſes/ & ſudores. Scordotis potu/ & illitu. Betonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vuluarum vitia. Aut que a partu fiunt. Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita: & decoctum eius inſidentibus. Mammis imponitur hyoſcyami ſemen ex vino. Loti radix ex cataplaſmate. Et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes/vel partus emortuos radices panacis appoſite extrahunt. Ipſum panacis ſemen e vino Potũ vuluas purgat: appoſitumq; cum melle. Polemonia pota ex vino ſecundas pellit. Nidore purgat vuluas cẽtaurij minoris ſuccus potus: fotuq; menſes cit. Item maioris radix in vuluæ doloribus iiſdeȝ modis prodeſt. Deraſa vero & appoſita extrahit partus emortuos. Plantago imponitur in lana in dolore vuluæ. In ſtrangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis eſt. Menſes cit. Partus emortuos/vel tranſuerſos eijcit. Bibitur ex aqua foliorum obolo: adeo ad hæc efficax/vt ne in cubiculo quidem prægnantium inferatur. Nec potu tantum: ſed & illitu/ & ſuffitu valet. Proxime pſeudo dictamum. Sed menſes cit cum mero decoctum pondere denarij. Pluribus tamen molochis/ & ariſtolochia prodeſt. Nam & menſes/ & ſecundas cit. Et emortuos partus extrahit: myrrha/ & pipere additis pota/vel ſubdita. Vuluas quoq; procidentes inhibet potu/vel ſuffitu/vel ſubiectu maxime tenuis. Strangulatum ab ijs/menſiumq; difficultatem agaricum tribus obolis tritum in vini veteris cyatho potum emendat. Periſtereos appoſita in adipe ſuillo recenti. Antirrinon cum roſaceo & melle. Item appoſita nympheæ theſſalæ radix pota dolori medetur in vino potã nigro pro fluuia inhibet. Ediuerſo ciet cyclamini radis pota/ & appoſita. Et veſicæ inſidentium decocto medetur· Secundas pota ciſſanthemos pellit. Vuluam ſanat. Et xiphij radix ſuperior menſes cit drachma ex aceto potã. Peucedanum ſtrangulatus vuluæ nidore vſtũ recreat menſes: aluoſq; p̃cipue pſylium drachma in cyathis tribus aquæ mulſæ. Semen quoq; mandragoræ potum vuluam Purgat. Menſes cit ſuccus appoſitus: & emortuos partus. Nimia rurſus ꝓfluuia ſiſtit ſemẽ cuȝ vino/ & ſulphure. Alui ꝓfluuia ſiſtit: & contrahit batrachion potu: vel cibo ardens: alias vt diximus

Mirabile ſi verum ne viator laſſitudinẽ grauet.

Dictami vis precipue partus expellens.

cruda. Sed cocta commendatur ſale & oleo & cymino. Daucum & menſes & ſecundas potum facillime
pellit. Ladanum ſuffitu corrigit vuluas: dolori earū exulceratiſq; imponit. Emortua ſcamonium pellit
potum vel appoſitum. Menſes ciet hypericum: vtrunq; appoſitū. Ante alia vero vt. Hippocrati videt
eryſimon e vino ſemine vel radice. Cortice trahit & ſecundis ſuccurit & ſtrangulationibus ex aqua po-
ta. Item radix e geranio peculiariter ſecundis inflammationibuſq; vuluarum conueniens. Purgat hip-
puris pota & appoſita vuluas. Polygonus pota menſes cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellunt.
Item agaricum ex aqua mulſa. Artemiſia vulue medetur trita ex oleo irino aut fico: aut cum myrrha
appoſita. Eiuſdem radix pota in tantum purgat: vt partus enectos extrahat. Menſes & ſecundas cit ra-
morum decoctum inſidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia proſunt vel impoſita ven-
tri immo cum farina hordeacea. Achoron quoq; vtile eſt interioribus fœminarum morbis. Et coniza
vtraq;. Et crethmos. Et antyllides duæ vuluis vtiliſſimæ. Torminibus & ſecundarum more in vino po-
tæ. Callitrix fotu locia medetur. Albugines in capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geranion in vino
albo potum: & hypociſthis in rubro profluuium ſiſtunt. Hyſopum ſuffocationes laxat. Radix verbena
cæ pota ex aqua ad omnia in partu aut ex partu mala preſtantiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent in
vino nigro ſemen cupreſſi contritū. Nam ſemen pſylli deferuefactum in aqua cum intepuerit: epipho-
ras omnes vteri lenit. Symphyton tritum in vino nigro euocat menſes. Partus accelerat ſcordotis pota
drachma ſucci in aqua mulſa cyathis quattuor. Dictamni folia preclare dantur ex aqua. Conſtat vnius
oboli pondere: vel ſi mortui ſint in vtero infantes: protinus reddi ſine vexatione puerperæ. Similiter
prodeſt pſeudo dictamnum: ſed tardius. Cyclaminos adalligata. Ciſſanthemos pota. Item betonicæ fa-
rina ex aqua mulſa. Arſenogonon hærbæ ſunt habentes vuas floribus oleæ ſimiles: pallidiores tamen.
Semen album: papaueris modo. Theligoni potu fœminam concipi narrant. Arſenogonon ab ea
ſemine oleæ nec alio diſtat. Huius potu mares generari perhibentur: ſi credimus: alij vtranq; ocimo
ſimilem tradunt. Arſenogoni ſemen autem geminum eſſe teſtibus ſimile. Mammarum vitijs aizoum:
quod digytellum appellauimus vnice medetur. Erigeron ex paſſo mammas vberiores facit. Sonchon
in farre coctum. Quæ vero maſtos vocatur indita pilos mammarum e partu naſcentium: & tineas au- Theli. potu fœmina
fert in facie: aliaq; cutis vitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix maculas om- concipit.
nes. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutem in facie: erugantq;. Vitia omnia acori radix
emendat. Capillum liſimachia flauum facit. Denigrat hypericon: quod & corion vocatur. Item ophrys
hærba denticulato oleri ſimilis: folijs duobus. Nigriciam dat & polemonia in oleo decocta. Pſilothrum Pro capil-
nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum etiam viris in vſu eſt. Efficaciſſimum au- lis inficien-
tem habetur archezoſtis. Item tithymalli ſucco vel in ſole cum oleo illito crebro: vel euulſis pillis. Qua- dis.
drupedum ſcabiem ſanat hyſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſederitis. Verū & reliqua ge-
nera hærbarum reddamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBES. XXVII. PROHEMIVM.

Reliqua Hærbarum Genera. CA. I.

CRESCIT APVD ME CERTE TRACTATV IPSO ADMIRATIO
antiquitatis. Quantoq; maior copia hærbarum dicenda reſtat: tanto magis adora-
re priſcorum in inueniendo curam: in tradendo benignitatem ſubit. Nec dubiæ
ſuperata hoc modo poſſet videri etiam rerum naturæ ipſius munificentia: ſi huma-
ni operis eſſet inuentio. Nunc vero deorum fuiſſe eam apparet: aut certe diuinam:
etiam cum homo inuenerit. Eandemq; omnium parentem genuiſſe hæc: & oſten-
diſſe: nullo vitæ miraculo maiore: ſi verum fateri volumus. Scythicam hærbam
a mæotidis paludibus & euphorbiam e monte atlante: vltraq; Herculis colum-
nas: & ipſo rerum naturæ defectu. Parte alia britannicam ex oceani inſulis extra terras poſitis: itemq;
æthiopidem ab exuſto ſyderibus axe. Alias præterea aliunde vltro citroq; humanæ ſaluti in toto orbe
terrarum portare immenſa romanæ pace maieſtate: non homines modo diuerſis inter ſe terris genti-
buſq;: verum etiam montes et excedentia in nubibus iuga: paſtuſq; pecorum: & herbas quoq; inuicem
oſtentant. Aeternum quæſo/deorum ſit munus iſtud. Adeo romanos velut alteram lucem dediſſe rebus
humanis videntur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. CA. II

Aconitū ve.oīū o:ciſſimum
Fingunt Aco.ex cerberi ſpuma genitū. Vel repe:rit.
pardaliā cheſcur Aco.dī.

SEd antiquorum curam diligentiamq; quis poſſit ſatis venerari? cum conſtet omnium venenorum ociſſimum eſſe aconitum: & tactis quoq; genitalibus fœminini ſexus animalium eodem die inferre mortem. Hoc fuit venenum quo interemptas dormientes a Calfurnio Beſtia vxores. M. Cecilius accuſator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius in digyto eas mortuas. Fabulæ narrauere e ſpumis Cerberi canis extrahente ab inferis Herculæ. Ideoq; apud. Heracleam ponticam vbi mōnſtratur eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamen in vſus humanæ ſalutis vertere. Scorpionum ictibus aduerſari experiendo aconitum datum in vino calido. Ea eſt natura vt hominem occidat: niſi inuenerit quod in homine primat. Cum eo ſolo colluctatur: velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt cum venenū in viceribus repererit. Mirumq; exicialia per ſe ambo cū fuerit duo venena in homine cōmoriuntur: vt homo ſuperſit. Immo vero etiā ferarū remedia antiqui prodiderunt: demonſtrando quo modo venena quoq; ipſo ſanarantur. Torpeſcunt ſcorpiones aconiti tactu: ſtupentq; pallantes: & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis helleborum album tactu reſoluente. Ceditq; aconitum duobus malis ſuo & omnium. Quod ſi quis illa forte ab homine excogitari potuiſſe credit: ingratæ deo ꝫ intelligit munera. Tangunt carnes aconito. necantq; guſtatu earꝫ pātheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorꝫ hominis guſtu demonſtratū. Qđ certe caſu repertū quis dubitet? & quotiens fiat etiamnū: vt nouū naſci quoniam feris ratio & vſus inter ſe tradi non poſſit.

Quod omnium creaturarum conditor ſit deus CA.III.

Acoītū natura. Vel lico ſthonā.
Aconitū vnde nomē ſortitum.

HIc ergo caſus hic eſt ille qui plurima inuenit in vita deus. Hic habet nomen: per quē itelligit eadem & parens rerum omnium & magiſtra natura: vtraq; coniectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendumq; rurſus omnia animalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa præter hominem. Sed & maiores oculorum quoq; medicamentis aconitū miſceri ſaluberrime ꝓmulgauere: aperta ꝓfeſſione: malū quidem nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit qui nulla diximus venenata: nunc demonſtrare quale ſit. Aconitum vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta Radicem modicam cammaro ſimilem marino. Quare quidā cammaron appellauere. Alij theliphonon ex ea qua diximus cauſa. Arida radix incuruatur paulū ſcorpionū modo: quare & ſcorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: quoniam procul & e longinquo odore mures neccat. Naſcitur in nudis cautibus: quas aconas vocant. Et ideo aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerem quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij quoniam vis eadem in morte eſſet: quæ cotibus ad ferri aciam deterrendam ſtatimq; admota velocitas ſentiretur.

De æthiopide: & amarāto: & aloe: & alcea: & alipho: & alſina: & ādroſace: & androſemo: & ābroſia: & anconi: & anagyro: & anonymo. CA.IIII.

Vel ivn:dis
Vel gu ſtu ſiccā ti.
vel iliaco
Aduerte

AEthiopis folia habet phlomo ſimilia: magna & multa: & hirſuta ab radice. Caulem quadrangulum ſcabrum: ſimilē arctio: multis concauum: in alis ſemen eruo ſimile candidū geminū: radices numeroſas longas. Plenas/molles/glutinoſas/guſtu ſiccæ nigreſcunt durantq; vt cornua poſſint videri. Præterea in æthiopia naſcuntur: & in ida monte troadis: & in meſſenia. Colliguntur autumno: ſiccantur in ſole aliquot diebus: ne ſitum ſentiant. Medentur vuluis pote in vino albo: iſchiadicis: pleureticis: faucibus ſcabris: decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia venit: eximia eſt: atq; illico prodeſt. Aieraton ferulacea eſt duorum palmorum altitudine: origano. ſimilis: flore bullis aureis. Huius veſtæ nidor vrinam cit. Vuluamq; purgat: tanto magis inſidentibus. Cauſa nominis non hæc: ſed quoniam diutiſſime non marceſcit. Aloe ſylæ ſimilitudinem habet maior & pinguioribus folijs ex obliquo ſtriata. Caulis eius tener eſt rubens medius: non diſſimilis antherico. Radice vna ceu palo in terra dimiſſa: graui odore: guſtu amara. Laudatiſſima ex india affertur: ſed naſcitur in aſia: non tamen ea vtuntur: niſi ad vulnera recentibus folijs: mirifice enim conglutinat: vel ſucco: ob id in turbinibus cadorum eam ſerunt vt aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem ſeminis incidunt ſucci gratia: aliqui & folia. Inuenitur & per ſe lachryma adhærens. Ergo pauimentandum vbi ſata ſit cenſent: vt lachryma non abſorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa ſuper hyeroſolimam metallicam eius naturam: ſed nulla magis improba eſt: neq; alia nigrior eſt: aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida ruffi colloris: friabilis: ac iocineris modo coacta: facile liqueſcens. Improbanda nigra & dura: harenoſa quoq;: quæ & guſtu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius ſpiſſare: denſare: & leuiter calfacere. Vſus in multis: & principalis aluum ſoluere: cum pene ſit ſola medicamentorum: quæ per ſe id præſtant. Confirmat etiam ſtomachum: adeo vt non infeſtet vlla vis contraria: bibitur drachma. Ad ſtomachi vero diſſolutionem in duobus cyathis aquæ tepidæ vel

frigidæ:colearis menſura bisterue in die ex interuallis vt res exigit. Purgationis etiã cauſa plurimuȝ tri-
bus drachmis. Efficacior ſi pota ea ſumaẜ cibus. Capillum fluentẽ continet cũ vino auſtero capite in ſo-
le contra capillum peruncto. Dolorem capitis ſedat tẽporibus & fronti impoſita ex aceto & roſaceo. Di
lutiorqꝫ infuſa:oculorum vitia omnia ſanari ea cõuenit. Priuatim prurigines & ſcabiẽ genarum. Iteȝ in-
ſignita ac liuida illita cum melle:maxime pontico. Tonſillas:gingiuas:& omnia oris vlcera. Sanguinis
excreationes ſi modicę ſint:drachme pondere ex aqua:ſi minus ex aceto pota. Vulneruȝ quoqꝫ ſangui-
nem et vndecunqꝫ fluentẽ ſiſtit per ſe vel ex aceto. Alias etiam eſt vulneribus vtiliſſima ad cicatricẽ per-
ducens. Eadeȝ inſpergitur exulceratis genitalibus virorũ:condylomatis:rimiſqꝫ ſedis:alias ex vino:alias
ex paſſo:alias ſicca per ſe:vt exigit mitigãda curatio:vt coercẽda. Hemorroidũ quoqꝫ abundantiam le-
niter ſiſtit. Dyſẽterię infundiẜ. & ſi difficilius cõcoquãtur cibi bibiẜ a cœna modico iteruallo. Et in regio
morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cũ mellis decocto:aut reſina terebinthina ad purgan-
da interiora. Digytorũ pterygia tollit. Oculoꝝ medicamentis lauatur:vt quod ſit harenoſiſſimuȝ ſubſi-
dat. Aut torreẜ inteſta:pennaqꝫ ſubinde verſatur:vt poſſit ęqualiter torreri. Alcea folia habet ſimilia ver
benacæ:quę & periſtereon cognomiatur. Caules tres aut quattuor foliorum plenos:florẽ roſæ: radices
albas:cũ plurimũ ſex cubitales:obliquas. Naſcitur i pingui ſolo:nec ſicco. Vſus radicis ex vino vel ex aq̃
dyſentericis:alio citę:et ruptis conuulſis. Alypon cauliculus eſt molli capite nõ diſſimilis betę:acre gu- Vel aly-
ſtatu/ac lentum:mordenſqꝫ vehementer et accedens. Aluum ſoluit in aqua mulſa addito ſale modico. phon.
Minima potio duarum grachmaꝝ:media quattuor:maxima ſex:ea purgatione quibus datur e gallina Vel ferre.
ceo iure. Alſine:quã quidã myoſoton appellãt:naſcitur in lucis:vnde et alſine dicta eſt. Incipit a media Vel offer-
hyeme. Areſcit æſtate media cum prorepit:muſculorũ aures imitatur folijs. Sed aliã docebimꝰ eſſe quæ re.
iuſtius moyſotis voceẜ. Hęc eadẽ erat quæ Helxinę:niſi minor minuſqꝫ hirſuta eẽt. Naſcitur in hortis & Vel alſinę
maxie in parietibꝰ. Cum teritur:odorem cucumis reddit. Vſus eius ad collectiones inflationeſqꝫ. Quin
emendat omnia quę Helxine:ſed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Itẽ vredinis: vlceribuſ-
qꝫ cum farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androſaces hærba eſt alba amara ſine folijs: vel naribꝰ
folliculos in cirris habens:& in ijs ſemẽ. Naſcitur in maritimis ſyriæ maxime. Daẜ hydropicis drachmis
duabus tuſa aut decocta in aqua/vel aceto/vel vino. Vehementer enim vrinas cit. Datur & podagris:illi
niturqꝫ. Idem effectus eſt & ſemini. Androſemon:ſiue (vt alij appellauere) aſcyron non abſimile eſt hy-
perico:de qua diximus cauliculis maioribus denſioribuſqꝫ & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura.
Semen papaueris nigri. Comę tritę ſanguineo ſucco manant. Odor ei reſicoſus. Gignitur in vineis. Fere
medio autumno effoditur:ſuſpenditurqꝫ. Vſus ad purgandam aluum tuſę cum ſemine potęqꝫ matuti-
no:vel a cœna duabus drachmis in aqua mulſa:vel vino vel aqua pura: totius potionis ſextario. Trahit
bilem. Prodeſt iſchiadicis. Sed poſtea die capparis radicem reſinę permixtam deuorare opꝫ drachmæ
pondere. Iterumqꝫ quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipſa robuſtiores vinum bi-
bere:infirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambuſtis & vulneribus cohibens ſanguinem. Am- ambroſia.
broſia vagi nominis eſt: & circa alias hærbas fluctuans: fruticem vnum habens denſum ramoſum: te-
nuem:trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore:folijs rutæ:circa imum caulem in ramulis ſe Ambro.
men eſt vuis dependentibus:odore vinoſo:qua de cauſa botrys a quibuſdam vocatur ab alijs artemiſia. cappado-
Coronantur illa cappadoces. Vſus eius ad ea quæ diſcuti opus ſit. Anonin quidam ononida malunt vo- ces coro-
care: ramoſam: ſimilem fœnogreco: niſi fruticoſior hirſutiorqꝫ eſſet:odore iucundo. Poſt ver ſpinoſa. nantur.
Eſtur etiam muria condita. Recens vero margines vlcerum erodit. Radix decoquitur in poſca dolori Dio.braſ-
dentium. Eadem cuȝ melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelitæ decocta ad dimidias. ſicę.
Anagyros:quam aliqui acopon vocant fruticoſa eſt:grauis odore: flore oleris: ſemen in corniculis non
breuibus gignit:ſimile renibus:quod dureſcit per meſſes. Folia collectionibus imponuntur: difficulter
qꝫ parientibus adalligantur:ita vt a partu ſtatim auferatur. Quod ſi emortuus hæreat: & ſecundæ men-
ſeſqꝫ morentur:drachmæ pondere bibuntur in paſſo folia. Sic & ſuſpirioſis dantur: & in vino vetere ad
phalangiorum morſus. Radix diſcutiendis concoquẽdiſqꝫ adhibetur. Semen commanducatum vomi-
tiones facit. Anonymos a non inueniendo nomine nomen inuenit. Affertur e ſcythia cælebrata ab Hice
ſio non paruæ auctoritatis medico. Item ariſtogeton in vulneribus præclara ex aqua tuſa & impoſita. Ariſtoge-
Pota vero mammis præcordijſqꝫ percuſſis. Item ſanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendã vul- ton.
neratis. Fabuloſa arbitror quæ adijciuntur:recente ea ſi vtatur:ferrum aut æs ferruminari. Mirum.

¶ De aparinę:& arctio:& aſpleno:& aſclepiade:& aſtere:
vel bubonio:& aſyro;vel aſcyroide:& phace:& de alcibio:
& alectorolopho. CA.V.

APatinen aliq omphacocarpõ: alij philãtropon vocãt: ramoſã: hirſutã: quinis ſeniſue in orbem circa ramos folijs per iterualla: ſemẽ rotundũ: durum: cõcauum: ſub dulce. Naſcitur in frumẽtario agro: aut hortis: pratiſue: aſperitate etiã veſtiuꝫ tenaci. Efficax cõtra ſerpẽtes ſemine poto ex vino drachma: & cõtra phalãgia. Sanguinis abũdantiam ex vulneribꝰ reprimunt folia ĩpoſita. Succus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturum vocant: ſimilis eſt verbaſco folijs niſi qꝫ hirſutiora ſunt: caule lõgo molli: ſemine cymini. Naſcitur ĩ petroſis: radice tenera: alba: dulciqꝫ. Decoquitur in vino ad dentium dolorẽ: ita vt cõtineatur ore decoctum. Bibitur propter iſchiada & ſtranguriam e vino: ambuſtis imponitur & pernionibus. Fouentur eodẽ cũ radice ſemine trito in vino. Aſplenũ ſunt qui herminion vocãt folijs trientalibus multis: radice limoſa: cauernoſa: ſicut filicis candida: hirſuta: nec caulem nec florẽ nec ſemẽ habet. Naſcitur in petris parietibuſqꝫ opacis: humidis: laudatiſſima in creta. Huius foliorum iure in aceto decocto per dies. xl. poto lyenem abſumi aiunt. Et illinũtur. Eadem aũt ſedant ſingultus: nõ danda fœminis: quoniã ſterilitatẽ facit. Aſclepias folia hederę habꝫ: ramos longos: radices nũeroſas: tenues: odoratas: floris virꝰ graue: ſemen: ferulatum. Naſcitur in mõtibꝰ. Radices torminibus medẽtur: & cõtra ſerpentiũ ictus non ſolum potum ſed etiam illitum. After ab aliquibus bubonion appellatur: quoniam inguinũ pręſentaneum remediũ eſt. Cauliculus folijs oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula ſtellæ modo radiata. Bibitur aduerſus ſerpentes. Sed & ad inguinũ medicinam: ſiniſtra manu decerpi iubent: & iuxta cinctus alligari. Prodeſt & coxendicis dolori adalligata. Aſcyron & aſcyroides ſimilia ſũt inter ſe & Hyperico: ſed aſcyron maiores habet ramos: qui aſcyroides vocanť ferulaceos omnino rubentes: capitulis puis: luteis. Semen in caliculis puſillum: nigrum: reſinoſum. Comæ tritæ velut cruentatæ. Qua de cauſa quidam hanc androſemon vocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos potus duabus drachmis in Hydromelitis ſextario. Aluum ſoluit. Bilem detrahit. Illinitur & ambuſtis. Aphace tenuia admodum folia habet puſillo. Altior lenticula eſt. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora & madidiora & minora lenticula. Naſcitur in aruis. Natura ei ad ſpiſſandum efficatior q̃ lenti. Reliquo vſu eoſdem effectus habet. Stomachi aluiqꝫ fluctiones ſiſtit ſemen decoctum. Alchibion qualis eſſet hærba apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita ad ſerpentis morſus imponi & bibi iubent. Folia quantum manus capiat trita cum vini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem menſura. Alectorolophos quæ apud nos criſta dicitur: folia habet ſimilia gallinaceæ criſtæ plura: caulem tenuem: & ſemen nigrum in ſiliquis. Vtilis tuſſientibus cocta cum faba fraſſa melle addito: & caligini oculorum. Solidum ſemen conijcitur in oculum: nec turbat: ſed in ſe caliginem contrahit. Mutat colorem: ſed ex nigra albicare incipit: & intumeſcit: ac per ſe exit.

Aſpleniiu re lyen ab ſumitur.

ℂDe alo. CA. VI.

ALum nos vocamus: græci ſymphyton petreum: ſimile cunilæ bubulæ: folijs paruis: ramis tribus/aut quattuor: a radice cacuminibus thymi: ſurculoſum: odoratum: guſtu dulce: ſaliuam ciens longa radice: rutila. Naſcitur in petris: ideoqꝫ petreũ cognominatum. Vtiliſſimum lateribus: lyenibꝰ: renibꝰ: torminibꝰ: pectoribꝰ: pulmonibus ſanguinẽ reijcientibꝰ: faucibus aſperis. Bibitur radix trita & in vino decocta: & aliquando ſuperlinitur. Quin & commanducata ſitim ſedat: præcipueqꝫ pulmonem refrigerat. Luxatis quoqꝫ imponitur & conuulſis: lyeni: interaneis. Aluum ſiſtit coacta in cineres. Detractis quoqꝫ folliculis trita cum piperis noueꝫ granis & ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta pręſtantia eſt: vt carnes quoqꝫ cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & gręci nomen impoſuere. Oſſibus quoqꝫ fractis medetur.

ℂDe alga/ & actea/ & de ampeloſagria/ & abſinthio. CA. VII.

Vel aſpis.

ALga ſcorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus aniſi geniculatis: ſemine nigro vt hederę: baccis mollibus. Naſcitur in opacis & aſperis & aquoſis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria vocatur hærba folijs duris cineracei coloris: qualem ſupra ſatis diximus: viticulis longis calloſis rubentibus: qualiter flos quem Iouis flammaꝫ appellauimus violis: fer ſemen punici mali ſimile in canis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis vini coi cyathis duobus aluuꝫ ſoluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoqꝫ vti hac hærba prodeſt hærba tuſa cum folijs & illita cum ſucco ſuo. Abſinthij genera ſunt plura. Santonicum appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: vbi pecora pingueſcũt illo: & ob id ſine felle reperiunť. Neqꝫ aliqđ p̃ſtantiꝰ. Multũqꝫ italico amariꝰ ſed medulla pontici dulcis. De vſu eiꝰ cõuenit dicere hęrbæ faciliimæ atqꝫ ĩter paucas vtiliſſimę. Pręterea ſacris populi. Romani celebrate peculiariter. Siquidẽ latinarũ ferijs quadrigę certãt ĩ capitolio: victorqꝫ abſinthiũ bibit. Credo ſanitatem p̃mio dari honorifice arbitratis maioribꝰ. Stomachũ corroborat. & ob hoc ſapor eius

Aduerte. Pecora ſine felle.

Victor q̄dri. ĩ capitolio.

in vina traſſerẽ vt diximus. Bibiẽ & decoctũ aqua ac poſtea nocte & die refrigeratũ ſub diuo decoctis ſex
drachmis foliorũ cũ ramis ſuis ĩ cæleſtis aquę ſextarijs tribus. Oportet & ſalẽ addi. Vetuſtiſſime ĩ vſu ẽ.
Bibiẽ & madefacti dilutũ. Ita eñ appellaẽ hoc gen⁹. Diluti ratio vt quiſquis fuerit mod⁹ aq̃æ: tegaẽ p
triduũ. Tritũ raro ĩ vſu eſt: ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimiẽ aũt cum primum ſemẽ turgeſcit madefactũ
aqua triduo recens aut ſiccũ ſeptẽ diebus. Deĩde coctũ in æneo vaſe ad tertias. x. heminis in aquę ſexta-
rijs. xlv. Iterumq; pcolatũ. Hærba lente coquiẽ ad craſſitudinem mellis qualiter ex minore centaurio q̃-
riẽ ſuccus. Sed hic abſinthij inutilis ſtomacho capitiq; eſt: cũ ſit ille decoctus ſaluberrimus. Namq; aſtrin
git ſtomachum bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & ĩ dolore ſanat. Vẽtris aĩalia pellit. Mala Vel ſale.
ciam ſtomachi & ĩflãmationes diſcutit cũ ſile & nardo gallico: aceto exiguo addito. Faſtidia abſtergit.
Cõcoctiões adiuuat. Cruditates detrahit cũ ruta & pipere & ſale. Antiqui purgatiõis cauſa dabãt: cum
marinę aquæ veteris ſextario ſeminis ſex drachmis cũ trib⁹ ſalis & mellis cyatho. Efficacius purgat du-
plicato. ſale. Diligẽter aũt teri debet ꝑpter difficultatẽ. Quidam & in polenta dedere ſupradictum pon-
dus: addito pulegio. alij contra paraliſim. alij pueris folia in fico: ſic vt amaritudinẽ fallerent. Facile tho
racem purgat: cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibiẽ cum appio aut adiento. Aduerſ⁹ ĩfla-
tiones calidum paulatim ſorbeẽ ex aqua. Iocineris cauſa cum gallico nardo. Lyenis cum aceto/ aut pul-
te/aut fico ſumiẽ. Aduerſaẽ fungis ex aceto. Item viſco: Cicutæ ex vino: & muris aranei morſibus. Dra-
coni marino. Scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum paſſo imponitur. Su gi
latis cum melle. Aures eius decoctũ vaporis ſuffitu ſanat. Aut ſi manat ſanies cum melle tritum. Vrinam
ac menſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice vna cyathis aquæ. vj. Menſes priuatim
cum melle ſumptũ: & in vellere appoſitũ. Anginis ſubuenit cũ melle & nitro Epinyctidas ex aqua ſanat.
Vulnera recẽtia prius q̃ aqua tangãtur impoſitũ. Præteraq; capitis vlcera. Peculiariter ilibus imponiẽ cũ
cypria: cæra: aut cũ fico. Sanat & pruritus. Non eſt dandũ in febri. Nauſeas maris arcet in nauigationib⁹ Mirabile.
potum. Inguinum tumorem inuentrali habitũ. Somnos allicit olfactum: aut inſcio ſub capite poſitum. Vel aceto
Veſtibus inſertum tineas arcet. Caulices ex oleo perunctis abigit: & fumo ſi vratur. Atramentũ librariũ
ex diluto eius temperatũ litteras a muſcis tuetur. Capillum denigrat abſinthij cinis vnguento roſaceoq;
permixtus. Eſt & abſinthium marinum: quod quidam ſeriphium vocant: probatiſſimũ in thapoſiri ęgy Vel miſia
pti. Huius ramum iſiaci præferre ſolemne habent. Anguſtius priore: minuſq; amarum: ſtomacho inimi ci.
cum. Aluum mollit. Pelliq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & ſale: aut in farinę trimeſtris ſor-
bitione dilutum. Coquitur quantum manus capiat in aqua ſextario ad dimidias.

¶ De ballore: & botrye fruticoſa: & brauylla: & brio:
& bupleuti: & catanãce: & calla: & circæa: & circeſio:
& crategono: & theligo: & crocodillo: & cynoſor-
chi: & chryſollachão: & cuculo: & cõſerua. CA. VIII.

BAlloten alio nomine melampraſion gręci vocant: hęrbam fruticoſam anguloſis caulibus: ni- ballote cõ
gris: hirſutis: folijs veſtientibus: maioribus q̃ marrubij: & nigrioribus: graue olentibus. tra canũ
Vis eius efficax aduerſus canis morſus: ex ſale folijs tritis impoſita. Item ad condyloma- morſus.
ta coctis cinere in folio oleris. Purgat & ſordida vlcera cum melle. Botrys fruticoſa hęrba Muſpraſſ
eſt luteis ramulis. Semen circa totam naſcitur: folia cicorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Me- um.
detur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambroſiam vocant: alij artemiſiam. Brahylla ſpiſſandi vim ha Dio.
bet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores. Brion marina hærba ſine dubitatione
lactucæ folijs ſimilis: rugoſa veluti contracta: ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſco
pulis maxime teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes
inflammationeſq; cohibendi: præcipue podagræ: & quicquid refrigerare opus ſit. Bupleuri ſemen
ad ictus ſerpentium dari reperio: foueriq; plagas decocta ea hęrba: adiectis folijs mori aut origani. Ca-
tanancen theſſalam hærbam qualis ſit: a nobis deſcribi ſuperuacuum eſt: cum ſit vſus eius ad amato-
ria tantum. Illud non ab re eſt dixiſſe ad detegendas magicas vanitates electam ad hunc vſum conie
ctura. Quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem vnguium milui exanimati. Eadem ex cauſa & ce-
mos ſilebitur a nobis. Calla duorum generum eſt. Vna ſimilis aro. Naſcitur in arationibus. Colligitur an
teq̃ inareſcat. Vſuſq; eoſdem habet quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos: men-
ſeſq; mulierum. Item caules cum folijs in leguminibus decocti ſanant tenaſmon. Alterum genus eius q-
dam anchuſam vocant: alij rhinocliſiam. Folia lactucę longiora: plumoſa: rubra: q̃ ignes ſacros cum fo-
lio polẽtæ ſanat impoſita. Iocineris autem vitia in vino albo pota. Circea ſtrychno ſatiuo ſimilis eſt: flore Vel ciriac.
nigro puſillo. Paruo ſemine vt milij naſcentis ĩ quibuſdã corniculis: radice ſemipedali: triplici ferme aut
quadruplici: alba: odorata: guſtus calidi. Naſciẽ in apricis ſaxis. Diluitur in vino. Bibiturq; ad dolorem

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0423-4
DFG

vulue & vitia. Macerari oportet ĩ ſextarijs tribus quadrãtẽ radicis tuſę per noctem & diem. Trahit eadẽ potio ſecundas ſemine. Lac minuit ĩ vino aut mulſa aqua pota. Cirſion cauliculus eſt tener duũ cubitorum: triangulo ſimilis: folijs ſpinoſis circũdatꝰ. Spinę molles ſunt. Folia bouis linguæ ſimilia: minora ſubcãdida: & in cacumine capitula: purpureaſq; ſoluunť ĩ lanugines. Hãc hærba radicemue eius adalligatã dolores varicũ ſanare tradũt. Crategonon ſpicę tritici ſimile eſt: multis calamis ex vna radice emicãtibus: multorũq; geniculorum. Naſcitur in opacis: ſemine milij: vehementer aſpero guſtu. Quodſi bibant ex vino ante cœnã tribus obolis in cyathis aquę totidẽ mulier ac vir ante conceptũ diebus .xl. virilis ſexus partum futuꝝ aiũt. Eſt & alia crategonos: quę theligonos vocať. Differentia itelligiť lenitate guſtus. Sunt qui florẽ cratægoni bibentes mulieres ĩtra .xl. diẽ cõcipere tradãt. Eadem ſanant vlcera vetera nigra cũ melle: explent ſinus vlceꝝ. Et atropha carnoſiora faciũt. Purulenta expurgãt. Panos diſcutiũt Podagras: collectiões q; oẽs leniũt peculiariter mãmaꝝ: Theophraſtus arboris genus intelligi voluit cratægonon ſiue cratægona: quã italia aquifoliũ vocãt. Crocodilõ chamæleõtis hærbæ nigræ figurã habʒ: radice longa: æqualiter craſſa: odoris aſperi. Naſciť ĩ ſabuletis. Pota ſanguinem ꝑ nares pellit copioſum craſſũq;. Atq; ita lyenẽ cõſumere diciť. Cynoſorchin aliq orchin vocãt: folijs oleę: mollibꝰ: ternis paruiſq;: ſemipedis lõgitudinis in terra ſtratis: radice bulboſa: oblonga: duplici ordine: ſupiore quę durior eſt: & iferiore q̃ mollior. Eduń vt bulbi cocti ĩ vineis fere inuenti. Ex iſs radicibus ſi maiorẽ edant viri mares generari dicuń. Si minorem fœminæ alterũ ſexũ. In theſſalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad ſtimulandos coitus: duriorẽ vero ad inhibendos. Aduerſatur alter alteri. Cryſolachanũ in pineto lactucæ ſimile naſcitur. Sanat neruos ĩciſos: ſi confeſtim imponatur. Et alibi genus cryſolachani traditur: flore aureo: folijs oleris. Coctum eſtur: vt ollus molle. Hærba hæc alligata morbum regiũ habẽtibus: ita vt ſpectari ab iſs poſſint: ſanare id malũ traditur: de chryſolachano nec ſatis dici ſcio: nec plura reperio. Nã & hoc vitio laborauere ꝓximi vtiq; hærbarij noſtri: qđ ipſis notas velut vulgares ſtrictim & noibꝰ tantũ indicauere: tanq̃ coagulo terrę aluũ ſiſtit: tranguriã diſſolui ſi bibať ex vino aut aqua. Cacubali folia trita cũ aceto ſerpẽtium ictibꝰ/ & ſcorpionum mederi. Quidã alio hãc noĩe ſtrumũ appellant: alij grece ſtrignõ: acinos habet nigros. Ex iſs cyathus ſucci cũ mulſi duobꝰ medetur lumbis. Itẽ capitis doloribus cũ roſaceo infuſꝰ. Ipſa ſtrumis illita ſanãdis peculiaris eſt: alpinis maxime fluminibus. Cõferua appellata a cõferruminando: ſpongia aquarum dulciuʒ verius q̃ muſcus aut hærba villoſæ denſitatis atq; fiſtuloſæ. Curatuʒ ea ſcio omnibus fere oſſibus cõfractis ꝓlapſum ex arbore alta putatorẽ: circũdata vniuerſo corpori: aquã ſuam inſpergentibus quotiẽs inareſceret: raroq; nec niſi deficientẽ hærbam mutatiõis cauſa reſoluentibus conualuiſſe vix credibili celeritate.

Vel circeſion.

Cri. hærba varices ſanantur.

Aduerte.

vel cuculi

Cõferua.

De cocco gnidio: & dryopteri: & dryphono: & elatine: & empetro ſiue calcifraga: & epicacti: vel helleborine: & epymedio: & enneaphylo: & ſilice: & de femore bubulo. CA. IX.

Cocco gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: vis ardens. Itaq; in pane deuoratur: ne adurat cum gulam tranſit. Huic vis p̃ſentanea contra cicutam. Siſtit aluum. Dipſacos folia habet lactucæ: bulaſq; ſpinoſas ĩ dorſi medio: caulex duoꝝ cubitoꝝ: iiſdem ſpinis horridum: genicula eius binis folijs amplectentibus: concauo alarum ſinu: in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſũt echinata ſpinis. Naſcitur in aquoſis. Sanat rimas ſedis. Itẽ fiſtulas decocta ĩ vino radice vſq; dum ſit craſſitudo cæræ: vt poſſit in fiſtulam collyrium mitti. Item verrucas omnium generuʒ. Quidam & alaꝝ quas ſupra diximꝰ ſuccũ illinunt iſs. Dryopteris filici ſimilis ĩ arboribꝰ naſciť: tenui folioꝝ ſubdulciũ iciſura: radice hirſuta. Vis ei cauſtica eſt. Ideo & pſilotrũ ẽ radix tuſa. Illiniť ei vſq; dum ſudores euocet. Iterumq; & tertio: ita ne ſudor abluatur. Dryphonon ſimilis hærba eſt: cauliculis tenuibꝰ cubitalibus: circũdatis vtrinq; folijs: pollicari amplitudine: qualibꝰ & oxymyrſine. Sʒ cãdidioribus mollioribuſq;: flore candido ſambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine vero eius pro pipere vtuntur. Elatine folia habet helyxinæ: puſilla: piloſa: rotunda: ſemipedalibus ramulis quinis ſeniſue: a radice ſtatim folioſis. Naſcitur in ſegetibus. Acerba guſtu & ideo oculorum fluctionibus efficax: folijs cuʒ polenta tritis & ĩpoſitis: ſubdito linteolo. Eadem cũ lini ſemine cocta ſorbitiõis vſus ad dyſenteria liberat. Empetron quam noſtri calcifragam vocant: naſcitur in montibus maritimis fere in ſaxo: quo propius mari fuerit minus ſalſa eſt: potaq; bilẽ trahit ac pituita: quo lõgius magiſq; terrena amarior ſentiť. Trahit aquã. Sumiť aũt ĩ iure aliquo aut ĩ hydromelite. Vetuſtate vires ꝑdit. Recẽs vrinas cit decoctũ in aqua vel tritũ calculos frangit. Qui fidẽ ꝓmiſſo huiꝰ quęrũt: affirmant lapillos: q̃ ſufferue fiant vna rũpi. Epipactis ab alis helleborine vocatur: ꝑua hærba: exiguis folijs iocineris vitijs vtiliſſima: & contra venena pota. Epimedion caulis eſt nõ magnꝰ hederę folijs denis: atq; duodenis: nunq̃ florẽs: radice tenui nigra graui odore. Naſcitur ĩ humidis: & huic ſpiſſandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauenda. Folia in

Empetrõ

Epimedij folia mammas cohibens.

vino trita virgium mammas cohibent. Eneaphyllon longa folia nona habet: cauſticæ naturæ. Imponi-
tur lana circundata: ne vrat latus: continuo enim puſtulas excitat: lumborum doloribus et coxendicum
vtiliſſimum. Filicis duo genera nec flores habent: nec ſemen. Pterin græci vocant: aliȷ blachnon cuiꝰ ex
vna radice q̄plures exeunt filices: bina etiam cubita excedentes longitudine: non graues odore. Hanc
marem exiſtimant. Alterum genus thelipterin græci vocāt. aliȷ Nympheo pterin. Eſt autem ſingularis
atq; fruticoſa breuior molliorq; et denſior foliȷs ad radicem canaculata. Vtriuſq; radice ſues pingueſcūt
Folia vtriſq; lateribus pinnata: vnde nomen græci impoſuere. Radices vtriq; longæ in obliquum: nigræ:
pręcipue cum inaruere. Siccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur vbiq;: ſed maxime frigido ſolo. Effo-
di debent vergiliȷs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantum: neq; ante/ neq; poſtea. Pellunt intera-
neorum animalia. Ex iȷs tineas cum melle. Cætera ex vino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſ-
ſima. Aluum ſoluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum ſcamoniȷ pari pondere. Ra-
dix eius duum obolorum pondere ex aqua poſt vnius diei abſtinentiam bibitur: melle prægustato cōtra
reumatiſmos. Neutra danda fœminis: quoniam grauidis abortum: cæteris ſterilitatem facit. Farina ea- Aduerte:
rum vlceribus tetris inſpergitur. Iumentorum quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpentem nō
recipiunt. Ideo ſuſterni vtile eſt in locis ſuſpectis. Vſtæ etiam fugāt nidore. Fecere medici huius quoq;
hęrbæ diſcrimen. Optima macedonica eſt. Secunda caſſiopica. Femur bubulum appellatur hęrba ner-
uis & ipſa vtilis: recens in aceto ac trita ſale. Galeopſis: aut vt aliȷ galobdolon vel galion. Caulem & fo-
lia habet vrticæ: leuiora: & quę grauem odorem trita reddant. Flore purpureo. Naſcitur circa ſepes ac
ſemitas vbiq;. Folia cauleſq; duritias: & carcinomata ſanant: ex aceto trita & impoſita. Item ſtrumas.
Panos & parotidas diſcutiuntur. Ex vſu eſt & decocto ſucco fouere. Putreſcentia quoq; & grangrenas
ſanat cum ſale. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur cythiſo & lenticulæ foliȷs ſimilis auerſa candi- Nota:
diora. Rami in terram ſerpunt quini ſeniue admodum tenues ab radice. Floſculi purpurei exunt. Inue-
nitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimilaginis ad excitandam vbertatem lactis: eamq; qui hauſe-
rint balneis vti conuenit.

¶ De glaucio: & glycyſide: & glaphalio: ſiue chamezelo: & galedrago: & holco: & hyoſiri: & holoſteo: & hipopeſto. CA.X.

GLaucion in ſyria parthia naſcitur humilis hęrba denſis foliȷs fere papaueris: minoribꝰ tñ: ſor-
didioribuſq;: odoris tetri: guſtꝰ amari cū aſtrictione. Granū habet crocei coloris. Hoc in olla fi
ctili luto circūlitū in clibanis calefaciūt: deinde exēpto ſuccū exprimūt eiuſdem nominis. Vſus
eſt & ſucci & foliorum ſi terant̄ aduerſus epiphoras: q̄ vniuerſæ vno īpetu cadunt. Hinc tēperat̄
collyriū: qd̄ medici diaglauciō vocāt. Lactis quoq; vbertas ītermiſſa reſtituitur. Sumit̄ eiꝰ rei cā ex aqua
Glycyſide: quā aliqui poeniā aut pētorobon vocāt: caulē habet duū palmorum: comitantibꝰ duobus aut
tribus ſubrutilum cute lauri folia qualia īſaris pinguiora rotundioraq; & minora. Semen in ſiliquis aliud Vel nucis
grano rubēte: aliud nigro. Duo aut ē genera ſunt. Fœmina exiſtimat̄ cuius radicibus ceu balani longio-
res circiter octo aut ſex inhærent. Mas plures habet: q̄m nō vna radice nixꝰ eſt: palmi altitudine: candi-
daq;. Ea guſtu aſtringit. Fœminæ folia myrrhā redolēt: & denſiora ſūt. Naſcuntur in ſiluis. Tradūt no- miȝ de pi
ctu effodiēdas: q̄m Pico martio īpetum in oculos faciente īterdiu periculoſū ſit. Radix vero cū effodiat̄: co martio
periculū eſſe ne ſedes ꝓcidant. Magna id vanitate ad oſtentationem rei fictum arbitror. Vſus in iȷs diuer
ſis. Rubra em̄ grana rubētis mēſes ſiſtunt. xv. fere pota in vino nigro. Nigra grana vuluis medent̄ ex paſ
ſo: aut vino totidē pota. Radix oēs ventris dolores ſedat in vino: aluūq; purgat. Sanat opiſthotonū: mor
bum regiū: renes: veſicā. Matricē aūt & ſtomachū decocta in vino. Aluūq; ſiſt. Eſſur etiā cōtra malū mē-
tis: ſed in medendo. iiiȷ. drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliantur & ſuppreſſionibꝰ nocturnis in vino
pota quo dictum eſt numero. Stomacho vero & roſionibus & eſſe ea & illinire ꝓdeſt. Suppuratiōes quo
q; diſcutiunt̄. Recentes nigro ſemine: veteres rubro. Vtrunq; auxiliat̄ a ſerpente ꝑcuſſis. Et pueris con-
tra calculos incipiente ſtranguria. Gnaphalion aliȷ Chamezelon vocant. Cuius foliȷs albis mollibuſq; ꝓ
Tomento vtuntur. Sane & ſimilia ſunt. Dat̄ in vino auſtero ad dyſenteriam: ventris ſolutiones. Menſeſ-
q; mulierum ſiſtit. Infundit̄ autem tenaſmo. Illinit̄ & putreſcentibus vlcerum. Galedragon vocat Xeno- Vel ęſtate
crates leucacantho ſimilem paluſtrem & ſpinoſam: caule ferulaceo alto: cui ſummo in capite inhæreat ſi
mile ouo. In hoc excreſcente ætate vermiculos naſci tradunt: quos pyxide cōditos adalligari cum pane
brachio ad ea partem qua dens doleat: mireq; illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita ſi terrā Vermicu-
non attigerit. Holcus in ſaxis naſcit̄ ſiccis. Ariſtas habet in cacumine tenues culmo: quale hordeum re- li ad dētiū
ſtibile. Hęc circa caput adalligata. vel circa lacertum eduxit e corpore ariſtas. Hanc quidam ob id ariſti- ſedēdū do
dā vocāt. Hyoſiris ītumo ſimilis/ ſed minor: & tactu aperior. Vulneribꝰ cōtuſa ꝑclare medet̄. Holoſteō lorem.
ſine duricia hærba ex aduerſo appellata a græcis: ſicut fel dulce: tenuis vſq; & capilamenti ſpeciem lon-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0425-5

gitudine quattuor digytorũ ceu gramẽ folijs anguſtis aſtringens guſtu. Naſcit̃ in collibus terrenis. Vſus
Vel venæ eius ad conuulſa rupta in vino pota. Vulnera quoqꝫ conglutinat. Nam & carnes concoquuntur addita.
Hypopheſton naſcitur in ſpinis: ex quibus fiunt eneę fulloniæ: ſine cauliculo: ſine flore: capitulis tantuʒ
inanibus: & folijs paruis: multis: hęrbacei coloris: radiculas habens albas: molles. Succus earũ exprimi
tur æſtate ad ſoluendam aluum tribus obolis: maxime in comitialibus morbis: & tremulis: hydropicis.
Contra vertigines: orthopnoeas: paralyſes incipientes.

¶ De hypogloſſa: & hypeco: idæa: iſopyro: latyri: leontopetalo lirapſo.
lito ſpermo: lapide vulgari: de limeo leuco. CA. XI.

Hypogloſſa folia habet figura ſilueſtris myrti cõcaua ſpinoſa: & in ijs ceu linguas folio puo ex-
eunte de folijs. Capitis dolorem corona ex ijs impoſita minuit. Hypecoon in ſegetibꝰ naſcit̃:
folijs rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco. Ideæ hærbe folia ſunt quę oxymyrſinæ
adhęrent his velut pampini in quibus flos. Aluum menſeſqꝫ & omnem abundantiam ſangui
nis ſiſtit. Spiſſandi cohibendiqꝫ naturam habet. Iſopiron vocant aliqui phaſioliom: quoniam folium q̃d
eſt aniſo ſimile in pampinos torquetur. Capitula ſunt in ſũmo caule tenuia. Plena ſeminis melanthij. Cõ
tra tuſim & cætera pectoris vitia ex melle & aqua mulſa: Item iocineri vtiliſſima. Lathyris folia habet
multa lactucæ ſimilia tenuiora germina multa: in quibus ſemen tuniculis continetur & capparis: quæ
Vel rapo- cuʒ inaruere eximuntur grana: Piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hęc vicena in a-
dion. qua pura aut mulſa pota hydropicos ſanant. Trahunt & bilem. Qui vehementius purgari volunt: cum
foliculis ipſis ſumunt eam: ſtomachum lædunt. Itaqꝫ inuentum eſt: vt cum piſce aut iure gallinacei ſu-
merẽtur. Lenotopetalon alij rhapeion vocant: folio braſſicæ: caule ſemipedali: alæ multę: ſemen in cacu
mine in ſiliquis ciceris modo. Radix rapę ſimilis: grãdis: nigrę. Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur om-
nium ſerpentium generibus ex vino pota: nec alia res celerius ꝓficit. Datur & ichiadicis. Lycopſis lon-
gioribus q̃ lactuca eſt folijs: craſſioribuſqꝫ. Caule lõgo hirſutis: adnatis multis: cubitalibus: flore paruo:
purpureo. Naſcitur in campeſtribꝰ. Illinitur cuʒ farina hordeacea igni ſacro. Sudorem in febribꝰ mouet
ſucco aquę calidæ admixto. Inter omnes hærbas litoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui hygonichon vo
cant: alij dioſpiron: alij heraclion. Hęrba quincũcialis fere folijs duplo maioribꝰ q̃ rutę: ramuli ſurculo
ſis craſſitudine iunci. Gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos cando
re: & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duritia vero lapidea. Ipſi qua pediculis adhęre-
ant cauernulas habent & intus ſemen. Naſcitur & in italia: ſed laudatiſſima in cræta. Nec quicq̃ inter hęr
bas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor velut aurificum arte alternis inter folia candicã-
tibus margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex hęrba naſcentis. Iacere atqꝫ humi ſerpere auctores
tradunt. Ego vulſam nõ hęrentem vidi. Ijs lapillis drachmę pondere potis in vino albo calculos frangi:
pelliqꝫ cõſtat: & ſtranguriam diſcuti. Neqꝫ in alia herbarum fides eſt. Viſus ſtatim ad quãcũqꝫ medicinã
nata ſit: eſt auteʒ eius ſpecies vt etiam ſine auctore vſus ſtatim noſci poſſit. Lapis vulgaris iuxta flumina
fert muſcum ſiccum canũ. Hic fricatur altero lapide addita hominis ſaliua. Illo lapide tangit̃ impetigo.
Qui tãgit dicit. Pheugete cantharides lycos agrios hymas doci. Limeum hęrba appellatur a gallis: qua
Venenuʒ ſagittas in venatu tingunt medicamento: quod venenum ceruarium vocant. Ex hac ĩ tres modios ſaliua
ceruariũ. ti additur tantum q̃tum in vna ſegeta addi ſolet: ita oſſa dimittitur in boum faucibus in morbis. Alligari
poſtea ad preſepia oportet donec purgentur. Inſanire enim ſolẽt. Si ſudor inſequitur aqua frigida ꝑfun
di. Leuce mercuriali ſimilis nomẽ ex cauſa accepit ꝑ mediuʒ cãdida linea tranſcurrẽte. Quare meuſoleu
con quidam vocant. Succus eius fiſtulas ſanat. Ipſa cõtrita carcinomata. Fortaſſis eadem ſi quæ leucas
appellat̃. Cõtra omnia marina venena efficax. Speciẽ eius auctores nõ tradunt: nec aliud q̃ ſilueſtreʒ la-
tioribus folijs: eſſe efficatiorem hanc ſemine acriore. Leucographis qualis eſſet ſcriptum non repperi.
Quod & magis miror: quoniã vtilis proditur ſanguinem excreantibus tribus obolis cum croco. Iteʒ cœ
liacis trita ex aqua & appoſita. Profluuio fœminarũ. Oculorum quoqꝫ medicamentis. Et explendis vlce
ribus quæ fiunt in teneris partibus corporis.

¶ De medio: & myoſota: & myagro: & natrice: & othone: & onoſma: & onopordo: & oxyri: & oxye: &
batrachio: & polygono: et leucanthemo: et plythema: et phyllo: et phellandrio: et phuleri: et polyrrhi-
ʒo: et proſerpinaca: et de rhecoma: de reſeda et ſtoechade. CA. XII.

vel ſeridis Medion folia habet iridis ſatiuę: caulem tripedalem: et in eo flore grãdẽ purpureũ rotundum
ſemine minuto: radicem ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcitur. Radix drachmis. ij. cum mel
le menſes fœminarum ſiſtit eligmate per aliquot dies ſumpto. Semen quoqꝫ in vino tritum
contra abundantiam fœminarum datur. Myoſata ſiue myoſotis leuis hærba: caulibus pluribus ab vna
radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo: folijs anguſtis oblongis: dorſo acuto nigris per iterual-

la aſſidue geminãtis & tenuibus cauliculis ex aliꝭ prodentibus: flore cæruleo. Radix digytali craſſi
tudine multis capillamentis fibrata. Vis ei ſeptica & exulceratrix: ideoq; ægylopas ſanat. Tradunt
ægyptij menſis quem thiatin vocant: die.xxvij. fere in auguſto menſe incurrente: ſi quis huius hęrbę
ſucco iungatur mane priuſq; loquatur nõ lippiturum eo anno. Myagros hęrba ferulacea eſt folijs ſi-
milis rubię tripedanea. Semen oleoſum. quod & fit ex eo. Medetur oris vlceribus perunctis hoc ſuc-
co. Hærba quæ vocatur nigina tribus folijs lõgis intubaceis illita cicatrices ad colorem redducit. Na
trixvocatur hęrba: cuius radix euulſa virus hirci redolet. Hac in piceno a fœminis abigunt: quos mi
ra perſuaſione fatuor vocant. Ergo ſpẽs lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus: qui tali
medicamento iuuentur. Odontides inter fœni genera eſt cauliculis denſis ab eadem radice genicu-
latis triangulis nigris geniculis. Folia parua habet longiora tamen q̄ poligonon. Semen in alijs hor-
deo ſimile florem purpureum: puſillum. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in vino au
ſtero quantum manus capiat: dentium dolori medetur: ita vt contineatur ore. Othone in ſyria naſci-
tur ſimilis erucæ perforatis crebra folijs flore croci: quare quidam anemones vocauerũt. Succus ei⁹
oculoruꝫ medicamẽtis cõuenit. Mordet enim leuiter & calfacit aſtringitq; ſiccando. Purgat cicatri-
ces & nubeculas: & quicquid obſtat. Quidam tradunt leuari: atq; ita ſiccatam digeri in paſtilos. Ono
ma longa folia habet fere ad tres digytos in terra iacentia tria ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa ſine
caule ſine flore ſine ſemine. Prægnans ſi edat eam aut ſupra gradiatur: abortum facere dicitur. Ono- Pregnans ſi
pordon ſi comederint aſini: crepitus reddere dicuntur. Trahit vrinas & menſes. Aluuꝫ ſiſtit. Suppura onoſmã ſup-
tiones & collectiones diſcutit. Oſiris ramulos fert nigros tenues lentos. & in iꝭ folia nigra ſeu lini. Se gradiatur ab
menq; in ramulis nigrum initio: dein colore mutato rubeſcens. Smegmata mulieribus faciunt ex iꝭ. hortiuũ red-
Radicum decoctum potum ſanat arcuatos. Eædem priuſq̄: matureſcat ſemen: conciſæ & ſole ſiccatę dit
aluum ſiſtunt. poſt maturitatem vero collectæ & in ſorbitione decoctæ rheumatiſmis ventris medẽ-
tur: & per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibuntur. Oxis folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum
Edunt & qui enterocelon habent. Polyanthemum: quam quidam batrachion appellant: cauſtica vi
exulcerat cicatrices: & ad colorem redducti. Eademq; vitiligines concorporat. Polygonon gręci vo-
cant quam nos ſanguinariam: non attollitur a terra folijs rutę ſimilis gramini. Succus eius infuſus na Feminalem.
ribus ſupprimit ſanguinem: & potus cum vino cuiuſlibet partis profluuium excreationeſq; cruentas
inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt: hanc marem intelligi volunt: appellariq; a multitudine
ſeminis aut denſitate fruticis calligonon. Alij polygonaton frequentia geniculoruꝫ alij athalida: alij
carcinothron: alij clema: multi Myrtopetalon. Necnon inueniunt qui hanc fœminam eſſe dicant.
Marem autem maiorem: minuſq; nigram & geniculis denſiorem: ſemine ſub omnibus folijs turge-
ſcentem. Quocũq; hęc modo ſe habeant: vis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare. Semine aluum ſoluunt
largius ſumpto. Vrinam cient. Rheumatiſmos cohibent. Quibus ſi non fuere: nõ ꝓſunt. Stomachi feruo
ri folia imponuntur. Veſice dolori illinuntur: & ignibus ſacris. Succus & auribus purulentis inſtilla-
tur: & oculorum dolori per ſe. Dabatur & in febribus ante acceſſiones duob⁹ cyathis in tertianis qua
ternisue precipue. Item cholericis dyſentericis: & in ſolutione ſtomachi. Tertium genus oreon vo-
catur in montibus naſcens: arũdini teneræ ſimile: vno caule: denſis geniculis: & in ſe fractis. Folijs au vel farctis.
tem picece: radicis ſuperuacuæ: inefficacius q̄ ſuperiora: peculiare iſchiadicis. Quartuꝫ genus ſilueſtre
appellatur pene arboris frutice radice lignoſa ſtirpe cedri rubicũdo. Ramis ſparti binum palmoruꝫ
nigris geniculorum ternis quaterniſq; articulis. Huic quoq; ſpiſſandi natura. Sapor mali cotonei. De
coquitur in aqua ad tertias: aut aridi farina inſpergitur: & oris vlceribus: & atritis partibus. Propter
gingiuarum vero vitia ipſa cõmanducãtur. Nomas ſiſtit: omniaq; q̄ ſerpunt aut difficilem cicatricem
hñt. Priuatim vero ſanat a niue facta vlcera. Hærbarij & ad anginas vtuntur illa. Et in capitis dolore
coronam ex eo imponunt. Et cõtra epiphoras collo circũdant. In tertianis quidẽ ſiniſtra manu euul-
ſam adalligant: adeo cõtra ꝓfluuia ſanguinis. Nec illam magis aridaꝫ quã polygenũ ſeruãt. Pãcratiõ
aliqui ſcyllam puſillã appellare malũt: folijs albi lilij lõgioribus craſſioribus. Radice bulbi. magni co
lore ruffo. Aluum ſoluit ſucco cum farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydropicis ſpleniciſq; cũ mel
le datur. Alij decoquunt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effuſa radicem terentes digerunt in paſtil-
los ſole ſiccatos & poſtea vtuntur ad capitis vlcera: & cętera quę repurgãda ſunt. Item ad tuſſim quã
tum tribus digytis apprehenderint: in vino dantes. Et ad lateris dolores aut peripneumonicis elyg-
ma dantes. Propter iſchiada in vino bibendum. Et ꝑ tormina menſeſq; ciẽdos. Peplos: quam aliqui
ſychem Pelops meconion aphrodes vocãt ex vna radice tenui frutificat: folijs rutæ paulo latioribus
ſemine ſub folijs rotundo: minore candido q̄ papaueris. Inter vites fere colligitur meſſibus. Siccatur
q; cum fructu ſuo ſubiectis aquis: in quas excidant. Hoc poto aluus ſoluitur. Bilis ac pituita detrahi
tur. Media potio eſt acetabuli menſura in aquæ mulſæ hominis tribus & cibis inſpergitur obſonijſq;

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0427-7
DFG

ad moliendam aluum. Peryclimenos fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habens ſubcandida mol
lia. In cacumine autem ſemen inter folia durum: & qđ difficile euellatur. Naſcitur in aruis ac ſepib⁹
conuoluês ſe aminiculis quibuſcūq;. Semen eius in vmbra ſiccatum tunditur: & in paſtillos digerit.
Ij reſoluti dantur in vini albi cyatis tribus tricenis diebus ad lyenē: eumq; vrina cruenta aut p aluū
abſumit quod intelligitur a decimo ſtatim die. Vrinam cient & folia decocta. Aquę & ortopnoicis p
ſunt. Partum quoq; adiuuant: ſecundaſq; pellūt pota ſimili mō pelecinum in ſegetibus diximus naſci
fruticoſam: cauliculis: folijs ciceris. Semē in ſiliquis fert corniculorum modo adūcis ternis quaterniſ
ue qua legit nouimus amarę. ſtomacho vtilem. Addit in antidotis. Polygala palmi altitudinē petit: in
caule ſummo folijs lenticulæ: guſtu aſtricto: quę pota lactis abundantiā facit. Poterion aut vt alij vo-
cant phrynion vel neruas large fruticat: ſpinis retorrida: lanugine ſpiſſa: folijs paruis: rotundis: ramu
lis: longis: mollibus lentis: tenuibus: flore lōgo: hęrbacei coloris: feminis nulli vſus: ſed guſtu acuto &
odorato. Inuenitur in aquoſi collibus. Radices habet duas aut tres binū cubitorum in altitudine ner
uoſas candidas: firmas. Circūfoditur autūno & pręciſo frutice. Dat ſuccum gūmi ſimilem. Radix mi
ra vulneribus ſanandis traditur: pcipueq; neruis vel præciſis illita. Decoctum quoq; eius cum melle
potum diſſolutiones neruorum & infirmitates & inciſuras iuuat. Phalangites a quibuſdam phalāgiō
vocatur: ab alijs leucāthemon: vel vt in quibuſdam exēplaribus inuenio leucacātha. Ramuli ſunt ei
nunq̄ pauciores duobus in diuerſa tendētes. Flos candidus lilio rubro ſimilis: ſemine nigro: Plato: ad
lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore: radice hęrbacei coloris. Huius folio vel flore vel ſemine
auxiliatur contra ſcorpionum phalāgiorumq; & ſerpentium ictus. Item cōtra tormina. Phytheuma
qualis ſit deſcribere: ſuperuacuum habeo: cum ſit vſus eius tātum ad amatoria. Phylon a græcis vo-
vel q est ſiſe — catur hærba in ſaxoſis montibus fœmina magis hærbacei coloris: caule tenui: radice parua: ſemine
incipienti o- — rotundo: papaueri ſimili. Hec ſui ſexus facit partus. Mares autē ſemine tantum differunt: quod eſt in
liuæ. — cipiente oliua. Vtrunq; bibitur in vino. Phellandrion naſcitur in paluſtribus: folio apij. Bibitur ſemē
☞ eius propter calculos & veſicæ incommoda. Phalaris thyrſum habet longum tenuem ceu calamum
Proſerpina — in ſummo flore inclinatum. Semen ſeſaniæ ſimile. Et hoc calculos frangit potum ex vino vel aceto
ca hær. preci — vel cum melle & lacte. Item etiam vitia veſicæ ſanat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multas.
pue laſſitudi — Hæ tuſæ dantur in vino cōtra ſerpentes. Proſunt & quadrupedibus. Proſerpinaca hærba vulgaris ē
ni vtilis. — eximij aduerſus ſcorpiones remedij. Eadem contrita addita muria & oleo anginaꝫ eximie curari tra
dunt. Præterea in quālibet laſſitudine recreati deffeſſos: etiam cum obmutuerint: ſi ſubijciatur lin-
guæ. Si deuoretur: vomitionem ſequi ſalutarem. Rhecoma affertur: ex ijs quæ ſupra potum ſunt re-
gionibus. Radix caſto nigro ſimilis minor & ruffior paulo ſine odore: calfaciens guſtu & aſtringens.
Eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationeſq; ſedat.
Vulnera ſanat. Epiphoras oculorum ſedat ex paſſo illita: inſignita cum melle. Et alia liuentia ex ace
to. Farina eius inſpergitur contra cacoethe & ſanguinem reijcientes drachmæ pondere in aqua. Dy
ſentericis etiam & cæliacis ſi febri careant in vino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedē
te madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici menſura ad rupta conulſa contuſis ex ſubli
mi deuolutis. ſi pectoris ſint dolores additur piperis aliquid & myrrhę. Si diſſolutio ſtomachi ex fri-
gida aqua ſumitur: ſiue intus ſiue extra purulentis execrationibus. Item epaticis: ſpleneticis: iſchiadi
cis ad renum vitia: ſuſpiria ortopneas. Arteriæ ſcabricias ſanat ex paſſo tribus obolis potis trita: aut
decoctnm eius. Lichenas quoq; ex aceto purgat. Bibitur contra inflationes: & perfricationes: febres
☞ frigidas: ſingultus tormina: aſperitates: capitis grauitates: melancholicas vertigines: laſſitudinem:
dolores: & conuulſiones. Circa ariminum nota eſt hærba: quā roſedam vocant. Diſcutit collectiones:
mira vanitas — inflammationeſq; omnes. Qui curant ea: addunt hęc verba. Reſeda morbos reſeda: ſcijne ſcijne quis
hic pullos egerit? radices nec caput nec pedes habeant. Hæc ter dicunt. totienſq; deſpuūt. Stoechas
in inſulis tm̄ eiuſdē nominis gignitur odorata hærba: coma hyſopi: amara guſtu. Mēſes cit potu: pe-
ctoris: dolores leuat. Antidotis quoq; miſcetur.

¶ De ſolano: & ſmyrnio: & trelephio: & trichomane: & thalietro: & thlaſpe: &
gonia &: tragoni: & trago: & tragopogo: & ſpodile. Et q quidam morbi in qui-
buſdam non ſunt gentibus CA. XIII.

SOlamum græci ſtrychnon vocant: vt tradit Cornelius Celſus: Huic vis reprimendi refrige-
randiq;. Smyrmion caulem habet apij: folia latiora: & maxīe circa ſtolones multos: quoruꝫ a
ſinu exiliunt pinguia ad terram infracta odore medicato cum quadam acrimonia iucūda co
lore: in luteum langueſcente: a capitibus caulium orbiculatis vt apij ſemine rotundo: nigro: qui are-
Vel aneti. — ſcit incipiente æſtate. Radix quoq; odorata: guſtu acri mordet: ſuccoſa: mollis. Cortex eius fortis ni-
ger: intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem vnde & nemen naſcitur & in ſaxoſis collibus &

terrenis Vſus eius excalfacere:extenuare. Vrinam & menſes ciunt folia & radix. Aluum ſemen ſiſtit
Radix collectones & ſuppurationes nõ veteres. Item duricias diſcutit illita. Prodeſt & contra phal⸗
langia:ac ſerpentes admixto chachry aut polline:aut melyſſophyllo in vino pota: ſed particulatim
quoniam vniuerſa vomitionem mouet. Qua de cauſa aliquando cum ruta datur. Medetur tuſſi & or
topnoeæ ſemen vel radix. Item thoracis/aut lyenis/& renum/& veſicę vitijs. Radix autem ruptis cõ
uulſis. Partus quoq; adiuuat:& ſecundas pellit. Datur iſchiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet
& ructus. Ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem pducit. Exprimitur ſuccus radi
cis vtilis & fœminis:& thoracis:præcordiorumq; deſiderijs. Calfacit.n.& cõcoquit:& purgat. Semẽ
peculiariter hydropicis datur potu:quibus & ſuccus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obſo
nia vtuntur cum mulſo & oleo:& garo:maxime in elixis carnibus ſimul. Concoctiones facit. Sapore
ſimillima piperi. Eadem in dolore ſtomacho efficax. Telephion portulacæ ſimilis & caule & folijs.
Rami a radice ſepteni octoniq; fruticãt:folijs craſſis:carnoſis. Naſcitur in cultis & maxime inter vi⸗
tes. Illinitur lentigini:& cum inaruit:teritur Illinitur & vitiligini:ternis fere menſibus ſenis horis no
ctis aut diei poſtea farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus:& fiſtulis. Trichomanes adian
to ſimilis eſt:exilius modo:nigriuſq;:folijs lenticulæ denſis:amaris:aduerſis inter ſe. Decoctum eius tricho. ſucc⁹
ſtrangurias ſanat in vinõ albo potum:addito cymino ruſtico. Succus cohibet capilos defluentes: aut capillos repa
ſi effluxerint repparat. Alopeciaſq; denſat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoq; guſtatu rans.
mouet. Thalietrum folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris. Naſcitur vbiq; preci⸗
pue in cãpeſtribus. Medetur vlceribus folia cum melle. Thalaſpe duum generum eſt anguſtis folijs
digytali longitudine & latitudine in terram verſis:in cacumine diuiſis:cauliculo ſemipedali: non ſi⸗
ne ramis peltarum ſpetie:ſemine incluſo lenticulæ effigie: niſi q; infringitur:vnde nomen. Flos albi⸗
cat. Naſcitur in ſemitis & ſepibus. Semen aſperi guſtus. Bilem & pituitam vtrimq; extrahit. Modus
ſumendi acetabili menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſuz:donec ſanguinem extrahit. Menſes quoq; vel vtraq;
cit:ſed partus necat. Alterum thlaſpen aliqui perſionaps vocant latis folijs:radicibus magnis. Et ip⸗
ſum vtile iſchiadicorum infuſioni. Prodeſt & inguinibus vtrunq;. Præcipitur vt qui colligit:dicat ſu⸗ Mirum.
mere ſe contra inguina:& cõtra oẽs collectiones:& contra vulnera:vnaq; manu tollat. Tragonia hęr tragenia tri⸗
ba qualis ſit:nõ traditur. Credo & falſum eſſe pmiſſum Democriti. Potentoſum.n.eſt adalligataz tri duo lyenem
duo abſumere lyenes. Tragonis:ſiue ragion naſcitur in creta tantuz inſula in maritimis: iuniperio ſi abſumens.
milis & ſemine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus vel ſemen impoſitione ſpicu⸗
la e corpore eijcit. Tunditur recens. & cum vino illinitur:aut ſiccæ farina cum melle. Eodem lactis a⸗
bundantiam facit mamiſq; vnicę medetur. Eſt & alia hęrba tragos quam aliqui ſcorpion vocant:ſe⸗
mipede alta fruticoſa:ſiue folijs:puſilis racemis rubentibus grano tritici acuto cacumine: & ipſa in
maritimis naſcens. Huius ramorum.x.aut.xij.cacumina trita ex vino pota cęliacis:dyſentericis:ſan⸗
guinem execrantibus menſiumq; abundantiæ auxiliantur. Eſt & tragopogon:quẽ aliquomen vocãt
Caulem habet paruum:folijs croci:radice longa:dulci ſuper:caulẽ calice lato:nigro. Naſcit in aſpe⸗
ris ſine vſu. Et de hærbis quidem memoria digna hactenus accipimus:aut comperimus. In fine earũ
admonere non ab re iudicamus:alijs alias virium ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elaterium
vt diximus. Chameleon niger.xl.annis. Centaurium non vltra duodecim. Peucedanum & ariſtolo⸗
chia quinq; aut ſex:vitis ſilueſtris anno in vmbra ſeruantur. Et animalium quidem cæterorum nullũ
aliud radices a nobis dictas attingit:excepta ſpondile:quę omnes perſequitur. Genus id ſerpentis ẽ:
Ne illud quidem dubitatur:omnium radicum vim effectuſq; minui:ſi fructus prius matureſcant. Itẽ
ſeminum ante radice propter ſuccum inciſa. Reſoluitur autem omnium vis conſuetudine. Et deſi⸗
nunt prodeſſe cum opus eſt:quę quottidie in vſu fuere: æquę q̃ noſcere. Omnes vero hærbę vehemẽ
tiores effectu viribuſq; ſunt in frigidis locis & in aquilonis. Item ſiccis. Sunt & gentium differentię nõ
mediocres. Sicut accepimus de tineis:lombriciſq; ineſſe ægypti Arabiæ ſyriæ:cilicæ populis. E di⸗
uerſo græciæ: phrygię omnino nonnaſci. Minus id mirum q̃ q; in confinio atticæ boetiæq; thebanis
innaſcuntur:cum abſint athenienſibus. Quæ contemplatio aufert nos ad ipſorũ animalium naturas.
Ingenitaſq; iſs vel certiores morborum omnium medicinas. Rurſus enimuero rerum omnium parẽs
nullũ animal ad hoc tantum vt paſceretur:aut alia ſatiaret:naſci voluit. Quin artes ſalutares inſeruit
& viſceribus. Quippe cum ſurdis etiam rebus inſeruit. Tumvero illa animæ auxilia præſtantiſſima
ex animalia eſſe voluit contemplatione ante cuncta mirabili.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISRORIAE LIBER. XXVIII.
PROHEMIVM.

¶De medicinis.ex animalibus CA.I

DICTAE ERANTOMNIVM RERVM NATVRAE INTER CAE-
lum ac terram naſcentium: reſtabantq; quæ ex ipſa tellure fodiuntur: ſi nõ hær-
barum: ac fructicum tracta remedia auferrent tranſuerſos: ex ipſis animalibus:
quæ ſanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus hærbas & floruz ima
gines: ac plæraq; inuentu rara ac difficilia. ijdem tacebimus: quid in ipſo homie
proſit homini? cęteraq; genera remediorum inter nos viuentia? cum præſertim
niſi carenti doloribus morbiſq;: vita ipſa pœna fiat. Minime vero. Quin omnem
inſumemus operam: licet faſtidij periculum vrgeat: quando ita decretum eſt mi
norem gratię q̃ vtilitatem vitę reſpectum habere. Quinimmo extrema quoq; & barbaros etiam rit⁹
indagabimus. Fides tãtum auctores appellet. Quãq̃ & ipſi cõceſſu ꝓptij iudſcij ita eligere laboraui-
mus: potiuſq; curę reruz: q̃ copię inſtitimus. Illud admonuiſſe perq̃ neceſſariũ eſt: dictas iã a nobis na
turas aialium: & q̃ cuiuſq; eẽnt inuẽta. Neq; eñ minus ꝓfuere medicinas reperiẽdo: q̃ ꝓſunt prębẽ-
do. Nunc q̃ in ipſis auxilientur indicari: neq; illic in totum omiſſa. Itaq; hęc eẽ quædã alia: illis tñ cõ-
nexa. Incipiem⁹ aũt ab hoie: ipſũ ſibi exq̃rentes: immẽſa ſtatim difficultate obuia. Sãguinẽ nãq; gla-
diatorum bibũt: vt bibentibus populis ꝓcul ſint comitiales morbi. Q̃d ſpectare faciẽtes eadẽ harena
feras quoq; horror eſt. At hercule illi ex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putãt calidũ: ſpirantẽq;:
& vna ipſam animam ex oſculo vulnerum. Cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas
ſit humano. Alij medullas crurum quærũt & cereberum infantium. Nec pauci apud græcos ſingulo
rum viſcerum membrorumq; etiam ſapores dixere. Omnia perſecutiuſq; ad reſegmina vnguium.
Quaſi vero ſanitas videri poſſit feram ex homine fieri. Quin morbo dignum non ipſa medicinæ gra-
tia. ęgregia hęrcule fruſtratione ſi non proſit. Aſpici humana exta nefas habetur quãtomagis man-
di. Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſor iuris humani: mõſtrorumq; artifex: qui pri
mus ea cõdidiſti. Feciſti credo ne vita tu i obliuiſceretur. Quis inuenis ſingula membra humana mã
dere? Qua coniectura inductus? Quam poteſt medicina iſta origiuem habuiſſe? Quis veneficia inno
centiora effecit q̃ remedia? Eſto barbari externiq; ritus inuenerint. Etiam ne gręci ſuas fecere has ar
tes? Democriti extant cõmemorationes ad alia noxij hominis & ex capite oſſa plus prodeſſe: ad alia
amici & hoſpitis. Iam vero vi interempti dente gingiuas in dolore ſacrificati. Apollonius efficaciſſi-
mum ſcripſit. Miletus oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari. Artemon caluaria interfecti: igniq;
cremati propinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti cata
potia fecit contra canis rabidi morſus Antheus. Atq; etiam quadrupedes homines ſanauere: contra
inflationes boum perforatis cornibus inſerentes oſſa humana. Vbi homo occiſus eſſet aut crematus
ſiliginem quę pernoctaſſet: ſuum morbis dando. Procul a nobis noſtriſq; litteris abſint iſta. Nos auxi-
lia dicemus non piacula. Sicubi lactis puerperarum vſus moderi poterit: ſicubi ſaliua tactuſue cor-
poris cæteraq; ſimilia. Vitam quidem non adeo extendendam cenſemus: vt quoquomodo pertrahẽ-
da ſit. Quiſquis es talis ęque moriere etiam cum obſcenus vixeris/aut nefandus. Quapropter hoc pri
mum quiſquis in remedijs animi ſui habeat: ex omnibus bonis quę homini tribuit natura: nulluz me
lius eſſe tempeſtiua morte: in eaq; id optimum quod illam ſibi quiſq; pręſtare poterit.

Sanguis hu. calidus efficacissimus. vel cum quidez admoueri ora mos ſit humanus. vel hoc more ferarũ quidez admueri fas ori ſit hũanas alij medullas.

¶ An ſit in medendo aliqua vis verborum/& ſanari/& depelli. CA. II.

EX homine remediorum primum maxime quæſtionis & ſemper incertæ eſt: valeant ne ali
quid verba & incãtamenta carminum. Quod ſi verum eſt homini acceptum fieri oporte-
re conueniet. Sed viritim ſapientiſſimi cuiuſq; reſpuit fides. In vniuerſum vero omnibus
horis hominis credit vita: nec ſentit. Quippe victimas cædi ſine precatiõe non videtur re-
ferre: nec deos rite conſuli. Præterea alia ſunt verba impetrãtis: alia depulſoris: alia cõmẽtationis. Vi
dimuſq; certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid verboruz prætereatur aut
præpoſterum dicatur: de ſcripto præiræ aliquem. Rurſuſq; alium cuſtodem dari qui attẽdat: alium
vero præponi: qui faueri linguis iubeat. Tibicinem canere ne quid aliud exaudiat. Vtraq; memoria
inſigni: quotiens ipſæ diræ obſtrepentes vocauerint: quotiẽſue pręcatio errauerit. Si repẽte extis adi
mi capita vel corda: aut geminari victima ſtãte acciderit. Duratq; immenſo exemplo. Deciorum pa
tris filijq; quo ſe deuouere carmen. Extat Tucie veſtalis inceſtæ precatio: qua vſa aquam tulit in cri-
bro anno vrbis romæ. dc. nono. Boario vero in foro græcum græcamq; defoſſos/aut aliarum gentiuz
cum quibus tum res eſſet: etiam noſtra ætas vidit. Cuius ſacri precationem qua ſolet præire quin de-
cem virum collegij magiſter: ſi quis legat: profecto vim carminum fateatur. Ea omnia approbanti-
bus octingentorum. xxx. annorum euentibus. Veſtales noſtras hoſtdie credimus nondum egreſſa vr
be mancipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod ſi recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas

Tuſcia veſtalis aquam in cribro hauſit

exaudire:aut vllis moueri verbis confitendum ſit de tota coniectatione.Priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere. Difficillimumq; ex iis etiam fulmina elici vt ſuo loco docuimus.L.Piſo primo annalium auctor eſt Tullum Hoſtilium regem ex Numę libris eodem quo illum ſacrificio Iouem cęlo deuocare conatum:quoniam parum rite quędam feciſſet fulmine ictum. Multi vero magnarum rerum facta & oſtenta verbis permutari.Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum iueniſſent:miſſis ob id a ſenatu legatis ethrurię celeberrimus vates Olenus Calenus præclarũ id fortunatumq; cernens:interrotatione in ſuam gentem transferre temptauit:ſcipiõe prius determinata templi immagine in ſolo ante ſe. Hoc ergo dicitis romani hic templum Iouis optimi maximi futurum eſt? Hic caput inuenimus. Conſtantiſſima animalium affirmatione tranſiturum fuiſſe fatum in ethruriam:ni præmoniti filio vatis legati romani reſpondiſſent: non plane hic: ſed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidiſſe tradunt cum in faſtigium eiuſdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent. Et iterum ſimili modo retẽtum augurium. Hæc ſatis ſint exemplis:vt appareat oſtentorum vires & in noſtra poteſtate eſſe:ac prout quæq; accepta ſunt ita valere. In augurium certe diſciplina conſtat:neq; diras aues:neq; vlla auſpitia petinere ad eos:qui quamq; rem ingredientes obſeruare ſe ea nauigauerit. Qui munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt Qui etiam & legum ipſarum in.xij.tabulis verba ſunt:qui fruges excantaſſet. Et alibi. Qui malũ carmen incantaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit:quibus credat:in opugnationibus ante omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id opdidum eſſet:promittitq; illi eundem aut ampliorem locum apud romanos cultumue. Durat in pontificu3 diſciplina id ſacrum. Conſtatq; ideo occultatum.in cuius dei tutella roma eſſet:ne qui hoſtium ſimilimodo agerẽt. Defigi quide3 diris deprecationibus nemo non meruit. Huc pertinet vt ouorum:exorbuerit quiſq; calices coclearũq; protinus frangi:aut eaſde3 coclearibus pforari. Hinc theocriti apud gręcos: Catuli apud nos:pxímeq;. Virgilij incantamẽtorũ amatoria imitatio. Figulinaru3 opera multi rumpi credunt talimodo. Non pauci etiam ſerpentes ipſos recantati. Et hunc vnum eſſe ipſis intellectum:cõtrahiq; marſorum cantu ẽt in nocturna quiete. Etiam parietes incẽdiorum deprecatiõibus cõſcribũtur. Neq; eſt facile dictu:externa verba atq; ineffabilia derogent fidem. Validius an latina inopinata: & quę ridicula videri cogit animus ſemper aliquid immẽſum expectans ac dignum deo mouendo immo vero quod numini imperet. Dixit homerus pfluuiũ ſanguinis vulnerato fœminæ. Vlyſſem inhibuiſſe carmine. Theophraſtus iſchidicos ſanari. Cato prodidit luxatis membris carnem auxiliari. M. Varro podagris. Cæſarem dictatorem poſt vnum ancipite3 vehiculi caſum ferunt ſemper vt primum conceſſiſſet (id quod plęroſq; nũc facere ſcimus) carmine ter repetito ſecuritatem itinerũ aucupari ſolitum. Lic3 hanc in partem ſingulorum quorum quoq; conſcientiam coarguere. Cur enim primum anni incipiẽtis diem lętis precationibus inuicem fauſtum ominamur? Cur publicis luſtris etiam nomina victimas ducentium proſper eligimus? Cur & faſcinationibus adoratione peculiari occurrimus? Alij grę cam Nemeſim inuocãtes:cuius ob id romæ ſimulacrum in capitolio eſt:quãuis latinum nomen non ſit. Cur ad mentionem defunctorum teſtamur memoriã eorum a nobis non ſollicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus: Idq; in febribus dierum obſeruatione intelligitur. Cur ad primitias pomorum hæc vetera eſſe dicimus alia noua optamus? Cur ſternutamentis ſalutãtur? Quod etiam Tyberium Cæſarem triſtiſſimum (vt conſtat) hominum in vehiculo exegiſſe tradunt. Et aliqui nomine quoq; conſalutare religioſius putant. Quin & abſentes tinnitu aurium præſentire ſermones de ſe receptum eſt. Attalus affirmat ſcorpione viſo ſi quis dicat duo cohiberi nec vibrare ictus. Et quoniam ſcorpio admonuit in africa nemo deſtinat aliquid:niſi prefatus africam. In cęteris vero gentibus deos obteſtatur:vt vellint. Nam ſi mens aſſit:nullum ponere tranſlaticium videbimur: quoniam multas etiam pollere religiones manifeſtum eſt. Alius ſalia poſt autem digyto relata ſollicitudinem animi propitiat. Pollices cum faueamus:premere etiam prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad oſculum referimus:totumq; corpus circũagimus. Quod in leuum feciſſe gallię religioſius credunt. Fulgetras poppyſmis adorare conſenſus gentium eſt. Incendio inter epulas nominato aquam ſub menſa profundi abominatur. recedẽte aliquo ab epulis:ſimul verri ſolu3. Aut bibente cõuiua menſam vel repoſitorium tolli inauſpicatiſſimum iudicatur. Serui Sulpitij principis viri commentatio eſt:quãobrem menſa linquenda non ſit. Nondum enim plures q̃ conuiuæ numerabantur. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſamue :ſi non poſtea guſtetur aliquid : inter dira habetur aut omnino mane eſſe hæc inſtituere illi:qui omnibus negocijs horiſq; intereſſe credebant deos. Et ideo placatos etiam vitijs noſtris reliquerunt. Quin & repente conticeſcere conuiuium adnotatũ eſt:non niſi in pari præſentium numero:quã in re fame labor eſt:ad quemcunq; eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapſus reddebatur. Atq; per menſas vetabant mundiciarum cauſas deflare.

Tullus hoſtilius fulmine extinctus.

Hinc capitoliu3 ab illo capite dictum.

vel abrogent

Nemeſi3 Romę venerata

vel proſpera eligimus.

Vel ſternutãtes ſalutam° viſo ſcorpiõe ptinus duo dicendum.

vel incendia inter epulas noiata aquis ſub menſam pfuſis abominamur.

vel q̃ fame vł fame is labor eſt.

Et ſunt condita auguria quid loquendi cogitantiue id acciderit: inter execratiſſima. S pontifici accidat ditis cauſa epulanti: in menſa vtiq; id reponi adolerique ad larem piatio eſt. Medicamenta prius q̄ adhibeantur in menſa forte depoſita negantur prodeſſe. Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atq; a dygito indice: multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillum vero contractari contra defluuia ac dolores capitis. xvij. luna atq; . xxix. Pagana lege in pleriſq; italiæ prædijs cauetur: ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fuſos: aut omnino detectos ferant: quoniam aduerſetur id omniũ ſpei præcipue frugum. M. Seruilius nouianus princeps ciuitatis non pridem in metu lippitudinis prius q̄ eum ipſam nominaret aliuſue prediceret: duabus litteris græcis ρ & α chartam inſcriptaʒ circunligatam lino ſubnectabat collo. Mutianus ter conſul eadem obſeruatione viuentam muſcam in linteolo albo: his remedijs carere ipſos lippidine prædicantes. Carmina quædaʒ extant contra grandines. Contraq; morborũ genera. Contra ambuſta. Quædã etiã in partus. Sed ĩ prodendo obſtat ingẽs verecundia in tanta animorum varietate. Quapropter de his vt libitum cuiq; fuerit: opinetur.

Nephas mſi habetur i itinere torquere fuſos.

Remedia ex homine contra magos. CA. III.

Hominum monſtrificas naturas & veneficos aſpectus plenius diximus in portentis gentiuʒ & multas animaliuʒ proprietates: quę repeti ſuperuacuũ eſt. Quorũdam hominũ tota corpora proſũt: vt ex iis familijs: quæ ſunt terrori ſerpẽtibꝰ: tactu ipſo leuãt percuſſos: ſuctuue modico. Quorum e genere ſunt pſyllij marſiq;: & qui ophiogenes vocatur in inſula cypro. Ex qua familia legatus. Hexagon: nomine a conſulibus Romæ in dolium ſerpentium coniectus experimenti cauſa circũ mulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ eſt ſi modo adhuc durat vernis temporibus odoris virus. Atq; eorũ ſudor quoq; medebatur: non modo ſaliua. Naʒ in inſula nili tentyri naſcentes tanto ſunt crocodilis terrori: vt vocem quoq; eorũ fugiant. Horum omnium generum in ſua repugnantia interuentum quoq; mederi conſtat. Siccuti aggrauari vulnera introitu eoruʒ qui nũq̄ fuerint ſerpentiũ caniſue dente læſi. Idẽ galinarũ incubitus pecorũ: fœtus abortu vitiãt. Tantũ remanet virus excepto ſemel malo: vt venefici fiãt venena paſſi: remedio eſt ablui prius manus eorum: aquaq; illa eos quibus medearis inſpergi. Rurſus a ſcorpione aliquando percuſſi nunq̄ poſtea crabronibus veſpis apibuſue feriuntur. Minus miretur hoc qui ſciat: veſtẽ a tineis nõ attingi: quæ fuerit in funere. Serpẽtes egre ꝑterq̄ leua manu extrahi.

Pſyllij. Marſi.

Hexagon in ſcorp. doliuʒ immiſſus ileſus euaſit. vel accepto.

De quibuſdã ſortilegijs: & ſaliua hominis. CA. IIII.

Pythagorę inuentis nõ temere falere impoſitiuorum nominum imparem vocalium numerum claudıtates: oculorũue orbitateʒ: ac ſimiles caſus: dextris aſſignare partibus parem leuis. Ferunt difficiles partus ſtatim ſolui: cum quis tectuʒ in quo ſit grauida: tranſmiſerit lapide vel miſſili ex iſs quæ tria animalia ſingulis ictibus interfecerint hominem: aprum: vrſum. Probabilius id facit haſta velitaris: euulſa a corpore hominis: ſi terram non attigerit. Eoſdeʒ eñ illa affectus habet. Sic & ſagittas corpore eductas: ſi terraʒ non attigerint: ſubiectas cubantibus amatorium eſſe Orpheus & Archelaus ſcribunt. Quin & comitialem morbum ſanari cibo e carne ferę occiſæ eodem ferro quo homo interfectus ſit. Quorundaʒ partes medicę ſunt ſicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide ſolebat oſtendi pelopis haſta: quam eburneam affirmabant. Neruos in faciem tendere religioſum habent etiam nunc multi: Omnium vero in primis ieiunam ſaliuam cõtra ſerpentes præſidio eſſe docuimus. Sed alios efficaces eius vſus recognoſcat vita. Ita deſpuimus comitiales morbos: hoc eſt contagia regerimus. Simili modo & facinationes repercutimus ſiniſtræ dextreq; clauditatis occurſu. Veniam quoq; a deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos eſt: atq; effectus adiuuare Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nunc mirum dicemus: ſed experimento facile. Si quem pœniteat ictus eminus cominuſue illati: & ſtatim expuat mediam in manum qua percuſſit: leuatur illico percuſſus a pœna. Hoc ſæpe delumbata quadrupede approbatur: ſtatim a tali remedio correcto animalis ingreſſu. Quidam vero aggrauant ictus ante conatum ſimili modo ſaliua in manu ingeſta. Credamus ergo & lichenas lepraſq; ieiuno illitu aſſiduo arceri. Item lippitudines matutina quottidie velut in vnctione. Carcinomato malo terræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata leua ad ſiniſtrum. Si quod aĩal aurẽ intrauerit: & inſpuaẗ exire Inter amuleta eſt editę quęq; vrinæ expuere. Siĩiter in calciamentũ dextri pedis anteq̄ induaẗ. Itẽ cũ quis trãſeat locũ in quo aliqđ piculũ adierit. Martion Smyrneus q de ſimplicibus effectibꝰ ſcripſit rũpi ſcolopendras marinas ſputo tradit. Item rubetas aliaſq; ranas. Ophilius ſerpentes ſi quis in hiatu earum expuat. Salpa torporem ſedari quocunq; membro inſtupente ſi quis in ſinum expuat. Aut ſi ſuperior palpebra ſaliua tangatur. Nos ſi hæc & illa credamus rite fieri. Extranei interuentu: aut

Mirabile. quonã mõ mor. cõmitialis curatur. vel in terraʒ.

mirum ſi mõ verũ de ſaliuę virtute. Lepræ ſaliua arcentur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0432-3
DFG

ſi dormiens ſpectetur infans a nutrice terna expui quanq̃ religione mutatur & facinus. Imperatoruꝫ
quoq; non ſolum infantium cuſtos qui deus inter ſacra romana a veſtalibus colitur: & currus trium=
phantium. Sub his pedens defendit medicus inuidię: iubetq; eoſdem recipere. Similis medicina lin=
guæ vt ſit exorata a tergo fortuna glorię carnifex. Morſus hominis inter aſperrimos quoq; nũeratur
medentur ſordes ex auribus. Ac ne quis miretur etiam ſcorpionuꝫ ictibus/ſerpẽtiumq; ſtatim impo=
ſitæ. Melius e percuſſi auribus proſunt. Item & rediuiua ſanari ſerpentium vero ictum contuſi den=
tis humani farina. Capillus puero qui primum deciſus eſt podagræ impetus dicitur leuare circunli=
gatus. Et in totum impubium impoſitus. Virorum quoq; capillus canis morſibus medetur ex aceto.
Et capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus a reuulſo cruci quartanis. Cõbuſtus æquæ ca=
pillus carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens: vt terram non attingat incluſus in armillam &
aſſiduę in brachio habitus muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede pręligatus proxi=
mo digyto tumores inguinuꝫ ſedat. In manu dextra duo mediĳ lino leuiter colligati diſtillationes at
q; lippitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoſo alligatus ſupra pubem leuare cæteros dici=
tur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere. Addidit Grauius efficatioreꝫ ad hoc eſ
ſe ferro exemptum. Partus accelerat vicinos ex quo quæq; conceperit ſi cinctu ſuo ſoluto fœminam
cixerit: dein ſoluerit adiecta precatione ſi vixiſſe eandem & ſoluturum: atq; abierit. Sanguine ipſius
hominis ex quacunq; parte emiſſo efficaciſſime anguinam illi tradunt Orpheus & archelaus. Item
ora comitiali morbo lapſoruꝫ exurgere enim protinus. Quidam ſi pollices pedum purgantur: exeq;
iĳs guttę referantur in faciem. Aut ſi virgo dextro pollice attingat. Hanc coniectura cenſentes virgi=
nes carnes edendas. Eſchines atheninenſis excrementorum cinere anginis medebatur: & tonſillis:
vuiſq;: & carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coi
tu ſoluuntur: primoq; fœminarum menſe. Aut ſi nõ id contingat: longinqua fiunt: maximeq; comitia
les. Quin & a ſerpente ac ſcorpione percuſſos coitu leuari produnt. Verum fœminas venere ea lædi.
Oculorum vitia fieri negant: nec lippire eos qui cum pedes leuant aqua inde ter oculos tangant. Im
matura morte raptorum manu ſtrumas paroditas guttura tactu ſanari affirmãt. Quidam vero cuiuſ=
q; defuncti dũtaxat ſui ſexus leua manu aduerſa. Et e ligno fulgure icto reiectis poſt terga manibus
demorderi aliquid ad dentem qui doleat admoueri: remedio eſſe produnt. Sunt qui præcipiant den
tem ſuffiri dente hominis ſui ſexus. Et eum qui caninus vocetur inſepulto exemptum adalligari. Ter
ram ex caluaria pſilothrum eſſe palpebrarum tradunt. Hærba vero ſicca ibi genita ſit commanduca
ta dentes cadere. Vlcera non ſerpere ex oſſa hominis circumſcripta. Aliĳ e tribus puteis pari menſura
aquas miſcent: & prolibant nouo fictili. Reliquum dant in tertianis acceſſu febrium bibendum. Iteꝫ
in quartanis fragmentum claui a cruce inuolutum: lana collo ſubnectunt. Aut ſpartum e cruce libe=
ratoq; condunt cauerna quam ſol non attingat. Magorum hæc commenta ſunt. Vt cotem qua fer=
ramenta ſæpe exacuta ſint: ſubiectam ignari ceruicalibus de veneficio deficientes euocare. Indiciuꝫ
vt ipſe dicat: quid ſibi datum ſit: & vbi. & quo tempore: octorem tamen non nominare. Fulmine vti=
q; percuſſo circũactum in vulnus hominem loqui protinus conſtat. Inguinibus medentur aliq licium
telæ detractum alligantes nouenis ſeptenisue nodis ad ſingulos nominantes viduam aliquam: atq;
ita inguia adalligantes licio. Et clauum aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubent gerere
ne ſit dolori vulnus. Verrucas auellunt a viceſima luna in limitibus ſupini ipſam intuẽtes vltra caput
manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat ſtella ſi=
quis diſtringat: vel cito ſanari aiunt. Cardinibus hoſtiorum aceto affuſis lutum fronti illitum capitis
dolorem ſedare. Item laqueum ſuſpendioſi circũdatum temporibus. Si quid e piſce hęſerit faucibus
in aquam demiſſis frigidam pedibus cadere. Si vero ex aliĳs oſſibus: impoſitis capiti ex eodem vaſe
oſſiculis. Si panis hæreat: ex eodem in vtramq; aurem addito pane. Quin & ſordes hominis in ma=
gnis fecere remediĳs quæſtuoſorum gymnaſia grecorum: quippe ea ſtrigmenta molliunt: calfaciunt:
diſcutiunt: complent ſudore: & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflãmatis contradictiſq; admo=
uentur. Sic & menſes cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorum dolores:
luxata: articulorum nodos. Efficatiora ad eadem ſtrigmẽta a balneis: & ideo miſcentur ſuppurato=
riĳs medicamentis. Nam illa quæ ſunt e cæromate permixto ceno: articulos tantum molliunt: calefa
cint diſcutiunt efficatius: ſed ad cætera minus valent. Excedit fidem impudens cura: qua ſordes viri
litatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediĳs celeberrimi auctores clamant. Rurſus in fœ=
minis quas infantium aluo editas in vtero ipſo contra ſterilitatem ſubdi cenſent meconium vocant.
Immo etiam ipſos gymnaſiorum raſere parietes. Et ille quoq; ſordes excalfactoriã vim habere dicũ
tur. Panos diſcutiunt. Vlceribus ſenum puerorumq; & deſquammatis ambuſtiſue illinuntur. Eo mi=
nus omitti cõuenit ab animo heminis pendentes medicinas. Eæ ſunt. Abſtinere a cibo nimio: aut po

vel mutat & faſcias.

hoĩnis morſ⁹ aſperrimus vel reditinas.

pueri primĩ dẽtis vis & vi⸗tus.

Multis pro= deſt coitus.

Aduerte.

Magornm cõmenta.

vana & friuo la.

Medicine p̃ cepta: & hoĩ regimẽ vtile

tu:alias vino tantum aut carne:alias balneis cum quid eorum poſtulet valitudo:in præſentiſſimis remedijs:habetur. His remedijs adnumeratur exercitatio:intentio vocis:vngue fricari cuȝ ratione:vehemens enim fricatio ſpiſſat lenis mollit. Multa admittit corpus. Auget modica. Imprimis vero prodeſt ambulatio:geſtatio & ea pluribus modis. Equitatio ſtomacho & coxis vtiliſſima. Phthiſi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item ſomno mederi ſibi aut lectulo aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt. at proni tuſſibus. In altera aduerſum diſtillationes. Ariſtoteles & Fabianus plurimum ſomniari circa vernum & autumnum tradunt:magiſq; ſupino cubitu : at prono nihil Theophraſtus celerius concoqui dextri lateris incubitu. difficilius in ſupinis. Solum quoq; remediorum maximum ab ipſo ſibi præſtari poteſt:ſicuti linteorum ſtrigiliumq; vehementia. Perfundere caput aqua calida ante balnearum vaporationem: & poſtea frigida:ſaluberrimum intelligitur. Item præſumere cibos & interponere frigidam eiuſdemq; potu ſomnos antecedere: & ſi libeat interrumpere. Notandum nullum aliud animal præter hominem calidos potus ſequi: ideoq; non eſſe naturales. Mero ante ſomnos colluere ora propter alitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores. Item poſca oculos contra lippitudines.

In vere & autũno ſomnia plurimum inſurgunt.

Aiaduerte

De obſeruatione in victu. CA.V.

CErta ſunt experimẽta totius corporis valitudinis varietate victus in obſeruata. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere. Verum id remedijs cecinit non epulis Quppe multo vtiliſſima eſt temperantia in cibis. L. Lucullus hanode ſe pręfecturam ſeruo dederat. Vltimoq; probo maius inciſis triumphalibus ſedenti dicebatur vel in capitolio epulanti pudenda re. Seruo ſuo facilius parere q̃ cibi.

De ſternutamento & venere & cæteris remedijs. CA.VI.

STernutamenta pinna grauedinem emendant. Et ſi quis muris nares (vt tradunt) oſculo attingat ſternutamenta & ſingultum. Ob hoc varro ſuadet palmam altera manu ſcalpere. Plæriq; ãnulum e ſiniſtra in longiſſimum dextre digytum transferri. Aut in aquam feruẽtem manus immergere. Theophraſtus ſenes laborioſus ſternuere dicit. Venerem damnauit Democritus vt in aqua homo alius exiliret ex homine. Eſt hercule raritas eius vtilior. Athletę tamen torpentes reſtituuntur. Venere vox reuocatur:cum ea candida declinat in fuſcam. Medetur & lumborum dolori: Oculorum hebetationi. Mente captis ac melãcholicis. Adſidere grauidis vel cuȝ remedium alicui adhibeatur digytis pectinatim inter ſeſe amplexis veneficium eſt. Idq; compertuȝ tradunt. Alcmena Herculem pariente. Peius ſi circa vnum amboue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in cõſilijs ducum potẽ ſtatumue fieri vetuere maiores velut omnem actum impedientia. Vetuere vero & ſacris votiſue ſimilitudo intereſſe capita autem aperiri aſpectu magiſtratuum non venerationis cauſa iuſſere:ſed vt varro auctor eſt valitudinis: quo firmiora conſuetudine ea fierent. Cum quid oculo incident:alterum comprimi prodeſt. Cum aqua dextræ auriculæ ſiniſtro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo inuicem e diuerſa aure. Si tuſſis concitet:ſaliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat vua a vertice morſu alterius ſuſpendi. In ceruicis dolore poplite fricare. Aut ceruicem in poplitum. Pedes in humo deponi ſi nerui in his cruribuſue tendantur in lectulo. At ſi in leua parte id accidat ſiniſtræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item e diuerſo. Extremitates corporis vel aurium velicatibus perſtringi contra horrores corporis: ſanguineȝue narium immodicum. Lino vel papyro principia genitalium:femur medium ad cohibenda vrinæ profluuia. In ſtomachi ſolutione pedes preſſare : aut manus in feruentem aquam dimittere. Iam & ſermoni parci multis de cauſis ſalutare eſt. Triennio. Mœcenatem Meliſſium accepimus ſilentium ſibi imperauiſſe a conuultione reddito ſanguine. Nam e diuerſo ſcandenteſq; ac iacentes:ſi quid ingruat contraq; ictus ſpiritum cohibere ſingularis præſidij eſt. Quod inuentum eſſe animalis docuimus. Clauum ferreum deſfigere in quo loco primuȝ caput defixerit corruens morbo comitiali :abſolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborum veſicæq; cruciatus in balneorum ſolijs ꝑnos vrinam reddere mitigatorium habetur. Ac vulnera nodo. Hærculis præligare:mirum quantum ocior medicina eſt. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo vim quantum habere vtilem dicitur. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus condito volumine & quare quaterni cyathi ſextarijue non eſſent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodeſt: & lachrymoſis oculis frontem. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortem in egritudine: quamdiu oculorum pipillæ imaginem reddant. Magna & vrinæ non ratio ſolum : ſed etiam religio apud auctores inuenitur digeſta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis bene-

vt & ſi qs muco nares (vt tradunt) aut oculos attingat.

mirum mœcęnatis ꝑ triẽniuȝ ſilẽtiuȝ.

quõ morbus clauo infixo curatur comitialis.

Signũ mor. nõ timẽde in egris.

vrinę Rõ.

ficia. Verũ ex iſs q̃ referre fas ſit: ipubiũ puerorũ cõtra ſalſuas aſpidũ quas ptyadas vocãt: qm̃ venena in oculos hoĩm expuant. Cõtra oculoruꝫ albugines obſcuritates: cicatricẽ argema: palpebras: & cũ erui farina cõtra aduſtiones. Contra aurium pituitas vermiculoſq; ſi decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mẽſes fœminarũ cit. Salpa fouet illa cuꝫ oculos infirmitatis cauſa illinit ſole vſta cũ oui albugine efficatius ſtrutiocameli binis horis. Hac & atramẽti lituræ abluuntur Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri ſi miſceatur cinis oſtreorum: aduerſus eruptiones in corpore infantium & omnia vlcera manantia. Exeſis ambuſtis: ſedis vitiſs: rhagadiſs: & ſcorpionũ ictibus illinitur. Obſtetri cũ nobilitas non alio ſucco efficatius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito vlcera capitũ: prurigines: nomas præcipue genitalium. Sua cuiq; autem (quod fas ſit dixiſſe) maxima prodeſt. Confeſtim perfuſo canis morſu echinorumq; ſpinis inhærẽtibus: & in ſpongia laniſue impoſita: aut aduerſus canis rabidi morſus cinere ex ea ſubacto. Contraq; ſerpentium ictus. Nam contra ſcolopendras mirũ proditur vertice tacto vrinæ ſuæ gutta liberari protinꝰ læſos. Auguria valitudinis ex ea tradũtur. Si mane candida dein ruffa ſit. illo modo concoquere: hoc concoxiſſe ſignificatur. Mala ſi na rubræ. Peſſima nigrę. Mala bullantis & craſſe. In qua quod ſubſidit ſi album eſt: ſignificat circa articulos aut viſcera dolorem imminere. Eadem viridis morbum viſceruꝫ: pallida bilis: rubens ſanguinis. Mala & in aqua veluti furfures atq; nubeculæ apparent. Diluta quoq; alba vitioſa eſt. Mortifera vero craſſa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant eius cauſa contra ſolem lanamq; nudari: aut vmbraꝫ cuiuſq; ab ipſa reſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet: ne deum aliquem nudatio offendat. Oſtanes contra mala medicamenta omnia promiſit auxiliari matutinis horis ſuã cuiq; inſtillatam in pedem.

Ipubium vrinæ vis contra aſpi. ptya.

Vrinę in colore varia ſigna

¶De remediſs muliebribus. CA.VII.

QVæ ex mulierum corporibus traduntur ad portentoꝶ miracula accedunt: vt ſileamus diuiſa membratim in ſcelera. Abortus: menſium piacula: quæq; alia non obſtetrices modo verum etiam ipſæ meretrices prodidere. Capilli mulieris ſi crementur odore ſerpentes fugari. Eodem odore vuluæ morbo ſtrangulatus reſpirare. Cinere eo quidem ſi in teſta ſunt cremati: vel cum ſpuma argenti ſcabricias oculorum a prurigines emendari. Iteꝫ verrucas & infantum vlcera cum melle capitis quoq; vulnera & omnium vlceruꝫ ſinus ſimul addito melle & thure. Panos podagras cũ adipe ſuillo. Sacrum ignem ſanguinẽ ſiſti illico: & informicationes corporũ. De lactis vſu conuenit eſſe dulciſſimũ molliſſimũq; Quare & in longa febre cœliacis vtiliſſimuꝫ maxĩe eius infantem remouerit. Et in malicia ſtomachi in febribus: torſionibus efficaciſſimum experiũtur Item mammarum collectionibus cum thure. Oculo ab ictu cruore ſuffuſo: & in dolore aut epiphoris ſi immulgeatur plurimũ prodeſt. Magiſq; cum melle & narciſſi ſucco aut thuris polline. Semperq; in omni vſu efficacius eſſe eius quæ marẽ enixa ſit: multoq; efficaciſſimum eius quæ geminos peperit mares. Et ſi vino ipſa cibiſq; acrioribus abſtineat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impoſitum fluxiones oculoruꝫ ſuſpendit. Naꝫ ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit pręcipuũ eſt remediũ. Et contra morſũ eiuſdem bibitur ſtillaturq;. Qui ſimul matris filięq; lacte inunctus ſit: liberari oculorum metu in totã vitaꝫ afirmabit. Aurum quoq; vitiſs medetur modice admixto oleo. Aut ſi abictu dolent. Anſerio adipe tepefactũ. Si odor grauior ſit (vt plęrũq; fit) longis vitiſs diluto melle luna includitur. Et contra morbum regiũ in oculis relictum inſtillatur cuꝫ elaterio. Peculiariter valet potum contra venena quæ data ſunt cũ marino lepore bubreſtiq; vt Ariſtoteles tradit dorycnidion. Et contra inſaniam quæ facta ſit hyoſcyami potu. Podagris quoq; iubẽt illini cum cicuta. Aliſ cum cicuta. Aliſ cum hyſopo & adipe anſerino qualiter etiam vuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam ſiſtit potum vt Rabirius ſcribit. Et menſes ciet. Eius vero quę fœminam enixa ſit ad vitia tantũ in facie ſanãda præualet. Pulmonũ quoq; incõmoda lacte mulieris ſanãtur: cui admiſceatur ipubi: pueri vrina & mel atticuꝫ. Omnia ſingulorũ coceariũ menſura. Marmora quoq; aurium eiſci inuenio. Eius quæ marẽ peperit lacte guſtato canes rabioſos fieri negant. Mulieris quoq; ſaliuam ieiunę potentẽ diiudicant oculis cruentatis. Et ſi cõtra epiphoras feruentes anguli oculorum ſubide madificent. Efficatius ſi cibo vinoq; ſe pridie ea abſtinuerit. Inuenio & faſcia mulieris alligato capite dolores minui. Poſt hęc nullus eſt modus Iã primũ abigi grãdines turbineſq; cõtra fulgura ipſa in mẽſe cõnudata: ſic auerti violentiã cœli. In nauigãdo quidẽ tẽpeſtates etiam ſine menſtruis. Ex ipſis vero mẽſibus mõſtrificis alia (vti ſuo loco indicauimus) dira: & infanda vaticinantur. E qbus dixiſſe non pudeat ſe in defectu lunę ſoliue cõgruat vis illa: irremediabilẽ fieri. Nõ ſegniꝰ & in ſilente luna coitus ſuos maribꝰ exitiales eẽ atq; peſtiferos. Purpurã quoq; ab iſs eo tẽpo=

Ad quid proſunt cõcremati mulieris capilli.

Lac matris & filiæ coniunctum vtile.

re pollui. Tanto vim eſſe maiorē. Quocunq; autē alio menſtruo ſi nudatæ ſegetem ambiant erucas:
ac vermiculos ſcarabeoſq; ac noxia alia decidere. Metrodorus Septius in cappadocia inuentum ꝓ=
dit ob multitudinem cantharidum illas ire per media arua retectis ſuper clunes veſtibus. Alibi ſer=
uatur vt nudis pedibus eant capillo cinctuq; diſſoluto. Cauēdum vero ne id oriente ſole faciant: ſe=
mentem. n. areſcere. Nouella vtis eius tactu in perpetuum læditur. Vt ad noxium res medicatiſſima

Portentoſa de mu. menſibus tradūtur.

transferatur rutam & ederas ilico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed præter hæc certuʒ eſt
tactis aluearijs apes fugere. Linaq; cum coquatur nigreſcere. Aciem in cultris tonſorū hebetari. Aes
contactum graue virus odoris accipere & eruginem. Magis ſi decreſcente luna id accidat. Equas ſi
ſint grauidæ tactas arborum pati. Quin & aſpectu omnino quāuis procul viſas: ſi purgatio illa poſt
virginitatem prima ſit: aut in virginea ætate ſpontanea. Nam bitumen in iudæa naſcens ſola hac vi=
ſponte ſuperari. Et fila veſtis contactæ vt docuimus: ne igne quidē vincunt quo cuncta. Ciniſq; etiaʒ
ille ſiquis aſpergat eum lauandis veſtibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipſis qui=
dem fœminis malo ſuo immunibus. Abortum facit illitus: aut ſi omnino prægnans ſupergrediatur
Quæ. Lais & Cleophantus inter ſe contraria ꝓdidere de abortiuis carbone e radice/ raſice/ vel mi=
ricæ/ vel tamaricis in eo ſanguine extincto. Item aſinas non concipere tot annis: quod grana hordei
contacta ederint. Quæq; alia nuncupauere monſtrifica aut inter ſe pugnantia: cum hic fœcundita=
tem fieri iiſdem modis quibus illa ſterilitatem pronunciaret: melius eſt non credere. Bythus dyrrha

His ſpecularis hebetatur nitor.

chinus hebetari aſpectu ſpecularem nitorem. Iiſdem aduerſa rurſus contuentibus omnem talē vim
reſolui: ſi mulum picem habeant ſecum. Multi vero ineſſe etiam remedia tanto malo aiunt. Poda=
gras illini: ſtrumas: & parotidas: panos: ſacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulie=
rum liniri. Lais & Salpa canum rabioſorum morſus & tertianas quartanaſq; febres menſtruo in la=
na arietis nigri argento brachiali incluſo. Diotimus thebanus veſtis omnino ita infectæ portiuncu=
la acu: vel pellicio brachiali inſerta. Sotira obſtetrix tertianis quartaniſq; efficaciſſimum dixit. Plan=
tas ægri ſubterlini. Multo efficatius ab ipſa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari mor=
boſq; ſanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientibus dumtaxat mēſtruis ſpopondit
Inter omnes vero conuenit: ſi aqua potuſq; formidetur a morſu canis ſuppoſita tantum calici laci=
nia menſtruo tincta tali: ſtatim metum eum diſcuti videlicet præualente ſymphatia illa græcorum
Cum rabiem canum eius ſanguinis guſtatu incipiere diximus. Cinere eo iumentorum omnium
vlcera ſanari certum eſt. Addita caminorum farina & cęra. Maculas autem e veſte eas non eiuſdem
farina ablui. Cinerem per ſe roſaceo mixtum fœminarum præcipue capitis ſedare dolores illitum
fronti. Aſperrimāq; vim profluuij eius eſſe primis annis virginitate reſoluta. Id quoq; conuenit: quo
nihil equidam libentius crediderim: tactis omnino menſtruo poſtibus: irritas fieri magorum artes
generis vaniſſimi vt eſtimare licet. Ponam enim vel modeſtiſſimum e promiſſis eorum. Ex homine

Mēſtrua contra magicas artes.

liquidem reſegmina vngium e pedibus manibuſq; cæra permixta: ita vt dicatur tertianæ vel quoti=
diane vel quartane febri remediū quęri ante ſolis ortuʒ alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis
morbis: quanta vanitate ſi falſum eſt: quantaue noxa ſit transferunt morbos ad innocētiores. Ex iis
omnium digytorum reſegmina vnguium ad cauernas formicarum abici iubent: eamq; quæ prima
ceperit trahere correptam ſubnecti collo: & ita diſcuti morbum.

¶ Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto: & leone: & camelo: &
hyena: & crocodillo: & cham eleonte: & ſtinco: & hippoporamo:
& lyncibus. CA. VIII

HAec ſunt quæ retuliſſe fas ſit: ac pleraq; ex iis non niſi honore dicto. Reliqua inteſtabilia
& infāda: vt feſtinet oratio ab homine fugere. In cęteris claritates animalium aut operuʒ

Eleph. ſanguis.

ſequemur. Elephantis ſanguinis præcipue naris fluxiones oēs: quas rheumatiſmos vocāt
ſiſtit. Ramātis eboris cū melle attico (vt aiunt) nuberculæ in facie. Scobę paronichia tollunt: efficaci
us: ſi extenuata. Proboſcidis tactu capitis dolor leuat efficatius ſi & ſternutet. Dextra pars ꝓboſci=
dis cū lemina rubrica adalligata īpetus libidinū ſtimulat. Sāguis & iſchiadis prodeſt: iecurq; comi=

Leōis adeps.

tialibus morbis. Leonis adeps cū roſaceo cutē in facie cuſtodit a vitiis: cādoreq; ſeruat: & ſanat adu
ſta niuibus articulorūq; tumores. Magorū vanitates per cunctis eo adipe faciliorē gratiam apud re
ges populoſue promittūt. Præcipuæ tamē eo pingui quod ſit inter ſupercilia: vbi eſſe nullum poteſt
Similiter dentis maxime ad dextera parte: villiq; e roſtro inferiori ꝓmiſſa ſūt. Fel aqua addita clari
tatem oculis inūctis facit. Et cū adipe eiuſdē comitiales morbos diſcutit leui guſtu: & vt ꝓtinus qui
ſumpſere curſu id digerant. Cor in cibo ſūptū quartanis medetur. Adeps cum roſaceo quottidianis
febribus. Perunctos eo beſtię fugiunt. Reſiſtere etiam inſidiis videt. Cameli cerebrū arefactū potu=
q; ex aceto comicialibus morbis aiunt mederi. Itē fel cum melle potum hoc & hanginæ. Cauda are=

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0436-7 DFG

facta ſolui aluum. Fimi cinere criſpari capillum cū oleo. Et dyſentericis prodeſt illitus cinis potuſq; quantum trinis digytis capit: etiam comitialibus morbis. Vrinam fullonibus vtiliſſimā eſſe tradūt. Itemq; vlceribus manantibus. Barbaros eam ſeruare quinquēnio: & heminis pota ciere aluum. Setas e cauda contortas & ſiniſtro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex oīibus aīalibus in maxima admiratione poſuerunt: & pote cui & ipſi magicas artes dederunt: vimq; qua allici at ad ſe homines mente alienatos. Permutationes ſexus ex iis annua vice diximus: cæteraq; monſtrifica naturæ eius. Nunc perſequamur quæcūq; medicinis produntur. Præcipuæ pātheris eſſe in metu hyene dicuntur: vt ne conentur quidem reſiſtere. Et aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumq; dictu ſi pelles vtriuſq; contrariæ ſuſpendantur decidere pilos pantheræ. Cum fugiunt venantem declinant ad dextram: vt prægreſſi hominis veſtigia occupent. Quod ſi ſucceſſerit: alienari mente vel ex equo hominem decidere. At ſi in leuam detorſerit: deficientis argumentum eſſe celeremq; capturam. Facilius autem capi ſi cinctus ſuos venator flagellūq; & ipſos equos ſeptenis alligauerit nodis. Mox autē vt eſt ſollers ambagibus vanitas magorum capi iubet geminorum ſignum tranſeunte luna: ſinguloſq; prope pilos ſeruari. Capitis dolori alligatā cutē prodeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus. Aut ne omnino lippiatur: decoctum cū mellis attici cyathis tribus & croci vncia illitum. Sic & caligines diſcuti & ſuffuſiones. Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Aſſeruari autem in cypria pyxide Eodem ſanari argema: ſcabricias: excrementia in oculis: item cicatrices. Glaucomata vero iocineris recentis inaſſati ſanie cū deſpumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodeſſe vel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiuſdem dentes ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint illigatos pecoris aut capri pelle ſtomachi cruciatibus. Pulmones in cibo ſumptos cœliacis. Ventriculis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorſo cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis iecur deguſtatum ante acceſſiones. Podagris ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini addito felle taurino omnia pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodeſſe & fel cum adipe aſio. Tremulis iſchiadicis: exilientibus: & quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum: ita vt reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri a compoſitione illinita. aut per ſe euulſis felle: prius quos renaſci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborū doloribus carnes e lumbis edendas: illinendaſq; cum oleo. Sterilitatē mulierū emendari oculo cū glycyrrhiza & aneto ſumpto in cibo: promiſſo in triduū conceptu. Contra nocturnos pauores vmbrarumq; terrorem vnus e magnis dentibus lino alligatus prodeſt. Suffiri ferentes eodem & circūligari ante pectus ſuū cū adipe renum aut iocinere: aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro: & pili ſeptem & genitale a ceruice ſi alligatur dorcadis pelle collo ſuſpenſa contineri partus promittuntur. Venerē ſtimulari gentili ad ſexus ſuos in melle ſumpto. Etiam ſi viri mulierum coitus oderint. Quinimo totius domus concordiam eodem genitali & articulo ſpinæ cū adherente corio conſeruatis conſtare: quem ſpinæ articulū ſiue nodum atlantion vocant. Eſt autē primus. In comitialium quoq; remediis habent eum adipe accenſo ſerpentes fugari dicunt. Maxillæ partæ comminuta in aſino & in cibo ſumpta horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulieribus menſtrua euocari. Tantumq; eſt natiuitatis: vt ſi ad brachium alligetur ſuperioris roſtri dextrę partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiuſdem arefacto & cum alumine ægyptio calefacto acter in ore permutato fetores & vlcera oris emendari. Eos vero qui linguam in calciamēto ſub pede habeant. nō latrari a canibus. Siniſtra parte celebri naribus illita: morbos pernicioſos mitigari: ſiue hominum: ſiue quadrupedum. Frontis corium faſcinationibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mādātur ſiue bibantur arefactæ lumborū medentur doloribus. Neruis a dorſo armiſq; ſufficiendos neruorum dolores. Pilos roſtri admotos mulierum laboris amatorium eſſe. Iecur potū torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuue ſumptū omnibus doloribus corporꝫ auxiliari. Lyenē lyenibus. Omentum vlcerum inflāmationibus cū oleo. Medullas doloribus ſpinæ & neruorū laſſitudini renum. Neruos potos in vino cū thure fœcunditatem reſtituere ademptam veneficio. Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodeſſe mulierum vuluæ. Adipe e lumbis ſuffiri difficulter parientes & ſtatim parere. E dorſo medullā adalligatā cōtra vanas ſpecies opitulari. Spaticis genitale e marib⁹ ſuffitu. Itē lippiētib⁹ ruptis: & cōtra inflatiōes ſeruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dexteros leuis. Siniſtrū pedē ſuplatū parturienti lætalē eſſe. Dextro illato facile eniti. Mēbranam quę fel continuerat a cardiciacis potam in vino vel in cibo ſumptam ſuccurrere. Veſicam in vino potam contra vrinæ incontinētiam. Quæ autē in veſica inuenta ſit vrina additis oleo & ſeſamo & melle aſiano hauſtā ꝓdeſſe agrimōiæ veteri. Coſtarum primam & octauā ſuffitu ruptis ſalutarē eſſe. Ex ſpina vero ꝑturientib⁹ oſſa. Sanguinē cū polenta ſumptū torminibus. Eodem tactis poſtibus

☞ Cameli fimo criſpi redunt capilli.

☞ Mirum hyenæ ſi creditudigna.

☞ Remedium contra vmbras nocturnas

☞ Aduerte ad arcendos canū latratus.

vbicunq; magorum infeſtari artes. Non elici deos: nec coloqui: ſiue lucernis: ſiue viſu: ſiue pluuijs: ſiue aqua: ſiue pila: ſiue quo alio genere tententur. Carnes ſi edantur: contra canis rabidi morſus efficaces eſſe. Etiamnum iecur efficacius. Carnes vel oſſa hominis ſiquæ in ventriculo occiſæ inueniãtur ſuffitu podagricis auxiliari. Si vngues inueniantur in ijs: mortem alicuius capientium ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cum interimitur: contra magicas inſidias pollere. Fimum qui in inteſtinis inuentus ſit: areſactum ad dyſentericos valere potum. Illitumq; cum adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento. A cane vero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtractu3. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtellæ perunctis omnibus odio euenire Idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt: ꝙ extremam fiſtulam inteſtini contra ducu3 ac poteſtatum iniquitates comminiſtrant & ad ſucceſſus petitionum: iudiciorumq; ac litium euentus: ſi omnino aliquantulum quis ſecum habeat. Ad eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto religata ſiquis mulierem reſpiciat: amatorium eſſe tam præſens vt ilico ſequatur. eiuſdem loci pilorum cinere ex oleo illitum viris qui ſit proboſæ moliciei non modo pudicos: ſed & ſeueros mores induere. Proxime fabuloſus eſt crocodillus ingenio quoq; illo: cui vita in aqua terraq; communis duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (ſi credimus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas arcent repleti. Sunt enim caui ita ne diebus quinq; ab ægro cernantur qui ad alligauere. Idem pollere & ventre exemptos lapilos: aduerſus febrium horrores venientes tradunt. Hac etiam de cauſa ægyptij perungunt adipe agros ſuos: aliter illis ſimilis multum infra magnitudine3 in terra tantum: odoratiſſimiſq; floribus viuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore refarcta crocodileam vocant oculorum vitijs vtiliſſimam cum porri ſucco inunctam & contra ſuffuſiones vel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino: moleſtias in facie enaſcentes tollit. Ex aqua vero morbos omnes corum natura cerpit in facie: nitoremq; reddit. Lentigines tollit ac varos oẽſq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimaq; eſt quę candidiſſima & friabilis: minime ponderoſa: cum teratur inter digytos fermenteſcens. Lauatur vt cæruſa. Adulterant amylo aut cymolia: ſed maxime ſui captos oriza tantũ paſcũt. Felle inunctus oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil vtilis prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri vulua laborantes ſalutare tradunt. Item velleribus circundari vapore eius infectis. Corij vtriuſq; cinis ex aceto illitus ijs partibus quas ſecari opus ſit. aut nidor cremati ſẽſum omne3 ſcalpelli aufert. Sanguis vtriuſq; claritatem viſus inunctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipſum excepto capite pedibuſq; eliſum manditur iſchiadicis. Tuſſim veterem emendat præcipue in pueris. Item lumborum dolores. Et adipem habent: quo tactus pilus defluit. Hic perũctos a crocodilis tuetur. Defluit inſtillaturq; morſibus. Cor annexum in lana ouis nigrũ: cui null9 alius color incurſauerit: & primo partu gẽita ſit quartanas abigere dicitur. Iungemus illis ſimillima & peregrina æque animalia. Priuſq; chameleontem peculiari volumine dignum exiſtimatum Democrito Et per ſingula membra diſſecatum non ſine magna voluptate noſtra cognitis proditiſq; mendacijs græcæ vanitatis. Similis eſt magnitudine ſupradicto crocodilo. ſpine tantum acutiore curuatura: & caude amplitudine diſtãs. Nullum animal pauidius eſſe exiſtimatur: & ideo verſicoloris eſſe demutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim ſupra volantem ad ſe traditur: & voluntarium præbere lacærandum cæteris animalibus. Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendantur hymbrium & tonitruum concurſus facere. Democritus narrat. Item iecur in tegulis vſtũ Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit: q̃q̃ falſa exiſtimantes omittemus: præterq̃ in riſu coarguentium. Dextro oculo ſi viuenti eruatur: albugines oculornm cum lacte caprino tolli. Lingua ad alligata. pericula puerperij. Eundem ſalutarem eſſe parturiẽtibus circa domum. Sin vero domibus inferatur perniciofiſſimum. Linguam ſi viuenti exempta ſit: ad iudiciorum euentus pollere. Cor aduerſus quartanas illigatum nigra lana primæ tontuſę. Pedem in prioribus dextrum genæ pelle illigatum ſiniſtro brachio: contra latrocinia torroreſq; nocturnos pollere. Item dextrã mamillam contra formidines pauoreſq;. Siniſtrum vero pedem torreri in furno cum hærba: quæ etiam chameleon vocatur. Additoq; vnguento in paſtillos digeri. Eos in ligneo vaſe condito: præſtare (ſi credimus) ne cernatur ab alijs qui habeat. Armũ dextru3 ad vincendos aduerſarios vel hoſtes valere vtiq; ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerit. Siniſtrum mirum quibus monſtris conſecret qualiter ſomnia quę velis: & quibus velis mittantur: putet referre: Omnia ea dextro pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere iethargos. quos fecerit dextrum. Capitis dolores inſperſo vino in quo latus alterutrum maceratum ſit: ſanari fœminis. Si ſiniſtri pedis cineri miſceatur lac ſuillum podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata Et ſuffuſiones corrigi prope creditur tridui inunctione. Serpentes fugari lyene inſtillato. Muſtellas contrahi in aquam coniecto. Corpore vero illito detrahi pilos. Idem præ

☞ Ad reſiſtendum magicis artibus.

☞ Vis mulieru3 attractiua.

Mendaces græci.

Cha. capite & gutture hymi & toni: cãri

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0438-8

DFG

ſtare narrant iecur cũ ranę raptę pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria diſſoluere. Melanco
licos autem ſanari ſi ex corio chameleõtis hærbæ ſuccus habente bibatur. Inteſtina & fimum eoruꝫ
cum id animal nullo cibo viuat cum ſimiarum vrina illita inimicorũ immane odiũ & omniuꝫ homi
num ijs conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti. Serpẽtes ſoporari. Eadeꝫ medicata ce-
dro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ ꝑcuſſam aquam diſcuti: vt quæ intus ſint oĩa appare-
ant. Atq; vtinam eo ramo cõtactus eſſet Democritus: quoniam ita locacitates immodicas promiſit
inhiberi. Palãq; eſt virum alias ſagacem & vitæ vtiliſſimũ nimio iuuãdi mortales ſtudio prolapſum.

Hic ply. de-mo. loquaci-tatem arguit.

Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus. quẽ quidã terreſtrẽ crocodillũ eſſe dixerũt. Candidiore autem &
tenuiore cute. Præcipua tamẽ differẽtia dignoſcit a crocodillo aquatico ſquãmaruꝫ ſeta a cauda ad
caput verſa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferunt ſalſi. Roſtrũ eius & pedes in vino albo po
ti cupiditates veneris accẽdunt. Vtiq; cũ ſatyro & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium ac pipe
ris duabus admixtis: ita vt paſtilli ſingularum drachmarum bibant. Per ſe lateruꝫ carnes obolis bi-
nis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficatiores ad idẽ credunt. Prodeſt & cõtra ſagittas ve-
nenatas: vt Appelles tradit poſtea ſũptus. In antidota quoq; nobilia addit. Seſtius plus q̃ drachmæ
pondere in vini hemina potũ pernitieꝫ afferre tradit. Præterea eiuſdẽ decoctũ cum melle ſumptum
venerem inhibere. Eſt crocodillo cognatio quędam affinitaſq; annis eiuſdẽ geminiq; victus. hippo-
potamo teptore trahendi ſanguinis vt diximus. Plurimi autem ſuper ſaiticam inter ægypti præfe-
cturas. Huius corij cinis cũ aqua illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres. Item fimus ſuffitu. Den-
tes parte leua dolores dentiũ ſacrificatis gingiuis. Pellis eius e ſiniſtra parte frontis in inguina adal-
ligata venerẽ inhibet. Eiuſdẽ cinis alopecias explet. teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bi-
bitur. Sanguine pictores vtuntur. Peregrinæ ſũt & lynces: quæ clariſſime oĩm quadrupedũ cernunt.
Vngues earum oẽs cuꝫ corio exuri efficaciſſime in carpato inſula tradunt. Hoc cinere poto ꝓpudia
virorũ: eiuſdem aſperſu fœminarum libidines inhiberi. Item pruritis corporuꝫ. Vrina ſtillicidia ve-
ſicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggeſta obruere tradit. Eadem aũt & vngularum aurium do
lori monſtratur in remedio Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtruꝫ orbem. Primumq;
communia animalium remedia atq; eximia dicemus.

¶ Medicinę cõmunes ex feris aĩalibus: aut eiuſdẽ generibus placidis. Lactis vſus: & obſer
uationes: & caſeis: butyro: & adipe. CA. IX.

Sicuti e lactis vſu vtiliſſimum cuiq; maternũ concipere: nutricis exitioſũ eſt. Hi ſunt enim in
fantas qui coloſtrati appellantur: denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt auteꝫ coloſtra prima a
partu ſpongioſa dẽſitas lactis. Maxime aũt alit quodcũq; humanũ. mox caprinũ. Vnde for
taſſis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulciſſimum ab hominis camelinum. Efficaciſſimum
ex aſinis. Magnorum animalium & corporum facilius redditur Stomacho accomodatiſſimum ca-
prinum: quoniam fronde magis q̃ hærba veſcuntur. Bubulum medicatius. Ouilum dulcius: & ma-
gis alit. Stomacho minus vtile: quoniam eſt pinguius. Omen autem vernum aquatius æſtiuo. Et de
nouellis. Probatiſſimum vero quod in vngue hæret: nec defluit. Innocentius decoctum: præcipue
cuꝫ calculis marinis. Aluus maxime ſoluitur bubulo. Minus inflat quodcumq; decoctũ. Sanat vuas
lichenas. Ad omnia vtile contuſa aut luxata. Maxime renes: veſicam: interanea: fauces: pulmones.
Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ cibi aut potus abſtinentia. Nã vt in achaia bubulum bibe-
rent phthiſici ſyntericiq; & chachecte diximus in ratione hærbaruꝫ. Sunt inter exempla qui aſini-
num bibendo liberati ſunt podagra chyragraue. Medici ſpeciem vnam addidere lactis generibus
quod ſchiſtõ appellauere. Id fit hoc modo. Fictili nouo feruet maxime caprinum ramiſq; ficulneis
recentibus miſcetur: additis totidem cyathis aceti mulſi quot ſint heminæ lactis. Cum ferue tue cit
confundantur: præſtat cyathus argenteus cum frigida aqua demiſſus ita ne quid infundatur. Dein-
de igni dẽptũ refrigeratione diuiditur & diſcedit ſerum a lacte. Quidam & ipſum ſerum iam multo
potentiſſimum decoquunt ad tertias partes & ſub diuo refrigerant bibitur autem efficaciſſime he-
minis ꝑ iterualla ſingulis vſq; a quinas a potu illius ſolitis geſtari. Datur comitialibus: melancolicis:
paralyticis: in lepris: elephantijs articularibus morbis. Infunditur quoq; lac contra roſiones a me-
dicamentis factas. Et ſi vrat dyſenteria decoctum cum marinis lapillis aut cum ptiſana hordea-
cea. Item contra roſiones inteſtinorum bubulum aut ouilum vtilius. Recens quoq; dyſentericis
infunditur. Ad colum autem crudum. Item vuluæ: & contra ſerpentium ictus phthiſicis canthari-
dum: aut ſalamandræ: aut bupreſtis: aut pityocampes venenis. priuatim bubulum ijs qui coloſtruꝫ
biberint aut cicutam aut doricnium aut leporem marinum: ſicut aſininum contra gypſum & cæ-
ruſam & ſulfur & argentum viuum. Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulce-
ratis vtiliſſime. Et bibitur ab imbecilitate vires recolligẽtibus: quos atrophos vocant in febri etiam

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0439-6
DFG

quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibũ lactis aſinini heminã dari cõuenit. Aut ſi in exitu cibi ro-
ſiones ſẽtiãt. Antiqui in arcanis habuerũt. Sed hoc ſi nõ eſſet: habuerunt e caprino bubuli ſerum or
topnoicis prodeſt ante cætera addito naſturtio. Iungunť etiam oculi in lactis heminis ſeſami addi-
tis drachmis quattuor tritis in lippitudine. Caprino lyenes ſananť poſt bidui inediã tertia die hede
ra paſtis capris ꝑ triduum poto ſine alio cibo. Lactis vſus alias cõtrariꝰ capitis doloribus. Epaticis:
ſplenicis: neruorum vitio febres habentibus: vertigini præterq̃ purgationis gratia grauedini tuſſien
tibus lippis. Suillũ vtiliſſimũ tenaſmo dyſenteriæ: necnõ phthiſicis. Hunc etiã mulieribus qui dice-
rent ſaluberrimũ fuerũt. De generibus caſeoꝝ diximus: cũ de vberibus ſingulisq; aĩaliũ mẽbris do-
ceremus. Sectius eoſdẽ effectus equino quos bubulo tradit. Hoc vocat hippacẽ. Stomacho vtiles: q̃
non ſunt ſalſi. ideſt recentes. Veteres aluum ſiſtunt: corpuſq; minuũt: ſtomacho vtiliores. In totũ ſal-
ſa minuunt corpus: alunt mollia. Caſeus recens cu3 melle ſugillata emendat. Mollis aluum ſiſtit. Se
dat tormina paſtillis in vino auſtero decoctis: rurſuſq; in patina toſtis cum melle. Saprum vocãt: qui
cum ſale & ſorbis ſiccis e vino tritus potuſq; medetur cæliacis. Genitaliu3 carbunculus caprinus tri-
tus & impoſitus. item accidus cum oxymele. Maculis in balineo illitus oleo interliniť. E lacte fit: &
butyrum barbarum gentium laudatiſſimus cibus: & qui diuites a plebe diſcernat. Plurimũ e bubu
lo: & inde nomẽ pinguiſſimum ex ouibus. Fit & ex caprino: ſed hyeme calefacto lacte ęſtate expreſ
ſo tantu3: cerebro iactatu in longis vaſis anguſto foramine: ſpiritum accipientibus ſub ipſo ore alias
præligato. Additur paululũ aquæ vt aceſcat. Q đ eſt maxime coactũ in ſummo fluuit: ad id exẽptu3
addito ſale oxygala appellãt. Reliqua decoquũt in ollis. Ibi quod ſupernatat: butyrũ eſt oleoſũ natu

☞ Antiquitus adipe nuptæ poſtes domꝰ vngebant hic vxor (vt volunt) dictæ.

ra. Quod magis virus reſpuit: hoc ꝑſtantius iudicať. Pluribꝰ cõpoſitiõibus miſceť inueteratũ. Natu
ra eius aſtrigere: mollire: replere: purgare. Oxygala fit & alio mõ accido lacte addito ĩ recẽs: qđ dũ
aceſcit vtiliſſimum eſt ſtomacho. Effectus dicemus ſuis locis. Proxima in cõmunibus laus eſt adipi
ſed maxime ſuillo. Apud antiquos etiam religioſus erat. Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnum ſo
lẽne habẽt poſtes eo attingere. Inueterať duobus modis: aut cum ſale: aut ſincerus: tãto vtilior: quã
to ſit vetuſtior. Axungiam etia3 gręci appellauere in voluminibus ſuis. Neq; eſt occulta virium cau
ſa: quoniã id aĩal hærbarum radicibus veſcitur. Itaq; etiam fimo innumeri vſus. Quãobrem non de
alia loqui eum ſue multo efficatiore fœmina: & quæ nõ peperit. Multo vero præſtantior in apris eſt
Vſus igitur axũgiæ eſt ad mollienda: excalfacienda: diſcutienda: purgãdaq;. Medicorum aliqui ad
mixto anſeris adipe taurorũq; ſeuo & hyſopo ad podagras vti iubent. Si vero permanet dolor cum
cæra: myrto: reſina: pice. Sincera axungia medeť ambuſtis vel niue. Pernionibus autem cum hordei
cinere & galla pari modo. Prodeſt & cõfricatis membris. Itinerumq; laſſitudines & fatigationes le-
uat. Ad tuſſim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle.
Vetus etiam phthiſin in pilulis ſumpta ſanat: quæ ſale inueterata eſt. Omnino enim non niſi ad ea
quę purganda ſint exulceranda & calida recipitur. Quidam quadrãtes axungiæ mulſi in vini chia-

☞ Vel phthiſin adeps ſuillus ad mulierum cutem.
Vel in vteru3 collyriĳ.

this tribus decoquunt contra tuſſim: quintoq; die picem liquidam in ouo ſumi iubẽt circunligatis
lateribus & pectoribus & ſcopulis eorum qui phthiſin ſentiunt. Tantaq; eſt vis vt genibus etia3 ad
alligata redeat in os ſapor eãq; expuere videanť. Et ſue quæ non peperit aptiſſime vtunť ad cutem
mulieres. Contra ſcabiem vero quouis admixto iumentorum ſeuo pro parte tertia & pice pariterq;
ſub feruefactis. Sincera partus in abortum vergentes nutrit collyriĳ modo ſubdita. Cicatrices cõco-
lores facit cæruſa admixta vel argenti ſpuma. At cum ſulphure vnguium ſcabricias emendat. Me-
detur & capillo fluenti. Et vlceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta. Et infumata pilis
oculorum. Datur & phthiſicis vnciatim cum vini veteris hemia decocta: donec tres vnciæ e toto re
ſidant. Aliĳ & mellis exiguũ adĳciunt. Panos ſanat illita cum calce. Item furunculos: duritiẽq; mam
marum. Rupta & conuulſa & ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos & rimas colliq; vitia cum helleboro
albo. Parotidas ammixta farina ſalamentaria teſta. Quo genere proficit ad ſtrumas. Pruritus & pa-
pulas in balneo punctis tollit. Alioq; etiamnum modo. Podagricis prodeſt mixto oleo vetere: cõtri-
to vna ſarcophago lapide & quinquefolio tuſa in vino: vel calce: vel cum cinere. Facit & peculiare
emplaſtrum. lxxxv. pondere. C. ſpumæ argenteæ mixtis: vtiliſſimũ cõtra inflationes vlcerum adipe
verrino confici. Et inungi putant vtile. Iĳſq; quæ ſerpãt illinire cum reſina. Antiqui maxime axibus

☞ Lupinus adeps palma3 obtinens cur nouæ nuptæ eo po. vng.

vmbiculoꝝ perungendis ad faciliorem circumactum rotarum vtebantur: vnde nomẽ. Sic quoq; vti
li medicina cum illa ferrugine rotarum ad ſedis vitia virilitatiſq;. Et per ſe axungia3 medici antiqui
maxime probabant renibus detractam: & exemptis venis aqua cœleſti fricabant crebro: decoque-
bantq; fictili nouo ſæpius: tum demũ aſſeruantes. Conuenitq; falſam magis mollirę: excalfacere di-
ſcutere: vtilioreq; eſſe vino lotã. Maſurius palmã lupino adipi dediſſe ãtiquos tradi. Ideo nouas nu-
ꝑtas illo pungere poſtes ſolitas: ne quid mali medicamenti inferreť. Quæ ratio adipis eadem in iĳs q̃

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0440-8
DFG

ſuminant:ſeui eſt:aliȷ́s modis non minoris potētiæ. Perficiť oẽ exemptis venis aqua marina vel ſal-
ſa lotũ:mox in pila tuſũ:aſperſũ marina. Crebro poſtea coquitur:donec oñis oboleatur odor. Mox
aſſiduo ſole ad candorẽ reduciť. A regnibus aũt oẽ laudatiſſimũ eſt. Si vero vetus reuocetur ad curã
liquefieri prius iubẽt. Mox frigida aqua lauari ſæpius:dein liquefacere effuſo vino q̄ odoratiſſimo.
Fodẽq; modo iteꝝ ſæpius cogunt:donec virus euaneſcat. Multi priuati ſic tauroꝝ leonũ pãtherarũ
ac cameloꝝ pinguia curari iubẽt. Vſus dicetur ſuis locis. Cõmunis & ratio medullaꝝ eſt. Oẽs molli
unt:explent. ſiccant:excalfaciunt:laudatiſſima ceruina:mox vitulina:dein hircina & caprina. Curã
tur ante autũnuʒ recẽtes lotę:ſiccatæq; in vmbra ꝑ cribrũ. Dein liquatæ ꝑ lintea exprimuntur:ac re-
ponuntur in fictili locis frigidis. inter omnia aũt cõmunia animaliũ fel præſtantius in effectu. Eſt enĩ
vis eius excalfacere:mordere:ſcindere:extrahere: diſcutere. Minorũ animaliũ ſubtiliꝰ intelligãtur
Et ideo aureo ducentis. Omen autem curatur recẽs prȩligato ore lino craſſo demiſſum inferuenteʒ
aquam ſemihora:mox ſichatum ſine ſole:atq; in melle condituʒ. Damnatur equinum tantum inter
venena. ideo flamini ſacro equum tangere non licet cum romæ publicis ſacris equus etiam immole- Fas erat fla.
tur. Quin & ſanguis eorum ſepticam vim habet. Item equatum prȩterq̄ virginuʒ erodit emarginat: equũ tangere
vlcerat. Taurinus quidem recens inter venena eſt excepta egyra. Ibi enim ſacerdos terræ vaticina-
tura tauri ſãguinem bibit priuſq̄ deſcendat in ſpecus. Tantũ poteſt ſympatia illa de qua loquuntur:
vt aliqñ religiõe vel loco fiat. Druſus tribunus plebis tradiť caprinũ bibiſſe cũ pallore & inuidia ve-
neni ſibi dati inſimulari. Q. Scipionẽ inimicũ vellet. Hircorũ ſanguini vis eſt:vt ferramẽtoꝝ ſubtili-
tas nõ aliter acuatur aut induretur aut ſcabriciã poliať:vehemẽtiuſq; q̄ lima. Nõ igitur & ſãguis ani-
malium inter cõmunia dici poteſt: & ideo ſuis queq; dicẽtur effectibus. Digeremꝰ ei in aĩalia ſingu-
la vſus plurimũq; cõtra ſerpentes Exitio iȷ́s eſſe ſeruos nemo ignorat:vt ſi quæ ſunt extractas cauer-
nis mandãt. Nec vero ipſis ſperantes tantũ aduerſãtur:ſed membrati quoq; fugari eos nidore cornꝰ
eoꝝ ſi vratur dictũ eſt. Ad ſũmo gutture vſtis oſſibus cõgregari dicũtur. Pelles eiuſdẽ aĩalis ſubſtra-
ctæ ſecuros præſtãt ab eo metu ſomnos. Coagulũ quoq; ex aceto potũ ab ictu: & ſi oĩno tractum ſit:
eo die nõ ferit ſerpens. Teſtes quoq; eiꝰ inueterat:vel genitale maris:ſalutariter danť in vino. Itẽ ver
mes qui cẽtipeliões vocãtur fugiũt. Et oĩno aliqd cerui habentes:aut medulla punctos ſeuo ve cerui
aut vituli. Summis aũt remediȷ́s præferť humili coagulũ in matris vtero execti vt indicauimus. San
guine quoq; ceruino ſi vna vrať dracontion & cunilago & anchuſa lẽtis ſcyligno contrahi ſerpentes
dicũt. Diſſipari deinde ſi ſanguine detracto adiȷ́ciať pyretrũ. Inuenio apud auctores grȩcos aĩal cer
uo minus: & pilodemum ac dente ſimili quod ophion vocatur. Sardiniam eum tantum ferre ſolitã.
Hoc intereſſe arbitror. Et ideo medicinas ex ea omitto.

¶Medicinæ de apro: & capris: & equis feris: & remedia de beſtis con-
tra omnes morbos. CA.X.

APri quoq; cerebrũ cõtra eos laudať cũ ſanguine. Iecur etiã ĩueteratũ potũ cũ ruta & vino
Itẽ adeps cũ melle reſinaq;. Simili modo verrinũ iecur exẽptis duntaxat fibris quattuor
oboloꝝ põdere:vel cerebrũ in vino potũ. Capraꝝ cornu vel pilis accẽſis fugari ſerpẽtes
dicũt. Cinerẽq; eoꝝ potũ vel illitũ contra ictus valere. Itẽ lactis hauſtus cum vna aminea
Vel vrine cum aceto ſcyllitico. Caſeũ caprinũ cũ origano impoſitũ vel ſeuum cũ cæra. Milia prȩter
ea remedioꝝ ex eo animali demõſtrãtur:ſicut apparebit. Quod quidẽ miror:cum febri negeť care-
re. Amplior potẽtia feris eiuſdẽ generis qđ numeroſiſſimũ eſſe diximus. Alia vero ex hircis. Demo-
critus etiamnum effectus auget eius qui ſingularis natus ſit. Fimus quoq; caprarum in aceto deco-
ctus & illitus in ictus ſerpentium placet: & recentis cinis in vino. Atq; in toto difficilius ſe recoligen
tes a ſerpentium ictu:in caprilibus optime conualeſcunt. Qui medicari efficatius volunt:occiſæ ca-
præ aluum diſſectã cũ fimo intus reperto ſtatim illigant. Aliȷ́ carnẽ recentẽ hædoruʒ pilo ſuffiunt:eo
demq; nidore fugant ſerpẽtes. Vtunť & pelle eorũ recente ad plagas:carne & fimo equi in agro pa-
ſti. Coagulo leporis ex aceto cõtra ſcorpionẽ & murẽ araneũ. Aiunt aũt nõ feriri leporis coagulo ꝑ-
unctos. Percuſſis a ſcorpione fimũ caprȩ efficatius cũ aceto decoctũ auxiliať. Lardũ iuſq; decocti po Aduerte miſ-
tũ iȷ́s qui buprȩſtim hauſerint. Quinetiam ſiquis aſino in aurem dixerit ꝑcuſſum ſe a ſcorpione tran rum.
ſire malũ protinus tradunt. Venenataq; omnia accenſo eius pulmone fugere. Et fimo vituli ſuffiri ꝑ
cuſſis a ſcorpione prodeſt. Canis rabidi morſu facta vulnera circũcidũt ad viuas vſq; carnes quidam
carnẽq; vtili admouent: & ius ex eodẽ carnis decoctȩ dãt potui: aut axungiã cum calce tuſam. Lau-
dans hirci iecur:quo impoſito ne tentari quideʒ aquæ metu affirmãt. Laudãt & capræ fimum ex vi-
no illitum aut melle. Mellis & cuculi & hirũdinis decoctum & potum. Ad reliquos beſtiarum mor- Lupi roſtruʒ
ſus caprinum:caſeũ ſiccũ cũ origano imponũt: & bibi iubent. Ad hominis morſus carnem bubulaʒ veneficiȷ́s ꝓ-
decoctam. Efficatius vituli ſi nõ ante quintũ diem ſoluant. Veneficiȷ́s roſtrum lupi reſiſtere inuetera deſt.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0441-3

Lac aſininuȝ cõtra venena

Vel caricum alibi ſine lactis legitur. Simili modo equinum.

tum aiunt. Ob idq; villarum portis pręfigũt. Hoc idem præſtare & pellis e ceruice ſolida manica exi
ſtimatur: quippe tanta vis eſt animalis. Pręter ea quæ rettullimus & veſtigia eius calcata equis affe-
runt torporẽ. Is qui argentũ vinũ biberint ardũ remedio eſt. Aſinino lacte poto venena reſtringũtur
Peculiariter ſi hyoſciamũ potũ ſit: aut viſcũ: aut cicuta: aut lepus marin⁹: aut opocarpathũ aut pha
ricon: aut dorycnidium. Et ſi coagulũ alicui nocuerit: nã id quoq; venenũ eſt in prima lactis coagu-
latione. Multos eius & alios vſus dicemus. Sed meminiſſe oportebit recẽti vtendũ: aut nõ multo po
ſtea tepefacto. Nullũ enim celerius euaneſcit. Oſſa quoq; aſini cõfracta & decocta cõtra leporis ma
rini venenuȝ dãtur. Oĩa eadem onagris efficaciora. De equiferis nõ deſcripſerunt græci: quoniã ter-
ræ illæ non gignebant. Verumtamẽ fortiora eadẽ q̃ in equis intelligi debẽt. Lacte equino venena le
poris marini & toxica expugnãtur. Nec vros aut biſontes gręci in experimentis habẽt quemq̃ boue
fero refertis indiæ ſiluis portione tamẽ eadẽ efficatiora omnia ex iis credi par eſt. Si quoq; lacte bu-
bulo cuncta venena expugnari tradunt: maxime ſupradicta: & ſi ephemerũ impãctum ſit: vt ſi can-
tharides darę comitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea vero q̃ exulceratio
ne enecãt. ſeuum vitulinũ ſeu bubulũ auxiliatur. Nam contra ſanguiſugas potas butyrum remedio
eſt cum aceto ferro calefacto. Quod & p ſe prodeſt contra venena. Nam ſi oleum nõ ſit: vicẽ eius re-
preſentat. Multipedum morſus cum melle ſanat. Oĩa ſeſami quoq; iure poto venena ſupradicta ex
pugnari putant. Priuatim vero aconita & cicutas. Iteq; vitulino ſeuo. Caprinus caſeus recẽs iis q vi-
ſcum biberint. Lac vero contra cãtharidas remedio eſt: & cõtra ephemerũ potũ cũ taminia vna. Sã-
guis caprinus decoctus cũ medulla: contra toxica venena ſumitur. Hędin⁹ contra reliqua. Coagulũ
hædi contra viſcũ: & chameleontẽ album: ſãguinẽq; taurinum: cõtra quẽ & leporis coagulum eſt ex
aceto. Contra paſtinacam vero & omnium marinorũ ictus vel morſus coagulũ leporis vel hædi: vel
agni drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & cõtra venena additur antidotis. Papilio quo
q; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamẽta numerat̃. Huic cõtrarium eſt iecur ca-
prinuȝ: ſicut fel veneficiis ex muſtella ruſtica factis.

¶ De remediis ad morborum multa q̃ ex animalibus. CA. XI.

HInc deinde reuertemur ad genera morboruȝ. Capilli defluuia vrſinus ades mixto ladano
& adiantho cõtinet. Alopeciaſq; emendat & raritatem ſuperciliorũ cũ fungis lucernaruȝ
ac fuligine quæ eſt in roſtris eaꝝ prorigini cum vino ꝓdeſt. Ad hanc & cornus ceruini ci-
nis e vino: vtq; non tedia animaliũ capillis increſcat. Itẽ fel caprinum cũ creta cymolia &
aceto ſit vt paululum capilli inareſcant. Item fel hircinũ cum vrina tauri. Si vero vetus ſit: etiam fur
fures adiecto ſulphure emendat. Cinere genitalis aſini ſpiſſari capillum putãt & e canitie vindicari
ſi raſis illinat̃: Plũboq; tritus cũ oleo dẽſari: & aſinini pulli cũ vrina: admiſcẽtq; nardum: faſtidii gra-
tia. Alopecias felle taurino cũ ægyptio alumine tepefactas illinũt. Capitis vlcera manãtia vrina tau
ri efficaciter ſanat. Itẽ hominis vetus ſi cyclaminũ adiiciat̃ & ſulphur. Efficatius tamẽ vitulinum fel.
Quo cũ aceto calefacto tollũt̃ & lẽdes. Seuũ vitulinũ cũ ſale tritũ capitis vlcerib⁹ vtiliſſimũ. Lauda-
tur & vulpiũ adeps: ſed pręcipue fel & fimũ cum ſinapi pari mõ illitum. Caprini cornus farina vel ci
nis magiſq; hirciui addito nitro & tamarici ſemine: & butyro: oleoq; prius capite raſo mire cõtinent
Attende. ita fluentem capillũ. Sicut & canis cinere ex oleo illito ſupercilia nigreſcũt. Lacte caprino lendes tol
li tradunt. Fimo cũ melle alopecias expleri. Itẽ vngularũ cinere cum pice fluentem capillum conti
neri. Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores ſedat. Item aqua pota quæ de bouis aut aſi-
ni potu relicta eſt. Et ſi credimus vulpis maſculæ genitali circũligato. Cornus ceruini cinis illitus ex
aceto aut roſaceo: aut ex irino: oculorum epiphoras. Eaſq; bubulo ſeuo cum oleo cocto illinunt.
Ceruini cornus cinis ſcabricias eodem vngine ſanat. Mucrones autem ipſos efficatiores putant. Lu
pi excrementis circunlini ſuffuſiones prodeſt. Cinere eorum cum attico melle inungi obſcuritates.
Item felle vrſino. Epinyctidas adipe aprino cum roſaceo. Vngulæ aſininæ cinis inunctus e ſuo la-
cte cicatrices oculorum & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligi
ne pilis & palpebrarum vitiis occurrit. Calliblephari angulorumq; modo fuligo in vſu temperatur.
Optime ellichmo papiraceo. Oleoq; ſeſamino. Fuligine in nouo vaſe pennis deterſa. Efficaciſſime
tamen euulſos ibi pilos coercet. Felle tauri cum oui albumine collyria fiunt: aquaq; diſſoluta inun-
guntur per quatriduum. Seuum vituli cum anſeris adipe & ocimi ſucco genarum vitiis aptiſſimum
eſt. Eiuſdem medulla cum pari pondere cæræ & olei vel roſacei addito ouo duritię genarũ illinun-
tur. Caſeo molli caprino impoſito ex aqua calida ępiphoræ ſedãtur. Si tumor ſit ex melle. Vtrunq;
vero ſero calido fouendum. Sicca lippitudo lumbulis. ſuum toſtis atq; cõtritis & impoſitis tollitur.
Capras negant lippire: quoniam eę quaſdam hęrbas edant. Item dorcades. Et ad id fimum earum
æra circundatum noua luna deuorari iubent: quoniaȝ noctu æque quoq; cernant. Sanguine hircino

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0442-9
DFG

ſos vaporari ꝓcipiunt. Id quoq; referre arbitrantur. ſi rutili coloris fuerint. Volũt & oculos ſuffiri io-
cinere in olis decocto. Quidam in aſſato. Fel quidem caprinum pluribus modis aſſumũt cum melle
cõtra caligines. Cum veratri candidi tertia parte cõtra glaucomata. Cũ vino contra cicatrices: & albu
gines: & caligines: & pterygia: & argemata. Ad palpebras vero/euulſo prius pilo/cu3 ſucco oleris: ita
vt vncto inareſcat. Contra ruptas tuniculas cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel effica (Aduerte cõ-
cius putant. Nec abdicant fimũ ex melle illitũ epiphoris. Contraq; dolores medullã. Item pulmonẽ (tra lippi.)
leporis. Sedat caliginem fel cum paſſo/aut melle. Lupino quoq; adipe/vel medulla ſuũ fricari oculos
cõtra lippitudines ꝓcipiunt. Nã vulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant. Auriũ do
lori/& vitijs medetur vrina apri in vitro ſeruata. Fel apri/vel ſuis/vel bubulum cum oleo citreo/ & ro
ſaceo æquis portionibus. Præcipue vero taurinum cum porri ſucco tepidum: vel cum melle ſi ſuppu
rent cõtraq; odorẽ grauem per ſe tepefactu3 in mali corio. In ea parte rupta cum lacte mulierũ effica
citer ſanat. Quidam etiã in grauitate aures ſic perluẽdas putant. Alij cum ſenecta ſerpentium/& ace
to includũt lana ante aqua calida collutas. Et ſi maior ſit grauitas auriũ fel cum myrrha/& ruta in ma
li corio excalfactum infundunt. Lardum quoq; pingue. Item fimum aſini recens: cui roſaceũ inſtillatᷣ
Omniaq; ea tepefacta. Vtilior equi ſpuma: vel equini fimi recentis cinis cum roſaceo. Seuum bubulũ
cũ adipe anſerino. Butyrum recens. Vrina capri/vel tauri: ãt fullonia vetus calfacta vapore perlegantę
collum ſubeũte. Admiſcent/& aceti tertiam partem. Et aliquid vrinæ vituli/qui nondũ hærba3 guſta
uerit. Fimum etiam mixto felle eiuſdem. Et cute3/quam relinquunt angues: excalfactis prius aurib⁹
Lana autem medicamina ea includũtur. Prodeſt & ſeuum vituli cum anſeris adipe. & ocimi ſucco cũ
eiuſdem medulla admixto cumino trito infuſa. Virus verrinum e ſcropha ex coitu exceptũ priuſq̃ ter
ram attingat contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis vitulorum: factu3 & in aqua liquatũ.
Alijs vitijs adeps vulpium. Item fel caprinu3 cum roſaceo tepido/aut porri ſucco. aut ſit rupta ibi ali
qua a lacte mulieris. Si grauitas ſit audiendi: fel bubulũ cũ vrina capręvel hirci/vel ſi pus ſit. In quo
cunq; autem vſu putant hæc efficatiora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudãt & coagu
lum leporis tertia denarij parte dimidia quoq; ſagapeni in amineo vino. Parotidas vrſinus adeps cõ
primit pari pondere cęræ/& taurini ſeui. Addũt quidem hippociſtidem: & ꝑſe butyru3 illitum: ſi pri
us foueãtur fœnogræci decocti ſucco. Efficacius cum ſtrychno. Proſunt & vulpium teſtes: & taurin⁹
ſanguis aridus tritus. Vrina caperę calefacta/iſtillata auribus. Fimumq; eiuſde3 cũ axungia illitũ. Dẽ-
tes mobiles confirmat ceruini cornus cinis/doloreſq; eoꝝ mitigat: ſiue infricẽtur/ſiue colluãtur. Qui
dam efficatiorem ad omnes eoſdem vſus crudi cornus farinã arbitrãtur. Dentifricia vtroq; modo fi
unt. Magnum remedium eſt & in luporũ capitis cinere. Certumq; eſt in excremẽtis eorum/plęræq;
inueniri oſſa. Hæc ad alligata eundem effectu3 habẽt. Ite3 leporina coagula ꝑ aurem infuſa cõtra do
lores. Et capitis eorum cinis dentifriciu3 eſt. Adiectoq; nardo mulcet graueolentiã oris. Aliqui muri
norum capitu3 cinerẽ miſcuiſſe malunt. Repitur in latere leporis acui os ſimile hoc ſacrificari dentes
in dolore ſuadant. Talus bubulus accenſus eos qui labant cũ dolore admotus confirmat. Eiuſdem ci
nis cum myrrha dentifricũ eſt. Oſſa quoq; ex vngulis ſuum combuſta eundem vſum ꝓbent. Ite3 oſſa
ex acetabulis ꝑnarum circa q̃ coxendices vertũtur. Iiſdem ſanari dimiſſis in fauces iumentorũ vermi
nationes votum eſt. Sed & corruptos dentes confirmari. Aſinæ quoq; lacte ꝑcuſſu vexatos: aut denti
um eiuſdem cinere. Lychene item equi cum oleo infuſo per aurem. Eſt autem hoc nõ hippomanes:
quod alioquin noxium omitto. Sed in equorũ genibus/ac ſuꝑ vngulas. Præterea in corde equoru3 in
uenitur os dentibus caninis maxime ſimile. Hoc ſacrificari dolorem. Aut exempto dẽte emortui eq
maxillis ad numerum eius/qui doleant demonſtrãt. Equarũ virus a coitu in lychinis accenſum. Ana
xilaus ꝓdidit equinorum capitum vſus reprę̨ſentare mõſtrifice. Similiter ex aſinis. Nã hippomanes
tantas in veneficio vires habet: vt affuſum æris mixturæ in effigiem equę olympię admotos mares e-
quos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus: & fabrile glutinum in aqua decoctu3: illitũq; & mox
paulo detractu3: ita vt cõfeſtim colluantᷣ vino: in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis. Efficax
habetur & caprino lacte collui dentes/vel felle taurino. Talorũ capræ recentiu3 cinis dẽtifricio pla-
cet. Et oĩm fere villaticorũ quadrupedũ: ne ſæpius eadem dicantur.

¶ Ad faciei vitia/ceruicis/& pectoris morbos. CA.XII.

AVtem in facie erugari/& teneſcere: & cãdorem cuſtodiri lacte aſinino putant. Notumq; eſt
quaſdam quottidie q̃ngentas cuſtodito nũero fouere. Poppeaq; hoc vxor Neronis princi-
pis iſtituit. Balneaꝝ quoq; ſic ſolio tẽpato: aſinorũ gregibus ob hoc eã comitãtibus. Impe
tus pituitæ in facie butyro illito tolluntur. Efficacius cum cæruſa. Sincero vero ea vitia/ q̃
ſerpũt inſuper impoſita farina hordeacea. Vlcera in facie membrana e partu bouis madido. Friuolũ (Pro mulierũ
licet videatᷣ non tamen omittendum propter deſideria mulieru3. Talum candidi iuuenci .xl. diebus (deſiderijs ad cutis cãdorẽ.)

noctibuſq; donec reſoluať in liquorem decoctum/& illitū linteolo candorem/cutiſq; erugationē prę-
ſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiunt. non vt crocodileaȝ illini melius: ſed foueri frida/& ante/&
poſtea iubent. Aeſtates/& quę diſcoloreȝ faciunt cutem fimum vituli cum oleo/& gummi manu ſub
actum emendat. Vlcera oris/& rimas ſeuum vituli/vel bouis cum adipe anſeris/& ocimi ſucco. Eſt &
alia mixtura ſeuo vituli cum medulla cerui/& albę ſpinæ folijs vna tritis. Idem pręſtat/& medulla cū
reſina: vel ſi vaccina ſit: iuſq; e carne vaccina. Lichenas oris præſtantiſſime vincit glutinū factuȝ e ge-
nitalibus vitulorum liquatū aceto cū ſulphure viuo ramo ficulneo permixtum: ita vt bis die recens il
linatur. Item lepras ex melle/& aceto decoctum: quas & iecur hirci calidum illitum tollit: ſicut ele-
phātiaſin fel caprinum. Etiamnū lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina aſini circa canis ortū
maculas in facie. Fel vtriuſq; per ſeſe aqua infractum: euitatiſq; ſolibus/ac ventis poſt detractā cutem
Similis effectus/& in taurino ſeuo/vitulinoue felle cum ſemine cunilę: ac cinere e cornu ceruino: ſi ca
nicula exoriēte cōburatur. Aſinino ſeuo cicatricibus/ac licheni/lepriſq; maxime color redditur. Hir
ci fel lentigines tollit admixto caſeo/& viuo ſulphurę/ſpongiæq; cinere: vt mellis ſit craſſitudo. Aliq
inueterato felle vti maluere: mixtis calidis furfuribus/pondere oboli vnius: quattuorq; mellis priꝰ de
fricatis maculis. Efficax eiuſdem & ſeuum cuȝ melāthio/& ſulphure/& iride. Labrorum ſiſſuris cum
adipe anſerino/ac medulla ceruina/reſinaq; & calce. Inuenio apud auctores ijs/q lentigineȝ habeant
negari magicæ ſacrificorum vſum. Lacte bubulo/aut caprino tonſillæ/& arterię exulceratæ leuātur.
Gargariȝatur tepidum: vt eſt expreſſum/āt calefactum. Caprinum vtilius cum malua/decoctū & ſa-
le exiguo. Linguæ exulcerationi/& arteriarum prodeſt ius omaſi ſi gargarizatur. Toſillis auteȝ priua
tim renes vulpium aridi cum melle triti/illitiq;. Anginę fel taurinum/vel caprinuȝ cum melle. Iecur
mellis ex aqua oris grauitatem. Vlceraq; butyrum citiſſime ſanat. Spinā/aliudue quid faucibus adhæ
rens feris extrinſecus fimo pfricatis/at reddi/aut delabi tradūt. Strumas diſcutit fel aprinum/vel bu-
bulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e vino in lintheolo exulceratis duntaxat imponiť.
Diſcutit & vngulæ aſini/vel equi cinis ex oleo aqua illito/& vrina calefacta. Et bouis vngulę cinis ea
aqua. Fimum quoq; feruens ex aceto decoctum: teſteſq; vulpini. Prodeſt & ſapo: gallorum hoc inuē
tum: & rutilandis capillis ex ſeuo/& cinere. Optimus fagino/& caprino duobus modis ſpiſſus/ac liq-
dus. Vterq; apud germanos maiore in vſu viris/q̄ fœminis. Ceruicuȝ dolores butyro/aut adipe vrſino
perfricantur. Rigores bibulo ſeuo: quod & ſtrumis prodeſt cum oleo. Dolorem inflexibileȝ opiſtho-
tono vocant. Leuat vrina caprę auribus infuſa: aut fimum cū bulbis illitum. Vngues contuſos fel vni-
uſcuiuſq; animalis ciricunligatum. Pterygia digytorum fel taurinum aridum aqua calida diſſolutuȝ.
Quidam adijciunt ſulphur/& alumen pari pondere omnium. Tuſſim iecur lupi ex vino tepido ſanat
Vrſinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli ſummis partibꝰ cinis. Vel ſaliua equi triduo potu
eam mori tradūt. Pulmo ceruinus cū gula ſua arefactꝰ in fumo: dein tuſus: ex melle quottidiano elig
mate. Efficatior eſt ad id ſubdulo ceruorū generis. Sanguinē expuentes ceruini cornus cinis. Cuagu
lum leporis tertia parte denarij cū terra ſamia/& vino myrteo potū ſanat. Eiuſdē fimi cinis in vino veſ
peri potus nocturnas tuſſis. Pili quoq; leporis ſuffiti extrahūt pulmonibus difficiles excreatiōes. Pu-
rulētas aūt exulceratiōes pectoris/pulmoniſq;/& a pulmone graueolentiā halylitus butyrū efficaciſ-
ſime iuuat cū pari mō mellis attici decoctū/donec rufeſcat: & matutinis ſumptū ad menſurā linguæ
Quidam ꝑ melle laricis reſinam addere maluerūt. Si ſanguis reijciať: efficacē tradūt bubulū ſangui-
nem modice: & cū aceto ſumptuȝ. Nam de taurino credere temerariū eſt. Sed glutinū taurinū tribꝰ
obolis cum calida aqua bibiť in ventre ſanguinis excreationes.

Aduerte pro capillis ruti-ſandis.

Ad ſtomachi mala: lumborum dolores: & renum vitia. CA.XIII.

STomachū exulceratū lactis aſinini potus reficit. Itē bubuli. Roſiones eius caro bubula ad
mixto aceto & vino cocta. Rheumatiſmos cornꝰ ceruini cinis. Sanguis excreatiōes hędinꝰ
ſanguis recens ad cyatos ternos cū aceto acri pari mō feruēs potꝰ. Coagulū tertia parte ex
aceto potū iocineris dolores lupi iecur aridū ex mulſo. Aſininū iecur aridū cū petroſelini
partibus duabꝰ/ac nucibꝰ tribꝰ/ac melle tritū/& in cibo ſumptū. Sāguis hircinus cibo aptatus. Suſpi
rioſis ante oia efficax eſt potus equiferorū ſanguis. Proxime lactis aſinini tepidi cum bulbis decocti:
ita vt ſeruȝ ex eo bibať: addito in tres heminas cyatho naſturtij albi perfuſi aqua: deinde melle diluti
Iecur quoq; vulpinum/aut pulmo in vino nigro: aut fel vrſinū in aqua laxat meatus ſpirandi. Lumbo
rum dolores/& quæcunq; alia mollire opus ſit vrſino adipe perfricati conuenit. Cinerem aprini/aut
ſuilli fimi inueterati aſpergi potione vini. Afferunt & magi ſua commenta. Primum omnium rabieȝ
hircorū ſi mulceať barba mitigari. Eadem præciſa nō abire eos in alienū gregē. Huic admiſcēt fimū
caprinū: & ſubdito lintenlo vncto caua manu quantū pati poſſit feruens. ſuſtineri iubent: ita vt ſi leua

Diuerſorū ſāguis vtilitas

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0444-1

pars doleat. Hæc medicina in dextera manu fiat:aut econtrario. Fimũ quoqꝫ ad eum vſum acus areę
pũctis tolli iubent. Modus curationis eſt: donec vapor ad lũbos ſentiaṫ puenire. Poſtea vero manuꝫ
porro tuſo illinũt. Itẽ lũbos ipſo fimo cum melle. Suadentqꝫ in eodem dolore & teſtes leporis deuora Vel calum.
re. Iſchiadicis fimũ bubulũ imponũt calfactum in folijs cinere feruẽti. In renum dolore leporis renes
crudos deuorari iubent:aut certe coctos:ita ne dente contingãtur. ventris quidẽ dolore tẽtari negãt Lyenis vituli
talum leporis habentes. Lyenem ſedat fel apri/vel ſuis potum:vel ceruini cornus cinis in aceto. Effi- vtilitas.
caciſſime tamen inueteratus lyen aſini:ita vt in triduo ſentiatur vtilitas. Aſinini pulli fimuꝫ qđ primũ
edidit:polea vocãt:ſyrij dant in aceto mulſo. Datur & equi lingua inueterata ex vino pſentaneo me-
dicaméto:vt didiciſſe ſe ex barbaris. Cecilius/& Bion tradidit. Et lyen bubulus ſimili modo. Recens
aũt aſſus/vel elyxus in cibo. In veſica quoqꝫ bouis alij capita.xx.tuſa cum aceti ſextario imponuntur
ad lyenis dolorem. Eadem ex cauſa emi lyenem vituli,quãti indicatus ſit iubent magi nulla precij cõ
tagione:quoniaꝫ hoc quoqꝫ religioſe pertineat. Diuiſumqꝫ per longitudinem annecti tunicæ vtrinqꝫ
& induentem pati decidere ad pedes. Dein collectum in vmbra areſacere. Cũ hoc fiat ſimul reſidere
lyenem agri vitiatũ:liberariqꝫ cũ morbo dicit. Prodeſt & pulmo vulpiuꝫ cinere ſiccatus/atqꝫ in aqua
potus. Item hędoꝝ lyen impoſitus.

¶ Ad aluum ſiſtendam:ſoluendam colicos/dyſentericos:
tenas nunq̃ & tineas. CA.XIIII.

ALuum ſiſtit ceruinus ſanguis. Itẽ cornus cinis. Iecur aprinuꝫ ex vino potũ citra ſalẽ:recẽſqꝫ
Item aſſum:vel ſuillũ/vel hircinum decoctum in vini hemina. Coagulum leporis in vino
ciceris magnitudine. Aut ſi febris ſit ex aqua. Aliqui & gallã adijciunt. Alij p ſe leporis ſan
guine cõtenti ſunt lacte cocto. Eqni fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex par
te ima cinis inſperſus potioni aquę. Sanguis hircin⁹ in carbone decoctus. Corium caprinuꝫ cum ſuo
pilo decoctum ſucco e poto. Coagulum equi:& ſanguis caprinus:vel medulla:vel iecur aluũ ſoluit.
Fel lupi cũ elaterio vmbilico illigatuꝫ:vel lactis equini potus:item caprini cum ſale:& melle. Capræ
fel cũ cyclamini ſucco/& aluminis modico. Aliq & nitrũ/& aquã adieciſſe malunt. Fel tauri cum ab-
ſinthio tritum/ac ſubditum paſtillo. Butyrũ largius ſumptũ cœliacis/& dyſentericis medet. Iecur vac
cinũ. Cornus ceruini cinis tribus digytis captus in potione aquæ. Coagulum leporis ſubactũ in pane:
Si vero ſanguinẽ detrahunt in polẽta. Aprini/vel ſuilli/vel leporini fimi cinis inſperſus potioni tepidi
vini. Vituli quoqꝫ ius vulgariter datũ inter auxilia cœliacorũ:& dyſentericorũ tradunt. Lactis aſini po
tus vtilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino vtriqꝫ vitio. Item polea ſupradicta. Equi
coagulũ:quod aliqui hippacen vocãt ẽt ſi ſanguinem detrahant:vel fimi cinis:dentiumqꝫ eiuſdeꝫ tu-
ſorũ farina ſalutaris dicit:& bubuli lactis decocti potus. Dyſentericis addi mellis exiguum pręcipiũt
Et ſi tormina ſint cornus ceruini cinerem:aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitæ carnes vm
bilico imponere. Caſeus recens vaccinus immittit ad vtrũqꝫ vitium. Item butyrũ hemis quattuor cũ
reſinæ terebinthinæ ſextãte:aut cum malua decocta:aut roſacco. Dat & ſeuum vitulinum aut bubu
lum. Item medullę excoquunt cum farina/& cæra/exiguoqꝫ oleo:vt ſorberi poſſint. Medulla & in pa
ne ſubigit. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si ſint & tormina:addit proprium. Tormini
bus ſatis eſſe remedij in leporis coagulo poto e vino tepido/vel ſemel arbitrantur aliqui. Cautiores &
ſanguine caprino cum farina hordeacea/& reſina ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras vẽtris illini
caſeum mollem ſuadent. veterem autem in farina tritum cœliacis/& dyſentericis dari cyatho caſei in
vini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſẽtericis. Iecur aſſum capræ cœliacis
ſubuenit:magiſqꝫ ẽt hirci cũ vino auſtero decoctũ:potũqꝫ:vel ex oleo myrtheo vmbilico ipoſitũ Qui
dam vero decoquũt a tribus ſextarijs aquæ ad heminã addita ruta. Vtunt & lyene aſſo caprę hirciue
& ſeuo hirci in pane/qui cinere coctus ſit:caprę a renibus maxie/vt per ſe hauriatur:protinuſqꝫ modi
ce frigidam ſorberi iubẽt. Aliqui & in aqua decoctuꝫ ſeuum admixta polẽta/& cymino/aneto/aceto
qꝫ. Illinunt & ventrẽ cœliacis fimo cũ melle decocto. Vtunt ad vtrunqꝫ vitiuꝫ/& coagulo hędi in vino
myrteo magnitudine fabę poto/& ſanguine eiuſdem in cibum formato:quem ſanguiculum vocant.
Infundat dyſentericis:& glutinum taurinum aqua calidũ reſolutũ. Inflationes autẽ diſcutit vitulinũ
fimũ in vino decoctũ. inteſtinorũ vitijs magnope pdeſt coagulum ceruorũ decoctũ cũ lente/betaqꝫ:
atqꝫ ita in cibo ſumptũ. Leporis pilorũ cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum
malua exiguo ſale addito. Et ſi coagulũ addat maioribus emolumẽtis fiet. Eademqꝫ vis eſt:& in ſeuo
caprino/& in ſorbitione aliqua vti ptinus hauriat frigida aqua. Item fœminũ hædi cinis rupta iteſti-
na ſarcire mire tradit. Fimuꝫ leporis cũ melle decoctũ/& quottidie fabæ magnitudine ſumptũ/ita vt Tenaſmos.
deploratos ſanauerint. Laudant & caprini capitis cum ſuis pilis decocti ſuccum. Tenaſmos.i.crebra/ aſinino lacte
& inanis voluntas egerendi tollit poto lacte aſinino. Itẽ bubulo. Tinearũ gña pellit ceruini corn⁹ cinis tollitur.

potus. Quę in excrementis lupi diximus inueniri oſſa: ſi terram nõ attigerint: collo medenť adalligata brachio. Polea quoq; ſupradicta magnoꝑe ꝓdeſt in ſappa decocta. Item ſuilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctę. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cuȝ teſtis ſuis tuſis mixtus in vini potione.

¶ Ad veſicæ cruciatus: & calculos: de genitalium / & ſedis vitijs: & inguinum remedijs. CA. XV.

VEſicæ / calculorũq; cruciatibus auxiliatur vrina apri: & ipſa veſica pro cibo ſumpta. Efficacius ſi prius fumo macerať vtrunq;. Vexicam elixam mãdi oportet: & a muliere fœminę ſuis. Inueniunť & in iocinerib⁹ eoꝝ lapilli: aut duricie lapillis ſimiles cãdidi ſicuti ĩ vulgari ſue: quibus contritis / atq; potis in vino pelli calculos aiunt. Ipſi apro tã grauis ſua vrina ẽ. vt niſi egeſta fugæ non ſufficiat: ac velunt deuinctus opprimať. Exuri illa tradũt eos. Leporis renes inueterati in vino poti calculos pellunt. In perna ſuum articulos eſſe diximus: quorũ decoctuȝ ius facit vrinę vtilius aſinini renes inneterati / tritiq; / & in vino mero dati veſicę medenť. Calculos expellũt lyenes equini ex vino / aut mulſo poti diebus quadraginta. Prodeſt & vngulæ equæ cinis in vino / aut aq̃. Item fimum caprarũ in mulſo: efficacius ſilueſtrium. Pili quoq; caprini cinis. Verendoꝝ carbunculis cerebruȝ apri: vel ſuis: ſanguiſq;. Vitia vero quæ in eadem parte ſerpunt: iecur eorum cõbuſtuȝ maxime iuniperi ligno cũ charta armeniaca ſanat. Fimi cinis: vel bubulum cum alumine ægyptio: ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactum. Inſuꝑ beta ex vino cocta impoſita. Caro quoq;. Manãtia vero vlcera ſeuũ cum medulla vituli in vino decoctum: vel caprinuȝ cũ melle: rubiq; ſucco. Vel ſi ſerpãt fimum etiam ꝓdeſſe cum melle dicũt: aut cum aceto: & ꝑ ſe butyrum. Teſtium tumor cum ſeuo vituli addito nitro cohibeť. Vel fimo eiuſdem ex aceto decocto. Vrinæ incõtinentiam cohibet veſica apri ſi aſſa mandať. Vngulaꝝ apri: vel ſuis cinis potioni inſpſus. Veſica fœminę ſuis combuſta / ac pota. Itẽ hędi vel pulmo. Cerebrum leporis in vino. Eiuſdẽ teſticuli toſti / vel coaguluȝ cum anſerino adipe in polẽta. Renes aſinini in mero triti: potiq;. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demõſtrãt vrinam facere in canis cubiculo: ac verba adijcere: ne ipe vrinam faciat: vt canis in ſuo cubiculo. Rurſus ciet vrinam veſica ſuis: ſi terram nõ attigerit: impoſita pubi. Sedis vitijs ꝑclare ꝓdeſt fel vrſinũ cũ adipe. Quidã adijciunt ſpumam argenti / ac thus. Prodeſt & butyruȝ cum adipe anſerino: ac roſaceo. Modum ipſæ res ſtatuunt: vt ſint illitu faciles. Præclarę medetur & taurinuȝ fel in linteolis cõcerptis Rimaſq; perducit ad cicatricẽ: inflationibus in ea parte ſeuum vituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris vitijs medetur ſanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum codylomatis per ſe. Iteȝ fel lupinnm ex vino. Panos & apoſtemata in quacunq; parte ſanguis vrſinus diſcutit. Itẽ taurinus aridus tritus. Præcipuum tñ remedium traditur in calculo onagri: quem dicunt cum interficiatur reddere vrinam liquidiorem in initio: ſed in terra ſpiſſãtem ſe. Hic adalligatus fœmini omnes impetus diſcutit: omniq; ſuppuratione liberat. Eſt autem rarus inuentu: nec ex omni onagro: ſȝ celebri remedio. Prodeſt & vrina aſini cum melãthio: & vngulæ equinæ cinis cum oleo: & aqua illitus. Sãguis eq̃ præcipue admiſſarij. Et ſanguis bubulus. Item fel. Caro quoq; eoſdem effectus habet calida impoſita. Et vngulæ cinis ex aqua: aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cum melle decoctem. Fel vrſinum / ſiue verrinum. Vrina ſuum in lana impoſita. Fœmina atteri / aduriq; equitatu notum eſt. Vtiliſſimum eſt ad omnes inde cauſas ſpumaȝ equi ex ore: inguinibuſq; illinire inguia: & ex vlcerum cauſa intumeſcunt. Remedio ſunt equi ſetę tres totidem noctis: & ceſtros hęrba adalligatæ intra vlcus.

Remedia ad calculos expellendos.

Vř cũ chartę cinere.

Magica demonſtratio.

¶ De podagris: ad morbum comitialem: ad ſideratos: morbumq; regium: oſſaq; fracta remedia. CA. XVI.

POdagris medeť vrſinus adeps: taurinũq; ſeuũ pari pondere & cęrę. Addunt q̃dã hippociſtidem / & gallã. Alij hircinum pręferunt ſeuum cum fimo caprę: & croco ſinapi cuȝ caulibus ederę tritis: ac perdicio: vel flore cucumeris ſilueſtris. Item bouis fimum cũ aceti fæce. Magnificant & vituli qui nõdum hęrbam guſtauerit fimuȝ. Aut per ſe ſanguinem tauri Vulpem decoctam viuam / donec oſſa tantum reſtent. Lupumue viuum oleo cærati modo incoctuȝ. Seuum hircinũ cum hęlixines parte æqua: ſinapis tertia. Fimi caprini cinerem cum axungia. Qui & iſchiadicos vri ſub pollicibus pedum eo fimo feruente vtiliſſime tradũt. Articulorũq; vitijs fel vrſinũ vtiliſſimum eſſe: & leporis pedes adalligatos. Podagras quidã mitigari pede leporis viuentis abſciſo ſiq̃s ſecũ aſſidue habeat. Perniones vrſinus adeps. rimaſq; pedum omnes arcet. Efficacius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinum / vel ſuillum fel. Cum adipe pulmo impoſitus. Et ſi ſubtriti ſint: contuſiue: offenſione. Si vero aduſti frigore: leporini pilis cinis. Eiuſdẽ pulmo contuſis diffectus: aut pulmonis cinis. Sole aduſta ſeno aſinino aptiſſime curatur. Item bubulo cũ roſaceo. Clauos / & rimas. Calliq; vitia fimũ apri / vel ſuis recens illitũ: ac tertio die ſolutum ſanat. Taloꝝ

☞ Leporis pes podagris vtilis ſi ſecũ ferant.

cinis pulmo aprinus/aut ſuillus/aut ceruinus. Attritus calciamētorū vrina aſini cū luto ſuo illita. Cla
uos ſeuum bubulum cum thuris polline. Perniones vero corium cōbuſtuȝ. Melius ſi ex vetere calcia ☞
mento: iniurias a calceatu ex oleo corij caprini cinis. Varicum dolores ſedat fimi vitulini cinis cum Qūo vari. vſi
lilij bulbis decoctis addito melle modico. Itemq; omnia inflāmata/ac ſuppurationes minantia. Ea- fimo mitigāt
dē res/& podagricis ꝓdeſt/& articularijs morbis e marib⁹ p̄cipue vitulis. Articulorū attritis fel apro do.
rum vel ſuum linteo calefacto impoſitum. Vituliq; qui nōdum herbam guſtauerint fimum. Item ca
prinum cum melle/& aceto decoctum. Vngues ſcabros ſeuū vituli emēdat. Item caprinuȝ admixta
ſandaraca. Verrucas vero aufert vitulini fimi cinis ex aceto. Aſini vrinę lutū. Comitiali morbo teſtes fi. vi. verru-
vrſinos ediſſe ꝓdeſt: vel aprinos bibiſſe ex lacte eqno: aut ex aqua. Item aprinaȝ vrinā ex aceto mulſo cas tollens.
Efficacius quæ inaruerit in veſica ſua. Danr̄ & ſuum teſticuli inueterati/tritiq; in ſuis lacte p̄cedente
vini abſtinētia/& ſequente cōtinuis diebus. Dātur & leporis ſale cuſtoditi pulmones cum thuris ter-
tia parte in vino albo ꝑ dies triginta. Item coagula. Eiuſdem aſini cerebrum ex aqua mulſa infuma-
tum prius in folijs ſemūcia ꝑ dies. Vel vngularum eius cinis coclearibus binis in toto mēſe potus. Itē Vel inſulſi.
teſtes ſale aſſeruati/& aſpergi potioni in aſinarum maxime lacte/vel ex aqua. Membrana partus ea-
rum p̄cipue ſi marem peperint: olfacta accedētem orbo comitialium reſiſtit. Sūt qui e mare/nigroq;
cor edēdū cum pane ſub diuo prima/aut ſecūda luna p̄cipiāt. Alij carnem: aliqui ſanguinem aceto di
lutum ꝑ dies quadraginta bibēdum. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miſcēt. Eadem
potione/& lymphaticis medētur. Comitialib⁹ dar̄ & lactis eqni potus/lichēq; in aceto mulſo bibēdū.
Dantur & carnes caprinæ in rogo homis toſtæ/vt volūt magi. Seuum eaȝ cum felle taurino pari pō-
dere decoctum/& in folliculo fellis recōditum: ita ne terram attingat. Potum vero ſublime ex aqua.
Morbū ipſum dep̄hēdit caprini corn⁹/vel ceruini vſti nidor. Sideratis vrina pulli aſinini nardo admi
xto ꝑ vnctionem ꝓdeſſe dicir̄. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis aſinini pulli ex vino. Itē fi-
mum aſinini pulli: qđ primum edidit a partu dātū fabę magnitudie e vino meder̄ intra diē tertiū. Ea
dem & ex equio pullo/ſimiliterq; vis eſt. Fractis oſſibus p̄ſentaneus maxillarum apri cinis/vel ſuis.
Item lardum elyxum/atq; circūligatum mira celeritate ſolidat. Coſtis quidem factis laudatur vnice
caprinum fimum ex vino vetere: aperit: extrahit: perſanat.

¶ Ad febres: ad melancholicos: lethargicos: hidropicos: ad ignem ſacrum: & ad dolores neruorum remedia. CA. XVII.

FEbres arcet ceruorū caro: vt diximus. Eas quidē/q̄ certo dierū numero redeūt oculus lupi
dexter ſalſus adalligatuſq;: ſi credim⁹ magis. Eſt gen⁹ febriū qđ amphimerinū vocāt. Hoc ☞
liberari tradūt: ſiqs e vena auris aſini tres guttas ſāguinis in duabus heminis aq̄ hauſierit. Quid ad fe-
Quartanis magi excremēta fellis cū digyto bubonis adalligari iubēt: & ne recidāt: nō re- bres arcēdas
moueri. ſepteno circuitu. Quis hoc q̄ſo iuenire potuit? Quę eſt iſta mixtura? Cur digytus bubonis po vitule.
tiſſimū electū eſt? Modeſtiores iacur fellis decreſcēte luna occiſę inueteratū ſale ex vino bibenduȝ añ
acceſſiōes quartanę dixere. Idem magi fimi bubuli cinere cōſperſo puerorū vrina illinūt digytos pe-
dum manibuſq; leporis cor adalligāt. Coagulum ante acceſſionē ꝓpināt. Datur & caſeus caprin⁹ re-
cēs cum melle diligēter ſero ipreſſo. Melācholicis fimum vituli in vino decoctuȝ remedio eſt. Lethar
gicos excitat aſini lychen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut piloruȝ: iecur aprinū. Ita
q; & veternoſis dar̄. Phthiſicis meder̄ iecur lupi ex vino. Macræ ſuis fœminæ hærbis paſtæ lardum.
Carnes aſininæ ex iurę ſumptæ. Hoc genere maxime in achaia curāt id malum. Fimi quoq; aridi: ſȝ Vel lyen.
pabulo viridi paſto boue fumum arundine hauſtum prodeſſe tradūt. Bubuli quoq; cornus mucronē
exuſtum duorum coclearium mēſura addito melle pillulis deuoratis. Capræ ſeuo in pulte halicacia
& phthiſin/& tuſſim ſanari. Vel recēti cum mulſo liquefacto: ita vt vncia in cyathum addatur: rutęq;
ramo permiſceatur: non pauci tradunt. Lupi/& capræ ſeui cyatho/vel lactis pari menſura deploratū Vel exaliaca
phthiſicum conualuiſſe certus auctor affirmat. Sunt & qui ſuum fimi cinerē ꝓfuiſſe ſcripſerint in paſ Aduerte.
ſo. Et cerui pulmoneȝ maxime ſubulonis ſiccatum in fimo: tritumq; in vino. Hydropicis auxiliar̄ vri-
na veſicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ inaruerit cū veſica ſua. Fimi taurini maxime
ſubulonis: ſed & bubuli: de armentinis loquor. Quidam bolbiton vocāt. Cinis coclearioꝝ trium in
mulſi hemina bouis fœminę in mulieribus. Et ex altero ſexu in viris: quod veluti miſterium occulta-
runt magi. Fimum vituli maſculi illitum. Fimi vituli cinis cum ſemine ſtaphylini æqua portione ex Vel liquor.
vino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficatiorem putant hircorum vtiq; ſi lentiſco paſcantur. Igni
ſacro vrſinus adeps illinitur: maxime qui eſt ad renes. Vitulinum fimum recēs/vel bubuluȝ. Caſeus ca
prinus ſuccus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ deſecta pumice ex aceto trita. Ruborem cum pru
rigine equi ſpuma/aut vngulæ ciuis. Eruptionibus pituitæ aſinini fimi cinis cum butyro. Papulis ni

gris caſe⁹ caprin⁹ ſiccus ex melle/& aceto in balneis oleo remoto. Puſtulis ſuilli fimi aq̃ cinis illit⁹: vel
cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimuꝫ aprinum/vel ſuillum. Item vitulinum. Verris ſpuma recẽs
cũ aceto/fimum caprinum cum melle. Bubula caro impoſita tumorẽ ſanat. Fimum ſuillũ in teſta ca-
lefactum/tritumqꝫ cum oleo duricias corporum omnes tollit op. ime. Adeps e lupis illitus in iiſ q̃ rũ-
pere opus eſt: plurimum ꝓficit. Fimum bubulum in cinere calefactũ: aut caprinum in vino/vel aceto
decoctuꝫ. In furũculis ſeuum bubulum cum ſale. Aut ſi dolor intinctum: oleo liq̃factũ ſine ſale. Siliqꝫ
modo caprinum in ambuſtis. Prodeſt vrſinis adeps cum liliĳ radicibus. Aprinum/aut ſuillum fimuꝫ
inueteratuꝫ. Setarũ ex iiſ e penicillis tectoriiſ cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis cũ cæra/& me
dulla ceruina. Fel tauri. Fimum leporis. Sed caprarũ fimuum ſine cicatrice ſanare dicit̃. Glutinuꝫ p̃-
ſtantiſſimum fit ex auribus taurorũ/& genitalibus. Nec quicq̃ efficacius prodeſt ambuſtis. Sꝫ adulte
rat̃ nihil æque q̃buſuis pellibus inueteratis/calciamẽtiſqꝫ etiã decoctis. Rodia cum vero fideliſſimũ
Eoqꝫ pictores/& medici vtũtur. Id quoqꝫ quo candidius: eo probatius. Nigrum/& lignoſum damna-
tur. Neruorum doloribus fimum caprinũ decoctum in aceto cum melle vtiliſſimuꝫ putãt: vel putreſ-
cente neruo. Spaſmata & ꝑcuſſu vitiata fimo aprino curãt vere collecto/& areſacto. Sic & quadrigis
agendis tractos: rotaue vulneratos. Et quoquo modo ſanguine cõtuſo: vel recẽs ſi illinat̃. Sunt qui id
coxiſſe aceto vtilius putent. Quin & in potu farinã eam ruptis/cõuulneratiſqꝫ/& euerſis ex aceto ſalu
tarem ꝓmittũt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibũt. Ferũtqꝫ & Neronem principem hac po-
tione recreari ſolitum: cum ſic quoqꝫ ſe trigario approbare vellet. Proximam ſuillo fimo vim putant.

Fimus caprin⁹ ner. dolo. ꝓdeſt.

q̃ potiõe nero recreabat̃

¶ Ad ſanguinem ſiſtendum: contra vlcera/& carcinomata ad
ſcabiem remedia: & quæ infixa corpori extrahunt: & quæ
cicatricibus ꝓſunt. CA.XVIII.

SAnguinem ſiſtit coagulum ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidem & pilorum ci
nis. Item ex fimo aſinino cinis. Et pilorum quidem cinis illitus. Efficatior vis e marib⁹ ace
to admixto. Et in lana ad omne ꝓfluuium impoſito. Similiter ex equino capite/& fœmię.
Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus/vel fimi ex aceto. Hircini ve
ro iocineris diſſecti ſanies efficatior. Et cinis vtriuſqꝫ ex vino potus. vel naribus ex aceto illitus. Hirci
ni quoqꝫ vtris vinariĳ duntaxat cinis cum pari pondere reſinæ. Quo genere ſiſtitur ſanguis: & vu lnus
glutinatur. Hædinum quoqꝫ coagulum ex aceto: & fœminuꝫ eius combuſtorum cinis ſimiliter pole
re tradũt. Vlcera ſanat in tibiiſ/cruribuſqꝫ adeps vrſinus admixta rubrica. Quæ vero ſerpũt fel apri-
num cum reſina/& cæruſa. Maxillarum apri/vel ſuum cinis. Fimum ſuum illitum ſiccum. Item capri
num ex aceto ſubferuefactũ. Cętera purgãtur: & explẽtur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel medul
la cerui. Felle taurino cum cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recẽs ſuum. Vel inue
terati farina illinitur vulneribus ferro fractis. Phagedenis/& fiſtulis immittitur fel tauri cũ ſucco por-
ri/aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum cotyledone hærba. Carcinomata curat coagulum le-
poris cum pari pondere capparis aſperſum vino. Grangrenas vrſinum fel penna illitum. Aſini vngu
larum cinis ea/quæ ſerpunt vlcera inſperſus. Sanguis equi adrodit carnes ſeptica vi. Item fimi equini
inueterati fauilla. Ea vero/q̃ phagedenas vocãt in vlcerum genere coriĳ bubuli cinis cum melle. Ca-
ro vituli recẽtia vulnera non patitur intumeſcere. Fimum bubulum cum melle. Fœminũ vituli cinis
ſordida vlcera: & quæ cacoethę vocant e lacte mulieris ſanat. Recentes vero plagas ferro illitas gluti
num taurinum liquefectum tertio die ſolutum. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto/ac melle purgat vlce
ra. Quæ vero ſerpunt cohibet ſeuum cum cæra. Item addita pice/ac ſulphure percurrat. Similiter ꝓ
ficit ad cacoethe hędi fœminuꝫ cinis e lacte mulieris. Et aduerſus: carbunculos ſuis fœminæ cerebrꝫ
toſtum/illitumqꝫ. Scabiem hominis aſininæ medullę maxie abolent. Vrinę eiuſdem cum ſuo luto il-
litæ. Butyrum etiam quod in iumẽtis ꝓficit cum reſina calida. Glutinum taurinum in aceto liquefa-
ctum addita calce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulũ. vnde & nomen taxere.
Canum ſcabies ſanatur bubulo ſanguine recenti. Iterũqꝫ cum inareſcat illito: & poſtero die abluto ci
nere lixiuio. Spinę/ac ſimilia corpori extrahũtur fellis excrementis. Itẽ caprę ex vino. Coagulo quo-
cunqꝫ/ſꝫ maxime leporis cum thuris polline/& oleo/aut cũ muſci pari pondere: aut cũ propoli. Cica-
trices nigras ſeuũ aſininũ reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calefactũ. Medici adĳciũt myrrhã
& mel/& crocũ: æreaqꝫ pyxidæ condunt. Aliqui & florem æris miſcent.

Ad curandã ſcabiem.

¶ Ad muliebria mala medicinę: & ad infantium morbos:
& veneris remedia. CA.XIX.

MVlierꝫ purgaticẽs adiuuãt fel taurinũ/lana ſuccida appoſitũ. olympias thebana addidit hy
ſopũ/& nitrũ. Cornus ceruini cinis potus. Item vuluæ laborãti. Illitum quoqꝫ & fel tauri-
num cũ opio appoſitum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino ſuffiri ꝓdeſt. Tradũt ceruas:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0448-4

cum ſenſerint ſe grauidas: lapillum deuorare: quem in excremẽtis reptum/aut in vulua (nam & ibi in
uenitur) cuſtodire partus adalligatũ. Inueniũtur & oſſicula in corde/& vulua per q̄ vtilia grauidis par
turientibuſq;. Nam de pumice/qui in vacarũ vtero ſimili modo repit̃: diximus in natura boum. Lupi
adeps illitus vuluas mollit. Dolores earũ iecur. Carneſq; lupi ediſſe parituris prodeſt. Aut ſi incipiẽti
bus parturitæ ſit iuxta qui ederit. Adeo vt etiam cõtra illata noxia valeat. Eundẽ vero ſupuenire pni
tioſum eſt. Magnus & leporis vſus mulierib⁹. Veluas adiuuat pulmo aridus poſt. Profluuia iecur cũ
ſamia terra ex aqua potum. Secũdas coagulũ. Cauẽt̃ pridiana balnea. Illituȝ quoq; cũ croco/& porri
ſucco: vellere appoſitum abortus mortuos expellit. Si vuluæ leporũ in cibis ſumãtur: mares concipi
putant. Hoc & teſticulis eorum/& coagulo profici. Conceptum leporis vtero exemptum iis/ quæ pa
rere deſierint: reſtibilem fœcũditatem afferre. Sed & pro cõceptu leporis ſaniem ex viro magi ꝓpi-
nant. Item virgini nouen grana fimi/vt ſtent perpetuo mammæ. Coagulo quoq;. Obu id cum melle
linunt ſanguinem: vbi euulſos pilos renaſci volunt. Inflationi vuluæ fimum aprium/ſuillumue cum
oleo illini prdoeſt. Efficatius ſiſtit farina aridi/aut ſpergatur potioni: vel ſi grauidæ/aut puerperę tor
queantur. Lacte ſuis poto cum mulſo adiuuãtur partus mulierum. Per ſe vero potum deficientia vbe
ra puerperarum replet. Eadem circũlita ſanguine fœminæ ſuis minus creſcunt. Si dolent lactis aſini-
ni potu mulcẽtur. Quod addito melle ſumptum/& purgationes earum adiuuat. Sanat & vuluarum
exulcerationes eiuſdem animalis ſeuum inueteratum: & in vellere appoſitum duriciã vuluarũ emol
lit. Per ſe vero recẽs/vel inueteratum ex aqua illitum pſilothri vim optinet. Eiuſdem animalis lyen
inueteratus/ex aqua illitus mãmis abundantiam facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulę aſininæ ſuffitæ
partum maturãt: vt vel abortus euocetur: nec aliter adhibentur: quoniam viuentem partum necant.
Eiuſdem animalis fimuȝ (ſi recens ĩponatur) profluuia ſanguinis mire ſedare dicitur. Necnon & cinis
eiuſdem fimi: qui & vuluæ ꝓdeſt impoſitus. Equi ſpuma illita per dies .xl. prius q̄ naſcantur primum
pili reſtringũtur. Itẽ cornus ceruini decocto. Melius ſi recẽtia ſint cornua. Lacte eqno iuuãt̃ vuluę col
lutæ. Quod ſi mortuus partus ſentiatur: lyen ex aqua dulci potus eiĳt. Itẽ vngulę ſuffitu/aut fimuũ ari
dum. Vuluas procidentes butyrũ infuſum ſiſtit. Induratã vuluam apit fel bubulum roſaceo admix-
to: foris vellere cum reſina terebintina impoſito. Aiunt & ſuffitu fimi e mare boue ꝓcidentes vuluas
reprimi: partus adiuuari. Conceptus vero vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationẽ fieri
certum eſt. Hanc emẽdari. Olympias thebana affirmat felle taurino/& adipe ſerpẽtiũ/ & erugine ad
dito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel ſi in purgationibus fuerit ſub coitu aſpſu
vuluę etiam duritiam ventris emollit: & ꝓfluuium minuit vmbilico peruncto/atq; in totum vulue ꝓ
deſt. Modum ſtatuũt fellis pondere denariĳ ad apiĳ tertiam ammixto amygdalino oleo: quãtum eſſe
ſatis appareat: hoc in vellere imponũt. Maſculi fel vituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad vul-
uas. Carnem vituli ſi cum ariſtolochia inaſſatam edant circa conceptũ: mares paritura promittunt.
Medulla vituli in vino/& ex aqua decocta ſeuo exulcerationb⁹ vuluarꝫ ĩpoſita ꝓdeſt. Itẽ adeps vulpi
um: excremẽtumq; feliũ cũ reſina/& roſaceo impoſitũ. Caprino cornu ſuffiri vuluã vtiliſſimum pu-
tant. Silueſtrium caprarum ſanguis cũ palma marina pilos detrahit. Cęterarũ vero fel callum vulua-
rum emolit inſperſum/& a purgatione concept⁹ facit. Sic quoq; pſilothri vis efficitur emulſis pilis tri
duo ſeruat̃ illitũ. Profluuium q̄uis immenſum vrina capræ pota ſiſti obſtetrices ꝓmittunt: & ſi fimuȝ
illinat̃. Mẽbrana caprarũ in aqua partu edito ĩueterata/potuq; ſũpta in vino: ſecũdas pellit. Hedorũ
pilis ſuffiri vuluas vitile putant. Et in ꝓfluuio ſanguinis coagulum bibi: aut hyoſcyami ſanguine im
poni. E boue ſilueſtri nigro ſi ſanguine hircini lumbi pungãtur mulieri tediũ veneris fieri dicit Eſchi-
nes. Idem amoris pota hirci vrina ammixto ꝓpter faſtigium nardo. Infantibus nihil butyro vtili⁹ per
ſe/& cũ melle: priuatim & in dẽtione/& ad gingiuas: & ad oris vlcera. Dens lupi adalligatus infantiũ
pauores ꝓhibet: dentientiq; morbos. Quod & pellis lupina pręſtat. Dentes quidem eorum maximi
equis quoq; adalligati infatigabilem curſum præſtare dicũtur. Leporem coagulo illito vbere ſiſtitur
infantium aluus. Iecur aſini ammixta modice panace inſtillatũ in os a comitialibus morbis/& aliĳs in
fantes tuetur. hoc q̄draginta dieb⁹ fieri p̄cipiunt. Et pellis aſinina iniecta ĩpauidos infantes facit. Dẽ-
tes qui eqnis primũ cadunt: facilem dentionẽ præſtant infantibus adalligati. Efficatius ſi terrã nõ at-
tigere. Lyen/bubulus in melle editur. Et illinitur ad lienis dolores. Ad vlcera manãtia cũ melle. Lyẽ
vituli in vino decoctus/trituſq;/& illitus vlcuſcula oris. Cerebrũ caprę magi ꝑ annulũ aureuȝ traiectũ
prius q̄ lac detur infantibus inſtillatur cõtra comitiales: cæteroſq; infantium morbos. Caprinuȝ fimũ
inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino/vel cerebro leporuȝ
perunctæ gingiuæ faciles dentiores faciunt. Somnos fieri lepre ſumpto in cibis Cato arbitratur. Vul
gus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem ioco. Cui tamen aliqua debeat ſubeſſe cauſa
in tãta ꝑſuaſione. Magi felle caprę ſacrificatę dũtaxat illito oculis/vel ſub puluino poſito ſomnum al

Mirũ de cer uarũ natura.

Quid vt ſtẽt virg. mãmæ.

Equi ſpuma pili reſtrigũt̃

Aduerte.

Hic infãtib⁹ lupi dẽs dat̃ adalligatus. Mira lupi dẽtis vis ne eq- fatigẽtur.

Ad cohiben dos In cap. fi. vtilis ad alliciẽdos ſomnos, vel loco

ſici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis myrteo oleo punctis. Coitus aũt ſtimulat fel aprinus illitum. Item medullę ſuum hauſtæ. Seuum aſininum anſeris maſculi adipe ꝑmixto illitum. Itẽ a coitu equi Virgilio quoq; deſcriptū virus/& teſticuli equini aridi vt potioni interſeri poſſint/ dexterue aſini teſtis in vino potus ꝓportione: vel adalligatus brachiali. Eiuſdem a coitu ſpuma collecta roſeo pãno/& incluſa argento: vt Eſchines tradit. Salpe genitale in oleũ ferues mergi iubet ſepties: eoq; pũgi ꝑtinẽtes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi: vel tauri a coitu vrinam: lutoq; ipſo illini pubem At e diuerſo muris fimo illito cohibetur virorum venus. Ebrietatem arcet pulmo apri/aut ſuis aſſus e ieiuno cibo ꝯſumptus eo die. Item hædinus.

Mira.

Mira de animalibus. CA.XX

Mira ꝓterea tradũtur in eiſdem aĩalibus. Veſtigium equi excuſſũ vngula (vt ſolet plęrũq;) ſi quis collectum reponat: ſingulare remediũ eſſe recordãtibus quonã loco id re poſuerint Iecur luporũ eqnæ vngulę ſimile eſſe. Et rũpi equos/qui veſtigia luporũ ſub equite ſequãtur. Taliſq; ſuam diſcordię vim quandã ineſſe in incẽdijs: ſi fimi aliquid egerat e ſtabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues/bouesq;. Hircorũ carnes virus non recipe: ſi panẽ hordeaceum eo die/quo interficiant ederint: laſerue dilutũ biberit. Nullas vero teredinẽ ſentire luna decreſcẽte iduratas ſale. Adeoq; nihil omiſſum ẽ: vt leporẽ ſurdũ celeri⁹ pingueſcere repiamus. Aĩaliũ vero medicina. Si ſãguis ꝓfluat iumẽtis ſuillũ: fimũ ex vino infundẽdũ. Boũ aũt morbis ſeuũ ſulphur viuũ aliũ ſilueſtre ouum coctũ. Oĩa hęc trita in vino dãda: aut vulpis adipẽ. Carnẽ caballinã diſcoctã potu ſuũ mederi. Omnium vero q̃drupedum morbis capram ſolidã cum corio/& ranã rubetã diſcoctas. Gallinaceos nõ attingi vulpibus/q iecur aĩalis eius aridũ ederit. Vel ſi pellicula ex eo collo inducta galli interierint. Similia in felle muſtellę. Boues in cypro tõtra cormina hoĩm excremẽtis ſibi mederi. Inſuper pedes boum ſi prius cornua pice liqda pungant. Lupos in agrũ nõ accedere: ſi capti vni⁹ pedib⁹ infractis/cultroq; adacto paulatim ſanguis circa fines agri ſpargatur: atq; ipe defodiat in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut ſi vomerem quo primus ſulc⁹ eo anno in agro ductus ſi excuſſũ aratro foc⁹ lariũ/quo familia cõuenit abſumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro q̃diu fiat. Hic deinde reuertemur ad animalia ſui generis: quæ aut placida non ſunt: aut fera.

Quid ad lupos arcẽdos.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVSNONVS. PROHEMIVM.

De medicina/& inuentoribus eius: de origine medicinę: & quando primum clinice: & quando primũ iatraleptice: & de Chryſippo/& Eraſiſtrato: & Empirice: & Erophilo: & reliqs illuſtribus medicis: & quotiẽs ratio medicinę mutata ſit: & q primus romę medicus: & quãdo: & quid de medicis antiq romani iudicauerim: & vitia medicinę CA.I.

NATVRA REMEDIORVM ATQVE MVLTITVDO INSTANTIVM ac ꝓteritorũ: pura de ipſa medendi arte cogũt dicere: q̃q̃ nõ ignar⁹ ſim nullis ante hæc latino ſermone condita: ancepſq;/ac lubricum eſſe rerũ oĩm nouarũ pricipium: nec aliud vtiq; gratiæ q̃ ſterilis difficultatis in ꝓmẽdo. Sed q̃m occurrere veriſimile eſt oĩm q hęc noſcãt cogitationi: quonam modo exoluerint in medicinę vſu quæ tam parata/atq; ꝑtinentia erant. Mirumq;/& indignum ꝓtinus ſubit nollam artium inconſtãtiorem fuiſſe. Et etiam nunc ſæpius immutari contigerit cum ſit fructuoſior nulla. Dijs primum inuẽtores ſuos aſſignauit: & cœlo dicauit. Necnõ & hodie multifariam ab oraculis medicina petit. Auxit deinde famam etiam crimine: ictum fulmine Aeſculapiũ fabulata q̃m Tyndaridã reuocauiſſet ad vitam. Nec tamẽ ceſſauit narrare alias reuixiſſe opa ſua clare troianis tꝑibus/a qbus fama certior vlnerũ dũtaxat remedijs. Sequẽtia ei⁹ mirũ dictu in nocte dẽſiſſima latuere vſq; ad pelopõneſiacũ bellũ. Et tũc eã reuocauit in lucẽ Hippocrates gẽit⁹ in inſula co. in primis clara/& valida/ac Aeſculapio Dicata. Is cũ fuiſſet mos liberatos morbis ſcribere in tẽplo ei⁹ dei: q auxiliat⁹ eẽt: vt poſtea ſilitudo ꝓficeret exſcripſiſſe ea tradit. Atq; vt varro apd nos credit iã tẽplo cremato is iſtituiſſe medicinã hãc q̃ clinice vocat. Nec fuit poſtea q̃ſtus mod⁹: q̃m Prodic⁹ Selymbrię nat⁹ diſcipulus eius inſtituiſſet: quã vocãt iatraleptice. Rectorib⁹ quoq; medicorum/ac medicis in eis vectigal inuenit. Horũ placita Chryſippus ingenti garrulitate mutaui. Plurimumq; etiã ex Chryſippo diſcipul⁹ ei⁹ Eraſiſtratus Ariſtotelis filia gẽitus. Hic anthioco rege ſanato centũ talentis donatus eſt a rege Ptolomæo filio eius: vt incipiamus & præmia artis oſtendre. Alia factio ab experimentis ſe cognominans. Empiricem cœpit in ſicilia a Creõte agrigentino Empedoclis phyſici

vel exoluerit vel quam.

Dij mediciæ inuentores

Aeſculapij fabula.

Aduerte.

Hippo. ex inſula co. oriundus.

Medicia æſculapio dicata.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0450-3
DFG

auctoritate cõmendato. Diſſideruntqꝫ eæ ſcholæ: & om̃es eas dãnauit. Erophilus in muſicos pedes
venarum pulſu diſcreto per ętatum gradus. Diſcreta deinde & hęc ſecta eſt: quoniaꝫ neceſſe erat in
ea litteras ſcire. Mutata & quam poſtea Aſclepiades (vt rettulimus) inuenerãt. Auditor eius themi
ſon fuit. Qui inter initia ſcribit. Illo mox recedente a vita ad ſua placita mutauit. Sed & illa Antoni-
us muſa eiuſdẽ auctoritate diui Auguſti: quam cõtraria medicina graui periculo exemerat. Multos
ꝓterea medicos celeberrimoſqꝫ ex ijs caſſios/carpitanos/arũcios/albucios/rubrios.cc.l.ſeſtertia an-
nua mercede ijs fuere apud principes. Quintus vero Stentinꝰ imputauit pricipibus: ꝗ ſeſtertijs qui
genis annuis contentus eſſet. Sexena eñ ſibi quęſtu vrbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par

Vel dominus

& fratri eius merces a Claudio Cęſare infuſa eſt: cenſuſqꝫ q̄q̄ ex hauſtis opibus Neapoli exornata vt
hæredi ſextertia.ccc.relinqueret quantuꝫ quadragena idem aruntius ſolus. Exortus deinde eſt Ve
ctius valens adulterio meſſalinæ Claudij Cæſaris nobilitatus: paritqꝫ eloquentiæ aſſectator. Is eã
potentiam nactus nouam inſtituit ſectam. Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſi-
liuit dolentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Quali

Nero. Monimentuꝫ.

prudentia ingenioqꝫ æſtimari vel vno argumento abunde põt cuꝫ monumento ſuo: quod eſt appia
via: iatronicen ſe inſcripſerit. Nullius hiſtrionum par: ex quo trigario comitatu regreſſus in publico
erat. Tuꝫ Crinas maſſilienſis arte geminata vt cautior religioſiorqꝫ ad ſyderuꝫ motus ex ephemeri-
de mathematica cibos dando: oraſqꝫ obſeruando auctoritate eũ præceſſit. Nuperqꝫ ſexſtertia.c.reli
quit muris patrię mœnibus quoqꝫ alijs pene non minori ſumma extructis. Hi regebant fata. cũ repẽ
te ciuitatem. Charmis ex eadem maſſalia inuaſit: damnatis non ſolum prioribus medicis: verum &
balneis. Frigidaqꝫ etiã hibernis algoribꝰ lauari perſuaſit. Merſit ægros in lacus. Videbamꝰ ſenes cõ
ſulares vſqꝫ in oſtentationem regentes. Qua re de extat etiã Annei Senecæ aſtipulatio. Nec dubiuꝫ
eſt omnes iſtos famam nouitate aliqua occupantes animas ſtatim noſtras negociari. Hinc illæ circa

Medi. ars mobilis.

ægros miſeræ ſentẽtiarum concertationes: nullo idem cenſẽte ne videatur aſſertatio alterius. Hinc
illa infœlicis monumenti inſcriptio: turba ſe medicorum periſſe. Mutatur ars quottidie totiens iter
pollis. Et ingeniorum græciæ flatu impellimur. Palamqꝫ eſt: vt quiſquis inter iſtos loquendo polle-
at: imperatorem illico vitæ noſtræ neciſqꝫ fieri. ceu vero non milia gentium ſine medicis degant: nec
tamen ſine medicina. Sicut Populus Romanus vltra ſexcẽteſimum annum: neqꝫ ipſe in accipiendis
artibus lentus: medicinæ vero etiam auidus donec expertam damnauit. Etenim percenſere iſignia

Vel ingenia.

priſcorum in his moribus conuenit. Caſſius Hemina ex antiquis auctor eſt primuꝫ e medicis veniſ-
ſe Romam peloponẽſem Archagathũ Liſaniæ filiuꝫ. L. Aemilio. M. Liuio conſ. anno vrbis. d.xxxv.

Archagathꝰ. Ro. primus medicus

Eiqꝫ ius quiritium datum & tabernam in compito acilio emptaꝫ. Ob id publice vulnerarium fuiſſe
eum tradunt vocatum. Mireqꝫ gratũ aduentum eius initio. Mox a ſęuitia ſiccandi vrendiqꝫ tranſiſ
ſe nomen in carnificem & in tedium artis. Omneſqꝫ medicos: quod clariſſime intelligi poteſt ex. M.
Catone: cuius auctoritas triumphus atqꝫ cenſura & quanto in vnum cõferunt: tanto plus in ipõ eſt.

In medicamentoruꝫ deteſtationem: Catõis verba

Quamobrem verba ipſa ponemus. Dicam de iſtis gręcis ſuo loco Marce filij quid athenis exquiſi-
tum habeam. Et quod bonum ſit iſtoruꝫ litteras aſpicere nõ perdiſcere. Vincam nequiſſimum & in-
docile genus illorum: & hoc puta vatem dixiſſe. Quandocumqꝫ iſta gens ſuas litteras dabit: oĩa cor-
rumpet. Tunc etiam magis: ſi medicos ſuos huc mittet. Iurarũt inter ſe barbaros necare omnes me
dicina. Sed hoc ipſum mercede faciunt vt fides ijs ſit: & facile diſperdant. Nos quoqꝫ dictant barba-
ros: & ſpurcius: noſqꝫ magis q̃ alios opicos appellatiõe fœdãt. interdicit ibi de medicis. Atqꝫ hic Ca
to. dc.v. anno vrbis noſtrę obijt: octogeſimoquinto ſuo: ne quis illi defuiſſe publice tempora: aut pri

Quo tempore obijt Cato

uatim vitæ ſpatia ad expediendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem vtiliſſimam credi-
mus? Minime hercule. Subijcit enim qua medicina vſus & ſe & cõiugem vſqꝫ ad longam ſenectã ꝑ-
duxerit: ijs ipſis ſcilicet: quæ nũc nos trademus. Profiteſqꝫ eẽ etiã comẽtarium ſibi quo medeatur fi
lio: ſeruis: familiaribus: quæ nos per genera vſus ſui differimus. Non rem antiqui damnabant: ſꝫ ar-
tem. Maxime vero quæſtum eſſe immani precio vitæ recuſabant. Ideo templum Aeſculapij etiã cũ
reciperet̃ is deus: extra vrbem feciſſe: iterumqꝫ in inſula traduntur. Et cũ græcos italia pellerẽt: diu
etiam poſt Catonem excepiſſe medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc artiuꝫ gręca
rum nondum excreuerat romana grauitas. In tãto fructu pauciſſimi quiritiũ attigere: & ipſi ſtatim
ad gręcos tranſfuge. Immo vero auctoritas aliter q̃ gręcæ eã tractantibus etiã apud iperitos expteſ
qꝫ linguæ non eſt. Ac minus credunt: quæ ad ſalutem ſuam pertinent: ſi intelligunt. Itaqꝫ hercule in

Adulatrix medicorum loquella & mendax.

hac artium ſola euenit: vt cuicunqꝫ medicum ſe ꝓfitenti ſtatim credatur: cum ſit periculum in nul-
lo mendatio maius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda eſt ſpirandi per ſe cuiqꝫ dulcedo. Nul-
la pręterea lex quę puniat inſcitiam capitalem. Nullum exemplum vindictæ. Diſcunt periculis no-
ſtris. Et per experimenta mortes agunt. Medicoqꝫ tantum hominẽ occidiſſe ſumma impunitas aſt

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0451-9 DFG

Quinimmo tranſit in cõuitium Et intẽperantia culpatur. Vtroq; qui periere arguuntur. Sed & de-
curię pro more cenſuris principũ examinatur. Inquiſitio per parietes agitur. Et qui de nummo iu-
dicet a gadib⁹ columnas Herculis accerſitur. De exilio vero nõ niſi die. xlv. Quinq; electis viris da
tur tabella. At de iudice ipſo quales in conſilio eunt: ſtatim o ccaſuri? Merito dum nemini noſtrũ li-

Applicabile.

bet ſcire: quod ſalutis ſuæ opus ſit. Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnoſcimus. Aliena
memoria ſalutamus. Aliena viuimus opera. Periuntq; rerũ naturæ præcia: & vitę argumenta. Nihil
pro noſtro habemus q̃ delicias. Non deſerã Catonẽ tam ambitioſę artis inuidia a me obiectum: & a
ſenatu illum qui ita cenſebat: itaq; non criminibus artis arreptis vt aliquis expectauerit. Quid enim
venenorum fertilius? aut vnde teſtamentorum plures inſidiæ. Iam vero & adulteria etiam in princi

Vel euidens.

pum domibus: vt eudemi in Liuia Druſi Cæſaris. Item Valentis in qua dictum eſt regina. Nõ ſunt
artis iſta ſed hominum. Non magis hęc vrbi timuit Cato vt equidem credo q̃ reginas. Ne auaritiam
quidam arguam rapaceſq; nundinas pendentibbs ſatis & dolorum indicaturam: ac mortis arrã/ aut
arcana præcepta. Squamã in oculis emouendam potius q̃ extrahendã. Per quæ effectum eſt vt nihil
magis prodeſſe videretur q̃ multitudo graſſantium. Neq; enim pudoris emuli pręcia ſummitũt. No
tum eſt ab eodem charmide vnum ægrum ex prouincialibus ſeſtertijs ducentis conductũ. Archon-
tio vulnerum medico ſeſtertijs centum cõdẽnato ademiſſe Claudium principem. Eidemq; in gallia
exulanti & deinde reſtituto acquiſitũ non minus intra paucos annos. Et hęc perſonis imputentur.
Nec fæcem quidẽ aut inſcitiã eius turbę arguamus: ipſorũq; intẽperãtiã in morbis aquarũ calidarũ
diuerticulis imperioſaũ inediã. Et ab iiſdem deficientibus cibo ſępius die igeſto. Mille pręterea pœ
nitentię modis culinarum etiam pręceptis & vnguentorũ mixturis quando nullas omiſere vitæ ille
cebras. Inuehi peregrinas merces conciliariq; externa p̃cia diſplicuiſſe maioribus crediderim quidẽ

Mithridati-
cũ antidotum.

non tamen hoc Catonem prouidiſſe: cũ damnaret artem. Theriace vocat excogitata compoſitio lu
xurię. Fit ex rebus externi cum tot remedia dederit natura: quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticũ
antidotum ex rebus. liiij. componit. Interim nullo pondere æquali: & quarundã rerum ſexageſima
denarij vnius imperata. Quo deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tãta

Med. nomia
dant incogni
ta rebus.

eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientię vendicatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidã illã
nouere. Cõperiq; vulgo pro cinabari indicia in medicamenta minium addi inſcitia nominis: qđ eſſe
venenum docebimus inter pigmenta. Verum & hęc ad ſingulorum ſalutem pertinent: Illa aũt quæ
timuit. Cato: atq; prouidit: innocẽtiora multo & parua opinatu: quę proceres artis eiuſdẽ in ſemet-
ipſis fatent. Illa ꝑdidere imperij mores. illa quę ſani patimur luctat⁹ cæromata ceu valitudinis cau
ſa inſtituta. Balneę ardentes quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui: vt nemo non minus vali-
dus exiret. Obedientiſſimi vero efferentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones: & rurſus perpo
tationes: ac pilorum euiratio inſtituta reſinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati.
Ita eſt profecto: lues morũ nec aliunde maior q̃ e medicina. Vatem prorſus quottidie facit Catonẽ
& ei⁹ oraculũ. Satis eſſe ingenia græcorum inſpicere nõ perdiſcere. Hæc fuerint dicẽda pro ſenatu illo
ſexcẽtiſq; Populi Romani annis aduerſus artem: in qua conditione inſidioſiſſima auctoritatem peſ-
ſimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam perſuaſiones qui prodeſſe niſi præcioſa non

Vergilius.

putãt. Neq; enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura quę dicẽtur animalia. At nõ Virgilio nefas
fuit nominare formicas nulla neceſſitate: & gurguliones ac lucifugis congeſta cubilia blattis. Non

Homerus.

Homero inter prœlia deorum improbitatem muſcæ deſcribere. Non naturæ gignere iſta: cum gi-
gnat hominem. Proinde cauſas quiſq; & effectus non res æſtimet. Ordiemur autem a confeſſis: hoc
eſt lanis/ ouibuſq;. Vt obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiam ſi alienis lo-
cis: tamen obiter dici neceſſe erit. Nec deeſſet materię pompam: ſic quiq̃ aliud intueri liberet: q̃ fidẽ
operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Cum vero id certũ
eſſet: atq; nõ fabuloſũ. Irridere eſt vitę remedia poſt mileſimũ annũ reditu ra monſtrare.

¶ De medicina lanarum. CA. II.

Antiquit⁹ nu
bentes poſtes
lana decora-
bant.

Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religioſam habuere poſtes a nubentibns attin
gi iubentes. Pręterq; cultum & tutellam cõtra frigora. Succidæ plurima pręſtãt remedia
ex oleo vinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri moderari opus ſit & aſtringi laxariue: lu-
xatis mẽbris polentibuſq; neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidã etiã ſalẽ admiſcent
luxatis. Alij cũ lana rutã tritam adipẽq; imponunt. Itẽ contuſis tumentibuſq;. Halituſq; quoq; oris
gratiores facere traditur cõfricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodeſt & phreneticis ſuf
fitu. Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo: & allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius.

Lanæ vtilitas
ſumma.

Quin & vlcerib⁹ vetuſtis imponitur cum melle. Vulnera ex vino/ vel aceto/ vel aqua frigida & oleo
aſperſa ſanat. Arietis vellera lota frigidaq; ex olea madefacta in mulieribus malis inflammationeſq;

vuluæ ſedant. Et ſi procidant ſuffitu reprimūt. Succida lana īpoſita ſubditaq; mortuos ꝑtus euocat.
Siſtit etiā ꝓfluuia eaꝝ. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diē ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſa
nat ex aqua frigida. Eadē nitro/ſulphure/oleo/aceto/pice/liquida feruētibus tincta q̄ calidiſſima i=
poſita bis die lumboꝝ dolores ſedat. Sanguinēq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos extremitatū ꝑꝗli
gans. Laudatiſſima oīs e collo. Natione vero galatica: terentina: attica: mileſia. Succidam īponūt &
deſquamatis: percuſſis: liuidis: contuſis: colliſis: contritis: deiectis. Capitis & alijs doloribus ſtoma=
chi inflammationi ex aceto & roſaceo. Cinis eiꝰ illinitur attritis/vulneratis/ambuſtis. Et in oculorū
medicamenta additur. Item in fiſtulas: aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam alij vero euulſaꝫ
deciſis ſummis partibus ſiccāt. Carpūtq;: & inficīli crudo cōponūt: ac melle perfundūt vtrūq;. Alij
haſtulis tedę ſubiectis: & ſubinde interſtratis: oleo aſperſam accēdūt. Cinerēq; in labellis aqua addi
ta confricant manu: & conſidere patiuntur: idq; ſæpius mutātes aquam donec linguam aſtringat le
niter: nec mordeat. Tunc cinerem reponūt. Vis eius ſtiptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin
ipſæ ſordes pecudum ſudorq; fœminuꝫ & alaꝝ adhęrentes lanis: oeſippū vocāt. Innumeros prope
vſus habent. In atticis ouibꝰ genito palma fit pluribus modis. Sed ꝓbatiſſimū lana ab ijs partibꝰ re
cēti cōcerpta: aut quibuſcūq; ſordibꝰ ſuccidis primū collectis: ac lēto igni i ęneo vaſe ſufferuefactis &
refrigeratis pinguiq; qđ ſupnatat: collecto i fictili vaſe: iterūq; decocta priore materia: q̄ piguitudo
vtraq; frigida aqua lauatur: & in linteo ſiccatur: ac ſole torretur: donec candida fiat ac trāſlucida. Tū
in ſtagna pyxide cōditur. Probatio autem vt ſordium virus oleat: & manu fricāte ex aqua non lique
tur: ſed albeſcat vt cæruſa. Oculis vtiliſſimum contra inflāmationes genarūq; callum. Quidaꝫ in te=
ſta torrent: donec pinguedinem amittat: vtile talem exiſtimātes eroſis & duris genis: angulis ſcabio
ſis & lachrymantibus. Vlcera non oculorum modo ſanat: ſed oris etiam & genitalium cuꝫ anſerino
adipe. Medetur & vuluæ inflāmationibus: & ſedis rhagadis: & condilomatis cum meliloto ac buty
ro. Reliquos vſus eius ſuo loco digerimus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas ac ſiccatę ꝑ
ſe tuſęq; farina & illitæ dentibus mire proſunt etiam labentibus: gingiuiſq; ſi carcinoma ſerpat. Iam
vero pura vellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut aceto ſulphure & cinis eorum genitalium
vitijs. Tantumq; pollent: vt medicamētis quoq; ſuperponātur. Medentur anteomnia & pecori ipſi — Vel ſedis.
ſi faſtidio non paſcatur. Cauda eniꝫ q̄ artiſſime pręligata euulſa inde lana ſtatim veſcuntur. Tradūt
q; quod extra nodum ſit e cauda præmori.

¶ De ouorum natura. CA. III.

Anæ habent & cum ouis ſocietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras. Non opus
eſt eas in hoc vſu radiculas eſſe curatas. Neq; aliud q̄ candiduꝫ ex ouo infundi ac pollinē
thuris. Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent: vrenteſq; refrigerant. Qui=
dā cuꝫ croco pręferūt: & ꝓ aqua miſcent collyrijs. Infantibus vero cōtra lippitudines vix
aliđ remediū eſt: bytiro ammixto recenti. Eadē cum oleo trita ignes ſacros leniunt: betæ folijs ſupli
gatis. Candido ouorum in oculis & pilis reclinantur hammoniaco trito: ammixtoq;. Et Vari in facie
cuꝫ pineis nucleis ac melle modico. Ipſa facies illita ſole non aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo
occupentur: paſtulas non ſentiunt. Quidam ammiſcent farinam hordeaceam: & ſalis parum. Vulce
ribus vero ex ambuſto cum candido ouorum toſtum hordeum: & ſuillo adipe mire prodeſt. Eadeꝫ
curatione ad ſedis vitia vtuntur. Infantibus quidem etiā ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouo
rum candido decocto cum cæruſæ denariorum duorum pondere pari ſpumę argenti myrrhæ exi=
guo deinde vino. Ad ignem ſacrum candido ouorū trito cum amylo. Aiunt & vulnera candido glu
tinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorum cocta vt indureſcāt: admixto croco modice: item melle ex la
cte mulieris illita dolores oculorum mitigent. Vel cuꝫ roſaceo & mulſo lana oculis impoſita: vel cū
trito apij ſemine ac polenta in mulſo illita. Prodeſt. Et tuſſientibus per ſe luteum deuoratū liquidū: — Oui luteum
ita vt dentibus non attingatur. Thoracis diſtillationibus. Faucium ſcabriciæ. Priuatim contra he= — tuſſi. deuora=
morrhoidum morſū illinitur: ſorbeturq; crudū. Prodeſt & renibus: veſicæ: roſinonibus: exulceratio — tum vtile.
nibuſq;: & cruenta excreantibus. Quinq; ouorum lutea in vini hemina cruda ſorbētur dyſentericis:
cum iure putaminis ſui & papaueris ſucco: aut vino. Dantur cęliacis cum vuę paſſę pinguis pari pō
dere: & mali corio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum triū lardi veteris &
mellis quadrātibus. Vini veteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis: & cū opus ſit auellanę
nucis magnitudine ex aqua pota. Iteꝫ ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic &
illita lyenicis. Sanguinē autem reijcientibꝰ cum tribus cyathis muſti. Vtūtur iiſdem ad liuētia ſi ve=
tuſtiora ſunt cum bulbis ac melle. Siſtunt & menſes mulieruꝫ cocta ex vino pota. Inflationes quoq;
vuluæ cruda cum oleo ac vino illita. Vtiliora ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſa=

ceo. Sedis etiam vitijs durata igni: vt calore quoq; proſint. Et condilomatis cum roſaceo. Item ambuſtis durata in aqua mox in pruna putaminibus exuſtis tuꝫ lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quę vocant ſit iſta: cū triduo incubata tollunt̄. Stomachum diſſolutū confirmant: pulli ouorum cū gallæ dimidio: ita vt ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos ĩ ipſo ouo decoctos ammixta vini auſteri hemina: & pari modo olei polentęq; Mēbrana putaminis detracta ſiue crudo/ſiue decocto: labiorū fiſſuris medetur. Putaminis cinis in vino potus ſanguinis eruptionibus. Cōburi ſine mēbrana oportet. Sic fit & dentifriciū. Idem ſinis & mulierū menſes cū myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminū tanta eſt: vt recta nec vi nec pondere vllo frangatur: nec niſi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta & anetho & cymino pota ex vino. Scabiem corporum ac pruritum oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum crudum cū porri ſectiui ſucco: pariq; mēſura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tuſſientibus cocta & trita cum melle: & cruda cuꝫ paſſo oleiq; pari modo. Infunduntur & virilitatis vitijs ſingula cum ternis paſſi amyliq; ſemuncia a balneis. Aduerſus ictus ſerpentitium cocta tritaq; adiecto naſturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent: notum eſt: cum tranſmittant faucium tumorē calfactuq; obiter foueant. Nullus eſt alius cibus qui in ægritudine alat: neq; oneret. Simulq; vini vſum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri dixim⁹ putamen. Talibus cū farina in pane ſubactis: cœliaci recreant̄. Quidā ita reſoluta in patinis torreri putant. Quo genere non aluos tantum ſed & menſes fœminarum ſiſtunt: aut ſi maior ſit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per ſe lutea ex ijs decocta rurſum in aceto donec indureſcant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dyſentericis remedium ſingulare ouo effuſo in fictili nouo eiuſdemq; oui menſura/vt paria ſint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confuſis crebroq; permixtis. Quo fuerint ea excellentiora: hoc pręſentaneum remedium erit. Alij eadem menſura pro oleo & aceto reſinam adijciunt rubentē vinūq;: & alio modo tēperant olei tantum menſura pari pineiq; corticis duabus ſexageſimis denariorꝫ. Vna eius qđ thus diximus mellis obolis quinq; ſimul decoctis ita vt cibus alius poſt quattuor horas ſumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bina cuꝫ alijs piſcis quattuor vna atterēdo viniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid deſit ouorū gratię: candidum ex ijs admixtum calci viuæ glutinat vitri fragmenta. Vis vero tanta eſt vt lignum perfuſum ouo non ardeat. Ac ne veſtis quidē cōtacta aduratur. De gallinaruꝫ autem ouis tantum locuti ſumus: cum & reliquarum alitum reſtant magnę vtilitates ſicut ſuis dicemus locis. Præterea eſt ouorum genus in magna gallinarum fama omiſſum a græcis. Angues ea (numerus eſt ouorum) conuoluti ſaliuis faucium corporumq; ſpumis: artifici complexu glomerantur: anguinum appellatur. Druidæ ſibilis id dicunt in ſublime iactari: ſagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes enim inſequi: donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius eſſe ſi contra aquas fluitet: vel auro cinctum. Atq; (vt eſt magorum ſolertia occultandis fraudibus ſagax) cera luna capiendum cenſent tanq̄ conſtruere operationem eam ſerpentium humani ſit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculatim modici magnitudine. Cruſta carthilaginis velut acetabulis brachiorum polypi crebris. inſigne druidis. Ad victorias litium: ac regum additus maxime laudatur. Tantæ vanitatis vt habentem id in lite in ſinu equitem romanum euacatum a Diuo Claudio principe interemptum non ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguinum & efferatoruꝫ concordia cauſa videtur eſſe: quare extere gentes caduceum in pacis argumentis circundata effigie anguium fecerunt. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerum ouis magnæ vtilitatis ipſoq; anſere dicturi hoc volumine debemus honorem comagenorum clariſſime rei. Fit ex adipe anſerum. Alioquin celeberrimi vſus eſt. Ad hoc in cōmagene ſyriæ cum cymnamo caſia pipere albo hærba quę comagene vocatur: obrutis niue vaſis: odore iucundo: vtiſſimum ad perfectiones: cōuulſiones: cæcos ac ſubditos dolores: omniaq; quę acopis curantur. Vnguentumq; pariter & medicamentum eſt. Fit & in ſyria alio modo. Adipe auium curato vt diximus: additis eriſiſceptro xylobalſamo phœnice elatæ: item calamo ſingulorum pondere qui ſit adipis cum vino bis aut ter ſubferuefactis Fit aūt hyeme: qm̄ æſtate nō glatiat niſi accepta cæra. Multa præterea remedia ſūt ex anſere: quod miror æque q̄ in coruis. Nāq; anſerū coruuſq; ab æſtate in autūnū morbo conflictari dicuntur. De anſerum honore queꝫ meruere gallorum in capitollium aſcenſu deprehenſo: diximus.

Oui vis contra aduſtiōes

Anguinum ouum.

Vel congruere onationeꝫ eam.

Mirū de cuiuſdē equitis morte.

☞ Cur in pace tractanda legati caduceū anguinū effigie ornabant

¶ Remedia de cane; & ex animalibus quæ placida non ſunt: ſed fera: & ex volucribus: & contra morſus phalangiorum. CA. IIII.

EAdem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summaiſ viui in furcas ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogũt priſcorum mores. Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum: vt etiã placandis numinibus hoſtiarũ vice vterentur iſs. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deorum etiamnum ponitur. Catulina adijtialibus quidem epulis celebrem fuiſſe. Plauti fabulæ ſunt inditio. Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal monſtraſſe videtur. Et alios vſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. Aduerſus ſerpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in vino decoctum illitumq;. Mures diſecti & impoſiti quorum natura non eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyderum vt diximus/ cum lumine lunæ fibrarum numero creſcente atq; decreſcente. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico ſequi dantem id animal. In homine quoq; ſimiliter valere: ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtellarum duo genera. Alterum ſilueſtre. Diſtant magnitudine. Græci vocant ictides. Haruꝫ fel contra aſpides dicitur efficax: cætero venenum. Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat: & catulos ſuos (vt auctor eſt Cicero) quottidie transfert: mutatq; ſedem: ſerpentes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarij põdus in cyathis tribus datur percuſſis aut ventriculus coriandro fartus inueteratuſq; & in vino potus. Et catullus muſtellę etiam efficatius. Quædam pudenda dictu tãta auctorum aſſeueratione cõmẽdantur vt præterire fas nõ ſit. Si quidem illa concordia rerum aut repugnantia medicinę gignuntur. Veluti ciminum animalis feridiſſimi: & dictu quoq; faſtidiẽdi natura contra ſerpentium morſus & præcipue aſpidum valere dicitur. Item cõtra venena omnia. Argumento ꝙ dicunt gallinas quod die id ederint non interfici ab aſpide. Carnes quoq; earum percuſſis plurimum prodeſſe. Ex iſs quæ tradunt humaniſſimum illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorum abigere ſanguiſugas adhærentes: hauſtaſq; ab animalibus reſtringuere in potu datos. Quanq̃ & oculos quidam iſs inungunt tritis cum ſale & lacte mulierum. Aureſq; cum melle & roſaceo amixtis. Eos qui agreſtes ſint: & in malua naſcãtur crematos cinire permixto roſaceo infundunt auribus. Cætera quę de iſs tradunt: vomicæ & quartanarum remedia: aliorumq; morborũ q̃q̃ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorandos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argumẽto adhibent: quoniam vincatur aſpidum ſomnifica vis ſeptenos in cyatho aquæ dentes: puerilibus annis quaternos. Et ſtrangurię fiſtulæq; impoſuere: adeo nichil illa rerum omnium parens ſine ingentibus cauſis ingenuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt: diurnis in roſeo panno. Rurſus iſs aduerſatur ſcolopendra: ſuffituq; necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant: omnium ſerpẽtium minime ſanabiles. Sed & venenum earum ſi ſanguis attingit: aut recens vulnus ſtatim interimit. Inueteratum vlcus tardius. De cętero potum quantalibet copia: non nocet. Non enim eſt tabifica vis: itaq; occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt. Contarer in proferendo ex iſs remedia: niſi. M. Varronem ſcirem. lxxxiij. vitæ anno prodidiſſe aſpiduꝫ ictus efficaciſſime curari hauſta a percuſſis ipſorum vrina. Baſilici: quem etiam ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantem: qui hominem vel ſi aſpiciat tantum: dicitur interimere: ſanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntem picis modo & colore dilutum cinabari clariorem fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionuꝫ a poteſtatibus: & a diſs etiam precum: morborum remedia beneficiorum munere. Quidam id Saturni ſanguinem appellant. Draco non habet venena. Caput eius limini ianuarum ſubditum propiciatis oratione diſs fortunatã domum facere promittunt. Oculis eius inueteratis & cum melle tritis inunctos non paueſcere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis. Pingue in melle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto conferre iudiciorum victoriam. Primum ſpondilum aditus poteſtatum mulcere. Dentes eiꝰ illigatos pellibꝰ capreaꝝ ceruinis neruis: mites ꝑſtare dominos: poteſtateſq; exorabiles. Sed ſuper omnia eſt cõpoſitio: qua inuictos faciunt magorum mendatia. Cauda draconis & capite villis leonis e fronte & medulla eiuſdeꝫ equi victoris ſpuma canis vnguibus adalligatis ceruino corio: neruiſq; cerui alternatis & dorcadis. Quæ arguiſſe non minus refert: q̃ contra ſerpentes remedia demonſtraſſe: quoniam hæc morborum veneficia ſunt. Draconum adipem venenata fugiunt. Item virus ichneumonum. Et cutis cinere in aceto perunctos. Viperę caput impoſitum: vel alterius quam quæ percuſſerit: ſine fine prodeſt. Item ſiquis eam ipſam in vapore baculo ſubſtineat: aiunt eum futura præcinere. Item ſiquis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percuſſum ſerpentem neceſſitate nãturę Nigidius auctor eſt. Caput quidem diſſecant ſcythæ: interq; aures eximunt lapillum: quem aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipſo toto capite vtũtur. Fiunt & ex vipera paſtilli qui theriaci vocãtur a grecis: ternis digytis vtrinq; amputatis: exemptiſq; interaneis &

Canum ſupplicia.

Antiquitus canes mactabantur.

Sanguis ca. contra toxica

Mirum de mure.

Baſilicꝰ viſus hoiem necãs.

Sãguinis ba. vis mira

Mago. mendacia.

Mirũ quomõ quis futura pręcicet.

liuore ſpinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua & anetho diſcocto: ſpiniſq́ exemptis &
addita ſimilagine: atq́ ita in vmbra ſiccatis paſtillis: quibus ad multa medicamēta vtuntur: Signi-
ficādum videtur e vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ vt ſupradictum eſt adipē cum olei ſex
tario decoquuntur ad dimidias. Exeo cum opus ſit ternis ſtillis additis in oleum perungūtur: vt om
nes beſtiæ fugiant eos Præterea conſtat contra omnia ſerpentium ictus q̄uis inſanabiles ipſarum ſer
pentium exta impoſita auxiliari. Eoſq́ qui aliquando viperæ iecur coctum hauſerint: nunq̄ poſtea
feriri a ſerpente. Neq́ anguis venenatus eſt niſi per menſem luna inſtigatus. Sed prodeſt viuus com

☞

Cur anguis Aeſculapio dicatus.

prę henſus: & in aqua contuſus: ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa creduntur: vt
dicemus. Et ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidē monſtrat quædam ex iis confici: vt poſſint
auium ſermones intelligi. Atqui anguis æſculapius epidauro romam aduectus eſt: vulgoq́ paſcit̄ &

Hydri anguium pulcherrimi.

in domibus. Ac niſi incendiis ſemina exurent̄ nō eſſet fœcunditati eorum reſiſtere. In orbe terrarum
pulcherrimū anguium genus eſt: quod in aqua viuit hydri vocantur: nullis ſerpentiuȝ inferiores ve-
neno. Horum iecur ſeruatum aduerſus percuſſos ab iis auxilium eſt. Et ſcorpio tritus ſtellionum ve
neno aduerſatur. Fit enim e ſtellionibus malum medicamentum. Nam cum īmortuus eſt in vino fa
ciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum inſidiātes pellicuȝ for
mæ. Remediūq́ eſt oui luteū & mel ac nitrum. Fel ſtellionum tritum in aqua: muſtellas congregare

Sala. vene. inter oia noxi.

dicitur. Inter omnia venenata ſalamandrę ſcelus maximū eſt. Cætera eniȝ ſingulos feriūt: nec plu-
res pariter interimunt vt omittam: q̄ perire conſcientia dicūtur homine percuſſo: neq́ amplius ad
mitti ad terras. Salamanda populos pariter necare improuidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſerit: om
nia poma inficit veneno: & eos qui ederint: necat frigida vi nihil aconito diſtans. Quinimo ſi conta-
cto ab ea ligno vel pede cruſta panis incoquatur idem veneficium eſt: vel ſi in puteum cadat. Quip
pe cuȝ ſaliua eius quacūq́ parte corporis: vel in pede imo reſperſa omnis in toto corpore defluat pi
lus Tamen talis & tanta vis veneni a quibuſdam animalium vt ſuibus manditur: dominante eadem
illa rerum diſſidentia. Venenum eius extingui primuȝ omniuȝ ab iis quę veſcātur illa: veriſimile eſt.

☞

Sola Sala. ignem extinguens.

His vero ſimilia ſunt: quę prodūtur cantharidum potu: aut lacerta in cibo ſumpta. Cætera aduerſā-
tia diximuſq́ ſuis locis. Ex ipſis quę magi tradūt contra incendia: quoniam ignes ſola animaliū ex-
tinguat: ſi forent vera iam eſſet experta roma. Seſtius venerē accēdi cibo earū ſi detractis interane-
is & pedibus & capite in melle ſeruentur tradit: negatq́ reſtringui ignem ab iis. Ex volucribus in au
xilio contra ſerpentes primū vultur eſt. Annotandum quoq́ minus virium eſſe nigris pēnarū. Ex iis
enim ſi vrantur nidore fugari eas dicunt. Itē cor eius alitis habentes tutos eſſe ab impetu non ſolum
ſerpentium: ſed etiā ferarū: & latronum ac regum ira. Carnibus gallinaceorum ita vt tepebunt auul
ſæ appoſitis venena ſerpentium domantur. Itē cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malūt cerebrū
plagis imponere. Ius quoq́ ex iis potū pręclare medetur: & in multis aliis vſibus mirabile. Panthe
rę leones non attingunt perunctos eo: pręcipue ſi & allium fuerit incoctum. Aluum ſoluit. Validius
e vetere gallinaceo. Prodeſt & contra longinquas febres: & torpētibus membris tremuliſq́: & arti-
culariis morbis: & capitis doloribus. Epiphoris: inflāmationibus: faſtidiis incipiēti tenaſmo: iocine-
ri: renibus: veſicæ. Cōtra cruditates ſuſpiria. Itaq́ etiā faciendi eius extant præcepta. Efficacius eniȝ
cocti cū olere marino: aut cibo: aut cappari: aut appio: aut hęrba mercuriali: aut polypodio: aut ane
tho. Vtiliſſimæ auteȝ in congiis tribus aquæ ad tres heminas cū ſupradictis hærbis: & refrigeratum
ſub diuo dari tempeſtiuis antecedente vomitione. Non pręteribo miraculum q̄q̄ad medicinam nō
pertinens. Si auro liqueſcenti gallinarum membra miſceantur: conſumunt illud in ſe. Ita hoc vene
num auri eſt. At gallinaceis ipſis circulo e ſarmatis addito collo non canunt. Auxiliatur contra ſer-

☞

Bubonis cor ſecreta ꝓmere cogit.

pentes & columbarum caro recens conſerpta & hyrundinuȝ. Bubonis pedes vſti cū pulpagine hær
ba. Nec omittam in hac alite quoq́ exemplum magicę vanitatis. Quippe præter reliqua portento-
ſa mendacia. Cor bubonis impoſitum māmæ mulieris dormiētis ſiniſtre tradūt efficere vt omnia ſe
ereta pronunciet. Præterea in pugnam ferentes idem fortiores fieri. Eiuſdem ouo ad capillos reme

☞

Bu. ſanguine criſpat̄ capillus.

dia demonſtrant. Quis autem quęſo ouū bubonis videre potuit: cū tā ipſam auē vidiſſe prodigiuȝ
ſit? quis vtiq́ experiri & pręcipue in capillo? Sanguine quidē pulli bubonis etiaȝ criſpari promittūt
capilluȝ. Huius generis prope videri poſſunt quæ tradūt & e veſpertilione: q̄ ſi ſit circūlatus domui
viuus & per feneſtram inuerſo capite infigatur amuletū eſſe. Priuatimq́ ouilibus circūlatū totiens
& pedibus ſuſpenſū ſurſum ſuper liminare. Sanguinē quoq́ eius cū carduo contra ſerpentium ictus
inter præcipua laudant. Phalangium eſt italię ignotum & pluriū generū. Vnū ſimile formicę: ſȝ mul
to mai⁹: ruffo capite: reliqua parte corporis nigra: albis intercurſantib⁹ reſperſ⁹ guttis. Acerbior hu
ius q̄ veſpæ ictus. Viuit maxime circa furnos & malos. In remedio eſt ſi quis eiuſdem generis alterū

percuſſo oſtendat. Et ad hoc ſeruantur cū mortui inueniuntur. Et cortices eorum cōtriti & poti me-
dentur. Et muſtellę catuli vt diximus ſupra. Aeque phalangion græci vocant inter genera araneoꝝ:
ſed diſtingunt lupinie. Tertium genus eſt eodē phalangij nomine araneus: lanuginoſus: grādiſſimo
capite. Quo diſſecto inueniri dicūtur intus vermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle an-
te ſolis ortum præſtant ne concipiant: vt Cecilius in commentarijs reliquit. Vis ea annua eſt: quā ſo-
lam ex omni atocio dixiſſe fas ſit: quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali venia indiget.

Quid ad arcē dum ne mulier concipiat.

Vocatur & rhagio acino nigro ſimilis ore minimo ſub aluo pedibus breuiſſimis: tanq̄ imperfectis.
Dolora morſu eius qualis a ſcorpione. Vrina ſimilis araneis textis. Idē erat aſſortion: niſi diſtingue-
retur virgulis albis. Huius morſu genua labefactantur. Peior vtroq; eſt cæruleus: lanugine nigra: ca-
liginem concitant: & vomitus araneoſos: etiamnum deteriora crabrone penna tantu3 differens. Hic
& ad maciem perducit. Myrmecion formicę ſimilis capite: aluo nigra: guttis albis diſtinguentibus.
Veſparum dolore torquet. Tetraganthi duo genera habent: peior medium caput diſtinguēte linea
alba & tranſuerſum altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus poſteriori parte candicans lentior.
Minime autem noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus latiſſimæ pandit. Contra omniū
morſus remedium eſt gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potū in poſca. Itē formice quinq;
potæ. Pecudū fimi cinis illitus ex aceto: & ipſi aranei quicunq; in oleo putrefacti. Muris aranei mor-
ſus ſanatur coagulo agnino in vino poto. Vngulæ arietinæ cinere cum melle. Muſtellæ catulo vt in
ſerpentibus dictum eſt. Si iumenta momorderit: mus recens cum ſale imponitur: aut fel veſpertilio-
nis ex aceto. Et ipſe mus araneus contra ſe remedio eſt diuiſus & impoſitus. Nam ſi pregnans mo-
morderit: protinus diſſilit. Optimum eſt ſi is imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc vſus
ſeruant in oleo aut luto circunlitos. Eſt & contra morſum eius remedio terra & orbita. Ferunt enim
non tranſiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem ſtel-
lio traditur: vt viſu quoq; pauorem iis afferat: & torporem frigidi ſudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt
eum: & ita vulnera perungunt. Quidam oleo illo ſpuma3 argenteam decoquunt ad emplaſtri gen9
atq; ita illinunt. Hunc græci colorem vocant & aſcalabotem & galeotem. In italia non naſcitur. Eſt
enim hic plenus lentigine: ſtridoris acerbi. Et veſcitur quæ omnia a noſtris ſtellionibus aliena ſunt.
Prodeſt & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulſa. Mus diuulſus. Scorpio & ip-
ſe ſuæ plagæ impoſitus aut aſſus cibo ſumptus: aut potus in meri cyathis duobus. Propriu3 eſt ſcor-
pionum q; manus palmā non feriunt: nec niſi pilos attigere. Lapillus q̄liſcunq; ab ea parte q̄ in terra
erat appoſitus plagæ lenit dolorem. Itē teſta ſicut erat terra operta ex qua parte ſicut erat impoſita
liberare dicitur. Non debent reſpicere qui imponunt. Et cauere ne ſol aſpiciat. Vermes terreni triti
impoſiti proſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt: propter quæ in melle ſeruantur. Noctua apibus
contraria & veſpis crabronibuſq; & ſanguiſugis. Pici quoq; martij roſtrum ſecum habentes non feri-
untur ab iis. Aduerſantur & locuſtarum minimæ ſine pennis: quas atelabos vocant. Eſt & formica-
rum genus venenatum. Nō eas nouere in italia. Solifugas Cicero appelllat. Salfugas betica. Iis cor
veſpertilionis contrarium omnibuſq; formicis & ſalamandris reſiſtit. Cātharidas diximus. Sed & in
iis magna quæſtio/quoniam ipſæ venena ſunt potę veſicę cum cruciatu prę cipuo. Coſſinum equitē
Romanum amicitia. Neronis principis notū: cum iis lichene correptus eſſet: vocatus ægypto medi-
cus ad hanc valitudinem eius a Cęſare: cum cantharidum potu3 præparare voluiſſet: interemit. Ve-
rum illitas prodeſſe non dubium eſt cum ſucco taminiæ vuæ: & ſeuo ouis vel capræ. Ipſaru3 cantha-
ridum venenum in qua parte ſit: non conſtat inter auctores. Alij in pedibus & capite exiſtimāt eſſe.
Alij negant. Conuenit tantum pennas earum auxiliari in quacūq; parte ſit venenum. Ipſæ naſcūtur
ex vermiculo in ſpōgia maxime cynthorodi: quæ fit in caule. Sed fœcūdiſſimę in fraxino. Cęteræq;
in alba roſa minus efficaces. Potentiſſimæ inter omnes variæ luteis lineis: quas in pennis tranſuerſas
habent. Multu3 pingues interiores minimæ latæ piloſę. Inutiliſſimę vero vnius coloris macręq;. Cō-
duntur in calce fictili nō picato & linteo colligato congeſte roſa matura: & ſuſpenduntur ſuper ace-
tum cum ſale feruens: donec per linteolum vaporentur: poſtea reponuntur. Vis earum adurere cor-
pus: cruſtas obducere. Eadē pitycampis in picea naſcentibus. Eadem bupreſti: ſimiliterq; preparā-
tur. Efficaciſſime oēs ad lepras lichenaſq; dicūtur. Menſes cit: & vrina3. Ideo & Hippocrates hy-
dropicis dabat. Cātharides obiectę ſunt Catoni vticenſi: ceu venenum vēdidiſſet in auctione regia:
quoniam eas ſeſtertiis. lx. addixerat.

Vel aſtertion

De ſeuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anſerib9: & colūbis: & muſtellis remedia. CA.V.

ET ſeuum aūt ſtruthio camelinum tunc veniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dictum ſit: efficatioris
ad oia viſus q̄ eſt adeps anſerinus. Dixim9 & mellis venenati genera. Cōtra qđ vtunt mel-
le: in quo apes ſint mortuæ. Idē potu in vino remedium eſt vitiorum: quæ cibo piſcium gi-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0457-4

gnuntur. In canis rabidi morſu tueť a pauore aquæ capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet igne cõburi oĩa eodem modo: vt ſemel diximus in vaſe fictili nouo argilla circũlito: atq; ita in furnũ indito. Idem in potione proficit. Quidam ob id edenduꝫ dederũt. Aliqui & vermen e cadauere canino adalligauere. Menſtruaue canis in panno ſubdidere calici aut intus ipſius caudæ pilos cõbuſtos in ſuere vulneri. Cor canum habentem fugiunt canes. Non latrant vero lingua canina in calciamento ſubdita pollici. Aut crudã muſtellæ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophonos non patitur. Multo tamen vtiliſſime iecur eiꝰ qui in rabie momorderit datur. Si poſſit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus. Eſt vermiculus in lingua canum qui vocatur a græcis lytta: quo exempto ĩfantibus catulis nec rabidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. Idẽ ter igni circunlatus datur morſis a rabioſo ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tãtũ prodeſt. Aiũt & criſtam galli contritã efficaciter imponi. Et anſeris adipem cũ melle. Saliũtur & cernes eorũ qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandi. Quin & necantur catuli ſtatim in aqua ad ſexuꝫ eiꝰ qui momorderit: vt iecur crudum deuoretur ex iſs. Prodeſt & fimum gallinaceum dumtaxat ruffuꝫ: ex aceto impoſitum. Et muris araneę caudę cinis ita vt ipſe cui abſciſſa ſit: viuus dimittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto: vel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguiũ vernatione exuta cũ cancro maſculo trita. Nã etiam p ſe repoſita in arcis armariiſq; tineas necat. Tanta vis mali eſt vrina quoq; calcata rabioſi canis noceat maxime vlcus habentibus. Remedium eſt fimũ caballinum aſperſũ aceto & calefactum in fimo impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidẽ a cane morſum: vſq; in prouerbiũ diſcordiæ veniſſe. Qui in vrinã canis ſuã egeſſerit: torporẽ lũborum dicitur ſentire. Lacerta quaꝫ ſepa aliĳ calcidem vocant in vino pota: morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex muſtella ſilueſtri factis contrarium eſt ius gallinacei veteris large hauſtum. Peculiariter contra aconitũ addi parum ſalis oportet. Gallinarum fimum dũtaxat candidũ in hyſopo decoctuꝫ aut mulſo: venena fungoꝝ boletorũq; aſtringit. Itẽ inflammationes ac ſtrãgulationes: qd miremur: cũ ſi aliud aĩal guſtauerit id fimũ torminibus & inflationibꝰ afficiať. Sanguis anſerinus cõtra lepores marinos valet: cũ olei æqua portione. Itẽ contra medicamẽta mala oĩa aſſeruatur cum lemina rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillorũ drachmis quinq; qui in cyathis ternis aquæ bibanť. Itẽ muſtellæ catulus vt ſupra diximus pręparatus. Coagulum quoq; agninũ aduerſus oĩa mala medicamenta pollet. Itẽ ſãguis anatum ponticarum. Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur vinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficaciorẽ putant. Simili modo cõtra venena oĩa ciconiaꝝ ventriculis valet. Coagulũ pecoris: Caulis ius ex carne arietũ priuatim aduerſus cantharidas. Item lac ouiũ calidũ: pręter ꝗ iis qui bupreſtim aut aconitũ biberint. Columbaꝝ ſilueſtrium fimum priuatim contra argenti viui potuꝫ. Contra toxica muſtella vulgaris inueterata binis drachmis pota.

Lytta ver. in lingua canuꝫ exiſtens.

Aduerte ſi verum.

Ad alopecias tollẽdas: & ad pillos reddẽdos: & ad lendes tollẽdas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. CA. VI.

Alopecias replet fimi pecuduꝫ cinis cum oleo cyprino & melle. Item vngularum muli vel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (vt Varro noſter tradit) murinum fimuꝫ quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recẽtia prius folio ficulneo aſperatis. Aliĳ ſanguine muſarum vtuntur. Aliĳ decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ vel nucum: ita vt ſit tertia pars e muſcis. Aliĳ lacte mulierum cum braſſica cinerem muſcarum ſubiſciunt: quidam mel tantum. Nullum animal minus docile exiſtimať minoriſue intellectus. Quo mirabiliꝰ eſt olympiæ ſacro certamine nubes earum immolato tauro deo quem Myoden vocãt extra territorium id abire. Alopecias cinis e murium capitibus caudiſq; & totius muris emendat: præcipue ſi veneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle: aut coriuꝫ combuſtum cum pice liquida. Caput quidem eius vſtum per ſe etiam cicatricibus pillos reddit. Alopecias auteꝫ in ea curatione præparari oportet nouacula & ſinapi. Quidam ex aceto vti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur omnia tanto magis valebunt in hyſtrice. Lacertæ quoq; vt diximus combuſtę cum radice recentis harundinis: quæ vt vna cremari poſſit minutatim ſindẽda eſt. Itemq; myrteo oleo permixto cineres capillorum defluuia continent. Efficacius virides lacertę omnia eadem pręſtant. Etiamnuꝫ vtiliꝰ admixto ſale & adipe vrſino & cepatuſa. Quidaꝫ denas virides in. x. ſextariis olei veteris diſcoquunt contenti ſemel in menſe vngere. Pellium viperinarum cinis alopecias celerrime explet. Item gallinarum fimum recens illitum. Corui ouum in ęreo vaſe permixtũ illitũq; deraſo capite nigriciaꝫ capillis affert. Sꝫ donec inareſcat: oleum in ore habendũ eſt: ne & dẽtes ſimul nigreſcant. Idq; in vmbra faciendum eſt: neq; ante triduum abluendum. Aliĳ ſãguine & cerebro eius vtuntur cum vino nigro. Aliĳ excoquunt ipm: & nocte cõcubia in plumbeũ vas condũt. Aliqui alopecias cãtharide trita

Muſca inter cætera minoris intellectus Myodes deꝰ

Coruinum ouuꝫ capillis nig. affert: & dẽtibꝰ poſſet.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0458-9

illinunt cum pice liquida:nitro præparata cute. Cauſtica vis earum : cauendumqꝫ ne exulcerent alte.
Poſtea ad vlcera icta facta capita murium & fel murium & fimum cum helleboro & pipere illini iu-
bent. Lendes telluntur adipe canino:vel anguibus in cibo ſumptis anguillarum modo : aut vernatione
earum quam exeunt pota. Porrigines felle ouillo cum creta cymolia illita capiti donec inareſcat. Ca-
pitis doloribus remedio ſunt cochleæ:eæ quæ nudæ inueniuntur nonduꝫ peractæ ablato capite:& iis le
pidea duritia exempta. Eſt autem ea calculi latitudine:quæ alligatur:& minutæ fronti illinuntur tritæ.
Item œſypum oſſa e capite vulturis adalligata:aut crebruꝫ cum oleo cedrio peruncto capite & intus na
ribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo ſumptum vel noctuæ idem præſtat. Gallinaceuſqꝫ ſi
incluſus abſtineatur die ac nocte pari in edia eius qui doleat euulſis collo plumis circũligatiſqꝫ vel cri-
ſtis. Muſtellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino ſubiectus. Murina pellis cremata ex aceto
illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ oſſiculum per aurem cum ebore traiectum .vel in pelli
cula canina adalligatum quod remedium pluribus ſemperqꝫ prodeſt. Fracto capiti araneitela ex oleo
& aceto impoſita non niſi vulnere ſanato abſcedit. Hæc & vulneribus conſtrinarum ſanguinem ſiſtit.
A cerebro vero profluentem anſeris ſanguis:aut anatis infuſus adeps ſiſtit. Adepſqꝫ earumdem alitum Aranei te
cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis harũdine caput preciſum maxime luna plena lineo panno ad la vulneri
alligant capitis doloribus licio. Aut cera alba fronti illinunt : & pilos caninos panno adalligant. Cere- bꝰ ꝓdeſt.
brũ cornicis in cibo ſumptum palpebras gignere dicitur .Olympum cum myrrha calidum penicillo il-
litum .Idem preſtare muſcarum fimi quoqꝫ murini cinerem æquis portionibus:vt efficaciter dimidi-
um pondus denarij promittitur additis duabus ſextis denarij ſextiui vt omnia hyſopo illinantur. Item
murini catuli triti in vino vetere ad craſſitudinem acopi . Pilos in iis incommodos euulſos renaſci non
patitur fel herinacei. Ouorum ſtellionis liquor .Salamandre cinis. Cinis lacertæ viridis :vel in vino albo
ſole coactus ad craſſitudinem mellis in æreo vaſe. Hirundinis pulorum cinis cum lacte titymalli ſpuma
qꝫ coclearum . Glaucomata dicunt magi cęrebro catuli ſeptem dierum emẽdari ſpecillo demiſſo in dex Oculorũ
tram partem ſi dexter oculus curetur:in ſiniſtram ſi ſiniſter. Aut felle recenti aſionis Noctuarum eſt claritati q̄
id genus maximum:quibus pluma aurium modo eminet. Suffuſionem oculorum canino felle male- proſunt
bat q̄ hyenæ curari .Appollonius pitaneus cum melle . Item albugines oculorum. Murium capitum
caudarumqꝫ cinere ex melle iunctis claritatem viſus reſtituit dicunt. Multoqꝫ magis gliris aut muris
ſilueſtris cinere: aut aquilæ cerebro vel felle . Cum attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus.
Lachrymoſis oculis plurimum confert ibi. Quod quid ſit dicemus in metallis. Muſtellæ cinis ſuf-
fuſionibus. Item lacertæ hirundinis ve cerebrum .Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras ſe-
dant:ſiue per ſe ſiue cum polline ſiue cum thure. Sic & ſolatis id eſt ſole correptis proſunt . Viuas quo
qꝫ cremare:& cinerem earum cum melle cretico iungi caligines vtiliſſimum eſt. Iumentorum oculis
membrana aſpidis quam exuerit cum adipe eiuſdem claritatem inunctis facit. Viperam viuam in ficti-
li nouo comburere addito fœniculi ſucco ad cyathum vnum & thuris manna vna atqꝫ ita ſuffuſiones
oculorum & caligines iungere vtiliſſimum eſt. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyrium
vipera in olla putrefacta vermiculiſqꝫ enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum ſale quem lingendo
claritatem oculorum conſequuntur:& ſtomachi totiuſqꝫ corporis tempeſtiuitates. Hinc etiam ſal pe-
cori datur ſalubritatis cauſa:& in antidotum contra ſerpentes additur. Et ad totidem. Quidam & vipe-
ris vtuntur in cibis. Primum omnium occiſe ſtatim ſalem in os addi iubent donec liqueſcat humor quat
tuor digytorum menſura vtrinqꝫ præſiſa : exemptiſqꝫ interaneis diſcoquunt in aqua aut oleo ſale ane-
tho & omnibus aut ſtatim veſcuntur : aut a pane colligunt vt ſepius vtuntur . Ius preter ſupradicta pedi
culos e toto corpore expellit : prurituſqꝫ etiam ſummæ cutis. Effectum oſtendit & per ſe capitis viperini
cinis. Vtiliſſime cibos inungunt. Item adeps viperinus. De felle non audacter ſuaſerim quæ præcipi-
unt: quoniam vt ſuo loco docuimus :non aliud eſt ſerpentium venenum. Anguium adeps erugini mix
tus ruptas oculorũ partes ſanat : & mẽbrana ſiue earũ ſenectus vernatione exuta ſi ad fricet claritatẽ o-
cu lorũ facit . Vlulæ quoqꝫ fel prædicat ad albugies ſuffuſiões caligies: Adeps ſimiliter ad claritatẽ. Aq-
læ quã diximꝰ pullos ad cõtuẽdũ ſolẽ experiri :mixto felle cũ melle attico iungũt nubeculę/& caligatio-
nes/& ſuffuſioneſqꝫ oculorũ. Eadẽ vis & i vulturino felle eſt cũ porri ſucco & melle exiguo. Et itẽ i gallia
cei felle alligato ad argema:& ad albugies ex aqua diluto. Itẽ ad ſuffuſiones oculoruꝫ maxime candidi
gallinacei. Fimum quoqꝫ gallinaceorum dumtaxat rubrum luſioſis illinendum monſtrant. Laudant &
gallinæ fel ſed præcipue adipem contra puſtulas in pupilis. Hos ſcilicet eius rei gratia ſaginant. Ad-
iuuat mirifice eruptas oculoruꝫ tuniculas ammixtis ſchiſto & hematite lapidibus. Fimum quoqꝫ earum
duntaxat candidum oleo in vetere corneiſqꝫ pyxidibus ad ſeruant ad pupilarum albugines. Qua in mẽ

çur pauo nes fimũ ꝓprium reſorbẽt.

tione ſignificandum eſt pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidentes hominum vtilitatibus Acci-
piter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones omniũ vitiorum putatur. Item fimi eius cinis cũ at-
tico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum columbarum ex aceto ad ęgylopas. Similiter & ab albugi-
nes & cicatrices. Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita vt poſtea hyſopo & melle inungan-
tur. Fel perdicum cum mellis ęquo pondere: per ſe vero ad claritatem. Dorcadis Hippocratis vt putãt
auctoritate adijcitur: qđ in argentea pyxide adſeruari iubẽt. Oua perdicũ in vaſæ ęreo decocta cũ mel-
le: vlceribus oculorum & glaucomatis medentur columbarum/turturum/palumbiũ/perdicũ/ſanguis oculis
cruore ſuffuſis eximie ꝓdeſt. In columbis maſculę efficationem putant. Vena aũt ſub ala ad hunc vſum
inciditur qm̃ ſuo calore vtilior eſt. Super imponi oportet ſplenium e melle decoctũ: lanamq; ſuccidã ex
oleo & vino. Earundem auium ſanguis nyctilopas ſanat. Et iecur ouium. Atq; vt in capris diximus effi-
cacius fuluę. Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent: & medulla dolores humoreſq; illinunt. Bu-
bonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatẽ oculis facere ꝓmittit̃. Turturis fimu; albugines extenu-
at. Item coclearum cinis. Fimum cenchridis accipitru; generis hanc gręci faciũt. Argema ex melle oĩbus
q; quę ſupra ſcripta ſunt ſanantur. Mel vtiliſſimu; oculis in quo ſunt apes ĩmortuę. Ciconię pullum qui
ederit: negatur annis continuis lippituris. Item q̃ draconis caput habeat. Huiuſq; adipe & melle cum
oleo vetere incipiẽtes caligines diſcuti tradunt. Hirundinũ pullos plena luna excęcant: reſtitutaq; earum
acie capita comburuntur. Cinere cum melle vtunt̃ ad claritatẽ & dolores ac lippitudines & ictus. Lacer-
tas quoq; pluribus modis ad oculorum remedia aſſumũt Alij enĩ viridem includunt nouo fictili ac lapi-
los q̃ vocantur cenidia; quæ & inguinu; tumoribus adalligari ſolent: nouem ſingulos ſignis ſignãtes: &
ſingulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculorum dolores. Alij ter-
ram ſubſternunt lacertę viridi excecatæ & vna in vitreo vaſe annulos includunt e ferro ſolido vel auro:
cum recepiſſe viſum lacerta; apparuerit per vitrum emiſſa ea annulis contra lippitudine; vtuntur. Alij
capitis cinere pro ſtibio ad ſcabritias. Quidam viridem longo collo in ſabuloſis naſcentem comburunt
& incipientem epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Muſtellæ etiam oculis punctu erutis aiũt vi-
ſum reuerti: eademq; quę in lacertis & annulis faciunt. Serpentes oculum dextrũ adalligatum cõtra epi-
phoras prodeſſe ſi ſerpens viua dimittatur. Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis cum
ſtibio eximie medetur. Aranei muſcarij tella: & precipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora:
ita vt a puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo ſe oſtendat ei cui medeatur neue alteru-

cur gem. ſculp. ſcarabe- os cõtuẽt

ter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicuntur. Albugines quo-
q; dicitur tollere inũctione araneus candidus longiſſimis ac tenuiſſimis pedibus contrit⁹ ĩ oleo vetere.
Sed is etiam cuius craſſiſſimũ textu; eſt in cõtignationibus fere adalligatus panno epiphoras ſanare tra-
ditur. Scarabei viridis natura contuentium viſum exacuit. Itaq; gemmaru; ſculptores contuitu eorum ac-
quieſcunt. Aures purgat fel pecudis cu; melle. Caninicq; lactis inſtillatio ſedat dolorẽ. Grauitatẽ adeps
cum abſinthio & oleo vetere. Item adeps anſerinus. Quidam adijciunt ſuccum cepæ & alij pari modo.
Vtuntur & per ſe ouis formicarum. Nanq; & huic animali eſt medicina: conſtatq; vrſos ægros hoc cibo
ſanari. Anſerum quoq; & oĩum auium adeps præparatur: exemptiſq; venis omnib⁹ patina noua fictili
operta ĩ ſole: ſubdita aqua feruenti liquatur. Siccaturq; lienis ſaccis in fictili nouo repoſitus loco frigido
minus putreſcit: addito melle. Murium cinis cu; melle inſtillatus: aut cu; roſaceo decoctus auriũ dolo-
res ſedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: precipuum remedium eſt murinũ fel aceto dilutu;. Si
aqua intrauerit: adeps anſerinus cu; cepę ſucco. Gliris detracta pelle: inteſtiniſq; exemptis decoquitur
melle in vaſę nouo. Sed medici malunt nardo decoqui vſq; ad tertias: atq; ita aſſeruari: deinde cum
opus ſit ſtrigilli tepefacta infundere. Conſtat deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. Aut ſi ter-
reni vermes adipe anſeris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ru-
ptis auribus preclare medentur. Lacerti inueterati in os Pendentes addito ſale contuſi & ab ictu læſas
aures ſanat efficaciſſime aũt ferrugineas maculas habentes. Lineis etia; per caudam diſtincte. Millepe-

Multipe da.

da: ab alijs centipeda aut multipeda dicta animal eſt e vermibus terræ piloſum multis pedibus arcua-
tim repens tactuq; contrahens ſe: oniſcon græci vocant: alij tilon. Efficaciter ſanat aurium dolores in
cortice punici mali decoctum & porri ſucco. Addunt & roſaceũ & in alteram aurem infundunt. Illã aũt
quæ non arcuatur ſepa græci vocant: alij ſcolopendrã minorem pnicioſamq;. Cocleæ quæ ſunt in vſu ci-
bi cum myrrha aut thuris poline appoſitæ. Itẽ minutę & lacte fracturis auriũ illinũt cũ melle: Senectus
ſerpentium feruente teſta vſta inſtilat̃ roſaceo ãmixto contra oĩa qde; vitia efficax: ſed cõtra grauiolẽtiã
pręcipue aut ſi purulentæ ſunt ex aceto. Melius cum felle caprino vel bubulo aut teſtitudinis marinæ.
Vetuſtior anno eadem membrana non prodeſt: nec hymbre perfuſa: vt aliqui putant. Ite; aranei ſanies
cum roſaceo: aut per ſe in lana vel cum croco. Auribus prodeſt grillus cum ſua terra effoſus & illitus.
Magnam auctoritatẽ huic animal perhibet Nigidius: maiorẽ magi: quoniã retro ambulet: terrãq; tere

bret:ſtridat noctibus. Venať eũ formicę circũligatę capillo in cauernã eius coniecte efflato prius pul
uere ne ſeſe condat:& ita formicæ cõplexu extrahitur. Ventris gallinaceo℞ mẽbrana q̄ abijci ſolet
ĩueterata & invino trita aurib⁹ purulentis calida infundiť. Gallina℞ quoq; adeps. Eſt & quędã pigui
tudo blatæ ſi caput auellať. Hanc trita₃ vna cum roſaceo auribus mire ꝑdeſſe dicunt. Sed lanã qua ĩ
cluſerint poſt paulu₃ extrahẽdam. Celerrime enim id pingue trãſire in aĩal:fierique vermiculum. Alij
binas ternaſue in oleo decoctas efficaciſſime auribus mederi ſcribunt:& tritas in linteolo imponi cõ-
tuſis. Hoc quoq; aĩal inter pudenda eſt. Sed ꝑꝑ ammirationem naturæ priſcorũq; curam totũ in hoc
loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas verucis efficaciter il-
lini experti ſunt. Alterum genus myloecon appellauere circa molas fere naſcens. Has capite detra-
cto attritas lepras ſanaſſe Muſa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertiu₃ genus & odoris tedio inui
ſum exacuta clune cum piſſeleo ſanare vlcera tradunt alias inſanabilia. Strumas panos diebus.xxi.
impoſitas:percuſſa:contuſa:cacoethe:ſcabiem:furunculoſq; detractis pedibus & penis. Nos hæc ẽt
auditu faſtidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & ortopnoicis reſtitiſſe tradit cum reſina &
melle. Tantum poteſtatis habet ars ea pro medicamento dandi quicquid velit. Humaniſſimi eorũ
cinerem crematorum reſeruandum ad hos vſus in cornea pyxide cenſuere. Aut tritas clyſteribus in-
fundendas ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa vtiq; corpori illitas extrahere conſtat. Mel vtiliſſi-
mum auribus quoq; & in quo apes emortuæ ſunt. Parotidas comprimi columbinũ ſtercus vel per ſe
vel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrum vel iecur cum oleo infuſum auriculæ
aut parotidæ. Multipeda cum reſinę parte tertia illita. Grilli ſiue illiti ſiue adalligati. At reliqua mor
borum genera medicinaſq; ex iſdem aĩalibus aut eiuſdẽ generis ſequenti dicemus volumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXX.PRAEFATIO

¶De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit:& a quibus celebrata fuerit: & re-
liquæ ex animalibus medicinæ. CA.I.

MAGICAS VANITATES SAEPIVS QVIDAM ANTECEDENTIS
operis parte vbicunq; cauſæ locuſq; poſcebant:coarguimus. Detegemus etiam
nũc in paucis. Tamẽ res dignã eſt de qua plura dicanť vel eo ip̄o quo fraudulẽti-
ſima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimiſq; ſæculis valuit. Auctori- Magica
tatem ei maximam fuiſſe nemo miretur: quandoquidem ſola artium tres alias ars a me
imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in vnam ſe redegerit. Natã primu₃ e dicia ge
medicina nemo dubitat:ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe velut altiorem ſanctioreq; q̄ nita.
medicinam ita blandiſſimis deſideratiſſimiſq; promiſſis addidiſſet vires religiõis
ad quas maxime etiamnũ caligat humanum genus. Atq; vt hoc quoq; ſuggeſſerit miſcuiſſe artes ma
thematicas nullo non auido futura de ſeſe ſciendi:atq; ea e cælo veriſſime peti credente. Ita poſſeſ-
ſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantu₃ faſtigij adoleuit:vt hodieq; etiam in magna parte gẽ
tium præualeat & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic tota in præſide a Zoroaſtre vt
inter auctores conuenit. Sed vtrum vnus hic tantum fuerit:an poſtea & alius non ſatis conſtat. Eu-
doxus qui inter ſapientiæ ſectas clariſſimam vtiliſſimamq; eam intelligi voluit. Zoroaſtem hunc ſex Zoroaſtes
milibus annorum ante platonis mortem fuiſſe prodidit. Sic & ariſtoteles. Hermippus qui de tota ea magicæ
arte diligentiſſime ſcribit:& vities centum milia verſuum a Zoroaſtre condita indicibus quoq; vo- artis inuẽ
luminum eius poſitis explanauit. Etiam præceptorem a quo inſtitutum diceret tradidit. Agonace₃. tor.
Ipſum vero quinq; milibus annorum ante troianum bellum fuiſſe. Miru₃ hoc in primis:duraſſe me
moriam artemq; tam longo æuo commentarijs non intercidentibus:præterea nec claris nec continu
is ſucceſſionibus cuſtoditam. Iſtos enim quiſq; communi auditu ſaltem cognitos habet:qui ſoli co-
gnominantur. Apuſorum & Zaratum medos:babyloniumq;. Marmaridium:& arabe₃. Hippocu₃
aſſirium vero. Zarmocenidam:quorum nulla extant monumenta maxime tamen mirum eſt in bel-
lo troiano tantum de ea arte ſilentium fuiſſe Homero : tantumq; operis ex eadem in . Vlyſſis errori-
bus:adeo vt totum opus non aliunde conſtet. Si quidem Protea & ſirenum cantus apud eum nõ ali-
ter intelligi volunt. Circem vtiq; & inferoru₃ euocatione₃ ſolum hac agi. Nec poſtea quiſq̄ dixit. q̄m
modo veniſſet telmeſum religioſiſſimam vrbem quando trãſiliſſetq; ad theſſalias vrbes:quarum co-
gnomen diu optinuit in noſtro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; temporibus quom. Chironis medi
cinis contenta eſſet ſolo. Marte fulminante. Miror equidem illis populis famam eius in tantum ad
hæſiſſe vt. Menander quoq; litterarum ſubtilitatibus peritur in eadem telmeſo genitus theſſalam co
gnominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e
propinquo primum intuliſſe ad vicinas vſq; ſuperſtitiones ac medicinæ ꝑfectu₃:ſi non ex perſis eſſet

viſ tota in thraciāq; magice delata fuiſſet. Primus q extet: vt æquidē inuenio cōmentatus de ea erat
Hoſthanes. Xerſen regē perſarum bello: quod is græciæ intulit comitatus: ac velut ſemina artis por
tentoſę aſperſiſſe obiter interfecto quacunq; cōmeauerat mundo. Diligentiores pauloante hunc po
nunt. Zoroaſtrem alium procōneſium. Quod certum eſt: hic maxime. Hoſthanes ad rabiem nō aui
ditatem modo ſcientiæ eius græcorum populos egit. Quanq̄ animaduertam ſummam litterarū cla
ritatem gloriāq; ex ea ſcientia antiquitus & pene ſemꝑ petitam. Certe pythagoras. Empedocles: De
mocritus. Plato ad hanc diſcendā nauigauere: exilijs verius q̄ pegrinationibus ſuſceptis. Hāc reuer
ſi prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus. Appollonicē Captidēnē &. Dardanū e phœ
nice illuſtrauit voluminibus. Dardanie ſepulchro eius petitis: ſuis vero ex diſciplia eoꝝ editis. Quæ
recepta ab alijs hominum atq; tranſiſſe per memoriam æque ac nihil in vita mirandum eſt. In tantū
fides iſtis faſq; oīe de eſt adeo vtij q cætera de viro illo probant hęc opera eſſe efficit̄ eſt. Sed fruſtra
Hunc enim maxie affixiſſe animis eā dulcedinē cōſtat. Plerūq; miraculi & hoc pariter vtraſq; artes
effloruiſſe: medicinam dico: magicemq;: eadem ętate illam. Hippocrate: hanc democrito illuſtran
tibus circa peloponneſiacam græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecenteſimo vrbis noſtre anno. Eſt
& alia magice factio a. Moſę etiamnum & iotopea iudæis pēdens: ſed multis milibus annoꝝ poſt zo

Cō ro ab hoie deſiſtetiōe deſiſtere. qui fuit druide apd ga.

roaſtrem. Tanto recentior eſt cypria. Non leuē & alexandri magni tēporibus auctoritatē addidit ꝓ
feſſione ſecundus. Hoſthanes comitatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbem terrarū
peragrauit. Extāt itaq; & apud italas gentes veſtigia eius in. xii. tabulis noſtris alijſq; argumētis: quæ
priori volumine expoſui. De. lvii. demum anno vrbis Cn. Cornelio. Lentulo. P. Licinio craſſo conſ. ſe
natuſconſultum factū eſt ne homo imolaretur: palamq; in tēpus ſiluit ſacri ꝓdigioſi celebratio. Galli
as vtiq; poſſedit & quidem ad noſtrā memoriā. Nāq; tiberi Cæſaris principatus ſuſtulit druidas eoꝝ:
& hoc genus vatum medicorumq;. Quid ipſe ego hāc memorē artem oceanū quoq; tranſgreſſā: &
ad naturæ inane peruectam in britanniā: quæ hodie eā attonite celebrat tantis cerimonijs: vt dediſ
ſe perſis videri poſſit. Adeo iſta toto mundo conſenſere q̄q̄ diſcordi & ſibi ignoto. Non ſatis æſtimari
poteſt quantum romanis debeatur: qui ſuſtulere monſtra: in quibꝰ hominē occidere religioſiſſimū
erat: mandi vero etiam ſaluberrimum. Vt narrauit. Hoſthanes.

❡De ſpeciebus magice artis: &. Neronis & magorum deteſtatio. CA. II.

vel diuina. Nero ſūmꝰ muſicus.

SPecies eius plures ſunt. Nanq;/ & ex aqua ſphæris/ & ex aere/ & ſtellis/ & lucernis/ ac pelui-
bus ſecuribuſq; & multis alijs modis diuina promittit: pręterea vmbrarumq; colloquia.
Quæ omnia ætate noſtra priceps. Nero varia falſaq; comperit. Quippe nō citharæ tragici
q; cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerū humanarum ſumma geſtiente in profundis animi vitijs
primumq; imperare dijs concupiuit: nec quicq̄ generoſius voluit. Nemo nunq̄ vlli artium validius
fauit. Ad hæc non opes illi defuere: non vires: non diſcendi ingenium aliaq; non patiente mundo.
Immēſum & indubitatū exemplū eſt falſę artis quā dereliquit. Nero vtināq; inferos potius & quoſcū
q; de ſuſpicionibus ſuis deos conſuluiſſet q̄ lupanaribus atq; proſtitutis mandaſſet inquiſitiones eas.
Nulla profecto ſacra barbari licet feriq; ritus non mitiora q̄ cogitationes eius fuiſſent. Sæuiu: ſic nos
repleuit vmbris. Sunt quædam magis fugia veluti lentiginem habentibus non obſequi numina vt
cerni non poſſint. Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat.
Pecudes vero quibus non niſi ater colos eēt: facile. Nam hominem immolare etiam grauiſſimū. Ma-
gus ad eum. Tridates venerat: armeniacū de ſe triūphū afferēs: ideo ꝓuintijs grauis. Nauigare volue
rat: quoniā expuere in maria: aliſq; mortalium neceſſitatibus violare naturā eam fas non putāt. Ma
gos ſecum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Non tamē cū regnum ei daret hāc ab
eo accipere artem valuit. Proinde aūt ita pſuaſum ſit inteſtabilem/ irritam/ inanē eſſe: habentē tamen
quaſdam veritatis vmbras: ſed in ijs veneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis q̄ ſint men-
titi veteres magi cum adoleſcentibus nobis viſus. Appion grammaticæ artis prodiderit cynocepha-
liam hærbam q̄ in ægypto vocaret̄ oſirites diuinā & contra oīa veneficia. Sed ſi ea erueretur: ſtati eū

Ioſephus vel in iudæa.

qui eruiſſet: mori. Seq; euocaſſe vmbras ad ꝑcontandū. Homerum quā patria quibuſq; parentibus
genitus eſſet non tamen auſus ꝓfiteri quid ſibi reſpondiſſe diceret.

❡De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus: quorū genera placida ſunt aut fera.

Talpę cor diuinatiōi aptum.

PEcculiare vanitatis ſit argumentum: q animalium cunctorum talpas maxie mirantur: tot CA. III.
modis a rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiānum alijs defoſas ſepultiſ
q; ſimiles. Nullis æque credunt extis. Nullū religionis capacius iudicauit aīal. Vt ſi qs cor
eius recens palpitanſq; deuorarit diuinationis & reꝝ efficiendarum euentus ꝓmittāt. Dentę talpæ
viuæ axēpto ſanari dentium dolores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eoꝝ ſuis red

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0462-0

demus locis. Nec quicq̄ probabilius inuenietur q̄ muris aranei morſibus aduerſari eas: qm̄ & terram vt diximus orbitis depreſſam auerſatur. Cęterꝝ dentiuʒ doloribus (vt iidem narrãt) medeꝛ canũ qui rabieʒ ꝓferunt: capitum crematoꝝ cinis ſine carnibus inſtillatus ex oleo ciprio per aurẽ cuius e parte doleant. Caninus dens ſiniſter maximus circũſcarificato eo qui doleant: aut draconis os ſpina. Itẽ enydridis. Eſt autẽ ſerpens maſculus & albus. Huius maximo dente circũſcarificant. At ĩ ſuperiore dolore duos ſuperiores adalligant: e diuerſo inferiores. Huius adipe punguntꝛ qui crocodilum captant. Dentes ſacrificant & oſſibus lacertæ e fronte luna plęna exẽptis: ita ne terraʒ attingant. Colluntur caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias ptes. Cinis eoꝝ pueros tarde dẽtiẽtes adiuuat cũ melle. Fit eodẽ mõ & dẽtifricium e caninis dẽtib⁹. cinis e murino fimo inditus: vel iecur lacertaꝝariduʒ. Anguinũ cor ſi mordeatꝛ aut alligetꝛ efficax habetur. Suntq̃ inter eos q murem bis in mẽſe iubeãt mãdi doloreſq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infuſiq; auriculæ: cuius e parte doleant præſtant leuamentum. Eorũdem cinis exeſis dentibus cõiectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolẽtes illitus iuuat. Comburi aũt oportet in teſta. Proſunt & cuʒ mori radice in aceto ſcyllite decocti ita vt coluantur dentes. Is quoq; vermiculis qui in hærba q̃. Veneris labruʒ appellatur inuenitur: cauis dentium inditus mire prodeſt. Nam eruere braſſicę eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cũ roſaceo: Arenulæ quę inueniũtur in cornibus coclearum cauis dẽtium inditæ ſtatim liberãt dolore. Coclearuʒ inanium cinis cum mura gingiuis prodeſt. Serpentis cum ſale in olla exuſtæ cinis cum roſaceo in contrariam auteʒ infuſus. Anguinæ vernationis membrana cum oleo tędæq; reſina calefacta & auri alterutri infuſa. Adijciuntꝛ aliqui thus & roſaceuʒ. Eademq; cauis indita vt ſine moleſtia cadãt præſtat. Vanũ eſſe arbitror canis ortu angues cauda mẽbranã exuere qm̄ neutrum in italia viſum eſt. Multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam ſero exui. Hanc aut vel inueteratam cum cæra cellerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipſum ſiniſtra manu captum tritumq; in roſaceo: & in aurem infuſum cuius a parte doleat prodeſſe arbitrẽtur. Oſſiculis gallinaꝝ in pariete ſeruatis fiſtula ſalua adacto dente vel gingiua ſcarificata proiectoq; oſſiculo ſtatim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato: vel paſſeꝝ cum oleo calefacto & ꝓxime auriculæ infuſo pruritum quidẽ ĩtolerabilẽ facit. Et ideo vtilius eſt paſſeris pulloꝝ ſamentis crematoꝝ cinerem ex aceto infricare.

¶ Quomodo commendetur os: contra maculas faciei: & ad faucium vitia. CA.IIII.

Oris ſaporem emendari affirmant murino cinere cum melle ſi fricentur dentes. Admiſcent quidaʒ marachi radices. Pẽna vulturi. ſi ſcalpantur dentes acidũ halitum faciũt. Hoc idẽ hiſtricis pẽna feciſſe ad firmitatem pertinet. Lingue vlcera & labroruʒ hirundines in mulſo decoctę ſanant. Adeps anſeris aut gallinæ rimas. Oeſypum cũ galla araneorũ telæ candidæ: & quę intra bulbos paruæ texuntur. Si feruentia os intus exuſſerit: lacte canino ſtatim ſanabitꝛ Maculas in facie. Oeſypum cum melle corſico qd̄ aſperrimuʒ habetur extenuat. Item ſcobem cutis in facie cum roſaceo impoſitum vellere. Quidam & butyrum addunt. Si vero vtiligines: ſint fel canĩnum prius acu cõpunctas. Liuentia & ſugillata pulmones arietum pecudumq; in tenues cõſecti mẽbranas & calidi impoſiti: vel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anſeris vel gallinæ cuſtodit Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitrõ ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie vitia & cocleaꝝ q̄ latæ & minutæ paſſim inueniuntꝛ cum melle cinis. Omnium quidem coclearum cinis ſpiſſat calfacit ſmegtica vi. Et ideo cauſticis commiſcetur pſoriſq; & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quib⁹ tritis adiecto ſale exiguo talia vitia ſanentur. Bupreſtis aĩal eſt raruʒ in italia: ſimillimũ ſcarabeo longipedi. Fallit inter hęrbas bouem maxĩe: vnde & nomen inuenit: deuoratũq; tacto felle ita inflãmat: vt rumpat. Hæc cum hircino ſeuo licherias illita ex facie tollit ſmectica vi: vt ſupra dictuʒ ẽ. Vulturin⁹ ſanguis cum cameleonis albæ: quã hærbam eſſe diximus: radice & cedria tritus contentuſq; braſſica lepras ſanat. Itẽ pedes locuſtaruʒ cũ ſeuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cũ cepa tritus & ſubactus. Vtiliſſimũ & in facie ſæpe mel in quo apes ſint emortuæ. Præcipue tñ faciẽ purgat atq; erugat cygni adeps. Stygmata delentꝛ colũbino fimo ex aceto. Grauedinẽ inuenio finiri: ſi quis nare muris oſculetꝛ. Vua & faucĩũ dolor mitigatur fimo agnoꝝ priuſq̄ hærbã guſtauerit in vmbra arefacto. Vua cocleæ a cu tranſfoſſæ illita: vt coclea ipſa in fumo ſuſpendatꝛ: Hirundinũ cinere cũ melle. Sic & tonſillis ſuccurritꝛ. Tõſillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimũ colũbinuʒ cum paſſo gargarixatũ etiã cũ ficco arida ac nitro impoſitũ extra aſperitatẽ fauciũ & diſtilationes leniunt. Cocleæ coqui debent in lacte: dẽptoq; tantum terreno conteri: & in paſſo dari potuit. Sũt qui aſtypaleicas efficaciſſimas putent: & in iis ſmegma eaꝝ. Lenit & grillus infricatus. Aut ſi quis manibus quibus eum contriuerit; tonſillas attingat. Anginis felle anſerino cum elaterio & melle citiſſime

Ad curã-
dũ dẽtiuʒ
dolorem
varia re-
media.

Ouidius

ſuccurritur. Cerebro noctuę cinere hirūdinis ex aqua calida poto. Hui⁹ medicinę auctor eſt Ouidi⁹ poeta. Sed efficatiores ad oia quæ ex hirundinibus monſtranť: pulli ſilueſtrius. Figura nidorum eos dep̄henditur. Multo tñ efficaciſſime ripariarū pulli. Ita vocāt in ripaꝝ cauis nidificantes. Sūt multi qui cuiuſcunq; hirundinis pullū edendū cenſent: vt toto anno nō metuať id malū. Strangulatos cum ſanguine cōburunt in vaſe: & cinerem cum pane aut potu dant. Quidā & muſtellæ cineres pari mō amiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In ſale quoq; ſeruatę hirundines ad anginā vna drachma bibunt. Cui malo & nidus earum mederi diciť potus. Millepedaʒ illi anginis efficaciſſimum putant. Aij .xxi. tritas in aquę mulſæ hemina dari per harundineʒ: quoniā dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murē cum verbenaca excoctū: ſi bibatur is liquor: remedio eſſe. Et corrigiā caninam ter collo circūdatā. Fimū colūbinū vino & oleo p̄mixtū. Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculis vitis adalligatus auxiliari diciť.

Ad ſtrumas exulceratas: ad humeroꝝ & prędiorum dolores. CA.V.

STrumis exulceratis muſtellę ſanguis. Ipſa decocta in vino: non tñ ſectis admoueť. Aiunt & cibo ſumpto idē efficere. Vel cineri eius ſarmentis cōbuſtæ miſceť axungia. Lacertis viridis adalligatur. Poſt dies .xxx. oportet alium adalligari. Quidaʒ cor eius in argento vaſculo ſeruant. Ad fœminaꝝ ſtrumas veteres cochleæ cuʒ teſta ſua tuſæ illinunť: maxie q̄ frutetis adhęrēt. Iteʒ cinis aſpidum cum ſeuo taurino īponiť. Anguinus adeps mixtus oleo. Itē anguiū cinis ex oleo illitus: vel cuʒ cæra. Ediſſe quoq; eos medios abſciſis vtrinq; extremis artubus aduerſus ſtrumas p̄deſt. Vel cinerē bibiſſe in nouo fictili ita crematoꝝ. Efficacius multo īter duas orbitas occiſoꝝ. Et gryllū illinire cum ſua terra defoſſum ſuadent. Itē fimū colūbaꝝ per ſeſe: vel cū farina hordeacea: vel auenacea vel aceto. Talpæ cinere ex melle illinere. Alij iecur eiuſdeʒ cōtritū inter manus illinūt: & triduo non abluunt. Dextrū quoq; pedeʒ eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alij p̄cidūt caput: & cū terra a talpis excitata tuſū digerunt in paſtillos pixide ſtagnea & vtuntur ad oia q̄ intumeſcūt: & quæ apoſtemata vocāt: quæq; in ceruice ſunt. Veſciq; ſuilla tūc vetāt. Tauri vocantur ſcarabei terreſtres. Ritcino ſimiles: nomē cornicula dedere: alij pediculos terrę vocāt. Ab ijs quoq; terrā egeſtā illinūt ſtrumis & ſimilibus vitijs: & podagris. Triduo nō abluūt: p̄deſtq; hęc medicina in annū. Oiaq; his aſcribunt q̄ nos in gryllis rettullimus. Quidā & a formicis terra egeſta ſic vtūť. Alij vermes terrenos totideʒ quot ſunt ſtrumæ adalligant: pariterq; cum ijs areſcunt. Alij viperā circa canis ortū circuncidūt: vt dixm⁹. Dein mediā cōburunt. Deinde cinerē euʒ dāt bibendū ter ſeptenis diebus quātum p̄henditur ternis digytis. Si ſtrumis medenť. Aliqui vero circūligāt eas lino: quo præligata infra caput vipera pependerat: donec examinareť. Et mille pedis vtunť addita reſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento oia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtellę cinis cū cæra medeť. Ne ſint malæ hirſutæ formicaꝝ oua pueris infricata præſtant. Iteʒ mangonibus vt lanugo tardior ſit pubeſcentium ſanguine e teſticulis agnoꝝ q caſtranť. Qui euulſis pilis illitus & contra virus p̄ficit. Pręcordia vocamus vno nomine exta in homine: quoꝝ & dolore cuiuſcūq; partis ſi catulus lactens admoueať apprimaturq; ijs partibus: trāſire in euʒ morbus dicturq;. Idq; exenterato perfuſoq; vino dep̄hendi vitiato viſcere illo qđ doluerit hoīs & obrui: alijs religio eſt. Si quoq; quos miletheos vocamus: ſtomachi dolorē ſedant applicat ſæpius. Tranſireq; morbos ægritudīe eoꝝ intelligiť: plęrūq; & morte.

Terræ pediculi.

cōtra apoſtemata.

Quid vt pubes tardetur

De pulmonum vitijs iecoris & ſanguinis reiectionibus. CA.VI.

PVlmonuʒ vitijs medenť & mures: maxie affricani detracta cute in oleo & ſale decocti: atq; i cibo ſumpti. Eadē res & purulentis vel cruentis execrationibus medeť. Pręcipue vero cochleaꝝ cibus ſtomacho: in qua eas ſubterfieri in tacto corpore earum oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atq; ita e vīo garoq; ſumi præcipue affricanas. Nuper hoc cōpertū plurimis prodeſſe. Id quoq; obſeruant: vt nūero inpari ſumāt. Virus tñ earū grauitatē halitus facit. Proſunt & ſauguinē excreātib⁹ dēpta teſta tritæ: aq̄ potu. Laudatiſſimæ aūt ſūt africane ex ijs ſolitanę. Ex ijs oliitanæ aſtypaleicæ: Siculæ modicę: qm̄ magnitudo duras facit: & ſine ſucco. Balearicæ quas cauatica vocant: qm̄ in ſpeluncis naſcunť. Laudatæ & ex inſulis caprearuʒ. Nullę earum aūt cibis gratę: neq; veteres: neq; recentes. Fluuiales & albę virus habēt: necnō ſilueſtres: ſtomacho inutiles: aluū ſoluūt. Item oēs minutæ. Contra marinæ ſtomacho vtiliores. Efficaciſſimæ tñ i dolore ſtomachi. Laudatiores traduť: q̄cun q; viuæ cum aceto deuoratæ. Pręterea ſunt q̄ aceratæ vocanť late multifariā naſcētes: de quarum vſu ſuis dicemus locis. Gallinaceorū ventris mēbrana inueterata & iſperſa potiōi diſtillatiōes pectoris & humidā tuſſim: vel recēs toſta lenit. Coclęę crudę trite cum aquę tepidę cyathis tribus ſi ſorbeantur: tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet digyto circūdata. Iure perdicuʒ ſtomachus recreať. Iocinerū doloribus medeť: muſtella ſilueſtris in cibo ſūpta vel iocinera eius. Item vipera porcelli mō inaſſata. Suſpirioſis multipede ita vt ter ſeptenæ in attico melle diluaʒ

Per. Ius ſtomacho vtile

tur:& per harundinem bibentur. Omne.n. vas earũ nigreſcit cõtactu. Quidã torrẽt ex iјs ſextariũ in
patina donec candidę fiant excoquunt. Tunc mel immiſcent. Aliј centipedam necant:& ex aqua ca
lida dari iubent. Cochleæ in cibos iјs quos linquit animus:aut quorum alienatur mens:aut quibus
vertigines fiunt:ex paſſi cyathis tribus ſingulæ contritæ cum ſua teſta & calefactæ in potu datæ die
bus plurimum nouem. Aliqui ſingulas primo die dedere:ſequenti binas:tertio ternas:quarto duas tryxalis,
quinto vna. Sic & ſuſpiria emendant/& vomicas. Eſſe aïal locuſtæ ſimile ſine pennis:quod tryxalis gryllus
græce vocatur:latinũ nomen non habet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc eſſe qđ gryl-
lus voceť. Ex iјs viginti torreri iubent:ac bibi emulſa contra ortopnoneas: ſanguineqꝫ expuentibus
Eſt qui cochleis illotis quibuſdã ꝓtropũ infundat:vel marinã aquam decoquat: & in cibo ſumat:aut
ſi tritę cuꝫ teſſis ſuis ſumanť cum ꝓtropos Sic & tuſſi medenť ac vomicas priuati ſanani melle in quo
apes ſint emortuę. Sanguinẽ reiјcientibus pulmo vulturinus vitigineis linguis cõbuſtus adiecto flore
mali punici ex parte dimidia. Item cotoneoꝝ/liliorumqꝫ iјſdem potionibus potus mane atqꝫ veſpe-
ri in vino ſi febris abſit. Si minus. ex aqua i aq̃ cotonea decocta ſũt. pecudis lyen recẽs magicis p:ę ce De cura
ptis ſup dolentem lyenẽ extendiť:dicente eo q medeať:lyeni ſe remediũ facere. Poſt hæc iubent eũ ly.
in pariete dormitorij eius/tectoue includi & obſignari annulo ter:nouieſqꝫ carmẽ dici. Caninus ſi vi-
uenti eximať & in cibo ſumať:liberat eo vitio. Quidã recenti ſup illigãt aliј duoꝝ dieꝝ catuli ex ace
to ſcyllitico dant ignoranti fel:vel gyerinacei lyenẽ. Itẽ cochlearũ cinerẽ cum ſemine lini & vrtice ad
dito melle donec perſanet. Eliberat & lacerta viridis eo dolore viua in ola ante cubiculum dormito-
riј eius cui medetur ſuſpenſa:vt egrediens/reuertenſqꝫ attingat manu. Cinis e capite bubonis cuꝫ vn-
guento. Mel in quo apes ſũt emortuæ. Araneus & maxie qui lycos vocať Vpupæ cor. In lateris dolo
ribus lauať & cochleaꝝ cinis in ptiſana decoctarũ:quę & p ſe illinunť. canis rabioſi caluariæ cinis po
tioni inſpergitur. Lumboꝝ dolori ſtellio tranſmarinus capite ablato & inteſtinus decoct⁹ in vino cuꝫ
papaueris nigri denariј pondere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ virides deciſis pedibus & capite
in cibo ſumunť. Cochleæ tres contritæ cum teſtis ſuis atqꝫ in vino decoctæ cũ piperis granis.xv. Aqlę
pedes velũt in aduerſum a ſuffragineta:vt dexter dexteræ partis doloribus adalligetur:ſiniſter leuæ
Multipeda quoqꝫ quã oniſcon appellamus medeť denariј pondere ex vino cyathis duob⁹ pota. Ver vel ferreo
men terrenũ catillo ligneo ante fiſſo & ferro vincto impoſitum aqua excepta perfundere & defode- iunco.
re vnde effoderis magi iubent:mox aquam bibere catillo:mire id ꝓdeſſe iſchiadicis affirmantes.

¶ Ad Dyſentericos & veteris mala remedia. CA.VII.

DYſentericos recreant femina pecudũ decocta cũ lini ſemine aqua pota. Caſeus ouillus ve-
tus. Seuum ouiũ decoctum in vino auſtero. Hoc & ileo medeť. Et tuſſi veteri. Dyſentericis
ſtellio tranſmarinus ablatis inteſtinis & capite/pedibuſqꝫ acute/decoctuſqꝫ & in cibo ſum-
ptus. Cochleæ duæ cum ouo vtraqꝫ cuꝫ putamine cõtritę:atqꝫ in vaſe nouo addito ſale &
paſſi cyathis duobus:aut palmaruꝫ ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis. Pro
ſunt & cõbuſtæ cinis eaꝝ bibať in vino addito reſinæ memẽto. Cochleæ nudæ vt de quib⁹ diximus
in afrca maxime inueniunť:vtiliſſimæ dyſentericis. Quinæ cõbuſtę cũ denariј pondere dimidiј aca-
ciæ. Exqꝫ eo cinere danť coclearia bina in vino myrtitę:aut quolibet auſtero cũ pari mõ calidæ. Qui
dem oïbus affricanis ita vtunť. Aliј totidem affricanas:vel latas infundunt potius. Et ſi maior fluctio
ſit addunt acaciaꝫ fabæ magnitudine. Senectus anguiũ dyſentericæ & tenaſmis in ſtagneo vaſe deco
quitur cuꝫ roſaceo. Vel ſi in malo cũ ſtagno illinitur: Ius e gallinaceo iјſdẽ medeť: ſed veteris galina-
cei vehementius. Salſum ius aluum cit. Mẽbrana gallinarũ toſta & data in oleo ac ſale cœliacoꝝ do
lores mulcet. Abſtinere aũt frugibus ante & gallinã & hoïeꝫ oportet. Fimũ coluꝫbinũ toſtũ potumqꝫ
Caro palumbi in aceto decocta dyſentericis & cœliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti bac-
cis dyſentericis. Item merulę. Item medeť mel in quo ſint ĩmortuæ apes decoctum. Grauiſſimuꝫ vi-
tium ileos appellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti veſpertilionis ſanguine. Etiaꝫ illito ventre ſubueni
re. Reſiſtit & coclea ſicut diximus in ſuſpirioſis tempora. Iteꝫ cinis eaꝝ quæ viuę crematę ſint potus vel apule
ex vino auſtero. Gallinaceoꝝ iecur aſſum cũ ventriculi mẽbrana:q̃ abiјci ſolet inueterata:ammixto ios
papaueris ſucco. Aliј recentem torrent ex vino bibendã. Ius perdicum & p ſe ventriculus contrit⁹ ev
vino nigro. Item palũbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pecudis toſtus & in vino tritus. Fimũ colũ-
binum cuꝫ melle illitũ. Oſſifragi venter arefactus & potus iјs qui cibos non cõficiunt vtiliſſimus:vel ſi
manu tm̃ teneant capſentes cibum. Quidãqꝫ adalligant ex hac cã ſed continuare non debent. Maciẽ
enim facit. Siſtit anatũ muſcularũ ſanguis. Inflationeꝫ diſcutit coclearũ cib⁹. Tormina ſanat lyen oui
um toſtus:atqꝫ e vino potus. Palumbus ferus ex poſca decoctus. Apodes ex vino. Cinis ibidis ſine
Pennis crematę potus. Quod pręterea tradiť in torminibus. Mirum eſt ante appoſita veteri tranſire
morbum anatem emori. Tormina & melle curantur in qno ſunt apes immortuę decocto. Coli vitiũ

efficaciſſi me ſanatur ab aue galęrita aſſa in cibo ſumpta. Quidam in vaſę nouo cum plumis exuri iu=
bent: conteriq; in cinerem: bibiq; ex aqua coctum coclearibus ternis per quatriduum. Quidam cor
eius adalligari fœmini. Alij recenſq; tepenſq; adhuc deuorari. Conſularis aſpernatum domus eſt:
qua alter e fratribus colo liberatus eſt aue hac in cibo ſumpta: & corde eius in armilla aurea incluſo:
alter ſacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini: atq; vt ſacrū pactuʒ erat obſtructo
ſacello. Vnum eſt oſſifrago inteſtinum mirabili natura oīa deuorata cōficienti. Huius partem extre=
mam adalligatā prodeſſe contra colum conſtat. Sicut oculi interraneorum morbi: de quibus mirum
proditur. Si catuli prius q̄ videant applicentur triduo ſtomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri
ſuctum lactis accipiant: tranſire vim morbi: poſtremo examinari: diſſectiſq; palam fieri ægri cauſas.
Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quideʒ veſpertilionis ſanguine contacto vētre in to=
tum annum caueri dolorē tradunt. Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluenteʒ haurire ſuſtineat.

¶ Ad calculos: & veſicę dolores teſtiumq;: & vnguinum tumores & ad panos. CA.VIII

Murino fimo contra calculos illinire ventrem prodeſt. Herinacei carnem iucundam eſſe=
aiūt ſi capite percuſſo vno ictu interficiatur prius in ſe vrinam reddat. Eos qui carnē ederit
ſtrāguriæ morbuʒ cōtrahere minime poſſe. Hæc vero ad hunc modum occiſa ſtillicidia ve
ſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodē. Quod ſi vrinam in ſe reddedirint: eos qui carnem ederint ſtran
guriæ morbum cōtrahere tradit̄. Iubent & vermes terrenos bibi ex vino aut paſſo ad communiēdos
calculos: vel cochleas decoctas vti ſuſpirioſis. Eaſdē exēptis teſtis triſtiſq; tres in vini cyathis bibi: ſe=
quenti die duas: tertia die vnam: vt ſtillicidia vrinę emendent. Teſtarum vero inanium cinere ad cal
culos pellendos. Item hydrin iecur bibi. Vel cinerem ſcorpionum in pane ſumi. Vel ſi quis cum locu
ſta edit. Lapillos qui in gallinaceoꝶ veſica: aut in palūbiuʒ ventriculo inueniantur conteri & potioni
inſpergi. Item mēbranam e ventriculo gallinacei aridam: vel ſi recens ſit toſtam. Fimum quoq; pa=
lumbiū in faba ſumi cōtra calculos & alias difficultates veſicæ. Similiter plumaꝶ cinereʒ palumbiuʒ
ferorum ex aceto mulſo. Et teſtinorū ex ijs cinerē cochlearibus tribus e nido hirundinū. Grillū dilu=
tum aqua calida. Oſſifragi ventrem arefactum. Turturis fimum immulſo decocturę vel ipſius deco
ctæ ius. Turdos quoq; ediſſe cuʒ baccis myrti prodeſt vrinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedam
oniſcon bibiſſe: & in veſicæ doloribus decoctū agninorū peduʒ. Aluū cit & gallinaceorū decoctū ius
Aeſcula & acria mollit. Cit & hirundinū fimum adiecto melle ſubditum. Sedis vitijs efficaciſſima ſūt oeſipuʒ
pij ĩuētuʒ Quidā adijciunt pompholigē & roſaceū. Canini capitis cinis ſenecta ſerpentis ex aceto ſit rhagades
ſint. Cinis fimi canini cādidi cū roſaceo. Aiuntq; inuentū Aeſculapij eē. Et eodē verrucas efficaciſſie
tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidētia alui. Succus cochlearū punctis euoca
tus illita depellit. Attritis medetur cinis muris ſiluatici cum melle vel herinacei vel veſpertilionis.
Et anſerinus cum cerebro & alumine & oeſipo. Fimū columbinum cū melle. Condylomatis priuati
araneus dempto capite pedibuſq; infricatus. Ne acria perurant adeps anſerinus cum cæra punica æ=
ruſa roſaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas ſanare dicūtur. Iſchiadicis cochleas crudas tritas
cum vino amineo & pipere potu prodeſſe dicunt. Lacertaʒ viridē in cibo ablatis pedibus interraneis
capite Sic & ſtellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulſis fel ouium cum
lacte mulierum. Verendorum formicationibus verruciſq; medetur arietini pulmonis iaſſati ſanies.
Cęteris vitijs vellerum eius/ vel ſordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis/ & p̄cipue a
renibus ammixto cinere pumicis ex ſale. Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis cōbuſtæ ex
aqua. Mulæ vngularum cinis. Dentis caballini contuſi farina inſperſa. Teſtibus vero farina ex oſſi=
bus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter: ſpumam cochlearum illitā remedio eſſe
tradunt. Tetris ibi vlceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ la=
tæ paruæ cōtritæ ex aceto vel cinis eius. Meli quo apes ſūt emortuæ cū reſina. Cochleæ nudæ quas
in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxxq;. die reſoluūt. Aliqui pro thu=
re bulbum amiſcent. Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe traduntur capite pedibus interraneiſq;
demptis: reliquum corpus inaſſatum. In cibo id ſępius datur. Sicut ad vrinę incontinentiam. Cani=
num adipe cum alumine ſciſſo fabę magnitudine. Cochleas africanas cum ſua carne & teſta cremā=
tas poto cinere. Anſerum trium linguas inaſſatas in cibo. Huius rei auctor eſt. Anaxilaus. Panos a=
perit ſeuum pecudum cuʒ ſale toſto. Murinum fimum ammixto thuris polline: ſandaraca impoſita
diſcutit. Lacertæ cinis: & ipſa diuiſa ipoſita. Item multipeda contrita: āmixta reſina terebinthina ex
parte tertia. Quidā & ſinopidem āmiſcent. Cochleæ cōtuſę & ꝑ ſe cinis inaniū cochlearuʒ cęrę mix
tus diſcuſſoriam vim habet. Fimum columbaruʒ ꝑ ſeſe: vel cum farina hordeacea: aut aue nacea ili
tū cantharides mixta calce panos ſcapelli vice auferunt. Inguinū tumorē cochleæ minutæ cū melle
illitæ leniunt. Varices ne naſcant̄: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur.

¶ Ad podagras & articulorum dolores. CA.IX

PОdagras lenit oeſipum cū lacte mulieris & ceruſſa. Fimū pecudū qđ liqdum reddunt. Pul
mones pecudū Fel arietis cum ſeuo muris diſſecti impoſiti. Sanguis muſtellę cum plātagi
ne illitus & viuæ combuſtę cinis ex aceto & roſaceo ſi penna illinatur. Vel ſi cæra & roſaceuʒ
miſceatur fel caninuʒ ita ne manu attingatur: ſed penna illinatur. Fimum gallinarum vermiū terre
norum cinis cum melle: ita vt tertio die ſoluantur. Alij ex aqua illinire mallunt. Alij ipſo aceto mēſu⸗
ra cum mellis cyathis tribus pedibus ante roſaceo perunctis. Cochleæ latæ/potæ tollere dicunt pe⸗
dum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ in vino tritæ. Eædem illinuntur cum helſines
hærbæ ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe contenti ſunt ſale. Quidam ſale cum vipera crematis in
olla noua/& ſępius ſumptis aiunt podagra liberari. Vtile eſſe & adipe viperino pedes perungi. Et
de miluo affirmant: ſi inueterato/tritoq; quantuʒ tres digyti capiant bibatur ex aqua. Aut ſi pedes ſā
guinem cum vrtica/vel pennis eorum cum primum naſcentur tritis cum vrtica. Quin & fimus eo⸗
rum articularibus doloribus. Illinitur item cinis muſtellæ/aut cochlearū/& cum amylo/vel tragacā
tho. Incuſſos articulos aranei telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum vti malint ſicut fi⸗
mi columbini cinere: cum polenta/& vino albo. Articulis luxatis præſentaneum eſt & ſeuum pe⸗
cudis cum cinere/& capillo mulierū. Pernionibus quoq; imponitur ſeuum pecudū cū alumíe. Cani Aduerte.
ni capitis cinis aut fimum muriū. Quod ſi putrida ſint vlcera cæra ad cicatricem perducūt: vel gryl⸗
lorum crematorum fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cum melle. Vermiū quoq; terrenoꝝ cū oleo
vetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum ſanat cinis earum quę viuæ cōbu
ſtæ ſint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes colūbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiā calciamēto⸗
rum veteris ſoleæ crematę cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant. Dentis cabalini contuſi farina pri
uatim ſubleuat lacertæ viridis ſanguis ſubtritus & hominum & iumentorum pedes ſublitus ſanat.
clauos pedum vrina muli mulæue cum luto ſuo illita. Fimum ouiū. Iecur lacertæ viridis. vel ſāguis⸗
flocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum viticis pari modo tritum ex oleo. Fi
mū columbinū decoctum ex aceto verrucas vero oim generum vrina canis recens cū ſuo luto illita.
Fimi canini cinis cum cæra. Fimum ouiuʒ. Sanguis recēs murinus illitus: vel ipſe mus diuulſus. He
rinacei fel. Caput lacertæ vel ſanguis vel cinis totius. Mēbrana ſenectutis anguinū. Fimū gallinaceū
cum oleo & nitro. Cātharides cum vua taminia intritæ exedunt. Sed ita eroſas alijs quæ ad ꝑſanāda
vlcera monſtrauimus curari oportet. ¶ Remedia aduerſus morbos toto corpori. CA. X

NVnc autē reuertemur ad ea quæ totis corporibus medenda ſunt. Fel canis nigri maſculī
amuletum eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatęue contra omnia mala
medicamenta. Item ſanguine canis reſperſis parietibus genitaliq; eius ſublimine ianuæ
defoſſo. Minus mirētur hæc qui ſciunt fœdiſſimum animal ꝗtum magnificent ricinum:
quoniam vni nullus ſit exitus ſaginę nec finis aliā ꝗ morte: diutius in fame viuenti. ſeptenis ita die
bus duraſſe tradunt. At in ſatietate paucioribus dehiſcere. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis oēs
dolores ſedare adalligatum. Fundit ij in augurio vitalium habent. Nam ſi ęger ei reſpondeat qui in Vel ex au
tulerit a pedibus ſtanti: interrogantiq; de morbo ſpem vitę certam eſſe. Morituruʒ nihil reſpondere re damu⸗
Adijciunt vt euellatur ex aure leua canis: cui non ſit alius ꝗ niger color. Nigidus fugere tota die ca⸗ læ.
nes conſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptuʒ reliquit. Rurſus magi tradunt lymphatos
ſāguinis talpæ aſperſu reſpicere. Eos vero qui a nocturnis dijs fauniſq; agitentur: draconis lingua & Lympha
oculis & felle: inteſtiniſq; in vino & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis ti talpę
veſpertiniſq; liberari perfrictionibus. Remedio eſſe tradit. Nicander amphiſibenaʒ mortuā adalli⸗ ſang. reſi⸗
gatam vel pellem tantum eius. Quinimmo arbori quę cedatur adalligata non algere cędentes: piſcunt.
faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omniū procedens & ante cucu
li cantum. Aliud eſt cuculo miraculum: quo quis loco primum audiat alitem illam ſi dexter pes cir⸗
cunſcribatur: ac veſtigium id defodiatur: nō gigni pulices vbicunq; ſpargatur. Paralyſis cauētibus
pinguia glyrium decoctorum & ſoricum vtiliſſima tradunt eſſe. Mille pedas vt in anginis diximus
potas. Phtiſin ſentientibus lacertam viridem decoctam in vini ſextarijs tribus ad cyathum vnum
ſingulis cochlearibus ſumptis ꝑ dies donec conualeſcant. Cochleaꝝ cinerē potū in vino. Cōitialibꝰ
morbis oeſipum cum myrrhę momento & vini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis auella
nę a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denarij pondere in aqua vel
lactis aſini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſan⸗
guis pecudum potus. Item fel cum melle pręcipue aguinum. Catulus lacten ſumptus abſciſo capi
te pedibuſq; ex vino & myrrha. Lyen mulę potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis tranſmari
ni cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis quā eodem mō vt anguis exuit pota. Quidaʒ & ipſuʒ ha⸗
rundine exteratum inueteratūq; bibendum dedere. Alij in cibo in ligneis verubus inaſſatū. Opere

preciū eſt qũo prçcipiatur ſcire cum exuit̃ membrana hyberna alias deuoranti eã: quoniam nul-
Aduerte. lũ animal fraudulentius inuidere hoi tradunt. Inde ſtelionũ nomẽ aiunt in maledictũ tranſlatũ. Ob
ſeruant cubile eius æſtatibus. Eſt aũt in locis hoſtiorũ feneſtrarũq; aut cameris ſepulchriſue. Ibi ve-
re incipiente fiſſis arundinibus textas opponunt caſas: quarũ anguſtiis etiã gaudet: eo facilius exuẽs
circundatũ torporẽ. Sed eo derelicto non põt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis p-
fert̃. Prodeſt & cerebrum muſtellæ inueteratum potũq;: & iecur eius. Teſticuli uuluçq; aut ventricu-
lus inueteratus cum coriandro: vt diximus: itẽ cinis. Silueſtris vero tota in cibo ſũpta. Eadẽ oia præ-
dicant̃ ex vipera. Lacerta viridis cum cõdimentis quæ faſtidiũ abſtergant: ablatis pedibus & capite.
Cochlearũ cinis addito ſemine lini & vrticæ cũ melle inunctos ſanat. Magis placet draconis cauda in
Hyrũdinis apilus ad viſũ vtilis pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapili e ventre pullorũ hirundinũ ſiniſtro lacerto annexi
Dicuntur. n. excluſo pullo lapillum dare. Qđ ſi pullus is detur incipiẽti in cibo: quẽ primũ peperit: cũ
quis primũ tẽtatus ſit: liberat̃ eo malo. Poſtea medet̃ hirundinum ſãguis cũ thure: vel cor recẽs deuo
ratum. Quin & e nido earũ lapillus impoſitus recreare dicit̃ confeſtim: & adalligatus perpetuo tueri
Prçdicat̃ & iecur milui deuoratũ: & ſenectus ſerpentium. Iecur vulturis tritũ cum ſuo ſanguine terſe
ptenis diebus potũ. Cor pulli vulturini adalligatũ. Sed & ipſum vulturẽ in cibo dari iubẽt: & quidẽ
ſatiatum humano cadauere. Quidã pectus ei bibendum cenſent: & in cerrino calice. Aut teſtes gal-
linacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dierũ abſtinẽtia vini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx.
vnam muſcas rufas: & quidem emortuas in potu darent: infirmioribus pauciores.

Contra morbum regium: & freneticos: & contra febres: & hydropicos. CA. XI.

Morbo reſiſtunt regio ſordes auriũ: aut mammarũ pecudis denariĳ pondere cum mirrhæ
momento & vini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda in vini hemi-
na. Vermes terreni in aceto mulſo cum myrrha. Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua
purificatis: de in collutis vino quod bibatur. Cerebrum pdicis: aut aquilç in vini cyathis tribus. Cinis
Icterus auis galgulus plumarum: aut in terraneorũ palumbi ſed in mulſo ad cochlearia trita. Paſſerum cinis ſarmentis cre
matorũ cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis icterus vocatur a colore: quç ſi ſpectet̃: ſanari id
malum tradunt & auem mori. Hanc puto latine vocari galgulum. Phreneticis prodeſſe videtur pul
mo pecudum calidus circa caput alligatus. Nã nõ modo muris cerebrũ dari potui ex aqua: aut cine
rem muſtellæ: verum etiã inueteratas herinaceis carnes quis poſſit furẽti etiã ſi certa ſit medicina?
Bubonis quidem oculorũ cinerem inter ea quibus prodigioſe vitẽ ludificant̃: acceperim. Præcipue
q; febrium medicina placitis eorum renũciat. Namq; & in. xiĳ. ſigna digeſſere eam ſole tranſmeante:
iterumq; luna: quod totum abdicandũ paucis exẽplaribus docebo. Siquidẽ crematis tritiſq; cum
oleo perungi iubent ægros: cum geminos trãſit ſol criſtis: & auribus & vnguibus gallinaceorũ. Si lu
na raſis barbis eorũ. Si virginẽ alteruter hordei granis: Si ſagittariũ veſpertilionis alis. Si leonẽ luna
tamaricis fronde: & adĳciunt ſatiuæ. Si aquariũ e buxi carbonibus tritis. Ex iſtis cõfeſſa aut certe ve
riſimilia ponemus: ſicut elethargũ olfactoriĳs excitari. Interea fortaſſis muſtellç teſticulis ĩueteratis:
aut iocinere vſto. Is quoq; pulmonem pecudis calidũ circa caput adalligari putant vtile: ĩ quartanis
medicina clinice prope modum nihil pollet. Quãobrem plura eorũ remedia ponemus. Primũq; eũ
quem adalligari iubent puluerem: in quo ſe accipiter volutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri
dentẽ longiſſimũ. Pſeudophecẽ vocant veſpã: quç ſingularis volitat. Hanc ſiniſtra manu apprçhẽ-
ſam ſubnectunt. Aliĳ vero quã quis eo anno viderit primam. Viperç caput abſciſum in linteolo: vel
cor viuentis exemptum. Muris roſtellum auriculaſq; ſummas roſeo panno: ipſumq; dimittũt. Lacer-
tæ viridis dextrũ oculũ effoſſũ mox cũ capite ſuo deciſo in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas
voluit. Propter hũc ægypti magna pars ſcarabeos inter numina colit curioſa. Appiõis ĩterpretatiõe
qua colligit ſolis operũ ſimilitudinẽ huic aiali eſſe ad excuſandos gentis ſuæ ritus. Sed & allium ad
alligant magi cui ſũt cornicula reflexa ſiniſtra manu collectũ. Tertiũ qui vocat̃ fullo albis guttis diſſe
ctũ vtriq; lacerto adalligant. Cçtera ſiniſtro. Cor anguinũ ſiniſtra manu exẽptũ viuentibus. Scorpionis
caudæ quattuor articulos cum aculeo pãno nigro: ita vt nec ſcorpionẽ dimiſſũ: nec eũ qui alligaue-
rit: videat æger triduo. Poſt tertiũ circuitũ id cõdat. Erucã in linteolo ter lino circũdant totidem mo
dis ad ſigulos dicentes quare faciant: qui medebunt̃. Limacẽ in pelliculã vel quattuor limacũ capi-
ta præciſa harundine. Multipedẽ lana ĩuolutã. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante q̃ pẽnas get
minent. Alios e ſpinoſis frutetis lanuginoſos. Quidẽ ex illis quaternos incluſos iuglandis nucis puta
mine adalligant. Cochleaſq; q̃ nude inueniunt̃. Stellionẽ incluſũ capſulis ſubĳciunt capiti: & ſub de
ceſſu febris emittunt. Deuorari autẽ iubent cor mergi marini ſine ferro exẽptum: inueteratũq; conte
ri: & in calida aqua bibi. Corda hirũdinũ cũ melle. Aliĳ fimũ drachma vna: ĩ lactis caprini: vel ouilli:
vel paſſo cyathis tribus ante acceſſiones. Sũt qui totas cenſeãt deuorãdas. Aſpitis cutẽ põdere ſexta

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0468-5
DFG

parte denarij cum pipere pari mō parthoꝝ gentes in remedium quartanæ bibunt. Chryſippus philo
ſophus tradidit phyrganion adalligatū remedio eſſe quartanis. Q̄d eſſet aīal: nec ille deſcripſit: nec
nos inuenimꝰ q̄ nouiſſet. Demonſtrandū tn̄ fuit a tā graui auctore dictū: ſi cuiuſq̄ cura efficacior eēt
ad inquirendū. Cornicis carnes eſſe: & niduꝫ illinire in lōgiſſimis morbis vtiliſſimū putāt. Et in tertia
nis fiat ptās experiendi qm̄ miſeria & copia ſpei da tecto: anne aranei queꝫ lycū vocāt tela ipſo ſpecu
toto reſina ceraq; īpoſita vtriſq; tp̄ibus & frōti ꝓſit. Aut ipſe calamo adalligatꝰ qualiter & alijs febri-
bus prodeſſe tradit̄. Item lacerta viridis adalligata viua in eo vaſe quo cibū capiat. Quo genere & re
ciduas frequenter abigi affirmant. Hydropicis oeſipum ex vino addita mirrha modice potui dat̄ nu
cis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anſerinū adipē & oleū myrteū. Sordes ab vberibus ouiū
eundē effectū habent. Itē carnes inueteratę herinacei ſūptæ. Vomitus quoq; canū illitus ventri aquā
trahere promittitur. ℂ Ad ignē ſacrū ad carbūculos: ābuſta neruorūq; cōtractiones. CA.XII.

IGni ſacro medet̄ oeſipum cuꝫ pōpolige & roſaceo. Ricini ſanguis. Vermes terreni ex aceto
illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere p̄ſtat: vt qui id fecerit anteq̄ incipiat vitiuꝫ:
toto eo anno careat. Oportet autē eum ferro cū terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Vi-
peræ caput aridum aſſeruatū & cōbuſtū. dein ex aceto impoſitū. Senectus ſerpentiū ex aqua illita a
balneo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo colūbino delet̄ per ſe illito: vel cū lini ſemi-
ne ex aceto mulſo. Item apibus quæ in melle ſunt īmortue īpoſitis. Polētaq; īpoſita inſperſa. Si in vrē
dis ſit: cæteriſq; ibi vlceribus occurit e melle oeſipū cuꝫ plūbi ſquāmis. Itē fimū pecudum incipienti
bus carbunculus. Tubera & quæcunq; emolliri opus ſit efficaciſſimæ anſerino adipe curantur. Ideꝫ
p̄ſtat & gruuꝫ adeps. Furdunculis mederi dicit̄ araneus ſi prius q̄ nominet̄ ſit impoſitꝰ & tertia die
ſolutus. Mus araneus pendens necatus ſit vt terrā ne poſtea attingat: ter circundatus furunculo toti-
ens expuentibus medente & cui medebit̄. Ex gallinaceo fimo quod eſt ruffum maxīe recēs illitū ex
aceto vētriculus ciconie decoctus. Muſce impari numero īfricatæ digyto medico. Sordes & pecudū
auriculis. Seuum ouiū vetus cum cinere e capillis mulierū. Seuū arietis cū cinere punici & ſalis pari-
pondere. Ambuſtis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouiū cuꝫ cęra cō vel pūícis
mixtum. Murium cinis & cochlearuꝫ. Eoq; ſic vt ne cicatrix quidē appareat. Item adeps viperinus
Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medet̄ capitis viperini cinis ex oleo
cyprino illitus. Terreni vermis cinis cū melle ilitus etiā dolores tollit. Item amphiſbena mortua ad
alligata. Adeps vulturinus cuꝫ ventre arefactus cōtrituſq; cū adipe ſuillo iueterato. Cinis e capite bu-
bonis in mulſo potus cum lilij radice: ſed magis credimus. In contractione neruorū caro palūbina ī
cibis prodeſt: & inueterata. Herinacei ſpaſticis. Item muſtellæ cinis. Serpentiuꝫ ſenectus ī pelle tau
rina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthothonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mul vel redi-
ſæ cyathis tribus potum. Reduuias & quę in digytis naſcunt̄ pterygia tollunt canini capitis cinis aut uina
vulua decocta in oleo ſup illito butyro ouillo cum melle. Iteꝫ folliculus cuiuſlibet animalis fellis. Vn
guium ſcabricam cantharides cum pice tertio die ſoluſtę aut locuſtę frictæ cū ſeuo hircino. Pecudū
ſeuum. Aliqui miſcent viſcū & porculacā: vel ęris florem. Ita vt tertio die ſoluant.

ℂ Ad ſāguinē ſiſtēdū: & tumores vulnerū: vlcera: vulnera: & alia mala ex aīalibꝰ remedia. CA.XIII

SAnguinē ſiſtit e naribus ſeuū ex omēto pecudū illitū. Itē coagulū ex aqua maxime agninū
ſubditū vel infuſū etiā ſi alia nō proſint. Adeps āſerinus cū butyro pari pōdere paſtillis īge
ſtus. Cinis cochleaꝝ terrenaꝝ. Sed & ipſæ extractę teſtis. E naribus fluentē ſāguinē ſiſtunt
cochleæ contritę fronti illitæ. Aranei telę ſuppoſitę. Gallinacei cerebelluꝫ: vel ſāguis profluuia a ce
rebro. Iteꝫ colūbinus ſanguis ob id ſeruatus cōcretuſq;. Si vero ex vulnere imodice fluat fimi caballī
ni cum putaminibus ouoꝝ cremati cinis impoſitus mire ſiſtit. E vulneribus medent̄ oeſipum cum
hordei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata ac ſerpentina quoq; valet. Erodit & vlce
rum margines. Canes quæ excreſcūt ad æqualitatē redigit. Explet quoq;: & ad cicatricem perducit.
Magna vis & in cinere pecuduꝫ fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex oſſibus fœminarum
agninoruꝫ: maxime in ijs vlceribus quæ cicatricē nō trahūt. Magna & pulmonibus p̄cipue arietum
Excreſcentes carnes in vlceribus ad æqualitatē efficaciſſime reducunt. Fimo quoq; ipſo ouiuꝫ ſubtē
ſta calefacto & ſubacto tumor vulneꝝ ſedat̄. Fiſtulæ purgantur ſananturq;. Item epinyctides. Sum
ma vero vis in canini capitis cinere. Excreſcentia oīa ſpodij vice erodit ac perſanat. Item murino fi-
mo erodunt̄. Iteq; muſtellæ fimi cinere. Duritias etiam in alto vlceruꝫ & carcinomata pſequit̄ multī
peda trita admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademq; vtiliſſima ſūt in ijs vlceribus quæ vermī ☞
bus periclitant̄. Quin & vermium ipſorum genera mirandos vſus habet. Coſſes qui in ligno naſcun Ad ner-
tur ſanant vlcera omnia. Nomas vero combuſti cum pari pondere aniſi & ex oleo illiti. Vulnerare- uos ſaldā-
centia conglutinant terreni. adeo vt neruos quoq; abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimum diē. Demo- dos.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0469-3
DFG

critus perſuaſerit. Itaq; in melle ſeruandos cēſet. Cinis eorum margines vlcerum duriores abſumit
Vel ſym= cum pice liquida vel ſymblio melle. Quidam arefactis in ſole ad vulnera ex aceto vtunť: nec ſoluunt
bolo & niſi biduo intermiſſo. Eadem ratio & terrenarum cochlearum eſt: quæ tuſæ & impoſitæ recentia
mellæ. vulnera conglutinant: & nomas ſiſtunt quæ non adhærent. Hærpes quoq; animal a græcis vocatur:
Herpes. quo præcipue ſanantur quęcumq; ſerpunt. Cochleæ quoq; proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cu₃ myrrha
quidem & thure etiam præciſos neruos ſanare dicuntur. Draconu₃ quoq; adeps ſiccatus in ſole ma
Anto. gnopere prodeſt. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis ſale viperino in cibo ſumptu₃. Tradūt
muſa me & vlcera tractabiliora fieri: & ſanari celerius. Antonius muſa medicus cum incidiſſet inſanabilia vl
dic⁹. vel cera: viperas edendas dabat: miraq; celeritate perſanabat. Tryxalidum cinis margines vlcerum du=
vlcera. ros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arſenico & melle: ea quæ erodenda ſunt. Bu=
bonis cerebro cum adipe anſerino mire vulnera dicuntur glutinari: quæ vocantur cacoethe. Cinis
etiam fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus lintheolis ſanat. Vlula quoq; auis
cocta in oleo cui liquato miſcet butyrum ouillum & mel: ad vlcera ſananda valet. Vlcerum labra
duriora apes in melle emortuę emolliunt. Et elephantiaſin ſanguis et cinis muſtellæ. Verberum
vulnera atq; vibices pellibus ouium recentibus impoſitis obliterantur. Articulorum fracturis cinis
fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis
ſimul vſtis: cornuq; ceruino & cæra mollita roſaceo. Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illi=
to ſuperpoſitis lanis: quæ ſubinde ſubfundētur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis
ſilueſtris muris cum melle: aut cum vermium terrenorum cinere. Qui etiam oſſa extrahit. Cicatri=
ces ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete ſeuum ex nitro. Lacertæ viridis cinis.
Vernatio anguium ex vino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item vitiligines albas ex vino.
Ad vitiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in ſole donec formicet cutis: to=
lerandæ ſunt. Poſtea fouere oleoq; perungere neceſſarium: iterumq; illinire: idq; diebus pluribus fa
cere cauentes exulcerationem multam. Ad eaſdem vtiligines & muſcas illini iubent cum radice lap
patoru₃. Gallinarum fimum candidum ſeruatum in oleo vetere cornea pyxide. Veſpertilionum ſan
guinem. Fel herinacei ex aqua. Ad ſcabiem vero bubonis cerebro cum afronitro. Sed ante omnia
ſanguis caninus. Sedant pruritu₃ cochleæ minutæ latę contritę illitę. Harundines & tela quæq; alia
extrahenda ſunt corpori: euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipue vero lacerta diſſecta: & vel ca=
put eius tantum contuſum cum ſale impoſitum. Cochleæ ex iis quæ grægatim folia ſectantur con=
tuſæ impoſitæq; teſtis: & eæ quæ manduntur exemptæ teſtis. Sed cu₃ leporis coagulo efficaciſſime.
Oſſa anguium eundem cum coagulo cuiuſcunq; quadrupedis intra tertium diem approbāt effectū.

¶ Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. CA. XIIII.

Mugalli LAudantur & cantharides tritę cum farina hordeacea. Muliebribus malis mēbranæ a par
eſis teſti= tu ouium proficiunt ſicut in capris rettulimus. Fimum quoq; pecudum eoſdē vſus habet
bus ma Locuſtarum ſuffitu ſtrangurię maxime mulierū iuuatur. Gallinaceorum teſtes ſubinde
res cōci= ſi a conceptu edat mulier: mares in vtero fieri dicuntur. Partus conceptos hiſtricum cinis potus con
pit. tinet. Maturat caminum lac epotu₃. Euocat membrana e canum ſecundis: ſi terram non attigerit.
Lumbos parturientium potus lactis. Fimu₃ murinū aqua pluuia dilutum mammas mulie℞ a partu
tumeſcentes reficit. Cinis herinaceorum cu₃ oleo perunctaꝝ cuſtodit partus contra abortus. Facili
us enituntur quæ fimū anſerinu₃ cū aquæ cyathis duobus ſorbuere. Aut ex vtriculo muſtellino per ge
nitale efflantes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & ſcabulas: ne nerui doleant: pręſtant. Graui=
dis ſecundas pellunt in paſſo poti. Item per ſeſe impoſiti: mammarum ſuppurationes concoquūt &
aperiunt extrahuntq;: & ad cicatricem ꝑducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniunť & in gra
mine vermiculi q adalligati collo continent partu₃. Detrahunť autem ſub partu: alias eniti non pati=
untur. Cauendu₃ etiam ne in terra ponanť. Cōceptus quoq; cā dantur in potu quini aut ſeptent. Co=
chleæ in cibo ſumptæ accelerant partu₃. Itē cōceptum impoſitæ cum croco. Eædem ex amylo & tra
gacantho illitæ ꝓfluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo: & vuluam auerſam corri=
gunt cū medulla ceruina: ita vt vini cochleæ denarij pondus addatur & cypri. Inflationes quoq; vul
uarum diſcutiunt exemptę teſtis: tritęq; cum roſaceo. Ad hoc aſtypaleicę maxime eligunť. Alio mō
africanę binę cum phœnogręco quod tribus digytis capiať additis mellis cochlearibus quattuor. Il=
linuntur aluo prius irino ſucco perunctę. Sunt & minutę longęq; candidę cochleę paſſim oberran=
tes. Eę arefactę ſole in tegulis: tuſęq; in farina miſcenť lomento ęquis portionibus. Candoremq; le=
uorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier
pregnans ſi tranſcenderit: abortum faciet. Item amphiſbenam mortuam dumtaxat: Nam viuam
habentes in pyxide impune tranſeunt etiam ſi mortua ſit. Adq; aduerſata partus faciles pręſtat

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0470-5 DFG

vel mortua. Mirum ſi non ad ſeruatẽ tranſcenderit: grauida innoxiam fieri: ſi protinus traſcendat ad
ſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuãt. Anguium ſenectus adalligata lũbis faciliores
partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & ĩ vino bibendũ cũ thure. Aliter ſũpta abortũ
facit. Baculus quo angui rana excuſſa ſit: parturientes adiuuat. Tryxalidũ cinis illitus cũ melle pur
gationes. Item araneus qui filum ducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod ſi re-
deuntem prehenderit: inhibebit idẽ purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido cuſtodit par — aetites lapis part9 ſeruans
tus contra oẽs abortuũ inſidias. Penna vulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouũ corui
grauidis cauendum conſtat: quoniam tranſgreſſus abortus aſperos facit. Fimũ accipitris in mulſo
potum videtur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones adeps anſerinus aut cygni emol-
lit. Mammas a partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mãmis puer — Per.ouo. mãmæ ſẽ p ſtant.
perio vexatis inuenere otidum adipẽ vtilẽ eſſe & iis quę vulua ſtrangulentur: & blattas illinunt. Ouo
rum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cęræ ſtantes mammas ſeruat. Putãt & ter circũda-
tam ouo perdicis non ĩclinari. Et ſi ſorbeant eadem: fœcunditatem facere: lactis quoq; copiã. Cũ an
ſerino adipe perunctis mãmis dolores minuere. Molas vteri rumpere. Scabiem vuluarum ſedare ſi
cum cimice trito illinantur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri vim habet: ſed malis puerorũ illitus nõ
ſatis proficit niſi erucæ vel ſicutę ſemen poſtea inducat. Sic enim aut in totum tollunt pili: aut non ex
cedunt lanuginem. Idẽ & cerebro eorũ profici putant. Eſt autem duplex: rubens vtiq; & candidum.
Aliqui ſanguinem & iecur eius ammiſcent. Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt viperã exem
ptis oſſib9 & pſilothri vice vtuntur: euulſis prius pilis: quos renaſci nolũt. Fel herinacei pſilothrũ eſt
vtiq; mixto cerebro veſpertilionis & lacte caprino. Itẽ per ſe cinis cum lacte. Canis primi partus euul-
ſis pilis quos renaſci nolunt: vel nondum natis perunctis partibus. Alii non ſurgunt. Idem euenire
traditur ſanguine ricini euulſi canis. Item hirundino ſanguine vel felle.

Promiſcuæ medicinæ. CA.XV.

QVis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradũt. Si vero oculi nigri naſcentiũ — qd.ne capilli caneſcant.
placeant: ſoricẽ prægnanti edendũ. Capilli ne caneſcant: vermiũ terrenorũ cinere pręſta
ri admixto oleo infantibus qui lacte cõcreto veſcant præſidiũ eſt anguiũ coagulũ ex aqua
potũ. Aut ſi vitiũ coagulato lacte acciderit: diſcutitur coagulato ex aceto dato. Addẽtitio
nem cerebrum pecoris vtiliſſimum eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis adustio infantium quæ vocat
ſiriaſis adaligatis emendatur. Ramices infantium lacerte virides admotę dormientibus morſu emẽ
dantur. Poſtea harundini adalligatę ſuſpendunt in fumo. Tradũtq; pariter cũ ea expirante ſanari in
fantem. Cochlearum ſaliua illita infantium: oculis palpebras corrigit gignitq;. Ramicoſis cochlearũ
cinis cum thure ex oui albi ſucco illitus per dies.xxx. medet. Inueniunt in corniculis cochlearum ha
renaceæ puritiæ. Eæ denſionẽ facilẽ præſtant adalligatæ. Cochlearũ inaniũ cinis admixtus cæræ
procidentium interaneorũ partes extremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis
emiſſam e cerebro viperę. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem valẽt
& grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimũ corui lana adalligatum infantiũ tuſſi medet. Vix eſt ſerio cõ
plecti quædam non omittenda tamen: quia ſunt ꝓdita. Ramici infantium lacerta medici iubẽt. Ma-
rem hanc præhẽdi. Id intelligi & quod ſub cauda vnam cauernam habeat. Id agendum vt per aurũ — Bo uis capitis lapis.
aut argentum aut oſtrum mordeat vitium. Tum in calice nouo illigat: & in fimo ponitur. Vrina infan
tium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorũ cornua grandia denticulata adalligata in iis
amuleti naturam optinent. Bouis capiti lapillum tradunt ineſſe: quem ab eo expui ſi necem timeat
inopinatis præcioſo capite exemptum adalligatũq; mire prodeſſe dentitioni. Itẽ cerebrum eiuſdẽ ad
eundem vſum adalligari iubent. Et limacis lapillum ſiue oſſiculũ quod inuenitur in dorſo. Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitũ. Sicut aures adeps anſerinus cũ ocimi ſucco impoſitus. Sũt ver
miculis in ſpinoſis hærbis aſperi lanuginoſi. Hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus: ſi
quid ex cibo hæreat. Sõnos allicuit oeſipũ cũ myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutũ vel cũ
adipe anſerino & vino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrum ĩ pelle aſi
nina fronti adalligatum. Putãt eiuſdẽ effectus eſſe vino colutũ. E diuerſo ſomnũ arcet veſpertiliõis ca
put aridum adalligatũ. In vrina virili lacerta necata venerã ei9 qui fecerit cohibet. Nã inter amatoria
eſſe magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ: & columbinum cũ oleo & vino potũ. Pulmonis vultur
ni dextrę partes venerã concitant viris adalligate gruis pelle. Itẽ ſi lutea ex ouis quinq; columbarũ admi-
xta adipis ſuilli denarii pondere ex melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo vel oua eorum. Galinacei dex-
ter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibicum cineris cũ apide anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit. — vel ibiũ.
partus continere. Contra inhibere venerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalli-
gatiſq; pelle arietina tradunt. Item cuiuſcunq; galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubi-

iciantur. Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ ſi inunctis inter ſe colligentur in coitu. Qui in vrinam canis ſuam inieſſerit: dicitur ad venerem pigrior fieri. Mirum & de ſtellionis cinere (ſi verum eſt) in linamento inuolutum in ſiniſtra manu venerem ſtimulare. Si transferatus in dextram inhibere. Item veſpertilionis ſanguinem collectum flocco ſuppoſitumq; capiti mulierum libidinez mouere: aut anſeris linguam in cibo vel potione ſumptam. Phthyreaſin vero mactato corpore pota. Et membrana ſenectutis anguium triduo inhibet. Ac ſerũ exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtellæ coagulo addatur: negant corrumpi vetuſtate: aut a muribus attingi.

Nota de vrina hominis cũ vri. canis mixta.

Eiuſdemq; muſtellæ cinis ſi detur in offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a. muſtellis. Iumentorum vrinæ tormina veſpertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circumlato verendis palumbo (mirum dictu) palũbis emiſſus moritur. iumentumq; liberaẽ confeſtĩ. Ebrioſis oua noctuę per triduum data in vino: tedium eius adducũt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo preſũptus Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus & in vino quod bibatur inſperſus: ſecuros præſtabit a temulentia. Inuenit hoc. Horus aſſyreorum Rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinẽtium. Gromphrenam auem in ſardinia narrant grui ſimilem ignotam iam etiam ſardis: vt exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum pilo ſimilis. nec alibi naſcens. Iidem auctores nominauere ſirulugũ. Quod nec quale eſſet animal. nec vbi naſceretur tradiderunt. Fuiſſe qdem non dubito: cum & medicine ex eo ſint demonſtratæ. M. Cicero tradit animalia bituros vocari: qui vites in campania rodant.

pecu. pulmo ebri. arcens.

Ophion.

De miraculis quarumdam beſtiarum. CA. XVI.

Mirũ de cane.

Reliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habentem: aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius q̃ vno die viuere. Eoſq; qui arbitrarij pici roſtrum habeant: & mella eximant ab apibus non attingi. Porcos ſequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo ſe mula volutauerit corpori inſperſum mitigare ardores amoris. Sorices fugari. ſi vnus caſtratus emittatur. Anguina pelle & ſale & farre cum cerpillo contritis vno die: deiectiſq; cum vino in fauces boum vua matureſcente: toto anno eos valere. Vel ſi hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e veſtigio anguium collecto: ſparſas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantum gigni non lateſcere in vllo labore qui neruos ex alis et cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum vinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas. neq; aliam vllam materiaz que non perroderetur a veneno ſtygis aquæ: cum id dandum. Alexandro magno Antipater mineret memoria dignum eſt: magna. Ariſtotelis infamia excogitatum. Nec ad aquatilia reuertemur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LI. XXXI. PROHEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CA. I.

aq̃ elemẽtũ cæteris ĩperans.

AQVATILIVM SEQVITVR IN MEDICINA BENEFICIA OPIFICE natura ne in illis quidam ceſſante per vndas fluctuſq; ac reciprocos: æſtus animumq; rapidos curſus improbas exerente vires. nuſq̃ potentia maiore: ſi verum fateri volumus. Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat. Terras deuorant aquæ Flammas necant. Scandunt in ſublime: & cælum quoq; ſibi vendicant Ac nubium obtẽtu vitalem ſpiritum ſtrangulant. Quæ cauſa fulmina edidit: ipſo ſecum diſcordante mundo. Quid eſſe mirabilius poteſt aquis in cælo ſtantibus? Ad illæ ceu parum ſit in tãtum peruenire altitudinem rapiunt eo ſecum piſcium examina. Sæpe etiam lapides ſubeunt portantes aliena pondera. Eadem cadentes omnium terra naſcentium cauſa fiunt: prorſus mirabili natura. Siquis velit reputare vt fruges gignantur arbores fruticeſq; viuant in cælum migrare aquas animamq; etiam hærbis vitalem inde deferre victa confeſſione. Omnis quoq; terræ vices aquarum eſſe beneficij. Quapropter ante omnia ipſarum potentiæ exẽpla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obſeruationibus. cc. lxvi. CA. II.

Emicant benigne paſſimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi: calidæ: alibi inũctæ: ſicut in tarbellis aquitanica gente. Exin in pyreneis mõtibus tenui interuallo diſcernente. Alibi tepidæ gelidæ quę auxilia morborum conferentes. Et e cunctis animalium hominũ tantum cauſa erumpentes. Augent numerũ deorũ nominibus varijs vrbeſq; condunt: ſicut puteolos in campania ſtatielas in liguria: ſeſtias in narbonenſi prouincia. Nuſquã tamen largius q̃ in baiano ſinu: nec pluribus auxiliandi generibus: aliæ ſulphuris: aliæ aluminis: aliæ ſalis: aliæ nitri: aliæ bituminis: non nulla etiã acida ſalſaue mixtura. Vapore quoq; ipſo aliquæ proſunt. Tantaq; eſt vis vt balneas calefaciãt: ac frigidã etiã in ſolis feruore cogãt: q̃ in baiano poſſideanæ vocaẽ nomine accepto a Claudij. Cæſaris liberto. Obſonia quoque percoquunt. Vaporant & in mari ipſo quę Licinij Craſſi fuere. Me-

Plures vrbes ab aquis di- ctæ baijs aquarum mira diuerſitas.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0472-6
DFG

dioſq; inter fluctus exiſtit aliquid valitudini ſalutare. Iam generatim neruis proſunt pedibuſue aut coxendicibus: aliæ luxatis fractiſue. Inaniunt aluos. Sanant vlcera. Capiti auribuſq; priuatim medentur. Oculis vero ciceronianæ. Digna memoratu villa eſt ab auerno lacu puteolos tendentibus impoſita littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & vocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi compoſitis voluminibus eiſdez nominibus. In qua & monumentū ſibi inſtaurauerat. Ceu vero non & in toto terrarum orbe feciſſet. Huius in parte prima exiguo poſt obitum ipſius. Antiſto vetere poſſidente eruperunt fontes calidi perq̄ ſalubres oculis celebrati carmine. Laureæ. Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus naſcatur etiam miniſterium eius hauſtus ex illa maieſtate. Ponam enim ipſum carmen dignum vbiq; & non ibi tantum legi.

Academia a ci. dicta.

Quod tua Romanæ vindex clariſſime linguæ.
Salua loco melius ſurgere iuſſa viret.
Atq; academiæ cælebratam nomine villam
Nunc reparat cultu ſub potioro vetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertę.
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori.
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & virorum inſaniem abolere produntur. In enaria inſula calculoſis mederi. Et quæ vocatur accidula ab teano ſidicino quattuor milibus paſſuum frigida. Item in ſtabiano quæ dimidia vocatur: & in venafrano: ex fonte acidulo. Item contingit in velino lacu potantibus. Item in ſyrie fonte iuxta taurum montem. Auctor eſt. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine. Gallimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberint. Cteſias ſcribit. iuxta romam albulæ aquæ vulneribus medentur. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutile in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodam corpora inuadunt vt prope morſus videri: poſſit. Aptiſſimæ ſtomacho: neruis: vniuerſo corpori.

Sinueſſanęa quę vis mira

Theſpieorum fons conceptus mulieribus repræſentat. Item in arcadia flumen elatum. Cuſtodit autem partum linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patitur. E diuerſo in pyrraha flumen quod aphrodiſium vocatur: ſteriles facit. Lacus. Amphion vtiligines tollit. Varro auctor eſt. Titium quemdam prætura functum marmorei ſigni faciem habuiſſe propter id vitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur: ſicut apparet in epiſtola. Caſſii Parmenſis ad. M. Antonium. Contra aquarum culpa in troezene omnium pedes vitia ſentiunt. Tungri ciuitas galliæ fontem habet inſignem plurimis bullis ſtillantem: ferruginei ſaporis quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorumq; vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit. Ad poſterum rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & vulneribus medentur. Cicero in admirandis poſuit reatinis tantum paludibus vngulas iumentorum indurari. Eudicus in heſtiæa euthice fontes duos tradit eſſe: ceromen: ex quo bibentes oues nigras fieri mellem ex quo albas: ex vtroq; autem varias. Theophraſtus in thuriis crathin candorem facere: ſybarim nigriciam bobus ac pecoribus. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui ſybarim bibant: nigriores eſſe: durioreſq; & criſpo capillo. Qui ex cratide candidos: mollioreſq; ac porrecta coma. Item in macedonia quæ velint ſibi candida naſci ad haliacmon ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axium. Idem omnia fuſca quibuſdam in locis tradit naſci: & fruges quoq;: ſicut in meſſapiis. Aut in luſis arcadiæ quodam fonte mures terreſtres bibere & conuerſari. Erythris aloes amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad trophonium deum iuxta flumen orchomenon duo ſunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert inde nominibus inuentis. In cicilia apud oppidum iuſgum riuus fluit vnus ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus fieri. Varro tradit. In cea inſula fontem eſſe qui hæbetes fecit Zamæ in africa ex quo canoras voces. Vinum tedio venire iis qui ex clitorio lacu biberint. At. Eudoxus & Theoponpus inebriari fontibus iis quos diximus aſſerunt. Mutianus andrie fonte. Liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdem dei vinuz fluere. Si auferatur e conſpectu templi ſapore in aquam tranſeunte. Polyclytus explere olei vicem iuxta ſolos cicilie fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdem virtutis fonte Lycos in indię terris fontem eſſe: cuius aqua lucernę ardeant. Idem ecbathanis tradit. Theopompus in ſcotuſſis lacum eſſe dicit: qui vulneribus medetur. Iuba in troglodytis lacum inſanum malefica vi appellatum: ter die fieri amarum ſalſumquę: ac deinde dulcem: totienſq; etiam noctu ſcatentem albis ſerpentibus vicenum cubitorum. Idem in arabia quoq; fontem exilire tanta vi vt nullum non pon

De variis aquarum virib⁹ vel theſpias

Vel ma dus impactum reſpuat. Theophraſtus marſyę fontem in phrigia ad celenarum oppidum ſaxa egerere
guncia ci Non procul ab eo duo ſunt fontes clæon & gelon: ab effectu græcorum nominuꝫ dicti Cyzice fons. Cu-
pidinis vocatur: ex quo potantes amorem deponere. Mutianus credit. Grannone eſt fons calidus circa
ſummum feruorem qui in vinum additus triduo caloreꝫ potionis cuſtodit in vaſis. Sunt & magũtiaci in
germania fontes calidi trans rhenum: quoruꝫ hauſtus triduo feruet. Circa margines vero punicem fa-
ciunt aquæ. Quod ſi quis fide carere ex iſs aliqua arbitratur: diſcat in nulla parte naturæ maiore eſſe mi-
hinc auer racula: quanq̃ inter initia operis abunde multa rettulimus. Cteſias tradit ſilien vocari iſtagnum in indis
nᵘ q. ſine in quo nihil inatet: ſed omnia mergantur. Celius apud nos in auerno ait etiam folia ſubſidere. Varro a-
auibᵘ no- ues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuſcidamo omnia fluitat: nihil immergitur. Item in
mẽ ſortitᵘ ſicilię fonte pinthia. Aut appion tradit. Et in medorum lacu puteoq; Saturni Neptuni fons linire tran-
eſt. ſire ſolet in loca vicina portendens aliquid. Mirum quoq; eſt ꝙ cum piſcibus tranſit. Reſponſa ab iſs pe-
tunt incole cibo: quem rapiunt annuentes. Si vero euentum negent: caudis abigunt. Amnis olachas in
bithynia Brietuꝫ alluit: hoc eſt & templo & deo nomen: cuius gurgite periuri notantur parthi velut flã-
ma vrentem. In cantabria fontes tamarici in angurio habentur. Tres ſunt octenis pedibus diſtantes.
In vnum alueum cocunt vaſto amne. Singulis ſiccantur duodecies diebus: aliquando vities citra ſuſpi-
tionem vllam aquæ cum ſit illis vicinus fons ſine intermiſſione largus. Dierum quæ eſt non profluere
eos aſpicere volentibus. ſicut proxime. Larcio Licinio legato poſt præturam poſt ſeptem dies accidit.
In iudæa riuus ſabbatis omnibus ſiccatur. E diuerſo miracula alia dira. Cteſias in armenia ſcribit eſſe
fontem: ex quo nigros pices ilico mortem afferre in cibis. Quod & citra danubiꝭ exortum audiui: do-
Aqua ſtix nec veniatur ad fontem alueo appoſitum: vbi finitur id genus piſcium. Ideoq; ibi caput eius annis intel
ligit fama. Hoc idem & in lydia in ſtagno nympharum tradunt. In archadia ad pheneum aqua pro-
fluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ illico necat: vt diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit. Theophraſtus
lœtales & ipſos: quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & i thre
cia apud cychros dicit. Lycus in leontinis tertio die ſi quiſq̃ biberit. Varro ad ſoracten ſcripſit eſſe fon-
tem: cuius ſit latitudo quattuor pedum: ſole oriente eum exundare feruanti ſimilem: aueſq; quæ guſta
uerint: iuxta mortuas iacere. Nanq; & hæc inſidioſa conditio ꝙ quædam etiam blandiuntur aſpectu:
vt a nonacrin arcadię. Omnino enim nulla deterrent qualiter: ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxi-
am vt pote cum profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſallica tempe quoniam viſus omnibus terrori
eſt. Traduntq; etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit vt indicauimus breui ſpatio. Mirumq; ſili-
mis; ſi ve qua ſilueſtris amplecti radicibus fontem eum dicitur ſemper florens purpura. Et quędam ſui generis
rum hærba in labris fontis viret. In macedonia non procul ab. Euripidis poetę ſepulchro duo riui conflu-
Fõs terrã unt: alter ſaluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons eſt qui quacunq; rigat lapideam facit ter
rigãdo la ram. Item calidæ aquæ in euboea Lebedon namq; alluit riuus: in quo ſaxa in altitudinem creſcunt.
pidẽ red In eurymenis deiectę coronę in fontem lapides fiunt. In colloſſis flumen eſt in quo lateres coniecti la-
dit. pides extrahuntur. In ſcyretico metallo arbores quęcunq; flumine alluuntur ſaxa fiunt cum ramis. Di
ſtillantes quoq; guttę in lapides dureſcunt. In antris corycijs. nam mięꝫe. In macedonia etiam penden
tes in ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis vtroq; modo collumnas faci-
unt: vt in pauſia cherſonneſi rhodo in antro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus
exemplis.

Vel pcuſ
ſu

De qualitate aquarum in ſalubritate vel commoditate earum CA. III.

QVęritur inter medicos cuius generis aquę ſint vtiliſſime. Stagnantes pigraſq; merito dam-
nant: vtiliores quę profluunt exiſtimantes. Curſu enim percurſuq; ipſo extenuari atq; profi
De aqua cere. Eoq; miror ciſternarum ab aliquibus maxime probari. Sed iꝭ rationem afferunt quoni-
rũ oratio- am leuiſſima ſit hymbrium aqua: vt quę ſubire potuerit ac pondere in aere. Ideoque & ni-
ne. ues pręferuntur imbribus. niuibibuſq; etiam glacies velut ad infinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim
hęc eſſe & glaciem multo leuiorem aqua. Horum ſententiam refellere intereſt vitę. In primis enim le-
uitas illa depręhendi aliter q̃ ſenſu vix poteſt: nullo pene momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus.
Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cęlum: cum etiam lapides ſubire appareat:
cadenſq; inficiatur halitu terrę. Quo fit vt pluuię aquę ſordium ineſſe plurimum ſentiatur. citiſſimeq;
ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciemq; ſubtiliſſimum elementi eius videri miror: appoſi-
to grandinũ argumẽto e quibus peſtilentiſſimũ potũ eſſe cõuenit. Nec vero pauci inter ipſos ecõtrario:
ex gelu ac niuibus i ſaluberrimos potus p̃dicãt: qm̃ exactũ ſit inde: quod tenuiſſimũ fuerit. Minui certe
liquorẽ oẽm cõgelatiõe dep̃hẽdiꝭ: & rore nimio ſcabiẽ fieri. Pruina vredinẽ cognatis & viuis cauſis. Plu
uias quidem aquas celerrime putreſcere cõuenit: minimeq; durare in nauigatione. Epigenes aũtaquã

quę ſepties putrefacta purgata ſit perhibet amplius non putreſcere. Nam ciſternas etiaꝫ medici cōfi
tentur inutiles aluo duricias facientes: faucibuſq; etiam limi nō alijs ineſſe plus: aut animalium quæ
faciunt tedium couſitendum habēt. Nec ſtatim amnium vtiliſſimas eſſe: ſicuti nec torrentium vllius:
lacuſq; plurimos ſalubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthoruꝫ
reges ex coaſpe/ & euleo tantum bibūt. Eę q̄uis in longinqua comitantur illos. Et horum placere po
tum nō quia ſint amnos apparet: quoniam nec e tigri/ nec euphrate/ nec e multis alijs bibunt. Limus
aquaruꝫ vitium eſt: ſi tamen idem amnis anguillis ſcateat ſalubritatis indicium habetur. Sicuti frigo
ris tineas in fonte gigni. Ante omnia damnātur amaræ: & quæ ſcrobam ſtatim implent: quod euenit
troezene. Nam nitroſas/ atq; ſalmacidas/ & fæculentas in deſertis rubrum mare petētes addita polen
ta vtiles intra duas horas faciunt: ipſaq; veſcūtur polenta. Damnantur in primis fontes: qui cœnū fa-
ciunt: quiq; malum colorem bibentibus referūt: & ſi vaſa ære inficiūt: aut ſi legumina tarde ꝑcoquūt
Si liquatę leniter terram relinquūt: decoctęq; craſſis obducunt vaſa cruſtis. Eſt etiamnum vitium nō
fetide modo: verum omnino quicq̄ recipiētis iucundum ſit licet: gratumq;: & vt ſæpe ad vicina lactis
accedens. Aquam ſalubrem aeri q̄ ſimillimaꝫ eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquę iucū
de olentis in meſopotamia caburæ. Fabulæ rationem afferūt: quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cęte-
ro aquarum ſalubrium ſapor/ odor ue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicāt de ſalubritate: fruſtrā
te diligentia: quando perrarum eſt: vt leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas inter pares meliorem eſſe: q̄
calefiat: refrigeretur celerius. Quin exhauſtam vaſis ne manus pendeant: depoſitiſq; in humū tepeſ-
cere affirmāt. Ex quonam ergo genere maxime ꝓbabilis contingit? Puteis nimirū/ vt in oppidis cō-
ſtare video. Sed ijs q̄bus exercitationis ratio crebro hauſtu attingit: & illa tenuitas colāte terra. Salu-
britati hæc ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria. V tq; cœlū videāt ſup oīa obſeruatio vna. Eadem
& ad ꝑennitatem ꝑtinet: vt illa vado exiliat vena nō e lateribus. Nā vt tactu gelida ſit: etiam arte con
tingit. Si etiam expreſſa in altū/ aut e ſublimi deiecta verberatu corripiat aera. Innatādo quidē ſpiri-
tum continētibus frigidior ſentiꝰ. Eadem Neronis principis inuētum eſt decoquere aquā: vitroq; de
miſſam in niues refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit ſine vitijs niuis. Omneꝫ vtiq; decoctā vtili
orem eſſe conuenit. Item calefactam magis refrigerari ſubtiliſſimo inuēto. Vitioſæ aquæ remedium
eſt ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iiecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur ſi
quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimę: nō ꝓinde & tactu eſſe alternāte. Hoc bono multi fami-
liari exemplo colligūt. Clariſſima aquarū oīm toto orbe frigoris: ſalubritatiſq; palma præconio vrbis
martia eſt: inter reliqua deū munera vrbi tributa. Vocabaꝰ hęc quōdā aufeia. Fons autē ipſe piconia.
Oritur in vltimis montibus pelignorū. Tranſit marſos/ & fucinum lacum romam non dubie petens.
Mox ſpecu merſa in tyburtina ſe aꝑit nouem milibus paſſuum formicibus inſtructis perducta. Primꝰ
eam in vrbē ducere auſpicatus eſt Ancus Martius vnus e regibus. Poſtea, Q. Martius rex in pretura.
Rurſuſq; reſtituit. M. Agrippa. Idem & virginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo duo milia paſ
ſuum p̄neſtina via. Iuxta eſt herculaneus riuus: quem refugiens virginis nomen optinuit. Horū am-
nium comparatione differentia ſupradicta deprębendiꝰ cum quantuꝫ virgo tactu p̄ſtet martia hau-
ſtu. Quāq̄ vtriuſq; iampridem vrbi periſt voluptas ambitione/ auaritiaq; in villas/ ac ſuburbana detor
quentibus publicam ſalutem. Non ab re ſit q̄rendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiūtur in cōuallibꝰ
maxime: & quodam cōuexitatis cardine/ aut montium radicibus. Multi ſeptētrionales vbiq; partes
aquoſas exiſtimauere. Qua in re veritatem naturę aperuiſſe conuenit. In hyrcanis montibus a meri-
diano latere nō pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilonis tantum parte ſunt. Ad olympus oſſa parnaſus appē
ninus alpes vndiq; veſtiuntur: amnibuſq; perfunduntur. Aliqui ab auſtro ſicut in creta / albi montes.
Nihil ergo in ijs ꝑpetuæ obſeruationibus indicabitur. Aquarum ſunt notę iūcus/ aut arundo/ aut her
ba de qua dictū eſt. Multumq; alicui loco pectore incubās rana. Salix em̄ erratica/ & alnus/ aut vitex/
aut hedera ſponte ꝓueniūt: & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuꝑioribus defluen
tis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortum ſolis longius intuentibus. Q̄d ex
edito q̄dā ſpeculantur proni terra mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tantum nota
q̄ feruentiſſimo æſtu ſequunꝰ: dieiq; horis ardentiſſimis: qualis ex quoq; loco repercuſſus ſplendeat.
Nā ſi terra ſitiente humidior eſt ille: indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorū opꝰ ē:
vt indoleſcat. Quod fugientes ad alia expimenta decurrunt loco in altitudinem pedū quinq; defoſſo
Oſſiſq; e figulino ope crudis: aut peruncta pelui ærea cooperto: lucernaq; ardente cōcamerata fron-
dibus dein terra. Si figulinuꝫ humidum/ ruptūue/ aut in ęre ſudor/ vel lucerna/ ſiue defectu olei reſtin
cta: aut etiam vellus lanæ madidum reperiaꝰ: nō dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius ex
colunt locum: tanto efficatiore vaſorū argumento. Tertia vero ipſa ꝓmittit candicantibus maculis:
aut tota glauci coloris. In nigra em̄ ſcaturigines non fere ſunt pennes. Figularis certa ſemper adimit

Solus in toto orbe fons aq̄ olentis cratę vel cabile.

Martia.
Aufeia.
Piconia.

Varia ſigna terrę i repiē-dis aq̄ꝫ ſca-turiginibus vel excoquū.

ſpes. Nec amplius puteũ fodiũt coria terræ obſeruantes: vt a nigra deſcẽdat ordo ſupradictus. Aqua
ſemper dulcis in argilloſa terra. frigidior in toſo. Nanq̧ & hic ꝓbaṫ. Dulces em̃/leueſq̧ facit: & colan
do continet ſordes. Sabuluꝫ exiles/limoſaſq̧ ꝓmittit. Glarea incertas venas: ſed boni ſaporis. Sabulũ
maſculinum/ & harena carbunculoſa certas/ſtabileſq̧/& ſalubres. Rubra ſaxa optimas/ſpeiq̧ certiſſi
mæ. Radices montium ſaxoſę: & ſilex: hoc amplius rigentes. Oportet autem fodiẽtibus humidiores
aſſidue reſpondere glebas/faciliuſq̧ ferramẽta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata/vel alumioſa
occurrentia putearios necat expimentum huius periculi eſt demiſſa ardẽs lucerna ſi extinguaṫ. Tũc
ſecundum puteum dextra/ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiãt. Fit
Vel tophus. & ſine his vitijs altitudine ipſa grauior aer: quã emendãt aſſiduo in linteorũ iactatu euentilãdo donec
ad aquam ventum eſt ſine harenato opus ſurgit: ne vene obſtruãtur. Quędam aquæ vere ſtatin inci-
piente frigidiores ſunt aquarũ nõ in altum origo eſt: hybernis em̃ conſtant hymbribus. Quædam ca-
nis ortu ſicut in macedonia apparet. Vtrũq̧ ante oppidũ pellã. Incipiẽte em̃ æſtate frigida ẽ paluſtris
dein maxio æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit ſimili ratione port⁹/& oppidi.
Athenis enneacrunos nymboſa æſtate frigidior ẽ: q puteus in Iouis horto. At ille ſiccitatibus riget.

¶ Aquarmm ſubito naſcẽtium: aut deſinentium. CA. IIII.

aquã dulcor in æſtate q̃ in hyeme.

MAxime aũt putei circa acturũ. Nam ipſa æſtate deficiũt: omneſq̧ quatriduo eo ſubſidunt.
Iã vero multi hyeme tota vt circa olympũ vere primũ aqs redeuntibus. In ſicilia quidẽ cir
cameſſanã/& mylas hyeme in totũ inareſcũt fontes. Aeſtate exudãt: amnẽq̧ faciunt. Apo
loniæ in ponto fons iuxta mare æſtate tm̃ ſupfluit & maxime canis ortu: parcius ſi frigidior ſit æſtas.
Quædam terræ hymbribus ſicciores fiunt: velut in narnienſi agro: quod admirãdis ſuis inſeruit. M.
Cicero: ſiccitate lutum fieri procedẽs: hymbre aũt puluerẽ. Oĩs aqua hyeme dulcior eſt. Aeſtate aũt
minus. Autũno minime. Minuſq̧ p ſiccitates. Neq̧ æqualis amniuꝫ plærũq̧ guſtus eſt. Magna aluei
diffirentia. Quppe tales ſunt aquæ: qualis terra p quã fluunt. Qualeſq̧ hęrbaꝵ quas leuãt ſucci. Ergo
iiſdem amnes parte aliqua repiũtur inſalubres. Mutãt ſaporem & influentes riui: vt boryſthenem vi
ctiq̧ diluũtur. Aliqui vero & hymbre mutãtur. Ter accidit in boſphoro: vt ſalci deciderẽt: necarẽtq̧
frumẽta. Totiens & nili rigua pluuię amara fecere: magna peſtilẽtia ęgypti. Naſcũṫ fontes deciſis ple
Mirum rumq̧ ſiluis: quos arborũ alimẽta cõſumebãt. Sicut in hemo obſidẽte gallos. Caſſandro: cũ valli gra-
tia ſiluas cecidiſſent. Plærũq̧ vero dãnoſi torrentes corriuãtur detracta collib⁹ ſilua cõtinere nymbos
ac digerere cõſueta. E coli: moueriq̧ terrã: callũq̧ ſummę cutis ſolui aquarũ itereſt. Prodiṫ certe i cre
ta expugnato oppido: qđ vocabaṫ arcadia: ceſſaſſe fontes: amneſq̧ q in eo ſitu multi erãt. Rurſus cõ
dito poſt ſex annos emerſiſſe: vti quęq̧ cœpiſſent partes coli.

¶ Obſeruatio hiſtorica. CA. V.

TErræ quoq̧ motus ꝓfundũt. ſorbentq̧ aquas: ſicut circa phenũ archadiæ quinquies acci-
diſſe conſtat. Sicut & in corico mõte amnis erupit: poſtea q̃ cœpt⁹ eſt colli. Illa mutatio mi
rabilis nulla euidẽte cauſa apparet: ſicut in magneſia calidas factas frigidas alias nõ muta
to ſapore. Et in caria vbi Neptuni tẽplũ eſt amnis q fuerat ante dulcis mutat⁹ in ſalẽ. Eſt &
Miꝵ de dulce. fõtis in ama. mutatio illa miraculi plena aretuſã ſyracuſis fimũ redolere p olympia. veriq̧ ſimile: qm̃ alphe⁹ in ea iſula ſub
ima maria pmeet. Rhodiorum fons in cheronneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colo
res aquarum: ſicut babyloniæ lacus æſtate rubras habet diebus vndecim. Et boryſthenes æſtatis tẽ-
mirũ de aqꝵ i colorṫ mutatione. poribus cæruleus fertur: quã q̃ omnium aquarum tenuiſſimus. Ideoq̧ innatãs hypani. In quo & illud
mirabile. Auſtris flantibus ſuperiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt: quod
nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui volunt diligentes circa hoc videri. dicũt aquas gra
uiores poſt brumam fieri.

¶ Ratio aquę ducendę: & quomodo medicatis vtendũ: & quid ꝓſit nauigatio: & medinæ aquæ marinæ. CA. VI.

CAeterũ a fonte duci fictilibus tubis vtiliſſimũ eſt craſſitudine binũ digytorũ cõmiſſuris pi
xidatis ita vt ſupior intret calce viua ex oleo leuigatis. Librametum aquæ in centenos pe-
des ſurſum elici: minimum erit ſi vno cuniculo veniet binos actus: laminæ eſſe debebũt p
quas ſurgere in ſublime opus fuerit e plũbo: ſubit altitudinẽ exort⁹ ſui: vt ſi lõgiore tractu
veniat: ſubeat crebra: deſcẽdatq̧ libramẽta ne peant. Fiſtulas denũ pedũ longitudinis eſſe legittimũ
eſt. Et ſi quinariæ erũt ſexagena põdo pẽdere. Si octonariæ cẽtena. Si danariæ cẽtena vicena. Ac de-
inde ad has portiones. Denaria appellaṫ: cuius laminę latitudo anteq̃ curuetur digytorũ deceꝫ eſt di
midioq̧ eius quinaria. In omni aufractu enim collis qnariam fieri vbi domeṫ ipetus neceſſariũ ẽ. Iteꝫ
caſtella ꝓut res exiget. Homerũ calidoruꝫ fontium mentionẽ nõ feciſſe demiror: cũ aliogn lauari ca-
lida frequenter indiceret: videlicet quia medicina tunc nõ erat hæc quę nunc aquarũ perfugio vtiṫ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0476-9
DFG

Eſt autem vtilis ſulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut ſimili morbo ſolutis. Bitumĩata/aut ni
troſa qualis cutilia vtilis eſt bibẽdo:atq; purgationibus. Plęriq; in gloria ducũt:plurimis horis perpe Vel aquæ:
ti colorẽ eaꝝ:quod eſt inimiciſſimum. Nãq; paulodiutius q̃ balneis vti oportet. Ac poſtea frigida dul
ci/nec ſine oleo diſcedẽtibus:quod vulgus alienum arbitraſ. Idcirco nõ alibi corpori bus magis ob
noxijs. Quippe & vaſtitate odoris capita replẽt:& frigore infeſtãt ſudãtia:reliqua corpoꝝ parte mer
ſa. Similis error quo quidã plurimo potu gloriant. Vidiq; iam turgidos bibẽdo:in tãtum vt annuli in
tegerentur cute:cum reddi nõ poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri cõueni ſine crebro
ſalis guſtu. Vtuntur & cœno fontium ipſorũ vtiliter:ſed ita ſi illitum ſole inareſcat. Nec vero omnes q̃
ſint calidę:medicatas eẽ credẽdum:ſicut in egeſta ſicilię:lariſſa troade:magneſia:melo: lipara. Nec
decolor ſpẽs æris/argentiue (vt multi exiſtimauere) medicaminũ argumentũ eſt. Quãdo nihil eoruꝫ
in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehẽditur. Medẽdi modus. Item & in
marinis erit:quę calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata:& fracturas:oſſaq; contuſa. Idem ad
corpora ſiccãda. Qua de cauſa & frigido mari vtunſ. Pręterea eſt alius vſus multiplex. Principalis ve Sãgui. emit
ro nauigãdi phthiſi affectis vt diximus:aut ſanguinem egerentibus:ſicuti proxime Anneum Galleo tẽtibus naui
nem feciſſe poſt conſulatum meminimus. Neq; enim ægyptus ꝓpter ſe petitur:ſed propter longinq- gatio vtil' ad
tatem nauigandi. Quin & vomitiones ipſę inſtabili volutatiõe cõmotæ pluribus morbis capitis ocu modum.
lorum:pectoris medẽtur. Omnibuſq; ꝓpter quæ helleborum bibitur. Aquam vero maris ꝑ ſeſe effi- Helleboruꝫ
caciorem diſcutiendis tumoribns purant medici:ſi illa decoquaſ hordeacea farina ad parotidas. Em capiti vtile.
plaſtris etiam maxime albis/& malagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoq; q̃uis Vel ab his
nõ ſine iniuria ſtomachi ad purgãda corpora/bilemq; atram:aut ſanguinẽ concretum reddenduꝫ al Vel crebro.
terutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendã. Et in tenaſmis/articularibuſq; morbis aſ
ſeruatã:& vir⁹ in hoc vetuſtate deponentẽ. Aliqui decoctam:omnes ex alto hauſtã: nullaq; dulcium
mixtura corruptam. In quo vſu pręcedere vomitum volunt. Tũc quoq; acetum/aut vinum aqua mi
ſcent. Qui puram dedere raphanos ſuper mãdi ex mulſo aceto iubent: vt ad vomitiones reuocent.
Clyſteribus quoq; marinam infundunt tepefactam. Teſtium quidẽ tumori fouẽdo:non aliud præfe- Aquę mari-
runt. Item pernionum vitio ante vlcera. Simili modo pruritibus:pſoris/& lichenum curationi. Lẽdes ne vtilitas.
quoq;/& terra capitis animalia ac curãtur. Et liuentia reduci teadem ad colorem. In quibus curatio
nibus poſt marinam aceto calido fouere plurimum prodeſt. Quin & ad ictus venenatos ſalutaris itel
ligitur:vt phalangiorum/& ſcorpionum/& phthiade aſpide reſperſis. Calida auteꝫ in ijs aſſumiſ. Suf
fitur eadẽ cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq;/& cholerã calida infuſa clyſterib⁹ ſedãt. Dif
ficilius perfrigeſcunt marina calefacta. Mãmas rigẽtes præcordia/maciemq; corporis piſcinę maris
corrigunt. Auriũ dolores. Capitis grauitates cũ aceto feruentiũ vapor. Rubiginẽ ferro marinę celerri
me exterũt. Pecorũ quoq; ſcabiẽ ſanãt:lanaſq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis ſuperuaca-
nea videri poſſe. Veꝝ & hęc cura p̄uidit inuenta ratiõe q̃ ſibi quiſq; aquã maris faceret. Illud in ea ra-
tione mirũ ſi plus q̃ ſextaris ſalis cũ quattuoꝝ aquæ ſextarijs mergaſ:vinci aquã:ſalẽq; non liquari. Cę
tero ſextarius ſalis cum quattuor aquæ ſextarijs ſalſiſſimi maris vim/& naturã implet. Moderatiſſimũ
autem putant ſupradictã aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari:quoniam ita & neruos ca-
lefaciat:& corpus nõ exaſpet. Inueteraſ qđ vocaſ thalaſſomeli æquis portionib⁹ maris:mellis: hym-
bris ex alto:& ad hũc vſum aduehũt:fictiliq; vaſe/& picato condũt. Prodeſt ad purgatiões maxie ſine
ſtomachi vexatione/& ſapore grato/& odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cũ melle tẽpabatur
quondam/quod daretur appetẽtib⁹ vinũ ægris:veluti innocentiore potu. Damnatum iã multis annis
ijſdem vitijs/q̃bus vinum:nec iſdem vtilitatibus. Quia ſæpe nauigãtes defectu aquæ dulcis laborant Mirũ quonã
Hęc quoq; ſubſidia demonſtrabim⁹. Expanſa circa nauim vellera madeſcũt accepto halitu maris q pacto aqua
bus humor dulcis exprimiſ. Item dimiſſæ reticulis in mari concauę e cæra pilę:vel vaſa inania obtu marina dul-
rata :dulcem intra ſe colligũt humoreꝫ. Nam in terra marina aqua argilla ꝑcolata:dulceſcit. Luxata ceſcat.
hominum corpora:& quadrupeduꝫ natãdo in cuiuſlibet generis aquã facillime in artus redeũt. Eſt
& in metu ꝑegrinãtium:vt tentent valitudinem aquæ ignotę. Hoc cauent a balneis egreſſi ſtatim fri-
gidam ſuſpectam hauriẽdo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus ꝓdeſt. Item oleo admixto ta-
lorũ dolori/tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu verrucas tollit. Necnon harena littorũ maris p̄cipue te
nuis/& ſolibus candẽs in medicina eſt ſiccandis corporibus cooptis hydropicoruꝫ/aut rheumatiſmos
ſentiẽtium. Et hactenus de aquis. Nũc & de aquatilibus. Ordiemur autem vt in reliquis/a principali
bus eorum:quæ ſunt ſal & ſpongia.

¶ De generibus ſalis:& confecturis:& medicinis:& obſeruationibus. CA.VII.

SAl omnis aut fit:aut gignitur. Vtrũq; pluribus modis:ſed cauſa gemia coacto hũore/vel ſicca
to. Siccaſ in lacu tarẽtino æſtiuis ſolibus: totumq; ſtagnum in ſalem abijt modicũ : alioqui in

altitudine genua nõ excedens. Item in ſicilia in lacu/qui cocanicꝰ vocaẽ: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tm̄ inareſcũt. ſicut in phrygia cappadocia. Aſpendi vbi largius coqtur: & vſq; ad mediũ lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantundem noctu ſubuenit: quantum die auferas. Omnis ẽ alius ſal minutus: atq; nõ gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſpõte gignitur ſpuma in extremis littoribus/ac ſcopulis relicta. Hęc eñ omnis rore denſatur. Et eſt acrior q̃ in ſcopulis inuenitur. Sũt etiã num naturales differentiæ tres. Nãq; in bactris duo lacus vaſti: aliter ad ſcythas verſus: alter ad arios ſale æſtuant. Sicut ad cittium in cypro/ & circa memphin extrahunt lacu de in ſole ſiccant. Sʒ & ſũma fluminum dẽſantur in ſale: amne: reliquo veluti ſub gelu fluente: vt apud caſpias portas: quę ſalis flumina appellãtur. Item circa mardos/ & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus/ & oxus ex appoſitis montibus deferũt ſalis ramẽta. Sunt & in africa lacus/ & quidem turbidi ſalem ferentes. Ferũt quidem & calidi fontes/ſicut pegaſei. Et hactenus habẽt ſe genera ex aquis ſponte ꝓuenientia. Sunt & mõtes natiui ſalis: vt in indis oromenus: in quo lapidicinarũ modo cæditur renaſcẽs: maiuſq; regũ vectigal ex eo eſt: quã ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra: vt palam eſt humore dẽſato in cappadocia. Ibi quidẽ cęditur ſpeculariũ lapidum mõ. Pondus magnũ glebis: quas micas vulgus appellat. Carrhis arabię oppido muros: domoſq; maſſis ſalis faciũt: aqua ferruminãtes. Inuenit & iuxta peluſium. Ptolęmeus rex cũ caſtra faceret. Quo exemplo poſtea iter ægyptũ/ & arabiã ẽt ſqualentibꝰ locis cœptus eſt inueniri detractis harenis. Qualiter & p africę ſciẽtia vſq; ad hammonis oraculum. Is quidem creſcẽs cum luna noctibus. Nã cyrenaici tractus nobilitãtur hammoniaco & ipõ: quia ſub harenis inueniaẽ appellato. Similis eſt colore alumni: qđ ſchiſton vocãt: longis glebis: neq; ꝑlucidis ĩ gratus ſapore: ſed medicinę vtilis. Probatur q̃ maxime ꝑſpicuus rectis ſciſſuris inſigne. De quo proditur quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem vniuerſam ꝓlatus: vix credibili pondere ingraueſcat. Sed cauſa euidens cuniculorum ſpiritu madido ſic adiuuãte molientes/vt adiuuant aq̃. Adulteratur ſiculo: quem cocanicum appellauimus: necnõ & cyprio mire ſiſi. In hiſpania quoq; citeriore egelaſte cędiẽ glebis pene trãſlucẽtibus. Cui iampridẽ palma a plæriſq; medicis inter oĩa ſalis genera ꝑhibetur. Oĩs locus in quo rẽpitur ſal ſterilis eſt: nihilq; gigni: & in totũ ſpõte naſcẽs. Inter hęc ſunt factitij varia genera. Vulgaris/pluribuſq; in ſalinis mari adfuſo: nõ ſine aquę dulcis riguis: ſed hymbre maxime iuuante: ac ſup oĩa ſole multo: nõ aliter inareſcens. Africa circa vticam conſtruit aceruos ſalis ad colliũ ſpeciem. Qui vero ſole/lunaq; induruere: nullo humore liqueſcunt: vixq; etiam ferro cædũtur. Fit tñ & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundẽtibus. Et circa ægyptũ ipſo mari influente in ſoluʒ vt credo nilo ſuccoſum. Fit e puteis in ſalinas ingeſtis. Prima denſatio babylonię in bitumẽ liquiduʒ cogiẽ: oleo ſimile: quo & in lucernis vtunẽ hoc. Detracto ſubeſt ſal. Et in cappadocię puteis/ac fõte quẽ in ſalinas ingerunt. In chaonia excoquũt aquã ex fonte: refrigerandoq; ſalã faciũt inertem: nec candiduʒ Galliæ germaniæq; ardentibꝰ lignis aquã ſalſam infundũt. Hiſpanię quadam ſui parte puteis hauriẽt: muriam appellãtes. Et illi quidem etiam lignũ referre arbitranẽ. Quęrcus optima vt q̃ per ſe cinere ſincero vim ſalis reddat. Alibi corylus laudaẽ. Ita infuſo liquore ſalſo Carbo etiam in ſalẽ vertiẽ Quicũq; ligno cõficiẽ ſal niger eſt. Apud Theophraſtũ inuenio ĩbrios harũdinis/ & iunci cinerẽ decoquere aqua ſolitos: donec exiguũ ſupeſſet humoris. Quin e muria ſalſamentoꝝ recoquiẽ: iterumq; conſumpto liquore ad naturam ſuam redit vulgo e menis iocundiſſimis. Marinorũ maxie laudaẽ cyprius a ſalamine. At e ſtagnis tarẽtinus. Ac e riguis phrygius/qui tattęꝰ vocaẽ. Hi duo oculis vtiles A cappadocia vero/qui in laterculis affertur: cutis nitorẽ dr̃. facere. Magis tamen extẽdit is/quẽ ſtytium appellauimus. Itaq; a partu ventreʒ eo cum malãthio illinunt. Salſiſſimus ſal/qui ſicciſſimꝰ. Suauiſſimus omnium tarẽtinꝰ/atq; candidiſſimus. Et de cætero fragilis/qui maxie candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro nõ naſciẽ. Flos vero ſalis nõ fit niſi aqlõibus. In igni nec crepitas: nec exilit tragaſeꝰ: neq; achãthius ab oppido appellatus. Nec vllius ſpuma/aut ramẽtum/aut tenuis. Agrigentinus ignium patiẽs ex aqua exilit. Sũt & colorũ differentiæ. Rubet mẽphi. Ruffus eſt circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelã in eadem ſicilia tanti ſplendoris: vti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur trãſlucidꝰ/ & odoratiſſimus. Ad medicinæ vſus antiqui tarentinũ maxime laudabant. Ab hoc vero quęcunq; e marinis ex genere eo: præcipue ſpumeum. Iumentorum vero/ & boũ oculis trageſeum/ & beticum. Ad obſoniũ & cibum vtilior quiſquis facile liqueſcit. Itẽ humidior (minorem enim amaritudinem hñt) vt atticꝰ/ & euboicus. Seruandis carnibus aptior/acer/ & ſiccus: vt megaricus. Conditur ẽt odoribꝰ additis: & pulmentarij vicẽ implet excitãs auiditatẽ: inuitãſq; in oĩbus cibis: ita vt ſit peculiaris ex eo intellectꝰ inter innumera condimẽta. Ita eſt in mandendo quęſitus garo. Quin & pecudes/armentaq;/ & iumẽta ſale maxime ſolicitantur ad paſtũ multũ largiores lacte: multoq; gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule vita hũanior ſine ſale nequit degere: ideoq; neceſſarium elementum eſt: vt tranſierit itelle

Qualiter ꝓcreeẽ ſal ſpõte.

Vel & iaxartes.

Fluuij ſalẽ ferentes.

Oromenus ĩ die mõs natiui ſalis.

Mirũ de meniũ/ & domorũ ſale in arabia ſtructura

Hiſpania (vt volunt) ſalis palmã obtinens.

Mirũ de q̃rcꝰ cinere ſalis vi reddens

Carbo in ſalẽ verſus.

Vel heminis

Sal tarentinꝰ

Agrigẽtinus ĩ aq̃ crepitãs igni vero nõ.

Sal vitæ hũanę neceſſariũ

ctus ad voluptates animi quoqꝫ. Nã ita ſales appellãtur: omniſqꝫ vitæ lepos/ & ſumma hylaritas laborumqꝫ requies non alio magis vocabulo conſtat. Honoribus etiam/ militieqꝫ interponitur ſalariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: ſicut apparet ex noīe ſalariæ vię: quoniã illa ſal in ſabios portari conſuerat. Ancus Martius rex ſalis modia ſex milia in cõgiario dedit populis: & ſalinas primus inſtituit. Varro etiam pulmentarij vice vſos veteres auctor eſt. Eſitaſſe eniꝫ ſalẽ cũ pane/ & caſeo vt ꝓuerbio apparet. Maxime tñ in ſacris intelligitur auctoritas: qñ nulla conficiũtur ſine mola ſalſa. Salinarũ ſynceritas ſummam fecit ſuam differentiam. Quædam eñ fauilla ſalis: quæ leuiſſima ex eo eſt cãdidiſſima flos ſalis appellatur. Et flos qdẽ ſalis in totũ diuerſa res/ hũidioriſqꝫ naturę/ & crocei coloris/ aut ruffi/ veluti rubigo ſalis. Odore quoqꝫ ingrato ceu gari diſſentiẽs a ſole non mõ a ſpuma. In ægypto inuenitur: videturqꝫ nillo defferri. Et fonibus tamen a quibuſdam innatat. Optimũ ex eo qd olei quandam pinguitudinem reddit. Eſt enim in ſale pinguitudo: quod miremur. Adulterat autem tingiturqꝫ rubrica: aut plerumqꝫ teſta trita. Qui fucus aqua depræhẽditur diluente factitium coloreꝫ cum verus ille non niſi oleo reſoluat: & vnguentarij propter colorem eo maxime vtãtur. Canicia in vaſis ſumma eſt. Media vero pars humidior/ vt dixim⁹. Floris natura aſpa excalfactoria ſtomacho iutilis. Sudorem cit. Aluum ſoluit in vino/ & aqua acopis/ & ſmegmatis vtilis. Detrahit & ex palpebris pſilos efficaciſſime. Feces imę concutiũtur: vt color croci redeat. Pręter hęc etiamnum appellat in ſalinis ſalſugo: ab aliis ſalſilago tota liquida marina aqua ſalſior vi diſtans. Aliud etiamnum liquoris exquiſiti genus quod garon vocauere inteſtinis piſciũ/ cæteriſqꝫ quæ abiicięda eſſent: ſale maceratis: vt ſit illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce: quẽ græci garion vocabant. Capite ei⁹ vſto ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

[Sales q̃ ſint & vnde.]

[Mola ſalſa ĩ ſacris ſũmæ auctoritatis.]

[Garon.]

De ſconbro piſce/ & muria/ & alece. CA.VIII.

NVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartariæ/ & cetariis: ſocioꝝ appellatur ſingulis milibus nummũ ꝑmutãtibus cõgios pene binos. Nec liquor vllus pene ꝓter vnguenta maiore in ꝓcio eſſe cœpit: nobilitatis etiam gẽtibus. Scõbros quidẽ/ & mauritania/ beticaqꝫ/ & carteia ex oceano intrantes capiunt ad nihil aliud vtiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiſqꝫ/ & Leptis. Sicut muria antipolis/ ac thuria. Iam vero & dalmatia. Vitiũ huius ẽ alex impfecta/ nec colata fex. Cœpit tñ & priuatiꝫ ex inutili piſciculo/ minimoqꝫ cõfici. Aquã noſtri aphyẽ vocant: quoniam is piſciculus e pluuia naſcitur. Foroiulienſes piſcem ex quo faciunt lupum appellant. Trãſit deinde in luxuriã: creuerũtqꝫ genera ad infinitũ: ſicuti garũ ad colorẽ mulſi veteris: adeo qꝫ dilutam ſuauitatẽ vt bibi poſſit. Aliud vero ad caſtimoniarũ ſupſtitionẽ: etiam ſacris iudeis dicatũ quod fit e piſcibus ſquamã carẽtibus. Sic alex puenit ad oſtreas/ eſchinos/ vrticas/ cammaros mulloꝝ iocinera. Innumeriſqꝫ generib⁹ ad ſaporẽ gulę cœpit ſal tabeſcere. Hæc obiter ĩdicata ſint deſideriis vitæ/ & ipſa tñ nõnulli vſus in medendo. Nãqꝫ & le ce ſcabies pectoris ſanat infuſa p cutẽ inciſam. Et contra canis morſus/ dracõiſqꝫ marini prodeſt In linteolis aũt cõcerptis imponit. Et garo ambuſta recẽtia ſanant. ſiqs infundat/ ac nõ nominet gaꝝ. Cõtra canũ quoqꝫ morſus ꝓdeſt: maximeqꝫ crocodili et vlceribus: q̃ ſerpunt/ aut ſordidis. Oris quoqꝫ/ & auriũ vlcerib⁹/ aut dolorib⁹ mirifice ꝓdeſt. Muria quoqꝫ/ ſiue illa ſalſugo ſpiſſat: mordet: extenuat: ſiccat. Dyſentericis vtilis eſt ẽt ſi nome iteſtina corripit. Iſchiadicis/ cœliacis veterib⁹ infundit. Fotu quoqꝫ apud mediterraneos aq̃ marinę vicem penſat.

[Piſcis ex pluuia natus.]

[Vel nõ carentibus.]

De natura ſalis/ & eius medicinis. CA.IX.

SAlis natura eſt p ſe ignea/ & inimica ignibus/ fugiens eos: oĩa erodẽs. Corpora vero aſtringẽs: ſiccans/ alligans. Defuncta aũt/ ac putreſcẽtia ita vẽdicãs: vt durẽt ea p ſecula. In medẽdo vero mordens. adurens: repugnãs: extenuãs: diſſoluẽs. Stomacho tantum inutilis: pręterq̃ ad excitandam auiditatem. Aduerſus ſerpentiũ morſus cum origano: melle: hyſopo. Cõtra ceraſtẽ cũ origano: aut cędia/ aut pice/ aut melle. Auxiliat cõtra ſcolopẽdras ex aceto potus. Aduerſus ſcorpionũ ict⁹ cũ quarta parte limi ſemis ex oleo i vel aceto illitus. Aduerſus crabrones vero/ vel veſpas/ ſiſiaqꝫ ex aceto. Ad heterocranas/ capitiſqꝫ vlcera/ & puſtullas: papulaſue: & incipiẽtes verrucas cũ ſeuo vitalino. Itẽ oculorũ remediis: & ad excreſcẽtes ibi carnes/ totiuſqꝫ corporis pterygia. Sꝫ in oculis peculiariter Ob id collyriis emplaſtriſqꝫ addit. Ad hoc maxĩe ꝓbat tragaſęus: aut caunites. Ex ictu vero ſuffuſis cruore oculis/ ſuggilatiſqꝫ cũ mirrhæ pari põdere/ ac melle: aut cũ hyſopo ex aqua calida: vtiqꝫ foueãtur ſalſugine. Ad hęc hiſpaniẽſis eligit: cõtraqꝫ ſuffuſiões oculorũ cũ lacte ĩ coticulis terit. Priuati ſuggillatiõibus in linteolo ĩuolut⁹ crebroqꝫ ex aq̃ feruẽti ĩpoſit⁹. Vlcerib⁹ oris manãtib⁹ in linteolo cõcerpto. Gingiuarũ tumori infricat⁹. Et cõtra ſabricẽ linguę frict⁹/ cõminutuſqꝫ. Aiũt dẽtes nõ erodi: neqꝫ putreſcere ſiqs quottidie mane ieiunus ſalẽ cõtineat ſub lingua: donec liq̃ſcat. Lepras idẽ/ & furũculos: & lichenas: & pſoras emẽdat cũ paſſa vua exẽpto ei⁹ ligno: & ſeuo bubulo: atqꝫ origano: ac fermẽto vl pane: maxĩe thebaic⁹. Hic & ad prurit⁹ eligit. Tõſillis & vuis cũ melle ꝓdeſt. Quicũqꝫ ad angi-

[Vel tatteus.]

[Ad cõſeruãdos dẽtes itegros ſal vtilis]

nas. Hic amplius cũ oleo: & aceto. Eodẽ tẽpore extra fauces illitus cũ pice liquida. Emollit & aluũ
in vino mixtus. Idem noxia: & tinearũ genera pellit in vino potus. Aeſtus balnearum cõualeſcentes:
vt tolerari poſſint: linguæ ſubitus p̃ſtat. Neruorũ dolorẽ maxime vſurpanda obſeruatione circa hu-
meros: & renes in ſaccis aqua feruẽti ceebro madefactus leuat. Colum: torminaq́ꝫ: & coxarũ dolores
potus: & in iiſdem ſiccis impoſitus cãdens. Podagras: cum farina ex melle: & oleo tritus. Ibi maxime
obſeruanda vſurpatione: qua q̃dem totis corporibus nihil eſſe vtilius ſale: & ſole dicunt. Itaq́ꝫ cornea
videmus corpora piſcatorũ. Sed hoc p̃cipuum dicat̃ in podagris. Tollit & clauos pedum. Itẽ pniões
Ambuſtis ex oleo iponitur: aut cõmanducatus: puſtulaſq́ꝫ reprimit. Ignibus vero ſacris: vlceribuſq́ꝫ:
quæ ſerpunt ex aceto: aut hyſopo. Carcinomatis cum vua taminia. Phagedinis vlcerꝫ tritus cum fari-
na hordei ſupimpoſito lintheolo: madente vino. Morbo regio laborãtes donec ſudent ad ignem cõ-
tra pruritus: quos ſentiunt ex oleo: & aceto infricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropi-
cos ſale curauere: feruoreſq́ꝫ febrium cum oleo punxere: & tuſſim veterẽ linctu eius diſcuſſere. Cly-
ſteribus infundere iſchiadicis. Vlceribus excreſcentibus: vel putreſcentibus impoſuere. Crocodilorũ
morſibus ex aceto in linteolis: ita vt aſtringãtur recte vinctu loca. Bibitur & contra oppium ex aceto
mulſo. Luxatis imponit̃ cum farina/ & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fo-
Sal dẽtiũ p- deſt dolori. tus: & illitus cum reſina ꝓdeſt. Ad oĩa autẽ ſpuma ſalis iucundior: vtilior q́ꝫ. Sed q̃cũq́ꝫ ſal acopis ad
ditur ad excalfactiones. Item ſmegmaticis ad extrahendã cutẽ: leuandãq́ꝫ. Pecorũ quo ſcabiẽ: & boũ
illitus tollit. Datuſq́ꝫ lingendus: & oculis iumentorũ inſpuitur. Hæc & de ſale dicta ſint.

¶ De nitri generibus: & confectutis: & medicinis: & obſeruationibus. CA. X.

NOn eſt differẽtia & nitri natura nõ multum a ſale diſtãs: & eo diligentius dicenda: quia pa
lam eſt medicos: qui de eo ſcripſere: ignoraſſe naturã. Nec queq̃ Theophraſtro diligẽtius
tradiſſe. Exiguum fit apud medos caneſcẽtibꝰ ſiccitate cõualibꝰ: q̃d vocãt halmiraga. Mi
nus ẽt in thracia iuxta philippos ſordiũ terra: q̃d appellãt agrium. Nã quercu cremata nũ
q̃ multum factitatum eſt: & iampridẽ in totum omiſſum. Aquę vero nitroſę pluribus locis repiunt̃: ſꝫ
ſine viribus denſandi. Optimum: copioſumq́ꝫ in clithis macedoniæ: quod vocãt caleſtricũ: candidũ:
purumq́ꝫ: ꝓximũ ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrũ circa canis or
tum nouenis diebus: totidẽq́ꝫ ceſſat: ac rurſus innatat: & deinde ceſſat. Quo apparet ſoli naturã eſſe
quę gignat: quoniã comptum eſt: nec ſoles proficere quicq̃ cũ ceſſet: nec hymbres. Mirum eſt & il-
lud ſcatebra fonticuli ſemper emicãte: lacum nec augeri/ nec effluere. Iis autẽ diebus/ quibus gignit̃
ſi fuere hymbres: ſalſius nitrum faciũt: aquilões deterius: quia validius commouẽt limum. Et hic q̃-
Mare ſalinis nilꝰ nitrariiſ. dem naſcit̃. In ægypto aũt cõficitur multo abundãtius: ſꝫ deterius. Nãꝫ fuſcũ/ lapidoſumq́ꝫ eſt. Fit pe
ne eodem modo quo ſal: niſi ꝙ ſalinis mare infundũt. Nilum aũt nitrariis. Excedẽte nilo ſiccantur:
decedente madẽt ſucco nitri. xl. diebus cõtinuis: nõ vt in macedonia ſtatis. Si aũt hymbres affuerint:
minus de flumine addunt: ſtatimq́ꝫ vt denſari eſt cœptum: rapitur ne reſoluat̃ in nitrariis. Sic quoq́ꝫ
olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium vtilis. Ipſum aũt conditum in aceruis durat. Mirum
in lacu aſcanio/ & quibuſdãꝫ circa chalcida fontibꝰ: ſũmas aquas dulces eſſe: portariq́ꝫ iferiores nitro
Nitrarie ęgy ptiæ p̃cipue. ſas. In nitro optimũ q̃d tenuiſſimũ/ & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tñ ſordidum tanq̃ ad inficiẽdas
purpuras/ tincturaſq́ꝫ omnes. Magnus & nitro vſus qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ ergregię ægyptiis
Nã circa naucratin/ & memphin tñ ſolebant eſſe. Circa memphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi
in aceruis: multiq́ꝫ ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex iis vaſa. Necnõ frequẽter liquatũ cũ ſul-
phure coquẽtes in carbonibus. Ad ea quoq́ꝫ q̃ ĩueterari volunt illo nitro vtuntur. Sũt ibi nitrariæ: in
quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumã nitri q̃ maxime laudatur: antiqui negabant fieri: niſi cũ
ros cecidiſſet: prægnantibus nitrariis: ſed nondum parientibus. Itaq́ꝫ non fieri incitatis ẽt ſi caderet.
Alii opimentorũ fermẽto gigni exiſtimauere. Proxima ętas medicorũ aphronitrꝫ tradidit in aſia col
ligi in ſpeluncis mollibus diſtillans. Specus eos colligas vocãt. Dein ſiccant ſole. Optimũ putant̃ lydi
um. Probatio vt ſit minime põderoſuꝫ/ & maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc ĩ paſtillis af-
fert̃. Aegyptũ in vaſis picatis: ne liq̃ſcat. Vaſa quoq́ꝫ ea ſole inareſ: ẽtia p̃ficiuntur. Nitri ꝓbatio: vt ſit
tenuiſſimum/ & q̃ maxime ſpongioſum: fiſtuloſumq́ꝫ: adulterat̃ in ægypto calce. Deprehendit̃ guſtu.
Sincerum eñ facile reſoluitur. Adulteratum pungit. Calſe aſperſuꝫ reddit odorẽ vehemẽter. Vritur
iu teſta optum ne exiliat: alias igni nõ exilit nitrũ: nihilq́ꝫ gignit/ aut alit. Cũ in ſalinis herbæ gignant̃:
& in mari tot aĩalia tñ algæ. Sed maiorem eſſe acrimoniã nitro apparet: non hoc tñ argumento: ſed
Nitrariæ vis & illo ꝙ nitrariæ calciamenta ꝓtinus cõſumunt. Alias ſalubres: oculorumq́ꝫ claritati vtiles. In nitra-
riis nõ lippiũt. Vlcera allata eo celerrime ſanãtur. Ibi facta tarde. Cit & ſudorẽ cum oleo punctis: cor
puſq́ꝫ emollit. In pane ſalis vice vtũtur chalaſtrico. Ad raphanos ægyptio: teneriores eos facit. Sꝫ ob

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0480-0
DFG

ſonia alba/ & deteriora:oleraviridiora. In medicina aũt calfacit:extenuat:mordet:ſpiſſat:ſiccat:exul
cerat. Vtile iis q̄ euocãda ſint:aut diſcutiẽda:& lenius mordẽda/atq; extenuãda:ſicut in pabulis/pu-
ſtuliſq;. Quidã in hoc vſo accenſumvino auſtero reſtringũt:atq; ita trito in balneisvtunt̃ ſine oleo. Su
dores nimios inhibet cu; arida iride/adiecto oleoviridi. Extenuat & cicatrices oculoꝝ: & ſcabricias
genarũ cũ fico illitũ/aut decoctum in paſſo ad dimidias partes. Itẽ cõtra argemas oculoru;. Vngues
decoctum in paſſo/in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemq; viſus cum melle inunctum.
Prodeſt dentium dolri ex vino ſi cum pipe coluãtur. Itẽ cum porro decoctum. Nigreſcentes dentes
crematum dentifrico ad colorẽ reducit. Capitis aialia/& lendes necat cum ſamia terra illitũ ea oleo.
Auribus purulẽtis vino liquato infunditur. Sordes eiuſdẽ partis erodit ex aceto. Sonitus: & tinitꝰ diſ
cutit ſiccũ additũ. Vitiligines albas cũ cymolia creta ęquo pondere ex aceto in ſole illitũ emẽdat. Fu
runculos admixtũ reſinæ extrahit:aut cũ vua alba paſſa:nucleis eius ſimul tritus. Teſtium inflãmatio
ni occurrit. Itẽ eruptionibus pituite in toto corpore cum axungia. Cõtraq; canis morſus addita reſi-
na initiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpẽtium morſibꝰ:phagedenis/& vlceribus/q̄ ſerpunt:aut putre-
ſcunt cum calce ex aceto. Hydropicis fico tuſum datur/illiniturq;. Diſcutit & tormina ſi decoctu; bi
batur pondere drachmæ cum ruta/vel anetho/vel cymino. Reficit laſſitudines cum oleo ex aceto pũ
ctorum/& contra algores/horroreſq; ꝓdeſt manibus/pedibuſq; confricatis cum oleo. Comprimit &
pruritus ſuffuſorũ felle:maxime aceto datum. Succurrit & venenis fungorũ ex poſca potum. Aut bu
preſtis paſta ſit ex aqua. vomitiõeſq; euocat:iis qui ſanguinẽ tauri biberint cũ laſere dat̃. In facie quo
q; exulcerationes ſãat cum melle/& lacte bubulo. ambuſtis toſtum donec nigreſcat: tritumq; illinit̃
infunditur vrceis/& renum doloribus:aut rigori corporu;/neruorũq; doloribus. Paralyxi ĩ lingua cũ
pane imponitur. Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim veterẽ ſanat flore mixto galbani:reſinæ tere-
binthinę pari pondere omnium:ita vt fabę magnitudo deuoretur. Coquitur:dilutumq; poſtea cum
pice liquida ſorbendum in angina datur. Flos eus cum oleo cyprio articulorũ doloribus in ſole iucũ
dus eſt. Regium quoq; morbum in vino exterminat potum. Et inflationes diſcutit. Sãguinis ꝓfluuiũ
ſiſtit e naribus ex feruẽti aqua vapore naribus rapto. Pruriginem alumine ꝑmixto tollit. Alarum vi-
rus ex aqua quottidiano fotu. Vel cra ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoq; pro
deſt Cœliacis infunditur. Perungi ante acceſſiones frigidas nitro/& oleo multi præcipere. Sic & ad
uerſus lepras:lẽtigines. Podagricis in balneis vti folio nitri ꝓdeſt:atrophis:opiſtothonis:tetanis. Sal
& nitrum ſulphuri concoctum in lapidem vertitur.

Nitri medici næ.

Nitrũ contra taurinũ ſanguinem.

Cõtra tuſſim ve.

Idẽ alarũ virus tollit.

Vel vngi folio.

❡De ſpongiarum natura. CA.XI.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorũ. Quidã eas ita diſtingunt. Alias
ex iis mares exiſtimauere tenui fiſtula/ſpiſſioreſq; perſorbentes:& quę tingũtur in deliciis ali
quando & purpura. Alias fœminas maioribus fiſtulis/ac perpetuis e maribus duriores. Alias
quas appellant tragos tenuiſſimis fiſtulis æque denſiſſimis. Candidæ cura fiunt e molliſſimis recẽtes
per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma:ad lunam/& pruinas ſternuntur inuerſæ: hoc eſt qua parte adhęſere:
vt candoreum bibãt. Animal eſſe docuimus etiã cruore inhęrente. Aliqui narrant/& auditu regi:eas
contrahiq; ad ſomnum. experimentes abundãtiam humoris:nec auelli petris poſſe:ideo abſcindi/&
ſaniẽ emittere. Quin & eas q̄ ab aquilone ſint genitæ ꝑ̄ferunt cæteris. Nec vſq̄ diutius durare ſpiritu;
medici affirmãt. Sic & ꝓdeſſe corporibus:quia noſtro ſuum miſceant: & ideo magis recentes:magiſ
q; humidas. Sed minus in calida aqua/minuſq; vnctas/aut vnctis corporibus impoſitas. Et ſpiſſas mi
nus adhęreſcere. Molliſſimum genꝰ earũ penicelli oculorũ tumores leuãt ex mulſo impoſiti. Ite; ab
ſtergendæ lippitudini vtiliſſimi. Eam/quæ tenuiſſima eſt:molliſſimam quoq; eſſe oportet. Imponun
tur ſpõgiæ ĩpæ epiphoris ex poſca/& ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recẽtes diſcutiũt.
molliunt:mitigant. Veteres conglutinãt vulnera. Vſus earum ad obſtergenda:fouenda:operienda a
fotu dum aliud imponatur. Vlcera quoq; humida/& ſenilia ĩpoſitæ ſiccant. Fracturæ/& vulnera ſpõ
giis vtiliſſime fouentur. Sanguis rapitur in ſecãdo:vt curatio perſpici poſſit. Et ipſæ vulnerũ iuflam-
mationibus imponuntur:nunc ſiccę:nunc ex aceto ĩſperſæ:nunc e vino:nũc ex aqua frigida. Ex aqua
vero cœleſti impoſitæ ſecta. Recentia nõ patiuntur intumeſcere. Imponũtur & integris partibus/&
fluxione occulta laborantibus q̄ diſcutienda ſunt:& iis/quę apoſtemata vocant melle decoctoque p-
unctis. Ite; articulariis alias aceto ſalſo madidæ:alias e poſca. Si ferueat impetus ex aqua eadẽ ę callo
ſalſa madidę. At contra ſcorpionũ ictus ex aceto. In vulnerum curatione/& ſuccidę lanę vicẽ implẽt.
Nunc ex vino/& oleo:nũc ex eadẽ. Differentia hęc ꝙ lanæ emoliũt:ſpõgię coercẽt:rapiũtq; vicia vl-
cerum. circunligãtur & hydropicis ſiccę vel ex aqua/tepida poſcaue vtcũq; blãdioribus opus eſt ope-
ririue:aut ſiccare cutẽ. Imponũtur et iis morbis/quos vaporari oporteat. feruenti ex aqua ꝑfuſę expſ
ſęq; inter duas tabulas. Sic & ĩpoſitæ ſtomacho ꝓſunt:& in febri contra nimios ardores. Sed ſpleneti

Spongiæ auditu regũtur

čis e poſca. Ignibus ſacris ex aceto. Efficatiores quãdo aliud imponi oportet: ſic vt ſanas quoqꝫ partes
ſpatioſe operiãt. Sanguinis ꝓfluuium ſiſtunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aquæ
ſalſa calida ſæpius mutata. Tolluntqꝫ teſtium tumorẽ/ doloreqꝫ ex poſca. Ad canum morſus vtiliter
cõciſæ iponunt: ex aceto aut frigida: aut melle abunde ſubinde humectandę. Africanæ cinis cũ por-
ri ſectiui ſucco ſanguinem reiiciãtibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Item cinis cum oleo/ vel aceto
fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex poſca tumores diſcutiunt. Omnium autẽ cinis cũ
pice crematarũ ſanguinem ſiſtit vulnerum. Aliqui raras tm̄ ad hoc cum pice vrunt. Et oculorum cã
cõburuntur in cruda ola figulini operis: plurimum ꝓficiente eo cinere contra ſcabricias genarum ex
creſcenteſqꝫ carnes/ & quicqd opus ſit ibi deſtringere: ſpiſſare: explere. Vtilius in eo vſu lauare cinerẽ
Præſtant & ſtrigilum vicem/ lintheorumqꝫ affectis corporibus. Et contra ſolem apte ꝓtegunt capita.
Medici inſcitia ad duo noia eas redegere Africanas: quarum firmius ſit robur. Rhodiacaſqꝫ: ad fouẽ
dum moliores. Nunc autem molliſſimæ circa muros antiphelli vrbis repiũtur. Trogus auctor eſt cir
ca lyciam penicillos molliſſimos naſci in alto vnde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ęgrum ſuſpẽ
ſos quietiores facere noctes. Nunc p̄uertemur ad marina aialia/ & aquatilia.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSSECVNDVS. PROHEMIVM.

¶Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM EST AD SVMMA NATVRAE/ EXEMPLORVMQVE
per rerum ordinem: & ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potẽtiæ occultę do
cumentum: vt prorſus nec aliud vltra q̃ri debeat. nec par/ aut ſimile poſſit inueni
ri: ipſa ſe vincente natura: & quidem nũeroſis modis declarãte. Quid. n. violentiꝰ
mari/ ventiſue? & turbinibus/ ac procellis? quo maiore hominum ingenio in nul-
la ſui parte adiuta eſt? q̃ velis/ remiſqꝫ? Addatur his & reciproci æſtus inenarrabi
lis vis verſumqꝫ totum mare in flumen.

¶De echenide piſce: & mirabili eius ꝓprietate: & torpedine:
& marino lepore: & mirabilia rubri maris. CA. I.

Mira/ & vix i
credibilis e-
chenidis vis:
quã nr̄i remo
rã a nauibus
remorandis
dixere.
vel iactę.

TAmen oĩa hęc/ paritérqꝫ eodẽ impellentia: vnus/ ac paruus admodũ piſciculꝰ echeneis ap-
pellatus in ſe tenet. Ruant venti licet: & ſeuiant ꝓcellæ: impat furori: vireſqꝫ tãtas cõpeſcit
& cogit ſtare nauigia: qđ nõ vincula vlla: nõ anchoræ pondere irreuocabili factę infrenat
impetus: & domat mũdi rabiẽ: nullo ſuo labore: non retinẽdo: aut alio mõ q̃ adhærendo.
Hæc tantilla eſt ſatis contra tot ipetus: vt vetet ire nauigia. Sꝫ armatę claſſes iponũt ſibi turriuꝫ ꝓpu
gnacula: vt in mari quoqꝫ pugnet velut e muris. Heu vanitas humana cũ roſtra illa ęre/ ferroqꝫ ad ictꝰ
armata ſemipedalis inhibere poſſit: ac tenere deuincta piſciculis. Fert acciaco marte tenuiſſe p̄toriã
naui. Antonij ꝓperãtis circuire/ & exhortari ſuos: donec tranſiret in aliã. Ideoqꝫ cęſariana claſſis ipe
tu maiore ꝓtinus venit. Tenuit & noſtra memoria. Caij pricipis ab aſtura antiũ remigantis/ vt res ẽẽt
auſpicalis piſciculus. Siqdẽ nouiſſime tũ in vrbẽ reuerſus ille impator: ſuis telis confoſſus eſt. Nec lon
ga fuit illitus moræ admiratio ſtatim cauſa intellecta: cũ e tota claſſe qnqꝫ remis ſola non ꝓficeret: &
exilientibꝰ ꝓtinus q id q̃rerent circa naui inuenere adhęrentẽ gubernaculo: oſtẽderũtqꝫ Caio idignã
ti hoc fuiſſe/ qđ ſe reuocaret: q̃drıngẽtorũqꝫ remigũ obſequio cõtra ſe intercederet. Cõſtabat peculia
riter miratuꝫ qũo adhærens tenuiſſet: nec idẽ polleret in nauigiũ receptꝰ. Qui tũc poſtea q̃ videre: eũ
limaci magnæ ſimilẽ eſſe dicũt. Nos plurimorũ opiniões poſuimꝰ in natura aquatiliũ: cũ de eo dicere
mus nec dubitamꝰ idẽ valere ad oĩa gña cũ celebri/ & cõſecrato etiã exemplo apud gnidiã Venereꝫ
conchas quoqꝫ eiuſdẽ potentiæ credi neceſſe ſit. E nr̄is qdã latinis remorã appellauere eũ. Mirũqꝫ e

Remora.

græcis: alij lubricos partꝰ/ atqꝫ ꝓcidẽtes cõtineri ad maturitatẽ alligato eo (vt diximꝰ) ꝓdiderũt. Alij

De torpedie

ſale aduerſatũ adaligatũ grauidis partꝰ ſoluere: ob id alio noie adinolyõtẽ appellauere. Quocũqꝫ mõ
iſta ſe habeãt: quis ab hoc tenẽdi nauigia exẽplo de vlla potẽtia naturę/ atqꝫ effectu in remedijs ſpon
te naſcentiũ rerũ dubitare debeãt? Quin & ſine hoc exẽplo p ſe ſatis ẽẽt. Ex eodẽ mari torpedo etiã
ꝓcul e lõginquo: vl̄ ſi haueſta/ virga attingat q̃uis p̄ualidos lacertos torpeſcere: quãlibetqꝫ & ad cur
ſũ veloces alligari pedes ꝓdit. Qđ ſi neceſſe habemꝰ fateri hoc exẽplo eſſe vim aliquã q̃ odore tm̄/ &

De lepore

quadã aura ſui corpororis efficiat mẽbra: quid nõ de redmediorũ oĩm momẽtis ſpirãdum eſt nõ ſunt
minus mira q̃ e lepore marino traduntur. Venenum eſt alijs in potu: aut in cibo datus: alij etiam viſus.
Siquidem grauidę ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere duntaxat ſtatim nauſea: & redunda
tione ſtomachi vitium fatentur: ac deinde abortum faciũt. Remedio eſt mas ob id induratas ſale vt in

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0482-2
DFG

brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo vnum tãtum animali-
um: vt non intereat Mullus piſcis: & tenereſcit tantũ: & ingratior viliorq; fit. Homines quibus in pa
ſtu eſt: piſcem olent hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cętero moriuntur totidẽ
diebus quod vixerit lepus. Incertiq; temporis veneficium id eſſe auctor eſt Licinius macer. In india
affirmant non capi viuentem. Inuicemq; ibi hominem illi pro veneno eſſe: ac vel digyto omnino in
mari tactum mori. Eſſe autem ampliorem multo ſicut reliqua animalia. Iuba in iis voluminibꝰ quæ
ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium de arabia: tradit vitulos marinos ternas heminas cape-
re. Cetos ſexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen arabiæ Mirabilia.
intraſſe: pinguiq; eius negociatores: & omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitu: vt aſilos
ab iis fugent odore.

¶ De ingeniis & manſuetudine quorundam piſcium: & vbi ex manu edant: & vbi reſponſa dantur ex piſcibus. CA.II.

Mihi videntur mira & quæ Ouidius prodidit piſcium ingenia in eo volumine quod halieu
ticon inſcribitur. Scarum incluſum naſſis nõ fronte erumpere: nec infeſtis viminibꝰ caput
inſerere: ſed auerſum caudæ ictibus crebris laxare fores: atq; retrorſum ita erumpere.
Quem luctatum eius ſi forte alius ſcarus extrinſecus videat: apprehenſa mordicus cauda adiuuare
nixus erumpentis. Lupum piſcem rete circundatum harenas arare cauda: atq; ita conditum tranſi-
re rete. Murenam maculas appetere ipſas conſciam teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu la-
xare: donec euadat. Polypum hamos appetere brachiiſq; complecti: non morſu: nec prius dimitte-
re q̃ eſcam circũto ferit: aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil eſſe in heſca hamum: in- Mugilis con
ſidiaſq; non ignorat: auiditas tamen tanta eſt: vt cauda verberando excutiat cibos. Minus in proui- tra inſidias
dendo lupus ſolertię habet: ſed magnũ robur in pœnitẽdo. Nam vt hęſerit in hamo tumultuoſo di- aſtutia.
ſcurſu laxat vulnera: donec excidant inſidię. Murenæ amplius deuorant hamum admouentq; den
tibus lineas: atq; ita erodit. Pytheas id tradunt. Idem infixam hamo ĩuertere ſe: quoniã ſit dorſo cul
tellato: ſpinaq; lineã pręſecare. Licinius macer murenas tantum fœmini ſexus eſſe tradit: & cõcipe Murene e
re e ſerpentibus: vt diximus: ob id ſibilo a piſcatoribus tanq̃ ſerpentibus euocari & capi: pingueſce ſerp. concipi
re iactatu. Fuſte non interimi. Eaſdem ferula protinus. Animã in cauda habere certum eſt: eaq; icta entes.
celerrime exanimari: at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ piſce tacta ſunt: olent. Du-
riſſimũ eſſe piſciũ conſtat qui orchis vocetur: rotundus: eſt & ſine ſquãmis: totuſq; capite cõſtat. Mi
luago quotiens cernatur extra aquã volitãs: tẽpeſtates minitari Trebius Niger auctor eſt. Xiphiam
id eſt gladium roſtro mucronato eſſe: ab hoc naues perfoſſas mergi in oceano ad locum mauritanię
qui cotta vocetur: nõ procul a lyxo flumine. Idẽ lolligines euolare ex aqua tradit: tãta multitudine
vt nauigia demergãt. Et manu veſcuntur piſces in pluribus quidem Cæſaris villis. Sed quę veteres
prodidere in ſtagnis nos in piſcinis ammirati in heloro ſiciliæ caſtello non procul ſyracuſis. Item in
labra Gnidii iouis fonte anguillas. Et eę in aures aditas gerunt. Similiter in chio iuxta ſenũ delubrũ Miruʒ de pi-
In meſopotamię quoq; fonte cabura de quo diximus piſce. Nam in lyciæ lymira fonte. Apollinis: ſciũ manſue-
quem dinũ appellant ter fiſtula euocati veniũt ad auguriũ. Diripere eos carnes abiectas letũ eſt cõ- factione & au
ſulantibus: caudis abigere dirum. Hierapoli ſyrię in lacu veneris æditourum vocibus parẽt vocati: gurijs
exornati auro veniunt adulantes. Scalpuntur ora hiantia manibus inſerendis præbens: In ſtabiano
campanię ad Herculis petram: malanuri in mari panem abiectum rapiunt. Idemq; ad nullum ci-
bum in quo hamus ſit: accedũt. Nec illa in nouiſſimis mira: amariſſimos eſſe piſces ad apelen inſulã
& ad claxomenas. Contra ad ſcopulum ſiciliæ: ac leptin africæ & euboeam & dyrrachium. Rurſus
ita ſalſos: vt poſſint ſalſamenta exiſtimari. Circa cephaleniã/ & ampelon/paron/ & deli petras in por
tu eiuſdem inſulę dulces. Quam differentiam pabulo conſtare: non eſt dubium. Appion maximum
ſcium eſſe tradit porcum: quem lacedęmonii ortagoriſcum vocant. Grunire eum cũ capiatur. Eſſe Appion ma-
vero illam naturæ accidentiam quod magis miremur etiã in locis quibuſdã: appoſito occurrit exẽ- rinus porcus.
plo. Si quidem ſalſamenta omniũ generũ in italia beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos
in vſu fuiſſe protinus a condita Roma: auctor eſt Caſſius Hemina: Cuius verba de ea re hic ſubiiciã
Numa conſtituit: vt piſces qui ſquamoſi non eſſent ne pollicerent patrimonia cõmentus vt cõuiuia
publica: & priuata cœnęq; ad puluinaria facilius compararentur: ni qui ad pollinctuʒ emerẽt: precio
minus parcerent: eaq; præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis pręciũ eſt: de quibꝰ
ſuo loco ſatis diximus tantũ apud indos in chorallio. Nãq; iſta perſuaſione gentium conſtant. Gigni
tur quidem & in rubro mari: ſed nigrius. Item in perſico vocatur iace. Laudatiſſimã in gallico ſinu: Choralliuʒ in
circa orchadas inſulas. Et in circulo circa heliã & drepanũ. Naſcitur & apud grauiſcas: & ante nea india
pol in campaniæ maximeq; rubens: ſed molle: & ideo viliſſimum erythris. Forma ęſt ei fruticis: co-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0483-8

lor viridis. Baccę eius cādidę ſub aqua ac molles. Exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt: quaſi corna ſatiua ſpecie atq; magnitudine. Aiūt tactu protinꝰ lapideſcere: ſi viuat. Itaq; occupari euelliq; retibus: aut acri ferramento præcidi. Hac de cauſa ceralium vocitatum interpretātur. Probatiſſimū quam maxime rubet: & quam ramoſiſſimum: nec ſcabioſum: aut lapideū: vel rurſus inane: aut concauum. Auctoritas baccarū eius non minus indorum viris quoq; præcioſa eſt: q̄ fœminis noſtris vniones indici. Aruſpices eorū vateſq; in primis religioſū id geſtamen amoliendis periculis arbitrātur. Itaq; & decore & religione gaudent. Priuſq̄ hæc noteſcerent: galli gladios: ſcuta galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt vendibili merce: vt per q̄ raro cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tutelam habere creduntur. Contraq; torminum ac veſicæ & calculorum mala: ī puluerem igne redacti: potiq; cum aqua auxiliantur. Simili modo & vino poti. aut ſi febri ſit: ex aqua ſomnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine ſæpius poto tradunt lyenē quoq; abſumi. Sanguinem reiſcientibus exereantibuſue medentur. Cinis eorum miſcetur oculoruꝫ medicamentis. Spiſſat enim ac refrigerat. Vlcerū caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnātiam rerum attinet: quam græci antipaphiam vocāt: nihil eſt venenatius vſquam: q̄ in mari paſtinaca: vt pote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hāc tamē ꝑſequitur galeos. Idem & alios quidem piſces: ſed paſtinacas præcipue. Sicut in terra ſerpentes muſtella. Tanta eſt auiditas ipſius veneni. Percuſſis vero ab ea medetur & hic quidem: ſed & nullus ac laſer.

Nota.

☞

Aduerte de Coſtore.

¶ De his quibus in terris & in aquis victus eſt: & de caſtoreis medicinæ: & & obſeruationes. CA.III.

SPectabilis naturæ potentia in iſs quoq; quibꝰ & in terris: & in aqua victus eſt: ſicut & fibris quos caſtores vocant & caſtorea teſtes eorum amputari hos ab ipſis cum capiuntur negat Seſtius diligentiſſimus medicinæ. Quinimmo paruos eſſe ſubſtrictoſq; & adhærentes ſpinę: nec adimi ſine vita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiuſdem qui ſint grādes cum veri teſtes parui admodum reperiantur. Præterea ne veſicas quidem eſſe cū ſint graminę quot nulli animalium. In his foliculis inueniri liquorem: & aſſeruari ſale. Itaq; inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex vno nexu dependentes: quod ipſum corrumpi fraude coniſcientibus gummi cum ſale: aut hāmoniacū: quoniam hāmoniaci coloris eſſe debeant tunicis circūdati liquore veluti mellis cæroſi odoris grauis: guſtu amaro: & acri friabiles. Efficaciſſime e pōto galacię: mox africę. Sternutamēta olfactu mouēt. Somnuꝫ cōciliant cum roſaceo & peucedano peruncto capite. Et per ſe poti in aqua. Ob id phreneticis vtiles. Item lethargicos odoris ſuffitu excitant. Vuluarūq; exanimationes vel ſubditi: & menſes ac ſecūdas ciunt duabus drachmis ex aqua cū puleio poti. Medent & vertigini: opiſtothōis: tremulis: ſpaticis: neruorū vitijs: ichiadicis: ſtomagicis: palyticis: punctis oībꝰ Vel triti ad craſſitudinē mellis cū ſemine viticis ex aceto: aut roſaceo. Sic & cōtra comitiales ſumpti poti vero cōtra inflationes: tormina venena. Differentia tantū cōtra genera ex mixturę. Quippe aduerſus ſcorpiones ex vino bibunt. Aduerſus phalangia & araneos ex mulſo: ita vt vomitione reddantur. Aut vt retineantur cum ruta. Aduerſꝰ calchiadicas cū myrtite. Aduerſus ceraſten & pręſteras cum panace: aut ruta ex vino. Aduerſus cæteros ſerpentes cum vino. Dari binas drachmas ſatis eſt: eorūq; adiſciant ſingulas. Auxiliantur priuatim contra viſcum ex aceto. Aduerſus aconitū ex lacte: aut aqua. Aduerſus helleborū albū ex aqua mulſa nitroq;. Medentur & dentibꝰ infuſi cum oleo triti in aurē a cuius parte doleant. Auriū doloribus melius ſi cū meconio. Claritatē viſus faciunt cuꝫ melle attico inuncti. Cohibēt ſingultus ex aceto. Vrina quoq; fibri reſiſtit venenis: & ob id in antidota additur. Adſeruatur aūt optime in ſua veſica: vt aliqui exiſtimant.

☞

Aduerte caſto. med.

Vel figurę.

Teſtudinum multa gn̄a.

¶ De teſtudine: & multorum piſcium medicinæ: & obſeruationes. CA.IIII.

TEminus ſimiliter victus in aquis terraq; & teſtudinū effectuoſo pari honore habēdi vel ꝓpter excellens in vſu præciū naturę verę proprietatem. Sunt ergo teſtudinū genera: terreſtres: marinę: lutariæ: quę in dulci aqua viuūt. Hasquidē e gręcis emydas appellāt. Terreſtriū carnes ſuffitionibꝰ ꝓprie: magiciſq; artibus refutādis & cōtra venena ſalutares ꝓdunt. Plurimeq; in africa. Hæ ibi amputato capite pedibuſq; ꝓ antidoto dari dicunt: & ex iure ī cibo ſūptę. Strumas diſcutere ac lyenes tollere. Itē comitiales morbos. Sanguis earū claritatē viſꝰ facit: ſuffuſioneſq; oculorum tollit. Et cōtra ſerpentium omnium & araneorum & ſimilium: & ranarū venena auxiliatur. Sanguine ſeruato in farina pilulis factis: & cum opus ſit in vino datis. Felle teſtudinum cum attico melle glaucomata inungi prodeſt. Et ſcorpionum plagæ inſtillari: Tegumēti cinis vino & oleo ſubactus pedum rimas vlceraq; ſanat. Squammæ e ſumma parte deraſæ: & in potu datæ venerem cohibent. Eo magis hoc mirū: quoniā totius tegumēti farina accendere tradit libidi-

nēm.Vrinam earum aliter q̄ in veſica diſſectarum:inueniri poſſe non arbitror:& intra eaʒ eſſe.Hæc quoq; portentoſa magis demonſtratur aduerſus aſpiduʒ ictus ſingulare remedium.Efficatior eſt tamen:vt aiunt cimicibus ammixtis.Oua durata illinunť ſtrumis & vlceribꝰ frigore:aut aduſtione factis.Sorbentur in ſtomachi doloribus.Marinarū carnes ammixtę ranarū carnibus contra ſalamandras præclare auxiliātur.Neq; eſt teſtudine aliud ſalamandrę aduerſius.Sanguine alopeciarū inanitas & porrigo oīaq; capitis vlcera curantur.Inareſcere autem eum oportet:lenteq; ablui.Inſtillať & dolori auriū cum lacte mulierum.Aduerſus comitiales morbos manditur cū polline frumenti.Miſcetur aūt ſanguis heminis tribus aceti hemina vini addita iſs:&cum hordeacea farina:aceto quoq; admixto:vt ſit quod deuoretur fabæ magnitudine.Hęc ſingula & matutina & veſpertia danť:dein poſt aliquot dies veſpera.Comitialibus inſtillať ore deductis labris iſs: qui modice corripianť.Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur.Quod ſi dentes per annū colluuntur teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt.Et anhelitus diſcutit:quaſq; orthopnoeas vocant:ad has ī polenta dať.Fel teſtudinū claritatem oculorū facit.Cicatrices extenuat.Tonſillas ſedat:& anginas & omnia oris vitia Priuatim nomas ibi.Item ardentiū teſtiū.Naribus illitum comitiales erit:attollitq;.Idē cuʒ vernatione anguiū aceto ammixto:vnice puruelntis auribus prodeſt.Quidā bubuluʒ fel ammiſcent:decoctarumq; carnium teſtudinis ſuccum abdita æque vernatione anguiuʒ.Sed diu in vino teſtudinē excoquunt.Oculorū quoq; vitia omnia fel inunctum cum melle emendat.Suffuſiones etiaʒ marinę felle:vel cū fluuitialis ſāguine & lacte mulierū capillis inficitur.Fel & cōtra ſalamandras:vel ſuccuʒ decoctum bibiſſe:ſatis eſt.Teſtudinum eſt tertium genus in ceno & paludibus viuentiuʒ.Latitudo iſs in dorſo pectori ſimilis nec cōuexo incurua calice:nigrata viſu.Ex hac quoq; tamen aliqua cōtingunt auxilia. Tres namq; in ſuccenſa ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur.Tum euulſæ carnes earum coquuntur in aquæ congio ſale modice addito.Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paraliſin/& articularios morbos ſentientibus bibitur.Detrahit iteʒ fel pituitas ſanguinemq; vitiatū.Siſtiť ab eo remedio aluus:aquę frigidę potu.Ex quarto genere teſtudinū q̄ ſūt in amnibus diuulſaruʒ pinguia cuʒ azioo hærba tuſa ammixto vnguēto & ſemine liliſ ante acceſſiones perunguntť ægri:p̄ter caput mox cōuoluti:calidā aquā bibunt:quartanis liberari dicunť.Hāc teſtudinē quintadecima luna capi oportere:vt plus pinguiū reperiať.Verum ægrū ſextadecima luna p̄ungi tradunt.Ex eodem genere teſtudinū ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat.Item ſtrumas.Sūt qui teſtudinuʒ ſanguinē cultro æreo ſupinarū capitibus pręciſis excipi nouo fictili iubeant Ignem ſacrum cuiuſcunq; generis ſanguine illini.Itē capitis vlcera manantia:& verrucas:idē ꝓmittūt teſtudinū omniuʒ fimo panos diſcuti.Et licet incredibile dictu ſit:vt aliqui tradūt:tardius ire nauigia:teſtudinis pedē dextrum vehentia.Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia:nō qa ignoremus gratiorem eſſe vniuerſitatē aīalium:maioriſq; miraculi:Sed hoc vtilius eſt vitæ cōtributa habere remedia:cum aliud aliſ ꝓſit.Aliud alibi facilius inueniatur.

Nihil teſtu. ſalamandræ infeſtius.

Te.fel ocu. claritati prodeſt.

Mirū ſi verū.

¶De aquatilibus quorum remedia in morbos digeſta ſunt: & primum contra venena:& venenata animalia. CA.V.

VEnenatum mel diximꝰ vbi naſcereť.Auxilio eſt piſcis aurata in cibo.Vť ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſue quæ ſit grauiſſima incidat.Teſtudinem circunciſis pedibꝰ:capite cauda decoctam antidotuʒ eſſe auctor eſt Pelops Sincoq; appelles. Qui eſſet Sincus: diximus Sæpius vero quantum veneficium præſtaret menſtruis mulierum. Cōtra oīa ea anxiliatur:vt diximus:mullus.Item cōtra paſtinacā & ſcorpiones terreſtres marinoſq;:& dracones & phalāgia illitꝰ ſūptuſue ī cibo.Eiuſdeʒ recētis e capite cinis:cōtra oīa venena:priuatim cōtra fungos.Mala medicamēta inferri negāt poſſe aut certe nocere ſtella marina vulpino ſanguīe illita:& affixa limini ſuperiori:aut clauo ęreo ianuæ.Draconis marini ſcorpionumq; ictus carnibus earū impoſitꝰ:itē araneoꝝ morſus ſananť.In ſūma contra oīa venena:vel potu:vel ictu:vť morſu noxia.Succꝰ eaꝝ ex iure decoctarū:efficaciſſimꝰ habeť.Sunt & ſeruatis piſcibus medicinę.Salſamentorūq; cibus ꝓdeſt a ſerpente percuſſis & cōtra beſtiarū ictus mero ſubinde hauſto:ita vt ad veſperā cibꝰ vomitione reddať.Peculiariter a chalcide ceraſto:aut quas ſepas vocāt:aut helope dipſade ue p̄cuſſis.Cōtra ſcorpiōes largiꝰ ſumi.Sed nō euomi ſalſamēta ꝓdeſt:ita vt ſitis tolereť:& īponere ea plagis cōuenit.Cōtra crocodilorū quidem morſus nō alius pręſentius habetur.Priuatim cōtra pręſteris morſū ſarda ꝓdeſt.Imponunť ſalſamēta & cōtra morſuʒ canis rabioſi:vel ſi nō ſint ferro vſtę plagę corporaq; clyſtribꝰ exinanita.Hoc p ſe ſufficit.Et cōtra draconē marinū ex aceto imponiť.Iideʒ & ex cibio ꝓfectꝰ.Draco eñ marinꝰ ad ſpinę ſuę qua fecit veneuʒ ipſe impoſitus:vel cerebro toto ꝓdeſt.Ranarū marinarū ex vino & aceto decoctarū:ſuccus cōtra venena bibiť:& cōtra ranę rubetę venenū:& cōtra ſalamādras.Fluuitiales ſi carnes edāť iuſue decoctarū ſorbeať:ꝓſūt:& cōtra lepo-

Stella marina cōtra noxia:malaq; medi.

Vel helape.

rem marinũ: & cõtra ſerpentes ſupradictas. Cõtra ſcorpiones ex vino. Democritus quidẽ tradit: ſiqs

Ranæ lingua mu. dor. ſup- po. reuelare cogit ſecre. Vel adulteri- orum.

extrahat ranę viuẽti linguã nulla alia corporis parte adhęrẽte: ipſaq; dimiſſa ĩ aquã ĩponat ſupra cor
dis palpitationẽ mulieri dormiẽti: q̃cũq; interrogauerit: vera reſpõſurã. Addũt etiã nũc alia magi: q̃
ſi vera ſunt multo vtiliores vitę exiſtimant ranæ q̃ leges. Nãq; harũdine trãſfixa natura ꝑ hos: ſi ſurcu
lus ĩ mẽſtruis defiguran̄ a marito adulteroꝝ tediũ fieri. Carnib⁹ eaꝝ vel hamo additis: p̄cipue pur-
puras certũ eſt allici. Iecur ranæ geminũ eſſe dicunt: obijciq; formicis oportere eã partẽ quã appe-
tant: cõtra oĩa venena eſſe ꝓ antidoto. Sunt q̃ in veprib⁹ tantũ viuũt: ob id rubetaꝝ noĩe vt dixim⁹:

Rubetæ rane a rubis dictę.

qua græci phrynos vocãt grandiſſiæ cũctaꝝ: geminis veluti cornib⁹ plene veneficioꝝ. Mira de his
certatim tradunt auctores. Illatis in populũ ſilẽtiũ fieri. Oſſiculo quod ſit ĩ dextro latere in aquã fer
uentẽ deiecto refrigerari vas: nec poſtea feruere niſi exempto. Extẽplo id inueniri: Nã obiecta rana
formicis carnibuſq; eroſis ſingula in oleũ addi. Et aliud eſſe in ſiniſtro latere: quo deiecto feruere vi
deatur: apocynõ vocari: Canũ impet⁹ eo cohiberi. Amorẽ cõcitari: & iurgia addito ĩ potionẽ. Vene
rẽ adalligatũ ſtimulare. Ruꝛſ⁹ a dextro latere refrigerari feruẽtia. Hoc & quartanas ſanari alligato ĩ
pellicula agnina recẽti: aliaſq; & febres. Amorẽ ĩhiberi eo. Itẽ ex ijs ranis lyen cõtra venena q̃ fiãt ex

Colubri adeps contra croco.

ipſi auxilian̄. Cor vero etiã efficatius eſt. Coluber ẽ in aqua viuens: hui⁹ adipẽ & fel habẽtes q̃ croco-
dilos venen̄ mire adiuuari ꝓdun̄: nihil cõtra bælua audẽte. Efficaci⁹ etiãnum ſi hærba potamoge
ton miſceatur. Cãcri fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes ſeu cinere aceruato: cõtra venena oĩa ꝓ
ſunt: priuatim cõtra ſcorpionũ ict⁹ cũ lacte aſinino: vel ſi nõ aſſit caprino vel quocũq;. Addi & vinuȝ
oportet. Necãt eos triti cuȝ ocimo admoti. Eadẽ vis cõtra venatoꝝ oĩm morſus: priuatim ſcytalen:
& anguen: & cõtra leporem marinuȝ: ac ranã rubetã. Cinis eoꝝ ſeruatus ꝓdeſt pauori. Prodeſt peri
clitantib⁹ ex canis rabioſi morſib⁹. Quidã adijciunt gentianã: & dant in vino. Nã ſi iam pauor occu

Magica rõ ad oẽs cõgre- gãdos ſcorpi.

pauerit: paſtillos vino ſubactos ita p̄cipuunt. Decem vero cãcris cũ ocimi manipulo adalligatis: oẽs
qui ibi ſunt ſcorpiões ad eũ locũ coituros magi dicunt. Et cũ ocimo ipſos cinerẽue eoꝝ ꝑcuſſis ĩpo-
nunt. Minus in oĩbus ijs marini ꝓſunt: vt Traſillus auctor eſt. Nihil aũt æque aduerſari ſerpentib⁹ q̃
cancros. Sueſq; ꝑcuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cũ ſol ſit in cãcro: torqueri ſerpentes. Ictib⁹ ſcorpio
num carnes fluuitialiũ cochleaꝝ reſiſtunt crudę vel coctę. Quidã ob id ſalſas quoq; adſeruant. Im-
ponunt & ipſis plagis: Coracini piſces nilo quidẽ pęculiares ſunt. Sed nos hęc oĩbus terris demõſtra
mus. Carnes eorũ aduerſus ſcorpiones valent impoſitæ. Inter venena ſunt piſciũ porci marini ſpinæ
in dorſo cruciatu magno lęſorũ: remediũ eſt limus ex reliquo piſciũ eoꝝ corpore. Canis rabidi mor
ſu potũ expaueſcentib⁹ faciẽ perungũt adipe vituli marini. Efficatius ſi medulla lyene & oleuȝ e lẽ
tiſco & cęra miſceatur. Murenę morſus ipſarũ capitis cinere ſanan̄. Et paſtinaca cõtra ſuũ ictũ reme
dio eſt cinere ſuo ex aceto illito: vt alteri⁹. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo ei⁹ quicqd ſimile eſt cro-
co: caputq; totũ. Et hãc aũt & oĩa tacea modice colui in cibis: quia ſaporis gratia perit. Leporis ma-
rini veneficiũ renſtringuũt poti hippocãpi. Cõtra dorycniũ echini maxĩe ꝓſunt. Et ijs qui ſuccũ car-
piat biberint: p̄cipue ei⁹ iure ſumpto. Et cãcri marini decocti ius cõtra dorycnium efficax habetur.

¶ De oſtreis & purpureis: alga & eorum remedia. CA. VI.

PEculiariter vero cõtra leporis marini venena & oſtera aduerſan̄. Idẽ viden̄: nec poteſt vi-
deri ſatis dictum eſſe de his: cum palma menſarũ diu iã tribuan̄ illis. Gaudẽt dulcib⁹ aqs:
& vbi plurimi influunt amnes. Ideo pelagia ꝑua & rara ſunt. Gignun̄ tamen in petroſis
carentibuſq; aquarũ dulciũ aduẽtu: ſicut circa grynũ & mirinã. Grãdeſcũt ſyderis qdẽ ra-
tione maxime: vt in natura aquatiliũ diximus. Sed priuatim circa initia ęſtatis multo lacte p̄gnãtia:
atq; vbi ſol penetret in vada. Hæc viden̄ cauſa quare minora in alijs locis reperiun̄. Opacitas enim
ꝓhibet incremẽtũ: & triſtitia minus appetunt cibos. Variãt colorib⁹. Ruffa in hiſpania. Fuſca in illi
rico. Nigra & carne & teſta circeis. Præcipua vero haben̄ in quacũq; gẽte ſpiſſa nec ſaliua ſua lubri-
ca. Craſſitudine potius ſpectãda q̃ latitudine. Neq; in luto capta: neq; in harenoſis. Sed ſolido vado

Aduerte.

ſpondylo breui atq; nõ carnoſo: nec fibris laciuioſo: ac tota in aluo. Addũt peritiores notã: ambiente
purpureo crine fibras: eoq; argumento generoſa ĩterpretan̄ calíblepharata appellãtes. Gaudẽt &
peregrinatione trãſferriq; in ignoras aqua. Sic brũduſina in auerno. Compaſta & ſuũ retinere ſuccũ
& a Lucriuo adoptare credun̄. Hęc ſint dicta de corpore. Dicem⁹ & de nationib⁹: ne frauden̄ glo
ria ſua littora. Sed dicem⁹ aliena lingua quæq;. Peritiſſima huius cenſura in noſtro ęuo fuit. Sunt er
go Mutiani verba quę ſubijciã. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britãnicis: ſuauiora edulis: acrio
ra lepticis: pleniora lucenſibus: ſicciora coriphatenis: teneriora iſtricis: cãdidiora circienſibus. Sed
ijs neq; dulciora: neq; teneriora eſſe vlla cõpertum eſt. In indico mari. Alexãdri reꝝ auctores peda-
lia ĩueniri ꝓdidere. Necnõ iter nos nepotis cuiuſdã nomẽ culator tridacna appellauit: tãtæ ãplitu-
dinis ĩtelligi cupiẽs/ vt ter mordẽda eſſẽt. Eoꝝ dos ĩ medicia hoc ĩ loco tota dicen̄: Stomachũ vnice

teficiunt. Faſtidijs medent̄. Addiditq; luxuria frigꝰ obrutis niue: ſumma mōtiu₃ maris ima miſcens Molliunt aluū leniter. Eadē cocta cū mulſo tenaſmo: qui ſine exulceratione ſit liberāt. Veſicaru₃ vlcera quoq; repurgāt. In cōchis ſuis cocta ſiue vti clauſa venerint: mire diſtillationibus ꝓſunt. Teſtæ oſtreoꝝ cinis vuā ſedat & tonſillas ammixto melle. Eodē modo parotidas: panos: māmarūq; duritias capitū vlcera ex aq̄ cutēq; mulierū extēdit. Inſpergit̄ & ambuſtis. Et dētifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibꝰ pituitę ex aceto medetur. Crudę ſi tondātur ſtrumas ſanāt/ & ꝑniones pedum Purpuræ quoq; cōtra venena ꝓſunt. Et algā maris theriacem eſſe. Nicander tradit. Plura eius genera: vti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue criſpō. Laudatiſſima quæ in creta inſula iuxta terram in petris naſcitur. Tingendis etiam lanis ita colorē alligans: vt elui poſtea non poſſit.

❡Ad alopecias: & capillos oculorum vitia. CA.VII.

ALopecias replet hippocāpinꝰ cinis nitro & adipe ſuillo mixtus: aut ſincerus ex aceto. Pręparāt cutem ſepiarum cruſtę farina medicamētis. Cute₃ replet & muris marini cinis cum oleo. Itē echini cū carnibus ſuis cremati cinis. Fel ſcorpionis marini. Ranaru₃ quoq; triū ſi viuæ in olla crement̄ cinis cū melle. Meliꝰ cu₃ pice liquida. Capillū denigrāt ſāguiſugę quæ in vino nigro diebꝰ .xl. cōputruere. Alij in aceti ſextarijs duobus ſāguiſugaru₃ ſextariu₃ in vaſe plumbeo iubēt putreſcere totidē diebus: mox illini in ſole. Sornatius tātā vim habere tradidit: vt niſi oleū ore cōtineāt q tingunt: dētes quoq; eorū denigrari dicat. Capitis vlceribus muricum: vel purpurarū teſtę cinis cum melle vtiliter illinitur cōchylioru₃: vel ſi nō vrantur farina ex aqua doloribꝰ; Caſtoreum cū peucedano & roſaceo. Oīm piſciū fluuitialiū marinorūq; adeps liq̄factus oleo ammixto melle oculorū claritati plurimū cōfert. Itē caſtoreū cū melle. Gallionymi fel cicatrices ſanat: & carnes oculoru₃ ſupuacuas cōſumit. Nulli hoc piſciū copioſiꝰ: vt exiſtimauit. Menāder quoq; in comędijs. Idē piſcis & vranoſcopos vocatur ab oculo quē in capite habet: Et coracini fel excitat viſu₃ Et marini ſcorpiōis ruffi cū oleo vetere: aut melle attico incipientes ſuffuſiones diſcutit: Inungi ter oportet intermiſſis diebꝰ. Eadē ratio albugines oculorū tollit. Mullorū cibo aciē oculorū hebetari tradunt. Lepꝰ marinꝰ ipſe quidē venenatus eſt: ſed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulſos cohibet. Et ad hunc vſum vtiliſſimi minimi. Itē pectunculi ſalſi triti cu₃ cædria. Ranæ quas dryphytas & calamitas vocāt: ſāguis earu₃ cū lachryma vitijs ſi euulſo pilo palpebris illinat̄. Oculorū tumorē ruborēq; ſepię cortex cū lacte mulieris illitus ſedat: & ꝑ ſe ſcabrutias emēdat. Inuertunt itaq; genas idagētes: & medicamētu₃ auferūt poſt paulū: roſaceoq; inungūt: & pane impoſito mitigāt nocte. Eadem cortice & nyctilopes curātur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & ſquammas eius cinis. Cicatrices oculoꝝ cū melle ſanat pterygia cū ſale: & cadmia ſigulis drachmis. Emēdat & albugies oculorū iumētorū. Adijciūt & oſſiculis eiꝰ genas ſit terrāt̄ ſanari. Echini ex aceto epinyctidas ſanāt Eundē cōburi cum viperinis pellibꝰ raniſq;: & cinerē aſꝑgi potioni iubēt magi: claritatē viſꝰ ꝓmittentes. Ichthyocolla appellat̄ piſcis: cui glutinoſū eſt coriū. Idēq; nomē glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidā ex vētre nō ex corio fieri dicūt. Icthyocolla vt glutinū taurinū laudat̄. Pōtica cādida: & carens venis ſquāmiſq;: & quę celerrime liqueſcit. Madeſcere autem debet cōciſa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tundi marinis lapidibus: aut facilius liqueſcat. Vtilē ea₃ in capitis doloribꝰ affirmāt: & tētanothris. Ranę dexter oculus dextro: ſiniſtro leuus ſuſpēſi e collo natiui coloris pāno lippitudines ſanant. Quod ſi ꝑ coitu₃ ranę eruant̄ albuginē quoq;. Alligati ſimiliter in putamie oui Reliquæ carnes ipoſitę ſuggillationē rapiunt. Cancri etiā oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicūt. Eſt ꝑua rana in arūdinetis & hærbis maxime viuēs muta/ ac ſine voce virinis ſi forte hauriatur: ventres boum diſtendens huius corporis humorē penicillis deraſu₃ claritatē oculis inunctis narrāt afferre Ipſaſq; carnes doloribus oculorū ſupponūt. Ranas etiā quīdecim cōiectas in fictili nouo iuncis cōfigūt quidā ſuccū earu₃ q ita effluxerit admiſcēt lachrymæ: q̄ ex alba vitæ emanat: atq; ita palpebras emēdāt inutilibꝰ pilis exemptis acu inſtillātes hunc ſuccum ī veſtigia euulſorū. Mecepſilothrū palpebrarū faciebat in aceto enecās putreſcētes: & hoc vtebat̄ in multis variiſq; ꝑ aquationes autumni naſcentibꝰ. Idē pſtare ſanguiſugarū cinis ex aceto illitū putat̄. Cōburi eas oportet nouo vaſe. Idem tæniæ iecur ſiccatum pōdere .xiiij. cum oleo cædrino punctis pilis nouem menſibus.

Sang. ad denigrandos capillos.

Mirum ſi verum.

Vranoſcopos pi. oculū ī capite habens.

Vel dryophytas.

Vel ptyphycas.

Aduerte.

❡De aurium: & dentium remedijs & cutis vitia. CA.VIII

AVribus vtiliſſimū bati piſcis fel recēs: ſed inueteratū vino. Itē bathi quē q̄dā myxona vocant. Itē callionymi cū roſaceo infuſū. Vel caſtoreū cū papaueris ſucco. Vocāt & in mari pediculo eoſq; tritos inſtillari ex aceto auribus iubēt. Et ꝑ ſe conchylio infecta lana magnopere ꝓdeſt Quidā aceto & nitro madefaciūt. Sūtq; qui pcipue cōtra oia auriu₃ vitia laudēt gari excellētis ſucci cyathū mellis dimidio āpliꝰ aceti cyathū ī calice nouo lēta pruna decoquere. Deide ſpuma pennis deterſa; & poſtq̄ deſierit ſpumare tepidu₃ infundere. Si tumeāt aures coriandri ſucco

Remediū cōtra oia auriu₃ vitia.

ꝓrius mitigãdas ijdẽ ꝑcipiunt. Ranarũ adeps iſtillat⁹ ſtati dolores tollit. Cãcrorũ fluuitaliũ ſucc⁹ cũ
farina hordeacea auriũ vulneribus efficaciſſime prodeſt. Parotides muricũ teſtę cinere cũ melle: vel
cõchiliorũ ex mulſo curant. Dentiũ dolores ſedant oſſibus draconis marini ſacrificatis gingiuis. Ce
rebro caniculę in oleo decocto adſeruatoq; : vt ex eo dẽtes ſemel anno colluãtur. Paſtinacæ quoq; ra
dio ſacrificare gingiuas: & in dolore vtiliſſimũ. Cõteritq; ijs: & cũ helleboro albo illitus dẽtes ſine ve
xatiõe extrahit. Salſamẽtorũ etiã fictili vaſe cõbuſtorũ cinis addita farina marmoris iter remedia ẽ
Ex cybia vetere luta in nouo vaſe: deinde trita ꝓſunt dolorib⁹. Aeq; ꝓdeſſe dicunt oĩs ſalſamẽtorũ
ſpinę cõbuſtę triteq; & illitę. Decoquunt & ranę ſingulę in aceti heminis: vt dẽtes ita colluant. cõti-
neatq; ĩ ore ſuccus. Si faſtidium obſtaret: ſuſpendebat pedib⁹ poſterioribus eas Saluſtius Dionyſius
vt ex ore virus deflueret in acetũ feruens: idq; e plurib⁹ ranis. Fortiorib⁹ ſtomachi ex iure edẽdas da
bat. Maxillareſq; ita ſanari dẽtes ꝑcipue putãt. Mobiles vero ſupradicto aceto ſtabiliri. Ad hæc quĩ
dã ranarũ corpora binarũ ꝑciſis pedib⁹ in vini hemina macerãt: & ita colui dẽtes labẽtes iubẽt. Ali-
qui totas adalligãt maxillas. Alij denas in aceti ſextarijs tribus decoxere ad tertias ꝑtes: vt mobiles
dẽtiũ ſtabilirẽt. Necnõ. xxxvi. ranarũ corda in olei veteris ſextario ſub ęreo teſto diſcoxere: vt ĩfũde-
rent ꝑ aurẽ dolẽtis maxille. Alij iecur ranę decoctũ & tritũ cũ melle ĩpoſuere dẽtib⁹. Oĩa ſuprascri-
pta ex marina rana efficatiora. Si carioſi & fetidi ſunt cẽtũ ĩ furno areſieri ꝑ noctẽ ꝑcipiũt. Poſtea tan
tũdẽ ſalis addi atq; fricari. Enydris vocat a gręcis coluber ĩ aqua viuẽs. Hui⁹ q̃ttuor dẽtiũ ſupiorib⁹
Eny. colubri. den. ad quid proſunt. in dolore ſupiorũ gingiuas ſacrificãt: ĩferiorũ ĩferiorib⁹. Aliq canino tm̃ earũ cõtenti ſunt. Vtunt &
cãcrorum cinere: nã muricũ cinis dẽtrificiũ eſt. Lichenas & lepras tollit adeps vituli marini. Mure-
narũ cinis cũ mellis obolis ternis. Iecur paſtinacæ in oleo decoctũ. Hippocãpi & delphini cinis ex a-
qua illit⁹ Exulceratiõẽ ſeq debet curatio: q̃ ꝑducit ad cicatricẽ. Quidã delphini iecur ĩ fictili torrẽt
donec pinguitudo ſimilitudine olei fluat: ac pungũt. Muricũ vel cõchyliorũ teſtę cinis maculas ĩ fa
cie mulierũ purgat cum melle illit⁹: cutẽq; erugat: extenditq; ſeptenis diebus illit⁹: ita vt octauo cã-
dido ouorũ foueat. Muricũ generis ſũt q̃ vocãt græci colycia: alij corythia: turbinata ęque. Sed mio
ra: mlto efficatiora etiã & horis halitũ cuſtodiẽtia. Icthyocolla erugat cutẽ: extẽditq; : in aqua deco-
cta horis quattuor: dein cõtuſa: colluta: & ſubacta ad liquorẽ vſq; mellis. Ita pręparata in vaſe nouo
cõdit: & in vſu quattuor drachmis ei⁹ binę ſulphuris: & anchuſæ totidẽ: octo ſpumæ argẽteæ addũt
aſperſaq; aqua terunt vna. Sic illita facies poſt quattuor horas abluit. Medent & lẽtigini cęteriſq; vi
tijs ex oſſibus ſepiarũ cinis. Idẽ & carnes excreſcentes tollit & humida vlcera.

Promiſcue medicinæ. CA. IX.

Halcyoneũ. Psoras tollit rana decocta in heminis quinq; aquæ marinæ. Excoqui debet: donec ſit craſſi
tudo mellis. Fit & in mari helcyoneũ appellatũ ex nidis (vt aliqui exiſtimant) halcyonũ &
cæicũ: vt alij e ſordib⁹ ſpumarũ craſſeſcẽtib⁹. Alij e limo: vel quadã maris lanugine. Quat
tuor eius genera. Cinereũ ſpiſſũ odoris aſperi. Alterũ molle lenius odore fere algæ. Terti
um cãdidioris vermiculi. Quartũ pumicoſius: ſpõgiæq; putri ſimile pene purpureũ. Qđ optimũ id
& mileſium vocat. Quo candidius aũt hoc min⁹ ꝓbabile eſt. vis eorum: vt exulcerent: purgent. Vſ⁹
toſtis & ſine oleo mirte: lepras: lichenas: lẽtigines tollunt cũ lupino: & ſulphuris duob⁹ obolis. Hal-
cyoneo vtunt & ad oculorũ cicatrices. Andrias ad lepras cãcri cinere cũ oleo vſus eſt. Attal⁹ thynni
recentioris adipe vlcera. Menarum muria & capitũ cinis cũ melle ſanat ſtrumas. Pungi piſcis ei⁹ qui
rana in mari appellatur oſſiculo de cauda ita vt nõ vulneret: ꝓdeſt. Id faciẽdum quottidie: donec ꝑ
curent. Eadẽ vis & paſtinacę radio & lepori marino ĩpoſito: ita vt celeriter remoueat. Echini teſtis
Cancri ad q̃d cõtuſis & ex aceto illitis. Itẽ ſcolopẽdrę marinæ e melle. Cãcri fluuitiales cõtriti: vel cõbuſti ex mel-
le mirifice ꝓſunt: & ſepiæ oſſa cũ axungia vetere cõtuſa & illita. Sic & ad parotidas vtũt: & ſcauri pi
ſcis marini iocineribus. Quin & teſtis cadi ſalſamentarij tuſis cum axungia vetere: muricũq; cinere
ex oleo ad parotidas ſtrumaſq;. Rigor ceruicis mollit cũ marinis: qui pediculi vocãt drachma pota
Caſtoreo poto cũ pipere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale: vt ſorbeat ſuccus. Sic & opi-
thotono medẽt: & tetano: ſpaſticis/pipere adiecto Anginas menarũ ſalſarũ ex capitib⁹ cinis ex mel
le illit⁹ abolet. Ranarũq; decoctarũ ex aceto. Succ⁹ hic & cõtra tonſillas ꝓdeſt. Cãcri fluuitiales tri-
ti ſinguli in heminã aquæ: anginis medent gargariſati aut e vino: aut calida aqua poti. Vuæ medet
garũ cochlearibus ſubditum. Vocẽ ſiluri recẽtes ſalſiue in cibo ſumpti adiuuãt: Vomitiones nulli in
ueterati tritiq; ĩ portiõe cõcitãt ſuſpirioſis caſtoreo cũ hãmoniaci exigua portiõe ex aceto mlſo ieiu
nijs vtiliſſime pota. Eadẽ potio ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicũt
piſciũ mõ e iure decocto in patinis ranæ. Suſpenſæ aũt pedib⁹: cum diſtillauerit ĩ patina ſaliua earũ
exenterati iubẽtur: abiectiſq; iteraneis cõdiri. Eſt rana parua arborem ſcãdens ex ea vociferans. In
huius os ſiquis expuat ipſãq; dimittat tuſſim liberare dicuntur. Præcipiũt & cochleæ crudæ carnes

tritam bibere ex aqua calida in tuſſi cruenta.

¶Ad iocineris vitia laterũq;:ad ſtomachi alui & aliȩ ꝓmiſcuæ medicinæ. CA.X.

IOcineris doloribus ſcorpio marinus in vino necat̃:vt deinde bibat̃.Cõchȩ lõgȩ carnes ex
mulſo potæ cũ aqua pari mõ:aut ſi febres ſint ex aqua mulſa.Lateris doloribus leniũt hip
pocãpi toſti ſũpti.Thethyaq; ſĩlĩter oſtreȩ ĩ cibo ſũptȩ.Iſchiadicoꝝ muria ſiluri clyſtere ĩ
fuſa.Dant̃ aũt cõchȩ ternis obolis dilutȩ vini ſextarijs duob⁹ p dies quĩdeciʒ.Aluũ emol
lit ſilurus e iure & torpedo ĩ cibo.Et olus marinũ ſimile ſatiuo ſtomacho ĩimicũ aluũ facillime pur=
gat.Sʒ ꝓpter acrimoniã cũ pingui carne coquit̃.Et oĩʒ piſciũ ius.Idẽ & vrinas citevino maxĩe.Optĩ
mũ e ſcorpionib⁹ & iulide:& ſaxatilib⁹:nec vir⁹ recipiẽtib⁹.Coqui debẽt cũ anetho:apio:coriãdro:
porro:additis oleo/& ſale.Purgãt & cybia vetera:priuatimq; cruditates pituitas bilem trahunt.Pur
gant & myaces:quoꝝ natura tota in hoc loco dicet̃.Aceruant̃ muricũ mõ:viuũtq; ĩ algoſis:gratiſſi Myaces.
mi autũno:& vbi multa dulcis aqua miſcet̃ mari:ob id in ægypto laudatiſſimi. Procedente hyeme
amaritudinẽ trahũt colorẽq; rubrũ.Hoꝝ ius tradit̃ aluũ & veſicas exinanire. Interanea diſtringere.
Oĩa adaperire.Renes purgare.Sãguinẽ adipẽq; minuere/itaq; vtiliſſimi ſũt hydropicis mulieꝝ pur
gationib⁹:morbo regio:articulari:inflatiõib⁹.Itẽ ꝓdeſſe felli pituitȩq; pulmõis iocineris ſplenis vi=
tijs:rheumatiſmis.Fauces tãtũ vexant:voceſq; obtundũt.Vlceraq; quæ ſerpãt:aut ſint purgãda:ſa=
nãt.itẽ carcinomata.Cremati aũt vt murices/& morſus canũ hoĩmq; cũ melle:lepras:lẽtigines. Ci=
nis eoꝝ pot⁹ emẽdat caligines. Gingiuarũ & dẽtiũ vitia:eruptiones pituitȩ:& cõtra doryciniũ:aut
opocarpathõ antidoti vicẽ optinent.Degenerant in duas ſpecies in multos:q ſalẽ viruſq; recipiunt.
myſcaſq;.Quæ rotunditate differũt:minores aliquanto atq; hyrtæ tenuiorib⁹ teſtis:carne duriores Vel muſcas.
Mituli quoq; vt murices cinere cauſticã vim habẽt:& ad lepras:lẽtigines:maculas. Lauãtur quoq;
plũbi mõ ad genaꝝ craſſitudines:& oculoꝝ albugines:caligineſq;. Atq; ĩ alijs ptib⁹ ſordida vlcera
capitiſq; paſtulas.Carnes vero eoꝝ ad canis morſus ĩponunt̃.Et pelorides emolliunt aluum.Itẽ ca
ſtorea ex aqua mulſa drachmis binis.Qui vehemẽti⁹ volũt vti:addũt cucumeris ſatiui radice ſiccæ
drachmã:& afronitri duas.Thetia torminibus & inflationib⁹ ſuccurrũt:inueniunt̃ hȩ in folijs mari
nis ſuggentis:fungoꝝ verius q̃ piſciũ.Eædem & tenaſmũ diſſoluũt:renũq; vitia.Naſcit̃ & ĩ mari ab=
ſinthiũ:quod aliqui ſeriphũ vocãt:circa tapoſyrin maxĩe ȩgypti:exilius terreſtri.Aluũ ſoluit:& no=
xijs animalibus inteſtina liberat.Soluũt & ſepiæ.In cibo dantur cum oleo & ſale:& farina decoctȩ.
Menæ ſalſæ:cũ felle taurino illitæ vmbilico:aluũ ſoluũt.Ius piſciũ in patina coctorũ cũ lactucis te=
naſmum diſcutit.Cancri fluuitiales triti ex aqua poti:aluum ſiſtunt.

¶Ad vrinã & calculos verendoꝝ vitia:& ad podagras medicinȩ:& comitialẽ morbum. CA.XI

VRinã ciunt.In vino aluũ.Ademptis brachijs calculos pellũt trib⁹ obolis cũ myrrhæ tritȩ
ſingularib⁹ eoꝝ drachmis.Ileos & iflatiões caſtoreũ cũ dauci ſemine & petroſilini quãtũ
ternis dygitis ſumatur ex mulſi calidi cyathis quattuor.Tormina vero cuʒ aceto vino mĩ
xto.Erythini in cibo ſumpti ſiſtunt aluũ dyſentericis medent̃ ranȩ cũ ſylla decoctȩ:ita vt
paſtilli fiant.Fel ſiue cor eaꝝ cũ melle tritum:vt tradit Niceratus.Morbo regio ſalſamentũ cum pi=
pere:ita vt reliqua carne abſtineat̃.Lyeni medet̃ ſolea piſcis impoſit⁹. Item torpedo. Item rhomb⁹
viuus dein remittit̃ in mare.Scorpius marinus necatus in vino:veſicȩ vitia & calculos ſanat Lapis q
inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur. Blenniorũ cinis cum
ruta.Inueniunt̃ & in branchijs piſcis vel capite ceu lapilli.Hi poti ex aqua calculoſis p̃clare medẽt̃
Aiuntq; & vrticã marinã in vino potã ꝓdeſſe.Itẽ pulmonẽ marinũ decoctuʒ in aqua.Oua ſepiȩ vri=
nam mouent:renumq; pituitas extrahunt.Rupta cõuulſa cãcri fluuitiales triti in aſinino lacte maxĩ
me ſanãt.Echini vero cum ſpinis ſuis cõtuſi:& vino poti calculos.Modus ſingulis hemina bibitur:
donec ꝓſit:& alias ĩ cibis ad hoc ꝓficiunt:Purgat̃ veſica & pectinuʒ cibo.Ex iis mares alij donacas Donacæ
vocant:fœminas onychas Vrinã mares mouent.Dulciores fœminȩ ſũt vnicolore. Sepiæ quoq; oua onychæ
vrinã mouent/renes purgant.Entherocelæ lepus illinit̃ tritus cum melle.iecur quoq; aquatici colu
bri.Itẽ hydri tritũ potumq; calculoſis ꝓdeſt.iſchiadicos autẽ liberãt ſalſamẽta ex ſiluro ĩfuſa clyſte=
re euacuata prius aluo.Sʒ attritis cinis e capite mugillũ mulorumq;.Cõburunt̃ aũt ĩ fictili vaſe.Illi=
ni cum melle debent.Itẽ capitis menarũ cinis ad rhagadas:& ad cõdylomata vtilis:ſicut pelamidũ
ſalſarum capitum cinis:vel cybiorũ cum melle.Torpedo appoſita ꝓcidẽtis ĩterranei morbũ ibi co=
hercet.Cancrorũ fluuitialium cinis ex elo & cȩra:rimas in eadẽ parte emendat.Itẽ & marini cancrĩ
pollinȩ.Panos ſalſamẽta coracini diſcutiunt.Sciænæ ĩteranea & ſquammȩ cõbuſtȩ.Scorpio in vino
decoctus:ita vt foueant̃ ex illo.At echinorũ teſtæ cõtuſȩ & ex aqua illitæ ĩcipiẽtibus panis reſiſtunt.
Muricum vel purpurarum cinis vtroq; modo:ſiue diſcutere opus ſit incipiẽtes:ſiue cõcoctos emit=
tere.Quidã ita componũt medicamentum:cæræ & thuris drachmas.xx.Spumæ argẽti.xl. Cineris

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0489-5

muricum.x.Olei veteri heminam.Proſunt per ſe ſalſamēta cocta.Cancri fluuitiales triti verendorū
Scatinis ſi⸗ paſtulas diſcutiunt.Cinis ex capite menarū.Iteꝫ carnes decoctę & impoſitę.Similiter percæ ſalſe e
gna polliunt. capite cinis melle addito.Pelamidū capitis cinis aut ſquatinæ piſcis cutis cōbuſta.Hæc eſt qua dixi
mus lignū polyri:quia & e mari fabriles vſus exeunt.Proſunt & ſmarides illitæ.Itē muricū vel pur⸗
purarū teſtæ cinis cum melle.Efficatius crematarū cum carnibus ſuis. Carbunculus verendorū pri⸗
uatim ſalſamenta cocta cuꝫ melle reſtingunt. At teſtem ſi deſcenderit:cochlearum ſpuma illini vo⸗
lunt.Vrinę continentiā hippocāpi toſti:& in cibo ſępius ſumpti emendant.Item oppidion piſcicul⁹
gongro ſimilis cum lilij radice.Piſciculi minuti ex ventre eius qui deuorauerit:exempti & cremati:
ita vt cinis eorum bibatur ex aqua.iubēt & cochleas africanas cū ſua carne cōburi: cinerēq; ex vino
ſignino dari.Podagris articularibuſq; morbis vtile eſt oleū:in quo decocta eſt rana:& ipaꝝ īteſtina:
& rubetę cinis cum adipe vetere.Quidā & hordei cinerē adijciunt triū rerū ęquo pōdere.Iubent &
lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pontici fibri.Iteꝫ
vituli marini.Cuius & adeps prodeſt. Item & brion de qua diximus lactucæ ſimile:rugoſioribus fo
lijs:ſine caule.Natura eſt ei ſtipica.Impoſitum lenit impetus podagræ.Item alga:de qua ſupra di⸗
ctum eſt.Obſeruaturq; in ea:ne arida imponatur.Perniones emendant pulmo marinus. Cancriq;
marini cinis ex oleo.Itē fluuitiales triti ſicq; cinere & oleo ſubacti:& ſiluri adeps.Et ī articulis mor
borum īpetus ſedant ranæ ſubinde recētes impoſitę:quas quidam diſſectas iubēt imponi. Morbos
abigit ius multorum:& conchaꝝ comitiales:& vt diximus:coagulum vituli marini bibunt cū lacte
equino aſininoue:aut cū punici ſucco.Quidam ex aceto mulſo.Necnon aliqui ꝑ ſe pilulas deuorant
Caſtoreum in aceti mulſi cyathis tri bus ieiunis datur: is vero qui ſæpius corripiuntur:clyſtere infu⸗
ſum mirifice prodeſt.Caſtorei drachmæ duę eſſe debebunt:mellis & olei ſextarius:& aquę tātundē
Ad præſens vero correptis olfatu ſubuenit cum aceto.Datur & muſtellæ marinæ iecur. Item muris
vel teſtudinum ſanguis.

¶Ad febres omnium generū:& contra diuerſas infirmitates. CA.XII.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini guſtatum ante acceſſiones.Hippocampi necātur
in roſaceo:vt perungantur ægri in frigidis febribus.Et ipſi adalligātur ęgris:iteꝫ ex aſel⸗
lo piſce lapilli qui plena luna inueniuntur:in capite alligātur in linteolo.Pagri fluuitialis
longiſſimus dens capillo adalligatus:ita vt quinq; diebus eū qui alligauerit:nō cernat ę⸗
ger.Ranę vero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis.Sūt qui ſtran⸗
Cōtra febres gulatas in oleo ipſas clam adalligent: oleoq; eo perungant.Cor earum adalligatum frigora febriuꝫ
varia reme⸗ minuit.Et oleū in quo inteſtina decocta ſint Maxime autē quartanis liberant ablatis vnguibus ra⸗
dia. næ & alligatę & rubetę.Iecur eius:vel cor adalligatur in pāno leucophęo.Cancri fluuitiales triti in
oleo & aqua perunctis ante acceſſiones in febribus proſunt.Aliqui & piper addūt.Alij decoctos ad
quartas in vino e balneo egreſſis bibere ſuadent in quartanis.Aliqui vero ſiniſtrum oculum deuora
ri iubent.Magi quoq; oculis earum ante ſolis ortuꝫ adalligatis ægro:ita vt cęcas dimittant in aquā:
tertianas abigi promittunt.Eoſdēq; oculos cum carnibus luſcinię in pelle ceruina adalligatos:ꝑſta
re vigiliam:ſomno fugato tradunt.In lethargumq; vergētibus coagulo balenę:aut vituli marini ad
Vel per ſe. olfactū vtunt.Aliqui ſanguinē teſtudinū:& lethargicis illinunt.Tertianis mederi dicitur:& ſpondy
lus per ſe adalligat⁹.Quartanis cochleæ fluuitiales in cibo recētes.Quidā ob id aſeruāt ſale:vt dent
tritas in potu.Stronbi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore.Proſunt & in cardiacis.Cache
cticis quorū corpus macię cōficitur.Thetia vtilia ſūt ruta ac melle Hydropicis medetur adeps del
phini liquatus:& cū vino potus.Grauitati ſaporis occurritur tactis naribus vnguento:aut odoribus
vel quoquo modo obturatis.Strombi quoq; carnes tritæ:& ī mulſi tribus heminis pari modo aquæ
aut ſi febres ſint:ex aqua mulſa datæ ꝓficiunt Succus cancroruꝫ fluuitialiū cum melle.Ranę quoq;
aquaticę in vino vertere & farre decoctę:ac ꝓ cibo ſumptę:ita vt bibatur ex eodeꝫ vaſe.Vel teſtudo
deciſis pedibus capite cauda & inteſtinis exemptis: reliqua carne ita condita vt citra faſtidiuꝫ ſumi
poſſit.Cancri fluuitiales ex iure ſūpti & phthiſicis ꝓdeſſe traduntur.Aduſta ſananť cācri marini vel
fluuitialis cinere. Et ea quę feruenti aqua cōbuſta ſint.Hæc curatio etiam pilos reſtituit cū cācrorū
fluuitialiū cinere.Putantq; vtendū cū cæra & adipe vrſino.Prodeſt & febri ranarū fellis cinis. Ignes
ſacros reſtinguunt ranarum viuentium ventres impoſiti:pedibuſq; poſterioribus pronas adalligari
ſubeunt:vt crebriore anhelitu proſint. Vtuntur & ſilurorū capitum cinere ſalſamentoruꝫ ex aceto.
Pruritum ſcabiemq; nō hominum modo:ſed & quadrupedum efficaciſſime ſedat iecur paſtinę de⸗
Vel callum. coctum in oleo.Neruos ꝑciſos purpurarum cauum quo ſe operiunt tuſū glutinat. Lethargicos coa
gulum vituli adiuuat ī vino potum oboli pondere. Item ichthyocollę.Tremulos iuuat caſtoreuꝫ ſi
ex oleo perungātur.Mullos in cibo īutiles neruis inuenio fieri.Sanguinem piſcium putant cibo ſiſti

polipo tuſo illitoqꝫ. De quo & hæc tradunt̃ muriã ipſum ex ſeſe emittere : & ideo non debere addi
In coquẽdo ſecari harundine: ferro enim intingi vitiũqꝫ trahere natura deſerente. Ad ſanguinem ſi-
ſtendum & ranarum illinunt cinerẽ vel ſanguineꝫ areſactum. Quidã ex ea rana quã græci calamiten
vocant: quoniã inter harundines fruticeſqꝫ iuuat: minima omnium & viridiſſima cinẽ fieri iubẽt. Ali
qui & naſcẽtium ranaꝵ in aqua quibus adhuc cauda eſt: in calice nouo combuſtarum cinerem ſi per
nares fluat inficiendum. Diuerſus hirundinum quas ſanguiſugas vocant ad extrahendum ſanguineꝫ
vſus eſt. Quippe eadem ratio earum quę cucurbitarum medicinalium ad corpora lauanda ſanguine
ſpiramẽta laxãda iudicunt̃. Sed vitium qđ admiſſe ſemel deſiderium faciũt circa eadẽ tempora an-
ni ſemper eiuſdem medicinę. Multi podagris quoqꝫ admittẽda cenſuere. Decidũt ſacietate & põde
re ipſo ſanguinis detractæ aut ſale aſperſę. Aliqñ tamen adfixa relinquunt capita quæ cauſa vulnera
inſanabilia facit & multos interimit: ſicut meſſalinũ e cõſularibus patricis cum ad genua admiſiſſet.
Inuehunt virus remedio verſo: maxieqꝫ ruffę ita formidantur. Ergo ſuggentia ora forficibus præci-
dunt: ac veluti ſiphonibus defluit ſanguis: paulatimqꝫ morientiuꝫ capita ſe cõtrahunt : nec relinquũt̃
Natura earum aduerſatur cimicibus: & ſuffitu necat eos. Fibrinarum pellium cũ pice liquida combu
ſtarum cinis narium profluuia ſiſtit ſucco porri mollitus. Extrahit tęla corpori inhærentia. Sepiaruꝫ
teſtæ ex aqua ſalſamentorum carnes. Cancri fluuitiales triti. Siluri fluuitialis qui & alibi ꝗ in nilo na-
ſcitur carnes impoſitæ recentes ſiue ſalſæ. Eiuſdem cinis extrahit & adeps: & cinis ſpinæ eius vicem
ſpodij p̄bet. Vlcera q̃ ſerpunt & quæ ex iis excreſcunt ex capite menaꝵ cinis vel ſiluri coercet. Carci
nomata per earum capita ſalſaruꝫ: efficatius ſi cineri earũ miſceat̃ ſal & cunila capitata: oleoqꝫ ſubigã
tur. Cancri marini cinis vſti cum plumbo carcinomata cõpeſcit. Ad hoc & fluuitialis ſufficit cuꝫ mel
le ligneaqꝫ lanugine. Sed aliqui malunt alumen melqꝫ miſcere cineri. Phagedenæ ſiluro inueterato:
& cũ ſandaraca trito. Cachoetę & nomę & putreſcentia cybio vetere ſanãtur: Vermes vero innati ra
narum felle tollunt̃. Fiſtullę apiuntur: ſiccanturqꝫ ſalſamentis cum lintheolo immiſſis. Intraqꝫ alterã
diem calum omnem auferunt: & putreſcẽtia vlcerum quæqꝫ ſerpunt emplaſtri modo ſubacta & illi-
ta. Et ſalpes expurgat vlcera in lintheolis concerptis. Item echinorum teſte cinis. Carbunculos cora-
cinorum ſalſamenta illita diſcutiunt. Itẽ mullorum ſalſamẽti cinis. Quidã capite tm̃ vtuntur cũ mel-
le vel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel ſcorpionis marini.
Verrucas tollit glani iecur tritũ. Capitis menarũ cinis cũ allio tritur ad thymia crudis vtunt̃ fel ſcor-
piõis marini ruffi. Smarides tritę illitæ. Hallex deferuefacta vnguium ſcabriciã ciniſqꝫ e capite mena
rum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciſcus e iure ſumptꝰ: & ſmarides cũ ptiſana ſũptæ:
vel cum fęniculo decoctæ. Mammas ipſas muricum vel purpurę teſtarũ cinis cum melle efficaciter
ſanat. Cancri fluuitiales illiti vel marini pilos in mãma: vel muricum carnes appoſitę tollunt. Squati
nę illitę creſcere mãmas nõ patiuntur. Delphini adipe linamenta accenſa excitant vuluæ ſtrãgulatu
oppreſſas. Item ſcombri in acecto putrefacti. Percarum vel menarum capitis cinis ammixto ſale &
cunila oleoqꝫ vuluę medetur. Suffitione quoqꝫ ſecundas extrahit. Item vituli marini adeps inſtillat̃
igni naribus intermortuarum vuluæ vitio : & cum coagulo eiuſdem in vellere impoſitus. Pulmonis
marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini viuẽtes tuſi & in vino dulci poti. Siſtunt &
cancri fluuitiales triti in vino potiqꝫ. Item ſiluri ſuffitu p̄cipue africi faciliores partus fieri dicuntur.
Cancri ex aqua poti profluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi partus ſtrangulet: ſimiliter poti auxi-
liane. Eoſdem recentes vel aridos bibunt ad partus cõtinendos. Hippocrates ad purgationes mor-
tuoſqꝫ partus vtitur illis cuꝫ quinis lappati radicibus cum ruta, & fuligine tritis: & in mulſo datis po-
tui. Item in iure cocti cum lappato & appio menſtruas purgationes expediunt. Lactiſqꝫ vbertatem
faciunt. Item in febri quæ ſit cum capitis doloribus & oculorum palpitatiõe. Mulieribus in vino au-
ſtero poti prodeſſe dicuntur. Caſtoreum ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Contraqꝫ vuluam
olfatum cum aceto & pice: aut ſubditum paſtilis. Ad ſecundas etiam vti eodẽ prodeſt cum panace in
quattuor cyathis vini. Et a frigore laborãtibus ternis obolis. Sed ſi caſtoreũ fibrumue ſupegrediatur
grauida: abortum facere dicitur: & periclitari partꝰ ſi ſuperferatur. Mirũ & qđ de torpedine inuenio
Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduoqꝫ aſſeruetur ſub diuo: faciles partus facere : poſtea quoti-
ens inferatur adiuuare. Et paſtinace radius adalligatus vmbilico exiſtimatur idem facere ſi viuenti
ablatus ſit: ipſaqꝫ denuo in mare dimiſſa. Inueuio apud quoſdã oſtratiũ vocari: quod aliqui onychem
vocant: hoc ſuffitũ vuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem eſſe caſtorei : meliuſqꝫ cum eo vſtum profi-
cere. Vetera quoqꝫ vlcera & cachoetæ eiuſdem cinere ſanari. Nã carbunculos: & carcinomata in mu-
lierum parte præſentiſſimo remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore cõtuſo poſt plenã
lunam: & ex aqua illita. Pſilotrum eſt tymni ſanguis fel: iecur ſiue recentia ſiue ſeruata. Iecur ẽt tritũ
mixtoqꝫ cędrio plũbea pyxide aſſeruatũ. Ita pueros pubeſcere negauit magno ſalpe obſtretrix. Eadẽ

vis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſanguine & felle: vel ſi in oleo lepus hic necetur. Cancri ſco-
lopendræ marini cinis cũ oleo. Vrtica marina trita ex aceto ſcyllitico. Torpedinis cerebrũ cũ alumi-
ne illitũ.xvi.luna. Ranæ paruæ quã in oculorũ curatiõe deſcripſimus ſanies efficaciſſime pſillothrũ
eſt: ſi recens illinať: & ipſa areſacta ac tuſa: mox decocta tribus heminis ad tertias: vel in oleo decocta
aeris vaſis. Eadem menſura alij ex quindecim ranis cõficiunt pſilothrũ: ſicut in oculis diximus. San-
guiſugæ quoq; toſtę in vaſe fictili: & ex aceto illitę eundem contra pilos habent effectum. Et ſuffitus
vtentium eas necat cimices inuectas. Caſtoreo quoq; cum melle pro pſilothro vſi pluribus diebus re
periũtur. In omni aũt pſilothro vellẽdi prius ſunt pilli. Infãtiũ gingiuis dẽtitiõibuſq; multũ cõfert del
phini cũ melle dentium cinis: & ſi ipſo dẽte gingiuę tangantur. Adalligatuſq; idẽ pauores repẽtinos
tollit. Idem effectus & caniculæ dẽtis. Vlcera vero q̃ in auribus aut vlla corporis parte fiant cancrorũ
fluuitialium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis ꝓſunt
Siriaſiſq; infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat:
quam aridam inueniri affirmant. Mullus in vino necatus: vel piſcis rubellio: vel anguillæ duæ. Item
Aduerte. vua marina in vino putrefacta ijs qui inde biberint tedium vini affert. Venerem inhibet. Echeneis &
hippopotami frontis e ſiniſtra parte pellis in lintheolo adalligata. Felue torpedinis viuæ gẽitalibus
illitum. Cõcitãt cochlearum fluuitialium carnes ſale adſeruatæ: & in potu ex vino datæ. Erythini i ci
bo ſumpti. Iecur ranę dryophytes & calamite in pellicula gruis alligatum: vel dens crocodili maxil-
laris annexus brachio: vel hyppocãpus: vel nerui rubetę dextro lacerto adalligati. Amorẽ finit in pe-
coris recenti corio rubeta alligata. Equorum ſcabiẽ ranæ decoctæ in aqua extenuãt: donec illini poſ-
Ad tollendũ faciei lentiginem. ſit. Aiuntq; ita curatos nõ repeti poſtea. Et ſalpe negat canes latrare: quibus in offa rana viua data ſit.
Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Naſcitur circa harundines tenu
es ſpuma aquæ dulcis ac marinæ: vbi ſe miſcent. Vim habet cauſticam. Ideo acopis additur contra
perfectionũ vitia. Tollit & mulierum lẽtigines in facie. Et calami ſimul dici debent. Phragmitæ ra-
dix recens tuſa luxatis medetur: & ſpinæ doloribus ex aceto illita. Cyprij vero qui & donax vocatur
cortex alopecijs: medetur vſtus: & vlceribus veteratis. Folia extrahunt quę infixa ſunt corpori & igni
ſacro. Paniculæ flos ſi aures intrauerit exſurdat. Sepiæ attramento tanta vis eſt: vt in lucerna addito
æthiopas videri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data ſuum
Aduerte. morbis medetur: vel cuiuſcunq; ranæ cinis. Pulmone marino ſi confricetur lignum: ardere videtur:
adeo vt faculam ita pręluceat.

¶ Animalium omnium in mari viuentium.clxxvij.genera eſſe. CA.XIII.

Eracta aquatilium dote non alienũ videť indicare p tot maria tã vaſta & tot milibus paſ-
ſuum terræ infuſa: extraq; circũdata mẽſura pene ipſius mũdi q̃ intelligãtur animalia cen
tum ſeptuaginta ſeptẽ oim generum eſſe eaq; nominatim cõplecti. Quod in terreſtrib⁹ vo
lucribuſq; fieri nõ quit. Neq;.n.ois indiæ æthiopięq; aut ſcythięq; deſertorũue nouimus
clxxvij. piſcium genera nominatim hic declarata. feras aut volucres. cum hoium ipſoruȝ multo plurimę ſint differentię quas inuenire potuimus. Acce
dat his taprobane inſulęq; aliæ oceani fabuloſe narratę. Profectoq; conueniet: nõ poſſe oia genera in
contẽplationem vniuerſam vocari. Ad hercule in tanto mari oceano queq; naſcunť certa ſunt: notio-
raq; quod miremur q̃ ꝓfundo natura merſit. Vt a beluis ordinamur: arbores phyſetres: balneæ: pri-
ſtes. tritones: nereides: elephãti: hoies qui marini vocãtur: rotæ: orcę: arietes: muſculi: & alij piſciũ for
ma arietes delphini: celebreſq; Homero vituli. Luxuriæ vero teſtudines: & medicis fibri: quorũ e ge
nere lutras nuſq̃ mari accepimus mergi: tm̃ marina dicẽtes. Iam caniculę: dromones: cornutæ: gla-
dij: ſerrę. communeſq; mari terrę amni hippopotami: crocodili. Et amni tm̃ ac mari thynni: thynni-
des: ſiluti: coracini: percę. Peculiaris aũt maris accipencer: aurata: aſellus: acarne: alphia: alopecias
anguilla: araneus: box: batis: banchus: batrachus: belonæ: quos aculeatos vocamus: balanus: coruus
Velacus. citharus. Chromborum genera: peſſimus chalcis cobio. Gallarias aſelloruȝ generis ni minor eſſet co
lias. Siue parianus ſiue ſaxitanus a patria betica: lacertorum minima ab ij meotici: cybiũ. Ita vocať
cõciſa pelamis: q̃ poſt.xl.dies a põto in mæotim reuertiť. Cordyla & hæc pelamis puſilla: cũ in pon-
tum e meotide exit hoc nomẽ habet cantharus: callyonimus: ſiue vranoſcopus: cinędi: phiſcinullæ:
Cnide: quã nos vrticã vocam⁹ Cancrorũ genera chamecyſtidẽ chamelos: chamepelorides generis va
rietate diſtantes: & rotunditate: chamegly ia: menides: quæ ſunt maiores q̃ pelorides: glycia ſiue co
rophia. Concarũ genera inter q̃ & margaritiferæ cochlęę: quarũ generis pentadactyles: melicẽbales
echinophoræ dicũtur qbus cantãt. Extra has ſunt rotundę in oleario vſu: cochlęę: cucumis cynopus:
cammarus: cynoſdexia: draco. Quidam aliud volunt eſſe dracunculuȝ. Eſt aũt graculo ſimilis. Acule
os in brãchijs habet ad caudam ſpectantis. Sic & ſcoropio lædit dum manu tollitur: erythinus: eche-
neis: echinus. Elephãti locuſtarum generis nigri: pedibus quaternis: biſulcis. Præterea brachia duo:

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0492-1
DFG

binis articulis:ſingulisq́ꝫ forficulis dẽticulatis. Fabri ſiue zeus glauſici:glanius:gõger:gerres:galeos:garus:hyppus:hippuros:hirũdo:halipleumon:hippocãpos:heparcotinos ſunt lacertorũ genera loligo volutãs locuſtę:lucernæ:lypparis:lamyrus:lepus:leones:quorũ brachia cancris ſimilia ſunt. Reliqua pars locuſtæ:mulus:merula ĩter ſaxatiles laudata:mugil melanurꝰ:mena:metix murena:mys:mylus:myſtus:murex:oculata:ophidion:oſtria:etiã:ortynon. Hic ẽ pelamidum generis maximus. Neqꝫ reddit in mæotin:ſimilis tritoni:vetuſtate melior. Orphus.orthragoriſcus:phager:phycus:ſaxatilium:pelamis earꝫ generis maxima opolectus vocatur. Durius triton:phorcus:phitharus:paſſer paſtinaca/Polyporũ genere:pectines. Laudatiſſimi mitylenis: tyndaride ſalonis:altini antiĩ in inſula alexãdrię. In ægypto pectũculi:purpurę:percides:pinna pinnotherę:rhina:quẽ ſquatinã vocamus. Rhombus:ſcarus principalis hodie. Solea:ſargus:ſcylla:ſarda. Ita vocatur pelamis longa ex oceano veniens. Scomber:ſapa:purus:ſcorpena:ſcorpios:ſciadeus:ſciena:ſcolopendra:ſmirtu:ſcepini:ſtrombus:ſolen:ſiue aulos:ſiue donax:ſiue onix:ſiue dactylus:ſpondylus:mariſtella:ſpongia. Turdus ĩter ſaxatiles nobilis. Toruus:thurianus:quem aliĩ xiphiam vocant. Theſſa:torpedo:tethea:Triton. Pelamidum generis magni:ex eo ſtrema:cybia fiunt. Vrene:vua xyphię. His adiĩciemꝰ apud Ouidiuꝫ poſita nomina:q̃ apud neminẽ alium repiunt. Sed fortaſſis in ponto naſcuntur:vbi id volumen ſupremis ſuis tempoporibus incoauit. Bopgyrum in ſcopulis viuentem. Orphum rubẽtem:rhacinũqꝫ pullum:pictas mormyras:aureiqꝫ coloris chryſon. Prętereaparuum ter[illegible]m:& placentem cauda labrꝫ Epodas lati generis. Pręter hęc inſignia piſcium tradit:channem ex [illegible]pſa concipere. Glaucum æſtate nunq̃ apparere. Pomphilum qui ſemper comittetur nauigiorum curſus. Chromin qui nidificet in aquis. Helopen quoqꝫ dicit eſſe noſtris incognitum vndis. Ex quo apparet falli eos qui eundem acci penſerem exiſtimauerunt. Helopi palmam ſaporis inter piſces multi dedere. Sunt;præterea a nullo auctore nominati:ſudis latine appellata:a græcis phyræna roſtro ſimilis nomine magnitudine inter ampliſſimos ratus:ſed tamen non degener:& pernę concharũ generis circa pontias inſulas frequẽtiſſimę. Stant velut ſuillo crure longo in harena defixę hianteſqꝫ qua limpitudo eſt:pedali non minus ſpatio. Cibũ venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim ſpiſſatos. Intus proſpondylo grandis caro eſt. Et hyenam piſcem nidi in oenaria inſula captum caput exerentem. Pręter hæc purgamenta aliqua relatu indigna:& algis potius annumerenda q̃ animalibus.

vel triphonẽ

Channis piſcis ex ſeipſa concipiens helopi inter piſces palma datur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXXIII. PROHEMIVM.

¶ Metallorum naturæ

METALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET RERVM PRAECIA DIcentur tellurem intus exquirente cura multiplici. Modo quippe alibi diutius fodirur querẽte vitia aurum/argentum/electrum. Alibi delicĩs gemmas:& parietũ digytorumqꝫ pigmenta. Alibi temeritati ferrũ anro etiã gratius inter bella cedereqꝫ. Perſequimur omneſqꝫ eius fibras videmuſqꝫ ſup excauatos mõtes mirãtes dehiſcere aliquando:aut intremiſcere illã. Ceu vero nõ hoc etiam exemplum indignationis ſacrę parẽtis exprimi poſſit. Imus in viſcera eius:& in ſede maniũ opes quærimus: tanq̃ parũ benigna fertiliqꝫ qua ſecet. Inter hæc minimũ remedioruꝫ gratia ſcrutamur. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt? Quanq̃ & hęc ſumma ſui parte tribuit vt minime parca:faciliſqꝫ in omnibus quę ꝓſunt. Illa nos premunt:illa nos ad inferos agunt quæ occultauit atqꝫ demerſit. Illa q̃ non naſcuntur:vt repente mens ad inane euolãs reputet mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis eſt:ſæculis omnibus exhauriendi eam quouſqꝫ penetret auaritia? Quã innocens q̃ beata:immo vero & delicata eſſet vita:ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſcere:haberetqꝫ non niſi qđ ſecũ eſt? Eruitur:quideꝫ aurũ & crhyſocolla iuxta:vt præcioſior videatur nomen ex auro cuſtodiens. Parum enim erat naturę vnam inueniſſe vitæ peſtem:niſi in præcio etiam eſſet ſanies auri. Querebat argentum auaria. Boni conſuluit interim inueniſſe minimuꝫ rubetiſqꝫ terræ excogitauit vſum. Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus præcia rerum? Acceſſit ars picturæ:& aurum argentumqꝫ cęlando carius facimus. Dedicit homo naturaꝫ prouocare Auxera & artem vitiorum irritamenta. In proculis libidines cælare iuuit: ac per obſenitates bibere. Abiecta ſunt deinde hæc:& ſordere cœpere:& auri argentiqꝫ minimuꝫ fuit. Murina & cryſtallina ex eadem terra effodimus:quibus pretium faceret ipſa fragilitas hoc argumeutum opum:hæc vera luxuriæ æſtimata eſt gloria:habere quod poſſet ſtatim totum perire. Nec hoc fuit ſatis turba gemmarum potamus:& ſmaragdis teximus calices:ac temulentię cã tenere indiã iuuat:& aurũ iã acceſſio ẽ.

cõtra creuiſ hominum libido.

¶ Quæ prima commẽdatio metallorum auri:& de origine annulorum aureorum:& modo auri apud antiquos:& equeſtri ordine:& de iure annulorum aureorum. CA. I.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0493-7

Temp.tro. adhuc res p̄mutabant̄ in uicem.
Antiquitus mulcta in pe. erat.
falſũ eẽ pro. primum ãnulum feciſſe.
Aemilius le. ſta.bu.in capitolio p̄textaq; incinctã habuit.
An.Ro.ferrei.an.vſus erat.

VTinam poſſet e vita in totum abdicari aurum ſacra fames:vt celeberrimi auctores dixere
proſciſſum cõuitijs ab optimis quibuſq;:& ad perniciem vitę repertum.Quãtum fœlicio
re æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe:ſicut & troianis tp̄ibus factitatum Homero
credit cõuenit.Ita enim(vt opinor)cõmertia victus gratia inuenta:alios corijs boũ:alios
ferro captiuiſq; rebus emptitaſſe tradit:q̃q̃ & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit:vt cẽ
tum bouum arma aurea permutaſſe Glaucũ diceret cum Diomedis armis nouẽ bouũ.Ex qua cõſue
tudine mulcta legum antiquarũ pecore cõſtat etiã romę.Peſſimum vitę ſcelus fecit:qui ãnulum pri
mus:induit digytis.Nec hoc qs fecerit tradit.Nã de Prometheo oĩa fabuloſa arbitror:q̃q̃ illic quoq;
ferreum annulũ dederit antiquitas:vinculumq; id non geſtamen intelligi voluerit.Midæ quidã an-
nulum quo circũacto habentem nemo cerneret:quis nõ etiam fabuloſiorẽ fateatur?Manus & pror-
ſus ſiniſtræ maximã auctoritatem cõciliauere auro:non quidem Romani quorum more ferendum
erat bellice virtutis inſignæ.De regibus romanis nõ facile dixerim.Nullũ habet romuli in capitolio
ſtatuta:nec præter Nummę Seruiq; Tulij alia.Nec.L.quidem bruti.Hoc in tarquinis maxie miror
quorũ egregia fuit origo:vnde hic annulorũ vſus venit:q̃q̃ etiã nũc lacedęmone ferro vtantur.Sed a
Priſco Taquinio oĩm primo filium cũ in prętextę annis occidiſſe hoſtẽ bulla aurea donatum cõſtat:
vnde mos bullæ durauit:vt eorum qui equo meruiſſent filij id inſigne haberent:cæteri laurum.Et
ideo miror Tarquinij eius ſtatuam ſine annulo eſſe.Quãq̃ & de nomine ipſo ambigetur.Id gręci a di
gytis appellauere.Apud nos priſci vngulum vocabãt.Poſtea & gręci & noſtri ſcymbolũ.Lõgo certo
tempore ne ſenatum quidem Romanũ habuiſſe aureos:manifeſtũ eſt.Si quidem ijs tantum qui lega
ti ad exteras gentes ituri eſſent annuli publice dabãtur credo:quoniam ita exterorum honoratiſſimi
intelligebãtur.Neq; alijs vti mos fuit:q̃ qui ex ea cauſa publice accepiſſẽt:vulgoq; ſic triumphabãt.
Et cum corona ex auro extruſca ſuſtineretur a tergo:annullus tamẽ in digyto ferreus erat:æqua for
tuna triũphantis & ſerui coronam ſuſtinentis.Sic triumphauit de Iugurta.C.Marius.Aureum nõ an
te tertium conſulatum ſumpſiſſe traditur.Ii quoq; qui ob legationes acceperãt aureos in publico tã
tum vtebãtur:intra domos vero ferreis.Quo argumẽto etiã nũc ſponſę annulus ferreus mittitur.Iſq;
ſine gemma.Nec iliacis tẽporibus vllos fuiſſe annulos video:nuſq̃ certe Homerus dicit:cuꝫ & codi-
dicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet:& cõditas artes veſtes:ac vaſa aurea argeteaq;:& ea col
ligata nodi nõ annuli nota.Sortiri quoq; cõtra prouocatiouem duces nõ annulis tradit.Febricę etiã
deum fibulas:& aliã muliebris cultus:ſicut in aures in primordio factitaſſe ſine mentione annuloruꝫ
Et qui primus inſtituit contanter id fecit:leuiſq; manibus ac latentibus induit cum ſi honos ſecurus
fuiſſet:dextra fuerit oſtendẽdus.Quod ſi impedimẽtum potuit in ea aliquid intelligi:etiã cõſertoris
vſu argumẽtum eſt maius in leua fuiſſe qua ſcutum rapitur.Eſt quidem apud eundem Homerum vi
rorum crinibus aurum implexum.Ideo neſcio an prior vſus a fœminis cœperit.Romę quidem non
fuit aurũ:niſi admodũ exiguo longo tempore.Certe cũ a gallis capta vrbe pax emeret̄:nõ plus q̃ mil
le pondo effici potuere.Nec ignoro.M.Craſſum duo milia pondo auri rapuiſſe ſuo:& Põpeij tertio
conſulatu e capitolini Iouis ſolio a Camillo ibi cõdita:& ideo a pleriſq; exiſtimari duo milia pondo
collata.Sed quod acceſſit:ex gallorum præda fuit:detractumq; ab his in parte captę vrbis delubris.

☞ Torquatus ſingulari prelio gal. torq̃ aureo collo impoſito vicit.

Gallos aũt cum auro pugnare ſolitos Torquatus indicio eſt.Apparet ergo gallorum tẽplorumq; tã-
tumdeꝫ nec amplius fuiſſe.Quod quidẽ in augurio intellectũ eſt:cum capitolinus duplũ reddidiſſet.
Illud quoq; obiter indicari conuit:q̃m de annullis ſermonem reperimus:æditum cuſtodię eius dep̄-
henſum fracta in ore annuli gemma ſtatim expiraſſe:& indicium ita extinctuꝫ.Ergo vt maxime duo
tantum milia pondo cum capta eſt Roma anno trecenteſimo:lxiiij.fuere cum iam capitum liberoꝝ
cauſa eſſent.c.lij.milia quingenti.lxxxiij.Eadem poſt annos.ccc.vij.quod ex capitolinę ædis incen-
dio cęteriſq; omnibus delubris.C.Marius filius preneſte detulerat tredecim milia pondo:ſub eo ti-
tulo in triumpho tranſtulit Scylla.Et argenti.vij.milia.Idem ex reliqua omni victoria pridie trãſtu
lerat auri pondo.xv.milia:argenti pondo.c.xv.milia.Frequentior aũt vſus annulorum non ante.Cn.
Flauium Annij filium deprehenditur.Hic nãq; publicatis diebus faſtis:quos populus a paucis pricĩ
pum quottidie petebat:tantã gratiaꝫ plebis adeptus eſt:alioquin libertino patre genitus:& ip̄e Apij
Cæci ſcriba:cuius hortatu exceperat eos dies:conſultãdo aſſidue ſagaci ingenio promulgaueratq;:
vt ædilis curulis crearetur.Q.Anitio preneſtino:qui paucis ante ãnis hoſtis fuerat:præteritis.C.Pe-
tilio.& Domitio:quoruꝫ patres conſules fuerant.Additum Flauio vt ſimul tribunꝰ plebis eſſet.Quo
facto tãta ſenatus indignatione exarſit:vt annulos ab eo obiectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur an
nalibus.Fallit plęroſq; qui tum & equeſtrẽ ordinẽ id feciſſe arbitrãtur.Etenim adiectum hoc quoq;.

vel abiectuꝫ.

Sed & phalera poſita:propterea nomen equitum adiectum eſt.Annulos quoq; depoſitos a nobili-
tate in annales relatum eſt:non a ſenatu vniuerſo.Hoc actum.P.Sempronio Longo.L.Suſpitio conſ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0494-3

Flauius vouit ædem concordię:ſi populo reconciliaſſet ordines.Et cum ad id pecunia publica nõ de
cerneretur ex mulctatica fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in græcoſtaſi:quæ nũc
ſupra comitiũ erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem.ccc.quattuor ãnis poſt capitolinã dedicataꝫ.
Ita quadringẽtis.xlviij.a condita vrbe geſtum eſt:& primũ annulorum veſtigium extat. Promiſcui
autem vſus alterũ ſecũdo punico bello.Neq; enim aliter potuiſſent trimordia illa annulorum cartha
ginem ab hannibale mitti.Inter cepioneꝫ quoq; & Druſum ex annulo in auctione nauali inamicitiæ
cœpere.Vnde origo ſocialis belli:& exitia rerum.Ne tũ qdẽ omnes ſenatores habuerũt: vtpote cum
memoria aurorum multi prætura functi in ferreo cõſueuerint: ſicut calphurnium & Manilium:qui
legatus.C.Marij fuerat iugurtino bello feneſtella tradit.Et multi.L.Eufidium illum quẽ Scaurus in
vita ſua ſcribit. In quintiorũ vero familia aurũ ne fœminas quidem habere mos fuerat. Nulloſq; om-
nino annullos maior pars gentium hominumq; etiam qui ſub imperio noſtro degunt hodie habeat.
Non ſignet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris cõtenta ſolis. Multis hoc modis vt cætera omnia
luxuria variauit:gemmas addendo exquiſiti fulgoris:cenſuq; opimo digytos onerãdo:ſicut dicem⁹
in gemmarum volumine.Mox & effigies varias cælãdo:vt alibi ars:alibi materia eſſet in precio.Ali-
as deinde gemmas violari nefas putauit:ac ne quis ſignãdi cã in annulis eſſe intelligeret:ſolidas indu
it.Quaſdam vero neq; ab ea parte quę digyto occultatur:auro clusit aurũq; milimus lapillorũ vilius
fecit.Contra vero multi nullas admittunt gemmas:auroq; ĩpo ſignãt:vt Claudij Cęſaris principatu
repertuꝫ.Necnõ & ſeruitia iã ferrũ auro cingunt:alia per ſeſe mero auro decorãt:cuius licentiæ ori-
go nomine ĩpo in ſamothracia id inſtitutũ declarat.Singulis primo digytis gerere mos fuerat:q ſunt
minimis ꝓximi.Sic in nummę & Seruij Tulli ſtatuis videmus.Poſtea pollici proximo induere etiaꝫ
deorum ſimulacris.Dein iuuit & minimo dare Galliæ britãniæq; in medio dicuntur tuſæ. Hij nunc
ſolus excipitu:cæteris omẽs onerãtur:atq; etiam priuatim articuli minoribus alijs.Sunt qui tres vni
minimo congerant.Alij vero & huic vnum tantum:quo ſignanda ſignent.Conditurq; ille vt res rara
& ad iniuriæ vſus indigna:velut e ſacrario promittitur.Et vnum in minimo digyto habuiſſe ꝑcioſio-
ris eſt in recõdito ſuppellectilis oſtentatio.Iam alij pondera eorũ oſtentãt. Alijs plures q̃ vnum geſta
re labor eſt.Alij bratteas inſerũt leuiore materia:&ꝓpter caſuꝫ gemmarũ totam ſollicitudinẽ ampu
tant/Alij ſub gẽmis venena cludũt:ſicut Demoſthenes ſummus oratorum grætię:annulloſq; mortis
gratia habent.Demũq; vt plurimũ opum ita ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum vita:qua-
lis innocentia in qua nihil ſignabatur?At nũc quoq; cibi ac potus vindicãtur annulo a rapina.Hoc ꝑ
fecere mancipiorũ legiones:& in domo turba externa acta.Seruorũ quoq; cauſa nomenculator adhi
bendus.Sed aliter apud antiquos.Singuli marcipiores luciporeſue dominorum gẽtiles oẽm victum
in promiſcuo habebãt:nec vlla domi cuſtodia a domeſticis opus erat.Nũc rapiẽdæ cõparãtur epulę
pariterq; q capiãt eas.Sed & claues quoq; ipſas ſignare nõ eſt ſatis:grauitatis ſomno:aut morientibus
annuli detrahũtur maiorq; vitæ ratio circa hoc inſtrumẽtum eſſe cœpit:incertũ a quo tempore. Vi-
demur tamẽ poſſe in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratẽ ſami tyrãnum:cui di-
lectus ille annulus in mare abiectus capto relatus eſt piſce ipſo circiter ducenteſimũ.xxx. annũ vrbis
noſtræ interfecto. Celebrationem quidẽ vſum cum fœnore cœpiſſe argumento eſt/cõſuetudo vulgi
ad ſpationes etiãnũ annulo exiliente:ab eo tẽpore quo nõdum erat arra velocior:vt plane affirmare
poſſimus:nũmos ante apđ nos cœpiſſe:mox annulos.De nũmis paulopoſt dictur. Annuli diſtinxere
alterũ ordinem a plebe:vt ſemel cœperãt eſſe celebres:ſicut tunica anulis ſenatu tantũ:q̃q̃ ex hoc ſe-
ro:vulgoq; purpura latiore tunica vſos inuenimus etiã pręcone:ſicut patrem.L.Elij Stillonis Pręco
nini ob id cognominati.Sed annuli plane medium ordinẽ tertiũq; plebi & patribus inſeruere.Ac qđ
antea militares equi nomen dederãt.hoc nunc pecuiæ iudices tribuũt.Nec pridem id factum.Diuo
Auguſto decurias ordinãte:maior pars iudicum in ferreo ãnulo fuit. Iiq; nõ equites:ſed iudices vo-
cabantur.Equitum nomen ſubſiſtebãt in turmis equorum publicorum.Iudicium quoq; nõ niſi quat
tuor decuriæ fuere primo.Vixq; milia ſingula in decurijs inuẽta ſunt:nõdum ꝓuincijs ad hoc mun⁹
admiſſis.Seruatumq; in hodiernum diẽ eſt:ne quis e nouis ciuibus in ijs iudicare.

In clade illa canenſi ãnulorũ trimordia a hanni. carth.mi.ſũt

Quib⁹ digy. gerebant an nuli.

Anti.ſub. gẽ mis vti de nuo. vene in annulis fere. vel & pluria.

Mirũ de piſce capto:& ãnulo repto.

Aduerte

De decurijs iudicium:& quotiens nomina equeſtris ordinis immutata:& donis militari
bus:& quando primum corona aurea. CA.II.

DEcuriæ quoq; ipſę pluribus diſcrete noib⁹ fuere Tribunorũ æris:& Selectorũ & iudicum
Propter hoc etiãnum Nongẽti vocabãtur ex oibus Selecti ad cuſtodienda ſuffragiorũ ſci
ta in comitijs.Et diuiſus hic quoq; ordo erat ſupba vſurpatione noim:cũ alius ſe Nongen
tum:alius Selectũ:alius Tribunũ appellaret.Tyberij demũ principatus nono anno invni
tatẽ venit equeſter ordo annullorũq; auctoritati forma cõſtituta eſt.C.Aſinino Pollione.C.Antiſto.
Veteres conſ.anno vrbis cõditę.dcc.ſeptuageſimoquinto.Qđ miremur futili pene de cauſa:cum.C.

vel ex oibus vel ciſtas.

Nullus niſi cccc.ſeſter-tia poſſide ret i or. eque aſcribebaꝛ. Cātū erat.l. ne quisi.xiiij primus or.ni ſi eq. eēt or. i the.ſederet. Celeres flexumines. troſſuli. equi tes.

Sulpitius Galba iuuenalē famā apud principē popinarū pœnis o ccupareꝛ: occupatuſqꝫ in his eſſet
quæſtus in ſenatu vulgo inſtitores eius culpę.defendi annulis. Hac de cauſa conſtitutū:ne cui ius eiꝰ
eſſet:niſi cui ingenuo ipſi patri auoqꝫ paterno ſeſtertia.cccc.cēſus fuiſſet:& lege iulia theatrali i.xiiij.
ordinibus ſedēdi.Poſtea gregati inſigne id appeti cœptū.Propterqꝫ hæc diſcrimina Caius princeps
decuriaꝫ quintā adiecit tantumqꝫ natū eſt faſtis:vt q̄ ſub diuo Auguſto impleri nō potuerāt decuriæ
nō capiant eum ordinem:paſſimqꝫ ad ornamēta ea ēt ſeruitute liberati tranſiliāt:qđ antea nunq̄ erat
factū:qm̄ in ferreo annulo equites iudiceſqꝫ intelligebātur : adeoqꝫ ꝓmiſcuum id eſſe cœpit:vt apud
Claudiū Cęſarē in cenſura eius vnus ex equitibus Flauius Proclus.cccc.ex ea cauſa. reos poſtularet.
Ita dū ſeparatur ordo ab ingenuis:cōmunicatus eſt cū ſeruitijs Iudiciū aūt appellatiōe ſeparati eū or
dinem primi oim̄ inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in contumeliā ſenatus mox ea debellata:
auctotitas nois vario ſeditionum euētu circa publicanos ſubſtitit:& aliquādiu tertiæ vires publicani
fuere.M.Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomē in cōſulatu ſuo ei ſenatum cōciliās:ex eo ſe ordine
ꝓuectum eē celebrās:& eius vires peculiari popularitate quęrēs.Ab illo tp̄e plane hoc tertium cor-
pus in republica factum eſt.Cœpitqꝫ adijci ſenatui populoqꝫ Ro.equeſter ordo.Quade cauſa & nūc
poſt populum ſcribitur.quia nouiſſime cœptꝰ eſt adijci.Quin etiā ipſuꝫ equitum nomē ſæpe variatū
eſt:in ijs quoqꝫ qui ad equitatuꝫ trahebanꝛ.Celeres ſub romulo regibuſqꝫ appellati ſunt. Deīde flexu
mines.Poſtea troſſuli:cū oppidum in thuſcis citra volſinios hoc noīe paſſuuꝫ.ix.milia ſine vllo adiu-
mento peditū cœpiſſent.Eius vocabuli vis durauit vltra.C.Gracchū: Iunius certe q ab amicitia eius
Gracchanus appellatus eſt ſcriptuꝫ reliq̄t ijs verbis. Quod ad equeſtrē ordinē ꝑtinet antea troſſulos
vocabāt:nunc equites vocāt. Ideoqꝫ qa nō intelligūt troſſulos nomē quid valeat:multos pudet eo no
mine appellari:& cauſā q̄ ſupradicta eſt:exponit. Inuitoſqꝫ etiānum tn̄ troſſulos vocari.Sunt adhuc
aliquæ nō omittēdæ in auro differētiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere:at ci
ues nō niſi argēteis.Præterqꝫ armillas ciuibus dedere:quas nō habent externi. Idē quod magis mire
mur coronas ex auro dedere ciuibus.Quis primus donatus ſit ea nō inueni.Sed quis primum dona-
uerit a.L.Piſone traditur.Apoſtumius dictator apud lacum regillū caſtris latinorū expūgatis ei cuiꝰ
maxie opa capta eſſent:hāc coronā ex præda dedit. Itē.L. Lentulus cōſul Seruilio Cornelio merēde
ſanitū oppidū capto. Sed quinqꝫ librarū corona Piſo frugi filiū ex priuata pecunia donauit/eāqꝫ coro
nam teſtamento reipublicæ legauit.

¶ De reliquo vſu auri in viris & mulieribus:& de nūmo aureo:& qn̄ primū ſignatum eſt æs:ar
gentum:& auꝝ:& anteq̄ ſignareꝛ qui mos in ære:& q̄ maxima pecunia primo cenſu:& quotiēs & qui
bus temporibus auctoritas auri. CA.III.

Iunoni aure is cornibus vaccā imolā. vel viriolæ. vel vtriole. vel peris. vel pyris. vel in ſecreto vel collo.

Eorum vero honori in ſacris nihil aliud excogitatū eſt:q̄ vt auratis cornibus hoſtię maio-
ris dūtaxat imolarenꝛ.Sed in militia quoqꝫ in tm̄ adoleuit hæc luxuria:vt.M.Bruti in phi
lippicis cāpis epiſtolæ reppianꝛ fremētes fibulas tribunicas ex auro geri. At hercules idē
tu Brute mulierū pedibꝰ auꝝ geſtari tacuiſti Cuius ſceleris nos coarguimus illū primū:q
auro dignitatē ꝑ annulos fecit:vt habeāt in lacertis iāpridē & viri qđ e dardanis venit :itaqꝫ & darda-
niū vocabaꝛ.Virię celticę dicūtur.Viriles celtibericę.Habeāt fœminæ in armilis digytiſqꝫ totis collo
auribus.Per has diſcurrāt catenę circa latera:& incerta margaritaꝝ pōdera e collo dominaꝝ auro pē
deant:vt in ſomno quoqꝫ vnionū cōſcientia adſit.Etiānū pedibꝰ induiꝛ:atqꝫ inter ſtolā plebēqꝫ hunc
mediū fœminaꝝ equeſtrē ordinē facit Honeſtiꝰ viri pedagogis id damꝰ:balneaſqꝫ diues puerorū for
ma cōuertit.Iā vero ēt Harpocratē ſtatuaſqꝫ ægyptiorū numinuꝫ in digytis viri quoqꝫ portare inci-
piunt. Fuit & alia Claudij principatu differētia inſolēs ijs q̄bus admiſſionē liberti eius dediſſet : ima-
ginē principis in annulo ex auro gerēdi:magna criminū occaſione q̄ oia ſalutaris exortus Veſpaſiani
principis aboleuit:ęq̄liter publicādo priucipē.De annulis aureis eorūqꝫ vſu hactenus dictum ſit ꝓxi
mū ſcelus fecit:qui primus ex auro denarium ſignauit:qđ & ipſuꝫ latet auctore incerto.Populꝰ. Ro.
ne quidē argēto ſignato ante pyrrhuꝫ regē deuictū vſus eſt.Liberalis vn̄ ēt nunc libella dr̄:& diſpōdiꝰ
appēdebaꝛ aſſis.Quare æris grauis pœna dicta eſt.Et adhuc expēſa in oratiōibus dicuntur.Itē impē
deia & pondera.Quin & militum ſtipēdiorum:hoc eſt ſtipis ponderādæ pēſatores liberipēdes dicū-
tur.Qua cōſuetudine in ijs emptiōibus q̄ mācupi ſunt:etiā nūc libra interponiꝛ. Seruius rex primus
ſignauit æs.Antea rudi vſos romæ.Timæus tradit.Signatū eſt nota pecuduꝫ:vn̄ & pecunia appella-
ta.Maximus cēſus.c.x.milia aſſium fuit illo rege.Et ideo hęc prima claſſis.Argentū ſignatuꝫ eſt an
no vrbis q̄ngenteſimo octogeſimoquinto.Q.Fabio cōſule quinqꝫ annis ante primuꝫ bellum punicū
Et placuit denariꝰ ꝓ decē libris æris:quinarius ꝓ q̄nqꝫ ſeſtertium ꝓ diſpōdio ac ſemiſſe. Libræ autē
pōdus æris imunituꝫ bello punico primo cū impēſis reſpublica nō ſufficeret. Cōſtitutūqꝫ vt aſſes ſex
tātario pōdere ferirenꝛ.Ita quinqꝫ partes factæ lucri diſſolutumqꝫ ęs alienū. Nota ęris fuit ex altera

Aeris pena grauis cur di cebatur. Seruius rex primus æs pecu.nota ſigna. vnde & pecunia

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0496-4
DFG

pare Ianus geminꝰ:ex altera roſtruꝫ nauis. In triẽte vero & quadrãte raes:quadrãs antea triũcis voca
tus a tribusvncis. Poſtea Hãnibale vrgẽte. Quo Fabio Maximo dictatore aſſes vnciales facti. Placui
q; denarium.xvi.aſſibus ꝑmutari quinarium octiões:ſeſtertium quaternis. Ita reſpu.dimidium lucra
eſt. In militari tñ ſtipendio ſẽp denarius ꝓ decem aſſibus datus. Nota argẽti fuere bigæ:atq; quadri=
gæ:& inde bigati q̃drigatiq; dicti. Mox lege papyriana ſemũtiales aſſes facti. Liuius Druſus in tribu=
natu plebis:octauam partem æris argento miſcuit. Qui nunc victoriatus appellatur:lege clodia ꝑcuſ
ſus eſt. Antea enim hic nummus ex illyrico aduectus mercis loco habebatur. Eſt auteꝫ ſignatus victo
ria:& inde nomẽ. Aureus nummus poſt annum.lxij.percuſſus eſt q̃ argẽteus:ita vt ſcrupulum valeret
ſeſtertijs vicenis quod efficit in libras rõne ſeſtertij:qui tunc erãt ſeſtertios nõgẽtos. Poſt hæc placuit
xl.milia ſed ſignari ex auri libris:paulatimq; principes imminuere põdus:minutiſſimus vero ad.xlv.
milia. Sed a nũmo prima eſt origo auaritiæ excogitata fœnore queſtuoſa ſegnitia. Hęc paulatim ex=
arſit rabiæ quadam nõ iam auaritia ſed fames auri vtpote cum Septimuleius.C. Gracchi familiaris
auro repenſum caput eius exciſum ad opimium tulerit:plumboq; in os addito paricidio ſuo rẽpu.
etiam circũſcripſerit. Nec iam quiritium aliquo:ſed vniuerſo nomine Rõano infami. Rex Mithrida
tes aliquo duci capto auruꝫ in os infundit. Hęc parit habendi cupido. Pudet intuẽtem tñ omnia iſta
quę ſubinde noua gręco ſermone excogitãtur exꝓſſo argenteis vaſis auro aut incluſo:quibus delicijs
veneunt tam aurea q̃ aurata:cum ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis ſpartacum ne quis aurum haberet:
aut argentum. Tãto fuit plus animi fugitiuis noſtris. Meſſala orator ꝓdidit Antonium triũuiruꝫ au=
reis vſum vaſis in omnibus obſcœnis deſiderijs:pudendo etiam crimine Cleopaſtræ:Summę apud
exteros licẽtiæ fuerat poculo aureo puluino ſubdito Philippum regem dormire ſolitum. Agonẽtiuꝫ
Alexandri Magni ꝑfectum aureis clauis ſufficere crepitas. Antonius in cõtumeliam naturæ vilita=
tem auro fecit opus ꝓſcriptione dignum. Sed ſpartaci equidem miror Populum Ro.victus gentibꝰ
in tributo ſemper argentum imperitaſſe:nõ aurum ſicut carthagini cum Hãnibale victę argẽti põ=
do annua in qnquaginta annos nihil auri. Nec poteſt videri penuria mũdi id veniſſe. Nã mida:ſed &
Crœſus infinitum poſſederãt. Iam Cyrus deuicta aſia pondo.xxxiiij.milia inuenerat:præter vaſa au
rea aurũq; factum:& in eo folia ac platanum vitẽq;. Qua victoria argẽti quinquaginta milia talento=
rum reportauit & craterem Semiramidis:cuius pondus.xv.talentorum colligebat. Talentum auteꝫ
ægyptium pondo.lxxx.patere varro tradit. Iã regnauerat in colcis Salauces & Eſubopes qui terram
virginem nactus plurimum argẽti auriq; eruiſſe dr̃ in ſuanoruꝫ gẽte:& alioquin velleribus aureis in
clyto regno. Sꝫ i illius aurę camerę & argẽteę trabes narrãtur:& columnę atq; paraſtate:victo Seſo
ſtri ægypti rege tã ſupbo:vt ꝓbatur annis qbuſq; ſorte reges ſingulos e ſubiectis iungere ad curruꝫ ſo
litus ſicq; triumphare. Et nos fecimus q̃ poſteri fabuloſa arbitrenẽ Cæſar qui poſtea dictator fuit pri
mus in ædilitate munere patris funebri oĩ apparatu harenæ argẽto vſus eſt: feraſq; argenteis vaſis in
ceſſiuere tum primum viſum. Mox qđ ẽt in municipijs emulãtur. C. Antonius ludos ſcœna argentea
fecit. Item, L. Murena:& Caius princeps in circo pecma duxit. In quo fuere argenti pondo.c.xxiiij.
Claudius ſucceſſor eius:cũ de britẽnia triũpharet:inter coronas aureas vnã.vij.pondo habuit:quam
cõtuliſſet hiſpania citerior. Alterã.ix.quã gallia comata ſicut titulus indicauit. Huius deinde ſucceſ=
ſor Nero Põpeij theatrũ operui auro in vnum diem quo Tyridati regi armeniæ oſtẽderat. Et quota
pars ea apparatus fuit auræ domus ambientis vrbem. Auri in ærario populi Ro.fuere Sex. Iulio. L.
Aurelio conſ.ſeptem ãnis ante bellũ punicũ tertiũ põdo.dcc.xxv.argenti nonagintaduo milia & ex=
tra numerũ.ccc.&.lxxv.milia. Iteꝫ Sex. Iulio. L. Martio conſ.hoc ẽ belli ſotialis initio;octingẽta.xlv.
auri pondo. Cæſar primo introitu vrbis in ciuili bello ſuo & ærio ꝓtulit laterũ aureorum.xxvi.milia:
& numero pondo.ccc. Nec fuit alijs tpibus reſpu.locupletior. Intulit & Aemiliꝰ Paulus perſeo rege
macedonio deuicto ꝑdam põdo trium miliũ:a quo tpe Populus Ro.tributum pẽdere deſijt. Laquea
ria quæ nunc & in priuatis domibus auro tegũt:poſt carthaginẽ euerſam primo inaurata ſunt in capi
tolio cenſura. L. Mũmij Inde tranſiere in cameras. In parietes quoq;:qui iam & ipſi tanq̃ vaſa inaurã
tur:cum ſua ætas varia de Catulo exiſtimauerit:q; tegulas æreas capitolij inauraſſet primus. Inuen=
tores auri ſicut metallorũ fere oium:ſeptimo volumine diximus ꝑcipuam gratiã huic materię fuiſſe
arbitror:nõ colore qui in argẽto clarior eſt:magiſq; diei ſimilis:& ideo militaribus ſignis familiator:
quoniã is lougius fulget manifeſto errore eorum qui colorem ſyderum placuiſſe in auro arbitrãtur:
cũ in gẽmis aliſq; rebus nõ ſit ꝑcipuus. Nec pondere aut facilitate materię ꝑlatum eſt:cęteris metal
lis:cum cædat per vtrũq; plumbo. Sed quia rerum vni nihil igne deperit:tuto etiam in incẽdijs rogiſ
q; durante materia. Q uinimo quo ſæpius arſit: ꝓficit ad bonitatẽ. Auriq; experimẽto ignis eſt:vt ſimi
li colore rubeatq; ignis. Atq; ipſum obryzum vocãt. Primum aũt bonitatis argumẽtum eſt q̃ difficil=
lime accendi. Præterea mirum prunæ violentiſſimę ligni indomitum palea citiſſime ardeſcere:atq;

vel quĩta ꝑte fracta.
vel licinius

Vel q̃ſita.
De auri cupiditate exempla.

vel ꝑter alia.

Cyrus plãtanuꝫ aureã habuit.

vel inceſſere.

Aurũ igni non perit:ſꝫ clareſcit.

vt purgetur: cum plumbo coqui. Altera cauſa precij maior ꝙ minimum vſus dederit cum argēto ære plumbo lineę durantur: manuſq; ſordeſcāt decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numeroſius diuiditur. vtpote cuiusvncię in ſeptuagenas & quinquagenas plureſq; bratteas quaternum vtroq; digytorum ſpargantur. Craſſiſſimeę ex ijs pręneſtinę vocātur: etiamnum retinentes nomen fortunę inaurato ibi fideliſſime ſimulacro. Proxima brattea quęſtiora appellatur. Hiſpania ſtrigiles vocat auri paruulas maſſas: quod ſuper omnia ſolum in maſſa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiātur hoc ſtatim aurum eſt: conſumatamq; materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio ius naturalis eſt. Alia quam dicemus coacta. Super cętera non rubigo vlla: non erugo: non aliud ex ipſo quod conſumat bonitatem: minnuatue pondus. Iam contra ſalis & aceti ſuccos domitiore rerum conſtantia ſuperq; omnia netur: ac texitur lanæ modo: & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe. Tarquinium priſcum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinā Claudij principis edente eo naualis prœlij ſpectaculum aſſidentem ei: indutam paludamēto: auro textili ſine alia materiæ. Attalicis vero iampridem intexitur inuentu regum aſiæ. Marmori & ijs quę candefieri nō poſſunt oui cādido illinitur: ligno glutini ratione compoſita: leucoporon voca. Quid ſit hoc: aut quemadmodum fiat: ſuo loco docebimus. Aes inaurari argento viuo: aut certe Hydrargyro legitimum erat: de quibus vt dicemus illorum naturam reddentes. excogitata fraus eſt. Namq; æs cruciatur in primis accenſumq; reſtringuitur ſale/aceto/alumine. Poſtea exarenatur: an ſatis recoctum ſit: ſplendore deprehendente: iterumq; exhalatur igni: vt poſſit edomitum mixtis pumice alumine argento viuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando vim habet talem: qualem eſſe diximus plumbo.

Aurū nullā patitur rubiginem.

¶ Ratio naturalis inueniendi auri: & quando primum aurea ſtatua: & medicinæ ex auro. CA. IIII

AVrum inuenitur in noſtro orbe: & omittamus indicum: atq; a formicis: aut gryphibus apud ſcythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis: vt in tago hiſpanię: pado italię: hebro thracię: pactolo aſiæ: gange indię. Nec vllum abſolutius aurum eſt: vt curſu ipſo trituq; per politum. Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur: aut in ruina muntium. Quare vtraq; ratio dicetur. Aurum qui querunt: ante omnia ſegullum tollunt: ita vocatur indicium: alueus vbi eſt: arenæq; lauantur: atq; ex eo quod recedit: coniectura capitur: vt inueniatur aliquando in ſumma tellure protinus rara fœlicitate vt nuper in dalmatia principatu. Neronis ſingulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum eſt in ſummo ceſpite. Alutationem vocant ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cæterū montes hiſpaniæ aridi ſterileſq;: & in quibus nihil aliud gignatur: huic bono coguntur fertiles eſſe. Quod puteis foditur: canalitium vocant: alij canalienſe marmoris gloriæ inhęrens: nō illo modo quo in oriente ſapphyro atq; thebaico aliiſq; in gemmis ſcintillat. Sed micas amplexum marmoris hi venarum canales per marmor vagantur & latera puteorum & huc illuc inde nomine inuento: telluſq; ligneis columnis ſuſpenditur. Quod effoſſum eſt tunditur: lauatur: vritur: moritur in farinam. Nam quod ad pilas cudunt apilaſcudem vocāt argentum quod exit a fornacis e ſudore quæ e camino iactatur. Spurcitia in omni metallo vocatur ſcoria. Hæc in auro coqtur iterum & tunditur. Catini fiunt ex taſconio. Hęc eſt terra alba ſimilis agillæ. Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentem mariam tollerat. Tertia ratio opera vicerit gigantum. Cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem menſura vigiliarum eſt: multiſq; menſibus non cernitur dies. Arrugias id genus vocant: ſiduntq; rimæ ſubito: & oprimunt operarios: vt iam minus temerarium videatur e profundo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaq; fornices crebri montibus ſuſtinendis. Occurſant in vtroq; genere ſilices. Hos igni & aceto rumpunt. Sępius vero: quoniam in cuniculis vapor & fumus ſtrangulat: cædunt fracturis c.l. libras ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouiſſimi cernunt. Si longior videtur ſilex: latus ſequitur. Foſſam ambit quiete. Tamen in ſilice facilior exiſtimatur opera. Eſt namq; terra ex quodam argillæ genere galeræ mixta: cādidum vocant: prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediūtur: & iiſdem malleis: nihil durius q;: putant: niſi ꝙ inter omnia auri fames duriſſima eſt. Peracto opere ceruices fornicum ab vltimo cædunt: dantq; ſignum ruinaq; ſolus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic voce ictuue repēte reuocari operarios iubet: pariterq; ipē deuolat. Mons fractus cadit a ſeſe longo fragore: q cōcipi humana mente non poſſit: & flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum eſt. Nec ſciere eſſe cum fodere. Tantaq; ad pericula euincenda fuit ſatis cauſæ ſperare quod cuperēt. Alius par ē labore vel hoc maioris ipēdij flumina ad lauādā hāc ruinā iugis montiū duxere obiter a centeſimo plęrūq; lapide. Corrugos vocāt a corriuatiōe cred o: nimirū & hoc labor eſt. Pręce

In ſcythia aurum a for. & tygri. effodit Quinq; flumina anrifera.

vel ꝙ extra forācis ſudorem e camio iactatur.

vel catino.

vel ingentes.

vel ſupereſt.

vel fluaris.

piſſe libramēto oportet vt fruaris quādo influat: itaq; altiſſimis partibus ducitur. Conuallis & inter
ualla ſubſtructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuię cædūtur: ſedemq; trabibus cauatis præbere
coguntur. Is qui cędit: funibus pendet: vt procul intuētibus ſpecies nefaria quidem: ſed alitum fiat.
Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri præfigūt. Itaq; inſiſtentis veſtigijs hoīs locus nō
eſt Manes trahuntur ad homines vt vitiū importēt. Id genus terræ vrion vocāt. Ergo per ſilices cal
culoſue ducuntur & vrium euitant. Ad capita deiectus in ſupercilijs montium piſcinæ cauantur du
cenos pedes in quaſq; partes: & in altitudinem denos. Emiſſaria in iſs quina pedum quadratorum
ternum fere linquuntur: & repleto ſtagno excuſſis obturamentis erumpit torrens tanta vi: vt ſaxa
prouoluat. Alius etiamnum in plano labor. Foſſæ in quas profluat cauantur: agogas vocant: eæ ſter
nuntur gradatim. Latera cluduntur tabulis: ac per pręrupta ſuſpenduntur: canali ita profluente de
terra in mare. His de cauſis iam promouit hiſpania in priore genere: quę exhauriuntur immenſo la
bore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurum arrugia quæſitum non coquitur: ſed ſtatim ſuum
eſt. Inueniuntur ita maſſæ. Necnō in puteis etiam denas excedentes libras. Palacas hiſpani: alij pa-
lacranas: idem quod minutum eſt: balucem vocant. Vlex ſiccatus vritur: & cinis eius lauatur ſuſtra-
to ceſpite herboſo vt ſidat aurum. Vicena milia pondo ad hunc modum annis ſingulis aſturiam: at-
q; galletiam: & luſitaniam: præſtare quidam tradiderūt: ita vt plurimum aſturia gignat. Neq; in alia
parte terrarum tot ſeculis hæc fertilitas. Italię parcitū eſt vetere iterdicto patrum: vt diximus: alio-
quin nulla fœcundior metallorum quoq; erat tellus. Extat lex cenſoria victi miliarum aurifodinæ
qua in verſellenſi agro cauabatur: ne plus quinq; hominum in opere publicani haberēt. Aurum fa-
ciendi eſt etiānū vna ratio ex auri pigmēto: quod in ſyria foditur pictoribus in ſūma tellure auri co-
lore ſed fragili lapidum ſpecularium modo. Inuitauerat q; ſpes Caium pricipem auidiſſimū auri: q̄
obrem iuſſit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens: ſed ita parui ponderis vt de
trimentum ſentiret illud propter auaritiam expertus: q̄q̄ auripigmēti libre. xiiij. permutarētur: nec
poſtea tentatum ab vllo eſt. Omni auro ineſt argentum vario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi
octaua parte. In vno tantum gallię metellę loco: quod vocant albicrarenſe. xxxvi. portio inuenitur:
ideo cæteris præeſt. Vbicunq; quinta argenti portio eſt: electrum vocatur. Scrobes eæ reperiuntur
in canalienſi. Fit & cura electrum argento addito. Quod ſi quintam portionem exceſſit incudibus
non reſiſtit. Eſt electro auctoritas. Homero teſte qui Menelai regiam auro: electro: argento: ebore
fulgere tradit. Mineruæ templum habet lindos inſulæ rodiorum: in quo Helena ſacrauit calicem
ex electro. Adijcit hiſtoriam mammæ ſuæ menſura. Electri natura eſt ad lucernarum lumina clari-
us argento ſplendere. Quod eſt natiuum & venena deprehendit. Namq; diſcurrunt in calicibus at-
quus cæleſtibus ſimiles cum igneo ſtridore. Et gemina ratione predicunt. Aurea ſtatua prima om-
nium nulla inanitate: & anteq̄ ex ære aliqua illo modo fieret: quam vocāt holoſphyraton in templo
Aneitidis poſita dicitur. Quod in ſitu terrarum nomine hoc ſignificauimus: numine gentibus illis
ſacratiſſimo. Direpta eſt Antonij parthicis rebus. Scitumq; narratur dictum vnius veteranorum bo
noniæ hoſpitali diui Auguſti cœna cum interrogaretur: eſſet ne verum: eum qui primus violaſſet
hoc numen: oculis membriſq; captum expiraſſe? reſpōdit enim tum maxime Auguſtum de cruore
eius cœnare: ſeq; illum eſſe: totumq; ſibi cenſum ex ea rapina eſſe. Hominum primus & auream ſta-
tuam & ſolidam Gorgias Leontinus delphis in templo ſibi poſuit. lxx. circiter olypiade. Tant⁹ erat
docendæ oratorię artis quæſtus. Aurum pluribus modis pollet in remedijs. Vulneratiſq; & infanti-
bus applicatur: vt minus noceant: quæ inferantur veneficia. Eſt & ipſi ſuperlato vis malefica galli-
narum quoq; & pecorum fœturis. Remedium eſt abluere illatum & ſpargere eos quibus mederi ve
lis. Torretur & cum ſallis grummo pondere triplici miſſo: & rurſum cum duabus ſalis portionibus
& vna lapidis quem ſchiſton vocant: ita virus tradit rebus vna crematis in fictili vaſe ipſum purum
incorruptum. Reliquus cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie ſanat. Lomento id
conuenit ablui. Fiſtulas etiam ſanat: & quæ vocātur hemoroides. Quod ſi trito ſpuma adijciatur pu
tria vlcera & tetri odoris emendat. Ex melle vero decoctum cum melanthio & illitum vmbilico le-
uiter ſoluit aluum. Verrucas curari eo. M. Varro eſt auctor.

Frutex eſt vlex roris marini ſimilis aſ- p aurumq; retinens.

Aduerte quid electrum vocatur

Prima aurea ſtatua.

quidnam auguſto reſponſum.

Gorgias hominus prim⁹ aur. ſibi poſuit iſta.

De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinā
dis inter ſe perficiendiſq; metallis. CA. V.

Chryſocolla humor eſt in puteis quos diximus: p venā auri defluēs craſſeſcente limo rigori-
bus hybernis vſq; in duriciā pumicis. Laudatiorem eandē in erarijs metallis. & proximā in
argētarijs fieri compertū eſt. Iuenitur & in plumbarijs vilior etiaʒ auraria. In omnibus au-
tem ijs metallis fit & cura multum infra naturalē illam: immiſſis invenam aquis leuiter hyeme tota

vſq; inimium menſem. Dein ſiccatis in iuniũ menſem & iulio vt plane intelligatur nihil aliud chry-
ſocolla q̃ vena putris. Natiua duritia maxime diſtat: vuã vocant. Et tamen illa quoq; hærba: quã lu-
team appellant: tinguitur. Natura eſt quæ lino lanęue ad ſuccum bibendum. Tunditur in pila: dei-
de tenui cribro ſecernitur poſtea molitur: ac deinde tenuius ſic cribratur. Quicquid nõ trãſmeat: re
peritur in pila: dein molitur. Puluis ſemp in catinos digeritur: & ex aceto macerat̃: vt oĩs duritia ſol
uatur. Ac rurſus tũditur: dein lauatur in conchis: ſiccaturq;. Tũc tingitur: alumine ſchiſto: & hærba
ſupradicta pingiturq; anteq̃ pingat. Refert q̃ bibula dociliſq; ſit. Nam niſi rapuit colorem addũtur
Vel eluta. & ſcythanum: atq; turbyſtum: ita vocãt medicamenta ſorbere cogentia. Cum tinxere pictores oro-
bitin vocãt. Eiuſq; duo genera faciunt: luteam quę ſeruatur in lomenta. Et liquidam globulis ſudo-
re reſolutis. Hæc vtraq; genera in cypro fiunt. Laudatiſſima in armẽia. Secunda in mecedonia. Lar-
giſſima in hiſpania. Summa commẽdationis eſt: vt colorẽ hærbe ſegetis letæ virẽtis q̃ ſimillime red-
dat. Viſũq; eſt iam. Neronis principis ſpectaculis harenam cyrci chryſocolla ſterni: cũ ipſe concolo-
ri panno aurigatur⁹ eſſet: introducta opificũ turba. Tribus eã generibus diſtinguũt. Aſperã quę ta-
xatur in libras. vij. Mediam quæ denarijs quinis. Attritam quã & hærbaceam vocãt. quæ. xiij. Sub
linunt autem harenoſam: priusq̃ inducãt attramẽto & parẽtonio. Hęc ſũt tenacia eius ĩ colore blã
da. Paretonium quoniam eſt natura pinguiſſimum & propter leuorem tenaciſſimum attramẽto aſ-
Vnde lutea dicta. pergitur: ne paretoni candor pallorem chryſocolę afferat. Luteam putant a luta hęrba dictã: quam
ipſam cæruleo ſubtritam ſed pro chryſocolla inducunt viliſſimo genere atq; falaciſſimo. Vſus chry-
ſocollę & in medicina eſt ad purganda vulnera cum cæra & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat: & con-
trahit. Datur & in anguina ortopnoeue miſcenda cum melle. Concitat vomitiones: miſcetur & col-
lyrijs ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplaſtris. Ad dolores mitigãdos: & cicatrices trahẽdas
Hanc cryſocollam medici aceſin appellant: quæ non eſt orobitis. Chryſocollam & aurifices ſibi ven
dicant agglutinando: auro: & inde omnes appellatam ſimiliter vtentes dicunt. Temperatur aũt ea
cypria erugine: & pueri impubis vrina: addito nitro. Teritur cypro ære in cypris mortarijs ſãternaʒ
vocant noſtri. Ita ferruminatur auſum quod argentorum vocant. Signumq; eſt ſi addita ſãterna ni-
teſcit. E diuerſo eroſum contrahit ſe: habebaturq;: & difficulter ferruminatur aurum. Ad id glutinũ
fit auro: & ſeptima parte argenti ad ſupradicta additis: vnaq; cõtritis. Contexi (par eſt) reliqua circa
hoc: vt vniuerſa naturæ contingat ammiratio. Auri glutinũ ẽ tale Argila ferro. Cadmia æris maſſis
Alumen laminis. Reſina plumbo & marmori. Sed plumbum nigrũm albo iungitur. Ipſumq; albuʒ
ſibi oleo. Item ſtagnum æramentis ſtagno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumq; fundit̃. Sed
& ægyptia papyro paleis aurum: Calx aqua accenditur: & thracius lapis. Idemq; oleo reſtinguitur
Ignis auteʒ aceto maxime & viſco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior vis exuſto. Iterum-
q; flagranti.

De argẽto viuo: & ſtibia ſiue alabaſtro: & ſcoria argẽti: & de ſpuma argenti. CA. VI.

AB his argenti metalla dicantur: quæ ſequens inſania eſt: Nonniſi in puteis reperitur: nul-
Vbi arg. repi atur. laq; ſui ſpe naſcitur: nullis vt in auro lucentibus ſcintillis. Terra eſt alia ruffa: alia cinera-
cea. Excoqui non poteſt niſi cum plumbo nigro: aut cũ vena plũbi. Galenam vocãt: quæ
iuxta argenti venas plęrũq; reperitur Et eodẽ ope ignĩu deſcendit pars in plumbũ: argen
tũ aũt ſuperne innatat: vt oleum aquis. Reperit̃ in omnibus pene ꝓuincijs: ſed in hiſpania pulcher-
rimum. Id quoq; in ſterili ſolo atq; etiam in montibus. Et vbicunq; vna inuenta vena eſt: non pro-
cul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: vnde metalla græci videntur dixiſſe Miruʒ
Aduerte de puteis ab hãni. incho. adhuc per hiſpanias ab Hannibale inchoatos puteos durare ſua ab inuentoribus nomina habẽtes.
Ex quis bebelo appellatur: hodieq; qui. ccc. pondo. Hannibali ſum miniſtrauit in dies. Ad mille quĩ
gentos iam paſſus caua monte per quod ſpatium aquitani ſtantes diebus. noctibuſq; egerunt aquas
lucernarum menſura: amnemq; faciunt. Argenti vena quæ in ſummo reperta eſt: crudaria appella-
tur. Finis antiquis fodiendi ſolebat eſſe alumen inuentum vltra nihil quærebatur. Nuper inuenta
æris vena infra alumẽ alba finem ſpei facit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus aĩalibus: ſed
maxime canibus. Aurum argentũ quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argẽto nigras fieri: produci-
q; miramur. Eſt & lapis in ijs venis: cuius vomica liquoris æterni argẽtum viuum appellatur. Vene
num reꝶ omniũ eſt. Excedit ac perrumpit vaſa permanãs tabe dira. Omnia ei innatãt pręter auruʒ
Id vnum ad ſe trahit. Ideo & optime purgat cęteras eius ſordes expuens crebro iactatu fictilibus in
vaſis ita vitis abiectis: vt & ipſum ab auro diſcedat. In pelles ſubactas effũditur: perq; eas ſudores vi
ce defluens purum reliquit aurum. Ergo & cũ ęra inaurant̃: ſublitũ bratteis ꝑtinaciſſime retinet. Ve
rum palore detegit ſimplices: aut ꝑtenues bratteas Quapropter ad furtũ querẽtes oui liquore can-
dido vſum eũ adulterauere. Mox & hydrargyro: de quo ſuo dicemus loco. Et alias argentuʒ viuum

non largum inuentum eſt. In iiſdẽ argenti metallis inuenit̃:vt ꝓprie dicamus:ſpumæ lapis candidæ nitentiſq;:non tñ tranſlucendit.ſtimmi appellãt: alij ſtibiam: alij labaſtrũ:aliqui larbaſon. Duo eius genera:mas & fœmina. Magis ꝓbant fœminaʒ. Horridior eſt mas:ſcabriorq; & minus põderoſius: minuſq; radians & arenoſior. Fœmina cõtra nitet friabilis:fiſſuriſq; nõ globis dehiſcẽs. Vis ei⁹ aſtringere ac refrigerare. Pricipalis aũt circa oculos. Nãq; ideo etiã platyophthalmõ id appellauere:quoniã in collyrijs mulierũq; epiphoris dilatet oculos & fluctiões ĩhibeat oculorum: exulcerationeſq;: Farina eius & thuris gũmi ammixto ſiſtit & ſanguinẽ e cerebro ꝓfluentem. Efficatior & cõtra recẽtia vulnera. Et cõtra veteres canum morſus inſperſa farina. Et contra ambuſta igni cũ adipe ac ſpuma argẽti cæruſſaq; & cæra. Vrit̃ autem offis bubuli fimi circũlitũ in clibanis. Dein reſtriguitur mulierum lacte. Teriturq; in mortarijs ammixta aqua pluuia. Ac ſubinde turbidũ tranſfunditur in æreum vas. Et mundat̃ nitro. Fex eius intelligitur plumboſiſſima queq; ſubſidit in mortario:abigturq; Dein vas in quo turbida trãſfuſa ſunt:opertum linteolo per noctem relinquitur: & poſtero die quicquid innatat effonditur:ſpongiaq; aqua tollitur. Quod ibi ſubſidit:flos intelligitur ac linteolo interpoſito in ſole ſiccatur:vt nõ pareſcat. Iterũq; in mortario teritur. & in paſtillos diuiditur. Ante oĩa autem vrendi modus neceſſarius eſt:ne plũbum fiat. Quidam non fimo vtunt̃ coquẽtes: ſed adipe. Alij tritum in aqua triplici linteo ſiccant:fecemq; abijciunt. Idq; quod defluxerit tranſfundunt. Ac quicquit ſubſidet id colligẽtes:emplaſtris collirijſq; miſcent. Scoriam in argẽto gręci vocãt helcyſma. Vis eius aſtringere: & refrigerare corpora. Additur emplaſtris: vt molibdena. de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinantis: & cõtra tenaſmos:dyſenteriaſq; infuſa clyſteribus cũ myteo oleo. Addunt in medicamenta quę vocant liparas ad excreſcentia vlcerum:aut ex attritu facta:aut in capite manãtia. Fit & in iiſdem metallis: & quæ vocatur ſpuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chryſitin vocãt. Secũda:quam argyritin. Tertia:quam molibditin. Et plęrũq; oĩes hi colores in eiſdem tubulis inueniuntur. Probatiſſima eſt attica. Secunda hiſpanienſis. Chryſitis ex ipſa vena fit. Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipſius fuſura:quæ fit puteolis: & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta ſua materia ex ſuperiori catino defluens in inferiorem. Ex eo ſublata veruculis ferreis:atq; in ipſa flamma conuoluitur veruculo:vt ſi modici temporis Eſt autem vt ex nomine ipſo intelligi poteſt ferueſcẽtibus & futuræ materiæ ſpuma. Diſtat a ſcoria quo poteſt ſpuma a fece diſtare. Alterum purgantis ſe materiæ:alterum purgate vitium eſt. Quidam duo genera faciunt ſpumæ quæ vocãt ſceleryda & peumenem. Tertium molipdenam in plumbo dicendã Spuma vt ſit vtilis iterum coquitur:cõfractis tabulis ad magnitudinem annulorum ita accenſa follibus ad ſeparandos carbones cineremq; abluitur aceto aut vino. Simulq; reſtinguitur. Quod ſi ſit argyritis:vt cãdos ei detur magnitudine fabæ confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nonis:donec ea purgentur. Poſtea ſex diebus terũt in mortarijs ter die abluentes aqua frigida & cum deſignãt calida:addito ſale foſſili in ſpumam libræ obolo. Nouiſſimo die cõdũt in plumbeo vaſe. Alij cum faba cãdida & ptiſana coquunt: & ſole ſiccant. Alij in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tunc ſalem foſſilem adijciunt:ſubinde aqua mutata: ſiccãtq; diebus.xl.calidiſſimis ęſtatis. Necnon in ventre ſuillo in aqua coquunt exemptamq; nitro fricant: & vt ſupra terunt in mortarijs cum ſale. Sunt qui non coquant:ſed cũ ſale terant: & adiecta aqua abluãt. Vſus eius ab collyria: & litu ad muliebrium cicatricum fœditates tollendas maculaſq;: & abluendum capillũ. Vis autem ſiccare:mollire:refrigerare:tẽperare:purgare:explere. Vlcerũ tumores lenire. Talibuſq; emplaſtris ſupradictis ignes etiam ſacros tollit cum ruta:myrtoq; & aceto. Itẽq; & aceto. Itemq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

Vel liparis.

Argẽti ſpumæ tria gña.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac inuẽtione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinæ de generib⁹ minij: & ratiõe ei⁹ in picturis. CA.VII.

INuenitur in argẽtarijs metallis miniũ quoq;: & nunc inter pigmenta magnę auctoritatis & quondã apud Romanos nõ ſolũ maxime:ſed etiã ſacrę religiõis:vt auctor eſt Verrius: & cuius ſit neceſſe credere auctoritati. Iouis ipſius ſimulacri faciẽ diebus feſtis minio illini ſolitã:triũphãtũq; corpora. Sic Camillus triũphaſſe. Hac religione etiã nũc addi in vnguẽta cœnę triumphalis: & accẽſoribus in primis Iouem miniandũ locari. Cuius rei equidẽ cauſam miror:q̃q̃ & hodie id expeti conſtat ęthiopum populis totoſq; eo tingi proceres:huncq; ibi deoruʒ ſimulacris colorẽ eſſe. Quapropter diligentius perſequemur oĩa de eo. Theofraſtus.xc.annos ante Praxibulum athenienſium magiſtratum: quod tempus exit in vrbis noſtræ ducenteſimum quadrageſimum.ix.annum tradidit inuentum Minium a Callia atheniẽſe initio ſperante aurũ poſſe excoqui harena rubẽte in metallis argẽti. Hanc fuiſſe originem eius. Reperiri auteʒ iam tum in hiſpanijs ſed durum & harenoſum. Item apud Colchos in rupe quadã inaceſſa ex qua iaculãtes decuterent

Minio trium corpora illini ſolita erant.

Miniũ a Callia athenienſe in.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0501-6 DFG

id eſſe adulterũ. Optimum vero ſupra epheſum. Cilbianis agris. Harenã cocci colorẽ habere. Hãc teri. Dein lauari farinam. Et quod ſubſidat iterũ lauari. Differentiam artis eſſe: ꝙ alij miniũ faciunt prima lotura. Apud alios id eſſe dilutius. Sequentis autẽ loturæ optimũ. Auctoritatem colori fuiſſe non miror. Iam enim troianis tẽporibus rubrica in honore erat Homero teſte: qui naues ea commendat. Alias circa picturas pigmenta ꝙ rarus. Milton vocant græci minium: quidã cinabari. Vnde natus error indico cinnabaris nomine: Sic enim appellant illi ſaniem draconis eliſi elephantorũ morientiũ põdere permixto vtriuſq; animalis ſãguine: vt diximus. Neq; alius eſt color qui in picturis proprie ſanguinẽ reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamẽtiſq; vtiliſſima eſt. Ad hercule medici quia cinnabari vocant pro ea vtunť hoc minio: quod venenũ eſſe paulo mox docebimus. Cinnabari veteres quę etiã nũc vocãt monocromata: pingebãt. Pinxerunt & epheſio minio: quod derelictum eſt: quia curatio magni opis erat: pretereaq; vtrunq; nimis acre exiſtimať. Ideoq; tranſire ad rubricam & ſinopidẽ: de quibus ſuis locis dicã. Cinnabaris adulteratur ſãguine caprino: aut ſorbis tritis. Præcium ſincere nũmi quinquaginta. Iuba miniũ naſci & in carmina tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco ĩuehiť ad nos: nec fere aliũde q̃ ex hiſpania. Celeberrimũ ex ſiſaponenſi regione in betica miniario metallo vectigalibus Populi Romani nullius rei diligẽtiore cuſtodia. Non licet id ibi perficere excoquiq;. Romam perfertur vena ſignata ad dena milia fere pondo ãnua Romæ aũt lauať. In vendendo pręcio ſtatuta lege ne modũ excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: vnde præda ſocietati. Nãq; eſt alterũ genus in omnibus fere argentarijs: itẽq; plumbarijs metallis: quod fit ex vſto lapide venis permixto: non ex illo cuius vomicã argentũ viuũ appellauimus (ijs enim & ipſe in argentũ excoquiť) ſed alijs ſimul repertis. Steriles etiã plumbi deprehenduntur ſolo colore: nec niſi in fornacibus rubeſcentes: exuſtiq; tunduť in farinaũ. Et hoc eſt ſecundarium miniũ per q̃ paucis notũ: multũ infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur in officinis ſocioꝝ. Item ſcyrico: quonãmodo ſyricum fiat ſuo loco dicemus. Sublini aũt ſcyrico miniũ compendij ratio demonſtrat. Et alio modo pingentiũ furto oportunum eſt plenos ſubinde abluentium penicillos. Sidit autẽ in aqua. Cõſtatq; furantibus. Sinceri cocci nitor eſſe debet. Secũdarij autem ſplẽdor in parietibus ſentit imaginem. Quanq̃ hoc rubigo quędã metalli eſt. Siſaponẽſibus autem miniarijs ſuæ venę harena ſine argento excoquiť. Auri modo probať. Auro candente fucatum nigreſcit. Sincerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac ſimili ratione ferri candentis lamina: ſi non ſit aurum: deprehendi ilico. Solis atq; lunę cõtactus inimicus remediũ vt parieti ſiccato cęra punica cum oleo liquefacta cãdẽs ſetis inducatur. Iterũq; admotis galle carbonibus aduratur ad ſudorem vſq;. Poſtea cãdelis ſubigatur: ac deĩde linteis puris ſicut & marmora niteſcũt. Qui minium in officinis poliunt: faciem laxis veſicis illigant ne in reſpirendo pernicialem puluerem trahant: & tamen per illas ſpectent. Minium in voluminum quoq; ſcriptura vſurpatur. Clarioreſq; litteras vel in auro vel in marmore etiam in ſepulchris facit.

Cinnalaris quid.

Vel ex ſardo.

Vel pniciosũ.

De hydragyro: de argẽto inaurãdo. & de corticulis in argẽti generibus & experimentis. CA. VIII.

EX ſecũdario inuenit vita & hyrdrargyrũ in vicem argenti viui pauloante dilatũ. Fit autem duobus modis: ęreis mortarijs piſtilliſq; trito minio ex aceto aut patinis ſictilib⁹ ĩpoſitũ ferrea cõcha calice coopertũ argilla ſuperillata. Dein ſub patinis accẽſũ follibus cõtinuo igni atq; ita calicis ſudore deterſo: quia fit argenteo colore: & aquę liquore. Idẽ guttis diuidi facilis & lubrico humore cõfluere. Qđ cũ venenũ eſſe cõueniat oĩa quæ de minio in medicinæ vſu traduť: temeraria arbitror p̃ter q̃ fortaſſe illitũ capiti ventriue ſãguinẽ ſiſtit: dũ ne quid p̃tereat in viſcera ac vulnus attingat: aliter vtendũ nõ equidẽ cẽſeam. Hydrargyro argẽtum inaurať ſolũ nunc prope cũ & in æra ſimili mõ duci debeat. Sed eadem fraus quæ in oĩ vitæ parte ingenioſiſſima eſt: viliorẽ excogitauit materiã. Vt docuimus. Auri argentiq; mentionẽ comitatur lapis quẽ coticulam appellant: quondam nõ ſolitũ inueniri niſi in flumine Tinolo: vt auctor eſt Theophraſtus. Nũc vero paſſim quem alij heraclium: alij lydium vocant. Sunt autem modici: quaternas vncias longitudinis: binaſq; latitudinis non excedentes. Quod a ſole fuit in ijs melius q̃ ꝙ a terra. Ijs cotticulis periti cum e vena lima rapuerint experimentũ: protinus dicũt quantũ auri ſit in ea. quantũ argenti vel æris ſcrupulari differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duę differentię. Battilis ferreis cãdentibus ramento impoſito: quod candidum permaneat: ꝓbatur. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit: ſeruatis enim in virorum vrina battilis inficitur ita ramentum obiter dum vritur: candoremq; mentitur. Eſt aliquod experimẽtum poſiti & in halitu hominis: ſi ſudet protinus: nubemq; diſcutiat.

Lapis atticu.

Mirum.

Argẽti experimentum.

De ſpeculis: & ægyptio argento. CA. IX.

LAminas duci: & ſpeculas fieri: nõ niſi ex optimo poſſe creditu; fuerat. Id quoq; iã fraude
corrũpit. Sed natura miri eſt imagines reddendi: qd repercuſſo aere: atq; in oculos rege-
ſto fieri conuenit. Eade; vis ſpeculis vſu polita craſſitudie. Paulũq; ꝓpulſa dilatat in im-
menſũ magnitudo imaginũ. Tantũ intereſt: repercuſſũ illũ reſpuat: an accipiat. Quinetiam pocula
ita figurant: excultis intus crebris ceu ſpeculis: vt vel vno intuente populus totidem imaginum fiat.
Excogitantur & monſtrifica: vt in tẽplo ſmyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimũq; refert
cõcaua ſint: & poculi mõ an media depreſſa: an elata: an auerſa: an obliqua ſupina: an recta qualita-
te excipientis figuræ torquẽte venientes vmbras. Neq; enim eſt aliud illa imago: q̃ digeſta claritate
materię excipiẽtis vmbrã. Atq; vt omnia de ſpeculis pagat hoc loco: optĩa apud maiores fiebãt brũ
duſina: ſtagno & ære mixtis. Prelata ſũt argentea. Prim⁹ fecit praxiteles magni Pompeij ętate. Nu- Vel paſiteles
perq; credi cœptũ: certiorẽ imaginẽ reddi auro appoſito auerſis. Tingit & ægyptus argentu;: vt in
vaſis Anubem ſuũ ſpectet: pingitq; nõ cęlat argentum. Tranſit inde materia & ad triũphales ſtatu-
as: mirũq; creſcit preciũ fulgoris execati. Id aũt fit hoc mõ. Miſcetur argento tertia pars æris cyprij
tenuiſſimi: quod coronariũ vocant: & ſulphuris viui quantum argenti. Conflatur in fictili circunlito
argilla. Modus coquendi donec ſeipſa opercula aperiãt. Nigreſcit oui indurati luteo: vt tñ aceto &
creta deteratur. Miſcuit denario triũuir Antonius ferrũ. Miſcuit æri falſę monetę. Alij e põdere ſub
ſtrahunt: cũ ſit iuſtũ. lxxxiiij. e libris ſignari. Igit ars facta denarios probare tam iucunda e lege ple-
be: vti Mario gratidiano vicatim totas ſtatuas dicauerit. Mirũq; in hac artium ſola vitia diſcunt: &
falſum denarij ſpectat exemplar: pluribuſq; veris denarijs adulterinus emitur.

¶ De immodica pecunia: & quorum maxime opes fuerint: & quando primum Popu
lus Ro. ſtipem ſparſerit. CA.X.

NOn erat apud antiquos numerus vltra centu; milia. Itaq; hic & hodie multiplicat: vt de- Quis ſecũdũ
cies cẽtena milia: aut ſepius dicant. Fœnus hoc fecit nũmuſq; ꝑcuſſus: & ſic quoq; ęs alie- craſſu; diues
nũ etiãnũ appellat. Poſtea diuites cognominati: dũmõ notu; ſit: eũ qui primus acceperit dicebatur
hoc nomẽ: decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadẽ gente. M. Craſſus negabat diuitẽ eſſe: ni- hinc de craſ-
ſi qui redditu annuo legionẽ tueri poſſet in agris ſuis ſeſtertiũ. xx. milia poſſedit Quiritiũ poſt Scyl- ſo dictum ex-
lam ditiſſimis. Nec fuit ſatis niſi totũ parthoꝝ eſuriſſet aurũ. Atq; vt nomen quidẽ opimi occupaue tat. Aurũ ſiti-
rit. Iuuat enim inſectari inexplebilẽ iſtã habendi cupiditatem. Multos poſtea cognouimus ſeruitu- ſti craſſe: aurũ
te liberatos opulentiores pariterq; tres Claudij principatu Pellantem Calliſtũ & Narciſtu;. Atq; vt pota.
hij ommittant: tanq̃ adhuc rerum potiantur. C. Aſinio Gallo. C. Martio Cyrino conſ. ad. vi. Kalẽ. fe
brua. C. Cecilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo dixit: quamnis multa ciuili bello perdidiſſet: ta
men relinquere ſeruorũ quattuor milia: centũ. xvj. Iuga boũ tria milia ſexcenta. Reliqui pecoris. cc.
quinquaginta ſeptẽ milia. In numerato pando ſexcenta milia. Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertijs. xi. mili
bus. Congregatę & excedentes numeꝝ opes. Quota tñ partio erũt Ptolemæi: quẽ Varro tradit põ-
peio res gerente circa iudeã: octona milia equitum ſua pecunia tollerauiſſe. Mille conuiuas totide;
oreis potorijs mutantem vaſa cum ferculis ſaginaſſe. Quota vero illę ipſę (neq; enim de regibus lo-
quor) portio fuerit. Pythij bythinij qui platanũ auream: vitẽq; nobile; illã Dario regi donauit: Xer
xis copias: hoc eſt ſepties. lxxxviij. milia hominũ excepit epulo. Stipendium quinq; menſiũ frumen Pythius q̃ ly-
tũq; pollicitus: vt e quinq; liberis ſenectuti ſue in delectu vnus ſaltẽ concederet. Hunc quoq; ipſum d⁹ athis fili⁹:
aliquis compararet Circeſo regi. Quæ malum amentia eſt: id in vita cupere: quod aut etiam ſeruis cõ xerſis copias
tigerit: aut ne in regibus quide; inuenerit finẽ? populus Ro. ſtipẽ ſpargere cœpit. Sp. Poſtumio. Q. pauit.
Martio conſ. Tãta pecunia erat: vt eam conferret. L. Scipioni: ex aqua ijs ludos fecit. Nã q; Agrip-
pæ Menenio ſeſtantes æris in funus contulit: honoris id neceſſitatiſq; propter paupertatem Agrip-
pæ: non largitionis eſſe dixerim.

¶ De luxuria: & frugalitate in vaſis: & lectis argẽteis: & quando lances immo-
dicæ factæ. CA.XI.

VAſa ex argento mira inconſtantia humani ingenij variat: nullum genus officinæ diu ꝓbã
do: nunc furniana: nunc clodiana: nũc gratiana. Eteni tabernas mẽſis adoptauimus: nũc
anaglypha: in aſperitatẽq; exciſa circa lineaꝝ picturas quærimus. Iã vero & mẽſas repoſi
torijs imponimus: & ad ſuſtinenda obſonia interradimus altera: & intereſt q̃ plurimũ lima perdide
rit. Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri quærit. At nos carrucas ex argento cęlare iueni-
mus. Noſtraq; ætate Põpeia cõiũx Neronis principis de licatoribus iumẽtis ſuis ſoleas ex auro quo Pompeiæ ne.
q; induere ſolebat. Libras. xxxij. argẽti. African⁹ ſequẽs hęredi reliquit. Idẽq; cũ de pœnis triũpha- vxo. luxus.
ret: quattuor milia. cccc. lxx. pondo tranſtulit hoc argentũ tota Charthago habuit illa terraꝝ æmu
la: quod nunc in menſaru; eſt apparatu. Poſtea victa numãtia & delata: idẽ Africanus in triumpho

☞

Cati eliꝭ in vaſis fictilibus (conſul licet) frugalitas. Thori argentei. Annalium error notatur.

militibus.xviꝭ.milia pondo dedit. O viros illo imperatore dignos? quibus hoc ſatis fuit. Frater eius allobrogicus primus oīm mille pondo habuit. Ad Liuius Druſus in tribunatu plebis.xi.milia. Naꝫ propter quincꝫ pondo notatū a cenſoribus triūphalē ſenem: iam fabuloſū videtur. Item Catuꝫ Eliū cum legati ætolorum in conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent: miſſa ab iꝭs vaſa argentea non accepiſſe: neqꝫ aliud habuiſſe argenti ad ſupremum vitæ diem q̄ duo pocula: quę. L. Paulus ſocer eī ob virtutem deuicto. Perſeo rege donaſſet. Inuenimus legatos Carthaginentiū dixiſſe: nullos hoīm benignius inter ſeſe viuere q̄ Romanos. Eodem enim argēto apud oēs cœnitauiſſe ſeipſos. At hercules Pompeiuꝫ paulini equitis arelatenſis filium: paterna: quoqꝫ gente pulſum: ꝙ.xiꝭ.pōdo argēti habuiſſet apud exercitum ferociſſimis gentibus oppoſitum ſcimus. Lectos vero mulierꝝ iampridē totos operiri argento: & triclinia quędam: quibus argētum addidiſſe primus tradiꝛ. Caillius Pollio eques romanus. non vt operiret aut deliaca ſpecie faceret: ſed punica. Idē & aureos fecit. Nec multo poſt argentei deliacos imitati ſunt. Quæ oīa expiauit bellū ciuile ſyllanū. Paulo enim ante hęc facta ſunt. Lanceſqꝫ e centenis libris argēti: quas tūc ſup quingētas numero romæ fuiſſe cōſtat: multoſqꝫ ob eas proſcripto: dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales qui bellū ciuile talibus vitiꝭs ipurauere. Noſtra ętas fortior fuit Claudiꝭ principatu. Seruus eius Druſillanus nomine Rotūdus: diſpēſator hiſpaniæ citerioris quinquagenariam lancē habuit: cui fabricandę officina prius exhędificata fuerat. Et comites eius octingētas quinquagintaocto libarum. Quare quæſo? niſi vt q̄ multi eas cōſerui inferrēt: aut quibus cœnātibus

Feneſtella.

Cornelius Nepos tradit ante Syllę victoriā duo tantū triclinia romę fuiſſe argentea. Repoſitoriꝭs argentū addi ſua memoria cœptuꝫ Feneſtella dicit: qui obiꝭt nouiſſimo Tyberiꝭ Cęſaris principatu. Sed & teſtudinea tū in vſū veniſſe. Ante ſe auteꝫ paulo ligneas: rotunda: ſolida: nec multo maiora q̄ menſas fuiſſe. Se q̄dē puero: q̄drata & cōpacta aut acere operta credo cœpiſſe. Mox additum argumentum ī angulos lineaſqꝫ ꝑ cōmiſſuras. Tympana vero ſe iuuene appellata ſtateras & lāces quas antiq̄ magidas appellauerāt. Nec copia tantū argēti fuerat vitæ: ſeu validius pœne metu præciū. Idqꝫ iāpridē vt ignoſcamꝰ nobis. Delphinos q̄nis milibus ſeſtertiꝭs in libras ēptos. C. Gracchus habuit. L. vero Craſſus orator duos ſyphos Mētoris artificis manu cælatos ſeſtertiꝭs centū. Confeſſus eſt tamen nunq̄ ſe iꝭs vti ꝓpter verecundiā auſū. Sicut eūdē.vi.milia

☞

Luxuriaꝫ ro. ab aſia fluxit Attalus aſiæ rex ppl'm ro. in here. aſcripſit.

ſeſtertiꝭs in ſingulas libras vaſa empta habuiſſe. Aſia primū deuicta luxuriā miſit ī italiā. Siqdem. L. Scipio tranſtulit in triumpho argenti cœlati pōdo milia quadringēta. l. Et vaſoꝝ aureorū pōdo.cc. milia anno conditæ vrbis quingenteſimo ſexageſimoquinto. Eadē aſia domita: multo etiā grauius afflixit mores: inutiliorqꝫ victoria illa hęreditas: Attalo rege mortuo fuit. Tum enī hęc emendi rōæ in auctionibꝰ regiꝭs verecūdia exēpta eſt: vrbis anno.dc.xxvꝭ.mediꝭs.lvꝭ.annis erudita ciuitate amare etiam & nō ſolū amirari opulentiam externā. Immenſo & achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores: quæ & ipſa hoc interuallo anno vrbis.dc.viiꝭ. parthica ſigna & tabulas pictas iuexit: ne quid deeſſet Paritérqꝫ luxuria nata eſt: & carthago ſublata: ita cōgruētibꝰ fatis: vt liberet āplectī vitia: & liceret peccare ex dignatione. Hinc aliq̄ veterū: vt. C. Marius poſt victoriā cimbricā cātharis portaſſe. Liberi patris exemplo traditur: ille orator rapinas & manipularis imperator.

De ſtatuis argenteis: & cælatura argenti: & cæteris quibuſdam. CA.XII.

Aduerte.

ARgenti vſū in ſtatuas primū ad honorē Diui Auguſti in adulationē tēporuꝫ tranſiſſe falſo exiſtimaꝛ. Iam enim triūpho magni Pōpeiꝭ reperimus trāſlatā. Pharnacis: qui primus regnauit in ponto: argenteā ſtatuā. Itē Mithridatis Eupatoris & currus aureos angenteoſqꝫ. Argēto ſuccedit ex ea re aliquādo & auro luxu: fœminaꝝ plebis cōpedes ſibi ex eo facientium: quas induere aureas mos triſtior vetat. Vidimus & ipſi aureliū Tuſcum motū equeſtri ordine ob inſignem calūniam cū celebritate affectarentur adoleſcentiū ſcholæ ex argēto ānulos habētem. Et quid hoc attinet colligere cū capuli militū ebore etiā faſtidito cælarenꝛ argento: vaginę caſtillis: baltei laminis crepitent. Iā vero a pedagogis ad tranſitū virilitatis cuſtodianꝛ. Argento: fœminæ lauentur: & niſi argentea ſolia faſtidiant: eadēqꝫ materia & cibis & probris ſeruiat. Videret hac

☞

Fabriciꝭ continentia renoſcat. Mentor. Argen. cęlator. ægregius.

Fabritius & ſtratas argento mulierꝝ balineas: ita vt veſtigio locus non ſit cū viris lauantium. Fabritius inq̄ qui bellicoſos imperatores pluſq̄ paterā & ſalinum ex argēto habere vetabat. Videres hinc dona fortium fieri: aut in hæc frangi. Heu mores Fabritiꝭ nos pudet. Mirū in auro cęlando inclaruiſſe neminē: argento multos. Maxime tamen laudatus eſt Mentor: de quo ſupra diximus. Quattuor pari deniqꝫ ab eo omnino faſta: aciam nulluꝫ extare diciꝛ. Epheſiæ Dianę templū iacet. Capitolium incendiꝭs. Varro & ęreum ſignum eius habuiſſe ſcripſit. Proximi ab eo ammiratione Acragas

☞

Argenti cęlatores ægregiꝭ qui fuiſſe dicuntur.

& Boetus & Mys fuere extant hodie omnium opera in inſula Rhodiorum boeti apud lydiam Myneruam in templo Acragantis in templo liberi patris in ipſa Rhodo baccæ centauriqꝫ cælati in ſcyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido ſacra gentis & veneratio in ſcyphis. Magna fama

poſt hos celebratus eſt Antipater: quicꝫ ſatyrum in phiala grauatum ſomno collocauiſſe veriꝰ q̃ cæ
laſſe dictus eſt Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item ariſton & Onychus Nithilene lauda-
tur. Et Hecateꝰ: & circa magni Pompeij ætatem Praxiteles Poſidonius Epheſius. Lędꝰ Stratites:
qui prælia armatoſcꝫ cęlauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Oreſtis in duobus ſcyphis pon
do.xij.æſtimatis. Fuit dein Pyrheas: cuius duę vncię viginti venierunt. Vlyſſes & Diomedes erant
in phialæ emblemate palladium ſurripiētes. Fecit idem & cocos Magireſia appellatos paruulis po
torijs. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam oportuna iniurię ſubtilitas erat
Habuit & Teucer Cruſtarius famaꝫ. Subditocꝫ hęc ars ita exoleuit: vt ſola iam vetuſtate cenſeatur.
vſcꝫ adeo attritis cælaturis ne figura diſcerni poſſit: auctoritas cōſtet. Argentum medicatis aquis in
ficitur atcꝫ etiam afflatu falſo: ſicut in mediterraneis hiſpaniæ. In argenti & auri metallis naſcuntur
etiam nunc pigmenta. Fit enim cæruleum: quod proprie limus eſt. Optimum ex eo quod atticum Argenti di-
vocatur. Pręcium in pondo libras.xxij. Proximum marmoroſum ſub dimidio attici precio. Tertiū uerſitas.
genus eſt preſſum: quod alij ſcyricum vocant ex inſula ſcyro. Iam quidem & ex achaia quo vtuntur
ad picturæ vmbras. Precium in libras huius.lij.bini. Dipondijs vero detractis quod lucidum vocāt
e gallia veniens. Hoc autem & attico ad lumina vtuntur. Ad abacos non niſi marmoroſo: quoniam
marmor in eo reſiſtit amaritudini calcis. Effoditur & ad.xx.ab vrbe lapidē in montibus. Poſtea vri-
tur preſſum appellantibus qui adulterant. Sed eſſe falſum aduſtumcꝫ amaritudine apparet: quoni-
am reſolutum in puluerem eſt.

¶De ſile: & cęruleo: & chryſocolla: & neſtoriano: & cilono: & qꝫ non omni anno
æqualiter ſpecies vendantur. CA.XIII.

SIlle primi inſtituere pingere: Polynotꝰ & Mycon attico duntaxat. Hoc ſecuta ætas ad lu
mina vſa eſt. Ad vmbras auteꝫ ſcyrico & lydio. Lydium ſardibus emebatur: quod nūc ob-
mutuit. Cæruleum harena eſt. Huius genera tria. Antiquius ægyptiū: quod maxime ꝓba Vel antiqtus.
tur ſcyricū hoc diluitur facile. Cuncꝫ teritur: in quattuor colores mutatur: candidioreꝫ ni-
grioremue: craſſiorem: tenuioremue. Pręfertur huic etiamnū cyprium. Acceſſit his puteolanū: & hi
ſpanienſe: harena ibi confici cœpta. Tingitur autem omne: & in ſua coquitur hærba: bibitcꝫ succuꝫ
Reliqua confectura eadem quæ chryſocollæ. Ex cæruleo fit: quod vocatur lomentum. Perficitur id
lauando terēdoue: & hoc eſt cæruleo candidius. Precia eius.xxiij.in libra. Cęrulei.xviij. Vſus in cre
ta calcis impatientes. Nuper acceſſit & neſtorianum ab auctore appellatuꝫ. Fit ex ægiptij leuiſſima Neſtorianuꝫ
parte. Precium eius.xl.in libras. Idem & puteolani vſus. præter q̃ ad feneſtras. Vocant cœlum. Non aNe.dictum
pridem apportari & indicum eſt cœptum. Cuius precium.xvij.in libras. Ratio in pictura ad inciſu-
ras hoc eſt vmbras diuidentes ab lumine. Eſt & ſubtiliſſimum genus lomenti: quidam trituꝫ quinis
aſſibus ęſtimatum. Cęrulei ſinceri experimentum in carbone vt flagret. Fraus viola arida decocta Vel qꝫ dāt tri
in aqua: ſuccocꝫ per linteum expreſſo in cretam erethriam. Vis eius in medicina vt purget vlcera. tum.
Itacꝫ & emplaſtris adijciunt. Itē cauſticis. Teritur difficillime ſile. In medēdo leuiter mordet: aſtri-
gitcꝫ & explet vlcera. Vritur in fictilibus vt proſit. Precia rerum quæ vſq̃ diſpoſuimus: non ignora-
mus alia in alijs locis eſſe: & omnibus pene annis mutari prout nauigationes conſtiterint: aut vt qſ-
cꝫ mercatus ſit: aut aliquis pręualens manceps annonam flagellet: non obliti demetrium tota hella
dę Neronis principatu accuſatum apud conſulem. Poni tamē neceſſarium fuit: quę plęrumcꝫ erāt
romę: vt exprimeretur auctoritatis rerum.

¶CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXXIIII. PROHEMIVM.

¶Aeris metalla. CA.I.

PROXIMA DICANTVR AERIS METALLA/CVI ET IN VSV: Pro- Aeris laus.
ximum eſt precium. Immo vero ante argentum: ac pene etiam ante aurum co-
rinthio. Stipis quocꝫ auctoritas vt diximus. Hinc æra militum tribuni ærari & Cur milites
ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus q̃ diu populus Ro. ære ſignato tan- oberati dicti
tum vſus eſſet: & alia quę vetuſtas tradidit: cum æqualem vrbi auctoritateꝫ eius ſint.
declararet a rege. Numa collegio tertio fabrum erariorum inſtituto. Vena quo Vel fabroruꝫ
dictum eſt modo effoditur: ignicꝫ perficitur. Fit & lapide eroſo: quē vocāt Cad- Cadmia la-
miam. Celebritas in aſia: & quondaꝫ in campania: nunc in Bergomatium agro: pis vnde es fit
extrema parte italiæ. Feruntcꝫ nuper in germania etiā prouincia repertum.

¶Genus æris: quę corinthia: quę deliaca: quæ ęgnetica. CA.II. In cypro in-

HIt & ex alio lapide: quē calcitem vocant in cypro: vbi prima fuit ęris inuentio. Mox vtili- ſula primū es
tas præcipua reperto in alijs terris ꝓſtantiore: maxīe auricalco: qđ ob ꝑcipua bonitatem repertum.

ammiratiõe diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore effœta tellurę. Proximuꝫ bonitate fuit ſaluſtianum in centronum alpino tractu non longi & ipſum æui. Succeſſit & liuianũ in gallia. Vtrũqꝫ a metallorum dominis appellatum: illud ab amico diui Auguſti: hoc a cõiuge: velocis defectus. Liuianum quoqꝫ certe admodũ exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in marianum conuerſa: qđ & cordubenſe dicitur. Hoc a liuiano cadmiam maxime ſorbet: & aurichalchi bonitateꝫ imitatur in ſeſtertijs dipondiarijſqꝫ cyprio ſuis aſſibus cõtento. Et hactenus nobilitas in ære naturalis ſe habet. Reliqua genera artificio conſtant: quæ ſuis locis reddẽtur: ſumma claritate ante oĩa indicata. Quondam æs confuſe auro argentoqꝫ miſcebať: & tamen ars præcioſior erat. Nũc incertum eſt peior hæc ſit an materia. Mirũqꝫ cum ad infinitum operum præcia hæc creuerint: auctoritas artis extincta eſt Quæſtus enim cauſa: vt omnia: exerceri cœpta eſt: quæ gloriæ ſolebat. Ideo etiam deorum ad ſcripta operi cum proceres gentium claritatem & hac via quærerent: adeoqꝫ exoleuit fundendi æris p̃cioſi ratio: vt iamdiu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur: hoc caſus miſcuit. Corintho cum caperetur incenſa: mireqꝫ circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tradatur non aliena de cauſa Verrem quem Cicero damnauerat proſcriptum eſſe ab antonio: quam ꝙ corinthijs ſe ei ceſſurum negauiſſet. At mihi maior pars eorũ ſimulare eam ſcientiam videtur: ad ſegregandos ſe a cęteris magis q̃ intelligere aliquid ſubtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt olympiadis centeſimæ quinquageſimæ ſextæ anno tertio: noſtræ vrbis ſexcenteſimooctauo: cum ante in ſeculo fictores: nobiles eſſe deſiſſẽt: quoruꝫ iſti omnia ſigna hodie corithia appellãt. Quapropter ad coarguẽdos eos ponemus artificũ ætates: nam vrbis noſtrę annos & ſupradicta comparatione olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo vaſa tantum corinthia quæ iſti elegantiores nunc æs ſculpendo trãſferũt modo in lucernas: modo in trullas: nullo mundiciarum reſpectu. Eius tria genera. Candidum argento nitore q̃ proxime accedens: in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo ęqualis omnium temperies. Fuit. Præter hæc eſt: cuius ratio non poteſt reddi: q̃q̃ hominis manu facta dederit fortuna temperamentum ſimulacro ſigniſqꝫ. Illud ſuo colore præcioſum ad iocineris imaginem vergens: quod ideo epatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante egineticum atqꝫ deliacum: quæ diu obtinuere in principatum. Antiquiſſima ęris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe: & ideo cura officinis triclinorum pedibus fulchriſqꝫ. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum ſimulacra: effigieqꝫ hominum: & aliorum animalium. Proxima laus eginetico fuit. Inſula ipſa eſt nec gignent: ſed officinarum temperatura nobilitata. Bos aereus inde captus in foro boario eſt romę. Hic eſt exemplar eginetici ęris. Deliaci auteꝫ Iuppiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illo ære. Myron vſus eſt. Hoc polycletus æqualis atqꝫ condiſcipulus. Aemulatio autem & in materia fuit.

¶De candelabris: & templorum ornamentis. CA. III.

PRiuatimqꝫ ægina candelabrorum ſuperficiem dumtaxat elaborauit: ſicut tarentum ſcapos: in ijs ergo iuncta commendatio officinarum eſt. Nec pudet tribunorum militarium ſalarijs emere: cum ipſum nomen a candelarum lumine impoſitum appareat. Accenſio candelabri talis fuit: vt auctor eſt Dion. Iuſſu præconijs Cleſippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aſpectu fabricatus eſt: emente id Gegania ſeſtertijs. L. eodemqꝫ oſtentante in conuiuio emptum ludibrij cauſa nudatus. atqꝫ impudentia libidinis receptus in torum mox in teſtamẽtum prediues nimium vice illud candelabrum coluit: & hanc corintijs fabulam adiecit: vindicatis tamen moribus nobili ſepulchro: per quod ęternas ſupra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret Sed cum eſſe nulla corinthia candelabra conſtet: nomen id præcipue in ijs celebratur: quoniã Nummij victoria corinthum quidem diruit: ſed compluribus achaiæ oppidis ſimul æra diſperſit. Priſci limina etiam valuas in templis ex ære factitauere. Inuenio & a. Cn. Octauio qui de Perſeo rege naualem triumphum egit factam porticum duplicem ad cyrcum flaminium: quę corithia ſit appellata a capitulis æreis columnarũ. Veſte quoqꝫ ædem ipſã ſiracuſana ſuperficie regi placuiſſe Syracuſana ſũt in Pantheo capita columnarum a. M. Agrippa poſita. Quinetiam priuata opulentia eo modo vſurpata eſt: Camillo enim crimini obiecit. Sp. Caruillius quæſtor: ꝙ ærata hoſtia haberet in domo. Nã triclinia ærata abacoſqꝫ & monopodia. Cn. Manilium aſia deuicta primum ĩueniſſe triũpho ſuo: quẽ duxit vrbis anno quingenteſimoſexageſimoſeptimo. L. Piſo auctor eſt. Antias qdeꝫ. L. Craſſũ hęredẽ. L. Craſſi oratoris multa etiaꝫ triclinia ærata vẽdidiſſe. Ex ære factitauere & cortinas tripodum nomine delphicas: quoniã donis maxime Apollinis delphici dicebantur. Placuere & lychni penſiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis eſt in templo Apollinis palatini quem alexãder thebarum expugnatione captum in cyma dicauerat eidem deo. Trãſit de

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0506-5
DFG

intades vbi vulgo ad effigiem deorum.

¶Quando primum ſimulachrum romæ factum: & de origine ſtatuarum/ & honore ſtatuarum: & generibus: & figuris. CA.IIII.

ROmæ ſimulachrū ex ære factū. Cęreris factuꝫ reperio ex peculio. Sp. Caſſij: quē regnū affe
ctantē pater ipſius iteremerat. Tranſijt & ab dijs ad hoīꝫ ſtatuas/atq; imagines multis mo
dis. Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirū eſt: placuiſſe auro integer. Hoc ne
ſcio an romanum fuerit inuentū. Cert e ēt Rome non habet vetuſtatem. Effigies hominuꝫ
non ſolebāt exprimi: niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium: & primo ſacrorum certami
num victoria: maximeq; olympiæ/vbi oīm qui viciſſent ſtatuas dicari mos erat. Eorū vero/qui ter ibi
ſupauiſſent: ex mēbris ipſoꝝ ſimilitudine expreſſa: quas iconas vocant athenienſes. Neſcio ān primi
oīm Harmodio/ & Ariſtogitoni tyrānicidis publice poſuerint ſtatuas. Hoc actū eſt eodē anno: quo &
reges Romæ pulſi. Excepta deinde res eſt a toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Et iam oīꝫ
municipiorum/ & fori ſtatuæ ornamētum eſſe cœpe: ꝓgariq; memoria hominum/ & honores legi
æuo: & baſibus inſcribi: ne in ſepulchris tm̄ legerētur. Mox forū & in domibus priuatis factū/atq; in
atrijs. Honos clientiū inſtituit ſic colere patronos.

Primū Cereris romę ęreum ſiſachruꝫ

¶De ſtatuis/ & quibuſdam alijs: & quibus primum in columna: & qñ roſtra: & quando primū publice: & q̄ primum ſtatuæ Romę. CA.V.

TOgata effigie antiq̄tus ſtatuę dicabātur. Placuere & nudę tenētes haſtā ad epheborū gym
nicis exēplaribus: quas achilleas vocāt. Græca res eſt nihil velare. At ecōtra romana/ac mi
litaris thoracas addere. Cęſar q̄dē dictator loricatā ſibi dicari ī foro ſuo paſſus ē. Nā lupco
ruꝫ habitu factę tā nouicię ſunt: q̄ q̄ nup ꝓdidere penulis indute. Mācinꝰ eodē hītu ſibi in
ſtituit: quo deditus eſt. Notatū ab auctoribꝰ: & Lactium poetā in camœnaꝝ ęde maxima forma ſta
tuā ſibi poſuiſſe cū breuis admodū fuiſſet. Eq̄ſtres vero ſtatuę mō romanā celebrationē hn̄t: orto ſine
dubio a græcis exēplo. Sꝫ illi cęletas tm̄ dicabāt in ſacris victores. Poſtea vero & qui bigis/vel q̄drigis
viciſſēt. Vnde & noſtri currꝰ nati in ijs q triūphauiſſent. Serū hoc in ijs nō niſi a diui Auguſto ſeiuges
ſicut & elephāti. Nō vetus & bigaꝝ celebratio in ijs/q ꝑtura functi curru vecti eſſent p cyrcū. Antiq̄or
columnaꝝ: ſicut. C. Menio/qui deuicerat priſcos latinos: quibus ex fœdere tertias p̄de Po. Ro. p̄ſta
bat. Eodēq; in cōſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis antiatibus fixerat anno vrbis. cccc. xvi. Itē. C. Dui
lio/q primus nauale triūphū egit de pœnis: q̄ eſt etiā nūc in foro. Itē. P. Minutio p̄fecto annonæ extra
portā trigeminā vnciaria ſtirpe collata. Neſcio an primo honor talis a populo. Antea. n. a ſenatu erat
p̄clara res: niſi friuolis cœpiſſet iitijs. Nāq; & acti naui ſtatua fuit antea curiā: cuius baſis cōflagrauit
curia incēſa. P. Clodij funere. Fuit & Hermodori epheſij ī comitio legū: quas decēviri ſcribebāt: iter
p̄tis publice dicata. Alia cā/ & alia auctoritas maior in Oratij Coclitis ſtatua: q̄ durat: hodieq; cuꝫ ho
ſtes a pōte ſublicio ſolus arcuiſſet. Equidē & Sybile tres iuxta roſtra ſunt: minores ſint licet. Vna quā
Pacuuiꝰ Taurus ædilis plebis inſtituit. Duæ quas. M. Meſſala. Primas putarem has & Atti Naui po
ſitas ætate Tarquinij Priſci: niſi regum antecedentum eſſent in capitolio.

Achileæ ſtatuæ.

Vel græcis mos eſt.

Iulius Cæſar loricataꝫ ſibi ſta. in foro dicari ſiuit.

Vel vnciali.

Vel ſubito. Solꝰ cocles cōtra aciē reſtinuit.

¶De ſtatuis ſine tunicis/ & quibuſdam alijs: & q̄ prima romę ſtatua eq̄ſtris: & quādo omnes ſtatuæ priuatim/ & publicæ ſublatæ: & quibus romæ mulieribus: & quæ primæ ab exteris publicæ poſitæ. CA.VI.

EX ijs Romuli eſt ſine tunica: ſicut & Camilli in roſtris: & ante ędē Caſtoꝝ fuit. M. Tremel
lij eq̄ſtris togata: qui ſānites bis deuicerat. Captaq; anagnia populū ſtipendio liberauerat.
Inter antiquiſſimas ſunt & Tullij Cellj. L. Roſcij. Et Sp. Matici Fulcini in roſtris a fidēna
tibus in legatiōe interfectorum. Hoc a Romano Populo tribui ſolebat iniurias cæſis: ſicut
P. Iunio/ &. T. Corūcanio: qui ab teuca illiricororum regina interfecti erant. Non omittendum quod
annotauere annales tripedaneas ijs ſtatuas in foro ſtatuas. Hęc videlicet menſura honrata tunc erat.
Non præteribo enim Octauium ob vnum verbum/quo regem Antiochum dilaturum ſe reſponſuꝫ
dicentem virga/quam tenebat forte circunſcripſit. & priuſq̄ egrederetur circulo illo: reſponſum dare
coegit. In qua legatione interfecto ſenatus ſtatuam poni iuſſit q̄ oculatiſſimo loco in roſtris. Inueniť
& ſtatua decreta/ & Tracię Caiæ/ſiue Suffeciæ virgini veſtali: vt poneretur vbi vellet: quod adiectuꝫ
non minus honoris habet: q̄ q a fœminæ eſt decreti. Meritum eius ipſis ponam annalium verbis.
Quod campum tyberinum gratificata ea eſſet populo. Inuenio/ & Pythagorę/ & Alcibiadi in corni
bus comitij poſita cum bello ſamnitico Apollo Pythius fortiſſimo græcorum gentis iuſſiſſet: & altę
ri ſapientiſſimo ſimulachra celebri loco dicari: donec Syllia dictator ibi curam faceret. Mirum
q; eſt illos patres Socrati cunctis ab eodem deo ſapientia prelato Pythagoram prætuliſſe: aut tot alij
ſ virtute Alcibiadem aut quenq̄ vtroq; Themiſtocli. Columnarum ratio erat: attolli ſupra cæte

Romuli ſtatua ſñ tunica

Vl cn. popilium.

H

ros mortales:quod& arcus ſignificāt nouitio inuēto.Primus tamen honos cępit a gręcis.Nulliqꝫ ar-
bitror plures ſtatuas dicatas q̃ phalerio Demetrio athenis. Siquidē.ccclx.ſtatuere:quas mox lacera-
☞ uerunt nondum anno hunc numerum dierum excedente.Satuerāt. Romæ etiam in omnibus vicis.
Vel quaſqꝫ C.Mario Gratidiano tribus vt diximus:eaſdēqꝫ ſubuertere Syllę introitu.Pedeſtres ſine dubio Ro-
cloeliæ ſta- mæ fuere in auctoritate longo tempore.Equeſtrium tamen origo perq̃ vetus eſt cum fœminis etiam
tua equeſtris honore communicato.Cloælię enim ſtatua eſt equeſtris:ceu parum eſſet tota eam cingi:cum nec Lu-
vel cœliæ. cretię:nec Bruto qui expulerant reges:propter quos Cloęlia inter obſides fuerat/decernentur. Hāc
primam & oratij coclitis publice dicatam crediderim.Ante enim ſibi ac Sybillę Tarquinium/& re-
ges ipſos poſuiſſe veriſimile eſt:niſi Clœlię poſitam eſſe Piſo traderet ab iſs qui vna obſides fuerant
redditis a Porſena in honorem eius:habuit e diuerſo Annius fęcialis.Equeſtrem ſtatuam contra Io-
uis Statoris ædem in veſtibulo ſuperiore domus Valeriæ fuiſſe Publicolę conſulis filię:eamqꝫ ſolam
fugiſſe.Tiberimqꝫ tranſnatauiſſe:cæteris obſidibus/qui porſennæ mittebantur:interemptis Tarqui-
nij inſidijs.L.Piſo prodidit.M.Aemilio.&.C.Popilio.ij.conſ.a cenſoribus.P.Cornelio Scipione/&
M.Popilio ſtatuas circa forum eorum/qui magiſtratus geſſerant ſublatas omnes:pręter eas quæ po-
puli/aut ſenatus ſententia ſtatuę eſſent:Eam vero:quam apud ædem Telluris ſtatuiſſet ſibi Sp.Caſſi-
us/qui regnum affectauerat:etiam conflatam a cenſoribus.Nimirum in ea quoqꝫ re ambitioni proui-
debant illi viri.Extant catonis in cenſura vociferationes : mulieribus Romanis in prouincijs ſtatuas
cornelia poni.Nec tamen potuit inhibere:quo minus Romę ponerentur:ſicuti corneliæ Grachorum matri q̃
Grac.mater fuit Africani prioris filia. Sedens enim huic poſita: ſoleiſqꝫ ſine amento inſignis/in Metelli publica
porticu.Quæ ſtatua nunc eſt in Octauiæ operibus. Publice autē ab exteris poſita eſt Romæ. C.Ae-
lio tribuno plebis lege perlata in ſeptimum Statilium Lucanuꝫ:qui thurinos bis infeſtauerat. Et ob
☞ id Cęlium thurini ſtatua/& corona aurea donarunt.Idem poſtea Fabritiuꝫ donauere ſtatua liberati
Hannibalis obſidione.Paſſimqꝫ ſtatuę in clientela ſunt receptę.Et adeo diſcrimen omne ſublatuꝫ:vt Hānibalis
ſtatuę. etiam ſtatuæ tribus locis viſantur in ea vrbe:intra cuius muros ſolus hoſtium emiſit haſtam.

De antiquis ſtatuarijs/& precij ſignorum immodicis:& coloſſis in vrbe celeberrimis. CA.VII.

☞ FViſſe autem ſtatuariam artem familiarē italiæ quoqꝫ/& vetuſtā indicāt Hercules ab Euā-
Her.in foro dro ſacratus:vt produnt:in foro boario:qui triumphalis vocat̃:atqꝫ ꝑ triumphos veſtit̃ ha-
bo.ab Euan. bitu triūphali.Pręterea Ianus geminus a Nūma rege dicatus:q pacis/belliqꝫ argumēto co-
colebatur. litur.Digytis ita figuratis: vt trecētorū qnquagintaquinqꝫ dieꝵ nota per ſignificationē ānī
Ianꝰ geminꝰ tp̄is/& eui ſe deū indicaret.Signa quoqꝫ tuſanica ꝑ terras diſpſa:q̃ in etruria factitata non eſt dubium
a numa dica Deorum tātum putarem eſſe:ni Metrodorus Septius/cui cognomē Romani nominis.Odio indituꝫ
tus. eſt.Vulſinios pulſatos propter centum/& decem ſtatuarum ſigna obiecerit.Mirūqꝫ mihi videtur cū
Iani digyti ſtatuarum in italia tam vetus origo ſit:potius lignea/aut fictilia deorum ſimulacra in delubris dicata
dierū āni nu/ vſqꝫ ad deuictam aſiam:vnde irrepſit & luxuria.Similitudines exprimendi:quę prima fuerit origo:ī
meruꝫ idicāt ea quam plaſticem gręci vocant : dici conuenientiꝰ erit.Et enim prior q̃ ſtatuaria fuit.Sed hæc ad īfi-
nitum effloruit multorum voluminum opere ſi quis plures perſequi velit. Omnia enim quis poſſit?
In.M.Scauri ædilitate tria milia ſignorum in ſcœna tātum fuere temporario theatro.Mūmius deui-
cta achaia/repleuit vrbem.Ipſæ exceſſit nō relicturus filiæ dotem.Cur enim nō eum excuſatione po-
nat̃.Multa & Luculli inuexere.Rhodi etiamnum tria milia ſignorum eſſe Muttanus ter conſul pro-
didit:nec pauciora athenis/& olympię.Delphis ſupereſſe credūtur.Quis iſta mortaliū perſequi poſ-
ſit?Aut quis vſus noſcēdi intelligatur?Inſignia tamen & maxime aliqua de cauſa notata:voluptariū
ſit attigiſſe:artificeſqꝫ celebratos nominauiſſime ſingulorū quoqꝫ iexplicabilē mītitudinē cū Lyſippꝰ
Vel ſignoruꝫ ad ſexcenta.x.opera feciſſe tradatur.Ante omnia vt arti claritateꝫ poſſent dare/vel ſingula.Numerū
Lyſippus ſū- apparuiſſe defuncto eo cum theſaurū effregiſſet hęres ſolitum enim ex inani precio cuiuſqꝫ ſigni de-
mꝰ ſtatuariꝰ. narios ſeponere aureos ſingulos.Euecta ſupra humanam fidem ars eſt ſucceſſu:mox etiam audacia.
In argumentum ſuccus vnum exemplum afferam :nec deorum/nec hominū ſimilitudinis expreſſæ.
☞ Aetas noſtra vidit ī capitolio:priuſq̃ id nouiſſime cōflagraret a Vitelianis incēſuꝫ in cella Iunonis ca-
Mirū exēplū nem ex ære vulnus ſuum lambētem.Cuius eximium miraculū/& indiſcreta veriſimilitudo nō ex eo
de cane ęreo ſolum intelligitur:ꝙ ibi dicatus fuerat:verum & noua ſatiſdatione.Nam ſumma nulla par videbat̃:
vel inſtitui. capitę tutelarios cauere ꝓ eo inſtituti publici fuit Audatię.Innumera ſunt exēpla.Moles quippe ex-
Apollis ī ca. cogitatas videmus ſtatuarū:quas coloſſos vocāt:turribꝰ pares.Talis ē in capitolio Appollo trāſlatus
col. a Lucullo ex appollonia ponti vrbe.xxx.cubitorū.c.l.talētis factus.Talis in cāpo martio Iuppiter A
Claudio Cęſare dicatus:qui ideo vocat̃ Pompeianus a vicinitate theatri.Talis & tarēti factus a lyſip-
Iouis ī cāpo po.xl.cubitorū.Mirū in eo ꝙ manu(vt ferūt)mobilis ea ratio librамēti eſt: vt nullis conuallatur pro-
Mar.

ceſſis. Id quidem ꝓuidiſſe: & artifex dr̄: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatū frangi op-
poſita colūna. Itaq; ꝓpter magnitudinē/difficultatēq; moliendi: non attigit eū Fabianus Verrucoſ⁹
cū Herculē: qui eſt in capitolio inde transferret. Ante oēs aūt in ammiratiōe fuit ſolis coloſſus rhodi:
quem fecerat Chares Lyndius Lyſippi ſupradicti diſcipl̄s. Septuagīta cubitorū altitudinis fuit. Hoc
ſimulachrū poſt q̄nquageſimū ſextum annū terremotu ꝓſtratū. Sed iacens quoq; miraculoq; ē. Pau
ci pollicē eius amplectūtur. Maiores ſunt digyti: q̄ pleræq; ſtatuę. Vaſti ſpecus hiāt defractis mēbris.
Spectātur intus magnę mollis ſaxa: quorū pondere illud ſtabiliuerat conſtituēs duodecim annis tra-
dunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerāt ex apparatu regis Demetrij relicto more tedio. Sunt alij
minores hoc in eadē vrbe coloſſi centū numero. Sed vbicūq; ſinguli fuiſſent nobilitaturi locū. Pręter
q; hos deorū quinq;/quos fecit Bryaxis. Factitauit coloſſos/& italia videmuſq; certe Apollinem in bi
bliotheca templi Auguſti thuſcanium. l. pedum a pollice: dubiū ære mirabiliorē/an pulchritudine.
Fecit: & Sp. Caruilius Iouem/qui eſt in capitolio victis ſamnitibus ſacrata lege pugnātibus e pectora
libus eorū/ocreiſq;/& galeis. Amplitudo tāta eſt: vt conſpiciaꝛ a latiario Ioue. Reliquiiſq; limę ſuam
ſtatuam eam fecit: quę eſt ante pedes ſimulachri eius. Hn̄t in eodē capitolio ammirationē/& capita
duo q̄. P. Lentulus cōſul dicauit. Alterum a Charete ſupradicto factum. Alterū fecit Decius cōpara-
tione in tm̄ victus vt artificium minime ꝓbabilis artificis videatur. Terū omnē āplitudinē eius gene-
ris ſtatuarum vicit ętate noſtra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate gallię auernis ꝑ annos decem
pedum ſeſtertijs. cccc. immani p̄cio. Is poſtq̄ ſatis ibi artem approbauerat: Romam accitus eſt a Ne
rone: vbi deſtinatum illius principis ſimulachrum coloſſum fecit cētum. x. pedu; longitudine: qui di
catus Solis venerationi eſt damnatis ſceleribus illius principis. Mirabātur in officina nō modo ex ar
gilla ſimilitudinem inſignem: verū & de paruis admodū m ſurculis quod primum operis inſtar fuit.
Ea ſtatua indicauit interiſſe fundēdi ęris ſcientiam. cū & Nero largiri aurum/argentūq; paratus eēt
& Zenodorus ſcientia fingendi/cælādiq; nulli veterū poſtponeret. Satuam auernorū cū faceret pro-
uincię Vibio Auito p̄ſidente duo pocula Calamidis manu cælata: q̄ Caſſio Syllano auunculo ei⁹ p̄-
ceptori ſuo Germanicus Cęſar adamata donauerat ęmulatus eſt: vt vix vlla differētia eēt artis. Quā-
toq; maior in zenodoro p̄ſtantia fuit: tanto magis dep̄hendi æris obliteratio poteſt.

Solis co. rhodia chare lydio cōſtruct⁹

Miraculum.

Apollis co. in auguſti bibli.

Zenodorus ſta. a Nero. ro. accitus.

Vel artis dep̄hendenda

¶Nobilitates ex ære operum/& artificū. ccc. lxvi. CA. VIII

Signis/quæ vocant corinthia plęriq; in tātu; capiūtur: vt ſecum circunferāt: ſicut Horhtēſius
horator ſphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione negā
ti ei ſe enigmata intelligere: reſpondit debere: quoniam ſpingem domi haberet. Circuntulit
& Nero princeps amazonē: de qua dicemus. Et paulo ante. C. Ceſtius conſularis ſignum quod ſecu;
etiam in p̄lio habuit. Alexandri quoq; magni tabernaculum ſuſtinere traduntur ſolitæ ſtatuæ: ex qui
bus duę ante Martis vltoris ædem dicatæ ſunt: totidem ante regiam. Minorib⁹ ſimulachris/ſigniſq;
innumera prope artificū multitudo nobilitata eſt. Ante omnes tamen Phidias atheniēſis Ioue olym
pię facto ex ebore quidem: ſed exre ſigna fecit. Floruit autem olympiade octogeſima tertia circiter
trecenteſimo noſtræ vrbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcamenes: Critias: Neſto-
cles: Hegleas. Et deinde olympiade octogeſima ſeptima Agelades. Callon: Polycletus Phragmon:
Gorgias: Lacon: Mycon: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex ijs Polycletus diſcipulos habuit Argiſt:
Aſopodorum: Alexim: Ariſtidem: Phrinonem: Dinonem: Athenodorum: Dameam: Clitoriu;: My-
ronem: Lycium. Nonageſimaquinta olympiade floruere Naucydes: Dinomedes: Canachus Patro-
cleus. Centeſimaſecunda: Polycles: Cephiſiodotus: Leochares: Epatodorus. Centeſimaquarta Pra-
xiteles: Euphranor: Centeſimaſeptima Echion: Teromachus. Centeſima quartadecima Lyſippus
fuit: & cum eo Alexander Magnus. Item Lyſiſtratus/& frater eius Sthennis: Euphronides: Soſtrat⁹
Ion: Syllanion. In hoc mirabile: quod nulllo doctore nobilis fuit ip̄e. Diſcipuloſq; habuit Theuſin &
Iade;. Cēteſima vigeſima Eutychides: Eutycrates. Lahippus: Cephiſiodotus. Timarchus. Pyroma
chus. Ceſſauit deinde ars: ac rurſus olympiade centeſima quinquageſimaquinta reuixit: cū fuere lō
ge quidem infra p̄dictos: ꝓbati tamē Antheus: Calliſtratus: Polycles. Athene⁹: Callixenus: Pyocles
Pythias Tomylos. Ita diſtinctis celeberrimorum ætatibus inſignes raptim tranſcurram reliquā mul
titudinē/& paſſim diſp̄ſa;. Venere aūt & in certamen laudatiſſimi: q̄q̄ diuerſis ætatibus geniti. q̄m fe-
cerant: amazonas: q̄ cum in templo Epheſiæ Dianę dicarētur: placuit eligi ꝓbatiſſimā: ipſorū artifi-
cum/q p̄ſentes erāt iudicio: cū apparuit eā eſſe: quā omnes ſecundā a ſua quiſq; iudicaſſet. Hæc ē po-
lycleti. Proxima ab ea phidię Tertia chreſſillę. Quarta cyclōis. Quinta phradmonis: phidias p̄ter Io
uē olympiū/quē nemo ęmulaꝛ: fecit & ex ebore æq. Mineruā athenis: q̄ eſt in partenone aſtās. Ex ęre
vero p̄ter amazonem ſupradictam Mineruam tā eximiæ pulchritudines vt a forma cognomen acce
pit: Fecit & clydicū/& aliā Mineruā: quā romæ ad ædē Fortunæ Aemilius Paul⁹ dedicauit: itē duo nomē ſortit⁹

Nota de reſpōſo mordaci. Ci. ad hortē. ora. de ſphinge auere a blata.

qui ī arte ſtatuaria iſignes fuere.

De iudicio amazonū iterſta.

palmā obtinuit polycletus.

cur phidias

ſignaq̄ catulus in eadem æde poſuit palliata. Et alterum coloſſicon nundum. Primuſqꝫ artẽ toreuticẽ apuiſſe/atqꝫ demõſtraſſe merito iudicaẽ. Polycletus ſicyonius ageladis diſcipulus. Diadumenũ fecit molliter iuuenẽ. c. talentis nobilitatũ. Item & Dorypherũ viriliter puerũ. Fecit & quẽ canona artifices vocant liniamẽta artis ex eo petentes: velut a lege quadam. Soluſqꝫ hoĩꝫ artem ipſe feciſſe artis ope iudicaẽ. Fecit & diſtringentem ſe: & nudũ talo inceſſentem. Duoſqꝫ pueros. Itẽ talis nudos ludẽtes/qui vocãẽ aſtragalizontes. Et ſunt in Titi iperatoris atrio: quo ope nullũ abſoluti⁹ plæriqꝫ iudicãt Item Mercuriũ qui fuit lyſimachię. Herculẽ q̄ romę antheũ a terra ſuſtinentẽ. Artemona q̄ periphoretos appellatus eſt. Hic cõſumaſſe hanc ſcientiã iudicatur: & toreuticẽ ſic erudiſſe: vt phydias aperuiſſe: ꝓpriũ eiuſdẽ: vt vno crure inſiſterẽt ſigna excogitaſſe: vt ait Varro: & pene ad vnũ exẽplũ Myronem eleuteris natũ: & ipſũ Ageladis diſcipulũ bucula maxime nobilitauit celebratis verſib⁹ laudata qũ alieno plẹriſqꝫ ingenio magis q̄ ſuo cõmendanẽ. Fecit & canẽ: & diſcobolon: & perſea: & priſtas & ſatyruꝫ admirãtẽ tibias: & mineruã: delphicos pentathlos Pãcraſiaſtas. Herculẽ etiã qui eſt apud circum maximũ in æde pompei magni. Fecit & cicadæ monumentum/& locuſtæ: ſicut carminibus ſuis Erina ſignificat. Fecit & Apollinem: quem a triumuiro Antonio ſublatum reſtituit epheſijs diu⁹ Auguſtus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicaſſe varietateꝫ videẽ numeroſior in arte q̄ polycletus: & ſimetria diligentior. Et ipſe tamen corporum tenus curioſus: animi ſenſus nõ expreſſe. Capillum quoqꝫ/& pubeꝫ nõ emendatius feciſſe: q̄ rudis antiquitas inſtituiſſet. Vicet eũ pythagoras ex italia Regium pancratiaſte delphis poſito. Eundem vicit & Leontius: qui fecit ſtadiodromon aſtylõ: q̄ olympiæ oſtenditur. Et libyn puerum tenentem tabellas eodem loco: & mala ferẽtem nudum. Syracuſis autem claudicantem: cuius vlceris dolorem ſentire etiam ſpectantes vidẽtur. Item Apollinem citharedum: ſerpentemqꝫ eius cõfici ſagittis: qui Dicẹus appellatus eſt: quoniam cum thebẹ ab Alexandro caperentur: aurum a fugiẽte conditum ſinu eius cẹlatum eſſet.

Phy. primus artẽ toreuticem iuenit.

☞ Hic primus neruos/& venas expreſſit capillum diligentius. Fuit & alius Pythagoras ſamius initio pictor: cuius ſigna ad ædẽ Fortunę huiuſce deę ſunt ſeminuda: vnde & laudata ſunt. Hic ſupradicto facie quoqꝫ indiſcrera fuiſſe traditur. Regini auteꝫ diſcipulus/& filius ſororis fuiſſe traditur. Soſtratij lyſippus Sicyoni⁹. Duris negat Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum audendi rationeꝫ cœpiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatum: quem ſequeretur antecedẽtium: dixiſſe: demonſtrata hominum multitudine: naturam ipam imitandam eſſe: non artificem. Plurima ex omnibus ſigna fecit: vt diximus fœcundiſſimę artis: Inter quæ diſtringuẽtem ſe: quem. M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit: mire gratum Tyberio principi: qui non quiuit temperare ſibi in eo: q̄q̄ imperioſus ſui inter initia principatus: trãſtulitqꝫ in cubiculum: alio ibi ſigno ſubſtituto: cum quidã tanta populi Roma. cõtumacia fuit: vt magis theathri clamoribus repni Apoxyomenon cõflagitauerit: princepſqꝫ q̄q̄ adamatuꝫ repoſuerit. Nobilitatur hyſippus/& temulentia tibicina/& canibus/ac vanatiõe. In primis vero quadriga cum ſole rhodiorum. Fecit & Alexãdrum Magnum multis operibus a pueritia eius orſus. Quam ſtatuam inaurati iuſſit Nero princeps delectatus admoduꝫ illa. Dein cum precio periſſet gratia artis: detractum eſt aurum: ꝓcioſiorqꝫ talis exiſtimatur etiam cicatricibus operis: atqꝫ conſciſſuris: in quibus aurum hæſerat remanentibus. Idem fecit Epheſtionem Alexandri magni amicum: quem quidam Polycleto aſcribũt: cum is centum prope annis ante fuerit. Idem Alexãdri venationeꝫ q̄ delphis ſacrata eſt. Athenis ſatyrorũ turmã. Alexandrum/amicorumqꝫ eius imagines ſumma oĩm ſimilitudine expreſſit. Has Metellus macedonia ſubacta trãſtulit romã. Fecit & q̄drigas multorũ generũ.

Qui primus venas/& ner. capilloſqꝫ inſta. expreſſit.

Eupõpi rñſũ naturã ſcꝫ & non artã imitandã eſſe.

☞ Statuarię arti plurimũ tradiẽ cõtuliſſe capillum exprimẽdo. Capita minora faciendo q̄ antiqui: Corpora graciliora/ſiccioraqꝫ: ꝑ quæ ꝓceritas ſignorum maior videreẽ. Non habet latinum nomen ſymmetria: quam diligentiſſime cuſtodiuit noua/intactaqꝫ ratiõe quadratas veterũ ſtaturas ꝑmutãdo: vulgoqꝫ dicebat: ab illis factos: quales eſſent hoĩes a ſe quales viderẽtur eẽ. Huius ꝓprie videẽ eẽ argutię operũ cuſtoditæ in minimis quoqꝫ rebus. Filios/& diſcipulos reliq̄t laudatos artifices. Lahippum/& Bedam: ſed ante omnes Eutychratem: q̄q̄ is conſtantiam patris potius ęmulatus q̄ elegãtiaꝫ auſtero maluit genere q̄ iucũdo placere. Itaqꝫ optime expreſſit: Herculẽ delphis/& Alexandrũ Thepin venatorem/& Theſpiadum ꝑlium eq̄ſtre. Simulachrum trophonij ad orcaculũ. Quadrigas Medeæ cõplures. Equũ cũ ficinis. Canes venãtium. Huius porro diſcipulus fuit Thyſicrates/& ipſe Sicyonius: ſed Lyſippi ſectę ꝓprior: vt vix diſcernantur complura ſigna: ceu ſenex Theban⁹ Demetri⁹ rex: Peuceſtes Alexãdri magni ſeruator. Digni tanta gloria artifices. Qui compoſitis voluminib⁹ cõdidere hæc miris laudibus celebrant: & Thelaphanem Phoceũ ignotum alias: quoniã in theſſalia vbi habitauerit: latuerint opa eius alioquin ſuffragijs ipſoꝝ equaẽ Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius Lariſſam: & Spirarchum Pentathlon: & Apollinẽ. Alij nõ hanc ignobilitatis fuiſſe cauſam quoniã ſe regũ xerxis/& Darij officinis dediderint/exiſtimũt. Praxiteles quoqꝫ marmore fœlicior: iõ

Ly. ſtatu. arti multũ ꝓfuit.

clarior fuit fecit tamen ex ære pulcherrima opa. Proſerpinæ raptum. Item Catagūſam/ & ebrietatē vl' cathachil
& liberum patrem: nobilemq; vna ſatyrum: quē græci piboeton cognomināt. Signa ēt q̄ ante fœlici- ſin.
tatis ædem fuere. Veneremq;/q̄ cum ipſa æde incēdio cremata eſt Claudij principatu marmoreæ illi
ꝑ terras inclyte parem. Item ſtephuſam Spelumen: Oenophorum. Harmodium/& ariſtogytonē ty- Varia ſtatu.
ramnicidas: quos a Xerxe ꝑſarum rege captos victa perſide atheniēſibus remiſit Magnus alexāder. artificū opa.
Fecit & puberem Apollinē ſubrepēti lacertæ cōminus ſagitta inſidiantem: quem Saurotonū vocāt.
Spectanť & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimētia flētis matronæ/ & meretricis gaudētis. Hāc
putāt phrynem fuiſſe. Dep̄hendūtq; in ea amorem artificis: & mercedem in vultu meretricis. Habet
ſimulachrum & benignitas eius. Clamidis enim quadrigę aurigā ſuū impoſuit. Et ne melior in equo
rum effigie in hoīe defeciſſe crederet ip̄e Calamis/ & alias q̄drigas/ bigaſq; fecit/ equis ſemp ſine ęmu
lo expreſſis. Sed ne videať in hoīз effigie īferior. Alcmena nullius eſt nobilior: Alcamenes Phidiæ di
ſcipulus & marmorea fecit: & ærem petalum: qui vocatur encrinomenos: at Polycleti diſcipulus ari
ſtides quadrigas/ & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortū hæc lyræ familiaris Harmodio & ari
ſtogytoni conſilia eorum de tyrānicidio vſq; ad mortez excruciata a tyrannis nō prodidit. Quamob
rem atheniēſes eam honore habere volentes: ne tamen ſcortum celebraſſe viderentur: Animal nomi
nis eius fecere: atq; vt intelligereť cauſa honoris in opere linguam addi ab artifice vetuerunt. Bryaxis
Aeſculapium/ & Seleucum fecit Bedas adorantem Batton Appollinem/ & Iunonum: qui ſunt romę
in templo Concordiæ. Creſilas vulneratum deficientem: in quo poſſit intelligi: quātum reſtat anime
Et olympium Periclem dignum cognomine. Mirumq; in hac arte eſt: ꝙ nobiles viros nobiliores fe-
cit Cephiſidorus Mineruam mirabilem in portu atheniēſium. Et aram ad templum Iouis ſeruatoris
in eodēз portu: cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum: qui Phileſius cognominatur
in Didymeo eginetici æris tempatum. Ceruumq; vna ita veſtigijs ſuſpendit: vt limum ſubter pedes
trahatur alterno morſu digytis: calceq; retinētibus ſolum: ita vertebrato dente vtriſq; in partibꝰ: vt a
repulſu ꝑ vices reſiliat. Idem celtizontas pueros fecit. Chereas Alexandrum magnum/ & Philippuз
patrē eiꝰ fecit. Creſilaus Doriphoron: & amazonē vulneratā. Demetrius Lyſimachen: q̄ ſacerdos Mi
neruæ fuit annis. lxiiij. Idem & Mineruā/ quę muſica appellatur: quoniam dracones in gorgone eius
ad ictus citharę tinnitu reſonāt. Idem equitem ſarmenem: qui protinus de equitatu ſcripſit. Dedalus Alex. Paris.
& ipſe inter fictorez laudatus pueros duos diſtringētes ſe fecit. Dynomenes Proteſilaum/ & pythode Achi. inter.
mum luctatorem. Euphranoris Alexander paris eſt: in quo laudatur: ꝙ omnia ſimul intelligantur.
Iudex dearum/ amator Helenæ: & tamen achillis interfector. Huius eſt Minerua romę: quæ dicitur
Catuleana infra capitolium a. Q. Luctatio catulo dicata. Et ſimulachri boni euentus dextra pateraз:
ſiniſtra ſpicam/ ac paup tenens: item Latona puerpa Apollinē/ & Dianam infantes ſuſtinēs in ęde cō-
cordię. Fecit quadrigas/ bigaſq;. Et Cliduchon eximia forma. Et virtutem egregiā: vtraſq; colloſtre
as. Mulierē miniſtrantē/ & adorantē: Item Alexādrum/ & Philippum in quadrigis. Eutychides euro
tam fecit: in quo artē ipſam amne liquidiorem plurimi dixere. Hegiæ Minerua: Pyrrhuſq; rex lauda vl' colloſſeas.
tur. Et celtizōtes pueri: & Caſtor/ ac Pollux añ ædem Iouis tonātis ageſie in pario colonia Herculis vel i quo am
iſidori. Butyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit: qui fecit dignum p̄ceptore puerū ſufflātem langui ne artem.
dos ignes/ & argonautas: leocras: aquilam ſentiētē quid rapiat in Ganymede: & quid erat parcentez
vnguibus etiā ꝑ veſtem. Puerum autolycon Pancratio victorem: propter quez Xenophon ſympoſi- De raptu ga
um ſcripſit. Iouemq; illū tonātem in capitolio ante cuncta laudabilem: item Apollinē diadematum: nimedis.
luciſcus lagonem puerum ſubdole/ ac fucatæ vernilitatis. Lycius & ip̄e puerum ſuffitorē: menechini
vitulus genu pręmitur replicata ceruice. Ipſeq; Menechinꝰ ſcripſit de ſua arte Naucides Mercurio/
& diſcobolo immolāte arietē cenſetur. Naucerus luctatorez anhelātem fecit: Niceratus Aeſculapiū
& Hygiam: qui ſunt in concordię templo romę. Phyromachi quadriga regiť ab Alcibiade. Polycles
Hermaphroditum nobilem fecit. Pythus Hygiam/ & mineruā Phœnix Lyſippi diſcipulus Epither
ſen Stypax Cyprius vno celebrať ſigno Splachnopte. Periclis Olympij vernula. Hic fuit extra torrēs
ignē oris pleni ſpiritu accēdēs. Syllaniō Apollodorū fecit fictorem & ipſum. ſed inter cunctos diligen
tiſſimum artis: & inimicum ſui iudicē cerebro ꝑfecta ſigna frāgentē/ dum ſatiare cupiditate neq; artis
& ideo inſanum cognoiatū. Hoc in eo expreſſit. Nec hominem ex ære fecit: ſed iracūdiā. Et Achillez
nobilem. Itā epiſtatem exercentē athletas. Strōgilion amazonē: quā ob excellētia crurum. Eucnemō
appellant. Ob id in comitatu Neronis principis circunlatā. Item fecit puerum: quē amādo Brutꝰ phi
lippēſis cognoīe ſuo illuſtrauit. Theodorus/ qui labyrinthū fecit ſami: ipſe ſe ex ære fudit p̄ter ſimili-
tudinem nobilē: fama magnę ſubtilitatis celebratus. Dextra limā tenet: leua tribus digytis quadrigu
lam tenuit trāſlatā preneſte: tātæ paruitatis: vt totam eam currūq;/ & aurigam integeret alis ſimul fa
cta muſca. Xenocrates Tiſicratis diſcipulꝰ: aut vt alij Eutycratis: vicit vtroſq; copia ſignorū: & de ſua

arte compoſuit volumina: plures artifices fecere. Attali &eumenis aduerſus gallos p̄lia. Iſigon⁹: phyromachus: ſtratonicus: Antigonus qui cōdidit volumia de ſua arte. Boeti q̄q̄ argēto melior infās eximie anſerem ſtrangulat. Atq; ex omnibus q̄ rettuli clariſſima q̄q; in vrbe iā ſunt dicata a Vaſpaſiano principe in templo pacis. aliiſq; eius opibus violentia Neronis in vrbem conuecta: & in ſellariis dom⁹ aureę diſpoſita. Pręterea ſunt æqualitate celebrati artifices: ſed nullis operū ſuorū p̄cipui. Ariſton q & argētu; cęlare ſolitus eſt. Callaſes: Deſias: Cantharus: Sicyonius: Dionyſiodorus: Critiæ diſcipul⁹ Deliades. Euphorion: Eunicus/ & Hecatęus. Argenti cęlatores: Leſblocles: p̄dorus: pythodic⁹: polygnotus. Idē pictores nobiliſſimi. Itē ex cęlatoribus: Stratonicus: ſcinus q fuit Critię diſcipul⁹. Nūc percenſebo eos. qui eiuſdē generis opa fecerūt: vt Apollodorus androbolus. Aſclepiodorus: Aleuas philoſophus: appellas/ & adorātes fœminas Antigonus. Et luctatores peryxyomenō. Tyrānicidaſq; ſupradictos: Antimachus: anthenodorus. Fœmias nobiles ariſtodemus: & luctatores /bigaſq; cū auriga. Philoſophos anus Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiā Doryphorus. Cephiſodori duo fuere. E priore eſt Mercurius Liberum patre; in infantiā nutriens. Fecit &concionātem manu elata. Perſona in incerto eſt. Sequēs phūs fecit Celetas: qui cū Phidia Iouem olympiū fecerat. Philoſopus item Cleon/ & cenchramis/ & callicles/ & cephis/ & Calcoſtenes/ & Comœdos & athlethas: Dahipp⁹ Pella: lomenon Daiphrō/ & Democritus: & Demō. Philoſophus Epigenon oīa fere p̄dicta imitatus p̄ceſſit in tubicine/ & matri interfectę infantem miſerabiliter blandientē: Eubolides digytis cōputās Mycon athletis ſpectatur. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus oīa/ quæ cæteri aggreſſus: rep̄ſentauit Alchibiadem: lampadeq; accēſa matre; eius Demareten ſacrificantē. Tiſicrates bigę pitho mulierem impoſuit. Idēq; fecit Martem: & Mercurium: qui ſunt in Cōcordiæ templo Romę: p illum nemo laudat ſęuiorem phalaride tyrāno: cui tauru; fecit mugitus hois pollicitus igne ſubdito: & primus eum expertus eſt cruciatum iuſtiore ſęuitia. In hoc a ſimulachris deū/ hominumq; deuorauerat humaniſſimam artem: ideo ne tot conditores eius elaborauerāt: vt ex ea tormēta fierent: itaq; vna de cauſa ſeruātur opera eius: vt quiſquis illa videat: oderit manus. Sthenis cererem. Iouē. Mineruam fecit: qui ſunt Romę in Concordię templo: idem flentes matronas/ & adorantes: ſacrificanteſq; Simon canem/ & ſagitarium fecit. Stratonicus cęlator ille philoſophus. Scopas vtroſq;. Athletas aūt & armatos/ & venatores: ſacrificāteſq; Batton. Euchir: Claucides: Heliodorus: Hyrcanus: Lophon: Lyſon: Leon: Menodorus: Myagrus: polycrates: polydus: &pythocritus: protogenes. Iidēq; pictura clariſſimi: vt dicem⁹: patrocles: polis: poſſidonius/ qui &argentum cęlauit nobiliter natiōe epheſius: periclimenus: phylō: Simenus: Timotheus: Theomneſt⁹: Thimarcides: Thimō: Thyſias: Tralō. Ex oibus autem maxime cognomine inſinis eſt Callimachus ſemper calumniator ſui: nec finē habēs diligentiæ: ob id Texitechnos appellatus: Memorabilis exemplo adhibēdæ curę modū. Huius ſūt ſaltantes lacęnę emēdatum opus. Sed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Quem quide; & pictorem fuiſſe tradunt. Non ęre captus: nec arte vnam ſolūmodo Zenonis cypriam ſtatuam in expeditione nō vendidit Cato. Sed quia philoſophi erat. Vt obiter hoc quoq; noſcat̄ tā inane exempū in mentione ſtatuarū: eſt &vna nō p̄tereūda: licet auctoris incerti iuxta roſtra Herculis tunicati Eleo habitu romę: torua faciæ: ſentiēteſq; ſup̄ma in tunica: in hac tres ſunt tituli. Vnus. L. Luculli impatoris: de manubiis. Alter pupillum Luculli filium ex. S. C. dedicaſſe. Tertius qui. T. Septimiū ſabinū ędilē curulem ex priuato in publicu; reſtituiſſe. Tot certaminū/ tāteq; dignationis ſimualchrū id fuit: nūc reuertemur ad differentias æris/ & mixturas. In cyprio coronariū/ & regulare eſt: vtrūq; ductile. Coronarium tenuat̄ in laminas: taurorum felle tinctum ſpeciem auri in coronis hiſtrionū p̄bet. Idēq; in vncias additis auri ſcrupulis ſenis p̄tenui pyropi bractea igneſcit. Regulare & i aliis fit metallis. Itēq; chaldariorū differentia: q; chaldariū fundit̄ tm̄ malleis fragile: quibus regulare obſequit̄: ab aliis ductile appellatū: quale omne cyprium eſt. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario. Omne em̄ purgatis diligentius igni vitiis/ excoctiſq; regulare eſt. In reliquis generibus palma cāpano. Simile in multis partibus italiæ/ p̄uintiiſq;. Sed octonas plumbi maxime ſentit̄: vbi iter lapides cādefactos fūdit̄: exurente. n. cocta nigrū/ atq; fragile conficitur. Præterea ſemel recoquūt: quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe: non ab re eſt.

Vel anhelas.

Perill⁹/ q̄ o. ahenum huma. cruciatū fabri. phalaridis ty. iuſſu p⁹ exptus

Vt cachotexitechnos.

Vel ſuleo.

Defferentię ęris/ & mixturę/ & de ſeruando ære. CA. IX.

Frigore ęs recte liquitur.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequenſq; tempatura ſtatuaria eſt. Eadēq; tabularis hoc modo. Maſſa p̄fluat̄ in primis: mox in p̄flatu; addit̄ tertia portio ęris collectanei: hoc ē ex vſu coēpti. Peculareq; in eo cōdimētū attritu domiti/ & cōſuetudine nitoris veluti māſuefacti. Miſcent̄ &plūbi argētarii pōdo duodena/ ac ſelibra cētenis p̄flati. Appellat̄ēt nunc & formalis tēpatura æris tenerrimi: qm̄ nigri plumbi decima portio addit̄: & argētarii vigſima: maximeq; ita colorem bibit: quem gręcanicū vocāt. Nouiſſima eſt: q̄ vocat̄ ollaria: vaſe nomen

hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarij in cẽtenas æris additis. Cyprio ſi addat̃ plũ
buꝫ colos purpuræ fit in ſtatuarũ p̃textis. Aera exterſa rubigineꝫ celerius trahũt: q̃ neglecta niſi oleo
perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradũt. Vſus ęris ad ꝑpetuitatem monumentorũ iam
pridem tranſlatus eſt. Tabulis æreis in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur.

Colos hi notandus.

¶De cadmia medicinæ. CA.X.

Etalla æris multis modis inſtrunt medicinã: vtpote cum vlcera omnia ibi ociſſime ſanent̃.
Maxime tamen ꝓdeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus cãdidior/ac mi
nus ponderoſa: ſed nequaq̃ comparanda ærarię. Plura autem genera ſunt. Namqꝫ ipſe la
pis ex quo fit æs cadmia vocatur fuſuris neceſſarius: medicinæ ĩutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit
aliamqꝫ nõis ſui originẽ recipit. Fit ãt egeſta flãmis: atqꝫ flatu tenuiſſima parte materię: & cameris la
teribuſuę fornaciũ pro quãtitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornaciuꝫ ore: qua flammę
eluctantur appellata capnitis: exuſta: & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima: cameris depẽ
dens: & ab eo argumẽto botritis cognoĩata: põderoſior hęc priore. Leuior porro ſecuturis. Duo eius
colores. Deterior cinereus. Puniceus melior: fabrilis: oculorũqꝫ medicamẽtis vtiliſſima. Tertia eſt in
lateribus fornacium: q̃ ꝓpter grauitatem ad cameras ꝑuenire nõ potuit. Hæc dicit̃ placitis: & ĩpa ab
argumento cruſta verius q̃ pumex intus varias ad pſoras vtilior: & ad cicatrices trahendas. Fluũt ex
ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærulæ: intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra
& cęterarꝫ fortiſſima: vulneribus maxime vtilis. Omnis aũt cadmia in cypri fornacibus optima: iterũ
qꝫ a medicis coquit̃ carbone puros/atqꝫ vbi in cinerem rediſt: extinguit̃ vino amineo: q̃ ad emplaſtra
p̃paratur: q̃ vero ad pſoras aceto. Quidam in ollis fictilibus tuſam vrũt: ac lauant in mortarijs: poſtea
ſiccant. Nymphodorus lapidem ipſum q̃ grauiſſimum ſpiſſumqꝫ vrit pruna: & exuſtuꝫ chio vino re
ſtringit: tunditqꝫ mox linteo cribrat: atqꝫ in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: iterumqꝫ terit
quod ſubſedit: donec ceruſę ſimilis fiat: nulla dentium offenſa. Eadem iollæ actio: ſed q̃ puriſſimũ la
pidẽ eligit. Cadmię effectus: ſiccare: ſanare: ſiſtere fluctiones: pterygia: ſordes oculorꝫ purgare ſcabri
ciem extenuare: & quicquid in plumbi effectu dicemus. Et ęs ipſum ad oĩa eadẽ vrit̃: p̃ter q̃ albugies
oculorũ/& cicatrices. Vlcera quoqꝫ oculorũ cũ lacte ſanat. Idqꝫ ægyptij collirij modo terunt in coti
culis. Facit vt vomitiones e melle ſumptũ. Vrit̃ aũt cypriũ in fictilibus crudis cum ſulphuris pari põ
dere vaſe circũlito ſpiramẽto in caminis: donec vaſa ipſa ꝑcoquant̃. Quidã & ſalẽ addunt. Alij alumẽ
ꝓ ſulphure. Alij nihil/ſed aceto tm̃ aſꝑgunt. Vſtum teritur mortario thebaico: aqua pluuia lauatur
minor effectu: iterumqꝫ adiecta largiore terit̃: & dũ cõſiderat relinquit̃ hoc ſæpius: donec ad ſpeciem
minij redeat. Tunc ſicatum in ſole: in ęrea pyxide ſeruatur.

cadmia lapis

ſordidiſſia

cadmię effectus.

¶De ſcoria/& flore/& ſquamma æris/& ſtomace/
& erugine/& hyeratio. CA.XI.

T ſcoria æris ſimili mõ lauatur: minor effectu q̃ æs ipſum. Sed æris flos medicinę vtilis eſt.
Fit ære fuſo: & in alias fornaces trãſlato: ibi flatu crebriore excutiũtur velut milij ſquãmę:
q̃s vocãt florẽ. Cadunt aũt cũ panes æris aqua refrigerãtur: rubẽtqꝫ ſimiliter ex eis fit: quaꝫ
vocãt lepida: & ſic adulteratur flos: vt ſquãma veneat pro eo. Eſt aũt ſquãma hęc decuſſa
vi clauis: in quos panes ęrei ferruminãt̃. In cyprijs maxĩe officinis oĩa Differẽtia hęc eſt: ꝙ ſquãma
excutit ictibus iſdem panibus. Flos cadit ſponte. Squãmæ eſt alterum genus ſubtilius ex ſumma ſcꝫ
lanugine decuſſum: quod vocant ſtomoma. Atqꝫ hęc oĩa medici (quod pace eorꝫ dixiſſe liceat) igno
rant. Pars maior/& nomina in tãtum a conficiendis ijs medicaminibus abſunt: quod eſſe propriũ me
dicine ſolebat. Nũc quotiẽs incidere in libellos: cõponere ex ijs volentes aliqua: hoc eſt impẽdio mi
ſerorũ experiri commentaria: credũt ſeplaſiæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpẽti: factaqꝫ iã
pridem emplaſtra/& collyria mercant: tabeſqꝫ mercium: fraus ſeplaſiæ ſic exteritur. Et ſquamma au
tem/& flos vruntur in patinis fictilibus/aut æreis deinde lauãtur vt ſupra ad eoſdem vſus. Et amplius
narium carnoſa vitia. Itemqꝫ ſedis: & grauitates aurium ꝑ fiſtulas in eas flatu impulſa. Et vlcera oris
farina admota. Tollit & tonſillas cũ melle. Fit & ex candido ære ſquãma cypria lõge ĩefficatior. Nec
non vrina pueri prius macerãt clauos/paneſqꝫ. Quidam vero excuſſam ſquammã terũt: & aqua plu
uia lauant. Daut & hydropicis duabus drachmis in mulſi hemina: & illinũt cũ polline. Erugis quoqꝫ
magnus vſus. Sed pluribus fit ea modis. Nanqꝫ & e lapide/ex quo coqtur æs deraditur: & ære cãdido
ꝑforato: atqꝫ in cadis ſuper acetum ſuſpenſo æreo: obturatumqꝫ opculo multo ꝓbatiore: q̃ ſi hoc idẽ
ſquammis fiat. Quidam vaſa ipſa cãdidi ęris fictilibus cõdunt in aceto: radũtqꝫ .x. die Alij vinaceis cõ
tegunt totidem poſt dies radunt. Alij delimatam æris ſcobẽ aceto ſpargũt: verſantqꝫ ſpatis ſępiꝰ die
donec abſumat̃. Eandemqꝫ ſcobem alij terere in mortarijs æreis ex aceto malunt. Ociſſime vero cõ
trahit coronarium eruginem reciſamentis in acetum additis. Adulterãt marmore trito maxime thõ

Carpit̃ medicorũ ignorãtia.

Erugis vſus.

diam eruginem. Alij pumice/aut gummi. Præcipue autem fallit atramento ſutorio adulterata. Cętę
ra enim dente deprehenduntur: ſtridentia in frendendo. Expimentuꝫ in batillo ferreo. Nā quæ ſince
ra eſt ſuum colorem retinet: q̄ mixta atramento rubeſcit. Deprehēditur & papiro galla prius macera
to. Nigreſcit enim ſtatim erugine illata. Deprehēditur & viſu maligne virens. Sed ſiue ſinceram/ſiue
adulteram aptiſſimum eſt eius ſiccatā in patina noua vri/& verſari: donec vt fauilla fiat. Poſtea terit:
& reconditur. Aliqui in crudis fictilibus vrunt: donec figlinum ꝑcoquat. Nonnulli & thus maſculum
ammiſcent. Lauatur aūt erugo: ſicut cadmia. Vis eius collyrijs oculoꝝ aptiſſima: & de lachrymatio
nibus mordendo ꝓficiēs. Sed ablui neceſſarium penicillis calidis donec rodere deſinat. Hieratium
vocatur collyrium: quod ita maxime cōſtat. Tempatur aūt idem hammoniaci vncis quattuor: erugi-
nis cypriæ duabus: atramenti ſutorij: quod calchantum vocāt: totidem. Miſy vero vna: croci. vi. Hæc
omnia trita aceto thaſio colliguntur in pillulas: excellentis remedij contra glaucomatum ītia/& ſuf
ſuſionum. Cōtra calligines/& ſcabritias/& albugines/ac genaꝝ vitia. Cruda aūt erugo vulnerarijs em
plaſtris miſcetur. Oris etiam/& gingiuarūqꝫ exulceratione mirifice emēdat: & labioꝝ vlcera cū oleo.
Quod & ſi cęra addatur purgat: & ad cicatricem ꝑducit. Erugo & calluꝫ fiſtularū erodit. Vitiorūqꝫ q̄
circa ſedem: ſiue ꝑ ſe/ſiue cum ammoniaco illita: vel collirij mō in fiſtulas adacta. Eademqꝫ cū reſinę
terebinthine tertia parte ſubacta lepras tollit.

Vel pſorico.

De ſcolecia/& calciti: & ſori/& chalchanto. CA. XII.

EST & alterum genus eruginis: quā vocāt ſcoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine/& ſale
aut nitro pari pōdere cū aceto albo q̄ acerrimo. Nō fit hoc niſi æſtuoſiſſimis dieb⁹ circa ca-
nis ortum. Teritur aūt: donec viride fiat: contrahatqꝫ ſe in vermiculorum ſpeciē: vnde & no
men. Quod vitium vt emendetur: duæ partes q̄ fuere aceti miſcētur vrina pueri īpubis. Idem autē in
medicamētis/& ſanterna efficit: qua diximus aurum ferruminari. Vſuſqꝫ vtriuſqꝫ qui eruginis. Scole-
Calcitis lapiſ cia fit: & per ſe raſa ab ærario lapide: de quo nūc dicemus. Calcitim vocant lapidem: ex quo & ipſū ęs
coqtur. Diſtat a cadmia: ꝙ illa ſuper terrā ex ſubdialibus petris cæditur: hæc ex obrutis. Itē ꝙ chal-
citis friat ſe ſtatim mollis natura: vt videatur lanugo cōcreta. Eſt & alia diſtinctio: ꝙ chalcitis: tria ge
nera cōtinet æris/& myſios: & ſorios: de quibus ſingulis dicem⁹ ſuis locis. Habet aūt æris venas oblō
gas. Probatur mellei colloris: gracili venarum diſcurſu friabilis: nec lapidoſa. Putant & recentē vtilio
vel peior fiat rem eſſe: quoniam inueterata ſori fiat. Vis eius ad excreſcentia in vlceribus ſanguinē ſiſtere: gingiuas
vuam tonſillas farinam compeſcere. Vuluæ quoqꝫ vitijs in vellere imponitur. Cū ſucco vero porri ve
rendorum additur emplaſtris. Maceratur aūt in fictili ex aceto circūlito fimo diebus. xl. Et colorem
croci trahit. Tunc ammixto cadmię pari pondere medicamētum efficit pſoricon dictū. Quod ſi duę
partes chilacitidis tertiæ cadmię tempentur: acrius hoc idem fiet. Acrius etiamnum/& vehemēti⁹ fa
ctum ſi aceto q̄ vino tēpentur. Toſta vero efficatior fit ad eadem omnia. Sori ægyptiū maxime lauda
tur multum ſupato cyprio hyſpaniēſi/& africo: q̄q̄ oculorum quoqꝫ curationi quidam vtilius cypriū
Soris. putant. Sed in quacunqꝫ natione optimum: cui maximum virus olfactu: trituqꝫ pinguiter nigreſcēs:
& ſpongioſum. Stomacho res contraria in tātum: vt quibuſdam olfactu modo vomitiones moueat.
vel cōtrarius Et ægyptū quidem tale. Alterius nationis contritum ſplendeſcit. Et myſi eſt lapidoſius. Prodeſt autē
& dentium dolori: ſi contineat: atqꝫ colluat. Et oris vlceribus grauibus: quæqꝫ ſerpunt. Vritur carbōi
bus: vt chalcitis. Myſi aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobib⁹ flore ei⁹ luteo miſcēte ſe lignī
pinea fauilla. Re vera aūt e ſupradicto fit lapide cōcretum natura: diſcretumqꝫ/& optimū in cyprioꝝ
officinis: cuius notę ſunt friati aureæ ſcintillę: & cum teratur harenoſa natura/ſiue terra chalcitidi ſi-
milis. Hoc autem miſcent qui aurum purgāt. Vtillitas autem eius infuſi cum roſaceo auribus puru-
lentis: & lana impoſiti capitis vlceribus Extenuat etiaꝫ ſcabricias oculorū inueteratas. Pręcipue vtile
tonſilis: contraqꝫ anginas/& ſuppurata: Ratio vt. xvi. drachmę in hemina aceti coquātur addito mel
le: donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta vtile eſt. Quotiens opus ſit molliri vim eius: mel aſpgitur. Ero-
dit & callum fiſtularū ex aceto fouentium: & collyrijs adit. Siſtit & ſanguinem: vleraqꝫ q̄ ſerpāt: quę
ue putreſcāt. Abſumit & excreſcētes carnes. Peculiariter virilitatis vitijs vtile: & fœminarum proflu-
Chalchātuꝫ. uium ſiſtit. Græci cognationem æris fecerunt nomine/& atramēto ſutorio. Appellant enim chalcan
tum: nec vllius æq̄ mira natura eſt. Fit & in hiſpania e puteis/ſtagniſue habentibus id genus aquę. De
coqtur ea ammixta dulci pari menſura: & in piſcinas ligneas fundit. Immobilibus ſuper has tranſtris
dependent reſtes lapillis extentæ: quibus adhæreſcens limus vitreis acinis imagineꝫ quandā vuę red
dit. Exemptum ita ſiccatur diebus. xxx. Color eſt cęruleus: per q̄ ſpectabili nitrore: vtrūqꝫ eſſe credit
Diluendo fit atramentum tinguēdis corijs. Fit & pluribus modis genere eo in ſcrobe cauato. Quarū
in lateribus diſtillantes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiā vocāt: neqꝫ eſt purius aliud. Sed ex eo cādidū
colorem ſentiētem violam leucoiom appellāt. Fit & in ſaxorū catinis pluuia aqua corriuato limo ge

lante. Fit & ſalis modo flagrantiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogēte. Ideo duplici quidā differē
tia foſſile aut facticium appellant. Hoc pallidius: & quantum colore tātum bonitate deterius. Pro-
bant maxime cypriū i medicinæ vſu. Sumit ad depellēda ventris aīalia drachmæ pōdere cū melle.
Purgat & caput dilutū: ac naribus inſtillatū. Item ſtomachū cū melle aut aqua mulſa ſumptuꝫ. Me-
detur & oculorum ſcabriciei doloriqꝫ: necnō & caligini & oris vlceribus. Siſtit & ſanguinem nariuꝫ.
Item hemorrhoidū. Extrahit oſſa cum ſemine hyoſcami. Suſpendit epiphoras penicillo frōti ipoſi-
tum. Efficax & in emplaſtris ad purgāda vulnera: & excreſcentia vlcerum. Tollit & vuas vel ſi deco
cto tangant. Cum lini quoqꝫ ſemine ſuperponitur emplaſtris ad dolores tollēdos. Quodqꝫ ex eo cā
dicat in eo vſu præfertur violaceis. Et grauitati aurium per fiſtulas inſpiratur. Vulnera etiam per ſe
illitum ſanat: ſed tinguit cicatrices. Nuperqꝫ inuētum vrſoruꝫ in arena & leonum ora aſpergere illo
tantaqꝫ eſt vis in aſtringēdo: vt non queat mordere.

¶ De pompholygæ/ & ſpodio/ & antiſpodio/ & diphryge/ & triente ſeruilio. CA.XIII.

ETiam nunc in ærariis reperiuntur quæ vocant pompholygem & ſpondion. Differētia: ꝙ
pompholyx lotura paratur. Spodios illota eſt. Aliqui id quod ſit candiduꝫ leuiſſimumqꝫ
pompholygem dixere: & eſſe æris & cadmię fauillā. Spodion nigriorem ponderoſiorem
qꝫ eſſe: deraſam parietibus fornacium mixtis ſcintillis aliquando & carbonibus. Hæc ace
to accepto odorem æris præſtat: & ſi tangatur lingua ſaporem horridū. Conuenitqꝫ oculoꝝ medi-
camentis quibuſcūqꝫ vitiis occurrens: & ad oīa quæ ſpodion. Hoc ſolū diſtat ꝙ huius elutior vis ē.
Additur & in emplaſtra: quibus lenis queritur refrigeratio & ſiccatio. Vtilior ad omnia q̄ vino lota
eſt. Spodios cypria optima. Fit autē liqueſcentibus cadmia & ærario lapide. Leuiſſime hæc efflatur
& ocius: volatqꝫ e fornacibus & tectis adhereſcit. A fuligine diſtans candore. Quod minus candidū — Aduerte.
ex ea: immaturæ fornacis argumentū eſt. Hoc quidā pompholygē vocant. Qđ vero rubicūdiꝰ ex iis
inuenit: acriorem vim habet: exulceratqꝫ adeo: vt cuꝫ lauatur ſi oculos attingat excęcet. Eſt & mel-
lei coloris ſpondios: in qua plurimū ęris intelligit: Sed quodcūqꝫ genꝰ lauādo fit vtilius. Purgat an-
te pinna: dein craſſiore lotura. Digytis ſcabriciem exterūt. Media vis eius eſt q̄ vino lauat. Eſt & ali-
qua in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum nimium vigiliis fatigatorum apta
putatur. Eadem efficatior vlceribus q̄ manant: vel oris: quæ madent: & omnibus medicamētis quæ
parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus ſpodios: quā vocāt lauriotin. Vtiliſſima aūt — Spodios ocu-lis vigiliis fa-tigatis & gā-grenis vtilis.
oculis cōfirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis eſt vitę ingenia mirari. Quippe ne īqui
renda eſſent metalla viliſſimis rebꝰ: vtilitates eadē excogitauit. Antiſpodion vocant cinerem fici ar-
boris vel caprifici: vel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus: vel oleaſtri vel cytoni ma
li: vel lentiſci. Item ex moris immaturis: id eſt candidis in ſole arefactis: vel e buxi coma: vel pſeudo
cyperi: aut rubi: aut terebinthi: vel oenantis. Taurini quoqꝫ glutinis: aut lintheorum cinerem ſimilit
ter pollere inuentuꝫ eſt. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus: donec figlina percoquatur. In
ęrariis officinis & pſegma fit: iam liquato ęre atqꝫ percocto: additis etiamnum carbonibus: paulati-
qꝫ accenſis: ac repente vehementiori flatu expuitur æris pala quædā. Solum quo excipiatur: ſtratuꝫ — Vel palea.
eſſe debet facile ab ea diſcernitur aqua in iiſdem officinis. Diphrygia vocant græci ab eo ꝙ bis tor- — Vel maxime.
reatur. Cuius origo triplex. Fieri eniꝫ traditur ex lapide pyryte cremato in caminis: donec excoqua
tur in rubricā. Fit & in cypro ex luto cuiuſdam ſpecus arefacto prius: mox paulatim circūdatis ſar-
mentis. Tertio fit modo in fornacibus ęris fece ſubſidente. Differentia eſt quidem: ꝙ ęs ipſum in ca
tino defluit: ſcoria extra fornaces: flos ſupernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornaci-
bus globos lapidis qui coquantur: ferruminari: circa hunc ęs feruere. Ipſum vero non percoqui: niſi
tranſlatum in alias fornaces: & eſſe nodum quēdam materię. Iđ quod excocto ſuperſit: diphryga vo
cant. Ratio eius in medicina ſimilis ſupradictis. Siccare & excreſcētia cōſumere: & perpurgare. Pro — Triens ſeruil. aurū argentū qꝫ abſumens Triente tali honor aut di-minutio fami-liæ ſer. ſignifi-catur.
batur lingua: vt eam ſiccet tactu ſtatim: ſaporemqꝫ ęris reddat. Vnum etiamnum ęris miraculū non
omittemus. Seruilia familia illuſtris in faſtis trientem æreum paſcit auro & argento: conſumentem
qꝫ vtrumqꝫ. Origo atqꝫ natura eius incomparata eſt mihi. Verba ipſa de ea re Meſſallę ſenis ponam
Seruiliorum familia habet trientem ſacrum: cui ſumma cum cura magnificentiaqꝫ ſacra quot annis
faciunt: quem ferunt alias creuiſſe alias decreuiſſe videri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem
familia ſignificari.

¶ De ferro: & ferreis metallis: & differentię ferri. CA.XIIII.

PRoxime idicari debēt metalla ferri: optio vite peſſimoqꝫ iſtrumēto. Siqdē hoc tellurē ſci-
dimus. ſerimꝰ arbuſta: ponimꝰ pomaria: vites ſqualore deciſo annis oībꝰ cogimꝰ iuuene-
ſcere. Hoc extruimꝰ tecta: cędimꝰ ſaxa: oēſqꝫ ad alios vſus ferro vtimur. Sꝫ eodē ad bella:
cędes: latrocinia nō cominꝰ ſolū: ſed etiā miſſili volucriqꝫ: nūc tormētis excuſſo nūc lace

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0515-5
DFG

tis:nunc vero pēnato quā ſceleratiſſimā humani ingenij fraudem arbitror. Siquidem vt ocius mors
pueniret ad hominem:alitem illā fecimus:pennaſq; ferro dedimus. Quāobrem culpa eius nō natu
ra fiat accepta. Aliquot experimentis pbatum eſt poſſe innocēs eſſe ferrū. In fœdere quod expulſis
Fedus a Ro. cū por. initū.
regibus populo Ro. dedit. Porſenna:nominatim comprehenſuz iuenim⁹ ne ferro niſi in agricultura
vterent. Et cum ſtillo ſcribere intutum:vt vetuſtiſſimi auctores pdiderunt. Magni Pōpei in tertio
conſulatu extat editum:in tumultu neſcis clodiane phibentis vlluz telum eſſe in vrbe. Et tamē vita
ipſa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Ariſtonidas artifex cum exprimere vellet Atha
Vel mitiorē.
mantis furorem Chlearcum filium pcipitare volentis:& pcipitato illo reſidētis penitentiam:ferruz
& ęs miſcuit:vt rubigine ei⁹ p nitorē ęris relucēte:exprimeret verecūdię rubor. Hoc ſignū extat ho
Vel thebis hodie.
dierno die. Eſt in eadem vrbe & ferreus Hercules:quem fecit Holcon laborum dei patientia indu-
ctus. Videmus & Romę ſcyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obſtitit eadē naturę be-
nignitas exigentis a ferro ipſo pœnas rubigine:eademq; prouidentia nihil in rebus mortalibus fa-
ciente q quod infeſtiſſimum mortalitati. Ferri metalla vbiq; propemodū reperiunt. Quippe inſula
etiam italiæ ilua gignente:minimaq; difficultate cognoſcunt ipſo colore terræ manifeſto. Sed ratio
eadem excoquendis venis. In cappadocia tantū quęſtio eſt aquæ an terræ fiat acceptum: quoniam
Ferri differētię.
perfuſa certo fluuio terra neq; aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numeroſa. Prima
in genere terrę cœliue. Alias enim mole tantū plumboq; vicinius ſubminiſtrāt. Alias fragile & ero-
ſum rotarūq; vſibus:& clauis maxime figendum:cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate ſola pla-
cet:clauiſq; caligarijs. Aliud rubiginem celerius ſentit. Stricturęq; vocantur eę omnes:quod non in
Vel et.
alijs metallis aſtringenda acie vocabulo impoſito: Ex fornacium maxima differentia eſt. In ijs qui-
Ferri diffe. in aqua.
dem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem. Aliquæ modo ſunt ad denſādas incudes mal
leorumue roſtra. Sūma aūt differentia in aqua eſt:cui ſubinde candēs immergit. Hęc aqua alibi at-
q; alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri:ſicuti bilbilin in hiſpania & turiaſſonem. Comum in italia
cum ferraria metalla in ijs locis non ſint. Ex omnibus autem generibus palma ſerico ferro eſt. Seres
Sericū ferruz palmam obtinens.
hoc cum veſtibus ſuis pellibuſq; mittunt. Secunda parthico:neq; alia genera ferri ex meracie tēpe-
rant:cæteris eī admiſcent. Mollior cōplexus ī noſtro orbe. Aliubi vena bonitatē hāc pſtat:vt ī nori-
cis Aliubi factura vt ſulmone aq vti dixim⁹ Quippe cū in exacuēdo oleares cotes: & aquarię æq dif
ferāt:oleo delicacior fiat acies. Mirūq; cuz excoquatur vena aquæ modo liquari ferrū:poſtea in ſpō
Aduerte de magnete/& ferro.
gias frangi. Tenuiora ferramēta oleo reſtringui mos eſt:ne aqua in fragilitatē durentur. A ferro ſan-
guis humanus ſe vlciſcit. Contactum namq; eo celerius ſubinde rubiginez trahit. De magnete lapi-
de ſuo loco dicemus:cōcordiaq; quam cū ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit:
retinetq; longo tpe. Aliud apprehendēs ferrum:vt annulorum cathena ſpectetur interdum. Quod
Ferrū viuum
imperitum vulgus appellat ferrum viuum:vulneraq; ex tali aſperiora fiant. Lapis hic & in cātabria
naſcit:non ille magnes verus caute cōtinua:ſed ſparſa bubbatione ita appellant:neſcio an vitro fun-
dendo perinde vtilis:nondum enim expertus eſt quiſq:ferri vtiq; inficit aciez:vt magnes. De magne
Chirocrates cur tēpluz ex magnete inchoauerat.
te lapide Chirocrates architectus Alexandiæ Arſiones templum cōcamerare inchoauerat: vt in eo
ſimulachrum eius e ferro pendere in aere videretur. Interceſſit mors & ipſius & Ptolemęi:qui id ſo
rori ſuę iuſſerat fieri. Metallorum omnium vena ferri largiſſima eſt. Cantabrię maritime partę:quam
oceanus alluit:mōs prupte alt⁹:incredibile dictu tot⁹ ex ea materię eſt vt in ambitu oceaui dixim⁹.

¶De temperatura ferri:& medicinæ ex ferro:& ex erugine:& rubigine: & ſquā
ma ferri:& hygremplaſtro. CA.XV.

Errum accenſum igni:niſi duret ictibus:corrumpitur. Rubens non eſt habile tundendo:
neq; anteq albeſcere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri ſimile. A rubigine vindicat
cerusſa & gypſo & liquida pice. Hæc eſt tēperatura a græcis antipatia dicta. Ferūt quidā
Cathena euphratis annis ab alex. iſtructa.
& religione quadā id fieri. Et extare ferream cathenā apud euphratē amnez in vrbe quæ
zeugma appellat:qua Alexander magnus ibi iunxerit pontem:cui⁹ annulos q refecti ſunt rubigine
infeſtari carentibus ea prioribus. Medicina e ferro eſt:& alia q ſecandi. Namq; circumſcribi circulo
Ferrū contra lympha.
terue circūlato mucrone & adultis/& infantibus/pdeſt contra noxia medicamēta & pfixos in limi-
ne e ſepulchro euulſos clauos:aduerſ⁹ nocturnas lymphatiōes. Pungiq; leuiter mucrone quo pcuſſ⁹
hō ſit:contra dolores laterum pectorumq; ſubitos qui ponctionem afferāt. Quædam vſtione ſanan-
tur. Priuatim vero canis rabidi morſus. Quippe etiā pualente morbo expauenteſq; potū vſta plaga
ilico liberant. Calefit etiā ferro cādēte aqua in multis vitijs:priuatimq; dyſētericis. Eſt & rubigo ipa
Achilles ferri rubi. thelep. ſanauit.
in remedijs:& ſic Telephū pdit ſanaſſe Achilles ſiue id ęrea ſiue ferrea cuſpide fecit. Ita certe depi
gitur ex ea decutiēs gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis veteribus Vis eius liga-
re:ſiccare:reſtringere. Emendat alopecias illita. Vtūtur & ad ſcabricias genarum paſtulaſq; totius

corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes vero ſacros ex aceto. Item ad ſcabieꝫ. Paronychia dy-
gytoꝝ & pterygia in linteolis. Siſtit & fœminaꝝ ꝓfluuia impoſita velleribus. Plagis quoqꝫ recētib⁹
vino diluta & cũ myrrha ſubacta. Et cōdylomatis ex aceto ꝓdeſt. Podagras quoqꝫ illita lenit. Squã
ma quoqꝫ ferri in vſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili: ſed acriore vſq̃ rubigo. Quãobrem
& contra Epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemqꝫ ſiſtit: cum vulnera maxime ferro fiãt. Siſtit
& fœminarum ꝓfluuia. Imponitur & cõtra lyenũ vitia. Hemorrhoidas compeſcit vlcerũqꝫ ſerpen-
tia. Et genis ꝓdeſt farinæ modo aſperſa pauliſper. Præcipua tamen commendatio eius in Hygrem
plaſtro ad purganda vulnera fiſtulaſqꝫ: & omnē callum erodenduꝫ & raſis oſſibus carnes recreadas.
Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis ſex ex ære: totidem ex ſquãma
ferri: totidem cæræ: ex oleo ſextarius. His adijcit̃ cũ ſunt repurganda vulnera aut replenda cæratũ.

De plumbi metallis: & albo plumbo/ & nigro. CA.XVI.

SEquitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum/ atqꝫ candidum: pręcioſiſſimum can *Plumbi duo genera.*
didum a gręcis appellatum caſſiteriũ: fabuloſeqꝫ narratum in inſulas athlantici maris pe
ti vitilibuſqꝫ nauigijs circũſutis corio aduehi. Nunc certum eſt in luſitania gigni & in galli
cia ſumma tellure harenoſa & coloris nigri. Pondere tantum ea dep̄henditur. Interueni
unt & minuti calculi: maxīe torrētib⁹ ſiccatis. Lauant eas harenas metallici: & qđ ſubſedit coquũt ĩ *Candidum.*
fornacibus. Inuenitur & in aurarijs metallis quæ alutia vocãt. Aqua immiſſa eluēte calculos nigros
paulum candore variatos: quibus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calatis in quibus aurum col
ligitur remanent cum eo: poſtea caminis ſeparantur. Conflatiqꝫ in album plumbum reſoluunt̃. Nõ
fit in gallecia nigrum: cum vicina cantabria nigro tantum abũdet. Nec ex albo argentũ: cum fiat ex
nigro. Iungi inter ſe plumbũ nigrum ſine albo nõ poteſt. Nec hoc ei ſine oleo. Ac ne albũ quidē ſecũ
ſine nigro. Albũ habuit auctoritatem & iliacis temporibus teſte Homero caſſiriton ab eo dictũ. Plũ
bi nigri origo duplex eſt. Aut enim ſua ꝓuenit vena: nec quicq̃ aliud ex ſe parit: aut cũ argento naſci *Nigrum*
tur: mixtiſqꝫ venis conflat̃. Ei⁹ qui primus in fornacibus liquor: ſtagnum appellat̃. Qui ſecundus ar-
gentũ. Qui remanſit in fornacibus: galena quæ portio eſt terra addita venę. Hęc rurſus conflata dat
nigrum plumbum deductis duabus partibus.

De ſtagno: & plũbo argentario: & quibuſdã alijs. CA.XVII.

STagnum illitũ æris vaſis ſaporē gratiorē facit: & compeſcit eruginis virus: mirumqꝫ põdus
nõ auget. Specula quoqꝫ ex eo laudatiſſima (vt diximus) brunduſij temperabãtur: donec ar
genteis vti cœpere & ancillę. Nunc adulterat̃ ſtagnum addita æris tertia portione cãdidi in
plumbum albũ. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigriqꝫ libris. Hoc nunc aliqui argentariũ ap-
pellant. Item & tertiariũ vocant: in quo duæ nigri portiones ſũt: & tertia albi. Præciũ eius in libras *Tertiarium quid.*
xxx. Et hoc fiſtulę ſolidantur. Improbiores tertiariũ additis æquis partibus albi: argentariũ vocãt:
& eo quæ volunt incoquunt. Præcia huius faciunt in pondo. cxxx. In libras albo per ſe ſincero p̄cia
ſunt. xxx. nigro. xvij. Albi natura plus aridi habet. Contra nigri tota humida eſt. Ideo albuꝫ nulli rei
ſine mixtura vtile eſt. Neqꝫ argentum ex eo plumbatur: quoniam prius liqueſcit argentum. Confir-
mantqꝫ ſi minus albo nigri q̃ ſatis ſit miſceatur: erodi ab eo argentuꝫ. Album incoquitur ęris operi-
bus galliaꝝ inuento: ita vt vix diſcerni queat ab argento: eaqꝫ incoctilia vocant. Deinde in argentuꝫ
incoquere ſimili modo cœpere: equoꝝ maxime ornamētis iumentorũqꝫ iugis. In alexia oppido re
liqua gloria biturigũ fuit. Cœpere deinde & eſſeda & vehicula & petorita exornare. Similiqꝫ modo
ad aurea quoqꝫ & argentea ſtaticula inanis luxuria peruenit: quęqꝫ in ſcyphis cerni ꝓdigũ erat: hęc
in vehiculis atteri cultus vocatur. Plumbi albi experimētum in charta eſt: vt liquefactum põdere vi
deatur non colore rupiſſe. India neqꝫ æs neqꝫ plumbuꝫ habet: gēmiſqꝫ ſuis ac margaritis hæc ꝑmu- *De indorũ in gēmis ꝑmutatione.*
tat. Nigro plumbo ad fiſtulas laminaſqꝫ vtunt̃ laborioſius in hiſpania eruto: totaſqꝫ per gallias. Sꝫ in
britãnia ſũmo terrę corio adeo large: vt lex vltro dicat̃: ne plus certo modo fiat. Nigri generib⁹ hæc
ſunt nomina. Iouetanum: caprarienſe: oleaſtrenſe. Nec differentia vlla ſcorię modo ſit excocta dili-
genter. Mirũqꝫ in his ſolis metallis ꝙ derelicta fertili⁹ reuiuiſcunt. Hoc videtur facere relaxatis ſpi-
ramentis ad ſatietatem infuſus aer: æque vt fœminas quaſdam fœcundiores abortus facere. Nuꝑ id
compertum in betica ſantarenſi metallo quod locari ſolitum. x. libris per ducētos ante annos: poſtq̃
oblitteratum erat. lxv. locatum eſt. Simili modo antonianum. In eadem enim ꝓuintia pari locatio-
ne ꝑuenit ad pondo. cccc. vetigalis. Et mirum aqua addita non liq̃ſcere vaſa e plumbo cõſtat. Eadē
in aqua calculus ęreuſue quadrans ſi addatur vas peruri.

Medicinę de plumbo: & ſcoria plumbi: de molibdena ſiue galena: de pſymythio: & ſandaraca. CA.XVIII.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0517-7 DFG

Plumbi natu ra eſt venereꝫ cohibere.

IN medicina ꝑ ſe plumbi vſus eſt cicatrices reprimere: adalligatiſqꝫ lũboꝝ & renuꝫ ꝑti la-
minis frigore natura inhiberi impetus veneris. Viſaqꝫ in quiete veneria ſpõte naturæ erũ-
pentia vſqꝫ in morbi genꝰ his laminis Caluꝰ orator cohibuiſſe tradiť: vireſqꝫ corporis ſtu
dioꝝ labore cuſtodiſſe. Nero quoniam ita dijs placuit: princeps lamina pectori impoſita
ſub ea cantica exclamans alendis vocibus demonſtrauit rationẽ. Coquiť ad medicinę vſus patinis fi
ctilibus ſubſtrato ſulphure minuto laminis ĩpoſitis tenuibus opertiſqꝫ ſulphure & ferro mixtis. Cuꝫ
coquiť munienda in eo opere foramina ſpiritus conuenit: alioquin plumbi e fornacibus halitus no-
xius ſentiť & peſtilens: & canibus ociſſime. Omniũ vero metalloꝝ muſcis & culiſcibus. Quãobrẽ nõ
ſunt ea tędia in metallis. Quidam in coquendo ſcobem plũbi lima quæſitam ſulphuri miſcent. Alij
cęruſſam potius q̃ ſulphur. Fit & lotura. Plurimi vſus in medicina: cũ ſeipſo teriť in mortarijs plum-
beis: addita aqua cœleſti: donec craſſeſcat. Poſtea ſupnatãs aqua tolliť ſpongijs: quod craſſiſſimũ fu
it ſiccatũ diuidiť in paſtillos. Quidam limatum plumbũ ſic terunt. Quidam etiam plumbaginẽ am
miſcent. Alij vero acetũ: alij vinuꝫ: alij adipem: alij roſam. Quidam in mortario lapideo/ & maxime
thebaico plumbeo piſtillo terrere malunt. Candidiuſqꝫ fit ita medicamentum. Id autẽ q̃d vſtum eſt
plumbum lauať & ſtibi & cadmia poteſt aſtringere: ſiſtere: cõtrahere cicatrices. Vſuſeṁ ex eodẽ &
in oculoꝝ medicamẽtis: & maxime cõtra ꝓcidentiã eoꝝ inanitatem: & vlceꝝ excreſcentia: rimaſqꝫ
ſedis/ aut hemorrhoidas: & cõdylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis aũt vſti ad vlce
ra ſerpẽtia aut ſordida. Eadẽqꝫ quę chartis ratio ꝑfectus. Vriť aũt in patinis ꝑ laminas minutas cum
ſulphure verſaruꝫ rudibus ferreis: donec liquor mutetur in cinerẽ. Dein refrigeratũ teritur in farinã
Alij elimatã ſcobem in fictili crudo coquunt in caminis: donec percoquať figlinũ. Aliqui cęruſſã mi
ſcent pari menſura: aut hordeũ: teruntqꝫ vt in crudo dictũ eſt: & pręferũt ſic tritũ plumbi ſpodio cy-
prio. Scoria quoqꝫ plumbi in vſu eſt. Optimaqꝫ quæ ad luteum maxime colorem accedit ſine plum
bi reliquijs: aut ſulphuris ſpecie & terra carens. Lauať hęc in mortarijs minutum fracta: donec aqua
luteũ colorem trahat: & tranſfundiť in vas purũ: idqꝫ ſæpius: vſqꝫ dum ſubſidat: quod vtiliſſimũ eſt.
Eodẽqꝫ effectus habet quos plũbũ: ſed acriores. Mirari ſuccurrit experiẽtiã vitę: ne fæce quidẽ rerũ
excremẽtorũqꝫ fœditate intentata tot modis. Fit & ſpodium ex plumbo eodem quo ex cyprio ære
diximus. Lauať in linteis raris in aqua cæleſti: ſeparaťqꝫ terrenũ tranſfuſiõe: cribrarũqꝫ teriť. Quidã

Molibdena. Alias galena

puluerem cum pennis detegere malunt: ac terrere in vino odorato. Eſt & molibdena quã alibi gale
nam vocauimꝰ: plumbi & argẽti vena cõmunis. Melior hæc: quãto magis aurei coloris: quãtoqꝫ mi
nus plumboſa friabilis & modice grauis. Cocta cum oleo iocineris colorẽ trahit. Adhęreſcit & auri/
& argenti fornacibus. Et hanc metallicã vocãt. Laudatiſſima quæ in zephirio fiat. Probanť minime
terrenæ/ minimęqꝫ lapidoſę. Coquuntur lauanturqꝫ ſcoriæ modo. Vſus in lippara ad leniẽda refrige
randaqꝫ vlcera. Emplaſtriſqꝫ nõ alliganť ſed illita ad cicatricẽ ꝑducũt in terrenis corporibus molliſ-
ſimiſqꝫ ꝑtibus. Compoſitio eiꝰ eſt libris tribus: & cęræ libra vna: olei tribus heminis. Quod in ſenili
corpore cũ fracibus addiť. Temperať & cũ ſpuma argẽti & ſcoria plumbi: ad dyſenteriã & tenaſmũ
fouendo callida. Pſymithium quoqꝫ hoc eſt cæruſſam plumbariæ dãt officinæ. Laudatiſſimũ in rho
do. Fit aũt ramẽtis plumbi tenuiſſimis ſup vas aceti aſperrimi ĩpoſitis atqꝫ ita diſtillãtibꝰ. Quod ex
eo cecidit in ipſum acetum arefactum mollitur & cribratur. Iterum aceto mixto in paſtillos diuidiť
& in ſole ſiccať ęſtate. Fit & alio modo addito in vrceos aceti plũbo obturatos ꝑ dies. x. deraſoqꝫ ceu
ſitu ac rurſus deiecto: donec deficiat materia. Quod deraſuꝫ eſt teriť & cribrať: & coquiť in patinis:
miſceťqꝫ rudiculis: donec ruffeſcat: & ſimile ſandaracę fiat. Dein lauať dulci aqua: donec nubeculæ
omnes eluantur. Similiter poſtea: & in paſtillos diuiditur. Vis eius eadẽ quæ ſupradictis. Leuiſſima
tantum ex omnibus præterqꝫ ad candorem fœminarum adhibetur. Eſt autẽ letalis potus: ſicut ſpu-

Sandaraca vox lympida & ca. efficitur

ma argenti. Poſtea cęruſſa ipſa ſi coquatur ruffeſcit. Sandaracæ quoqꝫ ꝓpemodum dicta natura eſt.
Inueniť auteꝫ & in aurarijs/ & in argẽtarijs metallis: melior quo magis ruffa: quoqꝫ magis virꝰ redo
lens ac pura friabiliſqꝫ. Valet purgare: ſiſtere: excalefacere: ꝑdere. Sũma eiꝰ dos ſeptica. Explet alo
pecias ex aceto illita. Addiť oculorum medicamentis. Fauces purgẽt cum melle ſumpta. Vocẽ lym
pidam ac canorem facit. Suſpirioſis tuſſientibuſqꝫ iucunde medeť cum reſina terebinthina in cibo
ſumpta. Suffita quoqꝫ cum cędro: ipſo nidore eis medeť. Et arſenicũ ex eadẽ eſt materia. Quod op-
timũ: coloris etiã in auro excellentius. Quod vero palladius aut ſandaracæ ſimilꝰ eſt: deterius exi-
ſtimať. Eſt & tertiũ genus quo miſceť aureus/ color ſandaracæ. Vtraqꝫ hæc ſquãmoſa. Illud vero ſic
cũ purũqꝫ gracili venaꝝ diſcurſu fiſſile. Vis eadẽ quę ſupra: ſed acrior. Itaqꝫ & cauſticis addiť & pſi-
lothris. Tollit & pterygia digytorum carneſqꝫ nariũ: & condylomata: & quicquid excreſcit. Torre-
tur: vt validius proſit in noua teſta: donec mutet colorem.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0518-2
DFG

❡CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXXV. PROHEMIVM.

❡Honos picturæ & imaginum.

METALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT AD NASCENTI-
um quoq; eis natura indicata propemodũ eſt ita cõnexis rebus/vt immẽſa medi
cinæ ſilua: & officinaꝝ tenebrę: & moroſa cęlandi pingendiq; ac tingẽdi ſubtili-
tas ſimul dicerent. Reſtãt terræ ipſius genera lapidumq; vel numeroſiores æra-
rię: plurimis ſingula a græcis pręcipue voluminibꝰ tractata. Nos in iſs breuitatẽ
ſequemur vtilẽ inſtituti mõ: nihil neceſſarium aut naturale omittẽtes.

❡Honos picturæ. CA.I.

PRimumq; dicemus quæ reſtant de pictura arte quondã nobili: tũc cũ
expecteretur a regibus populiſq;: & alios nobilitate quos eſſet dignata poſteris tradere. Nunc vero
in totum marmoribus pulſatum quidem & auro: nec tantum vt parietes toti operiant: verum & in-
terraſo marmore: vermiculatiſq; ad effigies rerum & animalium cruſtis. Non placentiaꝫ abaci: nec
ſpatia montis in cubiculo delitentia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuen
tũ. Neronis vero maculas quę nõ eſſent in cruſtis inſerendo vnitatem variare: vt ouatus eſſet. Numi
dicus: vt purpura diſtingueretur Sinnadicus inuenit: qualiter illos naſci optarent delicię: montium
hæc ſubſidia deficientium. Nec ceſſat luxuria id agere vt q̃plurimum incendijs perdat.

Vel illos

❡Honos imaginum. CA.II.

IMaginum quidem pictura q̃ maxime ſimiles in æuũ propagabant figurę: quod in totus
exoleuit. Aereiq; ponunt clipei: argenteæ facies: ſurdo figurarũ diſcrimine ſtatuaꝝ capi
ta ꝑmutantur. Vulgaris iãpridem ſalibus etiam carminum: adeo materiam malunt cõſpi
ci oẽs q̃ ſe noſci. Et inter hæc pinacothecas veteribus tabulis cõſuũt: alienaſq; effigies co-
lunt: ipſi honorem non niſi in p̄cio ducentes: vt frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaq; nullius
effigie viuẽte: imagines pecuniæ nõ ſuas relinquũt. Idẽ paleſtras athletarũ imaginibus: & ceroma
ta ſua exornant: & vultus Epicuri ꝑ cubicula geſtant: ac circũferunt ſecũ. Natali eius viceſima luna
ſacrificant: feriaſq; omni menſe cuſtodiunt: quas ichadas vocãt: ij maxime qui ſe ne viuentes quideꝫ
noſci volunt. Ita eſt ꝓfecto: artes deſidia ꝑdidit: & quoniam animorum imagines non ſunt: negligũ
tur etiam corporum. Aliter apud maiores in atrijs hæ erant: quæ ſpectarentur: nõ ſigna externorum
artificum: nec æra aut marmora. Expreſſi cæra vultus ſingulis diſponebãtur armarijs: vt eſſent ima
gines: q̃ comitarentur gentilicia funera Semperq; defuncto aliquo: totus adhærat familię eius q vn
q̃ fuerat populus. Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus imple
bantur & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ in foribus: & circa limina animoꝝ ingẽ
tium imagines erant: affixis hoſtium ſpolijs quę nec emptori refringere liceret: quæ etiam dominis
mutatis: domus ornamenta erãt. Eratq; hæc ſtimulatio ſumma & ingens exprobrãtibus tectis quot
tidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Meſſallę oratoris indignatio: quæ
prohibuit inſeri genti ſuę bleuinorum alienam imaginem. Similis cauſa Meſſallæ ſeni expreſſit vo-
lumina illa quæ de familijs condidit: cum Scipionis Pomponiani tranſiſſetq; adoptione teſtamẽta
ria. Saluitonis: hoc em̃ ei fuerat cognomen. Africanoꝝ dedecore notã irrepẽtẽ. Scipionum nomini
Sed pace meſſalarum dixiſſe liceat etiam mentiri clarorũ imagines: erat aliquis virtutũ amor mul
to honeſtus q̃ mereri: ne quis ſuas expeteret. Non eſt prætereundum & nouitium inuentum. Siqui-
dem non ſolum ex auro argentoue aut certe ære in bibliothecis dicantur: illi quorum immortales
animæ in iiſdem locis ibi loquuntur: quinimmo etiam quæ non ſunt finguntur: pariuntq; deſideria
non traditi vultus ſicut in Homero euenit: quo maius (vt equidem arbitror) nullum eſt fœlicitatis
ſpecimen: q̃ ſemper omnes ſcire cupere qualis fuerit aliquis Aſinij Pollionis hoc Romæ inuentum
qui primus bibliothecam dicando: ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint ale-
xandriæ & pergami reges: qui bibliothecas magno certamine inſtituere: non facile dixerim. Imagi
num amore flagraſſe quoudam teſtes ſunt: & Atticus ille Ciceronis: edito de iſs volumine: &.M.
Varro benigniſſimo inuento inſertis voluminum ſuorum fœcunditati nõ nominibus tantum ſeptin
gentorum illuſtrium: ſed & aliquo modo imaginibus nõ paſſus intercidere figuras: aut vetuſtatem
æui contra homines valere inuentione muneris. Etiam dijs inuidioſus: quando immortalitatem nõ
ſolum dedit: veruꝫ etiã in omnes terras miſit: vt præſentes eſſe vbiq; & claudi poſſent.

Antiquitus Ro. ſuorum auorum figuras in atrijs locabãt: hinc iu. ſtemmata quid faciunt.

Antiqui Ro. hoſtium ſpo. fori. affigebãt

Antiqui Ro. philoſophorum ymag. in biblio. habebant hinc Iu. in t. nam ꝑfe- tiſſimus

Vel interire.

Vel ſacrorũ inuentores: quinetiã dijs inuidiſſe q̃m vel credi.

❡Quando primum clipei imaginum publice: quando in domibus

poſiti:& de picturæ initiꝗs:& monochromaton:& primis pictoribus:& antiquitate pi
cturarum in italia.
CA.III.

ET hoc quidem alienis ille prẹſtitit.Suoruꝫ vero clipeos in ſacro vel publico priuatim di
care primus inſtituit(vt reperio)Ap.Claudius qui cõſul cum ſeruilio fuit anno vrbis.cc.
lix.Poſuit enim in bellonẹ ẹde maiores ſuos:placuitqꝫ in excelſo ſpectari & titulos hono
rum legi.Decora res vtiqꝫ ſi liberorum turbẹ paruulis imaginibus ceu nidum aliquẽ ſo-
bolis pariter oſtentãt.Quales clipeos nemo nõ gaudens fauenſqꝫ aſpicit.Poſt euꝫ.M.Aemilius col-
lega in conſulatu.Q.Luctatiꝗ non in baſilica modo æmilia verum & domi ſuæ poſuit:id quoqꝫ mar
tio exemplo.Scutis enim qualibus apud troiam pugnatum eſt:continebãtur imagines.Vnde & no
men habuere clipeorum:non vt peruerſa grammaticoruꝫ ſubtilitas voluit ac luendo.Origo plenã
virtutis facieꝫ reddi in ſcuto cuiuſqꝫ qui fuerit vſus illo.Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagi
nes:ſecumqꝫ in caſtris tulere.Certe captis eis talem Aſdrubalis inuenit.Q.Martius Scorpionum in
hiſpania vltor.Iſqꝫ clipeus ſupra fores capitolinæ ẹdis vſqꝫ ad incendium primum fuit.Maiorũ qui
dem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re anno notatur vt.L.Manlio.Q.Fuluio cõſul.anno vrbis qui-
genteſimo.lxxv.M.Aufidius tutele capitoliꝗ redemptor docuerit patres argenteos eſſe clipeos:qui
pro ẹris p aliquot iam luſtra aſſignabantur.De picturæ initiꝗs incerta nec inſtituti operis queſtio eſt.
Aegyptiꝗ ſex milibus annorũ apud ipſos inuentam prius q̃ in græciam tranſiret:affirmãt.Vana p̄di
catione vt palam eſt.Græci autem aliꝗ apud ſicyoneꝫ:aliꝗ apud corinthios repertam:omnes ab vm
bra hominis lineis circunducta.Itaqꝫ talem primam fuiſſe.Secundaꝫ ſingulis coloribꝰ & monochro
maton dictam:poſtq̃ operoſior inuenta erat:durat qꝫ talis etiamnum.Inuentam linearẽ dicũt a phi
locle ægyptio/vel Cleante corinthio.Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes ſicyonius
ſine vllo etiã nunc colore.Iam tamen ſpargentes lineas intus.Ideo & quos pingerent aſcribere inſti
tutum.Primus inuenit eos colores:teſte vt ferunt Arato:Cleophãtus corinthiꝰ.Hunc autem eodẽ
nomine alium fuiſſe:quem tradit Cornelius nepos ſecutum in italia Demaratum Tarquiniꝗ Priſci
Romani regis patrem fugientem a corintho iniurias Cypſeli tyranni:vt mox docebimus.Iam eniꝫ
abſoluta erat pictura etiaꝫ in italia.Extant certe hodieqꝫ antiquiores vrbe picturẹ in ẹdibus ſacris:
quibus ẹquidem nullas æque miror tam longo æuo durãtes in orbitate tecti veluti recentes.Simi-
liter lanuuiꝗ vbi atlanta & Helena comminus picturæ ſunt nudẹ:ab eodem artifice:vtraqꝫ excellẽ-
tiſſima forma:ſed altera vt virgo:ne ruinis quidem templi concuſſæ.Pontius legatus Caiꝗ principis
eos tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tectoriꝗ natura permiſiſſet.Durauere & cæterẹ antiquio-
res & ipſẹ.Fateburqꝫ quiſquis eas diligenter eſtimauerit:nullam artium celerius conſumatam:cũ
iliacis temporibus non fuiſſe eam appareat.

Vnde clipeꝰ dictꝰ:hic grã. taxatur error

De picturæ principio

Vel noĩs quidã taciti vel tecti.

¶De pictoribus romanis:& quando primum dignitas picturæ:& qui victorias
ſuas pictura propoſuerũt:& quãdo externis picturis dignitas romẹ.
CA.IIII.

APud romanos quoqꝫ honos mature huic arti cõtigit.Siquidem cognomina ex ea pictorũ
traxeunt Fabiꝗ clariſſime gentis:princepſqꝫ eius cognominis ipſe ædem ſalutis pinxit an
no vrbis contidẹ.cccc.l.quæ pictura durauit ad noſtrã memoriam:ẹde Claudiꝗ principa
tu exuſta.Proxime celebrata eſt i foro boario ẹde Herculis pacuuiꝗ poetæ:pictura.En-
niꝗ ſorore genitus hic fuit:clarioremqꝫ eã artẽ romæ fecit gloria ſcænæ.Poſtea nõ eſt ſpectata hone-
ſtis manibus:niſi forte quis Turpiliũ equitem romanum e Venetia noſtræ ætatis bellæ referat:ho-
dieqꝫ pulchris eius operibus Veronẹ extantibus.Leua is manus pinxit:quod de nullo ante memo-
ratur.Paruis gloriabatur:tabellis extinctis nuper in longa ſenecta.Aterius Labeo prætorius etiam
pro conſulatu prouinciæ narbonenſis functus.Sed ea res in riſu:& iam contumelia erat.Fuit & prin
cipum virorum non omittendum de pictura celebre conſilium.Q.Pedius nepos.Q.Pediꝗ conſula
ris triumphaliſqꝫ Cẹſare dictatore coheredis Auguſto dati cũ natura mutus eſſet:eum Meſſalla ora
tor.ex cuius familia pueri auia erat picturam docendum cenſuit.Idqꝫ etiam diuus Auguſtus com-
probauit.Puer magni profectus in ea arte obiꝗt.Dignatio autem præcipua romẹ increuit(vt exiſti-
mo)a.M.Valerio maximo conſule:cum Maſſalla princeps tabulam picturæ prœliꝗ:quo carthagi
nenſes & Hieronem in ſicilia deuiſerat:propoſuit in latere curiẹ hoſtiliẹ:anno ab vrbe condita qua
dringẽteſimononageſimo.Fecit hoc qdẽ &.L.Scipio.Tabulãqꝫ victoriẹ ſuẹ aſiaticẹ in capitolio po
ſuit Idqꝫ id ẹgre tuliſſe fratreꝫ Africanum tradũt iratũ haud immerito:quoniã filius eiꝰ in illo prœ-
lio captus fuerat.Non diſſimilem offenſionẽ & Aemiliani ſubiꝗt.L.Hoſtilius mancinus qui primus
carthaginem irruperat ſitum eius expugnationemqꝫ depictas proponendo in foro:& ipſe aſſiſtens
populo ſpectanti ſingula enarrando.Qua comitate proximis comitiꝗs conſulatuꝫ adeptus eſt.Ha-

Picturæ dignatio a.M. va.aucta

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0520-2
DFG

buit ſcęna ludis Claudij Pulchri magnam ammirationem picturæ: cum ad tegularum ſimilitudinē
corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatē romæ fecit primus omniuꝫ
L.Mummius: cui cognomen Achaici victoria dedit. Nam cum in pręda vendenda rex diſtraxiſſet:
& rex Attalus ſex milibus ſeſtertium emiſſet Ariſtidis tabulam Liberum patrem continentem: pre=
cium miratus ſuſpicatus aliquid in ea virtutis quod ipſe neſciret: reuocauit tabulaꝫ Attalo multum
querente: & in cæteris delubro poſuit. Quam primum arbitror picturam externaꝫ Romæ publica=
tam. Deinde video & in foro poſitas vulgo. Hinc.M.Craſſi oratoris ille lepos agentis ſub veteribus
cum teſtis compellatus inſtaret dic ergo Craſſe qualem mereris? Talem inquit: oſtendens in tabula
pictū inficietiſſime gallū exerentē linguam. In foro fuit & illa paſtori ſenis cū baculo: de qua teuto=
norum legatus interrogatus quanti eum æſtimaret: reſpondit ſibi donari nolle taleꝫ viuum verum=
q;. Sed præcipuā auctoritatē fecit publice tabulis Cęſar dictator Aiace & Medea ante Veneris ge=
nitricis ędē dicatis. Poſt euꝫ.M.Agrippa vir ruſticitati q̄ delicijs propior. Extat certe eiꝰ oratio ma=
gnifica & maximo ciuiū digna de tabulis omnibus ſigniſq; publicandis. Quod fieri ſatius fuiſſet: q̄
in villarum exilia pelli. Veruꝫ eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & veneris mercate eſt a cizi=
cenis.xiij.milia pondo. In thermarum quoq; calidiſſima parte marmoribus incluſerat paruas tabel
las: paulo ante cum reſtringerentur ſublatas. Super omnes diuus Auguſtus in foro ſuo in celeberri=
ma parte poſuit duas tabulas: quę belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Caſtores ac vi=
ctoriam poſuit: & quas dicemus ſub artificum mentione in templo Cæſaris patris. Ideꝫ in curia quo
q;: quam in comitio conſecrabat duas tabulas impreſſit parieti. Nemean ſedentē ſupra leonem. Pal
migeram ipſaꝫ aſtante cum baculo ſene. Cuius ſupra caput tabula bige dependet: quam Nicias ſcri
pſit ſe inuſiſſe: tali eniꝫ vſus eſt verbo Alterius tabulæ admiratio eſt puberem filiuꝫ ſeni patri ſimilē
eſſe: ſalua ætatis differētia: ſupuolante aquila dracōe cōplexa: Philochares hoc ſuū opus eſſe teſtatꝰ
eſt Immenſa vel vnā ſi quis tantuꝫ hanc tabulam æſtimet: potentia artis: cū propter Philocarē igno
biliſſimos alioquin Glauconē filiūq; eius Ariſtipū ſenatus populuſq; Ro. tot ſæculis ſpectet. Poſuit
& Tyberius Cæſar minime comis imperator in tēplo ipſius Auguſti quas mox indicabimus.

Mirum de teg. ſimilitudine in pictura ad quā corui aduolarēt.

Vel reſtrigerē tur.

¶ Ratio pinguendi de pigmentis. CA.V.

HActenus dictū ſit de dignitatis artis morietis. Quibus coloribus ſingulis primi pinxiſſēt:
diximus cū de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromathea genera picturę
vicauerint: qui deinde & quę & quibus temporibus inuenerint: dicemus in mentione ar=
tificum: quoniam indicare naturas colorum cauſa inſtituti operis prior eſt. Tandeꝫ ſe ars
ipſa diſtinxit: & inuenit lumen/atq; vmbras/differentia colorum alterna vice ſeſe excitante. Deinde
adiectus eſt ſplēdor: alius hic q̄ lumen: quē quia inter hoc & vmbra eſſet: appellauerūt tonon. Cōmiſ
ſuras vero colorū & tranſitus: armogen.

¶ De coloribus natiuis/& factitijs. CA.VI.

SVnt autē colores auſteri aut floridi. Vtrumq; natura aut mixtura euenit. Floridi ſunt quos
dominus fingenti præſtat: minimum: armenium: cynabaris: chryſocolla: indicum: purpu
riſſum. Cæteri auſteri. Ex omnibus alij naſcuntur. Alij fiunt. Naſcuntur ſinopis: rubrica:
parethonium: melinum: eretria: auripigmentum. Cæteri finguntur. Primumq; quos in
metallis diximus præterea e villioribus ochra: cęruſa vſta: ſandaraca: ſandix: ſyricum: attramētū: Si
nopis inuenta eſt primum in ponto inde nomen a ſinope vrbe. Naſcitur & in ægypto: balearibꝰ: afri
ca: ſed optima in lemno & in cappadocia. Effoſſa & in ſpelūcis. Quę ſaxis adhęſit: excellit. Clebis ſu
us colos: extra maculoſus. Hacq; vſi ſūt veteres ad ſplendorem. Species ſinopidis tres: rubra: & mi
nus rubens: & inter has media. Præcium optimæ in libras.xiij.denarijs. Vſus ad penicillum: aut ſi li
gnum colorare libeat. Eius quæ ex africa venit: octoni aſſes: cicerculū appellant. Quæ magis cæte=
ris rubet: vtilior abacis. Idem præcium eius: quæ preſſior vocatur: & eſt maxime fuſca. Vſus eius ad
baſes abacorum In medicina vero blandus: emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca compoſitione eiꝰ
ſiue liquida. Eacilis contra vlcera in humore ſita: velut oris ſedis. Aluuꝫ ſiſtit infuſa. Fœminarū ꝓ=
fluuia pota denarij pondere. Eadem aduſta: ſiccat ſcabritias oculorū: vino maxime. Rubricę genus
in ea voluere intelligi quidem ſecundę auctoritatis. Palmam enim lemnię dubant minio ꝓximam.
Hæc eſt antiquis multū celebrata cum inſula in qua naſcitur. Nec niſi ſignata venundabatur: vnde
& ſphragidem appellauere. Hac miniū ſublinunt: adulterantq; In medicina præclara res habetur.
Epiphoras eniꝫ oculorū mitigat & dolores circūlita. Egilopias manare prohibet. Sanguinē reijciē=
tibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lyenum renūq; vitia & purgatiōes fœminaꝝ. Itē &
contra venena & ſerpentiū ictus terreſtrium marinorumq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex
reliquis rubricæ generibus: fabris vtiliſſima ęgyptia & africana: quoniā maxime ſorbētur. Picturis

Sinopis vnde nomen.

Lemniæ palma data

autem apta naſcitur: & in ferrarijs metallis Ex ea fit ochra: exuſta in rubricam ollis nouis luto circũ
litis. Quo magis arſit in caminis hoc melior. Omnis autẽ rubrica ſiccat. Ideoq; & emplaſtris cõue
nit: igni etiã ſacro. Sinopidis ponticæ ſelibra ſilis lucidi libris. x. & melini græcienſis duabus mixtis
tritiſq; vna per dies. xij. leucophorum fit: hoc eſt glutinum auri cũ inducitur ligno. Parethonion no
men loci habet ex ægypto: ſpumam maris eſſe dicunt ſolidatam cũ limo: & ideo cõchæ minutæ in=
ueniunt in eo. Fit & in creta inſula atq; cyrenis. Adulteratur romæ creta cimolia decocta cõſpiſſata
q;. Præcium optimum in pondo ſex librarum e candidis coloribus pinguiſſimum: & tectorijs tena=
ciſſimum: propter leuorem. Melinum candidũ & ipſum eſt. Optimum in melo inſula. In ſamo quo
q; naſcitur. Sed eo non vtunt pictores propter nimiam pinguitudinem. Accubantes effodiũt ibi in
ter ſaxa venas ſcrutãtes. In medicina eundem vſum habet quẽ eretria creta. Præterea linguã tactu
ſiccat. Pilos detrahit & mitigat. Pręcium in libra ſeſtertijs ſingulis. Eſt & colos tertius & cãdidis cę
ruſſę: cuius rationẽ in plumbis metallis diximus. Fuit & terra per ſe in Theodoti fũdo inuẽta ſmyr=
næ: qua veteres ad nauium picturas vtebantur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit: vt dixim⁹. Vſta
caſu reperta in incẽdio pyræ cæruſſa in orcis cremata. Hac primus vſus eſt Nicias ſupradict⁹. Opti=
ma nunc aſiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. Pręciũ eius in libras æris. v. Fit & romæ cre=
mato ſile marmoroſo & reſtincto aceto. Sine vſta nõ fiũt vmbrę. Eretria terrę ſuę habet nomẽ. Hac
Nicomachus & parrhaſius vſi. Refrigerat emollitq;. Explet vulnera ſi coquatur. Ad ſiccãda præci=
pue vtilis: & capitis doloribus: & ad deprehendẽda pura. Subeſſe enim ea intelligit: ſi ex aqua illita
Quõ ſandix fiat. — non areſcat. Sandaracam & ochrã iuba tradit in inſulã rubri maris topazo naſci. Sed inde nõ perue
huntur ad nos. Sãdaraca quo modo fieret: diximus. Fit & adulterina & cęruſſa in fornace cocta. Co
☞ los eſſe debet flãmeus. Pręcium in libras aſſes quini. Hæc ſi torreatur: ęqua parte rubrica ammixta
Virgilius in buccolicis. — ſandicem facit. Quãq̃ animaduerto Virgilium exiſtimaſſe hærbam id eſſe illo verſu.
Sponte ſua ſandix paſcentes veſtiet agnos.

Pręcium in libras dimidium eius quod ſandaracę. Nec ſunt alij colores maioris põderis. Inter factl
cios eſt & ſyricum: quo miniũ ſublimi diximus. Fit aũt ſinopide & ſandyce mixtis. Attramẽtũ quo
q; inter facticios erit: q̃q̃ eſt & terra geminæ originis. Aut ſalſuginis modo emanat: aut terra ipſa ſul
phurei coloris ad hoc probatur. Inuenti ſunt pictores qui e ſepulchris carbones infectos effoderẽt.
Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis: reſina vel pice exuſtis.
Propter quod officinas etiam ædificauere: fumum eum nõ emittentes. Laudatiſſimum eodẽ modo
fit e tędis. Adulteratur fornacium balnearũq; fuligine: quo ad volumina ſcribenda vtuntur. Sunt &
qui vini fecem: ſiccatam excoquant: affirmãtq; ſi ex bono vino fex fuerit: indici ſpeciem id attramẽ=
tum præbere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura athenis e vinaceis fecere: tryginon appel=
lant. Apelles comentus eſt ex ebore combuſto facere: quod elephantium vocãt. Apportatur & in=
dicum ex india: inexploratę adhuc inuentionis mihi. Fit etiã apud infectores ex flore nigro: q ad=
hęreſcit æreis cortinis. Fit & e tædis ligno combuſto tritiſq; in mortario carbonib⁹. Mira in hoc ſe=
piarum natura: ſed ex ijs non fit. Omne autem attramentum ſole perficitur. Librarium & tectorium
glutino ammixto. Quod autem aceto liquefactũ eſt: ægre eluitur. Et reliquis coloribus quos a do=
minis dari diximus propter magnitudinẽ pręcij ante omnes & purpuriſſum e creta argentaria cum
purpuris pariter tinguitur: bibitq; eum colorem celerius lanis: Præcipuum eſt primum: feruẽti ahe
no rudibus medicamẽtis inebriatum. Proximũ egeſto eo addita creta in ius idem. Et quotiens id fa
ctum eſt: leuatur bonitas pro numero dilutiore ſanie. Quare puteolanum potius laudatur q̃ tyrium
aut getulicum vel laconicũ: vnde precioſiſſimę purpurę: Cauſa eſt q hyſgino maxime inficit: rubi=
amq; cogitur ſorbere. Viliſſimum a canuſio. Præciũ huic a ſingulis denarijs in libras ad. xxx. Pingẽ
tes ſandyce ſublita mox ouo inducentes purpuriſſum fulgorem minij faciũt. Si purpurã facere ma=
lunt: cæruleum ſublinunt: mox purpuriſſũ ex ouo inducunt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex
india venit arundinum ſpumæ adhęreſcente limo cum teritur nigrum. At in diluendo mixturã pur=
purę cęruleiq; mirabilem reddit. Alterum genus eius eſt in purpurarijs officinis innatãs cortinis &
eſt purpurę ſpuma. Qui adulterant vero indicum tingunt ſtercora columbina/aut cretam ſelinuſiã
Vel aluminariam. — vel anulariam vitro inficiunt: probatur carbone. Reddit enim quod ſincerum eſt flammam excellẽ=
tis purpuræ: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidam e ſcopulis id colligi putant. Pręcium
indico denarij. xx. in libras. In medicina indicũ rigores & impetus ſedat. Siccat oris vlcera. Arme=
nia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoq; cryſocollę modo infectus. Optimumq;
eſt quod maxime viride eſt: communicato colore cum cęruleo. Solebãt libræ eius tricenis nummis
taxari. Inuenta per hiſpanias harena eſt ſimilem curam recipiens. Itaq; ad denarios ſenos vilitas re
dijt. Diſtat a cæruleo candore modico: qui teneriorẽ hunc efficit colorem. Vſũ in medicina ad pios

oſtantũ alendos habet:maximeq; ĩ palpebris. Sunt etiãnum nouitíj duo colores e viliſſimis viride qđ appianũ vocatur:& quod chryſocollã luteam mentit. Ceu parũ multa ſint mẽdacia eius. Fit ex creta viridi æſtimatũ ſeſtertijs in libra. Annulare qđ vocant candidum eſt:quo muliebres picturæ illuminant. Fit & ipſum ex creta ammixtis vitreis gemmis ex vulgi annulis:vnde & annulare dictum.

¶Qui colores vdo non inducãtur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quando primuʒ gladiatorum pugnæ propoſitę ſunt. CA.VII

EX omnibus coloribus cretulam amare:vdoq; illini recuſant purpuriſſũ:ĩducum:cæruleũ melinum:auripigmẽtum:appianũ. Cæruſſa cęrę tinguntur iíſdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere:ſed claſſibus familiari. Iam vero & onerarijs nauibus:qm̃ & pericula expingimus:ne quis mireť & rogos pingui. Iuuatq; pugnaturos ad morteʒ aut certe cædem ſpecioſe vehi. Qua contemplatione tot colorum tãta varietate ſubit antiquitatẽ mirari. Quattuor colorib⁹ ſolis ĩmortalia opera illa fecere:ex albis melino:ex ſilaceis attico:ex rubris ſinopide pontica:ex nigris atramẽto. Apelles/Echion/Melanthius/Nichomachus/clariſſimi pictores:cum tabulæ eorum ſingulę oppidoꝝ venirẽt opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus & india conferente fulminũ ſuorũ limũ & draconũ:& elephantorum ſaniem nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo meliora tunc fuere:cũ minor copia. Ita eſt qm̃ (vt ſupra diximus(reꝝ nõ animi precijs excubatur. Et noſtræ ętatis inſaniã ex pictura nõ omittã. Nero princeps iuſſerat coloſſeum ſpingi. c. xx. pedum in linteo incognitum ad hoc tẽpus. Ea pictura cum pacta eſſet in lamianis hortis:accenſa fulmine cum optima hortoruʒ parte conflagrauit. Libertus eius cum daturus eſſet Antíj munus gladiatorium publicas porticus iueſtiuit pictura vt cõſtat:gladiatorum miniſtrorũq; omnium veris imaginibus redditis. Hic multis iam ſeculis ſummus animus in pictura. Pingui auteʒ gladiatoria munera. atq; in publico exponi cœpta a. C. Terentio Lucano. Iſq; auo ſuo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro triduum dedit. Tabulamq; pictam in nemore Dianæ poſuit.

Aduerte diligenter

¶De ætate picturæ:operum:& artificuʒ indicatura nobilitates. ccc. v. CA.VIII.

HVnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurram:neq; enĩ inſtituti operis eſt talis executio itaq; & quoſdã velut in tranſcurſu & in aliorum mentione obiter nomiaſſe ſatis erit:exceptis operum claritatibus:q̃ & ipſa conueniet attingi:ſiue extant: ſiue intercidere. Non cõſtat ſibi in hac parte græcorũ diligentia q̃ multas poſt olympiadas celebrando pictores q̃ ſtatuarios auctores. Primũq; olympiade nonageſima:cum & Phidiam ipſũ initio pictorem fuiſſe tradatur: clipeumq; athenis ab eo pictum Præterea in cõfeſſo fit octogeſimatertia fuiſſe. Paneum fratrem eius:qui clypeum intus pinxit ægide Mineruæ:quã fecerat Colores Phidiæ diſcipulus & in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confeſſo perinde eſt Bulachri pictoris tabula:in qua erat manetũ prœlium:a Candale rege lydię heraclidaꝝ nouiſſimo:qui & Myrſilius vocitat⁹ ẽ repenſam auro? Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætateʒ Romuli acciderit neceſſe eſt:duo enim deuiceſſima olympiade interíjt. Candaules:aut vt quidam tradunt eodem anno:quo Romul⁹ (niſi falor) magnifeſta iam tum claritate artis adeo abſolutiore. Quod ſi præcipitur:neceſſe eſt ſimul appareat multo vetuſtiora principia eſſe· eoſq; qui monochromata pinxerũt:quoꝝ ætas nõ traditur. Aliquando ergo ante fuiſſe Hygiemonẽ. Monochromadã:qui primus in picturã marẽ fœmi namq; diſcreuerit. Fumarũ athenienſem figuras oẽs imitari auſum. Quiq; inuenta eius excoluerit Cimonẽ Cleoneum. Hic Catagrapha inuenit: hoc eſt obliquas imagines & varie formare vultus reſpicientes:ſuſcipienteſue:& deſpiciẽtes. Articulis ẽt mẽbra diſtinxit. Venas ꝓtulit:ꝑterq; in veſte rugas:& ſinus inuenit. Paneus quidẽ frater Phidię ẽt prœlium athenienſiuʒ aduerſus perſas apđ marathonem factum pinxit. Adeo iaʒ colorũ vſus increbuerat:adeo ars perfecta erat:vt in eo ꝓlio iconicos duces pinxiſſe tradatur atheniẽſium Miliciadem: Callimachum: Cynegyrum: Barbarorum Darium: Thyſſaphernem.

phidias ſta. egre. initio tñ pictor vel elide.

☞ quis prim⁹ in ꝑictura ma. a fœ. diſtinxit

Vľpãden⁹ vel nuconicos.

¶Primum picturæ certamen:& qui primi penicilo pinxerunt. CA.IX.

Aduerte primũ pi. certamen.

QVin immo certamẽ picturæ etiam florente eo inſtitutum eſt corinthi ac delphis. Primuſq; omnium certauit cuʒ Timagora calcidẽſe: ſupatuſq; eſt ab eo Pythis:quod & ipſius Timagoræ carmine vetuſto apparet:chronicoꝝ errore non dubio. Alíj quoq; poſt hos clari fuere nonageſima olympiade:ſicut Polignotus Thaſius:qui prim⁹ mulieres lucida veſte pinxit:capita earuʒ mittis verſicoloribus operuit:plurimumq; picturæ primus contulit. Siquidẽ inſtituit os adaperire dentes oſtendere:vultum ab antiquo rigore variare. Huius eſt tabula in porticu Põpeíj:quę ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur aſcendentem cum clypeo pinxerit:an deſcendentem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ pœcile vocatur gratuito: cuʒ partem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquideʒ amphictõnes: quod

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0523-9
DFG

Euenor. Apollodorus p⁹. pēicillo gloriam tulit.

eſt p ublicum gręciæ concilium:hoſpitia ei gratuita decreuere. Fuit alius micon:qui minoris cogno
mine diſtinguitur: cuius filia Timarete/& ipſa pinxit. Nonageſima autē olympiade fuere Aglao
phon Cephiſodorus Phrylus Euenor pater Parraſij/& præceptor. Maximi pictoris: dequo ſuis
Annis dicemus. Omnes hi iam illuſtres:non tamen in quibus hęrere expoſitio debeat:feſtinās ad lu
mina artis:ī quibus primus refulſit Apollodorus athenienſis nonageſima tertia olympiade. Hic pri
mus ſepties exprimere īſtituit: primuſq; gloriam penicillo iure contulit. Eius eſt ſacerdos adorās:&
Aiax fulmine incenſus/qui ꝑgami ſpectatur hodie:neq; ante eum tabula vllius oſtenditur: q̃ teneat
oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuris heracleotes intrauit olympiadis nonageſimæ quintę an=
no quarto:audētemq; iam aliquid penicillū (de hoc.n.adhuc loquimur) ad magnā gloriā ꝑduxit.a
quibuſdam falſo in octoceſima nona olympiade poſitus: cum fuiſſe neceſſe eſt Demophilō hyme
reum/& Neſeam thaſium. Quoniā vtrius eoꝝ diſcipulus fuerit ambigiť. In eum Apollodorus ſu=
pradictus verſus fecit: Artem ipſis ablatā Zeuſin ferre ſecū. Opes quoq; tantas acquiſiuit: vt i oſtē
tatione eaꝝ olympiæ aureis litteris in pallioꝝ teſſeris intextum nomen ſuum oſtentaret. Poſtea do=
nare opera ſua inſtituit:ꝙ ea nullo ſatis digno precio ꝑmutari poſſe diceret:ſicuti alcmenā agrigen
tinis:pana Archelao fecit & penelopē:in qua amores pinxiſſe videtur & Athletā. Adeoq; ſibi in il=
lo placuit:vt verſum ſubſcriberet celebrem ex eo inuiſuꝝ aliquem facilius q̃ imitaturum. Magnifi
cus eſt Iuppiter eius in throno aſtantibus dijs. Et hęrcules infās dracones ſtrangulās Alcmena ma

Aduerte.

tre coram pauente/& amphytryōe. Depręhenditur tamen Zeuſis grandior in capitib⁹/articuliſq;:
alioquin tantus diligentia: vt agrigentinis facturus tabulam:quā ī templo Iunonis liciniæ publicæ
d'carent inſpexerit virgines eorum nudas:& quinq; elegerit : vt quod in quaq; laudatiſſimum eēt:
pictura redderet pinxit & monochromata ex albo: ęquales eius & ęmuli fuere Timanthes:andro
cydes:Eupompus:parrhaſius .

¶ De auibus ꝑ picturam deceptis:& quid difficillimū in pictura. CA.X.

Certamen Parrha.& zeu. quoꝝ alteruua/alter linteo: alterum decepit.

DEſcendiſſe hic cū Zeuſide in certamē tradiť. Et cū ille detuliſſet vuas pictas tanto ſucceſ
ſu/vt in ſcenā aues aduolarent:ipſe detuliſſe linteū pictū tradiť:ita veritate reꝑſentata:vt
Zeuſis alitum iudicio tumēs flagitaret tādē remoto linteo oſtēdi picturā : atq; itellecto
errore concederet palmā ingenuo pudore: qm̄ ipſe aues fefelliſſet: parraſius aūt ſe artificē. Fertur
& poſtea Zeuſis pinxiſſe pueꝝ vuas ferentē:ad quas cum aduolarēt aues/ eadē ingenuitate proceſ
ſit iratus operi:& dixit vuas melius pinxi q̃ puerū. Nā & ſi hoc cōſumaſſem:aues timere debuerāt.
Fecit & figlina opera:quę ſola i ambracia relicta ſunt:cū inde muſas. Fuluius nobilior romā tranſ=
ferret. Zeuſidis manu romæ Helena eſt i Philippi porticibus. Et i cōcordiæ delubro Marſyas reli
gatus. Parrhaſius epheſi natus:& ipſe multa cōſtituit. Primus ſymmetriā picturæ dedit. Primus ar

Picturæ ſūma ſpeculatio.

gutias vultus:elegantiā capilli: venuſtatē oris cōfeſſione artificū in lineis extremis palmā adeptus
Hęc eſt in pictura ſumma ſubtilitas. Corpora.n.pingere/& media reꝝ:eſt quidē magni operis:ſed
in quo multi gloriā tulerint. Extrema corpoꝝ facere:& deſinentis picturæ modū includere:raꝝ in
ſucceſſu artis ieniť. Ambire.n.debet ſe extremitas ipſa:& ſic deſinere: vt promittat alia poſſe: oſtē
datq; etiā q̃ occultat. Hāc ei gloriā cōceſſere Antigonus/& Xenocrates:qui de picturis ſcripſere p̄=
dicantes quoq; nō ſolū cōfitētes. Alia multa Graphidis veſtigia extāt in tabulis/ac mēbranis:ex qui
bus proficere dicunť artifices. Minor tñ videť ſibi comparatus in medijs corporibus exprimendis
pinxit & dæmonē athenienſium argumēto quoq; igenioſo. Volebat nāq; variū:iracūdū:iniuſtum:
incōſtātē. Eundē vero exorabilē:clęmentē:miſericordē:excelſū:glorioſū:humilē:ferocē:fugacēq;
& oīa pariter oſtēdere. Idem pinxit & theſea qui romæ in capitolio fuit. Et Nauarchū thoracatum

Egregia opa pi.

Et in vna tabula q̃ eſt rhodij:Meleagrū:hęrculē:Perſea. Hęc ibi ter fulmine ambuſta:ne oblittera
ta hoc ipſo miraculum auget. Pīxit & Archigallū:quā picturā amauit Tiberius priceps: atq; vt au
ctor eſt Detius e culeo.lx.ſeſtertijs ęſtimatā cubiculo ſuo incluſit. Pinxit & Creſſam nutricem:infā
temq; in manibus eius. Et Philiſcum/& libeꝝ patrē aſtāte virtute:& pueros duos:i quibus ſpecta=
tur ſecuritas/& ſimplicitas ętatis. Item ſacerdotem aſtante puero cum acerra/& corona. Sunt&
duæ picturæ eius nobiliſſimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens: vt ſudare videatur. Al=
ter arma deponens:vt anhelare ſentiať. Laudať & Aeneas/Caſtorq;/& Pollux i eadē tabula. Itē the

Aduerte.

lephus/Achilles/Agamēnon/Vlyſſes fœcundus artifex. Sed quo nemo inſolentius/& arrogantius
ſit vſus gloria artis. Nam & cognomina vſurpauit abrodietum ſe appellando: alijſq; verbis princi=
pem artis/& eā ab ſe cōſumatam. Super omnia Apollinis ſe radice ortum:& hęrculem:quem lyn=
di fecerat talem a ſe pictum: qualem ſępe in quiete vidiſſet. Ergo magnis ſuffragijs ſuperatus a Ti
manthe eſt ſami in Aiace:armorum quoq; iudicio Herois nomine id ſe moleſte ferre dicebat:ꝙ ite
rum ab indigno victus eſſet. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere/& petulantibus io=

ci ſe reficiens.Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenij. Eius enim eſt Iphigenia oratorum lau
dibus celebrata.Qua ſtante ad aras peritura cum mœſtos pinxiſſet omnes præcipue patruum: cũ
triſticiæ omnem imaginem conſumpſiſſet patris ipſius vultum velauit: quem digne non poterat
oſtendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria veluti Cyclops dormiens in paruula tabula. Cuius
& ſic magnitudinẽ exprimere cupiẽs pinxit iuxta ſatyros thyrſo pollicẽ eius metientes: atq; in om
nib⁹ eius operibus intelligitur plus ſemper q̃ pingitur. Et cum ars ſumma ſit: igenium tamen vltra
artem eſt.Pinxit & heroa abſolutiſſimi operis.arte ipſa complexus vires pingendi:quod opus nũc
romæ in templo Pacis eſt.Euxinidas hac ętate docuit Ariſtidẽ præclarum artificẽ.Eupompus Pã
philuȝ Apellis p̃ceptorem.Eſt Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipſius aucto
ritas tanta fuerit:vt diuiſerit picturam in genera tria: quæ ante eum duo fuere/helladicum:& aſiti⸗
cum.Aſiticum appellabant propter hunc qui erat ſcycionius.Dimiſſo helladico tria facta ſunt. Io⸗
nicũ:ſcycionium: atticum.Pãphili pictura eſt cognatio/& pręlium ad philuntẽ:& victoria atheniẽ
ſium.Itẽ vlyſſes in rate.Ipſe macedo natione/ſed primus in pictura omnibus litteris eruditus:præ⸗
cipue arithmeticæ/& geometricæ:ſine quibus negabat artẽ perfici poſſe.Docuit neminẽ mĩoris ta
lento ãnis decẽ:quã mercedẽ & Appelles/& Meltius ei dedere.Et huius auctoritate effectũ eſt ſicy
one primũ deĩde & in tota græcia:vt puer ingenui ante omnia graphicem:hoc eſt picturam ĩ buxo
docerentur:reciperetur q; ars ea in primum gradum liberalium.Semper quidẽ honos ei fuit:vt in⸗
genij eam exercerent:mox vt honeſti perpetuo interdicto:ne ſeruitia docerentur.Ideo neq; in hac
neq; in toreutice vllius qui ſeruierit opera celebrãtur.Clari etiam cẽteſimaſeptima olympiade exti⸗
tere.Echion & Terimachus.Echionis ſunt nobiles picturæ Liber pater:iteȝ tragœdia & comœdia

vel ĩgenua

vel ãtigra⸗
phicem.
vel in ludo
apelles pi.
princeps.

Semiramiș ex ancilla adipiſcens regnum:annus lampadas præferens:& noua nupta verecũdia no
tabilis.Verum & omnes prius genitos futuroſq; poſtea ſuperauit appelles eo vſq; olympiade cen⸗
teſima.xij.in pictura ꝓuectus vt plura ſolus ꝓpe q̃ cæteri omnes cõtulerit:voluminibus editis quæ
doctrinam eã continent.Præcipua eius in arte venuſtas fuit:cũ eadẽ ætate maximi pictores eſſent.
quorum opera cum ammiraret̃:collaudatis omnibus:deeſſe ijs vnam illam venereȝ dicebat:quam
græci charitas vocant.Cætera omnia cõtigiſſe.Sed hac ſoli ſibi neminem parem.Et aliam gloriam
vſurpauit:cum Prothogenis opus immenſi laboris ac curæ ſupra modũ anxie miraretur.Dixit enĩ
omnia ſibi cum illo paria eſſe:aut illi meliora:ſed vno ſe præſtare:ꝙ manum ille de tabula neſciret
tollere:illo memorabili præcepto:nocere ſæpe nimiam diligentiam.Fuit autem nõ minoris ſimpli
citatis q̃ artis.Nam cedebat Amphioni de diſpoſitione:nec Aſclepiodoro de menſuris:hoc eſt quã⸗
to quid a quo diſtare deberet.Scituȝ eſt iter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi viuebat.
Quo cum Apelles annauigaſſet:auidus cognoſcendi opera eius fama tantum ſibi cogniti:cõtinuo
officinam petit.Aberat ipſe:ſed tabulã magnæ amplitudinis in machinam aptatam picturæ anus
vna cuſtodiebat.Hæc prothogenem fortis eſſe reſpondit:interrogauit q; a quo quæſitum diceret.

Dictuȝ de
ap.labore
continuo.

vide & no⸗
ta de pro⸗
tho.& apel
le.

Ab hoc inquit Apelles areptoq; peniculo lineã ex colore duxit ſummæ tenuitatis p tabulã.Reuer⸗
ſo prothogeni q̃ geſta erant anus indicauit.Ferunt artificẽ protinus contemplatum ſubtilitatem di⸗
xiſſe.Apellem veniſſe.Non enim cadere in alium tam abſolutum opus.Ipſum tũc alio colore tenu
iorem lineam in ipſa illa duxiſſe:præcepiſſeq; abeuntem ſi rediſſet ille:oſtenderet:adijceretq; hunc
eſſe quem quæreret:atq; ita euenit.Reuertitur enim Apelles:ſed vinci erubeſcẽs:tertio colore line⸗
as ſecuit: nullum relinquens amplius ſubtilitati locũ:at Prothogenes victum ſe confeſſus in portuȝ
deuolauit hoſpitem quærens.Placuitq; ſic eam tabulam poſteris tradi:omnium quidem:ſed artifi⸗
cum p̃cipue miraculo.Conſumptam eam cõſtat priore incendio domus Cæſaris in palatio.Auide
ante a nobis ſpectatam ſpatioſiore amplitudine:nihil aliud continentem q̃ lineas viſum effugiẽtes.
Inter ægregia multorum opera inani ſimilem & eo ipſo allicientem omniq; opere nobiliorem: ap⸗
pelli fuit alioquin perpetua conſuetudo nunq̃ tam occupatam diem agendi: vt non lineam ducen⸗
do exerceret artem:quod ab eo in prouerbium venit.Idem perfecta opera proponebat in pergula
trãſeuntibus:atq; poſt ipſam tabulam latens:vitia quæ notarentur auſcultabat:vulgum diligentio⸗
rem iudicem q̃ ſe pręferens.Feruntq; a ſutore reprehenſum ꝙ in crepidis vna intus pautiores feciſ⸗
ſet anſas.Eodem poſtero die ſuperbæ emendationem priſtinæ ammonitionis cauillante circa crus
indignatum proſpexiſſe:denuntiantem ne ſupra crepidam ſutor iudicaret:quod & ipſuȝ in prouer
bium venit.Fuit enim & comitas illi propter quam & gratior Alexandro magno erat: frequenter
in officinam ventitanti.Vnde vt iam diximus:ab alio pingi ſe vetuit inueterato edicto.Sed & in of⸗
ficina imperite multa diſſerenti ſilentium comiter ſuądebat:rideri eum dicens a pueris qui colores
tererent.Tantum auctoritatis & iuris erat ei in regem alioquin iracundum.Quãq̃ alexander ei ho⸗
norem clariſſimo p̃buit exemplo.Nãq; cum dilectæ ſibi ex pallacijs ſuis præcipue nomine Cam⸗

Nulla dies
ſine linea.
Prouerbiũ
ab appelle
ortum.
alterũ pro.
Ne ſutor ſu
pra crepi⸗
dã iudicet
appelles ab
Alexãdro
charus

paſpen nudam pingui ob ammirationem formæ ab Apelle iuſſiſſet: eamqꝫ cum pari captũ amore
ſenſiſſet: dono dedit eam. Magnus animo/ maior imperio ſui: nec minor hoc factoq̃ victoria aliqua
Quippe ſe vicit: nec thorum tantum ſuum: ſed etiam affectum donauit artifici: ne dilectę quidem
reſpectu motus: vt quę modo regis fuiſſet: modo pictoris eſſet. Sunt qui Venerẽ anaclyopomenen
illo pictam exemplari putant: Apelles/ & ęmulus benignus Prothogeni dignationeꝫ primus rhodi
cõſtituit. Sordebat ille ſuis: vt plęrũqꝫ domeſtica. Percontantiqꝫ quãti licitaret opera effecta: paruũ
neſcio quid dixerat. At ille quinquagenis talentis popoſcit: famãqꝫ diſperſit ſe emere: vt pro ſuis vẽ
deret. Ea res concitauit rhodios ad intelligendum artificem: nec niſi augẽtibus preciuꝫ ceſſit. Ima
ginum ille ſimilitudines adeo indiſcrete pinxit: vt incredibile dictu: apion grammaticus ſcriptuꝫ re
liquerit: quandam ex facie hominum ad diuinãtem: quos metopoſcopos vocant: ex ijs dixiſſe aut
futuræ mortis annos/ aut pręteritæ. Non fuerat ei gratia ĩ comitatu alexandri cum Ptolomęo: quo

Aduerte diligenter.

regnante alexandriam vi tempeſtatis expulſus ſubornato fraude ęmulorum plano regio inuitatus
ad regis cœnam venit. Indignantiqꝫ Ptolomęo/ & vocatores ſuos oſtendenti vt diceret a quo eorum
inuitatus eſſet: arrepto carbone extincto e foculo: imaginẽ in pariete deliniauit: agnoſcente vultũ
Plani rege ex ĩchoato protinus pinxit & antigoni regis imaginẽ altero lumine orbã primus excogi
tata ratione vitia condendi: obliquam nanqꝫ fecit: vt quod corpori deerat picturæ potius deeſſe vi
deretur. Laniumqꝫ ea in parte a facie oſtendit: quã totã poterat oſtendere. Sunt inter opera eius ex
pirantium imagines. Quę aũt nobiliſſima ſint: non eſt facile dictu. Venereꝫ exeũtem e mari diuus
Auguſtus dicauit in delubro patris Cęſaris: quę anadyomenæ vocatur: verſibus gręcis tali opere
dum laudatur victo ſed illuſtrato. Huius enim inferiorẽ partẽ corruptaꝫ/ qui reficeret: nõ poterat

Apelles coꝰ venereꝫ ĩpfectã veli quidquam Nemo pfi cere auſꝰ ẽ.

inueniri. Verum ipſa iiuria ceſſit in gloriam artificis: conſentit hęc tabula cariæ. Aliãqꝫ pro ea Ne
ro in principatu ſubſtituit ſuo. Dorothei manu/ Apelles inchoauerat aliam Venerem cois: ſupatu
rus etiam ſuam illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui ſuccederet operi ad pręſcripta
liniamenta inuentus eſt. Pinxit & Alexãdrum magnum fulmen tenentem in templo epheſiæ Dia
næ. xx. talentis auri. Digyti eminere videntur: & fulmen extra tabulã eſſe. Sed legentes meminerit:
omnia ea conſtare quattuor coloribus. Immaneæ tabulæ precium accepit aureos menſura nõ nu

Nota de equo picto

mero. Pinxit & megabizi ſacerdotis Dianæ epheſiæ pompã. Clidicum equo ad bellum feſtinantẽ:
& ei galeam poſcenti armigerum porrigentem. Alexandrum/ & Philippum quotiens pixerit enu
merare ſupuacuum eſt. Mirantur eius abronem ſamij. Et Menandrum regẽ Cariæ rhodij. Itẽ ãce

apelles tonitrua/ ac tẽpe. pixit.

um alexandriæ Gorgoſthenem tenentem Tragœdum Romæ Caſtorem/ & Pollucem cũ victoria
& Alexandro magno. Item belli imaginem reſtrictis a tergo manibus Alexandro ĩ curru triũphan
te. Quas vtraſqꝫ tabulas Diuus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate
moderata Diuus Claudius pluribus exiſtimauit. In vtriſqꝫ exciſa facie Alexãdri diui Auguſti ima
ginem ſubdere. Eiuſdem arbitrantur manu eſſe/ & ĩ antoniæ templo Hęrculem auerſum: vt quod
eſt difficillimum faciem eius oſtendat verius pictura q̃ promittat. Pinxit & heroa nudum: eaqꝫ pi
cturam naturam ipſam prouocauit. Eſt & equus eius ſine fine pictus in certamine quod iudicium
ad multas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanqꝫ ambitu ęmulos pręualere ſentiens ſin
gulorum picturas inductis equis oſtendit: apellis tantum equo adhiniuere: idqꝫ poſtea ſemper illiꝰ
experimentum artis oſtentatur. Fecit & neoptolemum ex equo aduerſus perſas: archelaũ cũ vxo
re/ & filia: antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis pręferunt omnibus eius
operibus eundem regem ſedentem in equo. Dianam ſacrificantiũ virginum choro mixtam: quibꝰ
viciſſe Homeri verſus videtur idipſum ſcribentis. Pinxit & quę pingi non poſſunt tonitrua: fulge
tra/ fulguraqꝫ/ bronten/ aſtrapen/ ceraunobolon appellant. Inuẽta eius/ & cęteris eius profuere ĩ ar
te. Vnum imitari nemo potuit: quod abſoluta opera atramẽto illinebat ita tenui: vt idipſuꝫ repcuſ
ſu claritates oculorum excitaret: cuſtodiretqꝫ a puluere/ & ſordibus ad manum intuenti demuꝫ ap
pareret. Sed & tũ ratione magna: ne colorum claritas oculorum aciem offẽderet: veluti per lapidẽ
ſpecularem ĩtuẽtibus e longiquo. Et eadem res nimis floridis coloribus auſteritatem occulte daret
ęqualis eius fuit Ariſtides Thebanus. Is omnium primus animum pinxit: & ſenſus omnes expreſ
ſit: quos vocant gręci ethe. Item perturbationes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido
capto ad matris morientis ex vulnere mãmã adrepens infans. Intelligiturqꝫ ſentire mater: & timo
re ne e mortuo lacte ſanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus tranſtulerat

Ethe.

pellam in patriam ſuam. Idem pinxerat pręlium cum perſis centuꝫ homines ea tabula complexus
pactuſqꝫ in ſingulos mnas denas a tyranno e latenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas.
Et ſupplicãtem pene cum voce. Et venatores cum captura. Et leontionem pictorem. Et anapauo
menon propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem/ & ariadnẽ ſpectatos romæ in

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0526-6
DFG

æde. Cæteris Tragœdum & puerum apollinis. Cuius tabulæ gratia interijt pictoris inſcitia: cui ter gendam eam mendauerat. M. Iunius prætor ſub die ludorum appollinarium. Spectata eſt in æde Fidei in capitolio imago ſenis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ęgrum ſine fine laudatuꝫ. Qua in arte tantuꝫ valuit: vt Attalus rex vnam tabulam eius centum talentis emiſſe tradatur. Simul vt dictum eſt & prothogenes floruit patria ei ſi caunus gentis rhodijs ſubiectę. Summa eius paupertas initio artiſqꝫ ſumma intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit: non putant cõſtare. Quidam & naues pinxiſſe vſqꝫ ad annum quinquageſimum. Argumẽtum eſſe: ꝙ cum athenis celeberrimo loco Mineruę de lubro Popyleon pingeret vbi fecit nobilem Paralum & Hemionida: quam quidam nauſicam vocant: adiecerit paruulas naues longas in ijs: quæ pictores Parerga appellãt vt appareret a quibus initijs ad arcem oſtentationis opera ſua perueniſſent. Palmam habent.

tabularum eius Ialyſus: qui eſt vſqꝫ hodie romæ dicatus in templo Pacis: quem cum pingeret. tradi tur madidis lupinis vixiſſe: quoniam ſimul famen ſuſtinerent & ſitim ne ſenſus nimia dulcedine obſtrueret. Huic picturæ quater colorem induxit contra ſubſidia iniuriæ & vetuſtatis: vt decendente ſuperiore inferiore ſuccederet. Eſt i ea canis mire factus: vt quẽ pariter caſus & ars pinxerit: Nõ iudicabat ſe exprimere in eo ſpumam anhelantis cum in reliqua omni parte quod difficillimũ erat: ſibi ipſe ſatiſfeciſſet. Diſplicebat autem ars ipſa: nec minui poterat: & videbatur nimia ac lõgius a veritate diſcedere: ſpumaqꝫ illa pingi/non naſci ex ore anxio animi cruciatu cum in pictura veruꝫ eſſe non veriſimile vellet: abſterſerat ſæpius: mutaueratqꝫ penicilluꝫ: nullo modo ſibi approbãs. Poſtremo iratus arti quod intelligeret̃: ſpongiam impegit inuiſo loco tabulæ: ex illaqꝫ repoſuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitqꝫ in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimilis & Nealteꝫ ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter ſpongia ipacta ſecut⁹ dicit̃ cũ pingeret popiꝫonta retinentẽ equũ Cum ita prothogenes mõſtrauit & fortuna. Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius rex: cum ab eo parte ſola poſſet rhodum capere: nõ incendit: parcẽteqꝫ picturæ fugit occaſio victoriæ. Erat tunc prothogenes in ſuburbano hortulo ſuo: hoc eſt Demetrij caſtris. Neqꝫ interpellatus prœlijs inchoata opera intermiſit oĩno: ſed accitus a rege interrogatuſqꝫ q̃ fiducia extra muros ageret: reſpondit: ſcire ſe illi cum rhodijs bellum eſſe non cum artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelam eius ſtationes gaudẽs: ꝙ poſſet manus ſeruare quibus iam pepercerat: & ne ſepius auocaret: vltro ad eum venit hoſtis. Relictiſqꝫ victoriæ ſuæ votis inter arma & murorũ ictus ſpectauit artificem. Sequiturqꝫ tabulam eius tẽporis hæc fama: ꝙ eam Prothogenes ſub gladio pinxerit. Satyrus hic eſt: quem Anapauomenon vocant: ne quid deſit tẽporis eius ſecuritati tibias tenens. Fecit & Cydippẽ Triptolemũ: Cyliſcum tragœdiarum ſcriptorẽ mediãtem & Athletã: & Antigonum regem: & imaginem matris Ariſtotelis philoſophi: qui ei etiã ſuadebat: vt alexãdri magni opa pingeret: pp æternitatem rerũ. Impetus animi & libido in hæc quædã artis eum potius tulere. Nouiſſime pinxit alexandrum ac pana. Fecit & ſigna ex ære: vt diximus. Eadem ætate Aſclepiodorus fuit: quẽ in ſymmetria mirabat̃ Apelles Huic Mnaſon tyrannus pro. xij. dijs dedit in ſingulos mnas tricenas. Ideqꝫ Theomneſto in ſingulos heroas mnas centenas. His ãnumerari debet. Nichomachus Ariſtodemi filius: ac diſcipulus. Pinxit hic raptũ ꝓſerpinæ. Quæ tabula fuit in capitolio i Mineruæ delubro ſupra ædiculã iuuentutis. Et in eodẽ capitolio alia quã Plancus imperator poſuerat victoria quadrigam in ſublime rapiens. Hic primus Vlyxi addidi pileum. Pinxit & Apollineꝫ & Dianã: Deũqꝫ matrem in leone ſedentẽ. Et item nobiles baccas arreptãtibus ſatyris. Scyllamqꝫ q̃ nunc eſt romæ in tẽplo pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradũt nãqꝫ conductũ eum ab ariſtrato ſicyoniorum tyranno ad pingendũ: qd is faciebat Teleſti poetæ monumẽtũ: præfinito die itra quẽ pageretur: nec multo ãte veniſſe: accẽſo i pœnã tyrãno: pauciſqꝫ diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit ariſtidẽ fratrẽ & ariſtoclẽ filiũ & Philoxenũ eretriũ. Cuius tabula nullis poſt ferẽda Caſſãdro regi picta: continuit Alexãdri pręliũ cum Dario. Itẽ pinxit & laſciuiaꝫ: in qua tres Sileni comeſantur. Hic celeritatẽ ꝑceptoris ſecutus: breuiores etiãnuꝫ quaſdã picturæ vias & cõpendiarias inuenit: ãnumerat̃ his & Nicophanes elegans & cõcinus: ita vt vetuſta opera pingeret pp æternitateꝫ reꝝ impetuoſi animi. & cui pauci cõparent̃. Coturnus ei & grauitas artis. Multũ a Zeuſide & apelle abeſt apellis diſcipulus Perſeus: ad queꝫ de hac arte ſcripſit: q̃ huius fuit ętatis. Ariſtidis thebani diſcipuli fuerunt: & filij Niceros: & Ariſtippus cuius eſt Satyr⁹ cũ Scypho coronatus. Diſcipuli ei⁹ fuerunt antorides: & Euphranor de quibus mox dicemus. Nãqꝫ ſubtexi par eſt: minoris picturę celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus: arte paucis poſtferendus. Propoſito neſcio an deſtruxerit ſe: quoniã humilia quidẽ ſecutus humilitatis tñ ſummã adeptus eſt gloriã. Tonſtrinas/ſutrinaſqꝫ pinxit/& aſellos/& obſonia/aſimilia. ob hoc cognominatus Rhyparographos. In ijs cõſumatę voluptatis. Quippe eæ pluris venire q̃ maxĩe multorũ· E diuerſo meniana: vt iquit Varro omnia ope

☞ quo veſ= ceret̃ Pro tho. dũ ta bu. pin gue, ꝑtho genes canis ſpu= ma pigere molliẽs: ira t⁹. tus. quid nã fecerit.

☞ qd ex neal= tes equinaꝫ ſpumã pin gẽt a tãtãs. vel tepole= mum.

☞ ſybelle deo rum mater turrita leo= nibus inſi= debat.

Vel ariſtõ.

rhiparogra phos.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0527-2
DFG

riebat Serapionis tabula ſub veteribus. Hic ſcœnas optime pinxit: ſed hominem pingere nõ potuit Contra Dyoniſius nihil aliud q̃ homines pinxit ob hoc Anthropographus cognomiatus/ parua/ & Calicles fecit. Itẽ caleces comicis tabellis. Vtraq; anthiphilus. Nã & heſionam nobilẽ pinxit: & Alexãdrum/ ac philippum cũ Minerua/ qui ſunt in ſchola in octauiæ porticibus/ & philippi Liberũ patrem Alexandrũ puerum. Hippolitum tauro emiſſo expaueſcentẽ. In põpeia vero Cadmuz/ & Europen. Idemq; iocoſo nomine/ & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus vocatur. Ipſe i ęgypto natus didicit a Cteſidemo. Decet nõ ſileri/ & ardeatis tẽpli pictorẽ præſertim ciuitate donatũ. Ibi & carmine/ quod eſt in ipſa pictura his verſibus.

Anthropographus. — Gryllus.

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis templum.
Marcus Ludius elotas ętolia oriundus:
Quem nunc & poſt ſemper ob artem hanc ardea laudat.

Ea ſunt ſcripta antiquis litteris latinis. Non fraudando/ & Ludio/ & diui Auguſti ętate: qui primus inſtituit amœniſſimã parietum picturam villas/ & porticus/ ac topiaria opera/ lucor/ nemora/ colles/ piſcinas/ euripos/ amnes/ littora/ qualia quis optaret: varias ibi ob ambulantium ſpecies/ aut nauigãtium: terraq; villas ad euntium aſellis aut vehiculis. Iam piſcantes/ aucupanteſq;/ aut venantes: aut etiam vindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plauſtri acceſſu villæ: ſub collium ſponſione mulieres labentes/ trepidæq; ferunt plurimæ. Pręterea faciles argutiæ/ facetiſſimi ſales. Idemq; ſubdialibus maritimas vrbes pingere inſtituit blandiſſimo aſpectu/ minimoq; ĩpendio. Sed nulla gloria artificum eſt: niſi eorum qui tabulas pinxere/ eoq; venerabilior appet antiquitas. Nõ. n. parietes excolebant dominis tantum: nec domos vno in loco mãſuras/ q̃ ex incendijs rapi non poſſet. Caſula Prothogenes cõtentus erat in hortulo ſuo. Nulla in apellis tectorijs pictura erat. Nondum libebat parietes totos pĩgere. Oĩs eorꝝ ars vrbibꝰ excubabat: pictorq; res cõmunis terrarꝝ erat. Fuit & Arellius romæ celebris paulo ante diuũ Auguſtũ: niſi flagitio inſigni corrupiſſet artẽ: ſẽp alicuius amore fœminæ flagrans/ & ob id eas pingens/ ſed dilectarꝝ imagine: itaq; in pictura eius ſcorta numerabãtur. Fuit & nuper grauis/ ac ſeuerus. idẽq; floribus humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua ſpectantẽ aſpectans quacunq; aſpiceretur. Paucis diei horis pingebat: id quoq; cum grauitate: q; ſẽper togaturq̃q̃ i machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo nõ extant exẽpla alia magnopere. Poſt eum fuere in auctoritate Cornelius pinus/ & Actius priſcus/ qui Honoris/ & virtutis ędes imperatori Veſpaſiano Auguſto reſtituenti pinxerũt. Sed priſcus antiquis ſimilior.

ve paluſtri. vel collatis vel ſubcollãtiũ ſpecie vel lauãtes. — Prothogenis caſula.

¶ De auium cantu cõpeſcendo: & qui encauſto/ & penicillo primus lacunaria: & cameras pinxerit: ſparſimq; precia mirabilia picturarum. CA. XI

Draconuz effigie q̃liter ſileant aues: & vñ hoc iuẽtũ ẽ

NOn eſt omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in triũuiratu quodã loco deductus a magiſtratibus in numeroſum hoſpitium: minaciter cum ijs poſtero die expoſtulauit: ſomnuz adeptum ſibi volucrum concentu. At illi draconẽ in longiſſima membrana depictum circundedere loco. Eoq; terrore aues tunc ſiluiſſe narrantur: & poſtea cognituz eſt ita poſſe compeſci. Cęris pingere/ ac picturam inurere quis primus excogitauerit non conſtat. Quidam ariſtidis inuentum putant: poſtea conſumatã a Praxitele. Sed aliquando vetuſtiore: encauſticæ picturæ extitere: vt Polygnoti/ & Nicanoris/ & Archeſilai pariorũ. Lyſippus quoq; eginæ picturæ ſuæ inſcripſit Eneten: quod profecto non feciſſet: niſi encauſtica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis p̃ceptor non pinxiſſe tantum encauſtica: ſed etiam docuiſſe traditur Panſiam ſicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fui: eiuſdemq; primo diſcipulus. Pinxit & ipſe penicillo parietes thebis cum reficerentur quondam a Polygnoto picti: multumq; comparatione ſuperatus exiſtimabatur: quoniã non ſuo genere certaſſet. Idem & lacunaria primus pingere inſtituit. Nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc ęmuli eum interpretabantur facere: quoniam tarda picturæ ratio eſſet illa Quamobrem daturus celeritatis famam: abſoluit vno die tabellam: quę vocata eſt hęmereſios puero picto: Amauit in iuuenta. Glyceram municipem ſuam inuentricã coronatũ certandoq; imitatione eius ad numeroſiſſimam florum varietatem perduxit artẽ illam: poſtremo pinxit illam ſedẽtẽ cũ corona. Quę nobiliſſima tabula appellata ẽ ſtephanoplocos: ab alijs ſtephãopolis qm̃ Glycera coronas venditando ſubſtinuerat paupertatẽ. Huiꝰ tabulę exẽplar: qđ apographon vocãt L. Lucullus duobus talẽtis emit athenis: pauxias autem fecit: & grandes tabulas ſicut ſpectatam i pompeij porticibus boum immolationẽ. Fam enim picturam primus inuenit: quam poſtea imitati ſũt multi: ęquauit autem nemo: Ante omnia cuz longitudinem bouis oſtendere vellet. aduerſum eum pinxit: non tranſuerſum: Vnde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes quę volunt eminẽ

Glycera coro. iuentrix

tia videri:cādicantia faciant: coloremq; cōdiant nigro. Hic totum bouē atri coloris fecit: vmbræq;
corpus ex ipſo dedit. Magna prorſus arte in equo extantia oſtendens:& in confracto ſolida omnia:
Sicyone & hic vitam egit:diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter ęs
alienum ciuitatis additas Scauri ædilitas romam tranſtulit. Poſt eum emicuit lōge ante omnes. Eu
phranor iſthmius olympiade ſcilicet centeſimaquarta. Is eſt qui īter fictores dictus eſt a nobis Fecit
& coloſſos & marmora/ac ſcyphos ſculpſit. Docilis/ac laborioſus ante omnes: & in quocunq; ge=
nere excellētis ac ſibi æqualis. Hic primus videtur & expreſſiſſe dignitates inſignia heroum:&vſur
paſſe ſymmetriam. Sed fuit in vniuerſitate corporuʒ exilior:capitibus articuliſq; grandior. Volumī
na quoq; compoſuit de ſymmetria &coloribus. Opera eius ſunt:ęqueſtre prœlium.xij.dij Theſeꝰ:
in quo dixit:eundem apud parrhaſium roſa paſtū eſſe:ſuuʒ vero carne. Nobilis eius eſt tabula ephe
ſi:Vlyxes ſimulata veſania bouem cum equo iungens:& Palamedes dux faſce gladium condens.
Eodem tēpore fuit & Cydias:cuius tabulam Argonautas talētis.c.xliiij. Hortenſius orator merca Vlyſſis/&
tus eſt:eiq; ædem fecit in thuſculano ſuo. Euphranoris autem diſcipulus fuit Antidotus. Huius eſt palamedis
clypeo dimicās & luctator/tibicemq; inter pauca laudatus. Ipſe diligentior q̄ numeroſior:& in co= tabula:
loribus ſeuerus. Maxime inclaruit diſcipulo Nicia athenienſi qui diligentiſſime mulieres pinxit.
Lumen &vmbras cuſtodiuit:atq;vt eminerent e tabulis picturæ maxīe curauit. Opera eius nemea
aduecta ex aſia romam a ſyllano:quam in curia diximus poſitam. Item Liber pater in ęde Concor=
diæ. Hiacynthus:quem Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum deportauit Alexandria capta. Et ob
id Tiberius Cæſar in templo eius dicauit hanc tabulam Dianæ. Epheſi vero eſt Migabyſſi ſacerdo Nicias.
tis epheſiæ Dianę ſepulchrum. Athenis necromantia Homeri. Hanc vendere voluit Attalo regi Praxiteles.
talentis.lx.potiuſq; patrię ſuę donauit:abundans opibus. Fecit & grandes picturas:in quibus ſunt
Calypſo & Io:& Andromeda. Alexander quoq; in pompeij porticibus ꝑcellens:& Calypſo ſedēs.
Huic quidem aſcribuntur quadrupedes. Proſperrimę canes expreſſit. Hic eſt Nicias:de quo dice=
bat praxiteles interrogatus:quę maxime opera ſua probaret in marmoribus/quibus Nicias manū
admouiſſet. Tantum circunlitioni eius tribuebat. Non ſatis diſcernitˀ alius eodeʒ noīe. At hūc eun=
dem quidam faciunt olympiade cēteſima.xij. Niciæ comparatˀ:& aliquando præfertˀ Atheniō Ma
ronites Glautionis corithi diſcipulus:& auſterior colore:& ī auſteritate iucūdior: vt ī ipſa pictura
eruditio eluceat. Pinxit in templo Eluſinę Philarcum:Athenis frequētiam quaʒ vocauere polygy
necon. Item achillem virginis habitu occultatū Vlyxe deprehēdente. Et in vna tabula quaq; maxi
me inclaruit:agaſonem cum equo. Quod niſi inuenta obijſſet:nemo ei compararetur. Eſt & nomē
Heraclidi macedoni Initio naues pinxit. Captoq; rege ꝑſeo athenas cōmigrauit:vbi eodeʒ tempo
re erat Metrodorus pictor. Ideq; philoſophus magnæ in vtraq; ſcientia auctoritatis: Itaq; cum.L.
Paulus deuicto perſeo petiſſet ab athenienſibus vt q̄ probatiſſimum philoſophuʒ mitterent ſibi ad
erudiendos liberos:itemq; pictorem ad triumphum excolendum:atheniēſes Metrodorum elege=
runt.profeſſi eundem in vtroq; deſiderio ꝓſtantiſſimum:quod edito quoq; Paulus īdicauit. Timo
machus biʒantinus Cæſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam ab eo in Veneris genitri
cis æde poſitas: octoginta talentis vęnundatas. Talentum autem articuʒ vt ait Varro.xvi.ſeſtertijs
taxantur: Timomachi æque laudatur Oreſtes: Iphigenia in tauris & Lecythion agilitatis exercita=
tor:cognatio nobilium palliati:quos dicturos pinxit:alterum ſtantem:alterum ſedentem. Præci=
pue tamen ars ei fauiſſe in Gorgone viſa eſt. Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pi/
ctoribus fuit:cuius ſūt Epaminundas:pericles:Medea:Virtus: Theſeus. Imago articæ plebis:bo
um immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiuſdem pauſiæ diſcipulus placeat diligentia:q̄ intel
ligant ſoli artifices. Alias durus in coloribus/ſed & multus. Nam ſocrates iure omnibus placet. Ta
leſq; ſunt eius picturæ. Cum Aeſculapio filię Hygia: Aegle: Panacea: Iaſo.& piger/qui appellatur
Ocnos ſpartum torquēs qꝫ aſellus arrodit. Hactenus indicatis in genere vtroq; ꝓceribus:non ſile=
buntur & primis proximi. Ariſtoclides.qui pinxit ædem apollinis delphis. Antiphilus puero igneʒ
conflante laudatur:ac pulchre alias domo ſplendeſcente:ipſiuſq; pueri ore. Item lagnificio īquo,ꝓ
perant omnium mulierum penſa: Ptolæmeo venāte. Sed & nobiliſſimo ſatyro cum pelle pantheri=
na:quē apoſcopenōta appellant:ariſtophon anchalo vulnerato ab apro cum ſocia doloris aſtipalē
Numeroſaq; tabula/in qua ſunt: Priamus. Helena/ Credulitas/ Vlyſſes/ Deiphœbus/ Dolus/ An=
drobius pinxit Scyllin ancoras perſicæ claſſis pręcidentem. Artemon Danen mirantibus eam præ Her. figūt
donibus. Reginam Stratonicem Hęrculem/& Deaniram. Nobiliſſimas autem quę ſunt in portici ſe cremaſ=
bus octauię operibus. Herculem ab oetā mōte exuſta mortalitate conſenſu deorum in cęlum eun= ſe vt mor.
tem. Laomedontis circa Herculem & Neptunum hiſtoriam: Alchimachus Dioxippū.qui pancra exueret.
tio olympiæ circa pulueris iactum:qꝫ vocant aconiti:vicit Coneti Nemea. Creſilochus appellis di=

ſcipulus petulanti pictura innotuit Ioue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter inge
miſcente inter obſtetrices & dearum clamorem. Cteſidemus oecaliæ expugnatione & Laodamia.
Cleſides reginæ Stratonices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit voluptatem cum pi
ſcatore: quem reginam amare ſermo erat. Eamq; tabulam in portu epheſi propoſuit: ipſe velis ra-
ptus eſt. Regina tolli vetuit: vtriuſq; ſimilitudíe mire expreſſa Cratinus comœdus athenis Põpeiuȝ
pinxit. Euchides bigam regis cum victoria Eudorus ſcœna ſpectatur. Idem & ex ære ſigna fecit.
Iphis Neptuno & Victoria Habron amicitiam & concordiam pinxit: & deorum ſimulachra Leon
tiſcus aratum victorem cum tropheo pſalthriam. Leon ſapho. Nicæarchus Venerem inter Gratias
& cupidinem. Herculem triſtem inſaniæ pœnitentia. Nealces Venerẽ ſolers in arte ingenioſo ope-
ri ſuperpinxit. Siquidem cum prœlium nauale ægyptiorum & perſarum pinxiſſet: quod in nilo cu
vel leonſi ius aqua eſt mari ſimilis: factum volebat intelligi: argumentoq; declarauit: quod arte non potuerat:
pus. Nili aſellum.n. in littore bibentẽ pinxit: & crocodillum inſidiantem ei. Oenias Syngenicon philiſcus of-
aq̃ mari ſi ficinam pictoris: ignem conflante puero. Phalerium Scyllam Simonides Agatharcuȝ & Mnemoſi
milis. nem. Simus iuuenem requieſcentem officinam fullonis quinquatriis celebrãteȝ. Idemq; Nemeſin
ægregiam. Theodorus vero emungentem. Idem ab Oreſte: matrem & Aegiſtum interfici. Bellũq;
iliacum pluribus tabulis: quod eſt romæ in philippi porticibus: & Caſſandram quæ eſt in concor-
diæ delubro. Theontius Epicurum cogitantem Demetrium regem. Thoon Oreſtis inſaniaȝ Tha
myram cytharedum. Tauriſcus Dioſcoboluȝ: Clytemneſtrã: Paniſcum: Polynicẽ regnum repetẽ
tem: & Capanea. Non omittetur inter hos inſigne exemplum. Nãq; Erigonus tritor coloruȝ Neal-
ce Pictoris in tantum ipſe profecit: vt celebrem etiam diſcipulum ipſe reliquerit Paſiam fratrẽ Ege
nitæ fictoris. Illud vero per q̃ raꝝ ac memoria dignum etiam ſuprema opera artificum imperfectaſ
q; tabulas: ſicut Irin Ariſtidis: Tindaridas Nichomachi: Medeam Thimomachi: & quam dixim⁹
Venerem Apellis in maiori ammiratione eſſe: q̃ perfecta Quippe in iis liniamenta reliqua: ipſęq;
cogitationes artificuȝ ſpectantur: atq; in lenocinio commendationis dolor eſt. Manus cũ id agerẽt
extinctę deſiderantur. Sunt etiamnum non ignobiles quidem in tranſcurſu tamen dicendi Ariſtoni
les: Anaxander: ariſtobol⁹: ſyrus: arceſilas Tiſicratis filius: Coribas Nicomachi diſcipulus: Carma
nides Euphranoris: Dionyſiodorus Colophonius: Diogenes qui cum Demetrio rege vixit. Euty-
medes: Heraclides macedo: Mydon ſolus Philomachi ſtatuarii diſcipulus: Mnaſitheus ſicyonius:
Mulieres Mnaſidemus ariſtonidis filius & diſcipulus: Neſſus habronis filius: Polemon alexandrinus. Theo
pictura q̃ dorus ſamius: & Tadius Nicoſthenis diſcipuli. Xenon Neoclis diſcipulus ſicyonius. Pinxere & mu
excelluerũt lieres: Timarete Myconis filia Dianam in tabula: quæ epheſii eſt in antiquiſſimis picturæ. Irene
Cratini pictoris filia & diſcipula puellam quæ eſt eleuſinæ. Calypſo ſenem & præſtigiato rem The
odorum alciſthene ſaltatorem. Ariſtarete Nearchi filia & diſcipula aeſculapiũ. Lala cyrena perpe-
tua virgo. Maria. M. Varronis inuenta romæ & penicillo pinxit: & ceſtro in ebore imagines mulie
rum maxime: & Neapolitanum in grandi tabula. Suam quoq; imaginem ad ſpeculum. Nec vllius
in pictura velocior manus fuit. Artis vero tantum vt multum immanitate præcii antecederet cele-
berrimos eadem ætate imaginum pictores. Sopylon &. Dionyſium quorum tabulæ pinacothecas
implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc ſolum memoratur: diſcipulum eius fuiſſe Anto-
bolum. In encauſtice pingendi duo fuiſſe antiquitus genera conſtat: cæra & ebore ceſtro/ideſt viri-
culo: donec claſſes pingi cœpere. Hoc tertium acceſſit: reſolutis igni cęris penicillo vtendi: quæ pi-
ctura in nauibus nec ſole nec ſale ventiſq; corrumpitur. Pingunt & veſtes in ægypto inter pauca mi
rabili genere. Cãdida vela poſtq̃ attriuere illinentes nõ coloribus: ſed colorem ſorbentibus medica
mentis. Hoc cum fecere non appareret in velis: ſed in cortina pingi: In feruentes aquas merſa poſt
momentũ extrahunt picta. Mirũq; cũ ſit vnus in cortina colos ex illo alius at alius fit in veſte accipi
entis medicaminis qualitate mutatus. Nec poſtea ablui poteſt: ita cortina non dubiæ confuſura co
lores ſi pictos acciperet. Degerit eos ex vino: pingitq; dum coquit. Et aduſtæ veſtes firmiores fiunt
q̃ ſi non vrerentur.

Aduerte.

¶ Plaſtices primi inuentores: de ſimulachris & vaſis fictilibus: & p̃cio eoꝝ. CA. XII.

DE pictura ſatis ſuperq; Cõtexuiſſe his & plaſticẽ conueniat: eiuſdeȝ ope terræ fingere ex
argilla ſimilitudines. Dibutades ſicyonius figulus primus iuenit corinthi filiæ opa: q̃ ca
pta amore iuuenis: illo abeunte pegre: vmbrã ex facie ei⁹ ad lucernã in pariete liens cir-
cũſcripſit. Quibus patet eius ipreſſa argilla typũ fecit: & cũ cæteris fictilibus induratum
igni ꝓpoſuit: eũq; ſeruatũ i nympheo: donec corinthũ Mũmius euerteret: tradunt. Sunt qui i ſamo
primos oium plaſtiẽ inueniſſa Rhecũ a theodoꝝ tradãt multo añ Battiadas corintho pulſos Dema
rathum vero ex eadem vrbe profugũ qui in etruria Tarquiniũ priſcũ regẽ populi Ro. genuit: comi-

ratos fictores Eucrappum/& Eugrāmum.ab iſs italiæ traditā plaſticē. Diburadis inuētū eſt rubri=
cam addere:aut ex rubrica crętam fingere. Primuſq; perſonas tegularū extremis imbricib⁹ ipoſuit:
quę inter inita prot yp a vocauit. Poſtea idē ectypa fecit. Hic & faſtigia templorū orta propter hunc
plaſtæ appellati. Hominis autem imaginē gypſo e facie ipſa primus oīum expreſſit: cętaq; in eam
formā gypſi infuſa emendare inſtituit Lyſiſtratus ſicyonius frater Lyſippi:de quo diximus. Hic & ſi
militudinem reddere inſtituit. Ante eū q̄ pulcherrimas facere ſtudebāt. Idē & de ſignis effigiem ex=
primere inuenit. Creuitq; res in tantū:vt nulla ſigna/ſtatuæve ſine argilla fierent. Quo apparet an=
tiquiorem hanc fuiſſe ſcientiam/q̄ fundendi ęris. Plaſtæ laudatiſſimi fuere Dimophilus/& Gorga=
ſus. Idemq; pictores/qui Cereris ędem romæ ad circū maximū vtroq; genere artis ſuæ excoluerūt
verſibus inſcriptis gręce:quibus ſignificarunt a dextra opera Dimophili eſſe: a parte leua Gorgaſi
Ante hanc ędem tuſcanica oīa in ędibus fuiſſe auctor eſt. M. Varro. Ex hac cū refricerent : cruſtas
parietum exciſas tabulis marginatis incluſas eſſe. Item ſigna ex faſtigijs diſpſa. Fecit & Calcoſthe=
nes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Varro tradidit ſibi co
gnitum romæ Poſſuniū nomie/a quo factas romæ tubas. Item piſces/quos aſpectu diſcernere a ve=
risvix poſſes. Idē magnificat Archeſilaū. L. Luculli familiarē: cuius proplaſticez pluris venire ſolitā
ab artificibus ipſis q̄ aliorum opera. Ab hoc factā Venerem genitricem in toto Cęreris: & priuſq̄ ab
ſolueretur: feſtinatione dedicandi poſitam. Deinde ei a Lucullo ſeſtertijs.lx.ſignum fœlicitatis lo=
cum :cui mors vtriuſq; inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere volēti exemplar e gypſo fa=
ctum talento. Laudat & Paſitelē/qui plaſticē matrē ſtatuariæ ſculpturæq;/& cęlaturæ eſſe dixit : &
cūm eſſet in omnibus his ſummus:nihil vnq̄ fecit:anteq̄ finxit. Pręterea elaboratā hanc italiæ artez
& maxime etruriæ. Turianūq; a fregellis accitū:cui locaret Tarquinius Priſcus Iouis effigiē i capi=
tolio dicandam. Fictilem eam fuiſſe:& ideo mirari ſolere. Fictiles in faſtigio templi eius quadrigæ:
de quibus ſępe diximus. Ab hoc eodē factum Hęrculem/qui hodieq; materiæ nomē in vrbe retinet
Hę enim tum effigies deū erāt laudatiſſimæ. Nec pœnitet nos illorū/qui tales coluere. Aurum enim
& argentum ne dijs quidem cōficiebāt. Durant etiānum plęriſq; in locis talia ſimulachra. Faſtigia
quidem tēplorū etiā in vrbe crebra/& municipijs mira cęlatura:& arte/firmitateq; ęui ſanctiore au=
rō certe innocentiore. In ſacris quidem etiaz inter has opes non murinis/cryſtalinisve: ſed fictilibus
prolibāt ſympulis innocentius. Inenarrabili terræ benignitate:ſi quis ſingula ęſtimet : etiā vt omit=
tant in frugū vini pomorū hęrbarū/fruticū/medicamētorū/metallorū generibus beneficia ei⁹:queq;
adhuc diximus:vel quę aſſiduitate faciāt. Figlinarū opa/ibricibus/tabulis/teguliſq; ad balneas mā=
matis/vel ad tecta coctilibus laterculis/fundamentiſq;/ aut quę tota fiunt etiam fictilibus dolijs ad
vina excogitatis/& ad aquas. Propter q̄ Numa rex ſeptimū collegiū figulorū inſtituit. Quin & defū=
ctos ſeſe multi fictilibus dolijs cōdi maluere:ſicut. M. Varro pythagorico mō i myrthi/ & oleæ/atq;
nigræ populi folijs. Maior quoq; pars hominū terrenis vtūt vaſis. Samia etiānum in eſculentis lau=
dantur. Retinet hanc nobilitatem/& Aretium in italia/& calicū tantū ſurrentū:aſtra pollentia in hiſ=
pania/& ſaguntū:i aſia pergamū. Habent & trallis opera ſua: & vtina in italia:quoniam & ſic gētes
nobilitāt. Et hęc quoq; p maria/terraſq; vltro/citroq; portāt. Inſignib⁹ rotę officinis erythris. Hodie
q; in templo monſtrātur duæ amphoræ propter tenuitatem conſecratæ diſcipuli/magiſtriq; certa=
mine vter tenuiorem humum circunduceret. Cois laus maxima:hadrianis firmitas. Nōnullis circa
hoc ſeueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus damnatum: quia vini ampho=
ram dediſſet dono ei: cuius ſuffragij latio erat. Atq; vt luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figli=
nis:tripatinū iquit Feneſtella appellabatur ſūma cœnarum lauticia:vna erat murenarum:altera lu
porum:tertia myxonis piſcis. Inclinatis iam ſcilicet moribus vt tamen eos p̄ferre grecīæ etiam phi=
loſophis poſſimus. Siquidē i Ariſtotelis hęredū auctione.lx.patinas veniſſe tradit. Nam nos cū vnā
Eſopi tragœdiarum hiſtrionis in natura auium diceremus ſeſtertijs ſexcētū ſtetiſſe : non dubito in=
dignaturos legentes. Ad Hercules Vitellius in principatu ſuo.cc.ſeſtertijs condidit patinam Cui fa
ciendæ fornax in campis exædificata erat:quoniam eo peruenit luxuria:vt etiam fictilia pluris con
ſtent.q̄ murina. Propter hāc Mutianus altero cōſulatu ſuo in cōquęſtione exprobrauit patinarum
paludes Vitellio. Memoria non vlla fœdiore:cuius veneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus accuſa=
tor obijciebat interijſſe.c.xxx.conuiuas nobilitant ijs oppida quoq;:vt regiū:& cumæ Samia teſta
matris deum ſacerdotes:qui galli vocant:vtilitatem amputant. Nec aliter citra perniciem:ſi. M. Ce
ſio credamus qui linguam ſic amputandam obiecit graui probro:tanq̄ & ipſe iam tunc eidem Vitel
lio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam teſtis vtendo ſic vt firmius durent tuſis cal=
ce addita:quæ vocant ſignina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

¶ Terræ varietates:& de puluere puteolano:& alijs terrę generibus q̄ in lapidē vertunt. CA. XIII

Demarat⁹ targnij re. pater figu lus.

Ars fictilis ātiquior q̄ ęris fūdēdi.

Ars figilia maxie i e thruria floruit.

vel humatis.

Numa rex ii. figulorū collegium inſtituit.

Tripatinū.

galli ſamia teſta caſtrabantur.

Puluis lapideſcens Miruꝫ de terra q̄ mari merſa ꝓtinus lapis efficit.

Veruꝫ & ipſius terræ ſunt alia ſegmenta. Quis enim ſatis miretur peſſimam eius partem in medioqꝫ puluerem appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: merſūqꝫ protinus fieri lapidem vnū inexpugnabilem vndis/& fortiorem quottidie: vtiqꝫ ſi cumano miſceatur cemēto. Eadē eſt terrę natura i cizicena regiōe: ſed ibi non puluis veruꝫ ipſa terra qualibet magnitudine exciſa/& demerſa in mare lapidea extrahit. Hoc idem circa Caſſādreā produnt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo menſes terram lapideſcere. Ab oropo quidem aulidem vſqꝫ quicquid terræ attingitur mari: mutatur in ſaxa: non multuꝫ a puluere puteolano diſtat e nilo harena tenuiſſima ſui parte nō ad ſuſtinenda maria/fluctuſqꝫ frangendos: ſed ad debellanda corpora paleſtræ ſtudijs. Inde certe patrobio Neronis principis liberto aduehebatur. Quin & Leonato/& Cratero/ac Meleagro Alexādri magni ducibus ſabulum hoc portari cū reliquis militaribꝰ cōmertijs reperio. Plura de hac parte non ſum dicturus: non Hercules magis q̄ de terræ vſu i cęromatis: quibus exercendo iuuētus noſtra corpora vires animorū ꝑdidit.

De Partibus Fornaceis/& laterilijs/& eorū ratione. CAP. XIIII.

Quid? non & in africa/hiſpaniaqꝫ ex terra parietes/quos appellant fornaceos (quoniaꝫ forma cū mō circundati vtrinqꝫ duabus tabulis infartiunt verius: quā inſtruunt) ęuis durant: incorrupti hymbribus/ventis/ignibus/oīqꝫ cemento firmiores. Spectat etiaꝫ nunc ſpeculas Hannibalis hiſpania/terrenaſqꝫ turres iugis montiū impoſitas. Hinc & ceſpitū natura caſtroꝝ vallis accōmodata contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietū luto/& lateribus crudis extrui quis ignorat? Lateres non ſunt e ſabuloſo/neqꝫ harenoſo/multoqꝫ minus calculoſo ducendi ſolo/ſed e cretoſo/& albicante: aut ex rubrica. Vel ſi iam ex ſabulo e maſculo certe. Finguntur optime vere. Nam ſolſtitio rimoſi fiunt: quos ędificijs nō idoneos probāt. Quin & intritū ipſū eoꝝ prius q̄ fingant macerari oportet. Genera eoꝝ tria. Lidorō/quo vtimur: longū ſeſquipede: latū pede. Alteꝝ tetradorō. Tertiū pētadorō. Gręci. n. antiqui dorō palmū vocabant: & ideo dora munera: quia manu darent. Ergo a quattuor/& quinqꝫ palmis prout ſunt: nominant. Eadē ē latitudo. Minore in priuatis operibus/maiore in publicis vtunt: In gręcia pithane. In aſia/& in vlterioris hiſpanię ciuitatibus maſſilia/& calento fiunt lateres: qui ſiccati non mergunt in aqua. Sunt enim e terra pumicoſa: cum ſubigi poteſt vtiliſſima. Gręci pręter q̄ vbi e cilice fieri poterat ſtructura: parietes latericios prętulere. Sunt enim ęterni: ſi ad perpendiculū fiāt. Ideo & ad publica opa/& regias domos addunt. Sic extruxere murū athenis: qui ad montē hymetū ſpectat. Sic patris ędes Iouis & Hęrculis quāuis lapideas columnas/& epiſtilia circundarent. Domum regiam Attali trallibꝰ. Itē ſardibus Crœſi: quā geruſia fecere Halicarnaſi mauſolea: quę etiam nunc durant. Lacedęmone quidem exciſū lateritijs parietibus opus tectoriū propter excellentiam picturæ ligneis formis incluſuꝫ romam deportauere in ędilitate ad cōmitium exornandū Murena/& Varro. Quod opus cū ꝑ ſe mirum eſſet: tranſlatum tamen magis mirabāt. In italia quoqꝫ latericius murus aretij/& meuaniæ eſt Romæ non fiunt talia ędificia: quia ſeſquipedalis paries: non plus q̄ vnā cōtignationē tolerat. Cautumqꝫ eſt: ne cōmunis craſſior fiat: nec intergerinorum ratio patitur.

Parietes lateritij ꝑpetui ferme.

De ſulphure: /alumine/& generibus eoruꝫ/& medicinæ. CA. XV.

Haec ſint dicta de lateribus. In terræ autē reliquis generibus/vel maxime natura mira eſt ſulphuris: quo plurima domant. Naſcit in inſulis ęolijs inter ſiciliam/& italiam: quas ardere diximus. Sed nobiliſſimū in melo inſula. In italia quoqꝫ iuenitur in neapolitano cāpanoqꝫ agro collibus/qui vocāt leugogęi: quod e cuniculis effoſſū perficitur igni. Genera quattuor. Viuum/quod gręci apiron vocant: naſcit ſoliduꝫ/hoc gleboſuꝫ. Eo ſolo ex omnibus generibus medici vtunt Cętera enim liquore cōſtāt: & conficiunt oleo incocta. Viuū aūt effoditur: tranſlucetqꝫ/& viret. Alterum genus appellant glebam fullonum tantum officinis familiare. Tertio quoqꝫ generi vnus tantum eſt vſus ad ſufficiendas lanas: quoniā cādorē tantū: molliciemqꝫ cōfert. Egula vocat hoc genus. Quarto autē ad ellychnia maxime cōficienda. Cætero tanta vis eſt: vt morbos comitiales deprehendat nidore/impoſitū igni. Luſit & Anaxilaus eo candens in calice nouo prunaqꝫ ſubdita circūferens: ex ardeſcētis repercuſſu pallorē dirū velut defunctorum effūdente cōuiuijs: Natura eius excalfacit: cōcoquit. Sed & diſcutit collectiones corpoꝝ: ob hoc talibus emplaſtris malagmatibuſqꝫ miſcet. Renibus quoqꝫ/& lūbis in dolore cū adipe mire ꝓdeſt ipoſitū. Aufert & lichenas a facie cū terebinthi reſina/& lepras. Harparitō vocat a celeritate auellendi: auelli enim ſubinde debet. Prodeſt & ſuſpirioſis linctū. Purulēta quoqꝫ ex tuſſientibus: & cōtra ſcorpionū ictꝰ. Vtiligines viuū nitro mixtū: atqꝫ ex aceto tritū/& illitum tollit. Itē lendes in palpebris aceto ſandaracato āmixto. Habet & in religionibus locum ad expiandas ſuffitu domos. Sentit vis eius & i aquis feruentibus. Neqꝫ alia res facilius accendit: quo apparet/igniū vim magnā etiā ei ineſſe. Fulmina/& fulgu

In melo/i ſulphur optimū/i cāpani ac colles ſulphurei. Anaxileꝰ.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0532-9

ra quoq; ſulphuris odorem habent: ac lux ipſa eorum ſulphurea eſt. Et bituminis vicina eſt natura
alibi limus: alibi terra. Limus a iudeæ lacu vt diximus emergens. Terra in ſyria circa ſydonem op=
pidum maritimum. Spiſſant hæc vtraq;: & in denſitatem coeunt. Eſt vero liquidum bitumen ſicut
zacynthium & quod a babylone inuehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. *Liquidum* eſt & ap=
polloniaticum: quæ omnia græci piſſaſphalton appellant ex argumento picis & bituminis: Gigni
tur & pingue liquoriſq; oleaci in ſicilia: agragantino fonte inficiens riuum. Incole id arundinum pã
niculis colligunt citiſſime ſi adhereſcens. Vtunturq; eo ad lucernarum lumina olei vice. Item ad
ſcabiem iumentorum. Sunt qui & naphthen de qua in ſecundo diximus volumine: bituminis gene
ri aſcribunt. Verũ ardens eius vis ignium naturæ cognata procul abeſt ab omni vſu. Bituminis proba
tio vt q̃ maxime ſplendeat: ſitq; ponderoſum ac graue. Leue autem modice: quoniam adulteratur
pice. Vis bituminis quæ ſulphuris: ſiſtit: diſcutit: attrahit: glutinat. Serpentes nidore fugat accenſũ.
Ad ſuffuſiones oculorum & albugines babylonium efficax traditur: item ad lepras/lichenas/pruri
tuſq;/corporum. Illinit̃ & podagris. Omnia autem eius genera incõmodos oculorũ pilos replicãt.
Dentium doloribus medent̃ ſimul cum nitro illita. Tuſſim veterem & anhelitus cum vino potum
emendat. Dyſentericis etiam datur eodem mõ. Siſtitq; aluum. Cum aceto vero potum diſcutit con
cretum ſanguinem: & detrahit. Mitigat lumboꝝ dolores: itẽ articulorũ. Cum farina hordeacea
impoſitum: emplaſtrum peculiare facit ſui nominis. Sanguinẽ ſiſtit. Vulnena colligat. Glutinat ner
uos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyoſmi pari pondere cũ myrrhæ obolo
ſubacti. Comitiales morbos vſtum depræhẽdit. Vuluarum ſtrangulationes olfactum diſcutit cum
vino & caſtoreo. Procedentia ſedis ſuffitu reprimit. Purgationes fœminarum invino potum elicit. Alumen.
In reliquo vſu eramentis illinitur: firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi ſolitas ex eo ſtatuas & terrę ſalſu
illini. Calcis quoq; vſũ præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet i ferraris fabrorũ officinis go.
tingendo ferro: clauorumq; capitibus: & multis aliſ vſibus. Nec minor aut ab eo diſſimilis eſt alu=
minis opera: quod intelligitur ſalſugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidũ & nigrum: exi=
gua coloris differentia: cum ſit vſus magni: quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liqui=
dumq; vtiliſſimum eſt. Contraq; fuſcis aut obſcuris nigrum. Et aurũ nigro purgatur. Fit aũt omne
ex aqua limoq;: hoc eſt terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme æſtiuis ſolibus maturatur. Qđ
fuerit ex eo præcox: candidũ fit Gignitur autẽ in hiſpania: ægypto: armenia: macedonia: põto: afri
ca. Inſulis ſardinia melo: lipara: ſtrongyle. Laudatiſſimum ęgypto: proximum in melo. Huius quo
q; duæ ſpecies: liquidum: ſpiſſumq;. Liquidi probatio: vt ſit lympidum lacteũq; ſine offenſis frican
di: cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimõ vocant. An ſit adulteratum: depræhenditur ſucco Vel fricã=
punici mali. Sincerum enim mixtura ea nigreſcit. Alterum genus eſt pallidę & ſcabrę naturæ & qđ tium
inficitur galla. Ideoq; hoc vocãt paraphorõ. Vis liquidi aluminis aſtringere: indurare: rodere. Mel
le ammixto ſanat oris vlcera: papulas prurituſq;. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus Aduerte.
tertia aluminis. Virus alarum ſudoreſq; ſedat. Sumitur pilulis contra lyenis vitia. Pellendumq; pru
ritum: ac per vrinam ſanguinẽ. Emendat & ſcabiem nitro ac melanthio admixtis. Cõcreti aluminis
vnum genus ſchiſton appellant græci in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcẽs. Vnde quidã
trichitin potius appellauere. Hoc quoq; fit ex lapide: ex quo & id calchitin vocãt: vt ſit ſudor quidã
eius lapidis in ſpumã coagulati. Hoc genus aluminis ſiccat: minuſq; ſiſtit humorem iutilem corpo=
ribus. Sed auribus magnopere prodeſt infuſum: vel illitum: vel oris vlceribus: dẽtibuſq; ſi ſaliua cũ
eo contineat̃. Et oculorum medicamentis inſeritur apte: verendiſq; vtriuſq; ſexus. Coquit̃ in pati=
nis: donec liquari deſinat. Interioris eſt & alterum genus qđ ſtrigilin vocant. Duæ eius ſpecies: fun=
goſum atq; omniũ ore dilui facile: quod in totũ damnat̃. Melius punicoſũ: & foraminũ fiſtulis ſpõ
giæ ſimile: rotundũq; natura: candido propius: cum quadã pinguedine ſine arenis friabile: nec infi
ciens nigritia. Hoc coquit̃ per ſe carbonibus puris: donec cinis fiat. Optimũ ex omnibus quod meli
nũ vocãt: ab iſula melo: vt dixim⁹. Nulli vis maior neq; aſtrigẽdi: neq; denigrãdi: neq; idurãdi. Nul
lũ ſpiſſius. Oculorũ ſcabricias extenuat. Combuſtum vtilius epiphoris inhibẽdis. Sic & ad pruritus
corporis. Sanguinem quoq; ſiſtit in totum foris illitum. Vulſis pilis ex aceto illitum: reniſcentem
mollit lanuginem ſummam. Omnium generum vis in aſtringendo. Vnde nomen a græcis. Ob id
oculorum vitiis aptiſſima ſunt. Sanguinis fluxiones inhibent cum adipe. Sic & infantium vlcera.
Putreſcentia vlcerũ compeſcit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones ſiccat. Et aurium vitia cũ
ſucco punici mali. Et vnguiũ ſcabritias: cicatricũ q; duritias: & pterygia: ac pniones. Phagedenas Vel cero
vlcerum ex aceto: aut cũ galla pari pondere cremata. Lepras cũ ſucco oleoꝝ. Cũ ſalis vero duab⁹ picis vel
partibus vitia quæ ſerpũt. Lendes & alia capilorũ aĩalia permixtum aquæ. Sic & ambuſtis prodeſt pice.
& furfurib⁹ corpoꝝ cũ ſero pice. Infundit̃ & dyſentericis. Vuã quoq; in ore cõprimit: ac tonſillas.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0533-5 DFG

Ad omnia quę in cęteris generibus diximus efficacius intelligitur ex melo aduectum. Nam ad re-
liquos vſus vitæ in corijs/laniſq; perficiendis/quanti ſit momēti/ſignificatum eſt. Ab his per ſe om-
nia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

¶De terra ſamia/& eretria/& chia/& ſelinuſia/& phniti/& āpeliti medicinæ. CA. XVI.

SAmiæ duæ ſunt: quę ſyropicon/& ꝗ aſter appellantur. Prioris laus/vt recens ſit/& lenis
linguæq; glutinoſa. Altera globoſior/candida. Vtraq; vritur/ac lauatur Sunt qui pręferā:
priorem. Proſunt ſanguinē expuentibus. Emplaſtriſq; quę ſiccandi cauſa componuntur.
Vel aere. Oculorum quoq; medicamentis miſcentur. Eretria totidez differentias habet. Namq; & alba eſt: &
cinerea/quę pręfertur in medicina. Probatur mollicie: & quod ſi ęre producatur: violaceuz reddit
colorem. Vis/& ratio eius in medendo dicta eſt inter pigmenta. Lauatur omnis terra. In hoc.n.loco
dicemus: perfuſa aqua/ſiccataq; ſolibus: iterum ex aqua trita/ac repoſita: donec conſidat: & digeri
poſſit in paſtillos. Coquitur in calicibus crebro concuſſu. Eſt in medicaminibus & chia terra candi
cans. Effectus eius/qui ſamiæ. Vſus ad mulierum maxime cutem. Idem & ſelinuſię. Lactei coloris ē
hęc/& aqua dilui celerrima. Eadēq; lacte diluta: tectoriorū albaria interpolantur. Pnigitis eretriæ
Vel dhni tis. ſimillima eſt: grandioribus tantum glebis/& glutinoſa: cui effectus idem/qui cimolię: infirmior tan
tum. Bitumini ſimillima eſt apellitis. Experimentum eius: ſi in cęra accepta olei modo liqueſcat.
Et ſi nigricans colos maneat toſtæ. Vſus ad molliendum/diſcutiendumq;. Ad hęc medicamentis
additur: pręcipue in calliblepharis/& inficiendis capillis.

¶Crętæ genera ad veſtium vſus cimolia/ſarda/vmbrica/ſaxum/argentariā. CA. XVII

CRętæ plura genera. Ex ijs cimoliæ duo ad medicos pertinentia. Candidum/& ad purpu
riſſimi inclinans. Vis vtriq; ad diſcutiendos tumores: & ſiſtendas fluxiones aceto aſſūpto.
Panos quoq;/& parotidas cohibet. Et lichenas illita/puſtulaſq;. Si vero amphronitrum
& ęs cyprium admiſceatur: & acetum pedū: tumores ſanat: ita vt in ſole curatio hęc fiat:
Aduerte. & poſt ſex horas aqua ſalſa abluatur. Teſtium vero tumoribus cypria cęra addita prodeſt. Et refri/
gerandi quoq; natura crętæ eſt: ſudoreſq; immodicos ſiſtit illita. Atq; ita papulas cohibet ex vino
ſumpta in balneis: laudatur maxime theſſalica. Naſcitur & lycia cręta circa bubonem: eſt & alius ci
moliæ vſus in veſtibus. Nam ſarda quę affertur de ſardania: candidis tantum aſſumitur. Inutilis ver
ſicoloribus: eſt & vtiliſſima oium cymoliæ generꝫ: precioſior vmbrica: & quam vocant ſaxum. Pro
prietaſq; ſaxi: ꝙ creſcit in macerando/atq; pondere emitur illa menſura. Vmbrica non niſi polien-
dis veſtibus aſſumitur: neq; enim pigebit hanc quoq; partem attigere: cum lex metalla extet fullo-
nibus dicta: ꝗ. C. Flamminius/& L. Aemilius cenſores debere ad populum ferendam. Adeo omia
maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic eſt. Primum abluitur veſtis ſarda: dein ſulphure ſuffitur: mox
deſquammatur cimolia/ quę eſt coloris veri. Fucatus enim depręhenditur: nigreſcitq;: & effundit
ſulphure. Veros autē & precioſos colores emollit cimoli/& quodam nitore exhilarat cōtriſtatos ſul-
Vel tym- phetico. phure cādidis veſtibus ſaxum vtilius a ſulphure. Inimicū coloribus. Gręcia ꝓ cimolia tymphaico
vtitur gypſo: alia cręta argentaria appellatur/nitorem argenteum reddens: eſt & vtiliſſima/ qua cyr
cum pręducere ad victoriæ notam/pedeſq; venalium trans mare aduectorum denotare iſtituerunt
maiores. Talemq; Plocium inimicæ ſcœnæ conditorem/& aſtrologiæ conſobrinum eius mālium
anthiocum: itez grāmaticæ Taberium Erotē eadē naue aduectos videre poraui.

¶Qui quorum liberti prępoſiti CA. XVIII.

vel meno dorum. SEd quid hos refero aliquo litterarū honore cōmendatos? Talem in caraſta videre Chri
ſogonuz Syllæ. Amphionē. Q. Catulli interfectorem/Neronem. L. Luculli/Demetrium
Pompeij/augēq; Demetrij: ꝗꝗ & ipſa Pōpeij credita eſt. Et Hiparchū. M. Antonij Menā
& Menecratē Sex. Pōpeij: Alioſq; deiceps/quos enumerare iam non eſt: e ſanguine quiri
tium/& proſcriptionum licentia ditatos. Hoc eſt inſigne venalitijs gregibus: opprobriumq; inſolen
tis fortunæ: qua & nos adeo potiri rerum vidimus: vt prætoria quoq; ornamenta decerni a ſenatu
vel tātum ꝗ laureatis. vñ Iu. in pri. Pedib⁹ qve nerat albis. iubente agrippina Claudij Cęſaris viderimus libertis. Tātumq; non cum laureatis faſcibus remit-
tiillo: vnde crętatis pedibus adueniſſent.

¶De terra/ex galata/terra clupea/terra balearica/terra ebuſitana. CA. XIX

PRęterea ſunt genera terræ proprietatis ſuæ: de quibus iā diximus. Sed & hoc loco reddē-
la natura. Ex galata inſula/& circa clupeam africæ ſcorpiones necat: balearis/& ebuſita-
na ſerpentes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LI. XXXVI. PROHEMIVM.

¶Naturæ lapidum/ac marmorum luxuria. CA. I.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0534-1

LAPIDVM NATVRA RESTAT:HOC EST PRAECIPVA MOrum inſania.etiam vt gemmę cum ſuccinis atq; criſtalli cum murrinis ſileantur. Om nia nanq; quæ vſq; ad hoc volumen tractauimus homini aliqua ex cauſa geni ta videri hoc poſſunt. Mõtes natura ibi fecerat ad quaſdam compages telluris viſceribus:denſandis:ſimul ad impetus fluminum domandos:fluctuſq; frangẽ dos:ac minime quietas partes coercẽdas duriſſima ſui materia. Cędimus hos: trahimuſq; nulla alia q̃ deliciarum cauſa:quos tranſcendiſſe quoq; mirum fu it. In portento prope habuere maiores alpes ab Hannibale exuperatas;& po ſtea a cymbris .Nũc ipſe cæduntur in mille genera marmorũ. Promuntoria aperiuntur mari:& re rum natura agitur in planum. Euehimus ea quę ſaparandis gentibus pro terminis conſtituta erant naueſq; marmorum cauſa fiunt:ac profluctus ſęuiſſimam rerum naturę partem :huc illucq; portã tur iuga montium:maiore etiamnum veſania:q̃ cum ad frigidos potus vas petitur in nubila Cælo q; proxime rupes cauanť: vt bibantur glacie. Secum quiſq; cogitet quæ præcia horum audiat quas vehi trahiq; molles videat. Sed & q̃ ſine his multorum fuerit beatior vita:ad quãq; multoruȝ neces ſit neceſſe iſta facere:immo verius pati mortales:quos ad vſus:quaſue ad voluptates alias niſi vt in ter maculas lapidum iaceant:ceu vero non tenebris noctiũ dimidiæ parti vitæ cuiuſq; gaudia hæc auferentibus. Ingens iſta reputantem ſubit etiam antiquitatis rubor. Extant cenſoriæ leges glãdia in cœnis/glireſq;/& alia dictu minora apponi vetantes. Marmora inuehi : & maria huius rei cauſa tranſiri:quæ vetaret lex nulla lata eſt.

Portento ſũ fuit hã alpeſtra• iecisse.

¶ Quis primus in publicis operibus oſtenderit. CA.II.

DIcat fortaſſis aliquis:nõ enim inuehebanť. Id quidem falſo.ccc.lx.columnas.M. Scauri ædilitate adſcœnam theatri temporarij/&vix vno menſe futuri in vſu viderunt portari ſi lentio legum. Sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus. Idipſum cur?aut qua ma gis via irrepunt vitia q̃ publica? Enimuero non alio modo in priuatos vſus illa venere ebora:aurũ:gemmæ:aut quid oĩmodis reliriquimus? Verũ eſto indulſerint publicis voluptatibus: etiamne tacuerũt maximas earum atq; adeo duodequadragenum pedũ luculleι marmoris in atrio Scauri collocari:nec clam illud occulteq; factũ eſt. Satiſdari ſibi damni infecti egit redemptor cloa carum cum in palatio extraherentur. Nõ ergo in tam malo exemplo moribus caueri vtilius fuerat q̃ tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fictilia deorum faſtigia.

vel protat

¶ Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. CA.III.

NEc poteſt videri Scaurus rudi & hui⁹ mali improuide ciuitati obrepiſſe quodã vitæ rudi mento iam enim. L. Craſſum oratorem illũ:qui primus peregrini marmoris colũnas ha buit in eodem atrio:hymetias tamen nec plures ſex aut longiores duodenũ pedum: quẽ M. brutus in iurgijs ob id venerem palatinam appellauerat. Nimirum iſta omiſere mori bus victis:fruſtraq; interdicta quæ vetuerant:cernentes:vllas potius q̃ irritas eſſe leges maluerunt. Qui nos ſequentur meliores non eſſe probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet? Sed prius q̃ de marmoribus dicamus hominũ in ijs præferenda iudicamus præcia. Ante igi tur artifices cenſebimus.

¶ Qui primum laudati in marmore ſcalpendo:& quibus temporibus. CA.IIII.

MArmore ſcalpendo primi omniũ inclaruerunt Dipœnus & Scyllius geniti in creta inſu la etiamnũ medis imperãtibus:priuſq; q̃ Cyrus in perſis regnare inciperet:hoc eſt olym piade circiter quinquageſima. Ij ſicyonem ſe contulere:quæ diu fuit officinaruȝ omniũ metalorum prima. Deorum quorundam ſimulachra publice ſimul locauerãt ſicyonij: quęprius: q̃ abſoluerenť:artifices iniuriã quæſti abierũt i ętolos. Protinus ſicyonio fames iuaſit ac ſterilitas/ mœrorq; dirus remedium petentibus Apollo pythius affuturum reſpondit:ſi Dipœnus: & Scyllius deorũ ſimulachra perfeciſſẽt Quod magnis mercedibus obſequiſq; impetratũ eſt. Fue re aũt ſimulachra ea Apollinis: Dianæ: Herculis: Mineruæ:quod e cælo poſtea tactum eſt.

¶ Nobilitates operum & artificum in marmore.c.xxvi.de marmore Pario/ & mauſoleo. CA.V.

CVm ij eſſẽt:iã fuerant in chio iſula Malas ſculptor:dei filius eius Micciades:ac deide ne pos Anthermus chius:cuius filij Bupalus& Anthernus clariſſimi i ea ſciẽtia fuere Hip ponactis poetę ętate:quẽ certũ eſt.lx.olympiade fuiſſe:Qđ ſi quis hoꝝ familiã ad ꝑauũ vſq; retro agat. Inueniet artis ei⁹ originẽ cũ olympiadũ origie cæpiſſe. Hippõacti notabilis fœditas vultu erat:q̃obrẽ imaginẽ ei⁹ laſciuia iocoꝝ ij ꝓpoſuere ridẽtiũ circulis. Qđ Hipponax idignatus: amaritudie carminũ diſtinxit eos in tãtũ:vt credať aliquos ex ijs ad laqueũ cõpuliſſe:qđ falſum eſt

vel i prõ ptu

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0535-6 DFG

Complura enim in finitimis inſulis ſimulachra poſtea facere: ſicut in delo: quibus ſubiecerunt car
men: non vitibus tantum cenſeri chiũ: ſed & operibus Anthermi filiorũ. Oſtendũt & Iaſij Dianã
manibus eorum factam. Et in ipſa chio narrata eſt operis eoꝝ Dianæ facies in ſublimi poſita: cur⁹
vultum intrãtes triſtem abeuntes exhylaratũ putant. Romæ ſigna eorum ſunt ĩ palatina ęde Apol
linis in faſtigio. Et omnibus fere/ quę Diuus Auguſtus fecit. Patris quoq; eorum/ & deli fuere ope
ra/ & in leſbo inſula. Diopeni quidem ambracia: argos: cleone: operibus refertæ fuere. Omnes aũt
tantum candido marmore vſi ſunt e paro inſula: quem lapidem cœpere lichnitem appellare: quo-
niam ad lucernas in cuniculis cęderetur: vt auctor eſt Varro: multis poſtea candidioribus repertis.
Nuper etiam in lunenſium lapidicinis. Sed in pariorum mirabile proditur: gleba lapidis vnius cu-
neis diuidentium ſoluta imaginem Sileni intus extitiſſe. Non omittendum hanc artem tanto vetu-
ſtiorem fuiſſe q̄ picturam/ aut ſtatuariam: quarum vtraq; cum Phidia cœpit octogeſima tertia olym

Aduerte.

piade: poſt annos circitet. ccc. xxxij. Et ipſum Phidiam tradunt ſculpſiſſe marmora: veneremq; ei⁹
eſſe romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis. Alcamenem atheniẽſem (quod certũ eſt)
docuit in primis nobilem: cuius opera athenienſes complura in ędibus ſacris poſuere. Præclaram
q; Veneris imaginẽ extra muros/ quę appellatur aphrodite exopolis. Hinc ſummã manũ ipſe Phi
dias impoſuiſſe dicitur. Ipſius diſcipulus fuit Agoracritus parius ei ętate gratus. Itaq; e ſuis operi-
bus plęraq; nomini eius donaſſe fertur. Certauere autem inter ſe ambo diſcipuli in Venere facien-

De ſigno agoracriti q nemeſin vocãt.

da. Vicitq; Alchamenes nõ opere: ſed ciuitatis ſuffragijs contra peregrinũ ſuo fauẽtis. Quare Ago
racritus ea lege ſignum ſuum vendidiſſe traditur: ne athenis eſſet: & appellaſſe nemeſim. Id poſitũ
eſt rhamnũte pago atticæ. quod. M. Varro omnibus ſignis prætulit. Eſt & ĩ matris magnæ delubro
in eadẽ ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clariſſimum eſſe per omnes gentes/ quæ Iouis olympii
famã intelligunt: nemo dubitat: Sed vt & merito laudari ſciant etiam qui opera eius non viderunt
proferemus argumento paruo/ & ingenij tantum. Neq; ad hoc Iouis olympij pulchritudĩe vtemur
non Mineruæ athenis factæ ãplitudine: cũ ſit ea cubitorũ. xxvi. Ebore hęc/ & auro cõſtat: ſed in ſcu

Aduerte.

to eius/ in quo amazonum prælium cælauit intumeſcente ambitu parmæ eiuſdem concaua parte
deorum/ & gygantum dicationem: in ſoleis vero laphitarum/ & centaurorum adeo momẽta omnia
compacta artis illi fuere. In baſe autem quod cęlatum eſt Pandoras geneſin appellauit. Ibi dij ſunt
. xx. numero naſcentes victoria mirabili pręcipue periti mirantur & ſerpentem: & ſub ipſa cuſpide
ęream ſpingem. Hæc licet ſint obiter dicta de artifice nunq̄ ſatis laudato ſimul vt noſcatur illaꝫ ma
gnificentiam ęqualem fuiſſe: & in paruis. Praxitelis ętatem inter ſtatuarios diximus: qui marmo-
ris gloria ſuperauit etiam ſemet. Opera eius ſunt athenis in ceramico: ſed ante omnia & non ſoluꝫ

vel noſcẽ/ tes victori aꝫ mirabi li: & preci puo p̃cio.

Praxitelis: verum & in toto orbe terrarum Venus: quam vt viderent multi nauigauerunt gnidum
duas fecerat: ſimulq; vendebat alterã velata ſpecie: quam ob id quidem pręteulerunt optione: quo-
rũ cõditio erat cõi: cum alteram etiam eodem precio detuliſſet: ſeuerum id ac pudicum arbitrãtes
Reiectam gnidij emerunt: immenſa differentia famæ. Voluit eam poſtea gnidijs mercari rex Nico
medes: totum ęs ciuitatis alienum/ quod erat ingens/ diſſoluturum repromittens. Omnia perpeti

De vindicta ſigni gnidij.

maluere: nec immerito. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitauerat gnidum: Aedicula eius tota aperi
tur: vt conſpici poſſit/ viuæq; effigies deæ: fauente ipſa vt creditur facto. Nec minor ex quacũq; par
te ammiratio eſt. Ferunt amore captum quendam cum detuliſſet noctu ſimulachro cohęſiſſe: eiuſ-
q; cupiditatis eſſe indicem maculam. Sunt in gnido & alia ſigna marmorea illuſtrium artificum. Li
ber pater Bryaxidis: & alter ſcopæ: & Minerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ ſpecimen: q̄
quod inter hæc ſola memoratur. Eiuſdem eſt cupido obiectus a Cicerone Verri ille propter quem
theſpiæ viſebantur. Nunc in Octauiæ ſcholis poſitus. Eiuſdẽ & alter nudus in pario colonia propõ
tidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas rhodius. atq; in eo quo
q; ſimile amoris veſtigium reliquit. Romæ Praxitelis opera ſunt. Flora triptolemus: Cęres in ortis
cerulianis. Boni euẽtus/ & bonę fortunę ſimulachra in capitolio. Item Menades: & quas Thyadas
vocant/ & Cariatidas/ & ſileni in Aſinij Pollionis monumentis: & Apollo/ & Neptun⁹. Praxitelis fi-
lius Cephiſodorus rei & artis hęres fuit. Cuius laudatum eſt pergami ſymplega ſignum nobile: di-
gytis corpori/ verius q̄ marmori impreſſis. Romæ eius opera ſunt. Latona in palatij delubro. Ve-
nus in Aſinij pollionis monumentis: & intra Octauiæ porticus in Iunonis æde Aeſculapius ac Dia
na. Scopæ vero laus cum his certantis. Fecit Venerem/ & Pothon/ & Phaetontem qui ſamothra-
ciæ ſanctiſſimis in cerimonijs coluntur. Item Apollinem palatinum/ Veſtam ſedentem lau-
datam in Seruilianis hortis: duaſq; cameteras circa eam: quorum pares in Aſinij monumentis
ſunt. Vbi & Canophorus eiuſdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo flammi
neo Neptunus ipſe/ & Thetis/ atq; Achilles Nereides ſupra delphios/ & cetæ/ & hippocãpos ſedẽ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0536-2
DFG

tes.Itẽ tritones chorusq; Phorci:& pſtries:ac multa alia marina. Eiuſdem manus omnia Magnum
& pręclarum opus etiam ſi totius vitę fuiſſet.Nunc vero pręter ſupradicta quæq; neſcimus.Mars
eſt et iamnum ſedes.Coloſſus eiuſdem in templo Bruti Callaici apud cyrcum eundem ad lauieanã
portam eunti.Pręterea Venus ĩ eodem loco nuda praxite licem illam gnidiam antecedens:& quę=
cunq; alium locum nobilitant.Romæ quidem magnitudo operum eſt iam oblitterata a magnis of
ficiorum negotiorumq; aceruis.quę omnes a contemplatione talium abducunt:quoniam ociſo=
ruz:& in magni loci ſilentio apta ammiratio talis eſt.Qua de cauſa ignoratur artifex eius quoq; Ve
neris quam Veſpaſianus imperator in operibus pacis ſuę dicauit antiquorum dignã famam.Par=
heſitatio eſt in templo Apollinis ſoſiani Nioben cum liberis morientem Scopas an praxiteles fece=
rit.Item Ianus pater in ſuo templo dicatus ab Auguſto:ex ægypto aduectus:vtrius manu ſit:iã qui
dem & auro occultatus.Similiter in curia Octauiæ quęritur de Cupidine fulmẽ tenente.Id demuz
affirmatur. Alchibiadez eſſe pricipem forma in ea ætate.Multa in eadem ſcola ſine auctoribus pla
cent. Satiri quattuor:ex quibus vnus Liberum patrem palla vellatuz Veneri præfert:alter liberam
ſimiliter.Tertius ploratũ infantis cohibet.Quartus cratere alterius ſitim ſedet:duæq; nymphę: ve
lificantes ſua veſte:Nec minor quęſtio eſt in ſeptis.Olympum & pana Chironemq; cũ Achille qui
fecerint:præſertim cum capitali ſatiſdatione fama iudicet dignos ſcopas habuit ęmulos eadem ęta
te Bryaxin:& Timotheum:& Leocarem:de quibus ſimul dicendum eſt:quoniam pariter cælaue=
re mauſoleum hoc eſt ſepulchrum ab vxore artemiſia factũ Mauſolo cariæ regulo:qui obijt olym=
piadis centeſimæ anno ſecundo.Opus id vt eſſet inter ſeptem miracula:ij maxime artifices fecere:
patet ab auſtro & ſeptẽtrione ſexagenos ternos pedes.Breuius a frontibus toto circuitu pedes qua
dringentos.xi.attolliť in altitudinem.xxv.cubitis.Cingitur columnis.xxxvi.ab oriẽte cælauit Sco
pas:a ſeptentrione Bryax:a meridie Timotheus:ab occaſu Leocares.Priuſq; q̃ peragerent:regina
artemiſia:quæ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat:obijt.Non tamen receſſerunt niſi abſoluto
iam id gloriæ ipſorum artiſq; monumẽtum iudicãtes:hodieq; certauit manus:acceſſit & quintus ar
tifex.Namq; ſupra pteron pyramis altitudie inferiorẽ æquauit.xxiiij.gradibus in metæ cacumẽ ſe
contrahẽs.In ſũmo eſt quadriga marmorea:quã fecit pythis Hęc adiecta.cxl.pedũ altitudine:totũ
opus includit:Timothei manu Diana Romę eſt in palatio Apollinis delubro.cui ſigno caput repo
ſuit aulanius Euander.In magna ammiratiõe eſt & Hercules Mneſtrati.Et Hecate epheſi in tem=
plo dianæ poſt ædem in cuius contemplationem ammonent ęditui parcere oculis:tanta marmoris
radiatio eſt.Non poſtferuntur & charites in ꝓpyleis athenienſium:quas Socrates fecit:alius ille q̃
pictor:idem vt aliqui putãt.Nã mironis illius:qui ære laudať:anus ebria eſt ſmyrnæ in primis incli=
ta Pollio Aſinius vt fuit acris vehementiæ:ſic quoq; ſpectari monumenta ſua voluit.In ijs ſunt cen
tauri nymphas gerentes Archeſitæ:Theſpiades.Cleominis:Oceanus & iuppiter Enthochi Hip=
piades Hermorothes Tauriſci nõ cælatoris illius:ſed Trallianí.Iuppiter hoſpitalis.Pappipi praxi
telis diſcipuli Zetus & Amphion & dirce & Thaurus:vinculumq; ex eodem lapide.A rhodo aduc
cta opera apollini & thauriſci parentũ.ſi certamen de ſe fecere Monecratem videri profeſſi:ſed eſ=
ſe naturalem artemidorum.Eodem loco Liber pater Eutychidis manu laudatur:ad Octauiæ vero
porticum apollo Philiſci rhodij in delubro ſuo.Item Latona & diana:& muſæ nouẽ:& alter apollo
nudus.Eum qui cytharam in eodẽ templo tenet.Timachides fecit.Inter Octauiæ vero porticus in
æde Iunonis ipſã deaz Dionyſius & Pollichles.Aliaz venerẽ eodẽ loco Philiſcus.Cætera ſigna pra
xiteles Itẽ Polycles & Dionyſius Timarchidis filij Iouem qui eſt in proxima ęde fecerunt.Pana &
Olympum lactantes.Eodez loco Heliodorus:quod eſt alterum in terris ſymplega nobile.Venerẽ
lauantam ſeſe.Dedalum aſtantem Polycharmus.Ex quo apparet in magni honoris auctoritate ha
bitum Lyſie opus.Quod in palatio ſuper arcum diuus Auguſtus honori Octauij patris ſui dicauit
in ædicula columnis adornata.Id eſt quadriga curruſq;:& apollo ac diana ex vno lapide In hortis
ſeruilianis reperio laudatos Calamidis apollinem illi⁹ cęlatoris:dactilis Pythias.Amphiſtrati Cali
ſthenem hyſtoriarum ſcriptorem.Deinde multorum obſcurior fama eſt:quorũdam claritati ĩ ope
ribus eximijs obſtante numero artificum:quoniam nec vnus occupat gloriam:nec plures pariter
nuncupari poſſũt:ſicuti in Lacoõte:qui eſt in Titi ĩpatoris domo:op⁹ oibus & picturę & ſtatuarię
artis pręponẽdum.Ex vno lapide eũ & liberos:draconũq; mirabiles nexus de conſilij ſẽtentia fece
re ſũmi artifices Ageſãder & Polydo⁊⁹ & Athenodorus rhodij ſimiliter palatinas domos Cæſa⁊ re
pleuere ꝓbatiſſimis ſignis Crater⁹ cũ Pythodoro.Polydectes cũ Hermolao:Pythodor⁹ ali⁹ cũ Ar
temone.Et ſingularis aphrodiſius trallianis.Agrippę Pãtheũ decorauit Diogenes atheniẽſis & Ca
riatides.In colũnis tẽpli eius ꝓbãť iter pauca ope⁊ ſicut ĩ faſtigio poſita ſigna:ſed ꝓpter altitudinẽ
oci minus celebrata.In honore eſt in tẽplo illo Hercules ad quez pœni oibus annis hũana ſacrifica

sepulchrũ mauſoleũ ab arte=miſia ca rie regu=lo cõſtru ctum.

Vel occu pari vel cõſimili.

vel in ſũ=mo faſti gio.

uerunt victima humi:ſtans ante aditum porticus agnationes ſitę fuere/ & Theſpiades ad ædẽ Fœ=
licitatis:quarum vnam amauit eques romanus Iunius Piſciculus:vt tradit Varro ammiratur & pra
xiteles:qui etiam quinq; ſcripſit volumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic in græcia Ita=
liæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis. Iouez fecit eburneuz in Metelli æde:qua cãpus
petitur Accidit vero ei:vt cum in naualibus vbi fære africanæ erant per caueam intuens leonem cæ
latet:& ex alia cauea panthera erũperet non leui periculo diligẽtiſſimi artificis. Feciſſe opa cõplura
dicit:ſed q̃ fecerit noĩati non refert. Archeſilaũ quoq; magnificat Varro cuius ſe marmoreaz habu=
iſſe leænam tradit:aligeroſq; ludentes cum ea Cupidines quorum alij religatam tenerent:alij e cor
nu cogerent bibere. alij calciarent ſoccos:& omnes ex vno lapide. Idem & a Coponio.xiii.natiões
Canacus. quæ ſunt circa pompeium factas auctor eſt:inuenio & Canacum laudatum inter ſtatuarios:feciſſe
marmorea. Nec minus Sauron atq; Bathracum obliterari cõuenit:qui fecere templa Octauię por=
ticibus incluſa natione & ipſi lacones. Quidam & opibus præpotentes fuiſſe eos putãt: ac ſua im
penſa conſtruxiſſe:inſcriptionem ſperantes. Qua negata:hoc tamen alio loco & modo vſurpaſſe.
Sunt certe etiamnum in columnarum epyſtilijs inſculta nominum eorum argumenta rana atq; la=
Vel ebur certa in iouis ęde extitiſſe picturã cultuſq; reliquos omnes fæmineos argumentis cõſtat:et facta:iu
neis. noniis ęde cum inferrentur ſigna:permutaſſe geruli traduntur:& id religioni cuſtoditum:velut ip=
ſis dijs ſedem ita partitis. Ergo & in iunonis æde cultus eſt:qui iouis eſſe debeat. Sunt & in paruis
marmoreis famam conſecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis muſca.
Et Callicrates:cuius formicarum pedes:atq; alia membra peruidere non eſt.

¶Quando primum marmorũ in edificijs vſus:& quis primus romæ cruſtauerit parietes: & qui
bus ætatibus quæq; marmora in vſum venerint:& quis primus marmora ſecuerit:& ratio ſecandi de
harena.

CA.VI

HAec ſint dicta de marmorum ſculptoribus:ſummaq; claritate artificum: quo in tractatu
ſubit mentem non fuiſſe tum auctoritatem maculoſo marmori:quam fecere e thaſo cy=
cladum inſularum vna æque & e leſbio:liuidius hoc paulo verſicolores quidem macu=
las habens. Et in totuz marmorum apparatum. Menander etiam diligentiſſimus luxuriæ
interpres primus & raro attigit. Columnis demum vtebantur in templis:nec læticiæ cauſa:nõdum
enim iſta intelligebantur:ſed quia firmiores aliter ſtatui non poterant. Sic eſt inchoatum athenis tẽ=
plum Iouis olympij:ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidẽ
atq; marmor differentia iam apud Homerum:dicit enim Paridis os marmoreo ſaxo percuſſũ. Sed
hactenus. Regias quoq; domos laudatiſſime tum preter æs:aurum:electrum:argentum:ebore tan
Chiorũ la tum adornans. Primum (vt arbitror) verſicolores iſtas maculas chiorum lapidicinę oſtenderunt:cũ
pi. extruerunt muros:faceto in id. M. Ciceronis ſale omnibus enim oſtendebant vt magnificum. Mul
to inquit magis mira res eſſet:ſi tyburtino lapide feciſſetis. Et hercules non fuiſſe picturæ honos vl=
lus non modo tantus ſine aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in cruſtas neſcio an ca=
riæ fuerit inuentum antiquiſſima quod equidem inueniam. Haliacarnaſi Mauſoli domus proco=
neſo marmore exculta eſt:latericijs parietibus. Is obijt olympiadis centeſimę ſextę anno ſecundo
Vrbis romę anno.ccc.ſcdo. Primum romę parietes cruſta marmoris opuiſſe totius domus ſuę in cę
lio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formijs natum equitem romanum præfectum fa=
mamurra brorum. C. Cęſaris in gallia. Neqz indignatio ſit tali auctore inuentare. Hic nãqz eſt Mamurra Ca=
fabrorũ p̃ tuli veronenſis carminibus procilſus:quem vt res eſt:domus ipſius clarius q̃ Catullus dixit habere:
fectus. quicquid habuiſſet comata gallia. Namqz adiecit idem Nepos eum primum totis ędibus nullam
niſi e marmore columnam habuiſſe:omnes ſolidas e caryſto aut lunenſi. Deniq;. M. Lepidus Catul
li in conſulatu collega primus omniũ limina ex numidico marmore ĩ domo poſuit magna repræhẽ
ſione. Is fuit conſul anno vrbis.dc.lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris veſtigium inuenio
vel me ſa. non in columnis tantum cruſtiſue vt Mamurra cariſtium poſuit:ſed in maſſa & viliſſimo liminum
vel meſea vſu. Poſt hũc Lepiduz ferme quadriennio. L. Lucullus conſul fuit:qui nomen (vt apparet ex res) lu
a quo lu= culleo marmori dedit:admodum delectatus illo primuſq; romam inuexit atrum alioquin cum cæ=
culleum tera maculis aut coloribus commendentur. Naſcitur autem in nilo inſula:ſolumq; pene horuz mar
marmor morum ab amatore nomen accepit. Inter hos primuz (vt arbitror) marmoreos parietes habuit ſce
nomẽ hz. na. M. Scauri:non facile dixerim ſectos an ſolidis glebis poli tos:ſicuti eſt hodie Iouis tonãtis ædes
in capitolio. Nondum enim ſecti marmoris veſtigia inuenerat italia. Sed quiſq; primum inuenit ſe
care luxuriamq; diuidere:importuni ingenij fuit. Harena hoc fit:& ferro videtur fieri ſerra ĩ præte
nui linea premente harenas verſando tractuq; ipſo ſecante. Aethiopia ad hæc maxime probatur.
Nam id quoq; acceſſit:vt ad æthiopias vſq; peteretur:quod faceret marmora. Immo vero etiamnũ

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0538-4

dos:vnde margaritas quoq; peti ſeueris moribꝰ indignũ erat.Hęc ꝓxime laudať.Mollior tñ quę ex
æthiopia.Illa.n.nulla ſcabricie ſecat.Indica nõ æque leuigat:ſed ea cõbuſta polientes marmora fri-
care iubenť.Simile & naxię vitiũ eſt:& coptidi:q̃ vocať ægyptia Hæc fuere antiqua genera marmo-
ribus ſecandis.Poſtea repta eſt ars nõ minus ꝓbãda ex quodam hadriatici maris vado æſtu nudante
obſeruatione nõ facili.Iã quidẽ q̃cunq; harena ſecare e fluuijs omnibus frans artificum auſa eſt:quod
diſpendium admodum pauci intelligunt.Craſſior.n.harena laxioribus ſegmentis terit:&plus erodit
marmoris:maiuſq; opus ſcabritia politurę relinqt.Ita ſectæ attenuãtur cruſtę.Ruſuſq; thebaica po Vel eroſo.
lituris accomodať.Et q̃ fit e poro lapide aut e pomice..Signis e marmore poliendis/gemmiſq; etiaʒ
ſcalpendis/ atq; limandis.

De naxio/& harmonio:& de generibus marmorũ. CA.VII.

NAxium diu placuit ante alia vti:ita vocantur cotes in inſula cypro genitæ.Vicere poſtea ex
armenia vectę.Marmorũ genera/& colores nõ attinet dicere in tanta noticia.Nec facile ẽ
enumerare in tãta multitudine.Quoto enim quoq; loco non ſuum marmor inueniť.Et ta
men celeberrimi generis dicta ſunt in ambitu terrarum cum gentibus ſuis. Non oĩa tam
in lapidicinis gignuntur.Sed multa &ſub terra ſparſa.Pręcioſiſſimi quidem generis lacedæmonium
viride:cunctiſq; hylarius.Sic & auguſteum:ac deinde tiberiuʒ:in ægypto Auguſti/ac Tiberij primũ Marmor la-
principatu reperta.Differentiaq; eorum eſt ab ophite:cum ſit illud ſerpentium maculis ſimile:vñ & cedæmoniũ
nomen accepit:q҃ hę maculas diuerſomodo colligunt.Auguſteum vndatim criſpuʒ in vertices.Tibe viride.
rium ſparſim conuoluta canicie.Neq; ex ophite columnę:niſi paruę admodum inueniũtur.Duo eiꝰ
genera molle candidum:nigricãs durum.Dicuntur ambo capitis dolores ſedare adalligati:& ſerpen
tium ictus.Quidam phreneticis/ac lethargicis adalligari iubent candicantem.Contra ſerpẽtes autẽ
a quibuſdam laudatur p̃cipue ex his/ quẽ tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & mẽphites
a loco gemãtis naturæ.Cuius vſus conuenit iſs quę vrenda/aut ſiccanda ſunt ex aceto illitus. Obſtu Marmor cõ-
peſcit eñ ita corpus:vt non ſentiat cruciatuʒ.Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis ĩter veniẽ tra ſerpentes
tibus punctis:leucoſtyctos vocať.Quãtiſlibet molibus cædendis ſufficiunt lapidicinæ.Statuas ex eo
Claudio Cęſari procurator eius in vrbem ex ęgypto aduexit tris.Aſinius Pollio nõ admodum ꝓba-
ta nouitate.Nemo poſtea certe imitatus eſt.Inuenit eadem ægyptus in ęthiopia:quem vocãt baſaltẽ
ferrei coloris/atq; duriciæ.Vnde & ei nomen dedit.Nunq̃ is autem maior repertus eſt:q̃ in tẽplo pa-
cis ab imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus.Argumẽto.xvi.liberis circa ludentibus:per quos to
tidem cubiti ſummi incremẽti augentes ſe annos eius intelligũtur.Non abſimilis illi narratur in the
bis delubro Serapis(vt putant)Memnonis ſtatua dicatus:quem quottidiano ſolis ortu cõtactum ra-
dijs crepare dicunt.Onychiten etiam tum in arabię montibus/nec vſq̃ alibi naſci putauere noſtri ve De memno-
teres. Sed & in germania potorijs vaſis inde factis primum dein pedibus lectorũ/ſelliſq;.Corneliꝰ ne nis ſtatua/&
pos tradit magno fuiſſe miraculo:cũ.P.Lentulus Spinter amphoras ex eo/&vrceos magnitudine ca radijs ſolis
dorum oſtendiſſet.Poſt quinquennium/deinde triginta duorũ pedum longitudine columnas vidiſſe mirum.
Variatum in hoc lapide poſtea eſt.Nãq; pro miraculo inſigni quattuor modicas in theatro ſuo Cor-
nelius Balbus poſuit.Nos ampliores triginta vidimus in ſcena:quaʒ Caliſtus Cęſaris Claudij liberto
rum potentiſſimus exædificauerat.

De alabaſtrite/& lygdinio alabandico. CA.VIII.

NVnc aliqui lapidem alabaſtriten vocãt:quem cauant ad vaſa vnguentaria:quoniã optime Aduerte.
ea incorrupta ſeruare dř.Idemq; etiam exuſtus:ex emplaſtris conuenit.Naſcitur circa the
bas ægyptias.&damaſcũ ſyrię.Hic cęteris cãdidior.Probatiſſimus vero in carmania:mox
in india.Iam quideʒ & in ſyria/aſiaq;. Viliſſimus autem/& ſine vllo nitore in cappadocia.
Probanť q̃ maxime mellei coloris in vertice maculoſi/atq; nõ tranſlucidi.Vitia vero in iſs corneus co
lor/aut candidus:& quicquid ſimile vitro eſt. Paulum diſtat ab eo ad vnguẽtorum fidem : vti exiſti-
mant.Lydinus in tauro repertus amplitudine/qua lances:crateraſq; non excedat. Antea tantum ex
arabia aduehi ſolitus candoris eximij.Magnus & contrariæ inter ſe naturæ duobus honos. Coralitĩ
co in aſia repto:menſure nõ vltra bina cubita:candore proximo ebori & quadã ſimilitudine e diuer-
ſo niger eſt alabãdicus terræ ſuæ noie:quanq̃ & mileti naſcẽs:ad purpuram tamen magis aſpectu de
clinante.Idemq; liquatur igni:ac funditur ad vſum vitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inue-
nitur in africę parte ægyptio aſcriptę coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturę alia cõue Vel ſyenites.
niẽs.Circa ſyenẽ vero thebaidis:ſinites:quẽ ante pyrrhopœcilon vocabãt.Trabes ex eo fecere reges
quodam certamĩe obeliſcos vocantes ſolis numini ſacra/os.Radioruʒ eius argumẽtum in effigie ẽ:& Obeliſci cur
ita ſignificatur noĩe ægyptio.Primus omnium id inſtituit Mitres:qui in ſolis vrbe regnabat ſõnio iuſ ſoli dicati.
ſus:& hoc ipſuʒ inſcriptum eſt in eo.Et.n.ſculpturæ illæ/effigieſq;/quas videmus ægyptiæ ſũt litteræ mitres primꝰ
poſtea & alij regũ in ſupradicta vrbe Sochis quattuor numero:quadragenorum/& octonũ cubitorũ obeliſcũ fecit

longitudine. Ramiſes aūt is quo regnāte iliū captū eſt: quadraginta cubitorū Idēq; digreſſus ide: vbi fuit Mneuidis regia poſuit aliū longitudine vndecenis pedibꝰ: ꝑ latera cubitis quattuor.

Vl vndecentenis.

¶ De obeliſco/ & thebaico/ & alexandrino/ & de illo/ qui eſt & in cyrco magno. CA.IX.

OPus id feciſſe dicunt vigīti milia hoīꝫ. Ipſe rex cum ſubrecturus eſſet: vererentq; ne machinæ ponderi nō ſufficerent: quo maius ꝑiculū curę artificū denūtiaret filiuꝫ ſuum adalligauit cacumini: vt ſalus eius apud molliētes ꝓdeſſet lapidi. Hāc ammiratione opis effectū ē: vt cum oppidum expugnaret Cābyſes rex ventumq; eēt incendio ad crepidines obeliſci: extingui ignē iuberet molis reuerentia/ q vrbis nullā habuerat. Sunt & alij duo. Vnꝰ a Smarre poſitꝰ alter ab Eraphio ſino notis quadragitaocto cubitorū. Alexādriæ ſtatuit vnū octoginta cubitoꝝ Ptolemęus Philadelphꝰ: quē exciderat Nectabis rex purū. Maiuſq; opꝰ fuit in deuehēdo/ ſtatuēdoue mīto q̄ in excidēdo. A ſatyro architecto aliqui deuectū tradūt. Rate (vt Callixenus dixit) a phœnice foſſa ꝑducta vſq; adiacentem obeliſcū e nilo. Naueſq; duas in latitudinē patulas: pedalibꝰ ſpatijs ex eodem lapide ad rationem geminari ꝑ duplicē menſurā ponderis oneratas: ita vt ſubirēt obeliſcū pendentem extremitatibus ſuis in ripis vtrinq;: poſtea egeſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutum. Exciſos aūt ſextalis in monte eodem artificem donatum talētis quinquaginta. Hic aūt obeliſcus fuit in arſinoe poſitus a rege ſupradicto: munus amoris in cōiuge/ eadēq; ſorore Arſinoe. Inde eam naualibus incōmodum. Maximus quidā p̄fectis ægypti trāſtulit in foruꝫ reciſo cacumie dū vult faſtigium addere auratū: qđ poſtea amiſit. Et alij duo ſunt alexādrię ad portū in Cęſaris tēplo: quos excidit Meſphees rex q̄dragenū binū cubitorū ſup oīa exceſſit difficultas mari romā deuehendi ſpectatis admodum nauibus Diuus Auguſtus priorē aduexerat miraculi gratia: puteoliſq; naualibus ꝑpetuis dicauerat. Sed incendio cōſumptus eſt Diuus Claudius: aliquot ꝑ annos aſſeruatū eum/ queꝫ Caius Cęſar importauerat: omnibus q̄ nunq̄ in mari viſa ſunt: mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exædificatis ꝑductum oſtiā portus gratia merſit: alia ex hoc cura nauium/ q̄ tyberi ſubuehebāt. Quo experimento palam fuit: nō minus aquarum huic amni eē q̄ nilo. Is aūt obeliſcus: quem Diuus Auguſtus in cyrco magno cōſtituit: exciſus a rege Semneſerteo: quo regnāte Pythagoras in ægypto fuit centū vigintiq; pedum ē: & dodrātis: p̄ter baſin eiuſdem lapidis. Is vero q eſt in campo martio nouē pedū minor eſt a Seſoſtride. Inſcriptā ambo rerū naturę interp̄tationeꝫ ægyptiorū ope/ & philoſophię cōtinent.

Vel maturiꝰ.
Deobe. M. & eius filio.
Vel triginta.
Vel quē thebis eſſe dixi.
Vel focis. vel feſtalis vel ſex ī mōte.
Aduerte.

¶ De illo qui eſt in campo martio ꝓ gnomone. CA.X.

EI qui eſt in cāpo Diuus Auguſtus addit mirabilē vſum ad dep̄hendēdas ſolis vmbras dierūq;/ ac noctiū magnitudines: ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinē: cui par fieret vmbrarum romę cōfecto die ſexta hora/ poulatimq; per regulas/ q̄ ſunt ex ęre incluſę ſingulis diebus decreſceret: ac rurſus augeſceret: digna cognitu res/ & ingenio fœcūdo. Mālius mathematicus aprici auratā pilā addidit: cuius vertice vmbra colligeretur in ſemetipſam alia/ atq; alia icrementa iaculantē apicē: ratione vt ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierū obſeruatio triginta iā fere annis nō cōgruit: ſiue ſolis ipſius diſſono curſu/ & cœli aliqua rōne mutato: ſiue vniuerſa tellure aliquid a centro ſuo dimota: vt dep̄hendi & in alijs locis accipio: ſiue vrbis tremoribus ibi tantū gnomone intorto: ſiue inundationibus tyberis ſedimēto molis facto: q̄q̄ ad altitudineꝫ impoſitę rei in terram quoq; dicantur iacta fundamenta.

obeliſcꝰ gnomōicꝰ ī cam. Mar. ad ſolis vm. dep̄hendendas.
Vel moli.

¶ De tertio obeliſco romæ in vaticano. CA.XI.

TErtius eſt in vaticano Caij/ & Neronis principū cyrco: ex oībus vnꝰ oīno fractus in molitudine eiꝰ quē fecerat. Seſoſtridis filius Nuncoreus. Eiuſdē remanet & aliꝰ cētū cubitoꝝ: quē poſt cęcitatem viſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit.

vel immutatione.

¶ De pyramidibus ægyptijs: & ſphinge. CA:XII.

DIcant obiter pyramides in eadē ægypto reguꝫ pecuniæ ocioſa/ ac ſtulta oſtētatio. Quippe cum faciendi eas cauſa a plerliſq; tradat: ne pecuniam ſucceſſoribus/ aut æmulis inſidiantibus p̄berent: aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc vanitas illorū hominum fuit: veſtigiaq; complurīū incoactarū extāt. Vna eſt in arſionite nomo: duæ in mēphi nō procul a labyrintho: de quo & ipſo dicemus. Totidem vbi fuit meridis lacus: hoc eſt: foſſa grādis. Sed ægyptus inter mira/ ac memoranda narrat haꝝ cacumina extrema: quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres: quæ orbem terrarū impleuere fama: ſane conſpicuæ vndiq; a nauigantibus: ſitæ ſunt in parte africę monte ſaxeo ſteriliq; inter memphin oppidum: & quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibꝰ paſſuum a Memphi ſeptem. d. paſſuū a vico appoſito/ quē vocāt Buſtrin. In quo ſunt aſſueti ſcandere illas. Ante has eſt ſphinx: vel magis miranda/ qua ſilueſtria ſunt accolentium. Amaſin regē putēt in ea conditū: & volunt inuectam videri. Eſt autem ſaxo naturali elaborata: & lubrica. Capitis monſtri am

Ad qđ pyra. extructę ſit.
Vel vrbe
Tres py. famoſę.
Sphix Amaſis regis monu.

bitus ꝑ frontem centum duos pedes colligit:longitudo pedū centum quadragintatriū eſt:altitudo a vētre ad ſummū apicē in capite ſexagita duū.Sꝫ pyramis āpliſſima ex arabicis lapidicinis cōſtat.Trecenta ſexaginta hoim milia annis.xx.eam cōſtruiſſe ꝓdunt. Tres vero factæ annis ſeptuagintaocto/ & menſibus quattuor.Nempe qui de iis ſcripſerunt:ſunt Herodorus: Euhemerus.Duris ſamiꝰ:Ariſtagoras:Dionyſius:Artemidorꝰ.Alexāder Polyhiſtor:Butarides:Antiſthenes:Demetrius: Demoteles:Appion.Inter omnes vero eos non conſtat a qbus factæ ſint iuſtiſſino caſu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.Aliqui ex iis ꝓdiderūt in raphanos/& allium/ac cepas mille octingenta talēta erogata ampliſſima octo iugera optinet ſoli quattuor angulorū paribus interuallis per octingētos octogintatres pedes ſingulorū laterꝝ altitudo :a cacumie pedes.xxv.alterius iterualla ſingula ꝑ quattuor angulos pares.dcc.trigintaſeptē comphendunt.Tertia minor ꝑdictis:Sed multo ſpectatior.ęthiopicis lapidibus conſurgit.ccc.ſexagintatribus pedibus iter angulos.Veſtigia ędificationuꝫ nulla extāt.Harena late pura circū lentis ſimilitudine:qualis in maiori parte africæ.Quæſtionuꝫ ſumma eſt:quanam ratione in tantam altitudinem ſubuecta ſint cementa.Alii.n.nitro/ac ſale / adaggeratis cum creſcente ope at pacto fluminis irrigatione dilutis.Alii lateribus e luto factis extructos pōtes in priuatas domos diſtributos.Nilum.n.nō putant rigare potuiſſe multo humiliorem.In pyramide maxima eſt intus puteus octingentaſex cubitorꝝ:flumen illo admiſſum arbitrant̄.Menſuraꝫ altitudinis earū/omniumqꝫ ſimilium dephendere inuenit Thales mileſius vmbram metiendo :qua hora par eē corpori ſolet.Hæc ſunt pyramiduꝫ miracula.Supremumqꝫ illud:ne quis regum opes miret̄ minimā extitiſſe laudatiſſimam a Rhodope meretricula factam:Aeſopi fabularꝫ philoſophi cōſerua quondam & cōtubernalis hęc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio eſſe cōqſitas qſtu.Magnificat̄ & alia turris a rege facta in inſula pharo portum optinēte alexandriæ:quam conſtituiſſe.dccc.talentis tradūt:magno animo:ne quid omittamꝰ.Ptolemęi regis:q' in ea pmiſerit Soſtrati caſſidis architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi.Vſus eius nocturno nautarū curſui ignes oſtendere ad pnuntiādavada:portuſqꝫ introitū.Sicut iam tales cōpluribus locis flagrant:vt potneoſię/acrauennę advitandum periculum etiā in corriuatione.Flagrant cum eo ſita ea craſſienne.Periculū in corriuatiōe igniuꝫ ſydus exiſtimetur:qm̄ e longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt.Hoc idem architectus primus omniuꝫ pēſilem ambulationem gnidi feciſſe traditur.

Mirū de expenſa ſolum in ra.all.&cepas in py.cōſtru.facta.

Py.tertia aliis minor: ſed expenſa maior.Vel.xv.

tertia py.rhodopes mere.ſeplchrū fuit

Turris illa inter.vii.orbis mira.numerantur.

Vel ne contīnuatione.

De labyrinthis:ægyptio:cretico:lemnio:italico. CA.XIII

Aegy.laby.aliis antiqor.

Dicamus & labyrithos:vel portentoſiſſimū humani ingenii opus.Sed nō vt exiſtimari poſſit falſum.Durat etiā nūc in ægypto in heracleopolite/nomo/qui primꝰ factus eſt ante annos(vt tradūt)tria milia ſexcētos a Peteſuco rege:ſiue Tithoe.Quāq̄ Herodotꝰ totū opus regū eē dicat:nouiſſimeqꝫ Pſammetichi.Cauſas faciendi varię iuterptant̄.Demoteles regiā Motherudis fuiſſe.Lycias ſepulchrū Meridis.Plures ſoli ſacrū id extructū:qd maxie credit̄. Hic vtiqꝫ ſumpſiſſe.Dedalum exēplar eius labyrinthi/quē facit in creta:nō eſt dubiū:ſed centeſimā tantū portionem eius imitatum:q̄ itinerum ambages:occurſqꝫ/ac recurſus inexplicabiles cōtinet. Non vt in pauimentis/puerorumue ludicris cāpeſtribus videmus breui lacinia milia paſſuum pluta ambulationis continentē:ſed crebris foribus inditis ad fallēdos occurſus:redeundūqꝫ in errores eoſdē.Secūdus hic fuit ab ægyptio labyrintus:tertius in lemno:quartus in italia.Oēs lapide polito fornicibus tecti.Aegyptius quod miror equidem in introitu lapideis e paro colūnis:Reliquę erāt ſyenitæ:molibꝰ compoſitis quas diſſoluere:ne ſęcula quidē poſſint adiuuātibus Heracleopolitis:qui id opus inuiſuꝫ mire infeſtauere.Poſitioné operis eius:ſingulaſqꝫ partes enarrare nō eſt: cum ſit in regiones diuiſum atqꝫ in præfecturas:quas vocant nomos:ſexdecim nominibus eorū totideꝫ vaſtis domibus artibutis Præterea templa omnium ægypti deorꝝ continet:ſuperqꝫ Nemeſes quindecim ædiculis iucluſę.Sūt pyramides complures quadragenarum vlnarum ſenos radice muros obtinentes. Feſſi iā eundo pueniunt ad viarum illum inexplicabilem errorem.Quin & cœnacula prius excelſa porticuſqꝫ aſcendūtur nonagenis gradibus omnes intus colūnæ de porphyrite lapide:deorū ſimulachra: regum ſtatuę:mōſtrificę effigies.Quarundā aūt domorū talis eſt ſitu:vt adapientibus fores tonitruū intus terribile exiſtat.Maiore autem in parte trāſitus eſt ꝑ tenebras:alięqꝫ rurſus extra murū labyrinthi ædificioruꝫ moles pteron appellāt. Inde aliæ perfoſſis cuniculis ſubterraneæ domus.Reficit vnus omnino paucavbi ex monte phado Tebis rex ante alexandrum magnum annis quingentis.Id quoqꝫ traditur fulſiſſe trabibus ſpinæ oleo incoctæ dum fonices quadrati lapidis aſſurgerent. De ægyptio & cretico labyrinthis ſatis dictuꝫ eſt.Lennius ſimilis omnis colūnis tm̄ centum quinquaginta memorabilior fuit quarum in officina turbines ita librati pependerunt:vt puero circūagente tornatentur.Architecti illum fecere Emilius & Rholus & Theodorus indigena.Extātqꝫ adhuc reliquiæ eius:cū cretici italiciqꝫ nulla veſtigia extent.Nāqꝫ & italicum dici cōuenit:quem fecit ſibi porcena rex hetruriæ ſepulchri

Dedalꝰ i cre laby.fecit.

Vel videmꝰ millia paſſ.

Porſenna laby.in italia ſepulchri grā conſtruxit.

Vbi porſen ſepultus.

cauſa:ſimul vt & externorũ regum nauitas quoq; ab italis ſuperaret. Sed cum excedat omnia fabu-loſitas:vtemur ipſius.M.Varronis in expoſitiõe ei⁹ verbis.Sepultus eſt(inqt)ſub vrbe cluſio:in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato.Singula latera pedũ lata tricenum:alta quinquagenu; Inq; baſi quadrata intus labyrinthu; inextricabilẽ.Quo ſi quis iproperet ſine glomere lini.exitum inuenire nequeat.Supra id quadratũ pyramides ſtãt qnq;.Quattuor in angulis:& in medio vna.In imo latę pedum ſeptuagenũ quinũ:altę cẽtum quinquagenũ:ita faſtigiatę:vt in ſummo orbis ęne⁹/& pegaſus vnus oĩbus ſit impoſitus:ex quo pendeãt excepta cathenis tintinabula:q̃ vento agitata lõge ſonitus referãt:vt dodonæ olim factũ.Supra quẽ orbẽ quattuor pyramides inſup ſingulæ extãt altę pedu; cẽtenũ. Supra q̃s vno ſolo quinq; pyramides:quarũ altitudinẽ Varronẽ puduit adiſcere.Fabulę hetruſcę tradunt eandẽ fuiſſe:quã totius opis:adeo veſana demẽtia q̃ſiſſe gloriã ipendio nulli ꝓfuturo.Præterea fatigaſſe regni vires:vt tñ laus maior artificis eſſet.

De penſili horto:& oppido:& templo Dianæ epheſiæ. CA.XIIII.

☞ ægyptię thebę penſiles.

Leguntur & penſiles hortos:imo vero totũ opidum feciſſe ægyptię thebę:exercitus armatos ſubito educere ſolitis regibus nullo oppidanorũ ſentiẽte.Etiãnum hoc minus miru; q̃ ꝙ flumine medium oppidum interfluente:q̃ ſi fuiſſent:nõ dubium eſt dicturum Homerum fuiſſe:cum centum portas ibi p̃dicaret.

☞ Tẽplũ Di.epheſ.a tota aſia conſtructum.

Cur illud in ſolo paluſtri cõſtructum.

Vel clino.

Artificis ſõnium.

Gręcæ magnificẽtię vera ammiratio extat tẽplum epheſiæ Dianę ducẽtis viginti annis factu; a tota aſia.In ſolo id paluſtri fecere:ne terręmotus ſentiret:aut hiatus timeret.Rurſus ne in lubrico/atq; in ſtabili fundamẽta tantæ molis locarẽtur:ante calcatis ea ſubſtrauere carbonibus:dein velleribus lanę.Vniuerſo tẽplo longitudo eſt quadringentorum vigintiquinq; pedum:latitudo ducentorũ viginti.Columnæ centum vigintiſeptẽ a ſingulis regibus factæ ſexaginta pedum altitudine.Ex iis triginta ſex cęlatæ.Vna a Scopa.Operi p̃fuit Cteſiphon architectus.Summa miracula:epyſtilia tãtę molis attoli potuiſſe.Id cõſecutus eſt ille peronibus harena plenis molli puluino ſup capita columnarum exaggerato paulatim exinaniẽs ab imo vt ſenſim totu; in colle ſederet.Difficillime hoc tõtingit in lumine ipſo:qđ forib⁹ imponebat.Etẽ ea maxima moles fuit:nec ſedit.In cubili animo anxio artifici mortis deſtinatiõe ſupma.Traduntq; in ea cogitatiõe feſſum nocturno tp̃e in quiete vidiſſe p̃ſentem deã:cui templum fiebat:hortãtem vt viueret:ſe compoſuiſſe lapidẽ/atq; ita poſtero die apparuit:ponderecq; ipſo correctus videbatur.Cętera eius opis ornamenta plurium librorum inſtar optinẽt:nihil ad ſpecimen naturæ ptinẽtia.

De delubro Cyzici/& lapide fugitiuo:& de echo ſepties reſonãte:& ædificio ſine clauo:& mirabilia ædificiorum romæ. CA.XV.

☞ Lapis fugitiuus/quo Argo.ꝓ anchora.Vte.

Echo ſeptieſ reſonans.

Põs ſubiti⁹ ſine clauo ferreo reuulſus

Durat & Cyzici delubrum in quo filũ aureum comiſſuris oĩbus politi lapidis ſubiecit artifex eburneum Iouẽ dicaturus itus coronate eũ marmoreo Apolline.Tralucẽt ergo picturæ tenuiſſimis capillamẽtis:leniq; afflatu ſimulachra refouente:p̃ter ingeniũ artificis ipa materia q̃uis oculta in p̃cio opis intelligit.Eodẽ in oppido eſt lapis:fugitiuus appellatus.Argonautæ eo pro anchora vſi ibi reliq̃rant.Hunc e prytaneo (ita vocat locus) ſæpe ꝓfugum fixere plumbo.Eadẽ in vrbe iuxta porta; q̃ thracia vocatur turres.vij.acceptas voces numeroſiore repcuſſu multiplicãt.Noméq; huic miraculo echo eſt a græcis datum.Et hoc quidẽ natura locoru; euenit.Et plerũq; cõualliũ:ibi caſu accidit.Olympię aũt arte mirabili mõ in porticu quã oppidani heptaphonon appellãt:qm̃ ſepties eadẽ vox redditur.Cyzici buleuterion vocãt ędificium amplum ſine ferreo clauo ita diſpoſita contignatiõe:vt eximãtur trabes ſine fulturis ac reponãtur.Quod itẽ romæ in põte ſublicio relligioſum eſt:poſtea q̃ Coclite Horatio defendẽte ægre reuulſus eſt.Verum & ad vrbis noſtrę miracula tranſire cõuenit:nongẽtorumq; annorum dociles ſcrutari viros:& ſic quoq; terraru; orbem victum oſtendere:quod accidiſſe totiens pene:quod referrẽtur miracula apparebit.Vniuerſitate vero acerua ta/& in quẽdam vnum cumulum coniecta/nõ alia magnitudo exurget q̃ ſi mundus alius quidã in vno loco narretur.Nam vt circum maximu; a Cæſare dictatore extructum longitudine ſtadiorũ trium latitudine vnius:ſed cũ ædificijs iugerũ quaternũ ad ſedem ducentorũ.lx. miliũ inter magna opa dicamus.

Pantheõ ab Agrippa factum.

P.clo.a milone cæſus.

Nõne iter magnifica baſilica Pauli colũnis e phrygibus mirabilẽ:forũq; diui Auguſti templũ pacis diui Veſpaſiani impatoris Auguſti:pulcherrima opeꝝ q̃ vnq̃?Pantheon Ioui vltori ab Agrippa factũ:cum theatrum ante texerit romæ Valerius oſtienſis architect⁹ ludis Lybonis?Pyramidas regũ miramur opa cũ ſolu; tm̃ foro extruãdo ſeſtertijs mille ducentis Cęſar dictator emerit.Et ſiquidẽ impenſę mouent captos auaritia animos.P.Clodius/quẽ Milo occidit:ſeſtertijs.c.xlvij.milibus domo empta habitauerit.Quod equidẽ non ſecus/ac regum inſaniam miror.Itaq; & ipſum Milonẽ ſeſtertia ſeptingenta milia æris alieni debuiſſe inter ꝓdigia animi humani duco. Sed tunc ſenes aggeris vaſtum ſpatiũ/& ſubſtructiones inſanas captioſi mirabant.Pręterea cloacas opũ omnium dictu maximum:ſuffoſſis mõtibus:atq; vt pauloante rettulimus:vrbe penſili:ſubterq; nauiĝ

Vel capitolij
Vel capitoſi.

gata. Id. M. Agrippa fecit inædilitate poſt cõſulatum ꝑ meatus corriuatis ſeptem amnibus curſu p̄-
cipiti torrentium modo rapere: atq; auferre omnia coactis. Inſup molle hymbrium concitati vada/ac
littora quatiunt. Aliquãdo tyberis retro infuſi recipiunt fluctus. Pugnãtq; diuerſi aquarum impetus
intus: & tamen obnoxia firmitas reſiſtit. Trahunt᷑ molles internæ tãtæ nõ ſuccumbẽtibus cauſis ope-
ris. Pulſant ruinæ ſponte p̄cipites: aut impactę incẽdijs. Quatit᷑ ſolum terræ motibus. Durãt tamen a
Tarquino priſco annis octingentis ꝓpe inexpugnabiles. Non omittendo memorabili exemplo/ vel
eo magis: quoniam celeberrimis rerũ cõditoribus omiſſum eſt. Cum id opus Tarquinius Priſcus ple-
bis manibus faceret: eſſetq; labor incertuȝ longior/an p̄iculoſior: paſſim cõſcita nece quiritibus tedi-
um fugientibus. Nouum/& inexcogitatum ante/poſteaq; remedium inuenit ille rex: vt omniũ ita de-
functorum figeret crucibus corpora ſpectãda ciuibus: ſimul & feris/volucribuſq; lacerãda. Quãob-
rem pudor romani nominis ꝓprius/q ſæpe res ꝑditas ſeruauit in p̄lijs: tũc quoq; ſubuenit. Sȝ illo tp̄e
impoſuit iam erubeſcens cum puderet viuos tanq̃ puditurum eẽt extinctos. Amplitudinem cauis eã
feciſſe proditur: vt vehem fœni large onuſtam trãſmitteret. Parua ſunt cuncta quæ diximus: & om-
nia vni comparãda miraculo: ante q̃ noua attingã. M. Lepido. Q. Catulo conſ. vt conſtat inter diligẽ-
tiſſimos auctores domus pulchrior nõ fuit romæ: q̃ Lepidi ipſius. At hercule ĩtra annos. xxxv. eadeȝ
centeſimum locum nõ obtinuit. Computet in hac æſtimatiõe/q volet: marmorum molẽ: opera picto-
rum: impendia regalia. Et cum pulcherrima/audatiſſimaq; certãtes centum domos: poſteaq; eas ab
innumerabilibus alijs in hunc diẽ victas. Profecto incẽdia puniũt luxũ: nec tñ effici poteſt: vt mores
aliquid ip̄o in homine mortalius eẽ intelligant. Sed eas omnes duæ domus vicerunt. Bis vidimus vr-
bem totam cingi domibus principum: Caij & Neronis. Et huius quidem/ne quid deeſſet aurea. Ni-
mirum ſic habitarunt illi/qui hoc imperium fecere: tantas ad vincẽdas gẽtes/triumphoſq; referẽdos
ab aratro/aut foco exeuntes: quorũ agri quoq; minoreȝ modum obtinuere q̃ cellaria iſtorũ. Subit ve-
ro cogitatio quota portio haruȝ fuerint areę illę: quas inuictis imperatoribus decernebãt publice ad
exędificãdas domos. Sõmuſq; illarũ honos erat: ſicut in. L. Valerio Publicola: qui primus conſul fuit
cum. L. Bruto poſt tot merita: & fratre eius/qui bis in eodem magiſtratu ſabinos deuicerat: adijci de-
creto. vt domus eorum fores extra aperirẽtur: & ianua in publicum reijceret᷑. Hoc erat clariſſimuȝ ſi-
gne inter triumphales quoq; domos. Non patiemur duos. Caios/vel duos. Nerones ne hac quidẽ glo-
ria famę frui: Docebimuſq; etiaȝ inſaniã eorum victaȝ priuatis operibus. M. Scaturi: cuius neſcio an
ædilitas maxime ꝓſtrauerit mores ciuiles: maiuſq; ſit Syllę malum tãta priuigni potentia: q̃ proſcri-
ptio tot milium. Hic fecit in ędilitate ſua opus maximuȝ oĩm: quę vnq̃ fuere humana manu facta nõ
temporaria mora: verumetiam æternitatis deſtinatiõe. Theatrum hoc fuit. Scœna ei triplex altitudi-
ne. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate: quæ ſex hymetias nõ tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Iam
pars ſcœnę e marmore fuit. Media e vitro inaudito etiam poſtea genere luxurię. Summæ tabulis in-
auratis columnæ/vt diximus: imę duodequadragenum pedum. Signa ærea ĩter columnas (vt ĩdica-
uimus) fuerũt tria milia numero. Cauea ipſa cœpit hoĩȝ. lxxx: milia cum Pompeij amphiteatri totiẽs
multiplicata vrbe: tantoq; maiore populo ſufficiat large. xl. milia. Sed & reliquus apparatus tãtus at-
talica veſte tabulis pictis: cęteraq; cura fuit: vt in tuſculanam villam reportatis q̃ ſupfluebãt quottidia-
ni vſus delicijs incẽſa villa ab iratis ſeruis cõcremarent᷑ ad ſeſtertia. M. aufert animum: & a deſtinato
itinere digredi cogit contẽplatio tã prodigæ mẽtis: aliamq; cõnecti maiorem inſaniam. E ligno. C.
Curio/qui bello ciuili in Cæſarianis partibus obijt: funebri patris munere cum oppibus/apparatuq;
non poſſet ſupare Scaurum. Vnde enim illi victricus Sylla? & Metella mater ꝓſcriptorꝫ ſectrix? Vn-
de. M. Scaurus pater totiens priceps ciuitatis: & marianis ſodalicijs rapinarũ ꝓuincialiũ ſinu? cũ iaȝ
ne ipſe quidem cõparari ſibi poſſet. Qñ hoc certe incẽdij illius p̄miuȝ habuit cõuectis ex orbe terrarꝫ
rebus: vt nemo poſtea par eſſet inſanię illi. Ingenio ergo ſuo erat vtendũ. Curioniq; aliud excogitãdũ
fuit. Opepreciũ eſt ſcire quid inuenerit: & gaudere moribus noſtris: ac noſtro modo nos vocare maio-
res. Theatra duo iuxta facit ampliſſima e ligno cardinũ ſingulorũ verſatili ſuſpenſa librame͂to in qb᷒
vtriſq; ante meridiano ludorũ ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis ne inuicem obſtreperẽt ſcœnę: & re-
pente circũactis vt cõſtiterãt. Poſtremo iã die diſcedẽtib᷒ tabulis/& cornib᷒ inter ſe coeũtibus facie-
bat amphitheatrum: & gladiatorũ ſpectacula edebat: ipſum magis auctoritatum Populũ Roma. cir-
cunferens. Quid. n. miretur quiſq; in hoc primum? inuẽtorem? an inuẽtum? artificem? an auctorem?
Auſum aliquem hoc excogitare? an ſuſcipere? patere? an iubere? Super omnia erit populi furor ſede-
re auſi: tam infida/ſtabiliq; ſede. En hic eſt ille terrarum victor/& totius dominator orbis: qui gentes/
& regia diriperet: iura exteris mitteret: & quoſdã in numero deorũ ĩmortaliũ generis humani portio
in machina pendens: & ad periculum ſuũ pendẽs. Quæ vtilitas animarũ iſta? aut quæ querela de can-
nis: aut quantum mali potuit accidere? Hauriri vrbes terrę hiatibus publicus mortaliũ dolor eſt. Ec

cloacę romanæ.

Vel tamen.

Attende.

Vel qui pri᷒.

Vel nauem.

Caij & Ne. dom᷒ vrbem occupantes.

L. Brut᷒ & L. V. Pu. primi cõſules.

Antiqt᷒ valuæ int᷒ recludebant᷑.

Poſt aũt in ho. fuit vt extra aperi. hic fores dictæ.

Inuehitur in ro. the. & amphi.

vel cõtra ſtarent.

ce Po. Romanus vniuerſus velut duobus nauigijs impoſitus binis cardinibus ſuſtinet: & ſeipuȝ depu
gnantem ſpectat: periturus momēto aliquo luxatis machinis: & per hoc queritur in tribunitijs con
cionibus gratia: vt penſiles tribus faceret. Qualia hic in roſtris. Qui nō auſurus apud eos quibus hoc
Vel athleta ſedit. pſuaſerit. Vera nāq; cōficiētibus Po. Ro. funebri munere ad tumulū patris eius depugnauit vniuerſis
Variauit hanc manificentiā ſuam feſſis turbatiſq; cardinibus: & amphiteatri forma cuſtodita nouiſſi
mo die diuerſis duabus per medium ſcœnis athlætas edidit: raptiſq; econtrario repēte pulpitis eodē
die victores e gladiatoribus ſuis produxit: nec fuit rex Curio: aut gentiū īpator nō opibus īſignis: vtī
q̄ nihil in cenſu habuerit p̄ter dicordiā principū. Sed dicātur vera ęſtimatione inuicta miracula: quę.
Q. Marius rex fecit. Is iuſſus a ſenatu aquarū appiæ / & anienis tegula ductus reficere: nouā a nomine
ſuo appellatā cuniculis p mōtes actis intra p̄turę ſuę tempus adduxit. Agrippa vero in ædilitate ſua
adiecta virginea aqua. Cæteriſq; corriuatis / atq; emēdatis lacus. dcc. fecit. Præterea fontes. cv. caſtel
la. cxxx. complura etiam cultu manifica / & opibus. Is ſigna. ccc. cęrea / aut marmorea / īpoſuit: & colū
nas ex marmore quadringentas: eaq; omnia ānuo ſpatio. adiecitq; īpe in ędilitatis ſuæ cōmemoratio
ne / & ludos vnde ſexaginta diebus factos: & gratuita p̄buit balnea cētum / lxx. q̄ nūc romę ad infinitū
auxere numerū. Vicit antecedētes aquarū ductus nouiſſimū impendiū operis inchoati a Caio Cæſa
re / & pacti a Claudio. Quippe a lapide. xl. ad eam excelſitatem: vt in omnes vrbis montes lauatentur
influxere curtius / atq; cęruleus fontes. Erogata in id opus ſeſtertia quingēta. lv. milia. Quod ſiquis dī
ligentius æſtimauerit aquaruȝ abundātiam in publico balneis / piſcinis / domibus / euripis / hortis ſub
urbanis villis ſpatioq; adueniētis / extructoſq; arcus / mōtes pfoſſos: cōualles ęquatas: fatebit nihil ma
gis mirādum fuiſſe in toto orbe terrarū. Eiuſdem Claudij inter maxima eqdē / ac memorāda dixerī:
quāuis deſtitutū ſucceſſoris odio: mōtem pfoſſum ad lacū fucinum emittēdum: inenarrabili pfecto
impēdio: & opariorū multitudine p tot annos: cū āt corriuatio aquarū: qua terren⁹ mōs erat: egerere
tur in vertice machinis: āt ſilex cederet. Omniaq; intus in tenebris fierēt: q̄ neq; cōcipi animo / niſi ab
ijs qui videre: neq; humano ſermone enarrari poſſunt. Nā portus oſtienſis opus p̄tereo. Item vias in
ter montes exciſas. Mare thirrenuȝ a lucrino molibus ſecluſū. Tot pōtes tantis impēdijs factos. Et in
ter plurima alia italiæ miracula: ipſa marmora in lapidicinis creſcere auctor eſt Papyri⁹ Fabian⁹ na
turæ rerum peritiſſimus. Exemptores quoq; affirmāt compleri ſponte illa montium vlcera. Quæ ſi
vera ſunt: ſpes eſt: nunq̄ defuturam luxuriam.

¶ De magnetis generibus / & medicinis. CA. XVI.

A Maioribus digredienti ad reliquorū lapidem inſignes naturas: quis dubitet in primis ma
gnetē occurrere? Quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas dede
rat vocē ſaxis: vt diximus / reſpondentē homini: immo vero & obloquētem? Quid lapis ri
gore pigrius? Ecce ſenſus manuſq; tributi illi. Quid ferri duritia pugnatius? Sed cedit &
patit mores: trahit nāq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerū oīm materia ad inane neſcio quid cur
rit atq; vt propius venit aſſiſtit: tenetq;: & complexu hęret. Sideritin ob hoc alio nomine appellāt: qdā
magnes vnde dictus. dam heracleon. Magnes appellatus eſt ab inuētore: vt auctor eſt Nicander in india repertus. Nāq; &
paſſim inuenit: vt in hiſpania quoq; inueniſſe aūt fertur clauis crepidarum & baculi cuſpide hærenti
Vel in ida. bus: cū armēta paſceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demōſtrat: æthiopicū & maneſiacū e ma
cedonia a contermina a boebeida ei lacū petentibus dextra. Tertium in echio boeticę. Quartū circa
alexandriam troadem. Quintum & maneſia aſiæ. Differētia prima mas ſit an fœmina. Proxima in co
lore. Nam qui in macedonia & magnetia reperiuntur: ruffi nigriq; ſunt. Boeti⁹ vero ruffi coloris plus
habet q̄ nigri: Is q in troade inuenitur: niger eſt & fœminei ſexus: ideoq; ſine viribus. Teterrim⁹ autē
Hematides la. ſāguinem reddens. in magneſia aſiæ candidus: neq; attrahēs ferrum ſimiliſq; pumici. Compertum tāto meliores eē quā
to ſunt magis cærulei: æthiopicis laus ſumma dat: ponduſq; argento repēditur. Inuenit hic in æthio
pia zimiri: ita vocatur regio harenoſa. Ibi & hematites magnes ſanguinei coloris: ſanguinēq; reddēs
ſi terratur. Sed & crocum. In attrahēdo ferum nō eademq; magneti hematite natura. Aethiopici ar
gumentum eſt q magnetem quoq; alium ad ſe trahit. Omnes aūt ij oculorum medicamētis proſunt
ad ſuam quiſq; portioneȝ. Maximeq; epiphoras ſiſtunt. Sanant & aduſta cremati tritiq;. Alius rurſus
in eadem æthiopia nō pcul mons gignit lapidem theameden: qui ferrum omne abigit: reſpuitq;. De
vtraq; natura eius ſępius diximus.

¶ De lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis condita: & de his qui diu ſeruant: & de aſſio lapide: & medicinis eius. CA. XVII.

Mirū ſi verū. LApidem e chiro inſula integrum fluctuare tradunt: eundem cōminutū mergi In aſſo troa
dis ſarcophagus lapis fiſſili vena ſcinditur Corpora defunctorum cōdita in eo abſumi con
ſtat itra. xl. diē exceptis dentibus Mutianus ſpecula quoq; / & ſtrigiles / & veſtes / & calciamē

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0544-6

ta illitas mortuis lapidea fieri auctor eſt. Eius generis & in lycia ſaxa ſűt & in oriente quæ viuentibꝰ
quocꝫ adalligata:erodunt corpora. Mitior eſt autē ſeruandis corporibus nec abſumendis chernites
ebori ſimillimus:in quo Darium conditū ferunt. Pariocꝫ ſimilis candore & duricia: minus tamē pō
deroſus qui porus vocatur. Ttheophraſtꝰ auctor eſt & trāſlucidos lapides in ægypto inueniri: quos
ophitæ ſimiles ait:quod fortaſſis tunc fuerit:quoniam & ij deſinunt:& noui reperiunť. Aſſius guſtu
ſalſus podagras lenit pedibus in vaſe ex eo cauato inditis. Pręterea oīa crurū vitia ī ijs lapidicinis ſa
nanť. cū in metallis oībus crura vicienť. Eiuſdē lapidis flos appellať:farina ex ea mollis ad quædam
perinde efficax. Eſt autem ſimilis pumici ruffo. Ammixtꝰ ęri cyprio mammaꝝ vitia emendat. Piſci
autem reſinæue ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis linctu Cum melle vetera vlcera ad
cicatricē pducit. Excreſcētia erodit. Et ad beſtiarum morſus vtilis. Repugnātia curationi ac ſuppu-
rata ſiccat. Fit cataplaſma ex eo podagris mixto fabę lomento.

Chernites lapis in quo darij corpus ſeruatum dicitur.

¶ De ebore foſſili: & lapidibus oſſeis: & palmatis. & aliorum generibus. CA.XVIII.

IDem Theophraſtꝰ & Mutianus eſſe aliquos lapides qui pariant: credunt. Theophraſtꝰ
auctor eſt & ebur foſſile cādido & nigro colore inueniri: & oſſa e terra naſci: inueniricꝫ la
pides oſſeos. Palmati circa mundam in hiſpania: vbi Cęſar dictator Pompeiuꝫ vicit:repe
riuntur:idcꝫ quotiens fregeris: Sunt & nigri: quorū auctoritas venit in marmora: ſicut tę-
narius. Varro nigros ex africa firmiores eſſe tradit: q̄ in italia: E diuerſo albos coronas duriores: q̄ pa
rios. Idem lunenſem ſilicem ſerra ſecari. At thuſculanum diſſilire igni. Sabinum fuſcuꝫ addito oleo
etiā lucere. Idē molas verſatiles volſine iuentas. Aliquas & ſpōte motas inuenimꝰ in ꝓdigijs. Nuſq̄
aūt hic vtilior q̄ in italia gigniť:lapiſcꝫ nō ſaxum eſt. In quibuſdam vero ꝓuincijs omnino non inue-
nitur. Sunt quidā in eo genere molliores: qui & cote leuiganť: vt procul intuētibus ophitę videri poſ
ſint. Necꝫ eſt alius firmior: quādo & lapidis natura vt lignum ſimiliter hymbres ſoleſcꝫ aut hyemes
non patitur. In alijs atcꝫ alijs generibus. Sunt qui & lunam nō tollerēt: & qui vetuſtate rubiginē tra
hant: coloremue candidum oleo mutent.

Lapides oſſei

Mirum ſi verum.

¶ De corallio vel pyrite: & medicinis eius: & oſtracite: de amātho lapide/ & me
dicinis eius: & militino lapide: & viribus eius: de gagate lapide & medicinis eiꝰ
de ſpongię: de phrygio lapide & natura eius. CA.XIX.

COrallium lapidem quidam pyriten vocāt: quoniā ſit plurimus ignis illi. Sed eſt alius etiā
num pyrites ſimilitudine ęris. In cypro eum reperiri volunt: & in metallis quæ ſunt circa
acamaniam: vnum argento colore: alterum aureo. Coquuntur varie. Ab alijs iterum ter-
tiocꝫ in melle: donec cōſumatur liquor. Alijs pruna priꝰ: dein melle: & poſtea lauātur vt
æs. Vſuſcꝫ eoruꝫ in medicina excalfacere: ſiccare: diſcutere: humorem extenuate: & duritias nimias
mollire. Vtuntur & crudis tuſiſcꝫ ad ſtrumas atcꝫ furunculos. Pyritarum etiamnum aliqui genꝰ vnū
faciunt plurimuꝫ habens ignis: quos viuos appellamus: & ponderoſiſſimi ſunt. Hi exploratoribꝰ ca
ſtrorum maxime neceſſarij: qui clauo vel altero lapide percuſſi: & ſcintillas edunt: quę exceptæ ſul-
phure aut fungis aridis vel folijs: dicto celerius ignem trahunt. Oſtracitæ ſimilitudinem teſtæ habēt
Vſus eorum ꝓ punice ad leuigandam cutē. Poti ſanguinem ſiſtunt: & illit cum melle vlcera: doloreſ
cꝫ mammarum ſanant: amiantus alumini ſimilis nihil igni deperdit. Hic veneficijs reſiſtit omnibus
priuatim magoꝝ. Geoden ex argumēto appellāt: quoniā amplexus eſt terram: oculoꝝ medicamē-
tis vtiliſſimus. Item māmaꝝ & teſtium vitijs. Melitites lapis ſuccum remittit dulcē mellitumcꝫ tu-
ſus. Ex cęræ mixtus eruptionibꝰ pituitę maculiſcꝫ corporis medetur: & faucium exulcerationi. Epi
nyctidas tollit & vuluarum dolores impoſitus velleri. Gagates lapis nomen loci & amnis habet ga-
gis lycię. Aiunt & in leucocolla expelli mari: atcꝫ infra duodecim ſtadia colligi. Niger eſt: planus: pu
nicoſus: non multū a ligno differens: leuis: fragilis: odore ſi teratur grauis. Fictilia ex eo inſcripta nō
delenť. Cum vritur odorem ſulphureum reddit. Mirumcꝫ accenditur aqua: oleo reſtringuiť. Fugat
ſerpentes ita: recreatcꝫ vuluæ ſtrangulationes. Deprehendit ſonticum morbum & virginitatē ſuffitꝰ
Itē ex vino decoctus: dentibus medetur. Strumiſcꝫ cæræ permixtus. Hoc dicunť vti magi in ea quā
vocant axinomantiam. Id peruri negant: ſi euenturum ſit: quod aliquis optet. Spongię lapides inue
niuntur in ſpongijs: & ſunt natiui. Quidam eos cyſteolithos vocant: quoniam veſicæ medētur. Cal-
culos rūpunt in vino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Eſt autē gleba pumicoſo. Vritur ante
vino pfuſus: flaturcꝫ follibꝰ: donec ruffeſcat: ac rurſus dulci vino reſtringuiť: & hoc trinis vicibꝰ: tin-
gendis veſtibus tantū vtilis.

Coralli. pyriten cur vocēt

Gagates lapis vnde dictus.

¶ De hematice & quincꝫ generibus eius: & ſchiſto. CA.XX.

SChiſtos & hematites cognationē habēt. Hematices inueniť in metallis. Vſtus minij colorē
imitatur. Vritur & phrigiꝰ: ſed nō reſtringuiť vino. Adulterať ſchiſto. Hematitē diſcernunt
venæ rubentes: & friabilis eſt natura. Oculis cruore ſuffuſis mire conuenit. Siſtit profluuiuꝫ

mulieꝝ potus. Bibunt eum & qui ſanguinem reiecerunt cum ſucco punici mali. Et in veſicę vitiis ef
ficax. Bibit & in vino contra ſerpentiũ ictus. Infirmior ad omnia eadẽ eſt: quem ſchiſton appellant.
Sed in iis cõmodior croco ſimilis: peculiaribus ſplẽdet. Proficit oculorum lachrimis in lacte mulie
bri. Procidenteſqꝫ oculos præclare cohibet. Hęc eſt ſentẽtia eoꝝ qui nuperrime ſcripſere. Sed Sota
cus e vetuſtiſſimis auctoribus quinqꝫ genera hematitarum tradit præter magnetem. Principatũ dat
ex iis æthiopico: oculorum medicamẽtis vtiliſſimo. Ex iis quæ pancreſta appellant. Item ambuſtis
Alterum atrodamãta dicit vocari: colore nigro pondere ac duricia inſignem: & inde nomen traxiſ
ſe: præcipue ĩ africa repertum. Trahere autem in ſe argentum/æs/ferrum. Experimentũ eius eſſe in
cote ex lapide baſanite. Reddere enim ſuccum ſanguineũ: & eſſe ad iocineris vitia pręcipuit reme
dii. Tertium gen⁹ arabici facit: ſimili duricia: vix reddentis ſuccum ad cotem aquariã aliquãdo cro
coſimilẽ. Quarti generis elatiten vocari quãdiu crudus ſit: coctuꝫ vero militem vtileꝫ ambuſtis. Ad
omnia vtiliorẽ rubrica. Quinti generis ſchiſtos hemorrhoidas reprimit. In totuꝫ aũt hematitas om
nes tritos in oleo tritum drachmarum pondere a ieiunis ſumendos: ad vitia ſanguinis. Idem auctor
ſchiſton eſſe alterius generis q̃ hematiten tradit: quẽ vocant anthracitin. Naſci in africa nigrũ attri
tum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte cro
ci. Ipſum vtilem eſſe oculorum medicamentis.

Vel androdamanta

Vt colorẽ: vel ei⁹ ĩ totũ vis. oẽs ſtrumas ſanare tritus ĩ oleo & a ieiuniis bibitus ſanat vitia ſãguinis.

¶De quattuor generibns aetitis: & calamo: & ſamio
& arabo. & pumicibus. CA.XXI.

AEtites lapis etiã argumẽto nominis magnã famã habet. Reperit ĩ nidis aquilaꝝ: ſicuti in
decimo volumine diximus. Aiunt binos iueniri marẽ & fœminã. Nec ſine iis parere quas
diximus aquilas: & ideo binos tãtum. Genera eorum quattuor. In africa naſcentẽ puſillũ
& mollẽ intra ſe ac velut in aluo habentem argillam ſuauẽ: candidam. Ipſum friabilẽ quẽ
fœminei ſexus putant. Marẽ aũt qui in arabia naſcit durum: gallæ ſimilẽ: aut ſubrutilum in aluo ha
bentem durum lapideꝫ. Tertius in cypro inuenit: collore illis in africa naſcentibus ſimilis: amplior
tamen atqꝫ dilatatus. Cæteris enim globoſa facies. Habet in aluo harenã iucundam & lapillos. Ipẽ
tam mollis vt etiaꝫ digytis fricet. Quarti generis Thaphiuſius appellat: naſcens iuxta leucadẽ: ĩ tha
phiuſa: qui locus eſt dextra nauigãtibus ex hac ad leucadem. Inuenitur in fluminibus: cãdid⁹: & ro
tundus. Huic eſt in aluo lapis: qui vocat callimus: nec quicq̃ tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalli
gati mulieribus vel quadrupedibus in pelliculis ſcarificati vteri animalium continẽt partus: nõ niſi
parturiant: remouendi: alioquin vuluæ excidium. Sed niſi parturientibus auferant: omnino non pa
riunt. Eſt & lapis ſamius in eadẽ inſula: vbi terram laudauim⁹: poliendo auro vtilis. Vtilis & in me
dicina oculoꝝ vlceribus cum lacte quo ſupradictum eſt modo contra veteres lachrimationes. Pro
deſt & cõtra vitia ſtomachi potus. Vertigines ſedat: Menteſqꝫ cõmotas reſtituit. Quidam & morbis
comitialibus vtiliter dari putant. Et ad vrinę difficultates: acopis etiam miſcetur. Probat grauitate
& candore. Vuluas & partus continer i adalligato eo trudunt. Arabius lapis ebori ſimilis: dẽtifriciis
accõmodatur crematus. Priuatim hemorrhoidas ſanat cũ lanugine linteorum linteolis inſup ĩpoſi
tis. Non p̃termittẽda eſt & pumicũ natura: ſiquidẽ ita appellãtur quidã lapides eroſi amne: ĩ ædifi
ciis muſea vocant dependentia ad imaginem ſpecus arte reddendaꝫ. Sed in iis pumices qui ſunt in
vſu corpoꝝ leuigandoꝝ fœminis iam quidẽ & viris: atqꝫ vt ait Catull⁹ libris: laudatiſſimi ſũt in me
loſyro: & æoliis iſulis. Probatio i candore & ĩ minimo põdere: & vt q̃ maxime ſpõgioſi aridiqꝫ ſint:
ac teri faciles: nec harenoſi infricando. Vis eorum in medicina: extenuare: ſiccare. In vſtrina ter ſic
cantur: ita vt torreantur carbone puro: ac totiens vino reſtinguãtur albo. Lauant deinde vt cadmia:
& ſiccati conduntur q̃ minimũ vliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorum maxime medicamẽtis. Vl
cera purgat eorum leuiter: explentqꝫ cicatrices: & emendãt. Quidam tertia vſtione refrigeratos po
tiuſq̃ reſtinctos terere malunt ex lino Addunt etiaꝫ ad malagmata capitum verendorũqꝫ vlceribus.
Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia. Theophraſt⁹ aũt auctor eſt potores in certamine bibẽdi pręſume
re farinam eius: ſed niſi immenſo potu impleantur periclitari. Tantãqꝫ refrigerandi naturam eſſe: vt
muſta fruere deſinant pumice addito.

Aetites lapis in aqui. nidis repe.

Mirũ ſi verũ.

Vel excidũt.

¶De lapidibus mortariorum medicinalium: & mollibus lapidibus: & ſpecu
lari lapide: & ſilicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad ſtructuram lapidi
bus igni: & tempeſtatibus reſiſtentibus. CA.XXII.

AVctoribus curæ fuere lapides mortarioruꝫ quoqꝫ nec medicinaliũ tantũ aut ad pigmẽta
pertinentium. Etheſiumqꝫ lapidem in iis prætulere cęteris: mox & thebaicum: quẽ pyr
rho pecilon appellauimus. Aliqui pſaronium vocãt. Tertiũ ex calazio chryſiten. Medi
ci autem & baſaniten. Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii autẽ lapides qui ſuccum reddunt ocu

lorum medicamentis vtiles exiſtimantur. Ideoq; æthiopici maxime ad ea probantur. Tenarium vero lapidem & pœnicum & hematitem ijs medicamentis ꝓdeſſe tradunt: quæ ex croco cōponantur Ex alio tenario qui niger eſt: & ex pario lapide nō æque medicis vtilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite ægyptio: vel ex ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis: ex quo vaſa & etiam cados faciunt. In ſyphno lapis eſt qui cauatur: tornaturq; in vaſa coquendis cibis vtilia: vel ad eſculentorum vſus. Quod in comenſi italię lapide accidere ſcimus: ſed in ſyphno ſingulare ꝙ excalfactus oleo nigreſcit dureſcitq;. Natura molliſſimus tanta qualitatum differentia eſt. Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſunt exēpla. In belgica ꝓuincia candidū lapidē ſerra qua lignum: faciliuſq; etiam ſecāt ad regularum & imbricum vicē. Vel ſi libeat: ad quę vocant pauonacea tegendi genera: igne quidem durati ijdem ſectiles ſunt. Specularis vero quoniam & hic lapis nomē optinet: faciliore multo natura finditur in qualibet tenues cruſtas. Hiſpania hūc olim citerior tantum dabat: nec tota: ſed intra centum milia paſſuum circa ſegobricam vrbē. Iam & cypros & cappadocia & ſicilia: & nuper inuentū africa. Poſtferendos omnes tamen hiſpanię: & cappadociæ molliſſimis & ampliſſimę magnitudinis: ſed obſcuris. Sunt & in bononienſi italię parte breues maculoſi complexu ſilicis alligati: quorum tamē appareat natura ſimilis eis qui in hiſpania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & ſaxo incluſus ſub terra inuenitur: extrahiturq;: aut excedit. Sed maiori parte foſſili natura abſolutus ſegmenti modo nunq̄ adhuc quinq; pedum logitudine amplior. Humorē hūc terræ quidam autumant cryſtalli modo glaciari. Et in lapidē concreſcere manifeſto apparet. ꝙ cum fere decidere in puteos tales & medullæ ex oſſibus earum in eadem lapis natura poſt hyemē figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed cādido natura mira cū ſit molicia nota perpetiendi ſolis rigoriſq;: nec ſeneſcit ſi modo iniuria abſit: cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium vſū i ramētis quoq; circū maximū ludis cyrcenſibus ſternēdi: vt ſi in cōmendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus eſt lapis duritia marmoris candidus atq; tranſlucēs: etiā qua parte fuluæ inciderant venæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc conſtruxerat ędem fortunę: quam ſeiani appellatione dicebat. a Seruio rege ſacratam aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat: haud alio q̄ ſpecularium modo: tanq̄ incluſa luce: non tranſmiſſa: in arabia quoq; eſſe lapidem vitri modo tranſlucidum: quo vtuntur ꝓ ſpeculatoribus: Iuba auctor eſt. Nunc ad operarios lapides tranſiſſe conueniat: primumq; cotes ferro acuendo. Multa earum genera. Creticæ diu maximā laudem habuere. Secundam laconicæ ex taygeto monte: vtręq; oleo indigentes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit: mox armeniacę: de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aqua arcinoeticæ. Repertę ſunt in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & tranſalpes: quas paſcernices vocant. Quarta ratio eſt ſaliua hominis proficientium. Quæ in tonſtrinarum officinis inutilis eſt: fragili mollicia. Flaminitate ex hiſpania citeriore in eo genere præcipuę. Reliqua multitudo lapidum in totum ędificijs inutilis eſt moroſitatæ. Quædā tamen loca morē illum habent: ſicuti carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur vento: & verberatur hymbri. Sed cura tuenſ picādo parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteq; dictū eſt: ad tecta eos pice ad vinū calce: vti q̄m ſic muſta condiunt. Alia mollicia circa Romā fidēnati & albano: In liguria quoq; vmbra & Veneficia albus lapis dentata ſerra ſeccatur. Hi tractabiles in opere laborem quoq; tollerant ſub tecto dumtaxat. Aſpergine & gelu pruiniſq; rumpuntur in teſtas. Nec cōtra humores & aurā moris robuſti. Tiburtini ad reliqua fores: vapore diſſiliūt. Nigri ſilices optimi quibuſdam in locis & rubentes. Nōnuſq̄ vero & albi: ſicut in tarquiniēſi anicianis lapidicinis circa lacū volſinienſē. Et in ſtationenſi ſūt: quibus ne ignis quidē nocet. Iidem & in monumēta ſculpti cōtra vetuſtatē quoq; incorrupti permanēt. Ex ijs formæ fiūt: in quibus æra fundunſ. Eſt & viridis lapis vehemēter igni reſiſtens: ſed nuſq̄ copioſus. Et vbi inuenitſ lapis non ſaxū eſt. Et reliquis pallidus in cemento raro vtilis. Globoſus cōtra iniurias fortis: ſed ad ſtructurā infidelis: niſi multa ſuffrenatiōe deuinctus. Nec certior fluuitialis ſemper veluti madens. Remediū eſt in lapide dubio ęſtate eum eximere: nec ante bienniū eum inſerere tecto: domitū tempeſtatibus. Quæ ex eo læſa fuerint: in ſubterranea ſtructura aptantur vtilius. Quę reſtiterint: tutum eſt cœlo cōmittere. Græcie lapide duro ac ſilice ęquo conſtruunt veluti lateritios parietes. Cum ita fecerint: iſodomos vocant genus ſtructurę: At cum inæquali craſſitudine ſtructa ſunt pſeudiſodomon. Tertiū eſt emplectio tantūmodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: vt commiſſuras antecedentium medij lapides optineant: neceſſarium eſt: in medio quoq; pariete ſi res patiatur. Si minus vtiq; a lateribus Medios parietes ſarcire fractis cementis. Dictyotheton vocant reticulatam ſtructuram: quā frequētiſſimæ romæ ſtruunt: rimis oportunam. Structuram ad normā & libellam fieri & ad perpendiculum reſpondere oportet.

Vel tranſlatis
Lapis ſpecularis.
Vel fiſſili.
Vel forte ferę
vel in oſſibus
Vel apparēt
figurate.
Lapis noctu lucens in cappadocia repertus.
Vel laminitate.
Vel mortalitate quadam
Vel non aliū:
Vel friatur.
Lapis īcorruptus: vetuſtatē nō patiens
Vel ſuffragatione.

¶De Ciſternis/& calce/& harenæ generibꝰ:& mixtura calcis/& harenæ: & vitijs ſtru
cturæ:& tectoris columnis. CA.XXIII.

ET Ciſternas harena pura & aſpera quinqꝫ partibꝰ:calcis quam vehementiſſime duabꝰ cõ
ſtrui conuenit:fragmentis ſilicis nõ excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari ſolũ
parieteſqꝫ ſimiliter. Vtilius geminos eſſe:vt in priore vitia conſidant aquæ:atqꝫ per collũ
in proximas trãſeat maxime pura aqua. Calcem e vario lapide Cato Cenſorꝰ improbat.

Vel ꝑ columnas.

Ex albo melior q̃ ex duro & ſtructuræ vtilior. Quæ ex fiſtuloſo:tectorijs. Ad vtrumqꝫ damnatur ex
ſilice. Vtilior eadem ex e foſſo lapide q̃ ex ripis fluminum collecto. Vtilior e molari:quia eſt quædã

Cauſę vrbis ruinæ.

pinguior natura eius. Miruꝫ aliqui poſtq̃ arſerit accẽdi aquis. Harenæ tria genere. Foſſicia cui quar
ta pars calcis addi debet. Fluuitiali aut marinæ tertia. Si & teſtę tuſę tertia pars addatur melior ma
teria erit. Ab apẽnino ad padũ non inuenitur foſſicia:nec marina. Ruinarum vrbis ea maxime cauſa

Vel legibus antiquorum.

ꝙ furto calcis ſine ferrumine ſuo cemẽta componũtur. Intrita quoqꝫ quo vetuſtior eo melior. Vnde
& in antiquaꝝ ædiũ legibus inuenitur ne recentior trima vteretur redẽptor quiſq̃. Ideoqꝫ nulla te
ctoria eorum rimæ fedauere. Tectoriumqꝫ:ꝙ niſi ter harenato & bis marmorato inductum eſt:non
ſatis ſplendoris habet: Vliginoſa & vbi ſalſugo teſtatio vitia ſublimi vtilius. In gręcia tectorijs etiam
harenatum quod inducturi ſunt:prius in mortario ligneis vectibus ſubigunt. Experimentum mar

Vel vltro.
Vel vltra.
Vel rudo.

morati eſt in ſubigendo:donec rutto non cohęreat. Cõtra in albatio opere:vt macerata calx ceu glu
tinum hęreat. Sed macerari nõ niſi a gleba oportet. In elide ædes eſt Mineruę:in qua frater Phidię
Paneus tectorium induxit,lacte & croco ſubactum:vt ferunt:ideo ſi teratur in ea hodieqꝫ ſaliua pol
lice:odorem croci ſaporemqꝫ reddere traditur. Columnę in æde denſius poſitæ:craſſiores vidẽtur.
Quattuor earum genera. Quę ſextam partem altitudinis in craſſitudine ima habẽt: dorice vocanť:
quæ nonam ionicæ:quæ ſeptimam thuſcanię. Corinthijs eadem ratio quę ionicis. Et differẽtia: quo
niam capitularis corinthiarum eadeꝫ eſt altitudo quæ colligitur craſſitudine ima:ideoqꝫ gratilores
videntur ionicis:capitelli enim altitudo tertia pręſtat craſſitudinis. Antiqua ratio erat columnaruꝫ
altitudinis tertia pars latitudinum delubri:in epheſi Dianæ æde:de qua prius fuit ſermo:primũ co
lumnis ſpirę ſubditę:& capitella addita. Placuitqꝫ altitudinis octaua pars in craſſitudine:& vt ſpitę
haberent craſſitudinis dimidium ſeptimamqꝫ partis detrahentibus ſummarum craſſitudini. Pręter
has ſunt quæ vocantur atticæ columnę quaternis angulis pari laterum interuallo.

¶De medicinis calcis:& maltha & gypſo. CA.XXIIII.

CAlcis & in medicina magnus vſus. Eligitur enim recẽs:nec aſperſa aquis:vrit:diſcutit:ex
trahit incipienteſqꝫ vlceruꝫ impetus coercet. Aceto & roſaceo temperata perducit ad ci
catricem. Luxatis quoqꝫ cum adipe ſuillo aut liquida reſina ex melle medetur. Eadẽ cõ
poſitione & ſtrumis. Maltha e calce fit recenti gleba vino reſtinguitur. Mox tunditur cuꝫ
adipe ſuillo & fico duplici linamento. Quæ res omnium tenaciſſima:& duriciam lapidis antecedẽs
Quod malthatur oleo perficitur ante. Cognata calci res gypſuꝫ eſt. Plura eius genera. Nam e lapide
coquitur vt in ſyria ac thuris. Et e terra fodiť vt in cypro ac perrhebie ſumma tellure: & hymeticũ ẽ

Vel marmoti eroſo.

Qui coquiť lapis nõ diſſimilis alabaſtrite eſſe debet:aut marmoroſo. In ſyria duriſſimos ad id eligũt

Vel ſcammã qꝫ talem.

coquuntqꝫ fimo bubulo vt celerius vrantur. Omnium autem optimum fieri compertuꝫ eſt e lapide
ſpeculari ſquammaꝫ vitalem habente. Gypſo madido ſtatim vtendum eſt:quoniam celerrime coit:

Proculeus gypſi potu mortuus.

ac ſiccať. Tamen rurſus tundi & in farinaꝫ reſolui patiť. Vſus gypſi in albarijs ſigillis ædificioꝝ & co
ronis gratiſſimus. Exemplũqꝫ illuſtre. C. Proculeum Auguſti Cæſaris familiareꝫ in maximo ſtoma
chi dolore gypſo poto conſciuiſſe ſibi mortem.

¶De pauimentis:& quando primum romę:& ſubdialibus pauimentis: & græ
canicis:& quando primum camerę. CA.XXV.

PAuimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturę ratione donec lintheo

Vel lauantes
Vel caucia.

ſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc generoſus:qui pergami ſtrauit: quẽ vocãt
Aſaroton Oecon:quoniam purgamẽta cœnę in pauimento quoqꝫ cõtueri ſolẽt:veluti re

Vel ante.
Vel tractu.

licta. Fecerat paruis e teſtulis tinctiſqꝫ in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens:&
aquam vmbra capitis infuſcans abripiente alia eſcam. Ludentes videres in canthari libro. Aprican

repẽte:ſꝫ fallaci vbicunqꝫ imbres gelãt.

tur alię ſcabentes ſeſe. pauimẽta credo primũ facta:quę nũc vocamus barbarica: atqꝫ ſubtegulanea
In italia e feſtucis cannea:hoc aperte ex nomine ipſo intelligi poteſt. Romę ſcalpturatũ in Iouis ca
pitolini ęde primũ factũ eſt poſt tertiũ punicũ bellũ initiũ. Frequẽtata vero pauimenta ante cymbri

Vel coaſſationes.

cũ magna gratia animoꝝ indicio eſt lucilianus ille verſus. Ante pauimẽta atqꝫ emblemata vermicu
lata. Subdialia gręci inuenere talibus domos contegẽtes facili tactu & repente:ſed fallax vbicunqꝫ
hymbres gelant. Neceſſariũ binas ꝑ diuerſum taxationes ſubſterni. Capita eaꝝ ꝓfigi ne torqueantur

Et ruderi nouo tertiam partem teſtę tuſæ addi. Deinde rudus in quo duę quintæ calcis miſceantur
pedali craſſitudine feſtucari Tunc nucleo craſſo ſed digytos induci & e teſta grandi non minus alta
duos digytos ſtrui. Faſtigiuȝ vero ſeruari in pedes denos & ſeſcuncem. Ac diligenter cote deſpuma
re auerniſq; axibus contribulare. Quæ torquentur inutilia putāt. Immo & ſilice aut palea ſubſterni
melius eſſe quo minor vis calcis perueniat. Neceſſarium & globoſum lapidem ſubijci. Similiter fiūt
ſpicata teſtacea. Non negligendum etiamnum vnuȝ genus græcanicum. Solo feſtucato iniſcitur ru
dus aut teſtaceum pauimentū. Dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mi-
xtis: materia craſſitudine ſemipedali ad regulam & libellaȝ exigitur: & eſt forma terrena. Si vero co
te depolitum eſt: nigri pauimēti vſum optinet. Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certe
cruſtis. Extatq; hodie quod in fortunæ delubro preneſte fecit. Pulſa deinde ex humo pauimenta in Vel multa.
cameras tranſiere: vt pronū vitium. Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit:
Figlinum opus encauſto pinxit. In reliquis albaria adornauit. Non dubie vitreas facturus cameras:
ſi prius ad inuentum fuiſſet: aut a parietibus ſcenę vt diximus. Scauri perueniſſet in cameras. Quā-
obrem originem vitri dicemus.

¶ De origine vitri/ & ratione faciendi: & de obſidiano vitro/ & generibus
multiformibus vitri. CA.XXVI.

PArs eſt ſyrię: quę Phœnice vocatur finitima iudeę intra montis carmeli radices paludem
habens: quę vocatur candebea. Ex ea creditur naſci belus amnis quinq; milium. p. ſpatio Cādebea pa-
in mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam. Lentus hic currit in ſalubri potu: ſed ce lus. belus
rimonijs ſacer: limoſus vado profundus. Non niſi refuſo mari harenas fatetur. Fluctibus amnis.
enim volutate niteſcunt detritis ſordibus. Nunc & a marino creduntur aſtringi morſu: nō prius vti-
les. Quingentorum eſt paſſuum non amplius littoris ſpatium. Idq; tantuȝ multa per ſecula gignēdo
fuit vitro. Fama eſt apulſa naue mercatorū nitri cum ſparſi per littus epulas pararent: nec eſſet cor ti
nis attollendis lapidum occaſio: glebas nitri e naue ſubdidiſſe. Quibus accenſis pmixta harena litto Aduerte dē
ris tranſlucentes nobilis liquoris fluxiſſe riuos: & hanc fuiſſe originem vitri. Mox vt eſt aſtuta & īge vitri inuētiōe
nioſa ſolertia non fuit contenta nitrum miſcuiſſe: cœptus addi & magnes lapis: quoniam in ſe liquo
rem vitri quoq; vt ferrum trahere creditur. Simili modo & calculi ſplendentes multifariā cœpti vri Vel concretę
deinde conchię & foſſiles harenę. Auctores ſunt in india e cryſtallo fracta fieri: & ob id nullum com
parari indico. Leuibus auteȝ aridiſq; lignis coquit̄ addito cipro ac nitro maxime ophirio. Continuis
fornacibus vt æs liquat̄: maſſeq; fiunt colore pingui nigritātes. Acies tāta eſt quacunq;: vt circa vllū
ſenſum ad oſſa conſecet quicquid afflauerit corporis. Et maſſis rurſus funditur officinis tingiturq;.
Et aliud flatur: figuratur. Aliud torno teritur. Aliud argenti modo cęlatur. Sidone quondaȝ ijs offi
cinis nobilis: ſiquidem etiam ſpitula excogitauerat. Hęc fuit antiqua ratio vitri. Iam vero & in vul-
turno mari italię harena alba naſcens ſex milium paſſuum a littore inter cumas atq; lucrinuȝ: q̄ mol Vel amni.
liſſima eſt: pila molaq; teritur. Dein miſcet̄ tribus partibus nitri pondere vel menſura: ac liquata in
alias fornaces tranſfunditur. Ibi fit maſſa quæ vocatur hammonitrum. Atq; hęc recoquitur: & fit vi
trum puruȝ ac maſſa vitri candidi. Iam vero & per gallias hiſpaniaſq; ſimili modo harenæ temperā-
tur. Ferunt Tyberio principe excogitatum vitri temperamentum vt flexibile eſſet: & totaȝ officinā
artificis eius abolitam: ne æris: argenti: auri: metallis: præcia detraherentur. Ea fama diu crebrior q̄
certior fuit. Sed quid refert. Neronis principatu reperta vitri arte quæ modicos calices duos: quos Vel pterotos
appellabāt petrotos. H.S. ſex milibus vēderet. In genere vitri & obſidiana numerant̄ ad ſimilitudi- aut apyrotos
nē lapidis quem in ęthiopia inuenit. Obſidius nigerrimi coloris: aliquādo & tranſlucidi: craſſiore vi
ſu atq; in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddente. Gemmas multi ex eo faciūt. Vidimuſq;
& ſolidas imagines diui Auguſti capti materia huiꝰ craſſitudinis. Dicauitq; ipſe pro miraculo in tē
plo Concordiæ obſidianos quattuor elephantos. Remiſit & Tyberius Cęſar heliopolitaꝝ cerimo-
nijs repertam ibi in hæreditate eius qui pręfuerat ęgypto: obſidianam imaginem Menelai. Ex quo
apparet antiquior materiæ origo nunc nitri ſimilitudine interpolata. Xenocrates obſidianum lapi-
dem in india & in ſamnio italię & ad oceanum in hiſpania naſci tradit. Fit & in tincturæ genere obſi Vel ſamſ.
dianum ad eſcaria vaſa totum rubēs vitrum atq; nō tranſlucens: hęmatinon appellatum. Fit & albū
& murrhinum aut hyacinthos ſaphiroſq; imitatū: & omnibus alijs coloribus. Nec eſt alia nūc mate
ria ſequatior: aut etiam picturę accōmodatior. Maximus tamen honos in candido tranſlucente q̄ p
xima cryſtalli ſimilitudine. Vſus vero ad potandum argēti metalla/ & auri pepulit. Eſt aūt coloris ī-
patiens: ni pręcedat frigidus liquor cū addita aqua vitreæ pilæ ſole aduerſo in tantum excandeſcāt
vt veſtes exurant: fragmenta teporata agglutinantur tantum rurſus tota fundi non queunt præterq̄
abrupto ſibi nec tingui veluti cū calculi fiunt: nos quidem abaculas appellant: aliquos etiam pluri-

bus modis verſicolores. Vtrum ſulphuri cõcoctũ ferruminatur in lapidem. At peractis oĩbus q̃ conſtant ingenio arte natura faciente: ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

¶ Ignium miracula: & medicinę prodigia. CA.XXVII.

IGnis accipit arenas: ex quibus alibi vitrum: alibi argentum: alibi minium: alibi plũbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs ſoluuntur. Igne ferrum gignitur ac domatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligãtur. Alia ſæpius vri ꝓdeſt. Eademq́ materia aliud gignitur primis ignibus: aliud ſecundis: aliud tertiis. Quando ipſe carbo vires habere incipit reſtinctus: atq́ intereſſe creditus: maioris ſit virtutis. Immẽſa & iprobra rerum naturę portio. Et in qua dubium ſit plura abſumat: an pariat. Eſt & ipſis ignibus medica vis. Peſtillentiæ quæ ſolis obſcuratione contrahitur ignis ſuffitu multiformiter auxiliari certum eſt. Empedocles & Hippocrates id monſtrauere diuerſis locis. Ad cõuulſa viſcera aut cõtuſa vt. M. Varro auctor eſt. Ipſis enim verbis eius vtar. Lix cinis eſt inquit foci. Inde enim cinis luxatis potꝰ medetur. Vt licet videre gladiatores cum deluſerint hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi: quo duos conſulares nuper abſumptos indicauimus: querneus carbo tritus cum melle ſanat: Adeo in rebus dannatis quoq́ ac iam nullis ſunt aliqua remedia: vt in carbone ecce & cinere. Non præteribo & vnum foci exemplum romanis litteris clarum. Tarquinio Priſco regnante tradunt repente in foco comparuiſſe genitale e cinere maſculini ſexus. Eamq́: quæ inſederat ibi: Tanaquilis reginę ancillam. Ocriſiam captiuam conſurrexiſſe grauidam. Ita Seruium Tullium natũ qui regno ſucceſſit. Inde & in regiæ cubanti puero caput arſiſſe viſum: creditumq́ Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos laribus primum inſtituiſſe.

Lix foci cinis Vel lixiniꝰ id quid eſt focꝰ Vel conuulſi ſunt. Vel multis incognitis

Mirum de genitali quo ocriſia ãcilla fœta e q̃ Ser. Tul. genuit. Ser. tu. puero ſuper caput flãma emicuit. Ser. laris filius cre. primus laribus ludos iſtituit

¶ CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXVII. ET VLTIMVS. PROHEMIVM.

¶ Origo gemmarum.

VT NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT: GEMMAE SVPER Sunt & in arctum coacta rerũ naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabilior. Tamen tribuũt varietati coloribus materię decori. Violari etiam ſignis gẽmas nefas ducentes. Aliquas vero extra ꝓcia vlla taxationẽq́ humanarum opum arbitrantes vt pleriſq́ ad ſummam abſolutamq́ rerũ naturæ contemplationem ſatis ſit vna aliqua gẽma. Quę fuerit origo gẽmarum/ & quibus initiis in tantum hęc ammiratio exarſerit diximus quodam tenus in mentione anni annulorumq́. Fabulæ primordium a rupe cauſacea tradunt. Promethei vinculorum interpretatione fatali. Primumq́ ſaxi fragmentum incluſum ferro ac digyto circundatum hoc fuiſſe annulum/ & hoc gemmam.

Fictitiũ eſſe a Pro. & gẽmæ & annuli primordium in cau. rupe incepiſſe.

¶ De gẽma Polycratis tyranni/ & Pyrrhi regis: & qui ſculptores optimi: & nobilitates artificum: & qui primus dactylothecam romæ habuit. CA.I.

HIs initiis cœpit auctoritas in tantum amorẽ elata vt Polycrati Seuero ſamio iſulaꝝ ac litorũ tyrãno fœlicitatis ſuæ: quã nimiam fatebatur eſſe ipſe: ſatis piamenti in vniꝰ gẽmę voluntario damno videretur: ſi cũ fortunæ volubilitate paria faceret. Planeq́ ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret: ſi hoc vnum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus ꝓfectus nauigio in altũ annulum merſit. At illũ piſcis eximia magnitudine regi natus eſcæ vice raptum vt faceret oſtentum: in culinam domini rurſus fortunę inſidiantis manui reddidit. Sardonicẽ eam gemmã fuiſſe conſtat: oſtenduntq́ romæ (ſi credimus) in cõcordiæ delubro cornu aureo Auguſtę dono incluſam: & nouiſſimum prope locum tot prelatis optinentem. Poſt hunc annulum regia fama eſt gemmę Pyrrhi illius qui aduerſus romanos bellũ geſſit. Nãq́ habuiſſe traditur acathen: in qua nouẽ muſæ & Apollo cytharam tenens ſpectaretur: non arte ſed ſponte naturę ita diſcurrentibus maculis: vt muſis quoq́ ſingulis ſua redderent̃ inſignia. Nec deinde alia quæ tradatur magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: ꝑterq̃ Iſmeniam Choraulem multis fulgentibus vti ſolitum comitãte fabula vanitatem eius dicato in cypro: ſex aureis denariis ꝓ ſmaragdo ĩ qua fuerat ſculpta Amymone iuſſiſſe enumerari. Et cũ duo relati eſſent: imminuto pręcio: male me hercules curatũ dixiſſe. Multũ enim detractũ erat gemmæ dignitati. Hic videt̃ inſtituiſſe vt omnes muſicæ artis hac quoq́ oſtentatione cẽſerent̃: veluti Dionyſiodorus æqualis eius & æmulus: vt ſibi quoq́ par videretur. Tertiꝰ qui eodem

Vel mobilitate.
De ſardonice Pol. a gẽma deuorata: & tandem reddita.
Vel totius regionem.
Pyrrhꝰ gem. achatem noie habuiſſe dr̃ ĩ qua qd ſculptum vide.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0550-9
DFG

tempore fuit inter muſicos Nicomach⁹ mutas gemmas habuiſſe traditur: ſed nulla peritia electas
ſed ſorte quadam. His exemplis initio voluminis oblatis aduerſus iſtos qui ſibi hanc oſtentationem:
arrogant:vt palam ſit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in polycratis gemma quæ demonſtratur il
libata intactaq; ab iſmenię ætate poſt multos annos apparet ſcapi etiam ſmaragdos ſolitos. Confir-
mat hanc eadem opinionem dictum Alexandri magni:quo vetuit in gēma ſe ab alio ſcalpi q̄ a Pyr-
gotele nō dubie clariſſimo artis eius. Poſt eum Appollonides & cronius in gloria fuere. Quiq; Diui vel intercatiē
Augusti imaginem ſimilem expreſſit:qua poſtea princeps ſignabāt Sylla dictator traditione Iugur enteſq;
te ſemper ſignauit. Eſt & apud auctores & inter Catienſem illum cuius patrem. Scipio Aemilianus
ex prouocatione interfecerat:pugnę eius effigie ſignaſſe vulgato Stilonis Pręconini ſale. Quidnam
fuiſſe auctum eum ſi Scypio a patre eius interemptus eſſet? Diuus Auguſtus inter initia ſphinge
ſignauit. Duas autem in matris annulis iam indiſcrete ſimilitudinis inuenerat. Altera per bella ciui
lia abſente eo amici ſignauere æpiſtolas & ædita. Quę ratio temporum nomine eius reddi poſtula- Auguſtus
bat:non in faceto lepore accipientium enigmata afferre eam ſphingem. Quinetiam Mœcenatis ra- ſphīge ſigna
na per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Auguſtus poſtea ad deuitāda conuitia ſphin bat.
gis Alexaudri magni imagine ſignauit: Gemmas plures:quod peregrino appellant:nomine dacty-
lothecam: primus omnium habuit romæ priuiginus Scyllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit donec facete dictus
Pompeius magnus eamq; mithridatis regis fuerat:inter dona in capitolio dicaretur. M. Varro:aliį de ſphinge
q; eiuſdem ætatis auctores cōfirmant:multum pręlatam ſcauri. Hoc exemplo Cęſar dictator ſex da Aug. q. enig
ctylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. Marcellus octauia genitus in palatia Apollinis ma offerete.
æde vnam. Victoria tamen illa Pompei primum ad margaritas gemmaſq; mores inclinauit. L. Sci-
pionis & Cn. Manliį ad cęlatum argētum & veſtes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummiį ad
corinthia & tabulas pictas.

¶De gemmis tranſlatis in triumpho Pōpeiį: & natura cryſtalli & medicinis: & luxuria cir
ca eam: & quando primum inuenta myrrhina: & luxuria circa ea: & natura myrrhinorum: quæ mē-
titi ſunt auctores de ſuccino. CA.II.

ID vti planius noſcat:verba ex ipſis Pompeiį triumphorū actis ſubiįciā. Ergo tertio trium
pho quē de piratis:aſia:ponto:gentibuſq; & regibus in ſeptio operis huius volumine in-
dicatis. M. Pioſone. M. Meſſala conſ. pridie Kalēdas octobris die natalis ſui egit:trāſtulit Alueus luſo-
alueum cum theſſeris luſoriū e gēmis duabus latu pedes tres:longū pedes quattuor. Et rius e duab⁹
ne quis de ea re dubitet nulla gemmarū magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinem accedē- gem. in tri.
te. In quo fuit luna aurea pondo.xxx. Lectos tricliniares tres. Vaſa ex auro & gemmis abacoru no- pom.
uem. Signa aurea tria. Mineruæ matris: & apollinis coronas ex margaritis.xxx.tres. Monte aureū vl̄ circūdat⁹
quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circundata vitę aurea. Miſeum ex mar- De tertio pō
garitis in cuius faſtigio horologium erat. Imago Cn. Pompeiį e margaritis:illa regio honore grata: peiį triūpho
illius probrioris venerādiq; per cunctas gentes illa inq̄ ex margaritis:ſeueritate victa & veriore luxu vel ſceuum.
ria q̄ triumpho. Quod profecto inter illos viros duraſſet cognomen Magni:ſi prima victoria ſic triū- De pecu. e-
phaſſes de margaritis Magne:tam prodigia re & fœminis reperta:quam habere gereręq; fas non ſit lagritione in
Hinc ſic fieri tuos vultus? ſic te præcioſum videri? Nōne illa ſimilior tui eſt imago:quam pyrenei iu- illo trium.
gis impoſuit? Graue profecto fœdumq; probotum erat:ni verius ſit eum deorum oſtentū credi opor
tere. Clareq; intelligi poſſet iam tum illud caput orientis opibus ſine reliquo corpore oſtētatum. Cæ
tera triumphi eiuſdem q̄ veriſſime ſubiįciam. Reip. datum mille talentum. Legatis & quæſtoribus q̄
oras maris defendiſſent ſeſtertia binaria milia. Commilitibus ſingulis quinquaginta. Tolerabilio-
rem tamen fecit cauſam Caiį principis qui ſuper omnia muliebria oculos induebat e margaritis. Et
Neronis principis qui ſcepſera perſonis hiſtorionum & cubicula viatoria vnionibus conſternebat.
Quinimmo etiam ius videmur perdidiſſe corripiendi gēmata potoria & variæ ſuppellectilis genera vel nō luxu-
annulos tranſeuntes. Quę enim nō luxuria innocentior exiſtimari poſſit? Eadem victoria primum in ria
vrbem murina inuexit. Primuſq; Pompeius ſex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quę
protinus ad hominum vſum tranſire:abacis etiam eſcariįſq; vaſis inde experitis. Excreſcitq; in dies
eius rei luxus murino.lxxx. ſeſtertiįs empto capaci plane ad ſeſtariostres. Caliceq; potauit ex eo ante
hos annos conſularis ab amore abraſo eius margine vt tamen iniuria illa præcium augeret Neq; eſt vel orcis.
hodie murini alterius præſtantior indicatura. Idem in reliquis generis eiuſquātum vouerit licet æſti vel hoc a po-
mare ex multitudine:quæ tanta fuit:vt auferente liberius eius Nerone Domitio thea trum pecu lia- pulo impleri
re trāſ tiberim oreis expoſita occuparēt. Quod a populo impleri canente ſe. Et dum pompeianus canente.
pręludit:etiam Neroni ſatis erat:qui vidit tunc annumerari vnius ſcyphi fracta membra:quæ in do-
lorem credo ſeculi inuidiamq; fortunę tanq̄ Alexādri magni corpus in conditorio ſeruari vt oſtenta-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0551-5

rentur:placebat. T. Petronius conſularis moriturus inuidia Neronis principis vt menſam eius exhæ
redaret : trullam murrinam.ccc. ſeſtertijs emptam fregit. Sed Nero vt par erat principem vicitom-
nes.cc cc.ſeſtertijs capedinem vnam parando. Memoranda res tanti imperatorem patremq; patriæ
Murrhina quid & vnde
bibiſſe. Oriens murrhina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec inſignibus maxime par-
thicis regni. Præcipuę tamen in carmina. Humorem putant ſub terra calore denſari. Amplitudine
nunq̄ paruos excedūt abacos. Craſſitudine rara quanta dictum eſt vaſi potorio. Splendor ijs ſine vi-
ribus:vtroq; verius q̄ ſplendor. Sed in præcio varietas colorum:ſubinde circunagentibus ſe maculis
in purpuram candoremq;:& tertium ex vtroq; igneſcente veluti per tranſitum coloris purpura rube
ſcente:aut lacte candeſcente. Sunt qui maxime in ijs laudent extremitates: & quoſdam colorum re-
percuſſus:quales in cęleſti arquu ſpectantur. His maculæ pingues placent. Tranſlucere quicq̄ aut pa
lere vitium eſt. Item ſales verrucæq; non eminentes:ſed vt in corpore etiam plærūq; ſeſſiles. Aliqua
in odore commendatio eſt. Contraria huic cauſa cryſtallum facit:gelu vehementiore concreto. Nec
alibi certe reperitur:q̄ vbi maxime hybernæ niues rigent:glaciemq; eſſe certum eſt: vnde & nomen
græci dedere: Oriens & hanc mittit. Sed indicię nulla pręfertur. Naſcitur & in aſia viliſſima circa ala
bandam & hortoſiam finitimiſq; montibus:item in cypro. Sed laudeta in europa alpium iugis. Iuba
auctor eſt:& in quadam inſula rubri maris ante arabiam ſita naſci quæ Neron vocetur. Et in ea quæ
vel nepos.
iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemq; efoſſam a Pythagora Ptolemęi regis prefecto. Corneli⁹
Boccus & in luſitania naſci perq̄ mirandi ponderis immenſis iugis deprehenſis ad liberamentū aquę
puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit epheſius aratro in aſia & cypro excitari. Non enim inueni
ri in terreno:nec niſi inter cautes creditum fuerat. Similius veri eſt quod idem Xenocrates tradit tor
rentibus ſæpe deportari. Sudines vero negat niſi ad meridiem ſpectantibus locis naſci. Quod certuꝫ
eſt:non enim reperitur in aquoſis :q̄q̄ in regione pręgelida:vel ſi ad vada vſq; glatientur amnes. Cæ-
vel addicat.
leſti humore paruaq; niue id fieri neceſſe eſt:ideo caloris impatiens in frigido potu abdicatur. Qua-
re ſexangulis naſcatur lateribus:non facile ratio inueniri poteſt:eo magis q̄ neq; mucronibus eadeꝫ
ſpecies eſt:& ita abſolutus eſt laterum leuor:vt nulla id arte poſſit æquari. Magnitudo ampliſſima ad
huc viſa nobis erat:quam in capitolio Liuia Auguſta dicauerat:librarum circiter. l. idem Xenocra-
tes auctor eſt:vas amphorale viſum. Et aliqui ex India cryſtallum ſextariorum qnattuor. Nos liqui-
Cryſtallum i alpi. natū.
do affirmare poſſumus in cautibus alpium naſci adeo inuijs vt plærumq; fune pendentes eam extra-
hunt. Peritis ſigna & indicia nota ſunt Infeſtantur plurimis vitijs:ſcabro:ferrugine maculoſa : nube
vel cęlatura.
occulta/aliquando vomica : preduro fragiliq; centro & ſale appellato. Eſt & ruffa aliquibus rubigo.
Alijs capillamentum rimæ ſimile. Hoc artifices littura occultant. Quæ vero ſine vitio ſunt:puras eē
malum aſcenthera appellantes:nec ſpumei coloris lympideq;. Poſtremo vero auctoritas in pondere
eſt. Inuenio medicos quæ ſunt vrenda corporum non alteri vtilius id fieri putare q̄ cryſtallina pyla
aduerſus apoſita ſolis radijs. Alius hic furor. His.centum. l. millibus trullam vnam non ante multos
☞ annos mercatam a matrefamilias nec diuite. Item Nero amiſſarum rerum nuncio accepto duos cali
De feruenti & impatiēti Neronis ira
ces cryſtallinos in ſuprema ira fregit illiſos. Nec fuit ratio ſæculum ſuum punientis : ne quis alius ex
hijs biberet. Fragmenta ſarci nullo modo queunt. Mireq; ad ſimilem acceſſere vitrea : ſed prodigij
modo vt ſuum præcium auxerint: cryſtalli non diminuerint. Proximum locum in delicijs fœmina-
De ſuccino.
rum tamen adhuc tantum ſuccina optinent:eādemq; omnia hęc quæ gemmæ auctoritateꝫ. Sane ma
iorem aliquibus de cauſis cryſtallina & murrina habent. Rigidi potus vtraq;. In ſuccinis cauſam ne
deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occaſio eſt vanitas grecorum diligenter. Legentes modo
æque perpetiantur me de ortu eoruꝫ:cum hoc quoq; interſit vitæ ſcire poſteros quicquid illi prodide
re mirandum. Phaetontis fulmine icti ſorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum
omnibus annis fundere iuſta eridanum amnem quem padum vocamus. Et electrum appellatum:
vel helios.
quoniam ſol vocitatus ſit electros:plurimi poetæ dixere:primiq; vt arbitror: Eſchilus : Philoxenus:
De po. fictiōne & mutatione phae. ſo. in arbo. populos electrum fundentes.
Nicander: Euripides: Satyrus. Quod eſſe falſum italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum ele-
ctridas inſulas in mari Hadriatico eſſe dixerunt:ad quas dilaberetur padus. Qua appellatione nul-
las vnquam ibi fuiſſe certum eſt. Nec vero vllas ibi appoſitas eſſe in quas quicq̄ curſu padi deuehi poſ
ſit. Namq; q̄ Eſchilus in hyberia hoc eſt in hiſpania eridanum eſſe dixit : eundemq; appellari Rho-
danum. Euripides rurſus & Apollonius in Hadriatico littore confluere rhodanum & padum faci-
liorem veniam facit ignorati ſuccini:in tanta orbis ignorantia modeſtiores : ſed æque falſum prodi-
Phae. i ethi. obijſſe.
dere in extremis Adriatici ſinus rupibus inuijs arbores ſtare : quæ canis ortu hoc effunderent
gummi. Theophraſtus in Liguria effodi dixit. Phaetontem in Aetiopia Hammonis obiſſe. Ob id
delubrum ibi eſſe atq; oraculum. Electrumq; gigni. Philemon foſſille eſſe & in ſcythia erui
duobus locis. Candidum atq; cærei coloris quod vocaretur electrum. In alio loco fuluum

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0552-0
DFG

quod appellaretur ſualternicum. Demonſtratus lyncurion id vocat: & fieri ex vrina lyncum beſtiarū
E maribus fuluum & igneum: e fœminis languidius atq; candidum. Aliſ dixere langurium & eſſe in
italia beſtias langurias. zenotenis languas vocat eaſdem: & circa padum iſs vitam affirmat ſudines ar
borem quæ gignat in liguria. In eadem ſententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia
arboribus offluere: quas electridas vocauit. Pytheas gutonibus germaniæ gentis accolis æſtuarium
mentonomon nomine ab oceano ſpatio ſtadiorum ſexmilium. Ab hoc diei nauigatione inſulam ab-
eſſe abalum. Illo vere fluctibus aduehi: & eſſe cōcreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ig-
nem vti eo: proximiſq; teutonis vēdere. Huic Timeus credidit: ſed inſulam baſiliam vocauit. Phile-
mon negauit flāmam ab electro reddi. Nicias ſolis radiorum ſuccum intelligi voluit. Hos circa occa
ſuū credit vehemētiores in terram actos pinguem ſudorem in ea parte oceani relinquere: deinde ęſta
tibus in germanorum littora eiſci. Et in ægypto naſci ſimili modo: & vocari ſacal. Itē in india: gratiuſ
q; thure eſſe indis. In ſyria quoq; fœminas verticillos inde facere: & vocare harpaga: quia folia & pa
leas: veſtiumq; fimbrias rapit. Theophraſtus oceano id exæſtuāte ad pyrrhenei promontorium eiſci.
Quod Xenocrates credidit: qui de iſs nupertime ſcripſit. Viuit adhuc Aſarubas: qui tradidit iuxta
athlanticum mare eſſe lacum cephiſida: quem mauri vocant electrum. Hūc ſole excalfactum e limo
dare electrum fluitans. Mneſias africæ locum ſycionem appellatum: & cratinam amneū in oceanum
effluentem e lacu: in quo aues quas meleagridas & penelopas vocant viuere. Ibi naſci ratione eadem
qua ſupra dictum eſt de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta ſyrtin magnam hortum heſperidum
eſſe: ex quo in ſtagnum cadat. Colligi vero a virginibus heſperidum. Creſias indis flumen eſſe hypo-
barum: quo vocabulo ſignificetur omnia vaſa ferre bona: fluere a ſeptemtrione in exortum oceanuū
iuxta montem ſilueſtrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras vocari: qua appel
latione ſignificetur prædulcis ſuauitas. Mithridates in germanię littoribus eſſe inſulam: vocariq; eaū
oſericțiam cædri genere ſiluoſam: inde defluere in petras. Xenocratis non ſuccinum tantum in italia:
verum etiam thieum vocari: a ſcythis vero ſacrium: quoniam & ibi naſcatur. Alios putare in numi-
dia gigni ſuper omnes eſt Sophocles tragicus poeta: quod equidem miror tanta grauitate cothurni
& præterea vitę fama alias principe loco genitus athenis rebus geſtis exercitu ducto. Hic vltra indiā
fieri dixit e lachrymis meleagridum auium Meleagrum defluentium. Quod & credidiſſe eum: vel
ſperaſſe aliſs perſuaderi poſſe quis non miretur? quamue pueri iam tam imperitaū poſſe reperiri quę
auium ploratus ānuos credat: lachrimaſue tam grandes: aueſq; e græcia vbi Meleager periſt plora-
tum iſſe in indos? Quid ergo? Non mlta æquę fabuloſa produnt poetæ? Sed hoc ea in re quę quotti-
die inuehatur: atq; abundet: & hoc mendacium coarguat ſerio quenq̄ dixiſſe: ſumma hominum cō-
temptio eſt: & in toleranda mendaciorum impunitas.

De electro variæ opinio nes.

Heſp. hor. iuxta ſyrtin ibi q; ele.

vel principali loco vel adiecto. Mirū figmētum. de meleag. auibus.

❡De ortu/ & medicinis/ & generibus/ & luxuria ſuccinorum: & lyncurio/ & medicinæ. CA.III.

CErtum eſt gigni in inſulis ſeptētrionalis oceani: & a germanis appellari gleſſum: itaq; & a
noſtris vnam inſularum ob id gleſſariam appellatam: Germanico Cæſare ibi claſſibus reū
gerente auſtrauiam a barbaris dictam. Naſcitur autem defluēte medulla pinei generis ar
boribus: vt gummi in ceraſis: reſina pinei ſerumpit humoris abundantia: denſatur rigore
vel tepore aut mari cum intumeſcēs æſtus rapuit ex inſulis: certe in littora expellitur: ita volubile vt
pendere videatur atq; conſidere in vado. Quod arboris ſuccum eſſe etiam priſci noſtri credidere ob
id ſuccinum appellantes. Pineæ auteū arboris eſſe indicio eſt pineus in atritu odor: & ꝙ accenſum tæ
dæ modo ac nidore fragret. Affertur a germanis in pannoniam: mox per prouinciam. Inde veneti pri
mum quos græci enetos vocant: rei famam fecere. Proximi pannoniæ id accipientes circa mare ha-
driaticum. Pado vero adnexa fabulę videtur cauſa hodieq; tranſpadanaruū agreſtibus fœminis. Mo
nilium vice ſuccina geſtantibus maxime decoris gratia. Sed & medicinę: quando tonſilis creditur re
ſiſtere: & faucium vitiſs vario genere aquarum iuxta illos infeſtante guttura ac vicinas carnes. Cen-
tum fere milibus paſſuum abeſt a carnunto littus pānonię: ex quo id germanię inuehitur præcogni-
tum nuper. Vidit enim eques romanus miſſus ad id comparandum a Iuliano curante gladiatorium
munus Neronis principis. Qui hæc commertia & littora peragrauit tanta copia inuecta vt retia coer
cendis feris podium protegentia ſuccinis nodarentur. Arma vero & libitina totuſq; vnius diei appa-
ratus eſſet e ſuccino. Maximum pondus iſs glebę attulit. xiiſ. librarum. Naſci & in india certum eſt.
Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inherente tradit aduehi rude: poliriq; adipe ſuis
lactantis inde coctum. Liquidum primo deſtillare argumento ſunt quędam intus tranſluentia: vt for
micæ aut culices: lacertæq; quas adheſiſſe muſteo: non eſt dubium: & incluſas indureſcenti. Genera
eius plura. Candida odoris preſtantiſſimi: ſed nec his nec cære præcium. Fuluis maior auctoritas.

Reuera vbi oriatur. Ele.

veneti a grę. eneti. vel maxie ꝓuinciam

Succi multa genera.

Ex ijs etiamnum amplior tranſlucentibus: præterq̃ ſi nimio ardore flagrent: imaginemq; igneam inesse: non ignem placet. Summa laus falernis a vini colore dictis molli fulgore perſpcis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oporteret quocũq; modo tingui libeat: hedorũ ſeuo & anchuſæ radice. Quippe etiã conchylio inficiuntur. Cęterum atritu digytoruʒ accepta vi caloris attrahunt in ſe paleas & folia arida: vt magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; ſuccini oleo addito flagrant dilucidius diuciuſq; q̃ lini medulla. Taxatio in delicijs tãta vt hominis quãuis parua effigies viuorum hominum vigentiumq; ꝑcia ſuperet: prorſus vt caſtigatio vna nõ ſit ſatis In corinthijs æs placet auro argentoq; mixtum: in cęlatis ars & ingenia. Murrhinoruʒ & cryſtallinorum diximus gratiam. Vniones ꝙ capite circunferuntur: gemmæ digytis. In oĩbus deniq; alijs vitijs oſtentatio aut vſus placet. In ſuccinis deliciarũ tãtum conſcientia. Domitius Nero in cæteris vitę ſuę portẽtis capillos quoq; cõiugis ſuæ Popeę in hoc nomen adoptauerat quodam etiam carmine ſuccinos appellando. Et qm̃ nullis vitijs deſunt ꝑcioſa nomina ex eo tertius hic quidem colos cœpit expeti a matronis. Vſus tamẽ ſuccinorũ inueniť aliquis in medicina: ſed nõ ob hoc fœminis placet. Infãtibus alligari. Amuleti ratiõe prodeſt. Calliſtratus & cuicũq; ætati cõtra lymphatiões prodeſſe tradit. Et vrinæ difficultatibus potum alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit apppellando chriſolectrum quaſi coloris aurei: & matutino grauiſſimi aſpectus. Rapaciſſimuʒ ignium: & ſi iuxta fuerint celerrime ardeſcens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac roſaceo auriuʒ vitijs. Et ſi cum melle attico cõteratur: oculorũ quoq; obſcuritatibus. Stomachi etiam vitijs vel per ſe farina eius ſumpta: vel cum maſtice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quę ſunt trãſlucidæ: adulterãdi magnum habẽt locum: maxime amethyſtis: cum omni vt diximus colore tingantur. De lyncurio proxime dici cogit. auctorum pertinacia. Quippe etiam ſi nõ electrum id eſſet lyncuriũ tamen gemmam eſſe contendunt. Fieri autem ex vrina quidem lyncis. Sed egeſtam terra protinus beſtia operiente eam: quoniam inuideat hominum vſui. Eſſe autem qualem in igneis ſuccinis colorem: ſalpiq;. Nec folia tantum aut ſtramenta ad ſe rapere: ſed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidẽ & Theophraſtus credidit. Ego falſum id totum arbitror. Nec viſam in æuo noſto gemmã vllam ea appellatione. Et quod de medicina ſimul proditur calculos veſicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: ſi ex vino bibatur: aut ſi portetur. Et tamen nunc gemmarũ confeſſa dicemus a laudatiſſimis orſi. Nec vero id ſolum agemus: ſed ad maiorem vtilitatem vitæ obiter coarguetur magorum infanda vanitas: quando illi vel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex ijs ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

Lyncuriũ gẽma quõ ex ly. vrnia effici põt: Sʒ tñ id falſuʒ eẽvidetur.

De adammantis generibus/ & medicinis & margaritis. CA. IIII.

Adamas vbi repertus.

MAximum in rebus humanis non ſolum inter gemmas præclum habet adamas: diu non niſi regibus & ijs admodum paucis cognitis. Vnus modo in metallis repertus: perq̃ raro comes auri: nec niſi in auro naſci videbatur. Veteres eum in æthiopum tãtum metalis inueniri exiſtimauere: inter delubrum mercurij atq; inſulam meroen: dixerũtq; non ampliorem cucumeris ſemine aut colore diſſimilem inueniri. Nunc genera eius ſex noſcuntur. Indici non in auro naſcentis ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore tranſlucido non differt. Et laterum ſexãgulo lenore turbinatus in mucronẽ: aut duabus contrarijs partibus quo magis miremur: vt ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungãtur magnitudine vero etiam auellani nuclei. Similis eſt huic quidem arabicus: minor tantum. Similiter & naſcens cæteris palor gentis & in auro non niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi depræhendũtur: ita reſpuentes ictum: vt ferrum vtrinq; diſſultet: incudeſq; etiam ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inenarrabilis eſt: ſimulq; ignium victrix natura: & nũq̃ incaleſcens. Vnde & nomen indomita vis græca interpretatione accepit. Vnum ex ijs vocant cenchron: qnod eſt milij magnitudine. Alterum macedonicum in philippico auro repertum: & hic eſt cucumi ſemine par. Poſt hos cyprius vocatur in cypro repertus vergens in æreum colorem. Sed in medicina vt dicemus efficaciſſimus. Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplẽdoris: pondere ante cęteros: ſed natura diſſimilis. Naʒ & ictibus frãgitur: & alio adamãte ꝑforari poteſt. Quod & cyprio venit. Breuiterq; vt degeneres nominis tantum auctoritatem habent. Idq; quod totis voluminibus his docere & mandare conati ſumus de diſcordia rerum cõcordiaq;: quam antipathiam ac ſympatiam appellauere gręci non aliter clarius intelligi poteſt. Siquidem illa inuicta vis duarum violentiſſimæ naturæ reruʒ ferri igniſq; contẽptrix hircino rumpitur ſanguine: ac ne aliter q̃ recenti calidoq; macerata: & ſic quoq; multis ictibus: tunc etiã preterq̃ eximias ĩcudes maleoſq; ferreos frãgens. Cuius hoc ingenio inuẽtũ? Quoue caſu reptũ? Aut quæ fuit cõiectura experiendi rem immenſi ſecreti: & in fœdiſſimo animalium omnium? Profecto muneris talis inuentio hominis eſt. Nec quærenda in nulla parte naturæ ratio: ſed voluntas. Et cum fœliciter rumpere contingit: in tam paruas frangitur cruſtas: vt cerni vix poſſint. Expetuntur a

Miræ de ada. duritia. hinc indomabilis interpretať

Ada. ſolo hircino ſang. tepido mollis efficitur.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0554-2
DFG

ſcalptoribus ferroq; includuntur: nullam non duriciam ex facili cauantes. Adamas diſſidet cum ma
gnete lapide in tantum: vt iuxta poſitus ferrũ non patiatur abſtrahi: aut ſi admotus magnes apphen
derit: rapiat: atq; auferat. Adamas & venena irrita facit: & lymphationes abigit: metuſq; natos expel
lit a mente: ob id quidam eum achiten vocauere. Metrodorus Sceptius in eadem germania in baltia
inſula naſci in qua & ſuccinum quod equidem legerim: ſolus dicit: & præfert arabicis. Quod falſum
eſſe quis dubitet? Proximum apud nos indicis arabiciſq; magaritis pcium eſt. de quibus in nono di
ximus volumine inter res marinas.

vel atrahi
vel vanos.
Mira de adā. & mag. diſſē tione.
ada. vis mira

De ſmaragdi generibus: & gēmis viridibus: & tranſlucidis. CA.V

TErtia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis: nullius coloris aſpectu iucũdi
or eſt. Nam hærbas quoq; virentes frondeſq; haud deſpectamus. Smaragdos vero tanto
libentius: qm̃ nihil omnino viridius cõparatũ illis viret. Præterea ſoli gemmarum contui
tu oculos implent: nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi re
creatur acies. Scalpentibuſq; gēmas non alia gratior oculorum refectio eſt: ita viridi lenitate laſſitu
dinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur viſu: inficientes circa repercuſſum aera non ſole
mutati: non vmbra: nõ lucernis: ſuperq; ſenſim radiantes: & viſum admittentes: ad craſſitudinem ſui
facilitate tranſlucida. Quod etiam in aqs nõ fit. Idem plerũq; & concaui & viſum colligant. Quapro
pter decreto hominum iis parcitur ſcalpi vetitis. Quanq̃ ſcythicorum ægyptiorũq; tãta durities eſt:
vt nequeant vulnerari. Quorum vero corpus extenſum eſt: eadem qua ſpecula: ratione ſupini imagi
nes rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duo
decim nobiliſſimi ſcythici ab ea gente in qua reperiunt: appellati. Nullis maior auctoritas: nec minꝰ
vitij. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant: taurũ ſcythici a ceteris ſmaragdis. Proximam laudem
habent ſicut & ſedem bactriani: quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicunt eteſis flantibus. Tunc
enim tellure internitent: quia iis ventis maxime harenę mouentur. Sed hos minores multo ſcythicis
eſſe tradunt. Tertiũ locũ ægyptij habẽt qui eruũtur circa copton oppidũ thebaidis in collibus & cau
tibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniunt. Quapropter principatum ex iis ægyptij optinẽt
doſq; eorũ & vt in colore liquido nec diluto: verũ ex humido pinguiq; quaq; reſpiciat imitante tranſ
lucidum mare: pariterq; tranſlucet & nitet: hoc eſt colorem expellit: & aciem recipit. Ferunt & in ea
inſula tumulo reguli Hermię iuxta cerarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis ita
radiantibus etiam in gurgitem vt teriti inſtrumẽta refugerent thinni: diu mirantibus nouitatē piſca
toribus: donec mutauere oculis gēmas. Sed & vitia demonſtrari oportet reperta. Sunt quidem oim
eadem. Quedam tamen nationũ peculiaria: ſicut in homine. Ergo cyprij varie glauci: magiſq; ac mi
nus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorē illũ ſcythicæ auſteritatis nõ ſemp cuſtodiũt. Ad hoc q
buſdam intercurrit vmbra ſurduſq; fit colos q improbatur: etiã dilutior. Hũcq; genera diſtinguntur.
Et ſunt aliqui obſcuri: quos vocãt cæcos. Alij denſi nec e liquido tranſlucidi. Quidã varia nubecula
improbati. Aliud eſt hoc quã vmbra de qua diximus. Nubecula enim albicantis eſt vitium cum viri
dis nõ pertranſit aſpectus: ſed aut intus occurrit: aut excipit in fine viſum candor. Hæc coloris vitia:
iſta corporis capillamentũ ſal: plumbago. Ab iis æthiopici laudantur a copto dierum trium itinere vt
auctor eſt Iuba: acriter virides: ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit
hermieos & pſicos. Illos extumeſcẽtes: pinguiter perſicos vero nõ tranſlucidos: ſed iucundi tenoris.
Viſum implere quē non admittant. Filiũ panterarumq; oculis ſimile. Nãq; & illos radire nec perſpi
ci. Eoſdem in ſole hebetari vmbris refulgere: & longius q̃ cæteros nitere. Oim horum etiamnum vi
tium q felis colorem aut æris habent. In ſole dilucidi quidem ac liqdi: ſed nõ virides. Hęc vitia & at
ticis maxie ſentiũtur in argentariis metallis reptis: in loco qui thoricos vocat: ſemp minus pingues &
e longinco ſpecioſiores. Frequẽs & in iis plumbago: hoc ẽ vt i ſole plũbei videãtur. Illudq; peculiare
q quidã ex iis ſemel ſunt: paulatim viriditate euanida: & ſole lædunt. Poſt hos medici plurimũ viri
ditatis hñt interdũ & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi: & rerũ imagines complexi vt verbi gratia papauerũ
aut auiũ pinnarũq; vel catulorũ aut ſimiliũ. Qui nõ oino virides naſcũtur: vino & oleo meliores fiunt
Neq; eſt aliorũ magnitodo amplior. Carchedoni neſcio an in totũ exoleuerint: poſtq̃ metalla æris ibi
defecerunt: & ſemp tamen viliſſimi fuere minimiq;. Iidē fragiles ſed colore incerti & virentium in
caudis pauonum columbarũq; collo plumis ſimiles: ad inclinationẽ magis aut minus lucidi. Venoſi
quidem: ſquamoſiq;. Peculiare erat in his vitium ſarcion appellatũ. Hoc eſt quędam gemmæ caro:
Mox iuxta carchedonem in qua legebatur: ſmaragdites vocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdum
quẽ cholan vocant: vt in arabia ædificiorum ornamentis includi. Et lapidẽ quem alabaſtritẽ ægyptij
vocant. Complures vero e pximo laconicos in taygeto monte erui medicis ſimiles: & alios in ſicilia.
Inſeritur ſmaragdis & quæ vocatur tanos: e perſis veniens gemma ingrate viridis: atq; intus ſordis

Smaragdi aſpectu ocu. reficitur acies.
vel nos iuuat
vel auctoritas
vel interſa nitent.
vel ex cautibus.
vel pſpiciat.
vel piſces.
vel alacriter
vel ęris.
vel aut acri olei
vel capillorũ

da. Item chalco ſmaragdos e cypro turbida æreis. Theophraſtus tradit: ægyptiorũ cõmentariis reperiri: regi eorum a rege babylonio miſſum ſmaragdum munere. iiii. cubitorum longitudine: & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcus e quattuor ſmaragdis quadraginta cubitorum longitudine. Latitudine vero in vna parte quattuor: & in altera parte duorum. Se autem ſcribente eſſe in tyro Herculis templo ſtantam pilam e ſmaragdo: niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit. Nã & hoc genus reperiri: & in cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum: ex dimidia iaſpidem: non dum humore in totum transfigurato. Apion cognominatus Pliſtonices: pauloãte ſcriptum reliquit: eſſe etiamnum in labyrintho ægypto coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certe ſimilem habere berylli videntur: in india originem habentes: raro alibi reperti. Poliuntur omnes ſexangula figura artificum ingeniis: quoniam habeſcunt: ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Aliter. n. politi non habent fulgorem eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis qui viriditatem puri maris imitãtur. Proximi qui vocãtur chryſoberylli: & ſunt paulo pallidiores ſed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic eſt palidius: & a quibuſdam proprii generis exiſtimatur: vocaturq; chryſopraſus. Quarto loco numerãtur hyacinthizontes. Quinto quos heroides vocant. Poſt eos autem cerini. Ac deinde oleagini: hoc eſt colore olei. Poſtremi cryſtallis fere ſimiles. Hi capillamenta habent: ſordeſq;: alioquin euanidi: quę ſunt omnium vitia. Indi mire gaudent longitudine eorum: ſoloſq; gemmarum eſſe prędicant: qui carere auro malint: & ob id perforatos elephantorum fetis religant. Et alios conuenit non oportere perforari: quorum ſit abſoluta bonitas vmbilicis ſtatim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̃ gẽmas: quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Quidam & anguloſos putant ſtatim naſci: & perforatos gratiores fieri medula candoris exempta: additoq; auro repercuſſa aut omnino caſtigata cauſa perſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ in ſmaragdis & pterigia. In noſtro orbe aliquando circa pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallo inuento adulterare reperierunt: ſed p̃cipue beryllos minio

mira ſmarag magnitudo.

Colloſſ9 ſe. ex ſmaragdo ix. cu.

Cur Indi ele phan. ſetis ſma. gẽ. pfo. religant

vel cruſtũ tingendo.

¶ De opali generibus/ & vitiis/ & experimentis/ & variis gemmis. CA. VI.

PLurimum ab iis differunt opali ſmaragdis tantum credẽtes. India ſolum & horum eſt mater. Atq; ideo eis, precioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum/ & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. Eſt enim in iis carbũculi tenuior ignis. Eſt Ametyſti fulgẽs purpura. Eſt ſmaragdi virens mare: & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſũmo fulgoris augmento colores pigmentorum æquauere. Alii ſulphuris ardentem flammas: aut etiã ignis oleo accenſi Magnitudo nucem auellanam æquat: inſigni apud nos hyſtoria. Siquidem extat hodieq; huius generis gemma: propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Strumæ. Nonii eius: que3 Catulus poeta in ſella curruli viſum indigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quã conſulem vididimus. Illeque proſcriptus fugiens hunc e fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum. Quem certũ eſt ſeſtertiis. xx. milibus æſtimatu3. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmam proſcribentis. Nec minor nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant beſtiæ propter quas ſe periclitari ſciant. Vitia opali: ſi color in flore herbæ quæ vocatur heliotropium exeat: aut cryſtallum: aut grandinem. Si ſal interueniat aut ſcabritia: aut cuncta oculis occurſantia: nulloſq; magis india ſimilitudine indiſcreta vitro adulterat. Experimentum in ſole tantum. Falſis enim contra radios libratis digyto a pollice: vnus atq; idem tranſlucet colos in ſe conſumptus. Veri fulgor ſubinde variat: & plus huc illucq; ſpargit: & fulgor lucis in digytos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plęriq; appellauere pederota. Sunt & qui priuatum eius genus faciunt: ſangenonq; ab indis vocari dicunt. Tradunt naſci & in ęgypto & in arabia: & vtiliſſimi in ponto. Item in gallatia ac thaſo & cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet: raro non ſcabet. Summa coloris ex aere & purpura cõſtat. Viriditas ſmaragdi deeſt: Conſtatq; melior ille color: cuius fulgor vini colore fuſcatur: q̃ qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierum maxime ſenatuſcon. Minus certa ſunt de quibus & viri iudicant. Singulorum enim libido ſingulis præcia facit: & præcipue regum. Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas. Primus autem Romanorum ſardonycæ vſus eſt prior Africanus: vt tradit Demõſtratus. Et inde romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locũ Sardonyces olym vt ex nomine ipſo apparet intelligebantur candore in ſarda: hoc eſt velut carnibus vngue hominis impoſito & vtroq; tranſlucido. Taleſq; eſſe indicas tradunt Iſmenias. Demõſtratus: Xenothemis. Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quę tranſluceant cęcas appellantes: quę nũc nomen abſtulere. Nullo ſardarum veſtigio arabicę ſunt cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi: radice nigra: aut cæruleum imitante: & vnguem creditum enim candido pingui. Nec ſine

vel argumente.

Noni9 ſe. ro. ab antonio vnã ob gemmã proſcriptus.

vel ſcabie.

Aphricanus maior prim9 ſardonice ro. vſus.

vel nõ trãſluceant.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0556-3
DFG

quadam ſpe purpurę candore in minium tranſeũte. Has indis non habitas in honore Zenothemis vel vngue
ſcribit tantę alias magnitudinis: vt inde capulos factitarẽt. Eteni conſtat ibi torrẽtibꝰ detegi. Et pla minium
cuiſſe in noſtro orbe initio quoniam ſolæ prope gemmarũ ſcalptæ cærã non auferrent. Perſuaſimꝰ
deinde & indis vt ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis vtiq; vulgus tantum in collo. Et hoc
eſt nũc indicarum argumentum. Arabicę excellunt candore circuli ꝑlucido atq; non gracili: neq; i
receſſu gemmæ aut in deiectu renitente: ſed in ipſis vmbonibus nitente. Pręterea ſubſtrato nigerri
mi coloris. Et hoc in indicis cęreum: aut corneum inuenitur: etiam circuli albi: quædam in iis cæle vel nigerri
ſtis arquus anhelatio eſt. Superficies vero locuſtarum maris cruſtis rubentior. Iam mellæ aut fecu- mo colore
lentæ (hoc enim nomen eſt vitio) improbant: & ſi zona alba fundat ſe non colligat. Simili modo ſi ex
alio colore in ſe admittat aliquid enormiter. Nihil enim in ſua ſede alieno interpellari placet. Sũt &
armeniacæ vt cæteræ improbandę ſed pallida zona. Exponenda eſt & onyzis ipſius natura propter
nominis ſocietatem hoc in gemmam tranſilit: & a lapide ex carmania. Sudines dicit in gemma eſſe
candorem vnguis humani ſimilitudine. Item chryſoliti colorem & ſardæ & iaſpidis Zenothemis i
dicam onycem plures habere varietates: igneam: nigram corneã: cingentibus cādidis venis oculi
modo interuenientibus: quat undam oculis obliquis venis Sotacus & arabicam onicem tradit. Sed vel quotũ-
eam a cæteris diſtare ꝙ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis ſingulis pluribuſue: aliter dẽ albis.
q̃ in ſardonyce indica: Illic enim momentũ eſſe: hic circulũ: Arabicas onycas nigras inueniri cãdidis
zonis. Satyrus carnoſas eẽ indicas parte carbũculi parte chryſolithi & amethiſti. Totũq; id genꝰ ab Attende.
dicat. Verã aũt onycẽ plurimas variaſq; cũ lacteis zonis habere venas omnium in tranſitu colore in
enarrabili: & in vnum redeunte concentu ſuauitate grata. Nec ſarde natura differẽda eſt diuiduæ
ex eodem nomine. Quapropter omnium obiter gemmarũ ardentium natura indicanda.

¶ De generibus carbunculorum: & vitiis. & experimentis: & gemmis ardentibus CA.VII.

PRincipatum habent carbunculi: a ſimilitudine ignium appellati: cũ ipſi non ſentiãt ignes
ob id a quibuſdam apyruſtæ vocati. Horum genera. indici & grãmatici: quos: & charche
donios vocauere: propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabã Carbũculi
dicos i ortoſia caute naſcẽtes. Sed qui perficiant alabãdes. Præterea in omni genere maſculi appel- gẽmarum
lantur: acriores: at fœminæ languidius refulgẽtes. In maſculis quoq; obſeruant liquidioris alios flã pricipatũ
mæ: nigrioris alios & quoſdã lucidius: ac magis cæteris in ſole flagrãtes. Optimos vero amethyzon hñt vl' apy
tas hoc eſt quorum extremus igniculus in amethyſti violam exeat. Proximus illis quos vocant ſyr- rotos & a-
titas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem vbicunq;: maxime ſolis repercuſſu. Satyrus indicos cauſtos.
non eſſe claros dicit: ac plerũq; ſordidos: ac ſemper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucum Vel pluri-
q; non emittentes: ſed conuoluto igne flagrare. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidũ mum
eſſe poſuit extremo viſu nubilantem: & ſi ita attollatur: exardeſcentem: ob id a pleriſq; nunc carbũ-
culum candidum vocari. Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithyzontas appellari. Carche
donios multo minores eſſe. Indicos ẽt minus ſextarii vnius menſura cauari. Archelaus carchedoni
os nigrioris aſpectus eſſe: ſed igne vel ſole & inclinatione acris q̃ cæteros excitari. Eoſdem vmbran
te tecto purpureos videri. Sub cælo flãmeos. Contra radios ſolis & ſcintillare. Cæras ſingultibus iis
liqueſcere quãuis in opaco. Multi indicos carchedonis candidiores eſſe: & e diuerſo inclinatiõe he
betari ſcripſere. Etiamnum in carchedoniis maribus ſtellas intus ardere. Fœminas vniuerſum ful-
gorem fundere extra ſe. Alabandicos cæteris nigriores eſſe ſcabroſq;. Naſcunt & in thracia coloris
eiuſdem ignem minime ſentientes. Theophraſtus auctor eſt & in orchomeno arcadiæ inueniri & i
chio. Illos nigriores: e quibus & ſpecula fieri. Eſſe & troezenios varios interuenientibus maculis al- vel vaſcula
bis. Itẽ corynthios ex pallidiore candidos. Maſſilia quoq; importari Boccus/ & Vlyxipone ſcripſit fieri.
magno labore ob argillam ſole aduſtis ſaltibus. Nec eſt aliud difficilius: q̃ diſcernere hæc genera: tã vel corithi
ta eſt in iis occaſio artis ſubditis per quę tranſlucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in a os.
ceto maceratos quattuordecim diebus niteſcere: totidem menſibus durãte fulgore. Adulterantur Gẽmęficti
vitro ſimillimæ. Sed cote depræhẽduntur: ſicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia/ & fra- tiæ cote de
gilis/ & cẽtroſa ſcobe depræhenduntur/ & pondere: quod minus eſt vitreis: aliquando/ & puſtulis ar ꝑhẽdũtur.
genti modo relucentibus. Eſt & antharcitis appellata: in teſprotia/ foſſilis/ carbonibus ſimilis. Falſũ
arbitror quod & in lyguria naſci tradiderunt: niſi forte tunc naſcebantur. Eſſe in iis & pręcincti can
dica vena traduntur: harũq; igneus calor vt ſuperiorum eſt. Peculiare quidem ꝙ iactatæ in ignem
velut intermortui extinguntur. Contra aquis ꝑfuſæ exardeſcunt. Cognata eſt & huic ſãdaſtros: quã
aliqui garamantiten vocant: naſcitur in india loco eiuſdem nominis. Gignitur & in arabia ad meri-
diem verſa. Commendatio ſumma ꝙ velut in tranſlucido ſtellantes intus fulgent aureæ guttæ: ſem

per in corpore: nūq̄ in cute. Accidit religio narrata a ſyderum cognatione ab inſpectatoribus: quo-
niam fere ſtellaꝝ hyadum/ & numero/ & diſpoſitione ſtellantur. Ob hoc a caldeis in cerimonijs ha-
bitæ/ & hic mares auſteritas diſtinguit quodam vigore appoſita tingueſcens. Indicæ quidem etiam
hebetare viſus dicuntur. Blandior fœminis flamma alliciens magis q̄ accendens. Sunt qui præferāt
arabicas indicis. Fumidoq; chryſolito illas ſimiles dicunt. Iſmenias vero negat polliri ſandaſtros ꝓ
pter teneritatem: & ob id in magno errore ſunt: qui gandareſon vocant. Inter omnes conſtat: quan-
tum numero ſtellarum accedat: tantum & precio accedere. Affert errorem aliquādo ſimilitudo no-
minis Sandaſer ꝗ Nicanor ſandaſerion vocauit: alij ſandareſon. Quidaʒ vero hanc ſandaſtron: illaʒ
ſandareſon in india naſcentem illam quoq; & loci nomen cuſtodientem. Mali colore/ aut olei viri-
dis: omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentiuʒ lichnites appellata a lucenarum accenſaꝝ
pręcipua gratia. Naſcitur circa orthoſiam/ totaq; caria/ ac vicinis locis. Sed probatiſſima in indis.
Quam quidam remiſſiorem carbunculum eſſe dixerunt. Secunda bonitate ſimilis eſt Iouis appel-
lata a pręlatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quę purpura radiet. Alteram quę cocca:
a ſole excalfactas/ aut digytorum attritu: paleas/ & chartarum fila ad ſe rapere. Hoc idem & carche
donius facere dicit̄: q̄q̄ multo vilior prędictis. Naſcitur apud naſamonas in montibus: vt incolæ pu-
tant hymbre diuino. Inuenitur ad repercuſſum lunæ maxime plenæ. Carthaginem quondā depor
tabatur. Archelaus in ęgypto circa thebas naſci tradidit fragiles/ venenoſas/ morienti carboni ſimi-
les. Potoria vaſa/ & ex hoc lapide/ & ex lichnite factitata inuenio. Omnia autē hęc genera ſculpturæ
contumaciter reſiſtunt: partēq; cęræ in ſigno tenent. E diuerſo ad hęc ſarda vtiliſſima/ quę nomen
cum ſardonyce communicauit. Ipſa gemma vulgaris/ & primum ſardibus reperta. Sed laudatiſſima
circa babyloniam cum lapidicinæ quędam aperirentur: hęrens in ſaxi corde. Hocq; modo metal-
vel in epiri lum apud perſas defeciſſe traditur. Sed inueniuntur compluribus alijs locis: ſicut in epiphyra/ & aſ
aſſo/ vel i e ſo in india trium generum rubrum: & quod demium vocant a pinguedine: tertium quod argenteis
pire & aſſo bracteis ſublinitur. Indice pręlucentes craſſiores ſunt arabicæ: īueniunt̄ & circa leucada epiri/ & cir
in ida. ca ęgyptum/ quę bractea aurea ſublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgēt. Fœminæ pin-
guiores ſunt: & craſſius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos vſu frequentior. Hac certe apud
Menandrum/ & Philomeneʒ fabulæ ſuperbiunt. Nec vllæ tranſlucēti tardius ſuffuſo humore hebe-
tantur: oleoq; magis q̄ alio liquore. Damnantur ex iſs melleæ/ & validius teſtaceæ.

De generibus topatij/ & callaide: & gemmis viridibus non tranſlucentibus. CA. VIII.

Egregia etiamnum topatio gloria eſt ſuo virenti genere: & cum reperta eſt prælatæ om-
topaxis qd nibus. Id accidit in arabiæ inſula: quę chytis vocatur. In qua troglodytæ prædones: cum
& vnde to- diutius fame/ ac tempeſtate pręſſi hęrbas/ radiceſq; offenderent: eruerunt topation: Hęc
pātium no Archelai ſententia eſt. Iuba topation inſulam in rubro mari a continente ſtadijs .ccc. ab-
mē ſortitū. eſſe tradit nebuloſam: & ideo quęſitam ſępe a nauigantibus/ ex ea cauſa nomē accepiſſe. Topaxim
Vel alaba- enim troglodytarum lingua ſignificationem habere querēdi. Ex hac primum importatam Bereni
ſtrum. cæ reginæ: quę fuit mater ſequentis Ptolęmei a Philemone pręfecto regis/ ac mire placuiſſe: & ide
factam ſtatuam Arſinoe Ptolęmei Philadelphi vxori quattuor cubitorum ſacratam in delubro/ qd
aureum cognominabatur. Recentiſſimi auctores & circa thebaidis alabaſtræ oppidum naſci dicun
tur. Et duo eius genera faciunt proſoidem/ atq; chryſopteron ſimilem chryſopraſio: eius enim tota
ſimilitudo ad ſuccum porri dirigitur. Eſt autem ampliſſima gemmarum. Eadem ſola nobilium li-
mam ſentit. Cęteræ ſaxo/ & cote poliuntur. Hęc & vſu atteritur. Comitatur eam ſimilitudine pro-
pior q̄ auctoritate callais viridi pallēs. Naſcitur poſt auerſa indiæ apud incolas caucaſi montis phi-
caros/ ac aſdethas amplitudine conſpicua: ſed fiſtuloſa/ ac ſordium plęna. Sincerior multo pręſtāti
orq; in germania. Vtrobiq; autem in rupibus inuijs/ & gelidis: oculi figura extuberans: leuiterq; ad
hęrens: nec vt annata petris: ſed vt appoſita. Q nappropter ſcandere ad eam pigritia peduʒ eqſtres
populos tędet: ſimul & periculum terret. Ergo cūtes e longinquo inceſſunt: & cū toto muſco excu-
Aduerte. tiunt hoc vectigal/ hocq; geſtamen diutius in ceruice/ & digytis gratiſſimum norūt. Is cēſus: hęc glo
ria a pueritia deiectoꝝ numeꝝ p̄dicantiū. In quo varia fortuna. Quidam ictu primo cœpere p̄cla-
ras Multi ī ſecūdo nullas. Et quidem callaides tali ſectura formant̄: alias fragiles. Optim⁹ color ſma
ragdi: vt tn̄ apparet ex alieno eſt ꝗ placeāt. Incluſæ decorāt̄ auro. Aurūq; nullæ magis decēt. Quæ
ſunt eaꝝ pulchriores/ oleo/ vnguento/ & ēt mero colorē depdūt. Viliores conſtantius repręſentant:
neq; eſt mutabilior alia/ aut mēdacior vitri. Sūt qui ī arabia īueniri eas dicūt in nidis auiū/ quas melā
coryphos vocāt. Viridantiū & alia plura ſūt genera. Viliorıq; eſt turbæ paraſi⁹. Cuius blteꝝ gen⁹ ſā-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0558-5

guineis punctis abhorret. Tertiũ virgulis tribus diſtinctũ eſt candidũ. Præferꝭ his Cryſopraſius por
ri ſuccũ & ipſa referente ſed & paulũ declinans a topatio in aurũ. Huic & amplitudo ea eſt: vt cym⸗
bia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & mlion fulgoris ſi ante habe⸗
as breuis & cũ intueare fallacis. Sudines vero dicit & in ſyuero attycę flumie naſci. Eſt autem color
fumidę topatij: aut aliquando melleæ. Iuba in æthyopia gigni tradit: & in littoribus amnis quẽ nilũ
vocauimus: & inde nomen trahere. Nõ trãſlucet molechites ſpiſſius virẽs: a colore maluæ nomine
accepto: reddendis laudata ſignis: & infantium cuſtodia quadã innato cõtra picula ipſorũ medica⸗
mine. Viret: & ſępe tranſlucet iaſpis etiã ſi vict⁹ a multis antiquitatis tamẽ gloriã retinẽs. Plurimę fe
runt eam gẽtes. Smaragdo ſimilẽ indicæ. Cyprij dicunt glaucũ pinguẽq;. Perſę aeri ſimilẽ ob id vo⸗
catur æriʒuſa talis. Et iaſpis eſt cærulea circa thermodoontẽ amnẽ In phrygia purpurea. In cappa
docia ex purpurea cærulea/ atq; nõ refulgens: Thracia indicæ ſimilẽ mittit. Chalcidia turbidã. Sed
minus refert nationes q̃ bonitates diſtinguere. Optima er go quę purpurę quicq̃ habet ſecũda quę
roſę: tertia quæ ſmaragdi. Singulis autẽ græci noia ex argumento dedere. Quarta apud eos vocaꝭ
boria cœlo autumnali matutio ſimilis: & hæc erit illa: quę vocaꝭ æriʒuſa. Similis eſt & ſardę: imitata
& violas. Nõ minus multę ſpecies reliquæ: ſed omnes in vicio: ceruleæ: aut cryſtallo ſimiles: aut my
xis. Item terebynthiʒuſa in proprio vti arbitror cognomine: velut e multis eiuſdem generis compo⸗
ſita gẽmis. Quãobrẽ præſtantiores funda claudũtur: ideſt patentes nec præterq̃ margines auro am⸗
plectente. Vicium eſt/ & breuis in ijs nitor/ & lõge ſplẽdẽs: & ſal: & omnia quæ in cæteris. Et vicio ad
ulterantur: quod manifeſtũ fit: cũ extra fulgorẽ ſpargunt: atq; non in ſe continẽt: nec in diuerſa quę
ſphragidas vocant: Publico gemmarum dominio in ijs tantum dato: quoniam optime ſignent. vel oriẽs

❡ De Iaſpidum genetibus. CA. IX iaſpidum

TOtus vero oriens pro amuletis traditur geſtare eam: quę ex ijs ſmaragdo ſimilis eſt: e pe ſpẽs. xvi.
tra per trãſuerſum linea albã pręcingitur/ & grammatias vocatur: quæ pluribus poligrã tradiꝭ ge⸗
mos. Libet obiter vanitatem magicam hic quoq; coarguere quoniam hanc concionanti ſtare.
bus vtilem eſſe prodiderunt. Eſt & onychi puncta: quæ iaſponyx vocaꝭ: & nubẽ comple Neronis
xa: & niues imitata: quæ ſtellata rutilis punctis eſt: & ſali megarico ſimilis: & veluti fumo infecta: effigies
quę capnias vocatur. Magnitudinem iaſpidis. xi. vnciarum vidimus: formatamq; inde effigieʒ Ne⸗ tho. in ia⸗
ronis thoracatam. Reddetur & per ſe cyaneo gratia accõmodato paulo ante iaſpidis nomine colo⸗ ſpide for⸗
re cęruleo: Optima ſcythica: dein cypria: poſtremo ęgyptia. Adulteratur maxime tinctura: idq; in⸗ mata.
gloria regis ęgyptij adſcribitur: qui primus eam tinxit: Diuiditur autem hęc in mares fœminaſq;.
Ineſt aliquando & aureus puluis nõ qualis in ſaphirinis. Saphirus enim/ & aureis punctis collucet.
Cęruleę/ & ſaphiri/ raroq; cum purpura. Optimę apud medos nuſq̃ tamen perlucidæ. Præterea iu⸗
tiles ſcalpturæ interuenientibus cryſtallinis centris. Quę vero ſunt ex ijs cyanei coloris: mares exi⸗
ſtimantur. Alius ex hocordo purpureis dabitur: & ab his diſcedentibus. Principatum amethyſti in
dicę tenent. Sed in arabia ex ea quoq; parte/ quę finitima ſyrię petręa vocatur/ & in armenia mino⸗
re: & in egypto: & in galatia reperiuntur. Sordidiſſime autẽ atq; viliſſime in tharſo & cypro. Cauſaʒ vel petra.
nominis afferunt: q̧ vſq; ad vini colorem accedẽs: prius q̃ eum deguſtet: in violam deſinit. Fulgor
q; quidam in illa purpure non ex toto igneus: ſed in vini colorẽ deficiens. Perlucent autem omnes
violaceo colore: ſculpturis faciles. Indicę abſolutum purpuræ colorem habent. Ad hãcq; tĩguenti⸗
um officinæ dirigunt vota. Fundũt autem eum aſpectu leniter blandum: neq; in oculos vt carbun⸗
culi vibrat. Alterum earum genus deſcendit ad hyacinthos. Hunc colorem indi ſacon vocant: talẽ
q; gemmaʒ ſacodion. Dilutior vero ex eodem ſapinos vocatur. Eadem & paranites in contermino
getis arabiæ. Quarum vini habet. Quintum ad viciniam cryſtalli deſcendit albicante purpurę deie
ctu. Hoc & minime probatur quando præcellens debet eſſe in ſuſpectu velut ex carbunculo reful⸗
gens quidam in purpura leuiter roſeus nitor. Tales aliqui malunt pederotas vocari. Alij anterotas
Multis Veneris gemmã quod maxime videꝭ decere & ſpecie & colore extremo gẽmæ. Magoꝝ va vel defe⸗
nitas reſiſtere ebrietati eas promittit: & inde appellatas. Et pręterea ſi lunę nomen/ ac ſolis ſcriba⸗ ctu. gẽmę
tur i ijs: atq; ita ſuſpẽdanꝭ collo e capillis cynocephali vel plumis hirũdini reſiſtere veneficijs. Iã ve⸗ ebrietati
ro quoquomõ adeſſe reges adituris Grãdinẽ auertere quoq;/ ac ſimilia ꝓſpere & locuſtas: p̃dicatio reſiſtẽtes
ne addita quã demõſtrant. Nã e ſmaragdis quoq; ſimilia ꝓmiſere: ſi aquilę ſcalperenꝭ: aut ſcarabei: mago.
Quę quidem ſcripſiſſe eos non ſine contemptu/ & irriſu generis humani arbitror. Multum ab ea vanitate.
diſtat hyacinthos: tamen vicino deſcendens. Differentia hęc: quod ille emicans in amethyſto ful⸗
gor violaceus dilutus eſt in hyacintho. Primo quoq; aſpectu gratus: euaneſcit anteq̃ ſatiet: adeo⸗
q; non implet oculos: vt pene non attingat. marceſſens celerius nominis ſui flore. Hyacinthos æthi
opia mittit/ & chryſolitos: aureo colore tranſlucente s. Pręferuntur ijs indicę. Et ſi varię non ſint: ba

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0559-3 DFG

ctrianę. Deterrimę autē arabicæ: quoniā turbidæ ſunt/& variæ: & fulgoris interpellati nubilo macu-
larum: etiam quę lympidis contigere: veluti ſcobe ſua refertę. Optimę vero ſūt: q̄ i collatiōe aurū al-
vel matio ēn aſpe- ctu iucun di. bicare quadā argēti facie cogunt. Eunda includunt perſpicuæ. Cęteris ſubijcitur aurichalcum. Ta-
metſi iam expertes gemmarum vſu appellātur aliqui/& chryſelectri i colorē electri declinātes: ma-
tutinus aſpectus iucūdior. Ponticas depręhendit leuitas. Quędam in ijs duræ ſunt: ruſeq;: quędam
molles/& ſordidæ. Boccus auctor eſt/& in hiſpania repertas: quo in loco cryſtallū dicit ad libramen-
tū aquæ puteis defoſſis inde erutam. Et chryſolitō. xij. pondo a ſe viſam. Fiunt & leucochryſi inter-
ueniente cādida vena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & vitreis ſimiles: veluti croco refulgentes.
Vitreæ vero in viſu diſcerni non poſſint. Tactus autē depręhendit tepidior in vitreis. In eodem ge-
nere ſunt melichryſi: veluti ꝑ auruz ſincero melle tranſlucente: quas india mittit: q̄q̄ ad iniuriā fra-
giles. Eadem & xyſtion parit plebeiā ibi gēmam. Candidaꝝ dux eſt pederos: q̄q̄ poteſt quæri: an
in colore numerari debeat totiēs iactari ꝑ alienas pulchritudines nominis: adeo decoris pręrogati-
ua in vocabulo facta eſt. Eſt & ſuū genus expectatione tanta dignum. Coeunt enim in tranſlucidaz
cryſtallum viridis ſuo modo aer ſimulq; purpura: & quidam vini aureus nitor: ſemper extremus in
viſu: ſed purpura coronatus madere ſingulis videtur his & pariter omnibus. Nec gemmarum vlla
eſt liquidior capiti iucunda: ſuauis/& oculis. Laudatiſſima eſt in indis: apud quos argenon vocatur
Proxima apud ęgyptios: vbi ſenites. Tertia in arabia: verum ſcabra. Mollius radiat pōtica/& aſiati-
ca. Ipſæ vero molliores ſūt: gallatica: & tragica/& cypria. Vitia earū langor: aut alienis turbari colo-
Aſteria. ribꝰ/& q̄ cęterarū Proxima candicātiū eſt aſteria principatum habens proprietate nature: ꝙ inclu-
ſam. Lucē pupillæ modo quendam continet: ac tranſfundit cuz inclinatione velut intus ambulantē
ex alio/atq; alio loco reddēs: eadēq; contraria ſoli regerens candicantis radios: vnde & nomen acce-
pit: difficilis ad cęlandum. Indice pręfert in carmania nata. Similiter cādida eſt quę vocatur aſtrios
cryſtallo propiquās in india naſcens/& in pallenes littoribus intus a cētro: cui ſtella lucet fulgore lu-
næ plęnæ. Quidam cauſa nominis reddunt: ꝙ aſtris oppoſita fulgore rapiat/ac regerat. Optima in
carmina gigni nullāq; minus obnoxiā vitio. Cerauniā. n. vocari q̄ ſit deterior. Peſſimam lucernaruz
lumini ſimilē. Celebrant & aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtrez ceciniſſe. Quidam
diligentius de ea produnt. Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſciū ſimilem eſſe: & radiare cādido vt
ſolem. Eſt inter candidas/& quę ceraunia vocat: fulgorem ſyderū rapiens. Ipſa cryſtallina ſplendo-
ris cęrulei in carmania naſcēs. Albam eſſe Zenothemis fatetur: ſed habere intus ſtellam cōcurſātez
Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro/& aceto ꝑ aliquod dies maceratas cōcipere ſtellā eā: quę poſt
totidem menſes relangueſcat. Sotacus & alia duo genera facit cerauniæ: nigras rubenteſq;. Ac ſimi-
les eas eſſe ſecuribus. Per illas quę nigræ ſunt/& rotūdę vrbes expugnari ad claſſes: eaſq; betulos vo-
cari. Quę vero longę ſunt cerauneas. Faciunt & aliam rarā admodū: & parthoꝝ magis queſitā: quo-
niam non alibi inueniat: q̄ in loco fulmine icto. Proximū cerauniæ nomen apud eos habet: quę ap-
pellatur iris. Effoditur in quadā inſula rubri maris: quę diſtat a beronice vrbe. lx. millia paſſuū: cęte-
ra ſui parte cryſtallus. Itaq; quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nā
Iris lapis arquū cę leſti ſimi lez eiacu lans. ſub tecto percuſſa ſole: ſpecies/& colores arquus cœleſtis i proximos parietes eiaculatur: ſubide mu-
tans/magnaq; varietate ammirationem ſui augens. Sexangulam eſſe vt cryſtallum conſtat. Sed eſſe
aliquas ſcabris lateribus/& angulis inęqualibus dicunt. In ſole aperto proiectas: radios in ſe recan-
dentes diſcutere. Aliquas vero ante ſe proiecto nitore: adiacētia illuſtrare. Colores vero non niſi ex
opaco reddunt: nec vt ipſæ habeant: ſed vt repercuſſu parietem illidant: optimaq;/quę maximos
arquus facit: ſimillimoſq; cœleſtibus. Eſt & alia iris cętera ſimilis/& p̄dura. Quam Horus crematāz
tuſamq; ad ichneumonum morſus remedio eſſe. Naſci autem in perſidæ tradit. Similis eſt aſpectu:
ſed non eiuſdem effectus quę vocatur zeros alba/nigraq; macula i tranſuerſum diſtinguere cryſtal-
lum. Expoſitis per genera colorum principalium gemmis reliquas litteraꝝ ordine explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. CA. X.

Achates i ſiciliæ flu uio reptꝰ. AChates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla repta primū in ſicilia iuxta flumen eiuſ-
dem nois: poſtea plurimis locis: excedēs āplitudīe numeroſa: varietatibus diuerſis mu-
tantibus cognomia eius. Vocat. n. phaſpacathes/ cęrachates/ſardacathes/ hęmachates
leucachates/dendrachates velut arbuſcula inſignis. Antachates cū vrit myrrhā redolens. Coraloa-
chates guttis aureis ſaphiri modo diſtincta: qualis copioſiſſima in cręta ſacra appellata. Putāt eā cō-
tra araneoꝝ/& ſcorpionū ictus prodeſſe. Quod in ſiculis vtiq; crediderim: quoniam primum eiꝰ ꝓ-
uinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et india inuentæ contra eadem pollent: & alijs ma-
gnis miraculis: reddunt enim ſpecies fluminum/nemorum: & iumentorum: etiam ederat/& ſtaticu

la:& equorũ ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectaſſe etiam prodeſt oculis: Sitimq; ſedant in os additæ. Phrigiæ viridia non habent. Thebis ægyptiis reperte carent rubentibus venis:& albis. Et hæ quoq; contra ſerpentes validæ. Eademq; auctoritas & cypriis eſt. Sunt etiam qui maxime probent vitream perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in thracia circa octham:& in parnaſo:& leſbo:ac meſſenæ:ſimiles limitum floribus & rhodo. Aliç apud magos differentiæ. Leoninę pelli ſimiles potentiam habere cõtra ſcorpiones dicuntur. In perſis vero ſuffitu earum tempeſtates auerti & præterea flumina ſiſti. Argumentũ eſſe ſi in feruentes cortinas additæ refrigerent. Sed vt proſint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli ſimilẽ abhominantur: diſcordialem domibus. Eã vero quæ vnius coloris ſit inuictam athlætis eſſe. Argumẽtum eius ꝙ in olla plena olei cocta cũ pigmentis:& intra duas horas ſubferuefacta: vnum colorem ex omnibus faciat minii. Acopis nitro ſimilis eſt: pumicoſa aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubferuefactũ perũctis laſſitudinẽ (ſi credimus) ſoluit Alabaſtrites naſcit̃ in alabaſtro ægypti & in ſyrie damaſco/candore intercincto variis coloribus. Quæ crematã cum foſſili ſale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicit̃. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inuentas cryſtallina ſpecie: magnitudine fabæ. Quibus Milonẽ crotonienſem vſum in certaminibus inuictum fuiſſe: videri volunt. Androdamas argenti nitorẽ habet vt adamas: quadrata:& ſemper teſſelis ſimilis magnis: putantq; nomen impoſitũ ab eo ꝙ impetus hominum:& iracundias domet. Eadem ſit an alia argyrodamas: auctores non explicant. Antiphates nigra non tranſlucet. Experimentum eius ſi coquat̃ in lacte facit enim hoc mirrhæ ſimile immiſſa. Eamq; contra effaſcinationes auxiliari magi volunt. Arabica ebori ſimillima eſt & hoc videretur: niſi abnueret duricia. Quamq; putant contra dolores neruoꝝ prodeſſe habentibus. Aromaticis & ipſa in arabia traditur gigni. Sed & in ægypto circa ipſas vbiq; lapidoſa:& myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Aſbeſtos in archadię mõtibus naſcitur: coloris ferrei. Aſpilatem Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eã oportere cameli fimo ſplenicis alligari. Inueniri q; in nido arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in leucopetra naſci argentei coloris contra lymphatum habendam: Atizoẽ in india & perſidis acidię monte naſci tradit argẽteo nitore fulgentem: magnitudine trium digytorum ad lenticulæ figuram odoris iucundi: neceſſariam magis regem conſtituentibus. Augites multis non alia videtur eſſe q̃ quæ calais. Amphitanæ alio nomine appellat̃ chryſocolla in indiæ parte: vbi formiceæ eruunt aurum: in qua inuenitur auro ſimilis: quadrata figura: affirmaturq; natura eiusquę magnetis: niſi ꝙ augere quoq; aurũ tradit̃. Aphrodiſiace ex candida ruffa eſt. Apiſtos ſeptenis diebus calorem tenet excalfacta igni nigra ac põderoſa diſtinguentibus eam venis rubentibus: putant prodeſſe cõtra frigora. Agyptillã Iacchus intelligit per album ſarda: nigraq; vena tranſeunte. Vulgus autem in nigra radice cæruleam facit.

Gẽmę i os additæ ſitim ſedantes.

vel fulmina.

Alectoriæ gallina. gemmę viz robur q; preſtantes androdamas hoĩm iracundias frenans.

Vel radiantẽ cũ luna habitũ habẽtẽ eũ.

Apiſtos. vii. diebus calorẽ tenens.

¶ De gemmis per. b. & c. ordinem. CA. XI.

BAlanitæ genera duo habent ſubuirides:& corinthii æris ſimilitudine illa a copto. hæc ex troglodytica regione veniunt medias ſecate flãmea vena. Bratrachitas mittit & coptos. Vnam ranæ ſimilem colore. Alterã ebori. Tertiam rubentis e nigro. Baptes mollis: alioquin odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram e medio aureo fulgore lucentem. Hæc ꝓpter ſuam ſpeciem: ſa ratiſſimo aſſyriorum deo dicat̃. Aliã aũt quã Belũ vocãt in arbelis naſci Democritus tradit nucis inglãdis magnitudie vitrea ſpecie. Baroptenus: ſiue botrypes nigra ſanguinis:& albis nodis alligata dicit̃: veluti portentoſa. Botrytes alia nigra eſt: alia pãpinea incipienti vuæ ſimilis: Boſtrychitem zoroaſtres vocat crinibus mulierum ſimiliorem. Bucardia bubulo cordi ſimilis: babylone tantũ naſcit̃: Brontia capitibus teſtudinũ ſimili:& cũ tonitruis cadit (vt putant) & fulmine tacta reſtinguit: ſi credimus. Bolenię inueniunt̃ glebæ ſimilitudine. Cheramides eadem eſſet/quam oſtracitem vocant: niſi ꝙ hanc cæruleæ interdum bullę cingunt. Calais ſaphirũ imitatur: candidior:& littoroſo mari ſimilis. Capnites quibuſdã videtur ſuum genus habere pluri- mis ſpiris fumida: vt ſuo loco diximus. Cappadocia & in phrygia naſcitur ebori ſimilis Calamites a calamo ferãtq; plures ſimul cõiunctas inueniri. Catochites corſicæ lapis eſt cæteris maior mirabilis ſi vera traduntur: impoſitam manum veluti gummi retinens. Catopyrites e Cappadocia prouenit: Cepites: ſiue cecopacites candida eſt venarum nodis coeuntibus candore imaginẽ regerẽs. Ceramites teſtæ colorẽ habet. Cynediæ inueniunt̃ in cerebro piſcis eiuſdem nois candidæ & oblõgæ: euentuq; mirandæ: ſi modo eſt fides: preſagere eas habitũ maris nubilo colore aut tranquilitate. Cerotes cærę ſimilis eſt Circos piris. Corſoinides canitiei hois: Coralloachates corallo aureis guttis diſtictę Corallis minio gigniturq; in india & ſyenę. Craterites inter chryſolitũ & electrũ colorẽ habet ꝑduræ naturę. Crocallis ceraſũ repſentat. Ciſſites circa cryptopetra naſcit̃ cãdida:& videtur intus habere partum: qui ſentiatur etiam ſtrepitu. Calcophonos nigra eſt: ſed illiſa æris tinnitum reddit tra-

Vel hebens.

vel barippe.

vel cadmites

vel calamites

vel plures callaicas.

vel ſacca piri

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0561-0

DFG

gœdis vt ſuadent geſtanda. Chelidoniæ duorum ſunt generum: hirundinū colore: & alia parte purpureæ nigris interpellātibus maculis. Chelonia oculus eſt indicę teſtudinis: vel portentoſiſſima magorum mēdacijs: melle enim colluto ore impoſitam linguæ futurorum diuinationem præſtare ꝓmittunt quintadecima luna & ſilente tota die: decreſcente vero ante ſolis ortum. Cæteris diebus a prima in ſextam horam. Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles: ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa vaticinantur. Eam vero quæ ſit aureis guttis cum ſcarabeo deiectā in aquā feruenté tempeſtates tueri.

Vel moueri.

Chlorites hærbacei coloris eſt: quam dicunt magi eam inueniri in ſcyllæ auis ventre congenitam ei: ferroq̨ includi iubent ad quædam prodigioſa moris ſui. Coaſpites a flumine dicta eſt viridis: fulgoris aurei. Chryſolampis in ęthiopia naſcitur pallidi coloris die: & noctu ignei. Chryſophis aurum videtur eſſe. Cepionides eolide nunc ad arenum pagum quondam oppidum naſcuntur multis coloribus tranſlucentes: alias vitreæ: alias cryſtallinæ: alias iaſpidæ. Sed & ſordidis tātus eſt nitor: vt imagines reddant ceu ſpecula.

Vel ad dardanū nūc pagū.

ℭDe gemmis per. d. e. g. ordinem. CA. XII.

Daphniam Zoroaſtres & orchaſtres morbis comitialibus demonſtrant. Diadochos beryllo ſimilis eſt. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile vtriuſq̨ ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quę ex aqua trita: ſapores vini facit: & ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontias e cerebro fit draconum: ſed niſi viuentibus abſciſo: nunq̄ gemmaſcit: inuidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur mos eſt: vt dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui viſam eā gemmā ſibi apud regem ſcripſit: bigis vehi querentes tradit: & viſo dracone ſpargere ſomnifica medicamēta: atq̨ ita præcidere. Eſſe autem candore tranſlucido nec poſtea poliri: aut artem admittere.

Dionyſias gēma contra ebrietatem dracontias.

Encardia cognominatur cardiſete. Vna i qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodē noīe viridi colore: cordis ſpeciē repreſētat. Tertia nigrum cor oſtēdit reliqua ſui pte cādida Enorchis cādida eſt: diuiſaq̨ fragmētis teſtium effigiem repreſentat. Exhebenum zoroaſtres ſpecioſam & candidam tradit: qua aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cum ſit candida ad inclinationes rubeſcere videtur. Erotylos eadē quę mepicoros & hieronnemona Democrito laudatur in argumentis diuinationē. Eumetis in bactris naſcitur: ſilici ſimiles: & capiti ſuppoſita viſa nocturna oraculi modo reddit.

Eumetis oraculi mō viſa reddens nocturna

Eumetren Belli gēmā ſanctiſſimi deorum ſibi aſſyrij appellant porracei coloris ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habet: cæruleum: igneum: minij: mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt: Eratus concharum modo non adeo candida Eurotias ſitu videtur operire nigritiam: Euſebes ex eo lapide eſt: ex quo traditur. Tyri in herculis templo facta ſedes: ex qua dij facile ſurgebant. Epimelas fit: cū in candida gemma ſuperne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten vocāt: ſimilem proxime dictis: ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis venis.

Galactites.

Galactites ex vno colore lactis eſt. Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellant: & ſynephiten lactis ſucco ac ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcūditatem infantium quoq̨ alligata collo ſaliuam facere dicitur. In ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & achelous amnis. Sūt qui ſmaragdum albis venis circunligatum galactiten vocent. Galaicos argyrodamāti ſimilis eſt: paulo ſordidior. Inueniuntur autem binæ vel ternæ. Gaſidanem medi mittunt coloris olorini veluti floribus ſperſam. Naſcitur & in arbellis. Hæc quoq̨ gemma concipere dicitur: & intra ſe partum fateri concuſſa. Concipere autem trimeſtri ſpatio.

Gaſidanes gē ſpatio concipiens trimeſtri.

Gloſſo petra linguæ ſimilis humanæ in terra non naſcitur ſed defficiente luna cœlo decidere: & lenocinanti neceſſaria creditur. Quod ne credamus promiſſi quoq̨ vanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud eſt q̄ corallium: nominis cauſa: ꝙ in duritiam lapidis mutatur: emollit marina fulminibus: & typhoni reſiſtere affirmās. Ganianem eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.

vl̄ maria hæc & i: vel emollit maria fulminibus & typhoni

ℭDe gemmis per. h. i. l. m. n. ordinem. CA. XIII.

Heliotropium naſcit̄ in æthiopia: Africa cypro porracei coloris: ſanguineis venis diſtincta Cauſa nominis: quoniam deiecta in vas aquæ fulgorem ſolis accedentem percuſſu ſāguineo mutat: maxime æthiopica: eadem extra aquam ſpeculi modo ſolem accipit: depræhenditq̨ defectus ſubeuntem lunam oſtendens. Magorum impudentiæ vel manifeſtiſſimum hoc quoq̨ exemplū eſt: quoniam ammixta hærba heliotropio: quibuſdam quoq̨ additis prę cationibus gerētem conſpici negent. Hepheſtithes quoq̨ ſpeculi naturam habet in reddēdis: imaginibus: q̄q̄ rutila. Experimentum eſt ſi feruētem aquam addita ſtati refrigeret: aut ſi in ſolē addita aridam materiam accendat. Naſcitur in coryco. Horminodes ex argumēto viriditatis in cādida gēma vel nigra: & aliquando pallida: ambiēte circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in parua magnitudie multicolor: hoc ſibi nomē adoptauit. Repit̄ in trogloditica regiōe. Hieracites a l

Vel hermiodes. vel harnodochos.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0562-6
DFG

ternat tota miluinis nigricans veluti plumis. Hammithis ouis piſcium ſimilis eſt:& alia velut nitro
Hyenia lapi= de ligue ſup poſita futura predicantur.
compoſita prædura alioquin. Hammonis cornu inter ſacratiſſimas æthiopiæ gemmas aureo colo=
re arietini cornus effigiem reddens:promittitur prædiuina ſomnia repræſentare. Hormeſion inter
gratiſſimas aſpicitur ex igneo colore radians auro portante ſecum in extremitatibus candidam lu=
cem. Hyeniæ ex oculis Hyenæ & ob id in vaſe inueniri dicũtur; & ſi credimus:linguæ hominis ſub
dite futura prædicere. Hematites in æthiopia quidem:principalis:ſed & in arabia & africa inueni=
tur ſanguineo colore:non omittenda promiſſis ad coarguendas barbarorum inſidias. zacthalias
Babylonius in his libris quos ſcripſit ad regem Mithridatem humana gemmis attribuit fata: has
non contentus oculorum & iocinerum medicina decoraſſe. A rege etiam aliquid petituris dedit:&
litibus iudiciiſq; interpoſuit in præliis etiam eas ſalutares pronunciauit. Eſt & alia eiuſdem generis
quę vocatur henui ab indis/xanthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactili in creta ferreo
colore pollicem humanum exprimunt. Icterias mali cute lurido ſimilis: ideo exiſtimatur ſalubris
contra regios morbos. Eſt & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi ſimilis:latior prioribꝰ:
pene ſine pondere:venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis deſcendentibus. Io=
Iouis gēma.
uis gēma candida eſt:nō ponderoſa:tenera. Indica gentium ſuarum habet nomen:ſubruffo colore:
in attritu ſudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida puluereo aſpectu. Ion apud in
dos violacea eſt:ſed raro ſaturo colore lucet. Lepidotes ſquammas piſcium variis coloribꝰ imitatur
Leſbias leſbi patrię nomē habens inuenitur & in india. Leucoptalmos rutila alias oculi ſpeciem cā=
Vel lineis.
didam nigramq; continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro diſtinguit. Libanochos thuris ſi=
militudinem oſtendit:ſed ad ſuccum mellis. Limoniates eadem videtur quæ ſmaragdus. De lipare
hoc tantum traditur:ſuffita ea omnes beſtias euocari. Lyſimachus rhodio marmori ſimilis eſt aure
is venis:pollitur ex marmore:amplitudine in anguſtias coeũte: vt inutilia exterantur. Leucochriſos
fit chriſolito iteralbicante. Mēnonia qualis ſit nō tradit̃. Media nigra eſt a Medea illa fabuloſa inuē
Vl̃ mitridax.
ta habet:venas aurei coloris ſudorem:reddit:croci ſaporem autem vini. Meconites papauera ex=
Vel morochthos.
primit. Mitrax a perſis accepta eſt: & rubri maris mōtibus:multicolor:contra ſolem varie refulgēs
Meroctes porracea lacte ſudat. Morion indica quæ nigerrimo colore trāſlucet vocatur pramnion:
in qua miſcetur & carbunculi colos. Alexandrium vbi ſardæ cyprium. Naſcitur & in tyro & in gala
tia. Xenocrates & ſub apibus naſci tradit. Heæ ſunt gemmæ quæ ad ſtectypas ſcalpturas aptantur.
Myrithes myrrhę colorem habet:faciēq; minimæ gēmæ:vnguēti odorē attrita etiā nardi. Myrme=
tias nigra habet eminentias ſimiles verrucis. Myrſinites melleum colorem habet:myrrhæ odorem
Meſoleucos eſt mediam gemmam candida diſtinguente linea. Meſomelas nigra vena quemlibet
colorem ſecante per medium. Naſomenites eſt ſanguinea nigris venis. Nebrides Libero patri ſacra
nomen traxit a nebridum eius ſimilitudine Sunt & aliæ nigrę generis eiuſdem. Nympharena vrbis
& gentis perſicæ nomen habet:ſimilis hyppopotami dentibus.

De gemmis per o.p. & reliquis litteris per ordinem. CA.XIIII.

OLca barbari nominis e nigro fuluoq; ac viridi & candido placet. Ombria quam aliquino
etiam vocant ſicut ceraunia & Brontia cadere cum hymbribus & fuminibus dicitur: eun=
Brontia lapis cum hym.& ful.labens.
demq; effectum habere quem Brontia narratur. Præterea in aras addita ea traditur liba
menta non amburi. Orites globoſa ſpecie a quibuſdam & ſyderites vocatur ignem nō ſē=
tiens. Oſtracias ſiue octracites eſt teſtacea durior altera achatæ ſimilis: niſi q; achates politura pin=
gueſcit duriori:tanta ineſt vis:vt aliæ gemmæ ſcalpantur fragmentis eius. Oſtracidi oſtrea nomē &
ſimilitudinem dedere. Opphicardelon barbari vocant nigrum colorem binis lineis albis includētі=
bus. De obſidiano lapide diximus ſuperiore libro. Inueniuntur & gemmæ eodem nomine a colore
non ſoluꝫ in æthiopia indiaq;:ſed etiam in ſamo vt aliqui putāt: & in littoribus hyſpanienſis oceani.
Panchros fere ex oibus coloribus cōſtat. Pangonis nō longior digyto: ne cryſtallus videatur:nume
ro pluriū angulorꝫ cauet̃. Paneros qualis ſit a Metrodoro nō dicit̃: ſed carmen Timaridis reginę in
eadem dicatū Veneri nō inelegās ponit:ex quo intelligit̃ additam ei fœcunditatē. Quidaꝫ hāc pāſe
baſton vocāt. Pōticarum plura ſunt genera. Eſt ſtellata nunc ſāguineis/nūc atris guttis q̃ inter ſacras
habet̃. Alia pro ſtellis eiuſdeꝫ coloris lineas habeat. Alia mōtiū conualiūq; effigies. Philogynos quē
Vel oſtreæ.
& chryſiten vocant oſtraciæ atticæ aſſimilata inuenitur in ægypto. phenicites ex balani ſimilitudīe
appellat̃. Phycites alię:perileucos filio ab ore gēmæ ad radicē vſq; cādido deſcendente. Pæantides
quas quidā gemonidas vocant pregnātes fieri:& parere dicunt̃:mederiq; parturientibus. Naꝫ tales
in Macedonia iuxta monumētū. Tireſie inueniunt̃:ſpecieſq; eſt eis aquę glaciatæ. Solis gēma cādi=
da eſt:& ad ſpeciē ſyderis in orbe fulgentes ſpargit radios. Sagdā chaldei adhereſcēteꝫ nauibus ha=

Marg.: Selenites lunæ figu. cre. & de cōtinēs. Syderites lapis diſcordias ſeminans. vel theocolithos. Vel vnguētū.

bent inuenitur praſini coloris. Samothracia inſula eiuſdem nominis gēmā dat nigrā: ac ſine pōdere
ligno ſimilem. Sauriten in ventre viridis lacerti arundine deſecti tradunt inueniri. Sarcites bubulas
carnes præſentat. Selenites ex candido trāſlucet melleo fulgore: imaginē lunę cōtinens: redditq; eā
in dies ſingulos creſcentis minuentiſq; numero: naſciq; putaᵗ in arabia. Syderites ferro ſimilis: & lit-
gio illata diſcordias: facit. queq; naſciᵗ in ęthiopia. Sydero pœcilos ex ea fit variātibus guttis. Spō-
gites ſpongię nomen repræſentat. Synodontides e cerebro piſciū eſt: qui ſynodontes vocantur. Syr-
titę in littore ſyrtium iam quidem lucania inueniuntur melleo colore croco refulgentes. I[illegible]us autē
ſtellas continet languidas. Syringites ſtipulæ internodio ſimilis: perpetua fiſtula cauatur. Trichius
ex africa niger eſt: ſed tres ſuccos reddit: a radice nigrum: medio ſanguineum: ſummo candidum.
Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibus ſpectatur. Telicardios colore cordis perſas
apud quos gignitur magnopere delectat. Maculamq; appellant thracia/ triū generū eſt. viridis aut
pallidior: tertia ſāguineis guttis. Tephriſtes nouæ lunæ ſpeciem habet curuatæ in cornua quamuis
cinerei coloris Theocolithos oleæ nucleo ſimilis videtur: neq; eſt gēmæ honos: ſed lingentium cal-
culos frangit: pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continēt in ſe ſpeciem ruffi crinis Veientana
italica gemma eſt: veijs reperta nigram materiam diſtinguēte limite albo. Zathenen in media naſci
Democritus tradit/ electri colore: & ſi quis terat in vino palmeo & croco cere mō lenteſcere odore
magnæ ſuauitatis zmilaces in euphrate naſciᵗ: proconneſo marmori ſimilis: medio colore glauco.
zoroniſios in indo flumine naſcitur: magorum gemma eſſe narratur: neq; aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominātur: & quæ ab animalibꝰ: & de ijs quæ a cæteris rebus. CA.XV.

EST etiānū alia diſtinctio: quā equidē feceri ſubinde variata expoſitione. Si quidē a mēbris
corporꝫ habēt noīa. Hepatites a iocinere. Steriates ſingulorꝫ aīaliū adipe numeroſa. Adu
nephros. Theudactylꝰ hic & a ſyris coliᵗ: Triophthalmos ionice naſciᵗ tres hoīs ſimꝉ ocu
los exprimēs: ab aīalibus cognominanᵗ. Carcinias marini cācri colore. Echites vipæ. Scorpites ſcor
pionis aut colore aut effigie. Scarites ſcari piſcis. Triglites muli. Aegophthalmos caprio oculo. Itē
alia ſuillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites accipitris. Aetites a colore aqle candicante cauda.
Mymercites innatā repētis formicæ effigiē habet. Scarabeorꝫ cātharias Lycophthalmos quattuor
eſt colorꝫ ex rutilo & ſanguineo/ in medio nigrū candido cingiᵗ: vt luporum oculi: illis p omnia ſimi
lis. Thaos pauoni eſt ſimilis item aſpidi: quā vocari Timoloniam inuenio. Arenarū ſimilitudo eſt in
hammocryſo velut auro arenis mixto. Cenchrites milij granis velut ſparſis. Dyrites e truncis arbo-
rum hęc & ligni modo ardet: Ciſſites in candido collucet ederę folijs quæ totam tenent. Narciſites
venis etiam ederæ diſtinguitur. Cyamea nigra eſt: ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudinem parit. Pyrene
ab oliuę nucleo dicta eſt: huic aliquando ineſſe piſcium ſpinæ videntur. Chalazias grandinuȝ & co-
lorem/ & figuram habet adamantinę duritiæ. Narrant etiam in ignem additæ manere ſuum frigus.
Pyrites nigra quidem: ſed attritu digytos adurit. Polyzonos nigra multis zonis cādicat. Aſtrapię in
candido aut cyaneo diſcurrunt e medio fulminis radij. In phlegontide intus ardere quædam videᵗ
flamma: quę non exeat. In anthracitide ſintillæ diſcurrere aliquando vidētur. Enhydros ſemper ro
tunditatis abſolutæ in candore eſt leuis: ſed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor. Po-
lytrix in viridi capillatur: ſed defluuia comarū facere dicitur. Sunt & a leonis pelle & pantheræ no-
minatę leontios pardalios. Colos appellauit chryſolitum aureus. Chryſopraſū hærbaceus. Melleus
melichrota: quamuis plura eius genera ſint. Melichloron eſt geminus parte flauus: parte melleus

Marg.: Chalazias mirā hiis frigi. De Enhyd. liquore intus fluctuans vel inducit. Anāchitide deoruȝ yma. Synochi. infero. vmbræ euocantur.

Drocias croca. Polia canitiem quandam ſparti indicat eandem duriorem. Nigra ſpartopolia. Rho-
dithes a roſa eſt. Melites mali coloris. Chalcitres æreí: Sicites fici. Ratio nominum non eſt in borſy-
cire in nigro: ramoſa candidis aut ſanguineis frundibus. Nec gemite velut in petra candidis mani-
bus inter ſe complexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deoruȝ. Synochitide
vmbras inferorum euocatas teneri. Dentritide alba defoſſa ſub arbore quæ cędaᵗ ſecuris acieȝ non
hebetari. Et ſunt multo plures: magiſq; monſtrificæ: quibus barbari dedere nomina/ cōfeſſi lapides
eſſe. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendacia.

De gemmis naſcentibus/ & factitijs: & figuris gemmarum. CA.XVI.

Marg.: Lampaſci gē. Alex. data.

GEmme naſcunᵗ repēte nouæ ac ſine noībus: vt lampaſci in metallis auratijs vna inuēta: q̄
propter pulchritudinem Alexandro regi miſſa fuit: vt auctor eſt Theophraſtꝰ. Coclides
quoq; nūc vulgatiſſime famę fiūt verius q̄ naſcunᵗ in arabia reptis ingentibus glebi. Mel-
le excoq tradūt ſeptenis diebꝰ noctibuſq; ſine intermiſſiōe. Ita oī terreno vitioſoq; pulue
re decuſſo purgatā glebā artificuȝ ingenio varie diſtribui in venas: ductuſq; maculaꝝ q̄ maxime vē
dibili ratio ne ſectantium. Quondamq; tante magnitudinis fecere: vt equis regum in oriente fronta

talia atq; pro phaleris penſilla facerent. Et alias omnes gammæ mellis decoctu niteſcunt: pręcipue corſici. In omni alio vſu acrimonia abhorrentis: quæ variæ ſunt & ad nouitatem accedere caliditate ingeniorum contingit: vt nomē vſitatum nō habeant. Phyſes appellant: velut ipſius naturæ admirationem in iſs vendicantes: cum finis nominum nō ſit: quæ perſequi non equidem cogito: innumera ex græca vanitate cōficta. Indicatis nobilibus gemmis: immo etiā plebis rariorum generū dictu dignas diſtrinxiſſe ſatis erat. Illud modo meminiſſe cōuenit increſcentibus variæ maculis atq; verrucis linearum: quę interueniunt multiplici ductu: & colore mutata ſæpius nomina in eadem plerumq; materia. Nunc communiter ad omnium gemmarum obſeruationem pertinētia dicemus opiniones ſecuti auctorum. Caue aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur: deinde quæ vocatur lenticula: poſtea clipeidos & rotunda: anguloſis minima gratia. Veras a falſis dicernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum ſit ex veris gemmis in alterius generis falſas traducere. Sardonices e ceraunijs glutinantur gemmis ita vt deprębendi ars non poſſit: aliunde nigro: aliunde cādido: aliūde nimio ſumptis/oībus in ſuo genere ꝓbatiſſimis. Quinimo etiā extant cōmentarij auctorū: quos non equidē demonſtrari: quibus modis ex cryſtallo tingantur Smaragdi: alæq; tranſlucentes. Sardonix e ſarda. Item cæteræ ex alijs. Neq; eſt vlla fraus vitę lucroſior.

Quæ gē. figura præſtant.

De ratione probandarum gemmarum. CA.XVII.

NOs contra rationem deprębendendi falſas demonſtrabimus: quando etiam luxuriam aduerſus fraudem muniri decet. Pręter illa quæ in principalibus quibuſq; generibus priuatim diximus. Tranſlucentes matutino probari cenſent: aut ſi neceſſe eſt in quartam horā poſtea vetant. Experimenta pluribus modis conſtant. Primum pondere: ſi grauiores ſētiuntur: poſt hæc corpore. Fictitijs puſtulæ in profundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento fulgoris inconſtantia: prius q̄ ad oculos perueniat deſinens nitor. Decuſſi fragmenti paulum quod in lamina ferrea teratur efficaciſſimum experimento excuſant mangones gemmarum. Recuſant ſimiliter & limæ probationem. Obſidianæ fragmenta veras gemmas non ſacrificant. Fictitiæ ſcarificationis candicantiam fugiunt. Tantaq; differentia eſt: vt aliæ ferro ſcalpi non poſſint: aliæ non niſi rettuſo: verum omnes adamante. Plurimum autem in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes ſunt oaxis: mater: ganges. Terrarum autem omnium maxime india. Et iam peractis omnibus naturæ operibus: diſcrimē quoddam rerum ipſarum facere conueniat. Ergo in toto orbe & in quacunq; cœli conuexitas vergit: pulcherrima eſt omnium rebus meritoq; pricipatum naturæ optinēs italia rectrix parēſq; mūdi altera: viris: fœmis: ducibus: militibus ſeruitijs: artiū præſtātia: ingeniorū claritatibus. Iam ſitu ac ſalubritate cœli atq; temperie: acceſſu cunctarum gentium facili: littoribus portuoſis: benigno ventorum afflatu. Etenim contingit recurrentis poſitio in partem vtiliſſimam & & inter ortus occaſuſq; mediam: aquarum copia nemorum ſalubritate: montium articulis: ferorum animalium innocentia: ſoli fertilitate: pubuli vbertate. Quicquid eſt quo carere vita nō debeat: nuſq̄ eſt pręſtantius: fruges: vinum: olea: vellera: lina: veſtes: iuuenci. Ne equos quidem in trigarijs pręferri vllis vernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quamdiu libuit exercere: nullis ceſſit. Et iſs nunc in ſe grauida: pro omni dote varios ſuccos: & frugum pomorumq; ſapores fundit. Ab ea exceptis indię fabuloſis: proxime quidē duxerim hiſpaniā quacūq; ambitur mari. FINIS.

Adamante oēs gemmę ſcalpuntur.

Fluuij gēmiferi.

Italia parens mundi altera

vbertas italię & laus.

Soli Deo laus/honor/& gloria.

Habetis igitur humanarum artium fautores candidiſſimi/naturaliumq; rerum ſcrutatores vigilantiſſimi/Hanc Plynianæ maieſtatis (veluti puriſſimum animi ſimulachrum) ægregiam ęditionem: cum quibuſdam Hermolai barbari viri vndecumq; periti/lecturarū Annotationibus. Necnon & paruulis nec minus vtilibus (ne cuiuſq; lectoris titubans longa verborum reuolutione in aliquid diſquirendo ſuſpendatur animus) floſculorum appendicibus vna cum eorum tabula/nuper nec antehac peruigili cura diligentiq; labore adiunctis. Quæ omnia Parthiſijs ab optimo calcographo Nicolao de Pratis emunctim ſui lucem rurſus eduntur. Anno noſtre ſalutis. M.D.XIIII. Idibus Iunij.

Nicolai Maillard Rothomagenſis/Ad litterarum cultores Epigramma.

Aurea palladio funduntur ſcripta liquore:
Plurima quo latij dogmata fontis alunt
Candida cæcropiū reddolent monumēta leporē:
Blandaq; cū ſuaui numine verba ſonant.
Condita quæ fuerat Romanæ gloria linguæ:
Et nitida præſſum luce carebat opus.
Prouida ſollicito iam terſit cura labore.
Ecquid Parthiſia clarius vrbe nitet?
Vos igitur tetricū proceres qui ducitis vnguē.
Ne rigida gratos fronte ſubite lares.

Zoili ſpeculare diſtichon.

Liuida vipereo lacerentur corda furore:
Nec ruat in noſtros turba canina ſinus.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0566-9

Coll.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0567-5

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0568-1

Anno 1450
Auktionskat. 36
4.4.54 2190,- DM

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0570-0
DFG

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf
urn:nbn:de:hbz:061:2-146378-p0571-6
DFG